

אליבא דהלכתא

גיליון רשת כוללי הערב "אליבא דהלכתא" שעל ידי ישיבת "חברת אהבת שלום"

רמת בית שמש, רמת חציבה בית שמש, הקריה החרדית בית שמש, בית וגן, רוממה, נוה יעקב, רמת שלמה, גאולה, רמת אשכול, גבעת שאול, קרית יובל, בני ברק, רכסים, קרית ספר, נתיבות, חיפה, רמות, אופקים, אשדוד, מעלה אדומים, אלעד, תל ציון, צפת, קרית הרצוג, פרדס כץ, נתניה, רמת אלחנן בני ברק, נוה יעקב מרכז, קטמונים, נהריה, עבריה, כרמיאל, דימונה, ירוחם, קרית אתא, קרית גת, טירת הכרמל, אשקלון, קרית יערים, בני ברק - מערב, מעלות, פתח תקוה.

סימנים
שס"ג - שס"ה

הלכות עירובין: בדיני תיקוני מבואות וחצרות

גנזי הלכה

תשובות וחידושים מכת"ר רבותינו נ"ע
עורך: הרב שלום הלל

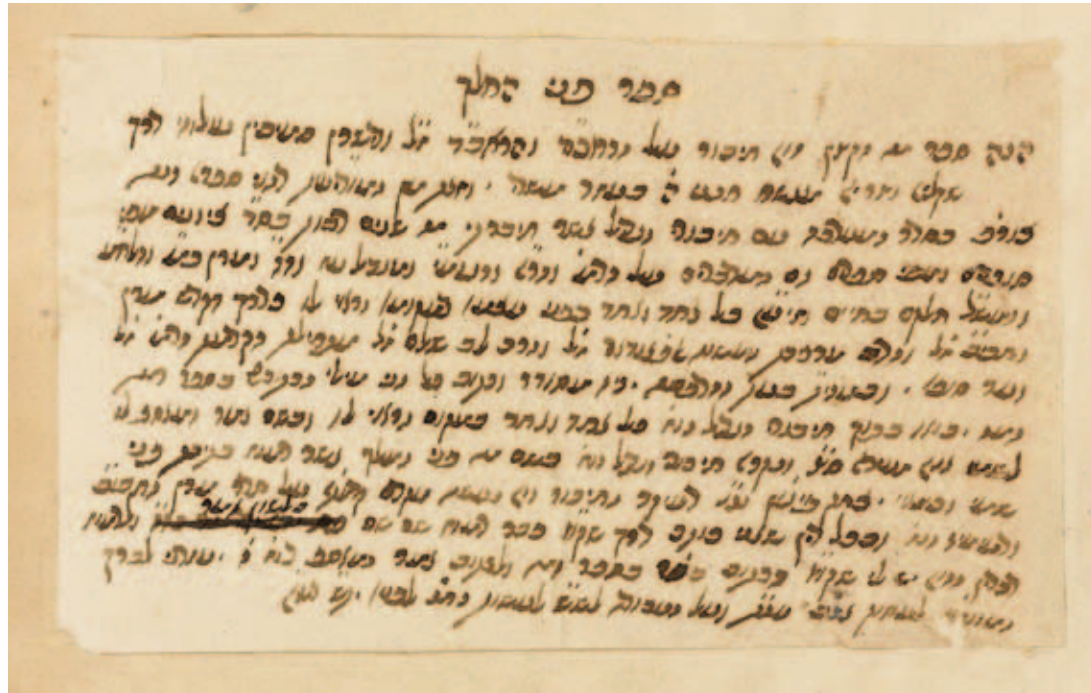
מהר"ר יצחק פיג'ון זלה"ה

מחור"ר אזמיר

הגאון המובהק רבי יצחק פיג'ון זלה"ה, מחכמי ורבני ע"ת אזמיר היה, ומדייני בית הדין שעל ידה. אביו הוא הגאון הנודע רבי מנחם פיג'ון זלה"ה, מגדולי חכמי אזמיר, ומחוננו של הגאון מהר"ח פאלאגי זלה"ה.

עמד בקשרי הלכה ומשא ומתן של תורה עם רבים מחכמי דורו באזמיר ומחוצה לה, ובכך נותר ממנו בכתובים שם ושארית בחיבוריהם הנדפסים. מהם הגאונים הנודעים: רבי חיים פאלאגי זלה"ה [זאת תורת הרב ועצום נז"ל¹ החשקן בתורה כמהר"ר יצחק פיג'ון נר"ו...²; 'זה מה שהשיב ע"ד מר בריה

דרכיניא מעלת הרב ועצום נז"י³ כמוהר"ר יצחק פיג'ון נר"ו יהי שמו לעולם נסו"א⁴], רבי חיים בנימין פונטרמולי זלה"ה [הראני מעלת החכם השלם והכולל עציר כמהר"ר יצחק פיג'ון הי"ו ו' לעזריא חברנו הרב כמוהר"ם ז"ל מה שכתוב אצלו בזה...⁵], רבי משה מרדכי קרישפין זלה"ה⁶, רבי אברהם פאלאגי זלה"ה [ועמ"ש הרב ועצום נז"י מהר"ץ פיג'ון ז"ל...⁶], גיסו הגאון רבי רחמים נסים יצחק פאלאגי זלה"ה [ואחר כ"ז בא אלי מכתב מרב אחאי מג"ץ הוא הרב כמהר"ץ פיג'ון נר"ו... ויהי כי ארכו לו את הדברים לא העלתים על ספרי, ופחד יצחק יהיה בעזרו וזכה להדפיסם בספרו⁸; 'הן כל יקר ראתה עיני דברי פי חכם חן, פה מפיך מרגליות ומתוק לפיות, יפה פרי תואר המאיר עיני חכמים בהלכה, טבא חדא, פלפלא אריכה, דגריס

שער ספר פני המלך על הרמב"ם כ"י

ותני הלכתא גברותא אליבא דהלכתא, מקל שקל לתורה ולתעודה, כלי חמדה, הלא זה רב הוד והדר מעלת הרב השלם הדה"מ ונז"י כמוהר"ר יצחק פיג'ון נר"ו יאיר וזרח...⁹], רבי יום טוב קרישפין זלה"ה [זהנה בעתה כה הראה לי רב אחאי רב נהוראי הרב ועצום נז"י כמוהר"ר יצחק פיג'ון נר"ו מר בריה דרבינא מע' הרב הכולל כמוהר"ר מנחם פיג'ון זלה"ה...¹⁰].

רבי יצחק הותיר אחריו בכתובים מסודרים להפליא בכמה מקצועות התורה, גדולים בכמותם ואיכותם, מהם נמצאים עמנו בכתובת ידו, ומהם לא נודע מקומם איה. אך כולם למצער לא נדפסו עדנה. והם: **אפרו של יצחק**, חידושים על התורה על סדר הפרשיות¹¹; **ויאמר יצחק**¹²; **זכות יצחק**¹³; **זכרון טוב**, מערכות זכרונות וכללים בהלכה (או"ח, יו"ד, אה"ע) מסודרים על סדר אלפ"א בית"א; **פני המלך**, חידושים וביאורים מקוריים על ספר יד החזקה להרמב"ם. אלו האחרונים טובים השנים נשתמרו בספריית אאמו"ר הגר"מ הלל שליט"א.

1. -נעים ומירות ישראל, בתואר זה יכונה ע"י רוב חכמי דורו על היותו נודע כשליח ציבור עובר לפני התיבה בימים וזמנים לעורר ולרצות. ראה לשונו במכתבו אל גיסו רבי יצחק פאלאגי [יפה ללב ח"ג דף כ' ע"א]: 'השתא הכא בקרב ימים האדירים האלה בהיותי עוסק ומסדר סדר המערכה בעבודת היום להיות מכיר ורגיל בעבודה, ה' יזכני ויגיעני לשרת בקדש בקדושה ובטהרה ברוב עם הדרת מלך עם כל שלוחי עמך בית ישראל...'. 2. | רוח חיים, אזמיר תרל"ו, יו"ד סי' של"ה. 3. | עיני כל חי, שם תרל"ח, דף קכ"ז ע"א. 4. | פתח הדביר, או"ח סי' ש"ד, דף ר"ח ע"א. 5. | ראה עיני כל חי שם. 6. | פדה את אברהם, אזמיר תרנ"ד, מערכת א' אות ג'. 7. | -מור גיסי נר"ו. רבי יצחק פאלאגי היה חתנו של רבי מנחם פיג'ון אביו של ר"י פיג'ון, ודלא כמ"ש כותבי תולדות החב"י שרבי יצחק פיג'ון היה חתנו של מהר"ח פאלאגי. 8. | אבות הראש ח"ג דף קס"ט ע"א. וראה עוד שם דף קל"ד ע"א. 9. | יפה ללב ח"ג דף כ"ב ע"א. וראה עוד שם דף כ' ע"א: 'זהנה הראה אותי גבר עמיתי בתורה האי גיסיא דנהריא הרב כמהר"ץ פיג'ון נר"ו מה שכתב על זה והילך דברו...'. 10. | בגדי יום טוב, אזמיר תרל"ד, דף מ"ה ע"א. 11. | אוסף ניו יורק - להמן. 12. | נזכר בהגהותיו על חידושי התלמוד לאביו רבי מנחם פיג'ון ז"ל [אוסף ניו יורק - להמן BR260]: 'העתקתי בס' ויאמר יצחק...'. 13. | גם הוא נזכר שם: 'עיינן מה שכתבתי בספרי הקטן זכות יצחק...'.
המרוחם
אברהם בן אלטון הררי ז"ל
נלב"ע כ"ז טבת תשכ"ב
זו המרוחמת
שרה עליזה טובה בת מול הררי נ"ע
נלב"ע ו' טבת תש"ן

בגיליון:

מפתח ענינים מפורט בעמ' רכ"ג

מבוי נמוך מי' וחוקק בו להשלימו
לעשרה

עיון הלכה עמ' י"ב, ביני עמודי עמ' קמ"ג

בטעם החילוק בין הכשר מבוי גבוה מכ'
אמה להכשר מבוי מ"ט (ע"י חקק)

ונתן הכהן עמ' כ"ט

ים ונהר האם נחשבים כמחיצה לגבי
תיקון מבוי

נתיבי המנהגים עמ' צ"ב

אם לקורה למעלה מכ' אמה מועיל
לעשות מנורות ליופי

הוראת הלכה עמ' פ"ג

האם גשר יכול לשמש בתורת קורה או
צוה"פ

הוראת הלכה עמ' פ"ב

צורת הפתח על ידי סיד
האיר המזרח עמ' פ"ד

צורת הפתח המרוחק מן הכותל ג"ט
עיון הלכה עמ' י', מקור הלכה עמ' ע"ו

נפל שלג וכיסה הקנים של צורת הפתח
נתיבי המנהגים עמ' צ'

הכרעת הפוסקים בדין אתו רבים ומבטלי
מחיצתא

מקור הלכה עמ' ס"ז

עיר המוקף מכל צדדיו בנהר

עיון הלכה עמ' י"ב, הגהות הגר"ק עמ' כ"ח

מחלוקת המ"ב והחזו"א אי מהני עירובין
ברחובות שלנו

חקר הלכה עמ' כ"ב

בענין מוטב שיהיו שוגגין ולא מזידין
המנהג וטעמו עמ' פ"ז

העברה מרשות לרשות שלא על ידי
מעשה גשמי

עוד יוסף חי עמ' פ"ט

גליון זה יוצא לאור לעילוי נשמת הורי הנדיבים החשובים המסייעים והתומכים בהחזקת רשת הכוללים

הרה"ח ר' נחום יואל
ברה"ה חיים יעקב ע"ה הלפרן
נלב"ע ה' בכסלו תשמ"ז
זו החשובה מרת הדסה ע"ה
בת מוהר"ר אפרים ע"ה
נלב"ע ט"ו אדר ב' תשס"ח

מוהר"ר פרץ
בן מוהר"ר שמואל נטע ע"ה גראס
נלב"ע כ"ב טבת תשנ"ז
זו החשובה מרת יענטא
בת מוהר"ר אשר ע"ה
נלב"ע י"א ניסן תשס"ד

המרוחם
אברהם בן אלטון הררי ז"ל
נלב"ע כ"ז טבת תשכ"ב
זו המרוחמת
שרה עליזה טובה בת מול הררי נ"ע
נלב"ע ו' טבת תש"ן

כן נודענו עוד על ספר תשובותיו בהלכה, אשר מתוך הציונים וההפניות אליו בחיבוריו האחרים עולה כי ספר זה כלל עשרות רבות של תשובות בכל ד' חלקי שלחן ערוך.

רבי יצחק חלי"ש ביום ט"ו סיון שנת תרמ"ט, ומנוחתו כבוד בחלקת החכמים בבית החיים באומיר.

לפנינו בפרסום ראשון חידושי על הלכות עירובין להרמב"ם מתוך ספרו פני המלך כ"ה הגי'ל, יזכנו ה' לראותו בדפוס בשלימות בקרוב.

ספר פני המלך

הנה ספר זה הקטן הוא חיבור על הרמב"ם והראב"ד ז"ל ודישרן סמיכין עליוהי דרך שקלא וטריא מאשר חנני ה' בעזר משדי. וזאת מן המודיעית דהאי ספרא הנה צורף בסדר המערכה עם חיבורי הגדול אשר חיברתי זה שנים רבות בס"ד ציונים מפי סופרים ומפי ספרים הם המדברים על הר"מ והר"א והגהמ"י ומגדל עז וה"ה ומרן כ"מ והלח"מ והמש"ל חלקם בחיים וזיע"א כל אחד ואחד בפני עצמו במקומו הראוי לו, כדרך הקדש מרן החב"ב ז"ל והרב מרכבת המשנה אלפאנדארי ז"ל והרב לב שלם ז"ל, מתחילת הקדמת הר"מ ז"ל ועד סופו¹⁴. ובעה"ת בעת ההדפסה יהיה מסודר וכתוב כל הני מילי הכתובים בספר הזה המה יבואו בתוך חיבורי הגדול הנה כל אחד ואחד במקום הראוי לו ובשם אמר המאסף לי לשמי אנה זעירא ס"ט. ונקרא חיבורי הגדול הנה בשם זה **פני המלך**, אשר רמוזו בתיבת **פני** שמי וכינויי **יצחק פיגון נר"ו**, דעיקר החיבור הוא נעשה מקדם קדמתא על סדר מרן החב"ב ודעימיה הנה, ובכל דין שאני כותב דרך שקלא וטריא כבר רמוז שם שם בלשון אמר [המאסף] ולרמוז דבדין ההוא יש לי שקלא וטריא הכתוב בס"ד בספר הזה ולכתוב אמר המאסף כנז. ה' יעזרני לברך המוגמר לעסוק אה"פ¹⁵ על התורה ועל העבודה לשם שמים לעשות נחת רוח לפני יתברך שמו כיר"א.

הלכות עירובין

פ"א הט"ז. **כיצד מערבין וכו' ואם היו רגילין להניח בו אין משנין אותו מפני דרכי שלום**. אמר המאסף, נ"ב משנה פרק הנוקין דף ט"ן ע"ב מערבין בבית ישן מפני דרכי שלום, ובגמ' מאי טעמא אילימא משום כבוד הוא ההוא שיפורא וכו', אלא משום חשדא. ופירש"י, משום חשדא, הואיל והורגל העירוב בתוך אותו הבית, אם באת לשנות את מקומו, הנכנסין לאותו בית ולא יראו שם את העירוב יחשדו את בני החצר שמטלטלין בלא עירוב, ע"כ. אמנם התוס' שם בד"ה אלא פ"י בשם ר"ת שלא יאמרו מפני החשד שחושדים אותו לגנוב פת של עירוב אין מניחין אותו שם, אבל בשיפורא ליכא חשדא שיודעין ומניחין אצל ריש מתיבתא לחלק לתלמידים, ע"כ.

הנה מבואר דטעמא דמערבין בבית ישן מפני דרכי שלום, הוא מטעם חשדא. דמ"ש במתני' מפני דרכי שלום, הוא מטעמא דחשדא. אלא דלדעת רש"י עיקר החשדא הוא לבני החצר שחושדים אותם, ולדעת ר"ת עיקר טעמא דחשדא הוא לבעה"ב.

אך דעת רבינו לא נתבאר לן דעתו ד"ע¹⁷ כמאן ס"ל בהא. דהנה פשיטא ודאי דדעת רבינו דסתם לן כסתמא דמתני' דתני מפני דרכי שלום, הוא מטעמא דרכי שלום דחשדא כדאסיק. ולהכי לא נתבאר לן בדעת רבינו אי ס"ל כפירוש רש"י או כפירוש ר"ת דפליגי בעיקר טעמא דחשדא כמ"ש.

אכן מדברי רבינו בפיה"מ שם¹⁸, נראה דמעיקרא לא ס"ל טעמא דחשדא כמסקנת הגמ'. דהרי כתב וז"ל, ואם היה המנהג שהיו מניחים את העירוב בבית מבתי החצר, אמר שלא ישנו לעולם אלא בזה הבית שהיו נוהגין בו בתחילה להניח אותו, לפי שיש להם בזה הנאה שהבית שמניחין בו העירוב אינו צריך ליתן את הפת, עכ"ל. הרי דס"ל לרבינו דטעמא דמתני' היינו משום ההנאה דמטי ליה לבעה"ב דאינו נותן פת עירוב, ובכך לא ידענא איך יצא לידון בדבר חדש ושרטט וכתב כן, אחר דבריו הם היפך מסקנא דש"ס דאסיק דהוי מטעם חשדא למכ"ל ולמכד"ל¹⁹ כדכתבנא.

וככ"ך²⁰ לה"ה מהר"פ ז"ל בס' שושנים לדוד שם²¹ שתמהו כן על רבינו כיע"ש. ואנכי הרואה דבקי' הלזו כבר קדם וזכה בה מהריב"ל ז"ל בחי' שם²², ומהראנ"ח ז"ל בתש"ן²³ ח"ב סי' ע"ג, דהמה ראו כן תמהו על רבינו ועלו לכלל ישוב כיע"ש. ועיין לה"ה בס' רצוף אהבה דף ח"ך²⁴, ומ"ש מהר"ח ז"ל בס' ישרש יעקב דף צ"א ובס' שבות יעקב דף מ"ב ע"א²⁵, דהם הביאו קו' הריב"ל הנה, ותי' תי' אחר כיע"ש. וע"ע לה"ה תוספת שבת א"ח סי' (שס"א) [שס"ו] סק"א, ולה"ה עצי אלמוגים שם (סק"ב) [סק"ו]²⁶, ולה"ה נהר שלום שם סק"ב, ולה"ה זרע יצחק שם²⁷, ולה"ה כנסת יחזקאל סי' ט', ולה"ה מג"א שם סק"ז, ולה"ה א"ר שם (סק"ז) [סק"ז], ובס' מאמר מרדכי שיטה למסכת גיטין לה"ה כמהר"מ קרישפי ז"ל דף פ"ד ע"ב²⁸, דהאריכו למעניתם כל חד וחד ליישב דברי רבינו הנה, הלא בספרתם.

ואולם הרב שושנים לדוד שם תריץ יתיב לזה, וז"ל, אי לאו דה"ק שמא אלו שבאותו הבית לא יתנו הפת כמנהגם ואתו למחשדינהו ודוחק, עכ"ל. וה"ה מוה"ד²⁹ כמהר"י אזולאי ז"ל בס' ברכי יוסף שם אות ב' כ"כ בשם יש מי שתי, וכתב על דבריו וז"ל, ואינו מחזור דאי לא יתנו למה אתי עלה מטעם חשדא, תיפוק ליה דעבד איסורא וכו', ע"ש. ובודאי דע"ד הרב שושנים לדוד הנה אף הוא היה מכוי.

ברם אנה זעירא נלע"ד דאחרי ניו"ק³⁰ לק"מ, דכונתו מבו, והוא דלפום קושטא דמילתא אלו שבאותו הבית הם נותנים הפת של עירוב כשהוציאו מבייתם כשאר שכנים שבאותו החצר, אבל הנכנסין לאותו בית שהורגלו ליכנס לשם או שאר אינשי דעלמא, חושדים אותם באמרם כיון דאלו שבאותו הבית הורגלו שלא ליתן פת של עירוב (כגון) [כיון] דהיה העירוב בביתם, א"כ עכשיו שהוציאו העירוב משם לא יתן נמי כמנהגו שלא הורגל ליתן, וזוהו אתו למחשדינהו להם שאינו נותן בעירוב כמנהגם, ולפי האמת כבר הוא נותן, אלא לפי שלא הורגל ליתן יבואו לחשוד אותם שלא נתנו ויבואו לידי מחלוקת, כנ"ל פשוט בכונת דברי הרב הנה"ל.

והאמת אגיד דבלמדי דברי הרב שושנים לדוד הנה נתקשיתו כן להבין אמרי בינה, ותכף עלה על דעתי לפרושי מילתיה דמר בהכי, ושוב אח"כ בא לידי אנב ריהטאי ס' מעין גנים ז"ל³¹ וראיתי שם בליקו³² דף כ"ה ע"ב דעמד ע"ד רבינו, וכתב תי' זה וז"ל, והנלע"ד פשוט דכונת הרמב"ם לפרש דמה שאמ' בגמ' משום חשדא, פ"י שיחשדוהו לאותו בעל הבית שאינו נותן חלק בעירוב, כיון דעד עכשיו לא היה נותן חלק כיון שהיה העירוב בביתו ולא הורגל, יאמרו שגם עכשיו אינו נותן וכו', כיע"ש. הרי מבואר באר היטב כדפרישנא דברי הרב שושנים לדוד הנה, ואין ספק אצלי דהכי היתה כונתו כדכתבנא.

ומ"מ בעיקר דברי רבינו דפיה"מ הנה שכתב שהבית שמניחין את העירוב א"צ ליתן (לו) את הפת, אנכי הרואה מצאתי במדרש תנחומא סדר נח³³ ע"פ ויהי כל הארץ שפה אחת³⁴, דגרסי' התם הכי וז"ל, ילמדנו רבינו בית שנותנים בו עירוב מהו שיהא צריך לעירוב, כך שנו רבותינו ר' יעקב בר אחא שאל את ר' אבהו בית שנותנים בו עירוב מהו שיהא צריך לעירוב, אמר ליה ב"ש אומר צריך ובי"ה אומר אין צריך, והלכה כבי"ה, ע"כ. הרי דמציינו מחלוקת בזה בין ב"ש ובי"ה, ולב"ה דהלכה כותיה הוא דכיון ד[ב]אותו הבית נותנים את העירוב א"צ ליתן עירוב, והיינו הפת שמניחין, והיינו כדברי רבינו דפיה"מ הנה ממשי, ובודאי דמפקנא אית לרבינו מהכא שכ"כ, וזה ברור. אך בעיקר סוגיא דשמעתא וכל הפוס', עמ"ש אני עני בארוכה בתשו' דשייכי לחא"ח סי' שס"א בס"ד קחננו משם.

פ"ו ה"ו. **אין מערבין אלא לדבר מצוה ואם עירב וכו' אלא לדבר הרשות הרי זה עירוב**. ע"כ. אמר המאסף, תמן תנינן³⁵ בריש פרק כיצד משתתפין בתחומין מניח את החבית ואומר הרי זה לכל בני עירי, שכל מי שילך לבית האבל או לבית המשתה. [ו]א"י התם הכי בגמ', אמר רב יוסף אין מערבין אלא לדבר מצוה, ופריך מאי קמ"ל תנינא לכל מי שילך לבית האבל כו', ומשני מהו דתימא אורחא דמילתא קתני קמ"ל. ופירש"י, אין מערבין, לא התירו חכמים לצאת חוץ לתחום ע"י עירוב אלא לדבר מצוה, ע"כ.

ואת זה ראיתי למה"ר גדול הנאמר באברהם ז"ל בס' נחמד למראה ח"ב בחידו' לעירובין שם³⁶ ובדרשותיו ס' דרש אברהם ח"ב סדר נשא דף נ"ה ע"ג³⁷, שכתב בזה וז"ל, והנה מריהטא דלישנא דש"ס דפריך וכו' ומשני כו', נראה דדוקא קאמר רב יוסף ולא שנא לכתחילה לא שנא בדיעבד לעולם אין מערבין אלא לדבר מצוה. וכן נמי מדברי הרא"ש שם³⁸ שסיים קמ"ל לדבר מצוה דוקא ע"כ, וכלומר דלדבר הרשות אין מערבין. וכמו כן משמע מדברי מרן כסף משנה³⁹ בפ"ו מהלכות עירובין ה"ו, על מה שכתב רבינו אין מערבין וכו' ואם עירב וכו' לדבר הרשות הרי זה עירוב, כתב וז"ל, זה לא נמצא מבואר, ויש מן המפרשים חלוקים בזה רש"י ובה"ג⁴⁰, והרמב"ן כתב בליקוטי שנראה כדברי רבינו כו', והרשב"א⁴¹ הסכים לדעת האחרים וכו', עכ"ל⁴². הרי דס"ל למרן כסף משנה דמ"ש רב יוסף אין מערבין אלא לדבר מצוה, בדוקא קאמר לעיכובא אבל לדבר הרשות לא, שהרי כתב ע"ד הר"מ שאם עירב לדבר הרשות הרי זה עירוב, שדבר זה לא נמצא מבואר. אלא דמדברי הרמב"ן נראה דס"ל דרב יוסף לכתחילה קאמר אבל בדיעבד מודה הוא דעירובו עירוב. וכ"כ הרב ב"ח או"ח סי' תט"ו⁴³ וז"ל, כתב הר"מ ואם עירב לדבר הרשות הרי זה עירוב, נראה דהכי משמע מלישנא דרב יוסף מדלא אמר מערבין לדבר מצוה ואין מערבין לדבר הרשות, דאי (הוה) [אמר] הכי הוה משמע אפילו דיעבד אינו עירוב וכו', אבל השתא משמע מלישנא אין מערבין לכתחילה אלא לדבר מצוה, אבל דיעבד קנה עירוב אפילו לדבר הרשות, ע"ש. וכ"כ הרמ"ז (בספ"ז) [בריש פ"ה⁴⁴] דעירובין בסד"ה לכל כו'.

ומכאן זה עמד מתמיה על דברי הרב יד מלאכ⁴⁵ שכתב ע"ד הב"ח והרמ"ז הללו, דיצא להם כן ממ"ש הרא"ש ז"ל בפרק כל שעה⁴⁶ דלא תלוש אלא במים שלנו, משמע דלכתחילה הוא דאין לשיין הא דיעבד מותר, אך האמת הוא דלא כ"כ אלא לדעת רש"י⁴⁷, אך לדעתו ולדעת (רש"י) הר"ף⁴⁸ והר"מ⁴⁹ שפסקו בדיעבד הפת אסורה וכו' אש"י, לא שייך למימר הכי, ע"כ⁵⁰.

ולזה תמה עליו, דאיך נעלם מיניה ולא ראתה עינו להרמב"ן דכתב כדברי ב' המאורות הגדולים הב"ח והרמ"ז דלישנא דקאמר רב יוסף אין מערבין היינו לכתחילה כדכתבנא, ומדלא עלה ע"ש שי"ץ⁵¹ הרמב"ן להקשות עליו כמ"ש⁵² ע"ד הב"ח והרמ"ז, נראה דנעלם מן העין, דאי לא תימא הכי לדידיה דכל רז לא אניס ליה איך לא זכר שר. גם מ"ש דהאמת הוא דלא כתב הרא"ש כן אלא לדעת רש"י וליה לא ס"ל, אף לזאת סלח נא אנכי מבקש, והוא דא' הרואה בדברי הרא"ש עיניו יחזו דכותיה דרש"י ס"ל, שהרי מלבד מה שהכריח מלישנא דרב יאודה דמשמע כרש"י, עוד בה שכתב בסוף דבריו ויותר משמע כפירוש רש"י יע"ש. וכ"כ הרב שלחן גבוה א"ח סי' תנ"ג⁵³ עמ"ש מרן⁵⁴ ואם עבר ולש [בין] באלו בין במים שלא לנו אסור ויש חולקין ומתירין במים שלא לנו, הוא דעת רש"י והרא"ש שמעולם לא קא מבעיא ליה לבעיא במים שלא לנו כו', יע"ש, הרי כדכתבנא, עכ"ד⁵⁵ ע"ש.

ואנא דאמרי כל דבריו אלה תמוהין טובא אצלי מרישיה לסיפיה. חדא במ"ש בתחילת דבריו מדברי הרא"ש בהך דינא דקמן דאין מערבין אלא לדבר מצוה דלי"ש לכתחילה ל"ש בדיעבד, איך לא זכר שר ליתוי נמי מדברי הר"ף בה' שם⁵⁶ שסיים וקתני קמ"ל לדבר מצוה דוקא.

גם מה שהכריח מדברי מרן כסף משנה שם דס"ל הכי משום שכתב ע"ד הר"מ זה לא נמצא מבואר, ליתנהו להני מילי, דמאן לימא ליה דמשום שכ"כ זה לא נמצא מבואר הוא דלא ס"ל הכי, דהרי הגם דלדידיה לא נמצא מבואר, מ"מ בתר הכי מייתי פלוגתא דרש"י ובה"ג, דלדעת רש"י ס"ל כהר"מ, ומי גילה לו רז זה דלמרן לא ס"ל הכי. והיותר תימה דחזינן בהדיא למרן גופיה בשלחנא הטהור א"ח סי' תט"ו⁵⁷ דפסיק ותני בפשיטות ככל דברי רבינו כאשר עיניך תחזינה משרים. ותו דבס' דרש אברהם בדף ז'⁵⁸ מייתי לפסק מרן בש"ע כמ"ש בתח"ד, ולא שלטא ביה עינא טבא דבסוף דבריו פסק בהדיא דאם עירב לדבר הרשות הרי זה עירוב כדברי רבינו.

גם מה שהרגיש על הרב יד מלאכי ז"ל דאשתמיט מיניה דברי הרמב"ן שהביא מרן כסף משנה שכתב כדברי הר"מ וכו', הא נמי ליתא, דהרי הרמב"ן מ"ש כדברי רבינו לא דייק לה מלישנא

14 | שלשה כרכים גדולים ממלאכתו זו - אשר בהן ליקט ואסף מכל ספרי המפרשים והמחברים על סדר יד החזקה להרמב"ם, דוגמת ספרי כנה"ג על סדר הטור - נשתמרו בכ"ז בבית הספרים הלאומי בירושלים (7248/1-3). יזכנו ה' לראותם נדפסים משולבים יחד עם חידושי הוא בספרו פני המלך כ"ה, כרצון ומשאלת לב מחברם הגאון זלה"ה. | 15 | =אני הפעוט. | 16 | גיטין ס' ע"ב. | 17 | =דעת עליון. | 18 | פ"ה מ"ח. | 19 | =למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה. | 20 | =וכבר ראיתי. | 21 | ד"ה בא"ד ובתו. | 22 | גיטין ס' ע"א ד"ה ותו איכא. | 23 | שו"ת מים עמוקים. | 24 | גיטין ס' ע"ב ד"ה תוס' אלא. | 25 | גיטין ס' ל"ח. | 26 | ד"ה מפני. | 27 | גיטין ס' ע"ב ד"ה גמי אלא. | 28 | גיטין ס' ע"ב ד"ה ע"ש גמרא מ"ט. | 29 | =הרב הגדול מופת הדור. | 30 | =נשיקת ידי ורגלי קדשו. | 31 | קושטא תפ"א. | 32 | בראש הספר. | 33 | סי' י"ט. | 34 | בראשית י"א א'. | 35 | עירובין פ"ב ע"א. | 36 | על הירושלמי פ"ח ה"א. | 37 | דרוש ב' לפרשת נשא ד"ה והנה מריהטא. | 38 | פ"ח ס' א'. | 39 | כן הביא רנ"א אשכנזי בחיבוריו נחמד למראה ודרש אברהם שם. אמנם מקור הדברים אינם בכסף משנה אלא במגיד משנה שם. ולהלן (ד"ה והיותר תימה) הק' כן רבינו. | 40 | עירובין פ"ד (מכון ירושלים עמ' ק"ס ד"ה [פסק] ולא מערבין). | 41 | עבודת הקודש בית נתיבות ש"ה סי' ט"ו. | 42 | המ"מ. | 43 | סעיף א'. | 44 | קול הרמ"ז, משנה א' על התו"ט ד"ה לכל. | 45 | כללי האל"ף סי' מ"א. | 46 | פסחים פ"ב סי' ל"א. | 47 | פסחים מ"ב ע"א. | 48 | שם דף י"ב ע"ב מדפי הר"ף. | 49 | הל' חמץ ומצה פ"ה ה"א. | 50 | דברי יד מלאכי. | 51 | =על שפתיו שפתי צדיק. | 52 | =כמו שהקשה. | 53 | ס"ק ט"ו. | 54 | סעיף ג'. | 55 | נחמד למראה. | 56 | עירובין כ"ז ע"א. | 57 | סעיף א'. | 58 | ע"א ד"ה ולפי דבריו.

דשנינו במשנתנו⁷⁴ הפסח נשחט בג' כיתות, דמשמע למצוה כמו שפירש"י שם⁷⁵, ובכה"ג דמתני' לא נקט לשון שלילה ומשמע מצוה, אי האמורא משמיענו דפסול ולא תידוק ממתני' הו"ל לאשמועי' בהדיא. אבל השתא דלא אשמועינן בהדיא ואתינן עלה מדיוקא, ניחא לן למיזל בתר דיוקא דמתני' דמשמע מצוה, ובכה"ג הוא דכתב מרן דהול"ל פסול, עכ"ד.

ולזה תמה עליו דאין חילוק זה עולה יפה, שהרי הכא בעירובין שנו חכמים בלשון המשנה כיצד משתתפין בתחומין מניח את החבית ואומר ה"ז לכל בני עירי לכל מי שילך לבית האבל או לבית המשתה, ומשמע למצוה, ומימרא זו דרב יוסף הנה הוא אין מערבין אלא לדבר מצוה, ועכ"ז ס"ל לרש"י ובה"ג ומרן כסף משנה דהוא לעיכובא, וניחא להו למיזל בתר דיוקא דרב יוסף ולא בתר דיוקא דמתני' דנראה למצוה, וק"ל דאף בכה"ג פסול אפילו בדיעבד ואפילו דלא השמיענו בהדיא משום [דניחא להו] למיזל בתר דיוקא דאמורא דמשמע דפסול ולא בתר משנה, היפך חילוק הרב ז"ל, עכ"ד.

ולענין נראה דאין כאן שום תמיהא כלל, ואדרבא יש לתמוה עליו שדחה חילוק הרב חיד"א ז"ל בכך. דהרי הנך רואה לפום מאי דכתיבנא דבהאי דינא דאין מערבין אלא לדבר מצוה אי הוי לעיכובא, לא מילתא פסיקא, דהרי יש מן המפרשים חלוקים בזה, ודעת רבינו והרמב"ן ז"ל סברין מימר דלא הוי לעיכובא. ולדידיה גם לדידהו צ"ל איפכא דטעמא דס"ל דלא הוי עיכובא ה"מ דכיון דרב יוסף דתני לה כי האי לישנא ולא השמיענו בהדיא דפסול כ"א דאתינן עלה מדיוקא, ניחא לן למיזל בתר דיוקא דמתני' דמשמע מצוה ולא בתר דיוקא דאמורא, דלא כרש"י ובה"ג. ומאחר שכן אית לן למימר בפשיטות דע"כ לא חילק הרב הנו"כ הכי כ"א דוקא בההיא דפסח נשחט בג' כיתות, דלא חזי לשום חד מהפוסקים לא מקמאי ולא מבתראי דס"ל דאם שחטו כולן בבת אחת דהוי פסול, כ"א דהוה ס"ד לומר דמשום דר' יצחק תני לה בלשון שלילה הוא דהו"א עיכובא, אך כיון דחזי במתני' דילן דלא נקט הכי בלשון שלילה, דמשמע למצוה, שפיר כתב דאם האמורא משמיענו דפסולים דלא כדיוקא דמתני' הו"ל לאשמועינן בהדיא דפסול, ומאחר דלא השמיענו כזאת ניחא לן למיזל בתר דיוקא דמתני', כדבריו ז"ל.

ובר מן דין באעיקרא דמילתא לק"מ לאתמוהי כל כי האי על חילוק הרב חיד"א ז"ל, משום דהוה סלקא דעתיה דמר דמ"ש ה"ה ז"ל כן על דברי רבינו שכתב דיש מן המפרשים חלוקים בזה רש"י ובה"ג, דהן הנה דברי מרן כסף משנה, וכבר כתבנו ע"ד בזה דמרן כסף משנה לא דיבר בזה כלל בכספו הטהור כ"א ביתא יוסף דמייטי לדברי ה"ה ז"ל, ובשלחנו הטהור פסק שם דלא כרש"י, ומאחר שכן אית לן למימר דע"כ לא חילק הרב הנו"כ כן אלא לדעת מרן כסף משנה ז"ל שכתב בהלכות קרבן פסח דר' יצחק לאו לאיפסולי אתא כדי ליישב תמיהת ה"ה הגדול דמותיב מינה עליה דידיה אדידיה, וא"כ מה זו תמיהא שתמה עליו כן מהך דעירובין דגם בכה"ג דתני לה, ס"ל לרש"י ובה"ג ומרן כסף משנה דהוה לעיכובא, הרי לדעת מרן כסף משנה בהך דינא דעירובין בעצמו ס"ל להלכה דלא הוי עיכובא, כמ"ש בש"ע ס"י תט"ו ככל דברי רבינו דאם עירב לדבר הרשות הוי עירוב, דלא כרש"י ובה"ג. דאדרבא איכא למימר איפכא, דמהך דעירובין הוי סיעתא לחילוק הרב הנו"כ דתריץ יתיב לקו' הרב יד מלאכי בעד מרן, דחזינן לדידיה הכא בעירובין דמתני' תני תנא למצוה, ורב יוסף תני לה בלשון שלילה, ופסק דלא הוי לעיכובא. והיינו טעמא דכה"ג ניח"ל למיזל בתר דיוקא דמתני' ולא למיזל בתר דיוקא דאמורא דמשמע דפסול כח"י הרב הנו"כ, וזה פשוט.

ובדרך זה ממילא אזדא ליה נמי מ"ש עוד על תי' בתרא דרב הנו"כ ז"ל, ולדידי הא נמי אחמה"ר איננו שוה לי, שהרי כאן בעירובין עיקר הדין שנוי במשנה, ורב יוסף אתא לאשמועינן לפירושא דמתני' לאו אורחא דמילתא נקט, ועכ"ז ס"ל לרש"י ובה"ג ודעימייהו דלמודין לעיכובא מדנקט אלא, דאמר' דנחית להכי אע"ג דהוה לא הוליד הדין דלדבר מצוה מערבין דעיקרו שנוי במשנתנו, היפך דברי הרב ז"ל, עכ"ד. דלענין דאמינא דלפום מאי דכתיבנא ממילא [...] ק"ל נמי בפשיטות כאשר כתבנו והאריכות בזה אך למותר כמבואר.

עוד כתב מוה"ר ז"ל שם ז"ל, תו חזיתיה להרב יד מלאכי שכתב בסוף דבריו ז"ל, ואחרי שובי נחמתי מכל האריכות בזה, דבהדיא אשכחנא בסו"פ איזהו מקומן⁷⁶ דדייק תלמודא דמדקאמר אינו נאכל אלא עד חצות, ש"מ שהוא מדאורייתא ולעיכובא, וכ"כ שם הרב חזון נחום⁷⁷ דלשון זה בכל מקום הוי לעיכובא, עכ"ל⁷⁸.

בפסחים דף ס"ד⁶³ אין הפסח נשחט אלא בג' כיתות של (ג) [ל] בני אדם, וס"ל דר' יצחק לאו לאיפסולי אמר, דא"כ הכי הול"ל פסח שנשחט בפחות מג' כיתות פסול, כמ"ש ה"ה⁶⁴ שם, הרי דס"ל דלשון אין הפסח נשחט אלא וכו', לאו לעיכובא איתמר אלא לכתחילה. ואלו בפ"ב מהלכות כלי המקדש ה"ו נראה להיפך, שהרי כתב וכל מעשיה בקדש בתוך העזרה ומשל הקדש, והמפטם את הקטורת מן החולין וכו' פסול. הרי דס"ל דלישנא דגמ"ש⁶⁵ דקאמר כל מעשיה לא יהיו אלא בקדש היינו לעיכובא כמ"ש מרן כסף משנה שם. והיותר תימה על ה"ה הגדול שם⁶⁶ שהק' למרן כסף משנה דידיה אדידיה מ"ש בהלכות כלי מקדש למ"ש בהלכות קרבן פסח והצ"ע⁶⁷ יע"ש, למה לא הק' כן על ה"ה גופיה מהלכות עירובין והלכות קרבן פסח למ"ש בהלכות כלי מקדש וכמדובר, וגם למרן כסף משנה מהלכות עירובין דשם ס"ל דמ"ש רב יוסף אין מערבין אלא לדבר מצוה היינו בדוקא קאמר ולעיכובא כדכתיבנא, עכ"ד ע"ש.

ולי איש צעיר אחרי המחילה רבה כל דבריו אלה אינם נראין לי כלל, ואדרבא תמוהים טובא אצלי. חדא דמ"ש על רבינו מהלכות קרבן פסח לההיא דהלכות כלי מקדש, לא ידענא מאי חדית לן תנא בהא, דהרי היא גופא הוא דקא קשיא ליה להרב יד מלאכי במ"ש למרן דידיה אדידיה בהני תרי דוכתי. דמ"ש בהלכות קרבן פסח במ"ש רבינו שאם שחטו כולן בבת אחת כשר, דהכי משמע דר' יצחק לאו לאיפסולי קאמר וכו', מבואר דק"ל בדעת רבינו דלשון אין הפסח נשחט וכו' לאו לעיכובא איתמר. וממ"ש ר' יוסי בר' חנינא ור' יהושע בן לוי⁶⁸ בפיטום הקטורת, דהיה ראוי להכשיר כר' יהושע בן לוי ור' יוחנן מאחר דתלמודא דידן סתם וכתב כל מעשיו לא יהיו אלא בקדש דמשמע עיכובא, מוכח דק"ל בדעת רבינו איפכא. וא"כ כי חזינן לדידיה דאותבי להרב יד מלאכי הני תרי לישני דמרן כסף משנה, ממילא שמעינן דכונתו נמי לאקשווי על רבינו לפי דעת מרן כסף משנה, וא"כ הא תו ל"ל לאתמוהי כל כי האי בפרטות להטריח קו קולמוסא ע"ד רבינו אהדידיה דדא ודא חדא היא.

והיותר תימה דחדיד ותימאי על הרב יד מלאכי ז"ל שהק' למרן כסף משנה דידיה אדידיה, דלמה לא הקשה לה"ה גופיה בהלכות קרבן פסח למ"ש בהלכות כלי מקדש, אחר דלפ"ד מרן כסף משנה ממילא משמע דקשה על רבינו דידיה אדידיה כמבואר. ומה שסיים עוד להקשות על הרב יד מלאכי דלמה לא הקשה למרן כסף משנה בהלכות עירובין דשם ס"ל דמ"ש רב יוסף אין מערבין אלא לדבר מצוה היינו לעיכובא, דברים הללו לא ניתנו ליכתב, דנראה דמחלפא שיטתיה, דלא שלטו מאורי אור עיניו דהני מילי מעלייתא שכתב מנ"י⁶⁹ על שם מרן כסף משנה, עינינו הרואות דלאו מר חתים עלה דלאו דברי מרן כסף משנה נינהו אלא הם דברי הרב המגיד ז"ל שכ"כ, ולא דיבר בזה מאומה מרן כסף משנה כדי דתק"ל⁷⁰ הכי בדבריו ז"ל כאשר עיניך תחזינה משרים.

זאת ועוד לדידיה הו"ל לאתמוהי מדברי מרן בש"ע א"ח סי' תט"ו דמייטי בתר הכי מנ"י בס' דרש אברהם דפסק כדברי רבינו ממש דאם עירב לדבר הרשות הרי זה עירוב, דמתבאר דס"ל דמ"ש רב יוסף אין מערבין אלא לדבר מצוה לאו לעיכובא, היפך מ"ש מרן בהלכות כלי מקדש דלישנא דגמ"ש דקאמר כל מעשיה לא יהיו אלא בקדש דהו"א לעיכובא וכמובן.

ותו דמאחר דטרח וכתב לה לאתמוהי כל כי האי על רבינו דידיה אדידיה, איך לא כתב נמי על דעת הרי"ף ובה"ג להכריח דאזלי לשיטתייהו. דהרי הרא"ש והטור א"ח סי' תנ"ה בההיא דעברה ולשה במים שלא לנו, אייתי בידיה דלרב אלפס ולבה"ג אסור, דמוכח דס"ל דלשון אין לשין אלא במים שלנו הוי לעיכובא, וה"מ⁷¹ דבהא דאין מערבין אלא לדבר מצוה אית ליה לה"ה נמי דהוי לעיכובא, מדסיים וכתב קמ"ל לדבר מצוה דוקא כנו'. וכמו כן נמי חזי לרבינו הטור שם ס"י תט"ו שכתב בשם בה"ג דאם עירב לדבר הרשות אינו עירוב, וכ"כ הרב המגיד שם⁷² בשמו, וכמ"ש מרן בב"י שם בשמו שכתב שכן דעת הרמב"ן אבל דעת רש"י והרשב"א כדעת בה"ג ע"ש. והיינו ודאי דלדידהו טעמא הוי דס"ל דלשון אין מערבין אלא וכו' הוי לעיכובא, כההיא דמים שלא לנו דאינהו גופייהו סברי מרנן הכי, ואמאי שתיק מנ"י ז"ל בהא.

תו חזיתיה למנ"י ז"ל שם שם דאייתי בידיה תי' קמא של ה"ה חיד"א ז"ל בס' עין זוכר⁷³ באות ל"ח דרצה לחלק לתמיהת הרב יד מלאכי ז"ל למרן כסף משנה הנו", דהתם בקרבן פסח שאני

דקאמר רב יוסף כדברי הב"ח והרמ"ז דיצא להם ממ"ש הרא"ש בפ' כל שעה כדבריו ז"ל, אלא לפי שמצינו וכו' כמ"ש מרן כסף משנה, אבל לא משום לישנא דרב יוסף דלישנא דאין מערבין אלא הוי לכתחילה, דבהאי מילתא לחוד גופה הוא דקאי הרב יד מלאכי ז"ל.

ומה שתמה עוד על דבריו במ"ש דלא כ"כ אלא לדעת רש"י וליה לא ס"ל, מדברי הרא"ש שהכריח מלישנא דרב יהודה דמשמע כרש"י, וממ"ש בסוף דבריו ויותר משמע כפירוש רש"י, אחמה"ר תמוהים דבריו, דהרי היא גופה כונת הרב יד מלאכי ז"ל לומר בדעת הרא"ש דמאי דחזי' דהכריח מלישנא דרב יהודה דמשמע כרש"י חדית לן תנא הרב הנו"כ דלא משום שהכריח כרש"י הוא דלענין הלכה נמי איהו גופיה הרא"ש ס"ל הכי, אלא דהאמת דמ"ש כן הוא לדעת רבינו (ולא) [וליה] לא ס"ל הכי.

ומה שתמה עוד על דברי הרב הנו"כ ממ"ש בסוף דבריו ויותר משמע כפירוש רש"י, הא נמי ליתא, דהרואה יראה דלא כתב כן אלא לענין פירוש מילת גרופים, דלדידיה משמע שפיר דגרופין מלשון מוליי' הגרופ כפירוש רש"י דוקא, והגם דנימא דלפ"ד לא קאי הבעיא גם עלייהו כמ"ש הרי"ף שפי' הגרופים שנשאבו בו ביום דאז קאי אבעיא עלייהו נמי, מ"מ אכתי ח" אתא לאשמועינן הרב הנו"כ דמה שהכריח כן הוא לדעת רש"י (ולא) [וליה] לא ס"ל הכי.

אכן אי קשיא על דברי הרב הנו"כ הללו, הוא מדברי הטור⁵⁹ שכתב בהדיא דכדעת רש"י הסכים א"א הרא"ש, כמ"ש אני עני במקו"א בס"ד. וא"כ מאחר עלות כ"ז מה מקום נשאר לו לאתמוהי עליו ממה שהכריח דמשמע כרש"י וממ"ש בסוף דבריו ויותר משמע כפירוש רש"י, מאחר דעל מילתא כדנא גופיה הוא דכ"כ הרב ז"ל כמ"ש. גם מאי דאייתי בידיה ממ"ש הרב שלחן גבוה על דברי הש"ע שכתב ויש חולקין ומתירין בלש במים שלא לנו, דהוא דעת רש"י והרא"ש דמעולם לא קא מבעיא ליה במים שלא לנו, לפום מאי דכתיבנא תמהני בזה, דאדמייתי לדברי הש"ג הו"ל לאתויי לדברי רבינו הטור שכתבנו, שכתב בהדיא דא"א הרא"ש הסכים כדעת רש"י כאמור.

עוד כתב מוה"ר הנו"כ שם⁶⁰ ז"ל, אלא דלפ"ד נמצאו דברי רש"י והרא"ש סתראי נינהו, והוא דשם בפ' כל שעה נראה דס"ל דאף דקאמר בלשון שלילה אשה לא תלוש אלא במים שלנו, עכ"ז אינו אלא לכתחילה הא בדיעבד שפיר דמי, ואילו הכא בהא דקאמר רב יוסף אין מערבין אלא לדבר מצוה ס"ל דהוי לעיכובא דאף בדיעבד אסור, עכ"ד.

הנה מ"ש על רש"י דדבריו סתראי נינהו, יש לתמוה עליו דאיך לא הקשה נמי על דברי הרב יד מלאכי ז"ל עוד לפ"ד במה שהסכים דעת רש"י מיהא דסלי' בההיא דפ' כל שעה דאף בלשון שלילה דתני תנא בדיעבד שפיר דמי, מדברי רש"י דעירובין הכא להיפך, וכדכתיבנא בעניותין במקו"א על דברי הרב ז"ל בההיא דפ' שלשה שאכלו דף מ"ח⁶¹ בס"ד.

ומה שהקשה על דברי הרא"ש דפ' כל שעה מדינא דקמן, הא נמי אית לן למימר דגירסתו היתה כג' הרי"ף דהוה גריס בש"ס הכי, מהו דתימא אורחא דמילתא קתני קמ"ל לדבר מצוה דוקא, וכיון שכן איכא למימר דלאו משום לשון שלילה דתני לה הוא דבדיעבד אם עירב לדבר הרשות ל"מ⁶², אלא ממילת דוקא דהוה גרסי לה. והיינו מעין מ"ש במקו"א משם הרב יד מלאכי ז"ל, בההיא דפ' שלשה שאכלו דהוה בעי לאוכוחי דלשון שלילה הוי לעיכובא ממ"ש חכמים דאינה אומרה אלא בנחמה בלבד, דהדר מר וכתב דלאו מלשון שלילה קאמר הש"ס דבדיעבד מהדרין ליה לרבנן, כי אם ממילת בלבד דנקטו חכמים במילתייהו, דהכי מורה מילת בלבד דדוקא קאמר. דלפ"ד אלה אוף אנן נמי אמרי' דמילת דוקא דהוה גרסי בש"ס קמ"ל לדבר מצוה דוקא, הוא דס"ל דהוי לעיכובא, דאי הוה תני לה בלשון שלילה לחוד, אכתי אפ"ל דס"ל דדוקא לכתחילה אין מערבין ואלו בדיעבד שפיר דמי, כמ"ש הרא"ש גופיה בפ' כל שעה דהכי ס"ל כמ"ש. גם מה שהק' לפ"ד על הרא"ש דסתרי אהדדי, מה מאד אני תמיה דעדיפא מינא הו"ל לאקשווי ביתר שאת על דברי הטור שכתב בהדיא דהרא"ש הסכים לדעת רש"י כמובן.

עוד כתב שם ז"ל, וכמו כן קשה לה"ה דמדפסק הכא דאם עירב לדבר הרשות הרי זה עירוב, נראה דק"ל דמ"ש רב יוסף אין מערבין אלא לדבר מצוה, לאו לעיכובא אלא לכתחילה דוקא. וכן בפ"א מהלכות קרבן פסח ה"א פסק היו פחות מחמשים אין שוחטין ואם שחטו כשר וכו', ומפקנא אית להו ממ"ש ר' יצחק

59. סי' תנ"ה. | 60. בס' נחמד למראה ודרש אברהם שם. | 61. ע"ב. | 62. =לא מהני. | 63. ע"ב. | 64. ט"ס הוא, וצ"ל: כסף משנה. | 65. כריתות ו' ע"א. | 66. יד מלאכי שם. | 67. =הוצרך עיון. | 68. ירושלמי שקלים פ"ד ה"ג. | 69. =מר ניהו רבה. | 70. =דתקשה ליה. | 71. =הורי מבואר. | 72. ה"ל עירובין פ"ו ה"ו. | 73. מערכת הא'. | 74. פסחים ס"ד ע"א. | 75. ד"ה הפסח. | 76. זבחים נ"ז ע"ב. | 77. שם פ"ו מ"א ד"ה קדשי. | 78. הרב יד מלאכי.

וכל חכם לב עיניו יחזו להרב יד אהרן בכללי הגמ' אות מ"ג שהביא כלל זה וכתב דבמילי דרבנן לא שייך למתני בלשון שלילה, כגון הפסח אינו נאכל אלא בלילה⁷⁹ ואוקמוה בגמ'⁸⁰ כר' אלעזר בן עזריה ולא כר' עקיבא מדתני לה בלשון שלילה, עכ"ד. ועיין בעירובין⁸¹ דאיפסיקא הלכתא כרבנן דעירובי תחומין ליכא איסורא דאורייתא אלא דרבנן, וכן דעת הרמב"ן⁸² והרשב"א⁸³, כמ"ש ה"ה בקונו' ארעא דרבנן באות התי"ו סי' (תרל"ה) [תרמ"ה], ולפי"ז איך רב יוסף קתני בלשון שלילה אין מערבין אלא לדבר מצוה כיון דתחומין דרבנן. ובשלמא לדעת הר"מ בר"פ כ"ז מהלכות שבת דק"ל דיש תחומין ד"ת, וכן דעת הר"ף ז"ל⁸⁴ ניחא, ברם לדעת הרמב"ן והרשב"א, לפי סוגיא (דפסחים) [זבחים] דבמילי דרבנן לא שייך למתני בלשון שלילה, קשה. ואין לומר דכלל זה לא איתמר אלא בלישנא דמתני' ולא בלשון תנא או אמורא, משום דהוא דחיק ואתי מדחיק דמאי שנא, וי"ל באופן אחר, עכ"ד.

ולענ"ד נראה דאי מהא לק"מ ואדרבא גם דבריו אלה תמוהים טובא אצלי, דהרי אדעתיה דהרמב"ן הא דקתני רב יוסף אין מערבין אלא לדבר מצוה, לא הוי לעיכובא כדי דנימא דמתני לה בלשון שלילה הוא דהויא עיכובא דדוקא לדבר מצוה מערבין ולא לדבר הרשות, דהרי כתבנו לעיל משם מרן כסף משנה שכתב אדעתיה דהרמב"ן גופיה בליקוי בהך דרב יוסף דדעתו כדעת רבינו, דאפילו לדברי האומר תחומין דאורייתא וכו' אף שהחמירו עליו שלא לערב לכתחילה לדבר הרשות, אם עירב קנה מקומו כמש"ל, ולפי"ז ממילא שמעינן ליה בודאי בדעתו דמני"ד הרמב"ן גופיה מעיקרא לא סבר לה מר חילוק זה דאיתמר בש"ס בס"פ איזהו מקומן דמיייתי הרב יד אהרן ז"ל דכי תנינן לה בלשון אלא דהוי לעיכובא כדי דנצטרך לומר בטר הכי ע"ז דבמילי דרבנן ל"ש למתני בלשון שלילה, דאדרבא איפכא שמעי' כי הכא דלדידיה הגם אי הוה במילי דאורייתא לא דייקנן כולי האי אי תנינן לה בלשון שלילה דליהוי עיכובא. וכדחזינו נמי בהדיא לרבינו בההוא דינא גופיה דפסח אינו נאכל אלא עד חצות בסוף פ"ח מהלכות קרבן פסח דאיתני' לעיל, דהגם דלמסקנא התם בס"פ איזהו מקומן תני לה בהדיא למיהב טעמא דהויא עיכובא ומדאי' מדתני לה בלשון שלילה כראב"ע, עכ"ז פסק הלכתא כר' עקיבא דלא הויא עיכובא, וז"ל⁸⁵, וכבר ביארנו בכמה מקומות שאין הפסח נאכל אלא עד חצות כדי להרחיק מן העבירה, ודין תורה שיאכל כל הלילה עד שיעלה עמוד השחר. וכתב שם הרב משנה למלך ז"ל דרבינו פסק כר' עקיבא, וסיים וכתב משם הרב המגיד ז"ל (פ"א) [פ"ו] דחמץ ומצה⁸⁶ שנתן טעם לשבח למה פסק רבינו כר' עקיבא משום דהלכה כר' עקיבא מחבירו כיע"ש.

ולפי"ד אלה, היא גופה איכא למימר בפשיטות בדעת הרמב"ן דאזיל כשי' רבינו דלא כמסקנא התם דשי"ס, ומאחר שכן איך יתכן למימר דאנן בדין ניקום ונימא אדעתיה דבמילי דרבנן סבר וקביל דל"ש למתני בלשון שלילה, כאלו אי הוה דאורייתא הוה דייקנן לדידיה אי תני לה בלשון שלילה או"ל כדי דתק"ל הכי ע"ד הרב יד אהרן ז"ל הללו לדעת הר"מ דס"ל דתחומין דרבנן דהיכי קתני רב יוסף אין מערבין אלא לדבר מצוה כדבריו ז"ל.

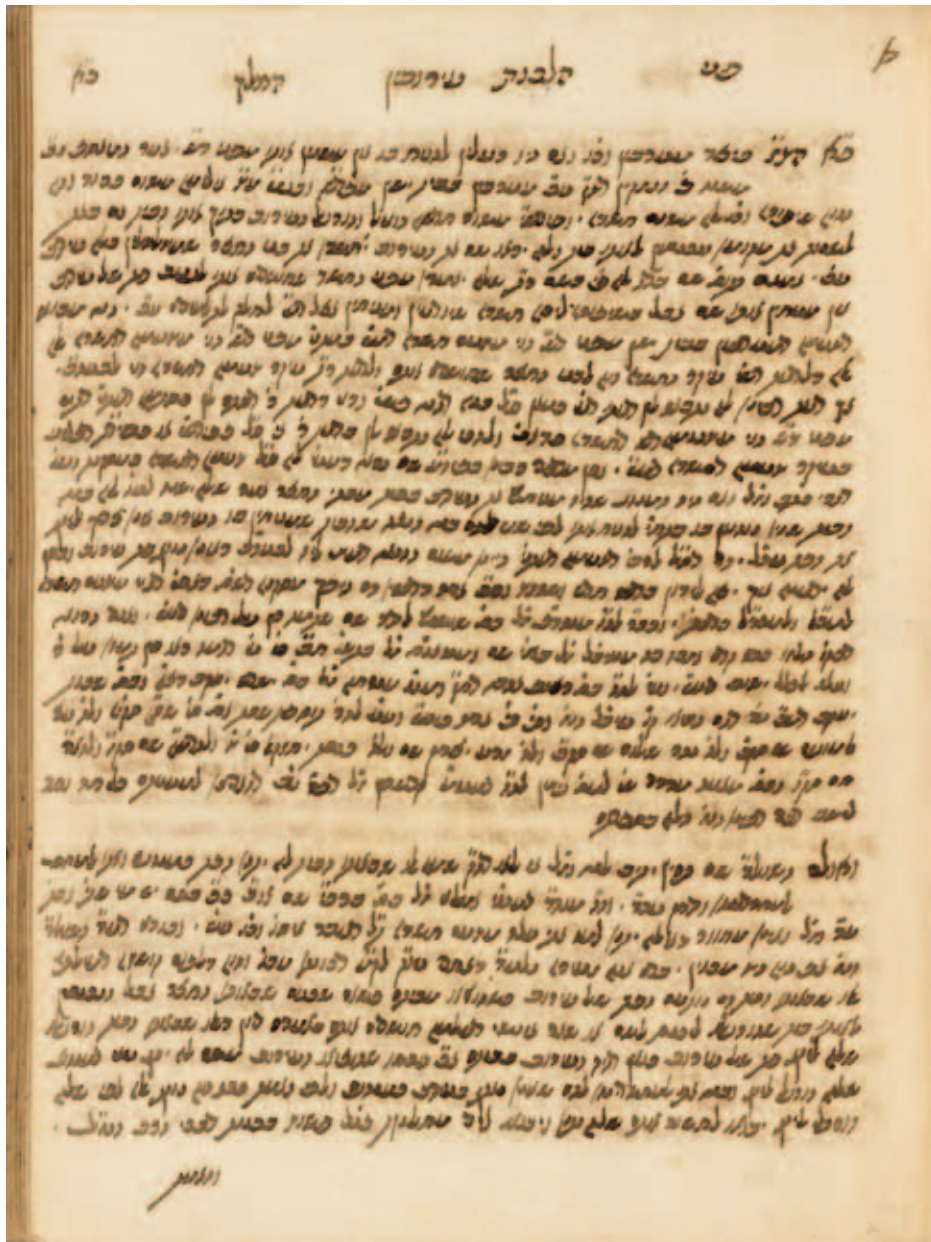
וכ"ש לפי מ"ש מני"ד ז"ל לעיל דדעת הרמב"ן כדעת הב"ח והרמ"ו, שכתב דמלישנא דאמר רב יוסף הכי אין מערבין אלא לדבר מצוה משמע דלכתחילה אין מערבין אלא לדבר מצוה אבל דיעבד קנה עירוב אפילו לדבר הרשות, דמשו"ה עמד מתמיה על הרב יד מלאכי ז"ל שכתב בדעת הב"ח והרמ"ו הנז' דיצא להם כן ממי"ש הרא"ש ב"פ כל שעה דאשתמיט דברי הרמב"ן הללו שכתב כדבריהם, ומאחר שכן הא תו מאי קק"ל⁸⁷ הכי לדידיה על דברי הרב יד אהרן ז"ל הללו מדברי הרמב"ן שכתב דעירובי תחומין דרבנן ממאי דקתני רב יוסף בלשון אלא כמבואר.

ומה שהק' הכי נמי לדעת הרשב"א דס"ל דתחומין דרבנן, ליתא, דהרי גם הרשב"א ז"ל⁸⁸ ס"ל מיהא דבמערב ברגליו קנה שביטה אפילו לדבר הרשות, הגם דקתני רב יוסף בלשון שלילה כמ"ש מרן כסף משנה ובב"י א"ח סי' (תס"ו) [תט"ו], וכמוכח.

וכל קבל דנא תו איכא לאתמוהי עליה דידיה במ"ש עוד בתוך דבריו על דברי הרב יד אהרן ז"ל הללו, דבשלמא לדעת הר"מ בר"פ (כ"ו) [כ"ז] מהלכות שבת דק"ל דיש תחומין ד"ת וכן דעת הר"ף ניחא וכו', דלפום מאי דכתיבנא גם על דברי רבינו הר"מ קשיא לאידך גיסא, דהרי אם לדידיה מינח ניה"ל לישנא דרב יוסף דתני לה בלשון שלילה, לפי דעת רבינו והר"ף דק"ל דיש תחומין ד"ת א"כ בהכרח צריכים אנו לומר בדעת רבינו הכא דמאי דתני רב יוסף אין מערבין אלא לדבר מצוה הוי לעיכובא דדוקא לדבר מצוה מערבין ולא לדבר הרשות, וכדעת רש"י ובה"ג דמיייתי מרן כסף משנה שם, וא"כ קשה טובא היכי פסק רבינו בהאי דינא גופיה דאם עירב לדבר הרשות הרי זה עירוב,

לה בלשון שלילה, מ"מ הרי כתבנו דלרבינו הר"מ בסוף פ"ח דקרבן פסח הגם דתני לה בלשון שלילה כתב בהדיא דלא הוי מד"ת אלא מטעמא כדי להרחיק אדם מן העבירה, דלדין תורה הוא שיאכל כל הלילה עד עה"ש, וה"מ⁸⁹ דפסק הר"מ דלא כראב"ע כנז', וא"כ מבואר דהגם דתני לה בלשון שלילה דפסח אינו נאכל אלא עד חצות, עכ"ז לא הוי מדאורייתא אלא מדרבנן כדי להרחיק מן העבירה, ואיך שרטט וכתב מילתא כדנא כאלו לא חזינו מאן דפליגי בהא.

ולכד מן דין דאעיקרא דמילתא אם הדברים ככתבן, אחרי ניו"ק⁹⁰ תמהני עליו במ"ש דהפסח אינו נאכל אלא בלילה אוקמוה בש"ס כראב"ע ולא כר' עקיבא, דהרי עינינו הוראות הסוגיא בדוכתא, ולא חזינו כי האי סימנא, דבדין זה דפסח אינו נאכל אלא בלילה דפליגי רב"ע ור' עקיבא, על האי מתניתא דפסח אינו נאכל אלא עד חצות, איתמר עלה בש"ס מאן תנא, אמר רב יוסף ר' אלעזר בן עזריה היא, דתניא ר' אלעזר בן עזריה אומר נאמר כאן⁹¹ בלילה הזה ונאמר להלן⁹² ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה מה להלן עד חצות אף כאן עד חצות, א"ל ר' עקיבא והלא כבר נאמר⁹³ ואכלתם אותו בחיפזון עד שעת חיפזון, דהוי לאור בוקר כדכתיב⁹⁴ ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר, א"כ מה ת"ל בלילה הזה, שיכול שיהא ככל הקדשים הנאכלים ביום ת"ל בלילה הזה בלילה הזה יהא נאכל ואינו נאכל ביום, ע"כ. הרי דעיקר פלוגתייהו דראב"ע ור' עקיבא הוא בדין פסח אי נאכל עד חצות או לא, משום דאיכא בינייהו פירושא דקרא דכתיב בלילה הזה. דלראב"ע כיון דמצינו ביצ"מ דכתיב ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה דהוי עד חצות, אף בלילה הזה האמור גבי פסח הוי עד חצות. ולר' עקיבא כיון דכתיב ואכלתם אותו בחיפזון דהוי עד בוקר, ס"ל דבלילה הזה האמור גביה לאו למימרא דהוי עד חצות כ"א דנאכל כל הלילה, דאל"כ קשו קראי אהדיה כמבואר. ומאחר שכן איך כתב דבדין פסח אינו נאכל אלא בלילה אוקמוה כראב"ע ולא כר' עקיבא, מאחר דנתבאר היטב בש"ס דבדין פסח דאינו נאכל אלא בלילה ליכא פלוגתא בינייהו, דגם ר' עקיבא ס"ל הכי דאינו נאכל אלא בלילה דוקא, דלא הוי ככל הקדשים הנאכל ביום כאמור.

פני המלך הלכות עירובין כ"י רבי יצחק פיגון

הרי כיון דקתני רב יוסף דין זה בלשון שלילה משום דתחומין דאורייתא כמ"ש בג"ש, היה ראוי לפום דינא שיפסוק הלכתא כל בטר איפכא דאם עירב לדבר הרשות דלא הוי עירוב כמבואר. ובשלמא לדעת הר"ף אתי שפיר, דהרי כתבנו דהר"ף ז"ל סיים וכתב בהא דרב יוסף בשניוייא דש"ס קמ"ל לדבר מצוה דוקא, דכונתו רצויה דלדבר הרשות אין מערבין כנז'. אך לדעת רבינו אכתי תקשה לי לדידיה כה"ג על הרב יד אהרן ז"ל כמדובר.

ואולם לדידיה הא ק"ל על דברי הרב יד אהרן ז"ל הללו טובא, דאסברא ניהלן בה"ג כאלו הוי מילתא פסיקתא לחלק בהכי דבמילי דרבנן ל"ש למתני בלשון שלילה, דלפום מאי דכתיבנא לאו כ"ע מודו בה, דנהי דלמסקנא התם בש"ס בס"פ איזהו מקומן אוקימנא לה בההיא כראב"ע ולא כר' עקיבא מטעמא דנא דתני

והיותר תימא ממ"ש למני"ד גופיה⁹⁵ בא"ח סי' תג"ל הגה"ט עמ"ש רבינו בהלכות חמץ ומצה⁹⁶ בדין בדיקת חמץ דאם בדק לאור החמה דיו, שכתב וז"ל, משמע דס"ל דמ"ש רבא אכסדרה לאורה נבדקת היינו בדיעבד, ותימא דכפ"יז מאי פריך בגמ'⁹⁷ על האי ברייתא דאין בודקין לאור החמה מהא דאמר רבא אכסדרה לאורה נבדקת, נימא דהברייתא מיירי דאין בודקין לכתחילה ורבא מיירי בדיעבד. ואיהו מוטיב לה והוא מפרק לה וז"ל, ונ"ל לומר דאי אפ"ל דהברייתא מיירי לכתחילה, דאי הכי בודקין לאור הנר ולא לאור החמה הו"ל למתני, ומדתני בלשון שלילה אין בודקין לאור החמה אלא לאור הנר משמע דלעיכובא קאמר דאין בודקין לאור החמה, ומשום הכי לא מצי לשנויי דרבא מיירי בדיעבד, עכ"ל. וכ"כ בספרו מרכבת המשנה בח"י על רבינו שם ע"ש. הרי מצינו דהגם דבדיקת חמץ הוי מדרבנן עכ"ז קתני לה בלשון שלילה אין בודקין לאור החמה אלא לאור הנר. וזה מבואר דלא כמ"ש איהו גופיה בכלליו דבמילי דרבנן לא שייך למתני בלשון שלילה, דאי"כ היכי קתני בברייתא הכא בבדיקת חמץ דהויא מילי דרבנן בלשון שלילה, וכעת דבריו צריכים אצלי תלמוד. וזה מן התימא על מה"ר שושנים לדוד ז"ל דעמד ע"ד אלה כנז' ולא תמה עליו נמי מדבריו בעצמו דבדיקת חמץ הללו שרמזו ה"ם הגדול ז"ל בתוך דבריו כנז"ל.

79. זבחים נ"ז ע"ב. | 80. שם נ"ז ע"ב. | 81. דף י"ז ע"ב. | 82. שם. | 83. שם. | 84. שם ה' ע"א. | 85. שם ה"ט"ו. | 86. ה"א. | 87. קא קשיא ליה. | 88. עבודת הקודש הנ"ל. | 89. הרי מבואר. | 90. =נשיקת ידי ורגלי קדשו. | 91. שמות י"ב ח'. | 92. שם י"ב. | 93. שם י"א. | 94. שם כ"ב. | 95. הרב יד אהרן. | 96. פ"ב הי"ד. | 97. פסחים ח' ע"א.

בענין גדולה וקטנה

עירובין צ"ב - או"ח סי' נ"ה, ע"ט, שני"ח, ש"ס, שס"ה, שע"ד-שע"ז, ר"מ

במשנה פרק כל גנות (ערובין צ"ב) חצר גדולה שנפרצה לקטנה, גדולה מותרת וקטנה אסורה מפני שהיא כפתחה של גדולה. ובגמ' יתיב רבה ורבי זירא ורבה בר רב חנן ויתיב אביי גבייהו ויתבי וקאמרי שמע מינה ממתניתין דיורי גדולה בקטנה ואין דיורי קטנה בגדולה. כיצד. גפנים בגדולה אסור לזרוע את הקטנה, ואם זרע זרעין אסורין גפנים מותרים, גפנים בקטנה מותר לזרוע את הגדולה. אשה בגדולה וגט בקטנה מתגרשת, אשה בקטנה וגט בגדולה אינה מתגרשת. ציבור בגדולה ושליח ציבור בקטנה יוצאין ידי חובתן, ציבור בקטנה ושליח ציבור בגדולה אין יוצאין ידי חובתן. תשעה בגדולה ויחיד בקטנה מצטרפין, תשעה בקטנה ואחד בגדולה אין מצטרפין. צואה בגדולה אסור לקרות קריאת שמע בקטנה, צואה בקטנה מותר לקרות קריאת שמע בגדולה.

א. לפי"ד הריטב"א ומאירי, תלוי אם אין עיקר. כהא דשבת דאפי' אלף בקטנה, מ"מ מאי דהוי רוב לא נחשב עיקר לכן בכל גוויי גדולה מותרת. - וצ"ל דלא מקלקלא, ואפי' אי לא נימא כן בעלמא מ"מ כאן הרי כיש מחיצה (כעין זה במלא הרועים לענין צואה דתלוי במחיצה), אבל קטנה אסורה בכ"ג.

ואם יש עיקר, כשהוא בגדולה שפיר גוררים לקטנה דאין כח נגדי המונע גרירתה, אבל כשהעיקר בקטנה הרי הוא מחשיב וא"א שיגרור. ועי' במאירי דגפנים הוו עיקר (והעיר ר"א הי"ו דהיינו כעין הא דתוס' שעיקר האיסור בגלל הגפנים, ועי' שנת אליהו פ"ז דכלאים מ' ה"ו וז' ובחזו"א כלאים ס' ג' וי"א). וכן בהא דציבור אמרי' לענין תפלה דהם עיקר החשיבות לעומת הש"ץ, וכן הרוב לעומת היחיד (ורק בתפלה שאני דהרוב הם העיקר), ובהא דאשה וגט היא העיקר דהיא מקבלת הגט, ובהא דצואה, כ' הריטב"א דהיא נחשבת כאן עיקר הנידון דעלי' אזהר רחמנא. (והראני ר"א הי"ו דבערוה"ש ס' ע"ט כ' כן מסברא דנפשי'. וריא"פ הי"ו העיר דאולי כוונת הריטב"א במש"כ דהצואה היא העיקר לענין מש"כ קודם דיש סוברים דמהני הפסקה לריח רע, וע"ז סיים דבצואה היא העיקר ודי בהפסקה כלפי הצואה, אך לעני"ד דלא משמע כן, אלא כלפי מאי דבכל משך הסוגיא מבאר ענין העיקר בכל דבר ודבר שהוא המחשיב, כתב דכאן הצואה היא עיקר הנידון). - וצ"ע אי לא ס"ל למאירי וריטב"א סברת לא מקלקלא (כדלהלן לפירש"י). אך בהא דנפרץ לגבי שבת חזינן להאי סברא, וג"כ לא מסתבר דלא ס"ל כן אלא דנקטו לסברא של "עיקר" דכל הסוגיא מתפרשת בכך, היינו גם הא דציבור.

ב. והנה רש"י ביאר לענין צואה משום דלא מקלקלא לגדולה בשום מידי. יתכן משום דאין סובר דהצואה הוי עיקר הנידון, ובאשה וגט ביאר משום דלא בעי למיכני גיטא, וכנראה משום דאי לא"ה לא ס"ל דהיא נקראת העיקר, ורק משום דלא בעיא מקבלת חשיבות שאינה נגזרת, וכנראה דאפי' בגוונא דרצועה לקבל הגט, מ"מ כיון דבדרך כלל לא בעיא יש לה החשיבות לענין זה. - ולענין כלאים לגבי גדולה ג"כ נראה משום דלא מקלקלא לה הקטנה - ועי' חזו"א כלאים דלשיטת רש"י ה"ה זרעים בקטנה אם קדמו מותרים, וא"כ משמע דלרש"י אין כאן משום חשיבות גפנים אלא דקטנה לא מקלקלא, ומאי דבקטנה תלוי אי הי בתחילה או אח"כ. (ומש"כ דכל פתח כמחיצה והביא מהא דהיה גדר, כנראה משום דהא דפתח כמחיצה צ"ע מסברא, וכן בכמה דוכתי בהא מסכתא, והביא רק ראי' דמחיצה מחלקת בכלאים. - ועי' ברש"ש שהעיר בזה שממש לא מוכח להא דפתח, ולפי הנ"ל א"ש).

ור"א הי"ו העיר דאשה בגדולה למה קניא גט דבקטנה, נימא דקטנה לא מקלקלא לגדולה, ותירץ דהרי לא צריך לדעתה, וא"כ הגט בחד רשות אתה, ולא שייך כאן להתחשב דהוי כמקלקלא, ורק באשה בקטנה מועילה הסברא הנ"ל דיש לה חשיבות, והוי חשיבות נגדי למה דגדולה גוררה לקטנה, עכתו"ד.

ולכאורה אפשר גם להסביר דדברים שאין צריכים איגוד וחייבוש שייך לומר שיש חשיבות המונעת איגודם, כגון לגבי תפלה שצריך איגודם, לכן הרוב לא נגרר למעט. וכן בגט ואשה

דצריך קבלתה את הגט. אבל גפנים זרעים כשהן במקום א' הוי כלאים, וא"צ כאן איגוד וחייבוש, ע"כ לא מהני כאן סברת חשיבות (לרש"י), וא"כ גם רש"י יכול לסבור דהגפנים עיקר, ובכ"ז צריך למיטי עלה משום דלא מקלקל (ולראשונים אולי הכלאים הוי כאיגוד וחייבוש. ולרש"י קשה לומר דאין כאן עיקר, דהא במ' מנחות [ט"ו ע"א] משמע דגפנים עיקר, ואולם עי' שנת אליהו שכי' דזרעים עיקר הוי בהא דגמ' מנחות. ולריטב"א ומאירי יתכן דגם משום לא מקלקל א"ש, אלא נקטו הא דעיקר כמו באידך גווני). ובצואה ג"כ אפי' נימא דהוי עיקר הנידון, מ"מ הרי האיסור לאו משום חייבוש ואיגוד אלא כשיש אדם וצואה במקום א' אסור לקרוא קר"ש. ע"כ צריך למייתי משום דלא מקלקלא. ובהא דשבת הרי נמצאים במקום א'. (ועי' בהגהות מלא הרועים שנתקשה לענין צואה, ותי' דשם תלוי במחיצה ונתקשה, דא"כ לא שייך להני גווי').

ואכתי צ"ע בקו' ר"א הי"ו דלכאורה התי' הנ"ל אינו מספיק, דגם בצואה דכי מתחשבים עם האדם הרי ע"כ הצואה אסרת אותו, וא"כ למה אמרי' דלא מקלקלא, ובגט לא אמר. ועי' פרישה ס' ע"ט שהקשה מ"ש הא דצואה מהא דסי' נ"ה, ותי' דבצואה הוי חד מחנה, משא"כ בציבור אינו נגרר הרוב אחר המיעוט. ולכאורה הסבר תירוץ כנ"ל דבצואה אינו ענין איגוד, אלא צריך שבמחנה לא יהא צואה והרי הם בחד מחנה, אבל בהא דציבור דצריך איגוד וחייבוש ואין רוב הציבור יכול להגרר להאגד באופן זה.

ואולי צ"ל דהנה לגבי דידן לא נקרא דקניית גט הוי קלקול, ז"א שממילא צריכה הרשות של הגדולה לכותל עצמה, כדי שלא יהא בה קלקול. זה לא הוי כאן, דאין זה קלקול לגבי עלמא, ורק לגבי רצועה של האשה שהיא אינה מרוצה בגט ולדידה הוי קלקול, ע"כ היינו צריכים לנעול רשותה, אבל כיון דמקבלת גט בע"כ א"א לנעול בגלל אי רצונם - ואי רצונם מועיל רק להחשיבה שלא תיגרר לגדולה בהיותה בקטנה. אבל בצואה, דהוי קלקול בעצם הרשות, דאם היא כגדולה הוי עכשיו רשות הגדולה מחנה שאינו נקי, ע"ז מועיל סברא דלא מקלקלא לנעול את הגדולה, וזה כעין תי' ר"א הי"ו הנ"ל אלא הוספת הסבר דבצואה הרשות עצמה מקלקלת.

ואולם אי נדגיש שהרשות נקראת אינה נקיה, א"כ יתכן לגבי תשמיש בגדולה, הרי אי נחשוב שהספרים של קטנה הם בגדולה הרי לגבי עצמותה אין זה גרעון אלא חשיבות, א"כ אולי לא שייך סברא דלא מקלקלא. ואולם אי נתחשב לגבי עלמא, א"כ לגבי עלמא זה קלקול שא"א לשמש בגדולה, אע"ג דבני גט ג"כ זה קלקול לגבי כל הנשים, מ"מ הרי זה נובע מחמת אי רצונה, ולזה אין מקום בגט כיון דמגרשה בע"כ. אך א"כ גם בתשמיש בע"כ יאסר לשמש, וכי תלוי ברצונה בזה, ואי נאמר דבאשה הוי נוגע רק לה, א"כ כאן זה נוגע ג"כ רק לאדם זה לגבי תשמיש - ז"א שלכאורה לפי"ד דין תשמיש כדן גט, ורק בצואה שאני דנוגע לעצם הרשות. - ובהא דגפנים לכאורה ג"כ חזי' דכל קלקול לא מקלקלי' דהרי אין זה איזה גרעון לרשות שיש בה הגפנים או הזרעים, וכן כעת זה נוגע לדבר פרטי זה. אך יתכן דזה גרעון לענין עצם הקרקע שהיא היא הרשות, שכעת יהא אסור לנטוע או לזרוע בה. - ואולי בגט אין זה בכלל ענין שהיא צריכה לקחתו אליה, אלא צריך כאן התנאי של עומדת בתוך ביתה, וכיון שהקטנה היא כחלק מהגדולה הרי יש כאן עומדת בתוך ביתה. אבל בעומדת בקטנה אין העמידה תוך הקטנה כתוך ביתה של הגדולה אלא ע"י גרירה, וחשיבות האשה מונעת גרירתה, אבל בעומדת בגדולה כיון שלגבי גדולה ברור שהיא תוך הגדולה אח"כ כבר אנו קובעים שהקטנה תוך הגדולה, וממילא עמידת האשה בגדולה כאילו היא גם בקטנה. - בקיצור לא מקלקלא היא סברא אלימתא בכ"ג, ולכן גם בתשמיש יתכן דמותר, ורק בגט הנידון של קביעת עמידתה הוא נידון קודם לנידון קניית הגט, וכשהאשה בגדולה הרי שליטתה גם על המסונף לה, ורק כשהיא בקטנה שמשם א"א לה לשלוט, ורק שנחשיב שע"י שליטת רשות הגדולה תחשב האשה בגדולה ושולטת בגדולה, ע"ז אמרי' דהיא חשובה ואינה נגזרת. (ומש"כ רש"י "וגט לא קני לאשה" כנראה המכוון לא נקנה לאשה, כי הרי וודאי אין ס"ד שהגט הוא הקונה, אלא רש"י נתכוון לשלול שלא יקנה לה ע"י שהאשה נגזרת לגדולה משום דאין רצונה בגט). אבל בצואה אפי' אי נימא דנדון מקודם דהאדם שבגדולה שולט בקטנה, מ"מ

לא כל מאי דהוי במקום שליטתו מקלקל לו, ולגבי קלקול הוא סוגר לפתח, אבל בגט כששולטת הרי יש תנאי של עומדת תוך ביתה, ולסגור את הפתח אינה יכולה דהרי מתגרשת בע"כ, אבל בתשמיש יכול לסגור הפתח.

ג. ובגאון יעקב מבאר לסוגי' דגדולה יוצאת לקטנה. (והעיר ריא"פ הי"ו דכן משמע בפי' ר"ח). ולענין הא דצבור חידש דהם מחשיבים למקומם שלא יהא נחשב פתח של הגדולה. - ועי' בריטב"א [צ"ב ע"א ד"ה שם ש"מ] הקשה על סתירת דברי רש"י מהא דג' קרפפות, עיי"ש שתי' דהוי חד ענין, אך לכאורה דבריו שם מכריעים שהעיקר שקטנה נגזרת לתוך הגדולה, וא"כ הדקי"ל מג' קרפפות, ואולי יש שם ט"ס וצ"ל אנו גוררים, ואח"כ צ"ל אנו, ז"א שאפ"ל בב' האופנים, ובדרך כלל הוי כאילו גורר לתוך הגדולה, ורק בג' קרפפות שהנידון לעשות שם שייך יוצא לשם. ומאי דלא אמרי' דהגט אזיל לקטנה משום דהאשה קונה לגט, וכן בהא דגפנים החשבון מי קאזיל הוא על העיקר. - ובהא דצואה לא אמרי' דהאדם קאזיל שם והוא קורא שם, א"ש זה לפי מ"ש הריטב"א דהצואה הוי עיקר. - ולענין ציבור הא דלא אמרי' דהש"ץ או יחיד קאזיל שם והוא כעומד שם, נצטרך לומר כהגא"י דהם מחשיבים דלא כפיתחא. - וצ"ע להגא"י מדוע לא נימא דהאדם כקורא קר"ש בקטנה, כי לא הזכיר לסברא הנ"ל דהצואה כעיקר, ואולי משום דאמרינן דכשהוי קלקול לו לא אזיל לשם, ולגבי אשה צ"ל כנ"ל דאין צריך שתלך, אלא דהרי ממילא שליטתה על הקטנה, ויש כמו תנאי של עומדת תוך ביתה.

ובעיקר הא דג' קרפפות לכאורה ההסבר פשוט, דגם כשגוררים הקטנה אל הגדולה הרי שותפות של דייר הקטנה עם דייר הגדולה רק בקטע של חלק הקטנה, ורק שם בעלותם המשותפת, וכיון דבמציאות היא אינה תוך הגדולה אזי כשאנו מדגישים בעלותו של דייר הגדולה אנו מכנים זאת כיצאה לשם, כיון דשם מקבל חלק ומתהווה שייך לקבל כל צרכו. ועי' בגא"י שהסביר כזאת דלגבי שמוש יוצא לשם להשתמש - וזה כנראה כונת תוס' צ"ג ע"א ד"ה שנים שכי' דהכא איכא טעמא כדאמר דנפיק להכא ולהכא. ורי"א הי"ו העיר דהרי תמיד למעשה הוי כנראה מבחוץ, ואולם זה אם את"ש לפי"ד, אך לפי פשטות משמעות השו"ע צ"ע. ועי' קרן אורה שס"ל דלהרמב"ם למסקנא א"צ נכנסין. ועי' שע"צ שכתב כזאת לדעת הרמב"ם.

ד. ולפי הנ"ל, לענין תשמיש כשיש ספרים, אזי כשיש ספרים בגדולה אסור לשמש בקטנה דהוא תוך הגדולה, וכהא דאסור לקרוא קר"ש בקטנה. אבל כשממש בגדולה וספרים בקטנה שייכת סברת רש"י דלא מקלקלא לה רשות מידי. - וכן לסברת מאירי וריטב"א דאולי' בתר עיקר, מסתמא כאן הספרים הם העיקר, דהם הגורמים איסור השימוש, והאזהרה היא עליהם שאסור לשמש לידם, וכהא דצואה דהאיסור לקרוא אצל ק"ש, וע"כ כשהספרים בקטנה והם העיקר גורמים שהרשות לא נגזרת.

אך הי' אפ"ל שהאיסור הוא שלא יהיו ספרים אצל מעשה תשמיש, וא"כ הוי איפכא דתשמיש בקטנה יהא מותר ובגדולה אסור. אך לכאורה העיקר כנ"ל דהספרים הם העיקר לסיבת האיסור כדאיתא בכל דוכתי דאסור לשמש אצל ספרים. ועי' דברי מלכיאל ח"ה ס"א שיישב מאי דלא מהני כיוסו הגוף בעת תשמיש וצריך רק כיוסו הספרים, מחמת דהאיסור שלא יהא ביזוי לספרים, וע"י כיוסו לא מוצל מביזוי, משא"כ בכיוסו הספרים. - ולפי הנ"ל א"ש דהם הגורמים סיבת האיסור וע"כ צריך לכסות אותם, משא"כ כשהם בגלוי לא מיקרי על ידי כיוסו שהמעשה אינו כאן, כי כיוסו מהני רק כשהסיבה לא נמצאת, אבל לא מהני להתיר את התוצאה של סיבת האיסור שלא יהא אסור לעשותה.

ולפי"ד הגא"י אם דבריו ג"כ על יסוד שיש כאן עיקר, והוא ההולך לקטנה ולא הולך לגדולה, ג"כ א"ש כנ"ל, דספרים בגדולה כהולכים לקטנה, אבל ספרים בקטנה לא הולכים לגדולה. (אלא דג"כ תלוי בהנ"ל אי ספרים עיקר או תשמיש, ולפי הנ"ל ספרים עיקר). (אבל אי להגא"י אזלינן בתר אדם שיכול ללכת, הי' יוצא לאסור תשמיש בגדולה דהוא כהולך לקטנה. אך אין זה נכון, דהא בגפנים ג"כ אמרי' דהם כהולכים לקטנה, ודוחק לומר דרק בב' דוממים העיקר כהולך, אבל באדם עם דבר אחר האדם כהולך, ומחזורתא כנ"ל).

ועיין במס' מזוזה ובמס' עבדים בהשמטות שכתב בשם הרב ר' דוב לנדא שליט"א לאסור תשמיש בגדולה ע"י מזוזה בקטנה, ולפי הנ"ל יוצא דמותו. - ואולם בנידונו במזוזה שתוך עובי הפתח, יתכן דצריך לחוש לדעת הפמ"ג דגם שאחר הדלת הוא אגף, ולפי"ד התניא שכ' המג"א הרי אגף כלפנים (וכ"כ בכה"ח כמדומה בשם חק"ל דגם השבלי לקט דעתו כן) - וא"כ אע"ג דלדעת הגר"א ואבהעו"ז יש לחלל הפתח דין חצר קטנה, זאת כ' להקל לצרף אפי' אי אגף כלחוץ, אבל לענין נידונו גם אי משום דין חצר קטנה לא נאסור (ולא כהרד"ל שליט"א וכו"ל), מ"מ צריך לדון משום אגף. ולדעת הגר"ז סי' נ"ה אין לחלל הפתח דין חצר קטנה דהוי כנראה מבחוץ, מ"מ לדעת התניא הרי אגף כלפנים, ורק אי הוי כלחוץ והוי חדר בפ"ע, והנידון דאולי הוי מ"מ כפרוץ במילואו לגדולה, ע"ז אמרי' דיש לו היכר מבחוץ, אבל אי אגף כלפנים לא שייך היכר בזה, והרי הוא חלק מהגדולה ממש. אך צ"ע דאולי העיקר כדעת השו"ע דאגף כלחוץ. ועי' בהגהות חת"ס וביד אפרים, אך הגר"א ג"כ הקשה על השו"ע, אלא שהוסיף להקשות מהא דחצר קטנה.

ועי' בשו"ע הגר"ז דג"כ מפרש כהפמ"ג דחלק הפנימי שלפני הדלת הוא בדין אגף, וא"כ לכאורה ה"ה גם חלק החיצון, והיינו דכל עובי החומה בדין אגף, אך אינו מוכרח, דאולי חולק בזה דעכ"פ אחר הדלת ודאי הוי כלחוץ (אבל כשאין דלת יתכן דהוי הכל כדין אגף עצמו. ועי' פמ"ג שנסתפק בזה. ותמוה דלדעתו הרי צריך להיות דהכל בדין אגף, דהרי הדלת לא קובעת כאן, דאפי' כשהדלת לצד חוץ הוי הכל בדין אגף, ולא אמרי' שהיא גורמת לגרור הכל לפנים, ולהידי אפרים יתכן דבזה הוי כלפנים לכו"ע, ורק הדלת גורמת דהוי כלחוץ). ובבה"ל כ' דלפי פי' הפמ"ג גם חלק החיצון הוי בדין אגף, והיינו משום דלדידי' עובי הפתח הוי אגף, אך צ"ע דאולי אחר הדלת ודאי הוי כלחוץ, ועכ"פ אולי הגר"ז יסבור בזה כן, וצ"ע. ועיין לעיל אות ד' מ"ש עוד לענין תשמיש לגבי סברא דלא מיקלקלא. ועי' לקמן [בענין דאגף] שכ' בעזה"י להעיר ע"ד בה"ל שמפמ"ג אין משמעות לזה מתשמיש, ולכאורה גם לדעתו אחר הדלת הוי כלחוץ. ודא"ש דאין תמיהה בדברי הפמ"ג.

ה. וכן יש נפ"מ בהא דחצר קטנה וגדולה - וכן לענין אגף לענין שינוי מקום באכילה ובקידוש. ובאין קירוי, הנידון דהוי כמבית לחוץ. וביש קירוי הנידון אי הוי כמחצר לחצר, דלפי הכרעת המ"ב סי' קע"ז בבה"ל אסור באכילה לכתחילה אלא רק בדעתו מתחילה או ברואה מקומו הראשון. וצ"ע גם באגף דאולי אפי' הוי מקורה, מ"מ אי אגף כלחוץ הוי כחוץ ממש והוי כמבית לחוץ - וא"כ לכאורה ביוצא מגדולה לקטנה אין זה שינוי מקום, דקטנה הוי רשות של גדולה, אבל באכל בקטנה ויוצא לגדולה הוי שינוי מקום. - ואולם באכל בגדולה ויצא לקטנה ורוצה לחזור לאכול, צ"ע אי נימא דכעת כבר הוי שינוי מקום, או דשמא דאזלי' בתר מקום שבירך, וא"כ חזר למקומו, ולכאורה הכי מסתבר. - ורי"א הי"ו העיר דאולי לגבי שינוי מקום הוי איפכא דכאן אזלינן בתר המחיצות, וכשאכל בגדולה ויצא לקטנה הרי עבר דרך מחיצות, אבל באכל בקטנה ונכנס לגדולה לא עבר דרך מחיצות - והיינו דכאן השינוי הוא כשמשנה מקומו דרך מחיצות. אך לכאורה הענין הוא **שינוי רשות**, וצריך לדון אי במקום החדש יש שם רשות הראשון או לא, וא"כ צ"ל כמ"ש בתחילה.

ולענין תוך אגף אי לא הוי כחצר קטנה יתכן דצריך לחוש דהוי כלחוץ, מ"מ אם כבר בא לשם צריך לחוש לדעת התוס' דהוי כלפנים. וספק ברכות להקל. וכשאין דלת הרי יתכן דלפמ"ג הוי לכו"ע כלפנים - ולדעת הגר"א ואבהעו"ז לא גרע מחצר קטנה.

ו. והנה בתוס' רי"ד כ' עוד נפק"מ לענין שבת - בישראל וגוי במקו"א וישראל שני במקום אחר - וכנראה משום דק"ל מדוע נקטה מתני' האי טעמא, כיון דכאן לענין נפרץ לא צריך לטעם דקטנה תוך גדולה ולא איפכא, דהרי תפ"ל דלזו יש גיפופי ולזה אין גיפופי - וכקו"ב מ"מ ושערי ציון. ע"כ פירש דמתני' רמזה עוד נפק"מ לענין דיני שבת, כי דוחק לו לומר דהיתור רק לגבי נפ"מ דעלמא כדמשמע מרש"י ותוס'. - ואולם, צ"ע במה שכ' דישאל וגוי בגדולה מותר, וישראל וגוי בקטנה מותר, דהנה לכאורה לגבי גדולה ודאי מותר, דהרי קטנה לא מקלקלא בשום מידי, ואין כאן ב' ישראלים עם גוי, והנידון רק על קטנה, וא"כ הרי צ"ל איפכא לכאורה לכל הפירושים - דלפי"ד רש"י מאירי ורשב"א הן אי נימא דהגוי נחשב עיקר הנידון, והן אי נימא דישאל עם גוי הווי עיקר כיון דישאל הב' גורם האיסור, והן אי נימא דרק ישראל הב' הוי העיקר (אך זה לא מסתבר אלא או דגוי לבד העיקר או דישאל עם גוי), והן אי נימא דהרוב הוא העיקר בזה (אך זה לכאורה לא מסתבר, דהרי גם אלף בקטנה לא מושכים בדין

שבת, ורק דין ציבור שאני - ואולי כיון דכאן נעשה האיסור ע"י מנין של שלש ב' ישראלים וגוי שייך כאן ענין רוב - וכמדומה דרי"א הי"ו העיר לסברא זו), מ"מ לפי כ"ז כשישראל וגוי בקטנה הם לא נגררים לגדולה ואין כאן ב' ישראלים, ורק בישראל א' בקטנה הוא נגרר לגדולה, והוי כיש בקטנה ב' ישראלים עם גוי.

ולפי"ד הגא"י לכאורה אסור בכ"ג דכשיש ישראל וגוי בגדולה הם הולכים לקטנה ואוסרים אותה, וכשישראל וגוי וקטנה בא לשם ישראל שבגדולה כי רק לפי פי' הראשונים החשיבות גורמת לא להגרר. ואולם בהא דציבור כ' הגא"י דהרוב מחשיב שלא יהא נחשב פתח לגדולה, אבל כאן אולי לא שייך כן - ואולי גם כאן שייך כן לפי הנ"ל דכאן המספר של ב' גורם האיסור. אבל אי לא נתחשב בהא דהמספר גורם, יתכן דלא שייך לומר שעיקר גרם האיסור והוא הישראל עם גוי או גוי גרידא לפי הנ"ל דיחשיבו לקטנה שלא תחשב פתח לגדולה. ואולי גם לפי"ד שייך לומר כן. עכ"פ יוצא דהאיסור יותר כשישראל א' בקטנה, ורק צ"ע בישראל וגוי בקטנה.

ז. ובדין אגף - דעת הגר"א ואבהעו"ז דלא גרע מחצר קטנה. - ובדין חצר קטנה כ' תוס' דאירי' בנכנסין כתיב קטנה, ותוס' כ' כן לגבי כלאים, ולכאורה לכל הני מילי. ואולם בשו"ע לא נזכר כן בסי' נ"ה וע"ט, ורק בה' שבת נזכר כן בסי' ש"ס שסי' ושע"ד, ועמד ע"ז הקרן אורה ודעתו דהרמב"ם ס"ל דלמסקנת הגמ' בדין ח' לא סברי' דמועיל נראה מבחוץ בכה"ג כשהכותל משמש לגדולה, ע"ש מ"ש בדין כ"ד עפ"י דהירושלמי, אך לפי"ד ס"ל להרמב"ם כן גם בשבת, אבל השו"ע הרי פוסק בה' שבת דבעי' נכנסים.

ובחזו"א כלאים [סימן י"א ס"ק ח'] דן לגבי כלאים בדעת הרמב"ם, והזכיר דברי ב"י מ"ש ע"ד טור סי' שע"ד שסמך על מ"ש לעיל. אך בשו"ע הגר"ז סי' נ"ה וע"ט כ' דאירי' דוקא בנכנסין (בסי' נ"ה דין זה מוסגר, אך בסי' ע"ט כ' בסתם) - והעתיקו דבריו בפתחי עולם וכפ' החיים. - אך במ"ב וערוה"ש לא הזכירו זאת. - ועי"ש בצינונים והגהות שבשו"ע הגר"ז שכ' דבזה מיושבת קו' אבהעו"ז - והמכוון שהרי לעובי הפתח יש נראה מבחוץ, דהרי אין כאן כתלים נכנסים.

- ורי"א הי"ו העיר דהיכא שייך כאן [באגף] חוד פנימי או חיצון - והיינו דבשלמא בכותל שבין קטנה לגדולה שייך שם חוד החיצון או הפנימי, אבל כאן שטח מקום הקטן הוא הוא עובי הכותל, והיכא שייך חוד פנימי או חיצון. - ואולם יתכן דאה"נ נימא רק על חוד שבין הבית לבין עובי הפתח, ויש כאן רק חוד אחד, כי א"א לומר על חוד שכלפי צד הב' דאדרבה ע"י יכלל עובי הפתח אל הבית. ואולם אפ"ל בתרווייהו, אלא דעכ"פ ע"י יופסק עובי הפתח מן הבית.

ואלא דאכתי צ"ע דהוי כחצר מפולשת במילואה מב' צדדי'. ואולי הגר"ז לשיטתו בסי' שסי' דחצר מפולשת ניתרת בב' פסין מב' צדדי' גם במפולש, וא"כ יתכן דה"ה ע"י פסין של נראה מבחוץ, ולכן מועיל גם כאן. - אך לכאורה הדבר תמוה, דלפי"ד כשיש כותל א' בלבד ויש לו עובי ובאמצעו יש פתח בכך שמקום הפתח הוא כעין חצר קטן ויש לו רק ב' מחיצות הם ב' צידי הפתח, דמ"מ יחשב כיש לו ד' מחיצות דאמר' בו נראה מבחוץ מב' רוחותיו לב' צדדי', ז"א [-זאת אומרת] שיש לו ב' פסין בב' צדדים הפתוחים, וגם בעצם דין לחי הנראה מבחוץ כ' הגר"ז בסי' שנ"ח סעי' כ"א עפ"י דהמ"מ בשם הרשב"א דבעינן נכנסין, ובהגהות וצינונים כ' שם במוסגר מרובע 'ואפשר דבכה"ג חודו החיצון כו'', והיינו שלהמג"מ בשם הרשב"א אמר' חודו הפנימי ולכן בעי' נכנסין, והגר"ז מעיר דיתכן לומר חודו החיצון, וא"כ אכתי הוי יתר מב"ס. - ועי' חזו"א שהקשה כן על הריטב"א, וכ' שם לפרש כוונתו באופן אחר, וכ"כ שם בענין דברי המ"ב ועי"ש. ועי' חזו"א סי' ג' משי"כ לענין נראה מבחוץ דלא שייך בו חודו החיצון ולא הכירא מלבר - וא"כ לפי"ד הגר"ז שם א"ש ג"כ דבריו כאן, דהרי אמר' חודו החיצון. ואולם שפיר אפ"ל כנ"ל דגם אם כשיש כותל שבנתים אמר' דנראה מבחוץ דחודו הפנימי סותם, מ"מ כאן דיש רק חוד א' אמר' דהוא הוא הסותם.

ולענין מ"ש דהוי כחצר מפולשת, יתכן דאין לומר דכיון דהנידון רק על צד א' דהיינו הצד שכלפי גדולה, ועל צד הב' אין אנו צריכים לדון, אי"כ אין זה נידון של פילוש, דמסתמא אי"א לומר כן, דהרי הגר"ז שם משוה דין מחיצה בכל התורה עם דין מחיצה של שבת, וא"כ אם למקום מפולש א"א לומר דין נראה מבחוץ, א"כ ה"נ הכא, והיינו באופן של פילוש לא מקבל החלל שם פתח ע"י הגיפופין, וגם בכלאים מסתמא כן, דהגע עצמך כשיש פס ד' כאן ופס ד' כאן ובינתים פרוץ מרובה, הרי ודאי

ההיתר לזרוע הוא רק נגד העומד, אבל כשיש גידור של עוד ג' רוחות אע"ג שהם לא מועילים ולא מגריעים לגבי נידון של הפרצה של רוח הנידון להפסיק בין המינים, וכמ"ש בריטב"א ותוס' דף י"א דבכלאים מחיצה א' כדין כל המחיצות בשבת, מ"מ כשיש הני ג' רוחות מועיל לאשווי לשטח הפרוץ של רוח ד' אשר בין ג' גיפופין הנ"ל לתת לו שם פתח אשר ע"ז כבר דינו כמחיצה, וא"כ ה"נ כאן אם המקום הוא מפולש אין לחלל דין פתח.

ואולם יתכן דהאבהעו"ז לשיטתו דחצר מפולשת לא מועיל בפסין, ודעתו לענין שבת ביותר דאפי' ע"י פילוש של פרצת ד' הוי רה"ר, ואולם זה מסתמא לענין שבת, אבל עכ"פ בפרוץ במילואו יתכן דודאי לא מועיל גם בכל התורה, וכדמשמע בתוס' דף צ"ב וברשב"א (ומשם צ"ע בענין דברי הגר"ז סי' שסי"ה, ועי' ריטב"א דף י"א משמע לכאורה כדבריו), ויתכן דזו היא ג"כ דעת הגר"א בזה - זאת אומרת דאפי' אם הגר"א ואבהעו"ז ס"ל דבלי נכנסין מועיל משום נראה מבחוץ גם לענין הא דסי' נ"ה וע"ט, מ"מ לענין עובי הפתח לא שייך זאת, ולפי"ד אפ"ל דמשוים חצר קטנה בנכנסין לעובי פתח גם בלי נכנסים, אך רהיטות דבריו הם דגם בקטנה הוי בלי נכנסין.

ואולם יתכן ג"כ דבכלל לא ס"ל דלגבי כל מילי מועיל נראה מבחוץ, אלא דלפי הנ"ל אי"א להכריח מדבריהם כן כיון דאפ"ל דתוך הפתח שאני, ועוד יתכן דס"ל דענין נראה מבחוץ שייך רק כשיש כותל ליד המקום הנידון ברוח הד', אלא שמועיל רק בתורת נראה מבחוץ, ובו אנו דנים דסותם ע"י חוד חיצון או פנימי, אבל בכה"ג שכל שטח מקום הנידון הוא עצמו מקום של תוך הכותל, והכותל הרי משמש למקום זה בתורת ב' מחיצות שלמות, לא נוכל לומר דגם חלקות פני הכותל החיצוניים ישמשו בתורת עוד ב' מחיצות לב' רוחות הפרוצות של מקום זה ע"י סתימת החוד, דענין הלחי הוא כותל נוסף אשר הוא כאילו סותם לרוח ד', אלא דמועיל גם כשאינו נגד חלל הפתח אלא נראה מחוץ. מכ"ז חזי' כאילו מקומו נגד החלל, וכיון דסגי בסתימה דקה יש נידון איזה חוד סותם פנימי או חיצון, אבל עכ"פ כותל נוסף הוא הסותם, אבל כאן שאין כותל נוסף לא יוכל לסתום ע"י חוד גרידא. - אלא דא"כ לפי"ד במבוי שיש לו ב' כתלים צדדיים, והם כתלים עבים הרבה עד שברוח של צד הפתוח הם נמשכים לצדדים, ולא שיש שם עוד כותל הגודר לבית או חצר, אלא כותל המבוי גרידא מתעבה הרבה, דכי לא נאמר שיש כאן נראה מבחוץ, ובהא דחצר קטנה וגדולה וכי צריך להיות דוקא שמקום שקטנה מקוצרת מהגדולה הוא ג"כ מקום בפ"ע אשר גיפופי גדולה משמשים לשם, כי לכאורה אפי' אם כל המקום מלא בעובי כתיב קטנה, בכ"ז נחשב לנראה מבחוץ - ודוחק לומר דשם שאני שהכתלים הם למשך אורך הקטנה, וע"כ עוביים נחשב כשייך לרוח הפרוץ, משא"כ בעובי פתח, דאדרבה משך אורך הכותל הוא לעומת צד הפרוץ, ורק העובי הוא משמש בתורת ב' מחיצות שלמות של המקום, דאדרבה בכה"ג שייך יותר לומר דשייך דכותל המהלך לארכו שישב כסותם לפרוץ מאשר נחשוב שעובי כותל נחשב כסותם לחצר קטנה. - ועי' יתכן דצריך להסביר דעת הגר"א ואבהעו"ז משום דהוי כאן כחצר מפולשת.

והנה בחי' ב"מ סי' שע"ד ביאר דלגבי שבת הוא דין חצר קטנה וגדולה בפשטות דלגדולה יש גיפופין, וקטנה הוי פרוצה במלואה, וע"כ נתקשה במאי דמתני' נקטה טעם של פתחה של גדולה, וכן נתקשה בדברי הרמב"ם שנתן טעם זה (עי' רש"י ותוס' דמפרשי דמה יתור ידעינן לעלמא, ועי' מ"ש לעיל לענין דברי התוס' רי"ד), וכן הקשה מדוע לא מותרים דיורי גדולה בקטנה כיון דהיא פתחא דידהו - ותמוה מאד דכי ע"י דיוורם שם מסולק משם דיוור דשם גופא, והרי סו"ס יש שם דיוורים, וא"כ הם כולם שותפים שם, היינו דיורי גדולה וקטנה, והוי שם חצר שאינה מעורבת.

ועיין שערי ציון סי' ד' שג"כ נתקשה בדברי הרמב"ם בזה, וכ' בדרך א' לבאר דהרמב"ם ס"ל דלא אמר' דין נפרץ במילואו לגבי כלי בית גרידא ולא כתוס', וס"ל דכאן האיסור רק משום דהוי פתחא של גדולה. ותמוה מאד דא"כ לפי"ד בב' חצירות ויש פירצה יתר מ' ביניהם או דפרוצים זל"ז במילואם לא אוסרים זע"ז, והרי כמה משניות יש בדין מערבין א' או ב', ולדברי השערי ציון למה יש דין של מערבין א', דהרי מסתמא אירי' בכה"ג שלכל ב' יש חלק מסוים, והנידון רק אם החרץ או שאר דבר הוא בדין מחיצה או לא, ולדברי השערי ציון אפילו לא הוי מחיצה הרי הוי רק נפרץ במילואו ושוב יאסרו אלו על אלו. ויתכן ביותר להקשות דא"כ חצר שלכל א' יש חלק מסוים בפ"ע אשר דרכו עובר עד הפתח שהוא נגד כל החצר לא יאסרו זה על זה, ואפי' דיוורים אמצעיים שהם פרוצים מב' רוחותיהם לשטח דיר זה ולשטח

הגדולה, כגון בצואה בגדולה הרי בלא"ה כל הגדולה אסורה, ואין שום תועלת בגיפופי, וכן אשה בגדולה וגט בקטנה הנידון רק להפריד את הקטנה, דהרי כ"כ לעיל דמשום גיפופי הגדולה לא מועיל להפריד את הגדולה, וכן לענין צבור ושי"ץ ורוב ומיעוט הנידון רק להפריד הקטנה, כי הגדולה לא מפרידתם להפריד עצמה.

ואולם כשיש ב' נידונים יחד כגון צואה בקטנה בשבת, אולי שייך מיגו דהוי מחיצה לענין שבת הוי גם לענין צואה, אך אולי זה דומה לנידון מההרש"א שכ' לענין דין יתור מב"ס לגדולה לא בזה לא אמרי' מיגו, ואע"ג שדין המיגו הוא ג"כ דין של שבת של נפרץ במלואו, וא"כ כ"ש לנידון אחר. אך יתכן דז"א דדין יותר מב"ס לא שייך כלל בחצר, אבל דין צואה שייך אלא כשצואה בה הרי לא מועיל הפרדתה, ורק כשתידון לגבי קטנה אין ממה לעשות מיגו, אבל כאן דהמיגו פועל בדין שבת הוי מחיצה גם לענין צואה. - וכן צ"ע אם בשבת יחשב להפריד לענין צבור ושי"ץ ורוב ומיעוט לענין תפילה. - ונתעוררתי ע"י ריא"ל הי"ו ששייך ענין מיגו כשיש צואה בשניהם, והוא עומד בגדולה רחוק ד"א מצואה שבגדולה, ותוך ד"א לצואה שבקטנה מועילים לו הגיפופים, וא"כ נימא מיגו דיועיל גם לעומד בקטנה תוך ד"א לצואה של גדולה ואחר ד"א לצואה של קטנה.

בענין דאגף

או"ח סי' נ"ה

עיי' מ"ב סי' נ"ה [סעיף י"ג ס"ק נ'] מש"כ בשם אבהו"ז והגר"א. ומב"ה"ל משמע דקושיתם אפי' הוי כלחוץ מ"מ לא גרע מחצר קטנה (וכמדומה שבחקרי לב כ' להוכיח מזה דאגף כלפנים).

- ועי' בבה"ל, ומשמע דלהיד אפרים אגף הוא מקום הנקישה, והעובי לצד פנים הוא מאגף ולפנים, ואחר הדלת הוי אגף ולחוץ. ומשמע שמפרש שהפמ"ג מפרש דכל העובי הוי אגף, ותלוי אי אגף כלפנים או כלחוץ. ולכאורה לפי"ז באופן כללי דלת להיד אפרים יתכן דדינו כלפנים לכ"ו"ע, אבל להפמ"ג דאין הדלת גורם אזי גם בזה תלוי אי אגף כלפנים או כלחוץ, וא"כ צ"ע דהפמ"ג נסתפק בזה ומאי ספקו.

ועי' בבה"ל שם דלפמ"ג גם חלק העובי שאחר הדלת, מ"מ אי אגף כלפנים דינו כלפנים, וצ"ע דלכאורה משמע דגם הפמ"ג סובר דדינו כלחוץ, ורק דבתחילה פירש דמקום הנקישה הוי כלחוץ אפילו אי אגף כלפנים, ואגף הוא חלק העובי הפנימי, ע"כ פ"י דמאי דהשו"ע פסק דמקום הנקישה כלחוץ יתכן דס"ל אגף עצמו כלפנים, ורק דזה הוי כבר אחר האגף. אך אח"כ כ' פירוש דמקום הנקישה הוי אגף עצמו, ומ"מ יתכן דגם עובי הפנימי הוי אגף ותלוי אי כלפנים או כלחוץ, אך עכ"פ עובי שלאחר הדלת יתכן דודאי הוי בדין מן האגף ולחוץ. - וזאת אומרת אי כעת מפרש שרק הנקישה הוי אגף, יצא דכעת ס"ל כהיד אפרים, אך אם עדיין סובר שגם חלק עובי הפנימי הוי אגף א"כ לא ס"ל כהיד אפרים. אך עכ"פ בזה יתכן דודאי חלק החיצוני שאחר הדלת כלחוץ. - ולפי"ז יתכן דמובן ספיקו של הפמ"ג באין דלת, דאולי רק כשיש דלת אמרי' דהחלק פנימי כלפנים, וכן אפי' מקום הנקישה דהדלת גורמת דחלק הפנימי נגרר לפנים, ואפי' מקומה ג"כ נגרר כד"ן הא דעובי מחיצות בסי' שמי"ה, אבל כשאין דלת יתכן דהכל נגרר לצד חוץ.

ועי' בפמ"ג בפי' הבי' שכ' "אלא דכ"ש הוי הוא אם הדלת בחוץ כל האגף כלחוץ, כ"ש כשהדלת בפנים דאף עובי סגירת הדלת כלחוץ", משמע דכונתו אם הדלת בחוץ בכ"ז כל העובי הפנימי כלחוץ משום דהוא אגף עצמו, ולרבינו ירוחם פסקי' דהוא כלחוץ, א"כ כ"ש עובי סגירת הדלת עצמו אף כשהדלת בצד הפנימי, א"כ משמע דלא חזר בו ממש"ש קודם, אלא דמוסיף דגם מקום הנקישה הוי אגף עצמו, ועי"ז סיים "ומ"מ קשה דמקום הנקישה לא נקרא אגף", והיינו דמקום זה צ"ל כבר מן האגף ולחוץ. - וא"כ צ"ע בדברי בה"ל דלפ"ז שמקום שלאחר הדלת שייך רק לצרף משום דעת הגר"א ואבהו"ז (ועי' מ"ש בעזה"י לקמן שגם בזה צ"ע) - והיינו אי כוונתם גם כשיש דלת, דאי מחלקים בזה א"כ למה הקשו כלל, הרי אפ"ל דכאן יש צוה"פ או דלת.

והנה עי' ברמב"ן פסחים פ"ה ב' חידוש גדול דבית עם חצר הוי הבית עיקר כגדולה, והחצר כקטנה אפי' כשהחצר גדולה, וזה כעין מ"ש בשו"ת הרשב"א סי' ס"ג (עי' פסקי דינים להצ"צ סי' נ"ה, שציינו על הא דאיתא בשו"ע בשם הרשב"א בשו"ת סי' צ"ו לענין ש"ץ בתיבה) - והרמב"ן אזיל בזה בשיטה חדשה שלא כתוס' [שם בפסחים ב"ה וכן] שחילקו דריב"ל איירי רק לענין עניית

כיון דזהו כותל של החצר לא שייך דפניו שכלפי גדולה אשר הם עבודה ישמשו כמחיצה המפרדת את הפתח ממנה, ורק אילו העמיד לחי הנראה מבפנים לעובי הפתח היה שייך לומר דזה מפרידו מהחצר כיון דהוא עשוי עברו, ושוב שפיר שייך לומר כן גם לענין חצר קטנה כיון דהוי פתחה של גדולה, ומקום שהוא פתח לא נחשבים כתלי עיקר המקום להחשב כתחילת מחיצה למקום הפתח, ושפיר אפ"ל כנ"ל ככונת הירושלמי וכדברי הקרן אורה. - ובוזה א"ש דברי השערי ציון, והיינו דזה מוסכם שפתח לא נפרד מהעיקר ע"י נראה מבחוץ, וכיון שכאן יש דין פתח לא שייך דין נראה מבחוץ. ועי' בשערי ציון שכ' לבאר ג"כ דעפ"י מסקנת הגמ' דף ח' הדרי' דאין ראי' מהא דחצר קטנה דלא יועיל נראה מבחוץ, וזה כמו דברי הקר"א, ולפי הנ"ל דברי הקרן אורה והשערי ציון הולכים למקום א'.

- ועיי' במהרש"ל שכ' ע"ד תוס' צ"ב ע"א שכ' דנראה מבחוץ הוי לחי ופתח, וביאר כונתם דבגמ' איתא משום לחי, ותוס' כ' דה"ה לדין פתח, וכ' המהרש"ל דכן מוכח בפירכא מהאי מתני' אדין לחי אשר משום הכי מתרצ"י שם בנכנסין. - וכנראה כונתו דאי נימא דהוי רק בדין לחי, והיינו היכר לדין שבת, אבל לא הוי פתח דיועיל בכל דיני התורה ככלא"ם, א"כ כשהחצר היא פתחה של גדולה כשם דבכלא"ם לא יועיל להפריד ע"י היכר, ה"נ בשבת דאע"ג דהיכר מועיל, מ"מ להפרידה מהיות פתח של גדולה צריך לאשוויי דין פתח בינה לבין גדולה, וא"כ בזה לא גרע דין שבת ודין כלא"ם, אלא ע"כ מוכיח דאם מועיל נראה מבחוץ מועיל גם לדין פתח, והיינו כעין דברי שע"צ הנ"ל דלפתח לא מועיל דין נראה מבחוץ, אלא דלשע"צ נלמד זה במסקנא משום דסברי' להא דדיוור' גדולה בקטנה, אבל המהרש"ל כ' לדעת תוס' דלא סברי' דיש שינוי במסקנא, ועכ"פ בס"ד גם להרמב"ם הוי כך.

- ורא"ל הי"ו העיר עוד בביאור דברי המהרש"ל לפי"ד תורת רפאל דנראה מבחוץ אינו בדין מחיצה אלא בדין היכר (-ועי' קהלות יעקב), ועי"כ גם בחצר הנראה מבחוץ הוי רק בדין היכר. אבל המהרש"ל ס"ל דבכל גווני הוי בדין מחיצה, ועי"כ כיון דאמרי' בגמ' דדין נראה מבחוץ שייך בחצר לענין שבת, מוכח דיש לו דין מחיצה, ועי"כ חוצץ גם בכלא"ם. אך לפי הנ"ל יתכן גם להמהרש"ל דיכול להועיל בחצר חילוק היכר גרידא. אלא דהרא"י מנידון דחצר קטנה דכאן צריך ודאי לדין מחיצה כדי להפסיקה מגדולה, וכמדומה דגם התורת רפאל כ' לבאר כן דבמסקנא נחתי' דבנראה מבחוץ הוי משום היכר, ולכן לא מועיל בחצר קטנה משום דהוי עומד מאליו, אך אולי בגל"א כ' להסביר זאת עפ"י דבריו, וכ' שם דא"כ בתחילה צ"ל דסברה הגמ' דהוי בדין מחיצה, וא"ש לפי הנ"ל עפ"י השע"צ, וכן ע"פ הנ"ל לדברי המהרש"ל, והיינו דבתחילה סברה הגמ' דהוי מחיצה ממש, והי' מועיל גם לדין פתח, ובמסקנא הודינן מזה דלא, דשעה"צ סגי בזה דלענין פתח לא מועיל נראה מבחוץ, ולהתורת רפאל הדרי' דבכ"ג אין לזה דין מחיצה. והתורת רפאל כ' דבריו עפ"י תוס' והרא"ש בסוכה דנראה מבחוץ לא הוי מה"ת, וכן כ' בקהלות יעקב שמוכח כן מהרא"ש. אך בחזו"א סי' י' נסתפק בזה דיתכן דכ' כן רק לענין סוכה ולא לענין שבת. ומדברי תוס' כאן משמע כדבריו, דהרי כ' כן גם לענין כלא"ם, וא"כ אם לא נשוי פלוגתא בין תוס' דהכא לתוס' דסוכה צ"ל כדברי החזו"א (כמדומה שהרב י. בו"א הי"ו העיר בזה דלפי דברי תוס' כאן מוכח דהוי מה"ת), והעיר בזה ריא"ל הי"ו דעכ"פ לפי"ד התורת רפאל והקהלות יעקב יוצא דבכל דיני התורה לא מועיל נראה מבחוץ, וא"ש מאי דלא כ' בשו"ע בסי' נ"ח ועי"ט לדין נכנסין. - ובדברי השו"ע א"א לומר כהשע"צ וקר"א, דהרי בדין שבת כ' לדין נכנסין, א"כ לא ס"ל דהוי כפתח. - ורק יתכן דלא חשש לבאר וכדברי הגר"א.

והנה המהרש"א בדף ט' מבאר בכמ"ן דמועיל משום מיגו. וכ"כ הרשב"א הביאו במרכה"מ, ועיי' במהרש"א כ"ה ע"ב בביאורו לדברי תוס'. ג"כ משמע דס"ל דהוי משום מיגו - ולפי"ד המהרש"א א"ש כונת דברי תוס' כ"ד ע"ב דבמקום שלא מועיל לגדולה לא מהני לקטנה. - ועי' בתו"ש סי' שס"ה ושע"ד דהביא דברי מהרש"א, ובסי' שע"ד כ' עפ"י דמהרש"א דבאופן דהחצר גדולה ולא עירבו לא מועיל משום מיגו, וצ"ע דלכאורה יש כאן ב' ענינים מיוחדים, א' דיני מחיצות, וב' דיני עירוב הדירות. והרי סו"ס הועילו הגיפופים בכתלים לגדולה לדין מחיצה, וא"כ למה לא יהני משום מיגו לקטנה, ומה איכפת במאי דלא עירבו, והרי גם אפשר להועיל כעת ע"י ביטול, ואולם עכ"פ לפי"ד אפ"ל דמועיל רק בשבת וכלא"ם שמועילים לצד הגדולה, בשבת להתיר לדיוור' דשם ובכלא"ם להתיר את הגפנים, אבל באידך דינים כשהנידון להפריד את הקטנה הרי לא צריך להפריד את

דיר זה, דמ"מ לא יאסרו. - ועי"ש בסי' ו' שדרך בדרך זו, ותמך דבריו בדברי פיה"מ להרמב"ם בהא דגג גדול, וצ"ע כנ"ל. (ובעצם דברי הרמב"ם עי' בחזו"א משי"כ בזה, וברש"ש משמע כהשע"צ, ובתו"ט ובהגהות מהרי"ח משמע כהחזו"א, אך צ"ע בפי' סיום דברי הרמב"ם שבלי כותל הוי רשות א').

- ובשערי ציון שם סי' ד' כ' דרך ב', דאפי' אם יש דין של פרוץ במלואו לגבי כלי בית, מ"מ צריך להועיל נראה מבחוץ, אבל משום דהוי פתחה של גדולה לא מועיל נראה מבחוץ דסו"ס דיוור' שם, - וכ' בזה לישיב מתני' גם לדברי תוס' ורש"י. וזה תמוה דהרי תוס' כ' להדיא דנראה מבחוץ מועיל בזה. - וכן צ"ע דממ"נ אם נראה מבחוץ הוי מחיצה, א"כ עי"ז נסתם הדרך לדיוור' גדולה ואין זה פתח דידהו - לכן הקדים שם השערי ציון להקשות דאיך נראה מבחוץ יועיל בגט וצואה, וצ"ע וכי דין לחי הוא דוקא בשבת, אלא הוא הלל"מ דהוי מחיצה, וא"כ בכל רשויות ע"י לחי הוי כפתח, וממילא מפריד גם לענין רשויות כשנוגע לענין גט ולענין צואה. - וכן משמע בשו"ע הגר"ז סי' נ"ה ובהגהות שם, שכ' ללמוד מדברי תוס' הנ"ל שכתבו דין נראה מבחוץ לענין כלא"ם, דמשמע מזה דבכל דיני מחיצה שוו דיני כל התורה עם דיני שבת, ועי"ז יליף מדבריהם לענין צואה - ומסתמא סובר כן גם לענין גט. (וכן יליף עפ"י דבריהם דב' פסין מועילים להפסיק בכל התורה).

ואולם לפי הנ"ל שיתכן דבדין עובי הפתח לא שייך נראה מבחוץ משום דע"י עובי גרידא שהוא עצם השטח לא שייך שיהא כאן סתימה לרוח הפרוץ, וזאת אומרת שהפתח עצמו פשיטא דלא מועיל נראה מבחוץ, היה אפ"ל דזהו החידוש שקטנה הוי פתחה של גדולה, דחזו"ל לכולה כאילו היא חלל של עובי הפתח, ואע"ג דיש באמת כותל שבין גדולה לקטנה ששייך לחשבו כסותם לרוח פרוץ של הקטנה, מ"מ כיון דהיא כפתחה של גדולה לא מחשבי' דהגיפופי סותמים לה, וזהו החידוש שבכאן שע"י נתינת שם פתח לכולה לא אמרי' כאן דין נראה מבחוץ כמו עובי הפתח ממש.

ויתכן בזה להסביר ולהתאים עם דברי הקרן אורה לפי הירושלמי אשר כ' כן ג"כ ביישוב דעת הרמב"ם שלא מועיל כאן גם בלי נכנסין, והטעם הוא משום דהם נידונים לגדולה, והיינו עפ"י הנ"ל משום דהחצר קטנה כפתח, ע"כ אין להם שום יחוס לקטנה, ורק בעלמא אפשר ליחס גם גיפופי הנראים מבחוץ כאילו הם שייכים למבוי או חצר, אבל כאן כעת שהקטנה טפלה לגדולה וכפתחה לא אמרי' דהגיפופי סותמים לה, דהוי כתרתי דסתרי כיון דנטפלה לגדולה דפתוחה לה והיא פתחה, לא אמרי' דכתלי הגדולה יגרמו לה סתימה ויפקיעו אותה מהיותה פתח שלהם, אך אי נימא הטעם דלעובי פתח לא מועיל נראה מבחוץ משום דהוי מפולש, א"כ זה לא שייך בחצר קטנה כשיש לה ברוח שכנגד כותל הסותם. וכן לכאורה לא יועיל זה בעובי פתח עצמו כשהוא סתום כנגד החלל, אלא דבזה צ"ע דיתכן דכאן הוי ודאי כלפנים, דהנידון באגף אי כלחוץ או לפנים זה כשדרכו עוברים חוצה, אבל כאן באופן כזה הרי הוא שקע בעובי הכותל אשר סו"ס נסתם בסתימה דקה, א"כ יתכן דודאי הוי כלפנים, ועדיף מחצר קטנה כיון דהוא תוך עובי הכותל עצמו - ורק כשיש פתח לחוץ אזי יתכן לדנו כלחוץ, אע"ג דלענין שבת הוי עובי המחיצה רה"י, וכן חזרי הכותל הם בדין רה"י (אך לענין הפסק בצירוף מנין צריך לעיי' בזה עפ"י חזו"א כלא"ם שפי תקרה לא מפסיק בצירוף גפנים לשם כרם. - ורק צ"ע אי לא נימא בזה פי תקרה אם השקע אינו מגיע עד התקרה, אבל במגיע עד התקרה הרי אין כאן פ"ת - ונתעוררתי בזה ע"י רצ"ש הי"ו). - וכנראה שלזה נתכוין החת"ס בהגהותיו בסי' נ"ה שציי' לסי' שמי"ה ס"ה, ונתכוין להעיר דמשם נוכיח דכמו דהחזר כלפנים הוי הדין עובי הפתח, ואולם לכאורה צ"ל דהנידון דהחזר הוי טפל לפנים, אבל עובי הפתח כיון שעשוי לקשר דרך שם לחוץ בדרך הרגיל דינו כלחוץ, אבל חזר אע"ג דנעשה למעבר וקשר בין פנים לחוץ, מ"מ שאני פתח דהוא עיקר הקשר שבין פנים לחוץ אשר אפשר לדונו כחוץ. - ומ"מ אם טעם דלא מועיל נראה מבחוץ בעובי פתח משום פילוש, לכאורה לא שייך כן בחצר קטנה, ולא שייך גם בזה לומר דנתנו לה דין עובי פתח עצמו אשר הוא תמיד מפולש, ולכן גם כאן לא מועיל כן כיון דיש לה שם פתח, דהרי הטעם לא שייך כאן כלל דהפתח עצמו לולא פילוש לא אמרי' כן, אבל לפי הטעם הנ"ל דלמקום של עובי לא שייך נראה מבחוץ שפיר שייך לומר שחזו"ל שכל הקטנה כאילו היא עובי כתלים, וכתלי גדולה לא מתייחסים לה להשתמש וכנ"ל, - ואולם לפי הנ"ל הרי צ"ע אם אפשר לומר כן, דהרי מסתמא במבוי הוי דין נראה מבחוץ גם ע"י עובי כתלים, - אך אולי בעובי הפתח שאני

דבר שבקדושה, אלא משהו הנידונים וסוכר דבב' בתים ממש אי"א לעשות שום צירוף ולא לענות דבר שבקדושה, וכל פלוגתת רב יהודה וריב"ל על כנגד הפתח בחצר קטנה, וכנראה גם מקום האגף שאחר הדלת, דרב יהודה ס"ל דבזה הדלת מפסקת ככותל שמפסיק בין ב' בתים. והיינו כנראה דכשאין דלת בזה שייך דינא דערוובין צ"ב ע"ב דמצרפים, אבל כאן הדלת מפסקת - וכנראה אפילו כשהיא פתוחה, דהרי הרמב"ן פתח דהי' דינו להצטרף כמו בב' חבורות בבית א' בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו, ובכ"ז אין מצטרפין משום הפסקת הדלת. וא"כ יתכן מזה סיוע לדעת הסבורים דדלת מפסקת גם כשהיא פתוחה. (אך אולי אין זה מוכרע בכונתו, דיתכן דאירי כשהדלת סגורה, ורק פתוח כדין המפורסם של ב' חבורות ברואין, אבל כאן איירי באין רואים כיון שהדלת סגורה, ורק דהנידון אם הדלת מפסקת, דאי אינה מפסקת הוי כחצר א' אשר יתכן דבזה לא בעינן רואין), ומפרש הרמב"ן דריב"ל ס"ל דאין מחיצה של ברזל מפסקת, וכנראה המכוון אפי' כשהדלת סגורה כיון דהוי רשות א'. ועיי"ש בהגהות הגרא"מ זצ"ל אות א' דביאר דעת הרמב"ן דמחיצה לא מפסקת, אלא העיקר תלוי אם הוי רשות א'. - והיינו אם הוי רשות א' לא מועילה המחיצה להפסיק, ואם הוי ב' רשויות כנראה דלא מועיל גם בלי מחיצה, וכמ"ש הרמב"ן דב' בתים רק העומד תוך חלל הכותל מצטרף, ואין האגף מפסיק בשביל הדלת דמחיצה לא מפסקת, "אבל העומד חוץ לכותל המפסיק בין ב' הבתים אין מצטרפין, דדירורים חלוקין אין מצטרפין לעולם". וכנראה המכוון אפי"ג דהדלת פתוחה אפילו אם דלת לא מפסקת כעת שהיא פתוחה, וכן אם אין דלת, ומשמע מהרמב"ן שחצר קטנה שבין ב' גדולות מצטרפת לשניהם, דהרי איירי באגף שבין ב' בתים (ועיי' חזו"א בדין ד' קרפיפות שכי' שצ"ע לענין אינך דיני, ורש"ל הי"ו העיר דיתכן דאולי ספיקו באופן של צירוף, דאולי אינך גדולה מושכתה ולא יכולה להצטרף לזו. ועיי' פמ"ג משי"כ לענין אגף של קטנה וגדולה או אגף של ב' בתים, עיי"ש אי"א ס"ק נ"ה ד"ה כתב, אך דן בזה בדין אגף ולא בדין חצר קטנה).

ומ"ש הרמב"ן שלמדנו מהגמ' בעירובין דב' בתים וב' חצרות אע"פ שפתוחות זל"ז מחיצתם מפסקת, יתכן דהמכוון לא רק בעת שסגור הפתח אלא מחיצתה היינו גיפופי עומד"ר או ב' פסין (לפימ"ש הגר"ז בסי' נ"ה) הם גורמים הפסק הרשויות. ואולם עיי"ש שכתב דלא מיתוקמא דריב"ל "אלא בחלל פתח או בקטנה שלפני הגדולה לומר וכו', אע"ג שהפתח מפסיק כשהוא נעול שם אין זה מחיצה, והפתח כאילו נפרץ, שמחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים", לכאורה משמע שכוונתו דאם הוא נעול ודאי מפסיק, אבל כאן אין זה מחיצה כיון שהוא פתוח. אך קשה לומר כן, דא"כ הרי אין הא דמחיצה של ברזל אינה מפסקת בדוקא, דהרי רק אנו שוללים כח הדלת בעת פתיחתה ולא בעת שיש מחיצת ברזל ממש, וכן משמע ממשי"כ "והפתח כאילו נפרץ", דהיינו דאנו כאילו פורצים לדלת. ודוחק לומר דהמכוון רק כאילו פורצים לכח דין הדלת, ועיי"ש ברמב"ן שדן בענין צירוף בב' בתים מזה דירושלמי. ועיי' בזה בשו"ת הרשב"א סוף סי' צ"ו. ומשי"כ הרמב"ן גם לענין בית עם חצר אפי' גדולה, כ"כ לעיל שכענין זה כ' הרשב"א בשו"ת סי' ס"ג.

ועיי"ש שכי' כן בפשטות לענין תפילה, ורק דלענין שאר דברים שבהאי הלכתא צריך להתיישב - והיינו לפי הנראה מרמב"ן וכביאור הגרא"מ זצ"ל יוצא דהוה רק דינא דרשויות, ואילו דין מחיצה לא מגרע בתפלה, אבל לאינך דיני יתכן דמחיצה מפסקת וגם כשאין דלת, מ"מ הרי יש לה גם מחיצות העודפות אם החצר גדולה. ורק לענין תפילה מחלק הרמב"ן דבין ב' בתים או ב' חצרות, אז הרי הוי ב' רשויות, אבל בבית עם חצר הוי רשות א' וע"ז הגיפופי לא מועילים דמחיצה לא מגרעה בתפלה, אבל שם אתינן עלה משום מחיצה. - אך ספיקו של הרשב"א הוא דאולי שם רשות א' שיש לחצר עם הבית מועיל ג"כ שם דהמחיצה לא תפסיק. והנה בצואה צ"ע, דלכאורה הרי להרשב"א לשיטתו ע"כ דאינו רואה אותה, וא"כ למה יגרע כח המחיצה. ואולי דאכתי הוי מחנה א', ואולי גם בגט כיון דהוי שם רשות א' קקילה ברשותה. אולם בכלאים צ"ע, דלכאורה הפסקת מחיצה מהני, ולמה יגרע משום שם רשות.

והנה לשיטת הרמב"ן יוצא דגם דבר שבקדושה אסור לריב"ל לענות ב' בתים והוי כאמון יתומה, ומאינך בהנך דאגף וחצר קטנה מותר צירוף. ולפי"ז אין נפ"מ בבעי' הגמ' באגף עצמו לענין מאי דדנו רבי יהודה וריב"ל. וגם באגף שבין ב' בתים משמע מרמב"ן שלריב"ל נגרר לגדולה (וצ"ע כשיש בעת אחד ט' בהאי גדולה וט' בהאי גדולה אי יצטרף עם שניהם), וא"כ שיטת הרמב"ן היא סיוע גדול לדעת אבהעו"ז והגר"א. - אך ראי' הי"ו העיר שמאינך

משמע דלא ס"ל כוותיהו, דהרי לרב יהודה מועיל הפסקת הדלת, והיינו ע"כ דכאן גרע מחיצה קטנה, והיינו משום דבהא דחצר קטנה מועיל רק בלי דלת, אבל כאן יש דלת, עכ"ד. ולפי הנ"ל כשיש דלת גם כשפתוחה מפסקת לרבי יהודה.

והנה הרי בזה לא פסקי כהרמב"ן אלא לדבר שבקדושה אפשר לענות גם בב' בתים, וא"כ הא עכ"פ נוכל ללמוד מדבריו דלענין צירוף לדידן גם ריב"ל יסבור כרבי יהודה והדלת מפסקת, ושאינו מהא דחצר קטנה בלי דלת, וכהערת ראי' הי"ו, זאת אומרת שדעת הרמב"ן עצמו לענין מעשה בהאי נידון הוא סיוע לדעת הגר"א ואבהעו"ז, אבל לפי מאי דפסקי' דלא כרמב"ן יש מהרמב"ן תשובה על השגתם. וא"כ בנידון בה"ל בעובי הפתח שאחר הדלת לפי הנ"ל דגם לפמ"ג הוי כלחוץ, ודוק שייך בזה משום דעת הגר"א ואבהעו"ז, ולפי הנ"ל גם בזה צ"ע.

ועיי"ש ברמב"ן שכ' עוד דרך, וכנראה כונתו מזה רק לאכשורי לענין ענייה, ומשי"כ "ואייהו חזי לאיצטרופי" היינו צירוף לעני' דהוא פתח בזה בציבור וש"ץ בגדולה ויחיד בקטנה שעונה עמהם, והיינו דיש צבור שלם עם ש"ץ בגדולה, והנידון רק שהיחיד יוכל לענות. אך עיי"ש שכנראה לא סובר מדבר זה כיון דכתבו עפ"י הירושלמי, וסיים דכבר כתבתי שאין הירושלמי הזה מתחוויר. אך צ"ע במשי"כ בנידון לפי דרך הב' לענין ציבור וש"ץ בגדולה ויחיד בקטנה, הרי בזה ודאי יצטרף גם בתפילה, והו"ל למינקט איפכא בציבור וש"ץ בקטנה ויחיד בגדולה - ואולי יש ט"ס וצ"ל איפכא.

ובהא דשו"ת הרשב"א צ"ע, דלענין תפילה הזכיר האופן דאינן מצטרפין העונים בחצר עם ש"ץ של בית, ואח"כ סיים דצ"ע לענין שאר דברים בהלכה זו. ולכאורה יותר הו"ל לפרש בהא דתפילה כח ההיתר שמיעוט בחצר מצטרפים לרוב, וע"ז לסיים שצריך להתיישב בשאר דינים אי נגרר החצר אחר הבית, אבל כאן הרי נקט האופן של אין נגרר כשיש סברת חשיבות בחצר, והרי בזה גם בשאר דברים לא יגרר כגון אשה בחצר וגט בבית. אולם מסתבר דאין לדייק דכוונת הרשב"א רק השלילה לצרף רוב דחצר לש"ץ דבית, אבל אינו מתיר צירוף בעלמא, דהרי השאלה היתה על סתם צירוף, והרשב"א בתשובתו נקט רק כשיש"ץ בפנים, משמע דאם הרוב בפנים יועיל, וגם מהא דסיים דצריך להתיישב בשאר בתים, משמע כנ"ל דכאן לכל מילי דינו כחצר קטנה וגדולה. ורק דחוק מאי דלא ביאר גם דינא דמיעוט בחצר, ולסיים ע"ז מאי דסיים להצריך לעי' לענין שאר דברים. ועיי"ן משי"כ עוד בזה בעזה"י לקמן.

כשיש ט' בחצר קטנה וט' בחצר גדולה - או כשיש רוב בחצר קטנה כגון כ', ובחצר גדולה רק ט', לכאורה הוי אפ"ל דגם בזה כיון דכאן בקטנה יש רוב, אזי אף אחד מהם לא נגרר דהוא חלק מהרוב. אמנם עיי' בחי' גור ארי' שכ' דמצטרף א' אל הט'. ולפי"ד שכבר אפשר ש"ץ שבגדולה להוציא לט' שעמו עם הא' שבקטנה, א"כ ממילא כבר מוציא לכל בני הקטנה - ולפי"ז לכאורה ה"ה ביש רק ו' בגדולה ג"כ מצרפי' לט' מאנשי הקטנה. ואע"ג דהמהר"ל לא כתב שם כן, זהו משום דאזיל לשיטתו שרוצ"ל לא כתוס', ודוק א' בקטנה מצטרף ולא ב', לכן גם כאן ס"ל לצרף רק א', אבל למאי דק"ל כתוס', א"כ לסברת מהר"ל דכשמפסיק לצרף שיעור כזה אשר הוא מיעוט לגדולה מצרפינן, א"כ לדידן מצרפינן גם ד'.

רא"ל הי"ו העיר דלדין בית יתכן דאגף כלחוץ, אבל לדין רשות אגף כלפנים, א"כ בפסח יתכן דדינו כלחוץ ולגבי תפילה הוי כלפנים, ועיי' חידושי הרמב"ן ומשי"כ לעיל בזה.

לענין תפילה בציבור משמע במ"ב דג"כ אי העומד במקום אחר נחשב כמתפלל עם הציבור דתלוי בדין הצירוף, אך משמע דיותר קיל מהא דכ' [בס"ק נ"ח] בשם הרדב"ז לענין עומד בחצר פנימי שדרכו על החיצון שבוה מצטרף לתפילה בציבור. וכן בס"ק נ"ב כ' לענין רואין דכ"ש דמועיל לענין תפילה בציבור. ומאינך משמע דלהגר"א והמשכנ"י דלא מועיל רואין, גם בזה לא יועיל. ועיי' שעי"ת מ"ש מברכ"י בשם מלכי בקודש דכשיש חלון ששומע חשיב כמתפלל בציבור. וצ"ע דלכאורה איירי בחלון שרק שומעין ולא רואין, א"כ משמע דס"ל דלענין תפילה בציבור שאני, וצ"ע דאי"כ אין משכח"ל הא דאיתא דהוי רק מתפלל בשעה שהציבור מתפללין, ולא תפילה בציבור ממש. ואולי עיי' שמיעה הוי כמתפלל איתם, אך צ"ע מאי שייטיה דשמיעה

לתפילה בציבור שהיא בלחש, ואולי זה סימן על קרבת מקומם וחשיב כחד.

לענין כשיש י' בביהכ"ס - וא' רוצה לצאת משמיעה אחרי ביהכ"ס יוצא. כ"כ בתוס' [פסחים פ"ה ע"ב ד"ה וכן] וכ"כ במ"ב ס"ק נ"ו. ועיי' בגור ארי' שהעיר ע"ד תוס' כמדומה דבשופר ומגילה שאני שא"צ לזה י', א"כ משמע דרוצ"ל דבמקום שאפשר רק עיי' י' לא יצא היחיד גם כשיש י' במקום ש"ץ המוציא, ועיי' ביאור הגר"א שג"כ העיר כך. אך יתכן דכ' כן רק לענין דחי' ההוכחה משופר ומגילה, אבל שפיר לדינא יועיל גם בכ"ג שהיחיד יצא כשיש י' עם הש"ץ המוציא.

עיי' שו"ע הגר"ז סי' שס"ג דפסק לענין נראה מבחוץ כתוס'. וא"כ לפי"ז בכמין יוכל להועיל רק משום מיגו כמ"ש מהרש"א, וא"כ צ"ע מדוע בסי' נ"ה וע"ט מצריך נכנסין, והרי שם אין מיגו. והנה במהרש"א כ' סברת מיגו, ואולי הוצרך כן רק לתוס' ולא לרש"י. (וכ"כ בגל"א בעזה"י בזה אם דבריו גם לרש"י). והרלב"ח הביאו במרכה"מ כ"כ להדיא אליבא דרש"י, ומדברי הרשב"א ריטב"א ומאיירי משמע לכאורה דכמין מהני, דהרי כ' בסוגי' דקרפף שגפרף לחצר ובסוגי' דג' קרפיפות להא דנכנסין, משמע דלולא כן הוי נראה מבחוץ, אך הריטב"א בדף ח' ס"ל כרש"י, א"כ ודאי א"ש בהא דכמין ורק אי גרע מהא דרש"י צ"ל משום מיגו. ובדעת תוס' פליגי האחרונים, לגאון יעקב ומהרש"א לא מועיל (ורק שיש מיגו מועיל למהרש"א), ולק"ו חזו"א מועיל. וא"כ לשיטת ק"ו וחזו"א א"ש דברי הגר"ז, דלפי"ז גם בלי מיגו מועיל כמו (וראי' הי"ו רצ"ל דנראה מבחוץ של אינו חסרון במחיצה אלא בהיכר, ולכן בשבת לא יועיל, אבל בהא דסי' ע"ט ונ"ה יועיל, ולכן רצ"ל דגם לסוכה יועיל דשם סגי במחיצה, אך ברא"ש שם לא משמע כן, דשם כ' אדרבה רק משום מיגו בשבת).

בסוגי' דג' קרפיפות כ' החזו"א דיש לעיין לענין שאר מילי. ולכאורה חוץ מהא דתפילה אין נפ"מ, ורק בתפילה יתכן נפ"מ אם ד' בגדולה שבאמצע וג' בקטנה שמכאן וג' בקטנה שמכאן, אי נימא שלגבי כל קטנה חשבי' שיש כבר רוב בגדולה וגרינן לג' שלה. זאת אומרת הן בבואנו לדון על מאי דיש למעשה בקטנה וכל גדולה לחודא אזי יש רוב קטנה דהיינו ד' לעומת ג', וכן בבואנו לדון על המספר הכללי הנצרך, הרי על דין גרירת הקטנה הרי כבר נגררה אינך קטנה ויש כבר ז' בגדולה. או דשמא דלמעשה חשבי' כאן רוב בקטנה, כי למעשה צריך אתה לגרור רוב מהגדולות. ורא"ל הי"ו העיר דיש נפ"מ ביש קטנה באמצע, דאולי גדולה שמכאן מונעת גרירתה לשם וכן איפכא, ועיי' לעיל משי"כ בזה בעזה"י.

לענין מחיצות שאין מגיעות לתקרה, עיי' שו"ע [סימן נ"ה] סעי' י"ט [ש"ץ בתיבה ותשעה בביהכ"ס מצטרפין, אע"פ שהיא גבוהה י' ורחבה ד' ויש לה מחיצות גבוהות י' וכו', ויש מי שכתב דהני"מ כשאין המחיצות מגיעות לתקרה], והיינו דעת הסמ"ק שיליף מהא דעירוב. והנה עיי' בסי' ש"ע שהמ"ב [ס"ק כ"ז] פסק דבאין מגיעות לתקרה לא הוי מחיצה גם כשהוי של נסרים, ובחזו"א השיג עליו מתוס' ע"ט ע"א, ועיין שו"ע הגר"ז בסי' נ"ה בהגהות וציונים, וכנראה שיש שם ט"ס וצריך לחבר דברים מב' ס"ק שבהגהות, ותוכן הדברים שכותב דאין לנקוט כן מכח דברי תוס' בדף ע"ט דבמחיצות שאינן עראי הוי מחיצה גם באין מגיע לתקרה.

עיי' שו"ע הגר"ז סי' נ"ה שכ' דפרצה יתר מי' הוי כמקום א', וע"ש בהגהות וציונים ולמד כן מהא דשבת. והנה אי פרצת י' מהי"ת א"ש, אך אי הוי רק מדרבנן צ"ע לכאורה, ואולם בתפילה אפ"ל כיון דהצירוף דין מדרבנן, וכן עיי' הפירצה הוי כא' מדרבנן שפיר יועיל, ואולם לגבי צואה כשיש צואה בקטנה ליד פתח גדולה יתכן דאסור תוך ד"א גם כשעומד בגדולה, דהרי עכ"פ מדרבנן הוי כחד. ואולם כשהצואה בגדולה, יתכן כיון דמה"ת גם ביש י' הוי כפתח, א"כ היא נגררת אל הגדולה ואסור בכולה מה"ת (וכמוכן דאם אסור מה"ת חז"ל לא הקילו בזה), ואולם יתכן דאולי

בחצר, אבל שפיר יתכן דהאיסור הטלטול לשם, והעיר ריא"פ הי"ו דרמ"א פוסק בפלוגתא זו כמדומה כמ"ד דלחוף.

לדעת סמ"ק דאין מגיע לתקרה לא הוי מחיצה לחוף, מ"מ מסתמא לענין צואה יועיל גם ע"י י"ט, ולא נימא דבמאי דיש תקרה ולא מגיע דלא מפסיק, אך אכתי צ"ע. - ולכאורה נפק"מ ג"כ לענין נטילה במים לאחר יציאה מביהכ"ס במקום שמובדל מביהכ"ס ע"י מחיצה שאין מגעת לתקרה, ויש תקרה א' לשניהם. - וצ"ע אי בכל דוכתי סובר הסמ"ק כן.

ע"י מג"א סי' פ"ז במאי דהשוה הא דמטה לחצר קטנה, וכבר תמה בזה בנשמ"א - ומ"ש הלבושי שרד לבאר דבריו צ"ע. - ומדברי הנשמ"א ומ"ב שכי השיעור של ד"ט במטה, משמע דנקטו דהשיעור ד"ט של מקום חשיבות ולא ג"ט. ע"י הגרעק"א ה' כלאים סי' רצ"ו, וע"י חזו"א עירובין וכלאים.

ע"י בדלתות שער העיר שכי להוכיח דלת מהני מהא דלת משנה לדין אגף ולפנים ואגף כלחוף, וכעין דין צוה"פ דכל הנידון לחלק את מקום צוה"פ לשנים. - והנה דבריו הם כדרך היד אפרים דמקום שלפני הדלת ודאי כלפנים, ושל אחריו ודאי כלחוף. אך לפי"ד הפמ"ג לפי מ"ש בבה"ל הרי יוצא דאין תלוי כלל בדלת, אלא עובי המחיצות הוא אגף, ולכאורה צ"ל דהחזו"א דס"ל דלתות גרידא לא מהני יסבור כן - וע"י לעיל מ"ש בעזוה"י דמפמ"ג לא משמע דאחר הדלת ג"כ יש דין אגף, וצ"ע בדברי הבה"ל. ואולי צ"ל דהחזו"א ס"ל דמ"מ לגבי מקום הדלת מצטרף כח הצוה"פ שיש בכאן. וע"י בחי" הרמב"ן פסחים. וכ"כ לעיל מזה בעזוה"י דלכאורה אפשר לפרש כוונתו דגם כשהדלת פתוחה חוצצת אליבא דרבי יהודה. וגם לפי קו" הגר"א ואבהעו"ז הנה הבה"ל ביאר כונתם גם לגבי מאי דאחר הדלת. ואולם לענין קדשים אכתי גם לדידהו קובע דין האגף, ושייך שפיר לזון בזה כנ"ל. וכ"ש אי כונתם רק על עובי הפנימי, דאולי החיצון מופסק ע"י דלת וגרע מחצר קטנה, א"כ גם כאן קובעת הדלת ושפיר שייך לזון כנ"ל.

לסימן נ"ה וע"ט. צ"ע כשיש ט' בגדולה ושי"ץ בקטנה, ואחרי ד"א דידי' יש צואה, ובגדולה עומדים האנשים תוך ד"א לצואה של קטנה, אי אין כאן תרתי דסתרי אי שדי שילך לשי"ץ אל גדולה ולא את איסור הצואה, ואולי לרש"י שכתב דלא מקלקלא אין כאן סתרי. אך אכתי צ"ע דיש ענין סתירה, דע"י סברת מקלקלא לא שדינן לה, אבל כאן איך נעשה תרתי דסתרי לענין הא לשדות ולענין הא לא לשדות. - ואולם אי כעת יש אשה בקטנה וגט בגדולה דלא שדינן לה לגדולה, יתכן דאין זה סתרי, דענין תפילה לחוד וענין גט לחוד, והוא רק הצטרפות במקרה. אולם לענין תפילה יתכן דהוי סתרי, דממ"נ אי שדינן הקטנה לגדולה למה לא יאסר לקרוא בגדולה בשטח שתוך ד"א לצואה של קטנה, ואי לא שדינן איך הם יוצאים ע"י השי"ץ.

לענין אגף אי עומד בו מצטרף לעומדים בחוף, ע"י חקרי לב. ורש"ל הי"ו רצ"ל כמדומה לענין קושיית הגר"א ואבהעו"ז שאולי החוף מושך אליו, ולכן כאן לא יועיל כמו בחצר קטנה שסגורה ואין משיכה בצד כ', וזהו לפי משי"כ לעיל בשמו בכעין ג' קרפיות דזה מושך לכאן וזה לכאן, הי"נ החוף מושך אליו, וא"כ לפי"ד לעומדים בחוף ג"כ לא יצטרף, דנימא איפכא דהפנים מושך אליו, לפי קו" הגר"א ואבהעו"ז. וע"י פמ"ג משי"כ לענין אגף שבין ב' חדרים או אגף שבין קטנה וגדולה, ולפי דברי רש"ל הי"ו צ"ע בזה שבין ב' חדרים דזה מושך לכאן וזה לכאן, ואולם אי אגף כלחוף א"כ כשהוא בין ב' חדרים אי כל העובי בדין אגף, א"כ לא נגרר לא לכאן ולא לכאן, ונידון הנ"ל רק לענין קו" הגר"א ואבהעו"ז, אך אי אגף כלפנים אולי בזה אין חסרון של נמשך לצד שני, דמ"מ שייך לב' המקומות.

ביש בין קטנה לגדולה צוה"פ - בנראה מבפנים ודאי מחלק לקטנה, ובנראה מבחוץ תלוי בפלוגתא שבה' שבת, ע"י תבו"ש וחזו"א. והנה לעיל כ' לענין דברי הגר"א ואבהעו"ז דאגף לא גרע מחצר קטנה דאולי בדלת שאני - ואולם אי נדון משום צוה"פ הנה לגבי קטנה דכולה היא עצם הצוה"פ דהיינו עובי האגף, יתכן דכלפי דידה גם אי נחשיב לראשיתה כצוה"פ, מ"מ הוי רק כצוה"פ הנראה מבחוץ כיון דלא סותם בפנים.

לפי סברא דתיבה מתבטלת לביהכ"ס דהוי תשמיש ביהכ"ס, צ"ע בבית שיש שם באמצעיתו חדר קטן ואפי' מקורה, ומחיצות מגיעות לתקרה, והוא המטבח של בית ומשרת גר שם, דאולי לא יאסור (באופן שיכול לאסור אילו גר במקום אחר לגמרי), כיון דהחדר טפל לבית והוא שימוש של הבית, ואולי לא רק במשרת אלא ה"ה באדם אחר.

ברש"ש בדף צ"ב כ' להעיר ע"ד רש"י בריש ע' ב' דמשם לא מוכח לענין פתח - ולכאורה רש"י הביא רק לפרש את היסודות שמחיצה מפסקת בכלאים, אבל הא דפתח כמחיצה פשיטא. וע"ש ברש"ש שכי דלא מצא להדיא דין חוד הפתח, וציין לדברי אבהעו"ז סי' נ"ה, ולכאורה לפי המבואר בסי' נ"ה א"כ אי אגף כלפנים, ואי נימא דכשאין דלת כלו בדין אגף, א"כ ודאי דאסור. ורק אי אגף כלחוף יתכן דתלוי רק בדין חצר קטנה, וכדברי הגר"א ואבהעו"ז. ואולם לכאורה לפי"ד היד אפרים באין דלת ודאי הוי כלפנים, דרק מקום הנקישה הוי בדין אגף, ואולם הפמ"ג נסתפק בזה (ע"י מ"ש לעיל בזה בעזוה"י להסתפק בכוונתו אם פשוט ליה כשיש דלת דהוי מאי דלפני הדלת בדין אגף או לא), ולדברי הגר"ז יוצא דמותר ולא הוי כחצר קטנה, ואולם זה רק אי דינם כאגף והוי כלחוף, דלא יגרע משום דהוי חצר קטנה, דכאן יש היכר של נראה מבחוץ, וע"י מ"ש בעזוה"י לעיל לבאר דעת הגר"א ואבהעו"ז במאי דלא ס"ל כן.

לענין אי צואה בגדולה, אם אסור בכל הקטנה, ע"י בה"ל [סי' ע"ט סעי' ג' ד"ה שיריח] שהעיר ע"ד השו"ע שכי דרק בד"א ראשונות אסור, והבה"ל העיר מדברי תוס' וריטב"א שכי כרש"י. ואולם ע"י בקרן אורה שמיישב דלדעת אב"י דלא מצינו מחיצה לאיסור, אין איסור בכל הקטנה. וכתב לבאר דזוהי דעת הרמב"ם בכלאים, וא"כ א"ש בפשיטות. וע"י בשו"ע הגר"ז דהעיר ע"ד השו"ע, אך לפי"ד הקר"א א"ש. ור"א הי"ו העיר דמרא"ש משמע דלא פסקי כאב"י, דהעתיק לכל הסוגי' ולא העתיק לקו' אב"י. ואולם יתכן דהשו"ע פסק כהרמב"ם, ורק דאכתי אין זה מוכרח דהרמב"ם מיקל, ורק מסתימת הדברים יתכן דלא שמעי' חומרא יתר מבכל דוכתי דהאיסור בד"א. וע"י ערוה"ש שכי לבאר דעת השו"ע משום דהסוגי' אליבא דר' שמעון בן אלעזר, וצ"ע דהרי משמע נידון הסוגי' משום שנגררת אחר גדולה, ואולם ע"י במאירי שבדין כלאים כ' כרש"י דכולה אסורה, ובדין צואה כ' ד"א דוקא תוך ד"א, ודלדעת האומר במס' ברכות דכל הבית כד"א ה"נ כאן, וא"כ דבריו שבכאן לכאורה כערוה"ש. ואולם לא כ' דהסוגי' ס"ל כן, ורק כ' איך הוא האיסור כאן אליבא התנאים דמס' ברכות, אלא דע"כ פ' משמע כערוה"ש דלדידן לא אסור. אך צ"ע ממ"ש אח"כ לענין גפנים, ואולי בהא דצואה כ' כן דשם יש מפרשים, ואולי ליה לא ס"ל, אלא דכאן לכו"ע אסור כנראה משום דהוי אותה של גדולה, ולכן סתם אח"כ בגפנים לאיסור. ואולם אי"כ גם מדבריו משמע דלדינא אסורה כולה, ואולם אח"כ הביא לשו"ט של אב"י והאמוראים, וכ' דחיותיו של אב"י לראיותיהם.

דין אגף עצמו אי כל עובי המחיצה בנידון - וגם כשאין דלת. הנה ביש מחיצה צ"ע אי סותם חוד פנימי או חיצון, ובחזו"א כ' בבבאור תוס' שבת ט' ע"א דעומ"ר כלחי, וע"י מרכה"מ משמע כמדומה דהוא כפנימי. - וע"י הגהות חת"ס סי' נ"ה הוה לדין אגף לסימן שמ"ה ס"ד, וכנראה משום דלא גרע מחור - וע"י מ"ש בעזוה"י לעיל בזה. - וע"י שעה"צ סי' שניה לענין מחיצה שבין קרפף לחצר, במאי דדן לגבי הא דסימן שמ"ה - וע"ש [בהגהות חת"ס לסי' נ"ה] שציין להא דשבת דף קכ"ד (וע"י בדלתות שער העיר שדן בסוגי' הדתם), וע"ש בגמ' דאמר' דמטלטל מנא דבתים בחצר, העיר ריא"פ הי"ו דלכאורה נשמע כרשב"א, ר"ל דס"ל דהאיסור מד"א לד"א. ואולי כיון דלמ"ד דתוך הפתח כלחוף אמר לשון דמנא דחצר בחצר אמר ג"כ דכאן הוי מנא דבתים

אי בעומד לא נפסד ע"י פרצה יתר מי, מ"מ פתח שפיר לא הוי מה"ת, וע"כ לא שייך דהקטנה הוי פתחה של גדולה.

לענין בית הכנסת כשיש חילוק באמצע - ע"י"ש בשו"ע הגר"ז [סי' נ"ה סעי' י"ח] שכי דב' פסין מפסיקין מקום לשנים, א"כ לפי"ד לכאורה כשיש בבהכ"ס באמצע ביהכ"ס ב' בליטות זה כנגד זה אין צירוף כאן, וגם לא תפילה בציבור. זולת העומדים צד פנימי יצטרפו כשיש י' בחיצון, לפי משי"כ במשנ"ב עפ"ד הרדב"ז בחצר פנימי. וכן צ"ע כשיש עמודים וחגורות ביטון עליהם אי הוי כצוה"פ. (ואולם בזה שייך לכאן הא דגמ' מנחות דלחיוזוק תקרה לא הוי צוה"פ, וא"כ גם העמודים לא מועילים בזה, ואולם אולי לדין פסין לא מגרע. אך יתכן כשבאו לחיוזוק תקרה לא הו"ו ג"כ פסין, וע"י גאון יעקב שכי בריש מסכתין דלחי הוי כעין עמוד דצוה"פ, ולכאורה גם ב' פסין כן, ואולם שם איירי לענין דרבנן, אך להגר"ז כאן מועיל גם מה"ת והיינו דדין לחי ופס מועיל ככה"ת, ורק צ"ע למה לא לחי לבד. ואולי ס"ל כמו דברי מהרש"א בריש מסכתין דלחי ופס הו"ו מסיני, ורק במבוי יש דין לחי, ויתכן הסברא כמשי"כ הרשב"א משום דאינו מוצנע, זוהי סברא דאורייתא. וצ"ע דאולי לפי"ד מבוי יחלק ע"י לחי גם לענין תפילה. ואולם זה רק להבדילו מרה"ר. אבל פה גרידא לחלקו צריך ב' פסין כדבסימן ש"ס סעי' ל"ג - אך להבדיל מצואה שבריה"ר יועיל גם ע"י לחי, וצ"ע. מ"מ יתכן דכשהמטרה לחיוזוק שאני, אך ע"י דף ט"ו בהא דלמיסר בנינא, ולכאורה משמע דגם בעשוי לשם כך מועיל בעומד מאליו. וע"י גא"י שם מ"ש בזה). ואולם יתכן דלא גרע נידונו מהא דתיבה בביהכ"ס [בסימן נ"ה סעי' י"ט], ואולם שם הוי יותר כטפלה לביהכ"ס, וכאן הו"ו ב' חלקים שוים. אך רצ"ש הי"ו העיר דהרשב"א שם בתשו' לענין תיבה התחיל דבריו דרק בחצר של דירין חלוקין דשאני דעשויים להתחלק, ולא כשעשוי להיות כן. ואמנם יתכן דאין כוונתו גם בדירין חלוקין רק כשהיה כותל חוצץ לגמרי ונפרץ דאכתי לא הו"ו כחד, אבל נבנה כן שאני, דלכאורה כיון דאי"ז דירין חלוקין גם כשנבנו בצורת גדולה וקטנה הוי מוחלקת גדולה מקטנה, אבל בדירין א' עכ"פ דייק רצ"ש הי"ו דמועיל גם כשיש כניסות ונעשה בצורת גדולה וקטנה. וא"כ ה"ה בביהכ"ס גם כשיש ב' פסין באמצע. (-בב"י כתב בשם מהר"א סברא דבתיבה המחיצות לנוי - ועיין שו"ת הרשב"א ח"א סימן צ' שכתב סברא כזו לענין עמוד לנוי - ועיין חזו"א במש"כ דצוה"פ לנוי דהוי צוה"פ).

וע"י בזה מ"ש לעיל בשם הרמב"ן בחי' לפסחים דחצר נטפלת לבית, אך צ"ע דלכאורה בשו"ע סי' נ"ה ס"י"ח דקצתם בעזרה אי מצטרפין הוא שלא כדעתו, דהעזרה לא עדיפי מחצר, ואולי דאירי באופן שאין הדרך לביהכ"ס דרך העזרה אלא יש חצר בצד, אבל פרוזדור שלפני ביהכ"ס אולי טפל לביהכ"ס גם כשיש לו גיפופין לפי"ד הרמב"ן, וכן משמע בשו"ת הרשב"א סי' ס"ג, וכ"כ לעיל בזה בעזוה"י. ולפי"ז כשיש רוב בצד פנימי של ביהכ"ס ושם מעמד ארה"ק והבימה, יתכן דודא לא גרע חלק חיצון מחצר כנ"ל. אך ביש רוב בחלק חיצון צ"ע כששי"ץ בחלק פנימי או יחיד שם וט' בחלק החיצון, אך לפי הנ"ל לפי דברי הרשב"א יתכן דכאן שאני ואין זה חילוק כלל. וא"כ יצא דלפי"ד דברי הגר"ז הם רק שלא בביהכ"ס. ואולם אכתי צ"ע, דלכאורה אין זה דוקא בביהכ"ס, אלא כל מקום שהוא שימושי למטרה אחת ורק בצורת הבניה עשו ב' פסין באמצע, אין זה מחלק לענין תפילה עכ"פ לפי"ד הרשב"א (ואולי לדעתו גם בשאר דברים וצ"ע), וא"כ יצא דברי הגר"ז רק בשיש ליחס החילוק לחילוק דירין, ואולי גם בעשוי לכוונת חילוק תשמישין הוי חילוק גם בדירין א', ואולי גם הרשב"א יסבור כן בזה (וחילוק תיבה אינו חילוק השימוש, אלא אדרבה למטרת שימוש המאוחד עם כל ביהכ"ס כדי שישמעו היטב וכמש"ש הרשב"א).

וע"י חזו"א כלאים שכתב דפ"ת צוה"פ לא מפסיקים בין ה' גפנים של כרם - וא"כ אולי ה"ה לענין צירוף י' לענין תפילה, אך צ"ע בעצם הדברים כיון דצורת הפתח הוי הפסק מדוע כאן שאני. וע"י בחזו"א עירובין [סימן ק"ח ס"ק י"ג] דדן לענין צוה"פ בין ה' דירין בבית, וכמדומה שכי דמפסיק דעדיף מאין מגיע לתיקרה בערתי, אך למ"ב שכתב כן [בסימן ש"ע ס"ק כ"ז] גם בנסרים אולי גם צוה"פ לא מפסיק בדירין לענין שבת, וא"כ אולי להאי מ"ד דהיינו דאין מגיע לתקרה לא הוי הפסק לתפילה.

עיון הלכה

גאון רבי שטחה בונם ולדנברג זצ"ל

נתן לחי לשתי מחיצות כמין גא"ם איך מחשבים את החלל שבתוכו

סימן שס"ג. סעיף א'. בה"ל ד"ה אסרו חכמים. אכן לדעת רוב הפוסקים בשלשה מחיצות או בשתי מחיצות ולחי רה"י גמור הוא מן התורה. ודע דאין נ"מ לדעה זו אם שתי המחיצות היו כמין גא"ם או שתי המחיצות היו זו כנגד זו, דגם בזה מקרי רה"י מה"ת כיון שיש לו עוד לחי.

עיין חזו"א סימן ח' [או"ח מועד סימן ע"ב] ס"ק י' ד"ה ובס' מ"ב [שכתב דבכל ריבועו ודאי לא הו"י רה"י, וכתב לדון אם נידון באלכסון], וסימן י' [או"ח מועד סימן ע"ד] ס"ק ט"ו, וסימן ט' [או"ח מועד סימן ע"ג] ס"ק ט' בסופו בהוצא"ח [מש"כ לדון בב' דפנות ולחי אם נידון באלכסון]. ועיין חידושים וביאורים סוכה סימן ב' ס"ק ה'.

אם מועיל לחי מה"ת במבוי מפולש

בה"ל באו"ד. אכן אם ר"ה מהלכת בין המחיצות מוכח בשבת דף ו' ע"ב דלכו"ע לא מהני בזה הלחי לשויה רשות היחיד כיון דרבים בוקעין בין המחיצות. ועיין בעירובין י"ב ע"ב בתוס' ד"ה איתביה וכו' דמשמע לכאורה בהיפך מדברינו. אבל כבר תמה עליהם הגרעק"א בדף י"ב ע"ב בהגהותיו מהך סוגיא דשבת הנ"ל.

עיין דרוש וחידוש להגרעק"א [בעירובין י"ב ע"ב מש"כ כמו"כ בן המחבר לבאר דברי הגרעק"א שם]. ועיין חזו"א סימן י' [ס"ק ה' ו' ומש"כ ליישב].

שתי מחיצות כמין גא"ם המועילות לענין שבת

בה"ל באו"ד. ודע דאין נ"מ לדעה זו אם שתי המחיצות היו כמין גא"ם או שתי המחיצות היו זו כנגד זו.

לענין כמין גא"ם - ע"ע בסימן תר"ל סעיף ה' בה"ל ד"ה העשויות.

ועיין פני יהושע סוכה ז' ע"א [ד"ה בפירש"י וכן לשבת] דמשמע לכאורה דס"ל דאפילו ככעין גא"ם נותר כל הריבוע ע"י לחי (דאי לא"ה נוקים בכה"ג), וזה כמש"כ הבה"ל כאן ובסימן תר"ל סעיף ה' ד"ה העשויות.

מוקף ג' מחיצות ופרוץ לרה"ר

בה"ל באו"ד. ודע עוד דיש קצת מן הראשונים דעושים הכרעה בין השיטות ומובא בט"ז דהיכא שפתוח המבוי או החצר הזה לרה"י, כיון דזימנן דחקי ביה רבים וכו' אין עליהם מה"ת שם רה"י, ומתיישב בזה הסוגיא דכל גגות דף צ"ד ע"א דמוכח שם וכו' עיי"ש בריטב"א.

עיין בעבודת הקודש להרשב"א שער א' בהשמטה [ויש מי שהורה דאין המבוי שאין לו אלא שלש מחיצות נותר בלחי וקורה אלא מבוי הפתוח לכרמלית, אבל הפתוח לרה"ר אינו נותר בלחי וקורה אלא הרי הוא כחצר].

תיקון לפירצה בחצר מפחות מעשרה שאינו במילואו

סעיף ב' בשו"ע. חצר שנפרץ במילואו עד עשר אמות נותר בפס רחב ד' טפחים וכו'.

עיין חידושי בית מאיר סעיף י"ב שכנראה מדייק מכאן דאם אינו במילואו אין צריך תיקון, וצ"ע דהרי מסיים [כאן בשו"ע] דגם בנשתייר כן הדין. - ורי"א יישב דכונתו כמו דס"ל בסעיף י"א דבבב"א לא נפסל פס בד' אמות, ולזה נתכוין בסעיף י"ב [במש"כ דא"צ תיקון] דאירי בהאי דינא. - אך אכתי צ"ע דגם בנפרץ במילואו ומעמיד פס יותר מד' אמות לא נפסל, ודוחק לומר דהמכוון דע"י זה נעשה כלא נפרץ במילואו, דהרי משמע שם דכשהוי במילואו צריך תיקון.

שיר המועיל בכותל רביעי שנפרץ

מ"ב ס"ק ח'. טפח מכאן וכו'. לאו דוקא טפח אלא די משני משהויין וכנ"ל במעמיד פסין לכתחילה וכמו שכתב בב"י ועיין בבה"ל.

עיין לקמן בה"ל סעיף ד' ד"ה ובלבד שלדעת המחבר בעינן טפח, ומה שכתב כאן היינו ע"פ מאי דביאר בבה"ל.

חצר שנפרץ במילואו

מ"ב ס"ק י'. במילואו לאו דוקא דאפילו אם נשתייר וכו' אלא אתי לאפוקי היכא דהעומד מרובה דבזה קי"ל דרובו ככולו והוי כסתום, ואע"פ שאינו מחזיק ד' טפחים כל שהוא משהו יותר מהפרוץ סגי. **ובשעה"צ ס"ק ג'.** כן מוכח בסוגיא דף י"ב ע"א.

עיין פרי מגדים בא"א ס"ק א' [דמש"כ המחבר כיון שהוא במילואו משמע דאם נשאר אפילו בצד א' משהו די, ונשאר בצ"ע].

שיעור שני הפסים כשהם משיר מהפרצה

בה"ל ד"ה טפח מכאן וכו'. עיין במ"ב דלאו דוקא טפח. **עיין** שו"ת הגרעק"א סימן ל"ה ד"ה ואף דסובר דבעינן טפח, ועיין לקמן בה"ל ד"ה ובלבד (בסעיף ד').

שיעור בשיר הכתלים מן הצדדים כשנפרץ כותל החצר

בה"ל באו"ד. אח"כ מצאתי בנשמת אדם שגם הוא הסכים כן מעיקר הדין, והביא שגם דעת רש"י כן בהדיא בדף י' ע"א ד"ה לאשמועינן וכו' דמשתרי גדולה בגיפוף משהו.

עיין גאון יעקב שהוכיח כהוכחה זו מרש"י, וכתב דכ"ד הרמב"ם והרשב"א.

חצר שאין ברחבו ד"ט ופרוץ במילואו

בה"ל ד"ה כיון שהוא במילואו. כתב המ"א דאפשר דמיירי שהחצר רחב באמצע ובקצהו הוא קצר וכו'. ומצאתי בתו"ש ובמח"ש ובפמ"ג שכתבו בפירושו כדברינו, אלא שלא ראו דברי הרשב"א והריטב"א וע"כ לא קבעו מסמרות בזה.

עיין בהגהות דברי נחמי' שבסוף שו"ע הגר"ז [שהביא מהראב"ד והריטב"א כדברי המג"א, אך מדברי הרשב"א בעבוה"ק בשם יש מי שהורה דמשמע דאין בין מי שקצר כי אם בפתחו לבין כולו קצר דצריך לחי וקורה, יעו"ש].

חצר שאין בכל מילואו ד' טפחים

בה"ל באו"ד. אח"כ מצאתי בספר בית מאיר שהסכים ג"כ לדברי המ"א מטעם הרשב"א והריטב"א הנ"ל, וכתב ג"כ שבחנם השיגו עליו האחרונים, ועיין לקמן בסכ"ח ובמה שכתבנו שם.

במשנ"ב ס"ק קי"ז ושער הציון ס"ק צ"א [לענין מבוי שאין בו ד' טפחים שהביא בשו"ע ב' דיעות אם צריך תיקון כשרחב ג"ט, כתב המ"ב דהיכי שבכולו אינו רחב ד' בודאי יש להקל, וזה עפ"י מש"כ כאן].

אם בעינן ואם מהני סמכו מער"ש בפס לחי וצוה"פ

סעיף ד' בה"ל ד"ה ובלבד. ה"ה בעניננו לענין מבוי עולה לשם לחי אפילו נשאר רק משהו מן הכותל [ובלבד שראו ד"ז מע"ש והוי בסתמא כאילו סמכו ע"ז וכדלקמן בסי"א ע"ש בס"ק ט'].
עיין שו"ת הגרעק"א סימן ל"ה שנסתפק דלא בעינן סמכו [על המקצת שנשתייר בפנ"ע] ומועיל סמיכת הכתל. ועיין בתשובתו שבחידושי בית מאיר, ומה שכתב בגליון השו"ע בסעיף י"ב [י"א].

ועיין תוספת שבת ס"ק כ"ה [כ"ב, שכתב דסמכו עליו לא מהני בלחי, אבל בפס ד' מהני].

ובשו"ת בית אפרים סימן כ"ח בסופו [דאף דבלחי אם לא סמכו עליו לא מהני, מ"מ צוה"פ דהוא מחיצה גמורה מהני בכל גווני].

לחי שאין בו רוחב טפח

בה"ל באו"ד. והנה בלבוש משמע דאפילו אם נקיל לענין חצר, הכא במבוי יש להחמיר דבעינן דוקא טפח.

עיין שו"ת בית אפרים סוף סימן כ"ח שהעיר בזה לומר דלחי שאני, וגם בנשתייר סגי במשהו והשיג על הלבוש.

ועיין קרבן נתנאל [עירובין פ"ק ברא"ש סימן ט"ו בס"ק ע' שמחלק בין אם נעשה בידי אדם דסגי בשני משהוין, לאם נשתיירו ממילא דלא חשיב פס א"כ יש רוחב טפח, וכתב "ובתירוץ זה מיושב קושית התוס' דף י"ב ד"ה בפס"י - שהקשו על הא דגבי מבוי נקט לשון לחי, וגבי חצר נקט לשון פס], משמע דדעת הק"נ דלענין לחי של מבוי לא בעינן טפח גם בנשתייר, ולכן קרינן לתיקון חצר בשם פס משום דבנשתייר שיעור גדול מלחי, אולם בשו"ע בסעיף ד' פסק גם לענין לחי דבעינן טפח, ובבה"ל ביאר דדין לחי תלוי בדין פס, ודהלבוש ס"ל דאפילו אם בחצר לא בעינן טפח בכ"ז במבוי בעינן טפח, וסיים דהתו"ש השיג עליו וכן בפמ"ג, ודכן דעת הגר"א דתלוי זה בזה.

צורת הפתח המתנודד ברוח

סעיף ה'. שעה"צ ס"ק י"א. אמנם לפי מה שהסכים בספר מחצית השקל בסוף סימן שס"ב דבקנה שע"ג אין להקפיד אם הוא מתנענע, ורק שלא ינטל לגמרי ע"י הרוח, גם בזה יש להכשיר אם עשרה טפחים התחתונים אין מתנענע.

עיין חזו"א [או"ח סימן ע"ז ס"ק ו' מש"כ דאין לחלק בין הקנים והצדדים וחלק העליון, יעו"ש].

לחי רחב ד' הרחוק מן הכותל ג"ט

סעיף ו'. מ"ב ס"ק כ"ב. ויש אומרים דבכל גווני צריך להיות הלחי בתוך ג"ט לכותל. **ובשעה"צ ס"ק י"ג.** מ"א בשם התוספות. ולדידיה כל הפוסקים דס"ל בסל"ד דצריך לעשות לחי או קורה בסוף הפס ס"ל כהתוספות.

ובחידושי בית מאיר כתב דכל הפוסקים לא ס"ל כתוס'.

צורת הפתח המרוחק מן הכותל ג"ט

מ"ב ס"ק כ"ג. והיכי שקובע צורת הפתח למבוי דעת הרבה מהפוסקים שא"צ לדקדק שיהא בתוך ג"ט לכותל, דצוה"פ מחיצה גמורה היא.

עיין לקמן שעה"צ ס"ק מ"ו [שמבאר שם דברי רש"י עפ"י"ד הרבה פוסקים הנ"ל].

צורת הפתח אם יש להעמידו תוך ג"ט לכותל

מ"ב ס"ק כ"ג. ויש פוסקים דס"ל דאין חילוק בין צוה"פ ללחי לענין זה. **ובשעה"צ ס"ק ט"ז.** בכור שור וכו'.

וכ"כ בשו"ת ברית אברהם חאו"ח סימן כ"א.

צורת הפתח המרוחק מן הכותל ג"ט מב' הצדדים

בשעה"צ ס"ק ט"ז. [ובספר מקור חיים מסכים לפסול דוקא כששני הקנים רחוקים מכותל, אבל לא כשאחד רחוק מכותל].

וכן כתב בשו"ת בית אפרים סימן כ"ח, ועיי"ש סימן כ"ו (וגם בשע"ת לקמן צוין לשם). וכן כתב בחזו"א סימן ו' [או"ח מועד סימן ע'] עיי"ש.

משמע כמש"כ המ"ב מדכתב באות ב' [בסימן ע"ו ס"ק א'] דדעת רבנן למהרר"י כדעת ר"י לשיטת מהר"מ, ושם [באות א' בדעת מהר"מ] ביאר דבעינן טפח בשניהם יחד.

ב' קורות שאין בכל א' כדי לקבל אריח ובצירוף האויר יש בהם ד' טפחים

בה"ל ד"ה בתוך טפח. ואפילו אם הם ביחד ד' טפחים [כגון שכל קורה מחזיק ג' רביעי טפח ובנתיים האויר שביניהם יש שני טפחים וחצי] ג"כ לא מהני לדעת הי"א.

עיין חזו"א סימן י"ב [או"ח מועד סימן ע"ו] ס"ק ד' [שכונת המג"א שיש בין קנה לקנה פחות מג"ט, ובין כולם ד' טפחים בלא האויר שביניהם]. ועיין במחצית השקל שהגיה בדברי המג"א [שכתב בס"ק י"ח "ואפילו הם יחד ד"ט **אם האויר שביניהם יותר מטפח לא מהני**", כתב במחציה"ש דצ"ל "**עם האויר שביניהם לא מהני**".] וכן עיין בנתיב חיים ובפמ"ג.

ולפי"ד החזו"א א"צ להגיה, וגם לפי"ז אתי שפיר דההכרח לומר כטעם המג"א, ולא כפי הטעם שהוסיף הבה"ל. ועיין בסוף הס"ק. ויתכן דקשיא למחצית השקל קושיית החזו"א, דהרי ביש ב' טפחים יכולה לקבל אריח, ומאי דכתב שיש יותר מטפח משמע דבכל א' מהם יש אפשרות לקבל אריח, ע"כ הגיה ופירש דאירי ביש בכל אחת חצי טפח, ולפי הגהתו ליתא בדברי המג"א להא דיותר מטפח, ובאמת יש יותר מב' טפחים. וצ"ע דאולי באמת לפי"ד מחצית השקל כשר ככה"ג דיש ב' טפחים בכל א' מהם [בגונא דאינה בריאה] - וכנראה שגם הנתיב חיים סובר כן, אלא שלא מפורש היטב אופן הגהתו (אך בכונת הפמ"ג צ"ע).

צירוף ב' קורות להכשר מבוי כשאחת למעלה מחברתה

סעיף כ"ג. מ"ב ס"ק ע"ז. ויש פוסלין. משום דס"ל דלא אמרינן רואין את העליונה וכו'. **ובשעה"צ ס"ק נ"א.** וכן מוכח ג"כ בביאור הגר"א ע"ש.

לכאורה פשוט הדבר דהאי דעה לא ס"ל רואין, ומדהוצרך להוכיח מביאור הגר"א לכאורה כונתו לשיטת הגר"א שמבאר דזה ענין עצמאי אי פסקינן רואין או לא, ודלא שייך לפלוגתא דסעיף הקודם וכמש"כ ודלא כמג"א. וא"כ קשיא איך סיים במשנ"ב כדברי המג"א דגם בעומדות בשוה פסול.

צירוף ב' קורות העומדות בשוה בריחוק טפח להכשר מבוי מ"ב ס"ק ע"ז. ואפילו אם עומדות בשוה ממש ס"ל להדעה זו כדעה שניה הנ"ל דבעינן דוקא שיהא סמוכות אחד לחבירו.

כן כתב המג"א, אך מביאור הגר"א משמע דלא ס"ל כן. ועיין מש"כ בגליון שעה"צ אות נ"א, ועיין חזו"א סימן י"ב [או"ח מועד סימן ע"ו] ס"ק ג'.

צירוף ב' קורות להכשר מבוי כשאחת גבוהה מחברתה

מ"ב ס"ק ע"ז. ויש פוסלין וכו' דבעינן שיהיו רואין לקבל אריח, ובאחד למעלה ואחד למטה אין רואין לקבל אריח [עיי"ש]. והיינו דאפילו אם גבוהות טפח אחד מחבירו ג"כ לא מהני. **ובשעה"צ ס"ק נ"ב.** כ"מ בביאור הגר"א, וכ"כ בספר בגדי ישע, ועיין בפמ"ג.

בביאור הגר"א לא דן במיוחד לענין זה אלא כתב דלא כמג"א - ויעוין בפמ"ג א"א ס"ק י"ט שדן לענין שיפוע משום דיכול להשען עליהם בשיפוע קצת. ורי"א הי"ו רצה לומר דזו כונת המשנ"ב דלמג"א דתלי בפלוגתא דלעיל, אי"כ כאן דאפשר לקבל כשר, אבל להגר"א דאתינן עלה משום דלא אמרינן רואין א"כ ההכרח שיהיו בשוה. אלא דצ"ע דמ"מ אי יכול לקבל למה לן לרואין ויעיל משום דבאופן זה מקבל, ועיין בחזו"א סימן י"ב [או"ח מועד סימן ע"ו] ס"ק ג' שפירש כונת המשנ"ב משום דאינו יכול לקבל בשיפוע.

היתר פס לחצר כשרחב יותר מד' אמות

סעיף י"ב. בשו"ע. לחי העומד מאליו אפילו סמכו עליו מער"ש אם המבוי רחב יותר מח' אמות אם הלחי בולט לתוכו ד' אמות אינו נידון משום לחי וצריך לחי אחר להתירו.

עיין ב"ח סוף סימן שנ"ח דנקטי' כתוס' דפסי חצר מהני גם ביותר מד' אמות. ועיין בחזו"א [סימן ס"ז ס"ק ז'].

לחי להיתר מבוי במקום שיש שם לחי רחב יותר מד"א

בשו"ע. אם הלחי בולט לתוכו ד"א אינו נידון משום לחי וצריך לחי אחר להתירו, ויעמידנו ברוח שכנגדו, ואם ירצה להעמידו אצלו יעשנו מעט עב או דק יותר מהבליטה כדי שיהא ניכר שהוא לשם לחי.

במאירי כתב דה"ה כשהוא ממין אחר. ועיין בצ"ח.

צורת הפתח שאינו נראה מבפנים

סעיף י"ד. מ"ב ס"ק נ"ב. ואם נעץ שתי יתדות בקרקע סמוך לכותלי המבוי מזה ומזה מבחוץ והניח הקורה עליהן כשר מטעם לחי. **ובשעה"צ ס"ק ל"ז.** ואיני יודע אמאי לא כתבו דהא אית בזה נמי צורת הפתח.

יתכן דאין מכאן ראייה דלא ס"ל כמש"כ בחזו"א איש סימן ו' [או"ח מועד סימן ע'] ס"ק ט"ז דבצורת הפתח בעינן דוקא נראה מבפנים, וכן בחזו"א מנחות סימן מ' ס"ק ב' כתב דפסול בזה לדעת רש"י (ורק לדעת הרא"ש כשר בנמשך בשוה עם כתלי מבוי), דיתכן דכונת המ"ב שהיתדות אצל הכתלים מול המבוי דהיינו שסותמים משהו, אלא דמ"מ אפשר ליישב כונת האחרונים דאיררו באינו נראה מבפנים, וע"כ כתב דכשר מטעם לחי. ועיין מזוהות ביתך סימן רפ"ז בבה"ל. ועיין קהלות יעקב עירובין [סימן ד' ובמהדו"ח סימן ו']. ועיין חידושים וביאורים עירובין סימן ב' ס"ק ט"ז י"ז.

קורה חזקה להכשר מבוי כשאין ברחבה טפח

סעיף י"ז. בה"ל ד"ה **רק שתהא וכו'.** עיין ב"י שמצדד לומר דאם עשה של קשים וקנים אפילו היתה חזקה לקבל אריח פסול משום דלא פלוג עיי"ש.

וכ"כ ה"ח. אך מדברי הט"ז שכתב תירוץ אחר לדברי הטור משמע דלא ס"ל כן.

צירוף ע"י לבוד לקורה שאינה מגעת לכותל

סעיף כ"א. בשו"ע. וכן שתי קורות אחת יוצאה מכותל זה ואחת יוצאה מכותל זה ופגעו זה בזה באמצע המבוי, אם אין ביניהם ג' כשרה.

עיין מש"כ לקמן בגליון בה"ל סעיף כ"ו ד"ה אינו.

קורה שאינה מגעת לכותל

מ"ב ס"ק ס"ז. ואפילו מרוחקת משני הכתלים כה"ג כגון שנעץ עץ באמצע המבוי והניח קורה עליה. **ובשעה"צ ס"ק מ"ו.** רש"י דף ט'. ונראה דלהכי לא צייר כגון שהעלה לקורה ע"ג עמודים משני הצדדים, דא"כ הו"ל צוה"פ, ובצוה"פ דעת הרבה פוסקים דמהני אפילו הרחיק מכותל יותר מג' טפחים.

עיין לעיל סעיף ז' מ"ב ס"ק כ"ו.

שתי קורות הקרובות זו לזו תוך טפח

ואין בין שניהם יחד טפח

סעיף כ"ב. בה"ל ד"ה **שצריך.** מפשטות דברי השו"ע משמע דאפילו לדעה זו בעינן ג"כ ששתי הקורות ביחד יהיה בין שניהם שיעור טפח כמו לדעה ראשונה, וכן מוכח להמעין בדברי רבינו יהונתן ע"ש.

עיין גאון יעקב שפירש גם להרבינו יהונתן דאין צריך בשניהם יחד טפח (עיין בעמוד מ"ו טור ב'), אך עיין שם בעמוד מ"ז טור א' משמע דסובר לשיטת הירושלמי והרמב"ם (לדרכו שסובר כדעה הב') דבעינן טפח. ובחצי יהונתן ביאר דלרבי אין צריך בשניהם יחד טפח, ובחזו"א

ציונים בבה"ל

בה"ל ד"ה צריך. ועיין בנ"א וכו' והנה הוא אזיל לשיטתו דפסק בכלל ע"א ס"ח כהמ"א דאם נפרצה פרצה בראשה בד"ט צריך לחי אצל הפרצה, אבל לפי מה שהכריעו הרבה אחרונים שם לדינא דלא כהמ"א אלא וכו' **וכמו שהבאנו שם בשם הרשב"א והריטב"א.**

המג"א בסימן שס"ה. **וכמו שהבאנו שם במשנ"ב ס"ק ז' ובשעה"צ ס"ק ה'.**

עומד מרובה ע"י צורת הפתח

בה"ל באו"ד. משא"כ בענינו דיש צוה"פ וצוה"פ כמחיצה גמורה היא, ממילא ניתר הפרצה בעומד מרובה על הפרוץ.

עיין חזו"א [סימן ע' ס"ק כ"ג ד"ה כ' עוד].

חיפופים היוצאים מהכותל להחשיבם לצורת הפתח

סעיף ז'. מ"ב ס"ק כ"ה. וה"ה אבנים היוצאים מן הכותל ומובדלים זו מזו פחות מג' טפחים הוי לחי ממש. **ובשעה"צ ס"ק י"ט.** ועיין בתו"ש שמצדד לומר דזהו דוקא לענין לחי, אבל לא מהני לחיים כאלו לענין צוה"פ. וכתב במשנ"ז דלפ"ז חיפופין בכותל עץ שקורין ווענגלי"ש וכדומה שנעשים באופן זה לא מהני לדעת התו"ש.

עיין חזו"א דסובר ג"כ דלא מהני לצורת הפתח הן בקנה צדדי והן בקנה עליון. - עיין סימן ט"ו [או"ח מועד סימן ע"ט] ס"ק י"א, וסימן ז' [או"ח מועד סימן ע"א] ס"ק ב' בסופו.

ועיין לקמן מ"ב ס"ק קי"ג ובשעה"צ ס"ק פ"ט.

פסין וצורת הפתח שלא סמכו עליו מער"ש

סעיף י"א. מ"ב ס"ק ל"ט. כאילו סמכו עליו. ר"ל אע"פ שלא סמכו עליו בפירוש.

לענין פסים, עיין שו"ת הגרעק"א סימן ל"ה ובגליון השו"ע. ובחידושי בית מאיר מש"כ הבית מאיר והגרעק"א.

ולענין קני צורת הפתח שדן בבה"ל, עיין חזו"א [סימן ע"ז ס"ק א']. והראני ראל"ה הי"ו שבתוספת שבת סימן שס"ג ס"ק כ"ב במהדו"ב כתב דבפס ד' לא בעינן סמכו. ועיין יתרון האור במשניות פרק ט' מש"כ לענין פסין וצורת הפתח בלא סמכו.

צורת הפתח שלא סמכו עליו בשבת אם מועיל לשבת הבאה

בה"ל ד"ה אבל לא סמכו עליו וכו'. ועיין בפמ"ג שמסתפק איך הדין לענין צוה"פ אם בשבת שעברה לא רצו אנשי העיר לטלטל על ידה, אם מותר לסמוך ע"ז בשבת הבאה.

עיין בשו"ת בית אפרים סימן כ"ה שמסיק להיתר, ועיי"ש סוף סימן כ"ח. וכ"כ בחזו"א סימן י"ג [או"ח מועד סימן ע"ז] ס"ק א'.

ועיין קרן אורה דף י"א שכתב כן בריש דבריו (וצ"ע דאולי לפי מאי דסיים שם מדברי אחרונים כבר אין הכרח לזה). ועיין משכנות יעקב סימן קכ"ג דס"ל דבצורת הפתח לא מהני בקנה העומד מאליו אלא רק בעשויה לכך, דאי לא"ה הו"ל פתחי שמאי. אך יתכן דכתב כן משום דפוסק כשיטת הריטב"א, ועיין בחזו"א סימן ו' [או"ח מועד סימן ע'] ס"ק כ"ה דסיים דמדברי המג"א נראה דפסקינן כרש"י, והמשכנות יעקב שם כתב להשיג על המג"א משום שיטת רוב הפוסקים, אשר כנראה המכוון בזה לשיטת הריטב"א שסובר כוותיה לעיל שם.

ומש"כ החזו"א [בסימן ע"ז] מדברי הגרעק"א [דהוכיח מהא דקטנה שנפרצה לגדולה דלא בעינן בפסין סמכו], הנה משמע שם דלא פסיקא ליה בפסין, אך ראל"ה הי"ו אמר דמ"מ משמע דבצוה"פ מהני מדקא מבעי ליה אי מהני סמכו מצורת פתח ללחי, ואי בעינן סמכו בצוה"פ א"כ הוי ודאי מועיל ללחי.

ועיין בגאון יעקב (עמוד ל"ו טור ב') דג"כ מיקל בזה, וס"ל דבצורת הפתח לא בעינן סמכו.

צורת הפתח למבוי נמוך מי

סעיף כ"ו. מ"ב ס"ק צ"ג. היינו דאפילו היה נמוך פחות מעשרה טפחים ג"כ מהני צוה"פ וכו'.

עיין חזו"א סימן א' [או"ח מועד סימן ס"ה] ס"ק נ"ח [דס"ל דאם המחיצות אינן גבוהות י"ט ליכא מ"ד דמועיל צוה"פ, ואם בחוץ יש י"ט טפחים אין מבואר באחרונים דלא מהני בזה צוה"פ. יעו"ש].

מבוי נמוך מי וחוקק בו להשלימו לעשרה

מ"ב ס"ק ק"א. על פני כל רחבו. דאם ישאר הפסק בין החקיקה ובין הכתלים לא יוכלו הכתלים להצטרף להן וכאין כתלים להמבוי דמי.

עיין חזו"א סימן א' [או"ח מועד סימן ס"ה] ס"ק ס"ו [שכתב טעם אחר בזה דבעינן לחוק על פני כל רחבו, משום שצריך שיהא תיקון הקורה כמבוי עצמו, ולא במה דנידון בדין חורי רה"י].

בטעם דאין מבוי ניתר בלחי או קורה עד שיהיו פתוחים לתוכו ב' חצרות ולכל חצר ב' בתים

מ"ב ס"ק ק"ב. שתי חצרות. הטעם בזה משום דהא דהתירו במבוי בלחי וקורה מחמת וכו', משא"כ בחצר שאין מצוי בו דיוורין כ"כ משתמשין בו בהצנע טפי לכך צריך הכשר טפי.

עיין שו"ת חכם צבי סימן ה' שכתב עוד טעם בזה [משום דלרבים מקילים טפי].

מבוי שבתים וחצרות פתוחים לתוכו

מ"ב ס"ק ק"א. דכל המבואות שלנו וכו'. היינו משום דבמבואותינו אין בתים וחצרות פתוחות לתוכו.

עיין חזו"א סימן א' [או"ח מועד סימן ס"ה] ס"ק נ"ב ובסוף ס"ק י"ז [מש"כ בכונת הדבר דמבואות שלנו אין בתים וחצרות פתוחים לתוכן]. ועיין בחיי אדם כלל ע"א נשמת אדם ריש אות ה' ובכלל ע"ב נשמת אדם ריש אות ב' מש"כ לחלק בין המקומות.

תיקון בעקמומיתו של מבוי - למבוי שיש לו דין חצר

מ"ב ס"ק ק"א. והנה במבואות שלנו הנ"ל שאין בתים וחצרות פתוחות לתוכו, אם הוא מבוי עקום יש דעות בין האחרונים אם צריך לעשות תיקון בעקמומיתו.

עיין לקמן סימן שס"ה משנ"ב ס"ק י', ועיין בסימן שס"ד סעיף ג' בה"ל ד"ה דינו.

לסמוך על חיפופים שבכותל לשם קנים של צוה"פ

מ"ב ס"ק ק"ג. וה"ה כשיוצאים מהכותל חיפופים פחות פחות מג"ט עד פחות מג"ט סמוך לארץ, יש לסמוך עליהם מע"ש לשם קנים של צוה"פ. ובשעה צ"ס ס"ה. ט"ז. והגרי"ז אסבר דהיינו אפילו הוא פחות פחות מג'.

וכן דעת המקור חיים בתקנת עירובין. ועיין חזו"א סימן ט"ו [או"ח מועד סימן ע"ט] ס"ק י"א, סימן ז' [או"ח מועד סימן ע"א] ס"ק י"א, וסימן ג' [או"ח מועד סימן ס"ז] ס"ק כ"ג, דדעתו לפסול בזה. ועיין משכנות יעקב סימן קכ"ג דפוסל בזה.

חיפופים של עץ שיועיל לקנים של צוה"פ

מ"ב ס"ק ק"ג. ויש מחמירים בחיפופים כאלה שאינם עשויים דרך מוזות הפתח ולא חשיב פתח. ובשעה צ"ס ס"ט. תו"ש, ועיין במש"ב ס"ק י"ט.

עיין לעיל שער הציון ס"ק י"ט.

היתר פס למבוי רחב מעשרה

בה"ל ד"ה אלא בצוה"פ. הנה בא"ר הביא דברחבו יותר מעשר מהני בשעושה פס ד' או שני פסין של שני משהויין כמו בחצר.

עיין חזו"א סימן י' [או"ח מועד סימן ע"ד] ס"ק י"ג אות ג' [דאם פתחא יותר מעשרה לא מהני פס].

היתר ע"י פס לפתח רחב מעשרה

בה"ל באו"ד. ועיין בב"מ שתמה ע"ז דהא גם בחצר גופא לא מהני זה כשפתחו יותר מעשר כמבואר וכו', וגם בעבודת הקדש גופא כתב כן.

בעבוה"ק בשער א' אות י"ג.

פי תקרה למלאות פרצה יותר מעשר

בה"ל ד"ה אינו ניתר בקורה. ואם רחבה ארבעה ובריאה לקבל מעזיבה מותרת ולא משום היכר, אלא שפי התקרה יורד וסותם כל שאין פתח המבוי יותר מעשר.

עיין חזו"א סימן ט"ו [בתקנו ז"ו בולט מאחד הבתים על פני המבוי עד שלא נשאר משפת הזיז רחב המבוי י' אמות, דאם היה הזיז רחב ד' ובריאה לקבל מעזיבה יש לסמוך ע"ז בשעה"ד, והוי כנסתם מקצת המבוי - יעו"ש].

קורה להיתר מבוי רחבה שבעה ואינה בריאה

בה"ל באו"ד. עוד נראה שאם היתה רחבה שבעה אע"פ שאינה בריאה כשרה, שכל שרחבה שבעה העין שולטת בו [עבוה"ק וכו' אמנם כעת אשר זכינו שיצא לאור חידושי הרשב"א על עירובין שם כתב בדף ג' טעם נכון ע"ז ע"ש].

אולם עיין במאירי ריש סוכה שכתב ב' טעמים, ובהמשך דבריו שם כתב התי' כהרשב"א, אך בריש עירובין לא ס"ל כן - וכן בחידושי הריטב"א ריש סוכה לא ס"ל כן.

קורה להיתר מבוי אם בעינן שיהא ע"ג כתלי המבוי בדוקא

בה"ל באו"ד. ודע עוד דמה שאמר אינו ניתר בקורה, היינו אם רוצה להניחו למעלה על הכתלים וכו', אבל אם רוצה להניח בחלל המבוי יש לו תקנה גם בקורה שינעוץ יתידות בשני כותל המבוי למטה מעשרים מזה ומזה ויניח עליהם הקורה.

צ"ע אולי בעינן שיהיה על כותלי המבוי, וא"כ בהא דממעט אולי צריך להכניס לתוך חור שבכתלים.

ועיין בפירוש רבינו יהונתן בסוגיא בצורת פתח שעשאה מן הצד שכתב שם "אבל כשהקורה נכנסת בחורי הכותל" וכו'. וכן במשנה דהכשר מבוי כתב "וסתם מבוי הם כותלי המבוי שקורה נשענת בהם או נכנסת בתוכם בחור מכאן וחור מכאן". ואם כן לענין הוכחת הבה"ל מדברי הראשונים לענין ישפיל, הרי אפשר לומר דהיינו ע"י הכנסה בחורים שבכותל. ואולם לפי זה צריך לומר בהא דריש סעיף כ"א ששיעור פחות מג' טפחים הוא בצירוף ההגעה לכותל - זאת אומרת שאין מספיק בפחות מג' טפחים עד הכותל אלא פחות מג' טפחים שע"ז תוכל גם להגיע על הכותל. ואולם כשהיא מושפלת נגד הכותל אם אין חור בכותל לכאורה יש בזה נידון הפמ"ג במ"ז ס"ק א' אי אמרינן לבוד בדבר ממשי כאילו אינו - ועיין מנחת ישראל שהעיר ע"ד החכ"צ שדן בזה דכבר דן בזה הריטב"א בדף ט' (וגם בחידושי הרשב"א דן בזה).

אך בחזו"א סימן י"ב [או"ח מועד סימן ע"ה] ס"ק ה' בתוך דבריו כתב דקורה צריך בין הכתלים ולא ע"ג הכתלים - והעירני הרח"ק שליט"א דמהא דאיתא ט' ע"ב דגם לדברי האוסר בעינן על גבי מבוי וליכא, נשמע דכשבעינן על גבי לא מהני לבוד, וא"כ כאן דמהני לבוד מוכח דלא בעינן על גבי כתלים.

חצרות הפתוחות למבוי שאין בהם ד' על ד' אלא בכדי לרבע

בה"ל ד"ה ולכל חצר שני בתים. וכל בית אין פחות מד"א. ואפילו יש כדי לרבע - עיין סימן שס"ו [סעיף ג'] ושצ"ח [סעיף ו'] במשנ"ב ובמג"א, ועיין חזו"א או"ח מועד סימן ק"י.

מבוי שצדו אחד כלה לים

סעיף כ"ט. מ"ב ס"ק ק"ח. ועל כן אינו צריך כלום, שגם הים נחשב למחיצה שעמוק יו"ד טפחים בשפתו. ובשעה צ"ס ס"ק צ"ג. ומשמע מדבריו דאם אין מתלקט יו"ד מתוך ד'

אצל שפתו, אף שא"כ בתוך המים המדרון גדול מאוד ומתלקט שם יו"ד מתוך ד"א, אפ"ה אין נחשב למחיצה שיהא ע"ז מותר לטלטל במבוי, אף שמדרון זה אינו רחוק יו"ד אמות מן השפה.

בשו"ת חתם סופר סימן פ"ט לא משמע כן [יעו"ש בד"ה אך], ועיין שו"ת צ"צ החדשות סימן ל"ט.

מבוי הכלה לים מקום שהספינות עוברות שם לנמל

מ"ב ס"ק ק"ח. אבל כמה אחרונים פליגי ע"ז וס"ל דאפילו כשהספינות עוברות שם לא נתבטל ע"ז שם מחיצה משפת הים. ובשעה צ"ס ס"ק צ"ד. כנס"י וחמד משה וכו' והובא דברי הכנ"י בכמה אחרונים, ובפרט לפי"מ שהסכים הריטב"א בשם רבו הרמב"ן אין חילוק כלל במחיצות בין עשויה ביד"א לעשויה ביד"ש וכו'.

עיין בה"ל סימן שמו"ו ד"ה קרפף.

גשר אם מבטל מחיצה

מ"ב ס"ק ק"ח. אכן כשראש אחד מן המבוי כלה לנהר ויש גשר עליו שמהלכין בו רבים לעבר השני, משמע מכמה אחרונים דע"י הגשר מתבטל המחיצה וצריך לעשות צורת הפתח במקום הגשר.

עיין שערי ציון [סימן ד'], ועיין חזו"א סימן א' [או"ח מועד סימן ס"ה] ס"ק ס', ובסימן מ"ד [או"ח מועד סימן ק"ח], ועיין שו"ת חתם סופר סימן פ"ט, ועיין שו"ת צמח צדק החדשות סימן ל"ט. וע"ע שו"ת איגרות משה [או"ח א' ס' קל"ט], ועיין לקמן מ"ב ס"ק קכ"ב.

גשר רחב ד' טפחים אם מבטל המחיצה

שעה צ"ס ס"ק צ"ה. הנה מתוספת שבת וכן מפמ"ג במ"ז ס"ק כ' משמע דוקא כשהגשר רחב יותר מעשר אמות דאז חשיב כפרצה וכו', אבל מדברי הנודע ביהודה סימן מ"ב משמע דס"ל דאפילו הגשר רחב רק ארבעה טפחים ג"כ צריך תיקון במקום הזה.

צ"ע היכא משמע, והרי נידון השאלה כיתר מי' אמות, וכן ראייתו מהא דסימן שע"ב ג"כ איירי ביתר מי' אמות.

מבוי שכלה לנהר

מ"ב ס"ק קכ"ב. ועכ"פ בעינן שיהא הנהר סמוך ממש לראש המבוי, אבל אם הוא רחוק מהבתים יותר מעשר אמות צריך תיקון דאותו מקום הוי פרוץ.

בחידושי בית מאיר תמה בזה, ובשו"ע הגר"ז [סעיף ל"ה] כתב דזה בלא בקיעת רבים, אבל בבקיעת רבים פרצתו בד'. ובחזו"א סימן א' [או"ח מועד סימן ס"ה] ס"ק ס' כתב דאיירי במבוי שיש לו דין חצר.

ועיין נשמת אדם כלל ע"א אות י"א ג"כ כתב דאם בקעי רבים פרצתו כאן בד' ע"י"ש.

גשר ע"ג חריץ המקיף את העיר

מ"ב ס"ק קכ"ב. עיר שמוקף סביבה חריץ וכו' ואם יש גשר ע"ג החריץ שהולכין דרך שם למבואות העיר, נתבאר למעלה שצריך לעשות שם תיקון.

עיין לעיל משנ"ב ס"ק ק"ח.

נהר המקיף את העיר

בה"ל ד"ה ויש חולקין. ודע דכל זה אם הנהר אינו מקיף להעיר מכל הצדדין אז נחשבת למחיצה כנגדה להיתר הטלטול בעיר וכו', ואפילו אם מתחילה היה ג"כ מוקף ורק במקום אחד לא היה בעומקו עשרה טפחים בשטח וכו' חשיב כאילו היה כל ההיקף אח"כ.

עיין חזו"א סימן כ"ד [או"ח מועד סימן פ"ח] ס"ק ל"ד ד"ה כתב.

תיקון במחיצה סביב לנהר המקיף את העיר

בה"ל באו"ד. ואפילו אם יעשה עתה מחיצה ע"ג ההיקף זה ג"כ לא מהני כדאיתא בס"ח שם.

וכשנסביר שיטת הר"ם מאיברא לפי מש"כ הגר"א, א"כ הא דאפשר לר"מ מאיברא לערב מבוי בעיר של רבים בלחי סגיא היינו רק אם לא עירבו בני רה"ר המתוקן, אבל אם עירבו הרי זה כפרוץ לחצר מעורבת ונצטרך תיקוני חלוקת דיורין. ואולם מש"כ לעיל דשיטת מהריב"ל כעין שיטת ר"ם מאיברא זה רק שבעיר של רבים יש חילוקי דינים, אבל ע"כ למהריב"ל הוי כאן דרך עוברת, והיינו דאע"ג דאפשר לערב אתם, מ"מ שלא הורגלו ס"ל כרא"ש, ורק ס"ל דמ"מ ביש לה חומה ודלתות הוי ביותר בדין חצר א' גם בלא הורגלו כי החומה מאחדם, ורק כל עוד שלא תיקנו את הרה"ר לא הועילה החומה, אבל מיד כשמתקנים דלתות לחומה הרי עצמות החצר קובע שזה חצר א', ולא צריך לסברת הורגלו, וכמו שבאמת בחצר א' לא שייך חילוק דתמיד זה כהורגלו. (אלא שבחצר בין כה ובין כה תיקוניה בכ' פסין, ורק במבוי שייך ענין הורגלו או לא).

תיקון למבוי הפתוח לחצר המעורבת

בה"ל באו"ד. ובביאור הגר"א הוכיח מסימן ש"ג ס"ל"א להיפך דדוקא כשאינה מעורבת וכו', אבל אם היא מעורבת דמותרין לטלטל בפנ"ע אוסרים אלו על אלו עד שישתתפו וכו', או יעשו תיקון חצר כדין דהיינו שני פסין משני הצדדין.

היינו משני הצדדין של הרוח הפרוצה לחצר, אבל לצד רה"ר סגי בלחי (ע"ש בביאור הגר"א).

מבוי המפולש לחצר שאינה מעורבת

בה"ל ד"ה א"צ אלא לחי או קורה. עיין במאמר מרכזי שכתב דמתשובת הר"ן המובא בכ"י משמע שחולק על דין זה.

עיין חזו"א סימן א' [או"ח מועד סימן ס"ה] ס"ק ל"ג. ועיין חידושי בית מאיר.

תיקון דלתות לרה"ר אם צריך שיהיו ננעלות בלילה

סעיף ב'. מ"ב ס"ק ח'. מדהעתיק המחבר דעה ראשונה בסתמא ודעה השניה בשם י"א, משמע דדעתו כדעה הראשונה.

עיין לעיל סימן שמ"ה משנ"ב ס"ק כ"ב.

צורת הפתח לרה"ר

בה"ל ד"ה והוא שננעלות. ואם לא היו נעולות וכ"ש צורת הפתח לבד חייב חטאת לדעה זו וכו', ולהרמב"ם אפילו לא היו דלתות כלל כ"א צורת הפתח ג"כ אין חייב חטאת.

עיין חזו"א סימן י' [או"ח מועד סימן ע"ה] ס"ק י' שהשיג שגם לרמב"ם לא יועיל צורת פתח מן התורה.

לסמוך על עירוב של צוה"פ

בה"ל ד"ה ואחר שעשה לה וכו'. וא"כ קשה על מנהג העולם שמסתפקין בצוה"פ ברה"ר וכו', ולסמוך על שיטה לדידן לית לן רה"ר ג"כ קשה מאוד, דבאמת רוב הראשונים סוברים דגם בדין איכא רה"ר.

עיין לעיל סימן שמ"ה סעיף ז' בה"ל ד"ה שאין.

עשיית עירוב ברה"ר שלנו

בה"ל באו"ד. וא"כ קשה על מנהג העולם שמסתפקין בצורת הפתח ברה"ר שהוא רחב י"ו אמה ומפולש משער לשער.

עיין חזו"א סימן י' [או"ח מועד סימן ע"ה] ס"ק י' וסימן מ"ג [או"ח מועד סימן ק"ז ס"ק ה'] מש"כ בזה היתר משום עומד מרובה [כי רצף הבתים הוי עומד שהוא מרובה על הפרוץ שיש ברחובות המפולשים בין הבתים]. ע"ש שכתב כן אליבא דרמב"ם דפסק כר' אלעזר [דבשם ד' מחיצות לא אמרינן אתו רבים ומבטלי מחיצות].

אם היה מפולש משני צדדיו לרשות הרבים ורבים נכנסין דרך אותו החצר לרשות הרבים, אין צריך רק תיקון חצר משני צדדין, דהיינו מכל צד שני פסין או פס רוחב ד'.

עיין חזו"א סימן א' [או"ח מועד סימן ס"ה] ס"ק ל"ג שהשיג בזה, וכתב דבמשנ"ב לעיל סימן שס"ב ס"ק מ"ה ובבה"ל מבואר דבעינן עומד מרובה מג' צדדין.

ועיין עבודת הקודש להרשב"א מבואר כן להדיא בשער א' סעיף י"ג וי"ד ע"ש. ועיין שם שבמפולש לרשות הרבים החמיר ביותר. ועיין בגאון יעקב עמוד כ"ז. ועיין באור שמח פרק י"ז מהלכות שבת.

ושו"ר לעיל סימן שס"א בס"ק ח' הו"ד התוס' והרשב"א, וע"ש בשעה"צ ס"ק י"ד.

עיין חידושי אבן העזר ובשו"ת בית אפרים (עיין ריש סימן שס"ה בשערי תשובה). ועיין חידושי הריטב"א דף י"א משמע לכאורה דסגי בב' רוחות, ועיין במאירי דף ב' ע"א ודף י"א ע"ב.

מבוי הפתוח לחצר המעורבת

בה"ל ד"ה שאינה מעורבת. עיין בט"ז שכתב דמעורבת א"צ שום תיקון לצד החצר. ובביאור הגר"א הוכיח מסימן שס"ג ס"ל"א להיפך דדוקא כשאינה מעורבת שאינם יכולים לטלטל בפני עצמם מחמת חסרון העירוב, אינם יכולים לאסור על בני המבוי כשעשו לחי, אבל אם היא מעורבת וכו' אוסרים אלו על אלו.

עיין יתרון האור (לה"גדול" ממינסק) במשניות פרק ט' שהשיג ע"ד הגר"א והפמ"ג. וע"ש מש"כ לפרש דהמכוון שאינה מעורבת עמה, והא דלא קאמר שלא נשתתפה משום דתפס לשון הגמ' בדף ז'.

וע"ש ביתרון האור שהקשה דבסימן שס"ג משמע דהעיקר תלוי אם יש הכשר, אבל לא אם עירבו, ויתכן לומר דשם שהנדון משום הורגלו והיינו שייכותם למבוי, והרי אז אוסר גם אם לא עירב בחצירו (עיין לקמן סימן שפ"ח), לכן אין נפ"מ אם עירבו בחצר או לא, וכן אין נפ"מ אם שיתפו לעצמן בחצי מבוי החיצוני כיון דעיקר הנדון משום שלא נשתתפו עם הפנימים כהרגלם, לכן תלוי רק אם אין אפשרות כלל לערב, אבל כאן שהנדון בלא הורגלו ורק משום נפרץ למקום אסור, אזי אם יש שם דיורין בפועל כגון דעירבו צריך להחלק מהם כחלוקת דיורין בב' פסין, אבל אם אינם שם כגון שלא עירבו אזי סגי להחלק מהם כמו שנחלקים מרה"י ע"י לחי גרידא.

וע"ש ביתרון האור שמפרש שכאן בין עירבו בין לא עירבו סגי להחלק בלחי כיון שלא הורגלו. ולכאורה לדרכו אפשר לפרש שגם הט"ז לא נתכוין למעורבת לבדה, דקשיא סוף סוף הרי זה מקום האסור למבוי, אלא מפרש שהיא מעורבת עם מבוי זה (אלא דאם כן אין כאן שום חידוש).

(-ועיין מש"כ בגליון ב"מ סימן שצ"ב ס"א).

וא"כ נוכל לומר בזה דדעת הגר"א והפמ"ג כשיטת הר"ם מאיברא, אבל לדעת הרשב"א הרי העיקר תלוי בהכשר, וא"כ בגוונא דהכא צריך חלוקה בפסין גם בלא עירבו וקקו יתרון האור.

אולם אם ניזול בדרך זה הרי לרא"ש בעיר של רבים סגי בלחי כיון שלא הורגלו, ולכן אפילו יש הכשר וגם עירבו לא מיגרע וכהערת יתרון האור. ולכאורה אם הגר"א ס"ל כנ"ל, והרי בפשטות בסימן שצ"ב אזלינן בשיטת הרא"ש, הרי צריך להיות כדעת יתרון האור, זולת שאינה"ל להגר"א שם לא מערבין לחצאין בעיר של רבים. ואולי בזה נוכל לבאר שיטת מהרי"ט שיש לו צד שעיר של רבים עם חומה אין מועיל לחצאין. והיינו ג"כ כעין שיטת הר"ם מאיברא כי ביש חומה והיא כחצר ס"ל כר"ם מאיברא, אבל בצורת הפתח אפילו בעירבו את מקום רשות הרבים, מ"מ עוד הוי כאינם בני חצר א', והיינו שגם ביש אפשרות לערב יחד צריך עכ"פ גם שיהא כעת חצר א', וצ"ע.

עיין חזו"א [סימן פ"ח ס"ק ל"ד ד"ה כתב] שהשיג דהא כאן הוי כעל גבי התל דאיתא התם דמהני. וריא"פ הי"ו העיר דאתי שפיר לפי"ד הפמ"ג שבתל צריך רוב המחיצה ולא סגי ביתר מי' אמות. ועיין בזה בנפש חיה.

ואולם לפי"ד המשנ"ב סימן שנ"ח ס"ק ס"ב אינו מיושב דפוסק דלא כהפמ"ג.

מוקף לדירה ע"י צורת הפתח

בה"ל באו"ד. אם לא שיתתם במקום אחד ברוב יתור מעשר אמות ואח"כ יחזור ויפתח [מאמ"ר בסוף סימן שס"ג ובפמ"ג במשנ"ב ס"ק כ', ע"ש מש"כ עוד בזה].

- **מש"כ** אם יש גשר יותר מי' אמות נתבטלה המחיצה, וע"י צורת הפתח נעשה מוקף לדירה.

הנחת הקורה במבוי שצד אחד הכותל ארוך והשני קצר

סעיף ל'. בה"ל ד"ה שצדו. אמנם מירושלמי פ"א ה"ו דאיתא שם כמימרא דרב כהנא דאם היה העודף פחות מג' אמות אפילו היה שם האלכסון יותר מעשר מותר.

עיין חזו"א סימן ח' [או"ח מועד סימן ע"ב ס"ק י"ג].

קורה ע"ג ב' כתלים שאין נראה לעין עודף א' על חברו

בה"ל באו"ד. אפילו אם נחמיר דאלכסון קטן מקרי ג"כ אלכסון, היינו דוקא אם נראה לעין כל שהו אלכסון. ע"ש בחזו"א.

העמיד לחי באמצע המבוי בין ב' הצרות

סעיף ל"א. בשו"ע. העמיד לחי באמצע המבוי אם יש חצר מהלחי ולחוץ ועשו גם החיצונים לחי לראש המבוי, אוסרים אלו על אלו עד שיערבו יחד.

עיין לקמן סימן שס"ד סעיף א' בה"ל ד"ה שאינה ומש"כ שם בגליון.

מבוי שאין לפנימיים דרך אלא דרך החיצונים אם יכולים לחלק במחיצה וכיו"ב

מ"ב ס"ק ק"ל. אבל אם עשו באמצע וכו'. בזה מתחלקים הרשויות מהדדי והוי כאילו מחיצה ביניהם ואין יכולים לאסור אלו על אלו. ודוקא כשאין להם דריסת הרגל זה על זה כגון שיש להם פתח אחר, אבל בלא"ה אפילו דלת לא מהני.

עיין חזו"א סימן ל"א [או"ח מועד סימן צ"ה ס"ק י'] שהשיג בזה.

תיקון עיר המוקפת בתל עשרה

סעיף ל"ו. מ"ב ס"ק קנ"ו. ואם כל העיר מוקפת תל ואח"כ בנו בה בתים אסור וכו', ואם התל היה פחות מיו"ד טפחים והשלים עד יו"ד טפחים מהני, דזה ההיקף הוי מוקף לדירה דנעשה אחר שנבנה העיר, וע"כ יכול לתקן אפילו אם היה וכו'.

עיין סימן שנ"ח שעה"צ ס"ק כ"ב ומש"כ שם בגליון.

חריץ המקיף את העיר

מ"ב ס"ק קנ"ז. ואם יש סביב העיר חריץ עמוק יו"ד טפחים ורוחב ד' טפחים דהוי כמחיצה ונסתם החריץ ע"י עפר וצורות וכו'.

עיין פמ"ג מ"ז ס"ק כ' כמה פרטי דינים בענין חריץ.

בקיעת רבים

בה"ל ד"ה הוי כמחיצה. עיין מ"א וכו' וגם מה שכתב דאפשר דלענין בקיעת רבים לא מקרי פחות מס' ריבוא, לא ניחא להו להאחרונים בזה, עיין תו"ש.

ועיין חידושי בית מאיר.

חצר המפולש מב' צדדיו אם מועיל לתקנו בפסין

סימן שס"ד. סעיף א'. מ"ב ס"ק ד'. ר"ל כשאין להמבוי תנאיו המבוארים לעיל ממילא דינו רק כחצר, וע"כ אפילו

לסמוך על עומד מרובה ברה"ר שלנו להתירו בצוה"פ

בה"ל באו"ד. והנכון דסומכין על שיטת הרמב"ם דפסק כר"א דלא אתו רבים ומבטלי מחיצתא, ולדידיה בודאי מן התורה סגי בצורת הפתח.

לפי מש"כ לעיל בשם החזו"א גם להרמב"ם לא מועיל צורת הפתח אלא בבי' דלחזו"א ההיתר משום עומד מרובה אליבא דרמב"ם דפסק כר' אלעזר, ואי נימא כבה"ל דרוב הפוסקים פסקי כר' יהודה א"כ גם עומד מרובה לא מהני (גם לחזו"א אלא שהחזו"א ס"ל לפסוק כר"א).

מש"כ שהחזו"א כתב כן לפי שפסק כר' אלעזר, אולי זה כונתו בסימן ק"ז ריש ס"ק ד', אבל כנראה שלשיטתו שם אין פלוגתא בין הר"ף לבין הרמב"ם, וגם הר"ף יתכן שפסק כר' אלעזר אלא שצורת הפתח גרע מפסי ביראות (ועומד מרובה כפסי ביראות), ועיין בחזו"א סימן ע"ד ס"ק ג' דשם משמע שגם ר' יוחנן ס"ל כר' אלעזר, ולתרווייהו נחלק בין צורת הפתח לבין פסי ביראות. מ"מ משמע דלפי מש"כ כאן וכאן דהר"ף והרמב"ם לא פליגי, וא"כ התיירו, את"ש לב' הדיעות דכאן בשו"ע (ואולם עי"ש בסוף ס"ק ג' ובסימן ק"ח ס"ק י"א מש"כ אליבא דריטב"א, ולדידיה לא מהני עומד מרובה).

תיקון למבוי עקום

סעיף ג'. בה"ל ד"ה דינו. ודעת הר"י והרשב"א דא"צ תיקון בעקמימותו, ודינו כשאר מבוי מפולש דעושה צוה"פ בראשו וכו'. ועיין בתשו' רעק"א סימן ל"ג דדעת הר"י והרשב"א ג"כ לאו דעת יחידאה היא.

עיין חידושי בית מאיר.

מבוי עקום לענין שיתוף מבואות אם יכולים להתחלק

בה"ל ד"ה ולחי או קורה בעקמימות. ולענין שיתופי מבואות צריכין שניהם לעשות יחד דוקא ואין יכולין להתחלק זה מזה כמבואר לקמן בסימן שצ"ב ס"ו.

משמע שדין מבוי כדין רשות הרבים כדמשמע כאן במג"א, וכ"כ בבית מאיר סימן שס"ג סעיף ל"א, ועיין חזו"א סימן ל"א [או"ח מועד סימן צ"ה] מש"כ לחלק בין מבוי לרה"ר.

מבוי שנפרץ כלפי ראשו בדעת רבינו יהונתן

סימן שס"ה. סעיף א'. בה"ל ד"ה אם נשאר וכו'. עיין במ"א שכתב דאם לא נשאר עומד ד' טפחים ורוצה להעמידו אינו מועיל פס ד' טפחים, דזה הוה כמו תחילת מבוי ובענין דוקא פס של ד' אמות. והנה סתם כדעת התוס' ודלא כרש"י וכו' [ומ"ש הא"ר דכן משמע ג"כ מרבינו יהונתן לא נהירא, דאדרבה מדהעתיק לשון רש"י משמע דס"ל כרש"י].

עיין חזו"א סימן א' [או"ח מועד סימן ס"ה] ס"ק ע"ג שיישב דברי הא"ר דמאי דמשם נלמד בהכרח שיטת רש"י את זה לא כתב רבינו יהונתן, וכן עיין בחצי יהונתן שביאר כהא"ר, ונטה לפרש שלמסקנא גם רש"י יודה בזה, ואולם אי נימא הכי א"כ ע"כ צ"ל דהוכחת תוס' מדברי רש"י במסקנא, וא"כ שוב את"ש הוכחת בה"ל שדעת רבינו יהונתן כרש"י כיון דכתב כדברי רש"י במסקנא.

פרצה במבוי בצדו כלפי ראשו

בה"ל ד"ה ואם לא נשאר פס ד' וכו'. ודע דמוכח מסוגיית הגמרא ומפוסקים דאסור בזה אפילו נשאר גידודי המעכב ההילוך, מ"מ חיישינן לזה משום דממעטי בהילוכא ע"י פתח זה.

עיין גאון יעקב י"ט ע"א ביאר דגם לרב חנן ב"ר הוה כן דלא מפשינן בפלוגתא.

צורת הפתח לפרצה מבוי בצדו כלפי ראשו

בה"ל ד"ה אסור א"כ וכו'. [ומה שמבואר בחידושי הרשב"א והריטב"א דמועיל צוה"פ כשנפרץ בראשו, אפשר דשם שאני דלא שייך דלמא שבקי כדאיתא בגמרא].

צ"ע דדבריהם הרי מוסכים גם על דין שנפרץ בצידו. ואולי משום דצדו דהתם הוא לאחר פס ד', וא"כ אין הנידון משום שבקי אלא משום מפולש, והרי במפולש מועיל צורת הפתח וכדלקמן בבה"ל ד"ה צריך בשם הגר"ז וכמוש"כ בחזו"א ס"ק כ"א, אבל כשאין פס ד' החשש לדלמא שבקי, וא"כ יתכן דלא מועיל צורת הפתח, ושאיני ראשו ממש דלא שבקי.

ואולם לפי שיטת הרשב"א בדף י' ע"ב דמפרש לסוגיית הגמ' דלא כרש"י, ופרכת הגמ' היא מדינא דרב אמי ורב אסי לאחר פס ד', וע"ז מתרצת הגמ' דשם לא מגרע מאי דשבקי משום דיש סיבה לקיצור הדרך, ורק בראשו מגרע, ומ"מ את"ש משום דחזקה אין אדם מניח לפתח גדול, והא דלא מועיל בצדו כשאין פס ד' ביאר הרשב"א משום דלא הוה קורה ע"ג מבוי, א"כ אולי כשגודר לפס בצורת הפתח הוה כאן קורה ע"ג מבוי, ואי משום שבקי הרי זה אינו, דהא לפי הרשב"א מתרצת הגמ' דכשיש סיבה לקצר הדרך לא מבטל לשם פתח, ואדרבה יתכן דכאן בפס עדיף מבראשו, דשם הרי אם שבקי צריך צורת פתח לרבא (או זוטא עיין לעיל סימן שס"ג סעיף ל"ד ובמ"ב שם), וכאן לשיטת הרשב"א אפילו אם שבקי כיון דזה ע"פ סיבת קיצור דרך לא מבטל לפתח את שמו, וגם הוה כאן קורה ע"ג מבוי.

ורא"ל הי"ו העיר דגם לפי"ד הריטב"א דפסלינן רק בתרתי לרעותא שבקי וקורה ע"ג מבוי, א"כ ע"י צורת פתח אין רק חסרון א' וצריך להתיר. ועיין חזו"א סימן א' [או"ח מועד סימן ס"ה] ס"ק נ"ה שנטה להחמיר, ובס"ק ע"ד כתב לדון להקל משום דבעינן לפסול אינו גדור, ושבקי, וכאן הוה גדור. אולם עיין בסימן [ס"ט ס"ק י"ב] שציין למש"כ בסימן א' ס"ק נ"ה.

צורת הפתח לפתח מבוי שנפרץ בצדו

בה"ל באו"ד. אכן לפי מה שהוכיח הבית מאיר מהריטב"א דלא כאבן העוזר וכו', א"כ מוכח דס"ל דבכל גווני אסור, א"כ דין זה תלוי בפלוגתת ראשונים, וצ"ע למעשה.

עיין חזו"א סימן א' [או"ח מועד סימן ס"ה] ס"ק נ"ד נ"ה נ"ו.

מבוי המתוקן בקורה שנפרץ מראשו

סעיף ב'. מ"ב ס"ק ז'. וי"א דהכא שיש פרצה ברוח רביעית בעינן שיהיה מונח הקורה דוקא על כותלי המבוי מקצה אל הקצה, אבל רוב האחרונים הסכימו דמה שמונח על מקום העומד הנשאר כאלו היה מונח על כותל המבוי. **ובשעה"צ ס"ק ה'.** בית מאיר ותו"ש ואבן העוזר וחמד משה, ובראשם שמצאו להרשב"א והריטב"א שכתב כן בפירושו.

עיין לעיל סימן שס"ג ס"ו בה"ל ד"ה צריך [שציין למה שהביא כאן בשם הרשב"א והריטב"א], ועיין ערוך השלחן סימן שס"ג סעיף ס"ב וכאן.

פרצה דלא בקעי בה רבים

מ"ב ס"ק ט'. דלא בקעי בה רבים. פי' שהיה מקום מטונף או מקולקל בטיט, ואין דרך רבים לעבור באותה מחיצה.

עיין גאון יעקב דביאר דשיטת הרשב"א בעבודת הקודש דתלוי אם הבעלים מונעים מלעבור שם. ועיין שו"ת חתם סופר סימן צ"ז. ולכאורה סברת השואל וסברת החת"ס תלוי בפלוגתת רש"י והרשב"א.

פרצה פחות מ"ב בצדו שרבים בוקעים בו

מ"ב ס"ק י'. אבל אי בקעי וכו' דשוב אינו נקרא פתח רק דרך הרבים [לבוש]. **ובשעה"צ ס"ק ח'.** ובתו"ש ראיתי שכשבקעי רבים בדרך הזה חיישינן שיקצרו דרכם ולא ילכו בפתח המבוי שבו הלחי והקורה, ולא אבין וכו' וצ"ע.

עיין תו"ש ס"ק ז' שכתב רק דמקצרים דרכם, ואפשר לומר שכונתו דאם כך נעשה כמפולש אבל לא משום דמגרע לכח הפתח שבו לחי וקורה. ועיין שו"ת בית אפרים סימן כ"ה שכתב משום מפולש, והכריח כעין מש"כ בשעה"צ.

תיקון לפרצה פחות מ"ב בראש המבוי שבקעי בה רבים

בה"ל ד"ה צריך. ודעת האבן העוזר דכיון שיש בצד פתח המבוי צורת הפתח שוב א"צ במקום הפרצה אפילו לחי וקורה, אכן בבית מאיר וכו' משמע דלעולם צריך במקום הפרצה צוה"פ דוקא, וצ"ע למעשה.

עיין חזו"א סימן א' [או"ח מועד סימן ס"ה] ס"ק כ"א.

כתלי המבוי נכנסין - לחצר שנפרץ אליו המבוי

סעיף ג'. בה"ל ד"ה וכגון שנכנסו. ועיין בפמ"ג דשיעור כניסת המבוי לתוך החצר לכל היותר די בג' טפחים.

עיין חזו"א סימן ג' [או"ח מועד סימן ס"ז] ס"ק י"ב [שר"ל דשיעורו בכל שהוא - והביא מפי ר"ח שכתב ג"ט], ועיין ריטב"א ובגאון יעקב שפירש כונתו שנכנסו ג' טפחים (ולפי"ז א"צ להגיה כהגהת כור לזהב), וכ"כ במאירי. ועיין לקמן סימן שע"ד מ"ב ס"ק י"ז [שכתב שתיים וג' אמות].

ועיין בסוגיא בשפת אמת ובשארית יעקב.

גיפופי חצר המועילים למבוי בתורת לחי

בה"ל ד"ה משום לחי. וקאי אינו כנגד פרצת החצר שכתב למעלה, דאל"ה הרי הוא בכלל מפולש ומה תהני ליה לחי, וכן מוכח בגמרא במסקנא.

וזהו לפי"ד תוס', אבל לפי"ד הרשב"א יתכן דגם כאן יועיל לחי (כי הרשב"א כתב כן לענין נפרץ לצד החצר, ואם כן יתכן גם בזה כנגד זה לדידן דמחמירין, כי הרשב"א הרי בכלל מיקל לענין זה כנגד זה).

להשתמש תחת קורה של מבוי הפתוח לכרמלית

סעיף ד'. מ"ב ס"ק כ"ז. ובספר א"ר מצדד להקל להשתמש תחת הקורה אפילו פתוח לכרמלית.

עיין לעיל סימן שמ"ו סעיף ג' בה"ל ד"ה ומשקוף.

להוציא מתחת קורה של מבוי הפתוח לכרמלית לתוך הכרמלית

בה"ל ד"ה מפני שמצטרף לכרמלית שאצלו. ומ"מ לענין להוציא לחוץ אפשר דאסור, דמן התורה רה"י הוא, אכן לפי מה שמבואר לעיל בסימן שמ"ו ס"ג לכאורה מותר, ויש לעיין.

עיין חזו"א סימן ב' [או"ח מועד סימן ס"ו] ס"ק ח"י [שציין לדברי הבה"ל בסימן שמ"ו בשם התוס' שמוותר], ועיין לעיל סימן שמ"ו סעיף ג' בה"ל ד"ה ומותר, ועיין סימן ש"ס מ"ב ס"ק ה' [לענין יתר מסאתים המוקף במחיצות גרועות דאוסר להוציא ממנו לכרמלית אחר], ועיין סימן שס"א מ"ב ס"ק ו' [שמתייר בחצר שנפרצה במילואה שאם כרמלית סמוך לה לטלטל ממנה לכרמלית], ועיין סימן שע"ד סעיף ב' בה"ל ד"ה לכרמלית [שאוסר לטלטל מחצר שנפרץ במילואה לכרמלית], וצ"ע דאולי לפי"ד שם יש להחמיר גם כאן.

מבוי שנטלו קורותיו ולחייבו במקומות שמצויים נכרים שמקלקלים אותו

סעיף ז'. בשו"ע. מבוי שנטלו קורותיו או לחייבו בשבת וכו', ויש מי שאומר דה"מ בעיר שאינה מוקפת חומה, אבל בעיר מוקפת חומה מותר. הגה. ויש לסמוך על זה ולהתיר, וכל זה שהיה ראוי לעמוד כל השבת, אבל אם היה עומד לסתור מע"ש אסור לאחר שנסתר.

עיין שו"ת תשובה מאהבה סימן קי"ב וקי"ג וקט"ו שהנו"ב נסתפק לענין שרגילים הגויים לסתור לפעמים - ועיין שו"ת דובב מישרים ח"ב סימן כ"ח לענין זמן בדיקת העירובין שראוי להיות בערב ש"ק, ועיין שם מה שכתב מכאן לענין דין חזקה - ועי"ש מש"כ משו"ת הר הכרמל סימן י"ח.

הגאון רבי אברהם גנחובסקי זצ"ל
מראשי ישיבת "כוכב יעקב" טשעבין

סימן א'

בדין לחי המופלג מן הכותל ג"ט (לסי' שס"ג)

ענף א'

שיטות הראשונים בטעם הפסול

א. עירובין י"ד ב' אמר רבא עשה לחי למבוי וכו' או שהפליגו מן הכותל שלשה לא עשה ולא כלום.

יש בזה ג' שיטות: (א) דעת תוס' י' ב' ד"ה ועושה, דלעולם בעינן לחי דבוק לכותל, והרחוק מן הכותל ג' טפחים פסול אף כשהלחי יתר על הפרוץ שבינו ובין הכותל, וז"ל התוס', ועושה פס שלש אמות, וצריך לחי אחר, דהאי פס לא מהני הואיל ומופלג מן הכותל שלש, דאמר לקמן דלא הוי לחי, ומשום הכי פריך מדר' אמי ומדר' אסי שהיה לו להתבטל לאותו התקון, עכ"ל.

[והנה מבואר מדבריהם דפירכת הגמ' וליחוש דילמא שביק פיתחא רבה וכו', היא לבתר דאמרינן שצריך לחי אחר זולת הפס [וכמו שכתבו ומשום הכי פריך וכו'], וכונתם לכא' דלעולם איכא שריותא דלחי וקורה אף כשאינו משמש לפתח [דאף אי שבקי פתחא רבא ועיילי בפתחא זוטא, עדיין הלחי יכול להתיר לפתחא רבה], אלא שקושיית הגמ' היתה דליחוש דילמא עיילו בפיתחא זוטא ואז יפסל תיקון הגדול כיון שאינו סמוך לכותל, אע"ג דהפס עומד כיון שחל על הפרוץ שבין הפס והכותל שם פתח א"א לומר שהפס הוא המשך הכותל [וממילא גם הלחי שעשה בפתחא רבה לא חשיבא סמוך לכותל וממילא לא מהני], וזהו שכתבו תוס' דאי נקטינן דהפס עצמו יכול לשמש כלחי, ולא קפדינן שאינו סמוך לכותל, א"כ מה לן בזה דעיילו בפיתחא זוטא, אלא שלפ"י אם יעשה לחי להגדול שלא מצד הפס אלא מצד הכותל השני שפיר דמי אף בשבקי לה [שהרי משמעות דבריהם דמצד מה דשבקי לפתחא רבה עדיין זה לא סיבה שלא יהא נותר בלחי, כל שיהא לחי הסמוך לכותל וכו'נל], ואנן הא קי"ל דדוקא צוה"פ מהני לגדול כמבואר בסי' שס"ג סל"ה, ואפשר שכוונת תוס' דאם ה" שרי לחי מרוחק מן הכותל, ע"כ דשריותא דלחי לאו משום דמקרי פתח, דאין זה צורת פתח אלא ההיתר שמקצת מחיצה סגי, וא"כ מה לן בזה דשבקי פיתחא רבה, אבל אי נקטינן שבעינן סמוך לכותל ג"ט, טעמא דזה הוי כפתח, והלכך כד שבקו לה מיפסל [וא"כ לעולם הפסול מצד שפתח שאין הולכין דרכו אינו נותר בלחי, אלא שהתוס' תלו דין זה בדין לחי הסמוך לכותל דתרווייהו מחד טעמא, בכדי שיחול שם פתח על ידי הלחין, ואכתי צ"ע].

(ב) דעת ריא"ז מובא בשה"ג דכאשר הלחי יתר על ג"ט כשר אף במרוחק מן הכותל ג"ט, דהיינו דלעולם סגי בעומד מרובה.

(ג) ודעת רבינו יהונתן להקל עוד יותר שכשהלחי ג"ט, נמי כשר אף שמרוחק מן הכותל ג"ט, וז"ל הר"י, ר' יוסי אומר רחבן של הלחיים ג', י"ל דדעת' דר' יוסי דבעי דבר חשוב במחיצה שאפי' יפליגו מן הכותל בג' לא לית' אוריא דהאי גיסא ודהאי גיסא וליבטלי' כדאשכחן [פי' שכשאנו דבר חשוב דמתבטל] במדה אמצעית של ג' מדות במחיצות כלאים [בעירובין דף ט"ז א'] כל שהוא ג' ומג' עד ד' צריך שלא יהא בין זה לבין זה במלואו, ומוקמינן לה במלואו נכנס ויוצא, ומש"ה מחמיר ר' יוסי ואפי' בסמכו לגמרי בכותל בעי ג' טפחים ברחבו, עכ"ל.

ויל"ע בכוונתו, האם היתירו בלחי רחב ג"ט המרוחק ג"ט מהכותל הוא משום דינא דפרוץ כעומד [וכן פירשו באבני נזר סי' רפ"ז סק"י], ולפ"י במרחיקו ד' טפחים מן הכותל יצטרך הלחי להיות רחב ד' טפחים, או דילמא דהיתירו דכיון דרחב ג"ט חשיב ולא אמרינן ב"י לענין האי דינא אתי אוריא דה"ג ודה"ג, ואע"ג דבעלמא איתא להך דינא אף ברחב ג"ט כמבואר י' ב', ט"ז ב', הכא סגי לן בג"ט דסגי שיהא הלחי נידון כמחיצה רק לגבי עצמו ולא ביחס לכל הפתח וממילא נותר השאר, ובפחות מג"ט ל"ה אף מחיצה לגבי עצמו כאשר אתי אוריא דה"ג ודה"ג כדמייתי הר"י מכלאים דדינא דמדה אמצעית דאף אם משני צדי המחיצה [פרוץ כעומד] אסור, ואע"ג דבכלאים בעינן ד"ט להתיר המחיצה

בעצמותה אף בפרומ"ר [דהיינו דבשיעור ד"ט חשיבא כל עומד כמחיצה לבדה עד שאפי' אם הפירצות שביניהם מרובות מן העומד, מ"מ כל עומד לחודיה מתיר כנגדו בכלאים אם הוא ד"ט שזהו שיעור חשיבות מחיצה], לחי קילא, ועוד הא יש פוסקים שגם בכלאים סגי במחיצת ג"ט, הביאם הגרע"א בגליון י"ד סי' רצ"ו סמ"ו, וכן היא מסקנת הסוגי' ט"ז ב' לגירסא דידן.

ומלשון הר"י לכא' משמע כדרך זו, שכתב שמעלת לחי רחב ג"ט משום שהוא דבר חשוב, ולא משום פרוץ כעומד.

וראי' למש"כ דהא קי"ל בעלמא דאע"ג דפרוץ כעומד שרי, [מ"מ] כאשר בצדו השני פרומ"ר, אמרינן דאתי אוריא דה"ג ודה"ג ומבטל ל"י, ע"י בבה"ל סי' שס"ב ס"ט [וא"כ אף שרי כאן בלחי שבינו לכותל מצד א' ג"ט כמותו ומצד שני פתח רחב יותר ממנו], וע"כ דלאו מטעם פרוץ כעומד התיר הר"י.

וכן לפ"י א"ש ברווחא מש"כ הר"י דר' יוסי דהצריך ג"ט הוא משום גזירה שירחיק ג"ט, דלדרך הראשונה הגזירה היא אטו משהו, דבפחות מג"ט הא כשר, וביתר מג"ט לא מהני רוחב ג"ט, ועוד הא בבכורות י"ז ב' נסתפקו בגמ' לר' יוסי אם אפשר לצמצם בידי אדם [וא"כ תקשי דאמאי סמכינן שלא הרחיק יותר מן הלחי והם בצמצום מכוון עומד כפרוץ, היה לנו להצריך שיהא וודאי עומד מרובה שאז לכה"פ אם לא צמצמו במכוון הרי הוא עומד כפרוץ]. וה"י אפשר לומר שכיון שהצריכו רוחב ג"ט מסתמא יכנס חלק מהלחי תוך ג"ט, אבל הא הר"י לא כתב טעם זה [ובהכרח כמש"כ דמטעם אחר הצריך ג"ט שזה שיעור חשוב וכו'נל].

ואם נימא הכי [א"כ] הר"י חלוק על יסוד דעת התוס' דבעינן לחי דבוק לכותל, כיון דאין היתירו דמכח פרוץ כעומד משוינן ל"י כסמוך לכותל [אלא דלא בעי סמוך לכותל, ורק שצריך שלא יתבטל להיות כמי שאינו ע"י דאתי אוריא, וכל שחשוב ואינו מתבטל תו לא איכפ"ל במה שאינו סמוך לכותל], ומה שהק' האבני נזר שם א"כ אף באינו רחב ג"ט אמאי מיפסל, הא לא אשכחן דין אתי אוריא דה"ג ודה"ג ומבטל ל"י אלא לומר ששני האוירים אינם מופרדים, אבל לא דחשבינן להעומד כדליתא, אפשר דזוהי ראיית הר"י מכלאים דהתם חשבינן לה כליתא, וכ"כ בחזו"א עירובין סי' ד' סק"א דבפרומ"ר משני צדדים חשיב גם העומד לפרוץ, ומשלים העומד את הפירצה ליתר מעשר, ולכן באינו רחב ג"ט אינו חוצץ כלל [דע"י דאתי אוריא וכו' הרי הלחי שאינו חשוב כמאן דליתא כלל], וגרע מלחי הנראה מבחוץ דחשבינן ל"י התחלת מחיצה מבחוץ. [וגם בל"ז י"ל דלענין תקנת לחי דרבנן גרע טפי וחשיבא כליתא].

שיעור הלחי ושיעור הרחקתו מן הכותל לענין רה"י דא"ב בב' מחיצות ולחי

ב. והנה קי"ל דשתי מחיצות ולחי הוי רה"י מה"מ כמבואר בסי' שס"ג ס"א בבה"ל, ולפמ"ש כדעת הר"י שתי מחיצות וברוח שלישית לחי בעובי כל שהוא אף ברחוק מן הכותל טפי מג"ט נמי הוי רה"י מה"מ לדעת תוס' י"ז ב' ד"ה וארבעה, דמדאורייתא לעולם לא מבטלינן להעומד מכח אוריא דהאי גיסא ודהאי גיסא.

והנה מדברי התוס' אין הכרע אם קיימי דוקא אשם ד' מחיצות דומיא דפסי ביראות, או דאף בעלמא דינא הכי, וכן דברי הת"י שם אפשר לפרש דוקא בפסי ביראות שכן היתה צורת המשכן, אבל מדברי הרשב"א שם מתבאר דאף בלא פסי ביראות דינא הכי, דכל מה דמחמירין בשבת דאתי אוריא דהאי גיסא והאי גיסא [והיינו בגונא דלאו פסי ביראות] הוא מדרבנן, וכן מוכח מראייתו שם מכלאים.

ואמנם לדעת הת"י שם כל דלא הוי אמה אמרינן מדא' דאתי אוריא דה"ג ודה"ג ומבטל ל"י, ולפ"י ל"ה רה"י דאורייתא אף לדעת הר"י כאשר אין עומד בין הלחי והכותל אא"כ רחב אמה.

ועצם דברי הת"י צ"ע, שהביאו ראי' מדמקשינן לעיל ב' ב' דגיליף מפתח שער החצר דרחב כ' הוי פתח, והתם הא היו עמודים באמצע [ואמאי לא מיעטו את הפתח למה פתחים יותר מ'], וע"כ דמדא' בטילי, וצ"ע דהא דיליף רב ב' א' מפתח היכל,

הילפותא היא שיתר מעשר אינו פתח מדלא עשו בהיכל הפתח יותר גדול, וכמו שכתבו תוס' ב' ב' סוד"ה אלא, והיינו דאמרו שם בסוגיא שא"א ללמוד מדלא עשו הפתח בלא דלתות, שצריך שלפתח יהי' דלתות, כי מה שלא עשו בלא דלתות הוא מחמת סיבה אחרת דלצניעותא קעביד, והנה הקשו בסוגיא שם אם ילפינן מהא דלא עשו פתח ההיכל יותר גדול, נלמד דגם צורת הפתח לא תועיל ביתר מעשר שהרי לפתח ההיכל היתה צוה"פ, ומתריצינן דאה"ג דרב לטעמי' דצוה"פ לא מהניא ביתר מעשר.

והנה האי דינא דצוה"פ לא מהניא לרב ביתר מעשר, הוא רק מדרבנן כמו שהוכיחו תוס' ו' א', כ"ב א', וצ"ל לפ"י דכל הסוגיא ב' א' אינה ילפותא בדאורייתא, דלענין דאורייתא הא דלא עשו פתח ההיכל יותר מעשר הוא משום הכל בכתב כו', אלא דלענין דרבנן אמרינן שיתר מעשר ל"ה פתח מדלא עשו הפתח יותר גדול, דלאחר שעקרו חכמים שם צוה"פ ביתר מעשר, מתפרש זה שלא עשו כן מחמת שביתר מעשר ל"ה פתח.

ומקשינן עלה בסוגיא דליליף מפתח שער החצר דהוי כ' [ולפ"י לכא' י"ל דבוודאי ידענו שהעמודים ממעטים השיעור ואין כאן פתח כ'], ונהי דמדא' ל"ה כ', דאיכא עמודים [ומדא' לא אמרינן אתי אוריא וכו' ושפיר נתמעט הפתח לפתחים קטנים שכל א' פחות מ', אלא דמ"מ מקשו שהרי], מ"מ מדרבנן הא הוי כ', דאתי אוריא דה"ג ודה"ג, ואדילפת מפתח היכל כיון דמדרבנן עקרו צוה"פ, תיליף מפתח דשער החצר כיון דמדרבנן עקרו שם מחיצה מהעמוד, וזו דעת רשב"א וריטב"א י"ז ב' דאף בעבה כל שהוא לא אמרינן מדא' אתי אוריא דה"ג ודה"ג ומבטל ל"י, וקושיית הת"י צ"ע, ואפשר שכוונתם להקשות שהרי הך דרבנן דאתי אוריא דה"ג ודה"ג קיל מהך דרבנן דביתר מעשר לא מהני צוה"פ, שהרי בפסי ביראות לא גזרו כן, וא"כ היכי מצינן למילף מפתח שער החצר, הא התם אף מדרבנן לא הוי פתח כ' לענין פסי ביראות, וכתבו הת"י דבפסי ביראות בעינן אמה [וכשאנו רחב אמה באמת גזרו גם בפסי ביראות ואתי אוריא לבטל עומד פחות מאמה חמור כדן פתח יותר מ']. אבל לפ"י הא אין ראי' שהחילוק בין אמה ופחות מאמה הוא בדא', ובת"י כתבו לענין דא'.

והנה מש"כ דמדא' יועיל לחי אף בפרוץ מרובה בשני צדדים [לרשב"א וריטב"א ברחב כל שהוא, ולת"י אמה] הוא דוקא להרר"י, אם נימא דכונתו כדרך הב', ולתוס' לא יועיל.

מיהו בדעת ריא"ז יש להסתפק אי ס"ל דבעינן שהלחי יהא סמוך לכותל וכדעת תוס', אלא דבעומד חשיב סמוך, או דס"ל דלא בעינן שיהא סמוך וכדעת הר"י לדרך הב', אלא דבעינן עומד כדי שלא יבטלנו אוריא דה"ג ודה"ג, ובזה חלוק על הר"י וס"ל דלא מהני שיהא לחי עובי ג"ט להפקיע מינה דין אתי אוריא דה"ג ודה"ג, והנ"מ לענין דא' [שבזה ליכא דין אתי אוריא, ואי בלא סברת אתי אוריא לא איכפ"ל מה שאינו סמוך, א"כ לכא' מהני אף באין סמוך לכותל] וכמש"כ.

פס ד' המרוחק מן הכותל בחצר

ג. ונראה דפלוגתת הר"י וריא"ז כנגד תוס' גם בפס ד' טפחים בחצר המופלג מן הכותל ג' טפחים, וצ"ע מהא דהקשו בגמ' י"ב א' אהא דקאמר שמואל דינא דרוב דופן מתיר בחצר, דהיאך משכחיל דע"כ איירי ביש בפירצה ד"ט [דב"ז שרי אף בלא רוב דופן לרב אחלי], וא"כ ל"ל לרוב דופן, הא בכה"ג גם במיעוט מהני דאיכא פס ד"ט, ותיצרו דאיירי בחצר ז' ודרב אחלי תנאי, ולדעת תוס' הא משכח"ל דבעינן רוב דופן במרוחק מן הכותל ג"ט דמשום פס ל"מ ובעומד מהני, ולהר"י ניחא דכל היכא דליכא למימר דאתי אוריא דה"ג ודה"ג ומבטל ל"י [וכגון בפס רחב ד"ט דחשוב ואינו מתבטל מחמת האויר שבצדדים], שוב יש לחזור ולדון מדין פס [וא"כ שפיר הקשו דלא משכח"ל שיצטרכו לדין עומד, דמ"מ או שאין פירצה ד' או שיש פס ד', אך רוב דופן לא נצרך כלל].

ונראה דאין ראי' מכאן דבפס מודו תוס' להרר"י, דהא דלא אוקמי דינא דשמואל בכה"ג, מדקאמר דלא יתירו אלא בב' פסים או ברוב דופן, ואמאי לא הזכיר פס ד' [וא"כ שפיר הקשו בגמ'

וילידידנו היקר יד ימינו של הגאון זצ"ל הר"ר מרדכי קרימילובסקי שליט"א, על סיועם וטרחתם בהשגת הכתבים. אחרון חביב י"שר כח מרובה להעורך היקר ברוך הכשרונות הרה"ג רבי בן ציון גרינהויז שליט"א על שעשה ימים ולילות בטירחא מרובה להעמיד דברי הגאון זצ"ל על מתכונתם.

2. א.ה. ולד' רבינו נמצא דבלחי רחב ג"ט אפשר להרחיקו מן הכותל אף יותר מג"ט מכל צד דומיא דבכלאים, דהא תו לא אמרינן ביה דין דאתי אוריא לבטלו שלא יועיל כנגדו, וכיון שחשוב ואינו מתבטל סגי בה גם לגבי לחי, אליבא דהרר"י, ועיין.

3. א.ה. אפשר לחזק תמיהת רבינו זצ"ל, שהרי לכא' גדר האסמכתא והילפותא מדרבנן הכי הוא, שכאשר רבנן

1. הערת המערכת: ישנם הרבה חידושים המבוארים בלשונו הזהב והקצר של הגאון המחבר זצ"ל, והשתדלנו לציין את זה במקומו, ומטבע הדברים הוכרחנו לפעמים לשנות קצת הלשון כשבאנו לצרף כמה הערות יחדיו וכו', אך השתדלנו שלא יהיו שינויים המשנים את התוכן, וכל ההוספות שנכתבו להקל על המעיין להבנת הדברים נכתבו בסוגריים ואותיות קטנות יותר. ואצ"ל שכל החלוקה לסימנים וס"ק וכוונות רובו ציוני המ"מ הם מהעורכים. ואם שגיני ככו"ז אתנו תלין משוגתינו, וח"ו תלות הטעות בהגאון זצ"ל.

יישר כח מרובה למשפחת הגאון זצ"ל שנהגו בנו בעין טובה, והעמידו לרשותנו את כתביו של הגאון זצ"ל לזכות בהם את הרבים, ישוטטו רבים ותרבה הדעת. כמו"כ יישר כח מרובה להרה"ג רבי מרדכי ועקנין שליט"א,

אמאי לא הזכיר אפשרות לתקן ע"י פס ד', דסוכ'ס הרי אפשר לתקן בפס ד' הסמוך לדופן, ואמאי לא נתן עיצה זו], ולשנויא דגמ' ניהא דדברי שמואל קיימי אחצור ז' [וס"ל כמ"ד דאף כשהפתח פחות מד' נמי בעינן תיקון, ובוזה התיקון ברוב דופן וא"צ פס ד'], ועו"י"ל דמשמע דרוב דופן דקאמר שמואל הוא תוך ג"ט לכותל דומיא דשני פסים [ומשו"ה מקשו שא"צ רוב דופן, דעד כמה שהוא סמוך לדופן בפס ד' סג].

ענף ב' בענין לחי שבא למעט מי אי מהני בתורת לחי והמסתעף

בדברי הגרע"א בדעת רבינו יונה

ד. והנה בשעה"צ סי' שס"ג אות י"ג כ' דהכרעת הגרע"א כתוס', אמנם נהי דבחידושו כאן העתיק לדברי קרבן העדה המסייע לדבריהם מהירו', אבל סיים שבתשובתו האריך, והיא בסי' י"ח, וכ' שם דאדרבה הך דירו' דלא כתוס', ויש לדון להקל כהרר"י.

עוד כ' בשעה"צ דכל הפוסקים דס"ל בסי' שס"ג סל"ד דבפס רחב ג"א רחוק מן הכותל ג"א ורוחב הפתח ט"ו אמות בעינן לחי בצד הפס, ס"ל כתוס', הנה הגרע"א שם כ' דו"א, שהרר"י נמי כ' בדף י' ב' שצריך לחי בצד הפס, אלא שהק' לדעת הרר"י ל"ל לחי בכה"ג, הא אין לומר אתי אורא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ל' [כיוון שהפס רחב ואינו מתבטל ע"י אוויר שבצדדים].

וכ' הגרע"א שם והבית מאיר בסי' שס"ג דטעם הרר"י שצריך הפס לחי, אינו משום ריחוקו מן הכותל ג"ט וכדעת תוס', אלא משום שאין לחי משמש שני שימושים גם למעט מיתר מ"י וגם לשמש כלחי, וטעמו נראה דכיון דאע"ג דלחי משום מחיצה, מ"מ בעינן היכרא כיון שאינה מחיצה גמורה, ומשו"ה בעינן שמכו מבעו"י [סי' שס"ג סעיף י"א], וארוך יותר מד"א פסול [שם סעיף י"ג], וההיכר פועל שלא יטעו שהמבוי פרוץ במלואו, והכא ליכא היכרא מקיום הלחי דלא יאמרו שלחי חשוב כמחיצה, אלא יאמרו שסגי רק למעט מיתר מעשר [ומשו"ה בעינן לחי נוסף מלבד הפס].

ובחזו"א עירובין סי' ה' סק"י תמה מהא דחצר קטנה שנפרצה לגדולה, ואיירי בגדולה יתר מעשר וקטנה עשר כמבואר עירובין ט' ב', הרי דממעט מעשר ועולה משום פס [ועיי"ש מש"כ עוד בדעת הרר"י והתוס' וכן בסי' י' סק"ב וסק"ג].

ולכאן ה' נראה בדעת הגרע"א דלענין שהקטנה לא תאסור את הגדולה, אף בלא הפסים לא היו כאן שני חסרונות של יותר מעשר ושל פרוץ במלואו כי היכי דנימא דאין פס אחד יכול לתקן שניהם, ויש כאן רק חסרון של פרוץ במלואו שהרי רוחב הקטנה אינו עולה על עשר, וא"כ גם הגדולה פרוצה אליה רק בעשר, אלא דכל זמן שאין כאן פסים אין לדון הפירצה כפתח, וחשובה כפרוצה במלואה דאסורה אף בפחות מעשר, ושפיר משתריא גדולה בפסים שהרי הם כפסים דעלמא בפחות מעשר, אבל בשתי חצירות רחבות שתיהן יותר מעשר י"ל דלא מהני פסים למעט מעשר ולהתיר מדין לחי.

אבל יותר נראה דגם איסור הגדולה לקטנה הוא איסור דיתר מעשר דהכל חשיבא פירצה אחת, והלכך קושית החזו"א רק איתר מעשר, ולא נימא דאיסור הקטנה מפאת פחות מעשר.

אלא שיל"ע דמ"מ כיון שאין פס יכול לפעול תרתי, בדין שלא יוכל לפעול תרתי להתיר הגדולה גם [שלא תאסר] מכח פריצתה לרשות שמצדי הקטנה, וגם [שלא תאסר] מכח פריצתה לקטנה, ולפי"ז לכאן הקו' על הגרע"א מסתם מתני' דגדולה שנפרצה לקטנה אף בלא אוקימתא דרב אדא בר אבימי דגדולה ב"א וקטנה ב' [מיהו י"ל דאם הגדולה לא היתה יתר מעשר, הוה ניהא דהוה כמו כל מבוי הרחב עשר דמהני בו לחי כיון שסיבת איסורו אחת היתה פרוץ במלואו מרוח רביעית, והתחלק הרוח הרביעית מבחוץ לשתי רשויות לא תגרע, ודוקא כשרוחב הגדולה יתר מעשר שבזה חשבינן לפירצת הגדולה לקטנה כנפרדת מפירצתה לצדדים, ומשו"ה אמרינן דאיסור הגדולה [מחמת] קטנה לא מכח יתר מעשר רק מכח פרוץ במלואו, ואהא קשיא דלפי"ז האידך בכח הגיפופין להתיר שתי סיבות, אבל לא נראה כיון שמשום חסרון היכרא אתינן עלה, ואם חסר היכרא ביתר מעשר שיתייחסו הגיפופין רק להתיר הפירצות שבצד, גם בפחות מעשר הכי הוא⁹].

לחי הנראה מבחוץ משום הכירא או משום מחיצה [ואי מהני בכל דיני התורה]

ה. ונראה בדעת הרר"י עפמ"ש"כ הגרע"א, דהנה בחידושי הרשב"א עירובין ט' ב' הביא דעת הראב"ד דאע"ג דקיי"ל דלחי הנראה מבחוץ ושוה מבפנים נידון משום לחי, מ"מ כשאורך הנראה מבחוץ ד' אמות פסול, שהרי לחי הארוך ד"א פסול וכדאמר ה' ב', וגם אינו נידון בעומ"ר דנראה מבחוץ אינו מחיצה אלא היכרא [וכיון שכשזוה ארוך ד"א ליכא ביה הכירא תו לא הווי לחי, ותורת מחיצת עומ"ר נמי לית בה כיון שאינו גודר את הרשות לפי שהוא נמצא רק בחוץ], והקשה הרשב"א דאמאי לא מוקמינן ט' ב' מתני' דגדולה שנפרצה לקטנה דקטנה אסורה בכה"ג [דהגדולה עודפת ד"א מכל צד של הקטנה] דמשו"ה אין כאן לחי, וסיים בשם התוס' דגדולה שנפרצה לקטנה שאני [שאפי' אם ארוך יותר מד"א בכל צד חשיבי לחיים לקטנה], דכיון דלגבי הגדולה הוי מחיצה, לגבי הקטנה נמי כן הוא. ואמנם דעת הרשב"א שהביא המ"מ שאין הדבר כן ול"א האי מיגו, וקטנה אסורה כל שגיפופי הגדולה ד"א, ובחזו"א עירובין סי' כ"ד סק"א פסק כדעה זו⁶.

ומבואר דדעת תוס' שהביא רשב"א דאע"ג דבעלמא פסלינן לחי מחמת חסרון היכרא, כמו בארוך ד"א, מ"מ אי חייל עלה שם מחיצה לחד רשות, מהני מדין לחי.

ואפשר דגם הראב"ד דס"ל דבשתי חצירות קטנות אסורה כשהגיפופי ד"א, מודה לעיקר היסוד [דאמרינן מיגו דמהני לגדולה מהני לקטנה], אלא דס"ל דא"א להתיר הקטנה על ידי שחלו על הגיפופין שם מחיצה, דלטעמי' אזיל דנראה מבחוץ אינו כלל מדין מחיצה, שהרי כתב דאף בעומ"ר אינו נידון, וא"כ מאי מהני שחייל עלה שם מחיצה, [אך אין סברא זו מוכרעת, ויותר נראה דבכל גונא נימא סברא דמיגו⁷]. אבל תוס' אולו לטעמייהו שכתבו עירובין צ"ב א' ד"ה גפנים דנראה מבחוץ מהני גם לענין כלאי הכרם, אלא דנעקר מינה שם מחיצה בדליכא היכרא [דהיינו בארוך ד"א], ובוזה מהני אי חייל עלה כבר שם מחיצה, [ובחזו"א עירובין סי' י' סק"ב נסתפק בנראה מבחוץ אי הוה דאו' או דרבנן ולא פשיט לה, ובדברי תוס' ופ"ק].

אלו מבואר לכאן שהוא מדאו', ודעת ראב"ד לכאן שרק מדרבנן [מהני לחי הנראה מבחוץ, שהרי ס"ל שאינו מחיצה אלא הכירא, וא"כ לא מהני מדאו'].

אלא שיל"ע בזה, דאם דעתו שנראה מבחוץ הוי רק משום היכרא, [א"כ] בדין דלחי מבחוץ העומד מאליו לא יתיר לכו"ע, דהא דינא דאביי ט"ו א' דלחי העומד מאליו כשר הוא משום דלחי משום מחיצה [ואולי נימא דמ"מ שרי בלחי נראה מבחוץ העומד מאליו אע"ג דמשום היכרא, דלא חילקו בלחיים], ולכאן מבואר דלאביי [לחי העומד מאליו] הוי בכל גונא לחי אף בנראה מבחוץ, מדהביאו לו סייעתא ממירא דרב חייה דכותל בין בנראה מבחוץ בין בנראה מבפנים הוי לחי, ודחו דאיירי בעשאו לכך, משמע דלאביי מתפרש בפשוטו [לרא' זו העירני ח"א]. [ואין לדחות] ולומר דכונת הגמ' דלאביי שפיר מתוקם דינא דנראה מבחוץ דרב חייה בעשאו, וקמ"ל דהוי לחי, ודינא דנראה מפנים בלא עשאו, וקמ"ל דעומד מאליו כשר, ורק ארבא הק' דלדידי דאיירי [גם] בבא דנראה מבפנים בעשאו, מאי קמ"ל [בהך בבא], כדמפרשא גמ' ואזלא, ומשני דאיירי דאיך דינא [ולא נראה לפרש כך], דלא משמע כן. עוד יש להביא רא"י דבנראה מבחוץ מהני בעומד מאליו, מדאמרינן דגדולה שנפרצה לקטנה שריא קטנה בנראה מבחוץ, אע"ג דלגבי ידיה עומד מאליו, [והא דלרבא שריא גדולה מיהת אע"ג דהגיפופים עומדים מאליהם, צ"ל משום דקיימי מכלל המחיצה הראשונה ובוזה סג⁸]. ולומר דמיגו דמהניא לגדולה וכסברת תוס' שהביא רשב"א, הא הראב"ד לא נחית לזה, דא"כ גם לגבי משך ד"א נימא הכי, וא"כ משמע דגם לראב"ד עיקר דין לחי הנראה מבחוץ משום מחיצה, אלא דבעינן היכרא טפי [ומשו"ה לא מהני בארוך ד"א, וגם מיגו דמהני לגדולה לא מהני ליה משום דסוכ'ס ליכא הכירא⁹], וא"כ י"ל דהוי מחיצה דאו'.

מיהו עיקר ההנחה דאי משום היכרא גרידא לא מהני בעומד מאליו, וכמו דקיי"ל לענין קורה, מדברי תוס' ה' ב' ד"ה ארבע משמע שאינו כן, שמשמע שהי' מקום לומר דדינא דרב הונא [בלחי הבולט] רק משום שלחי משום היכרא, אע"ג דס"ל [לר"ה גופיה] דעומד מאליו מהני [כמפ"י שם בתוס'¹⁰], וכן הוא להדיא בריטב"א לחד תירוצא, ועי' במש"כ הגרע"א בגה"ש שם, וצ"ל דגרסי כגירסת ר"ח שהביאו תוס' ט"ו א' ד"ה אביי, ולגירסא זו י"ל דאביי האמת נקט [דאיהו ס"ל דלחי משום מחיצה, אך באמת יתכן דמשום הכירא ואעפ"כ לחי העומד מאליו כשר].

ויל"ע לדעת ר"ת דקיי"ל כרבא דלחי העומד מאליו פסול, א"כ בפשוטו מתפרשת מתני' דקטנה אסורה, דאין לדון שהתירה מכח נראה מבחוץ דהא עומד מאליו, וא"כ אמאי אמרו בגמ' ט' א' דמימרא דאדא אבימי תיובתא למ"ד נראה מבחוץ מהני, הא לדידן אינה תיובתא, ואפשר שדעת ר"ת דדוקא לחי העומד מאליו פסול, אבל פס העומד מאליו כשר, וכעין שחילקו תוס' ה' ב' ד"ה אינו, וס"ל דבמבוי ל"מ פס ודלא כרש"י [ומשום הכי בחצר דמהני אף שעומד מאליו קשיא לגמ' דיועילו גיפופי גדולה להיות פסיק לקטנה¹¹], ועוד י"ל דדעת ר"ת כדעת תוס' שהביא רשב"א¹².

והנה בהא דקיי"ל בסי' נ"ה סט"ז דבקטנה שנפרצה לגדולה ותשעה בגדולה ואחד בקטנה מצטרפין לדבר שבקדושה, נראה דלדעת תוס' איירי דוקא כשכותלי קטנה נכנסים לגדולה ג"ט,

9. א.ה. צ"ע דעדין לא פירש רבינו טעמו של הראב"ד דלא מהני להחשב עומ"ר, דאי הוה מחיצה א"כ נהי דלתורת לחי בעיא נמי הכירא, ובד"א ליכא היכרא, אך לעומ"ר לא אשכחן בשום דוכתא דנבעי היכרא. ולכאן מזה משמע דלראב"ד לחי הנראה מבחוץ אינו מחיצה כלל אלא הכירא בעלמא, ולא מהני אלא מדרבנן. ובהכרח צ"ל דהא דמהני לחי העומד מאליו הנראה מבחוץ משום דגם למ"ד משום הכירא מהני לחי הנראה מבחוץ, וכמ"ש רבינו בהמשך, וק"ל.

10. א.ה. הנה לפו"ר צ"ב דברי רבינו, דהרי רבינו הוכיח לעיל דלראב"ד לחי הנראה מבחוץ משום מחיצה, דא"כ אמאי מהני בעומד מאליו, ומכח זה הוכיח דלראב"ד נראה מבחוץ משום מחיצה אלא דבעי הכירא טפי, ועתה בא לדחות ולומר דלעולם לאו משום מחיצה אלא משום הכירא, ואעפ"כ מהני בעומד מאליו, דהא חזינן דלר"ה משום הכירא ואעפ"כ מהני לחי העומד מאליו, אך דחיתו צ"ע, דלעולם ר"ה ס"ל דמשום מחיצה, ומשו"ה מכשיר בעומד מאליו, ומה שהצריך הכירא ופסול לחי הבולט זה משום דבעי הכירא טפי, וא"כ מה דחיייה לדבריו דלעיל יש בזה, והרי כאותה סברא דקאמר בדעת הראב"ד ופירש בדעת ר"ה אליבא דכו"ע. ולכאן צ"ל בכוונת רבינו דעיי"ש בתו' שכ' דאפילו למ"ד משום מחיצה נמי לחי הבולט פסול, דבעינן נמי הכירא, ומשמע שהיה אפשר לפרש ד' ר"ה כמ"ד משום הכירא, ועי' הוקשה לו לרבינו ז"ל דהרי בד' ר"ה מוכח דס"ל דבעומד מאליו כשר, כמ"ש תו' שם ד"ה פחות דלרבא דעומד מאליו פסול, בלא"ה לחי הבולט פסול אפי' פחות מד"א, וא"כ איך היה אפשר לפרש ד' ר"ה כמ"ד משום הכירא, ובהכרח דיתכן לפרש דלחי משום הכירא ואעפ"כ לחי העומד מאליו כשר. וכיון שכן אודא לה כל הוכחת רבינו דגם לראב"ד משום מחיצה. [ועי' מש"כ בהערה הקודמת]. ונר' ברור שזה כוונת רבינו ז"ל.

11. א.ה. לא ידעתי מני"ל לרבינו להוכיח דפס ד' לא מהני במבוי, ד"ל דלחי שאינו ד"ט בעינן שלא יעמוד מאליו לרבא דזה משום הכירא, אך פס ד' דמשום מחיצה כשם שמהני לחצר כך מהני למבוי, ושמא מדלא מהני לחי הבולט אף שהוא יותר מד"ט, ש"מ דגם בד"ט לא מהני משום פס ומחיצה ובעינן הכירא, אך א"כ הוכחה דא"כ תקשי ליה לרש"י דס"ל דמהני פס ד' ומתורת פס במבוי. ומה שנתרץ לרש"י נוכל לתרץ גם לר"ת, ועכ"פ אין הכרח לומר דחולק על רש"י, וצ"ע.

12. א.ה. לכאן כוונת רבינו לומר דאף דהוה לחי העומד מאליו, מ"מ מהני לקטנה מחמת מיגו דמהני לגדולה, ולעיל כתב רבינו כדבר פשוט דלרבא לא הק' בגמ' מידי, אלא דשם קאי רבינו אליבא דהראב"ד דלית ליה מיגו. אך באמת אי משום הא הנה התם פירש טעמו דגם לראב"ד אית ליה מיגו, ורק מיגו ממחיצה לגדולה לא מהני ללחי דמשום הכירא ולא משום מחיצה לקטנה, וא"כ טענה זו שייכת גם לר"ת ותוס' אליבא דרבא דכל לחי אינו

באו לקבוע מה נחשב לפתח ומה לא, קבעו שכפתחו של היכל הוא הנקרא פתח, ולפי הך קושיא כפתחו של חצר עדיין מחשיבים לפתח, וכיון שרבנן תקנו שפתח יותר מ"י שיש באמצע רחבו עמודים עדיין נחשב ליותר מ"י ואינו פתח, א"כ תקשי על זה דהא אשכחן פתח דכוותיה בחצר שהוא כ' ויש בו עמודים, וממ"נ לא היה להם לתקן שא"י פתח אלא או שיתקנו שעמודים ימעטו, או שיתקנו שעד כ' מיקרי פתח ואפילו בלי עמודים, ועכ"פ כ"ז קושיות בצורת הילפותא דרבנן, אך אין מזה שום הוכחה לענין דאו', וא"כ צ"ע"ג מה שהתו"י הוכיחו מכאן.

4. א.ה. לכאן כוונת רבינו לומר שקושיית החזו"א גם בחצר קטנה פחות מ"י וגדולה יותר מ"י, דנמצא שהלחי צריך גם למעט מ"י וגם שלא יהא פרוץ במלואו עי"ז. ועדיין י"ל שכששניהם פחות מ"י, כל הנידון רק שלא יהא פרוץ במלואו, ובוזה אין הלחי בא רק לתקן ענין א', ומוזה לא הק' החזו"א [ושוב להלן הוסיף רבינו לדון אם י"ל שגם מזה קשיא לחזו"א וכדלהלן בקטע הבא, ונמצא שיש כאן ג' דרגות דב' חצירות ששניהם יותר מ"י פשיטא דלהגרע"א בעינן גם פס וגם לחי, ובגדולה יותר מ"י, וקטנה פחות מ"י. בזה דן רבינו תחילה לומר דסגי בפסין, אך ביאר סברת החזו"א דאי כד' הגרע"א נבעי גם פס וגם לחי, ומוזה הק' החזו"א על הגרע"א, וכששניהם פחות מ"י, בזה דן מסברא אליבא דהגרע"א, ואין הכרח בחזו"א ע"ז]. ובנדפס היה קטע זה אחרי קטע דלהלן, ושיניתי הסדר להבנת הדברים, וק"ל.

5. א.ה. ולפי"ז לכאן מסקנת רבינו שקושיית החזו"א באמת גם מגוונא דב' חצירות ששניהם פחות מ"י, וק"ל.

6. א.ה. וכה"ב במ"ב סי' שנ"ח ט"ק צ"ח.

7. א.ה. לכאן כוונת רבינו דלראב"ד נימא מיגו באופן שיועיל מתורת לחי לגדולה, וממילא יועיל לקטנה ג"כ, אך כשלגדולה מהני מתורת מחיצה לא מהני לקטנה, שהרי כל גדרו של לחי לקטנה בנראה מבחוץ לאו משום מחיצה אלא משום היכרא, וכל שאין בזה היכרא אין ע"ז שם לחי לא לגדולה ולא לקטנה, אלא שעדיין יש לדון ולומר דכל לחי מבחוץ אינו מועיל להיות מחיצה, לפי שאינו גודר את הרשות, אך כשחל ע"ז שם מחיצה לגדולה, שעי"ז כנמשכים ב' הלחיים שמב' הצדדים וחל שם פתח על האמצע, ע"ז גופא גודר את פתחה של קטנה וייחשב כמחיצה כלפי הקטנה, ואולי לזה נתכוון רבינו בסוגריים שאין זה סברא מוכרעת, ועי'.

8. א.ה. לא ידענא מני"ל לרבינו זצ"ל דלרבא לא מהני לקטנה משום לחי, ומני"ל דכל קושיית הגמ' ט' ע"ב לא קאי אלא לאביי ולא לרבא. ועכ"פ ס"ל לרבינו דכלפי הגדולה כיון שעשאוה לשם מחיצה ונשתתיר ממנה סגי, ורק כלפי הקטנה שלא נעשו גיפופין אלו עבורה כלל לא מהני להחשב לחי עבורה. ויש בדבריו חידוש, שלחיים שנעשו בתחילה כחלק מהמחיצה ונפרצה המחיצה ונשתתירו לחין, דחשיבי ללחיים גם לרבא דבעומד מאליו לא מהני, והוא חידוש [ועי' בדברי הגרע"א סי' שס"ג סעיף י"א].

מחיצה מהני הסמיכה גם על המקצת, והני תרי טעמי שייכי נמי בצוה"פ שנקרעה.

והנה הנהגות בפסים אי בעינן סמכו הוא לדעת רש"י ה' ב' דפס ד"א נפסל [וא"כ ש"מ דאף שזה מחיצה מ"מ בעינן הכירא, ומשו"ה בעינן שיסמכו], ולתוס' התם דמכשרי בד"א [דזה מחיצה וא"צ שום הכירא, ואדרבה כל שטותם יותר עדיף טפין] נראה דכשר גם בלא סמכו.

דחיית ההוכחה בג' דרכים

ונראה דאין מסוגיין צ"ג ב' ראי' דרש"י מודה דפסים קילי לענין סמיכה, ד"ל דלעולם בעינן סמיכה אף בפסים, ואף בסמך על המחיצה שממנה נוצרו הפסים [בעינן שיסמוך לשם פסים], וגדולה שנפרצה לקטנה שאני דהתם ח"ל על הגיפופים דין פסין מכח שהם משמשים כמחיצה בין הגדולה והרשות שבצד הקטנה [וממילא מהני אף לקטנה אף שלא סמכו מער"ש]²⁰, וכדעת תוס' שהביא רשב"א ט' ע"ב [ונתבאר באורך דעתם בסימן הקודם, ועיי"ש דלא קיי"ל כשיטתם].

ב. מיהו זולת זה יש לדון בראית הגרע"א מסוגי צ"ד ב' מתרי טעמי, חדא, דהא דלא השיב רבה דעי"כ מאתמול נפרצה, דאי בשבת הא לא סמך עליה, י"ל דאי משום הא לא איריא, ד"ל דאירי בנפרצה בכל ענין בין מאתמול בין בשבת, ואירי כשהגיפופים עומד מרובה על הפרצה דבזה גדולה מותרת אף כשלא סמך, ורק מכח דינא דהואיל והותרה הוצרך לומר דאירי רק בנפרצה מע"ש, וממילא אירי אף בפרומ"ר, ולדין דנראה מבחוץ מהני, ע"כ ליתא להאי אוקימתא, וכמ"ש קמאי בסוגיא ט' ב' דלדין לא נקטינן כהאי מימרא²¹.

ועוד נראה דאין ראי' מסוגיין, שהרי לא מבואר במשנתנו שקודם שנפרצה הקטנה לגדולה, היתה מחיצה לאורך הרוח, ושפיר י"ל דאירי בפתוחות זו לזו, אלא שבשבת נפרצה הקטנה במלואה לגדולה, והילכך אין לאסור הגדולה משום שלא סמכו על הפסים מאתמול, שהרי סמכו על הפסים, והא דהפתח של הגדולה נתרלב לית לן בה, ורק משום דינא דהואיל והותרה הוצרך רבה להעמיד מתני' בנפרצה בע"ש דבל"ז היתה גם הקטנה מותרת, אך י"ל דדוחק לאוקמי מתני' בהכי.

סמך על פס ד' ונתמעט אי מהני לב' פסין

ג. ויל"ע כשהיו הפסים הקודמים רחבים כל אחד ארבעה טפחים אי מהני, דקודם שנפרצה הקטנה הא סגי באחד מהם, דחצר ניתרת בפס ד"ט, ולאחר שנפרצה ונפתחו מ"ד"ט בעינן לתרווייהו, וא"כ י"ל דיש כאן פס אחד דלא סמכו עליו מאתמול, או דנימא דמקודם סמך על שניהם בשווה דהי מיניהו מפקת, ומבוי שיש בו שני לחיים שוים ונפל אחד מהם בשבת בפשוטו המבוי מותר, ול"ד להך דסי' ש"ג ס"א דהתם אירי בכגונא דגמ' שיש לחי עיקרי והשני טפל דהיינו דיקלא, מיהו התם סגי שיסמוך על כל אחד משניהם [דהיינו שיועיל לו אחד מהם איזה שיצטרך], והכא בעינן סמיכה חיובית אתרווייהו [דהא לאחר שנתמעט מדי"ט צריך לתרווייהו]²².

דחייה נוספת להוכחת הגרע"א [עפ"י מה שיש לדון בעניין

נפרצה ביה"ש לגבי דין סמכו מע"ש, ולגבי דין הותרה]

ד. עוד נראה דאי משום דלא סמך על הפסים לא הוה בעינן לאוקמי מתני' דשריא גדולה שנפרצה מבעו"י, דבנפרצה בהשמי"ש נמי שריא דילמא יממא, דהא מניחין עירובי חצירות בין השמשות, ע"י שבת ל"ד א', אבל מכיון דאמרין הואיל והותרה, לא מיירי איסור הקטנה אלא בנפרצה מבעו"י, דבבהשמי"ש יש להתיר תרווייהו דילמא ליליא והואיל והותרה²³.

היינו באים לדון בהך לחי באפי נפשי היינו פוסלים אותו כיון שאינו משמש ללחי לבד, ולא דמי לנידון הגרע"א דהתם כל שלא חל עלה שם לחי אכתי ל"ה מחיצה כלל כיון ששם סיבת האיסור אחת, היינו היות רוח רביעית פרוצה למקום האסור לה, והיתירה נצרך לשני תנאים ע"י מיעוט מעשר וע"י לחי, וכל זמן דלא חייל תרווייהו כל חד באפי נפשי לית בי' ממשא, משא"כ בקטנה שנפרצה לגדולה, יש שתי סיבות לאסור הגדולה כל זמן דליכא לגיפופים, חדא היות הגדולה פרוצה לרשות שבצד הקטנה, ותו היותה פרוצה לקטנה, ובה כיון שחייל עלה דין מחיצה לענין הרשות שבצד הקטנה [הפועל כבר היתר ברשות המוקפת מחיצה לענין שיועיל עירוב בינה לקטנה, וכן לענין כלים שלא שבתו בבית] שוב חייל עלה דין מחיצה [מכח דין מיגו וכנ"ל בד' תוס' המובא ברשב"א] לגבי שהקטנה לא תאסרנה.

ואין נראה לחלק שבנדון תוס' שהביא רשב"א חל על הגיפופי שם מחיצה לחוץ בין הגדולה לקטנה לענין הגדולה, ולכן מהני נמי לענין הקטנה, משא"כ בנ"ד חל על הגיפופי שם מחיצה לחוץ בין הגדולה והרשות שבצד הקטנה, ולא מהני לענין הקטנה, דז"א דענין גיפופי שחלק מהרוח הרביעית אינו פרוץ, וממילא חשבינן לפרצה כפתח ביניהם, וא"צ שהגיפופי יחצצו חלק מהרשות הנדונה להיתר מכח פתח, שהרי זהו דינא דגדולה שנפרצה לקטנה, שהגיפופי מועילים אע"פ שאינם חוצצים חלק מהקטנה, אלא שהקושי ה' שלגבי איסור הגדולה מכח הקטנה אין היכר מכח הגיפופי ולגבי חשיבא כנפרצה במלואה, ובה שמעינן מתוס' דכד חייל עלה שם מחיצה, נשאר שם זה עלה. ומיהו למאי דנתבאר לעיל דאנן קיי"ל דבאמת קטנה אסורה, בגיפופים ארוכים ד"א [וכדעת הראב"ד] ליכא למימר כל מש"כ¹⁷.

בקושיית החזו"א על רש"י דלחי המשוך

ד"א אין מתירי אף לפנים מן הלחי

ז. ובחזו"א עירובין סי' ג' סק"ט הק' על שיטת רש"י ה' ב' דבד"א פסול גם פס, אמאי בגדולה שנפרצה לקטנה גדולה מותרת, הרי דעת רש"י ט' ב' ד"ה לר"ש, דלחי הנראה מבפנים משמשו ד"א אינו מתיר אף לפנים, והכא יש לן לחשוב את אורך כתלי הקטנה כעובי לחי הגדולה והויין ד"א¹⁸, וכתב לצדד שאולי מחלק רש"י דעירובי חצירות קילא, אמנם לדעת תוס' שהביא רשב"א ניחא דעת רש"י כיון דאורך כתלי הקטנה חשיב מחיצה לחוץ בין הקטנה ובין החוץ, חייל בה דין מחיצה, ולא מיפסיל אף כשבאנו לדון לגבי הגדולה מטעם דהוי לחי ד"א¹⁹, מיהו ג"ז לא יתכן למאי דלא קיי"ל כהאי שיטה.

סימן ב'

אי בעינן לסמוך על פס ד' מער"ש

הוכחת הגרע"א מסוגיא צ"ג ע"ב בענין סמך מאתמול,

ולכא' תלוי בפלו' רש"י ותוס' בענין פס ד"א בחצר

א. בתשו' הגרע"א סי' ל"ה דן בצורת הפתח שנקרעה תוך השבת, אם אפשר להתיר מכח הקנים מדין פסים אע"ג דלא סמך מאתמול, וכתב להיתר מכח סוגי' דעירובין צ"ג ב' שהשיב רבה אימר מבעו"י נפרצה, ותיקשי דעי"כ בהכי אירי, דאל"כ לא סמך מאתמול [ואין לדחות דאי נפלה בשבת מסתמא היתה רעועה מאתמול כדאמר ביצה ל' ב' וסמך עליה, דאם היתה מעותדת ליפול אמאי התייר רבה בנפלה בשבת הואיל והותרה, ע"י שו"ע סי' שס"ה ס"ו], אלא דמוכח חד מתרת, או דבפסים א"צ לסמוך, או דבסמך על כולה מדין

דבל"ז חייל כאן דינא דסי"ח דבשתייהן מגופפות אינם מצטרפין מכח לחי הנראה מבחוץ דומיא דכלאים, וצ"ע על האחרונים שסתמו, כיון שלא מצינו חולק על התוס', ואם נימא דדעת הראב"ד [דכל דינא דלחי הנראה מבחוץ] הוי רק משום היכרא, י"ל דלא איתמר אלא בדיני רשויות לענין מחיצה רביעית ולא בשאר דינים, אבל הא קיי"ל בסי' ש"ס ס"ג דלענין הנהגות אי הוה שירא או יחידים נמי נראה מבחוץ נדון משום לחי [וא"כ ש"מ שנידון כמחיצה לכל דבר], אע"ג דהרמב"ם כתב דין זה בפס"ז משבת הי"ד, ולא הזכיר תנאי שיכנסו כתלי קטנה לגדולה, וכן בהלכות עירובין פ"ג הכ"ד כתב בסתמא וגם בהלכות תפילה פ"ח ה"ז [וזמה היה משמע דס"ל דנראה מבחוץ אינו כמחיצה לכל דיני התורה, ולא מהני אלא משום הכירא ברוח ד', אך בשו"ע בסי' ש"ס לא משמע כן, וא"כ צ"ע מה שכתב בסי' נ"ה, וצ"ע].

ובעיקר דין קטנה שנפרצה לגדולה לענין תפילה וגיטין, צ"ע אי סגי בפסים להחשיבן כנפרדות דומיא דעירובין, או בעינן עומ"ר¹².

והי' ניחא לפי"ז¹⁴ מה שצריך ביאור בקושיית הרשב"א על הראב"ד דנוקי מתני' דחצר גדולה שנפרצה לקטנה ברחבים הפסים ד"א, ולכא' דעת רשב"א ה' ב' דגם בפסים מיפסל בד"א [פליג על התוס'], לדעת תוס' שם דכל שצריך שיעורא לא קפדינן בהיכרא, א"כ גם בנראה מבחוץ בפס שצריך ד"ט דינא הכי, וא"כ אמאי פסיקא ל' דגדולה מותרת בגיפופי ד"א [וכדחזינו מדהקשה דנוקים בד"א דגדולה מותרת וקטנה אסורה], ולפמש"כ ניחא דכיון דחייל על גיפופי הגדולה שם מחיצה לענין חציצתה בין הגדולה ובין הרשות שבצד הקטנה, דבזה לא מיפסל משום ד"א, שהרי כאן היתירא מדין מחיצה מעליא ולא רק משום לחי, שהרי היא נמשכת עם כתלי הקטנה, [וביחד עם כותלי הקטנה יש מחיצה גמורה לגבי השטח שמחוץ לב' החצירות, ממילא] חייל בזה דין פסים לגבי הגדולה [להתיר את הגדולה שלא תאסר מכח הקטנה] אע"ג דבעלמא לא מהני, ורק על הקטנה שהיתרה משום היכרא לא מהני חלות מחיצה שעל הפסים, ולפמש"כ לעיל דלא מסתברא לחלק בהכי א"א לומר כן¹⁵. אך צ"ע לפרש כן, דמ"מ מנא לן דין זה שגדולה שריא מכח פס ד"א כיון שחל עליו שם מחיצה, ולהקשות מכח זה אראב"ד, ולכן צ"ל דדעת רשב"א כותס' ה' ב' דבפס ליכא חסרון ד"א, אבל דווקא בנראה מבפנים שהיתרם משום מחיצה, ולא בנראה מבחוץ שאז היתרם מדין היכר לדעת הראב"ד, [וגי"ז צ"ע לפמש"כ לעיל]¹⁶, או דנימא דכונת הרשב"א להקשות דנוקי מתניתא כשהגיפופים עומ"ר דגדולה שריא [דהוה עומ"ר הנראה מבפנים, וזה ודאי מהני אף באורך טובא], וקטנה אסירא כיון דהויין ד"א, ולגבי קטנה ל"א עומ"ר לדעת ראב"ד [דבנראה מבחוץ לא מהני אף לעומ"ר (באורך ד"א)], וזה נראה יותר בדברי הרשב"א.

עפ"י יתיישב קושיית החזו"א על הגרע"א [הנ"ל אות ד']

ו. ומ"מ דעת תוס' שהביא רשב"א דכל שחייל כאן שם מחיצה, לענין מה, מהני לדון בה לחי ופסים אע"ג דבאפי נפשי לא היינו דנים בזה לחי ופסים, ולדעתם ניחא דעת הר"י כפי שכתב הגרע"א בדעתו דאין לחי יכול לשמש לשתי מטרות למעט מעשר וגם להיות לחי, [והקשה החזו"א דאיכא אמאי בחצר קטנה שנפרצה לגדולה משמשי הגיפופין לתרי ענינים (וכנ"ל ס"ק ד' באורך), ואי נימא דס"ל להר"י כד' התוס' א"ש, ד"ל] דמ"מ קטנה שנפרצה לגדולה גדולה מותרת מכח הגיפופים, ואין לאסור את הגדולה מכח הקטנה כיון שהגיפופים כבר משמשים למטרה אחרת, וחל כאן פסול בדיני לחי, דאדרבא פסול זה חוזר ומכשירים כיון שהגיפופים משמשים כבר מחיצה, חייל כאן דין לחי אע"פ שאם

מ"מ בעי הכירא טפי, ולא אמרינן מיגו, וא"כ אין מקום לחילוק בין נר' מבפנים לנר' מבחוץ לגבי ד"א [דהא תרווייהו שווין שהם משום מחיצה ובעו הכירא, ובד"א ליכא הכירא], ודו"ק.

17. א.ה. ע"י בהערה שבסוף סק"ה מש"כ לבאר ההכרח איך קיי"ל בכ"ז, ומכח זה תקשי גם כן הכא דלדין בהכרח לית לן כלל מיגו וכנ"ל.

18. א.ה. קושייא זו לפי דרכו של מרן החזו"א ז"ל דהלחיים הם אורך כותלי הקטנה, אך פשוטו ד' רש"י דהלחיים הם כתפי הקטנה הבולטים מב' הצדדים, וכבר האריך מזה רבינו ז"ל בסי' ג'.

19. א.ה. ד' רבינו צע"ג, דעד כאן לא אשכחן מיגו אלא במחיצה לרוחב דחייל על הפירצה שם פתח וכמו שביאר רבינו לעיל, אך מה שחל שם מחיצה על כותלי האורך של הגדולה אין זה סיבה לאשוויי שם פתח על פירצת הקטנה, וא"כ לא שייך כאן מיגו כלל, וצ"ע.

20. א.ה. רבינו ז"ל חידש כאן דמיגו יועיל לענין שלא יצטרכו לסמוך מער"ש, דאף שזה משום היכרא מ"מ הרי גם אורך ד"א משום הכירא, ומהני מיגו לבטל חיסרון זה, והי"ז דכוותיה.

21. א.ה. לא נתברר לי כוונת רבינו במש"כ ולדין וכו'. ואולי חסר כאן, דלכא' א"א לפרש דמיירי בעומ"ר, דהא להדיא תני רב אדא בר אבימי דלא מיירי בעומ"ר, ע"י בדף ט' ע"ב, אלא דעי' שם בדף י' ע"א דאיהו ס"ל דנראה מבחוץ לא מהני, וא"כ לדין לית לן הך מימרא, וא"כ מפרשינן משנתנו שלא כהך מימרא, ושפיר הוה מצי לפרושי בעומ"ר שא"צ לסמוך מער"ש, וק"ל.

22. א.ה. כוונת רבינו בספק זה לדון במש"כ לעיל באופן הג' לדחות הוכחת הגרע"א, ד"ל דמיירי שכבר סמך מער"ש, דלכא' מער"ש סמך בתורת פס ד"ט, והוהו סגי ליה בחד, והשתא צריך לשניהם ובתורת ב' פסין, וא"כ תליא בהך ספיקא.

23. א.ה. הנה לכא' כה"ג הו"ל ספק דרבנן דסתרי אהדי, ובד"ז האריך רבינו ז"ל בחידושי שנדפסו בסוף חי' רבינו יהונתן מלוניל [ששם נדפסו גם חידו"ת שבס"י זה וסי' הקודם], ובעזה"ש יודפס בגליון הבא.

ביאור הוכחת הגמ' לדינא דהותרה אי בלא"ה מוקמינן מתני' באוקימתות הנ"ל

ה. והא²⁴ דמייתי רב חנינא צ"ג ב' ראי' ממתני' דל"א הואיל והותרה דמתני' איירי אף בשבת מדלא מפלגא, ותיקשי לדידי' הא ע"כ מתני' לא איירי בכל גוונא אף באין עומ"ר אלא שלא הי' פתח מאתמול, דאל"כ פסי הגדולה פסולים דלא סמך, ל"ק דהא מתני' לא איירי כאן בדיני פסים, והרי לא שנה כאן תנא דהפסים רחבים לכה"פ טפח לתירוצא בתרא דהתוס' ט' ב' ד"ה כותל, או דרחבים ד"ט לאוקמתא דאדא בר אבימי, וכן דכתלי קטנה נכנסין לגדולה דבל"ז קטנה מותרת דנראה מבחוץ, ומתני' איירי כאן באיסור קטנה מחמת דיויר גדולה אע"ג שהגדולה נפרדת מהקטנה, ובהיתר גדולה אע"פ שהקטנה פרוצה לה במלואה, ובהאי דינא קאמר רב חנינא דהו"ל למתני' לחלק דאיסור דיוורים רק בהוו מערב שבת. וגם י"ל [דהאינן] דלרב חנינא דס"ל דמתני' איירי דוקא בכל ענין, מוכח מינה דהן לחי והן פסים לא בעינן סמך, והרי הכי נמי הוי גמ' בעיא למימר ט"ו א' לימא אביי ורבא בדלא סמכינן עלי' פליגי, אבל לרבה דמוקים למתני' בחד גוונא אין נמי ראי' להך דלחי אף אי נימא בנפרצה בשבת דאיירי כמ"ש [וממילא רבה דלא איכפ"ל לאוקמי בחד גוונא הווי מצי לפרש בנפרצה בשבת ובגוונא דעומ"ר, ולא הוצרך רבה להעמידה בנפרצה מער"ש אלא מחמת דינא דהותרה, וק"ל].

מבוי שנעשה חצר באמצע שבת וסמך משום לחי אי מהני לפס ד'

ו. והנה אם נימא דבעינן סמיכה בפס [ובפשוטו כל שאין ראי' מהגמ' להיתר אית לן למינקט לדעת רש"י שבעי סמיכה, דמה"ל לחלק בין פסולא דד"א דאיכא בחצר ובין פסולא דסמיכה דתרווייהו משום היכרא], יש להסתפק במבוי שניתר בלחי והי' רחב ד"ט, ובתוך השבת עזבו כמה מדייריו והפך בזה לחצר כיון שאין בו השתא ארבעה מקום פיתא [לדעת תוס' ע' א' ד"ה יורש דמקום פיתא יכול להתבטל בתוך השבת, וברשב"א וריטב"א שם נחלקו, ואף דהתם הנידון לענין עירובי חצירות, הרי משוינן להו בסוגיא ע"ד ב' אע"ג דלענין דירת עכו"ם מפלגינן להו, והא דהמבוי בהיתרו אף כשעירבו הבתים ביניהם, י"ל דלא אמרינן עירוב חצירות להחמיר וכדאמר מ"ב ב', וע' ע"ד ב' תוד"ה הוה בסופו. ולכא"ו גם דינא דתפיסת יד, פ"ה ב', איכא נמי במבוי לענין אי מקרי שני בתים או בית אחד²⁵, מיהו אפשר דמבוי שאני מאיסור דיוירן, דהתם שרי כשעזבו באמצע השבת או בתפיסת יד שאינו תשימש חשוב ולא מחזי כשתי רשויות והילכך לא אסרו, משא"כ לענין מבוי דסגי בשם בית, ודוקא לענין מקום פיתא משוינן להו, וצ"ע], ודין הואיל והותרה בפשוטו אין לדון כאן דמקרי ליתנהו למחיצות, ואע"ג שחל על הלחי הזה שם מחיצה עם כניסת השבת, הרי גם ככה"ג אמרינן ליתנהו למחיצות, ע"כ כ' א' תוד"ה מחיצה, [והא דבמחיצת ערב שרינן י"ז א' מדין הואיל והותרה, ע"כ אין ההיתר כיון שחל על המחיצה שם מחיצה, אלא טעמא התם דאף בליכא לדיירי מקרי מחיצות שפיר ואינו אלא איסור בעלמא, ובוה ניחא דברי התו"ש שהביא במ"ב סי' ש"ס סק"ה שאסור לטלטל ממחיצות ערב לכרמלית, ותמה עליו בחזו"א מ"ש מכל רה"י שהוא כרמלית דרבנן, שמותר לטלטל הימנו לכרמלית [ולדברינו א"ש לפי שאי"ז חסרון במחיצות, וע"כ לא דמי לכרמלית שזה איסור אחר], אך י"ל דמ"מ השתא דאסרו חכמים, שבדינה ככל כרמלית, ושוב יהא מותר לטלטל מינה לכרמלית]. אבל הכא שהי' הלחי רחב ד"ט מי נימא דמהני גם הסמיכה עליו נמי לענין פס, או דנימא דבעינן סמיכה לשם פס, דמקודם היתה מספקת סמיכה עליו בעובי כל שהוא והשתא בעינן לד"ט, אך אפשר דמ"מ כיון דסמך חיילא הסמיכה על כל הד"ט].

ובעיקר נידון הגרע"א אם בעינן לדעת רש"י בפסים סמכו מבעו"י יש לדון מכמה אנפי, ותליא בדין ספיקא דרבנן לקולא, ובדין תרי קולי דסתרי אהדדי ויבואר במק"א.

סימן ג' בסוגיא דנראה מבחוץ (לסי' שס"ג)

ענף א' ביאור סוגיית הש"ס לגבי קטנה שנפרצה לגדולה

מחלוקת רש"י ותוס' בגדר נראה מבחוץ ובביאור ד' הגמ' דכותלי גדולה הווה לחי הנראה מבחוץ לחצר הקטנה

א. דעת רש"י דנראה מבחוץ מהני בין כשעשה הלחי בחלק מרוחב הדופן הרחוק מהמבוי כזה (צורה א') ובין כשעשה בחלק מרוחב הדופן הקרוב למבוי כזה (צורה ב') וכן דעת רשב"א וריטב"א ורבינו פרץ, אבל דעת תוס' והרא"ש דצורה א' מהני וצורה ב' לא מהני, וטעמא דמילתא משום שהעומד כנגד הפתח אינו רואה את הלחי. ומשמע במ"ב דקיי"ל כתוס' והרא"ש.

והנה תוס' הוכיחו דלא כרש"י מהא דמקשינן בקטנה שנפרצה לגדולה דלשתרי מפאת לחי הנראה מבחוץ, ומשני דנכנסין כותלי קטנה לגדולה, ואכתי לישתרי דכיון דנכנסין הווה ליה כאילו היה כזה (צורה ג') ואכתי לישתרי דמה לן צורה ג' ומה לן צורה ב', דהרי יש לחשוב את קו"א כעובי הדופן. ויעויין ברשב"א בחידושי ובעבודת הקודש שכ' דכיון דהווי טפי מג"ט הלכך לא מהני, ובלי זה מהני.

והקשה מהרש"א הא מ"מ מוכחא מהגמ' דכזה (צורה ד') הווי לחי מדמקשינן דלישתרי קטנה מחמת נראה מבחוץ, והתינוח לרש"י [א"ש דג"ז בכלל נראה מבחוץ אף שכנגד הפתח לא רואים לחי ונראה כעובי הדופן, ומשום דסוכ"ס העומד מאחורי הכותל במקום שסימנתי חץ רואה שזה לחי], אך לתוס' תיקשי [דהרי לדידהו בעינן שיהא ניכר עכ"פ לעומד כנגד הפתח, וזה לא שייך בצירוף הנ"ל וא"כ מאי מקשינן].

ותי' מהרש"א דהתם מהני משום מיגו דמהני לגדולה [וסברא דמיגו אשכחן לגבי לחי יותר מד"א, דהקשה הרשב"א בדף י' ע"א בהא דמקשים [דכותלי גדולה] יועיל לקטנה מדין נראה מבחוץ, אימא דאיירי טפי מד"א דלא מהני, וכתב דא"ג דמצי לשינוי, והביא בשם רבותינו הצרפתים דמהני סברת מיגו להכשיר נמי לקטנה].

ובנימוקי הגר"י כתב דל"ק קו" מהרש"א [דמה שהקשו בגמ' דליהווי כנראה מבחוץ ונתיר את הקטנה הוא משום] דהתם דמי לצורה ג' הגדולה כזה (צורה ה').

בענין לחי הנראה מבחוץ כמין "ת" אליבא דתוס'

ב. והנה נמצא דגם למהרש"א וגם להגר"י צורה ד' הנ"ל לא מהני לתוס', וכ"כ בחזו"א סי' ס"ז ס"ק י"ג, ונחלק על הקרבן נתנאל דלא כתב כן.

אמנם בתשו' רמ"א סי' ק"ו ובקרבן נתנאל עירובין פ"א סי' י"א אות ת' כתבו דצורה ד' מהני [אפילו] לתוס' [וכד' הק"נ איתא בריטב"א דמהני, אך עיין בריטב"א דהוא ס"ל כרש"י].

נפק"מ בין מהרש"א לנימוקי הגר"י שחלקו מהו הלחי בקטנה שנפרצה לגדולה

ג. והנה נפק"מ בין טעמא דמהרש"א לטעמא דהגר"י אם יהא כזה (צורה ו') דהיינו שבגדולה יש פירצה מצדה, דלטעמא דהגר"י לא מהני דאין הלחי דבוק לכותל, וקיי"ל לחי שהרחיקו ג"ט מהכותל פסול [ע"י סי' שס"ג סעיף ו'], ולמהרש"א מהני משום מיגו דהגדולה שריא, ולא מפאת לחי אלא מפאת עומ"ר [וממילא נאמר מיגו דהנהי לגדולה יחשבו לחי לקטנה, ומיירי כשהפירצות פחות מ"אמות והמשך הדופן מרובה על הפירצה, דע"ז כל החצר הגדולה נחשבת גזורה].

ג' שיטות בד' תוס' בביאור קושיית הגמ' בקטנה שנפרצה לגדולה ד. נמצא ג' שיטות בתוס', למהרש"א צורה ד' לא מהני, וקו' הגמ' מצד מיגו להגר"י [ג"כ] צורה ד' לא מהני, וקו' הגם מפאת כותלי הגדולה [דהיינו כותלי האורך וכנ"ל צורה ה' דדמי לצורה א'] לרמ"א וק"נ צורה ד' מהני [וזהו קושיית הגמ' דע"י כך יועילו כותלי גדולה להיות לחי לקטנה וכצורה ד'].

אין להקי' על נימוקי הגר"י דכותלי הגדולה אינם כנגד כותלי הקטנה דחודם הפנימי מתיר (ויברר ד"ז)

ה. והנה התוס' כתבו בדף ט' ע"ב ד"ה ולרשב"ג דנראה מבחוץ דמהני להתיר אף בחודו החיצון רק כשחודו החיצון כנגד הדופן השני²⁶, ומשמע דמ"מ חודו התחתון מהני, וזה חידושא דלכא"ו בחודו התחתון ליכא לחי, וכל הלחי מפאת ההמשך, וזה אינו כנגד הדופן, ומ"מ משמע בתוס' דמהני, וכ"ה בשו"ע סי' שס"ג סי"ג [ועיי"ש במ"ב] דמ"מ מחודו הפנימי שרינן.

והלכך אין לסתור דברי נימוקי הגר"י דהלחי מחמת כותלי הגדולה, ותיקשי דכותלי הגדולה לא הווי כנגד דופן החצר הקטנה דלית לן בה דחודו הפנימי מתיר.

והנה העירוני דאם נימא כהגר"י א"כ הא התוס' הוכיחו דסגי בפס משהו מסוגיין דמקשים דלישתרי בנראה מבחוץ, ואם נימא דהפס הוא המשך החצר [לצד האורך] הא שם איכא טפח, ונהי דע"כ המתיר הוא החוד הפנימי, דהחיצון אינו כנגד החצר הקטנה, מ"מ הא טפח דמימין ושמאל מאי אהני לן. וי"ל דמ"מ כיון דעל ידי מקומו נעשה הפס, וכמומיה שזה פשוט²⁷.

ענף ב'

בסוגיית הש"ס בענין מבוי שרצפו בלחיים

ב' פירושים ברש"י ברצפו ד"א אם מתיר מחודו הפנימי לפנים

א. אמרינן בגמ' בדף ט' דמימרא דר' יוחנן [דמבוי שרצפו בלחיים] דתליא ברשב"ג ורבנן לא תקשי לרבא [דאמר דבין הלחיים אסור], משום דהנידון אם הווה לחי טפי מד' אמות [ולא לענין עד היכן אפשר לטלטל], ומקשינן בגמ' דהווי נראה מבחוץ ואכתי יש להתיר, ולרש"י מיירי דהווי כצורה ב' [הנ"ל ענף א'], ולתו' דהווי כצורה א' [שם], ומשני דר' יוחנן לשיטתו דנראה מבחוץ לא מהני.

וכתב רש"י ב' פירושים, לפירוש אחד הווי הלחי כמאן דליתא, ואינו מתיר אף מחודו הפנימי, ולאידך פירושא מחודו הפנימי מיהא מתיר.

מ"מ בהשיטות דהמחלוקת מחודו החיצון הא הו"ל בין הלחיים יותר מדע"ד טפחים

ב. והק' הרב חיים מאיר הורוביץ, דאם לחודו הפנימי מתיר אפי' בד"א [א"כ בהכרח דכשפחות מד"א מתיר הכוונה מחודו החיצון, דהרי זה כל המחלוקת אם מתיר מחודו החיצון או לא, דמחודו הפנימי לכ"ע מתיר, וצ"ע דכפחות מד"א] ליתסר [משום] דהו"ל בין הלחיים, והווי טפי מדע"ד [טפחים] דמודה רבא [עיי"ש בסוגיא ט' ברש"י תו'], אלא א"כ [נאמר דהך פ"י ס"ל] כשיטת רמב"ן דלרבא [ס"ל] דלר"י אפילו טפי מדע"ד דבטל לבפנים, אך ד"ז לא יעלה ארוכה, דא"כ אף בטפי מד"א כיון דשרינן מחודו הפנימי [להך פירושא ויתבטל מחודו החיצון לבפנים], אך זה י"ל דדעת רמב"ן [דלא שרינן מחודו החיצון ביותר מדע"ד טפחים] רק בצירוף הא דחודו החיצון [והיינו שמחמת שבטל מתיר חודו החיצון], וזה לא שייך בלחי טפי מד"א [שאינו יכול להתיר כלל]²⁸.

תירוץ עפ"י יסוד דבעינן דע"ד שכל הדע"ד בגובה שווה

ג. וי"ל דאיירי שהוא טפי מד"א, ומ"מ ליכא דע"ד [ולא מפאת דהלחיים סמוכים לדופן פחות מד"ט דזה הווי כסתום, וכמ"ש במק"א לענין קושיית הגאון יעקב דקתני פחות פחות מד"א], אלא דיש גובה טפי מג"ט ותליא בכל התורה שאם גבוה טפי מג"ט פחות מ"ט ממעט לענין סוכה ולענין מוזהר ולענין רה"י.

מאי קשיא ליה על הגר"י ז"ל, ובעיקר ד' רבינו ז"ל הנה נר' כוונתו דהתו' הוכיחו דסגי בכל שהוא, ויל"פ משום דסוכ"ס המתיר הוא רק חוד הפנימי של כותלי האורך, ועדיין יל"ע מאי שקוי"ט בגמ' מה אורכם של הפסין הנוטין לימין ולשמאל של כותלי הקטנה, דהיינו כתפי הכותלי הקטנה המסומנים בחץ זה* וע"ז תי' רבינו דסוכ"ס ע"י מקומם נעשה הפס בכותלי האורך, והם הנותנים חשיבות לחוד הפנימי של כותלי האורך, וזה עפ"י מה שביאר לעיל דענין השיעור בלחי אינו שיעור כמה נצרך לגדור, אלא שיעור של חשיבות שיהא פס חשוב, [וכבר העיר בעיקר סברא זו בשונה הלכות סי' שס"ג דין ל"ב בהערות שבסוף הספר עיי"ש], אלא שיותר היה נוח אם אפשר דאדרבה שכוונתו דהתו' כתבו להוכיח מכאן שצריך טפח וחזרו לדחות ממק"א, עיי"ש בתו', וע"ז הק' דהיכן הטפח, ומה איכפ"ל באורכם של כתפי הכותל הקטנה, וע"ז תי' ליתן חשיבות לחוד הפנימי של כותלי האורך, אלא שא"כ צריך לתקן הלשון, והאמת אומר כי סוף דבר לא ברור לי תוכן הערה זו, והשארתי מילה במילה כלשונו של רבינו ז"ל, ואקווה שיבואו אחרים ויעמידונו על האמת בכוונתו.

28. א.ה. עי' חזו"א סי' ס"ז ס"ק ד', וד"ק, ובעיקר הקושיא הנה לענ"ד יהא אפשר לומר דשטח חשוב כזה של ד"א שהוא כמבוי שלם לעצמו, שזה שיעור מבוי בסוגיא בדף ה', אינו בטל לבפנים, ונעשה כב' מבוואת שלחיצון אין לחי ורק לפנימי, וק"ל.

24. א.ה. הערת רבינו כאן היא על ג' הדרכים האחרונים שכתב לעיל לדחות ד' הגרע"א ולפרש מתני' באוקימתא, ולפ"ז אי נימא דלא כהגרע"א נצטרך לומר דמתני' לא מיירי בכל גוונא, וא"כ תקשי איך יכול רב חנינא להביא ראיה, דהא בלא"ה משנתנו לא מיירי בכל גוונא, וכמו שמבאר רבינו בהמשך דבריו, ודו"ק.

25. א.ה. הנה מקבלי פרס חשיבי כב' בתים לגבי שם מבוי כמפ"ו בסי' שס"ג סכ"ו, אלא שקבלת פרס מיקרי ג"כ ב' בתים לגבי ישראלים במקום נכרי, משא"כ תפיס"י, עי' רמ"א ריש סי' שפ"ב, וכיון דחשיבי כא' ועדיפא מעירוב או קבלת פרס דאינהו כב' שיש להם עירוב דמי ולא חזד ממש, ומש"ה מספק"ל לרבינו דין תפיס"י לגבי שם מבוי אי כב' בתים אי כבית א'.

26. א.ה. הכוונה דבעשוי כזה* א"א להתיר רק עד חודו הפנימי, ובעשוי כזה** אפשר להתיר עד חודו החיצון.

27. א.ה. כפי הנר' כוונת רבינו וצ"ל לד' התו' בדף י' ע"א ד"ה ושני עיי"ש, אך צ"ע דעיי"ש היטב דאדרבה ס"ד דתוס' ללמוד מסוגיין דבעינן טפח ולא דסגי במשהו, ועוד צ"ע שנידון הסוגיא שם כלפי הפסין עבור החצר הגדולה, ולא בדיני הפסין עבור החצר הקטנה, דזה ודאי שעבור החצר הגדולה אנו דנים בשני הפסין שבקצות כותלי אורך הקטנה, ובוה דנו מהו השיעור, אך אה"נ דהפסין הנידונים כלפי החצר הקטנה י"ל דהם כותלי אורך הגדולה שהם ממ"נ ארוכים הרבה, וע"ז לא שקוי"ט כלל בתו' ובסוגיין בשיעורים, וא"כ לא ידענא

וה"נ חזינן בחזו"א עירובין סי' ק' ס"ק כ"ח דמספקא ליה בהא לענין ד"א על ד"א [לכאן הכוונה למה שנחטף שם לגבי בית דע"ד שיש בה ספסלים קבועים אי ממעטים מד"א].

ושמעתי מהגר"א הורביץ ז"ל בעמ"ס דבר הלכה דהיתה לו סוכה שהע"ז היה משני גבהים, והי' גבוה אחד מחבירו טפי מג"ט, ושאל להחזו"א ואמר לו שיבנה בימה מעץ על הרצפה, וא"צ ששווה לגמרי וסגי בפחות מג"ט, ואף אם הווי רק פחות מג"ט גדולים סגי דלא חיישינן לקטנים, ומיהו צ"ע להפוסקים בסי' שני"ח ס"ב וסוף סי' שע"ב וסי' תרל"ג סק"י דבעינן ביטול לעולם, ואולי כיון דהדין לא ברירא דלא מצרפין השטחים מקילים לסמוך על הפוסקים דסגי ביטול לשעה, ועיי'.²⁹

ומעתה בכה"ג ליכא דע"ד [והיינו באופן שקרקע שבפתח המבוי מחולק לבי גבהים ואין שטח דע"ד], וי"ל דהכא לכו"ע [בעינן שהיו שטח שווה] דשאני דע"ד דחזינן בעירובין דף ע"א ע"א [בעמוד שתקע בו יתד] דמיעטו ביתד [כיון דלא ניחא תשמישתיה, וגם מאן דפליג] אינו אלא משום דאי בעי מנח מידי, [וש"מ דבעינן דליהווי מקום דע"ד הראוי להשתמש בכלו, וע"כ צריך שיהא שטח שווה]²⁹.

אבל אינו מעלה ארוכה, דא"כ גם בלחי טפי מדי' אמות יש להתיר, דנהי דלא הווי לחי אך בין הלחיים דשרינן היינו משום דהווי מק"פ, וא"כ הדרא קושיא לדוכתא [דה"נ כיון שאינו מקום דע"ד כיון שאין הקרקע שווה בגבהו ד' טפחים על ד' טפחים, הו"ל מק"פ, ואפילו שאין שם לחיים כלל הווי מק"פ, דהרי סוכ"ס הוא מוקף ג' מחיצות ואינו רה"ר אלא פרוץ לרה"ר, ופחות מדע"ד הפרוץ לרה"ר נידון כמק"פ].

ומ"מ אהני לן הך תירוצא לקושיית הגאון יעקב מפחות פחות מג"ט, דע"כ יש דע"ד [ולנה"ל י"ל] דמשכח"ל דלא יהא דע"ד ולא יהא סתום [והיינו באופן הנ"ל שאין השטח שווה בגבהו וכניל אות ג'], וע"י בתוס' רבינו פרץ בשם הר"י מקינון שכ' ליישב קו' תוס' דילמא יש דע"ד מדכתיב פחות פחות מד"ט, ולא זכית להבין דבריו עיי"ש.

תירוץ נוסף לקושיא הנ"ל

ד. והנה בהאי קושיא אחד פירושא ברש"י דברצפו בלחיים והוי טפי מד"א, מ"מ מחודו הפנימי מותר, דתיקשי דלענין בין הלחיים [דהיינו בין חודו החיצון לפנימי] בלא"ה מתסר דהו"ל כרמלית דהווי טפי מדע"ד [וא"כ במאי קמיפלגי רבי ורשב"ג אליבא דר' יוחנן אליבא דהך פירושא], קאמר הרב השואל ליישב, דהלחי שרצפו והווי טפי מד"א יוצא מן המבוי, ובתוך המבוי יש פחות מדע"ד וא"כ הו"ל מקום פטור, ואינו פתוח לכרמלית אלא לרה"ר, ואע"פ שיוצא הלחי לרה"ר, ואע"פ שיש בין לחי לחי פחות מדע"ד, מ"מ יש הילוך רבים [ונידון כפתוח לרה"ר]³⁰.

סימן ד'

בענין ספיקא דרבנן לקולא בספיקות במבוי (לסי' שס"ג)

ספיקא דעצבות או שוחקות אי אולנין לקולא בדרבנן [ובענין ספיקות שיעקין בדאו]

א. קי"ל דבנידון אמות עצבות או שוחקות אולנין לחומרא ואף במילי דרבנן, והובא דהקשו רבנן בתראי אמאי לא נימא ספיקא דרבנן לקולא, וכ' בביה"ל סי' שס"ג סעיף כ"ה בשם התוספת שבת דזה חשיבא ספק דחסרון ידיעה.

ובערור השולחן סימן שס"ג כ' ליישב בענין אחר [עיי"ש], ובמנח"ח מצוה שכ"ה כ' דכיון דהספק הוא בדאו [אולנין לחומרא]. והנה תי' המנח"ח י"לע בו, דחזינן בכמה דוכתי דבספיקות אולנין בדאו לחומרא וברבנן לקולא, ע"י בתשובות הגרעק"א קמא סי' מ"ט וסי' ס"ד, אמנם התם בספק במציאות, והכא בספיקא דדינא, וס"ל למנח"ח כיון דהנידון בסד"ד חשיבא שיעקין הספק בדאו.

אך גם בזה מצאנו דאף שהספק בדאו מקילים בדרבנן כגון בטבלה שאין לה לבזבזין, אם הווי צירוף סל אמרינן דבחלת א"י לחומרא ובחלת חו"ל לקולא [יעוי' יו"ד סי' שכ"ה ש"ך ס"ק ב], ואולי נימא דחלת חו"ל קיל טפי [משאר דינא דרבנן], ואכתי הא חזינן

דבזה"ו לקולא אף בא"י [משום דהווי סד"ר אף שיעקר הספק בדאו ואף שזה ספיקא דדינא].

בענין ספק במציאות במבוי ואי הווי דבר שיש לו מתירין

ב. והנה יש לעיין בספיקות דמבוי שהם ספק במציאות אם נימא ספיקא לקולא ד"ל דהו"ל דבר שיש לו מתירין, דיטלטל למחר, ובצ"ל בספחים דף ט' כתב דדבר שאפשר לעשות גם היום וגם מחר לא הווי דשיל"מ, [וה"נ לפי"ז הכא א"י דשיל"מ דרוצה לטלטל גם היום וגם מחר], אך אין הדבר מוסכם, וגם הנו"ב עצמו במהדורא תנינא או"ח סי' ע"ד כ' דמתוס' עירובין דף נ"ב מבואר דלא כדבריו.

[ועי' בספר דלתי תשובה יו"ד סי' ט' ויו"ד סי' ק"ב שהאר"ך בזה, ובפרי חדש יו"ד סי' ק"ב סק"ו ובדרכי תשובה סי' ק"ב ס"ק ל"ז].

בענין ספק דרבנן בדשיל"מ בספיקא דדינא ובספק במציאות

ג. והנה בסי' שט"ז ס"ג איתא במ"ב לדינא דהט"ז דבמקרה [שרוצה לסגור כל] וספק אם יש זבוב [בכל]. יש להקל מפאת דבר שאין מתכוון ואין כאן פס"ר, ודן המ"ב דבספק לשעבר חשיבא ספיקא דלהצד שיש זבוב הווי פס"ר, אך כתב דבל"א יש להקל מפאת דהווי ספק דרבנן, כיון דזבוב אין במינו ניצוד [ואינו אסור אלא מדרבנן], ותקשי דהא הו"ל דבר שיש לו מתירין, וזה כבר ספק במציאות.

ומהאי דקיי"ל בכל דוכתי דמקילים בספק בכרמלית, כגון בהך דשבת דף ס"ה דמספק"ל אם מקילים לפרוף אגוז, וקיי"ל בסי' ש"ג דברה"ר אסירא ובכרמלית שריא, אינו ענין לנידון יש לו מתירין כיון דהווי ספיקא דדינא, ובוזא ליכא לדין דבר שיש לו מתירין, וע"כ לא קשיא לן אלא בהך דזבוב דהווי ספק במציאות.

בענין דבר שיש לו מתירין וסופו לחזור

וליאסר אי מיקרי דשיל"מ

ד. ואמנם תליא נמי בדבר שיש לו מתירין אבל סופו לחזור ולהאסר, דמה"ט שרינן בחמץ משש שעות ועד הערב דבטל אף מין במינו, ולא אמרינן דהווי יש לו מתירין כיון דנאסר לשנה הבאה, אך מצאנו בזה סתירה דבהשמטות לתשו' הגרעק"א קמא סי' ל"ז כתב דרק בביטול ברוב [לא נחשב כה"ג לדשיל"מ] ולא בספיקא דרבנן [דבזה גם כה"ג חשיבא דשיל"מ], ובתשו' קמא סי' כ"ו דאף לגבי ספיקות מהני הך סברא שלא ייחשב דשיל"מ.

הוכחה מגמ' לענין ספק במציאות בספיקות במבוי

ה. ובאמת יש גמ' ערוכה לכאן בעירובין דף ה' ע"ב דאמרינן במבוי ספק דרבנן לקולא אף בספק במציאות. וצ"ח בכל זה.

סימן ה'

בפלוגתא דר"י ורבנן אי אתו רבים ומבטלי מחיצות (לסי' שס"ד)

פלר דר"י ורבנן ואיך ההלכה, ובאיזה אופן פליגי

א. בענין אתו רבים ומבטלי מחיצות, הנה לענין פסי ביראות פלוגתא ר' יהודה ורבנן, לר' יהודה אתי רבים [ומבטלי מחיצות] לחכמים לא אתי רבים [לבטל מחיצות], ולהלכתא, דעת רמב"ן רשב"א ריטב"א ר"ן דהלכתא כר' יהודה, וכ' רמב"ן שכ"ד הר"ף, ודעת הרמב"ם דהלכה כחכמים.

ובשו"ע [סי' שס"ד]³¹ מייטינן דאתו רבים [ומבטלי מחיצות] [וכמוש"כ שם בביה"ל בד' השו"ע], ובבית אפרים סי' כ"ו פסק כחכמים [דלא אתו רבים לבטל מחיצות], וכ"כ בחזו"א סי' ק"ז סק"ד.

וכ"ז באיכא ד' מחיצות, וה"ה באיכא ג' מחיצות והווי עומד מרובה תליא נמי בהאי פלוגתא. ולענין ב' מחיצות ולחי מבואר [בדף ו' ובדף כ"ב] דבזה ס"ל לחכמים דאתי רבים ומבטלי מחיצות, ופליגי אדר' יהודה דס"ל דמהני מפאת דאיכא שם³² ב' מחיצות.

ולענין צוה"פ כתבו תוס' דף ו' ע"ב דבזה לכו"ע אתו רבים [ומבטלי לצוה"פ], וברשב"א בדף ו' ס"ל דבצוה"פ לא אמרינן אתי רבים.

אי בעינן תורת רה"ר לבטל מחיצה [ובד']

הבית אפרים בד' הר"ף

ב. והנה יש לעיין בגוונא דאמרינן אתי רבים, אם הכוונה דהרבים קא עבדי דליכא מחיצה [וממילא נעשה רה"ר], או כיון דנעשה ע"י בקיעת רבים רשות הרבים משו"ה ליכא מחיצות, ונ"מ בזה דהנה רה"ר בעיא ט"ז אמה ושלא יהא מקורה, והשתא י"לע בליכא ט"ז אמה או במקורה ויש בקיעת רבים, דאי נימא דמבטלי מחיצות א"כ פקע מינה שם רה"י אע"ג דלא הווי רה"ר, ויהא מה"ת מקום פטור, ומדרבנן כרמלית [אבל אם בעינן שיחול שם רה"ר וזהו דמבטל את המחיצות, א"כ הכא דלא נעשה ר"ה לא יתבטלו המחיצות וישאר רה"י].

והנה אשכחן בזה פלוגתא רבנן בתראי, דבחזו"א או"ח סי' ק"ז סק"ב כתב דדווקא כאשר עבדי רה"ר [הוא דמבטלי למחיצות], אבל לא להפקיע דין רה"י ולמיעבד לה מקום פטור [כאשר אין בכחם לאשווי לרה"ר], וראייתו מהא דמבוארת המפולשין דאמרינן [בדף ו' ע"ב] דמהני צוה"פ ולחי, והרי רבים בוקעים [שם] וא"כ יתבטל האי תיקון, ולפי"ז כתב דכל היכא דלא הווי רה"ר הוי שפיר רה"י.

ובבית אפרים או"ח סי' כ"ו ד"ה וממ"ש פסיקא ליה דדינא דבקיעת רבים אפי' כשליכא ט"ז אמה, ומשום הכי תמה על רמב"ן דס"ל בדעת הר"ף כר' יהודה, דהא בגמ' מותבין אמתני' דטהרות דחצר שרבים נכנסים ויוצאין בה הווי רה"י, דנימא אתי רבים וכו', ומשני דאתי כרבנן, אבל כר' יהודה לא אתיא, דאע"ג דלא ניחא תשמישתיה דהא מסקינן דלר' יהודה אתו רבים ומבטלי אפילו תל המתלקט [דלא ניחא תשמישתיה, עכ"ד הגמ', ומעתה תמה הבית אפרים הר"ן הר"ף אייתו להך מתני' דהווי רה"י, אלמא דפסק כרבנן, וכ' בבית אפרים דלכאן י"ל דהר"ף [מוקים למתני'] בליכא ט"ז אמה, ומשו"ה לא אתי רבים וכו' [ואפי' לר' יהודה] [ולא ביאר דא"כ מאי קושיית הגמ' [ומדוע הוצרכנו בגמ' להעמידה כרבנן, ולא מוקמינן למתני' כר"י ובליכא ט"ז אמה]], אך כתב דזה אינו דוודאי אף בליכא ט"ז אמה הווי רה"י³³.

ועוד כתב דאיירי מתני' גם באיכא ט"ז אמה דאיירי בכל גוונא [וכן כשהר"ף העתיק נתכוון להעתיקו בכל גוונא, וללמדנו שבכל גוונא הווי רה"י וכרבנן ודלא כר"י].

ובחזו"א דס"ל דדינא דאתי רבים וכו' [לא נאמר] רק היכא דעבדי רה"ר, באמת כתב דהך דחצר איירי בשנעשה רה"ר ע"י הבקיעה עיי"ש.

להסוכרים דבעינן תורת רה"ר לבטל המחיצה

י"לע איך יתכן מקום שייחשב רה"י למ"ד לא

אתו רבים וכו' ורה"ר למ"ד אתו רבים

ג. והנה אם נימא דדינא דאתו רבים רק כדמשווי לה רה"ר, והך דחצר צ"ל דמיירי בט"ז אמה, והו"ל פירצה יותר מ' [וא"כ אמאי קרי לה רה"י למ"ד דלא אתו רבים וכו', דהא יש פירצה יותר מ'], וכי תימא [דמיירי] ברה"ר שנעשית צרה [ולא בט"ז אמה אלא בפחות מ'], וע"כ למ"ד דלא אתו רבים נידון כרה"י, ולמ"ד דאתו רבים נחשב לרה"ר אף שאין בו ט"ז אמה [וכתוס' בעירובין דף ו', הא אין הדין מוסכם בדברי קמאי, ע"י בתו' שבת דף ו' דפליגי ע"ז וכמ"ש במ"ב סי' שמ"ה בביה"ל [סעיף ט'] ד"ה י"ג, וכי תימא דמיירי בצוה"פ הא לרב לא מהני צוה"פ ביתר מ', אלא צ"ל דמוכח מכאן דפירצת יותר מ' מדרבנן, ואף דינא דרב בצוה"פ ביותר מ' רק מדרבנן, אך באמת אינה ראייה, ד"ל דבבית אמה ורק הגיפופים ממעטים לפחות מ' [וע"כ למ"ד דלא אתו רבים ומבטלי מחיצות נעשה תוך המחיצות רה"י, ולמ"ד שהמחיצות נתבטלו נעשה תוך המחיצות רה"ר, אכן בבית אפרים מעמיד בפירצה ט"ז אמה, וכפי שיטתו דפירצת יותר מ' אינו אלא מדרבנן]³⁴.

והנה אם איירי בט"ז אמה הרי מדרבנן לא הווי רה"י מחמת פירצה יותר מעשר, וכתב בבית אפרים דהכוונה [במתני' ובר"ף] לרה"י מה"ת, אך נתקשה דפלוגתא אמוראי עולא ורב אשי [בשבת דף ו' ע"ב] אם שייך לומר רה"י על היכא דלא הווי רה"ר [עיי"ש לגבי בקעה, דעולא מפרש דקרי לה רה"י לפי שאינה רה"י ורב אשי פליג, וא"כ תקשי לרב אשי האידן כאן מיקרי רה"י כשמדרבנן לא הווי רה"י].

ויישב לנכון דלק"מ דשייך לקרות רה"י אם מה"ת הווי רה"י ורק מדרבנן הווי כרמלית, וכדמוכח התם [בגמ' בשבת] דרב אשי

לעמוד פחות מד"ט קשה לומר דמיקרי דניחא תשמישתיה, ואולי מיירי במהלכים, והו"ל הילוך ע"י הדחק דשמייה הילוך, עיי"ש בסוגיא.

31. א.ה. לכאן כן מבוי גם בסי' שמ"ה סעיף ז' דכשיש חומה ויש פילוש משער לשער נידון כרה"ר, ולר"י אינו רה"ר כמבוי בגמ' בדף כ"ב לגבי חצר שרבים בוקעים בה, עיי"ש.

32. א.ה. נקדתי בקמץ משום דכוונתו לב' מחיצות גמורות ולא לשם מחיצות, דר"י לא סגי ליה בזה, ע"י בסוגיא כ"ב.

33. א.ה. לכאן צ"ל "לא הווי רה"י", דהיינו שהוא חולק על החזו"א וס"ל דגם בליכא ט"ז אמה ובטלי רבים למחיצה לענין שלא יהא רה"י, א"כ שוב מוכח דר"ף דפסק שזה רה"י ס"ל כרבנן, וכדעתו לעיל סק"א לפסוק כחכמים.

34. א.ה. כל קטע זה היה כתוב בתוך הדברים בסוגריים ובקיצור, אך מצאנו במק"א שכתוב כלשון שהעתיקתי, והדפסנו כאן כפי שהיה כתוב שם שהן הן הדברים.

מוקי לה בקרפף [יותר מביס] שלא הוקף לדירה, שהוא מדרבנן [מה] שאסור לטלטל שם [ומהית' הווה רה"י ומשו"ה קרי לה רה"י, עיי"ש], אלא [דבלישנא דמתני'] אזלינן בתר דאוי'. [ולא השיג רב אשי רק דבר שאינו רה"י לא מה"ת ולא מדרבנן לא שייך לקרותו רה"י מחמת שאינו רה"י מה"ת, ומדרבנן נידון בהלכות רה"י מדרבנן (דהיינו כרמלית)].

יבר שכבר נחלקו בזה רבותינו הראשונים ויבר טעמא דמבואות המפולשין לא נתבטל צוה"פ ע"י בקיעת הרבים

ד. והנה תקשי אבית אפרים מראיית החזו"א ממבואות המפולשים לרה"ר דמהני בהו צוה"פ, ולא אמרינן אתו רבים ומבטלי, אמנם עיין ברבינו פרץ הנדפס מחדש על עירובין דף ע"ב ד"ה הק', דקאמר להדיא דאמרינן בקיעת רבים אף היכא דלא הווה רה"ר, כגון דליכא ט"ז אמה [דמהני] לבטל רה"י [נמפורש בדבריו כהבית אפרים], וצ"ל דמבואות המפולשין לא חשיבא הילוך הרבים כל כך.³⁵

ובחידושי הר"ן הנדמ"ח על עירובין דף כ"ב ע"א בד"ה הכא מבואר דדינא דאתי רבים רק היכא דמשווי רה"ר, ושזהו טעמא דמבואות המפולשין לרה"ר, והביא דהק' בפסי ביראות דלא הווי רה"ר דאין בתוכם ט"ז על ט"ז, וכ' דליק' דבטלו מחיצותיהם, וכוונתו דהלכך שפיר יש ט"ז [דמצטרף לכל הרחוב שמסביב שאין המחיצות מפסיקות דכמאן דליתנהו], משא"כ במבוי [שב' מחיצות אורך המבוי וודאי לא נתבטלו, והמבוי מקום לעצמו ואין מצורף למחץ למבוי, ולא נעשה רה"ר כשאינו רחב ט"ז אמה, וכיון שלא יעשה רה"ר תו לא מבטלי רבים הבוקעים להצוה"פ].

והנה ברמב"ן בדף ג"ט כתב לפרש הא דלרבי יהודה מהני לחי וקורה במבואות המפולשין, דאינו רחב ט"ז אמה והו"ל רה"ר [רק] מדרבנן, ומהו דייק בביה"ל סי' שמ"ה [הנ"ל] דהרמב"ן לית ליה דינא דתוס' עירובין דף ו' [דאיכא רה"ר בלי ט"ז אמה, ברה"ר] המתקצרת, ועלה קאמרי רבנן דאין מערבין רה"ר בכך, חזינן דגם ככה"ג אתי רבים ומבטלי מחיצות, ולכאוי' [מבואר דס"ל] כרבינו פרץ, והר"ן לשיטתו דכתב כתוס' דאיירי ברה"ר המתקצרת, או בלחי ארוך שממעט יותר מ' [ולולי הלחי היה רחב ט"ז אמה, ולרבנן דאתי רבים ומבטלי לחי נעשה באמת רה"ר, ומשו"ה בכחם לבטל המחיצה, אך לר"י דלא מתבטל נידון כרה"י דאין כאן פירצה יותר מ' דהלחי נשאר במקומו].

נפק"מ מכל הך פלוגתא לענין תיקון ע"י צוה"פ והמסתעף

הנה בעיקר מחלוקת הפוסקים אם אתו רבים ומבטלי מחיצות, היכא דיש שם ד' מחיצות וכן בג' מחיצות ועומ"ר, דלהרמב"ם וסיעתו הווה כרמלית ובפירצות יותר מ' דלא אמרינן עומ"ר, וכד אמרינן דיותר מ' [במקום עומ"ר אינו אלא] מדרבנן. ולרמב"ן וסיעתו הווה דאוי', הנה נפק"מ אם יועיל צוה"פ ברוח רביעית, דלרמב"ם דהווה רה"ר תועיל צוה"פ מפאת דלא אתו רבים והו"ל רה"י מה"ת, וצוה"פ לא תתבטל מכח אתו רבים, כיון דהווה רק תיקון ברוח רביעית, ובשם ד' מחיצות לא אמרינן אתו רבים [ואין זה עניין לפלוגתת ר"פ והר"ן] [דפליגי במבואות המפולשין דבקעי רבים ולא נעשה רה"ר אי מתבטל הצוה"פ, דהכא] גם לרבינו פרץ אתי שפיר [שהרי הם נחלקו למ"ד דאתי רבים ומבטלי מחיצות, והרמב"ם פוסק כמ"ד דלא אתי רבים ומבטלי מחיצות], ולרמב"ן דהווה רה"ר נשאר רה"ר אף בעשה צוה"פ [שהרי כיון שהרבים ביטלו את המחיצות ונעשה רה"ר אין

מערבין רה"ר בצוה"פ, ובאופן שלא נעשה רה"ר אי הרבים יבטלו לצוה"פ תליא בפלו ר"פ והר"ן].

ולענין אם יהא מותר לטלטל מהאי רחוב דהווה ספק רה"ר ספק כרמלית לכרמלית, יש להקל דהווה ספק דרבנן. [ותליא בדין ספק בדאי לענין דינים דרבנן, עי' בזה בתשו' הגרעק"א סי' כ"ו וסי' ל"ז].³⁶

ודעת החזו"א דנקטינן לדינא כדעת הרמב"ם וסייעתו, וכדהאריך בזה בתשובות בית אפרים [וכנ"ל סק"א].

ענף ב'

בשיטת ר"י כיצד מערבין רה"ר³⁷

ב' מחלוקת בין ר"י לרבנן: א. בשתי מחיצות דבקעי רבים ביניהם. ב. בשם ד' מחיצות דבקעי רבים בתוך המחיצות

בשבת דף ו' ע"א דעת ר' יהודה דמה"ת סגי בב' מחיצות זו כנגד זו ואפילו כאשר יש בקיעת רבים, ומדרבנן בעינן שני לחיים או שתי קורות כדי שתהא מדרבנן ד' מחיצות, ולכאוי' ה"ה בלחי מצד אחד וקורה מצד שני, ולרבנן לא מהני, ואף למ"ד לחי משום מחיצה י"ל [דהכא לא מהני] משום בקיעת רבים, ובפסי ביראות מבוי בעירובין דף כ"ב דדעת ר' יהודה דלא מהני משום בקיעת רבים, ודעת רבנן דמהני.

ואמרינן בגמ' עירובין שם, דלרבנן פסי ביראות עדיפי דיש [שם] ד' מחיצות, ואע"ג דבב' מחיצות ולחיים יש נמי ד' מחיצות [ע"י ב' הבתים ובי' הלחיים], מ"מ בפסי ביראות עדיפא דיש אמה מכל צד [ומשום הכי חשיבא שפיר שם ד' מחיצות שאין מתבטל ע"י בקיעת רבים], ולר' יהודה פסי ביראות גריעי, דבשני בתים בצדי רה"ר איכא מיהת ב' מחיצות מעליתא, משא"כ בפסי ביראות [שאין אף מחיצה שלימה שבכולם בוקעים רבים באמצע].

ב' לחיים ברה"ר לר"י אי מהני רק מה"ת או גם מדרבנן [בד' תו שבת דף ו' ובקר' הגרעק"א]

וכתבו תוס' [בשבת שם] די"ל דהא דלר' יהודה מהני שתי מחיצות ושני לחיים או שני קורות, הוא רק מה"ת, אבל מדרבנן לא מהני, [מפאת דהווה פירצה יותר מ"ג ושליש], ותמה הגרעק"א בגליון הש"ס דהא מה"ת סגי בב' מחיצות [בלא לחיים וקורות כלל], וא"כ ע"כ הך דלחיים וקורות הוא להתיר [האיסור] מדרבנן, ונשאר הגרעק"א בצ"ע.

וכתב בספר לשון הזהב ליישב³⁸ דהכא איירי ברה"ר גמורה, אבל אינה רחבה ט"ז אמה [ואפי' לא י"ג אמה ושליש], ולפמש"כ תוס' בעירובין [דף ו'] דאם [המבוי] מהלך לאורך רה"ר אף במצמצמת [ומתקצרת מט"ז אמה] חשיבא רה"ר [ולפ"ז איש דככה"ג לרבנן נידון כרה"ר גמורה, ולר"י מה"ת אינה רה"ר דהא יש ב' מחיצות, ומדרבנן אהני לחיים להתיר הטלטול אחרי שאין כאן פירצה יותר מ"ג ושליש].³⁹

אבל כוונת הגרעק"א להקשות [על דברי תוס' שכתבו דמדמתיר ר"י אפי' ברחב ט"ז אמה ש"מ דפירצה י"ג ושליש אינו אלא מדרבנן ולא מדאין] דמנ"ל לתוס' דמדרבנן מהני בט"ז אמה [וש"יג ושליש הוא רק מדרבנן], דילמא י"ג ושליש הוא מה"ת⁴⁰, דביתר מזה אין מקילים, כדחזינן בפסי ביראות, וסוגיין דמהני איירי בפחות מט"ז אמה [ואפילו בפחות מ"ג ושליש וכדלהלן], אלא על כרחך דסברי התוס' דסוגיין מיירי בט"ז אמה, ואהא הק' האיק מהני [דהא הווה פירצה

יותר מ"ג ושליש], ותני' דכאן רק מה"ת [והיינו דהך ברייתא מיירי בט"ז אמה, ובהא קאמרה דעבדינן ב' לחיים ומהני רק מה"ת], ואהא הק' הגרעק"א [דאי מיירי בט"ז אמה א"כ למאי איצטריך ב' לחיים, דממ"נ מה"ת א"צ דאיכא ב' מחיצות, ומדרבנן לא מהני דאיכא פירצה יותר מ"ג אמה], ופשוטו⁴¹.

דהרי בקושייתם סברי ד"ג אמה ושליש הוא מדאוי', וזה מפאת גודל הפתח, ולמה נידיי מזה, ואי [משום] דאיירי הכא ברה"ר גמורה [וכדחזינן דלרבנן נחשב לרה"ר גמורה, וא"כ חזינן מזה דמתיר ר"י אפי' ביותר מ"ג ושליש עכ"פ מדאין], הא מצי איירי במבוי מפולש שבין שתי רה"ר [וכדפי' בעירובין וכדפי' בלשון הזהב הנ"ל, ולעולם נימא דביתר מ"ג ושליש לא יועיל באמת אפי' מה"ת, ורק ברה"ר דפחות מ"ג ושליש מהני מה"ת ב' מחיצות ומדרבנן ע"י ב' לחיים, ואפי' ברה"ר כזה שלרבנן הוה רה"ר דאורייתא, ומנ"ל לתוס' לחזור בהם מסברתם ולומר ד"ג ושליש דרבנן], אלא ע"כ דהכא לא נחתי התוס' למש"כ בעירובין, ואיירי בט"ז אמה ממש, ומשום הכי הקשו [דהא הוה יותר מ"ג ושליש], והוצרכו ליישב [דהא"ג שאי"ז מועיל רק מה"ת ולא מדרבנן], ואהא הק' הגרעק"א.

ואולי התוס' מסברא נקטי ד"ג ושליש רק מדרבנן [ולא באו להוכיח ד"ג, שאילו היו צריכים להוכיח באמת היו יכולים לדחות, אלא שלא הוצרכו לכך דפשיטא להו כן מסברא, וקושטא קאמרי, דר"י מתיר מה"ת עכ"פ גם בט"ז אמה, ועל אף שמכאן אין ראייה לדבר דברייתא מיירי בפחות מ"ג ושליש וברה"ר המתקצר, וכדברי ספר לשון הזהב].

הקדמה לסימן ו'

א.ה. ראינו לנכון להקדים לשון הרמב"ן במלחמות לפי שרבינו ז"ל דן כמעט בכל דבריו, וקשה להבין דברי רבינו בלי לראות ד' רמב"ן בשלימות, ונציין בהערות בכל חלק מדברי רמב"ן אלו היכן דן בהם רבינו ז"ל.

וז"ל הרמב"ן: אמר הכותב אין דבריו בזה נכונים, שאפילו בוקעין בהן שתי וערב, לדברי האומר שתי מחיצות דאורייתא במקום המחיצות אינו חייב, שאין הדברים מבטלים אלא המחיצה הפרוצה שלא נאמר בה לבוד מפני בקיעתן בפירצה, כגון דיומידן שאנו צריכין לומר בהן רואין כאילו המחיצות מאריכות וסותמות זו לזו, ובקיעה דרבים מפסקת בהן, אבל שתי מחיצות זו כנגד זו במדינה אע"פ שיש באמצען פירצה שהרבים בוקעין בה, שתי וערב א"א לשתי המחיצות להתבטל, וכנגד העומד מכאן ומכאן אינו נעשה רשות הרבים לעולם, שהרי שתי מחיצות גמורות הן⁴² ועומד מרובה על הפרוץ⁴³, ואין אנו צריכין לסתימת הפירצות, אבל כנגד הפרוץ אם יש בו פלטיא רחב ט"ז אמה על ט"ז אמה⁴⁴ אפשר שחייבין עליו אע"פ שאין תוך המבואות מכאן ומכאן [אינו]⁴⁵ רשות הרבים מפני שתי מחיצות שלהן, וזהו פלטיא גדולה האמורה בכל מקום, ורבי יהודה מודה בה, אבל בפחות מזה אין חייבין עליו לדברי רבי יהודה, וזה דבר ברור הוא.

והא דתניא בחצר שהרבים נכנסים בזו ויוצאים בזו רה"ר לשבת⁴⁶, או שהיא סוברת שתי מחיצות דאורייתא⁴⁷, או שבוקעין בה שתי וערב, והיא פתוחה לרה"ר גמורה מכאן ומכאן ופרוץ

פירשו בברייתא בפחות מ"ג ושליש, ובהכרח שלא פ"י כלשון הזהב, ושפיר תמה הגרעק"א וכנ"ל [וזהו דשקו"ט רבינו בהמשך אם היה לתוס' הו"א דיותר מ"ג ושליש מדאוי' או לא וכו'].
42. עי' בדברי רבינו סק"א מש"כ בזה.
43. הנה הרמב"ן כאן העמיד בעומ"ר, ופשטות לשונו דאוקמה כלפי בין המחיצות ג"כ, שהרי עדיין לא מדבר על אמצע הפילוש, אלא עדיין מתעסק לחלוק על בעה"מ בדין בין המחיצות, אלא שד"ו צ"ע דמדוע הוצרך לכך, ובפרט שהרמב"ן ממשך שא"צ לסתימת הפירצות, וא"כ עומ"ר למה לי, ועי' בד' רבינו סק"ה ואילך מש"כ לתמוה כן.
44. הנה בסק"ב הביא רבינו דברי רמב"ן אלו דמיירי בעומ"ר להוכיח מזה דנידון פירצה יותר מ' בעומ"ר, והיינו שרבינו מפרש ד' רמב"ן דאמצע הפילוש רה"י מצד עומ"ר לולי דין אתו רבים וכו' [ובאמת מבוי ברמב"ן דבמקום זה הוא רה"ר לכוע', דלרבנן אין לו אלא ב' מחיצות ובלא"ה הווה רה"ר, ולר"י משום דין אתו רבים ומבטלי מחיצות, ולר"י לולי בקיעת הרבים לא איכפ"ל מגודל הפירצה, ומוכח דעומ"ר מהני לגדור פירצה יותר מ', לולי נידון אתו רבים וכו' דתליא בפלוגתא], ועי"ש מש"כ בזה. אכן יעוי' בסק"ג בסופו שכתב שם רבינו פ"י אחר ברמב"ן, דלולי דין אתו רבים היה אמצע הפילוש רה"י מצד שמוקף ברצועות רה"י שבין המחיצות מכאן ומכאן עיי"ש, וא"כ נדחה הראיה, ועי' מש"כ שם בהערה עיי"ש.
45. כך הוא הלשון במלחמות שלפנינו, אך באמת המילה "שאינו" לכאוי' מיותרת, וכן הוא בהוצאת עזו והדר.
46. הנה בברייתא מבואר דהווה רה"י, אך רבינו בסק"ה מבאר דכוונת הרמב"ן דמוכח בגמ' דלר"י הווה רה"ר דאוי'.
47. עי' פ"י ד"ז בד' רבינו סק"ה [בסוגריים מכת"ב] שכוונתו דתרי תנאי אליבא דר"י בכמה מחיצות נעשה רה"י.
48. מה שהוסיף כאן הרמב"ן "פרוץ מרובה" תמוה, דלמאי נפק"מ, דהרי כלפי אמצע הפילוש גם ביש עומ"ר מתבטל גידור הפירצה ע"י בקיעת רבים, וכלפי בין המחיצות מה יתן לך ומה יוסיף לך מה שבמקום הפירצה הווה פרוץ מרובה או עומ"ר, דהרי בין המחיצות רה"י לעצמו, וזו תמיהת רבינו סק"ה. ועי' להלן שם ס"ק ו', ז', ח' מש"כ רבינו כמה דרכים ליישב תמיהה זו, ולהלן סק"ו האריך לחזק התמיהה במה שהוכיח מהמשך לשון הרמב"ן שכוונתו דאם עומ"ר אנו גודרים הפירצה וממשיכים המחיצה, ואם פרוץ מרובה אין ממשיכים המחיצה, וכמו שהרמב"ן ממשך בלשונו שע"כ צריכים להמשיך המחיצות. אך מ"מ כל נפק"מ זו אם ממשיכים את המחיצות וגודרים הפירצות או לא הוא נפק"מ רק לגבי בין המחיצות, ולא לגבי כנגד הפירצה, כמו שהוכיח שם רבינו מד' הרמב"ן לעיל לגבי ירושלים, וא"כ דברים אלו מרפסין איגרי, דמה עניין גידור הפירצה ע"י עומ"ר לדין רה"י בין המחיצות, ועי' סק"ח מש"כ שיש מפרשים ד' רמב"ן לגבי אמצע הפילוש, ועיי"ש שדחה פ"י זה עיי"ש.
49. תיקנתי עפ"י הוצאת עזו והדר, וכן הבנתו מד' רבינו ס"ק ו' [הזכרתי בהערה הקודמת], עיי"ש היטב

בהכרח בדעת תוס' כהמשכנו"י מדהוצרכו לצוה"פ, ולא תירצו הפירצה מדרבנן, ובקיעת רבים לאשוויי רה"ר דא", וש"מ דגם פירצה ט"ז בעומ"ר משווי לרה"ר דא"ר וכהמשכנו"י].

פליאה עצומה בד' רמב"ן דאף דב' מחיצות דא"ר מ"מ אם יש פירצה ואין עומ"ר אף כנגד העומדין אינו רה"י

ה. והנה יש להבין אמאי כ' רמב"ן בהך דירושלים דהוה עומ"ר, ומה לן אם יהא פרוץ מרובה, מ"מ בין המחיצות לעולם הוה רה"י לר"י [מכח דמוקף ב' מחיצות].

וכן אשכחן לקמן ברמב"ן [בהמשך דבריו במלחמות] גבי חצר שנכנסין ויוצאין בני רשות הרבים, דהוה רה"ר, [ואע"ג דבגמ' איתא דהוה רה"י מ"מ דעת רמב"ן דלהמבואר בסוגיא [זהו] דווקא לרבנן, אבל לר"י הוה רה"ר משום אתי רבים, ואפי' בלא ניחא תשמישתיה, וכן פי' ד' רמב"ן בתשו' בית אפרים או"ח סי' כ"ו עיי"ש], ותקשי הא לר' יהודה ב' מחיצות דא"ר, [וכן הק' תוס' ותי' דהוה פירצות מד' רוחות [ונפק"מ לאמצע הפילוש]]. ותי' רמב"ן או דס"ל דג' מחיצות דא"ר [והיינו דאיכא מד' דגם לר"י הכי הוא], ועוד תי' דיש בקיעה של שתי וערב והוה פרוץ מרובה.

ויש לתמוה אף בפרוץ מרובה, מ"מ כנגד העומדים אימא דליהווי רה"י.

[והנה לכא"ו הוה מצי רמב"ן למימר דאירי בעומד באמצע הפילוש וכמושי"כ [הרמב"ן בעצמו] לענין ירושלים, וכ"ת דמשמע ליה [דגמ' קאמרה דר"י ס"ל] דכולה רה"ר, [לא יתכן לומר כן] דהרי באמת כתוב דהוה רה"י, ודייקינן בגמ' דזה דלא כר' יהודה, וא"כ נימא דמשמע שהכל רה"י, וזה אמרינן דלא כר' יהודה [דלר"י אין כולה רה"י] דמקצתה באמצע הפילוש רה"ר, ולעולם אליבא דר"י ג"כ אין כולה רה"ר, והרי אדרבה] דאם תימא דהמשמעות [בגמ'] שכולה רה"ר [לר' יהודה משום דסתמא קאמרי], א"כ [ה"נ] אימא שהמשמעות [במשנה] שכולה רה"י, וזה [לחוד סגי בכדי לומר] דקשה אדר' יהודה, [וא"כ טפי עדיף לן לפרש סתימת המשנה דמיירי בכל גוונא, ולפרש עפ"י קושיית הגמ' על ר"י, מלפרש דיוק ל' הגמ' בקושיא דלר"י בכל גוונא הוה רה"ר דאין בזה הכרח כלל]. וי"ל דהרמב"ן קושטא נקט שתהא כולה רה"ר לר' יהודה [ומשו"ה אוקמה בפרוץ מרובה, ואה"נ דבעומ"ר כבירושלים רק אמצע הפילוש הוה רה"ר].

תי' א' שרמב"ן נתכוון ליסודו של החזו"א דבעינן שההפרש לא יהא יותר מאורך המחיצות, ומה שיש לדחות תירוץ זה

ו. והרב חיים מאיר הורוביץ בעי לפרש דברי רמב"ן, דכוונתו בפרוץ מרובה [ליסוד החזו"א] שהמרחק בין שתי המחיצות דמהני לרה"י מה"ת דווקא כשאין מרוחקות יותר מעצמן, וכדכתבנו לעיל [בשם החזו"א] להכריח מפסי ביראות, מדלא אמרינן דהפנים מוקף ברצועות של רה"י [והיינו שהלשון פרוץ מרובה לא קאי על הפירצה, אלא "פרוץ" הכוונה לבין ב' המחיצות שזה מרובה מן העומד, דהיינו מאורך המחיצה].

אך יקשה ע"ז המשך ד' רמב"ן שכי' בפשוטו דכיון דהוה פרוץ מרובה לא נוכל לאחד את המחיצה, ומשמע לפי"ז דהפרוץ מרובה היינו כנגד⁵⁴ הפירצה שבכל מחיצה [שגורם להפריד בין ב' חלקי המחיצה], ומשא"כ אם היה עומד מרובה הי' מהני⁵⁵, והרי ע"כ אין הכוונה דבעומד מרובה הי' מהני נגד הפילוש, דזה כבר כתב לעיל דבירושלים הוה כנגד הפילוש רה"ר אע"ג דעומד מרובה, [אלא ודאי כוונתו דאז היה מהני לגבי בין המחיצות], וא"כ לכא"ו כוונת רמב"ן דכיון דא"א לאחד [את ב' חלקי המחיצות משום שבאמצע יש פירצה שהפרוץ מרובה], גם כנגד העומדים [אף דהוה בין ב' מחיצות] הוה רה"ר, וא"כ הדרא קושיא לדוכתה.

וקאמר הרב הנ"ל דמש"כ רמב"ן דא"א לאחד המחיצות מחמת הבקיעה, אין כוונתו דווקא מחמת פרוץ מרובה, אלא חוזר לבאר דין אתי רבים, ולגבי בפנים באמצע הפילוש ואף בעומ"ר [נמי הוה התם רה"ר מה"ת וכן"ל], וצ"ע.

הכא עומ"ר והיתר מעשר מתבטל מכח צוה"פ [בזה שפיר חשיבא מחיצה שאינה מתבטלת ע"י בקיעת רבים לרבנן דר"י, ומשו"ה תלו דין זה בפלו' דר"י ורבנן].

מד' תר' לכא"ו מוכח דפירצה יותר מי' אפי' בעומ"ר דלא בקעי רבים מדא"ר

ג. והנה באמת גם תוס' הק' בדר' כ"ב ע"א דהא איכא פירצה דט"ז אמה, ותי' דאיכא צוה"פ, ותקשי להבית אפרים מאי קשיא להו [דהא יותר מי' אינו מדא"ר ואפי' רחב ט"ז אמה, ונידון הסוגיא לגבי לאשוויי רה"ר דא"ר ולחייב טהאת כמפו' בד' ר' יוחנן, וע"כ בעינן לדין אתו רבים ומשו"ה מוכח דר' יוחנן כר"י ס"ל], ונצטרך לומר דפסיקא להו דלא היה עומד מרובה, [וע"כ קשיא להו דהא איכא ט"ז אמה, ותידון] דההיתר מצד צוה"פ [בלא עומ"ר], ואע"ג דלכו"ע בצה"פ אתו רבים ומבטלי מחיצות, כמב' בדבריהם בדר' ו' ע"א, [וא"כ תקשי אמאי תליא בפלו' דר"י ורבנן], נצטרך לומר דיש דיומדין, ומהני משום פסי ביראות אלא דלענין הא דהווי יתר מי"ג אמה ושליש [דהרי הכא הוה ט"ז אמה דלכו"ע לא מהני פסי ביראות ונחשב רה"ר דאורייתא, לזה] אהני צוה"פ, [ומשו"ה תליא בפלו' דר"י ורבנן בפסי ביראות, דכשם שנחלקו בבקיעת רבים בפסי ביראות, ה"נ פליגי בבקיעת רבים בצה"פ שבפסי ביראות]⁵⁶.

ועדיין צ"ע מנא להו לתוס' דלא הווי עומ"ר, ולהקשות דהוה ט"ז אמה, אימא דאיכא [רק] עומ"ר [דב' מחיצות] והוה רה"ר מכח אתי רבים [ושפיר תליא בפלו' דר"י ורבנן בפשוטו ובלא צוה"פ], ולהמשכנו"י א"ש [ודלידיה עדיין קשיא להו לתוס', דהרי גם באיכא עומ"ר הוה פירצה כזאת פירצה מדא"ר, וא"כ גם אם הוה עומ"ר עדיין קשיא להו, ואדרבה שיל"פ שגם לאחר תירוצם מיירי בעומ"ר וצוה"פ וכה"ג אי בקעי רבים תחת הצוה"פ תליא בפלו' דר"י ורבנן, וא"כ מד' תוס' לכא"ו משמע כהמשכנו"י].

תו יש לדחות הראיה מהרמב"ן גם בלא צוה"פ, דלעולם יתר מי' הוה [פירצה] מדא"ר, ומ"מ בלא אתו רבים היה רה"י כיון דמוקף ברצועות של רה"י מכח שתי מחיצות [דהוה רה"י מה"ת] לר"י [ונמצא אמצע הפילוש פרוץ לרה"י דא"ר מכל צד], והלכך בלא אתי רבים הוה שפיר רה"י⁵⁶ [וכיון דבעינן לדין אתי רבים לבטל מקום שחשוב שיש לו שם ד' מחיצות, א"כ שפיר תליא בפלו' דר"י ורבנן].

ביסוד החזו"א דב' מחיצות לא משוויי רה"י אם ההפרש ביניהם יותר מאורך המחיצות [ויברר ד' תר' אם בירושלים היה עומ"ר]

ד. ודע דהנה תקשי אמאי לר"י ביתר מי"ג אמה ושליש מתסר בפסי ביראות, הא איכא רצועה דרה"י מכל צד מחמת ב' מחיצות [עד שאמצע המקום נחשב כמוקף בד' רה"י], וכתב בחזו"א דדינא דב' מחיצות לר"י רק היכא דאין המרחק בין המחיצות יותר מאורך המחיצה [עיי"ש סי' ק"ז סק"ג, ומשו"ה באמת לא נעשה כאן שום רה"י דא"ר בין כל ב' דיומדין שהמרחק ביניהם יותר מהדיומדין עצמן, ובשביל לאשוויי רה"י צריך לצרף את הדיומדין האחרים, ולאשוויי שם ד' מחיצות, וד"ו מתבטל לר"י ע"י בקיעת הרבים].

והשתא לפי"ז [צ"ע] מאי הוקשה לתוס' מירושלים לשי' ר"י [דאיכא בירושלים ב' מחיצות, דאולי המרחק בין המחיצות היה יותר מהמחיצות], וצ"ל דכוונתם דבפשוטו לא היה המרחק עדיף על אורך המחיצות.

אך כ"ז שייך אם זולת הפתח היה עומד מרובה, אך אם מפרשים להא דהוצרכו תוס' להעמידה בצה"פ [משום דמיירי] דהוה רק דיומדין [וכדפירשנו אליבא דהבית אפרים], א"כ בהכרח המרחק בין שתי המחיצות יתר על אורך המחיצות, וא"כ אמאי הוצרכו להעמידה רק [לעומד באמצע] הפילוש [דהרי גם בכל ההמשך נמי אינו רה"י מכח ב' מחיצות, שהרי אורך המחיצות קטן מהמרחק שביניהם, ומדהוצרכו לכך בהכרח שפירשו שהאורך יותר מההפרש שביניהם, וא"כ בהכרח מיירי בעומ"ר, דהיינו שהעומד יותר מט"ז אמה שהוא רוחב הפירצה שבאמצע המחיצה, וא"כ בין מחיצה למחיצה בוודאי יותר מט"ז, ואם המחיצות יתירות מהפרש זה א"כ בוודאי שזה יותר מהפירצה וא"כ איכא עומ"ר, ואעפ"כ קשיא להו לתוס' דהא איכא פירצה וכו', וא"כ אדרבה

מרובה על העומד⁴⁸, שהרי על כרחינו [אין]⁴⁹ צריכים לראות בה שתי מחיצות זו כנגד זו כאילו מאריכות וסותמות, כגון פסי ביראות ובקיעת הרבים מפסקת בכך⁵⁰, ואין לנו רשות הרבים לר' יהודה אלא כגון בקיעה מכאן ובקיעה מכאן ודרך הרבים שש עשרה אמה עוברת בינתיים, ואפשר שאפילו פלטיא בתוך העיר כמו שפירשת⁵¹.

אבל טורח זה של בעה"מ למה, וכי כל דבריו של ר"י תלוין זבי", אלא ר' יוחנן סבר לה כר' יהודה דאתו רבים ומבטלי מחיצתא, אבל בשתי מחיצות כרבנן סבר לה⁵², לפיכך ירושלים אלמלא דלתותיה ננעלות בלילה חייבין עליה משום רה"ר לפי ששעריה מכוונין זה כנגד זה, והוה להו דרבים פרוצים במלואן במקום פתחים ברחב ט"ז אמה דאתו רבים ומבטלי למחיצות שעוברין בהם כר' יהודה, ואשתתירו להו שתי מחיצות דאינון רה"ר כרבנן, ואילו היינו סוברים כר"י בשתי מחיצות היינו מערבין רה"ר וכן מבואות המפולשים בלחי וקורה, וכל מה שאנו מחמירין בהן להצריך לרה"ר דלתות נעולות ולמבואות המפולשין צוה"פ או דלת כולהו אליבא דרבנן, ור"י בהא כרבנן ס"ל, ולית דחש לה לר' יהודה בהא, וכן דעת רבינו הגדול ז"ל שכתבה לדר' יוחנן בהלכות⁵³. עכ"ל רמב"ן.

סימן ו' בסוגיא דרה"ר דירושלים (לסי' שס"ד)

בטעמא דירושלים הוה רה"ר דא"ר לר"י דס"ל דב' מחיצות רה"י דא"ר

א. דעת ר' יוחנן דירושלים אלמלא דלתותיה ננעלות בלילה היו חייבין בה משום רה"ר [גמ' עירובין כ"ב], ודייקינן בגמ' דאתי כר' יהודה דס"ל דאתו רבים ומבטלי מחיצתא בפסי ביראות [עיי"ש במתנין], והק' תוס' דמ"מ הא איכא [בירושלים] ב' מחיצות, ובה ס"ל לר' יהודה דשפיר דמי [דכיון שיש ב' מחיצות שלימות לא איכפל לר"י מה דבקעי רבים ביניהם כמפו' שם בגמ'], ותידון תוס' דהנידון לעומד באמצע הפילוש [ובאיכא ד' פתחים כזה] שהעומד באמצע אינו מוקף ב' מחיצות].

והרז"ה [בבעל המאור בסוגיא] נמי הק' האי קושייא, ותי' דהמחיצות ליתנהו מפאת דאתי רבים [והיינו שהבעה"מ מצייר כציור הנ"ל, ומפרש שע"ז נתבטל המחיצות גם כלפי כל הצדדין לפי שבאמצע המחיצה בקעי רבים], ותמה הרמב"ן דלא יתכן [לומר כן], דמ"מ היכא דהמחיצות קיימות איכא שפיר ב' מחיצות, ומשו"ה כ' הרמב"ן שהנידון הוא כנגד הפירצות [דהיינו רק במקום שהעומד בו אינו מוקף ב' מחיצות דהיינו באמצע הפילוש], והיינו כתי' תוס'.

יל"ע אי מד' רמב"ן מוכח לכא"ו דפירצה יותר מי' בעומ"ר דלא בקעי רבים אינו אלא מדרבנן

ב. ומבואר ברמב"ן דאירי בעומד מרובה [דהיינו שכנגד אמצע הפילוש יש עומ"ר, ואלמלא בקיעת רבים היה מקום זה נגד ע"י עומ"ר], ומ"מ הווי שפיר רה"ר כיון דהפירצות הווי ט"ז אמה [ובקעי ביה רבים], ומשום דאתי רבים ומבטלי מחיצות.

ולכא"ו ראייה [מוזה] דיותר מעשר מפיקע עומ"ר רק מדרבנן, וכדעת הבית אפרים ס"ל כ"ז, דאם נימא כמשכנו"י דמה"ת הווי פירצה, א"כ כיון דיש פירצה של שש עשרה אמה א"כ אמאי [בעינן למימר] משום אתי רבים, [ואמאי אמרינן שזה רק] כר' יהודה⁵⁴, תיפול' דאין כאן מחיצה, אלא ש"מ דמה"ת מהני כל שעומד מרובה, וע"י בבית אפרים [שככר] הביא לראיה זו.

אך יש לדחות דאירי בדאיכא צוה"פ, והלכך בלא אתו רבים דמבטלי מחיצתא הוה שפיר מחיצה, ואע"ג דלענין צוה"פ לכו"ע אמרינן אתו רבים, ואף לרבנן דר' יהודה [וא"כ הדרא הוכחה לדוכתה דאמאי תליא בדר"י ורבנן דלכו"ע ליכא מחיצה], נימא [דכיון] דאיכא

במש"כ להוכיח מד' הרמב"ן האלו מה כוונתו באמרו פרמ"ר, עיי"ש.
50. הנה מבוי בד' הרמב"ן האלו שאינו דן רק לגבי אמצע הפילוש אלא לגבי כל החצר, דומיא דפסי ביראות, ועי' בד' רבינו סק"ה בסוף הסיק' בסוגריים מכת"י מש"כ רבינו לודן מי הכריחו לרמב"ן לפרש שכוונת הגמ' שכל החצר רה"ר לר"י, ולא רק אמצע הפילוש, עיי"ש. והנה לעיל הערה 37 הבאתי ד' רבינו בסק"ח' במש"כ לודן אם יש אפשרות לפרש ד' הרמב"ן לגבי אמצע הפילוש, ולכא"ו מד' הרמב"ן האלו דמדמה לפסי ביראות מוכח כן, דמשמע דהוה דומיא דפסי ביראות. [ובאמת שהיה לו לרבינו בסק"ח להביא הוכחה זו המבוארת בדבריו בסק"ה].
51. מש"כ הרמב"ן "ואפשר שאפילו פלטיא", לא נתברר לכא"ו למה נתכוון, אך עי' בד' רבינו סק"ח במה שיש מפרשים שהרמב"ן מחלק בין סרטיא לפלטיא לגבי כשיש עומ"ר כנגד הפירצות וכלפי אמצע הפילוש, ולפי"ז היה אפשר לפרש לזהו נתכוון באמרו "ואפשר שאפילו פלטיא", והיינו שבזה אפי' בעומ"ר נמי הוה רה"ר, אך באמת אי אפשר לפרש כן, לפי שקודם כתבו הרמב"ן כדבר פשוט, וא"כ אמאי כתבו הכא באפשר, ובהכרח כוונתו לדבריו בחידושים בדר' נ"ט, מובא בד' רבינו סוף סק"ח עיי"ש.
52. ד' הרמב"ן האלו הביאים רבינו בסק"ט עיי"ש.
53. עי' מש"כ רבינו בענין ד' הרי"ף בסק"ט עיי"ש.

תי"ב דכל מה שנחשב הפרש גדול יותר מאורך המחיצות תליא בין עומ"ר לפרמ"ר

ז. ושוב שמעתי מהרב נחומי שליט"א לבאר ד' רמב"ן דהא בהא תליא, דאילו הוה עומ"ר הו"ל מחיצה אריכתא מכח עומ"ר, ושוב היה נותר בשתי מחיצות אליבא דר"י [שכבר לא היה נחשב שההפרש ביניהם יותר מן המחיצה, שהרי אינו יותר מכל אורך המחיצה המאוחדת ע"י עומ"ר, ומשא"כ כשהפרוץ מרובה הדר הוה להו לב' מחיצות נפרדות, ובעינן כנגד כל ב' מחיצות שלא יהא ביניהם הפרש מרובה מהם, ובעינן לא היה כן].

אבל לענ"ד א"א לומר הכי, דכיון דנקטין דכנגד הפילוש מיהא אסור אף בעומ"ר משום דאתי רבים [דמהני לבטל אפי' עומ"ר במקום דבקעי התם], וא"כ האיך יתכן לומר דמהני האי עומ"ר למחשב כמחיצה אריכתא שהמרחק בינה ובין כנגדה צריך להיות [כנגד] כל המחיצה [והרי ע"י בקיעת רבים נעשה באמצע פירצה שחולקת את ב' חלקי המחיצה לב' מחיצות נפרדות, ואף שהם עומ"ר כנגד הפירצה, שהרי אנו דנים באותו מקום כמי שאין שם מחיצה, דמשו"ה נידון אמצע הפילוש כה"ר, ואם אין שם מחיצה ואי"ז פתח אלא פירצה בוודאי שאי"ז מחיצה אריכתא].

ושמעתי [ד"י] דחלוק דין רה"ר דנעשה ע"י בקיעת רבים אף בעומ"ר מדין אורך המחיצה [לגבי לשער ההפרש שבין ב' המחיצות אליבא דר"י], דזה נשאר אף בבקיעת רבים אם הוה עומ"ר, ולא נ"ל האי חילוקא.

תי"ג דרמב"ן מחלק בין פלטיא לסרטיא ומה שיש לדחות תי"ז

ח. ושוב שמעתי לפרש דברי רמב"ן דפלטיא שאני, דהיינו מקום השוק, ובוה אף בעומ"ר הו"ל שפיר רה"ר אם יש ט"ז אמה, משא"כ לענין הילוך הרבים בזה ס"ל לרמב"ן דאילו היה עומ"ר לא הוה רה"ר אפי' כנגד [אמצע] הפילוש, והלכך הוצרך להעמידה בפרוץ מרובה [ובשביל שבאמצע הפילוש יחשב רה"ר ולא בשביל בין העומדים], ומשא"כ בירושלים דהוה פלטיא [באמצע הפילוש, והתם אהני לן בקיעת רבים אף במקום עומ"ר]⁵⁹.

והנה אמנם כי לפי"ז יתיישב נמי [מה שנתקשנו לעיל סוף סק"ה בסוגריים] אמאי לא העמידה הרמב"ן להך דחצר כנגד הפילוש, דומיא דירושלים שהעמידה כן [דעפ"ז נמצא שבאמת העמידה כן ואעפ"כ הוצרך לפרמ"ר], וגם יתיישב היטב החילוק בחצר בין עומ"ר לפרוץ מרובה, ולא תקשי הא כנגד המחיצות אין חילוק, וכנגד הפירצות בלא"ה רה"ר [וכנ"ל], אך כל הא מילתא לא נהירא לענ"ד לחלק בין פלטיא ובין סרטיא.

והנה הרשב"א ס"ל דפלטיא הוה רה"ר אף בדאיכא מחיצות, אך רמב"ן לא ס"ל כן דהא העמיד [סוגיא] דירושלים בפלטיא, ואעפ"כ לקושטא כיון דדלתותיה ננעלות לא הוה רה"ר, [וש"מ דפליג על הרשב"א שמחלק ביניהם].

והנה הרב ח"מ הורוביץ אמר דרמב"ן לקמן דף נ"ט בחידושי קאמר אליבא דר' יהודה דב' מחיצות דא' דווקא בסרטיא ולא בפלטיא, אך לנידון דידן צ"ע, דהכא אם יש כאן אתי רבים לגבי אמצע הפילוש, א"כ בסרטיא נמי דאין כאן [במקום אמצע הפילוש] ב' מחיצות.

סוף דבר דאכתי דברי רמב"ן צריכים תלמוד.

ד' רמב"ן דר' יוחנן ס"ל כר"י בענין בקיעת רבים ולא בשיעור מחיצות לרה"ר דא' ונדעת הרי"ף בענין זה

ט. והנה רמב"ן אסיק דכל זה [שכתב] ליישב הא דר' יוחנן דירושלים הוה רה"ר, ותקשי הא ס"ל כר' יהודה דסגי בב' מחיצות [לאשוויי רה"י מה"ת], הוא למאי דהק' הרז"ה האי קושיא, אבל באמת [הרמב"ן עצמו סובר] דס"ל לר' יוחנן בהא כר' יהודה דאתי רבים ומבטלי מחיצתא, ובהא כרבנן דבב' מחיצות לא סגי, [ולפי"ז לק"מ בלא"ה], וכ' רמב"ן שזו דעת הרי"ף.

והקשה בבית אפרים הא הרי"ף אייתי להך דחצר שרבים נכנסים ויוצאים דהוה רה"ר, ואם נימא דהרי"ף ס"ל דאתו רבים ומבטלי מחיצתא, אמאי הוה רה"ר, הא מסקינן דלר' יהודה אף בלא ינחא תשמישיתיה אתי רבים ומבטלי מחיצות, אלא ע"כ

כרבנן, וא"כ חזינן דהרי"ף לא ס"ל כר' יהודה, ועיי"ש בבית אפרים מה שדן ליישב.

בענין חצר דבקעי בה רבים

י. ודע דיש לעיין בהא דמסקינן [בדף כ"ב:] בשבילי בית גלגל, דכיון דהוה דיחיד לא אמרינן בזה דאתי רבים ומבטלי מחיצות, א"כ בחצר נמי, ומאי מקשינן דלית רבים ולבטל, ואולי שאני חצר דעל דעת בעל החצר הוה דרבים.

ב' מחיצות ולחי שההפרש בין המחיצות יותר מאורך המחיצות אי הוה רה"ר דא' לדידן

יא. והנה מסתפינא לחדש דבר, אך לכא' יש להוכיח דהאי כללא דינא דר' יהודה דב' מחיצות דא' לא איתמר כשהמרחק בין המחיצות יתר על ארכן, אתמר גם לדידן לענין ב' מחיצות ולחי, דקי"ל דהוה רה"י מה"ת, [ויהא בזה כלל זה דכשההפרש יותר מהאורך לא יהא רה"י דא'], דא"כ תקשי בפסי ביראות היכא דלא בקעי רבים אמאי ביתר מ"ג ושליש לא הוה רה"י, הא יש בכל צד רצועה דרה"י מכח ב' מחיצות ולחי, וכי תימא דהוה לחי פירצה יותר מעשר, הא להבית אפרים יתר מעשר רק מדרבנן [וא"כ אמאי אי"ז רה"י דא' עכ"פ, ובהכרח דגם לדידן בעינן למימר תירוצא דהחזו"א ולייסד הך כללא]⁶⁰.

סימן ז'

הכרעת ההלכה בדין אתי רבים ומבטלי מחיצתא ברחובות שלנו (לסי' שס"ד)

מחלוקת המ"ב והחזו"א אי מהני עירובין ברחובות שלנו

[ומחלוקתם בהכרעת ההלכה בענין אתו רבים ומבטלי מחיצתא]

א. אמרינן בסי' שמ"ה סעי' ז' ד"א דרה"ר בעיא שישים ריבוא, וכ' בביה"ל דהרבה קמאי פליגי [ע"ז, וס"ל שא"צ ס' רבוא להחשב רה"ר], והלכך כ' לענין עירובין דידן [דצ"ע] האיך מהני, הא ע"י לקמן סי' שס"ד דאתו רבים ומבטלי מחיצתא אף באיכא שם ד' מחיצות, וכר' יהודה בפסי ביראות [יעו' עירובין דף כ"ב], וכדאמר ר' יוחנן [בדף כ"ב שם] דבעינן דלתות ננעלות בלילה [ולא סגי בצוה"פ], ונהי דהרמב"ם ס"ל דלא בעינן ננעלות, וסגי בדלתות הראויות לינעל [וכמוש"כ שם בשו"ע סי' שס"ד, וביאר שם בביה"ל לדרידה מה"ת בצוה"פ סגין]⁶¹, אבל רוב הפוסקים פליגי, וא"כ תיקשי בעירובין דידן [האיך מקילים לטלטל], וכ' דנהי דאין למחות [ביד המקילים לטלטל], אבל בעל נפש יחמיר.

ובחזו"א עירובין סי' ק"ז סק"ז כתב דהיתר מרווח כיוון דקי"ל דלא אתי רבים ומבטלי מחיצה [נפליג על המ"ב דס"ל כר' יהודה, אלא ס"ל דקי"ל כרבנן דר' יהודה, [ועכ"פ היכא דאיכא שם ד' מחיצות וכמוש"כ שם בחזו"א וכדלהלן].

והק' דר' יוחנן איירי בליכא שם ד' מחיצות [עי' חזו"א סי' ק"ז סק"ח שם בד' הגמ' ק"א ע"א, וא"כ אפשר לאוקמה לדר"י גם לרבנן דגם לדידהו בכה"ג חייב חטאת, ואם תקנו בדלתות מהני ואפי' דליכא שם ד' מחיצות], וכדכתבו תוס' בדף ו' ע"ב ד"ה והאמר דבדלתות גם רבנן דר"י מודו, אלא דתו' פ' שם ובדף כ"ב הך דירושלים דהוה [התם] שם ד' מחיצות, [וא"כ לרבנן לא יתכן לחייב חטאת, דהרי לדידהו לא אתו רבים מבטלי שם ד' מחיצות, ובהכרח דר' יוחנן כד' ר' יהודה דאתו רבים ומבטלי אפי' שם ד' מחיצות], אך אכתי י"ל בדעת תוס' [דאה"נ] דר' יוחנן ס"ל כר' יהודה, ואנן קי"ל כחכמים [ודלא כר' יוחנן, ועיי"ש חזו"א סי' ק"ז סק"ד בטעם דקי"ל כחכמים דר"י עיי"ש]⁶².

ומעתה לפי"ז בג' מחיצות של עומ"ר י"ל נמי דלא אתי רבים ומבטלי מחיצות, וא"כ הוה כל המקום רה"י מה"ת, ומהני הצוה"פ דליכא כאן בקיעת רבים [מאחר שאין רה"ר דא' עוברת תחת הצוה"פ], וזה התיירא [דעירובין] דזכרכים שלנו, דהערים דידן הוה רה"י מה"ת מפאת דחד רחוב הוה רה"י וכל השאר פתוחים אליו, [וכשפתוחים] למקום שהוא רה"י חשיבא כמחיצה [וא"כ כל הרחובות כרה"י מה"ת, ורק מדרבנן בעו צוה"פ, וניתרים ע"י צוה"פ].

מקום הפרוץ לרה"י ובקעי רבים במקום הפירצה

ב. והנה בתוס' בדף כ"ב הך' אמאי ירושלים הוה רה"ר לר' יוחנן, כיון דס"ל כר' יהודה [דאתו רבים ומבטלי מחיצות, ור' יהודה ס"ל] דב' מחיצות [הוה רה"י מה"ת], ובריטב"א כ' דבזה ע"כ לא ס"ל לר' יוחנן כר"י אלא כרבנן [דהם ב' מחלוקות שאינן תלויות זב"ז, ולגבי אתי רבים וכי פסק כר"י, ולגבי מנין המחיצות לאשוויי רה"י ס"ל כרבנן], וכתבו התוס' דמקום הפילוש הוה רה"ר, ואע"ג דפתוח

לרה"י [עיי"ש דהכוונה שירושלים היתה פתוחה מד' צדדין ובאמצע הפילוש ליכא ב' מחיצות כזה* ואע"ג שהוא פרוץ מכל צד לרה"י שהוא פתוח מכל צד למקומות המוקפים ב'

מחיצות שהם רה"י דא' לפי ר"י, ולכא' תיקשי דאי הפתוח לרה"י חשיבא כמחיצה, א"כ הו"ל הך אמצע הפילוש כמוקף ד' מחיצות, ואמאי הוה רה"ר דא'], וכ' בחזו"א דנהי [דמקום] דהוה רה"י [חשיבא] מחיצה, מ"מ אתי רבים ומבטלי [להנך] מחיצות, דזה הוה [רק] כשם ד' מחיצות ולא כמחיצה ממש [והיינו דכיון דר' יוחנן ס"ל כר"י דאתי רבים ומבטלי מחיצות, א"כ נהי שכשבי' ב' מחיצות גמורות לא איכפ"ל בבקיעת רבים ביניהם, אך פירצה פתוחה לרה"י דבקעי שם רבים כיון שזה רק שם מחיצה מתבטל שמו ע"י בקיעת רבים, וממילא נמצא שלמקום אמצע הפילוש ליכא שום מחיצה, שהכל נתבטל ע"י בקיעת הרבים].

ולפי"ז ה"נ הא דאמרינן דערים שלנו רה"י נמי רק כד קיימינן דלא אתו רבים ובטלי מחיצתא, [דהיינו למאי דקי"ל כרבנן וכד' החזו"א הנ"ל, אבל אי היינו פוסקים כר"י דאתו רבים ובטלי מחיצות א"כ היו הרחובות שאין להם ג' מחיצות אלא שפתוחים לרה"י ורבים בוקעים בפירצה נחשבים לרה"ר, דע"י בקיעת הרבים מתבטל לר"י שם מחיצה ממקום הפרוץ לרה"י, אלא דהחזו"א שהתיר בערים שלנו לשיטתו שפסק כרבנן וכנ"ל].

אליבא דהראשונים דפוסקים דאתו רבים ובטלי מחיצתא עדיין נחלקו אם יש חילוק בין שם המחיצות למוקף ג' מחיצות עומ"ר

ג. והנה בהאי דינא [דאתי רבים וכו'] אי הלכה כר' יהודה או כחכמים, דעת ריטב"א דהלכה כר' יהודה, וכן דעת רמב"ן ורשב"א ור"ן, וא"כ לדידהו אכתי מאי התיירא לכרכים שלנו, וי"ל דאיכא ס"ס דילמא בעומ"ר לא אמרינן אתי רבים [ומבטלי מחיצתא, ואפי' לר' יהודה], ונהי דריטב"א ס"ל דגם בעומ"ר, דמפרש דירושלים [היתה מוקפת] בעומ"ר, אך דעת רמב"ן ורשב"א שמעתי דסוברים דל"א בעומ"ר אתי רבים, והלכך י"ל דהוה ס"ס דילמא כחכמים [ספק כר"י, או כחכמים ספק שאפי' לר"י מותר].

אך אם אמרינן דהך דרה"י הוה מחיצה דמי לשם ד' מחיצות, א"כ ליכא להאי ס"ס⁶³.

לכמה ראשונים יש חילוק בתוך העיר בין כבישים שיש בהם עצמם עומ"ר לאלו שהם רק פרוצים לרחוב שיש בו עומ"ר

ד. והנה האי שיטתא דהחזו"א דווקא בצוה"פ שבסוף הרחוב, דבצוה"פ המקיפה כל העיר [וגם שטח או רחובות סביב העיר ורבים בוקעים מתחת הצוה"פ למקום שאינו מוקף אפי' בשם ד' מחיצות], הא ס"ל לחזו"א דלכו"ע אמרינן אתי רבים ובטלי מחיצתא, וכמ"ש תוס' בסוגיין בדף ו' ע"ב לענין דלתות [וכנ"ל סק"א], וא"כ נמצא דגם לפנימ מצוה"פ הוה רה"ר, וא"כ נהי דהעיר עצמה כרמלית, [מ"מ צ"ע] האיך הותרה, דהא פרוצה לרה"ר.

וי"ל דכיון דהוי רק כרמלית, בזה מהני השיטות דבעינן שישים רבוא למימר דאינה פרוצה לרה"ר, והיינו דבספק רה"י ספק רה"ר אף אם אסרינן [הטלטול שם משום דהוי ספק] מה"ת, [אך כרמלית הפתוחה לה תהא מותרת דילמא פתוחה לרה"י [דלגבי הכרמלית הו"ל ספק דרבנן], ואף אם לא נימא הכי, [אלא נאמר] דהו"ל כספק דא' אף לענין דינים דרבנן דדנו בזה הפוסקים, [אי כה"ג חשיבא ספק דרבנן, או שכיון שעיקר הספק בדאו, וממילא מחמירין גם לגבי הדינים דרבנן המסתעפים מזה], הכא מ"מ סומכין כהאי שיטות דבעינן שישים ריבוא לענין דרבנן⁶⁴.

אך לפי"ז באמת לאחר גמר הכרמלית יהא אסור לטלטל אף לפנימ מצוה"פ⁶⁵.

או דלא משווי לה שם ד' מחיצות וא"כ לכו"ע הוה רה"ר דא' [ומ"מ כמ"ש רבינו דלתוס' הוה בירושלים שם ד' מחיצות, כן מב' בתו' כ"ב ע"א, אך בד' תו' בדף ו' ע"ב ע"י חזו"א שם מש"כ בזה]. ובעיקר מש"כ דלולי צוה"פ ליכא בירושלים שם ד' מחיצות, ע"י הטעם בחזו"א סי' ק"ז סק"ח מש"כ בזה.

63. א.ה. כוונת רבינו ז"ל דרחוב שיש לו ג' מחיצות ממש אלא שיש שם פירצות יותר מי' דבקעי בהו רבים, י"ל דעדיף ממקום שאין לו מחיצה אלא שפירצתו לרה"י חשובה כמחיצה, דזה רק שם מחיצה, משא"כ כשיש לו באמת ג' מחיצות עומ"ר, ע"י חזו"א סי' ק"ז סקמ"ה ובמכתב שנדפס בחזו"א על המסכת בדף כ"ב. אלא שנפק"מ, דיעו"י הציור בחזו"א שרק רחוב א' יש לו ג' מחיצות, ושאר רחובות רק מצד שפרוצין לרחוב זה, ולהנ"ל נמצא דיש חילוק ביניהם, דלא בכל הרחובות יש ס"ס, דרק ברחוב שהוא עצמו יש לו ג' מחיצות, זה תוכן כוונת רבינו ז"ל.

64. א.ה. לכא' כוונת רבינו לחלק בין ספק במציאות לספק בפלוגתא דרבנותא, שלא נחשב שהוכרע כבר כיון ששורש הספק בדאו, ועדיין אלו ואלו דא"ח, ובנוגע לדאו' נהגים כהחמיריים, ובנוגע לדרבנן נהגים כמקילים. וע"י מש"כ רבינו בזה לעיל סימן ג'.

65. א.ה. כוונת רבינו דבתוך הרחובות שיש להם מחיצה אלא שפרוצים אל מחוץ לעיר הם נידונים ככרמלית, ואפשר להקל בהו [כיון דמה"ת א"צ בהו אפי' צוה"פ, דניתרים בעומ"ר של ג' מחיצות, או שעכ"פ בצד שלישי

אין הכוונה לכנגד הפירצה, דהיינו לגודר אמצעי הפילוש וכו'.

59. א.ה. תי' זה צ"ע, דהרי עדיין אינו מיישב לשון רמב"ן בתחילת דבריו לגבי כנגד המחיצות בירושלים שג"כ נקט בלשונו דמירי בעומ"ר עיי"ש, והתם א"א לפרש כפירוש זה.

60. א.ה. ע"י חזו"א סי' ע"ה סק"ג, עיי"ש היטב בסוף דבריו ודוק.

61. א.ה. הוספתי ד"ז, דהרי המנהג להקל אף בלי דלת כלל, ומה ישיענו שיטת הרמב"ם, אלא דסמכינן לדרידה בצוה"פ כבר אינו, ושוב סמכינן דרבנן על הסוכרים דצריך ס' רבוא לענין שלא יצטרכו דלת, וכן מפו' שם בביה"ל בסי' שס"ד להדיא, ורבינו ז"ל קיצר כדרכו.

ובאמת החזו"א סי' ע"ד סק"ו חולק על המ"ב, וס"ל שגם להרמב"ם לא מהני צוה"פ אפי' מה"ת, ולדידה אין כאן שום היתר להקל בצוה"פ רק מצד לסמוך על הסוכרים שא"צ ס' רבוא, ולסמוך ע"ז בנידון דא' קשה מאוד, ולהכי תירץ תירוץ אחר וכדלהלן בד' רבינו.

62. א.ה. כל ענין זה מבואר באורך בחזו"א סי' ע"ד סק"ג, ולא בתורת קושיא אלא בניחותא דיש מחלוקת תוס' וריטב"א לעומת הרמב"ם אי בירושלים הוה שם ד' מחיצות, וממילא אי מימרא דר' יוחנן א"ש רק לר"י או גם לרבנן, ומבוי שם עוד דשורש הנידון בזה אי צוה"פ משווי לה שם ד' מחיצות וממילא תליא בפלוגתא דר"י ורבנן,

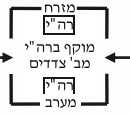
לעשות ב' צוה"פ ולחי בעקמימות], וכ' בתו"ש טורח זו למה, יעשה צוה"פ באמצעותו ושני לחיים בפתחים, וכ' דאין לומר [דמירין] הפתחים יתירים מעשר אמות, דא"כ זימנין דבעינן ג' צוה"פ, כאשר גם העקמימות יתירה⁷⁶.

ותירץ בתו"ש דניחא ליה טפי צוה"פ מלחי דאסור לישב עם חפץ סמוך ללחי [עי' סוף סי' שס"ה] שמא יפול ויחזירנו אליו, ומשא"כ בצוה"פ [עי' מג"א סי' שס"ה ומ"ב שם ס"ק כ"ט].

והנה לשמואל מבוי מפולש תיקונו בדלת ולחי [עי' בגמ' ז' ע"ב], ואמרינן [שם בגמ'] דבעוקם דלרב כמפולש אם נימא כשמואל [באופן תיקון מבוי מפולש] ובעי ב' דלתות [ועיי"ש שעשו כן בנהרדעא], והק' תוס' לר"י⁷⁷ הא סגי בדלת באמצע וב' לחיים [ומשום הכי אוקמה רש"י במבוי כמין ח' דבעינן ב' דלתות בב' העקמימות]. והנה להתו"ש אם ירצה להתיר הפתחים לישב שם יצטרך ב' דלתות [בב' הפתחים, וא"כ אמאי לא פי' תו' בכמין דלי"ת ואעפ"כ עשו ב' דלתות, ולא סגי להו בדלת באמצע ולחיים בפתחים כי היכי דיוכלו לישב ליד הפתח], אך זה אינו, דסגי בדלת מצד אחד וצוה"פ מצד אחר [ושפיר קשיא להו לרש"י ותו', ומוכרחים לפרש דמירי בכמין ח']⁷⁸.

ביסוד החזו"א דמקום הפרוץ לרה"י דנחשב כגודר במחיצה

ו. [ובעיקר מש"כ לעיל דפרוץ לרה"י לא בעי תיקון] חזו"א [ד"ז] בחזו"א סי' ק"ז ס"ק ג' שהק' בפסי ביראות אמאי אסירא לר' יהודה, הא בשני מחיצות משתריא [לר"י כמבוי בגמ' כ"ב], וא"כ [נחשב] התוך שבפסי ביראות מוקף ברה"י [דהיינו שיש כאן רה"י מצד מערב ורה"י מצד מזרח שכל א' מהם יש לו ב' מחיצות, וב' הרשויות יגדרו את החלק הפרוץ שביניהם כזה* והעלה דינא דר' יהודה דב' מחיצות משווי רה"י] רק כשאין המרחק ביניהם יתר על המחיצות, ודן שם בהא.

וכן כ' בסוף עירובין [בסי' ק"ז ס"ק ה'] היתר לערים שלנו ע"י צוה"פ, שדן המ"ב בסי' שס"ד לחוש להשיטות דלא בעינן שישים רבוא והו"ל רה"ר [ואין יתיר בצוה"פ], וכ' החזו"א דלא הו"ל רה"ר דאורייתא, דכביש אחד יש לו מחיצה בסופו, וכל הכבישים הפתוחים לו מסתיימים ברה"י והו"ל כמחיצה [ואפי"ן אין כנגדם מחיצה ממש כזה* שרה"י הוא הגודר של כל הכבישים הפרוצים אליו, וחזו"א גם מזה יסוד הני"ל דפרוץ לרה"י הו"ל כמו שיש שם מחיצה].

[ואף דלכא"ו הא לא חשיבא עומד מרובה כאשר ממשך, אך שתי תשובות בדבר, חדא דהוה רק דרבנן [וממילא מהני צוה"פ], ותו דלכא"ו הני מילי בצד ולא באמצע, דהרי קטנה שנפרצה לגדולה גדולה מותרת]⁷⁹.

ובהך דינא דפרוץ לרה"י חשיבא כמחיצה יל"ע בפרוץ לחורי רה"י, [אי ג"כ כמחיצה] ומדינא דחקק המרוחק ג"ט [דנמצא לכא"ו שתוך חקק אין לו מחיצה אלא שפרוץ לחורין] אין ראייה, דיל"ל דהתם מצטרפין [הכתלים שרחוקים ג"ט מן החקק] למחיצה [וא"כ יש כאן מחיצה ממש לחקק].

מפולש אינו יתיר בב' לחיים מב' צדדים כי אם בצוה"פ מצד א' ולחי מצד אחר, כמבוי שם בסוגיא בהמשך ובשו"ע שם ס"א, וה"ל הכא דנידון כמפולש ע"י הפירצה דבקעי בה רביס], אבל הא גם מבוי דפירצתו בארבעה ובקעי בה רביס מותר בצוה"פ בראשו⁶⁹ [וה"ל יהוה כלפי כל צד מב' המבואות כמי שעשו בראשו צוה"פ ובפרצה שבצד א"צ כלום, וממילא ה"נ מקום העקמימות שהוא הפרצה מן הצד לכל א' מב' המבואות לא יצטרך כלום כשעשו צוה"פ בב' פתחים].

וכן יקשה על שמואל אמאי לא סגי בב' לחיים בשני פתחים מה"ט, ובעינן גם [לחי] בעקמימות⁷⁰.

והקשה זאת בחזו"א עירובין סי' ס"ה סק"ה, ותירץ דלא חשיב עומד מרובה דהו"ל כמבוי עגול⁷¹.

והנה צ"ל שאי"ז סברא בדאורייתא, דאם הווי דאורייתא היכי משתריא לשמואל בב' לחיים או בב' קורות, הרי יש רק ב' מחיצות, אלא [וודאי דרק] מדרבנן עקרו דין עומ"ר ככה"ג.

ויש לעיין אם [רק דין דרבנן נאמר הך] במבוי, או [שנאמר] גם בחצר.

והנה חזו"א דבמבוי עקום ויש גידודי שרי בשני לחיים, ועל כרחק משום עומד מרובה ולא פסלינן העומ"ר, וע"כ דפסול העומ"ר [מדרבנן ככה"ג הוא] רק כאשר חל דין פירצה בצדה [וא"כ בחצר דליכא להך חומרא דפירצות דבקעי רביס לכמה רבואות לא יאה גם להך חומרא].

אם צריך לעשות לחי דווקא באופן שייחשב לחי לב' המבואות או לא

ג. והנה אם לא עשה לחי בעקמימותו מתסר לרש"י, ואם יאה ב' צוה"פ והלחי בחד גיסא של המבוי ולא בעקמימות⁷², הרי האי גיסא משתרי, ונמצא דאיך גיסא כלה לרה"י והו"ל כמחיצה [וכמבוי בחזו"א כ"כ"מ, ומובא קצת מהם להלן ס"ק ו', ועי' עוד בהערה כאן]⁷³.

מבוי עקום שתיון רק מבוי א' בלבד איך מתקנו

ד. והנה ברא"ש איתא דהך [מבואה דהוה בסורא וכו' בה] בודיא באמצעיתו, איירי [אליבא דר"י] כשהיה לחי רק מצד אחד בלבד [דהיינו רק בפתח של מבוי אחד בלבד, דא"כ לר"י א"צ תיקון באמצעיתו], ותקשי האיך הותר ע"י לחי הפרוץ לאיך מבוי שאינו מתוקן והו"ל כמפולש [ע"י הפירצה דבקעי רביס למקום האסור בטלטול, דהיינו למבוי שאינו מתוקן], וכי תימא דהיה צוה"פ בצד א' וא"כ גם לרב לישתרי [ואמאי מבוי שם בגמ' דלרב לא מהני]⁷⁴.

וזה הק' הרב ח"מ הורוביץ, ות' דלפמ"ג [המובא בביה"ל סי' שס"ה] דבפרוץ לכרמלית משתרי בלחי [וא"צ תיקון של צוה"פ, ואפשר בלחי בפתח ולחי בפירצה], אתי שפיר, אך להחולקים תקשי, וצ"ח.

בד' התו"ש אם יש עדיפות לעשות ב' צוה"פ בב' פתחים ולחי באמצע

ה. ובעיקר ד' הרא"ש דכשעשה ב' צוה"פ צריך לחי אחר בעקמימות, הנה בפשוטו הרא"ש דינא [ורבואתא] קאמר [דגם] כאשר היו ב' צוה"פ מן הצדדים [נמי בעינן לחי באמצעיתו, ויש בזה חידוש גדול וכנ"ל ס"ק ב', אכן בתו"ש הבין כוונת הרא"ש דהכי עדיף טפי

אם אפשר להתיר לטלטל ברחוב סביב העיר כנגד הכבישים שבעיר עכ"פ מצד שהרה"י נמשך עד הצוה"פ או לא [ויבואר כמה אופנים וכמה צדדים בזה]

ולולי דמסתפינא י"ל ולדון גם בלא זה דהכרמלית יאה מותרים עד צוה"פ מפאת עומ"ר, ולא נפסל בבקיעת רביס, דממשיכים הכבישים עד הצוה"פ מדין עומ"ר⁶⁶, אך לכא"ו אינה סברא, דהא צוה"פ כמאן דליתא מפאת בקיעת רביס, והאיך תועיל למשווי לכבישים כנמשכים עד אליה.

אך אם מזוזות צוה"פ אף דרחובות מסוף הכביש [לכא"ו הכוונה, שיש מזוזות כנגד כותלי הכביש כזה*] יהני להמשיך [את] הכביש עד אליהם מדין עומ"ר [שמחשיבים צוה"פ המקיף כל העיר את המזוזות שכנגד כותלי הכביש שהם גמר כותלי הרה"י, והו"ל כנגד הכביש בתוך מקום המוקף ג' מחיצות, וממילא סומכים לומר דניתר בצוה"פ דפירצתו ברוח ד' הוא איסור רק מדרבנן, ובוה סומכים על הסוברים דאי ליכא ס' רבוא אינה רה"ר, ואין כאן בקיעת רביס המבטלת את הצוה"פ].

ויש לדון אף כשהקנים אינם מכוונים כנגד צדדי [וכותלי] הכביש, אלא רחוקים יותר או קרובים יותר, דמ"מ נימא דמהני מצד עומ"ר כאילו הוהוה באלכסון, אך כמדומה דלא אמרינן הכי [דלא אומרים עומ"ר רק במכוון כנגדו ביושר]⁶⁷.

שו"ר דבלא"ה ליכא למידן הכי, דהרי עומ"ר דבסופו העומד פחות מהפרוץ אמרינן אתי אווירא דה"ג ודה"ג ומבטל ליה⁶⁸.

- וכל הצדדים כתבתי לפום ריהטא ללא עיון כלל -

סימן ח' בדין מבוי עקום (לסי' שס"ד)

מחלוקת רש"י ורי"ב באופן תיקון מבוי עקום

א. מבואר בגמ' עירובין דף ו' ע"א דדעת רב דמבוי עקום הרי הוא כמפולש, וילפינן מינה דפירצה מן הצד אוסרת בד' טפחים כאשר בקעי בה רביס [עיי"ש בסוגיא דמדמינן להו אהרדי וילפינן זמ"ן], ודעת ר"י דתיקונו כמפולש, היינו מצד אחד צוה"פ ומאיך גיסא בלחי, ודעת רש"י דבעינן נמי תיקון בעקמימותו, והלכך בעינן לחי בכל פתח, וגם צוה"פ בעקמימותו, [עיי"ש בסוגיא, ועי' סי' שס"ד ס"ג בשו"ע שפסק כרש"י, ועיי"ש בביה"ל שהביא דעת ר"י עיי"ש].

ודעת הרא"ש שאפילו אם יש בב' הצדדים צוה"פ צריך לחי אחר בעקמימותו.

קושיא על הרא"ש אמאי כשתקנו ב' הפתחים בצוה"פ צריך לחי בעקמימות [וביסוד החזו"א בטעמא דמבוי עקום אין יתיר ע"י עומד מרובה]

ב. והנה תקשי להרא"ש כיון דאיכא ב' צוה"פ, א"כ כל מבוי לישתרי דיש כאן תיקון בדופן רביעית של צוה"פ, ועומד מרובה [בצדו של מבוי]. ונהי דבב' לחיים בב' צדדים לא סגי להתיר, [ומשום] דהו"ל מבוי מפולש, מפאת פירצה דבקעי בה רביס [וקי"ל דמבוי

מן הצד אלא כפרוץ בראש מפולש כמו שהוא נידון באמת כמבוי מפולש, עכ"ל, ועי' עוד להלן שם ס"ק ו', ח', ט', ועוד.

72. א.ה. לכא"ו כוונת רבינו כזה* שרק כלפי מבוי ב' נראה הלחי, ולא כלפי מבוי א', ועכ"פ לשיטת תו' ולמאי דהיי"ל במ"ב סי' שס"ג סעיף ט' דלחי כה"ג לא מהני, והיינו דלחי כזה** לא מהני, אך לשי' רש"י גופיה שפיר מהני, עי' עירובין ט', ואכמ"ל.

73. עי' חזו"א סי' ס"ה ס"ק מ"ה באריכות ודו"ק, אלא שלכא"ו צ"ע דהרי בכל מבוי עקום שתקנו הפתחים הו"ל פרוצים לרה"י, אלא שמאחר שהוא כמפולש ובמבוי א' לא חזו"א תיקון שבראשו הב', וכן להיפך במבוי ב', ע"כ נאסר, וכמוש"כ תו' בעירובין דף ו' דבעינן שיראה בתוך התיקון, א"כ ה"ל הרי סוכ"ס אין ניכר התיקון. אך באמת לא קשה מידי, דהא בכל מבוי עקום הרחיקו תיקון של ראשו למקום שאינו נראה מבפנים, וממילא תרווייהו כאינם מתוקנים ואינו כפרוץ למקום מתוקן, אך כאן יש מבוי אחד שניכר בו ב' התיקונים, והוא בוודאי כמתוקן, וממילא איך כפרוץ למקום מתוקן, ודו"ק.

74. א.ה. לא ידענא מאי קשיא ליה, דהא מפי' דרק לשמואל מהני ומשום דלדידיה לאו כמפולש, ואינו אלא כיש בו פירצה דבקעי רביס וצריך תיקון, אך אינו כמפולש, ובפשטות לשמואל הוה כב' מבואות סתומים הפרוצים זל"ז מן הצד, אלא שבאמת במבוי סתום הפרוץ מן הצד לא מהני לחי בב' הפתחים, והרי אדרבה לשמואל בעי דלת מצד א', והיינו דקשיא ליה לרבינו, אך באמת הרי זה לכא"ו בלא"ה קושיא איך מיקל שמואל במבוי עקום, ובהכרח צ"ל כמפוי בגמ' דף ו' ששמואל מחלק בין פרוץ יותר מ"ל לפחות מ"ל, ולא הקיל שמואל במבוי עקום רק בפחות מ"ל, ושמואל ס"ל דפירצתו ב' ואפילו אי בקעי רביס, וצ"ל דבסורא לא הוה י"ט, וא"כ לק"מ.

75. א.ה. כל ס"ק זה היה כתוב לפני זה במסוגר, והדפסתיו בפנ"ע כס"ק בפנ"ע. וקצת שיניתי הלשון במה שנוגע לסדר הדברים בלבד.

76. א.ה. הנה באמת בענין יותר מ"ל במקום העקמימות, עי' ביה"ל סי' שס"ה דיש בזה פלו' עיי"ש, וכנר' התו"ש מחמיר, והנה לא הוה מצי לתרוצי דהבמ"ע כשאין בעקמימות י', דהרי מי הכריחו לרא"ש לציייר צוה"פ בפתחים [להתו"ש], אלא דכוונת התו"ש שהרא"ש צייר אופן המועיל בכל גונו, וא"כ כל שיש אופן דיצטרכו ג' צוה"פ א"כ לא יצא ידי כל האופנים, ומאי פסקת, וק"ל.

77. א.ה. צ"ל לרש"י, וכוונת רבינו לדי' תו' ו' ד"ה רב שהק' דבשלמא לרש"י א"ש דבעי ב' דלתות, ומשום דמירי בכמין ח', הא לא"ה סגי בדלת באמצע, אך לר"י גם בכמין ח' סגי בדלת בפתח א' ולחי בפתח ב', ותו לא מידי, ולא הקי' תו' מעולם דלר"י נצטרך דלת באמצע, דלר"י לית ליה דין תיקון באמצע כלל.

78. א.ה. הנה להנ"ל נמצא שרבינו מפרש פי' חדש בקושיית התו', דמש"כ להכריח דמירי בכמין ח' משום דא"כ חסגי בדלת מצד א' וצוה"פ מצד אחר ולחי באמצע, אך באמת ד"ז צע"ג, דהא התם איירינן במי שבא להחמיר

פרוצים לרה"י שהוא כמחיצה, ורק מדרבנן בעו צוה"פ בצד ד', הפרוץ למחוץ לעיר], אבל כשיצאים מהרחוב למחוץ לעיר במקום שאין מוקף אלא בצוה"פ א"א להקל.

66. א.ה. כוונת רבינו דמקום העשוי כזה* נחשב כנמשך עומ"ר עד המחיצה ג', כמ"ש החזו"א בהיתר ערים שלנו שכשיש רוב א' כזה הוא רה"י מצד עומ"ר, וה"נ הצוה"פ יחשב כדופן ג' שכנגד הכבישים שבתוך העיר, ע"ז כ' רבינו דמקום שה"ג מחיצות שלו ע"י צוה"פ מתבטל ע"י בקיעת הרביס, דהרי א"י מחיצה ממש אלא רק שם מחיצה, וא"כ תו' ליכא עומ"ר של ג' מחיצות בשטח שמחוץ לעיר תוך הצוה"פ.

67. א.ה. מה שדן רבינו אי אמרינן עומ"ר בעמדות שאינן מכוונות אלא באלכסון, כבר הכריע בחזו"א דל"א עומ"ר באלכסון, ועיי' ריש סי' ע"ב וסי' ס"ה סקמ"ה ובשונה הלכות סי' שס"ד דין ל"ד באורך עיי"ש.

68. א.ה. מה שכי' רבינו לדון שלא לומר עומ"ר במזוזות שכנגד המחיצות משום אתי אווירא וכו', הנה לפו"ר תלוי בפלו' שבתו עירובין י' ע"ב אי אמרינן אתי אווירא ע"י אויר שמחוץ לרשות, והנה מרן החזו"א ז"ל הכריע כהריצב"א, עי' סי' ס"ח סק"ט, ובאמת שמניח צוה"פ מול הרשות כ' בכ"מ דלכו"ע נעשה עומ"ר, ולא מבעיא במזוזות מכוונות, אלא אפי' אם רק אויר הצוה"פ כנגדו, ועי' בזה בסי' ס"ט ס"ק ט' וסי' י"ב, ועי' סי' ע"ד ס"ק י"ב ועוד, אלא דהכא כבר כ' רבינו דעד כמה שיהא בנוי על צוה"פ, הרי הצוה"פ כמאן דליתא מחמת בקיעת רביס, ואנו מוכרחים לבוא לעומ"ר שלא ע"י צוה"פ, ולזה בעינן עומ"ר רק מכח קני הצוה"פ, ובוה שפיר תליא בפלו' הנ"ל, ומ"מ לדינא העיקר כריצב"א כמ"ש בחזו"א, וכן הכריע בשמו בשונה הלכות סי' שס"ב.

69. א.ה. מש"כ רבינו ז"ל דבעשה צוה"פ בראשו א"צ תיקון בפירצה מן הצד, זו ד' האבן העוזר המובא בביה"ל סי' שס"ה, אך עיי"ש חולקים, ומ"מ כן דעת החזו"א סי' ס"ה ס"ק ד' וס"ק כ"א ועוד, ואכמ"ל.

70. א.ה. לכא"ו כוונת רבינו לר' רבו של רש"י אליבא דשמואל בדף ו'. והנה לכא"ו כיון דלשמואל נידון כסתום ולא כמפולש, בוודאי אינו כפתח בראשו של מבוי, אלא שיש כאן ב' מבואות סתומים הפרוצים זל"ז מן הצד, וא"כ לא שייך תי' החזו"א דלהלן, ושפיר קשיא ליה לרבינו זצ"ל, אלא שבאמת במבוי סתום שהתירו בלחי בפתחו, ויש פירצה מן הצד דבקעי בה רביס, אינו יתיר בלא לחי בפירצה, וי"א שגם לחי לא מהני ליה, ועי' בביה"ל סי' שס"ה [ורש"י אליבא דשמואל לא דן מצוה"פ בפתחים כלל, כי אם מלחיים בפתחים ובעקמימות כדן מבוי סתום, וכאשר הזכיר גם רבינו בקושייתו], וממילא לא ידענא מאי קשיא ליה לרבינו זצ"ל, וצע"ו ויעוי' עוד חזו"א סי' ס"ה ס"ק ו' מש"כ בזה.

71. א.ה. הנני מעתיק לשון מרן החזו"א ז"ל שם, וז"ל: ונראה דהכא נידון כחד מבוי עגול, ולא חייל עלה שם עומד מרובה וכו', והלכך לפרש"י אף אי עביד צוה"פ לשניהן אכתי צריך לחי בעקמימותו, ונידון האי לחי כהעמיד לחי באמצע מבוי מפולש, שאם עשה צוה"פ לראש האחד מותר באותו החצי שבין הצוה"פ והלחי, אלא שבמפולש גמור סגי בצוה"פ בראש הא' ולחי בצד השני, והכא בעקום יש לחשב מקום העיקום לסוף מבוי, אך לא כפרוץ

סימן ט'
בדין פירצות חצר ומבוי (לסי' שס"ה)

ספק המג"א והוכחת החזו"א בענין מהו שיעור פירצת מבוי שדינו כחצר

א. קיי"ל דפרצת מבוי בצדו בעשר היכא דלא בקיעי בה רבים, ובבקעי בה רבים בארבעה [עי' ס"ה ס"ב], ודן במג"א ס"ה שס"ה במבוי שדינו כחצר כגון שרחבו יותר מארכו או שאין בתים וחצירות פתוחין לתוכו [עי' ס"ה ס"ג ס"ד] ובקעי בה רבים, אם דינו כחצר או כמבוי, וכתב דיש להחמיר [ומובא במ"ב שם סק"י עיי"ש].

ובחזו"א ס"ה ס"ק ט"ו כתב דאיכא למילף מסוגיין [בדף ה' ע"ב] דהא יליף דעומ"ר מהני במבוי בק"ו מחצר דאינה ניתרת בלחי וקורה, [ואפי' הכי ניתרת בעומ"ר. כ"ש מבוי דניתר בל"ק שבוודאי ניתר בעומ"ר], ופרקינן מה לחצר שכן פירצתה בעשר, [ומשא"כ מבוי שפירצתו בד', וא"כ חמירא טפי ואף עומ"ר לא יועיל], ומשני דגם מבוי בעשר ודלא כרב הונא, והשתא אם נימא דמשכח"ל חצר דדינה כמבוי [שמצד א' לא ניתר בל"ק ומצד שני פירצתו בד'], א"כ לעולם [נוכל לסבור] כדרב הונא, ומ"מ ילפינן [ק"ו] מהאי חצר דאע"פ שאינה ניתרת בל"ק ופירצתו בד' מ"מ ניתר בעומ"ר, מבוי שניתר בל"ק וודאי ניתר בעומ"ר. וליכא למיפרך דשאני חצר דקילא דפירצתה בעשר, דהאי נמי פירצתה בד', וא"כ ע"כ דהאי מבוי דינו כחצר לכל מילי [ופירצתו בעשר לכוי"ע].

דחיית הוכחת החזו"א ומ"מ בזה

ב. והנה ספיקא דהמג"א משום דבקעי בה רבים ודמי למבוי, והרא"י [של החזו"א] מגוונא דלא בקעי רבים [שהרי דברי רב הונא מיידי בלא בקעי רבים, וכמבוי בסוגיא בדף ו' ע"א⁸⁰], אך כוונת החזו"א דאם נימא דמשכח"ל [לדין בבקעי רבים] חצר שדינה כמבוי לענין פירצות, ה"ה לרב הונא לענין חילוקים שבין חצר למבוי [דהיינו דיהא פירצתו בד' אף בלא בקעי רבים לר"ה וכמבוי דלר"ה לעולם בד'], שו"ר בחזו"א ס"ה ס"ק נ"ב דכ' דיש לדחות הראיה לספיקת מג"א מפאת האי טעמא⁸¹.

בענין שיעור פירצה בחצר דבקעי בה רבים

ג. והנה יש לדון לענין חצר דבקעי בה רבים אם פרצתה בעשר או בד', ומדברי המג"א לכאו' מוכחא דנמי בד'⁸², ובחזו"א ס"ה ס"ה ס"ק י' כ' דרא"י מסוגיין דף ה' ע"ב דאם נימא דבחצר פירצתה בד' אף בבקעי בה רבים, א"כ אף אם נימא דלא כרב הונא [ונימא דפירצת מבוי ב'] עדיין קילא חצר ממבוי [דהא מבוי בגמ' בדף ו' דלכו"ע פירצת מבוי דבקעי בה רבים בד', וא"כ חמירא מחצר דאפי' בבקעי רבים אינו בד' אלא ב'], ובס"ק נ"ב הביא החזו"א שכן הק' באבן העזר, וכ' לדחות

דחצר לא חשיבא בה בקיעת רבים, וא"כ ליכא למיפרך [דכמי שאין בה אף פעם בקיעת רבים דמי דגם אי בקעי לא חשיבא בקיעתם, שאי"ז דרך הילוך רבים, שאי"ז כמבוי וכי' שהוא מקום המיועד להילוך הרבים].

קושיא עי"ז דלכאו' במבוי שדינו כחצר דבקעי רבים ודאי פירצתו ב' וחצירתו לזה

ד. ולכאו' תקשי השתא למאי דאמרן דגם מבוי שדינו כחצר לא פסל בה בקיעת רבים, א"כ אכתי איכא למיפרך האי ק"ו [והיינו דלהצד דאפילו בבקעי רבים ואפי' במבוי שדינו כחצר נמי פירצתו ב', א"כ אודא לה תירוצים הנ"ל כלפי חצר דבקעי רבים, דהרי להך צד אפי' בבקעי פירצתו ב', ואפי' שבהך מבוי בוודאי בקיעתו חשובה, ובהכרח דחצר קילא ממבוי], וי"ל דלא חילקו חכמים בחצר ואע"ג דאיכא בקיעת רבים, וממילא ליכא למיפרך⁸³. ושו"ר שבס"ק ט"ו הק' כן החזו"א, וכ' דלא הוזהר מבוי מעליא דאין לו שיעור תשמיש ודירה ראויה של מבוי [עיי"ש בלשונו, והיינו דלהך צד טעמא דלא מהני בקיעת רבים בהך מבוי משום שגם בקיעה זו לא חשובה, שאינה כבקיעת מבוי שארכו יתר על רחבו]⁸⁴.

סיכום הדברים וביור הכרעת החזו"א בד"ז

ה. העולה מהאמור דב' נידונים המה, דבהא דאמרין דלרב הונא ליתא לק"ו כיון דחצר פירצתו בעשר, מוכח דכל החצירות קילא ממבוי דחמור מד' [דא"כ נוכל לעשות מאותו חצר ק"ו, ובהכרח שמבוי שדינו כחצר ג"כ פירצתו ב' לר"ה], ומהא דאמרין דלר"ה בריה דר"י איתא לק"ו מוכיחים לכאו' דליכא גוונא דמקילים בחצר טפי ממבוי [דהא איהו ס"ל דפירצת מבוי בעשר היכא דלא בקעי רבים, ובהכרח דאפי' חצר דבקעי רבים פירצתו בד', ומשו"ה איתא לק"ו דחצר יש בו רק חומרא לענין לוי"ק, ואין בו קולא לענין פירצות, ועדיין היה אפ"ל דבחצר ממש לא משכח"ל שפירצתו בד' שאין בה בקיעת רבים, אך עכ"פ נפק"מ במבוי שדינו כחצר דשייך בה בקיעת רבים, דבהכרח צ"ל שלא יהא קל ממבוי, והנה לכאו' זהו סתירה בהך סוגיא ממה דאמרין לר"ה כלפי מה דאמרין אליבא דר"ה בריה דר"י]⁸⁵.

ובס"ק נ"ב מצדד החזו"א דבאמת במבוי שדינו כחצר יפסול בד' וכהמג"א בבקיעת רבים, ומזה נולד הק"ו דמהני עומ"ר במבוי, דהאי מבוי דינו כחצר, והוא ניתר בעומ"ר אע"פ דליכא ביה קולא בפירצות [וכמ"ש לעיל להוכיח מדר"ה בריה דר"י דאיתא לק"ו], אבל בס"ק ט"ו כ' דנראה עיקר דלא מצינו אלא דין חצר ומבוי ולא אמצעי ביניהם [וע"כ נר' לו עיקר שפירצתו ב', וכמ"ש לעיל להוכיח מדרב דע"כ ליתא לק"ו, אלא דשם כתב כן גם לגבי בקיעת רבים עיי"ש היטב], וצ"ע הי מינייהו בתרייתא⁸⁶.

סימן י'
בסוגיא דמבוי הכלה לרחבה

ענף א'
דין הרחבה או החצר

א. בגמ' עירובין דף ז' ע"א מבוי הכלה לרחבה וכו', ועי' בתו' ד"ה אם היה וכו', דהאי רחבה הוי חצר שהוקפה לדירה, והעולה מסוגיין דלענין [הרחבה עצמה דהיינו] החצר בכל גוונא מותרת, שהרי בין עירבו בין לא עירבו [בני החצר עם בני המבוי] ובין אם הפתחים [של החצר למבוי ולר"ה] זה כנגד זה או לא, שהרי יש לה גיפופים כלפי המבוי, ומותרת ע"י הגיפופים מדין פסים, וכן כלפי הר"ה.

והנה נראה דלא מהני כשיש משני הצדדים פרוץ מרובה אלא פסים, דבעינן ג' מחיצות, והאיך תותר החצר, אלא איירי שיש בצד אחד של החצר עומ"ר, או בצד הפונה לר"ה או בצד הפונה למבוי.

דין המבוי באופן שלא עירבו חצר עם

מבוי ואין פירצה זה כנגד זה

ב. ולענין המבוי אם עירבו אין לאסרו מפאת דהמבוי פרוץ לחצר, ורק מצד מפולש, כדיתבאר לקמן, ואם לא עירבו אז יאסר מפאת החצר, דהוא פרוץ במלואו לחצר, וכדין חצר קטנה שנפרצה לגדולה, ואמנם יש התירא של לחי הנראה מבחוץ [שגיפופי החצר מב' צידי המבוי ולחוץ הם לחי הנראה מבחוץ להמבוי], אך בגמ' שם מחיצות המבוי לחצר בטל האי נראה מבחוץ, ואז יאסר המבוי היכא דלא עירבו מפאת החצר.

[ובענין לחי הנראה מבחוץ יל"ע אם הווי דאו' בשני מחיצות ולחי כה"ג⁸⁷, ועי' לקמן דף צ"ד דמתבאר מדברי התוס', דלחי הנראה מבחוץ מהני לכלאים, וא"כ משמע דהווי דאו', ודינא דנראה מבחוץ לא נאמר רק במבוי, אלא גם בפסים של חצר, כדחזינן בחצר קטנה שנפרצה לגדולה [בסוגין ובדף ט' ע"ב].]

דין המבוי כשפירצת מבוי כנגד פירצת חצר

ג. ולענין המבוי מפאת היות החצר פתוחה לר"ה אם חל עלה דין מבוי מפולש, [ונפק"מ לאסור גם בעירבו, וגם בלחי הנראה מבחוץ אם אין צוה"פ בצד שני של המבוי], הנה [רק] אם הוזהר זה כנגד זה חשיבא מפולש [ואף היכא שלא היו כל הפתחים זה כנגד זה אלא מקצת הפתח כנגד מקצת הפתח, כל דרואים מפתח אחד פתח השני, בפשוטו חשיבא מפולש].

מחיצות שונים, אך בקיעת רבים לא חסר להם, וצ"ע. ומה שתי' רבינו ז"ל דלא פלוג, צ"ל שמאחר שיעיקר דין חצר לא שייך בה בקיעת רבים, ואגב הכי לא חילקו חכמים, כבר לא נחשב לפירכא שאין סיבת הקולא של צורת מחיצות חצר לא איכפ"ל עד פירצת י' בכדי שנאמר עיי"ז שזה קולא בצורת חצר, והי"נ קילא לענין עומ"ר שמצד צורת מחיצת חצר אין חילוק בינו למבוי לגבי שיעור פירצה, אלא שלא נתחדש בחצר אחרי שכל יסודו הלכתא מהלכות בקיעת רבים, ולא מצורת מחיצות חצר ומבוי, וכיון שלא מצוי בו בקיעת רבים כבר לא נתחדשה בו הלכה זו.

והנה כבר כתבתי שכ"ז קאי בד' החזו"א ס"ק ט"ו, אך באמת דעתו בס"ק נ"ב דיש לדון על כל עיקר הראייה נגד המג"א, ולהאמור הרי החילוק ברוך, דר"ה דקאמר דכל מבוי פירצתו בד' א"כ ש"מ דיני מחיצות חצר חלוקים מדין מחיצות מבוי, וא"כ מבוי שנידון כחצר דינו כחצר, שהרי דיני מחיצותיו כמחיצות חצר, אך לדין דלא קיי"ל כר"ה א"כ באמת אין חילוק בצורת המחיצות [זולת דיני תיקון רוח רביעיית אי בל"ק או פסד? וכו'] ביניהם, אלא שזה הלכה לגבי דין פירצה דבקעי רבים ובמציאות לא בקעי רבים בחצר, ובקעי במבוי הנידון כחצר, וכיון שכן א"א ללמוד מדר"ה לדר"ה בריה דר"י, והרי באמת מה"ט אילו לר"ה פירצתו ב' איכא ק"ו, ואם פירצתו בד' מיפרך ק"ו, אך מבקיעת רבים לר"ה בריה דר"י לא שייכא לק"ו כלל לפי שאי"ז קולא בחצר וחומרא במבוי, שהרי אי"ז מדיני צורת חצר או מבוי אלא מדיני פירצה דבקעי רבים, וזה חילוק בהיכי תמצא היכן איכא בקיעת רבים, ודו"ק היטב.

85. א.ה. אכן כבר נת' לעיל, ד"ל דשאני מה דאמרין אליבא דר"ה שזהו נידון לגבי היכא דלא בקעי רבים, דבזה אמרין שכל חצר יש בה קולא לענין לא בקעי רבים, ואפי' מבוי שדינו כחצר, וא"כ ליכא חצר דנוכל למיעבד מינה ק"ו, שהרי כולהו יש בהם קולא לפרוך דמשו"ה ניתרים בעומ"ר אף שאינם ניתרים בל"ק, ומשא"כ מה דאמרין אליבא דר"ה בריה דר"י היינו אי בקעי רבים, ובהו י"ל דאה"נ דלו יצוייר כן בחצר יהא דינו כמבוי, ומשו"ה ליכא שום קולא בחצר אליבא דהך מ"ד דבלא בקעי רבים ב', ובבקעי רבים חצר בד', ואין לנו אלא חומרא בחצר לענין לוי"ק, ושפיר ילפינן ק"ו לענין עומ"ר, דאם חצר החמור ניתר כ"ש מבוי דקל, וא"כ לק"מ ואין שום סתירה. 86. א.ה. ע"י בלשונו בס"ק נ"ב שמפורש שכתבו אחר ס"ק ט"ו ומיייתי לה ודוחה אותה, וא"כ ס"ק נ"ב הוא בתרא, ולכאו' לפי"ז נקטינן להחמיר, אלא שלמעשה יש לנו הכרעה יותר מפורשת להלן סי' ע"ט סוף סק"א שכ' דהאחרונים מחמירים, ומ"מ בשעה"ד אפשר להקל, עיי"ש. ועי' בשו"ת הלכות סי' שס"ה דין ז' שס"ל שזהו הכרעתו, ושם ציינן לסי' ס"ה ס"ק נ"ב, שלכאו' לפי"ז צריך להחמיר, אלא שבאמת י"ל שהחזו"א בס"ק נ"ב רק דחה ההוכחה שהביא בס"ק ט"ו, אך עדין נשאר בסברתו שכ' בס"ק ט"ו דאין לנו ג' ענינים כי אם מבוי וחצר, עיי"ש בסוף דבריו, וסברא זו היא סיבת הכרעתו לעיקר הדין להקל כמבוי בסי' ע"ט, אם כי לא ביריד לענין סברתו, דלפי מש"כ לעיל הרי אילו היה דין שיעור פירצה דין במבוי או בחצר שפיר קשיא ליה דאין לנו ג' מילי, אך כבר נת' דבאמת חצר ומבוי שוים, וכל דינו רק הלכה בדין פירצה דבקעי רבים, והוא שווה בכ"מ לו יצוייר בקיעת רבים בבקעה חשובה שגם בחצר יהא הדין, והרי כבר נת' שאנו מוכרחים לפרש כן, דא"כ לית ליה לר"ה בריה דר"י ק"ו אפי' אי לא ס"ל כר"ה, וכנ"ל ס"ק ג' ד' ובהערה שם, והוא גם מוכרח כדי שלא יהא סתירה בהוכחות וכנ"ל, וכיון שכן גם לא שייך סברת החזו"א, וצ"ע. [וכפשוטו יש מכ"ז נפק"מ גם לדין מבוי עוקם במבואות דידן, אלא שבוזה נר' שהחזו"א הכריע להקל וכמ"ש בשו"ת הלכות סי' שס"ד, ועי' במכתבו הנדפס בגליון זה במדור שיח הלכה, עיי"ש. ועי' מש"כ שם בהערה שבאמת זה מיוסד על כך שעיקר דעת החזו"א להקל בשיעור פירצה דבקעי רבים במבוי דידן, ולא החמיר אלא מפני שכבר הורה המג"א].

87. א.ה. עי' חזו"א סי' ע"ב ס"ק י' וסי' ע"ד ס"ק י"ב ושונה הלכות סי' שס"ג דין ב', ואכמ"ל. ויעוי' מש"כ רבינו ז"ל באורך בסי' א' בענין זה.

כרב ושמואל יחדיו, וא"כ לשמואל דבעי במפולש דלת, ולרב שיש כאן ב' מבואות מפולשים א"כ בעי דלת לכל א' או דלת באמצע, ואיך יועיל דלת מצד א' וצוה"פ מצד אחר. ואולי כיון דדלת מבטל הפילוש, ממילא גם מבוי שני אינו כמפולש שאינו פרוץ למבוי מפולש, וממילא סגי ליה בצוה"פ ולחי בין ב' המבואות, וצ"ע. שוב חשבתי שכונת רבינו כפשטות ההבנה בתוס' שקשה למה לא סגי בבלת באמצע, אלא שבפתחים יעשו צוה"פ להתיר הטלטול סמוך לשם, וזה עדיף מב' דלתות ולחי במקום העקמימות, אלא שאם היו עושים כן היו עושים תיקון יותר מצד הדין שלא היו עושים לחי בשום מקום, וע"י.

79. א.ה. לכאו' כוונת הקושיא שעומ"ר היינו רק כד* ולא כד** כיון שדפנות האורך אין * ** * | יינו רק כלפי כביש א' שהוא דומה לחצר הגדולה שהפירצה באמצעיתו, ולא כלפי כביש ב' שהוא דומה לחצר קטנה [דבלי תורת לחי אינה ניתרת בעומ"ר ממה שנמשך מן הצד]. אכן צ"ע, שהרי הכא בד' החזו"א לא מייירי שלכביש א' יש מחיצות מצדדים, וכל תחילת ההיתר מכביש ב', וא"כ לא תי' כלום, דאם כביש ב' לא ניתר א"כ אין מה שיתיר את כביש א', וצ"ע [ונשאר רק תי' א' שמה"ת חשיב עומ"ר ומשו"ה ניתר בצוה"פ].

80. א.ה. ובטעמא דלא הק' פירכא מגוונא דבקיעת רבים, עי' להלן ס"ק ג' מש"כ בזה. 81. א.ה. לכאו' כוונת רבינו שהרי המג"א לא נסתפק בחצר דבקעי רבים כי אם במבוי שנידון כחצר, ומצד מה שהוא מקום המיועד להילוך, ובקיעת הרבים בו חשובה מבקיעת רבים בחצר [ועי' להלן], וכיון שהנידון מצד עצם היותו דומה למבוי בהיותו מיועד להילוך רבים, א"כ הך סברא תועיל לר"ה לגבי לא בקעי, אלא שמאידיך יש לדחות ולומר דבעצם לו יצוייר בקיעה חשובה של רבים בחצר יהא פירצתו בד'. אלא דלא משכח"ל ואהני לן הא דהוה הך מבוי מיועד להילוך רבים, רק בכדי שייחשב דמשכח"ל בחצר בקיעת רבים, וא"כ אין כאן חומרא בהך מבוי הנידון כחצר כלל, דלעולם הוא כחצר לכל דבר, שהרי לו יצוייר בקיעה כזאת בחצר גם היה דינו כן, וכיון שכן י"ל דכ"ז בגוונא דמג"א דמייירי דבקעי רבים בהך מבוי הנידון כחצר, אבל בגוונא דליכא בקיעת רבים והנידון בחומרת חז"ל במבוי יותר מחצר, ואליבא דר"ה דמחמיר במבוי אף בלי בקיעת רבים, ומשום שהחמיר חז"ל במבוי יותר מחצר, א"כ שפיר נידון כחצר אף לפי ספיקו של המג"א, שהרי מבוי זה אין עליו תורת מבוי אלא תורת חצר לכל דבר, וא"כ נדחה ראיית החזו"א ומשום דבלא בקיעת רבים בוודאי נידון כחצר וכנ"ל. וע"כ א"א ללמוד ק"ו ממבוי זה למבוי רגיל אליבא דר"ה, ומשו"ה חזר בו החזו"א וכמוש"כ רבינו זצ"ל.

82. א.ה. לכאו' כוונת רבינו זצ"ל להוכיח דאין חילוק בעיקר הדין בין מבוי מחצר, אלא שזה רק מחמת דבמבוי בקעי ובחצר לא בקעי ומשו"ה לו יצוייר בקיעת רבים בחצר יהא ג"כ פירצתו ב' והיינו דינא דמבוי הנידון כחצר שזהו חצר דשייך בה בקיעת רבים, אלא שלפי"ז אין הוכחה מזה לחצר אשר לא נועד להילוך רבים, ובמציאות בקעי רבים לקצר דרכם, ועי' בהמשך בד' רבינו זצ"ל בשם החזו"א לחלק כן, ואין לנו הוכחה נגד זה מהמג"א, ואדרבה דלכאו' מזה שלא נסתפק המג"א אלא במבואות שלנו, ולא בחצר רגילה דבקעי בה רבים, ש"מ דס"ל למג"א הך חילוק, ודו"ק.

83. א.ה. עי' מש"כ רבינו להלן סי' י' ענף ב' סק"י כעיי"ז, עיי"ש היטב.

84. א.ה. קושיית רבינו זצ"ל כאן היא על החזו"א ולא על המג"א, דהרי למג"א באמת במבוי דידן דבקעי רבים פירצתו בד', אך על החזו"א ס"ק ט"ו שמכריע להקל דפירצתו ב' תקשי דתחזור קושייתו בס"ק י', וזהו שכ' רבינו שהחזו"א הק' כן על עצמו, עיי"ש. ותירוצו של החזו"א צע"ג, דאם כי עיקר תוכן תירוצו שאי"ז חילוק בין דיני חצר לדיני מבוי, אלא דין בבקיעת רבים, ולא נחשב שיש בקיעת רבים במבוי שדינו כחצר, אך בסברא צע"ג, דמה חסר במבואות שלנו מלהחשב בבקיעת רבים, ומה בכך שאין לנו חצירות, וכי מה עניינו לצורת הילוך הרבים, דבשלמא לדיני צורת המחיצות י"ל שמקום שבתים פתוחים לו או שעכ"פ אין חצירות פתוחים לו, יש להם דיני

איסור פילוש בכלה לצדי החצר מדנקט ונפרצה החצר כנגדו, ואיירי בעירבו [דאו נפק"מ בהך דינא], וגם [איכא למילף] איסור עירובי חצירות [היינו בלא עירוב] היכא דלא כלה בצדי החצר [אלא באמצע ושלא כנגד פירצת החצר דאין בו משום פילוש, ובעינן לאסור מצד שלא עירבו] מדנקט במלואו, דמצד פילוש יש לאסור אף בלא נפרץ במלואו [דאם יש פירצה שע"ז בקעי רבים בפילוש נאסר המבוי, ואינו נותר אפי' בעומ"ר עד שיעשה צוה"פ מצד א'].

קושיית הגרעק"א מ"ש מבוי מפולש מחצר מפולש, ובפל"ר מ"א וט"ז לעומת אבן העזר בענין זה

ב. והק' הגרעק"א בגליון הש"ס האיך מוכח דמימרא שניה אית לה חומרא דאסירא אף בעירבו, דמשום פילוש אסורה אף בלא נפרץ במלואו, הא חזינן דחצר מותר מפאת שלא נפרצה במלואו, ואי"כ ה"נ נתייר להמבוי בלא נפרץ במלואו, ונשאר בקושיא.

ולכא"ו הך קושיא תליא בפלוגתא רבנן בתראי, דהמג"א והט"ז בסי' שס"ה כתבו דדינא דמפולש איתמו רק במבוי ולא בחצר, וילפי' לה מסוגיין דחצר מותרת ומבוי אסור, ודעת אבן העזר שם דאין חילוק בין מבוי לחצר, וילפי' לה מהך דעבדינן ק"ו בדף ה' ע"ב דמבוי מותר בעומ"ר מחצר החמורה דאינה ניתרת בלחי וניתרת בעומ"ר, ואם איתא מאי ק"ו, הא חצר קילא דלא מיתסרא משום מפולש⁹⁷. [וד' הגרעק"א שמדמה ביניהם לכא"ו כאבן העזר].

והא דבסוגיין חצר מותרת [ולא מיתסר] משום מפולש, [צ"ל] דלא חשיב מפולש, דאין מפולשת בעצמותה אלא פתוחה למבוי, והמבוי מפולש.

והוכיח [דבר] זה מדחזינן דהמבוי מיתסר משום מפולש בפרוץ לחצר רק בזה כנגד זה או בכלה מן הצד, ולא בזה שלא כנגד זה, ופסיקא לאבן העזר דבמבוי המפולש משני צדדים אף בזה שלא כנגד זה מתסר, [ואי"כ תקשי מ"ט הכא שרי בזה שלא כנגד זה], וע"כ דרשות אחרת שאני. והא דבחצר מותרת אף בזה כנגד זה, כיון דיש לה גיפופין, משא"כ במבוי הפרוץ במלואו, ואע"פ דנראה מבחוץ נידון משום לחי, מ"מ מיחזי כמפולש [והיינו דאבן העזר ס"ל דב' רשויות שאף א' מהן אינו מפולש בעצמו לרה"ר, אלא זה מפולש לזה, אף א' לא נחשב מפולש גמור אלא שהמבוי נאסר משום נראה כמפולש כיון שהפירצה זה כנגד זה, ומכפנים אין נראין הלחיים, והחצר שנראין הגיפופין מכפנים אין נראה כמפולש, אבל כשאותה רשות עצמה מפולשת לרה"ר אפי' זה שלא כנגד זה ואפי' בחצר אסורה, וכמו שהאריך שם באבן העזר, עיי"ש היטב].

ב' מחלוקות בין האבן העזר להבית מאיר א. בענין חצר שפרוצה מב' צדדים לרה"ר. ב. בענין פילוש מרה"ר לרה"ר העובר דרך ב' רשויות נפרדות

ג. והנה לדעת האבן העזר דינא דמבוי הכלה לחצר והוה זה כנגד זה דאסירא, וכן בכלה לצד חצר, [מיייר] דווקא בליכא לחי [הנראה בפנים המבוי] המחלק ביניהם [דאי איכא לחי הנראה מכפנים לא מיחזי כמפולש].

והבית מאיר נחלק על האבן העזר וכתב דבחצר ליכא דינא דמפולש, וילפי' מסוגיין דחצר מותרת ומבוי אסור, והא דשרינן למבוי בזה שלא כנגד זה, ולא אסרינן משום מפולש כיון דכלה לרה"ר, ולא מפאת [שהחצר] רשות אחרת, דאין קולא בפרוץ לרשות אחרת, אם אינה נעשית רשות היחיד [ומשו"ה לדידיה במבוי הכלה לרחבה גם אם היא לחי הנראה בפנים המבוי, מבוי נידון כמפולש ואסור וחצר מותרת], מדחזינן דחצר אף בזה כנגד זה, ולא ס"ל דגיפופין מתיירין מפולש לרשות אחרת [ונמצא ב' מחלוקות בין הב"מ

לה עומ"ר, וא"כ אע"ג דהמבוי אסור, דהוה מבוי מפולש, החצר מותרת, דבחצר לא איכפת לן דהוה מפולש ובקעי רבים כדמוכח בסוגיין⁹².

[ובאמת שבאבן העזר ס"י שס"ה כתב דחצר מפולשת נמי מיתסרא [ולדבריו אין מקום לכל דברי המ"ב, דהרי גם החצר צריכה צוה"פ ככה"ג דבקעי בה בני מבוי שהם רבים], וילפי' לה דאל"כ בק"ו [שבגמ' בדף ה] דעומ"ר מהני במבוי ק"ו מחצר דחמירא [שאינו נותר בלחי וקורה], איכא פירכא דמה לחצר דשריא במפולש [ומוכח דלא שרינן במפולש טפי ממבוי], ותקשי מסוגיין דחזינן דשרינן חצר מפולש, ולקושית האבן העזר י"ל דבקיעת רבים בחצר לא הווי בקיעה, [ושפיר י"ל דאף ככה"ג שבני מבוי בקעי בחצר מבוי אסור וחצר מותר], עי' חזו"א סי' ס"ה ס"ק י' וס"ק ט"ו⁹³.

ובחזו"א סי' ס"ה ס"ק מ' נחלק על המ"ב, [וסי'ל] דנהי דחצר לא מתסר במפולש [ואפי' אי בקעי רבים], אך הא [מ"מ] פרוצה במלואה למקום האסור והיינו למבוי [שהוא עצמו אסור בטלטול משום שהוא מפולש], שהרי ביתר מעשר נידון כפרוץ במלואו, והיינו דכיון דמחיצות המבוי הא אינן מועילות למבוי, נמצא דאין לחצר ג' מחיצות⁹⁴.

אך מ"מ פשט החזו"א מהמ"ב להיתרא ספיקא דלעיל ס"ק ה' דמועיל הלחי דהמבוי להחצר.

מבוי הפרוץ לחצר ובפתח החצר תיקון המועיל למבוי ולא לחצר

ז. והנה תליא נמי בזה מבוי הפרוץ לחצר, והחצר יש לה לחי, דאינו מתקן את החצר, אם המבוי מיהא יהא מותר ע"י הלחי דהחצר, ובפשוטו יהא אסור⁹⁵.

צוה"פ עדיפא מעומ"ר לענין תיקון מבוי מפולש

ח. והנה מהא דאסרינן מבוי הכלה לרחבה משום מפולש, אע"פ שהחצר מותרת, חזינן דמפולש לרה"ר לא חשיבא כסתום [לגבי מבוי מפולש], ורק צוה"פ מהני, וכשם שעומ"ר לא מהני במפולש [כך גם פרוץ לרה"ר שבעלמא נידון כסתום, עי' חזו"א סי' ס"ה ס"ק מ"ה, מ"מ אין בכוחו להתיר פילוש כשם שעומ"ר לא מהני, שלא הקילו חז"ל רק בצוה"פ⁹⁶].

ענף ב'

דברי תוס' בביאור סוגיית הש"ס דמקשה סתירה בין מבוי הכלה לרחבה למבוי הכלה לחצר
א. אמרינן בגמ' דף ז' ע"א דמבוי הכלה לרחבה מותר, ומקשינן מדקאמר רב דמבוי הפרוץ במלואו לחצר מבוי אסור וחצר מותרת, [וה"ג ליתסר המבוי], ומשני דהתם איירי בלא עירבו [בני מבוי עם בני חצר] ולכך אסירא המבוי [דפרוץ במלואו לחצר, וחצר מותרת דיש לה גיפופין, ומבוי אינו נותר בהנך גיפופי שהם מחוץ למבוי], דס"ל לחי הנראה מבחוץ אינו נידון משום לחי, או דאיירי בנמשכין כותלי מבוי לחצר [וממילא ליכא לחי למבוי], והא דמבוי מותר [ולא נאסר משום פרוץ לחצר, מייירי] בעירבו [בני חצר עם בני מבוי].

ואמרינן דבכלה מבוי לצדי החצר או [כשפתח החצר ופתח המבוי] זה כנגד זה, מתסר משום מבוי המפולש [ולא מהני עירבו, דחסר תיקון למבוי דבעינן צוה"פ דווקא].

וכתבו תוס' [ז' ע"ב ד"ה בעירבו] בשם ר"י דמימרא דמבוי מותר ס"ד דמוכחא תרי קולות, גם דשרי בלא עירבו משום [דהגיפופים] נידונים משום לחי [למבוי], וגם דאין איסור מפולש אף בכלה בצד, ומימרא דמבוי אסור איכא למילף מינה תרתי חומרות, גם

ואם הפתח מהמבוי לחצר אינו באמצע אלא בצד, בזה חשוב כמפולש [אף כשאין הפתחים זה כנגד זה], כיון דהכותל נמשך ודמי למבוי ארוך, והלכך בחצר של יחיד נמי אמרינן דאף זה [אם הפתחים הם] שלא כנגד זה [וגם] לא הוה עד הכותל, ג"כ חשיבא כמפולש, דחיישינן שמא היחיד יקטין חצירו ויגיע הפתח לכותל, [וייחשב פתח מבוי לצדי החצר שנידון כמבוי ארוך].

מבוי שאין הפתחים מכוונים אי מיקרי מפולש

ד. ויל"ע שלא במבוי הכלה לחצר אלא כולו מבוי, והמבוי והפתח בצד אחד אינו כנגד הפתח השני, אם חשיבא מפולש, מי נימא דכשם שבסוגיין לא חשיבא מפולש כיון דאינו זה כנגד זה, ה"נ בכולו מבוי, או דכולו מבוי שאני [והנידון לא במבוי כזה דבזה] גם בכלה לחצר נחשב כמפולש אלא במבוי כזה [אי חשיבא כמפולש או לא].

מבוי הפרוץ לחצר באופן שנידון כמפולש האיך מתקנו [ואי מהני תיקון המועיל רק למבוי להתיר את החצר, או להיפך]

ה. והנה שריותא דמבוי מפולש בלחי וצוה"פ, ולפי"ז כל היכא דהוה מפולש בכלה לרחבה [וכגון זה כנגד זה או כלה לצדי החצר או לחצר של יחיד אפי' באמצע וזה שלא כנגד זה] בעינן לתקנו כמפולש, ואם יעשה צוה"פ בפתח החצר לרה"ר שפיר דמי, ואע"פ שהחצר אינה צריכה לצוה"פ שהרי מותרת בעומ"ר מצד אחד ופסים מצד שני, [מ"מ] תועיל הצוה"פ למבוי.

וכן אם יעשה צוה"פ בצד המבוי הפונה לרה"ר נמי מהני, ויותר המבוי בעומ"ר של החצר הפונה לרה"ר.

יש לעיין אם היכא דעשה בצד המבוי הפונה לרה"ר לחי ופתח החצר למבוי יתר מעשר [וממילא אינה ניתרת בגיפופין שלה שהרי יש ביניהם פירצה יותר מ"ל], אם מהני כיון דהחצר התיירה בפסים, [והכא ליכא פסים אלא לחי בסוף המבוי ששם אינו יותר מ"ל], או דכיון דבמקומו היה לחי המועיל למקומו שפיר דמי [והחצר פרוץ למבוי המתוקן, דאף שהוא לעצמו אין לו תיקון, ואילו היו עושים לו תיקון זה לא היה מועיל לו, מ"מ כל שהועיל למבוי והמבוי נידון כרה"ר הו"ל חצר פרוצה לרה"ר ושפיר דמי]⁹⁸.

וכן יש לשאול במבוי הכלה לחצר ועשה לחצר פסים בפתח הפונה לרה"ר, ומצד החצר למבוי הוה עומ"ר, והמבוי פרוץ במלואו לחצר [וכגון שכתלי מבוי נמשכים לבפנים שאין גיפופי החצר לחי למבוי], אם מהני הפסים למבוי, ובאופן שאין על הפסים תורת לחי וכגון שלא סמכו עליהם מערש"ש⁹⁹, [דנמצא שהחצר מתוקן והמבוי פרוץ במלואו למקום המתוקן בתיקון דלא מהני למבוי, אי מהני או לא, וכעין ספק הנ"ל].

ואת"ל דלא מהני אם יצטרך לעשות הלחי בפתח המבוי הפונה לחצר, או סגי אף בפתח החצר הפונה לרה"ר כיון דלא מהני במקומה [דהרי במקומה לא נצרכה, דהחצר א"צ לחי שכבר יש לו ב' פסים כמאן דליתא, ולא מהני גם למבוי, או דיועיל עכ"פ למבוי], וזה נסתפק בחזו"א סי' ס"ה ס"ק ל"ח, ופשט לה להתירא וכדלקמן⁹⁰.

חצר הפרוץ למבוי ובפתח המבוי יש תיקון המועיל לחצר ולא למבוי

ו. והנה נחלקו המ"ב [סי' שס"ה שעה"צ ס"ק י"ג] והחזו"א [סי' ס"ה ס"ק מ] היכא דפתח החצר הפונה למבוי הוה יתר מעשר ועירבו, והמבוי מיתסר כיון דיש לו בצד הפונה לרה"ר רק לחי או רק עומ"ר⁹¹, [והיכא] דהוה מבוי המפולש שאינו נותר בכך דדעת המ"ב דהחצר מותרת דהרי עירבו, ולצד [החצר] הפונה לרה"ר יש

94. א.ה. המעיין היטב יראה שרבינו ז"ל בלשונו הקצרה חידש כאן ביאור עמוק בד' החזו"א, דלפ"ר כוונת החזו"א דסו"כ החצר פרוץ למקום האסור בטלטול, ומה בכך שגדור מרה"ר דהמבוי מקום האסור, אך הנה רבינו כבר ב"י ד' המ"ב דלכא"ו אין סיבת האיסור שבמבוי סיבה לאסור את החצר, לפי דלא שייך בחצר איסור שמחמת פילוש, ומשו"ה מפרש ד' החזו"א שגדר האיסור דמבוי לפי שכמו שאינו גדר ומחיצותיו כמאן דליתא, ותו הו"ל חצר כפרוץ לרה"ר, ודו"ק היטב. והנה אולי בזה נוכל להבין קצת את עומק תי' החזו"א על קושיית האבן העזר, דבאמת גדר בקיעת רבים האוסרת היינו משום דמשווי למבוי אינו גדר שאינו מונע את הרבים מלעבור, והנה כיון שסודו שכמי שאינו גדר בודאי שייכא גם בחצר, ומשו"ה לא מיקרי חומר במבוי מבחצר, ומשו"ה שפיר מיקרי החצר הפרוץ למבוי דבקעי בה רבים פרוץ למקום האסור, שהרי הוא פרוץ למקום שאינו מגודר, ובעיקר גידור הרשות אין שום חילוק בין חצר למבוי, אלא דכיון שגדר בקיעת רבים האוסרת הוא משום דמשוי לה אינו גדר מפני הרבים, י"ל דשאני מקום המיועד לבקיעת רבים דבזה חשיבא אינו גדר מחצר שאינו מיועד להם, דאף אי בקעי בה עדיין מיקרי גדר בפניהם, ומשו"ה לא נאסרה החצר מצד עצמה, וצריכים אנו לדון רק מצד שפרוצה למבוי, ועי' היטב בזה. ובאמת שהיה אפשר לפרש הטעם באופ"א, דבמבוי דבקעי רבים דמי לרה"ר ומשו"ה החמירו בה, ומשא"כ בחצר דבקעי רבים לא דמי לרה"ר, אלא שא"כ היה חומר במבוי מבחצר [גם יש לדון אם החצר היתה נאסרת בהיותה פרוצה למקום זה], אך לפי רבינו ז"ל א"ש שאי"ז איסור דרבנן מצד גזירה דדמי לרה"ר, אלא שזה חיסרון בעיקר בקיעת הרשות לרשות מגודרת וקמוש"נ. [ואם טעית בהבנת דברי רבינו זצ"ל בכ"ז אתי תלון משוגת].

95. א.ה. לכא"ו מאי דפשיטא ליה לרבינו בלחי, דכיון דלחי חידוש הוא ויש בו גם משום הכירא ובעינן סמכו עליו מבעו"ה, ע"כ פשיטא ליה דאי לא אהני במקומו הרי הוא כמאן דליתא, ולא יועיל למבוי, ולא דמי לעומ"ר או ב' פסים דאף שלא הועילו במקומו מהני לחצר להמ"ב, ועי' מש"כ לעיל בהערה לס"ק ו', ודו"ק.

96. א.ה. לכא"ו מדי רבינו נלמד דצוה"פ עדיפא מעומ"ר, ובאמת שהחזו"א סי' ע"ד ס"ק ג' נסתפק לגבי אתו רבים אי צוה"פ עדיפא מעומ"ר, ומהכא יש קצת הוכחה דעדיפא, ומ"מ אינו הכרח, ואדרבה שזה סיבה להסתפק, וק"ל.

97. א.ה. עי' מש"כ בזה רבינו ז"ל בגליון זה בסי' ט' ולעיל ענף א', עיי"ש.

88. א.ה. יעו"י שעה"צ סי' שס"ה ס"ק י"ג וחזו"א סי' ס"ה ס"ק ל"ח וס"ק מ'.
89. א.ה. יעו"י בהגהות רעק"א לשו"ע סי' שס"ג ס"א, ושו"ת מהדרי"ק ל"ה, ועי' חזו"א סי' ס"ה ס"ק מ"ח מש"כ בנידון זה אי פסין בעי שיסמכו עליהן או לא. ועי' מש"כ בזה רבינו ז"ל בסי' ב' [בגליון זה].
90. א.ה. עיי"ש בחזו"א שספיקו ופשיותו הם לגבי ספק ראשון ולא בספק שני, וגם לא לגבי האת"ל שהזכיר רבינו עיי"ש, וכשהכריע להקל בספק ראשון אין מקום לספק ב', וק"ל. ועי' להלן סוף סק"ו.
91. א.ה. לכא"ו דווקא עומ"ר בקצה המבוי מהני להחצר ולא לחי, שהרי אם הלחי לא מועיל למבוי איך יועיל לחצר, דלחצר לא מהני לחי, ואולי כוונת רבינו לב' לחיים. ועדיין יל"ע בזה, דבשלמא עומ"ר כסתום דמי, וא"כ אין החצר פרוץ לרה"ר, ואף שהמבוי עצמו נאסר מחמת פילוש אין איסור זה אוסר את החצר, וכמו שביאר רבינו וכמשי"כ בהערה דלהלן, אך ב' פסין לכא"ו דמי לחי ואינו כסתום ממש, ואי לא אהני במקומו לכא"ו כמאן דליתא, אך לפמשי"כ רבינו לעיל ס"ק ה' דב' פסין א"צ סמכו, אי"כ י"ל שזה ג"כ כסתום ועדיפא מלחי, ויש לדון ולומר שאין מועיל במקומו, ומועיל לחצר כאילו היו בפתח החצר, וק"ל. ועי' להלן בהערה לס"ק ז'.

92. א.ה. ולכא"ו כוונת רבינו לבאר דעת המ"ב דכאשר גדר הפסול שבמבוי אינו פסול השייך בחצר, אין בזה דין פרוץ במלואו, דזה רק כשפרוץ במלואו למקום הפסול בפסול כזה שאילו היתה החצר כאן היה נאסר שם טלטל, ומשא"כ בזה, ודו"ק היטב.

93. א.ה. באמת ככה"ג דבני מבוי בקעי דרך החצר יותר קשה להבין אמאי חצר משתרי, דהא אותה הבקיעה של המבוי ממשיך בחצר, ומ"ש דהמבוי נידון כמפולש ולא החצר מחמת הך בקיעה גופא, אם לא שנאמר שיש קולא בחצר, וא"כ תקשי קושיית האבן העזר דאיכא למיפרך, וצ"ע, וביתר צ"ע, שהרי רבינו פ"י דעת המ"ב דאנו דנים שהאיסור שבמבוי הוא איסור דלא שייך בחצר, ומשו"ה אין החצר נאסר ע"י שהוא פרוץ למבוי וכנ"ל בהערה הקודמת, וא"כ בהכרח שהוא מדיני מבוי ולא מדיני חצר, שאנו דנים שגם אילו היה בחצר לא היה החצר נאסר, וא"כ ש"מ דמבוי חמירא מחצר, והדרא קושיית האבן העזר לדוכתה, וצ"ע. ובעיקר הדבר דפשיטא ליה לרבינו שהמ"ב פליג על האבן העזר, עי' מ"ב סי' שס"ה ס"ק י'. ובעיקר ד' האבן העזר והחזו"א בענין זה, עי' מש"כ רבינו לעיל בגליון זה סי' ט'.

להאבן העוזר, א. בענין חצר מפולשת מב' צדדים לרה"ר דהא"ע מחמיר וב"מ מיקל. ב. במפולש לרשות אחרת שהיא פרוצה מצד שני לרה"ר, דהא"ע מיקל כל שניכר מבפנים שזה ב' רשויות, וב"מ מחמיר כשהיה ב' מבואות עכ"פ (ומכח זה הוכיח דבבבא דלין מפולש וכו'), ודו"ק היטב].

והא דהביא האבן העוזר ראי' מקו' דעומ"ר כ' [הבי"מ] דאינה ראייה, דבקיעת רבים דחצר אינה בקיעה, [וחצר שהיא מבוי כגון אם רחבה יתר על ארכה נמי אין [חשובה] בקיעה]⁹⁸.

והנהגה להאבן העוזר בחצר נמי פירצתו מן הצד בד' כאשר בקעי בה רבים [ומשא"כ לב"מ אינו כן דבקיעת רבים שבחצר לא חשיבא בקיעה וכנ"ל].

כבר נחלקו בזה תוס' והרשב"א [ותלמיא בבי' תי' ברשב"א] ובד' האר"ש בזה

ד. ואיתא באבן העוזר דבעבודת הקודש להרשב"א בשער א' ס"ד איתא דבבבא דפרוצה מב' צדדים לרה"ר ובוקעים בה רבים צריכה צוה"פ, וחזינו דדין מפולש [נאמר] אף בחצר, ולכאור' י"ל [דהרשב"א מיי"ר] בפרוצה בפרמ"ר [מב' צדדים], אך א"כ אף בלא בקעי רבים [נמי ליתסר] [ומש"כ במ"ב ריש סי' שס"ד דבבבא דחצר בגיפופים מב' צדדים [אף דליכא בהו עומ"ר] צ"ע, וכדתמה בחזו"א סי' ס"ה ס"ק ל"ג, [וכבר] הביא [שם בחזו"א] דבמ"ב [גופיה] בס"י שס"ב ס"ק מ"ה וסי' שס"א ס"ק ח"ח כתב דלא מהני], ותו דהרשב"א ס"ל דמותרת בעומ"ר ברוח אחת וצוה"פ מרוח שני'. [וא"כ חזינו דאף בגוונא דליכא פרמ"ר מב' צדדים נמי הצריך צוה"פ, ומפורש דלאו דווקא בפרמ"ר מב' צדדים].

והנהגה הרשב"א בסוגיין הקשה דאם האיסור מצד פילוש, אף בלא נפרץ במלואו [נמי ליתסר, שהרי כשם שגיפופי החצר לצד רה"ר אף שהם עומ"ר אין מצילים על הפילוש של המבוי, ה"נ אם המבוי לא יהא פרוץ במלואו לחצר ויהיו גיפופין בין חצר למבוי הנראין בפנים המבוי, מ"מ ליתסר דסוכ"ס איכא פירצה במבוי וכנגדו בחצר, והוה ליה מפולש דבעי צוה"פ ואין נותר בגיפופין], ותי' בת' קמא דאה"נ [דנפרץ במלואו לאו כלפי פילוש נאמרה, כי אם כלפי איסור שאוסר חצר על המבוי בלא עירבו קתני], ובתי' בתרא תי' דדווקא בנפרץ במלואו דנראה כמפולש, ומשא"כ באיכא גיפופי [אינו נידון כמפולש], והוכיח [ד"ז] מדחצר מותרת [ואין נידון כמפולש מחמת גיפופין שלו מב' הצדדים, ה"נ אם למבוי יהא כן נמי ליתתרי ולא יחשב כמפולש], וזה כדברי האבן העוזר [גם בחלק של דין חצר מפולש, וגם בדין מבוי מפולש שיש גיפופי בינו לחצר], וכדבריו בעבודת הקודש [הני"ל], אך חזינו דתוס' פליגי וכדכתבנו לעיל, שהרי [מבואר בדבריהם] דסברי דמבוי יהא איסור אף באיכא גיפופי, וחצר מותרת [ולדבריהם נפרצה במלואו לא קתני אלא משום לא עירבו ומכפ"ר בדבריהם, והיינו כתי' קמא שברשב"א].

ובאו"ש פ"ז מהלכות שבת כתב ליישב קו' הגרעק"א בגה"ש כדאמרין, דלא כאבן העוזר, [וסי"ל] דחצר אינה נאסרת במפולש, [והיינו שחוס' לא ס"ל כרשב"א ואבן העוזר], ועיי"ש שכי' שגם הרשב"א בעבוה"ק [לא ס"ל כאבן העוזר] ומיירי בפרמ"ר, וצ"ע כדכתבנו לעיל [ס"ק ג] דהא כ' הרשב"א דהחצר ניתרת בעומ"ר מצד אחד וצוה"פ מצד שני [וכנ"ל ס"ק ג' עיי"ש].

אך כתב שם דמ"מ במבוי דכ' אבן העוזר דאיסור דמבוי רק בפרוץ במלואו, כ"כ בריטב"א בפשוטות, דאם יש למבוי גיפופי הנראה במבוי אינו נאסר משום מפולש, דלא כתוס' [ונמצא שבדין זה מודה שהוא שנוי במחלוקת ראשונים, ולהנ"ל לכאור' ב' הדינים תליא בפלו' וכנ"ל].

הכרעת מ"ב וחזו"א בפלוגתא זו

ה. והמ"ב בסי' שס"ה ס"ק י' לא הביא רק דעת הבי"מ דבבבא מפולשת אין איסור [בפרצה ד' דבקעי בה רבים, ונמצא שפסק כהב"מ], וכן בחזו"א סי' ס"ה ס"ק ל"ג נקט דלא כאבן העוזר.

והנהגה מהרשב"א בעבודת הקודש לכאור' כאבן העוזר, אך הא מתוס' מוכח כמג"א וט"ז וב"מ [ומ"ב] וחזו"א, [שהתוס' כתבו דאם מצד מפולש יש לאסור אף בלא נפרץ במלואו, והגרעק"א [דס"ל] כאבן העוזר [באמת נתקשה בדבריהם וכנ"ל ס"ק ב' ונשאר בצ"ע, וא"כ מוכח מתוס' דפליגי על הרשב"א].

ובעיקר פלוגתת ה"טו ומג"א עם אבן העוזר, ע"י עוד בתשו' בית אפרים או"ח סי' כ"ה ותשו' חת"ס או"ח סי' צ"ז ואבני נזר או"ח סי' רס"ב.

מבוי מפולש דלא בקעי רבים אי נידון כמפולש

ו. והנה מתבאר מאבן העוזר דדינא דמפולש רק בבקעי בה רבים, וכן הוא משמעות [ד' רשב"א] בעבודת הקודש שאוסר חצר מפולשת [רק] בבקעי בה רבים.

והנהגה בחזו"א שם כתב דמפולש דמבוי אף בלא בקעי בה רבים, ותקשי דלפ"י הדרא קושיית האבן עוזר דאיכא פירכא בקי' [דמבוי מחצר], דמבוי חמור מחצר [לענין מפולש דלא בקעי רבים], וי"ל דכיון דסתם מבוי בקעי בה רבים, ע"כ מה דיש מבוי מיוחד דלא בקעי בה רבים ומ"מ מתסר [משום דלא פלוג] לא חשיבא פירכא⁹⁹.

בסתירת ד' הרשב"א בעבוה"ק בענין הני"ל

ז. ובמש"כ דלכאור' דעת הרשב"א כהאבן העוזר, כמבואר בדבריו בשער ראשון סעיף י"ד ואות פ"ד¹⁰⁰, אך צ"ע מדבריו בסוף סעיף י"ג [שם] אות פ' וז"ל, נפרצה משתי רוחותיה צריך שיהא באחד מהם עומד מרובה על הפרוץ וכו', ואחר כך יכשיר את השני על הדרך שאמרנו [בב' פסין או פס ד'], עכ"ל. חזינו דסגי בעומ"ר מצד א' וב' פסין מצד שני, וזה לכאור' דלא כאבן העוזר, לפ"י מש"כ באות פ"ג שצריך צוה"פ ופסין ה' כוונה בלא עומד מרובה, אך הא בסעיף הקודם כתב דעומ"ר מכאן וצוה"פ מכאן, ותקשי אהדדי דבריו באות פ"ד עם דבריו באות פ' [סעיף י"ג].

ואולי בסעיף י"ג איירי כשאין רבים בוקעים, ובסעיף י"ד איירי ברבים בוקעים, וצ"ע.

סימן י"א

בענין בין הלחיים (סי' שס"ה)

ענף א'

שיטת תוס'

שיטת תוס' בביאור מחלוקת אביי ורבא, ושלכר"ע בדע"ד אסור לטלטל בין הלחיים

א. נחלקו אביי ורבא בעירובין דף ט', דעת אביי דבין הלחיים אסור לטלטל דהוה התם פרוץ במלואו, ודעת רבא דשרי, ונחלקו בזה תוס' והרמב"ן, דעת תוס' דשרייתא דרבא רק כאשר אין דע"ד, והלכך שרינן משום דאין לאסור אלא משום כרמלית, ולזה בעינן דע"ד. אבל אם יש דע"ד שפיר אסרינן אף לרבא, וילפי לה התוס' מהא דחזינו בסוגיין דקאמר רבא מנא אמינא לה, ומייתי הא דאמרין דבעינן לכרמלית מקום דע"ד, [וש"מ דכל טעמו של רבא משום דלכרמלית בעינן דע"ד וליכא, הא אי איכא דע"ד מודה דהוה כרמלית], ואביי ס"ל דהאי דינא דווקא בגבוה ג', אבל אם אינו גבוה ג' לא אמרינן לה [והיינו דלאביי באין גבוה ג' א"צ שיהא דע"ד בשביל להחשב כרמלית, ולרבא בכל גווינן בעינן דע"ד כי היכא דליהווי כרמלית].

נראה ללמוד מסוגיין דע"ד דכרמלית צריך שיהא כולו שווה ולא יהא הפרש ג"ט בין חלק א' לשני

ב. ולענ"ד איכא למילף מד' אביי דבכרמלית והוה חלק ממנה גבוה ג"ט מחבירו, ובכל אחד ליכא דע"ד, לא מצרפינן, דאם נאמר דמצרפינן [תקשי] אמאי מודה אביי דביתר מג' הוה מקום פטור [דיצטרף המקום גבוה ג"ט עם המקום שלפניה להיות כרמלית אחד גדול], וכי תימא דווקא בנמצא ברה"ר ולא בכרמלית, הא אביי ס"ל דיציבא בארעא וגיורא בשמי שמיא, ואינו מחלק בין פתוח לכרמלית לפתוח לרה"ר [כמבוי שם בסוגיא], ורבא לא פליגי עליה בהא [שגם לרבא כן הוא שאף שרבא מחלק בין פתוח לרה"ר לפתוח לכרמלית, י"ל שזה רק באין גבוה ג"ט דבוה ס"ל דמצטרפי המקום הפרוץ במלואו שאין בו דע"ד לכרמלית ולא לרה"ר, אך במה דס"ל לאביי דבגבוה ג"ט לא מצטרף, אף דלדידיה באין גבוה אפי' לרה"ר מצטרף ונעשה כרמלית ע"י פירצתו במלואו, ומ"מ בגבוה ג"ט אין מצטרף לא אשכחן דרבא פליגי על הך סברא, ולדידיה כן הוא בפרוץ במלואו לכרמלית, וכ"ש כש' חלקי הכרמלית דע"ד אינם שווים בגובהם בהפרש ג"ט גובה בין זה לזה].

דחייה להוכחה זו

והנהגה אשכחן בחזו"א לענין קרפף יותר מבית סאתיים שנסתפק בגבוה [מקצתו] ג"ט אם מצטרפין, וכן יהא נ"מ לענין סוכה אם מצרפים כשחלק גבוה ג"ט¹⁰¹, ולכאור' איכא למיפשטה מהכא

[דלא מצרפין], ואולי נימא דלעולם מצרפינן, והך דמקום פטור [משום דמיירי] ברה"ר ולא בכרמלית [דבכרמלית מצטרפי לאהדדי, והא דאביי אינו מחלק וכנ"ל], זהו דווקא באינו גבוה דבטל [ובזה ס"ל דיותר מתבטל לרה"ר מלכרמלית ע"י דפרוץ במלואו, ורבא חולק עליו, אבל בגבוה ג"ט שאינו משום ביטול אלא משום צירוף מודה דיותר בקל מצטרף לאשוויי כרמלית מלרה"ר], וצ"ע בעומק הסברא¹⁰².

והקשו התוס' מאי קשיא ארבא מהך דר' יוחנן אימא דאיכא דע"ד, והלכך מיתסר עד חודו הפנימי [דהא מודה רבא ביש בו דע"ד וכנ"ל ס"ק א], ותי' תוס' דאיירי הך דר' יוחנן בכל גוונא אף בליכא דע"ד, והלכך בעינן לאוקמה בפתוח לכרמלית.

ויל"ע בהא דאסרינן בפתוח לכרמלית אם הוה הפתח פחות מד' טפחים, ותליא בדין כרמלית שיש בה דע"ד ויש רצועה דנפקא הימנה אם מצטרף לכרמלית [והיינו ד"ל דכל מה שרבא מודה בפתוח לכרמלית דא"צ דע"ד, אך אולי רחב ד' צריך ורק אורך ד' א"צ]¹⁰³.

ענף ב'

שיטת רמב"ן

הרמב"ן חולק על תוס' וסובר דרבא גם ביש דע"ד בין הלחיים מותר לטלטל, והוכחותיו של הרמב"ן לכך

א. והנה כ"ז שיטת תוס', אבל שיטת רמב"ן דדינא דרבא דמותר להשתמש בין הלחיים [בפתוח לרה"ר] מיירי אפי' באיכא דע"ד, והא דיליף רבא מהך דר' יוחנן דפחות מדע"ד הוהה מק"פ לאו למימרא דזה טעם הדין, אלא דכוונת רבא דמ"מ מיהת בפחות מדע"ד יש לטלטל בין הלחיים [והיינו שגם אם אביי חולק על סברת רבא בעצם דין בין הלחיים, מ"מ צריך להודות בפחות מדע"ד ומטעם אחר דהוה מק"פ, ואביי חולק גם בזה, ויש כאן ב' מחלוקות בין אביי לרבא].

ויליף לה רמב"ן מהא דרמינן ארבא מהך דר' יוחנן במבוי שרצפו בלחיים דמטלטל עד החוד הפנימי של לחי הפנימי, ולא דחינן לה דאימא דמיירי בדאיכא דע"ד [ולא ניח"ל בתי' התוס' הני"ל ענף א' ס"ק ג].

ועוד יליף לה רמב"ן מדמקשינן בדף י' ע"א דקאמר רב הונא שלחי המושך לדפנו של מבוי והוה פחות מד"א, הו"ל לחי ומתיר עד חוד הפנימי, ואמרין בגמ' דש"מ דבין הלחיים אסור [דא"כ אמאי מתיר רק עד חוד הפנימי], ומאי ראייה כנגד רבא, הא מודה רבא באיכא דע"ד [והתם מיירי פחות מד"א אך הרבה יותר מדע"ד טפחים], אלא על כרחך דרבא ס"ל דאף דע"ד שרי.

בהוכחת הרמב"ן מד' הגמ' לגבי לחי המושך, והתי' על שיטת תוס'

ב. והנה אנן קיי"ל בסי' שס"ג סעיף י"ג כרב הונא בלחי המושך, והק' הפוסקים דהא קיי"ל בסי' שס"ה כרבא דבין הלחיים מותר, ואם נימא כתוס' י"ל דאיירי בדאיכא דע"ד דמודה בזה רבא, אך לרמב"ן תיקשי, ותירץ מג"א דבכה"ג דמושך לבחוץ מודה רבא, והובא במ"ב סי' שס"ג ס"ק מ"א.

אך מ"מ נשאר ראיית הרמב"ן דסוכ"ס מאי [טעמא אמרו בגמ' דאיכא] ראייה מרב הונא נגד רבא, אימא דמיירי באיכא דע"ד ולא תקשי לרבא [ואימא דמיירי במושך לחוץ דמודה ביה רבא], ובדעת תוס' צ"ל דמייתינן מיהת דאיכא גווינן דאסור בין הלחיים, [ואה"נ דאין זה הוכחה נגד רבא אלא דאיכא גווינן דבין הלחיים אסור], ואולי משמע לגמ' דרב הונא איירי אף בפחות מדע"ד.

ביאור סברת רבא לחלק בין פתוח לכרמלית לבין פתוח לרה"ר [אליבא דרמב"ן]

ג. והנה י"ל דרמב"ן דאף בדע"ד שרינן בין הלחיים לרבא, וע"כ דחודו החיצון יורד וסותם, א"כ אמאי אסרינן בפתוח לכרמלית [דמה שייך לומר דמצא מין את מינו וכו', והרי כמי שיש מחיצה מפסקת בינתיים דחודו החיצון סותם כל מה שלפנים הימנו, ובשלמא לתוס' לק"מ דטעמא דרבא מצד מק"פ, ומחמיר רבא במק"פ הפתוח לכרמלית, ועי' רש"י שם ודו"ק, אך לרמב"ן צ"ע].

וצריך לומר דדעת רמב"ן דאף בדע"ד שרינן, [מ"מ הטעם] משום דמתבטל אגב המבוי כולו, והשתא אמרינן דכ"ז בפתוח לרה"ר, אבל בפתוח לכרמלית שדינן ליה בתר כרמלית, דווקא בפתוח לרה"ר דנפלגו טפי הרשויות דבין הלחיים והרה"ר,

98. א.ה. באמת ד"ז צ"ע בסברא, ועי' חזו"א סי' ס"ה ס"ק ט"ו. ועי' מש"כ בזה בהערות לעיל ענף א' בהערה לס"ק ו', עיי"ש.
99. א.ה. עי' מש"כ רבינו בעי"ז לעיל סי' ט' סק"ד, עיי"ש.
100. א.ה. הכוונה להוצאת הגרש"מ יונגרמן זצ"ל.
101. עי' סי' ב' מש"כ בשם הגר"א הורביץ בשם החזו"א דאין מצטרפין.
102. א.ה. לכאור' נראה הביאור בזה דכשקיים כבר רה"ר או כרמלית בחוץ, והנידון להתבטל ע"י דפרוץ יותר מתבטל לרה"ר דחשוב טפי לאביי עכ"פ, אך לאשוויי מקום אחד שע"ז יוצר כרמלית מכח שניהם יותר מצטרף לכרמלית דהוה מין אחד, ונוצר מקום אחד עם שם ודין אחד, שא"כ לרה"ר שאין כאן שום הצטרפות, אלא שבאמת אי נימא הכי א"כ מ"ט לא קיבל אביי תירוצו של רבא, ולא מצד ביטול אלא מצד צירוף, ונימא דמשה"ה בפתוח לכרמלית אסור אפי' בליכא דע"ד משום צירוף ולא משום ביטול, ואטו

103. א.ה. עי' חזו"א סי' ע"ג ס"ק ד' וסי' צ"ו ס"ק ב' ושונה הלכות סי' שמי"ה דין ל"ד ודין ל"ט, ואכמ"ל.

לטלטל בו ד"א כיון דבכרמלית יש קולא לטלטל הימנה לכרמלית תוך ד"א¹¹¹.

אי שרי לטלטל בפתח נעול לרה"ר

ג. והנה מדברי המהרש"א מתבאר דאם הפתח נעול, ועי"ז אין בו דע"ד, שוב יהא מותר לטלטל לרה"ר, [דאין כאן רה"י אלא מקום מוקף ג' מחיצות שאין בו דע"ד ונידון כמק"פ, שהדלת נחשב כמחיצה גמורה ואין לו שייכות לרה"י שבפנים].

אבל בחזו"א עירובין סי' ב' נחלק עליו וס"ל דנשאר רה"י גמורה, וראייתו מדחזינן דבפי תקרה גמורה הפתח אינה מבטלת ונשאר פי תקרה [ורק כשצריך להגיע ללבדו הוא מבטל, אך כשא"צ לבדו אינו מבטל, ובהכרח שאינו מבטל דעומד להפתח, וזה רק סברא כלפי לבדו או תיקון קורה דלא ניכר בתוך המכוון], וע"כ משום דהוה דבר עראי [וא"כ אין ע"ז שם מחיצה לבטל תורת רה"י ולאשוויי מק"פ, ואסור להוציא ממנו לרה"ר].

אם יש חילוק בין פי"פ לפ"נ באסקופה רחבה ד' וגבוהה י'

ד. והנה רמב"ן בחידושיו כתב דהא דאמרינן דבאסקופה רחבה ד' וגבוהה י' רשות לעצמה, מתפרש לשינויא דרב יהודה אמר רב כשיש קורה וקירוי לצד פנים [האסקופה, ואף דכשהפתח נעול אין הקורה מתרת שאין מכווין לפנים הימנה, מי"מ] אף בלי קורה תהא מותרת [שהרי אין הדלת באמצע האסקופה כי אם לפנים הימנה, וא"כ בגבוהה י' ורחבה ד' לעולם תשאר האסקופה רשות לעצמה לפי שיש לה מחיצות מצד עצמה, שהרי היא רחבה ד' וגבוהה י'].

אבל לשינויא דרב אשי דבאסקופת בית עסקינן, והנידון מצד פי תקרה בין ב' הקורות [שיש באמצע שהוא גם אמצע האסקופה דלת], א"כ עדיין יהא בזה חילוק בין פתח פתוח לפתח נעול, דבכה"ג דהפתח נעול בטל מינה שם רה"י [ולכא בה פי תקרה לחלק החיצון להתיירה, דהחלק שמחוץ לדלת אינה רחבה ד"ט, שהרי הדלת באמצע האסקופה, וכשהיא נעולה חולקת את האסקופה לשניים], ומתסרא משום כרמלית¹¹², ולפי"ז בהכרח צ"ל דברייתא אתא לאשמועינן גזירה דר"מ [עיי"ש בהמשך הסוגיא].

ולפי"ז יל"ע אמאי לא אוקמוה לברייתא [דפי"פ ופי"נ] בפי תקרה גמורה, דאם סגור יהא כרמלית [ואם פתוח רה"י], דמ"ש זה מזה [דהיינו מ"ש ב' קורות שצריכים לבדו מתקרה גמורה], והדבר צ"ע¹¹³.

בגזירת ר"מ שלא לטלטל מרה"י לתל

ה. א.ה. כיון שהזכרנו ד' ר"מ דגור להוציא מרה"י לתל גבוה י' ורחבה ד', וכמב' בהמשך הסוגיא דזהו כפי האמור בברייתא דאסקופא וכו' רשות לעצמה [וכנ"ל אליבא דרב אשי], נעתיק כאן מש"כ רבינו ז"ל בסוגיא זו [והוא נמצא שם במחברתו אחרי הדברים הנ"ל], וז"ל:

והנה בדינא דר"מ דמתסרא בתל ברה"י [ודווקא דבר קבוע כמבואר בעירובין בריש פ' כל גגות בדין פ"ט שהביאו כאן התוס', וכן מבית לעליה נמי שרי כדכתבו תוס'], יל"ע היכא דראשו על התל אי שרי לשתות, [ולכא' שרי] אע"פ שלא הכניס רובו, דאפילו בכרמלית קיי"ל [בסי' ש"נ סעי' א'] דשרי, וכרבא בשבת דף י"א ע"ב דלא גזרינן גזירה לגזירה, וכ"ש הכא.

ולענין חי נושא את עצמו דמחמירים בכרמלית כמ"ש הגרעק"א בתשו' מהדו"ק [ועי' בסי' ש"ח ב"ב' ובמ"ב ס"מ וסמ"א], וכן לענין משאצ"ג שכ' רמב"ן בשבת דף צ"ד [דאסור בכרמלית] דלא חשיב גזירה לגזירה אלא מלאכה מדרבנן, וכן לענין ח"ש ג"כ כ' שם רמב"ן דמיתסר בכרמלית, ובכ"ז יל"ע בתל אליבא דר"מ מהו, וצריך ראייה להיתר.

[ובעיקר ד' רמב"ן שם דח"ש רבנן בשבת, זה לכא' דלא כרש"י שבת ע"ד, ואולי יש לדחות דכוונת רמב"ן אליבא דכו"ע [דגם לר"ל שח"ש תמיד מדרבנן מודה דאסור ח"ש בכרמלית] וע"ש].

דמקצתו על כותל שאין נגדו כותל, ובהכרח דכיון דסוכ"ס איכא הכירא וצמצמו מאי דאפשר לא איכפ"ל במה שלא צמצמו יותר, דבלא"ה א"א לצמצם, וכשהעיקר הוא להכירא וודאי לא הקפידו חז"ל יותר מזה].

טלטול מבין הלחיים לכרמלית לרבא ולאביי

ב. והנה כל היכא דאסרינן בין הלחיים כרבא בדאיכא דע"ד ולתו, או בליכא דע"ד אלא שפתוח לכרמלית ואפי' לרמב"ן, [יל"ע] אם מותר לטלטל מבין הלחיים לכרמלית, וכבר נסתפק בזה המ"ב בסי' שס"ה ס"ד, ובסי' שמ"ו כתב לקולא מכח דברי התוס' בשבת דף ט' ע"א [דלא אשכחן מקום האסור בטלטול מדרבנן שאסור להוציא ממנו לכרמלית, דא"כ הו"ל ה' רשויות], אבל בסי' שע"ד ס"ב אייתי דנחלקו בהא התוספת שבת והעבודת הקודש לרשב"א, וכ' שם דיש להחמיר.

ולאביי¹⁰⁶ דס"ל דבין הלחיים צריך לחי אחר להתירו ואף שאין בו דע"ד, עכ"פ היכא דאין גבוה ג' מרה"ר, ולכא' הכוונה דנעשה כרמלית, ואף שאין בו דע"ד צ"ל דמ"מ בטל לרה"ר ומצטרף בהדי רה"ר ליאסר בטלטול, אך מ"מ פשיטא שרק ככרמלית ולא כרה"ר, ואסור להוציא ממנו לרה"ר, דהא מה"ת הוי רה"י גמורה דמוקף ג' מחיצות, ובוודאי אסור להוציא ממנו לרה"ר, אלא דנר' דגם נאסר להוציא מצד מכרמלית לרה"ר, והנ"מ שאם יש בין הלחיים ד' אמות על פחות מד"ט שיהא אסור לטלטל ד' אמות בין הלחיים מדין כרמלית, דמפאת רה"י הא שרי, וע"י שנחשב ככרמלית אסור, [וגם מרה"י אליו אסור לטלטל מצד כרמלית], ובאמת לא אדעה הך דינא, ולא עלתה בידי לחפש בד' רבותינו.

ענף ד'

בענין איסקופה בסוגיית הש"ס שבת דף ט'¹⁰⁷

ביאור סוגיית הש"ס לגבי אסקופה

א. בגמ' בשבת דף ט' ע"א מייתי ברייתא דבאסקופה תליא בין פתח נעול דכלחוץ לפתח פתוח דכלפנים, [והנה לאביי לכא' בקורה לעולם אסור לטלטל תחתיו ואף בפתוח לרה"ר, וכן לרבא עכ"פ בפתוח לכרמלית, או כשהקורה רחבה דע"ד לתוס' ואפי' פתוח לרה"ר, אלא דבאמת הנידון כלפי מחודו הפנימי של הקורה ולפנים, והחילוק בין פי"פ לפתח נעול הוא באופן שיש ריווח בין קורה לדלת], דבפתוח ההיתר הוא מחוד פנימי והלאה, ובנעול בטל תיקון הקורה, [ואין מותר אלא עד הדלת מבפנים, ומשם ואילך כלפי חוץ] הו"ל כרמלית ואסירא לרה"ר¹⁰⁸, וגם מתוך הבית לשם דרך חור או חלון [כ"כ תוס'], וכן נ"מ לענין טלטול ד"א במקומו, ע"י מהרש"א, [וכ"ז כתירוצא דרבי יהודה אמר רב דמיירי שלא כל האסקופה מקורה כי אם חלקו החיצון וכנ"ל].

ולרב אשי מיירי בתקרה שהיא רחבה ד' ע"י לבדו שבין ב' קורות ודלת באמצע בין הקורות, דבנעול בטל התיקון [ואי"א לטלטל תחתיו], דממילא נעשה התם כרמלית אם פתוח לכרמלית [לרבא וכדלהלן], ובפתוח יש כאן לבדו ונעשה עי"ז רה"י [על ידי דין פי תקרה, ואפשר לטלטל לכ"ע עד חודו החיצון, דבפי"ת מודו כ"ע דעדיפא מקורה, אלא שאם הנידון לגבי תחת הקורה צריך לאוקמה בפתוח לכרמלית, דאליבא דרבא בליכא דע"ד ופתוח לרה"ר שרינן אפי' בקורה עד חוד חיצון של קורה], א"נ אפשר לאוקמה בפתוח לרה"ר וכשיש לאחר הקורה עוד מקום בין הכתלים ונעשה מקום דע"ד [ונידון ככרמלית¹⁰⁹, ומשא"כ בפתח פתוח שיש כאן לבדו ונעשה פי"ת, ולכ"ע מטלטל עד חוד חיצון של קורה]. [וגם באופן הראשון שהנידון בין חוד הפנימי של הקורה עד הדלת ג"כ] כל האיסור לטלטל אליבא דרבא אינו אלא בפתוח לכרמלית, דמצא מין את מינו וניעור¹¹⁰, ולאביי אף [בפתוח] לרה"ר ואינו גבוה ג"ט דאז בטל לרה"ר, [ונעשה עי"ז כרמלית וכנ"ל סוף ענף ג'], ואנן קיי"ל כרבא ולא כאביי.

ב. ובתוס' ישנים דנו אם גם בלחי כשאין דע"ד ויהא נעול אם יהא כלחוץ [כבקורה דאמרינן שבטל התיירו ואינו מתיר כשהפתח נעול], או דמ"מ מהני דלחי עדיפא [ומתיר גם כשהפתח נעול], והנה אם הוה ספיקא נמצא דהוי ספק רה"י ספק כרמלית, ויל"ע אם מקילים

ומשו"ה שדינן ליה בתר הרה"י, ומשא"כ בפתוח לכרמלית [דהכרמלית הוה מינו טפי מהמכווין, אדרבא מתבטל לכרמלית ואסור].

מחלוקת תוס' ורמב"ן בגדר ההלכה דמצא מין את מינו וניעור, ויברר דין פתוח למקום שחציו רה"ר וחציו כרמלית

ד. ונמצא לפי"ז דנחלקו תוס' והרמב"ן בטעם הא דאמרינן בגמ' דמצא מין את מינו וניעור, דלתוס' אמרינן לה רק לענין להצטרף לשיעור דע"ד, ולרמב"ן אמרינן לה דבטל כל היתר הלחי [שגדרו שמתיר על ידי] דשדינן ליה כלפי פנים, [ובזה אמרינן דבכרמלית אינו כן ולא שדינן ליה כלפי פנים].

והנה יש לדון אם בין הלחיים פתוחים לרשות שחציה כרמלית וחציה רה"ר סמוכין זל"ז, דלתוס' דטעמא דפתוח לכרמלית דמשלים לשיעור דע"ד יל"ע אם [ניאסר גם כשאין ד' טפחים ברוחב הפתח שכנגד הכרמלית], ותלוי במה שכתבנו לעיל לענין אם רצועה נפקא, [ומ"מ לכא' החלק שכנגד הרה"ר וודאי לא נאסר, ואולי אם החלק שכנגד הכרמלית נעשה כרמלית, וכ"ש אם הוא רחב ד', אולי יצרף אחריו את מה שכנגד הרה"ר ויהא זה כרצועה], אבל להרמב"ן דבהא בטל התיקון דלא שדינן כלפי פנים, א"כ ככה"ג נמי בטל, ומיהו רק בדאיכא דע"ד, דבדליכא דע"ד מודה רמב"ן נמי לטעמא דהוה מק"פ [וכדפי' כן קושיית רבא על אביי שבכה"ג עכ"פ יודה לו מצד מק"פ, וא"כ ככה"ג הו"ל מה שכנגד רה"ר מק"פ ותלוי בהנ"ל].

במחלוקת אביי ורבא אי כרמלית ורה"ר מצטרפים לגבי רשויות, ויל"ע אם גם לגבי מעביר ד"א

ה. והנה רבא לא ס"ל בליכא דע"ד דיציבא בארעא וגירורא בשמי שמיא [ודלא כקו אביי עליו], ויל"ע במטלטל שתי אמות בכרמלית ושתי אמות ברה"ר אם מצטרפות, והנה בלא"ה מתסר מפאת הוצאה מכרמלית לרה"ר, אבל הנידון אם יש כאן ב' איסורים, דהיינו גם מלאכת העברת ד"א, ונפק"מ במוכרח להוציא במקום פיקו"נ אם צריך להניח לפני שמוציא מכרמלית לרה"ר שלא יהא לו טלטול ד"א, או שבזה כבר אין נפקותא. ולכא' לאביי יהא אסור, אבל לרבא יהא מותר [דלאביי רה"ר לא שונה מכרמלית, אלא דחמור שזה אפי' מה"ת, ולרבא זה שונה וזה כרשות אחרת ולא מצטרפין], אך י"ל דלא קאמר רבא אלא דלא עבדינן רשות, אבל לענין המלאכה [מודה] דמצטרפי הרה"ר לכרמלית¹⁰⁴.

ענף ג'

בעניני בין הלחיים

בענין מבי שרצפו בלחיים דמיירי בלחיים שווים בארכם (ומסתעף מזה לענין מחלוקת המ"ב והחזו"א בקורה באלכסון שאין נראה לעין)

א. והנה בהך דמכווין שרצפו בלחיים דאסרינן היכא דהוה לבדו, דווקא כשחיצון אינו ארוך¹⁰⁵ יותר, דאזי הו"ל כעשה לחי לבן הלחיים, ויש להתיר עד החוד הפנימי של החיצון, וכן דווקא כשהפנימי אינו ארוך יותר, דאם ארוך יותר הו"ל נראה מבחוץ, ויש להתיר עד [החוד] החיצון של פנימי, אלא איירי כששניהם שווים.

והנה שיעור לחי במשהו, וא"כ תקשי הא א"א לצמצם [וא"כ מסתמא א' ארוך יותר מחבירו], וי"ל דמ"מ בעינן ללחי שיהא נראה, ואע"ג דהחזו"א נחלק על המ"ב באלכסון שאינו נראה, וס"ל שכל מדות חכמים כך הם, [ולא כהמ"ב דתליא בנראה לעין, עיי' סי' שס"ג סעיף ל' בביה"ל חזו"א סי' ע"ב ס"ק י"ד], אך ע"כ מודה החזו"א בהא להמ"ב, דא"כ כל קורה הארך שרינן, הא אי אפשר לצמצם, ודופן אחת דהמכווין ארוכה יותר מהשניה, וא"כ הו"ל באלכסון [אלא וודאי דכלפי דקדוק צריך לצמצם מודה שא"צ כי א"א לצמצם וכנ"ל].

ואכתי קשיא נהי דלא מפסל משום היכרא, עדיין היכי שרינן תחת הקורה, דילמא [הוה] באלכסון כיון דא"א לצמצם והו"ל רה"ר, וי"ל דבאמת לא שרינן [לטלטל] בצמצום עד סוף הקורה דהא א"א לצמצם, [ועיקר קושייתנו הוא שבקורה טפח ליכא קורה כלל,

104. א.ה. לכא' כל ד' רבינו בס"ק זה רק אליבא דהתוס' דפלו' אביי ורבא בהלכות צירוף מק"פ לרה"ר להחשב שיש שיעור חשוב עי"ז לכרמלית, וא"כ נלמד מזה דלאביי כל רה"ר יש בו גם משום כרמלית, ויש לנו כרמלית המורכב מקצתו מרה"ר, וה"נ יתכן איסור טלטול ד"א שמורכב מקצתו מכרמלית ומקצתו מרה"ר, אך לרמב"ן לכא' אי"ז הנידון דאביי ורבא, דלשיטתו נחלקו בהלכות היתר חודו החיצון של קורה, דלאביי לעולם אין חודו החיצון מתיר, ולרבא יש חילוק בין רה"ר לכרמלית. אכן באמת זה אינו, דהרי לגבי היכא דליכא דע"ד דבזה הק' רבא דיודה אביי מצד מק"פ, איכא בהכרח פלוגתא נוספת אם יש לחלק בין מק"פ הפתוח לכרמלית למק"פ הפתוח לרה"ר, ונמצא דגם לרמב"ן איכא ב' פלוגתות [וכבר רמז ע"ז רבינו בסוף סק"ד עיי"ש, ועי' להלן ענף ג' אות ב.], וא"כ ד' רבינו בס"ק זה המה אליבא דכו"ע, ודו"ק.

105. א.ה. לכא' צ"ל "רחב יותר", וכן בהמשך, שהרי רק ככה"ג נעשה לחי לבין הלחיים כזה* וכן באופן שני כזה**.

106. א.ה. כל הקטע דלהלן נלקח ממק"א מתוך מחברת הערות ע"ס הדף עמ"ס שבת, וצרפתיו לכאן להשלמת הענין, והוכרחתו לשנות קצת הלשון לתועלת הצירוף בלי לשנות התוכן.

107. כל ענף זה מלוקט ממחברת הערות ע"ס הדף עמ"ס שבת, ומצורף לכאן להשלמת הענין, והוכרחתו לשנות הלשון מחמת צירוף כמה קטעים, וגם הוכרחתו להוסיף קצת מתוך הגמ' לפי שכיון שבאו בקצרה ע"ס הדף לא האריך רבינו בהעתקת כל הסוגיא, ומ"מ דקדקנו הרבה שלא לשנות מתוכן דברי רבינו כלל, ונקוה שזכינו באמת לדייק בהעתקת תוכן דברי רבינו, ומ"מ לא נצרכה אלא להודיע שבענף זה בפרט בס"ק א' הוצרכנו לעריכה יותר

הגהות והערות על סדר המשנ"ב
מאת הגאון רבי נתן הכהן קופשיץ שליט"א
 מרא דאתרא הקריה החרדית בית שמש
 ומרבני בית ההוראה "אהבת שלום"

סימן שס"ג

רשות היחיד מה"ת בשתי מחיצות ולחי

סימן שס"ג סעיף א' ביאורה"ל ד"ה אסרו חכמים וכו': ודע דאין נ"מ לדעה זו אם שתי המחיצות היו כמין גם או שתי המחיצות היו זו כנגד זו דגם בזה מקרי רה"י מה"ת כיון שיש לו עוד לחי - ע"י חזו"א סי' ח' סק"י דכתב דבג"מ כל הריבוע ודאי לא הוי רה"י, וגם באלכסון מבואר בתוס' ח' דלא הוי רה"י, וגם מהגר"א דס"ל דלחי מתיר באלכסון מ"מ בזה משמע מהגר"א דלא מהני מה"ת. ועיי"ש בס"י סקט"ו דכתב דאפשר דמועיל לשווי רה"י באלכסון עיי"ש. ונראה בדעת המ"ב דמיייר דמעמיד הלחי באלכסון שיהי' מכוון נגד כותל הב' כגון זה ¹ ובזה מועיל. ודברי התוס' והראשונים מיייר דעומד בשוה כזה ² דזה אין מועיל.

תיקון במ"ב

סימן שס"ג סעיף ה' משנ"ב ס"ק כ': רס"ב - שס"ב.

צורת הפתח שהרחיק מן הכותל

סימן שס"ג סעיף ו' ביאורה"ל ד"ה צריך שלא וכו' ג' טפחים: יש לחוש להחמיר אף ברחוק שלשה טפחים - ע"י שעה"צ לקמן אות מ"ו דהביא קצת ראי' מרש"י שכשר אפי' הרחיק ד' טפחים.

תיקון בשו"ע

סימן שס"ג סעיף ט': בשו"ע נגד חלל המבוי - בספרי השו"ע ג' תיבות אלו הם דברי הרמ"א.

לחי שהעמידו עם המשך אורך הכותל

משנ"ב ס"ק ל"ב: אבל לא העמידו בשוה לשפת עובי הכותל של צד תוך המבוי דאי"כ לא היה נראה כלחי אלא כמוסיף על הכותל - ברש"י מבואר דגם אם העמיד בשוה עם עובי הכותל מבפנים אלא דמשך עובי של החוץ כזה מקרי נראה מבחוץ וכשר, ובתוס' השיגו עליו, אולם ברשב"א וריטב"א מבואר כרש"י, וע"י ב"ח.

פסין לתיקון חצרות אי בעינן סמכו עליו מער"ש

סימן שס"ג סעיף י"א ביאורה"ל ד"ה אבל לא סמכו עליו וכו': ודוקא בלחי - ע"י בחי' רעק"א על שו"ע דמסתפק מה הדין בפסין אי בעי סמכו, וע"י תשו' רעק"א סי' ל"ה ל"ו מש"כ בזה, וע"י בבית מאיר דפסק דלא בעי סמכו, עיי"ש. וע"ע בתו"ש סק"ב דכתב דפס ד' בחצר לא בעי סמכו, ועיי"ש בסק"א דשם מסתפק ספיקו של הפמ"ג.

לחי שעשאו לשם לחי ולא סמכו עליו מער"ש

ביאורה"ל ד"ה אבל לא סמכו עליו וכו': ודע דאפילו בלחי אם עשאו מתחילה לשם לחי אפילו לא סמכו עליו מע"ש ג"כ מהני [גאון יעקב] - וכ"כ להדיא הרשב"א בחי' דף ט"ו.

שיעור רחבה וחזקה של קורה להכשר מבוי

סימן שס"ג סעיף י"ז ביאורה"ל ד"ה חזקה וכו': כדי שתהא ניכר לכל שלקביעות בנין בא כ"כ רש"י במשנה י"ג ע"ב - רש"י כ"כ רק על רחבה טפח, אולם ברבינו יהונתן כתב כן ג"כ על בריאה, ומש"כ ברש"י דף ג' טעם שלא יהי' ניטל ברוח לפענ"ד נראה להיפך, דשם כתב רש"י טעם אמאי ניטלת ברוח פסול משום דאין ראוי לקבל אריח, ודוק. ע"י מש"כ שם בגליון רש"י. וביותר משמע כן בר"ח שם, וכן מבואר בתוס' דף י"ד ע"א. תדע, דהרי ודאי אף שאינו ראוי לקבל אריח עדיין אינה נופלת ברוח, וכמו שמבואר בדברי הבה"ל עצמו, וא"כ איך זה יכול להיות טעם על ראוי לקבל אריח, אלא המוכרח שהוא להיפך.

שיעור לקורה שבראש המבוי כאשר מניח שתי קורות זו בצד זו בתוך טפח

ביאורה"ל ד"ה שצריך שיהיו קרובות וכו': מפשטות דברי השו"ע משמע דאפילו לדעה זו בעינן ג"כ ששתי הקורות ביחד יהיה בין שניהן שיעור טפח כמו לדעה הא' וכו' וגם מדברי הריטב"א אין ראי' להיפך - תמוה דלהדיא כתב בשם

הירושל' אחר תירוץ השני דאזיר מצטרף, ובתירוץ הראשון מפורש ג"כ דאזיר מצטרף, ולא משמע בפ"י השני דחלק ע"ז עיי"ש, גם ברבינו יונתן איך מבואר דצריך שיעור, ובחי' הר"ן מבואר נמי דמצטרף אזיר.

תיקון בבה"ל

ביאורה"ל ד"ה בתוך טפח: מ"מ - מ"א.

קורה להכשר מבוי ע"י ב' קורות שיש אזיר טפח ביניהם ובצירוף האזיר יש בהם ד' טפחים

ביאורה"ל ד"ה בתוך טפח: דעד כאן לא שרינן רחבה ד' טפחים אעפ"י שאינה בריאה אלא ברחבה ממש דאז הוי היכר מעליא אע"פ שאינה בריאה אבל לא בזה דרק ע"י צירוף האזיר נעשה ד"ט - ע"י לק' סכ"ו בה"ל ד"ה אינו, דברחבה ד' אינו משום היכר אלא משום פי תקרה, וע"י לעיל סי' שט"ו בה"ל ד"ה פסולה - כ"ז טעות, דהכא מיייר שאין ראוי לקבל מעזיבה, ואינו פ"ת רק משום היכר דאיכא ד"ט כשר אפי' אינה בריאה דהוי היכר.

תיקון במ"ב

סימן שס"ג סעיף כ"ג משנ"ב ס"ק ע"ו: עלתה - ירדה.

היתר קורה למבוי גבוה יותר מכ'

סימן שס"ג סעיף כ"ו ביאורה"ל ד"ה אינו ניתר בקורה: היינו אפילו רחבה ארבעה, ואם רחבה ארבעה ובריאה לקבל מעזיבה מותרת ולא משום היכר, אלא שפי התקרה יורד וסותם - אולם בריטב"א דף פ"ו ע"ב בסופו ובדף פ"ז כתב דלא אמרינן פ"ת בגבוה יותר מכ'.

צורת הפתח למבוי גבוה יותר מכ'

ביאורה"ל ד"ה אבל ניתר הוא וכו': גם רחב יותר דלחי לא מהני לזה - גם רחב יותר מעשר דלחי לא מהני לזה.

עיר המוקף מכל צדדיו בנהר

סימן שס"ג סעיף כ"ט ביאורה"ל ד"ה ויש חולקין וסוברין דחיישינן וכו': ואפילו אם יעשה עתה מחיצה ע"ג ההיקף זה ג"כ לא מהני כדאיתא בס"ח שם - לכאורה אם יעשה מחיצה לצד הנהר יועיל כמבואר סי' שנ"ח ס"ח דבתל מועיל, כיון שדר באזיר מחיצות, וה"נ במקף חריץ צריך להועיל, ועיי"ש מ"ב סק"ב דסגי אפילו בצד א', ואולי חריץ שאני מתל, וצ"ע. שו"ר בחזו"א סי' פ"ח סק"ל"ח דתמה על המ"ב.

תיקון בשו"ע

סימן שס"ג סעיף ל"ב: בשו"ע חצר - חצי.

קורה תוך המבוי באלכסון יותר מעשר

סימן שס"ג סעיף ל' שעה"צ אות ק"ד: לכאורה יש לדחות ולחלק בין חוץ למבוי לתוך המבוי - לכאורה לפי דעת הרא"ש במבוי עקום המובא בבה"ל סי' שס"ד ד"ה וצריך דאם עקמומיתו יותר מעשר אין מועיל לחי, אף דהראשם הם פחות מ' אף דהתם הוי תוך המבוי, ואפי' לדעת מהר"ם שם דאפי' עקמומית יותר מ' שפיר דמי, מ"מ רק התם דב' הצדדים מתוקנים, אבל הכא כיון דמה שחוץ לקורה אין מתוקן הוי כחוץ למבוי, ודינו שם בכרמלית, והוי המבוי פרוץ ביותר מ' לכרמלית.

תיקון בשעה"צ

סימן שס"ג סעיף ל"א שעה"צ אות קט"ו: וערב - לערב.

תיקון בשו"ע

סימן שס"ג סעיף ל"ג: בשו"ע על כותל - צ"ל עד [וכ"ה בשו"ע].

תיקון בצוה"פ לפתחא רבא כאשר שבקי פתחא רבא ועייל בזוטא

סימן שס"ג סעיף ל"ד משנ"ב ס"ק ק"נ: שט"ס הוא וצ"ל לרבא והשתא אתי שפיר דאחרי שנעשה צוה"פ לא נתבטל שם פתח ממנו אף אם לא ילכו בו - ע"י לק' סי' שס"ה ס"א בה"ל ד"ה אסור, דכתב דגם בזה היינו צוה"פ בגדול ג"כ תלוי במחלוקת הראשונים, דלהריטב"א אין מועיל, ועיי"ש מש"כ בגליון דליכא מאן דפליג ע"ז.

סימן שס"ד

תיקון לחצר המפולש לרה"ר

סימן שס"ד סעיף ב' משנ"ב ס"ק ד': ורבים נכנסין דרך אותו החצר לרה"ר אין צריך רק תיקון חצר משני צדדין דהיינו מכל צד שני פסין או פס רוחב ד' - וכ"כ הגר"ז, אולם בתוס' דף צ"ד מבואר דצריך צוה"פ מצד א', וכן מבואר בחי' הר"ן דף י"א, וכ"כ להדיא בדרכי משה סי' שס"ג אות י'. וע"י חזו"א סי' ס"ה סק"ל"ג דתמה ג"כ על המ"ב, וכתב דבמ"ב סי' שס"ב סקמ"ה ובבה"ל שם מבואר דלא מהני מב' צדדים. וע"י מ"ב סי' שס"א סק"ח דכתב דברי התוס' בדף צ"ד, וכתב דכ"כ הרשב"א בעה"ק, אולם בריטב"א דף י"א מבואר כדברי מ"ב כאן, וצ"ע מדברי הריטב"א בדף צ"ב דכתב כהתוס', ודוק.

סימן שס"ה

צורת הפתח לפרצה יותר על י'

סימן שס"ה סעיף א' ביאורה"ל ד"ה אסור אלא אם כן וכו': אכן לפי מה שהוכיח הבית מאיר מהריטב"א דלא כאבן העוזר אלא דמימרא דרב אמרי ורב אסי [דאסרי כשנפרץ מצדו ולא נשאר פס ד"ט] מיייר אפילו כשפתח המבוי נעשה בצוה"פ א"כ מוכח דס"ל דבכל גווי אסור - דברי הבי"מ לא קאי על דינא דר"א ור"א אלא על מבוי שנפרץ מצדו ובקעי בו רבים, ע"י בה"ל לק' ד"ה צריך דמביאו, ומה דמביא הבי"מ דברי הריטב"א בשם הראב"ד בדף י' ג"כ לא קאי בלא נשתייר פס ד', עיי"ש היטב, וליכא שום הוכחה לומר דאין מועיל צוה"פ בפתח עיש"ה.

פרצה ד' שיש בה בקיעת רבים

סימן שס"ה סעיף ב' שעה"צ אות ח': ובתו"ש ראיתי שכשבקעי רבים בדרך הזה חיישינן שיקצרו דרכם ולא ילכו בפתח המבוי - לא נמצא כדבר הזה בס' תו"ש, וז"ל בסק"ז בא"ד ומשמע דאם אין גידודי ואינו מקום מטונף חיישינן שמא יהא בקעי רבים לקצר דרכם כיון שהוא מן הצד, א"כ מפורש כתב דהרבים יקצרו דרכם דרך המבוי ויהי' בקיעת רבים, ולא מיייר מבני המבוי שיקצרו דרכם.

מבוי שנפרץ לחצר פרצה יותר מעשר

סימן שס"ה סעיף ג' שעה"צ אות י"ג: ואם היה הפרצה יותר מעשר לצד המבוי אז מהני כשעירבו יחד לטלטל בחצר ולענין מבוי עיין לקמיה בשו"ע - ר"ל דאם הפרצה זה כנגד זה או שהמבוי נפרץ לצד החצר אסור. ולכאורה היכא דהמבוי אסור אי"כ גם חצר אסורה אם הפירצה יותר מ', דהוי נפרץ למקום האסור לו, וצ"ע. וע"י חזו"א סי' א' ס"ק [ס"ה ס"ק מ' ד"ה ובס"י].

להוציא מתחת הקורה ומבין הלחי שבמבוי לכרמלית

סימן שס"ה סעיף ד' ביאורה"ל ד"ה מפני שמצטרף לכרמלית שאצלו: לכאורה מותר ויש לעיין - לכאורה מסי' שמ"ו שמביא דברי התוס' ודאי מותר. וכן סתם בס"י שס"א מ"ב סק"ו, אולם בס"י שעה"צ ס"ב בה"ל ד"ה לכרמלית מביא עבוה"ק דאוסר, ומסיק דאין להקל.

תיקון במ"ב

סימן שס"ה סעיף ה' משנ"ב ס"ק כ"ט: לאיתשולי - לישתלו.

מבוי שנטלו קורותיו כשעומד לסתור מער"ש

סימן שס"ה סעיף ז' שעה"צ אות כ"ו: מ"א וכ"מ בב"י - דלא כט"ז, ע"י פמ"ג סי' שס"ו מ"ז סק"ג.

יישר כח מרובה להרה"ג יצחק זאב טוקר שליט"א מכולל "אליבא דהלכתא" רוממה על סיועו המרובה בעריכת מדור זה

הגאון רבי נתן הכהן קופשיץ שליט"א

טרא דאטרא הקריה החרדית בית שמש ומרבי בית ההוראה "אהבת שלום"

סימן א'

הערה בענין לחי הנראה מבחוץ (לסי' שס"ג ס"ט)

דף ט' ע"ב נראה מבחוץ ושוה מבפנים, רש"י ס"ל דגם אם הלחי הוא מחוץ למבוי גם נקרא נראה מבחוץ, והתוס' והרא"ש כתבו דרך אם הלחי הוא בצד החיצוני של הכותל מבפנים דאז ניכר אם עומד כנגד המבוי דהוא לחי, ובמהרש"א הקשה דלפי תוס' אי"כ כ"ש כמין ת' דלא יהי' לחי כיון שאין נראה לעומד כנגד המבוי, אי"כ מאי מקשה בגמ' מחצר קטנה שנפרצה לחצר גדולה, הא התם הוא כמין ת', וכתב דכיון דגדולה משתרי בהכי ניכר גם לקטנה, אבל כשליכא גדולה באמת לא תשתרי.

והנה ברשב"א וריטב"א בסוגיין מבואר דס"ל כרש"י דמותר גם כשהוא לצד החלל, וכן כשהוא כעין ת', עיי"ש היטב. [דלא כהב"ח דס"ל דכעין ת' אין מועיל גם לרש"י, ועי' רש"י ד"ה נראה מבחוץ דלשונו משמע דהוא כעין ת']. וברשב"א מבואר עוד דאפי' אינו בראש המבוי אלא אפי' הוא בצד החיצון, כל שאינו רחוק מראשו ג"ט אינו מועיל, וכ"כ בעבוה"ק, ומשמע דהבבליטה מה שהוא לצד חוץ הוא לחי, וזה כדעת הקרבן נתנאל פ"א ס"י י"א אות ת', ודלא כהחז"א ס"י ס"ז ס"ק י"ג דס"ל דאפי' משהו אינו מועיל, ואפי' בשוה אינו מועיל, כל שמפסיק הכותל בין הלחי לחלל, עיי"ש.

סימן ב'

בענין לחי גבוה מכ' אמה (לסי' שס"ג סעיף כ"ו)

קושיית הגרעק"א בענין לחי גבוה יותר מכ' למאן דיליף מפתחו של היכל

א. בענין לחי אם פסול יותר מכ' אמה, הנה למ"ד בעירובין דף ב' דטעמא דכ' אמה פסול משום דלמדן מפתחו של היכל, עי' בדו"ח להגרעק"א שם דמקשה אמאי בלחי אינו פסול יותר מכ' אמה, ולכאורה אין מובן מאי שייך יותר מכ' אמה בלחי, אטו בכל פרצה פחות מ' דדיינין ליה כפתח, נימא דאם הכתלים יותר מכ' אמה פסולים, אלא בוודאי דאעפ"י דפתח הוא עד כ' אמה, מ"מ רק עד כ' אמה הוא הפתח והמשך גובה הכותל לא איכפ"ל ביה, ואי"כ ה"ה בלחי אף אם הלחי יותר מכ' מי"מ הפתח הוא רק עד כ', ולא דמי לקורה דאיהו משווי ליה לפתח, ועי"כ צריך שלא יהיה למעלה מכ', וצ"ע.

בירור דעת הרמב"ם והטור בזה ובגדר פסול קורה למעלה מכ'

ב. אולם באמת ברמב"ם פ"ז הי"ד מה' שבת משמע דגם בלחי צריך למטה מכ', ובמ"מ כתב דהרמב"ם לא קאי על לחי, אבל ברמב"ם בפי' המשניות אי"ל לומר כן, דעיי"ש דכתב דלמעלה מכ' אינו ניתר רק בצוה"פ, ואם נימא דלחי נמי מהני אי"כ אמאי כתב שאינו ניתר רק בצוה"פ, וכי"מ להדיא בטור ס"י שס"ג, ועי' ב"מ ס"י שס"ג סכ"ז דכתב דהטעם משום לא פלוג עיי"ש, ואין מובן מאי לא פלוג שייך כאן.

ומיהו הרמב"ם והטור קאי לרנב"י דהטעם דקורה למעלה מכ' פסול הוא משום דליכא היכרא ביותר מכ', ולפי זה צ"ע דהא לחי שפיר הוי היכר ומאי גרע מאמלתרא, אכן באמת עיי"ש בפירוש המשניות לרמב"ם דמשמע דאף לרנב"י אין הקורה משום היכר אלא דקורה מדרבנן הוי כפתח, אלא לרנב"י ס"ל דפתח מעיקר הדין אפי' למעלה מכ' אמה כפתחא דמלכים, וחז"ל הצריכו משום היכר דלא שלטה עינא שלא יהי' למעלה מכ' אמה, וממילא גדר התקנה דלא חשיבא פתח למעלה מכ', ולפי"ז גם לרנב"י אפשר לומר בלחי אם נימא דהוי משום פתח כדברי הגרעק"א הנ"ל דגם לחי יותר מכ' יפסל, אף דמעיקר הדבר הוי פתח אף למעלה מכ', מ"מ הפקיעו רבנן בלמעלה מכ' דלא יהי' ע"ז שם פתח. ואף שיכול לחול שם פתח על החלק התחתון, דמ"מ סוכ"ס יש כאן שם פתח יותר מכ', ופתח כזה פסולו רבנן, שאין הגדר שהלחי או הקורה פסולים אלא שפתח כזה פסול.

ואפשר לבאר הדבר עפ"י דברי הרמב"ם פ"ז הי"ב דמבואר מיינה להדיא בקורה דנתנו ליה דין רה"י מדרבנן, והרמב"ם לשיטתיה בפ"ד ה"א דס"ל דבני מחיצות לא הוי רה"י מדאורייתא, ועי"ז קורה נתנו חכמים עי"ז דין רה"י [ועי' ח"י ר"י הלוי פ"א עירובין ה"א], ובלמעלה מכ' אף דמעיקר שם פתחא ה"י מועיל, מ"מ משום היכר חז"ל פסלוהו משם פתח, ושפיר אפשר לדייק ס"ל דגם בלחי פסלו חכמים למעלה מכ'. שס"ל דגם כזה פסלוהו חז"ל משם פתח, והיינו משום שאחר שמה"ת אינו רה"י, וחז"ל עשאוהו לרה"י עיי' שנתנו ללוי"ק שם פתח, י"ל דבתפתח כזה שהוא פתח גבוה כ"כ שזו פתח שאין ניכר, לא עשאוהו חז"ל לרה"י. ועי' עוד להלן.

שיטת רשב"א וריטב"א דלחי גבוה יותר מכ' כשר, ויבואר דנחלקו הרמב"ם עם הרשב"א והריטב"א בגדר דין לחי

ג. ועי' ריטב"א ורשב"א במתני' דכתבו דבלחי כשר למעלה מכ', משום דלחי הוי מחיצה, ולא שייך לומר הטעמים דבקורה, דהתם אי משום דלא הוי פתח למעלה מכ' או דלא הוי היכר למעלה מכ', וזה לא שייך בלחי דהוי משום מחיצה, ומשמע דאם לחי הוי משום פתחא שפיר ה"י שייך לומר דפסול גם בלחי, ולפמשי"נ זהו באמת טעם הרמב"ם והטור שהם ס"ל שלחי משום פתחא, ומשו"ה ס"ל דפסול יותר מכ', ודו"ק.

ויש לעי' דלכאורה לחי לא הוי מחיצה על כל הרוח, אלא דאיכא עליה שם מחיצה והוי כסתום, וממילא הוי על השאר דין פתח, ועי' תו"י ברף י"ב ע"ב דמקשה דאין מ"ד דלחי משום מחיצה דהא הוי פרוץ מרובה, ושמא במחיצה ג' דו"ל לא אגמריה, ומבואר בדבריו דלחי לא הוי כמחיצה בכלולה אלא דאעפ"כ סגי בזה, דא"כ לא קא מקשה כלל דהוי פרוץ מרובה, דכיון דבלחי איכא דין מחיצה בכלולה אי"כ לא הוי פרוץ כלל, ובעי"כ דזה הוי מחיצה רק על עצמו, ובה סגי דבדופן ג' לא נאמר פרוץ מרובה ואי"כ ודאי הוי פתח.

אולם לפי מש"כ אי"ש, דודאי על השאר איכא דין פתח, דכיון דאיכא מחיצה במקצת דופן ולא הוי פרוץ במלואו, ממילא לא הוי על הפרוץ שם פרצה רק שם פתח, וכיון שכן הרי כשם שבכל פרצה פחות מ' לא איכפת לן דהכתלים למעלה מכ', דבאמת לא יהי' הפתח רק עד כ', הי"נ לגבי לחי דכוותיה לא איכפ"ל מה שהוא גבוה יותר מכ'.

אבל הרמב"ם ס"ל דעצם הלחי משהו ליה לפתח כמו קורה ולא דהוי סתימה, וממילא הוי השאר פתח, אלא דזה עצמו משהו לפתח, וכמו שכתב הגאון דקורה הוי כמשקוף ולחי כמוזזה, וכיון דזה עצמו עשהו לפתח עי"כ כל שהוא למעלה מכ' קמשווי ליה פתח יותר מכ', ופתח כזה ליכא שם פתח עלה, ודו"ק.

ועי' דף י"א ע"א תוד"ה איפכא דמבואר דס"ל דמהני לחי למעלה מכ'.

סימן ג'

בטעם החילוק בין הכשר מבוי גבוה מכ' אמה להכשר מבוי נמוך מ"ט (ע"י חקק) (לסי' שס"ג סכ"ו)

בטעם מ"ד דלא סגי בחקק טפח מתחת הקורה הגבוה יותר מכ'

א. בעירובין דף ה' ע"א נחלקו רב יוסף ואב"י בשיעור רוחב האצטבא שעושין כדי למעט חלל שתחת הקורה שלא יהא יותר מכ' אמה, ואמרינן בגמ' בהא קא מפלגי, מר סבר קורה משום היכר ומר סבר קורה משום מחיצה. ופירש"י מ"ד ארבעה קסבר קורה המתרת במבוי טעמא מאי משום מחיצה דאמרינן חודו החיצון יורד וסותם, ואמרו רבנן דבטפי מ"מ לא אמרינן יורד וסותם, וכיון דלא הוי מיעוט ד' הוי מחיצה העשויה לפחות מ"ד, וק"ל בכי"מ דמחיצה שאינה ראוי לד' ל"ש מחיצה, עכ"ל.

וצ"ע דבאמת הרי הוי מחיצה לכל המבוי כדאמרינן יורד וסותם, ורק דאין אומרים יורד וסותם יותר מכ', אבל אם מיעט תחת הקורה אי"כ כבר אמרינן יורד וסותם, וממילא הוי מחיצה לכל המבוי, ואמאי צריך ד' טפחים הא הוי מחיצה לכל המבוי.

וצ"ל דדין יותר מכ' אינו דין בקורה אלא דין במבוי, שלא יהי' לרצפת המבוי קורה למעלה מכ', וכדמבואר ג' ע"ב דחלל מבוי תנן וחלל סוכה תנן, והיינו דאין דין דהקורה לא יהי' למעלה מכ' אלא דחלל המבוי לא יהי' יותר מכ'. ומהמבוי עד הקורה הוי חלל המבוי, ולכן כל היכא דליכא רוחב ד"ט מיעוט ליכא כאן שיעור מקום שהוא למטה מכ', והקורה אין יכולה להתיר אלא למקום ד"ט שהוא פחות מכ', דרק למקום כזה נתחדש דין קורה.

ועי' ריטב"א דף פ"ז ע"א ועי"ב דכתב בשם רבו דכל פי תקרה לא אמרינן למעלה מכ'. [ועי' ביה"ל ס"י שס"ג סכ"ו בשם הרשב"א דפליג על זה].²

צ"ע בטעמא דסגי בחקק ד"ט לכו"ע לגבי למעט מיותר מכ'

ב. ולכאורה צ"ע דאי"כ ליצטרך שיעור מבוי כמו בהיתה למטה מ"י חוקק צריך שיעור מבוי דהיינו ד' אמות כדלקמן בסוגיא, ורש"י כתב לקמן ד"ה רב יוסף, חז"ל דבעי לעיל טפח הכא בעי ארבעה, דהתם דאיתא לדופן ולמעוט קאתי בהיכר בעלמא סגי, הכא דהשתא הוא דמשוי ליה לדופן בין לרב יוסף ובין לאב"י בעינן דליתחזי הא דופן לשיעור הכשר אורך מבוי וכו', עכ"ל. הנה ביאר בזה אליבא דמאן דס"ל דמיעוט מיותר מכ' בטפח, וזה אתי שפיר נמי למ"ד דס"ל בדי"ט לשאר טעמים הנוכחים שם בסוגיא דהא דבעי ד"ט הוא משום דבעי שיעור חשוב, אבל לפי לישנא זו דמ"ד

ד"ט טעמיה משום דבלא"ה לא מקרי שיש למבוי מחיצה, כיון שאין ד"ט גובה פחות מכ' לא מקרי מחיצה, אי"כ עדיין צ"ע דגם ביותר מכ' ליבעי מיעוט כפי שיעור הכשר מבוי, וכמו בפחות מ"י.

ב' דרכים בביאור דינא דמבוי פחות מ'י

ג. ונראה בזה דהנה באמת צ"ע לקמן בהיתה פחות מ'י אין מועיל מה שחוקק שיעור הכשר מבוי, הא מ"מ בסוף המבוי ליכא מחיצות י' והוי פרוץ, וצ"ל דודאי מיי"ד דכותלי המבוי גבוהים י' אלא דהקורה הניח למטה מ"י כמש"כ הרשב"א, או נאמר כמש"כ האהע"ז בס"י שס"ג דמיי"ד דאית ליה מחיצה והוא גודר מרה"י, אלא דגודר עיי' גידוד ולא עיי' מחיצה, ובמבוי איכא דין דצריך שיהי' לו מחיצה בתוך המבוי גובה י', ולכן כשיש שיעור הכשר מבוי שיש מחיצה י' סגי בהכי עיי"ש.

ולדברי הרשב"א צ"ל דאף דאיכא מחיצות גבוהות י', ורק את הקורה הניח פחות מ'י, ואי"כ לכאורה הי' סגי לחקוק רק תחת הקורה שיהי' י', וצ"ל דגובה המבוי חשיבנן עד גובה הקורה, ולכן גם עצם המבוי צריך לחקוק, דא"כ מקרי דאין למבוי גובה י' כיון דעד הקורה מחשב המבוי, ועכ"פ הקורה אינו גודר את המבוי אלא עד גובהה, ונמצא לכל המבוי אין גודר מרוח רביעית אלא ט' טפחים, ודו"ק. ועי' חזו"א ס"י ס"ה ס"ק ס"ח מש"כ בזה.

ביאור החילוק שבין גדר הפסול דלמעלה מכ' לגדר הפסול דפחות מ'י [ועפ"י טעם החילוק ביניהם באופן ההכשר ע"י חקק]

ד. עכ"פ בין לדברי הרשב"א בין לפי מה שביאר באהע"ז בדעת הרמב"ם הוא חסרון בדין המבוי, דמבוי שאין לו מחיצות י' טפחים אינו ניתר בלוי"ק, ואין זה חסרון בהלכות מחיצות דצריך לרה"י אלא הוא חסרון במחיצות הנצרכות למבוי דווקא בשביל שייחשב מבוי הניתר בלוי"ק, וכיון שכן שפיר צריך שיעור הכשר מבוי דהיינו ד"א כדי שיהי' מחיצות י"ט למבוי, וכמו"כ לרשב"א שיהיה שטח בשיעור מבוי שהוא נמוך מהקורה י' טפחים, שהרי לרה"י מהני אף בלי זה אלא שאנו צריכים להחשיבו למבוי שיש לו מחיצות י"ט, וכל שיש שיעור מבוי שיש לו מחיצות י"ט תו מהני הלו"ק לכל המבוי³, אבל לגבי גבוה מכ' ללשון זה דהא דצריך ד"ט הוא משום שיעור מקום אינו חסרון בדיני מחיצות מבוי דוקא, דגם מבוי שיש לו מחיצות גבוהות הרבה ניתר בלוי"ק, אלא דאיכא חסרון לגבי הקורה שבקורה כשהוא גבוה מכ' לא אמרינן יורד וסותם ולא מקרי מחיצה, דצריך שיהי' מחיצה למקום שהוא לא יותר מכ' אמה, ואי"כ כל שהמקום פחות מכ' אמה, והוא שיעור מקום דהיינו ד"ט שפיר מקרי מחיצה, וכיון דהוא קיבל שם מחיצה ומשום דלשיעור ד"ט מקרי מחיצה, ממילא איכא למבוי ד' מחיצות, והיינו דהקורה שלמעלה מכ' אינו מגרע את שם והלכות המבוי שהוא מבוי שלא ניתר בלוי"ק כמו פחות מ"ט, אלא החסרון בעצמו, ואף שאינו הלכה בקורה היכן מונח [וכנ"ל סק"א] מ"מ זהו תנאי בהלכות קורה שאינו מתיר ואינו יורד וסותם אלא על מקום שחללו פחות מכ', ועכ"פ הוא מהלכות צורת גידוד הקורה ולא מתנאי המבוי, ולכן לכו"ע סגי בדי"ט⁴.

ביאור דברי רש"י ריש עירובין בגדר דינא דקורה למעלה מכ'

ה. עירובין ב' ע"א מבוי שהוא גבוה למעלה מכ', וברש"י שהניח את הקורה למעלה מכ', כוונת רש"י דלא תימא דמבוי צריך שיהי' כל המבוי פחות מכ', והיינו דכותלי המבוי לא יהי' יותר מכ', ולזה כתב שהניח הקורה, והיינו דגובה המבוי נמדד כמה הוא גובה הקורה, ועד שם נקרא גובה המבוי [ובזה נסתלק קושיית הגרעק"א ב"גה"ש דרש"י רק בא לומר דשם המבוי תלוי בגובה הקורה], וברמב"ם כתב בפ"ז ה"ד דמבוי פ"י פתח המבוי. [ולהנ"ל הכי קאמר שא"י הלכה מצד הלכות תנאי המבוי אלא מצד דיני כשרות הקורה].

סימן ד'

בענין פסול קורה למטה מ'י (לסי' שס"ג סכ"ו)

אין הלכה היכן תהא הקורה מונחת אלא שיהא תחתיה חלל י', ונפק"מ לקורה שמקצתה למעלה ומקצתה למטה

א. בעירובין דף ג' ע"ב הא קמ"ל דלמטה כלמעלה, מה למעלה חללה עשרים אף למטה חללה עשרה, ע"כ.

ונראה דחללה עשרה הוא דומיא דחללה עשרים, וכמו דחללה עשרים לא נאמר דין כלל היכא מונח הקורה, דאפי' הקורה מונח הרבה למעלה מכ' כל דאין חללה יותר מכ' כשר, וכמוש"כ בסמ"ג ג', הי"נ הא דחללה עשרה אין זה דין היכא דמונח הקורה, אלא דין דמתחת הקורה יהי' לה חלל עשרה⁵, ולפי"ז היכא דהקורה מונח מקצת למעלה מ'י ומקצת למטה

מ"י, ומאחר שהמבוי נחשב עד גובה הקורה ממילא נחשב קורה למבוי פחות מ'י עד שיחוקק בשיעור מבוי שיהא שטח בשיעור מבוי נמוך מהקורה ב"ט.

4. א.ה. לכאוי היה אפ"ל עוד, ואולי זו גם כוונת מורינו שליט"א, דדין יותר מכ' יסודו בהלכות פתח [וגם דינא דפ"ת להריטב"א הנ"ל סק"א יל"פ כן, דהא פ"ת נמי משום פתחא, ומשו"ה לא אמרינן פ"ת בקרן זווית, עי' סי' שס"א (ויש מחלו' בענין פ"ת יותר מ"י ואכמ"ל)]. ושם פתח נקבע לפי שיעור מקום חשוב שהקורה הוא הפתח והכניסה אליו, ומשאי"כ י"ט אינו מצד דיני הפתח אלא מצד הלכות המבוי שיהא גודר ב"ט, ועי' לעיל ס"ב ב' מה שהי' מורינו שליט"א בגדר דין לוי"ק למעלה מכ', עיי"ש ודו"ק.

5. א.ה. לכאוי לפי המבוי לעיל סימן ג' שדין דלמטה מ'י יסודו שיהא מבוי שיש לו מחיצות י"ט י"ל שא"צ י' תחת

1. א.ה. בק"נ שם מחדש כן אפילו בדעת תוס', ולזה אין מקור מ"ד הרשב"א, אך כנגד מש"כ הב"ח והחזו"א דגם לרש"י לא מהני שפיר איכא הוכחה.

2. א.ה. לכאוי הכוונה להוכיח מהתם, דהתם בוודאי אי"ז הלכה היכן התקרה, אלא שלא אמרינן פ"ת יורד וסותם וגודר מקום גבוה יותר מכ' אמה, שאין שייכות בין המקום להתקרה, ועי'.

3. א.ה. הנה לפי האבן העזר ודאי שכך גדר הדברים, שלדבריו זה הלכה בכל מחיצות המבוי ולא רק בלוי"ק גופא, והחידוש כאן שגם אליבא דהרשב"א גדרו כן. ואע"פ שלרשב"א היה אפשר לפרש שזה הלכה במקום הנחת הקורה, אי"נ להיפך שזה הלכה בהלכות גידוד רוחב, דקורה שלמטה מ'י קא משווי ליה גודר ב"ט, אך מדחזינן דבעי חקק בשיעור מבוי ש"מ שאי"ז הלכה בכח הקורה כלל, אלא שהקורה לא נתחדשה למבוי פחות

מי, אפי' שיש שיעור קורה למעלה מי' מי' לא מהני לומר דמי' ליכא חללה י, וכמו דלגבי למעלה מכ' דקאמר רבא חללה כ' תו לא צריכינן לקלוש, ודלא כרבה דקאמר בעירובין דף ג' ע"א דבמבוי שהקורה מקצתה למעלה מכ' ומקצתה למטה מכ' כשר רק משום דאמרינן קלוש המקצת העליון שכמאן דליתא וישאר התחתון, אך רבא פליג ע"ז וס"ל דגם בלאו הך טעמא כשר, דא"כ תו איכא למבעי' אם ה' מקצת קורה יותר מכ' ורק משוה למטה מכ' אם היה כן קלוש היה פסול שאין כאן קורה טפה, ומאי נפשטה הבעיה לרבא, אלא בע"כ כיון דחלל קורה תנן לא איכפת לי היכן הקורה מונחת, וה"נ פחות מי' אינו מועיל קלוש המקצת התחתון שלמטה מי' לשווי' י, כיון דחלל אין בו י' ואנן בעינן חלל י, וכ"כ הגר"א סי' שס"ג סכ"ד, וכ"כ האהר"ע שם דמאה דחללה עשרה משמע דאין מועיל כלל אם אין חללה עשרה.

קושיית הגאון מהא דעקמימותה למטה מי"ט

ב. והנה בגאון בדף י"ד תמה ע"ז דודאי כל שיש שיעור קורה למעלה אמרינן דמה שלמטה מי' כמאן דליתא דמי, ונשאר קורה למעלה, ולכאן מוכח כדבריו מהא דאיתא בדף י"ד ע"א היא למעלה מי' ועקמימות למטה מי', וראין כל שאילו ניטל העקמימות ואין בין זה לזה ג' כשרה ואם לאו פסולה, חזינן דאמרינן וראין כאילו ניטל מה שתוך עשרה אעפ"י שממעט את חלל הקורה ע"ש.

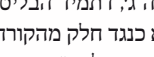
והי' אפשר' דשאני התם כיון דכל הקורה למעלה מי' ויש חלל י, ומשום מקום א' שאין בו חלל י' לא מקרי שאין בחללה י' כיון דאיכא שיעור ד"ט בגובה י', אלא דקשה לפי"ז דא"כ אפי' אם ניטל העקמימות וישאר בין זה לזה ג' יהי' כשר כיון דאיכא רוחב ד"ט בגובה י', וליכא למימר דכיוון דאם ניטל יהי' יותר מג' נמצא דכמאן דליכא קורה כאן ובעינן קורה על כל המבוי, דהא לכאורה לפי מה שביארנו לגבי גובה כ' דלא נאמר דין כלל היכא שיהי' מונח הקורה, ואפי' מונח יותר מכ' כל שאין חללה יותר מכ' שפיר דמי, וא"כ ה"נ בחללה י' כיון דאמרינן דסגי חללה ברוחב ד"ט בגובה י' מה איכפת לי דחלק הקורה מונח תוך י', דהא לא איכפ"ל כלל היכן הקורה מונח, אלא בע"כ צריך לומר דכל רוחב הקורה צריך חללה י', וא"כ אפי' באופן שאם ניטל לא ישאר ג' בין קורה לקורה, הא מי"מ חסר במקום הזה חלל י', וא"כ איך מכשירים באופן שאם ניטל העקמימות לא יחא ג' טפחים חלל, דהא סוכ"ס אין חלל י' תחת כל הקורה, והדא קושיית הגאון' למקומה של שאין הלכה של חלל י', ומכשירים ע"י אמירת קלוש החלק שממתח י"ט וליהוי כמאן דליתא, וא"כ ה"נ כשכל הקורה מקצתה למעלה מי' ומקצתה למטה נמי נימא קלוש, וליהוי חלק תחתון כמאן דליתא ולתכשר ע"י חלק עליון, וצ"ע.

ואולי נאמר דאיכא ב' דינים, א' שיהי' גובה הקורה לא פחות מי' וזה צריך לכל משך המבוי, ואיכא דין נוסף שיהי' חלל י' במבוי, וזה סגי בגובה י' ברוחב ד' כשיעור פתח, וכך כתב בחזו"א סי' י"ב (ע"ז) סק"ו, אולם צ"ע בזה דלכאורה כמו למעלה מכ' כשאמרו חלל מבוי לא נאמר כלל היכן מונח הקורה, וכל הדין שיהי' בחלל לא יותר מכ' ה"ה בגובה י' לא נאמר כלל דין היכן שיהי' מונח הקורה אלא שיהי' לה חלל י', וכיון שגובה י' ברחב ד"ט מקרי חלל י' מאי איכפת שחלק מהקורה מונח למטה מי'.

ישוב קושיית הגאון יעקב טעם שצריך חלל י' תחת כל הקורה

ג. ונראה דודאי אף אם נאמר דאין צריך רק שיהי' חלל י' ברחב ד', מי"מ במקום זה שאין חלל י' לא מקרי שיש קורה כאן, דזה הלכה בכשרות הקורה שרק קורה שתחתיה חלל י' חשיבא קורה כשירה, וכל חלק מהקורה אינה כשירה אלא א"כ תחתיה חלל י', וכיון שכן אותו חלק שאין תחתיו חלל י' אינו כשר וכמי שאינו, אלא דהחלקים האחרים שיש תחתם חלל י' כשרים, אך בכדי שנוכל לצרף כל החלקים הכשרים ולהכשיר המבוי בצירוף כולם, צריך שלא יהי' הפסק בין קורה לקורה יותר מג' דהוי כב' קורות, וכן אם העקמימות הוא לצד הכותל שאם ניטל יהי' הקורה רחוק ג' מן הכותל פסול, ולפי"ז לעולם צריך שיהי' כל רוחב המבוי חלל ברוחב י', ורק אם הבליטה פחות מרוחב ג' א"כ אף דליכא כאן קורה שפיר דמי, וכמו לענין גובה דגם כן איתא בברייתא דאם העקמימות למעלה מכ' דכל שינטל ולא ישאר ג', והיינו דשם ודאי צריך שיהי' כל רוחב המבוי לא יותר מכ', דכל שהוא חלל יותר מכ' לא מקרי שיש קורה על מקום זה, וה"נ כן דכל חלק מקורה שאין לה חלל י' לא מקרי שיש כאן קורה, ולהכי כל שאילו ניטל ויהי' בין זה לזה ג' אסור, אבל כשאין בין זה לזה ג' שפ"ד.

כשאמרו לשער אם ניטל העקמימות האם משערים גם עובי הקורה שהבליטה יוצאת ממנו

ד. ולפי"ז גם כשכל הקורה הוא למעלה מי' אלא שיש בליטה בקורה למטה עד תוך י' ברוחב ג' נמי פסול, וא"כ קשה דמאי קאמר בגמ' דכל שאילו ניטל ואין בין זה לזה ג' כשר, הא העקמימות הוא יותר מרוחב ג', ובכ"ז כשינטל לא יהי' בין זה לזה ג', דתמיד הבליטה רחבה מהשקע כזה שיעובי הבליטה הוא כנגד חלק מהקורה, שאותו חלק אין תחתיו חלל י', ומשום זה באמת הכריח לחזו"א דאיכא ב' דינים ע"ש. ונראה דבאמת כל שינטל הכוונה הוא לא רק הבליטה, אלא גם חלק מהקורה שכנגד הבליטה צריך לחשוב כמי שאינו, שהרי אין תחת אותו חלק חלל י' טפחים, וכמש"כ דגם אם כולו למעלה מי' כל שיש בליטה ברוחב ג' פסול, תדע לך דא"כ מה צריך כלל לומר כל שינטל, הי' לו לומר כל שאין בגובה י' ג' בין צד זה לזה כשר, אלא בע"כ דכל שינטל

דצריך ליטול גם מה שלמעלה דהיינו גם מה שכנגד הבליטה, ואז יהי' בין קורה לקורה יותר מג' פסול, ואין כשר אלא אם גם לכשינטל חלקים אלו עדיין ישאר פחות מג"ט.

ואף דלגבי למעלה מכ' אין צריך ליטול מנגד הבליטה משום דשם לא איכפת לי מה שיש גם קורה יותר גבוה, דשם גם הבליטה במקום שיש קורה תחתיה שאין בחללה יותר מכ' מקרי קורה על מקומה, ומקרי קורה שאין בחללה יותר מכ' ולא הוי חוץ למקומה. ונקט דבר שוה לתרווייהו, והכוונה כל שינטל קורה הפסולה שאין לה הכשר, ולהכי אי"ש אמאי לא אמר כל שאין בבליטתה רוחב ג' כשר, משום דלגבי גובה כ' אפי' שיהי' רוחב בליטה ג' כשר כל שאין ממקום השקע ג', והי' צריך לומר כאן בליטה וכאן שקע, ולהכי נקט כל שינטל דהוא שוה לתרווייהו דכל שינטל הקורה פסולה שיש כאן, ונכון מאוד.

סימן ה'

בגדר הילפותא מהיכל לפסול גבוה יותר מכ' ורחב יותר מי'

[ובענין צוה"פ להך מ"ד]

דרך א' בביאור הילפותא מפתחו של היכל וקושיא ע"ז

א. בעירובין דף ב' ע"א דאיכא מ"ד דיליף להא דמבוי גבוה יותר מכ' אמה פסול משום דפתחו של היכל לא היה אלא כ' אמה עיי"ש, וכן איתא התם בטעם דברתב יותר מי' אמה פסול עיי"ש. והנה הלימוד מפתחו של היכל אפשר לפרש בב' פנים, א. דמסברא לא היה נחשב לפתח, אפי' גבוה כ', דמסתברא דצריך פתח כמו פתח הרגיל, אלא כיון דחזינן בהיכל פתח דהוי כ' חזינן דבכ' נמי מקרי פתח, וכן לגבי רוחב עשר, מסברא לא היו יודעין רוחב י', והיינו אומרים שצריך להיות פחות רחב, רק כיון דחזינן בהיכל שיהי' רחב י' ע"כ אמרינן דגם רחב י' חשוב פתח. אלא דלפי"ז קשה סוגיית הגמ' ב' ע"כ דאמרינן התם אלא מעתה לא תיהני צורת הפתח, דהא היכל צורת הפתח הויה לו ואפי"ה עשר אמות הוא דרויח, ואין מובן דהא בע"כ צ"ל דבצורת הפתח מסברא ידעינן דיותר מי' אמות שפיר דמי, דא"כ בלא הראיה מהיכל מה"ת נימא דבצורת הפתח גם ביותר מי' הוי פתח, אלא בע"כ דמסברא ידעינן, וא"כ מאי קא מקשה מהא דהיכל הי' לו צוה"פ ומי"מ לא הי' רק י', הרי כיון דזה ידעינן מסברא דמהני ביותר מי' אין לנו ללמוד מהיכל שלא יועיל, ורק לפתח שאין בו צוה"פ דמסברא הו"א דבעינן שיהא יותר קטן, ולמדנו מהיכל שגם ב' מהני, בזה שפיר אמרינן דלא יותר מי', דעל יותר מזה אין לנו ילפותא להקל כנגד הסברא דלא מהני, והיינו דלהקל ילפינן ולא להחמיר כנגד מה דפשיטא לן להקל מסברא, שהרי באמת מה שבחיכל לא היה יותר רחב זה לא הוכחה שא"א לעשות יותר רחב, ד"ל שמה שלא היה יותר רחב הוא משום דלא הוצרכו לכך, וזה רק ראייה שגם זה נחשב לפתח, וא"כ צ"ע מאי קשיא לגמ', וצ"ע.

וכתבו בתוס' ד"ה אלא דקושיית הגמ' היא דאי הוי קירוי פתח יותר מי' הי' לו לעשותו יותר שוה לאולם, והיינו שסוברים שבאמת אפשר ללמוד גם להחמיר מדלא עשו יותר גדול, דיותר גדול אין שמו פתח, אולם צ"ע לפי"ז דא"כ מה זה תלוי אם נלמד דכ' אמה כשר מפתחו של היכל, הא זה הוי קושיא בפ"ע דאיכא ראייה דיותר מעשר אין מועיל צוה"פ מהא דבהיכל הי' צוה"פ, ומי"מ לא הי' כי אם עשר, ואין זה מענין הדרשא דיותר מכ' כלל, שזה דרשא להקל וזה להחמיר.

ובחי' הר"ן מקשה על פירוש זה, מהא דקפרי"ך בגמ' שם ג' ע"א אלא מעתה לא תיהני ליה אמלתרא, ולכאורה כוונתו כעין מה שהקשינו מפירכת הגמ' בצוה"פ, והיינו דכוונתו להקשות דמהיכל לא למדו להחמיר אלא להקל, וא"כ אמאי הקשו דלמד מהיכל שלא יועיל אמלתרא. וצ"ל הא דלא הקשה מפירכת הגמ' בצוה"פ שזה פירכא שכתובה בגמ' לפני הפירכא מאמלתרא, משום דהוא מיירי לגבי למעלה מכ', ומשום הכי הקשה מפירכת הגמ' לגבי אמלתרא דקאי לגבי למעלה מכ', ומשא"כ פירכת הגמ' בצוה"פ לגבי רוחב יותר מי'.

דרך ב' בביאור הילפותא מפתחו של היכל

ב. ולהכי פירש הר"ן באופן אחר, דלימוד הגמ' מהיכל הוא דמסברא הייתי אומר דאפי' גבוה יותר, אלא מדחזינן בהיכל דלא גבוה רק כ', ואם פתח הי' יכול להיות יותר מכ', הי' ההיכל גבוה טפי. ולכן מקשה בגמ' נמי דא"כ גם עם אמלתרא אין מועיל יותר מכ', דהא בהיכל הי' אמלתרא ואעפ"כ לא היה יותר מכ', וכן צ"ל לגבי רחב י' דמהיכל ילפינן דפתח לא הוי רק י', ולהכי פריך בגמ' דא"כ לילף מהיכל דאפי' עם צוה"פ אין מועיל רק י', שהרי בהיכל היה צוה"פ ואעפ"כ לא היה יותר מי', וכן צריך לפרש לדברי התוס'.

אולם צ"ע לפי"ז מאי מקשה הגמ' לעיל דא"כ ליבעי דלתות, היינו דאפי' עד כ' ועד י' רוחב ניבעי ג"כ דלתות כהיכל, דמה"ת נימא כן, דהא מה שאנו לומדים מהיכל הוא רק דיותר מכ' לא הוי פתח ולזה שפיר הוי ראייה, אבל מה דסגי כ' אין אנו למדין מהיכל, שהרי מסברא היינו אומרים דאפילו יותר מהני, וא"כ מה"ת נצטרך דלתות דומיא דהיכל, וצ"ל דקושיית הגמ' לפי"ז דכמו דילפינן דמלמעלה מכ' לא, דא"כ הי' בהיכל יותר מכ', א"כ לגבי דלתות נמי נימא מדהיה דלתות בהיכל משמע דבלא דלתות לא מקרי פתח, וע"ז משני בגמ' דלתות הי' צריך להיות בהיכל משום צניעותא, ולא כדי דלהוי שם פתח עלה.

שיטת הריטב"א והרשב"א כפי א' הנ"ל וישוב הקושיא שבסק"א

ג. אולם בריטב"א וברשב"א נראה דמפרשים כפי א' שכתבנו, וכהפירוש השני בחי' הר"ן, דהיינו שלמדים מהיכל דכ' אמה עדיין שם פתח עלה, דכתבו במתני' דלא מצינו פתח יותר מכ', ומשמע מדבריהם דהכי צורת דרשה דרק עד כ' מצינו פתח דהיינו בהיכל, ולפי"ז צריך ליישב מאי מקשה בגמ' לא ליהני צוה"פ דהא בהיכל הוי צוה"פ, והקשינו דמשמע דבלא היכל א"ש, והיינו דמצד הסברא היינו אומרים דצוה"פ מועיל יותר, וא"כ מאי איכפת לי דבהיכל הי' צוה"פ הא בצוה"פ אין אנו למדים מהיכל. וצ"ל דהיינו דהגמ' מקשה מי"מ, דהיינו דאין אנו למדים מהיכל דבי' הוי פתח אף בלא צוה"פ, הא שם הוי צוה"פ, ואולי לכן מהני עשר, אבל בלי צוה"פ אינו פתח אפי' בפחות מי' כדקס"ד, אלא בע"כ דס"ל דצוה"פ אינו מעלה למקרי שם פתח, ואנו אומרים שאם זה נחשב לפתח ש"מ שאף בלי הצוה"פ נמי היה נחשב לפתח, דאין לנו לומר שיש רוחב שאינו חשוב להיות פתח, וע"י הצוה"פ מקבל שם פתח, וא"כ אין מועיל צוה"פ ביותר מעשר, וכ"כ בגאון' לפרש.

ועי' בריטב"א בגמ' דלרבנן א"צ לומר דהילפותא מפתחו של היכל הוא מהא דכתיב פתח אהל מועד, דהא כמה פעמים כתוב בתורה פתח ההיכל, אלא לאפקוי מדר' יהודה, דר"י קרי פתח אהל מועד לפתח האולם, וחזינן דאולם נמי מקרי פתח אף דהוי גבוה יותר, ומשום הכי קאמרי דפתח אהל מועד נמי קאי על פתח ההיכל עיי"ש, וכ"ז הוא אם הלימוד דכ' אמה מקרי נמי פתח, שפיר שייך לומר דיכול ללמוד משאר פסוקים, אבל לפי דברי הר"ן דהר"א מדלא הי' גבוה יותר ש"מ דלמעלה מכ' לאו פתח מקרי, אי"כ זה שייך ללמוד רק מפתח אהל מועד דחזינן דקפיד קרא שיהי' שם פתח עלה, ומדלא עשאוהו גבוה יותר ש"מ דהוא משום דליהוי ע"ז שם פתח, ור"א דלמעלה מכ' לא מקרי שם פתח, אבל ליכא למילף מקרא דקראוהו פתח דגבוה יותר לא הוי פתח, דבגמ' קרא לא כתוב שיש קפיידא שיקרא פתח, וא"כ אי"א ללמוד מזה דהיינו טעמא דלא עשאוהו גבוה יותר, ומוכרחים אנו לקרא דושחטו פתח אהל מועד דמבואר שם דאיכא קפיידא שיהא עליו שם פתח, וא"כ לדברי הר"ן בלא"ה לא קשה קושיית ריטב"א, אלא דריטב"א הקשה לשיטתו שפירש כפי א' וכנ"ל. ודריק.

דין צוה"פ הגבוה יותר מכ' להך מ"ד

ד. והנה לגבי צוה"פ למעלה מכ' דאיתא בברייתא לקמן דף י"א דמועיל, יש לעי' מה הדין אליבא דרב דס"ל דטעמא דגבוה מכ' משום דילפינן מפתחו של היכל, ומבוי' בגמ' דלשיטתו באמת הי' דילפינן דצוה"פ יותר מי' פסול, ולכאורה בין לדברי הר"ן והתוס' ובין לדברי הרשב"א והריטב"א אין מועיל למעלה מכ', דלדברי הר"ן והתוס' דקושיית הגמ' ברחב מעשר בצוה"פ, דמדהוי צוה"פ בהיכל ובכ"ז לא הי' יותר ראי' דאין מועיל, אי"כ גם צוה"פ למעלה מכ' יש להוכיח דלא מהני מדהוי' צוה"פ ולא הי' למעלה מכ'. ובין לדברי הריטב"א והגאון' דקושיית הגמ' כיון דילפת מהיכל דעשר מועיל, ומאי ראי' היא שם הוי צוה"פ, ובע"כ דצוה"פ אין מעלה ואין מוריד, אי"כ גם למעלה מכ' אפשר להקשות אותה קושיא דהיא אפשר למילף דגבוה כ' הוי פתח הא התם הוי צוה"פ, אלא בע"כ דלגבי למעלה מכ' נמי צוה"פ אין מעלה ואין מוריד, וא"כ למעלה מכ' לא יועיל צוה"פ.

הן אמת דלדעת הריטב"א והרשב"א דלחי למעלה מכ' מועיל לכר"ע, דלחי משום מחיצה ולא משום פתחא' ואיכא נמי היכר, אי"כ לא שייך לומר שלא יועיל צוה"פ, דל מהכא הצוה"פ הא איכא לחיים⁸, ועי' תוס' י"א ע"א ד"ה איפכא ובריטב"א י' ע"ב, מיהו נ"מ במבוי המפולש דצריך שיהי' צד אחד צוה"פ ולא סגי בלחיים, לכאורה לא יועיל למעלה מכ', דמצד צוה"פ לא מהני לרב צוה"פ הגבוה יותר מכ'.

וא"ש מדוע מקשה הגמ' בלמעלה מכ' מברייתא דאמלתרא דמועיל, ולא מקשה מברייתא דצוה"פ למעלה מכ', משום דהגמ' קאי במבוי סתום, ובה באמת מהני צוה"פ יותר מכ' מטעם אחר ולק"מ, וכל הקושיא רק ממבוי מפולש.

גדר ההלכה דצוה"פ ביותר מי' לרב אינו בהלכות שיעור צוה"פ, אלא דצוה"פ לא מהני בפירצה יותר מי', וכמה נפק"מ לדינא

ה. אולם באמת הנה הא דצוה"פ ברחב יותר מי' אינו מועיל אינו משום דצוה"פ יותר מי' לאו שם פתח עלה, וצוה"פ פחות מי' הוי שם צוה"פ עלה, אלא הביאור הוא דלפירצה יותר מי' צוה"פ אינו יכול להועיל אף ע"י צוה"פ פחות מי', ולפירצה פחות מי' צוה"פ גודר אף אם הצוה"פ יותר מי', וזה מבואר להדיא בגמ' דף י"א דקאמר רב יוסף דכמו דס"ל לרב דצוה"פ אינו מתיר בפירצה יותר מעשר, ה"נ צוה"פ אינו מתיר בפרוץ מרובה, ואם נימא דהביאור דיותר מי' לא הוי פתח מה זה שייך בפרוץ מרובה, הא מי"מ לא הוי צוה"פ יותר מי', ומבואר דגדר הדין הוא דצוה"פ אינו יכול להתיר בפירצה יותר מי', והוא דין בפירצה כזאת דע"י צוה"פ אינו ניתר, ומזה למד דה"ה פירצות דהוי ע"י פרוץ מרובה אינו ניתר ע"י צוה"פ [והגמ' דחה שם דאפשר דפירצות דפרוץ מרובה קיל עיי"ש], ומזה ראי' ברורה דבפירצה יותר מעשר לא יועיל צוה"פ אפי' פחות מעשר.

וכן מבואר בתוס' דף ב' ע"ב ד"ה בין דהקשו מאי פריך הגמ' לילף מפתח שער החצר דהוי פתח אפי' יותר מי' (מכ'), הא הו שם ג' עמודים בפתח החצר כדמוכח קרא, וא"כ נתמעט הפירצה מי', ותידצו דמי"מ

חלל י"ט לא איכפ"ל דלא גרע מפירצות פחות מג"ט].
7. א.ה. עי' לעיל סימן ב' מש"כ בזה עיי"ש.
8. א.ה. לכאן היה אפשר לרדן בזה דהא בלחי בעינן שיסמכו עליו מער"ש, ויש לרדן אי כסמכו עליו בתורת צוה"פ מהני לתורת לחי, אך ע"י תשו' רעק"א סי' ל"ה, ועי' תוש"ס סי' שס"ג סק"א, ואכמ"ל.

הקורה, אלא שלפני הקורה היא י"ט באופן שהמבוי שנגדר על ידו הוא חלל י"ט שע"ז מבוי זה גודר ב"יט, וצ"ע.
6. א.ה. הנה להנ"ל ס"ג יותר בנקל לומר דלקורה כ' סגי רוחב ד"ט, דע"ז כבר חל שם פתח במקום זה שיש שטח ד"ט שחללה לא יותר מכ' עד הקורה, ומשא"כ לגבי י"ט שישודו שהמבוי יהא מבוי שגודר ב"יט, א"כ בעינן שכל המבוי יהא כך ולא תסגי בד"ט [נמי"מ אם יש שטחים פחות מג"ט שאין להם גידור י"ט, ע"י שאין בינם ולקורה

תדע לך דבלא זה אפשר להקשות הא בלחי מהני אפי' יותר מכ' כמש"כ הראשונים, וא"כ בהיכל ואולם הא הי' להם ב' לחיים ושפיר מקרי שם שם פתח, ודל צוה"פ מהכא הא איכא ב' לחיים, ונימא דלכן מקרי פתח, וכן כתבו תוס' לקמן י"א ע"א ד"ה איפכא, אלא בע"כ דאף דע"י לחיים מקרי פתח גם כשהפתח הוא גבוה למעלה מכ', אבל מ"מ שם פתח חשוב רק עד כ' ממנו ואין צריך יותר במבוי וכמש"כ לעיל, וה"נ בצוה"פ דשם צוה"פ הי' ודאי אפי' ביותר מכ', אלא דאין יכול לשוויי פתחא יותר מכ' אפי' ע"י צוה"פ, ולהכי בהיכל אף דהי' צריך צוה"פ לא הי' אפשר לעשות יותר מכ', אבל במבוי שפיר מועיל צוה"פ למעלה מכ' דסגי לי דפתח המבוי יהי' מקרי עד כ', וזה שפיר יכול הצוה"פ לעשות אף דהוא עצמו יותר מכ', ודו"ק.

בד' החזו"א בחילוק שבין צוה"פ בגובה יותר מכ' לרחב יותר מ"י אליבא דרב

ח. ועי' חזו"א סי' ק"יב סק"א דכתב בדברי התוס' לתרץ קושית הגרעק"א, דלגבי גובה פשיטא ליה לתוס' דלרב לא מהני צוה"פ דלאו משום פירצה, אלא דכשם דלגובה מכ' לא מהני הקורה א"כ הי' הצוה"פ, ורק לגבי רחב יותר מ"י הי' ס"ל לתוס' כיון דהטעם הוא משום דכה"ג הי' פירצה ולא פתח כיון שהוא רחב כל כך ואין קשר בין דופן לדופן, ומשאי"כ הטעם דקורה לא מהני בגובה כזה אינו משקוף יהא גבוה כל כך, וזה שייך שא"י צורת פתח שהקורה וה"ה המשקוף יהא גבוה כל כך, וזה שייך בין בקורה ובין בצוה"פ, א"כ צוה"פ משוהו דלא ליהוי פירצה ע"ש. ולפי מש"כ אה"נ לגבי החלל שיותר מכ' ודאי אין מועיל לעשותו פתח, דיותר מכ' לא שייך שיהי' שם פתח, אבל מ"מ לגבי שיעשה פתח מה שלמטה מכ' שפיר מהני גם לפי רב וכמש"כ.

סימן ו'

בפלוגתא דר"י ורבנן באופן תיקון מבוי מפולש

סתירת ד' תוס' אי ברייתא דכיצד מערבין רה"ר מיירי ברה"ר דאורייתא או במבוי מפולש

א. דף ו' ע"א ת"ר כיצד מערבין דרך רה"ר, עושה צוה"פ מכאן ולחי וקורה מכאן, חנניא אומר וכו' ב"ה אומרים עושה דלת מכאן ולחי"ק מכאן. ורה"ר מי מערבא, והתניא יתר ע"כ אר"י מי שהיו לו שני בתים משני צידי רה"ר עושה לחי מכאן ולחי מכאן או קורה מכאן וקורה מכאן ונושא ונותן באמצע, אמרו לו אין מערבין רה"ר בכך, וכי תימא בכך הוא דלא מערבא הא בדלתות מערבא, והארב"ח אר"י ירושלמי אלמלא דלתותיה ננעלות בלילה חייבין עליה משום רה"ר, ואמר עולא הני אבולא דמחזא כו', אמר רב יהודה הכי קאמר, כיצד מערבין מבואות המפולשין לרה"ר, עושה צוה"פ מכאן ולחי"ק מכאן, ע"כ.

וכתבו בתוס' ד"ה וכי תימא, משמע דאפי' בדלתות לא מערבא, וא"כ איירי ברה"ר גמורה רוחב ט"ז אמה, וקשה דלקמן בפירקין אמרינן דלכל היותר לא התיר ר"י אלא עד י"ג אמה ושליש, וי"ל דמעיקרא ס"ד ודאי דמיירי ר"י ברוחב ט"ז אמה, אבל לפי המסקנא דמשני כיצד מערבין מבואות המפולשין היא דיתר ע"כ איירי במבוי המפולש ואין רוחב ט"ז, ובכך הוא דלא מערבא הא בדלתות מערבא, ולא קשה מירושלים דהוי רוחב ט"ז, עכ"ד תוס'.

ודברי התוס' תמוהין, דאם ההיא דיתר ע"כ מיירי במבוי המפולש למסקנא, ורבנן דלא סגי להו בלוי"ק היינו משום דס"ל דיש דין מדרבנן דצריך צוה"פ במבוי מפולש, דמדאורייתא בלחי סגי דהוי ג' מחיצות, ואפי' בלא לחי לא הוי רה"ר רק כרמלית, א"כ מאי מקשה בדף כ"ב ע"א אמתני' לגבי פסי ביראות ר"י אומר אם הי' דרך רה"ר מפסקתן סלקנה לצדדין, והכמים אומרים אינו צריך, ומקשה בגמ' ורמי דר"י אדר"י ורמי דרבנן אדרבנן, דתניא יתר ע"כ אמר ר"י וכו', אמרו לו אין מערבין רה"ר בכך, ומתוך דרבנן אדרבנן לא קשיא, הכא איכא שם ד' מחיצות, התם ליכא שם ד' מחיצות, והיינו דבשם ד' מחיצות לא ס"ל רבנן דאתו רבים ומבטלי מחיצות, משא"כ היכא דליכא שם ד' מחיצות, ומבואר דמיירי ברה"ר, דא"כ לא קשה כלל מהתם דלאו משום בקיעת רבים קאתו עלה, אלא בע"כ דהגמ' הבינה מדקאמרי רבנן דאין מערבין רה"ר בכך משמע דהוא מדאורייתא, ובפני אתו רבים ומבטלי מחיצות, ומשו"ה מקשו דהו סותר לד' רבנן כפ"א, וכן כתבו התוס' בסמוך (ו' ע"ב) ב"ה והאמר וז"ל: וכן משמע בפרק שני דף כ"ב דשתי מחיצות לרבנן כשם ד' מחיצות לר"י, ע"כ. ור"ל דכשם שלר"י בשם ד' מחיצות אתו רבים ומבטלי מחיצות, הי"נ לרבנן בבי' מחיצות ולחי אתו רבים ומבטלי מחיצות, א"כ מבואר דטעמייהו דרבנן בבי' בתים בבי' צדי רה"ר משום

מכ' וזה א"א, אבל ע"י צוה"פ אנו עושים מחיצה שבתחתיתו יש פתח, וזה שפיר דמי¹⁰.

יישוב קושיית הגרעק"א על התוס' דמחלקים בין צוה"פ בגובה יותר מכ' לצוה"פ ברחב יותר מ"י

ז. והנה התוס' בדף ב' ע"ב ד"ה ואיבעית אימא, הקשו דמאי פריך בגמ' ולר"י אי מפתחו של אולם גמר, והא תנן שהרחב מעשר ימעט ולא פליג ר"י, והקשו בתוס' דלישני שאני אולם דה"ל צוה"פ. ותירצו משום דאליבא דרב קיימינן, דאע"ג דאית ליה צוה"פ צריך למעט. והקשה הגרעק"א בדו"ח וז"ל: תמוה לי דהא זהו ליכא קושיא, דהמקשן שפיר פריך דאם נימא דהתם טעמא דהוי צוה"פ איך מצי יליף לגובה למעלה מעשרים, הא התם נמי הוי צוה"פ, דגם לרבנן מהני בגובה למעלה מכ' כדאיתא מפורש בברייתא דלקמן. וה"ל לתוס' למנטק הקושיא איך יליף ר"י יותר מכ' מאולם, הא התם הי' לו צוה"פ, וגם לפי תירוצם נצטרך לומר דלרב כי היכי דצוה"פ לא מהני לרוחב, הי"נ לא מהני לגובה, וצ"ע. עכ"ד הגרעק"א.

והנה מדברי הגרעק"א משמע דלדידיה ס"ל דלגובה גם רב ס"ל דמהני צוה"פ וכמש"כ, אלא דלפי קושית התוס' ותירוצם נצטרך לומר דלא כמש"כ.

והנה לכאורה לא שייך לאקשו"י כמו שרצה הגרעק"א שהתוס' יקשו על ד' ר"י דיליף מאולם דמיקרי פתח אף בגובה יותר מכ' איך יליף לגובה, שאני התם דה"ל צוה"פ, דאפש"ל דצוה"פ לנוי עבידי, דאי משום שם פתח היו עושים בלא צוה"פ, וכמו שתירצו התוס' לקמן ד"ה אלא מעתה אמאי לא מקשה נבעי צוה"פ, עיי"ש. ולהכי על קושית הגמ' דנוכח שאפשר אפילו יותר מ"י ברוחב, קשיא להו לתוס' שפיר דאפשר לדחות טעמא דמהני באולם יותר מ"י משום דהי' דצוה"פ, וע"ז לא שייך למימר משום דלנוי עבידי, דסוכ"ס כבר א"א להקשות שנלמד שאפשר להרחיב כל כך דאולי רק במקום צוה"פ, והיינו דאם חזינן דיליף שאפשר כ"כ גובה א"א להקשות עליו כשאפשר לתרץ דמשום נוי, אך להיפך להקשות קושיא שאולי משום נוי, וממילא נלמד לרוחב כזה גם א"א, דמאן לימא לך דמשום נוי שמכח זה נקשה קושיא, וזהו שהקשו תוס' על קושיית הגמ', ולא הקשו כן על ד' ר"י, אכן באמת א"א לומר כן, שהרי הכא הא בהא תליא, דהרי אנו דנים על אותו צוה"פ דאולם, וא"כ ממי"נ, אם תאמר דלא לנוי א"כ תקשי איך יליף לגובה, ואם תאמר לנוי א"כ קושית התוס' לא קשה, דמה שייך לתרץ על קושיית הגמ' שאני התם דאיכא צוה"פ, והלא לנוי עבידי, אלא בע"כ דס"ל לתוס' דלא אמרינן לנוי עבידי, וא"כ שפיר הקשה הגרעק"א דאיך יליף ר"י גובה יותר מכ' מאולם, וכנראה דהגרעק"א ס"ל דהעיקר בדעת ר"י דס"ל דלנוי קעבידי, ומשום הכי יליף לגובה, ושממילא קושית הגמ' שנלמד גם לרוחב היא קושיא ברורה לפי הבנתו של ר"י מיניה והיכל קושיא, ומשום הכי תמוה על התוס' דמאי הקשו על קושית הגמ' וכנ"ל.

אולם בעת אפש"ל בדברי התוס' דשפיר מקשו ורק על קושית הגמ' ולא על עצם הלימוד, דבעצם הלימוד מאולם לא שייך להקשות, ומשום דלנוי עבידי, והיינו דלנוי עבידי הפי' דליכא ראי' דבעי צוה"פ, דאמרינן לנוי עבידי ולא משוי שיהי' פתח ע"י, אלא דאמאי דמקשה בגמ' דברוחב אמאי לא פליג ר"י ולימא דאפי' יותר מ"י אינו פירצה, שפיר מקשים בתוס' דלמא רק משום דהוי צוה"פ, ולא נימא דהצוה"פ נעשה רק לנוי, ואי דקשה א"כ איך יליף לגובה דמהני יותר מכ', נימא דרק משום דהוי צוה"פ שמהי פתח ביותר מכ', לימא תי' אחר דצוה"פ הי' צריך משום רוחב, דכמו דע"י הסברא דלנוי עבידי א"א למילף דבעי צוה"פ לגובה, משום דכיון דאיכא סיבה אחרת למה עשו צוה"פ, הי"נ אי נימא דהצוה"פ הי' צריך משום רוחב דהוי יותר מעשר, גם כן נוכל לומר דרק משום זה הוצרכו לצוה"פ, אבל משום גובה הי' מקרי שפיר שם פתח אפי' בלא צוה"פ, והיינו דבגובה הי' ס"ל לר"י דודאי גם בלא צוה"פ מקרי שם פתח, והא דבאולם הי' צוה"פ משום דהוי רחב יותר מעשר, ולכן פליג בגובה ולא ברוחב. ונמצא דזה גופא נכלל בקושית תוס' דמאן לימא לן דטעמא דיליף ר"י מגובה משום דפי' דהצוה"פ לנוי קאתי, דילמא הטעם דיליף מגובה משום דפי' דהצוה"פ משום רוחב קאתי, ואי נימא הכי נרויח טעם דפליג ר"י בגובה ולא פליג ברוחב, ולא תקשי קושית הגמ'.

ולפי"ז נראה דבדודאי עם צוה"פ מודו רבנן דאפי' גבוה כמה שפיר דמי, ובע"כ הא דיליף מהיכל אף דהי' צוה"פ היינו כמש"כ דמי"מ מה שלמעלה מכ' לא שייך למקרי שם פתח ע"י אפי' ע"י צוה"פ, דהפתח הוי עד כ', וכיון דאיכא הלכה שכל פתח ההיכל ייחשב פתח, ע"כ בהכרח שעד כ' הוה פתח, וע"ז קאמר ר"י דילפינן מאולם דהוי ארבעים גובה, ואף דהוי צוה"פ מ"מ הפתח לפי רבנן מקרי רק עד כ', ובאולם צריך להיות כל החלל בשם פתח דלא עשו סתם פירצות. ומזה הוכיח ר"י דלא כרבנן, אלא שיש שם פתח עד מ' אמה.

אתי אוריא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה, ולקמן בד"ה ואיבעית אימא הקשו מאי פריך התם, הא הוה ליה צוה"פ שהכלונסות היו ע"ג ווי העמודים, ותירצו בתי' ב' דאליבא דרב קיימינן דאין מועיל צוה"פ ביותר מ', וקשה הא כיון דהוי ג' עמודים א"כ הי' ג' צוה"פ שכל אחד הוא פחות מ' ושפיר מועיל לפי רב, דלא הוי צוה"פ יותר מ', ולא שייך אתי אוריא דהאי גיסא דכיון דאיכא צוה"פ מקרי מחיצה ולא אוריא, אלא בע"כ דכיון דבלא הצוה"פ מקרי פירצה יותר מ' דאתי אוריא דהאי גיסא, א"כ צוה"פ אינו יכול להתיר פירצה שיותר מ' לרב, אף דהצוה"פ הוא פחות מ', דצוה"פ אינו מתיר פירצות יותר מ', והוא ראי' מוכרחת.

וגם להיפך דאם הפירצה הוא פחות מ' מועיל צוה"פ אפי' שיהי' יותר מ', מבואר בתוס' דף ו' ע"א, דכתבו דמועיל צוה"פ דעקמומיתו דמבוי עקום לרב אפי' יותר מעשר אם פתח המבוי הוי פחות מעשר, ואמאי הא הצוה"פ יותר מעשר, אלא בע"כ כיון דפתחי המבוי פחותים מעשר א"כ אין המבוי פרוץ לרה"ר יותר מעשר, וגם בעקמימות לא חשיבא פירצה יותר מ' כיון שאינו פרוץ לרה"ר יותר מ', ולכן מועיל צוה"פ בעקמומית אף ביותר בעשר [ועי' מש"כ בגליון התוס' לבאר דברי התוס' בזה], אבל עכ"פ מבואר דמועיל צוה"פ יותר מעשר אם אין הפירצה יותר מעשר, והיינו דבאמת צוה"פ הוי מחיצה גם אם הוא יותר מ', אבל מ"מ אין יכול להתיר פירצה יותר מעשר ע"י צוה"פ לאשוויי לפתחא יותר מעשר.

עפי"ז יש לדון דלרב מהני צוה"פ הגבוה יותר מכ' ויבואר בו ג"כ גדר ההלכתא דיותר מ' ודיותר מכ' לרב

ו. והנה לגבי גובה דלומד רב דיותר מכ' אמה לאו פתחא הוא מפתחא דהיכל, היינו ג"כ דנלמד דרק עד כ' אמה גובה מקרי פתח, ולא יותר מכ', ולכן אין מועיל לשים את הקורה למעלה מכ' דיותר מכ' לא הוי פתחא, ולא מקרי דעשה היכר פתח למבוי, ולא שייך לומר ביותר מכ' דהוי פירצה שאינה ניתרת בקורה, דהיינו כל פירצה דמבוי הוא גבוה יותר מכ', אלא דהלימוד הוא דשם פתח מקרי עד כ', ולכן א"א לשים הקורה יותר מכ' דקורה הוא שיהי' היכר פתחא, ואם יניח למעלה מכ' נמצא דלא הניח את הקורה במקום דראוי להיות פתח, וע"כ לא חל על ידו שם פתח. וא"כ ע"י צוה"פ דהוי פתח ודאי סגי אפי' יותר מכ', דכמו ברחב אנו אומרים דצוה"פ הוי נמי יותר מעשר [אלא דאין יכול להתיר פירצה יותר מעשר], הי"נ בלמעלה מכ' הוי צוה"פ ביותר מכ' נמי, וממילא מתיר את המבוי. והא דבהיכל לא הי' גבוה יותר מכ' אף דהי' לו צוה"פ, היינו משום דבהיכל הי' צריך כל החלל להיות פתח עד המשקוף, וע"י צוה"פ אינו מועיל לעשות מה שלמעלה מכ' לשם פתח, דשם פתח הוי רק עד כ', אבל במבוי שפיר מועיל צוה"פ הגבוה מכ' לאשוויי שם פתח עד כ', וכמו דצוה"פ יותר מעשר יכול לעשות שם פתח לפירצת עשר, הי"נ צוה"פ יותר מכ' יכול לעשות שם פתח עד כ', והיינו כמש"כ תוס' בדף ו' ע"א דצוה"פ מהית מקרי יותר מעשר כדחזינן בכלאים, אלא דלאשוויי פתחא לפירצה יותר מ' אינו יכול, והי"נ בלמעלה מכ' הוי צוה"פ גם אם הוא גבוה יותר מכ', וממילא מקרי פתחא עד כ', וזה סגי במבוי.

ונבאר יותר דודאי צוה"פ גודר מקום אפי' יותר מעשר אמות כמש"כ התוס' להוכיח מכלאים, אלא דבמבוי לא סגי שיהי' המקום גודר, דבאמת המקום גודר ע"י ג' מחיצות, וע"י נחשב שכולו גודר, והוא רה"י גמור להרבה ראשונים, אלא דחז"ל הצריכו מחיצה גם ברוח רביעית דלא יהי' נראה כפרוץ, והתירו של לחי' למ"ד משום פיתחא) וקורה הוא משום דעל ידי שעשה היכר פתח ברוח' ד' שוב אינו נראה כפרוץ שהרי ניכר שיש שם פתח, וס"ל דלמעלה מכ' מקרי פתח אינו מועיל כלל כיון דשם לא הוי פתח ע"כ אין קורה זו היכר פתחא, וע"כ לא חל כלל שם פתח גם על החלל דלמטה מכ', ומשא"כ בצוה"פ שהוא כמחיצה והוא גודר את כל חלל הצוה"פ גם כשהוא למעלה מכ', שפיר בכוחו להועיל שאע"פ החלל התחתון שעד כ' ייחשב פתח וייחשב ע"י שעשה פתח למבוי [ובקצרה, דקורה שהוא היכר פתחא ותו לא, אם במקומו לא נעשה פתח אינו כלום ואין כאן היכר פתחא כלל, אבל צוה"פ שעושה מחיצה יכול להועיל שהחלק התחתון הראוי להיות פתח ייחשב פתח]. ומה דביותר מ' לא מהני הוא משום דבאמת לא סגי במה שהצוה"פ גודרו, אלא בעינן שיעשה לפתח, ופירצה יותר מ' לא נעשה לפתח, וא"א ג"כ לומר שמקצתו ייעשה לפתח או שנהפך לבי' פתחים, שפירצה כזאת א"א ליעשות לפתח, ולא דמי ללמעלה מכ' שאפשר שעל החלק התחתון יחול שם פתח [ונמצא לפי"ז דבאמת ביסוד הדין גדר ב' ההלכות שווה, דבין דינא דלמעלה מכ' ובין דינא דיותר מ' יסודם דליכא פתח כזה ואין ע"י שיהי' פתח, אלא דחלוקים באופן התיקון, דליתור מ' א"א לתקן ע"י שחלקו יהיה פתח, דהרי כל הפירצה היא פירצה אחת גדולה, והיא לא יכולה להתהפך ולהקרא פתח או ב' פתחים, אך יותר מכ' אפשר להפוך את מקצתו לפתח, והחלק העליון לא מפריע מהחלק התחתון להקרא בשם פתח, ורק אם נרצה לעשות פתח של יותר מכ' לא יועיל, וע"י לוי"ק באנו לעשות פתח של יותר

9. א.ה. ע"י עוד להלן סימן ט' בביאור גדר התקנת חז"ל באופן תיקון רוח ד' ע"י פתח דווקא, עיי"ש.
10. א.ה. הנה לפי"ר הוי"א דגדרו של צוה"פ הוא דע"י שעשו פתח למקום זה בהכרח נעשה לבי' מקומות חלוקים, שהרי אחרת אין מקום לפתח ביניהם, ובוה עצמו חשיבא כמחיצה, אלא שא"כ נצטרך לומר דכל השם מחיצה חל על ידי השם פתח, דאחרי דחשיבא פתח ממילא הוה מחיצה, ולפי"ז אם יותר מ' אינו פתח אין כאן גם מחיצה, וכן ביותר מכ' שאם אינו פתח אין כאן מחיצה, ומאידך ב' צוה"פ כב' פתחים, ואם כן אין כאן פתח יותר מ' כלל, אכן באמת כד' מורינו שליט"א מיוסדים על כך דצוה"פ יסודו שקני הצוה"פ המה המחיצה, ונותנים שם מחיצה על כל המקום שכאלו הכל עשוי עם מחיצה, וממילא החלל שביניהם נידון כחלל שבתוך המחיצה שזה אינו סותר להקרא שיש כאן מחיצה, שזה מחיצה שיש בתוכה חללים [ולא דמי לחלל שבין חלקי מחיצה שצריכים לדין עומ"ד להפכו לחלל שבתוך המחיצה, לפי שמצד עצמו אין שם מחיצה, וק"ל], אלא שחלל שבתוך המחיצה ממילא נידון בכ"מ לפי עניינו אם פתח או חלון לפי הענין השייך שם, ובוה א"ש שבצוה"פ ביותר מכ' הכל גודר, ומקום המעבר שעד כ' נחשב לפתח, ומעליו כחלל שבתוך המחיצה, ובוה עצמו שנחשב לחלל שבתוך המחיצה שזה נותן לו שם פתח כשאפשר להחשב פתח בזה גופא נתקיים תקנת חז"ל שתקנו לעשות פתח, ומאידך כשיש אפי' ב' צוה"פ בחלל יותר מ', שחלל זה אם נדונו כפתח הרי ב' החללים יצטרכו להיות נידונים כפתח א' גדול,

דאתו רבים וכו', וא"כ בהכרח דההיא דיתר ע"כ לאו במבוי מפולש מיירי אלא ברי"ה, דא"כ לא שייך אתו רבים ומבטלי מחיצה.

ומיהו בדרך כ"ב ע"א בתורה דרבנן כתבו: הוה מצי לשנויי דרבנן לא פליגי אדר"י אלא מדרבנן, אבל מדאורייתא מודו לה. והיה אפשר לפרש דכוונתם הוה מצי לשנויי דרבנן לא מיירי ברה"ר, ולא משום אתו רבים אלא מצד חומרא דרבנן בהלכות מבוי מפולש וכנ"ל. אבל לכאורה הפי בדברי תוס', והוה מצי למימר דמדאורייתא לא אמרינן דאתו רבים ומבטלי מחיצתא, ולא דמיירי במבוי מפולש, וראיה לדבר דא"כ גם דר"י אדר"י לא קשיא, דהרי בפסי ביראות מיירי ר"י ברה"ר דאו, ואי בברייתא דיתר ע"כ מיירי במבוי א"כ לק"מ, אלא בע"כ דהתוס' ר"ל דמדאורייתא מודו דלא אתו רבים ומבטלי מחיצתא, אך עכ"פ בע"כ דמיירי ברה"ר, דא"כ אין מתחיל קושית הגמ' ככל, וא"כ נמצא דדברי התוס' סותרין זה את זה, וצ"ע.

סתירת דברי הריטב"א בענין זה

ב. ועי' ריטב"א דף ו' ד"ה כיצד מערבין בסוה"ד ג"כ כתב דלמסקנא הא דר"י דמי שה"ב ב' בתים מב' צידי רה"ר מיירי במבוי מפולש, והא דקתני דאין מערבין רה"ר בכך הא בדלתות מיערבא כפשוטה, וצ"ע דא"כ מאי קא מקשה בדרך כ"ב לר' יהודה ורבנן, הא בזה לא אתי משום אתו רבים ומבטלי מחיצה אלא משום דין מבוי מפולש אי סגי בלחי או לא.

וביותר קשה, דהנה הריטב"א בדרך כ"ב בדי"ה רומי בסוף הדיבור כתב הריטב"א: והקשו בתוס' מאי קושיא מדרבנן אדרבנן, דדילמא הא דאמרו לו שאין מערבין רה"ר מדרבנן קאמרי שאין מערבין אותה לטלטל, אבל לזרק מודים שמערבין, ולא אתו רבים ומבטלי מחיצות, וגבי פסי ביראות אוקמיה אדין תורה כשם שהקילו בפרוץ מרובה על העומד, ותירצו דא"כ ה"ל לומר וחקמים אוסרין, ולישנא דאין מערבין רה"ר משמע אפי' דאורייתא. ועוד הקשו דלמא בכך הוא דלא מערבא דלחי או קורה אינם עושין מחיצה, וכמאן דאמר קורה ולחי משום היכרא, ואפי' למ"ד משום מחיצה היינו מחיצה דרבנן לדופן רביעית, וי"ל דאנן אליבא דר' יוחנן שקלינן וטרינן, ולדידיה אפי' בדלתות לא מיערבא, אלא איכ' ננעלות בלילה ענין ירושלים, וכדאמרינן בסוגיא בפ"ק על מתניתא דת"ק ותנאי, ע"כ. ולפ"י תמוה דברי הריטב"א בדרך ו' דכתב דלמסקנא הא דר"י ורבנן מיירי במבוי מפולש ובדלתות מיערבא גם לרבנן, והוא נגד דברי הריטב"א בדרך כ"ב דכתב דדברי רבנן הם מדאורייתא, וגם דאיכא הוכחה מכאן דאתו רבים ומבטלי מחיצתא, וא"כ מפורש בדבריו דמיירי ברה"ר ומדאו' ולא במבוי מפולש ומדרבנן, ודבריו סותרין וא"י, וצ"ע.

בד' תוס' דף ו' וריטב"א דף כ"ב אי מימרא דר' יוחנן לגבי ירושלים קאי רק אליבא דר"י או דנלמד מזה גם לרבנן

ג. והנה דברי הריטב"א בסוף דבריו דאנן אליבא דר' יוחנן קיימינן אינו מובן, דהא בגמ' קאמרינן לעיל דר"י ס"ל כר' יהודה, וא"כ מאי שייך להקשות על רבנן. וצ"ל דס"ל להריטב"א כמשי"כ תוס' דף ו' ע"ב סוף ד"ה והאמר דכיון דר' יהודה ס"ל בשם ד' מחיצות דלא חשיבי לדידיה בעי דלתות ננעלות, ה"נ ב' מחיצות דלא חשיבי לרבנן יהי' צריך נעילה, והיינו דמדר' יוחנן דחזינן דס"ל אליבא דר"י דאמרינן בבקיעת רבים שצריך נעילה דלתות, הינו לרבנן, וכ"כ בסי' בית אפרים סי' כ"י¹¹, מיהו ל"ל הכי, דהא הריטב"א קאי אקושיית הגמ' בדרך כ"ב, ובהו"א הגמ' לא ידעה עדיין דרבנן איכא חשיבות של שם ארבע מחיצות, שהרי זה החידוש שחידשו בתירוץ, וא"כ מאי קשיא. דלעולם י"ל דרבנן רק בלוי"ק לא מערבין רה"ר, אבל בפסי ביראות וכ"ש דלת שאין ננעלת מערבין, וא"כ ליכא שום סתירה מדרבנן אדרבנן, וצ"ע.

ובאמת דגם בלאו הך טעמא ליכא למימר דריטב"א מפרש ד' הגמ' בדרך ו' כד' התוס' שם דמדר"י יהודה נשמע לרבנן, ורבנן נמי ס"ל דאתו רבים ומבטלי מחיצה היכא דאיכא רק ב' מחיצות שלמות, והיינו דבצוה"פ מודים דאתו רבים ומבטלי מחיצה, דהריטב"א בדרך כ"ב בדי"ה כאן הודיען כוחן של מחיצות כתב דהלכה כר"י דס"ל דאתו רבים ומבטלי מחיצה, ואין הלכה כר"א דס"ל דלא אתו רבים ומבטלי מחיצה כרבנן, [ומוכיח ד"ן] מדפר"ך מר' יוחנן בדרך ו' וכולהו שמעתתא דהתם סלקן אליבא דידיה, ע"כ ד' הריטב"א ע"י"ש. ואי נימא דהקושיא דמר"י נשמע דהיכא דליכא שם ד' מחיצות מודים רבנן דאתו רבים וכו', א"כ גם ר"א יכול להודות בזה כר"י, דרק בפסין דאיכא שם ד' מחיצות ס"ל כרבנן דלא אתו רבים ומבטלי, ומאי ראי' דהלכה כר"י בשם ד' מחיצות, והרי בירושלים ה"י שם ד' מחיצות כמשי"כ הריטב"א לקמן דודאי ה"י בפתחי ירושלים גיפופי מכאן ומכאן עומדי, וה"י שם ד' מחיצות, ובהו"א ס"ל לרבנן דאינו רה"ר, וע"כ בזה פליגי ר"א על ר' יוחנן. ואולי נימא דבכה"ג הכי הלכתא, ומאי ראי' דאין הלכה כרבנן מהא דבדרך ו' מקשה מיניה, דהרי בדרך ו' מיירי דהיכא דליכא שם ד' מחיצות שבזה מודים רבנן. אלא בע"כ דהריטב"א מפרש דקושיית הגמ' שם מר' יוחנן, ואף דהוא סובר כר' יהודה מ"מ מקשה דלא מסתבר דברייתא דחנניה ורבנן אזיל דלא

אליבא דהלכתא, וכמשי"כ הרשב"א בדרך ו', ומשום דפשיטא לגמ' דהכי הלכתא כר' יוחנן שפוסק כר' יהודה, וזהו שהוכיח מזה הריטב"א בדרך כ"ב דהלכה כר' יהודה, שהרי רק משום הכי הוא דהקשו בגמ' בדרך ו' מדר' יוחנן אברייתא דהתם.

וא"כ הדרא קושיא דמאי קאמר הריטב"א בדרך כ"ב בקושיא דרבנן אדרבנן דאליבא דר' יוחנן קיימינן דלא מיערבא בדלתות, הא איהו ס"ל דר' יוחנן הוא כר' יהודה, וא"כ איך אפשר ללמוד מזה לרבנן, ומאי קושיא אליבא דרבנן, והרי לעולם יש לפרש דברי רבנן דלא אוסרים אלא מדרבנן משום דלחי הוה מחיצה דרבנן, וזה לא מהני ברה"ר, א"נ כנ"ל דמיירי במבוי מפולש ומדרבנן שהחמירו בשיעור מחיצות מבוי מפולש, ולק"מ על דבריהם בפסי ביראות דסברי שזה רה"י מה"ת, ולא אתו רבים ומבטלי ליה, וצ"ע.

סתירה בין הסוגיא בדרך ו' לסוגיא בדרך כ"ב אי רבנן מיירי רק בלחי או גם בצוה"ה

ד. ובעצם דברי תוס' בדרך ו' הנ"ל דמדר' יהודה נשמע לרבנן, וכתבו דהכי משמע בדרך כ"ב, וצ"ע היכא משמע מדקאמר ר"י בפסי ביראות דאתו רבים ומבטלי מחיצות דרבנן מודים בב' מחיצות, והא רבנן פליגי במתני' על ר"י בפסי ביראות, ואי משום דב' בתים מב' צידי רה"ר, הא בזה קאמר בגמ' דילן דאפשר לומר דבדלתות מיערבא, ורק מחמת דר' יוחנן הוא דהקשו על הך דב' בתים, והרי עליה גופא אנו דנים מנא ידעה הגמ' בדרך ו' להקשות מדר' יוחנן דאזיל אליבא דר"י דרבנן מודים בזה, ובגמ' בדרך כ"ב דאימא דרבנן מודים דהיכא דליכא כי אם ב' מחיצות הוא מכח הך ברייתא דב' בתים, ובב' בתים הא קאמר בגמ' בדרך ו' דאפשר דבדלתות שאינן ננעלות או בצוה"פ מיערבא, וכמשי"כ הריטב"א דהוא פשטא דברייתא. וא"כ איך מבואר ברבנן דס"ל ככל דאתו רבים ומבטלי מחיצה, דלעולם י"ל דמה דמודים בב' בתים הוא מדרבנן כדן מבוי מפולש, ולא משום דאתו רבים, ודברי הגמ' שם דטעם שמודים רבנן הוא משום דבעו שם ד' מחיצות וליכא, היינו לכאורה רק דרבנן לא סגי להו בב' מחיצות וב' לחיים, וצריך ג' מחיצות מעליותא ולחי מדרבנן, וא"כ איך מצאו התוס' בדרך כ"ב הוכחה לדבריהם דמדר"י נשמע לרבנן, אלא דבאמת לשון הגמ' הכא איכא שם ארבע מחיצות התם ליכא שם ד' מחיצות, משמע דהוא מדינא, וזהו כלל בעיקר הסברא דאתו רבים דבעינן שם ד' מחיצות, ומזה משמע לכאן כדברי התוס' בדרך ו' הנ"ל.

ובאמת לא על התוס' הריטב"א קשיא אלא על דברי הגמ' קשיא, בדבר ו' קאמר בגמ' בהו"א דאף שכתוב בברייתא דאין מערבין רה"ר בכך, יתכן לפרש דרק בלחיים לא מהני, אבל אולי בדלתות וצוה"פ מערבא שפיר, והריטב"א כתב דהוא פשטא, ובדרך כ"ב מקשה בגמ' מזה דחזינן דרבנן ס"ל אתו רבים ומבטלי מחיצתא, ודברי הגמ' בדרך כ"ב צ"ע, דאדרבה הרי מפשטא דברייתא משמע להיפך דהא קתני אין מערבין רה"ר בכך, דמשמע דבכך לא מהני דהיינו בלחיים הא בדלתות וצוה"פ מערבין, וא"כ אדרבה מבואר דמהני צוה"פ ולא אתו רבים לבטל מחיצות, וא"כ אדרבה רבנן לשיטתם בפסי ביראות דס"ל לא אתו רבים ומבטלי מחיצות, ואין שום סתירה, וא"כ מאי מקשה הגמ' בדרך כ"ב, והוא תמוה מאוד, וצ"ע.

אפשרות ליישב ד' הגמ' [לר"ד התוס'] דהוה מחלוקת הסוגיות בביאור פלו' ר"י ורבנן [ותליא בפלו' אי לחי משום מחיצה או משום הכירא]

ה. ומיהו ה"י אפשר לומר דהגמ' בדרך ו' אזיל כרבא דלחי משום הכירא, שפיר אפשר לומר דבכך הוא דלא מיערבא הא בדלתות מיערבא, ומשו"ה ג"כ סברה הגמ' בדרך ו' דלעולם מודו רבנן דלא אתו רבים ומבטלי מחיצה, והוכרחו להביא מדר' יוחנן, ולא יכלו להוכיח ד"ז מגופה דברייתא דב' בתים דמיירי בלוי"ק שאין להם תורת מחיצה. אבל בדרך כ"ב הגמ' מקשה לרב יהודה ושאר אמוראים דלחי משום מחיצה [עיי' בדרך ו'ב], וכיון דחזינן דלא סגי בלחי חזינן דס"ל לרבנן דאתו רבים ומבטלי מחיצתא, דא"כ אמאי לא סגי בלחי. ומשו"ה אמרו בגמ' בדרך כ"ב דמהך ברייתא גופא למדנו דרבנן דאתו רבים ומבטלי מחיצה, ושפיר מקשה סתירה מדרבנן אדרבנן דפסי ביראות.

ובע"כ הגמ' דרך כ"ב לא אזיל כרבא דס"ל דלחי וקורה משום היכר, דהרי מוכרחים לומר דיהא שייכות בין הך ברייתא להא דאתו רבים ומבטלי מחיצות, והרי אליבא דרבא ודאי הפלוגתא רק אם ב' מחיצות דאורייתא או לא, וכדאימא בגמ' דף י"ב, וכ"כ תוס' בדרך כ"ב ד"ה קשיא דס"ד דמקשה הוא משום דס"ל ג' מחיצות דאורייתא וקורה משום מחיצה, וא"כ מוכח דסוגיא דרך כ"ב לא אתיא כרבא וכנ"ל.

והנה לכאורה הא בקורה קי"ל דודאי משום היכרא, וא"כ ר' יהודה דקאמר בב' בתים בשני צידי רה"ר דעושה או לחי מכאן ומכאן או קורה מכאן ומכאן, בע"כ דאין טעמו משום דס"ל דלא אתו רבים, דעדיין תקשי דאיך מהני קורה, ונצטרך לפרש בהכרח דטעמו משום דמה"ת סגי בב'

מחיצות, ומדרבנן מוסיפים לחיים או קורות, ועי' בתוס' דף פ"ו ע"א ד"ה קורה דליכא למ"ד דקורה הוה מחיצה דאורייתא, ומאי דרבא"י מקשה מב' בתים בדרך י"ב טעי' בזה, ובע"כ דטעם דר' יהודה משום ב' מחיצות, וכן מבואר להדיא לקמן דף צ"ה בגמ' דמהא דב' בתים ש"מ דר"י ס"ל דב' מחיצות דאורייתא, וכיון שטעמו מצד ב' מחיצות רה"י מדאו' איכ' לק"מ מפסי ביראות דליכא ב' מחיצות, וצ"ל לפ"י ג"כ הכא בדרך כ"ב דמקשה מר"י אר"י טעי' דסבר דקורה משום מחיצה ובעי' ג' מחיצות, וכמשי"כ תוס' דף פ"ו לגבי קושיית הגמ' בדרך י"ב, ואליבא דאמת ודאי דטעמא דר"י משום דב' מחיצות דאו, ולא משום דהקורה הוה מחיצה ג' שאין מתבטלת ע"י בקיעת רבים, דאדרבה לר"י כל מחיצה מתבטלת ע"י בקיעת רבים, אלא דכשיש ב' מחיצות שלימות איצ' מה"ת עוד מחיצה, והרי הנך ב' מחיצות לא בקעי בהו רבים ולא נתבטלו ונשאר בשם רה"י דאו, ובאמת שכן הוא גם אליבא דמסקנת הסוגיא בדרך כ"ב דב' מחיצות לא אתו רבים ומבטלי מחיצות גם לר"י, ויל"פ דלא משום דאו אין מבטלין אלא שא"צ עוד מחיצות, וב' המחיצות אין הרבים בוקעים בתוכם אלא בנייהם ואין מבטלים אותם, ועי' בתוס' בדרך כ"ב, עי"ש היטב [ומיהו בדרך ח' ע"ב ד"ה מניח לא כתבו תוס' כן, ועי' להלן סק"ז מה שנכתוב בזה].

אבל מ"מ מדרבנן אדרבנן שפיר קשה למ"ד לחי משום מחיצה, דהא אינהו קאמרי דגם בלחי מכאן ולחי מכאן לא סגי, ובע"כ משום דאתו רבים ומבטלי מחיצה, ולכן למ"ד דלחי משום מחיצה מוכרח לתרץ לרבנן דרק בשם ארבע מחיצות ס"ל לא אתו רבים וכו', אבל הכא דאיכא רק ב' מחיצות וב' לחיים אמרי אתו רבים למבטלי מחיצתא. ובהוה נתיישב שפיר סתירת הסוגיות בהבנת ד' רבנן אי מיירי דווקא בלחי או גם בצוה"פ, ומשום דפליגי הנך סוגיות בטעמיהו דרבנן, ומשום דפליגי בגדר דין לחי וכנ"ל¹².

דחיית פי' הנ"ל א. דבדעת תוס' א"א לומר כן. ב. דבגמ' לא משמע כן

ו. אבל בדברי התוס' א"א לומר דסוגיא דרך ו' סברה דטעמא דרבנן הוא משום דלחי משום היכרא, דתוס' כתבו דלמסקנא קאי במבוי מפולש ובכך הוא דלא מיערבא, הא בדלתות מיערבא, ולא קשה מירושלים דהוי רוחב ט"ז אמה, ואי נימא דטעם דאין מועיל לחי דהוי רק היכר וצריך עוד מחיצה, איכ' פשיטא דצוה"פ או דלת מועיל דהוי מחיצה, ומה דכירושלים אמרינן דאף במחיצה אמרינן אתו רבים וכו' זה רק לר"י ולא לרבנן. אלא בהכרח דעכ"פ למסקנא בוודאי חוזרים לפרש ד' רבנן דר"י מצד אתו רבים, ולכאן איכ' בהכרח כמ"ד דלחי משום מחיצה, דא"כ לא שייך כאן דין ביטול מחיצה דליכא כלל מחיצה ג' וד', ולכאן איכ' מוכח דהך סוגיא לא אזלא כמ"ד לחי משום הכירא¹³.

ובאמת עצם הסוגיא קשה לומר דס"ל דמשום היכרא, דא"כ מאי הביוא כלל בתחילה ממי שהיו לו ב' בתים ראי' דרה"ר לא מיערבא, הא התם ודאי הטעם כיון דלחי וקורה לא הוה מחיצה איכ' ליכא ג' מחיצות, ומאי שייטיה למילף מזה דגם ע"י צוה"פ ודלת דהוי מחיצה לא מיערבא, ולומר דבהו"א של הגמ' באמת ס"ל דלוי"ק הוה מחיצה, ומה שאמר הגמ' וכ"ת בכך דלא מיערבא הא בצוה"פ ודלת לא מיערבא, כוונת הגמ' להא גופא דאולי נפרש ד' רבנן משום דלוי"ק לא הוה מחיצה אבל צוה"פ ודלת הוה מחיצה, קשה לומר כן, דא"כ מה הביא להקשות ע"ז מר' יוחנן, ובדברי התוס' מבואר דהקושיא מר' יוחנן דאי' לומר בברייתא דר"י בכך הוא דלא מיערבא וכו', ומאי קושיא, הא ר"י אזיל משום דאתו רבים ומבטלי מחיצה, וכאן באנו לומר דטעמא דברייתא משום דלוי"ק לא הוה מחיצה, אבל מחיצה מהני, והרי אין שום הוכחה דרבנן ס"ל אתו רבים ומבטלי מחיצתא, דהרי טעמיהו רק משום דליכא מחיצות, ואין שום הוכחה מדבריהם להיכא דאיכא מחיצות, ומדר' יוחנן נמי ליכא הוכחה נגד פ"י זה בד' רבנן, וא"כ מאי מייתי כלל מהך ברייתא, ואי בעית להקשות מדר' יוחנן לחודיה מ"מ מה ענין זה להך ברייתא, ובגמ' משמע דמוכחים מדר' יוחנן לפי הברייתא, ובפרט אם נפרש ד' הגמ' וכ"ת כנ"ל הרי אנו מוכרחים לומר שזה כל המו"מ איך לפרש ד' רבנן, וזה צע"ג¹⁴.

בירור סוגיית הש"ס בשבת דף ו' בביאור פלוגתא דר"י ורבנן אי פליגי בדין ב' מחיצות או בדין בקיעת רבים במחיצה של לחי

ז. ומיהו בתוס' בדרך ו' ע"ב סוף ד"ה וכו' תימא מבואר באמת דרבנן ס"ל דלוי"ק לא הוה מחיצה, ולהכי אין מועיל לוי"ק ברה"ר, ור"י דס"ל דמוותר הוא משום דס"ל דב' מחיצות דאורייתא. והיינו דהתוס' שם בעירובין דף ו' ע"ב סוף ד"ה וכו' תימא מפרשים הסוגיא דשבת דף ו' דקאמר דזו רה"י גמורה, למעוטי דר"י דמי שהיו לו ב' בתים בב' צידי רה"ר דעושה לחי מכאן, והקשו בתוס' דתיפול' מלדאנן דמבואות המפולשות דהוי רה"ר, ולר"י הא ב' מחיצות דאורייתא לא הוי רה"ר, ותיפרש דאי מהא הו"א דהא דמתיר ר"י לאו משום ב' מחיצות דאורייתא, אלא דלוי"ק הוה מחיצה [וא"כ ליכא סתירה לזה מרישא, דמבואות המפולשין י"ל שזה רה"ר דאו' דאיכא רק ב' מחיצות בלי לחיים], ולהכי קאמר זו רה"י גמורה, דלוי"ק לא

11. א.ה. ע"י במשי"כ מורינו שליט"א להלן סימן ז' בביאור דברי תוס' וריטב"א אלו.

12. א.ה. בתי' זה נתיישב רק הסתירה הנ"ל בסק"ד, לגבי איך מתפרשים ד' רבנן דר"י דברייתא דב' בתים וכו', דהיינו אם כוונתם רק בלי או גם בצוה"פ, ואם טעמם משום אתו רבים או משום חיסרון מחיצות, אך שאר הקושיות כנון איך מייתי מדר' יוחנן דקאי אליבא דר' יהודה לרבנן עדיין לא נתיישב [ולעיל נתבאר דיש בזה ב' דרכים, דרך התוס' ודרך הרשב"א והריטב"א], גם עדיין לא נתיישב הקו' איך מתפרש למסקנת הגמ' הך ברייתא ברה"ר או במבוי מפולש, והיינו ג"כ אם מעיקר הדין, ונוגע גם לדאי', או מחומרא דרבנן במבוי מפולש, וד"ז יבוי להלן סק"ח. ובאמת גם לא נתבאר עדיין המשך הסוגיא בדרך ו' דחזרו והקו' דאין כוונת רבנן לומר דרק בלחי לא מהני, אלא לעולם גם בצוה"פ ודלתות (שאינן ננעלות) לא מהני, וד"ז למדוהו מדר' יוחנן וזה מחמת דאתו רבים וכו', וא"כ לפיר' חוזרים בהם בפ"י ד' רבנן. אך באמת ד"ז תלוי בפלו' התוס' והריטב"א, דלתו דפי' קושיית הגמ' דמשום דלמדו מדר' יוחנן אליבא דר"י גם לרבנן, איכ' לכאן הדרין לפרש ד' רבנן באופ"א, ועי' בס"ק ו' דבאמת

13. א.ה. הנה לכאן היה אפשר לפרש דטעמיהו דרבנן דברייתא דב' בתים משום דלחי משום הכירא וליכא מחיצה ג', וקו' הגמ' אינה דמדר' יוחנן נלמד לפרש ד' רבנן באופ"א, אלא דנשמע דס"ל לטעמא דאתו רבים וכו', ואה"נ שאין לנו ע"ז שום ברייתא, דמ"מ הכי הלכתא, וע"כ מקשינן אברייתא דכיצד מערבין דרך רה"ר [וכעין מה שהריטב"א והרשב"א מפרשים קושיית הגמ']. אך זה דחוק, דיותר משמע דהתוס' פ"י דהגמ' חוזרת בה מכח ד'

אפשר לפרש דהוי מדרבנן, והאיך קאמרי הנך רבוותא דהלשון מורה שזה מדאי. אולם לפי המתבאר איש, דאף דלשון אין מערבין רה"ר בכך משמע דהוי דאורייתא, אבל בעיקר הדבר אם במבוי דלא הוי בקיעת רבים דרה"ר אם אין מועיל לחי או קורה אפשר דהוי רק מדרבנן, דמה"ת הלחי הוא מחיצה ג', ושאיני ברה"ר דאתו רבים ומבטלי מחיצה, וע"כ אף שיש כאן ג' מחיצות הרי המחיצה הג' מתבטלת ע"י בקיעת רבים, אבל משום עצם דין המחיצה שפיר הוי אמינא דלחי הוי מחיצה, ולהכי קמ"ל זו היא רה"י גמורה דלחי וקורה לא הוו מחיצה, וכמש"כ רש"י בשבת שם זו היא שנגמרה מחיצותיה, והיינו דמבואר דלא הוי מחיצה, וכ"כ תוס' שם ותוס' עירובין ו' ע"ב, ולמ"ד דלחי הוי מחיצה צ"ל דזו רה"י גמורה ממעט קורה עכ"פ, וכנ"ל סק"ו, וכמש"כ כן גם החזו"א ליישב דברי הגמ' בשבת לפי מה דקיי"ל לחי משום מחיצה.

לפ"י יישוב קושית הגרעק"א בדף י"ב [וינתבאר אי מדר"י רובנן נוכל להוכיח אי לחי משום מחיצה או לא]

י. ובוזה מיושב קושית הגרעק"א דף י"ב ע"ב על תוד"ה איתביה בהא דמקשה הגמ' למ"ד לחי משום היכר, מהא דר' יהודה דמי שיש לו ב' בתים בשני צידי רה"ר דעושה לחי מכאן ולחי מכאן, דחזינן דלחי משום מחיצה, וקאמרי בתוס' שם דאף רבנן לא פליגי אלא מדרבנן, והקשה הגרעק"א דהא בע"כ בברייתא דשבת דף ו' דזו רה"י גמורה לאפוקי מדר"י מבואר דלחי לא הוי מחיצה, וקאמר בגמ' דאפי' לזרוק מרה"ר להתם פטור לרבנן דלא הוי רה"י כלל, ומשמע התם דמכח ברייתא זו גם רבנן דמי שיש לו ב' בתים בשני צידי רה"ר מתפרש דס"ל דלא הוה רה"י מדאורייתא, ומבואר דלא הוי רה"י כלל, ועכ"פ ברייתא דשבת דף ו' ודאי ס"ל כן, וא"כ מאי פריך הגמ' בדף י"ב מדר"י, דנימא ליה הך מ"ד אנא כרבנן ס"ל. ע"כ קושיית הגרעק"א.

והנה יש לתמוה ביותר, דלפ"י לא רק דאין קושיא על מ"ד לחי משום היכרא, אלא דיה"י קשה על מ"ד דלחי משום מחיצה, דבברייתא זו מבואר דלחי הוי היכרא, ומאן פליג על ברייתא זו, דהא אף לר"י הא מסקינן משום דס"ל דב' מחיצות הוי דאורייתא ולא משום דלחי הוי מחיצה, אלא דבאמת אחרי דמסקינן בגמ' משום דס"ל לר"י ב' מחיצות דאורייתא, בע"כ הא דקאמר בברייתא זו רה"י גמורה לאפוקי מר' יהודה היינו דב' מחיצות לא הוי רה"י, ונמצא דזהו מחלף ר"י ורבנן אי ב' מחיצות דאורייתא או לא, אבל מצד לחי ליכא פלוגתא, דאדרבה למסקנא מ"ל אליבא דכו"ע דלחי ודאי לא הוי מחיצה, ומשו"ה לא תקשי למ"ד משום היכרא, דאדרבה למסקנא קאי ככו"ע, אכן נראה דהגרעק"א הקשה לפי סברת המקשה דס"ל דהטעם דר"י דלחי משום מחיצה, אי"כ מבואר בברייתא דזו רה"י גמורה דלחי לא הוי מחיצה, וא"כ מאי פריך מר' יהודה הא איכא עכ"פ ברייתא דפליג על ר"י וכמש"כ תוס' עירובין ו' ע"ב ושבת ו' ע"ב.

אולם לפי מש"כ אתי שפיר, דאפש"ל דברייתא ממעט רק קורה דזו היא רה"י גמורה קתני רק דממעטין איזה דבר, ושפיר אפש"ל דממעטין קורה, דהרי בע"כ צוה"פ ודלת לא ממעט, והיינו דכיון דהם מחיצה גמורה לא שייך למעט, וא"כ ה"ה דאפש"ל דגם לחי לא ממעט, ומשום הכי לפי סברת המקשה דבדברי ר"י מבואר דלחי משום מחיצה שפיר מקשה, דהרי י"ל דרבנן נמי לא פליגי עליה אלא בקורה ולא בלחי, וא"כ שפיר פריך דלחי לכו"ע משום מחיצה, ואידך מתרץ ליה להיפך ד"ל דלכו"ע לחי לאו משום מחיצה, ולא פליגי אלא בדיון ב' מחיצות וכנ"ל].

יסוד חדש בד' הריטב"א דבתיקון מבוי מפולש יש חילוק בין מפולש לרה"ר או לבקעה

יא. והנה הריטב"א בדף י"ב ב' כתב על קושיא זו למ"ד לחי משום היכרא אהא דב' בתים, ח"ל: פירש"י ואפי' רבנן דאמרי אין מערבין רה"ר בכך, היינו דווקא ברה"ר, אבל במבוי המפולש מודו, והקשו בתוס' והא מוכח לעיל בשמעתא דכיצד מערבין רה"ר דאפי' במבוי מפולש שאין בו רה"ר מצרכי רבנן בצד א' צוה"פ לתנא קמא ודלת לחנניא, ופי' בתוס' דאפי' רבנן לא אמרי אלא מפני שהוא מפולש ובקעי ביה רבים או לסרטיא או [לבקעה] (ובהגהות כור לזהב על הריטב"א (שנדפסו בהוצאות ישנות) הגיה לפלטיא), וכיון שכן אתו רבים ומבטלי מחיצה דלחי או קורה, ולפיכך מצרכין צוה"פ או דלת דלא מבטלי ליה, הא לאו הכי מודים שאם הוא בבקעה בעלמא כעין מבוי סתום, דהכא דלא מפלשי ליה רבים דלחי או קורה הוו חשיבי מחיצה, ע"כ. ודבריו לכאורה תמוהים, דהא במבוי המפולש לכו"ע לא אמרינן אתו רבים ומבטלי מחיצה כמבואר דף ו' ע"א, וכ"כ הריטב"א להדיא בדף כ"ב דבסוגיא דף ו' מבואר דאפי' לר' יוחנן לא אמרינן אתו רבים ומבטלי מחיצות במבוי מפולש, ועוד אי אתי רבים ומבטלי מחיצות אי"כ צוה"פ ודלת נמי יתבטלו, ומאי קאמר דצוה"פ ודלת לא אמרינן אתו רבים ומבטלי מחיצה, ועוד מאי קאמר דרק במפולש לסרטיא, אבל לבקעה מודו רבנן, הא בגמ' דף ז' מבואר דגם בבקעה צריך עכ"פ צוה"פ מצד א', ועי"ש בריטב"א.

והנראה מזה מבואר בדברי הריטב"א דבכ"י לגדור מקום מרה"ר, דהיינו לגדור מקום הפרוץ לרה"ר, אינו מועיל מדאורייתא לחי, דהיינו ב' מחיצות ולחי, דלחי אינו מועיל לגדור מרה"ר, ולהכי קאמרי רבנן אין מערבין רה"ר בכך, דהיינו שלגבי רה"ר לעשותו מקום מיוחד אין מועיל לחי, אבל לגדור בין מבוי לבקעה שפיר מהני מדאורייתא לחי, דשם אין

מבוי מפולש בלחי הזורק לתוכו חי"ב, אבל ברה"ר ודאי פטור, ולהכי לר' יהודה דס"ל דב' בתים בשני צידי רה"ר דסגי בלחי, קאמר בגמ' משום דס"ל דב' מחיצות דאורייתא, דאל"ה ודאי לא ה"י מועיל, ואף בדגמ' בדף י"ב: קאמר כן רק למ"ד דלחי משום היכר, מ"מ בע"כ צריך לומר כן לכו"ע וכמבואר בדף כ"ב, דאלי"כ הא ס"ל לר' יהודה אתו רבים ומבטלי מחיצתא [ומאי דמקשה בגמ' לכתחילה בדף י"ב למ"ד משום היכר מהא דר"י, הא בין כך צריך למימר לר' יהודה משום דב' מחיצות דאורייתא, דאלי"כ אתו רבים לבטל את המחיצה, אפשר דס"ל לגמ' שם כמש"כ תוס' בדף כ"ב בפירוש ב' דגם לר"י בעי ג' מחיצות, אלא דהיכא דאיכא ב' מחיצות מעלייתא לא אמרינן אתו רבים ומבטלי למחיצה ג], וממילא נמצא דודאי טעמיה דר"י משום דב' מחיצות סגי לגמרי מה"ת [או עכ"פ סגי דלא נימא יותר דאתו רבים וכו'] ואפי' ברה"ר, ומשו"ה היקל במבוי מפולש, דאף שעשאוהו רבנן כרה"ר מ"מ הא איהו מיקל גם ברה"ר ממש מה"ת עכ"פ, ובמבוי מפולש לא נחמיר יותר מן דין תורה ברה"י¹⁵, ומשאי"כ רבנן דפליגי עליה הוא משום דפליגי עליה באופן תיקון רה"ר דאו' דלא סגי בב' מחיצות ולחי דאתו רבים ומבטלי ללחי, וב' מחיצות לא מהני לדידהו, ומשו"ה ס"ל דכן הוא ג"כ מדרבנן במבוי מפולש שעשאוהו כרה"ר. וא"כ נמצא שדין מבוי אם סגי בלחי, תלוי אם ברה"ר כה"ג הוי רה"ר או לא.

וכיון שכן אי"ש, דאף אם נימא דמי שהיו לו ב' בתים מב' צידי רה"ר למסקנא מיירי במבוי כמש"כ תוס' וריטב"א, מ"מ עצם הפלוגתא בזה בין ר"י ורבנן במבוי הוא תלוי אם ברה"ר כה"ג יש לו דין רה"י או לא, וזה הביאור בדברי חכמים שאמרו לו לר"י אין מערבין רה"ר בכך, ולכאורה אם מיירי במבוי מאי קאמרי ואין מערבין רה"ר בכך, אלא בע"כ דזה גופא הטעם דבמבוי לא סגי בלחי מכאן ולחי מכאן, כיון דברה"ר לא נתקן בכך מדאורייתא, ולכן גם במבוי צריך צוה"פ או דלת, ולא סגי בלחי מכאן ולחי מכאן, וכן מפורש בריטב"א בדף כ"ב דמהא דאין מערבין רה"ר בכך משמע שהוא מדאורייתא, והיינו דברה"ר אין מועיל מדאורייתא, והיינו משום דאתו רבים ומבטלי מחיצתא.

ומ"מ כ"ז בלחי, אבל בצוה"פ אף אי נימא דברה"ר אתו רבים ומבטלי מחיצתא וכמש"כ תוס' דף ו' ע"ב והריטב"א בדף כ"ב דגם לרבנן בצוה"פ אתו רבים ומבטלי מחיצות, מ"מ במבוי סגי בצוה"פ ודלת כמבואר בגמ' דבכי האי לא גזרו דמבוי אטו רה"ר כיון דאיכא תיקון חשוב, והטעם דכל שיש לו צוה"פ לא מחלפא ברה"ר שניכר שהוא פתח, ולחנניא דוקא ע"י דלת.

ובזה נתיישבו כל הקושיות בעוזהש"י, דלעולם איירי הך ברייתא במבוי מפולש ולא ברה"ר, ולעולם לא קאמרי רבנן אלא דבלחי לא מערבה, אבל בצוה"פ שפיר מערבה וכמסקנת הגמ' בדף ו', ובודאי שא"ז אלא מדרבנן מחומר מבוי המפולש, אבל מ"מ שפיר נלמד מזה דס"ל דברה"ר ממש אתו רבים ומבטלי מחיצתא מדאו', וכדפירשוהו בגמ' דלבריהם בדף כ"ב, שהרי טעמם במבוי מפולש הוא משום דעשאוהו כרה"ר שברה"ר לא מהני מדאו', אלא שכיון דס"ד בגמ' בדף ו' לפרש דגם דברה"ר ממש נמי ס"ל דמהני צוה"פ, דומיא דמאי דס"ל במבוי מפולש, לזה הוכיחו מדר' יוחנן דהיכא דאיכא לדינא דאתו רבים ברה"ר דאו' אליבא דר"י מבטל גם צוה"פ, וכמושי"כ תו' בדף כ"ב דבירושלים היה צוה"פ, וה"נ נלמד מזה לדרבנן דאף דר' יוחנן קאי אליבא דר"י, מ"מ כיון שנתבאר דגם רבנן ס"ל לכללא דאתו רבים וכו', דהא היינו טעמא דברה"ר לא מהני לחי וכנ"ל, אי"כ שפיר אפשר לנו ללמוד כללי אתו רבים ומבטלי מחיצתא אליבא דרבנן באופן שהם סוברים להך כללא, ונימא דמבטל גם צוה"פ, דומיא דמאי דס"ל לר' יוחנן אליבא דר' יהודה באופן דר' יהודה ס"ל להך כללא, דהא להאמור נמצא דכו"ע ס"ל (לר' יוחנן עכ"פ) הך כללא אלא דנחלקו ברה"ר גופא היכן נאמר הך כללא, ומזה נסתעף המחלוקת למבוי מפולש, וא"כ שפיר אפשר ללמוד מדר"י לרבנן אי נאמר גם בצוה"פ דלענין איזה מין מחיצה מתבטל לא פליגי כי אם במספר המחיצות וכמבוי בסוגיא בדף כ"ב, וא"ש הגמ' בדף ו' דמייתי מדר' יוחנן לרבנן, וגם ד' הריטב"א בדף כ"ב דכ' דאליבא דר' יוחנן קיימינן [דלכאו' לר"א בדף כ"ב דלרבנן לית להו כלל להך כללא דאתו רבים, אי"כ נצטרך לפרש ד' רבנן באופ"א, ועי' להלן סי' ז', ואכמ"ל], וזהו הוכחת התוס' בדף ו' מהסוגיא בדף כ"ב דגם רבנן ס"ל להך כללא, דלהאמור הסוגיא לא פליגי כלל ומשלימין זה את זה, ודו"ק. [ומי"מ כ"ז איש רק למ"ד לחי משום מחיצה דקיי"ל כוותיה דלמ"ד משום היכרא אין שום מקור מד' רבנן לדינא דאתו רבים וכו', דהטעם דלא מהני ברה"ר הוא משום חיסרון מחיצה, וגם במבוי אינו רה"י ע"י לחי בב' רוחות, וא"צ כלל הנ"ל, וק"ל].

לפ"י יישוב ד' הראשונים דלשון רבנן אין מערבין וכו' הכוונה מדאו' [דלכאו' זה נגד הגמ' בשבת דף ו']

ט. ובהכי יתיישב מאי דקשה על הריטב"א ועוד ראשונים שכתבו דהלשון אין מערבין רה"ר בכך משמע דהוי מדאורייתא, ולכאו' קשה על דבריהם מהא דגמ' שבת ו' ע"ב דקאמר בגמ' זו רה"י גמורה למעוטי דר"י דב' בתים, וקאמר בגמ' דאי מהתם זה ההו"א דהא דב' בתים הוא לטלטל, אבל לזרוק מודו לר"י, פי' דמודו לר"י דהוי רה"י מדאורייתא ורק מדרבנן אסור, קמ"ל זו רה"י גמורה, ומבואר דמהא דאין מערבין רה"ר

הוי מחיצה וצריך מחיצות גמורות, ומזה מבואר לכאו' דעכ"פ למסקנא טעמייהו דרבנן משום דל"ק אינה מחיצה. והיינו שאליבא דאמת בהא פליגי ר"י ורבנן אי ב' מחיצות דאו', וכמושי"כ לעיל בביאור שיטת הסוגיא בדף ו'.

אבל לפ"י צ"ע דמאי יענה המ"ד דס"ל דלחי משום מחיצה, וצ"ל דלדידה הביאור משום דאתו רבים ומבטלי מחיצתא, וצריך לומר דבלא"ה כל דברי התוס' רק לפי מה דס"ד דטעמא דר"י משום דל"ק משום מחיצה, אך אליבא דאמת לפי מסקנת הגמ' בדף כ"ב דטעמו של ר"י משום דב' מחיצות דאורייתא, וא"כ בלא"ה כבר בתחילת הברייתא דקתני דיני מבואות המפולשות מבואר דלא כר"י, וא"כ זו רה"י גמורה, אין הכרח לפרש דבא לומר דל"ק לא הוי מחיצה, אלא יל"פ או דבא לומר דאתו רבים ומבטלי למחיצה, דהיינו דבר"ה אין מועיל לחי וקורה, ובע"כ צ"ל כן למ"ד דלחי משום מחיצה, והכי ק"ל כמבואר ברמב"ם ובראשונים, וא"כ זו היא רה"י גמורה, לא יתכן לומר דבא לומר דלחי לא הוי מחיצה, אלא דבא לומר דזו רה"י גמורה בכל מקום אף ברה"ר, אבל ע"י לחי וקורה ברה"ר אין מועיל. או אפשריל דקאתי למעט דקורה אין מועיל, שכבר נתבאר דלכו"ע קורה לא הוי משום מחיצה כמש"כ תוס' דף פ"ו. וכיון שכן אודא לה ההוכחה מד' תוס' לפרש דסוגיין סברה כמ"ד דלחי לאו משום מחיצה, ד"ל דכל דבריהם רק דהו"א לפרש כן, אך באמת אי"ז טעם המחלוקת כלל וכנ"ל.

[מיהו בדף ח' ע"ב כתבו בתוס' דאיכא למ"ד דקורה הוי מחיצה דאורייתא, וכן מבואר בתוס' דף כ"ב דכתבו לפרש הא דתירץ לר"י התם איכא ב' מחיצות מעלייתא, דאף אם נימא דר"י בעי נמי ג' מחיצות, מ"מ היכא דאיכא ב' מחיצות מעלייתא לא אמרינן אתו רבים ומבטלי, והיינו דר"י דמי שיש לו ב' בתים דאמר ר"י דעושה לחי או קורה מכאן ולחי או קורה מכאן, יתכן לפרשו דס"ל דבעי ג' מחיצות מדאו' ולחי וקורה משום מחיצה, ומבואר דס"ל דקורה הוי מחיצה. ועכ"פ זה הדין לגבי ר"י דהזכיר נמי קורה וכמבואר בתוס' דף פ"ו, אבל רבנן דקאמרו אין מערבין רה"ר בכך קאי גם על לחי, ובע"כ למ"ד דלחי משום מחיצה קאתי משום אתו רבים ומבטלין מחיצתא].

ונמצא לפ"י דבד' ר"י היינו יכולים לומר דלכו"ע טעמו משום דב' מחיצות דאו' [אלא שהתוס' בדף ח' ות"י אחד בתוס' דף כ"ב ס"ל דלמ"ד משום מחיצה יל"פ דס"ל ג' מחיצות דאו', ולדידהו צריך לחלק בדיון ביטול מחיצות ע"י בקיעת רבים בין ביטול ב' המחיצות לביטול מחיצה ג], אבל בדעת רבנן שפיר איכא למימר דהוא תלוי בהך פלוגתא, דלמ"ד דלחי משום היכרא טעמייהו משום דב' מחיצות לאו דאו', ולמ"ד משום מחיצה טעמייהו משום דאתו רבים [וברייתא דשבת דף ו' דזו היא רה"י גמורה דקאתי לאפוקי מדר"י, ג"כ יש לפרשה בב' דרכים אלו].

אכן כ"ז היינו יכולים לפרש בגמ' לולי דברי התוס', אבל לפי התוס' שפירשו דמי שהיו לו ב' בתים קאי על מבואות המפולשין דאין מועיל מה"ת לחי אחד לאשוויי רה"י, וכמבואר בדף י"ב ע"ב למ"ד דלחי משום מחיצה, וא"כ כל מידי דלא סגי בלחי בלבד היינו מדרבנן דמצרכי ג' מחיצות גמורות ולחי. וא"כ צע"ג מאי מביא ראי' בדף כ"ב מהך ברייתא דס"ל לרבנן דאתו רבים ומבטלי מחיצות, דהרי גם אם הסוגיא בדף כ"ב אולא כמ"ד לחי משום מחיצה עדין קשיא דהכא אין הלחי מתבטל, דהרי אי"ז רה"ר אלא מבוי מפולש, ואינו אלא חומרא מדרבנן ולא שייכא לסוגיית אתו רבים כלל.

נראה דנחלקו במבוי מפולש מדרבנן ושורש פלוגתייהו בדיון רה"ר מדאו' והא בהא תליא [ועפ"י יתיישבו כל הקושיות]

ת. אולם נראה באמת דגם שייך לומר דאתו רבים ומבטלי מחיצות הוא מדרבנן, וכמש"כ תוס' דף כ"ב דהו"מ למימר דהוא רק מדרבנן. וכ"כ בשאר הראשונים שם. וא"כ אפשריל דאף במבוי מפולש מה דאין מועיל לרבנן בלחי מכאן ולחי מכאן הוא משום דאתו רבים ומבטלי מחיצה, ונימא דכל הך כללא דהחמירו לגבי מבוי מפולש ואמרו דאסור הוא משום בקיעת רבים, וכמבואר בדף ו' בפירצה מן הצד דבקיעת רבים משוי ליה למפולש, אלא דזה ודאי דבמבוי מפולש לא אמרינן אתו רבים ומבטלי מחיצתא וכמבואר בגמ' דף ו' דמתרצין ברייתא דכיצד מערבין וכו', דמיירי במבואות המפולשות לרה"ר, ובוזה סגי בצוה"פ או דלת שאינה ננעלת מצד א' ולחי מצד השני.

אלא דבאמת הנה רבי יהודה בע"כ חולק על חומרא דמבוי מפולש, שהרי אפי' ברה"ר גמורה ס"ל דסגי בלחי מכל צד, וא"כ כ"ש מבוי מפולש, וא"כ צ"ב המחלוקת במבוי מפולש אם צריך צוה"פ, דבמאי פליגי ר"י וחכמים, וצ"ל דהמחלוקת היא משום דלר"י כיון דב' מחיצות דאורייתא לכן סגי בלחי גם במחיצה שלישית, ולרבנן כיון דבעי ג' מחיצות מדאורייתא, ואף ג' ב' מחיצות ולחי סגי מדאורייתא כמבואר דף י"ב ע"ב למ"ד משום מחיצה, מ"מ חכמים הוצרכו לעשות מחיצה גמורה בדופן שלשי, וכמבואר בגמ' בדף י"א ע"ב, והיינו משום דכל מבוי מפולש אף דהוי כרמלית ומדאורייתא מותר לטלטל, מ"מ חז"ל עשו אותה כרה"ר, וברה"ר הא לא מהני לחי, או דבלחי כו"ע מודו דאתו רבים ומבטלי מחיצתא כמש"כ הרשב"א והר"ן בדף כ"ב, או דלהפקיע משם רה"ר אין מועיל לחי, וכן מבואר בגמ' דף י"ב ע"ב דקתני דרק

1. יוחנן לפרש ד' רבנן דב' בתים דלא מיירי רק בלחי אלא גם בצוה"פ, וא"כ בהכרח דטעמם משום אתו רבים, ובהכרח דכולה סוגיין כמ"ד משום מחיצה, ולרבנן מתבטל מחיצה זו ע"י בקיעת רבים, ולס"ד רק מחיצת לחי מתבטל, ולמסקנא גם מחיצת צוה"פ ודלתות שאין ננעלות [ועי' עוד בקטע הבא בסוף הדברים].

14. א.ה. לכאו' בדוחק עדיין יש ליישב דבדאי הגמ' מייתי בברייתא משום דפי' מצד ביטול מחיצה, וחזרו ואמרו וכו"ת דלאו משום ביטול אלא משום חיסרון מחיצה, וממילא יתפרש הלשון אין מערבין רה"ר "בכך", דרק בכך לא, הא בצוה"פ מערבה, וע"ז הוכיחו דמדרי' יוחנן נשמע לדרבנן, וכיון דס"ל לדינא דאתו רבים, אי"כ לא מסתבר לפרש דבריהם משום חיסרון מחיצה, ולדייק את הלשון "בכך", דבכך לא מיערבה, דנמצא לשונם והדיוק שע"י"ז דלא כהלכתא, וממילא מוכרח לפרש כוונתם באופ"א שלא דוקא בלחי לא מהני [ויש לפרש עוד דאין נידון

15. א.ה. וכו' ר"י מדרבנן ברה"ר, ע"י היטב בתוס' שבת דף ו' ע"ב ובגה"ש להגרעק"א שם ובתוס' עירובין ו' ע"ב, ואכמ"ל.

צריך לגדור מרה"ר אלא דאיכא דין דרה"ר צריך שיהי' לו ג' מחיצות, ובוה שפיר סגי בלחי כיון דהוי מחיצה¹⁶.

ועיי'ש עוד בריטב"א בתי' הגמ' קסבר ר' יהודה ב' מחיצות דאורייתא, דכתב הריטב"א והא דקאמרי רבנן אין מערבין רה"ר בכך דמשמע הא דבקעה מערבין [ור"ל כיון דס"ל דלחי לא הוי מחיצה הא אף בבקעה אין מערבין], ותי' רבינו דרבנן דלבריו דר"י, דלדידן אפי' מבוי דבקעה אין מערבין בכך דהא מחיצה ג' בעי, ומיהו אפי' לדידן דס"ל דב' מחיצות דאורייתא אין מערבין רה"ר בכך, דאתו רבים ומבטלי מחיצתא, ע"כ. ולכאורה אינו מובן, הא בב' מחיצות אין בקיעה בתוך המחיצה, ואין ביטול במה שבוקעים ביניהם, ומאי שייך אתו רבים ומבטלי להו, ועי' ריטב"א ב' דף כ"ב דכתב כן, אלא בעי' דלא אתי משום דינא דאתו רבים ומבטלי מחיצה, אלא כוונתו רק דברה"ר לא סגי שיגדור ע"י ב' מחיצות, וכמו דלמ"ד לחי משום מחיצה אין שייך שיגדור את הרה"ר ע"י ב' מחיצות ולחי משום דסוף כל סוף ליכא הכא שום דבר שיעכב לרבים, וכנ"ל באורך בבאיור סברת רבנן לגבי רה"ר ומדאורייתא, ה"ב בב' מחיצות לר"י ס"ל לרבנן דאף אם אמת דבב' מחיצות חשיבא רה"ר, מ"מ ב' מחיצות ולחי אין מבדילים בין רה"ר שבחוץ לבין תוך המבוי, דמ"מ לא סגי בוה להבדיל מרה"ר¹⁷.

ולפ"יז יתבאר דברי הגמ' בשבת דזו היא רה"ר גמורה דממעט לחי וקורה מדאורייתא היינו היכא שהוא ברה"ר, וכדאמר בגמ' למעוטי דר"י דמי שיש לו ב' בתים מב' צידי רה"ר, והיינו דמ"מ עכ"פ במבוי המפולש לרה"ר, ולגבי לחי ודאי לכוי'ע אתו רבים ומבטלי מחיצות.

יסוד זה מתבאר עוד בד' הריטב"א בכמה דוכתי [דלחי לא מהני לרבנן לא לרה"ר ולא לגדור מבוי המפולש לרה"ר אף למ"ד דלחי משום מחיצה מה"ת]

יב. ובוה יתבאר דברי הריטב"א דף כ"ב המוקשים מאוד, דהקשה בשם התוס' מאי מקשה מדרבנן דמתני' דפסי ביראות ואם ה"י דרך הרבים מפסקתן, דלרבנן אי"צ לסלקן לצדדין, ובב' בתים ס"ל דאין מערבין רה"ר בכך, דלמא הוא רק מדרבנן מה דאין מערבין רה"ר בכך, ותי' דאין מערבין רה"ר בכך משמע דהוא מדאורייתא, וכתב: ועוד הקשו דלמא בכך הוא דלא מערבא, דלחי או קורה אינם עושין מחיצה, וכמאן דאמר קורה ולחי משום היכירא, ואפי' למ"ד משום מחיצה היינו מחיצה דרבנן לדופן רביעית, ע"כ. וצ"ע דהא בגמ' דף י"ב ע"ב מבואר דלחי הוי מחיצה דאורייתא לחייב הזורק לתוכן [והמגיה על הריטב"א ר"ל דכוונתו על קורה ואין זה במשמע], אולם לפי מה שנתבאר דהכא מ"מ בבקעי רבים מרה"ר, א"כ ודאי דלחי אין מועיל מדאורייתא, ואין מועיל רק ברוח רביעית, דמדרבנן צריך תיקון ברוח רביעית.

ובוה מתבאר דברי הריטב"א דכתב ב' דף ו' דלמסקנת הגמ' הברייתא דמי שיש לו ב' בתים בב' צידי רה"ר מ"מ בבואות המפולשות לרה"ר, ובכך הוא דלא מיערבא, הא בצוה"פ ובדלתות מיערבא, ובדף כ"ב כתב דאין מערבין רה"ר בכך משמע מדאורייתא, ואיך אפשר לומר דמ"מ במבואות המפולשין, הא התם מדאורייתא סגי בב' מחיצות ולחי מדאורייתא, אולם למה שנתבאר גם במבואות המפולשין לרה"ר לחי לא הוי מחיצה מדאורייתא כיון דאיכא בקיעה, ולחי אין מועיל לזה¹⁸.

ובוה יש ליישב דברי הריטב"א ב' דף צ"ד ע"א ד"ה גבי חצר שנפרצה מב' רוחות לרה"ר במאי עסקינן, אי לימא בעשר ונשאר גיפופי מכאן ומכאן כסתם פירצה, מ"ש לרוח אחת דאמרין פתחא הוא, מב' רוחות נמי פתחא הוא וכי, וכתב הריטב"א: והקשו בתוס' למה ליה לרב לאוקמה בהכי, לוקמה כפשוטו שנפרצה מב' רוחות ממש, ולעולם בעשר אלא שהי' פרוץ מרובה על העומד, הלכך מרוח אחת מותר בגיפופי דהא ג' מחיצות דאורייתא, ורביעית ניתרת בפס ד' או בלחי משהו מכאן ומשהו מכאן, אבל מב' רוחות אסורה דהא ליכא אלא ב' מחיצות, ואנן בעינן ג' מחיצות, וצריך לרוח אחת לכל הפחות צוה"פ וכי, ע"כ. וצ"ע דהא הריטב"א ב' דף י"א כתב דבחדר סגי בפס ד' מב' רוחות, עיי'ש. אבל למה שנתבאר היינו דוקא כשאנו פרוץ לרה"ר, דמדאורייתא סגי בב' מחיצות ולחי, אבל בפרוץ לרה"ר אינו מועיל מדאורייתא לחי, דלחי לא הוי מחיצה בוה, ולכן שפיר הקשה דהא מתני' מ"מ בפרוץ לרה"ר, ובוה לא הוי לחי מחיצה, ודוקא היכא דאיכא עומ"ד מותר.

נפק"מ לדינא מד' הריטב"א, והרשב"א חולק על זה, ובמ"ב פוסק כהריטב"א

יג. ולפ"יז איכא חידוש דין, דהא דאמרין דב' מחיצות ולחי דאורייתא אינו אלא כפתוח לכתמליה, אבל כפתוח מב' צדדים לרה"ר צריך ג' מחיצות גמורות, אח"ז ראתי במ"ב בבה"ס י"ב ש"ס"ג ס"א דכתב בפשיטות מסוגיא דשבת דף ו' ע"ב מבואר דהיכא דאיכא בקיעת רבים בין המחיצות אין מועיל לחי בב' מחיצות ולחי, ועיי'ש דכתב דזה כוונת הגרעק"א ב' דף י"ב בקושיתו על התוס', דבגמ' בשבת מבואר דהיכא דאיכא בקיעת רבים לחי לא הוי מחיצה, ועיי'ש בבה"ל דכתב דזה לכוי'ע, ומשמע דאפי' למאן דל"ל אתו רבים ומבטלי מחיצות. וגם הביא דברי ריטב"א דף כ"ב בשם תוס' דאין מערבין רה"ר בכך, משמע שהוא מדאורייתא.

אולם בחי' הרשב"א דף כ"ב מבואר דגם בלחי צריך להגיע לבקיעת רבים גמורה, דהיינו שהדרך סלולה לרבים, ועיי'ש דסובר דלרבנן לא אמרינן כלל אתו רבים ומבטלי מחיצות, ומסתפק אם הא דאמרי רבנן אין מערבין רה"ר בלחי וקורה דהוי דאורייתא, אי משום דרבנן מודו דאתי רבים ומבטלי מחיצתא, או משום דסברי דלחי משום היכר, והוא מ"מ היכא דאיכא בקיעת רבים גמורה, ומבואר דבלא זה כוי'ע מודים דאם לחי הוי מחיצה הוי רה"ר גמורה מדאורייתא.

סימן ז'

בטעמא דלא מהני צוה"פ לרה"ר (לסי' שס"ד ס"ב)

סתירת התוס' בין דף ו' לדף כ"ב אי צוה"פ תלוי בפלו' דר"י ורבנן

א. בתוס' דף ו' ע"ב כתבו: וא"ת והיכי פריך מר' יוחנן דאמר בפ"ב דהוי אליבא דר"י דאתו רבים ומבטלי מחיצתא, ופליגי עלה התם רבנן, וי"ל דפריך כי היכי דל' יהודה בשם ד' מחיצות דלא חשיב ליה מצריך נעילה, ה"נ ב' מחיצות דלא חשיב לרבנן מצריך נעילה, וכ"מ בפ"ב דשתי מחיצות לרבנן כשם ד' מחיצות לר"י, ע"כ. ולכאורה כוונת התוס' דגם לרבנן אמרינן אתו רבים ומבטלי מחיצתא בצוה"פ ודלת שאינה ננעלת בלילה, וכ"כ הריטב"א לקמן דף כ"ב דצוה"פ לא חשיבי כפסין דאיכא אמה מכאן ואמה מכאן, דצוה"פ גם רבנן מודים דרבים מבטלי ליה.

אבל צ"ע דא"כ מאי מביא ראי' לקמן ב' דף כ"ב מרבי יוחנן דאתו רבים ומבטלי מחיצתא, וס"ל כר' יהודה מהא דירושלים אילמלא דלתותיה ננעלות חייבין עליה, הא גם רבנן מודו דצוה"פ אתו רבים ומבטלי מחיצתא, וה"ה דלתות שאינן ננעלות [ובתוס' דף כ' ד"ה קמ"ל מבואר דגם למסקנא ב' דף כ"ב ר"י ס"ל כר"י, וכן משמע בתוס' דף כ"ב ד"ה קשיא], וביותר קשה דבתוס' דף כ"ב ד"ה והא אר"י מקשים שאני ירושלים דהוי רחבה ט"ז אמות, ופסין ליכא כ"א עד י"ג אמה ושליש, וי"ל דהואיל והי' לירושלים צוה"פ דחשיב כמחיצה לא ה"י לרבים דבקעי לבטל את המחיצה, ע"כ מבואר בדבריהם דגם צוה"פ הוי כשם ד' מחיצות, ולרבנן לא אתי ומבטל מחיצה צוה"פ.

מוכח מד' התוס' והריטב"א דבירושלים היה גיפופין דומיא דפסי ביראות

ב. והריטב"א ב' דף כ"ב כתב על הא דמביא ראי' מר"י דאתו רבים ומבטלי מחיצה, דהא ודאי ה"י לשערי ירושלים גיפופי מכאן ומכאן, עיי'ש ב"ה"כ כאן ובד"ה דרבנן אדרבנן, ומשום הכי מביא ראי' דאף דירושלים ה"י לו גיפופי כעין פסי ביראות, מ"מ ס"ל לר' יוחנן דחייבין עלי' משום רה"ר דאתו רבים ומבטלי מחיצות.

וכן מוכרח בדברי התוס' שם ב' דף כ"ב דבעי' ירושלים ה"י לו גיפופי, דא"כ כדמקשי תוס' שם שאני ירושלים דה"י רחב ט"ז אמה, וכוננתם דברחב ט"ז אמה ודאי אמרינן דהוי רה"ר, ואין מועיל שום מחיצות, ואיזו מחיצות הוי שם, אלא בעי' דה"י לו גיפופי, ועי' מקשים דמ"מ בט"ז אמה הגיפופי אינם גודרים, דפסי ביראות לא מהני אלא ב"ג אמה ושליש, ועי' מתרצים התוס' ב' תירוצים, ת"א. דמ"מ דהיה לו צוה"פ, ותי' ב. דלפי מה שכתבנו ב' דף ו' דליכא חילוק בין ט"ז ל"ג אמות, איכ' הגיפופי גודרים אפי' ט"ז אמה כמו לר"י דליכא סילוק, אולם התי' הא' עדיין קשה, דהא בצוה"פ גם רבנן מודים דמבטלים מחיצה, ונראה דכאן כיון דיש צוה"פ איכ' הגיפופים מועילים למקרי שם ד' מחיצות, דכיון דיש צוה"פ לא מקרי שהוא פרוץ יותר מעשר, ואיכ' הגיפופים מועילים למקרי שהמקום הוא שם ד' מחיצות, ורק אי ליכא אלא צוה"פ לחודא בוה ס"ל גם לרבנן אתי רבים ומבטלי מחיצות.

אולם עדיין קשה דמ"מ איך נלמד זה מר' יוחנן דאתו רבים ומבטלים מחיצות של צוה"פ גם לרבנן, הא ר' יוחנן בעי' סבר כר' יהודה, ולהכי בעי דלתות ננעלות בלילה דאל"ה אתו רבים ומבטלי מחיצה, ומאי שייך לומר מדר"י נשמע לרבנן.

ב' הלכות שנתחדשו בדברי ר' יוחנן לגבי ירושלים א. אתו רבים ומבטלי מחיצות. ב. דצוה"פ אין עושה מרה"ר רה"ר

ג. והנראה בוה דבאמת הא דכתבו תוס' דמר"י נשמע לרבנן, אין כוונתן כלל לומר דלרבנן בצוה"פ ודלתות אתו רבים ומבטלי מחיצות, אלא דזה סברא דברה"ר אין מועיל צוה"פ ודלתות, ולא משום דאתו רבים ומבטלי, אלא דכל עיקר של צוה"פ הוא היכא דאיכא מקום גדור, אלא דיש פירצה או יותר מעשר או פרוץ מרובה דהוי פרוץ, דבכה"ג הצוה"פ נתון על הפירצה שם פתח, ולא מקרי פירצה כיון דמקרי פתח, אבל ברה"ר לא שייך לומר דצוה"פ בלבד יבטל את המקום מרה"ר, דרק כשהוא כבר מקום מיוחד אזי צוה"פ מועיל לאשווי פתח למקום זה, ואדרבה דאם צוה"פ ה"י לו שם מחיצה ברה"ר לא ה"י שייך לומר דאתו רבים ומבטלי מחיצות, דכל הסברא דאתו רבים ומבטלי מחיצות היינו

דהיכא דהמחיצות אינם יכולים לגדור את הרבים, בוה אנו אומרים שבקיעת רבים ביטול את כח המחיצות למה שהם עשויים, דמחיצה הוא למנוע רגל הרבים, ומחיצה שאינה מונעת בטלה כוחה, אבל צוה"פ אינו מחיצה שעשויה להיות מונעת את רגל הרבים, ומה שהרבים בוקעים בו אינו סתירה עם כח הצוה"פ אם ה"י לו דין מחיצה. אלא בהכרח דמה דצוה"פ לא מהני ברה"ר זה מטעם אחר שצוה"פ אינו מחיצה, אלא גודר פירצה ועושה לפתח, אך אין בכוחו ליקח רה"ר ולעשותו רה"ר.

ולפ"יז נמצא בדברי ר' יוחנן שאמר ירושלים אלולי דלתותיה ננעלות בלילה ה"י חייבין עליה נאמר ב' בדריס, אי דבמה שכתב דה"י חייבין עליו נאמר דה"י רה"ר, והיינו משום דאתו רבים ומבטלי מחיצות בגיפופי כר' יהודה, ובמה שאמר דצריך דלתות ננעלות מבואר דברה"ר אין מועיל צוה"פ ודלתות שאינן ננעלות, ומדויק מאוד דברי התוס' דמר"י נשמע לרבנן, היינו כמו אליבא דר"י היכא דה"י רה"ר משום דאתו רבים ומבטלי מחיצות אין מועיל צוה"פ כמו דאמר ר' יוחנן בירושלים, ה"י לרבנן היכא דה"י רה"ר משום דליכא מספיק מחיצות אין מועיל צוה"פ ודלתות שאינן ננעלות, ולא משום בקיעת רבים, אלא משום דאין צוה"פ מועיל ברה"ר, דלא מיקרי מחיצה לעשות את רה"ר ללא רה"ר. [ובירושלים אליבא דרבנן ה"י רה"ר מחמת הגיפופין וממילא גם הועיל הצוה"פ, וגם לתי' א' דבתוס' אחר דה"י גיפופין, והצוה"פ לא בא לאשווי לרה"ר אלא לאחד הגיפופין שהם הפכו את המקום לרה"ר, ע"כ אהני צוה"פ, ורק לר"י דאתו רבים ומבטלי לגיפופין ה"י רה"ר, אך מ"מ מדר"י נשמע לרבנן דהצוה"פ אין בכוחו לעשות מרה"ר רה"ר, וזה בהכרח מטעם אחר דלא תלוי בפלו' דר"י ורבנן, ונפק"מ לרבנן היכא דליכא גיפופי וכנ"ל].

יישוב הסתירה בתוס' עפ"יז

ד. ולפ"יז א"ש היטב סתירת ד' התוס', דב' דף ו' מ"מ ב' דברי שנתחדש בד' ר' יוחנן דצוה"פ אין גודר רה"ר, וזה חידוש שאינו תלוי בדרי' ורבנן דא"י משום בקיעת רבים ומדרי' נשמע לרבנן, וזה נלמד מדבריו דדלת שאינן ננעלות לא מהני לגדור רה"ר דר"י, ומיהו נלמד לרבנן ברה"ר דידהו, אך ב' דף כ"ב עסקינן בטעמא דאין נעשה רה"ר מחמת הגיפופין, ומ"מ לא אהני הצוה"פ לגדור הפירצה ט"ז אמה שבגיפופין, ועי' התי' משום דר' יוחנן ס"ל כר"י דכל כח הגיפופין מתבטל ע"י הרבים, ולא משום שהצוה"פ נתבטל ע"י הרבים דצוה"פ אין מתבטל ע"י הרבים שאין בקיעתם סתירה לצוה"פ וכנ"ל, אלא שהגיפופין מתבטלים ע"י רה"ר הבוקע בתוכם דגרע מפירצה דזה ביטול כח המחיצה, והיינו משום דר' יוחנן ס"ל כר"י דאתו רבים ומבטלי מחיצות, דד"ז שהרבים יבטלו כח הגיפופין תלוי בדרי' ורבנן [אך מה שהצוה"פ עצמו והדלתות אין גודרין זהו מטעם החידוש האמור ב' דף ו' ומוסכם לכוי'ע וכנ"ל].

גם מד' הריטב"א מוכח כן שעפ"יז יבוארו דבריו

ה. ובוה מוכח דברי הריטב"א ב' דף כ"ב דמקשה על דברי הגמ' שם דמקשה מדרבנן אדרבנן, דלגבי פסי ביראות מקילים, ובלחי בב' בתים שבצדי רה"ר מחמירין, והקשה הריטב"א דמאי קושיא, דלימא הא דאמרי' ר"י מערבין רה"ר בכך, היינו משום דס"ל דלחי וקורה לא מקרי מחיצה, ומשום הכי לא מהני לגדור רה"ר ולא משום בקיעת רבים, וכתב דאנן אליבא דר' יוחנן קיימינן דס"ל דאין מערבין רה"ר אף בדלתות שאינן ננעלות עיי'ש, ואינו מוכן לכאורה דהא ר' יוחנן הא ס"ל כר' יהודה דאתו רבים ומבטלי מחיצתא, ומאי שייך לומר כשאנו עוסקין אליבא דרבנן דאנן קיימינן לר' יוחנן, אולם לפי מש"כ איש, דהא דר"י דבעינן דלתות ננעלות ברה"ר אין לזה שייכות עם הא דאתו רבים ומבטלי מחיצות, אלא דברה"ר אין מועיל דלתות אם אינן ננעלות, ובוה כוי'ע מודו, ומפרש הריטב"א דזה למד ר' יוחנן מהא דאין מערבין רה"ר בכך, והיינו דברה"ר אין מועיל רק מחיצות ממש, ולא דיני מחיצות כמו לחי ואפי' צוה"פ ודלתות אי לאו ננעלות, ולכן מקשה שם ב' דף כ"ב דרבנן אדרבנן אמאי מועיל פסי ביראות ברה"ר, דס"ד דגם זה רק דין מחיצה ולא מחיצות ממש, שהרי אין כל הרשות גודרה, ונהי דלא ס"ל דאתו רבים ומבטלי מחיצות, מ"מ איך נגדר רה"ר ע"י פסין הללו שאינן אלא דין מחיצה, ורה"ר אין מתבטל אלא במחיצה ממש, ועי' מתרץ התם איכא שם ארבע מחיצות דפסי ביראות דאיכא אמה מכאן ואמה מכאן מקרי מחיצות ממש, משא"כ בדלתות וצוה"פ שהוא רק דין מחיצות, וכן מפורש שם בריטב"א דזה התירוץ משם ארבע מחיצות, היינו דהיכא דאיכא אמה מכאן ואמה מכאן ה"י מחיצות חשוכות, וצוה"פ לא מקרי מחיצות חשוכות.

מחלוקת התוס' והריטב"א בעיקר היסוד בדין צוה"פ ברה"ר אי תלוי בפלו' ר"י ור"א

ו. ומיהו מדברי הריטב"א משמע דרק לר' יוחנן ס"ל הכי, וכדקאמר אליבא דר' יוחנן קיימינן, וכן מפורש בריטב"א ב' דף כ"ב בד"ה כגון דכתב דלר"א באמת כיצד מערבין בפסי ביראות מ"מ אפי' בסלולה לרבים, ואי"צ לאוקימתא דגמ' דמ"מ ב' דף כ"ב כ"ב בד"ה כגון דכתב דבדברי ר"א דכאן הודיעך כוחן של מחיצות נכלל בוה תרתן, גם הא

16. א.ה. לכא' היה אפשר לפרש ד' הריטב"א ע"ד שפי' מורינא הגאון שליט"א לעיל דכל חומר מבוי מפולש הוא משום שעשאוהו כרה"ר לגבי כשהוא גודר רק בלחי, וממילא גדרו דהלחי לא גודר מבוי מפולש כאשר אין גודר רה"ר דהרבים מבטלים, ולפ"יז י"ל דרק במפולש לרה"ר שרבים בוקעים בו הוא דשייך לומר כן, הא לא"ה תו לא דמי לרה"ר, ולא שייך בו בקיעה דומיא דבקיעה דאיכא ברה"ר, ועי' נגדר שפיר ע"י לחי, ונמצא שהכלל היא אותו כלל כמבוי כ' דברי מורינא שליט"א, אלא דמ"מ לא נצטרך לומר שזה סברא דאורייתא, אלא זה סברא בגדר דינא דרבנן במבוי מפולש שמדרבנן אתי רבים ומבטלי לחי, לפי שנראה כרה"ר, וברה"ר מבטלים הרבים את הלחי וכנ"ל סק"ח באורך, ודו"ק. [ועי' עוד בכל ד' ריטב"א המובאים להלן ס"ק י"ב י"ג, ויש לדון בכ"ז, ועי' היטב].

17. א.ה. הכוונה דאף דלרבנן מהני לחי ברוח ד' לגדור את פתח המבוי לרה"ר, היינו דווקא ברוח ד' שאין שם מיקרי גודר מרה"ר וכנ"ל.

18. א.ה. הנה יעוי' לעיל ס"ק ח' ט' מה שמבואר בדברי הריטב"א האלו, אכן כאן מבואר דבר נוסף בוה, וזה מהלך נוסף בכל סוגיא זו, דלעולם מ"מ במבוי מפולש, ואעפ"כ לא מהני מה"ת ב' מחיצות ולחיים, ומשום דמ"מ במפולש לרה"ר, וכשם שרה"ר לא נגדר בב' מחיצות ללחי, כך גם לגדור מבוי המפולש לרה"ר מב' רוחות ורבים עוברים דרכו נמי לא נגדר בלחי. אלא שלפ"יז לא שייך כלל לסוגיא דאתי רבים ומבטלי מחיצות, אלא שאה"נ דכ"ז בכלל קושיית ריטב"א ב' דף כ"ב, יעוי'ש דמ"מ לר' יוחנן אנו מפרשים דמשום דאתו רבים, והיינו שאה"נ שזו מחלוקת בהבנת ד' רבנן [ולר' יוחנן מדרי' נשמע לרבנן וכנ"ל], ואולי לר"א דפליג על ר' יוחנן מפרשים ד' רבנן בדרך הניל, ודו"ק היטב.

אבל בראש משמע כהתוס' והריטב"א בדעת רש"י דיש להם דין ב' מבואות, ומעיקר הדין צריך תיקון לכל מבוי ולהכי בעי צוה"פ בעקמומיותו, וא"כ צ"ע היכא דאיכא צוה"פ לכל מבוי אמאי צריך כלל לחי בעקמומיותו כיון דכל מבוי אין פרוץ שם, כיון דאיכא צוה"פ בפתח המבוי הב' וכנ"ל. ואפשר דכמו שכתבנו לעיל בדברי רש"י אמאי לא יעשה צוה"פ בפתח א' ולחי בפתח ולחי בעקמומיות דבזה הי' שפיר, אלא צ"ל כמש"כ הריטב"א דתיקנו חכמים כן כדי שיהי' לב' המבואות צוה"פ, דהצוה"פ דעקמומית משמש לכאן ולכאן, וכן הי' תקנת חכמים בתיקוני מבוי עקום שיהי' תיקון באופן זה. וא"כ אפשר"ל דבכלל תקנת חכמים הי' דכל מבוי יהי' לו בעצמו צוה"פ ולחי, דבזה יהי' ניכר בכ"א תיקונו, והיינו דכיון דיש להם דין של ב' מבואות אם לא יעשה לחי בעקמומית זימנין דמשתקיל צוה"פ ממבוי הב' ויבאו לטלטל כאן, דלא ירגישו שבטל התיקון דמבוי הב' ולא ידעו שהם אסורים בטלטול, וע"כ תקנו שבכל מבוי יהא בו בעצמו תיקוני מבוי מפולש, ולא יצטרכו לסמוך על המבוי הב' שאין תיקונו נראין להם ויכולים להכשל. ודו"ק.

קושיית החזו"א אמאי לא סגי בצוה"פ בכל פתח והעקמימות היא ניתר ע"י עומ"ר [ודרך החזו"א דלרש"י הוי מבוי אחד גדול]

ד. ובחזו"א סי' א' סד"ה הקשה דאף אם לא יהי' צוה"פ במבוי הב', מ"מ מבוי זה יותר כיון דיש לו צוה"פ, ובצד הפירצה יש לו עומד מרובה ובזה סגי, וא"כ אמאי כתב הרא"ש דאיכא צוה"פ מבי הפתחים צריך ג"כ לחי בעקמומיותו, הא כל מבוי יש לו תיקונו, דבכל מבוי שייכא צוה"פ מצד א' ועומד מרובה מצד ב' דזה הוי כלחי, וכמבואר בגמ' דף ה' ע"ב.

וזה קשה רק לדעת הרא"ש והתוס' והריטב"א דהוי ב' מבואות, אולם לדעת המרדכי שמפרש אליבא דרש"י דבאמת הוי כמבוי א' שנתפשט, והא דצריך תיקון בעקמומית זה רק כדי שיראה התיקון לכל בני המבוי, א"כ לא קשה כלל, דכיון דהוי כמבוי א' לא שייך לדון על כל צד דיש לו עומד מרובה כיון דהוי כמבוי א', וצד הב' הוי המשך המבוי לא שייך לדון כלפי מבוי זה עומד מרובה כאן כיון דנמשך המבוי ושם נפרץ במלואו, משא"כ אם מחשיבים אותם כב' מבואות א"כ כל מבוי יש לו עומד מרובה, ויועיל צוה"פ בראשו.

ועוד הקשה החזו"א שם דאיך שייך לחי לפירצה מן הצד, דתיקון לחי מהני רק לפתח שבראשו, אבל לא לפירצה מן הצד, דאם נחשיבו כפתח המבוי יהי' רחבו יתר על ארכו, וצריך פס ד' כחצר.

וכתב בחזו"א דמבוי עקום ודאי נחשב הכל מבוי א' עקום [ומש"כ שם החזו"א אף לפר"י אי עביד צוה"פ בא' עדיין לא משתרי האי מבוי גופא עד שיעשה לחי בשני כו', ע"ש. הנה ד"ו פשיטא כיון דכל מה שהוא מפולש הוא משום דנחשב מבוי א', אלא דהחידוש הוא לפרש"י], והוי כמבוי עגול ולא חל עליה שם עומ"ר, ולכן צריך לחי, וכשמעמיד לחי בעקמימות הוי"ל כמו שהעמיד לחי באמצע המבוי מפולש, שאם צוה"פ בראש האחד מותר באותו חצי המבוי שבין צוה"פ והלחי, וכיון דהוי כמבוי אחד ממילא א"ש גם קושיא שניה דהרי לא נחשב כפרוץ מן הצד דאין מועיל לחי, דכיון דהמבוי ממשך הוי כפירצה בראשו דמועיל לחי. אלא דאע"פ דחשוב מבוי א', מ"מ לא סגי בלחי מצד האחר לרש"י, ומשום דבעקום אנו מחשיבים מקום העקום גם לסוף מבוי, וצריך לעשות תיקון שם, ע"כ תו"ד.

והיינו דהחזו"א מפרש דמן הדין הוי לרש"י מבוי א', ולכן לא מהני עומ"ר, ורק לענין אופן התיקון אנו מחשיבים כל מבוי בפ"ע, ולכן צריך לעשות תיקון בעקמומית כדי שיהי' לו תיקון בראש המבוי, ומועיל זה דהרי הוא קעשה הלחי באמצע המבוי, ואינו נחשב כמן הצד כיון דהוי מבוי א'.

והנה אמת דמדברי המרדכי מבואר כן דהוי כמבוי א', והמרדכי כתב דבאמת לא הי' צריך תיקון באמצע אלא כדי שיראו כל בני המבוי, אולם מדברי התוס' והרא"ש ובפרט בדברי הריטב"א מבואר דלרש"י הוי כב' מבואות וכל מבוי צריך תיקונו, וא"כ הדר קשיא אמאי אין מועיל עומד מרובה בדופן של הצד דהוי במקום לחי, עכ"פ היכא דיעשה צוה"פ בראשו.

מחלוקת האחרונים אי מבוי שיש לו צוה"פ בראשו ופירצה בצדו אם ניתר הפירצה בעומ"ר [וקושיית החזו"א תלייה בזה]

ה. ובעיקר הדבר אם עשה צוה"פ בראש המבוי ויש בצדו פירצה דמותר, כן כתב בס' אהעו"ז סי' שס"ה ד"ה כתב המ"א, וכן דעת החזו"א סי' ס"ה סק"א, אולם דעת הגר"ז הביא בבה"ל סי' שס"ה ס"ב ד"ה צריך דסגי אם יעשה שם לחי או קורה, אבל בלא זה משמע דאסור, וכתב דכ"כ כמה אחרונים, והביא בשם הבית מאיר דבפרצה מן הצד אין מועיל רק צוה"פ בפרצה.

והנה דעת האחרונים הסוברים דצריך לחי או קורה בפרצה הוא משום דלמדו דבר זה ממבוי עקום, והיינו מכח הך קושיא גופא דחזו"ן במבוי עקום דלא סגי בצוה"פ בכל פתח, ועדיין צריך לחי בעקמימות שהוא הפירצה מן הצד של כל לחי, אולם טעמא בעי אמאי באמת אין מועיל מה שנשאר עומד מרובה, הא כל היכא דלחי סגי ה"ה בעומ"ר כדאיתא בגמ' ה' ע"ב, ובשלמא לדעת הב"מ דאין מועיל שם לחי, והיינו משום דבפירצה מן הצד לא נתחדש דין דתיקוני לחי²², א"ש דה"ה עומ"ר אין מועיל, אבל עדיין טעמא בעי אמאי לא יועיל באמת תיקון

הוא עצמו פרוץ לרה"ר, ועי"ז נחשב כל מבוי כפרוץ בעצמו מב' צדדים לרה"ר והוי מפולש לרה"ר, תדע דהא מבואר בגמ' ו' ע"ב דלחנניא דמפולש לרה"ר מצריך דלת ולא סגי בצוה"פ, ה"ה במבוי עקום, ואם נימא דהפירצה הוא רק למבוי הב' א"כ מפולש צד א' לכרמלית, ובוה חנניא מודה דסגי בצוה"פ, אלא בע"כ דאף דהוי ב' מבואות מ"מ כיון שהוא פרוץ למבוי שיש לו פירצות, ע"כ פירצות המבוי השני נחשבים כמו הפירצות של המבוי בעצמו [ועדיפא מניה חזו"ן בדף ז' ע"ב במבוי שכלה לחצר ואיכא פירצה בחצר, דאף דהחצר מותר מ"מ פירצת החצר אסרת את המבוי שתחשב כמפולש], ולכן לא מהני לחי או קורה לכל פתח, דכיון דאיכא למבוי ב' פירצות אינם ניתרים רק בצוה"פ כמו מבוי מפולש דצריך צד א' צוה"פ, וכיון שכן גם אם עשה בפתח א' צוה"פ אינו מותר, כיון דיש לו עוד פירצה וצריך תיקון דלחי או קורה, ותיקון דלחי או קורה צריך המבוי עצמו שיהי' לו בפתח²¹, ואין הלחי או קורה של המבוי הב' מתירין מבוי זה. דלגבי מבוי זה לא חשיבי שנמצאים בפתחו, ומשא"כ צוה"פ שזה מחיצה, ולא איכפ"ל היכן הוא דסוכ"ס הפירצה גדורה.

אמנם המבוי הב' שהוא מתוקן בלחי וקורה הי' צריך להיות מותר, דכיון דהמבוי הא' הותקן בצוה"פ והוי מחיצה גמורה, ממילא ליכא כאן פירצה, וא"כ מבוי ב' אינו פרוץ לרה"ר רק מצד א' וסגי ליה בלוי"ק, אלא דיהי' אסור משום פרוץ למקום האסור כיון דהמבוי דאית ליה צוה"פ אסור ע"י פירצתו למבוי הב', שע"י נחשב דיש לו פירצה לרה"ר דלא הותקן מאחר דבעינין שתיקוני לוי"ק יהיו בהמבוי עצמו, ומשום דדין לוי"ק לא מהני אלא בפתח המבוי, וכשנמצא במבוי אחר לגבי הך מבוי לא חשיבא שנמצא בפתחו.

הטעם דלא מהני צוה"פ לפתח א' ולחי בפתח שני בעקמימות

ב. אולם לפי"ז אם יעשה צוה"פ בפתח א' ולחי או קורה בפתח ב', וגם בעקמומית לחי או קורה שפיר דמי, דכיון דהמבוי דצוה"פ ודאי מותר דיש לו בעצמו צוה"פ ולחי, וא"כ המבוי של הלחי אינו פרוץ למקום האסור ופרוץ לרה"ר, אינו כיון דסתום מצד הב' שהרי פירצתו למבוי הא' נחשב כפרוץ לרה"ר מגודר.

ונראה דזהו שהקשה הריטב"א אחר שביאר פירש"י כתב: וכשתאמר לרב למה עושין צוה"פ בעקמומית ואין עושים אותו בא' מראשיו, י"ל מפני שיהא צוה"פ שעושין שם משמש לשתי המבואות ויראו אותו כי הפתח ההוא משמש לכאן ולכאן, ואם אתה עושה צורת הפתח בא' מן הראשים בלבד לא הכשרת את השני בצורת פתח בא' מראשיו, כי אין זה הראש שבו צוה"פ חשוב ראשו של זה כלל. ונראה דר"ל דאף דע"י שאני עושה צוה"פ ממילא הוי סתימה, וא"כ ליכא פירצה למבוי הב', מ"מ כיון דבלא הצוה"פ מקרי מבוי מפולש, ותיקנו חז"ל שיהי' צד א' צוה"פ, א"כ גם התיקון דצוה"פ צריך שיהא בכל מבוי.

ועי' בריטב"א אח"כ דכתב על פירש"י: ובודאי דאין פירוש זה מחוור שיהא מפולש בשתי צדדיו לרה"ר, ולא נעשה צ"פ בא' מראשיו שהם פילוש גמור לרה"ר, ונעשה צוה"פ במקום העקום מפני שנכנסין ומבקעין בו ממבוי למבוי, ולכן דחה פי' רש"י ומפרש כר"י דתורתו כמפולש היינו שהוא מבוי א', ע"י"ש. וצ"ע מאי קא קשיא ליה על פירש"י, הא כבר פירש דברי רש"י משום דצריך תיקון לכל מבוי, ולכן צריך צוה"פ באמצע, ומאי איכפת לי שאין בפתח לרה"ר צוה"פ, הא עכ"פ צוה"פ של העקמימות גודר צד א', וממילא הפתח משתרי בלחי וקורה, ואטו במבוי מפולש גמור אי"א להתיר חצי מבוי ע"י שיעמיד צוה"פ באמצע מבוי ולחי או קורה בב' הפתחים שבכל צד.

אולם לפי דברינו י"ל דהכי קא קשיא ליה, דבתחילה הקשה אמאי לא יוכל לעשות צוה"פ בפתח א' ויעשה לחי בפתח ב', וגם בעקמימות לחי ובוה יצאנו מכל חשש, ועל זה כתב הריטב"א דלהכי בעי הצוה"פ בעקמימות כדי שיראה צוה"פ לכל מבוי, שתיקנו חז"ל דדוקא באופן זה יהא מבוי עקום ניתר, וע"ז כתב הריטב"א דאין מחוור לומר שכך תקנו חז"ל, דאדרבה היה להם לתקן באופן"א, שהרי יותר יהיה נראה מתוקן ב' המבואות ע"י שיעמיד צוה"פ בפתח א' המפולש לרה"ר, דע"י מתבטל כל השם מפולש מב' המבואות.

לשיטת רש"י למה לא מהני כשיעשה לכל פתח צוה"פ שלא יצטרכו לתקן העקמימות, ומחלוקת הרא"ש והמרדכי בביאור שיטת רש"י אם משום דהוי כב' מבואות מפולשין או כמבוי א' מפולש, והחמירו חז"ל שיראו התיקון דצוה"פ בכל צד

ג. אולם לפי הנ"ל ודאי אם יעשה צוה"פ לב' הראשים ודאי מותר לרש"י, דאין שום פירצה והוי סתימה, ומיהו ברא"ש בתשו' כתב דגם אם יעשה צוה"פ בב' הראשים צריך לחי בעקמומית, וכן מבואר במרדכי.

אולם במרדכי מבואר לשיטת רש"י דהא דצריך צוה"פ בעקמומיותו לאו משום דהוי ב' מבואות, דבאמת הוי כמבוי א' והי' סגי בצוה"פ מכאן ולחי או קורה מכאן, והא דצריך תיקון בעקמומיותו הוא תקנה דרבנן משום שיראו כל בני המבוי מכאן ומכאן שיש כאן תיקון, וא"כ גם בצוה"פ מכאן ומכאן צריך לחי שיראו מכאן ומכאן, וכמש"כ במרדכי דלהכי גם אם העקמומית יותר מ"י אפשר ליתן שם לחי כיון דהוא להכירא בעלמא, ע"י"ש.

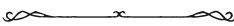
דאין דין דאתו רבים ומבטלי מחיצות, וגם הא דאפילו רק דין מחיצות (דהיינו צוה"פ) ג"כ מועיל לרה"ר לגדור ולאשוויי רה"י.

אבל בדברי התוס' דכתבו דמדרי"י נשמע לרבנן משמע דליכא מאן דפליג ע"ז דברה"ר אין מועיל צוה"פ [ואפשר דגם הריטב"א מודה בזה לדבר התוס', אלא דאיתו הו"ס"ל דלא מיירי ברה"ר גמורה אלא ברה"ר המתקצר דלא מקרי רה"ר מדאורייתא לחיובא, ורק לענין בקיעת רבים מקרי רה"ר, וס"ל לר' יוחנן דגם לענין דלא מועיל צוה"פ דינו כרה"ר¹⁹, ובוה פליג ר"א כיון דלא ס"ל דין דבקיעת רבים, דהרי הוא פוסק דלא אתו רבים לבטל מחיצות, א"כ לא מקרי שם רה"ר לענין זה דלא מהני צוה"פ, אבל ברה"ר גמור גם ר"א מודה דאין מועיל צוה"פ, ודו"ק היטב, והכי משמע בדברי הריטב"א בדף ו' דגם לענין צוה"פ בענין לדינא דבקיעת רבים, והיינו דבקיעת רבים עשו ליה שם רה"ר, וכמו דמבטלי ליה למחיצות הי"נ מושי ליה לרה"ר שאין צוה"פ מועיל שם], והיינו בע"כ משום דצוה"פ אין מועיל ברה"ר ולא משום מבטל מחיצות, וע"י תשו' רעק"א החדשות סי' ו', ולענין דכוונת דבריו למש"נ דאלי"כ אין משמעות בדבריו כלל.

עפי"ז יבוארו עוד מד' תוס' בדף ו'

ז. ובוה יתבאר דברי תוס' דף ו' ע"ב סוף ד"ה וכי תימא וא"ת וכו': וי"ל דאי מרישא [דהיינו מברייתא דמבואות המפולשות שהה רה"ר גמורה] ה"א דטעמא דר"י לאו משום שתי מחיצות, אלא משום דקסבר דלחי וקורה משום מחיצה, דאיכא מאן דסבר הכי בפרקין, להכי איצטרך לומר זו היא רה"י גמורה למעוטי דרב יהודה דלא הוי רה"י לא חשיבי מחיצה [דגם אם יעשו לוי"ק בהנך מבואות עדיין ישאר רה"ר], וצ"ע דהא אנו ק"ל דלחי חשיב מחיצה וכדאיתא בדף ט"ו, ועכ"פ למי"ד דס"ל דחשיב מחיצה איך יפרש אמאי איצטרך זו היא רה"י, דעצם הדבר דב' מחיצות אינו רה"י אשמעינן מרישא דמבואות המפולשות, וא"כ זו היא וכו' למה לי, אלא בודאי דכוונת התוס' דברה"ר לא חשיב לחי מחיצה כלל אליבא דכו"ע, וכמו דצוה"פ דלכו"ע זה מחיצה, וברה"ר לא חשיב מחיצה, וה"נ לוי"ק, ודו"ק²⁰.

ובוה יובן נמי הא דכתבו תוס' ד"ה והאמר רבה אליבא דרש"י דמקשה אמאי צריך שני הדלתות ננעלות, ולא סגי בדלת א' ננעלת, דהא הוי ג' מחיצות, ותי' דכיון דלא הוי מחיצה גמורה רק ע"י דלת צריך עוד דלת, ותמוה דהא ודאי במבוי מפולש מועיל אפי' צוה"פ ודלת שאינה ננעלת אף אם בצד הדי' ליכא כלום, וכדאיתא בדף י"ד לגבי נידון דאורייתא ע"י"ש, ואפילו שני מחיצות ולחי חשיבא רה"י מדאורייתא וכ"ש דלת שאין ננעלת, אלא בע"כ דהכוונה דווקא כאן משום דהוה רה"ר, וליכא למימר משום דאתו רבים ומבטלי מחיצות, דהא בדלת ננעלת לא אתו רבים ומבטלי (דאלי"כ גם ב' דלתות אין מועיל), אלא בהכרח דהביאור דברה"ר אין מועיל רק ג' מחיצות גמורות, ודלת הוי רק דין מחיצות, וברה"ר אין מועיל רק כשיש ב' דלתות, וכל שאין ב' דלתות לא סגי במה ע"י הדלת שאין ננעלת איכא דין מחיצה, דרה"ר אין נגדר ע"י דין מחיצה אלא ע"י ג' מחיצות ממש או ב' מחיצות וב' דלתות הננעלות בלילה, ודו"ק.

סימן ח'

בסוגיא דמבוי עקום

גדר דין מבוי עקום לרש"י דיש כן ב' מבואות פרוצים זל"ז, ועי"ז חשיבי תרוויהו מבואות מפולשים לרה"ר

א. דף ו'. איתמר מבוי עקום רב אמר תורתו כמפולש, ושמואל אמר תורתו כסתום. פירש"י ומבוי מפולש לרה"ר צריך צוה"פ מכאן ולחי או קורה מכאן כדלקמן, אף זה צריך לשני פתחיו לצד רה"ר לחי לכל רוח, ובעקמימותו צריך צוה"פ, דפילוש שהוא מפולש לחבירו הוי כמפולש לרה"ר, ע"כ. מדברי רש"י נראה דבאמת מבוי עקום הם ב' מבואות, אלא דמקרי מפולש מה שהוא מפולש לחבירו וכ"א צריך תיקון, וכן מוכח בתוס' דהפילוש הוא בעקמימות, ואף דאין מפולש כנגדו מ"מ מן הצד נמי מקרי מפולש, וכמו דמוכיח הגמ' כר"ה דפירצה מן הצד בד' וגם לר"ח בר רבא דעכ"פ היכא דבקעי בה רבים פירצת מבוי בד'. והיינו דההוכחה היא דכל מבוי מב' מבואות הללו מקרי מפולש, וכן מפורש בריטב"א בדעת רש"י דהוה ב' מבואות וכ"א צריך תיקון, ולכן צריך צוה"פ בעקמימותו דהצוה"פ ישמש לב' המבואות.

ומ"מ קשה דאף דהוי ב' מבואות, מ"מ אם המבוי הב' מתוקן א"כ לא הוי פרוץ למקום אסור, וא"כ גם אם יעשה צוה"פ בפתח א' ובפתח הב' לחי או קורה, א"כ כבר אינו פרוץ למקום האסור, דהא המבוי שמתוקן בלחי פרוץ בצד השני למבוי דיש לו צוה"פ ושפיר דמי, וגם המבוי דיש לו צוה"פ פרוץ למקום מותר כיון דיש לו לחי וקורה והוא מקום מותר [ונראה דזה כוונת תוס' בקושייתם בסוף ד"ה רב למה יהא חמור ממפולש גמור], ולפי"ז קשה ביותר דיהי' סגי בלחי או קורה בכל פתח, דבאמת במבוי סתום סגי בלחי וקורה, וכל מה שאתה אסור מבוי זה הוא משום דפרוץ למבוי הב', אבל כשהמבוי הב' מתוקן בלחי וקורה א"כ פרוץ למקום מותר.

ונראה בזה דהביאור הוא דכל שפרוץ לחבירו, א"כ פירצת המבוי הב' שפרוץ לרה"ר אסורים אותו ומחשיבים את פרצתו שייחשב שגם

19. א.ה. כאן נרמז בקצרה דהריטב"א ס"ל דין אתו רבים גם בלא חלות שם רה"ר, ויסוד זה מבוי באורך בסוף סי' ו' דע"כ גם מבוי הפרוץ לרה"ר מב' רוחות ואינו רחב ט"ז אמה, אך בני רה"ר בוקעין בו אינו נגדר בצוה"פ, וכשעשו עירוב מהווד לקריה החרדית בבית שמש עם דלתות ככביש, אמר מוריני שליט"א דלד' הריטב"א צריך לגדור גם את המדרכה בדלתות שלא יהא בקיעת רבים דרך המדרכה, דלריטב"א גם אם יש פתחים שאינם רחבים ט"ז אמה למבוי מב' צדדי המבוי, אלא רק רוחב ד"ט שנוח לבני רה"ר להכנס מצד א' ולצאת מצד אחר, נמי חשיבא

בקיעה לענין שלא יועיל שם צוה"פ אלא דלת, וזה עפי" ד' הריטב"א הנ"ל, וק"ל.

20. א.ה. ע"י עוד בס"י מה שנתבאר בד' התוס' האלו, ע"י"ש.

21. א.ה. הנה ד"ו דלוי"ק אינו מתיר רק בפתח המבוי אשכחן בכמה דוכתי, ע"י ס"י שס"ה דלהרבה אחרונים לא נתחדש לוי"ק רק בפתח ולא בפירצה, והטעם בזה פשוט, שלוי"ק חידוש הוא שחידשוהו בפתח המבוי, ובפרט למי"ד לחי משום פתחא, אך כן הוא גם לכ"ע ע"פ מדרבנן, וק"ל.

היכא דהותקן פתח המבוי בצוה"פ דסוכ"ס איכא עומ"ר, ועי' חזו"א סי' ס"ה סקכ"א.

והנה הב"מ כתב כן בשם הריטב"א דכל פירצה אין ניתר בלחי וקורה אלא בצוה"פ, והב"מ אסברא לה דתיקון לחי וקורה הוא רק לפתחא, אבל לפירצה אין מועיל לויק, ורק צוה"פ מהני לפירצה, ושאינו מבוי מפולש דמועיל לחי או קורה בצד א', דהתם אית ליה תרי פתחים בב' הצדדים, ועי' אמרינן דסגי צוה"פ בפתח א' ואידך פתח ניתר בלויק, דהרי בפתח שייכא דין לויק, אבל בפירצה לא נאמר תיקונים דלחי וקורה, אולם לא ביאר מאי מקרי פירצה ומאי מקרי פתח, ולכאורה הרי גם פירצה ד' דקיי"ל דאסור היינו רק היכא דרבים בקעי בו, ואיכ"ה הוי פתח ומאן לימא לן דלא מקרי פתח, ודברי הריטב"א בדף ו' ע"א דכתב דכל פירצה בין ב' בין יותר מעשר לא סגי ליה בלחי וקורה, אלא בעי צוה"פ שאין לחי וקורה מתירין הפירצה אין מזה לכאוי שום ראייה, דהנה דבריו שם קאי בתחילת הסוגיא, עיי"ש דקאמר דבד' בראשו לא נחשב כפתחא אלא פירצה, ופירצה לא ניתר בלחי וקורה אלא פיתחא, אבל לפי מה דפסקינן דתמיד בד' נמי נחשב פתחא, ורק בבקעי בה רבים אסור דהוא כפילוש, איכ"ה שפיר מועיל לחי וקורה או עומד מרובה, דודאי מקרי פיתחא, וגם לר"ה דאפי' לא בקעי רבים, מי"מ הא גם הוא לא קאמר אלא דוקא אי ליכא גידודי, ואיכ"ה חזינן דאינו משום דהוי פירצה האוסרת, אלא כיון דנוח לעבור מקרי נמי מפולש בב' פתחים, וצריך לפתח א' תיקון דצוה"פ, אבל מאן לימא לן דמקרי פירצה שלא נוכל ליתן שם לחי וקורה או בעומ"ר.

שו"ר בדברי הריטב"א דף י' ע"ב ד"ה לא שבקיה, עיי"ש בסופו דמבואר להדיא דהא דבצדו לר"ה אסור הוא משום דלא מקרי פתח אלא פירצה, אבל מי"מ עדיין אפשר לומר דזה רק לר"ה, אבל לדין דפסקינן דלא כר"ה וס"ל דרק בבקעי בה רבים אסור, ואיכ"ה אינו משום פירצה אלא משום פילוש, וכמו דהגמי מדמה זה למבוי עקום דהוי מפולש, ואיכ"ה שפיר מקרי פתחא ומועיל בזה לחי וקורה אם עשה צוה"פ מצד א', ואיכ"ה הי"נ דמהני תיקון עומ"ר, והדרא קושיא לרובתה²³.

ועי' בב"מ דהעיר ממבוי עקום, דאם עשה צוה"פ בשני פתחי המבוי דעושה לחי וקורה בעקמומיותו, וחזינן דמועיל לחי וקורה, ותירץ דהתם הוא משום חילוק רשויות, ולא ירדתי לסוף דעתו דלכאורה משמע דצריך מעיקר הדין דכל מבוי צריך תיקון של צוה"פ ולחי וכמשי"כ לעיל, ועכ"פ כיון דבמבוי עקום מבואר דמועיל לחי או קורה בעקמומיותו היכא דעשה צוה"פ בראש, איכ"ה הדרא קושיא דיועיל אפי' בלא לויק משום עומד מרובה.

יישוב קושית החזו"א דלעולם הוי ב' מבואות, אלא דמקום העקמימות אינו ניתר בעומ"ר, וב' המבואות פרוצים אליו במלואם

ו. ונראה בזה דבמבוי עקום אין שייך להתיר עי' עומ"ר משום דאם תתיר מבוי אחד עי' עומ"ר, ואיכ"ה הוא מותר עד הכולת, נמצא דהמבוי השני פרוץ במלואו למקום העקמומיות, ובעי"כ הוא מבוי א' עם זה, ומקום העקמומיות אין יכול להיות ניתר עי' עומ"ר של המבוי הא' דיש לו צוה"פ, כיון דהוא מבוי א' עם השני דאין לו צוה"פ, ולא רק פרוץ אליו אלא חלק ממנו ממש, וכיון דמקום העקמומיות אסור איכ"ה המבוי שיש לו צוה"פ פרוץ למלואו למקום האסור, ולכן אין להתיר מבוי א' עי' צוה"פ עם עומד מרובה עד שיעשה לחי, וכיון דעשה לחי שפיר דמי, דלא גרע מעשה לחי באמצע מבוי דמתיר חצי מבוי זה דיש לו צוה"פ. ולכן אף דעשה צוה"פ בצד הב' של המבוי גי"כ, ואיכ"ה שניהם מותרים, מי"מ איכא דין דכל מבוי צריך ב' תיקונים דהיינו צוה"פ ולחי, והעומ"ר אין מועיל לזה, ואפי' ירצו לערב יחד מי"מ לאו מבוי אחד הוא, וצריך כ"א תיקון בפ"ע שיהי' לכ"א תיקונו²⁴.

לפי"ז ביאור שיטת רבו הזקן של רש"י בדעת שמואל דצריך לחי בעקמימות אף דהווי ב' מבואות סתומים [ומד' ריטב"א בביאור שיטה זו מבואר כד' הב"מ]

ז. והנה לפי שמואל נמי דס"ל דמבוי עקום תורתו כסתום, דעת רבו הזקן של רש"י דמי"מ צריך לחי גם בעקמומיותו כדי לתקן את הפירצה. ולכאורה לפי דבריו בעי"כ הוא בכדי לחלק בין ב' המבואות שכל א' יהי' לו תיקונו, דאיכ"ה נמצא דקרון הויתר אינו יודע להיכי נשדיה, וכנ"ל, והיינו

22. א.ה. באמת ד' הב"מ צ"ע, דאף אם לא נתחדש דין לחי בפירצה מן הצד, מי"מ זה רק ללחי, אך מי"ט לא יועיל עומ"ר, דהרי עומ"ר לכאוי שייך גם להתיר פירצות שמן הצד, וצ"ע. אכן באמת יעוי' להלן סי' ט' מה שהביא מורינו הגאון שליט"א ד' התוס' בדף ה', ותוכן הדברים דכל שחל שם פירצה בעינן תיקון עי' היכר פתחא, ואי מהני עומ"ר תלוי במה דמבוי דבגמי דהוא נלמד בקי"ו מחצר, ופשטות ד' תוס' שם דהק"ו לא מהני רק היכא דלחי מהני, ואיכ"ה אי נימא דלחי מהני גם עומ"ר מועיל, ואי לאו גם עומ"ר לא מהני דהא ליכא קי"ו, ועיי"ש שיש אחרונים שכתבו דעומ"ר מהני בלי קי"ו, אך להיפך שעומ"ר לא יועיל ולחי יועיל, זה לא יתכן דהא איכא קי"ו, ואיכ"ה ד' הב"מ מובנים, וד' האחרונים צ"ע [ועיי"ש סי' ט' משי"כ מורינו שליט"א הסבר הדברים, עיי"ש].
23. א.ה. עי' להלן ס"ק ז' דבריטב"א נמצא מפורש כד' הב"מ בשמו, ועי' משי"כ שם בהערה, ועי' עוד להלן סוף סי' י"א משי"כ מורינו שליט"א בד' הריטב"א, עיי"ש.
24. א.ה. באמת צ"ב, דהרי לכאוי לאיזה מבוי שנייחס הך קרן זוית הרי הוא מתוקן בעומ"ר [מלבד הצוה"פ שבראש המבוי], וכל מה שאינו ניתר בעומ"ר הוא מחמת שמייחסים אותו לאידך מבוי, אך אם הוא שייך לאידך מבוי הרי יש לו עומ"ר מאידך גיסא, וצ"ל שעיי"ש נחשב שאינו גרור כלל לא מצד הך מבוי ולא מצד הך מבוי, ואיכ"ה לו אין עומ"ר מאף צד, ואיכ"ה באמת אין להך קרן זוית רק תיקון מצד א', ועי' בזה.
25. א.ה. עיי"ן בהערה לס"ק י"א להלן מה שכתבתי לדון בזה, עיי"ש.
26. א.ה. הכונה דלרבו של רש"י גם לשמואל בעינן לחי בעקמימות אפי' כשעשה בה הפתחים צוה"פ, וכד' הרא"ש אליבא דרש"י בד' רב, וה"נ לשמואל דלגבי דין מקום העקמימות פליגי אי בלחי אי בצוה"פ, וכשלא עשה צוה"פ בפתחו, או אם צריך כלל צוה"פ, דלשמואל אפשר ליתן לחיים גם בב' פתחים וגם בעקמימות, ודו"ק.
27. א.ה. הנה בריטב"א לא כתוב שלחי לא מהני, והרי ריטב"א מיידי במבוי עקום דמהני לחי, ועיקר דבריו מבוי

דאף שזה ב' מבואות סתומים, מי"מ יש חלק אחד שהוא שייך לשניים, והיינו הקרן זוית, ומשו"ה צריך תיקון בעקמימות²⁵.

אולם הריטב"א כתב דלפי רבו דרש"י ראיית הגמי לפלוגתא דפירצה מן הצד מסוגיית מבוי עקום הוא גם לשמואל, דכיון דמצריך לחי בעקמומיותו אלמא דמקרי פירצה, וצ"ל דשמואל פליגי ארב רק במה דמצריך צוה"פ. והיינו דס"ל לשמואל דרק מפולש זה כנגד זה דין מפולש יש לו, ושלא כנגד זה אף שהוא פירצה וחשיב עי"ז לכאוי כמפולש, מי"מ בלחי סגי ליה דקיל ממפולש זה כנגד זה, אבל בעיקר הדין דפירצה מן הצד מודה שמואל דאסור כמשי"כ הריטב"א, ובוזה לא שייך חילוק בין מבוי אחד לב' מבואות.

אלא דצ"ע על דבריו, דכיון דס"ל דהוי כסתום איכ"ה עומ"ר נמי יתיר, דכל היכא דניתר עי"ז לחי ניתר עי"ז עומ"ר. ובעי"כ צ"ל דס"ל דבפירצה מן הצד לא סגי בלחי כיון דהוי פירצה, ולכן אין מועיל עומ"ר בזה כמו שאין מועיל לחי, ועי"כ צריך צוה"פ וכמשי"כ הריטב"א דכל פירצה אין ניתר בלחי אלא בצוה"פ, אך איכ"ה אמאי במבוי עקום סגי בלחי בעקמומיותו, הא כיון דהוי פירצה מן הצד ופירצה אין ניתר בלחי, וצ"ל דבמבוי עקום אף דמקרי פירצה, מי"מ הוא רק פרוץ למבוי שני, וכיון דשמואל לא משוי ליה כמפולש גמור אלא דצריך תיקון משום פירצה, וכיון דהוי רק פרוץ למבוי סגי בזה בלחי, ורק לרב דמשוי ליה דין מפולש צריך צוה"פ, אבל בפירצה מן הצד בעלמא צריך צוה"פ, ולאו משום פילוש אלא דבפירצה אין מועיל לחי רק צוה"פ. [ונמצא דהך פירצה אינה ניתרת בעומ"ר כשאר פירצות מן הצד, ומי"מ הקילו בו להתירו בלחי, וגם הקילו להתיר את כל המבוי בלחי, ואי"צ צוה"פ דאינו כמפולש גמור].

ולפי"ז מבואר להדיא כהב"מ דהא דפירצה צריך צוה"פ אינו משום דין פילוש, אלא דאיכא דין דפירצה אינו ניתר אלא בצוה"פ, ולכן אינו מועיל מה שיעשה צוה"פ בראש המבוי²⁶, דהא כיון דחזינן דשמואל ס"ל דפירצה מן הצד לא הוי כמפולש, ומי"מ ס"ל דפירצה מן הצד היכא דפרוץ לרה"ר צריך צוה"פ, ובעי"כ צ"ל משום דהוא דין בפירצה דאינו ניתר לא בלחי ולא בעומ"ר אלא בצוה"פ, ואיכ"ה מאי יועיל צוה"פ בראש המבוי²⁷.

מחלוקת רש"י וריטב"א בביאור דעת שמואל אליבא דרבו של רש"י [ונלמד מזה דמחלוקת האחרונים בדין פירצה מן הצד תלויה במחלוקת ראשונים]

ח. אולם ברש"א ריש דף ו' ע"א ד"ה מבוי מבואר דגם לרבו של רש"י אליבא דשמואל אינו אסור בפירצה מן הצד [ולפי דבריו צ"ל דהא דצריך לחי בעקמימות הוא משום דמקום העקמימות שייך לשניהם, ושניהם פרוצים לו במלואם, וכמושי"כ לעיל לבאר בזה], וכתב דרק לרב דצריך צוה"פ דס"ל דהוי כמפולש לכן אסור פירצה מן הצד, והיינו דלדידיה מה שפירצה אוסרת היינו משום דהפירצה משוי ליה כמבוי מפולש, ואיכ"ה היכא דעשה צוה"פ בראש המבוי אין הפירצה אוסרת, דלא גרע ממבוי מפולש דניתר בצוה"פ מצד א' ולויק או עומ"ר מצד השני, ומדויק היטב ברש"א שם וז"ל: וארבעה ועשר דאמרינן הכא דצריך תיקון, ואין קורת המבוי מתירתו, לא סגי להו באותו פירצה בלחי או בקורה אחרת שאין קורה מתרת את הפירצה אלא צריכין צוה"פ, עכ"ל. הנה דייק מדבריו דמיירי במבוי דניתר בקורה או אין מועיל לויק בפירצה, ומשמע דהיכא דהמבוי ניתר בצוה"פ לא נאמר דין זה, והיינו דהיכא דאיכא צוה"פ אין צריך כלל תיקון בפירצה דניתר בעומ"ר, ודו"ק.

נמצא דפלוגתת האהעו"ז והב"מ הוא פלוגתת הרשב"א והריטב"א, וכן מפורש בדברי הרשב"א בד"ה ורב הונא דכתב דהא דבאית ליה גידודי אינו אסור גם לר"ה, משום דכיון דאית ביה גידודי שמעכבין חילוך הרבים אין זה כמפולש, ע"כ. מבואר להדיא דדין פירצה מן הצד הוא מדין פילוש, וזה רק סברא שבכה"ג לא סגי בלחי בפתח המבוי, וכדין מבוי מפולש שצריך צוה"פ בא' מן הפתחים, ולכן ודאי כל דפתח המבוי יש לו צוה"פ שפיר ניתר מצידו בעומ"ר.

ולפי"ז במאי דקשיא לן בטעמא דצריך לחי בעקמימות כשעושה צוה"פ בכל פתח, הנה לריטב"א י"ל באמת כדרך הב"מ דבפירצה מן הצד לא מהני צוה"פ בפתחו של מבוי, ואין ניתר אלא עי"ז צוה"פ במקום הפירצה²⁸, ולרשב"א אינו כן דהרי לא חמור ממפולש דסגי בצוה"פ בצד א', והי"נ ליסגי בצוה"פ בפתחים, ואנו מוכרחים לבוא לביאור הגי' ס"ק ז' דמשום שהקרון זוית שייכא לב' המבואות, וכל א' פרוץ אליו במלואו וכנ"ל סק"ו.

וגם בד' שמואל אליבא דרבו של רש"י נמי קמיפלגי, דלריטב"א טעמו של שמואל משום שיש כאן ב' מבואות שלכל א' יש פירצה מן הצד שאין ניתר בעומ"ר [ומי"מ לאו כמבוי מפולש ונמצא שפרוצין למבוי, ומשו"ה הקילו בו בלחי במקום הפירצה], אבל לד' הרשב"א באמת גם לרבו של רש"י אליבא דשמואל אין כאן לא פירצה ולא פילוש, ואעפ"כ בעי תיקון בעקמימות ומטעם הגי' סק"ו²⁹.

ביאור מחלוקת רש"י וריטב"א תלוי בגדר דין פירצה מן הצד אי משום פירצה או משום פילוש [ועפ"י מחלוקתם בגדר בקיעת רבים]

ט. ובוזה מתבאר גם פלוגתת הרשב"א והריטב"א בהא דלא בקעי בה רבים, דהרשב"א מפרש הא דלא בקעי בה רבים היינו דבני המבוי מעכבים ומראין עצמן שרוצים לבנות ולסתום אותה פירצה, ע"כ. והיינו דלדידיה הפירצה אוסר משום פילוש, דרבים בקעי בו היינו דבני רה"ר עוברין דרך המבוי, ולכן כשמעכבין אותן אינו אוסר משום פילוש, דפילוש יסודו הוא דפתח מב' צדדים לרה"ר, ואתו רבים ומבטלי מחיצה, ולכן כשאיכא מניעת הרבים לא מפולש הוא לר"ח בר רבא, ולר"ה עכ"פ באית ליה גידודי דאיכא מניעה יותר. וכי"כ בעבוה"ק שער ב' אות א' (דף ו' טור א'), וכי"כ שם לענין גידודי מפני שמונעות רגלי הרבים.

אולם ברש"י וריטב"א כתבו דלא בקעי רבים היינו מקום אשפה שאין על בני אדם לילך שם, ולכאורה כוונתם דאין החסרון אלא משום דאין בני המבוי יוצאין שם דהוא מקום מטונף, ואין דרך להשתמש שם, והיינו דהריטב"א מפרש דהוא משום פירצה למבוי, דכל שיש למבוי פירצה ופתח לבד מפתח המבוי אוסר, ולכן תלוי אם הוא מקום יציאה לבני המבוי או לא, דאם הוא מקום יציאה חשיבא פירצה באמצע כותל המבוי שמקום זה אינו גרור, אך אם אינו מקום יציאה נחשב שהכותל ממשיך ואינו חשוב פירצה, אבל לפי דברי הרשב"א שהוא משום פילוש תלוי אם הוא מקום מעבר לרבים, ולכן כתב שבני המבוי מונעים את הרבים מלעבור שם, ואף דבני המבוי עצמו עדיין יוצאים משם אין נאסר בכך משום פירצה, ובהכרח משום דס"ל דפיתחא הוא ואין המבוי נאסר בפתחים.

לד' הריטב"א איך לומדים דין פירצה מן הצד מדין מבוי עקום לרב

י. והנה לדברי הריטב"א דפירצה מן הצד דאוסר אינו משום דין מפולש, אלא דכל שיש לו דין פירצה דין תיקונו הוא רק בצוה"פ, לכאוי צ"ב מה הוכחת הגמי לדין פירצה מן הצד ממבוי עקום שהוא משום פילוש, וצ"ל דראיית הגמי ממבוי עקום דתורתו כמפולש היינו משום דרק מחמת דס"ל דיש לו דין פירצה הוא דחשיבא מפולש, שעל ידי שהוא פרוץ למבוי הב', והמבוי הב' פתוח לרה"ר, לכן מקרי מפולש, דנחשב שהכל מבוי פתוח מב' הצדדים לרה"ר, ואיכ"ה ממילא למדנו גם דין פירצה מן הצד דחשיבא פירצה, דאם לא ה"י לו דין פירצה הוי כבי' מבואות ולא ה"י משוי ליה מפולש, ואי"ש בפשיטות דברי הגמי אילמא ביותר מעשר בהא לימא שמואל תורתו כסתום, והיינו דכיון דחשיב פירצה ממילא מקרי מפולש, דכל מה שסובר שמואל דתורתו כסתום היינו משום דסובר דפירצת מבוי אינו בד', וכיון דאינו פירצה לא חשיבי פרוצים זלין, וממילא לא חשיבי מבואות מפולשין, אבל כיון דהוי יותר מעשר דחשיבא פירצה לכוי"ע הדר דינא דגם לשמואל חשיבי עי"ז ב' המבואות למפולשין, דעי"ה הפירצה למבוי הפתוח לרה"ר נחשב הוא גי"כ פתוח לרה"ר וחשיב מפולש כמו לרב.

בטעם דאם מקום העקמימות רחב יותר מי' מודה שמואל לרב [ובביאור פלוגתת רב ושמואל לב' הפי' ברש"י]

יא. והנה לדברי רבו הזקן של רש"י דס"ל דגם לשמואל צריך לחי בעקמומיותו, כתב הריטב"א דגם שמואל סובר דפירצת מבוי הוי בד', ומי"מ ס"ל דלא משוי מפולש כיון דלא הוי מפולש זה כנגד זה לרה"ר, ואיכ"ה צ"ע מאי מקשה הגמי אילמא יתר מעשר בהא לימא שמואל תורתו כסתום, וצ"ע אמאי לא נימא כן, הא בין כך ס"ל דגם בד' אף דהוי פירצה, מי"מ לא משוי ליה מפולש, ואיכ"ה מאי איכפת לי דהוי יותר מעשר, דמה בכך שפירצה יותר מי' חשיבא פירצה בכל מקום, מי"מ עדיין לא סגי בזה לאשווי מבוי מפולש, דסוכ"ס הוא עצמו לא מפולש לרה"ר, אלא פרוץ למבוי הפתוח לרה"ר מן הצד, ואין כאן פילוש זה כנגד זה לרה"ר.

דעומ"ר לא מהני בפירצה דבקעי רבים, ולחי מהני, ומה"ת דכפרוץ לכרמלית או רה"ר יחמיר יותר, ודי"ז עכ"פ אינו מפורש בדבריו. והנה באמת הוכחת מורינו שליט"א הוא דהטעם דלא מהני עומ"ר הוא משום דלחי לא מהני ולויכא קי"ו, ועדי"ז אי' בב"מ וכנ"ל בהערה לסק"ה, אך באמת הרי כאן במבוי עקום אהני לחי, ואיכ"ה יועיל עומ"ר, ובהכרח צ"ל באופ"א דעיקר הדין הוא דהך פירצה גורם דלא יועיל בו עומ"ר, וזהו שלמדו מזה גם לפירצה במבוי דלא יועיל עומ"ר, ואמנם אדרבה שאולי מי"מ לחי יועיל כשם שמועיל הכא במבוי עקום, אך ד"ז אינו מפורש בסוגיא, והגר"ז ועוד אחרונים נקטו דאה"נ דעומ"ר לא מהני ולחי מהני כמבוי עקום, ואין כנגד זה הוכחה מדברי הריטב"א כלל, ועי'.

28. א.ה. עדיין יל"ע איך סגי בלחי, דהא לחי לא מהני בפירצה מן הצד, ומשי"כ לעיל אליבא דשמואל לא יועיל אליבא דרב דס"ל דכמפולש וכפרוץ לרה"ר דמי, ומה בין זה לפירצה מן הצד דבקעי רבים דלא מהני לחי וכנ"ל, וצ"ע [וד"ז קשיא רק לדרך הריטב"א, משא"כ לדרך הרשב"א דלדידיה אין כזה כלל דלא מהני לויק, דפירצה מן הצד משווי ליה למפולש ובעי צוה"פ מצד א', אלא דהיכא דאיכא צוה"פ לא צריך כלום במקום הפירצה, ושאינו הכא דשייך טעם הגי' ס"ק ז', ועי"ז מהני לחי וכנ"ל, וק"ל], ולמשי"כ בעניי לעיל לפרש ד' ריטב"א נמי לק"מ, עי' בהערה לס"ק ז', וק"ל.

29. א.ה. ומי"מ לכאוי גם לד' הרשב"א גם אם יהא צוה"פ בב' הפתחים נצטרך תיקון בעקמימות, דאע"ג דבהלכות פירצה מן הצד לרשב"א א"צ תיקון אם יש צוה"פ בפתח המבוי, אך מי"מ הרי טעמא דבמבוי עקום צריך לחי בעקמימות לרבו של רש"י לשמואל, אינו מצד פירצה מן הצד אלא מטעם הגי' סק"ו, ולגבי זה לא שייך לחלק, וק"ל.

קושיא על הבנת האחרונים, מוכיח דלר"י לא איכפ"ל מרוחב מקום העקמימות

ב. אבל צ"ע דאיכ"כ מאי מקשים תוס' ולרב מי ניחא, הא ס"ל דגם בצוה"פ צריך למעט, ומאי קושיא כלל, נימא דבאמת צריך למעט לרב וימעט את הפתח עד שיהי' פחות מ"י, ועיקר חידושו של רב שדינו כמפולש, וצריך צוה"פ מחמת שבעקמימות הוא יותר מ"י, אלא דצריך למעט בפתח בכדי שיוכל הצוה"פ להועיל, דלרב לא מהני ביותר מ"י אפי' צוה"פ, וקושיית הגמ' היא רק לשמואל דס"ל שא"צ בכלל תיקון של מפולש, ואפי' לא ימעט את העקמימות שלא להיות יותר מ"י, ועי"ז מקשה הגמ' דאם מיירי ביותר מ"י בעקמומית, איכ"כ הו' גם לדידיה כמפולש, ויצטרכו עכ"פ או תיקון של צוה"פ גם אם ימעט הפתחים מ"י (אלא איכ"כ ימעט העקמימות), והיכן כתוב בגמ' שילב לא יצטרכו למעט בפתחים, ומאי מקשים תוס'.

והמוכרח מזה דלשמואל לשיטת ר"י דתורתו כמפולש או כסתום קאי אפתחים, לא מקרי מפולש כל שפחות מ"י בפתחים, אף העקמומית הוא יותר מ"י, וכשהק' בגמ' אי ביותר מ"י מי קאמר שמואל וכו', כוונת הגמ' להקשות דאי מיירי שהפתחים יותר מ"י בוודאי מודה שמואל שנידון כמפולש [ולא מחמת העקמימות מקמשה], ולהכי מקשים תוס' ולרב מי ניחא, וליכא למימר דבאמת ימעט הפתחים, דאיכ"כ גם לשמואל נימא דבכה"ג ימעט ושוב לא מקרי מפולש, ומהני ליה תיקוני מבוי סתום לחוד, אלא ודאי שהגמ' הבינה דרב ושמואל מדברים על אופן התיקון בלי למעט, ולהכי מקשה הגמ' על שמואל איך מהני לחי, ואיכ"כ שפיר מקשים תוס' שבלי מיעוט תקשי נמי לרב איך מהני אפי' צוה"פ, לדידיה פתח יותר מ"י בלי מיעוט לא מהני אפי' צוה"פ.

אבל עדיין צ"ע, דאיכ"כ מאי מקשה באמת בגמ' כלל בהא לימא שמואל תורתו כסתום, אימא באמת תורתו כסתום, והיינו דאם ימעט פתח המבוי מעשר סגי בהכי ולא צריך צוה"פ, דהא בין כך אם פתח המבוי יותר מ"י לא מהני לחי אפי' במבוי סתום, וצריך למעט או לעשות צוה"פ, והוא ממש דינו כסתום, אבל לרב כיון שעקמימותו יותר מ"י אין מועיל מה שממעט הפתח, דעדיין נשאר תורתו כמפולש, דהרי העקמימות יותר מ"י, והו"ל כמפולש וצריך צוה"פ. [והיינו דבדאי מקושיית תוס' חזינו שהבינו קושיית הגמ' כלפי הפתחים, דלא יתכן לומר דהפתחים יותר מ"י ועי"ז הקשו שפיר, אבל קושיית הגמ' גופא אינה מובנת, דהרי י"ל דאה"נ דבפתחים לכי"ע צריך למעט, ועדין נח' רב ושמואל כיון שהעקמימות לא נתמעט, ועי"ז לרב נעשה כמפולש, ולשמואל עדין הוא כסתום, ומאי קשיא לגמ'].

אלא בעי"כ דתוס' ס"ל דאי אמרינן דתורתו כמפולש קאי אפתחים וכפי שיטת ר"י, איכ"כ כשם שנתבאר דכל שהפתחים פחות מ"י לא מקרי כמפולש לשמואל, ולא הו' מקשו בגמ' בהא לימא וכו', כמו"כ לסי' דגמ' דאיכ"כ דרב ביותר מ"י, גי' לא היינו דנים אותו כמפולש, ואפילו אם בעקמימות יהיה יותר מ"י, דכאשר ס"ל דלרב בעינן יותר מ"י לאשוויי מפולש, ס"ד דבעינן פתחים יותר מ"י, ומימלא בהכרח דלר"י פי קושיית הגמ' אי ביותר מ"י קאי רק על הפתחים ולא על העקמימות, דברוחב העקמימות לא איכפ"ל מידי אפי' לרב, ואיכ"כ שפיר קשיא לתו' דאיכ"כ לרב לא יועיל צוה"פ, ואיכ"כ איך ס"ד דגמ' לפרש מחלוקתם ביותר מ"י בפתחים, ומאי קשיא לגמ' רק על שמואל, דהא בלא"ה לא יתכן לפרש כן.

והטעם שהכל תלוי רק בפתחים נראה דאף דהעקמומית יותר מ"י, אבל כיון דהפתח הוא פחות מ"י איכ"כ לא מקרי שהמבוי הוא פרוץ לרה"ר ביותר מ"י, דמה שמבוי א' פרוץ למבוי הב' ביותר מ"י לא מקרי פרוץ לרה"ר להחשיבו כמפולש, דהוי כפרוץ למקום המותר כשכל מבוי בפני"ע מתוקן בלחי, וכל מה שאנו מחשיבים אותו כמפולש הוא רק משום שהוא פתוח יותר מ"י לרה"ר, ואיכ"כ אם ימעט הפתחים לרה"ר שלא יהיו יותר מ"י שוב אין דינו כמפולש, ומימלא להך ס"ד דבעינן יותר מ"י הכוונה דבעינן פתחים יותר מ"י, ואי ליכא פתחים יותר מ"י לא יועיל עקמימות יותר מ"י, ואדרבה דאם יש פתחים יותר מ"י י"ל שבעקמומית אפשר דלא איכפת לי אם הוא פחות מ"י, דכיון דלר"י תורתו כמפולש קאי אפתחים, ולר"י אי"צ תיקון בעקמימות, איכ"כ מקרי מבוי א' [ודלא כרש"י שמצריך תיקון בעקמימות, וס"ל שזה ב' מבואות (וכנ"ל ריש ענף א)], ואיכ"כ ודאי לא מהני אם באמצע המבוי נתמעט מ"י, דסוכ"ס הוה מבוי א' גדול שב' פתחיו פרוצים לרה"ר ביותר מ"י, ומשום הכי לר"י לא איכפ"ל כלל ממקום העקמימות כי אם משיעור רוחב הפתחים בלבד.

והיינו דאליבא דר"י נראה דגם לשמואל מקרי מבוי א', אלא דכיון דהוי מן הצד ואין הפתחים מכוונים זה כנגד זה, ס"ל לשמואל דלא ייקרי כמפולש, ובהא פליגי רב ושמואל, דרב משוי ליה כמפולש ובעי צוה"פ בא' מן הפתחים, ולשמואל אינו כמפולש, ועי"ז אמרו בגמ' דס"ד דגם רב לא דנו כמפולש אלא כשהפתחים יותר מ"י, ומשום דזה פתחים שאין מכוונים זה כנגד זה וכנ"ל, ועי"ז אמרו בגמ' דאי פתחי המבוי ביותר מ"י לרה"ר מודה שמואל שאף שאין הפתחים מכוונים שהמבוי עקום כמין דלית או אפילו כמין ח"ית, מיקרי מפולש מחמת שהוא פרוץ מב' צדדים לרה"ר בשיעור פירצה, וכיון דלכו"ע הוה מבוי אחד איכ"כ רוחב העקמימות לא מעלה ולא מוריד, ולא איכפ"ל ביה דאינו אלא כאמצע המבוי, ולא שייכא להלכות פירצות ושיעוריהם כלל, ומשום הכי פשיטא לתוס' שקושיית הגמ' אי ביותר מ"י קאי על הפתחים, ואיכ"כ שפיר קשיא להו על שיטת ר"י דאיך ס"ד דגמ' לומר דרב מיירי בפתחים יותר מ"י וכנ"ל.

וכן מבואר להדיא בתוס' דף י' ע"ב דלר"י דתלוי בפתחים, ואי אין בפתחים יותר מ"י לא הו' כמפולש לשמואל אפי' אם בעקמימות יש יותר מ"י, עי"ש ד"ה עושה וכו' דכתבו דאי יש מן הפס עד הכותל יותר מ"י גם לשמואל בעי צוה"פ, לפי מה דפרישית דתורתו כמפולש אעקמומית קאי, עכ"ל. ומבואר מדבריהם דלר"י לא איכפת לי כיון דבפתח לא הו'

יותר מ"י, וכיון שכן נראה עוד דרק בפתחים איכפ"ל, אבל בעקמימות לא איכפ"ל אי הוה יותר מ"י או לא, ונפק"מ דאם הפתחים יותר מ"י בעי צוה"פ, ולא יועיל לחי במקום המתקצר להתיר עכ"פ ממנו ולפנים, דמשום דהפתחים יותר מ"י חל דין מבוי מפולש על כל המבוי, ושוב אין נותר בלא צוה"פ, וליכא למימר דגם בעקמומית בעי יותר מ"י, דאיכ"כ אין לזה שום משמעות למקרי תורתו כמפולש כיון דגם בלא שם מפולש צריך למעט, שהרי אין לחי מתיר יותר מ"י, ואי ממעט תו לא מקרי מפולש, איכ"כ מאי אהני לן תורת פילוש, אלא ודאי דאהני לן שגם אם ירצה להניח לחי במקום המתקצר לא יועיל.

דבריו תוס' ורש"י לגבי מניח מעט העקמימות מ"י בצד א'

ג. ועי' תוס' הרא"ש שהקשה על רש"י בשם רבו בהא דקאמר דתורתו כסתום היינו דצריך לחי בעקמומיתו [דלפי"ז מאי דמקשה הגמ' אילימא ביותר מ"י בהא לימא שמואל תורתו כסתום, מתפרש כמוש"כ רש"י דמשום דאין מועיל לחי ביותר מ"י, ולעיל ענף א' ביארנו אמאי מוכרח רש"י לפרש כן משום דלדידיה הא דשמואל ס"ל תורתו כסתום, אף דגם הוא ס"ל דפירצה הו' בד' כמבואר בריטב"א, אלא דס"ל דמפולש הו' רק זה כנגד זה, ואיכ"כ גם ביותר מ"י עדין אי"ז מפולש מהאי טעמא גופא, ומשום הכי מפרש שהקושיא היא על הלחי שבמקום העקמימות דלא יועיל לפי שהוא במקום פירצה יותר מ"י]. והקשה בתוס' הרא"ש דמאי קושיא, אימא דבאמת ביותר מ"י, ואף דלחי לא מהני ביותר מ"י אה"נ שיעמעט מ"י, דהרי גם בכה"ג הו' כסתום, אלא דלא מהני לחי ביותר מ"י ועי"ז מהני שיעמעט.

ומאוד תמהתי ע"ז, דהא קיימינן השתא דגם רב דקאמר תורתו כמפולש הוא רק ביותר מ"י, ואיכ"כ אם ימעט הרי גם לרב אין תורתו כמפולש, ואמאי בעי רב צוה"פ, דמי"ש בין שכלתחילה הוא פחות מ"י לבין כשמיעט את העקמומית. שו"ר דלא קשה כלל, דאפי' ימעט מפחות מ"י בעקמומית א', מי"מ הא המבוי הרי הוא עדיין יותר מ"י כוה* וזה ודאי לא יועיל לגבי מפולש מה שמיעט בצד א', כמבואר בסוגיא בדף ח' ברש"י גבי מבוי שכלה לחצר, דבכלה מין הצד של החצר הו' כמפולש, ובחצר הפתוח בצד שכנגד המבוי אף שאין הפתח כנגד המבוי הוה מפולש אף לשמואל, ואף שבמקום שהמבוי שם לא הו' יותר מ"י, שהרי זה ודאי דהתם לא היה פתח המבוי לחצר יותר מ"י, דאיכ"כ הרי ודאי פשיטא דלא מועיל מה שנראה מבחוץ לגבי פרוץ במלואו למקום האסור, דלחי לא מהני יותר מ"י, ואיכ"כ מאי שקו"ט שם בסוגיא, אלא ודאי מיירי התם שהיה פתח פחות מ"י, ואעפ"כ מבואר דמיקרי מפולש, ואיכ"כ ה"נ אף אי נימא דלרב לא חשיבא מפולש אלא ביותר מ"י, מי"מ ודאי סגי במה שמבוי א' יותר מ"י, ולכן שפיר מקשה תוס' הרא"ש דלפי רבו של רש"י איכ"כ שפיר אפשר דמיירי ביותר מ"י, אלא דלשמואל צריך למעט במקום שפרוץ ביותר מ"י, דלשמואל אי"ז מצד תיקון פילוש כיון דהפתח בצד אחר, שאין הפתחים מורח ומעבר אלא מורח ודרום, וכיון שאין כאן אלא תיקון פירצה סגי במה שמיעט מצד א' במקום הפירצה, ולרב לא יועיל זה, דלרב מצד פילוש אתינן עלה ע"י שמבוי א' יותר מ"י, ועי"ז גם תורתו של המבוי השני הו' כמפולש וצריך צוה"פ, אבל לשמואל כיון דהלחי מונח היכן שהוא פחות מ"י שפיר דמי, ונכון. [ולפי"ז לכאו' איכא הוכחה למשי"כ סוף סקי"ב לדחות ההוכחה שם, עיי"ש היטב].

סימן ט'

תיקון מבוי בעומ"ר (לסי' שס"ה)

ענף א'

ביאור הסוגיא

קושיית הגאון יעקב דלס"ד דעומ"ר לא מהני א"כ אמאי פירצה פחות מד"ט מותרת

א. דף ה' ע"ב אמר רב הונא בריה דר"י לא אמרן אלא במבוי שמנה, אבל במבוי שבעה נותר בעומ"ר על הפרוץ, ק"ו מחצר, ומה חצר שאינה ניתרת בלחי וקורה ניתרת בעומ"ר על הפרוץ, מבוי שניתר בלחי וקורה אינו דין שניתר בעומ"ר מרובה על הפרוץ, מה לחצר שכן פירצתו בעשר תאמר במבוי שפירצתו בארבע, קסבר ר"ה בריה דר"י מבוי נמי פירצתו בעשר וכו'.

והקשה בגאון יעקב דאי אין עומד מרובה מתיר, איכ"כ אין פירצה שמתורת במבוי, דכל שיש פירצה ההיתר הוא משום פיתחא, ודוקא כשיש עומ"ר שייך לומר דזה פתחא, אבל אי אמרת עומ"ר אינו מתיר איכ"כ כל פירצה אוסרת, ומאי קאמר בגמ' תאמר במבוי שפירצתו בד', הא אם אין עומ"ר מתיר אפי' פירצה ג' נאסר, וכתב דליכא למימר דרק בדופן רביעי איכא סברא דאינו מתיר עומ"ר, אבל בג' דפנות ודאי נותר בעומ"ר היכא דאיכא לחי ברוח רביעית, דהא ליתא דרוח רביעית ודאי

קיל מהג' מחיצות, דהא חזינו דסגי בלחי, ובכ"ז אמרינן דעומ"ר אינו מתיר, איכ"כ כ"ש ג' מחיצות שאין מועיל בהם לחי, כ"ש שלא יועיל בהן עומ"ר, דלא יתכן לומר שמבוי הסתום מג' מחיצות ועומ"ר ברביעית אינו נותר, וכשיש לחי ברוח רביעית מותר אפי' בג' מחיצות פרוצות ויש שם רק עומ"ר, עיי"ש. ולכן כתב דפירצה ד' מיירי באיכא ב' גיפופין מב' צדדים דאז ודאי נותר בעומ"ר, ומשום הכי בפחות מד' נותר ובד' אינו נותר, וכל הנידון בגמ' הוא היכא דפרוץ מן הצד דליכא גיפופין מב' צדדים, ועי"ז ס"ד שאין נותר בעומ"ר, ולמדנו מק"ו דניתר בעומ"ר מכח מה דחזינו דמבוי קיל דמהני לחי, ודחינן דלגבי פירצה שיש לה גיפופין מב' צדדים חזינו דחמורה מחצר, ואיכ"כ גם לגבי פירצה מן הצד אי"א ללמוד מבוי מחצר בק"ו, עכת"ד הגאון. והוא דוחק גדול וכמשי"כ הגאון בעצמו.

ד' המהרש"א מהדו"ק ומהדו"ב בד' תוס' אי מהני עומ"ר בג' מחיצות

ב. והנה בתוס' ד"ה ק"ו כתבו: ואמציצה רביעית הוא דעביד קל וחומר דלהני עומ"ר, אבל שיעיל עומ"ר בכל ד' מחיצות ליכא למילף דדיו לבא מן הדין להיות כדון, עכ"ל. ופשטות לשונם משמע דבאמת אין מועיל עומ"ר רק במחיצה רביעית, וכן כתב במהרש"א, והדבר מתמיה לומר שאין עומ"ר מועיל בכל המחיצות [ולדברי הגאון אפי' פירצה פחות מד' אם אין גיפופין מב' צדדים], והוא תמוה. ובמהדו"ב כתב דהתוס' כתבו זה רק דאין ללמוד מק"ו, אבל בודאי דעומ"ר מועיל לכל המחיצות, וצ"ע דאין זה במשמעות התוס', וצ"ע.

ביאור הס"ד דגמ' דעומ"ר לא מהני עפ"י ביאור גדר תקנת חז"ל בגידור רוח ד' ופירצות דצריכים תיקון מדרבנן

ג. והנה הא דהגמ' צריכה לימוד שעומ"ר מתרת במקום לחי, צ"ב דמהיכי תיתי לומר דאין מועיל דמאי גרע מלחי, וכבר כתב בגאון"י ובחזו"א ד"ה דיש סברא לומר דתקנת חכמים דתיקון מבוי הוא דיהי' נותר רק ע"י תורת פתח לפירצתו, והיינו דבאמת מה"ת הא סגי בג' מחיצות, ומחיצה רביעית אף שהוא פרוץ במלואו שפיר דמי ואין אוסר, וכמו שבג' מחיצות עצמן עומ"ר מתירן, ואף דנשאר פרוץ, והיינו דרחמנא אמר גדור רובא, וכל שרובא גדור מקרי כל הרשות גדור גם כנגד הפרוץ, והכי נמי כן הוא דאיכא הל"מ דסגי בג' מחיצות ועי"ז נעשה גדור. גם כנגד מחיצה רביעית, אלא דחכמי הצריכו היכר פתח לפירצה שלא יהי' נראה כפרוץ, וכשיש היכר לחי או קורה נראה כפתח, ולכן איכא סברא דעומ"ר אין מועיל, דכיון דלא הו' לחי איכ"כ הנשאר הו' כפירצה, ואף דעומ"ר גודר הכל הא בין כך הו' גדור מדאורייתא הכל, אלא דחז"ל הצריכו עוד היכר פיתחא דהיינו לחי וקורה, ואיכ"כ גם עומ"ר אפשר דלא יועיל, ועל זה קאמר בגמ' ילפותא דמועיל ק"ו מחצר.

והנה כ"ז דמצריכינן תיקונים היינו היכא דנראה כפרוץ, והצריכו חז"ל תיקונים, אבל היכא דאין נראה פירצה ודאי דאין צריך כלום, ודאי כל שיש עומ"ר בג' דפנות הו' גדור בכלו, ובפחות מד' טפחים מבואר לקמן בגמ' דף ו' ע"א דלא מקרי פירצה ואפי' בקרן זווית מותר, וכמשי"כ הריטב"א שם דפחות מד"ט אין ע"ז שם פירצה האוסרות [ולפי"ז נראה דזהו גם טעמו דרב אחלי לקמן דף י"ב ע"א דאפי' בראש המבוי כל שהו פחות מד"ט אין צריך כלום משום דלא נראה כפרוץ כלל], ולמ"ד דפירצת מבוי בעשר היכא דלא בקעי בה רבים, ה"נ אין צריך תיקון כלל ואין צריך תיקון לפירצה, ואין הטעם דעומ"ר מרובה מתרת את הפירצה, דבאמת גדר תקנת חז"ל שלא לסמוך על עומ"ר לגדור את הפרוץ, אלא הטעם שאין ע"ז שם פירצה כלל, ומה דצריך עומ"ר הוא משום גוף המחיצה, דמחיצה צריך שיהי' עומ"ר, דבלי זה אין ע"ז שם מחיצה.

לפי"ז יישוב קושיית הגאון יעקב

ד. ולפי"ז לא קשה כלל קושיית הגאון"י, דלפי הסברא דאין עומ"ר מתרת איכ"כ מאי קאמר בגמ' פירצתו בד', הא אפי' פחות מד' אסור כיון דאין עומ"ר מתיר, ולא קשה כלל דכל דאין פירצה ד"ט אינו פירצה כלל, וחז"ל לא הצריכו תיקון בזה.

יישוב ד' תוס' בענין עומ"ר בג' רוחות

ה. והנה היכא דהוי פירצה בעי תיקון, דהיינו בד"ט לר"ה, והיכא דבקעי בה רבים לכי"ע בעי תיקון, ועי"ז ה"י קשה לתוס' דמי"מ הפירצה תותר בעומ"ר כמו בראש המבוי, דגם כשיש שם פירצה נותר ע"י עומ"ר כדילפינן מק"ו, וה"נ נימא בפירצה שמן הצד דגם היכא דיש ע"ז שם פירצה יהא נותר בעומ"ר, ועי"ז קאמרי תוס' דעומ"ר אין מתיר פירצה רק היכא דלחי מועיל, וכמו דלחי אין מועיל רק במחיצה רביעית ולא בכל הרוחות, ה"נ היכא דצריך תיקון לעוד רוח באופן דאיכא דין פירצה אין מועיל תיקון דעומ"ר.

ענף ב'

כשיש פירצה ד' דבקעי בה רבים מן הצד אי מהני עומ"ר בפתח המבוי

מחלוקת האחרונים בזה

ו. והנה מבואר עכ"פ בתוס' דאין מועיל עומ"ר לתקן ב' צדדים, ועומ"ר מועיל רק לגבי צד אחד, ואיכ"כ היכא דאיכא פירצה ד' מן הצד היכא דבקעי בה רבים אין מועיל מה שהמבוי יש לו גם בצד הפתח עומ"ר, וכי"כ בחזו"א ס"א א' ס"ק ד'.

אולם בגאון"י דף ח' ד"ה ומבוי כתב בשם הרשב"א בעבוה"ק [זה ע"פ גירסתו בעבוה"ק, אבל בעבוה"ק (עי' בספר עין יעקב) שהודפס מחדש הגירסא עומ"ר מצוה"פ עיי"ש], דעומ"ר מב' צדדים שפיר דמי, וכי"כ בדף ו' סוף ד"ה טעמא דאפי' במפולש עומ"ר מב' צדדים, ואיכ"כ כ"ש בצידו אם פתח המבוי ניתקן בעומ"ר שפיר דמי כיון דהוי עומ"ר מב' צדדים.

לזה, ואיכא נ"מ בזה אם יעשה צוה"פ בפרצה דבקרן זוית מועיל צוה"פ כמש"כ תוס' ד"ה דפתחא, ולטעם דבצדו משום דשבקי לא יועיל אם יעשה צוה"פ בצדו, דמ"מ עדיין שבקי פתחא רבה ועיילי בפתחא זוטא, וא"כ איך כלל ר"ה לתרווייהו כחדא דבין בראשו בין בצדו בד'.

ועוד צ"ע, דאם מטעם שבקי אי"כ אף בפחות מד' כדאשכחן בדף ה' ע"א בדברי רב אמי ורב אסי דס"ל דבלא נשתתיר כותל ד' סמוך לראשו אסור בפירצה ג"ט, מטעם דשבקי לפתחא רבא וכמש"כ רש"י דף ה' ע"א, וכדאיתא בגמ' י' ע"ב דמתרץ כן הא דרב אמי ורב אסי דמשום דממעט בהילוכא אסור בג"ט, והיינו משום דע"י דמעט בהילוכא לצאת דרך הפירצה, ע"כ שבקי רבים וכו', עיי"ש בסוגיא, ובגמ' דף ו' מקשה אח"כ אמאי בגוונא דר"א ור"א כשנשתתיר פס ד' אינו אוסר אם אינו פירצה יותר מעשר, ומתרץ משום דאית ליה גידודי, ומי"מ בלא נשתתיר פס ד' אסור מטעם דשבקי וכו', וא"כ היכא דליכא גידודי דשייך סברת שבקי רבים לפתחא רבה ועיילי בפתחא זוטא, לכאוי היינו צריכים לאסור אפי' בפירצה ג"ט, דומיא דאוסרים ר"א ור"א בלא נשתתיר פס ד', דהרי לכאוי משמע דלא נשתתיר פס ד' סמוך לראשו (באיכא גידודי) ונשתתיר פס ד' וליכא גידודי תרווייהו חד טעמא, וא"כ לכאוי נצטרך לאסור בתרווייהו בפירצה ג"ט, ומ"ט קאמר ר"ה דפירצה בצדו (בלכא גידודי ונשתתיר פס ד') בד"ט.

ומיהו התם גבי פירצה סמוך לראשו דאירי בה ר' אמי ור' אסי בלא"ה צ"ע, הא דאיכא חילוק בין נשתתיר פס ד' ללא נשתתיר פס ד', דהרי טעמא דבנשתתיר פס ד' אין פירצתו בדי"ט הוא משום דאית ליה גידוד ואינו נוח לעבור, וא"כ אמאי בלא נשתתיר אסור, ובע"כ צ"ל כמש"כ הריטב"א בדף ה' ע"א דהוא משום דאיכא תרתי לריעותא, דכיון דלא נשתתיר פס ד' לא מקרי קורה ע"ג כותלי מבוי, ולכן חוששין לבקיעת רבים, וא"כ כמו דגידודי שגורם שלא נוח לעבור לא איכפת ליה, ה"נ אף דאינו ד"ט ואינו נוח לעבור ה"נ אסור, משא"כ בנשתתיר פס ד' דלא שייך סברת ריטב"א, דהא שפיר מיקרי קורה ע"ג כותלי מבוי כיון שיש שם פס ד' בזה אין הפירצה אוסרת אלא אי"כ נוח לעבור דרכו, ומשום הכי אין אוסרת אלא אי"כ ליכא גידודי המעכבים וגורמים שלא יתנועעו, ומשו"ה ג"כ אין אוסרת אלא בד"ט, דבפחות מד"ט אין נוח לעבור דרך הפירצה, והוא דומה לאיכא גידודין שאין אוסרת בנשתתיר פס ד' וכמוש"כ.

אולם קשה דהמ"מ מדמה זה לדין מבוי עקום דתורתו כמפולש, וה"נ בפירצה מן הצד, וס"ל דנגדר ע"י צוה"פ במקום הפירצה, וחזונו דס"ל דהאיסור הוא משום דהפרצה ד' נחשב כפרצה ואוסר את המבוי, דאם נימא דהוא משום דשבקי לפתחא רבה מאי שייך למחשבינהו כמפולש ולהצריך צוה"פ בעקמומיותו לרש"י, הא מי"מ כיון דיש חשש שבקי אי"כ בטל התיקון קורה מפתח המבוי, וגם לדברי ר"י דעושין צוה"פ בפתח המבוי מצד א' ולפתח השני קורה, מי"מ א' איכא חשש שבקי יתבטל הקורה מפתח המבוי השני, אלא בע"כ דהוא משום פרצה, ולהכי בעי לסתימת הפרצה צוה"פ, ולא משום שנתבטל שם פתח ותיקון קורה מהפתח הגדול.

וכן לעיל דף ה' ע"ב דקאמר מה לחצר שפרצתו ב"י תאמר במבוי שפרצתו בד', ואם כל האיסור פירצה ד' אינו משום הפירצה עצמה, ומשום שהיא עצמה אי"כ סתימה, וכל האיסור רק משום דשבקי לפתחא רבה ובטל קורה מפתח הגדול, אי"כ לא שייך לעשות פירכה מזה, דהא דבחצר אינו אוסר בד' הוא משום דלא שייך שם החיסרון שע"י דשבקי רבים, דהרי פס ד' דמתיר בחצר אינו משום תיקוני פתח אלא משום מחיצה וכמש"כ תוס' שם ד"ה אינו דין, וא"כ לא איכפ"ל דשבקי להך פתחא דיש בה פס ד', דעדיין יכול להתיר דסוכי"ס רוח זו נגדרת ע"י פס ד', וא"צ שיעברו דרך שם, דכל החיסרון במה ששבקי רבים להך פתחא הוא רק כלפי תיקוני לחי וקורה שייסודם היכר פתחא, וכאשר שבקי רבים להך פתחא בטל מינה שם פתח ולא שייך בה היכר פתחא. וכיון דבחצר לא שייך סברא זו כלל לא שייך לעשות מזה פירכא, שהרי בדיני פירצות שווים מבוי לחצר, וכל החילוק הוא רק באופן תיקון רוח רביעית או בפס ד' או בל"י, ומזה נסתעף גם חילוק דפרצת ד' וכו"ל, וא"כ כשבאנו לעשות ק"ו לגבי עומ"ד שהוא בהלכות גידור הפירצות, לא שייך למיפרך ממה שמבוי פרצתו בד' דאין כאן שום חומר בגידור פירצות מבוי [ואדרבה זה רק תנאי בקולא של מבוי שניתר בל"י], ומוכח מזה שגדר דין פירצת ד' הוא הלכה בעיקר דיני סתימת הפירצה.

אין כוונת תוס' דטעם פירצת ד' משום דשבקי לפתחא רבה, אלא זהו הלכה בפירצה חשובה הראויה להילוך או שמהלכים בה ממש

והנראה בזה דהתוס' אינם מפרשים דמשום דשבקי בטל הקורה מעל הפתח דנתבטל שם הפתח, אלא דס"ל דכל דהוי הפרצה מקום הילוך מקרי פרצה, והיינו דאין החסרון משום דשבקי לפתח המבוי אלא בעצם מה שהולכים דרך הפירצה דע"י חשיבא לפירצה, וכן מדויק בדברי תוס' וז"ל: ומצדו דהוי בד' היינו משום דקאי ממעט בהילוכא, אבל כשהפירצה בראשו לא ממעט בהילוכא, ולא שבקי פתחא רבא ועיילי בפתחא זוטא. ולא כתבו דמצדו הוי בד' משום דשבקי, אלא משום דכיון דהך פירצה קא ממעט בהילוכא והולכים משם אינו יכול למחשב שם כסתום אלא פירצה, ובראשו אין חשש שילכו משם, דמהיכי תיתי שילכו דרך שם דלא שבקי פתחא רבא, ונמצא שלא הביאו להא דלא שבקי לפתחא רבה בראשו רק כלפי להוכיח שאין הולכין כלל מהפתח הקטן שבראשו, אך לא קאמרי שבצדו הטעם משום דהתם שבקי לפתחא רבה, שהרי לא הזכירו כלל הך סברא כלפי בצדו, וא"כ י"ל שיעקר

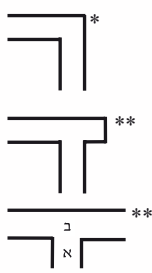
מפולש מב' צדדים מב' פסין מכל צד, אולם בח"י הר"ן שם כתב להדיא דרק עומד מרובה מג' צדדים מועיל בחצר, אולם שם בר"ן מפורש נמי דפילוש אין אוסר בחצר, וכן משמע ברשב"א בעבוה"ק לפי הבנת הגאון"י דחלוק מבוי מחצר, דבחצר עומ"ד ופס ד' מותר, ובמבוי דוקא ב' עומ"ד במפולש, והיינו דבחצר אינו אוסר פילוש ובמבוי נאסר.

אולם ברי"א מובא בש"ג מבואר דגם בחצר נאסר פילוש, עיי"ש בסוגיא דמבוי שכלה לחצר דכתב בזה כנגד זה או בכלה לצד חצר דגם חצר אסור, ובע"כ דבחצר אסור משום פילוש.

ונמצא שיש לנו ג' שיטות ראשונים בד"ז, דלריטב"א ליכא איסור מצד פילוש, וגם א"צ עומ"ד מג' צדדים, ולרשב"א ור"ן בעינן עומ"ד מג' צדדים אך פילוש אינו אוסר, ולרי"א איכא אפי' דין מפולש, והיינו אפי' אם יתא עומ"ד מג' צדדים [ובענין עומ"ד מד' צדדים כשזה מפולש, ע"י לעיל סי' ט, ואכמ"ל].

עפ"י ביאור דברי ריא"ז בענין מבוי הפתוח לחצר

ג. ועיי"ש בש"ג בסמוך לזה דהא דמבוי העשוי כנדל מיירי דוקא דהמבוי הגדול ה"י מפולש, דאם לא ה"י מפולש הוי מותר כמבוי שכלה לאמצע חצר, והיינו דלדידיה דגם בחצר נאסר פילוש, ואמאי נימא דבכלה לאמצע חצר מותר, דבשלמא אי נימא דחצר מותר בכל האופנים דבחצר אין נאסר פילוש כדעת כל הראשונים, שפיר בכלה לאמצע חצר מותר, דכיון דהחצר מותר ממילא המבוי פרוץ למקום המותר, והא דאסרינן מיירי בזה כנגד זה או בכלה מן הצד, משום דע"י המבוי נראה כמפולש וכמש"כ הריטב"א והריטב"א, ומשא"כ באמצע וזה שלא כנגד זה אינו נראה כמפולש, אבל לרי"א דבחצר נמי נאסר פילוש, אי"כ המבוי אינו כלה למקום המותר דכל אחד אוסר השני, וכמו במבוי עקום דאמרינן דכל מבוי נאסר מהשני והוי פילוש א', ולכן הוכיח דכל שכלה לאמצע לא מקרי מבוי א', וכמו דהחצר מותר כיון דכלה לאמצע ה"נ המבוי מותר, ודו"ק.

[ולדברי ריא"ז בב' מבואות פרוצים זה לזה ג"כ אינו כמבוי עקום, אף שיש לכל א' פתח לרה"ר, אלא א"כ כלה מן הצד כזה* ולא בכלה לאמצע מצד עצמו כזה** והיינו דמפרש במבוי העשוי כנדל שמבוי הגדול היה מפולש מצד עצמו כזה*** דא"כ אלא שהמבוי הגדול סתום מצד א' כזה**** אי"כ אינו כמבוי עקום כלפי מבוי הגדול, וכמפורש שם ברי"א דנדיה דמצד עצמן הם כמפולשין, דכל מבוי קטן מהמבואות הקטנים מפולש מב' צדדים לרה"ר, אך אינו כמפולש מצד המבוי הגדול אף שהוא פתוח מצד א' לרה"ר, וא"צ תיקון במקום העקמימות שאינו כמין ר אלא כמיד דהני"ל, דלא נקרא לשיטתו מבוי עקום]34.

שיטת תוס' בענין זה וסתירה בריטב"א

ד. והנה כעת ראיתי בדף צ"ד בתוס' ד"ה מ"ש דבחצר אוסר מפולש מב' צדדים, ומשמע שם דמיירי כשפרוץ מרובה משני צדדים, וכ"מ שם בדברי הריטב"א, וא"כ דברי הריטב"א סתרי אהדדי [מיהו אפשר דהתם כשפרוץ לרה"ר ואיכא בקיעה]. אח"כ ראיתי בבית אפרים סי' כ"ו דמביא ממרה"ר"ט דבחצר מותר פרוץ מרובה מב' צדדים, והמשכנ"י משיג ע"ז בסי' קכ"ג דמבואר מדוברי התוס' והריטב"א בדף צ"ד דאסור.

סימן י"א

בענין פירצת מבוי (לסי' שס"ה)

תמיהות במשמעות דברי תוס' לכאוי גדר דנא דפירצה ד' דבקעי בה רבים משום דשבקי לפתחא

א. דף ו' ע"א אמר רב חנון בר רבא אמר רב מבוי שנפרץ מצדו בעשר מראשו בד', מ"ש מצידו בעשר דאמר פתחא הוא, מראשו נמי נימא פתחא הוא, אר"פ ברד"י כגון שנפרץ בקרן זוית דפיתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי, ורב הונא אמר אחד זה ואחד זה בארבעה, וכתבו בתוס' דגם רב הונא דקאמר אחד זה ואחד זה בד' בראשו, הוא דוקא אם נפרץ בקרן זוית, דלא פליג אדרב יהודה דאמר לקמן דף י' ע"ב מבוי שהוא רחב ט"ו אמות מרחיק ד' אמות ועושה פס ג' אמות, והשתא הוי פירצה ב' אמות, ומצידו דהוי בד' היינו משום דקא ממעט בהילוכא, אבל כשהפירצה בראשו לא ממעט בהילוכא דלא שבקי פתחא רבא ועיילי בפתחא זוטא.

ובפשטות הביאור בדברי תוס' דבצדו בד' אליבא דר"ה [אף כשא"ז בקרן זוית] משום דשבקי פתחא רבא, וא"כ פתח המבוי הוא בלא קורה, דפתחו של המבוי שהקורה מונח מתבטל משם פתח ע"י הילוך הרבים בפירצה שבצד, וכמש"כ רש"י בדף י' ע"ב ד"ה דילמא, וז"ל: ובטיל תורת פתח מינה ובטיל לחי המתוקן בו, עיי"ש. ולפ"י צ"ע, דא"כ הא דבראשו בד' דכתבו תוס' דמיירי בקרן זוית, והא דבצדו בד' הוא משני טעמים, דבקרן זוית החסרון הוא דזה עצמו הוי פרצה ואוסר, דפתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי, ואילו בהא דמצדו אינו משום דהוי פירצה בד', אלא משום דמתבטל תיקון קורה מן הפתח שבו הקורה, ואינו דומה זה

לכאוי זה מחלוקת הרשב"א והריטב"א ותלוי בגדר דין פירצה מן הצד

ז. והנה לדברי הבי"מ סי' שס"ה דס"ל אליבא דריטב"א דצוה"פ שבראשו אין מועיל לגבי פירצה ד' מן הצד, כיון דהוי פירצה, וגרע ממפולש דמועיל צוה"פ בראש א' ולחי בראש השני, וא"כ ה"ה עומ"ד מב' צדי הפירצה לא מהני, והטעם דלפירצה אין מועיל שום תיקון חוץ מצוה"פ, וא"כ פשיטא דלא מהני עומ"ד בראש המבוי להתיר פירצה מן הצד, אלא דכתבו בסוגיא דמבוי עקום לעיל סימן ח' דבדברי הרשב"א מבואר דהיכא דעשה צוה"פ בראש המבוי דאין נאסר בפירצה ד' מן הצד, וא"כ אפשר דגם עומ"ד מועיל אם איכא עומ"ד בראש המבוי, ומשום דס"ל דכל פירצה מן הצד דנאסר היינו מטעם פילוש, למר אפי' בלא בקעי, ולמר רק בבקעי, וא"כ לפי מה דמבואר ברשב"א דבמפולש גמור מועיל עומ"ד מב' צדדים, א"כ ה"ה וכ"ש בפירצה מן הצד.

בדעת תוס' תלוי במחלוקת האחרונים בדעתם (הנ"ל ענף א')

ח. אולם בדברי התוס' דמבואר דאין עומ"ד מועיל להתיר ב' צדדים, ומשמע גם במפולש, וא"כ אפי' יסברו דבפירצה מן הצד האיסור משום מפולש כהרשב"א, מי"מ הא גם במפולש משמע מהתוס' דאין מועיל עומ"ד מב' צדדים. מיהו לפי המהדו"ב באמת מועיל עומ"ד מב' צדדים, וכ"כ האבהעו"ז בח"י לפרש דברי התוס', עיי"ש. [ולפמ"ש לעיל ענף א' הדין עם המהרש"א לגבי היכא דחל ע"ז שם פירצה לכל חד כדאית ליה שאין ניתר בעומ"ד, ולכאוי גם לא בעומ"ד שבראשו].

צ"ע בסברת הרשב"א דמיקל מ"ש ממפולש שעומ"ד מצד א'

ט. והנה במפולש הא ודאי אין מועיל עומ"ד מצד א' ולחי מצד הב', ובע"כ דעומ"ד לא הוי תיקון גמור ומחיצה גמורה כמו צוה"פ, וא"כ גם עומ"ד מב' צדדים אין מועיל דמה הוציאו מתורת מפולש, ואם אמרינן דפירצה אפי' נשאר עומ"ד עושה אותה מפולש וכדפי' הרשב"א גדר דינא דפירצה מן הצד, אי"כ לכאוי ודאי לא יועיל [ונשאני לריטב"א שגדר פירצה מן הצד אינו מתורת פילוש וכנ"ל סימן ח'], וצ"ע.

להרשב"א אם כל הד' צדדים יש בהן עומ"ד אף דמפולש א"צ שום תיקון

י. ואפשר דס"ל לרשב"א דכשיש עומ"ד מכל הצדדים אין צריך תיקון כלל, דעומ"ד הוי מחיצה מעלייתא, אלא דאם צד א' פרוץ דצריך תיקון בזה אם יש עוד פירצה דנעשה מפולש בזה אין מועיל לחי, דמבוי מפולש אינו ניתר בלחי וצריך צוה"פ, אבל כשעומ"ד מכל הצדדים אי"צ כלל תיקונים.

והיינו דלהרשב"א דין מפולש אין דין דצריך לתקן את הפילוש, אלא הוא דין במבוי, דמבוי מפולש אין ניתר אלא בצוה"פ כדי שלא יהי' מפולש, ואין לו"ק מתירין פילוש, משא"כ כשב' הצדדים עומ"ד אין המבוי טעון תיקון דעומ"ד ניתר מדין מחיצה, ואף דכשא"כ עומ"ד עדיין דין מפולש עלה, מי"מ גם במפולש הדין כן, ורק היכא דצריך תיקון צריך צוה"פ. אבל עומ"ד לאו תיקון הוא, אלא דהוי מחיצה וא"צ תיקון, ואין חילוק בין מפולש לאין מפולש33.

וכן משמע מלשון הרשב"א דף ו' ע"א ד"ה מבוי: וארבעה ועשר דאמרינן הכא דצריך תיקון ואין קורת המבוי מתירתו, לא סגי באותו פירצה בל"י וכו', עכ"ל. ואינו מובן דמהיכא תיתי דנימא דפירצות המבוי יהיו ניתרים על ידי הקורה שבראש המבוי, אלא בהכרח כוונתו כפי מה שנתבאר בשיטתו, דכיון דס"ל להרשב"א דפירצות הצריכים תיקון הוא מדין מפולש, ובמפולש חז"ל לא התירו בל"י, ומשום הכי קאמר דאין לחי וקורה מתרת הפילוש אף דאיכא שם עומ"ד, דכיון דהוא מפולש אין המבוי ניתר בל"י וצריך צוה"פ, אבל היכא דאיכא עומ"ד בראש המבוי דאין צריך היתר למבוי לא איכפת לי דהוי מפולש, ולכן ס"ל דהיכא דאיכא עומ"ד מב' צדדים שפיר דמי [ועי' רשב"א דף י' ע"ב].

ועי' ר"ן בדף י"א ד"ה וכן דכתב להדיא דבמבוי אין מועיל עומ"ד מב' צדדים, עיי"ש.

סימן י"ב

חצר מפולש (לסי' שס"ה)

מחלוקת האחרונים בענין זה

א. בענין אם בחצר נאסר מפולש, מבואר במ"א וט"ז סי' שס"ה דאין בחצר דין פילוש, ובאהעו"ז פליג וס"ל דגם בחצר נאסר מפולש, והבי"מ מסכים למ"א וט"ז דבחצר אין אוסר מפולש, ועי' מי"מ סי' שס"ד סק"ד דכתב דבחצר מותר אפי' פרוץ מרובה מב' צדדים, והם פס ד' או ב' פסים משוה מכל צד, וכן כתב הגר"ז סי' שס"ד ס"ב, וכן הבין האהעו"ז בדעת ה"ט"ז ומ"א עיי"ש, אולם בב"מ שם בסי' שס"ה כתב דרק פרוץ מרובה מצד א' מותר בחצר ע"י פס ד', אף דהוי מפולש שיש כנגדו פירצה ד' דיש לו דין מפולש שרי, דבחצר לא אסרי מפולש, אבל בפרוץ מרובה מב' צדדים גם בחצר אסור, דגם בחצר צריך ג' מחיצות שלימות כמו במבוי, וכן דעת האו"ש פ"ז שבת ה"ט"ז י"ז.

כבר נחלקו בזה הראשונים

ב. והנה דבר זה אם בחצר נאסר בפרוץ מרובה מב' צדדים הוא כבר פלוגתא בראשונים, דהריטב"א בדף י"א ע"א כתב להדיא דחצר מותר

33. א.ה. אך להניל ענף א' בד' תוס' הרי זה גופא מבוי בגמ' דכל פירצה ד' שם פירצה עלה, ובעינן תיקון ע"י שם פתח ועומ"ד מתירו משום דחל ע"י שם פתח, וא"כ שפיר מיקרי דצריך תיקון, וא"כ כמפולש לא יועיל, דכל שצריך תיקון במבוי מפולש בעינן צוה"פ וליכא, והם הם הדברים הנ"ל אות ח' דלתוס' לא יועיל עומ"ד בראש

המבוי להתיר הפירצה מן הצד וכנ"ל, ודו"ק.

34. א.ה. כל קטע זה אינו מכת"י מוריני שליט"א, אך הושלם עפ"י ד' הרי"א שם להבנת הענין בשלימות. ועי' היטב בש"ג שם.

הטעם כיון דרבים הולכים דרך שם הוי פירצה, והיינו דומיא דמבוי עקום דמקרי מפולש משום דאיכא בקיעה ממבוי זה למבוי זה דרך הפירצה בעקמומית, וכ"ו מדברי הגמ' דקאמר ורב חנן בר רבא שאני התם [במבוי עקום] דבקעי בה רבים, מכלל דרב הונא סבר אע"ג דלא בקעי בה רבים, ומשמע דמעיקרא קס"ד דריה אסר רק היכא דבקעי בה רבים, והיינו משום דהבקיעה משי ליה כפירצה, ולמסקנא דריה אסר אף דלא בקעי רבים כל שראוי לבקיעה הוי כפירצה, ולאפוקי באיכא גדודי שאין נוח לעבור וכמב"ו כ"ו בגמ', עיי"ש. ועי' מ"ב ס"י שס"ה סק"י ושעה"צ סק"ח שמבואר שם הטעם דפירצת מבוי שהוא כמבוי מפולש, ומש"כ שם בשם התו"ש דהוא משום דשבקי תמוזה, דבתוס' מבואר להדיא דלאו משום שבקי, עיי"ש. ובהא דר"א ור"א בלא נשתייר פס ד' דאסור אף דאיכא גידודי הוא באמת מטעם אחר, דעיי"ז חשיב דלא נשתייר קורה ע"ג מבוי ושבקי פתחא רבא ומתבטל קורה על הפתח כדפירש"י והריטב"א בדף ה'.

והכי מוכח מהריטב"א דדין פירצה ד' לריה בלא בקעי, ולר"ח ב"ר בבקעי הוא משום שם פירצה שיש ע"ז ולהכי אסור, עי' ריטב"א דף ו' ע"א ד"ה מבוי, עיי"ש בכל דבריו שם, ויעו"ש עוד בסופו שכתב: וכל שהוא נידון כפירצה בין ביותר מעשר בין בדי"ט לא סגי ליה בלחי וקורה, אלא בעי צוה"פ שאין לחי וקורה מתירין הפירצה, ומבואר מדבריו דע"י צוה"פ במקום הפירצה מיהא סגי, והיינו דצוה"פ מתקנת הפירצה, ואם היה החיסרון משום דשבקי לפתחא רבה דבטל קורה מעל פתח מבוי לא הוה סגי בצוה"פ בפירצה, דמ"מ הפתח ישרא פירצה דיתבטל קורה משם, וליכא תיקון למבוי, אלא בעי"כ דאי"ז טעם האיסור אלא כמוש"ב.

אי מהני צוה"פ לפירצה פחות מד' הסמוכה לראש המבוי ולא נשתייר ד' כשעושה הצוה"פ במקום הפירצה

ג. אמנם בפירצה סמוך לראשו דאיירי בה ר"א ור"א, לכאורה לא יועיל צוה"פ בפירצה, דמ"מ עדיין שבקי לפתחא רבה, ומיהו אפשר דאם יש צוה"פ הוי מחיצה, וא"כ דמי לנשתייר פס ד' דנצרך את הפס פחות מד' עם צוה"פ, ואיכא פס ד', ודו"ק. שו"ר בחזו"א סוף ס"י ס"ה שכתב כן, וכ"כ בבה"ל ס"י שס"ה.

אולם עדיין צ"ע בזה, דהא ברש"י דף ה' ע"א מבואר דהא דנשתייר פס ד' אין חוששין משום שבקי ובטל פתח המבוי, היינו דבעי"כ פתח המבוי נשאר לד' אלו והוי פתח לשיעור מבוי, וא"כ כ"ז אם איכא מחיצה ממש, אבל צוה"פ דמ"מ אפשר לעבור שם, ועדיין שבקי לפתחא רבה, לכאו' קשה לומר שפתחא רבה הוא פתח למקום זה, שמקום זה עצמו הוא מקום שיוצאין ממנו בצדו.

הן אמת דלפי מה שביאר בחי' הריטב"א בדף ה' וביותר בדף י' ע"ב לשיטת רש"י, דהא דפירצה בנשתייר פס פחות מד' אסור אתי מכת ב' טעמים ביחד, א' דאין קורה ע"ג מבוי, והיינו דאין הקורה מונח על כותלי מבוי, ומ"מ אי לאו דשבקי והי' נקרא פתח המבוי לא הי' נאסר, אבל מ"מ עיקר הטעם משום דאין הקורה ע"ג מבוי, א"כ היכא דאיכא צוה"פ בפירצה ואיכא קורה ע"ג מבוי, א"כ לא איכפת לי דשבקי, דכיון דצוה"פ הוי מחיצה ע"כ הוי כמו פס ד', ונחשב שהקורה מונח על כותלי מבוי. אולם בדברי רש"י מבואר דלא אתי משום קורה על כותלי מבוי, אלא דכל דהוי פתח לדי"ט לא נתבטל שם פתח, וכשיש פירצה תוך ד"ט אי"כ שחש שבקי והפתח לא יהי' לדי"ט, וא"כ לפי"ז מאי יועיל צוה"פ על הפירצה, והרי עדיין שבקי תוך ד"ט לפתח המבוי את פתח המבוי, ויוצאין דרך הפתח שבצד, ובכה"ג אין קורה מתיר את הפתח הגדול.

בטעמא דרש"י דבעינן שם פתח על הפירצה שלא נשתייר פס ד' ממנה עד פתח המבוי [ונפק"מ אם יועיל צוה"פ במקום הפירצה]

ד. אלא בדברי רש"י צ"ע כמו שהקשה בחזו"א ס"י ס"ה סקנ"ה, דאי"כ אפי' פירצה פחות מג' יהי' אסור כל שלא נשתייר פס ד' דאיכא חשש דשבקי לפתחא רבה, וליכא למימר משום דפחות מג' אי"א לעבור ואין חשש שבקי, דאי"כ אמאי כתב רש"י דבפחות מג' הוי לבדו, דמשמע משום דהוי לבדו לא הוי פירצה, ואי משום שבקי מאי מועיל דלא הוי פירצה, הא איכא חשש שבקי, והו"ל לרש"י למימר דבפחות מג' אין עוברים שם.

ועי' חזו"א ס"י ס"ה סקע"ד דמשום זה כתב דרק ע"י פירצה מתבטל שם פתח מהמבוי היכא דשבקי, אבל בלא פירצה קיימא שם פתח על המבוי, ולפי"ז גם בצוה"פ כיון דאין פרוץ אין מתבטל שם פתח מהמבוי, עיי"ש, ובאמת כן מבואר להדיא ברש"י ד"ה מתיר וכו' שהרי כלבוד דמי ואין כאן פירצה, ומבואר ברש"י דכשאין פירצה אין אסור, וביאור הדבר דאף דכתב רש"י דהטעם משום דשבקי, אין כוונתו דמחמת דשבקי לפתחא רבה לבד מאבד שם פתח, דזה אינו, דשם פתח של המבוי הוא אפי' אין הולכין שם, אלא כל הדין הוא דע"י דבני המבוי יש להם פתח במקום הפירצה, ממילא הפתח הגדול לא מקרי פתח, דאף אם בעלמא א"צ לילך דרך הפתח, אבל אם אין להם פתח דרך פתח אחר הוא מקבל את השם פתח, אבל אם אין להם פתח במקום זה בעי"כ הפתח הגדול נשאר בשם פתח, וכן מבואר ברש"י ד"ה מתיר פירצה דכתב דכשיש פס ד' אף אי שבקי אפ"ה לא בטלה תורת פתח וקורה מן הראשון, משום דהוי פתח לד' הסמוכין לו. ומשמע מדברי רש"י דאף אם אין הולכין רק דרך הפירצה, מ"מ נשאר הגדול בשם פתח דבמשך ד' אין פתח אחר, ובעי"כ זהו פתחו. ומי לא מסקינן דבמשך הדי' ליכא כלל דיוורין, דבגמ' לא התנו שיהי' פס ד' ודיוורין, אלא ודאי דכל שבמשך ד' אין פתח אחר, בעי"כ נשאר שם פתח על הפתח, ואף אי לא אזלי התם, ולפי"ז פירצה פחות מג' דהוי לבדו אף אי אזלי רבים התם לא נעשה פתח עיי"ש, שהרי הוא

כסתום מתורת לבדו, וא"כ אין פתח למקום זה, ושפיר נשאר שם פתח על פתח המבוי.

ואף דגם ביותר מג' אין על הפירצה שם פתח, דפתח לא הוי פחות מד', היינו רק לענין דיני פתח כגון לערב שנים, אבל לגבי מציאות של פתח אי עוברין שם זהו הפתח, משא"כ פחות מג' דהוי לבדו והוי סתום ממש אין ע"ז שם פתח כלל, והוי כעוברין על הכתלים, דבדואי לא מקרי דיש כאן פתח ושתתח המבוי יתבטל עיי"ז, ואפי' ע"י סולם דמקרי שם פתח לענין עירובי חצירות [עי' ס"י שע"ב], מ"מ למבוי עצמו אין פתח למטה במקום המחיצות חוץ מפתח המבוי, ועי"כ נשאר קיים שם פתח על המבוי.

ולפי"ז כשעשה צוה"פ בפירצה שלא נשתייר פס ד' סמוך לראשו לא יועיל, דמ"מ הוי עלה שם פתח, ואי שבקי רבים ואזלי התם מתבטל שם פתח המבוי מהפתח הגדול, וצריך ליאסר דאין ניתר בלו"ק.

בד' החזו"א דשבקי לפתחא רבה אין הכוונה שרוב הילוכם מפתח הקטן [והנלמד מזה לענין צוה"פ בפתחא זוטא בלא נשתייר פס ד']

ה. ועי' חזו"א ס"י ס"ה סקנ"ו דכתב דהא דשבקי פתחא ועי"ל בפירצה, אין רוצה לומר דרוב תשמישיהו דרך הפירצה וזה האוסר, דאי"כ גם באיכא פס ד' נאסור, דמ"מ רוב תשמישיהו בפירצה, ומאי מועיל דד' אלו משתמשים בפתחא רבה, דמ"מ הך פירצה הוי פתח המבוי, והוי מבוי שרחבו יתר על ארכו כיון דעיקר פתח המבוי מן הצד, אלא בהכרח הפי' דשבקי הוא דכל היכא דאיכא עוד פתח למבוי קליש פתחא קמא, ואינו ניתר בלחי וקורה, עיי"ש. ונראה כוונתו דלכן אם נשאר פס ד', כיון דהתם הוי פתח אלימתא ממילא ראוי להיות ניתר בלו"ק.

ולפי"ז דהא דלא הוי פירצה פחות מג' כיון דהוי לבדו לא מקרי דאיכא עוד פתח למבוי, ושפיר נשאר שם פתח על פתח המבוי, אבל כל שיש עוד פתח למבוי בתוך ד"ט הסמוך לראשו, אף שאי"ז עיקר הפתח כבר בטל תיקון קורה מפתח המבוי, דמקליש חשיבות פתח המבוי. אי"כ כי"ש דיהא הדין דבהי' פרוץ יותר מג' ועשה צוה"פ, שאדברא צוה"פ עושה שם פתח יותר לפירצה, וא"כ בודאי דמקליש פתח המבוי ואינו ניתר בלו"ק.

אי מהני צוה"פ בראש המבוי בפירצה פחות מד' שלא נשתייר סמוך לראשו פס ד'

ו. והנה בהא דר"א ור"א בפירצה בצדו סמוך לראשו דלא נשתייר פס ד' דאסור משום דלמא שבקי, יש לעי' מה הדין אם עשה צוה"פ בראש המבוי, מי אמרינן לרש"י כיון דבטל שם פתח המבוי אי"כ גם צוה"פ בטל, או דלמא צוה"פ לא בטל, וכן נראה דכיון דצוה"פ הוי מחיצה גמורה לא איכפת לי דבטל שם פתח, ועוד דבעשה צוה"פ לפתחא רבה לא נתבטל שם פתח ממנה, דרק בלו"ק הצריכו שיהי' לזה מקודם שם פתח, וע"י הלו"ק יהא ניכר שהוא פתח המבוי, וממילא בעינן תחילה שם פתח כדי שנוכל ליתן עליה לוי"ק, אבל בצוה"פ שהצוה"פ בעצמו קעביד שם פתח לא איכפ"ל מה דלא אזלי רבים דרכה, ואפי' מה דשבקי לה, וכ"ז לרש"י.

ולהריטב"א דכתב דטעם דרב אמי ורב אסי משום דלא הוי קורה ע"ג מבוי, נמי יש לדון לפי מה שהוכיח הבכור שור ועוד אחרונים (עי' ס"י שס"ג ס"ו במ"ב ושעה"צ וביה"ל שם) דגם בצוה"פ אם הרחיק הצוה"פ מהכותל ג"ט דפסול, והיינו דגם בצוה"פ צריך שיהי' ע"ג מבוי, וא"כ בלא נשתייר פס ד' סמוך לפתח המבוי לכאו' לא מקרי דהצוה"פ הוא קרוב לכותל מבוי, דהרי לכאו' אין שם כותל המבוי על פס פחות מד', וכותל המבוי נגמר לפני הפירצה ג"ט, ומיהו התם אפשר דהטעם דכל הפירצה שברוח ד' צריך שיהי' מתוקן ויעשה לפתח ע"י הצוה"פ, וכל שנשאר פירצה לא ניתר, וא"כ הכא שפיר דמי דנתקן כל הפירצה שברוח ד'. ושפיר נדון את כל הכותל עם הפס פחות מד' שסמוך לראשו ככותל א' גדול ע"י עומ"ר, ושפיר ייחשב צוה"פ הסמוך לכותל, דסוכ"ס כל רוח ד' גזור ע"י צוה"פ.

והנה בבה"ל רס"י שס"ה הביא ב"מ בשם הריטב"א דאין מועיל גם צוה"פ, והוא דבר תמיהה, דהנה הביא הריטב"א בדף י' דכתב בשם הראב"ד דקושית הגמ' שם ומ"ש מדרב אמי ורב אסי, קאי על ס"פא דר"א ור"א דנשתייר פס ד' מותר, ואמאי מותר, ובהכרח משום דחשבינן הפירצה כפתח, אלמא שבקי פתחא רבא ועי"ל בפתחא זוטא להקל, דאי ליתיהו כפירצת מבוי והרי הוא חסר דופן ג', והאיך פירצה זו ניתרת בקורה שהוא אחר פס ד', והלא כנגד הפירצה אין שם אלא כותל אחד, והקשה הריטב"א ע"ז וקשה לפי דמאי קשיא ליה דשאני התם דהאי פירצה הוי פתח דכוותה, שאין פתח המבוי יותר מעשר, ופירצה זו נמי רחבה עשר, ואפי' תהא פתח המבוי גדול מעשר בצו"פ, מ"מ זו שהוא בעשר אינו פתחא זוטא, עכ"ד. ומוזה הביא הב"מ ראי' דאפי' נתקן פתח המבוי בצוה"פ, מ"מ הפירצה אוסרת ואין מועיל עומ"ר, אבל ליכא שום ראי' דלפחות מד' אם נתקן פתח המבוי בצוה"פ דיאסור משום דשבקי לפתחא רבה, דהא הריטב"א קאי להיכא דאיכא פס ד' דהאיסור הוא משום פירצה, ואין ללמוד מזה לפחות מד' סמוך לראשו שאין בו חיסרון מצד עצמו, שהרי אינו ראוי להחשב פתח כי אם לבטל שם פתח מהפתח הגדול, וכל שפתח הגדול נתקן בצוה"פ תו לא אכפ"ל מידי. ומשא"כ בפירצה ד' שהפירצה עצמה צריכה תיקון וכנ"ל ס"ק ב', ובהו"ש יש לדון דאינה ניתרת ע"י צוה"פ בראש המבוי [ותלוי במש"כ לעיל סימן ח', ועי' להלן סק"ז].

ואפי' תימא דהוכחתו משום דכיון דנשתייר פס ד' מיירי ג"כ בדפתח המבוי נתקן בצוה"פ, א"כ הי"ה בפחות מד' מיירי כן, הא

הכא לשיטת הראב"ד קיימינן, ואיהו הא מפרש בדר"א ור"א דבלא נשתייר פס ד' דאין האיסור משום שבקי פתחא רבא ועי"ל בפתחא זוטא, אלא משום דליכא קורה ע"ג מבוי, וכמו שכתב הריטב"א שם דמשו"ה אינו מפרש דקושית הגמ' קאי על לא נשתייר פס ד' דהתם טעמא אחריןא, וא"כ נימא דמשו"ה ס"ל דגם צוה"פ לא מהני, דחשיבא צוה"פ המרוחק מכותלי המבוי, וכדסלקא דעתין לעיל לומר כן, אבל לדידן דס"ל הטעם משום שבקי ליכא שום ראי' דלא יהי' ניתר בצוה"פ כשהוא בראש המבוי, דלדידן עיקר הטעם משום ביטול שם פתח מפתח המבוי, וא"כ בעשה צוה"פ בראשו לא איכפ"ל וכנ"ל.

ומיהו לפי"ז לפי פי' הראב"ד והרשב"א דהטעם משום קורה ע"ג יהי' ראי' דאין מועיל צוה"פ בראש המבוי, אבל גם זה ליתא דהריטב"א לא בא לומר דרב אמי ורב אסי מיירי בהכי, דודאי ר"א ור"א מיירי במבוי דנתקן בלחי וקורה כמו כל מבוי, דמה"ת נימא דעשו צוה"פ היכא דהוא פחות מעשר דאי"ז לזה, אלא בא לומר דמה שמתירים בנשתייר פס ד', הלא מסתמא מתירין גם בכה"ג דלו"ק, וכ"ש כשפתח המבוי הוא בצוה"פ, וכגון היכא דאיכא יותר מעשר ועשו צוה"פ שגם באופן זה מותר הפירצה, אף דפתח המבוי הוא יותר גדול ולא ילכו דרך הפירצה כיון דאיכא פתח גדול, אבל באיסורא דר"א ור"א דהיינו בלא נשתייר פס ד' מהיכי תיתי דמיירי דפתח המבוי נתקן בצוה"פ. וא"כ לעולם י"ל דגם להראב"ד יועיל צוה"פ בראשו להתיר בפירצה פחות מד"ט שלא נשתייר פס ד' בראשו, ונאמר שאין בזה חיסרון של צוה"פ המרוחק מהמבוי ומטעם הנ"ל. ודו"ק.

צוה"פ בראש המבוי אי מהני לפירצה ד' דבקעי רבים

ז. אכן לענין זה דכל פירצה דאוסרת במבוי, וכגון פירצה ד' דבקעי בה רבים, דאין מועיל גם בדאיכא לראש המבוי צוה"פ, לזה שפיר הביא הב"מ ראי', מכיון דהא הריטב"א מפרש בראב"ד דקושית הגמ' אמאי בנשתייר פס ד' דמותר הא הוי פירצה, ואף דאיכא צוה"פ בראש המבוי יאסור, והיינו דפירצה דאוסרת במבוי כיון דלא הוי פתח אוסר במבוי, ומאי יועיל צוה"פ בראש המבוי הא מ"מ כאן הוי פירצה, וא"כ למדנו דפירצה אינה ניתרת ע"י צוה"פ בראש המבוי.

אלא דהא מיהא דמפי' דפירצה זו בזה פליגי רבוותא, דהראב"ד מפרש דכל שאין הולכין שם מקרי פירצה, דאין יכול למקרי פתח כל שאין הולכין שם. ולרש"י והריטב"א אדרבא אם הולכין שם מקרי יותר פירצה, דניכר דהמבוי פרוץ במקום זה, אבל עכ"פ שם פירצה ע"ז, ואין מתבטל שם פירצה מזה ע"י שנתקן ראש המבוי בצוה"פ, וכ"ה דעת הראב"ד והריטב"א וכמש"כ הב"מ בסי' שס"ה, אבל דעת הרשב"א נראה דאם נתקן בצוה"פ בראש המבוי שפיר דמי, וכמש"כ בזה באריכות בסיומן ח', עיי"ש.

א.ה. ראינו לנכון לסדר כאן דינים העולים [מסימנים ח, ט, יא]:

א צוה"פ בראש המבוי: לגבי פירצה סמוך לראשו שלא נשתייר פס ד' [ובפירצה פחות מד' או ד' ואיכא גידודין] [וד' הבי"מ בד' ריטב"א צ"ע].

ב ולגבי פירצה ד"ט לאחר שנשתייר פס ד' (ובליכא גידודי) אי מהני הצוה"פ שבראש המבוי, לראב"ד וריטב"א לא מהני, ולרשב"א מהני.

ג תיקון צוה"פ במקום הפירצה בפירצה הסמוכה לראשה ולא נשתייר פס ד', לריטב"א מהני, ולרש"י צ"ע דלכאו' לא מהני.

ד תיקון צוה"פ במקום הפירצה ד"ט דבקעי בה רבים [או למ"ד דאי"צ לבקוע אך עכ"פ בליכא גידודין], לכ"ז ע"ז מהני.

ה עומ"ר בדופן שבו הפירצה בצד, לכ"ז לא מהני [וצ"ע ד' האחרונים בד' תוס' בדף ה', ועי' ס"י ח' וסי' ט].

ו עומ"ר בראש המבוי אי מהני להנך פירצות, הנה לפירצה ד"ט שבצדו נראה דזה מחלוקת, דלתוס' וריטב"א לא מהני, ולרשב"א מהני, עיי' ס"י ט'. א.ה. ולפירצה תוך ד"ט לראש המבוי שלא נשתייר פס ד' לא נתפרש בד' מורינו שליט"א, אך לכאו' לפי דבריו בסי' י"א נראה דרק לוי"ק בראשי לא מהני בהך פירצה, שאין כאן לא דין פירצה ולא דין פילוש כי אם קלישות כח פתח המבוי להיות ניתר בלו"ק, אך ע"י עומ"ר ניתר, אך באמת צ"ע דבגמ' בדף ה' למדו עומ"ר בקי"ו מלחי וכנ"ל ס"י ט', וא"כ הכא דלא מהני לוי"ק אולי גם עומ"ר לא מהני, וצ"ע].

ז לחי וקורה בראש המבוי פשיטא דלא מהני בהנך פירצות דלעיל, ולחי במקום הפירצות בפירצת ד"ט דבקעי רבים מחלוקת אחרונים, עיי' ס"י ח', ועיי"ש דנתבאר דהעיקר דלא מהני דכן מבוי בריטב"א, וגם לד' הרשב"א לא מהני דהרי הוא כמפולש, עיי"ש.

ח ולחי במקום הפירצה בלא נשתייר פס ד' סמוך לראשו פשיטא דלא מהני, דהרי אין האיסור מצד הפירצה שנצטרך לדון איך לתקנו, כי אם מצד ביטול כח הפתחא רבה שלא יהא ניתר בלו"ק, וא"כ מה יועיל לוי"ק בפתחא זוטא, ורק על צוה"פ הוא דשקוי"ט לעיל ס"י י"א, וכנ"ל שם באורך [וזה לכל הדרכים שם, עיי"ש היטב].

ייש"כ מרובה להרה"ג בן ציון גרינהויז שליט"א על סיועו המרובה בעריכת מדור זה

או פס א' רחב ד"ט כמו שיתבאר להלן (ס"ג וסקי"ג וע"ל סי' תר"ל דין ה' דלפעמים מותר בלא תיקון ברוח ד').

ה. מבווי שאין ברוחב פתחו (היינו הרוח הרביעי שפרוץ במלואו) ג"ט אע"פ שבתוכו רחב הרבה כגון שהולך ומתקצר סמוך לפתחו א"צ שום תיקון שהוא כסתום וי"א דכל שאין בה ד"ט א"צ שום תיקון ודעת הבי"ח^[2] דהעיקר כדעה ראשונה אבל דעת הרמ"א דנוכל להקל כדעה שני' ובחצר לכו"ע צריך תיקון עד שיהא בה פחות מג"ט מיהו בין במבווי בין בחצר הוא דווקא אם מבפנים הוא רחב ד"ט אלא שמתקצר בפתחו אבל אם כולו הוא פחות מדי' הו"ל מקום פטור וא"צ כלל תיקון^[3] (סי"ב כ"ח וסקי"א ק"י ובה"ל ד"ה כיון) ובחזו"א כתב דכ"ז לדעת רש"י בסי' שמי"ה דין ל"ד שיש מקום פטור בכרמלית אבל לדעת הרמב"ם שם זה אינו אלא בפתוח לרה"ר [ואפי' יעשה לה פס אחתי מקום פטור היא] אבל בפתוח לכרמלית במלואה אסורה כדין כרמלית ואף תיקון לא מהני לה וא"כ לדידן דלית לן רה"ר דאורייתא להרבה פוסקים אין להקל בזה לד' הרמב"ם וצ"ע. וכ"ז כשארכה הרבה ואין רחבה ד' אבל אם רחבה הרבה בפתחה לכרמלית ואין ארכה ד' אז גם לד' רש"י מצטרפת לכרמלית ואם עשה לה פס לד' הרמב"ם לא מהני ולד' רש"י יש להסתפק בזה ד"ל דאין פס מועיל לפחות מדי' והוי כב' מיני כרמלית ומצטרפין לשיעור ד' ואם פתוחה לרה"ר א"צ פס ואף אם עשה לה פס אחתי מקום פטור היא (או"ח סי' ע"ג סק"ה ו' ז).

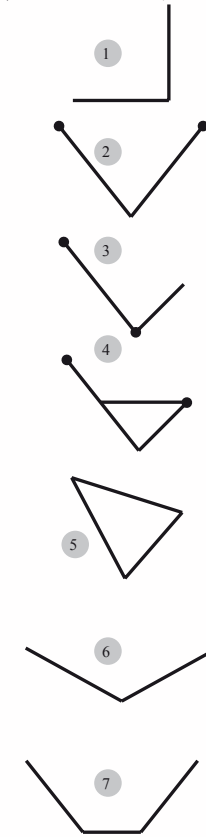
ו. א' מבווי וא' חצר לא מהני לחי וקורה ולא פסין עד שיהיו מחיצותיו גבוהות י' טפחים מבפנים נגד הכתלים אבל אם אין לו מחיצות י"ט אפי' אם מבחוץ למבווי סביב המבווי המחיצות גבוהות י"ט אך תוך המבווי דהיינו קרקעו של מבווי גבוה יותר מרה"ר ועי"ז אין תוך המחיצה גבוה י"ט לא מהני לחי וקורה ופסין ולענין צו"ה ע"ל סי' שס"ב דין מ"ה^[4] (סכ"ו וסקפ"ח צ"ג ושה"צ אות נ"ט ס"ה) ובחזו"א כתב שאם מבחוץ גבוה י"ט ודאי מהני וניתר בלחי וקורה ופסין ואם אין גבוה גם מבחוץ פשיטא שגם צו"ה אין מועיל לכו"ע וכאן מיירי שמבחוץ גבוה י"ט וקיריהו בגג מבפנים עד שלא נשאר חלל י"ט ובזה לא מהני לחי וקורה אף שהלחי וקורה גבוהין י"ט ונראה שאפי' אם בצד פתחו אין מקורה המבווי מ"מ כל שהוא מקורה תוך ד"א סמוך לפתח ומתמעט שם גבוה מ"י אין ניתר בלחי וקורה ואפי' אם מקום המקורה הוא פחות מג"ט (או"ח סי' ס"ה סקנ"ז ס"ו).

ז. מבווי שלא הי' גבוה י"ט ורוצה לחקוק בו להשלימו ל"ט צריך שיחוק ע"פ כל רחבו מכותל לכותל [א"כ נשאר פחות מג"ט בין החקיקה ובין הכתלים י"ל דמהני] ובאורך ד' אמות לתוך המבווי אבל אם חקק פחות מר"א אין ניתר אלא בפס ד' או בב' פסין של ב' משהויין כדין חצר (סכ"ו וסק"ק ק"א) ובחזו"א כתב שגם פס לא מהני דלא נתקן פס למבווי מיהו בצו"ה או בעומד מרובה נראה דסגי אם חקק ד"ט (או"ח סי' ס"ה סקנ"ט) ולדעת החזו"א מיירי כל דין זה במקורה בגג סמוך לפתחו עד שנשאר שם חלל פחות מ"ט כנ"ל בדין הקודם ואפי' אין מקורה רק סמוך לפתחו והשאר אין מקורה ויש להם מחיצות י' אין מצטרף וצריך לחקוק ד"א אבל צ"ע כמה שיעור הקירוי שהרי אם המבווי באלכסון ומדרון לצד פתחו נראה דאין בכך כלום ואפשר דאף מדרון לא מהני כל שבד' אמות יתמעט מגובה י' טפחים (שם סקנ"ז).

ח. והא דצריך לחקוק ע"פ כל רחבו ואל"ה לא מהני הוא אפי' יחקוק סמוך לפתחו ע"פ רחבו ואח"כ ישלים ברוחב ד"ט עד אורך ד"א ג"כ לא מהני דבעינן כתלים י"ט במקום א' בכל אורך הד"א סמוך לפתח מיהו שאר המבווי אם אינו נמוך מ"ט מצטרף להשלים ארכו לעשותו ארכו יתר על רחבו [ע"ל דין כ"ב] וכן א"צ שיהו בתים וחצרות פתוחין למקום החקק [ע"ל דין כ'] דכל המבווי מצטרף לזה [וכן מבווי שרחב סמוך לפתחו ונתקצר אח"כ ואין רחב רק ד"ט מהני לחי וקורה ושאר המבווי מצטרף לעשותו ארכו יתר על רחבו שנדון כמבווי א'] אך אם כל שאר המבווי נמוך מ"ט [כגון שמקורה כולו] אלא שמתקשר ע"י הד"א שחקק מדין חורי רה"ר יש להסתפק אם מצטרף שאר המבווי לעשות ארכו יתר על רחבו (חזו"א או"ח סי' ס"ה סקע"א).

ט. וכ"ז כשעושה קורה למבווי אבל אם העמיד לחי סגי שיחוק סמוך לדופן בצד א' רחב ד"ט באורך ד' אמות לתוך המבווי ויעמיד שם הלחי (חזו"א שם סקס"ו).

י. א' מבווי וא' חצר אין ניתרין בלחי וקורה ולא בפסין בין פסין משהו ובין פס רחב ד' א"כ אין ברוחב פתחו יותר מ"י אמות [אע"ג שתוך המבווי רחב

וא"כ יצא דלפסק השו"ע שפסק כהרמב"ם גם אם כולו פחות מדי' צריך תיקון כל שיש בו ג'. [ובזה אי"ש קושיית המאמיר דהם לשיטת הרמב"ם, והמשנ"ב ענה לשיטת הרשב"א, אלא דכתב דאפשר דגם הרמב"ם יודה לזה, והבי"ח ס"ל דהרמב"ם עצמו י"ל דס"ל דאין מקום פטור בכרמלית, כדאמרין מצא מין את מינו וניעור, ועיין פי"ד ה"ו בכס"מ. [זהו ביאור דברי החזו"א שמביא כאן בהמשך דין זה]. אלא דלפי"ז יצא דאם פתוח לרה"ר גם להרמב"ם א"צ תיקון כל שכולו רחב ד', וצ"ע דלא הוזכר חילוק, גם עוד צ"ע לדעת מרן גבי מקום פטור בכרמלית, עפ"י מה שביארנו לעיל בסי' שמי"ה דין ל"ד דנראה דמיקל בזה, וא"כ גם כאן יצטרך להקל. וצ"ע מלשון הנ"ל בב"י בסכ"ח.

ד. יעו"ש בשע"ה השייך גם לכאן.

בג"כ יצא דלפסק השו"ע שפסק כהרמב"ם גם אם כולו פחות מדי' צריך תיקון כל שיש בו ג'. [ובזה אי"ש קושיית המאמיר דהם לשיטת הרמב"ם, והמשנ"ב ענה לשיטת הרשב"א, אלא דכתב דאפשר דגם הרמב"ם יודה לזה, והבי"ח ס"ל דהרמב"ם עצמו י"ל דס"ל דאין מקום פטור בכרמלית, כדאמרין מצא מין את מינו וניעור, ועיין פי"ד ה"ו בכס"מ. [זהו ביאור דברי החזו"א שמביא כאן בהמשך דין זה]. אלא דלפי"ז יצא דאם פתוח לרה"ר גם להרמב"ם א"צ תיקון כל שכולו רחב ד', וצ"ע דלא הוזכר חילוק, גם עוד צ"ע לדעת מרן גבי מקום פטור בכרמלית, עפ"י מה שביארנו לעיל בסי' שמי"ה דין ל"ד דנראה דמיקל בזה, וא"כ גם כאן יצטרך להקל. וצ"ע מלשון הנ"ל בב"י בסכ"ח.

בעזה"י י"א טבת תש"ע
הנה ידידנו הרה"ח בן שמעון סידר כל מנהגי הספרדים והמקובלים על
או"ח כי המ"ב לא דיבר בדרך כלל רק על מנהגי האשכנזים ויפה סידרם
חיים קנייבסקי

סימן שסג. דיני מבווי ולחי

א. לדעת הרמב"ם לא נקרא רה"ר מה"ת אלא בארבע מחיצות או עכ"פ בג' מחיצות שלמות [או של עומד מרובה. חזו"א או"ח סי' ק"ז סק"ח] ולחי בכותל ד' דחשיב כמחיצה אבל לדעת רוב הפוסקים בשלשה מחיצות או בשתי מחיצות ולחי רה"ר גמור הוא מה"ת ויש מכריעין שאם המבווי או החצר פתוחין לרה"ר אין עליהם מה"ת שם רה"ר בג' מחיצות והזורק לתוכו מרה"ר פטור ואם פתוחים לכרמלית אז הם רה"ר מה"ת. וכ"ז מה"ת אבל מדרבנן כל מקום שיש לו ג' מחיצות בין שפתוח לרה"ר בין שפתוח לכרמלית כגון מבווי שפתוח לרוח רביעית או חצר שנפרץ א' מכתליו אסרו לטלטל בו שיעור ד' אמות עד שיעשה שום תיקון ברביעית לכל א' כדינו כמבואר להלן (ס"א וסק"א ב' ג' ובה"ל ד"ה אסרו).

ב. חצר או מבווי מפולשין [דהיינו שב' המחיצות הם זה כנגד זה] שיש להם לחי משהו ברוח ג' הוי מה"ת רה"ר לדעת רוב הפוסקים כנ"ל (וגם לד' הרמב"ם עכ"פ אינו רה"ר) (בה"ל ד"ה אסרו) ואפי' יש ביניהן יתר מ"י הוי רה"ר מה"ת כנ"ל סי' שס"ב דין י"ט ואפי' הלחי נמשך ד"א מהני מה"ת [וע"ל דין מ"י] ואפי' יש פרצה בכתלים ואפי' בראשו כל שנשתתיר משהו בראשו והדופן העומד מרובה על הפרוץ חשוב מה"ת כמחיצה וניתר ע"י הלחי [ולענין מדרבנן ע"ל סי' שס"ה דין ב'] ואם הרחיק הלחי ג"ט מהכותל ג' דמה"ת לא מהני [ע"ל דין מ'י] ויש להסתפק אם נראה מבחוץ ושוה מבפנים מהני מה"ת [ע"ל דין מ"ב] ומה דין בין הלחיים במפולש מה"ת [ע"ל סי' שס"ה דין ט"ז] [חזו"א או"ח סי' ע"ד סק"א י"ב] ואם עשה לחי מעצי אשרה אפשר דלא מהני לענין דאורייתא (שה"צ אות כ"ד) ואם רה"ר מהלכת בין המחיצות אינו רה"ר דאתו רבים ומבטלי מחיצתא ונעשה רה"ר (בה"ל ד"ה אסרו וכ"כ בחזו"א או"ח סי' ק"ז סק"ח וע"ל סי' שס"ד דין ו'^[5] כמה מקרי רבים שמבטלי מחיצות וע"ל סי' שס"ב דין מ').

ג. הא דב' מחיצות ולחי הוי רה"ר מה"ת לרוב הפוסקים אין נ"מ אם השתי מחיצות היו זו כנגד זו או שהיו כמין ג"ם כזה¹ ולחי (בה"ל ד"ה אסרו) ובחזו"א כתב שאם הי' כמין ג"ם ולחי לא מבעיא כנגד כל הרבוע לא הוי רה"ר אלא אפי' באלכסון ג"כ אינו רה"ר ורק כנגד הלחי הוא רה"ר מה"ת מיהו דווקא כשב' הדפנות על שיעור אלכסון של מרובע (דהיינו זווית ישרה) אבל כל שנתקרו זה כנגד זה ונתמעט האלכסון משיעור אלכסון של מרובע נידון כג' דפנות כזה² וניתר בלחי וקורה אף מדרבנן [ולא נקרא שהניח הקורה באלכסון כדלקמן דין ס"ז] ואם שני הכתלים אין שוין רק א' ארוך וא' קצר כזה³ אין ניתר אלא כנגד הקצר כזה⁴ ולא באלכסון כזה⁵ (סי' ע"ב סק"ו י') אבל בסי' ע"ד סקט"ו כתב דאפשר דגם באלכסון של מרובע נחשב מה"ת רה"ר באלכסון ואפי' מרוחקים זה מזה יותר מאלכסון של רבוע כזה⁶ כל שיש בהן לרבע ד' טפחים הוי רה"ר מה"ת וכן במחיצות בעיגול בין שהוא חצי עיגול ובין שהוא חלק עיגול חשיב כג' מחיצות וצ"ע ובסי' ע"ג סק"ט (שנדפס בהוצאה ראשונה בסוף הספר והוא בתרא) מצדד שאם האלכסון אין מתלקט י' מתוך ד' לא מהני דנחשב ככותל ישר [כמו שכתל המתלקט צריך שיהא י' מתוך ד'] ולכן מקום שיש לו ג' מחיצות מערב ודרום וצפון ומחיצות דרום וצפון באלכסון כלפי חוץ כזה⁷ אם במשך ד"א של דרומית לדרום לא גדרה י"ט ממזרח למערב אינה מחיצה וכן במחיצה הצפונית ואין המקום הגדור ביניהם רה"ר וצ"ע (ונ' שהגה"ה זו שייכת לסוף סי' ע"ד ובטעות נכתבה לסוף סי' ע"ג).

ד. מקום שיש לו ג' מחיצות ופרוץ ברוח רביעית חילקו חכמים בין מבווי לחצר שהמבווי לפי שאין משתמשין בו בתשמישי הצנע די לו בלחי או קורה ברוח רביעית אבל חצר שדרכן של בעלי בתים להשתמש בהם יותר בתשמישי הצנע ולאכול אין ניתר עד שיעשה לו ב' פסין של משהו מבי הצדדים

שיעורי הלכות

סימן שס"ג

א. וע"ע שם באיזה מחיצות אמרינן אתו רבים ומבטלים מחיצות, ובשע"ה שם.
ב. וכ"פ בשו"ע בסכ"ח כשיטת הרי"ף והרמב"ם, וכמבואר בב"י.
ג. כ"כ המג"א, וכמה אחרונים הקשו על דבריו, ועיין מאמיר סק"ג שהקשה הלא הלכה כהרמב"ם דאף במבווי בעי תיקון כל שהוא ג"ט, ואפילו להחולקים במבווי, בחצר מודו. ותו דמבואר שם בב"י דאין חילוק בין מתקצר ועולה לכולו רחב, וע"ש בב"י דלמד מדברי הרשב"א בד"ט לדברי הרמב"ם בג"ט, ובביאורו¹ לא כן כתב ליישב דברי המג"א עפ"י ד' הרשב"א בחידושים שכתב שכל המחלוקת במבווי ד' הוא רק במתקצר ועולה, אבל כשכל המבווי פחות מדי' הלא הוא מקום פטור וודאי דא"צ

תיקון, וע"כ אומר המשנ"ב דגם כשמחמירין בחצר הוא רק במקום שחידוש הוא להקל במבווי והוא כשמתקצר ועולה, אבל לא כשכל החצר ד'. והנה כ"ז א"ש ליישב דברי המג"א, אבל נ"ל דאינו לדעת מרן, חדא דבב"י בסכ"ח מבואר דאין הבדל בין מתקצר ועולה לרחב ד"ט, ולכאורה כ"ה לשון הרמב"ם גבי מבווי שאין ברחבו ג"ט, וע"ז אמר מרן דה"ה בתוכו רחב כמה, והיינו שאין הבדל. וגם לפסק השו"ע אין הבדל בין חצר למבווי, וא"כ לא באנו להחמיר בחצר בג' יותר ממבווי לומר שאם במבווי אזלינן לקולא ה"ה בחצר, אלא דלהרמב"ם אין הבדל כלל, וכי היכי דבמבווי אין הבדל בין מתקצר ועולה לכולו פחות מדי', ה"ה בחצר. [שו"ר בבני ציון סק"ג דכתב דכן יש להוכיח מדברי הרשב"א עצמו דס"ל בדעת הרמב"ם דאין חילוק, דהלא הרשב"א שהביא בב"י בסכ"ח שאין הבדל שם בדעה הראשונה כתב שיטת הרמב"ם בג"ט, הרי דס"ל לשיטתו דאין הבדל].

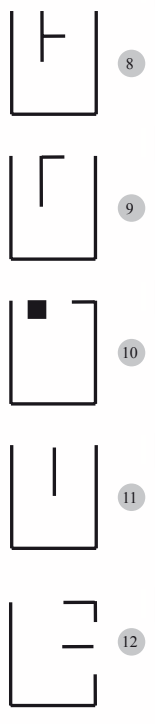

יותר מ"אמות דהעיקר תלוי בפתחון אבל אם רחבו יותר מ"אמה אפי' אינו במלואו ואפי' העומד מרובה על הפרוץ אין נותר אלא בצויה כנ"ל סי' שס"ב דין מ"ג (ס"ב כ"ו וסק"ו י"ב צ' ושה"צ ובה"ל סי' שס"ד ס"ג ד"ה וצריך וחזו"א או"ח סי' ע"ד סק"ג) אבל אם הניח קורה אפי' בראש המבוי אין נחשב לצויה דכותלי המבוי אין נחשב לצויה כנ"ל סי' שס"ב דין ע"א (חזו"א או"ח סי' ע"ט סק"ב). ואם הקורה רחבה ד' טפחים ע"ל דין נ"ט.

יא. מבוי שרחב פתחו יותר מ"אמה ואין רוצה לעשות צויה אלא רוצה להתירו בלחי וקורה [וכן חצר שרחבה יותר מ"אמה ורוצה להתירה בפסין שזה לכל דיני מיעוט שיתבאר במבוי, חזו"א או"ח סי' ס"ט סק"א] צריך לסתום היתר על י' אמות במחיצה או בקנים פחות פחות מג' טפחים דהוי כמחיצה וא"צ לסתום כולו אלא דסגי שיהא עומד מרובה על הפרוץ במה שיתר מ"אמה כגון מבוי שרחב כ' אמה ירחיק ד' אמות מהכותל ויעשה פס [או קנים פחות פחות מג"ט] של שש אמות אבל פרוץ כעומד לא מהני כאן דאתי אורא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ל"י וכן יכול לעשות משני הצדדים כגון שירחיק מצד זה ב' אמות מהכותל ויעשה פס רחב ג' אמות וכן יעשה בצד השני וישאר באמצע פתח י' אמות או ירחיק אמה מצד זה ויעשה פס אמה ומחצה וירחיק אמה ויעשה פס אמה ומחצה וכן יעשה בצד השני או ירחיק ב' אמות וב' טפחים ויעשה פס ב' אמות וד' טפחים וכן יעשה בצד השני וכן כל כיוצא בזה ובלבד שהפס יהא יתר על האויר שבינו לכותל ואח"כ יעשה לחי או קורה בפתח הרחב י' אמות דפס זה אין יכול להחשב כלחי כיון שהוא מופלג מהכותל ג"ט [כדלקמן דין מ"ה] ויתן הקורה על שטח הי' אמות וכן כשעושה לחי יעמידו בראש הי' אמות שהרי מן הפסין ולהלן עד הכתלים נותר בלא"ה משום עומד מרובה על הפרוץ (סלי"ד ל"ה וסק"ו ק"ג קמ"ה קמ"ו קמ"ז ושה"צ) וכתב בחזו"א שיכול להעמיד הלחי אצל הפס ויעשו דק מהפס ויהא נראה מבפנים אבל לעשותו שיהא להפס רק גבוה ממנו או נמוך ממנו לא מהני^[1] (או"ח סי' ס"ט סק"א) וצריך לזהר שלא יעזבו את הפתח הגדול ויכנסו בקטן שא"כ יתבטל שם פתח מהגדול ובטל הלחי וקורה המתוקן בו ונמצא המבוי בלא תיקון (סלי"ד וסק"ו קמ"ט) ואפי' אם ישאר רוב תשמישין בפתח גדול אם יקבעו דרכם גם בהפרצה נפסל התיקון (חזו"א או"ח סי' ס"ה סקנ"ו) אפי' יעשה צויה לפתח הגדול אבל אם יעשה צויה לקטן^[2] לא יועיל דאכתי הגדול נשאר בלא תיקון (סלי"ד וסק"ו ק"ג) ולפי מה שמצדד בחזו"א שאם יש צויה בקטן הוי כסתום ושוב לא אכפת לנו אם הולכין משם א"כ מועיל גם אם יעשה צויה לקטן (או"ח סי' ס"ה סקע"ד) אבל מן הסתם א"צ לחוש שילכו בקטן ויניחו הגדול (סק"ק קמ"ח).

יב. מבוי רחב ט"ו אמה ובא לסתום אותן ה' אמות והרחיק ב' פחות משהו ועשה פס אמה ומשהו והרחיק אמה פחות משהו ועשה פס אמה ומשהו לא מהני כיון שיש פרוץ מרובה מכל שטח הה' אמות אפי' שיש עומד מרובה בכל פרצה כנ"ל סי' שס"ב דין כ"ב אבל מבוי רחב ל"ב אמה ובא לסתום אותו כ"ב אמה ועשה פס ג' והרחיק ח' ועשה פס ד' והרחיק ג' ועשה פס ד' מותר אפי' שיש כאן פרוץ מרובה בכל הדופן דהא ברוח הרביעי א"צ עומד מרובה אלא בחלק הנותר על י' אמות וכאן בכ"ב אמה הנותרים יש עומד מרובה שהפרצה ג' היא בין ב' עומדין של ד' ופרצה ח' יש עלי' עומד מרובה מב' צדדין לפי מה שצדדנו בסי' שס"ב דין כ"ו דכה"ג נקרא עומד מרובה ואפי' למ"ד עומד מרובה מב' צדדין לא מהני חשוב עומד ח' ונותר בדין פרוץ כעומד ולא אמרי' אתי אורא ומבטל ל"י כיון שהפרצה שבין העומדין ד' ד' אינו אלא ג' ולבטל ב' העומדים יחד ע"י פרצת ח' ופרצת י' א"א כיון שהן בשטח י"א אמה הו"ל עומד מרובה דאפי' אם לא חשיב לענין עומד רק ח' מ"מ לענין אתי אורא ומבטל צריך עומד מרובה על כל השטח המתבטל או שיהא אליו [ואפי' שאין כאן עומד בכל השטח של כ"ב וזה מעכב כנ"ל מ"מ נותר מדין פרוץ כעומד שהרי יש כאן י"א עומד וי"א פרוץ], וכן במבוי רחב ל"א אמה ועשה פס ג' והרחיק ז' ועשה פס ד' והרחיק ג' ועשה פס ד' מותר [ואפי' אם נחמיר בהא דסי' שס"ב דין כ"ו] למ"ד עומד מרובה מב' צדדים מהני [בסי' שס"ב דין כ"ו] מדין פרוץ כעומד וכאן הוי העומד מב' צדדין ז' ופרוץ ז', וכן במבוי רחב ל"ד אמה ועשה פס ג' והרחיק ז' ועשה פס ז' והרחיק ג' ועשה פס ד' מותר ואפי' אם נחמיר בהא דסי' שס"ב דין כ"ו ואפי' למ"ד עומד מרובה מב' צדדין לא מהני מועיל כאן מדין פרוץ כעומד (חזו"א או"ח סי' ס"ה סק"ג ח).

יג. עוד אפשר לעשות תיקון אחר למבוי שהוא רחב כ' אמות שיעשה פס גבוה י"ט ורחב ד' אמות שהוא שיעור מבוי כדי שהאויר שמהצדדים לא יוכל לבטלו [וכן פס אמה ומחצה מכאן ואמה ומחצה מכאן ופרוץ אמה באמצע דחשוב פס ד"א מדין עומד מרובה על הפרוץ. חזו"א או"ח סי' ס"ט סק"ב] ומעמידו באמצע לארכו של מבוי [ובלבד שיהא כולו תוך המבוי אבל אם משוך לחוץ לצד רה"ר לא מהני. חזו"א שם סק"ו] ואז נחשב כל צד מצדי הפס כמבוי בפני עצמו ויכול להתירם בלחי וקורה ובלבד שיהא בכל מבוי משנים אלו בתים וחצרות פתוחים לתוכו וכל תנאי מבוי שיתבאר לקמן דין י"ט דאל"ה דינו כחצר ואין נותר אלא בפסין כדן חצר (סלי"ג וסק"ו קל"ד קל"ה קל"ט) וחושבין כאילו חוט מתוח מסוף הפס עד אמצעיית כותל שכנגדו והפתוח מהחוט ולדרום הוא כפתוח למבוי דרום ולצפון כצפון (חזו"א או"ח סי' ס"ט סק"ד) ויכול לתקן שני המבואות בלחי מכאן ולחי מכאן (סק"ק קל"ו) ונראה שיכול להעמיד הלחי מצד פנים של הפס כזה⁸ ובלבד שיהא בתים וחצרות לפניו מהלחי וכן יכול להעמידו בסוף הפס כזה⁹ ואפי' שלא נשאר ד"א באורך הפס מהלחי ולפנים וצ"ע בכ"ז (חזו"א או"ח סי' ס"ט סק"ו) וכן יכול ליתן לחי בא' וקורה בא' שראשו א' של הקורה יהא מונח על כותל המבוי וראשו השני על הפס ואם רוצה ליתן קורה אחת על שניהם שיגיע מכותל א' של מבוי עד הכותל שכנגדו צריך לזהר שתהא הקורה מונחת על הפס או תוך ג"ט אבל אם הפס נמוך יותר לא מהני שהרי נחשב כב' מבואות

ונמצא שבכל מבוי אין הקורה מונח רק על כותל א' [כדלקמן דין ס"א] (סלי"ג וסק"ו קל"ו קל"ז) וי"א שמן הפס עד כותל האמצעי שכנגדו צריך לעשות צויה כדן מבוי עקום [או ב' צויה באלכסון כל אחד מסוף הפס עד זוית כותל שכנגדו] וי"א^[1] דדווקא אם יש יותר מ"אמות מן הפס עד כותל האמצעי אז צריך צויה ויש מקילין אפי' ביותר מ"אמות כדלקמן סי' שס"ד דין י"ג גבי מבוי עקום, ואפשר שיש לסמוך עליהם כאן ועכ"פ שלא להחמיר יותר מדעה שני' (סלי"ג וסק"ו ק"מ קמ"ב קמ"ד ובה"ל ד"ה יותר ושה"צ) ובחזו"א תמה על דעה שני' דמה בכך שאין יותר מ"אמות מ"מ אם יש יותר מד' אמות הו"ל פרוץ מרובה על העומד ואסור (או"ח סי' ס"ה סק"ה).

יד. מבוי רחב כ' אמה וגדר ה' אמה והניח ד' אמות ועשה פס עובי אמה כזה¹⁰ או שהניח ד"א ומחצה ועשה פס עובי חצי אמה והעמידו לארכו של מבוי נראה דאף אם אין הפס ארוך ד"א מהני כיון שיש עומד מרובה עד הפס (חזו"א או"ח סי' ס"ט סק"ז).

טו. חצר רחבה כ' וארכה ו' נראה דסגי בפס ג' אמות ומעמידו לארכו של החצר כזה¹¹ כיון דהוי דופן מעליא בפרוץ כעומד וכ"ש בג' ומשהו ונראה דה"ה אם עשה צויה בעומד מרובה או בפרוץ כעומד דמהני אבל אם נשאר פרוץ מרובה לא מהני צויה אף אם ארכה ד' אמות דהוי צויה באויר [ע"ל סי' שס"ב דין ע"ג]. וכן בכל חצר שב' דפנות דרום ומערב סתומין והניח פרוץ בצפון ואח"כ העמיד צויה בסוף רוח צפוני ע"פ רוב הרוח או מחציתו נדידון כג' דפנות ונתרת בפס במזרח (חזו"א או"ח סי' ס"ט סק"ב) ומה שהעיר שם מדינא דר"א ור"א ע"ל סי' שס"ה דין ו' דמסיק שאין בזה חשש).

טז. חצר שיש לה ב' דפנות כמין ג"ם צפון ומערב ודופן דרומי פרוץ מרובה והעמיד פס באמצע הפרוץ ארכו מדרום לצפון כזה¹² אין חילוק באורך הפס אם הוא ד' אמות או פחות אלא אם הגיפופין של כותל דרומי עד הפס עומד מרובה או פרוץ כעומד נידון בעומד מרובה ואין האויר מבטלו ואם הגיפופין פחותין מהפרוץ לא מהני ד"א ואף אם עובי הפס משלים שיהא עומד מרובה מכנגד הפס ולפנים משום דאתי אורא ומבטל ל"י ולא מהני פס אלא לענין רוחב יותר מ"א כנ"ל דין י"ג דשם ל"ש אתי אורא ומבטל ברחב ד"א (חזו"א או"ח סי' ס"ט סק"ח).

יז. מבוי רחב י' או פחות והעמיד פס באמצעו וחלקו נחשב ג"כ לב' מבואות לכל דבריו כנ"ל דין י"ג ודוקא אם הפס גבוה י"ט במשך ד"א אבל פחות מזה אינו כלום מיהו אם הפרוץ מבין הפס עד כותל מבוי שכנגדו אינו יותר מהפס אז אפי' אין בו ד"א נחשב כהפסק וצריך בכל אלו שיהי' בתים וחצרות לכל צד וכן צריך שהקורה יהא מונח על הפס אם מתירו בקורה ארוכה כנ"ל דין י"ג (חזו"א או"ח סי' ס"ט סק"ד).

יח. כל האמות והטפחים שמודדין יש ספק אם מודדין אותן מצומצמים או מרווחים^[3] ולכן אזלי' לחומרא בכל מקום ואפי' דהוי ספק דרבנן כיון דהוי ספק מחמת חסרון ידיעה מחמירין [אך אם נצטרף לזה עוד איזה ספק אפשר שיש להקל] ושיעור מרווחים יותר על מצומצמים הוא חצי אצבע לאמה וממנה תחלק לטפחים (דהיינו א' ממ"ח) ודעת הרשב"א דלענין מבוי מודדין תמיד מצומצמות (סכ"ו וסקפ"ט ושה"צ ובה"ל ד"ה מרווחים ועי' בס' שיעורין של תורה כמה הם השיעורים לפי המדות שבזמנינו^[4]) והאצבע שמודדין בכל מקום הוא הגודל מאיש בינוני לא ננס האיברים ולא גדול האיברים אלא ממוצע שהגיע לתכלית הגידול והוא בן ל"ה שנה או יותר (סי' תרל"ג בה"ל ד"ה למעלה) ומודדין במקום הרחב (שה"צ שם אות א' וע"ל סי' י"א דין פ"ז וסי' תרל"ג דין ב').

יט. אין המבוי נותר בלחי או קורה עד שיהו בו ג' תנאים (א) שיהא ארכו ד' אמות ולא פחות. (ב) שיהו בתים וחצרות פתוחין לתוכו כמו שיתבאר. (ג) שיהא ארכו יתר על רחבו ואם חסר א' מג' דברים אלו דינו כחצר ואין נותר אלא בפס ד' או ב' פסין משהו מכאן ומשהו מכאן כדן חצר (סכ"ו וסק"ג) ומוכח דחצר א"צ ד"א וכ"כ בחזו"א או"ח סי' ס"ה סקנ"ה) ואם העמיד מחיצה בתוך המבוי ולא נשאר ממנה עד הלחי והקורה ד"א לא מהני הלחי וקורה ואפי' שנעשה בתחלה כשהי' ד"א (חזו"א או"ח סי' ס"ה סקע"ב).

כ. אין המבוי נותר בלחי או קורה עד שיהו פתוחים לתוכו ב' חצרות ובכל חצר ב' בתים שכל בית אין פחותה מד"א [ובחזו"א סי' ס"ה סק"ז משמע שגם החצרות צריך שיהא בהן ד"א ועי' בחזו"א סי' ק"י סק"ט שנסתפק אם סגי בחצר של ד"א על ד"א לב' בתים או דצריך ד"א על ח' אמות] וכל פתח מאלו לא יהא פחות מד"ט ואפי' צדו א' גוים וצדו א' ישראל מהני וצריך שיהיו דיוורים אוכלים בכל בית ואפי' הי' הבית א' לאב והשני לבן שמקבל פרס משלחן אביו ואוכל בביתו אבל אם אוכל בבית האב אפי' שלן בביתו לא מהני דמקום האכילה הוא העיקר ואין נ"מ אם בתים או חצרות אלו פתוחין זה לזה או לא^[5] וגם אין נ"מ אם החצרות היו מצד א' של המבוי או חצר מכאן וחצר אחר בצד שכנגדו או שהיו ב' החצרות בדופן האמצעי הסתום שהוא נגד דופן הפתוח שכנגדו ושני הדפנות שמצדדים היו כתלים לכד בלא בתים וחצרות (סכ"ו וסק"ו ק"ג ק"ד ובה"ל ד"ה שני וד"ה ולכל ושה"צ).

כא. וכתב בחזו"א אפשר דלא נקרא חצרות פתוחין למבוי אפי' יש מחיצות או צויה בין החצר למבוי של עומד מרובה ויהא העומד מרובה בין בחצר בין במבוי ואפי' את"ל דכל שבחצר הוא עומד מרובה אפי' דבמבוי הוא פרוץ מרובה מהני מ"מ כששניהן פתוחין זה לזה ברובן נראה דלא נקרא פתוחין לתוכו, וכן ב' החצרות צריכין מחיצה ביניהם של עומד מרובה [ואפשר עוד דלעולם כל שהחצר פרוץ במלואו למבוי אף שלמבוי נשאר גיפופין (של עומד מרובה) אסור וכדלקמן סי' שס"ה דין י"א ואם פרוצין המבוי והחצר שניהן זה לזה במלואן שניהם צריכין תיקון ומיהו בפס ד' ביניהם סגי בזה] (או"ח סי' ס"ה סקמ"ט ועי' בסמוך דין כ"ג).

כב. אין המבוי נותר בלחי או קורה עד שיהא ארכו יותר על רחבו אפי' משהו וארכו נקרא דרך כניסתו למבוי ומה שאינו דרך כניסתו נקרא רחבו (סכ"ו וסק"ו ק"ו) וכתב בחזו"א נראה דבתר עיקר

שערי הלכות

י. ובספר שיעורי תורה להגר"ח נאה ביאר שיעורי תורה, והוא מנהג הספרדים מדורי דורות עפ"י השיעור ששיער הרמב"ם, ויש להוריד מהשיעורים שכתב שם בספרו עפ"י מדת הדורה"ם שהיה בזמן הרמב"ם, ויוצא שיעור הטפח 7.6 ס"מ, והשוחק 7.78, ויש להחמיר גם עצב 7.43. ושיעור האמה 45.6, והשוחקת 46.5, ויש להחמיר גם עצב 44.7 ס"מ.

יא. וכ"פ במשנ"ב כפסק כמה אחרונים לקולא, אמנם בכ"ז כתב דנקטינן כהר"ף והרמב"ם דפסקו כרב דפתוחות לא, ועיין כה"ח ס"ק ק"ע, וצ"ע.

ה. מבואר שם בשע"ה.

ו. ע"ל בדין מ"ו ושם בשע"ה.

ז. בלשון השו"ע כתב דיעשה צויה"פ לקטן, והמשנ"ב כתב דהוא ט"ס וצ"ל לגדול, והוא מכח קושיית הגרעק"א על הטעם שכתב הלבוש [ובפת"ז י"שב], ולמשי"כ כאן בהמשך מדברי החזו"א ג"כ אצ"ל שהוא ט"ס, וגם הגר"ז ותו"ש כתבו כגירסא שלפנינו, וכ"ה בכה"ח ס"ק רנ"ט.

ח. הנה לעיקר הדין פסק בשו"ע כאן דבכ"ג יש לו דין של מבוי עקום,

(מנקודת ד' לנקודת ג') יש ד"ט כיון שמפסיק כרמלית ביניהם [ואפי' אם המקום פתוח לרה"ר שאין עליו דין כרמלית כיון שאין שם דע"ד כדלקמן סי' שס"ה דין י"ז מ"מ בעיקרו כרמלית הוא אלא שאין בו דע"ד] [ואם מצפון לדרום יש רוחב ד"א לא מהני כנ"ל סי' שני"ח דין ל"ז] ואע"ג דבפסי חצר לא איכפת לנו בנמשך ד"א כנ"ל דין כ"ז כאן שהוא נראה מבחוץ גרע (חזו"א סי' פ"ח סק"א מיהו אם ממזרח למערב יש ד"א דהיינו בצד ה"ל מנקודת א' לנקודת ג' יתכן דבזה מודה דמהני בחצר אף בנראה מבחוץ כמו שהוכיח בסי' ס"ז סק"ח ואע"ג דשם כ' גם לענין מצפון לדרום ומזה חזר בסי' פ"ח ה"ל וכן מוכח בסי' שס"ה דין י"ח וצ"ע) וע"ל סי' שס"ד דין כ"ב דמבואר דפעמים מהני אף אם יש ד"א. מיהו כ"ז כשב' כותלי החצר שוין אבל אם א' ארוך והעמיד הפס כנגד הקצר כזה¹⁹ מהני אף אם לא נשאר ד"ט מצפון לדרום אם עובי הפס למעלה ד"ט דלא מקרי שמפסיק כרמלית (שם סי' ס"ז סק"ה ו' ואף דמיידי שם לרש"י נראה דגם ל' תוס' והרא"ש הוא כן שהרי לדידהו הלחי הוא הגימזם מצפון לדרום ולא הדופן הבולט כמו שהוכיח שם סק"א י"ב י"ד כ"ג ובסי' ע' סק"ז ונראה דה"ה אם אין בעוביו למעלה ד"ט אבל יש בארכו ד"ט דמהני דכיון שהפס בתוך המבוי ויש דופן כנגדו חשבינן גם ארכו לפס ולא רק הגימזם וכן מוכח לקמן דין ס"ד ובסי' שס"ה דין י"ח וכן משמע מדבריו בסי' ס"ז סק"ז).

לג. וכן אם הרחיק את הפס מהכותל כזה²⁰ אם אין דופן כנגדו אפי' הרחיקו משהו לא מהני אבל אם יש דופן כנגדו יכול להרחיקו עד ד"ט שנידון בעומד מרובה על הפרוץ [ומותר לטלטל כנגדו באופן דמותר לטלטל בין הלחיים ע"ל סי' שס"ה דין ט"ז י"ז] [חזו"א או"ח סי' ס"ז סק"ו ומש"כ שם דהוי נפרץ בראשו זה ל"ש בחצר] ואפי' הפס נמשך ד"א מהני כנ"ל דין כ"ז ואם העמידו משוך מהכותל לפניו כזה²¹ דינו כדין לחי לקמן דין מ"ד.

לד. דין אם מותר לטלטל בין הפסין דינו כדין בין הלחיים לקמן סי' שס"ה דין ט"ז [חזו"א או"ח סי' ע"ד סק"ג].

לה. (דיני לחי וקורה) מבוי שיש לו ג' מחיצות ופרוץ מצד רביעי התירו שיעמיד בפתח המבוי לחי [פי' קרש] גבהו י' טפחים [ואפי' הכותל גבוה הרבה וע"ל דין נ"ט¹⁹] ועביו ורחבו כל שהו אפי' פחות מכאצבע ואפי' שברים ושברי שברים מדובקים בכותל או אפר שגיבלו ודיבוקו בכותל כשר ובלבד שיוכל לעמוד ברוח מצוי' וכן אבנים היוצאים מהכותל מובדלים זה מזה פחות מג"ט הוי לחי אם בין כולן גבוה י"ט ולכן עושין לחי מסיד טחוי בכותל²⁰ ובלבד שיהא בו ממשות קצת עכ"פ כחוט אבל מראה סיד לבד או רושם בנתר שקורין קרי"ד או שאר צבע לא מהני וזהר שלא יתמחה ג"ט הסמוכים לארץ ע"י כלבים וחזירים שמתחככים בכתלים דאז לא מהני כדלקמן דין ל"ט (סי' ז' וסק"ד ט"ז כ"ד כ"ה כ"ז כ"ח ל' ודין צו"ה ע"י סיד כתבנו בסי' שס"ב דין מ"ח ודין צו"ה ע"י אבנים פחות פחות מג"ט כתבנו שם דין נ').

לו. מכל דבר שיעשה הלחי כשר ואפי' מבעלי חיים ובלבד שיקשרנו שם בחבלים לכותלי המבוי ביתדות שיוצאים מהכותלים בענין שאינו יכול לרבוץ כדי שלא יתמעט גבהו מ"ט ואפי' העמיד שם אדם הוי לחי ואם לא הודיעו שמעמידו לשם לחי צריך לקושרו כדי שלא ילך ויש מחמירין שצריך לקושרו אפי' הודיעו שמא ישכח וילך משם ולפ"ז צריך לקושרו מע"ש שהרי אסור לעשות מחיצה בשבת אם הודיעו כנ"ל סי' שס"ב דין ט"ז (סי' וסק"ז ושה"צ).

לז. חריץ עמוק י' ורחב ד' ע"פ המבוי נידון משום לחי דאמרי' גוד אסיק אבל אם אינו רחב ד' אינו כלום [חזו"א או"ח סי' צ"ו סק"מ וסי' ס"ה סק"ס וסי' ס"ב סק"י וע"ל דין ע"ב].

לח. לחי שאם ינשב בו הרוח אינו יכול לעמוד אפי' אין הרוח מפילו לארץ אלא מנידו פסול כנ"ל סי' שס"ב דין א' (סי' וסק"כ) ובחזו"א כתב דדווקא באופן שהרוח כופפו למטה מ"י או מרחיקו ג"ט מהכותל הא לא"ה אין נפסל בנדו"ל²¹ (או"ח סי' ע"ו סק"ו וכנ"ל סי' שס"ב דין א') ואם הלחי למטה אין מתנענע עד גובה י"ט כגון שקבוע במסמר או שקשור היטב להכותל ורק למעלה מ"ט הוא מתנענע ע"י הרוח מפני רוב גובהו כשר שהרי גם בלי מה שלמעלה נשאר שיעור לחי (סק"א) ודין צו"ה המתנענע כתבנו בסי' שס"ב דין נ"ד²²).

לט. הגביה הלחי ג"ט מהארץ פסול אע"פ שיש בו גובה י"ט כיון שהגדיים בוקעים תחתיו אבל אם הגביהו פחות מג' אע"פ שאין בו אלא ז' ומשהו כשר דאמרי' לבד (סי' וסק"ל"ה ל"ד).

מ. הרחיק הלחי ג"ט מהכותל פסול ואם הלחי ה"י רחב יותר מג"ט שנמצא מרובה על הפרוץ שבצדו יש מכשירין ויש פוסלין²³ ויש להחמיר (סי' ו' וסק"ב וע"ל דין ב' ודין צו"ה שהרחיקו ג"ט כתבנו בסי' שס"ב דין ע"ג²⁴).

מא. אין אלכסון הכתלים כזה²² נידון משום לחי ואפי' נסתם רוב הרחב אין נידון בעומד מרובה על הפרוץ ומיהו דווקא באלכסון של כל הכותל אבל כל שנשאר ד"ט ביושר ואח"כ התחיל האלכסון י"ל דנידון משום לחי וצ"ע ואם האלכסון אין מתלקט י' מתוך ד' אפשר דנידון ככותל ישר וכנ"ל דין ל' וכן בכל לחי שהעמידו באלכסון (חזו"א או"ח סי' ע"ג סק"ט) ואם העמיד לחי באלכסון כזה²³ יכול להשתמש עד סוף האלכסון אף בפתוח לכרמלית דהוי כעשה לחי אחר לתוך הפתח וכן אם עשה כזה²⁴ נותר בנראה מבחוץ (שם סי' ע"ב סק"ד וע"ל סי' שס"ה דין ט"ז).

מב. בין שנראית בליטת הלחי לעומדים תוך המבוי ואינה נראית לעומדים בחוץ כגון שהעמיד הלחי רחבו לצד ארכו של מבוי ולא משך קצה רחבו קימעא כלפי חוץ

פתחו אזלי' כגון מבוי מפולש ורחבו יתר על ארכו לצד רה"ר ועשה שם צו"ה וצדו הקצר פתוח לכרמלית צריך לעשות בצדו פס כדין חצר אע"ג דעכשיו מתקן צדו הקצר דהפתח שהוא לצד רה"ר הוא העיקר וכן אם שניהן פתוחין לרה"ר או לכרמלית הולכין אחר הפתח היותר משמשת ומי"מ גם במבוי שארכו יתר על רחבו אין נותר בלחי וקורה אלא פתח העיקרי אבל אם עשה צו"ה לפתח העיקרי ונפרץ במלואו לכרמלית או לרה"ר בדופנו הרחב צריך פס כחצר (או"ח סי' ס"ה סק"ג ודין מבוי המתקצר כיצד נחשב ארכו ורחבו ע"ל דין ח').

נג. אין נידון משום חצר אלא אם ארכו ורחבו שוה או שרחבה יתר על ארכה אבל חצר שארכו [דרך כניסתו] יותר על רחבו אפי' משהו דינו כמבוי וניתר בלחי וקורה ואע"ג שאין בתים וחצרות פתוחין לתוכו הואיל ואינו קרוב לרה"ר אלא פתוח למבוי והמבוי פתוח לרה"ר (סכ"ז וסק"קט"ז) אבל אם החצר פתוחה לרה"ר או לכרמלית צריך פס כדין חצר אף שארכה יתר על רחבה (שה"צ אות ע"ה וחזו"א או"ח סי' ס"ה סק"ט"ז) ואם החצר פתוחה לחצר אחרת אפי' אם הפנימית פתוחה במלואה לחיצונה ניתרת בלחי ובלבד שלחיצונה נשאר גיפופי אבל אם שניהן פתוחין זה לזה במלואן הו"ל הפנימית כפתוחה לרה"ר וכן אם החצר פתוחה במלואה למבוי ונשאר למבוי גיפופין יכול להתיר החצר בלחי אף שהמבוי פתוח לרה"ר ולא עשו לו תיקון או שלא עירבו יחד אבל אם שניהן פתוחין זה לזה במלואן הו"ל החצר כפתוחה לרה"ר (שם סק"א וע"ל דין כ"א).

נד. מבוי וחצר פתוחין זה לזה במלואן שכלין שניהם לרה"ר זה אצל זה כזה¹³ נראה דלא מהני תיקון מבוי למבוי להתיר גם החצר (והביא ראי' לזה ולפמשי"כ שם בסק"מ"ט נדחה הראי' ע"ש) אבל אם עשה לחצר פס נותר גם המבוי וצ"ע אם הותרה החצר בפס שלא סמכו עליו [ע"ל דין כ"ח] או שנמשך ד"א [ע"ל דין כ"ז] דלא מהני במבוי ומהני בחצר (חזו"א או"ח סי' ס"ה סק"מ"ח).

נה. (דיני פסי חצר) חצר שנפרץ במלואו ברוח רביעית או בפרוץ מרובה על העומד למקום האסור לו [ואין הפרצה יותר מ"י כנ"ל דין י'] נותר בפס גבוה י"ט [אע"פ שאין שוה בגובה לשאר הכתלים] ורחב ד"ט ויעמידו מצד א' במקום הפרוץ או שיעמיד שני פסין [גבוהין י"ט] של שני משהו²⁵ בשני צדי הפרצה וכן אם נשתתיר כותל רביעי כשיעור ד"ט בראש הכותל או מב' צדדין משהו מכאן ומשהו מכאן נידון כפס²⁶ מיהו כתב בח"א דבנשתתיר מב' הצדדים כיון שלא עשאו לשם לחי נכון לכתחלה להחמיר שיהא טפח מכאן וטפח מכאן אם לא בשעת הדחק (סי' וסק"ד ז' ח' ט' ובה"ל ד"ה טפח) ואם עשה פס ד"ט מעצי אשרה פסול דכתותי מכתת שיעורי' אבל ב' פסין של ב' משהו כשר כדין לחי לקמן דין נ"ד ולהסבירם דצריך שישתייר טפח מכל צד גם בזה לא מהני (סק"ו).

נו. פסי חצר [בין פס רחב ד' ובין ב' פסין של שני משהו] שהרחיקו ג"ט מהכותל לא מהני ואם רחב הפס יותר מהאזר שבינו לכותל דינו כדין לחי לקמן דין מ' (שה"צ אות ב' וחזו"א או"ח סי' ע"ד סק"ג).

נז. פס הנמשך ד' אמות בין לאורך החצר ובין לרוחב החצר מהני (חזו"א סי' ס"ז סק"ח וכד' התוס' וכמש"פ בסי' ע"ד סק"ג ובסי' ס"ה סק"א מ"ח ובסי' ע' סק"ה ובסי' ע"ז סק"א ובסי' פ"ח סק"א ט"ו וע"ל דין ל"ב ל"ג).

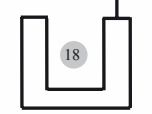
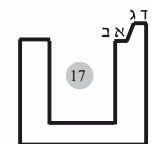
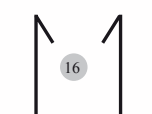
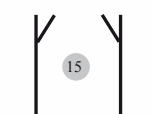
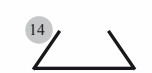
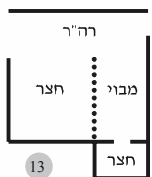
נח. פסי חצר שלא סמכו עליו מע"ש מהני (חזו"א או"ח סי' ע"ז סק"א וע"ל סי' שס"ב דין נ"א דבבה"ל נסתפק אפי' בצו"ה וע"ל דין מ"ה).

נט. פי תקרה (אם יש בו ד') הוי כפס ד' ומתיר (חזו"א או"ח סי' ק"ז סק"ט"ז וע"ל סי' שס"א דין ט"ז) וכן חריץ נידון כפס (חזו"א סי' צ"ו סק"מ וע"ל דין ל"ז).

ל. עשה כותלי החצר באלכסון כזה¹⁴ מבואר בתוס' שאין נחשבין לפסין ואפי' אם נסתם רוב הרוחב אין נידון בעומד מרובה על הפרוץ וצריך תיקון ואם נשאר ד"ט ביושר ואח"כ התחיל האלכסון י"ל דמהני וצ"ע אך אם האלכסון אין מתלקט י' מתוך ד' י"ל דנדון ככותל ישר כנ"ל דין ג' (חזו"א או"ח סי' ע"ג סק"ט).

לא. כשמתיר חצר ע"י ב' פסין צריך ליהזר שיעמידם בשוה זה מול זה ואל"ה לא מהני מיהו אם אין נראה לעין כל אלא ע"י מדידה אין להקפיד (סי' קכ"ה ובה"ל ד"ה שצדו) ודעת החזו"א שאין לחלק בזה וצריך שיהא מכוון במדידה ובצמצום (או"ח סי' ע"ב סק"ד וע"ש דלדעת הגר"א מהני גם אם אין מכוון רק שלא יהא נראה כקרן זווית) ואם צריך שיהא חודן הפנימי שוה או חודן החיצון תלוי במחלוקת תוס' ורמב"ן לקמן סי' שס"ה דין י"ז אם בלחי ובפסין מתיר חודו החיצון או חודו הפנימי ע"ש (שם סי' ע"ג סק"ב) מיהו אם מעמידן באלכסון נחשב כאילו עשה כמה פסין לכן אם עושה ב' פסין יעמידם מעט באלכסון כזה¹⁵ או כזה¹⁶ ואז לא יצטרך לכוון חודם דכל שיהי' קצת מאלכסון זה כנגד זה סגי (שם סי' ע"ב סק"ד) מיהו אם האלכסון אין מתלקט י' מתוך ד' אפשר דנחשב ככותלי החצר ולא מקרי פס וכנ"ל דין ג' (שם סי' ע"ג סק"ט) וע"ל דין ס"ז לענין לחי וה"ה לענין פס ד'.

לב. נראה מבחוץ ושוה מבפנים כזה¹⁷ או כזה¹⁸ מהני בפסי חצר בין בב' פסין של שני משהו ובין בפס רחב ד' [כמו בלחי לקמן דין מ"ב] (חזו"א או"ח סי' ע"ד סק"י י"ג וכ"כ בסי' ס"ז סק"ג ובסי' ס"ז סק"ה) מיהו בפס רחב ד' חשבינן הפס מצפון לדרום (דהיינו מנקודת א' לנקודת ב') לכן צריך להיות שם אורך ד"ט ואורך הבליטה ממזרח למערב (דהיינו מנקודת א' לנקודת ג') סגי במשהו אבל אם אין מצפון לדרום (דהיינו מנקודת א' לנקודת ב') ד"ט לא מהני אף אם בעובי הפס

שערי הלכות

וה"ה הכא בלחי, ועיין שעה"צ כאן אות כ"א וכה"ח ס"ק מ"ו.
יז. ע"ל בריש סי' שס"ב משי"כ בשע"ה בדן זה.
יח. ושם בשע"ה.
יט. ותלי בטעם הפסול בהרחיק, והנה מרן הביא טעם דרבינו יונתן דאתי אורא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה, וטעם זה בכה"ג שהלחי רחב ג"ט כשר וכמבואר במשנ"ב, ועיין בבית מאיר ובשו"ת הגרע"קא סי' י"ח לחוק האי טעמא.
כ. ושם בשע"ה אות מ'.

מכאן, ובנשתתיר כתב טפח. אמנם לדינא כתב בביאור"ל ד"ה טפח מכמה ראשונים דסגי במשהו, וכ"ה בכה"ח ס"ק י"ד. ובאמת צ"ע בדעת מרן, דכל הראשונים הכי ס"ל, ובכללם הרמב"ם, ומדוע פסק כתי' הב' בתוס', וגם כה"ח פסק לענין מעשה כמ"ש כאן דלכתחילה יש להחמיר, ורק בשעת הדחק יש לסמוך על המקילין.
יד. ושם בשע"ה אות ל"ב.
טו. ושם בשע"ה.
טז. עיין מש"כ בענין זה גבי צו"ה לעיל בסי' שס"ב בשע"ה אות כ"ה,

יב. ולענין לעשות הפסין מסיד מחוי, עיין מש"כ לעיל בסי' שס"ב בשע"ה אות כ"ה, וה"ה הכא.
יג. מרן כתב בכה"ג טפח מכאן וטפח מכאן, והוא כתי' הב' בתוס', ואף שבב"י כתב ע"ד רבינו יונתן שכתב דלאו דוקא הוא וכאן כתב טפח, כתב המאמר סק"ב ותו"ש סק"ב ועוד דמרון חזר בו והצריך טפח, וכן לומד המשנ"ב בביאור"ל בסי' ד"ה ובלבד, וכמו שמבואר שם בב"י וביאור"ל, וכמו שהוכיח המאמר, וכן מבואר כאן בסי' ששינה לשונו מריש הסעיף במקום שהוא העמיד את הפס, כתב משהו מכאן ומשהו

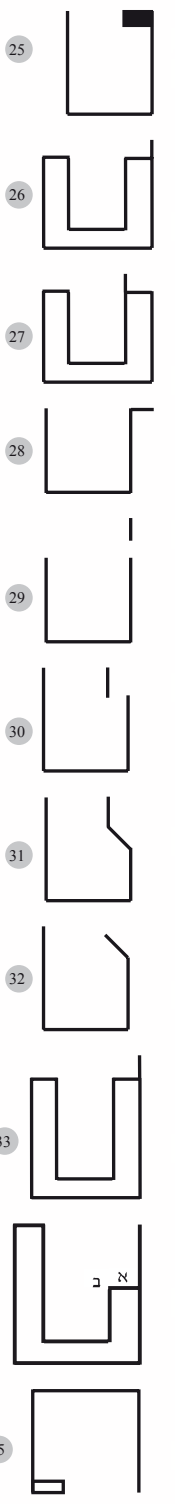
אלא השהו חודו החיצון לעובי כותל המבוי ודומה כמי שמוסיף על עובי הכותל ואינו נראה מבחוץ כלחי אבל חודו הפנימי נראה לעומדים שם בפנים כזה²⁵ בין שנראית לעומדים בחוץ נגד חלל המבוי ואינה נראית לעומדים בפנים כגון שנתן כל הלחי לחוץ המבוי וחודו הפנימי עומד אצל עובי הכותל והרחיקו מזוית עובי הכותל של צד פנים והעמידו לשפת עובי הכותל של צד אחורי המבוי כזה²⁶ [כא] דע"ז ניכר להעומדים בחוץ ברה"ר נגד חלל המבוי שהוא לחי אבל לאותן העומדים תוך המבוי אין הלחי נראית שאין עשוי בפנים כשר אבל לא ישתמש אלא עד כנגד חודו הפנימי שהרי אין דופן כנגדו [ואם נמשך ד"א ע"ל דין מ"ז] אבל אם העמידו בשהו לשפת עובי הכותל של צד תוך המבוי כזה²⁷ לא מהני שאינו נראה כלחי אף לעומדים ברה"ר אלא כמוסיף על הכותל (ס"ט י"ג וסקל"א ל"ב ל"ג מ"ו) וכ"ש לחי כזה²⁸ דלא מהני (ועי' במ"ב ס' תר"ל סקל"ט) ואפי' מתחיל מכנגד עובי הפנימי של הדופן ואין הדופן מפסיק בינו לבין הלחי לא מהני וכן לחי השהו לעובי הדופן ואין בולט לא בפנים ולא בחוץ אע"ג שגבוה או נמוך מהכותל לא מהני (חזו"א או"ח ס' ס"ז סק"ד י"ג וע"ל דין ב').

מג. העמיד לחי משוך מהכותל לרה"ר כזה²⁹ אם אין דופן כנגד האויר שבין הדופן ללחי פסול אף אם הרחיקו פחות מג"ט אבל אם יש דופן כנגדו כשר עד ד"ט [אם הוא באופן שאין בו משום פריצה בראשו שאז אוסר בג"ט כדלקמן ס' שס"ה דין ב'] ומותר לטלטל כנגדו באופן שמותר לטלטל בין הלחיים כדלק' ס' שס"ה דין ט"ז י"ז (חזו"א או"ח ס' ס"ז סק"ו י"ז).

מד. וכן אם העמיד הלחי משוך מהכותל לצד חלל המבוי וגם משכו לרה"ר כזה³⁰ אם אין באלכסון שבין הלחי להכותל הסמוך לו ד"ט שהוא שיעור פריצה בקרן זוית [כנ"ל ס' שס"א דין ז'] ויש דופן כנגדו נראה דמהני דהוי כאילו ה"י כזה³¹ שהעמיד לחי אצל מחיצת האלכסון וא"כ גם האלכסון גופו הוי כלחי כזה³² וצ"ע בזה (חזו"א שם סק"ו).

מה. אפי' לא עשאו לשם לחי אלא שנוזמן לו שם כגון שיצא בליטה מהכותל בראשו בשיעור משך גובה י"ט או שהועמד שם לאיזה ענין ואפי' לא קבעו הוא בעצמו אלא מעולם הוא שם כגון שגדל שם אילן כשר [מיהו י"א דכיון שלא עשאו לשם לחי נכון לכתחלה להחמיר שיהא בו רוחב טפח אם לא בשעת הדחק וכנ"ל דין כ"ה^[כב] גבי פסי חצר] ודווקא שסמכו עליו מע"ש אבל אם לא סמכו עליו מע"ש כגון שה"י שם לחי אחר ונפל בשבת ובאים עכשיו לסמוך על זה לא מהני אפי' עשאו בעצמו כיון שעשאו שלא לשם לחי [ואפי' ה"י רחב ד"ט לא מהני מדין פס שלא תקנו פס במבוי, חזו"א או"ח ס' ס"ה סק"יג וכד' התוס' כנ"ל דין כ"ז] ואם לא ה"י שם לחי אחר מע"ש אע"פ שלא סמכו עליו בפירוש כאילו סמכו עליו דמי א"כ בפירוש לא סמכו עליו כגון שלא טלטלו בשבת שעברה ע"י לחי זו ולא ה"י שם לחי אחר או אינו מועיל לשבת הבאה עד שיסמכו עליו בפירוש וכ"כ בעשאו שלא לשם לחי אבל אם עשאו לשם לחי מתחלה אפי' לא סמכו עליו מע"ש מהני ומחיצה גמורה מהני אפי' לא סמכו עליו מע"ש ולא עשאו לשם מחיצה כנ"ל ס' שס"ב דין י' (ס"ד י"א וסק"י"ח ל"ז ל"ט ובה"ל ד"ה ובלבד וד"ה אבל ושה"צ ודין צו"ה שלא סמכו עליו מבואר לעיל ס' שס"ב דין נ"א וע"ל דין כ"ח לענין פסי חצר).

מו. לחי שהעמידו לשם לחי [היינו להתיר המבוי, חזו"א ס' ע"ז סק"א] אפי' רחב ד' אמות או יותר הוי לחי^[כג] אבל לחי העומד מאליו סמכו עליו מע"ש אין כשר^[כד] אם בולט מכותל המבוי לרחבו של מבוי ד"א דשם כותל מבוי עליו וליכא הכירא (וע"ל דין ב') וצריך לחי אחר להתירו ויעמידנו ברוח שכנגדו ואם ירצה להעמידו אצלו יעשנו מעט עב או דק יותר מהבליטה^[כה] כדי שיהא ניכר שהוא לשם לחי (ס"ב וס"ק מ' מ"א מ"ב מ"ג) ומהני כאן בין שבולט לפנים בין שבולט לחוץ אף דלא מהני בלחי כנ"ל דין מ"ב (חזו"א או"ח ס' ס"ז סק"יג) ויש להסתפק אם צריך שיעמידנו לשם לחי או אף אם הכותל בולט בסופו מבחוץ מכבר סומכין עליו לשם לחי מיהו אם דק הכותל בסופו באופן שנראה מבחוץ או מבפנים דכשר לענין לחי ודאי מהני כאן אף שלא העמידו לשם לחי, ואם לא עשאו מעט עב או דק לא מהני אפי' אם יעמיד הלחי החדש עכשיו לשם לחי ומיהו אם אין ד"א והעמיד אח"כ לשם לחי והאריך ד"א נראה דהוי כעשאו כולו לשם לחי (חזו"א שם לענין גבוה ונמוך שזה השמיט השו"ע^[כז] משום שהפוסקים העתיקו רק לשון שני דרש"י אבל בבולט קצת לצד פנים שכי' שם דמהני גם בלחי לכאן הוי כמו דק הכותל שכי' דודאי מהני משום דהוי לחי ממש) וכ"כ במבוי רחב יותר מוח' אמות אבל אם אין המבוי רחב אלא ח' אמות כשר אף אם הלחי ד"א דניתר בעומד כפרוץ (ס"ג וסק"מ).

מז. לחי המושך עם דפנו של מבוי לארכו הנראה מבחוץ ושהו מבפנים כזה³³ [כז] אם נמשך ד"א לא מהני ואפי' הועמד לשם לחי שאין כאן היכר שנראה כמוסיף על הכותל (ס"ג וסקמ"ז מ"ח) ואפי' יש דופן כנגדו כזה³⁴ וכן אם המשיכו מדרום לצפון ד"א (דהיינו מנקודת א' לנקודת ב') וכן בנראה מבפנים כזה³⁵ אם נמשך ד"א בין ממזרח למערב בין מדרום לצפון לא מהני אלא שאם נמשך מדרום לצפון מהני אם העמידו לשם לחי כנ"ל דין מ"ז (חזו"א או"ח ס' ס"ז סק"ז ובנראה מבחוץ כה"ג צ"ע^[כח]).

מח. מבוי שעשה לארכו לפנים לחיים קטנים הרבה רצופים בפחות מג"ט זה אצל זה במשך ארבע אמות אין ניתר המבוי בזה דכיון שהם בפחות מג"ט זה אצל זה חשובים כולם כלחי אחד שמחזיק ד"א ברחבו ויוצא מתורת לחי ונחשב ככותל ואין לחי למבוי זה^[כט] אך אם הלחי הראשון שעומד בקצה המבוי אינו עומד בשהו עם קצה המבוי אלא נמשך קצת מן המבוי ולפנים נידון משום לחי כיון שנראה מבחוץ (סקמ"ז).

מט. אם מותר להשתמש נגד הלחי יתבאר בע"ה בסי' שס"ה דין ט"ז ודין לחי למבוי הגבוה מכ' אמה לקמן דין נ"ט ודין העמיד לחי לחצי מבוי לקמן מדין ס"ד עד דין ס"ח ודין לחי שעשאו מעצי אשרה לקמן דין נ"ד.

נ. עוד יש הכשר אחר למבוי הפרוץ ברוח רביעית בקורה שיניחנה על ראש המבוי בקצהו וצריך שיניחנה על כותלי המבוי או בחלל המבוי אבל אם הניחו חוץ למבוי כגון שנעץ שתי יתדות בשני הכתלים אצל המבוי בחוץ מזה ומזה לצד רה"ר והניחם עליהם אפי' בסמוך למבוי פסול אע"ג דבלחי כשר כנ"ל דין מ"ב דבקורה ליכא הכירא אלא כשמניחה מבפנים מיהו אם נעץ שתי יתדות בקרקע סמוך לכותלי המבוי מזה ומזה מבחוץ והניח הקורה עליהם כשר מטעם לחי או צוה"פ (ס"ד וסק"ג נ"א ו"ב ובה"ל ד"ה על ושה"צ וע"ל דין ס"ד אם הניחו באמצע המבוי).

נא. וצריך שיניחנה כדי להתיר המבוי אבל אם לא נעשית לשם כך כאותן שנותנין קורה מכותל לכותל לחזק הכתלים וכל כה"ג אפי' סמכו עלי' מע"ש פסולה ובפמ"ג מצדד דאפי' רחבה ד"ט לא מהני אך אם היתה רחבה ד"ט וראוי לקבל מעזיבה אפשר שאפי' עומד מאליו כשר מדין פי תקרה יורד וסותם כנ"ל ס' שס"א דין י"ג (אם יש בה כל הפרטים המבואר שם) וצ"ע (סט"ו וסקנ"ג נ"ד ובה"ל ד"ה פסולה).

נב. שיעור הקורה רחבה טפח [ואל"ה לא מהני אפי' היא בראש המבוי ואין נחשבת לצו"ה כנ"ל ס' שס"ב דין ע"א. חזו"א או"ח ס' ע"ט סק"ב], ועבי' כל שהו ואפי' של קש ושל קנים מהני רק שתהא חזקה לקבל לבנים שוכבים עלי' בכל ארכה^[ל] שכל א' מהן מחזקת בארכו ג"ט ורחבו טפח ומחצה [ושוכבין בארכן על אורך הקורה ובולט מהן רביעי טפח מכאן ורביעי טפח מאכאן] כשיעור פתח אותו המבוי או עד פחות מג"ט סמוך לכתלים כגון אם פתח המבוי רחב י' אמות די' אם תקבל לבנים באורך ט' אמות ושני משהויין שהן י"ח לבנים לארכן ואם הקורה נסמכת על יתדות היוצאין מהכתלים פחות מג"ט שאין ברחבן טפח [דאל"ה היתדות עצמן תורת קורה עליהן] י"א שהיתדות אי"צ שיהיו חזקים לקבלה ולקבל הלבנים וי"א שצריך^[לא] ולכתחלה נכון להחמיר בזה ואם היתה הקורה עגולה אע"ג שאין יכולה לקבל לבנים מחמת שהיא עגולה כשרה דחשבינן לה כאילו היתה מתחלקת לשנים מיהו צריך שיהיה בהקיפה ג"ט שאז יש ברחבה טפח (ס"ז י"ח י"ט וסקנ"ט ס' ס"ב ס"ג ובה"ל ד"ה רק).

נג. ואם הקורה רחבה ד"ט אי"צ להיות חזקה לקבל לבנים^[לב] מיהו אם היא דקה כ"כ שניטלת ברוח צ"ע (ס"ז ובה"ל ד"ה חזקה) וצ"ע בקורה רחבה ד"ט אם מתכשרת ע"י לבד באורך פחות פחות מג' ונראה דלא חשוב קורה ד' אלא בשלמה בארכה על אופן שמתכשרת קורה רחבה טפח (חזו"א או"ח ס' ע"ז סק"ה וע"ל דין נ"ו).

נד. וכיון שהקורה צריכה שיעור לפיכך אם עשאה מעצי אשרה פסולה אפי' הקורה רחבה ד' דכיון דלשרפה קיימא כתותי מכתת שיעורי' ודווקא באשרה שעבדה ישראל שאין לה ביטול או אפי' של גוי וקצצה ישראל [או נפלה מעצמה] ונטלה לזכות בו ברשות הגוי שנתן לו או מכר לו וי"א דאפי' נטלה ישראל בגולה אין לה ביטול (וע"ל ס' תקפ"ו דין ז') אבל אם לא נטלה ישראל לזכות בה או שהגוי נתנה לו בשאלה הו"ל ע"ז של גוי דיש לה ביטול ולכן אפי' קודם ביטול לא אמרי' כתותי מכתת שיעורה וכשרה וכ"כ בקורה אבל אם עשה לחי מעצי אשרה כשרה ומשמע בגמי' דגם לכתחלה מותר ולא נקרא הנאה מה שנהנה על ידו היתר טלטול כיון שאין משתמש בגופו (ס"ח ט"ז וסקכ"ט נ"ז ובה"ל ד"ה לפיכך ושה"צ וע"ל דין ב' ולענין פסי חצר ע"ל דין כ"ה ולענין צו"ה מעצי אשרה כתבנו בסי' שס"ב דין נ"ג ולענין פי תקרה בסי' שס"א דין י"ג).

נה. היתה יוצאה מכותל זה ואינה נוגעת בכותל אחר כגון שסמכה ע"ג עמודים אם אין שם ג"ט כשרה ואפי' מרוחקת משני הכתלים כה"ג כגון שנעץ עץ באמצע המבוי והניח הקורה עלי' אמרי' לבד משני רוחות אבל אם יש שם ג"ט פסולה [ואם נתנה ע"ג ב' עמודים נידונית משום צו"ה ונתבאר לעיל ס' שס"ב דין ע"ג] וכן שתי קורות אחת יוצאה מכותל זה ואחת יוצאה מכותל זה ופגעו זו בזו באמצע המבוי אם אין ביניהם ג"ט כשרה ואם לאו צריך להביא קורה אחרת או למלאות הרייח ההוא בחתיכת קורה (ס"א וסקס"ז ס"ח ושה"צ) ואם יש הרבה אירי' פחות מג' צ"ע דלא יתכן להכשיר

שערי הלכות

כז. ע"ל בשע"ה אות כ"א בכה"ג דהוי כנראה מבפנים, יעו"ש הציור לדעת מרן. ומ"מ גם בציור הזה לא ישתנה הדין גם לדעת מרן.

כח. נראה דספיקו דמצד אחד אינו כסותם את פתח המבוי כמצפון לדרום דדין מ"ו, ומאיך אינו נראה כהמשך הכותל כממזרח למערב, וע"כ אם העמידו לשם לחי אפשר שיועיל. אמנם צ"ע, הלא מבואר לעיל בדין מ"ב ציור ו' דבכה"ג לכוי"ע לא מהני לחי כזה, ואפילו להב"י הוא רק לשיטת רש"י ולא נפסק כן, וא"כ אין מקום להסתפק לדינא. והקשיתי קושיא זו להגרמ"ק שליט"א, וכתב לי בזה"ל: לכאורה יפה העיר.

כט. עיין מאמ"ר סוף ס"ק י"ב, ומ"מ הדין דין אמת, ועיין מחצית השקל ס"ק י"ב.

ל. עיין מאמ"ר ס"ק ט"ז דדעת הרי"ף והרמב"ם דבאריח אחד סגי וא"צ בכל ארכה, ושכ"פ מרן.

לא. יש בתרא בשו"ע דא"צ, ועיין שעה"צ אות מ"ד וכה"ח ס"ק קי"א.

לב. כ"פ בשו"ע, ובמאמ"ר תמה מ"ט לא פסק כהרי"ף והרמב"ם שמסתמות דבריהם נראה דבעינן חזקה.

כד. אף דמרן בב"י הקשה ע"ד הטור באופן זה, מ"מ חזר והסכים כן לדינא וכתבו בשו"ע, כ"כ במאמ"ר סק"ח יעו"ש. ועפ"ז יצא דמש"כ כאן בראש דין זה מדברי הרמ"א דכשהעמידו לשם לחי דמהני אף ביותר מד"א, א"ש גם לדעת מרן. ועיין בבני ציון כאן ס"ק ט"ז.

כה. וברש"י בפי' א' פירש גבוה או נמוך, ומרן לא הביאו בשו"ע, וכן ש"פ השמיטוהו ומשמע דלא ס"ל, כ"כ העו"ש והתו"ש והביאם בכה"ח ס"ק ע"ט. ואמנם בכמה ראשונים כתבו דמהני, והביאם בבני ציון כאן בס"ק ט"ו. וכן בב"ח כתב דלענין דינא ודאי ה"ה בגבוה ונמוך דמהני, וכ"כ בדעת תורה, ובחזו"א כתב והביאו כאן בהמשך דהן אמת דאם עובי הלחי כעובי הכותל ואינו נראה לא מבפנים ולא מבחוץ אלא שחלוק בגבהו לא מהני, אבל כאן שיש לחי כדנינו אלא שהוא עומד מאליו מיותר מד"א לזה מהני, אלא דיש להסתפק אם צריך שיעמידנו לשם לחי וכמו שמביא כאן בהמשך.

כו. היינו הספק שהביא כאן אם צריך שיעמידנו לשם לחי הוא בגבוה ונמוך.

כא. עיין הציור כאן, והוא נראה מבחוץ ושהו מבפנים לדעת התוס' כפי ביאור הרמ"א והב"ח ושאר אחרונים, דנראה מבחוץ הוי רק לאותם ההולכים לצד חלל המבוי, אבל לדעת הב"י מה שמצויר כאן ציור ה' הוא שיטת התוס' דמהני, וכאן בהמשך כתב דלא מהני הוא לשיטת האחרונים דסברי דזה שיטת רש"י, אבל תוס' דחאוהו. ולדעת הב"י ציור ו' הוא לשיטת רש"י, וציור ד' דכאן לדעת ב"י נראה דהוי כנראה מבפנים [ובביאור דברי הב"י דצ"ל דצד הכותל שהוא לתוך המבוי קרוי אחורי הכותל, אין הכוונה לתוך עומק המבוי אלא כל צד הכותל הפונה למבוי, וצד שהוא חוץ למבוי אין הכוונה הסמוך לפתח המבוי, אלא כל צד הדופן בצד הפונה לחוץ, דאל"כ יסתור את המשך דבריו. ועיין נה"ש סק"ה]. ועיין באחרונים עוד דיעות על ציור ד' דכאן דלהעו"ש הוי כנראה מבפנים ובחוץ. ועי' אריכות בדברי האחרונים, ואכמ"ל]. ונמצא דני"מ לדינא לפי מה שפסקו האחרונים כשיטת התוס' יאה רק בציור ה', והאחרונים פסקו בזה דלא כמרן הב"י.

כב. יעו"ש בשע"ה אות י"ג, וה"ה הכא, ועיין ביאורה"ל ד"ה ובלבד.

כג. ע"ל בדין הבא באיזה אופן מהני.

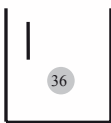

אם יש בגובהו או בנטייתו ג' פסולה דבורה לא אמרי' חבט רמי ביותר מג' (סכ"ה וסקפ"ג פ"ה פ"ו פ"ז ובה"ל ד"ה ועקמימותה ואם הקורה רחבה ד' ע"ל דין נ"ו).

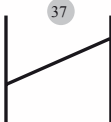
סב. פירס על הקורה מחצלת בטל דין קורה שהרי כיסה הקורה ואינה נראית ואין כאן היכר [ואפי' המחצלת גבוהה מהארץ י"ט. חזו"א או"ח סי' ע"ז סק"ו] לכן אם המחצלת גבוהה מהארץ ג"ט אפי' היא גבוהה ו' וקשרה לכותל שלא תנידה הרוח אסור לטלטל במבוי שהרי הקורה בטלה וגם א"א לחשוב המחצלת למחיצה שהרי הגדיים בוקעים תחת' (סכ"ד וסקפ"ח ע"ט פ') וצ"ע אימתי נקרא הקורה מכוסה דלכאורה אם מהקורה בולט בליטה למטה לא נקראת מכוסה ועוד צ"ע מה דין המחצלת אם השלימה בעוביה שיעור הטפח של הקורה אם צריך לחתכה שלא תהא תלוי' למטה ואולי בבליטת ג"ט תליא מילתא א"י הכל לפי הענין שיהא ניכר שהוא בכלל הקורה (חזו"א או"ח סי' ע"ז סק"ו).

סג. עיר המוקפת חומה ונעלו הפתחים בלילה ופתח א' אין ננעל ומ"מ הוי כלחי ע"י פתח ההוא אין מערבין אותה לחצאין לפי שאוסרין אלו על אלו אבל אם נפרץ בחומה פרצה האוסרת כדלקמן סי' שס"ה בטל הכשרה של העיר ויכולין לערב חצי' ולהניח חצי' ויתבאר בסי' שצ"ב בעז"ה (סי' קל"א וע"ל סי' שפ"ו דין י"ז).

סד. העמיד לחי או קורה באמצע המבוי אם אין שם חצר מהלחי ולחוץ או שיש שם חצר ולא עשו החיצונים לחי או קורה לראש המבוי אסור לטלטל מחוץ לחי או קורה אבל לפניו ממנו מותר ואפי' יש לחיצונים דריסת הרגל עמהן ולא עירבו עמהם אין אוסרין עליהן ובלבד שיהא באותו חצי' כל ג' תנאי מבוי שנתבאר בדין י"ט דאל"ה יש לו דין חצר וצריך פס ד' או ב' פסי משהו כדן חצר (סל"א ל"ב ו"ס ק"ח קל"ב) וכתב בחזו"א לכאורה אם הלחי כזה³⁶ יש להתיר כל המבוי בנראה מבחוץ^[מא] וצ"ל דמיירי בפתוח לכרמלית דבין הלחיים אסור ולד' הסוברים דבלחי ד' אסור אף בפתוח לרה"ר א"ש [ע"ל סי' שס"ה דין י"ז] ועי"ל דמיירי שנשאר ד"א מהלחי עד הפתח שאין נידון משום לחי א"י בדלא סמכו מע"ש על האי נראה מבחוץ (או"ח סי' ע"ז סק"א).

סה. אבל אם יש חצר מהלחי או הקורה ולחוץ ועשו גם הם לחי או קורה לראש המבוי אוסרים אלו על אלו ואפי' לא הורגלו כלל להשתתף יחד^[מב] ואפי' אין לחיצונים דריסת הרגל על הפנימים דכיון דרוב מבואות דרכן להשתתף יחד אוסרין זה על זה עד שישתתפו יחד [ואו מותרים אפי' אין בחצי הפנימי כל תנאי מבוי דמצטרפים יחד וע"י פמ"ג] אבל אם עשו ביניהם צו"ה או פס ד' [ואפי' נמשך ד"א כשר כדן פסי חצר לעיל דין כ"ז. חזו"א או"ח סי' ס"ז סק"ט] או ב' פסין של משהו נחלקין לגמרי ויכול כל א' לערב ויהא מותר בחלקו [ואפי' חצר יכולים לחלוק בכה"ג] מיהו דווקא כשאין להם דריסת הרגל זה על זה כגון שיש להם פתח אחר^[מג] אבל בלא"ה אפי' דלת לא מהני (סל"א ו"ס ק"ח ק"ל קל"א קל"ב ושה"צ) ובחזו"א תמה ע"ז וכתב דאפי' אין להם פתח אחר מהני (או"ח סי' צ"ה סק"י וע"ל סי' שצ"ב דין י"ג).

סו. הניח הקורה תוך המבוי באלכסון כזה³⁷ משתמש בצד הארוך עד כנגד הארוך ובצד הקצר עד כנגד הקצר ובט"ז מצד דווקא אם באלכסון אינו יותר מי' אמות דאל"ה אסור^[מח] ויש לפקפק קצת ע"ז מיהו אם צד א' משוך מחברו פחות מג' אמות או אפי' עולה אלכסונו ברוחב המבוי יותר מי' אמות מותר כיון שרוחב המבוי אין מחזיק רק י' אמות (ס"ל ו"ס ק"כ"ו ובה"ל ד"ה יכול ושה"צ) ודעת החזו"א שאין חילוק בין פחות מג' אמות ליותר ולעולם אם יש באלכסונו יותר מי' יש לאסור ואפי' אם אין באלכסונו יותר מי' לא מהני א"כ אין הארוך עודף על הקצר ד' אמות וגם אורך המבוי במקום הקצר יותר מעודף הארוך על הקצר דאל"ה הוי כרחבו יתר על ארכו (או"ח סי' ע"ב סק"ב י"ג).

סז. וכ"ז בהניח הקורה באמצע המבוי אבל בראש המבוי אם צדו א' קצר וצדו א' ארוך שנמשך כותלו לרה"ר יותר מכותל השני אפי' אין נמשך אלא מעט אין מניח את הקורה אלא כנגד הקצר ואם הניחו באלכסון לא מהני כלל ואסור לטלטל בכל המבוי מיהו דווקא אם נראה לעין כל שצד א' ארוך מחברו אבל אם אין נראה אלא ע"י מדידה אין להקפיד (ס"ל ו"ס ק"כ"ג קכ"ד ובה"ל ד"ה שצדו וד"ה אינו) ודעת החזו"א שאין לחלק בזה וצריך שיהא מכויין במדידה ובמצומם (או"ח סי' ע"ב סק"ד) ואם העמיד לחי א' בצד הקצר וא' בצד הארוך מותר להשתמש רק עד נגד הלחי שבצד הקצר ביושר אפי' ה' האלכסון פחות מי' אמות (וכ"ש אם עשה רק לחי א' בצד הארוך דלא מהני כלל) (ס"ק קכ"ה וע"ל דין מ"א. ודין פסי חצר באלכסון כתבנו לעיל דין ל"א ודין צו"ה באלכסון בסי' שס"ב דין ס"ט).

שערי הלכות

חזו"א דמיירי בין במפולש ובין בסתום, דאם היה תלוי בפתח, הו"ל למון לומר הדין עם הריב"ש בדליכא פיתחא אחרינא, והראשונים מיירי בדאיכא פיתחא אחרינא וליכא פלוגתא. אלא דבכ"ג מיירי, וקיימין הכא בסתם מבוי שהוא סתום וכן סתמא דחצר, וכוונת מרן דבמבוי אין לפנימים דריסת רגל על החיצונים (וטיס בבי" יעו"ש). והיינו דשאני חצירות הפתוחות למבוי דתשמישתא דחצירות לחוד ודמבוי לחוד ועי"כ אוסרים, וא"א לחלק החצירות מהמבוי דמשמשים אהדדי. אבל בחלוקת מבוי לחצאין שהכל אותו שימוש מהני חילוק המבוי, שכל אחד משתמש בצידו ואפילו במבוי סתום, ודעת הבית מאיר בהבנת מרן דמיירי במבוי סתום דוקא דבזה אין לחיצונה דריסת רגל על הפנימית (וכגירסת הבי"ש שלפנינו), והפנימית הו"ל רגל המותרת במקומה ואינה אוסרת, ועי"כ שרי בפסין, אבל מבוי מפולש לא מהני לדעת מרן דהו"ל כרה"ר עוברת ביניהם, ובזה יתיישב הסתירה במרן מסי' שצ"ב המובא שם בדין ו' ושם בשע"ה, ויתבאר לקמן בע"ה בסי' שס"ד בשע"ה אות י"ח יישוב הסתירה לכ"א מהדעות הנ"ל עם יישוב קושיית המג"א שם, יעו"ש.

מד. יעו"ש החזו"א לשיטתו, ושם סתירה בדעת מרן לדין זה לקמן בסי' שס"ד אות י"ח וכנ"ל.

מה. ובכה"ח ס"ק רכ"ב כתב בשם ה"ט דאפילו ביותר מי' שרי, והיינו שכן דייק מדברי הטור ושו"ע, אמנם הביא שם בכה"ח את האחרונים שאסרו וכמ"ש בשע"ה צ"כ. ומאידך יש להוסיף דעת הנה"ש בסק"ז שדחה מה שציידד ה"ט מדברי הגמרא לאסור, וכדחית שעה"צ כאן באות ק"ד.

הרא"ש והרשב"א ולא בשיעור קורה יותר מי', ופסק כהרשב"א לפסול. ועיין מאמ"ר ס"ק כ"א דנתקשה בלשון הבי"ש לב' הפירושים הנ"ל, יעו"ש. ואי נימא כדברי החזו"א כאן בהמשך א"ש הקושיא מס"כ, דבאמת ס"ל לאסור בכל משך הקורה פחות מחלל י', אבל בסי' מיירי שנשאר חלל ד' בגובה י'.

לז. אף שלא הביא כן בשו"ע, כ"ה לדינא כמבואר בבי" יעו"ש. ועיין ביאורה"ל ד"ה בבנין.

לח. ובשו"ע פסק דמהני, ועיין כה"ח ס"ק קנ"ב.

לט. וכ"ה סתימות לשון השו"ע כלשון הראשונים.

מ. והיינו דאמרינן ב' הלכות אפילו היכא דא"א לדון על האחד אלא מכח השני, וע"ל סי' שס"ב דין פ"ה.

מא. ע"ל בשע"ה אות כ"א.

מב. הוא מהפמ"ג ושי"כ בלבוש, ומבואר שם שביאר לשון הרא"ש שהביא הבי"ש שהורגלו לערב יחד היינו אמבואות דעלמא שהרגילות לערב.

מג. כ"כ במשנ"ב, ובשעה"צ כתב ב"י ותו"ש ופמ"ג, והנה הבי"ש כתב כן לחלוק על הריב"ש שאסר כמו חצירות הפתוחות למבוי שאסורות כשלא עירבו עמו, וע"ז כתב דשאני התם דיש להם דריסת רגל במבוי, ומשא"כ כאן אין להם לחיצונים דריסת רגל על הפנימים, שהרי יכולים להשתמש בצידם, והבין בתו"ש דהוא מבוי מפולש וכ"א משתמש מצידו, ועי"כ מהני סילוק, אמנם אין זה מוסכם לדעת מרן וכמ"ש בהמשך דעת

בקנה קנה פחות מג' וברשב"א מוכח שאין נידון בלבד אלא בב' מקומות וכל שנידון בלבד אצל הכתלים צריך שתהא שלמה בכל ארכה (חזו"א או"ח סי' ע"ז סק"ה).

נו. הניח שתי קורות זו בצד זו צריכין שיהיו בין שתיהן רחבין טפח כגון שכל א' חצי טפח וגם לא יהיו מרוחקות זו מזו יותר מטפח^[ל"ז] ואם א' למעלה וא' למטה [אפי' משהו, חזו"א או"ח סי' ע"ז סק"ג] לא מהני^[ל"ז] ואפי' הם ביחד ד' טפחים כגון שכל קורה מחזיק ג' רבעי טפח ובנתים האויר שביניהם יש ב' טפחים וחצי לא מהני אם אינן שוות או רחוקות זו מזו יותר מטפח (סכ"ב כ"ג וסק"ט ע"ז ובה"ל ד"ה שצריך וד"ה בתוך) וכתב בחזו"א משמע מזה שאם יש ב"ט מכאן וב"ט מכאן וביניהן פחות מג' יש להקל ודלא כדמשמע במג"א שמחמיר גם בזה אבל נראה דמצטרף לרוחב ד' אפי' קנה קנה פחות מג' ואפי' אם יש בכל א' משהו כל שיש בין הקנים ד"ט מלבד האויר שביניהם אבל האויר אין מצטרף לשיעור ד' ונראה דגם אם א' למעלה וא' למטה מצטרפין לד"ט כל שאין ביניהן ג"ט ונראה שאם יש טפח באותו שלמעלה אמרי' חבט רמי להשלים לד"ט אפי' גבוה מחברו יותר מג"ט וצ"ע (או"ח סי' ע"ז סק"ד).

נז. הניח קורה רחבה ב' וג' טפחים והניחה באלכסון אע"ג דמסככת שיעור טפח ממשך המבוי פסול דהוי כהניח הרבה קורות זו למעלה מזו ואין בכל אחת טפח [וגרע מעגולה ועקומה ששם יש שיעור הרוחב במקום א'] (חזו"א או"ח סי' ע"ז סק"א למאי דנקטינן להחמיר בדין הקודם^[ל"ח]).

נח. הניח קורה אפי' רחבה י"ט לא נתבטל שם קורה ממנה מפני גדלותה ובלבד שלא תכנס למטה מ"ט אבל אם נכנס קצת מרוחב הקורה בתוך האויר של י"ט התחתונים פסולה^[ל"ט] שצריך שיהא החלל של המבוי עד הקורה י"ט (סכ"ד וסקפ"א פ"ב) ודווקא אם כל הקורה למטה אבל אם הקורה ככיפה קצת או שיש בליטה מהקורה למטה מ"י כל שנשאר חלל ד' בגובה י' כשר מיהו דווקא שמן החוץ יש קורה מכותל לכותל בגובה י' אבל אם גם בחוץ הוא תוך י' אם הוא במשך ג"ט פסול כדלקמן דין ס' (חזו"א או"ח סי' ע"ז סק"ו).

נט. מבוי שגובהו חללו יותר מעשרים אמה מצומצמות והניח הקורה למעלה על הכתלים לא מהני לפי שאין היכר דלא שלטא ב"י עינא אא"כ יעשה בה ציור וכיור [כגון שייציר בסידי על הקורה או על הכותל שם] שעי"כ כך הכל מסתכלים בה או שיעשנה רחבה ז' טפחים שהעין שולט בו ואם לאו צריך שישפיל הקורה למטה מכ' [או עד כ' בצמצום] שיעוץ יתדות בבי' כותלי המבוי לתוך חלל המבוי מזה ומזה למטה מכ' ויניח עליהם הקורה או שיבנה בנין או ישים עפר בקרקע למטה תחת הקורה ברוחב טפח כרוחב הקורה^[ל"ט] אך שיהיה כשנדרס ברגלים שלא יתמעט מכשיעור ברחבו וגבוהו ואם ה"י חלל המבוי עד הקורה רק עשרים אמה מצומצמות אע"פ שהקורה היא למעלה מכ' כשרה ואם הקורה רחבה ארבעה ובריאה לקבל מעזיבה כשרה אפי' למעלה מכ' משום פי תקרה יורד וסותם (אם יש בה כל הפרטים המבואר בסי' שס"א דין י"ג) כל שאין פתח המבוי רחב מי' אמות (סכ"ו וסקפ"ד צ"ה צ"ז צ"ח ובה"ל ד"ה אינו וסי' תרל"ג בה"ל ד"ה אפילו) ובחזו"א כתב דלפי מאי דקי"ל בסי' שס"א דין י"ג דאמרי' פי תקרה אפי' ברוחב יותר מי' גם כאן כשר אפי' רחבה יותר מי' (או"ח סי' ע"ז סק"א) וכ"ז בקורה אבל בלחי לא איכפת לנו שהוא גבוה יותר מכ' כיון דסגי ב"ט ובבית מאיר מפקפק ע"ז^[ל"ח] (סכ"ז וסקפ"ה ובה"ל ד"ה בלחי ולענין צו"ה למעלה מכ' נתבאר בסי' שס"ב דין מ"ה).

ס. היתה עקומה ועקמימותה נוטה חוץ למבוי או למעלה מכ' או למטה מי' רואין כל שאילו ינטלו העקמימות ואין בין זה לזה ג' כשרה דאמרי' לבוד ואם לאו פסולה (ס"כ וסקפ"ה) ואם היא עקומה בכמה מקומות אם אמרי' לבוד כמה פעמים ע"ל דין נ"ה, והא דמכשרינן בעקמומיתה למטה מי' הוא דווקא אם עדיין נשאר רחב ד' בגובה י' אבל אם ה"י המבוי קצר והעקמומית בולטת למטה עד שלא נשאר חלל פתח רחב ד' בגובה י' פסול אף באופן שאם ינטל לא יהא ביניהן ג' כנ"ל דין נ"ח (חזו"א או"ח סי' ע"ז סק"ה ו') וכ"ז אם העקמימות חוץ לשיעור הכשר מבוי אבל אם היא כולה בתוך המבוי כדן מוכח בראשונים^[ל"ט] שאפי' אם העיקום הרבה יותר מג"ט כשרה דחשבינן אותה כאילו היא פשוטה ויש מפקפקין בזה (סקס"ו) ובחזו"א כתב דבגמ' נראה דכשר ואין חילוק אם עקום למעלה ככיפה או למטה או לצדדין (או"ח סי' ע"ז סק"ה).

סא. קורה שהגביהה ג"ט מכותלי המבוי ואפי' מכותל א' פסולה [כנ"ל דין י"ג] (סל"ג) ואם נעץ שתי יתדות שאין ברחבן טפח [שאינן היתדות עצמן יכולות ליחשב כקורה] על שני כותלי המבוי בשיפוע ועקמומית נוטה לתוך המבוי [שאינו נוטה כלפי חוץ לא מהני כנ"ל דין נ'] וראשיהן בולטות למעלה מגובה הכתלים והניח הקורה עליהם אם אין גבוהין מכותלי המבוי ג"ט ואין בנטייתן ג"ט כשרה שאנו אומרים חבט רמי ורואין כאילו הם על כותלי המבוי ואח"כ אמרי' לבוד וכאילו נוגעת במבוי^[מ] אבל

לב. בשו"ע הביא דעה זו ביש אומרים, אבל סתם כשיטת הרמב"ם דלא יהיו מרוחקות יותר מט"ג. [ועיין חזו"א סי' ע"ז סק"א ביאור השיטות בזה, וע"ע בבני ציון ס"ק כ"ז שש שיטות בזה].

לד. בשו"ע סתם כדעת הרמב"ם דמהני, ועיין ב"י משי"כ לשיטתו. ומ"מ בשי"ע כ' דבלבד שלא יהא ביניהם ג"ט לא בגובה ולא במשך, והביא דעת הפוסלים ב"י.א. ויש בזה כמה דעות באחרונים, דדעת המג"א והתו"ש ועוד שהוא השיטות הנ"ל בסכ"ב [ריש דין זה] בב' קורות זה בצד זה דצריך שלא יהיו קרובות טפח, ובזה כתב הפמ"ג דטפח מהני [יעו"ש היאך מחשבים אותן], והמחמ"ש כתב דבכה"ג דגבוה אחד מחבירו לא מהני טפח, דהלא אינו יכול להניח ע"ג קורה. והלבוש והגר"א ועוד לומדים דלא שייך לדין הנ"ל, אלא סברי דלא אמרינן הואיל אפילו בפחות מג"ט, ולדעה זו גם במרוחקים טפח לא מהני, ועיין מאמ"ר ס"ק כ'.

לה. יעו"ש משי"כ לדעת השו"ע.

לו. הנה בדין זה נחלקו האחרונים לדינא, וגם לדעת מרן בבי" ובשו"ע, דהלבוש והב"ח והט"ו והעו"ת ונחלת צבי והגאון יעקב סברי דאם מקצת הקורה תוך י' לארץ שרי. ומרן בבי" הזוהיר דבלבד שקצתה העליון למעלה מי', ועיין מה שהקשה בדבריו הבי"ח ומשי"כ בדבריו הט"ו ומאמ"ר. אבל המג"א [לדעת המחמ"ש ועוד אחרונים וכן הבין במשנ"ב, אבל הפמ"ג ביאר דהיוצא לדינא בדבריו כה"ט דשרי במקצתה פחות מי' יעו"ש] והגר"ז ואבן העזר סברי דפסולה כל שאין חלל י', וכמ"ש כאן במשנ"ב. וכוונת הבי" דאפילו חלקה התחתון יהא למטה מי' [ובכה"ח ס"ק קל"ו הביא רק דעה זו]. וכ"ז הגר"א והלכה, אלא דס"ל דבזה נחלקו

סז. מבואות שלנו^[מ] יש להן דין חצרות משום דמבואותינו אין בתים וחצרות פתוחין לתוכו (סכ"ו וסי"ק ק"א) ואפי' אם יש בתים וחצרות כיון דבזמנינו אין משתמשין בחצרות לדירה שיהא עיקר תשמיש הבית שם אין לו דין חצר וגם במבואות שלנו אין בהם תשמיש דירה כמו שהי' בימי חז"ל (חזו"א או"ח סי' ס"ה סקנ"ב ובסי' צ' סקכ"ג ויישב מה שהקשה בסי' ס"ה סק"ז) לכן אין נותר בלחי וקורה^[מ] אלא בפסים כדין חצר הפתוח לרה"ר או לכרמלית דאף שארכו יתר על רחבו צריך פסים כנ"ל דין כ"ג (שה"צ) והמנהג לתקן כל המבואות בין רחב ובינן יותר מי' בין מפולש מב' צדדין ובינן סתום מצד א' בצו"ה [ע"י חבלים כנ"ל סי' שס"ב דין נ"ו] משום דלפעמים הוא מפולש מב' צדדין או רחב יותר מי' הנהיגו תמיד צו"ה ולצד השני של המבוי אם אין רחב מי' י"א דסגי לעולם בב' לחיים מב' הצדדים וא"צ צו"ה ויש מצדדין דמצד המנהג יש לעשות בכל צד צו"ה ולכן לכתחלה צריך ליוזר בזה אך במקום הדחק כגון שנפסק החבל שע"ג הלחיים בשבת או כל כה"ג יש לסמוך עליהם להקל אם אין רחב מי' אף שפרוץ במלואו [ואם הוא עקום ע"י כסי' שס"ד דין י"ב ואם יש בהם פרצות ע"י כסי' שס"ה דין ז'] וכ"ז בעיירות שאין מוקפות חומה או שהחומה נפרצה לרה"ר או לכרמלית ביתר מי' אמה אבל כשמוקף חומה ולא נפרצה רק שצריך לחלק בין מקום דירת היהודים למקום דירת הגויים שלא יאסרו לטלטל א"צ צו"ה אלא די בפס רחב ד"ט או ב' פסין של ב' משהויין אם נפרץ שם במלואו ואין רחב יותר מי' אמה במקום שעושה התיקון ואף שהמבוי באמצע רחב יותר מי' אמה כי העיר הו' יש לה דין חצר לגמרי וכשלא עשה שום תיקון בין יהודי לגוי דינו ג"כ כמו בחצר דמותר לטלטל כלים ששבתו בתוכו אבל לא לבית ולא מבית לחצר (סכ"ו וסי"ק ק"י ק"א ושה"צ וע"ל סי' ש"ע דין כ"ד. דין גג המפסיק כתבנו בסי' שס"ב דין פ"ג ודין כותלי המבוי שם דין ע"א ודין עמוד הבלוט שם דין נ"א ודין חיפופין פחות מג"ט שם דין נ' ודין העמיד הקנים תוך הבית שם דין פ"ב).

סט. מבוי שא' מצדדיו כלה לים אע"ג שעמוק י"ט בשפתו אין נחשב למחיצה וצריך תיקון שם [אם הוא רוח רביעי בלחי וקורה ואם בשאר רוחות בצו"ה] ואפי' הוא פתוח לכרמלית^[מ] דחיישינן שמא יעלה הים שרטון שכן דרך הים שמעלה חול ואבנים אצל שפתו ומתקצר ונעשה קרקע ברוחב פרסה ויתבטל המחיצה ויטלטלו במבואות בכתחלה^[מ] מיהו דווקא אם אין המדרון אלא במקום המים בלבד אבל אם יש על שפתו מדרון המתלקט י"ט מתוך ד"א ה"ז נחשב כמחיצה בכל ענין (ספ"ט וסי"ק ק"יח קכ"א קכ"ב ובה"ל ד"ה מבוי).

ע. וכ"ז דווקא בימים לפי שדרך העלות שרטון אבל בנהרות אם דרכו להתייבש בקיץ וכשמתייבשין אין במדרון שלהן גבוה י"ט מתוך ד"א יש לאסור בלא תיקון אפי' כשלא נתייבש דחיישינן שיתייבש ולא אדעת' אבל אם אין דרכן להתייבש אז אם עמוק י"ט בשפתו או מתלקט י"ט

שערי הלכות

מתוך ד"א נחשב למחיצה שאין המים מבטלין מחיצה כנ"ל סי' שמי"ה דין כ"א אבל אם שפת הנהר משופע והולך אם כשהולך השיפוע ד"א עדיין אינו גבוה י"ט אינה מחיצה ואף שאח"כ בתוך המים המדרון גדול מאד ומתלקט שם י' מתוך ד"א אין נחשב למחיצה אף שמדרון זה אין רחוק י' אמות מן השפה משום דמדרבנן כל שטח המים כרמלית לכן א"א לחושבו כמחיצה כן משמע במג"א (סי"ק ק"יח קכ"א ושה"צ) ובחזו"א תמה ע"ז דהמג"א מיירי דווקא שהי' שם יותר מב"ס אבל לא בפחות מב"ס ועוד שהמג"א מיירי בגומא שבים שאין בית פתוח לה אבל כאן שהמבוי פתוח לנהר הנכנס כיון שיש מחיצות לנהר הנכנס ורק מטעם שהוא יותר מב"ס שלא הוקף לדירה באנו לאסור א"כ כיון שהמים ראויין לשתי' או לכביסה אין מבטלין הדירה אפי' יתר מב"ס כנ"ל סי' שני"ח דין ל' ומה שמחיצת הנהר לא הוקפה לדירה אין לחוש שהי' במחיצה א' שהוקפה לדירה סגי והרי כל מחיצות המבוי והחצר הוקפו לדירה ולכן אף אם מדרון הנהר המתלקט י' מתוך ד' רחוק מהמבוי כל שאין פרצת י' אמות מן הצד מותר (בהוספות שבסוף חזו"א או"ח הוצאה חדשה) ואם הנהר אין משופע מצד המבוי או העיר שיהא מתלקט י' מתוך ד"א רק מצד השני של הנהר הוא עמוק י' אפשר שיש לאסור אפי' אין רחב י' אמות בין הבתים למקום הזה שלא יעלה על דעת האנשים שההיתר הוא מפני השפה שמעבר השני ויבואו להתיר אף במפולש ובמקום הצורך יש להקל בזה (סי' שס"ה סקכ"ד).

עא. וכתב המג"א דכ"ז במקום שאין חסינות עוברות שם לנמל דאל"ה אתו רבים ומבטלי מחיצות^[ל] אבל כמה אחרונים חולקים עליו וס"ל דאפי' כשהספינות עוברות שם לא נתבטל עי"ז שם מחיצה משפת הנהר אכן כשראש א' מהמבוי כלה לנהר ויש גשר עליו שמהלכין בו רבים לעבר השני משמע מכמה אחרונים שע"י הגשר מתבטל המחיצה וצריך לעשות צו"ה במקום הגשר (סי"ק ק"יח) וכן פסק בחזו"א וכתב שחלילה להקל בזה שאין מקום לפקפק על הוראת האוסרים (או"ח סי' ק"יח בכל הסימן) ושיעור הגשר י"א שדווקא כשהוא רחב יותר מי' אמות אבל פחות מזה א"צ תיקון וי"א שאם רחב ד"ט צריך תיקון (שה"צ) ודעת החזו"א דדין פרצה זו ככל הפרצות ולכן במבואות שלנו שדין חצרות להן מעיקר הדין כנ"ל דין ס"ח לכן נשתייר פס ד' או ב' פסין של משהו אין הגשר אוסר ואפי' הוא בראש המבוי עד שיהי' יותר מי' אמות [ואם יש עוד פרצות ע"י בסמוך דין ע"ב] (או"ח סי' ס"ה סק"ס).

עב. וכ"ז כשהנהר סמוך ממש לראש המבוי אבל אם הוא רחוק מהבתים יותר מי' אמות צריך תיקון דאותו מקום הוי פרוץ (סי"ק קכ"א) וכתב בחזו"א שזה דווקא במבואות שדינם כחצרות כנ"ל דין ס"ח אבל במבוי גמור אם הבתים מב' הצדדים מופלגין מנהר ד"ט אסור ואפשר דאפי' אם אין רבים בוקעין בהם כיון שהפרצות מכוונות זה נגד זה כדלקמן סי' שס"ה דין ה' וכן אם הבתים מצד

וכמבואר בסי' שס"ב דין י"ב ושם בשע"ה, ועפ"י לא יועיל לדין שרמן פסק שם להצריך תיקון בעקמימות, יעו"ש בשע"ה, ואמנם הגרשז"א בקונטרס הנ"ל באת ב' כתב דנהגו להקל כהפוסקים הנ"ל, כיון שגם רש"י מודה דמעיקר הדין א"צ תיקון בעקמימות, והו"ל חומרא בעלמא, יעו"ש דהאריך לבאר זה, ומי"מ כ"ז לא מהני לדין דמרן פסק לאסור, אמנם ע"ש בשע"ה דאפשר דע"י צירוף נוסף אפשר להקל, וא"נ אפשר לעשות ס"ס עם דעת הפוסקים דא"צ תיקון בעקמימות ודברי המהרי"ט הנ"ל, ועיין בשו"ת שואל ונשאל למהו"ר"י כלפון הכהן בעל ברית כהונה, שכתב בח"ד סי' ל"ט גבי גרבא דמוקף ים אלא דיש זרעים, ועשה ס"ס מהשיטות דא"צ תיקון בעקמימות עם השיטות גבי ביטול זרעים במוקף חומה [המבוא לעיל בסי' שני"ח בשע"ה אות כ"ג], וכתב דלא מלאו לבו להתיר כהפוסקים דא"צ תיקון בעקמימות כיון דנפק מפומיה דמרן, אבל במוקף חומה התייר, ושם בסי' מ' הביא תשובת מוהר"א ילוח בעל ספר יש מאין שהשיג ע"ד, יעו"ש, ומי"מ כתב שמנהג טבריא להקל בצירוף השיטות דפתוח לכרמלית א"צ תיקון בעקמימות [ועיין משי"כ לענין ס"ס זה בסי' שס"ד בשע"ה אות י"ז ואות כ'], ואמנם יש עוד סברת החזו"א להקל בזה וכמובא לקמן בשע"ה באת הבאה. והעולה מכל האמור דהראת לדעת כי הגם שהמנהג היה ברוב המקומות שלא לתקן את העקמימות [ויש באמת לדקדק דהן אמת שנהגו כן, אך בדרך כלל העירוב היה להציל את המטלטלים, דהלא בלא"ה ירא שמים יש לו להחמיר מצד הדיעות שיש לנו רה"ר דאורייתא וכנ"ל בשע"ה בסי' שמי"ה אות י', יעו"ש בסוף הדברים, וע"כ בדרך כלל זה מנהג של המון העם שהקילו להם, ואינו כ"כ מנהג], מי"מ כמה טעמים נאמרו בו, ואיכא עיקולי ופשוירי בכל אחד, ובפרט לדין דנקטינן בתר שפולי גלימיה דמרן השר"ע, והגם דיש ס"ס, כבר מבואר בשי"ך בסוף כללי ס"ס דיש להתרחק מההיתר של ס"ס, ועכ"נ לכאורה דיש מקום להחמיר בזה, ובפרט בעירובים שכונתיים שאין בהם סברת המהרי"ט וכנ"ל, וצ"ע בזה.

מז. עיין תוך הדיבור הקודם בקושית הגרשז"א ע"ד המג"א דבמבואותינו אין בתים וחצירות פתוחים לתוכו, דעיקר הסברא במבוי שצריך בתים וחצירות פתוחים שע"ז לא משתמשים תשמישי הצנע של דירה וחצר, וע"כ א"צ תיקון גמור כבבואר וסגי בלחי וקורה, וא"כ לפי דבריו כ"ש הכא דאין משתמשים תשמישי דירה דצריך להקל בלחי וקורה, ואמנם בחזו"א הרגיש בזה וכתב דכל מדות חכמים כך הם, ולא נתנו לנו גדרים מבוי על אופן אחר, ומי"מ באחרונים לא הובאה סברא זו, וגם ודאי שהמנהג שנהגו להקל לא היה על סמך סברא זו, שהרי זה מנהג ישן, ומסתברא שהיו משתמשים תשמישי דירה בחצר, וע"ל בדיבור הקודם בדין מבואות שבזמנינו למעשה.

מזא. כ"ז לפסק הרמ"א, אבל מרן פסק כהר"י והרמב"ם דלא חיישינן שיעלה הים שרטון, ודינו כמי"ש בהמשך בדין הנהרות, ומי"מ עיין זרע אמת סי' מ"ה דחתר למצוא קולא גם לדעת הרמ"א, ולבסוף כתב להקל בנהר מספק ספיקא, וגם ככה"ח ס"ק ר"ט הביא דברי האחרונים שהחמירו בזה, ויל"ע.

מזב. עיין בזרע אמת שם לדעת האוסרים היינו אפילו במקום שלא יכול לבוא לידי איסור דאורייתא, יעו"ש.

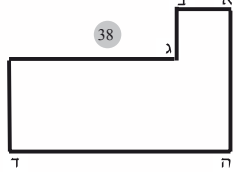
ג. אמנם גם לשיטת המג"א כתב דאפשר דהיינו דוקא כשיש שישים רבוא שבוקעים בו, וזה אינו מצוי, ואף דפליגי בזה האחרונים כמבואר בביאור"ה בסוף הסימן בדי"ה הו', מי"מ בלא"ה חלקו על המג"א לעיקר

וחצירות פתוחים לתוכו, וא"כ כ"ש אם יש מבואות פתוחים לו, וא"כ כשיש מבוי גדול ויוצאים ממנו מבואות קטנים צריך להחשב כמבוי, וגם אם המבוי הקטן חשוב כחצר שאין חצירות יוצאים ממנו, הרי המבוי הגדול יוצאים ממנו בתים וחצירות, וזה צריך להיות דינו כמבוי, ועוד יש להקשות דבזמנינו יש בתים וחצירות פתוחים למבואות היא צריך תיקון בעקמימות, וא"כ נצרך את כל הפוסקים הנ"ל לשיטות האוסרים, וכבר העירו כן באחרונים, וצ"ע דלא נהגו כן. והנה יש בזה כמה דרכים באחרונים, דבשו"ת מהרי"ט ח"א סי' צ"ד וכן בקו"א הנדפס בשו"ת הבי"ח החדשות י' ג, והיא תשובת הבית אפרים, והביאו בארץ חיים כאן, כתבו דכשמכשירים עיר שלימה דינה כחצר, דהלא היא מוקפת חומות הבתים, ובמקומות הפרוצים עושים צו"ה שרינה כמחיצה, ולכן א"צ תיקון בעקמימות כדין חצר, וגם המקומות הפרוצים אפשר לתקנם בב' פסין כדין חצר [ובאמת בסברא יש להבין היאך נהפך לחצר, ובקו"א הנ"ל דל"ד למבוי המפולש בעקמימות, דהכא היקף הבתים הוא החומה, ואין פילוש מעבר לעבר רק כחצר שאינה מעורבת יעו"ש, וכתב דמי"מ צ"ע בטעמא דמילתא, ויש להוסיף להקשות מי"ש מהא דסי' שס"ד ס"ד [כאן דין י"א] במבואות הפתוחים אלו לאלו דבעי תיקון בעקמימות, ובקונטרס הנ"ל להגרשז"א הסביר דכיון שהוא תיקון לכל העיר קלא אית ליה, ויעדי כ"ע שסתום הוא ברוחות הפתוחות, יעו"ש משי"כ בסברת הדבר, וצ"ע. ומי"מ עיין למהרי"ט שהביא שם ראיות לדבר, יעו"ש מדברי רש"י]. וכ"ז דלא כספר חוזה התנופה שהביא הבי"ב בסי' שצ"ב דכתב דעיר המתוקנת הוי כרמלית, דהלא בשו"ע בסי' שס"ה ס"ז [כאן דין כ"ז יעו"ש בשע"ה] כתב דהוי רה"י, אמנם אין ראייה ממרן שדינו כחצר דוקא, דאפשר דדינו כמבוי יעו"ש. והנה הגרשז"א בקונטרס הנ"ל כתב דלא מסתבר דהמנהג שלנו שלא לתקן את המבואות המפולשים הוא מכח דברי המהרי"ט, כיון שהוא חידוש גדול להלכה ולא הובא בשו"ע ופוסקים, וכן משמע מהמג"א הנ"ל דלא ס"ל הכי, וכן הגר"י ובמשנ"ב ברי"ט שצ"ב דכתבו דהא דמעריבין את כולה היינו אחר שעשה תיקון במבואותיה, אמנם יש להעיר ע"ד שמצינו כמה פוסקים שהסכימו עם דבריו, וכמי"ש בכנה"ג בסי' שצ"ב, וכן הביאו בנשמת אדם כלל ע"ד אות ה', וע"ע בלב חיים ח"ב סי' ע"ד הביא שם תשובת חכמי דורו דכתבו דעפ"י דברי מהרי"ט מבואר דיותר יש לנו להחשיב ערי הפרזי כחצר מאשר המוקפת חומה, וזה היפך המג"א הנ"ל, והביא שם מעוד פוסקים שכתבו שכן המנהג להתייר בפסין כבבואר, והסכים על ידם הגר"י פלאגי שם בתשובה ע"ה לעשות כן לכתחילה, כיון שא"א לתקן בצו"ה יבואו להכשל [יעו"ש שהאריך לענין שינוי המנהגים, וע"ע משי"כ בסי' שס"ב דין מ"ה גבי סיד מחוי, וה"ה הכא לשיטת המתירין בפסין]. אמנם יש להעיר דכ"ז אחר שיתקן את העיר בצו"ה, וזה למי"ד דאית לן רה"ר דאורייתא, וכן פשטות דעת מרן וכנ"ל בסי' שמי"ה בשע"ה אות י', וכנ"ל מדברי השכנה"ג דמהאי טעמא אמר דל"מ, וגם אי נימא דמהני היינו דוקא אם יתקן את העיר כולה, אבל אם יש ב' פרצות למבואות של העכו"ם שאינם נכללים בעירוב הו"ל כמפולש ובעי תיקון, ועיין בזה בקונטרס הנ"ל להגרשז"א באת ד'. ועפ"י מה שמצוי היום שלא סומכים על העירוב הכללי של העיר ועושים עירובים שכונתיים, דלכאורה בזה הו"ל כבסי' שס"ד ס"ד הנ"ל דלי"ש בזה סברת המהרי"ט, ולא נהגו לתקן את עקמימות המבואות. [אפשר הדיום מצוי שגדרות החצירות אין בהם י"ט, ולי"ש תיקון בעקמימות, ומי"מ המבוי אינו מתוקן]. והנה הנשמת אדם בכלל ע"ה והגרע"קא בתשובה בסי' י"ג כתבו דנהגו כן עפ"י הפוסקים דס"ל דא"צ תיקון בעקמימות,

פ. עיר שמוקף סביבה חריץ שרחבה ד"ט ועומקה י"ט וכן אם מתלקט י"ט מתוך ד"א בשיפוע ובקרעיתה אחר שכלה הי"ט יש שם רחב החריץ ד"ט הוי כמוקף חומה סביבה וא"צ שום תיקון (אם הוקף לדירה כנ"ל דין ע"ד) ואם יש גשר ע"ג החריץ שהולכין דרך שם למבואות העיר נחשב הגשר כפרצה כנ"ל דין ע"א ואם נסתם החריץ ע"י עפר וצורות אם אין הסתימה עולה ביותר מ"י אמות הרי הוא כפתח ואינו אוסר אבל אם הוא יותר מ"י אמות הרי הוא כפרצה ואוסר (ס"ק קכ"ב קנ"ז ושה"צ וע"ל סי' שס"ב דין י"ט).

פא. חריץ עמוק י"ט וכתליו משופעים ומתלקטים י" מתוך ד' הרי הוא רה"י עד סוף גובה הכתלים ואם הי' הכותל מתמעט שיפועו בראשו ואין מתלקט שם י' מתוך ד' הרי המקום הזה נחשב כשטח מישור ואם הוא ע"פ כל רוחב החריץ או ביותר מ"י אמות רואין אם נשאר למטה מהמקום הזה שנחשב כמישור גבוה י"ט אז החריץ רה"י ואסור להוציא מהחריץ למקום הזה שמוציא מרה"י לכרמלית ואם אין הכותל גבוה י"ט למטה ממקום הזה נעשה כל החריץ כרמלית. ואם הי' הכותל למעלה מהמקום הזה שנחשב כמישור חוזר וזוקף ומתלקט שם י' מתוך ד' אם הכותל מקיף את כל המקום הזה נעשה גם מקום זה רה"י אבל אם יש למקום הזה פרצה לימין או לשמאל במלואו או ביותר מ"י שזקיפת הכותל אין מתלקט שם י' מתוך ד' נחשב מקום זה ככרמלית ואם הפרצה בקרן זווית אוסר בד"ט כנ"ל סי' שס"א דין ז'. ולפ"ז יתכן שהחריץ נעשה כרמלית בשינוי קל כגון שבאחת הזוויות בסוף ט' טפחים חדל הכותל מעט מזקיפתו והו"ל כפרצה בקרן זווית ואפי' הכותל למעלה מזה המקום שאינו מתלקט י' מתוך ד' חוזר וזוקף אם נשאר גם למקום הזה פרצה בקרן זווית הרי כל החריץ כרמלית (חזו"א או"ח סי' קי"א סק"ד).

פב. ואם החריץ קצר מצד א' ורחב מצד ב' כזה³⁸ זווית שבנקודת ג' חשיב קרן זווית ואם הכותל חדל מזקיפתו קודם י"ט נעשה כל החריץ כרמלית ואין שיעור לזווית זו אפי' הוא משהו דכל שאין ב' ראשי הכתלים זה כנגד זה לא חשיב פתח מיהו אם אין פרצה י' אמות בין מקום הרחב למקום הקצר כגון שהכותל מנקודת א' עד נקודת ה' י"ב אמה והכותל מנקודת ב' עד נקודת ג' ג' אמות והמקום שאין מתלקט י' מתוך ד' שנידון כמישור אמה נמצא שחריץ הרחב יש לו ג' דפנות שלמות וברוח רביעית פס ב' אמות ואין כאן פרצה רק י' אמות שנחשב פתח אז אין הפרצה בקרן זווית אוסרת וכל החריץ מותר שגם הקצר יש לו ג' דפנות ופס ברוח רביעית (שם וע"ל סי' שס"ד דין ל"ד).

פג. ואם החריץ עגול כל פרצת ד"ט אוסרת דלעולם הוא כפרצה בקרן זווית והלכך כל שהשוה זקיפתו של כותל מעט למטה מ"ט על משך ד"ט אסור (שם).

פד. ולפיכך כשבאין להתיר את העיר על סמך הר זקוף המתלקט י' מתוך ד' צריך זהירות יתרה שהרבה פעמים משתנה זקיפתו ויש בו שטחים שדינן כמישור והרבה פעמים זה שנידון כמישור הוא תוך י"ט ולפעמים אורך המישור הוא י' אמות ואף שרחבו רק ד"ט אסור ופעמים אין י' אמות במקום א' אבל הזקוף שבין מישור למישור מתבטל מדין אתי אוריא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטלו (ע"ל סי' שס"ב דין כ"ח) עד שמצטרף לי' אמות והרבה פעמים ההר מתעקם או מתעגל ואז יתכן שיבטל מחיצתו במישור ד"ט מדין פרצה בקרן זווית כנ"ל (שם).

פה. מיהו אין שטח פחות מד"ט ולכן אין מתבטל שם דופן מההר או החריץ בשביל שחדל שיפועו במקום א' אפי' יש בשטח הנידון כמישור רחב ד"ט אבל אם בתוך ד"ט חוזר ומשפע לית לן בה (שם וע"ל סי' שני"ח דין כ' וסי' שס"ב דין דנ"ג).

סימן שסד. דין מבוי המפולש ועשוי כנדל

א. מבוי שאינו רה"ר כגון שאינו רחב ט"ז אמה [וגם לא כהא דסי' שמי"ה דין ט"ו^א] והוא מפולש בשני ראשיו לרה"ר או לכרמלית [או לקרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה שדינו ככרמלית] או צדו א' פתוח לרה"ר וצדו השני לכרמלית (סי"א וסק"א ובה"ל ד"ה מבוי וד"ה וצדו) ואפי' אינו פתוח במלואו אלא שיש פרצת ד' זה כנגד זה אף שהעומד מרובה על הפרוץ דינו כמפולש מדרבנן [ובחצר אם העומד מרובה על הפרוץ מותר עד פרצת י'] (חזו"א או"ח סי' ק"ז סק"י"ח וע"ל סי' שס"ה דין ה' אם נשאר גידודי) צריך צו"ה מכאן ולחי או קורה מכאן^ב ואם הפתח יותר מ"י אמה יעשה לחי רחב עד שיתמעט שלא יהא יותר מ"י אמה (וע"ל סי' שס"ג דין י"א) (סי"א ובה"ל ד"ה מבוי וע"ל סי' שס"ג דין כ"ב בשם החזו"א מאיזה צד יעשה הלחי וקורה).

ב. מבוי שצדו א' פתוח לרה"ר וצדו השני לחצר המעורבת כתב הט"ז שא"צ שום תיקון לצד החצר אפי' לא נשתתפו עם בני המבוי אבל הגר"א הוכיח [מלעיל סי' שס"ג דין ס"ה] דאוסרין אלו על אלו עד שישתתפו יחד עם בני המבוי או שיעשו ביניהם תיקון חצר דהיינו ב' פסין מב' צדי הפתח או פס א' רחב ד' וכן מצדד בפמ"ג (בה"ל ד"ה שאינה). ומצד המבוי הפתוח לרה"ר בודאי סגי בלחי או קורה (סי"א).

ג. ואם צדו א' פתוח לרה"ר וצדו השני לחצר שאינה מעורבת ולא נשתתפו עם בני המבוי [שאם נשתתפו א"צ כלום ביניהם] א"צ אלא לחי או קורה משני ראשיו כדי לחלק בין דיורי החצר למבוי שלא יאסרו אלו על אלו ויש מחמירין דלצד החצר בעינן לחי דוקא ולא קורה^ג ובמאמר מרדכי כתב דבר"ן משמע דלא מהני לחי או קורה^ה (סי"א וסק"ג ובה"ל ד"ה א"צ) ובחזו"א כתב שאין מדברי הר"ן

א' מופלגין ד"ט ויש פרצת ד"ט בשאר דופני המבוי אסור וכן אם יש גשר על הנהר דמבטל המחיצות כנ"ל בדין הקודם חשוב כפרצה לכן אם אין פרצה אחרת בכל המבוי אין אוסר בפחות מ"י ואפי' אם פרוץ מרובה חשוב ע"י גוד אסיק כלחי כנ"ל דין ל"ז ואם יש עוד פרצת ד"ט בשאר רוחות המבוי אם רבים בוקעים באותה פרצה ואין שם גידודי (ע"ל סי' שס"ה דין ד') אסור ואם הבתים מופלגין מצד א' מהנהר ג"ט אע"ג דע"י הגשר נעשה פרוץ מרובה מסתבר שאין אוסר דלא דמי למבוי שנפרץ בראשו ולא נשאר פס ד' [בסי' שס"ה דין ב'] דכאן לא שייך לחוש שיקצרו דרכם דרך הפרצה כיון שהנהר מפסיקם (או"ח סי' ס"ה סק"ט).

עג. ואם הנהר נקרש בימות הגשמים בטלה אז המחיצה ואסור לטלטל אבל שלא בזמן הקרישה מותר ויש אחרונים שסוברים דלא נתבטל המחיצה ע"י הקרישה ואם שפת הנהר גבוה ומתלקט י"ט מתוך ד"א עד מקום הקרישה בודאי יש להקל^א (ס"ק קכ"א ושה"צ וע"ל סי' שני"ח דין ל"ה).

עד. וכ"ז אם הנהר אין מקיף את העיר מכל הצדדים אז הוי מחיצה כנגדה ומקומות הפרוצים יתקן בצו"ה אבל כשהיא מקפת העיר מכל הצדדים א"כ הרי נעשה היקף זה קודם שנתייבשה העיר והוי כקרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה שאסור לטלטל בו אפי' אם אח"כ נתיישבו בו כנ"ל סי' שני"ח דין ח' [אם לא שהמשיכו ההיקף להעיר מסביב אחר שנתיישבו בה ואפי' אם מתחלה הי' ג"כ מוקף ורק במקום א' לא הי' בעומקו י"ט בשטח מעט יותר מ"י אמות דהוי כפרצה והם השלימו גם באותו מקום עד שלא נשאר בו שיעור פרצה הנ"ל מהני כנ"ל סי' שני"ח דין י"ב]. ואפי' אם יעשה עתה מחיצה ע"ג ההיקף הזה לא מהני כנ"ל שם דין ט"ז אם לא שיסתום במקום א' ברוחב יותר מ"י אמות ואח"כ יחזור ויפתח וע"י פמ"ג (בה"ל ד"ה ויש) ובחזו"א תמה ע"ז דהא אם עשה מחיצה ע"ג ההיקף מהני כנ"ל סי' שני"ח דין ט"ז בעשה ע"ג התל וכתב עוד בחזו"א דדווקא אם הי' ההיקף סביבות כל העיר ורחוק בכל מקום מהישוב י' אמות (צ"ל יותר מ"י אמות) אבל אם אין רחוק י' אמות בא' המקומות מצד זה ובא' המקומות מצד אחר באופן שיש לחלק את הקרפף והבתים והחצרות יהיו א' מכותלי הקרפף נקרא כולו מוקף לדירה ועוד יש עצה שיעשה מחיצה או בית נגד החריץ על משך יותר מ"י אמות ויהי' י' אמות סמוך לחריץ ועי"ז חשוב כולו מוקף לדירה כנ"ל סי' שני"ח דין י"ב י"ז (או"ח סי' פ"ח סק"ל וע"י בדיני נהר המקיף את העיר בסי' שני"ח דין ל"ה).

עה. אם כל העיר מוקפת תל גבוה י"ט ואח"כ בנו בה בתים אסור דלא הוי מוקף לדירה ואפי' בנה מחיצות גבוהות י"ט על התל לא מהני כנ"ל סי' שני"ח דין ט"ז ואם התל הי' פחות מ"ט והשלים עד י"ט אחר שנבנה העיר מהני (ואפי' רבים עולים עליו כנ"ל סי' שמי"ה דין ז') ולכן יכול לתקן אפי' אם הי' התל סביב העיר כולו שיפחות מהתל בשטח יותר מ"י אמות ברוחב עד שלא יהי' בגובה י"ט ואח"כ ישלים זה השיעור ומהני כנ"ל בסי' שני"ח דין י"ב (ס"ק קנ"ז וע"ל דין פ"ד).

עו. מבוי שא' מצדדיו כלה לאשפה גבוה י"ט מהקרקע אם אשפה של רבים היא נחשב למחיצה שאשפה של רבים אינה עשוי' להתפנות ולכן אין חוששין שמא תחסר גובהה אבל אשפה של יחיד אף שעכשיו גבוה י"ט חוששין שמא ינקנה ותחסר גובהה ויטלטל גם אז ולכן אין נחשבת למחיצה וצריך תיקון (ס"ס"ט וס"ק קי"ט).

עז. מבוי שקרקעו גבוה מקרקע רה"ר והוצרך לשפע אצל פתחו לצד רה"ר או שקרקע רה"ר גבוה מקרקעו ובכניסת המבוי מן הפתח ולפנים נעשה מדרון לצד דופן האמצעי אם כשהשיפוע ארכה ד"א כבר הוגבה הקרקע י"ט הרי הוא כאילו זקוף כולו ונחשב התל כמחיצה וא"צ המבוי תיקון ואפי' רבים בוקעים בו^ב (וכ"פ בחזו"א או"ח סי' ק"ז סק"ד) אבל אם מתלקט י' מתוך ה' אמות כמאן דליתא דמי וכשאר קרקע דמי דניחא תשמישת' להילוך (ס"ל"ו וס"ק קנ"ב קנ"ג קנ"ד קנ"ה ובה"ל ד"ה הוי).

עה. כתב בחזו"א יש ליזהר במבוי או חצר שגובהה מקרקע רה"ר שלפניו וחקק באמצע המבוי והשוה לקרקע רה"ר והחקק עמוק י' החקק אסור שפרוץ במלואו לרה"ר ואין הגיפופין שנשארו במבוי ובחצר מתיירין אותו ואף צו"ה לא מהני (כנ"ל סי' שני"ז דין ח') ואפי' אם החקק באלכסון ושפתיו מתלקטין י' מתוך ד' בטלי הגיפופין ולפ"ז צריך ליזהר בפתחו שלא יהא גומא באמצע בעומק י' אף שמתוקן בצו"ה וצריך שיסתום אמצעו וימעטנו מעומק י' (או"ח סי' ק"ג סק"א לפי מה דמסיק בסי' קי"א סק"א ג' להחמיר כד' התוס').

עט. ולכן מבוי או חצר שאין ברחבו י' והכשירו בלחי או בפס וחקק באמצעו חקק ד"ט על ד"ט ועמוק י"ט והחקק משופע לצד רה"ר ואין המדרון מתלקט י' מתוך ד' יש להחמיר דהחקק נידון כרשות בפ"ע נמצא שאין לו רק ג' מחיצות והרוח רביעית פרוצה במלואה והוי החקק כרמלית ולכן אם המבוי משופע לחקק במשך יתר מ"י אמות נאסר גם המבוי. וחי"א העיר דלפמ"ש"כ בסי' שס"ב דין ו' אם נשאר ד"ט ואפשר אפי' ג"ט כו' דאין עומ"ד מסלק המחיצות א"כ כאן אם החקק נפרץ למבוי אפי' רק בג"ט או ד"ט וכ"ש יותר הו"ל להיות מותר גם להחקק דניתר במחיצות החצר שאין העומ"ד של החקק מסלק מחיצות החצר כיון שנשאר קצת וצ"ע. אבל אם אין החקק עמוק י"ט נותר בגיפופי החצר ואף שאין שטח ד"ט במקום הגיפופין כל שאין הגיפופין תלויין שאין אור ג"ט תחתיהן הן מתיירין ואף שהקרקע שתחתיהן מדרון ומתלקט י' מתוך ד' מ"מ אין המדרון מפסיד את הגיפופין דכיון שאין אור ג"ט תחתיהן חשובין כמחיצה ברוח ד' והפרוץ חשוב כפתח ומותר תוך החריץ וכן אם המבוי פתחו יותר מ"י והותר בצו"ה אין החריץ שעמקו פחות מ"י מפסיד את הפצימין של צו"ה אבל אם עמקו י' יש להחמיר כנ"ל ואם אין המבוי משופע לחריץ במשך יותר מ"י אמות הרי המבוי נותר בגידודי החריץ אבל אם משופע י' ומשהו גם המבוי אסור ואם החריץ אין לו גידודין המתלקטים י' מתוך ד' אף שאמצע החריץ מגיע לעומק של י"ט נותר בפס ולחי וכן אין נפסל הצו"ה בשביל החריץ (או"ח סי' קי"א סק"א ב' ג').

שערי הלכות

סימן שס"ד

א. יעו"ש בשע"ה לדעת מר"ן.

ב. במהריב"ל ח"ג סי' ע"ד כתב דמהני גם בב' פסין, וזה בין בעיר המוקפת חומה ובין באינה מוקפת חומה. ומקורו בדברי הרא"ש בדין חלוקת עיר בסי' שצ"ב, ושכ"כ הרמב"ם, וע"כ התיר בין בחלוקה של מבוי מבוי בפנ"ע ובין בחלוקת כל העיר, דדין ב' פסין כדין צוה"פ [וע"ל סי' שס"ג ס"ח], אלא שבסו"ד כתב שצריך לעיין עוד במש"כ שם. והמהר"ט ח"א סי' צ"ד חלק עליו, והביא אמנם כמה מקורות להשוות ב' פסין לצוה"פ, אבל כתב דמבואות המפולשין לא הוזכר, וכן בשי"ע כאן כתב

דין הבקיעה כמבואר כאן בהמשך, ועיין שעה"צ אות צ"ד וכה"ח ס"ק ר"א. [ולעיקר הדין אם בקיעת רבים הוי דוקא בשישים ריבוא למ"ד שרה"ר הוא דוקא בשישים ריבוא עוברים בו, עיין מש"כ בשע"ה לקמן בסי' שס"ד.

גא. עיין בשו"ת זרע אמת סי' מ"ה דהאריך בדבר להקל אף בזמן שהנהר קרוש יעושי"ב. ועיין כה"ח ס"ק ר"י"ב.

גב. עיין לעיל מש"כ בשע"ה באות נ'.

גג. ושם בשע"ה.

צוה"פ ולא כתב פסין, ומבואר דלא מהני, דאי מהני ב' פסין מ"ט צריך קנה ע"ג, הלא סגי בב' הקנים שבצדדים, וע"כ הסיק דלא מהני ב' פסין למבוי המפולש, אא"כ מתקן את כל העיר כולה, ונתבאר לעיל בסי' שס"ג דין ס"ח, וכן הט"ז בסי' שס"ג סי' י"ח כתב להדיא דמבוי המפולש בעי צוה"פ ולא מהני ב' פסין, וכ"ה במג"א שם סי' כ"ז, וכן הסכמת האחרונים.

ג. ובשו"ע פסיק כהנ"ל או לחי או קורה.

ד. אלא צוה"פ, וכתב דיש מקום להחמיר, ותמה על השי"ע דפסק בסתמא להקל.

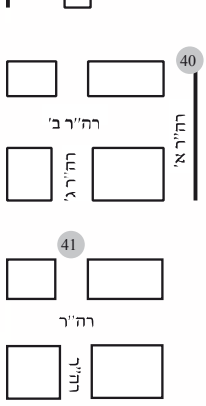

ראי' והדין מוכח בגמ' דמהני לחי (או"ח סי' ס"ה סק"ג) וכ"ז כשהחצר אינה רגילה במבוי זה כגון שיש לה פתח למבוי אחר אבל אם היא רגילה בו מכבר אפי' צו"ה ודלתות אינן מועילות שם להתיר אם לא נשתתפה מבוי זה עם שאר החצרות הפתוחות לה ואם נשתתפה בו א"צ לערב כלל כמ"ש סי' שפ"ז^[א] (סק"ג).

ד. וכ"ז כשהמבוי יש לו ג' נתיבים של מבוי המבואר בסי' שס"ג דין י"ט אבל אם לא כן אינו רק כחצר וצריך תיקון חצר משני צדדיו והיינו מכל צד פס משהו או מצד א' פס רחב ד' ואפי' הי' מפולש משני צדדיו לרה"ר ורבים נכנסים דרך אותו חצר לרה"ר מהני תיקון זה (ס"א וסק"ד) ובחזו"א תמה ע"ז שאם א' מג' הדפנות פרוץ מרובה לא מהני פס כנ"ל סי' שס"ב דין י"ט (וכ"ה בסי' שס"א דין ו'). ונראה דאפי' נשאר גידודי (הוא גובה ג"ט מהגדר למטה שע"ז מונע קצת דריסת הרבים) ואין רבים בוקעים בה אסורה עד שיעשה עומד מרובה מצד א' או צו"ה והכא מיירי בחצר הפרוצה (במלואה) לחצר שאינה מעורבת והחצר היא סתומה וצריך בשביל לחלק הדיורין תיקון חצר ואפי' החצר שאינה מעורבת פרוצה (בעומד מרובה) לרה"ר והפרצות מכוונות זה כנגד זה מותר בחצר כמבואר בסי' שס"ה דין ו' משא"כ במבוי כמבואר שם דין ו' ז' (או"ח סי' ס"ה סק"ג).

ה. רה"ר עצמה דהיינו רחובות ושוקים המפולשים משער לשער ורחבין ט"ז אמה [או כהני דסי' שמי"ה דין ט"ו] אינה ניתרת בצו"ה אפי' אם יעשו משני צדדיו אלא בדלתות מכאן ומכאן שנעלות בלילה [ודוקא עם צו"ה דאל"ה לא מהני כלל כשהן פתוחות כנ"ל סי' שס"ב דין מ"ז] ויש פוסקים דסגי בדלת מצד א' כ' כשנעלת בלילה ומצד השני בלחי וקורה ואחר שעשה לה תיקון דלתות חשובה כולה כחצר אחת ואין מבואות צריכין תיקון ודעת הרמב"ם דאע"פ שאין הדלתות נעלות אלא ראויות לנעול סג"ל^[א] [כגון אם הם משוקעות בעפר יפנה אותן ויתקן שיהיו ראויות לינעול] וס"ל להרמב"ם דמה"ת אפי' לא הי' דלתות כלל רק צו"ה לא אתו רבים ומבטלי מחיצות^[א] אבל העיקר כדעה ראשונה שהיא דעת רוב הפוסקים^[ב] שאם הדלתות לא היו נעולות בלילה וכ"ש בצו"ה לבד חייב חטאת המטלטל בה דאתו רבים ומבטלי מחיצות ובעיירות שלנו שמנהג העולם לתקן ע"ז צו"ה אף שרחובות רחבין הרבה ומפולשין משער לשער וגם פעמים רבות הולך דרך המלך תוך העיר^[א] ומדינא הוי רה"ר גמור ע"ז דדעת רוב הפוסקים שאע"פ שאין ששים רבוא עוברין בו הוא רה"ר מה"ת [ע"ל סי' שמי"ה דין י"ד וצע"ק] וצ"ל שסומכים על הרמב"ם אך רוב הפוסקים חולקים ע"ז כנ"ל^[א] ולכן אף שאין למחות לאחרים הנהגין להקל ע"ז צו"ה שכן נהגו מעולם ע"פ דעת הפוסקים המקילין בזה מי"מ כל בעל נפש יחמיר לעצמו שלא לטלטל ע"ז צו"ה כי יש בזה חשש חיוב חטאת^[ב] (סי' וסק"ה ו' ח' ובה"ל ד"ה והוא וד"ה ואחר).

ו. ובחזו"א כתב שאם יש רק ב' מחיצות ואפי' אם יש לחי או אפי' צו"ה בשני האחרים אתו רבים ומבטלי מחיצות גם לדעת הרמב"ם (וכנ"ל סי' שס"ב דין מ' וסי' שס"ג דין ב') ושיעור רבים הבוקעים הם רבים העושים רה"ר לדעת הסוברים דברה"ר צריך ששים רבוא גם כאן צריך שיבקעו ששים רבוא (ובבה"ל סוף סי' שס"ג לא כתב כן^[א]) ולדעת החולקים צריך עכ"פ רבים כשיעור רה"ר וכ"ז בב' מחיצות אבל אם יש ד' מחיצות של עומד מרובה [ואפי' שם ד' מחיצות כמו פסי ביראות לעיל סי' שמי"ה דין י"ז] ואפי' ג' מחיצות של עומד מרובה בין שהמחיצות בידי אדם בין בידי שמים (וע"ל סי' שמי"ז דין ז') שוב אין רבים הבוקעים מבטלים המחיצות מה"ת לרוב הפוסקים ואפי' יש שם פרוץ ט"ז אמה וששים רבוא בוקעים בו [ומה"ט תל המתלקט י' מתוך ד' בג' צדדיו יכול לתקן רוח ד' בצו"ה ומטלטל עליו אף שרבים בוקעים בו] ולכן המבואות הפתוחין לרה"ר מפולש אם לא עשה להן צו"ה [כנ"ל סי' שמי"ה דין ט"ז] כיון שנדונים מה"ת בעומד מרובה הו"ל כאילו יש מחיצה תוך רה"ר^[א] ונמצא שיש לרה"ר ג' מחיצות והוי רה"ר מה"ת וכן אם יש בסוף הרחוב מצד זה ומצד זה כניסה בין הבתים (והיא סתומה בסופה כמו בצו"ה דאל"ה לא מהני כדלק' דין ז') ורחבה ד"ט וארכה יתר על רוחב הרחוב כזה³⁹ מהני להרחוב צו"ה כיון דנחשב כסתום מזה ומזה מדין עומד מרובה אע"ג דבאמצע הוא פרוץ ואפי' יש עומד מרובה בקצה א' של הרחוב מהני [ואפי' להמצריכים ברה"ר נעילת דלתות מב' הצדדים] כיון שיש ג' מחיצות ואם כניסת הרחוב פחות מרוחב הרחוב ויש כניסה כנגדה בבתים שלצד שני של הרחוב תלוי במחלוקת בסי' שס"ב דין כ' אם עומד מרובה מב' הצדדים מצטרף (או"ח סי' ע"ד סק"י וסי' ק"ז סק"ב ד' ה' וסי' ק"ח סק"א י"א י"ב).

ז. ולפי"ז העיר העשויה כזה⁴⁰ אין כאן רה"ר אף אם הרחובות רחבות ט"ז אמה וששים רבוא בוקעים בהן שהרי רחוב ב' הוא רה"ר מה"ת שיש לו ג' מחיצות של עומד מרובה ואף שרחוב א' וג' עוברות בפרצות⁴¹ ורבים בוקעים בהם אין מבטלין המחיצות כנ"ל [והא דפרצה יותר מ' אסרת אינו אלא מדרבנן כנ"ל סי' שס"ב דין י"ט] וכיון שרחוב ב' הוא רה"ר גם רחוב א' וג' נעשין רה"ר שהרי יש להן ג' מחיצות דמה שהן פתוחות לרחוב ב' הוא כמחיצה שרחוב ב' נחשבת כחצר המוקפת מיהו אם אין כאן רק ב' רחובות כרחוב הב' והג' כזה⁴¹ לא שייך עומד מרובה כיון שאין כאן מחיצות וה"מ בשתייהן רחבות ט"ז אמה ורה"ר עוברת בתוכן ואז לא מהני להן צו"ה וצריך דלתות אבל אם א' מהן אין רחבה ט"ז אמה או שאין שיעור רה"ר עוברין בתוכה מתקנה בצו"ה וניתרת גם השני הרחבה ט"ז אמה וששים רבוא בוקעים בתוכה בצו"ה לפי שהיא רה"ר גמורה מה"ת בלי שום תיקון ולפי"ז

שערי הלכות

העליון אינו מונח על הקנים שבצדדים כדינו, עיין הפרטים בזה בסי' שס"ב דין נ"ח ושם בשע"ה. יט. עוד יש לפקפק מדין קרפף יותר מבית סאתים שהוקף לדירה ונזרע בו יותר מבית סאתים, דבטלו הזרעים את דירת המקום והו"ל כרמלית, והעיר פרוצה למקום זה ואוסר את כל העיר, אאי"כ גדרו את מקום הזרעים, וכמבואר בסי' שני"ח דין כ"ה כ"ו ושם בשע"ה. אמנם יש שהסתמכו על הדבר שמואל להתיר בעיר המוקפת חומה, ונחלקו בזה האחרונים, ע"ש בסי' שני"ח בדין כ"ח ושם בשע"ה. וע"ע שם בדין ז' דברי החזו"א דגם כשיש מגרש פנוי בתוך העיר רבות בשנים שאין בני אדם משתמשים בו הו"ל כקרפף, וכן שחיים שסביבות העיר שאין בני"א הולכים בתוכם, וכן שכוח שלוליות של מי גשמים הו"ל כזרעים באופן שאינם ראויים לשתייה, ואמנם דעת מרן דוקא בעמוק י' טפחים, אבל בבאי"הו"ל הביא כמה ראשונים דאף באינו עמוק י', וכתב דיש להחמיר שלא בשע"ה, ומבואר כ"ז שם בדין ל"א. כ. במקום שגרים גוים או מחללי שבת בעוה"ר דצריך לשכור מהם את הרשות, וסומכים על שכירות מראש העיר או מראשי הצבא, ויש לפקפק טובא אי מהני בזמנינו, וכמבואר בסי' שצ"א ובשע"ה על דין ו', ובפרט במקום שיש שגרירות חוץ דאין רשות ליכנס לשם ולא מהני שכירות. כא. במקום שגרים מחללי שבת בצניעה דאין דינם כגוי ולא מהני שכירות, וי"א דלא מהני גם לערב אתם כמבואר בסי' שפ"ה דין ז', אלא צריך רק ביטול רשות כמבואר שם בשע"ה. כב. גם אם יהיה כל העירוב כדינו מצוי מאד שנקרע החוט או שאר קלקולים, והחזק בזה שמתקלקל, וגם במקומות שבדוקים כל יום שיש פעמים שנתקלקל סמוך לשבת או בתוך השבת, ולא אמרינן בזה שבת כיון שהותרה הותרה כמבואר לקמן בסי' שס"ה דין כ"ו, וע"כ מכל הנ"ל ירא שמים לא יסמוך על העירוב הכללי לטלטל, ורק להציל את המון העם יש להתקין עירובין, וגם בעירובין שכונתיים יש בדרך כלל מקום להחמיר וכנ"ל.

בביאור הגמ' שם דבאופן שאינו רואה עצמו תוך המחיצות לא חשיב רה"ר, דאין המחיצה ניכרת לעומדים שם. והרשב"א כתב מהדבר צריך תלמוד בשיעור הדבר, ומבואר השיטות לעיל בסי' שמי"ז דין ז' ובשע"ה שם. אמנם בדף פ"ז ע"א מבואר דימה של טבריא הוי רה"ר, ועל יותר גדול מזה אין לנו גילוי, ואמנם לשיטת התוס' בדף כ"ב ע"ב מבואר דמחיצות שנעשו בידי אדם אין הגבלה בשיעורם, ומי"מ כמה ראשונים מחמירים בזה מדינא דגמ', ובחזו"א בסי' ק"ז סק"א לומד כן גם לשיטת התוס' [ומה שמרן בשע"ה לא הביא דין זה מבואר לעיל בסי' שמי"ז בשע"ה אות ו']. ג. לדעת הרמב"ם לא מהני צורת הפתח לפרצה יותר מעשר כשאין ב' מחיצות שלימות, אאי"כ עומד מרובה על הפרוץ, וכן סברי הסמ"ג והסמ"ק והר"ח, ובמשנ"ב כתב דנכון לחוש לזה, ומבואר כ"ז בסי' שס"ב דין מ"ד ובשע"ה שם, יעו"ש לדעת מרן. ד. אם הרוח מניד את חוט העירוב, עיין האופנים בזה בסי' שס"ב דין נ"ד ובשע"ה שם. ה. אם חוט העירוב מתעגל כלפי מטה, דעת הריטב"א בעירובין דף מ"ו ע"א וכ"מ ברש"י שם דבעי שיהיה ישר, ואפילו להרמב"ם שמכשיר הנ"מ כלפי מעלה, אבל כלפי מטה לא חשיב שהחוט עובר על הקנים אלא מצידם, ומבואר בסי' שס"ב דין נ"ה. ו. אם קנה אחד גבוה הרבה מחבירו, עיין סי' שס"ב דין ס"ז ושם בשע"ה. ז. ח. אם סומכים על עמודי חשמל והטלפון אפילו אם נעשו כדון, לא נעשו לשם צורת הפתח ואין עיקר תשמישם לזה, עיין סוף סי' שס"ב דין נ"ב, ובלא"ה בדרך כלל החוט הולך בשיפוע ובעיני שיהיה ישר וכנ"ל כאן באות ה', וגם בדרך כלל החוט עובר מצידי ולא מהני וכמבואר בסי' שס"ב דין נ"ו, וע"ע שם בדין נ"ז נ"ח. ט. פעמים שצורת הפתח עובר מעל בור או תעלת מים שיש להם ג' מחיצות ועמוקים י"ט, וע"י זה מסולקים הקנים של צורת הפתח משום גוד אסיק, וה"ה אם בנויים כתלים וכדומה, ועיין בסי' שני"ז דין ח' וסי' שס"ג דין ע"ח. י. אם מעמיד הקנים של צורת הפתח בתוך בית או בתוך גדר המוקף מדי רוחותיו, ואפילו קנה אחד לאו כלום הוא, ומבואר בסי' שס"ב דין פ"ב. יא. אם יש גג שמפסיק בין גובה החבל לקנים לא הוי צורת הפתח, עיין סי' שס"ב דין פ"ג. יב. אם קנה צורת הפתח התעקם, עיין פקפוק החזו"א בסי' שס"ב סוף דין ס"ח, ושם בשע"ה כשהחוט אינו כנגד י. ג. נהגו שלא לעשות שום תיקון בעקמימות המבואות, ועיין סי' שס"ב דין י"ג ו"ג ובסי' שס"ג דין ס"ח ושם בשע"ה אות מ"ו באורך טעם המנהג ושיש מקום להחמיר. יד. פעמים מסתמכים על עומד מרובה בפירצה פחותה מ', ואינו מועיל במקום בקיעת רבים כמבואר בסי' שס"ה דין ד', וע"ש ההגדרה בבקיעה, וגם אם מתקנים הפירצה לא תמיד עושים לכוי"ע כמבואר שם, ושם בשע"ה. ומבואר שם בדין ז' שמבואות שלנו אין דינם כחצר לענין זה, ויש להוסיף שיטת הבכור שור גבי הרחיק צורת הפתח מן הכותל ג"ט דפסול, עיין סי' שס"ב דין ע"ג ושם בשע"ה. טו. פעמים שמסתמכים על תל המתלקט, וצריך זהירות יתירה דפעמים שמשתנה זקיפתו וכו', ועוד חששות שערור החזו"א, ומבואר בסי' שס"ג דין פ"ד. טז. באופן שאינו רוצה לסמוך על העירוב הכללי של העיר אלא על עירוב שכונתי, ופעמים שחולק מבוי לשנים. ויש כמה דיעות בזה באיזה אופן מהני, וכן נחלקו בזה לדעת מרן, עיין בסי' שס"ג דין ס"ה ובשע"ה שם, ובבירור השיטות עיין בשע"ה לקמן בסי' זה. זי. כשהקנה העליון ע"ג כותלי המבוי לא מהני, עיין בסי' שס"ב דין ע"א, וכן לא יסמוך על הכותל בתורת קנה. יח. פעמים הקנה

ה. יעו"ש בשע"ה לדעת מרן.

ו. ולשון השו"ע רה"ר אינה ניתרת אלא בדלתות וכו', ומשמע ב' דלתות, כ"כ לדעתו העו"ש כאן והתו"ש בסי' שמי"ה סי' י"ד ועוד, ואמנם בא"א כאן סק"ב כתב שאין הכרע מלשון השו"ע, דאפשר לומר דלתות דעלמא [אמנם הב"י דקדק כן בטור, וא"כ כשכתב כן בשו"ע כוונתו כמו שדקדק בטור, שנים]. וע"ע המחלוקת בזה בכה"ח ס"ק י"ג ובסי' שמי"ה סי' ל"ד.

ז. ובשו"ע פסק בסתמא כדעת הרי"ף והרא"ש כדעה הראשונה דהכא דבעי דוקא ננעלות, והביא דעת הרמב"ם ב"א, ועיין לקמן בהמשך.

ח. הנה החזו"א פליג עליו בזה וס"ל דלא מהני צו"ה, דאתי רבים ומבטלי מחיצתא, וכמבואר בדין הבא דגם לשיטת הרמב"ם דפסק כר"א שפסק כרבנן דלא בעי שם ד' מחיצות כדי שלא נימא אתו רבים ומבטלי מחיצות, וצו"ה י"פ גרע מפסי ביראות ול"ח שם ד' מחיצות, וגם באור לציון בח"א סי' ל' כתב לדעת הרמב"ם דלי"מ צו"ה י"פ בדאורייתא, ולמד כן מכח הסוגיא בסוכה וירושלמי עירובין, ע"ש ראייתו.

ט. והנה לענין מעשה אף שהיה אפשר לומר דאף דפסק בסתמא דבעי ננעלות וכנ"ל באות ז', וגם פסק דא"צ ס' ריבוא להחשב רה"ר, מי"מ עבדינן סי' ס' נגד מרן אף בכה"ג וכמ"ש במבוא לאור לציון ח"ב ענף ב', והטעם דאפשר דבהצטרפות ב' הטעמים מרן יודה. אמנם יש לעיין בזה הלא כאן פסק דלא כהרמב"ם, והוא בהצטרפות שני הספיקות, ובמקום שבפסק השו"ע עצמו יש את שני הספיקות לא מקילינן. ועפ"י יש להקשות ע"ד האור לציון בח"א סי' ל' שצירף לס"ס את סברת הרא"ש דמהני לדבריו צו"ה, דהלא הנ"ל לכאורה לא מהני צירוף זה לס"ס. ואפשר האור לציון למד דמה שבשו"ע כאן הביא את הדין להחמיר בנעול, כתב רק את עיקר הדין ברה"ר, אף אם ס"ל דאין רה"ר בזה, מי"מ כתב את עיקר הדין, ודין רה"ר בזה"ז מבואר במקומו [ובזה יהא אפשר גם לתרץ מה שהקשינו בסי' שמי"ה בשע"ה אות י' מכמה מקומות ע"ד האור לציון שהיקל ברה"ר בזה"ז בדרבנן, והלא מצינו בכמה מקומות דהחמיר בשו"ע אפילו בדרבנן, דאפשר לומר דמרן הביא את עיקר הדין וצ"ע שם בב"א], וצ"ע בכ"ז.

י. עיין ביאור"ל בסי' שמי"ה סי' ז' שאין שהביא דעת הרמב"ן דברוך ההולך מעיר לעיר אף אם בעיר בעינין ס' ריבוא. מי"מ אין מדקדקין בס' ריבוא בדרך זו, דהא דכו"ע היא, ובהו יש עוד מקום להחמיר כשנכנס דרך בינעירונית בתוך העיר.

יא. ולהמבואר לעיל באות ט' גם מכח ס"ס א"א להקל בזה, ועוד הבאנו לעיל באות ח' דגם לשיטת הרמב"ם אינו מוסכם לכוי"ע דמהני צו"ה, ע"כ א"א לסמוך ע"ז וכמ"ש בחזו"א ואור לציון הנ"ל, ומי"מ יש צד אחר להקל וכמבואר בדין הבא, וע"ש בשע"ה אות י"ד.

יב. והנה כ"ז רק לענין עיקר הדין אי מהני צו"ה בעיירות שלנו, אך בעירובין המצויים כיום יש עוד כמה וכמה בעיות, וראיתי ללקטם כאן, וחלקם הם בעיות שקיימות בכל מקום וחלקם במקומות מסויימים, חלקם צ"ע גדול וחלקם לשיטות מסויימות. חזא הא דקמן אי יש רה"ר דאורייתא, ונתבאר היטב לעיל בשע"ה סי' שמי"ה אות י', יעו"ש בירור לדעת מרן והפוסקים בזה, והעולה בזה דכל יר"ש צריך להחמיר בזה, ובפרט באופן הנ"ל בסמוך באות י', אמנם עיין לקמן בשע"ה אות ט"ו. ב. בעיר גדולה שיש היקף גדול כתב הריטב"א בעירובין דף כ"ב ע"ב

יג. ע"ש דפליג ע"ד המג"א שכתב כן, ובאמת בריטב"א דף כ"ב ע"א גבי תל כתב ג"כ דבעי ס' ריבוא, ועיין מה שהקשה בזה בבית מאיר בסוסי" שס"ג והסיק דא"צ ס' ריבוא, ובשו"ע הגר"ז כתב דבעי ס' ריבוא, ובביאור"ל שם פסק כדברי התו"ש שם דס"ל דלא בעי ס' ריבוא, ועיין בחזו"א בסי' ע"ד סק"ח וט' מש"כ בזה. ועיין לעיל בסי' שמי"ה בשע"ה אות י' אי בעי לדעת מרן ברה"ר ס' ריבוא, יעו"ש.

יד. הנה כאן החזו"א ס"ל דבעומד"ר לא אמרינן אתו רבים ומבטלי מחיצתא, דעדיפא מפסי ביראות ועדיפא מצוה"פ, והו"ל כשם ד' מחיצות, ויסודי ההיתר הוא, א. דפסק כרבנן דבשם ד' מחיצות לא אמרינן עומד"ר. בעומד"ר כשם ד' מחיצות, ג. דפרצת יותר מ' מדרבנן. [ועיין לעיל בסי' שס"ב בשע"ה אות ט"ז מחלוקת בזה, וע"ע מש"כ באור לציון ח"א סוף תשובה ל' בזה]. ואמנם כבר החזו"א עצמו הביא דעת הריטב"א דלי"א עומד"ר כשיש בקיעת רבים, דס"ל להלכה כרי"ח דפסק כר"י דאפילו בשם ד' מחיצות אתו רבים ומבטלי מחיצות. ובב' מחיצות לא סבר כוותיה, ולכן בכ"ג אמרינן אתו רבים ומבטלי, ומה"ט ירושלים בעי דלתות כדי לטלטל, אלא דכתב החזו"א לפסוק כר"א דפסק כרבנן דכשיש שם ד' מחיצות ל"א אתו רבים ומבטלי מחיצות. והנה באמת כ"ה דעת הרמב"ם לפמש"כ המי"מ לפסוק כר"א, אבל רוב הראשונים לא פסקו כן, אלא כמו שהביא החזו"א מהריטב"א כ"כ הרמב"ן במלחמות ותוס' רבינו פרץ והשגות הראב"ד על הר"ה והרשב"א והר"ן והמאירי ועוד, דהבינו ברי"ח

רשי" והר"י הנ"ל) מיהו אם סתם צד א' במחיצה סגי בצד השני בלחי כדלקמן דין י"ט (חזו"א או"ח סי' ס"ט סק"א ב').

יד. מבוי עקום כמין ח"ת נראה דווקא כשאורך רגלי הח' [שהם המבואות של הצדדים] ד' אמות אבל פחות מזה אין דינו כמבוי עקום וסגי בצויה ועומד מרובה וכן מבוי עקום כמין דל"ת צריך שיהא משוך ד"א דווקא ואל"ה נהי דצריך צויה מצד א' דלא גרע מפרצה שרבים בוקעים בו [דלקמן סי' ס"ה דין ד'] אבל אם עשה צויה במבוי הארוך בראשו א"צ לחי במבוי הקצר פחות מד"א וניתר הארוך בעומד מרובה ומיהו אפשר דכל שמתעקם חשבינן ל"י כמבוי עקום לענין זה (חזו"א או"ח סי' ס"ה סק"ח וע"ל דין י"ח).

טו. מבוי העשוי כזה⁴⁹ לא נחשב כמבוי עקום כיון שאין הדפנות שבצדדים נמשכים (ונ' דמי"מ צריך לחי וקורה מצד א' והצד השני נותר בעומד מרובה כדין מבוי שנפרץ בראשו בסי' שס"ה דין א') (חזו"א שם).

טז. יש להסתפק במבוי עקום כעין ד' דלא סגי לדעת רש"י בצויה לחוד בצד א' וצריך לתקן בעקמומיותו אם זה דווקא בהי' רחבן שוה או אפי' הי' א' רחב וא' צר כזה⁵⁰ שאם תחשבם כמבוי ישר ישאר להרחב צויה מצד א' ולחי או עומד מרובה מצד השני כזה⁵¹ אם גם שם צריך תיקון בעקמומיותו להתיר את הרחב (חזו"א שם סק"י"ח י"ט).

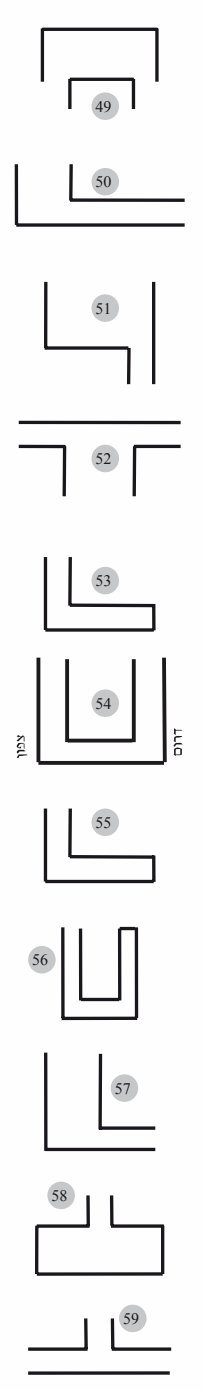
יז. יש להסתפק לדעת רש"י במבוי עקום כזה⁵² אם מהני צויה בג' ראשיהן בלי תיקון בעקמומיותן או אם עשה צויה לב' ראשיהן אם יהיו מותרין אותן הב' שיש להן צויה אף בלי תיקון בעקמומיותן מדין עומד מרובה (חזו"א שם סק"י"ח י"ט ואפי' אם נחמיר כאן אפשר דהא דדין ט"ז עדיף ע"ש).

יח. יש להסתפק במבוי עקום כעין ד' אם נחשב כמבוי א' לענין ג' נתיב מבי דלעיל סי' שס"ג דין י"ט [דהיינו לענין בתים וחצרות פתוחין לתוכו ולענין ד"א (וע"ל דין י"ד) ולענין ארכו יתר על רחבו] מיהו אם באמת נחלקים הם לב' חצאי מבוי ואין להם דרך זה על זה ודאי צריך חצרות פתוחים לכל א' אבל אם אינן חלוקים במבוי אלא כולן משתמשין בכולו יש להסתפק ונראה שנידון כאחד (חזו"א או"ח סי' ס"ה סק"ט נ' ע"א) וכן אם סתום מצד א' כזה⁵³ נחשבים כא' בין לענין בתים וחצרות פתוחין לתוכו דמהני הבתים וחצרות של התחתון הסתום אף לעליון ובין לענין ארכו יתר על רחבו דמהני אף אם התחתון הסתום רחבו יתר על ארכו מיהו במבוי כעין ח' וסתום מצד א' כזה⁵⁴ יש להסתפק אם בתים וחצרות בניין במבוי הדרומי הסתום אם מהני אף למבוי הצפוני אך אם הבתים וחצרות פתוחין בזוית מבוי הדרומי נגד אויר המבוי שבגג הח' נראה דחשיב כפתוחין למבוי הצפוני (חזו"א שם סי' ס"ט סק"ג).

יט. מבוי עקום כמין ד' ונסתם בצד א' כזה⁵⁵ אם נסתם בדלתות כיון שעוברים תמיד צריך צויה בעקמומיותו לד' רש"י אבל אם נסתם לגמרי סגי בלחי ואפשר דאף לחי א"צ וניתר המבוי שסתם בראש בעומד מרובה וכן במבוי כעין ח' כזה⁵⁶ מותר גם הצד הסתום וגם גג הח' וצ"ע (חזו"א שם סי' ס"ה סק"מ"ג וע"ל דין י"ג) ובסי' ס"ט סק"ב מסיק דא"צ תיקון בעקמומיותו וניתר מדין עומד מרובה ואף שלא תיקן ראש השני בלחי עכ"פ מותר המבוי הסתום וכן בח' מותר גם גג הח' משום עומד מרובה ואם לא סתם בראשו רק עשה גידודין גבוהין ג"ט שלא יהו רבים בוקעים שם צ"ע אם מבטל בזה את הפילוש.

כ. מבוי עקום ונשאר בעקמומיותו גידודי [דהיינו גדר גבוה ג"ט או יותר עד י"ט] שע"ז אין רבים בוקעים בו אם אין בעקמומיות י' נחשב כסתום [דלא גרע מפרצה לקמן סי' שס"ה דין ד'] וכן אם יש שם רפש וטיט וכיו"ב שע"ז אין רבים בוקעים שם כ"כ בחזו"א סי' ס"ט סק"א] אבל אם יש שם יתר מ' נחשב שם כמפולש ואם א' רחב יתר מ' וא' קצר כזה⁵⁷ אז הרחב נחשב כסתום בעקמומיותו שהרי הוא פרוץ להקצר בפחות מ' והקצר נחשב כמפולש ועשה צויה להקצר ולחי להרחב [אם אין בראשו י'] ולחי בעקמומיותו ואפשר שא"צ לחי בעקמומיותו כיון שעשה צויה להקצר ואם עשה ב' לחיים להרחב ב' ראשיו הותר הרחב אף שלא תיקן הקצר אבל אם עשה לחי לראש הרחב והקצר ולא עשה בעקמומיותו לא הותר גם הרחב ואם הי' מבוי עקום כמין ח' וגידודי בעקמומיותו וב' הרגלים קצרים שאין ברחבו י' וגג הח' רחב מ' נחשבין כולם כסתומים בעקמומיותן ואם עשו ב' לחיים לב' ראשי הרגלים הותרו כולן ואם א' מהרגלים פחות מ' בעקמומיותו והשני יותר מ' אז הקצר נחשב כמפולש וב' המבואות כסתומי וכ"ז אם נאמר כמו שצדדנו בסי' שס"ה דין ה' דבמבוי מפולש אוסר אף שאין רבים בוקעים בו אבל אם נאמר שגם שם צריך דווקא רבים בוקעים אז כאן אין אוסר בכל זה אפי' עקמומיותו יותר מ' (חזו"א או"ח סי' ס"ה סק"ל"ד ל"ה ודין חצר נתבאר לעיל דין ח' ט').

כא. מבוי העשוי כזה⁵⁸ יכול להניח הקנה של צויה בראש המבוי המזרחי ע"ג הכתלים ונחשב לצויה כנ"ל סי' שס"ב דין ע"ח (וע"ש שמפקפק בזה אם בולט ג"ט) ואם הוא חצר או במבואות שלנו שדינם כחצרות אפי' אם פתוח כזה⁵⁹ יכול להניח הקנה של צויה בראש מזרח (וב' ראשי החצר האחרים יתקן כדין) אבל אם ירצה להניח קנה בראש צפון אצל כותל המערבי ויניח קנה עליו ועל כותל שכנגדו וכן בראש דרום ובראש מזרח יניח הקנה ע"ג הכתלים נראה דלא מהני וצ"ע וכ"ש במבוי דלא מהני כלל כה"ג דהא מבוי עקום חשבינן ל"י כנפשט העקמומיות וא"כ א"א לחושבו למזוזות לצויה (חזו"א או"ח סי' ע' סק"ד) ואח"כ מפקפק דאפשר דכ"ז לא מהני לצויה ואפי' בחצר או מבוי סתום דאין זה היכר (וכ"ש למש"כ לעיל סי' שס"ב דין ע"ח לפקפק דבבולט ג"ט לא נחשב לצויה דלא יתכן כלל דין זה ונ' דגם כאן אין מפקפק אלא בבולט ג"ט).

כב. חצר העשוי כזה⁶⁰ נראה דשתיהם מותרות שהרי חצר א' יש לה ג' מחיצות ופס ד' ברוח רביעית וחשבינן לה כסתומה וממילא חצר ב' חשיב ג"כ כגדור נגד רוח רביעית כשיעור שהיא פתוחה לחצר א' והוי כפס ד' וכן העשוי כזה⁶¹ ואורך חצר א' כ' אמות ורוחב חצר ב' ט' אמות נמצא שחצר א' יש לה ג' מחיצות שלמות של עומד מרובה ואין בהם פרצה י' ונתרת בצד הרביעי בפס ד' ולכן גם חצר ב' נחשבת כסתומה אף שפרוצה במלואה [ואף שרוחב חצר א' יותר מ' שא"א לחשוב חצר ב' כסתומה ע"י עומד מרובה של הכותל דרומי וצפוני עד כותל מזרחי של חצר א'] (חזו"א או"ח סי' ס"ה סק"מ"ה אות א' ב', ולכא' נראה דמירי בנמשך הכתלים של חצר א' ד"א דאל"כ בלא"ה מותר מדין נראה מבחוץ כנ"ל סי' שס"ג דין ל"ב ולפ"ז מש"כ לעיל סי' שני"ח דין ל"ז [כ"ח] שאם נמשכים הכתלים ד"א לא מהני והסכים לזה בחזו"א כנ"ל בסי' שס"ג דין ל"ב הוא דווקא אם החצר הגדולה פתוחה בכותל דרומי ונתרת שם בפס ד' ובכותל מערבי שלה אין עומד מרובה וצ"ע ועוד נראה לכאורה דכל הנידון כאן וכן בכל הני דבסמוך לענין דהוי רה"י אבל לענין אם צריכין לערב יחד דינן כחצר קטנה שנפרצה לגדולה וצ"ע).

כג. חצר העשוי כזה⁶² או כזה⁶³ ורוחב חצר א' פחות מ' וחצר ב' יתר מ' וסתם בפתחה עד י' שתיהם מותרות בפס ד' אע"ג שחצר א' פרוצה ביתר מ' לחברתה דכיון שחצר ב' נחשב כסתום ע"י עומד מרובה של כותל מזרח ומערבי שלה עד כותל צפוני של חצר א' ממילא נחשב כסתומה גם לגבי חצר א' ואפי' אם כותל דרומי של חצר א' אין בו עומד מרובה כגון שאין ארכה אלא כ' אמה אפי' מהני ואפי' אם נפרץ כנגדה עד י' כזה⁶⁴ מותר, ואפי' אם יש פרצה בכותל דרומי של חצר א' כזה⁶⁵ מסתבר דמצטרף הפרצה של חצר חברתה עם הגדור להיות עומד מרובה ואף אם יש כמה חצרות מן הצד כזה⁶⁶ מצטרף לעומד מרובה ואע"ג שלא עשה פס לחצר ג' והיא אסורה מ"מ ניתרת חצר א' בעומד מרובה של ב' וד' אם אין בפרצה יתר מ' (חזו"א שם אות ג' ד').

כד. חצר העשוי כזה⁶⁷ אם רוב רוח המערבית של חצר א' נגד חצר ב' (דהיינו מנקודת ג' עד נקודת ד' יותר מד' עד ה') חשוב כעומד מרובה ונתרת בפס לצד המזרח וכן אם עשוי כזה⁶⁸ ועומד מרובה בצירוף שני הרוחות (שם אות ה' ו').

כה. חצר העשוי כזה⁶⁹ שתיהן מותרות דחצר ב' נחשב פתוח כפס לחצר א' ונתרת חצר א' וכיון שהותרה חצר א' הותרה חצר ב' שחשובה כסתומה ברוח רביעית (שם אות ז').

כו. חצר העשוי כזה⁷⁰ וחצר א' רחבה פחות מ' [וחצר ב' אין נ"מ אם רחבה יתר מ'] וחצר א' לא עשה פס בראשה רואין את כותל דרומי של חצר ב' כאילו משוך עד כותל מזרחי של חצר א' מדין עומד מרובה ומה שממנו ולפנים לצד צפון מותרת ומה שממנו ולחוץ לדרום אסור עד שיעשה פס וכן אם עשוי כזה⁷¹ הדין כן (שם אות ח' ט').

כז. חצר העשוי כזה⁷² ושתיהן רחבות יתר מ' ועשה פס בראש החצר א' והעמידה על פחות מ' שתיהן מותרות כנ"ל דין ח' ונראה דאם יש פרצה כזה⁷³ אף אם יהי' הפרוץ מרובה מהעומד מצטרף פרצת החצר ב' להעומד והוי' עומד מרובה (שם אות י').

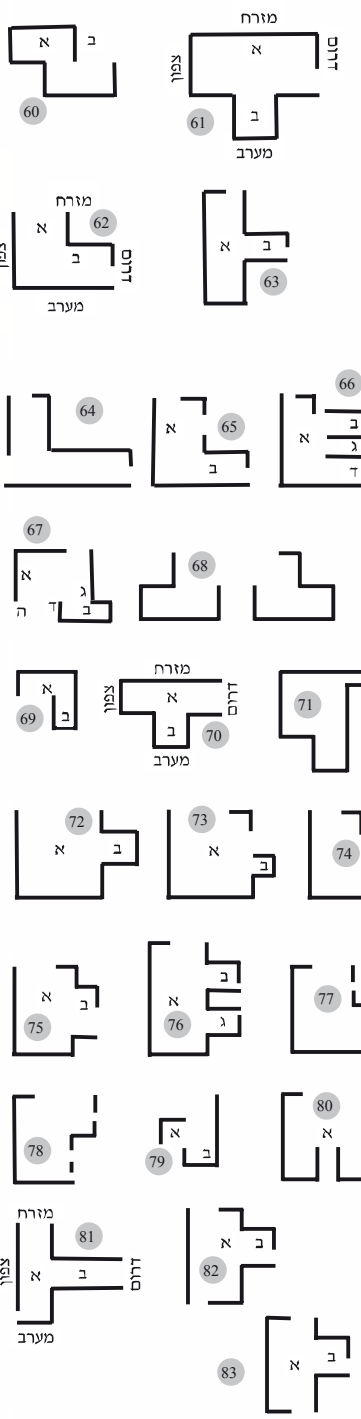
כח. חצר העשוי כזה⁷⁴ ויש בעקמומיותן יתר מ' ואין בפתחן י' שתיהן מותרות כנ"ל דין ח' ואף אם כשנמדוד בעקמומיותן יהי' פרוץ מרובה מצטרף סתימת ראשו להשלים עומד מרובה כנ"ל שם וכן אם הי' עשוי כזה⁷⁵ ושתיהן יתרות מ' ואין בפתחן י' (שם אות י"א י"ב).

כט. חצר העשוי כזה⁷⁶ וכולן רחבות יתר מ' ואין בפתחן י' כולן מותרות ונראה דכשחצר א' פרוץ מרובה בכותל ימיני מצטרף ב' הסתימות שבב' ראשי החצרות והוי' עומד מרובה וכן אם עשוי כזה⁷⁷ או כזה⁷⁸ מצטרף כל העומד להיות עומד מרובה וניתר בפס (שם אות י"ג י"ד ט"ו).

ל. חצר העשוי כזה⁷⁹ נראה דחשיב כעומד מרובה ונתרת חצר א' בפס וממילא גם חצר ב' מותרת כנ"ל דין כ"ה וכן אם עשוי כזה⁸⁰ שעומד מרובה ע"י צירוף ב' חצרות הקטנות חשוב עומד מרובה וע"י הפס שעושה לפתח החצר הגדולה כולן מותרות (שם אות ט"ז י"ז).

לא. חצר העשוי כזה⁸¹ ולא עשה פס לשום א' מהראשין שתיהן אסורות ולא אמרי' דכותל מזרחי של חצר ב' הוי' כסתום עד כותל צפוני מדין עומד מרובה (כמו בדין כ"ו) כיון שהעומד הוא כנגד מקום האסור (שם אות י"ח).

לב. חצר העשוי כזה⁸² או כזה⁸³ ושתיהן רחבות פחות מ' נותרות כולן בפס שרואין כותלי החצר ב' כאילו סתמו עד כותל שמאלי של חצר א' והוי' חצר א' כנסתמה באמצעה ונתרין ב' הראשין בפס אבל אם רחבות יותר מ' אף שאין בפתחן י' כולן אסורין ולא מהני פס בראשו עד שיסתום בא' מהראשין של חצר א' עד שיהי' עומד מרובה (ואז מותרת חצר ב' אין רחבה י' דוקא כ"ג לכא'ו) ואף אם חצר ב' רחבה פחות מ' כיון שחצר א' רחבה יותר מ' שניהן אסורים (שם אות י"ט כ').

בפתח המבוי לא מהני להתיר הפרצה (שם סקנ"ו). וכן אם הותר פתח המבוי בעומד מרובה לא מהני להתיר הפרצה (שם סק"ד).

ה. מבוי מפולש דהיינו שנפרץ פרצה בצד שכנגד הלחי והקורה או שנפרץ שני פרצות בשני צדדי האורך זה כנגד זה אם לא נשאר עומד מרובה פשיטא דאוסר אפי' נשאר גידודי ולא בקעי שם רבים אלא אפי' נשאר עומד מרובה נראה דאוסר בד"ט אפי' יש שם גידודי ואין רבים בוקעים בו עד שיעשה צויה לפרצה וצ"ע (חזו"א או"ח סי' ס"ה סק"ד ל"א ל"ה ס' וכן הזכיר ספק זה בסקנ"ח אבל בסי' פ"ו סק"ד מבואר מדבריו דגידודי מהני וצ"ע וע"ל סי' שס"ב דין מ"ה ע"ו וסי' שס"ג דין ע"ב וסי' שס"ד דין כ').

ו. וכל דינים אלו הם במבוי אבל בחצר פרצתו תמיד ב"י ואפי' רבים בוקעים בו (סק"י י"ז וכ"פ בחזו"א או"ח סי' ס"ה סק"א סי') ואפי' סמוך לראשו ולא נשאר שם פס ד' (חזו"א שם סקנ"ו ע"ד) ואפי' הפרצות זה כנגד זה אם נשאר עומד מרובה (שם סי' ע"ט סק"א וכן דעתו בסי' ס"ה סק"א) ואפי' חצר שארכו יתר על רחבו דאע"ג דניתר בלחי כמבוי מ"מ חצר הוא (שם סי' ס"ה סק"ו ל"ב) ומבוי שאין בתים וחצרות פתוחים לתוכו דינו כחצר ופרצתו ב"י אפי' רבים בוקעים בו (שם סק"ט"ו נ"ב) ואולי בתר עיקר פתחו שאם עיקר פתחו ארכו יתר על רחבו נידון כמבוי ופרצתו ב"י ואם עיקר פתחו דרך דופן הארוכה הו"ל רחבו יתר על ארכו ונידון כחצר כני"ל סי' שס"ג דין כ"ב ואין פרצת ד' אוסר בו (שם סקנ"ג).

ז. מבואות שלנו אע"ג דדינם כחצרות כני"ל סי' שס"ג דין ס"ח דעת האחרונים להחמיר בזה דלענין פרצה נידון כמבוי וכן בעיר המוקפת חומה ונפרץ בחומתה פרצה בד"ט ורבים בוקעים בה (סק"י) ובחזו"א כתב דבשעת הדחק שא"א לעשות תיקון יש להקל כיון דמדינא דינם כחצרות והמחמיר תבא עליו ברכה (או"ח סי' ע"ט סק"א וע"י סי' ס"ה סקנ"ב) ודיני פרצות בקרן זווית ע"ל סי' שס"א מדין ז' עד דין י"ג.

ח. מבוי שנתקן ראשו בלחי וקורה והדופן שכנגד הלחי והקורה נפרץ לחצר בפחות מ"י ונשאר להחצר גיפופין מכאן ומכאן ונפרץ גם החצר מצדו השני כנגד פרצת המבוי החצר מותר ואפי' רבים בוקעים בו^[ח] כני"ל דין ו' וגם א"צ לערב עם המבוי שהרי יש לו גיפופין אבל המבוי אסור [אפי' אם יערב עם בני החצר] בין שנפרץ במלואו ובין שנשאר לו לחיים מכאן ומכאן [ואפי' אם נשאר עומד מרובה אסור כל שיש פרצת ד"ט, חזו"א או"ח סי' ס"ה סק"ח וסי' פ"ח סק"ט] דכיון שהפרצה מכוונת כנגדה נידון המבוי כמפולש ונמשך עד רה"ר שכנגדה [עד שיתקן א' מהפרצות בצויה או שיתקן ראש המבוי הפתוח לרה"ר בצויה שאז אין הפרצות אוסרות כלל אם אין חסרון עירוב^[ז], חזו"א סי' ס"ה סק"ט ל"ג וסי' פ"ח סק"ט] ואם אין הפרצות מכוונות זה כנגד זה יש חילוק שאם המבוי נפרץ בצד החצר שכותל המבוי שוה באורך כותל החצר מצד א' המבוי אסור שנראה כמבוי ארוך ומושך עד רה"ר כנגדו ומפולש אבל אם הוא באמצע החצר אם הוא חצר של רבים מותר [מיהו צריכין לערב עם בני החצר אם המבוי פתוח במלואו כדלקמן דין ט'] ואם הוא של יחיד אסור שחששו חכמים שמא ימלך היחיד ויבנה בתים ברוחב החצר העודף על המבוי והו"ל מבוי נפרץ מצדו של חצר ואסור (סי' וסק"ב כ"א כ"ב כ"ג ובה"ל ד"ה משום) ויש להסתפק בחצר שנפרצה למבוי מן הצד ויש פרצה בחצר לרה"ר כוה"ק⁹² אם המבוי אסור כדין נפרץ לצדי החצר (חזו"א או"ח סי' ס"ה סק"ט).

ט. ואם המבוי נפרץ במלואו לחצר באופן שאין בו משום מפולש כני"ל ולא עירב עם בני החצר החצר מותר שהרי יש לו גיפופין ואין המבוי אוסר עליו שהרי אין להמבוי דריסת הרגל על החצר אבל המבוי אם הכתלים שלו נכנסין להלך בתוך החצר לכל היותר ג"ט [ובחזו"א מצד דבכל דהו סגי, או"ח סי' ס"ז סק"יב] וגם מופלגים כותלי המבוי מכותלי החצר ג"ט בענין שאין הגידודין שנשארו בחצר נראין מבחוץ המבוי אסור [ואפי' אין רבים בוקעים מרה"ר דרך המבוי] עד שיערב עם החצר [ודוקא כלים ששבתו בבית אבל כלים ששבתו במבוי מותר אפי' להוציא לחצר כדלקמן סי' שפ"ח. חזו"א סי' פ"ח סק"ד] אבל אם אין הכתלים נכנסין או שאין מופלגין כותלי המבוי מכותלי החצר ג"ט דאמרי' לבוד והרי הוא כאילו לא נכנסו מבפנים ניתר גם המבוי דחשבינן הגיפופין כמו לחיים מכאן ומכאן ואין החצר אוסר עליו ואפי' אם בני החצר רגילים במבוי כיון שיש לבני החצר דרך אחר לרה"ר אין אוסרין (סי' וסק"ט"ו י"ט כ' ובה"ל ד"ה וכגון וד"ה ומותר) ואם גיפופי החצר נמשכין ד"א שוב אין נידונין ללחי משום נראה מבחוץ אפי' אין נכנסין כותלי המבוי (חזו"א או"ח סי' פ"ח סק"א וכו"ה לעיל סי' שנ"ח דין ל"ז וע"ל סי' שס"ד דין כ"ב).

י. וכ"ז כשאין הפרצות יותר מ"י אמות אבל אם א' מהפרצות יותר מ"י בין הפרצה שלצד רה"ר ובין הפרצה שלצד המבוי אסור החצר בטלול [ואפי' הוא באופן שאין בו משום מפולש כני"ל דין ח'] עד שיתקן בצויה מיהו לענין עירוב יש חילוק שאם הפרצה יתר מ"י לצד רה"ר לא מהני אפי' יערבו בני החצר עם בני המבוי אבל אם הפרצה יותר מ"י לצד המבוי אז מהני כשיערבו יחד לטלטל בחצר ולענין טלטול במבוי תלוי אם הוא באופן האסור משום מפולש כני"ל דין ח' (סי' וסק"י ושה"צ) ובחזו"א תמה ע"ז דפשיטא שאם המבוי אסור גם החצר אסור שהרי פרוץ לו ביותר מ"י (או"ח סי' ס"ה סק"מ וגם באופן שאין המבוי אסור מסתפק בזה כדלקמן דין י"א).

יא. יש להסתפק בחצר שתומה שנפרצה במלואה למבוי או ביותר מ"י אם מועיל לחי של מבוי להתיר החצר או שהחצר אסור וממילא גם המבוי אסור (אם לא נשאר למבוי מחיצות של עומד מרובה) שנפרץ לכרמלית [נמ"ד] השה"צ בדין הקודם מבואר דפשיטא ל"י דגם בפרצה יתר מ"י מותר החצר] ומיהו בפס ד' ביניהם סגי כני"ל סי' שס"ג דין כ"א ואת"ל דשניהם מותרים יש להסתפק בכלה מבוי לאמצע חצר ביתר מ"י ונפרצה חצר בצד שכנגדה זה שלא כנגד זה אם נאמר דפרצה יותר מ"י

לג. חצר העשויה כוה"ק⁸⁴ נראה דלא מהני להו פס שאין דנין בעומד מרובה לעשות מחיצה אלא לעשות רשות היחיד וכאן שאין רק ב' מחיצות אכתי לא הועיל לחושבו רה"י (שם אות כ"א).

לד. חצר העשויה כוה"ק⁸⁵ או כוה"ק⁸⁶ אסור דהו"ל פרצה בקרן זווית שאוסרת בד' (ועי' בסי' ע"ב סק"ב שמפקפק בזה ונשאר בצ"ע) ואם אין מסוף הפס שאצל כותל ימין עד כותל שמאל יותר מ"י מה שמן הפס ולפנים מותר ומכנגדו ולחוץ אסור (שם אות כ"ב כ"ג ובסמוך דין ל"ה פקפק להתיר אף אם יש י' ומסיק בצ"ע אבל לעיל סי' שס"ג דין פ"ב סתם ג"כ דדווקא אם אין י' והוא בתרא. ואם לא נשאר יותר מ"י מן הפס הימני עד למעלה בצד מזרח מותר גם החלק העליון באורך כנגד הפס שלו כמבואר בסמוך דין ל"ה).

לה. חצר שהי' פרוץ אמה מזרח ואמה דרום ונעץ קנה כל שהו וגבוה י' בסוף הזווית ובין הקנה לכותל מזרח אמה וכן בינו לכותל דרום מותר לטלטל בכל ריבועו כני"ל סי' שס"א דין י' ואם העמיד לחי בסוף כותל דרום כוה"ק⁸⁷ הותר כל המבוי כאילו הי' גדר כוה"ק⁸⁸ ואפי' הי' פרוץ מרובה במזרח דרום כוה"ק⁸⁹ הותר כוה"ק⁹⁰ ובלבד שנשאר עדיין ארכו יתר על רחבו ויתר דיני מבוי ולכן אם יעמיד לחי בסוף כותל מזרח כוה"ק⁹¹ לא מהני אם אורך המבוי ממזרח למערב דהוי רחבו יתר על ארכו ואין ניתר בלחי ואם עושה פס ד' א"צ לדקדק בכל זה ושרי בכל גווני וכ"ז כשאין המקום המוקף יתר מ"י אבל בחצר שהיא י"א אמה על י"א ונפרץ בקרן זווית אמה מזרח ואמה דרום והעמיד פס ד"ט בסוף כותל דרום לא מהני כיון שנשאר פרצה יתר מ"י עד הכותל שכנגדו מיהו יש מקום לומר דמהני דכיון שאם נחשוב שתיהן כסתומין לא ינשא פרצת י' וצ"ע (חזו"א או"ח סי' ע"ב סק"ב ג' וכבר כתבנו בדין הקודם דלעיל בסי' שס"ג דין פ"ב סתם דצריך דווקא י' והוא בתרא).

סימן ששה. דין מבוי שנפרץ

א. מבוי סתום בג' רוחותיו וקצת מרוח רביעית ותקוהו בלחי או קורה ממקום הסתימה עד כותל שכנגדו ונפרץ ברוח רביעית במקום הסתימה אפי' סמוך לכותל מותר עד י' אמות כל שעומד הנשאר מרובה על הפרוץ (סק"ז ושה"צ וע"ל סי' שס"ג דין י"א נתבאר כל הפרטים בזה).

ב. מבוי שהי' מתוקן בלחי וקורה [או אפי' נתקן בפסין כדרך תיקון חצר, חזו"א או"ח סי' ס"ה סקנ"ו] ונפרץ בו פרצה לרה"ר או לכרמלית בא' מהכתלים שבצד ארכו סמוך ללחי או לקורה אם לא נשאר בראשו פס עומד רחב ד"ט אסור [אפי' הי' שם גידודי המעכב ההילוך] אא"כ היתה הפרצה פחות מג"ט דחששו חכמים שמא יניחו פתח הגדול וילכו דרך פתח הקטן (ועי' בחזו"א שם סקנ"ד שכתב דאפשר דאם אין דירורין מן הפרצה ולפנים אין אוסר דלי"ש לחוש שיצאו דרך הפרצה) ואין מועיל שיעשה במקום הפרצה לחי וקורה ואפי' אם יעשה שם צויה צ"ע אם מהני (ס"א וסק"א ד' ובה"ל ד"ה שנפרץ וד"ה ואם וד"ה אסור) ובחזו"א מצדד דצויה בפרצה מהני וכני"ל סי' שס"ג דין י"א^[א] (או"ח סי' ס"ה סק"ע"ד וחזר ממשיך בסקנ"ה) ואם ראש המבוי הי' מתוקן בצויה יש דעות בזה אם הפרצה אוסרת וצ"ע למעשה^[ב] (בה"ל ד"ה אסור) ודעת החזו"א דבזה אין הפרצה אוסרת וכן אם הי' מתוקן בראשו בעומד מרובה (שם סקנ"ה נ"ו ע"ד ובסי' פ"ו סק"ד) וע"ל סי' שס"ג דין ב' ודין ע"ב.

ג. ואם נשאר בראשו עומד פס רחב ד"ט מותר עד פרצת י' שאפי' אם יניחו בני המבוי הפתח הגדול וילכו דרך פתח זה לא בטל תורת פתח מהמבוי ולא בטל לחי וקורה שלו כיון שנשאר שיעור אורך הכשר מבוי ואע"ג דאורך מבוי ד"א כאן שהי' מבוי ונסתר די בד"ט (ס"א וסק"ב ושה"צ) ואפי' אין בתים וחצרות פתוחין לאותן ד"ט (חזו"א או"ח סי' ס"ה סק"ע"ב) ובלבד שלא יהא רוב תשמישן דרך הפרצה דא"כ לא מהני לחי וקורה למבוי זה כני"ל סי' שס"ג דין כ"ב (חזו"א שם סקנ"ו) ואם לא נשאר עומד ד"ט ורוצה להעמידו אינו מועיל פס ד"ט וצריך דווקא פס ד"א (שארין בו פרצה ג"ט) ויש מקילין בזה^[ג] (בה"ל ד"ה אסור) ובחזו"א משמע שמצדד כדעה ראשונה (או"ח סי' ס"ה סק"ע"ג וכן מבואר בדבריו בסקנ"ד ומשי"כ דאוי"ז ועבוה"ק אינם תח"י עיינותי בהם ומפורש כרש"י) ואם הפרצה יותר מ"י צריך לסתום או לעשות שם צויה (ס"א וסק"ל).

ד. והא דשרינן בצדו פרצה עד י' אמות [אם נשתייר פס ד' סמוך לראשון] הוא דווקא במקום דלא בקעי בה רבים כגון שהי' מקום מטונף או מקולקל בטיט או שנשאר גידודי דהיינו שנשאר מהכותל ביסוד ג' או ד' טפחים גובה ע"פ כל הפרצה דע"י מעכב הילוך בני"א ואפי' הי' נגד מקום שרבים הולכים שם וה"ה אפי' לא הי' שם שום עיכוב רק שאין דרך רבים לעבור שם אבל אם רבים בוקעים בה אפי' לא נפרץ רק ד"ט צריך לתקנו שם שימעטנו מדי"ט או שיעשה שם צויה [ואם פתוח לכרמלית י"א דסגי שיעשה שם לחי או קורה וי"א שגם בזה צריך שם צויה וכ"ז ד' החזו"א בסי' ס"ה סק"א ש' דדינו כמפולש ועי' בבה"ל] ואם בפתח המבוי יש צויה יש דעות בזה אם הפרצה שרבים בוקעים בה אוסרת ואם סגי שם בלחי וקורה או צריך צויה וצ"ע למעשה^[ד] (ס"ב וסק"ז ט' י"א ובה"ל ד"ה דלא וד"ה צריך), ודעת החזו"א שאם יש צויה בפתח המבוי מהני ואין הפרצה אוסרת כלל ואפי' אם הפרצה בפרוץ מרובה מהני אם נשאר שם פס ד"ט [וגם אם הפס ד"א אין יוצא מתורת פס דרוחב המבוי דינו כחצר כני"ל סי' שס"ג דין כ"ב] (חזו"א או"ח סי' ס"ה סק"א) אבל אם עשה פס רחב ד'

שערי הלכות

סימן שס"ה

א. יעו"ש בשע"ה אות ז' מש"כ לדעת השו"ע בחלופי הגירסאות שכתב כאן בביאורה"ל, ולגירסת השו"ע שלפנינו, ושכ"כ כמה אחרונים דמהני צוה"פ, יעו"ש.

ב. עיין בביאורה"ל, ועמ"ש"כ בשע"ה באות הקודמת.

ג. הנה בב"י העתיק דעת רש"י שמיקל בזה, ולא הביא דעת התוס' שמחמיר. ועיין בביאורה"ל כאן המחלוקת בזה. והנה נחלקו כאן האחרונים לדעת השו"ע, דהלבוש הבין דס"ל להקל,

ובמלבושי יו"ט כתב דבשו"ע סתם כדברי התוס' להחמיר, ועי"ש באליה זוטא שכתב כן, ובא"ר לא הזכיר. ולכאורה צ"ע, דדרך הב"י להביא פירש"י על הגמ', אך אין זה ראייה שכן דעתו לפסוק, ובפרט שבשו"ע כתב אם נשאר, ומ"מ באחרונים יותר נטו להחמיר בזה, כמבואר בכה"ח סק"ד, אך הביאורה"ל הביא דרוב הראשונים מקילים בזה. ובדעת מרן לא ברירא מילתא, וצ"ע.

ד. עיין בקונטרס להתקנת עירובין להגרשז"א [הודפס בסוף ח"ג של שלחן שלמה על או"ח, וכן במנחת שלמה ח"ב סי' ל"ו ל"ט] באות ג' שסיכמ ד' דעות שהביא הביאורה"ל בזה וביאר סברותיהם,

ולבסוף כתב דדעת אבן העזר דאם יש צויה"פ בפתח המבוי שוב א"צ אפילו לחי וקורה בפירצה, דחאוהו כל גדולי האחרונים, ושיטת הבית מאיר דלעולם בעי צוה"פ נראה דאין להחמיר, ומסתברא כדעת הגר"ז שאם תיקן המבוי בלחי וקורה בעי בפירצה צוה"פ, ואם תיקון המבוי בצוה"פ בעי בפירצה לחי וקורה.

ה. עיין כה"ח ס"ק כ"ד דעות האחרונים בחצר שארכה יותר על רחבה כההיא דסי' שס"ג סכ"ז.

ו. ונראה דאזיל לשיטתיה לעיל בדין ד', יעו"ש בשע"ה דעות הפוסקים בזה.

כת. צריך להזהיר במקומות שאין להם תיקון מבואות בעיר שאף בבית א' לא יטלטלו שני שכנים הדרים בשני חדרים אם לא שעשו עירובי חצרות ביניהם (סק"מ).

כת. וכן צריך להזהיר במקומות שיש שם לחי או קורה או צויה ונשבר התיקון באותו מבוי של ביהכ"נ שמונח שם העירוב וכה"ג אם נשבר בחול שלא יטלטלו שוב בכל המבואות אפי' יש להם תיקון בפ"ע אפי' הוא בענין שיכולין להביא העירוב אצלם מביהכ"נ (סק"מ וכ"פ בחזו"א סי' צ"ו סק"ה) מיהו בחצר ביהכ"נ מותר לטלטל ואין בני העיר אוסרין בדריסת רגלם ואפי' כל העיר מתוקנת במחיצות ולא עירבו ובחצר ביהכ"נ עירבו לעצמן אין אוסרין כיון דחצר ביהכ"נ מתוקנת בצויה או בפסין (חזו"א או"ח סי' פ"ו סק"א ט"ז וע"ל סי' שס"ו דין כ"א).

ל. במקום שאין עושיין תיקון מבואות בעיר צריך לזהר שלא יעשו עירובי חצרות אפי' יש עכ"פ באותו חצר שני בתים או בחצר הסמוכה להם בענין שיכולין להביא העירוב אצלם דרך פתח או חלון בשבת או שיש שני בתים זה נגד זה ופירשו"י ביניהם או שני חדרים הפתוחים לבית אחד. ובאופן זה שלא עשו תיקון למבואות לא יניחו העירוב בביהכ"נ כנהוג^[2] דכיון שלא תיקנו המבואות אין לו דין שיתופי מבואות רק עירובי חצרות ועירובי חצרות צריך להניחו דווקא בבית דירה רק יניחו בא' הבתים ואם לא עשו כן אסור לטלטל אפי' בחצר ביהכ"נ על סמך העירוב שמונח בביהכ"נ (סק"מ) ושה"צ וע"י בדין הקודם בשם החזו"א וע"ל סי' שס"ו דין י"ז).

שערי הלכות

יועיל מה שיש פרסום. ובאמת הגר"ז כאן כתב כמ"ש כאן, ושם כתב כסברת הלבוש.

פוסקים לדעת מרן דמהני בבית הכנסת דיש פרסום, אמנם שם עושה שיתוף במבוי, וכאן שעושה רק עירוב חצירות צ"ע אם

י"ט. יעו"ש בשע"ה על דין ב' דלפסק השו"ע כדעת הרמב"ם דוקא בפת. כ. עיין מש"כ בשע"ה בסי' שפ"ז על השוה"ל בדין ג' כמה

שיח הלכה

חילופי מכתבים והערות על ספר "שונה הלכות" בין הגרש"ב ולדנברג זלה"ה ליבלחט"א מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א

וכן יעוין בתו"ש סי' שס"ג ס"ק ט"ו שהביא לדברי תב"ו"ש הנ"ל ומשמע ג"כ דבנראה מבחוץ מכשיר. וכן בקרן אורה דף י"א בתחילת דבריו סובר דאפי' באין נראה מבחוץ כשר, אך יתכן בסיימו להוכיח אחרונים מתוס' לענין הרחיק ג"ט מן הכותל, אזי גם באינו נראה מבחוץ פסול וכמ"ש התב"ו"ש, אבל עכ"פ בנראה מבחוץ משמע דכשר.

ולכאורה משמע דדעת אחרונים הנ"ל כדעת רא"ש וטור דראשי כתלים הוו כמוזחה. ואולי בזה דהוי נראה מבחוץ עדיף מראשי כתלים, דהרי בשוה מבפנים ובחוץ פוסלים, ושם הוי כראשי כתלים. - ואולם תוס' ורא"ש במס' סוכה כ' דנראה מבחוץ הוי מדרבנן, אך החזו"א עירובין סי' י' ס"ק י"ב כ' דהיינו לענין סוכה דבעי' סתימה, אבל לענין לחי יתכן דמועיל מה"ת. וכאן לענין צו"פ באמת דעת החזו"א דבעי' סתימה, ופסול בנראה מבחוץ. אך לדברי אחרונים דלא בעי' סתימה יתכן לומר דמועיל בזה מאי דנראה מבחוץ, כיון דבלחי יתכן דמועיל מה"ת כדברי החזו"א. אך ראיתי שאביו הגה"צ (שליט"א) [זצ"ל] בקהלות יעקב עמ"ס עירובין העיר דמרא"ש שם משמע דגם לענין שבת הוי דרבנן, אך אולי כאן שאני דבעי' רק שהצו"פ תהי' מובדלת מהכתלים, צדדים לענין זה מועיל גם נראה מבחוץ אפי' דבשאר דוכתי לא מהני. - ואולם לדעת הרא"ש בעצמו אין צורך לזה, דהא לדעתו גם ראשי כתלים מהני, אך לאחראונים יתכן דבזה ס"ל כרא"ש דלא בעי' סתימה ולא כרש"י, אלא דבעו היכר מיוחד, ובזה ס"ל דמועיל גם נראה מבחוץ, או משום דס"ל כחזו"א בדעת תוס' שיתכן דמועיל מה"ת היכא דלא בעי' סתימה, או דס"ל כנ"ל דכאן שאני דבעי' רק היכר להבדילו מהכתלים צדדיים.

ולפי"ד האחרונים א"ש הא דבקורה ע"ג מבוי לא מועיל משום צו"פ, דהקצה הוא שוה מבפנים ובחוץ, ואה"נ כשיש שם בליטות של נראה מבחוץ הוי צו"פ. - ולדעת הרא"ש כ' בחזו"א עירובין סי' י"ד ס"ק ה' דא"ש לפי' הפרישה דלהרא"ש מועיל רק בעשוי מתחלה לכך, ולפי"ד בהוסיף בנין המבוי והאריכו בשוה לכתל מבוי כדי שיהיה ראוי להנחת קורה, יתכן דמועיל בתורת צו"פ. ואולם אי הכי למה הוצרך הפרישה לומר דיש דלת, וכפי ביאור החזו"א המכוון דבזה נעשו ראשי הכתלים לשם פצימין, לימא דאירי בעשה את הקצה לשם פצימין ויועיל גם בלי דלת. ואז נימא כשאין מורה על מחשבתו בעשיית מעשה כהעמדת דלת בטלה מחשבתו, משום דאין דרך להחשיב ראשי כתלים לפצימין, אי"כ כאן במבוי לא יועיל גם במוסיף על הבנין לשם כך.

ולפי"ד מ"ש החזו"א [יו"ד] בסי' קע"ב ס"ק ב' ד"ה וכשמעמידים, דהעמדת צו"פ חוץ למבוי ונמשך בשוה עם כתלי מבוי דכשר לדעת הרא"ש, יתכן דזה רק לשיטתו שאינו סובר כהפרישה, אבל לדעת הפרישה לא יועיל גם בזה ואע"ג דהוי בצורת קנה. - ויעוין שם בחזו"א ד"ה או"ח סי' תר"ל שכ' ישוב לדעת הרא"ש במאי דראשי כתלים שאני מאכסדרה, "דהשתא דמניח קנה עליון על גביהן נעשו עכשיו לשם פתח", אך מ"מ בזה לא ניחא לענין הא דקורה ע"ג מבוי דגם שם נימא דקנה עליון גורם דנעשו עכשו לשם פתח. - וכן צ"ע דלפי"ד הרי אפ"ל דגם כונת הפרישה היא לא כמש"כ החזו"א בעירובין סי' י"ד וכאן בד"ה ולדינא בסופו, דביש דלתות נעשו ראשי הכתלים לשם פצימין, והיינו דבעת בנייתו ה"י דעתו לעשות דלת ועשאו לשם פצימין, אלא יתכן דכונתו כעין שכ' החזו"א כאן דע"י העמדת הדלת עושה אותם עכשיו לשם פתח. הגם דחזו"א כ' כן דע"י הנחת קנה עליון גורם שנעשו לשם כך, מ"מ יתכן דגם באכסדרה אשר גם הקנה עליון הוי לחיזוק תקרה - כפי שכ' החזו"א לדייק מלשון רש"י יעו"ש בד"ה ומיהו - מ"מ בעושה מעשה ע"י העמדת דלת להחשיבם לפתח מועיל - וכעין שכ' החזו"א [ביו"ד] לקמן ס"ק ג' ד"ה והא דאמר, דבפצימין של חיזוק תקרה יועיל גם ע"י רצונו בצו"פ כדי שיוכל להוציא בשבת,

יעוין בגא"י דף י"א דכ' להדיא דלא בעי' סמכו. וכן הסיק בשו"ת בית אפרים סי' כ"ה וכ"ח להיתר. וכן כ' בחזו"א סי' ע"ז (יג) ס"ק א' דלפי"ד הגרעק"א בשו"ת סי' ל"ה שכ' לענין פסי חצר דלא בעי' סמכו, כשי"כ בצוה"פ. וגם בסי' ע"ד (י) ס"ק י"ג כ' לענין פס שלא סמכו עליו לעיין בשו"ת הגרעק"א, ובסי' י"ג וגם בסי' ס"ה (א) ס"ק י"ג הביא לדברי הגרעק"א. - וצ"ע מדוע לא הביא המ"ב כלל לדברי הגרעק"א בפסין. ואולי משום דנראה דלא קבע בזה מסמרות, דבסי' ל"ה כ' בנידונו להקל משום מ"מ, דיתכן דמיקרי סמך כיון דהמקצת שנשתייר ה"י בכלל הכותל, ואע"ג דבסי' ל"ו ד"ה ואדרבה חיזוק ההוכחה להא דלא בעי' סמכו, מ"מ בכל משך תשובתו צידד לכאן ולכאן אם יש הוכחה או לא, ובסוף נשאר בצ"ע. אולם יעוין בחי' ב"מ סי' שס"ג סעי' י"א יש שקו"ט בזה בין הבי"מ והגרעק"א, ובמכתב ב' סובר הגרעק"א דתלוי דין זה בפלוגתא רש"י ותוס', ולדעת הבי"מ דלכו"ע לא בעי' סמכו יעו"ש.

תשובה: אם כד' כת"ר הו"ל"ה דהכא גרע ולא מהני, ומדקאמר כלום פאה מתורת עד שתהא מוכחת מכל צדדי' משמע דדין פשוט הוא בצו"ה בכל מקום שצריך שיהא סתום מכל צדדי'. אבל מש"כ כת"ר דעומ"ר הו"ל כמוכחת מכל צדדי' זה אולי יתכן, וצ"ע. ועי' יר" פ"א ה"ט מה בין קורה כ"י פאה אינה מצלת עד שתהא מגופפת מד' רוחותי, ושם אין מתפרש כן. ועי' ביאור הגר"א בכלאים שפי' בזה בע"א, וצ"ע בכל זה.

צורת הפתח שהקנים שבצד עומדים בשיפוע

בסי' שס"ג ס"ה בשע"ה צ"ע ס"ק י"א כ' להכשיר בקנים שבצדדים עומדים בשיפוע קצת, ומתקשר הקנה הקצר על גביהן, וספקו רק לענין כשמטענענים, יעו"ש. - אי"כ מזה משמע דס"ל כמ"ש החזו"א סי' ע' (ז) ס"ק ה' דגם לרמב"ם כשר כשהקנים באלכסון, ודכן נראה מל' הט"ז יו"ד סי' רפ"ז ס"ק ג'. והרי בשו"ע פסק כהרמב"ם. ומדבשע"ה צ"ע מכשיר בשיפוע משמע דכשר גם להרמב"ם.

שתי יתידות וקורה עליהן ומניחם סמוך למבוי מבחוץ שיועיל משום צורת הפתח

שם [ב-]מזוהות ביתך" סימן רפ"ז סעיף ב' בה"ל ד"ה ומשקוף] במוסגר "ומש"כ בשע"ה צ"ע סי' שס"ג אות ל"ז צ"ע. - וכנראה כונתו דשם איירי בנעץ ב' יתידות בקרקע סמוך לכתלי מבוי דהוי כממשיך הכותל. - אולם יתכן דהמשנה ברורה סבר דאיירי במעמידים היתידות אצל הכתלים מול חלל המבוי, וא"כ סותמים כמוזחה, ואה"נ דאפשר ליישב כונת האחרונים בשאינם נגד חלל המבוי, לכן כ' להכשיר מטעם לחי. - ויעוין בבכור שור להתב"ש בדף י"א שכ' להוכיח דכשאינו נראה מבחוץ פסול בצו"פ, משמע דמ"מ בנראה מבחוץ כשר. ויעו"ש שכ' "שלא להעמיד הקנים אחורי הכותל, שאין הקנים נר' מבפנים **תוך המבוי** או **נגד אויר המבוי** כמ"ש שו"ע גבי לחי סי' ט"ז, ומש"כ תוך המבוי, כנראה המכוון לנראה מבפנים שהתחיל בו, אבל מש"כ או נגד אויר המבוי יתכן דהמכוון לנראה מבחוץ. והי' אפ"ל דגם מ"ש נגד אויר המבוי הוא בנראה מבפנים, אלא דאינו תוכו דהיינו בין כתליו אלא נגדו, אבל נראה מבפנים - ואם המכוון דהמשיך לחוץ ושם הוי נגד אויר מבוי, יעוין בחזו"א עירובין סי' כ"ב ס"ק ד' וה' שכ' להכשיר גם בהעמידו נגד כותלי מבוי, אף אם המזוהות אינן בולטין נגד אויר המבוי - אך מדציין הבכ"ו"ש לסי"ט, ושם בלחי מבואר דכשר בנראה מבחוץ, אי"כ ה"נ כן, וא"כ אפי' נימא דב' אופנים הנ"ל הם אופני נראה מבפנים, מ"מ מצוינו זה נלמד דדעתו להכשיר גם בנראה מבחוץ, ועוד דהרי כ' להוכיח מתוס', ומשם ההוכחה רק דצו"פ לא עדיף מלחי, ואי משום דיש בזה סברא כמ"ש החזו"א, אי"כ למה הוצרך להוכחה מתוס'.

היתר מבוי בקורה למבוי הנמוך מעשרה

בסי' שס"ג סכ"ו בה"ל ד"ה אינו ניתר - כ' להוכיח דיכול להניח את הקורה בחלל המבוי ע"י **שינעוץ יתידות בשני כותל** המבוי למטה מכ', וא"צ שתהיה דוקא על הכתלים, וכ' דמוכח כן מלשון הראשונים דכתבו דיכול להשפיל הקורה. - וצ"ע דאולי גם לדברי הראשונים דיכול להשפיל, דלמא היינו דוקא ע"י **שינעוץ חורים** בכתלים ויתחוב לשם את הקורה, ובזה הוי ג"כ כמונחת ע"ג כתלים, דהרי אפי' לענין צו"פ יש נידון בזה לענין חקק תוך אמצע הקנה, דבמ"ב סי' שס"ב ס"ק ס"ד משמע להחמיר, ובחזו"א סי' ע"א ס"ק ט' בסופו משמע להקל, מ"מ זה לגבי צו"פ, אבל לגבי קורה אפ"ל דהוי כע"ג כתלים, אבל בנעץ יתידות דלמא פסול, דצריך שהקורה תהיה כמין תקרה אשר ניתנת ממש ע"ג כתלים.

ואין לדחות מהא דאיתא בגמ' ושו"ע סכ"א דגם במגעת תוך ג"ט לכותל כשר, דודאי מועיל בזה גם דין לבד. אבל אולי באמת צריך להיות שיהיה פחות מג"ט בכדי שהקורה תוכל להשען על הכותל, ולא מספיק בפחות מג"ט בצמצום עד ראשית הכותל. אמנם, לכאורה אם נכון הדבר ה"י צריך להיות מבואר להדיא כן, אך אכתי צל"ע בזה אם יש להוכיח מזה - והא דאיתא בגמ' וסעי' כ"ה לענין נעץ יתידות עקומות, הנה שם הרי איירי במוגבהות למעלה מכתלי מבוי, וכשאמרי' לבדו יתכן דהיינו כנ"ל שיש פחות מג"ט עד כדי שתוכל הקורה להשען ע"ג כתלי מבוי.

ואולם בנידון הבה"ל בנעץ יתידות בחלל המבוי בכתלים, ויש פחות מג"ט בכדי השענות בתוך הכתלים אילו ה"י שם חור, הנה אם יש חור ודאי דאפ"ל לבדו. אבל אם אין חור תלוי לכאורה במאי דדן הפמ"ג בסי' שס"ג מ"ז ס"ק א' אי אמרי' לבדו בדבר ממש"י לומר כאילו אינו. וצ"ע שם לדברי החכ"צ בסי' ג"ט דדן בזה, וראיתי בספר "מנחת ישראל" עמ"ס עירובין שהעיר דבסברא זו דנו הראשונים בדף ח' ע"ב אי אמרי' לבדו לחוד החיצון של קורה כיון דהקורה מפסקת - והרשב"א דחה לסברא זו. - והריטב"א י"שב את השגתו, יעו"ש.

וראיתי בפ"י רבינו יונתן בד"ה צו"פ שעשאה מן הצד, ביאר ההבדל בין צו"פ לקורה, וסיים "אבל כשהקורה נכנסת בחורי הכותל וכו", וכן אח"כ במתני' דהכשר קורה כ' "וסתם מבוי הם כותלי המבוי שקורה נשענת בהם או נכנסת בתוכם בחור מכאן וחור מכאן", וצ"ע אי כונתו בזה בדוקא, או אורחא דמילתא נקט.

תשובה: לשון ישפיל משמע כמו שהוא ולא משמע שיעשה חורין. ועוד דאם צריך ע"ג מבוי לא הוי מהני לבדו כדמוכח בגמ' גבי לדברי האוסר נמי אסור כו'.

המשך להנ"ל

לענין מש"כ [=בשאלה הנ"ל] אם צריך שהקורה תהא דוקא בחורי הכתלים - הנהיית מרא"י כת"ר מהא דלא מהני לבדו לדברי האוסר - ואוסיף בזה שבחזו"א סי' י"ב ס"ק ה' כ' בתו"ד "הכא בקורה דא"צ ע"ג **הכתלים** אלא **בין הכתלים וכו'.**"

צורת הפתח שלא סמכו עליו בשבת שעברה ולא חשבו עליו מער"ש

בסי' שס"ג ס"א בבה"ל ד"ה אבל - כ' בשם הפמ"ג להסתפק אי בעי' סמכו בצו"פ, ובסו"ד כ' בשם הגאון יעקב להקל לענין לחי בלא סמכו בעי"ש אם עשאו מתחילה לשם כך, ולמד מזה דכ"ש בצוה"פ. - ומתקבל הרושם כאילו בעצם ספיקו של הפמ"ג גם הא"י מסתפק, אך

אלא דהתם דהם סותמין, ורק דיש חסרון של חזוקי תקרה, מועיל גם ע"י יחודם לצוי"פ של הוצאת שבת, ובגוונא דידן דהוו ראשי כתלים יתכן דצריך יחוד ע"י מעשה כהעמדת דלת. - ורק דכאמור אי כונת הפרישה כן גם לדעתו יקשה מהא דקורה ע"ג מבוי. זולת דנימא דרק העמדת דלת בכוחה להחשיב את הפצימין גם אח"כ לפצימי פתח, דלת שייכת לענין פתח, ועי"ז שפיר אפשר להחשיבם כעת לקני פתח, אבל ע"י הנחת קורה לא אלים להחשיבם כעת לקני פתח, דמהות קנה עליון יתכן דהוי כקירוי בעלמא, ואין בזה הוכחה ליחוד לקני פתח, אבל דלת עצם מהותה שייך לפתח.

ויעוין חזו"א עירובין סי' ו' ס"ק י"ז ש"כ דלפרש"י בנראה מבחוץ י"ל דחשיב שקפי בצו"ה, והיינו דבריש ס"ק ט"ז ש"כ לפסול בנראה מבחוץ התחיל לדון לפי פ"י תוס', וזהו שסיים כאן שדעת אחרונים כדעת הרא"ש, והיינו דסובר בתוס'. - ולא הבנתי כונתו בזה, דמאי שייך כאן לפלוגתא רש"י ותוס' בענין נראה מבחוץ, דלב' הפירושים הרי אינו סותם, ולכאורה אדרבה לפרש"י הרי נמשך בשווי עם הכותל לצד המבוי, ועכ"פ איך נימא דעדיף אם בסברא צריך לסתום. - ויעו"ש דסיים דבריו דלכך כשמעמידים קני צו"פ צריך שיבלטו למבוי. - וכאן יוצא דאם אינם בולטים להרא"ש פסול ולרש"י כשר. (אך יתכן רק בגוונא דנראה מבחוץ - כפירושו בנראה מבחוץ - ולא בגוונא של נראה מבחוץ של תוס' אע"ג דלרש"י גם בזה כשר בלחי, אלא דכאמור לא ידעתי מהות החילוק בין אופן זה לזה). אבל בחזו"א י"ד סי' קע"ב מבואר איפכא, דלרא"ש כשר משום דלדיד"י כשר בראשי כתלים, ולרש"י פסול משום דפסול בראשי כתלים, והיינו משום דבעירובין סי' ו' לא נחית לפלוגתתם בראשי כתלים ואזיל בסברא דפסול, אבל כאן מכשיר אליבא דהרא"ש כדמוכח משטתו בראשי כתלים. ואולם משי"כ לפסול לרש"י אכתי יתכן דבגוונא של נראה מבחוץ של רש"י כשר כפי משי"כ שם בעירובין (וגם לעיל כ' סברא לדעת אחרונים דאולי בנראה מבחוץ עדיף מסתם ראשי כתלים, אלא שלא חלקתי בין סוגי נראה מבחוץ, והחזו"א שם כ' לכאורה רק על אופן נראה מבחוץ של רש"י), אלא דבזה כ"כ החזו"א דפסקי' דלא כרש"י דאופן דידיה לא הוי כנראה מבחוץ.

ומשי"כ החזו"א בעירובין סי' כ"ב ס"ק ה' להכשיר בהמשיך הצו"פ להעמידו נגד כתלי מבוי גם באינן בולטין נגד אויר מבוי, כנראה משום דבזה ניכר דאין שייך לראשי כתלים, ומועיל אפי' לדעת רש"י, ועדיף מעשיית מעשה להחשיבם לפתח כהנחת קנה עליון או העמדת דלתות, אך לפי מ"ש הבי"ח סי' שס"ג ואביו הגה"צ (שליט"א) [זצ"ל] בקהלות יעקב לדייק מלשון הר"ר"י ש"כ דצו"פ הוי עמוד מכאן ומכאן סותמין במבוי קצת, יתכן דלדעתו ההכרח שיסתום קצת. - וגם בחזו"א י"ד סי' קע"ב ס"ק ג' כ' סברת סתימת מקצת הפתח, ואולי לפי"ז לא ס"ל להא דסי' כ"ב הנ"ל, ורק שם אזיל לפי שיטתו בסי' ו' שלא הזכיר סברא דסתימה, ויתכן משום היכר כמ"ש שם בסי' ו' ס"ק ט"ז "אלא אי"כ ניכרין שקפי מבפנים", שצריך היכר המחיצה של צו"פ, וא"כ בנמשך הלאה מכתלי מבוי הוי היכר גם כשאינו בולט, אבל לפי סברא דסתימה יתכן דאין לחלק בזה. ואולי כונת החזו"א גם ביו"ד במ"ש סתימה היינו ג"כ דעי"ז ניכר לצו"פ, וא"כ גם לפי"ז יוכל לסבור כמ"ש שם בעירובין סי' כ"ב דבאופן הנ"ל יועיל. - ובמ"ש שם החזו"א י"ד סי' קע"ב ס"ק ג' ד"ה והא דאמר "בסתימת הכולל", כנראה הוי ט"ס וצ"ל "בסתימת הכותל"

תשובה: מה שכתבתי צ"ע היינו דבפשוט ה"י יכול לתרץ קושייתם דמייירי בכה"ג, וע"כ דס"ל דגם בכה"ג מהני, וזה צ"ע.

קורה להכשר מבוי רחבה ד' וניטלת ברוח

בשו"ע סי' שס"ג ס"ז בה"ל ד"ה חזקה כ' לדון לענין קורה רחבה ד' אם היא דקה כ"כ שניטלת ברוח, וכ' תלוי בב' פ"י רש"י, דלפרש"י ב"ד ג' דטעם חזקה לקבל אריח כדי שלא ינטל ברוח, א"כ יוצא דברחבה ד' כשר אפי' ניטלת ברוח. אבל לפירש"י במתני' י"ג ע"ב דהטעם כדי שיהא ניכר לכל שלקביעות בנין בא, א"כ ברחבה ד' בע"י עכ"פ שלא ינטל ברוח. - והעיר הר"ר יאיר הוניגסברג הי"ו דברש"י במתני' מבואר כן לענין רחבה, אבל לענין בריאה אפ"ל הטעם כפי רש"י דף ג' - אלא דבפשוטו משמע דקאי על כל מאי דאיתא במתני', ובפ"י הר"ר הרי איתא להדיא כמ"ש בה"ל. - והר"ר צבי שפירא הי"ו העיר דהרי בגמ' דף ג' איתא כפרש"י שם דהטעם משום שדי ליה זיקא, דהרי משמע דאייירי בקורה שיש לה שיעור בריאות בצמצום, וע"י קלישה לא תוכל לקבל אריח, ואמרי' דהחסרון מחמת דשדי ליה זיקא.

אך לענ"ד צ"ע, דאין יתכן דברחבה ד' לא איכפת לן בניטל ברוח, הרי בכל עניני מחיצות יש כלל דבע"י שלא ינטל ברוח, והגם דקורה משום היכר מ"מ הדבר תמוה לומר כן דכיון שרוח שדי לה כמאן דליתא דמאי, והרי גם אי לחי משום היכר בע"י דלא לישדי ליה זיקא כדמשמע בגמ' דף ח', וע"כ דההיכר צריך להיות דומה למחיצה. ועוד דלכאורה רק שיטת הרשב"א כן דפי תקרה אמרי' רק בראוי לקבל מעזיבה, וע"כ פסק דרחבה ד' ואינה בריאה לזה פסולה למעלה מכ'. וכן בסוף סי' שס"ה פסק המג"א כוותיה לענין פתוח לכרמלית דשרי תחת הקורה רק ברחבה ד' ומקבלת מעזיבה, וכ"פ שם המ"ב. אך משמע שם במחצה"ש ס"ק י' ופמ"ג א"א ס"ק י' שהסמ"ג וסמ"ק לא ס"ל דבע"י ראוי לקבל מעזיבה כדי לומר פ"ת, א"כ הרי הוי כמחיצה ממש, ואין נאמר דמהני אפי' בניטל ברוח (ודוחק לומר משום דרש"י

ס"ל כרשב"א, ועוד דכפי הנ"ל גם אי משום היכר, מ"מ מסתבר דבע"י שלא ינטל ברוח).

אך הר"ר צבי שפירא שליט"א העיר דאפשר לומר דודאי בע"י שלא ינטל ברוח מצויה גם בקורה רחבה ד', וכמו דהוי כן בכל מחיצות, וכאן הנידון לענין רוח שאינה מצויה, ובזה הוא דכ' הבה"ל לתלות בב' פירושי רש"י. - אך א"כ יצא שבקורה טפח בע"י שלא ינטל גם ברוח שא"מ - ע"ז העיר רצ"ש הי"ו דאה"נ משום דבע"י דיוכל לבנות בנין, ולזה צריך לכל הפחות שלא ינטל גם ברוח שא"מ, והשיעור המוכרח לזה שיעור חז"ל כשתוכל לישא אריח. - וא"כ לפי הנ"ל יוצא שאין כאן סתירה בדברי רש"י, דגם אם ב"דף י"ג ע"ב כונתו דגם לענין בריאה דהוא מטעם דומה לקביעות לבנות בנין הוי חד טעמא עם מ"ש ב"דף ג' משום ניטל ברוח - ויוצא דברחבה ד' בע"י רק שלא ינטל ברוח מצוי, ובקורה טפח בע"י שלא ינטל ברוח שא"מ, וזהו שיעור קבלת אריח, כי שקדו חז"ל למנוע מרוח שא"מ כזו אשר האריח יוכל להציל (ולא חששו לרוח שא"מ אשר תוכל לסלק לשניהם יחד).

תשובה: מה שהק' הרי כל מחיצה צריך שלא תנטל ברוח אין מובן, הרי יכול לקבעה במסמרים או להשים על"י דבר, ומ"מ לענין קורה לא מהני דבע"י הקורה עצמה חזקה, ואין צ"ל דמייירי ברוח שאינה מצוי.

המשך להנ"ל

לענין מ"ש [-בשאלה הקודמת] לענין דברי בה"ל בקורה רחבה ד' שדן שם אי כשר גם בניטלת ברוח, כ' כת"ר ליישב דאייירי בקוביעה במסמרים או משים על"י דבר שע"ז כבר לא הוי כמחיצה הניטלת ברוח, "ומ"מ לענין קורה לא מהני דבע"י הקורה עצמה חזקה" - צ"ע קבל לא נימא כן גם בדין קורה, אם עכשיו יכולה לקבל אריח אולי כשרה, דכבר יש היכר לכל שיכולה לקבל בנין של קביעות, זולת דנימא דאין כולם יודעים שיש לה מסמרות. אך צ"ע האם נאמר שקורה שבאמת חזקה ורק במראה נראית כחלושה האם נימא דפסולה.

אך יעוין בח"י הריטב"א י"ד ע"א בקושייתו דתהני המחצלת משום קורה, כ' בת"י ה"ב "דהכא כשאינו בריאה בעצמה לקבל אריח". והרי שם סו"ס תהני לה הקורה כמסמר המכשירה לקבל אריח, אי"כ משמע שצריך דוקא בעצמותה שתוכל לקבל אריח - ואולם יעוין ג"כ בספר תוספת שבת סי' שס"ג ס"ק ל"ב ש"כ להכשיר לדעת הרמב"ם כשיש קורה כשרה רחבה טפח ואינה בריאה, ועליה קורה בריאה של אשירה, אי"כ משמע דס"ל דמהני כשהבריאות הוי ע"י דבר אחר.

תשובה: ע"י רש"י עירובין ט' א' ד"ה וה"ד שאפי' אם קצה הקורה אין רחב טפח פסול, אע"ג דבדואי אין ראוי לינטל ברוח, דהרי אם ה"י המבוי קצר קצת ברחבה ה"י כשר קורה כזה, וע"כ כך קבעו חכמים השיעור, וכל מדות חכמים כן הוא.

הניח שתי קורות להכשר מבוי (ובשתייהן יחד יש לקבל אריח) ואחת למעלה מחברתה

במ"ב סי' שס"ג ס"ק ע"ז כ' דלדברי הפוסלין דלא אמרי' רואין, "והיינו דאפילו אם גבוהות טפח אחד מחבירו ג"כ לא מהני וכו", ובשעה"צ ס"ק נ"ב כ' "כ"מ בביאור הגר"א, וכ"כ בספר בגדי ישע, ועיין בפמ"ג" - ובחזו"א סי' י"ב ס"ק ג' ביאר המכוון דהכא אי"א לקבל אריח. - אך יעוין בפמ"ג שדן בזה משום דאפשר לקבל אריח, וא"כ משמע דכונת המ"ב אע"ג דאפשר לקבל אריח בכ"ז פסול. - והנה המ"ב ציין לביאור הגר"א, ושם לא דן בזה אלא כ' דמאי דפוסלין הוא דלא כמג"א, והיינו דלא כמג"א ש"כ דהפוסלין סוברים כהמחמירים בסכ"ב, אלא פסול משום דלא אמרי' רואין. ואמר א' מאברכי הכולל הי"ו שזו באמת כונת המ"ב, דאילו לפי"ד המג"א דתלוי בדינא דסכ"ב א"כ הטעם בגלל דצריך קבלה בפועל, אזי ברחוקים רק טפח אפשר לקבל, וכשר גם בזה למעלה מזו כדברי הפמ"ג, אבל לפי"ד הגר"א דאתי' עלה משום דלא אמרי' רואין פסול גם בכה"ג. - אך אכתי צ"ע דמי"מ כיון דאפשר לקבל באופן זה לא צריך לדינא דרואין, ולא גרע מקנה עקומה.

ועוד צ"ע דהמ"ב בריש דבריו בס"ק ע"ז כ' "משום דס"ל דלא אמרינן רואין את העליונה וכו", ובשעה"צ נ"א כ' "וכן מוכח ג"כ בביאור הגר"א ע"ש", ולכאורה כונתו דהטעם כמ"ש הגר"א ולא כמג"א, ואח"כ בסו"ד בס"ק ע"ז כ' דפסול אפי' עומדות בשוה ממש, דזה הוי רק להמגי"א דתלי להו זב"ז, אבל לפי"ד הגר"א יתכן שם להכשיר. - אלא דהחזו"א שם כ' דכ"ה האמת דמהר"מ והרא"ש הן הפוסלים בזה וכוה. - וצ"ע דלהרא"ש מצאנו רק דפוסל ברואין, אך בהא דשוות הרי לא כ' ביאור הדין. - וכן יעוין שם בחזו"א ש"כ לענין מ"ש הגר"א דלא כהמג"א, דאי תלי זה בזה יש לכיון דברי המ"א לזה - וצ"ע דהרי זו באמת פלוגתא המג"א והגר"א אי תלי זה בזה.

הכשר מבוי בשתי קורות הקרובות זו לזו בתוך טפח

שם סעי' כ"ב בה"ל ד"ה שצריך כ' דלרבינו יהונתן בע"י שגם בשתי הקורות יחד יהיה בין שניהן טפח - יעוין בגאון יעקב שביאר דלהר"ר"י א"צ טפח בשניהן, וכ"כ בחצי יהונתן. - אך בגא"י בהמשך דבריו ביאר בירושלמי וכן ביאר בשיטת הרמב"ם לדעתו דאייירי באפשר להניח אריח, וגם דצריך טפח בשניהם יחד. - ובענין מ"ש הבה"ל בסו"ד בדעה שני' לאו דעת יחידאה, ומנה לתוס' והר"ר, העיר הר"ר אריה לוי הי"ו דהרי לתוס' והר"ר גם בעקומה ועגולה פסול, אי"כ אפ"ל דלכן

מחמירים גם כאן דצריך קבלה בפועל, אבל הרי השו"ע פסק בעקומה ועגולה להכשיר, ולא הביא כלל מי שפוסל בזה, אי"כ יש בזה רק דעת רשב"א וריטב"א שמכשירים שם וכאן מחמירים.

ואע"י בזה שבחזו"א עירובין סי' י"ב ס"ק א' אות ב' כ' בתו"ד "וכמו לר"י לשיטת מהר"מ", ובחזו"א א"ח מועד נשתבשו הדברים, וכ' שם "וכמו לרש"י לשיטת מהר"ם". והדבר מבואר דצ"ל כמ"ש בעירובין דכונת "לר' יהודה" לשיטת מהר"ם שהחזו"א ביאר באות א' כן לדעתו. - ויעו"ש בחזו"א שבאות א' כ' לדעת ר"י לשיטת מהר"מ דבע"י בב' הקורות שטח טפח. ומדכ' באות ב' לשיטת מהר"ר דדעת רבנן לדעתו כדעת ר"י לשיטת מהר"מ, א"כ משמע דבע"י טפח בשניהם יחד וכמ"ש המ"ב בשטח מהר"ר."

חצר שנפרצה למבוי

בחזו"א עירובין סי' א' ס"ק ל"ח נסתפק באופן שהחצר נפרצה למבוי יתר מ"י או במלואה, ובאופן שהמבוי אינו אסור, דאפשר שאין תיקון המבוי שהוא בלחי עולה לחצר, או דלמא כיון שעולה למבוי הרי החצר פתוחה למקום סתום, ובס"ק מ' כ' דבמ"ב סי' שס"ה שעה"צ אות י"ג פשיטא ליה ספק זה להתירא לענין יתר מ"י. - והעיר א' מאברכי כוללנו הרב ר' אריה לוי הי"ו דאין זה דומה למ"ש החזו"א לקמן ס"ק מ"ח דלא מהני תיקון מבוי למבוי להתיר גם החצר, דשם הם זה אצל זה, וכאן הוי זה לפנים מזה, וכמשי"כ החזו"א לעיל דהחצר פתוחה למקום סתום. ועוד העיר הנ"ל דכן משמע בעבוה"ק להרשב"א ש"א סי' ד' דבנפרצה חצר במלואה למבוי מותר בעירבו, וצ"ל דשם איירי באופן שאין המבוי אסור, וא"כ מוכח דמהני תיקון מבוי לחצר, עכתו"ד.

ויעו"ש דהחזו"א סיים לתמוה ע"ד שעה"צ במאי דמשמע דהחצר מותר אף במקום שהמבוי אסור, ותמה דהא החצר נאסרת מחמת המבוי. - וצ"ע דלכאורה אפ"ל דגם המ"ב נתכוין לזה, ורק ביאר בתחלה דע"י עירבו לא איכפת לן בנפרצה יתר מ"י, וכשסיים לעיין לקמיה לענין המבוי ממילא מובן דבאופן שהמבוי אסור לא שייך כאן ענין עירבו.

תשובה: מה שרצה מר לתרץ ד' השעה"צ, לשונו אינו מורה כן.

טלטול מכרמלית למקום שהחמירו בו ככרמלית

בחזו"א עירובין סי' ב' ס"ק י"ח העיר ע"ד מ"ב סי' שס"ה ס"ד בבה"ל ד"ה מפני, שספקו מבואר בתוס' שבת ט' ע"א, ואשר המ"ב סי' שמי"ד בה"ל ד"ה ומותר הביאים. - וכ"כ לעיל אות ט' דבחזו"א פליג ס"ק ג' וכ' בזאת לתמוה ע"ד תוי"ש שהובא במ"ב סי' ש"ס, וכ' שם דהתו"ש סובר דרש"י פליג בזה עם תוס'. - ויעוין בח"י הרשב"א שבת ט' ע"א דג"כ משמע לכאורה שדין עובי הפתח תלוי בדין הוצאה מקרפף יתר מבי"ס לים, ושם הרי פסקי' דמותר, יעוין סי' שמי"ו ס"ג, ופסקי' דמותר גם לכרמלית דיבשה, ודלא כהרמב"ם וכמ"ש מ"מ בשם תוס' והרשב"א, וכן מתבאר מדברי ח"י הרשב"א עירובין ס"ז דבכל אופן שאסור לטלטל בו מותר להוציא ממנו לכרמלית, וכסברת הבי"מ שהובא בבה"ל סי' שמי"ו, ויעוין שם בב"מ. ויעוין בסי' שע"ד בח"י הגרעק"א משי"כ בזה ג"כ עפ"י"ד תוס' שבת ט', והאריך בזה יעו"ש. ויעוין במג"א סי' שס"ה ס"ק י"א, דבדברי מחצה"ש שם משמע דמותר, ובדברי יד אפרים שם משמע דאסור.

צורת הפתח לפרצה

מאי דהעירתי דמשמע בחזו"א בס"ק נ"ה לענין דינא דרב אמי ורב אסי בלא נשאר פס ד' דלא יועיל צו"פ בפרצה, וכהשגתו על הבה"ל [סימן שס"ה ס"א ד"ה אסור], ורק לענין צו"פ בפתח המבוי בזה הוא דמסיק בס"ק נ"ז דמועיל. - הנה יעוין בס"ק ע"ד ש"כ דיש לדון בזה דגם צו"פ בפרצה יועיל, ושם מסביר דלא תלוי רק בשבקי אלא גם אם אינו גדור, אבל כשגדור ע"י צו"פ שוב לא נפסד ע"י הליכה שם. והעירני א' מאברכי כוללנו הר"ר אריה לוי הי"ו שבעצם מוכח כן מדברי הריטב"א ב"דף ה' ובדף י' ע"ב שבשבקי לחוד אין חשש, ורק ע"י תרתי לגרעיותא, והיינו דכשאין פס ד' הוי כאין כאן קורה ע"ג מבוי וגם שבקי, יעו"ש שביאר שע"י חסרון א' לא גרע. וא"כ מובנים ע"י"ד דברי הבה"ל דכשיש צו"פ בפרצה שוב הוי כקורה ע"ג מבוי, ושוב לא מפסיד שבקי גרידא. ובעצם גם דברי החזו"א הם כזאת דבע"י תרתי לגרעיותא, אלא ש"כ באופן אחר דרק כשאינו גדור ושבקי. (ואולם יעו"ש בבה"ל בנדונו דצו"פ לא יועיל, דחה מלהוכיח דלא כן מדברי הרשב"א והריטב"א. ולענ"ד דבשיטת הרשב"א כמעט ברור שיועיל, דיעוין בח"י הרשב"א דף י' ע"ב שמפרש בדרך אחר לגמרי משיטת רש"י, ולדעתו הפסול של נפרץ ולא נשאר פס ד' הוא רק משום קורה ע"ג מבוי, וא"כ ביש כאן צו"פ בפרצה צריך להועיל) - ושור"ר בסי' ה' ס"ק י"ב בסופו ש"כ כשיש צו"פ בהא דר"א ור"א יש לדון בזה, וצ"יין דלבריו בסי' א' ס"ק נ"ה, ולא צ"יין לס"ק ע"ד.

יישר כח מרובה להרה"ג יצחק זאב טוקר שליט"א מכולל "אליבא דהלכתא" רוממה על סיועו המרובה בעריכת מדור זה

הערות וביאורים במ"ב וחזו"א מלוקטים מספר "שונה הלכות" וחילופי מכתבים בין הגר"צ גרינהויז שליט"א למרן הגר"ח שליט"א¹

סימן שס"ג

שונה הלכות סי' שס"ג דין ב': חצר או מבוי מפולשין [דהיינו שב' המחיצות הם זה כנגד זה] שיש להם לחי משהו ברוח ג' הוי מה"ת רה"י לדעת רוב הפוסקים כנ"ל (וגם ל' הרמב"ם עכ"פ אינו רה"ר) (בה"ל ד"ה אסרו) ואפי' יש ביניהן יתר מ"י הוי רה"י מה"ת כנ"ל סי' שס"ב דין י"ט ואפי' הלחי נמשך ד"ה מהני מה"ת [וע"ל דין מ"ן] ואפי' יש פרצה בכתלים ואפי' בראשו כל שנשתייר משהו ובראשו והדופן העומד מרובה על הפרוץ חשוב מה"ת כמחיצה וניתר ע"י הלחי [ולענין מדרבנן ע"ל סי' שס"ה דין ב'] ואם הרחיק הלחי ג"ט מהכותל ב' דמה"ת לא מהני [ע"ל דין מ'ן] ויש להסתפק אם נראה מבחוץ ושוה מבפנים מהני מה"ת [ע"ל דין מ"ב] ומה דין בין הלחיים במפולש מה"ת [ע"ל סי' שס"ה דין ט"ז] (חזו"א או"ח סי' ע"ד סק"א י"ב) ואם עשה לחי מעצי אשרה אפשר דלא מהני לענין דאורייתא (שה"צ אות כ"ד) ואם רה"ר מהלכת בין המחיצות אינו רה"י דאתו רבים ומבטלי מחיצתא ונעשה רה"ר (בה"ל ד"ה אסרו וכ"כ בחזו"א או"ח סי' ק"ז סק"ח וע"ל סי' שס"ד דין ו' כמה מקרי רבים שמבטלי מחיצות וע"ל סי' שס"ב דין מ').

בענין מקום המוקף ב' מחיצות זה כנגד זה ולחי ברוח ג' [אליבא דהרמב"ם]

שאלה: משי"כ וז"ל וגם ל' הרמב"ם עכ"פ אינו רה"ר, לא ידעתי מנ"ל.

תשובה: זה מוכח ממשי"כ המ"ב סי' תר"ל ס"ק ב' דדעת הטור דב' מחיצות ולחי הוי מחיצה, אע"ג דהטור פסק כהרמב"ם כמי"ש במ"ב סי' שמי"ה ס"ק נ"ה, וכדי דלא לסתור דברי הטור צ"ל דגם להרמב"ם מהני הלחי למחיצה דלא ליהוי רה"ר עכ"פ, ואע"ג דהרא"ש פ"ק דסוכה כתב דב' מחיצות ולחי הוא רה"ר, י"ל דהטור פסק כן ולא מטעמי וצ"ע.

[א.ה. תשובה זו נדפסה ע"י מרן שליט"א בהערות שבסוף הספר עיי"ש והנה יעוי' בריש סי' שמי"ה וכן בריש סי' שס"ג דנח' הבי" והבי"ח בדעת הטור אי סובר כהרמב"ם דג' מחיצות אינו רה"ר או דס"ל כאידך רבנותא דהוה רה"י, והבי"ח פ"ד הטור סי' שמי"ה ס"ד כהרמב"ם וכן פ"י המ"ב את לשון השו"ע שם שהוא העתק לשון הטור, ועיי"ש בשע"ה צ"ע שכתב שהוא מפרש כפי הבי"ח, ומזה למד מרן שליט"א דהמ"ב קיבל דעת הבי"ח ב' הטור ועפי"ז הוכיח את חידושו הנ"ל, והנה באמת גם בלי ד' המ"ב, עכ"פ ב' הבי"ח אליבא דהטור הדברים מוכרחים, ואמנם אליבא דהב"ח שסובר שהטור לא ס"ל כהרמב"ם אין לזה מקור, אך מהיכי תיתי לאפשי פלוגתא נוספת אליבא דהרמב"ם וק"ל].

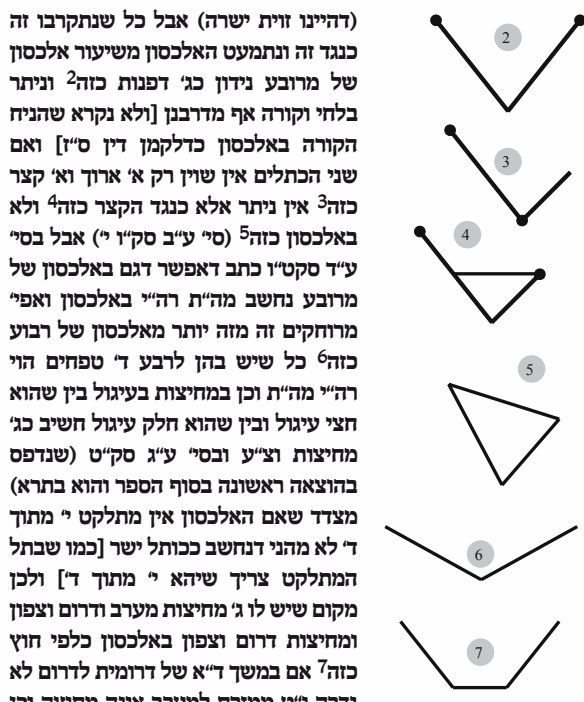
בענין הנ"ל המקור דהוה רה"י מה"ת [להחולקים על הרמב"ם] ואפילו בחצר

שאלה: בציונים חזו"א סי' ע"ד סק"א וסק"ב לא ידעתי בשביל מה ציון סק"א.

תשובה: הציון סק"א הוא על ריש ההלכה שאין חילוק בין מבוי לחצר.

[א.ה. הנה בשונה הלכות כאן נקט כדבר פשוט דב' מחיצות ולחי נקטינן דהוה רה"י מה"ת ולהרמב"ם עכ"פ אינו רה"ר ומשום דלחי משום מחיצה והנה הכי ריהטת כל ד' מרן חזו"א סי' ע"ד סק"ב. ואף ע"ג דיעוין סק"א שבסוף דבריו כתב שאינו מוכרע אך מ"מ כיון שבסק"ב חזינו דנוקט כדבר פשוט ומוסכם דהוה רה"י מה"ת ש"מ שכך היא הכרעתו. ועי' משי"כ מרן הגר"ח בתשובה קודמת מקור מד' הרא"ש בפ"ק דסוכה עיי"ש ודו"ק]. ועי"ז העיר אאמו"ר שליט"א דאי"כ לא היה לו לציין אלא לסק"ב, ועי"ז השיב מרן הגר"ח שליט"א דאי מהתם הו"א דבבב"א דנקטינן דבעינן ב' לחיים או פס ד' אולי נאמר דזה מה"ת ורק במבוי סגי בלחי א' שהרי כל ד' מרן ז"ל סק"ב, וכל המקור בגמ' לנידון זה איירי במבוי דניתר בלחי א' (עי' בדף י"ב ע"ב), וא"כ שמא נאמר דבבב"א בעינן מה"ת ב' לחיים או פס ד' ולזה ציין ל' מרן ז"ל סק"א דמבואר דמה"ת אין חילוק בין חצר למבוי לגבי זה עיי"ש במשי"כ אליבא דר' יהודה עיי"ש היטב בתו"ד].

שונה הלכות סי' שס"ג דין ג': הא דב' מחיצות ולחי הוי רה"י מה"ת לרוב הפוסקים אין נ"מ אם השתי מחיצות היו זו כנגד זו או שהיו כמין ג' כזה¹ ולחי (בה"ל ד"ה אסרו) ובחזו"א כתב שאם ה"י כמין ג'ם ולחי לא מבעיא כנגד כל הרבוע לא הוי רה"י אלא אפי' באלכסון ג"כ אינו רה"י ורק כנגד הלחי הוא רה"י מה"ת מיהו דווקא כשב' הדפנות על שיעור אלכסון של מרובע

(דהיינו זוית ישרה) אבל כל שנתקרב זה כנגד זה ונתמעט האלכסון משיעור אלכסון של מרובע נידון כג' דפנות כזה² וניתר בלחי וקורה אף מדרבנן [ולא נקרא שהניח הקורה באלכסון כדלקמן דין ס"ז] ואם שני הכתלים אין שוין רק א' ארוך וא' קצר כזה³ אין ניתר אלא כנגד הקצר כזה⁴ ולא באלכסון כזה⁵ (סי' ע"ב סק"ו י') אבל בסי' ע"ד סק"ז כתב דאפשר דגם באלכסון של מרובע נחשב מה"ת רה"י באלכסון ואפי' מרוחקים זה מזה יותר מאלכסון של רבוע כזה⁶ כל שיש בהן לרבע ד' טפחים הוי רה"י מה"ת וכן במחיצות בעיגול בין שהוא חצי עיגול ובין שהוא חלק עיגול חשיב כג' מחיצות וצ"ע ובסי' ע"ג סק"ט (שנדפס בהוצאה ראשונה בסוף הספר והוא בתרא) מצדד שאם האלכסון אין מתלקט י' מתוך ד' לא מהני דנחשב ככותל ישר [כמו שכתל המתלקט צריך שיהא י' מתוך ד'] ולכן מקום שיש לו ג' מחיצות מערב דרום וצפון ומחיצות דרום וצפון באלכסון כלפי חוץ כזה⁷ אם במשך ד"א של דרומית לדרום לא גדרה י"ט ממזרח למערב אינה מחיצה וכן

במחיצה הצפונית ואין המקום הגדור ביניהם רה"י וצ"ע (ו' שהגה"ה זו שייכת לסוף סי' ע"ד ובטעות נכתבה לסוף סי' ע"ג).

בענין לחי או קורה ברה"י של ב' דפנות [כמין גאם]

שאלה: משי"כ ויכול להתירו אפילו מדרבנן בלחי או קורה באלכסון, לא כתוב ד"ז מפורש [בחזו"א] ואולי מדרבנן נחמיר כמו בקורה באלכסון [להלן דין ס"ז].

תשובה: מה זה ענין לקורה באלכסון הרי כאן הלחי ישר זה הצד הרביעי לפי סברת מרן.

[א.ה. הנה באמת בסעיף זה בירר לן מרן הגר"ח שליט"א את דעת מרן חזו"א בענין רה"י שעי"ב ב' מחיצות כמין גאם שיש בזה סתירות ועי' היטב בכל דברי השונה הלכות כאן שהם קילורים לעיניים ונחוצים מאוד לכל הרוצה לברר ד' מרן ז"ל בזה. והנה מתחילה הביא את תחילת דעתו של מרן ז"ל דבעינן שיתקרב ב' המחיצות זה לזה עד שיתמעט משיעור האלכסון, כציון ב' ובאופן זה מפורש בחזו"א סי' ע"ב סק"ו דיועיל לחי להתיר הטלטול מדרבנן ע"ש. אך בהמשך הביא דעת חזו"א סי' ע"ד שמצדד דאפי' כשנשא אלכסון של מרובע כציון א' נמי הוה רה"י מה"ת וזה לא כתוב בחזו"א איך הדין אם יועיל לחי מדרבנן, אך מרן שליט"א פשיטא ליה מסברא דגם בזה יועיל לחי להתירו מדרבנן, ואאמו"ר שליט"א מספק"ל בזה, והנה באמת מהני הנחת קורה באלכסון שבתוך המבוי [כדלהלן דין ס"ז] וכל הפסול רק במבוי שצדו א' ארוך וא' קצר שהחלק החיצון אין לו ג' מחיצות [יעוי' במ"ב בסעיף ל']. ובאופן שהאלכסון של ב' מחיצות כמין גאם נתמעט משיעור אלכסון של מרובע בוודאי נחשב לסברת מרן ז"ל שכנגד כל מחיצה נחשב כמו שיש ג' מחיצות, וס"ל למרן הגר"ח שליט"א דה"ה לסברתו שבסי' ע"ד סק"ו. באלכסון של מרובע כל שיש לנו לשרטט קו אלכסון של ריבוע בין דופן א' לדופן ב' שאצלו כמין גאם מיקרי שכל מה שבתוך השטח הזה מוקף ג' מחיצות וא"כ אין שום סיבה לומר שלא נוכל להניח קורה שהרי ב' צדי הקורה נמצאים במקום מוקף ג' מחיצות, ומתירים במקומם לטלטל, ולא דמי למבוי שצד א' קצר וצד א' ארוך שלא היה מרובע שהרי אין דין קורה רק במבוי שארכו יותר מרחבו, וכנגד סוף הצד הארוך לא היינו יכולים לשרטט קו אלכסון כאלכסון של מרובע (אלא כשל מלבן) ומש"ה אותו חלק של המבוי אינו כמוקף ג' מחיצות ומש"ה לא מהני שם קורה ודו"ק].

בענין ג' מחיצות שהמחיצות שבצדדים מתרחקים זמ"ז עד שבמשך ד"א לא נגדר רוחב ד"ט

שאלה: משי"כ בסוף הווי רה"ר (א.ה. כך היה כתוב במהדורת כתי"י) אינו מדוקדק דלא כל מקום שאינו רה"י הוי ממילא רה"ר.

תשובה: תקנתי בפנים אע"פ שמסברא נראה פשוט דהוי רה"ר.

[א.ה. הנה באמת כבר כ' מרן הגר"ח שליט"א בדין ב' ובהערות שם [ונדפס לעיל בתשובתו להערת אאמו"ר] דאשכחן דוכתא דלהרמב"ם

אינו לא רה"י ולא רה"ר והיינו אפילו אם יבקעו בו רבים [ועכ"פ למ"ד דלא אתו רבים ובטלי מחיצתא כשיש צורת ג' מחיצות, ומרן חזו"א פסק כוותיהו ואכמ"ל] ועפי"ז העיר אאמו"ר שליט"א דאולי הכא נמי אף שחסר בשם ג' מחיצות לאשווי רה"י מ"מ סגי למנוע מזה דין רה"ר, ומרן הגר"ח שליט"א השיב לו דשאני התם דיש שם ג' מחיצות, ומשא"כ הכא דנחשב כמחיצה אחת גדולה ולא כג' מחיצות כלל, כמתבאר מסברת חזו"א דמדמה לה לתל המתלקט שאינו כמחיצה כשאין עולה י"ט במשך ד"א ונחשב המשך הקרקע דנוח להילוך, וה"נ נחשב המשך הדופן שמתעגל בנחת ואינו כג' מחיצות ואינו כגודר ומעכב ההילוך, ומש"ה מסברא פשיטא ליה דהוה רה"ר, ובמהדורת כתי"י כתב כך ומחמת הערת אאמו"ר שאינו מפורש לא רצה לכתוב סברת עצמו ושינה הלשון כנדפס לפנינו, ומ"מ גילה דעתו בתשובתו שלא חזר בו מסברתו, ושו"ר שבספר שיח השדה כתב מרן הגר"ח שליט"א במסכת עירובין פ"ק ששאל את חזו"א על הרחוב שכמין חצי עיגול ואמר לו שנידון כרחוב ישר, וזה כסברתו כאן (וגם משמע מזה שמסקנתו כך וכמו שהאר"ך כאן מרן הגר"ח שליט"א בשונה הלכות, שהרי תשובה זו נאמרה לאחר שכבר נדפסו ספרי חזו"א על עירובין) ודו"ק].

שונה הלכות סי' שס"ג דין ה': מבוי שאין ברוחב פתחו (היינו הרוח הרביעי שפרוץ במלואו) ג"ט אע"פ שבתוכו רחב הרבה כגון שהולך ומתקצר סמוך לפתחו א"צ שום תיקון שהוא כסתום וי"א דכל שאין בה ד"ט א"צ שום תיקון ודעת הבי"ח דהעיקר כדעה ראשונה אבל דעת הרמ"א דנוכל להקל כדעה שני' ובחצר לכו"ע צריך תיקון עד שיהא בה פחות מג"ט מיהו בין במבוי בין בחצר הוא דווקא אם מבפנים הוא רחב ד"ט אלא שמתקצר בפתחו אבל אם כולו הוא פחות מד' הר"ל מקום פטור וא"צ כלל תיקון (סי' כ"ח וסק"א ק"ז ובה"ל ד"ה כיון) ובחזו"א כתב דכ"ז לדעת רש"י בסי' שמי"ה דין ל"ד שיש מקום פטור בכרמלית אבל לדעת הרמב"ם שם זה אינו אלא בפתוח לרה"ר [ואפי' יעשה לה פס אכתי מקום פטור היא] אבל בפתוח לכרמלית במלואה אסורה כדן כרמלית ואף תיקון לא מהני לה וא"כ לדין דלית לן רה"ר דאורייתא להרבה פוסקים אין להקל בזה ל' הרמב"ם וצ"ע. וכ"ז כשארכה הרבה ואין רחבה ד' אבל אם רחבה הרבה בפתחה לכרמלית ואין ארכה ד' או גם ל' רש"י מצטרפת לכרמלית ואם עשה לה פס ל' הרמב"ם לא מהני ולד' רש"י יש להסתפק בזה דד"ל דאין פס מועיל לפחות מד' והוי כב' מיני כרמלית ומצטרפין לשיעור ד' ואם פתוחה לרה"ר א"צ פס ואף אם עשה לה פס אכתי מקום פטור היא (או"ח סי' ע"ג סק"ו ו' ד').

הכרעת ההלכה במק"פ בכרמלית

שאלה: משי"כ ואין להקל בזה ל' הרמב"ם הנה הושמט מה שמסיק חזו"א שם להסכים עם המ"ב שמצדד להקל כד' רש"י וגם שם בסי' שמי"ה לא הובא ד"ז.

תשובה: כבר הבאנו בסי' שמי"ה משי"כ במ"ב דבמק"פ הדחק יש להקל כד' רש"י, ובמקום שהחזו"א לא חידש כלום רק הביא ד' מ"ב לא הבאנו דבריו, וגם כאן לא כתבנו רק לד' הרמב"ם צ"ע, והלכה כמי נתבאר כבר בסי' שמי"ה.

[א.ה. באמת הלשון כאן נראה כאילו אין להקל מחמת שי' הר"מ שאין מק"פ בכרמלית, אך זה העתקת ל' חזו"א, ועיי"ש בחזו"א מסקנתו, ומרן הגר"ח שליט"א גילה כאן דעתו דסמך על משי"כ בסי' שמי"ה דבשע"ה אפשר להקל כרש"י דיש מק"פ בכרמלית, וגם חזו"א שם סי' ע"ג סק"ז לא היקל יותר מזה דהרי כ' שם דס"ל כהמ"ב עיי"ש בלשונו].

שונה הלכות סי' שס"ג דין י"א: מבוי שרחב פתחו יותר מ' אמה ואין רוצה לעשות צו"ה אלא רוצה להתירו בלחי וקורה [וכן חצר שרחבה יותר מ' אמה ורוצה להתירה בפסין שוה לכל דיני מיעוט שיתבאר במבוי, חזו"א או"ח סי' ס"ט סק"א] צריך לסתום היתר על י' אמות במחיצה או בקנים פחות פחות מג' טפחים דהוי כמחיצה וא"צ לסתום כולו אלא דסגי שיהא עומד מרובה על הפרוץ במה שיתר מ' אמה כגון מבוי שרחב כ' אמה ירחיק ד' אמות מהכותל ויעשה פס [א קנים פחות פחות מג"ט] של שש אמות אבל פרוץ כעומד לא מהני כאן דאתי אוריא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ל' וכן יכול לעשות משני הצדדים כגון שירחיק מצד זה ב' אמות מהכותל ויעשה פס רחב ג' אמות וכן יעשה בצד השני וישראל באמצע פתח י' אמות או ירחיק אמה מצד זה ויעשה פס אמה ומחצה וירחיק אמה ויעשה פס אמה ומחצה וכן יעשה בצד השני או ירחיק ב' אמות וב' טפחים ויעשה פס ב' אמות וד' טפחים וכן

1. א.ה. הנני להבהיר שבכ"מ שיש בתוך ד' הגר"צ שליט"א סוגריים עגולות הם הוספת העורך במקום שקיצר הגר"צ שליט"א, והוכרתי להוסיף בסוגריים עגולות בכדי שהדברים יובנו. ואם שגיאת אתי תלון משוגתי, וד"ל. עוד עלינו לציין בנוגע לתשובות שקבלנו סמוך להדפסה [ומובאים בתוך הערות העורך] שמרן שליט"א כתב ע"ז: הנני עונה כעת מקופיאי כי אינני עוסק בהעניינים, וכת"ר יראה ויכריע [ומשום הכי בתשובות אלו גם כשהסכים להערות לא רצה לכתוב בלשון מוחלט, וכתב רק יתכן וכדו' וכדלהלן]. ועפ"י בקשת מרן הגר"ח שליט"א שהגר"צ שליט"א יכריע העברנו את אותן הערות שנשלחו סמוך להדפסה עם התשובות של מרן הגר"ח שליט"א להגר"צ גרינהויז שליט"א, ולאחר שעבר עליהם אמר שההערות וההגהות נכונות [ועי' עוד משי"כ בשמו בסי' שס"ד בהערה לדין ט"ו, עיי"ש].

יעשה בצד השני וכן כל כיוצא בזה ובלבד שהפס הוא יתר על האויר שבינו לכותל ואח"כ יעשה לחי או קורה בפתח הרחב וימות דפס זה אין יכול להחשב כלחי כיון שהוא מופלג מהכותל ג"ט [כדלקמן דין מ] ויתן הקורה על שטח ה' אמות וכן כשעושה לחי יעמידו בראש ה' אמות שהרי מן הפסין ולהלן עד הכתלים נותר בלא"ה משום עומד מרובה על הפרוץ (סל"ד ל"ה וס"ק ק"ג קמ"ה קמ"ז ושה"צ) וכתב בחזו"א שיכול להעמיד הלחי אצל הפס ויעשו דק מהפס ויהא נראה מבפנים אבל לעשותו שיהא הפס רק גבוה ממנו או נמוך ממנו לא מהני (א"ח סי' ס"ט סק"א) וצריך לזהר שלא יעזבו את הפתח הגדול ויכנסו בקטן שא"כ יתבטל שם פתח מהגדול ובטל הלחי וקורה המתוקן בו ונמצא המבוי בלא תיקון (סל"ד וס"ק קמ"ט) ואפי' אם ישאר רוב תשמישי פתח גדול אם יקבעו דרכם גם בהפרצה נפסל התיקון (חזו"א א"ח סי' ס"ה סק"ז) אפי' יעשה צו"ה לפתח הגדול אבל אם יעשה צו"ה לקטן לא יועיל דאכתי הגדול נשאר בלא תיקון (סל"ד וס"ק ק"ג) ולפי מה שמצדד בחזו"א שאם יש צו"ה בקטן הוא כסתום ושוב לא אכפת לנו אם הולכין משם א"כ מועיל גם אם יעשה צו"ה לקטן (א"ח סי' ס"ה סקע"ד) אבל מן הסתם א"צ לחוש שילכו בקטן ויניחו הגדול (ס"ק קמ"ח).

אם מהני צו"ה פתח קטן שבצד המבוי ושרוחב המבוי

שאלה: בדין י"א סמוך לסופו במשי"כ אבל אם יעשה צו"ה לקטן לא יועיל וכו' ולפי מה שמצדד החזו"א וכו', הנה אין זה ברור אצלי דמהביה"ל סי' שס"ה משמע שרוצה להתיר אפילו להגירסא "רבא" דבפרצה מן הצד כלפי ראשי שאני דהוה נעשה פס ד' [עייש בלשונן]. ואף לסברת החזו"א אולי יש לחלק שהרי סיים "וזה כמו שצדד המ"ב".

תשובה: דברי הרשב"א והריטב"א הם בדרך ו' ע"א ב"ה מבוי, שכ' אהא דאמרי' שם מבוי שנפרץ מראשו בקרן זווית ב' ומצדו ב' [בנשתתיר פס ד' ע"ש בסוגיא] דהיינו שצריך לעשות צו"ה פ' במקום הפירצה, וע"ז כתב הביה"ל דשם שאני משום דלא שבקי פתחא רבא. כמבואר בדרך י' ע"ב דסתמא לא חיישינן להכי, ורק משום פירצה בקרן זווית אסרת, וע"ז מהני צו"ה, אבל במקום שהפירצה אסרת משום שהולכין דרך שם, בזה אין שום חילוק בין מראשו למן הצד, וזה תלוי בגירסת רבא או זוטא, ואם לא מהני צו"ה, בשניהם לא מהני ע"ש היטב.

וחזר הגר"צ שליט"א וכתב: וז"ל: לא נתכוונתי כלל לדברי הרשב"א והריטב"א המובא שם בסוגריים בביה"ל אלא למה שכתב שם תיכף אחרי הסוגריים.

[א.ה. הנה בשונה הלכות כתב שנחלקו המ"ב והחזו"א אי מהני צו"ה פ' בפתח הקטן שבצד רוחב המבוי (ע"י כן בשונה הלכות) וד' המ"ב מיוסדים על דבריו שבס"ק ק"ג ע"י"ש וד' החזו"א נלמד מדבריו סוף סי' ס"ה. וע"ז בא אאמ"ר שליט"א לעורר דלכא"ו אין דברי המ"ב והחזו"א בחד גוונא וי"ל שבגוונא דהחזו"א המ"ב מודה ובגוונא דהמ"ב החזו"א מודה, דהנה המ"ב מייירי במבוי רחב הרבה שעשו פס ונעשה ברחבו ב' פתחים קטן וגדול [וע"ז קאי הסוגיא בדרך י' והשו"ע בסי' שס"ג] והחזו"א מייירי בגוונא דפירצה בצד המבוי לצד ראשו ולא נשתתיר פס ד', ולכא"ו יש חילוק ביניהם, שהרי יעו"י בביה"ל סי' שס"ה שאף שבתחילה כתב דלמאי שהכריע בסי' שס"ג דרבא גרסינן ולא זוטא ולא מהני צו"ה פ' בפתח הקטן ה"נ בפתח הקטן שברוחב המבוי אך בהמשך הביה"ל כתב סברא להתיר ע"י צו"ה פ' אף לגירסא זו שהצו"ה פ' עצמו כפס ד' שיהא סברא לגבי פירצה בצד המבוי לצד ראשו של מבוי דשאני אם נשתתיר פס ד' בראשו של מבוי ע"י"ש בסי' שס"ה וזה לא שייך לגבי פתח קטן שברוחב המבוי שגם אם נשתתיר פס ד' ואח"כ פתח קטן ועוד פס ואח"כ פתח גדול לא יועיל וע"כ גם צו"ה פ' לא יועיל, ומרן החזו"א ז"ל דיבר בגוונא דפירצה בצדו לצד ראשו, ומעתה י"ל דהמ"ב והחזו"א לא פליגי שגם החזו"א נתכוון לסברת המ"ב בביה"ל וכמו שסיים וכמו שצדד הביה"ל, וא"כ ממילא רק בצדו קאמר ולא ברחבו של מבוי וכד' המ"ב.

אלא שלכא"ו טעמא בעיא דמ"ש לחלק זמ"ז, דהרי בשניהם הטעם דלא מהני קורה לפתח רבא משום דשבקי לפתחא רבא ואולי בפתחא זוטא ובטל שם פתח מן הגדול, וא"כ מה יועיל צו"ה פ' לקטן דאף דהוא נותר ע"י צו"ה פ', אך פתח גדול אין לו תיקון דבטל מיניה שם פתח, ותו לא מהני ליה לחי וקורה דלא מהני רק לפתח, והנה לזה נתכוון מרן הגר"ח שליט"א בתשובתו דמה שחילק הביה"ל בסי' שס"ה בסוגריים בין רוחב המבוי לבצדו זה רק לגבי ד' הרשב"א שדן מצד פירצה בקרן זווית אך לסברת דילמא שבקי וכו' אין סברא לחלק ביניהם, וע"י היטב בד' הגר"ח שליט"א שזו טענתו.

אכן אאמ"ר שליט"א הוכיח דבריו מלשון הביה"ל שם בהמשך וכנ"ל דחשיב כנשתתיר פס ד', ובי' דבריו ע"י"ש מש"כ בחזו"א סי' ס"ה סק"ה וסקע"ד דגדר פירצה ד' לצד ראשו של מבוי שלא נשתתיר פס ד' שממילא אין הפתח הגדול פתחו של מבוי שהרי אין גדר בצדו, ולזה בעינן לאשווי לגדור מצדו זה ע"י צו"ה פ' או פס ד'. ונמצא שע"ז הפתח הגדול נחשב פתח של המבוי שמצדה יש גדר למבוי, אך בפתח קטן שברוחב בוודאי שהגדול נחשב פתח המבוי שהרי גדר מצדו והוא נמצא בפתח המבוי אלא שאם אין מהלכין דרכו וע"י דשבקי וכו' ממילא בטל מינה שם פתח ואין נותר בלוי"ק, וא"כ מה יועיל צו"ה פ' לפתח הקטן דסוכ"ס הגדול הוא לא פתח שהרי אין הולכין דרכו, אלא שנצטרך לומר לפ"י דפתח שבצד אין מבטל שם פתח מן הפתח שברוחב המבוי כל שנחשב שהמחיצה גדורה עד לפתח שברוחב המבוי, והטעם פשוט ע"י"ש מש"כ בחזו"א סי' ס"ה

סקנ"ו דמייירי שאין רוב התשמיש דרך הפתח הקטן וא"כ בוודאי נשאר שם פתח על הגדול אלא שפירצה שמהלכין דרכה ואין אחריה גדר ד' עד לפתח הגדול מרחיק הפתח ומקטין המבוי שכנגמר עד הפירצה ואח"כ זה כבר מחוץ למבוי, ולזה צריך צו"ה פ' או פס ד' לאחריה להמשיך המבוי עד הפתח העיקרי שברוחב המבוי, אבל בפתח קטן וגדול שבראש המבוי לא שייך סברא זו דשניהם פתח המבוי ששניהם ברחבו של מבוי אלא שההילוך בקטן מבטל שם פתח מן הגדול וא"כ מה יועיל צו"ה פ' כשעדיין מהלכים דרך הקטן.

אכן מה שצ"ע בענין לפ"י דא"כ לכא"ו בפתח קטן שברוחב המבוי צ"ל דמייירי דשבקי לגדול ועיקר ההילוך דרך הקטן דא"כ במה נתבטל שם פתח מן הגדול דהרי כאן לא שייך הסברא שבפתחא זוטא שבצד וכנ"ל, ובאמת שהכרח החזו"א סי' ס"ה סקנ"ו הוא כלפי פתח שבצד שאם הרוב הולכים דרך שם נהפך למבוי שרחבו יותר מארכו, וזה לא שייך בפתחא זוטא שברוחב המבוי, ומעתה צ"ע מה שהחזו"א סי' ס"ה סקנ"ו מדמה ביניהם. ע"י"ש בסוף דבריו, שכ' שגם בפתחא זוטא שברוחב מייירי שעדיין רוב הולכים דרך הפתח הגדול, ולכא"ו אין לו הכרח לזה ואדרבה בכ"ה"ג לא מסתברא שבזה לחוד יפסול [ולשונו שם משמע דלמד זמ"ז שבלשון הגמ' כתוב אותו לשון ובאמת גם הוא ז"ל רואה ד"ו כחידוש ע"י"ש היטב] וצ"ע.

א.ה. להשלמת העניין הנני מעתיק כאן הערת אאמ"ר לשונה הלכות סי' שס"ה דין ב' שיש בו השלמת הענין ולימוד גדול איך לדקדק בלשון המ"ב.

שונה הלכות סי' שס"ה דין ב': מבוי שהי' מתוקן בלחי וקורה [או אפי' נתקן בפסין כדרך תיקון חצר, חזו"א א"ח סי' ס"ה סקנ"ו] ונפרץ בו פרצה לרה"ר או לכרמלית בא' מהכתלים שבצד ארכו סמוך ללחי או לקורה אם לא נשאר בראשו פס עומד רחב ד"ט אסור [אפי' הי' שם גידודי המעכב ההילוך] אא"כ היתה הפרצה פחות מג"ט דחששו חכמים שמא יניחו פתח הגדול וילכו דרך פתח הקטן [וע"י בחזו"א שם סקנ"ד שכתב דאפשר דאם אין דיוורין מן הפרצה ולפנים אין אוסר דל"ש לחוש שיצאו דרך הפרצה] ואין מועיל שיעשה במקום הפרצה לחי וקורה ואפי' אם יעשה שם צו"ה צ"ע עם מהני (ס"א וסק"א ד' ובה"ל ד"ה שנפרץ וד"ה ואם וד"ה אסור) ובחזו"א מצדד דצו"ה בפרצה מהני וכנ"ל סי' שס"ג דין י"א (א"ח סי' ס"ה סקע"ד וחזר ממשי"כ בסקנ"ה) ואם ראש המבוי הי' מתוקן בצו"ה יש דעות בזה אם הפרצה אסרת וצ"ע למעשה (בה"ל ד"ה אסור) ודעת החזו"א דבזה אין הפרצה אסרת וכן אם הי' מתוקן בראשו בעומד מרובה (שם סקנ"ה נ"ו ע"ד ובסי' פ"ו סק"ד) וע"ל סי' שס"ג דין ב' ודין ע"ב.

שאלה: משי"כ ואפי' יעשה צו"ה פ' י"א דלא מהני (כך היה כתוב במהדורת הכת"י) הנה בביה"ל לא הביא שום דיעה דלא מהני דהרי לגירסא "זוטא" וודאי מהני ולגירסא "רבא" נסתפק אם מהני וצ"ע צ"ע אם מהני.

[א.ה. הנה בשונה הלכות שם מתוקן כהערת אאמ"ר ומשמע דס"ל דהוה ספק בצו"ה פ' שבפתח קטן בצד המבוי לצד ראשו, ובאמת למעיין היטב בביה"ל נר' שמצדד להקל ולא סיים בצ"ע אלא כתב בתחילה נראה לכא"ו תלתי וסיים ואפשר וכו' ע"י"ש, ואף שלגבי פתח קטן שבראשו ממש מחמיר מאוד לעיל סי' שס"ג כבר כ' לעיל ד' אאמ"ר שליט"א דחלוקים [וכנ"ר הגר"ח בתחילה כתב י"א דלא מהני עפ"י תחילת ד' הביה"ל ודבריו בסי' שס"ג וכסברתו הנ"ל שלא לחלק ביניהם, ומ"מ חזר בו.

ושאלנו את מרן שליט"א דלכא"ו צ"ע מה שבשונה הלכות סי' שס"ג כתב באופן מוחלט דלא מהני צו"ה פ', ובסי' שס"ה כתב דצ"ע אם מהני, ואם ס"ל דהמקרים שווים בדינם ושהביה"ל חזר בו בסי' שס"ה, היה לו לציין ד"ז בסי' שס"ג ולא לסתום כל כך, והשיב וז"ל: אין לנו אלא מה שאמרו. וכונתו לכא"ו דאחרי שאין זה ברור אם יש חילוק בין המקרים, ובדווקא שינה המ"ב לשונו, או שאין חילוק זה חזרה ממשי"כ סי' שס"ג, ע"כ העתיק בכ"מ כלשון המ"ב ולא שינה מלשונן].

שונה הלכות סי' שס"ג דין י"ג: עוד אפשר לעשות תיקון אחר למבוי שהוא רחב כ' אמות שיעשה פס גבוה י"ט ורחב ד' אמות שהוא שיעור מבוי כדי שהאויר שמהצדדים לא יוכל לבטלו [וכן פס אמה ומחצה מכאן ואמה ומחצה מכאן ופרוץ אמה באמצע דחשוב פס ד"א מדין עומד מרובה על הפרוץ. חזו"א א"ח סי' ס"ט סק"ב] ומעמידו באמצע לארכו של מבוי [ובלבד שיהא כולו תוך המבוי אבל אם משוך לחוץ לצד רה"ר לא מהני. חזו"א שם סק"ו] ואז נחשב כל צד מצדי הפס כמבוי בפני עצמו ויכול להתירם בלחי וקורה ובלבד שיהא בכל מבוי משנים אלו בתים והצרות פתוחים לתוכו וכל תנאי מבוי שיתבאר לקמן דין

י"ט דאל"ה דינו כחצר ואין נותר אלא בפסין כדן חצר (סל"ג וס"ק קל"ד קל"ה קל"ט) וחושבין כאילו חוט מתוח מסוף הפס עד אמצעיית כותל שכנגדו והפתוח מהחוט ולדרום הוא כפתוח למבוי דרום ולצפון כצפון (חזו"א א"ח סי' ס"ט סק"ד) ויכול לתקן שני המבואות בלחי מכאן ולחי מכאן (ס"ק קל"ו) ונראה שיכול להעמיד הלחי מצד פנים של הפס כזה⁸ ובלבד שיהא בתים והצרות לפנים מהלחי וכן יכול להעמידו בסוף הפס כזה⁹ ואע"ג שלא נשאר ד"א באורך הפס מהלחי ולפנים

וצ"ע בכ"ז (חזו"א א"ח סי' ס"ט סק"ו) וכן יכול ליתן לחי בא' וקורה בא' שראשו א' של הקורה יהא מונח על כותל המבוי וראשו השני על הפס ואם רוצה ליתן קורה אחת על שניהם שיגיע מכותל א' של מבוי עד הכותל שכנגדו צריך לזהר שתהא הקורה מונחת על הפס או תוך ג"ט אבל אם הפס נמוך יותר לא מהני שהרי נחשב כב' מבואות ונמצא שבכל מבוי אין הקורה מונח רק על כותל א' [כדלקמן דין ס"א] (סל"ג וס"ק קל"ו קל"ז) וי"א שמן הפס עד כותל האמצעי שכנגדו צריך לעשות צו"ה כדן מבוי עקום [או ב' צו"ה באלכסון כל אחד מסוף הפס עד זווית כותל שכנגדו] וי"א דדווקא אם יש יותר מי' אמות מן הפס עד כותל האמצעי אז צריך צו"ה ויש מקילין אפי' ביותר מי' אמות כדלקמן סי' שס"ד דין י"ג גבי מבוי עקום, ואפשר שיש לסמוך עליהם כאן ועכ"פ שלא להחמיר יותר מדעה שני' (סל"ג וס"ק ק"מ קמ"ב ובה"ל ד"ה יותר ושה"צ) ובחזו"א תמה על דעה שני' דמה בכך שאין יותר מי' אמות מ"מ אם יש יותר מד' אמות הו"ל פרוץ מרובה על העומד ואסור (א"ח סי' ס"ה סק"ה).

חזו"א א"ח סי' ס"ט סק"ו: שם עושה פס כו' הא דקנה באמצע לא מהני, משום דאחי אוירא דה"ג כו' אבל בפס ד"א נעשה מחיצה בארך, וכיון שאין המבוי מתערב עם רה"ר אלא דרך ב' מחיצות ד"א לא חשיב התערבות שיבטל העומד, ושפיר הי' ב' פתחים, ודוקא כשכל משך ד"א של הפס הוא תוך המבוי, אבל כשהעמידו משוך לחוץ לצד רה"ר, אינו כלום, ומיהו כשהוא תוך המבוי, נראה דרשאי להעמיד הלחי לצד פנים של הפס, ואע"ג דבין הפס והכותל אסור כדן כרמלית [ואפי' למ"ד נראה מבחוץ הוי לחי, מ"מ בין הלחיים אסור באית ב' ד', ואפי' לדעת הרמב"ן, בפתוח בכרמלית לכ"ע מיהת אסור] לא אמרינן דהמבוי הוא פתוח לכרמלית מב' צדדין במשך כ' ואינו אלא כהעמיד קנה באמצעייתו דהיינו עובי הפס, נראה ד"א דכיון דאיכא פס ד"א חשיב פתח של י' אמות, וניתר בלחי וקורה בכל מקום שיעמידם ובלבד שיהא ב"ה לפנים מן הלחי, ונראה דרשאי גם להעמיד הלחי אצל הפס לצד הפנימי, שאינו אלא כותל של מבוי גדול, וא"צ ד"א מן הלחי ולפנים, וצ"ע בכ"ז.

א.ה. הנני רואה צורך להעתיק כאן שונה הלכות דין מ"ב ודין ס"ד בכדי להבין ד' אאמ"ר.

שונה הלכות סי' שס"ג דין מ"ב: בין שנראית בליטת הלחי לעומדים תוך המבוי ואינה נראית לעומדים בחוץ כגון שהעמיד הלחי רחבו לצד ארכו של מבוי ולא משך קצה רחבו קימעא כלפי חוץ אלא השהו חודו החיצון לעובי כותל המבוי ודומה כמי שמוסיף על עובי הכותל ואינו נראה מבחוץ כלחי אבל חודו הפנימי נראה לעומדים שם בפנים כזה¹⁰ בין שנראית לעומדים בחוץ נגד חלל המבוי ואינה נראית לעומדים בפנים כגון שנתן כל הלחי לחוץ המבוי וחודו הפנימי עומד אצל עובי הכותל והרחיקו מזווית עובי הכותל של צד פנים

והעמידו לשפת עובי הכותל של צד אחורי המבוי כזה¹¹ דע"ז ניכר להעומדים בחוץ ברה"ר נגד חלל המבוי שהוא לחי אבל לאותן העומדים תוך המבוי אין הלחי נראית שאין עשוי בפנים כשר אבל לא שתמש אלא עד כנגד חודו הפנימי שהרי אין דופן כנגדו [ואם נמשך ד"א ע"ל דין מ"ז] אבל אם העמידו בשוה לשפת עובי הכותל של צד תוך המבוי כזה¹² לא מהני שאינו נראה כלחי אף לעומדים ברה"ר אלא כמוסיף על הכותל (סי' י"ג וסקל"א ל"ב ל"ג מ"ו) וכ"ש לחי כזה¹³ דלא מהני (וע"י במ"ב סי' תר"ל סק"ט) ואפי' מתחיל מכנגד עובי הפנימי של הדופן ואין הדופן מפסיק בינו לבין הלחי לא מהני וכן לחי השהו לעובי הדופן ואין בולט לא בפנים ולא בחוץ אע"ג שגבוה או נמוך מהכותל לא מהני (חזו"א א"ח סי' ס"ז סק"ד י"ג וע"ל דין ב').

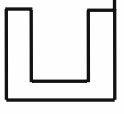
שונה הלכות סי' שס"ג דין ס"ד: העמיד לחי או קורה באמצע המבוי אם אין שם חצר מהלחי ולחוץ או שיש שם חצר ולא עשו החיצונים לחי או קורה לראש המבוי אסור לטלטל מחוץ ללחי או קורה אבל לפנים ממנו מותר ואפי' יש לחיצונים דריסת הרגל עמהן ולא עירבו עמהם אין אוסרין עליהן ובלבד שיהא באותו חצי כל ג' תנאי מבוי שנתבאר בדין י"ט דאל"ה יש לו דין חצר וצריך פס ד' או ב' פסי משהו כדן חצר (סל"א ל"ב וס"ק קכ"ח קל"ב) וכתב בחזו"א לכאורה אם הלחי כזה¹⁴ יש להתיר כל המבוי בנראה מבחוץ וצ"ל דמייירי בפתוח לכרמלית דבין הלחיים אסור ולד' הסוגריים דבלחי ד' אסור אף בפתוח לרה"ר א"ש [ע"ל סי' שס"ה דין י"ז] וע"י"ל דמייירי שנשאר ד"א מהלחי עד הפתח שאין נידון משום לחי א"כ בדלא סמכו מע"ש על האי נראה מבחוץ (א"ח סי' ע"ז סק"א).

ביאור דברי החזו"א במקום העמדת הלחי במבוי רחב כ' שחילקהו בראשו בפס ד' אמות לארכו

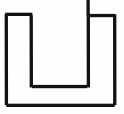
שאלה: משי"כ ונראה שיכול להעמיד הלחי וכו' עד וצ"ע בכ"ז, הנה לפי הביאור שכתבתם בחזו"א קשה ברישא למה כתב ואע"ג דבין הפס והכותל אסור כדן כרמלית, הו"ל לכתוב בין הלחי והכותל, ועוד קשה למה כתב ואפילו למ"ד נראה מבחוץ הו"ל לחי הא הוה זה נראה מבפנים כמבואר להלן דין מ"ב (בשונה הלכות ומועתק בהמשך) [וזה וודאי שאין כוונתו לגבי המבוי השמאלי (דהיינו בצד השני של הפס

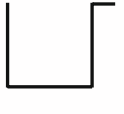
10

11

12

13

8

9

שזה לא יתיר את החצר דכל שהחצר יישאר פרוץ למקום הניתר בלוי"ק בפתחו לרה"ר החצר נשאר באיסורו, עד שיתקנו את החצר בתיקוני חצר, אך גם המבוי אינו נותר דא"א להתיר את פירצת המבוי לחצר האסור אלא בעומ"ד ולא בלחי וקורה ולא בפס ד', ואדרבה שאם יישאר פס ד' לחצר אף שאינו כלפי מבוי אלא כלפי חצר לחוד סגי דהרי המבוי אי"צ כלום שהוא רה"י הניתר בלוי"ק וכל החיסרון מצד שהחצר נאסר וכל שנותר את החצר תו אין המבוי נאסר [אלא שכבר כ' לעיל דצ"ע איך יתא הדין כשאין עוד חצירות ויש פס ד' כלפי החצר אי תסגי בזה לאשוויי חצר פתוחה למבוי ובחזו"א משמע דלא מהני דבעי עומ"ד, אך מסוף דבריו היה אפשר דשפיר דמי דהרי בסו"ד מיידי בפרוצין זל"י במלואו וכ' דבפס ד' ביניהם סגי ומשמע אף כשאין עוד חצירות וצ"ע.

והנה מרן הגר"ח"ק שליט"א כתב בתחילה וז"ל:

לא הבנתי דאם למבוי יש גיפופי הרי אינו פרוץ לחצר ולמה היא אסור, והרי מבוי שצדו א' פתוח לחצר מבואר בסי' שס"ד דין ב', ג' דסגי בלוי"ק או עכ"פ בתיקון חצר ומה לי שהחצר אסורה.

אכן למעשה חזר מרן שליט"א ורשם קוו למחוק תשובתו, ומאידך בשונה הלכות השאיר הדבר כלי החזו"א ולא נכנס לפרט לאיזה צד מונח הפס ד', ולכא"ו תשובת מרן שליט"א דאף אם להתיר החצר בעינן פס ד' כלפי החצר אך להתיר את המבוי אי"צ עומ"ד וסגי בלוי"ק או פס ד' בינו לחצר כדון מבוי הפרוץ לחצר, ונפק"מ עוד בנוגע להנ"ל הערה א' דאמור"ר, שלא נצטרך עומ"ד להתיר את המבוי ותסגי בגיפופין של לחי או פס ד' או ב' פסין [אלא שנצטרך עומ"ד מצד שייחשב חצרות פתוחין דבעינן עכ"פ עומ"ד לצד מבוי, אך מ"מ נפק"מ כשיש עוד חצרות אחרות פתוחין למבוי שכבר חל שם מבוי ונשאר רק הנידון שלא יאסור החצר על המבוי ולזה תסגי בלחי או תיקוני חצר לכא"ו] אלא שבאמת לתקן בלחי י"ל דלא מהני דנידון כפירצה ובפרט כשהחצר מן הצד ופירצות אינן ניתרין בלחי, ובסי' שס"ד שאני שהנידון ברוחב המבוי ומיקרי פתח ולא פירצה ושפיר נותר בלחי, אך עכ"פ נפק"מ שיהא נותר בתיקוני חצר דהיינו בב' פסין או בפס ד' כלפי המבוי, דומיא דהתם בסי' שס"ד כאשר צ"ע מרן שליט"א בתשובתו, ואף שהחצר יישאר באיסורו לפי שפרוץ במלואו, מ"מ מבוי לישתרי [ומתחילה חשבתי שגם אמור"ר שליט"א לא נתכוון רק לגבי להתיר את החצר, אך באמת בלשון החזו"א מבי שהנידון גם כלפי מבוי, וכן משמע מדחזרו בו מרן הגר"ח שליט"א מתשובתו וכנ"ל, וכן הבנתי מדהסכימו מרן הגר"ח ואמור"ר לעיל הערה א' דבעינן עומ"ד כלפי מבוי ולא סגי בפס ד', וזה צ"ב וכנ"ל], אכן באמת מרן שליט"א חזר בו והסכים לדברי אמור"ר שליט"א, וטעמם משום דבאמת הרי פירצת מבוי אינו נותר בלוי"ק ואף לא בפס ד' אלא בעומ"ד, ועכ"פ בג' הדפנות שבהם בעינן עומ"ד דרק בדופן ד' מהני לחי במבוי, ובחצר ב' פסין או פס ד' [וכמש"כ בחזו"א סי' ס"ה ס"ק ל"ג דאפי' בדופן אמצעי בעינן עומ"ד עיי"ש], ומש"כ בסי' שס"ד מיידי בחצר מתוקנת מדיני מחיצות רה"י, ולא נצרך אלא להבדיל בין החצר למבוי מצד הלכות עירובי חצרות שהחצר אסורה מדלא עירבו או מדלא נשתתפו עם המבוי, יעו"ש היטב, ולזה סגי בפסין [ואדרבה יש מחלוקת אי מהני לחי וקורה, עיי"ש במ"ב וביה"ל, ואכמ"ל], וא"כ בענייננו שהנידון בחצר שאינה מגודרת כדון מצד הלכות מחיצות רה"י בודאי אוסר על המבוי, ואין המבוי נותר אלא בעומ"ד, וכמוש"כ אמור"ר שליט"א, וכאשר חזר בו מרן הגר"ח שליט"א להסכים עמו וכנ"ל, ודו"ק.

ולקושטא דמילתא היה מקום לדון בזה עוד דכשהב' פסין או פס ד' כלפי המבוי נותר את החצר מדין לחי הנראה מבחוץ דנאמר גם לגבי פסין בחצר קטנה שנפרצה לגדולה, אך באמת הנה להמ"ב דפסק כחוס' לא מהני רק במקום דאיכא למימר מיגו דמהני לגדולה [ועי' מ"ב סי' שס"ה ס"ק כ"ד] והכא לא אהני לגדולה [ויל"ע כשזה עומ"ד כלפי גדולה ואינו ארוך ד"א אי נימא מיגו ויועיל בתורת פסין לקטנה או דכיון שזה גדר אחר דזה עומ"ד וזה פסין לא עבדינן מיגו וצ"ע] ואה"נ דבגונא דחצר הפתוחה לרוחב המבוי נימא מיגו ואף כשאין עומ"ד כלפי המבוי דהא ברוחב המבוי המבוי נותר בלוי"ק ותו אהני ע"י מיגו לחצר מדין נראה מבחוץ אכן לחזו"א סי' פ"ח ס"ק י"א דלאו מצד מיגו אלא שכותלי אורך הגדולה הם לחיים דקטנה א"כ לכא"ו הי"נ נימא הכי להתיר את החצר ותו לא נצטרך שום גיפופין כלפי חצר ובגיפופין שאינן עומ"ד כלפי מבוי תסגי ואף כשהחצר פרוצה לצדי המבוי ולפ"י יתפרש לשון החזו"א כפשוטו, וא"צ לכל מה שנדחקו רבנן שליט"א וצ"ע.

[א.ה. להשלמת הענין נעתיק עוד הערה מהערות אמור"ר שליט"א לסי' שס"ה דין י"א ויש בו סיכום להנ"ל. הערה א' והערה ב' שאמור"ר שליט"א סיכם את הדינים העולים מהנ"ל].

שונה הלכות סי' שס"ה דין י"א: יש להסתפק בחצר שתומה שנפרצה במלואה למבוי או ביותר מ"א אם מועיל לחי של מבוי להתיר החצר או שהחצר אסור וממילא גם המבוי אסור (אם לא נשאר למבוי מחיצות של עומד מרובה) שנפרץ לכרמלית [ומד' השה"צ בדין הקודם מבואר דפשיטא ל"י דגם בפרצה יתר מ"א מותר החצר] ומיהו בפס ד' ביניהם סגי כנ"ל סי' שס"ג דין כ"א ואת"ל שניהם מותרים יש להסתפק בכלה מבוי לאמצע חצר ביתר מ"א ונפרצה חצר בצד שכנגדה זה שלא כנגד זה אם נאמר דפרצה יותר מ"א לא עדיף מכלה מן הצד הנ"ל בדין ח' [חזו"א א"ח סי' ס"ה סק"ח מ' ומשה"צ בדין הקודם מבואר ג"ז להתיר].

(שה"צ אות ע"ח חזו"א א"ח סי' ס"ה סק"ז) ואם החצר פתוחה לחצר אחרת אפי' אם הפנימית פתוחה במלואה לחיצונה ניתרת בלחי ובלבד שלחיצונה נשאר גיפופי אבל אם שניהן פתוחין זה לזה במלואן הו"ל הפנימית כפתוחה לרה"ר וכן אם החצר פתוחה במלואה למבוי ונשאר למבוי גיפופין יכול להתיר החצר בלחי אף שהמבוי פתוח לרה"ר ולא עשו לו תיקון או שלא עירבו יחד אבל אם שניהן פתוחין זה לזה במלואן הו"ל החצר כפתוחה לרה"ר (שם סקנ"א וע"ל דין כ"א).

מבוי וחצר פתוחין זה לזה במלואן שכלן שניהם לרה"ר זה אצל זה כזה"ל 19 נראה דלא מהני תיקון מבוי למבוי להתיר גם החצר (והביא ר"א לזה ולפמש"כ שם בסקנ"ט נדחה הרא"י ע"ש) אבל אם עשה לחצר פס נותר גם המבוי וצ"ע אם הותרה החצר בפס שלא סמכו עליו [ע"ל דין כ"ח] או שנמשך ד"א [ע"ל דין כ"ז] דלא מהני במבוי ומהני בחצר [חזו"א א"ח סי' ס"ה סקנ"ח].

בענייני חצר הפרוצה למבוי כשיש גיפופין רק כלפי אחד (לחצר לחוד או למבוי לחוד)

[א.ה. הרוצה להבין היטב כל המו"מ כאן ולמד היטב השונה הלכות המועתק כאן וחזו"א סי' ס"ה ס"ק ל"ח, מ', מ"ח, מ"ט, נ', נ"א. עיי"ש היטב בכל דבריו שעליהם סובבים כל המו"מ כאן].

א. שאלה: בדין כ"א בסוגריים "אף שלמבוי נשאר גיפופין" פשוט דהיינו עומ"ד [ובפירצה שאינו יותר מ' ולא בקעי בה רבים] דבלא"ה אסור כדון נפרץ לכרמלית.

א.ה. וכן הוסיף מרן שליט"א בשונה הלכות בסוגריים ועי' בהערות שבסוף הספר שביאר טעמו וז"ל

הערות שבסוף שונה הלכות סי' שס"ג דין כ"א: של עומד מרובה, כתבתי כן משום דלכא"ו כיון דהחצר אסורה הו"ל המבוי כפתוח מצד השני לכרמלית כמ"ש בחזו"א שם, וא"כ צריך שם עומ"ד להתיר המבוי.

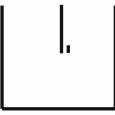
ב. שאלה: ומש"כ החזו"א בסוף הדיבור ומיהו לענין זה בפס ד' סגי (ומובא כאן בשונה הלכות), דבודאי קאי גם על נפרצה חצר לחוד במלואה, נראה כוונתו דהיינו כשנשאר פס ד' לצד החצר, [דהחצר אינו אסור מדין פרוץ לכרמלית אלא דחסר תיקון, דלא מועיל תיקון מבוי לחצר] אבל מה שנשאר פס ד' וכ"ש לחי וקורה לצד המבוי לא מועיל כלום כיון דהחצר עדיין פרוץ במלואו - וצריך להגיש זה.

[א.ה. הנה בדין זה בשונה הלכות יש ב' נידונים, א) קביעת שם חצירות פתוחות למבוי, דע"ז מבואר בחזו"א דבתחילה סבר דבעינן עומ"ד בין בחצר ובין במבוי, דרק בזה מיקרי ב' דברים נפרדים, ומיקרי חצר פתוחה למבוי, ואי לא"ה ליכא התירא דלחי אף למבוי, [וצל"ע איך הדין בפס ד' או ב' פסין כלפי החצר דהחצר מתוקן כדון ע"י ונידון רשות לעצמו והמבוי צריך תיקון בפתחו לרה"ר לעצמו וא"כ ליחשוב חצר פתוחה למבוי ונתיר המבוי בלוי"ק ועי' בהמשך]. ושוב חזר החזו"א לדון דאולי סגי לזה בעומ"ד מצד א', דהיינו לא מצד החצר, או מצד המבוי, אלא שעדיין יש לדון מצד הנידון הב' וכדלהלן. (ב) הנידון השני הוא דגם אי חשיבא חצר פתוחה למבוי או כשיש עוד חצירות פתוחות למבוי והמבוי נותר בלחי, מי"מ הרי נסתפק החזו"א סי' ס"ה ס"ק ל"ח אי מהני תיקוני מבוי לחצר הפרוצה למבוי (וספק זה מובא בשונה הלכות סי' שס"ה דין י"א ומועתק להלן) ולגבי זה יש לנו לדון תחילה איך דינו של החצר ולאחמ"כ אם נאמר שהחצר אסורה נצטרך לדון אם המבוי נאסר מצד שהוא פרוץ לחצר האסורה, ובוזה דן אמור"ר שליט"א דהנה זה כבר מפו' בחזו"א

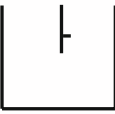
שכל הנידון מתחיל כשאין עומ"ד לצד החצר, דאם יש עומ"ד לצד החצר אף שאין עומ"ד לצד המבוי כזה"ל 20: פשיטא דהחצר מותר, ולהך צד בחזו"א מיקרי חצר פתוחה למבוי ואם יש עוד חצר פתוחה למבוי המבוי נותר בלוי"ק ואף שפרוץ מרובה או אפילו במלואו לחצר לא איכפ"ל דהרי הוא פרוץ לרה"ר, אבל כשאין עומ"ד לצד החצר וא"כ החצר צריך תיקון בזה כ' אמור"ר דלהתיר המבוי בעינן שיהא עומ"ד כלפי המבוי ובוזה המבוי נגדר מהחצר, אף שהחצר עצמה נשארת באיסורה להצד בחזו"א שתיקון הלחי בפתח המבוי לא הועיל לחצר הפתוחה אל המבוי במלואו של חצר [ויש כאן היכי תימצוי של מקום הפרוץ לרה"י המותר שאעפ"כ נאסר והוא באמת חידוש גדול, וטעמא דמילתא לפי שהוא פרוץ למקום הניתר בהיתר שאינו מועיל לו שהרי הוא פרוץ למבוי הנתקן בלחי דלא מהני לחצר] ולפי מש"כ החזו"א "כל שהחצר פרוץ במלואו אסור" הכוונה שהחצר אסור ומבוי מותר, ובתנאי שנשאר במבוי עומ"ד וכן משמע שם בחזו"א דבהכי מיידי, וזה תוכן הערה א' של אמור"ר שהסכים עמו מרן הגר"ח שליט"א וכאשר כתב כן בקצרה בשונה הלכות ובהערות שבסוף הספר וכנ"ל.

אבל כשאין גם עומ"ד מצד מבוי הנה בזה מלבד החיסרון דאין חצירות פתוחין למבוי יש עוד חיסרון דהחצר אסור שאין נותר בלוי"ק של המבוי ואוסר את המבוי, ונפק"מ אם יהא עוד חצרות אחרות פתוחין למבוי ומ"מ לא יהא עומ"ד בין חצר זה למבוי, דאף שהמבוי חשיבא מבוי וניתר בלוי"ק מ"מ אי נימא דלהלוי"ק אין מתיר את החצר חזרו החצר ואוסר את המבוי ושניהם נאסרים ועי' חזו"א סי' ס"ה ס"ק ל"ח, ובחזו"א כאן כתב דמ"מ נותר בפס ד'. ועי' כ' אמור"ר דהיינו בפס ד' שכלפי החצר שע"י התרנו את החצר וממילא אין אוסר את המבוי ולא יועיל פס ד' או לחי וקורה בין מבוי לחצר כלפי המבוי, דמלבד

שלגבי בין בין הפס ולכותל הווה הך לחי שבמבוי הימני לחי הנראה מבחוץ) דזה אינו דלגבי הך מבוי לא מהני כלל הך לחי (ואפי' למ"ד דנראה מבחוץ הווי לחי) עי' להלן דין מ"ב] ועל הסיפא קשה מש"כ וא"צ ד"א מן הלחי ולפנים דהרי זה נגד שו"ע מפורש בסי' שס"ג סעיף י"ב המובא להלן דין ס"ד (בשונה הלכות ומועתק בהמשך).

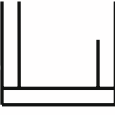

אלא נראה יותר שכוונתו כך דמש"כ ברישא "לצד פנים של פס" היינו משוך לתוך המבוי (לצד קצה הפס שבתוך המבוי) אבל אצל כותל המבוי כזה"ל 15 ולפ"י אתיא כפשוטו לשון בין הפס לכותל דכוונתו מצד החיצון של הלחי ולחץ דהיינו ממש הדין הנזכר בדין ס"ד בשם החזו"א ע"ש, וזה פשוט דכשם שצריך בתים וחצירות מן הלחי ולפנים כן צריך ד' אמות של אורך המבוי (מן הלחי ולפנים) ובסיפא הוסיף דאפי' ישם הלחי אצל הפס לצד הפנימי כזה"ל ג"כ כשר, וא"צ ד"א של אורך הפס מן הלחי ולפנים [דהו"א דהווי כאילו הפס מתחיל מהלחי והשאר הווי כמשוך לחוץ ואין כאן שיעור ד' אמות של הפס] אבל אורך המבוי פשיטא דצריך ד' אמות מן הלחי ולפנים, וכמו ברישא וכמבואר בדין ס"ד.

תשובה: עיינתי עוד הפעם בד' החזו"א ונ' כוונתו פשוטה דבתחילה כ' שיקול להשים הלחי לפנים והפס כזה"ל 17 ואע"ז שהשטח שחוץ מהלחי נשאר כרמלית, ובסוף הוסיף דאפילו בסוף הפס יכול להשים, ואפילו אין נשאר באורך הפס ד' אמות לפנים מן הלחי וזה קרוב למש"כ כתי"ר בשינוי קצת, וזה ברור ותקנתי בפנים.

[א.ה. בטרם אכתוב בירור הנידון ואקדים שאין אצלי מהדורת הכת"י וכנ"ר שהיה שם ביאור שלישי בחזו"א אלא דבלא"ה כבר חזר בו מרן הגר"ח שליט"א ולפנינו נשאר ב' דרכים בהבנת ד' מרן החזו"א ז"ל. דהמע"ן היטב יראה שביאורו של אמור"ר וביאורו של מרן הגר"ח"ק שונים הם, והנה תורף ד' מרן ז"ל דאף שכי' שם דבעינן שכל הפס ד' אמות יהא בתוך המבוי כדי שייחשב ב' מבואות, אך מ"מ א"צ שיהא מותר לטלטל בכולו וסגי כשמניח לחי לצד פנים באופן שלא נשאר ד"א מן הפס לפנים מן הלחי, ואף שנאסר

לטלטל מן הלחי ולחוץ דמ"מ שם מבוי ע"ז ולא כרמלית ואף שהוא פרוץ לכרמלית, ומש"כ דאסור לטלטל מן הלחי ולחוץ כתב אמור"ר שליט"א דמבוי בחזו"א דהיה צד להתיר מצד לחי הנר' מבחוץ, והיינו שדופן המבוי גופא יחשב כלחי הנראה מבחוץ דהיינו כזה"ל 18 וה"נ דכוותיה כמבוי בדין ס"ד, אלא שע"ז כתב החזו"א דאם הוא פתוח לכרמלית אין היתר לטלטל שם דהו"ל בין הלחיים, ועי' דין ס"ד, ובפרט זה נר' שמרן הגר"ח שליט"א מסכים עם אמור"ר, ולא נחלקו אלא בהבנת ד' החזו"א שיש לו ב' ציורים א' לצד פנים של הפס וא' אצל הפס לצד הפנימי עיי"ש בסוף הסיק, וצ"ב מה נשתנה ציור ראשון מן האחרון ומה חידוש יותר יש בציור אחרון שאין בראשון, ובוזה נאמרו ב' דרכים.

דאמור"ר שליט"א ביאר דהכוונה בציור ראשון אצל הכותל מול הפס בסופו ובציור אחרון אצל הפס בסופו הפנימי והחידוש שיש בציור אחרון דהו"א שאחרי שממנו ולהלן לצד פנים אין למבוי כותל, שהרי הפס לא נמשך שם והו"א דלא ייחשב לחי בפתח המבוי, וקמ"ל דאעפ"כ מהני דסוכ"ס חשיב אצל פתח המבוי.

אכן מרן הגר"ח שליט"א ביאר דברישיא מיידי באמצעותו של פס ובסיפא בסופו של פס שבפנים, ולכא"ו גם לפי דרכו החידוש בסיפא הוא כמש"כ לעיל אליבא דאמור"ר שליט"א.

שו"ר שגם אמור"ר וגם הגר"ח שליט"א נקטו בלשונם בחידושא דסיפא דהחידוש אף שאין פס ד"א מן הלחי ולפנים אך באמת חידוש זה קיים גם ברישא. ולכא"ו צ"ל כמוש"כ לעיל, ולשונם צל"ע.

ואיך שלא יהיה אין נפק"מ לדינא בכ"ז, וברור שלחי לא מהני רק לחלק המבוי שאצלו ולא בצדו השני וכאשר כ' אמור"ר שליט"א בסוגריים, דהיינו שבמבוי שחילק בפס והניח הלחי בחלק הימני אפילו שהניח צמוד לפס לא מהני לחלק השמאלי דלגבי חלק זה הו"ל כלחי העשוי כמין ת' דלא מהני כמוש"כ אמור"ר].

שונה הלכות סי' שס"ג דין כ"א: וכתב בחזו"א אפשר דלא נקרא חצרות פתוחין למבוי א"כ יש מחיצות או צו"ה בין החצר למבוי של עומד מרובה ויהא העומד מרובה בין בחצר בין במבוי ואפי' את"ל דכל שבחצר הוא עומד מרובה אע"ג דבמבוי הוא פרוץ מרובה מהני מ"מ כששניהן פתוחין זה לזה ברובן נראה דלא נקרא פתוחין לתוכו, וכן ב' החצרות צריכין מחיצה ביניהם של עומד מרובה [ואפשר עוד דלעולם כל שהחצר פרוץ במלואו למבוי אף שלמבוי נשאר גיפופין (של עומד מרובה) אסור וכדלקמן סי' שס"ה דין י"א ואם פרוצין המבוי והחצר שניהן זה לזה במלואן שניהם צריכין תיקון ומיהו בפס ד' ביניהם סגי בזה] [א"ח סי' ס"ה סקמ"ט ועי' בסמוך דין כ"ג].

שונה הלכות סי' שס"ג דין כ"ג-כ"ד: אין נידון משום חצר אלא אם ארכו ורחבו שוה או שרחבה יתר על ארכה אבל חצר שארכו [דרך כניסתו] יתר על רחבו אפי' משוה דינו כמבוי וניתר בלחי וקורה ואע"ג שאין בתים וחצרות פתוחין לתוכו והואיל ואינו קרוב לרה"ר אלא פתוח למבוי והמבוי פתוח לרה"ר (סכ"ז וס"ק קט"ז) אבל אם החצר פתוחה לרה"ר או לכרמלית צריך פס כדון חצר אף שארכה יתר על רחבה

ג. **שאלה:** במש"כ וממילא גם המבוי אסור שנפרץ לכרמלית הנה יעוי' מש"כ בהערה לסי' שס"ג דין כ"א (לעיל הערה א) וברור שאם שניהם פרוצים זל"ז במלואם (אז יש נידון שאולי) שניהם אסורים ואם יש פס ד' לצד החצר לחוד פשיטא דשניהם מותרים ואם יש עומ"ר מצד המבוי ומצד החצר הווה חצר פרוצה במלואה (בכה"ג הנידון שאולי) החצר אסורה אבל מבוי ודאי מותר (והכוונה בכ"ז להצד בחזו"א שתיקוני המבוי לא מהני לחצר הפרוצה אליה).

א.ה. ועפ"י הוסיף מרן הגר"ח שליט"א הסוגריים העגולות לאחר המילים וממילא גם המבוי אסור דהיינו אם אין עומ"ר מצד המבוי עיי"ש בפנים, והיינו שבכה"ג כשניהם פרוצים זל"ז ואף שיש די"ט לצד המבוי אך לא לצד החצר, ולפ"י מש"כ בהמשך "ומיהו בפס ד' ביניהם" מתפרש בפס ד' לצד החצר וכדברי אמו"ר לעיל הערה ב].

ד. **שאלה:** בדין כ"ג במה שמבואר שנשאר גיפופין למבוי לכאן ג"כ הכוונה עומ"ר, ומ"מ אינו ברור, דשם הווי ענין אחר לגמרי דהיינו רק לגבי שיחשבו כב' רשויות שלא יקרא שהפנימית ג"כ פתוחה לרה"ר, שע"י לא ניתרת בל"ק שאצלה (ועי' הגיפופין נעשית כחצר שארכו יותר מרחבו שאינו פתוח לרה"ר וניתר ע"י ל"ק), ואין זה מדין פירצות, דהא מדין פירצות אין נ"מ בין פתוח למבוי שאינו מתוקן או לרה"ר, אלא הווי דין מיוחד בחצר שארכו יותר מרחבו שיש חילוק בין פתוח לרה"ר לפתוח למבוי (והרי הנידון להתיר בל"ק שאצל החצר גופא והנידון בקביעת שם החצר אי פתוח לרה"ר או פתוח למבוי, ולזה אולי סגי גם בגיפופין שאינו עומ"ר, ואצ"ל דבעומ"ר רק שהפירצה יותר מי' לא איכפ"ל שאינו אלא מדרבנן כמבוי בכ"מ בחזו"א, דבזה סגי לקבוע שזה ב' דברים נפרדים ומיקרי חצר פתוחה למבוי וניתר פירצתו ע"י לחי וקורה שאצלו ולא ע"י הגיפופין כלל).

א.ה. בתחילה חשבתי שמרן שליט"א לא הסכים עם החילוק ולזה ציין בסוף דין כ"א לעיין בדין כ"ג, ובדין כ"ג ציין לעיין בדין כ"א, וכבר ראיתי בכתבי אמו"ר שהעיר ע"ז דמה עניין בציון זה ומה השייכות בין הסעפים וכדלהלן, אך מ"מ לא נ"ר שהכוונה לכך שהרי ציון זה נכתב גם במהדורת הכת"י, ואמו"ר העיר ע"ז, וא"כ לא נתברר לי הכוונה בציון הנ"ל, שכן מרן שליט"א לא השיב לו על ההערה דלהלן, וגם לא נתברר לי אם קיבל חילוק של אמו"ר או לא, ולכאן מדבסעיף כ"א הוסיף בסוגריים כד' אמו"ר ולא בדין כ"ג לכאן קיבל סברתו שיש מקו' לדון בזה, אך אולי בסוף נסתמך על מה שציין מזה לזה ואף שלא נתכוון לכך תחילה, ולא נתברר לי].

ה. **שאלה:** במש"כ בדין כ"ד (בשם החזו"א סי' ס"ה ס"ק מ"ח) הנה לפמש"כ בדין כ"א (מד' החזו"א סי' ס"ה סקמ"ט) נדחה דין זה, ומ"מ משכחת לה שהי' עוד חצר פתוח לתוכו בצד ימין שלא במלואו וצריך להדגיש זה [ואולי זה היה כוונתכם שצינתם בדין כ"א לעיין בדין כ"ג ובדין כ"ג לעיין בדין כ"א דלכאן צ"ל דין כ"ד (וכן להיפך בדין כ"ד לציין לדין כ"א) דלא מצאתי שייכות בין דין כ"א לדין כ"ג, ועי' לעיל הערה ב].

א.ה. הנה לא חזר בו מרן הגר"ח שליט"א מהציונים, ועי' מש"כ לעיל דאולי לבסוף נתכוון לנידון עומ"ר, אך מ"מ לגופן של דברים הוסיף בסוגריים עגולות דלפי מש"כ מרן החזו"א בסקמ"ט נדחה ראיתו, ולכאן נתכוון להערת אמו"ר וכדלהלן, אך מרן הגר"ח שליט"א דייק בלשונו שזה רק דחיית הראיה אך יתכן שהדין קיים מסברא בלי ראיה, וע"כ לא ראה בד' מרן החזו"א סקמ"ט חזרה מדין האמור בסקמ"ט, ולא ראה צורך להשמיט דין זה לגמרי כי אם להעיר שראיה אין לזה, ועי' להלן.

ואבאר את הדברים דהנה בסי' ס"ה סקמ"ח, כתב החזו"א דין מבוי וחצר שכלין שניהן לרה"ר ופרוצין במלואן שאין החצר ניתר בתיקוני מבוי, וע"ז הוכיח מהסוגיא בדף ה' ע"א דשקוי"ט היכא משכח"ל מבוי ד"ט שב' חצירות פתוחין לתוכו ולכאן משכח"ל באופן שחצר אחת לצד רחבו וחצר אחת מצדו וחצר שבצד גם פרוצה לרה"ר וכ"ת דאין לומר כן דא"כ החצר אסורה שפרוצה במלואה, נימא דניתר ע"י לחי שבמבוי, ומדלא אמרינן הכי ש"מ דא"א לאוקמי בהכי לפי שהחצר אינו ניתר בתיקוני המבוי וממילא בהכרח צריך לומר שיש פס ד' בחצר, וא"כ בלא"ה יועיל למבוי בממ"מ מצד פס ד' שבחצירות ואין כאן מבוי הצריך לחי, ועיי"ש עוד בסקמ"ז מש"כ בזה, אך כל דבריו שם מיוסדין על מש"כ בסקמ"ז דאפי' שהמבוי פרוץ במלואו לחצירות מיקרי חצירות פתוחים לתוכו דאל"כ בלא"ה אי"א לאוקמה בכה"ג דעדיין אין כאן חצירות פתוחין לתוכו, ומעתה לאחר שבסקמ"ט חזר בו מרן החזו"א וס"ל דלא מיקרי חצירות פתוחין לתוכו א"כ אודא לה ההוכחה דבלא"ה לא היה אפשר להעמיד באופן זה דא"י מבוי שחצירות פתוחין לתוכו.

והנה לכאן הראיה נדחה והדין נשאר וכנ"ל, אך באמת אמו"ר שליט"א העיר דגם הדין לא משכח"ל שהרי כל הציון שצייר החזו"א הוא אופן שהחצר והמבוי פרוצין זל"ז במלואו, ולמסקנא כה"ג נידון כדבר א' ואינו כמבוי כלל ופשיטא שגם המבוי עצמו לא ניתר בלחי אלא בתיקוני חצר, וא"כ לא משכח"ל כלל, אלא ששוב חזר אמו"ר וכתב דמשכח"ל גם למסקנת החזו"א במבוי גדול שיש עוד חצירות שבינם למבוי יש גיפופין ורק שבצד המבוי לקראת ראשו יש חצר שבינו למבוי פרוץ במלואו, ואמנם בשונה הלכות העתיק ד' החזו"א כצורתם וזה צ"ע דא"כ להאמור בדין כ"א דהיינו בחזו"א סקמ"ט אין שום שאלה ונידון בציון זה ולא רק שאין ראיה והיה לו לכתוב דלפ"י צריך לצייר באופ"א וכמוש"כ אמו"ר שליט"א וצ"ע.

ובעניי יש לי מקום עיון דמשכח"ל באופן נוסף גם כשאין רק ב' חצירות פרוצין במלואן לצד המבוי לרה"ר ומה דמיקרי חצירות פתוחין הוא כשהמבוי נמשך לבפנים הרבה עד שהעומ"ר מצד המבוי, וכנ"ל בדין כ"א דמהני, אלא שבאמת לא מיקרי עומ"ר אם אין לעומד לאן להמשך ואם יש פסין כנגד כותל המבוי בראשו א"כ נחשב כמו שהחצירות גדורין לגמרי ע"י עומ"ר ואינן פרוצין למבוי כלל, דאף שאין עומ"ר בחצר מ"מ אחר שהמבוי חשוב גדור ע"י הו"ל פרוץ לרה"י שנידון כגדור כמ"ש מרן החזו"א ז"ל בכ"מ [ועי' סי' ס"ה ס"ק מ"ה ועוד], ולא שייכא בזה ד' החזו"א כלל וק"ל].

ו. **שאלה:** בסי' שס"ג דין כ"ג בסופו "אבל אם ב' פתוחים זל"ז במלואן" הושמט מש"כ החזו"א סי' ס"ה סקנ"א (שהוסיף בזה עוד פרט דמירי) בדופן אמצעית, אלא שלא ידעתי כוונתו (דמ"ש באיזה דופן עסקינן).

תשובה: דופן אמצעית ר"ל הדופן שביניהם.

ו. כתב ע"ז הגר"צ גרינהויז לפ"י אין כאן תנאי נוסף ולכן הושמט, אך אינו במשמע בלשון החזו"א.

א.ה. הנה אחר שנת' לעיל הנידון בפרוץ במלואו לגמרי בין לחצר ובין למבוי שאין שום גיפופין לשום צד, באמת אין שום סברא לחלק בין הפירצות מאיזה צד הוא, [וזה דוחק גדול לומר דבשביל להחשב פתוח לרה"ר זה רק אם מהלכים ישר לרה"ר וא"צ להתעקם ככפתוח מן הצד] וצ"ע].

ז. א.ה. אחרי שהעתיקתי כאן בסק"ג דברי אמו"ר במש"כ סיכום דין חצר שרחבו יותר על ארכו הפתוח למבוי כפי שכתב אמו"ר הנני רוצה לסכם כאן דיני חצר שארכו יותר על רחבו הפתוח למבוי כפי העולה מד' אמו"ר הנ"ל בהערה ב' וממה שראיתי בהמשך הערותי [אלא שלא יכולתי להעתיקם לפי שהם הולכים על מהדורת הכת"י במה שכבר מתוקן] ותוכן הדברים כך.

דאם פרוצים במלואם אין החצר שפרוצה למבוי ניתר בלחי שאצלו דהיינו שבין החצר למבוי, ומשום דנחשב כפתוח לרה"ר ואינו ניתר בלחי, ואם ניתר בלחי שאצל פתח המבוי לצד רה"ר תלי בספק החזו"א המובא בשונה הלכות סי' שס"ה דין י"א [ועיי"ש ד' המ"ב להקל], דהרי גם כאן יש חצר שאין ניתרת בלחי הפתוחה למבוי הניתר בל"ק, ואם יש גיפופין לצד המבוי ולא לצד החצר כזה"ל אף שאינו עומ"ר ניתר בלחי בין בלחי שבינו למבוי, ובין בלחי שבראש המבוי דהמבוי ניתר בלחי, וכן חצר שארכו יותר מרחבו שאינו פתוח לרה"ר ניתר בלחי, וא"כ בוודאי דמהני הלחי לתרווייהו, ואיפה שנעמוד הלחי החצר ניתר ממ"מ. [וכנ"ל בד' אמו"ר הערה ג'], ואם הגיפופין לצד החצר כזה"ל לכאן ג"כ מהני עכ"פ לחצר שהם עצמן מבוטלין בין חצר למבוי שלא יאה כחצר הפתוח לרה"ר, וגם הן עצמן משמשין כלחי לחצר שבארכו יותר על רחבו כשאינו פתוח לרה"ר [כגון הכא שפתוח למבוי] ניתר בלחי והמבוי צריך בעצמו לחי בראשו, אך יעוי' חזו"א סי' ס"ה סקנ"א דמשמע דבכה"ג בעינן פס ד' כלפי חצר [ולפ"י לא יצויר אופן שרק לחי מפסיק ביניהם ועי' לעיל אות ו]. עכת"ד אמו"ר הגר"צ שליט"א.

שונה הלכות סי' שס"ג דין כ"ב: אין המבוי ניתר בלחי או קורה עד שיהא ארכו יותר על רחבו אפי' משהו וארכו נקרא דרך כניסתו למבוי ומה שאינו דרך כניסתו נקרא רחבו (סכ"ו וס"ק ק"ו) וכתב בחזו"א נראה דבתר עיקר פתחו אולי כגון מבוי מפולש ורחבו יתר על ארכו לצד רה"ר ועשה שם צו"ה וצדו הקצר פתוח לכרמלית צריך לעשות בצדו פס כד"ן חצר אע"ג דעכשיו מתקן צדו הקצר דהפתח שהוא לצד רה"ר הוא העיקר וכן אם שניהן פתוחין לרה"ר או לכרמלית הולכין אחר הפתח היותר משמשת ומ"מ גם במבוי שארכו יתר על רחבו אין ניתר בלחי וקורה אלא פתח העיקרי אבל אם עשה צו"ה לפתח העיקרי ונפרץ במלואו לכרמלית או לרה"ר בדופנו הרחב צריך פס כחצר (א"ח סי' ס"ה סקנ"ג ודין מבוי המתקצר כיצד נחשב ארכו ורחבו ע"ל דין ח).

שונה הלכות סי' שס"ג דין כ"ב: אין המבוי ניתר בלחי או קורה עד שיהא ארכו יותר על רחבו אפי' משהו וארכו נקרא דרך כניסתו למבוי ומה שאינו דרך כניסתו נקרא רחבו (סכ"ו וס"ק ק"ו) וכתב בחזו"א נראה דבתר עיקר פתחו אולי כגון מבוי מפולש ורחבו יתר על ארכו לצד רה"ר ועשה שם צו"ה וצדו הקצר פתוח לכרמלית צריך לעשות בצדו פס כד"ן חצר אע"ג דעכשיו מתקן צדו הקצר דהפתח שהוא לצד רה"ר הוא העיקר וכן אם שניהן פתוחין לרה"ר או לכרמלית הולכין אחר הפתח היותר משמשת ומ"מ גם במבוי שארכו יתר על רחבו אין ניתר בלחי וקורה אלא פתח העיקרי אבל אם עשה צו"ה לפתח העיקרי ונפרץ במלואו לכרמלית או לרה"ר בדופנו הרחב צריך פס כחצר (א"ח סי' ס"ה סקנ"ג ודין מבוי המתקצר כיצד נחשב ארכו ורחבו ע"ל דין ח).

שונה הלכות סי' שס"ג דין א': מבוי שאינו רה"ר כגון שאינו רחב ט"ז אמה [וגם לא כהא דסי' שס"ה דין ט"ז] והוא מפולש בשני ראשי לרה"ר או לכרמלית [או לקרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה שדינו ככרמלית] או צדו א' פתוח לרה"ר וצדו השני לכרמלית (ס"א וסק"א ובה"ל ד"ה מבוי וד"ה וצדו) ואפי' אינו פתוח במלואו אלא שיש פרצת ד' זה כנגד זה אף שהעומד מרובה על הפרוץ דינו כמפולש מדרבנן [ובחצר אם העומד מרובה על הפרוץ מותר עד פרצת י' (חזו"א א"ח סי' ק"ז סק"י וע"ל סי' שס"ה דין ה' אם נשאר גידודי) צריך צו"ה מכאן ולחי או קורה מכאן ואם הפתח יותר מי' אמה יעשה לחי רחב עד שיתמעט שלא יאה יותר מי' אמה (וע"ל סי' שס"ג דין י"א) (ס"א ובה"ל ד"ה מבוי וע"ל סי' שס"ג דין כ"ב בשם החזו"א מאיזה צד יעשה הלחי וקורה).

ביאור ד' החזו"א בענין מבוי מפולש שצד א' רחבו יותר מארכו וצד שני רחבו פחות מארכו

שאלה: מש"כ כגון מבוי מפולש אינו מדיק דמבוי מפולש נקרא שהפירצות זה כנגד זה כמבואר בסי' שס"ד דין א', ונידון דהכא לא שייך אלא כשהפירצה מן הצד כמובן (שבזה יש לדון שפתח א' בצד האורך וא' בצד הרחוב וכלפי פתח שבאורך הווה רחבו יותר מארכו וכלפי פתח שברחוב הווה ארכו יותר מרחבו ובה"ל דן החזו"א) וזה לא נקרא מפולש אלא שיש מחלוקת אם יש לה דין כמו מפולש (עי' ...)

סי' שס"ה דין ד') ולכן צריך תיקון וגם לציין לעי' בסי' שס"ה דשם מבוי דיני פירצות מן הצד.

ושו"ר לשון החזו"א ש'כ פרוץ במלואו וא"כ אין מוכח דמירי בפירצה כלל, אך ילי"פ דאיירי שחסר לגמרי דופן ג' וד' והשלים בצוה"פ את הא' ואיך בפס או לחי וקורה (ועי' כ' החזו"א דרק אותו שבצד הרחוב ששם ארכו יותר מרחבו ניתר בל"ק וגם רק אם שם עיקר הכניסה עיי"ש בחזו"א).

ועד"ז צ"ע בשונה הלכות להלן סי' שס"ד דין א' בסופו דמירי מדיני מבוי מפולש ממש וכתוב שם בסופו "וע"ל סי' שס"ג וכו' באיזה צד וכו'" דהרי לכאן לא שייך לשמה דאיירי במפולש והיה לכתב לציין ציון זה בסי' שס"ה דין ג' דמירי בפירצות מן הצד.

תשובה: אני הבנתי ד' החזו"א דמירי במפולש ויש לו ב' פתחים צד א' ארכו יותר וצד שני רחבו יותר.

ו. כתב ע"ז הגר"צ גרינהויז שליט"א הגר"ח שליט"א ביאר לי כוונתו (בע"פ) דמירי במפולש ממש ומשכח"ל שהמבוי מתרחב ובצד א' רחבו מתקצר ובצד שני רחבו מתרחב ליותר מן כל האורך כזה"ל ועי' לעיל דין ח' דהכל נידון כמבוי א'.

א.ה. הנה באופן שצייר מרן הגר"ח שליט"א דבכה"ג מירי החזו"א צריך צוה"פ מצד א' ומצד שני מתיקונימבוי או חצר, והיה אפ"ל דתלוי בגוף הפתח הנשאר לתקנו איך הוא דהיינו איזה פתח נשאר לתקנו דאם נשאר הרחב נתקנו בתיקוני חצר ואם נשאר הקצר נתקנו בתיקוני מבוי, אך לד' מרן הגר"ח קב"י ד' החזו"א תלוי עוד מאיזה צד נכנסים דאם עיקר הכניסה מצד הרחב כבר א"א לתקן אפילו צד הקצר שבו בלחי שכבר נחשב למבוי שרחבו יותר מארכו, וזהו שציין אמו"ר שליט"א להא דלעיל דין ח' שהכל נידון כמבוי א' גדול הצד המתרחב והצד המתקצר ושפיר י"ל דכולו נקבע לפי הכניסה העיקרית].

שונה הלכות סי' שס"ג דין ל"ב: נראה מבחוץ ושהו מבפנים כזה"ל או כזה"ל מהני בפסי חצר בין בב' פסין של שני משהויין ובין בפס רחב ד' [כמו בלחי לקמן דין מ"ב] (חזו"א א"ח סי' ע"ד סק"ב י"ג וכו"כ בסי' ס"ו סק"ג ובסי' ס"ז סק"ד ה') מיהו בפס רחב ד' חשבינן הפס מצפון לדרום (דהיינו מנקודת א' לנקודת ב') לכן צריך להיות שם אורך ד"ט ואורך הבלטיה ממוזרח למערב (דהיינו מנקודת א' לנקודת ג') סגי במשהו אבל אם אין מצפון לדרום (דהיינו מנקודת א' לנקודת ב') ד"ט לא מהני אף אם בעובי הפס (מנקודת ד' לנקודת ג') יש ד"ט כיון שמפסיק כרמלית ביניהם [ואפי' אם המקום פתוח לרה"ר שאין עליו דין כרמלית כיון שאין שם דע"ד כדלקמן סי' שס"ה דין י"ז מ"מ בעיקרו כרמלית הוא אלא שאין בו דע"ד] [ואם מצפון לדרום יש רוחב ד"א לא מהני כנ"ל סי' שני"ח דין ל"ז ואע"ג דבפסי חצר לא איכפת לנו בנמשך ד"א כנ"ל דין כ"ז כאן שהוא נראה מבחוץ גרע (חזו"א סי' פ"ח סק"א מיהו אם ממוזרח למערב יש ד"א דהיינו בציור הנ"ל מנקודת א' לנקודת ג') יתכן דבזה מודה דמהני בחצר אף בנראה מבחוץ כמו שהוכיח בסי' ס"ז סק"ח ואע"ג דשם כ' גם לענין מצפון לדרום ומזה חזר בסי' פ"ח הנ"ל וכן מוכח בסי' שס"ה דין י"ח וצ"ע] וע"ל סי' שס"ד דין כ"ב דמבואר דפעמים מהני אף אם יש ד"א]. מיהו כ"ז כשב' כותלי החצר שוין אבל אם א' ארוך והעמיד הפס כנגד הקצר כזה"ל מהני אף אם לא נשאר ד"ט מצפון לדרום אם עובי הפס למעלה ד"ט דלא מקרי שמפסיק כרמלית (שם סי' ס"ז סק"ה ו' ואף דמירי שם לרש"י נראה דגם לד' תוס' והרא"ש הוא כן שהרי לדידהו הלחי הוא הגימון מצפון לדרום ולא הדופן הבולט כמו שהוכיח שם סק"א י"ב י"ד כ"ג ובסי' ע' סקט"ז ונראה דה"ה אם אין בעוביו למעלה ד"ט אבל יש בארכו ד"ט דמהני דכיון שהפס בתוך המבוי ויש דופן כנגדו חשבינן גם ארכו לפס ולא רק הגימון וכן מוכח לקמן דין ס"ד ובסי' שס"ה דין י"ח וכן משמע מדבריו בסי' ס"ז סקט"ו).

באופן מדידת הד"ט בפס הנראה מבחוץ ושווה מבפנים

שאלה: בדין ל"ב. כתבתם שמחשיבים הד' טפחים מא' ל"ב ולא מד' לג', ולמדתם כן מדברי החזו"א סי' ס"ז סק"ה לדברי רש"י משמע שהבנתם בחזו"א שלדברי רש"י בציור כזה"ל 27 מחשבים מא' ל"ב ולא מג' ל"ד, ותימה הוא דהא מדברי תוס' שהוכיח מהם החזו"א מבואר דהכוונה הוא מג' ל"ד וכמו שפי' החזו"א דבריהם שר"ל "עובי כותל הנכנס". ועוד לפי דבריהם צ"ל דבציור כזה"ל ג"כ מחשבים מא' ל"ב שזהו הגימון וא"כ אין מקום כלל למש"כ החזו"א

באופן מדידת הד"ט בפס הנראה מבחוץ ושווה מבפנים

שאלה: בדין ל"ב. כתבתם שמחשיבים הד' טפחים מא' ל"ב ולא מד' לג', ולמדתם כן מדברי החזו"א סי' ס"ז סק"ה לדברי רש"י משמע שהבנתם בחזו"א שלדברי רש"י בציור כזה"ל 27 מחשבים מא' ל"ב ולא מג' ל"ד, ותימה הוא דהא מדברי תוס' שהוכיח מהם החזו"א מבואר דהכוונה הוא מג' ל"ד וכמו שפי' החזו"א דבריהם שר"ל "עובי כותל הנכנס". ועוד לפי דבריהם צ"ל דבציור כזה"ל ג"כ מחשבים מא' ל"ב שזהו הגימון וא"כ אין מקום כלל למש"כ החזו"א

שאלה: מש"כ כגון מבוי מפולש אינו מדיק דמבוי מפולש נקרא שהפירצות זה כנגד זה כמבואר בסי' שס"ד דין א', ונידון דהכא לא שייך אלא כשהפירצה מן הצד כמובן (שבזה יש לדון שפתח א' בצד האורך וא' בצד הרחוב וכלפי פתח שבאורך הווה רחבו יותר מארכו וכלפי פתח שברחוב הווה ארכו יותר מרחבו ובה"ל דן החזו"א) וזה לא נקרא מפולש אלא שיש מחלוקת אם יש לה דין כמו מפולש (עי' ...)

שאלה: מש"כ כגון מבוי מפולש אינו מדיק דמבוי מפולש נקרא שהפירצות זה כנגד זה כמבואר בסי' שס"ד דין א', ונידון דהכא לא שייך אלא כשהפירצה מן הצד כמובן (שבזה יש לדון שפתח א' בצד האורך וא' בצד הרחוב וכלפי פתח שבאורך הווה רחבו יותר מארכו וכלפי פתח שברחוב הווה ארכו יותר מרחבו ובה"ל דן החזו"א) וזה לא נקרא מפולש אלא שיש מחלוקת אם יש לה דין כמו מפולש (עי' ...)

שאלה: מש"כ כגון מבוי מפולש אינו מדיק דמבוי מפולש נקרא שהפירצות זה כנגד זה כמבואר בסי' שס"ד דין א', ונידון דהכא לא שייך אלא כשהפירצה מן הצד כמובן (שבזה יש לדון שפתח א' בצד האורך וא' בצד הרחוב וכלפי פתח שבאורך הווה רחבו יותר מארכו וכלפי פתח שברחוב הווה ארכו יותר מרחבו ובה"ל דן החזו"א) וזה לא נקרא מפולש אלא שיש מחלוקת אם יש לה דין כמו מפולש (עי' ...)

שאלה: מש"כ כגון מבוי מפולש אינו מדיק דמבוי מפולש נקרא שהפירצות זה כנגד זה כמבואר בסי' שס"ד דין א', ונידון דהכא לא שייך אלא כשהפירצה מן הצד כמובן (שבזה יש לדון שפתח א' בצד האורך וא' בצד הרחוב וכלפי פתח שבאורך הווה רחבו יותר מארכו וכלפי פתח שברחוב הווה ארכו יותר מרחבו ובה"ל דן החזו"א) וזה לא נקרא מפולש אלא שיש מחלוקת אם יש לה דין כמו מפולש (עי' ...)

שאלה: מש"כ כגון מבוי מפולש אינו מדיק דמבוי מפולש נקרא שהפירצות זה כנגד זה כמבואר בסי' שס"ד דין א', ונידון דהכא לא שייך אלא כשהפירצה מן הצד כמובן (שבזה יש לדון שפתח א' בצד האורך וא' בצד הרחוב וכלפי פתח שבאורך הווה רחבו יותר מארכו וכלפי פתח שברחוב הווה ארכו יותר מרחבו ובה"ל דן החזו"א) וזה לא נקרא מפולש אלא שיש מחלוקת אם יש לה דין כמו מפולש (עי' ...)

שאלה: מש"כ כגון מבוי מפולש אינו מדיק דמבוי מפולש נקרא שהפירצות זה כנגד זה כמבואר בסי' שס"ד דין א', ונידון דהכא לא שייך אלא כשהפירצה מן הצד כמובן (שבזה יש לדון שפתח א' בצד האורך וא' בצד הרחוב וכלפי פתח שבאורך הווה רחבו יותר מארכו וכלפי פתח שברחוב הווה ארכו יותר מרחבו ובה"ל דן החזו"א) וזה לא נקרא מפולש אלא שיש מחלוקת אם יש לה דין כמו מפולש (עי' ...)

שאלה: מש"כ כגון מבוי מפולש אינו מדיק דמבוי מפולש נקרא שהפירצות זה כנגד זה כמבואר בסי' שס"ד דין א', ונידון דהכא לא שייך אלא כשהפירצה מן הצד כמובן (שבזה יש לדון שפתח א' בצד האורך וא' בצד הרחוב וכלפי פתח שבאורך הווה רחבו יותר מארכו וכלפי פתח שברחוב הווה ארכו יותר מרחבו ובה"ל דן החזו"א) וזה לא נקרא מפולש אלא שיש מחלוקת אם יש לה דין כמו מפולש (עי' ...)

שאלה: מש"כ כגון מבוי מפולש אינו מדיק דמבוי מפולש נקרא שהפירצות זה כנגד זה כמבואר בסי' שס"ד דין א', ונידון דהכא לא שייך אלא כשהפירצה מן הצד כמובן (שבזה יש לדון שפתח א' בצד האורך וא' בצד הרחוב וכלפי פתח שבאורך הווה רחבו יותר מארכו וכלפי פתח שברחוב הווה ארכו יותר מרחבו ובה"ל דן החזו"א) וזה לא נקרא מפולש אלא שיש מחלוקת אם יש לה דין כמו מפולש (עי' ...)

שאלה: מש"כ כגון מבוי מפולש אינו מדיק דמבוי מפולש נקרא שהפירצות זה כנגד זה כמבואר בסי' שס"ד דין א', ונידון דהכא לא שייך אלא כשהפירצה מן הצד כמובן (שבזה יש לדון שפתח א' בצד האורך וא' בצד הרחוב וכלפי פתח שבאורך הווה רחבו יותר מארכו וכלפי פתח שברחוב הווה ארכו יותר מרחבו ובה"ל דן החזו"א) וזה לא נקרא מפולש אלא שיש מחלוקת אם יש לה דין כמו מפולש (עי' ...)

שאלה: מש"כ כגון מבוי מפולש אינו מדיק דמבוי מפולש נקרא שהפירצות זה כנגד זה כמבואר בסי' שס"ד דין א', ונידון דהכא לא שייך אלא כשהפירצה מן הצד כמובן (שבזה יש לדון שפתח א' בצד האורך וא' בצד הרחוב וכלפי פתח שבאורך הווה רחבו יותר מארכו וכלפי פתח שברחוב הווה ארכו יותר מרחבו ובה"ל דן החזו"א) וזה לא נקרא מפולש אלא שיש מחלוקת אם יש לה דין כמו מפולש (עי' ...)

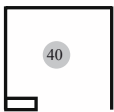
שאלה: מש"כ כגון מבוי מפולש אינו מדיק דמבוי מפולש נקרא שהפירצות זה כנגד זה כמבואר בסי' שס"ד דין א', ונידון דהכא לא שייך אלא כשהפירצה מן הצד כמובן (שבזה יש לדון שפתח א' בצד האורך וא' בצד הרחוב וכלפי פתח שבאורך הווה רחבו יותר מארכו וכלפי פתח שברחוב הווה ארכו יותר מרחבו ובה"ל דן החזו"א) וזה לא נקרא מפולש אלא שיש מחלוקת אם יש לה דין כמו מפולש (עי' ...)

שאלה: מש"כ כגון מבוי מפולש אינו מדיק דמבוי מפולש נקרא שהפירצות זה כנגד זה כמבואר בסי' שס"ד דין א', ונידון דהכא לא שייך אלא כשהפירצה מן הצד כמובן (שבזה יש לדון שפתח א' בצד האורך וא' בצד הרחוב וכלפי פתח שבאורך הווה רחבו יותר מארכו וכלפי פתח שברחוב הווה ארכו יותר מרחבו ובה"ל דן החזו"א) וזה לא נקרא מפולש אלא שיש מחלוקת אם יש לה דין כמו מפולש (עי' ...)

שאלה: מש"כ כגון מבוי מפולש אינו מדיק דמבוי מפולש נקרא שהפירצות זה כנגד זה כמבואר בסי' שס"ד דין א', ונידון דהכא לא שייך אלא כשהפירצה מן הצד כמובן (שבזה יש לדון שפתח א' בצד האורך וא' בצד הרחוב וכלפי פתח שבאורך הווה רחבו יותר מארכו וכלפי פתח שברחוב הווה ארכו יותר מרחבו ובה"ל דן החזו"א) וזה לא נקרא מפולש אלא שיש מחלוקת אם יש לה דין כמו מפולש (עי' ...)

שאלה: מש"כ כגון מבוי מפולש אינו מדיק דמבוי מפולש נקרא שהפירצות זה כנגד זה כמבואר בסי' שס"ד דין א', ונידון דהכא לא שייך אלא כשהפירצה מן הצד כמובן (שבזה יש לדון שפתח א' בצד האורך וא' בצד הרחוב וכלפי פתח שבאורך הווה רחבו יותר מארכו וכלפי פתח שברחוב הווה ארכו יותר מרחבו ובה"ל דן החזו"א) וזה לא נקרא מפולש אלא שיש מחלוקת אם יש לה דין כמו מפולש (עי' ...)

שאלה: מש"כ כגון מבוי מפולש אינו מדיק דמבוי מפולש נקרא שהפירצות זה כנגד זה כמבואר בסי' שס"ד דין א', ונידון דהכא לא שייך אלא כשהפירצה מן הצד כמובן (שבזה יש לדון שפתח א' בצד האורך וא' בצד הרחוב וכלפי פתח שבאורך הווה רחבו יותר מארכו וכלפי פתח שברחוב הווה ארכו יותר מרחבו ובה"ל דן החזו"א) וזה לא נקרא מפולש אלא שיש מחלוקת אם יש לה דין כמו מפולש (עי' ...)

לצפון ד"א (דהיינו מנקודת א' לנקודת ב') וכן בנראה מבפנים כזה⁴⁰ אם נמשך ד"א בין ממזרח למערב בין מדרום לצפון לא מהני אלא שאם נמשך מדרום לצפון מהני אם העמידו לשם לחי כנ"ל דין מ"ו (חזו"א א"ח סי' ס"ז סק"ז ובנראה מבחוץ כה"ג צ"ע).

חילוק בין לחי הנראה מבפנים לנראה מבחוץ כשנמשך ד"א מדרום לצפון ועשאו לשם לחי

שאלה: לכאן אין כוונתו (של החזו"א) על נראה מבחוץ דהרי הטעם דהווי סתימה טפי לא שייך בזה ואף שלמד נראה מבחוץ רק מנראה מבפנים (מימ לגבי נמשך ד"א נחלק ביניהם, דבאמת לחי ד"א לא מהני, ומה שנתחדש דבנראה מבפנים נמשך מדרום לצפון מהני אם עשאו להדיא זה רק בנראה מבפנים, דרק בזה שייך סברת החזו"א דסו"כס' הוי סתימה טפי, ומשא"כ בנראה מבחוץ שאינו כ"כ סתימה ודמי לנמשך ממזרח למערב ד"א דלא מהני אפי' עשאו להדיא).

[א.ה. ע"י לשון השו"ג הלכות שנשאר בצ"ע וכפי הידוע לי א"י הכרח דמספק"ל אלא שדבר שאינו מפורש להדיא כתב הרבה פעמים הלשון זה, ועכ"פ אממו"ר שליט"א פשיטא ליה דלא מהני (וכפי הנר' כבר היה כתוב המילים ובנראה מבחוץ כה"ג צ"ע במהדורת הכת"י והיינו שכבר נתעורר מרן הגר"ח"ק שליט"א על חילוק זה בתחילה, ואממו"ר לא בא להעיר אלא דאמאי הווי צ"ע ואמאי לא פשיטא ליה חילוק זה)].

שו"ג הלכות סי' שס"ג דין ע"ז: מבי שקרקע גבוה מקרקע רה"ד והוצרך לשפוע אצל פתחו לצד רה"ד או שקרקע רה"ד גבוה מקרקע ובכניסת המבוי מן הפתח ולפנים נעשה מדרון לצד דופן האמצעי אם כשהשפוע ארכה ד"א כבר הוגבה הקרקע י"ט הרי הוא כאילו זקוף כולו ונחשב התל כמחיצה וא"צ המבוי תיקון ואפי' רבים בוקעים בו (וכ"פ בחזו"א א"ח סי' ק"ז סק"ד) אבל אם מתלקט י מתוך ה' אמות כמאן דליתא דמי וכשאר קרקע דמי דניחא תשמישת' להילוך (סל"ז וס"ק קנ"ב קנ"ג קנ"ד קנ"ה ובה"ל ד"ה הוי).

בי' דברי רש"י (ומ"ב) שכתבו שמתחיל להשתפע לאחר אמה כלפי פנים

שאלה: במ"ב סק קנ"ג איתא (והוא מלשון רש"י) שמן הפתח ולפנים גבוה וכו' ברוחב אמה וכו' וזה הושמט בשו"ג הלכות אלא שבאמת לא ידעתי למה כתבו כן (רש"י ואחר' המ"ב).

תשובה: כנראה שהוא אורחא דמילתא שלא יפלו בני רה"ד לתוכו.

[א.ה. הנה כבר כ' אממו"ר שזה הערה על רש"י והמ"ב, ולפי מה שבי' מרן הגר"ח"ק שליט"א דעתו בכונתם כבר פי' לן גם אמאי השמיטו דס"ל שא"י פרט דלעיכובא לדניא].

סימן שס"ד

שו"ג הלכות סי' שס"ד דין ה': רה"ד עצמה דהיינו רחובות ושוקים המפולשים משער לשער ורחבין ט"ז אמה [או כהני דסי' שמ"ה דין ט"ו] אינה ניתרת בצ"ה אפי' אם יעשו משני צדדי אלא בדלתות מכאן ומכאן שנגעלות בלילה [ודוקא עם צ"ה דאל"ה לא מהני כלל כשהן פתוחות כנ"ל סי' שס"ב דין מ"ו] ויש פוסקים דסגי בדלת מצד א' כשנגעלת בלילה ומצד השני בלחי וקורה ואחר שעשה לה תיקון דלתות חשובה כולה כחצר אחת ואין מבואותי צריכי' תיקון ודעת הרמב"ם דאע"פ שאין הדלתות נגעלות אלא ראיות לנעול סגי [כגון אם הם משוקעות בעפר יפנה אותן ויתקנן שיהיו ראיות לינעול] וס"ל להרמב"ם דמה"ת אפי' לא ה"י דלתות כלל רק צ"ה לא אתו רבים ומבטלי מחיצות אבל העיקר כדעה ראשונה שהיא דעת רוב הפוסקים שאם הדלתות לא היו נעולות בלילה וכו"ש בצ"ה לבד חייב חטאת המטלטל בה דאתו רבים ומבטלי מחיצות ובעיירות שלנו שמנהג העולם לחקן ע"י צ"ה אף שרחובותי רחבין הרבה ומפולשין משער לשער וגם פעמים רבות הולך דרך המלך תוך העיר ומדינא הוי רה"ד גמור ע"י דדעת רוב הפוסקים שאע"פ שאין ששים רבוא עוברין בו הוא רה"ד מה"ת [ע"ל סי' שמ"ה דין י"ד וצ"ע] וצ"ל שסומכים על הרמב"ם אך רוב הפוסקים חולקים ע"ז כנ"ל ולכן אף שאין למחות לאחרים הנהגין להקל ע"י צ"ה שכן נהגו מעולם ע"פ דעת הפוסקים המקילין בזה מ"מ כל בעל נפש יחמיר לעצמו שלא לטלטל ע"י צ"ה כי יש בזה חשש חיוב חטאת (ס"ב וסק"ה ו' ח' ובה"ל ד"ה והוא וד"ה ואחר).

הכרעת ההלכה ברה"ד שאין מהלכין בה ס' ריבוא

א.ה. הערה זו שולבה מב' הערות מאממו"ר שליט"א יחדיו וע"כ הוצרכתי לערוך קצת הלשון מבלי לפגוע בתוכן כלל וסוגריים עגולות מהערוך.

שאלה: במש"כ בשו"ה דד' רוב הפוסקים שאע"פ שאין ס' רבוא הווי רה"ד מה"ת [וסתימת השו"ה דקיי"ל דאף בל' ס' רבוא הווי רה"ד] אינו כ"כ בדקדוק שהרי לעיל סי' שמ"ה לא כתב כן [וכאשר העיר השו"ה ומקשה סתירה מדלעיל סי' שמ"ה בביה"ל ושם בשו"ה דין י"ד דמבוי שזה מחלוקת ואין גדר רוב לצד המחמירין עיי"ש] ובאמת גם כן לא כתב שכן ד' רוב הפוסקים אלא שכן דעת הרבה פוסקים

ונשאר הד"ט במקום שציינתי בח"ך, וא"כ לרש"י לא איכפ"ל בכ"ז, ורק לתוס' ורא"ש דלא מהני ובעינן לחי בתוך המבוי או בעובי הפתח הוא דקשיא ליה לחזו"א, ולדידהו איכא להנך כלל שכתב בשו"ה [וע"י עוד בדברי אממו"ר מה שציייר עוד ב' ציורים אליבא דרש"י ומש"כ בזה והם מבוארים בתוך דבריו ולא ראיתי צורך להכפיל].

ד. והנה בכ"ז נמצא חידוש גדול דאפשר לדון את עובי הכותל במקום השקע שהוא הפס ד' אף כשהלחי עצמו אינו רחב ד' כלל, וע"י בד' אממו"ר שלד' רש"י לכאן אין לזה מקור, ומימ הוכיח מד' החזו"א שגם רש"י מודה לזה

עיי"ש, ובאמת כבר אשכחן דכוותיה שמצטרף עובי הכותל עם פס שבצדו בחצר קטנה הפתוחה לגדולה יעו"י בס' שס"ה וע"י ביה"ל לסי' שע"ד ס"ג כזה³⁴ [ועכ"פ כן מבוי ברש"י ותו' בב"י דין זה, ובחזו"א עצמו בי' דין זה באופ"א שכותל אורך חצר גדולה הוא הלחי לחצר הקטנה יעו"י סי' פ"ח סק"י"א ואכמ"ל].

ה. ובשו"ג הלכות העלה כאן נידון נוסף אם בכ"ז כשיהא משך ד"א לא נאמר דנחשב כפס הנראה מבחוץ, וכמוש"כ חזו"א ומ"ב לגבי חצר קטנה שנפרצה לגדול, או דהכא בנידון דידן לא איכפ"ל ויעו"י מה שצייין בזה סתירות בחזו"א ועיי"ש מש"כ בזה.

והנה יש להרחיב עוד ולא ציינתי אלא ראשי פרקים ליסודות המבוארים כאן אך בשביל לברר ולהבין היטב מוכרחים גם לעיין היטב בשו"ה ובמקורות שצייין בספר חזו"א ותן לחכם ויחכם עוד.

שו"ג הלכות סי' שס"ג דין ל"ג: וכן אם הרחיק את הפס מהכותל כזה³⁵ אם אין דופן כנגדו אפי' הרחיקו משהו לא מהני אבל אם יש דופן כנגדו יכול להרחיקו עד ד"ט שנידון בעומד מרובה על הפרוץ [ומותר לטלטל כנגדו באופן דמותר לטלטל בין הלחיים ע"ל סי' שס"ה דין ט"ז י"ז] [חזו"א א"ח סי' ס"ז סק"ו ומש"כ שם דהוי נפרץ בראשו זה ל"ש בחצר] ואפי' הפס נמשך ד"א מהני כנ"ל דין כ"ז ואם העמידו משוך מהכותל לפנים כזה³⁶ דינו כדין לחי לקמן דין מ"ד.

שו"ג הלכות סי' שס"ג דין מ"ג: העמיד לחי משוך מהכותל לרה"ד כזה³⁷ אם אין דופן כנגד האויר שבין הדופן לחי פסול אף אם הרחיקו פחות מג"ט אבל אם יש דופן כנגדו כשר עד ד"ט [אם הוא באופן שאין בו משום פרצה בראשו שאז אוסר בג"ט כדלקמן סי' שס"ה דין ב'] ומותר לטלטל כנגדו באופן שמותר לטלטל בין הלחיים כדלק' סי' שס"ה דין ט"ז י"ז [חזו"א א"ח סי' ס"ז סק"ו י"ז].

עד היכן אפשר להרחיק הלחי מן הדופן לכיון אורך המבוי

שאלה: מש"כ (לגבי לחי שנמשך כהמשך אורך הכותל ומופלג מהכותל דמהני אם בצד השני נמשך כותל נגדו וגם במקומו נחשב להמשך הכותל ע"י דין עומ"ר) דכ"ז רק כשמופלג פחות מד"ט באמת שכי"ה בחזו"א אך לא ידעתי למה (שהרי אי משום עומ"ר נחשב המשך דופן המבוי אי"כ אף במופלג יותר נימא הכי ועכ"פ כל שכנגדו יש דופן בצד השני והכל המשך המבוי).

תשובה: שפירצת המבוי בראשו ב"ט.

[א.ה. ראיתי כתבי אממו"ר שליט"א שתלה הכללים בזה עפ"י הכללים שבסי' שס"ה דין ב' ודין ג', אכן באמת ילי"ע בזה דלכאן אחרי שע"י הלחי נמשך דין עומ"ר ונחשב להמשך הכותל הו"ל כפירצה בצדו לצד ראשו, והנה לפי"ז במבוי יהא חילוק בין אם הלחי נמשך ד"ט דהו"ל כנשתתיר פס ד' דבזה לא איכפ"ל אלא אי"כ בקעי רבים, ואם אין הלחי ד"ט אי"כ פוסל אפי' בפחות מד"ט מג"ט ואילך, יעו"י כ"ז בס' שס"ה, ולפי"ז לא נתברר לי מ"ט סתם דבעינן ד"ט דתלוי באורך הלחי וגם דתלוי אי בקעי רבים או לא, עוד לא נתברר לי דזה לא שייך רק בחצר ולא במבוי [ומרן הגר"ח"ק שליט"א העיר כ"י"ב בסוגריים כלפי ד' החזו"א בס' ס"ז סק"ו דמיירי בחצר, ושם הנידון כלפי פירצה יותר מג' דלא שייך בחצר אפי' אין הפס נמשך באורך יותר מד"ט (שרק עביו ד"ט), ובאמת בשו"ג הלכות לא הזכיר ד"ז רק בדין מ"ג דמיירי במבוי ולא בדין ל"ג דמיירי בחצר אף שבחזו"א נזכר בשניהם ע"י ס"ז סק"ו וסק"ז עיי"ש].

ולכאן היה נר' בכונת מרן החזו"א ז"ל דהכא גרע טפי דהו"ל כפירצה בקרן זוית שהרי הלחי נידון כתחילת רוח ד' בין בלחי ובין בפס ד' ובזה פירצתו בד', וע"י בסוגיא בדף ו', ובסי' שס"ה מיירי שאפשר לדון מה שנשתתיר כסוף הכותל שבצד, שיש חוץ מזה לחי או קורה לצד ורוחב פתח המבוי, ומשא"כ בזה דליכא, ובאמת כפי הנר' מרן שליט"א נתכוון לזה שהרי כתב בתשובתו שפירצת מבוי בראשו ב"ט, וד"ז לא כתוב בס' שס"ה דשם כתוב או פירצה דבקעי בד' או לצד ראשו בג' אלא שזה לשון הגמ' בדף ו' לגבי קרן זוית עיי"ש בסוגיא ולזה נתכוון מרן שליט"א בלשונו הקצר ודו"ק היטב.

שו"ג הלכות סי' שס"ג דין מ"ז: לחי המושך עם דפנו של מבוי לארכו הנראה מבחוץ ושהו מבפנים כזה³⁸ אם נמשך ד"א לא מהני ואפי' הועמד לשם לחי שאין כאן היכר שנראה כמוסיף על הכותל (סי"ג וסקמ"ז מ"ח) ואפי' יש דופן כנגדו כזה³⁹ וכן אם המשיכו מדרום

סק"ד דגם מה שכנגד הדופן מצטרף א"ו גם בזה כוונתו מג' לד' ומש"כ החזו"א בסוף סק"ה "וכן שיעור הבליטה והשקיעה מדרום לצפון נראה דאין לה שיעור", פשוט דכוונתו הגימום [היינו מא' לב'] ור"ל דכיון דניכר שיש כאן גימום. הו"ל הלחי דבר נפרד מהכותל והוי התחלת דופן ד' וכמו שביאר בתחלת הס"ק ולכן מחשבים עובי הלחי [וכן מדויק בלשונו שלא כתב "הדבר הבולט וישוקע"]. ואולי דייקתם ממש"כ בסק"ו בתחלה "ולא נשאר ד"ט" משמע דאם נשאר כשר. אבל יש לדחות דכוונתו אפי' לא נשאר ד"ט, וכוונתו לרבותא וכדמסיק "אף שאינו נידון ככרמלית".

[ונסתפקתי עוד, אולי כוונתו דמחשבים מא' לה' בב' הציורים אבל אי"כ מאי קאמר בסק"ו "ולא נשאר ד"ט הא כיון שהפס עוביו ד' מא' לה' ודאי יש ד' אין כמש"כ].

ומ"מ הדינים שכתבתם בפנים לפי תוס' והרא"ש מוכח שהם כן, דאם גם להם מחשבים מג' לד' [בהצויר שכתבתם בפנים] ישאר הטענה של החזו"א בסק"ו דיש הפסק בין הפס להחצר.

ולפי"ז מדויק מש"כ החזו"א בסק"י שורה ג' "אף לפירש"י דל"מ להרא"ש תדמיה לא מחשבים את עובי הפס מג' לד', אלא אף לפירש"י דכן מחשבים מג' לד', כאן [שהעמידו באמצע] א"א ומדויק גם מש"כ "ולא נשאר ד"ט" דאם נשאר ה"י כשר, דלא גרע מלפי הרא"ש תמיד [דרש"י מודה לציוור הרא"ש כנראה מבחוץ כמש"כ החזו"א סק"ד שורה ט'] ולי"צ למה שדחינו לעיל.

ויוצא שההערה היא רק על מש"כ בסוגריים עגולים בסה"ד ללמוד לפי הרא"ש מדברי רש"י, דצ"ל בנוסח אחר לגמרי, דלהרא"ש מוכח שהוא אחרת מרש"י.

[א.ה. הנה בסעיף זה דלה דלה לנו מרן הגר"ח"ק שליט"א יסודות גדולים בדין נראה מבחוץ לגבי פס ד' והמעייין היטב יראה כי הרבה הילכתא גבירתא קא משמע לן שלמדו והוציאו מתוך העיון בד' החזו"א בכ"כ מקומות, ובאמת לברר כל הענין כדי צרכו צריך לעיין היטב בכל המקומות שבספר חזו"א המצוינים כאן בשו"ג הלכות, ומ"מ אסדר סיכום הדינים ולבסוף אבאר דהערת אממו"ר שליט"א מתייחס לפרט אחד יסודי הנוגע בעיקר לשיטת רש"י, ואין בו נפקימי לדינא דלא קיי"ל כרש"י בלא"ה, והוא נוגע בעיקר ללשון השו"ג הלכות בסוף הסעיף ולא מצאתי בזה תשובת מרן הגר"ח"ק שליט"א.

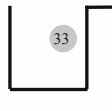
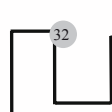
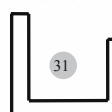
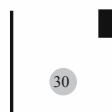
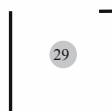
א. הנה החזו"א חידש שיש דין נראה מבחוץ ושווה מבפנים גם לגבי פס ד', ובפשוטו הנידון לשער משך הד"ט מצפון לדרום [במבוי שרחבו מצפון לדרום כציורים המצויירים בספר שו"ג הלכות], ואם שייך גם לשער משך ד"ט בלחי ממזרח למערב כאורך המבוי מסבירא לכאן אין לזה מקו' כלל שהרי גדר פס ד' שכמו שגודר מקצת רוח ד' במשך ד"ט, וזה לא שייך כשהד"ט הם ממזרח למערב שא"י ד"ט מן הרוח הד', אכן מרן הגר"ח"ק שליט"א הוכיח מד' החזו"א שזה שייך גם בכה"ג, וע"י בהערות מש"כ לחדש ביאור חדש בגדר פס ד', ועיי"ש בכל המקורות שצייין לזה בשו"ה ובהערות שבסוף עיי"ש.

ב. ובלחי הנראה מבפנים הדבר פשוט שהד"ט הם ד"ט מפתח המבוי כזה²⁹ וכן אם יניח לחי כזה³⁰ מימ הנידון כשיהא עביו של לחי ד"ט, שהוא ממילא כציוור ראשו דבלא"ה לא ניתר רק מבפנים ולא כנגד משך הלחי כשהוא ארוך ד"ט (ע"י סי' שס"ה), ואמנם להחידוש הנ"ל א' שאפשר לשער ד"ט ממזרח למערב לכאן נפק"מ גם לציוור ב' וכשהלחי נמשך ד"ט ממזרח למערב ויועיל להתיר ממנו ולפנים מדין פס ד' אף שעביו אינו ד"ט וע"י היטב.

ג. אך בלחי הנראה מבחוץ ילי"ע איך משערים הד"ט והנה לחי הנראה מבחוץ למסקנת מ"ב וחזו"א בד' תו' ורא"ש הוא כציוור זה³¹ וככה"ג ילי"ע היכן שיעור הד"ט שמדרום לצפון [ונפק"מ כשממזרח למערב אין ד"ט או להצד דלא מהני לשער ממזרח למערב], וילי"ע אם הנידון בעובי הלחי למעלה או בעובי השקע למטה דהיינו כציוור זה³² במקום המסומן א' או במקום המסומן ב' ומדרום לצפון, ונפק"מ היכן צריך להיות משך ד"ט מדרום לצפון, ויעו"י היטב בשו"ג הלכות דבעינן במקום שציינתי ב' שהוא נקרא בשו"ה מא' לב' לפי הציורים שם, אך בהמשך כתב שהדבר תלוי בין אם כותל שכנגדו

נמשך עד כנגד סוף הלחי דהיינו כנגד מה שציינתי א', דבזה סגי שיהא שם ד"ט, ואם הכותל קצר יותר צריך שיהא ד"ט במקום שציינתי ב', והטעם שכשהכותל קצר אי"כ במקום השקע שאין נגדו כותל אינו חלק מהמבוי, וא"כ מפסיק שטח שאינו מן המבוי דהיינו כל עובי הלחי שבין א' לב' (הנקרא בשו"ה בין ג' לא' עיי"ש), אבל אם הכותל נמשך עד כנגד סוף הלחי אי"כ כ"ז נחשב לחלק מן המבוי וניתר בצד הרחב שבעובי הלחי במקום שציינתי אות א', שאם שם יש רוחב ד' מתיר כל מה שממנו ולפנים.

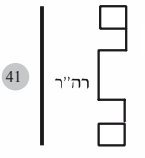
והשו"ג הלכות בסוף כתב שדין זה מבוי בחזו"א לרש"י, וממנו נלמד לד' רא"ש דקיי"ל כוותיה, וע"י אריך אממו"ר שליט"א להוכיח שכ"ז נכון לתוס' ורא"ש ולא לרש"י דלרש"י לעולם אפשר לחשוב הדי"ט בסוף הלחי למעלה במקום שציינתי א' [ונקרא בשו"ה מג' לד'], והטעם ביאר אממו"ר שליט"א דלד' רש"י ל"ק לן מש"כ החזו"א שיש הפסק, אחרי דלרש"י מהני לחי כמין ת' דהיינו כציוור כזה³³

ע"י הלשון בין במ"ב ובין בסוף דברי הביה"ל (וא"כ המ"ב דקדק שאין הכרעה דזה רה"ר רק שזה מחלו' שיש הרבה מחמירין וכל בע"ג לא יסמוך על המנהג ויחוש למחמירים, ודלא כשו"ה שכ' שרוב פוסקים סוברים שזה רה"ר שאין לשון כזה במ"ב) והלשון רוב הפוסקים נזכר בביה"ל רק כנגד ד' הרמב"ם דברה"ר גמורה א"צ דלתות מה"ת (שע"ז באמת רוב הפוסקים חולקים עליו ע"י היטב בביה"ל) ואם כי בתחילת ד' הביה"ל הזכיר הלשון רה"ר גם לגבי אם צריך ס' רבוא צ"ל דזה לא דווקא וכדמוכח בסוף דבריו ובמ"ב ובס"י שמי"ה וכנ"ל.

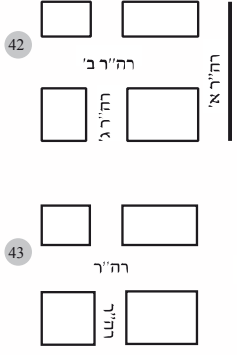
[א.ה. בשונה הלכות לא חזר בו והשאיר הלשון כבתחילה, ולא נתברר לי תשובתו (ואגב אורחא נלענ"ד דכמדומני שמה שנקט הביה"ל בתחילה הלשון רה"ר, נמשך אחרי המשכנ"י שמצטט בתחילת דבריו עיי"ש, ואי"ז דעת עצמו, ועיי"ן)].

שונה הלכות ס"י שס"ד דין ו-ז: ובחז"א כתב שאם יש רק ב' מחיצות ואפי' אם יש לחי או אפי' צו"ה בשני האחרים אתו רבים ומבטלי מחיצות גם לדעת הרמב"ם (וכנ"ל ס"י שס"ב דין מ' וס"י שס"ג דין ב') ושיעור רבים הבוקעים הם רבים העושים רה"ר דלדעת הסוברים דברה"ר צריך ששים רבוא גם כאן צריך שיבקעו ששים רבוא (ובבה"ל סוף ס"י שס"ג לא כתב כן) ולדעת החולקים צריך עכ"פ רבים כשיעור רה"ר וכ"ז בב' מחיצות אבל אם יש ד' מחיצות של עומד מרובה [ואפי' שם ד' מחיצות כמו פסי ביראות לעיל ס"י שמי"ה דין י"ז] ואפי' ג' מחיצות של עומד מרובה בין שהמחיצות בידי אדם בין בידי שמים (וע"ל ס"י שמי"ז דין ז') שוב אין רבים הבוקעים מבטלים המחיצות מה"ת לרוב הפוסקים ואפי' יש שם פרוץ ט"ז אמה וששים רבוא בוקעים בו [ומה"ט תל המתלקט י מתוך ד' בג' צדדיו יכול לתקן רוח ד' בצו"ה ומטלטל עליו אף שרבים בוקעים בו] ולכן המבואות הפתוחין לרה"ר מפולש אם לא עשה להן צו"ה [כנ"ל ס"י שמי"ה דין ט"ז] כיון שנדונים מה"ת בעומד מרובה הו"ל כאילו יש מחיצה תוך רה"ר ונמצא שיש לרה"ר ג' מחיצות והו"י מה"ת וכן אם יש בסוף הרחוב מצד זה ומצד זה כניסה בין הבתים (והיא סתומה בסופה כמו בצו"ה דאל"ה לא מהני כדלק' דין ז') ורחבה ד"ט וארכה יתר על רוחב הרחוב כזה⁴¹ מהני להרחוב צו"ה כיון דנחשב כסתום מזה ומזה מדין עומד מרובה אפי' ג' דבאמצע הוא פרוץ ואפי' יש עומד מרובה בקצה א' של הרחוב מהני [ואפי' להמצריכים ברה"ר נעילת דלתות מב' הצדדים] כיון שיש ג' מחיצות והוא כניסת הרחוב פחות מרוחב הרחוב ויש כניסה כנגדה בבתיים שלצד שני של הרחוב תלוי במחלוקת בס"י שס"ב דין כ' אם עומד מרובה מב' הצדדים מצטרף (א"י"ח ס"י ע"ד סק"י וס"י ק"ז סק"ב ד' ה' ח' וס"י ק"ח סק"א י"א י"ב).

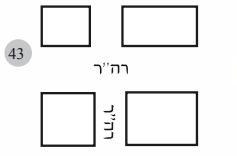

41 רה"ר

ולפ"ז העיר העשוי כזה⁴² אין כאן רה"ר אף אם הרחובות רחבות ט"ז אמה וששים רבוא בוקעים בהן שהרי רחוב ב' הוא רה"ר מה"ת שיש לו ג' מחיצות של עומד מרובה ואף שרחוב א' וג' עוברות בפרצותי ורבים בוקעים בהם אין מבטלין המחיצות כנ"ל [והא דפרצה יותר מי' אוסרת אינו אלא מדרבנן כנ"ל ס"י שס"ב דין י"ט] וכיון שרחוב ב' הוא רה"ר גם רחוב א' וג' נעשין רה"ר שהרי יש להן ג' מחיצות דמה שהן פתוחות לרחוב ב' הוא כמחיצה שרחוב ב' נחשבת כחצר המוקפת מיהו אם אין כאן רק ב' רחובות כרחוב הב' והג' כזה⁴³ לא שייך עומד מרובה כיון שאין כאן מחיצות והי"מ בשתייהן רחבות ט"ז אמה ורה"ר עוברת בתוכן ואז לא מהני להן צו"ה וצריך דלתות אבל אם א' מהן אין רחבה ט"ז אמה או שאין שיעור רה"ר עוברין בתוכה מתקנה בצו"ה וניתרת גם השני הרחבה ט"ז אמה וששים רבוא בוקעים בתוכה בצו"ה לפי שהיא רה"ר גמורה מה"ת בלי שום תיקון ולפ"ז בזה"ז כל השווקים והרחובות שבכרכים היותר גדולים הן רה"ר מה"ת שכולן תמצא בהן א' מוקפת ג' מחיצות והיא רה"ר וממילא כל הרחובות הפתוחות לה רה"ר וכן הפתוחות לתוכן נעשין רה"ר ולכן ניתרות בצו"ה ובה היתר מחזור ומרווח לכרכים שלנו (חז"א א"י"ח ס"י ק"ז סק"ה ו' ז').

42 רה"ר א' רה"ר ב'

43 רה"ר רה"ר

הערה א' - בירור הכרעת החז"א בענין בקיעת רבים במחיצות שבידיים שמים

שאלה: במש"כ בין בידי שמים, לא מצאתי בזה הכרעה בד' החז"א אלא שבס"י ק"ח סק"א הביא הפלוגתא ולא הכריע, ולעיל בשי"ה ס"י שמי"ז דין ז' לא הכרעתם.

תשובה: בס"י ק"ח סק"ב נראה דעתו דאין חילוק בין ביד"א לביד"ש עיי"ש.

[א.ה. הנה בשי"ה לא שינה הלשון ממש"כ בתחילה אלא שהוסיף לציין לעיל בס"י שמי"ז לעיין כאן וכאן ציין לעיין שם ולא נתברר לי כי"כ דאי פשיטא ליה שהחז"א הכריע היה לו לכתוב אותו דבר בכ"מ, וצ"ל דלעיל כתב עצם סידור השיטות וכאן כ' כאיזה שיטה נקטינן, וזאת הכריע עפ"י רה"ר הלשון בס"י ק"ח סק"ב שנוקט שם דשווין עיי"ש וכמושי"כ בתשובתו. ואמנם בעניי' אם כי עפר ואפר אנוכי תחת

כפות רגלי רבינו שליט"א לא נתברר לי מה למד מד' החז"א בס"י ק"ח סק"ב, דאדרבה אם אין שום חילוק מה יש לו שם ללמוד דין ביד"ש מביד"א, ויותר משמע לכאן שכונתו דלתו דס"ל דביד"ש מתבטל אף בד' מחיצות היה אפשר לו' לדדידהו לאו בשם רה"ר תליא מילתא, ולזה כתב דנלמד זמ"ז שרק רבים כאלו שלאחר הביטול יחול דין רה"ר על מקו' זה ולא רבים אחרים, ונפק"מ דא"כ האמת כד' מג"א דלהסוברים דצריך ס' רבוא בעינן ס' רבוא גם לגבי לבטל מחיצות בידי"ש ודלא כביה"ל סוף ס"י שס"ג שחלק על מג"א, ועיי"ש בס"י ק"ח סק"ב עוד נפק"מ בזה, אך לעולם מחיצה בידי"א מתבטלת רק כשאין ד' מחיצות ומחיצה בידי"ש מתבטלת גם בד' מחיצות, אלא שלמד זמ"ז לשיעור וגדר הרבים ודו"ק].

הערה ב' - ב' ד' החז"א ס"י ע"ד סק"י לגבי רחוב שיש בו כניסות שארכם יותר מרוחב הרחוב

שאלה: שם בסופו ואם וכו' ויש כניסה כנגדה וכו'. זה סותר למש"כ בדין שלאחריו (דין ז') מיהו אם אין כאן רק ב' רחובות וכו' ואולי החז"א חזר בו. ואולי מדובר בדין ו' שהכניסות הם סתומים כמו שציי"ר וא"כ צריך להדגיש זה.

תשובה: א"צ ששני הכניסות יהיו סתומים דסגי בא' מהן כמבואר בדין ז'.

כתב ע"ז הגר"צ שליט"א אמר לי (בע"פ) שלא ענה תשובה על הערתי אלא העיר הערה על הערתי, והוא באמת צודק.

[א.ה. לפנינו בשונה הלכות מתוקן כהערת אמו"ר בתחילה וציין (בסוגריים עגולות) שזה כדי שלא לסתור לדבריו שבדין ז', ובציור מצוייר שב' הכניסות סתומות, אך באמת לפמש"כ כאן הווה סגי ליה שא' סתום, אלא דאה"י שזה ההוספה שבסוף דין ו' עיי"ש שכ' ואפי' יש עומ"ר מצד א' וכו'. ובאמת בלוח הציורים בחז"א ס"י ע"ד סק"י מצוייר כבשי"ה ובחז"א עצמו בסוף מסיים ואפי' יש עומ"ר מצד א' וכו' והם הם הדברים].

שונה הלכות ס"י שס"ד דין י"ב: וכ"ז לדעת רש"י אבל דעת הר"י ועוד ראשונים דמבוי עקום א"צ תיקון בעקמומיותו אלא שנחשב כמפולש אחרי שעוברים מצד זה לצד זה לרה"ר וצריך צו"ה בראשו א' ולחי או קורה בקצה השני כשאר מבוי מפולש וכשעת הדחק שאין יכול לעשות תיקון בעקמומיותו יכול לסמוך על דעה זו ובמבואות שלנו שיש להם דין חצרות כנ"ל ס"י שס"ג דין ס"ח בודאי יש להקל (בתיקון חצר בקצה השני) וכן המנהג (סק"ב ובה"ל ד"ה דינו ולעיל ס"י שס"ג ס"ק ק"א וכ"ז החז"א א"י"ח ס"י ע' סק"ד להקל במבואות שלנו ומה שפקפק בס"י ס"ה סק"ז כבר יישב בסק"ב) ולפ"ז יש להקל ג"כ אם עשה צו"ה לראש הא' ולא עשה בעקמומית כלום [ואין שם יותר מי' כנ"ל דין ט'] דניתר אותו חצי המבוי שעשה בו צו"ה דהוי צו"ה מצד א' ועומד מרובה מצד השני (חז"א ס"י ס"ה סק"ז והיינו משום דדינו כחצר ובחצר אין כלל דין של מבוי עקום).

בירור הכרעת החז"א בדין מבוי עקום במבואות שלנו

שאלה: במש"כ ולפ"ז יש להקל וכו' הנה זהו קולא יותר מהמ"ב דהמ"ב לא התיר אלא בצירוף שיטת ר"י וכאן א"א לצרף שיטת ר"י כמבואר בחז"א וא"כ צריך להדגיש את זה. ובעיקר הדבר צליע דכנראה שסמכתם על החז"א ס"י ס"ה סק"ב ובעיקר על ס"י ע' סק"ד, ואינו מוכרח כיון ששם בלא"ה מפקפק בהלכה מטעם אחר, ואינו ראייה ברורה שמקיל יותר מהמ"ב וצ"ע, ובפרט שבס"י ע"ט סק"א כתב דרק בשעת הדחק סמכינן דמבואות שלנו יש להם דין חצירות לקולא ואף דשם איירי לענין פירצה לכאוי ה"ה כאן.

תשובה: לענ"ד נר' מלשון החז"א דהכריע לעיקר להיתר.

[א.ה. הנה בספר מ"ב יש חילוק בין גידון מבוי עקום שבס"י שס"ד שמקיל למעשה במבואות שלנו לגידון פירצות שבס"י שס"ה שנתן מקו' גדול להחמיר במבואות שלנו ולכאוי עפ"ז י"ל שגם החז"א ס"י ע"ט שהחמיר שלא בשעה"ד לא החמיר רק בפירצה ולא בעקמימות, אלא שהמ"ב כ' הטעם להקל לגבי עקמימות בצירוף שיטת ר"י ע"י שעה"צ ס"י שס"ג סעיף כ"ז בסופו ובה"ל ס"י שס"ד, אך נפק"מ היכא דלא שייך לסמוך על שי"ר כבציור השונה הלכות בסוף דין זה, וע"ז ס"ל לאמו"ר שאין הכרח בחז"א שפשיטא ליה להקל שהרי חזינן דקיבל ד' האחריו לענין לכתחילה בס"י ע"ט לגבי פירצות, וא"כ הי"ה לענין עקמימות היכא דלא שייך לסמוך על שיטת ר"י, ומש"כ בס"י ע' סק"ד יש לו שם סברא אחרת לצירוף להקל וכמוש"כ אמו"ר שליט"א, ואמנם מרן הגר"ח שליט"א ס"ל דלשונו מורה שזה עיקר דעתו דנקטינן להקל ואם כי בדבר שהורו רבנן להדיא להחמיר לא רצה להורות נגדם שלא בשעה"ד, מ"מ עיקר דעתו להלכה ולמעשה להקל ונפק"מ בציורים שלא דברו ע"ז להדיא וק"ל].

א.ה. אחרי שכתבתי דברי מצאתי בהערות אמו"ר שליט"א לסי' שס"ה דין ז' כדברי, והנני מעתיקם להשלמת הענין.

שונה הלכות ס"י שס"ה דין ז': מבואות שלנו אפי' דיינים כחצרות כנ"ל ס"י שס"ג דין ס"ח דעת האחרונים להחמיר בזה דלענין פרצה גידון כמבוי וכן בעיר המוקפת חומה ונפרץ בחומתה פרצה בד"ט ורבים בוקעים בה (סק"ב) ובחז"א כתב דבשעת הדחק שא"א לעשות תיקון יש להקל כיון דמדינא דינים כחצרות והחמיר תבא עליו ברכה (א"י"ח

ס"י ע"ט סק"א ועי' ס"י ס"ה סק"ב) ודיני פירצות בקרן זוית ע"ל ס"י שס"א מדין ז' עד דין י"ג.

שאלה: הנה בחז"א ס"י ס"ה סק"ב כתב בתורת וודאי דמבואות שלנו כחצירות לענין פירצה וא"כ צ"ל דמה שחשש בס"י ע' סק"ד זה רק מחמת שחשש לד' מ"א המובא שם ומסתמא ג"כ רק במבואות שלנו ולא בחצירות שלנו [אף שאינו כחצירות שלהם].

[א.ה. ברוך ד' שזיכני לכוון לד' אמו"ר שליט"א כי הם הם הדברים שכתבתי, ואף מש"כ בסוף דברי שאף שלחז"א חצירות ומבואות שלנו שווים ואין ביניהם חילוק, מ"מ מסתברא שלא החמיר החז"א בפירצה לכתחילה אלא במה שיצאה הוראה להדיא מד' האחריו והיינו במבואות שלנו. וק"ל].

שונה הלכות ס"י שס"ד דין י"ד-ט"ו: מבוי עקום כמין ח"ת נראה דדווקא כשאורך רגלי הח' [שהם המבואות של הצדדים] ד' אמות אבל פחות מזה אין דינו כמבוי עקום וסגי בצו"ה ועומד מרובה וכן מבוי עקום כמין דל"ת צריך שיהא משוך ד"א דווקא ואל"ה נהי דצריך צו"ה מצד א' דלא גרע מפרצה שרבים בוקעים בו [דלקמן ס"י שס"ה דין ד'] אבל אם עשה צו"ה במבוי האורך בראשו א"צ לחי במבוי הקצר פחות מדי"א וניתר ונראה בעומד מרובה ומיהו אפשר דכל שמתעקם חשבינן לי כמבוי עקום לענין זה (חז"א א"י"ח ס"י ס"ה סק"ח וע"ל דין י"ח).

44

מבוי העשוי כזה⁴⁴ לא נחשב כמבוי עקום כיון שאין הדפנות שבצדדים נמשכים (ונ' דמ"מ צריך לחי וקורה מצד א' והצד השני ניתר בעומד מרובה כדין מבוי שנפרץ בראשו בס"י שס"ה דין א') (חז"א שם).

בענין מבוי כמין חית אם צריך שיהא תורת מבוי על רגלי ה"ח

שאלה: במש"כ בסוגריים עגולים ונר' דמ"מ וכו' (כפי הנראה במהדורת הכת"י היה כתוב באופ"א ממש"כ לפנינו וכדלהלן). נראה דאינו כן, דזה הוי כנפרץ בראשו וסגי בלוי"ק בפירצה א' והב' בעומ"ר, ומש"כ החז"א ס"י ס"ה סק"ח דלגבי שהצריך צו"ה מצד א' דווקא אין נ"מ במשיכת הדפנות, היינו דווקא בעשוי כמין דל"ת, וכמו שביאר הטעם דהוי פירצה מן הצד, אבל בכמין ח"ת דהם פירצות בראשו לא אמר. ולפ"ז גם מש"כ לעיל דין י"ד בסופו ומיהו אפשר וכו', צ"ע אם קאי גם על העשוי כמין ח"ת, או דיש לחלק ביניהם וכמו שהם חלוקים לכאוי לגבי פירצה.

[א.ה. במש"כ בתחילת הדברים קיבלם מרן הגר"ח שליט"א וקבעם בשונה הלכות בסוגריים עגולות כד' אמו"ר שליט"א, ובמש"כ בסוף דבריו לא נכנס לזה בשונה הלכות, וכוונת אמו"ר שליט"א דבעשוי כמין דלית וראש הדל"ית פחות מדי"א א"כ אין כאן פירצה בראשו, דהרי ראשו הוא בסוף רגל הדל"ית ששם הפתח, ופירצה לכיוון ראש הדל"ית הוא פירצה מהצד סמוך לדופן אמצעית, וא"כ פירצה זו ניתרת בעומ"ר, וכל הנידון רק לגבי סוף רגל הדלת שהוא ראש המבוי, דאי בקעי רבים בפירצה שבצד נעשה כמפולש, וצריך צו"ה"פ בסוף רגל הדל"ית שהוא ראש המבוי, ואי לא בקעי רבים בראש הדל"ית סגי לוי"ק בסוף רגל הדל"ית, וכדין פירצה מן הצד לד' החז"א מובא בס"י שס"ה, אבל בעשוי כמין ח"ת ורגלי הח"ית קצרות גידון כל זה כפתח המבוי רחב שבאמצעו יש גדר ומתיר בעומ"ר, ואי"ז כמפולש כלל, שאי"ז אלא כפירצות בראש המבוי ממש וכדין שבס"י שס"ג סל"ג וסל"ד עיי"ש, וזהו שכ' אמו"ר שליט"א דבזה וודאי איכפ"ל במשיכת הדפנות גם לגבי עצם הדבר אי צריך צו"ה"פ אפי' רק בראש א', ולא רק כלפי העקמומית, דכל שאין הרגליים נמשכים באורך ד"א ולא חל עליהם שם מבוי, אין המבוי גידון כמפולש כלל אלא כראשו מחולק לב' פתחים, וממילא לא ע"ז צידד החז"א דבריו (המובאים בסוף דין י"ד) דאולי כל התעקמות משוויו ליה עקום, דזה רק אחרי שהוא מפולש המתעקם קצת, אך זה אינו מפולש כלל [ודו"ק היטב בד' אמו"ר שליט"א שתוכן דבריו דיש כאן ב' גידונים, א' לאשווי מפולש, ב' לאשווי מבוי עקום וכמבוי בחז"א הנ"ל, וע"ז כתב אמו"ר דבכמין דל"ית הם ב' גידונים שאין תלוי זבי"ז, ובכמין ח' תלויים זבי"ז, דאם יחול תורת מבואות על רגלי החית, ועליהם יחול דין מבוי מפולש, וממילא דין עקום לגג הח"ית, אך אם הם לא נעשים מבוי אין כאן לא פילוש ולא עקמימות, ודו"ק].

ואמנם לענ"ד צריך להוסיף בזה דא"כ לכאוי לא נצטרך לוי"ק באף צד, דהרי אם יש עומ"ר בפתח המבוי א"צ כלום, וצ"ע. ועוד צל"ע דלא יועיל לוי"ק, דהרי זה מבוי שארכו יותר מרחבו, דהא בתר כניסת המבוי אולינן, וזה נחשב פתחיו מן הצד, וצ"ע. ושלחתי ב' הערות אלו למרן שליט"א וקבלתי תשובת מרן שליט"א, וז"ל:
לכאוי יש לעשות גדול יותר. א.ה. ולכאוי כוונתו שבאמת צריך לצייר כך: 45 דנמצא שאין עומ"ר לפתח הרחב, והנה משמעות תשובת מרן שליט"א שצריך לתקן הציור בשונה הלכות, אכן באמת הנה הציור שבשונה הלכות הוא הציור שבספר חז"א, ושם באמת לא כתוב שנתון לחי וקורה אלא שבין הפתחים ניתרים בעומ"ר, ורק מה שהוסיף בשונה הלכות בסוגריים ליתן לוי"ק בפתח א', זה לא מדובר על הציור שבספר חז"א כי אם על הציור הנ"ל [ומ"מ עדיין לא נתיישב לי הערה השניה שהערתי דלא מהני לוי"ק גם בציור זה, שהרי זה גידון כמבוי שרחבו יותר מארכו כיון שפתחיו וכניסתו מצדו, וצ"ע].

45

[א.ה. הנה באמת ד"ז מפורש לעיל סי' שס"ג דין י"א ומצויין סוף דין א' דבעינן שלא יבקעו רבים דרך הפירצה, ועיקר כוונת אאמ"ר שכללי בקיעת רבים בזה הם הכללים האמורים כאן בסי' שס"ג דין ד' לגבי פירצה שמן הצד לאחר שנשתייר פס ד', ובאמת שיש בזה חידוש דהא שם נאמר הלשון בגמ' עירובין דף י"ע ע"ב דילמא שבקי פתחא רבא וכי' שזה הלשון שנאמר לגבי פירצה מן הצד סמוך לראשו בלא נשתייר, אלא שבגמ' תירצו דלא שכיח שישבוק, אך עכ"פ לו יצוייר דשבקי רבים יהא כללי הלכותיו כפתח שבצד סמוך לראשו ולכאוי כשם שלא מהני גידודי כמבוי בביה"ל סעיף א' הי"ג בזה לא יועיל גידודי וכו', ומשאי"כ בפירצה שבצדו יתכן שאם יש גידודים אפי' רבים בוקעים מהני, ועי' בפמ"ג א"א סק"ד וחזו"א סי' ס"ה סק"ס [ולפלא שבשונה הלכות לא התייחס לזה ועי' במ"ב הוצאת דרשו כאן מס' 9 ומס' 11] דהגידודים מבטלים שם פילוש וכנכנס לעיל סי' שס"ד דין י"ט ג"כ לגבי דין מבוי מפולש, וכבר כ' החזו"א שפירצות שמן הצד יסודם מדין מפולש, ומשאי"כ פירצות שסמוך לראשו או בראשו ושבקי רבים לא מצד פילוש הוא אלא מצד ביטול שם פתח מפתחא רבא. ולדינא צ"ע בזה.

ומרן הגר"ק שליט"א לא נכנס לזה בשונה הלכות אחרי שהוא נידון שאינו מפורש ואין לו הוכחה לא במ"ב ולא בחזו"א (וכבר גילה לו דעתו שרצונו שכל ההערות שעלו בעת הלימוד וחבור ספר שונה הלכות שלא ניתנו להדפיסן בספר יודפסו בפני"ע ובוהו אנו מקיימים [רצונו]).

ב. בענין אם יש חילוק בין פרוץ לרה"י לבין פרוץ לכרמלית

שאלה: משי"כ ואם פתוח לכרמלית וכו' לא ברור אצלי שהפמ"ג קאי דווקא אכרמלית, והיינו דמשי"כ בסוף דבריו דסגי בלוי"ק יתכן שגם בפרוץ לרה"י, ועיינותי בפמ"ג בפנים במ"ז סוף אות א' ולא כתב שם יותר.

תשובה: מל' הביה"ל וממה שהביא אח"כ הגר"ז משמע דקאי אכרמלית.

[א.ה. הנה כשעשו לוי"ק בראש המבוי כ' במ"ב שצריך צוה"פ בפירצה, ואם עשו צוה"פ בראשו הביא ג' דיעות מה דין הפירצה אם א"צ כלום (וכד' חזו"א) או דצריך וסגי לוי"ק או דצריך צוה"פ דווקא [וכן סיכם אאמ"ר שליט"א בכתביו וכן כוונת השו"ה בהמשך] אלא שהפמ"ג היקל גם בעשו לוי"ק בראשו שיועיל לוי"ק בפירצה, ובשו"ה מבוי שגם לדבריו הוא רק בפרוץ לכרמלית ולא בפרוץ לרה"י, ואאמ"ר שליט"א טען שבסברא אין מקו' לחילוק זה, ומשי"כ הפמ"ג כרמלית קאי על תחילת דבריו ולהחמיר שגם אז צריך תיקון איך כשמתקן אין חילוק בין פרוץ לרה"י לפרוץ לכרמלית באופן התיקון, ומרן הגר"ח"ק שליט"א העיר דהביה"ל להלן הביא ד' הגר"ז שדינו כמפולש ושע"כ צריך בצד א' לוי"ק וצד א' צוה"פ, וכי' עי"ז המ"ב דידוע שדין זה גם בפרוץ לבקעה ומשמע שהבין שהפמ"ג מחלק, ועי"ז כ' להוכיח דל' הגר"ז וסברתו אין מקו' לחלק, וא"כ שפיר דייק השונה הלכות בלשנונו אם כי לא ביאר לנו טעמו של הפמ"ג לפי הבנת הביה"ל בד' הפמ"ג].

ג. בענין שייר פס ד' בפתח המבוי מה דין הפירצה מן הצד (בנשתייר פס ד' סמוך לראשו ובלא נשתייר)

שאלה: מה שמוכח מחזו"א סקנ"ו אינו ענין לכאן כלל דשם איירי בפירצה מן הצד ולא נשתייר ד"ט לצד ראשו, וכמו שביאר שם טעמו דכל האיסור הוא משום שנבטל שם פתח, ובצוה"פ וכן בעומ"ר אי"צ שם פתח, אבל כאן איירינן בנשתייר ד' אלא דבקעי רבים נחשב כמפולש וכמושי"כ בסקנ"א, ועי"ז כתב בסקנ"א דעי"ז צוה"פ נתקן דין מפולש [וזה טעם אחר מהטעם שכי' בסקנ"ו לגבי הדין דהתם] ועי"ז כתב בסק"ד דעומ"ר לא מהני שהרי במפולש לא מועיל עומ"ר, ובודאי לא חזר בו מזה כלל, ופשוט.

[א.ה. הנה כבר הבאתי לעיל הערה א' די"ש כאן ב' סוגיות דבפירצות שבראשו או סמוך לראשו הם מצד ביטול שם פתח מן פתח הגדול שלא יועיל בו לוי"ק, ופירצה מן הצד בנשתייר ד' הנידון מצד פילוש וכמבוי בהגר"ז וחזו"א, והנה ד' החזו"א סקנ"ו מיירי לגבי פירצות שסמוך לראשו וזה שייך לדין ב' בשונה הלכות. וכאן איירי בפירצות מן הצד, והנה יש חילוק ביניהם לדינא דבפירצה שסמוך לראשו מהני עומ"ר כמבוי בס"ק נ"ו, ובפירצה שמן הצד דמחמת פילוש לא מהני עומ"ר וכמבוי בסק"ד וכן הוא להדיא בשונה הלכות סוף דין ב' וסוף דין ד' ודוק, וכשיש צוה"פ בראשו בתרווייהו מהני וכשיש לוי"ק בראשו בתרווייהו לא מהני, וכשיש פס ד' בראשו מבוי בחזו"א סקנ"ו דלא מהני, אלא דשם מיירי לגבי פירצה סמוך לראשו, ובשונה הלכות העתיקו כאן בדין ד' לגבי פירצה מן הצד ולא לעיל, וזה תמוה כאשר העיר אאמ"ר, ומ"מ לדינא ברור כשונה הלכות לגבי פס ד' דשייך בתרווייהו דעי"ז בחזו"א סקנ"ו שפי' הטעם דפס ד' במבוי כלחי רחב חשוב וא"כ כל היכא דלא מהני לחי לא מהני פס ד', וגם שבודאי שאין מתירים פילוש עי"ז פס ד' וק"ו מעומ"ר, ובאמת הכא דלא מהני עומ"ר וכ"ש דלא מהני פס ד' וזה פשיטא, ויותר היה לו לשו"ה להעתיקו לעיל דין ב' דמהני שם עומ"ר ולא פס ד', וצ"ע. ושאלנו את מרן שליט"א הערה הנ"ל, וגם הצענו שאולי יש כאן ט"ס בשונה הלכות, וכל השורה הזאת בענין פס ד' שייכא לדין ב' דמיירי לגבי פירצה בראשו, ולא לדין ד' דמיירי מפירצה בצדו, והוספנו לשאול שהרי באמת בחזו"א שם סקנ"ו מפורש הדין דפס ד' לא יתיר הפירצה שבצד

ביותר מ"י, ובסוף הספר בצירים ציור ס"ב (דקאי על דין י"ט) וציור ס"ג (דקאי על דין כ') מצוייר ציור שונה, דציור ס"ב הוא כציור א' בשונה הלכות וציור ס"ג כציור ב', והאמת ששניהם לא מדויקים שהחזו"א מדבר על אותו חצר שמצד החצר אין פסין בב' הראשים כלל, שהפסין זה כבר התיקון שעושים להחצר בב' ראשיה, ופשוט שאין נפק"מ היכן מניחים הפסין אם בימין או בשמאל או א' בימין וא' בשמאל וכו'. והנה לכאוי זהו הערת השונה הלכות בהערות שבסוף, וזהו גם הערת אאמ"ר על דין ל"ב בשונה הלכות שהעמיד כאן ב' ציורים כשבעצם כלל ב' הדינים שבחזו"א בדין א' וכנ"ל וכמושי"כ השו"ה להדיא, וא"כ לא היה לו לצייר ב' ציורים, ולכאוי באמת הרי גם השונה הלכות נתכוון להעיר עי"ז, ומה שכי' לדין מי"א טעות כי אין בסי' זה דין מי"א, אלא שא"כ לא ידעתי משי"כ שם בהערה וז"ל "ולכן תקנת" שהרי בשונה הלכות אינו מתוקן, ובודאי יש כאן איזה ט"ס, ופלא בעיני שגם אחר הערת אאמ"ר לא תוקן כלום וגם בתיקונים שבהוצאות הבאות לא תוקן כלום וכ"ז פלא (שלא כדרכו של השונה הלכות). ולפני מסירת הדברים לדפוס שלחנו לכבוד מרן שליט"א הערה זו שלכאוי צריך לתקן בהערות שבסוף הספר שזה הערה לדין ל"ב, והשיב מרן שליט"א וז"ל: **לכאוי נכון.**

ואגב ברצוני להעיר דציור ל"ג שבדין ל"א לא ידעתי למה הוא פתוח בפניה צפון מערב, ובחזו"א אינו כן, וזה מסתמא ג"כ ט"ס, וגם בהערות אאמ"ר ראיתי מצוייר כשהו סגור לגמרי, וכבר זה טעות הדפוס (ושו"ר שכבר הקדימני בספר פשר חזון שהעיר כן על השונה הלכות). ושאלנו את מרן שליט"א, והשיב וז"ל: **יתכן.**

ב. ביאור דברי החזו"א בענין זה

שאלה: משי"כ בחזו"א דין כ' עד שיסתום בא' מהראשים וכו' נר' ככוונת החזו"א דאז יותר אם חצר ב' פחותה מ' דבלא"ה חסר עוד דופן, ואף שכתב החזו"א ואף אם חצר ההולכת צפון דרום (בשו"ה נקרא חצר ב') רחבה פחות מ' וכו'. דלכאוי משמע מזה שקודם דיבר גם כשהוא רחבה יותר מ' ועי"ז כ' שיועיל תיקון בא' מהראשים אך מי"מ כן מוכרח, ולפי"ז נראה פשוט דמשי"כ ואף אם חצר ב' וכו' הוא בדווקא דחצר א' לבד מספקי, ומה שפתח שם ושתייהן רחבות יותר מ' לא דווקא.

[א.ה. כוונת אאמ"ר שליט"א דחצר א' אם היא רחבה יותר מ' הכל נאסר אפילו אם חצר ב' פחותה מ', אך מאידך אם חצר ב' יתירה מ' וחצר א' פחותה מ' שרי, דחצר ב' הרי היא כמו שגודרה בעומ"ר עי"ז חצר א' אם חצר א' פחותה מ' ולאחר שיתקנו את חצר א' בפסין [וגם חצר ב' בפתחה פחותה מ' כמבוי שם בחזו"א בתחילת הדין עיי"ש], ומשאי"כ חצר א' אם היא רחבה מ' אין מה שגודרה ג' מחיצות עומ"ר בעינן כמי"ש שם החזו"א ונמצא שהכל תלוי בחצר א'.

ועפי"ז ד' אאמ"ר שליט"א נתוסף הסוגריים בשונה הלכות וזכינו לביאור ההוספה מתורתו של אאמ"ר שליט"א וכנ"ל [ועי' בספר פשר חזון על החזו"א משי"כ להעיר על ד' רבותינו שליט"א עיי"ש].

ואגב אורחא: יש להעיר בין בצירי שבחזו"א בנוגע לציור של דין כ' שהיה צריך לצייר חצירות שרחבות מצד א' ומתקצרות לצד פתחן וכמבוי בחזו"א בתחלת הדברים עיי"ש. [ולד' אאמ"ר יש לצייר גם שחצר א' רחבה וחצר ב' אפי' פחותה מ']. ובשונה הלכות בלא"ה לא עשה ציור לדין כ' וכנ"ל בהערה הקודמת של אאמ"ר].

סימן שס"ה

שונה הלכות סי' שס"ה דין א': מבוי סתום בג' רוחותיו וקצת מרוח רביעית ותקנהו בלחי או קורה במקום הסתימה עד כותל שכנגדו ונפרץ ברוח רביעית במקום הסתימה אפי' סמוך לכותל מותר עד י' אמות כל שעומד הנשאר מרובה על הפרוץ (סק"ז) ושה"צ וע"ל סי' שס"ג דין י"א נתבאר כל הפרטים בזה).

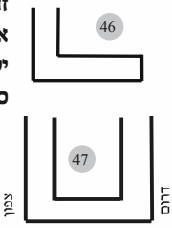
שונה הלכות סי' שס"ה דין ד': והא דשרינן בצדו פרצה עד י' אמות [אם נשתייר פס ד' סמוך לראשן] הוא דווקא במקום דלא בקעי בה רבים כגון שהי' מקום מטונף או מקולקל בטיט או שנשאר גידודי דהיינו שנשאר מהכותל ביסוד ג' או ד' טפחים גובה ע"פ כל הפרצה דעי"ז מעכב הילוך בני"א ואפי' הי' נגד מקום שרבים הולכים שם וה"ה אפי' לא הי' שם שום עיכוב רק שאין דרך רבים לעבור שם אבל אם רבים בוקעים בה אפי' לא נפרץ רק ד"ט צריך לתקנו שם שימעטנו מד"ט או שיעשה שם צו"ה [ואם פתוח לכרמלית י"א דסגי שיעשה שם לחי או קורה וי"א שגם בזה צריך שם צו"ה וכ"ג ד' החזו"א בסי' ס"ה סקנ"א שכי' דדינו כמפולש ועי' בבה"ל] ואם בפתח המבוי יש צו"ה יש דעות בזה אם הפרצה שרבים בוקעים בה אוסרת ואם סגי שם בלחי וקורה או צריך צו"ה וצ"ע למעשה (סי' וסק"ט ט' י"א ובה"ל ד"ה דלא דח"ה צריך). דעת החזו"א שאם יש צו"ה בפתח המבוי מהני ואין הפרצה אוסרת כלל ואפי' אם הפרצה בפרוץ מרובה מהני אם נשאר שם פס ד"ט [וגם אם הפס ד"א אין יוצא מתורת פס דרוחב המבוי דינו כחצר כנ"ל סי' שס"ג דין כ"ב] (חזו"א או"ח סי' ס"ה סקנ"א) אבל אם עשה פס רחב ד' בפתח המבוי לא מהני להתיר הפרצה (שם סקנ"ו). וכן אם הותר פתח המבוי בעומד מרובה לא מהני להתיר הפרצה (שם סק"ד).

א. בקיעת רבים בפירצה שיש בה גידודים (בראשו או לצד ראשו או בצדדין)

שאלה: במשי"כ בדין ד' והא דשרינן בצדו וכו' לכאוי ה"ה בראשו בנוונא דדין א' אך שלא כתוב מפורש.

וכשהצעתני את הדברים לאאמ"ר הגה"צ שליט"א אמר שהוא חוזר בו ממה שהעיר בשעתו למרן שליט"א, שעכ"פ באופן המצוייר בחזו"א ובשונה הלכות א"צ שום תיקון בפתחים (וצריך למחוק את כל הסוגרים שבשונה הלכות כאן), עכתו"ד].

שונה הלכות סי' שס"ד דין י"ח: יש להסתפק במבוי עקום כעין ד' אם נחשב כמבוי א' לענין ג' תנאי מבוי דלעיל סי' שס"ג דין י"ט [דהיינו לענין בתים וחצרות פתוחין לתוכו ולענין ד"א (וע"ל דין י"ד) ולענין ארכו יתר על רחבו] מיהו אם באמת נחלקים הם לב' חצאי מבוי ואין להם דרך

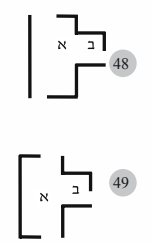
זה על זה והאי צריך חצרות פתוחים לכל א' אבל אם אינן חלוקים במבוי אלא כולן משתמשין בכולו יש להסתפק ונראה שנידון כאחד (חזו"א או"ח סי' ס"ה סק"ט ג' ע"א) וכן אם סתום מצד א' כזה 46 **נחשבים כא' בין לענין בתים וחצרות פתוחין לתוכו דמהני הבתים וחצרות של התחתון הסתום אף לעילוי ובין לענין ארכו יתר על רחבו דמהני אף אם התחתון הסתום רחבו יתר על ארכו מיהו במבוי כעין ח' וסתום מצד א' כזה** 47

יש להסתפק אם בתים וחצרות בנוין במבוי הדרומי הסתום אם מהני אף למבוי הצפוני אך אם הבתים וחצרות פתוחין בזוית מבוי הדרומי נגד אויר המבוי שבגג הח' נראה דחשיב כפתוחין למבוי הצפוני (חזו"א שם סי' ס"ט סק"ג).

בענין מבוי כמין ד' שסתום בצד אחד

שאלה: משי"כ וכן אם סתום וכו' לא חלקתם במבוי בין ב' הצדדים ובאמת בחזו"א כתוב רק דב"ח במבוי של צפון דרום מועיל בשביל מבוי של מזרח ומערב, ולגבי ארכו כתוב שאם מזרח ומערב ארכו יתר על רחבו מועיל בשביל מבוי של צפון דרום אך להיפך מב' דינים אלו לא כתב, ופשוט דווקא הוא, דהא יש סברא גדולה לחלק ביניהם, דהא אין לבני מזרח ומערב הכרח להכנס למבוי של צפון ודרום אף שיש להם רשות.

[א.ה. למעשה כפי הנר' מחמת זה הדגיש בשונה הלכות כדברי אאמ"ר שליט"א עי' היטב, אם כי לא כתב להדיא שאם יהא להיפך לא יועיל, אך נר' שהסכים לד' אאמ"ר שליט"א, ותוכן ד' אאמ"ר שליט"א דבתים וחצירות שבמבוי מזרח ומערב אינן פתוחין למבוי של צפון ודרום ואם אין שם בתים וחצירות הו"ל כחצר הפתוחה למבוי כשהחצר במלואה, ותלוי בנידון שבסי' שס"ג דין כ"א ושס"ה דין י"א (ועי' משי"כ לעיל סי' שס"ג במדור זה) ואם המבוי ממזרח ומערב רחבו יותר מארכו הרי הוא חצר ולא מבוי, והו"ל אח"כ מבוי הפרוץ במלואו לחצר הפרוץ לרה"י, ועכ"פ החיצון צריך תיקוני חצר ושוב לא יצטרכו תיקון למבוי כלל דהוא פרוץ לרה"י גדורה ודו"ק היטב].

שונה הלכות סי' שס"ד דין ל"ב: חצר העשוי כזה 48 או כזה 49 ושתייהן רחבות פחות מ' נותרות כולן בפס שרואין כותלי החצר ב' כאילו סתמו עד כותל שמאלי של חצר א' והו"ל חצר א' כנסתמה באמצעה ונתרין ב' הראשין בפס אבל אם רחבות יותר מ' אף שאין בפתחן י' כולן אסורין ולא מהני פס בראשו עד שיסתום בא' מהראשין של חצר א' עד שיהי' עומד מרובה (ואז מותר אם חצר ב' אין רחבה י' דוקא כ"ג לכאוי) ואף אם חצר ב' רחבה פחות מ' כיון שחצר א' רחבה יותר מ' שניהן אסורים (שם אות י"ט כ').

הערות שבסוף השונה הלכות סי' שס"ד דין מ"א: העשוי כזה כו' יותר מ' כזה כו', בחזו"א צייר ברישא הפסין בימין ובסיפא הפסין משמאל ונראה שאין נ"מ בזה ולא בדוקא נקט לה ולכן תקנת.

חזו"א סי' ס"ה סקמ"ה: יט. כזה 50 ושתייהן רחבות פחות מ' ניתרות כלן בפס דרואין את כותלי החצר של צפון ודרום דאילו סתמו עד כותל צפוני של חצר מזרח ומערב, והו"ל חצר מזרח ומערב כנסתמה באמצעה ונתרין ב' הראשין בפס, וזה נלמד מהאמור באות ג'.

כ. כזה 51 ורחבות יתר מ' אף באין בפתחן י' כלן אסורין ולא מהני להו פס בראשן עד שיסתום באחד הראשין של חצר מזרח ומערב עד שיהי' עומ"ר, ואף אם ההולכת צפון ודרום רחבה פחות מ' דינא הכי כיון שההולכת מזרח ומערב רחבה יתר מ', וזה נלמד מהאמור לעיל סי' ק"ל ג', דאין חצר ניתרת בפחות מג' מחיצות עומ"ר, והוי לה כרמלית, וחצר חברתה הפתוחה במלאה לתוכה הויא לה פתוחה לכרמלית.

א. תיקון טעויות בשונה הלכות

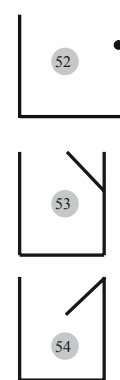
שאלה: ראיתי הערה לדין מ"א בסוף הספר ולא ידעתי לאיפה זה שייך, עכ"פ ברור שאין נ"מ באיזה צד עשה את הפסים, והציור הב' הוא אך למותר ומבלבל עיני הקורא כאילו הפסים הם חלק מהחצר שנשתנה צורתו בב' הציורים.

[א.ה. הנה מקור דין זה מחזו"א סי' ס"ה סקמ"ה דינים י"ט כ', והנה המעיין בפנים יראה שמדבר על אותו ציור ומחלק בין כשהחצירות רחבות יותר מ' לבין פחות מ', שבדין י"ט מיירי בפחות מ' ובדין כ' בנוונא דדין א' אך שלא כתוב מפורש.

סמוך לראשו, ובשונה הלכות נשמט פרט זה, וכנראה שבאמת נתכוון לכתבו אלא שבטעות נכתב כאן בדין ד' במקום בדין ב', וצריך לתקן ולהעתיקו לשם. וקבלנו בזה תשובת מרן שליט"א, א. כששאלנו על השמטת ד' החזו"א סקנ"ו מדין ב' לגבי פס ד' השיב וז"ל: **יפה העיר. ב.** וכששאלנו אם נכון הדבר שצריך לתקן ולהעביר השורה הנ"ל מדין ד' לדין ב', השיב וז"ל: **יתכן.**

ד. דעת החזו"א לגבי פירצה מן הצד שפרוץ לכרמלית
שאלה: במש"כ בסוגריים ואם פתוח לכרמלית וכו' נראה ברור שדעת החזו"א שצריך דווקא צוה"פ (אם לא עשה צוה"פ בראשו) שהרי כתב בסי' ס"ה סקכ"א שדינו כמפולש, וזה ד' הגר"ז המובא בשע"צ סק"ח (שמזה למד הביה"ל שהגר"ז חולק על הפמ"ג דמיקל בל"ק גם בראשו וגם מן הצד וא"כ אף אנו נלמד כן מדי' החזו"א), וכן נראה מכל הציוורים שבספיק"ג שצ"ייר בכולם צוה"פ. [א.ה. וכן הוסיף מרן הגר"ח שליט"א בסוגריים שכנ' מדי' החזו"א ע"ש, ולא הוצרכתי להעתיק ד' אאמ"ר אלא לפי שהגר"ח קיצר ואאמ"ר ב"ר הוכחה וזה משלים את כל מש"כ לעיל בהבנת החזו"א לדין זה שיש כאן ב' סוגיות וכנ"ל].

שונה הלכות סי' שס"ה דין ט"ז-י"א: (דיני בין הלחיים ותחת הקורה)
מבוי הפתוח לכרמלית ותיקנו בלחי [וכן בחצר שתיקנו בפסין, חזו"א

אוי"ח סי' ע"ד סק"ג, וכן אם תקנו בעומד מרובה, חזו"א סי' ס"ו סק"ז] אפי' אין שם מקום ד"ט אסור להשתמש כנגד הלחי או להכניס משם לפניו מפני שמצטרף לכרמלית שאצלו ונעשה כרמלית וצ"ע אם מותר להוציא ממנו ולחוץ כיון דמה"ת רה"י הוא (ס"ד וסקכ"ו ובה"ל ד"ה מפני) ובחזו"א פסק דמותר להוציא ממנו לחוץ כנ"ל סי' שמי"ו דין ו' (אוי"ח סי' ס"ו סק"ח ועמש"כ בסי' שמי"ו שם) ואם משך הלחי קימעא לפניו כזה⁵² משתמש עד חודו החיצון דעיקר הלחי נחשב הגימום שבין הכותל והלחי מבחוץ (חזו"א סי' ס"ו סק"ג וסי' ס"ז סק"ד) ואם העמיד הלחי או הפס באלכסון כזה⁵³ או כזה⁵⁴ מותר להשתמש עד סוף האלכסון דהוי כהעמיד לחי אחר לתוך הפתח (שם סי' ע"ב סק"ד) ואם המבוי מתוקן בקורה דעת הרמב"ם דינו ג"כ כדן לחי אבל דעת הראב"ד וכמה ראשונים דתחת הקורה אפי' פתוח לכרמלית מותר לטלטל תחת דבקורה חודו החיצון יורד וסותם וכ"ד כמה

אחרונים לפסוק ובפרט אם הקורה רחבה ד"ט ובריאה לקבל מעזיבה בודאי מותר אפי' פתוח לכרמלית דפי תקרה יורד וסותם וחשיבא מחיצה (ס"ד וסקכ"ו ובה"ל ד"ה בין) וכן דעת החזו"א דהעיקר כדעת הראב"ד דבקורה לעולם חודו החיצון יורד וסותם וכ"ד רוב הפוסקים (אוי"ח סי' ס"ו סקט"ו וע"ל סי' שס"ג דין ב').

י"ז. וכ"ז במבוי הפתוח לכרמלית אבל מבוי הפתוח לרה"ר אפי' נותר בלחי [וכן בפסי חצר] מותר להשתמש עד כנגד חודו החיצון מיהו דעת התוס' ועוד פוסקים דדווקא כשהמקום שכנגד הלחי לא הי' בו כשיעור ד"ט על ד"ט דהוי מקום פטור ואז מותר להשתמש תחתיו ולהכניס משם לפניו [אבל לא להוציא משם לחוץ דמה"ת רה"י הוא] אבל כשיש בו דע"ד וכ"ש יותר נחשב כרמלית ואסור לטלטל בו רק תוך ד"א ואסור להוציא ממנו בין לרה"י ובין לרה"ר אבל דעת הרמב"ן ועוד פוסקים דאפי' יש בו דע"ד ג"כ בטל לגבי פנים דכיון דפתוח לרה"ר אמרי' חודו החיצון יורד וסותם (ס"ד וסקכ"ה ושה"צ וכפי מה שביאר בחזו"א השיטות) ובחזו"א מסיק דגם דעת הרמב"ם ושו"ע כהרמב"ן (אוי"ח סי' ס"ו סקכ"א וחזר ממש"כ בסי' ס"ו סקט"ו וע"ל סי' שס"ג דין ל"א).

[א.ה. הערה דלהלן ערכתי מתוך הערת אאמ"ר שליט"א ולא יכולתי להדפיסו כצורתו לפי שצ"קרו נסב על מהדורת הכת"י שכבר מתוקן לפנינו [ואכתוב בתוך הדברים מהו התיקון שתוקן עפ"י הערת אאמ"ר] ולכן ערכתי את הדינים העולים מתוך הערה זו עם הביאור לכך שהכל דברי א"א מו"ר שליט"א אלא שערוכים על ידי לתועלת המעיינים].

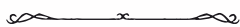
הנה לגבי לחי קיי"ל א. דבפתוח לכרמלית לעולם אין משתמשים רק עוד חוד הפנימי. ב. בפתוח לרה"ר ואין רחב ד' משתמשים עד חוד חיצון. ג. וברחב ד' יש מחלו' כלהלן דין י"ז אכן לגבי קורה א. הנה בפתוח לרה"ר ואין רחב ד' בודאי מותר עד חוד חיצון והדין כנ"ל בלחי לכ"ו. ב. בפתוח לכרמלית ואין רחב ד' מחלוקת רמב"ם וראב"ד, עד היכן רשאי לטלטל. ג. וברחבה ד' תליא עוד באופן הקורה דאם בריאה לקבל מעזיבה והקירו כולו ע"ג הכתלים (ולא שחלק בולט לחוץ) לכ"ו. מהני בין בפתח לכרמלית ובין בפתוח לרה"ר, והטעם דבכה"ג הוא מדין פ"ת דמהני מהל"מ וחודו החיצון יורד וסותם לכ"ו. ד. וברחבה ד' ואינה בריאה לקבל מעזיבה דלא מהני מצד פ"ת כי אם מדין קורה שתקנו חז"ל לגבי מבוי ובזה תליא ג"כ בפל"י והראב"ד בפתוח לכרמלית. ה. ובפתוח לרה"ר תליא עוד גם בפל"י רמב"ן והראשונים להלן דין י"ז והיינו דיתכן ב' סברות להקל או כהראב"ד דלעולם בקורה מותר עד חוד חיצון או כרמב"ן דלעולם בפתוח לרה"ר שריא אפי'

ברחבה ד' [ורק אם נחמיר מכל צד דהיינו שנחמיר דדין קורה עד חוד פנימי ושברחבה ד' ופתוח לרה"ר אסור לטלטל תחת הקורה נאסור וג"ז רק מקורה שאין לדון בה משום פ"ת וכנ"ל].

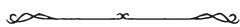
ויש עוד חילוק בין קורה שמצד פ"ת לקורה שמצד תקנת חז"ל, לגבי פתוח לרה"ר דבשביל להקל מצד פ"ת בעינן שכל הדי"ט שבסוף המבוי יהא מקורה, אבל אם אינו כן וכגון שרק חלק פנימי של הדי"ט מקורה ולא חיצון א"כ לא מהני מצד פ"ת, ובפתוח לכרמלית לא יתיר הראב"ד אלא עד חודו של קורה ולא יותר, ובפתוח לרה"ר יאסור תוס', שכבר יש כאן מקום ד"ט שנעשה כרמלית שהרי מחוד פנימי ולחוץ אין היכר קורה אך הראב"ד יתיר דהקורה מתרת בחוד החיצון ואח"כ נשאר מק"פ, וגם הרמב"ן יתיר ומצד שיטתו שחוד החיצון של הקורה ומתיר בפתוח לרה"ר והגותר הו"ל מק"פ [ואם חוד החיצון של הקורה מרוחק ד"ט מן הרה"ר בוודאי המקום ד"ט שמחוץ לקורה נאסר לכ"ו.ע. וזה פשוט] ונמצא שבכה"ג ההיתר רק לראב"ד ולרמב"ן ולא לסוברים כתוס' והרמב"ם יחדיו וכנ"ל.

והנה יש סתירה לכאן בחזו"א דבסי' ס"ו סק"ב כתב בתוך הדברים דבקורה ד' ופתוח לרה"ר גם בפתח נעול מותר, ולהלן בסק"ד כתב דבפתוח לרה"ר ואית ביה ד' אם פתח נעול אסור כיון דאין ד' משפת פנימי של קורה עד הדלת בטל ליה קורה ומצטרף תחת הקורה עם ג"ט שבינו לדלת והו"ל כרמלית וכי' עיי"ש, אכן להאמור נ"ד דהתם בסק"ד מיירי כשאין קורה רחבה ד' אלא האסקופה ועובי המזוזות רחבים ד' שאין כאן פ"ת לכל הדי"ט, וכיון דבעינן לדון קורה שפיר קאסר בפתח נעול, ומשא"כ בסק"ב מיירי במקורה ד"ט שהוא מצד פ"ת ובהו לא איכפ"ל במה שהפתח נעול ודו"ק [עכתו"ד אאמ"ר שליט"א].

וכפי הנ"ל בשו"ה בהתחלה היה כתוב דלהראב"ד דין קורה בכרמלית כלחי ברה"ר, וע"ז העיר אאמ"ר דלפעמים עדיפא מינה דברחבה ד' ופתוח לרה"ר בלחי אסור ובקורה שרי (גם העיר לכתוב החילוקים הנ"ל ומ"מ הושמט לאהבת הקיצור ומחמת ההקפדה לכתוב המפורש במ"ב וחזו"א). וע"י בשונה הלכות דלמעשה החזו"א פוסק גם כקולת ראב"ד וגם כקולת רמב"ן עיי"ש.

יישר כח מרובה להרה"ג בן ציון גרינהויז שליט"א על סיועו המרובה בעריכת מדור זה

רה"ג רבי מאיר רוזנר שליט"א מח"ס חכמת הלב

מקור הלכה

סימן א'

סמכו משום היכר או משום פתח סמכו משום מקצת היכר

(א) עירובין ט"ו א', איתמר לחי העומד מאליו אביי אמר הוי לחי, רבא אמר לא הוי לחי, היכא דלא סמכינן עליה מאתמול כו"ע לא פליגי דלא הוי לחי, כי פליגי היכא דסמכינן עליה מאתמול וכו', אביי לטעמיה דאמר לחי משום מחיצה וכו', ורבא לטעמיה דאמר לחי משום היכר וכו', ע"כ. לרוה"פ קימ"ל כאביי דהוי לחי כיון דקימ"ל דלחי משום מחיצה, וכי"ה בטוש"ע סי' שס"ג ס"א. הטעם שגם לאביי דלחי העומד מאליו הוי לחי בעינן שיסמכו עליו מע"ש, אע"פ שלחי משום מחיצה, כתב בהגה' הגרעק"א לשו"ע סי' שס"ג ס"א ובשו"ת הגרעק"א סי' ל"ה שהוא משום היכר, דגם למי"ד שלחי משום מחיצה צריך מקצת היכר כמבואר בתוס' ה' ב' ד"ה ארבע וכו' ושי"ר שם, וכי"ה בב"מ סי' שס"ג ס"א במ"מ עם הגרעק"א, וע"ע בקה"י סי"ה.

להקשות מדמהני כשאין לחי אחר

(ב) במ"ש בגמ' דהיכא דלא סמכינן עליה מאתמול לא הוי לחי, פרש"י ד"ה היכא דלא סמכינן עליה מאתמול, שהיה שם לחי אחר ונפל בשבת, עכ"ל, וכי"ה ברא"ש סי' כ'. משמע שאם לא היה לחי אחר אע"פ שלא סמך בפירוש על לחי זה, חשיב כסמכו מע"ש ומנהי, וכי"ה להדיא בהגה' אשר"י על הרא"ש שם בשם האי"ז הלכות עירובין סי' קכ"א, ובר"נ ובעבוה"ק ש"א ס"ח שהובא גם במ"מ בפ"ז מה"ש הכ"ב. דברי הראשונים הובאו בב"י סי' שס"ג (סי"א) ד"ה ומ"ש ובלבד וכו', ונפסק בשו"ע וברמ"א שם סי"א.

לפמש"כ הבי"מ והגרעק"א דבעינן סמכו משום מקצת היכר, לא מובן למה כשלא היה לחי אחר חשיב כסמכו, שהרי היכר פירושו שהלחי גורם לכך שיבחינו בו שגודר את פתח המבוי, ולזה צריך סמכו לפי דבריהם כדי שהלחי יהיה ידוע ומפורסם ועי"ז יגרום שיבחינו בו, א"כ כשלא סמכו עליו בפירוש, אע"פ שאין לחי אחר, אמנם אם יחפשו את הלחי ימצאו אותו וידעו שזהו הלחי שהרי אין לחי אחר, אך אכתי אין הלחי עושה היכר

שנקטו הבי"מ והגרעק"א, לא היה מועיל בלא סמכו כשלא יודעים כלל מהלחי גם כשאין לחי אחר, שהרי בכה"ג ליכא הכירא.

(ה) כתב הרשב"א בעבוה"ק ש"א סי' ח', לחי העומד מאליו הרי זה מתיר וכו', בד"א בשסמך עליו מע"ש, אבל לא סמך עליו מע"ש אינו לחי, כיצד, הרי שהעמיד לחי במבוי וניטל בשבת וכו', לא העמיד שם לחי אחר מע"ש או שהיה שם ונפל עד שלא תכנס השבת, אילן זה מתיר משום לחי ואפילו לא אמר שיתיר לו משום לחי וכו', עכ"ל. משמע בעבוה"ק שכל שנפל עד שלא תכנס שבת, אע"פ שנפל רגע לפני שבת מהני אילן או כל לחי אחר העומד שם מאליו ללחי אע"פ שלא סמכו עליו, והרי באופן זה שנפל רגע קודם השבת רחוק מאוד שיהיה מי שידע קודם השבת שהאילן הוא הלחי המתיר את המבוי, ואעפ"כ מהני. ואת"ל דטעמא דסמכו משום היכר לא מובן איך מהני בכה"ג האילן ללחי כשלא ידוע לשום אדם קודם השבת שמשמש כלחי. ועיין לקמן אות כ"א - כ"ג בדעת המ"ב אם מהני לחי העומד מאליו כשלא סמכו עליו מאתמול ולא היה ידוע אז מקיומו.

שני לחיים העומדים מאליהם

(ו) התו"ש בסי' שס"ג סק"כ דן במבוי שהיו לו שני לחיים ששניהם עלו מאליהם, ולא סמכו מע"ש על אף אחד מהם להדיא, ובאמצע שבת נפל אחד מהם, אם המבוי נותר מכח השני, מי אמרינן דכיון שהיה למבוי לחי אחר אין הוכחה בכניסת השבת שלחי זה שנשאר חשיב לחי להתיר את המבוי וליכא סמכו, וא"כ הלחי לא מועיל, או דלמא מה דלא חשיב כסמכו כשהיה לחי אחר הוא רק כשהיה לחי אחר שנעשה לשם לחי, שאז אמרינן שזה שנעשה ללחי הוא הלחי במבוי זה, ומיחייב תיתי להחשיב את הנעשה מאליו ללחי, אבל כששניהם עלו מאליהם ואין עדיפות לזה על זה, הרי שבכניסת השבת שניהם נחשבים לחי למבוי, וכאילו סמכו על שניהם דשקולים הם והי' מינייהו מפקת, וכיון שכן גם כשנפל אחד מהם המבוי נותר בשני.

התו"ש דייק מלשון עבוה"ק ש"א ס"ח שכתב: העמיד לחי במבוי וניטל בשבת, אע"פ שהיה שם אילן וכי"ב וכו' אינו לחי וכו' לפי שלא סמך עליו מע"ש וכו', לא העמיד שם לחי אחר

שלחי שהועמד לשם לחי כשר אע"פ שארכו ד"א דליכא הכירא, מי"מ י"ל כשהועמד לשם לחי יש קול ואיכא הכירא, עכ"ל. הרי שתוס' לא תירצו דכיון שהלחי נעשה מעיקרא ללחי א"צ היכר, אלא תירצו שבכה"ג איכא הכירא שהוא לחי למרות שנמשך ד"א כשיעור כותל, אחרי שמעיקרא נעשה ללחי, הרי להדיא שגם לחי שנעשה מעיקרא לכך בעי היכר. א"כ, אם הא דבעינן סמכו הוא מדין מקצת היכר הנצרך ללחי, צע"ג מש"כ הרשב"א הגאון והבה"ל הני"ל שבנעשה מעיקרא ללחי מהני בלא סמכו מאתמול, וכאן לא שייך לומר מש"כ תוס' הני"ל דכיון שנעשה מעיקרא ללחי יש קול ואיכא הכירא, דכאן סו"ס בכניסת השבת לא היה לחי או שלהדיא לא סמכו עליו לטלטל על פיו וליכא אז קול והכירא.

למה הראשונים לא הוכיחו שצריך היכר מדין סמכו

טו כאמור לעיל, תוס' ה' ב' ד"ה ארבע וכו' כתבו שגם למ"ד לחי משום מחיצה בעינן מקצת היכר, וכ"ה ברשב"א וריטב"א שם, וכ"ה בתוס' בסוכה כ"ב ב' ד"ה אבל וכו' לגבי קורה למ"ד דמשום מחיצה דאעפ"כ בעינן מקצת היכר. מבואר מלשון הראשונים שחידשו יסוד זה מסברא ולא הביאו לזה ראייה מגמ', ובגהש"ס ה' ב' כתב ראייה לזה משום דמרא דהאי שמעתתא הוא ר"ה וכו', עש"ה. והשתא לדברי ה"ב"מ והגרעק"א שעיקר דין סמכו מאתמול שהצריכו גם למ"ד לחי משום מחיצה, הוא מדין היכר, א"כ מפורש בגמ' שגם למ"ד לחי משום מחיצה בעינן היכר, ולמה הוצרכו הראשונים לחדש כן מסברא ולא כתבו שהדבר מפורש בגמ'. וע"ע במרכה"מ בפ"ז מה"ש הכ"ב שכתב שהרמב"ם שם נחלק על יסוד זה, וס"ל שלמ"ד שלחי משום מחיצה גם לחי ד"א כשר דא"צ אפילו מקצת היכר, ולדברי ה"ב"מ והגרעק"א הדבר נסתר מגמ' מפורשת שהצריכו סמכו מאתמול גם למ"ד שלחי משום מחיצה.

לייסד דבעינן סמכו להחיל שם פתח

טז הנראה בזה בעה"י [אם מותר לנטות מדברי רבותינו ה"ב"מ והגרעק"א], דהא דבעינן סמכו מע"ש הוא כדי להחיל על הלחי שם פתח המבוי, על דרך משי"כ החזו"א בסי' י"ג סק"א ד"ה וענין וכו' שביאר, דאע"פ שלחי משום מחיצה מהתורה היינו שמהתורה סגי בב' מחיצות עומדין וברוח שלישיית במחיצה כ"ש שע"ז הרשות נחשבת כגדורה, אבל מדרבנן שהצריכו תיקון ברוח רביעיית, הצריכו שרוח זו תהיה סתומה לגמרי ע"י תיקון העושה את הפרצה לפתח, ולזה לא סגי בלחי דאורייתא, אלא שבתקנת לחי תיקנו שבכח הלחי להחיל שם פתח על הפרצה, רק שלזה הצריכו שיסמכו על הלחי מע"ש, וע"ע מש"כ בזה בעמ"ח בענין "יסוד תיקון רוח רביעיית" אות ז' - ט' שייסוד הדבר דבעינן שלחי יחיל שם פתח על פרצת המבוי, מבואר כן בסוגית הגמ' ה' ב'.

לפ"ז שהצריכו סמכו מאתמול כדי לייצר ולהחיל שם פתח המבוי על הלחי ועל הסתימה שיוצר בראש המבוי, ובעינן סמכו דוקא מערב שבת ככל החלויות והמצבים הדיניים שחלים מכח דעת האדם, שחלים רק בכניסת השבת ולא באמצע השבת, ולכן עירובי חצירות ועירובי תחומין חלים רק בכניסת שבת ולא באמצע שבת, וכן דין מיגו דאיתקצאי, דרק בכניסת השבת נתנו חכמים כח לאדם לקבוע הגדרות, מצבים וחלויות ע"י דעתו, ולכן אם סמכו על הלחי מאתמול שפיר נעשה פתח ומתיר את המבוי, ובלא סמכו עליה מע"ש לא נעשה פתח ואין המבוי נותר על ידו. לפ"ז אתי שפיר בפשיטות שהראשונים לא הוכיחו שגם למ"ד דלחי משום מחיצה בעינן מקצת היכר, מהא דבעינן סמכו, דדין סמכו הוא להחיל שם פתח ולא משום היכר.

ולפמשי"ת נחא מש"כ הרשב"א, הגאון והבה"ל שלחי שעשאו מעיקרא לשם לחי מהני אע"פ שלא סמכו עליו מע"ש, כגון שנעשה באמצע שבת או שבתחילת שבת טלטלו גם חוץ ממנו על סמך לחי אחר או שלא טלטלו כלל, דכיון שלחי זה נעשה בידיים לשם לחי הרי נעשה לפתח ע"י מעשה ולא רק מכח דעתו, וע"י מעשה שפיר חל שם פתח גם באמצע שבת, ולא בטיל מיניה שם פתח. ואע"פ שגם לחי זה שנעשה בידיים אכתי בעי מקצת היכר וקול כמו שהוכחנו מתוס' ה' ב' ד"ה ארבע וכו', כיון שהיכר זה אינו מדין "סמכו עליו מערב שבת" סגי לזה בהיכר ובקול שיש בשעת עשיית הלחי בשבת.

ע"ע בעמ"ח בענין "אם צריך לסמוך מערב שבת על צוה"פ", שמוזה שדנו האחרונים להוכיח מתוס' י"א א' ד"ה איפכא וכו' שגם צוה"פ בעי שיסמכו עליה מע"ש, ודחו באופנים שונים, משמע דס"ל שדין סמכו הוא מדין פתח כמש"ת ולא מדין היכר, דאם הוא מדין היכר אין מקום כלל לראיתם מהתוס'.

יותר מסתמא עליו סמכו, א"כ כשנפל הלחי החיצון לכאורה הלחי הפנימי שנשאר הוא לחי שלא סמכו עליו מע"ש והמבוי נאסר, ודברי הגאון צ"ע.

נעשה בידיים לשם לחי א"צ סמכו

י הרשב"א ט"ו א' כתב שאין להקשות לרבא דס"ד בגמ' שלדבריו מחיצה העומדת מאליה לא הוי מחיצה, מדתניא כל מחיצה שנעשית בשבת בין בשוגג בין במזיד שמה מחיצה, הרי דחשיב מחיצה אע"פ שלא היתה ולא סמך עליה מע"ש [והוי כנעשית מאליה שאין לה היכר בכניסת השבת שנעשית למחיצה], דשאני התם דכיון שבידיים נעשית לשם מחיצה, מחיצה גמורה היא ומודה בה רבא. הרשב"א הוסיף דה"ה דלחי מהני כה"ג כשנעשה בידיים בשבת אע"פ שלא היה ולא סמכו עליו בכניסת שבת, כדמוכח [לפי ביאורו] במעשה דרב שם בסמוך דאחוי ליה לשמעיה קום אדוכתיך [אמנם מלשון הטור בס"י שס"ב (ס"ג) מחיצה העומדת מאליה וכו' נראה לכאורה שרק מחיצה כשירה בכה"ג משום דמחיצה לא בעי סמכו מע"ש, אבל לחי שצריך שיסמכו מע"ש לא מהני כשנעשה בשבת אפילו שנעשה לשם לחי].

יא והשתא, לפמשי"כ ה"ב"מ והגרעק"א דהא דבעינן שיסמכו על הלחי מע"ש הוא משום דלחי בעי היכר, ובעינן היכר מכניסת השבת, וכמשי"כ תוס' ה' ב' ד"ה ארבע וכו' וברשב"א וריטב"א שם שגם למ"ד לחי משום מחיצה בעינן קצת היכר, א"כ צ"ע איך כתב הרשב"א שאם הלחי נעשה מעיקרא לשם לחי מהני אע"פ שנעשה באמצע שבת ולא סמכו עליו מאתמול, הרי לחי זה צריך היכר ככל לחי, והיכר בעינן מתחילת השבת כדמוכח מדבעינן סמכו מע"ש בשביל שיהיה היכר, א"כ איך יתכן להכשירו כשלא היה קיים בכניסת השבת שלא היה לו אז היכר.

טלטלו על סמך לחי אחר

יב ביותר קשה מש"כ הגאון על דרך דברי הרשב"א הני"ל, שמבוי שיש לו שני לחיים אחד פנימי יותר והשני חיצוני יותר שמתיר שטח נוסף, אם את הפנימי עשה לשם לחי ואח"כ עמד החיצון מאליו, מותר לטלטל עד לחיצון אע"פ שיש במבוי לחי אחר שנעשה לשם לחי, דכיון דלמבוי שחוץ ללחי שעשה, אין לחי אחר מלבד זה שעומד מאליו, חשיב כסמכו על החיצון. אעפ"כ אם נפל החיצון מותר בכה"ג לטלטל עד לפנימי אע"פ שמסתמא סמכו על החיצון, דכיון שהפנימי נעשה לשם לחי מתיר אע"פ שלא סמכו עליו מע"ש, שרק לחי העומד מאליו צריך סמיכה מע"ש ולא לחי שנעשה בידיים, את"ד. מבואר בגאון"י שאע"פ שלהדיא סמכו בע"ש על הלחי החיצון ולא על הפנימי, שהרי בתחילת השבת טלטלו עד הלחי החיצון, אעפ"כ באמצע שבת כשנפל הלחי החיצון מותרים לטלטל על סמך הלחי הפנימי יותר, כיון שנעשה לשם לחי. ואת"ל דבעינן סמכו להיכר, הרי לחי זה שלהדיא לא סמכו עליו מתחילה אין לו היכר, ואיך מהני ללא היכר אחרי שנפל החיצון, הרי לחי בעי היכר.

לא סמכו על הלחי לטלטל

יג על כולנה קשה ממש"כ הבה"ל בסי' שס"ג ס"א ד"ה אבל וכו' שהביא את דברי הגאון הני"ל, וכתב עפ"ד שאם עשה לחי למבוי ובשבת שעברה לא רצו לטלטל ע"פ הלחי, אע"פ דבזה שלא רצו לטלטל חשיב כלא סמכו עליה כמש"כ המ"א שם סק"ט, מי"מ אם באמצע שבת זו רצו לטלטל ע"פ הלחי מותר, דבנעשה בידיים לשם לחי א"צ סמכו. הרי דמהני לחי אע"פ שלהדיא לא רצו לסמוך לטלטל על פיו, ובאמצע שבת שינו את דעתם ורוצים לטלטל, אעפ"כ מהני כיון שנעשה לשם לחי, ואת"ל דסמכו מע"ש בעינן בשביל הדין היכר הנדרש בלחי, כאן שלהדיא לא טלטלו על פיו ליכא הכירא, ומה מהני זה שנעשה מעיקרא לשם לחי אחרי שלא רצו לסמוך עליו.

אם גם הנעשה ללחי צריך היכר

יד לכאורה י"ל דשני סוגי לחיים יש, סוג אחד הוא לחי העומד מאליו, וסוג אחר הוא לחי שנעשה לשם לחי, וכל משי"כ תוס' ה' ב' ד"ה ארבע וכו' ושאר ראשונים שם דלחי בעי מקצת היכר היינו רק בסוג לחי של עומד מאליו, אבל סוג הלחי של נעשה מעיקרא ללחי, לחי זה א"צ היכר כלל. לפ"ז גם לדעת ה"ב"מ והגרעק"א דטעמא דסמכו מע"ש משום היכר, אתי שפיר מש"כ הפוסקים שלחי שנעשה מעיקרא ללחי א"צ סמכו, דסוג לחי זה א"צ היכר. אמנם לא נראה כן, מלבד הדוחק בעיקר הדבר דלא מסתבר שלחי העומד מאליו ולחי שנעשה בידיים הם שני סוגי לחיים ואין דיניהם שווים, גם מדברי תוס' הני"ל ה' ב' ד"ה ארבע וכו' מבואר שאין לחלק כן, שתוס' שם כתבו שהפסול של לחי הבולט ד"א הוא משום דליכא הכירא, ואפילו למ"ד לחי משום מחיצה עכ"פ מקצת היכר בעי, על זה הוסיפו תוס' דמשי"כ רש"י

מע"ש וכו', אילן זה מתיר משום לחי וכו', עכ"ל. ממש"כ העמיד לחי וכו' לא העמיד לחי וכו' משמע שרק אם העמיד לחי אחר לשם לחי, אז לא חשיב כסמכו על הלחי השני העומד מאליו, אבל אם לא העמיד לחי אחר אע"פ שהיה שם לחי אחר שעמד שם מאליו, משמע ברשב"א דבכה"ג חשיב כסמכו על שניהם ואם נפל אחד יתיר השני. מאידך כתב דמלשון רש"י ד"ה היכי וכו' והרא"ש בסי' כ' והגה"א שם שכתבו שהיה שם לחי אחר מע"ש וכו', ולא כתבו שהעמיד לחי אחר וכו', משמע שגם אם הלחי האחר הוא גם לחי העומד מאליו, כשנפל האחד אין השני מתיר דלא חשיב כסמכו עליו כיון שהיה לחי אחר [ורק כל זמן ששניהם קיימים מהני דע"כ אחד משניהם הוא לחי]. מי"מ כתב התו"ש שהדיוק מלשון רש"י וסיעתו אינו מוכח, ויש לסמוך על הרשב"א להקל בזה [למרות שלשון השו"ע כלשון רש"י וסיעתו].

להוכיח מהתו"ש דלא ס"ל כגרעק"א

ז לדעת המאירי והגרעק"א דהא דמהני לחי בלא סמכו כשלא היה לחי אחר, זה משום שאפשר שסמכו עליו מאתמול, כמש"כ המאירי, דהיינו דסגי בספק סמכו עליו מאתמול, א"כ אין מקום לכל הנידון של התו"ש, שהרי גם כשיש שני לחיים העומדים מאליהם אכתי יש ספק על כל אחד מהם שמה סמכו עליו מע"ש, ומידי ספק לא נפק, וכיון דסגי בספק סמכו מאתמול פשוט דמהני. אע"פ שבכה"ג יש מעין ס"ס להחמיר, ספק שמה לא סמכו כלל על הלחיים העומדים מאליהם, ואת"ל שסמכו, שמה סמכו על אותו לחי שנפל, מי"מ לפמשי"כ המאירי דסגי בזה שאפשר שסמכו, משמע דמהני אע"פ שרוב הצדדים שלא סמכו כל שיתכן שסמכו, א"כ גם באופן של התו"ש פשיטא דמהני. א"כ ממה שדן בזה התו"ש נראה דלא ס"ל כדעת המאירי והגרעק"א.

לחי אחד נראה מבפנים והשני נראה מבחוץ

ח עוד כתב שם התו"ש שלמרות שנקט בשני לחיים העומדים מאליהם ולא סמך בפירוש על אף אחד מהם, שכל אחד מהם מהני ללחי, ואם נפל האחד השני יקיימנו, מי"מ אם אחד מהלחיים נראה מבפנים והשני נראה מבחוץ ושוה מבפנים, ולא סמכו בפירוש על אף אחד מהם, ונפל בשבת הלחי שנראה מבפנים, בזה נאסר המבוי כיון שהלחי הנראה מבפנים עדיף טפי, שהוא לחי לכו"ע, משא"כ הלחי הנראה מבחוץ, אע"ג דקימ"ל דחשיב לחי מי"מ גרע שהרי יש מ"ד דלא חשיב לחי, וכיון שהנראה מבפנים עדיף מסתמא כוונתם לסמוך על הנראה מבפנים ולא על הנראה מבחוץ, ולכן כשנפל הנראה מבפנים ונשאר הנראה מבחוץ נאסר המבוי, דהנראה מבחוץ הוא לחי שלא סמכו עליו מע"ש דלא מהני.

לדברי המאירי ה"ב"מ והגרעק"א דכשאין לחי אחר חשיב כסמכו מכח דעת בני המבוי בפועל, שכיון שידעו מהלחי מסתמא סמכו עליו, לא מובן א"כ מש"כ התו"ש דכיון שלחי הנראה מבפנים מהני לכו"ע, והנראה מבחוץ הוא מחלוקת בגמ' חשיב כסמכו על הנראה מבפנים, וכי בני המבוי בקיאים בגמ' וסומכים את דעתם דוקא על הלחי שכשר לכולי אמוראי, הרי כיון שנפסק בשו"ע שגם נראה מבחוץ מהני שפיר י"ל שסמכו עליו, ומהיכי תיתי שהעדיפו את הנראה מבפנים בגלל המ"ד בגמ' שלא נפסק כמותו.

לחי אחד מתיר יותר מחבירו

ט הגאון"י דן בנידון הראשון של התו"ש בשני לחיים העומדים מאליהם שלא סמכו עליהם בע"ש בפירוש, ובשבת נפל אחד מהם, ודעתו בפשיטות דהשני מתיר דחשיב כסמכו על שניהם בשוה. והוסיף עוד שאם שני הלחיים זה לפני זה ויש ביניהם די"ט, בזה אמרינן שמסתמא סמכו על החיצון שמתיר יותר ומותר לטלטל עד אליו, אבל אם נפל החיצון אסור לטלטל אפילו עד לפנימי הנותר אע"פ ששניהם עמדו מאליהם, שהרי כאמור מסתמא דעתם על החיצון. אם שני הלחיים עומדים מאליהם והחיצון תוך פחות מד"ט לפנימי, בזה ס"ל לגאון"י שכל אחד שנפל השני מתיר, דכיון שהמקום שביניהם פחות מד"ט אין עדיפות לחיצון יותר מלפנימי וסמך על שניהם בשוה, ולכן גם כשנפל החיצון מותר לטלטל מכח הפנימי דחשיב כסמכו גם עליו.

דברי הגאון"י צ"ב, שהרי אע"פ שאין ד"ט בין הלחיים, אכתי אותו שטח ג"ט שביניהם נותר רק מכח החיצון, א"כ סו"ס הלחי החיצון עדיף שמתיר יותר. ובפרט למאירי ולגרעק"א דהא דבאין לחי אחר חשיב כסמכו משום שמסתמא דעת בני המבוי בפועל לסמוך על לחי זה, כאן בודאי שבני המבוי יעדיפו יותר את הלחי החיצון שמתיר ג"ט נוספים [ואין לומר דכיון שהשטח שביניהם אינו ד"ט הוי מקום פטור, דבפתוח לכרמלית קימ"ל דמצא מין את מינו וחשיב כרמלית כמבואר בסי' שס"ה ס"ד, ועיין ברמ"א סי' שמ"ה ס"ט ומ"ב שם סקפ"ז]. וכיון שהלחי החיצון מתיר

כשאין לחי אחר ע"כ זהו הפתח

(ז) לפמשנת אתי שפיר שאם אין לחי אחר א"צ סמכו, ומבואר ברשב"א ובר"נ, באו"ז ובהגה"א שגם כשלא היה ידוע כלל מהלחי מהני כשלא היה לחי אחר בכניסת השבת, והטעם לפמשנות דכיון שאין לחי אחר ע"כ שלחי זה הוא פתח המבוי, וא"צ את דעת האדם להחיל עליו שם פתח, ורק כשעשה לחי אחר שבטלו מתורת לחי ע"י שעשה לחי אחר, בזה צריך שיסמוך עליו מע"ש כדי שיחול עליו שם לחי ופתח.

דעת התו"ש כשיש שני לחיים

(ח) אמנם בגדר הדבר חלוקים התו"ש והגאו"י בנוגע לאופן שלא עשה לחי לשם לחי והיו בראש המבוי שני לחיים העומדים מאליהם, שדעת התו"ש שאע"פ דכשאין לחי אחר ע"כ לחי זה הנעשה מאליהו הוא הפתח, מ"מ ס"ל לתו"ש שכשיש שני לחיים ראוי שיחול שם פתח רק על הלחי המובחר יותר שהוא יותר בשם פתח, ולכן ס"ד שבאופן שאין עדיפות לאחד על חבירו לא יחול שם פתח על אף אחד מהם, דאין כאן לחי שאפשר לומר דע"כ הוא הפתח שעדיף על חבירו. ומ"מ מסקנת התו"ש שבכה"ג חל שם פתח על כל אחד מהם, דהי מנייהו מפקת, וכל אחד מהם הוא הלחי הטוב וחל עליו ע"כ שם פתח. אבל אם לחי אחד נראה מבפנים והשני נראה מבחוץ ושוה מבפנים, שבזה הנראה מבפנים הוא יותר בשם פתח כדמוכח מזה שנראה מבפנים חשיב לחי לכו"ע, והנראה מבחוץ הוא מחלוקת בגמ', אע"פ שבדעת בני המבוי אין סיבה שיעדיפו יותר את הנראה מבפנים, עדיין כיון שהוא יותר בשם פתח חל עליו שם פתח המבוי ולא על הנראה מבחוץ, וחשיב שעליו סמכו מע"ש לשם פתח, ולכן אם באמצע שבת נפל הלחי הנראה מבפנים, אע"פ שהלחי הנראה מבחוץ עדיין קיים, אסור לטלטל דבכה"ג לא חל על הנראה מבחוץ שם פתח.

דעת הגאו"י כשיש שני לחיים

(ט) הגאו"י חלוק על זה וס"ל דכשיש שני לחיים שמצד המבוי שניהם פתח בשוה [ואין לחי אחר שנעשה לשם לחי], גם כשיש עדיפות בתיקון של לחי אחד על פני השני, אכתי חל על שניהם שם פתח, דאין הדבר תלוי בעדיפות התיקון, וכל שמצד המבוי אין לחי - פתח אחר שנעשה לשם לחי אלא רק לחיים אלו שנעשו מאליהם, ס"ל לגאו"י דע"כ הם הפתח וחל על שניהם בשוה שם פתח. לכן פשיטא ליה לגאו"י שאם היו שני לחיים שעמדו מאליהם ולא היה אחר, כל אחד מהם חשיב לחי, וכל לחי שנפל בשבת עדיין המבוי נותר בלחי השני [דלא כתו"ש דמבואר בדבריו שיש מקום לפסול בכה"ג], וגם כשלחי אחד חיצוני יותר ומתיר יותר, אם אין ביניהם ד"ט כשיעור מקום הרי מצד המבוי שניהם פתח בשוה, שהרי החיצוני לא מתיר שיעור מקום נוסף, ולכן אע"פ שבדאי הוא נוחא טפי לבני המבוי דסו"ס מתיר ג"ט יותר, אכתי חל על שניהם שם פתח המבוי, דמצד המבוי שניהם פתח בשוה. ורק כשיש ד"ט ביניהם שאז החיצון מתיר שיעור מקום נוסף שהפנימי אינו מתיר, וחשיב פתח למקום נוסף במבוי, רק בכה"ג ס"ל לגאו"י שרק החיצון נעשה פתח דהוא מקרי שאין לחי אחר, דהיינו דע"כ הוא הפתח לאותו מקום ד', ואילו הפנימי אינו ע"כ פתח כיון שביחס אליו כבר יש למבוי פתח אחר.

דעת המ"ב בלחי לא ידוע כשאין לחי אחר

(כ) יל"ע מהו דעת המ"ב בלחי העומד מאליהו שלא סמכו עליו בפירוש מע"ש, ולא היה לחי אחר, אבל בני המבוי לא יודעים כלל מהלחי העומד מאליהו או שלא יודעים שהוא כשר, האם חשיב כה"ג כסמכו עליו מאתמול, דכאמור בהגה' הגרעק"א ובתשובתו הנ"ל מבואר דלא חשיב כה"ג כסמכו עליו מאתמול, ולעיל אות ג' - ה' הבאנו שאמנם במאירי משמע על דרך דברי הגרעק"א, אבל ברשב"א, בר"נ, באו"ז והגה"א מבואר שגם כשלא ידוע כלל מהלחי חשיב כסמכו עליו מאתמול כשאין לחי אחר.

לפ"ד נראה כיון שהמ"ב בסי' שס"ג סק"ח העתיק את דברי האו"ז שהטעם שכשיש לחי אחר שנעשה ללחי לא מהני לחי העומד מאליהו, הוא משום דהו"ל כאילו אמר על זה אני סומך ולא על זה, והוה ליה האי כאילו אדחי מתורת לחי, עכ"ל. משמע שכל שלא אדחי מתורת לחי חשיב לחי גם כשעומד מאליהו ולא סמך עליו בפירוש, א"כ כשאין לחי אחר מהני לחי העומד מאליהו אע"פ שאינו ידוע ממנו כלל, כדעת רוב הראשונים הנ"ל.

וכ"מ מהמ"ב שם סקנ"ב שעל משי"כ בשו"ע שם ס"ד שאם נעץ שתי יתדות אצל המבוי בחוץ אפילו בסמוך לו והניח קורה עליהם פסול, כתב המ"ב שאם נעץ שתי יתדות בקרקע סמוך לכתלי המבוי מזה ומזה מבחוץ והניח הקורה עליהן, כשר מטעם לחי, עכ"ל. והרי בכה"ג כוונתו היה שישמשו כמעמיד קורה, ולא העלה בדעתו שיכולים לשמש כלחי, דאם היה מעלה כן

בדעתו לא היה מניח עליהם עוד קורה, א"כ מבואר דמהני לחי העומד מאליהו אע"פ שאינו ידוע כלל לשמש כלחי, דלא דברי הגרעק"א הנ"ל שכתב שצריך שידע שיש לחי ושכה"ג כשר ללחי.

(כא) מאידך בשו"ע שם ס"ד כתב שאם יש קצת כותל ברוח רביעי עולה משום לחי, ובלבד שיהיה בו רוחב טפח, עכ"ל. הבה"ל שם ד"ה ובלבד וכו' כתב שרוה"פ חולקים על מה שהצריך השו"ע בלחי שנשתייר מהכותל שיהיה בו רוחב טפח, וס"ל דסגי בכ"ש ככל לחי, ועל זה הוסיף ובלבד שראו דבר זה מע"ש והוי בסתמא כאילו סמכו על זה וכו', עכ"ל. משמע לכאורה שרק אם ראו וידעו מהלחי בע"ש אז חשיב כלחי כשאין לחי אחר, אבל אם לא ראו ולא ידעו ממנו לא מהני אע"פ שאין לחי אחר, כדעת הגרעק"א. ולפ"ז צ"ל שהמ"ב סבר כגרעק"א בחדא שצריך שידעו מע"ש שהלחי קיים, ופליג עליה בחדא שא"צ שידעו שיכול להתיר מדין לחי [כדמוכח ממעמדי קורה], ומה שהעתיק את האו"ז שהטעם דלא מהני כשיש לחי אחר משום דבטליה מתורת לחי, זה כדי לבאר שגם אם ראה וידע מהלחי לא מהני בכה"ג, ולכך נצרך לטעם שבטליה מתורת לחי, אבל כשלא ידע ממנו כלל בלא"ה לא מהני.

(כב) אך לא משמע כן מדברי המ"ב, אלא משמע שבכל גוונא צריך לטעם דבטליה מתורת לחי, וביותר מבואר כן באו"ז שהוא מקור דברי המ"ב. גם החלוקה בין כשאינו ידוע כלל מהלחי דלא מהני, לבין שידוע מקיומו ולא ידוע שיש לו תורת לחי [שסבור שאינו אלא מעמדי קורה], הוא חילוק קשה. לכן נראה יותר דמשי"כ הבה"ל שצריך שיראו את הלחי מע"ש הוא כיון דאיירי בלחי כ"ש שנשתייר מהכותל, ולחי כ"ש כה"ג יכול להווצר מהתפוררות הכותל [כעין חק תוכות], לכן צריך שיראו שכבר היה לחי מע"ש דבלא"ה יש לחוש שהלחי נוצר מאליהו באמצע שבת מהתפוררות הכותל, וכה"ג שנוצר באמצע שבת לחי מאליהו הרי לא מהני. אבל כשברור שהיה בע"ש אע"פ ששום אדם לא ידע אז ממנו ס"ל למ"ב כרוה"פ שהלחי כשר.

סימן ב'

לחי שסמכו עליו בע"ש כחלק ממחיצה

ספיקו של הגרעק"א בלחי שסמכו עליו כחלק

ממחיצה

(א) עירובין ט"ו א', אתמר לחי העומד מאליהו אביי אמר הוי לחי וכו', היכא דלא סמכינן עליה מאתמול כו"ע לא פליגי דלא הוי לחי וכו', ע"כ. וכ"ה בשו"ע סי' שס"ג ס"א אפילו לא עשאו לשם לחי אלא שנזדמן לו שם מאליהו כשר, ובלבד שיסמכו עליו מערב שבת וכו', עכ"ל. בשו"ת הגרעק"א ח"א סי' ל"ה ובהגה' הגרעק"א לשו"ע סי' שס"ג ס"א ובתשובת הגרעק"א המובאת בבית מאיר שם דן כשהיה בכניסת השבת צוה"פ לפרצה פחות מ"י אמות, ובאמצע שבת ניטל המשקוף שע"ג ונשארו העמודים, האם מתירים את הפרצה כלחיים, מי אמרינן שכיון שבכניסת השבת היה נחשב צוה"פ ולא לחי א"כ לא סמך על העמודים מע"ש כלחי ולא מהני, או דלמא אע"פ שלא סמך עליהם כלחי מ"מ כיון שהם היו המחיצה המתרת הרי סמך עליהם להתיר את המקום, לכן אף שלבסוף ניתק החבל ונשארו לחיים חשיב שסמך עליהם מבעו"ש. וכיו"ב דן שם במקום המוקף מחיצה ובאמצע שבת נפלה רוב המחיצה ונשארו רק לחיים והפרצה פחות מעשר, מי אמרינן כיון שבכניסת שבת היה כותל ולא לחי נמצא שלא סמך על הלחי מע"ש, או דלמא כיון שלחיים אלו היו חלק מהמחיצה, ועל המחיצה כולה סמך מע"ש להתיר את המקום בטלטול, מהני גם ללחיים שנשארו להחשב כסמכו עליהם מע"ש.

(ב) הגרעק"א הוכיח מגמ' צ"ג ב' שמבואר שם שכותל חצר שנפל רובו בשבת ונשארו פסין מכאן ומכאן, החצר ניתרת בפסין, רק שהגרעק"א הסתפק בטעם הדבר, אם הוא מטעם הנ"ל דכה"ג חשיב סמכו כיון שגם בכניסת שבת סמך על פסין אלו כחלק מהכותל, או דבאמת לא חשיב סמכו כל שלא סמך עליהם מע"ש לשם פסין, רק שבחצר א"צ כלל סמכו, דפסי חצר מחיצה גמורה הם וא"צ היכר. בשו"ת הגרעק"א שם צידד יותר דכה"ג לא חשיב סמכו רק שפסי חצר א"צ סמכו, בתשובתו שבבית מאיר שם צידד יותר לאידך גיסא שאין חילוק בין חצר למבוי לגבי סמכו [וצי"ן לגמ' ה' ב' דילפינן מבוי מחצר מק"ו ולא פרכינן דמבוי חמור מחצר לגבי סמכו], אלא דכה"ג חשיב סמכו כיון שסמך על הפסין בכלל הכותל, ובהגהתו לשו"ע שם העמיד את שני הצדדים בשוה. לדינא, בשלשת המקומות הנ"ל נשאר בזה הגרעק"א בספק והתיר רק בצירוף שני הסברות, דהיינו דאם

פרצה זו ארעה בחצר, החצר מותרת ממ"נ, או משום דחצר א"צ סמכו או משום דכה"ג חשיב סמכו כדמוכח מגמ' הנ"ל.

דעת הבית מאיר והתוס' שבת

(ג) דעת הבית מאיר שם [בסברא ללא ראייה מכרעת] דכה"ג לא מקרי סמכו כיון שלא סמך מערב שבת לשם לחי, ובתו"ש נראה שחילק בין מחיצה לצוה"פ, דבסי' שס"ג סק"כ כתב שמסתבר שאם בכניסת השבת היה מחיצה ובאמצע שבת נפל ונשאר לחי לא מהני, דלא חשיב כה"ג כסמכו עליה מערב שבת דהא לא מוכחא מילתא דסמכו עליו מע"ש לשם לחי אלא לשם סתימה בעלמא וכו', ולא חל עליו בשבת שם חדש להיות נקרא לחי. מאידך לענין צוה"פ שבאמצע שבת ניטל המשקוף ואחד המזוזות, הסתפק התו"ש שם סק"כ"א אם י"ל שגם קני צוה"פ חשיבי כלחי, וא"כ גם בעוד צוה"פ קיים חשיב כסמכו עליו ללחי, ולכן כשניטל המשקוף בשבת מתיר מדין לחי [אם הפרצה לא יתרה מ"י אמות], או דלמא קני צוה"פ לא חשיבי לחי אלא כמחיצת צוה"פ, וא"כ לא סמכו עליו מערב שבת לשם לחי ולא מהני, והניח בספק. ועיין לשון הרמב"ם בפט"ז מה"ש הי"ט שקרא לקני צוה"פ בשם לחיים.

דעת המ"ב

(ד) המ"ב בסי' שס"ג סק"ק"א כתב שבמבואות דידן שאין בתים וחצירות פתוחים לתוכו דינם כספק מבוי וספק חצר, ונוהגים לתקנם רק בצוה"פ, והאחרונים נחלקו אם סגי לתקן ראש אחד בצוה"פ וראשו השני בשני לחיים דמהני בכה"ג בין אם דינו כחצר ובין אם דינו כמבוי, או שמצד שהמנהג גם בכה"ג יש לתקנו בצוה"פ. מסקנת המ"ב שלכתחילה יש להחמיר גם בכה"ג לתקנו בצוה"פ, אך במקום הדחק שנפסק החבל שע"ג הלחיים בשבת, יש לסמוך להקל להתירו בשני הלחיים שנשארו כדעת המקילים הנ"ל, את"ד. מבואר במ"ב שאע"פ שבכניסת שבת היה צוה"פ, ורק באמצע שבת נעשה לחיים מהני, ולא נפסל משום שלא סמכו עליו כלחי בע"ש, ויל"ע בטעמו.

לכאורה אין לומר שהתיר משום דס"ל שבחצר א"צ סמכו מע"ש, שהרי מבואר שם שהחמיר מספק שמא מבואות דידן דינם כמבוי. וגם לא מסתבר דס"ל שכיון שסמך מע"ש על כלל המחיצה חשיב כסמכו גם לגבי הלחיים שבה שהם חלק מאותה מחיצה, שהרי כאמור בזה דעת התו"ש והב"מ דלא חשיב סמכו, וגם הגרעק"א נשאר בזה בצ"ע לדינא, ואע"פ שהמ"ב איירי שבע"ש היה צוה"פ ולא כותל, ובזה הרי הסתפק התו"ש, ולפי דבריו שיש חילוק לענין זה בין צוה"פ למחיצה א"כ גם מהב"מ אין ראייה שיפסול בכה"ג, שהוא הרי איירי בכותל שנפרץ, מ"מ אכתי אין כאן אלא ספיקם של התו"ש והגרעק"א ואולי גם הב"מ, ועל סמך ספיקות בלבד לא היה המ"ב מכריע להתיר, וצ"ע.

לבאר שהמ"ב צירף ספיקות להקל

(ה) אולי י"ל דכיון דמבואות דידן הוי ספק חצר, צירף המ"ב את הצד שדינם כחצר וא"צ סמכו כלל, עם הצד דמהני בסמכו בע"ש על הלחי כחלק מצוה"פ, ויש לצרף עוד את שיטת רש"י ה' ב' ד"ה אינו וכו' דתיקוני חצר מהני במבוי מק"ו, ולדעתו י"ל דכיון שנשארו מצוה"פ שני קנים כפסי חצר, מהני אף במבוי בלא סמכו כמו בחצר, כמשי"כ בשו"ת הגרעק"א שם ובמכתבו השני של הגרעק"א המובא בב"מ שם, וכ"ה בחזו"א סי' א' סק"ג. אע"פ דקמ"ל כתוס' כמבואר בחזו"א סי' י' סק"ג, ולדעתם תיקוני חצר לא מהני במבוי, מ"מ י"ל שהמ"ב צירף את שיטת רש"י בהדי הני ספיקות להקל עכ"פ בשעה"ד שנפסק המשקוף של צוה"פ בשבת. אך צע"ק לפ"ז שההיתר בנוי על צירופים ואינו היתר פשוט, למה המ"ב סתם ולא ביאר על סמך מה היתר.

להוכיח דלמ"ב מהני סמכו ללחי שהיה בע"ש

חלק מהכותל

(ו) הפמ"ג בסי' שס"ג א"א סק"ט הסתפק לענין צוה"פ אם הוי כמחיצה גמורה ומהני אע"פ שלא סמכו עליה מע"ש, כגון שבשבת שעברה לא טלטלו על סמך צוה"פ [דחשיב כלא סמכו כמשי"כ המ"א שם סק"ט], ובשבת זו נמלכו באמצע שבת לטלטל, או שדינו כלחי שבלא סמכו עליה בע"ש לא מהני, ונשאר בצ"ע. הבה"ל בסי' שס"ג ס"א ד"ה אבל וכו' הביא את ספיקו של הפמ"ג, אבל במ"ב שם סק"ק"ג סתם שצוה"פ בעי סמכו עליה מע"ש כדמשמע בט"ז שם סק"ט, ועמשי"כ בזה בעמה"ח ג' אופנים שצריך ליגע.

(ז) לפ"ז שאפילו בצוה"פ ס"ל למ"ב דבעינן סמכו עליה מע"ש, כ"ש שפסי חצר צריך לסמוך עליהם מע"ש, דלא עדיפי מצוה"פ, א"כ, כיון שלדעת המ"ב פסי חצר צריכים סמיכה מע"ש, הרי שמהרהריה של הגרעק"א שהבאנו לעיל אות ב' מהגמ' צ"ג ב',

דברי החזו"א ע"פ הרא"ש וס"ל שנחלק על רש"י

ד דברי החזו"א הם דלא כמש"כ רש"י ד"ה ובאלכסון לא הוי הכירא, שהרואה בני מבוי נמשכין ומשתמשין ברה"ר חוץ מכנגד כותל הקצר, אומר מותר להשתמש ברה"ר לפי שאין אותו העודף דומה שיהא מן המבוי, עכ"ל, שברש"י מבואר שהחסרון לרבא משום שאין הקורה עושה בכה"ג היכר מספיק להבדיל את העודף על הקצר, מרה"ר, ולא משום שלא מועיל היכר מחסרון מחיצות [ומש"כ הגאון" דחדא מתרי טעמי נקט, דחוק], מ"מ החזו"א נטה מפרש"י מכח מה שהוכיח שם שהר"מ הרא"ש, המרדכי והטושי"ע פליגי על רש"י, וע"כ פירשו ע"פ דרכו הנ"ל של החזו"א.

הרא"ש בסי' י' כתב בשם הר"מ דכל מה שלרבא אין להניח את הקורה באלכסון, ה"מ בצידו אחד ארוך והשני קצר שמיניחו באלכסון חוץ לכנגד הקצר, דזה לא מהני, אבל להניח את הקורה באלכסון בין שני כתלי המבוי שפיר דמי לכ"ו ע ומטלטל עד הקורה באלכסון. וכ"ה במרדכי סי' תע"ח ובטושי"ע סי' שס"ג סע' ל'. החזו"א שם הקשה כיון שאין טלטל כה"ג אלא באלכסון, הרי המקום שמעבר לקורה הוא כרמלית, וא"כ המבוי פתוח לכרמלית באלכסון, והכותל שמעבר לקורה בצד הקצר אינו מועיל כלום, שהרי המקום שבינו לקורה כרמלית וכותל זה כמאן דליא דמי, א"כ לרש"י הנ"ל דטעמא דרבא משום שהמטלטל במקום העודף נראה כמטלטל במקום שאין מחיצות, מטעם זה יש לאסור גם כשמניח את הקורה באלכסון בין הכתלים. ע"כ שהרא"ש וסיעתו פירשו מ"ש רבא דבאלכסון לא הוי היכר, דכוונתו דלא מהני היכר כה"ג, והטעם משום שלחלק העודף אין ג' מחיצות ואין בכח הקורה לגדור גם את רוח האורך של חלק הבולט, כנ"ל, לכן ס"ל לרא"ש וסיעתו דבין הכתלים יכול להעמיד את הקורה באלכסון ולטלטל באלכסון, שהרי יש לכל המקום שבין הכתלים ג' מחיצות בלא"ה, לכן כל מקום שעשו לו היכר קורה יכול לטלטל בו, וזה שנוצר היכר משתי רוחות אינו חסרון.

החזו"א שם אמנם כתב בסוף דבריו [בסוגריים] שניתן לפרש את דברי הרא"ש גם אם כוונת רבא שהחסרון הוא משום העדר היכר, על דרך פרש"י, אבל ממש"כ החזו"א שם בסק"י"ב דכשהעודף הוא ד"א או שהוא מרובה מהצד הקצר לא מהני גם בין כתלי המבוי, דכה"ג חשיב שהקורה גודרת גם את רוח האורך, ולא מהני מה שעומדת בין הג' מחיצות של המבוי, וכן מהשגתו שם סק"ד על הבה"ל עפמ"ש"כ בסק"ח [כדלקמן], מבואר שנקט שדברי הרא"ש וסיעתו לא מתפרשים ע"פ פרש"י, וכנראה מהאי טעמא נטה מפרש"י [וע"ע לקמן אות ט"ו שמר"ח גם מוכח שנחלק על פרש"י].

הט"ז פסק כרש"י

ה אמנם באחרונים נראה שנקטו לדינא את פרש"י הנ"ל, וס"ל שדין הרא"ש וסיעתו אינו סתירה לפרש"י, כדלקמן. דבשו"ע סי' שס"ג סע' ל' פסק דאינו מניח הקורה אלא כנגד הקצר, והט"ז שם סק"א הביא את פרש"י בביאור הדין, שהרואה בני מבוי נמשכים ומשתמשים ברה"ר חוץ מכנגד כותל הקצר אומר מותר להשתמש ברה"ר וכו', וכתב על זה הט"ז דמשום הכי נראה הטעם דמותר באלכסון בתוך המבוי כיון ששם אין לטעות בהיתר ברה"ר וכו', ובמ"ב שם ס"ק קכ"ד כתב בקצרה כדברי הט"ז. הרי שהט"ז חלוק על החזו"א בתרתי, גם שנקט את פרש"י לדינא, וגם דס"ל שדינו של הרא"ש וסיעתו שפיר מתפרשים גם לפרש"י בסוגיא.

אף כי עיקר דברי הט"ז שכתב דמה שהתירו הרא"ש וסיעתו קורה באלכסון בין כתלי המבוי, משום שבכה"ג אין חשש המטלטל בחלק האלכסון יראה כמטלטל ברה"ר, כיון שגם מה שחוץ לקורה אינו רה"ר אלא הוא כרמלית שהרי הוא בין ג' מחיצות, דבריו צ"ע לכאורה, דלפ"ד כל מבוי שצידו אחד ארוך ואחד קצר, אם הוא פתוח לכרמלית ולא לרה"ר יהיה אפשר להניח את הקורה באלכסון דלא נראה כמטלטל ברה"ר, ופשוט שזה אינו. עכצ"ל דשאני הכא שכרמלית זו שחוץ לאלכסון היא רה"י מהתורה, ועדיף מכרמלית דעלמא שאינו רה"י מהתורה, מ"מ אחרי שהאיסור לטלטל בשניהם הוא מדרבנן דחוק לחלק שבוה גזרו ובוה לא גזרו.

הבה"ל חידש דין ע"פ ביאורו של רש"י

ו הבה"ל בסי' שס"ג ס"ל ד"ה שצידו וכו' כתב ע"פ דברי הירושלמי שכל מה שפסל רבא קורה באלכסון זה רק אם האורך עודף על הקצר ג' אמות או יותר, אבל בפחות מג' אמות גם לרבא כשר, אמנם הבה"ל דייק מלשון הרמב"ם בפ"י מה"ש ה"כ שסתם וכתב מבוי שצדו אחד ארוך וצדו השני קצר מניח את הקורה כנגד הקצר, עכ"ל, דמשמע דגם כשעודף פחות מג' אמות הקורה פסולה. מ"מ כתב הבה"ל שני"ל ברור שעכ"פ אין להחמיר

סימן ג'

קורה ופתח באלכסון

למה חלק העודף לא נאסר משום כרמלית

א עירובין ח' ב', אמר רב כהנא וכו' מבוי שצדו אחד ארוך וצדו אחד קצר פחות מד' אמות, מניח את הקורה באלכסון וכו', רבא אמר וכו' אינו מניח את הקורה אלא כנגד הקצר וכו', טעמא דדי קורה טעמא מאי משום היכר, ובאלכסון לא הוי היכר, ואימא טעמא דידהו קורה טעמא משום מאי משום מחיצה, ובאלכסון נמי הוי מחיצה וכו', ע"כ. תד"ה מניח וכו' הקשה וא"ת והיכי שרי להשתמש נגד האורך, הא אין כאן אלא ב' מחיצות, וכיון שכן החלק העודף של המבוי הוא כרמלית ולא רה"י, ואין קורה מתירה לטלטל בכרמלית כמ"ש י"א ב' טלטל עד דאיכא שלוש. ותירצו דלמ"ד קורה משום מחיצה הוא מחיצה מהתורה, וחשיב כמחיצה שלישית של המבוי, והמבוי נעשה רה"י על ידו, ובמקביל מועיל להתיר גם רוח רביעית. א"י כיון דצידו האחד ארוך מסתמא לא בקעי בה רבים ואינו רה"י מה"ת, ואע"פ דאכתי הוי כרמלית לא גזרו ביה רבנן כיון דבטל לגבי מבוי, והחשיבוהו חכמים כרה"י עם פנים המבוי, ולכן ניתר בקורה, את"ד. תהרא"ש הביא את שני תירוצי התוס', אבל תר"פ, הרשב"א, הריטב"א והר"י כתבו רק את התירוץ השני של תוס', חלק בשינוי נוסח.

קושיית האחרונים על תירוץ קמא

ב התורת חיים והגה' יעב"ץ הקשו לתירוץ הראשון של תוס', שאם מה שאין בחלק העודף איסור טלטול דכרמלית [או דרה"י] הוא משום שקורה משום מחיצה, וע"ז יש למבוי ג' מחיצות וקורה, א"כ למה הוצרך רבא לומר דלדידיה אין קורה באלכסון מתירה את חלק העודף משום דסבר קורה משום הכירא, ובאלכסון לא הוי היכר, גם אם באלכסון יש היכר לא מהני הקורה לדידיה, דכיון שאינה מחיצה הרי אין בחלק העודף מחיצות רה"י ואסור משום כרמלית [או רה"י]. הגאון"י, והתו"ש בס"י שס"ג סק"ט והפמ"ג שם מ"ז סק"א כתבו ליישב בכמה אופנים, עש"ה.

החזו"א יסד שכח המחיצה של קורה נדרש לקבוע

את צורת הרשות

ג החזו"א בסי' ח' סק"ח תירץ דמ"ש רבא דבאלכסון לא הוי היכר, לתירוץ הראשון של תוס' כוונתו שבאלכסון לא מועיל היכר, ולא כפרש"י ד"ה ובאלכסון וכו' שאינו יוצר היכר מספיק למטלטלים, והיינו משום שחסר מחיצות והוי כרמלית. החזו"א הוסיף שגם לתירוץ השני של תוס' צריך לפרש כן, שהרי גם אם התירו כה"ג כרמלית משום שבטל לגבי מבוי, אכתי קשה כיון שהקורה עומדת באלכסון הרי מתירה שתי רוחות, גם את הרוח הרביעית של המבוי וגם את רוח האורך של המבוי שכנגד החלק שהכותל הארוך עודף על הקצר, והרי קורה לא מתירה את רוח האורך של המבוי. ע"כ שהקורה קובעת את פתח המבוי שזוהי הרוח הרביעית, ויתר הרוחות נקבעות ישר יחסית לקו של הקורה, דהיינו שמעמדת את המבוי על תמונת אלכסון יחסית לצורת יתר המחיצות, וא"כ הקורה מתירה רק את הרוח הרביעית ויתר הרוחות גדרות על ידי המחיצות [כיון שהפתח גובר על צורת המחיצות בקביעת צורת הרשות]. החזו"א הוסיף שמסתבר שכל מה שבכח הקורה לקבוע שם פתח ולקבוע עפ"ז את צורת המבוי וצורת הרוחות, זה רק אם קורה משום מחיצה, אבל אם קורה משום היכר לא מסתבר שבכוחה לפעול את הנ"ל, אי"כ לרבא דקורה משום הכירא, גם לתירוץ השני של תוס', גם בלי זה שבאלכסון אינו יוצר היכר אין בכח הקורה להתיר את המבוי, שהרי אם היא רק היכר ואינה קובעת את צורת המבוי, וא"כ עליה לגדור גם את רוח האורך של המבוי שאת זה אין בכוחה לגדור. נמצא שגם לתירוץ השני של תוס' מ"ש רבא דבאלכסון לא הוי היכר כוונתו שבאלכסון לא מועיל היכר להתיר.

אמנם החזו"א כתב יסוד זה שהקורה מעמדת את המבוי במקוץ על תמונת אלכסון לתירוץ השני של תוס', מ"מ פשוט שגם לתירוץ הראשון צ"ל כן, שהרי גם אם קורה משום מחיצה מהתורה אין בכוחה להתיר שתי רוחות כמין גא"ם, ומקום המוקף בשני מחיצות כמין גא"ם, ועשו לו שתי קורות בשלישית ורביעית כמין גא"ם אינו נעשה רה"י, א"כ גם לתירוץ זה צ"ל שהקורה מעמדת את המבוי במקוץ בתמונת אלכסון ביושר לפי הקורה, שאז הקורה מתירה רק רוח רביעית, ומה שהחזו"א כתב כן רק לתירוץ השני הוא משום שרק לתירוץ השני הוצרך להגיע לנידון הזה כדי לבאר למה אם קורה משום הכירא לא מהני גם אילו היה היכר ככה"ג, דאילו לתירוץ הראשון בלא"ה הוא כן משום איסור כרמלית, אבל לאמיתו של דבר גם לתירוץ הראשון בתוס' צ"ל יסוד זה.

מוכח שאם סמך על כותל שלם לשם מחיצה ונפרץ רובו בשבת ונשארו גיפופים, חשיב כסמך עליה גם ביחס לאותם גיפופים שהיו בע"ש חלק מאותה מחיצה שסמך עליה, שהרי למ"ב א"א לדחות שהטעם דמהני שם משום שפסי חצר א"צ סמיכה, שהרי לדעת המ"ב פסי חצר צריכים סמיכה מע"ש, וע"כ דחשיב כה"ג כסמכו מע"ש על הלחי אע"פ שבע"ש היה חלק מכותל, דלא כתו"ש והב"מ דס"ל דלא חשיב כסמכו על הלחי.

א"כ י"ל שלכן התיר המ"ב הנ"ל כשנפסק בשבת החבל שע"ג הלחיים, דמהני כלחיים להתיר בין בחצר ובין במבוי, שהרי לדעת המ"ב מוכח דכה"ג חשיב כסמכו מע"ש.

דעת החזו"א

ח מאידך דעת החזו"א נראה דס"ל דמה שסמך על הלחי כחלק מכותל המתיר מדין מחיצה, לא חשיב כסמכו לגבי לחי, שהרי החזו"א בסי' י"ג סק"א ד"ה וענין וכו' כתב שמראיית הגרעק"א מהגמ' צ"ג ב' מוכח שפסי חצר א"צ סמכו, ואת"ל דסמיכה על לחי בכלל הכותל חשיב כסמכו הרי אין משם ראייה דפסין מהני ללא סמכו, שהרי זה חשיב כסמכו.

להוכיח מהרשב"א דסגי לשם היתר מבוי

ט הרשב"א הריטב"א, והר"י י"ד א' הקשו על מ"ש בגמ' שם שבהניח קורה ע"ג מבוי ופרס עליה מחצלת דלא מהני, דהקורה פסולה דמכסיא, והמחצלת פסולה דה"ל מחיצה תלויה, והקשה הרשב"א שהמחצלת תתיר מדין קורה, עש"ה. לפ"ד קושייתם צ"ע שהרי קורה דקימ"ל שהיא משום הכירא וא"כ פסולה בעומדת מאליה וצריך שתיעשה לשם קורה כמש"כ הרא"ש בסי' כ', וכ"ה במאירי ובעבוה"ק ש"י ס"ח והובא במ"מ בפ"י מה"ש הכ"ב, וכ"ה בפסקי ריא"ז ובטושי"ע סי' שס"ג סט"ו, וא"כ מחצלת זו שלא נפרסה לשם קורה אינה מתרת מדין קורה, ולכאורה אין מקום לקושיית הראשונים.

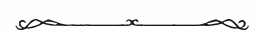
רש"י שם ד"ה מחצלת וכו' כתב שפרס את המחצלת להיות מחיצה לייפות כח התירו, עכ"ל, דהיינו שנעשתה להתיר בה את המבוי, וי"ל שלכן לא חשיבא כעומדת מאליה ושפיר הקשו הראשונים. אמנם לפמ"ש התו"ש הבי"מ החזו"א וספיקו של הגרעק"א הנ"ל שאפילו להחשב כסמכו לא מהני כסמכו למחיצה כדי להתיר מדין לחי, כ"ש שלא מהני שנעשה לשם מחיצה להתיר מדין קורה, וא"כ הדרא קושיין לדוכתא, איך ס"ד לראשונים שהמחצלת תתיר מדין קורה. אבל לדעת המ"ב שמה שסמכו על הכותל מהני ללחי שבו אע"פ שסמכו עליו בתורת היתר מחיצה ולא בתורת היתר לחי, אתי שפיר, ד"ל שגם לגבי קורה שצריכה עשייה לשם היתר, המחצלת מתירה מדין קורה מכח העשייה לשם היתר מחיצה אע"פ שלא נעשה להיתר קורה, דסו"ס נעשה להיתר מבוי.

יישוב דעת התו"ש וסיעתו

י ליישב את דעת התו"ש, הב"מ, הגרעק"א והחזו"א לכאורה צ"ל שהחסרון באופן של האחרונים הוא משום שסמך על המחיצה בשלימותה, ולא סמך על חלק ממנה בפנ"ע, שלאותו חלק אין דין מחיצה אלא רק דין לחי, וזה ס"ל דלא חשיב סמכו, משא"כ בהוא מחצלת הרי עשה וסמך על אותה מחצלת כצורתה בלא תוספת, רק שהוא שחשב שמתרת מדין מחיצה עשאה וסמך עליה כמחיצה, ובאמת היא מתירה רק מדין קורה, כל כה"ג שפיר דמי כיון שאת הדבר שמתיר עכשיו עשה וסמך עליו כצורתו לשם היתר מבוי, אף שלא עשאו וסמך עליו לשם הדין שמכוחו הוא מתיר.

נ"מ לדינא לאור האמור

יא לפ"ז מבוי שיש בראשו מחיצה, וחשבו מבעו"י שמחיצה זו גדולה מהפרצה שבצדה ומתירה מדין עומ"ד, ובאמצע שבת התברר שטעו במדידה ובאמת היה פרמ"ד, רק שבכח המחיצה להתיר מדין לחי [שהיתה פחות מד"א], אע"פ שבע"ש לא סמכו עליה לשם לחי אלא שם עומ"ד, מ"מ כיון שעל מחיצה זו כצורתה סמכו לשם היתר מבוי, גם לדעת התו"ש וסיעתו שפיר דמי. עוד נראה לפ"ז שאם היה בראש המבוי [ברוח מזרח] מחיצה ג' אמות ומחצה, והפרצה שבצידה היתה ג' אמות, ובאמצע שבת מחיצת צפון שכנגד אותה מחיצת מזרח התרחקה שע"ז הפרצה גדלה ונהייתה ד' אמות, שעכשיו רוח מזרח פרמ"ד, אותה מחיצת ג"א ומחצה מתירה את המבוי מדין לחי אע"פ שלא סמכו עליה מע"ש לשם לחי, שאז התירה מדין מחיצת עומ"ד, מ"מ כיון שעל אותה מחיצה כצורתה סמכו לשם היתר המבוי, ואותה מחיצה שסמכו עליה קיימת עכשיו בשלימות, חשיב שסמכו עליה גם ביחס להיתר לחי, וגם לתו"ש וסיעתו המבוי ניתר על ידה.

אלא כשנראה לעין כל שצידו אחד ארוך מחברו, אבל בלא נראה להדיא לעין ורק ע"י מדידה יודעים שצד אחד ארוך יותר, בזה אין להקפיד, דלא שייך משי"כ רש"י במ"ש רבא דבאלכסון ליכא הכירא שבני רה"ר יבואו לטעות אחרי שלא נראה לעין.

החזו"א בס"ח סק"ד השיג בזה על הבה"ל, וכתב דלא מבעי לתירוץ הראשון בתד"ה מניח וכו' שכיון שצד אחד ארוך יותר, אם לא ס"ל דקורה היא מחיצה מהתורה אין לחלק העודף ג' מחיצות, ואסור משום כרמלית או רה"ר, אי"כ פשוט שגם בעודף כ"ש הניכר רק במדידה אסור, דסו"ס אין שם ג' מחיצות [והאיסור בלא"ה לא מטעמא דרש"י הני"ל]. גם לתירוץ השני של תוס', לפמשנת' לעיל אות ג' שגם לתירוץ זה צריך לדין קורה משום מחיצה בשביל עיקר המחיצות, דאל"ה דהקורה היא מחיצה ומעמדת את המבוי על תמונת אלכסון, הקורה צריכה להתיר שתי רוחות [מחמת האלכסון] שאת זה אין בכוחה לעשות, אי"כ גם לתירוץ זה גם כשהאלכסון משהוא הניכר רק במדידה, סו"ס הקורה נדרשת להתיר את אותו כ"ש מרוח האורך, ולא מהני. עוד הוסיף החזו"א שגם בלא"ה כל שניכר במדידה ניכר גם בראיה, אלא שהוא טעות בנ"א ולא שייך לתת בזה שיעור.

מבואר בזה דהבה"ל נקט כרש"י, ועוד בנה על ביאורו של רש"י נ"מ לדינא [וזה מלבד משי"כ במ"ב כדברי ה"י כנ"ל אות ה'], והחזו"א שנחלק עליו הוא מכח זה שנקט דלדינא לא קימ"ל כרש"י.

להוכיח שמחצה"ש נקט את רש"י לדינא

ז מחצה"ש בס"י שס"ג סק"ב כתב שגם לרבא [דקימ"ל כוותיה] יכול להניח את הקורה באלכסון, וכל מה שנחלק על ר"י זה דס"ל שאסור להשתמש חוץ מכנגד הקצר משום שהשתמש שם אינו רואה מחיצה כנגדו וכסבור שמתיר לטלטל ברה"ר, וזמ"ש דבאלכסון ליכא הכירא כמשי"כ רש"י, ומ"ש שאינו מניח את הקורה אלא כנגד הקצר משום שבלא"ה אסור לטלטל חוץ מכנגד הקצר, אבל אם ירצה להניח באלכסון ולטלטל ביושר רשאי. הרי מבואר שגם מחצה"ש נקט שטעם האיסור הוא מטעמו של רש"י ולא מהעדר מחיצות, ולא ס"ל שדברי רש"י נדחו מכח דין הרא"ש וסיעתו.

גם הפמ"ג שנחלק על מחצה"ש מ"מ ס"ל כרש"י

ח הפמ"ג שם מ"ז סק"א כתב דממ"ש רבא שאין מניח אלא כנגד הקצר, ולא אמר שאינו משתמש אלא כנגד הקצר, משמע שאם מניח את הקורה באלכסון אסור לטלטל אפילו כנגד הקצר, וכתב בזה ג' טעמים. ראשית משום שכיון שהקורה באלכסון, אם יתירו לטלטל כנגד הקצר יבואו לטלטל גם באלכסון כפי הקורה, ועוד שאין היכר כ"כ כשהקורה מונחת באלכסון [צ"ב], ועוד דכיון שאסור לטלטל באלכסון אי"כ קורה המונחת שם לא מונחת על כתלי מבוי המתירים [כמשי"כ תוס'].

מזה שהפמ"ג הוצרך לטעמים אלו לחלוק על דינו של המחצה"ש, מוכח שגם הוא נקט לדינא שהטעם שאינו מניח את הקורה באלכסון הוא מטעמא דרש"י, דאילו היה סובר כחזו"א אין מקום כלל להתיר להניח את הקורה באלכסון גם אם יטלטלו רק כנגד הקצר, שהרי בכה"ג הקורה נדרשת להתיר גם חלק מרוח האורך של המבוי שאין בכחה להתירו, ולא היה צריך לטעמים המיוחדים שכתב.

האחרונים שדנו בקושית התו"ח לא ס"ל כחזו"א

ט גם מעיקר קושית התו"ח והגה' יעב"ץ, והתו"ש והפמ"ג שתירצו את קושיתם שהובא לעיל אות ב', מבואר בדבריהם שהוקשה להם רק לתירוץ הראשון של תוס', ואילו לתירוץ השני משמע דניחא להו, דגם אם קורה משום הכירא, אלמלי זה שבאלכסון לא הוי היכר שפיר מהני באלכסון אחרי שהמקום אינו כרמלית. מבואר בזה שלא הוטרדו מזה שקורה באלכסון גודרת גם את רוח האורך של המבוי, ורק החזו"א הוסיף שגם לתירוץ השני של תוס' צריך את כח המחיצה של קורה להעמיד את המבוי על תמונת אלכסון כדי להתמודד עם הנושא שקורה באלכסון גודרת גם את אורך המבוי, מבואר אי"כ שכל האחרונים לא חששו לזה.

אמנם באמת טעמא בעי למה לא חששו לזה, הרי פשוט שגם אילמלי חסרון היכר א"א להתיר את חלק העודף ע"י שתי קורות כמין גא"ם, אחד ברוח רביעית והשני להשלים את אורך המבוי שכנגד העודף, דאין קורה משלימה את כותל האורך של המבוי, אי"כ למה באלכסון מהני אילמלי חסרון ההיכר, הרי סו"ס גודרת חלק מאורך המבוי.

לכאורה יש לבאר את דעת האחרונים על דרך משי"כ החזו"א

הנ"ל בביאור דין הרא"ש וסיעתו דבין כתלי המבוי כנגד הקצר שפיר יכול להניח קורה באלכסון, וביאר החזו"א הטעם שאע"פ שסו"ס באלכסון יש שתי רוחות, מ"מ כיון שלא חסרים מחיצות לחלק האלכסון שהרי גם בלי הקורה יש למקום ג' מחיצות ואינו מחוסר אלא היכר, אין זה חסרון במה שהיכר תופס ב' רוחות כל שאינו צריך להשלים את גדירת המחיצה ברוח האורך. לפי"ז י"ל שכיון שכתבו תוס' בתירוץ השני שחלק העודף בטל לגבי מבוי, ולא גזרו בו רבנן איסור כרמלית, אי"כ הרי חלק זה לא טעון גדירת מחיצות דבטל לגבי מבוי, ואינו טעון אלא היכר, והיכר שפיר מהני גם כשתופס ב' רוחות.

לדחות כיון שהביטול מכח גדירת הקורה

יא אמנם י"ע במשי"כ תוס' שחלק העודף בטל לגבי מבוי, דלכאורה הטעם משום שפרוץ במילואו מצד אחד למבוי והוי כהמשך לו, הרי באותה מידה בדיוק חלק העודף פרוץ במילואו לרה"ר או לכרמלית שבחוץ, ועוד יותר דלשם פרוץ במילואו מב' רוחות והוי גם המשך הרה"ר, אי"כ למה יתבטל למבוי יותר מאשר לרה"ר. ואין לומר שכיון שלא בקעי שם רבים לכן נבדל מרה"ר, שהרי תוס' כתבו דלא בקעי בה רבים רק כדי לבאר למה אינו רה"ר מהתורה, דאילו היה רה"ר מהתורה לא היה אפשר להתיר מכח זה שחכמים לא גזרו בו דבטל לגבי מבוי, שהרי איסורו מהתורה, לכן הוצרכו לזה דלא בקעי בה רבים ואינו רה"ר, אך אכתי קשה למה שיתבטל למבוי יותר מאשר לרה"ר או לכרמלית שחוצה לו, אמנם לא יחשב ע"ז לרה"ר מהתורה דלא בקעי בה רבים, מ"מ אכתי שיתבטל לחוץ ויהיה כרמלית.

ונראה דמה דבטל למבוי יותר מלכרמלית שבחוץ הוא מחמת הקורה שמבדילה את המקום מהכרמלית שבחוץ, ומשייכת את שטח האלכסון אל המבוי. רק שלפ"ז שאנו צריכים את הקורה לא רק להיכר בעלמא אלא גם להבדיל את המבוי מבחוץ ולשייכו למבוי שזה ענין גדירה, אי"כ הדרא קושיית החזו"א לדוכתא דכיון שאלכסון הקורה תופס גם חלק מאורך המבוי, הרי אין בכח הקורה לגדור את רוח האורך של המבוי [ולא דמי למשי"כ החזו"א בדעת הרא"ש וסיעתו ששם המקום מוקף בג' מחיצות ללא עזרת הקורה, והקורה נצרכת להיכר בלבד].

לרש"י וסיעתו גם קורה דהכירא קובע את צורת המבוי

יב לכן נראה דמה שכל האחרונים לא הוטרדו מזה שאין בכח הקורה לגדור שתי רוחות הוא מהטעם שכתב החזו"א שהקורה מעמדת את המבוי במוקף על תמונת אלכסון, רק שהחזו"א ס"ל שלזה צריך דוקא כח של קורה משום מחיצה [עכ"פ מדרבנן], דקורה שאינה אלא היכר ס"ל לחזו"א שאין בכחה לקבוע את צורת רוחות המבוי ואכתי גודרת שתי רוחות, ובוזה נחלקו כל האחרונים וס"ל שגם קורה משום היכר, כיון שהיכר אינו רק סימן וזכר בעלמא, אלא הוי היכר פתח או היכר מחיצה כמשי"כ הגאון"י ב' א' ו'ג' א' והחזו"א בס"י א' סק"א וש"ד, אי"כ השם פתח מדרבנן שיש לקורה גם הוא בכוחו לקבוע את צורת המבוי ולהעמיד את המבוי על תמונת אלכסון, אע"פ ששם פתח זה הוא רק בדרגת היכר ולא בדרגת מחיצה. וזה נראה גם דעת רש"י, ולכן ס"ל שגם אם קורה משום היכר אין בחלק העודף חסרון מחיצות, וכל איסורו למ"ד קורה משום היכר הוא רק מחסרון היכר שהוראה בני מבוי וכו' כמשי"כ רש"י, ולכן כתבו הבה"ל הני"ל אות ו' והמחצה"ש הני"ל אות ז' שבאופן שאין חסרון היכר זה שכתב רש"י שהוראה בני מבוי וכו', הקורה מתירה גם כשעומדת באלכסון.

מה שתוס' הוצרכו לזה שהחלק העודף בטל לגבי מבוי, ולא התירו מכח זה שהקורה מעמדת את המבוי על תמונת אלכסון, וא"כ גם לחלק העודף יש ג' מחיצות של המבוי, משום דס"ל שכיון שמה שמעמיד את המבוי על תמונת אלכסון זה פתח הנעשה ע"י קורה משום מחיצה דרבנן או משום היכר, אין בכח פתח זה שהוא מדרבנן לקבוע את צורת המחיצות להפוך את המקום לרה"י מהתורה ולהפקיע איסור כרמלית, דביחס לזה צריך מחיצה ופתח דאורייתא, רק שפתח זה, בין כשנעשה ע"י מחיצה דרבנן [כמבואר בתוס'] ובין כשנעשה ע"י היכר דרבנן [כמבואר ברש"י וסיעתו], בכוחו להעמיד את המבוי על תמונת אלכסון ולהבדילו מהכרמלית שבחוץ לענין שיתבטל מדרבנן לגבי מבוי, ויפקע ממנו איסור כרמלית מדרבנן.

דעת ר"ח דחשיב כפרצה וניתר בעומד מרובה

יג כתב ר"ח בסוגיין, מבוי שצידו אחד ארוך וצידו אחד קצר, פחות מד"א מניח קורה באלכסון וכו', פחות מד"א חשיב כמו

פרצת מבוי ומחיצות של מבוי פטרות אותו וכו', עכ"ל. נראה שר"ח עמד בדבריו אלו על טענת החזו"א הני"ל, איך קורה מתירה ב' רוחות, ועל זה כתב שאה"נ אע"פ שהקורה עומדת באלכסון שיש בו ב' רוחות מ"מ אינה גודרת אלא את רוח רביעית שבאלכסון זה [כגון מזרח], ורוח האורך [כגון צפון] שבאלכסון באמת אין בכוחה לגדור, לכן מה שיש באלכסון מרוח האורך [צפון] נחשב כפרצה, רק שהיא ניתרת על ידי המשך מחיצות האורך שברוח צפון, דהיינו בעומ"ר [ולפ"ז צריך שהמחיצה הקצרה של המבוי תהיה יותר ארוכה ממה שהאורך עודף עליה, וכ"ה בחזו"א ס"י ח' סק"ז מטעם אחר].

ביאור דבריו נראה דכיון שאלכסון תופס שתי רוחות, דנים את הקורה כאילו היא מדרגות קטנות מעט מזרח ומעט צפון, ושוב מעט מזרח ושוב מעט צפון וכו', וכל החלקים של רוח מזרח גדורים, וכל החלקים של רוח צפון פרוצים, ומחיצת צפון מגיעה עד חתיכת קורה שגודרת את המזרח, נסוגה איתה, וכשזו "מסתיימת" היא גודרת את פרצת צפון שבינה לבין החתיכה הבאה שגודרת את מזרח [כמו בצירור 1, הקווים המלאים הם גדירת הקורה, והמקווקווים הם גדירת העומ"ר]. וזה מהני על פי משי"כ החזו"א בס"י א' סקמ"ה דין א' ודין ה' שעומ"ר מתיר בכה"ג כמו שהוכיח מחצר קטנה שנפרצה לגדולה ונכנסים כתלי קטנה לגדולה, שכפי מסקנתו שם דין ז' גדולה מותרת כיון שגיפופיה ש"נעצרו" ע"י כתלים הנכנסים "נסוגים" עד מקום שהכתלים הנכנסים מסתיימים, ושם חוזרים וגודרים את הפרצה שבין הגדולה לקטנה.

בדברי ר"ח יש חידוש גדול שמחיצה העומדת באלכסון ותופסת שתי רוחות ובכוחה לגדור רק אחת מהן, אע"פ שכדי לגדור את אותה רוח שבכוחה לגדור צריכה שגם הרוח השניה שאין בכחה לגדור תהיה גדרה שהרי סו"ס עומדת באלכסון, ובלי שתגדר הרוח השניה אי"א לייחס את גדירת הרוח הראשונה באלכסון שעומדת בו, מ"מ אפשר לפצל את הנידון ולומר שעד כמה שבכוחה לגדור גודרת מכח עצמה, ועד כמה שאין בכוחה לגדור מחיצות המבוי פטרות.

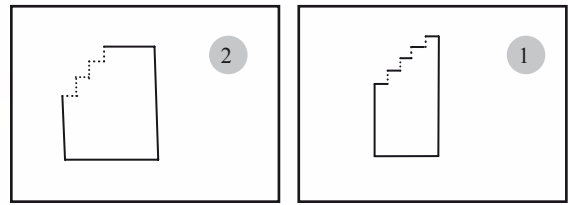
לפ"ז לחי ופסין לא מהני באלכסון

יד לפ"ז מובן היטב המשך דברי ר"ח שכתב שגם אם בא לעשות לחי אינו עושה אותו אלא כנגד הקצר, עכ"ל, וכ"ה בריו"נ שם, ומבואר בדבריו שבזה כו"ע מודו. לפמשי"כ בדעת ר"ח הדבר מובן היטב, דכיון שבאלכסון יש גם את רוח צפון שאין בכח הלחי לגדור שצריך להיות ניתר מכח עומ"ר הני"ל של מחיצת מבוי הקצרה, ע"י שתגדור עד מחיצת הלחי ש"יקבל" את העומ"ר ויסיג אותה לאחור, ושוב "יעבור" העומ"ר ויגדור מעט צפון עד מחיצת הלחי ששוב "יקבל" את העומ"ר ויסיג אותה לאחור וכו', כנ"ל, וכיון שבלחי אין מחיצה בפועל לכל אורך האלכסון אלא רק כח הגדירה של הלחי מחיל דין פתח על הרוח שגודר, אין בכח דין גדירה "לקבל" עומ"ר ולהסיג אותו לאחור ולהעביר אותו מול נקודת הגדירה הבאה, דזהו פרצה בקרן זוית, ואת"ל שגם כח גדירה בכוחו לפעול הני"ל, אי"כ בכל פרצה בקר"ז הדין גדירה של העומ"ר של רוח זו "תקבל ותעביר" את גדירת העומ"ר של הרוח השניה, וכן להיפך [כמו בצירור 2], ומדאסרינן פרצה בקר"ז ע"כ שגדירת דינית אינה "מקבלת ומעבירה" גדירה דינית אחרת, לכן פשיטא ליה לר"ח [ולריו"נ] דלחי לא מהני באלכסון.

מטעם זה נראה שגם ב' פסין או פס ד"ט דחצר לא מהני באלכסון, דסו"ס כדי להתיר את רוח האורך שבאלכסון צריך את העומ"ר של אותו רוח, וכאמור גדירה דינית אינה מקבלת ומעבירה את גדירת העומ"ר, ועיין ב"ט"ז ס"י שס"ג סק"א שבשני פסין נחלקו הב"י והב"ח ודעת ה"ט"ז דלא מהני, ובמ"ב שם ס"ק קכ"ה כתב בשם הח"א דגם בחצר לא מהני ב' פסין באלכסון. דעת בהגרי"א שם סע' י"ג שגם לחי מתיר באלכסון, ועיין בחזו"א ס"י ח' סק"ט - י'.

איך קימ"ל לדינא בקביעת צורת הרשות

טו לדעת ר"ח אין מקור מסוגיין למשי"כ החזו"א שבקביעת צורת ההסתכלות על רשות פתח גובר על צורת המחיצות והכל נקבע לפי הפתח, שהרי כאמור לר"ח אי"צ לזה, מ"מ נראה ברור שכל מה ששייך לבאר כר"ח שהקורה מקבלת ומעבירה את העומ"ר של מחיצת האורך של מבוי זה רק אם קורה משום מחיצה, אבל לרבא דס"ל דקורה משום הכירא אין בכח קורה דהכירא לקבל

זה חשיב כמחיצה, והמבוי אינו צריך תיקון לחי וקורה, וזה גמ' ערוכה בשבת ק' א'. והקשה המ"א דכיון שמדרון זה אינו עשוי בידי אדם לתוס' הנ"ל אינו מועיל, דבזה לכר"ע ארומ"מ, ותימה שהרי ממה שאמרו שמבוי זה אי"צ לחי או קורה ע"כ איירי במבוי שניתר בלוי"ק, דהיינו מבוי סתום שאינו רחב יותר מ"אמות, והרי במבוי כזה פשוט שאין דין ארומ"מ אפילו לר"י, וכשם שמועיל בו לוי"ק ולא אמרינן ביה ארומ"מ, ה"ה שגם אין לומר ארומ"מ בתל המתלקט הזה אע"פ שאינו עשוי בידי אדם, וצ"ע.

לכאר שלמ"א מחיצות ביד"ש מתבטלות בלי דין

ארומ"מ

ד ונראה ברור דס"ל למ"א שכיון שתוס' חידשו שבמחיצות שאינם עשויות בידי אדם גם לרבנן ארומ"מ, אע"פ שלרבנן אמרינן שהודיעו כחן של מחיצות ולא ארומ"מ, ע"כ שאין זה מדין ארומ"מ דעלמא אלא כללא אחרנא הוא שמחיצות שאינם עשויות בידי אדם אינם גודרות מקום העשוי להילוך ומעבר אע"פ שאינו רה"ר כלל. ולכן שפיר הקשה שגם במבוי דעלמא לא יועיל מחיצות ביד"ש אע"פ שמועיל בו לוי"ק. ותי"ח המ"א או דאיירי שלא עוברים שם הספינות [בסכ"ט] ולא בוקעים בו רבים [בסל"ו], א"נ שגם לביטול מחיצה ביד"ש צריך דוקא רבים של ס' רבוא אע"פ שאינו דין ארומ"מ של רה"ר, מ"מ כיון דבעינן רבים, לא מקרי רבים פחות מס"ר, [ועל זה נחלק שם התור"ש, ראשית מחמת הפוסקים הסוברים שר"ה אי"צ ס"ר דהיינו דגם פחות מס"ר חשיב רבים, ועוד דגם למ"ד שרה"ר בעי ס"ר מ"מ לדין זה של ביטול מחיצה ודאי אי"צ ס"ר, כיון שבלא"ה אינו דין ארומ"מ הכללי של רה"ר].

לכאר עפ"ז את דעת המ"ב

ה בזה נחלק המ"ב במה שכתב בשעה"צ שם אות צ"ד שהחמד משה שם סק"ד נחלק על המ"א, ומבואר בחמד משה שנחלק בזה שתוס' דברו דוקא ברה"ר כפי הכללים הרגילים של ארומ"מ, ובזה חדשו שבמחיצות ביד"ש מודו רבנן לר"י שאמרינן ארומ"מ, אבל בנידון המ"א שבמבוי איירי שאינו מסור לרה"ר, בזה אין מחיצותיו בטלות מחמת הילוך רבים גם כשאינו עשוי בידי אדם [והכ"ז נחלק עוד מטעם אחר, דס"ל שתוס' איירי דוקא ביותר מבית סאתיים ולא במבוי שהוא פחות מב"ס].

עוד הוסיף שעה"צ דלפמש"כ הריטב"א בשם הרמב"ן טעם אחר למה כל א"י אינה רה"ר, אין יסוד כלל לדברי המ"א לחדש שמחיצות מבוי שאינם ביד"א מתבטלות במקום שרבים בוקעים, אך כמובן כוונתו דוקא במבוי וכיו"ב שאין בו דין ארומ"מ דר"י שהרי בזה קאי המ"א, אבל ברה"ר באופן שלר"י אמרינן ארומ"מ [בכל שם ד' מחיצות], בזה לא עסיק שעה"צ כלל, ושפיר י"ל דס"ל כר"י כדמוכח מבה"ל הנ"ל בס"י שס"ד ס"ב.

להקשות סתירה בבה"ל בדין ארומ"מ

ו בה"ל בס"י שס"ג ס"א ד"ה אסרו וכו' כתב שאע"פ ששני מחיצות ולחי הם רה"ר מהתורה, מ"מ אם רה"ר מהלכת בין המחיצות לא הוי רה"ר, ודן שם הבה"ל ע"פ דברי תוס' והגרעק"א אם הוא מדאורייתא או מדרבנן. לכאורה כל מה שיש לדון אם ארומ"מ הוא מה"ת זה רק לרבנן, דלר"י הרי מפורש בגמ' כ"ב א' שירושלים אילמלי דלתותיה נעולות בלילה חייבים עליה וכו', דהיינו מה"ת, ושם ב' בעא מיניה וכו' חייבין עליו משום רה"ר וכו', א"ל חייבין, ולעיל כ' א' הזורק לבין פסי ביראות חייב וכו' אע"ג דקא בקעי בה רבים וכו' דלא אתו רבים ומבטלי מחיצתא, וכ"ה בבה"ל ס"י שס"ד ס"ב ד"ה והוא וכו' וד"ה ואחר וכו'. א"כ מה שהבה"ל דן אם כשרבים בוקעים בין המחיצות הוי רה"ר מהתורה הוא ע"כ לחכמים, שלפי דבריהם יש לדון אם הא דארומ"מ בלא שם ד' מחיצות הוא מהתורה או מדרבנן, כדמשמע לכאורה בגר"ז ס"י שס"ד ס"ד שכתב שכשיש ברה"ר צוה"פ ללא דלתות איסורו רק מדרבנן, וא"כ משמע שהבה"ל פסק כחכמים, וסותר את דבריו בס"י שס"ד הנ"ל, וצ"ע.

ליישב שיש לדון לריו"ח בב' מחיצות מעלייתא

ז ונראה שאע"פ דהא דארומ"מ לר"י בשם ד' מחיצות הוא ע"כ מהתורה כמו שהוכחנו לעיל, אכתי כשיש ב' מחיצות מעלייתא סבר ר"י דלא ארומ"מ כמבואר בגמ' כ"ב א', ומבואר בתוס' שם ד"ה קשיא וכו' במהלך השני שגם אם ג' מחיצות דאורייתא סבר ר"י שבב' מחיצות מעלייתא לא ארומ"מ, דאלין כוחם, ומה דקיימ"ל בזה שארומ"מ הוא משום דרבנן פליגי בזה על ר"י שם בברייתא, דיתר על כן דא"ל אין מערבין רה"ר בכך. א"כ בזה שפיר דן הבה"ל אם מה שלרבנן ארומ"מ בב' מחיצות מעלייתא הוא מהתורה או מדרבנן, למרות שבשם ד' מחיצות קיימ"ל כר"י דארומ"מ מהתורה.

ג' מחיצות שהעומ"ר לא אמרינן אתו רבים ומבטלי מחיצתא, וברוח דרום ומערב של ההיקף יש עומ"ר של מחיצות ובפרצות יש צוה"פ, רוח מזרח כולה צוה"פ, וברוח צפון יש מחיצה שארכה חמישים אמה, והיא ישרה לפי שאר רוחות הרשות, ועוד מחיצה עשרים אמה באלכסון צפון מזרח, ועוד שלושים אמה צוה"פ באותו קו אלכסוני [כבצ"ור 4], האם נחשב כה"ג שיש ג' מחיצות של עומ"ר, כיון שהפרצה בעומ"ר שהיא צוה"פ, היא באלכסון שיש בה גם מרוח צפון וגם מרוח מזרח, לכאורה אין בכח המחיצת חמישים אמה להצטרף לגודרה שהרי מחיצה זו גודרת רק מרוח צפון, ובפרצה יש גם מרוח מזרח, והמחיצה העומדת באלכסון כמו הפרצה היא קטנה יותר מהפרצה ואינה עומ"ר עליה. אמנם לפי מה שלמדנו מדברי ר"ח שיש אפשרות לפצל מחיצה העומדת באלכסון, ולדון על כל רוח שבה בפני"ע, א"כ גם כאן י"ל שעד כמה שיש בצוה"פ הנ"ל מרוח צפון יש גם בכח מחיצת צפון הישרה לגודרה, והיא ארכה חמישים אמה, וא"כ העומ"ר על הפרוץ, ועד כמה שיש באלכסון של צוה"פ מרוח מזרח הרי זה רוח רביעית, ולזה מהני צוה"פ ללא עומ"ר, וא"כ אע"פ שאין עומ"ר על רוח זו שבצוה"פ שפיר דמי, וא"כ הרשות מוקפת בג' מחיצות של עומ"ר, ולא אתו רבים ומבטלי מחיצתא לדעת החזו"א הנ"ל, וצ"ע.

סימן ד'

הכרעת המ"ב בדין אתו רבים ומבטלי מחיצתא

הכרעת הפוסקים בדין אתו רבים ומבטלי מחיצתא

א עירובין כ"ב א', ר"י אומר אם היה דרך רה"ר מפסקתן יסלקנה לצדדין, וחכ"א אינו צריך, ע"כ. מבואר בגמ' שחכמים ור"י נחלקו אם אתו רבים ומבטלי מחיצתא בשם ד' מחיצות, ובפשטות מבואר בגמ' שריו"ח פסק כר"י, ובדף כ' א' מבואר שר"א פסק כרבנן. לדינא נחלקו בזה הראשונים, שדעת הרמב"ן במלחמות, הריטב"א והמאירי שם, והרשב"א והר"ן ו' ב' דקיימ"ל כר"י, וגם בעה"מ כתב להחמיר בזה מספק, ומאידך דעת ר"ח בשבת ק"א א', הרמב"ם בפ"ז מה"ש הל"ג והגה"מ שם ותוס' ישנים בשבת ו' ב' והג"א בעירובין פ"ב ס"א ותור"י שם כ"ב א' ופסקי ריא"ז שם [ע"ש], והרע"ב בפיה"ש פ"ב מ"ב דלא אתו רבים ומבטלי מחיצתא. בדעת הר"ף והרמב"ם נחלקו הראשונים והאחרונים, והרחבנו בזה במק"א.

גם האחרונים נחלקו איך להכריע בזה, שדעת אבה"ע"ו כ"ב א', שו"ת בית אפרים ס"י כ"ו, אחיעזר ח"ד ס"ח וחזו"א ס"י מ"ג סק"ד דקיימ"ל דלא ארומ"מ, ומאידך דעת השו"ת משכנות יעקב ס"י קכ"א ושו"ת משנת ר' אהרן או"ח ס"י ו' דקיימ"ל דארומ"מ. והשתא יש לעיין מהו הכרעת המ"ב בזה.

בפשטות הדברים מפורשים בבה"ל ס"י שס"ד ס"ב ד"ה ואחר וכו' שכתב שקשה לסמוך על דעת הרמב"ם שפסק כר"א דלא ארומ"מ כיון דרוב הפוסקים פסקו כריו"ח, הרי מבואר שפסק שארומ"מ, אמנם לכאורה אכתי יש לעיין בזה כמש"ת.

להקשות סתירה בדעת המ"ב

ב תוס' כ"ב ב' סד"ה דילמא וכו' כתבו שמחיצות שאינם עשויות בידי אדם לא חשיבי כולי האי, ובזה גם לרבנן אתו רבים ומבטלי מחיצתא. מבואר בגמ' ח' א' ובשו"ע ס"י שס"ג סכ"ט במבוי שכלה לים שמהני ליה מחיצת הים לגדרו, והקשה המג"א שם סק"ל דאמאי, כיון שמחיצת הים היא מחיצה שאינה עשויה בידי אדם, נימא אתי רבים ומבטלי לה. ותי"ח בשעה"צ ס"י שס"ג אות צ"ד דהריטב"א חולק בזה על תוס' ע"ה. לכאורה כל דברי השעה"צ אינו תירוץ אלא לחכמים דס"ל דלא אתי רבים במחיצה, ובזה ס"ל לריטב"א שאין חילוק בין מחיצות העשויות בידי אדם למחיצות העשויות ביד"ש, אבל לר"י פשוט דבכה"ג אמרינן ארומ"מ דלא עדיף מתל המתלקט דלר"י אמרינן ארומ"מ כמבואר בגמ' כ"ב ב'. א"כ משמע לכאורה [שהמ"א ו]שעה"צ פסקו כחכמים, וסותר למה שפסק בבה"ל כר"י, וצ"ע.

להקשות על דברי המ"א

ג אמנם לכאורה עיקר דברי המ"א צ"ע על משה"ק במבוי שכלה לים דנימא ארומ"מ, דהרי הגמ' והשו"ע איירי במבוי ולא ברה"ר, ובמבוי לא אמרינן ארומ"מ כמו כל מבוי מפולש שתקנו בצוה"פ מצד אחד ולוי"ק מצד שני, דאע"פ שאין בו שם ד' מחיצות לא ארומ"מ כיון שהוא מבוי, א"כ מה גרע מבוי זה שכלה לים שס"ל למ"א ששייך בו ארומ"מ.

המ"א שם כתב לעיין במש"כ בסוף הסימן, דהיינו דכעין קושיא זו הקשה המ"א שם סק"מ על משי"כ בשו"ע שם סל"ו שמבוי ששוע מתוכו ומדרון לרה"ר ומתלקט י"ט מד"א, דשיפוע

ולהעביר את גדרת העומ"ר דסו"ס אינה מחיצה, א"כ ר"ח ע"כ יפרש מ"ש רבא דבאלכסון לא הוי היכר שכוונתו דלא מהני היכר כמש"כ החזו"א [או דחידא מתרי טעמי נקט כמש"כ הגאון], א"כ רש"י וכל האחרונים דס"ל שכל החסרון לרבא הוא רק מחסרון היכר, ובאופן שלא שייך חסרון זה שכתב רש"י דהרואה בני מבוי וכו', מהני קורה באלכסון גם לרבא כמבואר בבה"ל הנ"ל אות ו' והמחצה"ש הנ"ל אות ז', וגם הפמ"ג הסכים לזה כנ"ל אות ח', ע"כ שהם לא פירשו כר"ח ונקטו כרש"י, ולדבריהם ע"כ שיש בכח הפתח לגבור על המחיצות לקבוע את צורת הרשות על פיו כנ"ל אות י"ב, וכיון שכאמור כ"ה דעת כל האחרונים [ופיר"ח אינו מוסמך כ"כ כמש"כ החזו"א בס"י ג' סק"ב], לכן יש לנקוט כן לדינא.

צוה"פ יותר מ' באלכסון לדעת הרמב"ם

טז דעת הרמב"ם בפט"ז מה"ש הט"ז דלא מהני צוה"פ לפרצה יותר מ' אמות אא"כ העומ"ר על הפרוץ, וכתב שם המ"מ דבמחיצה שלישית ורביעית מהני צוה"פ לרמב"ם גם ביותר מ' אע"פ שפרמ"ר. החזו"א בס"י ו' סק"ב הסתפק אם מהני רק כשיש ב' מחיצות זו כנגד זו, או גם כשיש שנים כמין גא"ם, בלח"מ בפ"ד מסוכה הי"ב משמע דמהני, ובתרי"פ י"א א' משמע דלא מהני, וכ"מ בב"ח בס"י שס"ג אות כ' ד"ה ומ"ש אבל אם וכו', כדלקמן.

הראשונים בסוגיין כתבו בשם הראב"ד שמבוי שצידו אחד ארוך וצידו אחד קצר ניתן בצוה"פ באלכסון גם ביותר מ', וכ"ה בטוש"ע ס"י שס"ג ס"ל, וכל האחרונים שם סתמו בזה, ויל"ע להני פוסקים שגם כשיש שני מחיצות כמין גא"ם לא מהני לרמב"ם צוה"פ ביותר מ', א"כ הרי צוה"פ והפוסקים סתמו דמהני גם ביותר מ', למרות שהשו"ע בס"י שס"ב ס"י הביא את חומרת הרמב"ם, והמ"ב שם סקנ"ט כתב שנכון לחוש לדעתו, אע"פ לא העירו דלרמב"ם לא מהני צוה"פ בכה"ג.

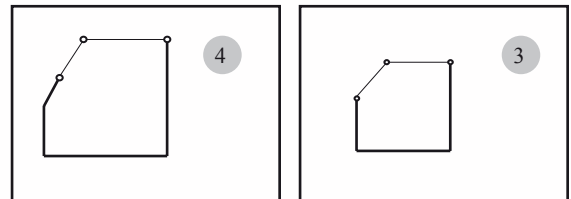
הטעם דמהני צוה"פ בכה"ג לדעת הרמב"ם תלוי בשני הביאורים הנ"ל. לפמש"כ החזו"א שהפתח קובע את צורת הרשות, א"כ גם צוה"פ זו קובעת את צורת הרשות על פיה, ונמצא שגודרת רק את הרוח הרביעית, ושאר המחיצות גודרות את יתר ג' המחיצות באלכסון, וכיון שצוה"פ גודרת רק את רוח רביעית שפיר מהני גם ביותר מ' ופרמ"ר. לדעת ר"ח הטעם דמהני משום שמפצלים את ההתייחסות לצוה"פ, שעד כמה שצוה"פ גודרת את רוח האורך של המבוי הרי שהמחיצה הקצרה של אורך המבוי היא עומ"ר עליה, והרי בעומ"ר מהני צוה"פ גם ביותר מ', ועד כמה שצוה"פ גודרת את רוח רביעית מהני גם ביותר מ' אע"פ שהפרוץ מרובה על העומד ברוח זו. וזה נראה כוונת הב"ח בס"י שס"ג אות כ' ד"ה ומ"ש אבל אם וכו', שכתב ואפילו באלכסונו יותר מ' נמי מהני צוה"פ אף להרמב"ם היכא דאיכא עומ"ר על הפרוץ, עכ"ל [וממה שהצריך עומ"ר בכה"ג לדעת הרמב"ם, מוכח שגם כשיש בלא"ה ב' מחיצות כמין גא"ם אכתי לא מהני צוה"פ לרמב"ם ביותר מ', כמו שהסתפק החזו"א ודלא כלח"מ, כנ"ל].

נ"מ לדינא בין הביאורים

יז נ"מ לדינא בין הביאורים כשיש ברוח רביעית [מזרח] צוה"פ ישרה לפי בנין המחיצות, ומלבד זה יש עוד צוה"פ יותר מעשר העומדת באלכסון שגודרת את הקרן הצפון מזרחית, והמחיצה הצפונית של הרשות [העומדת ישר] קצרה יותר מצוה"פ, אבל היא יותר ארוכה ממה שצוה"פ גודרת מרוח צפון [צ"ור 3]. לדעת ר"ח מהני צוה"פ בכה"ג כמו כל צוה"פ באלכסון בצידו אחד אורך וכו', כיון שעד כמה שצוה"פ האלכסונית גודרת את רוח צפון הרי יש עליה עומ"ר, ועד כמה שגודרת את רוח מזרח אינה צריכה עומ"ר. אמנם טעם ההיתר של החזו"א לא שייך בכה"ג, דא"א לומר שצוה"פ העומדת באלכסון מעמדת את המבוי על תמונת אלכסון על פיה, שהרי יש גם צוה"פ ישרה כפי בנין המחיצות שקובעת את תמונת המבוי ביושר, ומאי אולמא האי מהאי, ובפרט שמסתבר יותר לקבוע את הרשות על פי צוה"פ הישרה שנתמכת ומתאימה גם לצורת בנין שאר המחיצות.

פיצול מחיצה באלכסון לגבי עומד מרובה מהתורה

יח עוד יש לעיין ברה"ר העוברת במקום המוקף בחלקו במחיצות ובחלקו בצוה"פ, לדעת החזו"א בס"י מ"ג סק"ה דכשיש

להוכיח שלרבנן בב' מעלייתא ארומ"מ מהתורה

ח מסקנת הבה"ל הנ"ל שגם בב' מחיצות מעלייתא ארומ"מ מהתורה, ונראה שכן מוכח ממש"כ תוס' ו' ב' ד"ה והאמר וכו' שמה שהוכיחו מרי"ח דירושלים לרבנן דבעינן דלתות ננעלות, משום שכשאין שם ד' מחיצות אלא ב' מחיצות מעלייתא, רבנן סוברים שארומ"מ ומדרי"ח נשמע לרבנן באופן זה, מבואר שבב' מחיצות מעלייתא לרבנן אלמלי דלתותיה ננעלות וכו' חייבין משום רה"ר, דהיינו שארומ"מ מהתורה. וכ"מ ממש"ש בשבת ו' ב' זוהי רה"ר למעוטי דר"י וכו'. וכן מבואר בראשונים כ"ב א' דכשהקשו בגמ' רמי דרבנן אדרבנן וכו', כתבו תוד"ה דרבנן וכו' דהוה מצי לשנויי דרבנן לא פליגי אדר"י אלא מדרבנן וכו', ותירצו הרשב"א, ר"נ וריטב"א דמשמע לגמ' מהלשון של חכמים שכונתם מהתורה, הרי להדיא ברשב"א, ר"נ וריטב"א דכשאמרו חכמים ארומ"מ דהיינו כשאין שם ד' מחיצות אלא ב' מעלייתא למסקנא היינו מדאורייתא. וגם לתוס' הוא כן שהם רק כתבו שכיון שרבנן פליגי גם באופן שאין ארומ"מ, וזה מדרבנן דבעינן ג' מחיצות גמורות כמש"כ תוס' י"ב ב' ד"ה איתביה וכו', א"כ הוה מצי למימר שפליגי רק מטעם זה ולא בגלל ארומ"מ, רק שהגמ' ידעה האמת שפליגי גם מהתורה משום ארומ"מ, ולכן תירצו דבמשנה שאני שיש שם ד' מחיצות, כן ביאר החזו"א סי' י' סק"ו כונת התוס', וכ"ה באמת מסקנת הבה"ל הנ"ל בסי' שס"ג ס"א ד"ה אסרו וכו'.

סימן ה'

היקף עיר מכח מחיצות הרחובות שסביבה לחזו"א כל הרחובות בירושלים היו מפולשים לחוץ לעיר

א עירובין כ"ב א', ר"י אומר אם היה דרך רה"ר מפסקתן יסלקנה לצדדים, וחכ"א אינו צריך, ע"כ. מבואר בגמ' שר"י וחכמים נחלקו אם בשם ד' מחיצות אתו רבים ומבטלי מחיצתא או לא, הראשונים והאחרונים נחלקו איך קימ"ל בזה לדינא כמשנ"ת בעמדה"ח בענין "עצות לתקון רה"ר". החזו"א בסי' מ"ג סק"ד הכריע כמ"ד דלא ארומ"מ, ובסק"ה הוסיף שג' מחיצות של עומ"ד חשיב כשם ד' מחיצות ומהני מהתורה להתיר רה"ר, ועפ"ז כתב שאם ע"י מחיצות הבתים והחצרות שלאורך רה"ר ושמולו, נמצא שהרחוב גדור בג' מחיצות של עומ"ד (כרחוב ב' בציר 7), לא חשיב רה"ר מהתורה. והוסיף שכיון שרחוב ב' נעשה רה"ר גם הרחובות המפולשים שחוצים אותו (רחוב א' ורחוב ג' בציר 7) נעשים רה"ר, כיון שרחוב ב' שנעשה רה"ר נחשב כמחיצה וגודר את הרשויות הפתוחות אליו, וא"כ רחוב א' וג' כל אחד מוקף בג' מחיצות, דהיינו הבתים לארכו מימין ושמאל ורה"ר שחוצה אותו, וכיון שנעשה הכל לרה"ר מהתורה, מהני לגדור את הפרצות שאוסרות מדרבנן, ע"י צוה"פ.

החזו"א שם סק"ח הקשה לפי דבריו ממש"ש ק"א א' שלאחר שנפרצו פרצות בחומת ירושלים היא רה"ר, וכ"מ בפסחים ס"ו א' כמבואר שם בתוס', וקשה לפי דבריו שגם אם רה"ר חצתה את כל העיר ואין דלתות בראשה ופרוצה בראשה בט"ז אמה, עדיין שתיעשה רה"ר ע"י מחיצות החצרות שלאורך רה"ר עם מחיצות החצרות שלאורך המבואות החוצים אותה, כנ"ל. ותירץ שגם אותם מבואות היו מפולשים עד חוץ לעיר ופרוצים בפתחיהם ולא היו רה"ר, אי"נ המבואות שחצו את רה"ר היו מתוקנים בצוה"פ במקום שפתוחים לרה"ר, וא"כ צוה"פ מסלקת את העומ"ד של מחיצות מבואות אלו מלגדור את רה"ר.

להקשות שגם כשהרחובות מפולשים יש לפחות ג' מחיצות עומ"ד

ב תירוצו הראשון של החזו"א צ"ע לכאורה, דגם לו יהיבנא ליה שהמבואות היו מפולשים ופרוצים לחוץ, עדיין, בשלמא אם היה

רק רחוב [רה"ר] אחד בלבד שחצה את ירושלים לארכה, ומבוי אחד בלבד שחצה את ירושלים לרחבה, שפיר כתב החזו"א שאם כל הרחובות מפולשים ופרוצים בראשיהן לחוץ לעיר אין כאן ג' מחיצות עומ"ד, אבל הרי מסתבר שהיו בירושלים לפחות שני רחובות שחצו אותה לארכה או לפחות שני רחובות שחצו את ירושלים לרחבה, א"כ גם אם כל הרחובות מפולשים ופרוצים לחוץ הרי שכל הרחובות שבין שני רחובות אלו שבחצי העיר הימנית מוקפים בג' מחיצות של עומ"ד, דהיינו (בציר 5) מחיצה א-ב במזרח, מחיצה ב-ג בצפון, ומחיצה ג-ד במערב, וכל מה שביניהם מוקף בג' מחיצות עומ"ד. וכן חצי העיר השמאלית מוקפת בכ"ה ג' מג' רוחות, דהיינו מחיצה ה-ו במזרח, מחיצה ו-ז בדרום, ומחיצה ז-ח במערב [ואין העומ"ד של רשות אחת מבטל את העומ"ד של הרשות השנייה כמשנ"ת בחזו"א בסי' א' סק"ה שכתב שבמבוי עקום, לכל אחד משני המבואות יש עומ"ד שגודר אותו בעקמימות, ואין אחד סתירה לשני]. וכיון שכן, גם קטע הרחוב הנמשך חוץ מאותם רה"ר למזרח ולמערב, גם הוא נעשה רה"ר כיון שיש לו מחיצות מימין ומשמאל, וברוח השלישית הוא פתוח לרה"ר הנ"ל שגודרת אותו לדעת החזו"א, נמצא לפ"ז שכל ירושלים היתה רה"ר.

כל שכן שאם היו בירושלים לפחות שני רחובות לארכה ולפחות שני רחובות לרחבה [כמסתבר שאכן היה] (ציר 6), שאז כל השטח והרחובות שבין רחובות אלו מוקפים בד' מחיצות של עומ"ד, מחיצה א-ב במזרח, ב-ג בדרום, ג-ד במערב, ד-א בצפון, וע"י היקף זה כל השטח והרחובות שבין רחובות אלו נעשה רה"ר, וכן הרחובות הנמשכים מריבוע זה עד חוץ לעיר גם נעשים רה"ר מכח כל אחד מהטעמים שהזכירו לעיל, וא"כ תירוצו הראשון של החזו"א צע"ג, שלפמשת"ג גם אם היו כל המבואות מפולשים ופרוצים לחוץ לעיר, כל העיר רה"ר.

להקשות כיו"ב על הציר של החזו"א

ג כיו"ב יש להקשות על מש"כ החזו"א בסי' מ"ג סק"ה שרה"ר שצורתה כציר 7 נעשית רה"ר מהתורה, כיון שלרחוב ב' יש ג' מחיצות עומ"ד, דהיינו המחיצות שלאורכו מימין ומשמאל, והמחיצה הדרומית של רחוב א' שעומדת מול רחוב ב', והפרצות שביניהם ניתרים בעומ"ד, וגם רחובות א' וג' נעשים רה"ר שמוקפים בג' מחיצות, דהיינו מחיצות החצרות שלארכם מימין ומשמאל, וברוח השלישית יש את רה"ר של רחוב ב' שהחזו"א שם חידש שרה"ר נחשבת כמחיצה לגדור רשות הפתוחה אליה, וא"כ רה"ר הנ"ל משמשת להם כמחיצה שלישית, את"כ כנ"ל את א'. גם בזה דברי החזו"א צ"ב למה הוצרך בכ"ה לייסד שרה"ר נחשבת כמחיצה שגודרת רשות הפתוחה אליה [שיסוד זה נסתר לכאורה מתוס' כ"ב א' ד"ה חייבין וכו' כמש"ה"ק החזו"א שם ובסי' י' ססק"ז וסי' מ"ג סק"ג ונדחק ליישב, ועוד האריך לשאת ולתת בזה במכתבים עם הגר"א פ"צ זצ"ל שנדפס בסוף ספר שלום יהודה - מועד]. בשלמא אילו היו רק רחובות א' ב' ולא היה רחוב ג', שפיר מובן שכדי להתיר את רחוב א' צריך להגיע ליסוד הנ"ל, אבל לפי הציר שצייר שם החזו"א שיש גם את רחוב ג', אי"כ שני חצאי השטח מוקפים ג' מחיצות ממש של עומ"ד, דהיינו מרחוב ב' למערב השטח מוקף במחיצת ד-ה בצפון ה-ו במזרח ו-ז בדרום, ומרחוב ב' למזרח גם השטח מוקף בג' מחיצות ממש של עומ"ד דהיינו מחיצה ח-ט בצפון, ט-י במערב, י-יא בדרום, ולמה א"כ הוצרך החזו"א לחדש שרה"ר חשיב כמחיצה גודרת כדי להתיר ציר זה, וצע"ג.

להוכיח שמחיצה מסלקת מחיצה מקבילה כנגדה

ד הנראה בזה בהקדם מ"ש כ"ה א' לגבי קרפף יותר מבית סאתיים שלא הוקף לדירה, ורוצה לתקנו להחשיבו מוקף לדירה, אם הרחיק ד"ט מהמחיצה הישנה ועשה מחיצה חדשה לשם דירה הועיל, וכתב הרא"ש שם סי' ד' דא"צ לעשות מחיצה אלא ביותר מעשר, דבנין מחיצה חדשה סותר את הישנה, והוה ליה כעין פרץ אמה וגדר אמה וכו', עכ"ל. וכ"ה בשו"ע סי' שנ"ח סי', וע"ש בבה"ל ד"ה באורך וכו'. מבואר בזה שבניית המחיצה

החדשה נחשבת פריצת המחיצה הישנה שכנגדה מאחוריה. והטעם נראה כיון שלאחר שכנה את המחיצה החדשה נמצא שהרשות משם ולפנים גדורה במקום זה ע"י המחיצה החדשה הפנימית יותר, ולא ע"י הישנה החיצונית שמאחוריה, הוי כעין סילוק מחיצה. דהיינו שסילוק מחיצה הוא לא רק כמו בציר 9 שמחיצה ניצבת (ב-ד) חולקת בין המחיצה (א-ב) לפרצה (ב-ג), אלא גם מחיצה שמקבילה למחיצה אחרת החיצונית ממנה (ציר 10), המחיצה הפנימית יותר (א-ב) מסלקת את החיצונית המקבילה לה (ג-ד), וע"ע לשון רש"י צ"ג א' ד"ה לידך וכו' שסילק מכאן את הפצימין ואת מחיצות הראשונות ע"י מחיצות הללו וכו', עכ"ל, מדויק שלא רק הפצימין מסולקים, אלא גם המחיצות הצדדיות מסולקות ע"י המחיצות החדשות המקבילות להן שלפניהן.

עפ"ז מובן למה הוצרך החזו"א לחידושו

ה לפ"ז י"ל שבציר 7 המחיצה הדרומית של רחוב א' [ז-ז] לא נחשבת כמחיצה הדרומית של רחוב ג', כיון שהמחיצה הדרומית של רחוב ג' עצמו [יב-ג] עומדת כנגדה במקביל ומסלקת אותה מלגדור את רחוב ג', ורק מחיצה יב-ג נחשבת המחיצה הדרומית של רחוב ג', וכיון שכן אי"א לדון על רחוב ג' כמוקף בג' מחיצות ממש באופן פשוט [אילמלי חידושו של החזו"א שרה"ר גודרת], דאמנם יש לו מחיצת עומ"ד בצפון, אבל אם נדון אותו כגודר בדרום בעומ"ד של מחיצת יב-ג הרי יחסר לו מחיצת מזרח, וא"א להחשיב את מחיצת ה-ו כמחיצת מזרח שלו, כיון שה"עומד" שבמחיצה זו דהיינו טז-ז היא חוץ לקו העומ"ד של מחיצת יב-ג, ואינו גודר את הרשות של רחוב ג'.

וכן לגבי רחוב א' אי"א להחשיב את מחיצת ד-ט כגודרת את רוח צפון של רחוב א', כיון שמחיצת צפון של רחוב א' עצמו [יד-טו] מסלקת מרחוב א' את מחיצת ד-ט המקבילה לה מבחוץ, וע"כ מחיצת יד-טו היא מחיצת צפון של רחוב א', ואם נדון אותה כעומ"ד לגדור את הפרצה טו-ז א"כ לא יהיה לרחוב א' מחיצת מזרח, כיון שמחיצת טז-ז היא חוץ לקו העומ"ד של רוח צפון של רחוב א', ואינה גודרת את רחוב א'.

מטעם זה גם החלק המזרחי של רחובות א' וג' [דהיינו מרחוב ב' והלאה למזרח], רחובות אלו אינם מוקפים בג' מחיצות עומ"ד במחיצות ממש [אילמלי חידושו של החזו"א שרה"ר גודרת] כיון שהמחיצה הצפונית שברחוב ג' מסולקת מרחוב א', והמחיצה הדרומית שברחוב א' מסולקת מרחוב ג', כנ"ל. לכן כדי להחשיב את רחוב א' וג' כמוקפים בג' מחיצות הוצרך החזו"א לחדש שרה"ר גודרת שאז הם מוקפים מימין ומשמאל במחיצותיהם עצמם, וברוח שלישית ע"י רה"ר של רחוב ב'.

לדברינו מובן למה כשכל הרחובות מפולשים

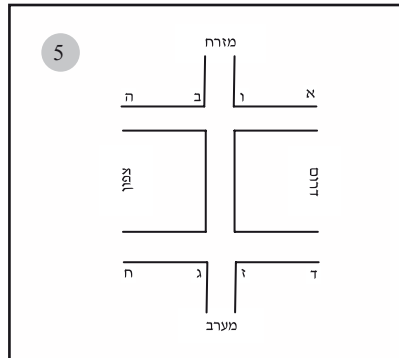
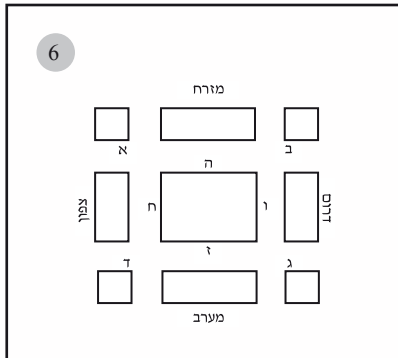
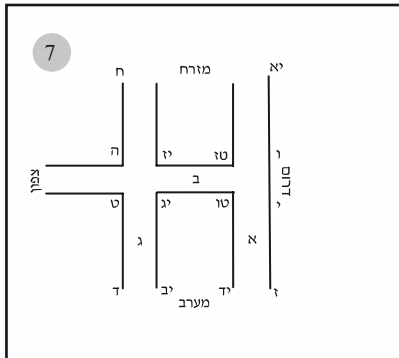
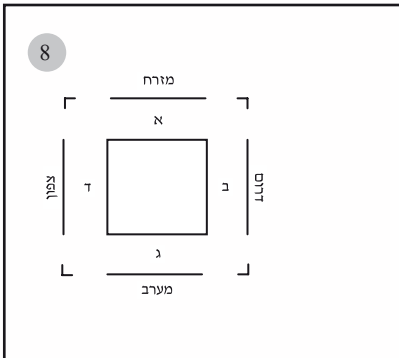
אין עומ"ד

ו לפ"ז מובן מש"כ החזו"א בסי' מ"ג סק"ח שכל המבואות שבירושלים היו מפולשים ופרוצים לחוץ לעיר, ולכן לא היה לרה"ר שבירושלים ג' מחיצות עומ"ד לעשותה לרה"ר, והקשינו על זה לעיל את ב' שאם היו שני רחובות אורך או רחוב לכאורה הם מוקפים בעומ"ד מג' רוחות. לפמשת"ג ניחא כיון (שבציר 6) אי"א לדון על כל ארבעת הרחובות כאחד, ולהחשיב את מחיצת דרום של רחוב ו' כמחיצת דרום של רחוב ח', כיון שהמחיצה הדרומית שברחוב ח' עצמו מסלקת אותה מרחוב ח', וכן המחיצה הצפונית של רחוב ו' מסלקת את המחיצה הצפונית של רחוב ח' מלהחשב מחיצה צפונית של רחוב ו', והמחיצה המזרחית של רחוב ז' מסלקת את המחיצה המזרחית של רחוב ה' מלהחשב כמחיצה מזרחית של רחוב ז'. וכיון שכן ע"כ צריך לדון על כל רחוב מכח המחיצות העומדות בו עצמו, וא"כ אין לשום רחוב ג' מחיצות כיון שאם נדון את מחיצות הרחוב כעומ"ד לגדור את הפרצות, יחסר לרחוב מחיצה שלישית שע"כ שעומדת חוץ לקו העומ"ד הנ"ל, ואינה גודרת את הרשות של הרחוב, כנ"ל.

לבאר שצורת הרחובות מפרידה אותם

לרשויות שונות

ז אמנם ביאור זה הוא ע"פ דברי הרא"ש בפ"ב ס"ד כמשנ"ת לעיל את ד', אבל בריטב"א כ"ה א' ובתרי"פ כ"ד ב' משמע שנחלקו על הרא"ש וס"ל שמחיצה לפני מחיצה, המחיצה הקדמית לא מסלקת

א' ד"ה חייבין וכו', ובאנו להתיר מכח הפוסקים שפסקו לא אתו רבים ומבטלי מחיצתא אפילו בעומ"ר, או עכ"פ לצרף את שיטת הרמב"ן במלחמות כ"ב א' [בעיר שאין בה ששים ריבוא] שעומ"ר עדיף ומהני גם למ"ד דארומ"מ, ברוב המקרים לא נוכל להתיר מכח הרחובות המקיפים את העיר או את השכונה שכל אחד מהם גודר רוח אחרת של השכונה בעומ"ר, כיון שמחמת המחיצות הפנימיות המסלקות או מחמת צורת מחיצות הרחובות הממשיכים לחוץ, א"א לדון על כל הרחובות יחד אלא צריך לדון על כל רחוב בפנ"ע, כדמוכח מהחזו"א בסי' מ"ג סק"ה כמשנ"ת, ולפ"ז מש"כ בשו"ת אחיעזר ח"ד סי' ח' בהסכמת החזו"א, שכיון שפריז מוקפת בג' מחיצות של עומ"ר לא חשיב רה"ר למ"ד דלא ארומ"מ, צ"ל שגם האחיעזר סמך על זה שרה"י גודרת, או דס"ל שמחיצות רה"י אחת בכוחם לגדור רשות אחרת הפתוחה לה כהבנה השניה בהיתר של החזו"א, שכתב החזו"א במכתבים לגרא"פ הנדפס בסוף ספר שלום יהודה - מועד בענין "אם רה"י חשיב כמחיצה", ובעמ"ח בענין "גדירת חצר ע"י מבוי הניתר בלח"י" נתבאר שזה גם כוונת החזו"א בסי' א' סק"ח, או שלפי צורת הרחובות בפריז סיבות אלו המבטלות את העומ"ר לא היו קיימות.

סימן ו'

**אתו רבים ומבטלי מחיצתא בתל המתלקט
איך שייך שבקיעת הרבים תבטל את מחיצת תל המתלקט**

א עירובין כ"ב ב', בעא מיניה רחבה מרבא תל המתלקט עשרה מתוך ארבע ורבים בוקעים בו חייבים עליו משום רה"ר או אין חייבין עליו, אליבא דרבנן לא תיבעי לך השתא, ומה התם דניחא תשמשיה אמרי רבנן לא אתו רבים ומבטלי לה מחיצתא, הכא דלא ניחא תשמשיה לא כ"ש, כי תיבעי לך אליבא דר"י וכו', א"ל חייבין וכו', ע"כ. מבואר בתוס' שם ד"ה דילמא וכו' וד"ה תל וכו' שגם רי"ח שאמר שם דמעלות ומורדות שבא"י אין חייבין עליהן משום רה"ר, דמשמע דבחול חייבין [ורק בא"י לא נמסרו לרבים] גם הוא סובר שלר"י ארומ"מ בתהמ"ל [= תל המתלקט].

הריטב"א שם הקשה שהרי מ"ש רבנן דלא ארומ"מ זה רק כשיש שם ד' מחיצות, ואילו בב' מחיצות מעלייתא לרבנן ארומ"מ כמבואר בגמ' שם א', א"כ מהיכי תיתי שבתהמ"ל לרבנן לא ארומ"מ. ותירץ, בתל הזה כיון שהוא גבוה עשרה טפחים מכל צד הרי יש לו שם ד' מחיצות דאורייתא, דכל גובה עשרה טפחים חשוב מחיצה, ומיהו הרבים בוקעים בו מכל רוח ורוח כעין פסי ביראות, והיינו דמדמינן להו אהדדי שפיר, עכ"ל.

הדברים צ"ב איך שייך ארומ"מ בתהמ"ל, דנראה פשוט שמקום המוקף מחיצות גמורות מכל צד ורבים מדלגים מעל המחיצות ונכנסים ויוצאים מכל צד, דלא שייך בזה ארומ"מ שהרי אינם בוקעים את המחיצות אלא רק מדלגים מעליהם, והגדירה במקומה עומדת, א"כ גם בתהמ"ל אין הרבים בוקעים דרך המחיצות אלא עולים עליהם ונכנסים לרשות מעליהם, ולמה א"כ אמרינן בזה ארומ"מ, שהרי מבואר בתוס' כ"ב א' ד"ה קשיא וכו' במשה"ק בגמ' שם על מ"ש ר"י בב' בתים בשני צידי רה"ר שעושה לחי מכאן ומכאן, והקשו דארומ"מ, וכתבו תוס' דאי שתי מחיצות דאורייתא לא הוי פריץ מידי, דכיון שבוקעים רק בשלישית ורביעית הרי ב' מחיצות נשארו קיימות, דאינם מבטלים את המחיצות שאינם בוקעים בהם, ועל דרך זה כתב הריטב"א שם ד"ה כאן וכו' דארומ"מ פירוש לא שיבטלו מחיצות שלמות של צפון ודרום דהא אמאי, אלא שמפילין מחיצות שבמזרח ומערב כיון שבוקעים בהם תדיר דרך הפתחים, וכאלו אין שם פתח ולא שום גיפופי והיו פרוצים במילואם וכו', עכ"ל. הרי שמבואר בתוס' ובריטב"א שהרבים מבטלים רק את המחיצות שדרכם הם בוקעים, ולא את יתר מחיצות הרשות, דהיינו שעצם זה שהרבים נכנסים לרשות זה אינו מבטל את המחיצות, אלא רק מה שבוקעים דרך המחיצה מבטלת אותה, א"כ כאן בתהמ"ל שאינם בוקעים דרך שום מחיצה אלא רק עולים עליה ונכנסים מעליה לתוך הרשות, אין המחיצות מתבטלות וא"כ יש לרשות ד' מחיצות.

גם לאידך גיסא קשה, דאם בקיעת הרבים בכוחו לבטל את מחיצות תהמ"ל מחמת זה שאינם מונעים את רגל הרבים, א"כ הרי נתבטלו לגמרי כל מחיצות הרשות, ואיך כתב הריטב"א שתהמ"ל נחשב כשם ד' מחיצות, שהרי מה שדיומדין נחשבים שם ד' מחיצות ואילו לחי או צוה"פ אינם שם ד', כתב הריטב"א משום שבדיומדין יש שתי אמות עומדים, וכע"ז כתב רי"ו שם לא מחמת הפסין שהם כ"כ רחבים מכאן ומכאן, בהא הוו מודו

טענת האגרות משה

ט לפי הביאור השני דלעיל אות ז' כבר לא רחוק להבין את טענת האגרי"מ ח"ה סי' כ"ח ענף א' אות ג' [מקונטרס אום אני חומה אות ד-ה], על עיקר ההיתר של החזו"א בסי' מ"ג סק"ד-ח', דהיינו שאם זה שרחוב א' (בציור 7) ממשיך להלאה מרחוב ב' הוא סיבה להחשיבו כרשות לעצמו להצריכו גדירה ע"י מחיצות שעומדות בו דוקא, וא"א להחשיבו כגדור מכח מחיצות שעומדות ברחובות ב' ג', א"כ י"ל כן גם לאידך גיסא, שאע"פ שרחוב ב' לא ממשיך להלאה מרחוב א', מ"מ כיון שרחוב א' כן ממשיך הלאה וחשיב רשות לעצמו, א"א לגדור את רחוב ב' מכח מחיצות העומדות ברחוב א' שהוא רשות אחרת מרחוב ב', וא"כ גם רחוב ב' לא נעשה רה"י כיון שמחיצתו השלישית היא מחיצת החצרות שברחוב א', וזה לא מועיל לגדור את רחוב ב', וכל העיר נשארת רה"ר מהתורה. [אמנם מלשון האגרי"מ שם נראה שהעמיד את זה שהחשיב את רחוב א' כרשות בפנ"ע מכח צורת בקיעת הרבים שבוקעים לאורך רחוב א' כרשות לעצמה, ואינם כנכנסים בפרצה לרחוב ב', אך לשונו שם לא ברורה, וגם נוסח זה לא מובן שהרי רבים נכנסים מרחוב א' לרחוב ב' ולא ממשיכים לאורך רחוב א', לכן העמדנו את עיקר הטענה מחמת צורת מחיצות הרחובות שמכח צורתם רחוב א' נראית כרשות לעצמה].

אך נראה שהדברים חלוקים, שהכל תלוי לפי הנגדר ולא לפי הגודר, לכן רחוב א' שממשיך הלאה והוא רשות לעצמו, אותו א"א להחשיב כגדור מכח מחיצות העומדות ברחובות ב' וג' שאינם המשך הרשות של רחוב א', משא"כ רחוב ב' [שאינו ממשיך הלאה אלא] שמסתיים במחיצה של רחוב א' וכולו עומד כנגדה, הרי שמחיצה זו של רחוב א' שכנגד רחוב ב' חשיב שפיר [גם] מחיצה של רחוב ב' והוא נגדר על ידה, ושפיר יש לרחוב ב' שלש מחיצות עומ"ר ונעשה רה"י, וכנראה שזו דעת החזו"א.

רשות לא נגדרת ע"י מחיצות העומדות ברשות

אחרת קודם שהתירו במקומן

י שמעתי [מרא"ל הי"ן] לבאר באופן נוסף למה לא החשיב החזו"א את כל הרחובות כמוקפים יחד בג' או בד' מחיצות מכח כולם יחד כמשה"ק לעיל אות ב' - ג', שכיון שכל אחד מהרחובות חלוק ברובו מהאחרים [במחיצה] חשיב כל אחד רשות לעצמו [לא מכח דין עומ"ר אלא מכח הסברא שברוב, שאם הרוב חלוק חשיב שהמקום חלוק], וס"ל לחזו"א שא"א להתיר רשות א' ע"י מחיצה העומדת ברשות ב' לפני שאותה מחיצה התירה את רשות ב' שבה היא עומדת. לכן בציור 6 שא"א להתיר שום רחוב בפנ"ע בלי המחיצות העומדות ברחוב אחר, לא נעשה רה"י מכח כל המחיצות יחד וכולו רה"ר, לכן כדי להתיר בציור 7 הוצרך החזו"א להתיר קודם את רחוב ב' לעצמו, ורק בשלב שני אפשר להתיר את הרחובות א' וג' מכח המחיצות שברחוב ב'.

להוכיח מהחזו"א דלא ס"ל יסוד הנ"ל

יא אך יש להקשות על זה ממש"כ החזו"א בסי' א' סק"ח שמבוי וחצר הפרוצים זל"ז ביותר מעשר, ויש לחי בפתח המבוי ופס בפתח החצר, שניהם מותרים ומתירים זה את זה, ואע"פ שא"א להתיר אחד מהם קודם שנתיר את השני שהרי פרוצים זל"ז ביותר מעשר, שניהם ניתרים יחד, את"ד. הרי שבאופן זה הרשויות חלוקות זו מזו ברובן [דאל"ה לא היה צריך לפרצה יותר מ"י ביניהם כדי לתלותם זב"ז], ואע"פ"כ כל אחד ניתר במחיצות חבירו קודם שחבירו הותר לעצמו.

לכאורה י"ל דכיון שהחזו"א שם איירי לענין דרבנן, ומדרבנן פרצה יותר מעשר חשיב פרצה למרות שהעומד מרובה על הפרוץ, לכן המבוי והחצר חשיבי כרשות אחת, וכל אחד ניתר במחיצות חבירו, דחשיבי כמחיצותיו הוא. אך זה אינו, דמסתבר שמה שמחשיב את שני המתחמים כשני רשויות זה לא החלוקה מכח דיני עומ"ר של מחיצות, אלא החלוקה המציאותית שחלוקות ברוב שטחן זו מזו, וא"כ לזה לא יועיל פרצה יותר מעשר להחשיבן כרשות אחת. ועוד שבאופן של החזו"א הנ"ל ע"כ חשיבי כרשויות נפרדות שזו חצר, וניתרת בפסי חצר זה מבוי וניתר בלחי, ואע"פ"כ כל אחד ניתר במחיצות העומדות ברשות השניה קודם שהתירו את הרשות שעומדים בה, דתלויים זה בזה והתירן חל כאחד.

העולה לפי מה שנתבאר

יב העולה לפי מה שנתבאר בעה"י, שאם לא נרצה לסמוך על חידושו של החזו"א שרה"י גודרת בגלל הקושיא מתוס' כ"ב

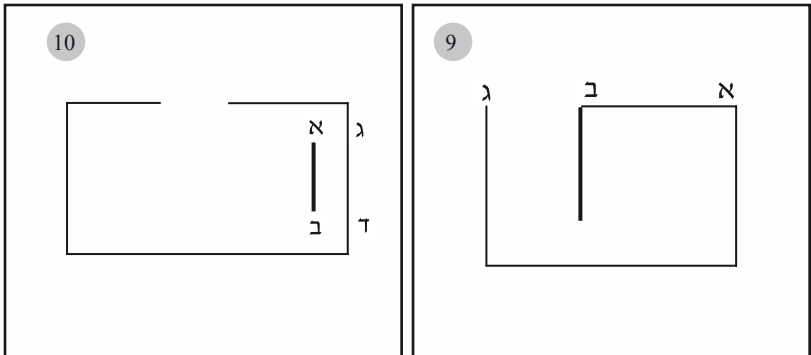
את האחורית עכ"פ כל זמן שיש פרצה בקדמית כמשנ"ת בעמ"ח בענין "תיקון קרפף שלא הוקל"ד", ואע"פ שברש"י והרשב"א נראה כדעת הרא"ש כמשנ"ת בעמ"ח שם, וכוותיה פסק בשו"ע סי' שני"ח ס"ו, וכן סתם החזו"א בסי' כ"ד סק"ד, מ"מ בבה"ל שם ד"ה באורך עשר וכו' נראה שחשש לכתחילה לשיטת הריטב"א וסיעתו. לכן נראה אופן נוסף שניתן לבאר את דברי החזו"א, שכיון שבציור 7 רחוב א' ורחוב ג' חוצים את רחוב ב', ומחיצות הבתים שמשני צידיהם ממשיכים להלאה מרחוב ב', מחמת צורה זו של הרחובות כל אחד מהם נידון כרשות לעצמה הנמשכת, ולא כשני חצאי רשות המתחברים כל אחד מהם לרחוב ב', וחוזרים ומתחברים לרחוב המקביל [דהיינו א-ב-ג], דאין זו צורת הרשות, ולכן אע"פ שעומ"ר לא עושה סילוק מחיצה, מ"מ בלא דין סילוק מחיצה צריך לדון על רחוב א' לעצמו וכן על רחוב ב' לעצמו, ולא כחטיבה אחת של א-ב-ג. לכן הוצרך החזו"א לחדש שרה"י גודרת, וא"כ רחוב ב' החוצה את רחובות א' וג' הוא מחיצה, והרי א' וג' כל אחד בפנ"ע גודר מג' רוחות. זכר לדבר שצורת המשך של הרחוב מונעת מלהחשיבו כמתעקם וכו', הוא מש"כ החזו"א בסי' ז' סק"ח לגבי משקוף של צוה"פ התחוב בין הקנים ומחובר אליהם, שאע"פ שיש מקום להחשיב את הפינה של החיבור כהמשך המשקוף וא"כ צוה"פ כשרה, ס"ל להגה"א דכיון שניכר שהמשך המזוזה שמעל לקנה העליון הוא המשך המזוזה שתחתיו, אין להחשיב את הפינה בחיבור המשקוף למזוזה כהמשך המשקוף אלא כהמשך המזוזה, וא"כ המשקוף לא ע"ג המזוזה אלא ביניהם ופסול.

גם מש"כ החזו"א בסי' מ"ג סק"ח מתפרש על דרך זו, שכיון (שבציור 6) מחיצות החצרות שלאורך צידי רחוב ו' ורחוב ח' ממשיכים להלאה מרחובות ה' וז', וכן רחובות ה' וז' כל אחד מהם המחיצות שלצידי ארכו ממשיכים להלאה מרחובות ו' וח', הרי כל רחוב נידון כחטיבה לעצמו וצריך לדונו במחיצותיו לעצמו, וא"א להחשיב שהרשות של רחוב ה' מתעקמת וממשיכה לרחוב ח', וחוזרת ומתעקמת לרחוב ז' וחוזרת ומתעקמת לרחוב ו'. וכיון שבצורה זו צריך לדון על כל רחוב בפנ"ע, ואין לאף אחד מהרחובות מחיצה כנגדו ברוח שלישית, לכן כל כה"ג אינו רה"י מהתורה [גם בכרמלית שאין בקיעת רבים].

נ"מ לדינא בין הביאורים

ח נ"מ לדינא בין הביאורים בעיר מוקפת חומה וכי"ב שהעומד מרובה על הפרוץ, אבל הרחובות שבתוך ההיקף מופרדים זה מזה בבתים וחצירות (כציור 8), שבזה לביאור הראשון אין בכה"ג רשות המוקפת ג' מחיצות שהעומד מרובה על הפרוץ, כיון שמחיצות הבתים שבאמצע מסלקים את המחיצות שמעבר להן במקביל, דהיינו שמחיצת צפון של רחוב ד' מסולקת מרחוב ב', ומחיצת דרום של רחוב ב' מסולקת מרחוב ד'. וכן מחיצת מזרח של רחוב א' מסולקת מרחוב ג', ומחיצת מערב של רחוב ג' מסולקת מרחוב א', וא"כ צריך לדון על כל רחוב מכח המחיצות העומדות בו עצמו, ובהו אין ג' מחיצות עומ"ר כנ"ל אות ה'-ו'. אבל לביאור השני, כיון שבכה"ג מחיצות הרחובות לא נמשכות להלאה מהמחיצות הסובבות את השטח, הרי שהרחובות נראים כמחוברים זה לזה וכרשות אחת, ולא שכל רחוב הוא יחידה לעצמו, וא"כ לביאור זה יש בכה"ג רשות אחת המוקפת במחיצות עומ"ר מד' רוחותיה והוי רה"י.

רק שלצד זה יש להסתפק כמה צריך שהרחוב ימשיך לחוץ מעבר למחיצות, כדי להחשיבו כרשות לעצמה, אולי שיעורו ד"א כשיעור סתם מבוי [ואע"פ ששיעור משך מבוי הוא דין דרבנן והכא בדאורייתא קיימינן, מ"מ הרי מבואר ברשב"א ה' א' ד"ה רוב יוסף וכו' דלכו"ע סתם מבוי ארכו ד"א בלי קשר לשיעור הדיני של מבוי], ואולי שיעורו ד"ט כשיעור מקום, ואולי שיעור ט"ז אמה כשיעור רה"ר [כמבואר בטור סי' שמ"ה (ס"ז) שגם שיעור אורך רה"ר הוא ט"ז אמה, וכ"ה בעבוה"ק ש"ג ס"א, וח"א כלל מ"ט ס"א (וע"ש בנשמ"א) וגר"י סי' שמ"ה ס"יא], וצ"ע.

רבנן דארומי"מ כדחזינן וכו' לעיל דמי שיש לו שני בתים וכו', עכ"ל. משמע שדיומדין חשיבי שם ד' מחיצות משום שרחבים וסותמים חלק מהרשות, וצ"ב הרי גם צוה"פ גודרת את כל רוחב הרחוב, ואעפ"כ ארומי"מ לצוה"פ [עכ"פ לריטב"א ולתוס' ו' ב' דלא חשיב שד"מ]. ע"כ כוונתם שהמחיצות גודרות בפועל ומונעות את רגל הרבים מניעה מציאותית מחלק רחב מרה"ר, וגם אחרי בקיעת הרבים נשאר חלק רחב גדור ע"י המחיצות, זה חשיב שם ד' מחיצות, א"כ בתהמ"ל שהרבים עולים על כולו ומבטלים את כולו, ואינו מונע בפועל את בקיעה"ר משום חלק ממנו, הרי לא חשיב שם ד' מחיצות, ומש"כ הריטב"א דכיון שהתל גבוה עשרה טפחים מכל צד הרי יש לו שם ד' מחיצות דאורייתא, דכל גובה עשרה טפחים חשוב מחיצה וכו', צ"ב, דמה מהני זה שיש שם מחיצת י"ט אחרי שבקיעה"ר מבטלת את כולה, ומה עדיף מצוה"פ שגם היא מחיצת י"ט, ואעפ"כ לא חשיב שם ד' מחיצות כיון שאינה מעכבת מהרבים להכנס לרשות כלל.

לבאר שבקיעת הרבים מבטלת את מחיצת

הגוד אסיק

(ב) ונראה דהא דאמרין ארומי"מ בתהמ"ל אע"פ שהוא מחיצה גמורה, הוא משום שרה"י שלמעלה על התל אינה מוקפת במחיצות גמורות, וכל מה דחשיב רה"י הוא משום שמייחסים את מחיצות התל היורדות מרה"י אל הרה"י שלמעלה, דכשם שגודרות למטה כך גודרות למעלה, או מדין גוד אסיק או שמייחסים את הגדירה למעלה מבלי להחשיב את המחיצות כאילו עולות [עיי' ח"י הגר"ח בפ"ד מסוכה ה"א ובגלינות החזו"א שם], ובוזה שאין על הרשות מחיצות בפועל אלא רק מחיצות דיניות, בזה שייך ארומי"מ שבקיעת הרבים מבטלת את גוד אסיק או את התייחסות גדירת המחיצות שלמטה לשטח שעל התל למעלה. וכיון שכן שפיר כתב הריטב"א דכיון שהתל גבוה עשרה טפחים מכל צד הרי יש לו שם ד' מחיצות דאורייתא, דכל גובה עשרה טפחים חשוב מחיצה וכו', עכ"ל, כיון שלפמשנית רק הגוד אסיק או התייחסות המחיצה התחתונה ללמעלה מתבטלת ע"י בקיעה"ר, אבל עצם מחיצת התל במקומו למטה אינה מתבטלת כלל, הרי יש כאן מחיצה רחבה שנשארת קיימת ומונעת את הרבים במקומה [להכנס אל תוכה], ורק המשך הגדירה הדינית של המחיצה מתבטל, וזה שפיר חשיב שם ד' מחיצות, ועיי' עוד לקמן.

להוכיח שהחזו"א לא ס"ל כן

(ג) תוס' כ"ב א' ד"ה חייבין וכו' הקשה כיון דריו"ח סבר כר"י דארומי"מ, איך אמר שירושלים אילמלי דלתותיה ננעלות חייבין עליה משום רה"ר, הרי בכל מבוי בירושלים היו ב' מחיצות, ולר"י ב' מחיצות הוו רה"י. הרמב"ן במלחמות, הרשב"א והריטב"א תירצו דאמנם ריו"ח סבר כר"י דארומי"מ, אבל פליג עליה במה דסבר ב' מחיצות דאורייתא, ובוזה סבר כרבנן שג' מחיצות דאורייתא. החזו"א במכתבים בענין "אם רה"י נחשבת כמחיצה למקום הפתוח לו" [שנדפס בספר שערי לימוד ובספר שלום יהודא] תשובה ד' ד"ה עמד וכו' וד"ה ומש"כ בספר דלתירוף וכו', וביתר ביאור שם בתשובה ה' ד"ה עוד קרא וכו', הקשה, לפי מה שמבואר מקושית תוס' דלא ניחא להו לומר שריו"ח סבר כר"י בחדא וכרבנן בחדא, אלא ריו"ח ס"ל כר"י ככולא, א"כ למהלך השני בתוס' שם ד"ה קשיא וכו' שר"י סבר ג' מחיצות דאורייתא, ואעפ"כ כשיש ב' מחיצות מעלייתא לא ארומי"מ, דכח גדירתן של ב' מחיצות שלימות גוברת על בקיעת הרבים, א"כ איך ס"ל לריו"ח שבתהמ"ל ארומי"מ כמש"כ תוס' שם ב' ד"ה דילמא וכו' וד"ה תל וכו', הרי בתהמ"ל יש ד' מחיצות שלימות, ולר"י גוברות על בקיעה"ר וגודרות [והוכיח מזה שלמהלך השני בתוס' גם הם מודו שריו"ח סבר כרבנן בחדא שגם במחיצות מעלייתא ארומי"מ, וביאר שם טעמו של דבר].

והשתא לפי דברינו דהא דארומי"מ בתהמ"ל היינו שמבטלים את הגוד אסיק או את התייחסות המחיצות שלמטה לרשות שלמעלה, נמצא א"כ שאין כאן מחיצות מעלייתא דאינם שלמות, שהרי צריך לראותן כמאריכות וסותמות למעלה על התל [בדין או ביחס] ובקיעת הרבים מבטלתן, דכשם שמבטלים לר"י דיומדין או עומי"ד כיון שאינם שלמות ברוחב, ה"ה יש להם לבטל מחיצות תל שאינם שלמות בגובה, ואינם מחיצות שלמות מעלייתא. ע"כ דס"ל לחזו"א שמחיצות תל הם מחיצות שלימות, וא"צ לראותן מאריכות כלפי מעלה בדין או ביחס, אלא כמו שהם במקומם גודרים את הרשות למעלה, דמחיצה לא צריכה דוקא לעלות י"ט מעל לרשות, אלא גם כשגודרת י"ט מהרשות כלפי מטה חשיב מחיצה לרשות, א"כ שוב צ"ב איך שייך בתהמ"ל ארומי"מ, מה הרבים מבטלים ופורצים במחיצה אחרי שמחיצת התל היא שלמה ואין הרבים בוקעים דרכה, ואם מה שעולים על

התל מבטל את הדין מחיצה שלו, א"כ כל המחיצה בטילה ולמה חשיב כשם ד' מחיצות.

אם אתו רבים מבטלים את המחיצה או את הרשות

(ד) והנראה בזה בדעת החזו"א, דתוס' שם ד"ה קשיא וכו' ביארו במהלך הראשון דמ"ש בגמ' דבב' מחיצות מעלייתא סבר ר"י לא ארומי"מ, שפירושו שהיות דסבר ר"י ב' מחיצות דאורייתא, לכן כיון שאין הרבים בוקעים דרך אותן ב' מחיצות אין אותם מחיצות מתבטלות, וא"כ יש כאן ב' מחיצות ונעשה המקום רה"י על ידם, והקשה החזו"א בסי' מ"ג סק"ג ד"ה כ"ב א' תוד"ה קשיא וכו' דאע"פ שאין הרבים בוקעים את שתי המחיצות, מ"מ כיון שבוקעים לתוך רה"י ומבטלים את ההבדלה שבינה לבין רה"ר שחוצה לה, שפיר י"ל ארומי"מ. החזו"א במכתבים שם תשובה ב' חזר שוב על קושיא זו, וכתב דס"ל לתוס' דלא מציאות הרבים תוך המחיצות מבטלין רה"י, אלא בקיעת רבים דרך פרצת הכותל מבטל כח הכותל, עכ"ל. דהיינו שהחזו"א הבין בסברא דהא דארומי"מ אין פירושו שמבטלים את המחיצה אלא שמבטלים את הרשות, שמחמת בקיעת הרבים אינה מובדלת מהרבים שחוצה לה שהרי בוקעים לתוכה, אבל תוס' ס"ל [במהלך הראשון] דארומי"מ פירושו שמבטלים את המחיצה ולא את הרשות.

למהלך השני בתוס' בקיעת הרבים בתל מבטלת

את הרשות

(ה) למהלך השני בתוד"ה קשיא וכו' דהא דמהני לר"י ב' מחיצות מעלייתא הוא גם אם ס"ל שג' מחיצות דאורייתא, בזה כתב החזו"א במכתבים שם תשובה ד' ד"ה ומש"כ בספר דלתירוף וכו', שמהלך זה בתוס' נחלק על מהלך קמא גם לאידך גיסא, דהיינו דס"ל שגם אם ב' מחיצות דאורייתא שייך ארומי"מ אע"פ שבוקעים רק בשלישית ורביעית, רק שר"י סובר שכח גדירתן של ב' מחיצות שלימות גדול וגובר על בקיעה"ר [בין אם ב' ובין אם ג' מחיצות דאורייתא], ורבנן דפליגי אר"י וסברי שגם בב' מחיצות מעלייתא אתו רבים ומבטלי מחיצתא, סברי כן גם למ"ד ב' מחיצות דאורייתא.

דהיינו שהמהלך השני בתוס' סובר כקושיית החזו"א הנ"ל אות ד' על המהלך הראשון, דהיינו שארומי"מ הוא לא מחמת ביטול המחיצה אלא מחמת ביטול הרשות, שבקיעת הרבים מבטלת את הבדלת הרשות מסביבתה, ולכן גם אם ב' מחיצות דאורייתא והרבים בוקעים רק בשלישית ורביעית, שייך שארומי"מ, א"כ כח גדירתן של ב' מחיצות שלימות רב וגובר על בקיעה"ר, שזה יכול להועיל גם למ"ד ג' מחיצות דאורייתא כדסבר ר"י, ורבנן פליגי שאין כחן גובר, וגם אם ב' מחיצות דאורייתא בטלי מחיצתא.

החזו"א במכתב שם הוסיף שריו"ח סובר שבתהמ"ל ארומי"מ כמש"כ תוס' כ"ב ב' ד"ה תל וכו' אע"פ שיש שם ד' מחיצות שלמות, הוא משום דסבר כר"י דארומי"מ בשם ד' מחיצות, דהיינו שאין מעלה בזה שיש מחיצות חשובות בכל הרוחות, וסבר כרבנן במחיצות מעלייתא דהיינו שאין כחן של מחיצות מעלייתא רב לגבור על בקיעה"ר, וכשם שלא מהני ב' מחיצות מעלייתא למ"ד ב' מחיצות דאורייתא, ה"ה דלא מהני ד' מחיצות מעלייתא למ"ד ג' מחיצות דאורייתא.

ביאור דין אתו רבים בתל לדעת החזו"א

(ו) א"כ לפמשנית דהא דבב' מחיצות מעלייתא לרבנן ארומי"מ גם למ"ד ב' מחיצות דאורייתא, הוא משום שבקיעה"ר מבטלת את הבדלת הרשות מסביבותיה [ולא רק את המחיצות שבוקעים דרכן], א"כ גם מה שארומי"מ בתהמ"ל אע"פ שיש לו ד' מחיצות מעלייתא דהיינו שלימות שאין הרבים פורצים, הוא משום שבקיעה"ר מבטל את הבדלת הרשות מסביבתה ע"י שהרבים עולים על התל, ונכנסים לתוך הרשות למרות תהמ"ל, וזה הארומי"מ בתהמ"ל למהלך השני בתוס' לפמש"כ החזו"א. ולפ"ז שפיר חשיב שם ד' מחיצות כיון שאין המחיצות מתבטלות ויש ד' מחיצות שלימות.

ולא דמי לרבים המדלגים מעל גבי מחיצה גבוהה י"ט ונכנסים לתוך רה"י, שבזה לכ"ע לא ארומי"מ [כמבואר בחזו"א סי' מ"ג סק"ב ד"ה שם תוד"ה ת"ש וכו'] ששם הבדלת המקום אינו מתבטל בכניסת הרבים, דזה גופא שהוצרכו לדלג י"ט כדי להכנס לרשות, ולא יכלו להכנס בהילוך כדרך בקיעת רבים, זה עצמו מבדיל את המקום מסביבתו. כמו שלא אמרין ארומי"מ בדלתות הננעלות בלילה אע"פ שהרבים נכנסים לשם ביום [דלא כתור"ד כ"ב א'], דזה גופא שהרבים נאלצים להכנס דוקא ביום ואינו מסור להם בכל שעה, זה גופא פועל את הבדלת המקום מהרבים, ה"ה ברבים המדלגים ונכנסים למקום המוקף מחיצות י"ט אינם מבטלים את ההבדלה, דזה גופא שהוצרכו לדלג י"ט כדי להכנס לרשות, זה עצמו מבדיל את המקום מסביבתו,

משא"כ בתהמ"ל שנכנסים לרשות בהילוך כדרכם בזה בקיעת הרבים מבטלת את הבדלת המקום מסביבותיו.

עדיין למהלך הראשון בתוס' ולש"ר צריך לומר

כדברינו

(ז) אמנם החזו"א כתב בתשובה הנ"ל שלמהלך הראשון בתוד"ה קשיא וכו' י"ל שריו"ח סובר כר"י בהא דב' מחיצות דאורייתא, ושלא שייך ארומי"מ כשבוקעים רק בשלישית ורביעית, ומה שבתהמ"ל ארומי"מ משום דאירי שבוקעים בכל ד' [או ג'] רוחות, ולא נשארו שתי רוחות שלא בוקעים בהם. וזה צ"ב, כיון שלתירוף זה אם יש ב' מחיצות שאין הרבים בוקעים בהם חשיב רה"י למ"ד ב' מחיצות דאורייתא למרות שהרבים בוקעים ונכנסים לתוך הרשות, ע"כ שבקיעה"ר מבטלת רק את המחיצה שבוקעים דרכה ולא את הרשות, כמש"כ החזו"א במכתבים שם בריש תשובה ב'. א"כ למה כשהרבים עולים על התל חשיב שבוקעים את המחיצה, הרי אינם בוקעים דרכה אלא עולים עליה ונכנסים מעליה כמשה"ק לעיל אות א'.

(ח) גם לריטב"א כ"ב א' ד"ה כאן וכו' שכתב שאתו רבים מבטל רק את אותה מחיצה שבוקעים דרכה ולא את יתר המחיצות, וכ"ה לשון המלחמות כ"ב א' שאין הרבים מבטלים אלא המחיצה הפרוצה שלא נאמר בה לבד מפני בקיעתן בפרצה, כגון דיומדין שאנו צריכים לומר בהן רואין המחיצות כאילו מאריכות וסותמות זו לזו, ובקיעה דרבים מפסקת בהן. אבל שתי מחיצות זו כנגד זו במדינה, אע"פ וכו' שהרבים בוקעים בה וכו' א"א לשתי המחיצות להתבטל, וכנגד העומד מכאן ומכאן אינו נעשה רה"ר לעולם שהרי שתי מחיצות גמורות הן וכו', עכ"ל. וגם בסוף דבריו שם כתב דאתו רבים ומבטלי למחיצות שעוברין בהן וכו', עכ"ל, משמע שבקיעה"ר מבטל את המחיצה שבוקעים דרכה ולא את הרשות, א"כ שוב צ"ע מה שייך ארומי"מ בתהמ"ל, וצ"ל שמבטלים את הגוד אסיק או את התייחסות של מחיצות התל לשטח שעל התל כמשנית לעיל אות ב'.

קושית החזו"א על תוס'

(ט) תוס' כ"ב ב' ד"ה ת"ש וכו' כתבו בשם ר"ח דהא דתניא דמבואות המפולשים לבורות שחיין ומערות רה"י לשבת, איירי כגון שהבור רחוק מהכותל ג"ט מכל צד והולכים דרך כאן וכאן, וקמ"ל דאפ"ה לא בטלי מחיצה, דאי בור הולך מכותל לכותל פשיטא דהוי רה"י וכו', עכ"ל. וכ"מ ממש"כ רש"י שם ד"ה לבורות וכו' ובשפה קצרה מהלכין שם עד שעוברין, עכ"ל, משמע שפירש שיש שפה קצרה בין הבור לכותל ושם בוקעין הרבים, ולא שהבור מכותל לכותל והבקיעה בתוך הבור. תהרא"ש הוסיף בביאור ההכרח כיון דבור הוא כמחיצה שלישית, פשיטא דהוא רה"י דהא איכא ג' מחיצות מעלייתא, ולא מצינו בקיעת רבים לבטל ג' מחיצות שלמות וכו', עכ"ל. מבואר בזה דס"ל שגם לר"י לא יתכן שארומי"מ אם מחיצת הבור הולך לכל רוחב רה"ר מכותל לכותל.

החזו"א בסי' מ"ג סק"ב ד"ה שם תוד"ה ת"ש וכו' הקשה כיון דאירי שרה"ר מהלכת דרך מחיצות הבור, ע"כ לא איירי שמחיצות הבור זקופות לגמרי אלא הם מתלקטות י"ט מד"א, ובני רה"ר יורדים לבור וחוזרים ועולים ממנו בצד שכנגד על שיפועי מחיצות הבור, וא"כ הם בוקעים על התל, ושפיר יש להם לבטל את מחיצות הבור כמ"ש בגמ' בתל המלקט י"ט מד"א ורבים בוקעים בו ד"ל דארומי"מ, והניח בצ"ע.

לייסד שרק בתל יורד שייך אתו רבים וכו'

(י) נראה שמקום המוקף במחיצות גמורות ורבים מדלגים מע"ג המחיצות, בזה לכ"ע לא ארומי"מ כמשנית לעיל, וגם החזו"א מודה בזה שהרי הקדים לקושייתו דאירי שמחיצות הבור מתלקטות י"ט מד"א, משמע שבא לאפוקי דלא איירי במחיצות זקופות ממש, שאז לא היה מקשה דלית בקיעת הרבים ותבטל למחיצה. א"כ י"ל דס"ל לתוס' כמש"כ לעיל אות ב', שכל מה שבתל המתלקט אמרין ארומי"מ אע"פ שתהמ"ל הוא מחיצה גמורה, משום דאירינן באופן שרה"י הוא למעלה על התל שאז על רה"י אין מחיצות גמורות, וכל מה דחשיב רה"י הוא משום שמייחסים את מחיצות התל היורדות מרה"י אל הרה"י שלמעלה, דכשם שגודרות למטה כך גודרות למעלה, ובוזה שאין על הרשות מחיצות בפועל אלא רק מחיצות דיניות, בזה שייך ארומי"מ לבטל את גוד אסיק או את התייחסות גדירת המחיצות שלמטה לשטח שעל התל למעלה. משא"כ כשהרשות למטה והתל עולה מהרשות, זה נחשב מחיצה גמורה ביחס לרשות, ובוזה לא שייך ארומי"מ בזה שעולים על התל, דחשיב כאילו מטפסים ומדלגים מע"ג מחיצה גמורה המקיפה את הרשות, דלא אמרין בזה ארומי"מ.

יסוד הסברא הוא על דרך מש"כ הרמב"ן במלחמות כ"ב א' שאין הרבים מבטלים אלא המחיצה הפרוצה שלא נאמר בה

דהיינו כהמשך למש"כ המ"א בתחילת דבריו שם דמיא לא מבטלי מחיצתא, דהיינו דלא חשיבי כקרקע לבטל את המחיצות שתחתיהן, דן המ"א אולי מה שהספינות שטות על פני המים זה יחשיב את פני המים כקרקע, והמחיצות שתחתיהן כמאן דליתא. ואת זה דחה המ"א דאם פני המים חשיב קרקע המקום מחמת הספינות, א"כ הים יחשב לרה"ר גמורה כיון שהפלגת הספינות על פני המים הוא ניחא תשמישיתיה, ע"כ שמה שהספינות שטות על פני המים אינו מחשיב אותו לקרקע, והקרקע הוא קרקעית הים, ומה שאינו רה"ר זה במקומות שהים לא מתלקט י"ט בד"א כמש"כ המ"א, ומה שאינו רה"ר הוא משום שלפי מה שהוכיח שלא פני הים הוא הקרקע אלא קרקעית הים הוא הקרקע, הרי שקרקעית הים לא ניחא תשמישיתיה מחמת המים ואינה נעשית רה"ר.

שפת הים ביחס לים חשיב כעשויה בידי אדם

ו אופן נוסף יש לומר דמש"כ תוס' דמחיצות שאינם עשויות בידי אדם לא חשיבי מחיצות כולי האי וארומ"מ, החסרון במחיצות שאינם ביד"א הוא בזה שהמחיצות הם כמו מחיצות מקריות, ואינם מתייחסות למקום לגדרו דלא חשיבי מחיצות המקום. א"כ י"ל דה"מ כשיש הר או עמק, ים או נהר סמוך לאיזה מקום כסולמא דצור ומחנתא דגדר, פרת דיגלת ואוקיינוס, שאין הים או הנהר וכו' מחיצותיו של היבשה, אבל כל זה כשבאים לגדר את היבשה ע"י גידודי הים או הנהר, אבל לגבי גדרית הים או הנהר ע"י גידודיו, בזה שפיר מתייחסים גידודי הנהר לנהר ושפת הים לים, דהם הם גידודיו והם הם שפת הים [ונקראים על שמם]. לכן ס"ל למ"א בסי' שס"ג שלגבי גדרית המבוי ע"י הים, בזה כתבו תוס' שכיון שאינם עשויות בידי"א לא חשיבי מחיצות כולי האי מטעם הנ"ל ובקיעת הספינות מבטלתם, אבל בסי' שמי"ה שדן להחשיב את הים והנחל לרה"ר ע"י גידודיו, בזה אין חסרון בזה שאינו עשוי ביד"א, דאעפ"כ המחיצות מתייחסים אליו והם הם מחיצותיו, לכן בזה כתב המ"א שהפלגת הספינות לא תבטל את המחיצה, דחשיב כעשוי בידי אדם. עיין בגר"ז סי' שמי"ה קו"א אות ב' ויתכן שכונתו שם דומה לדברינו אליו.

ז הגאון והחזו"א בסי' מ"ג סק"א הקשו על מש"כ תוס' דבמחיצה שאינה עשויה בידי אדם גם לרבנן ארומ"מ, ממש בגמ' שבתל המתלקט לרבנן לא תיבעי דלא ארומ"מ, והרי תהמ"ל אינו עשוי ביד אדם ואעפ"כ נקטה בגמ' דלרבנן לא ארומ"מ. לפי דברינו י"ל שכונת הגמ' לתל ששטחו על גבו קטן וכולו מוקף מדרונות, דבזה י"ל שהמדרון חשיב ע"כ כמחיצות ראש התל ומתייחס אליו, לכן חשיב כעשוי בידי אדם, ולא דמי לגידודי ים ביחס ליבשה או להר ביחס לעמק שלידו או לשטח הררי גדול שבזה שפת הים אינו מחיצת היבשה, ומורד ההרים לא נראים כמחיצות העמק או רכס ההרים, ובזה כתבו תוס' דלא חשיב מחיצה כולי האי וגם לרבנן ארומ"מ.

סימן ח'

תיקון בעקמימות במבוי הכלה לחצר, בחצר עוקמה ובתיקון עיר דין מבוי שנפרץ לחצר

א עירובין ז' א', אם היה מבוי כלה לרחבה א"צ כלום וכו'. שם ח' א', א"ר יוסף לא שנו אלא שכלה לאמצע רחבה, אבל כלה לצדי רחבה אסור וכו', ע"כ. מסקנת הסוגיא שמבוי שנפרץ במילואו לחצר ונפרצה חצר ברוח שכנגדו, אם נפרץ לצדי חצר אפילו אם פרצת החצר שלא כנגד פרצת המבוי, או שנפרץ לאמצע חצר ופרצת החצר כנגד פרצת המבוי [לכל הראשונים מלבד הרשב"א והמאירי], או אפילו אם פרצת החצר שלא כנגד פרצת המבוי אבל הוא חצר דיחיד, בכל הני גוונים המבוי אסור [אע"פ שעירבו המבוי והחצר יחד] משום דמחזי כמפולש, והחצר מותרת, וכ"ה בשו"ע סי' שס"ה ס"ג. מבואר בראשונים בסוגיא שבכל הני גוונים לא נאסר המבוי משום מפולש מעיקר הדין אלא רק משום דמחזי כמפולש, וחיישינן שמא אם נתיר ככה"ג אתי למישרי מבוי מפולש ממש, כ"מ ברש"י ז' ב' ד"ה ומבוי אסור וכו' וחי' א' רש"י ד"ה ובשעירבו וכו' וסד"ה אבל וכו', ותוס' ז' א' סד"ה אם וכו', וכ"ה בתר"פ, וברשב"א, ברי"ו ובמאירי בסוגיין. האחרונים עמדו על המדוכה למה נאסר המבוי באופנים אלו רק משום דמחזי כמפולש, ולא נאסר כמפולש ממש.

פילוש לרה"י שהוא כרמלית מדרבנן

ב דעת אבהו"ו סי' שס"ה ס"ב ד"ה כתבו הט"ז וכו' דאין מבוי נאסר משום פילוש להצריך צוה"פ אא"כ מפולש לרה"ר או לבקעה, אבל אם מפולש לחצר או למבוי, גם אם הם אסורים בטלטול מחסרון תיקון מחיצות, מבוי המפולש אליהם לא נחשב

שלמטה לשטח שעל התל למעלה. משא"כ כשהרשות למטה והתל עולה מהרשות, זה נחשב מחיצה גמורה ביחס לרשות, ובזה לא שייך ארומ"מ בזה שעולים על התל, דחשיב כאילו מטפסים ומדלגים מע"ג מחיצה גמורה המקיפה את הרשות דלא אמרינן בזה ארומ"מ. א"כ ברה"ר המפולשת לבורות שאמנם בצידו הסמוך למבוי הבור יורד מהרשות ושייך בזה ארומ"מ, אבל אחרי שבקיעת הרבים בטלה את המחיצה הזו והרשות נמשכת אל תוך הבור ומגיעה עד התל שחוזר ועולה, שיפוע זה הוא מחיצה שעולה יחסית לרשות [שירדה לתוך הבור], והוי מחיצה גמורה שאין צריך לומר בה מאריכות וסותמות, בזה לא שייך ארומ"מ לכו"ע, ונתיישב בזה משה"ק החזו"א בסי' מ"ג סק"ב ד"ה שם תוד"ה ת"ש וכו', עש"ה.

ליישב עפ"ז את הסתירה במ"א

ג לפ"ז דברי המ"א אתו שפיר, דמש"כ תוד"ה דילמא וכו' שבמחיצות שאינם ביד"א גם לרבנן ארומ"מ, וביאר המ"א בסי' שס"ג סק"ל וסק"מ דהיינו כשהספינות או רה"ר עוברים על המחיצה, היינו דוקא מחיצה שיורדת מהרשות כסולמא דצור שכתב רש"י ד"ה סולמא וכו' שזה סלע הר גבוה סביב לעלות בו לא"י וכו', עכ"ל, משמע שא"י היא למעלה ועולים אליה דרך סולמא דצור, דהיינו שהמחיצה יורדת מהרשות ובזה אמרינן ארומ"מ, לכן שפיר כתב המ"א בסי' שס"ג סק"ל שמה שהים חשיב כמחיצה למבוי שכלה לים הוא דווקא כשהספינות לא עולות שם לנמל, דגידודי הים ביחס לגדרית המבוי שהוא היבשה הם תל יורד, ובזה אם הספינות עולות עליו אמרינן ארומ"מ. משא"כ בסי' שמי"ה סק"י"ד שהקשה המ"א שגידודי הים יגדרו את הים ויעשה הים לרה"ר, הרי כלפי הים גידודי הים הם מחיצה עולה שהיא מחיצה גמורה, דלפמשנ"ת לא שייך בה ארומ"מ, בזה שפיר כתב המ"א שמה שהספינות עוברות עליו אינו מבטל את המחיצות.

להעיר על דברינו מבבל

ד מבואר בתוד"ה דלמא וכו' שגם מה שבבל לא חשיב רה"ר ע"י פרת ודיגלת, הוא כיון שהם מחיצות שאינם עשויות בידי אדם, ולמ"א הנ"ל פירושו שלכן מה שהספינות או הרבים עוברים על גדותיהם מבטלים את המחיצות. ולפ"ד יל"ע שהרי לכל נהר יש שתי גדות, א"כ בשלמא הגדה הסמוכה לבלל שהיא יורדת ביחס לבלל שפיר אמרינן בה ארומ"מ, אבל אחרי שהיא התבטלה והרשות ממשיכה אל תוך הנהר, הרי מגיעה לגדה השניה שהיא עולה דהוי מחיצה גמורה דלהאמור אין לומר בו ארומ"מ, א"כ למה בבל לא תיעשה רה"ר ע"י הגדות החיצוניות של פרת ודיגלת.

ו"ל כיון שפרת ודיגלת הם שתי מחיצות כמין גאם [שמסתחרות יחד, בדרום בבל] כמש"כ הריטב"א, א"כ בשלמא אם הגדה הפנימית הסמוכה לבלל היא המחיצה שפיר מתחברות שתי המחיצות יחד לעשות את מה שבניהם לרה"ר, אבל אם רק הגדה החיצונית של הנהרות יכולות להיות מחיצה, כיון שהגדות החיצוניות לא מתחברות הוי כפרצה בקרן זוית דהוי פרצה מהתורה כמש"כ החזו"א בסי' ח' סק"א, לכן לא נעשה רה"ר. אך אכתי קשה כיון שאחרי שהנהרות מתחברות הם ממשיכות כנהר אחד דרומה, א"כ שפיר י"ל עומ"ד להמשך הגדה היוורת דרומה דכלפי שם אינה קרן זוית, וצ"ל כיון שכבר אינה מחיצה גמורה אלא רק עומ"ד של מחיצה בידי שמים, שפיר אמרינן בזה ארומ"מ.

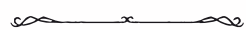
לבאר שהנידון במ"א שפני הים יחשבו קרקע

ה עוד י"ל בביאור דברי המ"א בסי' שמי"ה סק"י"ד בהקדם מה שיש להקשות בדבריו, שהמ"א דחה את האפשרות שהמחיצות בטלות מחמת הספינות משום דא"כ הים צריך להיות רה"ר, ואילו למסקנתו שאין לים מחיצות כלל כתב דמה שאינו רה"ר משום דלא ניחא תשמישיתיה, וצ"ע דא"כ אפשר לחזור לתירוץ הראשון וליישב מה שהים אינו רה"ר משום דלא ניחא תשמישיתיה, ואעפ"כ הספינות מבטלות את מחיצות הים דגם בלא ניחא תשמישיתיה אמרינן ארומ"מ, כמו שפשט רבא את האיבעיא של רחבה כ"ב ב'.

לכן נראה שמה שדן המ"א שיתבטלו מחיצות הים מחמת הספינות אינו מחמת זה שארומ"מ ע"י שהספינות עולות לנמל, דלשון המ"א שם ואין לומר מפני שהספינות שטות על פני המים מבטלי מחיצתא דא"כ ליהוי רה"ר וכו', עכ"ל, הרי שהדגשת המ"א הוא בזה שהספינות שטות על פני המים, ולא מזה שעוברים על גידודי הים, לכן נראה שהמ"א דן במקומות שהספינות לא עולות לנמל דאין בקיעת רבים על המחיצות לבטלן, והנידון במ"א מטעם אחר, דהיינו אם י"ל דכיון שספינות שטות על פני המים לכן פני המים הם הקרקע, וא"כ גידודי הים שיוורדים מתחת לפני הים הם כמו מחיצות מתחת לקרקע, וכמערה מתחת לרה"ר דגג המערה לא נעשה רה"ר כמבואר בגמ' מ"ד ב'.

לבוד מפני בקיעתן בפרצה, כגון דיומדין שאנו צריכים לומר בהן רואין המחיצות כאילו מאריכות וסותמות זו לזו, ובקיעה דרבים מפסקת בהן. אבל שתי מחיצות זו כנגד זו במדינה, אע"פ וכו' שהרבים בוקעים בה וכו' א"א לשתי המחיצות להתבטל, וכנגד העומד מכאן ומכאן אינו נעשה רה"ר לעולם, שהרי שתי מחיצות גמורות הן וכו', עכ"ל. לכן גם בנד"ד כשהרשות למעלה שאנו צריכים לומר שרואין המחיצות שמאריכות כלפי מעלה וסותמות בזה שייך ארומ"מ, משא"כ כשהרשות למטה שא"צ לומר שהמחיצות מאריכות שהרי סותמות במקומן, בזה לא שייך ארומ"מ.

יא לכן במבואות המפולשים לבורות שמחיצות הבור הם תהמ"ל, והרבים יורדים לבור מצד זה ויוצאים ממנו בצד השני, אמנם בצד של הבור הסמוך למבוי אמרינן ארומ"מ דזה חשיב כמחיצה שיורדת מהרשות, שכדי שהיא תגדור את המבוי שלמעלה צריך לומר שהמחיצות מתארכות כלפי מעלה, או שמתייחסות לרשות למעלה ושייך בזה ארומ"מ, אבל אחרי שבקיעת הרבים בטלה את המחיצה הזו, והרשות נמשכת אל תוך הבור ומגיעה עד התל שחוזר ועולה, שיפוע זה הוא מחיצה שעולה יחסית לרשות [שירדה לתוך הבור], והוי מחיצה גמורה שאין צריך לומר בה מאריכות וסותמות, בזה לא שייך ארומ"מ לכו"ע. לכן שפיר כתבו רש"י ותוס' שע"כ לא איירי שהבור מגיע מכותל לכותל, וסוגר את כל הרוח השלישית של רה"ר דא"כ לכו"ע לא שייך בזה ארומ"מ, אלא איירי שיש ג"ט בכל צד בין הבור לכותל, ובזה שניתר בעומ"ד שפיר אמרינן ארומ"מ.

סימן ז'

ביטול מחיצות הים ע"י ספינות להקשות סתירה במ"א

א תוס' כ"ב ב' ד"ה דילמא וכו', ותימה דלרבנן כל א"י תעשה רה"ר ע"י סולמא דצור ומחנתא דגדר ובבל נמי וכו', וי"ל דמחיצה שאינה עשויה בידי אדם לא חשיבא מחיצה כולי האי, ואפילו רבנן מודו דאתו רבים ומבטלי מחיצה, עכ"ל. שו"ע סי' שס"ג סכ"ט, מבוי שצידו אחד כלה לים וצידו אחר כלה לאשפה של רבים, א"צ כלום וכו', עכ"ל, וכתב שם המ"א סק"ל משמע כאן דים נחשב למחיצה, וצ"ע דכתבו התוס' דף כ"ב ע"ב וכו' דמחיצה שאינה עשויה בידי אדם לא חשיב מחיצה וארומ"מ, עכ"ל, עמש"כ סוף סי' זה [סק"מ]. וצ"ל דהכא מייירי במקום שאין הספינות עוברות שם לנמל, דשם הוי הים מחיצה, וה"ה שאר מימות שאין הספינות עוברות שם הם עצמן מחיצה כו', עכ"ל. מבואר במ"א שאם הספינות עוברות על המחיצה לנמל הם מבטלות את המחיצה, דארומ"מ כזו שאינה עשויה ביד אדם.

בשו"ע סי' שמי"ה ס"ד וסי"ח מבואר שימים ונחלים הם כרמלית, המ"א שם סק"ד הקשה למה אינם רה"ר ע"י מחיצותיהם שמתלקטים ועולים י"ט עד לחוף, שהרי מיא לא מבטלי מחיצתא, ואין לומר מפני שהספינות שטות על פני המים ומבטלי מחיצתא דא"כ ליהוי רה"ר. וי"ל דכל חרץ שאינו משופע כדי שיתלקט גובה י' [טפחים] מתוך ד' אמות לא הוי רה"ר וכו', ורה"ר נמי לא הוי שאינו נח תשמיש הליכתו מפני המים וכו', עכ"ל. משמע כאן במ"א דמה שהספינות עוברות על מחיצות הים אינו מבטלם, ולכאורה דבריו סותרים בזה את מש"כ בסי' שס"ג סק"ל שהספינות מבטלות את מחיצת הים, וצ"ע, וכבר הקשו כן האחרונים.

לחלק בין תל יורד לתל עולה לענין אתו רבים

ב לעיל סי' ו' [בענין "ארומ"מ בתל המתלקט"] התייחד דהא דארומ"מ בתל המתלקט הוא משום שרה"ר שלמעלה על התל אינה מוקפת במחיצות גמורות, וכל מה דחשיב רה"ר הוא משום שמייחסים את מחיצות התל היוורות אל הרה"ר שלמעלה, בזה ארומ"מ שבקיעת הרבים מבטלת את גוד אסיק או את התייחסות גדרית המחיצות שלמטה לשטח שעל התל למעלה. על פי זה ביארנו שם את מש"כ תוס' כ"ב ב' ד"ה ת"ש וכו' בשם ר"ח דרה"ר המפולשת לבור ההולך מכותל לכותל פשיטא דהוי רה"ר, ולא אמרינן ביה ארומ"מ לכו"ע, וכ"מ ממש"כ רש"י שם ד"ה לבורות וכו', וביאר בתהרא"ש שם כיון דבור הויא כמחיצה שלישית פשיטא דהוא רה"ר דהא איכא ג' מחיצות מעלייתא, ולא מציינו בקיעת רבים לבטל ג' מחיצות שלמות וכו', עכ"ל. הטעם דלא דמי לכל תל המתלקט דאמרינן ביה ארומ"מ, משום דס"ל לתוס' שכל מה שבתל המתלקט אמרינן ארומ"מ אע"פ שתהמ"ל הוא מחיצה גמורה, משום דאיירינן באופן שרה"ר הוא למעלה על התל שאז על רה"ר אין מחיצות גמורות אלא רק מחיצות דיניות, בזה שייך ארומ"מ לבטל את גוד אסיק או את התייחסות גדרית המחיצות

לייסד שחצר צריכה מחיצה רביעית ובמבוי סגי

בתיקון שאינו פרוץ במילואו

(א) נראה דחלוק גדר התיקון ברוח רביעית שהצריכו חכמים במבוי מגדר התיקון שהצריכו בחצר, דבבבב, אע"ג דמהתורה סגי בג' מחיצות לעשותה רה"י [לרוה"פ], מדרבנן צריך ד' מחיצות להתיר לטלטל בה, משא"כ במבוי גם מדרבנן א"צ שיהיה מוקף בד' מחיצות, רק שצריך שרוח רביעית לא תהיה פרוצה במילואה למקום האסור. לכן במבוי סגי ברוח רביעית בקורה אע"ג דאינה אלא הכירא בעלמא, להלכה דקימ"ל קורה משום הכירא, לפי שכדי שלא יראה כפרוץ למקום האסור סגי בהיכר [וכן סגי בלחי גם למ"ד דמשום הכירא], אבל חצר צריכה דוקא פס ד"ט או שני פסים משהו דחשיבי מחיצה לכו"ע, לפי שחצר צריכה פס ד"ט לפי ממש ברוח רביעית [ומש"כ בעבוה"ק שחצר צריכה פס ד"ט לפי שעושים בה יותר תשמישים צנועים ממבוי, כוונתו לבאר יסוד זה גופא, למה בחצר הצריכה דוקא מחיצה ברוח רביעית, ובמבוי סגי שלא יהיה פרוץ למקום האסור, וע"ע בשו"ת חכ"צ סי' ה].

וכ"מ לפו"ר בגמ' עירובין י"א ב', דקס"ד דלביית הלל צריך ג' מחיצות גמורות שיהיה רה"י מה"ת, ולמסקנא אמרינן התם לזרוק [דהיינו להחשב רה"י מהתורה לחייב הזורק מרי"ה לתוכן] משתים הוא דמחייב [דהיינו שני מחיצות ולחי], לטלטל עד דאיכא שלש [דהיינו שלש מחיצות ולחי] עכס"ג כפי ביאור הגאון שם וכ"מ בר"ג, וע"ע ברשב"א וש"ר. מזה שהגמ' נקטה גם לאחר התקנה דרבנן לתקן רוח רביעית, שמדרבנן לטלטל עד דאיכא שלוש, ש"מ שלא תיקנו חכמים להצריך ד' מחיצות במבוי, רק לתקן שלא יהיה פרוץ במילואו למקום האסור. מה שאמרה הגמ' שם שלזרוק סגי בשני מחיצות, אע"ג דמהתורה בעינן ג' רק שלחי משום מחיצה, א"כ חזינן שהגמ' לא כללה את הלחי בחשבון המחיצות אפילו במקום שבאמת נידון משום מחיצה, זה אינו, דמה שהגמ' לא כללה את הלחי בחשבון המחיצות הוא אגב הסיפא, דהיינו מה שהצריכו מדרבנן, ששם באמת לא נכנס הלחי בחשבון המחיצות, כנ"ל. ועוד, דגם אם לחי הוא מחיצה מהתורה, אכתי אינה מחיצה שלימה על כל הרוח מהתורה, כמש"כ החזו"א סי' י"ג סק"א, ועיקר גדרית הרשות היא ע"י ב' מחיצות כמשנת' בעמדה"ח בענין "החילוק בין י"ג אמה ושליש לטז"א לגבי ב' מחיצות" אות י"ד, וכוונת הגמ' שסגי בב' מחיצות שלימות. אמנם יש לדחות שכוונת הגמ' עד דאיכא ג' שהם עומ"ר, דברביעית סגי בלחי, מ"מ מרהיטות לשון הגמ' משמע שהתקנה להצריך ג' מחיצות ולא ד'. וע"ע שבת ק"ל ב' שאמרו חצר אית ליה ד' מחיצות, האי (מבוי) לית ליה ד' מחיצות.

שו"ר במהרי"ט ח"א סוף סי' צ"ד מבואר חילוק זה בין חצר למבוי, דחצר בעי ד' מחיצות מדרבנן ומבוי סגי בשלש מחיצות, רק שצריך לתקן רוח רביעית שלא תהא פרוצה במילואה למקום האסור, וכ"ה בשו"ת אבני"ז או"ח סי' ש', וע"ע בר"ג י"א א'.

לבאר עפ"י למה חצר או מבוי הפתוחים לחצר

אחרת א"צ תיקון בעקמימות

(ב) לפי"ז י"ל, שכיון שזה שמבוי עקום צריך תיקון בעקמימות פירושו שחכמים ביטלו תורת תיקון מהתיקון שבמבוי אחד ביחס למבוי השני ולכן צריך שם תיקון אחר, א"כ י"ל שרק מבוי עקום, כיון שכאמור דינו להתקן ע"י תיקון והיכר בעלמא, בזה, בגלל שבעיני שיראה וכו' או בגלל שהם שתי מבואות שפיר ביטלו חכמים תורת תיקון כלפי המבוי השני שפרוץ למבוי זה וחשיב לגביו כמאן דליתא.

אבל חצר שצריכה ד' מחיצות מדרבנן, ותיקוני רוח רביעית שלה הם לא תיקונים בעלמא אלא מחיצה גמורה, בזה [למרות הטעמים הנ"ל] לא ביטלו חכמים שם מחיצה ממחיצה גמורה כלפי החצר השניה, דטעמים אלו אינם מספיקים לבטל תורת מחיצה ממחיצה גמורה. וא"כ בחצר עקומה גם אם חשיבי כשתי חצירות, כל חצר גדורה כדון ע"י הפס שגודר את החצר השניה, וכן במבוי שכלה לחצר, כיון שתיקוני החצר הם מחיצה גמורה, לא ביטלו מהם חכמים תורת מחיצה גם כלפי המבוי שפרוץ לחצר, ושפיר נותר המבוי בגיפופי החצר.

(ג) גם מבוי עקום שראש אחד מהמבואות תוקן בצו"ה, לא מהני למבוי השני כמבואר ברא"ש סי' ו' שצריך בכה"ג צוה"פ גם במבוי השני, אע"פ שצוה"פ היא מחיצה גמורה, מ"מ כיון שאין דינו של מבוי להתקן ע"י מחיצה, לא חילקו חכמים בדבר ועשוהו כמו שנתקן בקורה, וביטלו את כוחו ביחס למבוי השני. ואע"פ שלרב שמבוי עקום תורתו כמפולש צריך לתקנו בצוה"פ דוקא, מ"מ מבואר בר"ג י"א א' שמה שמבוי מפולש צריך צוה"פ זה לא כדי לגודרו אלא כדי לסתום את פילושו, ואכתי חשיב רק כתיקון המבדיל ושפיר ביטלו חכמים את כוחו ביחס למבוי השני, וגרע

תור"ד, רק שהוא כתב לפי שהם נראים כשתי מבואות. ויל"ע בזה בלשונות רש"י, דבד"ה תורתו כמפולש וכו' דפילוש שהוא מפולש לחבירו וכו', עכ"ל, משמע שהם שני מבואות, ואילו בד"ה בהא וכו' הוא כחד מבוי וכו', עכ"ל, משמע לכאורה שנעשה מפולש ע"י שנחשבים מבוי אחד, וצ"ע. ובריב"א נראה ששילב את שני הטעמים.

(ו) השתא לשלש הטעמים קשה, איך מבוי שפרוץ לחצר ונפרצה חצר כנגדו, נותר המבוי [מדינא] בגיפופי החצר, ולא הצריכו לחי בפתח המבוי שלצד החצר, בין אם מה שמבוי עקום צריך תיקון בעקמימות משום דבעינן שיראה וכו', גם כאן ליבעי תיקון בפתחו לחצר שהרי גיפופי החצר לא נראים במבוי עכ"פ בנפרצה חצר זשלכנ"ז, ובין אם טעם התיקון בעקמימות משום שמבוי עקום נידון כשני מבואות, וכל אחד צריך תיקון בפתחו ואינו נותר בתיקון שבמבוי השני, כ"ש שהמבוי והחצר נידונים כשתי רשויות, וא"כ כל אחד צריך תיקון בפתחו, ואיך נותר המבוי ללא לחי בפתחו שלצד החצר [יש להוסיף שכאן כל מה דמהני הגיפופים בחצר זה רק בגלל שהחצר רשות אחרת מהמבוי]. גם לריב"א ששילב את הטעמים, גם לא מובן למה המבוי לא צריך לחי בפתחו לחצר, שהרי גם כאן יש את שני הטעמים, דכיון שהתיקון עומד בחצר שהיא רשות אחרת מהמבוי והתיקון העומד שם לא נראה במבוי, לא מהני.

למה חצר אינה צריכה תיקון בעקמימותה

(ז) בחצר עקומה לא נזכר בגמרא שצריכה תיקון בעקמימות, ובגמ' ח' א' משמע שא"צ תיקון, שהרי מבואר שם שמבוי שכלה לצדי חצר ונפרצה חצר בכותל שכנגדו, שהמבוי אסור כדון מבוי עקום כמש"כ רש"י שם ד"ה אבל זכנ"ז וכו', ואעפ"כ לכל הראשונים מלבד הרי"א החצר מותרת בכה"ג כמש"כ שם הגאון, ונתבאר במאיר נתיבות שם אות רס"א - רס"ג, הרי שהחצר לא נאסרת משום חצר עקומה אלא נותרת במחיצותיה, דלא כמבוי עקום שלא נותר בעומ"ר של מחיצותיו. וכן דעת המ"א בסי' שס"ג סק"ז וא"ר שם סקמ"ו, והתו"ח בעירובין ו' א' והבית אפרים או"ח סי' כ"ה (עמ' ל"ה ב') ד"ה איברא וכו', וכ"מ מסקנת השע"ת סי' שס"ד סק"א והישעו"י שם, ומ"ב סי' שס"ג סק"א וסי' שס"ד סק"ב ובה"ל שם ס"ג ד"ה דינו וכו', והחזו"א סי' א' סק"ד וסקל"ו וסקמ"ה, כולהו ס"ל דחצר עקומה א"צ תיקון בעקמימותה, וכ"ה להדיא בשו"ת מהרי"ט ח"א סי' צ"ד.

(ח) יל"ע בטעמו של דבר, בשלמא לריב"א ו' א' סד"ה אלא לאו בעשר וכו' שהוכחת הגמ' שם דפירצה ד"ט דבקעי בה רבים אוסרת, היא גם משמואל, דהיינו שדינו של שמואל שהצריך לחי בעקמימות הוא מחמת שבקיעת הרבים עושה פרצה זו לפתח המבוי, י"ל דהני מילי במבוי, אבל בחצר דאין פרצת ד"ט דבקעי ביה רבים אוסרת [לרוה"פ, זולת אבהע"ן], וטעם הדבר משום שאין בקיעת הרבים של חצר חשובה בקיעה, דאינה עשויה להילוך ומעבר כמש"כ החזו"א בסי' א' סק"י, וכע"ז כתבו גם השפ"א והבית מאיר בסי' שס"ה ס"א סד"ה תו וכו', לפי"ז י"ל שלכן בחצר העקמימות לא נעשית פתח המבוי וא"צ תיקון [וכע"ז משמע במקו"ח בתיקון עירובין]. אבל לרשב"א שם סד"ה מבוי שפרוץ וכו' שהוכחת הגמ' היא רק מרב, דהיינו שדינו של שמואל אינו בנוי על זה שבקיעת הרבים יוצרת את הדין תיקון של העקמימות, אלא הוא סברא עצמאית שצריך שיראו כל התיקונים בכל אחד מחלקי המבוי בפני"ע כמש"כ הראשונים הנ"ל, א"כ קשה מ"ש חצר ממבוי.

(ט) ביותר קשה אפילו לריב"א, שהרי בסוגיא ח' א' מבואר שחצר עקומה, אע"פ שבעקמימותו יותר מ' אמות, א"צ תיקון בעקמימות כמש"כ החזו"א סי' א' סק"ד וסקל"ו, דממ"ש שמבוי שכלה לצדי חצר ונפרצה חצר ברוח שכנגד, זשלכנ"ז, המבוי אסור, וכתב רש"י ד"ה אבל זכנ"ז וכו' שאסור מידי דהוי אמבוי עקום, ואפילו לשמואל כיון שעקמימותו יותר מ'. ודייק החזו"א דמשמע שרק מבוי הכלה לחצר אסור בכה"ג, אבל חצר שכלתה לחצר בכה"ג אינה אסורה אע"פ שהעקמימות יותר מ'. והרי כה"ג ודאי דחשיב פירצה בעקמימות החצר, ולא גרע מפרצת ד"ט דבקעי ביה רבים במבוי, א"כ הדרא קושיין לדוכתא, מ"ש מבוי הפתוח בעקמימותו שצריך תיקון, מחצר הפרוץ בעקמימותו שא"צ תיקון בעקמימותו.

(י) אמנם לפי הטעם שדין תיקון בעקמימות הוא משום דבעינן שיראה וכו', י"ל שדין זה הוא דין היכר, ורק תיקוני מבוי צריכים היכר ולא תיקוני חצר כמש"כ תוס' ה' ב' ד"ה אינו וכו', אבל לטעם דמכיון שמבוי עקום חשיב כשתי מבואות לכן כל מבוי צריך תיקון לעצמו, טעם זה אינו מדין היכר, וא"כ קשה למה חצר א"צ תיקון בעקמימות מטעם זה. והקושיא דלעיל אות ו' ממבוי הכלה לחצר קשה לכל הטעמים.

מפולש. לכן מבוי דידן שנפרץ לחצר לא נחשב מפולש מדינא, רק באופנים הנ"ל שנראה כאילו שהמבוי נמשך עד פרצת החצר לרה"ר הרי הוא נראה כמפולש לרה"ר עצמה, לכן נאסר משום מחזי כמפולש. בהבנת דברי אבהע"ן נראה לכאורה שהחילוק בין מבוי שאסור לטלטל בו לבין כרמלית, הוא שהכרמלית אינה רה"י אפילו מהתורה, משא"כ מבוי זה הוא רה"י מהתורה, ורק מדרבנן עשוהו כרמלית, לכן הפילוש אליו לא חשיב פילוש להצריך צוה"פ. אמנם חילוק זה נסתר ממש"כ הראשונים שמבוי המפולש לרה"ר מכאן, ומהצד השני מפולש לרחבה יותר מב"ס שלא הוקפה לדירה, כיון שרחבה זו דינה ככרמלית חשיב כמפולש מצד זה לבקעה וצריך צוה"פ כמשנ"ת בתוס' ז' ב' ד"ה בעירבו וכו', וכ"ה ברא"ש סי' ח' וברש"י כ"ד ב' סד"ה היכי וכו', ובהג"א פ"ב סי' ד' שהובא בבי"ט סי' שס"ד (ס"ה) ד"ה כתבו וכו', ובשו"ת הריב"ש סי' ת"ה ד"ה והא דאקומוה וכו' שהובא בבי"ט סי' שס"ד (ס"ה) ד"ה וכתב עוד וכו', וכ"ה בפמ"ג סי' שס"ד מ"ז סק"א, והובא בבה"ל שם ס"א ד"ה וצדו וכו'. ועיין בשו"ע סי' שס"ה סוף סי' ג' ובמ"ב שם ריש סק"ד. אמנם לשון המאירי ז' א' ד"ה מבוי המפולש וכו' שאם הרחבה יותר מב"ס ולא הוקל"ד הרי המבוי נפרץ למקום האסור וצריך הכשר, משמע לכאורה שלא נעשה ע"י למפולש.

הרי שדעת [כמעט] כל הראשונים שמבוי המפולש לרה"ר מכאן, ומהצד השני מפולש לרחבה יותר מב"ס שלא הוקפה לדירה, אע"פ שמהתורה רחבה זו דינה כרה"י, ורק מדרבנן עשוהו כרמלית, מבוי המפולש אליה חשיב פילוש גמור וצריך צוה"פ, וקשה לחלק בין איסור דרבנן דקרפף שלא הוקל"ד לבין איסור דרבנן של מחזי כמפולש.

(ג) הבית מאיר בסי' שס"ה ס"א והאבני"ז סי' רס"ב אות ז' והחזו"א סי' א' סק"א השיגו על מש"כ אבהע"ן, ולדעתם מה שהמבוי אינו מפולש מדינא הוא משום שמפולש לרה"י המותרת בטלטול, וכ"מ ברשב"א ז' א' ד"ה ומסיים וכו' וד"ה וקשיא וכו', וע"ע מש"כ ח' א' סד"ה בעירבו ע"פ דברי תוס', וכ"מ מלשון המאירי שם ד"ה מבוי המפולש וכו', וכע"ז כתב גם בשו"ת בית אפרים או"ח סי' כ"ה (עמ' ל"ה א') ד"ה ומ"ש וכו'.

המבוי נותר בגיפופי החצר

(ד) כל הנ"ל זה טעמים למה המבוי לא חשיב מפולש מהדין להצריך צוה"פ, אבל לכו"ע מה שבפועל גודר את המבוי [בנפרץ לאמצע חצר ונפרצה חצר זשלכנ"ז בחצר דרבים] בצד שמפולש לחצר, הם גיפופי החצר שעל פתחה לצד רה"ר, שהרי המבוי עצמו פרוץ במילואו. ואין לומר שגיפופי החצר שלצד המבוי מתירים את המבוי מדין נראה מבחוץ, שהרי הגמ' והשו"ע שם איירי באופן שאם החצר והמבוי לא עירבו יחד, החצר אוסרת את המבוי מחסרון עירוב, ואת"ל שיש כאן לחי מדין נראה מבחוץ לא תאסור החצר על המבוי. ע"כ דאיירי בנכנסים כתלי מבוי לחצר שזה מסלק את הנראה מבחוץ ביחס למבוי, וכ"ה בשו"ע שם [ואת הגמ' אפשר להעמיד למ"ד שנראה מבחוץ וכו' אינו נידון משום לחי]. א"כ כיון שלחי הנראה מבחוץ לא מהני בכה"ג, ע"כ שמה שגודר את פתח המבוי שלצד החצר שלא יהיה פרוץ לרה"ר, הם גיפופי החצר שבפתחה הפתוח לרה"ר.

להקשות ממבוי עקום שהצריכו תיקון בעקמימות

(ה) שיטת רש"י ו' א' ד"ה תורתו כמפולש וכו' שלפי רב שמבוי עקום תורתו כמפולש, צריך תיקון גם בעקמימותו, ורש"י שם ד"ה תורתו כסתום וכו' כתב בשם מורו הזקן שגם לפי שמואל שתורתו כסתום צריך גם תיקון בעקמימותו, רק דסגי בלחי. הרא"ש בסי' ו' הביא שדעת ר"י דסגי בתיקונים בשתי ראשי המבואות וא"צ תיקון בעקמימות, והראשונים נחלקו בזה, לדינא נפסק בשו"ע סי' שס"ד ס"ג שצריך תיקון בעקמימות, והבה"ל שם ד"ה דינו וכו' כתב שבשעה"ד שא"א לעשות תיקון בעקמימות אפשר לסמוך על דעת ר"י.

תוס' שם ד"ה רב וכו' ועוד ראשונים הקשו על שיטת רש"י שנמצא שלדעתו מבוי עקום חמור יותר ממפולש ישר, שבמפולש ישר סגי בשני תיקונים, צוה"פ מכאן ולו"ק מכאן, ובעקום צריך שלושה תיקונים, צוה"פ בעקמימות ולחי מכאן ולחי מכאן [ולשמואל צריך ג' לחיים למוה"ז]. ותירצו תוס' סד"ה רב וכו' והרא"ש סי' ו' והמרדכי סי' תע"ז ור"י נ"ב ח"י"ז שמבוי עקום גרע מישר כיון דבעינן שיראה צוה"פ לכל בני המבוי, לכן בעקום ע"כ יש לעשותו בעקמימות, שאם יעשנו בראש אחד לא יראה לחלק המבוי שמעבר לעקמימות.

הרי"ג והמאירי כתבו שרש"י הצריך צוה"פ בעקמימותו כיון ששני חלקי המבוי נחשבים כשתי מבואות [ולא כמבוי אחד שהתקם], וכיון שכן כל מבוי צריך תיקון לעצמו, ולכן צריך לעשות תיקון בעקמימות שעולה לכאן ולכאן, וכע"ז כתב

היו פרוצים, והחצירות היו גדרות כדן, א"כ מקום זה אינו טעון מחיצה להתירו אלא רק היכר שלא יהיה פרוץ במילואו למקום האסור, וכיון שכן היכר זה מועיל רק כלפי המבוי שעומד בו, וכלפי שאר המבואות הוא כמאן דליתא דבעינן שיראה וכו', ולכן כל המבואות צריכים תיקון בעקמימותם.

המהרי"ט שם הוכיח כדבריו ממש"כ רש"י עירובין נ"ט א' ד"ה מערבין את כולה וכו' ואין מבואותיה צריכים תיקון שהרי היא כחצר אחת וכו', עכ"ל, וכעין לשון זה כתב הרא"ש בפ"א דעירובין סי' ח' והשו"ע סי' שס"ד סוף ס"ב לענין כשמקיף מבואות עם רה"ר, שאחר שעשה לרה"ר [הטעונה מחיצות] תיקון דלתות, חשובה כולה כחצר אחת ואין מבואותיה צריכים תיקון.

טז לדינא הסכימו עם המהרי"ט [בפרט זה - ודו"ק] הבית אפרים סי' כ"ה ושו"ת חת"ס ח"ו סי' פ"ב ושו"ת אמרי אש סי' כ"א, וקו"א שבשו"ת הבי"ח החדשות סי' ג', ותו"ח ושע"ת סי' שס"ד סק"א, וכן הבית מאיר סי' שצ"ב ס"ה, ושו"ת דברי יואל סי' כ"א, כ"ב, אע"פ שהשיגו על שאר דברי המהרי"ט בתשובה זו, מ"מ בפרט זה נראה שהסכימו עמו. ובח"א כלל ע"א סי' י"ג, ובנשמ"א שם אות ו' כתב שכש"א לתקן אפשר לסמוך על המהרי"ט [ורק המג"ש בשו"ת הבי"ח החדשות סי' ג' נחלק עליו בפרט זה].

כשמתקן רק מבואות, אבל כשמקיף עיר או שכונה אין דין לתקן בעקמומית שכל העיר נעשית כחצר.

דברי המהרי"ט צע"ג, ראשית מה מקורו מהגמרא, ועוד מאי שנא ממבוי העשוי כנדל דמבואר ברש"י ח' ב' ובשו"ע סי' שס"ג סע' ה' שצריך תיקון בעקמימות, דלכאורה גם מבוי כנדל הוא שכונה, וע"ש עוד בשו"ע ס"ד, וצ"ע, וכבר תמה בזה בשו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' ל"ו.

טז לפמשנת"י"ל, כיון שבסתם עיר או שכונה יש בהם חצירות פרוצות, מבואות פרוצים, וכן סתם כרמליות שאין להן מחיצות להתיר טלטול, ואותן כרמליות וכן החצירות טעונות מחיצה גמורה להתירם בטלטול, לכן כשבא להקיף מקום זה כאחת, לא דנים על כל חלק בפני"ע, אלא כיון שמקום זה צריך לדין מחיצה להקיפו מחמת החצרות הפרוצות והכרמליות שאין להן מספיק מחיצות, שכל אלו טעונים מחיצה להתירם, חל על כל ההיקף שם מחיצה כלפי כל חלק בעיר, גם כלפי המבואות, וכיון שכן, נמצא שהמבואות פרוצים למקום גדר במחיצה [גם כלפיהם] דחשיב כמחיצה למבוי, וכאמור ממחיצה גמורה לא ביטלו חכמים תורת מחיצה כדי שיראו התיקונים במבוי, לכן אין המבואות צריכים תיקון. וחמשי"כ המהרי"ט שכל העיר נעשית כחצר, דהיינו שדנים את העיר כאחת וא"כ טעונה מחיצות לתקנה כחצר. אבל מבוי העשוי כנדל, וכן מש"כ בשו"ע שס"ד ס"ד, איירי שרק מבואות

מתיקוני חצר שהם דינם כמחיצה גמורה הגודרת, ואת זה לא ביטלו חכמים.

גם כשראש המבוי רחב מעשר אמות שצריך צוה"פ, אכתי א"א לומר שדינו של מבוי זה להתקן דוקא ע"י מחיצה, דסו"ס מטרות המחיצה היא היכר והבדלה ולא מחיצה גמורה הגודרת, וגם בלא"ה הרי יכול למעט את הפרצה ע"י מחיצה עד פחות מעשר אמות, ולתקן השאר בלחי או קורה כמבואר במשנה ב' א' הרחב מ' ימעט, וכיון שכן לא חילקו חכמים בדינו ועשוהו כמו שנתקן בקורה שצריך תיקון בעקמימות.

לפי מה שנתבאר יש לבאר את חידושו של

המהרי"ט

יד למרות שכאמור השו"ע פסק שמבוי עוקם צריך צוה"פ בעקמימות, כתבו האחרונים שלא נהגו כן בערים שלנו, ובשו"ת הבי"ח החדשות סי' ג' [לבעל המג"ש] עורר על הדבר שיש לתקן פרצה זו, אבל רוה"פ קיימו את המנהג כמבואר בקו"א שם וש"פ. הבה"ל בסי' שס"ד ס"ג ד"ה דינו וכו' כתב הטעם משום שמצרפים את דעת ר"י שא"צ תיקון בעקמימות עם הספק שמא מבואות דידן דינם כחצירות שלכו"ע א"צ תיקון בעקמימות. הרבה אחרונים כתבו שטעם המנהג עפ"י המהרי"ט ח"א סי' צ"ד שכל מה שהצריכו חכמים במבוי תיקון בעקמימותו הוא דוקא

מקור הלכה

**הרה"ג רבי יעקב שילוני שליט"א
ורבני בית ההוראה "אהבת שלום"**

מים הרי הן כנטיעים

א. עירובין דף כ"ד ע"א: קרפף יותר מבית סאתים שהוקף לדירה ונתמלא מים, סבור רבנן למימר כורעים דמו ואסירי, אמר להו רב אבא אחוה דרב בריה דרבא מים כנטיעים דמו ושרי, אמר אמימר והוא דחזיין לתשמישתא, אבל לא חזיין לא. אמר רב אשי ודחזיין לתשמישתא נמי לא אמרן אלא שאין בעומקו יותר מבית סאתים, אבל אם יש בעומקו יותר מבית סאתים אסור, ולא מילתא היא מידי דהוי אכריא דפירי.

ופרש"י שאין בעומקו יתר על בית סאתים, כלומר שאין בעומקו של מים נפשט ברוחב יותר על בית סאתים, ועומקו של מים סתם לבטל מקומו מדין קרקע י' טפחים כדאמרינן במסכת שבת, ואם היה רקק מים וכו' כמה רקק מים פחות מ' טפחים, ע"כ.

נראה מדברי רש"י דהא דסבר רב אשי דיותר מבית סאתים מבטל שם דירה, דהוא משום דמים בעומק י' חולקים רשות לעצמן, דומיא דרקק מים ברה"ר דאם הוא אינו עמוק י' הוי רה"ר ואינו חולק רשות לעצמו, אבל בעומק י' חולק רשות לעצמו, ואין לומר דאין החילוק בין עומק י' לפחות מ' משום דפחות מ' אינו חולק רשות לעצמו ובי' חולק רשות לעצמו, אלא דפחות מ' עברי אינשי בדוחק, ותשמיש על ידי הדחק הוי תשמיש כדאמרו בשבת דף ק' ע"ב, אבל בי' דלא עברי אינשי לכך נעשה כרמלית, וא"כ לא נתבאר כלל חילוק לענין חולק רשות, ולעולם כל מים אינם חולקים רשות לעצמם, ומה שכתב רש"י דעומק י' מבטל מקומו מדין קרקע, כוונתו דבעומק י' דלא אזלי ביה אינשי בטל מקום תשמישו, ואינו חשוב בית דירה, משא"כ בעומק ט' דאזלי ביה אינשי על ידי הדחק לא בטל שם דירה ממנו, ולכן דינו כנטיעה ולא כורעים.

דיעויין בעירובין דף פ"ז ע"א אמתני' דאמת המים העוברת בחצר אין ממלאין ממנה בשבת א"כ עשו לה מחיצה וכו', ר"י אומר כותל שעל גבה תידון משום מחיצה, אמר ר' יהודה מעשה באמה של אבל שהיו מלאין ממנה על פי זקנים בשבת, אמרו לו מפני שלא היה בה כשיעור, ופרש"י כשיעור כרמלית או בעומק י' או ברוחב ד' שאין מים נעשין רשות לעצמן בפחות מעומק י' ברוחב ד', ואם עוברת ברה"ר הויין רה"ר כדתנן בהזורק הזורק ד' אמות בים פטור דכרמלית היא, ואם היה רקק מים ורה"ר מהלכת בו חייב דרה"ר הוא, וכמה הוא רקק מים פחות י' טפחים, אלמא מים שאינן עמוקין עשרה אינן רשות לעצמן, וכי הונו נמי בחצר הונו להו רה"ר, עכ"ל. מבואר להדיא דטעמא דרקק מים ברה"ר פחות מ' הוי רה"ר הוא מפני שאינו חולק רשות לעצמו, ובעומק י' דחולק רשות לעצמו לא הוי רה"ר כיון שחולק רשות לעצמו, וא"כ מדכתב רש"י בסוגיין דטעמא דרב אשי כיון דהוי קרקק מים שמבטל שם קרקע, א"כ כוונתו כיון דהוי עומק עשרה חולק רשות לעצמו, ואין דינו כחצר אלא כקרפף.

ואין להקשות דהא גופא צ"ב היאך כתב דרקק מים בפחות מעומק י' דחשיב כרה"ר כיון דאינו חולק רשות לעצמו, משא"כ בעומק י' דחולק רשות לעצמו אינו חשוב כרה"ר, הא בגמ' אמרו טעם אחר והוא דבפחות מ' אזלי ביה אינשי, והו"ל תשמיש על ידי הדחק ולכן חשיב רה"ר, ביאור הענין דאם פחות מ' נמי חולק רשות לעצמו, א"כ אע"ג דעברי ביה לא הוה חשיב רה"ר, דמפני הילוך מעט

אנשים לא היה נעשה רה"ר, רק כיון דהוא כבר ברה"ר ואינו חולק רשות לעצמו סגי לן שהולכים בו בשעת הדחק כדי שלא יבטל שם רה"ר מיניה, אבל בעומק י' אפי' אי עברי אינשי כיון דחולק רשות לעצמו אינו נעשה רה"ר מפני הילוך בשעת הדחק.

ולפי מה שנתבאר דהא דאמר רב אשי דיותר מבית סאתים אסור, דהוא משום שחולק רשות לעצמו, א"כ בבית סאתים נמי חולק רשות לעצמו, אלא דלא אסר את החצר דאתא כר"ש דרשות חצר וקרפף אחת היא, אבל לרבנן בבית סאתים נמי אסור דהו"ל קרפף, וכן מבואר בתוס' ד"ה לא אמרן, דאתא כר"ש, דלרבנן אפי' בית סאתים אסור. והשתא צ"ב דא"כ בלא חזיין לתשמישתא דאוסר בחצר היכי מיירי, אי באית ביה טפי מבית סאתים א"כ אפי' בלא חזיין לתשמישתא אסור לרב אשי, ואי לית ביה בית סאתים אפי' דלא חזיין לתשמישתא, מ"מ כיון דאין בו אלא בית סאתים אינו אסור בחצר, ולכאורה מוכרח לומר דבלא חזיין לתשמישתא מיירי ביותר מבית סאתים אבל אינו עמוק י', דבלא חזיין לתשמישתא לא אתינן עלה מצד שחולק רשות לעצמו דניבעי עומק י', אלא מצד אינו ראוי לדירה, וגם בפחות מעומק י' לא ראוי לדירה, וא"כ צ"ע דהב"י כתב דברש"י מוכרח דגם בלא חזיין לתשמישתא בעינן עומק עשרה, ולהמבואר לכאורה ע"כ דאפי' בפחות מעומק עשרה אסור.

ובלא"ה צ"ע מהיכן הוציא הבי"י מרש"י דבעינן עשרה, ופשוטא דמילתא הוא ממה שכתב רש"י דבעומק עשרה בטל שם קרקע, ומשמע דבפחות מעשרה לא בטל שם קרקע, וא"כ גם בלא חזיין לתשמישתא לא בטל שם קרקע מיניה, וקשה דרש"י כתב כן לגבי מים דחזיין לתשמישתא, וכוזה בעינן לטעמא דחולק רשות לעצמו, דאי לא הכי הוי ליה כמים שבחצר, ואף שבמקום המים לא עבדי תשמישי דירה, מ"מ כיון דנוטלים משם מים נמי חשיב מה"ט כבית דירה, אבל בלא חזיין לתשמישתא דאין נוטלין משם מים, וגם במקומם לא ראויים לדירה, בטל שם דירה מינייהו.

ב. והנה הרשב"א בדף י"ב ע"ב גבי לשון ים שנכנס לחצר, דאם נפרצה יותר מעשר אסור למלאות ממנה בשבת, ואם לא נפרצה יותר מעשר שרי למלאות, כתב וז"ל: וא"ת עוד מאי שנא הכא אמרינן דכשלא נפרצה חצר ביותר מעשר ממלא נמי ממלינן דפתחא הוא, וכמיה דקו בחצר נינהו, ואלו התם תניא אמת המים העוברת בחצר אסור למלאות ממנה אלא א"כ עשו לה מחיצה גבוהה עשרה טפחים בין בכניסה בין ביציאה, דמשמע דאפי' עוברת דרך נקב קטן שבחצר ואפי' לא נפרצה ביתר מעשר וכו', יש לומר דטעמא נמי כדאמרן דהתם שעוברת מצד אל צד ואינה נשאר בחצר, והרי זה חולקת רשות לעצמה וכרמלית גמורה היא, אבל כאן שנשאר הלשון בתוך החצר כל שלא נפרצה החצר ביתר מעשר אין זה אלא כמים שבחצר, ואפי' יש בעומק עשרה וכדאמרינן בפ' פסין דמים כנטיעים, ואפילו יש בית סאתים בעומקם כלומר בעומק עשרה, ולא אסרו כאן אלא בנפרצה החצר ביתר מעשר נעשה הלשון עצמו כרמלית מפני שנפרץ לים במלואו כנ"ל, אבל הראב"ד ז"ל כתב דהכא דוקא כשאין בעומקו עשרה טפחים, אבל אם היה בעומקו עשרה ויש ברוחבו ד' אפילו לא נפרצה חצר יתר מעשר צריך מחיצה עשרה בכניסתו, וכדתניא בההיא דאמת המים וכו', ולפי דבריו היא דמים כנטיעים דוקא בשאינן מחוברין למים שחוץ לחצר, ואין הדברים מחוורים

בעיני, דאף לשון ים זה כיון שהוא נכנס דרך פתח ולא דרך פרצה מן החצר וכמים שבחצר הוא. ואלו תאמר דכל שהוא רחב ד' ועמוק עשרה חשוב וחולק רשות לעצמו, א"כ אפילו מים שבחצר לא יהו כנטיעים אלא כרמלית הן וחולקין רשות לעצמן, ואסורים ואסורים את החצר, עכ"ל.

מבואר דמים שבחצר אינן חולקין רשות לעצמן, ורק אמת המים שיוצאת מצד זה לצד זה של החצר חולקת רשות לעצמה, ואף הראב"ד דס"ל דאם נפרצה חצר בפחות מעשרה ומחוברין המים למים שחוץ לחצר חולקת רשות לעצמה אם המים גבוהין עשרה, זה אינו אלא כשמחוברין למים שחוץ לחצר, אבל באינן מחוברים אלא עומדים נקיים בחצר אינן חולקין רשות לעצמן, א"כ לכאורה אי אפשר לפרש מה שאמר רב אשי בעומקו יותר מבית סאתים אסור, דהוא מטעם שחולק רשות לעצמו, דהא מים שבחצר אינן חולקין רשות לעצמן. ולא מסתבר לומר דבזה פליג רב אשי וס"ל דמים שבחצר חולקין רשות לעצמן, דלא מסתבר דפליג אכולא סוגיא דדף י"ב דלשון ים הנכנס לחצר, דמשמע דדוקא במים שמחוברין למים שחוץ לחצר הוי רשות לעצמו ודינם ככרמלית, ותו דא"כ כשאמרו בגמ' אמילתא דרב אשי ולא היא מידי דהוי אכריא דפירי, הוי לגמ' למימר ולא היא דמים אינן חולקין רשות לעצמן כשהם נקיים בחצר.

ועוד יעוין ברשב"א בדף כ"ד דכתב אמילתא דרב אשי דאמר אם יש בעומקו יותר מבית סאתים, ח"ל: וטעמא דמילתא משום דבור בית סאתים מצוי לעשות בחצירות, אבל יותר מכאן לא, ודחינן ולא היא מידי דהוה אכריא דפירי דאפי' כרי יותר מבית סאתים שרי, דהכל תשמישי בני האדם הדרים בחצר בין גדול בין קטן וכו'. וכונת הדברים דרב אשי סבר דאין רגילות לעשות בור ביותר מבית סאתים, וא"כ כל שעשה בור גדול כזה נפיק מתורת חצר, מבואר דלא ס"ל כטעמא דרש"י דטעמא דרב אשי משום דמים בעומק עשרה מבטל שם קרקע מיניה וחולק רשות לעצמו, ואזיל לטעמיה דמים שבחצר אינן חולקין רשות לעצמן, וע"כ כתב דטעמא דאין רגילות לעשות בחצר בור גדול כ"כ נפיק מתורת חצר. ולדבריו בליכא אלא בית סאתים שפיר חשיב חצר ואפי' לרבנן, דבשיעור בית סאתים אכתי בכלל חצר הוא.

אלא דלפי"ז צ"ע מה שכתב הרשב"א אבל בדלא חזיין לתשמישתן הונו מים כורעים, והוי דיניה כדאמרן לעיל בנזרע רובו ונזרע מיעוטו וכו', והוא שיהא עומק המים עשרה, דפחות מעשרה במים אינו חולק רשות לעצמו כדאמרינן גבי רקק מים שהוא ברה"ר, עכ"ל. וקשה הא כתב הרשב"א דמים שבחצר אינן חולקין רשות לעצמן וכחצר דמו, וכי מפני שהמים לא חזיין לתשמישא חולקין רשות לעצמן טפי ממים שחזיין לתשמישא.

ג. ונראה דיש שני ענינים בהא דמים חולקין רשות לעצמן, האחד דהמים הם רשות בפני"ע שאינן מושפעות מהמחיצות להחשב מחמתן רשות היחיד והונו כרמלית, כמו אמה העוברת בחצר מצד זה לצד זה, דאע"פ שהאמה עוברת בחצר ויש לחצר מחיצות, מ"מ האמה גופא אינה חשובה כרה"י, ולא אהני מחיצות החצר לעשותה רה"י, ודין כרמלית עלה דהיא חולקת רשות לעצמה, וכוזה כתב הרשב"א דדוקא כשהאמה יוצאת מצד זה של החצר ואין המים נקיים בחצר, כזה אין מחיצות החצר מועילות לאמה להחשב רה"י מחמתן, דכיון

דיוצאת חוץ לחצר ומחברת למים שחוץ לחצר הווי המים רשות לעצמן וחשיב כרמלית, אמנם יש עוד ענין במים שחולקין רשות לעצמן, וזה בהיותן בחצר חולקין רשות לעצמן להחשב כמקום אחר ולא כחצר, וזה דוקא במים שאינן חזוין לתשמיש, דבחוזין לתשמיש אע"ג דעמוקין עשרה אינן חולקין רשות לעצמן, דלמחוי כרמלית אינן נעשין דהא בחצר הם, ומחיצות החצר מועילות להן להיות רה"י, ולהחשב כמקום אחר ולא כחצר לא אמרינן כיון דיש רגילות לעשות בחצר בור עמוק עשרה, ובוה פליגי רב אשי והגמ' אי ביותר מבית סאתים יש רגילות לעשות או לאו, אבל באינן חזוין לתשמיש כיון דאין בהן תועלת לחצר חולקין רשות לעצמן לענין דאינן חשובין כחצר אלא כמקום אחר, ואינן תו חלק מהחצר, אבל באינן עמוקין עשרה אע"ג דלא חזוין לתשמיש לא הפקיעו שם חצר, דכיון דאינן עמוקין עשרה מיקרי חצר שיש בה רפש וטיט, ולא נעשו כמקום אחר דאינן חצר, ורק ביש בהם עומק עשרה דחזוין גבי רקק דחולקין רשות לעצמן שלא להחשב רה"י אלא כמקום אחר, ה"נ בחצר לא חשיבי כחלק מהחצר אלא כמקום בפני"ע, וכיון דאינן ראוין לדירה הו"ל כקרפף שלא הוקף לדירה.

ועין באה"ל דהביא מדברי ספר הבתים שהקשה על הסוברים דבלא חזוין לתשמיש נמי בעינן עומק עשרה דומיא דרקק מים ברה"י, דלא דמי לרקק מים דהתם כל שאינן עמוקים עשרה ראוין להילוך על ידי הדחק, ולכן לא פקע שם רה"י מיניה, אבל בחצר שיש בה מים שאינן ראוים לתשמיש אינן ראוין לדירה, ובביאור דברי הרשב"א דיליף מרקק מים דבעינן דוקא עומק עשרה, נראה דהא דמים שאינן ראוין לתשמיש מבטלות שם חצר אינו מטעם דאין ראוין אותו המקום לדירה, דאפי"ו אינה ראויה לדירה כל שלא פקע שם חצר מינה מהני לה היקף לדירה, דמה שאמרו דורעים מבטלים שם חצר אינו מפני דכל שאין ראוין לתשמיש חצר בטל שם חצר, אלא דורעים לאו חצר דבבב"א חזוין עומק עשרה או שדה, ושדה אינו חצר, אבל באם יש חצר שיש בה רפש וטיט ואין ראוין לתשמיש חצר, מ"מ שם חצר עלה ומהני היקף ידדה, ולכן כתב הרשב"א דדוקא עומק עשרה חולק רשות לעצמו ותו אינו חשוב חצר, ושפיר מייתי ראייה מרקק דהתם כשאין עמוק עשרה וחשיב רה"י הוא מפני דאינו חולק רשות לעצמו, דאם היה חולק רשות לעצמו לא היה חשיב רה"י אע"ג דהווי מהלכין בו, דמפני מעט אנשים שהולכים בו לא הווי חשוב רה"י, ורק מפני שכבר הוא חלק מרה"י ולא בטל לגמרי הילוך בני אדם ברקק חשיב רה"י, וה"נ חצר שיש בה מים דאינן ראוין לתשמיש, דמ"מ כל שלא חולקין רשות לעצמן הווי חצר, אבל בעומק עשרה דחולקין רשות לעצמן שוב אינה חצר ולא מהני היקף ידדה.

והנה במים עמוקים עשר וחזוין לתשמיש דקיי"ל דאינן אוסרים החצר, ראייתו בחזו"א סי' פ"ט סק"ד דנקט דמקום המים מיהא אינו חשוב כחצר, ואם הוא יותר מבית סאתים הרי הוא כרמלית, ואם הוא פחות מבית סאתים אסור להוציא ממנו לבית, ושוב נסתפק דאפשר דהיכא דאין בו בית סאתים דינו כרחבה, וגם פחות מבית סאתים הרי הוא רשות אחת עם הבתים, אבל ביותר מבית סאתים פשיטא לה דדינו כרמלית, עיי"ש. וצ"ע דמדברי הרשב"א מבואר להדיא דאפי"ו ביותר מבית סאתים דינו כחצר, ולא דמי לאמת המים הנכנסת ויוצאת.

ד. ברמב"ם פ"ד מה' מעשר ה"ד כתב: חצר שהיא נעדרת הרי היא כגינה ואוכלין בתוכה עראי, והוא שיעדר רובה, ואם זרע רובה אין אוכלין בה עראי, וכן אם נטע רובה וכו', והראב"ד כתב: א"א נראה שהסוגיא מהירושלמי בטעות, וגם הוא הרבה בטעותה, והעיקר שאם נזרעה רובה פטורה שהורעים עושים אותו שדה, אבל נטע רובה חייבת שהנטיעות אינן מוציאות אותה מידי ישוב, והכי איתא בעירובין וכו', ועיין כס"מ שכתב דצריך לומר לדעת הרמב"ם דשאני מעשר מדין עירוב, דלענין מעשר בין זרע בין נטע אין מבטלין אותה מדין חצר וכו', ומהר"י קורקוס ביאר יותר החילוק בין חצר לענין מעשר מלענין עירוב, דבעירוב בדירה תליא מילתא, ואין דרך דירה במקום זרע, אבל מקום נטע דרך לשבת שם תחת צל האילנות, אבל לקבוע למעשר לאו בדירה תליא, ע"כ.

ואולי יש לומר בביאור פלוגתת הרמב"ם והראב"ד, דהרמב"ם ס"ל דלענין עירוב כל שאינו ראוין לתשמיש דירה, אע"ג דאכתי שם חצר עליו ולא מיקרי שדה מחמת כן, מ"מ כל שאינו ראוין לתשמיש דירה לא חשיב הוקף לדירה, אבל לענין מעשר הדבר תלוי בשם חצר, דכל שנקרא עליו שם חצר אע"ג דאינו ראוין לתשמיש חצר הרי הוא קובע, הלכך ס"ל דורעים המבטלים דירה אינן מבטלים שם החצר, רק דאין ראוין המקום לתשמיש דירה וחשיב אינו מוקף לדירה, אבל הראב"ד ס"ל דגם בעירוב לא תליא מילתא באם אינן ראוין לדירה אלא באם לא מיקרי חצר, דכל שאכתי שם חצר עליו אפי"ו שאינו ראוין לתשמיש חצר שפיר מקרי מוקף לדירה, הלכך ס"ל דאם בעירוב חזוין דחצר שזרעה רובה בטל שם היקף לדירה מינה, ש"מ דבטל שם חצר מינה, וא"כ אף לענין מעשר אינה חשובה חצר אלא שדה (ועיין שו"ת כוכב מיעקב סי' ג') דכתב דמדברי הרמב"ם מוכח דס"ל כהרא"ש דורעים בחצר אין מבטלים שם דירה, ונתפלא על האחרונים שלא הביאו זה, וק"ק דהא הכ"מ ומהר"י קורקוס כתבו

דהרמב"ם מחלק בין עירוב וחצר לענין קביעות למעשר, אי"כ מדברי הרמב"ם אין להוכיח כהרא"ש, אבל מדברי הראב"ד מבואר להדיא דלא ס"ל כהרא"ש, וגם חצר זרעים מבטלים אותה, ועיין חזו"א מעשרות סי' ד' אות ח' דכתב: ולפי הראב"ד והגר"א נפשטה ספיקא דהרא"ש עירובין פ"ב סי' ב' זרעים מבטלים דירת חצר, ואין ראוין לקולת סניף אחרי שמבואר בסוגיין דורעים מבטלי חצר, עכ"ל).

ולפי מה שנתבאר פלוגתת הרמב"ם והראב"ד היא כעין מחלוקת הרשב"א וספר הבתים, דלהרשב"א גם מקום שאינו ראוין לתשמיש חצר כגון מים דלא חזוין לתשמיש אינו מבטל שם דירה כיון דאינו חולק רשות לעצמו, והו"ל כטיט ורפש שבחצר, ודוקא היכא דתו לא מיקרי חצר אינה חשובה מוקפת לדירה, וספר הבתים ס"ל דאפי"ו אי מקריא חצר אי אינה ראויה לתשמיש דירה אינה חשובה מוקפת לדירה.

ה. אדאתית להכי יש לומר דלא פליגי רש"י ורשב"א אליבא דרב אשי בטעמא דיותר מבית סאתים בעומק עשר אוסר, דמה שכתב רש"י דבעומק עשר הווי קרקע מים ובטל שם קרקע מיניה, אף רשב"א מודה לזה דאם לא היה הדין כן דמים בעומק עשר חולקים רשות לעצמם ברקק, אף בחצר מים בעומק עשר לא היו מבטלים שם חצר מינה, ואף אם לא היו רגילים לעשות בור ביותר מבית סאתים בחצר, דכיון דהמים בחצר הם ואינן חולקין רשות לעצמן לא היה בטל שם חצר מיניה, וכמו דבמים דלא חזוין לתשמיש דאין כיון דאינן עמוקים עשר הרי הם כרפש וטיט שבחצר, אף דאינן ראוים לשימוש דירה, דמ"מ כיון דלא בטל שם חצר מינה אינן אוסרים, ה"נ אם במים הראוים לשתיה בעומק עשר היו חולקים רשות לעצמם לא היו מבטלים שם חצר אפי"ו ביותר מבית סאתים, דאין רגילות לעשות כן בחצר, דע"כ גם מקום המים שם חצר עליו, ומה שמונעים תשמיש החצר לא איכפת לן.

וניחא נמי מה שכתב ב"י דמרש"י מבואר דגם בלא חזוין לתשמיש אין אוסרים בפחות מ"י, וקשיא לן דמה ראייה מרש"י, הא רש"י מיידי במים דחזוין לתשמיש, ועל כן הוצרך לטעם דמים בעומק עשרה מבטלים שם קרקע, ולא חצר היא, אבל בלא חזוין דילמא גם בפחות מ"י בטל שם חצר מיניה, ולהאמור יש לומר דמזה גופא שהוצרך רש"י בחזוין לתשמיש לטעם דבטל שם קרקע על ידי מים בעומק עשרה, ולא כתב דמים בעומק עשרה מבטלים תשמיש החצר אפי"ו בחזוין לתשמיש, ומה"ט אמר רב אשי דכל שם יותר מבית סאתים אוסרים בחצר, שמע מינה דאין מים אוסרים בחצר אפי"ו אם המקום אינו ראוין לשימוש דירה, ומה שמים עומק עשר אוסרים לרב אשי אינו אלא מפני שמבטלים שם חצר, אי"כ גם בלא חזוין לתשמיש מה שאין ראוין לעשות תשמיש דירה שם אינו אוסר, ובעינן עומק עשר לבטל שם חצר, דהמים בעומק עשר חולקים רשות לעצמן.

וכמו כן יש ליישב הא דקשיא דאי גם בלא חזוין לתשמיש אוסרים ביותר מעשר, אי"כ מה חילוק איכא לרב אשי בין חזוין לתשמיש ללא חזוין, הא גם בלא חזוין אם ליכא יותר מבית סאתים אינן אוסרין לר"ש, וביותר מבית סאתים גם בחזוין אוסרים, ולהאמור יש לומר דרש"י נמי ס"ל כרשב"א דטעמא דרב אשי דאוסר ביותר מבית סאתים הוא מטעם דאין רגילות לעשות בור כזה בחצר, ובטל שם חצר על ידי מה שהמים עמוקים עשר וחולקים רשות לעצמן ובטל שם חצר, ובפחות מבית סאתים כיון דרגילות לעשות כן אע"ג דהמים עמוקים עשרה וחולקים רשות לעצמן הכא לא חלקו רשות, וחשיבי כחצר מחמת שכן עושין בחצר בור עמוק עשר לתשמיש החצר, אי"כ יש לומר דרב אשי מיידי אליבא דרבנן, ואליבייהו חילק בן חזוין לתשמיש ללא חזוין, דבחוזין אינן אוסרים כשהם בית סאתים, ובלא חזוין אוסרים כשהם בית סאתים, ואה"נ דלר"ש אין חילוק כלל בין חזוין ללא חזוין לרב אשי.

ו. ובמה שנתבאר יובן ענין נוסף, דהנה הפמ"ג בס"י ש"ס א"א אות א' כתב: וצ"ע אם הוקף בשדה זרועה אם מהני ליותר מבית סאתים, ואינו דומה לסי' ש"ח ס"ט דהתם עשה מעשה אח"כ שזרע וכו', וכונתו דדוקא היכא דההיקף כבר היה ואח"כ זרע הרי הוא מבטל בידיים את ההיקף, אבל בהיה זרוע ואח"כ היקף אדרבא עושה מעשה להקיף לשם דירה ומבטל שם קרפף מהזרעים. ועיין שו"ת דברי מלכיאל ח"ד ס"ג שהאריך בזה, והעלה כן לדינא דכל שכבר היה זרוע ואח"כ היקף מהני ההיקף לשם דירה, עיי"ש. ועיין שו"ת דובב מישרים ח"א ס"ב שביאר סברת הפמ"ג בזה, ואח"כ כתב לדכאורה קשה מדברי תוס' בדף כ"ד ע"ב גבי מים כנטעים, שהקשו אדרבא אשי דיותר מבית סאתים מבטל דירה, הא גבי פסי ביראות מהני היכא שהבור יותר מבית סאתים, עיי"ש מה שתיי, ומאי קשיא להו, הא התם המים קדמו ואח"כ עושה פסין, וכתב דגבי מים ע"כ דגם בבאו מאלהין מבטלים שם דירה, וא"כ לא תליא מילתא בכוננת הממלא, וא"כ גם בהיקף אח"כ לא מהני ליה ההיקף, עיי"ש, אמנם לא ביאר טעמא דמילתא דמים גרע מזרעים, לדכאורה מדאמרו מים כזרעים חד דינא להו, ולהאמור יש לומר דמים שמבטלים שם דירה הוא מפני שהמים עמוקים וחשיבי כמקום אחר, ובטל שם קרקע החצר, ועל כן לא שאני בין באו מאלהין או שהוא הכניסם, דעצם מה שיש מים בעומק עשר הרי הוא רשות אחר ואינן רשות חצר, אבל בזרעים לא בטל שם קרקע, אלא שעל ידי שזרע ביטל שם חצר

והווי כשדה, ובוה יש מקום לומר דכל שגילה דעתו שאינו מבטל שם חצר ועושה מעשה להקיף לדירה אכתי חצר הוא.

אמנם בעיקר מה שכתבו לחלק בין היה ההיקף קודם ואח"כ זרע, להיכא דהיה זרוע ואח"כ הוקף, נראה למידק מלשון רש"י דלא שאני, מדכתב בדף כ"ד ד"ה והווי ליה קרפף יותר מבית סאתים גבי הא דאמרו בגמ' דאי זרע רובה, אע"ג דהזרוע אין בו יותר מבית סאתים הווי הוא מיעוטא בטיל לגבי רובה, והו"ל קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה, וז"ל: ואע"ג דהוקף לדירה חשיב כלא הוקף לדירה דהא הווי גינה, ובגינה לא מהני הוקף לדירה, ע"כ. נראה כונתו דהוקשה לו נהי דהחלק שלא זרע הווי מיעוטא, מ"מ מה שייך ביטול ברוב בזה כיון דהא דורעים מבטלים דירה הוא מטעם דלא דיירי אינשי בזרעים, אי"כ המקום שלא זרע דאכתי ראוין הוא לתשמיש דירה אמאי לא יהני ליה ההיקף לשם דירה, ולזה כתב דכיון דרובה גינה שם גינה על כל המקום, גם על החלק שאינו זרוע, וכיון דשם גינה עליו שוב לא מהני לה ההיקף לדירה ובטל שם היקף דירה, דהא לגינה לא מהני מה שיקיפנו לשם דירה, ולא רק מפני דאינה ראוין לדירה אלא מה שהווי גינה ולא חצר לא מהני ליה היקף לדירה, דהא קרפף דלא חשיב לדירה אינו מפני דאינו ראוין לדירה אלא מפני דאינו עשוי לדירה, וכמו כן גינה אפי"ו במקום שאינו זרוע כיון דשם גינה עליו אינו חשוב דירה, ולא מהני מה שיקיפנו לשם דירה, וכיון דלא מהני לגינה שיקיפנה לשם דירה גם היכא שכבר היה לו שם חצר, כיון דפקע שם חצר פקע שם היקף לדירה שכבר היה לו, ונמצא לפי"ז דעיקר דברי רש"י הם לומר דאע"ג דהיכא דהיה לה שם חצר זרוע רובה, אע"ג דלגבי החלק הזרוע אין סיבה שיבטל שם דירה, מ"מ כיון דלגינה לא מהני היקף לדירה, וכל שזרעה רובה שם גינה עלה בטל ההיקף כשם דאם הקיף מתחילה הגינה לא מהני היקף ידדה. וגם הפמ"ג לא סמך על חילוק זה שכתב דהיכא דכבר היתה זרועה מהני להקיפה לשם דירה, וכן בדובב משרים מסיק דאין לסמוך על חילוק זה, ואדרבא היכא דכבר היתה זרועה ואח"כ היקף גרע, דמעיקרא לא חל על המקום הזרוע שם דירה, עיי"ש.

ועיין חזו"א סי' פ"ט סק"ד דכתב דהא דבמים דלא חזוין לתשמיש מבטלין דירה, היינו דוקא היכא דאין עומדין לפנותן למים רבים, אבל בעומדים לפנותן אין מבטלין דירה, ועכ"פ ודאי דאחר שפינן אין צריך להקיף מחדש לשם דירה, אע"ג דגבי זרעים שעקרן נקט החזו"א דכבר בטל ההיקף לדירה, ובעינן להקיפו מחדש, יעיי"ש. ולפי מה שנתבאר דהא דמים מבטלין דירה אינו משום דלא ראוין המקום לשימוש דירה, אלא מפני דהמים בעומק עשרה חולקין רשות לעצמן, ומה"ט בפחות מ"י אע"ג דאין המקום ראוין לשימוש דירה לא בטל שם חצר ממנו, אי"כ כל שהמים עמוקים עשרה ולא חזוין לתשמיש המים חולקין רשות לעצמן, ובטל שם קרקע של החצר ואוסרים בחצר אפי"ו דעתו לפנותן לאלתר, דהא רקק מים ברה"י בעומק י' דחולק רשות לעצמו והווי כרמלית, אטו אם דעתו לפנותו לאלתר לא יחא כרמלית, ואכתי שם רה"י עליו, הא ודאי כיון דיש מים בעומק י' חולק רשות לעצמו, ובטל שם רה"י ממנו, אי"כ ה"נ גבי מים בחצר בעומק י' אע"ג דדעתו לפנותן.

ז. והנה הרא"ש בס"ד כתב וז"ל: ואי לא חזו לתשמיש אפי"ו אין בעומקן יותר מבית סאתים אסור, כי משמע שנתמלא כל הקרפף מים, אלא שמקצתו יש בעומקו עשרה ומקצתו אין בעומקו עשרה, ובחזו לתשמיש הווי בעי לפלוגי בין יש בעומקו יותר מבית סאתים לאין בעומקו יותר מבית סאתים, אבל כי לא חזו לתשמיש לא מפליג, משום דאפי"ו אותן שאין בעומקן עשרה מבטלין הדירה, כיון דלא חזו לתשמיש, וגם אין יכול להשתמש במקום המים, עכ"ל. משמע לכאורה מדבריו דבלא חזוין לתשמיש לא בעינן שיעור לעומק המים, ואפי"ו פחות מעשר בטל שם דירה מהחצר כיון דלא חזו לתשמיש, כלומר אין המים ראוין להשתמש בהן לצרכי החצר והבית, וגם במקום המים אין ראוין להשתמש שימושי דירה, לכן בטל שם דירה. משא"כ בחזוין לתשמיש אף דבמקום המים אי אפשר להשתמש תשמיש דירה, מ"מ כיון דנטולין מהמים לצורך הדירה לא בטל שם דירה מהן. ועיין קרבן נתנאל אות ז'. וכן הזכירו הפוסקים משם הרא"ש דבלא חזוין לתשמיש בטל שם דירה גם באין עומק עשר.

ומיהו לשון הרא"ש צ"ב, דאם בא לומר דבלא חזוין לתשמיש לא בעינן עומק עשר, מה לו להאריך כ"כ ולכתוב כי משמע דנתמלא כל הקרפף מים, אלא שמקצתו יש בעומקו עשרה ומקצתו אין בעומקו עשרה וכו', ומה כונתו בכל האריכות הזו, וסגי שיכתוב דבלא חזוין לתשמיש כיון דאין ראוין לדירה לא בעינן עומק עשר. לכן נראה דעיקר פירוש דברי הרא"ש כמו שכתב החזו"א בס"י פ"ט אות ב' דאף הרא"ש לא ס"ל דלא בעינן כלל עומק י' בלא חזוין לתשמיש, דאם כל התפשטות המים אין בו עומק עשר לא בטל שם דירה, אמנם אם מקצת המים עומקן עשר אע"ג דלא כל שטח דיותר מבית סאתים עמוק עשר אלא פחות מעשר, כל שמקצתו עמוק עשר וסך כל היקף המים הוא יותר מבית סאתים בצירוף המים שעומקן עשר, והמים שאין עומקן עשר הרי מצטרפים המים שאין עומקן עשר להמים שעומקן עשר להחשב יותר מבית סאתים, ומבטלים שם דירה ממקום המים.

אף המים דאין בהם עומק עשר חולקים רשות לעצמם, אבל היכא דהשיפוע אינו מתלקט בשיעור עשרה מתוך ארבעה אינו בכלל הרשות, וכיון דאינו עמוק עשרה אינו חשוב כקרפף מצד עצמו, רק מצד מה שמצורף אל המים שיש בהם עומק עשר נחשב כמותם, על כן לא משלים לשיעור יותר מבית סאתים.

ט. והנה היכא דאין תל המתלקט עשרה מתוך ארבעה בכל שיפוע הגומא, ויש במים גובה עשרה, אי חולק רשות לעצמו וחשיב כקרפף שלא הוקף לדירה, או שהוא בטל אל החצר וחשוב כמותו, פשטא דמילתא תליא בדין רקק מים ברה"ר עמוק עשרה, אבל אין בשיפוע שיעור דתל המתלקט, אי חשיב כרה"ר דומיא דרקק מים עמוק תשעה, או כיון דיש בו עומק עשרה חולק רשות לעצמו והוי כרמלית. וכן בדין אמת המים העוברת בחצר דחולקת רשות לעצמה והיא כרמלית, וצריך לעשות לה מחיצה בכניסה ויציאה, אי מיירי דוקא באיכא תל המתלקט עשרה מתוך ארבעה, אבל באין בה תל המתלקט בטלה האמה אל החצר וחשיבא כמותה.

וכבר שאל הגאון מהר"ם אש בשו"ת אמרי אש סי"כ מההח"ס אי בעינן דוקא שיעור דתל המתלקט עיי"ש, והח"ס סי' פ"ז השיבו דהכל תלי במחיצות דתל המתלקט, ובדליכא מחיצות בטלה האמה אל החצר וחשיבא כמותה.

ומדברי התו"ט פ"א דשבת מ"ד משמע דלא בעינן תל המתלקט, דהקשה גבי רקק מים פחות מעשרה העוברת ברה"ר, וז"ל: וצ"ל: דבמשנה א' כתב הרב דחריץ שיש בו ד' על ד' פחות מ' שהוא כרמלית, והן דברי הרמב"ם בפ"ד והכא שיש בו מים עם רפש וטיט הוי רה"ר וכו', ואפשר לי לומר דרקק מים מן הסתם יש בו במדרונו מכל צד שיפוע ונוח להלך בתוכו, אבל חריץ מן הסתם אין לו שיפוע כל כך, ולפיכך אין רה"ר מהלכת בו, עכ"ל. ומדרקק מים פחות מעשר מיירי בניחא תשמישתיה, ה"נ בעומק עשרה דלא הוי רה"ר מיירי בחד גוונא דניחא תשמישתיה. וכן מבואר בדברי הגר"ז סי' שמה"ס דאם הרקק עמוק עשרה ורחב ארבעה ורה"ר מהלכת בו הוי כרמלית ולא רה"ר, לפי שכל מים שהן עמוקין עשרה אין נוח להלך בהן כלל, עיי"ש. משמע דאי לאו דאין נוח להלך במים גבוהין עשרה היה חשוב רה"ר, וע"כ דליכא שיעור דתל המתלקט.

ולכאורה מדברי המג"א סי' שניו סק"ב דהביא דברי הראב"ד דאמת המים שבחצר אינה אוסרת החצר, דמחיצת האמה היא מחיצה להפסיק, וכתב דאם אין משופע ביותר שתתלקט עשרה מתוך ארבעה אינה חשובה מחיצה, ע"כ. משמע דאינה חשובה מחיצה ואוסרת החצר מלטלטל. ועיין שו"ת ישועות מלכו סי' כ"ט דהביא דברי החת"ס, ושמה"ג"א הנו' מוכח דהחצר נאסרת, ולא בעינן מחיצה דתל המתלקט, וכן כתב במשנ"ב סי' שניו, אמנם יעויין בשו"ת מהר"ם אש שם דהביא דברי המג"א, ומספקא ליה אם כונתו דאינה חשובה מחיצה והחצר אוסרה, או דאינה חשובה מחיצה ומיהו החצר אינה נאסרת כיון דאין האמה חולקת רשות לעצמה. ועוד עיין שו"ת נפש חיה סי' ל"ב.

ובשו"ת חסד לאברהם קמא סי' ל"ב כתב דיש לחלק בין רקק מים ברה"ר ומים בחצר, לדין אמת המים העוברת בחצר, דברקק מים אפשר דאפי' ליכא תל המתלקט לא חשיב רה"ר, כיון דהמים עמוקים י' אין עוברין בהם בני רה"ר, וכמו כן מים בחצר עמוקים י' כיון דאין ראויים לשימוש דירה לא חשיב כחצר, אבל אמת המים בחצר כל דליכא תל המתלקט אינם חולקים רשות לעצמם להחשב כרמלית, והוכיח בכמה ראיות דאמת המים בעינן דוקא תל המתלקט, ובלא"ה דינה כרה"ר, ואף דרש"י דימה אמת המים העוברת בחצר לרקק מים ברה"ר, לאו לכולי מילתא מדמי להו רק לענין דבעינן עומק י', אבל חלוקים הם בזה, דברקק מים לא בעינן תל המתלקט, וסגי בעומק י' להוציא מכלל רה"ר, אבל אמת המים בעיא דוקא תל המתלקט, עיי"ש באור. ומדברי רשב"א גבי מים דלא חזיין לתשמישא בחצר, משמע דטעמא דלא הוה חצר אינו רק משום דאינה ראויה לתשמיש חצר, אלא מפני דחולקת רשות לעצמה, א"כ אם אמת המים אינה חולקת רשות לעצמה רק בתל המתלקט, ה"נ במים בחצר דלא חזיין לתשמישא בעינן דוקא תל המתלקט. וגם דעיקר דבריו לחלק בין אמת המים לרקק הוא דחוק טובא, ופשטא דמילתא דאמת המים דמיא ממש לרקק מים, ואם אמת המים בעיא תל המתלקט ה"נ דרקק מים דאינו כרה"ר הוא דוקא במתלקט, ומה שאינו חשוב רה"ר בעומק י' אינו מפני דלא עברי אינשי, אלא מפני שחולק רשות לעצמו, וכל שחולק רשות לעצמו אפי' אי עברי אינשי אינו חשוב כרה"ר, וכמו שנתבאר לעיל.

ומדברי הריטב"א בסוגיין נראה דבעינן דוקא שיעור דתל המתלקט, דכתב מדהביא דיעות הראשונים אי החצר נאסרת, דיש אומרים דנאסרת אפי' דאיכא מחיצת הגומא כיון דהמים מכסין אין ניכר המחיצה, ושוב כתב דיש אומרים דאין החצר נאסרת אא"כ היה מרחק ג' טפחים ממחיצת המים, וכנ"ל, והשתא אי נימא דלא בעינן שיעור דתל המתלקט, ובכלל גוונא אם המים עמוקים עשרה חולקים רשות לעצמם ואינם חשובים כחצר, א"כ למה לא כתב בפשיטות דהחצר נאסרת אם ליכא שיעור בשיפוע דתל המתלקט, ואמאי הוצרך למימר דמחיצת הבור רחוקה ג' טפחים, ועיין בישועות מלכו שם דהוכיח כן אף מדברי הראב"ד ורבינו יהונתן.

במלואו למקום האסור לו ואפילו לר"ש, ואע"פ שיש כאן עומק עשרה שהוא חשוב כמחיצה הא לא מינכרא כיון שכולה מכוסה במים, אבל יש אומרים שאם החצר סמוך לעומק עשרה בתוך ג' טפחים שהוא כלבוד הרי החצר כמוקף מחיצה ומותר, וכן דעת מורי נר"ו, ונפק"מ אליבא דהלכתא להיכא דלא חזו לתשמישן דאסרי הזרעים, דאילו היכא דחזו לתשמישן הא אסיקנא דלא אסר כלל, עכ"ל.

ובבאה"ל ד"ה דינן כזרעים כתב לבאר כוונת הריטב"א במש"כ דאם החצר סמוך לעומק בתוך ג' טפחים, הרי החצר מוקף מחיצה, דרצה לומר דבבור מלא מים לא אולנין בתר שיעור דתל המתלקט עשרה מתוך ארבעה להחשב כמחיצה (ודלא כהראב"ד המובא במג"א סי' שניו והרשב"א בחי' כאן דגם במלא מים השיעור הוא מתלקט עשרה מתוך ארבעה), אלא שיעור השיפוע הוא שלא יתרחק ג' טפחים, וכל שאינו משופע יותר משיעור זה חשיב כמחיצה והחצר מותרת, עיי"ש. וכבר החזו"א בליקוטים עירובין סי' ה' כתב דאין זו כוונת הריטב"א (במקו"א) בענין רקק מים המהלך ברה"ר כתבתי להוכיח מדברי הריטב"א דגם במלא מים שיעור השיפוע להחשב כמחיצה הוא מתלקט עשרה מתוך ארבעה), אלא כוונתו דאם בשפת הבור אינו בשיפוע כל כך בשיעור תל המתלקט והוא ברוחב ג"ט ויש בו מים, ומשם ואילך הוא מתלקט דהחצר אוסרה, דאין מחיצת הבור מועילה להפסיק הבור מהחצר, אפי' דהריטב"א אינו חושש לערובי מים, מ"מ כל שהמים הם סיבת ביטול הדירה לא אמרינן דגידוד המכוסה מים יחשב למחיצה להפסיק באמצע המים, ולמחשב את החלק שמן הגידוד ולפנים לעצמו, וכיון דאין בו סאתים יאה מותר, דלענין זה אמרינן עירובי מים, וכל מקום המים חשיב כרמלית וכו', ע"כ.

ונראה מדברי החזו"א דהריטב"א מיירי אפי' היכא דמקום המים העמוקים עשר אינו אלא בית סאתים, ורק בצירוף המים שבשפת הבור הווי יותר מבית סאתים נמי מצטרפין לאסור, דכיון דאין לומר דבאמצע המים הוי מחיצה להפריד בין המים העמוקים להמים שבשפת הבור, דלענין זה אמרינן ערובי מים, הרי שנעשה הכל כרמלית גם החלק שאינו גבוה עשרה, ומצטרף להמים העמוקים להשלים ליותר מבית סאתים. ואיני יודע הכרח לזה מדברי הריטב"א, דשפיר יש לומר דמיירי דהמים העמוקים יש בהם יותר מבית סאתים, ואחר שיש בהם יותר מבית סאתים שוב אף מים שבשפת הבור שאינם עמוקים עשרה, ואין במחיצתם שיעור דתל המתלקט, מצטרפים אל המים העמוקים ונעשים כמותם ואוסרים החצר, דאין מחיצת הבור מפרידה אותו מהחצר כיון דשפת הבור נמי הויא כרמלית אגב המים העמוקים, ומחיצת הבור לא מהניא להפריד כיון דרחוק ג' וליכא לבוד.

ומיהו נראה דהיכא דאיכא בגומא תל המתלקט עשרה מתוך ארבעה, הא דחשבינן עומק עשרה ביותר מבית סאתים לא בעינן דכל הבית סאתים יהיו בעומק עשרה, ושיעור היותר מבית סאתים אינו נמדד במקום מים העמוקים עשרה, דהיינו דאפי' אם מקום המים העמוקים עשרה אינו אלא שיעור ד' טפחים בעומק עשרה, אפי' דכל שטח המים אינו עמוק עשרה חשיב כמים עמוקין עשרה ביותר מבית סאתים, וטעמא דמילתא דהא כה"ג אם יש גומא בבקעה, ומכל צדדי הגומא יש תל המתלקט עשרה מתוך ארבעה, ויש באמצע הגומא שטח ד"ט בגובה עשרה דהוי רה"ר גמור, ובדאי דאף העומד באמצע השיפוע של הגומא במקום שאין שם גובה עשרה עד שפת הגומא חשיב ומיקרי רה"ר, דכל מקום הגומא חשיב רה"ר, והוי כעומד באמצע ברה"ר בגובה מקום שמשם ולמעלה אין גובה עשרה טפחים, דמ"מ הוא באויר רה"ר, ולא צריך שיהא מחיצה גובה עשרה ממנו ולמעלה. ואפי' דאם יש תל ושיפועו מתלקט עשרה מתוך ארבעה, דנו האחרונים העומד באמצע השיפוע קודם שהפליג עשרה אי חשיב כעומד ברה"ר, או דילמא דוקא בעומד על גבי התל היכא שכבר הפליג גובה עשרה חשיב רה"ר, מ"מ בגומא הדבר ברור דאף המקום שבאמצע השיפוע היכא דאכתי לא הרחיק עשרה משפת הגומא חשיב רה"ר, דהרי הוא עומד באויר רה"ר, וכל מקום הגומא חשיב רה"ר.

והשתא כיון דמקום הגומא הוא מקום החולק רשות לעצמו כל שהוא מלא מים, כיון דהמים נמצאים ברשות בפני' אם יש בשפת הגומא בכל שטחה יותר מבית סאתים הוי כמקום החולק רשות לעצמו, וכיון דבשטח שפת הגומא המלאה מים יש יותר מבית סאתים על עומק עשרה, אף שבאמצע השיפוע אין עומק עשרה, מ"מ כיון דבאמצעם יש עומק עשרה ברוחב ד' חשיב כל המקום כחולק רשות לעצמו, ואין דינו כחצר אלא כקרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה.

מיהו החצר אינה נאסרת כיון דמחיצת הבור הוי מחיצה להפסיק, אבל אם בתחילת השפוע בשפת הבור אין שיעור שיפוע דתל המתלקט והוא רחב ג', בזה כתב הריטב"א דאין מחיצת הבור מועלת להפסיק בין הבור לחצר ונאסרת כל החצר, אבל להשלים לשיעור יותר מבית סאתים כל כה"ג אפשר דאין משלים, דכל מה שנתבאר דאפשר דכל שיש תל המתלקט חשיב כל המקום כחולק רשות לעצמו אף במקום שאינו עמוק עשר, דהני מילי באיכא תל המתלקט, ונמצא דכל הגומא כולה חולקת רשות לעצמה, ועל כן

זהו שכתב הרא"ש כי משמע שנתמלא כל הקרפף מים, אלא שמקצתו יש בעומקו עשר ומקצתו אין בעומקו עשר וכו', והיינו גם בלא חזיין לתשמישא מקצתו מיהא עמוק מעשר אף דלא כולו, ואפי"ה אוסר החצר, והכריח הרא"ש דבר זה דלא בעינן שכל הבית סאתים יאה עמוק עשר, במה שכתב כי משמע שנתמלא כל הקרפף מים, אלא שמקצתו יש בעומקו עשר וכו', ובחזו לתשמישא הוה בעי לאיפלוגי בין יש בעומקו יותר מבית סאתים לאין בעומקו יותר מבית סאתים, אבל כי לא חזו לתשמישא לא פליג, משום דאפילו אותן שאין בעומקו עשר מבטלין הדירה וכו', ע"כ. ורצה לומר דהא דאמר רב אשי דביותר מבית סאתים אוסר, היינו דהמקום העמוק עשרה אוסר על המקום דאינו עמוק עשרה החשוב כחצר, כיון דאין בעומק המים עשרה, אלא שהמקום העמוק עשרה כשהוא יותר סאתים אוסר עליו, וא"כ לרב אשי מה חילוק יש בין חזיין לתשמישא ללא חזיין, הא גם בלא חזיין לתשמישא אם הוא בית סאתים אינו אוסר על החצר, וביותר מבית סאתים גם בחזיין אוסר, ועל כרחך דבלא חזיין מיירי נמי בנתפשט מקום המים יותר מבית סאתים, והחילוק בין חזיין ללא חזיין דבחזיין בעינן דמקום העמוק עשר יאה יותר מבית סאתים, אבל בלא חזיין לא בעינן שכל העמוק יאה יותר מבית סאתים, אלא כל שכלל התפשטות המים הוא יותר מבית סאתים, אף שאין כולו עמוק עשרה מבטל שם דירה כיון דהמים לא חזיין לתשמישא מצטרפים הם לעמוק עשרה, וכיון דבין הכל יש יותר מבית סאתים בטל שם דירה. (ובחזו"א שם פירש כוונת הרא"ש בהוכחתו דלא בעינן שכל יותר מבית סאתים יאה עמוק עשרה באופן אחר, אמנם המעיין היטב בתוס' רא"ש וברבינו פרץ יראה דכוונת הרא"ש כאשר כתבת').

נמצא דאין כוונת הרא"ש דבלא חזיין אפי' אין עומק עשרה מבטל שם דירה, אלא אף הרא"ש ס"ל דבעינן עומק עשרה, אלא דלא בעינן שכל היותר מבית סאתים יאה עמוק עשרה, וכל שחלקו עמוק עשרה ושאר מקום התפשטות המים אינו עמוק עשרה מצטרף אל העמוק וחשיב כמותו, ובטל שם דירה מאותו מקום, ולא נתבאר ברא"ש כמה הוא שיעור העמוק, ואפשר דבעינן רובא, אבל מיעוט עמוק עשרה אין גורר אחריו את המקום, דאינו עמוק עשרה לבטל שם דירה. ומדברי החזו"א סי' פ"ט סק"ג נראה דאם מצרפין המים שאינם עמוקין לשיעור יותר מבית סאתים, אזי שיעור מקום העמוק עשר סגי שיהא בו רוב ד' טפחים בעומק עשר שהוא מקום חשוב.

אמנם מדברי פסקי הרא"ש נראה דנקט דאפי' כל מקום התפשטות המים אינו עמוק עשרה נמי בטל שם דירה כיון דאינו ראוי לשימוש דירה, מדכתב קרפף יותר מבית סאתים שהוקף לדירה ונתמלא מים, אם ראויים לתשמיש שהם נקיים מותר אפי' יש במקום העומק עשרה יותר מסאתים, אינן ראויין לתשמיש אסור אפי' אינן עמוקין עשרה, עכ"ל. משמע דאפי' כל המים אינן עמוקין עשרה אסור, דלא הוכיח כלל דבעינן שיהא מיהא חלק מהמים בעומק עשרה, וכן הוא לשון הטור שכתב: ואם אינן ראויין לשתייה אז דינן כזרעים אם נתפשטו ברובו כולו אסור אפי' אין בהם סאתים, במיעוטו אם יש בהם יותר מסאתים כולו אסור אפי' אין בעומקן עשר כ', עכ"ל. משמע דבכל גוונא אם אין בהם עומק עשר אסור אפי' אם כולו אינו עמוק עשר.

וגם מדברי הב"י נראה שנקט בדעת הרא"ש דאפי' כל המים אינן עמוקים עשרה אוסרים, חדא מפשיטות לשוננו, ועוד מדכתב דמרש"י מוכח דאפי' בלא חזיין לתשמישא בעינן עמוק עשרה, והוא מדכתב רש"י דמים עמוקים עשרה מבטלים שם קרקע, ומה"ט בטל שם חצר, דמשמע דכל שאינן עמוקים עשרה אינם מבטלים שם חצר, הלכך אפי' לא חזיין לתשמישא אוסרים וכמבואר לעיל, ואי נקט דהרא"ש נמי ס"ל דחלק מהמים צריכים להיות עמוקים עשרה, איכא אף הרא"ש ס"ל דטעם ביטול שם דירה הוא מפני שמים עמוקים עשרה חולקים רשות לעצמן, אלא דס"ל דבמים שלא חזיין לתשמישא אפי' לא כל היותר מבית סאתים עמוק עשרה, ומקצתו אינו עמוק עשר, מ"מ מצטרף המקום שאינו עמוק עשרה אל המים העמוקים עשרה לבטל שם חצר. וא"כ אף להרא"ש בעינן לטעמא דמים חולקים רשות לעצמן, ומה ראייה מרש"י שכתב טעם דמים עמוקים עשר מבטלים שם קרקע, ס"ל כהרא"ש בלא חזיין לתשמישא דלא בעינן שכל היותר מבית סאתים הוא עמוק עשרה, הא רש"י לא מיירי אלא בראוין לתשמיש, ובכה"ג ודאי בעינן שכל היותר מבית סאתים יאה עמוק עשרה.

ח. והנה גם לפי מה שנתבאר בדברי הרא"ש, וכן הוא ברבינו פרץ דאף בלא חזיין לתשמישא אם כל התפשטות המים אינו עמוק עשר אינו מבטל שם דירה, ורק היכא דיש במים עומק עשר אלא דאין העומק מתפשט יותר מבית סאתים, ובצירוף המקום שאינו עמוק הוי בית סאתים, בטל שם בית דירה, מ"מ לא אויל הרא"ש בשיטת הרשב"א שהביא הב"י דבעינן עמוק עשר, וכן הוא סברת הריטב"א, דלשיטתם בעינן שכל היותר מבית סאתים יאה עמוק עשר, ואין מצטרף פחות מעומק עשר ליותר מבית סאתים לבטל שם דירה.

ומיהו יש ללמוד מדברי הריטב"א דאם יש יותר מבית סאתים בעומק עשר, שוב אף המקום שאינו עמוק עשר נגרר אחר המקום העמוק להחשב כמותו, ממש"כ ולענין החצר (היכא דאיכא מים בעומק עשרה יותר מבית סאתים) הרי הוא ג"כ אסור, שהרי נפרץ

והשתא אי לא בעינן שיעור השיפוע דתל המתלקט, אלא כל שהמים בגובה עשרה מבטלים שם חצר מסתברא מיהא דבעינן דוקא שיעור התפשטות העומק עשרה בשיעור יותר מבית סאתים, אבל המקום דאין בו עומק עשרה אינו בכלל השיעור דיותר מבית סאתים, ואף אם לא נחשוב אותו מקום שאין המים עמוקים עשר כהחצר, אלא מצטרפי אל המים להיות כמותן כמו שנתבאר מדברי הריטב"א דגם מקום שאין בו שיעור שיפוע דתל המתלקט מצטרף אל המים להחשב כמותו, מ"מ ודאי דאינו משלים לשיעור יותר מבית סאתים, דמצד עצמו היה חשוב כחצר, אלא מפני הצטרפותו למים העמוקים עשר נידון כמותו, ואם אין במים שיעור יותר מבית סאתים אין המים שאינן עמוקים עשר חשובין כהמים ודינם כחצר, ובעינן שבמים העמוקים עשר יהא שיעור יותר מבית סאתים.

אבל אם בעינן שיעור השיפוע כשיעור תל המתלקט, אזי מסתברא כמו שכתבנו דגם המים שאינם עמוקים עשר הוו בכלל היותר מבית סאתים, כיון דמקום הגומא הוא כמקום בפני"ע, וגם המקום שאינו עמוק עשרה הוא בכלל אותו מקום, ושיעור היותר מבית סאתים נמדד לפי רוחב שפת הגומא, ואם יש בו שיעור יותר מבית סאתים הוו כל המים שבגומא כמקום בפני"ע ויצא מכלל החצר, ואפי"א לא בעינן שיעור שיפוע כתל המתלקט, ואם גובה המים הוא עשר חולק מקום לעצמו ואין דינו כחצר, מ"מ היכא דאיכא תל המתלקט חשיב כל אותו מקום כמקום אחר, ואף המים שאין עמוקים עשר אינם מכלל חצר.

י. בשער הציון אות פ"ה עמד דלשיטת הרשב"א דבעינן במים עומק עשר, היאך משכחת לה החצר אסורה, הא בכל מקום י"ט נחשב למחיצה, וכתב: וי"ל דמיירי שעד שלא הגיע לגומא שעומקו עשרה טפחים כדון רה"י היה מתחילה מדרון המתלקט עשרה מתוך ה' אמות, ואין זה רה"י, וא"כ החצר פרוץ למקום הזה שהוא אסור, ואע"ג דדעת הרשב"א שכל שאין בעומקו עשרה טפחים הוא מותר להשתמש, והיינו שהוא בכלל רפש וטיט, אפשר דכוונתו במקום שאפי"א לבסוף לא הא מדרון בעומקו י"ט טפחים, משא"כ בזה שעכ"פ ירד המדרון לעומק י"ט טפחים בודאי אינו בכלל רפש וטיט, עכ"ל.

נראה דהבאה"ל אויל לטעמיה דס"ל דבאמת המים העוברת בחצר חשיבא כרמלית אפי"א אין תל המתלקט, דכיון דיש עומק עשרה הרי הוא חולק רשות לעצמו, ואינו מכלל החצר, וה"נ גבי מים שבחצר דיצאו מכלל החצר מיירי אפי"א דליכא תל המתלקט, וכל שיש עומק עשר חשיב מקום לעצמו ואינו בכלל החצר, ועל כן כתב דמיירי הכא דליכא תל המתלקט עשרה מתוך ארבעה, ואין חשוב מחיצה להחצר שלא תאסר מהמים, אלא דהוקשה לו דאי ליכא עומק עשרה בתחילת שיפוע הגומא א"כ הוי חלק מהחצר, דכל שאין עומק י"ט אכתי לא בטיל שם חצר מינה ונמצא דהמקום שעמוק עשרה אינו בית סאתים ואינו אסור ולא אוסר את החצר, ולזה כתב דהא דצריך עומק י"ט הוא דוקא כשכל המים אין בהם עומק י"ט, אבל היכא דלבסוף יש בהם עומק י"ט הרי אף המים שבתחילת השיפוע אף שאין בהם עומק י"ט אינם בכלל החצר, ונאסרים ואוסרים החצר.

מבואר דנקט דאף בדליכא תל המתלקט מצטרף המקום שאינו עמוק עשרה להשלים ליותר מבית סאתים, ודלא כמו שכתבנו דהמקום שאינו עמוק עשרה אינו מצטרף להשלים ליותר מבית סאתים אם אין בו תל המתלקט, דאי גם הוא מודה דהמקום שאינו עמוק עשרה אינו מצטרף להשלים ליותר מבית סאתים, א"כ מאי קשיא ליה דכל פחות מעומק עשר הרי הוא בכלל החצר, נהי דהוא חלק מהחצר מ"מ במים שהם עמוקים עשר יש יותר מבית סאתים, והם אוסרים את המים שאינם עמוקים עשר ודינם כחצר, ואת שאר החצר במקום שאין מים, ומחיצה ליכא דהא ליכא תל המתלקט, אלא ודאי ס"ל דיותר מבית סאתים דאסור ואוסר החצר הוא בכלל המקום שאינו עמוק עשרה.

ומיהו בעיקר מה שהקשה היאך החצר נאסרת, הא בכל מקום גובה עשר חשיב מחיצה, ומכח הך קושיא הכריח דמיירי בדליכא תל המתלקט, הנה הריטב"א עמד בזה ותיירך דמיירי דבתחילת השיפוע לא היה שיפוע בשיעור תל המתלקט, וכמו שכתבנו לעיל בבאיור דברי הריטב"א, אמנם הבאה"ל ביאר באופן אחר כונת הריטב"א, דבבור מלא מים אין השיעור תל המתלקט אלא שיפוע שאין מתרחק ג"ט, ועל כן הוקשה דהא ניחא לשיטת הריטב"א, אבל לשאר ראשונים דס"ל דגם בור מלא מים השיעור הוא תל המתלקט, קשיא היאך החצר נאסרת, ולכך הוצרך ליישב דליכא תל המתלקט, ואפי"א חשיב מקום המים כחולק רשות לעצמו ויצא מכלל חצר, אמנם למה שנתבאר בדברי ריטב"א א"כ אדרבא מוכח דבעינן דוקא תל המתלקט, ובלא"ה אין המים חולקים רשות לעצמם והוו כמים שבחצר, והיכא דאיכא תל המתלקט נתבאר דאפשר דגם בתחילת השיפוע שאין בו עומק עשר הוי בכלל המים, וכל שיש בין הכל יותר מבית סאתים אסור ואוסר החצר.

ובחזו"א סי' פ"ט סק"ג כתב על דברי הבאה"ל הנו' (דהקשה היאך החצר נאסרת, ותיירך דליכא תל המתלקט, ואע"ג דבליכא עומק י"ט חשיב כטיט ורפש, הני מילי בדלא ירד המדרון לבסוף לעומק י"ט), וז"ל: ולא נראה כן דא"כ אין לדבר שיעור, ובמשך ד"ט בעומק י"ט היה כולו נדון כזרעים, וכן בב"י לא משמע כן, דכתב דהרשב"א חולק על הרא"ש, ואם איתא הלא גם הרא"ש לא קאמר אלא ביש עומק

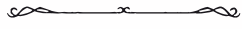
י"ט בחצר אז מצטרף כלו כמבואר מראיית הרא"ש וכמש"כ בסק"ב, אלא ודאי אין חילוק בזה, ולדעת הרשב"א כל שאין עמוק עשרה אינו מצטרף לרובו וליתר מבית סאתים, ומה שהקשה למה אסור כל החצר כיון דהאי מדרון אינו כזרעים, תמוה מאוד, דאם העומק הוא רוב החצר א"כ נאסר גם המדרון גם החצר, ואם הוא מיעוטו ויש בו יתר מבית סאתים, המדרון והחצר אסורין משום פרוץ במלואו, עכ"ל.

הנה מה שהקשה דאי נימא דמצטרף מקום שאינו עמוק י"ט להמקום העמוק י"ט, א"כ אין לדבר שיעור, דאפי"א יהא מקום העמוק ברוחב ד' טפחים על עומק י"ט, ושאר כל המים אינם עמוקים י"ט נמי יצטרפו, מאן לימא לן דאינו כן, דהא לדעת הרא"ש דנקט החזו"א דבעינן עומק י"ט, ומיהו לא בעינן שכל היותר מבית סאתים יהא עמוק י"ט ומצטרף ליותר מבית סאתים, ולא נאמר בו שיעור, וע"כ או דבכלל גוונא אפי"א ליכא במים אלא שיעור ד"ט על עומק י"ט, או דבעינן דוקא רובו מים בעומק עשרה, א"כ כמו כן נימא אליבא דהרשב"א, ומה שכתב דע"כ הרשב"א פליג על הרא"ש כמבואר בב"י, כבר נתבאר דהטור והב"י ושאר פוסקים נקטי בדעת הרא"ש דאפי"א אין עומק עשרה בכל שטח המים נמי אוסרים החצר בלא חזיון לתשמישא כיון דאינו ראוין לדירה, על כן שפיר העמיד הב"י מחלוקת בין הרשב"א לרא"ש.

ומה שכתב החזו"א דבעיקר קושיתו דהבאה"ל תמוה וכו', כבר נתבאר דכל עיקר קושית הבאה"ל היא לפי מאי דנקט בפשיטות דהא דיותר מבית סאתים אוסרים הוא היכא דכל שטח המים אפי"א אלו שאינם עמוקים הם בכלל יותר מבית סאתים, ועל כן הוקשה לו דאי מקום שאין בו עומק י"ט הוא בכלל החצר, א"כ היאך המים העמוקים י"ט אוסרים כלל, הא בהם אין שיעור יותר מבית סאתים, ועל כן הוכרח לומר דגם המים שאינם עמוקים מצטרפים לשיעור, ומה שתיירך החזו"א הוא למאי דנקט דבעינן שבמים העמוקים י"ט עצמן יהא שיעור יותר מבית סאתים או רובו של חצר, וא"כ קושיא ליתא, דאם המים הם רובו של חצר הרי הם אוסרים את החצר, ובכללן המים שאינם עמוקים י"ט שהם בכלל החצר, ואם הם מיעוט החצר ויש בהם שיעור יותר מבית סאתים אוסרים את כל החצר, ובכללן מקום המים שאינם עמוקים עשר, כיון דליכא מחיצה דהמים אין להם שיפוע בשיעור דתל המתלקט, אבל לפי מאי דנקט הבאה"ל אין ליישב כן, דהא במים העמוקים י"ט אין שיעור בית סאתים רק בצירוף שאינם עמוקים, ואם דינם כחצר מה יאסור אותם ואת החצר אחר שאין במים העמוקים שיעור יותר מבית סאתים.

והנה למה שנקט החזו"א וכן דייקא לישנא דהרא"ש דבעינן מיהא עומק עשרה, רק שמצטרף מקום שאינו עמוק לשיעור יותר מבית סאתים, א"כ שמא אין כלל פלוגתא בין הרא"ש לרשב"א, ומיהו יותר משמע דאיכא פלוגתא בין הרא"ש לרשב"א, ולהרשב"א בעינן שכל יתר מבית סאתים יהא עמוק עשרה, וא"כ אם לא בעינן שיעור דתל המתלקט, ומיירי הכא דליכא תל המתלקט, א"כ פלוגתייהו היא כמו שכתב החזו"א דהרא"ש מצטרפים מים שאינם עמוקים עשר לשיעור יותר מבית סאתים, ולהרשב"א בעינן שכל היותר מבית סאתים יהא במים עמוקים עשר.

אמנם אי נימא כמו שכתבנו דבעינן דוקא תל המתלקט, ובלא"ה חשיבי כמים שבחצר אפי"א אותם העמוקים עשר, וכמו כן נימא כמו שנתבאר דהיכא דאיכא שיפוע בשיעור תל המתלקט לא בעינן שבתחילת השיפוע יהא מים בעומק עשרה, ואם יש בכל שטח המים שבגומא שיעור יותר מבית סאתים חולק רשות לעצמו, א"כ פלוגתא דהרא"ש והרשב"א היא היכא דבתחילת השיפוע אין שיעור דתל המתלקט, ובהמשך השיפוע הרי הוא משתפע כשיעור דתל המתלקט ואין בו שיעור יותר מבית סאתים, דבזה להרשב"א אין אוסר החצר, דאין המים פחות מעומק י"ט מצטרפים להמים שבעומק י"ט, ולהרא"ש מצטרפים להמים שבעומק י"ט להחשב יותר מבית סאתים.

צורת הפתח שהרחיקה ג' מהדפנות

א. בספר תבואות שור עירובין כתב דאם הרחיק צורת הפתח מכתלי המבוי ג', תליא במה שנחלקו התוס' וריא"ז בהרחיק הלחי מכותלי המבוי באופן דליכא למימר אתי אוריא וכו', דלשיטת תוס' לא מהני, ולשיטת ריא"ז מהני, והכא נמי הרחיק צו"ה ג' תליא בהך פלוגתא.

ובתיקון עירובין מבעל מקו"ח כתב ע"ד התבוי"ש: נראה דדוקא ברחוקים שני הקנים משני הכתלים יותר מג' טפחים אז פסול, דפתח צריך שיהיה סמוך לבית, וכשהגדיים בוקעים בשני הצדדים ומבטלין התחברות להבית אין זה צו"ה, אבל כשבצד אחד הוא סמוך לבית ובצד אחד רחוק כשר, וראיה מסוכה דבעי צו"ה בדופן ג', אף שמצד אחד אינו נסמך לדופן כלל, ועוד דכי לא יועיל צו"ה בדופן שלישי, עכ"ל.

משמע מדבריו דרצה לומר דכיון דהגדיים בוקעים בשני צדדין זה גורם שלא יהיה צורת הפתח מחובר, וכיון דאינו מחובר שוב לא חשיב כלל צו"ה, וטעמו נראה דצו"ה דמהניא בתורת מחיצה היינו

משום דפתח מורה שהמקום סתום, והצו"ה אינו אלא כניסה למקום, ולכן חשיבא צו"ה כמחיצה, אבל צו"ה דאינה מחוברת לכתלים והמקום פתוח אי אפשר להגדיר את הצו"ה ככניסה למקום סגור, ולא מהניא צו"ה בתורת מחיצה.

וקשה דא"כ אמאי כתב התבוי"ש תלות דבר זה בפלוגתא שבין תוס' לריא"ז גבי קנה היכא דליכא למימר אתי אוריא וכו', דאם צו"ה שאינה מחוברת לאו שמיה צו"ה, א"כ אפשר דאפי"א ריא"ז דס"ל גבי קנה דאם רחוק ג' ולא אמרינן אתי אוריא מהני, הכא גבי צו"ה לאו שמיה צו"ה, ובשלמא אי מיירי בפתח שאין בו רוחב עשר אמות, א"כ אף אי לא מהני בתורת צו"ה כיון דרחוק משני הכתלים מ"מ להני מיהא בתורת לחי, דהא לריא"ז לא איכפת לן שרחוק ג', א"כ גבי צו"ה דליכא למימר אתי אוריא וכו' מהני הצו"ה בתורת לחי, אבל היכא דהפתח רחב יותר מעשר ולא מהני לחי ובעינן דוקא צו"ה, א"כ בהרחיק הצו"ה משני הכתלים לאו שמיה צו"ה ומודה ריא"ז דלא מהני.

לכן נראה דהתבוי"ש לא אתי עלה מטעם דצו"ה שאינה מחוברת לאו שם צו"ה עלה, אלא דס"ל דגם אי שם פתח עליה מ"מ בעינן דתהא מחוברת לכותלי המבוי, וכל שהיא רחוקה ג' ואינה מחוברת לא מהני, א"כ אפשר דאף אי נימא כדברי המקו"ח דדוקא באינה מחוברת משני הצדדים פסול, מ"מ לאו מטעמיה דהמקו"ח דלאו שם צו"ה עלה, אלא אע"ג דשם צו"ה עלה בעינן מיהא שיהא קרוב לכותל, ולכן לדעת הריא"ז דגבי לחי היכא דלא שייך למימר אתי אוריא מהני אפי"א ברחוק, הכא נמי גבי צו"ה מהני אפי"א ברחוק, וכיון דשם צו"ה עלה מהני אפי"א הוא רחוק, ולדברי תוס' דגבי לחי בעינן שיהא קרוב, הכא נמי גבי צו"ה בעינן קרוב אע"ג דשם צו"ה עליה.

ועיין שו"ת פנים מאירות ח"א סי' כ"ה גבי מבוי שהעמידו בו צו"ה, והיה מופלג משני צידי המבוי, וכתב דכיון דצו"ה נידון כסתום, א"כ הו"ל עומד מרובה על הפרוץ, ואפי"א תיקון אין צריך, עיי"ש, מבואר דס"ל דגם צו"ה שאינה מחוברת משני צדדים שם צו"ה עלה וחשיב כמחיצה, ומה"ט אמרינן דהו"ל עומד מרובה על הפרוץ.

ואחר דמדברי התבוי"ש מבואר דלא אתי עלה מטעם סברת המקו"ח דלא חשיב כצורת הפתח, א"כ יש מקום לומר דכשכתב דלסברת תוס' לא מהני צו"ה ברחוק ג' מיירי אפי"א אם רחוק רק מצד אחד, דכיון דהצו"ה צריך לסתום כל הרוח, כל שאינו מחובר אינו מועיל לו הצו"ה, ואע"ג דמחובר לכותל אחד מ"מ לגבי אותו מקום דאינו מחובר לא מהני ליה צו"ה והו"ל פרצה, ויעיין במשנ"ב סי' שס"ג סק"ב דהביא פלוגתת האחרונים גבי צו"ה אי בעינן שיהא סמוך לכותל, דדעת הרבה פוסקים דאין צריך לדקדק שיהא בתוך ג' לכותל, ויש פוסקים דס"ל דאין חילוק בין צו"ה ללחי, ובשעת הדחק יש לסמוך להקל, ובשעה"צ אות ט"ו הביא דעות הפוסקים להחמיר בזה, וכתב ובספר מקור חיים מסכים לפסול דוקא כששני הקנים רחוקים מהכותל, אבל לא כשאחד רחוק מהכותל עיי"ש, משמע דסתמות התבוי"ש והפוסקים דגם ברחוק מצד אחד לא מהני, וכן מבואר בשו"ת בית שלמה סוס"י מ"א למעינין שם, והיינו דלא נקטו כטעמו של המקו"ח דצו"ה שרחוקה מהכתלים לאו שמיה צו"ה, אלא גם אי שם צו"ה עלה בעינן שיהא קרוב לכותל, על כן אין חילוק בין רחוק מצד אחד או משני צדדים.

ב. ובעיקר דברי התבוי"ש דצריך שצו"ה תהא קרוב פחות מג"ט, עיין שער הציון אות ט"ו שכתב דעות החולקים על התבוי"ש, וכתב ובראש כולם הריטב"א בחידושו, ועיין רשב"א, ע"כ. הנה הריטב"א והרשב"א שם כתבו דצו"ה לא אמרינן אתי אוריא דהא גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה, עיי"ש, ומזה הכריח שעה"צ דע"כ דסברי דצו"ה מהני אפי"א רחוק ג', דאי אינו רחוק ג' ודאי לא שייך למימר אתי אוריא דהא הכל סתום, ורק היכא דרחוק ג' הו"א דאתי אוריא דהא גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה לקנה של הצו"ה ובטל כל צו"ה, קמ"ל דלא אמרינן הכי דפתח חשוב כסתום, עכ"פ מבואר דמיירי דצו"ה רחוק מן הכותל ג' ומהני.

אמנם לדברי המקו"ח דרחוק מצד אחד לא איכפת לן, ורק ברחוק מב' צדדים לאו צו"ה הוא, אין סתירה מדברי הרשב"א והריטב"א, דאפשר דאינהו מיירי ברחוק מצד אחד, אבל מב' צדדים מודו, דברחוק מב' צדדים לא אתינן עלה משום דאתי אוריא וכו', אלא משום דלאו צו"ה הוא, ומזה לא מיירו הרשב"א והריטב"א, אלא דהשעה"צ נקט דהתבוי"ש מיירי גם ברחוק מצד אחד, ולכן הקשה עליו מדברי הריטב"א.

אמנם יש לומר דהרשב"א והריטב"א לא ס"ל כתוס' דגם בדליכא למימר אתי אוריא וכו' בעינן שהלחי יהא קרוב ג', אלא ס"ל כריא"ז, א"כ גם גבי צו"ה דליכא למימר אתי אוריא מהני ברחוק ג', אבל לתוס' דגבי לחי לא מהני ברחוק ג', אפי"א בדליכא למימר אתי אוריא וכו' הכא נמי גבי צו"ה לא מהני ברחוק ג' ואפי"א מצד אחד.

(ובמקו"א כתבתי בבאיור פלוגתא דהתוס' ורבינו יהונתן וריא"ז אי מהני לחי רחוק ג' היכא דליכא למימר אתי אוריא, בחקירה אי הלחי חשיב כסותם כל הרוח, או דלא בעינן שיסתום כל הרוח וסגי במחיצה קטנה, ומדברי הרשב"א דף ח' ע"ב מוכח דסבר דרואים הלחי כסותם כל הרוח, ולשיטתיה שפיר איכא למימר דגבי לחי היכא דלא אמרינן אתי אוריא מהני, הלכך גם בצו"ה מהני, ודוק).

וממילא אם יש שתי דפנות, והעומד והפרוץ של כל אחד מכוון אלא העומד כנגד הפרוץ שבדופן שכנגדו וכן להיפך, כשרה כל הסוכה גם כנגד הפרוץ.

ג. הרמב"ם פ"ב ה"ב מה' סוכה כתב: סוכה שיש לה פתחים רבים וכו' הרי זו כשרה, ואע"פ שהפרוץ מרובה על העומד, ובלבד שלא יהא שם פתח יתר על עשר, אבל אם היה שם פתח יתר על עשר, אע"פ שיש לה צו"ה צריך שלא יהא פרוץ מרובה על העומד, עכ"ל.

וה"ה הביא ברייתא הנ"ל דבשבת אינה נותרת אלא בעומד מרובה על הפרוץ, משא"כ בסוכה, וכתב פירוש ברוח שלישית דדי במחיצה טפח או פס ד' כפי מה שנתבאר, אבל בשתים הרי דינה כדין שבת, וכן פירשו ז"ל, ע"כ. ובכס"מ וכן הוא בב"י כתב: וקשה לי דא"כ לא היה צריך רבינו לכתובה, שהרי כבר כתב דיני דופן שלישית בזה הפרק, ונראה דהכי קאמר ה"ה שלא הכשיר בפרוץ מרובה על העומד אלא בדופן שלישית דוקא, שכן מציינו שהקילו בה ואמרו דסגי בטפח שוחק או בפס ארבע, והלכך הקלו בה נמי היכא שדופן שלישית היא על פני כולה אלא שפרוץ מרובה על העומד, אבל בשתי דפנות הנשארות דינה כדין שבת, עכ"ל.

נראה שבתחילה הבין הבי"י כונת ה"ה דהרמב"ם השמיע לנו היאך עבדינן דופן שלישית ע"י כותל ופתחים, ואפי' פרוץ מרובה, וע"כ הקשה דהיאך צריך לעשות כבר השמיענו הרמב"ם דסגי בטפח שוחק, וצו"ה או פס ד' בסוכה העשויה כמבוי, על כן פירש מרן דר"ל דאם לא עשה טפח שוחק וכו' אלא עשה דופן שלישית על פני כולה, אפי' רובה פתחים וחלונות כשרה, דהקילו נמי דאם עשה על פני כולה ופרוץ מרובה כשרה, אבל בשתי דפנות בעינן עומד כפרוץ.

וכמה קשה להעמיד דברי הרמב"ם בדופן שלישית אחר שכתב סוכה שיש לה פתחים וכו', ולא כתב סוכה דדופן שלישית יש לה פתחים, ותו אי בדופן שלישית מיירי הא סגי בטפח שוחק בפחות מג' סמוך לדופן, ומשם ואילך צו"ה כמש"כ ה"ה, ושם לא כתב דוקא צו"ה עד עשרה, ואפי' תימא דאד"נ דלא מהני צו"ה יותר מעשרה בדופן ג', מ"מ אין מבואר ברמב"ם דמלבד צו"ה בעינן גם עומד מרובה, וע"כ דכאן מיירי דוקא בשתים כהלכתן ובהן הוא הדכשיר פרוץ מרובה.

גם מש"כ ה"ה שכן פירשו, אם כוונתו לרש"י הרי רש"י לא כתב דפרוץ מרובה מיירי דוקא בדופן ג', אלא כתב דבין הפתחים שבב' הדפנות ובין הפרוץ איכא פרוץ מרובה, וזה ודאי לא מבואר ברמב"ם.

ומדברי החזו"א נראה שפירש דהכא מיירי דיש צו"ה, ולכן כשר בפרוץ מרובה, ובלא"ה בעינן עומד מרובה, והרמב"ם מיירי בשתי דפנות, ועיקר מה שאמרו בגמ' דסוכה מהני לה פרוץ מרובה לא הביא כלל הרמב"ם, ומיהו פירוש הגמ' הוא דדופן שלישית אם יש עומד ז' כשרה כל הסוכה, אפי' שדופן אחת נמשכת טובא ונמצא רוח שלישית רובה פרוץ, כשרה.

וגם דבר זה קשה טובא, חדא דלמה ישמיט הרמב"ם הך דינא, וצ"ל דכבר כתב דין פסל, ומיהו היא גופא קשיא דא"כ נתבאר בברייתא זו דין פסל היוצא מן הסוכה, ולקמן משמע דהוא מימרא דאמוראי, ותו להעמיד ברייתא דמהני פרוץ מרובה דמיירי בדופן שלישית הוא דבר קשה, וגם רש"י לא פירש כן אלא בכללות הסוכה.

על כן נראה דהרמב"ם ס"ל דאע"ג דפרוץ מרובה על העומד מהני בסוכה, מ"מ בעינן שיעור עומד ז' במקו"א, ולכן קנה קנה בריחוק ג' פסול, אבל כשיש עומד ז' שוב אף דפרוץ מרובה אינו מבטל להעומד, ואדרבא הו"ל כפתח ומצטרפים שני חלקי הסוכה להיות כאחת, ואף נגד הפרוץ, ולפי"ז באיכא עומד ז' ופרוץ ח' ועומד ג' מצטרף גם הרווח וגם העומד, והכל חשוב סוכה, ורק באיכא פרצה עשר שוב אין מתחברים שני חלקי הסוכה.

עוד יש לומר דלעולם לא בעינן עומד ז' במקו"א, ומיהו בעינן עומד ד', אבל קנה דליכא שיעור חשוב בעומד מבטלו האויר, והו"ל כמאן דליתא, ולכן בעינן סמוכים בפחות מג' כי היכא דלהוי לבד.

עכ"פ הדבר ברור דבעינן ז' עומד אע"פ שאינן במקו"א, אבל שיעור ז' עומד בעינן מיהא, דודאי אין הפרוץ מצטרף לשיעור מחיצה כיון דהוא מרובה, ואפי' בפרוץ כעומד ודאי אין הפרוץ חשוב כסתום, אלא דסגי בעומד כפרוץ להך מ"ד דגמר הלכתא דלא לפרוץ רובא, אבל גזור אינו חשוב, ולכן אין הפרוץ מצטרף לעומד לשיעור ז', ורק בעומד מרובה יש להסתפק כנ"ל אם מצטרף הפרוץ לשיעור ז'. ולעיל הזכרתי בזה פלוגתא, ובדעת הרמב"ם יש להסתפק כמבואר.

ועיין חזו"א סק"ב דכתב דגם צו"ה לא מהני להשלים שיעור ז' עומד, דא"כ אין כאן קולא בדופן ג' עי"ש, והוא ברור, וכן הוא לדעת רש"י דמוכח מיניה דאין צו"ה מועיל בסוכה, ונתבאר במקו"א, אבל בעומד מרובה יש לדון שהפרוץ חשוב כסתום ועדיף מצו"ה.

ד. ובעיקר מש"כ הרמב"ם דאם יש פרצה יותר מעשר, אע"פ שיש צו"ה בעינן עומד מרובה, תמה הרא"ש דאנן קי"ל כרב דיותר מעשר לא צריך למעט, הנה הרמב"ם ה' שבת פט"ז ה"ט"ז כתב ג"כ דפרצה יותר מעשר ויש צו"ה בעינן שלא יהא פרוץ מרובה, וכתב ה"ה דהקשו ע"ז מסוגיא דף י"א דנראה דלמנ"ה אפי' בפרוץ מרובה מהני צו"ה, ויישב דהרמב"ם תפס הברייתא כפשוטה, ושכן הוא לר' יוחנן דחילק בין מחיצה לכלאים דמהני בה צו"ה יותר מעשר, בין

דצריך לחי לפי מה שנתבאר במקו"א דמבואר ברי"ט"א עירובין דלפרצה לא מועיל לחי וצריך דוקא צו"ה, אי"כ כל שהצו"ה רחוקה ד' בעינן צו"ה לאותו מקום.

עומד מרובה לענין שבת ולענין סוכה

א. סוכה דף ז' ע"א דופן סוכה כדופן שבת, ובלבד שלא יהא בין קנה לקנה ג' טפחים, ויתירה שבת על סוכה שהשבת אינה ניתרת אלא בעומד מרובה על הפרוץ, משא"כ בסוכה, ע"כ.

ברש"י מבואר דהא דבסוכה פרוץ מרובה על העומד כשר, דוקא כשעכ"פ בכל רוח איכא עומד מרובה, ובין הכל פרוץ מרובה, מדכתב שהשבת אינה ניתרת אם יש בה פתחים הרבה שאין בהם צורת הפתח ורבים על העומד ומבטלי ליה לעומד, מה שאין כן בסוכה דסגי ליה בשתים כהלכתן ושלישית אפי' טפח, ואפילו היו לה פתחים בשתי דפנות אחד או שתיים, דכי מצרפת לה בהדי שתיים הפרוצות הוי ליה פרוץ מרובה ושריא, עכ"ל. מבואר דהא דמהני בסוכה פרוץ מרובה היינו דאי מצרפת לפרוץ עם הפתחים הוי ליה בין הכל פרוץ מרובה, אבל עכ"פ בכל דופן ודופן בעינן שיהא עומד מרובה, אבל גבי שבת אפי' אי איכא בכל דופן עומד מרובה, מ"מ אי נעשה פרוץ מרובה בכללות הרשות אי מצרפת להפתחים לשאר הפרוץ הוי ליה פרוץ מרובה הפוסל גבי רשות שבת.

ועיין עוד עירובין דף י' ע"א, והיא הנותנת פסי ביראות שהתרת בהן פרוץ מרובה על העומד לא תתיר יותר י"ג אמה ושליש, מבוי שלא התרת בו פרוץ מרובה על העומד וכו', ופרש"י דמבוי רובו סתום וכו' עי"ש, מבואר דחשבינן עומד מרובה מכל הרוחות, ודו"ק.

וכן מוכרח ברא"ש ס"ח שכתב יתירה שבת על סוכה, שהסוכה נותרת בטפח, ובשבת אינה נותרת אלא בעומד מרובה על הפרוץ, פי' אם היה בהיקף פתחים שאין בהם צו"ה מצטרפים עם הפרוץ לבטל העומד, משא"כ בסוכה וכו', וצ"ב מש"כ מצטרפין. ונראה כוונתו דאע"ג דבכל דופן איכא עומד מרובה, מ"מ בצירוף הפתחים והפרוץ חשיב פרוץ מרובה, ובשבת לא מהני דחשיב פרוץ מרובה ובסוכה מהני.

ועיין חזו"א עירובין סי' י"א סק"א וג' דכתב דהרמב"ם בשתי דפנות הסוכה בעינן עומד מרובה, ודוקא ברוח ג' סגי בפרוץ מרובה, אבל מהר"ן מבואר דאפי' בשתי רוחות סגי בפרוץ מרובה, וכן מבואר ברא"ש מדקאמר פתחים וכו', וכן לכאורה מוכח מרש"י, אך מרש"י לקמן מבואר דבין הכל וכו' עי"ש. נראה דמש"כ להוכיח מהרא"ש הוא לפי מה שסבר דהרמב"ם דוקא רוח ג' מהני פרוץ מרובה בסוכה, וא"כ מהר"ן והרא"ש מוכח דגם ברוח ב' וג' מהני פרוץ מרובה, דאי רק ברוח ג' מהני פרוץ מרובה לא שייך להזכיר פתחים, אמנם אחר שנתבאר דלרש"י היינו בין הכל, וכן הוא ברא"ש, שוב אין ראיה מרא"ש ומר"ן דודאי בכל רוח בעינן עומד רק בין הכל, ודו"ק.

ורש"י שפירש כן הוכרח לזה ממה שאמרו בלבד שלא יהא בין קנה לקנה ג' טפח, ואי פרוץ מרובה באותו דופן כשר, אי"כ גם ביש ג' טפחים וליכא לבוד כשר, אלא דבאותו רוח בעינן עומד מרובה, ואחר שיש עומד מרובה אע"פ שיש פתחים, ובצירוף רוח הד' הפרוצה ורוח ג' דליכא אלא טפח פרוץ מרובה, כשרה, ודוק היטב ברש"י דזהו הכרחו (וזה דלא כמש"כ החזו"א).

וטעם הדבר דהיכא דפרוץ מרובה מבטל להעומד, וכל רוח שיש בה פרוץ מרובה הו"ל העומד כמאן דליתא ותו ליכא עומד, אבל כשיש בכל רוח עומד מרובה ויש כאן שתי דפנות כהלכתן ושלישית טפח, שוב לא איכפת לן שרובו פרוץ, והחילוק בן שבת לסוכה דבסוכה לא בעינן אלא מחיצות, ולא בעינן שיהא מגודר, משא"כ בשבת דבעינן רשות מגודרת מופלגת, וכל שרובה פרוץ אע"ג דאיכא שם ג' מחיצות לאו רה"י היא (ונתיישב בזה משה"ק החזו"א שם).

ב. הנה ביש ג' עומד וג' פרוץ וג' עומד דהשתא עומד מרובה על הפרוץ, צ"ב אי פרוץ מצטרף לשיעור ז' או דילמא בעינן דוקא ז' עומד, והנה הא לא מספקא לי אי לרש"י בעינן עומד ז' במקו"א כסברת רבינו ירוחם המובא בב"י, דזה נר' ברור דלרש"י לא בעינן ז' עומד במקו"א, דאם אפי' כשיש עומד מרובה בעינן עומד במקו"א, א"כ מגליה לרש"י דבעינן עומד מרובה דוקא בכל רוח בפניע, ואי מדלא מהני קנה קנה ברווח ג"ט ביניהם, הא התם ליכא עומד ז' במקו"א, והא דפסול בקנה קנה כיון דפרוץ מרובה, א"כ מה שיש להסתפק אליבא דרש"י הוא היכא דאיכא עומד מרובה אי מצרפינן הפרוץ לשיעור עומד או לאו.

ובר"י שהביא הבי"י כתב דמבואר ברש"י דמצטרף, ולא ידעתי מהיכן למד כן מרש"י, ומשם רבי אברהם בן איסמעל כתב דאין הפרוץ מצטרף, גם כתב דאין צריך עומד ז' במקו"א, ולפי"ז לא סגי שלש עומד שלש פרוץ ושלש עומד, אלא בעינן שלש ומחצה עומד ושלש פרוץ ושלש ומחצה עומד, והשתא איכא עומד ז', ואע"פ שאינן במקו"א כשרה הסוכה כיון דעומד מרובה, ומיהו ודאי דגם נגד הפרוץ כשר, ואף דאינו מצטרף מ"מ כיון דחשיב כפתח ולא כפרצה הו"ל כמחיצה וכשר גם כנגדו.

ועיין רע"א סי' י"ח שכתב דכיון דהד"מ הביא דברי האו"ז בפשיטות דצו"ה שהרחיקו ג' טפחים מהני, אי"כ אין לאשוויי פלוגתא בין התוס' לאו"ז ויש לפסוק דמהני, עי"ש. ומאו"ז אין ראיה כנגד המקו"ח, דאפשר דהאו"ז לא מיירי רק היכא דרחוק מצד אחד ולא מב' צדדים, אמנם עיין רבינו פרץ דף י"א ע"א שהקשה כקושית תוס' בצו"ה גבוה כ' אמה אמאי לא מהני תיפול' מדין לחי, ותירץ כמו שכתבו תוס', ואח"כ כתב: עי"ל דמיירי שהרחיק הקנים ג' טפחים מן הכותל, דהשתא מתורת לחי לא מהני דהלחי בעינן שיהיה בפחות מג' מהכותל, אבל מטעם צו"ה מהני, עכ"ל. מבואר להדיא דמיירי שהרחיק שני הקנים, מדקאמר הקנים ולא קאמר הקנה הקנים, אי"כ שני צדדי הצו"ה רחוקים מן הכותל, והוצרך לאוקמי ששני הקנים רחוקים, דאי רק קנה אחד רחוק אבל השני קרוב א"כ אכתי תיקשי דיהני מדין לחי, דקנה הקרוב הו"ל כלחי, לכך כתב דשני הקנים רחוקים.

והיה מקום לומר לכאורה דקנה אחד לא מהני בתורת לחי לכל הפתח, דכיון דאיכא צו"ה אין הלחי יכול להועיל לכל הפתח דקנה של הצו"ה השני מעכבו, אמנם נראה דרבינו פרץ אזיל בשיטת תוס' דלחי מהני במקומו, ולא בעינן למימר רואין כאילו סותם כל הפתח, הלכך כל שיש לפתח לחי אע"ג דאינו יכול להתפשט על כל הפתח מחמת קנה של הצו"ה המעכבו מלהתפשט על כל הפתח, מ"מ סגי במה שיש לו לחי אע"ג דאינו ראוי לסתום כל הפתח, ולכן הוכרח רבינו פרץ למימר דשני הקנים רחוקים מן הכתלים, ואפי"ה מהני בתורת צו"ה, וחזינו מדבריו דלא כהמקו"ח שכתב דצו"ה לאויר לאו שמייה צו"ה, אלא כהפנים מאירות דצו"ה לאויר שמייה צו"ה.

ג. אמנם בטעם הדבר דמהני צו"ה רחוקה ולא הוי כלחי, כתב הפמ"א משום דפתח חשיב כסתום, אי"כ מדין עומד מרובה על הפרוץ חזינן גם מקום הפרצה שבצידו צו"ה כסתום, אע"ג דרחוק יותר ג', משא"כ בלחי לא שייך למימר דהוי כסתום, לכן כל שהלחי רחוק ג' לא מהני.

והיה מקום לומר דכיון דצו"ה דחשיב כסתום אינו אלא הלכה כאילו הוא סתום, אבל במציאות אינו סתום, א"כ אין לומר מכח הלכה דחשיב כסתום, דגם מה שבצידו יהא חשוב כסתום מדין עומד מרובה על הפרוץ.

עוד יש לומר על פי מה שכתב האבני נזר סי' קצ"ט אות ט' וי' דגדר עומד מרובה על הפרוץ דחשיב כסתום, אין הכונה דחזינן הפרצה כאילו סתומה, דלעולם מה שפרוץ אינו נידון כסתום, אלא דמהלכה למשה לסיני סגי בעומד מרובה או בעומד כפרוץ למאן דס"ל הכי דאמר רחמנא גזור רובא או אלא תפרוץ רובא כדאמרין בגמ' ט"ו ע"ב, אלא דמאחר עכ"פ יש פרצה כדי שהפרצה לא תאסור בעינן למימר דשם פתח עליה, אמנם אין הכונה דהוי ממש כפתח ומיקרי מחיצה כמו שצורת הפתח מיקרי מחיצה, דצו"ה הוי מחיצה מצד עצמו דכיון דהוא ממש פתח הרי הוא חשיב כמחיצה, אבל עומד מרובה דחשבינן לפרצה כפתח אינו ממש פתח ואין לו שם מחיצה מצד עצמו, אלא דקרינן ליה פתח למימרא דאינו פרצה.

ומעתה יש לומר דכיון דעומד מרובה לא מחשיב לפרצה כסתום, דהא באמת לאו סתום הוא ואין לו דין מחיצה כלל, אלא קרינן ליה פתח מחמת דאיכא עומד מרובה, ורובו סתום מחשיב הסתום את הפרצה כפתח.

א"כ יש לומר דדוקא מקום מגודר והוא מחיצה גמורה מעלייתא יכול ליתן לפרוץ שבצידו שם פתח, ומיחשב על ידי כן כמגודר, אבל צו"ה דאינה מחיצה גמורה, אלא דכיון דהוא פתח גמור גם פתח נחשב כמחיצה, מ"מ כיון דאינו מחיצה ממש אלא פתח, אין פתח יכול להחיל שם פתח לפרצה שבצידו, דאין צו"ה חשוב פתח אלא היכא דיש צורת הפתח, אבל כשמסתיים צו"ה נשאר המקום שבצידו כפרוץ, וכל שהוא פרוץ צריך תיקון, ואפי' למאן דאית ליה דפצת מבוי ביתר מעשר ולא בארבעה, דהני מילי מפני שהפרוץ שאינו יתר על עשר מקבל שם פתח ולא פרצה, אבל היכא דאינו מקבל שם פתח הרי הוא פרצה שצריך תיקון.

ומיהו היינו דוקא היכא דהצו"ה רחוק ד' מכותל, אבל אם אינו רחוק ד' אע"ג דיצא מתורת לבוד, מ"מ אינו חשוב פרצה דומיא דמאי דאמרין פתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי, ואפי"ה דוקא בנפרץ ארבעה, הא לאו הכי אינו חשוב פרצה, אבל בנפרץ ארבעה כיון דאין עליו שם פתח ממילא הוא פרצה שצריכה תיקון.

ולפי"ז אע"ג דבעיקר סברת הפנים מאירות אשכחן ליה סיעתא מדברי האו"ז דצו"ה באויר שמה צו"ה, מ"מ הני מילי היכא דלא הרחיק הצו"ה מהכותל האחד או אפי' במקום דמחובר מצד אחד, וצד שני אינו מחובר, לא מהני צו"ה רק בלא הרחיק ד', אבל בהרחיק ד' כיון דאין שם פתח לאותה פרצה הרי דחשיב פרצה, ואוסר עד שיתקן אותה פרצה.

ולפי"ז צדקו דברי הח"א שהביא במשנ"ב סי' שס"ג סק"ג דאם יש ד' טפחים אין צו"ה צריך תיקון לחי, ולא קשה מה שהקשה עליו בבאה"ל דקיי"ל דהיכא דנפרץ בראשו היכא דעומד מרובה על הפרוץ לא צריך תיקון אפי' רחוק ג', וא"כ ה"ה בד' דמאי שנא, דלהאמור בצו"ה לא אמרינן עומד מרובה על הפרוץ להתיר הפרצה שבצידו, וכן מבואר בשי"ת בית שלמה שם, אמנם מה שכתב הח"א

מחיצה לשבת דלא מהני בה צויה ביותר מעשר, וא"כ כל לגבי שבת לא מהני צויה ביותר מעשר אם אין עומד מרובה, עיי"ש.

ונמצא חלוקות הדינים לגבי שבת כך הם, כל שפרוץ מרובה אינה מחיצה, ולא מהני מידי אפי' צויה, עומד כפרוץ היא מחיצה ובלבד שלא פרצה יותר מעשר, וכל שאין פרצה יותר מעשר לא צריך צויה, ואם הפרצה יותר מעשר ועשה צויה מהני, נמצא דצויה ביותר מעשר מהני אך בתנאי שיהא עומד כפרוץ.

ביאור החלוקות נראה דס"ל להרמב"ם דצויה לאו מחיצה היא לשבת רק לכלאים, ולכן ס"ל דכל דליכא עומד כפרוץ דמצד עצמו אינו מחיצה, ומה דעביד לה מחיצה היא הצויה לא מהני דצויה אינה מחיצה, אמנם באיכא עומד כפרוץ דחשיב מחיצה מצד עצמו, רק כיון דיש פרצה עשר מחלקת המחיצה ואינו חשוב כמחיצה אחת, לכן מהני צויה לחבר המחיצה להיות כאחת ולהוציא משם פרצה וחזור להיות כפתח, אבל גוף המחיצה היא העומד, רק שהפתח מצטרף וחשיב מחיצה מכח העומד, אבל לא מצד עצמו דצויה בעצמו אינו מחיצה.

אמנם גבי סוכה שכתב הרמב"ם דאם יש פרצה יותר מעשר לא מהני צויה רק בעומד מרובה, צ"ב דבשלמא בשבת פרוץ מרובה אינו מחיצה, וצויה לא מהני מידי, אבל בסוכה שפרוץ מרובה מהני וחשיב מחיצה, אי"כ כל שיש פרצה לא בעינן לצויה לאשוויי מחיצה אלא כדי לחבר החלקים, וכיון דיש כאן כבר שם מחיצה לסוכה יהני צויה לחבר החלקים, וכעין זה הקשה מרן הגר"ח פ"טו משבת עיי"ש.

ויש לומר דכל דיש פרצה יותר מעשר, הגם דיש צויה אין חשוב כפתח, דנטפל לעיקר המחיצה וחשוב מחיצה מחמת העומד, אלא הוי כפתח מצד עצמו ולזה לא מהני, דצויה אינו מחיצה מצד עצמו, ודוקא כשיש עומד כפרוץ אפי"ג דיש פרצה יותר מעשר הצויה אינו רק מחבר החלקים, וחשיב כפתח מכח העומד, אבל כשהפרוץ מרובה לא מהני צויה להחשיב כפתח טפל להעומד, ולהיות מחיצה מכח העומד רק מכח עצמו, וצויה לאו מחיצה היא.

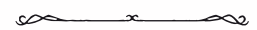
ה. והנה ה"ה בהלכות שבת כתב: ובפרוצה עשר ויש לה צויה אפשר דידודה הרמב"ם שאפי' פרוץ מרובה על העומד כשר הוא, וכן הכשירה הוא ז"ל גבי סוכה פ"ד, ואולי שהוא מחלק בין סוכה לשבת וכו', עיי"ש.

וצ"ע טובא, חדא דמה שהכשיר בסוכה בפרוץ מרובה ופתח עשרה הוא אפי' בלא צויה, דרק ביותר מעשרה צריך צויה ואז בעינן עומד כפרוץ, אבל בפרוצה עשר לא בעינן צויה, ותו דמה ספק יש אם חילק בין סוכה לשבת, הא ודאי בסוכה פרוץ מרובה מהני ולא בשבת, ולכן בשבת כתב הרמב"ם מחיצה שהפרוץ מרובה אינה מחיצה, ובסוכה כתב דמהני, וביותר קשה למש"כ ה"ה דאפי' בסוכה לא הכשיר רק ברוח ג' ולא בשתי דפנות, וצ"ע.

ונראה דה"ה נקט דמש"כ הרמב"ם ואפי' פרוץ מרובה וכו' הכל מיירי דאית צויה, אבל בלי צויה לא מכשירינן בסוכה פרוץ מרובה, ולכן נסתפק אם גם בשבת פרוץ מרובה וצויה בפחות מעשר אי מועיל, וכן נקט החזו"א עירובין סי' י"א דהכל מיירי דאיכא צויה, אבל בלא צויה בעינן עומד מרובה, אבל באמת פשטא דמילתא מיירי בלא צויה, ורק ביותר מעשר כתב הרמב"ם אפי' יש לו צויה, וא"כ בסוכה מכשירינן פרוץ מרובה וכפשטא דסוגיין, וזהו החילוק בין סוכה לשבת, וכן נקט הגר"ח.

ולכן נראה דבשבת כל שפרוץ מרובה אפי' יש לו צויה לא מהני, דלהרמב"ם צויה לאו מחיצה היא, ורק כשיש שם מחיצה מחמת העומד מהני צויה להטפל אליו ולהחשב מחיצה, וכ"כ במשכנ"י סי' קכ"ג דף קנ"ב עיי"ש.

וראיתי להגר"ח שביאר כונת הרמב"ם בהא דהצריך בפרצה יותר מעשר ואיכא צויה שלא יהא פרוץ מרובה, וכתב דמחיצת צויה בסוכה ושבת דבעינן את עצם המחיצה לא מהני רק בתורת חיבור והשלמה, כגון בסוכה כמין מבוי לחברה אל השלישית, אבל לא סגי בזה ובעינן פס ארבעה, וכן בכמין גאם בעינן טפח, וכיון דאית צויה מועלת רק בתר השלמה, לכן בעינן עומד מרובה, עיי"ש, ולדבריו הא דמהני צויה בפרצה יותר מעשר ואין פרוץ מרובה נמי בתורת השלמה לאפוקי מתורת פרצה, אבל צויה בעצמו לאו מחיצה הוא, ושם מחיצה הוא העומד מרובה.

בענין כתותי מכתת שיעוריה

א. עירובין פ' ע"ב איתמר רב חייא בר אשי אמר עושין לחי אשירה, ור"ש בן לקיש אמר עושין קורה אשירה, מאן דאמר קורה כ"ש לחי, ומ"ד לחי אבל קורה לא, כתותי מכתת שיעוריה. ופרש"י אבל קורה צריכה טפי לקבל אריח, ובריאה כדי לקבל אריח, והאי אשירה כיון דבעי שריפה דכתוב ואשירהם תשרפון באש, שיעוריה לאו שיעוריה הוא, דכשרופה דמיא, עכ"ל.

ובתוד"ה אבל קורה כתבו: אפי"ג דלחי נמי בעי שיעור גובה, וגם רוחב משהו מיהא בעי, מי"מ כיון דלא בעי אלא שיעור זוטא

לא החמירו בו, והר"ר אברהם פירש לחי אם היה מדבק הכתיתים בכותל הוי לחי, ובלבד שלא יהו ניטלות ברוח וכו', ע"כ.

וכעין דברי הר"א כתב רבינו פרץ ז"ל: וקשה דלחי נמי איכא שיעור דבעינן שיהא גובה עשרה, וי"ל דלא דמי, דבלחי כיון שאין שיעור לעוביו אם היה מדבק טיט או אפר יחד וטחו בכותל חשיב לחי כיון דאין ניטל ברוח, דכי נמי מכתת שיעורא דאשירה כאילו נעשית אפר, מי"מ יש באפר כדי הכשר לחי כדפי, אבל קורה דבעינן שיעור לעוביה, פ"י שתהא רוחבה טפח מיכתת שיעוריה, ואין באפר כדי הכשר קורה, ע"כ.

והנה רעק"א בחי' סי' שס"ג סט"ז כתב נפק"מ בין תירוצא קמא דתוס' לפי ר"א בקורה רחבה ד' דלא בעינן בריאה כדי לקבל אריח לת"ק דתוס' פסולה דהא רוחבה ד', ולא שיעורא זוטא הוא ולא הקילו בו, אבל לפי רבינו אברהם כיון דלא בעינן בריאה כשרה, דאם נכתות הקורה יש בה לעשות קורה ד', ודוקא היכא דבעינן בריאה לקבל אריח אי אפשר על ידי דיבוק לעשותה בריאה, עיי"ש. נראה מדבריו דרבינו אברהם לא ס"ל כלל החילוק בין קורה ללחי, דללחי אין שיעור ולקורה יש שיעור רוחב טפח, אלא החילוק הוא דלקורה יש שיעור בחזק דבעיא בריאה כדי לקבל אריח, וא"כ גם היכא דבעינן רוחב ד' כיון דלא בעינן שיעור חזק כשרה.

ומדברי רבינו פרץ הגז' מבואר להדיא דאית ליה החילוק בין לחי לקורה, דקורה בעינן רחבה טפח, וכיון דבעיא טפח לכשתעשה אפר בציר ליה שיעורא דטפח, וכ"ש דהיכא דבעינן רחבה ד' כגון היכא דאינה בריאה כדי לקבל אריח דנימא בה כתותי מכתת שיעורא. ונראה דרבינו פרץ לא ס"ל כרבינו אברהם שהביאו תוס', דר"א לא כתב כלשון ר"פ אי היה טיט או אפר וכו', אלא כתב אם היה מדבק הכתיתים וכו', והיינו דרבינו פרץ ס"ל דכתותי מכתת שיעורא דבדר שיעורא לשריפה חזינן ליה כאילו נשרף ונעשה אפר, וכיון שכן קורה דבעיא שיעור טפח אחר שיעוריה בציר לה שיעורא, ולא ישאר בה כדי שיעור טפח, אבל לחי דשיעורו בכל שהוא אף אחר שיעורו אפשו לעשות ממנו לחי ע"י שידבקו לכותל, דלא גרע מאפר או טיט שידבקו לכותל דמהני ללחי. אמנם ר"א ס"ל דרואים אותו ככתות ולא כשר, ועל כן כתב אם ידבק הכתיתים דמשמע הקורה כמות שהיא כתותה ולא אחר שנשרפה.

ולפי"ז שפיר כתב רעק"א דגם היכא דבעינן רוחב ד' לא אמרינן כתותי מכתת, דלא נתמעט שיעורה ע"י הכתיתה, והא דקורה טפח אמרינן בה כתותי מכתת לא מפני שיעור רוחבה אלא מפני שיעור חזקה, דצריכה להיות בריאה כדי לקבל אריח, ואחר שיכתתנה וידבקנה לא תקבל אריח.

ב. והנה הרמב"ם בפ"י מה' שבת כתב ג"כ לחלק בין לחי לקורה, דלחי אין לו שיעור וכשר מאשירה, וקורה יש לה שיעור טפח ואינה כשרה מאשירה, והראב"ד השיג עליו דאף לחי יש לו שיעור גובה י' טפחים, ועיין מש"כ ה"ה לברא דעת הרמב"ם דכל שאין לו ג' רחקים לא חשיב שיעור. ובשו"ת תשב"ץ ח"ב סי' ל"ד כתב ע"ד ה"ה ואינן דברים של טעם, וכתב לברא ז"ל: שאפי' תשרף האשירה אי אפשר שלא יהא באפרה כדי לעשות לחי כחוט הסרבל, ע"כ. והוא כדברי רבינו פרץ דחזינן ליה כשרוף, ומי"מ יש בו שיעור לעשות לחי, אבל קורה דבעיא שיעור טפח אם תשרפנה לא יהא בה כדי שיעור זה, אבל אין זו דעת רבי אברהם שהוא לא פירש מפני שאין שיעור לעשות קורה טפח, אלא מפני שלא תהא בריאה להחזיק אריח.

ועיין משנ"ב סי' שס"ב סי"ק נ"ג אמה שכתב בשו"ע סט"ז: קורה זו שאמרנו צריכה שיעור, ולפיכך אם עשאה מעצי אשירה פסולה, ז"ל: וה"ה לכל דבר שצריך שיעור כגון מה שנזכר לעל בס"ב פס של ארבע טפחים בצד א' או טפח מכאן ומכאן, עכ"ל. לדברי רעק"א זה אינו אלא לדעת תירוצא קמא שתוס' שהחילוק בין לחי לקורה הוא דלקורה איכא שיעור טפח, והשו"ע נמי אזיל בשיטה זו ומכתב הטעם בקורה דצריכה שיעור טפח, וא"כ ה"ה לכל מאי דאית ליה שיעורא, אבל לסברת רבי אברהם דהחילוק הוא דקורה צריכה שיעור שתהא בריאה כדי לקבל אריח, א"כ פסי חצר דינן כלחי ולא כשרים מאשירה. ולדעת רבינו פרץ נבאר דהיכא דבעינן שיעור רוחב אמרינן מכתת שיעורא, דלא יהא באפר שיעור רוחב, אי"כ גם פסי חצר אינן כשרים מאשירה.

ובחי' המאירי לעירובין דף פ' ע"ב כתב: ואם נפשך לומר והלא הלחי נמי צריך שיעור וכו', התשובה בזה שאפי"ה יש הפרש בין לחי וקורה, ומה שאמרנו כתותי מכתת שיעוריה פירושו שהוא מכותת ונשבר כאפר והיה לאבק, לא שיהא כאילו כלה לגמרי כמו שפ"י קצת מפרשים, ורב חייא סבר עושין אשירה לחי דאפי"ש ששיעור גבהותו הרי הוא ככתות, מי"מ הרי הוא כאפר צבור במקום אחד דמהני משום לחי, ובלבד שיהא גבהו עשרה טפחים, ולא גרע מתל עפר דאלו הוי גבהו עשרה מועיל, אבל אשירה אין עושין ממנה קורה מפני שלקורה בריאה אנו צריכין עד שתהא ראויה לקבל אריח, ואלו תחשוב שתהא מכותתת ונפרכת הרי אינה ראויה לקבל כלל וכו', ע"כ. והוא כדברי רעק"א בפירושו דברי הר"א דבקורה הא דמכתת אינו שיעור רוחבה, אלא שיעור חזקה דאינה יכולה לקבל אריח.

אלא דצ"ב אחר דחשבינן לה ככתותה למה צריך לטעם דאינה יכולה לקבל אריח, בלא"ה אינה מחזקת, ובאמת יעויין בבאה"ל סי' שס"ג סט"ז שהביא מש"כ רעק"א דקורה רחבה ד' כשירה לדעת

הר"א דלא בעינן בריאה כדי לקבל אריח, וכתב ע"ז: ולפי מה שכתב הפמ"ג באות ז' דקנה שעי"ג צויה לא מהני לדעת ר"א מעצי אשירה שאינו יכול להתקיים באויר, אי"כ בודאי גם בזה לא מהני לכו"ע, ע"כ. אמנם מדברי המאירי נבאר דגם הוא לא כתב החסרון בקורה מפני שאינה עומדת באויר, אלא כתב שאינה מחזקת אריח, שמע מינה דלא איכפת לן מה שאינה מחזקת עצמה. טעמו של דבר נראה דכתותי מיכתת שיעוריה אינו מבטל המציאות, ואינו אלא הלכה היכא דבעינן שיעורא, ע"כ כיון דהשתא דהקורה שלימה ולא כתותה הרי היא מחזקת עצמה, אבל שיעור בריאותה כדי לקבל אריח הוא בכלל שיעורין, ואמרינן ביה כתותי מכתת שיעורא, וכאילו כתותה היא ואינה בריאה להחזיק אריח.

וכן יש לדקדק מדברי רש"י שכתב: אבל קורה צריכה טפח לקבל אריח ובריאה כדי לקבל אריח, ע"כ. משמע דבריאה כדי לקבל אריח הוא מכלל שיעורא, דאלי"כ למה הוצרך רש"י להזכיר ענין בריאה כדי לקבל אריח. ועוד יש להזכיר מרש"י דלא אכפת לן מה שקורה אינה מחזקת עצמה באויר אחר שיכתתנה, מדהוצרך ליתן טעם דקורה צריכה שתהא רחבה טפח ובריאה לקבל אריח, ולא קאמר דאינה מחזקת עצמה באויר. ומיהו להלן נבאר בס"ד דרש"י לא ס"ל כשיטת ר"א בטעמא דכתותי מכתת, וגם רעק"א ודאי ס"ל כן בדעת רש"י, דהא נקט דלדעת ר"א אין הטעם בקורה מפני שרחבה טפח אלא מפני שאינה מחזקת אריח, ורש"י הא כתב הטעם שרחבה טפח, אלא שהוסיף דגם בעינן בריאה כדי לקבל אריח.

ג. ועיין בחידושים מהראשונים שבריש ספר מעשה רוקח בחי' לפרק י"ז משבת בשם המאירי, שכתב ז"ל: ועיקר הדבר כפסק הרמב"ם דלחי של אשירה כשר וקורה פסול, וטעם הדבר ומה שהכל תלוי עליו כפי' כתותי מכתת שיעוריה שאינו כמו שהבין הראב"ד ז"ל ושאר מפרשים שיהא כמי שאינו אלא כנפרך ולא דבר שלם, וא"כ בלחי הגע עצמך שיהא תל עפר הואיל וגובה י' טפחים הרי זה מועיל, אבל בקורה דבעינן שתהא חזקה לקבל אריח אילו חשבת ליה כנפרכת לא הויה חזקה, ופי' נכון הוא. וכן באתרוג ולולב אילו נחשבים כנפרכים היו חסרים ודאי נפסלים, ומה הפירוש הוציא הרב שמואל שמותר לסכך הסוכה באיסורי, דאפי"ג דהוי הסיכוך כאילו נפרך לעלים דקים, מי"מ צילתה מרובה מחמתה, ולא משוינן בה חילוק אי הוי דבר שלם או נפרך לחתיכות כעפר, הואיל ומין הראוי לסכך הוא וכו', עכ"ל.

מבואר נמי דהשיעור דאמרינן גבי קורה דהוי כמכתת אינו שיעור רוחבה דבעינן בה טפח, אלא שיעור חזקה דבעינן בריאה כדי לקבל אריח, וכן מבואר דמה שאינו יכול לעמוד באויר אילו היה כתות לא איכפת לן, ומה"ט כשר לסכך באשירה, ולא אמרנו אילו היה כתות לא היה עומד. ומיהו ברבינו מנוח סופ"ה מה' סוכה הביא דברי רבינו שמואל הגז' דכשר לדפנות ולסכך מעצי אשירה כיון דגם כתות כשר בהם, ופליג גבי סכך מתרי טעמי, חדא דסכך יש בו שיעור טפח [ולהלן נעמוד בדבריו אלו בס"ד], ועוד טען עליו דלא גרע מהיזמי והיגי דפסולין לסכך בהם כיון דמיפרכי ואינן ראוים לשבעה, עיי"ש. וקצ"ע דאי משום הא הול"ל דאינן מחזיקין כלל, וצ"ל דזו כונתו, והביא ראייה דלא אזלינן בתר השתא, אלא אפי' בשעה שהסכך עומד חזינן ליה כאילו כתות השתא ולא קאי, כ"ש היכא דאיכא הלכתא דחשבינן ליה ככתות דאינו כשר לסכך אפי"ג דקאי, דמי"מ חשבינן ליה ככתות וכמאן דלא קאי דמי, ורבינו שמואל ס"ל דמה דלא קאי הסכך אילו היה כתות לא איכפת לן, דדוקא מה שהוא מהלכות שיעור דיינינן ליה ככתות, אבל מה שנוגע לעצם המציאות לא בטל, ומה שבעינן שהסכך יתקיים אינו מהלכות שיעורים, וכיון דמציאותו קיימת ומתקיים שפיר דמי, ולא דמי להיזמי והיגי דנתתי ואינן מתקיימים כל שבעה ופסולים לסכך בהן.

ומיהו בעיקר דברי המאירי שביאר בזה סברת הרמב"ם צ"ע, דהא הרמב"ם כתב להדיא דהא דקורה אינה כשירה מאשירה לפי שיש בה שיעור טפח, ולדברי המאירי אינו תלוי בשיעור טפח אלא בבריאה כדי לקבל אריח, וכמו שכתב רעק"א לדעת רבי אברהם שבתוס', ומה"ט כתב דבקורה רחבה ד' דלא בעיא בריאה כדי לקבל אריח כשרה מאשירה. ובודאי שהרמב"ם שכתב הטעם דקורה אינה כשירה מאשירה, לפי דבעיא שיעור טפח, כ"ש דקורה רחבה ד' אינה כשירה מאשירה. ואם יש לברא דברי הרמב"ם על דרך זה דלחי הכתות כשר, ע"כ לבראו על דרך שכתב התשב"ץ דגם אם תשרף האשירה יהא בה שיעור לעשות לחי, וכסברת רבינו פרץ הגז'.

ד. ועיין בב"י סי' שס"ג אהא דמייתי שם שיטת מהר"ם דשיעור לחי הוא כעובי אצבע, והוא כחוט הסרבל שאמרנו בגמ', וכתב לא תיקשי מדמכשירינן לחי מעצי אשירה ולא אמרינן ביה כתותי מכתת שיעוריה, דאיכא למימר דהא דבעינן כחוט הסרבל לא משום דבעינן שיעורא, אלא משום דבעינן שיהא ראוי להעמיד בו שום דבר, ואשירה ראויה להעמיד בה, דלא מיפסל שיעורא אלא במידי דבעינן שיעור מדין שיעור. א"י דטעמא דמכתת שיעוריה הוא לפי שיעורא לשריפה, וכיון שאפילו ישרף ועשה ממנו אפר אם גבלו ועשה ממנו עמוד מהני משום לחי, לא מיפסל משום כתותי מכתת שיעוריה, עכ"ל.

נראה דשני תירוצי הבי" לא פליגי, אלא דבתירוצא קמא נקט דהא דבעינן עובי אצבע אינו משום שיעורא אלא כדי שתהא חזקה

שיעורא, א"כ אמאי גט שכתבו על איסורי הנאה כשר, וצ"ל דדוקא איסורי הנאה דאין עומדים לשריפה, והוא דוחק דסתמא קתני כתבו על איסורי הנאה כשר, משמע כל איסורי הנאה ואפי" הנשרפין. ואעפ"י שהר"ן כתב דל"ש דאית ליה כל העומד וכו' אין לכתוב על קלף העומד לשריפה, מ"מ גמ' סתמא קתני ולא אליבא דר"ש, ועל כל איסורי הנאה כשר וכמו שכתב הר"ן. ותו הא הך מילתא דכתותי אמרינן דוקא במידי דאית ליה שיעורא, הוא מפורש בגמ' סו"פ כיסוי הדם וכר"ע מודו ליה.

ח. ונראה דגם הראב"ד דס"ל דכתותי דמי כמי שאינו לאו מטעם דס"ל דהוא מטעם כל העומד לשרוף כשרוף דמי, דיעוין ראב"ד בהלכות לולב [בסופו] דכתב דלולב היבש פסול כל שבעה מהטעם שאמרו בירושלמי לא המתים יהללו קה, ובודאי דכל שהוא מת דומה כמי שאינו, וכשל אשירה ועיר הנדחת הוא דכתותי מכתת שיעורא, עיי"ש. והרמב"ן בהשגותיו כתב על דברי הראב"ד וז"ל: ומה שהרב מצרף טעם דכיון שהוא מת כמי שאינו דמי וכתותי מכתת שיעוריה היאך נסמך בדבר שהוא נראה לעיניי בהפך, וכי לולב היבש מתפרך הוא בידים, והלא עומד כמה שנים ועושים ממנו רצועות וחבלים, והרי בהדס שהוא דבר רך ונושר ומתפרך, אמרו בגמ' יבשו רוב עליו ונשתתרו בו שלש בדי עליון כשר, ואמאי נימא כתותי מכתת שיעורא דיבשי וכמאן דליתנהו דמי, והוה ליה נפרצו עליו שפסול, ועוד היכן מצא הרב זה הענין שנאמר על דבר המת שהוא כמי שאין בו שיעור, והלא לענין טומאה כולן מטמאין בשיעוריהן, וכשהוא עומד לשריפה אינן מטמאין, דכל העומד לשרוף דמי כדאמרינן בפרק המנחות והנסכים (מנחות ק"ב ע"ב) לר' שמעון נותר ופרה אמאי מטמאין טומאת אוכלין, עפ"א בעלמא הוא, והיינו טעמא דאשירה ועיר הנדחת, עכ"ל. נראה מדברי הרמב"ן דענין כתותי מכתת הוא מדין כל העומד לשריפה וחשבינן ליה כשרוף, על כן הקשה ע"ד הראב"ד מה ענין כתותי מכתת ללולב יבש דודאי אינו כתות ולא עומד ליכתת, דהא נשאר לימים רבים ביבשותו ואינו נפרך.

ובדעת הראב"ד צ"ל דס"ל דכתותי מכתת שיעוריה אין הכונה דחשבינן כאילו כתות ושרוף ונפרך ומדינא דכל העומד לשרוף, אלא כיון דעומד לשריפה הו"ל כמת וכמי שאינו דמי, א"כ גם לולב היבש דהו"ל כמת וכדאמרו בירושלמי חשיב כמי שאינו, ודין אחד לו עם הנשרפין, דזה מת וזה נידון למיתה, ומיהו בזה חלוק דין הנשרפין דאמרינן בהו כתותי מכתת שיעוריה מדין לולב היבש, דנשרפין כגון לולב של אשירה הא דאמרינן ביה כתותי מכתת הוא משום דאית ביה שיעור, הא אי לית ביה שיעור לא הוה מיפסיל מפני שהוא של אשירה, כיון דהשתא אינו שרוף אלא נגמר דינו לשריפה, ולא אמרינן כל העומד לשרוף כשרוף, אלא דמפני שדינו לשריפה אין לו חשיבות שיעור ופסול כמי שאין בו שיעור, אבל לולב היבש דמת הוא הרי הוא כמאן דליתא גם אי לא הוה בעינן שיעורא ללולב. ומה דמדמי הראב"ד דין לולב היבש לדין כתותי מכתת שיעוריה, הוא לענין זה דתרויהו חשיבי כמתים וכמאן דליתנהו דמי, אבל כתותי דאמרינן גבי אלו שדינן בשריפה הוא רק במידי דבעי שיעור.

ט. והנה למה שנתבאר דכתותי מכתת שיעוריה אין הכונה דחשבינן ליה כמי שכתות ונפרך, לכאורה יש להקשות מגמ' סו"פ כיסוי הדם דעפר עיר הנדחת כשר לכסות בו, דכמה דמיכתת עדיף טפי, משמע דחשבינן ליה ממש ככתות. ונראה לומר דהנה צ"ב הא דהוצרכו למימר כמה דמכתת עדיף, הא בלא"ה מצי למימר דעפר לכיסוי אין בו שיעור, דאפי" אם יש דם מרובה ובעינן עפר מרובה, מ"מ אינו שיעור, דכל גרגיר עפר מכסה כנגדו ואינו צריך צירוף, וגרגיר אחר מכסה כנגד עצמו וכן כל גרגיר וגרגיר, ועל כן לא שייך ביה כתותי מכתת שיעוריה, וצריך לומר דהיא גופא קאמר דכיון דכמה דמכתת עדיף מוכח דלא בעינן שיעור, וכל גרגיר עפר מכסה בעצמו בלא צירוף חבירו, וכמה דיהא כתות ודק מכסה יותר טוב, וא"כ אין בו שיעור, ולא בעינן צירוף החלקים דמבניהם יהא שיעור, משא"כ אי הוה בעי שיעור מסויים שאין לפחות ממנו הוה חשיב שיעור, ושוב לא הוה כשאר עפר עיר הנדחת לכיסוי דכל מידי דבעי שיעור חשיב ומידי דעומד לשריפה אינו כשר בו, דבטל ממנו תורת שיעור.

ומדברי הרמב"ן נתבאר דכתותי מכתת שיעוריה הוא מדין כל העומד לשרוף, וכ"כ רש"י בכמה דוכתי, וכ"כ הר"ן וריטב"א ר"פ לולב הגזול, ולפי מה שנתבאר לעיל זו נמי סברת רבינו פרץ, אמנם רבי אברהם שבתוס' אפשר לפרשו דאין הכונה דחזינן ליה כשרוף אלא דהו"ל ככתות, ומחמת כן אינו שלם, והיכא דבעינן דבר שלם אינו כשר, אבל לחי דכשר גם מכתיתים כשר גם מאשירה, אמנם גם להראשונים הנ"ל דס"ל דהוא מטעם כל העומד מצי למימר דהא דלחי מאשירה כשר אע"ג דחזינן ליה כשרוף, דכיון שלאחר שריפתו ישאר שיעור כדי לעשות לחי השתא נמי כשר ללחי, וכמו שנתבאר בדברי רבינו פרץ, ודלא כמו שכתב בספר תורת האשם הנו' דאי כתותי מכתת הוא מדין כל העומד אין להכשיר לחי מאשירה דהוי כמאן דליתא, ומה שכשר לחי מאשירה הוא מטעם דרבנן אקילו ביה.

והנה תוס' בסוטה דף כ"ה ע"ב ד"ה לאו כגבוי הקשו הקשו וז"ל: וצ"ע כלאי הכרם אמאי מטמאין טומאת אוכלין, ולא אמר כתותי

ליה שיעורא זוטא הקילו בו, דהיינו כיון דאית ליה שיעורא זוטא אין לו חשיבות כ"כ, והקילו בו שלא נאמר בו כתותי מכתת שיעוריה, אע"ג דמדינא גם שיעורא זוטא חשיב שיעור, ולכן גבי לולב אפי" ביו"ט שני דרבנן אמרינן כתותי, מ"מ גבי לחי שאינו מצוה הקילו שלא נימא כתותי בשיעור זוטא שאינו חשוב כ"כ.

ועיין שם בתוס' דהקשו מהא דמכשירין לעיל דף ע"ח ע"ב סולם של אשירה אע"ג דבעי רוחב ד', ולא אמרינן כתותי מכתת שיעוריה כמו קורה, ואורי"י דהתם חשיב פתח כיון דחזי לעלייה אי לאו איסורא דאשירה, אבל קורה הצריכו חכמים שיעורא של חשיבות, עכ"ל. ולכאורה פירושו כיון דכל ענין כתותי מכתת שיעוריה היינו דבטל חשיבות שיעור שבו, על כן בסולם דאינו ענין של חשיבות אלא היכי תימצי שיהא אפשר לעבור דרכו וחשיב פתח, לא אמרינן ביה כתותי מכתת שיעוריה. והראב"ד בהשגות פ"ז מה' שבת הקשה ג"כ מסולם של אשירה דלא אמרינן ביה כתותי, ומכח זה החליט דקיי"ל דגם בקורה לא אמרינן כתותי, ולחי וקורה שוין הם, יעוי"ש.

וצ"ל דהראב"ד ס"ל דכתותי ענינו דהו"ל ככתות ושרוף וכמי שאינו דמי, וע"כ אף סולם כמי שאינו דמי, וכ"כ המאירי הנו' משם הראב"ד דס"ל דכתותי כמי שאינו דמי, אמנם תוס' ס"ל דכתותי לא חזינן ליה כמי שאינו, אלא דבטל חשיבות שיעור שלו, וסולם השיעור אינו מדין חשיבות אלא מידי דתליא במציאות, דאפשר לעבור עליו וחשיב כפתח.

מיהו נראה דגם הראב"ד דנקט דכתותי הוי כמי שאינו אין הכונה דחשיב כאילו בטל מציאותו, דהא לא אמרינן כתותי מכתת שיעוריה אלא במידי דבעי שיעור כדאיתא בגמ' סו"פ כיסוי הדם, אלא רצה לומר דמידי דבעי שיעור חשיבות הוא, ולגבי זה חשוב כמי שאינו משמש למה שיעודהו. ולפי"ז יש לומר דהתוס' וראב"ד אזלי בחד שיטתא דכתותי מכתת ענינו דבטל חשיבותו ואין בו תורת שיעור ולכן הוקשה לראב"ד דגם לחי בעי שיעור וכמו שהוקשה לתוס', אלא דתוס' תי' דאע"ג דמדינא הוה אמינא גם בלחי כתותי מכתת שיעוריה, מ"מ רבנן אקילו ביה כיון דאין בו אלא שיעורא זוטא ואינו חשוב כ"כ, והראב"ד לא ניחא ליה בהאי תירוץ, ומה שכתבו תוס' דבסולם לא שייך למימר כתותי כיון שאינו שיעור של חשיבות בזה פליג הראב"ד וס"ל דגם שיעור ד' טפחים בסולם חשיב שיעור חשוב, ואיכא למימר בו כתותי מכתת שיעוריה.

ז. וראיתי בספר תורת האשם ס"י"ב באות י"א שכתב לבאר סברת תוס' דלא תירצו כר"א דגם כתייתים כשרים ללחי, דס"ל כמשי"כ המאירי המובא בספר מעשה רוקח (הביאו בשו"ת עטרת חכמים סי' ח') בדעת הראב"ד דכתותי מכתת שיעוריה חשיב כמי שאינו, ולא כמו שכתב בדעת הרמב"ם דחשוב כמי שנפרך ולא דבר שלם. וכתב לתלות זה במה שנראה דפליגי הראשונים אי כתותי מכתת שיעוריה הוא מדין כל העומד לשרוף כשרוף דמי, וחשבינן ליה כשרוף וכמי שאינו, או דאינו משום כל העומד.

דהנה בגמ' מנחות דף ק"ב ע"ב מקשו מדאמר ר"ש כל העומד לזרוק כזרוק דמי, כל העומד לשרוף כשרוף דמי, פרה ונותר היכי מטמאין טומאת אוכלין עפ"א בעלמא נינהו, ומשני חיבת הקודש מכשרתו, ומשמע דמקשו רק לר"ש ולא לרבנן, אע"ג דרבנן נמי אית להו הלכתא דכתותי מכתת שיעוריה בדבר העומד לשריפה. שמע מינה דהלכתא דכתותי לאו מדין כל העומד לשריפה כשרוף דמי, וכן מבואר בר"ן פ"ב דגיטין (דף י' מדי"ה) גבי הא דאמרו גט שכתבו על איסורי הנאה כשר בכל איסורי הנאה קאמר, ואע"ג דכתותי מכתת שיעוריהו לא איכפת לן אלא במידי דבעי שיעור שופר ולולב, מיהו באותן שצריכין להתבער מן העולם למאן דאמר כל העומד לשרוף כשרוף, דמי משמע דלא הוי גט דכמאן דליתנהו דמי, עכ"ל. משמע דמחלק בין כל העומד לשרוף אליבא דר"ש דכעפ"א בעלמא הוי גם במידי דלא בעי שיעורא, לבין הלכתא דכתותי מכתת שיעוריה דלאו מטעם כל העומד לשרוף כשרוף דמי, ולא דיינינן ליה כמי שאינו, ואינו פסול אלא במידי דבעי שיעורא. וכן פ"י כונת הר"ן הפר"ח באהע"ז סי' קכ"ד (וכן הגר"א שם).

אמנם מלשונות הראשונים משמע דכתותי מכתת שיעוריה הוא מדין כל העומד, דכ"כ רש"י ר"ה דף כ"ח ע"א ד"ה כתותי מכתת שיעוריה, ובחולין סו"פ כיסוי הדם ד"ה שיעורא בעינן, ובריטב"א ר"פ לולב הגזול ד"ה בשלמא יבש, וכ"כ הר"ן גופיה ר"פ לולב הגזול ד"ה של אשירה ושל עיר הנדחת. ולדבריהם אין חילוק בין ר"ש לרבנן בין כל העומד לשרוף כשרוף דמי, ומה שהקשו במנחות אליבא דר"ש הוא לאו דוקא אליבא, דגם רבנן מודו ליה בזה. והשתא יש לומר דגם תוס' עירובין שלא תי' כרבי אברהם ס"ל כן דכתותי מכתת שיעוריה הוא מדין כל העומד וכו', וחשיב כמי שאינו, ולכן לא מצי לתרצו דלחי כתות כשר דכיון דעומד לשריפה אינו חשוב ככתות אלא כמי שאינו, עכת"ד תורת האשם.

וקשה אי תוס' ס"ל דהוא מדין כל העומד לשרוף כשרוף דמי, ודמי כמי שאינו א"כ גם מידי דלא בעי שיעורא פסול, כמו שכתב הר"ן בגיטין אליבא דר"ש, א"כ לחי נמי ליפסיל מעצי אשירה אע"ג דאית ליה שיעורא זוטא, דהא גם מידי דלית ביה שיעורא מיפסיל מאשירה, עוד קשה דלדבריו כל הני ראשונים דמייתי דכתותי מכתת שיעוריה הוא מטעם כל העומד לשריפה מיפסיל גם היכא דלית ליה

להעמיד בה, וזה אינו שיעור אלא היכי תימצי שיוכל להעמיד בה, הלכך לא מיפסיל מטעם כתותי, דזה מידי דתליא במציאות, ובמציאות הוא חזק דיו כדי להעמיד בו, ובא"נ נקט דאפשר דטעמא דבעינן עובי אצבע אינו כדי שיהא חזק להעמיד בו, דלא נתבאר בשום מקום דמה"ט בעינן שיעור אצבע, אלא כן הוא שיעורא דלחי, וא"כ צריך טעם אמאי לא אמרינן ביה כתותי מכתת, ולזה כתב ב"י דאפי' חשבינן ליה כשרוף הוה כשר ללחי על ידי גיבול, ויהא בו שיעור אצבע.

שמעינן מדברי הב"י דמידי דתליא בחזק לאו מהלכות שיעורים הוא, ולא אמרינן ביה כתותי מכתת, כ"ש דלא אמרינן ביה דאילו היה כתות לא הוה מצי קאי וכדברי רעק"א, ומיהו מבואר נמי דגם שיעור בריאה כדי לקבל אריח אינו מהלכות שיעורים, אלא הוא מידי דתליא במציאות, ולא אמרינן ביה כתותי מכתת, דאי שיעור כדי לקבל אריח הוא מהלכות שיעורים, א"כ גם שיעור אצבע ללחי לפי מה שנקט בתירוץ קמא דהוא כדי להעמיד בו הוא מהלכות שיעורים, והב"י הא כתב דאינו מהלכות שיעור.

ונראה דהב"י נקט בדעת הר"ד אברהם שבתוס' כמו שמתבאר מדברי רבינו פרץ דכתותי מכתת שיעוריה היינו דחזינן ליה כאילו הוא שרוף, ונתמעט שיעורו על ידי כן, ולכן קורה מאשירה פסולה דאין בה שיעור טפח, אבל מה שעל ידי שריפה אינה מחזקת אריח לא אכפת לן, דשיעור חזקה אינו מהלכות שיעור אלא מידי דתליא במציאות, ומציאותו לא נתבטלה, ולכן כתב הב"י נהי דקורה טפח לית בה שיעורא, דאחר שנשרפנה ונגבלנה לא יהא בה שיעור טפח, אבל שיעור אצבע ללחי שפיר יהא בה, ולא אמרינן ביה כתותי מכתת שיעוריה. והא דלא תירץ הב"י כמו שכתבו תוס' בתירוץ קמא דכל שיש לו שיעורא זוטא הקילו, דס"ל להב"י דשיעור אצבע הוא אינו שיעורא זוטא, דרק לתוס' דנקטי דשיעור לחי הוא ממש כל שהוא אינו אלא שיעור זוטא, אבל מהר"ם דנקט דבעינן שיעור אצבע הו"ל שיעור ממש ולא הוה לן להכשיר בלחי, לכן תירץ על פי דברי ר"א דאם נשרפנו ונכבלו יהא בו שיעור כדי קורה אצבע. אעפ"י שלא הזכיר הב"י דברי ר"א, ודאי לא נתכוין הב"י לתרץ מדנפשיה במקום שהדבר מבואר בתוס', ומה שכתב הב"י הוא מיסוד דברי תוס'.

וקצ"ע אחר שפירש הב"י סברת רבי אברהם, על דרך זה מצי שפיר לבאר כן גם בדעת הרמב"ם, אעפ"י שהרמב"ם כתב הטעם דאשירה פסולה לקורה כיון דאית בה שיעורא, וכמו שביארו בתשב"ץ, ולמה כתב בב"י כשהביא דברי הרמב"ם דביאור סברת הרמב"ם כבר ביארו ה"ה, דמשמע דע"כ ביאור דבריו הוא כדביארו ה"ה, הא מצינן לבאר דברי הרמב"ם עפ"י דברי ר"א שבתוס'. אמנם למה שביאר רעק"א סברת הר"א א"א לבאר דברי הרמב"ם כן, דלדבריו אינו תלוי בשיעור רוחב הקורה אלא בשיעור חזקה.

ה. וראיתי בספר תפארת אדם בח"י להלכות לולב סי' תרמ"ט (דף כ'), הובא בשד"ח כללים מערכת כ' כלל נ"ד, שכתב לחקור מהו הכונה בהא דאמרינן כתותי מכתת שיעוריה, אם הכונה דכיון דלשריפה קאי, וידוע דכל שנשרף נתמעט משיעורו מכמות שהיה קודם שריפה, או דילמא הכונה דכיון שנשרף ונעשה אפר נעשה חלקים קטנים הרבה, ואין בכל אחד מהחלקים כשיעור, דבעינן שהשיעור יהיה בגוף אחד ולא מגופים הרבה שיעור אחד, ונימא שאפי" לקח אתרוג גדול מאוד שאפי" אחר שריפה נשאר בכל האפר שיעור אתרוג, אכתי הוא פסול מחמת שאין בכל חלק, וצד זה נראה מדתלי טעמא בכתותי מכתת, דאי לפי א' לא הו"ל אלא דבצר ליה שיעוריה וכו', וכן משמע בפ' כיסוי הדם דף פ"ט דקאמר דמכסינן בעפר עיר הנדחת כיון דלשריפה קאי כל כמה דמיכתת עדיף, וע"כ האי כתותי מכתת היינו שאין בו שיעור, ולא בכתישה תליא מילתא, דלמאי קאמר כל מה דמיכתת עדיף הכי הו"ל הכא לא בעינן שיעורא וכו', עיי"ש. והשד"ח תמה עליו טובא וכתב דהפירוש הראשון אין לו שחר, דאי חשבינן ליה כשרוף והוי אפר א"כ אין כאן לולב, ומהיכא תיתי להכשיר מפני שיש בו שיעור מאפר, ואנן לולב בעינן, ולא ראה מחלוקת הראשונים שהביא בספר מעשה רוקח דיש אומרים דחשיב כמי שאינו, ויש אומרים דהוי כמי שנפרך לחתיכות קטנות, ואנן בעינן שלם, ודעת רוב המפרשים דחשיב כמי שאינו וכו', ע"כ.

ולהאמר עיקר חקירת התפארת אדם אי כתותי מכתת היינו דנתמעט השיעור או דחשוב כתות תליא בפלוגתת הראשונים, לרבינו פרץ נתמעט השיעור, וכן הוא לדעת התשב"ץ, אמנם לדעת רבי אברהם כפי שפי' רע"א חזינן ליה ככתות, וכן הוא סברת המאירי, אמנם מה שחקר כן התפארת אדם גם לגבי אתרוג קשה כמו שהקשה השד"ח אי חשבינן ליה כנשרף ונתמעט השיעור א"כ כבר אינו אתרוג, ומה אכפת לן דיהא בו שיעור אחר שנשרף, ומ"מ נפק"מ מחקירה זו לגבי קורה או פסי חצר וכמו שנתבאר, וכמו כן לענין דופן סוכה וכמו שכתב שם התפארת אדם, ויבואר עוד להלן בס"ד.

ו. השתא יש לבאר במה פליגי תירוץ תוס', ואמאי לא תירצו תוס' בתירוץ קמא כרבי אברהם, ונראה דתוס' ס"ל דהא דאמרינן כתותי מכתת שיעוריה אין הכונה דחזינן ליה כאילו כתות, אלא הכונה כיון דדינו לשריפה בטל חשיבותו, וכל היכא דבעינן שיעור בטל חשיבותו, וכמאן דאין ליה שיעור דמי, וזהו שכתבו דבלחי דאית

מכתת שיעוריה וכו', ובתורת גיטין סי' קכ"ד סק"א כתב ליישב עפ"י הגמ' חולין הנו' דלכיסוי הדם כל כמה דמיכתת עדיף טפי, חזינן דענין כתותי מכתת הוא דחשיב ככתות, וגבי טומאת אוכלין גם אוכלין כתותים בשיעור כביצה מטמאין טומאת אוכלין, כמש"כ הראב"ד פ"ז מט"א עיי"ש.

וכבר קדמו בתירוץ זה ראב"ה בחולין סי' אלף ק"מ, עיי"ש דעל קושית תוס' בחולין היאך כלאי הכרם מטמאין ט"א הא מיכתת שיעוריהו כדאמרין בפ' מצוות חליצה לענין סנדל וגבי שופר ולולב, אי"כ תדחוק לפרש דלא מהני כתותי מכתת אלא גבי מצוות וכו', והשיב לו המשיב (והוא בעל הרוקח) לו יהא דברירך מיכתת לחתיכות אפי"ה מצטרף לכביצה, ולא דמי לשופר ולולב וסנדל המוחלט, דאין לפרש מוכתת כמאן דליתא אלא כשבור דמי וכדפרישית, ובכי האי ענינא אמרינן בשלהי כיסוי הדם כמה דמיכתת עדיף טפי, וראב"ה השיב לו מה שפירשת כתותי מכתת שיעוריה כשבור דמי אמת, אך בזה לא תירצת גבי סנדל דאם נשבר וחזר ותיקנו דלא הותרה לחליצה, ובשלמא גבי שופר אחד אמר רחמנא וכו', עכ"ל.

מה שתירצו ראב"ה והתו"ג אתי כשיטת רבי אברהם בתוס' דכתותי היינו דחזינן ליה כשבור, אמנם לתירוץ קמא דתוס' אין ליישב כן, דהא גם כשתכתות האוכלין ויהא בהן שיעור כביצה לא חשיב שיעור, דהיכא דבעינן חשיבות שיעור אין מצטרפין החלקים להיות שיעור שלם, דהא גם כשהם מחוברין אמרינן דאין בו שיעור, דמידי דעומד לשריפה אין לו תורת שיעור, דאין מצטרפין חלקיו למהוי מבין כולם שיעור. וכמו כן להסוברים דכתותי מכתת הוא מדין כל העומד לשריפה כשורף דמי אין ליישב כן, דכיון דחזינן ליה כשורף והו"ל כאפר גם שם פרי אזיל ממנו ואיך יטמא. ועיין ראב"ה שם מבואר להדיא דאינו נידון כשורף אלא ככתות, ושקיל וטרי אליבא דר"ש דאמרין בגמ' מנחות אליבא דכל העומד לשרוף כשורף דמי, אם הוא נידון ממש כשורף, אבל דינא דכתותי מכתת ודאי אינו משום דנידון כשורף, אלא נידון ככתות, יעוי"ש. ועל כן שפיר מטמא טומאת אוכלין, אבל הראשונים דאית להו דנידון כשורף אינו חשוב פרי, ושפיר קשיא היאך יטמא טומאת אוכלין.

י. ולשיטה זו דכתותי מכתת היינו דחשבינן ליה כשבור, צ"ב אמאי הלכתא דכתותי מכתת נאמר רק במידי דאית ליה שיעורא, וכדאמרו בפרק כיסוי הדם שאני שופר ולולב דאית להו שיעורא, ועיי"ש ברש"י דכתב דשופר יש לו שיעור כדי שיאחזנו ויראה, ולולב אית ליה שיעורא ד' טפחים, והדס ג' טפחים, וכן סנדל של חליצה יש לו שיעור כדי שיחפה רוב רגלו, דמה איכפת לו אי לית ביה שיעורא, סוף סוף כיון דחזינן ליה ככתות ושבור אי"כ אין בו צורת סנדל ואינו שופר, וכן אתרוג ולולב כתותים אין להן צורה ואיך יצאו בהם. בשלמא לשיטת תוס' בתירוץ קמא דלא חשבינן ליה ככתות אלא דאין בו תורת שיעור מפני חשיבות שיעור, וכל שעומד לשריפה אין בו תורת שיעור, ניהא דבעינן להך טעמא דיש בו שיעור, דבלא"ה היה כשר דהא בשלימותו הוא ואית ביה צורה רק דשיעור אין בו, אבל לר"א וראב"ה דחשוב ככתות אי"כ גם אם לא בעינן שיעור הוה מיפסיל, דהו"ל ככתות ואין בו צורה.

ונראה דשיטה זו לא ס"ל כמו שכתב רש"י דשיעור שאמרו כאן היינו לולב ד' טפחים והדס ג' טפחים וסנדל כדי לחפות רוב רגלו, ושיעור הנאמר כאן היינו צורה, דפירושו יש בו שיעור היינו דצריך להיות בו צורת שופר, ואם תכתתו ושוב תחברנו ע"י דבק אינו כשר לשופר, וכן גבי לולב והדס וסנדל של חליצה, וכן מבואר מדברי ראב"ה שם, דיעויין בדברי המשיב לראב"ה שכתב דאוכלין כתותים מצרפים לכביצה לטמא ט"א, ולא דמי לשופר ולולב וסנדל המוחלט, ורצה לומר דאינהו אין כשרין כשהם כתותים. וראב"ה כתב דדבריו אמת, רק שהוקשה לו דהא ניהא בשופר ולולב, דבשופר שופר אחד אמר רחמנא דהיינו אפי' תכתתו ותחברנו לא יהא כשר לשופר, דשופר אחד אמר רחמנא ולא שתיים ושלתה שופרות, וכשהוא מחובר מחלקים הו"ל שני שופרות, אבל סנדל של חליצה הא אפשר לחברו ויהא כשר לחליצה, מבואר דהחסרון שיש בשופר ולולב של אשירה דחשובים כמי שכתתם וחייברם ופסולים למלתייהו, ואין הטעם כמש"כ רש"י דחשיב כמי שאין בהם שיעור טפח או ד' או ג' טפחים, וכן סנדל חשיב כמי שאין בו שיעור לחוף רוב רגלו.

ומיהו גם שיטת רש"י צ"ב, דכיון דאתינן עלה מדין כל העומד לשרוף כשורף דמי כדפריש"י בכמה דוכתי, למה הוצרך לומר דשיעורא היינו מה דבעינן טפח וכיוצא"ב, ובסנדל מה דבעינן שיעור לחפות רוב רגלו, כיון דכשורף דמי אי"כ אין לו צורת סנדל ואתרוג ולולב, ויותר מזה כיון דכשורפים דמיין הו"ל עפרא בעלמא, ואין שם אתרוג וסנדל עליהם, וכמו שכתב הרמב"ן הני"ל דכתותי מכתת שיעוריה היינו דכיון דעומד לשריפה כעפרא בעלמא דמי, ומייתי לגמ' מנחות ק"ב ע"ב דלר"ש דכל העומד לשרוף כשורף דמי הו"ל עפרא בעלמא. ועיין ספר תפארת אדם שהקשה כן וז"ל: ויש לדקדק למאי איצטרך מפני שאין בו כשיעור, דכיון דנעשה אפר אין כאן לא מהות ולא איכות אתרוג אלא אפר, ואנן אתרוג בעינן, עיי"ש מה שהביא מהריטב"א דחשיבין ליה כאפר ועל כן פסול לאתרוג ולולב, מיהו מפרש"י מבואר דפסול מפני שאין בו שיעור ד' טפחים. ועיין

תוס' פרק לולב הגזול דף ל' ע"א ד"ה משום, דכתבו דעל כרחק אמרינן באתרוג כתותי מכתת שיעוריה כיון דאית ביה שיעור כאגוז או כביצה דבעינן לקיחה תמה עיי"ש, ומה הוצרכו לכך, תיפול"ל כיון דעומד לשריפה אין כאן אתרוג ועפרא בעלמא הוא.

ואין לומר דלא אמרינן כל העומד לשריפה כשורף דמי רק במידי דאית ביה שיעורא, דמחמת חשיבותו אמרינן ביה כל העומד, דהא מה ענין כל העומד לחשיבות שיעור, דאי אמרינן כל העומד הרי הוא חשוב כשורף גם אי לית ביה שיעורא, ותו דעכ"פ אחר דמידי דאית ביה שיעורא אמרינן ביה כל העומד, אי"כ השתא מיהא הא דאינו כשר למלתייהו אינו מפני שנחסר השיעור, אלא דאינו חשוב אלא כעפרא בעלמא וכמאן דליתיה דמי, אי"כ לרש"י שפירש שיעורא היינו שיעור טפח וכיוצא"ב, ע"כ לומר דמיכתת שיעוריה מתפרש נמי דהשיעור הוא דמכתת, וקשה למה לן למימר דהשיעור מכתת, הא כולו מכתת וכעפרא בעלמא דמי, והכי הו"ל למימר דמידי דאית ביה שיעורא כעפרא בעלמא חשיב, לא למנקט דהשיעור הוא דמכתת, ולסברת ר"א וראב"ה לא קשיא אמאי נקטינן לישנא דהשיעור מכתת, דלדידהו נתפרש דשיעורא אין הכונה טפח וכיוצא"ב, אלא שלימות הדבר מקרי שיעורא, והכי פירושו דמידי דאית ביה שיעורא כלומר דבעינן דבר שלם אינו כשר מאשירה דהו"ל כמכתת וכשבור ואינו שלם דמי, אבל לרש"י צ"ב.

יא. על כן נראה דאע"ג דרש"י נקט בכל מקום דכתותי הוא מפני דעומד לשריפה, וכל העומד לשרוף כשורף דמי, אין כונתו להא דאמרו בגמ' מנחות אליבא דר"ש כל העומד לשרוף כשורף והוי עפרא בעלמא, וכמו שכתב הרמב"ן הנו' דכתותי היינו דהוי עפרא בעלמא ומייתי להאיא דמנחות, דרש"י לא ס"ל דהוי עפרא בעלמא, דא"כ לא היה אומר דלולב של אשירה פסול מפני דאית ביה שיעור ד' טפחים, וכן הדס ושופר וסנדל של חליצה דבעי שיעור כדי לחוף רוב רגלו, אלא כונתו דאע"ג דדבר העומד לשריפה בעלמא לא דיינינן ליה כשורף, והרי הוא בשלימותו ושם אתרוג עליו, וכן שם לולב ושופר, מ"מ זה דוקא לענין שם אתרוג ולולב דכיון שהוא בשלימותו לא בטל שמו, אבל לענין לצאת בו יד"ח מצוה כיון דבעי שיעור, ושיעור ענינו דבעינן צירוף בין כל החלקים לפעול כאחד, ואין כל חלק יכול לפעול בפנ"ע, לענין זה אמרינן כיון דעומד לשריפה מעתה נידון כשורף, דכמו דאחר שריפתו כל חלק יהא עומד בפנ"ע, השתא נמי חשוב כל חלק עומד בפנ"ע, וזו הכונה כשורף דמי, אבל אין הכונה דדינו כאפר.

ולפ"ז יש לומר דגם מה שכתב הר"ן בריש לולב הגזול דענין כתותי מכתת הוא מדין כל העומד לשרוף כשורף, אין כונתו דהו"ל ממש כשורף וכעפרא כמו אליבא דר"ש, אלא כמו שכתבנו אליבא דרש"י דמחמת דדינו לשריפה בטל תורת חיבור וצירוף שבו, וכל חלק פועל בעצמו בלא הצטרפות חלק האחר, והרי ממילא דאין בו שיעור, ואתי שפיר שלא יסתרו דברי הר"ן אהדדי, וכמו שהקשה בספר תורת האשם הנו' דהר"ן בגיטין כתב דכתותי מכתת אינו אלא במידי דאית ביה שיעורא, ועל כן כשר לכתוב עליו גט גם במידי דעומד לשריפה, ורק לר"ש דאית ליה כל העומד הו"ל כעפרא, ואינו כשר לכתוב עליו גט אע"ג דלית ביה שיעורא, הרי דכתותי מכתת שיעוריה אינו מדין כל העומד. ולמה שנתבאר א"ש, דמה שכתב הר"ן דכתותי הוא מדין כל העומד אין הכונה כל העומד דר"ש, והו"ל כשורף ממש וכעפרא דמי, אלא דכיון דעומד לשריפה בטל תורת צירוף מיניה, והוי כמי שאין בו שיעור.

יב. וראיתי בספר בית מאיר אהע"ז סי' קכ"ד ס"א שכתב דמש"כ הפר"ח בדעת הר"ן דרצונו לומר דכתותי מכתת שיעוריה וכל העומד לשרוף כשורף דמי, תרי מילי נינהו, וכתותי שייך במידי דבעי שיעור לכוי"ע, אך לשון הר"ן עצמו פרק לולב הגזול שכתב גבי כתותי הטעם דכל העומד, על כרחק לפי"ז לאו דוקא, עכ"ל. ולדבריו גם לשון רש"י בכל מקום שכתב משום כל העומד הוא לאו דוקא, אמנם להמבואר הלשון הוא בדוקא אך במשמעות אחרת מכל העומד דר"ש, דהתם הוא עפרא בעלמא דהו"ל ממש כשורף, משא"כ כל העומד דנאמר גבי כתותי מכתת אינו ממש כשורף, אלא מפני דדינו בשריפה בטל תורת צירוף מיניה, וכמי שאין בו שיעור דמי.

ולכאורה יש לבאר לפ"ז גם סברת רבינו פרץ דכתב דהא דפסול קורה של אשירה כיון דאחר שישרפנה לא יהא בה שיעור, דאין כונתו דיינינן ליה כשורף, אלא כונתו כיון דעומד לשריפה אע"ג דאינו נידון ממש כשורף, מ"מ חשיבין ליה לענין זה כאילו נשרף ונתמעט השיעור על ידי השריפה. וכהבנה זו בגדר כתותי מכתת הדין בס' תפארת אדם דחקר בטעמא דכתותי מכתת שיעוריה אם הכונה דכיון דאחר שישרף לא יהא בו שיעור, השתא נמי נידון כמי שאין בו שיעור, ונפק"מ אם האתרוג גדול דגם אחר שריפתו יהא בו שיעור, והשד"ח תמה עליו דאי חשיבין ליה כשורף תו לית כאן אתרוג, ולמאי בעינן שיתמעט משיעורו, ובודאי שהתפארת אדם נקט דלא דיינינן ליה כשורף, ועל כן הקשה אמאי לא אמרינן דפסול כיון דעומד לשריפה וחשיב כשורף, והיינו דנקט דלעולם לא דיינינן ליה כשורף, רק דהוקשה לו אמאי לא נחשיבנו כשורף, ועי"ז הביא דבאמת בריטב"א מבואר דהרי הוא נידון כאפר, מיהו מרש"י לא משמע כן, מדכתב דטעמא דפסול מידי דאית ביה שיעורא, כיון דבעינן שיעור ד' טפחים או כיוצא בזה, על כן הוקשה לבעל תפארת

אדם אמאי לא נימא דפסול כיון דאינו אלא עפרא בעלמא, ומ"מ לפי מה שנראה מדברי רש"י שפיר חקר אם באתרוג גדול שאחר שישרף יהא בו שיעור לא נימא ביה כתותי, דהא לא חזינן ליה כשורף, ואינו פסול אלא מפני דחשוב כנתמעט שיעורו.

אמנם נראה דאין לפרש כן כונת רבינו פרץ מדכתב דהוי כאפר, משמע דנידון כשורף ונידון כאפר, ובוה חילק בין לחי דאפי' כשהוא אפר כשר ללחי, וקורה כשהיא אפר אין בה שיעור טפח, אבל לסברת רש"י אין הכונה דנעשית אפר, אלא כיון דעומד לשריפה השיעור חשוב ככתות, ולא דעצם הדבר חשוב כשורף, אי"כ לדעת רש"י ודאי אין להסתפק אם אתרוג בשיעור גדול יהא כשר כיון דיהא בו שיעור אחר שריפתו, דיהא גדול ככל שיהא השיעור חשוב ככתות, ולדעת רבינו פרץ כיון דחשוב כשורף בטל שם אתרוג ממנו, והוי כעפרא בעלמא.

יג. ומלשון הרמב"ן מבואר נמי דכתותי מכתת הו"ל כשורף לגמרי, וכעפרא בעלמא דמי, והוא מדין כל העומד דר"ש, מדמייתי להגמ' במנחות דלר"ש כל העומד לשרוף כשורף דמי והו"ל כעפרא, וגם שם בהשגות על הראב"ד בהלכות לולב כתב, אבל הפסולין מפני איסורן כגון אשירה ושל עיר הנדחת, וכן אתרוג של ערלה ושל תרומה טמאה, אלו פסולין הן כל שבעה אפילו בגבולין דכתותי מכתת שיעוריהו, ועפרא בעלמא נינהו, עכ"ל. וכן מבואר דעת הריטב"א ריש פרק לולב הגזול, שכתב וז"ל: עוד יש עיכוב אחר בד' מינין והוא כל שאין שמו עליו וכו', ובכלל זה כל שפסולו מחמת שעומד לשריפה כגון של אשירה ושל עיר הנדחת ושל ערלה ושל תרומה טמאה, דפיסולא דידהו משום דקיימי לשריפה, וכל העומד לשריפה כשורף דמי כאילו אין כאן אלא אפרו, וזהו שאמרו כתותי מכתת שיעוריה, עכ"ל.

ולפ"ז צריך לומר כמו שכתבנו לדעת רבינו פרץ, דמה שאמרו כתותי מכתת שיעורו אינו אלא במידי דאית ביה שיעורא, דאין הכונה כמו שפירש רש"י שיעור טפח בשופר וד' טפחים בלולב וג' טפחים בהדס, ובסנדל שיעור כדי לחפות רוב רגלו, אלא שיעור היינו כל היכא דבעינן צורה כמו שופר או לולב או סנדל, וכל שעומד לשריפה עפרא בעלמא הוא, ואינו חשוב לולב וסנדל אלא עפרא, לאפוקי עפר לכסות בו דם דאינו צריך צורה, ואדרבא כל כמה דמיכתת עדיף טפי, הלכך אין פוסל בו עפר דעיר הנדחת.

אלא דצ"ב מעתה אמאי גט שכתבו על איסורי הנאה כשר, הא איסורי הנאה דעומדין לשריפה כעפרא נינהו, ואיך יתכשרו לכתוב עליו גט, וכמו שכתב הר"ן דלר"ש אין כשר לכתוב גט על איסורי הנאה דדינן בשריפה, וכיון דלהרמב"ן כ"ע מודו במידי דבעי שריפה דאמרינן כל העומד והו"ל כעפרא, איך כותבין עליו גט הא הו"ל עפרא, וצ"ל לכאורה דגט שכתבו על איסורי הנאה דכשר מיירי מאותם איסורי הנאה שאינן נשרפין, והוא דוחק דסתמא קתני כתבו על איסורי הנאה כשר, ומשמע כל איסורי הנאה וכמו שכתב הר"ן, ומה שכתב הר"ן דלר"ש אינו כשר רק על אותן שאינן נשרפין, אין הכונה דהגמ' מיירי באינן נשרפין אלא דכן הוא הדין לר"ש, אבל הגמ' דמכשרא על איסורי הנאה ודאי כל איסורי הנאה בכלל גם אותן שנשרפין.

ונראה דהרמב"ן פליג בזה על הר"ן וס"ל דגם לר"ש גט שכתבו על מידי דעומד לשריפה כשר, אע"ג דמדין כל העומד חשיבין ליה כעפרא בעלמא, וטעמא דמילתא, דאע"ג דבהגדרה ההלכתית הרי הוא נידון כשורף וכעפרא בעלמא, מ"מ כיון דבמצויאות הקלף שלם מהני לכתוב עליו גט, ואין האותיות כפורחות באויר דמו, ואע"ג דהנייר הוא חלק מהגט ולא הוי רק היכי תימצו שיתראה הכתב, דהא האומר הרי זה גיטך והנייר שלי אינה מגורשת, דהקלף הוא חלק מהגט וצריך שיתקיים נתינה גם בנייר, מ"מ כיון דכל דבר כשר לכתוב עליו, גם דבר שעומד לשריפה ודינו כעפרא כשר לכתוב עליו, ואין האותיות כפורחות באויר.

יד. בשו"ע אהע"ז סי' קכ"ד ס"א כתב: גט שכתבו על איסורי הנאה כשר, ובהג"ה כתב: מיהו דבר שצריך ביעור מן העולם וצריך שריפה אם כתב עליו גט בטל. והוא מדברי הר"ן, והאחרונים שם הקשו דהא הר"ן כתב כן אליבא דר"ש דאית ליה כל העומד לשרוף כשורף דמי, ואנן קיי"ל כרבנן, והאריכו בזה בראיות לכאן ולכאן אי קיי"ל כרבנן או כר"ש, עיין בדבריהם, והפרי"ח והגר"א הקשו ע"ד רמ"א מהא דקיי"ל דלחי כשר מאשירה כיון דלית ביה שיעורא, ואי קיי"ל כר"ש ומה"ט פסלינן גט על הנשרפין דהוי כעפרא, אי"כ לא יהא כשר נמי ללחי. ובספר בית מאיר כתב על דברי הפרי"ח בזה"ל: גם הראיה ממש"כ הרמב"ם פרק י"ז מה' שבת, עיין תוס' עירובין דף פ' תראה שאין זו ראייה של כלום, עכ"ל.

מש"כ הביי"מ מתוס' עירובין ודאי לא נתכוין לתירוץ קמא דתוס' דכיון דלחי שיעורו זוטא הקילו בו, דזה שייך דוקא אי אתינן למיפסליה מטעם כתותי מכתת שיעוריה, וכיון דשיעורו קטן ואינו חשוב אקילו ביה, משא"כ אי אתינן עליה מדין כל העומד והוי עפרא אינו חשוב כלום, והוי כעפרא גם אי שיעורו קטן. ותו דוקא במילי דרבנן אקילו ולא בדא"ו, וגט דאורייתא הוא. אלא נתכוין הביי"מ למה שתיירץ רבי אברהם דלחי אם היה מדבק הכתיתים ככותל הוי לחי, אי"כ דוקא לחי כשר כשהוא כתות, אבל הקלף אם יכתתנו פסול לכתוב עליו הגט, ובכונת הגר"א והפרי"ח נראה דנקטו דכל מש"כ

שיהא מוקף מחיצות עשרה כדי להבדילו מרה"י, וכל שמובדל הרי הוא רה"י, ומה"ט לא בענין מחיצות קרובות כמו בסוכה, דבסוכה המחיצות הן דין עצמי דבעינן שיהא לסוכה דפנות והן חלק מהסוכה, משא"כ ברה"י לשבת אין המחיצות צריכות להיות חלק מהרשות, דכל עיקרו של רה"י הוא לא מה שיש לרשות מחיצות, אלא מה שהרשות מובדלת על ידי מחיצות, הלכך גם כשאין המחיצות מצטרפות כגון שרחוקין חלקי המחיצה ג, דמי"מ כיון שהמקום מוקף עשרה ומובדל מרה"י הרי הוא נעשה רה"י אעפ"י שאין כאן מחיצה עשרה, דהא אין המחיצה שלימה ואינה מצטרפת למהוי מחיצה עשרה.

ולפי"ז ודאי דלא אמרינן במחיצות שבת כתותי מכתת שיעוריה דלא בעינן תורת צירוף למחיצה, וכל חלק וחלק מגדר בעצמו בלא צירוף לחבירו, וכל שלבסוף המקום מגודר עשרה הו"ל רה"י, ודמי ממש לכיסוי הדם בעפר עיר הנדחת, דכיון דאפי' כשהוא כתות לגמרי מהני לכסות בו לא אמרינן ביה כתותי מכתת, ה"נ גבי מחיצות לא איכפת שאינן מצטרפות דסגי לן שכל חלק יגדר בעצמו, ואפילו תוס' בתירוק קמא בעירובין דלא ס"ל כרבי אברהם דלחי כיון שכשר משברים לא אמרינן ביה כתותי, דגבי לחי ס"ל לתוס' דבעינן שיעור גובה י' וכל שעומד לשריפה בטל תורת צירוף מיניה, אבל ברה"י אין שיעור גובה י' אלא בעינן מקום מגודר י' והא איכא, ולהלן נבאר החילוק בין לחי למחיצת רה"י אע"ג דלחי משום מחיצה.

אמנם הרא"ש ס"ל דאע"ג דמחיצה לעשות רה"י אינה צריכה להיות קרובה לרשות, ומה"ט מהני בחקק רחוק ג, מי"מ בעינן שיעור מחיצה, ולא סגי לן שמבין שני החלקים נעשה המקום מגודר ומובדל מרה"י, דעכ"פ בעינן מחיצה גובה י', והוא שיעור במחיצה ולא רק במקום, ולפי"ז נראה דשייך למימר ביה כתותי מכתת שיעוריה, דהא בעינן תורת צירוף, וכל החלקים צריכים להצטרף להיות מחיצה אחת גובה י', וכיון דעומד לשריפה בטל תורת שיעור מיניה, מיהו אפשר שהרא"ש ס"ל בזה כרבי אברהם דכל היכא דכשר משברים כגון לחי לא אמרינן ביה כתותי מכתת, וכסברת רב"ה דמה"ט כלאי הכרם מקבלין טומאת אוכלין כיון שאף אוכלין מצטרפין לכביצה כשהם כתותים, וכסברת רבינו מנוח שדופן לסוכה כשר מאשירה, כיון שאפי' כשהוא שרוף אם יעשה ממנו תל יהא כשר לדופן, וא"כ ה"נ יהא חשוב מחיצה לענין רה"י.

יח. ובעיקר דברי הגר"ח דכיון דלחי משום מחיצה לא אמרינן ביה כתותי מכתת, כשם שבמחיצות רה"י לא אמרינן בהן כתותי מכתת כיון שאינו שיעור במחיצה אלא במקום, נראה דהראב"ד מודה לזה, דהנה הראב"ד כתב דמה"ט לא אמרינן כתותי מכתת בלחי, וה"ה בקורה כיון דאינן אלא להיכרא, וקשה הא קי"ל לחי משום מחיצה, וצ"ל דס"ל להראב"ד כמו שכתבו תוס' בעירובין דף ה' ע"ב דגם למ"ד לחי משום מחיצה בעינן מיהא היכרא, ומה"ט לחי רחב ד' אמות דיצא מתורת לחי אינו מועיל דליכא ביה היכרא, אלא דצ"ב נהי דבעינן היכרא בלחי, מי"מ הא עיקרו של לחי הוא מתורת מחיצה, וא"כ כיון דלגבי דין מחיצה שבו אמרינן מכתת שיעוריה, מאי איכפת לן דאיכא היכרא הא לא סגי בהיכרא, ובעינן תורת מחיצה וליכא, וצ"ל דלגבי שם מחיצה מודה הראב"ד דלא אמרינן ביה כתותי מכתת וכמו שכתב הגר"ח, וכל מה דקס"ד דבעינן שיעורא ואמרינן ביה כתותי מכתת הוא לגבי המתיר דהיכרא, והוא הלכה בלחי עצמו ולא רק במקום, ועל זה כתב נמי הראב"ד דכיון דאיתיה במציאות וחזוין ליה איכא נמי היכרא, וא"כ מה"ט קורה נמי כשרה מאשירה, וזו השגתו על הרמב"ם שחילק בין קורה ללחי.

עוד נראה דיש מקום לומר דאפי' לגבי דין דלחי משום מחיצה שייך לומר כתותי מכתת, אף אי גבי מחיצה לא נימא כתותי כיון דמציאות המחיצה לא נתבטל, והוא על פי מה שכתבתי במקו"א לחקור בהך הלכתא דלחי משום מחיצה, אם הכונה דלגבי שם מחיצה סגי במחיצה כל שהוא, או דילמא דנאמרה הלכה בלחי דכל שיש שתי מחיצות זו כנגד זו כמבוי מפולש סגי לדופן ג' בלחי, ורואים אותו כאילו סותם כל הרוח, וכמו שמצינו כמה הלכות בדני מחיצות גוד אסיק וגוד אחית וכיוצ"ב.

והשתא יש לומר דאם הכונה דסגי במחיצה כל דהוא, וחשיב שפיר מחיצה (כל שכבר איכא שתי מחיצות מקבילות), א"כ כשם שבמחיצה לא אמרינן כתותי מכתת כיון שמציאות המחיצה לא נתבטלה, ה"נ בלחי לא אמרינן כתותי מכתת וכמו שכתב הגר"ח, וזו היא סברת הראב"ד דלא חש לכתותי מכתת מצד דיני מחיצה שיש ללחי וכמוש"י. אמנם תוס' דהוצרכו ליישב באופן אחר אמאי לא אמרינן כתותי בלחי, ולא כתבו כהגר"ח, ס"ל דלחי דחשוב מחיצה אינו משום דסגי במחיצה כל דהוא והוי כמחיצה גמורה, אלא הוא הלכה דרואים כאילו נמשכת המחיצה וסותמת כל הרוח, א"כ אינה מחיצה מציאותית אלא דינית, וכל שעומד לשריפה ואין בו תורת צירוף אמרינן ביה כתותי, ואינו חשוב לסתום כל הרוח.

שלם, וא"כ לא ס"ל להני מפרשים דכתותי חשיב כנתמעט השיעור, ואין מקום תמיה על רבנו מנוח.

ועיין בשו"ת עדות ביהוסף הנו' שכתב דנראה מדברי היד אהרן שהבין דכתותי מכתת כמאן דליתיה חשיב, ואינו כן כדמוכח בפרק כיסוי הדם דמסכין בעפר עיר הנדחת, אלא דחשוב ככתות, ודוקא מידי דבעי שיעור מגוף אחד כגון שופר וכדו' אמרינן דמכתת וכאילו הוא כתות, אבל סכך הסוכה דכשר מפסולת גורן ויקב ואפי' יהא כתות לחלקים כשר גם מעצי אשירה, דלו יהא שהוא כתות הרי הוא כשר לסכך, וכמו כן כשר נמי לדפנות, דגם דופן עשוי מחלקים חשוב דופן, ולא בעינן דופן מגוף אחד.

ובהערות על הנו"ב הביאו משם שו"ת מחזה אברהם או"ח סי' ל"ה שכתב דלפי התו"ג ס"י קכ"ד לא אמרינן כתותי מכתת שיעוריה רק בדבר שצריך שיהא שיעור שלם מחובר, א"כ סכך כשר כשאינו מחובר ולא אמרינן ביה כתותי מכתת שיעוריה. ולהאמור הדבר תלוי בפלוגתת הראשונים, דאמנם כן ס"ל לרבינו אברהם ורב"ה ועוד ראשונים, אבל תוס' ורש"י ועוד ראשונים לא ס"ל כן, וגם במידי דלא בעי שלימות אמרינן ביה כתותי מכתת כל היכא דבעינן מיהא צירוף כל החלקים כדי לפעול הדין, א"כ סוכה דבענין צירוף למהוי שיעור אמרינן בה כתותי מכתת.

ובבכ"ו שם כתב, לענין כתותי מכתת לכאורה תליא בפלוגתת הרמב"ם והראב"ד פ"י משבת ה"ג, דלהרמב"ם דלחי כשר מאשירה לפי שלא בעי רחבו אלא שיעורא זוטא גבי סוכה דבעיא שיעורא רבה של ז' טפחים פסולה, אבל להראב"ד דטעמא דלחי כשר כיון שגם שברים ושברי שברים כשר ללחי, א"כ ה"ה בסכך לא שייך כתותי כיון דקש נידף כשר לסכך, עיי"ש. הנה מה שכתב דלהרמב"ם לחי כשר מאשירה לפי שאין ברחבו רק שיעורא זוטא ד"ז לא נתבאר ברמב"ם, דהרמב"ם כתב שאין שיעור בלחי משמע אין בו שיעור כלל, ועל כן ביאר ה"ה בטעמו לפי שאין לו שלשה רחקים, יעיי"ש, ומ"מ לענין הדין צדקו דברי הבכ"ו דגם לפי טעם זה בסוכה בעינן שיעור אורך ורחב ופסול מאשירה, ומצאתי באו"ז ס"י קפ"ב שהביא דברי הרמב"ם דלחי כשר מאשירה וקורה לא, ומה שהקשה הראב"ד על דברי הרמב"ם, והביא שני תירוצי תוס', משמע דר"ל דבזה יש לבאר גם דעת הרמב"ם.

ומה שכתב הבכ"ו דלהראב"ד דהטעם הוא מפני שלחי כשר משברים, ולפי"ז סוכה דלא בעינן שיהא הסכך (או הדפנות) שלמים לא אמרינן בהן כתותי מכתת, הנה לא כתב הראב"ד טעם זה אלא באופן השני כדי ליישב הסוגיא דחילקה בין לחי לקורה, אמנם באופן הראשון לא ס"ל כלל לחלק בין לחי לקורה, וגם בלחי אמרינן ביה כתותי מכתת אם לא מפני דאין עשוי הלחי אלא להיכרא, ולפי"ז בדופן סוכה או בסכך שפיר אמרינן ביה כתותי מכתת שיעוריה.

יז. בחידושי רבינו חיים הלוי פ"י מה' שבת כתב לבאר שיטת הרמב"ם דחילק בין לחי דכשר מאשירה לקורה דאינה כשרה לפי שיש בה שיעור טפח, והראב"ד הקשה דגם בלחי יש שיעור גובה י', וכתב דבהך הלכתא דכתותי מכתת שיעורא לא נכלל דחשוב כמי שאינו, דא"כ גם אי הוה שיעורו משהו הו"א דמכתת, דהא חשיב כמי שאינו ואף משהו אין כאן, אלא ודאי השיעור בטל אבל עצם הדבר אינו בטל, ולפי"ז יש לומר דהמקום עצמו חשוב כמאן דאית ליה לחי גובה י' רק דהלחי עצמו אין בו שיעור כגובה י', ויש לומר דס"ל להרמב"ם דבדיון רה"י לשבת השיעור במחיצות אינו שיעור במחיצות, אלא במקום שיהא מוקף מחיצות, וכיון דאינו שיעור במחיצות לא אמרינן ביה כתותי מכתת שיעוריה כיון דהמקום הא מוקף מחיצות עשרה דמציאות המחיצות לא בטלה, אף דלגבי המחיצות עצמן חשבינן להו כמאן דלית בהו שיעורא, והשתא כיון דקי"ל לחי משום מחיצה, א"כ לגבי המקום הא אית ליה לחי, ולא איכפת לן שהלחי גופיה נידון דאין בו שיעור, עכת"ד.

הנה הך מילתא אי למהוי רה"י בעינן שיעור במחיצות עצמן, או שאינו אלא שיעור במקום שיהא מוקף מחיצות בגובה עשרה, נראה דתליא בפלוגתת התוס' ורא"ש, דתוס' בשבת דף ז' ע"ב גבי הא דאמרו שם בית שאין תוכו י' וקיריו משלימו לעשרה, על גג מותר לטלטל בכלו, בתוכו אין מטלטלין בו אלא בארבעה, אמר אביי ואם חקק בו והשלימו לעשרה מותר לטלטל בכלו. הקשו תוס' ד"ה ואם מאי שנא דבסוכה דף ד' אמר גבי סוכה שאינה גבוה י' וחקק בה להשלימה ל"י, אם יש משפת חקק ולכותל ג' טפחים פסולה, והכא מהני חקיקה אפי' מופלגת הרבה, ותירץ ריב"א דגבי סוכה בעינן דפנות קרובות לסכך וכו', ולהכי בעינן שיהא פחות מג' דצריך לצרף הגידוד של החקק למחיצות, כדי שיהיו סמוכות לסכך שכנגד הנקב וכו'. והרא"ש תירץ כתוס', והוסיף אבל גבי שבת רק שהרשות משתמר ע"י המחיצות, אפי' רחוקים ממנו הרבה קרוי רה"י, הלכך ע"י מחיצות החיצונות שגבוהות עשרה נקרא רה"י, אבל לא ע"י הפנימיות שאין שפת החקק מצטרף עמהן כיון שרחוקים ממנו ג' טפחים, עכ"ל. ועיין מג"א סי' שמ"ה שכתב דלהרא"ש אם אין הבית גבוה מבחוץ י' אינו חשוב רה"י, עיי"ש. אמנם מתוס' משמע דבכל ענין חשיב רה"י על ידי מחיצות פנימיות, ומצטרפין לעשות רה"י אף שרחוקין ג'.

ובמק"א כתבתי לבאר פלוגתת תוס' ורא"ש, דתוס' ס"ל דכל הדין מחיצות דאיכא ברה"י אינו דין במחיצות, אלא במקום דבעינן

רבי אברהם שייך דוקא בדינא דכתותי מכתת שיעוריה, דכיון דלא מדין כל העומד הוא ואינו חשוב כשרוף אלא דמכתת שיעוריה, א"כ כשר ללחי כיון דלחי כתות כשר כשהוא מדובק לכותל ואינו ניטל ברוח, אבל בדינא דכל העומד חשבינן ליה כשרוף ועפרא בעלמא ואינו כשר גם ללחי, ואע"ג דאחר שישרפנו אם יקבץ האפר ויעשה ממנו לחי יהא כשר, מי"מ פנים חדשות באו לכאן והו"ל כעושה לחי חדש, אבל כשאכתי לא שרפו וקיבץ אפרו ואנו דנים אותו כשרוף אינו חשוב מידי, ולכשישרפנו ויקבץ אפרו פנים חדשות הוא ואינו אותו לחי אלא אחר.

ולפי מה שנתבאר דרבינו פרץ ס"ל דהוי ממש כשרוף ואפי' כשר ללחי, כיון דאחר שישרף יהא בו שיעור לחי, ומדברי הב"י נראה שפירש כן גם כונת רבי אברהם, א"כ שפיר יש ליישב כן דברי הרמ"א דאע"ג דמדין כל העומד חשיב כשרוף וכעפרא בעלמא כשר ללחי כיון דיש בו שיעור לחי לאחר שישרף, ואינו כשר לכתוב עליו גט דהוי עפרא בעלמא וכמאן דליתא דמי.

טו. נשוב עתה לדברי רבינו מנוח סופ"א מסוכה בענין דפנות סוכה וסכך הסוכה מעצי אשירה, דכתב זו"ל: ושמעתי בשם החכם ר' שמואל ברבי שלמה דמחיצות הסוכה וכן הסכך כשרין מאשירה ומעצי הנדחת, ע"כ. ואני אומר תינתן במחיצות דאע"ג דאמרו כתותי מיכתת שיעוריה אפי' כשרות דלא גרעי מעפר, אלא סיכך מאשירה ועיר הנדחת אמאי כשר, הא בעינן לגג הסוכה שיעור טפח לפחות, וכל דבר שיש לו שיעור אסור לעשות מאשירה ועיר הנדחת דכתותי מכתת שיעוריה והו"ל אור ופסול, ותו מי עדיף מהיזמי והיגי דאמרינן דלא מסככין בהם כיון דנתרי וכו', כ"ש הכא דאמרינן כתותי מכתת שיעוריה, והכי מסתבר לן, עכ"ל.

מה שכתב דסכך בעי שיעור טפח, כונתו להא דסוכה כמין צריך כשרה אי הרחיק הדופן טפח מהכותל, אך קשה דשיעור טפח הוא כדי שיקרא עליו שם גג, אבל עיקר שיעור סכך הוא שבעה טפחים ולא טפח, ומצאתי שהקשה כן בשו"ת עדות ביהוסף (ל' יוסף בן סאמון) סי' כ"ה עיי"ש, ובנו"ב תנינא סי' קל"ג כתב דסכך מעצי אשירה פסול, דכיון דבעינן שיעור ז' טפחים כתותי מכתת שיעוריה, וכ"כ בבכורי יעקב סי' תר"ל סק"ב עיי"ש.

אך בעיקר הדבר דנקטי דסכך בעי שיעור יש לעיין בו, דלכאורה נראה דשיעור ז' טפחים בסכך אינו שיעור בסכך, אלא דכיון דהסוכה שיעוריה ז' טפחים צריך לסכך כולה, אבל אינו שיעור בסכך ולא שייך בזה כתותי מכתת שיעורא, וכעין זה כתב הגר"ח פ"י מה' שבת לגבי שיעור מחיצה לרה"י דאינו שיעור במחיצה אלא במקום דבעינן שיהא המקום מגודר בגובה י', ועל כן לא אמרינן כתותי מכתת שיעוריה במחיצות רה"י, ולקמן נכתוב בזה.

ומצאתי בשו"ת דברי יהודה (להגאון ר' יהודה ליב גורדין) או"ח סי' ד' אות ט"ז שכתב כן דשיעור ז' טפחים אינו אלא בשטח הסוכה ולא בסכך, ולא שייך בזה כתותי מכתת שיעוריה, עיי"ש. ומ"מ בדפנות שייך שפיר למימר כתותי מכתת שיעוריה, דודאי שיעור גובה י' דפנות הוא דין בדפנות, ולא רק במקום שיהא מגודר בגובה י', דדוקא גבי רה"י איכא למימר דאין השיעור במחיצות אלא במקום, דכל עיקרה של רה"י להיות מובדלת מרה"י, וכל שמובדלת ע"י גובה י' חשיב רה"י, אבל בסוכה הדין דפנות הוא דין בסוכה שיהא לה דפנות, ולא רק כדי להבדילה מרשות אחרת, והשיעור גובה י' הוא שיעור במחיצות, ועיין ח"י מרן ר"י הלוי ה' סוכה, ושייך למימר כתותי מכתת שיעוריה.

מיהו נראה דאע"ג דשיעור ז' טפחים דסכך אינו שיעור בסכך אלא בשטח הסוכה, מי"מ בעינן הצטרפות כל הז' טפחים לסכך כאחד, ולא דמי לעפר כיסוי הדם דאין כל הצטרפות בין כל החלקים שכל גרגיר עפר מכסה כנגדו, ובין כולם נתכסה כל הדם בלא שיצטרפו החלקים לכסות כאחד, משא"כ גבי סוכה אם לא היא צירוף בין כל הסכך לא מהני, דהא סוכה מדובללת קנה עולה וקנה יורד שיש ג' טפחים בין קנה לקנה, בעינן שיהא טפח בעוביו כדי שנאמר חבט רמי, הא לאו הכי אע"ג דכל קנה וקנה מסכך כנגדו, ואין מקום שאינו מסוכך, מי"מ כיון שאין הצטרפות בין כל החלקים לסכך כאחד לא מהני, וכיון דבעינן צירוף לסכך כאחד אפשר דאמרינן כתותי מכתת ובטל תורת צירוף מיניה, ומעתה יהא דין הסכך כדיון הדפנות, ותלוי הדבר בשיטות הראשונים אי הא דאמרינן כתותי מכתת שיעוריה הוא דוקא במידי דבעי להיות שלם, אבל דבר שאינו צריך להיות שלם כמו לחי או אוכלין לענין טומאת אוכלין לא אמרינן ביה כתותי מכתת.

טז. ועיין סי' יד אהרן סי' תרכ"ט הגהת הטור שתמה על דברי רבינו מנוח שכתב דלדפנות מהני מעצי אשירה, דלא גרע מתל עפר, הא כיון דאמרינן מיכתת שיעוריה נתמעט שיעורו ואין בו שיעור י' טפחים, וכן הקשה בס' בית השואבה דיני דפנות הסוכה, עיי"ש. ואין זו קושיא, דרבינו מנוח לא ס"ל בטעם הא דאמרינן כתותי מכתת דהוא משום דנתמעט השיעור, אלא דחשבינן ליה ככתות, וכמו שנתבאר דיש מהראשונים דס"ל כן, א"כ זו נמי דעת רבינו מנוח. ועיין בית השואבה שם דהוא גופיה הביא מדברי המאירי שבריש ספר מעשה רוקח דלהראב"ד כתותי היינו דחשיב כמי שאינו, אבל יש מפרשים דאין הכונה דהוי כמי שאינו אלא דהוי כנפרך ואינו

הוראת הלכה

האם ג' מחיצות דאו' או ד' מחיצות דאו'

שאלה: בביאור הלכה סי' שס"ג סעיף א' הביא מחלוקת הראשונים האם שלש מחיצות הוא דאו' או ד' מחיצות דאו' לענין רה"י, וכתב שרוב הראשונים סוברים ג' מחיצות דאו' וזולת ד' הרמב"ם ורי"ח. ויש לשאול האם יש בזה נפק"מ להלכה היום, שהרי בלאו הכי מדרבנן צריך מחיצה רביעית או לחי וכמשי"כ בשו"ע, ולענין רה"י בלאו הכי בג' מחיצות גמורות לא הו"ר רה"י. גם יש לשאול האם יש גילוי בדי' מרן השו"ע בנושא זה האם ג' מחיצות דאו' או ד' מחיצות דאו'.

תשובה: הנה יש נפק"מ פשוטה אם מותר לומר לגוי לצורך מצוה להוציא ממקום המוקף ג' מחיצות לרה"י גמורה, דאם הו"ר רה"י מה"ת ה"ז אמירה לגוי באיסור דאו' דאסור, אבל אם אינו רה"י מה"ת ה"ז שבות דשבות דשרי. ובדבר השאלה אם יש גילוי בדי' מרן בזה, הנה לפום ריהטא אין גילוי בהל' עירובין מהי ד' מרן, אולם יש ללמוד ממשי"כ מרן בהל' סוכה בסימן תר"ל סעיף ז': סיכך על גבי מבוי שיש לו לחי או על גבי באר שיש לו פסין, הרי סוכה זו כשרה לאותו שבת שבתוך החג בלבד, מתוך שלחי זה ופסין אלו מחיצות לענין שבת נחשוב אותם כמחיצות לענין סוכה, ע"כ. ופירש במ"ב שם ס"ק ל"ב, מדסתם המחבר משמע דס"ל כהפוסקים דאפילו במבוי המפולש, ויש לו לחי מצד אחד [וסיכך בשיעור הכשר סוכה לצד הלחין] גם כן כשר. והטעם דעל ידי לחי נחשב לענין שבת אפילו רחב משהו, כאילו היה מחיצה לאותו צד, ואם כן יש לו שלש מחיצות והו"י מן התורה רה"י וכו' [ועיי"ש בדי' הרמ"א ובמ"ב ס"ק ל"ד], ולפי"ז למדנו ד' מרן כרוב הפוסקים דג' מחיצות הו"ר רה"י מה"ת. [ולאו זה יש עוד נפק"מ אם ג' מחיצות הו"ר רה"י מה"ת לענין סוכה]. ולכאן אף אם נאמר שאין גילוי בדי' מרן בדין זה, מ"מ יש לפסוק כרוב הפוסקים דבג' מחיצות הו"ר רה"י מה"ת. אולם ידוע ד' האור לציון בשביעית דלבני ספרד יש לפסוק כד' הרמב"ם בכל מקום שלא גילה מרן דעתו. ודוק.

חצר בימינו האם ניתרת בלחי וקורה או בפסין ואם הכתלים דינם כפסין

שאלה: אדם שגר בוילה [כמו במושב וכל כיוצא בזה], ויש לו חצר שברוח הרביעית אינה סגורה לגמרי רק יש כתלים בולטים קצת, האם יכול לסמוך על הכתלים האלו במקום מחיצה רביעית או לא.

תשובה: הנה לענין חצר כתב בשו"ע בס"י שס"ג סעיף ב': חצר שנפרץ במילואו עד עשר אמות ניתר בפס רחב ארבעה טפחים שיעמידנו מצד אחד במקום הפרוץ. ואם ירצה לתקנו בשני צידי הפירצה, די בשני פסין של שני משהוין. והוא הדין לנשתתיר מהם כותל רביעי בנוי כשיעור ארבעה טפחים במקום אחד, או אם נשתתיר מהשני צדדים טפח מכאן וטפח מכאן, וכל זה בגובה עשרה טפחים וכו'. ולפי"ז נראה דכאן שמדובר בחצר, אזי אם יש בכותל א' ד' טפחים ואין בהפירצה י' אמות ה"ז מחיצה, או אף אם אין בכותל א' ד"ט, אבל יש ב' כותלים בולטים, ה"ז מחיצה. אלא שיש כאן מחלוקת האם באופן זה של עשה פסין רק שנשתתיר מן הכותל צריך דוקא טפח בכל צד, דל' מרן הוא נשתתיר מהשני צדדים טפח מכאן וטפח מכאן, והיינו לשיטתו שכתב בב"י בדנשתתיר צריך דוקא טפח, וכת' בתרא דהתוס' בדף י' וכמשי"כ כ"ז בביאור הלכה, אולם המ"ב בס"ק ח' פסק להלכה דאף בנשתתיר די בשני משהוין. ועי' בכה"ח ס"ק י"ד שפסק דלכתחילה צריך טפח וזולת בשעת הדחק.

ועדיין יש להסתפק האם צריך שעכ"פ יסמכו ע"ז מערב שבת, וכמו שכתב בשו"ע בסעיף י"א דלחי העומד מאיליו צריך שיסמכו עליו מע"ש, או דנחלק בין לחי לבין פסי חצר, וכבר דן בזה בשו"ת הגר"ע"א ז"ל בסימן ל"ה. ובכה"ח ס"ק ע"א כתב בשם התוס' שבת דבפסי חצר א"צ שיסמכו עליהם מע"ש, וכ"כ בחזו"א סימן ע' ס"ק א'.

מיהו דע דכל זה במונח שגם היום החצר שלנו דינה כדיון חצר של הגמ', אולם ד' החזו"א בסי' צ' ס"ק כ"ג שבזמנינו שאין משתמשים בחצר לבישול ואפיה וכיבוס כמו בזמן חז"ל אין ע"ז דין חצר, ולפי"ז יש בדבר להחמיר ולהקל, דהיינו שמצד א' י"ל דניתר בלחי או קורה, ומצד א' י"ל דצריך שיסמכו ע"ז מע"ש.

אך באמת נראה דאף לדי' החזו"א אינו ניתר בלחי או קורה, שהרי כתב בשו"ע סעיף כ"ז דמבוי שאין בתים וחצרות פתוחים לתוכו אינו ניתר בלחי וקורה, ואף דכתב בשו"ע סעיף כ"ז דחצר שארכו יותר על רחבו דינו כמבוי וניתר בלחי או קורה, ואף שאין בתים וחצרות פתוחים לתוכו ביארו שם הרמ"א ובשעה"צ אות ע"ח דשונה חצר שאינו קרוב לרה"י, ולפי"ז בחצר דיון שעכ"פ היא סמוכה לרה"י יש להחמיר שלא להתיר בלחי וקורה.

ומיהו לענין אם א"צ שיסמכו עליו מע"ש י"ל דזה לא תלוי אם נחשב חצר או מבוי, אלא זהו דין בפסים, דכל שיש כאן שני לחיים מכאן ומכאן א"צ שיסמכו עליהם מע"ש. ונראה שזה תלוי במחלוקת רש"י והתוס' אם במבוי מועיל היתר פס, עי' שם בשו"ת הגר"ע"א דלדי' רש"י בעירובין דף ה' גם במבוי מהני פס, ולדי' התוס' לא מהני. וא"כ הכא אם אומרים דחצר דיון דינה כמבוי, לדי' רש"י מהני היתר פס וא"צ סמכו,

ולדי' התוס' לא מהני. אך יש להאריך עוד בכ"ז, ועמד קנה במקומו. ועל כן נראה לענין דינא, דאם נשתתיר בכתלים טפח מכאן ומכאן ראוי שיסמכו עליהם מע"ש, ועי"ז הו"ר מחיצה גמורה לכו"ע. כנלענ"ד. ומ"מ מצד המנהג עושים תמיד צורת הפתח, וכמשי"כ בביאור הלכה סימן שס"ד סעיף ג' ד"ה ואם, וכ"כ בשו"ת הלכות סי' שס"ד סעיף ח'.

האם גשר יכול לשמש בתורת קורה או צוה"פ

שאלה: יש להסתפק אם יש מבוי שברוח הרביעית יש גשר מצד כותל א' לצד השני ועוברים בו רבים, האם אותו גשר יוכל לשמש בתורת קורה, או בתורת צוה"פ אם ישימו ב' קנים מהצדדים, או שנאמר שכיון שהגשר משמש להילוך רבים א"א לסמוך על זה.

תשובה: הנה לכאן היה נלע"ד דאף שעוברים רבים על הגשר, כל זה חסרון להיות מחיצה למקום אחר וכמשי"כ במ"ב סי' שס"ג ס"ק קי"ח, אבל להיות מחיצה בתורת קורה כלפי מטה אין בזה שום חסרון, ופשוט. אולם שוב נראה שכל זה דוקא אם בשעה שעשו את הגשר כיונו גם לשם קורה, אבל אם לא כיונו לשם קורה בזה נראה שתלוי במה שנסתפק הביאור הלכה בסעיף ט"ו בדין קורה שלא סמכו עליה מע"ש שהיא פסולה, האם הוא אף בקורה ד' טפחים וראויה לקבל מעזיבה, דבזה הו"ר מדין פי תקרה יורד וסותם, והרי גשר בדרך כלל הוא רחב ד"ט וחזק כדי לקבל מעזיבה. [ולפי"ז לענין צורת הפתח ודאי יועיל אם נסבור דאפי' לא סמכו עליו מע"ש מועיל, וכמשי"כ לעיל בשם החזו"א].

שיעור י' טפחים וי' אמות האם כהגר"ח נאה או כהחזו"א

שאלה: מבואר בשו"ע סי' שס"ג סעיף ב' דבחצר שנפרצה צריך פס רחב ד' טפחים או ב' פסים כל א' משהו, ובלבד שלא יהא בפירצה י' אמות. וכ"מ בסעיף כ"ו לענין מבוי דניתר בלחי שיהא י' טפחים מרווחים, ולא יהא רוחב הפתח יותר מ' אמות מצומצמות, ויש לדון מהו השיעור היום למעשה, שהרי ידוע שנחלקו בזה הפוסקים, ובדורינו הם הגר"ח נאה והחזו"א ז"ל, להגר"ח נאה טפח 8 ס"מ ולהחזו"א 10 ס"מ, וכן בשיעור י' אמות להגר"ח נאה לערך 5 מטר ולהחזו"א לערך 6 מטר. וצ"ע האם בנידון זה נלך לקולא או לחומרא.

תשובה: הנה השו"ע כתב שלא יהא נמוך פחות מעשרה טפחים מרווחים, ולא יהא רחבו יותר מעשר אמות מצומצמות, וכתב הביאור הלכה דאף שהוא מילתא דרבנן לא אזלינן בספיקו לקולא משום דלא מיקרי ספק, דהו"י חסרון ידיעה. ולפי"ז יש לדון לענין המחלוקת בין הגר"ח נאה להחזו"א דאי"ז בגדר חסרון ידיעה אלא בגדר מחלוקת הפוסקים, ומספק יש לילך לקולא, ולכן לענין י' טפחים יספיק 80 ס"מ, ולענין הפירצה נלך לקולא כהחזו"א דהיינו לערך 6 מטר. אולם נלענ"ד דא"א להקל באופן כזה, שהרי זה תרתי דסתרי להקל כהחזו"א וכהגר"ח נאה, וביותר דבאופן כזה א"א להקל אפילו כצד א', וכמשי"כ התוס' בביצה דף י"ד ע"א, ואכמ"ל בזה.

אולם ידוע מש"כ רבינו הגר"ב צ אבא שאול זצ"ל במבוא לאול"צ ח"ב אות ט', שמד' מרן [בשיעור הפרשת חלה] מוכח שסובר כהגר"ח נאה שהטפח הוא 8 ס"מ, ומ"מ לענין שיעור הדס וערבה וסוכה מחמירים לכתחילה כיון שהוא דאו', אבל לענין הפרשת חלה וקידוש המנהג להקל בשיעור הקטן, יעו"ש. ועוד האריך בזה במבוא לחלק ג' ענף ג'. ולפי"ז נראה דמעיקר הדין יש לשער בשיעור הקטן, ולכן אם יש 80 ס"מ נחשב גובה עשרה טפחים [ומשמע דזה נחשב אף מרווחים], ומאידך לענין שיעור י' אמות ביותר מ-5 מטר נחשבת פירצה. אבל להחזו"א יש להחמיר אף לענין י' טפחים לשער בשיעור הגדול דהיינו מטר. אולם אפשר דכיון דהו"י מילתא דרבנן יש להקל בטפחים מצומצמים, דההפרש הוא חצי אצבע לאמה וכמשי"כ במ"ב ס"ק פ"ט.

לחי נראה מבחוץ האם הו"י מחיצה דאו'

שאלה: כתב בשו"ע סימן שס"ג סעיף ט': בין שנראית בליטת הלחי לעומדים בתוך המבוי ואינה נראית לעומדים בחוץ, בין שנראית לעומדים בחוץ נגד חלל המבוי ואינה נראית לעומדים בפנים, כשר, ע"כ. ויש להסתפק האם לחי שנראה מבחוץ הוא לחי בתורת מחיצה [דאו', עי' בבה"ל ריש סי' שס"ג], או רק מדרבנן בתורת היכר.

תשובה: הנה בפשטות נראה דלחי הנראה מבחוץ שוה בגדרו ללחי הנראה מבפנים, ונחשב בתורת מחיצה מדאו'. אולם עי' בקה"י עירובין סימן ו' שהביא מלשון הרא"ש ז"ל בסוכה פרק קמא סימן ל"ד שכתב דהא דסגי בלחי נראה מבחוץ ושוה מבפנים, משום דבהיכרא כל דהו סגי, עכ"ל. וביאר בקה"ש שם עפ"י ד' תורת רפאל סימן נ' דלחי נראה מבחוץ אינו מועיל אלא בתורת היכר. והוסיף דאפילו את"ל שגם זה מדין מחיצה, עכ"פ אינו אלא מדרבנן, עכ"ל. ויש בזה נפ"מ גדולה לדינא בלחי נראה מבחוץ העומד מאיליו, דאם הו"י רק מדין היכר אזי לא מועיל אפילו אם סמכו עליו מע"ש, ודומיא דקורה העומדת מאיליה דלא מהני וכמבואר בסעיף ט"ו. [ולפי"ז מה דמבואר בסימן

חנמי רבני בית ההוראה שע"י ישיבת "חברת אהבת שלום" בעריכת הרה"ג נדב פרץ שליט"א

שע"ד סעיף ג' דחצר קטנה שנפרצה לגדולה, דגדולה מותרת וקטנה אסורה אם כותלי קטנה נכנסין לגדולה, אבל אם אינם נכנסים אף קטנה מותרת, מדין נראה מבחוץ ושוה מבפנים, ואף דנחשב עומד מאיליו, י"ל דכיון שהעמידו לשם כותל שלם נחשב העמידו לשם מחיצה, וכמשי"כ סברא זו בשו"ת הגר"ע"א סי' ל"ד. אולם בבה"ל סעיף ד' ד"ה ובלבד מתבאר דלא ס"ל הכין].

אך האמת נראה דאף לחי נראה מבחוץ נחשב אף בתורת מחיצה [עכ"פ מדרבנן], דהרי מבואר בשו"ע סי' ש"ס סעיף ג' לענין שיירא שאם היו שלשה והקיפו כל אחד לעצמו זה בצד זה ועירבו יחד, נחשב כולם ביחד וכו', ואם החיצונים פרוצים במילואם לאמצעי והאמצעי מגופף אין נותנים לכל אחד אלא בית סאתים, אבל אם א' מהחיצונים ושנים באמצעי או להיפך, נותנים לשני החיצונים כל צרכם, דחשיבי כל מה שבאמצעי כאילו הוא בחיצונים. וכל זה כשכתיב הקטנה נכנסים לגדולה וכו', דאלי"כ נראה מבחוץ ושוה מבפנים ונידון משום לחי וכולם חשובים מגופפין, ע"כ. ורואים מהלכה זו שלחי נראה מבחוץ ושוה מבפנים מועיל אף "לחלק" דיורין, ולא רק בתורת היכר בלבד. [מיהו עי' בס"י נ"ה סעיף ט"ז לענין ציבור בקטנה וגדולה, ששם לא חילק בין נכנסין או לא, וצ"ע]. וכ"כ מד' החזו"א סימן ט"ז ס"ק ח' דלחי נראה מבחוץ ושוה מבפנים מהני בתורת מחיצה, יעו"ש.

האם מועילה צורת הפתח בנראה מבחוץ

שאלה: יש להסתפק אם צורת הפתח שנראית רק מבחוץ נחשבת צורת הפתח.

תשובה: הנה לפימשנית' לעיל לענין לחי נראה מבחוץ, ד"ל דהוא רק מטעם היכר, פשוט שזה לא מועיל בצוה"פ שענינו הוא מטעם מחיצה [זולת למשמעות המאירי ריש עירובין דצוה"פ הו"י מענין היכר]. אלא אף אם נאמר דלחי נראה מבחוץ ענינו הוא משום מחיצה, עי' בחזו"א סימן ע' ס"ק ט"ז דמסיק דצוה"פ נראה מבחוץ ושוה מבפנים לא מהני, וכן השיב מרן החזו"א להקה"י, וכמשי"כ בקה"י עירובין סימן ו'.

בענין לחי שנראה מבחוץ

שאלה: בסימן שס"ג סעיף ט' קי"ל דלחי שנראה מבחוץ כשר, ועי' במ"ב הדוגמאות לזה. והנה יש עוד מקרה כמו בלחי הסמוך לצד האחר שאחורי הדופן, ונוצר כצורת ת', דבפוסקים דנו בזה, אך לביאור המ"ב אי"ז בכלל דברי השו"ע, ויש לשאול מהו דין לחי זה לדינא שלא נזכר בשו"ע וכו"ל.

תשובה: בדין לחי נראה מבחוץ שהוא כמו אות ת' נחלקו בו האחרונים ז"ל, דלד' הבי"י הוא מחלוקת רש"י ותוס' בעירובין דף ט', ולדי' הבי"ח לכו"ע לא מהני, וכ"כ בחזו"א סימן ט"ז ס"ק י"א. ומאידך לדי' הקרבן נתנאל בס"י י"א אות ת' לכו"ע מהני.

האם פסי חצר צריך סמכו עליהם מע"ש

שאלה: כתב השו"ע בסימן שס"ג סעיף י"א: אפילו לא עשאו לשם לחי שנזדמן לו שם מאיליו כשר, ובלבד שיסמכו עליו מע"ש כו'. ויש להסתפק האם אף בחצר שדינה כפס רחב ד' טפחים או ב' פסין משהו כדלעיל בסעיף ב', צריך סמכו עליו מע"ש, או בחצר שאני.

תשובה: הנה הגר"ע"א ז"ל בשו"ת סי' ל"ד דן בזה, וכן בגליון השו"ע כאן. ובכה"ח ס"ק ע"א הביא מהתוס' שבת דבפסי חצר לא בעינן סמכו עליו מע"ש. [ועי' בביאור הלכה שהביא דהפמ"ג נסתפק בצוה"פ אם צריך סמכו עליו מע"ש, וכ"כ במ"ב ס"ק ק"ג שצריך שיסמכו עליו מע"ש. ולכאן צוה"פ עדיפא מפסין. אולם ד' החזו"א בס"י ע"ז ס"ק א' דבצוה"פ א"צ סמכו עליו מע"ש, ואכן כתב שם החזו"א בזה"ל: מיהו בפסי חצר וכו' נראה דלא בעי נמי סמכו עליה מע"ש כו', ונראה "דכל שכן" צו"ה דלא בעינן סמכו עליה, עכ"ל].

האם במבוי מועיל פסין

שאלה: את"ל דבחצר לא בעינן סמכו עליו מע"ש, יש להסתפק האם במבוי מועיל פס ד' טפחים או ב' פסין בלא שיסמכו עליו מע"ש. תשובה: בשו"ת הגר"ע"א ז"ל סי' ל"ד כתב דיש בזה מחלוקת רש"י והתוס' בעירובין דף ה' ע"ב אם במבוי מהני תורת פס, ונפ"מ לענין הנ"ל אם צריך סמכו עליה, אולם מד' הריטב"א שם מתבאר דאף רש"י לא נתכוין דבמבוי יועיל תורת פס, אלא רש"י נתכוין לחלק בין מבוי לחצר, דבמבוי נפסל לחי בדי' אמות, ובחצר לא נפסל, וכ"כ בבית מאיר. ובאופן דאף לרש"י נראה דלא מהני פס אם לא סמכו עליו מע"ש.

פסי חצר רחבים ד' אמות האם כשר

שאלה: כתב השו"ע בסימן שס"ג סעיף י"ב: לחי העומד מאיליו אפילו סמכו עליו מע"ש, אם המבוי רחב יותר משמונה אמות, אם הלחי בולט לתוכו ד' אמות אינו נידון משום לחי כו'. יש להסתפק

בשיעור רה"ר ט"ז אמה האם הוא כהגר"ח נאה או כהחזו"א

שאלה: בשיעור רה"ר כתב במ"ב ס"ק ה' שהוא רוחב ט"ז אמה, ולכן כתב במ"ב ס"ק ח' שבעל נפש יחמיר שלא לסמוך על צוה"פ ברה"ר דידן. ויש להסתפק אם הם ט"ז אמות לפי שיעור הגר"ח נאה דהיינו לערך 8 מטר, האם בזה יש להקל לסמוך על צורת הפתח, בצירוף שי' החזו"א שט"ז אמות הם יותר מ-8 מטר, או שעיקר הדין הוא כהגר"ח נאה, ולכן נחשב כרה"ר, וממילא יש להחמיר לבעל נפש וכמשי"כ במ"ב.

תשובה: הנה כבר נתבאר לעיל בשם האול"צ דמעיקר הדין השיעור הוא כהגר"ח נאה, וא"כ נחשב כרה"ר כבר ב-8 מטר. אולם יש לדון דכיון ד"א דצריך דוקא ס' ריבוא, א"כ חזי להצטרף לס"ס, ספק שמא הלכה כהחזו"א ושנא לא חשיב רה"ר. אך נראה דכיון דהמנהג הוא דלא כהחזו"א א"א לצרף לס"ס, וכמשי"כ בשו"ת אול"צ חלק א' י"ד סי' י' לענין שיטת ר"ת בשקיעת החמה, דאין לצרף שי' ר"ת לס"ס כיון שהמנהג הוא דלא כר"ת. [וגם ידוע ד' התוס' ב"ק דף י"א דא"א לעשות ס"ס כשיש תרתי דסתרי, וכיון דמצד א' נוהגים להקל כהגר"ח נאה, א"א לתפוס החבל בב' ראשין ולהקל כהחזו"א].

האם מותר להשתמש בין המחיצות דעומד מרובה (בפתוח לכרמלית)

שאלה: כתב בשו"ע סי' שס"ה סעיף ד': מותר להשתמש תחת הקורה וכנגד הלחי. והני מילי בפתוח לרה"ר, אבל בפתוח לכרמלית אסור בין תחת הקורה ובין כנגד הלחי מפני שמצטרף לכרמלית שאצלו, שמצא מין את מינו וניעור. ויש לעיין מה הדין במחיצה דעומד מרובה, האם בזה מותר להשתמש בין המחיצות בפתוח לרה"ר או שאסור, ומאי דק"ל דבעומד מותר להשתמש אף בפתוח לכרמלית.

תשובה: הנה מבואר בראשונים בעירובין דף ח' דיש סברא לאסור להשתמש תחת הלחי והקורה משום חודו הפנימי סותם. ולפי"ז יש לדון בכל עומד"ה האם חודו הפנימי סותם או חודו החיצון סותם. ונראה לענ"ד דעומד"ה חשיב כמחיצה שלימה, ובמחיצה גמורה נראה דחודו החיצון סותם, דהא מבואר בשבת דף צ"ט עמוד ב' דאם זרק חפץ ונח על גוף הכותל חייב, דאם לאחריים עושה מחיצה לעצמו לא כ"ש, יעו"ש, ורואים שגוף המחיצה נחשב רה"י, וא"כ ה"ה בין המחיצות. ולפי סברא זו יהא מותר להשתמש בין העומד"ה [וע"ע בקהילות יעקב סימן ד'].
ואמנם ראיתי להכה"ח ס"ק מ"ג שכתב בשם התוס' שבת דה"ה בין צוה"פ אסור להשתמש, אך י"ל דצוה"פ חודו הפנימי סותם, לא כן בעומד"ה. ונלע"ד דמאחר ומבואר במגיד משנה בשם הרשב"א דלענין תקרה רחבה ד' טפחים ובריאה כדי לקבל מעזיבה אפשר להשתמש תחת הקורה (והובא בשע"צ אות כ"ב), ומטעם דחודה החיצון סותם, א"כ ק"ו בעומד"ה. ואף דיש חולקים ע"ד המ"מ, עיי"ש בשע"צ. נראה דבעומד"ה דהוי מחיצה ממש לכ"ע יש להקל בזה, ודוק.

האם רה"ר דידן נחשב ככרמלית לענין להשתמש תחת הקורה

שאלה: יש לעיין האם רה"ר דידן נחשב ככרמלית לענין זה דתחת הקורה אסור בפתוח לכרמלית.

תשובה: הנה מבואר בד' הרמ"א לעיל בס"י שמ"ו דכל רשויות שלנו נחשב ככרמלית לענין מצא מין את מינו וניעור. ונראה דאף דל"ד מרן בס"י שמ"ה בסתם א"צ ששים ריבוא, אבל להנהיגים להקל לסמוך על צוה"פ וכהשיטות שצריך ס' ריבוא, א"כ ממה נפשך יש להם להחמיר בנידון דידן דנאמר מצא מין את מינו וניעור, דאם לא כן ה"ז תרתי דסתרי.

עבר את שבט ביקורתם של חכמי ורבני בית ההוראה "אהבת שלום", הגאונים רבי מנשה שוע שליט"א, רבי דוד פנירי שליט"א ורבי יעקב שילוני שליט"א

דבזמנינו אין החצרות נחשבות לחצרות, כיון שאינם עשויים לבישול אפי"ה וכיבוס כמו בזמן חז"ל. וע"י עוד מש"כ בזה לעיל. זאת ועוד דבבתים רב קומות בדרך כלל אין זה נחשב חצר אלא בית שער. [וע"י בדומה לזה בשו"ת אול"צ ח"א סימן ל"א ובח"ב פרק כ"ג תשובה י"ג דחדר מדרגות שלנו נחשב בית שער לענין דין עירובי חצרות].

ובכל אופן נוהגים האידנא לתקן הכל בצוה"פ, ומטעם שכתב במ"ב ס"ק קי"א דלפעמים המבוי מפולש משני צדדיו, או שרחב יותר מעשר. [וע"ע בתשו' לענין תיקון בעקמימות].

בהיתר רה"ר ע"י צוה"פ לדין

שאלה: סי' שס"ד סעיף ב' בהא דמבואר דרה"ר בע"י דלתות הננעלות או ראויות לינעל, וסתם השו"ע דצריך שינעלו בלילה, ע"י מ"ב וביאה"ל שפקפקו במה שעושים צורת פתח גם ברה"ר ולא כשו"ע, ויל"ע באמת איך לדינא נקטי, בפרט הנהיגים כהשו"ע שיש רה"ר דאורייתא האידנא, האם אפשר להקל למעשה לסמוך על צורת פתח או דבע"י דלתות.

תשובה: כבר נתבאר בזה באורך לעיל בס"י שמ"ה, ושנאכן כתב הכה"ח דרק בשעת הדחק יש להקל בצוה"פ, ושד' האול"צ להקל בהוצאה דרבנן כמו בשינוי וכל כיו"ב, ובשעת הדחק יש לסמוך על סברת החזו"א דהרחובות שלנו אינם רה"ר דא"ו לפי שאינם נחשבים מפולשים ממש.

אי בעינן דלתות ננעלות גם בחול

שאלה: בס"י שס"ד סעיף ב' במש"כ דבע"י שיהא ננעל הדלתות בלילה, וכן סתם השו"ע, יל"ע אם סגי בכך שנעול בליל שבת, או דבע"י דבכל לילה יהא ננעל, דלכא"ו לא איכפת לן שאר ימים לגבי שבת, או דסו"ס שם המקום נקבע גם לפי ימות החול.

תשובה: בגדר דלתות נעולות, הנה ל' רש"י בעירובין דף ו' ע"ב הוא "בכל לילה". וכ"כ האור ורוע ח"ב סי' קכ"ט והבי"ח והערוך השולחן. אך ראיתי שנסתפקו האם צריך כל ימות השבוע, או סגי ברוב ימות השבוע, ונלע"ד שיש לדמות דבר זה להדין המבואר בס"י שמ"ה סעיף ד' לדעת ה"א דבעינן ששים רבוא עוברים "בכל יום", דגם שם יש להסתפק האם בעינן כל ימות השבוע או סגי אף ברוב ימות השבוע.

בדין רחובות דידן לענין מבוי עקום

שאלה: בס"י שס"ד סעיף ו' מבואר דין דמבוי עקום שצריך תיקון גם בעקמימות ולא רק בראשו, ויל"ע ברחובות דידן, כשמערבים שכונות שלימות ע"י שגודרים כולם במחיצות וצורות פתח, מ"מ עדין בכל פניה שברחוב עצמו, ומרחוב לרחוב אכתי הוא כמבוי עקום, ויצטרכו לעשות תיקון בעקמימות. ולא נוהגים כן לכא"ו גם בעירובין שכונתיים, וכ"ש בעירובין עירוניים, ובשו"ע מפורש שצריך תיקון בעקמימות, וגם בביאה"ל דן באותם מבואות דידיה דאין בתים וחצירות פתוחים לתוכו, אך בשלנו לכא"ו כן נחשב שבתים וחצירות פתוחות למבוי אא"כ צריך תיקון בעקמימות.

תשובה: הנה לפי"ד החזו"א הני"ל בתשובה י"ב דהיום אין דין חצרות, או לפימשי"כ דהחדר מדרגות נחשב בית שער, אתי שפיר, כיון דבחצר א"צ לתקן בעקמימות וכמשי"כ במ"ב שם ס"ק י"ב. אך כמובן עדיין יש לשאול היכא שיש ג"כ בתים בקומת קרקע באופן שיש שם חצר ממש [ולפי"ד החזו"א גם זה נחשב, כיון דהיום לא חשיב דין חצר]. וכבר עמד בזה בשו"ת מנחת שלמה תניינא סי' ל"ט אות ב', וכתב דלפי"ז צ"ל דנהגו דלא כהשו"ע, אלא כהראשונים דמבוי עקום א"צ לתקן בעקמימותו.

מבוי שנפרץ מצידו כלפי ראשו ושלא כלפי ראשו, כשיש עומד מרובה

שאלה: כתב בשו"ע סי' שס"ה סעיף א': מבוי שנפרץ בו פירצה מצידו כלפי ראשו, אם נשאר עומד בראשו פס רחב ד' טפחים מותר, והוא שלא תהא הפירצה יותר על י' וכ"ו. ובסעיף ב': נפרץ מצידו שלא כלפי ראשו שיעורו ב"י אפילו לא נשתיר מן הכותל ביסוד כלום, והוא דלא בקעי ביה רבים כו'. ולפי סעיפים אלו יש לעיין באופן שיש מחיצות גמורות על ידי עומד מרובה, האם גם בזה נאמרו כל דינים אלו דפירצה מצידו כלפי ראשו ושלא כלפי ראשו, או דעומד מרובה.

תשובה: הנה לענין נפרץ מצידו כלפי ראשו ולא נשאר פס ד' טפחים, נראה דמאחר וטעם הפסול הוא משום דבטיל ליה תיקון דלחי וקורה שהם צ"ל בפתח המבוי, וכמשי"כ במ"ב ס"ק ד' [וע"י שע"ה"צ אות ב']. ונראה דהוא מצד חסרון היכר, ועל כן כל שנתקן בעומד"ה לית לן בה, כיון דבעומד"ה פשוט דא"צ היכר. וביותר מזה דבבה"ל ד"ה אסור כתב דאפשר דאם עשה צוה"פ במקום שנפרץ נחשב כסתום, וכ"כ בחזו"א סי' ס"ה ס"ק ע"ד, וא"כ ק"ו הכא.

ולענין נפרץ מצידו שלא כלפי ראשו ובקעי ביה רבים, בזה יש לדון דאם החסרון הוא מטעם דנחשב דרך הרבים, וכמשי"כ במ"ב ס"ק י', א"כ י"ל דהוא חסרון מצד פירצה ואף בעומד"ה, אבל אם החסרון הוא מצד מבוי מפולש וכמשי"כ בשע"צ אות ח', א"כ שפיר מועיל עומד"ה כמו בכל מבוי מפולש, וביותר מזה הבה"ל נשאר בצ"ע אם עשה צוה"פ בפתח המבוי אם מהני לחי וקורה במקום שנפרץ, וא"כ ק"ו הכא בעומד"ה. וכ"כ בחזו"א סימן ס"ה ס"ק כ"א, דאם עשה לפתח המבוי צוה"פ ונפרץ מצידו מותר בעומד מרובה.

אם אף בחצר יש חסרון דפס ד' אמות, או דחצר שאני ואף פס רחב ד' אמות מועיל.

תשובה: הנה לשון רש"י בעירובין דף ה' עמוד ב' הוא: כי היכי דיצא מתורת לחי יצא מתורת פס, והבין הגרע"א ז"ל בתשובה סי' ל"ה דל"ד רש"י פס ד' אמות פסול אף בחצר, וכ"כ הרש"ש שם. אולם התוס' שם חלקו ע"ז וכתבו דבחצר הפס מהני משום מחיצה, ועל כן כ"ש ד' אמות מהני. ובאמת דבחי הריטב"א שם הבין אף בד' רש"י דבחצר פס ד' מהני, וכ"כ בס' בית מאיר [ועיי"ש בתוס' רבינו פרץ].

צוה"פ בקנים רחבים ד"א האם כשר

שאלה: יש להסתפק האם צוה"פ שהקנים רחבים ד' אמות יש בזה חסרון כמו בלחי, או דצוה"פ שאני.

תשובה: הנה לענין צוה"פ ד' אמות נראה דאם נאמר דפס מועיל ד' אמות, והיינו משום דפס מועיל בתורת מחיצה, א"כ ק"ו בצוה"פ שיועיל, והטעם הוא כיון דצוה"פ הוי מחיצה גמורה, וכל החסרון דלחי רחב ד' אמות הוא רק משום שצריך היכר. [וע"י משי"נ בזה לעיל לענין צוה"פ שלא סמכו עליה מע"ש]. מיהו ע"י להמקור חיים [לבעל הנתיבות] בתיקון עירובין שכתב בפשיטות דאף בצוה"פ יש חסרון אם הקנים רחבים ד' אמות. אולם החזו"א בסימן ע' ס"ק ט"ו חולק ע"ז וכתב דכשר.

בדין אמה בריבוע ג' אמות בעיגול לדינא

שאלה: בס"י שס"ג ס"ט כ' השו"ע: אם היתה הקורה עגולה צריך שיהא בהיקפה ג' טפחים, וע"י שעה"צ לקמן סי' שע"ב סק"ח דכ' דברמב"ם ותוס' מבואר שא"ז מדוקדק כ"כ, וצריך יותר גדול קצת, ע"ש שדן להקל בזה עכ"פ בדברנן. ויל"ע באמת איך נקטי' כהיום שיודעים שהשיעור הוא 3,1427, האם כיון שחכמי ההנדסה הגיעו לשיעור זה יש לדייק כן עכ"פ לכתחילה בדברנן או בדאורייתא.

תשובה: הנה כבר ביאר החזו"א באו"ח סי' קל"ח סק"ד שכך היא כונת ההלכה שאינה נקבעת בצמצום ממש. ובאמת שהרי השעה"צ עצמו הביא שיודעים שהשיעור אינו מדוקדק כל כך, ועם כל זה כתב להקל בזה בדברנן.

ועוד מציאתי בשו"ת אגרות משה יו"ד ח"ב סי' קמ"ו (עמ' רמ"ח) שכתב לענין ריבוע התפילין שמבואר בס"י ל"ב סעיף ל"ט שצריך שיהיה לפי חשבון אלכסון דכל אמתא בריבוע וכו', דמאחר ובאמת אין החשבון מדוקדק "בהכרח שהכוונה שכשר גם ריבוע כזה" וכו', ופלא על מש"כ כתר"ה שהגר"ז הלוי זצ"ל היה סבור שיש מעלה כשימדדו ריבוע דתפילין במיקראסקאפ, עכ"ל. ומבואר מד' האגרו"מ דאף בדא"ו סומכים על חשבון זה לכתחילה, וכ"כ באגרו"מ ביו"ד ח"ג סי' ק"כ, וסיים בזה"ל: ולשון שעה"צ סימן שע"ד אות י"ח הוא תמוה, וברור שסומכין אף במידות דאורייתא כדסובר בעצמו, עכ"ל. [וע"י עוד בשו"ת אול"צ ח"א סי' ד', וצ"ע].

קורה למעלה מכ' אמה אם מועיל לעשות

מנורות ליופי

שאלה: כתב בשו"ע סימן סעיף כ"ו דאם המבוי למעלה מעשרים אמה אינו נותר בקורה, אלא אם עשה לה ציור וכיו"ו. ויש לעיין האם מועיל לעשות מנורות ליופי (כמו שעושים בהכנסת ס"ת), כך שע"י"ז יש היכר להקורה, או לא.

תשובה: הנה ל' השו"ע הוא צריך שיעשה "בה" ציור וכיו"ו, ומשמע בגוף הקורה, אולם הרמ"א הוסיף ציור אחד "בכותל". וראיתי בשונה הלכות בהערות לסעיף נ"ט שדייק כן מד' רש"י בעירובין דף ג' ע"א, ולפי"ז י"ל דה"ה שיועיל מנורות צבעוניות להיכר.

בגדר אורך ורוחב דמבוי

שאלה: סי' שס"ג סעיף כ"ו בדין מבוי דניתר דוקא באורכו יותר על רוחבו, וכ' המ"ב ס"ק ק"ה דאורכו היינו דרך כניסתו וכו'. ויל"ע באופן שיש לו ב' כניסות מב' הרוחות, לפי מה מוגדר דרך כניסתו וכו' לענין הני"ל.

תשובה: ע"י בחזו"א סימן ס"ה ס"ק נ"ג דבאופן שיש למבוי שני פתחים, צורת המבוי נקבעת לפי הפתח שדרכו משתמשים בו ביותר. מיהו עדיין יש להסתפק באופן שרגילים להשתמש בשני הפתחים במידה שוה. ונראה לכא"ו שבזה דינו כחצר, כיון דנחשב שאין כאן אורכו יותר על רוחבו, והוי כמו מבוי מרובע.

ברחובות דידן אם ניתרים בלחי וקורה

שאלה: במ"ב סי' שס"ג ס"ק ק"ה נתבאר דמבוי ניתר בלחי דוקא כשבתים וחצירות פתוחות לתוכו, ויש לדון רחובות דידן כיצד יש לדונם, והיינו מה הגדר בחדרי מדריגות ושטח הכניסה אי הוי כחצר, או דיש לחלק כבה"ג שעשוי רק למעבר דל"א חצר, או מטעם משי"כ הרמ"א להצריך בלא"ה מצד המנהג צורת פתח, היאך נהגינן ברחובות דידן שלכא"ו לא עושים צו"פ.

תשובה: הנה הנידון הוא אם היום המבוי שלנו יש עליו דין מבוי דניתר בלחי וקורה, או לא. והנה כתב הרמ"א בס"י שס"ג סעיף כ"ו דנוהגים האידנא לתקן כל המבואות בצוה"פ, משום שכל המבואות שלנו יש להם דין חצרות, וביאר המ"ב בס"ק ק"א משום דאין בתים וחצרות פתוחים לתוכו, ולפי"ז יש לדון ברחובות שלנו אם נחשב בתים וחצרות פתוחים לתוכו. אולם בחזו"א סימן ס"ה ס"ק נ"ב כתב

הרה"ג נדב פרץ שליט"א
בעמח"ס נדבת פרץ על הש"ס

האיר המזרח

רבני בית ההוראה שע"י ישיבת "חברת אהבת שלום"
הגאונים רבי מנשה שוע ורבי דוד פנירי שליט"א

בישעור שני פסי חצר [בנשתייר, האם טפח או משהו]

סי' שסי"ג סעיף ב': חצר שנפרץ במילואו, עד עשר אמות נותר בפס רחב ארבעה טפחים שיעמידנו מצד אחד במקום הפרוץ, ואם ירצה לתקנו בשני צידי הפירצה די בשני פסין של שני משהוין. והוא הדין לנשתייר מהם כותל רביעי בנוי כשיעור ארבעה טפחים במקום אחד, או אם נשתייר מהשני צדדים טפח מכאן וטפח מכאן וכו'.

וכתב במ"ב ס"ק ח': לאו דוקא טפח, אלא די בשני משהוין וכנ"ל במעמדי פסין לכתחילה, וכמו שכתב בבית יוסף, ועיין בביאור הלכה, עכ"ד.

אולם מלשון השו"ע שדקדק לכתוב אם נשתייר מהשני צדדים "טפח מכאן וטפח מכאן", ולא כתב שני משהוין כמו שכתב בתחילת הסעיף לענין פסין, משמע שנשתייר גרע וצריך דוקא טפח (וכדעת הדרכי משה וכתירוץ הב' שכתבו התוס', וכמו שהובא כ"ז בבה"ל). וכן כתב בהדיא בבה"ל בסוף דבריו בזה"ל: אך לכתחילה דעת הח"י אדם דנכון להחמיר בדבר "כהשולחן ערוך" אם לא בשעת הדחק, ע"כ. ומבואר דאכן לד' השו"ע בנשתייר צריך דוקא טפח.

וכן כתב בכף החיים אות י"ד ל"ב, מ"ג והשו"ע חזר בו מדבריו בבי"י, וס"ל בנשתייר צריך דוקא טפח, וכן יש לפסוק לענין דינא זולת בשעת הדחק.

צורת הפתח על ידי סיד

סי' שסי"ג סעיף ז': לחי אפילו שברים ושברי שברים כשרים בו. הגה, ולכן עושין לחי מסיד טחוי בכותל, ובלבד שיזוהר שלא יתמחה יותר משלש לארץ, ע"כ.

וכתב במ"ב ס"ק כ"ו שהוא הדין לענין צורת הפתח דבעינן שיעשה לחיים מכאן ומכאן, אם ירא שיפילם הרוח מותר לעשותן על ידי סיד מחוי בכותל מכאן ומכאן, והקנה שלמעלה יהיה מכוון על גביהן. ומקור הדברים בשו"ת תרומת הדשן סימן ע"ד. וכתב בשעה"צ אות כ"ב לשון התה"ד, דאע"ג דבצורת הפתח בעינן שתהא בריאה שיוכל להעמיד בה דלת של קשין, יש לומר דעל ידי הכותל שהסיד טחוי ומחוי חשבינן לה בריאה, עכ"ל.

ועי' בבית יוסף שהביא ד' התה"ד שכתב על מה שנוהגין לעשות לחיים מסיד מחוי דתמיהה אחרינא חזינא בהך תיקון, דזימנין טובא אתי לידי תקלה, כי הכלבים רגילים להתחכך בכתלים ושוחקין כל מיחוי הסיד למטה סמוך לארץ יותר מוג' טפחים מן הקרקע ולמעלה, ותו לא חזי למחיצה, ולא מסקו אינשי אדעתיהו ומטלטלי באיסור. ועוד יעו"ש בבי"י שפקק בד' התה"ד דאפשר דסיד מחוי לא מהני כיון דאינו יכול לעמוד בפני עצמו.

והנה השו"ע לא הביא כלום מדין זה דסיד מחוי, אלא הרמ"א בהגה הביאו. וכתב בשיירי כנסת הגדולה הטעם משום ב' סברות הנ"ל, א. דאפשר לחשיב אינו יכול לעמוד בפני עצמו. ב. משום חשש הכלבים שימחקו את הסיד. אלא שכתב שבסלוניקי נהגו להקל בזה, והובא כ"ז במחזיק ברכה ובכה"ח אות מ"ז.

לחי העומד מאליו ד' אמות פסול ואפילו בסמכו עליו מע"ש

סי' שסי"ג סעיף י"ב: לחי העומד מאיליו אפילו סמכו עליו מע"ש, אם המבוי רחב יותר משמונה אמות אם הלחי בולט לתוכו ארבע אמות אינו נידון משום לחי, וצריך לחי אחר להתיירו כו'. הגה, ואם העמידו לשם לחי דאית ליה קלא שתיקנו לחי למבוי זה, אפילו רחב ארבע אמות הוי לחי, ע"כ.

ופי' במ"ב ס"ק מ' דאף דלחי העומד מאליו בעלמא מועיל אם סמכו עליו כמבואר בסעיף י"א, הכא דבולט ד' אמות לא מינכר שהוא לחי, אם לא "בהעמידו" לשם כך. אולם יעו"י להב"י שכתב דמד' רש"י והתוס' נראה שאף לחי הבולט ד' אמות, כל סמכו עליו ה"ז כשר, ותמה על הטור שכתב דאפי' אם סמכו עליו לא מהני. אולם הרמ"א לשיטתו בדרכי משה אות ד' דאף לד' רש"י והתוס' לא מהני סמכו עליו מע"ש. וכ"כ הבי"ח.

אולם מרן בשו"ע כאן כתב בפירוש, אפילו "סמכו" עליו מע"ש. וכתב בכה"ח אות פ' בשם המאמר מרדכי דמרן בשו"ע חזר בו ממש"כ בבי"י, ועל כן העתיק כד' הטור דאפילו סמכו עליו מע"ש לא מהני.

שיעור הקורה טפח וחוקה כדי לקבל אריח, האם צריך שתקבל אריחין לאורך כל פתח המבוי

סי' שסי"ג סעיף י"ז: שיעור הקורה רחבה טפח ועביה כל שהוא, רק שתהא חזקה כדי לקבל אריח שהיא חצי לבנה של שלשה טפחים. ואם היא רחבה ארבעה טפחים אינה צריכה להיות חזקה לקבל אריח. ע"כ.

ופי' במ"ב ס"ק נ"ח עפ"י הגמ' דאף דאריח רחב טפח ומחצה, ויכל לחבר כרביע טפח ממנו בטיט בכאן ורביע טפח ממנו בכאן. ובסי"ק נ"ט הוסיף משמ"כ השו"ע כדי שתהא חזקה כדי לקבל אריח היינו אריחין, והיינו לכל אורך פתח המבוי, ומ"מ אם היה רוחב פתח המבוי עשר אמות סגי אם תקבל אריחים באורך תשע אמות ושני משהוין, שהם י"ח אריחים לאורך, לפי שיש כאן דין לבדו, עכ"ד.

והנה מקור ד' המ"ב הם מהמגיד משנה בשם הירושלמי, וכ"כ הרא"ש והרשב"א שצריך שתקבל אריחין לאורך פתח המבוי. אולם מד' הר"מ שסתם בזה כתב המ"מ דנראה דסובר דהבבלי חולק, ולא ס"ל שצריך שתקבל אריח לאורך כל פתח המבוי, והובא בבי"י.

ובד' מרן השו"ע שסתם בזה כתב המאמר מרדכי דנראה דג"כ ס"ל כהרמב"ם דא"צ שתהא חזקה לקבל אריח לכל אורך פתח המבוי, וכ"כ ד' הר"ף, ודלא כהמג"א שפי' בד' השו"ע דס"ל ג"כ כהירושלמי שצריך שתהא חזקה כדי לקבל אריחים לאורך פתח המבוי. וכתב בכה"ח אות ק"ה דעל כן בשעת הדחק יש לסמוך על המקילין.

אם מעמידי הקורה צריכים שיהיו חזקים כדי לקבל אריח

סי' שסי"ג סעיף י"ח: מעמידי, דהיינו אם היא נסמכת על יתדות היוצאות מן הכותל שאין ברחבן טפח ולא בארכן שלש, יש אומרים שצריך שיהיו חזקים לקבלה ולקבל חצי לבנה. ויש אומרים שאין צריך שיהיו חזקים אלא כדי לקבלה בלבד, ע"כ.

וכתב במ"ב ס"ק ס"ב שלכתחילה נכון להחמיר כדיעה הראשונה. ועי' להכה"ח באות ק"א שכתב, שכבר כתבנו בסימן י"ג אות ז' דבכל יש ויש דעת השו"ע לפסוק כיש בתרא, ורק לכתחילה חושש ליש קמא כשהוא לחומרא.

ב' קורות זו בצד זו או זו למעלה מזו אם אומרים דין לבדו

סי' שסי"ג סעיף כ"ב: הניח שתי קורות זו בצד זו, לא בזו לקבל אריח ולא בזו לקבל אריח, אם יש בשתיהן כדי לקבל אריח לרחבו, דהיינו טפח, ואין בין זו לזו שלשה טפחים, א"צ להביא קורה אחרת, ואם לאו צריך להביא קורה אחרת. ויש אומרים שצריך שיהיו קרובות זו לזו בתוך טפח, ע"כ.

ובסעיף כ"ג כתב: היתה אחת למעלה ואחת למטה, רואים את העליונה כאילו היא למטה ואת התחתונה כאילו היא למעלה, ובלבד שלא תהא העליונה למעלה מעשרים ולא תחתונה למטה מעשרה, ולא יהיה ביניהם שלשה טפחים לא בגובה ולא במשך, כשרואים אותם שירדה זו ועלתה זו בכונה עד שיעשו זו בצד זו. ויש פוסלים, ע"כ.

ופי' במ"ב ס"ק ע"ז, דלדעת היש פוסלים ס"ל דלא אומרים רואין בקורה, כיון דבעינן ראוי לקבל אריח. [ושני הפלוגתות שבשני הסעיפים אחד הם, כמבואר במ"ב ובכה"ח]. וכתב בא"י דיש להחמיר כדיעה זו.

ועי' להכה"ח באות קכ"ו וקל"א, דלענין דינא כבר כתבנו בסימן י"ג אות ז' דכל היכא שסותם השו"ע להקל ואח"כ מביא י"א לחומרא, דחושש להם לכתחילה.

חצרות פתוחות זו לזו אם נחשב כחצר אחת לענין התנאי דבתים וחצרות פתוחים לתוכו

סי' שסי"ג סעיף כ"ו: הא דמבוי נותר בלחי וקורה כו' עד שיהיו פתוחים לתוכו שני חצרות, ולכל חצר שני בתים. (ואפילו כל החצרות פתוחות זו לזו (הרא"ש ומרדכי והטור), ויש חולקים בזה (בי"י בשם הר"ף והרמב"ם), ע"כ.

וכתב במ"ב ס"ק ק"ג בשם האחרונים דכיון שהוא מילתא דרבנן נקטינן לקולא. אולם בכה"ח אות ק"ע כתב בשם הבי"י דנקטינן לחומרא כהר"ף והרמב"ם, דכל שהחצרות פתוחות זו לזו חשוב כחצר אחת.

מבוי שאין ברחבו ארבעה טפחים

סי' שסי"ג סעיף כ"ח: מבוי שאין ברחבו שלשה טפחים א"צ שום תיקון, שהוא כסתום. ויש אומרים דכל שאין בו ארבעה טפחים א"צ שום תיקון, ע"כ.

וכתב במ"ב ס"ק קי"ז דמד' המחבר משמע דס"ל לעיקר כדעה ראשונה דהיכי שרחב שלשה צריך תיקון, ועיין בדרכי משה שחולק ודעתו דנוכל להקל בזה כדעה אחרונה, עיין שם, ומסיק המ"ב דאף אם נחמיר כדעה הראשונה היינו דוקא היכא שמבפנים היה עכ"פ רחב ארבעה אלא שמתקצר בפתחו, אבל היכי שבכולו אינו רחב ארבעה בודאי יש להקל (עי' שעה"צ אות צ"א). וכ"כ בכה"ח אות קצ"ה, שד' השו"ע כבר כתבנו לעיל בסימן י"ג אות ז' דהיכא שסותם לחומרא ואח"כ מביא י"א לקולא דדעתו לפסוק כסתם, ורק בשעת הדחק יש להקל כסברת י"א [והיינו דוקא כשרחב בתוכו וכו']. עכ"ד.

לחיים באלכסון

סי' שסי"ג סעיף ל': מבוי שצידו אחד ארוך ואחד קצר, אפילו אין צד הארוך עורך על הקצר ארבע אמות אינו מניח הקורה אלא כנגד הקצר. אבל אם ירצה יעשה שם צורת הפתח באלכסון, ותוך המבוי יכול להניח הקורה באלכסון, ומשתמש בקצר כנגד הקצר ובארוך כנגד הארוך, ע"כ.

וכתב במ"ב ס"ק קכ"ה בשם הבי"י והט"ז והמאמר מרדכי ועוד דכ"ז בצורת הפתח, אבל בלחיים אין הלחי מתיר באלכסון אלא בנכחו, ולכן בחצר שצריך שני פסין אינו מתיר כלל, ודלא כהעולת שבת והב"ח. אולם כתב בכה"ח אות ר"כ בשם הח"י אדם שבשעת הדחק יש לסמוך גם בלחיים זה שלא כנגד זה.

קורה בתוך המבוי באלכסון [רחב יותר מי אמות]

עוד כתב במ"ב ס"ק קכ"ו על מש"כ השו"ע שבתוך המבוי יכול להניח את הקורה באלכסון, דהט"ז מצדד שהוא דוקא אם באלכסון אינו יותר מעשר אמות, ועי' בביאור הלכה, עכ"ד. אולם יעו"י להכה"ח באות רכ"ד שכתב בשם הט"ז שיכול להניח אפילו אם האלכסון רחב יותר מי אמות [א"ה, ולכא"ו צ"ע בסתירת הדברים, אך עי' בט"ז בפנים ותבין איך שנחלקו המ"ב והכה"ח במסקנתו להלכה בזה].

מבוי רחב עשרים אמה ועשה פס רחב ארבע אמות באמצע אם יש לו דין מבוי עקום

סי' שסי"ג סעיף ל"ג: מבוי שהוא רחב עשרים אמות עושה פס רחב ארבע אמות ומעמידו באמצע, וחשוב כל צד מצדי הפס כמבוי בפני עצמו כו', ומה שמן הפס עד כותל האמצעי של מבוי יש לו דין מבוי עקום, שהרי אלו שני המבואות מתעקמים ובאמצע פתוחים בשני ראשיהם לרשות הרבים. הגה, ויש אומרים דאין לו דין מבוי עקום אלא אם כן יש מן הפס עד כותל האמצעי יותר מעשר אמות, ע"כ.

וכתב במ"ב ס"ק קמ"ג דלדינא הסכימו האחרונים כדעה הראשונה, ועיין בביאור הלכה, עכ"ד. והכה"ח באות רנ"ב כתב דהא דכתב הרמ"א ד"ז בשם יש אומרים, לפי שהבית יוסף הקשה על זה ולכך סתם בשו"ע, דמשמע דאפילו ליכא י אמות מהפס עד דופן האמצעי של מבוי דינו כמבוי עקום, וצריך צורת הפתח.

בדין עירוב שעל ידי צוה"פ לרחובות המצויים בימינו

סי' שסי"ד סעיף ב': רשות הרבים עצמה אינה ניתרת אלא בדלתות, והוא שננעלות בלילה. ויש אומרים אעפ"י שאינן ננעלות, אבל צריך שיהיו ראיות לינעל, שאם היו משוקעות בעפר מפנה אותן ומתקנן שיהיו ראיות לינעל. ואחר שעשה לה תיקון דלתות חשובה כולה כחצר אחת, ואין מבואותיה צריכין תיקון, ע"כ.

וכתב במ"ב ס"ק ה': רה"ר - היינו רחובות ושוקים הרחבים ט"ז אמה ומפולשים משער לשער, וכדלעיל בסימן שמ"ה סעיף ז'. ועיין שם בסעיף ח' וט' דיש עוד מיני רשות הרבים. וכתב בכה"ח אות א' דעל כן לכתחילה יש לחוש לדעת האוסרים, ואין להתיר מבוי הרחב י"ג אמות ושלש המפולש לרה"ר אלא בדלתות זולת בשעת הדחק.

עוד כתב במ"ב ס"ק ח' דמדדהעתיק המחבר דעה ראשונה בסתם ודעה השניה בשם יש אומרים, משמע דדעתו כדעה הראשונה. ומה שנוהגים העולם לתקן על ידי צורת הפתח, בעל כרחך ססומכים על הי"א שבסימן שמ"ה דרה"ר לא הוי א"כ ששים רבוא בוקעין בו, וזה אינו מצוי, אמנם באמת הרבה ראשונים חולקים ע"ז, ועל כן אף שאין למחות ביד המקילין בזה שכן נהגו מעולם ע"פ הפוסקים המקילין בזה, מ"מ כל בעל נפש יחמיר לעצמו שלא לטלטל ע"י צוה"פ בלבד, ועיין בביאור הלכה, עכ"ד. וכ"כ בכה"ח אות א' וט"ו. ועי' בס"י שמ"ה ששם נתבאר באורך דין זה, ושדעת האור לציון לחלק בין טלטול דאוי לבין טלטול דרבנן, וכן שבשעת הדחק יש לסמוך על ס' החזו"א להקל ברחובות דידן שאינם מפולשים ביושר.

מבוי עקום כמין דלית ורוצים להתחלק זה מזה

סי' שסי"ד סעיף ג': מבוי עקום כמין דלית דינו כאילו היה מפולש בעקמומית, וצריך צורת פתח בעקמימותו ובשני ראשיו לכל אחד לחי או קורה, או צורת פתח בכל אחד משני ראשיו, ולחי או קורה בעקמימות וכו', ע"כ.

וכתב בבה"ל ד"ה ולחי או קורה בעקמימות בשם המג"א, דלענין שיתופי מבואות צריכין לעשות יחד דוקא, ואין יכולים להתחלק וכמבואר לקמן בס"י שצ"ב סעיף ו', וזולת באופן הראשון שעושין צוה"פ באמצע שאו יכולים להתחלק, ע"כ. וכ"כ בכה"ח אות כ'. ובאות י"ח הביא מחלוקת, דלד' המג"א אם עוברים בשבת זה על זה הרי הם אוסרים, אבל לד' הבי"י אפי' אם עוברים בשבת זה על זה אינם אוסרים.

מבוי שניטלו קורותיו או לחייו

סי' שסי"ה סעיף ז': מבוי שניטלו קורותיו או לחייו בשבת, אע"פ שהותר למקצת שבת אסור משם ואילך, בין פתוח לרה"ר בין פתוח לכרמלית. ויש מי שאומר דהני מילי בעיר שאינה מוקפת חומה, אבל בעיר מוקפת חומה מותר. הגה, ויש לסמוך על זה ולהתיר וכו', ע"כ.

ועי' להכה"ח באות נ"ז שכתב (בשם התוס' שבת) ע"ד מרן השו"ע, דהגם שכתב דעה הראשונה בסתם ודיעה השניה בשם יש מי שאומר, לאו משום דלא ס"ל כוותיה, דהא בבית יוסף משמע דס"ל כוותיהו, אלא כן דרך המחבר כשמצא דין אחד בפוסק אחד ולא נזכר בפירוש באחרים, כותבה בשם יש מי שאומר והכל מודים בזה.

הרה"ג מרדכי קרליבך שליט"א רו"ג "תורת רפאל" - אהבת שלום

עושיין לחי של אשירה ואין עושיין קורה של אשירה, ובידין דפנות סוכה של אשירה

בשו"ע סי' שס"ג ס"ח כתב ז"ל, לחי שעשאו מעצי אשירה כשר. והנה לשון השו"ע יש לדון דרך בדיעבד כשר, אך לכתחילה אין עושיין, אכן לשון הש"ס בעירובין [דף פ:] ולשון הר"מ דעושיין לחי אשירה, דמשמע אף לכתחילה.

[ובפמ"ג משבצו"ז סקכ"ח הקשה לפי מה שכתב הר"ן בר"ה [דף כח.] בשם הבעל המאור דבמצות דרבנן אמרינן מצות ליהנות נתנו, קשה לחי מעצי אשירה איך שרי, יעו"ש, אכן לדינא הרי ק"ל דאף במצוות דרבנן מצות לאו ליהנות ניתנו. ויש ליישב עפ"י דברי הבית הלוי דכל דברי בעה"מ הוא רק כאשר יש הגאת הגוף, אך כאשר כל ההנאה היא רק מקיום המצוה בזה אף במצוה דרבנן אמרינן לאו ליהנות ניתנו].

איתא בעירובין שם דקורה העשויה מעצי אשירה פסולה, משום דכתותי מכתת שיעוריה, אך לחי העשוי מעצי אשירה כשר, והקשו בתוס' [ד"ה אבל] דהלא גם לחי צריך שיעורא של גובה י' טפחים, ולמה לא נימא דכתותי מכתת שיעוריה לבטל תורת שיעור י' טפחים האמורה במחיצה. והר"מ [פ"ז שבת ה"ב] פסק כהש"ס, והראב"ד שם בהשגות הקשה כקושית התוס', וצ"ע.

ובחי רבינו חיים הלוי כתב ז"ל בקצרה, ההילכתא דכתותי מכתת שיעוריה לא נכלל בזה דעצם הדבר חשוב כמי שאינו, דאי"כ הרי לא היה מועיל הא דלחי שיעורו במשהו, אלא ודאי דיסוד הדין הוא דהשיעור מכתת ובטל מיניה שיעוריה, אבל עצם הדבר איתיה בעיניה ולא בטל, ולפ"ז בלחי זה דמכתת שיעוריה, אם באנו לדון על המקום נמצא דכל הגובה י' שבו יש לו במקומו מחיצת לחי, ורק דהלחי בעצמו אין בו שיעור י"ט.

ועפ"ז תירץ דעת הר"מ ז"ל, בכל מחיצות רה"י דבעינן שיהא גובהן עשרה, עיקר השיעור אינו בעצם המחיצות כי אם בהמקום, דבעינן שגובה עשרה שבו יהא מוקף מחיצות, ואם מצאנו גובה י' שמוקף מחיצות בכל העשרה שבו, לא איכפת לנו כלל בעצם המחיצות אם הן מחזיקות עשרה אם לא, וע"כ גם הכא בלחי של אשירה נהי דכתותי מכתת שיעוריה, אבל בהמקום הרי עכ"פ כל הגובה עשרה חשוב מוקף מקצת מחיצה, עכ"ל.

והנה המאירי בסוכה [דף יט:] כ' ז"ל, אם סיכך באשרה של ישראל פסולה, דכתותי מכתת, ואף בדפנות כן, ואע"פ שבלחי הכשירו, לחי אינו צריך שיעור לרחבו, אבל דפנות צריכות שיעור לרחבן כמו בגבהן וכו'.

וכוונת דבריו, דהנה איתא בעירובין [דף פ:] דאין עושיין קורה בעצי אשירה לפי דכתותי מכתת שיעוריה, ולחי עושיין בעצי אשירה לפי שאין בה שיעור, וע"ז כתב המאירי, דאף שיש שיעור לגובהו מ"מ אין שיעור לרחבו, וכל שאין שיעור לרחבו אין בו דינא דכתותי מכתת, וע"ז הוא שבא המאירי לחדש דדופן סוכה העשוי משל אשירה פסולה, שהרי צריך שיעור לרחבו שיהא ז' טפחים, וכן הסכך צריך שיהא ז' טפחים על ז"ט.

והנה לדברי הגר"ח הנ"ל יש מקום לומר טעם נוסף שלענין סוכה יש פסול של כתותי מכתת שיעוריה, שכן דוקא לענין שבת עיקר הדין הוא בהמקום שיהא גודו, אך לענין סוכה יש דין עצם מחיצות, וכמו שמצינו שנחלקו בסוכה אם בעינן בסוכה דין מחודש של 'מחיצות הניכרות', ולפ"ז לענין סוכה אין לומר כדברי הגר"ח, אכן בדברי המאירי מבואר דבעצם דין הסוכה כדון שבת, ואך דיש בו שיעור לארוכו ולרחבו.

והנה בפשוטו יש לתמוה על דברי המאירי, דהלא שיעורא דז' טפחים הוא שיעור הנאמר בחלל הסוכה, דבעינן שתהא מחזקת ראשו רובו ושולחנא, הא מיהא אין זה שיעור בהחפצא של הדופן ובהחפצא של הסכך, ואך שחלל הסוכה צריך מחיצות והיא צריכה להיות מסוככת, וא"כ למה אם סיככה או אם העמיד דפנותיה מדברי האסור בהנאה הדפנות והסכך פסולין לפי דכתותי מכתת, הא לכאורה אין בהם שיעור כלל, וצ"ע.

וגדולה מזו מבואר בתוס' סוכה [דף ל. ד"ה משום], שהקשו למה אתרוג של ערלה פסול משום שכתותי מכתת שיעורא, והרי שיעור האתרוג כביצה אינו מהלכות שיעורין שנאמרו למשה בסיני, אלא עיקרו משום דבעינן גמר פרי [כמבואר בסוכה לא:], נמצא דעיקר הדין נאמר דבעינן פרי, ואך דלא חשיב פרי פחות מכביצה יעו"ש, הרי מבואר מדברי התוס' דכל שאינו שיעור בהחפצא לית ביה דינא דכתותי מכתת, וצ"ת.

אשר מוכרח ומבואר מדברי המאירי דשיעור ז' טפחים נאמר גם בהלכות הדפנות, ששיעור דופן סוכה הוא ז' טפחים, וכן סכך ששיעורו הוא ז' טפחים, ומלבד מה שז' טפחים הוא שיעור בחלל הסוכה, הרי דין נוסף הוא בהסכך ובהדופן, ומה"ט הוא דאמרינן כתותי מכתת [והנה כ"ז שיטת המפרשים דדין כתותי מכתת תליא במה שצריך שיעור, אך דעת המאירי עצמו בסו"ד נראה דלא תליא במה דהוי שיעור, יעו"ש].

האמנם שיש לקיים עיקר דברי המאירי מצד אחר, והוא לפי דאף אם נימא דאין שיעור ז"ט בהדופן, מ"מ הא מיהת שיעור טפח או שיעור של ד' טפחים מיהא בעינן, כמש"ל לעיל בשמעתתא דדיומדין, באופן דלפ"ז סגי בזה לפסול את הדפנות כשאין בהם דין כתותי מכתת, אלא שבדברי

המאירי מפורש שהטעם לפסול הוא משום שיעורא דז"ט, וממילא מפורש בדבריו דדין ז' טפחים הוא מהלכות המחיצה וכמש"נ.

בשיעור ז' טפחים האמור בסוכה א. שיעור סוכה ב. שיעור בהדופן

נפ"מ א. דמהני דיומדי ז"ט ב. פס ז"ט ג. שיעור ד"ט מדין רוב דופן

ויסוד ברור לזה, מסוגיא דסוכה ד: דת"ר נעץ ארבעה קונדיסין בארץ וסיכך על גבן, רבי יעקב אומר כל שיש בהן טפח לכאן וטפח לכאן נידונין משום דיומד, שהיה רבי יעקב אומר דיומדי סוכה טפח, וחכמים אומרים עד שיהו שתיים כהלכתן ושלישית אפילו טפח, וכתבו בתוס' [ד"ה דיומדי] דיומדי סוכה טפח, והא דבעינן [עירובין ז.] אמה גבי פסי ביראות, גבי מחיצות שבת החמירו, ויעוין לשון רש"י שם [ד"ה שהיה].

ובחיודשי מרן ר"ז הלוי ביאר יסוד דינא דר' יעקב דבעי דיומדי סוכה טפח, דהנה בהל"מ נאמר שיעור שיעור טפח, ודעת חכמים דלא נאמר אלא בדופן שלישית, ודעת ר' יעקב שנאמר בכל הדפנות שיעור זה.

והנה בחיודשי ר"ח הלוי פט"ז שבת הט"ז כתב ז"ל, פסי ביראות הואיל ויש אמה מכאן ואמה מכאן חשוב פתח, וביאור הדבר הוא כמש"כ, דאע"ג דהוי דין במחיצה שלא יהא הפרוץ מרובה על העומד וכו', דיש בכל צד שיעור מחיצה ויש על הפרצה שם פתח, ע"כ לא איכפת לנו כלל במה שהפרוץ מרובה כיון דשם פתח ביה עכ"ד, ומבואר מדברי הגר"ח דההלכתא של דיומדין הוא שנתחדש כל שיש 'שיעור מחיצה' בכל רוח ורוח.

והוא מכוון מאד עם לשון הר"מ פ"ז שבת הל"ג דמדאורייתא סגי בדיומדי פסי ביראות בדיומדין של ד' טפחים, ומה שהצריכו חכמים אמה אינו אלא מדרבנן, והביאור הוא דשיעור מחיצה האמור בשבת ובכלאים ובכל הלכות התורה סגי בד' טפחים, וא"כ שיעור דיומדין אף הוא ד' טפחים, ומעתה הן הן דברי ר' יעקב, דמאחר שנתחדש דשיעור דופן דסוכה הוא טפח, הרי ממילא דלענין דיומדין סגי במה שיש טפח לכל רוח.

[אמנם בתוס' כתבו דמה שבסוכה סגי בטפח ובשבת בעי ר' טפחים מדרבנן הוא, משמע דאף לענין שבת סגי בדיומד טפח, וכ"כ בפנ"י, ז"א כדברי הגר"ח דטפח האמור בסוכה דין מסוים הוא מהל' דפני סוכה, אלא ד"ל דכוונת התוס' דכמו דבסוכה סגי בטפח, כן בשבת תסגי בד' טפחים שהוא שיעור מחיצה, שו"ר שכ"כ באבני נזר סי' רס"ה סקכ"ב, וזהו דלא כהפ"י, והאריך בזה בהגהות דברי נחמיה שבסוף הש"ס].

ומעתה יש לחקור במה שחכמים נחלקו על ר' יעקב, דבפשוטו נראה דסבירא להו דבדינא דשתיים כהלכתן נאמר שב' דפנות צריכין להיות גמורין, וממילא דבדין זה ע"כ נאמר דלא מהני דיומדין מד' צדדים, ובדופן שלישי שלא נאמרה הלכה זו דבעינן שיהיו גמורין בזה הדר דינא דסגי בטפח, וה"נ דמהני דיומד טפח באותו צד שלישי, דלא נחלקו ר' יעקב וחכמים בעיקר השיעור של דיומד, אלא אם צריך שתיים כהלכתן.

ובחיודשי הרא"ה כתב דבר מחודש מאד ז"ל, מדר' יעקב נשמע לרבנן, דאי איכא בהני קונדיסין ז' טפחים לכאן וז' טפחים לכאן לכל רוח ורוח כשר, ואע"ג דפרוץ דפרוץ על העומד, דכי קאמרינן שתיים כהלכתן, לא אמרינן אלא לאפוקי דלא סגי בטפח לכאן וטפח לכאן, עכ"ל. הרי מפורש בדבריו דחכמים מודו לעיקר ההלכתא של דיומדין בכל דפנות הסוכה, ואך דס"ל דבב' מחיצות לא נתחדש שיעורא דטפח, ולכן צריך ז"ט.

באופן דלפ"ז נמצא, דר' יעקב וחכמים כולוהו ס"ל שיש ב' פנים לאשוויי סוכה, א. שתיים כהלכתן ושלישית טפח, ב. דיומדין, אלא שנחלקו בשיעור מחיצה דסוכה, דלדעת ר' יעקב שיעור מחיצה הוא טפח, ולכן בדיומדין סגי בטפח לכל רוח, ולדעת חכמים שיעור מחיצה הוא ז' טפחים, ולכן בדיומדין צריך ז"ט לכל רוח, כדברי הגר"ח דבדיומדין בעינן שיעור מחיצה לכל רוח, ורק אחר שיש שתיים כהלכתן נתחדש מחיצת טפח.

הלא מאחר כל זאת שוב מצינו יסוד דברינו הנ"ל, דשיעור ז' טפחים אינו שיעור בהסוכה [בלבד], אלא יסודו שיעור בעצם שם המחיצה, ולכן בדיומדין דסגי בשיעור מחיצה לכל רוח סגי בז' טפחים, והוא נפלא מאד.

ובאמת כן מתבאר גם בסוגיא בסוכה ז. לדעת רוב הראשונים שם [ובשו"ע סי' תר"ל ס"ג] דסוכה העשויה כמבוי [ב' דפנות לאורך הסוכה זה מול זה], עושה לו דופן שלישי לרוחב הסוכה שיהא בו רוחב ז' טפחים, הרי דאף שהסוכה גדולה מ"מ כל יש דופן של ז' טפחים שם דופן סוכה עליו, הרי דשיעור דופן ז' טפחים אינו מחמת לתא דחלל הסוכה, אלא עיקרו דין שיעור בהחפצא של הדופן, וכמו שהוכחתי מדברי הרא"ה.

עוד יסוד לזה דשיעור ז' טפחים הוא שיעור בהמחיצה והדופן, דהנה איתא בסוכה [דף ו:] שתיים כהלכתן ושלישית אפילו טפח וכו', ואמרו שם דאותו טפח עושה לו טפח שוחק ומעמידו בפחות מג' טפחים סמוך לדופן, וכל פחות משלשה סמוך לדופן כלבוד דמי. ופרש"י [ד"ה טפח] דטפח שוחק הוי טפח ומשהו, וכשמעמידו בפחות משלושה לדופן היא לה כמחיצה של ארבעה טפחים שהיא רוב דופן של שבעה טפחים וסגי בכך.

וצ"ע, דבשלמא בסוכה קטנה [ז' טפחים] י"ל דאם יש ד' טפחים דופן יש כאן רובו של דופן עשוי, אך בסוכה גדולה היאך נימא דע"י ד' טפחים יש רוב דופן, והרי אין כאן חפצא של ז' לדון בד' טפחים שהוא רוב.

אשר נראה מוכרח מזה כמש"נ דז' טפחים הוא שיעור של חלות שם דופן, הרי שד' טפחים הוא שיעור של רוב דופן, ואף כסוכה גדולה כך הוא, שכן אין אנו דנים בד' טפחים שבדופן השלישי שיש בו רוב כלפי סוכה זו, אלא הנידון כלפי עצם קביעת שיעורא דדפנות בעצם, ואף בסוכה גדולה חלות שם דופן הוא בז' טפחים, ונמצא דכל שעשה ד' טפחים יש כאן רוב דופן בעיקר חלות דין שיעור מחיצות האמור בסוכה, והוא מוכרח.

בענין סוכה שיש בה שיעור וכדי לרבע

ומדברי מו"ר הגאון רבי אברהם יהושע סאלאווייציק

בסוכה [דף ז:] אמר ר' יוחנן סוכה העשויה ככבשן, אם יש בהקיפה כדי לישב בה כ"ד בני אדם כשרה, ואם לאו פסולה, ומוקים לה כדעת רבי דס"ל שם דהכשר סוכה הוא ד' אמות על ד' אמות [דסוכה דירת קבע בעינן], ולכן הצריך ר' יוחנן שיהא בה היקף לישב כ"ד בני אדם, כי בכך יש כאן מרובע של ד' אמות על ד' אמות מתוך העיגול והכבשן הלזה, הרי להדיא שצריך שיהא מרובע של ד' על ד' אמות.

והנה הר"מ הביא הלכה זו לדידן דק"ל דהכשר סוכה ז' טפחים, ועל זה כתב הר"מ שצריך שיהא בהקיפה כדי לרבע בה ז' טפחים על ז' טפחים, ע"כ, ובמקור דברי הר"מ כתב במגיד משנה ז"ל, זה מבואר במימרא דרבי יוחנן דבעי כדי לרבע בה ארבע אמות על ד' אמות [ולדעת רבי דכן הוא שיעור משך סוכה], ואליאב דהלכתא שיעור הסוכה ז' טפחים על ז' טפחים כמו שנתבאר, עכ"ד.

ונחלקו האחרונים בכונת דברי המ"מ דעת הר"מ, שבמעשה רוקח כתב דבמגיד משנה נראה דדעת הר"מ דסגי במה שיש טפח העיגול כדי לרבע שיעור ז' על ז', אכן בב"ח סי' תרל"ד כתב דבלשון הר"מ נראה דצריך מרובע שלם של זע"ז בתוך העיגול, וכן מוכרח במגיד משנה שמקור דברי הר"מ הוא מדברי ר' יוחנן לענין סוכה של דע"ד, והתם מפורש בש"ס דבעינן מרובע שלם דע"ד בתוך העיגול.

ויש לתמוה בדעת הר"ף שהשמיט כל עיקר הלכה זו של סוכה עגולה, ונתקשו בזה, הרי ר' יוחנן הצריך להשמיטו דבעינן מרובע שלם, וא"כ למה לא הביאו הר"ף אליבא דידן דמשך סוכה זע"ז.

[ובפשוטו יש לומר, דהנה דעת הר"ף בהלכות מזוזה דבשיעורא דבית לענין מזוזה אין משערין כדי לרבע, אלא בעינן דע"ד, ומקור לשיטתו הוא מסוגיא דסוכה שם, ודעת הר"ף דבאמת לא נאמר בזה שום חידוש דין לענין סוכה, וכל דברי ר' יוחנן נאמרו רק בהלכות שיעורין של 'בית', ומזה הוא דילפינן לכל מקום דבעינן בית דשיעורו ד' על ד' בדווקא, וא"כ אין מזה שום רמז לדין ז' טפחים לדידן].

עוד תמה הב"ח בדעת הר"מ, דהנה כתב הר"מ [פ"ו מזוזה ה"ב] בית עגול שיש בו כדי לרבע ד' אמות על ד' אמות חייב, והרא"ש בהלכות מזוזה סי' ט"ז פירש כוונת הר"מ דאי"צ ד' על ד' אמות בריבוע, אלא די אם יש בו שטח שאפשר לרבע ממנו ד' על ד' אמות, וכן פסק בשו"ע י"ד סי' רפ"ו ס"ג [ולענין מעקה נחלקו האחרונים מהו דעת הר"מ ואכ"מ], ומ"ש מסוכה דדעת הר"מ דצריך מרובע.

ובחת"ס [י"ד סי' ר"פ ד"ה ובאמת] כתב דהאמת יורה דרכו בישוב דעת הר"מ, דבקל יותר מתחייב במזוזה יותר מאשר קביעות דירה לסוכה, כמש"כ הסמ"ע [סי' תכ"ז סק"ב] לחלק בין מזוזה למעקה לענין בית הבקר ז"ל, לענין מזוזה חייבתו תורה להיות מצות ה' נגד עיניו בביאתו וביציאתו ע"כ, אפי' היכי דלא מחייב במעקה מ"מ במזוזה חייב, עכ"ד, וכתב בחת"ס דמה"ט יש לחלק גם בדין כדי לרבע.

ויש להעיר על דברי החת"ס בזה, דהלא שיעורא דד' אמות במעקה ובמזוזה שוין, שכן שיעורא דד' אמות מפורש בסוכה [דף ג:]: שהוא שיעור בשם 'דירת קבע', ומה"ט לחלק בזה בין מזוזה למעקה, וצ"ע.

ושמעתי בזה ממו"ר הגאון רבי אברהם יהושע סאלאווייציק בישוב דעת הר"ף [שהשמיט כל הסוגיא דבעינן מרובע] ובישוב דעת הר"מ [שחילק בין מזוזה דאי"צ מרובע לבין סוכה דבעינן מרובע].

שכן יש לחקור בשיעורא דז' טפחים האמור בסוכה, האם שיעורו רק במשך הסוכה, אכן נראה דמלבד מה שיש דין בשיעור משך סוכה, הרי שיש דין נוסף גם בעצם הדופן עצמו, שכן שיעורא דדופן סוכה הוא ז' טפחים, והנה לדעת ר' יהודה דשיעור משך סוכה דע"ד אמות בזה היה מקום לדון דאינו שיעור בשיעורא דדופן, אלא עיקרו שיעור בית כמו לענין מזוזה ומעקה.

[ובסוכה (דף ג:): ס"ל דמה דתניא דשיעור בית לחיובא דמזוזה ומעקה ד' אמות הוא רק לרבי דס"ל דשיעור סוכה הוא ד' אמות, ומסיק דאף חכמים דס"ל דשיעור משך סוכה זע"ז היינו משום דסוכה דירת עראי בעינן, אך במזוזה ומעקה תלוי בשם בית קבוע, הרי משמע מזה דשיעורא דד' אמות בסוכה לדעת רבי הוא נגזר משיעור ד' אמות האמור בדין בית לחיובא דמזוזה ומעקה, ויעוין בחת"ס הנ"ל].

הלא מעתה ניחא מאד דברי הר"ף, דכל מה שהוצרך ר' יוחנן לחדש דבעינן מרובע, כ"ז הוא רק לרבי דס"ל דשיעור משך סוכה ד"א, ובוזה הוא דחדית לן דילפותא הוא גם בעיקר שיעורא דדופן, דאף התם בעינן

שיעור ד"א בעצמו, ומה"ט לא אמרין כדי לרבע כל שאין בהדפנות עצמן משך ד' אמות, אך למה דקי"ל שיעור סוכה זע"ז פשיטא דעיקרו שיעור בעצם הדופן, ולא הוצרך הר"ף לכתוב דצריך מרובע.

הלא מעתה ניחא גם סתירת דברי הר"מ בין סוכה ומוזוה [וכפי שהקשו הבי"ח והח"ס], שבמוזוה כל עיקר מה דבעינן שיעור ד"א הוא משום שיעורא דבית, ובוה כל שיש בו כדי לרבע דע"ד בפנים סגי אף שאין בו מרובע, אכן לענין סוכה דעת הר"מ דלא מהני מה שיש בו כדי לרבע ז' על ז', אלא בעינן מרובע שלם של זע"ז מגו עיגולא, משום ששיעור ז' הוא שיעור בעצמן של דפנות, עכ"ד מו"ר.

בביאור דברי רש"י בדין גידוד חמשה ומחיצה חמשה

איתא בגיטין [דף טו:]: אמר ר' חסדא גידוד חמשה ומחיצה חמשה אין מצטרפין, [ומרימר אמר שמצטרפין, והלכה כדברין], ופרש"י [ד"ה גידוד] לענין שבת דבעינן מחיצה גבוהה עשרה או עמוק עשרה לרה"י, ואם היה חריץ עמוק חמשה והיקיפו מחיצה חמשה, אין מצטרפין להיות בתוכו רה"י, ואידי דאיירי לעיל באו כולו בקיום הגט כו' [דאין לקיים הגט חציו בתקנת פ"נ וחציו בקיום הגט] נקט נמי הא, עכ"ד רש"י.

[והראשונים פירשו גידוד ה' ומחיצה ה' היינו תל גבוה ה' והיקיפו מחיצה, הריטב"א כתב דאין מצטרפין מדרבנן, אך בתוס' בעירובין (דף צג:) מפורש לא כן, ובשו"ת חכם צבי (סי' ה' ד"ה תשובה) ביאר וז"ל, גידוד ומחיצה תרי מיילי נינהו, דהגידוד הוא משום גוד אסיק, ומחיצה

היא כפשוטה, עכ"ד, ובגליוני הש"ס בעירובין (דף צג:) ביאר דבריו דס"ל דמחיצה היא מן התורה, ואילו גודו רק מהלכה ואין מצטרפין].

ונראה בביאור דברי רש"י עפ"י דברי רבינו חיים הנ"ל, דחלות שם מחיצה דחיל ע"י גידוד לחוד, וחלות שם מחיצה דחיל ע"י מחיצה שבגובה לחוד, וזהו עיקר מה שנתחדש לשיטת רש"י, דגידוד חמשה ומחיצה חמשה אין מצטרפין לאשווי חלות שם מחיצה, דחלות שם מחיצה דחיל ע"י מחיצה הוא בתורת 'עצם מחיצה' לעצמו, ואילו מה דחיל בגידוד אין בו עצם מחיצה, אלא ש'הרשות גדורה', וזהו שחידש ר' חסדא או כולו בגידוד או כולו במחיצה.

ואף דלאשווי רשות היחיד סגי במה שהרשות גדורה, דמה"ט הרי סגי מה שיש " טפחים בגידוד, שאין בו עצם מחיצה אלא שהרשות גדורה, מ"מ כל שיש חלות מחיצה ע"כ עלינו לדון את עצם המחיצה עצמה, כי באמת הרשות גדורה מכח שם המחיצה, ומאחר דשם המחיצה הוא בתורת מחיצה, דעת רש"י בזה שאין מצטרפין גידוד ומחיצה, ולא אמרין דל מהכא עצם המחיצה וישמש כגידוד, דכל שזה שם המחיצה זהו חוקף.

ובתוס' שם [ד"ה גידוד] תמהו על רש"י, שהרי מפורש בשבת [דף צט.] ובעירובין [דף צט:]: דבור וחוליותו מצטרפין לי, ואע"פ שזה בגובה זה בעומק, ועוד מפורש בעירובין [דף צג:] גבי שתי חצרות זו למעלה מזו ויש גידוד חמשה ומחיצה חמשה, דרב חסדא גופיה מודה דתחתונה יכולה לערב לעצמה הואיל ורואה פני עשרה, הרי דכל שרואה פני

עשרה ודאי חשיב מחיצה, וכן מפורש בסוכה [דף ד:]: שגידוד ומחיצה מצטרפין.

והרמב"ן בשבת [דף ז:]: כתב ליישב קושיות התוס' מחקק סוכה דגידוד ומחיצה מצטרפין וז"ל, שאני חקק בית שהוא ראוי לדירה שהרי יש לו מחיצות גמורות ונעשה בית גמור, ועוד שאותן מחיצות ראיות לקירוי לפיכך מצטרף הגדוד עמהם, ע"כ. ועל דרך זה יישב גם קושיית התוס' מבור וחוליותו וז"ל, שאני חוליות הבור שכן דרך כל הבורות לעשות להם חוליה והו"ל כגודו עשרה, משא"כ בחריץ בעלמא, עכ"ל, וצריך ביאור.

והנראה בביאור דברי הרמב"ן, דהנה יסוד דברי רש"י הוא כמש"נ, דתורת החציצה בגידוד לעצמו, וחציצת מחיצה לעצמה, וזהו שחידש הרמב"ן דכל שיש בית דירה באותה רשות, הרי ע"כ דהרשות מצרפתן להיות מחיצת הדירין, וכן בור וחוליותו שהדרך לעשות בורות באופן זה, הרי דשם הבור מצרף את כל המחיצות להיות מחיצות להבור, משא"כ בחריץ דעלמא שאין מצרפין הגידוד והמחיצה לאשווי שם מחיצה.

ומעתה נראה גם ליישב מה שהקשו בתוס' מההיא דעירובין דמפורש דכל שרואה פני עשרה חשיב לגבה כמחיצת עשרה אף שחציה בגידוד וחציה במחיצה, שכל מש"נ דעצם מחיצה קובע שם לעצמו בתורת מחיצה, ואין מצטרף עם הגידוד, זהו דוקא לקבוע רשות היחיד הנקבעת עפ"י המחיצות [של עצם מחיצה או של גידוד], אך לענין חילוק דירין לענין עירובי חצרות, בזה פשוט דהעיקר תלוי בעצם הרשות שהיא גדורה.

תשובות ופסקים

**מבוי עקום לכרמלית
האם צריך תיקון בעקמומיותו**

בשו"ע (סימן שס"ד סעיף ג') איתא: מבוי עקום כמין דל"ת דינו כאילו היה מפולש בעקמימותו וצריך צורת פתח בעקמימותו, ובשני ראשיו לכל אחד לחי או קורה או צורת פתח בכל אחד משני ראשיו, ולחי או קורה בעקמימותו, ואם עשוי כמין ח"ית צריך צורת פתח בשני עקמימותיו ולחי או קורה בשני ראשיו.

ובמשנה ברורה (סי' ט') כתב: עקום כמין דל"ת - והיה פתוח משני ראשיו לרשות הרבים או לכרמלית.

ובשער הציון (סי' י') כתב: רש"י א"ב בעבודת הקודש ורבינו יהונתן, דלא כמשאת בנימין, וכן הסכים הט"ז, ובא"ר רצה לתרץ דברי המשאת בנימין אבל ברש"י א"ב ור"י מבואר כהט"ז, וכבר השיגו בזה הנשמת אדם.

ובערוך השלחן (סעיף ו') כתב: ויש מי שאומר דהא דמצרכין במבוי עקום צורת הפתח אינו אלא כשהפילוישים לרשות הרבים, אבל אם שני הפילוישים הם לכרמלית אין צריך שום תיקון בהעקמימות אלא לחי או קורה בכל פתח [ט"ז ס"ק ב' בשם מהרי"ן], ולפי זה אצלינו שאין רשות הרבים גם כן הוה כן [שם], ואע"ג דבמפולש גמור אין חילוק בין רשות הרבים לכרמלית, מכל מקום בפילוש שעי" עקמימות שאינו פילוש גמור יש חילוק [ומתורץ קושיית הט"ז שם], ויש מי שחולק בזה וס"ל דהכל אחד [ט"ז שם], והעיקר כדיעה הראשונה [וכן פסק הא"ר ס"ק ה' וכן משמע מהמג"א סי' שס"ג ס"ק כ"ז ע"ש].

ובשו"ת רעק"א קמא סימן ל"ג מביא את הא"ר דסמך על מהר"א דמבוי עקום לכרמלית לא הוי כמפולש כסניף להקל. ויעוין במנחת שלמה (ח"ב סימן ל"ו), הו"ד לקמן.

**מבוי עקום בעיירות שלנו
האם צריך תיקון בעקמומיותו**

במשנה ברורה (סימן שס"ד ס"ק י"ב) כתב: והנה במבואות שלנו שיש להם דין חצרות כמבואר לעיל בסימן שס"ג סעיף כ"ו, על כן דעת כמה אחרונים דאף אם הם עקומות ומפולשות משני צדיהן לרשות הרבים אינן צריכין שום תיקון בעקמימות, כמו שכתבנו לעיל בסימן הנ"ל במשנה ברורה ס"ק ק"א עיי"ש, ונוכל לסמוך על זה להקל כמו שביררנו בביאור הלכה.

ובביאור הלכה (ד"ה דינו כאילו היה מפולש בעקמימות) כתב: הנה בדין זה יש באמת פלוגתא דרבוותא במה שאמר בגמ' מבוי עקום דינו כמפולש, דדעת רש"י ועוד הרבה ראשונים [תוספות ורבינו יהונתן והאשכול והארז רוע (קצת פלא ראיתי שם, שהוא הביא שהר"י היה מצדד יותר לבסוף כשיטת רש"י, ובשאר ראשונים נזכר דעת הר"י היפך מדעת רש"י) והרא"ש והר"מ (הגם בבית יוסף כתב שדעתו כדעת ר"י, המעיין במרדכי יראה בהדיא שדעתו כדעת רש"י, וכבר העיר עליו בפרישה, עיי"ש) ורבינו

ירוחם והטור] דצריך תיקון בעקמימותו, הן שיעשה בעקמימות צורת הפתח ובשני צדדיו לחי או קורה, או בצדדיו צורת הפתח ובאמצעיותו לחי או קורה, ודעת הבי"ו והרשב"א דאין צריך תיקון בעקמימותו, ודינו כשאר מבוי מפולש דעושה צורת הפתח בראשו אחד ולחי או קורה בקצה השני, ובעקמימותו אין צריך כלום. וכתב בבית יוסף דלהלכה נקטינן כמו שסתם הטור כדעת רש"י, לפי שהסכימו אליו התוספות והרא"ש. ועיין בתשובת רבי עקיבא איגר סימן ל"ג דדעת הר"י והרשב"א גם כן לאו דעת יחידאה היא, דהרבה גדולים חקרי לב עומדים בשיטתם, והם הרמב"ם [גם באור זרוע ורבינו ירוחם כתבו שדעת הרמב"ם כהר"ן] והריטב"א והריב"ש והתשב"ץ והר"ן [וגם מגירסת הרבינו חננאל בדף ח' דגרס כרכו ליה בודיא בשפתיה משמע גם כן קצת דסבירא ליה כהר"י עיי"ש], עיי"ש בתשובת רע"א. ועל כן נראה לעניות דעתי דבשעת הדחק שאין יכול לעשות תיקון בעקמימות יכול לסמוך על שיטת הר"י, וזהו אפילו במבוי שבזמן הש"ס, ובפרט לענין מבוי שלנו שיש לו דין חצר מפני שאין בתים וחצרות פתוחות לתוכו כמבואר לעיל בסימן שס"ג סעיף כ"ו בהג"ה, בודאי יש לסמוך להקל כדעת האחרונים המקילין [היינו המג"א ושאר אחרונים העומדים בשיטתו וכמבואר לעיל בשער הציון שם, ודלא כט"ז בסימן זה] דאין צריך לעשות תיקון בעקמימותו [אלא בשני צדדיו צורת הפתח, וכנ"ל בהג"ה שם, וזה מהני אפילו היה רחב המבוי יותר מעשר אמות], משום דאפילו במבוי גמור שהוא עקום, דעת כמה ראשונים דאין צריך תיקון בעקמימותו, וגם מעיקר הדין אפילו לדעת רש"י נראה שהתיקון ההוא אינו אלא מדרבנן.

וברמ"א (סימן שס"ג סעיף כ"ו) איתא: ויש אומרים דנהגין האידנא לתקן כל המבואות בצורת הפתח, דכל המבואות שלנו יש להם דין חצרות.

ובמשנה ברורה (ס"ק ק"א) כתב בשם המג"א: היינו משום דבמבואותינו אין בתים וחצרות פתוחות לתוכו וכו'. והנה במבואות שלנו הנזכרים לעיל שאין בתים וחצרות פתוחות לתוכו, אם הוא מבוי עקום יש דעות בין האחרונים אם צריך לעשות תיקון בעקמימותו כדין המבואר לקמן בסימן שס"ד סעיף ג', דיש לומר כיון דמעיקר הדין יש לו דין חצר אין צריך שום תיקון, ודי במה שעשה התיקון בשני ראשיו, ויש מחמירין בזה [מג"א בס"ק כ"ז והא"ר ותורת חיים, וכן נוטה דעת השערי תשובה לקמן בסימן שס"ד להקל, וכן כתב הישועות יעקב, ודעת המשאת בנימין והט"ז לקמן בסימן שס"ד, וכן בספר בית מאיר להחמיר - שער הציון ס"ק פ"ב] והמנהג להקל.

ובשער הציון (ס"ק פ"ג) כתב: ספר החיים - ובפרט דהרבה ראשונים סברי במבוי עקום גופא שאין צריך שום תיקון בעקמימותו, וכמו שהבאתי לקמן בסימן שס"ד בביאור הלכה.

ובחזו"א (סימן ס"ה ס"ק י"ז) כתב: איברא עיקר דברי רבותינו דמבואות שלנו אין בתים וחצרות פתוחין לתוכו, לא ידענו עיקר הריעותא בזה, שהרי אם הבית בנוי לצד המבוי אין בכך כלום

**הרה"ג יוסף זונדל שוב שליט"א
רב ומו"צ בקרית ספר ומרבני בית ההוראה "אהבת שלום"**

כל שיש חצר ד' אמות לפני פתח הבית, ועוד נמצא חצרות שיש להם בתים לפנים וזהו ממש בתים וחצרות, ובבנין הכרכים שלנו ודאי יש להרחוב דין מבוי, ואולי בימיהם היה בנוי על אופן אחר, וצ"ע.

ובס"ק נ"ב כתב: בס"ק י"ז נסתפקנו בכונת הראשונים ז"ל שמבואות שלנו אין בתים וחצרות פתוחין לתוכן, ונראה דהטעם משום שחצרות שלנו אינם לדירה כחצירות שלהם, ולא הוה שלנו רק רחבות, ואנן חצרות בעינן ולא רחבות, ואע"ג שבקיעת הרבים במבואות שלנו נראה שאיננה פחותה מאותו המבוי המבונה על מתכונת החצרות, אך כל מדת חכמים כן הוא, ולא נתנו לנו גדר מבוי על אופן אחר.

וכן בסימן צ' ס"ק כ"ג כתב: לדין דלית לן מבוי הניתר בלחי משום דאין חצרות פתוחות למבוי שלנו, דחצרות שלנו הן רחבות, ואע"ג דהן מקופין לדירה ודינן כחצר לכל מילי, מ"מ לענין דין מבוי צריך חצר דווקא שיהא עיקר תשמיש הבית שם, וכמו שהיה בימי חז"ל באופקים החמים, גם במבוי היה תשמיש דירה, ואינו כן במבואות שלנו.

אולם אינו ברור שהמ"ב שהביא דברי המג"א כפשוטו שס"ל כדברי החזו"א, ודברתי עם הרבה גדולי הוראה ות"ח, ורובם אמרו שדברי החזו"א מחודשים, וכן שמעתי מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א וכדחזינן שמעיקרא החזו"א ג"כ הסתפק בכונת המג"א. ועיין בס' נתיבות שבת להגאון רבי יעקב בלוי זצ"ל פרק כ"א ס"ק מ"א. וכן בנשמת אדם כלל ע"א אות ה' כתב: ומה שכתב המ"א בסימן שס"ג דא"צ תיקון בעקמימות מטעם שכל מבואות שלנו אין להם דין מבוי, כיון שאין בתים וחצרות פתוחין לתוכו, זה לא שייך בקהלתנו, שחצרות ובתים פתוחים לכל מבוי ויש להם כל דיני מבוי, והמ"א מיייתי ממדינתו וכן הם כל ערי אשכנז שהיו דרים בתוכו אגודה ומהר"ל ומהר"י.

וכן בערוך השלחן (סימן שס"ג סעיף מ"ד) כתב: והנה נעלם מאתנו איך היה תכונת הרחובות בזמנם של רבינו הרמ"א ואיזה דורות מקודם דגם אצלם לא היה כבזמן הש"ס, ולכן כתבו שאין להם דין מבוי. ובסעיף מ"ה כתב: ובמדינת ליטא יש בתים למאות ואלפים שאין להם חצר כלל, ויוצאין מבתיהן לרשות הרבים.

ובמנחת שלמה (ח"ב סימן ל"ו) כתב מרן זצוק"ל: בשו"ע או"ח סימן שס"ד סעיף ג' "מבוי עקום כמין דל"ת דינו כאילו היה מפולש בעקמימותו, וצריך צורת פתח בעקמימותו ובשני ראשיו לכל אחד לחי או קורה, או צורת פתח בכל אחד משני ראשיו ולחי או קורה בעקמימותו, ואם עשוי כמין ח"ית צריך צורת פתח בשני עקמימותיו ולחי או קורה בשני ראשיו". הרי להדיא שאפילו אם עשה צורת הפתח משני הצדדים הפתוחים לרשות הרבים, דנמצא ממילא שהמבוי הוא סתום מכל ארבע רוחותיו, מכל מקום צריך לחי או קורה בעקמימותו. וטעם הדברים מבואר דכיון שבני מבוי שבצד זה אינם רואים את הצורת הפתח שבצד השני, יטעו לחשוב שמבוי מפולש אינו צריך כי אם לצורת הפתח

שבגבולות העיר כאילו הן היקף של חומה לגבי העיר, אחרי שלענין זה הלא מבואר שאין צריכין כלל שיהיה ההיקף לשם חומה, ולכן כשמתקן את כל הפרצות דהיינו מקומות הפנויים שבין שורות הבתים, היינו כמתקן פרצות שבחומה דמודו ביה שפיר כו"ע דבכה"ג לא בעי כלל שום היכר של תיקון בעקמימות.

ומסיים שם: אולם אף על פי כן קשה מאד לומר דמה שנהגו בזה קולא הוא משום דברי המהרי"ט, כיון שהפוסקים לא הביאו כלל חידוש גדול זה להלכה. ועיין בשו"ע הגר"ז ובמשנ"ב סימן שצ"ב שכתבו דהא דמערבין את כולה היינו דוקא אחרי שהוכשרו מבואותיה כהלכתן, וכנ"ל בסימן שס"ד, והתם הלא מבואר עיקר דין זה שצריך תיקון בעקמימות. ולכן נראה פשוט שעיקר הטעם הוא כמ"ש הנשמת אדם בכלל ע"י"א והגאון מוהר"ע ז"ל בתשובה סימן ל"ג דאיכא כמה רבנותא דפליגי אדעת רש"י, ונקטו כולוהו כדעת הר"י שאין צריכין כלל לשום תיקון בעקמימות, וכיון שהלכה כדברי המיקל בעירוב לכן לא נהגו בזה כהשו"ע.

אמנם בסימן נ"ז שם כתב מרן זצוק"ל: וגם לענין זה שאין נוהגים לעשות תיקון בכל מבוי עקום ועשוי כנדל, הוא רק מטעם זה שהעיר חשובה כמוקפת חומה על ידי צורת הפתח כמו"ש מהמב"יט והמהרי"ט, כי מה שכתב במשנה ברורה בסימן שס"ד (ס"ק י"ב וביאור הלכה ד"ה ואם) מפני שמבואות שלנו יש להם דין חצרות, הרי בזמנינו יש הרבה בתים שפתוחים לחצרות, ורק החצרות פתוחין לרשות הרבים, ואף על פי כן אין עושין שום תיקון בכל מקומות, והיינו מפני שהעיר היא כמוקפת חומה.

אולם במעשה רב (אות קמ"א) כתוב: שלא לישא בשבת כלל אפילו במקום שיש עירוב אפילו בחצר. ובביאורים מהגאון רבי נפתלי הערץ הלוי זצ"ל ביאר: נ"ל מפני שיש כמה דינים חלוקים שיש מחלוקת בין הפוסקים, א' אם העיריות שלנו דין חצר יש להם או דין מבוי, ועיין בסימן שס"ג סעיף כ"ז ויש אומרים כו' דכל המבואות שלנו יש להם דין חצרות, וע"ש במג"א ס"ק כ"ז דמזה יצא קולא דבעקמימות אין עושין שום תיקון, והטעם דלא חשבינן להו כמבואות משום דאין בתים וחצרות פתוחים לתוכו, וזה אינו מספיק דיש כמה מקומות שעשוי כדת מבוי, ואם כן היה צריך תיקון בעקמימות. ועי"ש עוד.

אמנם חזינן דאף שיש מגדולי האחרונים שמחמירים דצריך לעשות בעיריות שלנו תיקון בעקמימות, כמו שכתב במ"ב סימן שס"ג ס"ק ק"א בשם המשאת בנימין והט"ו והבית מאיר, וכן לפי ביאורו של הגר"ה הלוי הגר"א חשש לזה. ואף בחיי אדם כלל ע"י"א סעיף י"ג שמיקל בזה, כתב שם בזה"ל: ומכל מקום נראה לי דגם אפילו עיר שאינו מוקף חומה ויש שם בתים וחצרות פתוחים למבואות כמו שהוא בקהלת קודש וילנא, אף על פי כן אם אי אפשר לעשות תיקון בעקמימות, יתקן רק בכל המבואות הפתוחות לרשות הרבים בצורת הפתח כדין ובצד השני בלחי, אף שאי אפשר לעשות בעקמומית שום תיקון. משמע שאם אפשר לעשות תיקון בעקמימות יש להחמיר בזה.

מכל מקום למעשה לא מצינו לאחד מגדולי הדורות האחרונים שיורה לשנות את המנהג, ולעשות תיקון בעקמומית במבוי עקום בעיריות שלנו, וכל אחד יישב את המנהג לפי דרכו.

ויש לציין דכבר מצאנו בשו"ת הב"ח החדשות סימן ג' תשובה מהגאון מוהר"ר יושע ז"ל דכתב להעיר על המנהג שאין עושין תיקון בעקמימות שבמבוי, ויש לשנות את המנהג, ועי"ש שהגאון ר' זלמן שור לא קיבל דעתו. ויעו"ש בקונטרס אחרון תשובת הגאון בעל הבית אפרים ליישב את המנהג עפ"י המהרי"ט.

ראיתי כי המהרי"ט בתשובותיו ח"א סימן צ"ד העלה דבר חדש, דלא אמרו שצריך צורת הפתח ותיקון בעקמימות אלא כשרוצה לתקן ולערב מבוי אחד, אבל בעיר אחת שבאים להכשיר את כולה או להכשיר בה מקצת לא דנו בה דין מבוי מפולש ולא מבוי עקום, שהרי כל המבואות שבעיר אינן צריכין תיקון כמו שכתב רש"י ז"ל בדף נ"ט ע"א במערב את כל העיר שאין מבואותיה צריכין תיקון שהרי היא כחצר אחת, ומפורש כתב שם רש"י דמיירי אף בערי הפרצות שאינן מוקפות חומה עי"ש"ה, עכתו"ד. והנה הן אמנם אמת הוא שגם הריטב"א כתב שם בד"ה ת"ר שאין המבואות שבפנים העיר צריכות שום הכשר אחר, וכן כתב שם גם המאירי שאין המבואות צריכות תיקון לחי או קורה כלל מפני שהכל הוא כחצר אחת עי"ש, אבל מכל מקום הם הלא אזלי בשיטת הסוכרים שאין צריכין לעולם שום תיקון בעקמימות, ואף המאירי שלא הכריע בדבר הזה, מכל מקום הלא מפרש את המשנה דהתם דמיירי במוקפת חומה, ובהא בלא"ה מודו כו"ע שאין צריך שום תיקון בעקמימות, מה שאין כן לדעת רש"י מה סברא הוא לחלק בין מבוי אחד או שנים למתקן את כל העיר או מקצתה, כיון שגם במבוי עקום כמין ח"ית מצריך רש"י היכר בעקמימות אף עם עירבו כולם יחד כמבואר בשו"ע. מיהו בשלמא במתקן כל העיר היה אפשר שפיר לומר דבכה"ג לא הצריכו חכמים לעשות היכר בעקמימות שבפנים העיר, משום דכיון שתיקון אחד הוא לכל העיר קלא אית ליה למילתא, וידעי כו"ע שסתום הוא ברוחות הפתוחות, מה שאין כן במתקן רק מקצת מן העיר מה סברא הוא לחלק בכך. ואולי יש לומר דטעמו של דבר הוא על פי מה שאמרתי מכבר שאף לדעת הרמב"ם דסובר שאין צורת הפתח מועיל להתיר בכה"ג שהפרוץ מרובה על העומד בשלש רוחות, מכל מקום כשמערב את כל העיר יכולין שפיר לתקן שיהיה מותר לטלטל גם מעט סמוך לעיר על ידי העמדת הכלונסאות של צורת הפתח מעט לפני העיר, ואף על פי שלכאורה הרי באותו מקום הפנוי שלפני הבתים מרובה הפרוץ על העומד בג' רוחות, נראה דהא דסובר הרמב"ם שצורת הפתח לא מועיל בפרוץ מרובה על העומד, היינו דוקא בכה"ג שגם לאחר שנצרך את צורת הפתח עדיין מרובה הוא חלק הפרוץ על העומד, מה שאין כן כשמתקן את כל העיר מצטרף שפיר היקף הבתים שבגבולות העיר מכל ארבע רוחות, ונמצא שהעומד כבר מרובה על הפרוץ, ומהני שפיר אף לקצה העיר בחלק שלפני הבתים, כיון שאם נאמר שצורת הפתח מועיל לתיקון העיר הרי נתחברו ממילא הכלונסאות עם העיר, וממילא הרי יש לנו להתחשב ודאי עם כל שורות הבתים בין הכלונסאות שבצירוף הכל נעשה ממילא העומד מרובה על הפרוץ. והכי נמי גם כאן לענין תיקון בעקמימות, כיון דמבואר שאם הרוחות סתומים ממש בהיקף חומה או בדלתים לא בעי כלל שום היכר בעקמימות, אם כן אדרבא הוא דאמרינן כיון שמבוי עקום חשוב כמפולש, והיינו משום דמתחבר ונעשה כאחד עם המבוי השני שהוא פרוץ לתוכו, הכי נמי גם כאן מתחברים ממילא כל המבואות שבפנים העיר ונעשים הכל כאחד, וממילא לא דמי כלל למבוי עקום, דהתם כיון דחשבינן ליה כמפולש אמרינן שפיר דאף אם המבוי הוא עקום כמין ח"ית, מכל מקום רואים את כל שלשה המבואות כאילו הם אחד, ונמצא ממילא שהמבוי סתום הוא רק מב' רוחות. מה שאין כן בשאר הרוחות הרי הוא פרוץ במילואו, דאין לומר שהבתים אשר בין רגלי הח"ית חשיבי כסתומה לגבי גג הח"ית, כיון שמעיקרא אין אנו דנים אלא על חלק המבוי שהוא מקום הפנוי שבין הבתים שמשני הצדדים, מה שאין כן כשבאים לדון על תיקון כל המבואות שבעיר הוויין ממילא היקף הבתים

מצד אחד ותו לא מידי, ולכן הצריכו חכמים שבכל צד מהמבוי יראו בני המבוי צורת הפתח מצד אחד, ולחי או קורה בצד השני. ולכאורה פשוט הוא לפי זה דהוא הדין נמי כשמערבין את כל העיר על ידי היקף גדול של צורות הפתח, גם כן צריכין לעשות תיקון בפנים העיר בעקמימותו של כל מבוי ומבוי, כי אע"פ שתיקון מבואות שלנו הוא על פי דעת רוב הפוסקים שאין מצוי כלל בזמן הזה רשות הרבים מפני שאין לנו רחובות ושווקים שיהיו ששים רבוא בוקעים בו בכל יום, ונמצא דמבואות שלנו אינם מפולשים אלא לכרמלית, מכל מקום גם בכה"ג הסכימו להלכה הט"ז והמג"א שצריך תיקון בעקמימות. וסברא הוא שלא נוכל לצרף את דעת הא"ר סימן שס"ד שסמך על המהר"א דמבוי עקום לכרמלית לא הוי כמפולש, אחרי שהרשב"א והריטב"א ז"ל שניהם כתבו בפירוש שאין חילוק בין מפולש לרשות הרבים או לכרמלית כמבואר בנשמת אדם. ורק כשכל העיר מוקפת חומה או כשסגורה בדלתיים, בהם הוא דכתב המג"א בסימן שס"ג ס"ק כ"ז שאין צריך שום תיקון בעקמימות. ואם כן פשוט הוא לפי זה שתיקון מבואות הנעשה פעה"ק ירושלם ת"ז שאין עושין בעקמימות שום תיקון, הוא דלא הכרעת השו"ע ונ"כ, דהלא מה שנתן המג"א טעם לזה שאין נוהגין לתקן את העקמימות עפ"י דברי הרמ"א בהג"ה שכתב דכל מבואות שלנו יש להם דין חצרות מפני זה שאין בתים וחצרות פתוחים לתוכן, וסובר נמי שדין מבוי עקום דחשיב כמפולש הוא דוקא במבואות ולא בחצרות, לא מהני כלל לדין ששמעט בכל המבואות יש הרבה בתים שפתוחים לחצרות והחצרות פתוחין למבואות, וכידוע שרבים מגדולי האחרונים כבר העירו שדברי הרמ"א והמג"א לא נאמרו אלא על המבואות שהיו אז במדינות אשכנז, משא"כ בזמנינו, ותמה אני מאד על הגאון בעל משנ"ב ז"ל שלא העיר כלל בדבר זה, גם נלענ"ד דמצד הסברא נראה דכמו שאם בתים פתוחים לחצרות וחצרות למבוי דינו כמבוי שניתר בלחי וקורה, הוא הדין נמי שאם הרבה מבואות קטנות פתוחים למבוי אחד גדול כמו מבוי העשוי כנדל, דשפיר חשיב הך מבוי גדול כדין מבוי אע"פ שאין בתים וחצרות פתוחים לו, דהלא עיקר הטעם דלא חשיב מבוי אלא אם כן חצרות פתוחות לתוכו הוא משום כדי שלא יהיו משתמשים בו תשמישי הצנע, כמו בחצר שצריך למחיצות יותר גמורות ולא מהני ביה לחי וקורה, ואם כן הרי ק"ו הוא, ומה אם רק חצרות פתוחים לו אמרת שיש לו דין מבוי, כל שכן כשבמבואות פתוחין לו דבודאי יש לו דין מבוי, ורואים כן בעליל שברחובות המרכזיים אע"פ שרק בתים פתוחים להם ולא חצרות, מכל מקום מונעים מלהשתמש בהם תשמישי הצנע הרבה יותר מבמבואות הקטנים שחצרות פתוחים להם. וממילא פשוט הוא לפי זה שאותו מבוי גדול אם הוא מתעקם כמין דל"ית ודאי צריך תיקון בעקמימות, כיון דנתבאר שמבוי הוא דחשיב ולא תורת חצר עליו, ומה גם שנלענ"ד דאף במבואות שהיו בזמן הרמ"א שרק בתים היו פתוחים למבואות ולא חצרות, גם כן חשיב הך מבוי גדול כדין מבוי שבתים וחצרות פתוחים לתוכו, דהלא ממנ"פ הוא דכיון דחשבינן למבואות הקטנים כחצרות מפני זה שאין חצרות פתוחים לתוכם, אם כן הלא חשיבי ממילא הם עצמם כחצרות שפתוחים למבוי, וזה ודאי דוחק לומר שרק לענין היתר לחי וקורה הוא דחשבינן להו כחצרות, ולא לענין לאחשוי את המבוי הגדול, דמנלן הא לחלק בין הדבקים ולאחוז את החבל בשני הראשים, ולחשוב את המבואות הקטנות כחצרות, ואף על פי כן יהיה המבוי הגדול מותר בלא שום תיקון בעקמימות מפני זה שגם הוא רק תורת חצר עליו ולא מבוי, ובפרט להמבואר דק"ו הוא וצריך ודאי תיקון בעקמימות. אך

המנהג ועמנו

בענין מוטב שיהיו שוגגין ולא מזידין

שו"ע סי' שס"ה סעיף ו': נשים היושבות על פתח המבוי וכדיהן בידן אין ממחין בידן, דכיון דמידי דרבנן הוא, מוטב שיהיו שוגגות ולא מזידות. וכתב במ"ב ס"ק ל': ואפילו במידי דאורייתא, אי ידעין שלא ישמעו לנו, אין לומר להם, אם לא דבר שמפורש בקרא בהדיא, כדלקמן בסימן תר"ח סעיף ב', עיין שם. ושם כתב השו"ע: נשים שאוכלות ושותות עד שחשיכה, והן אינן יודעות שמצוה להוסיף מחול על הקדש אין ממחין בידן כדי שלא יבואו לעשות בזדון. הגה. וה"ה בכל דבר איסור אמרינן מוטב שיהיו שוגגין ולא יהיו מזידין, ודוקא שאינו מפורש בתורה אע"פ שהוא דאורייתא, אבל אם מפורש בתורה מוחין בידם (ר"ן פ"ד דביצה ורא"ש בשם העיטור). ואם יודע שאין דבריו נשמעין לא יאמר ברבים להוכיחן רק פעם אחת, אבל לא ירבה

בתוכחות מאחר שידוע שלא ישמעו אליו, אבל ביחיד חייב להוכיחו עד שיכנו או יקללנו.

ועיין שם במ"ב ס"ק ה' שרק אם בודאי לא ישמעו לו, וז"ל: אמרינן מוטב שיהיו שוגגין וכו' - ר"ל ג"כ בברור לו שאם יאמר להם לא יקבלו ממנו וכנ"ל, וכ"ז דוקא בשעכשיו הם שוגגין, אבל כשיודעין שהוא אסור ועוברין במזיד צריך להוכיחם אף כשברור לו שלא יקבלום, ונהי דמי שאינו מוכיח אינו נענש עבור חטאם כיון שברור לו שלא יקבלום, מ"מ מצוה להוכיחם.

ועי"ש בשער הציון אות ג' שדוקא אם הרבה טועים בדבר, וז"ל: מ"א בשם הרא"ש, וכ"מ מפרק במה בהמה דף נ"ה, ואלו הנחנו בני אדם על מה ששוגגין בכל יום היו מוסיפין שגגות, ותפול התורה מעט מעט ח"ו [תשב"ץ ח"ב סימן מ"ז]. עוד כתב שם דנ"ל שזה הדבר לא נאמר אלא

הרה"ג אליהו נכס שליט"א נוצל "אליבא דהלכתא" קרית ספר

בשנתרבו הרבה שוגגין בדבר [וכענין שנאמר בפ' חזקת הבתים דף ס' רבו פרושים בישראל], אבל בדבר שרק מיעוטן שוגגין מצוה למחות בידם, ואף אם יבואו להיות מזידין כדי להזהיר לאחרים שלא יכשלו, דילפי מקלקלתא ולא ילפי מתקנתא, והמורה הוראות אם הזהיר את העם והם לא הזהירו עליו נאמר ואתה את נפשך הצלת, עכ"ל.

ועי"ש בביאור הלכה ד"ה אבל מחלוקת ראשונים בדבר המפורש בתורה אם צריך להוכיח אותם, וכן לגבי פורקי עול שאין חיוב להוכיח אותם, וז"ל: אבל אם מפורש בתורה וכו' - דבר זה הוא מדברי העיטור והעתיקו הרא"ש ור"ן, וכ"כ הרשב"א והמאירי בחידושיהם על ביצה דף ל'. ודע דלכאורה יש להקשות ע"ז מסוגיא דשבת דף נ"ה דשם עברו על דבר המפורש בתורה דכתיב הנאנחים והנאנקים על כל התועבות וגו', ואפ"ה משמע בגמרא דאם היה ברור שלא ישמעו לא היו נענשים. אלא ד"ל דזהו רק לענין עונש, אבל לענין מיע דהוכחה מחויב בכל

גונו, וכן הוא באמת דעת הר"א ממיץ המובא בסמ"ג וסמ"ק, והעתיקים המ"א. והסמ"ג בעצמו משמע שם דהוא סובר דהיכא שברור לו שלא יקבל אינו מחויב להוכיחו, וכן משמע לכאורה מדברי התוספות שם בשבת דף ג"ה ד"ה א"ע"ג וכו'. אלא דאפשר לדחות דענינא דריש גלותא לא הוי בדבר המפורש בתורה, ולכן אם היה ברור לר' סימון שלא ישמעו לו לא היה מחויב להוכיחו. אמנם מהגר"א מוכח דדעת התוספות להקל ברבים כדעת הסמ"ג. ודע דמסתברא דמה שפסק הרמ"א בדבר המפורש בתורה חייב למחות, דוקא שהוא באקראי, אבל אלו הפורקי עול לגמרי כגון מחלל שבת בפרהסיא או אוכל נבילות להכעיס כבר יצא מכלל עמיתך ואינו מחויב להוכיחו, וכן איתא בתנא דא"ר פ"ח הוכח תוכיח את עמיתך, עמיתך שהוא אוהבך ושהוא עמך בתורה ומצות אתה חייב להוכיח אותו, אבל לרשע שהוא שונאך אין אתה חייב להוכיח אותו. והעתיק זה הגר"א בקיצור באדרת אליהו ע"ש. ולענין אוכל נבילות לתיאבון או מחלל שבת שלא בפרהסיא יש לעיין בדבר.

ועיין בספר ברכי יוסף סי' תר"ח אות א' שהביא ממהרי"ט בתשובה לחלק בין נשים לגברים ודחה דבריו, וז"ל: נשים שאוכלות וכו' אין ממחין וכו' - כתב מהרי"ט בתשובה בראשון סוף סי' פ"ג דנשים אף באיסור דאורייתא אמרינן מוטב שיהיו שוגגין, אבל בנ"ד דאיסור תורה ואנשים הוו, אם איתא דאיכא איסורא הי"ל לחכמים למחות. והשיגו גדול דורנו הרב מהרי" בר דוד בספרו הבהיר דברי אמת בקונטרסים דף פ"א, מנדון הרב תומת ישרים סי' כ"ז, וממאמרם ז"ל (ויק"ר ז', א') גבי מה חטא לך, ומהתוס' בע"ז (ד' ד"ה שהיה), דמבואר בהני דוכתי דאמרינן מוטב שיהיו שוגגין גם באנשים, יע"ש היטב באורך. ולי ההדיוט נראה דכונת מהרי"ט דאורחא דמילתא דנשים אינן שומעות ואינם מקבלות ודאי, וזהו שכתב גבי ההיא דפרק בתרא דמ"ק (י"ח:): דסתם כיבוש על ידי נשים ולא היו שומעות לדברי חכמים, כלומר דרגילות נשים בכך. ובאנשים הוי איפכא, דאורחיהו לשמוע לדברי חכמים. אבל אין דעת מהרי"ט דהדבר תלוי בצד זכרות ונקבות, אלא דאורחא דמילתא דנשי לא שמיעי ואינשי שמעי. אבל אי נשי שמעי, או אפילו ספק דשמעי, מחינן להו, כמ"ש הר"י"ף (ביצה ט"ז:): וסיעתו. ואנשים שאינן מקבלים ודאי, ותשש כחן, אמרינן בהו מוטב שיהיו שוגגין. ולמה שהבין הרב הנז' בדעת מהרי"ט שכוונתו לחלק בין אנשים לנשים, יש להעיר דמאי ראיא מנדון הרב מהר"ר תם, נימא בנדונו מאן מבשל אלא נשים, וכמ"ש מהרי"ט בההיא דמ"ק דמאן מכבס כי אם נשים. ועיין בתשב"ץ ח"ב סי' מ"א.

ועיין בשו"ת ברכה שם שהביא ראיא לדבריו מספר הבתים וז"ל: לפנינו אות א' כתבתי דמ"ש מהרי"ט בראשון סימון פ"ג דנשים באיסור דאורייתא אמרינן מוטב וכו', אבל בנ"ד דאנשים ואיסור תורה וכו' לאו דוקא, אלא אורחא דמילתא דנשים לא שמעו ואנשים שמעו, יע"ש באורך. וראיתי בס' הבתים כ"י הבתים וז"ל: ומה שיראה לי בזה שאין אומרים הנח להם אלא בנשים, ובדבר שלא נודע האיסור כולו אין לו זמן וגבול ידוע, והוא משום גדר אפילו הוא מן התורה כגון תוספת עינוי, אבל בשאר דברים של תורה שהם ענין האיסור אין אומרים בהם הנח, ובדברים שהם מד"ס אומרים הנח, בין שהיה האיסור משום גדר כגון מ"ש חז"ל שאסור לאדם לעמוד בשבת על פתח המבוי וחספץ בידו, שמא יתגלגל החפץ חוץ למבוי ויבא להעביר ד' אמות ברה"י, שאין כאן שום מעשה איסור, בין שיהיה הדבר עצם האיסור כגון סיפוק וטיפוח שבמעשה עצמו יש בו ספק איסור שהוא מוליד קול שאסור בשבת, אין ממחין בידן הואיל ואנו רואין שכלן נוהגות היתר בדבר זה וקשה להפרישן ממנו, כיון שאין איסורו אלא מד"ס אומרים מוטב שיהיו שוגגות ואל יהיו מזידות, עכ"ל. וגם דברי הרב ז"ל נ"ל דלאו דוקא נשים, אלא אורחא דמילתא נקט, ודוק.

ועיין בספר מצות התוכחה פרק ט' אות ד' שרצה לתלות אם דוקא נשים במחלוקת ראשונים, וז"ל: גירסת רוב הראשונים ופשט הסוגיא מוסב על הני נשי דקא אכלי ושתי, וכך נעתק הלכה. עד כדי כך הגיע הדבר שבמהרי"ט שאלה פ"ג, לשונו הובא לעיל בפרק ח', מחליט להלכה למעשה בדנשים אפילו איסורא דאורייתא אמרינן הנח להן לישאלה, מוטב שיהו שוגגין ואל יהו מזידין, כדאשכחן גבי תוספת עינוי, אבל באנשים רק באיסורי דרבנן אמרינן מוטב שיהו שוגגין אבל לא באיסורי דאורייתא, באמת לפי הסוגיא ואיך שהרמב"ם והשו"ע מצאו לנכון להעתיק נשים שאוכלות ושותות עד שחשכה, צודק מאד מההרי"ט בפסקו לחלק בין נשים לאנשים, דאם לא ה"י שום הבדל ביניהם אם כן אדרבה היו הרמב"ם והשו"ע משנים את הלשון מנשים, לאלו האוכלים ושותים עד שחשכה, בכדי להוציא מלבנו לטעות ולומר שרק בנשים המדובר פה, אולם אם כבר מחלקים בין גברי לנשי שומה עלינו לדעת מהו באמת המגדיר בזה בין המינים, לכאורה רצית לומר כי באנשים דומה איסור התוספת עינוי למפורש בתורה, כי כתוב "ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחדש", אבל בנשים אומרת הגמ' בסוכה כ"ח ע"ב דסד"א הואיל דאתמעוט תוספת עינוי מעונש ואזהרה, לפיכך נשים לא לחייבו בתוספת עינוי, קמ"ל מ"ה" דהאזרח לרבות נשים לתוספת עינוי ביה"כ, ריבוי זה בודאי איננו מפורש לכן הקילו בו, אבל מפירש"י שמביא הכתוב ועניתם את נפשותיכם בתשעה, ומהרשב"א שמביא מערב עד ערב תענו את נפשותיכם, משמע שעל זה אנו דנים, ולימוד זה איננו מפורש שקאי על תוספת עינוי, ועוד לפי ביאורנו לא ה"י מקום לחלק בין נשים לאנשים רק בתוספת יוה"כ, משא"כ בשאר איסורים מאין לנו לחלק בין גברי לנשי, והמהרי"ט מוציא מכאן לימוד למלאכת חוה"מ ע"י נשי דמפני זה לא

מחו בהם מפני שנשים היו המכבסות, ולנשים לא מוזינן אפילו באיסור דאורייתא. ואולי נסביר את דברי המהרי"ט שסיבת מניעתנו למחות בהם נובעת מנימוק יסודי המבדיל ביניהן לבינינו, והוא: משום שהן רחוקות מלימוד התורה דכתיב ולמדתם את בניכם ולא בנותיכם, וקשה להסביר להן כל מה שאינו מפורש בתורה אם תוספת עינוי או איסור כביסת פשתן בחוה"מ, ובודאי לא ישמעו לנו, משא"כ לגברי כשנסביר להם את תוכן האיסור יבינו וישמעו לנו, לכן בדאורייתא אין הבדל בין איסור מפורש בזמן שהעברין הוא איש, ורק בדרבנן אז גם לאנשים אין ביכולתנו להסביר להם עד שיתמצו בענין, לפיכך בדרבנן אמרינן הנח להם בין לנשי ובין לגברי. גם היש"ש בביצה ריש פר' המביא סימן ב' מודגיש כי נאמר לנשים וז"ל: "ידין כל מידי דרבנן או אפי' מדאורייתא הבאים ממדרש הפסוקים שאינו כתוב בתורה בהדיא, אז אם הנשים ממנינן לקבלו אין מוחין להם". ואולי תלוי הענין בערבות, ולגבי נשים יש עלינו חיוב יותר קלוש של ערבות, לכן מקילין בהן יותר מלאנשים. ונראה לענ"ד אחרי שהמהרי"ט הכריע לחלק בין נשים לאנשים בדין הנח להם, והוא דן לכל הדינים מתוספת עינוי דיוה"כ כי לנשים אמרינן מוטב שיהיו שוגגות אפילו באיסור דאורייתא, משא"כ לאנשים, נאמר כן גם לדין שבתוספת עינוי הואיל שרוב ראשונים העתיקו כן להלכה הני נשי דקא אכלי ושתי עד שחשכה, ולא העתיקו הני דקא אכלי ושתי, משמע שדעתם כן כי רק בנשי דקא אכלי ושתי חייבים למחות בהם, והנימוק יהי' כפי שביארנו לעיל שבנשי אין מפורש האיסור בתורה רק מ"ה" דהאזרח למדנו, משא"כ באנשים מפורש האיסור בתורה "ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחדש". אבל בשאר איסורים שהאיסור איננו מפורש בתורה בכלל, אז אין נפ"מ בין נשי לגברי, ובכולם אמרינן מוטב שיהו שוגגין, מלבד המהרי"ט שמחלק בכלל האיסורים בין נשי לגברי, וכדיארנו את שיטתו לעיל. ודאיתנא להכא ניישב את לשון המאירי התמוה שהבאנו אותו לעיל שאומר: "ואף בקצת דברים שיש להם "סרך בתורה" כגון תוספת יום הכפורים". וכנראה שכוון לחלק בין נשים לאנשים, דבשלמא באנשים האיסור ברור אלא שאינו מפורש, אבל נשים מרבין מ"ה" דהאזרח, כלומר דמשינן אותם לאנשים, ובאנשים גופא האיסור אינו מפורש, היינו שנגרר איסור שלהן לאיסור של הגברים, ואיסור של הגברים גם כן צריך רבוי ואינו מפורש, זהו הכוונה של סרך בתורה דבר הלמד מדבר הלמד, ושניהם אינם מפורשים. ולולי דמסתפינא הייתי אומר שהענין מתחלק לשלשה שיטות:

א. שיטת רש"י והרשב"א שמביאים את הכתוב "ועניתם את נפשותיכם בתשעה", או את הכתוב של "מערב עד ערב", וזאת נקראת דבר שאינו מפורש בתורה, ולדבריהם אין הבדל בין אנשים לנשים גם באכילה בזמן תוספת עינוי של יוה"כ ואמרינן הנח וכו'.

ב. שיטת הרמב"ם והמאירי והשו"ע שהעתיקו ודייקו לכתוב נשים שאוכלות ושותות עד שחשכה, משמע דוקא נשים ולא אנשים לענין תוספת יוה"כ, ולאנשים נקרא מפורש, ואם אוכלים בתוספת יוה"כ מחינן וענשינן להו עד שפרשי, משא"כ בשאר איסורים.

ג. ולמהרי"ט בכל האיסורים מבדילין בין נשים לאנשים אם נכשלים באיסור דאורייתא, ואם נכשלים באיסורי דרבנן אז גם לאנשים אם כבר הורגלו ולא יחזרו אמרינן הנח וכו', אולם עיון לקמן חבל פוסקים שהחליטו שאין כל הבדל בין נשים לאנשים ובין תוספת יוה"כ לשאר איסורים, ובכל ענין ואופן אמרינן הנח להם לישראל מוטב שיהיו שוגגין ואל יהו מזידים.

העתק מתוך ספר דברי אמת קונטרס תשיעי דף פ"א, וז"ל: "ועיין במהרי"ט מטרנא ח"א סימן פ"ג ודוקא בנשים אמרו מוטב שיהיו שוגגין באיסור תורה אבל לא באנשים, אבל מפשט דברי התומת ישרים סימן כ"ז גבי קדרות חדשות אי שרי לבשל ב"ט, לא משמע הכי. ועיין במדרש גבי מה עשה לך העם הזה כי הבאת עליו חטאה גדולה, שאמרו שם מוטב שיהיו שוגגין ולא יהיו מזידין, ומדברי התוס' פ"ק דע"ז דף ד' משמע דהזקנים אם היו יודעים בשרים שלא יקבלו אמרינן מוטב שיהיו וכו'. ועיין בתשובת הרא"ש גבי חדש, ובתשו' הריב"ש סימן קכ"ט גבי אגד לולב, ובשבת בתוס' ד"ה ג"ה".

נעתק מברכי יוסף או"ח סימן תר"ח וז"ל: "ידין ב', נשים שאוכלות וכו' אין ממחין בידן וכו' - כתב מהרי"ט בתשו' בראשון סוף סימן פ"ג דנשים אף באיסור דאורייתא אמרינן מוטב שיהיו שוגגין, אבל בנ"ד דאיסור תורה ואנשים הוו אם איתא דאיכא איסורא ה"י להם לחכמים למחות, והשיגו גדול דורנו הרב מהרי" בר דוד בס' הבהיר דברי אמת בקונטרסים דף פ"א מנדון הרב תומת ישרים סי' כ"ז, וממאמרם ז"ל גבי מה חטא לך, ומהתוס' בע"ז, דמבואר בהני דוכתי דאמרינן מוטב שיהיו שוגגים גם באנשים, יע"ש היטב באורך. ולי ההדיוט נראה דכונת מהרי"ט דאורחא דמילתא דנשים אינן שומעות ואינן מקבלות ודאי וכו', ובשטימ"ק ביצה כתב: "הועיד הריטב"א ז"ל בשם רב גדול מאשכנזים שהעיד בשם רבותיו הצרפתים ובכללם ר"י ומהר"ם מרוטנברג, שלא נאמרו דברים הללו אלא לדורותם, אבל בדור הזה שמקילים בכמה דברים ראוי לעשות סייג לתורה אפילו בדרבנן, ומחינן וקנסינן להו עד דלא ליעבדו לא בשוגג ולא במזיד, ושכן הוא במדרש ירושלמי, והדבר נראה לי נכון".

ובתשב"ץ חלק שני ענין מ"ז כתב: "אבל אי לא ידעינן אי לא מקבלי חייב למחות, כדמשמע בפ' (במה) בהמה - ואלו הנחנו בני אדם על מה ששוגגין בכל יום היו מוסיפין שגגות, ותפול התורה (ח"ו) מעט מעט. ונראה לי גם כן שזה לא נאמר אלא בדבר שכולם שוגגין כההיא

דפ' חזקת [הבתים] בענין רבו פרושים בישראל, אבל בדבר שמעוטן שוגגין מצוה למחות בידן, ואף אם יבואו להיות מזידין כדי להזהיר לאחרים שלא יבואו לידי מכשול, דיילפי מקלקלתא ולא ילפי מתקנתא כדאיתא בירושלמי דמשקין (ירושלמי פ"ב דמ"ק ה"ב), והמורה הוראות אם הזהיר את העם והן לא הוזהרו, עליו נאמר ואתה נתפשך הצלת". ע"כ מספר מצות התוכחה.

ועיין בכף החיים סי' תר"ח אות ט' שיש נפק"מ בין הדורות, וז"ל: העיד הריטב"א בשם רב גדול אשכנזי שהעיד בשם רבותיו הצרפתים ובכללם ר"י והרב מרוטנבורק, שלא נאמרו דברים אלו אלא לדורותם, אבל בדור הזה שמקילין בכמה דברים ראוי לעשות סייג לתורה, ואפי' בדרבנן מחינן וקנסינן להו עד דלא ליעבדו לא בשוגג ולא במזיד, ושכן הוא במדרש ירושלמי. שיטה מקובצת למס' ביצה על דף ל', מחב"ד אות ב'. וכן בתשו' כתב סופר סי' נ"ז מביא ג"כ הך דשיטה מקובצת בשם הריטב"א, ומסיים ע"ז שאין בדברים כאלו לדיין אלא מה שענינו רואות לפי הזמן והמקום, יעו"ש.

ועיין במטה אפרים סי' תר"ח אות י"ג שכתב לחלק בין עשה ללא תעשה, וז"ל: וראה זה מצאתי בחידושי הריטב"א מכות [כ.]. דהא דקיימא לן מוטב יהיו שוגגים וכו' גם בדאורייתא, היינו דוקא באיסור עשה כתוספת יום הכפורים, ולא באיסור לא תעשה. ולפי דבריו אין שום חילוק בין מפורש בתורה וכמו שכתב הרמ"א [סעיף ב'] כי אם בין עשה ללא תעשה, ומאחר דבשולחן ערוך וכן באחרונים לא ראיתי מי שהביא לחוש לה, על כרחך סבירא להו דדבריו דחיים מהלכה (נגד הר"ן והרא"ש ושאר ראשונים ז"ל, ועיין ים של שלמה ביצה [ל.]), ועיין בספר מילי דחסידותא להגאון בעל דעת קדושים ז"ל סימן א' ובדרכי תשובה יו"ד סימן כ"ג ס"ק ח' בזה.

ועי"ש עוד באות י"ד שכתב שאפי' יצא מכלל עמיתך חייב להוכיחו, וז"ל: ועיין במנחת חינוך מצוה רל"ט שכתב דגם מי שאוכל נבילות להכעיס ומחלל שבת וכדומה שמבואר בכמה מקומות דאינו בכלל אחיו, מכל מקום אם ספק אצלו דאפשר דיקבל ממנו חיוב להוכיחו דיחזור למוטב ויהיה בכלל אח יע"ש, ועיין בשו"ת מהר"ם שיק או"ח סימן ש"ג.

ולהוכיח מחללי שבת בזמננו, עיין בחוט שני סי' תר"ח סעי' ב' שכתב: ולהוכיח למחללי שבת בזמנינו על שנוסעים בשבת, אפשר דהם תינוקות שנשבו ואזי הם בכלל אחיך, מ"מ לעשות מלחמות על זה, צריך שיקול הדעת גדול והדבר מסור לחכמי הדור, ועכ"פ לא העמי ארצות ולא כל ילד ונער יחליטו אם לעשות מלחמה על זה והיאך לעשות.

ופעם התבטא מרן החזו"א על המפגינים על חילולי שבת, ואמר, שצועקים על הנוסעים "שבת", והנהג תמה ושואל מה זה שבת!

וכשנחשב בכלל רבי עמרם בלוי זצ"ל על שמחה על חילולי השבת, בא אליו החזו"א לבקרו, ואמר שאם יהודי יושב בכלל בשביל השבת אז צריך לבקרו.

ובחזו"א כתב לענין תינוק שנשבה, דאין רשאין לשנאותו אלא אחר שאינו מקבל תוכחה, ומביא מהחפץ חיים בשם הגר"י מולין, דמצוה לאהוב את הרשעים מהאי טעמא, והביא כן מתשובת מהר"מ מולין, כי אצלנו הוא קודם תוכחה שאין אנו יודעים להוכיח, ודינינן להו כאנוסין, ולכן אי אפשר לנו לדון בזה לפטור מן היבוים.

ועיין בספר קנין תורה או"ח סי' נ"ח לגבי מחללי שבת בימינו, וכתב שם עוד שאין חייב להוציא ממון ע"ז, וז"ל: ברצוני לברר בזמנינו כשרואים יהודי מחלל שבת כגון נוסע באויטא או מפעיל רדיו או טייפרעקורדער שזה מהדברים המצויים ביותר ונראים, האם יש בזה מצות תוכחה, והשאלה מאחר שכיום זה מביא לפעמים לידי חשש סכנה, ולפעמים גם אין זה מועיל, או דנימא שיצא מכלל עמיתך, הדבר נוגע למעשה, ולכן אשמח לקבל תשו' כתר"ה ביפה שעה אחת קודם, עכ"ד.

ולסיכום דבריו כתב: אשר ע"כ נלע"ד דד' הגמ' והרמב"ם איירי בבניא שבדרך כלל מקיימים התורה והמצוה, רק בדבר אחד חוטא לפעמים, כלשון הרמב"ם הואה חבירו שחטא וכו', משמע שבדרך מקרה עשה כן, או שבענין אחד הולך בדרך לא טובה וכי"ב, חייב להחזירו, דבזה אמרה תורה הק' הוכח תוכיח את עמיתך, אבל בבני"א שבזה"ז בעוה"י הוא רואהו מסייע האויטא בש"ק ואם יעמוד על מהותו יראה שהוא מופקר לגמרי ר"ל, אפי' שמרגילותו הולך לבהכ"נ ברה"י, אבל עובר על כה"ת כולה ל"ע, וממש לשחוק בעיניהם אם יאמרו לו על דבר אחד ברוח חן ותחנונים למה תעשה כן, וקרא צווח אל תוכח לך, ובניא הללו הם בזוים גמורים שאין עם מי לדבר, וכזה יקרא שיודע שלא יקבלו ממנו, ופטורים מלהוכיחם עד שיראה בהם קצת נטי' ליהדות, ויבא לשאול כפעם בפעם על המותר ועל האסור ע"י רוח טהרה שהתנוצץ בו כאשר יארע כמ"פ גם בזמנינו, או אז יוכל לקיים בהם מצות תוכחה כמשמעותו. וכזה ראיתי בגליוני השי"ס לשבת נ"ד ב' שהביא משו"ת מהר"י"ו סי' קנ"ז וז"ל: מ"ש מר אהא דאז"ל כל שיש בידו למחות וכו', ושאלת איך אנו יוצאים ידי חובתינו שאין אנו מוחים, כיון שרבו פריצי עמינו המלעיגין ומלעיבין בתורה ובלומדי' ואינן שומעין למוכיחים, אם היינו מוחין בידם איכא למיחש לסכנה שהיו עומדים עלינו על גופינו ומאודינו וכו', וכה"ג אמרינן בקידושין (ע"א) א' ישבו בדקו עד שהגיעו לסכנה ופירשו. ומה ששאלת אם אדם חייב להוציא ממון ע"ז, נראה דאינו חייב כו', ע"ש בארוכה.

העברה מרשות לרשות שלא על ידי מעשה גשמי

[א]

בספר נחלת בנימין מצוה כ"ד אות י"א הקשה, למאן דאמר בעירובין דף מ"ג ע"א יש תחומין למעלה מעשרה, אך ירד משה רבינו מן השמים בשבת. גם קשיא נמי אעליית נשמתן של צדיקים בשבת לרקיע, כגון משה רבינו ז"ל שנפטר בשבת והרבה צדיקים. ואין לומר במתים חפשי (תהלים פ"ח, ו'), כי זה דוקא על הגוף, אבל הנשמה אע"ג דאינה בקום עשה ישנה בשב ואל תעשה וכאשר יתבאר וכו'. ותיירץ שם באות כ"א, כי התורה היא מזון העליונים והתחתונים, כדי לערב העליונים והתחתונים שנאמר לכו לחמו בלחמי (משלי ט' ו'), והיא לחם אבירים שמלאכי השרת נזונים מפנימיות התורה, ולכן ניתנה התורה בתחתונים כדי לערב העליונים והתחתונים להיות עולים ויורדים אף בשבת, ותנן בעירובין דף כ"ו ע"ב מערבין בפת עירובי תחומין ועירובי חצירות. ואם הגוף צריך לפת גשמי, הנה לנפש די לה בפת רוחני היא התורה שהוא מזון שלה וכל חד בדידיה. עוד כתב ליישב שם אות י"ב, דתמן תנינן כלים הרי הם כרגלי הבעלים, ובמקום שהבעלים יכולים לילך רשאי להוליך כליו עמו, ואפילו הכלי עצמו לבדו יכול לילך במקום שמותר לרבו אם אפשר בכך. אמור מעתה הנשמה היא חלק אלוה ממעל, כשיצאה מן הגוף היא שבה אל בית אביה כנעוריה, והוי ליה כרגלי בעליה יתברך, והותרה לילך אפילו למעלה עד לרקיע כמוהו יתברך, כי הוא יתברך כולי עלמא שלו הוא ע"ש. [ומה שהקשה אך ירד משה מן השמים, עיין סוכה דף ו' ע"א שלא עלה משה למעלה מעשרה].

ובספר שני אליהו ח"ב דרוש לז' אלול תרכ"ז (דף רמ"ט) כתב, שמה שחקר על נשמות הצדיקים שנפטרו בשבת, יש לחקור כן גם על נשמות החיים, שידוע שכל לילה תעלה הנשמה לשמים בעת השינה, ובכל שבת גם כן יעלו הנשמות כנודע. וייתישב ג"כ בישוב הנ"ל, שיכולה הנשמה לעלות וליילך מרשות תחתון לעליון ע"י עירוב של התורה שהיא לחם הנפש ומזונה, דבמקום מזוני האדם דר וקובע דירתו ע"ש.

עוד כתב בספר שני אליהו ח"א דרוש י" (דף כ"ג ע"א) ד"ה אך, דהנה הברור שנעשה ע"י מעשה המצוות ביום חול הוא ברור אוכל מתוך פסולת, והברור שנעשה בשבת הוא אוכל מתוך אוכל. והשתא נחוי אנו בבירור אוכל מתוך אוכל בגשמיות למטה איזה אסור ואיזה מותר, והנה הדין הוא אם בורר אוכל מתוך אוכל בשני מיני אוכלין, אם לאכול לאלתר מותר, ואם לאחר זמן אפילו בו ביום אסור מן התורה אפילו בורר בידו. ולפי זה יש לחקור אך נברר בשבת אוכל מתוך אוכל בבירור הרוחניות, והלא כתב רבינו ז"ל בעץ חיים שער מ"ד ומ"ז פרק ב' שאין שום ברור נתקן בפעם אחת וכו'. וכתב הרב תורת חכם שימי החול נשלמים בשלושה שבועות, דהיינו ברור של יום ראשון דשבוע זה נשלם ביום ראשון דשבוע שני וביום ראשון דשבוע שלישי, וכן על זה הדרך כשאר הימים, וכן השבתות כל אחד נשלם בשתי שבתות שלאחריו ע"ש. יוצא שאין לך ברור שנגמר ביומו, ועל זה יש להקשות דהלא בכה"ג בבירור גשמי לא משכחת לה דמותר. ונראה ליישב דברור דשבת אשר ברוחניות דומה לבורר אוכל מתוך אוכל במין אחד, דקיי"ל בסימן ש"ט דמותר אפילו כדי לאכול לבין הערבים, ואפילו בורר קטנות מתוך גדולות, משום שאין זה נקרא ברירה הואיל והכל ראוי לאכילה והם מין אחד, וזה הבירור שברוחניות שביום השבת הוא בורר אוכל מתוך אוכל במין אחד כי הכל הוא באצילות והכל קדושה גמורה, ורק בורר הגדולים מתוך הקטנים, דהיינו בורר מן ב"ע דאצילות אל אצילות שבאצילות, דזה נחשב מין אחד, כי הבי"ע שבורר ממנה הכל הוא אצילות, כי הבורר והנברר ממנו הכל הוא אצילות ע"ש.

עוד כתב בשני אליהו שם ד"ה מיהו, דהנה בעץ חיים שער הכללים פ"א כתב, שהצדיקים כשהם נפטרים מזה העולם מעלים ניצוצי הקדושה מהקליפה, וכח זה ניתן להם רק ביום פטירתם. ויש לחקור צדיק שנפטר ביום שבת קודש אך הוא מעלה ניצוצות קדושה מן הקליפות, והלא ברור זה הוא אוכל מתוך פסולת דרך ברירה, שבורר ביום שבת כדרך שבורר ביום חול בלא שינוי, ואפילו לאכול לאלתר אסור בכה"ג בבירור גשמי.

וכתב ליישב, דכיון דלא ניתן כח לצדיק לעשות ברור זה אלא רק ביום פטירתו מן העולם הזה, הרי זה דוחה שבת כדן המילה דאקלע יום שמיני בשבת, ע"ש באורך.

[ב]

ויש לעורר, דהנה בספר גזע ישי מערכת א' אות א' כתב להסתפק, אי שרי להו לרבנן דרב חיליהו ועסקי בס' יצירה וברו גברא למעבד להאי עבדתא ביומא דשבתא, מי אמרינן כיון דלא קא עבדי רבנן מעשה בידים בהאי עיסקא דעסקי בה' יצירה, אלא דמצרפי אותיות השם שבו נברא העולם, וע"י צירופם את האותיות השם הקדוש האדם או הבהמה איברו ממילא, לא עברי בהכי ביומא דשבתא על איסורא דאורייתא דלא תעשה כל מלאכה, דהא לא עבדי מעשה ממש בידים. או דילמא כיון דעל ידי עקימת שפתים בצירוף אותיות השם הקדוש מתעבד מעשה גדול ונורא כזה דנברא אדם או בהמה, חשיב מעשה בידים ועברי על איסור מלאכה דבונה בשבת, ואפשר נמי על איסור מלאכה דלש בשבת כי עסקי בהאי עיסקא ביומא דשבתא. ובסוף דבריו העלה, דינא יתיב דאיכא בהאי עיסקא ביומא דשבתא משום איסור עשיית מלאכה דבונה ולש בשבת דבר תורה, ולכן האי מאן דעסיק בספר יצירה ובורא אדם או בהמה ביומא דשבתא עבר על לא תעשה כל מלאכה ביום השבת, ע"ש.

והגר"א פלאגי ז"ל בספר אברהם את ידו ח"ב דרוש ב' לס"ת (דף ד') חקר ע"פ דברי הגזע ישי הנזכר, אך שרי לאדם לחדש חידושי תורה בשבת, והלא אתמר בווהר הקדוש (ח"א דף ה' ע"א) על הפסוק (ישעיה ס"ו כ"ב) כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עושה, והיינו דעביד מאינון חדושין דאורייתא רקיעין, ועל דא אתמר (שם נ"א ט"ז) לנטוע שמים וליסוד ארץ ולאמר לציון עמי אתה, אל תקרי עמי אלא עמי בשותפי, מה אנו במילולא דילי שמים נעשו אוף הכא אנת. וקשה אך מותר זה בשבת כיון דעל ידי חידושי תורה בורא שמים חדשים, והרי עובר בזה על לא תעשה כל מלאכה, דכפי פסק הגזע ישי ז"ל לענין ספר יצירה גם זה אסור ע"ש.

ובספר הוד יוסף סימן נ' כתב לעורר, דאין נידון הגזע ישי דומה לנידון המחודש חידושי תורה, דהתם בספר יצירה בורא אדם או בהמה בארץ שהם בריה גשמית ומעשית כשאר בריות אשר בארץ, ולהכי פסק הגזע ישי שיש בזה איסור מלאכה, אבל הרקיע שנברא על ידי חידושי תורה הנה בריאה זו היא בשמים ואינה בארץ, והנברא הוא רוחני ואינו גופני וגשמי, ודבר הנעשה ברוחניות בשמים לא שייך בו דין מלאכה האמור בארץ מתחת. עוד כתב בהוד יוסף לתמוה על הגזע ישי, שכלל ידוע בכולא תלמודא דכל איסורי שבת גמרינן להו מן מלאכות שהיו במשכן, וכל דבר דלא הוה כוונתיה במשכן אינו אסור בשבת, והנה ודאי במשכן לא הוה מלאכה כהאי גוונא לבנות בנין ולעשות שום מלאכה ע"י צירופי שמות, ע"ש. ועיין בבאר היטב סימן תכ"ו סק"ה ובכה"ח סימן רכ"ו סק"ד.

ויוצא מדברי רבינו יוסף חיים ז"ל בספר הוד יוסף, שמלאכה שנעשית בשבת באופן רוחני ע"י שמות הקודש לא מתחייב על ידה משום איסור שבת, וכן אם תוצאת המלאכה היא רוחנית לא מתחייב בזה. ולכאורה זה סותר כל מה שכתב בשני אליהו ח"א וח"ב גבי יציאה מתחום שבת בנשמות הנפטרים ובנשמות החיים, וכן בבורר הנעשה ע"י קיום המצוות ובשעת פטירת הצדיקים. וכבר עמדנו ע"ז בקצרה בגליון אליבא דהלכתא בעבר.

[ג]

והנראה בזה, דהנה במדרש רבה בראשית פרשה י"א סימן ה' תניא, טורנוסרופוס הרשע שאל את רבי עקיבא, אם כדברך שהקב"ה מכבד את השבת אל ישב בה רוחות, אל יוריד בה גשמים, אל יצמיח בה עשב. א"ל תיפח רוחיה דההוא גברא, אמשול לך משל לשנים שהיו דרין בחצר אחת, אם אין זה נותן עירוב זה נותן עירוב, שמא מותרין לטלטל בחצר. אבל אם היה אחד דר בחצר, הרי הוא מותר בכל החצר כולה. אף כאן הקדוש ברוך הוא לפי שאין רשות אחרת עמו וכל העולם כולו שלו, מותר בכל עולם כולו, ע"ש. ומבואר שגם מלאכה הנעשית ע"י כח רוחני אסורה, על אף שלא היה כוונתיה במשכן. ועוד יעויין בגמ' עירובין דף מ"ג ע"א דאיתא, הני שב שמעתא דאיתאמן בצפרא בשבתא קמיה דרב חסדא בסורא, בהדי פניא

בשבתא קמיה דרבא בפומבדיתא. מאן אמרינהו, לאו אליהו אמרינהו. אלמא אין תחומין למעלה מעשרה. לא, דלמא יוסף שידא אמרינהו, ע"ש. הרי שהגמ' נקטה בפשיטות, שאם אליהו בא באויר מחוץ לתחום מוכח שאין תחומין למעלה מעשרה, דבלא"ה היה אסור לאליהו לעבור את תחום שבת, ועל אף שהוא בא באויר שלא כדרך כל הארץ ולא היה כוונתיה במשכן. ועל כרחק צריך לומר, דאדם בעודו לבוש בגוף הגשמי, אינו מתחייב באיסורי שבת אלא רק כשעושה מלאכה גשמית, ובאופן גשמי שהיה כמוהו במשכן. אבל בעולם הנשמות שאין גוף, וק"ו אצל הקב"ה, האיסור הוא על יצירה רוחנית שנעשית באופן רוחני על אף שלא היה כוונתיה במשכן. ולפי זה שפיר שאל המדרש אך הקב"ה מוריד גשם ולא חש לאיסור מעביר מרשות לרשות, על אף שאין הקב"ה מעביר את הגשם בידים באופן גשמי כמו שהיה במשכן. וכן שאלו בגמ' על אליהו הנביא שעף בשמים ועובר את תחום שבת, על אף שאינו עובר באופן טבעי כמו שהיה במשכן. ושאינו מאדם שבורא בספר יצירה ולש עפר ע"י שמות הקודש שאינו עובר משום איסור שבת, כיון שהאדם הגשמי אינו מתחייב אלא אם עושה מלאכה באופן גשמי. וכן אדם שלומד תורה ובורא עולמות רוחניים אינו מתחייב משום בורא, כיון שאינו בורא ע"י מעשה גשמי וגם אינו בורא עולמות גשמיים. ולפי זה שפיר הקשו האחרונים אך נשמות הצדיקים הנפטרים בשבת עוברים את תחום שבת בעלייתם לעולם העליון, על אף שאינם עוברים באופן גשמי כמו שהיה במשכן. וכן שפיר הקשו אך עוברים על איסור בורר אוכל מפסולת בעת פטירתם, על אף שאינו בורר אוכל גשמי ולא באופן גשמי, דשאני עולם הנשמות.

ולפי זה שפיר הקשה הנחלת בנימין על מה שאמרו בוה"ק בהשמטות לח"א דף ס"א שכל עשב ועשב יש לו מלאך שאומר לו גדל, ואיך עושים המלאכים כן בשבת קודש. ועיין בהוד יוסף שם דף קס"ג שאפשר שכיון ליישב שכל פעולה רוחנית אינה אסורה בשבת, ע"ש. אך לפי מה שכתבנו שפיר הקשה הנחלת בנימין, כיון שבעולם הרוחני גם פעולה רוחנית אסורה, וכמו שהוכחנו מדברי המדרש כלפי הקב"ה ומדברי הגמ' גבי אליהו הנביא.

והנה הרא"ש פסחים פ' ערבי פסחים סימן י"ג הקשה על מה שאמרו חז"ל שמשה רבינו ביום פטירתו כתב י"ג ספרי תורה, והרי יום פטירתו היה בשבת ואיך כתב באותו היום י"ג ס"ת. ובשו"ת חתם סופר ח"ו סימן כ"ט כתב ליישב בשם השל"ה, שמשנה כתב ע"י שם והשבעת קולמוס, ודרך חכמה שאני, ע"ש. ולפי מה שכתבנו הוא מדוקדק שפיר, דכיון שמשנה עודנו היה בין החיים לא נאסר במלאכה רוחנית אלא רק במלאכה גשמית, ולא היה מתחייב על כותב אלא בכתובה בידו ממש.

[ד]

והנה המדרש רבה הנ"ל הקשה, אך הקב"ה מוריד גשם מרשות לרשות. ותיירץ שהקב"ה כל הארץ שלו, והכל רשות אחת גביה דידיה.

ובספר שני אליהו ח"ב שם (דף רנ"ג) כתב לעורר, שהרי גבי האדם הם שתי רשויות, והוא עצמו אסור להוציא ולהביא, ואם כן האדם אם יש לו גינה אך הוא נהנה בשבת מן המטר הבא לו מרשות אחרת ומשקה גינתו, וכן איך מותר לו עצמו לשתות ביום שבת מן מי גשמים שיוורדים בשבת, והלא באו מרשות אחר, ומאי שנא מפירות שבאו לצורך ישראל מחוץ לתחום דאסור לאוכלם בו ביום, ואף על גב שהביאם גוי שאין עליו חיוב שבת, והכא נמי כל גשמים שיוורדים בתוך רשותו הם באים אליו לצורכו. וכתב ליישב, שהקב"ה עושה הכל לצורכו, והוי כדן גוי שהביא פירות מחוץ לתחום לצורכו, שמותר לישראל ליהנות מהם, ע"ש.

ויש לעורר, דלכאורה שאני גוי שהביא מחוץ לתחום לצורך ישראל, שאף שאין על הגוי חיוב שבת, מכל מקום נעשתה מלאכה של הבאה מחוץ לתחום, ורק אין הגוי נאסר במלאכה זו. משא"כ בנידון דידן, שהקב"ה מוריד גשם בעולמו ביום שבת קודש, וכיון שכל העולם שלו הוא, נמצא שלא נעשתה מלאכה כלל, ומה לי שגבי הישראל חשיב כרשות אחרת, סו"ס כלפי מי שעשה את הפעולה לא היה מעשה מלאכה כלל, ולא מצאנו שחז"ל אסרו כזאת.

נתיבי המנהלים

תיקון העירוב שנקרע בשבת וביום טוב ע"י גוי

אסור לומר לנכרי לעשות מלאכה דאורייתא אף לצורך מצוה, ורק בעל העיטור היקל בזה, וכתב הרמ"א בסימן רע"ו ס"ב שאין להקל אלא במקום צורך גדול, והמשנ"ב סי' רע"ז ס"ק כ"ד כתב להשלה"ק החמיר אף לצורך גדול. אולם אם העירוב נקרע בשבת התירו הפוסקים לומר לנכרי לתקן עירוב שנתקלקל בשבת, וזאת כדי שלא ישללו רבים ויבואו לטלטל בשבת, וכ"כ בכלכלת שבת (דיני אמירה לעכו"ם אות ו') דמותר לקשור את חוט העירוב שנקרע אף אם המלאכה כרוכה באיסור דאורייתא, וכן כתב בס' תוספת שבת סימן רמ"ג ס"ק ד' בשם בעל הפנים מאירות ח"א סימן ל', וכ"כ בחיי אדם כלל ס"ב ס"א דהיות והוא מצוה דרבים מותר, וכ"כ בכף החיים סימן שס"ב ס"ק ל"ד ובסימן שס"ה ס"ק ע"ד שמותר אפילו מלאכה דאורייתא. בשו"ת תשורת שי ח"ב סימן קי"ט פסק שמותר לומר לגוי לתקן בשבת צורת הפתח שנתקלקלה במבוי, ועי' משנ"ב סימן רע"ז ס"ק כ"ה, ואף שהיה מקום לדון בזה דאלו שאינם יודעים שהעירוב קרוע אצלם זה בגדר מתעסק אצל איסור הוצאה, ואילו היודעים שהעירוב קרוע לא יטלטלו, מ"מ הדבר מצוי שגם לאחר שיפורסם שהעירוב קרוע יהיו רבים שיטעו באיסור הוצאה ויטלטלו בשוגג, וכ"כ בס' ארחות שבת פרק כ"ג סעיף ע"ז. אולם אם הדבר דורש שהגוי יקשור את החוט בקשר עניבה, ואז לא יהיה איסור דאורייתא, עדיף יותר לעשות כן לכתחילה, וכך כתב בשו"ת שבט הלוי ח"ו או"ח סימן מ"ט (עי' שמירת שבת כהלכתה פ"ט סעיף כ"ב ובשו"ת תענוגי ישראל סימן ע"ה).

בסימן שס"ה ס"ז ובסימן שע"ד ס"ב מובא דלא אומרים דאף שהעירוב נקרע יהא מותר לטלטל כל השבת כיון שנכנסה שבת בהיתר והואיל והותרה הותרה, כמובא באו"ח סימן ש"ס ס"ב דלא אומרים כן אלא לענין סילוק דיורין והמחיצות קיימות, וכגון בכותל שבין שתי חצירות ועירבה כל אחת לעצמה ונפרץ הכותל בשבת, משא"כ בני"ד שאין מחיצות לא שייך כלל זה, וצ"ע לפי"ז מש"כ בשו"ת האלף לך שלמה (מהגר"ש קלוגר) או"ח סימן קע"ב דאומרים הכלל הואיל והותרה הותרה בצורת הפתח שנתקלקל בשבת, וכן כתב בישועות יעקב סימן שע"ג ס"ק י"א, אולם בהגהות מהרש"ם בסימן שס"ה מפקפק על דבריו. (עי' שו"ת שואל ומשיב מהדו"ת ח"א סימן פ"ט וצ"ג ושו"ת מהר"י אשכנזי או"ח סימן י"ג).

אם העירוב נתקלקל ביום שחל להיות בע"ש, האם מותר לומר לגוי ביו"ט לתקנו כדי לטלטל בשבת, בשו"ת נודע ביהודה מהדו"ת או"ח סימן מ"ד כתב דאף ביום טוב שני שהוא דרבנן והוא רק שבות, ואמירה לעכו"ם ג"ז שבות, והוי שבות דשבות במקום מצוה, מ"מ אין לחלק באמירה לעכו"ם בין יו"ט ראשון ליו"ט שני שלא יבואו לזלזל בהם, כמו שלא חלקו חכמים בשאר דברים כמבואר באו"ח סימן תקכ"ח, וכ"כ המג"א או"ח סימן תצ"ו ס"א ובהגהות חכמת שלמה (שם) (עי' שו"ת מנחת יצחק ח"ז סימן ל"ד). בס' תיקון עירובין (פרק חמישי) מציין דעד כאן לא אמרינן דשבות דשבות במקום מצוה מותר אלא דווקא במצוה שצריך לקיים אותה באותו היום, אבל למצוה שאין מקיימין אותה היום רק למחר לא התירו שבות דשבות, וכך משמע בשו"ת התשב"ץ ח"ב סימן קצ"ז (עי' שו"ת אוריין תליתאי סימן ס"ג), ודלא כמשי"כ בס' אמרי בינה דיני שבת סימן י"ב להתיר לתקן העירוב ביו"ט שחל בע"ש. (עי' בס' מאמר מרדכי או"ח סימן תרנ"ה ובשו"ת רב פעלים ח"א סימן כ"ז).

הידור מצוה לגבי צורת הפתח

בס' חשוקי חמד עמ"ס עירובין דף י"א דן לגבי בני עיר שהתקינו צורת הפתח מסביב לעיר, ועתה מצאו עמודים יותר יפים, האם ראוי להחליפם, או שמא מאחר ונאמר קרש שזכה להנתן בצפון ינתן בצפון לעולם, כמובא בחידושי הר"ן שבת ל"ז מדפי הר"ף בשם הירושלמי, כך גם בענינינו קרש שזכה להיות צורת הפתח להציל יהודים מחטא אין ראוי להחליפו. וכמו"כ יש לדון האם בעצי העירוב של צורת הפתח יש להקפיד על זה אלי ואנוהו. ומציין משי"כ בס' ארחות רבינו ח"א עמ' קע"ג דמורן החזו"א זצ"ל היה מוריד את קליפות העץ שהיו תלויות ובוטלות מהעמוד של צורת הפתח מטעם זה אלי ואנוהו, דדבר של מצוה צריך להיות נאה, וכמו"כ בצורת הפתח שמשמש להיתר לבני

אדם יש בזה סרך מצוה ויש ליפותו. והיוצא מדבריו שיש מצוה בעצי העירוב מצד זה אלי ואנוהו, עכ"ל.

כעין זה מוצאים אנו לגבי צורת הפתח לסוכה שיש דין הידור מצוה, וכמש"כ המרדכי בסוכה רמז תשל"א וז"ל: "היכא דאיכא שלש מחיצות או ארבע (לסוכה) אין צריך צורת הפתח, ולא נהגו בצורת הפתח אלא לנוי בעלמא כדאמרינן עשה סוכה נאה", ומבואר מדבריו צורת הפתח הוא מדין נוי מצוה להתחדש בסוכה נאה, ועי' במשנ"ב סימן תר"ל ס"ק כ"ח שכתב כן בשם הר"ף גיאנות, וא"כ מסתבר שגם העצים לפתח יש דין נוי מצוה. וכ"כ הפמ"ג או"ח סימן תרמ"ג במשנ"ב ס"ק ד' וז"ל: "ראיתי לסדר כאן דין הכשר סוכה בלי פקפוק כלל להיותה כשירה על פי מנהג ותיקון חסידים, הנה מצוה מן המובחר שהסוכה תהיה ארבע מחיצות שלימות וצורת הפתח לנוי". ובחיי אדם כלל קמ"ו ס"ב כתב: "מצוה מן המובחר שיעשה ארבע דפנות שלימות, ומ"מ אם עשה לה רק שני דפנות ובשלישית טפח מכולם, הלכה למשה מסיני דכשירה ובלבד שיעשה צורת הפתח".

צורת הפתח כשאין בחללו עשרה טפחים

בענין צורת הפתח מובא ברשב"א בעבוה"ק שער ג' אות ג' וז"ל: "עשה לו צורת הפתח אעפ"י שאין גבוה חללו י' יש מן המורים שהכשירו, ולא יראה לי כן, שאין בדין שתתיר צורת הפתח יותר ממחיצה, ואין מחיצה בפחות מעשרה".

שיטה ראשונה הוא דעת הרמב"ם כמבואר במגיד משנה שבת פ"ז ה"ד, וכתבו האחרונים לדון בשיטת הרשב"א דלא מועיל צורת הפתח פחות מ' טפחים, האם הכוונה דצריך חלל עשרה, או מספיק אם כל צורת הפתח הוא עשרה ביחד עם הקנה למעלה, וזה תלוי בהסבר דברי הרשב"א שמקשה ב' קושיות על השיטה הזאת שלא צריך חלל עשרה: א. דפתח לא נקרא פחות מ' טפחים ולא נקרא צורת הפתח. ב. אף אם היה פתח בפחות מ' משום דצורת הפתח הוי כמחיצה, מ"מ אין מחיצה בפחות מ' טפחים, ולפי"ז כתב בס' זכרון ישעי' (בעירובין דף י"א ע"ב) דאם נאמר דמה שצריך גבוה י' דאין מחיצה פחות מ', יועיל צורת הפתח גבוה י' עם הקנה, אבל אם נאמר דצריך י' דאין פתח פחות מ' אי"כ צריך חלל עשרה. בשו"ת אבני נזר סימן רצ"ה אות י"ג כתב דמועיל אפילו שכל צורת הפתח אינה גבוהה אלא י'.

האם יכולים לשמש כתלי המבוי כצורת הפתח

מבואר במשנה עירובין ב' ע"א שיש חילוק לגבי היתר טלטול במבוי, דהיינו מבוי שפתחו רחב יותר מעשר אמות צריך למעט את רוחב פתחו ע"י הנחת קנים בצדי הפתח עד שיהיה רחב עשר, דאם הוא יותר מעשר אמות אסור בטלטול אפילו אם הניחו בו לחי או קורה, משום שאין נחשב פתח אלא פירצה, ואין לחי או קורה מתירין אלא פתח מבוי ולא פירצה, אולם אם יש למבוי צורת הפתח דהיינו קנה מצד אחד של הפתח וקנה בצד השני וקנה שוכב על גביהם, אעפ"י שפתח המבוי רחב מעשר אמות אין צריך למעט, משום שצורת הפתח מתירה את המבוי בטלטול אפילו אם רחב מעשר אמות, שאין לך היכר גדול כצורת הפתח, וכ"כ רש"י (שם) בר"ה צורת הפתח "לחי מכאן ולחי מכאן וקנה על גביהן". ומשמע מדברי רש"י שכתלי המבוי אינם כשרים לצורת הפתח, וכן משמע בתורי"ד ד"ה מבוי בריש המסכת והמאירי בעירובין י"א. הדרכי משה סימן שס"ג אות י"ג הוכיח שכתלי המבוי אינם יכולים לשמש כקנים לצורת הפתח שהיא כמחיצה ממש, שאם נאמר שכתלי המבוי יכולים לשמש כקנים לצורת הפתח לא צריך שהקורה תהיה רחבה טפח, מכיון שיש למבוי כתלים משני צדדיו וקורה למעלה הרי זה צורת הפתח, ומועיל כמחיצה אפילו ברוחב כל שהוא, ומכיון שחז"ל לא התירו מוכח שהכתלים לא נחשבים כהנים לצורת הפתח. וכ"כ להוכיח המג"א סימן שס"ג ס"ק כ"ח. החזו"א או"ח סימן ע"ט ס"ק י"א כתב בטעם הפסול לפי שהקנים על צורת הפתח אינם רק בשביל להחזיק את הקנה שעל גביהן, אלא משמשים אף הם לגדירת הרשות והם צריכים להיות חלק ממחיצת הפתח, ולכן כתלי המבוי שהם אינם משמשים למחיצה ברוח הרביעית והם משמשים למחיצה ברוחות אחרות פסולים הם לשמש לקנים של צורת הפתח, וכל שהקנה לא משמש כחלק מהמחיצה אינו מועיל לצורת הפתח (עי' שו"ת חתם סופר או"ח סימן צ"א וצ"ו).

הרה"ג אליקים דבורקס שליט"א מו"צ בד"ץ "שארית ישראל"

והנה מלשון הגמ' עירובין י"א ע"ב משמע לכאורה כדברי המג"א הנ"ל "תנא צורת הפתח שאמרו קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן", משמע שצריך דווקא קנים. החת"ס (בליקוטס) שבסוף חלק ו' סימן כ"ד) תמה על המג"א ממה שכתב בטור ביו"ד סימן רפ"ז בשם הרא"ש דלצורת הפתח לגבי מזוזה מספיק בראשי הכתלים משמני הצדדים, וכיון שבסוגיא עירובין י"א מדמין דיני צורת הפתח דשבת לדיני צורת הפתח דמזוזה, למה בשבת לא אומרים שראשי הכתלים משני הצדדים ישמשו לצורת הפתח כמו במזוזה. בס' נתיבות אורה (עמ"ס עירובין) סימן כ"ז מביא בשם גדולי האחרונים ליישב הקושיא דבאמת דין צורת הפתח בשבת ודין צורת הפתח במזוזה שני דינים מיוחדים הם, דבמזוזה צריכין תורת "פתח" לחיוב מזוזה, וצורת הפתח מועיל לעשות לחלל תורת "פתח", אבל בשבת צריכין תורת "מחיצה" ולא מספיק בצורת פתח, אלא דנתחדש דצורת הפתח יש לו דין מחיצה, ומה שהגמ' מדמה דין צורת הפתח בשבת לדין צורת הפתח דמזוזה הוא לענין בשם "צורת הפתח", דהצורה שחשובה צורת הפתח לעשות תורת פתח היא הצורה שחשובה צורת הפתח לשבת להחשב מחיצה, ולפי"ז מיושב קושית החת"ס על המג"א דלמזוזה דמועיל תורת פתח מספיק בראשי הכתלים שגם הם משמשים לצורת הפתח לעשות תורת פתח, אבל בשבת שצריך תורת מחיצה לא מספיק בראשי הכתלים, ולפי"ז דלתורת מחיצה צריך סתימה מב' הצדדים באותה רוח שצורת הפתח משמשת למחיצה, ולכן צריך שני קנים ולא מספיק בראשי כתלים (עי' חידושי הגר"ח פט"ז מהלכות שבת ובס' קהילות יעקב עירובין סימן ו').

הפסק בין הקנים לחבל

הט"ז או"ח סימן שס"ג ס"ק י"ט כתב: "וניל דאם למעלה מן הקנים שמעמידים למטה יש גג שמפסיק בין גובה החבל להקנים יש איסור בזה, דלא הוה צורת הפתח כיון שהגג מפסיק בין החבל להקנים ואין עושין צורת הפתח בענין זה, אלא צריך שיפתח נקב גדול בגג למעלה מהקנים בענין שיהיו מכוונים תחת החבל בלי הפסק". יוצא לדעת הט"ז שאם יש גג שמפסיק בין המזוזות למשקוף נפסל צורת הפתח, וכן הובא במשנ"ב סימן שס"ג ס"ק קי"ב.

אולם בס' תוספת שבת סימן שס"ג ס"ק ס"ד (הובא בפמ"ג סימן שס"ג במשנ"ב ס"ק י"ט) השיג על דברי הט"ז, דאין צריך ליגע החבל בקנים ממש ואינו הפסק, וכן דעת שו"ע הרב סימן שס"ג סעיף ל"ב, וכתבו האחרונים להסביר דבריו שהדין שאינו צריך ליגע אינם משום גוד אסיק, אלא משום שבכך מספיק שיהיה קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן שאינו נוגע. בשו"ת שערי ציון (להגאון רבי בן ציון שטרנפלד זצ"ל מבליסק) ח"א סימן ד' ענף א' מוכיח כדברי התוספת שבת דאומרים גוד אסיק אפילו כשיש דבר המפסיק (עי' בחזו"א או"ח סימן ע"א ס"ק י"ג מש"כ על דברי התוספת שבת). בס' דברי יחזקאל סימן ו' ס"ק ה' כתב שטעמו של הט"ז שאסר כשיש הפסק אינו מדין הפסק, אלא שאין דרך לעשות פתח שגג מפסיק בין המזוזות למשקוף, וכן הוא לשון המשנ"ב "שאיין עושין צורת הפתח בענין זה". החזו"א הנ"ל כתב שדווקא הפסק קבוע לא מועיל לדעת הט"ז, אבל אם ההפסק הוא דבר שאינו קבוע אינו מפסיק וכשר.

הרחקת הקנים מהכותל בצורת הפתח

מובא בהגהות אשל אברהם סימן שס"ג ס"ק ה' דיש להזהר שלא יעשה הקנים רחוקים מהכותל ג' טפחים, וכך פסק בס' בכור שור עירובין י"א. בס' מקור חיים (לבעל חוות דעת) על הלכות פסח מובא בסוף הספר חידושים בתיקון עירובין, דעיקר הקפיידא דווקא כששני הקנים רחוקים כ"א ג' טפחים מהכותל שבצדו. ועי' שו"ת בית אפרים או"ח סימן כ"ח שסבר כשיטת הבכור שור, אולם יעוין בשו"ת רעק"א קמא סימן י"ח שכתב דבשעת הדחק גם בהרחיק שני הקנים מועיל.

נפל שלג וכיסה הקנים של צורת הפתח

אם נפל שלג וכיסה הקנים של צורת הפתח, יש אומרים שזה גורם לביטול רשות היחיד, וכך משמע בט"ז סימן שס"ג ס"ק כ' ומג"א (שם) ס"ק ל"א, וכ"כ בשו"ת בנין עולם סימן י"ד. אולם

משער לשער, ולסמוך על השיטה שאין כיום בזמנינו רה"ר ג"כ קשה מאד, דרוב הראשונים סוברים דגם בזמנינו שייך רה"ר וקשה לסמוך ע"י באיסור סקילה, ולכן ישנם המחמירים שלא לסמוך על העירוב ברה"ר, ולכן מסיק בביאור הלכה (שם) **"כל בעל נפש יחמיר לעצמו שלא לטלטל ע"י צורת הפתח בלבד"**. אולם ראוי לציין שאלה המקילים יש להם גם על מי לסמוך, וכפי שמוכח בחזו"א סימן ע"ח ס"ק ה"ח-ה טעם להקל משום שהרחובות שלנו אינם רשות הרבים.

דלתות רשות הרבים

דנו הפוסקים האם מועיל דלתות אף שאין לזה צורת הפתח, או שצריך גם צורת הפתח עם הדלתות משום שאף כשהדלת סגורה יש כאן מחיצה מעולה, מ"מ כשהדלת פתוחה אין מחיצה, ויש שנקטו **שהדלת בעצמה יש לה שם מחיצה** אפילו אם היא פתוחה, ונראה שהוא משום שמחיצה מטרתה למנוע בקיעת הרבים מהמקום, ודלת כיון שראוי לסגרה היא מונעת בקיעת הרבים, אולם הדעה הראשונה סוברת שדלת פתוחה אינה מחיצה כלל כיון שרבים בוקעים בה, ולכן צריך צורת הפתח. בשו"ת רעק"א החדשות סימן ו' מבואר שדלת מועילה בלא צורת הפתח, והרא"י לזה ממה שכתב שדלת הראויה להנעל עדיף מצורת הפתח, ובהכרח שדלת שהזכרה בגמ' הכוונה בלא צורת הפתח, וכן משמע בדברי המאירי עירובין נ"ט ע"א ד"ה ביארנו שכתב **שדלתות לא גרועים מצורת הפתח**, הרי שלדלת שהזכרה היינו בלא צורת הפתח, וכן דעת החת"ס בתשובותיו ח"א או"ח סימן פ"ח, שו"ת פנים מאירות ח"ב סימן קמ"ג. וכן כתב בשו"ת אבני נזר סימן רע"ב אות י"ט וכן בסימן רע"ח, ומציין שכן כתב בשו"ת ברית אברהם סימן י"ח דלתות לבד מתירין, וכן נקט הגאון רבינו גרשון חנוך לינער זצ"ל מראדזין (במאמר דלתות העיר שהודפס בסוף ספר עין התכלת), ומשום דדלת נידון כסתימה ומחיצה מעלייתא אף כשהיא פתוחה, שכל העומדת להנעל באיזה זמן או לכשיצטרך.

אולם מרן החזו"א זצ"ל או"ח סימן ע"ח ס"ק א כתב שדלת בלא צורת הפתח אינה מחיצה כלל, וז"ל: "ראינו מתקנים את המבואות בדלתות בלא צורת הפתח במקומות שאי אפשר לעשות צורת הפתח מטעם פקידי העיר, ואת הדלתות נועלים פ"א, ואח"כ פותחים אותם ועומדים תמיד פתוחים. ונראה דאין תיקון דלתות בלא צורת הפתח מועיל כלום, שדלת בלא צורת הפתח אינו עושה פתח, אלא אם הפתח נעול הוא כשאר מחיצה, ובזמן שהפתח פתוח בטלה המחיצה ואסור, שהרי אין לנו בדין המחיצות אלא מה שאמרו חכמים, חולת מה שנתבאר ענינו בגמ' אין ראוי לספק בו ולהחשיבו כלל וכלל. ובגמ' אמרו עירובין י"א: צורת הפתח שאמרו קנה מכאן כו'. וכ"כ דלתות הוא פתח ממש וא"צ לאשמועינן, וקאמר דצורת הפתח מהני אף שאינו פתח ממש, וא"צ לומר דלתות בלא צורת הפתח, זה אינו, דע"כ צורת הפתח בלא דלתות עדיפא מדלתות בלא צורת הפתח וכו', הרי דצורת הפתח בלא דלתות חשיב פתח לענין מזוזה, ודלתות בלא צורת הפתח לא חשיב פתח, וכיון שלא מצינו בגמ' לענין מחיצה אלא צורת הפתח, מאן יספק לנו שיועילו דלתות בלא צורת הפתח. וגם אין ראוי לחלק בין מחיצות שבת ובין חיוב מזוזה, דבגמ' עירובין שם משוינן להו בדין פתח שימאי ולענין כיפה, וכש"כ בזה שלא דנו עליה בגמ' כלל להשמיענו דין דלתות בלא צורת הפתח, אלא שלמדנוהו שהוא אינו נידון כלל לפתח, שאין ראוי לחלק ולמחשביה לפתח לענין שבת", עכ"ל. וכן כתב במפתח לספרו (ס' ע"ח) "בדין תיקון מבואות ורה"ר ע"י דלתות בלא צורת הפתח שאין תיקון זה מועיל כלום, ומאד מאד ראוי להשתדל לתקן צורת הפתח ולפרסם שאין לסמוך על תיקון זה", עכ"ל. (ע"י שו"ת מנחת יצחק ח"ו סימן ל"ד). וכן דעת בעל אגרות משה ח"א סימן קל"ט שדלת לחוד אינה מועילה בלא צורת הפתח, וכן משמע במהריב"ל בתשובותיו ח"א סימן ע"ד, וכן כתב בשו"ת דברי יחזקאל סימן ה' אות ח'.

לדעת האבני נזר לפי הרמב"ם רשות הרבים נותרת אפילו בדלתות הראויות להנעל, ואפילו דלתות שאין יכולים לסגורן מחמת המדינה נחשבת ראויות להנעל, וז"ל: "בענין הדלתות שמעמידים לשני קצוות הרחוב אם מקרי ראוי לנעול או לא מחמת שהממשלה בטח לא יניחו לנעול הדלתות, הדבר ברור בסברא דנקרא ראויין לנעול מה שביד הממשלה לנעול. ובשלמא אם היה מצוה, לא יחשב ראוי אלא אם כן ביד ישראל לנעול, אך ליעשות רשות היחיד אין נפקא מינה אם ביד ישראל או ביד הגוי, ואטו חצירו של נכרי שהמחיצות על ידי דלתות שאין עולות לא יחשב רשות היחיד, אתמהא, והכי נמי ביד המלך לצאת לנעול הדלתות. ויש להביא ראיה גם כן, שהרי דעת ראי"ש וטור וסמ"ג וסמ"ק דצורת הפתח בעי היכר ציר, וגם רשב"א חשב לשיטה

שמכסין בשלג. הצואה המכוסה בשלג אעפ"י שנראית נחשבת למכוסה כל זמן שלא נימוחו, וכך משמע בשו"ע או"ח סימן פ"ב ובמשנ"ב ס"ק א' ובשערי תשובה סימן ע"ו ס"ק ח' דכיסוי השלג את הצואה נחשב כצואה בעששית שהולכים בו אחר מצבו העכשווי שזה קפוא, ונחשב לכיסוי מעולה, וכך כתב בחיי אדם כלל ג' ס"ד. וע"י בכף החיים סימן ע"ו ס"ק ל'. ויותר מזאת אנו מוצאים בערוך השלחן סימן שס"ב ס"א שמחיצה משלג נחשב למחיצה בחורף לגבי רשויות, אי"כ כש"כ שיחשב לכיסוי.

המשנ"ב בסימן פ"ב דן על צואה בימי הקור שהצואה נקרשת הרבה כאבן, וגם אין מגיע ממנה שום סרחון, האם מותר לקרות ק"ש כנגד זה, ומציין שהמג"א (שם) ס"ק ב' נסתפק בזה אם מותר לקרות כנגדן, האם הולכים אחר מצב הצואה עכשיו, וכיון שקפוא אין ע"י שם צואה, או שמא עדין שם צואה ע"י כיון שיכולה לחזור לקדמותו בזמן החום שבצואה, ומביא רא"י שדנים אותה לפי המצב העכשווי שהצואה קפואה ומותר לקרות כנגדה, ממה ששינוי במשניות טהרות פ"ג משנה ב' ברוטב שקרש אעפ"י שאם יניחוהו בחמה ימחה ויחזור להיות משקה, מ"מ כל זמן שהוא קרוש נידון כמאכל, ופרחה ממנו טומאת משקין שהיתה בו, וא"כ ה"ה צואה קפואה אע"ג שלאחר שתחזור לקדמותה תהיה אסורה, מ"מ אנו דנים אותה כפי מצבה כעת שהיא קפואה ולכן מותרת. אולם בסו"ד חזר בו שאפשר שאף במצבה כעת אינה כצואה יבישה לגמרי, וכמו שמצינו בבית הכסא ישן שהיתה בו צואה שאסור אף שאין בו צואה כעת, כי מכיון שעומד לחזור לקדמותו אם יראה בו ויהיה צואה לא בטל ממנה שם בית הכסא, כך צואה אעפ"י שעכשיו היא קפואה מכיון שיכולה לחזור לקדמותה לא בטל ממנה שם צואה, ואינו דומה לחרס שהיא נפרכת שכבר בטל ממנה שם צואה. והמשנ"ב בסו"ד כתב שכל האחרונים הסכימו בזה לאיסור.

בשו"ת חתם סופר או"ח סימן פ"ט מעיר על תחילת דבריו של המג"א שהביא רא"י ממשנה טהרות הנ"ל דאין שום דמיון לטומאה, דהטומאה כיון שנקרש שעה אחת פרחת לה הטומאה, ואפילו חוזר ונימוח נשאר בטהרתו, משא"כ צואה אפילו אם נאמר דעכשיו הוא כאבן, מ"מ לאחר שנמס ויהיה נימוח יחזור לקדמותו, א"כ גם עתה כדינו הוא עומד כמו שהיה וכמו שעתידי להיות, וכמוכח במנחות נ"ה ע"א דהיכא דיכול לשולקן ולהחזירן לכמות שהן ע"י"ש (וע"י בהגהות חת"ס או"ח סימן פ"ב). יש שצינו מהמשנה באהלות פ"ח מ"ה "הברד והכפור והגליד אינן מביאין ולא חוצצין", ופירש הר"ש שכיון שהם נימוחים אינם חוצצים, הרי מוכח שאנו דנים אותם כאילו הם נימוחים. (ע"י ישועות יעקב סימן פ"ב).

לגבי מי רגלים המשנ"ב בסימן פ"ב מביא בשם ס' שלחן שלמה דה"ה נגד מי רגלים קרושים ג"כ יש להחמיר שלא לקרות כנגדן, והמשנ"ב הניח דבריו בצ"ע, דמי רגלים איסורם מדרבנן, ואפשר שלא גזרו רק כשאננם קרושים, וכן מוכח מהגמ' כ"ה ע"א שמי רגלים מותרים אם אינם מטפחים, אעפ"י שאז הם נחשבים כצואה יבשה כחרס.

עירוב ברשות הרבים

בניגוד לתיקון של לחי וקורה במבוי שמטרת התיקון הוא להמנע מחשש דרבנן, ואין אנו זקוקים לתיקון כדי לבנות רשות היחיד, שהרי גם ללא התיקון יש רשות היחיד מהתורה, וזה מה שהגמ' בעירובין ד"ו ע"א דנה "כיצד מערבין דרך רשות הרבים", דהיינו כיצד נוכל לבטל את רשות הרבים ולהפוכו לרשות היחיד, ולכן פעולה זו לא יספיק התיקון כמו מבוי, אלא דרושים אנו לבניית מחיצות ממש סביבות הרשות כדי שיחשב למחיצה. למסקנת הגמ' בדף ו' ע"ב האופן שבו ניתן לבטל את רשות הרבים ולעשותו רשות היחיד הוא ע"י דלתות נעולות בלילה, ובשו"ע סימן שס"ד ס"ב מובא עוד שיטה שאין צריך לנעול בפועל את הדלתות בלילה, אלא כל שקיימות דלתות הראויות לנעילה בזה די לבטל את רה"ר ולהפכה לרה"י. וכתב המשנ"ב (שם) ס"ק ח' דמדהעתיק המחבר דעה ראשונה בסתם ודעה השניה בשם יש אומרים, משמע דדעתו כדעה הראשונה. כמו"כ מצינו מחלוקת הפוסקים האם צריך לעשות דלתות משני הצדדים, או שמא מספיק בדלת מצד אחד, הדיות ויש בפועל ג' מחיצות שלימות שהם רה"י ממילא בצד השני אפשר להסתפק בלחי או קורה כדן מבוי סתום בעל ג' מחיצות. דעת רש"י עירובין ו' ע"ב שיש להעמיד דלתות מב' הצדדים, ולדעת ר"י בתוס' ד"ה דהאמר מספיק בדלת מצד אחד בלבד, וכן דעת הרשב"א והריטב"א (ע"י במשנ"ב (שם) ס"ק ו' ושער הציון אות ז' וז').

בביאור הלכה בד"ה ואחר שעשה לה מעיר על מנהג העולם שמסתפקין בצורת הפתח ברה"ר שהוא רחב ט"ז אמה ומפולש

המשנ"ב (שם) ס"ק קכ"א מביא דעת האחרונים שע"י הקרישה לא נתבטלה המחיצה, וכ"כ בס' אבן העוזר שם, וכ"כ בשו"ת רעק"א מהדו"ת סימן כ' להקל. בשו"ת חתם סופר או"ח סימן פ"ט מחלק בין קרישה שאפשר להלך עליו שמבטל המחיצות, ואם לאו אינו מבטל, ולכן מותר לטלטל בנפל השלג וכיסה צורת הפתח משום שהשלג אינו מבטל צורת הפתח. וכ"כ בשו"ת שאילת יעב"ץ ח"א סימן ז', שו"ת שבות יעקב ח"ג סימן כ"ב, שו"ת שב יעקב או"ח סימן י"ז, שו"ת מהרש"ם ח"ד סימן ע"א, שו"ת מהר"י הכהן מהדו"ת סימן ח', והגאון רבי שלמה קלוגר זצ"ל בספרו האלף לך שלמה או"ח סימן ק"ע ובתשובותיו ובחרת בחיים סימן ק"ב דבשלג כו"ע מודים דאינו מבטל מחיצה, ואינו דומה לקרישות המים שדנו בזה הט"ז או"ח סימן שס"ג ס"ק כ' ומג"א (שם) ס"ק ל"א להחמיר עכ"פ בשעת קרישה, וכן האריך בזה בשו"ת חתם סופר או"ח סימן פ"ט, ומציין שכך דעת חכמי ספרד. וכן נקטו בשו"ת חידושי הר"ם או"ח סימן ד', שו"ת אבני נזר או"ח סימן רצ"ב ובשו"ת כוכב מיעקב סימן ג'.

בשו"ת אהל משה (צוויג) ח"ב סימן ק"א מציין דברי הגמ' שבת נ"א ע"ב "אין מרסקין את הברד ואת השלג בשבת כדי שיזובו מימיו, אבל נותן הוא בתוך הכוס או הקערה ואינו חושש", ומפרש רש"י שהאיסור משום מוליד בשבת, ודומה למלאכה שבזר המים האלו, ולפ"ז אם הניחן בחמה ונפשרו ממילא ואפילו כנגד המדורה מותר, דלאו נולד הוא, והטעם כיון דאינו ניכר אין בזה משום חשש נולד. וכ"כ הרמב"ן והר"ן כשהביאו דעת רש"י וז"ל: "דאין מקום לאסור אם הניחן בחמה משום משקין שזבו, משום דהני בעודן קרושין נמי תורת משקין עליהן כבר", ולפ"ז יש להסביר הדעות שאין השלג מבטל המחיצה עפ"י דברי הר"ן דגם מקודם בעודם קרושין תורת משקין עליהן לכל דבר, וה"ה דאין מבטלין מחיצה. בשו"ת תענוגי ישראל סימן ע"ז כתב דאין המחיצה מתבטלת שנתכסתה בשלג, דשלג הוא כמים, וכמו מים שאין בכוחן לבטל מחיצות כן השלג אין מבטל מחיצות, **כי דבר נמס הוא ואינו מתקיים**. ויש להוכיח זאת מגמ' ב"ב דף כ' ע"א ומתוס' (שם) ד"ה כולן, ומרש"י (שם) ד"ה והשלג, וכן מהמשנה באהלות פ"ח משנה ה', וכן משמע ממש"כ הרמב"ם פ"ג מהלכות טומאת מת הלכה ה'. וע"י בפירוש המשנה ולרמב"ם אהלות פ"ח משנה ה' מש"כ בזה. (ע"י שו"ת בית שערים סימן קל"ג ובשו"ת משנה הלכות ח"ח סימן ע"ט).

בשו"ת כוכב מיעקב ח"א סימן ג' כתב דאף שדנו הפוסקים אם הקרישה מבטל המחיצה, נראה דיש לפקפק בזה, דאף אם נאמר דהקרישה לא מבטל המחיצה כיון דאין סופו להתקיים, אולם לפי מש"כ המג"א סימן שמ"ה ס"ק י' בשם המ"מ דמש"כ מים לא מבטלין המחיצה כיון דהמחיצה נראית בתוך המים, א"כ במים הנקרשים נכון דהכפור לא מבטל המחיצה, עכ"פ אין המחיצה נראית כיון דהשלג מכסהו. אולם מדברי התוס' בעירובין י"ב ע"ב ד"ה דאית מוכח להדיא דאע"ג דאין המחיצה ניכרת מועיל, ודווקא הגידודין שבחצר לא מועיל אם המים כיסו ואין המחיצות ניכרות.

לאור כל זאת יש לדון בסוכה שכיסה אותה הכפור והשלג, האם הסוכה כשירה. בשו"ת גנת ורדים או"ח כלל ד' סעיף ז' מציין "מקומות הקרים שבחג יורד שלג הרבה על סכך הסוכה, ומתעבה ונעשה כמין תקרה כשירה", והובאו דבריו בבאר היטב סימן תרכ"ו ס"א, וביאר בשערי תשובה (שם) טעמו של הגינת ורדים דהרי שלג אינו חוצץ בפני הטומאה, ולא חשוב להיות כתקרה ע"ג סוכה, וכ"כ בבכורי יעקב (שם) ס"ק ז', ורא"י לזה ממה ששינוי באהלות פרק ח' משנה ח' דשלג וברד אינם מביאים את הטומאה ולא חוצצים בפניה, דלא חשוב אהל לפי שאינו דבר המתקיים שחם השמש ונמס, דסכך שסופו להיות כלה מאליו נחשב כאויר, וכך פסק בס' בית השואבה בדינים השייכים לעשיית סוכה פ"א ס"ד ובכף החיים ס"י תרכ"ו סק"ו. אמנם בערוך השלחן סימן תרכ"ט ס"ב כתב וז"ל: "ואני אומר דאין מזה שום רא"י, היינו ממה שאינו חוצץ הטומאה, דגם זרעים וירקות המחוברים לקרקע כתוב שאין חוצצים, ובסוכה ודאי דפוסל, וזה כשלג אינו חוצץ לפי שאינו מתקיים, אבל לשעתו ודאי מבטל הסכך וכו', ולכן נ"ל דבעת השלג רבה על הסכך לא יכרך לישב בסוכה" (ע"י שו"ת אבן ישראל (להגר"י פישר זצ"ל) ח"ט סימן נ"א).

הפרי מגדים בספרו ראש יוסף ברכות כ"ה ע"א ובפמ"ג בא"א סימן פ"ג ס"ק ב' כתב "וראה לי בעת הקור שמכוסה בשלג ויש צואה תחת השלג, מותר לקדש הלבנה ולומר דברי קדושה, דשלג הוא כיסוי, ומנא אמינא לה מהא דיש אומרים דמכסין (דם) בשלג שנאמר "כי לשלג יאמר הנה ארץ", ואנן קי"ל בירוש' סימן כ"ח דמגדל צמחים בעינן מיהא כיסוי, מיהו הוה ככתוב "וכסית" בשלג נמי הוה כסוי, ע"י במדרכי חולין פרק כיסוי הדם רמז תרנ"ד

זו. ופירש"י דאע"ג דאין צריכה דלת, מיהו חזיא לדלת בעינן, ובודאי בעי חזי לנעילת הדלת דלת בלא ראוי לנעול אינו כלום, ואי ס"ד דמחמת מניעת הממשלה לא חשיב ראוי, אם כן כל הקהלות הנמשכים אחרי פוסקים אלו לא הי' להם עירובין אף על ידי צורת הפתח, דמסתמא גם בזמננו לא היתה הממשלה מנחת לסגור רחובות העיר [ולא לשלמיט אחד מהפוסקים הנ"ל לכתוב דין זה דבמקומות שאין הממשלה מנחת לסגור דלתות לא מהני צורת הפתח] וכו'. ואפילו לדין דלא בעי היכר ציר, על כל פנים בעינן שתהיה בריאה להעמיד דלת אפילו של קשין, ועל כרחין דסבירא ליה נמי חזי לדלת בעינן וכו', על כן הדבר פשוט וברור דחשיב ראוי לנעול, והמתעקש בזה ומונע מלהעמיד העירובין הוא מחטיא את הרבים, ועתיד ליתן את הדין. ושמה לבי שלמעשה לא מלאה לבם של המתעקשים מלהפריע את המעמידים העירובין ממעשיהם.

תפילה כשצואה ברשות אחרת

רשות היחיד הוא מקום שגדלו ארבעה טפחים על ארבעה טפחים, והוא מוקף מחיצות גבוהות עשרה טפחים כמובא בגמ' עירובין ד' ע"ב וסוכה ד"ו ע"ב, ואז נחשב רשות לעצמו.

והנה בגמ' ברכות דף כ"ה ע"א מובא "לא יקרא אדם ק"ש לא כנגד צואת אדם ולא כנגד צואת כלבים וכו', ואם היה מקום גבוה עשרה טפחים או נמוך עשרה טפחים יושב בצדו וקורא ק"ש וכו'". נחלקו הראשונים אם בכה"ג שהוא רואה אותה האם גם אז מותר לקרות ק"ש, דעת הרא"ש ברכות פ"ג מ"ו דהיות והיא גבוהה עשרה טפחים אפילו כשהוא רואה אותה מותר, כיון דהוא מקום מיוחד לעצמו קרינן ביה "והיה מחניך קדוש", וכ"כ בשלטי גיבורים ט"ז ע"ב בשם ריא"ז, אולם שיטת הרשב"א דווקא כשאינו רואה אותה, דברואה לעולם אסור, וכן משמע ברמב"ן בפירושו עה"ת (דברים כ"ג י') "שנרחיק מן הצואה ארבע אמות ולכל מראה העינים וכו', אבל אסור לראותה בעת התפילה", וכ"כ המאירי ברכות כ"ה ע"ב.

והובא להלכה בשו"ע א"ח סימן ע"ט את שתי הדעות, וכתבו האחרונים להסביר דברי הרשב"א דבצואה יש שני איסורים בתורה, א. משום "והיה מחניך קדוש" בצואה בתוך ד' אמות שלו אסור לקרות ק"ש, וכל שהוא מחוץ לד' אמות נקרא שמחנהו קדוש, ומלבד זה יש עוד איסור דלא יראה בך ערות דבר שנאמר בין על ערוה בין על צואה, ומחמת זה גם כשהצואה מחוץ לד' אמות כל שהיא נראית לו אסור, ומקום גבוה או נמוך " שהוא רשות בפני עצמו אינו בכלל מחנהו, ולכן מותר כל שאינה נראית לעין, ואין בזה משום לא יראה בך ערות דבר.

הב"ח בסימן ע"ט כתב לחדש דכשהיתה הצואה במקום גבוה או נמוך עשרה טפחים אין להקל אלא כשהיה אותו מקום רחב ארבעה טפחים על ארבעה טפחים, כמו שזה נחשב רה"י לענין שבת, אולם ה"ט"ז (שם) חולק ע"ז, וכן דעת המחצית השקל (שם) ס"ק ה'. רבים מהאחרונים הביאו את דברי הב"ח להלכה, בעטרת זקנים סימן ע"ט ובמג"א (שם) ובמקור חיים לבעל החוות יאיר (שם) ובשו"ע הרב (שם) ובחיי אדם כלל ג' אות ט"ו ובבן איש חי פרשת בא אות ט' ובמשנ"ב סי' ע"ט ס"ק י"א, ומ"מ כתב המשנ"ב להקל בדיעבד לענין תפילה שאינו חוזר רק בתנאי דנדבה. ולכאורה ההיתר דגבוה או נמוך להרא"ש הוא מכח שהוא רשות אחרת, ודאי שצריך ד"ט על ד"ט דבכה"ג חשוב רשות אחרת ומקום חשוב בפ"ע, כמו לענין רה"י בשבת שזה נחשב רשות בפ"ע.

ים ונהר האם נחשבים כמחיצה לגבי תיקון מבוי

מובא בגמ' עירובין ח' ע"א "מעשה במבוי אחד שצדו אחד כלה לים וצידו אחד כלה לאשפה (זאת אומרת שלמבוי לא היו כתלים משני צדדיו כשם שיש לשאר המבואות, וצד אחד נגמר בים וצד אחד כלה לאשפה גבוהה עשרה טפחים, ונמצא שאעפ"י שלא היו לו כתלים ממש אך שלש מחיצות היו לו כשאר מבואות, מפני שבסופו היה סתום כשאר מבואות, ורק ראשו אחד היה פתוח לרה"ר כשאר מבואות, ותיקונווהו בלחי או קורה כדן מבוי סתום), ובא מעשה לפני רבי ולא אמר בה לא היתר ולא איסור, איסור לא אמר בה דהא קיימי מחיצות, היתר לא אמר בה דחיישינן שמא תנטל אשפה ויעלה הים שרטון (דהיינו תל אבנים רפש וטיט שהם גודש אל שפתו, וע"ז יעשה מעט מן הים ליבשה ותתבטל מחיצת שפת הים, ויש לחשוש שמא ימשיכו לטלטל במבוי כשם שטלטלו עד עתה, ולא יבחינו שבטלו מחיצותיו ונאסר בטלטול). אמר רב יוסף תנא וחכמים מתירים את המבוי בטלטול, ואין חוששין שמא יעלה שרטון" (וימשיכו לטלטל ככתחילה). בשו"ע סימן שס"ג סעיף כ"ט נפסק: מבוי שצדו אחד כלה לים וצדו אחד כלה לאשפה של רבים, אין צריך כלום שאשפה של רבים אינה עשויה להפנות, ואין חוששים שמא יעלה הים שרטון, אולם הרמ"א (שם) מביא "ויש חולקים וסוברים דחיישינן שמא יעלה הים שרטון, ואין כאן מחיצה". וכתב המשנ"ב (שם) וע"כ צריך תיקון שאר מבוי הפרוץ ברוח רביעית בצורת הפתח או בלחי או בקורה. היוצא מכ"ז דמן התורה ים ונהר הם משמשים כמחיצות, אולם מדרבנן יש מחלוקת אם גוזרים שמא יעלה הים שרטון.

רש"י בד"ה אשפה כתב שהאשפה גבוהה עשרה טפחים, וכן שפת הים הוא בגובה עשרה טפחים. וכתב המהרי"ט בתשובותיו ח"א סימן צ"ד שמתבאר מדברי רש"י שרק שפת הים נחשבת כמחיצה ולא הים עצמו, אולם מדברי המגיד משנה שבת פ"ז ה"ה הוכיח שהים עצמו נחשב מחיצה למבוי אף אם אין בשפת הים עשרה טפחים, כיון שבעומק הים יש עשרה טפחים. המג"א בסימן שס"ג ס"ק ל"א נקט בדברי המ"מ שגם הוא נקט שהמחיצה היא על שפת הים, ודלא כהבית מאיר (שם) שזה ברור שלדעת המ"מ גם הים משמש מחיצה. המג"א (שם) ס"ק ל"א כתב בדעת רש"י שאם שפת הים הולך ומשופע, וכשהשיפוע הולך ארבע אמות עדין אין גובה עשרה, אין זה מחיצה. וכן נקט המשנ"ב (שם) ס"ק י"ח, וכן מובא בס' תיקון עירובין (הורביץ) כשסידר העירוב בעירו קראקא על סמך הנהר "ויכסיל" - "צריכים להשגיח שלא יהא בכל ההיקף מקומות שאין עומקם עשרה טפחים, והוא מצוי בנהר שמקיף העיר בעת החום ויובש בימי הקיץ". וכ"כ בס' תורת עירובין (קרנגל מקראקא) שכמה גדולים אסרו לטלטל בקראקא מטעם זה.

אולם בשו"ת בנין עולם סימן י"ד ובשו"ת קול מבשר סימן כ' כתבו דרך בנדון דהמג"א שרק מצד אחד ים, ולכך כשעומק הנהר " הוא רחוק מהעיר יותר מעשר אמות הרי יש פרצה מן העיר עד הנהר, אבל בזמן שכל הצדדים מוקף נהר מה אכפת לנו אם עומק הנהר הוא במרחק רב מהעיר והמחיצה נחשב מים. אולם בס' תיקון עירובין הנ"ל כתב לחלוק עליהם, דיש טעם לאסור גם כשמוקף מכל הצדדים באם העומק מתחיל לא מתחלתו, א"כ תחת הנהר הרי הוא ככרמלית, דכשבחתלת הנהר עמוק " הרי זה כמחיצה בין העיר לנהר שהוא כרמלית כמש"כ במג"א (שם) סק"ל בשם הריב"ש, אבל כשאין בתחילתו עומק " הרי הוא פרוץ לכרמלית ואסור.

דעת המג"א שרק בשפת הים נחשב המים למחיצה, אולם דעת הערוך והרב המגיד וכן דעת הרמב"ם כמו שהוכיח בשו"ת חלקת יעקב (ברייש) דהים עצמו נחשב למחיצה, ולשיטתם גם כשאין עומק " נחשב הים למחיצה. ועל סמך זה בעל חידושי הרי"ם התיר לטלטל בורשא על סמך היקף הנהר "ויכסיל", אף שלא היה בעמקו עשרה בתחילתו. וכמובא בשו"ת הרי"ם סימן ד' דהגאון בעל הדבר שמואל סימן ק"נ כתב שרבו המתירים כי באמת הוא להרים מכשול, וכן נקט בבית מאיר הלכות עירובין סימן ש"ג דא"צ שיהיה עומק עשרה, דרק בעשרה צריך המתלקט שנוח להם, אבל כאן שאין נוח להילוך לא צריך.

נהר או ים שקופא בחורף האם משמש כמחיצה, ה"ט"ז בסימן שס"ג ס"ק כ' כתב לחדש שבמים שרגילים להתקרב ולהגליד בעת שיש קור קשה באותם פעמים אין מחיצות מצד המדרון שתחת המים, שקרישות המים מבטלת את המחיצות, אך חשש זה אינו שייך בים שאינו נקרב כל כך, ולכן לא חששו חכמים לזה רק לשמא יעלה שרטון, ומשמע מדבריו שבנהרות שרגילים להתקרב בימות החורף יש לאסור אף בימות החמה לסמוך על המחיצה של אותם נהרות.

אולם המג"א (שם) ס"ק ל"א כתב שבשעת הקרישה אין הם משמשים כמחיצה, כיון שמתבטל המחיצה של המדרון בשפת הנהר, ומשמע מדבריו שבימות החמה כשאין המים קרושים יכולים לסמוך על המחיצה של הנהר, וכ"כ בשער הציון סי' שס"ג ס"ק קנ"ד דאף דה"ט"ז והמג"א סוברים "אם יש קרח בטל המחיצה, אך יש מחלוקת, לה"ט"ז אסור לטלטל אף בימות החמה, ולדעת המג"א רק בשעה שיש קרח. (עי' בס' תוספת שבת סי' שס"ג ס"ק ס"ח, שו"ת כנסת יחזקאל סימן א, ובשו"ת שב יעקב סימן י"ז). ה"ט"ז הנ"ל כותב בסוף דבריו "ע"כ אהובי אחי יושבי ק"ק "שטיניץ" **תדעו לכם מהיום והלאה מהאיסור הזה, ותעשו לכם עירוב כנהוג בכל הקהילות שאינם מוקפים חומה, ונסלח לכם על השגגה שהיתה לכם.**

אמנם בס' אבן העזר סימן שס"ג ס"כ בט"ז ובשו"ת כנסת יחזקאל סימן א' ובשו"ת חתם סופר א"ח סימן כ"ט, וכן המשנ"ב סימן שס"ג ס"ק קנ"א מביא בשם כמה מהאחרונים דאף שהנהר קרוש אין מתבטל ממנו שם מחיצה, כיון שהקרח עשוי להנמס ועומד לכך. והחת"ס הוסיף עוד שאף בשכח עצמו יכול לשבור את הקרח כדי ליטול מים מתחתיו, כמבואר בשו"ע סימן ש"כ ס"י, וא"כ אין זה בטל שם.

ובעצם החשש של שמא יעלה שרטון לדעת רבי, כתב להעיר הגאון רבי שלמה קלוגר זצ"ל בס' האלף לך שלמה מדוע יש חשש שמא יעלה שרטון, למה לא נאמר ספק דרבנן לקולא, והיות דעצם תקנת מבוי הוא דין דרבנן למה נחשוש לספק זה בכלל, ואף באיתחזיק איסור שבת מ"מ גם חזקת המחיצה איתחזיק רק דחוששים שמא תתבטל המחיצה, וכתב לתרץ דלכך חוששים שמא יעלה שרטון, דהרי במקוה שהחזקה להיות מתמעט והולך כתב הר"ן בתשובות סימן ס"ו, וכן ק"ל ביור"ד סימן ר"א סעיף ס"ה, דלא חשוב חזקה דהוה חזקה העשויה להשתנות, ולפ"ז שוב לא שייך לומר דמוקמינן אחזקת מחיצה, שהרי הים דרכו להעלות שרטון כמש"כ רש"י עירובין צ"ח ד"ה ויעלה, ולא שייך חזקת היתר של המחיצה, ושוב איתחזיק איסור שבת, וגם דרבנן הולכים לחומרא (עי' שו"ת אורי וישעי (טויבש) ח"א סימן קמ"א, שו"ת שאילת שלום (טויבש) ח"ב סי' י"ג, ובשו"ת בית שערים א"ח סימן קל"ג).

לקט הלכה

סימן שס"ג

תיקוני חצרות ומבואות (הפרוצות ברוח

רביעית וכו')

חצר או מבוי המוקפים ג' מחיצות

א. מקום שיש לו ג' מחיצות: רוח רביעית פרוץ הוא - בין לרה"ר ובין לכרמלית, **אסרו חכמים** לטלטל בו עד שיעשה לרוח הרביעית תקון הראוי לו כדינו, וקודם שתיקנו דינו ככרמלית שאין מטלטלין בה אלא בדי' אמות. **והטעם** דכיון דפתוח לגמרי ברוח זו דומה קצת לרה"י, ויבואו להתיר הטלטול ברה"י (ס"א ומ"ב) (וחצר ומבוי שוים בדין זה - אלא שחלוקים בתיקונייהם).

ב. הזורק מרה"ר למקום המוקף ג' מחיצות: לדי' הרמב"ם ור"ה: פטור, דאף מה"ת אין דינו כרה"י עד שיהא לו ד' מחיצות או עכ"פ ג' מחיצות ולחי, **אכן לדעת רה"פ** מה"ת נחשב מקום זה כרה"י **גמורה** לחייב הזורק מרה"ר לתוכו (וממנה לרה"ר), ומדרבנן הוא דהצריכו תיקון ברביעית לטלטל בה. **ויש דעות המכריעות ביניהם:** דכשפתוחה רשות זו לכרמלית - נחשבת מה"ת לרה"י, אבל כפתוחה לרה"ר כיון דזמנין דדחקי ביה רבים (ברה"ר) ועיילו לגויה, שוב אין עליה שם רה"י גמור מה"ת (בה"ל ס"א ד"ה אסור).

ג. מקום המוקף ב' מחיצות - ולחי ברוח שלישית: להסוברים דבג' מחיצות הוי רה"י (כנ"ל אות ב') ה"ה בזה הוי **ג"כ מה"ת רה"י**, וא"צ ג' מחיצות שלמות דוקא, בין אם ה' מחיצות כמ"י גאמ"י

רה"י צבי וייסבלום שליט"א נולד "אליבא דהלכתא" רמת בית שמש

(שעומדות זו אצל זו ומחוברות בצדיהן), ובין עם ה' מחיצות עומדות זו כנגד זו (מפולש), **ובלבד** שלא יהיו **הרבים בוקעים** ועוברין שם בין המחיצות, דאז לא יהי הלחי להחשיבו רה"י כלל (ואפ"י מדאו' - ודלא כמשמעות התוס' דמה"ת מועיל הלחי אפי' ברבים בוקעים) (בה"ל ס"א ד"ה אסור, יעו"ש).

בכללי תיקוני המבואות והחצרות

א. פרוץ במלואו: הוא שהרוח פרוצה לגמרי ואין גפופים (בגובה י"ט או יותר) בצדדים, וכשיש גפופין בצדדים אינו נחשב "פרוץ" אלא "פתח" (מלבד בחצר דלא מהני גפוף מצד אחד פחות מד"ט וכמו שמבאר בס"ד).

כיון דנחשבת "מקום פטור" א"צ תיקון כלל, ושלא כהאחרונים שהשיגו על המג"א בזה (בה"ל ד"ה כיון).

4. אם אין בפרוץ ג"ט: אין נחשב פרצה אף כשהוא במלואו, דהוי כסתום ע"י לבוד (סק"י).

ב. חצר שנפרצה רוח רביעית ונשאר גפופין מצידה: ויש באותן גפופים עכ"פ גובה י"ט (אף ששאר הכתלים גבוהים מהם, אבל באין בהם גובה י"ט אין חשבים כלל), **1. אם הפרצה יותר מעשר אמות:** היא כפרוצה במלואה דצריכה צוה"פ דוקא (וכנ"ל אות א, ב').

2. ואם אין בפרצה אלא עשר או פחות: אם יש גפוף בראש הכותל מצד אחד רחב ד"ט הוי כפס ד' ומהני (ס"ב וסק"ז).

ואם יש לה ב' גפופין (מב' צידה) רחבים משהו מועיל כב' לחיים (הנ"ל), כן נקטו רוס"פ (ופירשו דלשון הגמ' נשתירו ב' טפחים - הוא לאו דוקא), **וד' השו"ע והד"מ** דבנשתירו בעינן שיהיו (כל א' מאותן ב' הגפופים) **רחבים (לכה"פ) טפח** (וחמיר ממעמיד לכתחילה דמהני ב' משהו), **והעיקר** להקל בזה (וכן הסכים הח"י, אלא דלכתחילה דעתו דנכון להחמיר כשאינו שעת הדחק) (סק"ז-ט' ובה"ל ד"ה טפח, וע"ע בה"ל סי' שס"ד ס"ד ד"ה ובלבד).

3. כשנשתיר גיפוף בצד אחד פחות מד"ט: אין מועיל, אא"כ יש באותו עומד יותר מהפרוץ (וכגון שהעומד ג' טפחים ומחצה - והפרוץ ג' ומשהו) (סק"י) (א.ה. וה"ה דיועיל כן במעמיד לכתחילה).

בתקוני מבוי

א. מבוי: נותר בלחי (רחב כלשהו) או בקורה (וכ"ש בפס רחב ד"ט או ב' לחיים), ויש מקומות דבעינן צוה"פ דוקא (כרחב מעשר - או מפולש, וא"ה יבואר).

ותנאי מבוי: מלבד אותם שנתבאר בכללים לעיל המבדילים בין חצר למבוי, ישנם תנאים שונים נוספים הנצרכים להיתר מבוי בלחי וקורה, ומהם:

ב. שיהיו המחיצות גבוהות "מקרקע המבוי" לכה"פ עשרה טפחים (מרווחים), אבל אם אין גבוהים י"ט, ואפי"ו אם מבחוץ יש בהם גובה י"ט (שקרקע הרה"ר וקרמלית שחוצה לו נמוכה יותר מהמבוי) אין מועיל לו לחי וקורה (וגם פס ד' אין מועיל, דהרי בחצר נמוכה מעשרה ג"כ לא מהני), **אבל צוה"פ מועילה כ"כ השר"ע, אבל הרבה אחרונים הסכימו דאפי"ו צוה"פ לא מהני,** דהרי אפי"ו מחיצה גמורה אין מועילה כשאין גבוהה י"ט, וכ"ש צוה"פ בעלמא, אכן אם חלל המבוי גבוה עשרה, ורק בסמוך לפתחו הוא נמוך מעשרה, בזה מהני צוה"פ העשויה כדינה (דהיינו שהקנים שלה גבוהים עשרה) (סקפ"ח, צ"ג, ושעה"צ סקנ"ט וסקס"ה) (א.ה. ובה"ל השו"ע י"ע, וע"י חזו"א סי' ס"ה סקנ"ז ועוד אחרונים).

ואם אין גבוה עשרה וחוקק בקרקע המבוי להשלימו לגובה עשרה: צריך לחוקק במשך ד"א (דבפחות מכן אין חשוב "מבוי") ע"פ **כל רוחב המבוי,** דאם ירחיק החקיקה מהכתלים אין הכתלים מצטרפין לחקק, וכאין כתלים למבוי דמי, ואם רחוקים פחות מג"ט י"ל דמהני. **ואם חקק פחות ממשך ד"א** אינו אלא חצר, וצריך פס ד' או לחיים (סקפ"ט-ק"א).

ג. שלא יהא רוחב פתחו יותר מעשר אמות: דברחב טפי בעינן צוה"פ דוקא (ובא"ר הביא מהרשב"א דברחב מעשר מהני פס ד' או ב' לחיים, ותמה עליו הב"מ מסברא, וגם דברשב"א להדיא הצריך צוה"פ) (סק"ז ובה"ל סכ"ז ד"ה אלא, יעו"ש).

ד. מבוי שיש בגבוהו "יותר" מעשרים אמה (מצומצמות): אינו נותר בקורה כשמניחה ע"ג המבוי מלמעלה, **דקורה משום היכרא,** ולמעלה מכ' לא שלטא ביה עינא. (אבל בחלל כ' מצומצמות והקורה תיכף על גביהן כשרה - אף שהיא למעלה מהכ', ד"חלל" מבוי תנן). **ואם משפיל הקורה** שקובעה בתוך המבוי ע"ג יתדות וכדו' שיצאות מהכתלים למטה מכ', **שפיר דמי** (ונקרא בל' המשנה "מעט") (סקפ"ד-צ"ו ובה"ל סכ"ז סוד"ה אינו).

וכן יכול לתקנו בקורה אף שגבוהה מכ': ע"י שיעשה בה ציור וכיו, שע"י כך הכל מסתכלים בה (סכ"ו).

ואם הקורה רחבה ד"ט ובריאה כדי לקבל מעזיבה: מותרת, **מדין פי תקרה** יורד וסותם, ובלבד שאין הפתח רחב מעשר. **ואם הקורה רחבה שבעה:** אף שאין בריאה מהני **כדין "קורה"** אף שגבוהה מכ', דברחבה ז' העין שולטת בו (בה"ל סכ"ז ד"ה אינו).

ולתקנו ע"י לחי: מהני, כיון דעומד ע"ג קרקע. וסגי בגובה י"ט, ואין מגרע מה שגבוה יותר מזה (מכ' אמה), **ובבית מאיר** סובר

בחצר שהיא רחוקה מהרה"ר וקרמלית, ופתוחה רק למבוי וכדו', כל שארכה יותר על רחבה (דדמיה או למבוי) נותרת בלחי או קורה (סכ"ז ומ"ב).

ז. תקוני מבואות האידנא: כ' הרמ"א: וי"א **דנהגים האידנא לתקן כל המבואות בצוה"פ,** דכל המבואות שלנו יש להם דין חצרות (דלא סגי בלחי או קורה), כיון דאין בתים וחצרות פתוחות למבואותינו, ואף דבחצר מועיל ג"כ לחי וקורה כשארכה יותר על רחבה (ובמבוי הרי בלא"ה תמיד בעינן ארכו יותר על רחבו) היינו דוקא כשרחוקות מהרה"ר וקרמלית, משא"כ מבואות אלו שפתוחות לרה"ר וקרמלית לא שייך היתר זה אא"כ ישנם התנאים הנ"ל, **והא דהצריכו צוה"פ** דוקא אף שבחצר סגי עכ"פ בב' לחיים (והרי בכל צוה"פ כבר יש לה ב' לחיים ממילא), מ"מ פעמים שפתחו רחב יותר מעשר אמות, או שהמבוי מפולש (לרה"ר וקרמלית) דבהם מדינא צריך לצוה"פ, לכן הנהיגו לעשות כן תמיד.

ולענין צידו השני של המבוי (כשאינו רחב מעשר אמות): לדי' הרבה אחרונים שם סגי ממ"נ בב' לחיים, **דאם הוא נחשב "מבוי"** סגי בצדו אחד בצוה"פ ובשני בלחי, **ואם הוא כ"חצר"** עכ"פ סגי ברוח שניה בב' לחיים, וי"א דמצד המנהג בעינן צוה"פ בכל צד, **ולכתחילה** בודאי צריך לזוהר בזה, **אך במקום הדחק** יש לסמוך על המקילין היכא שאין הפתח רחב מעשר, אף דפרוץ במלואו (סכ"ז וס"ק קי"א ושעה"צ).

ולענין מבוי עקום במבואות שלנו, נכתוב בס"ד בדיני מבוי עקום.

ח. מרווחים - ומצומצמים: במדידת האמות והטפחים יש ב' דרכים, האחת למדדן "שוחקות" דהיינו מרווחות שאין דוחק אצבעותיו זו אצל זו במדידתו, והשנית למדדן **מכוונות** (בל' הגמ' "עצבות"), דהיינו מצומצמות שסמוכות ודחוקות האצבעות זו אצל זו, **ואיתא בגמ' דנקטינן דהללו שוחקות והללו עצבות** דאזלינן לב' הצדדים לחומרא, היינו **דכשהמדידה היא בצמצום לחומרא:** כגון "עשר אמות של פתח המבוי" (שביותר מכן אסור ואין נותר בלחי וקורה), וכן "לחי" שצריך גובה עשרה טפחים עבדינן, וכל שאר מילי כיו"ב, **עבדינן מצומצמות. וכשהמדידה בצמצום היא לקולא:** מחמירינן ומודדים מרווחות (כגון אמות "כלאים" שצריך להרחיק בין כרם לזרעים וכדו', וסוכה, וכן "משך מבוי" שצריך עכ"פ ד' אמות, צריך שיהיו מהאמות הגדולות (סקפ"ט וסקפ"יא). **וכ' הבה"ל** (מפמ"ג) בטעם דאזלינן הכא לחומרא, אף **דהם מילי דרבנן** והו"ל למיזל בספיקא דהאמה לקולא, מ"מ לא מקרי "ספק", דהוי מחמת "חסרון ידיעה", **ואם נצטרף לזה עוד ספק** אפשר דיש להקל (סכ"ו בה"ל ד"ה מרווחים).

ושיעור ההפרש בין מצומצמות למרווחות הוא דהמרווחים הם חצי אצבע יותר לכל אמה, (והיינו בד"א הם ב' אצבעות, ובטפח מרווח הוא א' מ"יב מאצבע יותר על טפח המצומצם, וכן כל כיו"ב) (סקפ"ט, צ"א, ושעה"צ סק"ס).

ולענין ד"א של משך מבוי: בעינן מרווחות, דזה לחומרא (וכדלעיל). **אכן ברשב"א כ' דכל אמות מבוי הם מצומצמות,** ותמה הבה"ל למה לא הוזכר כלל באחרונים (בה"ל שם).

בתיקון חצר (הפרוצה ברוח רביעית)

א. חצר שנפרצה רוח רביעית במלואה למקום האסור לה: (דבזה אפי"ו פחות מעשר אמות אין נחשבת "פתח" שאין אסור, אלא פרצה הצריכה תיקון, דהיינו): **1. אם הוא עשר אמות או פחות:** נותרת בפס רחב ד"ט, ויעמידנו בראש הכותל מצידו האחד במקום הפרוץ (אבל לא באמצעו דאז רה"י אתי אוריא דהאי גופא וכו' ובטל), וכן מועיל אם נותן ב' לחיים (מב' צידיו) רחבים כל שהוא (אבל לחי אחד פחות מד"ט, או קורה אין מועילים במקום הנחשב "חצר", וכנ"ל) (ס"ב וסק"ד - ז' ושעה"צ סק"ב).

2. אם הפרצה רחבה יותר מעשר אמות, ובה אפי"ו נשאר גפופים ואינה "במלואה", ואפי"ו העומד (שבגפופים אלו) מרובה על הפרוץ, אין מועיל לה פס או לחיים, **אלא צריך לתקנה בצוה"פ (ומועיל אפי"ו הפרצה יותר מ' ובמלואה - ואפי"ו להרמב"ם** הסובר דצוה"פ ליותר מעשר צריכה עומ"ר מצידה, היינו דוקא במקיף בה מד' רוחות, אבל ברוח אחת או שתיים מהני אפי"ו בפרוץ מרובה או במלואה, כמבואר במ"מ. ואף דבב"י כ' דלהרמב"ם לא מהני, מ"מ נראה מדהשמיט זה בשו"ע - דחזרו בו ומודה להרה"מ.) (סק"י ושעה"צ סק"י).

3. ואם אין בפרצה ד"ט: והיינו באופן שהחצר רחבה בצדה האחד ומתקצרת והולכת בקצה השני, ואין בכל מלואה שם רוחב ד"ט (וע"ע באות ב' מס' 3), ג"כ צריך לתקן ולסתום הפרצה ולסתמה (כשסתום מצד אחד) עד שלא יהא בפרוץ ג"ט, דאז הוי כסתום - ע"י לבוד (ואם נותן לחיים כ"ש - מב' צדדים, מהני אף שנשאר פרוץ יותר מג"ט) **(ואם ברוחב "כל" החצר אין בו ד"ט,**

ב. פרצה יותר מעשר אמות: אפי"ו אם נשאר גפופים מהצדדים נחשבת כפרוצה במלואה (ולא "פתח"), וגם אין נותרת בלחי או קורה, ואפי"ו העומד שבצידיו מרובה על הפרצה אין מוציאו מכלל פרצה, וצריך צוה"פ דוקא, וזה מועיל אפי"ו בפרוץ במלואו (היותר מעשר), וכ"ש כשיש גפופין אף שהפרוץ מרובה מהם (וכ' שעה"צ דאפי"ו להרמב"ם מהני ברוח אחת או שתיים צוה"פ ליותר מעשר כמבואר במ"מ, ומצדד שם דאף דבב"י משמע דגם בזה לא מהני להרמב"ם, מ"מ נראה דחזרו בו מזה (והודה להמ"מ), ולכך לא הביאו בשו"ע) (סק"י ושעה"צ סק"ד ז').

ג. התיקונים השונים (בקצרה): **1. לחי:** הוא קרש (או שאר דבר) שעביו ורחבו כל שהוא וגבהו י"ט, ומעמידו בפתח המבוי סמוך לאחד מהכתלים שבצידו המבוי. **2. קורה:** היא קורה הרחבה טפח שמניחה בראש המבוי על ב' הכתלים שמב' צידיו (וכדו' וכפי שיבואר), והולכת מצדו אחד לשני. **3. פס ד"ט:** הוא כמו לחי, אלא שיש לו שיעור רוחב ד"ט (שסותם בהם ד"ט ברוח הרביעי). ופעמים שלחי כל שהוא אין מועיל רק פס זה הרחב. **4. ב' לחיים:** הם ב' לחיים כל שהם מב' צידי כותל הפרוץ (וגם זה שייך באופן שלא סגי בלחי אחד כ"ש). **5. צוה"פ:** הם ב' לחיים וקנה וכ"ש על גביהם, ומועיל ברוב הפתחים והפרצות שבחצרות ומבואות, ועדיף משאר התיקונים הנזכרים. **6. עומד מרובה:** או פרוץ כעומד ג"כ נחשב כסתום, ומועיל בשאר כתלים ג"כ (ובלבד שלא יהא במקום א' פרוץ יותר מעשר).

וכל אלו יתבארו בס"ד פרטיהם לקמן (ועומ"ר וכן חלק מדיני צוה"פ נתבארו דיניהם לעיל בס"י שסי"ב).

ותיקון רה"ר להתירה בטלטול: יתבאר לקמן בס"י שסי"ד ס"ב (דאין נותרת אלא בדלתות הננעלות בלילה, ושאר הפרטים בזה).

ד. חצר ומבוי: יש חילוק בתיקוניהם, **דבמבוי** סגי לתקן הרוח הפרוצה בלחי (כל שהוא) או ע"י קורה, **אבל בחצר אינם מועילים,** ובעינן בה לחי (פס) **רחב ד"ט, או ב' לחיים** (רחבים כל שהם) מב' הצדדים.

וטעם החילוק דכיון שהחצר עשויה טפי לדירה ותשמישי הצנע (לאכול וכדו'), צריכה מחיצות יותר גמורות משל מבוי שאין עשוי כ"כ לתשמישי הצנע.

ה. מגדרי חצר או מבוי: מתנאי מבוי (שיהא נותר בלחי או קורה), **1. שיהיו פתוחים לתוכו לכה"פ ב' חצרות. 2. ושכלל א' מאותם ב' חצרות פתוחים ב' בתים,** דאז נחשב כריבוי דירות, ומשא"כ בפחות, ואפי"ו חצר אחת ישראל **וחצר אחת גוי** ג"כ מהני להחשיבו כמבוי.

ואין נפ"מ אם היו ב' החצרות מצידו האחד של המבוי, או א' מכאן וא' מכאן, או ששניהם בדופן האמצעי שלו (שמול צידו הפתוח).

וכן אין נפ"מ אם יש פתח בין החצרות מזו לזו (וכן אם הבתים פתוחים בינם לבין עצמם) או לאו, **ויש חולקים** דבאופן שיש פתחים ביניהם (החצרות - או בין הבתים) והיו יכולים לערב ביניהם גם בלא החיבור של המבוי, הוו כ"חצר אחת", ושוב אינו נותר בלחי או קורה, ונקטינן כהמתירים.

3. וצריך שיהא בכל פתח לכה"פ **רוחב ד"ט,** דבפחות מכן אינו נחשב פתח.

4. ושכל בית יהי רחב ד"א על ד"א (או יותר).

5. ושיהי' בכל בית מאלו דירות האוכלים בבית, וזה מהני אפי"ו אוכל שם הפרס שמקבל משולחן אביו (אבל באוכל על שולחן אביו (או על שולחן אחרים שלא בביתו) לא מהני אף שלן בביתו, דמקום פיתא קובע בזה).

6. ושיהא משך המבוי לכה"פ ד' אמות (ובלא"ה הוי כחצר בפס ד' או לחיים, ול' השו"ע "אלא בצוה"פ", אינו בדוקא - ס"ק צ"ג).

7. ושיהא "ארכו" דהיינו רוחב דרך כניסתו - **יותר על רחבו** (היינו משך המבוי שמצידו הכניסה), אבל בשוה או ברחבו יותר מארכו **הוי חצר.**

ואם חסר א' מאלו: דינו כחצר, ובעי פס ד' או ב' לחיים (סק"ו ומ"ב ובה"ל ושעה"צ).

תנאים נוספים במבוי: שיהי' נותר בלחי וקורה (ושאינם מהדברים המחלקים בין חצר למבוי) יבוארו בס"ד דבמשך בתיקוני מבוי.

ו. חצר (להצריכה לחי ד' או ב' לחיים): היינו שארכה (דרך כניסתה) שוה או פחות מרחבה, **אבל אם ארכה יותר על רחבה** ואפי"ו משהו: דינה **כמבוי** וניתרת בלחי או קורה, ואף דבמבוי הצרכנו ב' בתים וחצרות פתוחים לתוכה (ושאר התנאים דלעיל), הכא לא בעינן להו, **דדוקא מבוי כיון שפתחו וקרוב לרה"ר** (או לקרמלית - הגר"ז ושעה"צ סקע"ח) הצריכו תנאים אלו, אבל

דאין מועיל תיקון לחי למבוי הגבוה מכ' אמה, וכשטחיות לישנא דהרמב"ם והטור (סקצה"ה, ובה"ל סכ"ו ד"ה בלח).
ולתקנו ע"י צוה"פ: לכ"ע מועיל, ואפי' ברחב יותר מעשר (בה"ל ד"ה אבל).

ואם רוצה להגביה הקרקע שתחת הקורה למעט מעשרים: די ב"בנין" רחב טפח כרוחב הקורה, דכיון דמותר להשתמש תחת הקורה, אי"כ העומד באותו מקום יוכל לראות הקורה (ולא דמי לחקק המשלים ל"יט דבעינן משך ד"א - דהתם בעינן לשייה דופן, אבל כאן מקרי דופן בלא"ה, וסגי ברוחב הקורה לבד), וה"ה **דסגי במניח עפר** ברוחב זה לבטלו ולמעט מגובה יותר מכ', רק צריך ליהזר כשנדרס ברגלים ע"י הרבים שלא יתמעט מרחבו או מגובה ויאסר (וכ' בה"ל דאף שיש לפקפק במיעוט הגובה ע"י עפר, וכמשמעות כמה ראשונים שלא מהני, מ"מ לדינא יש לסמוך להקל) (ס"ק צ"ח צ"ט, ובה"ל ד"ה בבנין).

ה. מבוי שאין ברחבו ג"ט: א"צ שום תיקון שהוא כסתום, וכל שאין ברוחבו פתחו ג"ט אף שהמבוי רחב הרבה, כיון שמתקצר בקצהו ויש בכותל זה הרביעי (הפרוץ במלואו) פחות מג"ט, הוי לבוד וכסתום.

ואם יש ברוחב הכותל יותר מג"ט ופחות מד"ט: צריך תיקון, וי"א דא"צ תיקון, ובש"ע נקט לעיקר להצריך, ובר"מ סמך על המקילין, ומצדד במ"ב דאף אם נחמיר בזה היינו דוקא כשמכפנים הוא רחב ד"ט אלא שמתקצר בפתחו, אבל אם בכלול אין רוחב ד"ט בודאי יש להקל (כיון שהוא מקום פטור), ואפשר שגם דעה הראשונה מודה לזה (סכ"ח מ"ב ושעה"צ).

ו. מבוי שצידו אחד כלה לימים: ובראשו האחר סתום במחיצה, או מתוקן בלחי או קורה, או שכלה לאשפה גבוהה י"ט של רבים שגם הוא כמחיצה (דכיון דהרבים מפנים שם תמיד זבליהם, ואין עשויה להתפנות ולא תחסר גבהה, - ולאפוקי אשפה של יחיד דאין חשובה מחיצה אף כשגבוהה י"ט, דחיישינן שלמחר ינקנה ותחסר גבהה ויבא לטלטל בה כמקדם) (סכ"ט ובה"ל ד"ה מבוי).
ודיניו כך:

1. אם אין בשפתו עומק י"ט, וגם אין מתלקט השפוע שסמוך לשפתו י"ט מתוך השפוע של ד"א: אין חשוב זה הים כמחיצה כלל ובעי לתקנו (בלחי - או בצוה"פ כדינו), ואפי' אם אח"כ בהמשך המדרון תלול מאד ומתלקט י"ט מתוך ד"א, ג"כ אין מועיל להחשיבו כמחיצה (ס"ק ק"ח ושעה"צ סקצ"ג יעו"ש).

2. ואם יש במדרון שבשפתו עומק י"ט (או מתלקט י"ט מתוך ד"א) ולמעלה מהמים: ג"כ נחשב מחיצה (ואף הדמי"מ מחמיר, מסתברא להקל בזה) (שעה"צ ס"ק קכ"א וסקצ"ט יעו"ש).

3. ואם המים שבשפתו שאצל המבוי עמוקים עשרה (או ע"י מתלקט י"ט מתוך י"א): א"צ תיקון דחשוב כמחיצה, ואין חוששין שמא יעלה הים שרטון שיתייבש המקום ההוא הסמוך למבוי ע"י חול ואבנים שיעלו בו, ויהי שם קרקע ויתבטלו המחיצות וימשיכו לטלטל שם מעיקרא ויש אומרים שחוששים שיעלה שרטון, ולכן צריך לתקנו שם כשאר מבוי הפרוץ בלחי וקורה וכדו' (ודלא כהמ"מ שמצריך מחיצה), וכן נקטינן להחמיר. (ס"ק קכ"א, וע"י שעה"צ סק"ו).
ואין נפ"מ לדעות אלו בין מבוי הפתוח לרה"ר או לכרמלית (בה"ל סוד"ה מבוי) [א.ה. 1. יל"ע דאם כוונתו בצד הים הרי שם בכל גוונא הוא כרמלית, ואם כוונתו בצד השני המתוקן בצוה"פ - או בלחי וקורה, ובא לחדש דלהאוסרים אסור אפי' בפתוח לכרמלית, מה נפ"מ איכא בדבר, הא בלא"ה במקום הפרוץ לכרמלית הרה"ר בעי תיקון כדינו, וצ"ת. 2. במש"כ (מרש"י) שרטון ברוחב פרסה - ע"י פמ"ג (משב"ז סק"כ)].

4. כשהספינות נכנסות דרך שפת הים לנמל (שבים): ד' המג"א דגם להסוכרים דאין חוששין לשרטון, מ"מ הכא בטלה המחיצה ע"י הבקיעה של הרבים (א.ה. האנשים - או הספינות ששירותות מהיבשה אל הים), ולכמה אחרונים אין מתבטלת מחיצה זו ע"י הבקיעה של הספינות, והוי שפיר מחיצה (לדעה ראשונה). (ס"ק ק"ח ושעה"צ סקצ"ד, וע"ע לקמן בה"ל סוף הסימן ד"ה הוי).

ז. מבוי שצידו אחד כלה לנהר: 1. אם יש במים שבשפתו עומק י"ט (או ע"י מתלקט גובה י"ט מתוך ד"א), לכ"ע לא חיישינן לשרטון ונחשב כמחיצה וא"צ תיקון ברוח זו, ודוקא כשהוא סמוך ממש למבוי, דאם הוא רחוק מהבתים יותר מעשר אמות, צריך שם תיקון, דאותו מקום הוא פרוץ (ס"ק קכ"א).

2. ואם דרך הנהרות להתייבש בקיץ: וכשמתייבשין מעלים חול ואבנים עד שאין במדרון שלהם גובה י"ט (מתוך ד"א), יש לאסור בלא תיקון אף כשלא נתייבשו, שמא יתייבש ולא אדעתיה (ס"ק קכ"א).

[א.ה. כתבתי וכשמתייבשין מעלים חול ואבנים וכו' - ע"פ שו"ע הגר"ז, וע"י חיי"א (כלל ע"א ס"ח) דנראה שהבין שכשיש

מים סגי שעמוקים עשרה, אף שקרקע שלהם אין מתלקט וכו', ובמ"ב סו"ק ק"ח נראה שלא סמך ע"ז (וע"ע בשעה"צ סי' שני"ח ס"ק פ"ה דאין נחשב מחיצה), ויל"ע דבס"ק זה נראה שמפרש כהחיי"א, וצ"ת].

3. נהרות שנקרשים (קופאים) בימות הקור: להט"ז בטל המחיצות אפי' בקיץ כשאין קרושים וצריך תיקון ברוח זו, ולד' המג"א ועוד פוסקים דבזמן שהם קרושים בטל המחיצה ובעי תיקון, ובקיץ נחשב מחיצה, ויש אחרונים שמקילים דנחשב מחיצה אפי' בזמן שקרושים, ואם היה מדרון מתלקט י"ט בשפת הנהר למעלה ממקום הקרישה בודאי יש להקל (ס"ק קכ"א).

4. מבוי שראשו כלה לנהר ויש שם גשר שמהלכים עליו רבים לעבר השני של הנהר: משמע באחרונים דע"י הגשר מתבטל המחיצה, וצריך שם צוה"פ במקום הגשר, וי"א דזה דוקא כשהגשר רחב יותר מעשר דאז חשוב כפרצה, אבל הנו"ב והחיי"א סוברים דכל שכתב ד"ט בעי תיקון במקום הזה (ס"ק ק"ח ושעה"צ סקצ"ה).

5. כשהנהר מקיף העיר מכל הצדדים: אם הוקף הנהר קדם לבניית העיר הוי הוקף שלא לדירה, וכשהוא גדול מב"ס אסור לטלטל בו, ואף שבנו אח"כ הוי הוקף ולבסוף ישב דלא מהני, ואפי' אם יעשה עתה מחיצות ע"ג היקף זה ג"כ לא מהני כמבואר בס"י שני"ח ס"ח (לענין היקף ע"ג היקף), אי"כ יסתום ברוחב יותר מעשר אמות ואח"כ יחזור ויפתח.

ואם לא הקיף הנהר את העיר לגמרי: ואחר שנתייבשה המשיכו בני העיר את היקף הנהר לגמרי, וכן אם לא הי' בכל היקפו מדרון עשרה מתוך ד"א, כך במק"א היה רוחב יותר מעשר שאין משופע כ"כ (דהוי כפרצה), ואח"כ השלימו שם בני העיר שיהי' עמוק עשרה מתוך ד"א שפיר הוי היקף לדירה (בה"ל סכ"ט ד"ה ויש חולקים) [א.ה. במש"כ דכשעושה מחיצות ע"ג ההיקף לא מהני, כבר הקשה ע"ז בחזו"א (סי' פ"ח סק"ד) דהא שם מבואר דבתל וכיו"ב שדר בהיקף מחיצות העליונות שפיר נחשב על ידה להוקף לדירה. ובמש"כ א"כ יסתום ברוחב יותר מעשר וכו' - אולי כוונתו ע"י שיתן עפר שלא יהא מתלקט קרקע הנהר עשרה מתוך ד"א, דע"י מחיצה סתם שעושה אין מועיל דכשמסירנה חוזר לאיסורו הראשון כמבואר בס"י שני"ח סכ"ד (וכן משכח"ל ע"י גשר רחב מעשר כשמסירו או עושה צוה"פ לפניו)].

ח. מבוי הגבוה מעל הרה"ר ומדרון משופע יורד לרה"ר: וכן מבוי הנמוך מרה"ר וביניהם מדרון, ונכנסים לו ע"י אמה וכדו' הבולטת לתוכו, ומשם משפע ויורד למטה לתוך המבוי, אם המדרון משופע כ"כ שמתלקט י"ט גובה מתוך משך ד' אמות, הוי כזקוף וא"צ לו תיקון נוסף, דנחשב כמחיצה, ואם אינו משופע כ"כ ואין מתלקט רק י"ט בה' אמות וכדו', כיון דניחא תשמישתיה הוי כמישור וצריך לו תיקון כשאר מבואות (סל"ו ומ"ב).

ועיר שמוקפת כולה מדרון וגדולה מב"ס, והיה מקודם המדרון ואח"כ בנו עליה את הבתים, הוי כאין מוקף לדירה שאין מטלטלין בו אלא בד"א (-ככרמלית), ואפי' אם יעשה מחיצה י' על התל סביב לא מהני, וכמחיצה ע"ג מחיצה [א.ה. וע"י בהערה שבסוף האות הקודמת דלכאו' בס"י שני"ח ס"ח מבואר דבמקום ששייך באויר מחיצות הוא דר מהני, וצ"ת].

ויכול לתקן בדרך זו: שיפחות מהתל בשטח יותר מ" אמות רוחב עד שלא יהא בהם מדרון גובה י"ט המתלקט בד"א, דע"ז הוא כפרצה ואח"כ יחזור השלים זה השיעור, ויהיה מוקף לדירה כיון דההשלמה היתה אחר בנין העיר (ס"ק קנ"ו).

ועיר שהקיפה חריץ עמוק י"ט ורוחב ד"ט הוי כמחיצה, ואם נסתם חלק מהחריץ ע"י עפר וצרורות, עד י' אמות הוי כפתח ואין אוסר, ויתר מכן הרי הוא כפרצה (ס"ק קנ"ז).

ומה שחידש המג"א דמדרון וכדו' שרבים בוקעים בו מתבטל ע"ז שם מחיצה ממנו, דאתו רבים וכו' כמה אחרונים חולקים עליו וסוברים דלא בטל, גם במה שהביא המג"א דעה דבעינן ס' רבוא לדין אתו רבים ומבטלי מחיצתא, תמהו עליו באחרונים, ע"י תור"ש (בה"ל סל"ו ד"ה הוי - וע"י עוד מש"כ המ"ב בזה סו"ק ק"ח ושעה"צ שם).

בדיני לחי

א. לחי (מלשון קרש - ומתרגמין "לוחא"): הוא קרש וכדו' בגובה עשרה טפחים (מרווחים) (לכה"פ), ומהני אפי' למבוי שגובה כ' אמה, וסגי בעובי ורוחב כל שהוא, ומעמידו בפתח המבוי סמוך לא' הכתלים שמב' צידי רוח הפרוצה, ואם הגביהו מן הארץ ג"ט פסול, אבל בתוך ג"ט מהני, והשיעור שתחתיו מצטרף גם הוא לגובה י"ט (כיון שהוא ז' ומשהו שהניחו בגובה ג"ט חסר משהו שהם יחד י"ט) (ס"ג וס"י).

ב. כותל שנפרץ ונשתתיר קצת עומד בקצהו: אף דלא נעשה לשם לחי כשר, ולד' השו"ע דוקא כשיש בו רוחב טפח (דס"ל דנשתתיר

שונה מנעשה מתחילה ללחי), אבל לרה"פ גם בזה סגי בשיעור כל שהוא (ס"ד ומ"ב ובה"ל).

ג. ממה עושים לחי: מכל דבר שיעשונו כשר, ואפי' בע"ח מהני, ובלבד שיקשרנה שם בחבלים לכותלי המבוי ביתדות שיוצאים מן הכתלים כדי שלא יוכל לרבוץ ויתמעט גבהו מ"ט, ואפי' קשר שם "אדם" נמי הוי לחי, ואם הודיעו שהועמד שם לשם לחי (מע"ש) א"צ לקשרו כיון שיודע שצריכים לו ללחי (וקשירה היינו כשאין יודע שעומד לשם כך, דאז בודאי ילך משם אם אינו קשור), ויש מחמירין אפי' ביודע שעומד שם לשם לחי דחיישינן שמא ישכח וילך, ובעינן קשור דוקא (ומע"ש) (ס"ג וסק"ז ושעה"צ סק"י).

ד. לחי אפי' שברי שברים כשרים בו: והיינו כשמדובקים לכותל וכדו' ויכולים לעמוד ברוח מצויה (ושונה מקורה שצריך שתהי' חזקה לקבל אריח), ולכן עושינן לחי מסיד שטחין בכותל לשם כך, ובלבד שיהא בו ממשות קצת כחוט, אבל מראה סיד לבד או שאר צבע לא מהני, וצריך ליהזר שלא יתמחה יותר הסייד הטחוי ע"י כלבים וכדו' שרגילים להתחכך בכתלים, ומוחקים את מיחוי הסייד הסמוך לארץ עד שלא נשאר ממנו בתוך ג"ט לארץ (דבזה בטל ממנו שם לחי) (ס"ז ומ"ב, וע"י שעה"צ סק"ב וכ"א דאף דהט"ז סובר דלא מהני זה רק בלחיים של צוה"פ ולא בלחי לבד, להסכמת האחרונים אין הדין כן).

ולחי כה"ג מהני גם ללחיים של צוה"פ (סק"ו), וחשוב "בריאה" ע"י הכותל שהסיד טחוי בה (שעה"צ סק"ב).

ואבנים הבולטים מן הכותל ומובדלים זה מזה בפחות מג"ט, ויש בין כולם גובה י"ט, וכן חפופין של עץ שעשוין באופן זה, ג"כ מהני לשם לחי, ומצדד בתוס"ש דלענין צוה"פ לא מהני באופן זה, ובשעה"צ העיר בזה (סקכ"ה ושעה"צ סק"ט).

ה. לחי שעשאו מעצי אשרה: כשר, כיון שאין שיעור לעביו לא אכפת לן במה דכתותי מכתת שיעורא, ומשמע דאפי' לכתחילה - דאין זה חשוב הנאה אסורה, ואף דבעינן גובה י"ט תירצו בזה האחרונים ב' תירוצים, א. דכיון דיכול לעשותו קו דק מאד של כל שהוא לא החמירו חכמים בשיעור זוטא כי האי, ולפי"ז בבי' מחיצות ולחי שמדאו' נחשב רה"י אם עשאו כה"ג מעצי אשירה לא יחשב רה"י, ואולי גם לזה מועיל דכתותי וכו' הוא מדרבנן ולחומר, ולא להקל שלא יחשב רה"י (לא רק ממנו לרה"ר ולהיפך). ב. כיון שיכול ללקטו ולעשותו מפירוורי האפר ולדבקם בכותל, לא נפסד ע"י השריפה וחשיב לחי, ולטעם זה לענין קנה שעי"ג - בצוה"פ שלא שייך לעשותו בצורה א' - לא מהני (ס"ח מ"ב ושעה"צ).

ו. לחי שאין יכול לעמוד ברוח מצויה: פסול (ואין דומה לשברי שברים וסיד (ס"ז), דשם ע"י שמדובקים בכותל בחזק אין מתנענעים ברוח), ואם קבע הלחי למטה במסמר או קשרו וכדו', וע"ז אין מתנענע עד גובה י"ט, ורק למעלה מכך הוא מתנענע, שפיר דמי (ס"ה ומ"ב).

וצוה"פ: נמי בעי שהלחיים עומדים ברוח מצויה, דלא עדיף ממחיצה גמורה, ואפי' אין הרוח מפולש רק מנידתו כ"כ פסול, ובאופן שבגובה י' אין מתנענעים ולמעלה ממנו מתנענעים עם הקנה שע"ג, צידד בשעה"צ דבצוה"פ כה"ג פסול דאין חשיב צוה"פ רק לחיים, וסיים: אכן למה שהסכים במחה"ש אין להחמיר בקנה שע"ג אם מתנועע רק אם ניטל לגמרי ע"י הרוח, ואף שהלחיים מתנועעים למעלה דל להו, הא נמי מתכשר צוה"פ קנה שע"ג אפי' גבוה הרבה מהם. אך בזה יש להסתפק באופן שהקנה שע"ג קצר מרוחב המבוי, כגון שהמבוי י"ב והקנה העליון ו', והקנים שלמטה קצת בשפוע וע"ז נחשב צוה"פ, ויש להסתפק בכה"ג דאם נאמר דל חלק העליון שלהם אי"כ אין נחשב קנה "על גביהן" דרחוקים ממנו, או שמא כיון דעיקר המחיצה (י' התחתונים) כשרה לא אכפ"ל אם העודף של המחיצה מתנענע - ונשאר בתר עיקרו, וכשר (סק"כ ובה"ל ד"ה י"א).

ז. לחי העומד מאליו: שלא נתנוהו שם לשם לחי רק שנודמן שם, וכגון שיוצאת בליטה מכותל המבוי בראשו גבוה י"ט, או שהועמד שם לאיזה ענין, ואפי' לא קבעו הוא אלא שעומד שם מעולם כגון שגדל שם אילן, כשר, דלחי משום מחיצה, ומחיצה כשרה אף בעומדת מאליה. ודוקא בסמכו עליו מערב שבת, ואפי' לא סמכו בפירוש סתמו כאילו סמכו עליו, ולאפוקי אם בפירוש לא סמכו עליו כגון ששבת שעברה לא טלטלו ע"י לחי זה, או שהי' שם לחי אחר ונפל בשבת ורוצים עתה לסמוך עליו דלא מהני, דע"ז שלא סמך עליו אדחי מתורת לחי, אבל בלחי שעשאו לשם כך כשר אף אם לא רצו לסמוך עליו בשבת שעברה (ס"י ומ"ב).

ט. קורה העשויה מעצי אשירה: פסולה, מאחר דצריכה שיעור, ולשריפה קיימא דאמרי דכתותי מכתת שיעורה.

ועצי אשירה דפסול: היינו כשהישראל עבדה, או שהגוי עבדה וקצצה ישראל ע"מ לזכות בה, דאז נחשב כע"ז של ישראל שאין מתבטלת, וזכ"י: **זו: להט"ז** דוקא כשנתן לו הגוי במתנה אחר קציצה, ובלא"ה כיון דשייך לגוי ויכול לבטלה, לא אמרי' כתותי מכתת שיעורה, ולמג"א אפי' בגזילה, כיון דחייב באחריותה הוי כשלו לענין זה, ואם נתן לו הגוי רק בשאלה (אחר שקצצה הישראל) לכ"ע הוי ע"ז של גוי שלא אמרי' בה כתותי מכתת שיעורה. ואם נפלה מעצמה ונטלה ישראל ע"מ לזכות, הוי ג"כ כקצצה ישראל. אבל בקצצה גוי - או שקצץ ישראל שלא ע"מ לזכות, מתבטלת ולא קרינן בה כתותי מכתת שיעורה (סט"ז מ"ב ושעה"צ).

וקורה (מעצי אשירה) הרחבה ד"ט: ל"ד רע"א תליא בב' דעות בתוס', ולחד תירוך מהני, ולסברת פמ"ג לכ"ע לא מועיל (בה"ל סט"ז ד"ה ולפיכך).

י. ב' קורות דקות שאין בכל אחד טפח ויש בשניהם יחד טפח: אם סמוכים זו לזו בתוך ג"ט מהני, ויש חולקים דאין זה נקרא "חזקה" כדי לקבל אריח (ולא מהני לזה לבד) ובעינן שיהו קרובות תוך טפח, דאז יכול לסמוך האריח (שרחב טפח ומחצה) ע"י אצבע מהקורה שמכאן ואצבע מהקורה השניה (ומש"כ "תוך" טפח לאו דוקא, רק טפח ג"כ מהני, או משום דא"א לצמצם). ומ"מ בעינן שיהי' שיעור ב' הקורות יחד טפח, כן משמע בכמה ראשונים, ולהרשב"א כיון שמחזיקות בצורה זו הארוך א"צ שיהי' בין שתיהם יחד שיעור טפח.

ולענין דינא כ' הבה"ל דאף דבש"ע משמע דהעיקר דתוך ג"ט מהני, מ"מ הרבה ראשונים סוברים כדעה דתוך טפח (ובפרט דיש דעות דמצריכים נוגעות זו בזו ממש). ואם יש ע"י צירוף ב' הקורות בלבד רוחב ד"ט, כגון שרחבות כל אחת ג' רבעי טפחים וביניהם ב' טפחים ומחצה (וביחד עולה ל"ט), מ"מ לא מהני לדעה זו, אף דבקורה ד' נקט דלא הצריכו "חזקה לקבל אריח", מ"מ "ראוי להניח עליהם" בעינן, ועוד דהתם איכא היכרא משא"כ בהנך (סכ"ב מ"ב ובה"ל ד"ה שצריך "בתוך").

יא. ב' קורות פחות מטפח כל אחת (כדלעיל) ומונחות אחת למעלה ואחת למטה: אם אין ביניהם ג"ט בין בגובה ובין במשך (דהיינו כשנשארים כאילו באו זו כנגד זו לאותו גובה, אם יהיו רחוקים או פחות מג"ט זה מזה אמרינן בהו ג"כ דמצטרפין ומועיל, דאמרינן "חבוט רמי", וכאילו העלו האחד והורידו האחר עד שבאו שניהם לגובה שוה (ואז מתכשר ע"י הלבד) (ובלבד שלא תהא העליונה למעלה מכ' אמה, או תחתונה למטה מ"ט, דאז לא שייך שיצטרפו דהם בעצמם פסולות). וי"א דלא אמרינן בב' קורות "חבוט רמי" (ואין דומה לסוכה דאמרינן בה כן, כיון דבקורה בעינן ראויה לקבל אריח, ולא שייך באינם בשוה, ואפי' גבוהות רק "טפח" זו מזו ג"כ לא מהני (ועוד סוברת דעה זו שאפי' בגובה שוה אם רחוקים יותר מטפח לא מהני, וכדעה ב' באות הקודמות), וכ' בא"ר דיש להחמיר כדעה זו (סכ"ג ומ"ב).

יב. פירס מחצלת על קורה, ושלשל קצה האחר של המחצלת למטה עד למעלה מג"ט מהארץ, אפי' אם קשרה היטב שלא תנוד ברוח (כסבור ליפות ע"י מחיצה זו כח הקורה). פסולה, דמשום מחיצה ליכא כעין שגובה ג"ט, ומשום קורה ג"כ ליכא כיון דע"י המחצלת המכסה אותה אינה "ניכרת", אבל אם הניח קורה רחבה עשרה טפחים ויותר (בגבהה), כשרה, ולא אמרינן דע"י שנראית כמחיצה נתבטל שם קורה ממנה, ובלבד שלא תהא מקצת הקורה נכנסת תוך י"ט לקרקע (כן דקדקו באחרונים, ודלא כמשמעות רהיטת לשון הש"ע שגם אם נכנס תוך י"ט לקרקע מהני) (סכ"ד ומ"ב).

מבוי הרחב עשרים אמה

א. מבוי שפתחו רחב עשרים אמה: אי אפשר להתירו בלחי וקורה מחמת שרחב מעשר, ויכול לתקנו בצורת הפתח וכדלעיל. ואם רוצה לתקנו בלא צוה"פ בפתחו, ישנם כמה דרכים:

1. שיעשה פס ארוך ד"א (שהוא משך ארוך מבוי - אבל בפחות מכן הוי כאינו, דאתי אורא וכו'), ויניחנו באמצע המבוי לאורך המבוי (סמוך לראשו) לחלקו ע"י לב' פתחים של עשר אמות, וחשוב כל צד מצדי הפס כמבוי בפ"ע, ויכול אז לתקנו ע"י נתינת ב' לחיים, דהיינו לחי אחד לכל פתח, או ע"י לחי במבוי אחד וקורה בשני, או ב' המבואות ע"י קורה - שתגיע מצד אחד של הכותל לצד השני, ושיהי' הפס שביניהם גבוה עד הקורה או ג"ט סמוך לה, אבל לא נמוך מכך, דכיון שזהו הכותל של מבוי זה צריך להיות הקורה סמוך לו.

בנעץ עמוד והניח הקורה ע"ג, ומב' צידיה אין מגעת בכותל, ג"כ כשרה כשסמוכה תוך ג"ט (סכ"א).

ג. מבוי שצידו אחד ארוך וצדו אחד קצר (שנמשך כותל האחד לרה"ר יותר מהשני): אין מניח הקורה באלכסון אלא כנגד הקצר בלבד, ואפי' אין ארוך מחבירו רק מעט, כל שניכר לעין שארוך יותר (ולאפוקי אם אין נראה להדיא שארוך יותר רק ע"י מדידה דאז הוי כשוים הכתלים), אין מניח הקורה אלא כנגד הקצר, דכיון דאין דופן ניכר לרואה יבואו לטעות ולהתיר הטלטול ברה"ר.

ואם הניח שם באלכסון: י"א דעכ"פ כנגד הקצר מותר לטלטל, רק דאין מועיל להתיר ע"י האלכסון, ובפמ"ג נחלק דאז אין ניתר כלל, ומסתבר כוותיה.

אבל באמצע המבוי: מותר להניחה באלכסון, ומשמש בקצר כנגד הקצר ובארוך כנגד הארוך, לדעת הט"ז דאם האלכסון ארוך מעשר אמות אסור, ויש מתירין, וכ' בה"ל דבירי משמע דעכ"פ אם אין צד האחד באלכסון משוך מצידו השני רק פחות מג' אמות, מועיל אף כשהקורה ארוכה מעשר (מחמת אלכסונה, כל שרוחב המבוי עצמה אינו יותר מעשר), ועכ"פ לענין תוך המבוי בודאי יש להקל ולסמוך ע"י (ס"ל מ"ב ובה"ל).

ואם מתקן מבוי זה בצוה"פ: מהני אפי' נגד האלכסון (ואפי' רחב המבוי מעשר אמות), וכן אפי' עודף צד האחד יותר מד"א (ס"ל וס"ק קכ"ה).

ולתקן ע"י ב' לחיים (שיניח א' בסוף הקצר וא' בסוף הארוך): אין מועיל לטלטל נגד האלכסון (אף שאין בו עשר אמות) רק נגד הקצר, והיינו במבוי (דסגי בלחי אחד), ואם עשה שני הלחיים "בתוך" המבוי בזה מותר לטלטל נגד החיצון ג"כ. אבל בחצר (ובמבואות שלנו שהם כחצר) דבעינן "ב' לחיים", אין מועיל אפי' נגד הקצר (אא"כ יש בו רוחב ד"ט), וע"כ יזהר אם מתקן ע"י ב' לחיים שיתנם בשוה זה נגד זה, ומ"מ היינו דוקא כשניכר לעין שאין מכוונים, אבל אם רק ע"י מדידה אין לחוש (ס"ק קכ"ה ובה"ל סוד"ה שצדד ושעה"צ ס"ק ק"ג).

ד. שיעור הקורה: רחבה טפח ועביה כל שהוא, רק דצריכה להיות חזקה כדי לקבל אריח, דהיינו שיוכל לשאת אריחים של טפח ומחצה (הבולטים מן הקורה אצבע לכאן ולכאן) השוכבים עליה לכל ארכה (ומיהו כל ארכה לאו דוקא, דסגי ביכולה לקבל אריחים עד פחות מג"ט סמוך לכותל לכל צד מב' צידי הקורה, כגון במבוי עשר סגי באריחים לאורך תשע ושתי משהויין), דבעינן שתהא בריאה שיהא ניכר ע"י שהונחה שם לבנין, ולא יהו סבורים שהונחה שם סתם לפי שעה. וי"א הטעם דבפחות מכן הוי קורה הניטלת ברוח. ואם עשה אותה של קנים וקשים: בב"י צידד דפסולה אף כשהיא חזקה לקבל אריח, אכן בריטב"א מוכח דבאופן זה כשר אפי' של קש וקנים, והביאו הגר"א (סי"ז מ"ב ובה"ל).

ואם הקורה רחבה ד"ט: א"צ שתהא חזקה לקבל אריח, דניכר דמונחת לקביעות בנין. ולהטעם דניטלת ברוח יש לעיין ברחבה ד' אם היא דקה מאד וניטלת ברוח, דאפשר דאכן לא יהני (סי"ז ש"ע ובה"ל ד"ה חזקה).

ה. קורה עגולה: צריך שיהא בהקיפה ג"ט, דאז יש ברחבה טפח (ואף דמחמת עיגולה אין יכולים להניח אריח, מ"מ רואים כאילו נתחלקה לשנים וישרה בראשה) (סי"ט).

ו. קורה עקומה: ועקמימותה פונה אל מקום שאין קורה כשרה, כגון חוץ למבוי, או למעלה מכ', או למטה מ"ט, רואים כל שאילו ינטל העקמומית (ותהא ביושר) ולא יהא בין שתיהם ג"ט כשרה, אבל ביותר מג"ט פסולה.

ואם העקומה מונחת תוך המבוי: אפי' העקמומית בולטת יותר מג"ט ג"כ כשרה, דרואים אותה כאילו היא ישרה. ויש מהאחרונים שמפקקים בזה (ס"כ).

ז. קורה שאין מגעת לכותל, ונסמכת ע"ג יתדות קצרות (פחות מג"ט אורך) ודקות שאין בהם טפח (דבטפח הם כחלק מהקורה): י"א דבעינן שיהיו המעמידים חזקים לשאת הקורה ואריחים שעליה, וי"א דא"צ אלא כדי לקבל הקורה עצמה, אבל אריחים שעליה סגי במה שהקורה חזקה כן, וא"צ זה גם במעמידיה, וטוב להחמיר (סי"ח).

ח. קורה המונחת באויר מעל גובה כתלי המבוי ע"י יתדות (ואין היתדות רחבים טפח שיהיו הם עצמם כחלק ממנה): אם היתדות אין גבוהין מהכתלים ג"ט וגם אין בולטים לתוך המבוי רק פחות מג"ט: כשרה, דאמרינן חבוט רמי, ואח"כ לבד אל הכותל, אבל אם גבוהים מכתלי המבוי ג"ט, או שכולטים לתוך המבוי יותר מג' ואין הקורה בתוך ג' לכתלים, פסולה (וכן אם עקמומיתם בולטת לצד חוץ למבוי אפי' פחות מג' פסולה, כיון דהקורה עצמה כולה חוץ למבוי) (סכ"ה).

ומחיצה גמורה העשויה מאליה מהני אף שלא שמכו עליו. ובצוה"פ העשויה מאליה מסתפק הפמ"ג אם מהני כשלא שמכו עליו שבת שעברה (בה"ל ד"ה אבל).

ח. לחי הרחב יותר מד"א: אם העמידו שם לשם לחי כשר, דלא גורע במה שהרבה בסתימת המבוי, אבל אם הוא עמד שם מאליה: ורחב יותר מד"א שהוא שיעור משך מבוי, נפק ליה מתורת לחי ושם כותל מבוי עליו, וצריך לחי אחר להתירו, ויעמידנו ברוח שכנגדו, או שיעשנו עב או צר מהלחי העומד מאליה דאז ניכר שהוא לחי, ואם אין ברוחב המבוי רק ח' אמות או פחות מהני הלחי הרחב ד"א, ומדין עומד כפרוץ או מרובה עליו (סי"ד).

ט. לחי הנראה מבפנים ושוה מבחוץ: שאין ניכר לעומדים מבחוץ שיש שם לחי כזה*, כיון דניכר מבפנים סגי. ובלבד שלא יהא משכו ארוך ד"א או יותר לאורך המבוי, דאז אין מתיר רק לחלק שלפנים ממנו ולא נגד הלחי (ומשא"כ בלחי קצר יותר דכשר אף בין הלחיים).

וכן לחי הנראה מבחוץ ושוה מבפנים: כגון שנתן הלחי בשוה לכותל, ובולט קצת כלפי חוץ לצד אחורי המבוי כזה** ג"כ כשר (אבל אם העמידו* בשוה לכותל לגמרי ואין בולט לצדדים ולא חסר, הוי כהמשך הכותל ואין מועיל, כזה***), וא"צ שיהא הלחי נראה גם מבפנים וגם מבחוץ (ס"ט וסי"ג).

י. הרחיק בלחי מן הכותל ג"ט: פסול, והטעם: י"א משום דאתי אוריא דהאי גיסא ודה"ג ומבטלין ליה, ולפי"ז בלחי רחב מג"ט כשר, אף שרחוק ג"ט מהכותל, וי"א דבכל גווי צריך להיות הלחי בתוך ג"ט (ודימו לחי לענין זה אף דבעלמא עומד כשר אף שרחוק ג"ט), ויש להחמיר (ס"ו וסכ"ב ושעה"צ).

ולענין צוה"פ שרחוק ג"ט מהכותל: הרבה מהפוסקים ס"ל שא"צ לדקדק בזה, כיון דנחשבת מחיצה גמורה, ויש פוסקים שאסרו גם בצוה"פ (ובמקו"ח פוסל דוקא כששתי הלחיים רחוקות מהכותל), ולכתחילה נכון להחמיר, ובשעה"ד יש להקל.

ואם רחוק הצוה"פ ד"ט מהכותל: להחיי"א צריך להעמיד לחי אצל הכותל, ובה"ל פקפק בזה (לענין שעת הדחק, וכנ"ל) (סכ"ג ושעה"צ, ובה"ל ד"ה צריך).

יא. העמיד לחי באמצע אורך המבוי (סמוך לכותל): אם אין חצר ממנו ולחוץ, או אפי' יש חצר ולא עשו החיצונים לחי לראש המבוי, אותם שמן הלחי ולפנים מותרים, שאין החיצונים אוסרים עליהם כיון שבלא"ה אינם מתוקנים.

ואם יש חצר ממנו ולחוץ ועשו לו "לחי" בראש המבוי: אוסרים אלו על אלו עד שישתתפו יחד, דכיון שהרגילות בכיו"ב שכולם משתתפים, דמי למבוי ששכח אחד מהחצרות ולא נשתתפה שאוסרת, אף כשהם לא הורגלו כלל להשתתף (ובנשתתפו מועיל אף כששתיהם עשו לחי). דוקא כשהאמצעים העמידו "לחי", אבל אם עשו "פס ד' או ב' לחיים" כשאינו רחב מ"י אמות, או אפי' ברחב מ"י ועשו "צוה"פ", אף שגם החיצונים עשו לחי וכדו' אין אוסרים זה על זה ושניהם מותרים, והוא שלא יהי' לפנימית דריסת רגל על חיצונה, וכגון שיש לה פתח בפ"ע לצאת בה, אבל אם יש להם בה דריסת הרגל החיצונה אסורה, ואפי' דלת לא מהני (סל"א ומ"ב ושעה"צ).

עיר המוקפת חומה ודלתותיה ננעלות, ופתח אחד אין ננעל, הוי כלחי ואין יכולים לערבה לחצאין וצריך לערב יחד, אבל אם נפרץ פרצה ובטל הכשרה של העיר - יכולים לערב חציה ולהניח חציה (ס"ק קל"א).

בדיני קורה

א. קורה: עוד מתיקוני המבוי הפרוץ ברוח רביעית, הוא ע"י שיניח בראש המבוי קורה ההולכת מכותל לכותל שבב' צידי, שע"י יהי' היכר שלא יבואו לטלטל מהמבוי לחוץ. וצריך שיניחה על כתלי המבוי: ולאפוקי שלא ינעוץ יתדות מהכותל לעבר חוץ למבוי (לצד רה"ר) ויניח עליהם, ואפי' אין הפסק בין הכתלים לקורה שמונחת סמוך להם ממש (מבחוץ) פסולה, והטעם דאין ניכר שבא להכשיר המבוי אלא כשהוא תוך המבוי, דאין צריך ליתן התקרה מחוץ לכתלים (אבל במניחה ע"ג יתדות בין כתלי המבוי שפיר דמי). ואם נעץ ב' יתדות סמוך לכותלי המבוי בקרקע מזה ומזה מבחוץ והניח עליהם הקורה - מהני משום לחי (ומשום צוה"פ) (סי"ד מ"ב ושעה"צ).

ב. אם הקורה אין מגיעה בצידה האחד עד מצי"ה הכותל ממש: וכגון שסמכה על עמודים וכדו', כל שמגיעה תוך ג"ט סמוך לכותל (בתוך המבוי) כשרה, וה"ה שתי קורות היוצאות מב' הכתלים ואין מגיעות זו לזו, כל שאין ביניהם ג"ט כשרה, וכן

שאלה: האם צריך תיקון ואיזה תיקון צריך בחצר שנפרץ, א. עד עשר אמות שלא במילואו. ב. כנ"ל, במילואו. ג. ד' טפחים במילואו. ד. ג' טפחים. ה. יותר מ' אמות שאינו במילואו ועומד על הפרוץ?
תשובה: א. צריך תיקון א"כ נשאר ד"ט סמוך לראש אחד הכתלים, או טפח מכאן וטפח מכאן, ולמ"ב די במשהו משני צדדים, או דנשאר עומד"ר (סי' שס"ג סעי' ב' ובה"ל ד"ה טפח). ב. צריך תיקון או בצד אחד ד"ט או בשני צדדים משהו (שם ובה"ל ד"ה טפח). ג. צריך תיקון כנ"ל (שם). ד. כשרק הפתח מתקצר ובתוכה רחב ד"ט צריך תיקון, וכשכולה פחותה מד"ט כ' המ"א דאי"צ תיקון, והסכים עמו במ"ב, ודלא כאחרונים שהשיגו עליו (שם בה"ל ד"ה כיון). ה. צריך לתקנה בצוה"פ (שם ומ"ב ס"ק י"ב).

שאלה: מבוי שיש לו ג' מחיצות ופרוץ מצד רביעי והעמיד לחי להתירו, א. מהו שיעור עביו ורחבו. ב. כנ"ל, כשנשאר קצת כותל ברוח רביעי כשראו דבר זה מע"ש וכשלא ראו ד"ז מע"ש. ג. והאם אפשר לעשות הלחי ע"י בע"ח. ד. כנ"ל, ע"י אדם?

תשובה: א. ע"י ב"י ד"א דשיעורו כחוט הסרבל (שיכול להעמיד בו משהו), ובשו"ע פסק דשיעורו כל שהוא (סי' שס"ג סעי' ג'). ב. שיעורו: לשו"ע טפח, ובה"ל מצדד לעיקר דשיעורו בכל שהוא, וכ"ז כשראהו מבע"י, אבל כשלא ראהו לא מהני (שם בה"ל ד"ה ובלבד). ג. שרי ובלבד שיקשרנו שישאר עומד גבוה י' (שם). ד. שרי כנ"ל, ואם האדם יודע שעומד שם לחי י"א דשרי אף אם אין קשור, וי"א דגם בכה"ג בעינן לקשרו (שם ומ"ב ס"ק י"ז).

שאלה: האם כשר לעשות לחי, א. בבע"ח. ב. באדם כשלא הודיעו. ג. באדם כשהודיעו?

תשובה: א. כן ובלבד שיקשרנו (סי' שס"ג סעי' ג'). ב. כן ושיקשרנו (שם בהגה"ה ומ"ב ס"ק י"ז). ג. כשמעמידו בע"ש מהני, ונח' אם בעינן לקשרו מערש"ש (שם במ"ב ושעה"צ י').

שאלה: קהילת "אוהבי ד" נסעה לשבת התאחדות ב"עפולה", אחד האברכים (שהי' ממונה על תיקון העירוב במקום) הבחין ש"המבוי" בו שובתים בני הקהילה אינו מתוקן בפתחו (ואין רחב י' אמה בפתחו). מאחר שהיה סמוך לשבת ולא מצאו קרש מתאים לשמש כ"לחי", הציע אחד מידידיו שניתן להדביק פס "סלוטייפ" (מהסליל שבירד) לאורך הכותל, וישמש הוא כ"לחי", ונסתפקו הלומדים האם אפשר לנהוג כן מפני: א. שהוא דבר צר שאין ברחבו טפח. ב. מפני שאינו יכול לעמוד בפ"ע ברוח מצויה (אף שעתה כשמדובק בכותל עומד יפה). אכן מה הדין?

תשובה: א. עוביו ורחבו של לחי כל שהוא (סי' שס"ג סעי' ג'). ב. שפיר דמי כמבואר גבי טיחת סיד דמהני, וע"י ב"י (שם בהגה"ה).

שאלה: האם מתכשר המבוי כשיש בין, א. הלחי לכותל ג"ט ומדוע. ב. ומה הנ"מ בין הטעמים ומהו ההלכה למעשה. ג. הצוה"פ לכותל ג"ט, ומהו ההלכה למעשה. ד. ומה הדין כשיש ד"ט בין צוה"פ לכותל?

תשובה: א. לא, והטעם י"א דא"כ לא הוי לבד ומתבטל מאוירא דהאי גיסא והאי גיסא, וי"א דאם יש שם ג"ט נפסל דהגדיים בוקעים בה, וכל מחיצה שהגדיים בוקעים בה אינה מחיצה (סי' שס"ג סעי' ו' ומ"ב ס"ק כ"ב ושעה"צ י"ג). ב. כשהלחי גדול יותר מהפירצה שבצידו דחשוב סתום ע"י עומד, דלמ"ד דמתבטל כה"ג אינו מתבטל, ולמ"ד דהגדיים בוקעים בה ל"מ עומד, דסו"ס הגדיים בוקעים בה, ויש להחמיר (שם). ג. מח', ויש להקל בשעת הדחק (שם ומ"ב ס"ק כ"ג). ד. לחי"א בעינן להתירו ע"י לחי, ובה"ל מפקפק בזה, ותלי לה בפלוגתא הנ"ל (שם ובה"ל ד"ה צריך).

שאלה: האם אפשר להעמיד, א. לחי רחוק מן הכותל ג"ט. ב. צוה"פ רחוק מן הכותל ג"ט. ג. והאם אפשר לעשות לחי מסיד טחוי בכותל, כשצריך היתר לחי. ד. כנ"ל, בשביל צוה"פ?

תשובה: א. לא, ואם הלחי רחב מהפירצה שבינו לכותל תליא בפלוגתא, ויש להחמיר (סי' שס"ג סעי' ו' ומ"ב ס"ק כ"ב). ב. מח',

הגבוה וראש השני תלוי כנגדו באויר, מכוון כנגד הקנה הנמוך. ג. כשקנה העליון אינו נוגע כלל בקנה שמכאן ומכאן. ד. כשקנה העליון מחובר לשני הקנים מן הצד. ה. כשקנה העליון תחוב בין קנה לקנה (ע"י שנחקק קצת בהקנים)?

תשובה: א. בפמ"ג כ' להקל, וכן סתם במ"ב, ובשעה"צ הביא בשם הגרעק"א להסתפק בשיפוע הרבה (סי' שס"ב סעי' י"א ומ"ב ס"ק ס' ושעה"צ מ"ו). ב. וודאי מהני (שם בשעה"צ). ג. חשיב צוה"פ (שם בשו"ע). ד. לא חשיב צוה"פ, ודלא כהט"ז דמיקל כשעשאו בשווה לראשי הקנים שמן הצדדים (שם ומ"ב ס"ק ס"ד). ה. בפמ"ג מצדד להחמיר, אבל אם אין הקנים שמן הצד עודפין למעלה שפיר דמי (שם מ"ב ס"ק ס"ד, וע"י שעה"צ י"ב).

שאלה: א. מהו שיעור חזקן של הקנים שבצדדים. ב. כנ"ל, בקנה שע"ג. ג. ומה הדין כשהקנים שבצדדים נדים מהרוח. ד. כנ"ל, בקנה שע"ג. ה. ומה הדין כשהקנה שע"ג יכול לינטל ע"י רוח. ו. והאם צריך היכר ציד (ב"י)?

תשובה: א. כדי לקבל דלת כל שהיא (סי' שס"ב סעי' י"א). ב. כל שהוא (שם). ג. פסול (שם מ"ב ס"ק ס"ו). ד. לחי"א שפיר דמי, ויש מחמירין (שם). ה. פסול (שם). ו. מח' בראשונים, ובשו"ע נקט דאין צריך (שם ובב"י).

שאלה: "ועד העירוב המהודר" שכרה קבלן ערבי לבצע מספר "צורות הפתח", מכיון שלא פיקחו כראוי על ביצוע העבודה, גילו בסיוור שערכו בצוה"פ המוכנים מגוון צורות (מה הדין)?

תשובה: א. בפמ"ג כ' להכשיר, והגרעק"א נסתפק במשופע הרבה (סי' שס"ב סעי' י"א ומ"ב ס"ק ס' ושעה"צ מ"ו). ב. שפיר דמי (שם בשעה"צ). ג. שפיר דמי (שם מ"ב ס"ק ס"ד).

סימן שס"ג

שאלה: האם חשיב רה"י מה"ת כשיש, א. ג' מחיצות ולחי בכותל. ב. ב' מחיצות כמין גא"ם ולחי. ג. ב' מחיצות זו כנגד זו ולחי. ד. ג' מחיצות ורוח ד' פרוץ לגמרי כשפתחו לרה"י וכשאין פתחו לרה"י?

תשובה: א. חשיב רה"י (סי' שס"ג סעי' א' בה"ל ד"ה אסרו). ב. להרמב"ם ל"ח רה"י אלא בד' מחיצות, ולרוב הראשונים הוי רה"י מה"ת (שם). ג. כנ"ל (שם). ד. כנ"ל, ודעת מקצת הראשונים והובא בט"ז לעשות הכרעה דבפתחו לרה"י ל"ח מחיצה, ובפתחו לכרמלית חשיב רה"י (שם).

שאלה: האם צריך לתקן בחצר א. שנפרץ במילואו עד י' אמות וכיצד מתקנין, ומהו שיעור רחב התיקון. ב. כנ"ל כשנשתתיר מהכותל הרביעי קצת ומה הכריע המ"ב. ג. כשכל הפרצה הוא פחות מד"ט ועומד על הפרוץ. ד. כנ"ל, והפרוץ מרובה על העומד. ה. כנ"ל, והוא פרוץ במילואו כשהחצר רחב מבפנים וכשאין רחב מבפנים. ו. כשהפרצה פחות מג"ט והפרוץ מרובה על העומד. ז. והאם מועיל בה תיקון כשיש בפרצה יותר מ' אמות כשעומד על הפרוץ וכשהפרוץ מרובה על העומד?

תשובה: א. צריך תיקון, ותיקונו או בפס ד' טפחים בסמוך לאחד מכתליו או במשהו מב' צדדיו (סי' שס"ג סעי' ב'). ב. בפס ד' כנ"ל, ובשני הצדדים י"א דבעינן טפח מכל צד, ונקטי' דדי במשהו (שם ומ"ב ס"ק ח' ובה"ל ד"ה טפח). ג. אי"צ תיקון (שם מ"ב ס"ק י'). ד. צריך תיקון (שם). ה. כשרחב צריך תיקון, וכשאינו רחב ד"ט במ"א כ' דאי"צ תיקון, והאחרונים פקפקו ע"ד, ובבאה"ל הסכים והוכיח כמ"א (שם בה"ל ד"ה כיון). ו. אי"צ תיקון (שם מ"ב ס"ק י"א ושעה"צ ד'). ז. צריך לתקנה בצוה"פ, ובב"י כ' דלהר"מ ל"מ צוה"פ בכה"ג כשפרוץ מרובה, ובשו"ע חזר בו דלכו"ע מהני ברוח אחת או בשתי רוחות (שם ושעה"צ ז').

ד"ט חלל ומדוע. ד. כשהמחיצה למעלה ד"ט ולמטה ג"ט, ובאמצע ג"ט חלל ומדוע. ה. ומה הדין כשהמחיצה פרוץ כעומד בשתי או בערבי?

תשובה: א. לא, דהוי מחיצה שהגדיים בוקעין בה (סי' שס"ב סעי' ט' ומ"ב ס"ק ז'). ב. לא, דאתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה (שם). ג. לא, ל"א דל"א עומד משתי רוחות בלא"ה לא מהני, וגם לסוברים דמהני הכא אתי אוירא דתחתיו דרבה עליו ואויר שעליו ומבטלי ליה כנ"ל (שם וע"י שעה"צ ל"ח). ד. חשיב מחיצה ולא אמרינן בזה דאתי אוירא וכו', דהאויר שתחתיו פחות ממנו, ואדרבה האויר בטיל גביה וה"ל סתום (שם). ה. בשתי הוי מחיצה, ובערב: לבי"ה, ובה"ל תמה דלא משכח"ל דתמיד יתבטל מצד אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא (שם ובה"ל ד"ה פרוץ).

שאלה: האם מועיל צוה"פ א. לפרצה יתירה מעשר כשפרוץ מרובה על העומד בחצר ובבקעה, ומהו הכרעת המ"ב. ב. כנ"ל, כשעומד על הפרוץ. ג. לפירצת עשר כשפרוץ מרובה על העומד בחצר ובבקעה. ד. כשנועץ ד' קונדיסין בד' רוחות ועשה צוה"פ ע"ג כשהיא יתירה מ', בחצר ובבקעה. ה. כנ"ל, בעשר ומהו הכרעת המ"ב. ו. כשנועץ ד' קונדיסין בצוה"פ ברי"ה?

תשובה: א. לדעה קמייטא בשו"ע מהני, ולרמב"ם לא מהני כשהוא בג' רוחות, ונכון לחוש לדעת הרמב"ם (סי' שס"ב סעי' י' ומ"ב ס"ק נ"ז נ"ח נ"ט). ב. לכו"ע מהני (שם). ג. לכו"ע מהני (שם מ"ב סקנ"ח). ד. לדעה קמייטא בחצר מהני ובבקעה לא מהני, וע"י ב"י דלתי' קמא דהרא"ש אף בבקעה מהני, ולרמב"ם לא מהני (שם בשו"ע, וע"י בב"י). ה. לכו"ע מהני, ובשו"ע משמע דבבקעה ל"מ, והכרעת המ"ב להקל בזה (שם ומ"ב ס"ק נ"ח ובה"ל ד"ה אבל). ו. לא מהני, ולענין אם הוי מחיצה מדאו', בתוס' ורא"ש ורשב"א משמע דהוי מחיצה, ולפי' הרשב"א והריטב"א שם אין זה מוכח, ולשי' הר"ח והעומדים בשיטתו (רי"ה גאון והר"ף והרמב"ם ועו"ר) משמע יותר דלא הוי מחיצה (אלא דאפשר קצת לדחות) (שם בה"ל ד"ה אבל וד"ה כשכל).

שאלה: האם חשיב מחיצה כשנועץ ד' קונדיסין בד' רוחות ועשה צוה"פ ע"ג, א. בחצר ובמבוי. ב. ברי"ה. ג. בבקעה. ד. כנ"ל, כשהיה היקף כתיקונו ויש בה בד' רוחות פרצות יותר מעשר?

תשובה: א. לדעה קמייטא בכ"ג חשיב מחיצה, ולהרמב"ם ביותר מעשר לא חשיב מחיצה, ונכון לחוש לדעתו (סי' שס"ב סעי' י' ומ"ב ס"ק נ"ט). ב. לענין להתיר בוודאי ל"ח מחיצה, ולענין להחשיבו רה"י מסתפק בפמ"ג, ובה"ל תלי לה בפלוגתת הראשונים (שם בה"ל ד"ה אבל וד"ה כשכל). ג. בשו"ע סתם לאיסור, ובה"ל מכריע דעד י' שפיר יכול להקל (שם בה"ל ד"ה אבל). ד. בהא אף בבקעה מהני לדעה קמייטא משא"כ להרמב"ם, אא"כ עומד דמהני אף לדידיה (שם ומ"ב ס"ק נ"ז).

שאלה: האם חשיב צוה"פ א. כשהקנה שע"ג אינו נוגע במזוחות הפתח ומדוע. ב. כשהקנה שע"ג מונח על המזוחות בשיפוע. ג. כשקנה אחד גבוה יותר מהשני, וקנה שע"ג מונח ראש האחד ע"ג קנה הגבוה, וראש השני תלוי כנגדו באויר מכוון כנגד הקנה השני. ד. כשחיבר הקנה העליון לב' הקנים מן הצד, ומה הדין כשעשאו מן הצד ועשאו בגובה הקנה בשוה עם הקנה ממש. ה. כשהקנה שלמעלה תחוב בין קנה לקנה, כשהקנים עודפים למעלה ע"ג הקנה שמונה ביניהם. ו. כנ"ל, כשאין הקנים עודפים למעלה. ז. כשהקנה שע"ג נכפף למטה בעיגול?

תשובה: א. אף שעומד למעלה מן המזוחות מהני דאמרינן גוד אסיק (סי' שס"ב סעי' י"א ומ"ב ס"ק ס"ב). ב. מהני, וכשמשופע הרבה מסתפק בזה הגרעק"א (שם מ"ב ס"ק ס' ושעה"צ מ"ו). ג. מהני (שם בשעה"צ). ד. לא מהני, וכשהיא בגובה הקנים שמן הצד דעת הט"ז דשרי, וכל האחרונים חולקים עליו (שם ומ"ב ס"ק ס"ד). ה. הפמ"ג מסתפק בזה ומצדד להחמיר (שם במ"ב). ו. שרי (שם במ"ב). ז. יש להזהר לתקנו (שם שעה"צ נ"ו).

שאלה: האם חשיב צוה"פ, א. כשקנה אחד גבוה מחבירו וקנה העליון מונח עליהם בשיפוע. ב. כנ"ל, וקנה העליון מונח ע"ג קנה

ובשעת הדחק יש להקל (שם מ"ב ס"ק כ"ג). ג. מהני כשיש בו ממשות, ודלא כט"ז (שם סעי' ז' בהגה"ה ושעה"צ כ'). ד. מהני לכו"ע (שם במ"ב ס"ק כ"ו ושעה"צ כ"א).

שאלה: האם מתכשר, א. שברים ושברי שברים, ללחי. ב. כנ"ל, לקורה. ג. אבנים היוצאים מן הכותל ומובדלים זו מזו פחות מג"ט, ללחי. ד. כנ"ל לב' לחיים של צוה"פ. ה. סיד טחוי בכותל, ללחי. ו. עצי אשירה, ללחי במבוי שיש ג' מחיצות. ז. כנ"ל, ללחי במבוי שיש לו ב' מחיצות?

תשובה: א. כן (סי' שס"ג סעי' ז'). **ב.** לא (שם מ"ב ס"ק כ"ד). **ג.** מהני (שם מ"ב ס"ק כ"ה). **ד.** לתו"ש לא מהני (שם שעה"צ י"ט, ועי' לקמן מ"ב ס"ק ק"ג). **ה.** מהני ודלא כט"ז, והוא שיש בו ממשות קצת לכה"פ כחוט השערה (שם ומ"ב ס"ק כ"ו ושעה"צ כ'). **ו.** מהני (שם סעי' ח'). **ז.** לכאוי תליא בשתי תי' התוס' אמאי ל"א כתותי מכתת שיעורא לענין גובה הלחי דבעינן שיהא גבוה י"ט, ובפמ"ג מסופק דשמא כל דינא דכתותי מכתת שיעורא הוא מדרבנן (שם שעה"צ כ"ד).

שאלה: האם אפשר לעשות מעצי אשירה, א. לחי, כשמעמידו אצל שתי מחיצות. ב. כנ"ל, כשמעמידו אצל ג' מחיצות. ג. קנה שע"ג צוה"פ. ד. ומדוע אין בזה משום איסור הנאה?

תשובה: א. שני טעמים נאמרו אמאי ל"א כתותי מכתת שיעורא בלחי (דהא בעינן שיעור גבובה י' טפחים), טעם א' דהוי שיעור מועט דרחבו כ"ש ולא החמירו חכמים, טעם ב' דאף אם ישרפנו יכול לגבול ולדבוק בקיר ללחי, לטעם א' מצדד בשעה"צ דלא מהני דסו"ס מדאורייתא לא הוי רה"י, ובפמ"ג מצדד דכתותי מכתת שיעורא פסולא דרבנן הוא, ולטעם ב' שפיר דמי (סי' שס"ג סעי' ח' ומ"ב ס"ק ל' ושעה"צ כ"ד). **ב.** לכו"ע מהני (שם). **ג.** לטעם א' מהני ולטעם ב' לא מהני, ולהגרעק"א (בבה"ל סעי' ט"ז ד"ה ולפיכך) מהני (שם שעה"צ כ"ה). **ד.** כיון שאין משתמש בה גופה רק מתרת היא לטלטל ל"ח הנאה (שם מ"ב ס"ק כ"ט).

שאלה: האם מתכשר, א. לחי העומד מאליו, כשמסמכו עליו מע"ש. ב. כנ"ל, כשלא סמכו עליו מע"ש. ג. לחי העומד מאליו, ולא היה שם לחי אחר מע"ש ולא סמכו עליו מע"ש בפירוש. ד. כנ"ל, ובפירוש לא סמכו עליו. ה. לחי שעשאו מתחילה לשם לחי ולא סמכו עליו מע"ש. ו. מחיצה העומדת מאליה ולא סמכו עליה מע"ש?

תשובה: א. כשר (סי' שס"ג סעי' י"א). **ב.** פסול (שם). **ג.** כשר (שם בהגה"ה). **ד.** פסול (שם מ"ב ס"ק י"ט). **ה.** כשר (שם בה"ל ד"ה אבל). **ו.** כשרה (שם בבה"ל).

שאלה: בני משפחת "צוברי" שנסעו אל קרוביהם (שבעיירה שאינה מתוקנת) ל"שבת חתן", בערב שבת יצא אבי המשפחה לראות אם יוכלו לטלטל בתוך המבוי בשבת, הוא בדק את פתח המבוי וגילה כי בתוך פתח המבוי: א. צומח עץ שגובהו י' טפחים. ב. קבוע לוח ברזל (שנותר למזכרת משער חשמלי שהי' שם בעבר לכניסת המכוניות. ג. מונחת מלמעלה בתוך הפתח קורת עץ שנועדה לחיזוק הקורות להגל שיפוצים, הוא נתלבט האם אפשר לסמוך עליהם שיוכל לטלטל במבוי בשבת (מדין לחי או קורה), איך הדין?

תשובה: א. אם סמוך לכתלים בתוך ג"ט כשר ללחי מפני שסומך עליו מער"ש (סי' שס"ג סעי' י"א ושעה"צ כ"ט). **ב.** כנ"ל אם סומך עליו ללחי שפיר דמי (שם מ"ב ס"ק ל"ז). **ג.** לא מהני לקורה, וכשרהב ד"ט וראויה לקבל מעזיבה מסתפק בבה"ל אם מהני (מדין פתיו"ס) (שם סעי' ט"ו).

שאלה: לחי המושך עם דפנו של מבוי, א. האם מתכשר משום לחי. ב. באיזה אופן משתמש עם חודו הפנימי. ג. באיזה אופן משתמש עם חודו החיצון. ד. שארכו ד"א האם מתכשר כשהועמד לשם לחי, ומדוע?

תשובה: א. כשר, והוא שהלחי צר מדפנו של מבוי ומעמידו לצד שחוץ למבוי (סי' שס"ג סעי' י"ג). **ב.** כשדופני המבוי מסתיימין בשוה והלחי בולט לחוץ (שם מ"ב ס"ק מ"ו). **ג.** כשהדופן שכנגד הלחי ארוך כמותו (שם במ"ב). **ד.** לא, דלא אמרינן דמהני שהעמיד לחי באורך ד"א לשם לחי אלא כשנותן באופן שחוץ בין המבוי ולחוץ דניכר כמחיצה ומהני כוונתו,

משא"כ הכא דאין נראה אלא כמוסיף על הכותל (שם מ"ב ס"ק מ"ח).

שאלה: האם מתכשר המבוי כשהניח קורה, א. על שתי יתדות שנעץ בשני כתלי המבוי מבחוץ. ב. על שתי יתדות בקרקע סמוך לכותלי המבוי והניח הקורה עליו ומדוע. ג. על כותלי המבוי כשלא נעשית לשם כך. ד. כנ"ל, כשרוחב הקורה ד"ט ומדוע?

תשובה: א. לא (סי' שס"ג סעי' י"ד). **ב.** האחרונים כתבו דמתכשר בהכי דאז אין הכשירו משום קורה אלא מדין לחי (ובשעה"צ ל"ז כ' דאיני יודע למה לא כתבו משום צוה"פ), אמנם פשוט לשון השו"ע וכו"ה בפסקי הרא"ש דאף כה"ג פסול, ותמהו בזה האחרונים (שם מ"ב ס"ק נ"ב ושעה"צ ל"ד). **ג.** פסולה דקורה משום היכר, וכל שלא עשאה לשם כך ליכא היכר (שם סעי' ט"ו). **ד.** בפמ"ג כ' דפסולה כנ"ל, ולכאוי להרשב"א דבקורה רחבה ד"ט וראויה לקבל מעזיבה ניתר המבוי משום פי תקרה ואפי' למעלה מעשרים ה"ה הכא מהני, וצ"ע (שם מ"ב ס"ק נ"ד ובה"ל ד"ה פסולה).

שאלה: כמה נפק"מ יש בין הכשר לחי להכשר קורה שאינה רחבה ד"ט (פרט 3 מתוך 4)?

תשובה: א. דלחי אף חוץ למבוי בתוך ג"ט כשר, וקורה דוקא ע"ג המבוי (סי' שס"ג סעי' י"ד ומ"ב ס"ק נ"א). **ב.** דלחי אף שלא העמידו להתיר וסמכו עליו מער"ש כשר, משא"כ בקורה (שם סעי' ט"ו ומ"ב ס"ק נ"ד). **ג.** בלחי אין לו שיעור ברחבו ועביו, ולהכי כשעשאו מעצי אשירה כשר, משא"כ בקורה דיש לה שיעור בעשאה מעצי אשירה פסולה (שם סעי' ח' ט"ז). **ד.** לשו"ע מהני לחי אף במבוי הגבוה מכ' אמה, משא"כ בקורה דל"מ להניחה ע"ג המבוי (למעלה מכ'), והב"מ מפקפק בזה (סי' שס"ג סעי' כ"ו ובה"ל ד"ה בלחי).

שאלה: האם מתכשר קורה שעשאה מעצי אשירה, א. שעבדה ישראל. ב. שעבדה נכרי וגולה ישראל. ג. שעבדה נכרי והשאלה לישראל. ד. שעבדה נכרי ונתנה לישראל כשנתכוין הישראל לזכות בה וכשלא נתכוין לזכות בה. ה. כשרחבה ד"ט?

תשובה: א. לא, דלא כהראב"ד (סי' שס"ג סעי' ט"ז). **ב.** מח' (שם שעה"צ מ"ב). **ג.** כשרה (שם), וכאן לא חיישינן לדעות שהביא הרמ"א בס"י תקפ"ו דאף בשל נכרי כל שלא בטלה הוי כתותי מכתת שיעורא, דהכא בלא"ה דעת הראב"ד דכשרה. **ד.** כשזכה בה ישראל פסולה, וכשלא זכה בה כשרה (שם מ"ב ס"ק נ"ז וכנ"ל). **ה.** לרעק"א תליא בתי' התוס', ולפמ"ג לכו"ע פסולה (שם בה"ל ד"ה ולפיכך).

שאלה: מהו שיעור חזקן של, א. הקורה שהיא רחבה טפח. ב. כנ"ל, כשהיא רחבה ד"ט (ב"י), ומה הדין כשיכולה לנטל ברוח. ג. מעמידי הקורה כשאין ברחבן טפח ולא בארכן שלשה, ומהו ההלכה למעשה?

תשובה: א. לקבל אריחין לכל ארכה חוץ מג"ט פחות משהו לכל צד (סי' שס"ג סעי' י"ז ומ"ב ס"ק נ"ט). **ב.** בב"י הביא את דעת הר"י והרמב"ם דשיעורה כנ"ל, ובשו"ע סתם דאי"צ שתוכל לקבל אריח, וכשיכולה להנטל ברוח: לדעת רש"י במקום אחד והר"ח תליא בפלוגתא הנ"ל, ולפי' רש"י במקום אחר ולפי' ר' יהונתן יש לדון אם פסולה לכו"ע, וצ"ע (שם ובה"ל ד"ה חזקה). **ג.** מח' אם צריכין שיעור כדי לקבל הקורה והאריחין או שאין להן שיעור, ולכתחילה נכון להחמיר (שם ומ"ב ס"ק ס"ב).

שאלה: האם מתכשר קורה, א. עגולה. ב. עקומה כשעקמימותה נוטה למעלה מכ' או למטה מ"י. ג. כנ"ל, כשעקמימותה נוטה בתוך שיעור הכשר קורה?

תשובה: א. כשרה (סי' שס"ג סעי' י"ט). **ב.** כל שאילו ננטל עקמימותה ואין בין שני חלקי הקורה ג"ט כשרה (שם סעי' כ'). **ג.** משמע מסתימת הראשונים דכשרה בכ"ג, ויש מפקפקים דדינה כעקומה למטה מ"י כנ"ל (שם מ"ב ס"ק ס"א).

שאלה: מהו שיעור המרחק שמתכשר, א. כשהקורה עקומה, ועקמימותה נוטה חוץ למבוי. ב. כנ"ל, ועקמימותה בתוך המבוי. ג. כשהקורה יוצאה מכותל זה ואינה נוגעת בכותל זה. ד. כשהניח

שתי קורות זו בצד זו, ולא בזו לקבל אריח ולא בזו לקבל אריח, ויש בשניהם כדי לקבל אריח. ה. כשהניח ב' קורות זו למעלה מזו, כששניהם מונחים מי' עד כ', והמרחק הוא רק בגובה ולא במשך (ב"י)?

תשובה: א. כשתנטל עקמימותה יהיו סמוכות שתי חלקי הקורה זל"ז בפחות מג"ט (סי' שס"ג סעי' כ'). **ב.** כשרה בכ"ג ויש מפקפקים (שם מ"ב ס"ק ס"ו). **ג.** בפחות מג"ט כשרה (שם סעי' כ"א). **ד.** לרמב"ם סגי שאין ביניהן ג"ט, וי"א דבעינן שיהיו סמוכות בפחות מטפח (ועי' שעה"צ אם הוא דוקא או דגם טפח מהני), וי"א דבעינן שיהיו סמוכות שנוגעות זו בזו (שם סעי' כ"ב ושעה"צ ז' ובה"ל ד"ה שצריך). **ה.** בשו"ע הביא פלוגתא בגונא שהם בתוך ג"ט זל"ז, ובב"י לפי א' בדעת הרמב"ם אף ברחוקים יותר מג"ט מכשיר, ומ"מ בשו"ע לא הביא צד זה כלל (שם סעי' כ"ג).

שאלה: א. הניח ב' קורות (שאינן בכל אחת שיעור כדי לקבל אריח) אחת למעלה ואחת למטה, האם ובאיזה אופן מתכשר. ב. ומה הדין כשהניחן זו בצד זו (כשבין שניהן יש שיעור טפח)?

תשובה: א. מח' אם מתכשר בהכי, ולמ"ד דמתכשר הוא בשניהם במקום הראוי לקורה (לא למטה מ"ט ולא למעלה מכ'), וסמוכין זל"ז בתוך ג"ט בגובה ובמשך (סי' שס"ג סעי' כ"ג). **ב.** יש מתירין כשאין ביניהן ג"ט, ויש מצריכין שיהיו סמוכין זל"ז בתוך טפח, וי"א דבעינן שיהיו סמוכות שיגעו זב"ז (שם סעי' כ"ב ובה"ל ד"ה שצריך).

שאלה: האם מתכשר מבוי, א. כשהניח קורה ופירס עליה מחצלת, כשגבוהה מהארץ ג"ט ומדוע. ב. כנ"ל, כשאין גבוהה מן הארץ ג"ט. ג. כשהניח קורה רחבה י"ט, כשאין נמשך קצת למטה מ"י. ד. כנ"ל, כשנמשך קצת למטה מ"י?

תשובה: א. לא, לשו"ע לפי שהקורה מכוסה ואין נראית, ומשום המחיצה כשגובה ג"ט פסול דהוי מחיצה שהגדיים בוקעין בה, ולרשב"א מבואר דפסולה הקורה לפי שנראית כמחיצה, וקורה הנראית כמחיצה (היינו שרחבה י"ט) פסולה (סי' שס"ג סעי' כ"ד ובב"י). **ב.** כשר משום המחיצה כל שקשרה שלא תנווד ברוח (שם ומ"ב ס"ק ע"ח). **ג.** לרשב"א הנ"ל פסול, וקיי"ל שכשר (שם בשו"ע). **ד.** בשו"ע משמע דכשר, והאחרונים כתבו דזה אינו דכה"ג לא חשיב קורה (שם מ"ב ס"ק פ"ב).

שאלה: כיצד מתירין מבוי, א. שרוחב פתחו יותר מ' אמות. ב. שארכו פחות מד"א. ג. שהוא נמוך מ"ט. ד. כנ"ל, כשזה רק במקום פתח המבוי. ה. שגובהו יותר מכ' אמה. ו. ומה הן האופנים שאפשר להתיר מבוי שגובהו יותר מכ' אמה ע"י קורה (4)?

תשובה: א. ע"י צוה"פ (סי' שס"ג סעי' כ"ו ושעה"צ ס"א). **ב.** ע"י צוה"פ או ע"י פס ד' או שני פסין משני הצדדים (שם ומ"ב ס"ק צ"ג). **ג.** בשו"ע כתב דמהני ע"י צוה"פ, והאחרונים הסכימו דלא מהני (שם). **ד.** כשצוה"פ עשוי כדינו היינו שגובהו י' אלא שסמוך לו אין המבוי גבוה י' מהני לכו"ע (שם). **ה.** ע"י צוה"פ או פסין, ולשו"ע אף ע"י לחי, ובבית מאיר מפקפק דלא מהני לחי (שם ובה"ל ד"ה בלחי). **ו.** ע"י ציור וכיור על הקורה (שם). **ז.** ע"י שיגביה את קרקע המבוי ברוחב טפח כנגד הקורה לכל רוחב המבוי (שם). **ח.** שישים הקורה נמוך בתוך חלל המבוי ע"י יתירות (שם מ"ב ס"ק צ"ו ובה"ל ד"ה אינו). **ט.** ברחבה שבעה (שם בבה"ל).

שאלה: א. מהו שיעור ארכו ורחבו של מבוי. ב. וכמה בתים והצרות צריך כדי שיחשב למבוי. ג. והאם נחשב למבוי כשהצרות פתוחות זו לזו, ומדוע, ומהו ההלכה למעשה בזה?

תשובה: א. ארכו ארבע אמות (ועי' ב"י דיש פוסקים בארבעה טפחים), ורחבו פחות מארכו (סי' שס"ג סעי' כ"ו). **ב.** שתי הצרות ולכל חצר שתי בתים (שם). **ג.** יש מתירין דלא גרע בזה, ויש אוסרין דכיון שיכולין לערב ביחד חשיב כחצר אחת, ונקטינן להקל (שם בהגה"ה ומ"ב ס"ק ק"ג).

שאלה: כיצד יש להתיר את: א. המבואות שלנו בזה"ז שהן קרובין לרה"ר או לכרמלית כשהן מפולשין מב' צדדים, בצד האחד של המבוי. ב. כנ"ל, בצד השני של המבוי, ומהו ההלכה למעשה. ג. כנ"ל (אות א'), בעיר שמוקפת חומה כשצריך לחלק בין מקום

וה"מ בימות הגשמים, אבל בימי הקיץ אין להחמיר, ודלא כט"ז (שם מ"ב ס"ק קפ"א ושעה"צ ק"צ).

שאלה: מבוי שצדו אחד ארוך ואחד קצר, א. היכן מניח הקורה כשהעודף פחות מג' אמות. ב. כנ"ל, כשאין נראה לעין שצד אחד ארוך מחבירו. ג. והאם מותר לו לטלטל, ועד היכן הותר לו לטלטל כשהניח הקורה בפתח המבוי באלכסון. ד. כנ"ל, כשהעמיד ב' לחיים בפתח המבוי באלכסון, במבוי שמוטר בלחי אחד. ה. כנ"ל (אות ד'), במבוי שצריך ב' פסין. ו. כנ"ל (אות ג'), כשעשה צוה"פ בפתח המבוי באלכסון?

תשובה: א. בירושלמי מבואר שיכול להניחו מצד הארוך לקצר, אכן מסתימת הרמב"ם משמע דבכל גונו אין מניחו אלא כנגד הקצר (סי' שס"ג סעי' ל' בה"ל ד"ה שצדו). ב. אי"צ לדקדק בזה, ומניחו מהארוך לקצר (שם בה"ל). ג. למחצה"ש אם יניח מהארוך לקצר שרי להשתמש עד כנגד הקצר, ולפמ"ג לא מהני היתר קורה בכה"ג כלל (שם בה"ל ד"ה אינו). ד. מותר רק כנגד הקצר, דלא כמתירים באלכסון (שם ומ"ב ס"ק קכ"ה ושעה"צ קי"ב). ה. אין מותר כלל וכנ"ל (שם). ו. מטלטל בארוך כנגדו ובקצר כנגדו (שם בשו"ע).

שאלה: מבוי שצדו אחד ארוך ואחד קצר האם יכול להניח באלכסון, א. קורה בפתח המבוי, ומה הדין כשהעודף פחות מג"א. ב. כנ"ל, תוך המבוי. ג. צוה"פ באלכסון. ד. לחיים באלכסון בחצר?

תשובה: א. לא מהני, ובמחצה"ש כתב דמ"מ כנגד הקצר מותר, ובבה"ל הסכים כדעת הפמ"ג דל"מ כלל, ואף בפתח מג"א יש להחמיר ודלא כהירושלמי (סי' שס"ג סעי' ל' ובה"ל ד"ה אינו). ב. מהני (שם בשו"ע). ג. מהני (שם). ד. דינן כקורה דלא כמקילים בזה (שם מ"ב ס"ק קכ"ה ושעה"צ קי"ב).

שאלה: האם מותר לטלטל בחלק הפנימי של המבוי כשהעמיד באמצע המבוי, א. לחי, ויש חצר מן הלחי ולחוץ, ועשו גם החיצונים לחי לראש המבוי. ב. כנ"ל, כשלא עשו החיצונים לחי לראש המבוי. ג. כנ"ל (אות ב'), כשאין לחלק הפנימי תורת מבוי. ד. צוה"פ ועשו גם החיצונים תיקון לראש המבוי, כשאין להם דריסת רגל זע"ו. ה. כנ"ל, כשיש להם דריסת רגל זע"ו?

תשובה: א. אסור א"כ ישתתפו יחד (סי' שס"ג סעי' ל"א ומ"ב ס"ק קכ"ז). ב. מותר (שם). ג. אסור (שם סעי' ל"ב ומ"ב ס"ק קל"ב). ד. עיי' ב"י דהריב"ש ס"ל דאסור, ומ"מ נקטינן דשרי, וכ"פ בשו"ע (שם סעי' ל"א). ה. אסור א"כ נשתתפו (שם מ"ב ס"ק ק"ל).

שאלה: האם אוסרים אלו על אלו, א. כשהעמיד לחי באמצע המבוי ויש חצר מהלחי ולחוץ. ב. כנ"ל, כשהעמיד צוה"פ?

תשובה: א. אם יש לחי גם בראש המבוי אוסרין אלו על אלו, ואם אין לחי בראש המבוי שרי לפנימיים עד הלחי שבאמצע (סי' שס"ג סעי' ל"א). ב. אף שהעמידו לחי בראש המבוי מותר, וה"מ שיש להם פתח אף שלא דרך המקום הניתר בצוה"פ (שם ומ"ב ס"ק ק"ל).

שאלה: ברחוב "חפץ חיים", שהינו מבוי שאינו מפולש, התקין רב השכונה לחי בפתחו כדי להתיר בו הטלטול. בני קהילת "שלהבת התורה" המתגוררים בצורה מרוכזת בבניינים שבחלקו הפנימי של הרחוב, והידועים בדקדוקם במצוות, החליטו להתקין לעצמם עירוב נפרד באמצע הרחוב שיכלול את הבניינים שהם מתגוררים עד סוף הרחוב, ולעשות שיתוף מבוואות לעצמם, שלא יכללו עם בני חלקו החיצוני של הרחוב. אחד הת"ח המתגוררים שם העיר שעלולים להיות פקפוקים בדבר (ועליהם ליהזר שלא יגרם מכשול להם או לאחרים), א. באיזה אופן שתי חלקי המבוי (הפנימי והחיצוני) אסורים בטלטול. ב. באיזה אופן מותרים כל אחד בחלקו. ג. באיזה אופן גורמים בני הפנימי לאסור על החיצונים (והם מותרים)?

תשובה: א. כשתיקנו הפנימיים בלוי"ק ולא השתתפו יחדיו (סי' שס"ג סעי' ל"א). ב. כנ"ל ועשו ביניהם לחיים או צוה"פ (שם). ג. כנ"ל ואין לפנימיים פתח אחר לצאת מן המבוי שיוצאים דרך החיצונים (שם מ"ב ס"ק ק"ל).

שאלה: ר' יואב שהקביל את פני רבו ה"חכם באשי" בשבת חוה"מ, הבחין כי פתח החצר מתוקן בלחי אחד, הוא נעמד במבוכה כשנוכח בגירסא דינקותא שלמד אצל החכם, שלחי אין מועיל לתקן בחצר, ורק במבוי מהני. ונתלבט אם לשאול את רבו על כך, באיזה אופן מועיל תיקון לחי לחצר (אף שאין ב' בתים וב' חצירות פתוחין לה)?

תשובה: כשארכו יתר על רחבו (סי' שס"ג סעי' כ"ז).

שאלה: באיזה אופן, א. חצר ניתרת בלחי או קורה. ב. מבוי אי"צ שום תיקון (מחמת שיעור רחבו), ומהו הכרעת המ"ב בזה?

תשובה: א. שארכה יתר על רחבה (סי' שס"ג סעי' כ"ז). ב. לשו"ע העיקר כהדעה דרק בפחותה מג"ט ברחבו אי"צ תיקון, ולדרכ"מ כדעה דאף בפחות מד"ט אי"צ, וכ' במ"ב דאף אם נחמיר כדעת השו"ע היינו דמ"מ בתוכו רחב דע"ד (שם סעי' כ"ח ומ"ב ס"ק קי"ז ושעה"צ צ"א).

שאלה: האם צריך תיקון במבוי, א. שאין ברוחב הפתח ג"ט. ב. שאין ברוחב הפתח ד"ט כשמכפנים רחב ד"ט, ומהו ההלכה למעשה. ג. כנ"ל, ואף בפנים אינו רחב ד"ט. ד. שצדו הפתוח כלה לאשפה של רבים. ה. כנ"ל, לאשפה של יחיד?

תשובה: א. אין צריך תיקון (סי' שס"ג סעי' כ"ח ומ"ב ס"ק קי"ז). ב. בשו"ע סתם דצריך תיקון, ובשם י"א הביא דאי"צ, ומשמע דפסק דצריך תיקון, ובדרכ"מ כתב דיש להקל (שם ובמ"ב). ג. יש לדון בדעת המחמירים אם יש להחמיר בזה, ודעת הרשב"א והריטב"א דכה"ג הוי מקו"פ, וע"כ בוודאי יש להקל (שם במ"ב ושעה"צ צ"א). ד. אי"צ תיקון (שם סעי' כ"ט). ה. צריך תיקון (שם).

שאלה: האם צריך תיקון במבוי שצדו הפרוץ כלה לים, א. כששפתו במקום המים עמוק י"ט מתוך ד"א, ומהו ההלכה למעשה. ב. והספינות עוברות שם לנלמ. ג. ויש גשר עליו שמהלכין בו רבים, והוא רחב יותר מ' אמות. ד. כנ"ל, והוא רחב ד"ט?

תשובה: א. מח', והסכימו האחרונים להחמיר (סי' שס"ג סעי' כ"ט ומ"ב ס"ק קכ"א). ב. י"א דלא חשיב בכה"ג מחיצה כלל ולכו"ע בעי תיקון, וכמה אחרונים הסכימו דגם בכה"ג חשיב מחיצה ותליא בפלוגתא כנ"ל (שם מ"ב ס"ק קי"ח). ג. חשיב פירצה וצריך תיקון, לכו"ע (שם במ"ב). ד. מח' אם גם בכה"ג צריך תיקון לכו"ע (שם שעה"צ צ"ה).

שאלה: האם צריך תיקון במבוי שצדו הפרוץ כלה לנהר, א. שאן דרכו להתייבש. ב. שדרכו להתייבש בקיץ ועדיין לא נתייבש. ג. כשנקרשין בימות הגשמים ועדיין לא נקרשו. ד. כנ"ל, וכבר נקרשו. ה. כנ"ל (אות ד'), כששפת הנהר גבוה ומתלקט י"ט מתוך ד"א עד מקום הקרישה?

תשובה: א. אי"צ תיקון (סי' שס"ג סעי' כ"ט ומ"ב ס"ק קכ"א). ב. כשע"י שיתייבש לא יהא שם מחיצה עשרה טפחים צריך תיקון (שם). ג. לסוברים דבכה"ג לא חשיב מחיצה דעת הט"ז דאף בימות הקיץ אסור, והאחרונים הסכימו לדעת המ"א דכל זמן שלא קרש שרי (שם ושעה"צ ק"ד). ד. מח' אם נתבטל המחיצה (שם במ"ב). ה. בוודאי יש להקל (שם במ"ב).

שאלה: האם חשיב מחיצה, א. ים שאין הספינות עוברות שם. ב. ים שהספינות עוברות שם, ומה הדין כשיש גשר שמהלכין בו רבים. ג. ים שהוא משופע והולך. ד. נהר, ומה הדין כשדרכן להתייבש בקיץ או להיות נקרשין בימות הגשמים?

תשובה: א. לשו"ע חשיב מחיצה באופן שעמוק י"ט בשפתו או שמתלקט י"ט מתוך ד"א, ולרמ"א חיישינן שיעלה הים שרטון וצריך תיקון (סי' שס"ג סעי' כ"ט ומ"ב ס"ק קי"ח ושעה"צ צ"ג ומ"ב ס"ק קכ"א, וע"ל סי' שני"ח סעי' י"א בה"ל ד"ה דינם). ב. למ"א ל"ח מחיצה, וכמה אחרונים פליגי דשפיר חשיב מחיצה, וכשיש שם גשר שעוברים בו מע"ג המחיצה משמע דל"ח מחיצה, ונח', ד"א דוקא שרוחב הגשר יותר מ' אמות, וי"א דאף ברחב ד"ט צריך תיקון (שם ומ"ב ס"ק קי"ח ושעה"צ צ"ה). ג. אם אינו מתלקט י"ט מתוך ד"א ל"ח מחיצה, ואף שאח"כ עמוק י"ט (שם מ"ב ס"ק קי"ח ושעה"צ צ"ג). ד. לא חיישינן שיעלה שרטון דלא כט"ז, וכשדרכו להתייבש בקיץ ולא יהיה מחיצה י"ט יש לאסור אפי' כשלא נתייבש, וה"ה כשנקרש בימות הגשמים וי"ח,

שהיהודים דרים שם למקום שהנכרים דרים שם. ד. חצר שאינו קרוב לרה"ר וארכו יותר על רחבו?

תשובה: א. בכל מבוי המפולש בעינן צוה"פ בצד אחד (סי' שס"ג סעי' כ"ו ומ"ב ס"ק קי"א, ועי' סי' שס"ד סעי' א'). ב. למנהג שהביא הרמ"א י"א דסגי עכ"פ בשני לחיים, וי"א דבעינן צוה"פ, ולכתחילה צריך להחמיר, ובדיעבד שנקרע בשבת יש לסמוך להקל (שם מ"ב ס"ק קי"א). ג. סגי בפס ד"ט או שני פסין משני הצדדין, ולבית מאיר גם בזה יש לעשות צוה"פ, ויש להקל (שם ושעה"צ פ"ד). ד. נותר בלחי או קורה (שם סעי' כ"ז).

שאלה: האם חשיב צוה"פ במבואות שלנו, א. כשקושר חבל למעלה מן הגג באיזה קנה מצידו. ב. כשיש גג שמפסיק בין גובה החבל להקנים שלמטה. ג. כשמעמיד הקנים בתוך הבית. ד. והאם כשבוטל עמוד מהכותל יכול להחשב משום קנה. ה. והאם כשיוצאים מהכותל חיפופים פחות פחות מג"ט עד פחות מג"ט סמוך לארץ אפשר לסמוך עליהם משום קנים של צוה"פ?

תשובה: א. כשהחבל מעל הלחיים שבארץ חשיב צוה"פ, ומ"מ דוקא כשא"א בענין אחר, דאל"כ טוב להמנע מפני הרואין (סי' שס"ג סעי' כ"ו ומ"ב ס"ק קי"ב ושעה"צ פ"ו). ב. אין חשיב צוה"פ (שם), ועי' שעה"צ פ"ז דהתו"ש מפפק בזה. ג. לא הוי צוה"פ (שם מ"ב ס"ק קי"ג). ד. כן (שם). ה. כן ויש מחמירים (שם).

שאלה: איזה מבוי נותר בלחי או קורה (ה' תנאים)?

תשובה: א. כשאינו נמוך פחות מ"ט, והיינו שיש לו מחיצות (חוץ מצד ד') גבוהים י"ט מבפנים. ב. שאין רוחב פתחו יותר מ' אמות. ג. כשיש בארכו ד"א. ד. כשיש שתי חצירות פתוחות לו, ולחצירות אלו ב' בתים פתוחים להן. ה. ושארכו יתר על רחבו (סי' שס"ג סעי' כ"ו).

שאלה: כיצד מתירין מבוי, א. שנמוך מ"ט. ב. שלא היה אורכו ד"א. ג. שרחבו יותר מ' אמות?

תשובה: א. בשו"ע כתב דניתר בצוה"פ, והאחרונים חולקים דל"מ צוה"פ בפחות מ"ט (סי' שס"ג סעי' כ"ו ומ"ב ס"ק צ"ג). ב. נותר גם בפס ד' או בשני פסין משני צדדים (שם במ"ב). ג. בא"ר כ' דניתר גם בפסין כחצר, ובכ"מ תמה עליו וכ' דאין נותר אלא בצוה"פ (שם בה"ל ד"ה אלא).

שאלה: האם מבוי נותר בלחי או קורה, א. כשבי חצירות שבה פתוחים מזו לזו. ב. כשהבתים שבחצר שייכים א' לאב וא' לבן והבן מקבל פרס משולחן אביו?

תשובה: א. מח' ונקט"י להקל (סי' שס"ג סעי' כ"ו בהגה"ה ומ"ב ס"ק ק"ג). ב. כשאוכל בבית עצמו שפיר דמי (שם בשו"ע).

שאלה: ר' אליעזר שביקר אצל אחד ממקורביו המתגורר באחת הערים המרוחקות הבחין כי בפתח המבוי הותקן צוה"פ מהודרת, אולם באחת מהגדרות המקיפות את המבוי, נפלו הלבנים העליונות ושוב אינם גבוהות עשרה טפחים, ונתלבט האם יהיה מותר לטלטל שם בשבת ע"י הצוה"פ, או שמא כיון שאין הגדר גבוהה י"ט אין משמעות לצוה"פ, והאם יש נפק"מ בין אם נפלו או שמתחילה לא היה גבוה י"ט, ובין אם גבוה מבחוץ י"ט ומבפנים אין בו גובה י"י?

תשובה: בשו"ע כ' דמהני צוה"פ במבוי הנמוך מ"ט, והאחרונים תמזהו בזה והסכימו דלא מהני, וכ' בשעה"צ דאף אם מבחוץ גבוה י"ט לא מהני (סי' שס"ג סעי' כ"ו ומ"ב ס"ק צ"ג ושעה"צ נ"ט).

שאלה: באחד הימים, עת עבר ר' ישעי' בסמוך לצוה"פ שבאחד מפתחי השכונה, הבחין שבין הלחיים הקבועות בפתח (בגובה י"ט) - ובין החוט הנחשב ל"קנה שע"ג" (המחובר מלמעלה לב' כתלי הבניינים הסמוכים ומכוון כנגד הלחיים) השתרבבו ענפי אילן עבותים ומפסיקין ביניהם, ונסתפק האם הצוה"פ כשרה באופן זה, או שמא צריכה תיקון, ואיזהו?

תשובה: הצוה"פ פסולה, ותיקונה שיפתח נקב גדול כנגד הלחי (סי' שס"ג סעי' כ"ו ומ"ב ס"ק קי"ב).

שאלה: מבוי שהוא רחב כ' אמות ומניח פס באמצעו, א. מהו שיעור ארכו וגבהו, ומדוע. ב. ובאיזה אופן די בהנחת קורה. ג. ובאיזה אופן מועיל רק תיקון של ב' לחיים בשני צדיו (כדין חצר). ד. והאם צריך להעמיד צוה"פ מן הפס עד כותל האמצעי של מבוי כשיש בשטח זה י אמות. ה. כנ"ל, כשיש בשטח זה יותר מי אמות, ומהו ההלכה למעשה?

תשובה: א. ארכו ד"א וגבהו י טפחים ככותל מבוי, ובאופן זה ל"א אתי אוריא וכו', דל"א כן לבטל כותל מבוי (סי' שס"ג סעי' ל"ג ומ"ב ס"ק קל"ד קל"ה). ב. כשיש לכל צד בפניע תנאי מבוי (ארכו יתר על רחבו ובתים וחצרות פתוחים לתוכו) (שם). ג. כשאין לו תנאי מבוי (שם ומ"ב ס"ק קל"ט). ד. לשו"ע צריך, וברמ"א י"א שא"צ, והאחרונים נקטו כשו"ע, וע"י בה"ל דאפשר שיש להקל (שם ומ"ב ס"ק קמ"ג קמ"ד ובה"ל ד"ה יותר). ה. צריך צוה"פ, ולרשב"א וריצב"א א"צ, ואפשר שיש להקל (שם ובה"ל ד"ה יותר).

שאלה: מבוי שהוא רחב כ' אמות האם אפשר להחירו, א. ע"י שיעשה פס רחב ג"א ויעמידנו רחוק שתי אמות מהכותל (וכן יעשה בצד השני), והאם צריך לעשות עוד היתר בפתח עשר אמות שנשאר באמצע. ב. כנ"ל, כשמעמידו רחוק ג"א מהכותל (והוי פרוץ כעומד). ג. והאם הוכשר המבוי ע"י לחי לפתחו הגדול כשנכנסים גם דרך הפתח הקטן. ד. כנ"ל, כשעשה צוה"פ לפתח הגדול, ומדוע?

תשובה: א. כן, וצריך לעשות קורה לפתח עשר אמות שנשאר (סי' שס"ג סעי' ל"ד). ב. לא (שם ומ"ב ס"ק קמ"א). ג. לא (שם). ד. כן, דהחסרון כשנכנסים בקטן הוא מפני שמבטל שם פתח מבוי מהגדול, אבל ע"י צוה"פ שוב לא מתבטל מיניה שם פתח (שם ומ"ב ס"ק ק"נ).

שאלה: איזה מבוי (שיש לה כל דיני מבוי) א"צ שום תיקון?

תשובה: כשפתחו לרה"ר הוא במדרון שמתלקט י"ט מתוך ד"א (סעי' שס"ג סעי' ל"ד).

סימן שס"ד

שאלה: איזה תיקון צריך למבוי המפולש, א. כששני צדדיו לר"ה (ב"י). ב. כשצד אחד לר"ה וצד אחד לכרמלית. ג. כשצד אחד לר"ה וצד שני לקרפף יותר מב"ס. ד. כשצד אחד לר"ה וצד השני לחצר שאינה מעורבת, כשהחצר אינה רגילה במבוי. ה. כנ"ל, כשהחצר רגילה במבוי. ו. כשצד אחד לר"ה וצד השני לחצר המעורבת?

תשובה: א. בב"י הביא בשם הרוקח להצריך דלתות משני צדדיו (ותמה עליו), והר"ח ועו"ר פסקו דבעינן דלת מצד אחד ולו"ק מצד שני, ונקט"י דסגי בצוה"פ מצד אחד, ולו"ק מצד שני (סי' שס"ד סעי' א'). ב. צוה"פ מצד אחד ולו"ק מצד שני (שם). ג. כנ"ל (שם בה"ל ד"ה וצדו). ד. נותן לחי לצד רה"ר ולחי לצד החצר או קורה וקורה, ולדעת הב"ח בעינן דוקא לחי מצד החצר, ובמאמ"ר הביא דהר"ן פליג וס"ל דחשיב כמפולש ובעינן צוה"פ מצד אחד ולו"ק מצד שני (שם ומ"ב ס"ק ג' ובה"ל ד"ה אין צריך). ה. היינו שאין להם דרך אחרת לא מהני מידי, ובעינן שישתתפו עם בני המבוי (שם). ו. ל"ט"ז לא בעי מידי לצד החצר, ולהגר"א אדרבה ככה"ג לא ניתר בלחי ובעינן צוה"פ או פסים (שם בה"ל ד"ה שאינה).

שאלה: איזה תיקון צריך לעשות למבוי המפולש, א. בשני ראשו לר"ה. ב. שצדו אחד לר"ה וצדו השני לחצר שאינה מעורבת כשהחצר אינה רגילה במבוי. ג. כנ"ל, כשרגילה במבוי. ד. שצדו אחד לרה"ר וצדו השני לחצר המעורבת?

תשובה: א. צוה"פ בצד אחד ולחי או קורה בצד השני (סי' שס"ד סעי' א'). ב. י"א דדינו כמבוי המפולש הנ"ל, ובשו"ע פסק דדי בלו"ק בשני ראשו, ובב"ח כתב דבעינן דוקא לחי לצד החצר (שם ומ"ב ס"ק ג' ובה"ל ד"ה א"צ). ג. צריך להשתתף עמה (שם מ"ב ס"ק ג'). ד. ל"ט"ז לצד החצר א"צ כלום, ולהגר"א ל"מ לחי אלא או שני לחיין או פס ד"ט (שם ובה"ל ד"ה שאינה מעורבת).

שאלה: כיצד ניתרת ר"ה, א. מדרבנן. ב. מדאורייתא. ג. וכשמתיירה ע"י דלת האם צריך לנועלה בלילה, ומהו ההלכה למעשה להשו"ע והרמ"א בזה?

תשובה: א. בשו"ע פסק דבעינן דלתות משני צדדיו, וי"א דסגי בדלת מצד אחד ולו"ק מצד שני (סי' שס"ד סעי' ב' ומ"ב ס"ק ו'). ב. להר"ף והרא"ש והסמ"ג ועו"ר גם מדאורייתא בעינן דלתות, ולהרמב"ם מדאו"ש סגי בצוה"פ (שם בה"ל ד"ה והוא). ג. מח', ובשו"ע סתם דבעינן לנועל, ואף שבדרכ"מ פסק להקל בהגהתו לשו"ע חזר בו והסכים להחמיר (שם ומ"ב ס"ק ח' ושעה"צ ט').

שאלה: כיצד נעשית רה"ר כחצר של רבים כדי להחיר בו הטלטול?

תשובה: י"א דצריך דלתות הננעלות בלילה בשני צידי רה"ר, וי"ח דדי בצד אחד, ובצד שני די בלו"ק, וי"א דדי בדלתות הראויות להנעל, והעיקר דבעינן ננעלות ממש (סי' שס"ד סעי' ב' ומ"ב ס"ק ו' ח').

שאלה: מבוי עקום, א. כמין דל"ת איזה תיקון צריך לעשות, בשני ראשו שפונים לרה"ר כשרחבים עשר אמות. ב. כנ"ל כשרחבים יותר מי אמות. ג. כמין דל"ת האם צריך תיקון, ואיזה תיקון צריך לעשות בעקמיותו כשרחב עשר אמות, ומהו ההלכה למעשה. ד. כנ"ל, כשרחב יותר מעשר אמות. ה. כנ"ל (אות ג') במבואות שלנו שיש להם דין חצירות, ומהו ההלכה למעשה. ו. כמין ח"ת איזה תיקון צריך לעשות בשני ראשו שפונים לרה"ר ובשני עקמומיותו, ומהו ההלכה למעשה?

תשובה: א. אם עשה באמצע צוה"פ מהני בראשו לחי או קורה (סי' שס"ד סעי' ג' ובה"ל ד"ה וצריך). ב. צריך מ"מ צוה"פ לראשו דאין לו"ק מתירין ביותר מעשר (שם). ג. נח' אם צריך תיקון באמצעו, והתיקון הוא שאם עשה צוה"פ בראשו סגי בלו"ק באמצעו, ואם עשה לו"ק בראשו יעשה צוה"פ באמצעו, ולמעשה בשו"ע פסק דבעינן תיקון באמצעו, ובבה"ל מיקל בשעה"ד (שם ובה"ל ד"ה דינו). ד. נח' אם מהני לו"ק באמצעיתו, ובבה"ל כ' דנראה שיש לסמוך להקל (שם בה"ל ד"ה וצריך). ה. בחצר ליכא דינא דמפולש, ונח' גבי מבוי, והכרעת המ"ב שיש להקל שא"צ תיקון באמצעיתו (שם מ"ב ס"ק י"ב). ו. לשו"ע צריך צוה"פ בשתי עקמומיותו ולו"ק בשתי ראשו או להיפך, וי"א דל"ח מפולש וסגי בלו"ק בשתי ראשו, ויש להקל בשעה"ד, ומ"מ מצד המנהג יש לעשות צוה"פ בשני ראשו (שם ובה"ל ד"ה ולח').

שאלה: איזה תיקון צריך למבוי העשוי כנדל?

תשובה: בשו"ע פסק דבעינן לעשות למבואות הקטנים צוה"פ במקום פתיחתן למבוי הגדול, ובמקום פתיחתם לרה"ר יעשה לו"ק, ולמבוי הגדול אם מפולש יעשה צוה"פ מצד אחד ולו"ק מצד שני, ואם סתום יעשה לו"ק בראשו, ולדעת הרשב"א סגי לעשות במבואות הקטנים צוה"פ בצידן הפתוח לרה"ר, ובצידן הפתוח למבוי א"צ כלום, ויש להקל בשעה"ד או במבואות שלנו שדינן כחצר (סי' שס"ד סעי' ד' ומ"ב ס"ק י"ט, וע"י בה"ל ס"ג ד"ה דינו).

סימן שס"ה

שאלה: האם מועיל תיקון ואיזה תיקון מועיל למבוי שנפרץ, א. מצדו כלפי ראשו. ב. מצדו שלא כלפי ראשו כשלא בקעי בה רבים. ג. כנ"ל, כשבקעי בה רבים. ד. בראשו ממש והעומד מרובה על הפרוץ?

תשובה: א. תלוי בג"א אם מהני שם צוה"פ או דל"מ אלא למעטו מג"ט, ואם פתח המבוי נתקן בצוה"פ נמי תלי בפלוגתא אם צריך תיקון או דהוה כפתח עד י אמות (סי' שס"ה סעי' א' ובה"ל ד"ה אסור). ב. עד י אמות א"צ כלום בעומ"ר, וביותר ניתר בצוה"פ בפירצה (שם סעי' ב'). ג. כשפרוץ בד"ט צריך תיקון, ותיקונו לפמ"ג נראה דסגי בלו"ק, ולהגר"ז הוי כמבוי מפולש דאם בפתחו צוה"פ סגי שם בלו"ק, ולב"מ בשם הריטב"א לעולם בעינן בפירצה צוה"פ, ודעת האבן העזר דאם בפתחו צוה"פ א"צ תיקון כלל (שם ומ"ב ס"ק י"ט ובה"ל ד"ה צריך). ד. רוב האחרונים הסכימו דניתר בלו"ק, ולמ"א כשנפרץ ד"ט אינו ניתר בקורה ועומ"ר, ובעינן שתעמוד הקורה מקצה לקצה (שם מ"ב ס"ק ז').

שאלה: מבוי שנפרץ פרצה מצדו כלפי ראשו האם צריך תיקון, א. כשנשאר עומד בראשו פס רחב ד"ט כשאין הפרצה יותר מי'. ב. כנ"ל, והפרצה יותר מי'. ג. כשלא נשאר עומד בראשו פס רחב ד"ט והעמיד פס ד"ט ואין הפרצה יותר מי'. ד. כשלא נשאר עומד בראשו פס ד' והפרצה יותר מג"ט, כשהמבוי מתוקן בלחי או קורה. ה. כנ"ל, כשהמבוי מתוקן ע"י צוה"פ. ו. כנ"ל (אות ד'), והפרצה פחות מג"ט?

תשובה: א. כשנשאר עומ"ר א"צ שם תקון, ואם בקעי שם רבים צריך תיקון (וע"י ב"י ד"א דאף דלא בקעי כל שאין גידודי צריך תיקון, ודעת הרמב"ם דאף בדבקעי רבים א"צ תיקון, ומ"מ בשו"ע פסק כנ"ל) (סי' שס"ה סעי' א' ב'). ב. צריך תיקון (שם סעי' א'). ג. במ"א סתם דלא מהני, ובבה"ל מצדד דאין לדחות הדעה דמהני להעמידו (שם בה"ל ד"ה אם נשאר). ד. צריך תיקון (שם סעי' א'). ה. מח' (עי' בה"ל ד"ה אסור). ו. א"צ תיקון (שם סעי' א').

שאלה: רכב כבד שהתנגש באחד מכתלי המבוי הפיל חלק מהכותל הסמוך לכניסת המבוי, א. באיזה אופן א"צ תיקון כלל. ב. באיזה אופן צריך תיקון, ומהו התיקון הנדרש. ג. באיזה אופן אין מועיל לו תיקון?

תשובה: א. כשנשאר ד"ט סמוך לראשו והפירצה אינה יתירה על י אמות ולא בקעי בה רבים ונשאר עומ"ר (סי' שס"ה סעי' א' ב'). ב. כשהפירצה יתירה על י, ותיקונה בצוה"פ, או שנפרצה בד"ט ומעלה ובקעי בה רבים, ונח' בתיקון, ד"א דתיקונה בלחי, וי"א דדוקא אם פתח המבוי נתקן בצוה"פ, דאל"כ בעי צוה"פ, וי"א דבכ"ג בעי צוה"פ, וכן הביא במ"ב בסתם (שם מ"ב ס"ק י"א ובה"ל ד"ה צריך). ג. כשאין ד"ט סמוך לראשו, ומ"מ לגי' חדא מהני צוה"פ, וכן י"א דכשפתח המבוי מתוקן בצוה"פ שפיר דמי וכנ"ל (שם ובה"ל ד"ה אסור).

שאלה: מבוי שנפרץ במילואו לחצר ונפרץ החצר מצד השני לר"ה, האם מותר לבני החצר לטלטל בחצר, א. כשלא עירבו בני חצר עם בני המבוי, כשאין בפרצות יותר מעשר. ב. כנ"ל, ויש בפרצת החצר לר"ה יותר מעשר. ג. כשיש בפרצת המבוי לחצר יותר מעשר אמות ופרצת החצר לר"ה עשר אמות כשלא עירבו בני חצר עם בני המבוי, ומדוע. ד. כנ"ל, כשעירבו בני חצר עם בני מבוי?

תשובה: א. מותר (סי' שס"ה סעי' ג'). ב. אסור (שם). ג. אסור, דנפרץ למקום האסור לו (שם ומ"ב ס"ק י"ח). ד. פשיטא דשרי (שם ושעה"צ י"ג).

שאלה: מבוי שנפרץ במילואו לחצר ונפרץ החצר מצד השני לר"ה, האם מותר לבני המבוי לטלטל במבוי, א. כשלא עירבו עם בני החצר, כשנכנסין כתלי המבוי בחצר ומופלגין מכתלי החצר ג"ט. ב. כנ"ל, ואין מופלגין מכותלי החצר ג"ט. ג. ובאיזה אופן הותר לטלטל לבני המבוי כשעירבו עם בני החצר (ג' תנאים)?

תשובה: א. אסור (סי' שס"ה סעי' ג'). ב. שרי (שם ובה"ל ד"ה וכגון). ג. שהפירצה לחצר היא באמצע, ופירצת החצר לרה"ר אינה כנגד פירצתה למבוי, והחצר היא של רבים ולא של יחיד (שם).

שאלה: האם מותר להשתמש במבוי, א. תחת הקורה כשפתוח לר"ה. ב. תחת הקורה שאין רחבה ד"ט, כשפתוח לכרמלית. ג. כנ"ל, כשרחבה ד"ט ובריאה לקבל מעזיבה, ומהו הכרעת המ"ב. ד. כנגד הלחי כשפתוח לר"ה, כשאין במקום שכנגד הלחי דע"ד טפחים. ה. כנ"ל, כשיש במקום שכנגד הלחי דע"ד טפחים. ו. כנגד הלחי כשפתוח לכרמלית?

תשובה: א. מותר (סי' שס"ה סעי' ד'). ב. לשו"ע אסור ויש מקילין (שם ומ"ב ס"ק כ"ז). ג. מח', ומסקנת המ"ב להתיר (שם במ"ב ושעה"צ כ"ב). ד. שרי, וע"י ב"י דיש אוסרין (שם). ה. לשו"ע שרי ויש אוסרים (שם ומ"ב ס"ק כ"ה). ו. אסור (שם).

שאלה: האם מותר להשתמש תחת הקורה וכנגד הלחי, א. בפתוח לר"ה כשיש בזה השטח דע"ד וכשאין בזה השטח דע"ד.

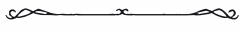

ס"ק ל"ג). ג. אסור (שם בה"ל ד"ה אבל). ד. סמכינן דנסתר בשבת (שם).

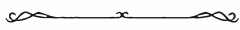

שאלה: האם מותר לטלטל בחצרות או מחצר לחצר כשנשתתפו ונשברה קורת המבוי, א. בע"ש. ב. בשבת?

תשובה: א. שרי רק בחצר שבה מונח העירוב, ובחצרות הפתוחות לה שלא דרך המבוי (סי' שס"ה סעי' ח'). ב. שרי (שם מ"ב ס"ק ל"ט).

יישר כח מרובה להרה"ג אברהם צוקרמן שליט"א, הרה"ג יהודה לוי שליט"א והרה"ג צבי וייסבלום שליט"א מכולל "אליבא דהלכתא" רמת בית שמש על סיועם המרובה בעריכת מדור זה

שאלה: האם מותר לטלטל במבוי, א. שנטלו קורתיו בשבת. ב. כנ"ל, בעיר המוקפת חומה כשישבה ולבסוף הוקפה או הוקפה ולבסוף ישבה. ג. כנ"ל (אות ב'), והיה עומד לסתור מע"ש. ד. בשבת כשנטלו קורתיו ביו"ט שסמוך לשבת. ה. והאם מותר לטלטל בחצירות שבתוך המבוי כשעשו רק שיתופי מבואות ולא עשו עירוב חצירות, כשנשברה קורת המבוי בשבת?

תשובה: א. אסור (סי' שס"ה סעי' ז'). ב. כשישבה ולבסוף הוקפה הביא בשו"ע בשם י"א דשרי (ועי' ב"י), וכשהוקפה ולבסוף ישבה אסור (שם ומ"ב ס"ק ל"ג). ג. אף שהוקפה ולבסוף ישבה אסור (שם בהגה"ה). ד. אף שהוקפה ולבסוף ישבה אסור (שם בה"ל ד"ה אבל). ה. שרי (שם סעי' ח' מ"ב ס"ק ל"ט).

שאלה: האם מותר לטלטל במבוי שנטלו קורתיו או לחייו בשבת, א. בעיר שאינה מוקפת חומה. ב. בעיר המוקפת חומה. ג. כנ"ל, ונסתר ביו"ט ראשון שחל בע"ש. ד. ומה הדין כשיש ספק אם נסתר בע"ש או בשבת?

תשובה: א. אסור (סי' שס"ה סעי' ז'). ב. יש מי שאומר דמותר כשלא עמד להיסתר, ודווקא בישיבה ולבסוף הוקפה (שם ומ"ב

ב. בפתוח לכרמלית. ג. והאם מותר לשבת בראש המבוי או פתח החצר כשחפץ בידו?

תשובה: א. כשאין דע"ד שרי, וכשיש לשו"ע שרי, ויש אסורין (סי' שס"ג סעי' ד' ומ"ב ס"ק כ"ה). ב. לשו"ע אסור, ויש מתירין בקורה, וכשהקורה רחבה ד"ט וראויה לקבל מעזיבה בוודאי יש להקל אף דיש מחמירין גם בזה (שם ומ"ב ס"ק כ"ז ושעה"צ פ"ב). ג. בפתח המבוי לא ישב, ואם מתוקן בצוה"פ אפשר שיש להקל, אמנם בצוה"פ דידן דגובה ביותר בוודאי אין להקל, ובפתח החצר שרי (שם סעי' ה' ומ"ב סכ"ט, ועי' שעה"צ כ"ג).

שאלה: האם מותר לשבת כשחפץ בידו, א. במבוי, תחת הקורה או אצל הלחי, כשפתוח לרה"ה. ב. כנ"ל, כשפתוח לכרמלית, ומהו הכרעת המ"ב. ג. במבוי תחת צוה"פ כשפתוח לרה"ר. ד. בפתח החצר כשפתוח לרה"ר או לכרמלית?

תשובה: א. אסור (סי' שס"ה סעי' ו'). ב. אסור, ודלא כב"ח (שם ושעה"צ כ"ג). ג. אפשר דשרי, ומ"מ כשגבוהה מאוד דליכא הכירא אסור (שם מ"ב ס"ק כ"ט). ד. שרי (שם בשו"ע).

הערות ותמיהות שנתעוררו בבית המדרש ודורשות עיון ותשובה

מרפסן איגרי | מדור שאלות

[ז]

בדברי הביה"ל בשם הרשב"א דמהני קורה רחבה ד"ט ויכולה לקבל מעזיבה מדין פי תקרה יורד וסותם

בביה"ל סי' שס"ג סעיף ט"ו [וסעיף כ"ו] הביא ד' הרשב"א דרחבה ד' ויכולה לקבל מעזיבה מהני מצד פ"ת, ולהכי מהני אפי' כשלא עשאו לשם כך, ואפי' הוא למעלה מכ' [ודין רחבה ד' מצד היכר נצרך כשא"י לקבל מעזיבה, ואז בעינן שיהא לשם כך ותוך כ'], ויל"ע דאנן קיי"ל דבפ"ת בעינן ב' דפנות כמין גאם, עי' סוף סי' שס"א, ועי' בביה"ל סוף סי' שמ"ו לגבי תקרה שעי"ג האסקופה שדן אם הדלת מהני לאשוויי ב' דפנות כמין גאם או לא, אבל בלי דפנות לא מהני. ואולי הרשב"א פליג ע"ז, אך לדידן דקיי"ל הכי איך העתיקו הביה"ל, וצ"ע. ויל"ע עוד במה שבסי' שס"א לא נזכר לא בשו"ע ולא ברמ"א ולא במ"ב דיש תנאי בדין פ"ת שראויה לקבל מעזיבה, וצ"ע.

בן ציון גרינהויז - בית שמש

[ח]

בדעת רש"י דבקורה רחבה ד"ט וי"ט א"צ שתוכל לקבל אריח דחשובה היא, ובספיקא דהמ"ב דיועיל לפ"ו כשניטלת ברוח

בביה"ל סי' שס"ג סעיף י"ז דן לגבי קורה רחבה ד' דאפשר דלפי רש"י כשירה אף שיכולה להנטל ברוח, וצ"ע דהא כל מחיצה שיכולה להנטל ברוח אינה מחיצה, ואולי ס"ל דשאני הכא שא"י מצד מחיצה אלא מצד היכרא [אלא שברחבה ד' קיל טפי מרחבה טפח, דחשיבא היכר גם בלי שתוכל לקבל אריח], או דילמא שגלמד מזה גם לקנה עליון של צוה"פ וכד' המחצה"ש שבמ"ב סוף סי' שס"ב, דרק בדופן נאמרה הלכה כזאת שצריך שלא יתנדנד, ולא בשאר דיני מחיצה, ויל"ע איך הדין בתקרה רחבה ד' וגבוהה יותר מכ' דבעינן לדין פי תקרה, עי' ביה"ל סעיף כ"ו, והיא מונחת ברפיון שיכולה להנטל ברוח [ויכולה לקבל טיט מצד חזקה אלא שמונחת ברפיון ובגובה כזה שבקל תנטל ע"י הרוח], אי איכפ"ל בזה, וזה תלוי בספק הנ"ל בהבנת ד' הביה"ל בד' רש"י, וצ"ע בזה.

בן ציון גרינהויז - בית שמש

[ט]

בהא דבקורה א"צ שתוכל לקבל אריחים בפחות מג"ט הסמוכים לכתלים

סי' שס"ג סעיף י"ז י"ח, הנה במ"ב ס"ק נ"ט הביא ד' הבי" דבקורה שע"פ מבוי רוחב י' סגי שתוכל לקבל י"ח אריחים, וישאר פחות מג"ט מכאן ומכאן, שאף שא"י לקבל אריחים לא איכפ"ל, דלו יהא שאין שם כלל קורה נמי כשר מדין לבדו [ועי' חזו"א שכתב שהרי גם אילו ליכא קורה וכשר מצד לבדו שכסתום, מ"מ הרי זה כסתום בסתימה שא"י לקבל אריח]. ויל"ע דלפ"ו אמאי בסי"ח ומ"ב ס"ק ס' מבואר דמעמיד קורה שאין ארוכים שלושה, אם הם רחבים טפח בעינן שיוכלו לקבל אריחים, דלכא"ו הרי נת' דבקורה שתוך ג"ט סמוך לכותל א"צ שתוכל לקבל אריח, ואיך יהיו מעמידין רחבין טפח הנחשב לחלק מהקורה (כמוש"כ המ"ב שם) חמורים מהקורה עצמה, וצ"ע.

בן ציון גרינהויז - בית שמש

[א]

בדין כרמלית מעל י'

עמוד ברה"ר רוחב ד' וגבוה פחות מעשרה דינו כרמלית, והנה כרמלית עולה עד עשרה, ולענין גג הבולט באופן דאינו רה"י, השו"ע סי' שמ"ה סט"ז פסק דהוא כרמלית ומודדים עשרה מהגג, ויש חולקים דמודדים עשרה לא מהגג מרה"ר, ומעל הגג הוא מקום פטור, וצ"ע בעמוד מהיכן מודדים עשרה טפחים, ולכאורה ראוי למדוד עשרה מעל העמוד ולא מקרקע רה"ר, וצ"ע בזה לשון המ"ב סי' שמ"ה סקע"ד בנטל קנה בראש עמוד שהוא כרמלית ועי"ז נעשה גובה למעלה מעשרה הוי מקום פטור, משמע מלשונן דהעשרה הוא בצירוף הקנה עם גובה התל. ושמא תל יותר שייד לרה"ר מאשר גג לכן מודדים מלמטה, וצ"ע.

דוד שיפריץ - קרית ספר

[ב]

בענין הנ"ל

בשו"ע סי' שמ"ה סט"ז פסק כהתוס' דגג הבולט הוי כרמלית, ובבה"ל מצדד להקל כשבולט פחות מדי"ט דהוי רה"י ומותר לטלטל בו ד"א, דהרי י"א דהוא מקום פטור דגם בגג אמרינן אין כרמלית למעלה מעשרה. ובסי' שני"ג במ"ב ס"ק ח' משמע דמיקל בז"ז ד' על ד' דהוי מקום פטור, ולכן מותר להכניס ממנו לרה"י, ועוד צ"ע מה שכתב דלהגרי"א הוא מקום פטור, דהרי הגרי"א הוכיח מדין ז"ז דאם הוא ד' על ד' למעלה מעשרה הוי רה"י אף שאין תחתיו מחיצות, והמ"ב בסי' שני"ג תפס לו שיטה אמצעית דאינו כרמלית כשו"ע סי' שמ"ה סט"ז, ואינו רה"י כהגרי"א סוף סי' שני"ג.

דוד שיפריץ - קרית ספר

[ג]

בענין ביטול עפר אם בעינן שיפרש בפיו

במ"ב סי' שני"ח סקל"ו כ' דביטול עפר לשבת אחת כדי לבטל המחיצה בעינן שיבטל בפיו, ובשעה"צ כתב דאף דבתה"ד משמע דא"צ בפיו, מ"מ לדינא אין לסמוך על ביטול בסתמא בעפר אלא בחריץ, ויש לעיין לפ"ו אם יועיל ביטול בפיו כשמבטל ליום אחד ביום חול, דהרי תה"ד שהוא מקור דין זה לא הזכיר שבת אלא לענין דאז מהני גם ביטול בסתמא, אבל ביטול בפיו כמו דמהני לענין סוכה כמבטל לו ימים אף דהוא ניטל בחול המועד, ה"נ יועיל הכא לבטל שם מחיצה כשמבטל ביום חול, וצ"ע לדינא.

דוד שיפריץ - קרית ספר

[ד]

בדעת המחצה"ש דלא איכפ"ל שהקורה שע"ג צוה"פ תתנדנד ברוח מצויה, ובספיקו דהמ"ב

שעה"צ סי' שס"ג סקי"א, תוכן דברי רבינו ז"ל דלד' המחצה"ש דלא איכפ"ל שקנה עליון שע"ג צוה"פ מתנדנד, גם לא איכפ"ל שחלק עליון של המזוזות שלו מתנדנדים, דרק מ"י טפחים התחתונים איכפ"ל שלא יתנדנדו, ומ"מ נסתפק באופן שהקנה עליון קצר והקנים הולכים כך א"י איכפ"ל בחלק עליון של הקנים שמעל י"ט שלא יתנדנדו,

[ז]

כיון שבלעדיהם לא יוכשר הקנה העליון, שהרי אינו ע"ג ה"י טפחים התחתונים, או שאעפ"כ לא איכפ"ל עי"ש. ודברי רבינו ז"ל צע"ג, דאי"כ ה"י כשהקנה עליון ברוחב כל הצוה"פ, דמ"מ הרי אם החלק עליון של הקנים מתנדנדים ומוציאים את הקנה עליון אלא מחוץ לצוה"פ לצד פנים המבוי או חוצה לו, אי"כ נמי לא יוכשר הקנה עליון אלא מחמת החלק העליון של הקנה, דבצאת הקנה אל מחוץ לעובי הלחיים דלמטה אינו ע"ג ה"י טפחים התחתונים של המזוזות, ואנו מוכרחים לדון את החלק העליון של הקנים כהמשך הקנים, ורק בזכותם יוכשר הקנה העליון שישב ע"ג מזוזות, וא"כ גם ככה"ג יש לו להסתפק אי איכפ"ל במה שמתנדנדים, דבטל מהם שם מזוזות ע"ז שלא יוכלו להחשב המשך המזוזה דלמטה לאשוויי קנה ע"ג המזוזות, או דלא איכפ"ל דמ"ש ב' הציורים זמ"ז, וצ"ע [ודוחק לתרץ דהנידון באותה שעה שאין מתנדנד, דבשעה זו הקנה עליון ע"ג חלק התחתון שאין מתנדנד בקל, וי"ל דל מהכא חלק עליון שיכול להתנדנד בקל, דמ"מ איך אפשר להתיר מבוי זה, דהרי כל פעם שיש רוח הקנה העליון יוצא למחוץ לעובי החלק התחתון יחד עם החלק העליון של המזוזות, ואז נצרכים לחלק העליון של המזוזות שהם אולי פסולים מחמת שיכולים להתנדנד, וצ"ע].

בן ציון גרינהויז - בית שמש

[ה]

בהא דעושים לחי מעצי אשירה

סי' שס"ג סעיף ח': לחי שמביא מעצי אשירה כשר, ובמ"ב סק"ט כ' בהא דשרי לכתחילה אע"פ דאסור בהנאה, והוא משום דכיון דאינו משתמש במחיצה אלא להתיר טלטול ל"ח הנאה. וצ"ע מ"ש מהא דסי' שפ"ו סעיף ח' דאע"פ שמוותר להשתתף עירוב חצירות בדבר האסור באכילה דראוי לאחר, מ"מ בדבר האסור בהנאה מבואר שם דלא מהני, ובמ"ב שם סקמ"ט נקט שהוא לכ"ע, דאסור כיון שנהנה בפת, וצ"ע דהרי אינו אוכלה, וכל הנאתו הוא להתיר טלטול, והכא נקט"ל דלא חשיב הנאה, ומ"ש כבר מאיסוה"נ.

משה ששון - ירושלים

[ו]

בטעם החילוק דקורה בעינן ע"ג מבוי ולחי סגי מחוץ למבוי

עי' סי' שס"ג סעיף י"ד ובמ"ב ס"ק נ"א משי"כ בטעם החילוק בין לחי לקורה, דקורה לא מהני כשהיא מבחוץ, ולחי מהני אף כשזה מבחוץ, וז"ל: וטעמא דמילתא דלחי אפי' עומד מבחוץ ניכר שבא להכשיר המבוי, משא"כ בקורה, עכ"ל. ותמיה לי אמאי לא פ"י כפשוטו דלחי שהוא משום מחיצה, אי"כ לעולם המחיצה הרביעית יכולה להיות מחוץ לג' המחיצות ע"פ רוח ד', ואין הלכה שהמחיצה הדי' תהא בין ב' המחיצות מבפנים, משא"כ קורה שא"י מחיצה כלל אלא משום הכירא, אי"כ בעינן שתהא בתוך המבוי, דמבחוץ לא שייכא למבוי, וצ"ע.

בן ציון גרינהויז - בית שמש

[י]

בנדון הבה"ל אם אפשר לצרף קורות שאין בהם טפח ע"י לבוד שיהיו ד"ט

במה שדן רבינו הביה"ל סי' שס"ג סעי' כ"ב באופן שהניח כמה קורות שבכל א' אין טפח ואין ביניהם ג"ט, ויחדיו [ע"י לבוד] ייחשב שיש כאן קורה רחבה ד', ועיי"ש שדן אי חשיבא היכרא כה"ג, ויל"ע דמי"מ תיפ"ל מצד פי תקרה מדמבו בשבת דף ט' להדיא דאמרינן פ"ת ע"י ב' קורות שאין ביניהם ג"ט, עיי"ש בכל הסוגיא [ובאמת שהיה אפשר לבאר ד' הביה"ל דמצד פ"ת פשיטא דלא מהני, דאין כאן ד"ט הראויים לקבל מעזיבה ע"פ כל הדי"ט, ומשו"ה לא מהני לדין פ"ת, אך ג"ז לכא"ו נסתר מהסוגיא בשבת שם], וצ"ע.

בן ציון גרינהויז - בית שמש

[יא]

בספיקא דאמות של מבוי אם הם מרווחות או מצומצמות

כתב השו"ע סי' שס"ג סכ"ו דאמות של מבוי לחומרא מודדין מרווחות ולחומרא מצומצמות, וכתב בה"ל ד"ה מרווחים דלא מקילינן משום ספק דהוי חסרון ידיעה, וקצת צ"ע הא הוי חסרון ידיעה לכל העולם, גם צ"ע אמאי הוי חסרון ידיעה, הרי הספק בדין אמה של מבוי איזה אמה הוא.

עוד כתב בה"ל דאם נצטרף עוד ספק אפשר דיש להקל, וצ"ע דבריש סי' רס"א כתב בה"ל דלא אמרינן ס"ס בספק אם כבר הגיע בין השמשות דהוי חסרון ידיעה, והרי התם נמי איכא ספק אחד טוב, דהיינו הספק של בין השמשות, וספק אחד של חסרון ידיעה הספק אם כבר הגיע בין השמשות.

דוד שיפריץ - קרית ספר

[יב]

חסרון ידיעה בספיקא דשוחקות ועציבות

בביה"ל סי' שס"ג סכ"ו הביא ד' התו"ש בטעמא דמחמירין בספיקא דשוחקות ועציבות אפילו במילי דרבנן דנחשב חסרון ידיעה, וצ"ע דהרי זה חסרון ידיעה שאין היום אף א' בעולם שיכול לברר, ובכה"ג לכא"ו לא חשיבא חסרון ידיעה, ע"י בתורת השלמים (מנחת יעקב) סי' ק"צ סי"ק כ"ט וסי"ק ל', ועיי"ש ברעק"א סק"ב [ובמנח"י על תורת חטאת כלל פ"ה ס"ק מ"ח וקוה"ס ס"ק מ"ג עיי"ש], וא"כ אמאי לא נימא בזה סד"ר להקל, וצ"ע.

בן ציון גרינהויז - בית שמש

[יג]

דבברי הבית מאיר דלא מהני לחי למבוי הגבוה מכ' אמה

בביה"ל סי' שס"ג סכ"ו כ' בשם הב"מ דלחי לא מהני למבוי שפתחו גבוה יותר מכ', דכשם שקורה לא מהני הי"ג לחי לא מהני, ודבריו צע"ג, דגם קורה מהני אם ינחה למטה מכ', והי"ג לחי שלעולם מניחה למטה מכ' שאי"ז חסרון במבוי, דמבוי זה נותר גם בלו"ק, אלא שצריך ליתן הקורה במקום הנראה וניכר, וכן הלחי שבלא"ה ניתן שם, וצ"ע.

בן ציון גרינהויז - בית שמש

[יד]

במש"כ הרמ"א דמבואות דידן הוי כחצירות

סי' שס"ג סעיף כ"ו ברמ"א וי"א דנהגו האידנא לתקן כל המבואות בצורת הפתח, דכל המבואות שלנו יש להם דין חצירות וכו', ובמ"ב ס"ק קי"א כ' דאע"פ דגם בחצירות סגי בשני לחיים ולא בעי' צוה"פ, מ"מ היכא שהוא מפולש בראשו לרה"ר צריך צורת פתח או כשהוא רחב יותר מעשר, וצ"ע דא"כ שזהו החשש מהו כונת הרמ"א דמבואות שלנו דינם כחצירות, והרי אף במבוי כה"ג שפרוץ בבי' צדדיו בעי' צורת פתח וכמפורש בריש הסעיף, ומה תלאם הרמ"א בדין זה שמבואות דידן ידונינם כחצירות, וצ"ע.

משה ששון - ירושלים

[טו]

כיצד הדין במבואות שלנו דבעינן צוה"פ במבוי סתום ובמבוי מפולש שעשו צוה"פ בצד אחד

הנה במ"ב סי' שס"ג ס"ק ק"י ושעה"צ כתב דבמבואות שלנו אפילו סתום מצד המנהג בעינן צוה"פ [ובשעה"צ הביא ד' המ"א דגם מצד המנהג א"צ צוה"פ רק במפולש, וחלק ע"ז, ומשמע שאפי' בשעה"ד אין להקל בזה עיי"ש], ויל"ע דלהלן ס"ק ק"א לגבי מבוי מפולש שלנו הביא פלו' במ"ב אי בעינן צוה"פ מבי' צדדים או דסגי מצד א', דלא יתא חמור ממבוי גמור, עיי"ש, והיקל בשעה"צ. ויל"ע דאטו מבוי סתום חמור ממבוי מפולש, ואיך סתם להחמיר בסתם, ובמפולש הביא פלו' והיקל בשעה"צ, וצ"ע [ובדוחק יש ליישב דכשעושה להדיא צוה"פ בצד א' מדבר דכיר טפי, אך צ"ע בזה, וגם דמקור המקילים בס"ק ק"א הוא

המ"א, ולכא"ו איהו לשיטתיה קאזיל, אך לדין דמחמירין בסתום כ"ש דנחמיר במפולש להצריך מבי' צדדים, וצ"ע].

בן ציון גרינהויז - בית שמש

[טז]

דבברי המ"ב דלדעת הריטב"א לא אמרינן אתו רבים ומבטלי מחיצתא אלא במקום גדול מאד

מ"ב סי' שס"ג ס"ק ק"ח ושעה"צ סקצ"ד, ע"י בד' השעה"צ שכ' לד' הריטב"א בשם הרמב"ן לא אמרינן דאתו רבים וכו' אלא במקום גדול שהרואה אינו מרגיש עצמו מוקף במחיצות [ובאמת שבכה"ג ע"י ביה"ל סי' שמ"ו דלריטב"א א"צ להא דאתו רבים, דגם בלא"ה אי"ז רה"י, ולרמב"ן תרתי בעינן עיי"ש], אבל בלא"ה אין המחיצה מתבטלת, ודבריו צע"ג דהרי ד' ריטב"א אלו הם בדי' רבנן דס"ל דלא אתו רבים וכו', ובוה איכא פלו' בין תוסי' לריטב"א [בדף כ"ב], אימתי יודו רבנן לר"י, אבל לדין דקיי"ל כר"י דאתו רבים ומבטלי מחיצה, ע"י סי' שס"ד בביה"ל [וע"י ביה"ל סי' שמ"ה ס"ז] אי"כ בוודאי שרבים מבטלין גם מחיצה העשויה בידי אדם, וגם במקום קטן כמבוי שהאדם מרגיש עצמו מוקף במחיצות, וא"כ אי"א להביא ד' הריטב"א האלו לצירוף לדינא כלל [ובבית מאיר כבר תמה כע"ז על המ"א מדוע הוצרך לד' תוסי' עיי"ש, אך כאן התמיהה חזקה יותר דאיך מיקל עפ"י ד' הריטב"א], וצ"ע.

בן ציון גרינהויז - בית שמש

[יז]

אם אפשר לחלק מבוי באמצע ע"י שני פסים

בסי' שס"ג סל"א מבואר דאין לערב מבוי לחצאים ע"י הפסק לחי ביניהם, אבל ב' פסין מהני, וצ"ע מהא דמבואר סי' שצ"ב סעי' ד"ו דלא מהני לחלק מבוי לשנים אלא ע"י מחיצה, וע"ש בבה"ל ד"ה זה דרך בפתח המבוי לחלקו מהעיר מהני שני פסים, ולא באמצע המבוי לחלקו לחצאין.

דוד שיפריץ - קרית ספר

[יח]

ברכה על עשיית לחי או קורה

יל"ע לפי מה שכתב השפת אמת עירובין ב', דכמו שמצוה לערב ע"ח, וכן פסק בשו"ע סי' שס"ו ס"ג דמצוה לחזור אחר ע"ח, כן במבוי הוי מצוה לעשות לחי או קורה, וכן מוכח שסברו כל השיטות שכתבו דטעם דעושין לחי מאשירה הוא משום דמצוות לאו ליהנות נתנו (דלא כב"מ ומ"ב), והלא הם בפמ"ג סי' שפ"ו ס"ח, ובפמ"ג סי' שמ"ה סק"א ובנתיב חיים בסי' שס"ג ובא"ר בסי' שס"ג ובשו"ת תורה לשמה סי' ק"ע וסי' רמ"ב ובספרו ידי חיים, ובקרבן אליצור המובא בשד"ח בערך מללי"ג, אי"כ למה לא מברכים על עשיית לחי או קורה כמו שמברכים על עירוב ושיתוף.

יוסף חיים הלוי בירנבוים - קרית ספר

[יט]

בגדר הדין דלא מהני צוה"פ ברה"ר

בסי' שס"ד במשנ"ב ובביאור הלכה האריך לדון בדינם של העירובים שנעשים היום ללא דלתות אלא רק ע"י צורת הפתח, וביאר שיסוד נידון זה תלוי האם אפשר לסמוך על שיטת רש"י דהיכא דליכא סי' רבוא לא חשיב כרה"ר, וכתב דבדע"ב אפשר לסמוך על כך, ומבואר בדבריו אלו שהחסרון של צוה"פ ברה"ר שהוא מדין אתו רבים ומבטלי מחיצתא, הרי זה תלוי בדיני רה"ר, ולשיטת רש"י דכאשר ליכא ששים רבוא לא חשיב רה"ר, ממילא מועילה צוה"פ במקום זה, ולא אמרינן ביה אתו רבים.

אולם יש לתמוה מדברי הביאור הלכה בסוף סי' שס"ג, דהמג"א כתב דלדעת התוס' אם רבים עוברים על תל הם מבטלים את מחיצותיו, כיון שמחיצותיו אינם עשויות בידי אדם, אך הביאור הלכה השיג על דבריו "וגם מה שכתב - המג"א - דאפשר דלענין בקיעת רבים לא מקרי פחות מסי' רבוא לא ניחא להו להאחרונים בזה, ע"י תו"ש", ולכאורה זהו סתירה למבואר בדבריו בסי' שס"ד שדין אתו רבים תלוי בגדרי רה"ר, והיכא דליכא ששים רבוא לשיטת רש"י לא אמרינן ביה אתו רבים, וצ"ע.

משה ששון - ירושלים

[כ]

בשיטת הט"ז דמבוי וחצר המעורבת המפולשין זל"ז לית בהו דינא דפרוץ למקום האסור

כתב השו"ע סי' שס"ד ס"א: מבוי המפולש מצד אחד לרה"ר ומצד אחד לחצר שאינה מעורבת, אין צריך אלא לחי או קורה בשני ראשו (ולא צוה"פ), ופירש המ"ב דכיון דלחצר יש מחיצות אין המבוי מפולש, וא"צ לחי או קורה אלא לחלק בין דיורי החצר למבוי שלא יאסרו אלו על אלו. ובבה"ל בשם הט"ז כ' דאם החצר מעורבת א"צ שום תיקון לצד המבוי אפילו בלא נשתתפו עם בני המבוי. ולא הבנתי דבריו, דאכתי כיון שבני החצר לא עירבו עם בני המבוי (דודאי איכא דיורין במבוי, דאין מבוי אלא כשבתים וחצרות פתוחין לתוכו), והם פרוצים זה לזה,

אסורים, ואסור להוציא מבתים למבוי או מבתים לחצר כל שהמבוי והחצר פרוצים אחד לשני.

דוד שיפריץ - קרית ספר

[כא]

במבוי המפולש מצד אחד לחצר דסגי בלו"ק לצד החצר כשהחצר אינה מעורבת, ובמקור הדין

כתב בבה"ל סי' שס"ד ס"א בשם הגר"א דבסי' שס"ג סל"א מוכח דאדרבה בלא עירבו יכולים להתחלק בני מבוי ובני חצר, אבל בעירבו אין יכולים להתחלק ע"י לחי או קורה, אלא צריך שישתתפו יחד או שיתקנו תיקוני חצר, וצ"ע דהרי בסי' שס"ג מבואר דגם בלא עירבו כל שיכול לערב יחד אינם יכולים ליחלק, ורק כשחלק מהמבוי אין להם תיקון מבוי יכול חצי האחר של המבוי ליחלק מהם, והרי יסוד הדין הוא דא"א לערב לחצאין, וכמשי"כ הרא"ש פ' כיצד מערבין סי' ט' דכיון שהעיר מתוקנת משני ראשיה אין לחי וקורה מועיל לחלקה, וכמבואר כל זה בסי' שצ"ב, ובאמת הוא תימה על השו"ע איך מהני לחי או קורה לחלק בין מבוי לחצר.

דוד שיפריץ - קרית ספר

[כב]

דבברי המ"ב דסגי במבוי העשוי כח"ת בצוה"פ בשני ראשו ולחי בשני עקמומיותו

סי' שס"ד ס"ג: מבוי עקום העשוי כמין ח"ת צריך צורת הפתח בשני עקמומיותו, ולחי או קורה בשני ראשו, וביאר המ"ב דחשבינן לכל עקמומיות כאילו הוא מפולש, וכתב המ"ב ה"ה דיכול לעשות שתי צורות הפתח בשני ראשו ושני לחיים בשני עקמומיות, וצ"ע כיון דמקום העקמומיות נחשב כמפולש לרה"ר, אי"כ איך יועיל לחי בשני צידי העקמומיות, הא אין מבוי המפולש נותר אלא בלחי או קורה מכאן וצוה"פ מכאן, וצוה"פ שבראש המבוי הרי אינו ניכר בגג הח"ת, ורק במבוי העשוי כדל"ת ניחא דאחד בשני צוה"פ תמיד ניכר לכלם.

דוד שיפריץ - קרית ספר

[כג]

בפירצה דבקעי בה רבים במבואות דידן

כ' השו"ע סי' שס"ה סעיף ד' דמבוי פרצתו בעשר והוא דלא בקעי בה רבים, ובמ"ב בשם המג"א (סק"י) כ' דלפי מש"כ הרמ"א סי' שס"ג סעי' כ"ו דמבואות שלנו דין חצירות יש להם, הי"ג לענין זה דאפי' בקעי בה רבים מהנו כמו בחצר, ע"ש. וצ"ע לכא"ו דאיך ילפי' מהא דלחומרא נקטי' דכיון שאין פתח וחצירות במבואות דידן לכן אינו נותר כלחי וקורה [ומשום דלי"ש בה דיורין כ"כ בעי' מחיצות טפי], דנקיל ג"כ לענין שפרצתו לא תחשב פירצה כיון דלענין זה לי"ש סברא הנ"ל, ואיך אפשר להקל כשיש חסרון דליכא בתים וחצירות שלא תחשב לפירצה, ודו"ק.

משה ששון - ירושלים

[כד]

בנהר הסותם את פתח המבוי שצדו של צד המבוי נמוך מ"ט וצדו השני גבוה מ"ט

מ"ב סי' שס"ה סקכ"ד: מבוי שפתחו רוח רביעית לצד הנהר וכו', אבל אם מצד העיר אין משופע כ"כ אע"פ שמצד השני של הנהר עמוק עשרה, אם הוא רחב יותר מ' אמות בין הבתים למקום הזה פשיטא דאסור, ואפילו בפחות משיעור זה אפשר ג"כ שיש לאסור שלא יעלה על דעתם וכו', עכ"ל. וצע"ג דהך נהר הוא כאמת המים הנכנס לחצר מצד א' ויוצא מצד אחר שהוא נידון ככרמלית, וכל החצר פרוצה אליו ונאסרת, והי"ג כל העיר יש לה ליאסר עיי"ז, יעוי' סי' שני' סעי' א' וביה"ל שם ד"ה אין ממלאין בשם המג"א עיי"ש, וצ"ע.

בן ציון גרינהויז - בית שמש

[ייש"כ להרה"ג יהודה לוי שליט"א מכולל אליבא דהלכתא רמב"ש על סיועו המרובה בעריכת מדור זה]

ברכת יישר כח מרובה למרונן ורבנן הגאונים רבי חיים קניבסקי שליט"א ורבי נתן קופשיץ שליט"א ששמו עינם הטובה ליישב תמיהות האברכים כיד ה' הטובה עליהם.

[א]

במקום מקורה הסמוך לרה"ר האם חשיב כרשות שלפניה

במ"ב סי' שמ"ו סק"ל כ' דתקרה רחבה ואין לה מחיצות מן הצדדים, לעולם היא כרמלית, ואע"פ שהיא בצד רה"ר. וטעמו כיון שזה מקורה לא שייך שיחשב רה"ר, וכדלעיל סי' שמ"ה ס"ד. ויש להעיר שזה דלא כמב"ר ברמ"א גופיה שמפורש בדבריו "דינה כרשות שלפניה", והיינו שאם סמוך לרה"ר הוא רה"ר, ואם סמוך לכרמלית הוא כרמלית, וכדלעיל מינה בדין האסקופה. וטעמו של הרמ"א הוא עפ"י שבולי הלקט שה"ר באריכות בב"י, שגגין לעולם לא מעלין ולא מורידין, ואין בכוחם לשנות את הרשות. **הראל צוברי - נתיבות**

תשובת הגר"ח קניבסקי שליט"א: יפה העיר.

תשובת הגר"ח קופשיץ שליט"א: בע"כ צריך לדחוק ברמ"א, וכן בסקל"א כתב בשם הח"א.

הנה ל' הרמ"א לבד אינו מכריע, דיל"פ דכוונתו לענין איסור והיתר ולא לענין חיוב ופטור, אלא שיותר יש לו לדייק לשון הדרכי משה שכ' יש לו דין הרשות שלפני הבתים בין אם הוא כרמלית בין אם הוא רה"ר, אך מ"מ ברור כד' המ"ב וכמו שהוכיח המ"ב מס' שמ"ה. ומש"כ השואל ליישב ל' רמ"א עפ"י ד' השיבולי הלקט, הנה יעוי"ב בשב"ה"ל המועתק בב"י שמיד אחרי שכתב שגגין לא מעלין ולא מורידין, כתב וז"ל: הגע עצמך אם היה רה"ר מקורה יש בו הנאה של כלום, אין לתקרה הנאה לענין איסור שבת, עכ"ל. הרי מבוי שלא נתכוון לומר דחמור טפי מרה"ר מקורה, דהיינו שלהתיר טלטול אין לך הנאה מהתקרה כמו ברה"ר מקורה, אך לענין חיוב ופטור בודאי יש לך הנאה מן התקרה דומיא דרה"ר מקורה, ודו"ק.

בן ציון גרינהויז - בית שמש

[יש לחלק בין סמוך בצידו לבין סמוך מתחתיו, כש"הסמוך" הוא מצידו, הרשות משתנה (מהסמוך אליו), ואם סמוך אליו רה"ר, מתחת לגג לא יחשב רה"ר, דרך בכרמלית אמרינן "מצא מין את מינו וניעור" (ועיין בס' שמ"ה סעי' י"ט ברמ"א), משא"כ כש"הסמוך" הוא מתחתיו, אמרינן "דינה (של התקרה) כרשות שלפניה".

וא"כ הכא כיוון שהגג מקנה לרשות שמתחתיו דין של כרמלית (כבסי' שמ"ה סעי' י"ד), מהיכי יתני לתת לגג דין של רה"ר, ואדרבה כ"ש הוא, שאם הגג נותן לרשות שמתחתיו דין של כרמלית, כ"ש על הגג גופא שיהיה לו דין של כרמלית.

אליהו פרץ - בני ברק

[ב]

בדין מושיט מרה"י לרה"י ורה"ר באמצע בדיוטא אחת ובשתי דיוטאות

מ"ב סי' שמ"ז ס"ק ח': המושיט מרה"י לרה"י דרך רה"ר בדיוטא אחת חייב, ובשני דיוטות פטור, ע"ש מה שביאר החילוק בין דיוטא אחת לב' דיוטות. ועדיין צ"ע בדבר זה, דע"י לקמן סי' שני"ח ס"ק י"ט דמבואר בשם האחרונים שגם בב' ספינות שייך ענין דיוטא אחת וב' דיוטות, אף שלכא"ו שם אין אורך ורוחב בדרך, ולפ"ז יש להסתפק אם שייך איסור מושיט בפלטיא שאין דרך מסוימת, וכן במושיט במקום שצורתו כזה האם חשיב מושיט לאורך או לרוחב.

בני החבורה - אלעד

תשובת הגר"ח קניבסקי שליט"א: לכא"ו לאורך.

תשובת הגר"ח קופשיץ שליט"א: החילוק הוא בין אם ההושטה הוא דרך כל רה"ר או מצדי רה"ר, ר"ל שהוא עדיין רה"ר אבל צד רוחב רה"ר וע"י חזו"א סי' ס"ב סק"ט.

א. עיין ברש"י בריש פרק הזורק (שבת צ"ו.), והעולה מדבריו, שכשהוא לרוחב רה"ר הוא איסור דרבנן, וא"כ בספינה שהוא כרמלית, אפי"ן אם הוא לאורך הוא רק איסור דרבנן.

ב. בציור הנ"ל, הגוזזטאות הן רק לאורך רה"ר ולא לרוחבו, ומה שרה"ר נכנסת באמצען לאו כלום הוא, משום שעד לפני המרפסת

הרשות הנ"ל נגמרה, ונמצא שנשארה רק הרה"ר שלאורך הגוזזטאות, ונמצא שחייב.

אליהו פרץ - בני ברק

[ג]

בספיקו של הבה"ל אם פחות פחות מד"א חשיב שבות דשבות להתיר במקום מצוה

בבה"ל סי' שמ"ט סעי' ה' ד"ה ואפי' נסתפק מה הדין במטלטל פחות פחות מד"א בכרמלית לצורך מצוה, אם חשיב שבות דשבות לצורך מצוה, ובשונה הלכות (בהערות) ביאר שנסתפק האם שבות דשבות שרי רק באמירה לנכרי שאין בו מעשה, או אפי' ע"י ישראל דאיכא מעשה. וצ"ע שבסי' שט"ז ס"ק ה' היקל המ"ב לסגור דלת הבית כשנכנס ציפור בזמן הקור כשאין כוונתו לצוד, ונראה הטעם כי אין צידה דאו' (כי לא נתפס בשחיה אחת) וגם אינו מתכוון [אך אולי יש לחלק בין מקום צער למקום מצוה]. וכן בבה"ל שם בסעי' י"ב ד"ה דאסור מיקל לצוד תרנגולת שאינה מחוסרת צידה כשאין כוונתו לצוד אלא שלא יזיקו, מטעם תרי דרבנן במקום הפסד, אף שהוא ע"י ישראל.

בני החבורה - אלעד

תשובת הגר"ח קניבסקי שליט"א: כנראה הכל לפי הצורך.

תשובת הגר"ח קופשיץ שליט"א: לא מצינו שבות דשבות רק לגבי אמירה לנכרי.

הכא (טלטול פחות פחות מד"א) קרוב להגיע למלאכה דאורייתא, וע"כ גזרו ביה שם (ועיין במ"ב סי' שמ"ט ס"ק י"ח).

אליהו פרץ - בני ברק

[ד]

בדעת התוס' דבור ממעט בקרפף

בשר"ע סי' שני"ח סעי' ד' כתב דבור אינו ממעט בקרפף, והביא הבה"ל בשם הרע"א דמהתוס' בסוגיא שם משמע דבור ממעט בקרפף כיון שלקרפף יש מחיצות טובות, והא דאיתא שם שאינו ממעט היינו רק בפסי ביראות, עיי"ש שכתב דאין לדחות בזה שיטת השר"ע דהרשב"א והריטב"א כתבו דלא כתוס'.

ולכאורה יש להעיר על שיטת התוס', דבגמ' שם איירי בדין פסי ביראות לר"י דס"ל דפסי ביראות יכולים להיות עד בית סאתים, ומבואר בגמ' דהיינו שלא יחליפו עם קרפף, ודנו שם אי הבור ממעט או לא, ואי נימא דקרפף אין הבור ממעט, לכאורה אין סיבה לומר דבפסי ביראות הבור ימעט, דהתם הוא רק גזירה אטו פסי ביראות, וצ"ע.

אליהו סעד - מעלות דפנה

תשובת הגר"ח קניבסקי שליט"א: מ"מ דינו כפסי ביראות.

תשובת הגר"ח קופשיץ שליט"א: הספק של הגמ' אם בור בלא פסין מספיק שיהיה ב"ים, אבל לגבי הפסין משמע דפשיטא ליה לגמ' שאין הבור ממעט והיינו דמקשה התוס'. וכן מוכח בבהגר"א ולזה תירצו דמחיצה גמורה אין הבור ממעט.

[ה]

בהא דבעי למחיצה שע"י ענפי האילן קשירה ומילוי בין הענפים

בסי' שס"ב סק"ז כ' המשנ"ב באל"ן כדי שיהיה מחיצה בעי גמ' למלא קש בין הענפים וגם לקשור הענפים, וע"י בשעה"צ שרצה לפרש דהמילוי הוא לחורים גדולים יותר מג"ט, והקשירה כדי שלא יתנדנד, וכ' שבגמ' משמע דהמילוי כדי שלא ינוד ולא נזכר קשירה, ואסיק בצע"ק מנ"ל להרמב"ם תרתי. ולכא"ו הביאור פשוט, דאף כשהאילן מלא עדיין העלים נידי, ולכן צריך מילוי, והקשירה לא מהני לעלים כלום, והמילוי לבד ג"כ לא סגי, דאף שביניהם העלים דחוסים עדיין כל הדופן נידי, ולכן צריך לקשרו, ובפרט למאי דנראה דהמשנ"ב ס"ל דבעי שלא ינוד הדופן, ולא סגי אם אינו נד כ"כ עד שיעור שהמחיצה בטילה, וכד' החזו"א, ולכן בעי תרתי ומה הוקשה לי, אמנם מהא גופא דהוקשה לי קצת משמע דאין פוסל תנודה, וסגי שלא יבטל המחיצה.

מרדכי פרקש - בני ברק

תשובת הגר"ח קניבסקי שליט"א: צריך ניכרין היטב בנדנד.

תשובת הגר"ח קופשיץ שליט"א: מה שניידי העלים אינו כלום אם הענפים לא נידי.

לכא"ו גם למ"ב היינו דווקא כשכל הכותל נידי, אך אם קצוות הסדין בכל ד' רוחות קשור היטב אלא שהסדין שוקע לכפנים או לבחוץ כדרך הסדינים [בפרט כשאינו מתוח כל צרכו], לא מיקרי שהמחיצה נידי,

וה"נ לא איכפ"ל מה שהעלים מתנדנדים אחרי שיעקר המחיצה קבועה, וע"י היטב בזה.

בן ציון גרינהויז - בית שמש

[ו]

בענין לבוד ברגלי אדם

בבאה"ל סי' שס"ב ס"ה ד"ה ואפי' תמה ע"ד המג"א והת"ש דמי"ט צריך שיהיו האנשים עומדים בפחות מג"ט זמ"ז, הא אפי' הם מהלכים יש לבוד ברגליהם. ודבריו הקדושים צ"ע, דהלא בין רגל לרגל יש שיעור אמה, כמבואר בס' ש"א ס"א, ואף כשמתקצר למעלה יש יותר מג"ט וליכא לבוד, ומש"כ "דהלא השיעור ג"ט שיש ביניהם הוא רק בסוף הרגל", לכא"ו תמה מאד, דשיעור ג"ט היינו בין עקבו של רגלו א' לבין אגודלו של רגלו השנית, אבל בין רגליו שמעל כף רגלו יש כמעט ה' טפחים וליכא שום לבוד, וכן הדברים במדידה במציאות כשמרחיק רגל א' מחבירתה בחצי אמה יש בין ב' רגליו אף בגובה ג"ט, יותר מג"ט במרחק, והוא מרפסן איגרי ממש.

דוד מנשה - רמת שלמה

תשובת הגר"ח קניבסקי שליט"א: ס"ל דמצטרפין.

[ז]

בענין עומ"ר משני צדדים שע"י לבוד או ע"י עומ"ר

כתב במשנ"ב בס' שס"ב (ס"ק מ"ה) דבעומד מרובה חשיב אף הפרוץ כסתום, וביאר לפ"ז דאף הפרוץ מצטרף לשיעור של העומד בכדי לבטל פירצה אחרת, אמנם יש להעיר שכתב דין זה באופן של עומ"ר משתי רוחות, והשעה"צ קודם לכן (סק"ל) ביאר שבאמת יש בזה מחלוקת בראשונים, והוסיף מהאור זרוע דבעומ"ר משתי רוחות בעינן עומד גמור, אך אם יש פירצה בעומד והוכשר מדין לבוד, אין פירצה זו משלמה את השיעור של עומ"ר משתי רוחות, וביאר השעה"צ דאע"פ שיש חולקים על הא"ו, מ"מ אין להקל בזה, מאחר שיעקר הדין של עומ"ר משתי רוחות הוא שני במחלוקת, אולם יש לתמוה לפ"ז דבפשוטו נראה בסוגיא בגמ' דהסתומה של לבוד אלימא טפי מהסתומה של עומ"ר, וכפי שביאר רש"י כמה פעמים דלבוד הוא כולו עומד, וכיון שלגבי מחיצה שבחלק ממנה אמרינן לבוד לא היקל המשנ"ב בעומ"ר משתי רוחות, א"כ ק"ו שאין להקל במחיצה שחלק ממנה פרוץ ומהני מדין עומ"ר, דסתומה זו לא תצטרף לעומ"ר משתי רוחות.

משה ששון - ירושלים

תשובת הגר"ח קניבסקי שליט"א: אינו מוכרח.

תשובת הגר"ח קופשיץ שליט"א: חזינן דמחיצה של שתי דהיינו לבוד אין מחיצה ביותר מב"ס ושל עומד מרובה היא מחיצה.

א. מה שכתב במ"ב, הוא כשיש עומד ממש (עומד ב' אמות ופירצה אמה), ובשעה"צ מיירי בלבוד בלבד.

ב. לבוד ממטה למעלה חשיב כסתום ממש, אך לבוד לרוחב (קנה לגובה, פירצה, קנה לגובה, פירצה), לא חשיב כסתום ממש, ומהו מיירי האור זרוע ובשעה"צ ס"ק ל' (ועיין לעיל במ"ב סי' ש"ס ס"ק ב').

אליהו פרץ - בני ברק

[ח]

בדין תל שלא הוקף לדירה כמה שיעור המחיצה שצריכה לעשות ע"ג להחשב מוקף לדירה

בשעה"צ סי' שס"ב אות ל' נקט דעומ"ר מב' רוחות לא מהני אלא בעומד גמור, ולא בעומד ע"י לבוד, ולכא"ו כ"ש דפירצה גדולה מג"ט אף שמתוקנת בעומ"ר, מ"מ כחה קליש טפי מעומד המתוקן בלבד, וכ"ש דלא יהני בעומ"ר מב' רוחות. וצ"ע, דהא איירי כאן המשנ"ב בעומ"ר מב' רוחות, וע"ז כ' דאף שחלק ממנו פרוץ מהני דחשיב כולו עומד, וצע"ג.

מרדכי פרקש - בני ברק

תשובת הגר"ח קניבסקי שליט"א: לכא"ו יפה העיר.

תשובת הגר"ח קופשיץ שליט"א: כל צד הוא עומד מרובה גמור, רק לסגור את האמצע צריך עומ"ר מב' צדדים, אבל ודאי עומ"ר עדיף מלבד לגבי מחיצות וכנ"ל.

הנה באמת גם אנכי בעיני תמהתי בזה [וע"י מש"כ בזה במדור הערות והארות שבגליון הקודם בענין זה עיי"ש]. והתבוננתי אח"כ שאפשר לחזק התמיהה יותר, שהרי מרן החזו"א ז"ל כבר תמה דבסי' שס"ג סל"ג במ"א ומ"ב שם מב' לכא"ו דעומד כפרוץ המיוסד על עומ"ר לא מהני ובעינן לחי להתירו, ולכא"ו היה אפשר ליישב דשאני התם דמיירי בעומ"ר משתי רוחות ומשום הכי לא מהני, ולא נקבל ד' מ"ב דהכא אלא לגבי עומ"ר מצד אחד, ואילו היה אומר רבינו המ"ב כן לא היה קשה עליו כלום. והנה יעוי"ש שכתבתי עוד דרבינו השעה"צ כאן כתב שהוא

למד מהתם בס' שס"ג סל"ג, ולמד מזה למ"ד דעומ"ר מב' רוחות מהני, ומשמע דהתם קאי כמ"ד דעומ"ר מב' רוחות לא מהני, וזה פלא דהכא לכאו' פוסק דמהני ואיך סתם התם להחמיר, וצ"ל דבדואי תוס' וריטב"א המקילים בעומ"ר מב' רוחות, הקילו אף בעומ"ר המיוסד על לבד או עומ"ר, וכמוש"כ בשעה"צ כאן בדעתם, אלא דאנן נקטינן כוחייהו רק בגוונא דא"צ לכך, דהיינו דאנן מקילינן רק בעומד גמור, ומטעם שכתב כאן בשעה"צ, עיי"ש. ולפי"ז ד' המ"ב כאן קאי בד' מ"ד עומ"ר מב' רוחות

מהני, והיינו בדעת התוס' וריטב"א, ואה"נ דלדינא לא מהני בעומ"ר מב' רוחות להתיר ע"י עומ"ר כה"ג, וזהו שסתם התם להחמיר, וכונתו באמת ע"ד מש"כ כאן בשעה"צ דעומ"ר המיוסד על לבד לא מהני, דלמעשה לא מקילים כולי האי וכמוש"כ בשעה"צ, ועל סמך זה סתם התם בס' שס"ג להחמיר, ודבריו במ"ב כאן אינם להלכה אלא בד' תוס' וריטב"א, ודו"ק היטב בכ"ז.

בן ציון גרינהויז - בית שמש

[יש לחלק בין כשיש ב' אמות עומד ואמה פרוץ, ואח"כ אמה עומד, שבס"ה"כ במציאות יש עומד יותר מהפרוץ (בכ"א מב' הצדדים), משא"כ כשיש לבדו, אע"פ שחשיב כסתום ממש (כשהקנים לרוחב), מ"מ כשהקנים לגובה לא אמרינן שהוא כסתום ממש, וא"כ נמצא שהפרוץ מרובה.

אליהו פרץ - בני ברק

מקור הלכה

סימן שס"ב - המשך דיני צורת הפתח

פרק א צורת הפתח מן התורה ומדרבנן

ג"ג. צורת הפתח נחשבת מחיצה גמורה. ואפילו אם עשה צורת הפתח בכל ארבע הרוחות, וכגון שנעץ ארבעה עמודים ברשות הרבים, ומתח עליהם חוט מעמוד לעמוד, נעשה המקום הזה רשות

היחיד מן התורה, והזורק מרשות הרבים לתוכו חייב¹. ומכל מקום אין זה מתיר לטלטל ברשות הרבים, ורק במקום שאינו רשות הרבים מותר².

ומן הדין היה צריך לקבוע מזוזה בכל צורת הפתח, אם היא עומדת כראוי בצורה תקינה, והמזוזה משתמרת³.

ג"ד. אף שצורת הפתח מחיצה גמורה מן התורה, מכל מקום אמרו חכמים שאינו מותר לטלטל בשבת על ידי היקף של צורת הפתח אלא במקום שיש דיורים, דהיינו בתים וחצרות וכן במבואות שדרך ללכת בהם, אבל במקום שאין דיורים, כמו במקום שדות וכיוצא, אסור⁴.

סימן שס"ב בענין מעבר הרבים מבטל מחיצות. [ודין תיקון רשות הרבים בדלתות יבואר בסימן שס"ד].

3. הנה בדרך אגב יש לעורר בזה, דמאחר דצורת הפתח מעליותא היא אמאי אין קובעינן בהן מזוזות, וכמש"כ בקרא ומבואר בגמרא דמנחות, ובספר מקור חיים בתיקון עירובין (ד"ה עוד נראה) כתב שחייב מזוזה הוא רק בפתח, אבל בצורת הפתח שעושים מקנים חוט עליהם אין זה נראה כפתח, אלא כפתחי שמא, ופטור ממזוזה, עיי"ש בהכרח. ומי"מ פשיט"ל שצוה"פ ל"ח פתח ראוי (ואף שהזכיר שם שבקנים יש חתיכות מהזמורות זה נכנס וזה יוצא, מ"מ אח"כ משמע דכולל כל צוה"פ בכלל זה), ולפי"ז אם אכן יהיה התיקון כראוי במזוזות ומשקוף (כמו שמצוי בכ"מ) יהיה חייב במזוזה, וצ"ע מה שהמקו"ח כתב כן בפשיטות בלא לחלק, ואמנם שכמו שכתבנו דמשמע בהכרח דס"ל שכלול בזה כל סוגי צוה"פ דפטור ממזוזה כפתחי שמא, ובוזה מיושב קצת מה שסתם דבריו כי כן דרך התיקונים בקנים חוטי. ומי"מ אם אכן יהיה צוה"פ גמורה ומתוקנת ה"ז חייב במזוזה. ומאידך החו"א בסיומן ע' סק"ה האריך לחלק על דברי המקו"ח בחילוק שבין מזוזה לעירובין [ועי"ע בשו"ת מנחת יצחק (ח"ו סימן י"ב) שהביא ד' המקו"ח, שלדבריו יוצא שאפילו אם יהיו הקנים עבים טפח פטור ממזוזה, והוא נגד דברי הפו' שהביאו מספר יד הקטנה שכתב שמבואר בגמרא ופו' שא"צ טפח, וטעות ביד האומרים כן. וכן מבואר בדברי הדעי"ק במקדש מעט סי' רפ"ז סק"ב, ע"כ]. ויותר מזה ראיתי בחזון איש (בליקוטים עירובין סימן קי"א סק"ה ד"ה מן האמור, והוא מחו"א י"ד סימן קע"ב סק"ג), שכתב בפשיטות דעמודי הטלגרף וכדו' היו צורת פתח גמורה, ומן הדין חייבים במזוזה, ומה שאין עושין כן הוא משום שאין המזוזה משתמרת, ולפעמים יש שותפות נכרי, ע"כ. אולם עדיין הדבר קשה לדידן דאשכחן בבית יוסף בבדק הבית (רי"ס רפ"ו) שמחייב אף בשותפות גוי (וכ"כ כמה אחרונים שם ודלא כהרמ"א ודעימיה), ואף להרמ"א הרי במקומותינו בעירובין שכונתיים אין שותפות גוי, וגם מצד שמשתמרת הרי שאם אכן היא משתמרת, וכמו שמצוי בהרבה ערים ושכונות של יראים, ואף בשאר שכונות בעירוב הכללי מצוי הדבר שמשתמרת, הרי שחייב במזוזה, וצ"ע אי"כ על מה נהגו להקל בזה. ועיין בספר חובת הדר פ"ו. ובשבט הלוי (ח"ו סי' ק"ע) כתב שנהגו שלא לקבוע גם במקום דליכא גוים, וכתב בהמקו"ח, אך גם זה לא מיושב כנ"ל, וכמו"כ אין לתרץ דהוי צורך מצוה גרידא, דבפשיטות כיון שנעשה למחיצה וכקבע, הוי ככל מחיצה וצוה"פ. ומדברי החו"א הנ"ל יוצא שאם אכן הוא מקום של יהודים, וגם המזוזה משתמרת, יש לקבוע מזוזה, וכן פסק במנחת יצחק הנ"ל. (וצ"ע שלא נהגו כן, וכנראה שזה כדרך שאמרו בעירובין ג'. קדירא דבי שותפי וכו', א"נ שאין ידם משגת ואנוסים). ואכן בכמה מקומות אצל היראים שעשו צורת הפתח על ידי מוטות ברזל קבועות ומתוקנות, עשו גם מזוזה, ותע"ב. [ובאופן המזוזה בשליש העליון של הלחי, אף שע"י גוי"א היא כאילו עולה].

4. תוס' ורא"ש בעירובין (יא) הקשו דמאחר שצוה"פ מחיצה גמורה, ליל פסין לביראות (כמש"כ זי), ותוס' תירצו בתירוץ השני ועוד דבשיירא אין להתיר כמו בחצר שמוקף לדירה, ע"כ. ומשמע שההיתר הוא דווקא במה שמוקף לדירה או לא, ואינו תלוי במצב הקודם אי יש דיורים או לא. (ויהיה דינו כדרך שמצאנו איסור טלטול בקרפף שאינו מוקף לדירה, כדלעיל בס' שני"ח). ולכן אפילו בהיקף שעשו לשיירא לא מהני מדרבנן כשכל הרוחות בצוה"פ (וכהתוס' בדף יח. דשיירא לשעה עשוים). אבל הרא"ש (שם ס"ג) כתב דהא דשרינן פאה בחצר ומבוי שיש בה דיוורין, אבל בבקעה דלית בה דיוורין לא שריא, ע"כ. (ועיין בקרבן נתנאל שם אות ט' שביאר המשך דברי הרא"ש להוכיח מהירושלמי כתירוץ זה, אולם עי' בבי" מש"כ בזה). והיינו דהכל תלוי אם יש דיורים בפועל, ולא סגי בהיקף לדירה, וי"ל הטעם בזה כמשי"כ הלבוש (הובא במש"כ סק"ג) שבמקום שיש דיורים דרך להיות שם פתחים הרבה ולכן התירו, ע"כ. [ויש לבאר דהיינו שחז"ל הצריכו שיהיה נראה כפתח, כדאשכחן דפסול בפתחי שמאי וכיוצא, ולכן אף שמדאו' מהני אסור חכמים]. ועי"ע בטעם הדין בשו"ע הגר"ז. ועי"ע בנתי"ש פ"ט בהערה מ"ש גבי קרפף. ובקרבן נתנאל (שם אות ח') מפרש דברי הרא"ש כתוס', ומשמע שמפרש שדיורים לאו

במש"ז סק"א בסופו) האם צוה"פ מד' רוחות עושה רה"י מדאורייתא, או שהוא מועיל רק בכרמלית וכיוצא שבלאו הכי אין שם איסור דאו, וכתב להוכיח מהלכות סוכה בסימן תר"ל שאם נעץ ד' קונדסין וסייך על גביהן פסולה, ומשמע שאפילו הניח על גבן קנים והוי צוה"פ, אפ"ה אינו מועיל, ע"כ. וכבר תמה ע"ז הביה"ל שלא מצאנו באף אחד מהראשונים שמפרש שהיו קנים למעלה (וכ"מ ברש"י תוס' בסוכה ד:). ומי"מ אין הדבר ברור שצוה"פ מהני מדאו', שהרי הביה"ל הוכיח מהר"ח ודעימיה שכתבו לפרש ההיא דעירובין (יא) במעשה שנעץ ד' קונדסין שהיה קנים ביניהם, ומשמע שצוה"פ לא מהני, אמנם עיין בחו"א סימן ע' סק"ג שכתב לתמוה על הביה"ל, שאפילו את"ל אם לא היה מועיל צוה"פ בד' רוחות לענין שבת, הוא רק ביותר מעשר, ואפילו את"ל דאף בעשר, ודאי איכא למימר דאינו אלא מדרבנן, ואת"ש. עוד היה אפשר לדקדק מהרמב"ם דס"ל דלא מהני צוה"פ, שהרי בהלכות כלאים בפ"ג ובפ"ז המדובר בענין הפסק בכלאים השמיט דין צורת הפתח. ולכאורה הרי בהכרח דהוא יסבור כהר"ח שבדווקא פירש שמדובר שיש קנים סמוכים זל"ז, אבל צוה"פ לא מהני, ובוזה לכאורה את"ש שהרמב"ם לשיטתו בפט"ז בהל' שבת ה"כ שהעתיק כדברי הר"ף (וכמו שהזכיר הביה"ל דמשמע מזה דלא מהני צוה"פ), אולם יעוין בהגהות וחי' רע"א על הרמב"ם (פ"ז מכלאים) שנגרש בדבר השמטת הרמב"ם בכלאים, ותירץ שהרמב"ם סמך על דבריו בהל' שבת, עיין שם (וכן פשיטא ליה להגר"ח מבריסק בפט"ז משבת ה"טז דלרמב"ם מהני צוה"פ בכלאים), ועי"ע בחו"א בכלאים (סי"א אות ח') שכתב שהרמב"ם רמו לזה גם בהל' כלאים שם. וכן י"ל לפירוש הריצב"א שהביאו התוס' שם דמשמע שמארבע רוחות לא מהני צוה"פ [ואמנם הרבה ראשונים העתיקו רק תירוץ ראשון של התוס', עיין רשב"א ובבית הבחירה למאירי ובאגודה]. ועי"ע בגאון יעקב שם, וס"ל דמהני כמחיצה דאורייתא.

ומכל מקום כאמור שבתוס' ורשב"א ועוד איתא בהדיא דמהני מדאורייתא, וכן הרא"ש ועוד ראשונים שכתבו כהתוס' בדף יא. וכן הר"ן בסוכה הנ"ל. וכן ראיתי שפסקו הגר"ז בסימן שס"ד שאע"פ שצוה"פ כמחיצה גמורה, ואפילו אם עשה בארבע רוחות ברה"י נעשה רה"י גמורה מן התורה וכו', עיי"ש. והביאו הכה"ח כאן (אות פ"ח) והעיר בזה על הפמ"ג הנ"ל, וכן הביאו עוד בכה"ח בסימן שס"ד (אות י"ב), ואמנם הגר"ז עצמו הקיף בסוגריים דברים אלו, וכנראה דלא ברירא ליה. (וכידוע, ושכן העיד בשו"ת שבות יהודה ששמע מפי הגר"ז, אך נראה שזה לא כלל מוחלט בכל המקומות), אך כאמור שכי"מ ראשונים, ועי"ע בצמח צדק בפ"ג מ"ו מש"כ בזה עוד. וכן בגאון יעקב שם, וכן בחזון איש בסימן ע' סק"ג כתב דצוה"פ מהני מהות' לכו"ע אפילו ביותר מעשר, וכמ"ש בתוס' דף ו. ודף כ"ב הנ"ל. ושכן מוכח בר"ן בסוכה הנ"ל, וכ"כ עוד החו"א בכמה מקומות, שצוה"פ מחיצה דאו' בכל הצדדים, ואמנם בחו"א סימן ע"ד סק"י העיד ע"ד הביה"ל.

[ועיין בביה"ל שם בסו"ד שכתב שכל האמור הוא בצוה"פ מכל הצדדים, אבל אם יש ב' מחיצות ובשלישית עשה צוה"פ, הרי זה מועיל לכל הדעות, עיין שם שהביא ראיה לזה, ועיין גם בביה"ל ר"ס שס"ג גבי מחיצות ולחי הוי רה"י מדאו', עיי"ש. ולכאו' ק"ו לצוה"פ, ואח"כ ראיתי בספר תפארת יעקב פמ"ג ס"א-ב' שעמד בזה, וראיתי לפו"ר שהביא בזה פלוגתא בשתי מחיצות, דמהני להו צוה"פ, ואכמ"ל. ומי"מ נתבאר שנראה עיקר ההלכה שגם בכל הרוחות הוי מחיצה דאורייתא, וכמו שכתבו הראשונים בהדיא, ושכ"פ הרבה אחרונים, ועי"ע בדברינו בסו"ס שס"ב בענין אתו רבים ומי"מ].

2. לר' יהודה במשנה (כב). אינו מתיר ברה"י, משום דאתו רבים ומבטלי מחיצתא (וכאשר יבוארו להלן כל פרטי הדינים באתו רבים ומבטלי מחיצתא), ולרבנן התם אה"נ שמן התורה מותר, אלא שרבנן אסרו וזלת בדלתות, וכמש"כ הביה"ל בסימן שס"ד ס"ב (סוד"ה והכא) בשם אחרונים, וכ"כ הגר"ז שם ס"ד וה"ד בכה"ח שם (אות י"ב), וכ"כ הצ"צ ועוד הרבה אחרונים (ולעצם הדין דלא מהני ברה"י, עורר הביה"ל כאן סוד"ה אבל), והאם הוא פסול דאו' באתו רבים ומבטלי מחיצתא, עיין בביה"ל כאן ד"ה כשכל ובסימן שס"ד ס"ב ובחו"א ס"י ע"ד סק"ד, ונתבאר בהרחבה בסוף

1. בעירובין (יא). מעשה באדם אחד מבקעת בית חורתן שנעץ ד' קונדסין בארבע פינות השדה ומתח זמורה עליהם, והתירו חכמים לענין כלאים, ונחלקו ר"ל ור"י האם כדרך שאמרו בכלאים כך הדין לענין שבת (פרש"י שמוטר לטלטל בתוכו), ודנו בגמרא אם המחלוקת מן הצד או לא, ומסקינן דאם אינו מן הצד לכו"ע הוי מחיצה ומועיל אף מד' רוחות, ומבואר בפשיטות דצורת הפתח היא מחיצה גמורה. ובפשיטות הוא מהל"מ, כמו שאמרו (עירובין ד.) גבי מחיצין.

ובתוס' (ו: ד"ה רב כתבו בתוה"ד שצורת הפתח מהני מן התורה (ואפילו לרב ביותר מעשר, אינו אלא מדרבנן, אבל מה"ת הוי מחיצה). וכן בתוס' (יא) ד"ה אלימא הקשו דהואיל וצוה"פ מהני מול ד' רוחות, אי"כ למה הוצרכו גבי פסי ביראות דיומדין הרי בצוה"פ סגי, ותירצו משום שעשו ליפול ע"י גמלים או ברוח, עיי"ש. ומשמע מזה דצוה"פ מהני מדאורייתא לכל דבר, שהרי המדובר שהיו הבורות ברה"י, ואע"כ מותר להוציא מרה"י לרה"י. וכן כתבו שם עוד ראשונים, כהרא"ש ורשב"א ומאירי. ואמנם לשאר תירוצים שבתוס' שם אין ראיה לזה, ושוב מצאתי שהעיר כן בביה"ל בסימן שס"ב ס"י ד"ה כשכל שלתירוץ הריצב"א שהביאו התוס', וכן הסכים לזה הריטב"א שם לא מוכח מידי, וביותר לפירוש הר"ח שם שהיה דארבעה קונדסין היינו קנים שביניהן יש פחות פחות משלשה (וכן הביא פירוש זה הריטב"א בשם רבו, וכ"מ ברה"י בשם רב האי גאון, וכמו שכתב בחי' הרשב"א שהר"ף הולך בשיטת הר"ח, וכן מוכח ג"כ מדברי הרמב"ם שגם הוא בהכרח יפרש כן, וכמש"ש). ולפי זה אין הוכחה כלל, ואדרבה יש לדקדק בהיפך מדחצריכו קנים ולא סגי להו בצורת הפתח, דמשמע דלא מהני, אך ע"ז כתב הביה"ל לדחות ד"ל שהוא רק מדרבנן, ע"כ. ואכן מצד הרמב"ם אדרבה יש לומר יותר דלדידיה אינו אלא דרבנן, שהרי ס"ל דלא אתו רבים ומבטלי מחיצתא, ומאחר וצוה"פ הויא מחיצה הרי שאינה מתבטלת, משא"כ לשאר ראשונים (וכך נוכל לומר גם לשאר ראשונים שמפרשים דין צוה"פ מן הצד כפירוש הרמב"ם), אלא שעל זה גופא אנו דנים אם יש להם שם מחיצה, ובפרט להרמב"ם דאשכחן שסובר שאינו מועיל לפרצה יותר מעשר, וכמו שיבואר להלן בהלכות הבאות. ואם הוא מועיל כמחיצה אמאי לא מהני, ואפשר עוד דלדידיה אינו גדר של מחיצה אלא מועיל לסתום פרצה, וביותר מעשר לא מהני, וי"ל. ועיין בביה"ל בסימן שס"ד ס"ב ד"ה והוא שכתב גבי צורת הפתח להכשר רשות הרבים, דלהרמב"ם אפילו כשאין דלתות אינו חייב חטאת אם יש צוה"פ, וציין שכ"כ האחרונים. ונחזור עוד לשיטת תוס' (מלבד התוס' בדף ו. ודף יא. הנ"ל), דמצאנו עוד בתוס' (כב). ד"ה והאמר שהקשו דמה קושיה מירושלים, מה שאני התם דהוי רחב ט"ז אמה והוי רה"י, ותירצו הואיל ולירושלים היה צוה"פ דחשיב כמחיצה (וציינו לדה"י. יא. הנ"ל דאפילו לרב אינו אלא מדרבנן) וכו', ומבואר דהוי מחיצה גמורה [וכן העיר מזה בצ"צ ריש פרק עושין פסין, ועי"ע בדבריו בפרק ה' משנה ו', בדף ס"ב ד', ועוד בדף ס"ג א' בדעת הרמב"ם וריטב"א, ועוד ס"ד, א]. ונמצא שדין דלתות הוא רק מדרבנן (וכ"כ כמה אחרונים וכמו שהזכרנו בסימן שס"ד רס"ב), ויעוין גם בר"ן וכן בחי' הרשב"א שם (כב), ועוד מבואר בהדיא ברשב"א (ו: דלרבנן דס"ל דלא אתו רבים ומבטלי מחיצתא סגי בצוה"פ, ומועיל מה"ת לרה"י) [ועיין להלן סוה"ס בענין אתו רבים ומבטלי מחיצתא], ואף להתוס' שם אינו פסול מן התורה (ועי"ע בתשו' הרשב"א ח"א ס"י תר"א, הובא בבי" ס' שס"ג סכו"ו). עוד יש להביא בזה גם ממה דאשכחן בסוכה (י: דלא מהני צוה"פ בכל הדפנות רק בדופן שלישי, ועמד בזה הר"ן (פ"ק דסוכה ד"ה ואמר) וכתב שאף שבשבת מהני צוה"פ מדאורייתא אפילו לארבע רוחות, מי"מ בסוכה החמירו חכמים שלא יועיל צוה"פ, כמו שהחמירו (שם ד: לענין עמוד דלא הוי מחיצה הניכרת, אף שבשבת הוי רה"י גמור מן שם) דאו' אסיק. (ועיין דמשק אליעזר בסימן תר"ל אות ז' שביירושלמי מבואר דמהני צוה"פ מדאו' מכל הרוחות אפילו גבי סוכה), ועכ"פ מן התורה אף בסוכה היה מועיל, ועי"ע בריטב"א בסוכה (י: ובאורחות חיים הל' סוכה). (ועיין בשו"ת כפי אהרון עזריאל ח"ב ס"י). נמצא כמה ראשונים שכתבו בהדיא שצוה"פ מהני למחיצה דאורייתא, ואפילו מארבע רוחות. ומאידך מצאנו שיש מסתפקים בזה, וכמו שהעיר הפמ"ג (בסימן שס"ג

ג.ה. צורת הפתח מתירה אפילו לפרצה גדולה יותר מעשר אמות, וגם כאשר בכל הארבע רוחות יש פרצות כאלה, ויש אומרים שאין צורת הפתח מתיר בפרצה יותר מעשר אמות¹⁰, אלא רק באחד מאופנים הבאים: א. אם העומד מרובה על הפרוץ¹¹. ב. אם יש שתי מחיצות, מועיל בשלישית אפילו ביותר מעשר¹². ג. יש מי שמתיר גם אם יעשה צורות הפתח קטנים זה ליד זה, באופן שלא יהיה באחד מהם יותר מעשר אמות¹³. ד. ואם הפרצה אינה יותר מעשר אמות מותר אפילו פרוץ מרובה על העומד, ואפילו בכל הארבע רוחות¹⁴.

ולהלכה, העיקר כדעה ראשונה שמותר אפילו ביותר מעשר אמות. ויש אומרים שטוב לחוש לדעת המחמירים וככל האמור¹⁵. ועיין בהערה.

ח-ט' אם עומד נידון לפי כל מחיצה כשלעצמה, או לפי כללות ההיקף, ואם איתא הכי ה"ז כאות ב' דלהלן, והיינו הך. (אמנם יש נפ"מ כשאין בהם עומד).¹⁶

12. מגיד משנה (פטי"ז הטי"ז) והביאו הב"י, ומג"א סק"י [וכה"ג להלן סי' ש"ד ועוד]. וע"ע בשו"ת בית שלמה ח"א סי' מ"ו.

במשנ"ב (סקנ"ח) כתב שפעמים שמועיל אפילו בפרצה יתירה מעשר, כגון ברוח שלישי של מבוי, ואפילו לדופן כולו כשהוא מפולש, כיון ששתי דפנות שלמות, ע"כ. ומקורו מהמ"מ, כמשי"ב בשעה"צ, וכ"ה בה"ח אות פ"ט, וצ"ח אחרונים, ועיין בתפא"ר ע' ש"ח מ"ש לבאר בזה [וע"ע בתפא"ר פ"כ ס"ז שהביא בעצם הדין כמה שיטות, ד"א שמועיל צוה"פ ביותר מעשר לרוח שלישית, וי"א שגם ברוח שלישית לא מועיל רק ברביעית, וי"א שגם ברוח רביעית אינו מועיל אלא רק בעומד מרובה, וע"ע שם].

והנה כאמור הדמשנ"ב כתב שיהיו שתי דפנות שלימות, אולם הגר"ז לא כתב מפני ששתי דפנות "שלמות", אלא רק שמוותר ברוח שלישי. וי"ל איפוא שבשתי הדפנות סגי בכל גרדי מחיצה בעלמא, וכן מבואר בחזו"א בסימן ע' סק"ב ובהערותיו על החת"ס בסימן ע"ט סק"ג שבב' דפנות עומד מודה הרמב"ם שאין פרצה יותר מעשר אסרת, ואף באותן דפנות שפרו"מ (וציין לסי' ע'), ע"כ. וי"ל שגם המשנ"ב ס"ל כן, וכוונתו שיש ב' דפנות שלימות ע"פ דין, ולא שלימות במציאות (ועיין בדיבור הבא שכן מבואר בביה"ל שאם יש צוה"פ הוי כמחיצות שלימות, עיי"ש, ובדאי דה"ה עומד דהוי מחיצה מעלייתא). ולכן כל שיש עומד בשתי רוחות מותר צוה"פ בשאר.

וכן אם היה השטח אורכו יותר מרחבו, וברחבו אין שם יותר מעשר ובאורכו יש יותר מעשר, וא"כ הרי ברוחב מותר בצוה"פ, ונמצא שיש שני מחיצות שלימות ע"פ דין, ואז מותר בצוה"פ לדפנות האחרות אף לרמב"ם, וכן כתב בביה"ל (סו"ס שמי"ו) שדנו האחרונים אם להקל דלא כהרמב"ם, וע"ז כתב הביה"ל שכשיש צוה"פ שפיר דמי, עיי"ש. ואמנם החזו"א (סק"ג) כתב ע"ז שהוא תמוה מאד, דנראה פשוט שכל שפרו"מ מ"ד רוחות אינו נ"ת בצוה"פ ביותר מעשר אף ששניים מתוקנים בצוה"פ בפחות מעשר, דסו"ס הוא פרו"מ, ע"כ. אך לא הביא הכרח לזה, והמשנ"ב ס"ל בפשטות דצוה"פ מחיצה מעלייתא ודי בכך, וכמו שמועיל בעומד, וע"י בתפא"ר עמוד ש"ט שנתמה עוד שנראה שגם החזו"א בסימן ע"ט סק"ה סבירא ליה כסברא זו.

13. כן כתב בשו"ת חת"ס (סימן פ"ח), אולם החזו"א (בסימן ע"ט סק"ו) פליג ע"ז, והזכרנוהו לעיל בהערה שניה שבהלכה הקודמת ד"ה ובשו"ת. ויש להחמיר.

14. השו"ע הביא דברי הרמב"ם שבאינו יתר על עשר מהני ואפילו פרו"מ, והוסיף המשנ"ב סקנ"ח שמותר אפילו בארבע רוחות, ע"כ. וצ"ח ש"ח בסמ"ג וסמ"ק (וכ"ה בהג"א פ"א ס"ד), ואפשר שכן הוא לדעת הרמב"ם, ע"כ. וכן הוא בכה"ח (אות צ') עיין שם. וע"ע מש"כ בזה בתפא"ר ע' שט"ז, ועוד הביא שם חידוש מהמאירי סוכה (ז). שמבואר בדבריו שאפילו בעשר לא מהני בפרוץ מרובה [וציין שם המאירי לגדולי המחברים, שכידוע היינו הרמב"ם], וע"ע שם.

15. הנה השו"ע כאן וכן בהל' סוכה סי' תר"ל סתם דלא כהרמב"ם, וכבר ידוע שהלכה כסתם, אלא שמ"מ הזכיר להרמב"ם ויש אומרים דכל כה"ג צריך לחוש לדבריהם, ובמקום אחר נתבאר שתלוי לפי הענין ושיטות הפו' (וכן כתבו כמה גאונים), והנה כאן דעת רוב הראשונים דלא כהרמב"ם, וכ"כ בישועות יעקב (בסימן שס"ג ס"ה) שרבו דעות האומרים שצוה"פ מהני גם בפרוץ מרובה על העומד, ובעירובין הלכה כדברי המיקל, וכ"ש כשרבו המקילין על המחמירים, ע"כ. אולם בכה"ח (אות צ"א) הביא מהגר"ז שטוב לחוש לדברי הרמב"ם אע"פ שהעיקר כסברא ראשונה, וכ"כ במשנ"ב (סקנ"ט) שנכון לחוש לרמב"ם ש"ח גם דעת סמ"ג וסמ"ק, ובשעה"צ הוסיף עוד מ"ח. וע"ע גם בחת"ס סימן פ"ח, והוא להידור מצוה.

והנה, רבים נהגו להחמיר שלא לטלטל בעירוב העירוני הכללי, אפילו במקום שאין בו ישישים ריבוא וכו', מטעם זה שצורת הפתח נעשית בכל ארבע רוחות ויותר מעשר אמות, ודלא כהרמב"ם. אולם בהרבה אופנים אין בזה חשש מפני שיש גדרות למיניהם או תל המתלקט, וכמו כן מצוי שיש עומד מרובה מחמת בני העיר (כעין מש"כ החזו"א בס' ק"ז ועוד), ואם כן בהיקף הכללי שמקיף את הבתים של העיר, אין זה כמו פרוץ בארבע רוחות (ועיין בהלכה הבאה ובהערה). אך זאת יש להעיר שיותר היה להם לחוש לשאר הבעיות והחששות המצויים בעירוב הכללי מלבד החששות ברשות הרבים, והיינו בכל הפרטים שיש בדיני צורת הפתח, כאשר יובאו להלן בפרקים הבאים, וכמעט ולא שייך שלא לסמוך על דחקים מדחקים שונים בתיקון העירוב הכללי, והם חששות גדולות יותר מהחששא הנזכרת אחר שהשו"ע והפ"י הסכימו להיתר, אלא שמפני שהזכר בשו"ע דעת הרמב"ם נודע להם להחמיר, אבל יותר היה ראוי לחוש לשאר הדברים המזכירים ומפוררים בספרי הפו' שהבאנו להלן, ומ"מ ישראל קדושים ומשתדלים כפי האפשר.

ואגב, יש לבאר שאף אם עושה צוה"פ במקום גדול, נראה שאין לעשות באופן שלחי אחר רחוק מחבירו עד שאינו נראה, וכדרך שהבאנו בסימן שמי"א ס"ו בענין מחיצות הרחוקות. אמנם במציאות אי אפשר

אמנם, יש אופנים שמותר בצורת הפתח אפילו במקום שאין דוירים: א. אם השטח אינו יותר מעשר אמות, יש מתירים ויש אוסרים אף בזה⁵. ב. אם היה ההיקף כתיקונו מותר ואפילו ביותר מעשר אמות. ועיין בהערה מה נחשב שעשוי כתיקונו⁶. ועל כל פנים אם הוא רק בשתי מחיצות מותר צורת הפתח בכל מקום.

ואם חלק מהמקום יש בו דוירים וחלק אין בו דוירים, יש אומרים שאסור, כיון שבמקום שאין דוירים לא מועיל צורת הפתח, ונאסר כל המקום כולו. ויש אומרים שמתבטלים השטחים שאין בהם דוירים עם כל שאר המקום, ומותר בצורת הפתח⁷. וכל זה כשאין בית סאתיים במקום אחד שאינו לדירה⁸.

יתירות על עשר בכל הארבע רוחות, ע"כ. אולם הרי הדברים מפורשים בטור ובפו', ובחזו"א כתב דאפשר שאף המשנ"ב סובר כן ולצדדו קנתי, וכן הטור שכתב שפרוץ מרובה היינו באותו דופן שיש בה פרצה יתירה על עשר.

אמנם לפי פשטות הטור והמשנ"ב ודעימיה הדבר תמוה, ואפשר ליישב, א. הנה בקושי החזו"א דאם פרוץ מרובה מה נחשב שעשוי כתיקונו, ואיזה שיעור ניתן לאותו עומד שיחשב עשוי כתיקונו, יעוין בכתבי הגר"ש ולדברג שכתב לדון שתלוי בד' אמות עומד, וא"נ עפמשי"כ הגאון לדעת הטור דשמעין לה מפסי ביראות, וא"כ באמה סגי, וע"ע שם ובתשו' הגר"ח ק. ב. עוד היה נ"ל לפי מה שכתבנו לעיל בענין עומד מרובה ופרוץ מרובה, שנחלקו הב"י אם דנים לפי כללות ההיקף או לפי כל רוח בפני עצמו, וא"כ י"ל דה"נ מיירי שההיקף כתיקונו בכלליות, אלא שיעוין בדבריו שם בהערה בדעת המשנ"ב בזה, ומ"מ י"ל שזה ג"כ נחשב עומד לענין זה.

וע"כ לפי דעת החזו"א האופנים המועילים לכתחילה הם כדלהלן, א. אם יש עומד מרובה, אז מותר בצוה"פ אפילו ברחב יותר מעשר ואפילו בד' רוחות. ב. וגם אם בשני דפנות יש עומד מרובה אף שיש בהם פרצות יותר מעשר, והשני דפנות האחרים פרוצים לגמרי, כתב החזו"א שם דמהני כזה⁹, וע"ע בחזו"א בסימן ע"ט בהערות על החת"ס סק"ה שהזכיר דבריו בזה, ושפ"ז אף בנידון החת"ס שם אין שאלה ומותר, אף שהחת"ס לא כתב כן, וד"ק, ג. אם הדפנות עשויות כמין גם ובהם עומד מרובה כזה¹⁰ הסתפק החזו"א בקצרה, עיי"ש, אולם בביה"ל (בר"ס ס"ג) מבואר שבמחיצות כמו גם ה"ז עדיף מב' מחיצות זו כנגד זו, עיי"ש. וגם החזו"א הזכיר דבריו כמדומה בס' ע', עיי"ש. (והסברא בפשטות כדאשכחן בסוכה ובכ"מ, שבאופן כזה דעריבין וסתום עדיף טפ'). וא"כ בודאי שגם בזה יועיל, וכן ראיתי בתפא"ר עמוד ש"ג שהביא מהמאירי בחי' בעירובין (א), וכן בלח"מ (פ"ד מסוכה ה"ב) ועוד, שמוציאות כמין גם עדיפי ממחיצה זו כנגד זו, ואף בזה מותר בצוה"פ בכל אופן.

7. הנה לפי טעם הדבר שכתב הלבוש והביאו המשנ"ב מה שלא מהני ביותר מ" כשאין דוירין, הוא משום שאין דרך, וא"כ בנידודי' הרי זו דרך העולם ומסתבר שמועיל, אך מצאנו שנחלקו בזה האחרונים, שבשו"ת חת"ס (סימן פ"ח) מבואר שצורת הפתח שגודר את הבקעה נחשב כצורת הפתח שאין בו דוירין, וצורת הפתח שבחלק הדוירים נחשב כצוה"פ של דוירין. ובחזו"א סימן ע"ט בהערות על החת"ס סק"ה כתב שאפשר שאין חילוק באיזה צד הוא הצוה"פ, אלא כיון שכל המחיצות מועילות לכל המוקף בתוכן, ויש מקום דירה בתוכן, חשיב מקום דירה, וכן מסתבר להקל בדברג [ומ"מ גם לחת"ס מותר לפי האמור בהערה הקודמת שגם אם יש ב' דפנות עומד סגי, וה"נ הרי יש ב' דפנות כד"ן].

והנה אפשר שאף לחזו"א כל זה הוא דווקא כשאין בית סאתיים פנוי, דאל"ה אי' להתיר הכל, משום קרפף שאינו מוקלד' שפוסל הכל, וכמשי"כ החזו"א בהשמטות לסי' שני"א (בסימן קנ"ו), והבאנוהו בסימן שני"ח במקומו, עיי"ש, אלא שהערנו שם שהדבר צ"ע דלא מצאנו שנפסל בשטח הראוי להליכה, אלא רק בזרעים וכיצא שאינו ראוי להליכה, ואף בחזו"א במקומות אחרים משמע כן, וגם כאן סתם הדברים בלא חילוק, וזאת ועוד דאם מ"מ הולכים ומטיילים שם הא ודאי לכ"ע שמותר כשהוא בגבולות העירוב, אלא שמ"מ לענין היתר צוה"פ אין לנו היתר כיון שאינו דוירין. ועוד במח' החת"ס וחזו"א יעוין במנחת יצחק (ח"ו סי' ל"ג, בתשובתו להרב תפארת יעקב שהביאו בפרק כ' ע' ש"ג) שהנפ"מ ביניהם היא אם הצוה"פ לצד הדוירין רחוקה יותר מבי"ם ממקום הדוירין, שלפי החת"ס דינו כצוה"פ לבקעה כיון שאינו סמוך למקום הדוירין, אבל להחזו"א מותר, כיון שכל המחיצות מועילות לכל המוקף בתוכן הוי כמוקף לדירה, וי"ל.

8. ככל המבואר בס' שני"ח, ושם נתבאר מה פוסל מהיקף לדירה, וזה חוץ מנידונינו, שכאן הדבר תלוי בדוירים בפועל, והוא ענין אחר, כנ"ו בהערה הקודמת.

9. כ"ה דעת התוס' בעירובין (יא). והרשב"א ועוד ראשונים. וכן פסק בשו"ע כאן (סעיף י') בסתמא. וכן בשו"ע בהל' סוכה (סימן תר"ל ס"ה) סתם כן השו"ע שצוה"פ מועיל ביותר מעשר.

10. כ"ה שיטת הרמב"ם (פטי"ז הטי"ז) שפרצה יתירה מעשר אינו מועיל צוה"פ אלא בתנאי שהפרוץ לא יהיה מרובה, ע"כ [עיין בלשון הרמב"ם שמוכח שאם עומד כפרוץ בשווה ג"כ מותר, ודלא כדמשמע בשו"ע ס"י, וצ"ל שהשו"ע לא די"ק למקרה כזה שהם שוים], וע"ע בב"י שכ"מ בסמ"ג וסמ"ק, ובשו"ע כאן (סעיף י') ובהל' סוכה (סימן תר"ל ס"ה) הזכיר שיטת הרמב"ם [ולשיטות אלו אין חילוק בין בקעה לחצר, ובשונה מדעה הראשונה בשו"ע שהזכרנו בהלכה הקודמת, ונמצא שיש קולא וחומרא לכל שיטה, וכן ביארו האחרונים כאן, וכ"כ בקרבן נתנאל פ"ק דעירובין ס"ג אות ט', ובחזו"א ס"י ע', ועיין עוד במ"מ שם ובביאור הגר"א שם בדעת הרמב"ם]. ומ"מ אף לשיטת הרמב"ם בפשטות אינו אלא מדרבנן גרידא.

11. רמב"ם שם ושו"ע שם שנתבאר בהערה הקודמת [ועיין לעיל בסעיף

דווקא, אלא כלול בזה גם כל שימושי דירה, ועפ"ז כתב שפסי ביראות כחצר ומבוי, אולם החזו"א סימן ע' סק"א הקשה ע"ז דהא שירא ג"כ חשיבא מוקף לדירה, ואעפ"כ לא התירו בה צוה"פ בד' רוחות, אלא בעינין דוירים ממש כחצר ומבוי, ע"כ. ועיין בתפא"ר עמוד ש' מש"כ בזה, ומ"מ פשטות הפו' וכן נקטו המשנ"ב והחזו"א דבעינין דוירים ממש, וכפשטות השו"ע (סעיף י') דבעינין מקום שיש בו דוירים ולא בהיקף לדירה בעלמא [וכל זה הוא דלא כשיטת הרמב"ם (שהובא בשו"ע בשם י"א לענין פרצה עשר) שאינו מחלק בין מקום שיש דוירים או שאין דוירין, אלא תולה הכל אם יש בו יותר מעשר, וכדלהלן].

5. הנה הבאנו בהערה הקודמת מדברי הראשונים שהקשו דכיון שמהני צוה"פ מד' רוחות אמאי הצריכו פסי ביראות, ותיצו בכמה אופנים, ומסתמית דבריהם משמע שאין חילוק בעשר אמות ובכל אופן לא מהני. אבל הרא"ש הביא מהירושלמי שמחלק בזה בין יותר מעשר לפחות, וכפשטות י"ל שהרא"ש ג"כ סובר כן, אולם בב"י כתב שלא נקטין כהירושלמי בזה, והיינו דהירושלמי אינו מחלק בין בקעה לחצר אלא בין עשר ליותר, והוא משום דהירושלמי ס"ל כרב שצוה"פ אינה מועילה ביותר מעשר ואפילו לחצר, ואנן לא קיי"ל הכי וכמשי"כ פ"ק דעירובין, ולפ"ז לדידן שבבקעה לא מהני צוה"פ הוא גם בעשר [וכן הוא ע"פ טעם הדבר שלא מועיל צוה"פ, וכמו שכתבנו לעיל, ודוחק גדול לחלק בין פתח גדול לקטן, דמ"מ שתיים שם פתח עליהם].

ובביה"ל (ד"ה אבל) כתב שמדברי התוס' וקיצור פסקי הרא"ש, וכן מסתימת הטור ושו"ע משמע שאפילו בעשר לא מהני בבקעה, אך העיר מהירושלמי הנ"ל ושכ"מ מגמרא דילן, וכתב שלדינא בודאי יש להקל לסמוך על הסמ"ג וסמ"ק שכתבו בהדיא להקל, והוסיף עוד שכ"פ הח"א (סימן מ"ח ס"ה) בהדיא להקל, ע"כ. וכן בכה"ח (אות פ"ו) כתב דמשמע מסתמות דברי השו"ע שאפילו בעשר לא מהני צוה"פ בבקעה, אבל בב"י כתב בשם הסמ"ג וסמ"ק דצוה"פ שאינו יותר מעשר מתיר בכל אופן, וצ"ח לח"א וגר"ז ס"ט, ע"כ. (וע"ע בדיבור הבא בדעת הכה"ח). אולם החזו"א (סימן ע' סוסק"א) כתב ע"ז הביה"ל שאין הדבר מוכרע דהרא"ש ס"ל כהירושלמי בזה לדינא, וכמ"כ אין ראיה מהר"מ וסמ"ג שם לשיטתם כרב דלא מהני צוה"פ ביותר מעשר, ולכן מחלקים בזה, וכיון שאנו מקילין במבוי ביותר מעשר, הוי כרתתי דסתרי אי מקילין בבקעה, ושכ"מ ברא"ש בסוכה ס"ח, ע"כ. וכאמור שכן הוא פשטות הראשונים והשו"ע שסתמו שלא לחלק בזה, וכ"ה ע"פ טעם הלבוש הנ"ל.

ובשו"ת חת"ס (סימן פ"ח) מבואר שאפילו אם השטח גדול, אבל הוא עושה לפתח צורות הפתח קטנים כל אחד שאינו יותר מעשר, ה"ז מותר. (ואף שכתב כן בצירוף לרווחא דמילתא, מ"מ מוכח דפשיט"ל דבכה"ג אינו כמו רוב יותר מעשר). והביאו הכה"ח (אות צ"ג) בקצרה [וכל זה הוא לאחר דתופס להתיר כשאינו יותר מעשר, דלפי האוסרים הנ"ל הרי אפילו פחות מעשר לא מהני, והכה"ח לשיטתו באות פ"ו, ומשמע שדעתו להתיר]. אבל החזו"א בסימן ע"ט בהערות על החת"ס סק"ז כתב שתמוה מאד לומר שלרמב"ם דלא מהני צוה"פ ביותר מ" יועיל אם יוסיף קנים תחת החבל שלא יהיה י, שהרי אינו נחשב מחיצה דאתי אורא וכו', ע"כ. וא"כ ה"נ בנידוד' לא מהני, ובפשטות יסוד המחלוקת, האם צוה"פ שאינו מועיל ביותר מעשר הוא חסרון בצורת פתח כזו דלא עבדי אינשי, או שהוא חסרון בתיקון המקום, והחזו"א ס"ל שהוא חסרון בתיקון המקום שא"א לתקן בצורה כזו, ובספר פשר חזון הקשה מדברי החזו"א לעיל בסימן ע' סק"ה דמשמע שביותר מעשר אינו בענין פתח ולכן בטל צוה"פ, ואין רק קנים וקנה על גביהן, וצ"ע, ע"כ. אמנם בתפא"ר פ"כ אות ח' דדקדק מדברי הגר"ז שהנידון כאן תלוי בשטח ולא בגודל צורת הפתח, ושכ"ה לדעת החזו"א הנ"ל, וע"ע שם ובאות ט' מש"כ בנידוד'. ולטעם הלבוש והמשנ"ב שהבאנו לעיל שהדבר תלוי אם דרך להיות שם פתחים הרבה, זה מיושב לב' הדעות, או שהקפידא תלויה "בפתח גדול" הרבה, או אף ב"פתחים" הרבה, ועיין בפשר חזון שם מש"כ באיזה אופן יהיה צוה"פ מחלוקת חשיבות של שתי פתחים המועילים לסתום הפרצה, ומשי"כ החזו"א עוד דאיכא בזה סברא דאתי אורא וכו', הוא תמוה וכמשה"ק שם, וכן הקשה בנתי"ש פ"ט הערה ז'. ויש לציין בזה עוד שבשע"ת (סימן ש"ג סק"ט) כתב שאין לעשות צורות פתחים סמוכים זל"ז, וכ"ה בשו"ת אהלי יעקב (סי' מ"ו). אולם דבריו אינם מובנים אמאי לא מהני, אחר שכל צוה"פ כמחיצה גמורה, וכן סתימת השו"ע והפ"י דמהני ואפילו בד' רוחות, וכן בשו"ת מים רבים (סימן ל"ו) בשם הגר"ש"ק בקו' חוות דעת שבסו"ס נדרי זירוזין, דחה את דבריו, שבודאי מועיל גם סמוכין זל"ז [וע"ע בחת"ס סי' פ"ח]. וכן המנהג בכל המקומות. וע"ע בשו"ת תפלי"מ ח"ה ס"ד שכן מוכח מהתוס' ועוד ראשונים דמהני צוה"פ סמוכין זל"ז, וכן שם בסימן י"ג אות י"א האריך להשיב ע"ד האהל יעקב, וכן בסימן ט"ז, עיי"ש.

ועכ"פ לפי פשטות השו"ע ועוד רבים כל שאין דוירים לא מהני, ומשמע אפילו בפחות מעשר.

6. בטור כתב שרק אם כל הארבע רוחות ע"י צוה"פ לא מהני, אבל אם ההיקף כתיקונו אלא שיש בו פרצות יותר מעשר מהני צוה"פ, אפילו בפרוץ מרובה, ע"כ. וכן העתיק בלבוש, וכ"ה במשנ"ב סקנ"ז. ובחזו"א (סימן ע' סק"ב) תמה ע"ז שאם הפרוץ מרובה, במה נחשב שהוא עשוי "כתיקונו", ולכן כתב שרק אם יש עומד מרובה מותר, אף שהפרצות

ב"ז. בעירובין העירוניים הכלליים, מצוי שמקיפים מסביב כל העיר בצורות הפתח, ויש בין עמוד לעמוד יותר מעשר אמות, מותר לסמוך על זה לכל הדעות הנזכרים בהלכה הקודמת¹⁶. אלא שיש חששות אחרות בעירובין הכלליים כידוע, וצריך לתקנם כראוי¹⁷.

פרק ב

דיני צורת הפתח

ב"ז. צורת הפתח שאמרו קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן (עירובין יא: ושו"ע סימן שס"ב סעיף י"א), כלומר שיהיו שני קנים בצדדים, והם הנקראים "מזוזות", וכן יהיה קנה עליון על הקנים, והוא הנקרא "משקוף", ובוה הוא דומה לפתח שהמשקוף ניתן על שתי המזוזות, ולכן הוא נחשב כמו מחיצה, כדרך שאר מחיצות שיש בהם פתחים¹⁸.

ויש פרטים רבים בדיני הקנים שבצדדים, ובדיני הקנה העליון, ובאיזה אופן הם יעמדו, וכמו שיבואר בפרקים הבאים.

לעשות במרחק גדול מכמה סיבות שהרי באופן זה אי אפשר שלא יתעלה החוט לפנים, וי"א דהוי צוה"פ מן הצד (עיין בפרק ג'), או שיהיה נד ברוח (עיין פרק ב'). ועוד, וכעין משי"כ במשכנות יעקב (סי' ק"א). אך נפ"מ למקילים שעושים בעמוד ראשון ועמוד אחרון, עיין להלן בשלהי פרק ג' בענין מקום שסומכים על עמודי טלפון וכדו'.

16. בשו"ת מנחת יהודה (סימן כ"ו) כתב גבי צוה"פ בפרוץ מרובה על העומד שכל הקפי"א של הרמב"ם אינו אלא בפרוץ מרובה מכל ד' רוחות, אבל בעיר שיש בה כמה רחובות בתוך התיקוף, וצוה"פ מסביב כל בתי העיר, הרי דינו כמבוי עקום תוך הרחובות עם מה שלפני הבתים, ובצירוף כל הרחובות נמצא שהעומד מרובה על הפרוץ, ובוה י"ל שתיקון זה הוא לכל הדעות, ושכן הסכים גדול אחד, ע"כ. וה"ד באורחות חיים, ובכה"ח (אות צ"ב), אמנם מה שמסכו להקל במציאות, אינו מוכרח שהוא בגלל סברא זו, אלא בגלל שנהגו להקל כסתם השו"ע שמוותר אף ביותר מעשר, ונפ"מ בוה למי שרוצה להחמיר כהרמב"ם שיוכל לסמוך ע"ז.

אמנם כל זה הוא אכן בעיריות הגדולות שיש רחובות זו לפנים מזו, ובוה אנו דנים להיתר מדין רוב עומד שבכל רוח ורוח, אבל בישובים קטנים וכפרים אין סברא זו, וכן העיר בנתיבות שבת פ"ט הערה י', ושגם בשו"ת מהרש"ם (ח"א סימן ר"ו) נשאל בוה, ולא השיב לו המהרש"ם, אלא שכתב שבמציאות יש פרוץ מרובה, ואם באמת יש עומד מרובה אפשר דמהני.

17. הוספנו זה כי אף אם בנידון הנ"ל היה אפשר להקל בלא"ה מעצם שכתבו הפו' שעיקר הדין דלא כהרמב"ם, הרי שיש חששות אחרות גדולות יותר בעיקרי ההלכה בעשיית צוה"פ שיהיו עומדים עשרה מן הקרקע, ולא כפופים ומוטים ולא חוטים קרועים, ולא רפויים, וגידור הקרפיות לכתחילה להוצאתן מן העיר, ושכירות מגויים ומומרים וכל כה"ג. וכפי שיבואר מהפרטים הרבים הללו להלן כל דבר במקומו (ופרטי צורת הפתח יבוארו בפרקים הבאים).

ג"כ. דין צורת הפתח על מים, נתבאר לעיל בסימן שני, עיין שם.

18. צורת הפתח מבואר בעירובין (יא) ותוס' (ו. כב). וכ"ד דהוא כמחיצה, ונחלקו הפו' אם צריך גם היכר (כדרך שנחלקו בפ"ק דעירובין בלחי וקורה), שבתו"ש סי' שס"ג סוסק"י מבואר דבעינן היכרא, וה"ד בכה"ח שם אות קנ"ב דהיכר קצת בעי, וכ"מ במקו"ח בה"ל עירובין ב"ה עור ראייתו (ואף שהביא עוד טעם, מ"מ בפרט זה לא פליגי). ובשו"ת פנים מאירות ח"ב סי' קמ"ג ובשו"ת חת"ס ליקוטים סל"ד, וע"ע בחכמת שלמה למהרש"י בסי' שס"ג סכ"ו משי"כ בוה. אלא שמדברי הראשונים משמע שא"צ היכר, וכמשי"כ הרא"ם בתשו' (ח"ב סכ"ו) מהראב"ד ורא"ש (עיין ברא"ש פ"ק דעירובין רפ"ג). וכ"מ בפשטות מהרמב"ם ועוד ראשונים דמהני בעובי ורוחב כל שהוא ואפילו גובה כמה אמות (וכמו שהבאנו להלן ריש פרק ג'), וכן הוכיח בתפארת יעקב ע' שכ"ט [ואמנם אפ"ל דשאני התם דהוי היכר גם בכה"ג, ועי' במאירי בחי' במשנה בעירובין (י)]. אך מזה שגם עובי ורוחב כל שהוא משמע שאינו ניכר, ועוד י"ל בעיקר דבריו מהרשב"א ושאר"ר שם דמשמע טעם אחר, ודו"ק]. וכ"ד הבי"ח סי' שס"ג ד"ה ומשי"כ אבל דצוה"פ א"צ היכר, וכ"מ עוד בראשונים והאחרונים, וכן באבנ"ז רס"י רצ"א כתב להשיג על המקו"ח הנ"ל, שבצוה"פ א"צ היכר, עיי"ש. וכן העיר בספר יד דוד בעירובין (טו). על דברי גדול אחד שרצה לפסול השימוש בעמודי חשמל וטלפון, וכתב ע"ז היד דוד שלא בעינן היכר, וכן דעת כל הפו', וע"ע במהרש"ם (ח"א סי' ר"ח) בשם ספר יהושע וב"ח הנ"ל (ומשי"כ שם מהר"טב"א אינו מוכרח), וע"ע דובב מישרים סי' כ"ט, גם בחזו"א סי' ע' סקט"ו וסקכ"ה כתב דצוה"פ משום מחיצה וא"צ היכר (וע"ע בחזו"א סימן ע"ז סק"א). וכן נראה עיקר (ועיין בקהילות יעקב עירובין סי', ו"ל בדבריו).

ומצאנו גם בכמה פרטים שכתבו הפו' דבעינן היכר, כגון בנידון מזוזות שחוץ למבוי הבאנו להלן בפרק ה' בתחילה, וכן לענין מזוזות שנמצאים אחרי גדר ומחיצה, והבאנו להלן בפרק ה', ועוד כהנה. אולם יש בהם פלוגתא, וכמשי"ש, וכן גבי צוה"פ העומדת מאליה הבאנו פלוגתא בפרק ג'. ועל כל פנים נראה דיש לחלק בגדרי ההיכר, בין מצד שלא רואים כאן לחי, אלא כותל בעלמא, שזה גרע טפי, ואופן נוסף הוא אם זה גורם שאינו נראה צורה של פתח (וכה"ג ביאר בחת"ס סי' צ"א דאע"פ שפתח א"צ היכר, מ"מ כל שכה"ג לא עבדי אינשי כפתחי שמאי הוא), אבל המצב שרואים לחי וצוה"פ ורק טועים וחושבים שזה לא לחי, או שמכוסה דבר שאינו בגדרי מחיצה ולפום דינא הרי הוא כמאן דליתא [ועפ"ז יש לדון באיזה דינים שנאמרו לפסול בקורה של מבוי (כמובא בפ"ק דעירובין ובשו"ע סי' שס"ג), שאין הם פסולים בצורת הפתח, וכגון בפרטית מחצלת או איזה בגד על הקורה שפסול, אם כך הדין בצוה"פ,

וכפי שיבואר אין צריך שיהיו "קנים" בדווקא, ואפשר לעשותם מכל דבר, ודע, שהקנים שבצדדים נקראים בלשון הפוסקים גם "לחיים", או עמודים כפי שרגילים לעשות, והקנה העליון נקרא לפעמים חוט, כפי שרגילים לעשות מעל הלחיים.

דיני המזוזות (הלחיים) והמשקוף (החוט)

ב"ח. גובה המזוזות, צריך שיהיה עשרה טפחים או יותר, אבל פחות מזה פסול¹⁹.

ולכן, יש להזהר במקומות שמעמידים את הלחיים של צורת הפתח על עפר, שלא יצטבר עפר בצדדי הלחי באופן שיתמעט מגובה עשרה טפחים²⁰. ומן הראוי שמתחילה בשעת עשייתן יקחו לחיים גבוהים קצת²¹, או שיבדקו את גבהו תדיר.

ואם אין בלחי עשרה טפחים, אפשר להעמידו על שפת תל או אבן כדי להשלימו לגובה עשרה, ועיין בהערה²².

ב"ט. צורת הפתח שהיה בה עשרה טפחים, כלומר שהיה הקורה המשקוף גבוה למעלה מעשרה, והוסיפו בה קורה אחרת למטה מעשרה, ונתמעט חלל עשרה, כזה \square ^{5 טפחים} ^{5 טפחים}, נחלקו בוה הפוסקים, ומן הדין כשר²³, ועיין בהערה²⁴.

ובפנים מאירות ח"ב סו"ס קמ"ג דימה ז"ל, ובחת"ס סצ"ו משום דבעינן היכר], וע"ע בפתחא זוטא כלל ט' בסוף פרט א', ועוד.

ולענין צוה"פ מעצי אשירה, עיין משנ"ב להלן סימן שס"ג סק"ל, ובשעה"צ אות כ"ה שתלוי בטעמים עיין שם, וכן בכה"ח שם, וכאן בסי' שס"ב אות צ"ט וק"י, ואכמ"ל.

19. ככל דיני מחיצה שאינה נחשבת בפחות מעשרה, וכמשי"ת לעיל (ר"ס שס"ב, ובסי' שמ"ה ועוד). וכה"ג בנידונינו בעירובין (יא): גבי מזוזה בכיפה, דאמרין ושין שאם יש ברגליה עשרה שחייבת, וכ"פ הרמב"ם (פ"ט משבת ה"ט) ובשו"ע כאן (סי"א) שהקנים צריכים להיות גבוהין עשרה טפחים [ומשי"כ הרמב"ם פ"ז משבת ה"י"ד שאפילו מבוי פחות מעשרה מהני לו צוה"פ, כבר הקשה עליו הרשב"א הובא במ"מ שם ובפמ"ג משי"ז סי' שס"ג סק"ט, ובמאירי בבית הבחירה ובחידושו לעירובין ב:], האריכו האחרונים לבאר שיטתו]. וע"ע משנ"ב סי' שס"ג סקצ"ג, וכן בכה"ח שם אות ק"י מדברי האחרונים, וע"ע בחזו"א סי' ס"ה ובשונה"ל דין מ"ה.

20. הוא דבר מצוי שיש ליתן עליו את הדעת, ובפרט כשמניחים את הקנה בכמין שקע באדמה וכדו', שמן הסתם עשויה הקרקע להתיישר ויתמעט מגובה עשרה [ואף שבבדיקות עשיים גלגול הדבר ולהסיר, מ"מ בפשטות ה"ז כדון עפר סתם מבטל, כמבואר בפ"ק דסוכה ועוד בכ"ד]. וכן אירע שהניחו את הקנה על הקרקע במדרכה, והעירייה תיקנה את המדרכה, והגביהה את המדרכה בתוספת אבנים ונתמעט מעשרה.

עוד בענין קלקול הלחי מחמת הצטברות עפר: דבר מצוי במקומות עפר (לא בכבישים ומדרכות), ששמים את הלחי על העפר, עשוי להיות במשך הזמן שמצטבר עפר וחול ומתבטל מגובה עשרה, וכה"ג יש להעיר במקומות הקרים שיש קרח ושלג זמן רב, ולפי הרבה פוסקים אם נתכסה הלחי או מחיצה כל שהיא בשלג ה"ז מבטל את המחיצה, וכמו שנתבאר בסימן שס"ג סכ"ט עיין מה שכתבנו שם (שרק בדרך עראי מותר).

ונתעוררתי בוה לדון ממה שמצאנו (בסו"ס שני"ד) שאסור לסמוך על אשפה שתחשב למחיצה אם היא של יחיד, שמא תינטל, וראיתי בשו"ת מנחת יצחק (ח"ה סי' קכ"ח) שהעיר דאמאי רק באשפה גזור ולא בכל מחיצה שמא תינטל, ותירץ שדווקא באשפה חששו ששם החשש הוא שמא יחסר גובהה מגובה עשרה שגם בוה נפסל [וכן מדוקדק במשנ"ב סימן שס"ג סי' ק"ט שביאר שהחשש הוא שמא למחר יקנה "יחסר גבהותה" וכו', עיין שם שחזר ע"ז ב' פעמים, ולא כתב כפשטו שיחסר הלחי], ולכן חששו כי זה מצוי, ובקל אפשר לטעות, אבל בין אם יש מחיצה או אין מחיצה כלל, הרי הכל ניכר ואין לחוש, עכ"ל. והיינו דהוקשה לו שכמו באשפה היה לחוש בכל דבר, והיינו בדברים שהם של יחיד (כגון ארון או תיבה או כל כיוצ"ב, אולם מועילים משום מחיצה כאן ובר"ס של"ז ועוד), שאילו של רבים אין לחוש, וע"ז תירץ שבאשפה החשש הוא שמא יחסר גובהה ויבא לידי טעות (וכה"ג בתוס' סוכה ב. ד"ה אמר רבה). אבל במחיצה שמא תינטל ה"ז ניכר [ואף אם עשויה ליפול וישאר קצת גובה כעין מש"כ פ"ק בשבת בלבנה, מ"מ זה ניכר שאינה כדרכה, וכמו"כ י"ל במחיצה העשויה מכמה חלקים דניחוש שמא ינטל, וי"ל].

ומעתה יש להקשות היאך מועיל לחי על עפר, הרי עשוי להתכסות מעט יחסר גובהו, וה"ז כעין אשפה העשויה לינטל, ואמאי לא חששו בוה [וכפי ששמעתי יש מקומות שהוא מצוי], ובפשטות יש לתרץ באופן אחר דשאני אשפה שעשויה לינטל תמיד מחוסר חשיבות ואין איש שם על לב, משא"כ דבר שעשוי למחיצה שיש לו חשיבות ועשוי למחיצה ושמים לב לזה, ובאמת שגם המנח"י הוסיף בתו"ד שבאשפה הוא מצוי ובקל אפשר לטעות, ולדבריו י"ל שחשש שיתכסה בעפר אינו מצוי כ"כ, וי"ל, ומ"מ בפשטות י"ל דאשפה שאני, ואת"ש שלא חששו בשאר דברים.

ועוד יש לדון בוה היאך מועיל הדבר אם עשוי להתכסות, הרי חזינן בסימן שס"ב סי' שמחיצה שאינה עומדת ברוח לא הוי מחיצה, ושם נתבאר דה"ה בכל סוגי ביטול מחיצה ע"י הטבע, עיי"ש. וא"כ גם כאן נראה בפשטות שאם הוא דבר מצוי, יש בוה חשש פסול במהות המחיצה גם קודם שנפסלה, וצ"ע. ומ"מ מן הסתם נראה שאין זה גדר של מצוי, כמו ברוח מצויה, שהרי אינו מצב תדירי שהרוח מביאה עפר ליד המחיצה וממעטת גובהה.

ובעצם הדין דעפר מבטל מחיצה מצאנו בסימן שני"ח סי"ב בהגהה בשם תרו"ח, וכן בסימן שע"ב סט"ז והלאה במשנ"ב ואחרונים, ונתבאר עוד בסי' שני"ח שם ובסימן שמ"ה סי' בענין ביטול מחיצות על ידי מילוי שבתוכן עיי"ש, והנה לכאורה היה אפשר לדון את העפר הזה כעפר סתם שנחלקו הפו' אם הוי ביטול או לא, ועיין משנ"ב סי' שע"ב סי' קכ"ד

שהיקל בדברנו, והערנו דלכא' בדאו' יש להחמיר, אך הרי הפו' כתבו שאף בסתם הוי ביטול, ואפילו כשבדעתו לפנותו כמו בנידון התרו"ח ד' הנזכר, וכל שכן כאן שעפר המתאסף ע"י הטבע הרי הוא כעין ביטול לעולם מפני טבעו, כנלענ"ד, ולכן אין להקל ולסמוך על זה שלאחר שבת יסירו את העפר, אלא מיד שרואים את זה צריכים להסירו.

21. ועיין לעיל ר"ס שמ"ה בפתיחה שביארנו את השיעורים, ונתבאר שבשיעורי אורך אנו מחמירים גם לפי השיעור הגדול, ובפרט בדבר שעשוי לציבור אשר פרצופיהן ודעותיהן אינן שוות (ע"י ברכות נח. וסנהדרין לח.), וכאמור שכשהוא עשוי על עפר וכדו' יש להוסיף עוד קצת למנוע חשש מכשול.

22. כעין מש"כ לעיל (בסימן שס"ב סי"ב) בתל חמשה ומחיצה חמשה, וה"ה בצורת הפתח, שהיא מחיצה לכל דבר, ועיין בדברינו שם כמה פרטים ודון לנידו"ד, וכגון שהתל אינו זקוף אלא מתלקט עשרה מתוך ארבע אמות, וגובהו חמשה מתוך שתי אמות, והוסיף עליו עוד צוה"פ, ובביה"ל נסתפק בוה, ואנו כתבנו שם להתיר, וה"ה כאן. ועוד נסתפק שם בתל שאינו גבוה שלשה דלמא כארעא סמיכתא הוא ביטל לרה"ר, עיין שם ובדברינו שם, וכעת ראינו בתפא"י ע' שפ"ו שכתב דמסתברא שכל ספיקו של הביה"ל כשהתל עשוי שם מימות עולם באופן טבעי, שבוה י"ל שבטל לרה"ר, אבל אם העמיד אבנים בידיים כדי להעמיד עליהם המחיצה שפיר דמי [ג"כ. ולכא' לדבריו ה"ה אם העמיד תל מעפר, ע"י שקיבץ עפר ועשה תל קטן נמי, ולא ידעתי למה השמיטו, וכתב רק אבנים, ושמה חשש שבעפר גם אם אינו מימות עולם הרי הוא נראה כארעא סמיכתא, מצד טבעו], וכן מסתבר [עכ"פ באבנים, וכנ"ל]. אך עדיין לא ביאר בדבריו האם העיקר תלוי בוה שהוא נעשה בצורה טבעית או לא טבעית, או שהוא תלוי בכך שנעשה לשם לחי, ונפ"מ בנידו"ד בשפת מדרכה וכדומה שנבנתה ע"י העירייה לאיזו סיבה, שאפשר שגם בוה יועיל להמשך צורת הפתח, דאין לומר ארעא סמיכתא בדבר שאינו טבעי. וע"ע בתפא"י שם שכל זה הוא דווקא כשאין אורך התל או האבן ארבע אמות, עיי"ש. ויש לצרף כל זה למבואר בסימן שס"ב סי"ב.

[ומה שכתבנו "כעין" ההיא דסימן שע"ב, יש לבאר שכל הנידון הוא לצירוף תל שהוא קרקע עולם עם הלחי, כגון גבעה ועליה לחי, אבל בצורה של גידוד חמשה ומחיצה חמשה, לא דמי, דהתם גזר את הכל, ומתוך שמועיל לבחוף מועיל לכפנים, אבל כאן מה שהוא מחיצה מבחוץ גרע, דאף אמנם שיש גוד אסיק מבחוץ, מ"מ הרי הבאנו שם מד' הפו' שצוה"פ צריך שיהיה בחלל הרשות, ועיין להלן בענין צוה"פ שמאחרי מחיצה, ואם צוה"פ צריכה לסתום, ודו"ק].

אמנם היה מקום לחוש לפתחי שמאי (עיין להלן סוף פרק ד'), אולם כאשר הם נראים בצורה מסודרת אין נראה בוה חשש, ואין דין כזה שיהיה הקנה עשוי מקשה אחת [ועיין בשו"ת האלף לך שלמה סי' קנ"ד, ודבריו צ"ע, וע"ע בחזון נחום סי' ל"ח]. ויש להוסיף שאם הוא רחב ארבעה טפחים יש מחמירים אפילו בגובה שלשה שלא להניח עליו צוה"פ, שהרי הוא חולק רשות לעצמו (דהוי כשיעור כרמלית), ונמצא דהוי כמניח צוה"פ על כותל או על הר שהרבה פו' אסרו עכ"פ לכתחילה, וכמו שהבאנו להלן בפרק ה' דבכה"ג מופלג ג"ט מן המבוי ואינו יכול להתירו, עיין שם. אולם העירוני בשם ספר משכיל אל דוד סי' ה' שבתל רחב ד"ט על ד"ט דינו כקרקע ומותר [והיינו שמצד החשש שלא להניח צוה"פ על מחיצה אין זה נחשב מחיצה], ואמאי. וע"ע בדברי מלכיאל ח"ג ט"ז, וע"ע שם סי' כ', וכל שכן ביש בו עשרה שבכל אופן אסור, ועמשי"ש. ובסיום הדברים, הנה יוצאים כמה פרטים: להניחו על כותל או מחיצה אין לעשות כן (עיין להלן בסוף הפרק, ושם נתבאר שיותר חמור בכותל עשרה, אבל משלשה עד עשרה לא מוכרע לענ"ד), ואם מניחו על דבר שהוא עצמו יכול לשמש כקנה (ואין בו פתחי שמאי) הרי הוא יכול להצטרף לצוה"פ, וכשהוא תל שאינו בשיעור מתלקט ה"ז כארעא סמיכתא, ויש מקילים בכל אופן כל שיש בשטח ארבעה טפחים שאינו נחשב כמחיצה, אך יש לדון מאידך מצד דהוי כמניחו ברשות אחרת וכנוכר, ובפחות משלשה הבאנו שתלוי באיזה מצב הוא נעשה.

23. במהר"ל (בליקוטים שבסו"ה"ס) דן בוה בצורת הפתח שהיה עץ מחובר לרוחב הפתח "מן הצד" ולמטה מעשרה טפחים, השיב מהר"י סגל שהפסקת העץ הזו אינה מבטלת צוה"פ, דכל שכן דהוי סתימה טפי, והוכיח כן מהרא"ש (פ"א דעירובין סי"ח), וה"ד בשו"ת בית שלמה (סימן מ"ד), וכתב שאף שבשו"ע הגר"ז (סימן שס"ג סכ"ה) כתב גבי קורה שמקצתה תוך עשרה פסול, דבריו תמוהים וכמשי"ש, וסיים שאף להגר"ז זה דווקא בקורה, אבל צוה"פ שמתיר בכ"מ גם הוא מודה [וע"ע שם בהגהה מבהמ"ח, ושם העיר האם לפי המג"א יש לשלוף את הקנה הפסול

ואם הלחי מכל סוג שהוא דבוק בקיר, הרי זה כשר אף אם אינו ראוי בפני עצמו להעמיד דלת, כיון שאפשר להעמיד את הדלת אגב הקיר שדבוק בו.³⁷

ס"ד. המזוזות אינם צריכים שיהיו עשויים מקנים, אלא אפשר לעשותם מכל חומר שהוא³⁸, ובלבד שיעמדו בחזקת שלא ינידם הרוח.

ואפשר לעשות את המזוזות גם על ידי סיד טחוי בכותל, ומעליו יעבור החוט. וזאת העיצה יש לעשות כאשר יש הגונבים את המזוזות, או כאשר חוששים שיפלו המזוזות או ינודו ברוח³⁹. אך יש להזהר שלא יתמחה הסיד ברבות הימים, ובפרט בשלשה טפחים התחוננים, שאם נמחה שם הסיד פסול⁴⁰.

וכן אפשר להדביק בכותל דבק נייר, סלוטייפ, או דבק נוזלי שיש בו ממשות בגובה עשרה טפחים ונחשב לחי⁴¹.

ס"ה. המשקוף העובר מעל המזוזות, אין צריך שיהיה עשוי דווקא קנה, אלא גם אם הוא עשוי מחוט כל שהוא כשר⁴². ובלבד שיהיה מתוח היטב שלא ינידנו הרוח, וכל החשש הוא אם החוט זו ויוצא מבין המזוזות, אבל בתווה בלבד ברוח אינו נפסל⁴³.

35. עיין בעירובין (יא: אר"ח וכו'), ונחלקו הראשונים בביאור הסוגיא, והר"ף והרמב"ם פט"ז משבת הי"ט פסקו שצריך שתוכל להעמיד דלת של קש, אבל א"צ היכר ציר, וכ"ה בהגה"מ שם מדברי הר"ם, ושכן אמר ר"י שראה בטרומ"ש עירובין שקבלה בידם מימי רש"י שלא היה היכר ציר, וכ"פ האגודה והג"א, וכן הוא בב"י שכן פסק הריב"ש, וכ"פ השו"ע כאן ס"א.

ונראה שצריך להחזיק דלת היינו דלת גמורה, כלומר שיש בה גובה עשרה טפחים, ושיהיה חזק הלחי בזה בשיעור עשרה טפחים מהקרקע, ועיין להלן בס"י שס"ד בענין דלת להיתר רשות הרבים, ודו"ק. [ועיין עוד להלן בפרק ה' בענין מזוזות לחיים העומדים מאחרי מחיצה, עיין שם בהערה].

עוד יש להעיר שהדבר תלוי גם לפי רוחב הפתח, והיינו שאם הוא מרחיק הרבה בין עמוד לעמוד, צריך שהעמוד יהיה חזק, שהרי אפילו דלת של קנים ברוחב כזה שוקלת הרבה, וצריך שראוי להעמיד דלת שסוגרת הכל.

36. שאף שדעת הראב"ד והר"מ ועוד דבעינן היכר ציר (וע"ע גם בחי' הרשב"א והר"ן שם, וכן במאירי שם לחומרא), אולם כאמור שהר"ף ורמב"ם ועוד לא פסקו כן, ושכן המנהג, וכן השו"ע השמיטו, וכ"כ בכה"ח אות קי"א ושכן עמא דבר.

37. כגון אם טחו סיד בכותל לשם מזוזה או הדביקו דבק וכדומה, שמבואר בתרוה"ד (סימן ע"ד) שמהני במקום לחי (וכ"פ הרמ"א בס"י שס"ג ס"ז), והקשה התרוה"ד שהרי צריך שיהיה ראוי להעמיד דלת, וכתב שיש לומר שעל ידי הכותל שהסיד דבוק בו נחשב בריאה, ע"כ. וה"ד בשעה"צ בסימן שס"ג אות כ"ב.

38. כ"כ הכל בו והרוקח שאפשר לעשות המזוזות מחבלים, והובא בב"י כאן (ס"י שע"ב) ובתרו"ש ועו"ש, וע"ע להלן בס"י שס"ג ס"ז מהתרוה"ד שמועיל גם ע"י סיד טחוי, וגם מי שחשש בטיט הוא מסיבות צדדיות שלא יתמחה.

39. כדרך שביארנו בסימן שס"ג ס"ז, עיין שם ובהערות (וכ"ה במשנ"ב שם סק"ז וכה"ח שם אות מ"ז בשם האחרונים).

40. כן הזהירו הפו"ש, ובפרט בג"ט תחתונים שזה לכו"ע פסול משום מחיצה תלויה, ואף באמצע יש לחוש משום פתחי שמאי (עיין להלן בענין פתחי שמאי).

41. עיין בדברינו בס"י שס"ג שם שמוטר לעשות כן, דלא גרע מסיד טחוי [ואין חשש שאינו יכול להחזיק דלת, כיון שיכול להחזיק ע"י הכותל וכ"כ מהתרוה"ד], ושם כתבנו דמי"מ בצה"פ אין לעשות מחתיכות חתיכות של דבק, אלא יקחו חתיכה אחת שלימה מחשש פתחי שמאי, אך זה שנוי במחלוקת שהבאנו להלן בסוף פרק ד' אם יש פסול פתחי שמאי בעירוב, עיין שם, ולכתחילה יקח חתיכה אחת שלימה.

42. שו"ע ס"א שאפילו גמי מהני, וכן בפ"י בס"י שס"ג ס"ז, וגם כאן מועיל אפילו בעובי ורוחב כל שהוא - וכן חוט ברזל או פלסטי אפילו דק ושקוף כמו חוט דייג, ה"ז כשר. (ועיין בריש הענין בפתיחה נדקטינן שצוה"פ א"צ היכר). וכ"ה בהדיא ברבינו יהונתן עירובין (יא). שאפילו קורה דקה מן הדקה, מהני ע"י"ש. וכן סתמת כל הפוסקים.

והנה מבואר בשו"ע (סו"ס"א) שקנה שעל גבן בכל שהוא סגי וכו', וצ"ב אם כן מה ראה הביה"ל בתחילת הסעיף (ד"ה וקנה) לחזור על כך שאפילו כל שהוא סגי, ע"י"ש. (ושמא רצה להוסיף בה דברים, ולא אסתייעא מילתא ונשמט, ומצאנו שהמשנ"ב ציין לביה"ל, ולפנינו לא נמצא כן, וכגון מה שהערנו בהל' שבת). ובה"ח (אות צ"ט) גם כן הוסיף בתחילת הסעיף שאפילו בכל שהוא סגי, וציין שזה כמש"כ בשו"ע סוף הסעיף, ושכ"כ החי"א, ע"כ. וי"ל בדברי הביה"ל, שמשום סוף הסעיף אפשר להבין שבכל שהוא הכוונה כל "סוג" וחומר שהוא, כמו שממשיך ואומר אפילו גמי, ולזה הוסיף ואפילו כל שהוא, שהכוונה לעובי ורוחב, שמועיל בכל שהוא.

43. כדרך שכתבנו לעיל לענין מזוזות, וככל מה שנתבאר בר"ס שס"ב בענין מחיצה הנדה ע"י הרוח, ואמנם בספר מחצית השקל כתב לחלק בין הקנים שבצדדים לקנה העליון, שרק בקנים שבצדדים נפסל אם הוא נד ברוח מצויה, משום שהם נחשבים למחיצה, משא"כ בקנה שעל גבן כל החשש הוא אם יצא מן הלחיים (וה"ד במשנ"ב סק"ז), וכן בכה"ח אות ק"ב, וע"ע בשעה"צ בסימן שס"ג אות י"א שהביא ד' המחח"ש, הגם שלפנ"כ פתח דפסול, מי"מ נראה שנוטה להסכמת המחח"ש), אולם בעיקר ראייתו של המחח"ש מזה שקנה שעל גבן סגי בחבל וגמי, ואי אפשר שלא יהא הרוח מנידו, יש להעיר שכבר הוכחנו בר"ס שס"ב בענין

ס"ה. המזוזות צריכים לעמוד על הקרקע או בפחות משלשה טפחים סמוך לקרקע, אבל אם יש הפסק אויר שלשה טפחים בינם לבין הקרקע, פסול²⁵.

ולכן, אין להעמיד אפילו קנה אחד על מרפסת או בליטה היוצאת מן הכותל, כאשר המרפסת או הבליטה גבוהה שלשה מן הקרקע, ואפילו אם המרפסת אינה מוקפת מחיצות²⁶.

ס"א. עובי המזוזות, אפילו כל שהוא. וכן רחבן, אפילו כל שהוא²⁷. ובלבד שיהיה החוט עובר מעל המזוזות²⁸. וכן מותר גם אם המזוזות רחבים ארבע אמות²⁹. וכמו כן אין משנה מהו עובי המזוזות ביחס למשקוף, בין אם הוא רחב ממנו ובין צר ממנו, כשר³⁰.

ואין קפידא שיהיו שניהם באותו רוחב או באותו עובי³¹. וכן אין קפידא אם קנה אחד גבוה והשני נמוך ממנו³².

ס"ב. חזק המזוזות, צריך שיהיו קבועים היטב שלא ינידם הרוח³³. ועיקר החשש אם מחמת הרוח הוא נפסל על ידי שמתכופף למטה מעשרה טפחים, או שהוא זו לצדדים ויוצא מתחת לחוט שעליו³⁴.

ס"ג. צריך שיהיו הקנים חזקים כדי שיוכלו להעמיד בהם דלת כל שהיא, ואפילו דלת העשויה מקש³⁵, ואין צריך שיהיה היכר ציר³⁶.

סרבל, היינו שצריך שיעור אצבע, אולם בתרוה"ד (ס"י ע"ד) כתב דשאני לחי דבעי היכירא, ומשא"כ צוה"פ (עיין לעיל ריש הענין בפתיחה בהערה מש"כ שם), ועי' בב"י (ר"ס שס"ג ד"ה ומ"ש בלחי) מש"כ ע"ד התרוה"ד מנא ליה לחלק בין לחי לצוה"פ, ומי"מ כתב שסתמת הפו"ש גם לחי שיעורו בכל שהוא, וחוט הסרבל לאו דווקא, עיין שם. וכ"פ המג"א שם (סק"ב) שכן דעת הב"י והב"ח [וכן סתם השו"ע שם וכאן שא"צ שיעורא], וכ"כ האחרונים, ומובא במשנ"ב בס"י שס"ג בשעה"צ אות כ', ודלא כה"ט"ז שם (סק"ד) שצריך שיעורא בלחי, דלא קיי"ל כן לא בצה"פ וגם לא בלחי (וע"ע בקרבן תנאל פ"ק דעירובין ס"ג אות ו', וי"ל ע"ד). ועיין בסימן שס"ג (ס"ח) שלחי מעצי אשרה כשר, דסגי בכל שהוא.

ונראה עוד מסתימת הדברים דסגי בכל שהוא אפילו בצה"פ גבוה עשרים אמה ויותר, ודלא כהתח"ס (בלקוטים סל"ד) דבכה"ג ליכא היכירא, שנראה מהפ"י דלא בעינן הכי, וכמו שהבאנו לעיל בהערה בפתיחת דיני צוה"פ, וכאמור שכן סתימת הפו".

28. בזה יש להזהר, משום שאם רוחב המזוזות כל שהוא, מצוי שאין הקנה העליון עובר מעליהן, או שיש חשש שאינם ישרים למטה, ואם מתעקם אפילו מעט, הרי יוצא מבין הלחיים, ופסול, ולא רק אם בג"ט התחוננים יתעקם וממילא המוט לא יעבור עליהם דהוי כמחיצה תלויה, אלא גם באמצע, לכאוי ביחס לקנה העליון ה"ז כמו אבן נכנסת ואבן יוצאת, ויש לדחות, דכשלעצמו הוא מתוקן, ודו"ק.

29. כן משמע במשנ"ב ס"י שס"ב (בשעה"צ אות י"ב) שאין קפידא במה שהלחיים עיבין יותר מהחבל, ע"כ. ומשמע דה"ה אם המשקוף עבה יותר או שווה לו, דכשר (ואף ק"ו הוא במשמע), וכ"מ מדברי האחרונים והמשנ"ב (בסו"ס שמי"ו) דמהני קנים תחת התקרה אע"פ שהתקרה שהיא כמשקוף ממלא את כל עובי העמוד ע"י"ש, ובחזו"א (סימן ע' סק"ו) הקשה על המשנ"ב בזה, וס"ל שאינו מועיל בזה שהמשקוף מכסה את כל עובי העמודים שלצד הרחוב שמסלק בכך את הקנים שבצדדים ע"י"ש, והמשנ"ב לא חש לזה, ועיין בתפא"י ע' שצ"ו שכתב לבאר הדברים, וכן מבואר בתרו"ש (סימן שס"ב סק"ט) שאפילו משקוף רחב מהמזוזות כשר, וכן סתימת הפו", ואכמ"ל. ועוד כתבנו בזה להלן בהלכה המתחילה "כתלי המבוי"... בהערה אות ב'.

30. בשונה מדין לחי המבואר בסימן שס"ג, וכן מבואר בשו"ת בית אפרים סו"ס כ"ח וספר יהושע סימן ח', והביאו גם המהרש"ם בתשו"ת ח"א ס"י ר"ו, וכ"כ החזו"א (סימן ע' סק"ט כ"ה, וביר"ד ס"י קע"ב סק"א), וחלק על המקור חיים בתיקון עירובין שהחמיר בזה אם הוא רחב ד"א. [ועיין בחזו"א באו"ח שם בהערה גבי קנים הנמשכים ג' או ד"ט לחלל המבוי, והזכרנו בפרק ד' בדין פתחי שמאי].

31. ראי' בתשו"ת ח"ב ס"י כ"ה, הביאו הכנה"ג ומג"א וא"ר ותרו"ש כאן בסו"ס שס"ב, וה"ד בכה"ח אות צ"ה.

32. ראי' שו"ת הנ"ל, וה"ד במשנ"ב סק"ס וכה"ח שם, ועיין שם שהביאו מדברי הגר"ע"א היאך יהיה מונח הקנה העליון, ויבואר להלן בענין אופן מקום הקנה העליון [ובעיקר דברי הרא"ם, ודין החוט שעל הקנים שאינם שוים בגובה], יבואר להלן בפרק הבא מה הדין אם החוט עומד בשיפוע, וכן בפרק שאחרי הבא עוד בענין מזוזות ומשקוף אם צריך שיהיו ישרים, ע"י"ש].

33. ככל דין מחיצה שנתבאר בר"ס שס"ב שצריך שתעמוד ברוח מצויה וצוה"פ הוא מדין מחיצה, וכ"כ בנידונינו בדרכי משה (ר"ס שס"ב) בשם הג"א, וכ"כ המשנ"ב והפ"י בסימן שס"ג ס"ה וכמש"ש.

34. עיין בדברינו ר"ס שס"ב שהארכנו בענין פסול מחיצה שאינה עומדת ברוח, שמפשוטות המג"א ומח"ש וכן במשנ"ב מבואר שכל שנד אף שאינו נפסל פסול, ואילו המב"ט התרו"ש והפ"מ"ג וכ"פ החזו"א ואגר"מ ועוד שרק אם נפסל, ושם הארכנו שנראה שכ"מ בראשונים, ובמילתא דרבנן [כגון לעירוב בחשש כרמלית] ודאי שיש להקל, ולכן רק כשנפסל כגון באופנים שכתבנו פסול.

ובכל אופן מבואר שכל הקפידא הוא רק אם הוא מתנדנד בתוך גובה עשרה טפחים התחוננים שהם עיקר ההכשר של המזוזה, וכן מבואר במשנ"ב בשעה"צ (סימן שס"ג אות י"א), וכ"כ בפשיטות הכה"ח שם (אות ל"ז) [וע"ע בשעה"צ שם עוד פרטים, ע"י"ש]. אמנם לפי האמור שעיקר החשש הוא אם נפסל מחמת הרוח, ולא רק אם נד מחמת הרוח, א"כ בלא"ה מבואר שהעיקר הוא בעשרה טפחים תחתונים.

וככל הפרטים שכתבנו שם שאם עשוי לנווד ברוח פסול, גם אם באותו עת אינו נד ברוח, ועיקר הקפידא הוא רק בעשרה טפחים תחתונים, וכמש"כ שעה"צ בסימן שס"ג אות י"א.

(והיינו כמו שהבאנו בפרק ג'), ואמנם שם מיירי בלחי פסול, מי"מ אפשר לדמות כן גם בקנה עליון, אמנם כבר כתבנו שם שז"א מוסכם, ובעיקר שאינו מעכב, וכשאי אפשר מכשירים בוכי, ועוד י"ל שלפי דעתו של המהר"ל ובי"ש מבואר שאדרבה זה סותר טפי, וא"כ לכאורה מה"ט לא חשש לזה, וע"ע בשו"ת אבני נזר (ס"י רצ"ה) שהאריך בזה להכשיר, וכן בחס"ליא (מהדו"ת ס"מ).

והנה במהר"ל שם הוכיח כן מהרא"ש, שהביא מהרשב"א שקורה שמשוכה למטה מעשרה טפחים פסולה, וכתב ע"ז וליתא שבשביל גודלה לא נפקא מתורת קורה, וכ"פ הטור ס"י שס"ג, והמהר"ל השווה צוה"פ לקורה, והנה גם השו"ע (שם סכ"ג) כתב כדברי הרא"ש והטור [ועיין בב"י ובב"ח שם מש"כ בזה לדעת הרשב"א], וע"ע בט"ז שם סק"ג ובא"ר ובפ"מ"ג שם סוף אות כ' לדעת הרשב"א, ומאידך הגר"א והגר"ז שם ואבן העזר, ה"ד במשנ"ב שם (סקפ"ב), פסקו שאם ירד לעשרה תחתונים פסולה, ושכ"ה במג"א ע"י"ש, וע"ע גם בב"מ שם ובח"א כלל ע"א אות י"ב, ויעוין בגאון יעקב בעירובין (ד'): מש"כ בזה ע"ד הרשב"א. ובדברי הבית שלמה הנ"ל והאבני נזר הנ"ל מבואר שאף אם בקורה פסול, מי"מ בצה"פ יש להקל, ועיין בתפארת יעקב (פכ"ג הערה כ"ג) שהאריך בזה שבצורת הפתח הוא כשר, ועיין גם בשו"ת תשורת שי (ח"א סימן שכ"ז וח"ב סימן מ"ד) שהאריך בזה לדחות דברי הבי"ש, ולדעתו כל סתימה פוסלת, ע"י"ש. ובשו"ת דברי יואל סכ"א י"ד, ובספר נתיבות שבת ע' קצ"ח כתב דלא נחלקו אלא בפחות מעשרה, אבל אם הוסיף קורה פסולה [כגון שעמדה מן הצד] למעלה מעשרה ה"ז כשרה, אע"פ שהיא מפסיקה בין קורה העליונה לקרקע, ואפילו הקנה התחתון המפסיק רחב יותר מן העליון]. ועיין בחזו"א (סימן ע' קט"ט) כמה פרטי דינים חשובים בזה במחצלת או מחיצה תלויה בפחות מעשרה ולא נשאר חלל י"ט, ע"י"ש וה"ד בנת"ש שם, ומי"מ לדעתו נראה שבנידון הנ"ל של קורה תחת קורה ולא נשאר עשרה טפחים ה"ז פסול, ומי"מ נראה שמן הדין כשר, כיון שכן נראה מכל הפו"ה הנ"ל, ועיין בבנין ציון סימן כ"ז ובנפש חיה סימן כ"ד, וע"ע בהערה הבאה.

24. הנה הבאנו מהחזו"א שמחמיר, ויש להוסיף ולבאר שאף לאוסרים זה יתכן רק אם הקנה התחתון הנוסף הוא עומד מצומצם תחת הקנה העליון, אבל אם הוא מחובר לקנים שבצדדים מן הצד (לפנים או לחוץ) כשר, כיון שיש לו צורת הפתח מהקנה העליון עם המזוזות, ולא איכפת לן מהקנה הנוסף. ויתירה מזו, שאם הקנה התחתון הנוסף הוא דק יותר מן הקנה העליון, ונמצא שהעליון עודף עליו ויש אויר עשרה עד הקרקע מהעליון עד לקרקע ה"ז כשר, וכמו"כ אם יש מהקנה הנוסף עד לעליון עשרה שפיר דמי, ומבואר יוצא מדברי החזו"א שם ובסימן ס"ה סק"ז וסקס"ה, וע"ע שם עוד פרטים.

25. כדון מחיצה תלויה (המבואר בשבת קא. והזכרנוהו בר"ס שני"ה ובר"ס שס"ב ועוד), וכיון שצוה"פ משום מחיצה פסולה (וכה"ג בתרוה"ד שהובא ברמ"א ס"י שס"ג ס"ז גבי לחי), ורק בפחות משלשה כשר משום לבדו (וע"ע בשו"ת נפש חיה ס"ב-ל"ג), וכ"כ האחרונים הביאם בכה"ח בס"י שס"ג אות קצ"א ועוד, וע"ע בשו"ת האלף לך שלמה, וע"ע בדע"ת שם סכ"ג, ויל"ב. וע"ע בערוה"ש טעף ל"ו. [ויש שחששו לבקיעת גדיים גם מן הצד (כעין מ"ש בעירובין יד. גבי לחי), אולם עיין בדברינו להלן בפרק ה' מה שכתבנו בזה גבי הרחיק ג"ט מן הכותל].

26. דמי"מ המרפסת תלויה וגם צוה"פ בכללה [ומה שמועיל לעשות מחיצות על המרפסת הזו, ול"ח מחיצה תלויה, הוא משום ששם המחיצות מועילות לשטח שעל המרפסת (וכמש"כ תוס' שבת מט: זט). משא"כ בצורת הפתח הזו שהיא באה להכשיר את השטח שלמטה מן המרפסת, והרי היא מחיצה תלויה, וכ"כ בתפא"י עמוד תי"ג].

וכל זה כשעומד על מרפסת הגבוהה מן הקרקע, אבל אם מניח על הר אף שהוא מתלקט אין בזה חשש, שהרי אינו תלוי מן הארץ (וה"ה במניח על כותל), ועיין בשו"ת שואל ומשיב מהדו"ד ח"ג ס"י ב' שמתיר בזה, ואין לפסול משום מחיצה תלויה, וכן בנפש חיה ס"ב-ל"ג, ובאבני"ז ס"י רס"ג ודברי מלכאל ח"ג ס"י, אך כתב לדמות לקנה ע"ג כותל (עיין להלן בסוף הפרק מה שכתבנו בזה). וע"ע בשו"ת מחזה אברהם ס"י ס"ו, וע"ע במהרש"ם בדע"ת מש"כ בזה מדברי הפו", וע"ע חזו"א ס"י ק"ג סק"א וס"י ק"א סק"ג ובספר נתי"ש פ"ט הערה מ"ה, ושם ציין שבספר משכיל אל דוד כתב כמה אופנים שאפשר לעשות כן, ולעצם דין צוה"פ על כותל או על הר המתלקט מבואר בסו"פ ה'.

27. שלא אמרו אלא קנה, ולא הזכירו טפח או אצבע, ואמנם במדרכי פ"ק (סימן תפ"ב) הביא מהר"מ דמש"כ בגמ' (ד':) כמה כל שהוא כחוט

ס"ז. כתלי המבוי אינם יכולים לשמש כמו קנים של צורת הפתח⁴⁴. אלא אם כן הכתלים בולטים לתוך חלל הפתח שבזה נחשבים כמו קנים⁴⁵. ועיין בהערה מהו שיעור הכותל הבולט לצורת הפתח. ותקרה נחשבת כמו משקוף של צורת הפתח, ועיין בהערה⁴⁶.

ס"ז. אין להעמיד לכתחילה את הלחי של צורת הפתח על כותל⁴⁷.

וכן אין להעמיד לכתחילה את הלחי על מעלות ומורדות כמו שמצוי בהרים, אם הוא גבוה בשיעור תל המתלקט⁴⁸.

ס"ח. שעורי צורת הפתח: שיהיה גבוה לפחות עשרה טפחים⁴⁹, ולמעלה אפילו עשרים אמה ויותר כשר⁵⁰. ורוחב הפתח יש להחמיר שלא יהיה פחות מארבעה טפחים⁵¹.

פרק ג דיני עמידת החוט מעל המזוזות

ס"ט. החוט או הקנה המשמש כמשקוף, אינו צריך שיגע במזוזות, דהיינו הלחיים⁵². אלא אפילו הוא גבוה מהם כמה אמות וכגון שהוא קשור למעלה באיזה דבר, כשר, ואפילו גבוה יותר מעשרים אמה כשר, משום שהלחיים גבוהים עשרה טפחים, ואנו רואים כאילו הם עולים למעלה עד שנוגעים בחוט⁵³. וכל זה הוא בתנאי שהחוט מכוון בדיוק מעל הלחיים, וכמבואר בהלכה הבאה⁵⁴.

(סי רס"ג ורצ"א), וע"ע בדעת סימן שס"ג סכ"ד ד"ה והנה השואל, שכתב שבשעת הדחק כבר הביא מספר יהושע להקל (וכן במהרש"ם בתשו' ח"א סי רצ"ז), וע"ע גם בשו"ת מחזה אברהם סס"ה משמו, עיי"ש. וע"ע בהערה הבאה. וע"ע בד"ק זה להלן בפרק ה'.

48. עיין בדעת תורה שהביא שנחלקו בזה גדולים כהר"ם בתשו' סי"ט והשו"מ מהדו"ד ח"ג ס"ב, וס"ל למהרש"ם שברחוק ג"ט מקצה ההר יש להקל. וע"ע שם ובספר דלתות שערי העיר נראה שא"צ לדקדק. וע"ע בשו"ת נפש חיה סימן ל"ב וכן בשו"ת אריה דבי עלאי. וכתב בנתי"ש להחמיר זולת בשעת הדחק. [וכה"ג מבואר בדעת תורה סי' שס"ג סוסכ"ו ד"ה והנה השואל]. כגון במקומות שהעירוב עובר במקומות הרים וגבעות שקשה לדקדק בכך, ולהלן (בסוף פרק ה') עמדנו בזה בד"ק צוה"פ שאחרי מחיצה, וצוה"פ על הר, והבאנו שנחלקו בזה הפו' טובא, וכמה פרטים.

וגובה ההר שבו יש חשש, כתב בנתי"ש שלכתחילה יש להזהר אפילו אם גבוה ג"ט (בשיעור תל המתלקט עשרה מתוך ארבע אמות), כיון שמי"מ הוי כרמלית, ואין קנה צוה"פ סמוך למבוי בג"ט, ודיעבד למתירים הוא אפילו בעשרה טפחים, עיי"ש. אולם בפשטות הפו' נראה שנקטו שכל הקפידא הוא במונח כותל עשרה טפחים, ועיין בתפא"ר ע' ת"ח שדקדק מפשטות הגמי' בדף יא. שעד עשרה טפחים אין איסור כלל, וגם הנת"ש כתב לעיל לגבי צוה"פ על כותל שעיקר החשש ביש בו גובה עשרה.

49. נתבאר בפרק ב' בהלכה שניה.

50. עיין בעירובין (י:) ובתוס' ורשב"א ורא"ש שם. ולהלן בריש פרק ג' נ"ת שאפילו אם החריץ אינו נוגע בלחיים כשר.

51. בעירובין (יא:) במח' ר"מ ורבנן לגבי חיוב כיפה במזוזה, מבואר בפשטות שפתח הוא בד' טפחים, וכי"מ בפרש"י והרשב"א והריטב"א (שם), וכי"מ הר"ן והמרדכי (ריש סוכה), וכן בהגה"מ (פ"ד מסוכה אות ג), ובמ"מ (פ"ט"ו הי"ט) כתב שהרמב"ם השמיטו, וס"ל דלרבנן דקאי כוותיהו לא בעינן ד"ט, וה"ה במזוזה, אבל הטור (בי"ד סי' רפ"ז) כתב ששיעורו בד' טפחים, וכאן סתם הדברים [וכבר העיר בזה בתו"ש כאן סק"ה], והשו"ע ב"י"ד סתם ג"כ כהרמב"ם [וגם כאן בצורת הפתח לשבת סתם], והשי"ך שם כתב להחמיר כהטור (ושכ"ד רש"י ומרדכי), וכתב התו"ש (סק"ה) דכ"ש כאן שיש להחמיר, וכי"מ הר"י"ח ה"ד כה"ח (אות צ"ד) עיי"ש. וכל שכן שאפשר לפרש כן גם את הרמב"ם, וכמשי"כ החזו"א (סי' ע"א סק"ה), וע"ע בחזו"א שם סק"ד ובסי' ע"ז סק"ה, אמנם לעיל מיניה בחזו"א (סימן ע"ה סק"ט) כתב שאף לדעת הטור (והריטב"א ביומא יא.) שבמזוזה פחות מד' טפחים לא נחשב, היינו דווקא במזוזה דבעינן פתח חשוב, אבל לחלק בין פתח לפרצה כל שיש צוה"פ נחשב פתח ולא כפרצה [בין לענין שבת ובין לענין סוכה], וא"כ ההגהה שבר"ן פ"ק דסוכה שכתב ג' במקום ד' נכונה [וצי"ן לסי' ע"ז שם], ע"כ. ומבואר שבשבת וסוכה י"ל דהוא בג"ט, אך כאמור שבכמה ראשונים משמע שבכל אופן הוא בד' טפחים, ודו"ק. זאת ועוד י"ל גם במשני"ב (סי' תר"ל סק"ט) שיש מחמירים בד"ט, ולדבריהם הוא ק"ו כאן, שהרי בסוכה אינו אלא מדרבנן שלא ישאר פנוי (עיין ביכורי יעקב שם סק"ה). וכאן שורש המחיצה מהני גם לדאו, ולכן יש להחמיר שיהיה ד' טפחים [וע"ע להלן בסי' שס"ג סכ"ח, וי"ל].

והנפקא מינה בזה, ביאר הכה"ח (שם) שהוא באופן שפרוץ מרובה על העומד, ורוצה לעשות צוה"פ, שיש להחמיר שאינו סתם אלא בד' טפחים, ואם הוא ג' טפחים יש להכשירו מצד לבדו, ולכן בפתח שהוא פחות מד' יש להוסיף קנה כדי שיהיה לבדו.

וכן מצוי שיש עמודי חשמל באמצע המזוזה, ונשאר פרצה בין העמוד לגדר (ועיין להלן פרק ה' בהלכה שניה), שבאופן זה אם יסתמוהו הרי הם מעכבים את הרבים, אא"כ נימא דניחא להו להטות לצד הכביש, והעיקר שיהיה מתוקן העירוב. אך צוה"פ לא יועיל אם אין בו רוחב ד' טפחים.

52. בעירובין (יא:) מח' אם צריך שיגע או לא, והלכתא כרב נחמן דתניא כוותיה, וכי"מ הר"ף ורמב"ם ורא"ש ורשב"א וריטב"א ושא"ר, וכי"מ בטושו"ע (סימן שס"ב ס"א), וע"ע בשע"צ אות נ'. וכי"מ במשני"ב בסי' שס"ג סכ"ו סק"ב.

ואמנם דעת הרד"ה במאור (שם) שצריך לגעת המשקוף במזוזה, משום דהלכה כרב ששת באיסורא, ולא גרס תניא כוותיה דרב נחמן שהסכים לזה ר"ש (וה"ד ברשב"א וריטב"א שם), ולדידה צריך שיגע, אי"נ שיהיה תוך ג' טפחים בין המזוזה למשקוף, וכדמשמע במרדכי, וכי"מ בהג"א (שם ס"ד), וכי"מ בגאון יעקב (יא:), ודלא כהתו"ש (סק"ז), ומי"מ אכן קיי"ל דשרי בכל אופן.

53. בכ"י הביא מהרמב"ם (פ"ט"ו הי"ט) שאפילו שיש ביניהם כמה אמות הואיל וגובה הלחיים עשרה [ג"ב]. והיינו דהוי ליה שם מחיצה כשיש בו עשרה, וממילא אמרינן גוד אסיק, וכמשי"כ המאירי בעירובין שם, שהוא מדין גוד אסיק, וכי"מ בחי' רע"א כאן סוה"ס, וע"ע באבנ"ז סי' רצ"א מש"כ בזה, ואכמ"ל. וזה דלא כהרב השואל בשו"ת הרא"ם סי' כ"ה שכתב הטעם משום שכאלו החוט יורד למטה (ועיין בקרן אורה בעירובין י: שגי"כ כתב כן שהוא מדין חבטו), והשיב לו הרא"ם שהוא מדין גוד אסיק. ה"ז צורת הפתח, ע"כ. וכי"מ בטור אפילו גבוה הרבה (וכלשונו העתיק הגר"ז

מוכרח, עיי"ש. וכי"פ להלכה החזו"א (בסי' ע' סק"ט) [וגם בלחי עיין בדברינו בסימן שס"ג שם], ואם הוא עושה בעצמו לכל הדיעות מספיק משהו (כמו בלחי שם, וכל שכן בצורת הפתח). אך כאמור שלהלכה יש להקל גם בנשתייר מהכותל והוא בולט משהו, ואין צריך טפח. [ועיין לעיל ברפ"ב בהערה דדעת ר"ה צוה"פ א"צ היכר, ודו"ק].

ב. אם הוא בולט ד' אמות, יש אומרים שפסול כדרך שמצאנו בלחי (בעירובין ה': ושו"ע סימן שס"ג ס"ב, ועמשי"ש). וכי"מ במקו"ח שכמו שפסול משום לחי פסול גם משום צוה"פ (וכי"ה להתו"ש הנ"ל). וה"ד בנתי"ש שם [וע"ע שם לענין כשנמשך לאורך הכותל ולא לרוחבו]. אולם ראיתי באבני נזר (סימן חצ"ר אות ד') שכתב בפשיטות שכשר גם ד' אמות, וכי"פ בחזו"א (סימן ע' סק"ט) עיי"ש, ונראה שגם בזה יש להקל [עיין לעיל רפ"ב בהערה דרוה"פ סוברים שא"צ היכר בצורת הפתח], והנה אם עשה את זה בכוונה לשם צורת הפתח הרי זה כשר בודאי (ואף בלחי מבואר ברמ"א סימן שס"ג ס"ב, וכל שכן בצורת הפתח). אך כאמור שלהלכה נראה שבכל אופן כשר [ועפ"ז בתים שהם כתלי המבוי לכא' היו יכולים לשמש כקנים של צוה"פ (אם החוט יעלה מעליהם), עכ"פ אם היו בקצה המבוי]. וע"ע להלן פרק ה' בענין צוה"פ מעל ביתו.

ג. אם יש בכותל חיפופים, והיינו שיש אבנים יוצאים מן הכותל בפחות פחות משלשה טפחים עד הקרקע, כזה ⚭, כתב המשני"ב בסימן שס"ג סק"ק ק"ג שאפשר לסמוך ע"ז לצוה"פ, אך יש מחמירין, והבאנו דין זה להלן בענין "פתחי שמא".

46. כן נראה ללמוד מדברי ה"ט"ו ומג"א ומשני"ב ושא" (בסו"ס שמי"ו) שיעצו ליתן קנים בסוף התקרה הבולטת מפתח הבית, עיי"ש. וכי"מ ברמ"א (סי' תר"ל ס"ב), בשם מרדכי והגה"מ, [ועיין בזה בהגה"מ פ"ד מסוכה אות ג' בשם הראב"ה שהסכך הוא במקום הקנה, ומשי"כ שדעת רבינו המחבר הרמב"ם אינה כן, היינו לענין אם צריך לגעת או לא]. והטעם דגם זה נראה כצורת פתח, וקצה התקרה משמש כקנה עליון, וה"ז צוה"פ מעליותא, ואמנם המג"א שם (בסימן תר"ל סק"ב) הקשה על הרמ"א מירושלמי שמבואר שהסכך לא מהני למשקוף בצוה"פ, וצ"ע, ומסיק להחמיר, עיי"ש. אולם הרי בסו"ס שמי"ו מוכח שסובר שמועיל כמו משקוף. ובתפא"ר (עמוד שפ"ז ובעמוד תע"א) כתב בא"ר דשאני סוכה שבעינן מחיצות ניכרות יותר משבת (וכמשי"כ הר"ן בסוכה ז'), ולכן בשבת היקל, ובעיקר קושיית המג"א על הרמ"א מהירושלמי יעוין בביאור הגר"א שתייך שתלמודא דילן פליג [ואמנם י"ל עוד מירושלמי פ"א דסוכה ה"א בתקרה ע"ג הכרם]. וע"ע בפמ"ג שם שתייך שהדבר תלוי אם נעשה לשם משקוף או לא, עיי"ש [אולם בהגה"מ הנ"ל ל"מ כן], וכן המהרש"ם (ח"ב סי' קמ"ט) הביא מתשו' מהר"י אשכנזי סכ"ו שחילק בין אם נעשה הסכך בתחילתו להניח על הקנים, עיי"ש. וחזינן גדולי הפו' שהתירו בתקרה לצורת הפתח.

אמנם יש לציין שדין זה אינו מוסכם, ובחזו"א סימן קי"א סק"ה ובי"ד סי' קע"ב סק"ב ג' כתב שצריך קצצה התקרה יהיה בולט למטה, אבל התקרה אינה משמשת לצוה"פ. (וכהירושלמי הנ"ל דלא מהני). אלא שתחזו"א חזר בו דלא כדבריו בסימן ס"ז סק"ב שכתב שמועיל, וגם י"ל מהחזו"א בסי' ע' שדן בדברי האחרונים והמשני"ב בסו"ס שמי"ו, ולא העיר על פרט זה, וע"ע במהרש"ם שם מדברי המהרש"ך ושו"מ, ומסיים שיש להקל בשע"צ כשא"א בא"ר, ובחזו"א (סו"ס ע"א) מבואר שתקרה יכולה לשמש קנה עליון לצוה"פ י"ל, ועכ"פ לדינא נתבאר ככל הפו' הנ"ל.

וע"ע גם בספר נתיבות שבת (פ"י"ט סוף הערה ל"ט) (והעיר דאפשר שלמג"א בסי' תר"ל בשם הירושלמי יש להחמיר -), ואף למתירים יש ב' תנאים: א]. שהקנים יגיעו עד התקרה, ולא כמו שהוא בעלמא שא"צ שגיעו לקנה העליון, כעין מש"כ במשני"ב סי' תר"ל סק"ג בשע"צ סק"ח מהפמ"ג, וכי"מ בחזו"א י"ד סי' קע"ב סוסק"ב. ב]. ורק בסוף התקרה מועיל להניח הקנים, ולא באמצע, וכי"מ בחזו"א שם לדעת הראב"ה, וכי"מ בחזו"א סימן ס"ז סק"ב, ע"כ. וכן ילמוד מדברי הירושלמי הנ"ל, שהדבר תלוי ב"סוף סכך", עיי"ש. ובתפא"ר כתב שאפשר שאם אין התקרה בולטת שלשה טפחים מהמזוזות לצד חוץ עדיין שם ראש תקרה עליו, וכדכתב החזו"א בי"ד שם, וכי"מ ברשב"א בעבוה"ק, וי"ל בתנאים אלו מהחזו"א סו"ס ע"א, ובסימן שס"ג סכ"ו ב"ט"ו ותו"ש ושא" שם בד"ן תקרה המפסיקה בין הקנה עליון למזוזות.

47. עיין בהלכה הקודמת שאין הכותל משמש לצורת הפתח, אבל לשים עליו את הקנה לכא' אפשר דשרי, כיון שנראה צוה"פ, אך כיון שמתחתיו הוא הכותל, ועיקר הצוה"פ בעשרה התחתונים, והם אינם מועילים, אפשר דגרע, אך יותר יש קפידא, משום שהכותל כדבר בפ"ע, והצוה"פ שעליו לא יוכל להתיר המבוי לפניו הכותל, אין לעשות כן, ובנתיבות שבת (פ"ט הערה ל"ט) נסתפק בזה עיי"ש, וי"ל שבתנ"ש להלן (הערה מ"ח) הביא משו"ת נפש חיה בשם הפו' לפסול בזה, עיי"ש. [וע"ע גם בשו"ת אריה דבי עלאי סי' ד' ומהר"י שטייף סי' נ"ח], ואח"כ הוסיף לדון שאם הכותל פחות מ"ט מסתבר טפי שמועיל, וע"ע שם. (ועיין עוד בדובב מ"ש"ם סכ"ט). אולם בפתחא זוטא (כלל ט', ג', אות ד') מבואר שאם העמיד על הכותל כשר, כיון שמן הדין היה ראוי שהכותל יועיל לצוה"פ אלא דליכא היכר, וכששם מזוזה שפיר דמי, עיי"ש. וכי"מ באבנ"ז

מחיצה הנדה ברוח שבודאי לכוי"ע אינו נפסל בתוזהו כל שהיא, וגם עצם הדבר לחלק בין המזוזות שבצדדים לקנה עליון קשה, הרי כל זה יחד הוא מכלל צורת הפתח (ואכן במשני"ב שם הביא מהמשכנות יעקב סי' קי"א שמחמיר), וזה לא מבטיח לסוברים שאף בקנה העליון צריך שיהיה חזק כדי שיוכל להעמיד דלת של קש (רא"ש פ"ק דעירובין סי"ד בשם הר"מ, וכי"מ בסתימת הטור סו"ס שס"ב), אלא אף לדין, מי"מ הוא כולו מכלל צוה"פ, ודו"ק, וכן כתב החזו"א (סימן ע"ז סק"ו) שאין לחלק בזה, ומי"מ לדינא ס"ל לחזו"א שאינו נפסל בתוזהו בלבד, אלא רק אם נפסל, וכגון שיוצא מבין הלחיים וכדו', עיי"ש. וכן העלינו ברי"ם שס"ב בענין מחיצה הנדה ברוח, וממילא לדינא בין למחצה ובין לחזו"א אין חשש אלא רק אם הוא עשוי לצאת מבין הלחיים ולהפסל.

ולכן יש להזהר שיהיה החוט מתוח היטב שלא יהיה מתעגל, משום שבאופן כזה עשוי לצאת מבין הלחיים [מלבד שאר החששות, וכמשי"כ המשכנות יעקב (סי' קי"א, והזכירוהו המשני"ב ושע"צ סוס"ק ס"ו, וכה"ח אות צ"ז), שזה נחשב משקוף עגול שפסול, וא"נ שזה נחשב צוה"פ מן הצד וכו', עיי"ש]. ואף אם אין רוח ה"ז פסול, מעצם זה שעשוי ליפסל ברוח מצויה (משכני"ג שם, וככל משני"ג ברי"ם שס"ב).

44. כ"מ מדברי הרמ"א (סימן שס"ג סכ"ו) גבי חבל שבמבוי שאינו מועיל במקום קורה, שהרי אין רוחבו טפח, אלא הוא מדין צוה"פ, ולכן יש להזהר תחת החבל שני קנים, ע"כ. ובמג"א שם (סק"ח) כתב שכתלי המבוי אינם נחשבים במקום הקנים, דאלת"ה למה צריך קורה רחבה טפח, תיפוק ליה משום צורת הפתח בכל שהוא, והקשה אמאי בסוכה שגי בהנחת הקורה על הכתלים (כמשי"כ בסי' תר"ל ס"ג), ותייך דאפשר דשאני התם דחומרא בעלמא היא לעשות צורת הפתח, ע"כ. וכי"מ ב"ט"ו סי' שס"ג סק"ט ותו"ש סק"י ומקו"ח גר"ז ס"ג, וע"א, וכי"מ המשני"ב בסי' שס"ג סק"ג, וכה"ח שם.

ובשו"ת חת"ס (ח"ו סי' ל"ד) הקשה שהרי גם במזוזה שגי במשקוף על הכתלים, ולכן כתב באופן אחר שמה שאין מועיל צורת הפתח כשהקורה מונחת על הכתלים, היינו באמצע המבוי, אבל בקצה המבוי אה"נ שזה מועיל, והניח בצ"ע. [ובעיקר הדין במזוזה, עיין בטור ובי" פרישה וטי"ז ושאר פו' בי"ד סי' רפ"ז, וע"ע בחזו"א י"ד סי' קע"ב, וגם כאן בסי' ע', קיא]. ובשו"ת מהרש"ם (ח"א סי' ר"י) הביאו, ומשמע קצת שאף שהחת"ס הניח בצ"ע מסכים לזה, ועוד הביא מספר יהושע (ס"ח) שמחלק בין מבוי לבית, וס"ל שבבית אפשר להועיל בד"ן צורת הפתח כיון שיש לו מחיצות גם ברוחב וגם באורך, אך אף הוא לא היקל בזה זולתי בשע"צ שא"א לתקן בענין אחר, וגם רק כשיש לחי וכו', עיי"ש. והנה הספר יהושע גופיה לא ס"ל להקל בלא קנים ובשע"צ, ודברי החת"ס ג"כ צ"ע מדברי הפו' דמשמע דקורה בעינן טפח בין באמצע ובין בצד, ולא אשתמיט להתיר בקצה פתח צוה"פ, וכן העיר החזו"א (בסו"ס ע"ט) ע"ד החת"ס, וע"ע בספר מתי"ו שערי"ם ע"ו, ובתפא"ר כ"ו, ולכן אין להקל בזה, וכי"מ החזו"א בסי' ע' סק"ט"ו וסי' קי"א סק"ה ועוד, ועיין בדברי מלכ"אל (ח"ג סי"ז) שדן לצרף לסניף להקל בגוונא שהצוה"פ מאחרי הכתל ועוברת גם על הכותל, משום דמעיקר הדין גם ראש הכותל היה ראוי לצוה"פ כמו במזוזה בי"ד סי' רפ"ו, ורק בשבת מחמירים עיי"ש, ומי"מ למעשה יש להחמיר, ואפילו אם הוא מניח את הקנה בקצה הכתלים, ואפילו רק צד אחד, אסור. [וגם בכתלים הנראים מבחוץ ושונים מבפנים, כתב החזו"א סי' ע' סק"ט"ו דלא מהני לשים חוט לא בקצר ולא ברחב, וע"ע בחזו"א סי' ע"ט סק"ה].

ובטעם הדבר שלא מועיל שהכתלים יהיו קנים של צוה"פ, נראה פשוט, משום שאין זה "צורת פתח" כמשמעה, שאינו ניכר שעשו לפתח אלא כקורה על כתלים בעלמא (וכי"מ בראשונים בעירובין יא. דבעינן היכירא לצורת הפתח עיי"ש, ואין הכוונה להיכר בעלמא שהערנו ברפ"ב בהערה אלא היכר במהות צוה"פ), ולפי"ז יש מקום לבאר טפי את דברי החת"ס הנ"ל, אלא שאין זה מוכרח כלל, וכן לדברי ספר יהושע הנ"ל הלא בפשטות גם בבית אינו ניכר [ובחזו"א סי' ע' סק"ז הוסיף לפסול מה"ט כאשר עשה את צוה"פ כהמשך לכתלי המבוי ולא סותם את המבוי בפנים, ונתבאר בפרק ה' בתחילתו]. וע"ע בדובב מ"ש"ם סכ"ט בעשוי במיוחד לשם כך, דהוי היכר.

45. במג"א שם סיים שאם יש עמוד בכותל בולט, ה"ז נידון משום קנה דלא גרע מלחי (כמבואר בסי' שס"ג ס"ד ועוד). וכי"מ במשני"ב בסימן שס"ג שם שאם יש עמוד בכותל נידון משום קנה, וכי"פ החזו"א (סי' ע"ט סק"ב ובי"ד סי' קע"ב סק"ב) שרק בפרוץ במילואו פסול, אבל אם הוא בולט כשר, כזה ⚭, וע"ע בחזו"א (סימן ע' סק"כ) שכאשר הוא בולט בצד אחד כשר באותו צד, עיין שם הציורים. [עיין להגרש"א בקונטרס תיקון עירובין שבסו"ס שולחן שלמה ח"ג משי"כ בנידו"ה].

יש להוסיף בזה כמה פרטים:

א. בדפשוטות כאן א"צ שיהיה בליטה טפח [שאי"ן זה דין לחי, עיין בדברינו שם, אלא צוה"פ, וסגי בכל שהוא], אמנם בתו"ש שם סק"ו ובמקו"ח כתבו שצריך בליטה טפח כמו בלחי (ושכ"מ בתוס' בעירובין יא. וכמשי"כ התו"ש). אבל בשו"ת בית אפרים (סו"ס כ"ח) דחה ראיית התו"ש וס"ל שבכל שהוא סגי, וה"ד בנתי"ש פ"ט הערה מ', ושכ"כ בדעת"ה בשם ספר החיים, עיי"ש. וכן בשע"ת (בסוף אות ו') כתב על דברי התו"ש שאינו

ע"ב. הלחיים אינם צריכים להיות עומדים באמצע תחת החוט, אלא גם אם נוטים לצדדים כשר, כיון שהחוט עובר עליהם, ודי בלחי כל שהוא⁵⁹.

ע"ג. וצורת הפתח הנמשך ממזרח למערב, והקנים נוטים באלכסון לצפון או לדרום, והחוט עובר עליהם, יש פוסלים ויש מכשירים, ויש בזה כמה פרטים, ולכן יש להמנע מזה, אך מכל מקום אין צריך שיהיה ישר על ידי מדידה, אלא די שהוא ישר לפי ההסתכלות הרגילה⁶⁰.

ע"ד. הלחיים אינם צריכים להיות שוים בגבהן, ואפילו אחד גבוה והשני נמוך כשר, כיון שהחוט עובר עליהן⁶¹. אמנם, ראוי לכתחילה שיהיה החוט העובר מעליהן ישר, וכגון שיהיה קשור בכותל או באיזה דבר, אבל אם הוא עומד בשיפוע, יש אומרים שפסול, וראוי לחוש לכתחילה היכא דאפשר⁶², ומיהו כל זה דווקא בשיפוע הרבה, אבל בשיפוע מועט אין חשש לכל הדעות⁶³.

ואם החוט בשיפוע מחמת שעשו את צורת הפתח על הר משופע, הרי זה כשר לכל הדעות⁶⁴.

ע. החוט יהיה מכוון בדיוק מעל מזוזות הלחיים, אבל אם אינו מכוון הרי הוא פסול. ואפילו אם רק מזוזה אחת אינה מכוונת כנגד החוט, פסול. ואפילו אם הוא זז משהו מועט פסול, עד שיהיה מכוון מעליו בדיוק⁵⁵, או ששימו לחי אחר שיהיה במכוון תחת החוט⁵⁶.

ולכן, צריך זהירות יתירה בעשיית צורת הפתח, לבדוק שיהיה מכוון. ואין להסתמך על ראיית העין בלבד כיון שעשוי לטעות, ובפרט כשהחוט גבוה הרבה, וצריך לבדוק על ידי אגף או לקחת כלי מדידה.

ע"א. מזוזות צורת הפתח, אין צריך שיהיו מכוונים זה כנגד זה, אלא גם באלכסון כשר אם החוט עובר על שתייהם בדיוק⁵⁷. ולכן, מבוי שכותל אחד ארוך והכותל שכנגדו קצר, יכול להניח קנה אחד בסוף הכותל הקצר וקנה שני בסוף הכותל הארוך, והחוט עובר מזה לזה, ונחשב כמחיצה עד גבול החוט⁵⁸.

בעירובין יא. וע"ע באבני"ז סי' רצ"א משי"כ בזה]. ונמצא איפוא שהמשקוף בשווה ולא בשיפוע, ע"כ. ומשמע איפוא שאם הוא עומד בשיפוע הי"ז פסול משום פתחי שמאי, וכן הביאו בחי' רע"א סוה"ס וכתב: ולפי"ז אם החבל עצמו משופע הרבה הוי כפתחי שמאי, וצ"ע לדינא, ע"כ. ואפשר שנתפסק להלכה משום סתימת שאר הפי, ועוד שהרי המג"א עצמו שהזכיר את הרא"ם לא הביאו לגבי פרט זה שהחוט בשיפוע, ולכן סיים בצ"ע, ומי"מ חזינו להרא"ם שאסר בזה, והיינו משום פתחי שמאי, וכ"ה בשו"ת ברית אברהם סט"ז. [ובספר שערי ציון סימן ג' ענף ד' ד"ה והנה הביא דברי הרא"ם שמוטר בקנה העליון שהולך בשיפוע, ושכ"כ המג"א שהקנה אחד גבוה והשני נמוך, כשר, ובדאי שהקנה מונח עליהם ממש, והרי הוא בשיפוע הרבה, אפילו ראשו האחד בארץ ושני בשמים וכשר (ושכ"כ הפמ"ג), וכתב להזכיר מזה שגם הרא"ם סובר כדברי המקור חיים שאין חשש פתחי שמאי בעירוב, ע"כ. והנה תשובת הרא"ם אמ"א, אך כפי מה שהעתיקוהו בדעת תורה ע"י נ"ב ועוד נראה להזכיר דאדרבה גם הוא ס"ל שפתחי שמאי פסול, ורק תירץ לרב השואל שלא משום חבט רמי אלא משום גוד אסיק, וממילא אינו צורת פתחי שמאי, אבל אילו היה צורה כזו פסול, וצ"ל בעשרון].

ובפמ"ג (באי"א סק"ח) כתב: עיין מג"א, ועיין תו"ש וכו', והיינו קנה אחד גבוה הרבה מחבירו וקנה על גביהו בשיפוע מהני, ע"כ. והנה בתו"ש סק"ז לא נא בפירוש שאפילו בשיפוע מהני, רק כתב שאפילו אחד גבוה מחבירו הרבה ג"כ כשר, כיעו"ש, ונראה שהפמ"ג הבין ממה שהת"ש סתם בדבריו, ומשמע שהחוט הולך על הקנים עצמם, ואעפ"כ כשר, וא"נ שהפמ"ג דקדק ממה שכתב התו"ש שאפילו אחד גבוה מחבירו "הרבה", ואם אין הנידון מצד הקנה העליון השוכב עליהם מה הוצרך לומר שגבוה "הרבה", ועל כרחק שכוונתו לדון שאפילו שהוא נראה פתח גרוע כזה מצד החוט שעליו אעפ"כ כשר, אמנם ראה ליכא, אך י"ל גם מהמג"א שהשמיט פרט זה, ולא הביא דברי הרא"ם בשלימותו.

ובמשנ"ב (סק"ס) כתב שאפילו אחד גבוה הרבה מחבירו כשר, וציין בשעה"צ (אות מ"ז) לפמ"ג, ושם ציין לדברי רע"א שהסתפק במונח הרבה בשיפוע, עיי"ש. ומשמע בפשטות שנידונו שהביא במשנ"ב הוא בפשטות להתיר גם בשיפוע, ורק בשעה"צ הזכירו, וכנראה דלא פסיקא ליה מילתא אם לחוש לדברי הגרע"א, ובכה"ח (אות צ"ה) הביא דברי הרע"א.

ובחזו"א (סימן ע"א סק"ו) הזכיר בקצרה דין קנה אחד גבוה הרבה מחברו שכתבו האחרונים דכשר וכו', עיי"ש. ואמנם לא כתב בהדיא מה הדין כשהחוט עצמו משופע, אך כן יש ללמוד מדבריו, וכן ראיית בשונה הלכות (דין ס"ז) שכתב בשם החזו"א הני"ל שאם שתי הקנים גבוהים עשרה, אף שאחד גבוה והקנה על גביהו באלכסון כשר, ע"כ. וכנראה היינו ממה שדן שם החזו"א בצורה כזו שלרמב"ם פסול, ואפשר שגם לטור פסול, ומשמע שמצד פתחי שמאי לא היה לו שום חשש וכשר, וא"כ בעלמא ס"ל שכשר, ויל"ע בזה גם מדברי החזו"א בסי' ע"א סוסק"א שדן שם בדין כיפה בצוה"פ כזו ומשמע שאינו פסול מצד האלכסון ופתחי שמאי.

ולדינא נראה שיש לחוש לכתחילה לדברי הרא"ם, שהביאוהו האחרונים, אך היכא דא"א לתקן נראה שיש לסמוך להקל, דאיכא ס"ס, שמה אין הלכה כהרא"ם אלא כהפמ"ג וסתימת המג"א שהשמיטו, ואת"ל כהרא"ם הלא כל החשש הוא משום פתחי שמאי, וכבר ראינו שיש שלא חוששים כלל לפתחי שמאי, וכמו שיובא להלן בפרק ה', ולכן בדיעבד יש להקל גם אם הוא בשיפוע, ורק לכתחילה היכא דאפשר יש לסדר לתקוע אותו באיזה עמוד או גג שיהיה ישר, ותחתיו להניח את הלחי.

63. כן מדוקדק ברא"ם וכל הבאים אחריו שהבאנו לעיל שהזכרנו שכל החשש הוא בשיפוע "הרבה", ועדיין לא נתבאר כמה הוא בדיוק, וראיתי בנתיבות שבת (פי"ט הערה ס') שהביא מספר תיקון עירובין שכתב בשם הגר"א קוטלר להקל בשיפוע עד 45 מעלות, והנתי"ש כתב שלדעתו יש להקל אם השיפוע בשיעור מתלקט שזה לגבי מחיצה נחשב כזקיפה, והוא שיעור של קצת יותר מ-60 מעלות, ע"כ. אולם י"ל שכאן תלוי בפתחי שמאי לא בעינן כולי האי שיהיה כזקיפה, וגם בכ-45 מעלות לא הוי פתח ראוי. ובח"ב ס"ב סק"ב כתב שיהיה שווה בכל אופן.

64. מסתבר דכאשר הוא בשיפוע מחמת ההר אין בזה חשש שנראה פתחי שמאי, ויש בזה ב' אופנים: א. ששתי הקנים שוים בגובהן, ומחמת ההר הם נראים בשיפוע כזה שכאן ניכר שהשיפוע הוא מחמת ההר, ואין בזה חשש, וכן ראיית בספר נתי"ש שם שהביא בשם הכ"א, אך הוא פקפק להחמיר גם בזה, וציין שכ"ה בחי"ב ס"ב סק"ד להחמיר בזה, ובשם ספר מחשבת ישראל תיקון עירובין פי"ז סק"פ שיהיה ג"כ בזה, ונכלעני"ד להקל בזה. ב. ואם הוא ביושר כזה פשיטא שכשר. ועי"ע בסוף פרק ה' מה שכתבנו בענין לחיים העומדים מאחרי מחיצה, ובהו נפ"מ בהעמדת צורת הפתח על הר ותל שמתלקט עשרה מתוך ארבע אמות].

לדעת היטב, או ע"י פלס.

57. במשנ"ב (סי' שס"ב סק"ג) כתב שאם שני הקנים שלמטה אינם מכוונים זה כנגד זה, צריך לצמצם שהקנה העליון יהיה מכוון וכו', ע"כ. וכן מבואר יוצא מדברי הפמ"ג (באי"א סק"ט), ועיין בשעה"צ מה שביאר, וכ"כ בכה"ח (אות צ"ח) מדברי הגר"ז ופמ"ג, ומבואר דפשיט"ל דמהני שלא במכוון, וכן יוצא מהדין שבהערה הבאה.

58. בעירובין (ח): מבואר לרבא שאין להניח את הקורה באלכסון המבוי, וכתב הרשב"א (שם) בשם הראב"ד שאם הוא צורת הפתח מהני, וכ"פ בעבוה"ק ש"א, וה"ד הרא"ש שם ובמ"מ פי"ז משבת ה"כ. וכ"פ בשו"ע סימן שס"ג ס"ל בב"י שם ושאר פו', ובמשנ"ב ס"ק קכ"ה הוסיף (מדברי הרשב"א הני"ל בחידושו) שגם אם הכותל הארוך עודף ד' אמות כשר, דצוה"פ משום מחיצה, ויכול להשתמש עד גבול החוט.

59. כפי שביארנו שכיון שדי בלחי משהו דל מהכא הצדדים הנוטים לכאן ולכאן וה"ז כשר, ואין בזה חיסרון של פתחי שמאי, כיון דל מהכא וסגי בקנה וכאמור, וכן עושים בכל המקומות.

60. בחזו"א (סימן ע"א סק"ו באמצעיתו) כתב מבוי הולך מזרח ומערב וכו' נחשב הקנה כמחיצה לפי הצורה שעומד בה, ומטלטל למטה עד הקנים ולמעלה עד כנגד סוף הקנים, כדין מחיצה באלכסון (עיין שבת קא. ביצאתא דמישן, ולעיל בסי' שס"ב ס"ב בדין מחיצות המשתפעות). ומשום כך כתב החזו"א דוגמא במבוי, וכתב שיהיו הקנים כנוסים לתוך המבוי, משום שאם יצא ראשן לחוץ נמצא שהחוט יהיה בחוץ, ואנן בעינן שצוה"פ בתוך המבוי, וכמו שיבואר להלן במקומו, ועוד כתב (שם בסוסק"א) שצריך שיהיה השיפוע בשיעור תל המתלקט (המבואר בסי' שס"ב ס"ב), ועי"ע בחזו"א (שם בסק"ו) שכתב שיהיה החוט כנגד כפי מטה ומעלה של עולם, ולא כפי מעלה ומטה שלהם.

ולעצם הדין אף שהחזו"א כתב כן בסק"ו, מ"מ בסק"א חזר ע"ז וכתב שאין לדין זה מקור נאמן, די"ל דהכא לא דמי למחיצה דלא מקרי משקוף ע"ג מזוזות, ע"כ. ואכן בספר חכמת שלמה (כאן) נראה דפוסל, ומאידך באבני"ז (סימן רצ"א) נראה שמכשיר קנים בשיפוע, ולא זו בלבד, אלא משמע מדבריו שכשר אפילו אם הקנה העליון אינו מונח על ראש הקנים, אלא מעל השיפוע באמצע, כזה [אמנם בפרט זה נראה מהפ"ד פוסל, וכמשי"כ החזו"א], וכ"מ בשערי ציון סימן ג' ועי"א שהכשירו עמודים עקומים, ומשמע שבכל אופן כשר. ועי"ע בספר נתיבות שבת פי"ט הערה פ"ו משי"כ בזה, ועוד שם בהערה פ"ה כתב לדייק מהמשנ"ב בשעה"צ (סימן שס"ג אות י"א) גבי לחיים שמתנדנדים למעלה דכשר, אף שבאופן כזה הרי הם נוטים ואעפ"כ כשר (ועי"ע שם בענין לחי אחד שעשוי באופן כזה, עיי"ש, ובפשטות אין חילוק בין אחד לשתיים, ועי"ע בדברינו להלן בפרק ד' בצירורים שונים), ועי"ע גם בתפ"א מ"ש המשנ"ב, ולמעשה כתב הנתי"ש שראוי להחמיר, אך העיר שבתיקוני צורת הפתח הנעשה סביב העיר כמעט שאי אפשר לצמצם שכל הקנים יעמדו ביושר גמור, ובקנים גבוהים מצוי שבמשך הגובה נוצר אלכסון יותר מג' טפחים, ומטיק שלכתחילה יש להקפיד בזה, אבל אי"א לפסול צורת צוה"פ כזה, וגם כתב שיש להקל שא"צ מדידה, ורק בנראה לעין הי"ז בחשש פסול שאינו נראה כפתח, ע"כ. ושמעתי מטין בשם הגרש"א שאמר להקל בזה בשיפוע עד ג' טפחים, ויש הסומכים על זה, וצריך בירור, וכן משמע בנתיבות שבת הני"ל דבכה"ג שפיר דמי.

יש להעיר בדרך אגב, שבכל אופן זה ודאי שאין ללמוד מזה לדין קנה שעל גבי שיהיה מכוון על הלחי, ששם בודאי צריך שיהיה מכוון לגמרי, ואל"ה פסול (אף ללא הסברא שכתב החזו"א בסק"א שיותר חמור כשלא נוגע בלחי בזה, ודו"ק, [ועוד אופנים וצירורים בצורת הפתח יבואר להלן בפרק ד].

61. שו"ת הרא"ם סכ"ה, הביאוהו האחרונים בסו"ס שס"ב, והזכרנוהו בפרק הקודם, והיינו בתנאי שהלחיים גובהם עשרה (וכן הזכיר ד"ז החז"א סי' ע"א סק"ו באמצעיתו).

62. הנה כיון ששורש הדברים בשו"ת הרא"ם (סי' כ"ה) יש להביא תורף הדברים במקורם, שנשאל אודות צוה"פ שקנה אחד גבוה הרבה, וראש המשקוף האחד מונח עליו והראש השני קשור בכותל באותו גובה, ותחתיו שמו קנה קצר גבוה עשרה ומכוון כנגד החוט, והדין הוא שכשר, והרב השואל שם חשב שהטעם שא"צ שיגע המשקוף במזוזות הוא משום שאומרים גוד אחית מחיצתא, וכאילו המשקוף יורד עד המזוזות, והוי כפתחי שמאי, שהרי הוא עומד בשיפוע ראשו האחד על הקנה הגבוה והשני על הקצר [נ"ב]. וכאן נתחדש חידוש גדול שפתחי שמאי הוא לא רק במה שנראה במציאות כפתח שומם, אלא גם במה שרק ע"פ דין הוא מתורגם לכמו פתח שומם, הי"ז גם כן בכלל פתחי שמאי, והוא חידוש גדול לעני"ד. ועי"ז השיב הרא"ם שהטעם הוא משום גוד אסיק מחיצתא שרואים את הלחיים כאילו עולים עד למעלה [נ"ב]. וכ"כ המאירי

(בס"ב). אבל הדי"מ (אות ג) כתב: ומיהו בהגהמ"ר (רפ"ק דעירובין סי' תקכ"ח) כתב שאם הרחיקו ה' או י' אמות לא יפה עושים [נ"ב]. ושיעור זה צ"ב מהו, ועיין בהערה הבאה]. ע"כ. ובשו"ע (סי"א) פסק כלשון הרמב"ם שאפילו כמה אמות כשר, ע"כ. ומסתימת דבריו, וגם לא הזכיר דברי ההגמ"ר, מוכח שאפילו הרבה כשר, וכ"מ יוצא מדברי הבגדי ישע על ההגמ"ר, עיי"ש. וגם הרמ"א שהזכיר בדי"מ דברי ההגמ"ר לא העלים על השוה"ט, וכן דקדק הבית מאיר כאן. ועי"ע גם בפמ"ג במש"ז סי' שס"ג סק"ט ש"כ"מ מהב"ח שאפילו למעלה מ' אמה כשר. וכ"מ בב"ה"ל (סימן שס"ג סכ"ו ד"ה אבל) שצוה"פ עדיף מלחי דמהני אפילו יותר מ', עיי"ש. והדברים ברורים, דכיון דק"י"ל שצוה"פ מהני אפילו למעלה מ', ונקטנו שאפילו גבוה הרבה, אי"כ אפילו מאה אמה כשר, ומזה יש להעיר ע"ד הכה"ח כאן (אות ק') שהעתיק דברי הדי"מ הני"ל בשם ההגמ"ר, וקשה שהרי הרמ"א כאן בהגהה השמיטו, ובשו"ע וכל הפו' מוכח שמוטר בכל אופן (ועי"ע בכה"ח בסימן שס"ג אות קנ"ב קנה דמוכח שמועיל אפילו ביותר מ' אמה, אי"כ נדחוק כמו שביארנו בהערה הבאה, שדברי ההגמ"ר הם דין מיוחד באופן שהחוט העליון אינו נוגע בלחיים). ולכן לדינא אין לחוש בזה.

54. כתבנו זה מפני המציאות שבגובה גדול אפשר בקל לטעות ועינו הטעות, וכבר אירעו מכשולות בזה (וכן כתבנו בהלכה הבאה). ועיין בשו"ת מנחת יצחק ח"א סי' נ"ט משי"כ בזה. והנה ראיית בתפ"א פכ"א הערה ל' שכתב לבאר בזה כוונת ההגהמ"ר (שהבאנו בהערה הקודמת) שכתב שלא יעשו את הקנה רחוק ה' או י' אמות, וקשה איזה שיעור הוא זה, ופירש שטעמו משום שברחוק כזה קשה לצמצם שיהיו הקנים מכוונים תחת החוט, ע"כ. והוא ישוב נאה, ובפרט שלא כתב פסול, אלא רק בלשון "לא יפה הם עושים", וא"כ שפיר י"ל שהוא רק עדיפות לכתחילה, אלא שלכאורה היה לנו לדון לפי הענין בכל מקום ומקום, שהרי יש מקום שהמזוזה רחבה, וכדומה, ובדאי שאין חשש, או שיש איזה סימן לדעת, ומלשוננו משמע שבכל אופן אסור, וי"ל משום נתת דברך לשיעורין ולכן אסר בכל אופן [ואף שכתב בלשון לא יפה זה עושים, הנה כידוע שמצאנו בלשונות הראשונים שגם זה הוא כמו אסור ממש, ואף שלא נקטו פסול, הוא משום שאינו פסול של חז"ל בגמרא, אלא פסול מאוחר שראה ההגהמ"ר להוסיף, וא"נ כדרך משי"כ בריש עירובין ובריש סוכה שאפשר לכתוב מיעוט בתקנתא דרבנן, ולכן לא נקט פסול], וכבר מצאנו בראשונים שהוסיפו לגזור, וכן בהגהמ"ר גופיה מצאנו (הוובא ברמ"א לעיל סו"ס שמ"י) שגזר בטלטול מאסקופה, מחשש שמא יטעו, עיין שם, וכבר העירו שם שהיא גזירה מחודשת, וסתימת השו"ע והפ"ו לי"מ כן. וה"ה בנידו"ד (ולא הכה"ח אות ק' שהזכיר חומרא זו).

55. כדמשמע בעירובין (יא) וקנה על גביהו, וכ"ה בטור, וכתב הבי" שאפילו אינן רחוקין ג"ט משמע דלי"ח מכוונין, דפתחא כה"ג לא עבדי אנשי, וכ"מ במדרכי אפילו טפח, ואפילו פחות מטפח, ואפילו משהו, ע"כ. וצ"ע דלכא"ו פשיטא שפסול בכל שהוא, דלא עדיף מצורת הפתח מן הצד שיבואר להלן שאפילו חיברו על פניו פסול, וכל שכן כאן שהוא רחוק יותר (וכיוצ"ב במשנ"ב סק"ג בשם הגר"א), ומה הוצרך הבי" לראיות, ובדוחק י"ל שאדרבה כיון שאינו נוגע בו, אלא הוא מעליו, אי"כ קלקולו זהו תקנתו שבאופן כזה הוא נראה צורת פתח, ושונה מצוה"פ שנוגעת בו מן הצד שניכר יותר שהיא מן הצד, וקמ"ל שפסול, אך זה ק"ק שלפ"ז הוא תלוי עד כמה נראה כפתח, ועוד היה אפשר לומר לחומר הקושיא דזו גופא כוונת הבי" לומר שאין זו צורה של פתח, ומה שלא כתב דדמי לצוה"פ מן הצד, הוא משום שלא רצה להקדים את המאוחר שמבואר בדבריו בדיבור הבא, ולעולם הוא פסול מהאי טעמא, וגם י"ל ע"ד ששכאורה אין לבדו לאויר, וא"כ בכה"ג ל"ש לומר גוד אסיק כאשר לא יגש עימו כלל (וכעין חזו"א סי' ע"ז סקה), וצ"ע. ומי"מ זו הלכה נפסקה בשו"ע (סי"א). וביאר המשנ"ב שאפילו כל שהוא לא יהיה מרוחק (וכה"ג כתב עוד המשנ"ב בסי' שס"ג ס"ק ק"ד, וכה"ח שם). ואפילו אם קנה אחד היה מרוחק פסול, עיי"ש. וכן הביא בכה"ח (אות ק"ב) בשם האחרונים שאם מרוחק אפילו כל שהוא פסול, עיי"ש. וכתבתי כ"ז לאפוקי ממה ששמעתי מח"א בשם איזה חכמים בירושתי"ו שאמרו שיש להתיר אם זה רחוק עד ג' טפחים, ופשוט שאין להם על מה שייסמכו, ומה שאמרו שקבלה בידם, אנא דאמרי אין כאן קבלות נגד השו"ע וכל הפו', וגם לא בצירוף לסניף.

ואם אירע ואינו מכוון, יש אפשרות לשים עמוד אחר תחת החוט במכוון [ולכן תמיד ראוי לקחת לחיים רחבים שיעמדו במכוון תחת החוט, עיין מנח"י ח"א סי' נ"ט], ולהלן כתבנו פרט זה, ושם נתבאר אם צריך להוציא את העמוד הראשון.

56. עיין בהערה שבסוף ההלכה הקודמת. וכיום מצוי כלי מדידה פשוט על ידי מראה שמעליה תלויה שרשרת או חוט, ועי"ז אפשר

צורת הפתח מן הצד

ע"ה. צורת הפתח מן הצד, כלומר אם המשקוף אינו עומד ממש מעל המזוזות אלא מן הצד, פסולה⁶⁵. ויש בזה ב' אופנים:

א. שהמשקוף מחובר למזוזות מן הצד, על פני המזוזות, כזה

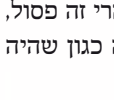
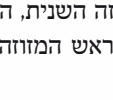
ב. שהמשקוף מחובר בין המזוזות, כזה

ואפילו אם רק בצד אחד הוא מחובר מן הצד, ובצד השני הוא מונח עליו ממש, פסול⁶⁷.

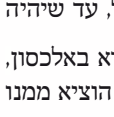
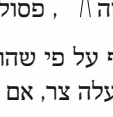
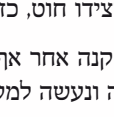
ע"ו. אם המשקוף עומד מן הצד, הרי זה פסול גם אם המשקוף נמצא למעלה בראש המזווה ועומד בשווה למזוזות, כלומר שאין המזוזות בולטים מאומה מעל המשקוף⁶⁸. ועיין בהערה⁶⁹.

ע"ז. אם המזוזות והמשקוף עשויים מגוש אחד כדרך בנין, הרי זה כשר, וכגון שבנה מאבנים וטיט כדרך שאר פתחים⁷⁰. ונראה שכך הדין אם עשה את הפתח מברזלים מתוקנים והלחים אותם היטב, כשר⁷¹, וכל כיוצא בזה⁷². וכן אם עשויים פרקים פרקים מחוברים יחד, באופן שהפרק העליון של המזווה הוא גם החלק הראשון של המשקוף, כשר⁷³.

במה דברים אמורים כשהמשקוף עומד היטב בין שתי העמודים, אבל אם הוא בצד העמודים מחובר על פניהם פסול, וכן צריך שיהיה שווה לו באופן שיהיה נראה כמו גוש אחד⁷⁴.

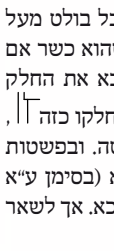
ע"ח. הכורך חוט של צורת הפתח סביב המזווה כדי לחברה ולמתחה למזווה השנית, הרי זה פסול, שהרי החוט עומד מן הצד, כזה , ורק אם בסיום כריכתו העלהו על ראש המזווה כגון שהיה תקוע שם מסמר, כזה , הרי זה כשר⁷⁵.

ואם התחיל לכרוך את החוט מראש המזווה, ואחר כך כרכו סביב המזווה, כזה יש להחמיר⁷⁶.

ע"ט. היה קנה משופע והולך ומתקצר כלפי מעלה, והוציאו מצידו חוט, כזה , פסול, עד שיהיה החוט מעל חודו⁷⁷. אבל אפשר לחקוק בו , או להדביק בו קנה אחר אף על פי שהוא באלכסון, וכשר⁷⁸. וכן אם היה העמוד ישר וחקקו בצידו מעל גובה עשרה ונעשה למעלה צר, אם הוציאו ממנו חוט מצידו הצר כשר, כזה , ודבר זה מצוי בעמודי תאורת חשמל למיניהם⁸⁰.

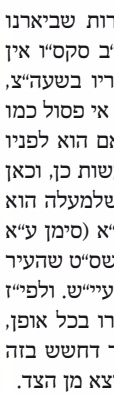
פ. אם חקקו בראש המזווה באמצעיתה, כדי להעביר בו את החוט, ישנם כמה אופנים:

א. אם החקיקה עמוקה והחוט שוקע בה, וצדדי המזווה שבצדדי החקיקה בולטים, כזה , יש אוסרים ויש מתירים, וראוי להחמיר לכתחילה⁸¹.

יש לדון בזה בכמה אופנים, א'. שהוא שווה באמצע אבל בולט מעל המזוזות, עיין בהערה שבסוף הלכה הקודמת, ואף לדין שהוא כשר אם זה גוש אחד, אפשר שבוה גרע טפי, ולא אמרין דל מהכא את החלק העליון. ב'. שהוא גוש אחד אבל העמוד בולט גם למעלה בחלקו כזה , אם אמרין דל מהכא את כל החלק הבולט מלמעלה למטה, ובפשטות הוא דומה לדין חקק שמבואר להלן שנחלקו הפו'. ולחזו"א (בסימן ע"א סק"ט) משמע שכל חלק ה"ז כמו קנה נפרד, וממילא דל מהכא. אך לשאר אחרונים החולקים אינו מוכרח לומר כן.

75. משנ"ב סק"ד בשם התפארת ישראל (בפתיחה לעירובין) בשם אביו, וז"ל, ואף שהוא מתחיל מן הצד, מ"מ סוף דבר הוא שיש קנה מכוון על גבי המזוזות.

76. פרט זה לא נזכר במשנ"ב שם, אבל מצאתי בתפא"י (שם) שכתב שגם בזה כשר, דהו"ל כאילו הקנה שלמעלה עקום, ע"כ. ונראה שהמשנ"ב לא ניח"ל בזה, ולכן השמיטו, ויבואר: עפ"מ"כ במשכנות יעקב (סי קי"א) שחוט המתנדנד פסול, וחד מהטעמים מפני שהחוט יוצא מבין הלחיים, ונמצא שהמזוזות אינן כנגד המשקוף, ע"כ. והמשנ"ב הזכיר דבריו בשע"ה"צ (אות נ"ו), ועיין להלן בסוף הפרק בהערות שביארנו

האם המשנ"ב נוקט כן למעשה, עיין שם [ומדברי המשנ"ב סק"ז אין ראייה ברורה מאיזה טעם פסול, אבל במשכנ"י, ונקט דבריו בשע"ה"צ, משמע דפסול גם מטעם זה], ודו"ק. ובעיקר דין מבוי עקום אי פסול כמו צוה"פ מן הצד, הנה הבאנו להלן (רי"פ ד') שהדבר תלוי אם הוא לפניו או לאחוריו כשר, אבל לצדדים בשונה מאורך החוט אין לעשות כן, וכאן ה"ז כנוטה לצדדים, ועוד י"ל שהתפא"י כתב דהו"ל כמו שלמעלה הוא עקום, עי"ש. ואם אכן כוונתו לכגון עמוד כזה , הרי בחזו"א (סימן ע"א סק"ז) מבואר דפסול, אלא שראיתי בספר תפארת יעקב ע"י ש"ס שהעיר מדברי התוס' (בעירובין ב:) ד"ה ואבעית דכשר גם בכה"ג, עי"ש. ולפי"ז יש לומר דתלוי בנידון זה, וגם שם הבאנו כמה פו' שהתירו בכל אופן, וכנראה דהתפא"י א"ל בזה כשיטתם, אבל המשנ"ב אפשר דהש"ס בזה ולכן השמיטו, דה"ל שזה גרע מעמוד עקום, דנראה כמו שיוצא מן הצד.

77. חזו"א (סי ע"א סק"יב), אמנם בשם האבני"ז (סימן רצ"א) שמתיר, יעו"ש, והנידון הוא האם להחשיב את האלכסון כאילו הוא נפרד, והחזו"א אוסר דלא אמרין חוקקין, שהכל הוא מחיצה אחת, וע"ע לעיל ס"ב בענין מחיצת תל המתלקט.

78. שעי"י החקיקה ניכר כלחי בפני עצמו, וה"ה בהוספת קנה, וכ"כ נתייש סל"ד.

79. חזו"א, וע"ע שם מ"ש בצ"ע.

80. ויש שמעל החקיקה יש כמין פרח, או איזה בליטה לקישוט, ומסתבר שאין בזה חשש פתחי שמאי, ולא דמי לאבן נכנסת ואבן יוצאת.

81. בפמ"ג בסימן שס"ג (מש"ג סק"יט) דן בדין צוה"פ מן הצד, מה הדין כשהיה תחוב בין קנה לקנה, ונחקק קצת בקנים כמו שעושים האומנים, ואע"פ שהקנים בולטים למעלה אפשר דשרי, וכתב שבהג"א פ"ק דעירובין (יא. ס"י"ד) איתא בזה"ל: ולא שיהא תחוב בין שניהם מזה לזה באמצעיתן, ע"כ. ומשמע שצריך דווקא שיהא מונח על ראש הקנים, ע"כ. ומבואר שאם שוקע הרבה פסול, ומה שכתב בפמ"ג כאן במש"ז (סו"ס שס"ב) שאם יחקקו בראש הקנה מעט חקק ויניח שם החבל שפיר דמי (ובס"י שס"ג צ"ל לזה), היינו רק "מעט" כמו שדקדק (וכן ביאר הבית שלמה בתשו' סו"ס קס"ז), וה"ד במשנ"ב (סק"ד) ובכה"ח (אות ק"ו), וכדברי הפמ"ג כן פסק בשו"ת בית שלמה (ח"ב סי קס"ז), וע"ע בדבריו גם בח"א (סימן נ"ה) ובשו"ת מנחת יהודה (סימן כ"ה), ה"ד המהרש"ם בדע"ת בס"י שס"ג ס"ג.

ומאידך במקור חיים (סוף תיקון עירובין) משמע שאף באופן זה שצדדי החקק בולטים מהחוט כשר, וטעמו דאמרין כמאן דפסיק דמי [ודבריו צ"ב, שאם כן גם בכל צוה"פ מן הצד נאמר כן, דכמאן דפסיק, ויהיה כשר כאשר המשקוף בין המזוזות, ו"ל שאף את"ל כן הרי יהיה פסוק ושווה לו, וכבר נתבאר שגם בשווה לו פסול, ודלא כט"ז, שו"ר שכה"ק בנפש חיה סל"ד דלסברת המקו"ח הו', נימא הכי בכל צוה"פ מן הצד לפי הט"ז, ויהיה כשר, עי"ש. ובפשטות נ"ל דליק, דרק כאן אמרין סברא זו דכמאן דפסיק, כיון שהוא תחוב בגוף המזווה, והרי הוא נראה חלק אחד ממנו, משא"כ כשכל המזווה כולה מן הצד, ודו"ק. וע"ע בנפש חיה ובמהרש"ם ח"ב סי קמ"ט מ"ש"כ בעיקר הסברא של כמאן דפסיק דמי]. ובשע"ה"צ (אות נ"ב) כתב לדחוק דאולי כוונתו כשלא יצא למעלה מהקנים כלום, רק שאין קפיא במה שהלחיים עבים יותר מן החוט, ע"כ. אולם בפשטות מבואר במקו"ח שגם היה בולט למעלה, ואעפ"כ כשר, וכמו שכתב דכמאן

שלפי שיטתו שרוצה להכשיר בזה, לא סגי במה שהמשקוף בראש המזוזות, ואין המזוזות בולטות מעל המשקוף, אלא צריך גם שהמשקוף לא יבולט מעל המזוזות אלא יתיימו שתיהן בשווה ממש [אבל בט"ז כשלעצמו אפשר שמכשיר גם בזה, והעיקר שהמזווה לא בולט]. אולם לכאן י"ל בהיפך, שאף הט"ז שהכשיר לא הכשיר אלא באופן זה שהיה המשקוף בין הקנים, אבל אם היה מן הצד על פני המזוזות פסול גם לשיטתו, שהרי אינו נראה צורת פתח, וממילא כאשר האחרונים חלקו על הט"ז, הרי הם חולקים בכל אופן שפסול. ויש ליישב שמן הסתם הט"ז דיבר על האופן שהיה המשקוף מן הצד על פני המזוזות ולא בנייהן, שהרי זהו הפשטות בראשונים (ורק הג"א הוסיף את הציור השני שכתבנו), והאחרונים שחלקו הוא רק באופן זה, אבל כאשר הוא עומד באמצע כשר, וע"ע בנתייש שאף שצוה"פ אין לנו לדמות מליכנו, מ"מ יש לסמוך ע"ז, וכפי שביארנו אין לנו ללמוד מסתימת הפו' לאסור בכל אופן, משום שבפשטות כולם פירשו מן הצד כפירוש כל הראשונים, ומ"מ גם אין ראייה להיתר, ומדברי המאירי שיוכח בהלכה הבאה יש ללמוד דדווקא כדרך בנין כשר, אבל בעשי מחלקים חלקים אינו כן, ומלבד זאת ראה מה שכתבנו שם לדון אם זה מוסכם.

ולכן, לכתחילה אין לעשות מן הצד אפילו כשהו בראשו ואינו בולט, בשני האופנים המובאים בהלכה הקודמת [ובשע"ה"ד אפשר שיש לסמוך על הסברא הנ"ל להתיר בשווה, אבל זה רק בתנאים הבאים: שיהיה בין הקנים ולא בצדיהם על פניהם, שיהיה שווה ממש לא בולט למעלה ולא בולט למטה, ונראה גם שיש להקפיד שלא יהיה בולט לצד לא קצר יותר בעוביו ולא רחב יותר, וכן שיהיה ניכר שהוא כמו גוש אחד, ואם איתא הכי, הרי זה קרוב להיתר המבואר בהלכה הבאה].

70. המאירי בבית הבחירה (יא. בתוה"ד זה שיידנו) כתב בזה"ל: וכן מה שאם נתן הקנה העליון באמצע אינו פתח, דווקא בקנים וכיוצא בהן, אבל בבנין או מחיצה גמורה אף שהוא בדרך זה חשוב פתח, עכ"ל. והביאו תפא"י ע"י ש"מ"ה בפשיטות, וכן בנתייש פ"ט סל"ג ובהערה ס"ד, והוסיף שכי"כ בדברי מלכיא"ל, וע"ע בפתח"ז כלל ט' ג, ה, מ"ש"כ בזה. אולם י"ל שפלו"ד משמע שם שאינו דבר מוסכם, אלא הוא דברי יש מי שכתב, ו"ל. ומ"מ לא חזינו מאן דפליג והיא מילתא דמסתברא, ודמי לדין כיפה שבסו"ה, וכ"מ בחזו"א סי ע"א סק"ח. ולכן הגם שלא מצאנו עוד בפ"י שכתבו כן, מ"מ קשה ללמוד מזה מידי, והוא דבר מסתבר, דאטו צריך מחשבה בעת שבונה האבן העליון, וזולת המחשבה לא יחשב על גבן, ועוד דהוה צורת הפתח מעלייתא.

71. כן נראה במה שמצוי שעושים ברזלים כמו בפתחי שערי החצרות ומבואות, שא"צ שהברזל העליון יהיה שוכב על המזוזות דווקא, אלא גם אם הוא בנייהן ומולחם היטב ה"ז נחשב כאחד, וזה כלול במה שכתב המאירי בבנין או "מחיצה גמורה".

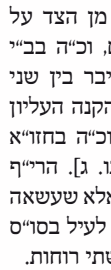
72. לכאורה נראה דה"ה בצורת הפתח העשויה מקרשים וחיברם היטב עד שנראה כמו גוש אחד (וכלשון המאירי שבהערה הקודמת, שלאו דווקא בעשי מבנין), ובנתייש הערה ע"ג כתב דנראה שה"ה אם עשוי מצניורות שהקנים מחוברים בזוית כשר, שגם בזה אינו ניכר אם הוא מן הצד [ולכא"ו אם הם מחוברים ע"י אמצעי זווית אין זה נראה כמו גוש אחד, ועיין בהערה הבאה]. והוסיף שאין לחלק בסדר עשייתו, דלעולם בתר גמר צורת הפתח אזולין.

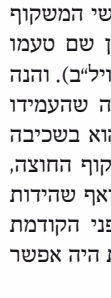
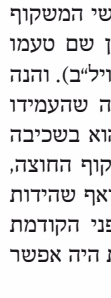
73. חזו"א סימן ע"א סק"ח, והיינו כזה , וע"ע שם.

74. יש לבאר שלכאורה כל זה שאם הוא נראה כאחד כשר, הוא רק באופן שנראה ממש כאחד, וכמו שהבאנו מהאחרונים הנ"ל שכתבו שהוא עשוי כגוש אחד, וממילא יהיה הדין בזה כדרך שכתבנו בהערה שבסוף הלכה הקודמת, והיינו שיהיה בין המזוזות, ולא על פניהם בצדן (הציור הראשון שהבאנו לעיל שם), וכן שלא יהיה בולט, ושם הבאנו כמה אופנים שאם בולט אינו ניכר כאחד, וזה לא יתכן אלא בעשוי מאבנים כדרך בנין, או בברזלים מרובעים שהלחימו אותם וכנ"ל.

אלא שבמאירי עצמו לא כתוב שיהיה כגוש אחד, ואפשר איפוא שכונתו לאפוקי מקנים עראיים, ועוד י"ל שהרי לשיטת המאירי צוה"פ מן הצד משמע דהיינו על פני המזוזות (וכמו שהביא לעיל מינה בשם גדולי הרבנים), ולא כפירוש הג"א שהיה זה בין הקנים, ואעפ"כ קאמר שאם הוא עשוי כדרך בנין כשר, וזה כשלעצמו קשה, שהרי אין דרך לעשות כן בבנין שיהיה המשקוף בצד, וא"כ שפיר י"ל שסובר שכל הקפיא כשהו דבר עראי כמו קנים ולא בדבר חזק, וזה בודאי חידוש גדול, ולא שמענו כן בפ"י (וע"ע בחזו"א שם שתלוי אם ניכר), ולכן נלענ"ד שאין להקל כולי האי אלא רק כדרך האמור שיהיה "בין" המזוזות ולא בולט.

65. עירובין (יא.) דבעינן שיהיה המשקוף עומד על גבן ממש, וכדפרש"י שאינו דומה לפתח, ולפי טעם זה לא היה צריך להשמיענו דין זה, דממילא הוא, ואכן בבי" (כאן, וכן בכס"מ פט"ז ה"ב) פירש שאף להרי"ף ורמב"ם שפירשו את הגמרא "מן הצד" באופן אחר גם הם מודים לזה, דהא אמרין וקנה על גביהן [ובנתייש פ"ט הערה ע"ד כתב שפסול זה הוא רק מדרבנן, אבל מדא"י צוה"פ מהני אף מן הצד מדמהני גבי כלאים, עי"ש. וגם במזווה ה"ז חייב במזווה, וכמ"ש"כ בחכמת שלמה כאן, כיעו"ש, ובחסד לאברהם מהדו"ת סימן מ' כתב שיש סברא להקל בדין זה כאשר יש ג' מחיצות, שבאופן זה אי"צ צוה"פ ומהני כמו בכלאים, עי"ש. וצ"ע בכל זה].

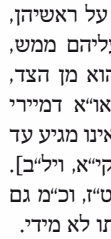
66. בבבבאר "מן הצד" מצאנו כמה ביאורים, א'. שחיבר מן הצד על פניהם של המזוזות, וכן פירשו הרשב"א ושאר הראשונים, וכ"ה בבי" ומשנ"ב ואחרונים, והוא הציור הראשון שכתבנו. ב'. שחיבר בין שני הקנים ולא על פני הקנים כלל, וכמ"ש"כ הג"א פ"א ס"ד שהקנה העליון תחוב בין ב' הקנים, וה"ד בפמ"ג בס"י שס"ג שם סק"ט, וכ"ה בחזו"א סי ע"א סק"ח בשם האחרונים. והוא הציור השני שכתבנו. ג'. הרי"ף והרמב"ם פירשו דהיינו שעשה צורת הפתח כתקנה וכראוי, אלא שעשאה בקצה הזוית כזה , אך לא קיי"ל כפירושם, וכמ"ש"כ לעיל בסו"ס שס"א בענין פרצה בקרן זוית שאין קפיא אלא באוכלת משתי רוחות.

ובחזו"א (שם סק"ז) כתב שגם אם עשה ידות לשני ראשי המשקוף והניח הידות על הקנים, ה"ז צוה"פ מן הצד ופסול (עיין שם טעמו שאין לחלק בין חיבור טבעי לבידי שמים, וע"ע שם סק"ט, ויל"ב). והנה בחזו"א צייר שהיה המשקוף כזה , אך אין הכוונה שהעמידו כך כשהוא זקוף על המזוזות, אלא יש לצייר את זה כשהוא בשכיבה כזה , ובעיקר דין זה כשהוא בשכיבה אם בולט המשקוף החוצה, כפשוטו ה"ז פסול גם משום שאינו מכוון מעל המזוזות, ואף שהידות נוגעות בו, הרי כתב החזו"א שאין לחלק, ובהלכה שלפני הקודמת עמנו על זה שכל הדין שיהיה המשקוף מכוון על המזוזות היה אפשר ללמודו מדין צוה"פ מן הצד.

67. מרדכי ועוד ראשונים, וכ"פ בשו"ע (סי"א) אם חיבר הקנה העליון לשני הקנים "או לאחד מהם" מן הצד וכו', וכן פשוט בכל דוכתא, וכגון בדין שיהיה מכוון הנוכר לעיל, דכל שאינו על גבי שתי המזוזות אינו צורת פתח.

68. בט"ז (סק"ד) כתב כדבר פשוט שכל הקפיא מן הצד הוא דווקא אם החבל העומד מן הצד קשור שלא בקצה העליון של המזוזות, וחלק מן המזווה בולט קצת, אבל אם הוא כרוך למעלה ואין בולט כלום מהמזווה כשר, וכן הביאו הא"י (סק"ז), ובפמ"ג במש"ז שם ציין כן שהא"י הסכים לזה, וכה"ד ספר הקובץ על הרמב"ם (פט"ז ה"ב) הובא באורחות חיים (והובא בכה"ח אות ק"ה), וגם בשו"ע הגר"י (ס"כ) נוטה לזה מעיקר הדין.

אולם במשנ"ב (סק"ד) שכתב שכל האחרונים חולקים על הט"ז, וציין בשע"ה"צ אות נ"א כהחמד משה ואהעו"ז ותו"ש וקרבן נתנאל בנתי"ח, וכתב ש"פ בתורת חיים, וכ"כ במח"ש שהאחרונים חולקים, וכ"פ הח"א כלל מ"ח, ובכה"ח אות ק"ה הוסיף ש"כ"כ בזכור לאברהם (וכן הובא במנחת שבת).

ובדבר ראייתו של הט"ז מרש"י שכתב שבאמצעיתן ולא על ראשיהן, ע"כ לא הבנתי, דאדרבה מדכתב "על ראשיהן", משמע עליהם ממש, ולא כתב "בראשיהן", ואה"נ שבראשיהן ה"ז פסול כיון שהוא מן הצד, ועיין באהעו"ז שהעיר על הט"ז בזה [והאהעו"ז פירש באו"א מהירי שהניח יתדות עקומות כזהו] ועליהן הניח המשקוף, שאם אינו מגיע עד למזוזות ה"ז נחשב מן הצד, ועיין בלשון החזו"א סי ע"א סק"א, ויל"ב]. ועכ"פ הנה בנשמת אדם הוכיח מהריטב"א ומרדכי דלא כהט"ז, וכ"מ גם מהרשב"א בעירובין (יא.) וה"ד בשע"ה"צ שם ובכה"ח שם, ותו לא מידי.

69. יש לדון האם המחלוקת הנזכרת היא על שני האופנים שהבאנו בהלכה הקודמת, ויבואר, שהנה יש לדון אף לדעת הט"ז האם כוונתו להכשיר גם כשהוא עומד בצד על פני המזוזות, שאם זה בראשן כשר (הציור הראשון שכתבנו בהלכה הקודמת), או רק באופן שהמשקוף בין שתי המזוזות (הציור השני), דמסתבר שאף את"ל כדבריו זה רק כשהוא מונח בין שתי המזוזות שבו אפשר לראות את המשקוף והמזוזות כאחד, וכצורת פתח בעלמא (עיין בהלכה הבאה), אבל כשהו על פני לצד חוץ אין סברא להכשיר, ושו"ר בנתייש (פ"ט הערה ס"ח) שנתערור בזה, וכתב שלולא דמסתפי היה אומר שכל האחרונים שפסלו הוא דווקא כשהו מחובר מן הצד כלפי חוץ, אבל כשהמשקוף מונח בין שני המזוזות ואינו בולט כלום, אין לפסול, שזה כדרך שאר פתחים, עי"ש. ויש להוסיף

ב. אם חקק מעט, וצדדי החקיקה אינם בולטים מעל החוט אלא שוה לו, אפשר שכשר לכתחילה, ומכל מקום אם החוט שקוע רק במקצת, ומקצתו בולט מעל החקיקה, הרי זה כשר לכתחילה לכל הדיעות.⁸²

ומכל מקום כל זה רק כשיש מתחתית המזוזה עשרה טפחים עד החקיקה.⁸³

פ"א. מסמר התקוע על ראש המזוזה, מותר לכרוך סביבו חוט בשביל המשקוף, ואין זה נחשב כצורת הפתח מן הצד, וכן מה שמצוי כיום שעושים בראש העמוד צורת ✓ וכיצא בזה, מותר.⁸⁴

פ"ב. אם יש חור באמצע הלחי מעל גובה עשרה טפחים, ומכניסים בתוכו את החוט העליון, כמו שמצוי בעמודי חשמל, הרי זה כדון חקיקה הנזכר לעיל, וראוי להחמיר.⁸⁵

פ"ג. משקוף העומד מן הצד כלומר שהוא מחובר בצדי המזוזה, שנתבאר שהוא פסול, יש אפשרות לקחת לחיים אחרים ויניחם במכוון תחת המשקוף, ועל ידם תיעשה צורת הפתח כדון, וכשר. ומכל מקום אם אפשר לכתחילה להסיר את המזוזה הראשונה, יש לעשות כן מפני מראית העין, אבל אם אי אפשר לעשות כן, כשר.⁸⁶

בחקק, י"ל שבאופן זה כשר. ועד כאן לא אסרו אלא בחקיקה, והחוט יוצא מן החקיקה, אבל כאן שיש איזו בליטה אפילו אם היא לא חיצונית שהעמוד מתחילתו כזה \square ג"כ כשר, והיינו שכל חלק וחלק מהקנה ה"ז כמו קנה נפרד, וכה"ג מצאנו בחזו"א בסי' ע"א וסי' ע"ב סק"י ועוד שאף בעמוד אחד שלם אנו אומרים שכל חלק וחלק כמו קנה נפרד [יש להוסיף עוד להאמור שאם יש חקיקה בקנה, הרי זה כמו קנה נפרד שהעמיד תחת החוט, שיש לדון שזה רק אם אין ג' טפחים בין החוט לבין החקיקה, שאל"כ י"ל לבוד והוי כקנה אחד, ואפשר דהוי כמון הצד, אך זה תלוי במח' הפו' אי אמרינן לבוד להחמיר או לא, ויש מחמירים כמ"ש בהל' סוכה סי' תר"ל ועוד].

אלא שהבאנו מהאחרונים שדימו גם דבר כזה לחקיקה, וכן הכה"ח לא התירו אלא בדבר חיצוני כמו מסמר וכיצא, אך נראה שגם בנידונינו יש נפ"מ בכל האמור, והיינו באופן שהמסמר הוא תקוע על שפת הקנה לכיוון המבוי, שבאופן זה כשיצא החוט ממנו אין שום חקק נוסף שנוכל להחשיב אותו כלחי נוסף תחת החוט כזה \square , וזהו אנו צריכים את טעמו של הכה"ח שכיון שהמסמר הוא דבר חיצוני אין זה נחשב מן הצד אלא כעובר מעל הקנה, והוא כשר.

85. הנה מצוי בעמודי חשמל שיש בהם חורים, ויש משתמשים בהם להשחיל שם את החוט המשמש למשקוף, ובפשוטות ה"ז כמו דין חקיקה הנ"ל, שסברת המתירים הוא דאמרינן דל מהכא החלק העליון, ונמצא שהחוט על החלק התחתון שיש בו עשרה טפחים. אולם י"ל דשאני התם שמעליו יש אויר, וניכר שהוא מונח "על" הלחי, והצדדים לא איכפת לנו מהם גם אם גבוהין הרבה, אולם כאן שהוא מוקף מכל סביביו בלחי ה"ז נראה יותר כצורת הפתח מן הצד, ואפשר שלכ"ע פסול. כזה - \square .

אולם בחזו"א (סימן ע"א סוסק"ט) בהשגתו על האוסרים בחקק סיים: ואף אם תחב באמצעותן כשר, ע"כ. [ובאמת שגם בצורת החקק דלעיל, הלא שייך לבוד והוי כסתום, ונמצא שהוא כדמיון זה שהחוט באמצע בתוך חור, אך זה תלוי גם אם אמרינן לבוד לחומרא, ואין להאריך]. וכבר במנחת שבת (סימן פ"ב אות כ"א) הביא מספר מנחת פיתים (והובא גם באחרונים כאן סוף אות י') שנשאל בזה, ושרב אחד התיר והשני אסר, והשיב שהמתיר יש לו ע"מ לסמוך, דאמרינן סברא של דל מהכא החלק העליון, וע"ע שם. וע"ע בתפא"י עמוד שמ"ו שהביא שאחד מנגדולי הפו' בירושתי" הורה לו דכה"ג ג"כ מותר לדעת המקור חיים, באופן שיש עשרה מן החור למטה.

86. ר"אם ח"ב סי' פ"ה, והובא בכנה"ג ומג"א ושי"א, ה"ד במשנ"ב סק"ה וכה"ח אות ק"ט. וע"ע במג"א סק"כ ובפמ"ג שם. וכוונתם ככל האמור, וכן הוא בסימן ש"ס ס"ז ברמ"א שאם קשור החוט בכותל או בגג למעלה, יש להזהר להעמיד תחת החבל שני קנים גבוהים עשרה וכו', ובמשנ"ב שם ס"ק ק"יב ביאר שקשור למעלה בגג באיזה קנה, והוסיף בשע"צ שם אות פ"ו דכל זה דווקא היכא דאי אפשר באופן אחר, דאל"ה טוב למנוע מזה מפני הרואים [וציין לפמ"ג כאן], ע"כ. והיינו שאפילו בזה שהקנים נמצאים בגג, אעפ"כ יש לשולפם מפני הרואים.

ובגדר החיוב לשלוף את הקנה הפרוץ מפני הרואים, יש לברר דאמנם כן כתב הרא"ם ונמשכו אחריו כל הפוסקים, אולם הוא דין מחודש בחשש דרבנן [וע"ע בנתי"ש פ"ט הערה ס"ו], ומ"מ אין לנו לנטות מזה אחר שכל הפו' הסכימו לזה, אך ראיתי שיש אומרים שיש מנהג להקל בזה (ספר בית נאמן תיקון עירובין ס"ד ה"ד בתפא"י ע"שנד), אולם יש לומר שזה מפני הקושי והטירחא, אבל אם אפשר להסירו יש לעשות כן. עוד י"ל דבלשון השע"צ שהבאנו לעיל שכתב "טוב למנוע", ומשמע שמבין שכל הדין בזה שצריך לשלוף את הקנה הפסול אינו מדינא אלא עדיפות לכתחילה, ודוחק לומר שזה רק בנידונו שהקנים בגג ולא ניכר, שהרי ציין לפמ"ג כאן, ובפמ"ג כאן משמע שהוא דין שווה לכל שני לחיים זה ליד זה, ומ"מ כאשר יש קושי בדבר יש להקל.

[ובכלל אופן נראה שאינו נפסל, ואפילו אם יש באפשרות להסיר ועברו במידה ולא עשו כן, אין זה פוסל את הצורת הפתח, ואף שיש משמעות לשון באיזה אחרונים שרק אם אי אפשר לשלוף כשר, לאו דווקא, והכוונה שלעולם הוא כשר (וכמו שהביאו האחרונים הנ"ל מהרא"ם), ורק יש דין נוסף שאם אפשר לשלוף יש לעשות כן. וש"י ברש"י קמא ח"א סי' ר"ג, וכן באמרי יושר ומחזה אברהם שעמדו בזה, ואכמ"ל].

ועיין בשו"ת מחזה אברהם (סימן ס"ז) ובשבט סופר (סי' ז) שאם המשקוף מונח על המזוזה ממש, אף שיש בצידים קנים גבוהים מן המזוזה, אין בכך חשש, וע"ע שם, כזה \square (וראה ציורים בתפא"י סופכ"א ציור ל-ל"א), וע"ע בנתי"ש הערה ס"ו.

עוד יש לומר לכאורה שיש להקל בכל אופן שמחזורים הקנים הללו זה לזה ממש, דהוי כמו חקק שהבאנו לעיל, ושם הוא חקיקה מן הצד וכאן הוא חקיקה בזה אחר זה [ובחזו"א סי' ע"א הרי כתב שאין חילוק בין חקיקה בידי אדם לחקיקה טבעית], ועיין עוד בבית שלמה (סי' מ"ד) שמבואר שכל הקפיא הוא דווקא כשנעשה הקנה הפסול לשם צורת הפתח, אבל אם נעשה לשם דבר אחר אין חשש, והוא חידוש, דהא מ"מ איכא למטעי, אכן אם בפועל ניכר הדבר שהוא לצורך דבר אחר, שהמזוזה נעשו לדבר אחר אה"נ שאין לחוש, והבו דלא לוס"ף

עליו פסול, ויש לומר שבדווקא אם בולט פסול, אבל אם הוא בשווה כשר, וכ"מ מריהטת לשונו בסי' שס"ב שיחקק מעט ויניח שם החבל, וכ"מ בבית שלמה ס"ס קס"ז, וכ"ה בכה"ח (אות ק"ו בסופו) שיש להזהר שלא לחקק הרבה כי אם מעט, באופן שיהיה קנה העליון גבוה מעט מן הבליטה, "או לפחות בשווה", ע"כ. ולא ידעתי מנא ליה להתיר בשווה, שלכאורה למ"ד שהוא פסול גם בזה הוא פסול, אף שהוא שווה לו, שהרי קי"ל שמן הצד בשווה ג"כ פסול, ודלא כט"ז, ודוחק לומר שנצטרף כאן את הט"ז לדברי המתירים הנ"ל, משום שנראה שלדברי הפמ"ג גם בזה פסול, ובתפא"י ע"ש מ"ו הביא ש"ש פוסלים" (אבל סתם שכשר), וציין לספר נור ישראל וספר זכור לאברהם שמשמעות הפמ"ג שיהיה מונח עליו ממש, וע"ע שם מש"כ עוד בדברי ספר מנחת ישראל, ואין להאריך. ולעני"ד אין זה ברור להתיר לשיטת הפמ"ג, ורק אם המשקוף בולט קצת למעלה שפיר דמי, אולם יש ליישב למה שהבאנו לעיל בהערה על דברי הט"ז שאם הוא בשווה פסול, והאחרונים חלקו עליו, דאפשר שכל הקפיא הוא רק כשזה מן הצד על פני המזוזה, כפי הציור הראשון שהבאנו שם, אבל אם הוא תחוב בין המזוזה כשר אף לחולקים על הט"ז, ע"י"ש. ויש לצרף שיטתם כאן, אלא שכתבנו שם דמי"ל שזה רק אם הוא תחוב לו ממש, ונראה ראש אחד, משא"כ כשהוא בולט למעלה או למטה, או שהוא צר או ארוך ממנו, כמו בנידון דידן, וכל שכן שניכר שהחוט הוא דבר נפרד, וממילא נראה שקשה לצרף כאן את הט"ז.

83. שהרי עיקר ההיתר במה שנחשב מונח על המזוזה, ובודאי שחלק זה עכ"פ צריך שיהיה בו עשרה טפחים, ואף אמנם שלעיל בהערה שלפני הקודמת כתבנו שאפשר לדון את הכל כחתיכה אחת, מ"מ אכתי צריך שיהיה על מקום עשרה טפחים, ודו"ק. [ועיין בסוף הערה הבאה].

יש להוסיף עוד, שבאופן זה שאנו מתירים גם בהניח על החקק, הוא הדין אם אינו נוגע בחקק רק הוא באויר מעליו, וכגון שכרוך בצד החקק כזה \square .

84. הנה מצוי משתמשים בחוט התפוס על מסמר התקוע בראש העמוד, ולכאורה החבל הוא מן הצד של המסמר, ובשו"ת חסד לאברהם (הני"ל), וכן בשו"ת זקן אהרן (הני"ל) כתבו דכשר, דהוי כמו חקק בקנה והניח את החוט בחקק, וה"נ המסמר הוא כמו קנה דק על גבי קנה עב והמשקוף על הקנה העב, ע"כ. אלא שלעיל הבאנו מחלוקת בזה, והפמ"ג החמיר בחקק, וא"כ גם כאן לכא"ה היה לנו לאסור, אלא שבדין זה אף הפמ"ג הסכים להתיר, וכן במשנ"ב (סקס"ד) הביאו בב' הדינים.

ואפשר לברר בב' אופנים: א]. שמדובר שהמסמר היה תחוב הרבה בקנה, והחוט היה בולט ועובר מלמעלה, וה"ז ככל משקוף על מזוזה, אך ז"א נראה, הן במציאות שזה אינו שכיח, וגם מלשון המשנ"ב ל"מ כן, אלא העיקר תלוי במה שהוא מעל הקנה (ועיין בשו"ת בית שלמה ח"א סי' נ"ה, ומ"מ ז"א מיושב). ב]. ויותר נראה לומר דשאני מסמר מחקיקה משום שניכר לכל שאינו חלק מן המזוזה, אלא דבר נפרד, והמזוזה היא רק הקנה, ולכן נחשב שהמשקוף על הקנה, וש"י ש"כ בכה"ח (אות ק"ז) בטעמו של דבר, ע"י"ש.

ולפי הטעם השני שהוא עיקר, נראה שכל ההיתר הוא דווקא במסמר על קנה, משא"כ בקנה דק על קנה עב או באופן שנראה כמו חקיקה וכדו', אה"נ שאין לעשות כן לדעת המחמירים, וכן אם יהיה עמוד ברזל שמתחילתו עשוי כן, כזה \square , אה"נ שאין לעשות כן לדעת המחמירים, אלא שלכא"ה היה מקום לומר שבליטה בעלמא עדיפא מחקק, אולם ז"א, ובכל הפו' מבואר שאין לחלק בזה, וא"כ לדברי המחמירים בחקק בפשוטות ה"ז פסול גם בזה, ורק במסמר שהוא דבר חיצוני כשר, וכן מה שראינו שכיום נוהגים בהרבה מקומות לעשות עמודי ברזל שמהם יוצא ברזל בצורת ✓, והנה אם זה כמו בורג שנוסף עליו, שפיר דמי דינו כמסמר הנ"ל, אבל אם הוא חלק ממנו ממש שנוצר ע"י חקיקה או שהלחימו אליו ונעשה כחלק ממנו, הלא דינו כחקיקה, שהרי אינו דבר חיצוני, ולשון הכה"ח דבר חיצוני. אולם נלע"ד שלא דווקא תלוי זה אם דבר חיצוני, אלא העיקר שאינו נראה להחשיבו כחלק מן העמוד, אלא גם "נראה חיצוני" כשר, וה"נ כיון שכל העמוד נראה שהוא מסתיים עד הצורה הזו ✓, וצורה זו היא כתוספת צדדית בעלמא, לא חשיב חקיקה כלל, ודו"ק.

[יש להוסיף, שלפי ב' ההסברים הנ"ל יש להזהר שיהיה בקנה עצמו גובה עשרה טפחים כשאר דיני צוה"פ, שהרי המסמר אינו נחשב מכלל המזוזה, לא מבעיא לביאור השנ"י, אלא גם לביאור הראשון, הרי אם תחשיבו כחלק מן המזוזה נמצא שהוא כעומד מן הצד, אלא יש לדון רק לפי גובה החקיקה]. ועיין בשו"ת בית שלמה סי' נ"ה מה שתיקן בעירו, והוא חומרא גדולה, ועוד י"ל דהתם היה נראה טפי כחלק אחד עם הקנה, אבל בעלמא אין חשש, ומ"מ לדינא יש להקל, ובפרט שמעיקר הדין הלכה כדברי רוב הפוסקים המתירים בו].

ובעיקר הלכה זו שבת יאחר זמן לעיין בזה, שלכאורה אעיקרא דמילתא אין בזה חשש כלל, ואינו קשור לדין חקיקה, שהרי הבאנו לעיל שאם היה קנה יוצא מציודו וחקק בו מעט כזה \square כשר, והיינו שהבליטה שלפניו ה"ז כמו שהוסיף קנה בציודו, וה"נ נימא כן, ואמנם החזו"א לשיטתו בלא"ה סובר שחקק כשר, אולם אף לדברי המשנ"ב וכל הפו' הנ"ל שאוסרים

דפסיק דמי, ובנפש חיה הנ"ל ג"כ כתב לפרש כהשע"צ, אך לא נקט כן לדינא, אלא דשרי אף בבולט, ואכן בחזו"א (סימן ע"א אות ט') כתב להעיר על השע"צ שבמקו"ח ל"מ כן, וגם העיר שמדברי הג"א הנ"ל אין ראיה, שכוונתו לפסול רק כשהגנה ביניהן, אבל לא כשחקק בקנה המזוזה, ותחב בו הקנה, שזהו על גבן ממש, ע"י"ש. אולם בחת"ס (סימן צ' ד"ה ואני) פירש דברי הג"א כהפמ"ג, וע"ע במהרש"ם ח"א ר"ס קס"ב מש"כ בזה, וע"ע במהרש"ם שם מש"כ ע"ד המקור חיים הנ"ל, וכ"ה בדע"ת וכתב לחוש לכתחילה.

החזו"א גופיה (שם) פשיטא ליה שהדבר מותר, וכתב על המשנ"ב שדבריו צע"ג מנא ליה לעשות חילוקים כאלה, והוסיף החזו"א שאם לקח ב' קנים ועליהם העביר את החוט, והקנה האחר נמוך מחבירו והעמיד את החוט על הנמוך, ואח"כ צירף אליו עוד קנה אחר שהוא גבוה יותר, ונמצא שהחוט שקוע בין שני קנים, כשר, וכיון שלא נפסל בהעמיד אח"כ, ה"נ לא בטל ע"י"ז מצורת הפתח גם אם הוא מחובר בחיבור טבעי, ע"כ. כן נראה בכוונתו, שהקנים הנ"ל היו מקיפים את המזוזה ובולטים מעל החוט, ומזה רצה להתיר גם כשהוא בחקיקה טבעית, אך אין זה ראיה כלל רק מסברתו, והמשנ"ב אפשר שיודה באופן שהקף בקנים, אבל לא באופן זה שהוא חיבור טבעי, ונראה כמעמיד בין המזוזה, ואף לפי החזו"א באופן שחקק והניח החוט בחקיקה, נראה שאין היתר המזוזה תלוי רק בחלק החקק, והצדדים כמאן דליתא לכל אורכן עד למטה, שהרי כך היה אפשר לפרש בכוונתו לאחר שדימה זו לשלשה קנים [ויהיה בזה נפ"מ באופן שיש חתך בתחתית הקנה שלשה טפחים עד הקרקע, בחלק שמתחת החוט בדיוק, והנה אם נחלק כל חלק בנפרד, נמצא שהלחי שתחת החוט גבוה ג"ט, ואל"ה הרי יש לבוד, אמנם גם באופן זה הרי מ"מ אין הגדיים בוקעין, ומ"מ צריך מחיצה ג"ט בגובה עשרה טפחים, ורק אם נחתך גם צד אחד יש לדון בזה, ואין להאריך]. אלא הכל נחשב כמזוזה אחת שהחוט עליה, ואינו מוכרח.

ובעיקר הדין מצאנו כמה אחרונים שפסקו להקל בזה, משום שזה נחשב שהמשקוף מונח על המזוזה ולא איכפ"ל שצדדי החקיקה עולים, דמ"מ זה נחשב שמונח על כל כללות הקנה, וכמבואר בשו"ת אבן יקרה (ח"א סט"ז), ובאורחות חיים (סי' שס"ב ס"י), ושם הובא גם מהמנחת פיתים (וה"ד במנחת שבת על קיצושי"ע סימן פ"ב אות כ"א) שהמיקל יש לו ע"מ לסמוך, שכן נראה בסברא וכו', ע"י"ש. וכ"כ בערוה"ש (ס"ב), וכן מוכח מדברי החסד לאברהם (סימן ל"א, קמא) והזקן אהרן (ח"א סי' כ') בענין מסמר בראש המזוזה (והבאנו הדברים בהלכה הבאה, עיין שם בהערה). וכן בנפש חיה (סימן ל"ד) משמע דנוקט להלכה כדברי המקו"ח הנ"ל, וכן המהרש"ם ח"א סי' קס"ב וח"ב סי' קמ"ט כתב להקל בזה, וכ"מ בשו"ת דברי מלכיאל, וכן הבאנו מהחזו"א דפשיטא ליה שמוותר [וע"ע בשו"מ מהדו"ק ח"א סי' ר"ג להקל בדיעבד], והרי לנו כמה גדולים חקרי לב שכתבו בהדיא להתיר, ומן הדין יש לסמוך על כל הנך רבוותא, ומיהו היכא דאפשר ראוי להחמיר לכתחילה לצאת דעת הפמ"ג וחת"ס ומשנ"ב ודעימיה.

וגם יש להוסיף לכא"ה שכן המנהג בהרבה מקומות שעושים כן, וכמו שהעיד החת"ס גופיה, ובספר ברכת שלום כתב דממילא יש לסמוך על המנהג במה שלא נזכר בגמרא לאיסור, וכ"כ עוד גדולים, וכן מצוי שעושים עמודי ברזל גבוהים, וקושרים את החוט בראשן, על ידי שיש בראשן כמין וזו כזה \square , ומותחים החוט מעמוד לעמוד לצוה"פ (והרי דבר זה לכאורה דינו כמו חקיקה, וכמ"ש"כ הפו', הבאנו דבריהם בהלכה הבאה, אמנם העירו ע"ז שכאשר הוא באמצעות הקנה אינו בכלל חקק), אמנם בעירובין של המהדרין ראיתי שמוסיפים לחיים בצד העמודים הללו, ואמנם עיקר מטרת הוספת הלחים כדי שלא יהיה חשש שיתקעם העמוד, או שיצא החוט שז"א העמודים לרוב קוּתו וכו', ולכן מוסיפים לחיים עבים, מ"מ בזה גם יבאו ידי חובת הפמ"ג ודעימיה שלא להניח בחקיקה.

שוב התבוננתי שהעמודים שמשתמשים בהם כיום הם באופן שיש צורת ✓ בראש העמוד כזה \square וסביבו קושרים החוט, והנה מסתבר שהוא דבר חיצוני ולא מגופו שבדאי אינו מקשה אחת, ואין חשש, וה"ז כמו מסמר התקוע על העמוד, ועי"ל שאף אם היה מקשה אחת ומגופו, מ"מ שאני חקיקה שהעמוד נשאר במילואו, אלא שעשו בו חקיקה, וכאשר יוצא ממנו החוט הרי זה נראה כאילו שיוצא מהעמוד עצמו מן הצד, אבל כאשר כולו פרוץ ורק יוצא ממנו איזו צורה דקה מן הדקה, ה"ז מובן שאינו בכלל העמוד אלא כדבר צדדי, ואינו נחשב מן הצד, אלא מעליו, ודו"ק, וכן ביארו בהלכה הבאה בהערה.

[ועיין בחזו"א (באות י"ב) שכתב ע"פ דעתו (ובהבנת המקו"ח הנ"ל) שיש להתיר, גם במזוזה שהיא עבה למטה ודקה למעלה, כזה \square , והיינו אם יש בחלק העבה עשרה טפחים (ועל פי זה יש אפשרות להשתמש לפעמים בעמודי חשמל וכדומה), וע"ע שם שאם הוא כולו באלכסון פסול, כזה \square , וכן כזה \square , פסול, אבל כזה \square ה"ז כשר, כיון שניכר השיפוע מתחיל מלמעלה בפני עצמו. וע"ע שם ויבואר בדוגמאות].

82. כן יש לדון לדעת הפמ"ג שגם החוט מונח בחקיקה, והצדדים בולטים

וכן הדין אם החוט אינו מכוון על העמוד אלא משוך ממנו קצת, אפשר לקחת עמוד אחר ולהניחו תחת החוט במכוון⁸⁷.

פ"ד. העושים עירוב בצורת הפתח על ידי חוט העובר מעמוד אחד לעמוד שני, ימתחו את החוט, משום שאם הוא מתעגל למטה, יש מחמירים שנחשב צורת הפתח מן הצד, וגם משום שכאשר החוט רפוי הוא נד ברוח ועשוי לצאת מבין המזוזות לצד, ונמצא שהוא לא מכוון מעל הלחיים⁸⁸. ולכן, יש מהדרים לעשות לחיים רחבים תחת החוט⁸⁹.

צורת הפתח העומדת מאליה או לסיבה אחרת

פ"ה. צורת הפתח העומד מאליה כשר, ואפילו אם נעשה לאיזו סיבה ולא לשם פתח, כגון עמודי טלפון ועמודי חשמל, אם הם עומדים כדין הרי הם כשרים⁹⁰, וגם אין צריך לסמוך עליה בערב שבת כדי שיטלטלו על ידה⁹¹.

פ"ז. אין לסמוך על חוטי החשמל וחוטי הטלפון כדי שישמשו צורת הפתח, כיון שהמציאות היא שהם יוצאים מצידי העמוד. אלא אם כן יניח לחיים אחרים שיעמדו תחת החוטים בדיוק⁹².

אבל אין להניח את הלחי תחת הבלטיה (לולאה, טבעת או וו) המחוברת לעמוד שאליה מחובר החוט, אלא דווקא תחת החוט⁹³.

ויש להזהר גם בשאר הדינים של צורת הפתח⁹⁴.

פ"ז. במקום שמצרפים עמודי חשמל או טלפון לצורת הפתח, ומאחר והחוטים יוצאים מצד העמוד שמיים לחיים תחת החוט, אזי: אם החוט ממשיך על העמודים האחרים, אין צריך לשים לחיים בכל עמוד, אלא די לשים בעמוד הראשון שבאותו רוח ובעמוד האחרון שבאותו רוח. אולם שני תנאים בדבר, א. שאין המרחק גדול בין הלחיים, והיינו שכאשר עומד ליד הלחי הראשון רואה את הלחי האחרון של אותו הרוח. ב. שכל העמודים באותו רוח עומדים בקו ישר ממש, אבל אם אחד נוטה מעט לצד זה או לצד זה, הרי שהחוט יוצא מבין הלחיים, ויש בזה חשש פסול, ואם כן במקום שיש נטיה כזו צריך לשים לחי נוסף תחת אותו עמוד, ומפני שקשה להשיג ולצמצם שיהיו כל העמודים בקו ישר, לכן ראוי להניח לחיים כשרים תחת כל עמוד בנפרד ומכוונות תחת החוט⁹⁵.

בזה הרבה, והעיר ע"ד המשגיב הנ"ל, וחד מהנך טעמי דצוה"פ א"צ היכר וכנ"ל רפ"ב בהערה.

92. הפוסקים האריכו טובא בדין צורת הפתח על ידי עמודי טלגרף, עיין בשמות הגדולים שהבאנו בהלכה הקודמת בהערה, וחלקם הגדול כתבו כן כיעוין שם. ואחד מהטעמים העיקריים לפסול, הוא משום שהחוט יוצא מצידי העמוד, כיעוין בכל דברי האחרונים שם [ודלא כמו שצידד להקל בשו"ת נפש חיה סי' ל"ה בסברא של דל מהכא, כמו שאמרו במשקוף שבחיקה הנ"ל, ועפ"י התיר בכוה"ל], וע"ע גם בתורת חסד שם ובשו"ת הסלי"א מהד"ת ל"ט-מ, ועו"א. וכן בשואל ומשיב שם צידד בזה בשעת הדחק כשא"א בענין אחר, עיי"ש. ובמהרש"ם כאן ובתשו"ת ח"א סי' קס"ב וח"ב, אך שאר הפו"א אסרו, וע"ע בספר מחשבות ישראל מנכדו של הנפש חיה שהביא תשו"ת זקנו בענין שכמה גדולים אסרו וכו'. ולכן אין לסמוך ע"ז עד שישם לחיים אחרים תחת החוט [ואין צריך שיהיו הלחיים נוגעים בקנה העליון, ומש"כ הפמ"ג בסי' תר"ל בא"א סק"ב כבר דחו כל הפו"א, ואין להאריך]. ובתשלום שאר התיקונים שצריך לעשות בצורת הפתח על פי הדין.

ועיין בחזו"א (סימן קי"א סק"פ) שצוה"פ אפילו שלא נעשה לכך לשם מחיצה מהני, ויכול לסמוך עליהם משום צוה"פ, ולכן סומכים על עמודי הטלגרף החוט שעל גביהן וכו', עיי"ש. אך בודאי שצריך גם להזהר בשאר התנאים שיהיה החוט כראוי והלחיים כראוי.

93. ויש לציין, שכאן אין לחוש למש"כ הרא"ם (הובא במג"א והאחרונים סו"ס שס"ב) שיש לשלוף את הקנה הפסול מפני הרואים, מפני שהכל יודעים שעמוד החשמל והטלפון אינו עשוי בשביל הצורת הפתח, ומלבד שעצם הדבר אינו מעכב, וכמש"ש.

94. הוספנו לבאר שאם יש בליטה או טבעת וכדו' המחוברת לעמוד וממנה יוצא החוט כזה, אין מועיל להעמיד את הלחי תחת הטבעת, כיון שאינה בכלל החוט העליון, אלא יש להרחיק את הלחי מעט מן העמוד עד שיהיה תחת החוט, וכה"ג עורר בחכמת שלמה (בסו"ס שס"ג סו"ו), ונמצא עוד, שחוט החשמל כיום גרועים יותר מצוה"פ מן הצד כיון שהעמודים לא נוגעים בכלל בחוטים.

אך יש לדון מדברי החזו"א (סימן ע"א סק"א) גבי מזוזות שיוצא מהם ידות ועליהם מונח הקנה העליון, שכתב החזו"א לפסול אף שאין הפסק ג"ט, וצ"ע, עיי"ש. ומשמע שבנוגע בו ממש כשר, אף שהם שני חלקים, ולכא"ו זה דלא כהחכ"ש, ואפשר שבטבעת גרע טפי שנראה יותר שהחוט הוא המתייחס, והטבעת אינה אלא לתפיסה בעלמא, וצ"ע [ובאופן שכל החוט העליון עשוי טבעות, כזה, נראה שאף להחכמת שלמה כשר, שזהו החוט, ואף מצד פתחי שמאי י"ל דכשר].

ואירע וסמכו על חוט של פסי הרכבת, והלחי הוא העובי התחתון של העמוד שמעליו החוט, דא עקא, שהחוט מחובר אל לולאות המחברות בינו לעמוד, ולהאמור לדברי החכמת שלמה הרי זה פסול, ואמרת עיצה לזה שיתכונן פלסטיק על כל הלולאה לסותמה, באופן שיהיה כמו גוש אחד, ויחליקו אותו עד החוט [כדי שלא יהיה פתחי שמאי, העשוי מכמה חלקים, עיין להלן סופ"ד], ואז יחשב הכל כמו קנה אחד עליון [וזה שבתחילה הוא עבה ואחר כך דק נראה שאינו בכלל פתחי שמאי כלל, דלא גרע מזמורה שמבואר (בעירובין י"א). דמהני לצוה"פ, אף שבודאי לא כל המקומות שוין].

95. הנה בענין הסתמכות על חוטי החשמל או הטלפון האריכו הפו"א, וכמו שהזכרנו שמוותיהם בהערה שבהלכה הקודמת, עיין שם. ונוכיר בקצרה, א. מצד צורת הפתח העשויה מאליה, כבר נתבאר לעיל בהלכה הקודמת דקיי"ל שכשר. ב. מצד שהיא מחיצה שאינה עשויה לדירה לדור בתוך היקפה, עיין בנפש חיה ובית שלמה הנ"ל שצידדו דנחשב שהוקף לדירה כיון שעשוי אליר, אמנם בשאר אחרונים לא סבירא להו כלל לחוש לזה. ג. מצד צוה"פ מן הצד, כבר הזכרנו לעיל דברי רוב הפו"א האוסרים, ואין להקל, אך לזה יש פתרון להעמיד לחיים תחת החוטים, ויש לדקדק שאכן יהיה תחת החוטים וכנ"ל.

96. עיין בתפארת יעקב עמוד שע"ב בהערה שהעיר בזה, ע"ש. (ואגב, בענין לחי שלא יהיה מרוחק מלחי חברו, עיין בסימן שמ"ה סו"ו דין מחיצות הרחוקות זו מזו). וכ"ז כאשר החוט ממשיך ולא נפסק בכל עמוד, שאז צריך לחי בכל פעם. ואם הוא יוצא מן הצד ככולם, הרי שבודאי צריך לחי בכל עמוד.

97. ויש לציין, שנידון זה תלוי גם במח' האחרונים, דבמשכנות יעקב (סי' קי"א) מוכח לאיסור (והזכירו בקצרה בשעה"צ אות נ"ו), אולם בשו"ת שערי ציון (ח"א סימן ג' ענפים א-ד) חלק עליו בזה אודות צוה"פ שהלחיים מונחים רק תחת העמוד הראשון והאחרון, ע"כ. ובקובץ נזר התורה (אב התשס"ח עמוד י"ח) העיד שהגרי"ח קרייזירטה אמר כמה

ד' בענין חוט המתעקם למטה שיש גדולים שהתירוהו, וכן מוכרח ע"פ המציאות כמו שכתבנו.

98. מצאנו בעירובין (טו.) גבי לחי העומד מאליה פלוגתא דאביי ורבא, וקיי"ל כאביי בייע"ל קג"ם, ובסמכו לכו"ע מהני, וכמש"ש. ועכ"פ מאליה כשר, וכ"פ בשו"ע (סימן קס"ג סו"א) וכ"ש לגבי צוה"פ, שדין צוה"פ כמחיצה גמורה, וכ"כ הרשב"א (ח: ורא"ש פ"א סו"א) בשם הראב"ד ועוד שבצוה"פ אף רבא מודה דכשר, ולא אסר אלא בלחי שלשיתו (יב:). הוא משום היכר [ועיין ברמ"א בהלכות סוכה בסימן תר"ל ס"ב שהסכך משמש במקום קנה עליון, ובמג"א הקשה ע"ז מירושלמי, וע"ע בפמ"ג ובהגרי"א דמש"א שם, והזכרנו דבריהם בסו"פ א גבי תקרה במקום קנה עליון, וע"ע בחזו"א י"ד סי' קע"ב סק"ב, ובמג"א עצמו בסו"ס שמ"ו ועו"א מבואר שהתקרה משמשת לצוה"פ, אמנם כ"ז אינו ראיה לנידוד, כיון שאם עשה איזה חלק אחד כבר אינו נחשב מאליה, ורק אם כל הצוה"פ בכללותו נעשה מאליה יש לדון].

ומן האמור נראה בפשטות שעמודי החשמל ועמודי הטלפון יכולים לשמש צורת הפתח, אף שהם עשויים למטרה אחרת [ובתנאי שהם ראויים לצורת הפתח, כלומר שהחוט עובר על הקנים ולא מן הצד ואינו נד ברוח וכו']. וכן מבואר מדברי הרבה אחרונים שדנו בזה לפסול מטעם שהוא צורת הפתח מן הצד וכדו', הא לאו הכי היה כשר לצורת הפתח, וכמו שציין המשגיב כאן (סק"ד) לתשו"ת מאמר מרדכי מהגרמ"ז איטנגא בסי' מ"א ושואל ומשיב מהדו"ק ח"ב סי' פ"ו פ"ח ובית שלמה ח"א סי' מ"ח, וכ"ה באורחות חיים כאן (אות ט') בשם הגר"שק בשו"ת טוט"ד ובספרו נדרי זירוזין בקונטרס יוסף דעת, והביאו גם בכה"ח כאן (אות ק"ח), והוסיף משו"ת אבן יקרה סו"ט שכתב שפשוט הוא שאפשר להתיר אם עשוי כדין, ע"כ. וכן כתב גם בשו"ת מהר"י אשכנזי סי' כ"ו ובשו"ת נטע שורק סי' כ"ח ונפש חיה סי' ל"ד-ל"ה ויהודה יעלה אסאד סי' צ' ואבנ"ז בכ"מ, ומהרש"ם ח"ב סי' קמ"ט ומהר"ם בריסק ח"ג סי' ל"ז ושערי ציון סי' ג' ודברי מלכאל ח"ג סי' ט"ו, וכ"פ בחזו"א בליקוטים סימן ג' סק"ה, וכ"ה גם בשו"ת תפארת אדם ח"ב סי' כ"א בשם מהר"י מסטמאר ובקרבן לדוד ומנחת יצחק ח"א סי' נ"ט, ועוד רבים ושלמים, וכיעוין בכל ספרי הפו"א שדנו רק מצד תנאי צורת הפתח בעלמא, אבל מצד שהוא עשוי מאליה פשיטא דכשר לכתחילה.

כל קבל דנא מצאנו כמה אחרונים הסוכרים שגם בצורת הפתח צריך שיהיה לשם פתח, ולא מהני בעומד מאליה, וכמש"כ המשכנות יעקב (סי' קכ"ג) גבי גיפופין היוצאין מן הכתלים, וכ"כ בישועות מלכו (סי' כ') וכן בדברי הרמ"א בסי' תר"ל הנ"ל, וכתב שבצוה"פ טלגרף אפשר שגם הרמ"א ס"ל דלא מהני, ובפרט כאשר הוא עשוי לסיבה אחרת ש"א שגרע טפי, וכמש"כ בתורת חסד סימן ט', וכן ביד דוד בעירובין ט"ו, עיין שם, ובשו"ת תשורת שי סי' שכ"ט, וע"ע גם בשו"ת מהר"ש ח"ב סו"ט, והנה גם לשיטתם פשוט הוא שאם עשה איזה חידוש בצורת הפתח, וכגון שהעמיד לחיים תחת החוט דמהני לצורת הפתח, אך לדינא א"צ לזה, דהסכמת הפו"א שצוה"פ כשרה לכתחילה גם בעומד מאליה וגם לסיבה אחרת.

99. עיין עירובין (טו.) גבי לחי העומד מאליה, ועיין בסימן שס"ג סעיף י"א, ושם נתבאר שאף שעומד מאליה כשר, מ"מ צריך שיסמכו עליו, וכתבנו שם הפרטים בזה שגם מן הסתם הרי זה כמו שסמכו עליו, ורק אם היה שם לחי אחר ונפל בשבת ובאים עכשיו לסמוך עליו, אסור. וה"ה אם בפירוש לא סמכו עליו אסור, עיי"ש. ויש לדון אם כן הדין גם בצורת הפתח, שהרי במחיצה גמורה כתבו הפו"א דמהני אפילו בלא סמכו עליו [וכמבואר ברא"ש פ"א דעירובין סימן כ' ועוד], ויש לדון אם כך הדין בצורת הפתח, והנפ"מ תהיה באופן שהיה היקף אחד מכבר ונקרע בשבת ורוצים עתה לסמוך על השני, וכבר נסתפק בזה הפמ"ג והובא בביה"ל (ד"ה אבל), ולענין פסי חצר מצאנו בהגהות רע"א (שם) ובתשו"ת (מהדו"ק סל"ה) שדן בזה וצידד להקל, ובתו"ש סק"ב וכן בבית מאיר שם כתבו שנחשבת כמחיצה גמורה, וא"צ סמיכה, ומזה ק"ו לצורת הפתח.

וכבר נחלקו בזה הפו"א, שבט"ז להלן (סקי"ט) מבואר בפשיטות שצריך לסמוך גם בצורת הפתח, עיין שם. וכן כתב בפשיטות המשגיב (סי' קי"ג) שנדון משום קנה אם סמכו עליו מערי"ש, וכנראה שנמשך אחר הט"ז [והרי לעיל בביה"ל הנ"ל הסתפק בדבר ולא הכריע, אולם יעוין בשו"ת קרן לדוד מה שביאר בכוננת הפמ"ג דמיי"ר בצוה"פ שאינו גמור, אך בפשטות ל"מ כן עכ"פ בביה"ל]. אולם בישועות יעקב (שם סקי"א) כתב שא"צ סמיכה וכן בחכמת שלמה כאן, וכ"כ הבית אפרים (סו"ס כ"ה), וכ"ה בדברי הגאון יעקב בעירובין (יא). ובשפת אמת (שם) ושכ"כ השב"י (ח"ב סימן ח'), ובנחל אשכול (דף קס"ה) וכן במהרש"ם, וכ"כ בפשיטות החזו"א (בסימן ע' סק"ה), ולקמיה בסימן ע"ז (סק"א) האריך

עלה בחשש זה, ומסתבר שכל שניכר באיזה אופן שאינו שייך לצורת הפתח, שפיר דמי. [ועיין עוד בקרבן לדוד סי' ק"ה וכן בפתחי שערים כ"ז ובתפארת יעקב ע' תכ"ח מש"כ בזה].

87. וכאן בפשטות גם כן צריך לשלוף את הקנה שאינו מכוון, והיה אפשר לחלק דשאני בנידון הנ"ל שהוא מן הצד, משא"כ כאן שאינו מכוון, וניכר שהוא לא קשור לצורת הפתח. אולם נראה שאין לחלק בזה (ולעיל כתבנו בדין שיהיו מכוונים שהיה לנו לדון בהם גם מדין צוה"פ מן הצד), ומ"מ בעמודי חשמל וטלפון וכדומה שרוצים להכשירם לצוה"פ, בודאי אין חשש כלל, דניכר לכל שלא באו העמודים שלהם בשביל צורת הפתח. ויש לדון עד כמה יהיה רחוק הקנה הפסול, ויצטרפו להסירו, שהרי ודאי שאם הוא רחוק הרבה מצורת הפתח, אין בכך חשש. ואולי כל שרחוק ג' או ד' טפחים אין לחשוש יותר, אלא שכאשר החוט העליון גבוה מצוי לטעות אף בשיעור ג' או ד' טפחים, וצ"ע, ונראה שזה תלוי לפי הענין, אם ניכר לאינשי שהוא שייך לצורת הפתח או לא.

88. משגיב (סוסק"ו) בשם המשכנות יעקב (סימן קי"א), והזכירו בשעה"צ (אות נ"ו) בקצרה, וכן הובא בפירוט בכה"ח (אות צ"ז), ושם כתב טעם נוסף שלפעמים יש בשיפולו וברחבו יותר מג"ט וכו', ודמי למשקוף עגול שפסול, והחזו"א (סי' ע"א סק"י וסי' ע"ז סק"ו) הסכים לשני טעמים ראשונים, ולא טעם זה דס"ל שהוא כשר בצוה"פ [ועיין להלן בסי"ב, ובפרק האבא], ובאמת שבדברי המשכנ"י משמע עוד כמה טעמים לאסור, כפתחי שמאי ועוד, ויש לפלפל בזה, ואכמ"ל. ובביאור שיטת המשגיב כמו מי הוא פסק במח' זו של המח"ש והמשכנות יעקב, ראה ביאור הדברים בדברינו להלן בהלכה שאחרי הבאה, ודו"ק.

89. הנה דין זה האמור, קשה מאד לקיימו, ויש לדון מב' פנים, א. משום שאם ימתחנו חזק ה"ז עשוי להקרע, או מפני שאם ימתחנו חזק הרי הוא ימשוך אליו את העמוד ויעקם אותו (עיין בפרק הבא בדין עיקום העמוד לצדדים). ב. מצד המציאות הרי החוט קשור בראש העמוד ממש, ואם כל עובי החוט 3 מ"מ, הרי שבעיגול מועט של 3 מ"מ הוא כבר נחשב צוה"פ מן הצד [ולכל היותר הוא יהיה שווה לראש העמוד, והסכימו הפו"א שגם בזה פסול, וכמשנ"ת לעיל]. והרי לא ימלט שלא יהיה מתכופף מעט ואפילו אם האדם עצמו ימתחנו בחזקה, הרי בסיבת הטבע עשוי להתרכך, כמו שמצוי מחמת החום או הקור, וחשש זה עשוי להיות לא רק בצורת הפתח שיש מרחק גדול בין עמוד לעמוד, אלא גם כשהם קרובים זה לזה.

ומפני זה הטוב ביותר להניח לחיים נוספים תחת החוט שגובהן עשרה, ובוהא אין חשש שיתעגל החוט לבין הלחיים, ודבר נוסף יש לעשות שיהיו הלחיים הללו רחבים באופן שגם אם תבא רוח לא יצא החוט מבין הלחיים, ובפרט כאשר החוט גבוה הרבה שאפשר לטעות בכיוון החוט מעל הלחיים בדיוק, ולכן אם יהיו הלחיים רחבות הרי הוא יוצא מידי כל חשש [ומ"מ לא כתבנו בדרך איסור, מאחר ורבים מהאחרונים הקילו בזה, וכמו שיבואר להלן בפרק ד', והכשירו במשקוף המתעקם].

יש לבאר הערה חשובה, דהנה בספר נתיבות שבת (פ"ט הערה צ"ד) כתב שכאשר יש חשש שהחבל נכפף למטה מראשי הקנים אפשר לתקן ע"י שיעמיד קנים נמוכים שראשיהם יהיו למטה מכפיפת החבל, ע"כ. ובתפארת יעקב (פכ"ב סוף הערה ז') הביא בשם ספר אחד [הנת"ש הנ"ל] שכתב תקנה זו, וכתב שלדעתו אפשר שאינו מועיל, שהרי מה שמועיל לחיים שאינם מגיעים לחוט הוא מדין גוד אסיק, ונחשב נוגע, וא"כ מה יועיל אם יוסיף קנים תחת כפיפת החבל, הרי על ידי ההלכה של גוד אסיק נחשב כאילו עולה למעלה ונוגע, ושוב יהיה אמצע שיפולו של המשקוף מצדדי המזוזות, ע"כ. והיא הערה גדולה. אך הרי במציאות המנהג פשוט שעושים כן, ועוד דא"כ לא שבקת חיי לכל צורות הפתח שבעולם שעושים ע"י חוטים, ולא ימלט שלא ירד איזה מילימטרים אחדים ויפסל, ואם תאמר שצריך לעשות כל הצורות הפתח מאבנים ועצים, זה לא שמענו, והרי בגמרא כתוב "קנה" על גביהן, וכן "זמורה", והם דברים שבודאי עשויים להתעקם למטה, ורק לשבת אחת הקרובה יש מקום לסמוך שלא יתכופף, וכן "גמ"י" וחוט הסרבל וכדו' הרי בודאי עשויים להתכופף, וכל שכן אם הם מעמוד לעמוד העומדים במרחק זה מזה (כמו שהבאנו בפרק א'), ועל כרחך להוכיח או כהנך פוסקים הסוכרים שאינו נפסל באופן שהוא מתכופף למטה, אי"נ שע"י לחיים שלמטה זה מועיל, ומה שנפסל בעומד מן הצד הרי הוא פסול דרבנן, ולא אסור אלא כשניכר שיוצא מן הצד שבוה אינו בצורת פתח, אבל כאשר הקנים נמוכים ובל"ה אינם מגיעים לחוט, ורק ע"י ההלכה של גוד אסיק הם כאילו עולים, מ"מ לא נאמר שיפסל בכך במה שלבסוף הוא נראה מן הצד, והוא חידוש גדול. אבל להחמיר יותר מזה שלא ישתמשו ע"י חוט כלל, זה לא שמענו, והוא נגד הגמרא והפו"א, ויתירה מזו כתבנו להלן בפרק

מחסומים

פ"ח. מחסומים העשויים משני עמודים, ועליהם מוט ברזל ארוך, שכאשר רוצים לפתוח את המעבר המוט מתרומם לגובה או מסתובב לצד, וכאשר רוצים לסגור את המעבר הוא יורד ושוכב על העמודים, כמו שמצוי, אזי בעודו פתוח הרי הוא פסול, אבל כאשר הוא סגור ועומד על העמודים, הרי הוא יכול לשמש כצורת הפתח⁹⁶. ויש פוסלים גם בעודו סגור כיון שאינו בצורת פתח⁹⁷.

הפסק בין המזוזות למשקוף

פ"ט. משקוף שגבוה מהמזוזות, צריך להזהר שלא יהא בין המזוזות לבין המשקוף שום דבר, רק אויר, משום שאם יש איזה דבר המפסיק ביניהם, כמו גג הבולט או מדף וזיז וכדומה, יש אומרים שפסול⁹⁸.

אמנם אם הוא דבר שאינו קבוע אינו מפסיק לכל הדיעות⁹⁹, ולכן אם אירע והניחו על הלחי איזה בגד או שקית וכדומה או שהדיקו עליה מודעה, אין בזה חשש, כיון שהוא דרך עראי¹⁰⁰. וגם בענפי אילן המפסיקים יש מקום להקל¹⁰¹.

פרק ד

מזוזות ומשקוף שאינם ישרים, ו"פתחי שמאי"

צ. פתח או צורת פתח העשויים כמו כיפה, אם יש ברגליה קודם שמתחיל להתעגל גובה עשרה טפחים, מותרת משום צורת הפתח¹⁰². ולכן יש להשגיח שיהיה בפתח ארבע טפחים לפחות¹⁰³.

צ"א. מזוזות או משקוף שאינם ישרים אלא הולכים בעיגול, הדין בזה כדלהלן¹⁰⁴:

[א. אם המזוזות ישרים, ורק אחר כך מתחיל להתעגל כמו כיפה, הרי זה כשר¹⁰⁵.

גם בטעמים הנז'. (וע"ע באות הבאה סברא נוספת להקל מקרוב בגיט). ג. אם ההפסק קרוב תוך גיט למזוזות, לכאן יצטרף למזוזות למיד שאין חשש פתחי שמאי, ועיין תפא"י פכ"א סוף הערה ל"ב, אולם זה יתכן כשההפסק הזה אינה על פני כל האורך, דאל"ה הוא עצמו כמשקוף או הפסק, וכן יש לדון בקרוב שלשה לחוט, ובפשטות הן לטעם התו"ש והן לטעם ה"ט"ז פסול גם בזה.

99. חזו"א ס"ס ע"א.

100. כתבנו דוגמאות מצויות שאינם פוסלים, כגון שהניחו על הלחי איזה דבר, או שקשרו על הגדר איזו שקית, והיא ניצבת מעל הלחי, וכן מצוי שהלחי עומד ליד לוח מודעות, ומדביקים מודעה על הלוח מודעות ועל הלחי גם יחד, כמו שראיתי כמה פעמים. ולכאן זו המודעה מפסיקה וחוצצת בין קצה הלחי, וא"כ א"א לומר בזה ג"א, אולם כפי האמור שהוא דבר עראי אין חשש [הדרכת מודעה על פני הלחי אין בה חשש כלל, וגם בפתחי שמאי אינו נחשב, שניכר לכל שהוא דבר צדדי]. ואם הוא גגון פרום על הלחי, אף שזה גגון בד ונילון, מ"מ אם הוא קבוע ה"ז פסול.

101. כן ראיתי בנתייש (סוף הערה ס"ב) שכתב בפשיטות דוגמא לדברי החזו"א כגון ענפי אילן, ע"כ. אולם יש לבאר שכל זה יתכן רק בענפים שדרך לקצצן מפעם לפעם, אבל ענפים הנשארים תמיד בודאי הם מפסיקים, והרי לעיל (ר"ס ש"ב) מבואר שענפים יכולים לשמש כמחיצה ולכל מילי, וגם בענפים העשויים לקצצן לכאן אפשר לדון כשזה עשוי להשאיר לזמן מרובה, ורק פעם או פעמיים בשנה קוצצים, שזה נחשב ג"כ קבוע (ואמנם לסוברים שטעם הפסול משום שאינו דרך עשיית פתח אפשר שענפים הם כדבר צדדי, ואינו נראה).

102. בעירובין (א). כיפה (פרש"י שער העשוי ככיפה) ר"מ מחייב במזוזה וחכמים פוטרין (ופרש"י שם וביומא יא: משום שמתעגלת ונמצא שיש פחות מדי"ט, ואין פתח פחות מדי"ט), אבל ביש ברגליה עשרה לכ"ו"ע חייבת, ע"כ. ובב"י כאן (ס"ו"ס ש"ב) הביא ד"ז מתשו הרשב"א (ח"ג סי' רע"א) שמבוי שיש בראשו כיפה כל שיש ברגלי הכיפה עשרה טפחים קודם שיתחיל להתעגל ה"ז צוה"פ להתחייב במזוזה ולשבת, ע"כ. (והביא תשובה זו הב"י ב"ד סימן רפ"ז, וכן הזכירוהו החיד"א במחבר ר"ס ש"ס"ד ובכה"ח שם אות ב' לענין מבוי, עיי"ש. וע"ע גם בתשו הרשב"א ח"א סי' תנ"ט), וכ"פ השו"ע ס"ו"ס ש"ס"ב להאי דינא.

103. זה יסוד הענין לפי כל הפי' שיהיה בפתח ארבעה טפחים, ונתבאר לעיל בסוף פרק ב', והוא נלמד מדין הכיפה, וצריך שיתחיל מלמטה, אמנם אם הוא מתחיל צר מלמטה ורחב מלמעלה עיין חזו"א סי' ע"א סק"ו משי"כ בזה, וה"ז כצוה"פ כמין ∇ שנתבאר להלן.

104. דין זה תלוי במחלוקת הראשונים והאחרונים בדין כיפה במזוזה (המבואר בעירובין וביומא יא:), עיין ברש"י שם וברמב"ם פ"ו ממזוזה וש"א"ד דמיתנין להלן. ועיין בב"י ובי"ח וט"ז ושאר מפי ב"ד סימן רפ"ז בכוונת דברי הראשונים, וראה בתפארת יעקב פכ"ב סעיפים א-ב' ובנתייש פ"ט סל"ה שעמדו בביאור הסוגיה, ויש להוסיף ולציין לדברי המשכנות יעקב בסימן ק"י, ובנין ציון סכ"ז, ובחי' הגר"ח עניינים על הרמב"ם פ"ו שם ובקהילות יעקב ח"ב סל"ו ועמ"ס שבת סמ"ז ושבת הלוי ח"ב סי' ק"כ קנ"ז, וא"א כעת להאריך בזה. ולהלן יבואר בקצרה עיקרי הדינים לפענ"ד.

105. כן משמע מפשטות המפרשים בדין כיפה שהמשקוף עגול, ואעפ"י כשר כיון שיש בו חלל ארבעה בגובה עשרה מהארץ, וכן ביאר הב"י וש"א ב"ד בדעת רש"י (וע"ע בב"ח שם גם בדעת המרדכי וטור), וכן יש לפרש בדעת הרמב"ם שם (וכמשי"כ ה"ט"ז ב"ד שם). וממילא כ"ה לפי השו"ע שנטק כהרמב"ם (וכ"כ בבאר הגולה שם), וכן סתימת כל הפי' שהמשקוף עגול ולא טרחו לומר שעשו מעליו סף ישר ושווה, ואדרבה מבואר שדקדקו רק שהרגליים היו ישרות, וכדלהלן בהערה הבאה. אבל במשקוף לא כתבו כן.

ואמנם בריטב"א עירובין (יא): כתב בזה"ל כיפה וכו', דלא חשיב פתח לענין מזוזה אלא כשיש מזוזות עומדות "שוות" וכו', ושיהא למטה "סף שווה" נתון עליהן כעין משקוף וכו', ע"כ. ומבואר בהדיא שיהיה משקוף שווה, וע"ע גם בגאון יעקב (בעירובין שם) לדעת הרמב"ם, וכן במהר"ם שיק או"ח סי' קס"ז. ובפשטות ה"ה בשבת. [ועיין במקו"ח בתיקון עירובין ב"ד"ה עוד נראה שצוה"פ שלגבי שבת קיל מצוה"פ שלגבי מזוזה, ובחכמת שלמה כאן כתב בהיפך, ועיין בפתחא זוטא כלל ט', ובגאון יעקב עירובין יא. ודימה עירובין למזוזה. וכן במאירי בבית הבחירה ועוד].

אך כאמור שהפי' לא הביאו דברי הריטב"א, וכמשי"כ בנפש חיה (ס"ו"ס סכ"ד) שאף שכי"מ בריטב"א, וכן יש לפרש לרש"י שמשקוף בעיגול לא מהני כלל במקום משקוף, מ"מ בפי' לא נזכר דין זה, ואדרבה כתבו כן רק לגבי הרגליים וכו', ובוא"ד שגם בעירובין נקטינן הכי. וכן כתבו בפתחא זוטא (כלל ט' פרט ג') ובספר פתחי שערים (סוף אות י"ז אות י"ג) מסתימת הפי' דכשר, וכ"פ החזו"א (סימן ע"א בסק"ג וכן בסק"ו).

לכתחילה ראוי להחמיר היכא דאפשר, וממילא גם כאן הדין כן [אמנם מצוי שהבליטה עולה מן הצדדים של העמוד כזה \llcorner לקבל את המוט מעליה. ואפשר שזה עדיף מחקק בעלמא, ודו"ק]. ואם אינו בחקיקה כלל אלא עומד על העמוד כמו שהוא ה"ז כשר לכל הדיעות, ובעיקר הדין בזה, עיין בשו"ת נוב"ת סמ"א ומאמ"ר סי' ושאלת שלום ה"ד בא"ח סימן שס"ד אות צ' ושו"ת תשובה מאהבה סי' רמ"ה ובנין ציון סי' כ"ז ואבנ"ז סי' רצ"ו וחת"ס ס"צ ובמהרש"ם ח"א סי' קס"ב, ובליקוטי הערות על החת"ס שם סימן ט' פ"ח, ובספר נתייש פ"ט סט"ו בשם האחרונים, וע"ע בנתייש שם בהערה ס"ד שיש מקילין בצוה"פ מן הצד בעשוי לכך לפתוח ולסגור וכו', ואינו מוכרח כלל, ואכמ"ל.

97. כן מצאנו כמה אחרונים שכתבו לפסול אפילו בשעה שהוא סגור, כיון שפתח כזה לא עבדי אינשי, וכמשי"כ בשו"ת ברית אברהם סי' ט"ו ובחת"ס שם, ולכן יש להזהר בזה, ועיין בתפא"י סוף"ג שכתב שכי"ז בעשוי לפתוח ולסגור, אבל אם לא נעשה לכך לפתוח ולסגור, אע"פ שאפשר לפתוח ולסגור אם ירצו אין בזה חשש.

98. ב"ז (סימן שס"ג סק"י"ט) כתב שאם יש הפסק פסול, וכ"פ הא"ר סקמ"ז גר"ז סל"ב וח"א כלל מ"ח אות ז', וה"ד בכה"ח שם אות קפ"ט (אך כתב דמיהו התו"ש חולק), וכ"פ המשנ"ב שם סוס"ק ק"י"ב (אך בשעה"צ אות פ"ז ציין שבספר תו"ש מפקפק ע"ז, ועיין בביאורים שם מש"כ בראיות האלה).

ובטעם הפסול יש לומר בכמה דרכים, א. בפשטות י"ל שכיון שכל ההיתר של צוה"פ שהקנים לא נוגעים בחוט הוא מדין גוד אסיק (וכמו שהבאנו לעיל ממאירי בעירובין יא, והגרע"א כאן בס"א בשם הרא"ם בתשו' סימן כ"ה שכתב כן בהדיא. ואמנם באבנ"ז סי' רצ"א העיר ע"ז, מ"מ כ"מ במאירי ורא"ם. וע"ע גם בדבריו באות י"ד לדעת הרמב"ם), א"כ כשיש הפסק אין כאן גוד אסיק (וכעין מ"ש ברי"ף כל גנות פט), וכן הבין התו"ש שם סק"ד דהוא מטעם הפסק. ב. בלשון ה"ט"ז והאחרונים מדוקדק דפסול משום שאין מעין צוה"פ בענין זה, והיינו שאין זה דרך עשיית פתח, וכן דקדק בדברי יחזקאל (ס"ו סק"ה), וכן הביא בשו"ת פנים מאירות (ח"ב ס"ו"ס קמ"ג) בפשיטות מדי"ט הלוכח דבעינן היכר לצוה"פ. ג. בחזו"א (ס"ו"ס ע"א) מבואר הטעם שבאופן זה התקרה היא המשקוף והחבל שאחרינו אינו כלום, וא"א לצרף סוף התקרה לקנה בגלל הפסק האויר שביניהם, עיי"ש. וכוונתו שהגג היה בולט, אבל לא מקצה לקצה, אלא רק באמצע בין הקנים.

ובתו"ש (סקס"ד) הקשה על ה"ט"ז הנ"ל מדין כיפה דמהני לצוה"פ (וכמשי"כ בעירובין יא. ובס"ו"ס ש"ב) שהרי המשקוף הוא החלק העליון, והעיגול מפסיק בינו לעמודי צוה"פ, וכמו שבאמת פרש"י בעירובין (יא) בראה שהביאו מכיפה לדין צורת הפתח שהחוט אינו נוגע בלחיים, עיי"ש. וא"כ מוכח שכאשר יש לו מידות צוה"פ ה"ז כשר, אע"פ שיש הפסק (וכ"ה הגר"ז שם במוסגר), ומצאנו כמה ישובים, חדא, בדברי יחזקאל הנ"ל כתב דלק"מ שאין טעמו של ה"ט"ז משום הפסק אלא משום דצוה"פ כהאי גוונא לא עבדי אינשי וכנ"ל באות ב', ועוד בפמ"ג על ה"ט"ז שם כתב לבאר דין הכיפה עפ"ד הראשונים בביאור הגמ', ושהראיה מדברי ר"מ דסובר חוקקים (וע"ע שם שביאר בזה משי"כ ה"ט"ז לעשות נקב בגג), וע"ע בתפא"י פכ"א הערה ל"ב משי"כ לבאר באו"א, וע"ע שם בשם פתחי שערים שהביא שבח"א ונחל אשכול ובשו"ת משיב דבר השיגו על ה"ט"ז בזה, ועכ"פ הרי הרבה אחרונים הסכימו לדי"ט, וחד מהנך טעמי שהבאנו הוא סיבה לפסול.

ונפ"מ בין הטעמים יש לומר בכמה פרטים: א. אם עשה נקב בגג כדי שיהיו המזוזות כנגד המשקוף, הרי בפשטות זה כשר, אלא שה"ט"ז כתב שצריך שיהיה נקב "גדול", ונראה שכל זה כתב ה"ט"ז לשיטתו שטעם הפסול משום שאין זה דרך עשיית צוה"פ פתח, וא"כ אף אם יפתח נקב קטן פסול, ולכן צריך נקב גדול, אבל לסוברים שהוא משום הפסק י"ל שגם נקב קטן מועיל, אולם אם יש נקב פחות משלשה טפחים הרי הוא כסתום משום לבדו, ואינו מועיל (אך זה תלוי בשיטות אם יש לבדו להחמיר או לא, ודו"ק), ובהו אפשר שאף לה"ט"ז מועיל הדבר והוא בכלל נקב גדול, עכ"פ בניכוי עובי המזוזות והמשקוף. ב. אם ההפסק הוא דבר קבוע, אבל ניכר הדבר שאינו חלק מן הכותל, כגון שיש מצלמת אבטחה, חוט חשמל קבוע שעובר בדיוק תחת החוט של צורת הפתח וכדומה, הנה אם הוא עובר לאורכו הרי הוא עצמו יכול לשמש חוט עליון, אבל אם אינו מגיע למזוזות ה"ז הפסק, והנה למי"ד שזה מטעם הפסק ה"נ הרי הפסק, אבל לה"ט"ז ודעמימה שהוא משום שאין זה צורת פתח, י"ל שדבר כזה אינו פוסל, ובדווקא נקטו דוגמא של גג תקרה הבולטת, אבל דבר כזה אינו חיסרון בצורת הפתח בעלמא (ועד"ז שגם צינור מים וכדו' לא מקלקל), ואולי צריך גם שיעור להפסק כגון עד טפח, ולא נתברר שיעורו. שוב שמעתי שנחלקו בזה, הגריש"א פוסל בכל שהוא, והגרני"ק סובר שרק בשיעור טפח כמו שיעור אהל מפסיק, ע"כ. ונראה שזה תלוי

פעמים שבורשא לפני המלחמה היו נוהגים היתר בזה, ובכללם היו ת"ח גאונים כהגאון ר"מ זעמבא ועוד ולא ערערו בדבר, אמנם באנטוורפן לא סמך ע"ז הגר"ח הנ"ל, רק באיזה מקום מסויים (וכנראה שהיה שם שעת הדחק, או לאידך גיסא שאחר כך יכלו להדר יותר ברווח), והביא שגם הגה"ק מקלויזנבורג אמר שאין בעיה ואפשר לסמוך על השערי ציון. ומאידך הנפש חיה העיר שהגר"י בער העמיד לחי תחת כל עמוד, אך הנפש חיה עצמו כתב לחלוק על זה כיעוין שם, ובקוב"ש שם (ע"ז) הביא שכן עשה השפת אמת, וע"ע שם עוד שכי"ה בשו"ת חבלים בניעמים סימן י"ד ועוד. והנה להלן בפרק הבא יבואר דין משקוף שאינו הולך ביושר, ודון לנידו"ד.

ובמשי"כ עוד שהמשנ"ב הביא את שתי השיטות שקולות ולא הכריע כהמשכנות יעקב, וכן כתב שמוזר הדבר שהחזו"א בסימן ק"ח הקדיש סימן שלם להפריך דברי השערי ציון בסימן ד', ואילו על סימן ג' לא העיר ולא מדי, ע"כ. יש להעיר, א. הנה משיטת המשנ"ב (סקס"ו) אכן משמע שלא הסכים לגמרי להמשכנ"י, והביאו בלשון יש מחמירים, ואילו לדעת מחה"ש שהביא שם לא איכפת לו אם הרוח מנידה את הקנה העליון, שהעיקר תלוי מקנים שבצדדים, ובפשטות משמע שאף אם הרוח מניד את החוט ויוצא מבין הלחיים ג"כ כשר, אולם לכאורה יש לדחות, שכל מה שהביא את המח"ש הוא לענין זה שגד ברוח מצויה בלבד, דאע"פ שבכל תנועה פסול (וכמשי"כ ר"ס ש"ב לשיטת המג"א, והמשנ"ב כאן נקט כוותיה, וכמו שביארנו שם בארוכה בענין מחיצה הנדה ברוח מצויה) מ"מ בזה כשר, אבל לעולם מדובר שהוא נד באופן שהוא תמיד בתוך הלחי, ואה"נ אם יצא מהלחי פסול, שהרי ע"ז לא דיבר המשנ"ב כלל באותו מקום (ומשי"כ שיש להזהר שלא "ינטל" החוט, הדבר פשוט שאם הוא יוצא מבין הלחיים ה"ז כמו שניטל, וכמו שכתבנו בס"י ש"ב לעיל בענין מחיצה הנדה ברוח, ופשוט). זה שהוסיף בשעה"צ אות נ"ו מדברי המשכנות יעקב שיש כמה לקוליים שיכולים להגרם מזה, והיינו שהם דברים נוספים שיש להזהר בהם (וחד מהם שלא יצא החוט מן הלחיים), ולזה שפיר מסכים המשנ"ב (וכן נראה שהבין בשוה"ל דין נ"ה), ודו"ק, אלא שלקושטא דמילתא נראה יותר שהמח"ש פליג ג"כ על שאר הפרטים של המשכנות יעקב, שהרי אם המדובר שהרוח מנידה אותו מן הסתם עשוי לצאת לצדדים, ועכ"פ הרי בודאי שהוא מתכופף כמו קשת למטה, ועל כרחק ס"ל שאין חשש שמתעקם (וכן כתבנו לבאר עוד בפרק ד'), ומוכח מזה דלא כהמשכנות יעקב, ומ"מ מדברי המשנ"ב אין ראיה להלכה שהביא הדעות בזה בלא להכריע, וקצת משמע לי יותר שדעתו כהמשכנות יעקב (חדא שזה כעין י"א וי"א שהלכה ככתרא, ועוד שהביאם בלשון רבים, וגם בשעה"צ משמע קצת שהוא כדו"ב פ"ע). ב. ובענין זה שהחזו"א לא העיר על תשובת השע"צ בסימן ג', כבר ידוע שהחזו"א לא כתב שום דבר שלא עמד עליו בעיון ומחקר הראוי, כמו שהיה אומר בעצמו, שהרבה דברים השמורים בליבו ולא כותבם, ובוא"ד זו לא ראיה מה שלא העיר ע"ז, ולדינא הרי פשוט בחזו"א שדבר כזה פסול, וכמבואר בדבריו בסימן ע"ז (סק"ו) וגם העיר על המח"ש, אמנם לגבי משקוף שמתעקם למטה, לא פסק החזו"א (שם בסק"י) לאסור אלא בדרך אפשר, ולכן המהדרין בעירוב כראוי מניחים לחי תחת כל עמוד.

איכרא שאחרי שובי ארתי שדנו בזה הפוסקים ויש הרבה שהתירו, ומלבד כל הרבנים שהוכרנו לעיל בתחילת ההערה, עוד מצאנו שעמדו בזה גם כאמרי יושר ומהר"ם בריסק ועוד שכתבו כן (הבאנו דבריהם בפרק ד'), וגם המנהג בהרבה מקומות היה כן, וכמו שכתב השערי ציון הנ"ל והרבה סמכו על דבריו, וכמשי"ש, ושם השיג על המשכנ"י, והביא דברי המקור חיים ועוד, ומ"מ כיום המנהג אצל היראים להזהר בזה.

96. הפוסקים האריכו בזה אודות השראנקין (מחסומים), והבאנו מזה גם להלן בסימן שס"ד בדין דלת להיתר רה"י, והנה בעודו פתוח בודאי אינו מועיל לצוה"פ [ובפרט במחסום המצוי שהוא מוט ברזל אחד, ונמצא שאף אם זו מחיצה הרי היא תלויה כיון שגבוהה ג"ט מהקרע ופסול, אבל אם כשהוא שוכב הרי הוא מגיע לארץ מחמת שהוא עשוי מדף או קנים פחות פחות משלשה, בזה י"א שכשר מדין דלת שהיא ג"כ נחשבת מחיצה, אך גם זה הוא בתנאי שגם כשפתוח הוא אינו גבוה מעל הארץ ג"ט, וכגון שהוא מסתובב לצד, אבל מה שמצוי כיום שהוא עולה למעלה, ה"ז פסול]. אבל בעודו סגור דהיינו ששוכב המוט העליון על העמודים יש לדון.

[ואף בעודו פתוח יש לדון כאשר הוא עומד בשיפוע, וקצה המוט עדיין עומד מכוון מעל העמוד, שהרי זה כמו ככל צורת הפתח שא"צ שיגע בו, וסגי כשהוא מכוון עליו. ואמנם זה תלוי במחלוקת הפי' שהבאנו בדין משקוף עקום ע"ד הגרע"א בסו"ס ש"ב].

ומה שיש לדון כאן בעודו סגור, הוא בעיקר מדין צורת הפתח מן הצד, שהרי הבאנו לעיל שנחלקו הפי' בדין חקק והניח בחקיקה את המשקוף אם זה נחשב צוה"פ מן הצד, ונתבאר שמן הדין דעת ר"ה"פ להתייר, ורק

[ב]. אם המזוזות עגולים, דהיינו שמתחילים בעיקום, אף שהמשקוף ישר, ראוי להחמיר¹⁰⁶.

ונמצא הדין בצירורים הבאים: [א]. כזה , כשר לכל הדיעות לכתחילה¹⁰⁷. [ב]. כזה , מחלוקת, ומן הדין כשר¹⁰⁸. [ג]. כזה , או כזה , מחלוקת, וראוי להחמיר לכתחילה¹⁰⁹. [ד]. כזה , יש לפוסלו¹¹⁰. [ה]. ואם הוא באלכסון כזה , או כזה , מן הדין כשר¹¹¹. [ו]. חוט מתעגל למטה או לצדדים, יבואר להלן.

עוד אופנים שונים

צ"ב. מזוזות לחיים העקומים¹¹²: לפניהם, כזה , כשר¹¹³. וכן לאחריהם, כזה , כשר¹¹⁴. ויש להקל גם כזה , אבל לא בנוטים לצדדים¹¹⁵.

ואם הוא כזה , או כזה , יש לפוסלו¹¹⁷.

106. בדברי הרבה ראשונים מצאנו שכתבו שהרגליים יהיו ישרות, וכמבואר ברשב"א בתשו' (שהובא בבי"ב כאן ובי"ד סי' רפ"ז), וכן בעבוה"ק (ש"ב) שכתב כיפה שיש ברגליה עשרה "עד שלא התחיל להתעגל" ויש ברחבה ארבעה ה"ז פתח וכו', ע"כ. ומשמע שלפני שמתעגל יהיה עשרה, ודווקא לפרש שהכונה בשביל שיהיה רוחב ארבעה, ויותר מפורש בריטב"א הג"ל (בעירובין יא:) שיהיו מזוזות עומדות "שוות" מן הצד וכו', וכן במאירי בבית הבחירה (שם), וע"ע בגאון יעקב (שם) שמדברי רש"י יש ללמוד שאפילו כשמתעגל מלמטה אם יש ברוחבו ארבעה טפחים חייבת, והריטב"א ורא"ה ורמב"ם ונימוקי" וכו' ברשב"א דרגליים שוות בעינן ורחב ביניהם ד"ט, הלא"ה פטורה ממוזזה, וה"נ לא הוי צורת הפתח לענין טלטול בשבת, ע"כ.

ומאידך הנה להבנת הבי"ב ברש"י מבואר שגם אם מתעגל מהארץ חייבת, וכ"כ בדברי הבי"ח ושכ"ה למרדכי וטור. וע"ע בטי"ז ושי"א שם. ובדעת הרמב"ם ג"כ יש לפרש כן וכמשי"כ בחזו"א (שם סק"ה) וע"פ הט"ז שביאר שהכל תלוי אם ניכר היכן מתחיל המשקוף והיכן המזוזות, וע"ע בתפא"י עמוד שס"ד שהארץ בדברי הרמב"ם ושכן נקטו האחרונים בדעתו, ושכ"ה לדעת רש"י והא"י שמפרש ג"כ כפרש"י, ואם השו"ע כדברי הרמב"ם הרי שכן יש לפרש לדעת השו"ע (וכ"ה בבאר הגולה כה"ט), וע"ע בפתח"ז כלל ט' פרט ג' שנוטה דכשר, ושכ"ה בספר נזר ישראל שמדרייק המתח"ס בתשו' (סו"ס פ"ח) שאף בעגול כשר, ובפתח"ז כתב שכמדומה שכן המציאות שישו"ע כן שהקנים הולכים באלכסון ואין דובר דבר, וע"ע בהלכה הבאה לענין מזוזות עקומות באלכסון.

ומאחר ולא מפורש בדברי הרמב"ם להיתר, ויש אומרים בדעתו להחמיר (וכ"ה בטי"ז שם סק"ב לדעת הרמב"ם והשו"ע, וכ"כ כמה פו' בהל' מזוזה עכ"פ לענין שלא יברך ככה"ג דלי"ח פתח), וכמה ראשונים משמע שיהיו ישרים ראוי לחוש לכתחילה, ובדיעבד אפשר שיש מקום לסמוך על דברי המתירים, ועיין בתפא"י מש"כ בזה, וביאר שכל זה עכ"פ הוא רק כשמתעגל בשיעור תל המתלקט.

107. כיון שגם המזוזות וגם המשקוף ישרים, והם הם דברי הריטב"א.
108. כיון שהרגליים ישרות, ונת' שלפי השו"ע והפ"י אין קפידא במשקוף עגול.

109. כיון שהרגליים עגולות, ונת' שחלקו בזה הפ"י.

110. שמלבד שכאן יש תרתי לריעותא, עוד בה שכאן הדבר חמור טפי מצד עצמו כיון שאין ניכר היכן מתחיל המזוזה והיכן המשקוף, וכמשי"כ החזו"א בסי' ע"א סק"ה.

111. ע"פ החזו"א (סימן ע"א סק"ו) שאלכסון הוא כעגול (וע"ע בחזו"א שם סק"א, ושם הוא לדעת הפוסלים), וכן באבני"ז סי' רס"ד ועוד, וממילא למבואר לעיל דנקטינן שמשקוף עגול כשר, ה"ה באלכסון, וכ"כ כשיש עשרה בגובה המזוזות, ועיין בחזו"א שם סק"ה ו', ודווקא שהאלכסונים למעלה נוגעים למעלה זבי", שאל"כ הוי כפתחי שמאי, וכמשי"כ החזו"א בחוט עליון שאינו שלם, שאפילו אין ג"ט הוי כפתחי שמאי, וקצת י"ל דשאני הכא שהוא משני חלקים, וי"ל שזהו דרכו, וגם בדין פתחי שמאי יש מתירים.

ואמנם יש לציין שכל זה הוא מדין משקוף עגול, אולם מצאנו שיש חוששים בכל אופן אם החוט העליון אינו ישר, משום פתחי שמאי, וכמשי"כ בשעה"צ משם רע"א, והבאנוהו לעיל בפרק הקודם, ואף שהחזו"א היקל בזה, כתבנו שם שיש לחוש היכא דאפשר לכתחילה, אולם מן הדין כשר, ואף לחומרא התם זה רק בעיקום הרבה, וע"ע מה שכתבנו שם.

112. והמדובר באופן שאין חשש פרצה בין צוה"פ לכותל, וכמו שהעיר החזו"א סק"ו.

113. בשעה"צ (סימן שס"ג אות י"א) משמע דבכה"ג כשר (וע"ע מש"כ בדבריו בתפא"י ע"ש ס"ז), וע"ע גם בשו"ת שערי ציון (סימן ג') וכן במנחת יצחק (ח"א סי' נ"ט אות ב'). וגם בחזו"א (סימן ע"א סק"ו) כתב שהוא כשר, וכן חזר ע"ז לקמיה (סוסק"א), וע"ע מש"כ שם, דאפשר שבכה"ג צריך ליגע דווקא.

114. לדברי השעה"צ הג"ל ה"ז כשר, וכ"כ בתפא"י שם שלדעת השעה"צ, ה"ז ק"ו הוא דכשר בחזקת ולא מתענעות. ובחזו"א בסי' ע"א (סק"ו) כתב להדיא דכשר, ולקמיה (סק"א) דן עוד בזה כמין צרוף, וביאר שתלוי במח' רש"י ותוס' (בשבת קא.) גבי ביצאתא דמישן, אם יש פסול של גדיים בוקעין בצדדיו, ובשונוה הלכות כאן (דין סה) כתב שלפ"ד החזו"א במקום אחר שפסק כהתוס' א"כ ה"נ כשר בכל אופן, ע"כ. אולם למחמירים צריך לסתום בצדדים בג' טפחים שלא יהיה כמחיצה תלויה. ומ"מ באופן שיש ד' טפחים למטה, יש עליו שם רשות, וכשר לכו"ע כמשי"כ החזו"א שם.

115. היינו הך כדן הג"ל. ועליו דיברו ודימו לביציאתא דמישן. ולמחמירים הג"ל צריך לסתום בצדדים שלא יהיה כמחיצה תלויה, וכנ"ל.

צ"ג. לחי המחובר משני חלקים שמחוברים זה לצד זה , אם יש בחלק הנוגע בקרקע עשרה טפחים גובה והחוט עובר מעליו, הרי זה כשר ככל צורת הפתח¹¹⁸. אבל אם אין בקנה התחתון עשרה, נחלקו הפ"י אם הוא כשר¹¹⁹.

ואם צורת הפתח עשויה פרקים פרקים כזה , הרי זה בחשש פתחי שמאי¹²⁰.

צ"ד. מזוזה שיוצאים ממנה ידות כזה , או כזה , הרי זה פתחי שמאי, אלא אם כן החוט נוגע בהם ממש¹²¹. ומזה דנו הפוסקים לענין עמודי חשמל ותאורה שישמשו בצורת הפתח¹²². ואם החוט העליון מגיע עד מעל המזוזה שבצדדים, כשר¹²³.

צ"ה. משקוף העשוי כמו קשת הפוכה, כלומר שהעיקום כלפי מטה, כזה , נחלקו בזה הפוסקים, יש אוסרים ויש מתירים, ובפרט בתוך שלשה טפחים¹²⁴.

ואם הוא יוצא ומתעקם לצדדים, ואינו מכוון בין הלחיים, יש להחמיר, ויש מכשירים גם בזה¹²⁵. ולכן, יש להזהר כשעושים צורת הפתח למתוח את החוט היטב, או להעמיד לחיים רחבים תחת

וע"ע בחזו"א שם כמה פרטים ברחב ד"ט למטה או שהגביהו והרחיבו בפחות מג"ט ד"ט. אך כתבנו בלשון יש להקל דזה גרע טפי, דבשלמא לעיל בהערה הקודמת אם יש בו ד' טפחים שיש לזה שם רה"י בכל גונו, משא"כ כאשר הוא דבוק כ"כ ואפילו מג"ט, ואף ב"ט כדן רה"י. אך החזו"א פסק כתוס' וכנ"ל, ולמחמירים אה"נ שצריך לסתום ג"ט התחתונים מבקיעת גדיים ויהיה כשר לכתחילה.

116. עיין לעיל בפרק ג' בהלכה רביעית מה שכתבנו בזה אודות צורת הפתח שהחוט הולך ממזרח למערב, והלחיים נוטים לצפון או לדרום כזה , או כזה , שבחזו"א סי' ס"א סק"ו כתב דכשר אם הקנה העליון נוגע בהם, וגם הוא כשיעור תל המתלקט וכו', אבל בסוסק"א חזר ופקפק בזה, וע"ע שם כמה פרטים. ולכן יש להמנע. ובפשטות גם בעמוד אחד עקום. וע"ע שם. ולכן לכתחילה יש להחמיר בזה, ובנתייש כתב דמי"מ אינו פסול, ובמציאות בעירובין העירוניים שהם על שטח גדול קשה מאד לסמוך שיהיו ישרים ואינו מצוי שיהיה מושלם במאת האחוזים (וכל שעמור אחד פסול הרי כל העירוב פסול), עיי"ש. אמנם כידוע מהדרים כיום שלא יהיו עקומים כלל, אך זה אפשר לעשות רק בעירובין שכונתיים ולא עירוניים ובמקומות גדולים שמקיפים על הרים ובקעות. [וכל האמור בנוטה הוא ישר כנזכר לעיל שבזה נתחבט החזו"א, אבל בעקום כזה פסול בודאי שאין הקנה על המזוזה, כמשי"כ החזו"א]. ובכל אופן יש להזהר שיהיה נוגע במזוזות, ואכן במקומות שמקיפים הרבה עושים רק עמודים, ושפיר דמי.

ומצאתי בתפארת ישראל (בפתיחה לעירובין) שכתב בשם אביו שאם כרך חוט מראש הקנה וכרך אותו אח"כ סביב הקנה, כשר, דה"ל כמו עמוד עקום, עיי"ש. ומבואר שמתיר בעמוד עקום בכל אופן, אולם הערנו ע"ז לעיל בפרק ג' בדין צוה"פ מן הצד.

117. דאין כאן סיוע למזוזות ומשקוף, ודמי למה שהבאנו בהלכה הקודמת שאם הוא כולו עגול פסול. עיין חזו"א סי' ע"א סק"ו (וכן בסק"ח וסק"י שתלוי אם ניכר או לא). וע"ע בנתייש פ"ט סל"ז. (זה מלבד האוסרים שהבאנו בפרק ג' מצד שהוא משקוף עקום, אך זה בעקום הרבה וכו').

118. פשוט ככל צוה"פ, והיינו בין שהוא בפנים כזה , וכן בחוץ . ואם הוא עושה אותם שוים שפיר דמי ככל קנה, ואינו בחשש פתחי שמאי (דלהלן סוף פרק ד') כיון שאינו נראה הרוס ופרוץ כלל.

119. עיין באשל אברהם מבוטשאטש שנסתפק בזה, דלא דמי לכיפה דכשר, משום דהתם עכ"פ כל חלק מזוזה מכוון זה ע"ג זה, עיי"ש. וכן בחזו"א סי' ע"א סק"א דן בזה, ונראה בסק"ב דכשר, אך י"ל דהוי פתחי שמאי (וע"ע חזו"א סי' ע"ט סק"ה), וע"ע גם בשו"ת מהרש"ם ח"ד סל"א הראשון. ומאידך במקו"ח בתיקון עירובין נראה שמכשיר בזה (ולשיטתו גם אין פסול של פתחי שמאי, וכדלהלן בפרק הבא). וע"ע גם בשו"ת מחזה אברהם ח"ב סי"ג שמצדד להקל. וע"ע שם בח"א סס"ז, וע"ע בתפא"י ע"ש ונתייש הערה פ"ח (ושם כתב שבכזה שהחוט עובר על שתיהם כשר, אך זה לכאן חוץ מדין פתחי שמאי). וכתב שם שבקנה עליון כזה כשר, רק זה נכון מצד העשוי ככיפה, דקיי"ל שבמשקוף עגול כשר, אבל לכאן יש לדון מצד פתחי שמאי, וכנראה ס"ל דלא גרע מעיגול.

120. חזו"א סי' ע"א סק"ב דאפשר כן.

121. חזו"א סי' ע"א סק"א, ואפילו בישרים כזה כתב שאפשר שצריך שיגע, וכנ"ל. ועיין בנתייש פ"ט הערה צ' שאף להמקו"ח יש לפסול.

122. עיין בנתייש הערה צ"א מדברי האחרונים מש"כ בזה.

123. נתייש שם אות צ"ב.

124. בפמ"ג במש"ז (סו"ס ש"ב) כתב שלא ישתלשל החבל למטה, ע"כ. ומבואר שאם משתלשל החבל למטה פסול, ובפשטות הוא משום דבזה הוי צוה"פ מן הצד (וככל הנידון המבואר שם), וע"ע להלן מש"כ האחרונים בכונתו, וכ"כ בשו"ת משכנות יעקב (סי' ק"א) שאם הוא עקום מלמטה פסול מכמה טעמים: א. שהרוח מנידו והוי מחיצה שלא יכולה לעמוד ברוח [ב"ב]. ולטעם זה יש כמה פרטים בדין דבר שאינו עומד ברוח, וכמו שכתבנו בסי' ש"ב סי"ב, עיי"ש]. ב. שעיקום כזה למטה אין דרך העולם לעשותו, והרי הוא גרוע מכיפה שעקומה למעלה שדרך לעשות כן, והוי כפתחי שמאי [ב"ב]. ולטעם זה רק אם הוא עקום הרבה פסול ולא במעט, עיין בהגה"י רע"א סו"ס ש"ב, ונת' לעיל]. ג. שעל ידי שנכפף ה"ז נחשב כמשקוף המונח בצדדי המזוזות ולא על גביהן [ב"ב]. ולטעם זה אפילו בנכפף מעט פסול, וזו נפ"מ רבתי בין הטעמים שכתב שם]. וע"ע במשכנ"י שהזכיר עוד טעמים בתוה"ד, עיי"ש. וכ"כ בדברי המהר"ל מפראג בגור אריה (עירובין יא:) שאם המשקוף יורד קצת פסול (וכמשי"כ בתפא"י עמוד שש"ד, וכ"ה כבר באמרי יושר ח"ב סי' קל"ג ועוד). וכן בחזו"א (סימן ע"א סק"י) כתב שאם קנה העליון קשת וקשתו למטה,

אפשר דגרע מכיפה שקשתו למעלה [וע"ע שם שאי אפשר להחשיב את המזוזה בחלקה העליון למשקוף].

ומאידך גיסא חזינו כמה גדולים שהקילו בזה, וכמבואר בשו"ת אמרי יושר שם (ח"ב סי' קל"ב קל"ג) שמיקל בזה בכל אופן כל שלא נכפף הרבה, עיי"ש. ושם כתב שאף בדברי הפמ"ג הנ"ל שכתב שלא ישתלשל למטה אין קפידא בעיקום מועט, אלא רק בנשתלשל הרבה (וקצת יש לדקדק בלשון "משתלשל"). ועיין גם בשו"ת בית שלמה (ח"ב סו"ס קס"ז) שתמה וכתב על הפמ"ג שאינו יודע כונתו ומה ההקפדה בזה, ע"כ. ומבואר גם לדעתו דשרי, וכפי האמור י"ל שאף להפמ"ג הפסול, הוא דווקא בנשתלשל הרבה, ויתפרש משום פתחי שמאי, אבל מצד שהוא כצורת הפתח מן הצד לא חיישינו. וכתב עוד באמרי יושר (הג"ל) שמאז ראינו בכמה מקומות ע"פ הרוב שהחבל שבין שני הקנים אינו מתוח כלל ומשולשל למטה ולית מאן דקפיד, ועכ"פ כשמשולשל בתוך ג' טפחים למטה או מן הצד דאמרינו לבוד, כיון שקשר הקצה על ראשי העמודים נראה דמותר, ע"כ. וכ"כ בשו"ת מהר"ם בריסק (ח"ב סי' ע"ח) שגם אם החוט פונה לצדדים לצד פנים או לצד חוץ מהקנים פחות מג' טפחים, ע"כ. וכ"כ בשואל ומשיב (מהדו"ק סי' ר"ג) שבדיעבד מותר בנשתלשל למטה, וכן כתב בשו"ת שערי ציון (סימן ג') שמשקוף עקום כשר בין אם הוא עקום למטה או לצדדים שיוצא מבין המזוזות, ואף שבקורה פסול כשיצא חוץ למבוי ויש בו ג"ט (כמשי"כ בעירובין ט"ד), מ"מ צוה"פ עדיף מקורה, וכתב שם להשיג ג"ט המשכנות יעקב הג"ל, וע"ע מדברי המקור חיים ועוד. וכן מסיק שם (סוף ענף ד') להלכה, והוסיף שכמעט כל העירובין הנהוגים בינו מתעקם למטה או לצדדיו וכשרים, ע"כ. וע"ע במה שהבאנו לעיל (בפרק ג') בענין העושים צורת הפתח אם צריך למתוח את החוטים, והבאנו בהערה שכמה גדולים בק"ק חשובות בחול הקילו בזה, וע"ע גם במנחת יצחק (סי' נ"ט אות ב').

ונוסף על כל זה מה שכתבנו לעיל (בפרק ג') שלא ימלט בכל צורת הפתח הנעשית ע"י גמי וחוט הסרבל וכדומה, שלא ישתלשל למטה (וגם קנים וזמורה כלשון הגמרא בודאי שעשוי להיות כן ברוב הימים), ועל מה שמכח כל קהילות ישראל בכל מקומותיהם, ואם תאמר שסמכו על זה שהוסיפו לחיים רחבים תחת החוטים, וכמו שעושים כיום המהדרין, גם זה אינו מוציא מידי חשש, וכמו שהבאנו שם הערה גדולה בשם התפא"י, שכיון שכל היתר הלחי הנמוך הוא משום גוד אסיק שהוא עולה למעלה וכאילו נוגע במשקוף העליון, א"כ שוב יהיה זה כאילו משתלשל החוט לבין הלחיים, וע"ע שם שכתבנו ליישב בדווקא, וכן יש ללמוד מדברי המג"א בסימן ש"ב וכל האחרונים שהבאנו בסי' ש"ב ס"ב בענין מחיצה הנדה ברוח, וכתבנו שבנד קצת אין חשש לכוי"ע, אף שבודאי אם נד קצת ואפילו משהו הרי הוא נמצא בודאי בין הלחיים, ואף ששם הנידון על מחיצה מן הצד, הרי מבואר בפ"י שגם בחוט העליון דינא הכי, וכל שכן לדעת המח"ש (סו"ס ש"ב) שקנה העליון קיל מקנים שבצדדים, ואין בכך כלום אם הרוח מנידו, עיי"ש. והרי אם הרוח מנידו בודאי שהוא משתלשל למטה, ואעפ"כ לא חששו בזה כלל, ואין לדחות שמדובר שהרוח מנידה אותו ומותחת אותו כאשר אין רוח הוא מתיישר ועומד על גבי הקנים, דו"א מצוי אלא בגמי מיוחד של זמנינו ולא בכל שאר האופנים, ואף בגמי אינו כ"כ נמתח ברוח, ואין להאריך. [ומעתה, אין להוכיח מדברי המשנ"ב לאיסור, וכמו שראיתי שכתבו כמה חכמים שדעתו לאיסור כדברי המשכנות יעקב, שאף שהביא דעת המשכנ"י מ"מ מאידך הביא את המח"ש הג"ל. אמנם עיין בדברינו בפרק ג' מה שכתבנו בדעת המשנ"ב]. ואף לדעת שאר האחרונים שחלקו על המח"ש מצד שהוא נד ברוח ופסול, מ"מ לא כתבו את החשש מצד שהוא יוצא למטה או לצדדים, וכל שכן לסוברים שאינו נפסל בנד ברוח אלא רק אם יוצא עד שנפסל, ואף לחולקים הרי נתי' שלא בנדנו מועט נפסל, ובודאי שמשוהו אינו בכלל (כמו שעושים מחיצה בענפי אילנות וכדו' שבודאי זזים מעט ברוח), ואעפ"כ הרי בודאי עשוי לרדת בין הלחיים.

נמצא מכל הג"ל שדעת רבים ושלמים שאין פסול שהחוט נכפף לבין הלחיים, ואין מי שאוסר בזה בהדיא אלא המשכנ"י, וחלקו עליו כמה אחרונים, והמשנ"ב הזכיר את המשכנ"י, אך מאידך גם הזכיר את המח"ש דפליג, והחזו"א נטה לאסור אך לא בהחלט, וכתב שצ"ע בזה, ומאידך רבים המתירים, וגם כתבנו שכן מוכרח מן המציאות, ולא משתמט בפ"י לומר שאסור בדבר מצוי, וגם הבאנו שכן היה מנהג פשוט בכמה מק"ק שבהם היו רבנים גדולים ולא אמרו בה דבר, ולכן יש לסמוך ע"ז להקל. ובפרט בתוך שלשה טפחים שבזה כתבו טפי האמ"י ומהר"ם בריסק להקל [ובכל אופן יש להזהר לכל הדיעות שקצה החוט המתעקם לא יגיע תוך עשרה טפחים לקרקע, שאז הוא פסול, וכנ"ל בפרק א].

125. פרט זה מבואר ג"כ בדברי הפ"י הג"ל, שדעת המשכנות יעקב לפסול והזכירו השעה"צ (אמנם בעיקר דעת המשנ"ב ראה בהערה הקודמת). אבל בשו"ת שערי ציון פליג עליו, וכמה גדולים הסכימו לדברי

במדרון שאין בו שיעור תל המתלקט, משום שאם הוא מקובץ כשיעור תל המתלקט, הרי זה כמו מחיצה אחת עם הלחי, וכיון שאי אפשר לצרף אותו למחיצת הלחי לדעת המחמירים משום פתחי שמאי, הרי זה פסול. אמנם אם יש בלחי גובה עשרה בנפרד, הרי זה כמניח לחי על כותל שפחות מעשרה טפחים, שאינו כשר אלא בשעת הדחק¹³⁴, ולפי האמור מעיקר הדין יש להקל בכל זה.

ק. צורת הפתח שעלו עליה צמחים ועשבים או שיחים, כמו שמצוי שמעמידים צורת הפתח בצד גדר חיה, ומפעם לפעם עולים עליה צמחים, הרי זו כשרה מן הדין¹³⁵. והמהדרים קוצצים את השיחים והצמחים [ויש גם מעלה שצורת הפתח תהיה גלויה וניכרת לכל]¹³⁶.

מה שמצוי שנקשרים חפצים על החוט של צורת הפתח, אין זה בכלל פתחי שמאי, וכל שכן כשעשו בכוונה לקשור חתיכת בד על החוט, כדי שיקל על העוסקים בעירוב לבדיקת העירוב, אין בזה חשש כלל¹³⁷.

ק"א. ישנם עוד אופנים הדומים לפתחי שמאי, כגון: לחי העשוי מחלקים שונים¹³⁸, או שהקנה והחוט העליון אינו שלם¹³⁹. וכן אם החוט והקנה העליון עומדים בשיפוע הרבה¹⁴⁰. וכן אם הקנה נמשך לפניו מן החוט שלשה או ארבעה טפחים, אפשר שהוא בכלל זה¹⁴¹.

ק"ב. אם הפתח מקולקל והרוס בחלקו העליון, אבל בעשרה טפחים התחתונים הוא נראה מתוקן, הרי זה כשר לכל הדיעות¹⁴².

החוט, וכן יש לשים לב שאין עץ הסמוך לחוט, משום שהעץ גדל בזמן קצר, ושולח ענפיו לצדדים, ומצוי שהענפים מסיטים את החוט לצדדים¹²⁶.

פתחי שמאי

צ"ז. צורת פתח שנראית הרוסה ושוממה, נחלקו הפוסקים האם היא פסולה לשמש כצורת הפתח, ומן הדין אפשר להקל בזה, ועיין בהערה¹²⁷. ודין זה הוא בין במזוזות (הלחיים), ובין במשקוף (החוט העליון)¹²⁸.

צ"ז. מן האמור יוצא, שאם בולטים מן הכתלים אבנים ואינם עומדים יחד בצורה ישרה, אלא אבן אחת יוצאת ואבן אחת נכנסת, הרי זה תלוי במחלוקת הפוסקים הנוכרת, והוא הדין חתיכות עץ קטנות מחוברות לכותל, וכדומה¹²⁹. אולם כל זה כשאין בין אבן וחתיכה אחת לחבירתה שלשה טפחים, אבל אם יש ביניהם שלשה טפחים הרי זה פסול לכל הדיעות¹³⁰.

צ"ח. כמו כן לדעת המחמירים בפתחי שמאי, אין להשתמש לצורת הפתח בקרשים שבולטים מהם מסמרים וחתיכות עצים¹³¹, אם הוא באופן משונה, ותלוי לפי הענין¹³².

וכן אין להשתמש בעצים וגדר חי לצורת הפתח¹³³.

צ"ט. המעמיד לחיים של צורת הפתח וכדומה, והקנה אינו תקוע בחזקה ורוצים להניח סביבו אבנים לחזקו, אם אין בגובה הגל שלשה טפחים הרי זה כשר, אבל אם הגל גבוה שלשה טפחים יש לעשותו

מחיצות יש להחמיר כמש"כ הרבה פו, אולם ז"א שייך כאן שאינם בגדר מחיצה אלא מעטפת בעלמא (וכל שכן כשהם דרך עראי כמשנית לעיל גבי מחיצה תחת צוה"פ, שדבר שאינו קבוע אין בו חשש).

ג. מצד שכתבו כמה אחרונים בטעם הדבר שלא להעמיד את הקנה אחרי מחיצה משום שצריך שיהיה ראוי להעמיד בו דלת של קש (כמו שהבאנו בפרק ה' בענין צוה"פ שאחרי מחיצה), וה"נ הרי השיחים מעכבים, אולם כבר כתבנו שם בהערה שטעם זה אינו מחזור כלל, ולכן אין לחוש.

ד. מצד פתחי שמאי יש לדון, דכה"ג אינו צורת פתח, אולם הנה בעצם דין זה כבר הבאנו בפרק ד' פלוגתא רבתי, ורבים המתירים, ובפרט בנידון זה שאינו נראה דרך הירוס ופרוץ, ומצאנו בחז"א במקום אחד שכתב שרק בכה"ג פסול, ועמ"ש. ובפרט שבנידו"ד שהוא דרך עראי, לכ"ע נראה שכשר, שאין זה קלקול בעצם המחיצה, לכן אף שיחים וצמחים עשויים לשמש כמחיצה בפני עצמם (וכמש"כ בשו"ע ר"ס ש"ב), מ"מ אינו פוסל בנידו"ד, ומ"מ בדרך קבע לכאורה יש לקצצם ולא להניחם כך.

136. לחוש לכתחילה לטעמים הנ"ל, ומלבד זאת עיין מה שכתבנו לעיל בענין "פתחי שמאי" בסוף הערה ראשונה שם, וד"ק.

ונוסף ע"ז יש לבאר ע"פ מה שכתבנו (בפרק ה', בענין צוה"פ גלויה וניכרת) שטוב לעשות את צורת הפתח גלוי מכמה סיבות, וכמו שהבאנו שם שידעו העולם אם אירע שנתקלקל העירוב, ולא יכשלו באיסור (וכמ"ש בקרבן נתנאל), וא"נ כדי שלא תשתכח תורת עירוב (וכעין מ"ש בס"מ ש"ס בתל"ת העירוב בבהכ"ס), וגם קידוש ה', וכמ"ש.

137. שכל אלו אינם נראים כלל כפתח הרוס.

138. עיין חזו"א סי' ע"א סק"ב.

139. עיין חזו"א סי' ע"א סק"א, שכתב כן לגבי משקוף שנעשה ע"י לבד, וכה"ג כתב החזו"א (סימן ע"ט סק"א) לגבי המזוזות, עיין שם.

אמנם נחל אשכול שם כתב שאם בולט קורה עבה מהגג, והוסיף חבל לקורה להאריך המשקוף, והעמיד לחי תחת החבל מצד אחד ולחי תחת הקורה מצד שני חשיב צוה"פ מעליותא, וכן במהרש"ם סו"ס קל"ב, והערנו מזה בבירורי הלכה לעיקר דין פתחי שמאי.

ומכל מקום אם הוא עובר בין הקנים, אף שיש ביניהם לבד נראה

שלכל הדעות לא נחשב צורת הפתח כזה, ואף שאין בין שני הקנים שלשה, מ"מ אין זה קנה על גביהן [מלבד הנידון של שתי הלכות לבד וגוד אסיק, דכאן מיירי אפילו שהוא ביניהן ממש]. אבל אם שם קרש על שתיהם והחוט מעליהם כזה , י"ל דשרי עכ"פ למקילים בפתחי שמאי.

140. חוט העובר באלכסון כזה , דנו בזה הפו' כפתחי שמאי, ודווקא אם הוא בשיפוע הרבה, וכמו שנתבאר בהלכות צורת הפתח פרק ג', ומקורו מתשו' הרא"ם סימן כ"ה, והביאו הגר"ע א"ח סי' ס"ב, והביאורו בשע"צ אות מ"ו וכה"ח שם, וכ"ה בשו"ת ברית אברהם ס"ז, אמנם יש שהכשירו את זה הן מפני שאין פסול של פתחי שמאי, וביותר מפני שאין זה נחשב פתחי שמאי, ולא גרע מכיפה שהיא כשרה, וכמבואר בסעיף י"ב, ולדעת הרבה מהפוסקים אי"צ שתהיה ישרה בראש הכיפה, והכא נמי לא שניא, ולכן נראה שכל זה הוא כן לכתחילה, ובדיעבד ה"ז כשר גם כשהוא באלכסון (וביארנו הדברים בפרק ג'), ושם נתבאר שלכל הדעות כל הקפידיא הוא דווקא בשיפוע הרבה, ושם בהערה הבאנו שהוא ב-45 מעלות, וי"א כ-60 מעלות, ועמ"ש).

141. עיין חזו"א (סימן ע' סק"ז) בהערה דנסתפק בזה דאפשר שאם הפצימין נמשכין יותר מן טפחים (או ד"ט שנחשב רשות) מקנה העליון לפניו חשיב פתחי שמאי, ואפילו פצים אחד בולט ג"ט או ד"ט פסול, וצ"ע. עכ"ל. אמנם נראה שלא נהגו להחמיר בזה, וכן פשטות החזו"א בס' ע' וביד"ד סי' קע"ב שהבאנו לעיל בפרק ב'. ויש להוסיף שאף לחששא זו הני מילי בדבר ישר, אבל בדבר עגול כמו חבית יש להתיר, וכפי שישד החזו"א (בס' ע"ב סק"ד) שדבר עגול נידון כמו הרבה קנים זה אצל זה, עי"ש. ועי' לעיל פרק ב' בענין צוה"פ על כתלי המבוי.

142. עיין בבירורי הלכה בענין "פתחי שמאי" שנסתפקו בזה, וכעת ראיתי בנתי"ש ובתפא"ר שכתבו דנראה שכל שבעשרה טפחים תחתונים הוא מתוקן כשר, ובשאר אמרין דל מהכא, ועי' בחי"ב סימן ב' סק"ד משי"כ בזה. [ועיין עוד בנתי"ש שם בתחילת דבריו שנסתפק בפתחי שמאי כשמאחרי יש כותל שוה הראוי מעצמו לצוה"פ, עי"ש].

יש ליתן קצת סמך לזה כמו שכתבנו להלן בפרק ה' בשם הקרבן נתנאל, ועי' שם]. ואכמ"ל.

ומכל מקום מעיקר הדין נראה דאפשר להקל בפתחי שמאי (ובפרט כשהנידון הוא לעירוב דרבנן, דאוליגן לקולא). אך היכא דאפשר ראוי לכתחילה לתקן ולשפות, ותע"ב.

128. עיין בראשונים שהזכרנו לעיל, ובחזו"א סי' ע"א שלדעת המחמירים גם אסור (עיין שם בסק"א, דומיא דסי' ט"ו סק"א).

129. זהו הנידון בפרש"י בעירובין (יא). וש"א"ר. וכן הוא בדברי הפו' בס"מ ש"ג שהזכרנו לעיל, ובפשטות ה"ה אם חתיכות עץ מחוברות לכותל וכדו, וכן נראה בפשטות שאין חילוק אם זה נעשה כך מאליו או שנפרץ, או שמתחילה חיברם בצורה כזו. - וכן בכלל זה יש לפסול אם לקח משטח של עץ העשוי משליבות, וכן דופן של מיטת תינוק, ומעמיד אותה בתור לחי, שהרי ההיתר בזה הוא מצד לבד, ונמצא שוה כמו אבן נכנס ואבן יוצאת שפסול [ורק אם יעמיד את החוט כנגד צדדי הדופן, ששם הוא עשוי מקרש אחד שלם שפיר דמי, אך בזה הוא עשוי לטעות ולצאת מבין הלחיים].

אמנם יש אומרים שלא בכל אופן הוא כפתחי שמאי, וכגון: א. בחזו"א (סימן ע' סק"ה) כתב בדעת רש"י שפסול זה הוא רק כשנראה בדרך הירוס ופרוץ, אבל כשאינו כן אין חשש בזה, (וכנראה שכן הבין מפרש"י והמ"פ), ועפ"ז כתב שזמורות של אילן כשרים (ועיין בהלכה הבאה ובהערה שם), אולם ביד"ד (סי' קע"ב) כתב שראוי להחמיר בזה לשפוחם ולהסיר עוקציהן, עי"ש. וכן משמע בפשטות ממש"כ הפו' לאסור גם באבנים ועצים משופין שהדביקו בפחות פחות מג"ט, וכיעוין בתו"ש סימן ש"ג (סק"א ס"ד) וכן במשכנות יעקב (סו"ס ק"י), ומשמע שאע"פ שאינו דרך הירוס אעפ"כ הוא בכלל פתחי שמאי. ב. נחל אשכול שם כתב שרק באבן יוצאת ואבן נכנסת יותר מחבירתה הדין כן, אבל אם כולם ישרים שאינם בולטים אחד יותר מהשני אינו פתחי שמאי [ועי' במקו"ח ובחזו"א שם].

והנה מן הדין כתבנו לעיל דחזו"ג הרבה גדולים שהקילו בפתחי שמאי, ונראה שבאופנים הנ"ל אפשר לצרף טפי לסמוך להקל, כל שלא נראה הרוס ושומם, אלא בצורה מסודרת. ובפרט כשעשוי מתחילה לנוי וכדומה.

130. כמש"כ במשכנות יעקב הנ"ל דביש ביניהם ג"ט א"צ לפניו שאינו כלום, וכן מבואר בט"ז כפי שביאר דבריו הגר"ח שהזכרנו לעיל בבירורי הלכה (והובא בשע"צ בס' ש"ג שם), ועי' בתו"ש שם משי"כ בזה.

131. דהיינו הך, ועיין בפמ"ג סי' ש"ס במש"כ סק"ט, והובא בשע"צ שם אות י"ט.

132. נראה שרק באופן משונה יש להחמיר, אבל בלא"ה אין חשש, ונזכיר דוגמאות, א. אם יש איזה מסמר בולט, ואצ"ל מסמר קטן שאינו ניכר כ"כ, שאין לחוש. ב. אם יש מדף מארון העשוי מעץ "סיבית" שכולו מלא סיבים וקוצים, נראה שאין חשש, שניכר שזהו צורתו, והוא דבר מועט, אא"כ הוא מנופח והרוס וכדו'.

133. עיין נתי"ש סופ"ט בהערה שמלבד פתחי שמאי, גם נראה שצוה"פ כהאי לא עבדי אינשי. עי"ש. אולם אם רוצה להשתמש בגזע של עץ לקנה צוה"פ, הבאנו לעיל שמוותר אם הוא עומד כראוי, אך שיהיה החוט עובר מעליו ולא מן הצד. ולאוסרים בפתחי שמאי, אזי בדי"כ רוב העצים יש בליטות, אך אינו בדרך הירוס, ועיין מה שכתבנו בזה לעיל.

134. נתיבות שבת פ"ט הערה ל"ט, ועי' שם בדין המעמיד על כותל, וכן דן שם כשמעמיד קנה בתוך חבית או מבנה קטן, שאין בו י"ט (שם יש בו י"ט הוא עצמו ישמש כקנה), ודן כשאין במקום המתרחב ג"ט, אם אפשר להחשיבו משום פתחי שמאי, ואינו מוכרח, אבל בגל אבנים נראה שיש לחוש לפתחי שמאי. וגם יש לדון אם האבנים מתבטלים לקרקע. וי"ל, ועיין בחזו"א סימן ע' סק"ה.

135. הנה יש לדון כאן מכמה צדדים:

א. דהא חזו"ג כמה פו' הסוברים שצוה"פ צריכה היכר, ובאופן זה הרי אין היכר, כיון שמכוסה, (ואכן יש שהחמירו בצוה"פ מכוסה, וכמ"ש בפנים מאירות ח"ב סי' קמ"ב וחתי"ס צ"ז), אולם אי מהא כבר כתבנו בריש פרק ב' בהערה שנראה עיקר כדעת הב"ח והחזו"א ועוד שאין דין היכר בצוה"פ, ובפשטות גם במכוסה אין חשש.

ב. מצד צורת הפתח שאחרי מחיצה, או מצד סילוק מחיצות כמו שכתבנו בפרק ה' שאם צוה"פ עומדת מאחרי מחיצה וכ"ש אחרי היקף

השערי ציון וכמו שהבאנו בהערה הקודמת, וכן לעיל בפרק ג'. אמנם החזו"א בפרט זה כתב (בסימן ע"א סק"ז ובסוסק"י) לפסול כאשר הוא יוצא חוץ לבין הלחיים, כמו ע"י ידות פסול [ובזה החמיר טפי מהגדון הקודם שהמשקוף מתעקם למטה ששם כתב זאת בספק], ומיהו כמה אחרונים הקילו גם בזה ושכן המנהג, ולכן גם בזה נראה שהמקילים יש להם ע"מ שיטמכו, אך כיום המהדרים מניחים לחיים רחבים תחת חוטי העירוב כדי שלא יצא החוט לצדדים [והידור זה כסברא פשוטה לא יועיל לאוסרים בחוט שמתעקם למטה, שהרי אף אם נעלה את הלחי כדין גוד אסיק ויהיה כאילו נוגע בחוט, הרי עדיין יהיה החוט עקום, וכמו שהזכרנו לעיל, וזה ג"כ אנו סהדי שלא החמירו בזה].

126. כפי שביארנו שיש מחמירים, ובפרט בזה שלא יצא לצדדים ולא יהיה מכוון כנגד הלחיים, ולפרט זה יועיל להעמיד לחיים רחבים, וכן יועיל מתחת החוט [משא"כ בדין הקודם שהחוט מתעקם כלפי מטה, וכנ"ל בסוף הערה הקודמת], וכן מצוי מאד שענפים מסיטים החוט.

127. עיין בבירורי הלכה בענין "פתחי שמאי" ע"ד הגמרא בעירובין (א) שהבאנו שם מה שאמרו בגמרא שם דצוה"פ כפתחי שמאי פסולה.

והבאנו פירוש רש"י והראשונים בזה. ונחלקו הפו' אם כך הדין גם לענין עירוב לשבת, שבמשכנות יעקב בתשו' סו"ס ק"י ועו"א החמירו בזה, וכ"פ בתו"ש סי' ש"ג (סק"א וסק"ד), ומאידך המקור חיים כתב להקל, והסכימו לדבריו בשערי ציון ועו"א. ובשו"ת שערי ציון שם ציין שכן דעת הרא"ם בתשובה שאין לחוש לפתחי שמאי (ועיין לעיל בפרק ג' בענין לחיים שאינם שוים שכתבנו להעיר בזה). ובט"ז בס' ש"ג סק"ט מוכח דכשר, וכ"ה בגר"ז שם ועו"א. וכן המשגיב שם (ס"ק ק"ג) סתם כדבריו, וציין שיש מחמירין (אמנם בשע"צ שם לעיל אות י"ט הביא ד' התו"ש, וע"ע שם). וכן בכה"ח (שם אות מ"ד) הביא ד' הפו' ושגם נחל אשכול פסק להקל [וסברת המתירים היא בתרתי, א. שלא נאמר פתחי שמאי אלא במזוזה ולא בעירוב. ב. שיש לפרש פתחי שמאי כמ"ד דהיינו שאין לה תקרה]. ואמנם החזו"א (סימן ע"א בכ"מ) החמיר בזה, ואחריו נהגו כיום בהרבה מקומות להחמיר, ותע"ב. אולם כאמור שהרבה המקילים, וכ"ה לכאורה שפוטות גמרא שמהני ליתן זמורה לקנה עליון, אע"פ שמן הסתם יש בה עוקצין ובלטות ואינן משופות, וכן אילן ראוי לשמש כצוה"פ (וכן העיר בנתי"ש סופ"ט, וכי דוחק לומר דמיירי במשופין, אך זה יש לדחות לפי צד אחד בחזו"א שאין קפידיא אלא כשנראה שעשוי בדרך הירוס, וכמו שהבאנו שם מ"ב המקומות שבחזו"א בזה). וכן יש ללמוד מסתימת הרי"ף ורא"ש וטור שהזכירו ד"ז בה' מזוזה, ולא הזכירו ד"ז בהלכות עירובין.

אמנם המהדרין כיום בעירובין נוהרים בזה, כידוע, הן מפני דעת האוסרים ושכ"פ החזו"א, והן כדברי התפא"ר עמוד שע"ז משום שהוא מצוה לתקן העירובין וזה אלי ואנוהו, והיינו כדחזו"ג במדרש שיש מצוה לתקן את העיר במבואות וצורת הפתח כדיו, ויש שחשבו שאפשר לברך ע"ז, ומה"ט אם עשאוהו מעצי אשרה כשר דמצוות לאו ליהנות ניתנו, ע"כ. [וכדומה שבספר אורחות רבינו מובא שאחד ראה את החזו"א שמשפה את העמוד של צורת הפתח, ושאלו אם זה משום פתחי שמאי, והשיבו שזה משום שזה דבר מצוה ומשמש למצוה יש בזה מצות זה אלי ואנוהו]. אמנם בפשטותו הו' הכשר למצוה, ועי' בתפא"ר עצמו להלן בע' תס"ז בטעם שאין מברכים על תיקון המחיצות, שלא שייך לברך ע"ז, כיון שלא תקנו חז"ל לעשות רה"י, אלא כשיש רה"י מותר לטלטל, ורק ברה"י שיש בה הרבה שכנים תקנו לערב, עי"ש. ונראה אפוא שתיקון הרשות אינו עיקר המצוה, ובשבת (קל"ג). מצאנו שיש מצוה להתנאות גם בדיו נאה וקולמוס נאה, אולם שם נראה שזה משפיע על הכתיבה עצמה, ועוד דהו' תשמישי קדושה, והנה בסוכה מצאנו שיש מצוה לקטט ולנאות אותה (וכמו שהבאנו בבירורי הלכה על המשנה ריש עירובין בענין מבוי שגבוה מעשרים בסופו, עיין שם), אולם כאן גרע טפי שאינו מצוה בעצם, אלא העיקר הוא שבוה נמנע מן העבירה, אך מאחר שמצוה לחזור אחר זה, ומה"ט יש שחשבו שאפשר לברך ומצוות לאו ליהנות ניתנו, י"ל דנעשה כחפצא דמצוה, ומ"מ לא שמענו שיעשו הצוה"פ בצורה נאה, ובית בודאי א"צ לעשותו נאה בשביל חיוב המזוזה, כי עיקר המצוה שם זה חובת הדר, ורק המזוזה בכלל המצוה, משא"כ כאן בעירוב י"ל שהמצוה מתחילה מתיקון המבואות ועד עשיית העירוב בפת (וכמו שביארנו להלן בפתיחה להלכות עירובין ברי"ם שס"ו בהערה). ועוד יש לפלפל בזה [ומצד זה שיהיה ניכר שעשאוהו לשם מצוה, שכתב בתפא"ר,

פרק ה

אופן עמידת צורת הפתח
צורת הפתח חוץ לחלל המבוי

ק"ג. יש אומרים שהמזוזות של צורת הפתח צריכים לשתוף במקצת את הפתח, ולכן צריך להניחם ליד הכתלים בתוך חלל המבוי, אבל אם העמידם חוץ לחלל המבוי בצד עובי הכתלים, פסול (ראה ציורים בהערה). ואפילו אם ניכר שהיא מזוזה לצורת הפתח, וללא המשך הכתלים¹⁴³ [ואם הריחיק את המזוזות מכתלי המבוי שלשה טפחים הרי זה כשר, עיין בהערה]¹⁴⁴.

יש אומרים שגם אם העמידם בצד עובי הכתלים כשר, אם הם בולטים באיזו צורה באופן שניכר שאינן המשך הכתלים¹⁴⁵.

צורת הפתח רחוק מכתלי המבוי

ק"ד. העמידו את הלחיים רחוקים מכתלי המבוי יותר משלשה טפחים, כשרה¹⁴⁶ [כשאין חשש מצד הפרצות שבצדדים]¹⁴⁷.

יש אומרים שצריך להעמיד את הלחיים בתוך שלשה טפחים דווקא, וכתבו האחרונים לחוש לדעה זו לכתחילה. ובשעת הדחק בודאי יש להקל¹⁴⁸. ואף לדעה זו יש להקל באופנים הבאים: א]. כאשר מזוזה אחת סמוכה לכותל ורק המזוזה השניה רחוקה¹⁴⁹. ב]. אם המזוזה רחבה יותר מהאוויר שבין המזוזה לכותל המבוי¹⁵⁰. ג]. אם נעץ קנה או איזה דבר שגובהו שלשה טפחים בין המזוזה לכותל המבוי באופן שלא יהיה הפסק שלשה טפחים בלא כלום¹⁵¹.

צורת הפתח מאחרי מחיצה

ק"ה. מזוזות ולחיים של צורת הפתח, יש אומרים שלא להעמידם אחרי מחיצה הגבוהה עשרה טפחים, כמו אחרי כותל או גדר וכדומה, וכל שכן שלא יהיו במקום המוקף מחיצות¹⁵². ואפילו מזוזה

143. דהיינו שיהיה כזה [] , ולא כזה [] או כזה [] , [וכל שכן שלא יהיה מאחרי הכותל שבוזה יש חשש פסול נוסף שאינו ניכר או משום סילוק מחיצה, וכמו שיבואר להלן].

ומקור הדין באבני נזר (סימן רפ"ט) דן בזה בצורת הפתח שאינו עומד בחלל המבוי, רק חוץ למבוי, דהיינו שהקנים בחוץ כנגד עובי הכותל, שכתב דלא מצינו שיהיה מועיל נראה מבחוץ אלא בלחי, ולא בצוה"פ. ולהלן (בסימן ר"צ אות ה') כתב בפשיטות דלא מהני, והביא שכן כתב רבינו יונתן [בעירובין יא:]: דאיכא צוה"פ שיש לו עמוד מכאן ועמוד מכאן "סותמין במבוי קצת", ע"כ. וכן דקדק בשו"ת מנחת שי (סי' מג). וכ"כ בפשטות מנדפשיה החזו"א (בסימן ע' סקט"ז) דאע"פ שנראה מבחוץ ושווה מבפנים נידון משום לחי, מי"מ נראה שאינו כמוזוזות לצוה"פ, עיי"ש. וכן כתב עוד (שם סקט"ז) שאף שלפרש"י [בעירובין ט:]: בנראה מבחוץ י"ל דנחשב מזוזות לצוה"פ, אבל כבר הסכימו האחרונים לדעת הרא"ש. [ועיין בקרבן נתנאל פ"ק דעירובין ס"יא בביאור המח', ולהלן בד' הב"ח]. ולכן יש להזהר שיהיו הקנים בולטים לפנים נגד חלל המבוי, אבל השוה סופן בשוה עם סוף עובי הכותל וכו', הוי כהניח קנה ע"ג כתלים ולא הוי צוה"פ, ע"כ. ומבואר שאפילו שניכר שהוא לחי ואינו עובי הכותל, אע"פ פסול, וכדברים אלו כתב עוד החזו"א בכ"מ בסימן ק"ג ריש אות ה', ובסימן פ"ו סק"ה, וביו"ד ס"י קע"ב סק"ג, ובנתי"ש עמוד ר"ד הביא שגם בתו"ש כתב בשם התב"ש דפסול, וע"ע בשו"ת מנחת שי סמ"ג [ועיין עוד בנתי"ש שם שלהחזו"א גם בצמודים לכתלים שבחוץ פסול, כזה [] , וזה פשוט. והוסיף שבאופן שאחד מהם בחלל המבוי כזה [] כשר, כיון שניכר לעומדים בחלק הארוך, וכשר לכו"ע, ע"כ. עוד הוסיף שאם הקנים בצדדים נמצאים בחלל המבוי, אבל מעל חלל המבוי יש כותל, והחוט העליון צמוד לאותו כותל מבחוץ, יש להכשיר, וזולת מצד היכר, עיין שם, ומדין היכר הערנו בהערה ראשונה לפרק ב', שדעת רבים שא"צ היכר].

אולם, א]. הנה הבי"ח (בסימן שס"ג סכ"ו, ד"ה כמ"ש אבל אם גבוה) כתב שכל מה שמועיל בלחי מועיל בצוה"פ בקל וחומר, וכמו"כ בנראה מבחוץ ושווה מבפנים, והעיר שם מדברי רבינו יונתן דלא משמע כן, אלא צריך שיסתום במקצת, וכתב ע"ז ולא ידענו מנא ליה, ואפשר משום דכן הרגילות אבל אינו מעכב כלל, ע"כ. ב]. בחזו"א מבואר דלפרש"י כשר אע"פ שאינו סותם במקצת את המבוי, אלא מפני שהאחרונים הסכימו להרא"ש לכן פסק לאסור, אולם בב"ח (שם) הביא שברבינו ירוחם כתב שרוב הפו הסכימו שנראה מבחוץ הוא כפירוש שני של רש"י, וכתב דנקטינן דשני הציורים שצייר רש"י בנראה מבחוץ שניהם תמימים את המבוי, שהרי התו"ס לא דחו פירוש זה, וגם הר"י ורמב"ם כתבו בסתם, והמ"מ כתב בפירושים ולא דחה הראשון, ולכן אף שהרא"ש וגם המדכ"ה הביא בשם התב"ש דפסול, ולא דחה הראשון, ולכן אף שהרא"ש והגה"מ דחו הראשון נקטינן כרוב הגדולים שלא דחוהו, ושכ"מ מהטור, ע"כ. ונוסף ע"ז שכן מבואר בריטב"א וחי הר"ן ומאירי בעירובין (ט). כפירוש ראשון של רש"י. ג]. ובאשר לדברי האחרונים שהסכימו לפירוש הרא"ש, יש לציין שיש הפו כפירוש ראשון ברש"י כהע"ש סימן שס"ג אות ז' ומג"א סק"ב שהביא פרש"י. וע"ע בדברינו בסימן שס"ג ס"ט משי"כ להלכה, ודו"ק. ד]. במשנ"ב בשעה"צ (סימן שס"ג אות ל"ז) פשיטא ליה שבלחי שנראה מבחוץ, אם הוא בשני הצדדים הו"ל צורת הפתח, ותמה על העו"ש והאחרונים שלא כתבו כן. ה]. והחזו"א גופיה בסי' פ"ו שם סיים שהעולם אין נוהרין בזה, וצ"ע. ע"כ. ולא אסר בהחלט.

ומבואר שכנגד התב"ש ואבני"ז חזו"א האוסרים בזה דעת הב"ח שכשר, וכן נראה במהרש"ם ח"א סי' ר"ו כדעתו. וע"ע בדע"ת. וכ"מ בחת"ס ח"ו סי' כ"ה ובדובב מישרים סי' כ"ט כהב"ח. וכן הבאנו מהמשנ"ב. איברא ששם תמה על האחרונים שלא כתבו כן, ואפשר שחששו למחמירים, ולכן כתבו שע"כ מדין לחי כשר, אך אינו ראה דפסול, וע"ע בהערה שאחרי הבאה.

וגם לדעת האוסרים אם יש פס בקצה המבוי והעמיד צוה"פ בריחוק קצת פחות מג"ט כזה [] , עיין בשו"ת מנחת שי שם, אבל בחזו"א ס"ע סוסק"ט נראה שמותר וכמשי"כ בנתי"ש סוף הערה מ"ד.

144. בחזו"א (סימן פ"ו סק"ד ה') כתב שצורת הפתח שהמשיכה והעמידה נגד כתלי המבוי כשר, ע"כ, כזה [] , וכתב בנתי"ש שם בסו"ד דמשמע שאפילו רחוק יותר מג"ט וצ"ע. ע"כ. וכוונתו להקשות שהרי יש פירצה. אולם אכן ביאור החזו"א הוא בדווקא שיהיה רחוק ג"ט, שבוה אינו נראה בכותל אחד עם כתלי המבוי, ומה שמועיל ואין זה פרצה, הוא משום דאיכא עומד מרובה על ידי כתלי המבוי עד שנוגע בקנה של צוה"פ, וכשר. וע"ע תפא"י ע' שצ"ח.

145. עיין בהערה שלפני הקודמת דעות הפו דכן ס"ל לבי"ח ולמשנ"ב ועו"א, וכן יוצא מדברי החזו"א גופיה אליבא דרש"י. וכתבנו שם וכן בסי' שס"ג ס"ט שרבים מהפ"ו נקטו כרש"י דכשר. וא"כ אף שבדברי ר' יהונתן משמע שצריך לשתוף, הרי הבי"ח כתב ד"ל דל"ד הוא, ולכן בודאי שהמיקל יש לו ע"מ לסמוך.

ומכל מקום מבואר בפ"ו שצריך שיהיה הקנה של צורת הפתח בולט וניכר בפני עצמו, שאינו כחלק מן הכותל, ולא דווקא היכר למחיצה, עיין בדברינו לעיל ריש פרק ב' בהערה, אלא כדי שיחשב באמת כקנה ולא כהמשך הכותל, ועיין בב"ח שם שאפילו אם שווה לכותל לגמרי (בין מבפנים ובין מבחוץ) אם גבוה מן הכותל שפיר דמי, ואפילו מעל עשרים אמה, דמ"מ הוא ניכר.

146. בדין זה נחלקו האחרונים טובא, אם הלחי או הלחיים רחוקים מכתלי המבוי שלשה טפחים כשר או לא, דהנה בגמרא בעירובין (יד). דלחי של מבוי שהפליגו מן הכותל ג' טפחים לא עשה ולא כלום, ויש לדון אם כך הדין גם בצורת הפתח. ובטעם הדבר שבלחי פסול נחלקו הפו', אם הטעם הוא משום דאחי אירא דהאי גיסא ודה"ג ומבטל ליה (וכמשי"כ הבית מאיר מהרי"א והובא במשנ"ב סק"ב), או משום שביריחוק אין היכר ולא שייך לכותל (וכמשי"כ במהר"ש סק"ה ועו"א), ועוד כתבו האחרונים משום דהוי ליה כמחיצה שהגדלים בוקעין בה (כ"ה) דעת הבכור שור דלהלן), וחומר בלחי שפסול גם בבקיעה מן הצד ולא רק מתחתיו (וכמה נפ"מ יש בזה, עיין בדברי האחרונים ומשנ"ב שם. ומעתה בצוה"פ הרי לא שייך החשש דאחי אירא כיון דהוי מחיצה גמורה (עיין ד"מ אות ב' בשם החזו"א, וכ"כ בנידו"ד בערוה"ש סי' ל"ו ועו"א). ומצד היכר ה"ז תלוי במה שהבאנו בריש פרק ב' בהערה מדברי הרבה פו' דבצוה"פ א"צ היכר, וא"כ ה"נ נראה שאין לחוש (וע"ע במהר"ש שם ובשו"ת רע"א סוס"ח, ובאופן אחר בישועות יעקב סק"ה בטעם הדבר שאין חיסרון היכר בצורת הפתח). ומצד מחיצה שהגדלים בוקעין יש לדון בצורת הפתח, וע"ע בגאון יעקב בעירובין (יא), ויבואר עוד להלן. ונזכיר בקצרה השיטות אם גם בצוה"פ הדין כן.

א. בתבואות שור בעירובין (יא). הוכיח מהתו"ס שם שדין מזוזות של צורת הפתח כדן לחי, והביאווה הפמ"ג בסימן שס"ג (בא"א סק"ה) ועו"א, וכתב הפמ"ג שכ"כ בעו"ש, וכ"כ הפמ"ג שם. וכן בשו"ת אריה דבי עלילאי (סימן ד') ובשו"ת האלף לך שלמה (סימן קנ"ז), ומבואר בדבריהם ש"ל (סימן ט"ז) שבכל אופן פסול (ורק במוסגר הביא ש"א שרק בשני הקנים פסול ולא באחד), וע"ע בשו"ת בית שלמה סי' נ"ה ובספר החיים ה"ד בשעה"צ שם דס"ל הכי.

ב. במקור חיים בתיקו"ע כתב שרק אם שני המזוזות של צוה"פ רחוקים מן המבוי פסול, אבל במזוזה אחת רחוקה כשר, וטעמו שכאשר גדיים בוקעין בשני צדדים אין נראה מזה שום קשר וחיבור לבית ואין זה צורת הפתח, משא"כ בצד אחד, וראה מסוכה שצריך צוה"פ בצד אחד (כמשי"כ בסי' תר"ל ס"ב), אף שבצד השני אינו סמוך לדופן כלל, ע"כ. וכ"ה בשו"ת פנים מאירות ח"א סי' כ"ה ומהר"ם שיק סי' קס"א. וע"ע בשו"ת בית שלמה סי' נ"ה, ושכ"כ בנידו"ד בשו"ת בית אפרים (ודברי הבית אפרים הובאו בשערי תשובה בסי' שס"ג), וכ"כ החזו"א סי' ע' סוף אות י"ד כהמקו"ח [ועיין בשו"ת אבני נזר סימן רפ"ז שג"כ כתב להתיר כשרק מזוזה אחת רחוקה, אלא שכתב משום שרוח אחת הוא, ואינו פרוץ במילואו, ע"כ. והיינו שרק ברוח רביעית שבוה הוי כסתום מותר (ועיין לעיל בענין עומד מרובה על ידי צורת הפתח ועוד כה"ג אי הוי כסתום ממש). אבל ברוח שלישית י"ל דפסול, וע"ע שם. ובצמח צדק סימן מ"א כתב שמבוי המוקף מג' צדדים ורק ברוח אחת צריך צוה"פ, יש להקל אפילו כשצוה"פ רחוקה משני צדדים עד עשר אמות כשצוה"פ מרובה על הפרוץ שבצדדים, משא"כ ברוח שלישית, עיין שם].

ג. בתו"ש בסימן שס"ג (סק"י) פליג על התב"ש הנ"ל דלא שייך בזה מחיצה שהגדיים בוקעין בה כיון שהוא מן הצד ולא תחתיה, ומה שאסור בלחי הוא משום שבאינו סמוך אינו מחיצה, משא"כ צוה"פ שנחשב מחיצה ממש בכל גונו, ולא גרע מנעץ ד' קונדסין (שנתבאר לעיל בסי' שס"ב). וע"ע שם מש"כ בזה, ודחה ראיית התו"ס, וכן מבואר הבי"ח בסימן שס"ג (סכ"ו) דשאני לחי מצורת הפתח, עיי"ש. וכן בערוה"ש כאן (סל"ו) תמה טובא על הוראה זו, הרי צוה"פ מחיצה גמורה, ולא שייך בה דין אתי אירא [ועיין בדברינו לעיל בס"ח-ט' מש"כ בזה], ועוד דמה שייך צוה"פ לכותל, והרי אפילו בבקעה מהני, וע"ע שם. ואמנם מה שטענו מהא דצוה"פ מתיר אפילו בבקעה, עיין לעיל (סי"ט), וכן העיר בספר החיים, ולא התיר רק בחצר ובמבוי, עיין שם. אולם אף שם האחרונים ביארו מטעם אחר, ולא משום החשש דאחי אירא וכו', ודו"ק. ובפשטות משמע

שמועיל בכל אופן. וכ"ה בשפת אמת בעירובין (ו), וע"ע גם בשו"ת חסל"א מהדו"ת ובשו"ת מהר"ם שיק סי' קס"ח ופתחי שערים סמ"א-מ"ב. וכ"ה הגר"ז בתשו' שבסו"ה סימן ג', ושכן המנהג פשוט, עיי"ש. וכן בישועות יעקב סק"ה וחי' אדם כלל מ"ח ס"יא ובית מאיר וגור אריה סי' קל"ח, והביאם השעה"צ שם אות ט"ו. וכתב עוד השעה"צ שבראש כולם הריטב"א והרשב"א בחי' בעירובין (ח), וע"ע בשעה"צ לקמיה (אות מ"ו) שביאר דברי רש"י (בעירובין ט) שצורת הפתח מהני אפילו הריחיק מן הכותל יותר משלשה טפחים, ודו"ק. [ועוד בדברי הראשונים יש לציין שיש שפירשו בזה דין צוה"פ מן הצד, ויש חולקים, ועיין בראב"ד הובא ברשב"א ובמאירי בדף יא. ועוד].

ולדינא הנה הבאנו מחלוקת רבתי, וגי' שיטות בדבר. ובשו"ת רע"א (סימן י"ח) כתב שלכתחילה יש לחוש לאוסרים, אבל בשעת הדחק יש לסמוך להקל, וכ"כ כיוצא בשואל ומשיב (מהדו"ק ח"א סס"ט) עיי"ש (וע"ע בתורת חסד סי' סק"ד ובקיצושי"ע כלל פ"ה ס"ו), וכך פסק המשנ"ב (סק"ג) שלכתחילה נכון להחמיר, עיין שם. וכדבריו פסק הכה"ח (אות מ') שלכתחילה יש לחוש וכו', ע"כ, ולא ידעתי מה ראה המשנ"ב להחמיר בזה אפילו לכתחילה (ובפרט אם זה לעירוב דרבנן), אחר שבדברי הראשונים מבואר שאין חשש של צוה"פ שהרחיקו מן הכותל, וכן כתבו האחרונים טובא, ובפנים סתמנו שכשר [ובישועות יעקב כתב להחמיר מי"מ כשזה גבוה יותר מ"כ אמה, אך כבר נתבאר בריש פרק ב' בהערה דקיי"ל שבכל אופן כשר, וצוה"פ אי"צ היכר].

147. ככל המבואר לעיל בסימן ש"ס-ש"ס"א דיני פרצות הפוסלות את ההיקף, עיין שם. ובח"א (כלל מ"ח ס"יא) כתב שאם צוה"פ רחוקה ארבעה טפחים צריך להעמיד לחי אצל הכותל, ובבית"ל (שם ד"ה צריך) ביאר שטעמו משום דהוי כנפרצה בראשה, והח"א לשיטתו, אבל לפי"ד שלצד ראשיו א"צ שום תיקון וניתר בעומ"ד, אי"כ כשר, וכ"כ במשנ"ב עד"ז, וכ"כ עוד הרבה אחרונים שיש להתיר מדין עומ"ד ע"י צורת הפתח, וכמו שהבאנו לעיל ס"ח-ט' [ועיין עוד להלן סי' שס"ד סל"ב בחשש שלא יעזבו הרבים פתח הגדול וילכו בפתח הקטן, וע"ע במשנ"ב שם שצוה"פ עדיפא, וע"ע ב"ר"ס שס"ה דין מבוי שנפרץ בצדו כלפי ראשו, ושם נתבאר, ודון לנידו"ד, וצוה"פ עדיפא, וכנ"ל].

ועיין בשו"ת צ"צ סימן מ"א שכתב המוקף מחיצות, וברוח רביעית צריך צוה"פ, יש להקל אף שהיא רחוקה משני צדדי כתלי המבוי ד' טפחים ויותר (עד עשר אמות), אם היא מרובה על הפרוץ שבצדדים, ואפילו כשרבים בוקעין בפרצות האלה, אבל ברוח שלישית אסור בבקעי רבים והיא ד' טפחים, עיי"ש. ובאבני"ז סימן רפ"ז אות ט"ז והלאה, ומשמע שיש חילוק בין אם הוא בתוך המבוי [] או באויר [] , ובחזו"א סימן פ"ו סק"ד מבואר שצוה"פ כזה שמכוון נגד עובי הכתלים, כשר כיון שיש עומ"ד בכתלים, והרי הוא כמו שממשיך עד הקנים של צורת הפתח. **148.** כ"פ המשנ"ב וכה"ח הנ"ל בהערה שלפני הקודמת. אמנם הבאנו אף זאת בשם י"א משום שכפי שכתבנו שם נראה יותר כדעת רוב הפוסקים שהדבר מותר בכל אופן שצוה"פ כמחיצה גמורה בפני עצמה, ואינה צריכה שתהיה סמוכה לכותל, וכל הפרטים דלהלן הם לפי שיטת המחמירים. אבל לפי"ה יש להקל בכל אופן מן הדין.

149. כן הבאנו מדברי המקו"ח וכמה אחרונים, ובכה"ג נראה שבודאי יש להקל בשופי, וכמותו פסק החזו"א סימן ע' סוסק"ד.

ואם צורת הפתח קרובה לצורת הפתח אחרת כזה [] , הסתפק החזו"א שם סק"ב, אם נחשב כעומד להתיר הפרצה שבין צוה"פ לצוה"פ [וע"ע בנתי"ש שנראה ע"פ המשנ"ב שגם כשיש הפסק בין צוה"פ לצוה"פ בפרצה בלא צוה"פ יש להחמיר לכתחילה ובשעה"ד להקל].

150. כן מצאנו בפ"ו שהקילו גבי לחי, וכמבואר במג"א סימן שס"ג (סק"ה) בשם רבינו יונתן [וע"ע גם בדבריו להלן סק"ז, וע"ע בפמ"ג שם, ועיין]. וכן בשה"ג מהרי"א וכו' במשנ"ב שם סק"ב, וכל שכן בנידו"ד בצוה"פ שיש להקל בזה, וכ"כ באבני"ז (סימן רפ"ז אות י"ד), וכ"כ החזו"א (סימן ע' סק"ד), שאם המזוזות של צוה"פ רחבים מן האויר מותר, וע"ע בחזו"א שם.

151. כן יעץ האבני"ז (סי' רפ"ו) לפי הטעם שיש בקיעת גדיים בצדו, אי"כ ככה"ג אין חשש [וע"ע בשואל ומשיב מהדו"ק ח"א סי' ס"ט], אלא שעיצה זו תלויה ועומדת בין הטעמים הנ"ל, ואינה מוסכמת.

152. מצאנו הרבה אחרונים שהחמירו בזה, וכמבואר בתבואות שור בבכ"ו בעירובין (יא). שאין להעמיד הקנים אחרי הכותל, שאין הקנים נראים מבפנים תוך המבוי, או נגד אויר המבוי וכמשי"כ השו"ע בסימן שס"ג (סי"ט) גבי לחי, וה"ד בשערי תשובה (שם סכ"ו), וכ"ה בשו"ת פנים מאירות (ח"ב סי' ס"ג), ומקו"ח בתיקון עירובין, ובתפארת ישראל בפתחה לעירובין, ובחזו"א סימן ע'. וע"ע גם בתשובות האחרונים בבית

צורת הפתח על הר, חריץ, כותל

ק"ז. אין להעמיד לכתחילה את הלחיים של צורת הפתח על הר המתלקט גובה עשרה טפחים מתוך ארבע אמות, ובשעת הדחק יש להקל, כגון במקומות שצריכים בהכרח להעביר את צורת הפתח סביב העיר על הרים¹⁶⁰, וכן הדין לגבי צורת הפתח שעובר על חריץ עמוק או נהר¹⁶¹.

ואין להעמיד את הלחיים של צורת הפתח על כותל ומחיצה¹⁶².

מחיצה החולקת את צורת הפתח

ק"ח. צורת הפתח במבוי מצד לצד, והעמיד מחיצה נוספת באמצע המבוי, והרי היא מפסיקה בין הלחיים, הרי זה כדין צורת הפתח שמאחרי מחיצה שכתבו הפוסקים להחמיר.

במה דברים אמורים, כשהמחיצה גבוהה עשרה טפחים, וגם מגיעה עד כותל האמצעי, אבל אם אינה מגיעה לכותל האמצעי, אפילו נשאר ארבעה טפחים, כשר¹⁶³.

בדיני צורת הפתח בהערה שבריש פרק ב', ושם כתבנו שנראה להלכה שא"צ היכר, עיי"ש, אמנם אף למ"ד שצריך היכרא, הרי ודאי הוא שא"צ היכר לכל אחד ואחד אלא למאן דהוא, וכאן נתחדש טפי שיהיה היכר ככל האפשר, ומי"מ הא ודאי שגם פרט זה אינו מן הדין כלל.

ועוד נראה שיש בזה מעלה שיהיה ניכר לכל משום שעשוי להיות בזה חששות פסול של צוה"פ מאחרי מחיצה שכתבו רבים לפסול ועוד כהנה, וכמו שהבאנו בסו"ס ש"ב בדיני צוה"פ בפרק ה', ודוגמא לדבר מה שהבאנו בדין פתחי שמאי לענין צמחים ושיחים הסובבים את המזוזות של צורת הפתח, ודון לנידודי"ג. גם הבאנו שם בהערה שיש ענין לעשותו מהודר, אמנם כאן אין הפגם בו אלא בסובב אותו, אולם גם זה בכלל ההידור (ודמיון לזה בשבת ק"ג, וי"ל), ושם נראה שיש בזה קידוש ה', ובפרט בדורינו לעשות המצוות בפרהסיא (ועיין במשנ"ב וכה"ח בסימן א' לעשות מצוה בפרהסיא שילמדו רבים), וגם מעלה שלא תשתכח תורת עירוב, וזה כעין מה שהבאנו בהל' עירובין (סימן שס"ז) שמניחים את העירוב בבית הכנסת שיראו כולם.

159. ידוע שיש אנשים המקלקלים את העירוב מפני שמקנאים בשומרי תורה ורוצים להצר צעדיהם (עיין בדברינו בס"י ש"ב סו"ס"א דמי"מ כל שלא קלקלו כשר), או שגונבים את הלחיים (כדרך שכתבו הפו"י בס"י ש"ג ס"ז ב"י שם), ולפעמים ילדים משחקים בזה, ולפעמים שאנשי השכונה טוענים שמכער להם את השכונה, ועכ"פ כל זה אינו ענין הלכתי ויעשו כפי שרוצים.

160. בדין זה יש כמה נידונים, א. ע"פ האמור בהלכה הקודמת שאין להניח את קנה הצוה"פ מאחרי המבוי דהיינו סילוק מחיצות אחד טעמא, וא"כ גם כאן יש חשש זה [הן אם ההר מוקף כולו בשיעור תל המתלקט דהיינו קנה שמונה בתוך מקום המוקף מחיצות, וכמו שהבאנו מהמקור, והן אם הוא זקוף בשיעור כזה בצד הפנימי לכיוון המבוי, דמת' זה כמו שעומד מאחרי כותל, וכבר נתבאר לעיל שגם אחרי כותל יש להחמיר]. ב. מצד מחיצה שהגדלים בוקעין בה אין לחוש, כיון שתחת הקנים עצמן אין הפסק איר, וכיצ"ב ביאר בנפש חיה סלי"ב-ל"ג (ועי"ע בשואל ומשיב מהדו"ד ח"ג ס"ב, דאמנם הרי מחיצה תלויה, אבל כשר בצוה"פ, וצ"ע, ג, ועי"ע בדברי מלכיא"ל ח"ג ס"ה), ומי"מ כתב הנפש חיה שיש לאסור כדברי הפו"י שאסרו בעומד על גבי כותל, וכתב להקל אם הרחיקו גיט, ועדיין צ"ב איך נותר המקום שתחתיו, וע"ע במחזה אברהם סימן ס"ה, ובעיקר הדין בזה כן כתבו עו"א להחמיר בעומד על כותל, וכמבואר בשו"ת האלף לך שלמה ס"י קני"ד קע"ה, וכן בשו"ת הרד"ם ס"י י"ט, והביא שם ששני גדולים הסכימו עימו, ורק בשעה"ד יש להקל. והובאו הדברים במהרש"ם בדע"ת בס"י ש"ג ס"ז, ועי"ע בדברי הפו"י דלהלן בענין צוה"פ שעל גבי בתים שהבאנו שיש האוסרים מצד סילוק מחיצות, והי"ה כאן, ועי"ע גם בחזו"א ס"י ק"ג סק"א וס"י ק"א סק"ג.

ומאידך מצאנו כמה גדולים שהקילו, כמבואר מדברי האבני נור (ס"י רס"ג ורצ"א) שאינה מחיצה תלויה, ואף מצד סילוק מחיצות שמסלק את החלק שלמטה, מי"מ כשר במחיצה ע"ג מחיצה, וכי"כ בנפש חיה הגיל שיש להתיר צוה"פ על ראשי ההרים, אך כתב להרחיק ג' טפחים משפת ההרים הסמוכים לכתלים העומדים על ההרים, ע"כ. וכי"כ מהמרש"ם בדע"ת ס"י ש"ג ס"ז ס"ז ד"ה ואמנם. ועי"ע שם עוד בדי"ה והנה השואל שבשעת הדחק הביא מהפ"י להקל. וכי"כ להדיא להתיר בשואל ומשיב (מהדו"ד ח"ג ס"ב) שאין בזה פקפוק [ומיהו כתב לחדש שעדיף תל מכותל, כיון דהוי כארעא סמיכתא]. ועי"ע בדברי מלכיא"ל ח"ג ס"ה, ובספר תפא"י ע' ת"י"א כתב לדקדק מתוס' (בעירובין כד). שמועיל צוה"פ על מדרון בשיעור תל המתלקט, ובנתי"ש הערה ל"ט כתב להקל בשעה"ד כגון במקומות גדולים וכו', ועי"ע שם הערה כ"ח בשם ספר משכיל אל דוד שכתב כמה אופנים איך להתיר צוה"פ על הרים ומדרונות, ויש לעיין שם.

161. עיין בפ"י בס"י ש"ג ודברינו שם, וכבר האריכו בזה בשו"ת חת"ס ס"י כ"ז והמהר"ם א"ש שם, ובליקוטי תשובות שם הביא ד' האחרונים בזה, ועי"ע באחרונים שם שהביא ד' הפו"י, וכן בנתי"ש הערה מ"ט, וכן בתפא"י פכ"ד.

162. גם בדין זה נחלקו האחרונים וכמו שהזכרנו לעיל בסוף פרק ב', ועוד לעיל בפרק זה (ועיקר הקפידא בכותל שיש בו גובה עשרה, וכל שכן אם יש בו ג"כ רוחב של ארבעה טפחים), וראוי להחמיר בזה [והפ"י הנ"ל דנו אם דין זה חמור יותר מדין צורת הפתח על הר המתלקט].

163. הכל מבואר בחזו"א ס"י ע' סק"י"ח. [ואין חילוק בין אם נכנס פס אחד כזה או שני פסין , וטעם הדבר, שבאופן כזה הרי הוא כאילו חילק את המבוי לשתיים, ונמצא שאין צורת הפתח לכל אחד, והכותל האמצעי לא יכול לשמש צוה"פ (כמשנ"ת לעיל סופ"ב שכותל אינו משמש למזוזות), אבל אם אינו מגיע עד כותל האמצעי, כזה כל שנשאר רווח ד' טפחים, הרי הוא נחשב פס בלבד, ואינו מקלקל

אחת אין להניח שם¹⁵³. ואפילו אם היא בולטת מעל המחיצה¹⁵⁴. ויש אומרים שמותר לעשות כן אם המזוזה בולטת מעל המחיצה¹⁵⁵, וראוי להחמיר כדעה ראשונה¹⁵⁶. ועיין בהערה עוד פרטים¹⁵⁷.

צורת הפתח גלויה וניכרת

ק"י. תיקוני העירוב בצורת הפתח וכדומה, טוב לעשותם באופן שיהיו ניכרים היטב, כדי שאם יארע קלקול, ישימו לב לדבר ויתקנו¹⁵⁸. אך כל זה אינו מן הדין, אלא עדיפות לכתחילה, ואדרבה לפעמים עדיף להסתיר ולהסוות את התיקון מפני אינשי דלא מעלי, וכיוצא¹⁵⁹.

שלמה ח"ב ס"י נ"ה, והאלף לך שלמה ס"י קנ"ה קס"א ובאמרי יושר ח"א ס"י ק"י ע"פ תוספתא וכו', ובדברי מלכיא"ל ח"ג ס"ז ובנור ישראל ס"י נ"ז ה', ועוד.

ובטעם הדבר מצאנו מתוך דברי האחרונים כמה טעמים לזה, ואיכא נפ"מ טובא בטעמים אלו [וכל זה מלבד מה שכתבנו לעיל בתחילת הפרק דבעינן שמוזות צורת הפתח יסתמו את המבוי, וכאן הרי אינם סותמים, עיין במנחת שי שם מש"כ בזה].

א. משום שצריך שיהיה היכר בתוך המבוי לצורת הפתח, ואחר הכותל אין היכר, וכי"כ התב"ש וכנזכר, וכי"כ בתפא"י שם שמוזות צריכים להיות גלויות, וכי"כ עו"א. ובפשטות משמע שאפילו אם יהיה בולט למעלה לא מהני (וכי"כ המהרש"ק בהאלף לך שלמה והבי"ש). ויש לומר משום דבעינן שעשרה טפחים התחתונים שהם עיקר דין המזוזות שיהיו ניכרים, וזה יתבאר בפשטות כדעת הסוברים דבעינן היכר לצורת הפתח (עיין לעיל בריש פרק ב' בהערה שהבאנו השיטות, ונקטינן לקולא). אבל המהרש"ק שם בס"י קנ"ב והלאה וס"י קפ"א כתב הטעם משום שצורת הפתח הוא כעין פתח, ואם עושה פתח במקום אחר אחרי הכותל וכיוצא אינו פתח, ע"כ.

ב. משום סילוק מחיצות, דהיינו שצוה"פ שהיא מחיצה מסתלקת על ידי המחיצה האחרת שחוצצת וחופפת עליה, וכי"כ החזו"א (ס"י ע' סק"א) בפשיטות, ולא הזכיר מדברי הפו"י, וגם לא את הטעם שהובא בכל האחרונים מצד שצריך היכר [אמנם בסימן פ' סק"א הזכיר את דברי החת"ס בשם כמה אחרונים שאסרו, ושהחת"ס פלפל בדבריהם, וכתב ע"ז החזו"א שא"צ לראיה, כי ודאי שפסולו מטעם שהמזוזות צריכות להיות תוך המבוי, ואין עסק במה שהוא חוץ למבוי, והי"ז סילוק מחיצות, כעין מ"ש בגמ' עירובין (צב):] עיין בדברינו סו"ס ש"ב, ועי"ע באבני נור ס"י רצ"א ובנפש חיה סו"ס ל"ג משי"כ בסברא זו, ואומרים גוד אסיק לחומרא לפסול את המחיצה, דלא כמו לבד ש"י"א שלא אומרים לחומרא, ועיין באבני"ס ס"י רס"ג שעמד בזה.

ג. בשו"ת דברי מלכיא"ל (ח"ג סימן י"ז) רצה לפסול צוה"פ שאחרי הכתל מטעם חדש, משום שצוה"פ צריך שתהא ראויה לקבל דלת של קש (עיין בדברינו בפרק א'), וכיון שהכותל מפסיק אינו ראוי לקבל שום דלת, עיי"ש. וכיצ"ב כתב בשו"ת זקן אהרן (ח"א ח"ב ס"י ט). אולם כבר שאל בזה הגאון מהרש"ק בהאלף לך שלמה (ס"י קנ"ה), ודחה דהתם בעינן שיהיה ראוי משום עצמו, אבל אם אינו ראוי בגלל דבר אחר צדדי שמעכב אין בזה חשש, דאמרינן דל מהכא, עיי"ש. ודבריו ברורים שנראה שכל ד"ז שיהיה ראוי לקבל דלת הוא משום חזק המזוזה, שבוז יש לה חשיבות מזוזה, וכיון שהיא חזקה לקבל הרי היא בחזקה וחשיבותה.

ד. במקור חיים (בתיקוני"ע) כתב אודות התחבין הקנים בגדר המוקף מד' רוחותיו בקנים, הא ודאי לאו כלום הוא, כי הלחי בעינן שתעמוד בחוץ בשביל היכר, ומה שעומד בתוך הדבר המוקף לאו כלום הוא, דדבר המוקף כמאן דמליא דמי, ע"כ. ובשו"ת אבני"ז (ס"י ר"צ אות א') כתב שנראה מדברי המקו"ח שמשני טעמים הוא פסול, א. דבעינן היכרא. ב. דכמאן דמליא, ונחשב כאילו אין שם מזוזות, ע"כ. וכתב עוד שם (ס"י רצ"א אות ב') להעיר ע"ז דל"א ביתא כמאן דמליא, אלא בבית מקורה כמש"כ בשבת (ה), ועיין בתפארת יעקב פכ"ג הערה י' מה שביאר שפיר בדברי המקור חיים, עיי"ש. ומי"מ טעם זה נמי איתא, ויתירה מזו ראיתי בחכמת שלמה (סימן שס"ג ס"ה) שהבין בדברי המקו"ח שהטעם אינו משום שאינו נראה, רק הטעם דביתא כמאן דמליא וכמש"כ שם להדיא (וכתב שיישב בשו"ת עץ החיים ס"י רנ"ה רנ"ז את דבריו), אך הוסיף ואל גם אם היו טעמא משום שאינו נראה וכו', ע"כ. ויסוד הטעם הזה הוא כמאן דמליא, הוא פסול משום דאיכא סילוק המזוזות, דכמאן דליתנהו, ועכ"פ טעם זה שייך רק במקום המוקף מחיצות, ולא במקום שיש בו מחיצה בעלמא.

ולכן כתבנו בפנים שכל שכן שלא יהיו המזוזות במקום המוקף מחיצות, דבזה הוא יותר חמור משום איכא לסברא זו, והמקו"ח נקט בתוך דבריו שהפסול הוא בהניח בבית או במקום המוקף, וכן העתיקוהו המשנ"ב (בסימן שס"ג ס"ק ק"ג), והחזו"א העיר דלא דווקא ואחר כל מחיצה פסול, ומטעמו.

ויש לדון בכמה נפ"מ בין הטעמים, שעיקרם: האם משום דבעינן היכרא, או משום דיש כאן סילוק מחיצות, א. אם המחיצה עשויה מרשת כמו שמצוי בגדרות של חצירות, והמזוזה נראית מתוכה, או שיש מחיצה של זכוכית ועי"ז נראה המזוזה, דהנה מצד סילוק מחיצה יש כאן בכל אופן [וגם לטעם של המקו"ח דבית כמאן דמליא, ואף שאין הבלא עיין רש"י שבת צח. כבר עמדו בזה המפ"ן], אבל לטעם שהוא משום היכרא אפשר דבכה"ג מהני, ואף שזו מחיצה מ"מ הרי הוא ניכר. ב. [עיין חזו"א סימן ע' סק"א-כ"ב כמה ציורים, ולעני"ד יש לדון בהם לפי הטעמים, שאם מצד סילוק מחיצה יש אופנים שמסתלק ויש אופנים

שלא, ומצד היכר תלוי אם רואים, וכן דין סילוק ע"י עומד מרובה שחופף על המזוזה שנראה שנחלקו בזה המקו"ח והחזו"א, ואכמ"ל.

ועיין בחזו"א שם כמה אופנים לדון בה, כזה פסול, (ואף באינו מוקף מחיצות) , ואם הוא בולט למבוי כזה הרי הבלטה עצמה תיחשב צוה"פ (וזה דלא כ"י"א שנחשב פתחי שמאי), ואם הכותל פרוץ קצת בזה כוונת המקו"ח שפסול, אבל אילו הוא כזה היה כשר, עי"ז החזו"א. ובנתיבות שבת ע' ר"ה הערה נ"ג דן בדבריו בכמה פרטים, וכן שם בהערה מ"ז בסופו, וכן בתפא"י ע' ת"ה, עיין שם. ובפשטות כאשר הוא פתוח וניכר למבוי ה"ז כשר, וכנסתר ע"י איזה כותל פסול. ועי"ע בחזו"א ס"י ס"ז סק"ג, ודו"ק, ואם הוא משוך קצת לחוץ כזה פסלו החזו"א כיון שראשיו הם כנגד האויר ולא כנגד המבוי.

ולכל הדיעות אין חשש זה אלא במחיצה שגבוהה עשרה, ובוזו היא פוסלת את הצוה"פ, הן למ"ד שהיא משום דליכא היכר, דכיון שלא ניכר בעשרה טפחים פסול, ולחזו"א רק מחיצה גמורה מסלקת מחיצה ולא בפחות מעשרה [ולפי טעם הדברי מלכיא"ל (הג"ל) היה צריך להיות חידוש שגם אם יש עיכוב של שלשה טפחים ה"ז גורם שלא יוכל להחזיק דלת, ואטו אם יחזיק דלת של רק כמה טפחים מלמעלה יהיה מועיל, הרי צריך שיהיה מחזיק דלת כדינה, דהיינו שיש בה עשרה טפחים, כעין דלת להיתר רה"ר בסימן שס"ד].

153. שע"ת בסימן שס"ג ס"ו ובמשנ"ב שם דמשמע מהמקו"ח שאפילו אם קנה אחד מבחוץ לא מהני, ע"כ. ואכן כ"ה לפי הטעמים הנ"ל.

154. כן משמע מדברי כל האחרונים, ומסתמא דבהכי נמי מיירי, וכי"כ בהדיא האחרונים, עיין ב"ש ח"א ס"י נ"א ונפש חיה ס"י ל"ג ובשו"ת האלף לך שלמה שם, וכפי שביארנו לעיל דבעינן שבעשרה התחתונים שהם עיקר שיהיה היכר, וה"נ גם לטעמו של החזו"א.

155. הנה מנגד לאחרונים הג"ל שאסרו בזה, מצאנו כמה אחרונים שהתירו, כמו הישועות יעקב בס"י ס"ג סק"ד, וכן החת"ס (ס"י צ"א), ועוד עמד בזה בס"י צ"ו ובליקוטים ס"י ל"ד (והביא שגם הג"ר משולם איגרא עשה כן להעמיד צוה"פ אחר הכותל). אמנם החזו"א בסימן ע"ט סק"א השיג על דברי החת"ס, ושגם הוראת הגר"מ תמוה, ובכגון דא אין למדין מפי מעשה, ע"כ. ומי"מ כ"ה דעת הגדולים הג"ל, וכ"ה בספר מקיץ נדרמים, אך חלק עליו האמרי יושר הג"ל, ועי"ע בשו"ת אבני נור ס"י רס"ג רצ"א ועוד שצידד להקל דלא כהמקו"ח, אך חשש מי"מ מצד הטעם של סילוק מחיצות, וכן במהרש"ם ח"ו ס"י ר"ז צידד להקל, ושכן שמע מפי הדברי חיים שאמר לו שיש לו ראיות ברורות נגד המקו"ח, ומי"מ למעשה החמירו (ועי"ע להלן גבי צוה"פ על הר וכותל).

ואף לדעתם מבואר שמקילים אם זה בולט וניכר מעל הכותל או הגדר, ובשו"ת אבני"ז שם וכן בשו"ת נפש חיה סו"ס ל"ג בשם הרב דקראשניץ כתבו שיהיה גבוה עשרה טפחים מעל המחיצה, ובישועות יעקב הג"ל כתב שיהיה "בולט הרבה" ולא כתב שיעורו, ואולי הוא בג' או ד' טפחים.

156. שכן נקטו רוב הפוסקים כמו שהבאנו לעיל בתחילת הענין, ומילתא בטעמא וכמשנ"ת, וגם מאלה שצידדו להקל כמו שהבאנו בהערה הקודמת הרי שלמעשה נטונו אחור, וכ"פ ברותינו המשנ"ב והחזו"א.

157. יש לציין כמה פרטים שנזכרו בפ"י, א. עיין בדברי מלכיא"ל שם לצדד להקל בצירוף שהניח צוה"פ על הכותל עצמה. ב. בדע"ת ס"י שס"ג ד"ה ונשאלתי כתב לחלק בין אם רחוק מהכותל פחות מעשר אמות או יותר. ג. אם יש עומד מרובה משמע שאינו עושה סילוק מחיצה, ועיין בחזו"א שם משי"כ בזה ע"ד המקו"ח. ד. אם יש פי תקרה, כגון שהיה צוה"פ תחת מרפסת, נחלקו הפו"י, הי"ד בנתי"ש סוף הערה מ"ד, ועיין מה שכתבנו בזה בסוף הפרק בהערה. ה. אם יש מחיצה של הר או גיא, וכדומה, שיש בהם דין גוד אסיק, יבואר להלן בהלכות הבאות. ו. אם יש צורת הפתח על צורת הפתח אחרת, עיין להלן בסוף הפרק, והוא דבר מצוי. [וכן לחי המוסתר במקצת ע"י לחי אחר, או עמוד חשמל וכדו'].

158. כן נראה ללמוד מדברי הקרבן נתנאל (בפ"ק דעירובין ס"ו אות א') בטעמא דמבוי עקום שצריך תיקון בעקמומיות, שכתבו התוס' והרא"ש (בעירובין ו). שהוא כדי שיהיה נראה לכל בני המבוי, וביאר בביאור שני דחיישינן שמא יתקלקל התיקון, והם לא יראו את זה מחמת עקמימותו, ואתו לטלטל באיסור, ע"כ. ומוכח דבעינן שיהיה ניכר מהי"ט [ועפ"ז הבאנו לעיל בסימן שס"ב בדיני צוה"פ בסוף פרק ד' בענין פתחי שמאי, שיש ענין שלא יהיה פתחי שמאי, אף לרעת הרבה מהפ"י המתירים בשבת, משום דמי"מ ראוי שיהיו באופן שניכר שבאו להתיר טלטול, ודו"ק]. אך בעיקר טעמו שמא יטלטלו באיסור, יל"ד דהא אף אם יטעו ויטלטלו הרי הוי מתעסק, אולם חזינן שהפ"י דנו כאשר אירע קלקול, אם צריך להודיע לרבים, זולת מפני שמוטב שיהיו שוגגים וכו', וכמו שיבואר להלן בסוף סימן שס"ה.

ויש לציין בזה עוד שבעצם דין צורת הפתח נחלקו הפו"י אם בעינן היכרא או מחיצה גרידא, והבאנו דבריהם לעיל בסימן שס"ב בסו"ה"ס

ק"ט. מן האמור יוצא, שכאשר מקיפים עיר או שכונה בצורת הפתח, ויש מקומות שצורת הפתח עוברת על כתלים או בתים או מכוניות גדולות וכדומה, אין בזה חשש, כיון שאינו מחלק את העירוב מצד לצד¹⁶⁴.

ק"י. צורת הפתח תחת צורת הפתח, כלומר שצורת הפתח אחת הולכת לאורך צורת הפתח שניה הולכת לרוחב, יש אומרים ששניהם פסולים¹⁶⁵. ולכן, יניחו את הקנים סמוכים זה לזה¹⁶⁶, אבל סתם חוטים וצינורות תחת צורת הפתח אין בהם חשש כלל¹⁶⁷.

ק"יא. צורת הפתח תוך הבית, מועיל לחלק את המקום כמו מחיצה¹⁶⁸. אך יש להזהר שלא לעשות צד אחד של צורת הפתח בקצה הרחוב, וצד שני תחת תקרה של בנין וכדומה¹⁶⁹.

ק"יב. השתמשות תחת צורת הפתח, ועוד פרטים, נתבארו בסוף סימן שס"ה.

את הצוה"פ, כי אף אם הוא מסתיר ומסלק את הקנה המוסתר מחמתו, הרי הוא עצמו יכול להחשב במקום קנה ולחי של צוה"פ, וע"ע מש"כ שם החזו"א בשולי הגליון, ויש לפלפל בזה. ועיין בתפא"י פכ"ג הערה ט' מש"כ בזה, וע"ע בדבריו בפרק י"ט בסוף הערה ב' שבכיוצא בזה אין סילוק מחיצות ע"י הפסין ואפילו בצורת הפתח, כיון שלא מגיעים עד הכותל.

וכשאין הכותל האמצעי מפסיק את צוה"פ, די שיהיה צורת הפתח אחת מקצה לקצה, ובה ניתרים שני המבואות, כזה , עיין בחזו"א סעי' כ"ב.

164. כן יוצא עפ"י החזו"א (הני"ל) דכל כה"ג אין כאן סילוק מחיצות, כי אדרבה הוא עצמו יחשב מזוהה [וע"ע בחזו"א בסימן ע' סק"ב], וכן העיר בקצה בנתי"ש פ"ט הערה מ"ו, שאין לחוש בצוה"פ העובר ע"ג כותל או גדר כל שאין בו משום חילוק רשות, ע"כ. [וע"ע בדבריו בהערה מ"ח ד"ה ונראה].

והוספנו בפנים דוגמא מכונית גדולה, משום שראיתי שיש שדקדקו בזה משום שהיא גבוהה עשרה ומפסיקה, וגם אלה שבאו להתיר הוא מטעם שאינו נמצא שם דרך קבע אלא עראי, אבל אם הוא דבר שנמצא בקביעות ה"ז פוסל את הצוה"פ, וכפי האמור אין בזה חשש.

וגם מצד היכר נראה דאין חשש, כיון שניכר הצוה"פ למה שעומד בתוך ההיקף כנגד עובי הכותל המפסיק וכדו', אמנם בבית גדול אי אפשר לראות את צוה"פ משני הצדדים, אולם מ"מ א"צ לראות את שתייהם בבת אחת, וסגי שבתוך המבוי יש אפשרות לראות את צוה"פ שילך למזוזה זו ואח"כ למזוזה זו, וכ"ז מלבד שעצם הדבר דבעי היכר אינו מוסכם, והרבה מהפ"י ס"ל שצוה"פ ה"ז מחיצה וא"צ היכר, וכן דעת החזו"א, וכמו שהבאנו לעיל וברי"ש פרק ב' בהערה, עיין שם מד' הפו'.

ושו"ר בחכמת שלמה (סימן שס"ג סכ"ו) שנשאל בזה בצורת הפתח שנמשך והולך על גבי בתים, ונמצא שהבתים מפסיקים בין הלחיים של צוה"פ, ולא רואים רק את החבל לבד, וכתב שאין בזה חשש כיון שרואים את החוט שלמעלה ויודעים שיש לחי מכאן ומכאן, והוסיף שגם לטעם שצריך שיהיה נראה כדיון צוה"פ שחוץ למבוי, היינו משום שהוא בחוץ ואינו נראה כלל, משא"כ כאן שנראה לקצת בני אדם, ע"כ. ונראה כוונתו כאמור. [וזה דלא כדבריו בשו"ת האלף לך שלמה סי' קנ"ז שכתב לאסור]. וכן בשו"ת מהר"שם (ח"א סי' ר"ו) פסק להקל, וע"ע שם באורך מדברי הספר יחושב, ושמם כתב לדון בצוה"פ על בית שכתלי הבית עצמם העייר לשמש כצורת הפתח, עיין שם. ואם אכן הם בקצה המבוי ולא בכל כתלי המבוי, שפיר י"ל כן.

אמנם בשו"ת ישועות מלכו (סימן כ"ט) כתב שאם יש בית מפסיק באמצע חלל צוה"פ והמשקוף עובר עליו פסול, משום שרשות אחרת מפסיקה באמצע החלל [וזאת ועוד שרצה לאסור שם אפילו כשיש גומא עמוקה עשרה ורחבה ארבעה, כיון שהיא רשות בפני עצמה ומפסיקה לצוה"פ, עיי"ש. ועיין בדבריו בסי' שני' בענין צוה"פ על אמת המים, ודון לנידוד, וע"י בתפא"י ע"י ת"ג שהעיר בזה שלדעת הרשב"א והריטב"א לא אמרינן סילוק מחיצות ע"י גוד אסיק, ומש"כ החזו"א בליקוטים סי' ג' להחמיר היינו לגבי הבור עצמו], וע"ע גם בשו"ת מנחת שי (סי' מ"ב) שגי' כתב לאסור דומיא דפס במבוי וכו'.

אולם כאמור שבחכמת שלמה כתב להתיר בזה לפי ב' הטעמים, וכן מבואר בחזו"א הני"ל, וע"ע בפתחא זוטא (כלל ט' סוף פרט א') שהמיקל כהחש"ל לא משתבש [אפילו בגבוה למעלה מכ' אמה], ובפרט שיש סוברים שא"צ היכר כלל [וכן כתבנו ברי"ש פרק ב' בהערה], וכתב עוד שם (ד"ה והנה) שהגאון מהר"שם זצ"ל פסיק ותני דאין בזה בית מיוחש כלל, עכ"ל. [וכן נקט שם הפתח"ז להקל]. ולכן יש להקל בזה, וכמבואר. [ובמקום אחר כתבנו לדון במחיצה של גוד אסיק אי אמרינן כן לחומר, כדרך שנחלקו בלבד אי אמרינן לבוד להחמיר. ושו"ר באבנ"ז סי' רס"ג שעמד בזה].

165. בספר שונה הלכות (בהערות שבסו"ה"ס על סימן שס"ב) מביא ששמע בשם החזו"א שהחמיר בזה ששניהם פסולים, וכ"כ בהל' כלאים שנדפסו עפ"ד, ע"כ. והעיר ע"ז שבשלמה העליון פסול דהוי כפתחי שמאי, אבל התחתון אינו יודע למה יפסל, ובחזו"א ס"ע מבואר שמועיל צוה"פ תוך הבית לחלקה, עכ"ל. וכוונת השנה"ל שהתחתון אינו פסול הוא בפשטות משום שהעליון פסול, וכאשר הוא פסול אינו פסול הפירוש מצד שהתחתון הוא זה שחותך את העליון ולכן רק העליון פסול, שהרי מ"מ שתייהם מחיצות, וכל אחד חותך את חברו]. אך לכא"ו אפשר שהחשש הוא משום שכל צורת הפתח נחשבת, וממילא כל אחת הרי היא כמסלקת את הקנה של חברתה, ונמצא שבכל חלק אין שני קנים של מזוהות [ושמעתי שנהגו להקל בזה שרק העליון פסול אבל התחתון כשר]. שו"ר בחו"ב עירובין סי' א' שדן בזה אם שניהם פסולים או כשרים, או שרק העליון פסול. וע"ע בספר בינת שמחה בתיקון עירובין סימן ג' מש"כ בזה.

וראיתי להגאונים שואל ומשיב מהדו"ק (ח"ב סימן פ"ו השני) והבית

שלמה (ח"א סי' מ"ו) שנשאלו בזה אודות חוטי טלגרף שהם כצוה"פ ההולכים על צורת הפתח, והרי זה כחולק את העיר לשניים, ואי אפשר לצורת הפתח להועיל שקנה אחד נמצא במבוי חבירו, וע"ע שם. ובפשטות כל זה נוגע במה שנתבאר לעיל גבי קנה צוה"פ שנמצא מאחרי מחיצה, ולטעם שפסול משום שניכר ה"נ ניכר, וכמו שהבאנו לדון שם כשהוא אחרי מחיצה העשויה מרשת. ושו"ר בנתיבות שבת (סוף הערה מ"ד) שנסתפק בזה בצוה"פ אחרי צוה"פ, והביא מ"ח האחרונים בזה. ובשו"ת חבצלת השרון ס"כ התיר מצד שניכר, עיי"ש. וכפי שכתבנו זה תלוי בטעמים הני"ל. ועיין משכיל אל דוד סימן ג' מש"כ בזה. ועיין בנתיבות שבת פ"ט הערה כ"ח שדן אם מחשבה תועיל שלא יבטל זה את זה.

166. ואפשר מן הדין להשתמש גם בקנה אחד לשני חוטים, כזה , וא"צ שתי קנים. אמנם העירוני שאם הם יוצאים בלחי אחד ה"ז פסול לפי החזו"א הסובר שלחי צריך שישתום מקצת המבוי, וכאן שצוה"פ יוצאת ליד צוה"פ אחרת אין זה סותם, ועיין בזה בחזו"א סימן ע' סק"ג וכן בסימן ק"א סק"ה ד"ה והי"כ [אבל אם יהיה קנה עגול אין חשש אם יצאו ממנו שני צורות הפתח אפילו בצד אחד, שהרי בקנה עגול כל חלק וחלק הרי הוא בולט יותר, ועיין בחזו"א סי' ע"ב סק"ד שבדבר עגול ה"ז כמו שעשו מהרבה קנים, והרי זו סתימה טובה]. אך בעיקר דין זה עיין בדבריו ריש פרק ה' שאינו מוסכם, עיין שם. ובכל אופן יש להזהר שלא יצאו מעמוד אחד בהצלבה כזה , דבזה נכנס בכלל דין צורת הפתח תחת צוה"פ הני"ל.

167. כיון שאינם צורת הפתח כדיון, וכן כל שאינו כשר אינו פוסל, ופשט.

168. חזו"א (סי' ע' סק"ב). ונפ"מ בזה טובא כמו שכתבנו בתשו', א'. בענין צוה"פ לחלק את החדר שיש בו בית הכסא, וכמה פרטים בזה. ב'. עשיית צרכיו בפני הספרים המבואר בסי' ר"מ ועוד. ג'. בענין תיקון קרפף יתר מבית סאתיים שלא הוקף לדירה שרוצים להשתמש בו עכשיו לבית הכנסת. ד'. לענין לחלק את בית הכנסת כדי לשבת בעוד ספר תורה מהלך, ועוד כהנה.

169. מצוי ברחובות קריה שמניחים את הצד השני של הלחי תחת בנין שעומד על שפת הרחוב. ולכא"ו יש להמנע משום דאיכא פי תקרה, וה"ז כחולק את צורת הפתח, וכדרך שנתבאר בהלכה הקודמת. אלא שדין זה אינו מוסכם, ולא מבעיא בכל צוה"פ שאחרי מחיצה שהבאנו לעיל בפרק זה שנחלקו האחרונים, וכ"ש כאן שהוא ניכר, ולפי חלק מהטעמים שם אין לפסול. ולכן מצאתי בנתי"ש הערה מ"ד בשם חבצלת השרון ס"כ שכתב להתיר משום שהוא ניכר, אלא שמאידך כמה אחרונים כתבו להחמיר, וכמ"ש. ולכן לכתחילה יש להזהר בזה.

ויש לדעת, שאף לדעת המחמירים שפי תקרה חוצץ בפני צורת הפתח, הרי יש כו"כ פרטים בדיני פי תקרה מתי אנו אומרים שהוא יורד וסותם, וכמו שהבאנו לעיל סו"ס שס"א כל הפרטים, ובכל אופן עדיין מוטל עלינו לבדוק כל פרט מתי אינו נחשב מחיצה, והאם הוא פסול מדרבנן או מדאורי, משום שאם מן התורה הוא נחשב מחיצה אף שרבנן לא הקילו בו בתור מחיצה, אכתי יש לחוש לחשש זה שהוא חולק את המחיצה, ועיין בדרך אמונה פ"ו מכלאים ה"ח גבי צוה"פ משופעת (אמנם בענין קרפף בזה, עיין בב"י סי' שס"א, ובמשנ"ת ר"ס שני"ח בכללים). וכן באופן שאין לו ב' וג' מחיצות, וכדומה. ועפ"ז יהיה נפ"מ לדעת האוסרים בצוה"פ תחת פי תקרה, אם זה אסור או מותר, ודו"ק.

170. בעירובין (רפ"ב) הביאו דין פסי ביראות כדי להתיר מקום שהוא רשות הרבים שיחשב רשות היחיד על ידי מחיצות שעי"פ פסים (שנתבארו דיניהן לעיל בסוף סעיף ט' בפרטות), ולהלן (כב). במשנה אמר ר' יהודה שאם היתה דרך רה"ר מפסקתן יסלקנה לצדדין, וחכמים אומרים אינו צריך, ע"כ. ובגמרא ר"י ור"א דאמרי תרויהוה כאן הודיעך כוחן של מחיצות, ופרש"י דלא מיבטל מחמת בקיעת רבים, ומסקינן דכאן ולא סבירא ליה, וכל היתר זה הוא זה רק לרבנן, ולר' יוחנן הלכה כר' יהודה, ונחלקו בזה טובא הראשונים והאחרונים כמאן הלכתא, והארכו בזה בשו"ת בית אפרים סכ"ו ובשו"ת משכנות יעקב סי' ק"כ-קכ"א, בתשובותיהם המפוי, כיעוין שם באריכות.

והנה בראשונים נחלקו בזה, א. הרמב"ם (פ"ו משבת ה"ג) פסק דלא אתו רבים ומבטלי מחיצתא, ולכן הוזרק לבין הפסין חייב, מפני שכולו רה"י, ואפילו רבים בוקעין ועוברין בין הפסין לא בטלו המחיצות, ע"כ. ועיין במגיד משנה שכתב כן בדעתו דל"א רבים וכו'. ובהג"מ שם ג"כ ס"ל הכי, והביא ראיה ממ"ש"כ בשבת (ו:): זו היא רה"ר גמורה למעוטי ה"היא דר' יהודה, וכן איתא בר"ח בשבת (קא). דאין הלכה כר"י, עיי"ש ובהגהה על הגליון. וכ"פ באו"ז בהל' עירובין (סו"ס קכ"ט) שהלכה כר"א וחכמים ואפילו אם שישים ריבוא בוקעין בו [וע"ע שם אם הוא בב' מחיצות עומד], וכ"פ בפסקי הרי"ד בשבת (ה:): ובראב"ה והאשכול ועוד. [ב]. הרשב"א בעירובין (כב). כתב דקיי"ל כר' יוחנן, ואף שר"א תלמידו חולק עליו אין הלכה כתלמיד במקום הרב (וכ"כ עוד בח"י לעיל ו: ושכן

פרק ו בקיעת הרבים מבטל מחיצות

ק"ג. מקום המוקף במחיצות גמורות, אף על פי שמן התורה הוא רשות היחיד, אם רבים בוקעים ועוברים דרך הפרצות יש אומרים שמתבטלים המחיצות ונעשה רשות הרבים, ויש אומרים שאין המחיצות מתבטלות ממעבר הרבים¹⁷⁰.

במה דברים אומרים במחיצות שנעשו על ידי אדם, אבל מחיצות שלא נעשו בידי אדם, אלא בדרך הטבע, כגון שיש הרים גבוהים עשרה או שיש ים או נהר או חריץ העמוקים עשרה, וכיוצא, אף שמן התורה היא מחיצה גמורה, מכל מקום אם הרבים עוברים דרך המחיצות או מעל המחיצות, מתבטלים המחיצות לכל הדעות, ונעשה המקום רשות הרבים. אמנם, יש אומרים שרק אם בנוסף

דעת הרי"ף שפסק כר' יוחנן, וכ"פ הריטב"א והר"ן (בדף כב.), וע"ע בבית הבחירה למאירי (ז:): שפסק כן, ודחה ראיית הגה"מ הני"ל מההיא דשבת, דמ"מ אין כחה יפה מכחה של משנה זו, שאעפ"כ אמרו כאן ולא סבירא ליה, וכ"כ הר"ה שלחומרא חיישינן לדרי' יהודה וכמ"ש ר' יוחנן.

ובדעת עוד ראשונים עמדו האחרונים להוכיח לכאן ולכאן, שבשו"ת בית אפרים הני"ל הוכיח שכן הוא דעת התוס' והתוס' ישנים (בשבת ו:), ושכן נראה דעת השאלות ובה"ג שהביאו לישנא דגמרא בפשיטות שד' רשויות לשבת, ובש"ס אמרינן דזה בא למעוטי אם היה דרך רה"ר מפסקתן, ומשמע שהלכה כחכמים, ע"כ. אמנם ז"א מוכרח. ועוד הוכיח כן בשו"ת הרי"ף והרא"ש דס"ל כן, א'. ממה שהביאו את המשנה כצורתה שאם היה דרך הרבים מפסקתן יסלקנו לצדדים, והכ"א אינו צריך, והשמיטו את דברי הגמרא ע"ז, ומשמע דהלכה כחכמים כמו בכל דוכתא דקיי"ל כרבים. ב'. ממה שהביאו בפשיטות הא דחצר שהרבים נכנסים לה בזו ויוצאים לה בזו, רה"י לשבת, וכן פסקו כל הפו', ומאידך בשו"ת משכנות יעקב הני"ל כתב דאדרבה אף הרמב"ם ס"ל כוותיה דאתו רבים ומבטלי מחיצתא, ופירש דבריו דלא כהמ"מ, עיי"ש [אך העיקר כדברי המ"מ בדעת הרמב"ם שדבריו מדויקים ברמב"ם שם ה"א והל"ג, וכ"כ כל האחרונים]. וכן בדעת הרי"ף והרא"ש יש לומר דהם ס"ל שאתו רבים ומבטלי מחיצתא, וכמו שכתב בבה"ל בסימן שס"ב ד"ה והוא, ויבאר בדיבור הבא [אך גם זה אינו מוכרח, וכמו שיבואר]. אמנם הרמב"ן במלחמות (כב). כתב שדעת הרי"ף דאת"ר ומ"מ, ושכן עיקר. וכ"כ המ"מ (פ"ט"ו ה"י) בדעתו.

והנה מצאנו שנחלקו הראשונים בהיתר רשות הרבים המבואר בעירובין (ו:): שהוא ע"י דלתות דווקא, האם זה רק בדלתות ננעלות או אף בשאינם ננעלות (וכמו שהבאנו דבריהם בסימן שס"ד ס"ב), והיה אפשר לומר שנחלקו בזה גופא אי אתו רבים ומבטלי מחיצתא או לא, ואכן כן משמע בב"ה"ל בסימן שס"ד ס"ב (ד"ה והוא) שהסוברים דלתות ננעלות דווקא הוא משום דס"ל דאתו רבים ומבטלי מחיצתא, ולכן בדלתות בלבד וכ"ש בצוה"פ לבד חייב חטאת עד שיהיו ננעלות, והסוברים שא"צ ננעלות היא דעת הרמב"ם, ולשיטתו שאפילו אין דלתות כלל כי אם צוה"פ אינו חייב משום דלא אתו רבים ומבטלי מחיצתא, ורק מדרבנן בעינן דלתות, ע"כ. וכה"ג כתב בבית מאיר שם. אולם באמת ז"א מוכרח, דלעולם י"ל שלכו"ע לא אתו רבים ומבטלי מחיצתא, אלא שהמחלוקת היא אם דלת שאינה ננעלת נחשבת כמחיצה או שאינה כלום, דבשלמא אי היה צורת הפתח הרי הוא כמחיצה, אבל בדלת העומדת בצד ואינה ננעלת אינו כלום [ובזה נוכל להשוות שיטות הראשונים שהבאנו בסי' שס"ד כל חד לשיטתיה, ואכמ"ל]. ואף אמנם שר' יוחנן גופיה ס"ל בתרויהוה שמבטל מחיצתא ושצריך דלתות ננעלות, מ"מ לדידן אין זה מוכרח למנטק כן בתרויהוה, וכדרך שכתבו התוס' שם (ד"ה והאמר), ודו"ק. ובהו מיושב מה שהעיר בתפ"ל"מ ח"ה ס"יא על הביה"ל ועוד פו' מדברי השו"ע בסימן שס"ד, דלפיה"א אין מזה הכרח דלא כהרמב"ם, וכמו"כ כדברי הרמב"ם הבאנו מדברי עוד ראשונים דסברי הכי.

והאחרונים נחלקו בזה טובא, וכידוע בראש המדברים אשר הארכו והרחיבו בהאי מילתא נודעים תשו' הבית אפרים הני"ל שסובר דלא אתו רבים ומבטלי מחיצתא, והמשכנות יעקב פסק שאתו רבים ומבטלי מחיצתא. והנה מדברי הביה"ל (בסימן שס"ד) יוצא שסובר ג"כ שאתו רבים ומ"מ, שהרי ב"ה והוא תלה מחלוקת זו בדין דלתות, ולענין דלתות כתב אח"כ ב"ה ואחר שרוב הפוסקים העתיקו כר"י שבלא דלתות חייב, ומוכח ממילא דלרוה"פ אתו רבים וכסתמת השו"ע שם, וכה"ג יצא לדעת הבית מאיר הני"ל, אך מאידך שאר הפו' כתבו דלא את"ר ומ"מ, וכמ"ש"כ הבי"א שם (לדעת המג"א בסימן שעי"ג סק"ל, וכ"כ בפשיטות התוספת שבת (סו"ס ש"ג) דקיי"ל כרבנן דלא את"ר ומ"מ, וכ"כ בפשיטות החכם צבי בסימן ה' ול"ז כדבר פשוט דלא את"ר ומ"מ. וכ"כ בנו בשאלת יעב"ץ ח"א ס"ו, וכ"ה גם בשו"ת מים רבים סימן ל"ד דקיי"ל כרבנן, וכ"כ עוד בסימן ל"ה בשם ג' רבני אמסטרדם, וכן בשו"ת חת"ס סימן פ"ט. וכ"ה בשו"ע הגר"ז בסימן שמה"ב בקו"א. ובסימן שעי"ג סמ"ב-מ"ד. ובספר תפא"י עמוד רמ"ח הביא שכ"כ המכתם לדוד ס"א, וכ"כ באבני נזר סי' רע"ט, וכתב שכן דעת רוב הפוסקים, וכן בשו"ת ישועות מלכו סכ"א ודברי מלכיאל ח"ג ס"י, וקרן אורה בעירובין ז. וכ"כ בערוה"ש ר"ס שס"ד, וכבר נתבאר שאין הכרח לדברי הבי"א והביה"ל הני"ל, ושו"ר שכ"כ בתפא"י שם. ומלבד כל הני יש עוד באחרונים דס"ל הכי.

ואגב, הנה ידוע שנחלקו בזה גאוני עולם, בעל בית אפרים (סי' כ"ב) שהצדיק מנהג ישראל בעשיית העירובין, ובעל משכנות יעקב (סי' קכ"ב) פליג עליה (ובשו"ת מנחת יצחק ח"ח סו"ס ל"ב ועוד כתבו שתשובותיהם הם מפתח וקילורין להלכות עירובין). והמשכנ"י כתב לו בשלישית להחזיק דבריו, ומאז לא נמצא תשובת הבית אפרים (ועיין להסטייפלר בקריינא דאיגרתא ח"ב סי' צ"ו שכתב שדברי המשכנ"י חוקים מאד, ושכנראה הבי"א לא העלה שובר ממשי לטענת המשכנ"י), אולם הלום יצא קובץ עץ חיים ע"ש הדברי חיים, ובחלק כ"ה ע"י כ"ה הביא תשו' כתי

ומכל מקום כשעוברים בו אין חילוק אם עוברים בהיתר או באיסור¹⁷⁷. וכן אין חילוק בין אנשים נשים וטף וגויים¹⁷⁸.

סילוק מחיצות¹⁷⁹

ק"ז. חצר שבדרום ובצפון יש מחיצות שלימות, ובמזרח ומערב יש פתחים באמצע פחותים מעשר אמות, והם מפולשים זה כנגד זה, אם יש עומד מרובה בשני צדדי הפתח, כזה [הוא] הרי הוא נחשב רשות היחיד מן התורה, ואפילו כנגד הפתחים הרי הוא כסתום. אבל אם השווה את הגיפופין כלומר את צדדי הפתחים לארכן, כזה [הוא] אין החלק שבאמצע נחשב רשות היחיד, כיון שבוה נעשה סילוק מחיצות¹⁸⁰.

ויש כמה אופנים שאפשר לעשות סילוק מחיצות:

א. אם עשה מחיצות גמורות, ומגיעות עד סוף הגיפופים, או קרוב להם או עד שלשה טפחים, אז נעשה סילוק מחיצות. אבל אם הם רחוקים שלשה טפחים או ארבעה טפחים אין כאן סילוק מחיצות, אף שיש בהם "עומד מרובה"¹⁸¹.

בוה נראין דברי המג"א דבעינן רה"ר גמורה, ולפיכך סתמו. **173.** עיין להלן בסימן שס"ה סי"ב שבקיעת רבים פוסלת במבוי, אבל בחצר מבואר שם בסי"ג שאינו נפסל, ועיין במשנ"ב שם סק"י ובה"ח שם משם האחרונים שחצר שלנו גרע טפי, ועיין מה שכתבנו שם. ולענין מבוי שלנו שכתבו המג"א בסימן שס"ג דהוי כחצר, וכמש"ש, ג"כ נחלקו הפרי, והגרשז"א בקונטרס תיקון עירובין שבסו"ס שולחן שלמה כתב שכיום מבוי שלנו כמו מבוי של הש"ע.

174. הנה פשוט כל הפוסקים שצריך שיעברו בו בפועל, ואל"ה אינו "בקיעה" ואינו פוסל, וכ"מ בפרש"י בעירובין (ו), ועוד, ועיין עוד בדברינו בסימן שס"ה בהלכה ב' שהבאנו בהערה כמה דוגמאות לדין בקיעת רבים, א'. כגון שיש רפש וטיט, או גידודים, ב'. אם יש מניעה לעבור שם מחמת חוק הממשלה או לאיזה סיבה. ג'. אם הרבים נמנעים מעצמם וגם ללא סיבה מיוחדת ועוד פרטים [וכן מה הדין אם עוברים על הרפש וטיט], וצריך לכאן.

175. כן מבואר בדברי הראשונים פ"ב דעירובין (כב.), וכיעוין בבעל המאור רפ"ב והרמב"ן שם ובמלחמות ובריטבי"א, וכ"כ בגאון יעקב שם, וכן הבית מאיר בסימן שס"ג סכ"ט ד"ה מבוי ושאלת יעב"ץ ס"ז ובבית שלמה סימן נ"ה, וכ"כ להוכיח החזו"א ר"ס ק"ז. וע"ע בחזו"א שם סק"ג. [וע"ע במג"א סו"ס ובמפ"ש שם, ומשי"כ בחמד משה סק"ד לחלוק על המג"א, אינו מוכרח].

כל האמור במחיצות בידי אדם, אבל במחיצות טבעיות שהם בידי שמים מצאנו בגר"ז (שם סמ"ד) שמחיצות הנהר מתבטלות ע"י בקיעת הרבים שבמבוי, כיון שאינה מחיצה חשובה כ"כ, ע"כ. אולם בשו"ת בית שלמה (ס"י נ"ה) תמה על הגר"ז שבכ"מ משמע שבקיעת רבים הוא על המחיצות, ודחק לפרש כן גם בגר"ז, אלא שהביא מהחת"ס (בסימן פ"ט) והשאלת יעב"ץ (ס"ז) דמשמע הכי, ובחת"ס שם הזכיר את היעב"ץ (וכן שתלוי בידי שמים או ביד"א, ואם ניחא תשמישתיה או לאו), עיי"ש. וגם במחצ"ש (שם סק"מ) מוכח כהבית שלמה שאינו מבטל אלא כשעוברים עליו, וכמש"כ בתפא"י סו"ס מ"ב. וגם בחזו"א (סימן ק"ח סק"יא) הזכיר להחת"ס הנ"ל. וע"ע שם מה שביאר בוה דברי הראשונים. ועוד יש לציין להחכמת שלמה (הנ"ל) שכתב לדקדק דסגי במה שראוי לעבור בו, וגם זה מצטרף להנך דמבטלי מחיצתא [והיינו אם אפשר ע"כ, ולאפוקי מחיצות נהר וכדומה]. אך לכאורה נסתמת שאר הפוי שרק המעבר על המחיצות מבטל המחיצה, ובפשטות גם אין חילוק אם זה דווקא אותם בני המבוי או גם אחרים, ודלא כמי שחילק בוה, עיין בחמ"מ הנ"ל.

176. הנה יש מקומות שעשו צוה"פ לאורך הכביש (ושמעתי שכן הוא לאורך רח' זבוטינסקי בבני ברק), ולכאן ה"ז שנוי במח' הנ"ל, כיון שאין עוברים מהמדרכה לכביש אלא הולכים על המדרכה, אמנם אם יש מקומות שהרבים חוצים גם את הכביש, הרי נתבטלה המחיצה, וכן המציאות, שהרי מוכרח לבסוף לסגור את הצוה"פ, ושם הרי יבקעו הרבים, וכמו"כ מצוי בקיעת רבים בעוד מקומות.

177. כגון שרבים כבשו דרך פרטית של רשות היחיד שלא בהיתר, וכן השיב הגר"ח ק"ש שליט"א שכל שבמציאות עוברים רבים הדין כן.

178. מסתבר, וע"ע בדברינו בסימן שמ"ה הלכה כ"ב שגם לתנאי רה"ר בעלמא הדין כן.

179. הזכרנו פרט זה בסיום הלכות מחיצות, אגב דיני ביטול המחיצות הנזכר בפרק זה.

וגם קשור דין זה לדין היתר רשות הרבים על ידי עומד מרובה שחידש החזו"א, וכמו שהבאנו לעיל בסוף הלכות דיני עומד מרובה, והיינו למקרה שיש רחוב ולפניו רשות הרבים, ואחריו שורה של בתים המשמשים כמחיצה, שאם הרחוב ארוך יותר מרחוב רה"ר, הרי הוא כמחיצה של עומד מרובה כזה*, אבל אם צורת הפתח בראש הרחוב, שוב אין לנו להמשיכו עד למחיצות הבתים שמעבר לרה"ר כיון שמחיצת צוה"פ סילקה את העומד (וכמש"כ בחזו"א ס"י ק"ז סק"ח). ועיין מה שהעירו על פי זה בהערה שבסוף הלכה נ"ב.

180. בעירובין (צב.) חצר קטנה שנפרצה לגדולה וכו', אי"כ מצאנו מחיצה לאסור, והא תנן חצר גדולה שנפרצה לקטנה גדולה מותרת וקטנה אסורה מפני שהיא כפתחה של גדולה, ואילו השוה את גיפופיה גדולה נמי אסורה, וי"ל התם סילוק מחיצות הוא, ע"כ. ועיין בפרש"י שם, ומבואר שבסילוק מחיצות נאסר. ובחזו"א (סימן ס"ז סק"ד) כתב עפ"י שה"ה בכל מחיצות של עומד מרובה, וככל מה שכתבנו בפנים. וכל זה אם סתם את שני החלקים, אבל אם סתם רק חלק אחד, כזה [הוא] עדיין מותר החלק האמצעי, אם יש עומד מרובה בגיפופים של הצד השמאלי שלא השווה אותו. אבל אם אין בו עומד הכל אסור.

181. בחזו"א (שם) כתב שדווקא כשמשיך את הדפנות מסוף הגיפופין

לכך הוא מקום גדול המוקף במחיצות אלה, אז מתבטלים המחיצות משום בקיעת רבים, אבל במקום קטן הרי הם נחשבים מחיצות גמורות¹⁷¹.

ק"ד. מעבר הרבים המבטל את המחיצות, נחלקו הראשונים, יש אומרים שזה רק אם יש באותה דרך כל תנאי רשות הרבים, כגון שיהיה רחב ט"ז אמה ומפולש וכדומה, ויש אומרים שאין בזה תנאי רשות הרבים, אלא כל מבוי שעוברים שם רבים וגם אם הם אינם מבני המבוי, מבטלים המחיצות¹⁷².

קט"ו. בקיעת רבים המבטלת את המחיצה, הוא בין ברשות הרבים ובין במבוי, אבל בחצר אין נפסלת המחיצה בבקיעת רבים, אך בחצירות שלנו נחלקו הפוסקים¹⁷³.

קט"ז. רבים מבטלים את המחיצה, הוא דווקא כשעוברים שם בפועל, ולא במה שראויים לעבור בו¹⁷⁴, וגם אם יש בעיר שישים ריבוא בני אדם המסתובבים בה, אינם מבטלים את המחיצות, כל שאינם עוברים דרך המחיצות בפועל¹⁷⁵. ויש ללמוד מזה אודות שכונה שמחוץ לה עובר כביש שהוא רשות הרבים, ורוצים לעשות מחיצה של צורת הפתח לאורך גבול שפת המדרכה והכביש, אלא שבלאו הכי מצוי שבוקעים את המחיצות באיזה שהוא מקום¹⁷⁶.

שבה התחיל הבי"א להשיב על כל שורה מדברי המשכ"י. ומי"מ בעיקר הדברים גם הבאנו כמה ראשונים דסברי הכי, ומהש"ע אין ראהי בזה. ולכן אפשר לסמוך על כל הנך רבנות דקי"ל דלא את"ר ומי"מ, ומן התורה הוי מחיצה גמורה ורה"י [אלא שמדרבנן בעינן דלתות לכל הדעות כדי לתקן ולהתיר טלטול ברה"י וכמבואר בסימן שס"ד], ויש בוה הרבה נפ"מ בהיתר רה"ר בזמנינו כשמתוקן בצוה"פ, ובצירוף הנ"ל שהוא מילתא דרבנן, וכמו שהבאנו לעיל בסוף דיני עומד מרובה, עיין שם.

171. כן כתבו התוס' (כב:) דלכאן תימה לרבנן תיעשה כל א"י רה"י, וכן בכל דמקף לה דגלת ולא את"ר ומי"מ, וי"ל דמחיצה שאינה עשויה בידי אדם לא חשיבא מחיצה כולי האי, ואפילו רבנן מודו דאת"ר ומי"מ, ע"כ. (וה"ד במג"א ס"י שס"ג סק"ל ועוד).

אמנם לענין הלכה יש לדון בכמה פרטים, א. אם זה כפשוטו בכל מקום או רק בצירוף שהמקום הוא מקום גדול כמו ארץ ישראל ובכל (ענין לעיל בסימן שמ"ה ס"א דין מחיצות הרחוקות זו מזו). ב. אם זה בכל בקיעת רבים, או שצריך תנאי רבים של רשות הרבים, ולמי"ד שצריך שישים ריבוא, ה"ז צריך שישים ריבוא כדי שיבטלו המחיצה. ג. אם יש חילוק בין ניחא תשמישתיה או לא. ד. אם צריך שיעברו דווקא על המחיצה מעבר לעבר, או גם על שפתה, או שאפילו אם יש רבים בתוך השטח ה"ז ג"כ מבטל. ועיקר הנידונים כעת הוא באיזה אופן מדובר, ואם גם במקום קטן.

והנה האחרונים הקשו על דברי התוס', מהמבואר בגמ' (כב:) שתל המתלקט ורבים בוקעין בו חייבים עליו משום רה"ר, ולרבנן לא אתי רבים ומבטלי מחיצתא וכו', ע"כ. והרי תל הוי מחיצה שאינה בידי אדם (וכדפרש"י בדף טו.), ואמאי אין בקיעת רבים מבטלת מחיצות כאלה לפי תוס'. וגם בתוס' עצמם כתבו שמעלות ומורדות לא אתו רבים ומבטלי מחיצתא, וצ"ב. ויש בוה כמה ביאורים בפוסקים, וכמה נפ"מ בזה:

א. הבית אפרים סימן כ"ו כתב דאכן צ"ל שרחבה ומעלות ומורדות הם נעשו בידי אדם, ולכן לא אתו רבים ומי"מ לרבנן (ומשי"כ ברש"י דף טו, הנ"ל מיירי שלא בישוב דווקא). וכתב שגם בשבילי בית גלגול י"ל כן, עיי"ש. ובפת"ז (כלל ג' אות ב') כתב ע"ז שהוא דוחק לומר כן, ובאשר לקושיא יש לחלק בין תל דניחא תשמישתיה לתל שלא ניחא תשמישתיה [אמנם ס"ל שאם אין לרבים דרך אחרת ה"ז נחשב שניחא תשמישתיה, עיין שם], עיי"ש. אמנם במג"א (סק"ל) נקט בפשטות שתלוי אם נעשו בידי שמים או לא, ובלא חילוק כלל בין אם ניחא תשמישתיה.

ב. כמה אחרונים נקטו שאכן יש חילוק אם ניחא תשמישתיה או לא, והיינו שרק כשרה"ר מוקפת מחיצות בידי שמים, והדרך בוקעת בדרך חלקה, אז מבטל המחיצות, דבוה דומה לדגלי מדבר. וכן כתב הגר"ז בסימן שמ"ה (בקו"א אות ב'), וע"ע שם שיש חילוק בין אם הנידון על התל עצמו שבוה מתקלקל המחיצה, לבין רשות הרבים המוקפת על ידה. וע"ע בדבריו בסימן שס"ג סמ"ב מי"ד, עיין שם (ועיין בבית שלמה סו"ס נ"א ובפתח"ז כלל ג' אות ה' משי"כ בזה). וכן כתב בבית מאיר (בסימן שס"ג סל"ו), וכן בחת"ס (סימן פ"ט) כתב שבודאי א"י ככל המדינות לא נחשבות מוקפות מחיצות, משום דאתו רבים ומבטלי מחיצתא שנעשה בידי שמים, ואין לך בו אלא חידושו שמבטל רק היכא דניחא תשמישתיה, כמו בדגלי מדבר וכו', עיי"ש. וסיים שכן כתב בשאלת יעב"ץ (סימן ז') בביאור דברי התוס', וע"ע בתפא"י פמ"ב שפלפל בדברי החת"ס והאחרונים, וע"ע בפתח"ז שם.

ג. כמה פוסקים מבארים דברי התוס' שמבטל מחיצה בידי שמים כן רק במקומות גדולים, אבל במקום קטן אינו מבטל המחיצה [ודלא כהבי"א ומג"א הנ"ל], אך דבריהם נחלקים לג' דרכים בישוב שיטת התוס', דרך א' בשו"ת כנסת יחזקאל (סימן ב' אות ג') כתב לחלק כן, וכתב ששטח גדול היינו יותר מבית סאתיים (כשיעור קרפף שנתבאר בסימן שני"ח), אך זה מחודש מאד לחלק בשיעור זה בנינא דאורייתא, ויל"ב. וע"ע בתו"ש (סו"ס שס"ג) שכתב לחלק כיוצ"ב. דרך ב'. בתוס' הרא"ש (בדף כב.) הוסיף ע"ד התוס' שבמחיצה שאינה עשויה בידי שמים "בהיקף גדול" בוה לכי"ע את"ר ומי"מ, וכד"ה כתב באשכול (סימן ס"ה) שדווקא בהיקף גדול כ"כ "עד שאינו רואה את המחיצות המקיפות את השטח" אז את"ר ומי"מ [ועיין לעיל בסימן שמ"ה בסוף דיני רה"י שהבאנו דברי הראשונים הסוברים שבכל אופן אין המחיצות נחשבות אם הוא בהיקף גדול, וה"ד גם בביה"ל בסימן שמ"ו ס"ג ד"ה קרפף]. ובחזו"א (סימן ק"ז סק"א) כתב לבאר גם בתוס' שכל כוונתם לפטור הוא רק בהיקף גדול כזה "שאינ בני אדם עושים כדוגמתו".

יוצא מכל הנ"ל כמה שיטות, א. שהכל תלוי אם בידי אדם או בידי שמים. ב. שגם אם זה בידי שמים אינו מתבטל אלא אי"כ ניחא תשמישתיה. ג. שגם אם זה בידי שמים אינו מתבטל אלא אי"כ הוא היקף

גדול (ובזה הבאנו כמה דעות מה נחשב מקום גדול).

172. בראב"ה עירובין (סימן שמי"ט) כתב דהני כולוהו דמבטלי מחיצתא וכו', היינו ברה"ר גמורה וכו', ע"כ. וכן בחי' הרשב"א בעירובין שם (כב. ד"ה וקיי"ל) כתב דהא דארי"י שבקיעת רבים מבטלת מחיצות, הני מילי מחיצות העשויות ברה"ר ויש ביניהן רחב ט"ז אמה ופתחיהן מכוונים זו כנגד זו וכו', והרי היא רה"ר כמו שהיתה, ע"כ. וכ"ה בחי' הר"ן שם.

ומאי"ד באו"ז (סימן קכ"ט אות י') כתב שלא רק רה"ר דהיינו שישים ריבוא ורחב ט"ז בלבד מבטל המחיצות, אלא אפילו רבים דעלמא שאינם שישים ריבוא ואפילו אינו רחב ט"ז אמה, וכ"כ בתוס' רבינו פרץ בעירובין (ו): שאף שא"א לרה"ר פחות מט"ז אמה, מי"מ מבטלי מחיצתא דלא הוי רה"י ואסור לטלטל בתוכו, ע"כ. וע"ע בתפא"י בסופמ"א שהוכיח כן מדברי הרמב"ם, עיי"ש, וכן דעת הגי"א בפ"ק דעירובין (ס"ח) לפמ"ש בחזו"א (סימן ע"ד סק"ט) בדבריו [וע"ע בחזו"א בסימן ק"ח סק"ב שהביא כן מהאו"ז וההג"א, ועמש"ש]. ובחזו"א כתב שהפוי השמיטו דעת ההג"א, ולעולם אין ביטול מחיצות אלא ברה"ר עצמה, עיי"ש. אך לפי"ה אינו פשוט. וע"ע בביה"ל ס"י שמ"ה ס"ח, וצ"ע.

ויש לבאר בוה, דהנה בגמרא תלו הדבר בבקיעת רבים ולא במציאות של רה"ר, והיינו דאי הוי רה"ר היה מהני ליה, ורק בגלל שאתו רבים ומבטלים, ואי"כ לכאן זה ניחא רק לאומרים שא"כ כל תנאי רשות הרבים, וסגי בכך שיש מעבר לרבים, ואי"כ מאי האי שצריך תנאי רה"ר, אכן הרשב"א הנ"ל ביאר בתוה"ד שבקיעת רבים מבטלת כח המחיצה, והרי הוא רה"ר כמו שהיתה, עיי"ש. והיינו דמיירי ברה"ר שעשו לה מחיצות שכשלעצמם הם מבטלים את רשות הרבים בגלל המחיצות, ובקיעת רבים מחזירתם למקומם, והיינו שבגלל שהמקום הוא רשות של רבים, והמחיצות אין להם כח בגלל בקיעת רבים אז מבטל רה"ר, וזה חידוש דבכ"ד מבואר שהכל תלוי בבקיעת רבים, ונראה עוד שיש לדון בוה לפי השיטות שהבאנו בהלכה הקודמת אי את"ר ומי"מ מדאי או מדרבנן, ואי"כ כלפי דין דרבנן את"ש טפי, ודו"ק.

והנה בסו"ס שס"ג הובא דין מבוי שבפתחו יש מדרון או תל המתלקט דהוי כמחיצה, וכתב המג"א (שם סק"מ) דלפי דבריו לעיל (סק"ט סק"ל) בשם התוס' הנ"ל צ"ל דלא בקעו בה רבים, דאל"כ אתי רבים ומבטלי מחיצתא, כיון שאינו ביד"א, וכתב דאפשר דלא מקרי רבים בפחות מס' ריבוא, ושכ"מ מדברי הפוי דסתמו בוה, וע"כ דלא שכיח ושרי. ובחכמת שלמה שם כתב להשיב ע"ד המג"א, ושמדברי הטור לי"מ כן, וכ"מ בפוי שלכו"ע אי"כ שישים ריבוא, וע"ע שם. אבל בחזו"א (סימן ק"ח סק"ב) כתב שמסתבר כדברי המג"א ממה שסתמו כל הפוי וכמש"כ המג"א [וע"ע בחזו"א סימן פ"ו סק"ט ומאי"ד לקמיה בסימן ק"ז סק"ז, ודו"ק]. וגם בשו"ת משכנות יעקב (בסי' קכ"א וסי' קכ"ב) כתב כן שהדבר תלוי בבקיעה כמו רה"ר [אך כתב להקל דבעינן דלתות הראויות להנעל, ואילו למג"א ודעימיה סגי בצוה"פ], ועיין בבית מאיר (סימן שס"ג סל"ו) שכתב שהדבר תימה לומר שצריך שישים ריבוא, דביטול מחיצה שאני, וכן מסתבר, עיי"ש. וכבר נתבאר דזו פלוגתא בראשונים.

ונראה מכל מקום שיש לנו להלכה כמה צדדים לומר שא"כ ס' ריבוא לכניסת רבים, א. שזו מחלוקת ראשונים בעיקר הדין, וכמו שהבאנו לעיל. ב. שבכלל יש מחלוקת ראשונים בעלמא אם צריך שישים ריבוא לתנאי רה"ר, וכמשנ"ת בסי' שמ"ה ס"ז באריכות. [אמנם מי"מ צריך שיהיו "רבים", ושם עמדנו בוה כמה הם רבים למי"ד שא"כ שישים ריבוא, ולהני ראשונים שצריך תנאי רה"ר, ה"ז יצטרכו כשיעור זה]. ג. בעיקר הדברים יעוין למהרש"ם בדע"ת (סימן שס"ג סל"ו) שכ"ז שצריך ס"ד הוא רק לאומרים שלא את"ר ומי"מ במחיצות ביד"א, אבל מי"מ במחיצות ביד"ש, אבל לסוברים שבכל אופן מבטלי מחיצתא אי"כ גם בלא ס"ד מבטל, ואי"כ ה"נ נראה דמבטל בכל אופן [ומיהו זה רק מדרבנן, וכמשנ"ת בהלכה הקודמת].

ובכמות הרבים שמבטלי מחיצתא, יש להוסיף עוד שבשו"ת שערי ציון ס"ד מבואר שמחיצה שבין החצירות כמו חריץ שפוסעין עליו אתו רבים ומבטלי מחיצתא. אבל בחזו"א ס"י ק"ד סק"ג כתב שדירורין העוברין בבתים או בחצר או במבוי לית דין ולית דין דניתרים בצורת הפתח ולא מבטלי לה רבים, וכל שכן מחיצות גמורות וכו', ואף אם היה המחיצה בידי שמים אינה מתבטלת ע"י דירורין החצר, ע"כ. וכן ביאר בהרחבה החזו"א לעיל מיניה (בסק"ב) שדין ביטול מחיצות לא נאמר אלא ברשות הרבים, ולא במבוי, בין במחיצה בידי אדם ובין בידי שמים. וגדולה מזו מבואר במג"א (סו"ס שס"ג) שלפוסקים דבעינן שישים ריבוא בשביל שיהא רה"ר, כך גם לגבי ביטול מחיצות, וכתב ע"ז החזו"א שאף שזה אינו מוכרח ד"ל שאף אם לתנאי רה"ר בעינן שישים ריבוא, מי"מ ביטול מחיצה סגי בכך שהוא מעבר לרבים, וכתב ומיהו כל הפוסקים שסתמו

ב. ביצורת הפתח גם כן נעשים סילוק מחיצות, כמו מחיצות גמורות¹⁸².

ג. אם עשה גומא או חריץ עמוקים עשרה רוחבים ארבעה, ואפילו אם גבוהים עשרה על ידי שיעור תל המתלקט, הרי הם מחיצות מדין "גוד אסיק". יש אומרים שהם עושים סילוק מחיצות, ויש אומרים שאינם עושים סילוק מחיצות בכך¹⁸³, ועיין בהערה¹⁸⁴.

סימן שס"ג תיקון חצר ומבוי להכשירם

א. כדי שיהיה מותר לטלטל במקום כדין רשות היחיד, צריך שיהיו ארבעה מחיצות, אבל אם חסרה מחיצה אחת, אף על פי שיש שלשה מחיצות אסור לטלטל שם, בין אם הוא פרוץ לרשות הרבים ובין אם הוא פרוץ לרמלית. [אמנם מן התורה הרי הוא נחשב רשות היחיד לדעת רוב הפוסקים, מאחר שיש לו שלשה מחיצות, ורק חכמים אסרו לטלטל שם¹⁸⁵. וגם אם יש שתי מחיצות כמו ג"ם] ועשה לחי בראש המחיצה, הרי הוא רשות היחיד, ועיין בהערה¹⁸⁶.

ב. ישנם כמה אפשרויות לתקן את הרוח הרביעית, כדי שיהיה מותר לטלטל בה, והדבר תלוי לפי המקום, אם הוא "חצר" או "מבוי", וכמו שיבואר.

חצר הוא מקום המשותף לכמה בתים נפרדים שממנו נכנסים כל אחד לביתו, ומבוי הוא מקום שהוא מעבר מרשות הרבים אל החצירות הנזכרים.

הגדרת חצר להלכה הוא שאורכה כרחבה [מרוכעת], או שרחבה יותר מארכה. אבל אם ארכה יותר מרחבה, דינה כדין מבוי [אורך נחשב מה שדרך כניסתו למבוי], ובזה תלוי הדבר אם לתקן את המקום כתיקוני חצר, או שיש לתקן כתיקוני מבוי¹⁸⁷. וישנם עוד תנאים כדי להחשב חצר או מבוי, והפרטים

הביה"ל.

עוד הוסיף החזו"א, א, [שבמחיצות הקרובות זו לזו בזווית של פחות מ-90 מעלות כזה <, הרי הם כשלש מחיצות גם בלא לחי, כיון שסותמים שלש רוחות (סי' ע"ב סק"ו). ב.], ששלש מחיצות שהמחיצות הולכים באלכסון כלפי חוץ כזה / —, אם המחיצה שבאלכסון אינה גודרת עד המחיצה האמצעית כשיעור עשרה טפחים, אפשר שאינו נחשב רה"י בכך.

187. וטעם החילוק ביניהם כתב הבי"י בשם הרשב"א שכל שמשמשין בו בהצנע יותר צריך לו מחיצה ביותר, ועיין משנ"ב סק"ג, וכה"ח כאן אות ח', ובנתי"ש רפ"כ בהערה. ובש"ת חכם צבי סי' ה' כתב טעם אחר שהקילו במבוי כיון שלרבים הקילו טפי, כדרך שהקילו בשירא. וכן הביאו הפ"י להלן סעיף כ"ו. ושם הוא בהרחבה יותר, אמנם בשורש הדברים מבואר בבית מאיר (סימן שס"ה סי"א בדי"ה והנה) שהוא ג"כ נובע מההלכה למשה מסיני.

188. ויש להקדים כאן את דברי הרמ"א להלן (סכ"ו) שנהגה היום לתקן את כל המבואות בצורת הפתח. והטעם משום שכל מבואות שלנו יש להם דין חצר, וביארו האחרונים מפני שאין בתים וחצרות פתוחים לתוכו (משנ"ב שם, ועי' בח"א כלל ע"א סי"ג שאם אכן יהיו פתוחים לתוכו מותר מדינא). והחזו"א (סימן ס"ה סקנ"ב וסימן צ' סק"ג) כתב שאפילו אם יהיו חצירות פתוחים לתוכו לא מהני, כיון שאין זה כחצר של זמן הגמרא שהיה עשוי לתשמישי דירה, עיי"ש. אך האחרונים לא פירשו כן. ומימי אף אם אכן כן נהגו שלא לתקן אלא בצורת הפתח, עיין במשנ"ב שם ובביה"ל סימן שס"ג סי"ג ד"ה דינו וד"ה ואם, אך מימי יש לדעת כל הדינים הללו, כי מצוי לפעמים שמתנתק חוט צורת הפתח, ואז נוכל לסמוך על הלחיים שנשארו בצידו, או בשעת הדחק סמוך לשבת ואין פנאי לתקן וכיצא, ולהלן בסעיף כ"ו נתבאר שאר פרטי דין זה למעשה. וישנם כמה סוגי פרצות (פרוץ מרובה על העומד, פרוץ במילואו, פרצה יותר מעשר, פרצה בקרן זווית, פרצת מבוי מן הצד, מחיצה תלויה ביותר מג' טפחים, נפרץ למקום האסור, ועיין בספר נתיבות שבת פרק י"ד). וישנם כמה סוגי תיקון (מחיצות, עומד, צוה"פ, פס ד', שני לחיים, דלת לרה"ד, לחי קורה ועוד). ובכה"ח כאן אות ה"ו ציין שצוה"פ מדאי, ודין לחי (שהוא משום מחיצה) וקורה (משום היכר) עיי"ש. ונתבאר בבירורי הלכה דין לחי וקורה.

189. עיין רמב"ם בשר"י משבת.

190. היינו שנפרץ כל הכותל ולא נשארו גיפופים (ולהלן יבואר דין נשתייר מן הכותל, ודין חצר קטנה שנפרצה לגדולה).

191. היינו שנפרץ לרה"ד או לרמלית או לקרפף, או למקום שלא עירבו, ואם הוא למקום פטור נחלקו בזה הפ"י, וכמו שהבאנו לעיל סוף הערה 1.

192. היינו שאפשר לתקנו בצוה"פ או פי תקרה שהם מחיצות גמורות וכדו', וכן בעומד מרובה כשהפרצה עשר אמות וכיצא, והחידוש כאן שמספיק פסין וכדלהלן.

193. ומבוארים בשר"י (ס"ב), ולהלן יבואר.

194. במשנ"ב (סק"ז) כתב שיניחנו במקום אחד "היינו בראש הכותל", וביאר בשעה"צ (אות ב') דאל"ה אתי אוריא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל לה, ע"כ. (וכדלהלן סל"ד). וכיוצא בכתב הכה"ח (אות י"ג) עיין שם (אך כתב כן לגבי ההמשך בנשתייר מן הכותל, ויותר היה ראוי לכתבו בתחלת הסעיף במעמיד פס).

אמנם באופן שאינו רחוק שלשה טפחים מן הכותל, אין בזה חשש, שהרי הוא לבוד וכסתום דמיא, וכן מבואר בשו"ע להלן (סי'ו) שהלחי צריך שלא יהיה רחוק מן הכותל שלשה טפחים, עיי"ש, ובמשנ"ב שם הביא מחלוקת הפ"י אם הוא משום דאל"כ אמרינן דאתי אוריא דהאי גיסא וכי, או משום שהיא מחיצה שהגדיים בוקעין בה, עיי"ש ובשעה"צ אות י"ג. ונפ"מ באופן שהפס רחב יותר ממקום הפרצה (וכמש"כ המג"א שם סק"ה ובחזו"א סי' ע"ד סק"ג), ועיין שם מה שכתבנו בזה בס"י, ובספר נתיבות שבת (פ"כ הערה ח') הביא משו"ת זקן אהרן ח"א סי"ט שפוסל פס ד' ע"י לבוד [ועוד כתב שמדברי הפוסקים נראה שפס טפח ומשהו שהרחיקו מהכותל והעמידו תוך ג' טפחים הוי כפס ד', ובפת"ז סק"ח נראה שמסתפק בזה].

בזה מבוארים בסעיף כ"ו-כ"ז. ולפי הגדרות האלו יש לשים לב, שפעמים מקום שנקרא מבוי הוא נידון כחצר, כיון שחסר לו תנאי מבוי, ופעמים שמה שנקרא חצר הוא באמת כדין מבוי [וגם בית קרפף וכדומה שאינו כמבוי דינו כחצר].

ופרטי הדינים יבוארו להלן בסעיף ב' דיני חצר, ומסעיף ג' והלאה דיני מבוי¹⁸⁸. [יש פרטים בדיני מבוי ותיקוניו הקשורים גם לדיני חצר]. עוד יש לבאר, שיש "מבוי סתום" או "חצר סתומה", והיינו ששלשת הצדדים סגורים, ורק ברוח הרביעי צריך תיקון, ויבוארו לפנינו בסימן שס"ג. ויש "מבוי מפולש" או "חצר מפולשת" ששני ראשיה פתוחים לרשות הרבים, ויבוארו בסימן שס"ד סעיף א'¹⁸⁹.

חצר

ג. חצר שיש לה שלש מחיצות, והרוח הרביעית שלה פרוץ במילואו¹⁹⁰ למקום האסור¹⁹¹, אסור לטלטל בו בארבע אמות עד שיתקן לסגור את הפירצה במחיצה כל שהיא¹⁹², וחז"ל התירו לסגור את הפירצה באופנים אחרים¹⁹³, וכדלהלן:

א. פס הרחב ארבעה טפחים, שיעמידנו בסמוך לאחד מצדדי הפירצה¹⁹⁴.

ב. כאשר יעשה תיקון בשני צדדי הפירצה, די בשני פסים שבכל אחד יש אפילו משהו מועט ביותר¹⁹⁵.

ג. אם מהכותל שהיה מכבר ברוח הרביעית נשתייר כשיעור רוחב ארבעה טפחים, סמוך לראש הכותל שבצד¹⁹⁶.

ד. ואם נשתייר מהכותל בשתי צדדיו, אפילו משהו בכל צד, מותר, ויש מחמירים באופן זה שישתייר טפח בכל צד, וראוי להחמיר לכתחילה, ובפרט שאפשר בקל לתקן על ידי שיוסיף משהו בכל צד¹⁹⁷.

195. ולהלן יבואר שיעור כל שהוא אפילו כחוט וכו'.

196. עיין בהערה שלפני הקודמת, וכתב הגר"ע"א כאן בשם התוס' בעירובין (ה). שאף אם אותו שיעור רחב ד' אמות לא בטיל מדין פס.

197. הנה נחלקו בזה הראשונים באופן שנשתייר מכל צד, האם דינו כשני פסין בשתי צדדי שמספיק כל שהוא בכל צד, או שמאחר ונשתייר ולא עשאו בדיים ה"ז חמור טפי, וצריך טפח. א. כן משמע ברש"י בעירובין (י). ד"ה לאשמעינן, וכ"כ התוס' עירובין (י). בתירוץ ראשון כתבו שטפח לאו דווקא, וסגי בשני משהו, וכן הרמב"ם (פס"ו משבת ה"ב) כתב דסגי בנשתייר שני משהו, וכ"כ הרי"ה והריטב"א בעירובין (י). והמאירי שם (יב). וכ"כ בא"ר בשם הרשב"א בעבוה"ק (וכמובא כ"ז בביה"ל ד"ה טפח). וכ"כ התו"ש (סק"ד) מרבינו יהונתן שסובר כן סגי במשהו, ועוד שכן דעת הרא"ש, ועי' בספר בני ציון ליטכמן (אות ב') שכ"ד רבינו יהונתן גופיה (עיין להלן בדעתו) והאגודה ורי"י, ועי' שם. ב. התוס' בתירוץא בתרא הביאו שישאר טפח בכה"ג (ובכ"ז להלן הביא דברייהם). וגם רבינו יהונתן כתב שצריך טפח, והביאו הבי"י כאן, אלא שכתב ע"ז הבי"י דלא ידענו דקא טפח, דבמשהו מלא ומלאן סגי, ע"כ. ולכאורה קשה מה ראה הבי"י לפרשו דלא דווקא, דילמא דווקא הוא וכדברי התוס' שהביא אח"כ דסברי הכי, אכן בתו"ש (סק"ד) כתב שבאמת בהדיא כתב כן רבינו יהונתן, והביאו הבי"י בס"י שעי"ב, ואת"ש. ואכן בכ"ז בסימן שעי"ב סי"ז הביא דברי רבינו יהונתן, וכן העתיקו בפשיטות המג"א וש"א ומשנ"ב שם, והבי"י כאן היה פשוט לו שהוא לאו דווקא ולכן כתב כן.

ועכ"פ הנה חזינו שרוב ככל הראשונים סוברים שא"צ טפח ובמשהו סגי, וזולת התוס'. והנה בכ"ז משמע שסובר שא"צ טפח, אך בשו"ע כתב והדגיש "טפח", למרות שלפני כן כתב שני "משהו", ומשמע לכאורה שחזר בו וס"ל שטפח בדווקא בעינן, וכ"כ התו"ש (סק"ד) והובא בכה"ח (אות י"ד), ומאמ"ר (סק"ב) ובש"ת בית אפרים (ס"ו כ"ח), וכן נראה מדברי הנשמי"א (כלל ע"א אות א') שכן הוא דעת השו"ע שטפח דווקא, והובא בביה"ל (סו"ד"ה טפח), וכן מבואר גם בביה"ל להלן (ס"ד ד"ה ובלבד) שהשו"ע לשיטתו שבנשתייר בעינן דווקא טפח, עיי"ש. וכ"כ גם להלן (אות מ"ג) שלשיטת השו"ע ודעימיה צריך טפח דווקא, עיי"ש, ואכן נראה שלדעת השו"ע צריך שיהיו טפח דווקא, וכיעוין בכ"ז להלן (על סוף סעיף י"א) שכתב שכבר כתבנו לעיל שדעת התוס' שכותל עצמו לא חשיב לחי אם לא ברוב טפח, דאין היכר כל כך בכותל כמו בפס גמור, ע"כ. ומשמע דפשיטא ליה הכי כדבריהם, ואם כן מה שכתב בדברי ר' יהונתן שטפח הוא לאו דווקא, אין פירושו משום דלא סבירא ליה שצריך טפח, אלא משום שבאמת זה הפשט ברבינו יהונתן, וכמו שהבאנו לעיל. וכאשר כתב התו"ש שבאמת מוכח מדברי רבינו יהונתן לקמיה דסגי במשהו, ולעולם לדידיה טפח בעינן לכתחילה, ולהכי הדגיש בשו"ע כאן ועוד להלן (ס"ג) טפח, ודו"ק. [וגם הדי"מ (אות א') השיג על הבי"י, ד"ה שבתשתייר גרע מעשיית פסין, וצריך טפח דווקא. וכ"פ הגר"י (ס"ב)].

אולם מאידך הח"א גופיה (שם) כתב שלכתחילה יש לחוש ולאסור עד שישאר טפח, ובשעת הדחק יש לסמוך על המקלין דנשאר משהו סגי, ע"כ. וכן הסכים לדבריו הכה"ח (אות י"ד), וכן לקמיה (אות ל"ב אות מ"ג) כתב שלכתחילה יש לאסור, עיי"ש. [ועי' בכה"ח להלן באות קצ"ד משם התו"ש שצירף זה לקולא מטעם שבלא"ה דעת הרבה פוסקים והרמב"ם מכללם שדי בשיעור משהו, אלא שהשו"ע נמשך אחר דברי התוס' לחד תירוץא וכי]. וכנראה מפני שידוע שהספרדים קיבלו הוראת מרן השו"ע, אבל המשנ"ב לא חש לזה, הגם שהביא בביה"ל (שם בסו"ד) דברי הח"א, מ"מ במשנ"ב (סק"ח) פסק בסתמא שא"צ טפח (ורק ציין לביה"ל), ומוכח דעת המשנ"ב שא"צ טפח אלא במשהו סגי. אך קצת הוקשה לי מהמשנ"ב להלן (בסימן שס"ג סקנ"ו) בענין מחיצה מעצי אשירה, שכתב שאם הוא דבר שצריך שיעור פסול, כגון משי"ב בס"ב פס של ארבעה טפחים, או טפח מכאן וטפח מכאן, ע"כ, ולפי שיטתו הרי במשהו סגי. וי"ל דנקט כן אגב אורחא לפי פשטות השו"ע שם וכדוגמא בעלמא, אי"נ מאחר שמקורו הוא מהפמ"ג (בא"א סק"ז) לא רצה לשנות מדבריו, ולא נחית לכל הפרטים המבוארים שם. ועוד מצאתי בביה"ל להלן (סימן שעי"ד ס"ג) ד"ה וקטנה שכתב שצריך פסים משהו, ובסוגריים כתב או טפח לדעה אחת, עיין שם. ומבואר דס"ל שעיקר הדין טפי להקל במשהו.

ודיני הפסים יבוארו להלן בסוף דיני חצר.

ד. כל האמור שצריך תיקון כשהוא פרוץ ברוח רביעית, הוא דווקא כשהוא פרוץ ברוח ארבעה טפחים, אבל פחות מזה הדבר תלוי, שאם החצר רחבה מבפנים יותר מארבע אמות, ורק סמוך לפתח הוא מתקצר, אזי אפילו כשהפתח פחות מארבעה צריך תיקון [עד שיהיו שלשה טפחים]. אבל אם גם מבפנים אינו רחב ארבע טפחים, דהיינו שכל שטח החצר ופתחו עד רוחב ארבעה טפחים, הרי הוא נחשב מקום פטור ואינו צריך כלום.¹⁹⁸

ה. אם הפרצה גדולה יותר מעשר אמות, אינו מועיל לתקן על ידי פסים כנזכר לעיל. ואפילו אם אינו פרוץ במילואו¹⁹⁹, ואפילו אם העומד מרובה²⁰⁰, אלא צריך לתקנו בצורת הפתח, ואז הוא מועיל אפילו אם הפירצה היתה במילואו²⁰¹, או שימעטנו מעשר אמות²⁰².

וכן הדין אם הפירצה היתה בקרן זוית, אפילו פחות מעשר גם כן אסור, וכמו שנתבאר בסימן שס"א.

ו. הפסים הנזכרים צריך שיהיה בגובהם עשרה טפחים²⁰³, ושהיו עומדים ברוח מצויה²⁰⁴. ולא יהיו רחוקים מן הכותל שלשה טפחים²⁰⁵, ושהיו נראים עומדים זה כנגד זה²⁰⁶. וכן שאר תנאים שיבוארו להלן בדין לחי במבוי.

ופסים העומדים מאליהם כשרים, ואפילו פס רחב ארבע אמות²⁰⁷.

ז. אם הפס נראה מבחוץ אף על פי שמבפנים הוא שווה ופרוץ במילואו, מותר, ככל דיני פסים.

ולכן, חצר קטנה שנפרצה במילואה לחצר גדולה, והגדולה עומדת עליה בגיפופים מהצדדים, נחשבים הגיפופים כמו פסים לקטנה, ומותר.

אמנם אם היו כתלי הקטנה נמשכים ובולטים שלשה טפחים לתוך החצר הגדולה, וגם רחוקים כתלי הקטנה מכתלי הגדולה, אין הגיפופים נחשבים כפסים²⁰⁸.

ח. פסי החצר צריך שיהיו מכוונים זה כנגד זה²⁰⁹, אבל אין צריך שיהיו מכוונים לגמרי על ידי מדידה²¹⁰, ובצורת הפתח מועיל גם אם הלחיים באלכסון²¹¹.

ט. כל האמור שמועיל תיקון פסים הוא רק כשנפרץ ברוח אחת, אבל אם נפרץ משתי רוחות [מפולש], אינו מועיל תיקון פסים אלא ברוח אחת, וברוח השניה צריך לתקן בצורת הפתח או בעומד מרובה על הפרוץ²¹².

י. חצר שאורכו יותר על רחבו, ופרוץ ברוח רביעית, די לו בלחי או קורה כמו שיבואר להלן.

וישנם עוד אופנים שונים של פרצות חצר ותיקונם²¹³.

יא. מבוי שיש לו שלשה מחיצות ופרוץ ברוח הרביעית אפשר לתקנו בתיקון קל²¹⁴, וכמו שיבואר [אבל אם יש לו רק שתי מחיצות יבואר בריש סימן שס"ד].

א. אם הוא ישים לחי, פס, ברוח הרביעית בפתח המבוי בסמוך לאחד מצדדי הפירצה, ואפילו אם עוביו ורוחבו כל שהוא, כמו חוט²¹⁵.

ב. אם היתה מחיצה ברוח הרביעית, ונשתתיר ממנה אפילו משהו מועט, מותר. ויש מחמירים באופן זה שישתתיר טפח בכל צד, וראוי להחמיר לכתחילה²¹⁶.

דיני הלחי

יב. לחי, פס, וכיוצא, הוא מועיל משום מחיצה, ולכן צריך שיהיה בו גובה עשרה טפחים, אבל פחות מזה פסול²¹⁷.

ואפילו אם יש בו עשרה, אם הגביהו מעל הארץ שלשה טפחים פסול²¹⁸. ומאידך, אם יש פחות משלשה טפחים בינו לבין הקרקע, הרי זה כשר אף אם אין בו עשרה טפחים, כיון שבסך הכל יש עשרה טפחים כגון לחי שהוא שבעה וחצי טפחים, והעמידו בפחות משלשה טפחים לקרקע, כשר²¹⁹.

וגם שברים ושברי שברים העומדים בפחות פחות משלשה טפחים כשר, כיון שבסך הכל יש עשרה טפחים²²⁰. וגם אם הדביק אבנים או אפילו דבק נייר וכיוצא בפחות פחות משלשה טפחים, כשר²²¹.

וכאשר יש בלחי עשרה טפחים די בכך, אפילו אם המבוי גבוה עשרים אמה²²².

יג. צריך שהלחי יהיה חזק באופן שאף אם תבא רוח מצויה הוא יעמוד על עומדו ולא יפול²²³, וככל הפרטים שנתבארו בסימן שס"ב²²⁴. ושם נתבארו עוד פרטים בדיני מחיצה, והוא הדין כאן בלחי²²⁵.

יד. הלחי צריך שלא יהיה רחוק מכתלי המבוי שלשה טפחים²²⁶, בין לתוך חלל רוחב המבוי, ובין חוץ למבוי²²⁷ [ואם הוא בתוך שלשה טפחים לכתלי המבוי, כשר, אפילו כשהוא בחוץ]²²⁸.

וגם אם היה הלחי רחב יותר מהרווח שבינו לבין כתלי המבוי, כתבו האחרונים שיש להחמיר²²⁹ עד שיהיה בתוך שלשה טפחים.

המתירים, וכן הדין שכמה ראשונים סבירא להו הכי.

223. שו"ע ס"ה.

224. שם נתבאר בארוכה שתלוי אם נפסל ברוח או לא, ובסתם נדנדו אין לאסור. וכן נתבאר שם שזה רק בעשרה טפחים התחתונים (וכמשי"כ במשנ"ב וכה"ח כאן). וע"ע שם.

225. בשו"ע כאן (ס"ג) הובא דין מחיצה מבעלי חיים ומאדם, ונתבאר כל הפרטים בסימן שס"ב, עיין שם ובהערות. [ושם העירו בדברי המשנ"ב והשעה"צ בענין קשירת אדם, ויש להוסיף דזה ודאי נראה אף להשעה"צ אי"צ לקשור מער"ש, וגם בשבת סגי (וכ"כ בנתי"ש פכ"ב הערה י"ז), אולם מ"מ קשה כמו שהעירו שם]. ועוד יעוין בשו"ע (סעיף ח) בענין לחי מעצי עשרה (ועי' משנ"ב שם וכה"ח אות ל"ה).

226. שו"ע ס"ו. ובטעם הדבר בהערה שאחרי הבאה, ואם הרחיקו הרי הוא פסול, ואף שבשו"ע כאן כתב בלשון "צריך", כבר מצאנו בכ"מ שלשון זה היא גם לעיכובא, אמנם לפעמים הוא רק לכתחילה, ועכ"פ בנידו"ד כבר חזר השו"ע ושנאה להלן (סעיף י) שאם הרחיקו פסול, וכמ"ש המשנ"ב שם סקל"ד. [ודין צורת הפתח רחוקה נתבאר בסו"ס שס"ב בפרק ה'].

227. גר"ז, ה"ד בכה"ח (אות מ"א).

228. הנה משמע מדברי הגר"ז הנ"ל שאם הוא תוך ג' טפחים הרי זה כשר אפילו אם הוא משוך מחלל המבוי, וכן מבואר בהדיא ברשב"א ובריטב"א ובר"ן בעירובין (ח): שלחי לא בעינן שיהיה ממש במבוי, כמו לחי המושך עם דפנו של מבוי, וכן נראה מבחוץ ושווה מבפנים, ומשום שהוא ניכר למטה ונראה טפי מקורה ה"ז כשר, אלא שהמאירי דחה הראיה, ובתוס' (ט): ד"ה ולרשב"ג משמע שאף בלחי בעינן בתוך חלל המבוי (וכ"ה ברשב"א שם בשם רבותינו הצרפתים, וכתב ע"ז ואי אפשר להעמיד דבריהם). וברשב"א בעבוה"ק (שי"א סו"ס) פסק כן להלכה דשרי, ועפ"ז ס"ל להגר"ז דכשר, וגם נראה בפשטות שהם הם דברי המשנ"ב להלן (סקנ"א) שכתב שדווקא בעינן תוך חללו של מבוי, אבל לחי לא בעינן תוך חללו של מבוי אלא אפילו חוץ למבוי, וכתב שזה כהא דמבואר שם (סעיף י"ג) בלחי המושך מדפנו של מבוי, עיי"ש. ובשעה"צ שם (אות ל"ו) ציין לרשב"א וריטב"א (בעירובין ח): עיי"ש. ומבואר מכל זה שגם מחוץ למבוי הדין כן, וע"ע בתו"ש סקט"ז. אמנם ראיתי בחזו"א (סימן ס"ז סק"ו) שכתב שאם העמיד לחי או פס משוך מן הכותל לרה"ר, אם אין דופן כנגד האיר שבין דופן ללחי פסול אף פחות מג' טפחים, כיון שמפסיק במחלת [ורק אם יש דופן כנגדו כשר, כשהוא עד ג' טפחים, עיי"ש]. אולם מדברי הראשונים הנ"ל והגר"ז מוכח דכשר כזה [] , כשהוא עד ג' טפחים, וכדברי הגר"ז כן מבואר בתו"ש סקט"ז. ועיין בפתח"ז סק"ב וכלל א' ס"ו. [ודין זה אתי שפיר לפי ב' הטעמים בראשונים שהבאנו להלן בהערה הבאה, שכיין שהוא סמוך בג' טפחים אין חשש לכוי"ע].

229. נחלקו הראשונים בטעם הדבר שלא יהיה הלחי רחוק ג"ט, א. שה"ג בשם ריא"ז בעירובין (ג) כתב הטעם משום דאתי אוריא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטלין ליה. ב. התוס' (י): ד"ה עושה משמע שהטעם הוא שפסול משום דהוי ליה מחיצה שהגדיים בוקעין בה, וכמשי"כ בשעה"צ כאן (אות י"ג), ושכן משמע ברבינו חננאל ובר"ף, עיין שם. (וע"ע בדברינו בדיני צוה"פ סו"ס שס"ב פרק ה' מש"כ בזה).

ונחלקו בזה האחרונים, שבבית מאיר מצד להלכה כהרי"א, וכמשי"כ בשעה"צ (אות י"ב), והמג"א (שם אות י"ג) ס"ל כהתוס', ושכן הוא לכל הפוסקים בסעיף ל"ד וכו', וכן דעת הבכור שור והגרע"א, ע"כ. וכן פסק המשנ"ב (סק"כ"ב) שיש להחמיר, וכן בכה"ח (אות ל"ט) עיין שם. אך

דלא מהני כצוה"פ, עיי"ש. וכ"כ הרבה פו, וכמו שהביא המשנ"ב (ס"ק קכ"ה) וכן בכה"ח שם (אות ר"כ), והוסיף עוד המשנ"ב שלגבי חצר בכל אופן א"א לצרף לחי האחר שאינו עומד כנגדו, ולכן יש להזהר להעמיד את הפסים בשווה ולא באלכסון, ע"כ. וציין לדברי הח"א (כלל ע"א ס"ד), ואמנם בח"א שם ס"ים שבשעה"ד יש לסמוך גם בלחיים אף זה שלא כנגד זה, ועיין בנשמ"א שם (ואכן בכה"ח שם ס"ים בדברי הח"א שבשעת הדחק יש לסמוך גם בלחיים זה שלא כנגד זה). אבל המשנ"ב השמיט זה, וכנראה משום שלא סבירא ליה להקל כלל, וע"ע פתח"ז סק"ה, נ"ג, ובמהרש"ם כאן (אות ל"א) כתב להקל בכל זה עכ"פ בג' טפחים, וע"ע בנתי"ש פ"כ הערה י"ד ובהערה ה'.

210. ביה"ל בסעיף ל' (סו"ד"ה שצידו) שדווקא אם נראה לעין כל שהוא אלכסון פסול [ואפילו אלכסון קטן, אבל לא באופן שעי' מדידה], וע"ע חזו"א ס"י ע"ב סק"ד שא"צ לדקדק לכוון חודן, וכל שאינו ניכר שיוצא קרן זוית סגי, וכן אם הם באלכסון וכו', עיין שם, וה"ד בנתי"ש שם.

211. ב"י ושאר פ"י בסעיף ל', ונת' בסו"ס שס"ב.

212. כ"מ בלשון השו"ע כאן, וכבר מפורש כן בתוס' (צד). ובר"ן וריטב"א (יא). ומאירי (יב). וברשב"א בעבוה"ק (ש"א י"ג), ואמנם בלשון הרמ"א (סימן שס"ד ס"א) משמע דמהני פסים, וכ"כ שם הגר"ז והמשנ"ב (שם סק"ד). אולם החזו"א (סימן ס"ה סקל"ג) שם תמה ע"ז שלא מצאנו כן שהקילו בחצר שדי לה בפסין אלא כשיש לה שלש מחיצות שעומ"ד, וכתב שגם המשנ"ב גופיה בסימן שס"ב סקמ"ה ובביה"ל ס"ח ד"ה פרוץ כתב כן שכדי להתיר צריך שיהיה בה ג' מחיצות. וע"ע בסי' שס"א סק"ח ושעה"צ סק"ד, וע"ע בחזו"א שם. וע"ע בפתח"ז זוטא כלל ח' מש"כ באריכות, וע"ע נתי"ש פ"כ כמה פרטים. ודין מבוי מפולש בסי' שס"ד.

213. עיין חזו"א סימן ס"ה, ובספר נתיבות שבת סופ"כ הביא מהם.

214. והיינו שא"צ לעשות מחיצה גמורה וצורת הפתח וכדו'.

215. בעירובין (יד) אפילו כחוט הסרבל וכו'. וכ"פ בשו"ע (ס"ג) שאפילו בעובי ורוחב כל שהוא, ובמשנ"ב (סק"ד) אפילו פחות מאצבע, ואף שאצבע הוא הרבה מ"מ מדקאמר פחות ולא הגביל את השיעור אנו למדין שאפילו מעט, וכיוצ"ב מבואר להלן (ס"ו) שאפילו סיד מחוי מהני.

216. שו"ע (ס"ד) כתב שאם יש קצת כותל [והיינו שנשתתיר], פולה לו בשביל לחי, ובלבד שיהיה בו רוחב טפח, ע"כ. ומשמע דלא סגי בכל שהוא כדכתב ב"ג, ובביה"ל (ד"ה ובלבד) כתב שזה תלוי במחלוקת הנזכרת לעיל בסעיף ב' אם סגי בפחות מטפח בנשתתיר, או לא, ושם הארכנו בזה. ופשטות השו"ע משמע שדווקא טפח, אך מאחר שרוב ככל הראשונים סוברים להקל יש לסמוך עליהם, וכמו שביארנו שם, וה"נ בנידו"ד. [ואמנם י"א שכאן חמור טפי, אולם בפשטות אינו כן, וכמשי"כ הביה"ל]. אבל לכתחילה אסור, וכ"כ בכה"ח אות ל"ב.

217. שו"ע ס"ג ולהלן ס"י [ודין לחי בעלמא מהני מדאורייתא, עיין בביה"ל רה"ס]. וטפחים אלו משערים במרווחים ולא בצמצום (משנ"ב סקט"ז מרע"א), וכבר נתבאר דין זה לעיל בהקדמה להלכות עירובין קודם סימן שמ"ה.

218. שו"ע ס"י דהוי מחיצה תלויה.

219. שו"ע שם.

220. כנ"ל בשו"ע סעיף ז'. וע"ע מש"ש.

221. כמבואר שם.

222. משנ"ב (סקט"ז) בשם הרמב"ם בפיהמ"ש, וזה דלא כמשי"כ בביה"ל להלן (ס"ו) מהבית מאיר שמפקפק מאד בדין זה, עיי"ש, וכבר כתבנו שם שאף במשנ"ב שם לא העלה חשש בזה, ואילו בתריה דהשו"ע והפ"י

ונראה, שמאחר שדעת רוב ככל הראשונים להקל, וגם בדעת השו"ע אינו מוכרע בהדיא (דדילמא סמך על דבריו שבב"י שלא דווקא הוא, ורק לא רצה לשנות מלשון רבינו יהונתן), ואף את"ל שאינו כן (וכמו שמסתבר יותר שלדעת השו"ע בעינן טפח דווקא, וכמו שכתבנו לעיל), י"ל שאלו היו רואים כל הני רבותא היו חוזרים בהם, לכן נראה שסגי במשהו, וכמו שכתבנו בפנים בסתמא, ורק מפני שיש מחמירים לכתחילה, וגם מפני שאפשר לסדר בקל לעשות פס נוסף משהו ולהצמידו למה שנשתתיר מהכותל [ואפשר לתקן גם בדבק סלוטייפ וכדומה, אך בתנאי שיהיו מכוונים זה כנגד זה ממש, וכמשי"כ במשנ"ב ס"י שס"ג, ולכן ראוי לכתחילה לעשות כן לצאת ס"ק קכ"ה].

י"ב. דין צורת הפתח בזה, מבואר בסו"ס שס"ב סוף פרק ב'.

198. בשו"ע ס"ב כתב שאפילו אין בפירצה ארבעה טפחים, כיון שהוא במילואו צריך תיקון עד שיהיה בה פחות משלשה, ע"כ. ובמג"א סק"א כתב דאפשר דמיידי שהחצר רחב באמצעו ובקצהו קצר, אבל אם כל החצר פחות מד"ט א"צ תיקון, ע"כ. ובביה"ל (ד"ה כיון) כתב שדברי המג"א ברורים ומבוארים כן בראשונים כהרשב"א והריטב"א בשם הראב"ד (בעירובין יג), דכאשר כל המקום כולו פחות מד' טפחים הרי זה ככל מקום פטור, וא"צ כלום. וע"ע שם בסו"ד בבואר דברי המג"א בציונו לסעיף כ"ח, ועיין בזה בכה"ח אות ט"ז משם השש"א.

וכל האמור הוא בחצר, אבל במבוי נחלקו הראשונים בסוגיה דעירובין (יב. יג). ובב"י וד"מ ושי"א להלן בסימן שס"ג ובשו"ע סכ"ח. וע"ע בספר פתחי שערים בענין מבוי וחצר הפחותים מג' או ד"ט.

199. שו"ע סו"ב.

200. משנ"ב סק"ב וכמבואר בכ"ד.

201. שו"ע ומשנ"ב שם [ואפילו לשיטת הרמב"ם מהני, וכמבואר בב"י ושעה"צ אות ז'].

202. וה"ה שאפשר לשים צורת הפתח בחלק מסוים כבזה יתמעט מעשר אמות, או בקנים פחות פחות מג' טפחים וכל כיוצ"ב, וע"ע פתח"ז סקנ"ה, וכל פרטים אלו נתבארו גם להלן בסעיף כ"ו.

203. כמשי"כ בסי' גבי לחי וכן בכל דוכתא, שאין מחיצה פחות מעשרה, בין בפס אחד ובין בשני פסין, וע"ע להלן (ס"ה) שגם משברי שברים המדובקים בכותל מותר, ואפילו שאינם רצופים, אם אין בין אחד לשני ג"ט, מותר בגובה עשרה, וע"ע בנתיבות שבת פ"כ ס"י שפסים שאינם בגובה אלא בעומק ג"כ מתירים החצר מדין גו"א, עיי"ש. והיינו שהוא גלוי, ולכאז צריך גם שיהיו שפתי הבור רחבים ג"ט שאל"כ לבד וכסתום, אלא שזה לבד להחמיר. ונחלקו בזה הפו, כידוע. [ומעצי אשרה פסול, כמשי"כ תו"ש סק"ב, וע"ע שם ובכה"ח, ובפתח"ז כלל ב].

204. כמשי"כ בסי' גבי לחי, ונתבאר כ"ז בסי' שס"ב, וע"ע שם שנתבאר שעיקר החשש הוא שלא יפול מהרוח, ולא במה שהוא מתנדנד.

205. כמשי"כ בסו"י, ועמ"ש.

206. עיין בהלכה שאחרי הבאה.

207. הגם שבמבוי פסול בלחי העומד מאליו ארבע אמות ככל המבואר להלן ס"ב, מ"מ לגבי חצר נחלקו הראשונים, שהתוס' בעירובין (ה): הביאו מרש"י שאסור, ור"י מתיר. ובריטב"א (שם) כתב שגם לרש"י מותר, וכ"פ הגרע"א בהגהות לשו"ע ס"ב, וע"ע נתי"ש פ"כ ס"ז.

208. עיקרי הדברים נתבאר בסי' שני"ח בסופו, ובפרט בסי' ש"ס ס"ג וסי' שס"ה ס"ג וסי' שעי"ד ס"ג ובפ"ו, ועי' בנתי"ש פ"כ ס"ח-ט'.

209. כן מבואר בב"י להלן בענין מבוי שצידו אחד ארוך והשני קצר (סעיף ל'), וכתב לדון דמהני בלחיים באלכסון, ומסיק לבסוף ד"אפשר"

ט"ז. לחי כשר אפילו אם אינו עשוי מדבר אחד, ולכן אם הוא עשוי משברים ושברי שברים שהדביקו בכותל, כשר²³⁰, ובתנאי שאין בין אחד לשני שלשה טפחים, וגבהו עשרה טפחים, וגם שיעמדו ברוח מצויה²³¹.

וכן אבנים היוצאים וכולטים מן הכותל, ויש ביניהם פחות משלשה טפחים, ובגובה עשרה טפחים, הרי זה כשר²³². ולכתחילה צריך שיהיה בהם רוחב טפה, כיון שנסתיירו מהכותל²³³.

ט"ח. סיד מחוץ, וכן כל חומר שיש בו קצת ממשות²³⁴, ומדביקו בכותל, לדעת הרמ"א כשר, אם יש בגובהו עשרה טפחים, וגם שלא יהיה בין חלק לחלק שלשה טפחים²³⁵. ולדעת הבית יוסף יש להחמיר²³⁶. אמנם אם נהגו להקל, מותר²³⁷. וכן אם במציאות הוא עומד היטב, ואין חשש שיפול מעצמו או מחמת אחרים שיתחככו בו, נראה שאפשר להקל לכתחילה לכל הדעות²³⁸. ולכן למעשה במציאות כיום הרי זה כשר לכל הדיעות.

י"ז. מן האמור יוצא שאפשר לעשות לחי על ידי הדבקה דבק נייר סלוטייפ וכדו' בפתח המבו²³⁹, כשהוא בגובה עשרה טפחים, ואפילו חתיכות סלוטייפ שהדביקו בפחות משלשה טפחים בין אחד לשני, כשר²⁴⁰.

י"ח. לחי, בין שנראה מבפנים ולא מבחוץ ובין שנראה מבחוץ ולא מבפנים, הרי הוא כשר, ונזכיר דוגמאות²⁴¹:

א. לחי שמקצתו נכנס לתוך המבוי ומקצתו בחוץ, כזה: □, וכדומה, הרי זה הטוב ביותר²⁴².

ב. בליטת הלחי נראית מבפנים ולא מבחוץ, כגון שהעמידו בשווה לעובי הכותל מבחוץ, כזה: □ , כשר²⁴³.

ג. בליטת הלחי נראית בחוץ לעומדים ברשות הרבים כנגד חלל המבוי, ולא נראה מבפנים, וכגון שהעמידו בשווה לעובי הכותל, כזה: □, כשר²⁴⁴.

ד. בליטת הלחי שהעמידו בשווה לעובי הכותל כלפי פנים כזה □, פסול. וכן דעת הרמ"א²⁴⁵. ולדעת השולחן ערוך נראה שכשר²⁴⁶. [ועיין בהערה]²⁴⁷.

ט. לחי שעמד מאליו בפתח המקום, כשר. וכן אם יצאה בליטה מהכותל או שהועמד שם לאיזה ענין, כשר. וכן אילן שגדל מעצמו ונמצא שם מעולם, כשר²⁴⁸.

כ. במה דברים אמורים שלחי העומד מאליו כשר, הוא דווקא שסמכו עליו, הן בפירוש והן מן הסתם, כלומר שלא היה שם לחי אחר, ומן הסתם נחשב סמכו עליו, אבל אם היה שם לחי אחר ונפל בשבת, ורוצים כעת לסמוך על לחי זה שהיה עשוי שם, פסול²⁴⁹. אבל אם נפל הלחי לפני שבת, ונשאר הלחי היחיד, כשר²⁵⁰.

וגם כאשר היה שם רק לחי אחד, אם בפירוש לא סמכו עליו, כגון שלא טלטלו בשבת שעברה על ידי לחי זה, ולא היה שם לחי אחר, אינו מועיל לשבת הבאה עד שיסמכו עליו בפירוש מערב שבת²⁵¹.

כ"א. מחשבה המועילה כדי לסמוך על הלחי הוא אפילו על ידי אדם אחד, ומועיל לכל בני המקום²⁵². ואפילו אם אחד מבני המקום יאמר בפירוש שאינו סומך על זה, ואחד אחר סומך על זה, כשר²⁵³.

245. ברמ"א ס"ט כתב שההיתר הוא כשנראית נגד חלל המבוי, והיינו מה שהבאנו לעיל בסמוך. אבל באופן שציינו שהעומדים כנגד חלל המבוי לא רואים אלא שווה, ה"ז פסול.

246. דהשו"ע השמיט תוספת זו של הרמ"א (ושו"ר שכן העיר בנתי"ש שם הערה מ"ו), ואמנם ז"א מפורש, ועיין בהערה הבאה.

ובעיקר מחלוקת הפירושים בנראה מבחוץ, שרש"י הביא פירוש ראשון שהוא באופן כזה □, והרא"ש ועוד דחו שהפירוש הוא כזה □. וברבינו ירוחם כתב שרוב הפ' כפירוש השני של רש"י. אולם הבי"ח דקדק שכמה ראשונים ס"ל כפירוש ראשון של רש"י. וכן יש עוד ראשונים דסברי הכי, וכמו שהבאנו לעיל בסו"ס ש"ס"ב דיני צורת הפתח בפרק ה' בהלכה ראשונה ובהערה שם, ועי"ע מ"ש. [ועיין שם לענין צורת הפתח ככה"ג].

247. יש לבאר בכל הנידון, שכל הדינים שכתבנו לעיל הם לפי הבנת האחרונים בביאור דברי הראשונים בעירובין שם, עיין בבי"ח ופרישה וט"ז ושי"א, אולם מרן הבי"ח פירש באו"א דברי הראשונים, וכיעוין בדבריו. אך המשני"ב ועוד הלכו לפי פירוש המפרשים, ועיין בנתי"ש שם הערה מ"ו שגם המהר"ל מפראג ס"ל כהבי"ח. ועי"ע בקרבן נתנאל עירובין (פ"א סי"א אות ת') שלחי כזה שהוא בצורת ת שנחלקו בו הבי"ח ובי"ח, נחשב נראה מבחוץ גם לתוס', עי"ש. וצ"ע ממש"כ החזו"ט סי"ז אות י"ג.

אמנם מה שצ"ע הנתי"ש בצ"ע 11-12 לפירוש הבי"ח שהפגימה הוא בעובי הכותל, עיין שם, זה אינו נראה כלל, אלא הציור לדעת הבי"ח הוא כדלהלן שנראה מבפנים הוא כזה □, ובאופן זה לכ"ע כשר. ונראה מבחוץ הוא כזה □, וכזה נחלקו רש"י ותוס', וממילא לפי הבנה זו של הבי"ח, הרי שבציור הנ"ל ובאות ד □, גם לתוס' הוא כשר, כיון שנראה לעומדים כנגד המבוי, אף שהוא שווה מבפנים, מ"מ הם רואים גם את עובי הכותל, ורואים את הפגימה.

248. כ"ז בשו"ע סי"א ומשני"ב ושעה"צ. והענין דלחי משום מחיצה ומחיצה העומדת מאליה כשרה.

249. מבואר בעירובין (טו). מח' אביי ורבא בלחי העומד מאליו, ומסקינן דכל המחלוקת בסמכו עליו, אבל אם לא סמכו עליו אסור לכ"ע, והלכתא כאביי בעי"ל קג"ם, ע"כ. ופרש"י דלא עמדינן היינו שהיה שם לחי אחר ונפל, ע"כ. ומשמע שאם לא היה רק לחי אחד ה"ז מן הסתם כאילו סמכו עליו [זולת אם בפירוש לא סמכו עליו]. וכ"ה ברשב"א בעבוה"ק (ש"א ח') וא"ו ועוד, וכ"פ בשו"ע (סי"א) ובהגה, ואף לחי שהוקבע בידיים אם אינו נעשה לשם לחי הוי מאליו, ואם סמכו עליו כשר.

[וכל זה רק בלחי, אבל מחיצה שנעשית מאליה כשרה, וכמש"כ סי' שס"ב, וכ"כ בביה"ל כאן ר"ה אבל. וכ"ה"ש שם אות כ"ב וכאן אות סי' ג]. ואם עשאוהו לשם לחי מתחילה, אזי אף אם לא סמכו עליו בער"ש ג"כ מהני (כ"כ בביה"ל ד"ה אבל וכ"ה"ש אות סי"ג בשם הגאונים).

250. עיקר הקפידא כשהיה לחי אחר, ואז לא סמכו עליו, ורק בשבת נפל, וכבר נאסר, אבל אם נפל מערב שבת מותר לסמוך ע"ז בשבת אע"פ שלא סמך ע"ז מבע"י, וכן מבואר יוצא מהמג"א ושי"א שרק אם בפירוש לא סמכו עליו אסור, ולא במה שהיה לחי אחר [והטעם דדילמא עשה כן לחיזוק המבוי, ואף אם אינו בפועל מחוק, מ"מ הוא משמש לשימוש המבוי. ועיין בסו"ס ש"ס"ב דיני צוה"פ רפ"ה שי"א שצריך שיסתום קצת מן המבוי]. וזה דלא כמחז"ש. ועיין גם בתו"ש (ש"ס) שהביא בזה פלוגתא בראשונים, וסיים שאינו מוכרח, ויש להקל כדעת הרשב"א. וכ"ה בגאון יעקב (בעירובין שם) עיין שם, ועי"ע כ"ה"ח (אות ס"ח) בשם העו"ש, ומבואר דאף שלא נודע לו, דמ"מ נחשב זה מן הסתם. אמנם לכא"ו י"ל מהביה"ל בסעיף ד' (ד"ה ובלבד) במוסגר, דמשמע שצריך דווקא ש"ראו אותו בערב שבת, ואם לא ידעו משמע דלא מהני אף שהיה רק אחד, וי"ל דכ"ע ס"ל הכי.

251. מג"א ושי"א וכ"פ משני"ב סק"ט, ובכה"ח (אות ס"ט) הוסיף מדברי הא"ר ומחז"ש שאם היה לחי אחר וטלטלו, אף שהיה זה מחמת הלחי האחר, מ"מ אינו ניכר שלא רצו לסמוך ע"ז. אמנם כתב (שם אות ע') שאם העמידו לחי אחר, אסור, שהרי ניכר שלא רצו לסמוך ע"ז. ועיין בהערה הקודמת. [ועי"ע בגאון"י שם כמה דינים בדין סמיכת דעת בלחי].

252. כ"מ בגמ' ובפ' דהעיקר שסמכו ע"ז, וכן משמע מדברי הפ' דלהלן שרק סמיכת קטן לא מהני, ומשמע שסמיכת גדול מועילה [ואין זה תלוי ברוב המבוי].

253. שהרי סמכו ע"ז מ"מ. ושו"ר בנתי"ש פכ"ב הערה כ"א שנסתפק

בהם כמו בסיד, וכעין זה הבאנו בסו"ס שנה"ה מדברי המנח"י שביאר הא דחיישינן באשפה שמא תינטל, ואילו במחיצות בעלמא לא חששו. ואמנם כאן זה ג"כ כחסרון מחיצה לפי גדר הדברים, ומי"מ י"ל שהתירו"ד חשש לזה במיוחד כפי שהיה נראה לו ע"פ המציאות]. ואמנם בלשון הבי"ח (שם) כתב דומנין טובא שנמחה הסיד, אך עדיין במציאות אינו נראה שזה יהיה נחשב מצוי, ופוק חזי אם ישתפשף בו אדם כל היום כולו כמעט ולא יתמחה, ואולי צבע שלהם היה חלש, ועדיין קשה וכי כמה כלבים באים ומתחככים דווקא בכותל, ואף את"ל שמתחככים בפועל הא ודאי שאר פסולים שכיחי טובא טפי, וצ"ע. שו"ר אח"כ שבכנסת הגדולה הביא בשם הגהה כתי"ה שהעיר כן שלא שמענו בשום מקום את מה שהקשה הבי"ח, וכתב כל הפ' הסכימו לזה, ואדרבה בתשו' מהר"י בן לב (ח"ג סי' ע"ד) ואכן שיש בזה עדיפות מלחיים העשויים מעמודים וכדו' שהגויים גונבים אותן או שמתקלקלים ע"י קרונות וכדו', עיין שם, וכן במהר"י"ט (ח"א סי' צ"ד), ותה"ל. ועכ"פ בזמנינו נראה שאין לחוש לזה, וכדלהלן.

237. נראה שאין דברי הבי"ח ברורים, ובפרט שכתב זה רק כהערה בעלמא, ואם נהגו שפיר יש להקל, וכן בשכנה"ג שם כתב שבסלוגניקי נהגו להקל, עי"ש. ושפיר דמי.

238. נראה שעיקר הקפידא של הבי"ח מצד שעשוי ליפול ע"י שפשוף וכי [וכן מסתבר שלא יחלוק על תרוה"ד בכדו', והרי המהר"ם שבמרדכי התיר לחי מסיד מחוץ בשיעור מסוים. וכן התיר התרוה"ד, ומוכח שאפילו דבר שאינו עומד בפני עצמו מותר, וגם חוט וכל כיוצא בו, ומנא לן להוסיף ולחלק בזה גופא, ודו"ק]. וממילא זה ענין מציאותי גרידא, ובהיכי תמצוי שאין חשש זה יש להקל. [ואין זה כענין מחיצה תלויה שאף שאין הגדיים בוקעים בה פסולה, וכל כה"ג]. וכפי שכתבנו לעיל הדבר רחוק מאד, ובודאי שלא חמור יותר משאר פסולים המצויים חדשים לבקרים, ולא מצאנו מי שחשש בהם [אך יש לעורר בעיקר הנידון שיותר היה לנו לחוש שלא יתמחה הסיד מחמת הגשמים, וצ"ע שלא חששו לזה טפי מחיזוק הכלבים, וי"ל שפנ"מ בקיץ, ולכן אמרו תנאים אלה].

239. דעדיף מסיד מחוץ, ואף לשו"ע יש להתיר. (אמנם לפי הטעם השני שבבי"ח דינו עומד בפ"ע גם כאן יהיה אסור, אך נתי"ש שאינו מוכרח). וגם בצורת הפתח יש להקל, והגם שבצורת הפתח בעינין שיהיה ראוי להחזיק ולקבל דלת של קנים, כבר ביאר בתרוה"ד ובבי"ח, ובשעה"צ אות כ"ב הביאו.

אך זה יש לציין שכאשר הוא בא להתיר בשני לחיים כדן חצר, לא מהני אלא רק אם הם היו מכוונים זה כנגד זה, וכמש"כ המשני"ב בסמ"ק ש"ס"ג ס"ק קכ"ה. ועי"ע מש"כ לעיל בסעיף ב'.

240. כמו שנתבאר בהלכה שלפני הקודמת ע"פ השו"ע שגם שברי שברים שרי, ואף ששם הבאנו שיש לדון בב' דרכים בביאור הבי"ח אי מיירי שהשברים היו דבוקים בכותל, או שהיו דבוקים זה בזה, אבל משמעות הפ' שאפילו דבוקים בכותל מיירי. [אך פרט זה אינו אלא בלחי, אבל בצורת הפתח ה"ז שנוי במחלוקת אי חיישינן בזה לפתחי שמאי, וכמו שהבאנו בסו"ס ש"ס"ב].

241. בעירובין (טו). כתבו שבנראה בפנים כשר, ונחלקו בנראה מבחוץ, ומסקינן שכשר, אך נחלקו הראשונים בביאור הציור, עיין רש"י ותוס' ומסר מפ', וכן נחלקו האחרונים בכוננתם, עיין מהר"ש"ל ומהר"ש"א שם, וכאן בבי"ח פרישה ט"ז ושי"א טובא, ולפנינו נכתוב הדינים העולים על סדר השו"ע ס"ט והפ'. [ואגב, נוסף ביאור במה שכתב המשני"ב סק"ג בבאור העומדים בפנים, דהיינו בתוך המבוי, ע"כ. ונראה שבא לבאר שלא נחשוב שהיינו בין הלחי לשאר החלל שכנגדו].

242. אופן זה מובא בערוה"ש כאן (סי"ב) בזה"ל: ולכתחילה יש להעמיד הלחי שיתראה כלחי בין להעומדים בפנים בתוך המבוי וכו', עי"ש. והנה מצאנו אכן ברש"י (ט): ד"ה ולרבן שכתב שדרך מעמיד לחי שמושכו קמעא כלפי חוץ כדי שיראה, עי"ש. ומשמע אכן שכי"ה עדיף. אולם נראה שהוא כזה □. עדיין לא אשכחן בפ' כהאי מילתא שכך צריך לעשות לכתחילה, והרי אפילו נראה מבחוץ וכו' כשר. ועיקר התיקון לבני המבוי וכמש"כ רבינו יהונתן (ב): ועוד. ומ"מ חזינן שיש בזה עדיפות [ועי"ע ברש"י ותוס' ה': דמשמע הכי, וכמש"כ בנתי"ש פכ"ב הערה מ"ג]. אך לא ראינו שיש דין וחיוב לעשות כן, וגם לכתחילה לא שמענו כן.

243. גמרא שם וש"ע שם. וכ"ה"ה מהגרא"ז.

244. גמרא שם וש"ע שם, וכביאור המשני"ב סק"ב. והוא מבואר עוד להלן סי"ג.

בפנים כתבנו שנראה לדעת הבי"ח כטעם ראשון, והוא משום שמבואר בבי"ח בפשיטות שנקט את הטעם של אתי אירא דהאי גיסא וכו', וכן מבואר גם בדרכי משה שהלכו עם טעם זה.

ונפ"מ בזה אם הלחי הוא פס רחב יותר מהפירצה, שבוה להרי"ז כשר ולתוס' פסול, ובבי"ח משמע דשרי, כנ"ל. אך האחרונים פסקו לאיסור, וכנ"ל. אמנם י"ל בזה עוד מדברי הפוס' דלהלן בענין צוה"פ (במשני"ב סק"ג) דמשמע שנקטו הטעם של אתי אירא וכו', ומה"ט כתב המשני"ב שמן הדין להקל עכ"פ בשעה"ד, וי"ל אפוא דאיכא בזה תרתי, וממילא כך י"ל לכ"ע דבעינן תרתי לטיבותא, והיינו שאף אם אנו דנים מצד הטעם של אתי אירא, צריך גם כן שיהיה מחיצה שלא בוקעין בה.

גי"ב. דין צוה"פ בריחוק שלשה טפחים, הובא לעיל בסו"ס ש"ס"ב דיני צורת הפתח פרק ה'.

230. שו"ע סעיף ז'. ולא דמי לסידי מחוץ דלהלן בהלכה הבאה, דשא"ה שהוא חלש ועשוי להתפורר, וכן לא דמי לצורת הפתח שהבאנו לעיל בס"י שס"ב שיש אוסרים בשברים ואבנים היוצאים מן הגדר משום פתחי שמאי, משא"כ כאן הוא משום מחיצה.

231. ככל דיני לחי שיהיה גובהו עשרה טפחים, וכן בין שבר לשבר לא יהיו שלשה טפחים. וגם שיעמדו ברוח מצויה, וכמו שהעירו במשני"ב סק"ד והכה"ח כאן אות מ"ב. ונתבאר כל הפרטים של דינים אלו לעיל.

232. בעירובין (פ) ובמשני"ב (סק"ה).

233. ככה"ח (אות מ"ג) העיר שיהיה בזה טפה, והיינו כדרך שנתבאר לעיל בסעיף ב' (וכן בסעיף ג') שלדעת השו"ע צריך טפה, ומאידך לרוב ככל הראשונים וכן הרבה אחרונים די בכל שהוא, וכנראה דלכך המשני"ב סתם כאן דסגי במשהו, ואע"פ שנסתייר, מ"מ מעיקר הדין בכל שהוא סגי.

234. עיין משני"ב סוסק"ז וכה"ח סוף אות מ"ה שאם אין בו ממשות לא חשיב כלל, וי"ל בגדר הממשות דמסתבר שאין כוונתו בחזו"ת בעלמא, דזה פשיטא שהרי בכל מקום חזו"ת אין בו ממש, אלא משמע שאפילו בקצת יותר, וזהו צורת קיר וכותל ולא צורת לחי. [ומה שמצוי בקיר צבוע בליטות קטנות אף שיש בהם ממשות, אין זה נחשב לסמוך ע"ז]. ובצוה"פ ג"כ מותר ככה"ג, וכמש"כ משני"ב סק"ז וכה"ח אות מ"ו. ואע"פ שבעינין שיהיה ראוי להחזיק דלת של קשין, כתב התרוה"ד (והובא בשעה"צ אות כ"ב) דשאני הכא שראוי להחזיק. ועי"ע בדברינו לעיל בסמ"ק ש"ס"ב דיני צוה"פ. [ומ"מ עובי ורוחב הלחי כדנינו הוא בכל שהוא, אלא שיהיה בו ממשות, ולכא"ו יש לומר שכאשר הוא חומר שמחובר לקיר, ונראה כטבעו וכחלק ממנו, צריך שיהיה לו עובי קצת שלא יחשב בגדר ממשות, אבל בלחי שאינו כחלק ממנו סגי בכל שהוא, כחוט דק, וכן בדבק נייר וכדו'. אלא שלא ראינו חילוק כזה בפ'ו, ומשמע שגם בטיט לקולא]. וכ"ז הוא דלא כהא"ר (סק"ט) שפשיטא ליה שיהיה הטיט עב כחוט הסרבל, דהא קי"ל בכל דוכתא דלאו דווקא, וכמש"כ הבי"ח והאחרונים.

235. רמ"א בהגה ס"ו.

236. כן נראה ממה שהשמיטו בשולחן ערוך. וטעם הדבר, א'. עפמש"כ בבי"ח בשם תרוה"ד שהרי הוא יכול ליפול, עיין שם. אך זה צ"ב שהרי גם קנים יכולים ליפול, וי"ל שבסיד מחוץ זה לאו אדעתיהו ועשוי ליפול ולא ידעו, משא"כ קנים שרואים. ב'. עפמש"כ בבי"ח שאפשר שסיד מחוץ אפילו כעובי אצבע טוח בכותל לא מהני, כיון שאינו יכול לעמוד בפני עצמו, ע"כ. אך זה צ"ב ממש"כ בגמרא שאפילו אבנים נכנסות ויוצאות מותר, אע"פ שבדקות בכותל בפחות משלשה בין אחד לשני. וי"ל דהבי"ח הבין שגם האבנים היו עומדות ודבוקות זו על זו ולא דבוקות בכותל (וכ"כ בתפא"ר ע' של"ח). אולם ז"א נראה, ובגמ' (טו). משמע גם דבוקות, וכ"כ השו"ע והפ' שאפילו שברי שברים מותר, ולכן נלע"ד לחלק דשאני אבנים שאילו היו על הקרקע היו עומדות, ואמרינן לבוד וכסתום, אבל בסיד שמתפשט לא מהני, ודו"ק. ובעיקר הדברים שו"ר ככה"ח (אות מ"ז) שהביא משכנה"ג (סק"ג) שכתב כן בדעת השו"ע, שהשמיטו, משום שפקפקו בזה, וגם כפי שכתב הבי"ח שאינו עומד בפני עצמו. ועי"ע שם ככה"ח שהביא עוד מהמחבר"ד שאף באשכנז היו גדולים שהקפידו לא לסמוך על סיד בעלמא. [ועי"ע בנתיב חיים, וי"ל ע"ד, ועיין בשעה"צ].

ובאמת שיש לתמוה מאד על חשש זה שחששו שמא יתמחה הסיד, וכי זה החשש היחיד והחמור שיש לחוש בצורת הפתח, הלא עיינינו הרואות כמה וכמה פסולים גדולים וחמורים יותר המצויים בצורות הפתח [ועל זה יש לתרץ כמו שכתבנו לעיל דפסולים אלו ניכרים, ולכן לא חששו

וצריך שתהיה מונחת על כתלי המבוי, אבל אם הניחה מחוץ למבוי, כגון שהיו שתי יתדות בולטות מכתלי המבוי, אע"פ שהקורה סמוכה ודבוקה לכתלי המבוי, אינו מועיל²⁷². אמנם אם הניח יתדות בתוך המבוי וקורה עליהן, כשר²⁷³.

ואם נעץ יתדות מחוץ לכתלי המבוי והניח הקורה עליהן, הרי זה כשר מדין לחי²⁷⁴.

כ"ח. צריך להניח את הקורה במיוחד כדי להתיר את המבוי, אבל אם לא נעשות לשם כך, אפילו סמכו עליה מערב שבת פסולה²⁷⁵, וכגון שנתנו קורה מכותל לכותל לחזק הכתלים²⁷⁶.

כ"ט. קורה צריכה שיעור²⁷⁷, והיינו שיהיה רחבה טפח²⁷⁸, אבל עביה די במשהו²⁷⁹. ואפילו אם עשויה מכל חומר שהוא, כשר²⁸⁰, ובלבד שתהיה חזקה בכדי שתוכל לקבל עליה אריח²⁸¹, ואם יש בה ארבעה טפחים אין צריך שתהא חזקה כלל²⁸².

ל. היתדות שמעמידין את הקורה בכתלי המבוי²⁸³, לדעת השו"ע - מן הדין אין צריך שיהיו חזקים כל כך כדי לקבל את הקורה עם האריח, אלא די שיהיו חזקים לקבל את הקורה. ולדעת האחרונים - נכון להחמיר לכתחילה שיהיו חזקים גם כדי לקבל את הקורה עם האריח²⁸⁴.

ל"א. קורה עגולה כשרה אם יש ברחבה טפח²⁸⁵.

ל"ב. גובה הקורה לא יותר מעשרים אמה, ולא פחות מעשרה טפחים, ואם עשה כן הרי זו פסולה, וצריך לתקנה²⁸⁶.

ל"ג. היתה הקורה עקומה ונוטה חוץ למבוי, או שעקמיותה עולה למעלה מעשרים אמה או שירדת מעשרה טפחים, רואים כל שאם ינטל העקמומית ואין בין זה לזה שלשה טפחים כשרה, ואם לאו פסולה²⁸⁷.

אמנם אם כולה בתוך המבוי אף שהיא עקומה יותר, כשרה²⁸⁸.

ל"ד. היתה יוצאה מכותל זה ואינה נוגעת בכותל זה, כגון שסמכה על עמודים העומדים בפתח המבוי, וכן שתי קורות אחת יוצאה מכותל זה ואחת יוצאה מכותל זה, ופגעו זה בזה באמצע המבוי, אם אין ביניהם שלשה טפחים כשרה, ואם לאו פסולה²⁸⁹.

ל"ה. שתי קורות היוצאות זו לצד זו, ואין באחת מהן שיעור כדי לקבל טפח, לדעת השו"ע - מן הדין כל שאין ביניהם שלשה טפחים, וגם ביחד יש בהם טפח מציאותי כשר²⁹⁰. ויש אומרים - שצריך שיהיו קרובים זה לזה בתוך טפח²⁹¹, וגם שיהיה בהם ביחד טפח²⁹².

ל"ו. שתי הקורות הנזכרים בהלכה הקודמת, לדעת השו"ע - מן הדין מותר אפילו כשאחת גבוהה מהשניה, ובלבד שיהיו מעל עשרה טפחים ומתחת לעשרים אמה, וגם שלא יהיה בין אחת לשניה

וכל האמור הוא במחשבת גדול, אבל קטן מתחת לגיל מצוות אין מחשבתו מחשבה²⁵⁴. **כ"ב.** מקום שהיה מגודר במחיצות, ונפלה מחיצה אחת ונשאר מקצתה, אין זה נחשב שסמכו על לחי זה, כיון שלא סמכו עליו אלא בתורת מחיצה²⁵⁵, ויש מתירים²⁵⁶. ולענין פסין של חצר בודאי יש להקל²⁵⁷.

כ"ג. לחי ארוך של ארבע אמות ונכנס לרוחב המבוי, כזה , הדבר תלוי:

א. אם היה עומד שם מאליו, פסול, ואפילו אם סמכו עליו מערב שבת, כיון שהוא נראה ככותל מבוי, ואינו נראה כלחי. [אמנם אם המבוי רחב עד שמונה אמות הרי הוא כשר משום עומד מרובה על הפרוץ]²⁵⁸.

וכיצד יתקן אותו, יניח לחי אחר, אך כדי שלא יהיה כמוסיף על הלחי הארוך צריך לעשות שינוי שיראה כמו לחי, דהיינו שיהיה עבה או דק, ואם הוא מניח אותו בצד שכנגד הלחי הארוך מותר בכל אופן²⁵⁹. ויש אומרים גם שאפשר לעשות גבוה יותר, או נמוך²⁶⁰.

ב. אם העמידוהו במיוחד לשם לחי, הרי זה כשר בכל אופן אפילו ארוך הרבה²⁶¹. ואם היה עומד שם מאליו אפשר שפסול אפילו אם יכריז עליו²⁶².

כ"ד. לחי שהעמידוהו כהמשך למחיצות המבוי, ורק עשאוהו קצר באופן שהוא שווה מבפנים ונראה מבחוץ, כזה - , הדבר תלוי:

א. אם הוא פחות מארבע אמות, הרי הוא מועיל להחשב לחי, אבל מותר לטלטל רק עד תחלתו של הלחי²⁶³. ואם המחיצה השניה שכנגדו נמשכת יותר, מותר לטלטל עד סוף הלחי²⁶⁴.

ב. אם הוא יותר מארבע אמות, אסור לטלטל בכל המבוי, כיון שאינו מועיל להחשב לחי כלל²⁶⁵. ואפילו אם יעמידנו בכוונה מיוחדת לשם לחי אינו מועיל²⁶⁶, אלא אם כן הוא בולט מתוך המבוי²⁶⁷.

כ"ה. מבוי שעשו באורכו מבפנים לחיים בפחות פחות משלשה טפחים, כזה אם הם במשך ארבע אמות הרי הם כמו לחי ארוך, ואינו מועיל משום לח²⁶⁸.

אמנם אם לא עשה אותם עד סוף מחיצת המבוי, כשר²⁶⁹.

קורה

כ"ו. היתר נוסף יש במבוי, שגם קורה העומדת ברוח הרביעית בפתח המבוי מצד לצד הרי היא מתירה את הטלטול במבוי, ואף על פי שאין לחי, כיון שיש היכר שלא יבואו לטלטל ברשות הרבים²⁷⁰.

כ"ז. קורה המונחת בראש המבוי, מותר לטלטל בכל המבוי. ואם היא באמצע המבוי, מותר לטלטל עד אותו מקום שיש בו קורה²⁷¹.

אם מחשבת אחד מועיל, וכתב כעין הנזכר בהערה הקודמת, ואח"כ דן כשאחד לא מטלטל בהדיא עיי"ש, ולענין כדאמרן.

254. כ"כ התו"ש הי"ד בכה"ח (אות ס"ב), וכה"ג כתבנו בה"ל שבת בהלכות מוקצה (סימן ש"ח) בענין יחוד בקטן.

255. נסתפק בזה הגרע"א בחי' לשו"ע ובשו"ת (קמא סי' ל"ה), וכן שאל זאת מהבית מאיר כאן (סי"א), וכתב הבי"מ שאינו מועיל, וכ"כ בתו"ש (סק"כ), ועי"ע בביה"ל לעיל סי"ד (ד"ה ובלבד), דמשמע כן בפשיטות שצריך לסמוך גם בכה"ג לפני שבת.

256. כה"ח (אות ס') בשם המנחת פיתים שהוכיח כן מלשון הרוקח בה"ל עירובין, ויל"ע בראיתו, ואמ"א.

257. הנה לענין פסים של חצר, כתב הגרע"א שם דבזה מוכח מגמרא בעירובין (צ"ג): שמועיל (ומה שכתב שם וצ"ע לדינא, י"ל כוונתו שצ"ע אם ניתן להוכיח מהגמרא הו"ו גם לענין לחי), וכן מוכח בהדיא מדברי המש"ב להלן (סיק קי"א) גבי נפל החוט של צורת הפתח ונשארו הלחיים, ועיין מה שכתבנו שם בהערה.

כ"ב. ודין צורת הפתח אם צריך לסמוך עליה, כתבנו בסו"ס שס"ב בדיני צורת הפתח [ונפ"מ לעמודי טלפון וחשמל].

258. עיין עירובין (ה): ושו"ע סי"ב.

259. שו"ע שם.

260. זהו פרש"י בעירובין שם דמהני. ואמנם הפי' השמיטו פירוש זה, ועיין בב"ח ועו"ש ותו"ש, ומשמע דלא ס"ל, אך מה נאמר, וכמה ראשונים כתבו כפרש"י וכהמאירי שם. ועי"ע גם בבני ציון ליכטמן אות ט"ו משם כמה ראשונים, ומאחר ואין מי שחולק בד"ן (רק בפירוש) נראה דהכי הלכתא.

261. רמ"א בהגה. וכבר דקדק כן השו"ע בהדיא בריש הסעיף, וכמש"כ המש"ב סקמ"א.

262. עיין דע"ת למהרש"ם סי"ג ד"ה דאית, ובפשטות לא אשכחן אלא במעשה ולא בהכרזה בעלמא, כמו שלא יועיל הכרזה בפתח המבוי בלא לחי כלל, וכיוצא.

כ"ב. דין צורת הפתח בלחי ארוך נתבאר בסו"ס שס"ב בפרק ב' בסופו.

263. עיין עירובין (י). ובפרש"י ותוס', וכן בשו"ע סי"ג שמשתמש רק עם חוודו הפנימי.

264. במג"א כתב שאע"פ דקיי"ל (בסימן שע"ה סי"ד) שבין הלחיים מותר להשתמש, וא"כ אמאי פסק השו"ע רק עד חוודו הפנימי, ותר"ץ דשאני הכא שהצד השני קצר מזה שאין הדופן כנגד הלחי, ע"כ. וכ"ה המש"ב סקמ"ו ובכה"ח אות פ"ח, ואמנם כאן שיש כותל כנגדו יש קצת סברא לומר שאינו לחי, אלא כהמשך כותל, ואדרבה רק אם לא היה כנגדו היה נידון כלחי, ויל"ב.

265. שו"ע, שהוא נידון בכתלי המבוי.

266. תוס', הובא בב"י, ובשונה מסעיף קודם (סעיף י"ב) דשאני התם שהוא לרוחב המבוי, אבל כאן שהוא לאורך המבוי, אינו נראה אלא כמאר"ך המבוי, וכ"כ ט"ז, ומשנ"ב סקמ"ח, ובשעה"צ שם שכן מדויק בשו"ע, וכ"ה בכה"ח אות פ"ה, צ'.

267. ראה צירורים בנתי"ש פכ"ב הערה ל"ג. ועי"ע חו"מ סי' ס"ז סק"ז.

268. מג"א סק"ב בשם הגי"א פ"ק דעירובין, וכ"ה במש"ב סקמ"ז וכה"ח אות פ"ד בשם האחרונים, והקשו לי אמאי לא נימא אין לבדו להחמיר, ויחשב רק הלחי האחרון משום לחי, ויהיה כמו לחי בפני עצמו שאינו במשך ד' אמות, ויהיה כשר.

269. משנ"ב שם, והיינו בצירוף כזה ולא עד הסוף כזה .

ובמג"א והאחרונים שם כתבו להתיר אם נראה מבחוץ ושוה מבפנים או איפכא.

270. בשונה מלחי שמהותו משום מחיצה (וגם היכר בעינו, וכנ"ל בכמה פרטים), ויסוד הענין מבואר בפ"ק דעירובין, ובהרחבה בבירורי הלכה.

271. שו"ע סי"ד ועוד להלן ס"ב, ועי"ע בביה"ל ד"ה על כתלי.

272. שו"ע סי"ד.

273. כה"ח (אות צ"ו) בשם הפמ"ג שדייק כן מהשו"ע.

274. משנ"ב סק"ב. ועיין שעה"צ אמאי לא נתיר מצד צוה"פ. ושמעתי לתרץ ע"פ החו"מ שצוה"פ צריך שיסתום קצת ובלחי א"צ, וזו הגנ"מ.

275. שו"ע סט"ו.

276. מ"מ הובא בב"י ועו"ש ובמש"ב וכה"ח [ומש"כ בשו"ע ס"ג שיהיה הקורה תוך שלשה, היינו בגובה ולא מהצד].

ועיין בפמ"ג (בא"א סקט"ו) דמשמע שאפילו שהקורה רחבה ארבעה טפחים פסולה, ע"כ. וה"ד בכה"ח (אות צ"ו). אולם בביה"ל (ד"ה פסולה) דן בזה, וצ"ע. עיי"ש. אולם המהרש"ם בדעת העיר שהרי לשו"ע אפילו בטפח אמרין פי תקרה (עיין בדברינו סו"ס שס"א), וא"כ בכל קורה נאמר כן, ותר"ץ דמירי בעגולה או משופעת, עיי"ש. וזה דוחק, ועיין בפתח"ז כלל א' מש"כ בזה, ועיין בדברינו לעיל סו"ס שס"א פרטי הדינים של פי תקרה יו"ס, ונתבאר גם להחמיר בג' מחיצות וכו', אך לב"י גופיה תיקשי, ומ"מ י"ל ככל התנאים שהובאו שם.

ויש פרטים בד"ן זה שיש לדון בהם, כאשר לא מועיל אם סמכו, אבל יועיל אם יוציא ויתן אותו מחדש לך. ואמנם אנשים לא יודעים. אולם לא הצריכו לומר ולפרסם. ואף אם היו הרבה קורות ברה"ר לקישוט לא יחשב שזה קישוט כאשר נעשה במיוחד לך, וכל כיוצא ב, וצ"ע.

277. שו"ע סט"ז, ולכן כתב שאם עשאוהו מעצי אשרה פסול, ועיין משנ"ב וכה"ח הפרטים בזה.

278. שו"ע סי"ז, כיון שהוא משום היכר, ובקצרה אין היכר (ועיין בחו"מ סו"ס ע"ו באופן שתלה מחצלת וכיוצא על הקורה, אם זה משלים לשיעור טפח של הקורה, עיי"ש. ולכא"ו משמע התם ולהלן סכ"ד דלא מהני).

279. שו"ע שם, שעדיין איכא היכרא, אך שתהיה חזקה וכדלהלן.

280. בטור להלן (על סעיף י"ט) כתב דבקש וקנים לא מהני, ונתקשה הב"י למה חזר ע"ז הטור, וכתב דבאפשר שאם עשוי מקש או קנים פסול אפילו חזקה, כיון שבד"כ אינו כן, ולא פליג, ע"כ. אולם סברא זו צ"ע מהיכא תיתי לומר כן, וגם מחיצה הנדה ברוח הרי יש כל מיני אפשרויות בזה, ולא גזרו בכלליות, ומ"מ כן כתבו גם הבי"ח והא"ר (וה"ד בכה"ח אות ק"ו).

ועני"פ. הנה אף הב"י לא כתב בהחלט לאיסור, ומאידך מצאנו כמה ראשונים שהתירו בהדיא וכהריטב"א (הביאו הגר"א בסעיף כ"ב, וכן בביה"ל ד"ה רק ובכה"ח אות ק"ו, וצ"ע ש"כ התו"ש), וכן הרוקח ורי"ו (הביאו דבריהם בהג"ה על הטור. ועי"ע שם בישב הדברים שפיר). ונראה שכן הלכתא, מאחר שכן מפורש בראשונים, ומרן הב"י לא ראה דבריהם, ואילו היה שמיע ליה הוה הדר ביה (וכמו שכתבנו האי כללא בהערות לסיומן שני"ח בשם הפו", וכ"כ עוד באחרונים טובא), ובפרט שאף הב"י לא כתב כן בהחלט (ודלא כהכה"ח שם שהיקל רק בשעה"ד).

281. בשו"ע סי"ז כתב כהאי לינשא שראוי לקבל אריח, והנה בעירובין (ג'): איתא להאי מילתא דראוי לקבל אריח, וכן כתבו כהאי לינשא הרי"ף והרמב"ם ועוד ראשונים, ומשמע באריח אחד סגי. אולם רבינו יהונתן על הרי"ף כתב דכדי לקבל אריח היינו אריחים הרבה כשיעור רוחב פתח המבוי, וטעמא דמילתא שבכך יהיה היכר, עיי"ש. ובמ"מ (פ"ז הי"ג) הביא כן בשם הירושלמי שצריך שתהא בריאה כדי לקבל דימום של אריחים

וכו', וכ"כ הרי"א וכן הסכים הרשב"א, וסיים שבגמרא שלנו אין מכל זה כלל, ולכן הרמב"ם סתם כלשון המשנה, ע"כ. והביאו בב"י ומסתמא דעפ"י כתב בשוה"ט בסתמא, וכ"כ העו"ש הי"ד בכה"ח (אות ק"ה), וכ"כ המאמ"ר (סקט"ז) ושכן דעת השו"ע, ושכ"ד הרמ"א והלבוש שלא העתיקו דברי הירושלמי, ומ"מ סיים הכה"ח להחמיר לכתחילה, וכדברי הא"ר ותו"ש והגר"ז, ובשעה"ד יש להקל, ע"כ. ובמשנ"ב (סקנ"ט) כתב בפשיטות להחמיר בזה, אכן לדידן נראה כדעת השו"ע, ודי באריח אחד.

282. שו"ע. ובטעם הדבר עיין בביה"ל וכה"ח, ובביה"ל כתב נפ"מ בדק ונוטל ברוח, ועי"ע בנתי"ש אות ס"ד.

283. ובאופן שאין ברחבן טפח (ובזה לא מהני להתיר מצד היתדות הללו), ואין בארכן שלשה (ובזה נחשב שהקורה מחוברת לכתלי מבוי, ומהני).

284. הנה בשו"ע סי"ח הביא י"א שצריך ו"א שא"צ, וכבר ידוע שהלכה כ"י"א בתרא, ואפשר שהשו"ע ראה שכ"ד רוב הראשונים, ואינו מוכרח. ועוד שהרי דעת הרמב"ם להחמיר. וידוע שהב"י נמשך בתריה דהרמב"ם, וכמש"כ הכנה"ג ועוד גדולי עולם. ובמשנ"ב כתב שנכון להחמיר וכמו שכתבנו בפנים (וכ"כ כה"ח אות ק"א, ושכ"ה ע"פ דרכו גם בשיטת השו"ע). ובשעה"צ (אות מ"ד) הביא שיטות הראשונים לכאן ולכאן, וכי שיטת המחמירים הם מרובים טפי, ולכן כתב להחמיר, ע"כ. ואכן תיקשי על השו"ע, ובפרט שהרמב"ם והרשב"א מחמירים. וי"ל דכיון שהוא מילתא דרבנן, ובפרט שהלכה כדברי המיקל בעירוב. ושור"ד שכ"כ בפשיטות הגר"ז (ס"ח), והזכירו בכה"ח שם) דספיקא לקולא.

285. שו"ע סמ"ט, שרואים אותה כאילו נחלקת ורואיה לקבל אריח. וכל שיש בהיקיפה ג' טפחים יש ברחבה טפח, ועיין משנ"ב וכה"ח וחו"מ סי' קל"ד סק"ד.

286. בפ"ק דעירובין, ונזכר בשו"ע (ס"ח וסכ"ג) לענין גובה עשרים (וכן להלן סעיף כ"ז בהרחבה), וכן נזכר במשנ"ב וכה"ח (כאן סוסי"ח) לענין פחות מעשרה, וכתב בשם האחרונים שאפילו מקצתה בתוך עשרה ג"כ פסול (שעה"צ אות נ"ז, ודלא כה"ח, ועיין בנתי"ש פכ"ב הערה צ"א בשם כמה אחרונים שמצדדים להקל).

287. שו"ע סכ"א.

288. משנ"ב (סקס"ו) תתם בזה להיתירא (ושכ"מ ברמב"ם וש"א"ד), וצ"ע שהגאון"י ואהעו"ז מפקפקין בזה, ע"כ. ובכה"ח (אות קט"ז) הביא דברים אלו וסיים שלכתחילה יש לחוש, אולם אף המשנ"ב לא חשש לזה נגד סתימת דברי הראשונים (ועיין בבית מאיר סימן תמ"ג אות ה'), וכן החו"מ (סימן ע"ו סק"ה) פסק להתיר, עיי"ש. ויל"ע באופן שעקומה הרבה (כגון שיצא מדוגמת תל המתלקט, כאשר נעמדי לצד), שבכה"ג אין זה צורת מחיצה כלל, וא"כ י"ל דבזה לכ"ע פסול.

289. שו"ע סכ"א. אלא ימלא את הרווח וכמש"כ המשנ"ב.

290. שו"ע סכ"ב דהלכה כסתם, ומ"מ אף שאומרים לבדו, מ"מ צריך טפח מציאותי, כיון שצריך שיהיה ראוי לקבל אריח, ולכן רק אם יש ע"י צירוף שתיהם טפח כשר.

291. דעת הי"א בשו"ע, ועיין בביה"ל סוד"ה שצריך שכן דעת כמה ראשונים, וכ"ה בכה"ח אות קכ"ו ושכן דעת הגר"ז.

292. ביה"ל (ד"ה שצריך) ושכן פשטות השו"ע. וכן דעת כמה ראשונים, עיין בנתיבות הבית על הרשב"א.

ועיין בביה"ל (ד"ה בתוך) באופן שיש בה ארבעה טפחים, ועי"ע בחו"מ סי' ע"ו סק"ד.

יותר משלשה טפחים, לא בגובה ולא במשך²⁹³. ויש אומרים שגם אם אין ביניהם גובה שלשה טפחים פסול אלא רק שיהיו שווים, ויש מתירים גם עד טפח²⁹⁴. וגם צריך שיהיה ביניהם טפח²⁹⁵. וכן אם הקורה באלכסון פסול לדעה זו²⁹⁶.

ל"ז. קורה שפרסו עליה מחצלת או סדין וכדומה, באופן שהקורה אינה ניכרת, הרי זו פסולה²⁹⁷. וגם היא נראית כמו מחיצה, אינו מועיל²⁹⁸.

ל"ח. קורה גדולה שנמשכת עד למטה מעשרה טפחים, יש אומרים שפסולה²⁹⁹, אבל אם היא כולה מעל עשרה טפחים, אפילו שהיא רחבה כל כך שיש בה עשרה טפחים כשרה³⁰⁰.

ל"ט. שתי יתדות הנעוצות בכתלי המבוי, והם עקומות לתוך המבוי, ונתן עליהם את הקורה, אם אינם גבוהים מכתלי המבוי שלשה ואין בנטייתן שלשה, כשרה, אבל אם יש בגבהן או בנטייתן שלשה פסולה. אמנם אם יש ביתדות עצמן טפח, הרי הם עצמם יכולים לשמש במקום הקורה³⁰¹.

תנאי מבוי ותיקוניו

מ. הקדמה: ישנם כמה שיעורים למידות המבוי, כדי שיהיה מותר על ידי לחי וקורה, א' שלא יהיה נמוך פחות מעשרה טפחים (מרווחים). ב' שלא יהיה גבוה יותר מעשרים אמה (מצומצמים). ג' שלא יהיה פתח יותר מעשר אמה (מצומצמים). ד' שיהיה אורכו לפחות ארבע אמות (מרווחים). וכאשר נפרט להלן, ונזכיר בכל מקרה את התיקון להכשירו.

וכל השיעורים הללו של טפחים ואמות, לפעמים משערים לפי מידה מרווחת ולפעמים לפי מדה מצומצמת, וכפי המצוין, וזאת משום שבכל מקרה יש ללכת לחומרא³⁰². ובהקדמה להלכות עירובין לפני סימן שמ"ה נתבאר יותר במידות ושיעורים בעירוב.

מ"א. מבוי שאינו גבוה עשרה טפחים, כלומר שמחיצות המבוי אין בהם עשרה טפחים, אינו ניתן בלחי או קורה³⁰³. והתיקון לזה כדלהלן:

א. צורת הפתח, לדעת השו"ע מועיל אפילו במבוי נמוך עשרה טפחים, וכל האחרונים מחמירים, ובאופן שיש במבוי גובה עשרה ורק בפתח הוא נמוך, כשר לכל הדיעות, ובתנאי שצורת הפתח תהיה גבוהה עשרה ועשויה כדן³⁰⁴.

ב. חקיקה בראש המבוי כדי שיהיה גבוה עשרה טפחים, וצריך שיהיה החקיקה באורך ארבע אמות, ועל פני כל רוחב המבוי עד הכתלים או עד פחות משלשה טפחים לכתלים³⁰⁵.

מ"ב. מבוי הגבוה עשרים אמה, וכאשר מניח את הקורה על כתלי המבוי נמצא שהקורה גבוהה יותר מעשרים אמה, הרי היא פסולה³⁰⁶. והתיקון לזה כדלהלן:

א. להוריד את הקורה למטה מעשרים, על ידי יתדות הנעוצות בכתלים בחלל המבוי³⁰⁷.

ב. אם עשה בקורה ציורים וכיוצא, שגורם לבני אדם להסתכל בה כשרה³⁰⁸.

ג. אם הקורה רחבה שבעה טפחים כשרה, ואפילו אם היא חלשה³⁰⁹.

ד. אם הקורה רחבה ארבעה טפחים והיא בריאה וחזקה כדי לקבל עליה אריח, כשרה³¹⁰.

ה. אם הגביה את קרקעית המבוי, ואפילו ברוחב טפח תחת הקורה באופן שאין עשרים אמה בין הקורה לקרקעית המוגבהת, כשר³¹¹. ואפשר להגביה את הקרקעית עם עפר, אך יש להזהר שלא יתמעט על ידי דריסת הרגליים³¹².

ו. לחי בגובה עשרה טפחים מתיר, אפילו המבוי גבוה הרבה³¹³.

ז. צורת הפתח מתיר, ואפילו אם גם הפתח רחב עשרה³¹⁴.

מ"ג. מבוי שפתחו רחב יותר מעשר אמות, אינו ניתן בלחי וקורה³¹⁵. והתיקון לזה בכמה אופנים:

א. על ידי צורת הפתח³¹⁶. ואפילו אם גם המבוי גבוה יותר מעשרים אמה, כשר³¹⁷.

ב. למעט את הרוחב של הפתח שלא יהיה יותר מעשר אמות, ובין שטותם מצד אחד ובין משני צדדים, ואפילו על ידי קנים ופסים³¹⁸.

ג. להעמיד פס ארבע אמות בגובה עשרה באמצע פתח המבוי, במשך ארבע אמות לתוך המבוי, וזוהו מחלק את המבוי לשתיים, ואז יכול לתקן כל אחד מפתחים אלו על ידי לחי וקורה³¹⁹.

ד. יש אומרים שאפשר לתקן בפס ארבע או שני פסין משהו כמו חצר, ואין הלכה כן³²⁰.

ה. וכן קורה הרחבה ארבעה ובריאה, מתירה את המבוי כמו מחיצה³²¹.

מ"ד. צריך שיהיה המבוי אורכו ארבע אמות, שאם לא כן אין דינו כמבוי אלא כחצר, וניתר בפס ארבע, או בשני פסים משהו כדן חצר³²², וכן בשאר אופנים שמועילים משום מחיצה³²³.

מ"ה. עוד תנאי במבוי כדי להכשירו בלחי וקורה [מלבד כל האמור לעיל בשיעורי ומידות המבוי], שיהיו שני חצירות פתוחים לתוכו, ובכל חצר שני בתים פתוחים לתוכה. ואם אינו כן ואפילו יש חצירות בלא בתים או בתים בלא חצירות אינו נידון כמבוי, אלא דינו כחצר, וצריך פס ארבעה או שני פסים

בגלל מחיצות הבתים והחצירות שסביבו (עיי' בגר"ז). ב. י"ל שכולו גבוה עשרה, ורק בפתח אין גובה עשרה (וכדרך שכתב המשגיב סקצ"ג מהגר"א). ג. שמבחוץ הכתלים גבוהים עשרה ורק מבפנים אינם גבוהים, כיון שהקרקע פנים מוגבהת היא, ונמצא שאין למבוי שם מבוי, אבל מ"מ הוא נחשב ר"ה מצד מחיצות שסביבו, וכן ביאר באבן העזר והובא במשגיב סקפ"ח, וביתר ביאור בשעה"צ אות נ"ט (אמנם במשגיב סקפ"ח לא הזכיר פרט זה רק את עיקר הפירושו, וכ"ה בכה"ח אות קמ"ב בשמו). אלא שפירושו זה מחודש, הן בפשט הדברים להעמיד אוקימתא כזו (וכן תיקשי קצת לפירוש ב'), וגם בסברא קשה, שהרי מ"מ יש לה מחיצות גמורות בגלל צד חוץ, ואכן בחזו"א (סימן ס"ה סקנ"ז) שאין לחלק בזה אם מחיצות המבוי נעשות ע"י מחיצות או ע"י גידוד, כיון שבכל אופן הם מתירים רשות. ובביאור דברי השו"ע כתב לבאר שמדובר שהמבוי מקורה סמוך לפתח, ותחת הקירוי אין עשרה טפחים, וע"ע שם.

304. בשו"ע כתב שבמבוי נמוך הרי הוא ניתן בצורת הפתח, ע"כ. ומשמע שגם בנמוך מעשרה הדין כן. ובמשגיב (סקצ"ג) כתב דמשמע שאפילו שצוה"פ נמוכה הדין כן. וע"ז הביא מהאחרונים שכתבו שאינו מועיל בפחות מעשר ואפילו במחיצה גמורה, ורק אם בפתח הוא נמוך מהני כאשר עכ"פ יהיה במחיצה עצמה עשרה טפחים, והיינו שיהיה הצוה"פ כדון עשרה טפחים, וכ"ה בכה"ח (אות ק"ט) בשם האחרונים.

305. שו"ע סכ"ו, ועיי' משגיב הפרטים בזה [וד"ז מבואר בעירובין (ה)], ושם מבואר שיש חילוק בין סוף מבוי לתחילת מבוי, וכמו שהביאו הפו"ר ב"ר ש"ה, ותלוי זב"ו (וע"ע חזו"א סימן ס"ה סקנ"ד).

306. כאן הקפידא הוא במה שהקורה מעל עשרים, ואינו תלוי דווקא בכתלי המבוי, אלא שזו סיבה הגורמת שהקורה גבוהה, ולכן אם שם יתדות כשר, וד"ז מבואר בפ"ק דעירובין ובפרש"י ושאי"ר, וכן ביאר בביה"ל ד"ה אינו על דברי השו"ע סעיף כ"ו [ועיי' עוד בבירורי הלכה מש"כ בזה].

307. כמש"כ שם הגבוה מעשרים אמה ימעט, וכן נזכר בביה"ל כאן ד"ה אינו, והביא מדברי הראשונים שכתבו כן, וז"פ, וכ"ה בכה"ח אות קנ"ד וקנ"ח, והוא מבואר בגמרא ומפ', ונזכר. (ובשו"ע לא נזכר פרט זה, כיון שהוא פשיטא, שזה כל הפסול מה שהוא גבוה, וכל עיקר דבריו הוא איך להכשירו בלא להוריד את הקורה).

308. בגמרא פ"ק דעירובין אמלתרא, והנה בשו"ע (סעיף כ"ו) כתב שאם רוצה להכשירו בקורה צריך שיעשה בה ציור וכיוצא, ע"כ. ובהגה כתבו פירוש ציור אחד בכותל מן הסיד או על שמי קורה, ע"כ. ומשמע מהגהה זו שמספיק בכך שהציור יהיה בכותל ולא רק הקורה, אולם בלשון השו"ע שכתב שיעשה "בה" ציור וכיוצא, י"ל שדווקא בקורה צריך לעשות כן (וכן דקדק בשונה הלכות הלכה נ"ט), וכן העיר בערוה"ש (סל"ח) שצריך שיהיו הציור בקורה עצמה (וכתב שהגהה זו אינה מן השו"ע וצ"ע, עיי"ש). וכבר נחלקו בזה הראשונים, שאמנם גם בלשון הרמב"ם (פ"ז ה"ט"ו) איתא שעשה "בקורה" ציור וכיוצא, וכ"כ עוד בראשונים, מ"מ ברש"י בעירובין (ג). ד"ה קניי משמע דמהני, וכ"מ מרבינו יונתן (וה"ד בב"י), וכן דעת הרשב"א בעבוה"ק (ש"א ס"ג), עיי"ש, וכן הביאו המגיד משנה (שם), וכבר העיר בזה ערוה"ש הנ"ל. ומאירי בבית הבחירה בשבת (ג), וכדאים הם לסמוך עליהם, ובפרט שברמב"ם ושאי"ר לא כתוב בהדיא שלא מהני, ושפיר י"ל שאגב דעסקו בדיני קורה כתבו כן ולא הזכירו כל הפרטים. ובעצם הדין שכתב בהגה, יעוין בכה"ח (אות קנ"ז) דמשמע שזה מדברי הרמ"א (עפמשי"כ בד"מ בשם הג"א), ומשמע שמסכים לזה, ולכא"ו אין כן דעת השו"ע, אך כפי האמור י"ל דמש"כ השו"ע בה, ל"ד הוא, וגם בכותל עד הקורה מהני [ומ"מ צריך שיהיה דבר נאה או משונה שדרך בני אדם להסתכל בזה, וכמשי"כ בכה"ח שם שיהיה ערב לבני אדם].

293. שו"ע בסתם הוא ודעת הרמב"ם, וכפי מה שפירשו בב"י דאין להתיר ביותר מג"ט, ולא להוסיף עלה אף בגובה הרבה, ולכן בג"ט כשר. [ומי"מ כל זה כשהם בתוך המבוי, והיינו מעל עשרה פחות מעשרים אמה]. ועיי' בנידו"ד בחזו"א סי' ע"ז סק"ז ובק"ה עירובין ס"ב, ולעיל סימן שס"ב סי"ה בענין לבד ללבד בהערה.

294. יש אומרים שבשו"ע דלא אומרים רואים, ולא דמי לסוכה, כיון שכאן צריך שיהיה ראוי לקבל אריח, ובמשגיב (סוסקע"ז) מהא"ר דיש להחמיר (וע"ע כה"ח אות קל"א), ולדעת המשגיב גם טפח לא מהני אלא שווה ממש, עיי' בשעה"צ אות נ"ב ובחזו"א סי' ע"ז סק"ג.

295. משגיב שם בסעיף כ"ב.

296. ע"פ טעמו של המשגיב הנ"ל בהערה שלפני הקודמת, וכ"כ החזו"א שם סק"א.

297. שו"ע (סכ"ד) פרס על הקורה מחצלת פסולה, משום שקורה משום היכר, ובאופן זה אינה ניכרת, ובחזו"א (סי' ע"ז) נסתפק בשיעור בליטת המחצלת עד כמה היא פוסלת, ובסו"ד כתב דאפשר שהכל לפי הענין אם ניכר.

298. בשו"ע שם כתב שגם אם היא יורדת למטה אינה מועילה משום מחיצה (והיינו דהו"א כשיעול משום מחיצה משום שמ"מ יש בה עשרה), והטעם משום דהוי מחיצה תלויה (וכמשגיב לעיל בס"י שני"ה דיני מחיצה תלויה). ויש להוסיף ולבאר דכל זה באופן שהמחצלת קשורה היטב ולא זוה, אבל אם אינה קשורה הרי זו פסולה אפילו אם תגיע עד לארץ, וככל המבואר בסימן שס"ב בדין מחיצה שנעה ונדה ברוח [ושם נתבאר שאם היא קשורה כשרה, ואף אם נד ונע קצת, כל שאינה מוגבהת כלל מהארץ ג"ט ואינה יוצאת מן המבוי וכדומה].

299. הנה בשו"ע משמע שאם יורד למטה כשר אף שאין חלל עשרה, וכ"כ הרבה אחרונים, וכמו שהבאנו דבריהם לעיל בסו"ס שס"ב בדיני צוה"פ פרק ב' בענין צורת הפתח שהיה בה עשרה והניחו תחתיה קורה אחרת, עיי' שם. אלא שבמשגיב כאן (סקפ"ב) הביא דברי האחרונים שפירשו בשו"ע לחומרא, וכן הביא בכה"ח (אות קל"ו), והזכרנו שיטתם שצריך שיהיה חלל עשרה ואל"ה פסולה (ולא דמי למש"כ לעיל סעיף כ' שאם היתה עקומה אמרין רואים כאלו ניטל העקמומית וכו', כיון שהקורה המכשירה נשארת למעלה מעשרה טפחים, והעקמומית כמאן דליתא, משא"כ כאן שההכשר בא מכל הקורה ואין בה חלל עשרה].

300. כן מבואר באחרונים (וציי"ם בשעה"צ אות נ"ו, ומפורט יותר בכה"ח אות קל"ו) בביאור דברי השו"ע סכ"ד, דלא תיקשי עליה מהדין הנ"ל בסמוך.

301. שו"ע סכ"ה, וע"ע לעיל סכ"ג.

302. מבואר בשו"ע (סעיף כ"ו).

303. בעירובין (ה). היה פחות מעשרה וחקק וכו', ובשו"ע (סעיף כ"ו) כתב דמבוי ניתן בלחי וקורה, דוקא כשאינו נמוך מעשרה טפחים, ע"כ. ויש לבאר, שהנה יש בזה ב' דינים, א'. שהמבוי מתוקן ועשוי כראוי, אבל הקורה שבו למטה מעשרה טפחים, שהדין הוא שפסולה, ואפילו אם מקצתה למטה מעשרה, כתב המשגיב לעיל (סקפ"ב) בשם האחרונים שפסולה עיי' שם (וציי"ם שם המשגיב לעיי' סכ"ו). ב'. שהמבוי עצמו אינו מתוקן במחיצות כראוי, מפני שמחיצותיו נמוכות מעשרה, וזוה נתחדש שלא מועיל לחי וקורה, ויעוין ברשב"א בעירובין (י'). שדן בקורה הנמוכה מעשרה, וכן בדבריו בעבוה"ק (ש"א אות ג'), וע"ע ברמב"ם (פ"ז ה"ד) ובמאירי (שם), ולדינא שני הדינים להלכה.

ויש לבאר עוד גם למבואר שאין המבוי גבוה עשרה, שלפי זה לכאורה הוא מקום פרוץ בלאו הכי, ושום תיקון לא יועיל לו, ויש לבאר: א'. בפשטות י"ל שאה"נ שאין מחיצות למבוי, אבל מ"מ הוא נחשב רה"י

309. רשב"א בעבוה"ק, וה"ד בביה"ל (ד"ה אינו) ובכה"ח (אות קנ"ג), דכל כה"ג העין שולטת בו, עיי"ש, והטעם בזה מבואר בח"י הרשב"א (ג). דכיון דחזינן בסוכה שאם הדפנות מגיעות לסכך שלטא מחמת הדפנות, ה"ה כאן, ע"כ. (וע"ע בבירורי הלכה כאן מה שכתבנו בזה). ויל"ע לפי המבואר לעיל (בסעיף כ"ה) שאם רחוק הקורה מכתלי המבוי בפחות משלשה כשר, אם כך גם כאן יהיה כשר. ושאלה זו היא כללית על הסברא בסוכה הנ"ל, אם כך הדין גם כשיש פחות משלשה דבשיעור קטן כזה העין תשלוט, או שצריך מציאות שיעיר ממש עד לסכך, ואלי"כ נתת דבריך לשיעורים, שהרי לבד הוא דין הל"מ, ואילו שלטא עינא הוא מילתא דסברא. אמנם לדינא אין נפ"מ בסוכה, דקיי"ל (בס"י תרל"ג) שבכל אופן פסולה מעל כ'.

310. ביה"ל וכה"ח שם משום דבכה"ג אמרין פי תקרה יורד וסותם [ומה שכתבו כל שאין פתח המבוי יותר מעשר, לא קיי"ל הכי, וכמשנית לעיל סו"ס שס"א].

311. שו"ע סכ"ו.

312. אף שבשו"ע כתב שדי "בבנין" רחב טפח, כתב המשגיב דה"ה עפר כשיעור זה, אך שיהיה שלא ידרס ברגליים, עיי"ש. [ובדין זה הרחבנו עוד בבירורי הלכה, עיי' שם]. ואמנם בכה"ח סיים בדברי הפמ"ג שצריך להזהר שלא יתמעט, ועל כן יותר טוב שיעשה בנין, ע"כ. אולם הפו"ר נקטו להיתר, וכן הוא מעיקר הדין. ועיי' בבירורי הלכה.

313. שו"ע סכ"ו, ואמנם בביה"ל (ד"ה בלחי) הביא מהבית מאיר שמפקפק ע"ז, אולם העיקר כהשו"ע, וכן במשגיב (סקצ"ה) אויל בתריה דהשו"ע ולא חש להזכיר שום פקפוק בזה, וע"ע במשגיב לעיל (סקט"ז), וכה"ח אות קנ"ב, וכן בדין שכן דעת כמה ראשונים כיעוין בתוס' ורשב"א בעירובין (יא). בשם ר"ת, וע"ש במ"מ פ"ז הי"ד בדעת הרמב"ם (וכן במשגיב שם מפיהמ"ש), ואכמ"ל.

314. ביה"ל ד"ה אבל, וכה"ח אות קנ"ה מדברי הראשונים.

315. שו"ע סכ"ו, והדגשנו שכל הקפידא בפתח, ומה שמתרחב בפנים לא איכפת לן, ופשוט. וע"ע ביה"ל סי' שס"ד סוד"ה וצריך.

316. שו"ע שם, דצוה"פ סתימה מעלייתא היא, וכה"ג להלן סימן שס"ה במשגיב (סק"ג) בשם הריטב"א לענין פירצה עשר.

317. ביה"ל ד"ה אבל.

318. עיי' בשו"ע להלן (סעיף ל"ד) כמה אופנים לסתום על ידי פסין, ואיזה תיקונים צריך לפירצות הקטנות. ולפעמים הפס עצמו בצד אחד מתיר מדין לחי.

319. עיי' בשו"ע להלן (סעיף ל"ג) דבפס ד"א הוי כותל ומחלק את המבוי לשתיים, וממילא נעשו כשני מבואות (וצריך שלכל אחד יהיה כל תנאי מבוי בפני עצמו של ד"א וכו'). ואז יכול לתקן בלחי וקורה, ואפשר ליתן קורה אחת על גבי שתיהם וכמשי"כ שם.

320. עיי' בביה"ל (ד"ה אלא) שהביא מהא"ר משם הרשב"א דמהני כמו חצר, ובבית מאיר השיב על דבריו, עיי"ש. וכן מדוקדק היטב בלשון המשגיב להלן (סקק"ז) דבנידו"ד לא מהני, ולא ע"ז קאי מש"כ השו"ע בסוסכ"ו.

321. עפמשנית לעיל ר"ס שס"א דמותר מדין פי תקרה יורד וסותם אפילו ברחב עשר (ומשי"כ בביה"ל כאן ד"ה אינו והכה"ח אות קנ"ג אינו להלכתא, ואגב גררא כתבוהו).

322. כן מבואר בשו"ע להלן סל"ב, וכן נזכר במשגיב (סוסקע"ג) עיי"ש (וכן במשגיב להלן סקק"ז), ובכה"ח אות קמ"ח. ובשו"ע כאן סכ"ז דנקט צוה"פ ל"ד הוא.

323. בשו"ע סכ"ז נקט צוה"פ, וכן יש היתר אם הקורה רחבה ארבעה ובריאה מדין פי תקרה יו"ס.

מ"ח. ובשביל שיהיה מותר בלחי או קורה יש אפשרות על ידי שני תנאים: א. שיהיה אורכו יותר על רחבו, שבוה הוא נחשב מכו, וכנזכר. ב. צריך שלא יהיה פתוח וקרוב לרשות הרבים (אלא פתוח למכו אחר, והמכו האחר פתוח לרשות הרבים), ובאופנים אלה יש להתירו בלחי וקורה אע"פ שאין בתים וחצירות פתוחין לתוכו.³³⁸

ההנהגה למעשה בזמן הזה

מ"ט. בזמן הזה נהגו לתקן את כל המבואות בצורת הפתח, משום שלפעמים אין דינם כמכו וגם אין דינם כחצר, ולכן הנהיגו תמיד לעשות צורת הפתח.³³⁹

ובשעת הדחק, כגון שנפסק החוט העליון של צורת הפתח, יש להקל לסמוך על הלחיים שנשארו כדי להתיר טלטול³⁴⁰, ובלבד שנשלמו שאר התנאים, כגון שאין פרצתו יותר מעשר אמות³⁴¹, וכן שאינו מפולש לרשות הרבים או לכרמלית³⁴².

נ. גם לפי המנהג לתקן כל המקומות בצורת הפתח, הוא דווקא בעיר שאינה מוקפת מחיצות, או שמחיצותיה פרוצות לרשות הרבים או לכרמלית ביותר מעשר אמות, וממילא נאסרה כל העיר, אבל כאשר העיר מוקפת מחיצות והם מתקנות כדן, רק שרוצים להפריד בין מקומות שגרים גויים או מומרים לבין מקומות של שומרי שבת, כדי שלא יאסרו עליהם טלטול, בזה מועיל לתקן כדן חצר

כוונתו לומר שמ"מ מצד המנהג הוא לעיכובא, או רק לכתחילה עכ"פ. וזאת ועוד שהרי חתם בתחילה כעיקר הדין, ומ"מ אין ראיה ברורה מזה, ומהמשנ"ב כאן הרי דייקנו לחומרא [ודוחק גדול לומר דמה שהיקל כאן בדיעבד הוא גם בעיקר הדין ואפילו במפולש מצד אחד, דו"א, כידוע ללומדי המשנ"ב דמשנתו ברורה, ואם איתא הרי הול"ל לעיל בעיקר הדין].

ומצאתי הלום כמה אחרונים שכתבו בהדיא לסמוך על פסק, א. המהרש"ם בהגהותיו בסימן שס"ג אות ט' הביא משו"ת הר הכרמל שרצה להתיר מטעם דכיון שהותרה הותרה, ודחאו [עיי' להלן סימן שס"ה ס"ז]. אך כתב דכיון שכל מבואות שלנו דין חצר יש להם, וכחצר סגי, בבי' ססק יש לסמוך ע"י בשעה"ד כדן פסין. ב. בקונטרס תיו יהושע (המצורף לס' עירוב והוצאה בע' ג) כתב שבעיירות כמו אודסה וכדו' אפשר לסמוך על הטלגרף [חשמל, ותאורה] ממה נפשך, מפני שכל המבואות הנמצאות בתוך העיר נחשבות כמבואות סתומות משלשה צדדים, וא"כ מן הדין סגי בתיקון בקצה העיר המפולש על פני השדה ע"י פס ארבעה או ע"י שני לחיים משהו, ולזה יועיל עמודי הטלגרף, ע"כ. וכן משמעות עו"א כדכתבו לעיל.

עוד אפשר לדקדק לכאורה בדעת הרמ"א גופיה שאינו מעכב בדיעבד, דהנה בחו"מ (סימן קס"ב) מבואר שכופין בני המכו ללחי וקורה, עיין שם. והו"ל להרמ"א לומר שהאידיא כופין לעשות צורת הפתח. ואמנם י"ל דלא קאמרין אלא לתקן כן, אבל כפיה אי אפשר לעשות אלא במה שהוא מעיקר הדין. אולם אם איתא שזה מעכב, הרי מ"מ הוא דבר נצרך, דבלא זה אסור הטלטול, וא"כ אף שצוה"פ לא היתה מתחילה מעיקר הדין, מ"מ אחר שנעשה צורך גדול שבלא זה אסור טלטול, נימא שיכפו ע"ז, ועל כרחק שאינו מעכב. ויש לדחות ראיה זו דלא נקט כן משום שהוא פשיטא שכלול בכפייה ללחי וקורה, וממילא היה לדידיה דפסק שהאידיא נוהגים בצורת הפתח, וא"כ לצד שהוא מעכב אה"נ שיכפו גם ע"ז, דהיינו הך [ומיהו לדינא אם כופין על זה או לא, זה יהיה תלוי בנידון הנ"ל אם הוא מעכב או לא].

ומכל מקום נראה שגם בעלמא יהיה ניתן להקל בשעת הדחק, ובפרט לבני ספרד שאף לכתחילה דעת השו"ע להתיר כדן חצר, ואף להרמ"א נלעני"ד ממשמעות הפי' שאינו לעיכובא, ומיהו נהגו להזהר בזה גם בני ספרד, ועיין בתיקון עירובין לבעל המקו"ח שכתב נגד המקילים בזה שלא לעשות כצוה"פ. [ואף לדעת המשנ"ב הכא דמשמע שהוא מעכב, נראה שבכ"ה"ג לא נוכל להקל לומר לגוי שיתקן את העירוב באיסור דאורייתא כדי להציל רבים מכשול (וכדרך שהבאנו בסימן שס"ב שיש מתירים באמירה לגוי לתקן חוטי העירוב), שהרי כאן ע"פ דין אין מכשול, וזה ברור], כנלעני"ד.

ויש להוסיף ולבאר, שזה אין חשש מצד שלא סמכו על הפסים הללו בערב שבת, שהרי בתחילת שבת היה צורת הפתח, ועיין בשו"ע (סימן שס"ג ס"א) דבעינן שיסמכו עליו, זה אין חשש, וכדמוכח במשנ"ב הנ"ל, והטעם שפסים או לחיים אלו הם חלק מההיתר שסמכו עליו, וחשיב כמו סמכו ע"ז, ומצאנו בחי' רע"א על השו"ע (בסעיף י"א) שנסתפק במחיצה שנפלה ונשאר לחי' אם זה מועיל, או שזה נחשב כמו שלא סמכו ע"ז, וכתב שמסברא היה נראה דבעינן סמכו עליו דבזה איכא היכרא דמהני למחיצה, אך שוב כתב דבסוגיא דעירובין (צ"ג): מוכח שאם נשארו גיפופים מקרי סמכו דהם בכלל המחיצה, שסמכו עליו, ושוב כתב שיש לדחות דפסין עדיפי מלחי, ויוצא אפוא אחד משתיים, או שזה נחשב סמכו עליו וגם בלחי מועיל, או שפסין מועילים, וצ"ע לדינא, ע"כ. והנה בין כך ובין כך מוכח דס"ל שלגבי פסין נחשב שסמכו עליו, וא"כ בנידו"ד דמכשיר בפסין שפיר דמי, שזה שהיה צוה"פ בתחילה וכעת נשארו פסין ה"ז כחלק מן המחיצה [ואין נראה לחלק בין מחיצה כמו בנידון הרע"א שהיא מחיצה מציאותית, ובין הנידון דידן שהיה צוה"פ דהיא מחיצה דינית, ופשוט]. וכן חזינן דכבר פשוט להמשנ"ב שנחשב כמו סמכו עליו, ודו"ק.

341. פשוט, וכן שאר התנאים, ועל כל פנים יש להקפיד שיהיו שני פסין משהו, או אחד רחב ארבעה, מפני שיותר מצוי דין חצר מדין מכו, ולכן יש להכשירו עכ"פ כדן חצר שמלבד זה יש להקפיד על כל התנאים כעין המבוארים לעיל, ואחד מהחששות הגדולים הוא בזה שצריך שיהיו מכוונים זה מול זה, וכמו שכתב המשנ"ב, ונת' לעיל בס"ב.

342. יבואר בסימן שס"ד.

משהו כדן חצר³²⁴. וגם במבואות שיש בהם ריבוי דורות, כל שאין בתים וחצירות פתוחין לתוכו, אינו נותר אלא כדן חצר³²⁵.

מ"ו. בתים וחצירות הנזכרים, יש בהם כמה תנאים:

בחצירות - צריך שיהיה בכל אחת שטח של ארבע אמות³²⁶, וכל פתח ארבעה טפחים³²⁷, ושהיו פתוחות כל אחת בפני עצמה למכו, אבל אם פתוחות זו לזו לדעת הבי"י אינו מועיל, והאחרונים מקילים³²⁸. ויש מי שאומר שבזמנינו אין דין חצר כלל, כיון שכיום אין עושים בחצרות שימושי דירה, כגון בישול וכביסה וכיוצא³²⁹.

בבתים - צריך שיהיה בכל בית ארבע אמות³³⁰, ושהיו אוכלים בו³³¹, ושהיו הבתים פתוחים כל אחד בפני עצמו לחצר, וכמו שנתבאר לענין חצר³³², וצריך בכל פתח ארבעה טפחים³³³.

ודע, שבחצירות הפתוחות למכו אין משנה באיזה צד פתוחות³³⁴, ואפילו אם צד אחד מהם של גויים³³⁵, והוא הדין בבתים³³⁶.

מ"ז. עוד תנאי במכו כדי להכשירו בלחי וקורה, שיהיה אורכו יותר על רוחבו ואפילו משהו מועט, והאורך נקרא דרך הכניסה למכו, ואם אינו יותר מרחבו אין דינו כמכו אלא כחצר, וצריך פס ארבעה או שני פסים משהו³³⁷.

324. עירובין (יב) ושו"ע (סכ"ו). ותרוייהו בעינן, ועיין ברמב"ם פ"י משבת ובמ"מ ובב"י כאן פסק כרש"י ורשב"א, וכ"כ שאר פ"י וכמשינ"ת. ולהלן יבוארו הפרטים מה נחשב לבתים וחצרות שבמכו.

325. הנה טעם הדבר שבמכו מקילים יותר מחצר, מבואר בב"י בשם הרשב"א דהוא משום שבחצר שעשויה יותר לתשמישי הצנע צריכה מחיצה מעלייטא טפי (דמהות המחיצה הוא להיות מורגש שהמקום הוא רה"י ולא פרוץ כרה"י, וממילא כל מקום צריך סגירה לפי ענינו). ולכא"ו לפ"י במבואות שלנו אף שאין בתים וחצירות פתוחים לתוכו, הלא רבים מצויים בו, ויש מבואות שבצדיהן יש בתי כנסת וכיוצא, ואעפ"כ אין דינו כמכו משום דלא פלוג רבנן. וכ"כ המג"א (סקכ"ה) בלשון אפשר, עיי"ש. ולקושטא דמילתא הוא מוכרח בדברי הפו' דלא פלוג, וע"ע בשו"ע להלן (סימן שפ"ח ס"א) בעירבו בתים עם חצירות, ובפ"ו שם, ודו"ק, וע"ע להלן שלמעשה המנהג לתקן הכל כצוה"פ.

326. עיין להלן שבית הוא ד"א, אך בחצר לא איתמר שיעורא, ובחזו"א (סימן ס"ה סק"י וסימן ק"י סק"ט ד"ה וצירוף) כתב שלכל בית צריך שיהיה סמוך לו חצר המשמשת אותו בשיעור ד' על ד' אמות, ומסתבר דלא סגי בדע"ד לתרוייהו, וכדמשמע בגמרא בב"ב (יא) וצ"ע.

327. שו"ע סכ"ו, ומשמע גם בחצר וגם בבית. ועיין בתו"ש שאף להרמב"ם במוזהו הדין כן שצריך כאן ד"ט.

328. הנה נחלקו בזה הראשונים וכמובא בב"י, וסיים הבי"י שכיון שהרי"ף והרמב"ם מחמירים הכי נקטינן, אבל בד"מ הביא חולקים, וכן בהגה סכ"ו הביא ב' הדעות וסתם להתיר, והביא יש מחמירים. והב"ח ועו"א פסקו להקל, וכמו שהביא המשנ"ב (סקכ"ג) וכה"ח (אות ק"ע), ושכן דעת הגרי"ז להקל, אולם דעת הבי"י כאמור להחמיר.

329. כ"ה שיטת החזו"א בכמה מקומות, כיעוין בסימן ס"ה סק"ז וסקנ"ב, וכן סימן צ' סקכ"ג וכן ביוד"ס ס"י קס"ח סק"ז דחצר בעינן שימושי דירה כזמן הגמרא, עיי"ש. אך ז"א מוסכם, והרבה מהפ"ו סתמו ולא חילקו בזה, וכן מצאנו בנידו"ד בחי' אדם (כלל ע"א סק"ג) גבי עיר וילנא, עיין שם. וכן לענין הדלקת נר חנוכה בפתח ביתו או חצירו, כבר נחלקו בזה רבים, דאמנם דעת החזו"א כאמור. וע"ע בשו"ת אז נדברו ח"ה ס"י ל"ט, אולם ידועים דברי הגרי"ז דפליג ע"ז, וכן דעת המהר"ל דיסקין והגרי"ח זוננפלד והגרש"א והגרשי"א ועוד. אמנם אפשר לחלק דשאני לענין חנוכה, דמ"מ משתי"ק אלו, ולי"ב.

330. ככלל דוכתא שאין בית פחות מעשר (עיין סוכה ד. ושאר דוכת'), וכ"כ בנידו"ד הא"ר בשם הרשב"א, וה"ד בביה"ל ד"ה ולכל וכה"ח אות קס"ז.

331. שו"ע, שמקום הפת גורם, ואפילו במקבלים מאביהם ואוכלים שם. (וכמבואר להלן בהל' עירובין מסימן שס"ו והלאה).

332. כמו שנתבאר לעיל שלדעת הבי"י אינו מועיל, ולדעת האחרונים מועיל, ה"ה גם בבתים כה"ג, וכמ"ש בד"מ אות י"א (ה"ד ככה"ח אות קס"ח) ומג"א (ה"ד במשנ"ב סקכ"ג), ויש בזה כמה פרטים המבוארים בתוס' בעירובין (ער'): ד"ה היה, עיין שם, ונזכר ד"ז בקצרה להלן בסימן ש"ע ס"ז, וע"ע בחזו"א ס"י ק"י סק"ט ד"ה וצירוף.

333. שו"ע, כדן חצר לעיל, ועמ"ש.

334. ד"מ בשם או"ז, וה"ד בביה"ל ד"ה שני וכה"ח אות קס"ו, עיין שם.

335. שו"ע.

336. דאין נפ"מ לאיזה צד יוצאים לחצר.

337. שו"ע סכ"ו ומפ'. ועוד בשו"ע (סכ"ז) שחצר שאורכו יותר על רחבו, דינו כמכו וניתר בלחי וקורה [ובהגה שם מבואר דמ"מ זה דווקא כשאנו קרוב לרשות הרבים, וע"ע בהלכה הבאה]. ויותר על רחבו הוא אפילו במשהו מועט, כמ"ש הפו' שם. ואורך היינו דרך כניסתו כמ"ש הרשב"א במ"מ (ה"ד בב"י ובמשנ"ב וכה"ח שם ובאות קע"ז). ומשמע שאף בזה"ז אם ישתנה המציאות של הבתים והחצרות לא ישתנה הדין, ולא אשתמיט בפ"ו לחלק בזה.

ויש לבאר עוד שרק במכו הצריכו בתים וחצרות פתוחים לתוכו, אבל בחצר א"צ כלל, אלא רק שרחבה יותר מארכה, וכמ"ש התוס' בעירובין (שם), וכ"ה בב"י בשם מהר"ל, וכ"פ הרמ"א (סכ"ז), וכן סתימת הרמב"ם ושו"ע ושאר פו', וכן הוא גם בחזו"א ס"י ס"ה סק"ז (ודלא כדמשמע בט"ז סימן שס"ה סק"ג וחת"ס ס"י צ"ז), וע"ע בחזו"א שם כמה פרטים.

ויש עוד פרטים, צד אחד ארוך וצד אחד קצר, אזלינן בתר הארוך (תו"ש, ככה"ח אות קע"ח), וכן אם יש למכו שני פתחים אחד באורך ואחד ברוחב, צורת המכו נקבעת לפי הפתח שרגילין להשתמש בו (חזו"א ס"י ס"ה סקנ"ג). ועוד פרטים בחזו"א סימן ס"ה סקנ"א.

338. מבואר בב"י מדברי הראשונים, וכ"פ בשו"ע ובהגה בסעיף כ"ז, והנה בשו"ע איתא שפתוח לרשות הרבים, אבל הגרי"ז (סלי"ב) כתב דה"ה שלא יהיה פתוח לכרמלית (וציין לסמ"ק תוס'). וצ"ע אם השו"ע מסכים לזה. וגם יל"ד דפתוח למכו אחר שאינו כשר הוי ככרמלית, ורק אם כשר כדן שפיר דמי [וכל האמור הוא מלבד שאר תנאים שלא יהיה פתח רחב עשר אמות וכו'].

339. ודין זה מקורו בתרוה"ד (סימן ע"ד), והובא בד"מ כאן (אות י"ג), וכ"פ בהגה (סעיף כ"ו), וביאור הענין, שבתרוה"ד מבואר הטעם שמבואות שלנו הם כחצר, הוא משום שרוב העיירות מוקפות חומה ודינה כדן חצר, וכל התיקון הוא כדי לחלק בין מקום היהודים לגויים, עיי"ש. ובמנ"א (סקכ"ז) כתב שכיון שהרמ"א כתב "שכל המבואות שלנו" יש להם דין חצירות, משמע שאפילו אם אינו מוקף חומה הדין כן, והטעם משום שאין להתירו כמכו ולא כחצר, ויבאר: א. כמכו אי אפשר להתירו בלא לחי וקורה, משום שאין בתים וחצירות פתוחין לתוכו (ועיין לעיל מה שכתבנו בפרטי הדינים בתנאי זה), וכמ"ש הפו' [אע"פ שנתבאר בהלכה הקודמת שגם אם אין בתים וחצירות פתוחים לתוכו מותר, אך זה בתנאי שאינו קרוב לרה"י, ומאחר ובזמנינו קרוב לרה"י אין היתר בזה, וכ"כ העו"ש, ה"ד בשעה"צ אות ע"ח, וכה"ח אות ק"פ], והיה אפשר לומר עוד טעם משום דשמא אין אורכו יותר על רחבו שאז אין דינו כמכו, אולם זה דבר הידוע וניכר בעליל, וגם מסתמא דרך המבואות המצויים שאורכו יותר מרחבו (וע"ע להלן). ב. כחצר גם כן אי אפשר להתירו בפס ארבעה או שני פסין משהו, משום שלפעמים המכו מפולש משני צדדיו ואז בודאי צריך צורת הפתח (עיין להלן בסימן שס"ד). ומטעם נוסף שלפעמים הוא רחב יותר מעשר אמות, ואז אי אפשר לעשות אלא צורת הפתח, וכמובא במשנ"ב ס"ק ק"יא (וע"ע בביה"ל ס"ס שס"ד), וכה"ח אות קפ"ב מדברי האחרונים, וע"ע להלן בס"י שס"ה דין פרצת מכו וחצר [וגם נראה שיש מעלה נוספת בצורת הפתח, שאם יעשה שני לחיים להתיר כדן חצר, דעת הרבה פוסקים שצריך שיהיו מכוונים זה כנגד זה ביושר, וכמ"ש במשנ"ב להלן ס"ק ק"ה, ועמ"ש], ובצורת הפתח מהני כל שהחוט עומד על גביהם, ובכך לא יבואו לידי תקלה ומכשול]. ולכן, כל מקום בזמנינו יש לתקן בצורת הפתח דווקא, הן מכו (כמבואר כאן) והן חצר.

340. הנה בדין זה יש לרזן בתרת, א. אם השו"ע מסכים למנהג זה, ונפ"מ לבני ספרד הנוהגים בתריה דהשו"ע, כידוע, שהרי השו"ע השמיט ד"ז, ובפשוטו זה כשאר מנהגי אשכנז המחודשים תכופות על עיקר הדין שבתלמוד ובפ"ו, שהשו"ע לא סבירא להו, וכגון איסור רחיצה בשבת בצוננים שהובא במשנ"ב ס"י שכ"ו ועוד, וכן כמה הנהגות ביוד"ד באיסור והיתר, וכן בסו"ס קצ"ו ועוד, הגם שחלק מהם נתפשטו גם אצל בני ספרד, אך השו"ע גופיה ודאי דלא סבירא להו. והכא נמי מאחר ומרן הבי"י ראה כל הראשונים שדנים ומאריכים בפרטי הדינים בתיקוני מכו וחצר, לא ראה סיבה להחמיר, ובפרט אם לא היה זה המנהג במקומו (וגם ככה"ח השמיט כמה פרטים בזה הנו' במשנ"ב). ב. אף להרמ"א שהביא מנהג זה יש לרזן אם בדיעבד הוא ג"כ אסור בטלטול, ויש לומר שזה רק לכתחילה, לצאת מידי טעות וספק, ובדיעבד ושעת הדחק, כגון שניתק החוט העליון של צורת הפתח, אוקמא אדינא, ויהיה מותר בטלטול.

והנה לפי מה שהבאנו לעיל שהשו"ע האריך בפרטי הדינים ולא הביא מנהג זה, על כרחינו משמע שמן הדין מותר (ומעין זה הערנו לעיל בסו"ס שמי"ו גבי חידושו של הגמ"ר באיסקופה), ולשיטת השו"ע אפשר דאף לכתחילה נמי, א"כ נוכל ללמוד מזה גם להרמ"א שאף שהביא מנהג זה הוא רק לכתחילה, ולא בדיעבד, שהרי גם הרמ"א העיר בפרטי דיני לחי וקורה כיעוין בסימן שס"ג. וגם לא מצאנו שהוא לעיכובא, אלא שנתעוררתי לדקדק בזה מדברי המשנ"ב (ס"ק ק"יא) מוכח שהוא לעיכובא, שהרי הביא מחלוקת הפוסקים לענין הצד השני של המכו האם שם סגי על כל פנים בשני לחיים או צריך צורת הפתח, וכתב המשנ"ב שיש אומרים שמצד המנהג יש לעשות בכל צד צורת הפתח, ולכתחילה יש להזהר אך במקום הדחק שנפסק החבל שעל גבי הלחיים בשבת, וכל כה"ג נראה שיש לסמוך להקל, ע"כ. ומשמע מזה שאם עושה כן בשני הצדדים ובכל מכו בעלמא אינו מועיל אפילו בשעת הדחק.

ומאידך מדברי הרבה אחרונים על השו"ע (כאן ובס"י שס"ד) ובתשובותיהם שדנו בהכשר המבואות ע"י פסים, משמע דמדינא הוא מועיל, גם יל"ד בזה מדברי הביה"ל (ס"ס שס"ד) שאחר שדן בדברי הפו' כתב: ולפ"י במבואות שלנו שיש להם דין חצרות וכו', יכול לסמוך להקל כהני רבותא ולעשות רק שני לחיים בכל אחד מקצותיו כדן חצר, אך סיים ומ"מ מצד המנהג צריך לעשות שם צוה"פ וכו', ע"כ. ולא ברור אם

בפס ארבעה או בשני פסים משהו משני הצדדים³⁴³. והוא הדין אם בתי העיר מקיפים את העיר באופן שאין פירצה עשר אמות בין הבתים למקום האסור, דינו כחצר³⁴⁴.
נ"א. מבוי מפולש משתי צדדיו לרשות הרבים או לכרמלית, יש לתקן בשני ראשי בצורת הפתח³⁴⁵, משום המנהג הנזכר³⁴⁶.

ומבוי עקום יבואר להלן בסימן שס"ד אם צריך תיקון גם בעקמימותו, מלבד התיקון בראשו. ופרטי הדינים של "צורת הפתח" נתבארו בהרחבה בסוף סימן שס"ב³⁴⁷.

המשך דיני מבוי ומחיצותיו

נ"ב. מבוי שהפתח שלו אינו רחב שלשה טפחים אינו צריך תיקון, ורק אם פתחו יותר משלשה צריך תיקון, וכן דעת השו"ע³⁴⁸. ויש אומרים שגם אם אינו רחב ארבעה טפחים אין צריך תיקון, וכן דעת הרמ"א³⁴⁹.

ולמעשה יש להחמיר לכתחילה כל שהפתח יותר משלשה³⁵⁰. אולם כל זה כאשר כל המבוי רחב יותר מארבעה, אבל אם כל המבוי כולו אין בו ארבעה טפחים וגם בפתחו אין ארבעה, אף על פי שהוא יותר משלשה אין צריך תיקון, משום שדינו כמו מקום פטור³⁵¹, ועיין בהערה³⁵².

עוד דיני מחיצות מחיצה העשויה להתבטל

נ"ג. מחיצה שיכולה לעמוד ברוח ובמוזג האויר³⁵³, אבל היא עשויה להתבטל על ידי מקרה מסוים, בין אם הוא מקרה טבעי ובין אם הוא על ידי מעשה אדם, הרי היא כשרה, כל עוד שהמחיצה קיימת³⁵⁴. ורק לאחר שנתקלקלה פסולה³⁵⁵.

אמנם, בכמה מקומות חששו חז"ל שמה תתבטל המחיצה ויבואו לידי טעות ומכשול, ולכן אסרו את המחיצה אפילו בעודה קיימת, וכמו שיבואר להלן דוגמאות לכך.

נ"ד. אשפה הגבוהה עשרה טפחים, הרי זו נחשבת כמחיצה³⁵⁶. במה דברים אמורים באשפה של רבים שאינה עשויה להנטל משם, אבל אשפה של יחיד העשויה להנטל גזרו חז"ל שלא לסמוך עליה, שמה תינטל האשפה ויבואו לסמוך על המחיצה בטעות, ולכן צריך לעשות תיקון אחר במקום האשפה³⁵⁷.

ובזמנינו כל אשפה שבעיר עשויה להנטל, ולכן אין לסמוך עליה כמו מחיצה³⁵⁸. ולכן כאשר מתקני העירוב רואים שאיזה קבלן שפך פסולת בנין במקום פירצה, אין להם לסמוך על זה במקום מחיצה³⁵⁹, ועיין בהערה.

נ"ה. ים שיש בשפתו עשרה טפחים או שהוא משתפע והולך ומתלקט עשרה טפחים מתוך ארבע אמות, הרי הוא נחשב מחיצה³⁶⁰, ואין חוששין שמה יעלה הים חול ואבנים בשפתו ויתמעט מגובה עשרה, וכן דעת השולחן ערוך³⁶¹. אבל דעת הרמ"א והאחרונים שאין לסמוך על זה כלל משום מחיצה, מחשש שמה יעלה הים חול ואבנים ויתמעט גובה המחיצה³⁶².

גם לדעת הרמ"א שחושש שמה יעלה הים חול ויתמעט המחיצה, יש אופנים שאין חוששים: א. אם גם ביבשה בשפת הנהר מעל המים יש גובה עשרה, או שמתלקט שם עשרה מתוך ארבע אמות³⁶³. ב. רק בים חוששים, אבל נהר שאין דרכו להתייבש אין חוששים, ואם הוא נהר שדרכו להתייבש דינו כמו ים וחוששים לדעתם³⁶⁴, ואז אפילו כשלא נתייבש עדיין אסור³⁶⁵.

נ"ו. נהר שקרש בחורף ונעשה קרח, אין המחיצות מתבטלים בכך, ויש שחוששים שמתבטלים המחיצות, ויש שהוסיפו לחשוש גם בקיץ מחשש שמה יטעו לטלטל שם גם בחורף³⁶⁶.

הפתח, ויש לדון אם נוכל לסמוך על כל פנים על הפסולת הזו, שיש בגובהה עשרה טפחים (על כל פנים כדין תל המתלקט), ולפי דברינו שכיחם הכל עשוי ליפנות, אי"כ אסור לסמוך על זה, וצריכים לעשות תיקון אחר.

אמנם אם רואים את המאורע הזה בערב שבת (בזמן בדיקת העירוב, וכדלהלן סו"ס שס"ה), לכאורה היה אפשר לסמוך על זה, על פי המציאות שאין דרך העירייה בא"י לפנות אשפה כזו בשבת (א"כ זה דבר חריג, וכגון שמסכן את העוברים בדרכים או בכבישים וכדו). אולם נראה שאין לסמוך ע"ז, שהרי חז"ל אסרו באשפה של יחיד, ולא חילקו בין אם יש חשש באותו העת או לא, ואפילו אם האדם עומד ורואה שהאשפה של היחיד קיימת (כמו כאן או בסו"ס שני"ד) גם כן אסור. ומטעם של שמה ינטל "מחר", ויבואו לסמוך ע"ז כמו עתה. ובודאי שאין לחלק. [ועוד שכדברי הכה"ח הנ"ל לקולא גבי אשפה של רבים כך נאמר כאן גבי אשפה של יחיד שחז"ל לא חילקו, ואף לפי היסוד שכתבנו בהערה הקודמת שבאופן שכן הוא שווה בכל האופנים לא אומרים שלא פלוג, ולכן באשפה של רבים בזמנינו הכל אסור, וכך לכאורה יש לומר להיפך באשפה של יחיד, שכאשר בזמנינו יהיה בכל המקומות מצב שלא יפנו אותם שוב הכל יהיה מותר (ואין זו תקנה הקבועה לכל מקרה אף אם בטל הטעם, אלא זו גזירה שאמרינן בטל הטעם בטלה הגזירה, וכמשי"כ בתשו' הרא"ש ועוד רבים). אולם זה אינו, ולא דמי להאמור באשפה של רבים, ששם הוא דבר מוחלט בכל מקום ובכל זמן, משא"כ כאן שהוא רק בזמן מסוים מצומצם של יום שבת, ואף הוא עצמו אינו מוחלט, מאחר שיש עיריית פושעות ופועלות בשבת, ואף האחרות הרי אם זה יחשב לדעתם כמפגע תברואתי הם יפנו אותו, וא"כ אין זה דבר מוחלט בכדי שנאמר שלא נחשוש, וזלתי בעיר חרדית שכל פינוי האשפה אינו נעשה אלא על ידה, והיא אינה מפנה בשבת כלל, וגם בזה אין להתיר, דכאמור לא פלוג]. ולכן כדין נהר לדעת הרמ"א והאחרונים שחוששים בים שמה יעלה שרטון, וגם בנהר שעשוי להתייבש חוששים, אפילו בזמן שלא נתייבש עדיין כתב המשני"ב ס"ק קכ"א בשם האחרונים שחוששים, ואפילו כשזו עונת הגשמים והכל יודעים שבמצב הנוכחי לא יתייבש כלל, אעפ"כ אסור לסמוך ע"ז, וה"ה בנידון דידן אין לסמוך ע"ז כלל, ופשוט.

ודע, שכל האמור שיש פסול, הוא כאשר על ידי שפיכת הפסולת נשברה המחיצה, אבל אם המחיצה לא נשברה רק נתכסתה מתחת לפסולת, אין בזה שום חשש, שהרי ממה נפשך תהיה מחיצה, בין על ידי האשפה ובין על ידי המחיצה שתחתיה, וא"כ אין שייך חשש פסול.

360. דין מחיצה בשפת ים ונהר מבואר בפ"י כאן בסעיף כ"ט. ועוד בדיני תל המתלקט מבואר בפ"י בס"י שמה"ס וס"י שס"ב. ועיין להלן כמה חששות במציאות במחיצה של ים ונהר.

361. שו"ע סכ"ט כדעת כמה ראשונים כמשי"כ ב"י, ודרך אגב נתעוררתי מדברי הריטב"א בעירובין (פח). אי חיישין בחפירה היוצאת מחצירות לבחוף לשמה יעלה חול ואבנים ויתמעט מגובה עשרה, עיי"ש. אך יש כמה טעמים בזה, וכיעוין ב"י (סימן שני"ז). ואף להריטב"א נראה דשאני בור העשוי בצד הילוך בני רה"ר, ובצד החצר שדרים בה ושופכים שם שפכים וכו', שבזה טפי יש לחוש שיתמעט גובהו.

362. רמ"א בהגה שם כדעת כמה ראשונים כמשי"כ ב"י, וכן הסכימו הרבה אחרונים כמשי"כ המשני"ב, וכה"ד בכה"ח אות ר"ט.

ובעיקר דברי המשני"ב שכתב שדרך הים להעלות חול וכו' ונעשה יבשה במשך פרוסה וכו', ומקורו מרש"י בעירובין (ח). ילי"ד מאי האי שהוא כפרסה וכו', ועי"ל בכמה דקדוקים, ועיין בשו"ת מהרי"ט ח"א סימן צ"ד שנתחבט בזה הרבה, וע"ע גם בשב יעקב ס"ז ובר"ס כנסת יחזקאל, ואכמ"ל.

363. משני"ב (ס"ק קכ"א), וכ"מ בכה"ח שהרי בכה"ח אין חשש כלל.

364. מג"א ושי"א, וכמובא במשני"ב שם וכה"ח אות ר"א, וכשהם עשויים להתייבש כתב המג"א שגם בנהרות אסור, ועיין במחה"ש, ובמשני"ב מבואר שכשמתייבש טבעו שמעלה חול ומתייבש ואין בו עשרה.

365. משני"ב וכה"ח שם.

366. ג' דעות אלו נזכרו בפ"י כאן, שיי"א שאינם מתבטלים כלל (אבן

מתוקנות, והדוגמא שבגמ' ל"ד היא [אמנם עיין בחת"ס סימן פ"ט שחילק בכיוצ"ב לענין ים, ויל"ב]. ואפילו במקצת מחיצה ג"כ אסור, כל שאם ינטל תיפסל המחיצה [ועי"ע בסימן שס"ב בדיני לחיים של צורת הפתח אמאי לא חששו בכל סוגי המחיצות של יחיד שמה ינטל, ורק באשפה גזרו].

ויש להתבונן כאן האם האיסור הוא רק כאשר יש חשש שיבואו להכשל באיסור דאורייתא, וכגון שהיא מחיצה לחצוץ שלא יבואו לטלטל ברשות הרבים, או שגם כשהחשש הוא חשש מדרבנן גם כן אסור לסמוך על זה, וכפי הנראה מוכח שאפילו בחשש דרבנן חששו, הן לפרש"י שהחשש הוא שמה ינטלו במבואות גם בלא המחיצה, והן למג"ד משה פ"יז ה"ח שהחשש הוא שמה יבואו לטלטל מהמבוי לבחוץ (והזכירו הדברים בכה"ח אות ר"ח, ובשעה"צ אות צ"ט, ועי"ע מש"ש). והנה לרש"י הרי אף אם תינטל המחיצה, הרי ישארו שלש מחיצות, וכבר נחלקו הראשונים אם שלש מחיצות הוי רה"ר דאורייתא או רק בארבע מחיצות, עיין בביה"ל ר"ס שס"ב, ונתבאר בס"י שמה"ה. ורוב הראשונים ס"ל שמן התורה הוי מחיצה, וא"כ כל החשש הוא רק מדרבנן, מאחר שחסר לו מחיצה ברוח רביעית, ואעפ"כ גזרו חז"ל, וכן למ"מ לא דווקא שהיה רה"ר בצידו, אלא גם אם היה כרמלית בצידו יש לחוש, ומן הסתם הוי כרמלית, ואף שאם היה רה"ר יש לתלות שהרבים מתפשטים גם לשטח שהתפנה כעת (עיין בסימן שמה"ה ס"ז ד"ה אה הם), מ"מ גם אם לא יתפשטו והוי כרמלית ג"כ יש חשש, וכן מוכח ממש"כ בים שנחלקו אם חוששים שיעלה שרטון או לא, ולא אמרינן שאף אם ינטל אין לחשוש שהרי לא יהיה אלא כרמלית, ומשמע שאף לכרמלית חוששים. וכ"כ בהדיא המג"א, וה"ד בכה"ח (אות ר"ח) שהחשש הוא ג"כ שמה ינטל לכרמלית.

ומעתה הוקשה לי על דברי הפמ"ג (בסו"ס שני"ד בא"א) בענין אשפה הסמוכה לביתו, האם מותר לזרוק אשפה מביתו לשם, וכתב בשו"ע שם לחלק בין אשפה של יחיד לשל רבים, משום שבשל רבים יש לחשוש שמה ינטל, ונסתפק הפמ"ג האם החשש הוא רק ברה"ר או גם בכרמלית (והזכירו בקצרה המשני"ב שם סק"ט), וגדולה מזו נסתפק ברחובות שלנו (שהם שנויים במחלוקת כמבואר בסימן שמה"ה ס"ז), עיי"ש. ולפי האמור הרי גם בכרמלית חוששים, ויש לומר דשאני התם שהוא חשש לטעות של יחיד, שמה יטעה לזרוק מביתו לאשפה, ובוה י"ל שאין חשש כ"כ, אבל במבוי שהוא חשש של רבים יש לחוש יותר, ובפרט שטלטול במבוי מסור לנשים ועמי הארץ המון העם, ולא ידעו ולא יבינו באשר יתהלכו ויבואו לידי מכשול (ואכן גם הפמ"ג שם בתוה"ד כתב ברמז שהחשש בכרמלית תלוי אם זה מצוי או לא), ויש לציין שבדברינו בס"י שני"ד שם הבאנו מהגרי"ז (והובא בכה"ח שם) שאף בכרמלית גזרו, ולדבריו ניחא הכל בפשיטות.

עוד יש לציין שאף שגזרו חז"ל שלא לסמוך על מחיצה זו, מ"מ מן התורה היא מחיצה גמורה, ובודאי שהזורק לשם מרה"ר חיוב, ואף לדברים האסורים מדרבנן יש לומר שאסור, שלא הפקיעו חז"ל את המחיצה מלהחשב מחיצה, אלא רק שלא יסמכו עליה, וא"כ דווקא לקולא אין לסמוך עליה אבל לחומרא יש להחמיר (ומשי"כ כמה אחרונים שבטלה מחיצה, הוא כאשר נחסרה מגובהה ובוה דנו על להבא, עיין מג"א וט"ז וכה"ח).

358. כן נראה פשוט ע"פ המציאות כיום שהעירייה מפנה כל אשפה בין של יחיד ובין של רבים, א"כ הכל שווה שאי אפשר לסמוך עליו, אלא שראיתי דבר חידוש בכה"ח (אות ר"ז) בשם התו"ש שאשפה של רבים מותר, ואפילו אם ידוע שדעתם לפנות נמי שרי, כיון דלא גזרו או לא חילקו חז"ל בין אשפה לאשפה, ע"כ. אולם ד"ז חידוש גדול הוא, לפענ"ד מסתימת הפ"י שנתלו את הדבר במציאות נראה שאין לסמוך ע"ז, שכיון שבמציאות הוא עשוי לינטל אסור, ואף את"ל כהנה"ש גם כן נראה לומר דשאני התם שיש סוגי אשפה של רבים שאין מפנים אותם, ולכן לדעתו לא חילקו חז"ל, אבל באשפה בזמנינו שאת כולם מפנים לא אמרינן שלא חילקו חז"ל, אלא אדרבה נאסור הכל, בלא לחלק, וזו סברא ברורה ונכונה, ודו"ק, ולכן לכו"ע יש לאסור.

359. מצוי שקבלנים שופכים פסולת בנין בצדדי הגדר של העירוב, ולפעמים על ידי זה הם מפילים את הגדר או את הלחיים של צורת

343. משני"ב (סוסק"יא) כיון שמקום כזה בודאי דין חצר יש לו, ובתנאי שאינו פרוץ ביותר מעשר אמות (ואף אם פרוץ במילואו). וכמו כן אף אם לא עשה תיקון להפריד ביניהם, מ"מ יש למקום זה דין חצר, ומותר לטלטל כלים ששבתו בתוכו, אבל לא לבית ולא מבית לחצר.

344. עיין כה"ח אות קפ"ד משם הפמ"ג, ומה שביאר בדבריו, וכ"מ במשני"ב [ובכלל בכל עומד מרובה אי"צ צוה"פ].

345. עיין במשני"ב ס"ק ק"א ובשעה"צ מדברי האחרונים, וכן בכה"ח אות קפ"ג, ולכתחילה כתבו שגם בזה צריך צוה"פ.

346. הדגשנו זה משום שאינו מדינא [שלפי הדין צוה"פ], ושם יבואר דין חצר]. ונפ"מ שבשעה"ד יש להקל בשני לחיים כמו חצר, ולא מבעיא לדברינו בהלכה שלפני הקודמת, אלא אף המשני"ב שם הסכים לזה שבדיעבד ושעה"ד יש להקל (ובכה"ח השמיט כל זה, וי"ל לפי דברינו לעיל שאפילו בעלמא ג"כ יש להקל כפי עיקר הדין).

347. ושם ביארנו דברי המשני"ב והפ"י שהאריכו בזה כאן בסעיף כ"ו, והכנסנו אותם שם במקומו.

348. בגמרא (יב). אמר רב אחילי שכל שאין ד"ט א"צ תיקון, ונחלקו הרמב"ם ושא"ר אם הלכה כמותו, ובשו"ע (סכ"ח) הביא ב' דעות, וסתם כדעת המחמירים שרק בפחות מג' א"צ תיקון, שכבר ידוע שהלכה כסתם, וכמשי"כ גדולי הדורות, וכ"כ גם המשני"ב כאן בדעתו, ועי"ע בכה"ח (אות קצ"ה) כשיטתו בכ"מ שהלכה כסתם, ורק בשעה"ד יש להקל כה"א.

349. כמבואר בד"מ, ובכה"ח אות קצ"ה הביא שכי"פ הגר"ז.

350. כדמשמע גם במשני"ב (סקק"ז) שאינו פשוט להקל, אלא רק בצירוף, ומיהו גם לא אסר, ומשמע שמי שמיקל בודאי יש לו ע"מ לסמוך, ורק בני ספרד מחמירים שם.

351. כ"כ המשני"ב (ס"ק ק"י"ז) בפשיטות, וביאר בשעה"צ (אות צ"א) עפ"משי"כ בביה"ל לעיל (סעיף ב') ד"ה כיון בשם הראשונים, והוסיף דאפשר שאף הרמב"ם מודה לזה, ואף את"ל שאינו מסכים לזה [נ"ב]. ואכן עיין בלשון הרמב"ם פ"יז ה"ט, וכ"מ בדברי הרשב"א בעבוה"ק ש"א ס"ב בדעתו].

352. עיין בחזו"א (סימן ע"ג סק"ז) שאם החצר סמוכה לכרמלית אפילו אין בה דע"ד דינה ככרמלית ולא כמקום פטור, כיון שמצא מין את מינו (וכמשי"כ בסו"ס שמה"ה), ע"כ. אמנם עיין בביה"ל לעיל (בסימן שמה"ה ס"ז) ד"ה חורי שמבואר דלא אמרינן שאין מקום פטור בכרמלית אלא רק כשהכרמלית מקיפו מכל צד, משא"כ כשהחור הוא מן הצד, עיי"ש, וא"כ ה"נ ה"ז מן הצד, אולם החזו"א בסימן ע"ג סק"ד ביאר הדברים באופן אחר, דלא כהביה"ל, ועי"ע בדבריו בחזו"א ס"י צ"ו סק"י"ג, ועוד בדברינו בענין זה בסימן שמה"ה ס"י"ט בענין מקום פטור בכרמלית ובהערה שם.

353. עיין בס"י שס"ב ס"א דין מחיצה היכולה לעמוד ברוח, ושם בסוף הסעיף דמשמע דה"ה שלג וגשם "המצויים".

354. עיין בדברינו שם שאם המקרה הטבעי אינו מצוי כשרה, וכן אם זה מעשה אדם הפוסל כשרה, ואפילו אם זה מצוי.

ומוכח עוד בכמה דוכתי שאפילו אם עתיד להינטל באמצע שבת שפיר כשר, כל שעדיין הוא קיים, וכמו שהזכרנו (שם), וכ"מ ממחיצות של בני אדם (שם ס"ה), וכ"מ בעירובין (עח). וכמשי"כ בנתי"ש פט"ו הערה כ'. ונתקשה מזה על הגר"ז והמשני"ב בסימן שס"ב ס"י בכלים ואוכפות העשויים להנטל אחר השבת, והלא אף אם ינטלו בשבת כשר, וי"ל, ועי"ע שם.

355. ויצטרכו להתבונן ולברורי בכל עת אם אכן היא שלימה שלא יבואו לידי מכשול.

356. ככל דיני מחיצות בסימן שמה"ה. וה"ה אם זה הר אשפה, כל שמתלקט עשרה מתוך ארבע אמות, ה"ז מחיצה.

ואשפה זו תיתכן, הן על ידי פסולת ביתית, והן על ידי פסולת בנין, כגון אבנים וחול שנשאר מן הבנין או משיפוצים וכדו, ועפ"י"ז יבואר להלן נפ"מ בזמנינו אם ניתן לסמוך ע"ז במקום מחיצה.

357. שו"ע (סעיף כ"ט) מבוי שצידו אחד כלה לאשפה וכו', ועיין בביה"ל (ד"ה מבוי) ושי"א. ונראה בפשטות שדין זה הוא גם במחיצה אחת והשאר

ס"א. מבוי שבצדו יש ים או נהר שיש בו גובה עשרה, הרי הוא כמחיצה³⁷⁶. ודווקא כשהוא סמוך לראש המבוי, אבל אם הנהר רחוק יותר מעשר אמות הרי זה נחשב פרוץ, וצריך תיקון אחר³⁷⁹. ואפילו אינו רחוק ממנו אלא ארבעה טפחים אם רבים בוקעין שם אסור³⁸⁰.

ס"ב. מבוי שבצידו נהר, אך שפתו הקרובה למבוי אינה בגובה עשרה, ורוצים להשתמש בשפתו השניה שמעבר לנהר כדי להתיר את המקום, אזי: אם רוחבו של הנהר עשר אמות אינו מועיל³⁸¹. אבל אם אין בו עשר אמות, באופן ששפתו השניה קרובה לראש המבוי עד עשר אמות אפשר לסמוך על זה במקום הצורך³⁸². ובאופן שהוא מקיף את כל העיר מכל צדדיו, יש להתיר אפילו שהנהר רחב הרבה³⁸³.

עוד בדניני מבוי ותיקוניו

ס"ג. מבוי שצידו אחד ארוך וצידו שני קצר, יש אופנים שאי אפשר להשתמש בכלולו אלא רק עד הצד הקצר, ותלוי איזה תיקון עשו לו:

א. קורה - אינו מועיל להניחו באלכסון מקצה הקצר לקצה הארוך, אלא יש להניחו כנגד הצד הקצר בצורה ישרה³⁸⁴, ואפילו אם צד האחד ארוך במעט מהצד השני, אסור³⁸⁵.

ב. לחי - אינו מועיל להניחו בצד הארוך, ואם זה מבוי יש להניח הלחי בצד הקצר³⁸⁶. ואם זה חצר הצריכה שני לחיים, יש אומרים שגם בזה צריך להניח את הלחיים זה כנגד זה, האחד בצד הקצר והשני כנגדו ביושר³⁸⁷.

ג. צורת הפתח - מועיל להניחה אפילו באלכסון מן הצד הארוך לצד הקצר, ואפילו ביותר מארבע אמות, ואפילו כשהוא רחב עשר אמות³⁸⁸.

ס"ד. בתוך המבוי כגון ששני צדדיו שוים, יכול להניח את הקורה באלכסון ולהשתמש בקצר כנגד הקצר ובארוך כנגד הארוך³⁸⁹.

ס"ה. מבוי שהעמידו את הלחי או את הקורה באמצע המבוי³⁹⁰, יש אופנים שאינו מועיל הלחי והקורה אפילו לאותו חלק הפנימי שלפני הלחי או הקורה:

א. אם יש חצר בהמשך המבוי, ועשו גם הם לחי בראש המבוי, הרי הם אוסרים זה על זה, ואסורים לטלטל עד שישתתפו בעירוב יחד.

ב. אם אין חצר בהמשך המבוי, או אפילו שיש חצר בהמשך המבוי אבל לא הניחו גם הם לחי בראש המבוי, אזי מה שלפנים מן הלחי או הקורה מותרים, ובשאר המבוי אסור בטלטול. [ומכל מקום גם

וצורת הפתח שעשויה מלחיים בגובה עשרה וחוט עליהם, כנהוג, אם ירד שלג וכיסה את הלחיים, אם הוא דרך עראי אינו נפסל בכך³⁶⁷.

אבל במקומות שהשלג נשאר זמן רב, יראו לכתחילה להאריך את הלחי עד למעלה, כדי שלא יחסר גובהו מעשרה טפחים³⁶⁸.

מחיצות של ים ונהר

נ"ז. שפת הים או נהר, אם יש בגובהו עשרה טפחים הרי הוא מחיצה. וגם אם השפה עשויה במדרון אבל מתלקט עשרה טפחים בגובהו מתוך ארבע אמות, הרי זה מחיצה³⁶⁹. אמנם כל זה כשהוא מתלקט בשפתו, אבל אם בשפתו אינו מתלקט, אף שאחר כך בתוך המים יש מדרון שמתלקט, אינו מועיל³⁷⁰. ובכל אופן יש להזהר ולברר שאין חשש שהים או הנהר יעלו עפר ואבנים בשפתו, באופן שיתמעט מגובה עשרה³⁷¹.

נ"ח. אם יש נמל בשפת הים או הנהר, והספינות עוברות שם, יש אומרים שבאופן זה מתבטלת המחיצה משום בקיעת רבים, ויש אומרים שאין בזה חשש, והרי היא מחיצה כשרה, וכן עיקר³⁷². ומכל מקום אם יש גשר מראש המבוי שהולכים ממנו לעבר השני של הנהר, הרי זה מבטל שם מחיצה, ואין זה מועיל להתיר את המבוי אף ששפת הנהר בקצה המבוי, אלא צריך לעשות צורת הפתח במקום הגשר³⁷³.

נ"ט. אף שמחיצות של נהר ונחל יכולים לשמש כמחיצות, מכל מקום אם כפי המציאות המחיצות אינם עשויים ביושר, אלא בשיפוע כמו שמצוי בהרבה מקומות, אין לסמוך על זה למחיצה³⁷⁴, אלא יש לתקן על שפתו בצורת הפתח כדן, וכנהוג.

ס. חריץ באדמה שרוחבו ארבעה טפחים ויותר, וגובהו עשרה טפחים, הרי הוא מחיצה גמורה. ואם היא מקיפה איזה מקום, דין אותו מקום כרשות היחיד³⁷⁵.

אמנם בשני אופנים צריך תיקון:

א. אם נסתם במקום אחד ביותר מעשר אמות, הרי זו כפירצה ונאסר, עד שיתקן באופן שלא יהיה סתום יותר מעשר אמות, או שיעשה צורת הפתח³⁷⁶.

ב. אם יש גשר מעל המחיצה, יש אומרים שהרי זה מבטל מחיצה³⁷⁷.

נתבאר בסימן שס"א ובכ"מ]. וע"ע בכה"ח שם לענין כשיש גשרים, אי הוי כמו ראיות לינעל וכו'.

377. משניב (סו"ק ק"ב), וכן הביא בביה"ל (סוה"ס) משם המג"א, אך כתב שלא העתיקו כי כמה אחרונים חולקים. וכן במה שכתב דבעינן בקיעת ס' ריבוא לא ניח"ל לאחרונים בזה, וע"ע גם בכה"ח (אות רס"ז) מדברי האחרונים בזה (וע"ע בדבריו באות ר' ואות ר"ב). והזכרנו מזה לעיל בהלכה הקודמת, ועמ"ש. [וע"ע בשו"ת אמרי יושר ח"א סי' ק"ב בחריץ עמוק שפוסעים עליו, עיי"ש]. ועוד יש לדון בכל זה מדין קרפף שלא הוקף לדירה, ונת' בסימן שני"ח.

378. שו"ע סעיף ל'. (וכן אם הוא כחל המתלקט הוי כמחיצה). וכבר נתבאר לעיל מח' השו"ע והרמ"א, אם מ"מ אפשר לסמוך על מחיצה כזו בים שיש בה חשש שמא יעלה שרטון.

379. מג"א ואחרונים, ה"ד בכה"ח אות קצ"ט. וכ"ה במשניב שלא יהיה פרוץ וכו', עיי"ש. אמנם אם הנהר יקיף את כל העיר הרי כולו עושה מחיצה בהיקף שלם, ועיין בהלכה הבאה.

380. כה"ח שם.

381. כנ"ל בהלכה הקודמת, וכ"כ בנידו"ד המשניב להלן (בסימן שס"ה סק"ד) בשם המג"א.

382. במשניב שם הביא מהמג"א שכתב דאפשר שיש לאסור שמא יטעו שלא יעלו על דעתם שההיתר הוא מפני השפה השניה, ויבואו להתיר אף במפולש לגמרי בלא תיקון. אולם המשניב שם ובביה"ל כתב שבמקום הצורך יש להקל.

383. דבכה"ג אין חשש כלל מצד שיש בו הפסק עשר אמות, וגם שהוא רק בצד השני י"ל שיודעים הכל שהוא מקיף, ונראה כמו טבעת גדולה הסוגרת את הכל.

384. שו"ע (סעיף ל'). ונתברר בהרחבה בבירורי הלכה. ואסור להניחה באלכסון, אפילו אם יזהר שלא לטלטל אלא כנגד הצד הקצר, וכמשי"כ הפמ"ג (ה"ד בביה"ל ד"ה אינו וכה"ח אות ר"ט), דלא כמח"ש שהיקל בזה.

385. עיין בביה"ל (ד"ה שצדו) משי"כ בזה שאין להתיר אפילו במעט. וע"ע בחזו"א (סימן ע"ב סק"ג), ויוצא מדבריהם שאפילו אם הם באלכסון זה מזה בפחות משלשה טפחים אינו מועיל.

אמנם כתב הביה"ל שמי"מ אי"צ שיהיה מדויק על ידי מדידה, אלא תלוי לפי היכר העין אם נראה ארוך או לא (וכן כתב גם לגבי לחיים דלהלן). אבל החזו"א (שם סק"ד) ס"ל שצריך שיהיה במדידה, וע"ע שם עיצה לזה, שיהיו באלכסון לפנים המבוי, עיין שם.

386. אחרונים, ומשתמש עד צד הקצר בלבד.

387. במשניב (ס"ק קכ"ח) כתב כן בשם הח"י אדם [וע"ע בביה"ל סוד"ה שצדו שכתב שמ"מ גם לצד זה אי"צ שיהיה בדקדוק ע"י מדידה, וסגי בנראה לעין]. אולם אנו כתבנו בלשון "יש אומרים" ולא בסתמא, משום שהוכחנו בבירורי הלכה מדברי המאירי (בעירובין יב.) דלא כהח"י אדם, ולכן יש להקל בזה מן הדין.

388. שו"ע ומשניב ואחרונים.

389. שו"ע. ועיין משניב בשם ה"ט"ז ובביה"ל ד"ה יכול עפ"ד הירושלמי [אולם לפי"ד החזו"א בבאיור הירושלמי שאין ראייה לג' אמות אלא לג' טפחים, אי"כ לכאן ה"י אין ראייה להתיר יותר מזה]. וע"ע בשעה"צ אות ק"ד ובחזו"א סי' ע"ב סק"ב.

390. חיברנו דיני לחי וקורה, מאחר שמבואר בשו"ע סל"א-ל"ב ששניהם שוים (וכ"כ בכה"ח אות רכ"ו). וכל זה הוא ככל התנאים בהנחת לחי וקורה, שיהיו סמוכים לכתלי מבוי תוך ג' טפחים (כה"ח שם מהפמ"ג)

המג"א לא אמרין דאתי רבים ומבטלי מחיצתא, אלא כשיש בקיעת שישים ריבוא, וכמשי"כ המג"א שם, עיי"ש. והנה בקיעת שישים ריבוא לא מצוי כ"כ, אולם ס"ל דבקיעה של רבים המסור לשישים, וכדרך שכתב הביה"ל לעיל בסיומן שמה"ה ס"ז לדעת כמה ראשונים דבמסור לשישים ריבוא, ה"ז כמו שיש שישים ריבוא, ומ"מ בעיקר הדין שצריך בקיעת שישים ריבוא, יעוין בביה"ל (סו"ס שס"ג) שהעיר ע"ז שהאחרונים דלא ניח"ל בזה, וציין לתו"ש, וכ"ה בכה"ח שם אות רס"ז, אמנם בחזו"א סי' ק"ח סק"ב כתב כהמג"א, עיי"ש, וע"ע בנתיבות שבת.

373. עיין בזה במשניב ס"ק ק"ח במוסגר ובשעה"צ אות צ"ה ובכה"ח אות ר"ב כמה פרטים.

374. הנה נתבאר שמחיצות של ים ונהר עשויים לשמש כמחיצה, אולם במציאות בהרבה מקומות א"א לסמוך ע"ז, שהרי כל ההיתר הוא רק כשהוא בשיעור תל המתלקט [עשרה טפחים מתוך ארבע אמות], שזה דבר שמאד קשה לאמוד אותו, ובפרט מתחת למים [וגם אין לסמוך על כך שבערב שבת יעברו עם סירה, ויבדקו על ידי מקל את גובה השפה], ואף אם נראה שיש בו שיעור זה, הרי צריך לבדוק שכן הוא ממשך בכל הנהר, מפני שאם באורך עשר אמות [כ-4.55 מ] לא יהיה כחל המתלקט נפסל הכל משום פירצה, ויתירה על כך שאם הוא בעיגול הרי כל פירצה ד' טפחים [כ-36 או 37 ס"מ מצומצמים למידת עצב שנתבאר בהקדמה] פוסלת כדן פירצה בקרן זווית, וכמו שהבאנו לעיל בסי' שס"א משם החזו"א שבעיגול הכל נחשב כקרן זווית, ואף אם הוא ישר, הרי עשוי להיות שבמקום אחד השיעור של תל המתלקט הוא פנימי יותר, ובמקום אחר לידו השיעור הוא מתרחק יותר לכיוון היבשה, ואם ביניהם יש ארבעה טפחים הרי שנפסל הכל מדין פירצה. [אמנם כתבנו שם שיש מפקפקין ע"ז וסוברים שאין לפסול מחיצה בעיגול כמו קרן זווית]. ויש לדמות נידון זה לדין דשמא יעלה הים שרטון, וכדרך שחשש ה"ט"ז (ס"ק), ואמנם שם הפליג לאסור אף בקיץ וחלקו עליו (כמשי"כ בשעה"צ אות ק"ד), מ"מ החשש שהזכרנו הוא ודאי חשש ברור ע"פ המציאות (ועיין בתשו' חת"ס סי' פ"ט שהאריך בענין החשש דשמא יעלה שרטון ועו"א), אך זה תלוי כפי המציאות וכדלהלן בסמוך]. ואפילו ביבשה נזהרים כיום שלא לסמוך על תל המתלקט הנעשה מעפר הארץ, מאחר שבמציאות הוא מתקלקל בקל ע"י גשמים או דריסת בני אדם וכיוצא, ומה שכתבנו שכפי המציאות בזמנינו אין לסמוך ע"ז, הוא מפני שאף דאשכחן בתשו' החת"ס שם ועוד שכתבו לסמוך ע"ז, וכן הבאנו בסי' שני"ח מגאוני גירבא (תוניס) שדנו בזה באי גירבא ועוד, מ"מ במקומותינו שהנחלים אינם מתלקטים כראוי, הרי שברוב המקומות יש לחוש ככל החששות הנ"ל. ושור"א ח"כ שכן העיר בקצרה בספר תפארת יעקב ח"א עמוד תמ"ג שצריך להזהר שלא לסמוך על מחיצות הנהר אם הם אינם ביושר אלא בשיפוע, כיון שקשה מאד למדוד שיהיה בכל אורך הנהר גובה עשרה מתוך ארבע אמות. וגם יש מקומות שהגידוד הולך בעיגול ושם אינו מתלקט והוי פירצה בקרן זווית, ע"כ. וכמו שכתבנו. [וכל זה הוא מלבד מה שמצוי בהרבה נחלים מים עכורים, והרבה ראשונים סוברים שמחיצות שאינם ניכרות ככה"ג פסולים, וכמו שהבאנו בסימן שמה"ה בענין זה].

ומלבד כל זה יש להזהר שצורת הפתח הכללית המקיפה את העיר תתחבר לאותם מחיצות של שפת הנהר והים, וגם הוא דבר קשה במציאות.

375. פשוט ככל התנאים המבוארים בסיומן שמה"ה וש"כ, וכ"כ בנידו"ד האחרונים במשניב ס"ק קכ"ח, ועיין שעה"צ וכן בכה"ח אות ר' בשם האחרונים.

376. ע"י משניב (בסוף סימן שס"ג), אבל בפחות מעשר ה"ז כפתח ומותר, וכ"כ הכה"ח להלן (אות רס"ו), עיין שם. [ופרטי דינים בפירצה

העוזר על סעיף ל"ג וחת"ס בתשו' סי' פ"ט, וכ"כ בזר"א סי' מ"ה וה"ד בכה"ח אות ר"ב, ונראה שנוטה לדעתם), וי"א שמתבטלים המחיצות בכך (ט"ז) כאן בתשו' שבסק"כ ומג"א סק"א ותוס' בשם כמה אחרונים, וה"ד בשעה"צ כאן וכה"ח אות ר"ב), והט"ז הוסיף שגם בקיץ אסור לסמוך ע"ז כמו שאסור לסמוך במעלה שרטון, אך האחרונים הנ"ל חלקו על דבריו שאין לחוש כולי האי [וראייתו גם במהרש"ם ח"ד סימן ע"א ד"ה ומ"ש רו"מ, אודות דברי ה"ט"ז ומג"א הסוברים שבזמן שנהר נקרש בטלו מחיצות, שכבר האבן העוזר הוכיח בראיות ברורות שהקרישה אינה מבטלת כלום, וכן בשו"ת נודע בשערים מהד"ת פ"ח וכן בשו"ת הרי"מ סימן ד', וע"ע שם]. ומ"מ סתמנו כדברי המתירים לגמרי, שכן נראה מכה"ח בסו"ד, וגם המשניב הזכיר דעתם ומילתא דרבנן, אך יעוין בדברינו בסיומן שמה"ה ס"ו בענין מחיצות שאינן ניכרות, ששם כה"ח בהיפך, וצ"ע. [ועיין בחזו"א סימן ק"ג סוסק"ח בנהר שקרש וכסו המחיצות לפני העיר, אף את"ל שלא בטלו המחיצות מ"מ יש לדון גם מצד דעריבי מ"א, ועמ"ש].

367. הנה נתעוררתי בזה לסוברים שמחיצות של נהר מתבטלות מחמת הקרח, א"כ גם כשיורד שלג ומתכסים הלחיים יש לנו לפסול את הלחיים הללו כדן ביטול מחיצות הנ"ל [והיינו כאשר מתמעט הלחי מגובה עשרה ואפילו משהו, אבל כאשר בולט מעל השלג עשרה, ודאי כשר]. ונראה דאה"נ, אך מה שמצוי בא"י שיעור שלג דרך עראי אין לפסולו, די"ל שכל הפסול בנהר למר כדאית ליה, הוא רק כשזה לזמן ממושך כמו בחורף, וכמו שאמרו שנקרשין בימות הגשמים [ואף שיש שאמרו דשמא יהיה שמש או גשם וימס, מ"מ כעת הוא עשוי דרך קבע]. ולא בדרך עראי כמו בזה. ושוב דיברתי בזה עם הגר"ח קניבסקי, ובתחילה אמר שאולי זה נפסל גם בזמן מועט, והוסיף בהלצה דממילא לא יוצאים בזמן השלג, ושוב חשב בזה ואמר שנראה שזה דרך עראי, ע"כ. ושור"ד בנתיבות שבת פכ"ה הערה מ"א שהביא מספר תיקון עירובין שכתב בשם כמה אחרונים דשלג המכסה מחיצות הוא קל יותר מנהר שקרש, כיון שהוא נמש מאליו בשמש בקלות, ואינו מבטל מחיצות, וכ"כ לאומרים שאף בנהר אינו מבטל, ע"כ, ומשמע שאם אינו נמש בקלות, עדיין המחלוקת היא שניה.

368. עפ"ה"א שבדרך קבע יש לחוש כדרך שחששו הפו בנהר, ולכן צריכים להגדיל הלחי. ואמנם י"ל סברא אחרת להקל בכאן, דשאני נהר שמחיצותיו טבעיים בדרך הארץ, ובקרישת הנהר ג"כ טבעו בכך, משא"כ מחיצה מיוחדת שעשאוה לחי וכיוצא. ובשו"ת שאלת יעב"ץ (ח"א סי"ז) ס"ל שאינו נפסל, וע"ע שם. וכ"כ בשו"ת ובחרת בחיים סי' ק"ב.

369. בשו"ע כאן ס"ט ואחרונים לענין מבוי (ולהלן יובא דין מבוי שצידו ים או נהר), ויעוין בעירובין (פז). שטבריא ימה חומתה דאית לה אוגנים וכו', עיי"ש (ובעירובין כ"ב). וכה"ג בשו"ת שואל ונשאל ח"ב סימן נ"ד ובספרו ברית כהונה מערכת ת' אות ד', וע"ע גם בשו"ת אגרות משה ח"א סי' קל"ח-קל"ט, ודו"ק.

דין מתלקט בים נזכר בדברי המג"א כאן והאחרונים (וכן במשניב סוס"ק ק"ח, וכן בשעה"צ אות צ"ג), וכן במג"א בסיומן שמה"ה סק"ד ואחרונים שם, וכן להלן בסיומן שס"ה ס"ג ובמשניב שם, ועוד.

370. שעה"צ (אות צ"ג) עפ"ד המג"א, ומדרבנן הוא וכמשי"ש.

371. והיינו שדבר זה מצוי ויש להזהר, הן למ"א שכשיש חשש כזה לא מועיל לסמוך עליו אפילו לפני שנעשה כן, והן לשו"ע דמי"מ יש לבדוק שלא תבא טעות זו [ועיין להלן שלמעשה אין לסמוך בכלל להתיר ע"י נהר מסיבות אחרות].

372. במג"א סק"ל כתב דמבטלי מחיצתא, וכ"כ התו"ש. אולם הרבה אחרונים חלקו על דבריו, וכמו שהביאו המשניב (ס"ק ק"ח) וכה"ח (אות ר"א), וע"ע שעה"צ (אות צ"ד), ועיין בכה"ח שם שכתב שאף לדעת

באותו חלק הפנימי אינו מותר אלא כשיש לו תורת מבו, והיינו שיהא אורכו ארבע אמות, ויהיה אורכו יותר מרוחבו, ובתים וחצירות פתוחים לתוכו, וככל המבואר לעיל בדין מבו, ואם לא כן צריך להתירו כתיקון חצר המבואר לעיל].

ואם יש מחיצה גמורה או צורת הפתח, או שני פסין משהו משני הצדדים או פס ארבעה ואינו רחב עשר אמות, אפילו אם עשו האחרים לחי או קורה בראש המבו, רשאי כל אחד לערב בפני עצמו, ומותר כל אחד לטלטל בחלקו.³⁹¹

מבוי הרחב עשרים אמה

ס"ז. מבוי הרחב יותר מעשר אמות, אין לו תיקון בלחי או קורה, אלא רק בצורת הפתח בלבד. או שימעט את רוחבו ויעמידנו על עשר אמות לכל היותר, ואז אפשר לתקנו בלחי או קורה. ואם המבוי רחב עשרים אמה ורוצים למעטו כדי לתקנו בלחי או קורה, ישנם שני אופנים לעשות כן:

א. לעשות פס של מחיצה שיש בה ארבע אמות, ולהעמידה באמצע המבוי, ובזה נעשה המבוי כשני מבואות, והיינו כשיש בכל חלק בפני עצמו תנאי מבוי שיהיו בתים וחצרות פתוחין לתוכו, ושיעורו לפחות ארבע אמות.³⁹²

ובאופן זה צריך בנוסף עוד שני תיקונים: א. לעשות קורה לכל אחד מהם, וככל דין קורה של מבוי.³⁹³ או לעשות לחי לכל אחד מהם, או לעשות לאחד לחי ולשני קורה, כרצונם.³⁹⁴ ב. עוד צריך לעשות תיקון של צורת הפתח מקצה הפס על הכותל האמצעי של המבוי, וכדין מבוי עקום, ולפי השו"ע - אפילו אם אין ביניהם עשר אמות. ולרמ"א - רק אם יש עשר אמות צריך תיקון, אבל פחות אין צריך תיקון, ויש להחמיר.³⁹⁵

ב. עוד אפשרות לסתום את הרוחב במקצת על ידי פסים שיהיה עומד מרובה על הפרוץ.³⁹⁶ ולאחר מכן צריך תיקון של לחי או קורה לפתח הראשי של המבוי.³⁹⁷ אבל הפתחים הקטנים שבצדדים מן הסתם אינם צריכים כלום, ובתנאי שאין הרבים עוזבים את הפתח הגדול והולכים בפתח הקטן, משום שאם ילכו בפתחים הקטנים, צריך תיקון צורת הפתח לפתחים הקטנים.³⁹⁸

ס"ז. מבוי שבראשו יש מדרון, בין שהוא כלפי המבוי ובין שהוא כלפי רשות הרבים, אם הוא משופע באופן שמתלקט עשרה טפחים מתוך ארבע אמות, הרי הוא כמו מחיצה גמורה, ואין צריך שום תיקון. אבל אם אינו מתלקט עשרה מתוך ארבע אמות אלא ביותר מזה צריך לתקן ככל תיקוני מבוי או חצר.³⁹⁹

**סימן שס"ד
הכשר רשות הרבים ומבואותיה**

הקדמה: מבואות ורוחבות המפולשים לרשות הרבים, אם יש בהם ט"ז אמה הרי הם כרשות הרבים, ואינם ניתרים אלא בדלתות כאשר יבואר להלן. ויש אופנים שגם אם יש בהם פחות מט"ז אמה הרי הם כרשות הרבים, והדבר תלוי אם הם מפולשים לאורך רשות הרבים או שהם מפולשים לרוחב רשות הרבים, וכמו שנתבאר בסימן שמ"ה סעיף ח-ט. ובכל אופנים אלה צריך לתקן ולהתיר על ידי דלתות, כאשר יבואר להלן. ובהלכות הבאות לפנינו יבואר דין מבואות שאין בהם שיעור בכדי שיחשבו רשות הרבים, אבל הם מפולשים למקום האסור, איזה תיקון יש להם.⁴⁰⁰ ונסדר אותם לפי שלשה חלוקות, ולאחר מכן יבואר תיקון רשות הרבים עצמה.

תיקון מבוי וחצר המפולשים לרשות הרבים

א. מבוי המפולש בשני ראשיו לרשות הרבים, או בשני ראשיו לכרמלית, או שצד אחד לרשות הרבים וצד שני לכרמלית,⁴⁰¹ צריך צורת הפתח מצד אחד.⁴⁰² ולחי או קורה מצד שני.⁴⁰³ ובמקום שצריך צורת הפתח אינו מועיל להתיר על ידי עומד מרובה, אבל הוא מועיל במקום לחי וקורה.⁴⁰⁴

ואם הוא חצר ככל דיני חצר הנוכרים לעיל, צריך צורת הפתח מצד אחד ופס הרחב ארבעה מצד שני, או שני פסין של משהו.⁴⁰⁵ [ובעומד מרובה על הפרוץ או שהוא שווה כמו הפרוץ, הרי זה מועיל במקום צורת הפתח].⁴⁰⁶

ובכל אופן יש להזהר שלא יהיה בסך הכל פתח הרחב יותר מעשר אמות.⁴⁰⁷ ואם עושה בכל הצדדים צורת הפתח, הרי זו סתימה גמורה ומועילה בכל אופן.⁴⁰⁸

ב. מבוי המפולש מצד אחד לרשות הרבים או לכרמלית, ומצדו השני לחצר שאינה מעורבת, אין צריך צורת הפתח, אלא במבוי צריך לחי או קורה בשני ראשיו.⁴⁰⁹ ובחצר צריך שני פסין של ארבעה בשני ראשיו, או שני פסין משהו בצד זה ושני פסין משהו בצד השני.⁴¹⁰ וכל זה כשהחצר יש לה פתח למבוי אחר ואינה רגילה ללכת במבוי זה, אבל אם היא רגילה לילך במבוי זה אין מועיל שום דבר חוץ משיתוף, ואז אינם צריכים עירוב.⁴¹¹

ג. מבוי המפולש מצד אחד לרשות הרבים או לכרמלית ובצידו השני לחצר מעורבת, יש אומרים שאין צריך בצד החצר שום תיקון, ויש אומרים שהם אוסרים אלו על אלו עד שישתתפו יחד עם בני המבוי, או שיעשו תיקון חצר כדי.⁴¹²

ושאר פרטים. [אבל צוה"פ או פסים הרי הם כמחיצה גמורה המועילים לחלק את המקום לגמרי, והם יותר מועילים מלחי (כמבואר בשו"ע, ועי' כה"ח אות רכ"ט ור"ל"ג)].

391. הכל מבואר בשו"ע ואחרונים, ועי' משנ"ב וכה"ח, ולענין אם יש דריסת רגל של זה על זה לא, עיין משנ"ב ס"ק קכ"ח וס"ק ק"ל, וכה"ח אות ר"ל ר"ל"ה ר"ל"ו, ועי' חזו"א סי' צ"ה סק"י.

392. שו"ע (ס"ג) שיחלק את המבוי לשתיים ע"י פס ד' (ובסעיף ל"ה כתב דה"ה שמועיל על ידי קנים פחות פחות משלשה), וצריך כל תנאי מבוי (כנ"ל בהלכות הקודמות), וצריך גם שיעור ד' אמות, ונפ"מ בזה שאפשר לחלק את המבוי גם לכמה חלקים שירצה על ידי פסים כאלה, אך שיהיה תנאי מבוי, ועיין בחזו"א סימן ס"ט כו"כ דינים חשובים בהלכות אלו [ועיין כה"ח אות רמ"ב בשיעור הפס והמבוי לפי שחוקות ועצבות, שנתבאר בריש הל' עירובין בהקדמה].

393. שו"ע, וככל דיני קורה המבוארים לעיל, וכאן עורר השו"ע שיהיה גם על הפס, או תוך שלשה בגובה מהפס, משום שאם עובר מכותל לכותל של המבוי ולא נוגע בפס נמצא שאין הקורה על כתלי המבוי.

394. משנ"ב סק"ו.

395. בב"י מבואר להחמיר שצריך צוה"פ אפילו בפחות מעשר, ולכן סתם בשו"ע בכל גווני (וכ"כ המשנ"ב סק"מ, וכן ביאר הכה"ח אות רנ"ב). והרמ"א כתב בשם י"א להקל, ובמשנ"ב (ס"ק קמ"ג) כתב בשם האחרונים שהסכימו להחמיר כהשו"ע, וכ"כ כה"ח שם, אמנם עי' בביה"ל ד"ה יותר סמך להקל.

396. עיין שו"ע סל"ד כל האופנים בזה.

397. משנ"ב ס"ק קמ"ו.

398. שו"ע סל"ד, ועיין במשנ"ב אי גרסינן זוטא או רבא, וכתב שהוא ט"ס וצ"ל רבא, וכן כתב הגר"עא וכדברי התפארת שמואל שהוא ט"ס, אולם באמת העיקר כמו שהוא לפנינו, שכן מבואר בב"י ובלבוש ובגר"ז ותו"ש ומאמ"ר ושכן הוא במקור הדין (באו"ז סי' קי"ז, והג"א פ"א סי"ב), ובישוב הדברים ראיתי בספרים כמה וכמה ישובים, ואכמ"ל (ועי' בביה"ל להלן סי' שס"ה סו"ס"א סוד"ה אסור, ובמה שכתבנו שם), ועי' בשו"ת בית שלמה סימן נ"ג.

399. עיין שו"ע סל"ו. וכפי שביאר בב"י ע"ד הטור דאין זה מדין לחי, אלא מחיצה גמורה היא. וכן דקדק בשו"ע, וכ"כ בהדיא בהגה, ובעצם ביאור הענין שהוא לכוון רה"ר או לכוון המבוי, יעוין ברש"י שהובא בב"י ובמשנ"ב.

400. בעירובין (ו). נתבאר כיצד מערבין מבואות המפולשים, אבל רה"ר עצמה אינה אלא בדלתות, וברש"י שם ד"ה ר"ה כתב דמשמע שהרחוב רחב שש עשרה אמה, ומפולשים וכו', אולם זה כך רק בה"א שהמדובר ברה"ר, אבל במסקנא דמירי במבואות על כרחן בשאין בהם ט"ז אמה, דא"כ ה"ז רה"ר, ואינו ניתן אלא בדלתות (ועי' ברש"י במשנה ריש עירובין) כתב דלא הוי רה"ר בציר מט"ז אמה רוחב ומפולש מב' ראשיו, אבל מבוי קצר הוא ואינו רחב ט"ז אמה, וא"י רחב הוא אינו מפולש אלא ראשו אחד פתוח לרה"ר (וכו'), וכן בתוס' ורא"ש ורשב"א וריטב"א ושאר בדף ו. וכן במ"מ (פ"ז משבת ה"ב) כתב שכל זה כשאינו רחב ט"ז אמה, דאילו רחב ט"ז אמה הוא עצמו רה"ר גמורה (והיינו שצריך דלתות להתיר וכמ"ש בגמרא שם). ועי' בטור (סימן שס"ד) מבוי המפולש וכו', ורשות הרבים עצמה דהיינו רחב ט"ז אמה ומפולש הוי רה"ר וצריך דלתות. ועי' בב"י. וכן ביאר המשנ"ב ר"ס שס"ד דמירי שלא היה ברחבו שיעור רשות הרבים, ולא פירט בכמה רק ציין לסימן שמ"ה. ובביה"ל ד"ה מבוי פירש

דהיינו שהיה פחות מט"ז אמה, ושכ"כ הפו', אולם כאמור שבמשנ"ב לא פירט, ובמשנ"ב לעיל (בסימן שמ"ה סק"ז) כתב דמה דמבואר בסימן שס"ד שמבוי המפולש אינו כרה"ר, מירי כשאין רחב י"ג אמה, או שהוא מפולש לרוחב רה"ר עי"ש. אולם התם מירי לפי דברי הי"א שהובא שם, דהוא שנוי בפלוגתא, עיין שם ובביה"ל. ועי' בכה"ח (אות א') שכתב דלכתחילה יש לחוש לדעת האוסרים, ואין להתיר מבוי הרחב י"ג אמות ושליש המפולש לרה"ר אלא בדלתות, ובשעת הדחק כל שאינו רחב ט"ז יש להכשיר בצוה"פ, ועי' שם, ולעצם הדין יעוין בדברינו בסימן שמ"ה שם, ובבירורי הלכה שם.

ויש להוסיף שהגר"ז כתב שהנידון דידן מדובר במבוי מפולש לרה"ר, והוא עצמו אינו רה"ר, וכגון שאין רבים בוקעין בו, או שאין ברחבו ט"ז אמה וכו', עי"ש. ולענין רבים בוקעין בו עמדנו בזה בסימן שמ"ה סי' ז' ובבירורי הלכה שם מהו גדר רבים, ואכמ"ל. וכעת יבואר הדין כאשר אין במבואות שיעור רשות הרבים אבל הם מפולשים. [ובשונה ממה שמבואר בסימן שס"ג ששם המבוי או החצר סתומים, וכאן הם מפולשים].

401. שו"ע ס"א. ומקורו בגמרא (שם ו): מחלוקת, ופסקו הר"ף והרא"ש והטו"ש כמו תנא קמא ולקולא (כיון שכן דעת רב, דהלכתא כוותיה באיסורי), ומאידך הר"ח וכן נוטה הרשב"א בעבוה"ק ריש ש"ב והריטב"א והר"ן ורי"ש כחנניה כיון שהאריכו בגמרא בשיטתו [ובדעת הרמב"ם נחלקו הראשונים, שבמ"מ פירש דבריו כתיק, וכ"פ הכס"מ, אולם הרשב"א בח"י פירש ההלכה ברמב"ם כחנניה, ומ"ש בפ"ז ה"ז מירי בפתוח לכרמלית (וכמ"ש בגמרא דף ז. לא שנו אלא סרטיא וכו')].

ואין חילוק בכל זה בין מפולש לרה"ר או לכרמלית כמ"ש בשו"ע, והרמ"א הוסיף כרמלית מכאן וכרמלית מכאן, אולם גם השו"ע מודה לזה, שכן מבואר בהדיא בגמרא (עירובין ז). ומה שצוין בהגה לדברי הריב"ש (סי' ת"ה), ונזכרה בב"י, התם ללמד בא שאף לכל הראשונים דינא הכי, וכיעוין, ומ"מ הדין מוסכם לכו"ע [ועיין להלן בסעיף ג' במשנ"ב סק"ט ובשע"צ שם אות י' ומירי מהנשמ"א שכתב שברשב"א בעבוה"ק ש"ב ס"א כתב בהדיא גם כרמלית].

ובכלל כרמלית גם קרפף ומקום שלא הוקף לדירה, וכמ"ש הפמ"ג ה"ד בביה"ל ד"ה וצידו ובכה"ח אות ז', אולם במפולש לחצר שונה הדין כדמבואר בהלכה הבאה.

402. בדין זה נחלקו הראשונים, שאף שבמפולש מצד אחד לכרמלית ומצד אחר לרה"ר הדין מוסכם לכו"ע (כעירובין ז), אולם במפולש משני צדדיו לרה"ר נחלקו בסוגיא דעירובין (ו), שהר"ף והרא"ש כתבו כאמור שאפילו במפולש סגי בצוה"פ בצד אחד ולחי וקורה בצד אחר, וכ"מ מסתימת הרמב"ם פ"ז משבת ה"ג כמ"ש המ"מ, ועי' בב"י ש"כ"מ בסמ"ג וסמ"ק, ומאידך ברשב"א בעירובין (שם) דש"מ מהגמ' דהלכה כשמואל דבעי דלת, ועי' שם שכן י"ל ככוונת הרמב"ם, וכ"פ הרשב"א בעבוה"ק (ש"ב) ובריטב"א בעירובין (ה). כתב שגם ר"ת ס"ל הכי, ובב"י הביא ש"כ"פ גם הר"ח והריב"ש, וכן דעת הרוקח [וכ"ז הוא במפולש מב' צדדיו לרה"ר, אבל אם צד אחד לכרמלית לכו"ע סגי בצוה"פ, ובשו"ע פסק כעמודי ההוראה, וכן הסכימו הפו' כמו שכתבנו].

403. ככל דיני קורה או לחי המתירים במבוי שנתבארו בס"י שס"ג.

404. מפני שדין עומד מרובה נלמד בק"ז דין לחי (בעירובין ה:), ואמרינן דיו לבא מן הדין להיות כנידון, וכמ"ש באבן העזר כאן ובשו"ת נפש חיה סכ"ה-כ"ט ושו"ת בית שלמה סמ"א, מ"ח, נ"ג, וכן בשו"ת אבני"ז סי' רפ"ט אות ו' הוכיח כן בנידוד' מתוס' בעירובין (צד), וכן הוכיח החזו"א סי' ס"ה סק"ד, י', ועי' בתפא"י פ"ג הערה ג', ובפרק ל"ד הערה ד'.

405. ככל דיני תיקון חצר שנתבאר בסימן שס"ג.

והנה חילוק זה בין חצר למבוי, העיר הרמ"א בס"א לגבי הדין השני המבואר בשו"ע שצידו האחד לחצר שאינה מעורבת, שבוה כתב השו"ע שבמבוי צריך לחי או קורה בשני הצדדים, ולזה כתב הרמ"א שבחצר צריך פסין ארבעה או שני משהו בשני הצדדים, אבל בנידון דידן שעשה בצד אחד צורת הפתח ובשני לחי או קורה, לא פירשו שבחצר צריך בצד השני תיקוני חצר, אולם להלכה היינו הך, וכמו שכתבנו בפנים. וכ"כ בהדיא הרשב"א בעבוה"ק (ש"א) שבחצר מפולש צריך הכשר בצוה"פ, ואח"כ יתקן ככל תיקוני חצר.

אמנם דין זה אינו מוסכם, וכמו שיבואר, דהנה במשנ"ב (סק"ד) הזכיר הנידון דידן ששני ראשיו פתוחים לרה"ר (או כרמלית), וכתב שאם הוא חצר שנכנסים דרכו לרה"ר, א"צ רק תיקון חצר משני צדדים, דהיינו מכל צד שני פסין או פס רחב ארבעה, ע"כ. (ועי' גם בביה"ל סי' ג' סוד"ה ואם עשוי). וכבר כתב כן בתוספת שבת (סימן שס"ג אות ס"ג). וכן כתב הגר"ז כאן (בסעיף ב' וסעיף ג'), וה"ד בכה"ח (אות י'), עיין שם. אלא שדין זה בודאי צ"ע, שהרי לא התירו כתיקוני מבוי או חצר אלא בצד אחד, אבל בצד השני מוכרח שיהיה צורת הפתח, ולולי דבריו אפשר לומר שזה חוזר על הדין השני שבשו"ע [ושו"ר שכן מפורש בד"מ סימן שס"ג סי', וכן כתב בנידוד' בפתח"ז כלל ח' אות ה' בשם הבית שלמה בס"י מ"ו דהרמ"א קאי על סוף דברי השו"ע]. אולם המשנ"ב שכתב שהוא חוזר גם על הדין הראשון, ה"ז קשה, ואכן בחזו"א (סימן ס"ה סק"ג) תמה על המשנ"ב שלא מצאנו שהתירו בתיקוני חצר כאשר שני מחיצות פרוצות, אלא כשיש לה שלש מחיצות, ושכ"מ בגמרא (ה:), ושכ"כ גם המשנ"ב בעצמו בסימן שס"ב ס"ח בביה"ל ד"ה פרוץ מרובה, שגם בחצר בעינין שלש מחיצות, ע"כ. ועי' בביתא דר' הרמ"א. וכבר באבן העזר (סימן שס"ה ס"ב) כתב כן בפשיטות שחייב תיקון גמור, ושכן מבואר בהדיא בתוס' בעירובין (צד). ד"ה מאי שצריך צוה"פ בחצר מפולשת, ותמה על ה"ט' והגמ"א דמשמע מהם שאין בחצר דין מפולש, עי"ש. וראיתי בתפא"י עי' קל"ו שכתב שכנראה הגר"ז והמשנ"ב ג"כ הבינו בט"ז ובמג"א כהבנת האבה"עו"ז, ולכן כתבו להקל, וכתב שבאמת אין זה הפירוש בט"ז ומג"א, וגם הם לא התכוונו להתיר חצר מפולש, ולא אמרו אלא שבחצר אין דין בקיעת רבים, עיין שם, ודבריו ברורים. ועי' מה שכתב בזה עוד להלן בהערה ד' בכמה דברים חשובים, עי"ש. ולעצם הדין הרי התוס' הנ"ל (בדף צד). מבואר שצריך צוה"פ בחצר מפולשת, וכתבנו בעבוה"ק, ויותר מזה מבואר בש"ג רפ"ק דעירובין (ב. אות ב) בשם ריא"ז.

406. כ"כ הרשב"א בעבוה"ק (שם), ועי' בתפא"י שם הערה ג' מ"ש"כ בזה. וכן כתב בחזו"א סימן ס"ה סק"א ל"ג ובסימן ק"ז סק"ח.

407. ביה"ל ד"ה מבוי וכה"ח אות ד', שממעט הרוחב ע"י פס וכדו'.

408. כבכל דוכתא שצוה"פ מועילה וכמשנ"ת בס"י שס"ג ועוד.

409. שו"ע, ועיין משנ"ב סק"ג ובשע"צ אות ב' שכ"כ ה"ט' והא"ר, וכ"מ מביאור הגר"א. אולם הביא שיש מחמירין, והיינו הבי"ח והובא במג"א, דס"ל שקורה לא מועיל בצד אחד אלא צריך חציצת לחי. ועי' כה"ח אות ז'. [ועיין בביה"ל ד"ה א"צ בשם המאמ"ר בשם הר"ן שמשמע שחולק ע"ז (ושכ"ה ברשב"ץ), אולם בחזו"א סימן ס"ה סק"ג דחה הראיה מהר"ן].

410. רמ"א בהגה.

411. משנ"ב סוסק"ג וכה"ח אות ה'. וביאור הענין בסימן שפ"ז.

412. עיין בביה"ל ד"ה שאינה, מחלוקת ה"ט' עם הגר"א ופמ"ג, ועי' בכה"ח אות מ"ה שביאר בזה גם בדעת ה"ט'.

הכשר רשות הרבים

קעת יבוארו האופנים שבהם אפשר להתיר את רשות הרבים כדי שיוכלו לטלטל בו.

ד. צורת הפתח היא מחיצה גמורה מן התורה⁴¹³, וכן עומד מרובה על הפרוץ הרי הוא כמחיצה גמורה מן התורה⁴¹⁴. ומכל מקום אין זה מתיר את רשות הרבים כדי שיהיה מותר לטלטל בו כמו רשות היחיד, אלא צריך לעשות דלתות, וכמו שיבואר. ודין זה שאינו מועיל צורת הפתח הוא מדרבנן⁴¹⁵.

דיני "דלתות" להיתר רשות הרבים

ה. רשות הרבים אינה ניתרת אלא בדלתות, דהיינו שיעמיד דלתות בשני הראשים שבני רשות הרבים עוברים בהם⁴¹⁶, ויש מתירים אף אם יעשה דלת בצד אחד ולחי או קורה בצד אחר⁴¹⁷. ולמעשה העיקר כדעה ראשונה, שאינו נותר אלא בשתי דלתות דווקא בשני ראשיה⁴¹⁸.

ו. דלתות מתירים את רשות הרבים, רק אם הם ננעלות בלילה, אבל אם אינן ננעלות בפועל בלילה, אינו מתיר⁴¹⁹. ויש מתירים אפילו אם אינם ננעלות, בתנאי שהם ראויות להנעל, דהיינו שאינם משוקעות בעפר, וכיוצא. ולמעשה העיקר כדעה ראשונה שצריך שיהיו ננעלות בפועל בלילה⁴²⁰.

בא"א כאן סק"ב כתב ד"ל שסגי באחת ננעלת בלילה (וציין לט"ו ותו"ש, ואפשר שבא לתרץ כן), אך מדברי הפו"ל מ"מ כן].

ויעוין עוד בפמ"ג בא"א (בסימן ס"ד סק"ב) שצ"ל למג"א בשם הרשב"א (והיינו דסגי בדלת אחת), וכתב ועיין ב"י כאן משמע לכאורה כן, ומש"כ דלתות קאי אדעלמא, ושוב כתב: ועט"ז בסימן שמה"ה ותו"ש השיגו מכאן, ואין הכרע בבואר המחבר, ע"כ. ובאיור דבריו נראה, א. שמיכין שדברי הב"י כאן כמו הרשב"א, וכנראה שזה ממה שהביאו בב"י בסתמא, ומשמע דהכי ס"ל. אולם כבר הערנו ע"ז דזה אינו ראייה כלל, דארבה יש ללמוד לפי דרכו של הב"י משאר הראשונים שצריך שתי דלתות. ב. ומה שהביא מהט"ז ותו"ש הנ"ל, וכתב ואין הכרע בבואר דברי המוכר, ע"כ. היינו דאפשר לפרש דלתות אדעלמא, או שבריה"ר אחת צריך שתי דלתות משני צידיה, אולם כבר הבאנו שבב"י עצמו מבואר שפירוש דלתות, היינו משני צידיה [והנה ראייה בתפא"ר פמ"א בהערה ב' שעמד בבואר דברי השו"ע, והנה בתוה"ד כתב שמלשון השו"ע ה"ד "עצמה" לשון יחיד, משמע שדלתות צריך ברה"ר אחת ולא קאי אדעלמא, וזו ראייה נכונה שכך סובר השו"ע, אולם מה שכתב אח"כ לדייק מהשו"ע שהכוונה על רשויות דעלמא מדברי הב"י דלכאורה שפת יתר הוא וכו', דבריו תמוהים, דארבה מזה שכתב הב"י שלשון דלתות היינו משתי צידיה, אי"כ ודאי שכך יתפרש לדברי השו"ע, וצ"ע גם על הפמ"ג הנ"ל ושאר מפי' שלא נחתו לזה].

ולחלוקה בודאי שהעיקר כמו שהבין הב"י בטור, וכך יתפרשו הדברים בשו"ע. ועיין במשני"ב (סק"ו) שסתם שצריך דלת מכאן ודלת מכאן, ושוב כתב שיש פוסקים שסבירא להו דסגי בדלת אחת וכמו בעלמא, ע"כ. ואפשר שחשש לפמ"ג שכתב שבשו"ע אין הכרע, ועיין בכה"ח (אות י"ג) שהביא דברי העו"ש שמפרש שבעינן דלתות משני צדדין, וכתב שכ"כ בגר"ז אות ד', וכן עיקר. [ומ"מ כשא"א לעשות דלתות בשני צדדין, נראה שבריה"ר שאין בו שישים ריבוא ששנוי בפלוגתא, יש לתקן גם בכה"ג, כדי להציל ממכשול, עיין בהערה שבסוף הלכה הבאה].

419. עיין בעירובין (ו): כמה דעות בזה, ופסקו הרי"ף והרא"ש שרק אם ננעלות בלילה מותר, וכ"כ עוד הרבה ראשונים להלן (כב). כהר"ה וראב"ד שם והרמב"ן והרשב"א ורי"ט ורי"ן ומאירי. וע"ע גם בספר המאורות ושכ"ה רבינו סעדיה גאון [וכ"ה בשו"ת הגאונים חמדה גנוזה סי' ע' משר שלום ז"ל], וסמ"ק, וכן בהג"א (פ"ק דעירובין סימן ח) בשם הרי"מ מאירא, וכן בשו"ת שם (ו), ובריב"ש הובא בב"י כאן. וע"ע גם בספר המאורות ושכ"ה רבינו ניסים גאון, ועוד ראשונים. וכן הביא הדי"מ ממרדכי ר"פ הדר סי' תק"ט בשם ר"י, וכ"מ במהר"ם מרטנבורג, וע"ע בספר בני ציון ליכטמן שהביא דברי הראשונים בזה, עיי"ש. וע"ע להלן בדעת השו"ע והרמ"א בזה.

420. הרמב"ם (פ"י ה"י) כתב שאינו צריך לנעול הדלתות בלילה, אבל צריך שיהיו ראויות להנעל, ועיין בב"י ובב"ח מקור הדברים, ובמגיד משנה ביאר דכל שיש דלת ה"ז מחיצה כמות שהיא, וא"צ ננעלות. ויפה כח המחיצה כדי שנאמר שלא אתו רבים ומבטלי מחיצתא, והיינו שגם ברשות הרבים גמורה מהני ראויות להנעל. ע"כ. ויש לבאר, שיש בזה ב' סברות במה שמועיל בראויות להנעל, סברא א. שזה גדר של מחיצה וכמו שביאר המ"מ, וכן מבואר כבר ברש"י ועוד ראשונים בסוגיין דזה גדר של מחיצה, וע"ע בראב"ן סו"ס שמ"ט שכל שראוי להנעל כנעול דמי, ובפשוטו י"ל דהיינו שרואים את זה כאילו נעול, אולם י"ל באו"א שזו צורת מחיצה וכגון צורת הפתח, שמספיק "צורת" פתח כדי ליתן לו שם פתח, כך דלתות שיראו"י להנעל מועיל כאילו הוא נעול, וזה גדר המחיצה. וע"ע דבריו יחזקאל סימן ה' שחקק בגדר הדבר אם זו מחיצה ממש כמו צוה"פ וסתימה ממש וכו', עיי"ש. והאריך להוכיח כן מהראשונים דהוי מחיצה ממש. סברא ב. שהתועלת בזה היא בכך שלא מסור לרבים, וכמו שכתבו רש"י (בדף קא), וכ"כ באו"ז סי' קכ"ט סק"י דבכה"ג לא דמי לדגלי מדבר, כה"ג מצאנו ברשב"א בעבוה"ק (סוף ש"ב), והובא במ"מ ובב"י כאן שלכן סגי בדלת אחת נעולה, כיון שאינו מסור לרבים בכל עת, עיי"ש. ולעיל ביארנו שאף לסוברים שצריך שתי דלתות, מ"מ י"ל שהסברא בזה כאמור מצד שצריך שיהיה מסור לרבים (וע"ע לעיל בסימן שמה"ה ס"ז ובבירורי הלכה שם בתנאי רה"ר). וה"נ מועיל לרבים שיחששו שמא הוא ננעל, וכ"כ המאירי בבית הבחירה (עירובין ו). שכל שראויות להנעל רבים סבורים שהן ננעלות ולא בוקעין בה, ע"כ. וכיון לזה הבית אפרים סימן כ"ו, וע"י דבריו יחזקאל שם שדן בזה למה הוצרך הרשב"א לטעם זה, ולדבריו הוא רק כדי שלא יחשב בקיעת רבים.

ובזה יש לבאר מה דמשמע ברמב"ם שצריך שתי דלתות הראויות להנעל (ולא סגי בדלת אחת כאשר כתבו כמה פו' שהבאנו בהלכה הקודמת), וכמשי"כ גם הפמ"ג כאן בא"א סק"ב. והנה לסברא א' י"ל דכיון שההיתר הוא משום שהוא צורת מחיצה, י"ל שדווקא בב' דלתות מהני, וכמו שביאר באבן העזר (ו): שדלת הראויה להנעל נחשבת מחיצה קלה כשם ד' מחיצות, וכ"כ בבית אפרים סי' כ"ו. ועיין בתוס' בעירובין ו'. וע"ע בבית מאיר כאן ס"ב, ואכמ"ל. אבל לסברא ב' קשה, ואפשר שרק בב' דלתות ה"ז עשוי להטעות את הרבים, ולא בדלת אחת שרק ראייה להנעל. [ועוד לענין ב' הסברות הללו דיאכא נפ"מ בנייהו, יבואר להלן בהלכות הבאות כמה פרטים].

כמובא בשעה"צ אות ו'). וע"ע בהערה הבאה להלכה. [ובהלכה הבאה יבואר אם צריך לנעול].

417. בתוס' בעירובין (שם) אחר שהקשו אמאי לא סגי בדלת אחת ותירצו אליבא דרש"י, כתבו: ועוד אומר ר"י שקושיית הגמרא הוא ממה שלא הזכירו נעולה אליבא דב"ה, אבל אין הקושיא מהא דסגי בדלת אחת, והיינו שבדלת אחת אה"נ נחשב מחיצה מעלייתא והו"ו ג' מחיצות, וברוח השניה לחי או קורה, וכן מבואר בריטב"א (שם, ובדף כב.), וברשב"א בעבוה"ק (ש"ב) ג"כ הכי דמהני בדלת אחת, וביאר הרשב"א שכל שיש דלת ננעלת בלילה ולחי או קורה מכאן ה"ז רה"י, שאין רה"י אלא המסור לרבים בכל עת, והואיל ויש לו דלת ננעלת בלילה וחוסמת את העוברים שם בלילות אין זה רה"י, ע"כ (וכ"כ בעבוה"ק ש"ג).

יש לבאר סברת הדברים, שרש"י ודעימיה הצריכו שיהיו מחיצות ובשם מחיצה צריך ארבע מחיצות ודלת הוי שם מחיצה, ולכן צריך שני דלתות, אבל לתוס' הוי מחיצה מעלייתא וסגי בלחי וקורה, ולהרשב"א נראה שיש לו סברא חדשה מצד שאינו מסור לרבים בכל עת, ונמצא שיש לפנינו ג' שיטות בהבנת הענין של דלת לרה"י, ועיין בשו"ת בית אפרים סכ"ו דף מ"ב ע"א ד"ה אבל לעני"ד וכן באבני נזר סי' רע"ג מה שביארו בזה דין פלטיא מוקפת, שתלוי הדבר במחלוקת הרשב"א ור"י בטעם היתר דלתות [אמנם בדעת הרשב"א יעוין בהערה הקודמת שהבאנו שגם רש"י פירש בדף קא. כהרשב"א, למרות שבדף ו. תלה הכל במחיצות, וכתבנו ש"ל דהא בהא תליא].

ומה שהרשב"א סובר שבדלת אחת ה"ז חסר במהות רשות הרבים, בפרט זה פליג רש"י וס"ל שרק שתי מחיצות הוא חסרון ברה"ר ולא במחיצה אחת, אלא שלכאורה סברת הרשב"א ברורה שהרי כבר במחיצה אחת מתעכב הלין הרבים, אולם כבר כתבנו שהדבר תלוי בשני דברים, א. בחשיבות מחיצה. ב. שמחיצה זו תחסר רמהות רשות הרבים, ונוסיף ביאור, שהרי אף למ"ד שדלתות ננעלות הוא רק בלילה, אבל ביום הרי השערים פתוחים, וא"כ לכאורה אינו מעכב את הרבים כלל, אלא ודאי שהדבר תלוי במה שאינו נראה רה"ר מצד שאינו מסור לרבים בכל עת כלשון הרשב"א, ולא בגלל שבמציאות אינו מסור לרבים ואינו נחשב רה"ר [מפני שלא כל חסרון במציאות שימוש הרבים נחשב ביטול מרה"ר, וכמו שכתבנו לעיל שהפרעה צדדית לא נחשב ביטול מרה"ר, וש"ד שכ"כ בנתי"ש בהערה ו' במוסגר להשיב ע"ז כמה אחרונים שייקו מהרשב"א שגם במניעת בקיעת רבים שלא בדרך מחיצה מבטל רה"י, וע"ע שם עוד בבואר שיטת הרשב"א]. ובה מובן מחלוקת הרשב"א ורש"י אם במחיצה אחת מתבטל שם רה"ר, שלהרשב"א אף במחיצה אחת אינו נחשב מסור לרבים, שהרי הוא מעכב את הרבים, ולרש"י מחיצה אחת בפועל אה"נ שיחשב רה"י ולא רה"י, אבל כאן שאינה מחיצה בפועל לא שמועיל משום שאינו נראה כרשות הרבים ה"ז רק בשני מחיצות, שבה שם ד' מחיצות המועילות לרה"ר כמו שביארו התוס', וגם נראה כמחיצה מעלייתא.

418. הנה הבאנו לעיל מחלוקת ראשונים, דרש"י וכ"מ ברי"ף ורא"ש ועוד הרבה ראשונים סוברים שצריך שני דלתות, ואילו ר"י ורשב"א וריטב"א סוברים שמספיק דלת אחת, והנה בטור כאן כתב שרה"ר אינה ניתרת אלא בדלתות, וכתב ע"ז הב"י בזה"ל: ולענין מה שכתב הטור להתיר לטלטל ברה"ר שצריך דלתות "כלומר משני הצדדין" בפ"ק דעירובין וכו', ע"כ. ומשמע דפשיט"ל שכשאמר דלתות היינו משני צדדין, ולפ"ז כך יתפרשו דברי שאר הראשונים שאמרו כן כהר"ף והרא"ש, ומאידך אח"כ הפסיק הב"י בענין אחר, ושוב הביא דברי המגיד משנה בפ"ז שכתב בשם הרשב"א גבי הכשר דלתות שיראה שא"צ דלתות ננעלות מכאן ומכאן, אלא כל שיש לחי או קורה ודלת ננעלת בלילה וכו', ע"כ. (וזה סברת תוס' הנ"ל). ולכאן צ"ב שהביא זאת הב"י בשתיקה, ונראה דסגי ליה במה שהביא לפני"כ כדבר פשוט שלשון דלתות היינו שני דלתות, ואגב הנידון אם צריך שיהיו ננעלות בפועל או סגי בראויות לינעל, הביא כל דברי המ"מ.

ובשו"ע (ס"ב) כתב שרשות הרבים אינה ניתרת אלא בדלתות, ע"כ. ונראה שכפי שפירש בב"י את דברי הטור שלשון זו מורה על דלתות בשני הצדדין, כך יתפרש לדברי השו"ע, וכן בדין שיפסוק כן, שהרי כן הוא דעת הרי"ף ורא"ש ועוד הרבה ראשונים, וע"ע במג"א (סק"ב), ודו"ק. וכן יתפרש לדעת הרמ"א ששחק כאן לשו"ע, ויותר מפורש בדבריו בסימן שמה"ה (ס"ו).

ואמנם הט"ז שם (סק"ה) כתב שנראה שאם דלת אחד נעול מבטל ג"כ רה"ר כיון דלא הוה מפולש, ע"כ. ובתו"ש (שם סק"ד) העיר דמשמע שהט"ז חידש כן מדנפשיה, והרי הוא מפורש בב"י בשם הרשב"א, ע"כ. וביותר יפלא שפסק כן נגד שאר הראשונים, ואף אמנם שאת הלשון של הרמ"א שם (וכן השו"ע בסימן ס"ד) שנקטו דלתות יתפרש דהכוונה לדלתות בעלמא (וכיבמות כו. ושאר דוכתי), מ"מ היאך אפשר לעזוב דברי הב"י בבואר שאר הראשונים [והנה בהגהות ה"ר"ב פונקל שם כתב לבאר דברי הט"ז מוקושיית התו"ש, שמה שכתב הט"ז שסגי בדלת אחת הננעלת, אין הכוונה שבצד השני א"צ דלת כלל (אלא לחי וקורה, כדעת הרשב"א ודעימיה), אלא הכוונה שבצד שני א"צ ננעלת וסגי בראויה לינעל, וזה שפיר חידש הט"ז מסברא דנפשיה, ע"כ. ויש לציין שגם הפמ"ג

413. עיין בדברינו בסימן ש"ב ס"ז בדין צורת הפתח פרק א' שנתבאר שצוה"פ היא מחיצה גמורה לשבת וכלאים, ואפילו מד' רוחות, ולכן מן התורה אם נעץ ד' קונדסין ומתח עליהן חוט נעשה רה"י, והזורק לתוכו מרה"ר חייב, וע"ע שם שכ"ה בהרבה ראשונים, וכ"פ האחרונים.

414. עיין בדברינו בסימן ש"ב ס"ח ט' בדין עומד מרובה שנתבאר שהיא מחיצה גמורה מן התורה, וכמשי"כ בעירובין (טו: טז:).

415. ע"פ המבואר בגמרא בעירובין (כב). מח' אי אתו רבים ומבטלי מחיצתא, ונחלקו בזה הראשונים מהלכה כמאן הלכתא, והארכנו בזה בסו"ס ש"ב בענין "מעבר הרבים מבטל את המחיצות", וכתבנו שנראה יותר שמה"ת לא את"ר ומ"מ, וא"כ צוה"פ ראייה מן התורה לתיקון רה"י, ורק מדרבנן לא מהני, וכן מבואר בבית מאיר כאן ס"ב, עיי"ש. וכ"כ בבואר הלכה כאן ס"ב (ד"ה והוא) שלדעת כמה ראשונים הסוברים שאת"ר ומ"מ חייב חטאת בצוה"פ, ולהרמב"ם הוא רק מדרבנן, וכ"כ עוד הביה"ל (בד"ה ואחר) ליישב זה מנהג העולם שמסתפקים בצוה"פ ברה"י, וכתב שאין לומר שסומכים על האומרים שאין לנו רה"ר בזה"ז כשאין שישים ריבוא, אלא הנכון הוא שסומכים על הרמב"ם דלא את"ר ומ"מ, ומן התורה מהני בצוה"פ, ובצירוף זה שפיר סומכים על המקילים בצוה"פ בזה"ז, עיי"ש. ואמנם להלכה כתב שבעל נפש יחמיר משום שיש בזה גרר דחייב חטאת, והיינו כמו שביאר שם משום שרוכ הפו סוברים שאת"ר ומ"מ, וכן קולא שאין רה"ר בלא שישים ריבוא רוב הראשונים פליגי. אולם לעני"ד יש להקל, א. דבאשר לזה שכתב שרוב הראשונים לא מקילים ברה"ר בזה"ז, כבר הבאנו בסימן שמה"ה ס"ז ובבירורי הלכה שרוב הראשונים אכן מקילים, והמשני"ב לא ראה אותם דלא אתו לידיה, וע"ע שם מה שכתבנו בזה. ב. הביא את"ר ומ"מ, הנה הבאנו בסו"ס ש"ב מהרבה ראשונים שאכן כתבו כדברי הרמב"ם, ועוד גדולי עולם המאחרונים המתנבאים בסגנון אחד דלא את"ר ומ"מ, וגם אלה לא מטו לידיה של רבינו המשני"ב, שלא היו מצויים אצלו. ואכן מצאנו להגר"ז כאן (ס"ד בהגה) שצידד ג"כ להקל בזה, שכתב שצוה"פ מהני לשוותו רה"י מן התורה, ורק מדברי סופרים לא מהני, וצריך דלתות וכו', וסיים וכבר נתבאר בסימן שמה"ה ש"א שעכשיו אין לנו רה"ר גמורה, ע"כ. (ובכה"ח אות י"ב העתיק דברי הגר"ז ס"ד שמן התורה צוה"פ מחיצה גמורה, ורק מדי"ס אינו מועיל). והיינו שמצד זה לקולא, וכמשנ"ת. וע"ע בצי"צ בחי עירובין (פ"ה מ"ו) שסומכים על העירוב ברחוב ט"ז אמה ע"פ הרמב"ם דלא את"ר ומ"מ, עיי"ש. וע"ע בערוה"ש ר"ס ש"ד בפשיטות. וכבר הבאנו כן מדברי הראשונים להדיא בסימן ש"ב רס"ז בענין צורת הפתח בהערה, עיין שם. וע"ע גם בחזו"א סי' ע' סק"ג ועוד מקומות. [ובקרן אורה בעירובין (ו): הביא ירושלמי שרובן מהני צוה"פ מן התורה ברה"ר, ולא את"ר ומ"מ], וע"ע בדברינו בסו"ס ש"ב בעני"ד של את"ר ומ"מ.

וכ"ז הוא בקל וחומר אם יש שתי מחיצות גמורות [כמו שמצוי כיום בהרבה מקומות], שמועילת הצורת הפתח מן התורה, משום שאף החולקים על הנ"ל מודים בזה, וכמו שכתב בביה"ל בסימן ש"ב ס"י (ד"ה כשכל) ודע וכו', עיין שם. וכ"כ בשו"ת בית אפרים (סימן כ"ו) בדעת האו"ז המובא בהג"א רפ"ב דעירובין, עיי"ש. וכ"כ בפשטות באבני"ז סי' רפ"ט. וראיתי בתפא"ר ח"ב עמוד ע"ד והלאה שהביא בזה מח' ראשונים, עיי"ש. ומ"מ נתבאר שמן הדין נראה דמהני מן התורה צוה"פ בכל מקום.

416. בעירובין (ו). כיצד מערבין דרך רה"ר וכו', וב"ה אומרים עושה דלת מכאן ולחי וקורה מכאן, ורה"ר מי מערבא, והתניא וכו', וארבע"ח אר"י ירושלים אלמלא דלתותיה נעולות חייבין עליה משום רה"ר, ועיין בפרש"י בבואר הקושיא וכפי הבנת התוס' שם ד"ה והאמר, דבעינן דלתות להתיר רה"ר, וע"ע שם משה"ק אמאי לא סגי בדלת אחת, ושוב הוי שלש מחיצות דאי (ובהערה הבאה יבוארו שיטות הסוברים כן). ותירצו דס"ל שרק אם יש שלש מחיצות גמורות הוי רה"י מדאור, אבל כשהו ע"י דלת לא מהני וצריך גם ברוח רביעית דלת, ע"כ.

ובפשטות הוא ג"כ מכלל מחיצין הלכה למשה מסיני (כמשי"כ בסוכה ו'), והגם שהנעילת דלתות רק בלילה מ"מ גם ביום מותר, ויעוין ברש"י בעירובין (שם) שכתב שנעילת דלתות משיא לה כחצר של רבים. אולם ברש"י לקמיה [בדף קא]. ד"ה חייבין כתב שכאשר דלתותיה ננעלות אינה רה"ר, כיון שאינה כדגלי מדבר שהוא דרך פתוח כל שעה, ע"כ. ולפ"ז לכאורה א"א לומר כביאור התוס' ברש"י, ויש לומר דמ"מ בעינן שיהיה לזה שם מחיצה, ורק בזה אנו אומרים שאינו דומה לרה"ר, וא"כ הא והא איתא, דלעולם הכל תלוי אם יש לזה שם מחיצה, ולאחר שיש לזה שם מחיצה, אז אמרינן דאינו דומה לרה"ר, ואילו לא היה לזה שם מחיצה לא היה שייך לומר שאינו דומה לדגלי מדבר משום שלא כל עיכוב מהילוך הרבים מחסר ממנו שם רה"ר, כמו שמצאנו היג' והיזמי וצוה"ה וכיוצא שהם רה"ר, אף שא"א ללכת היטב (במדבר ג"כ לא היה כן, שהרי הענין י"שר את הכל, אך ז"א ראייה לנידוד), ורק כשיש מחיצה הרי זה מוציא משם רה"ר, ובפרט שכאן הרי ביום הוא פתוח, וע"ע בספר דברי יחזקאל סי' ה' שנראה מדבריו ג"כ שיש להשוות הסברות, עיי"ש. (וע"ע בהערה הבאה בבואר דברי הרשב"א), ודו"ק.

וכדעת רש"י שצריך דלתות, כן כתבו הרי"ף והרא"ש שם שצריך דלתות מכאן ומכאן, וכ"כ הרמב"ם פ"א מעירובין ובפ"ז משבת, וכ"כ בחי' הרי"ן ומאירי שם, וכ"מ בריא"ז שבשה"ג, וסמ"ג ועוד. (וכ"כ הרוקח

ומכל מקום אם אי אפשר לתקן באופן שיהיו ננעלות, יתקנו גם אם אינם ננעלות, רק שהם ראויים לינעול⁴²¹.

ז. בדלתות ננעלות להתיר את רשות הרבים, ישנם כמה הלכות⁴²²:

א. צריך שיהיו ננעלות בכל לילה, ולא מספיק שיהיו ננעלות רק לפעמים בשבוע⁴²³. וכל שכן שאין מועיל מה שיש מקומות שנועלים רק בשבת⁴²⁴.

ב. די בנעילה בכל לילה אפילו לרגע אחד⁴²⁵, ובזה נעשה רשות היחיד ומותר גם ביום⁴²⁶.

ג. אם הוא נועל רגע אחד כאשר בודקים שאין בני אדם, וכשבאים בני אדם מיד פותחים, אפשר שמועיל⁴²⁷. וכל שכן אם נועלים כדי שישלמו מס, או לבדיקת רשינות וכיוצא, ורק אח"כ פותחים, שזה נחשב נעילה⁴²⁸.

ד. אין צריך לנעול במפתח, ודי בסגירה כל שהיא⁴²⁹.

ה. דלתות נפתחות על ידי עין אלקטרונית כאשר מתקרבים אליהם, נחשב דלתות נעולות⁴³⁰.

ו. אם הממשלה אינה נותנת רשות לסוגרן, אלא שסוגרים אותם בלא רשותן, הרי זה מועיל⁴³¹.

עוד הלכות כלליות בדלתות יבארו להלן, וצריך שיהיו ככל הלכות מחיצה בעלמא.

הגריש"א שאפילו אם רוב הלילות הוא ננעל סגי בהכי, ע"כ. אלא שהדבר צ"ע, שלכאורה מסתימת הדברים משמע שצריך כל לילה ממש, ויל"ב].
424. ולאפוקי מזה שיש חושבים שמועיל, וליתא, וכל שכן לפיה"א שצריך בכל לילה, אמנם אם ינעלו את הדלת בפועל, ה"ז מועיל בזמן שהיא נעולה מדין מחיצה מעלייתא, ושמתתי שכן עושים בקרית ספר ורמות שנועלים הדלת כל השבת, ופותחים כביש צדדי (שהיה סגור כל השבוע) בשביל רכבי הצלה וכיוצא. (ויש מקומות שיש דלתות כפולות, שלא יפסל העירוב בזמן שנפתח).

425. הנה בפוסקים לא איתפרש כמה זמן צריך לנעול, ונ"ל שאפילו רגע אחד, וזה הן לטעם שיהיה מסור לרבים "בכל עת", והרי בכה"ג אינו בכל עת, והן לטעם שזה בשם מחיצה, אי"כ כל שנעל אותו רגע אחד סגי, וכ"מ מסתימת הדברים. וש"ר שכי"מ מדברי האבני נזר (סימן רע"ו אות ו' וסי' רע"ט אות ו') גבי ראי לנעול, שמועיל גם אם תהיה הסגירה על זמן קצר מאד (וע"ע בשו"ת ישועות מלכו סימן כ"ד). וכן בשו"ת אמרי יושר (ח"א סי' ק"י) דן בדבר דלת שהגויים לא מניחים לסוגרה, אי מהני כשנועל לרגע קטן כשאין הגוי רואה, עיי"ש. ומשמע דמהני אפילו לרגע אחד, ואף ששם מיירי למ"ד דסגי בראיות לנעול, מ"מ בפרט זה אין חילוק, ואף לדין דבעינן ננעלות בפועל די בכך. [ואמנם ראיתי למהרש"ם בדע"ת (סימן שס"ג סי"ד) כתב שצריך לנעול בכל לילה ולא סגי בקצת שעה, אך כבר העיר נכדו בהגהות שם דאינו מובן אמאי לא סגי, והרי כן משמע ברש"י בשבת (קא.), ועוד, וכן מבואר בחת"ס, ומסיק בצע"ג].

426. כן מבואר יוצא מכל הנ"ל, ויש לציין שדעת רבינו אפרים המובא בספר הבתים (בית מנוחה שי"ג סי"ג) שבלילה הוי רה"י, אבל ביום שאינה ננעלת דינה כרה"י, עיי"ש. וכתב עליו ספר הבתים ולא נתברר, ע"כ. ויש לפרש כוונת רבינו אפרים לפי הטעמים הנ"ל שכתבנו בענין דלתות דבעינן שיהיה מעכב את הרבים, ולזה קאמר שרק אם ננעל ביום שפיר דמי, שאז הוא זמן הלילה הרבים, ונתבטל מהיותו מסור לרבים, משא"כ כשננעל ביום, ומ"מ הלכה כדברי כל הראשונים שצריך שיהיה מסור לרבים בכל עת, ולכן גם אם ננעל בלילה אינו רה"י, אף ביום.

427. הנה ראיתי בכמה מתשו' האחרונים שדנו אודות סגירה לזמן מועט מפני פחד הממשלה או הגויים, וכתבו שגם זה מהני, וכיעוין בשו"ת אבני"ז סי' רע"ו אות ו', ויותר מבואר באמרי יושר ח"א סי' ק"י, אולם אפשר לומר דשאני התם דמיירי למ"ד דמי, אבל לדין שבעינן ננעלות בפועל, זה שהראה שיכול לנעול שפיר דמי, אבל לדין שבעינן ננעלות בפועל, אפשר שאין זה מועיל שנמתין ונראה שאין אנשים ורק אז נסגור ומיד נפתח, שהרי הבאנו ראשונים שכתבו שהדלתות מראות שאינו מסור לרבים בכל עת, וכאן ה"ז מסור בכל עת, ורק כשאין רבים סוגרים. ויש לדחות דמ"מ הוא ננעל, ובפרט לפי המאירי שכשרואים שסגור נמנעים, וכל שכן לפי הטעם שהוא מהות מחיצה, אי"כ ה"ז ברגע שסגר הרי הראה את תוקף המחיצה ודי בכך.

428. כנ"פ בקל וחומר מהנ"ל, וראיתי באשל אברהם מבוטשאטש סימן שמ"ה שדן בכיוצ"ב שנועלים בשביל הנתינת מכס, דמהני אפילו בדבר שיד כל אדם שווה בו.

429. ע"פ כל הטעמים (וכ"כ בנתי"ש פכ"א הערה ט'), ובספר דלתות שערי העיר אות ו' רצה לומר דלרש"י צריך במנעול ובריה, ואינו מוכרח).

430. נשאלתי בזה, ואמינא דמהני לפי ב' הטעמים הנ"ל, ואף שהיה מקום לדון לטעם השני שצריך שיהיה מסור לרבים וכו', וכאן הרי כל מי שעובר מיד זה נפתח, אולם ז"א, שהרי ממרחק הוא לא נפתח, ועדיין נראה לבני אדם כסגירת המקום, ונחשב שאינו מסור להם, ועוד דמ"מ הוא נעול, ומה שנפתח זה כמו שיש לכל האנשים מפתח, ואעפ"כ הויא דלת מעלייתא.

431. כן נראה מסברא הן לסוברים שהדבר תלוי בדין מחיצה, והרי מחיצה לפנינו אף שהיא שלא ברשות [ואף אם יבואו לסלקה, הרי כל שלא סילקה היא כשרה, וכמשנת' ברש"י שס"ב שאם אינו פגעי טבע הבאים מאליהם כמו רוח וגשם, אלא הוא על ידי בן דעת, אין זה חסרון במחיצה]. והן לצד שהוא לא מסור לרבים, הרי שבמציאות אינו מסור, אע"פ שמבחינת הממשלה הוא מסור, והרי גם ים ומדבר מסורים ומפקרים לכל, ואעפ"כ אינו רה"י.

ועיין להלן בהלכה הבאה שהבאנו מדברי הפ"י שדנו בזה לענין דלתות "ראיות" לינעל האם זה מועיל כאשר הממשלה אינה מסכימה, ובשו"ת אבני נזר (סימן רע"ו אות ו') כתב שיש להתיר מכמה טעמים, דמה שהנכרים לא יניחו לנעול חשיב כמו אריה דרביע עליה (וכמש"כ כה"ג בעירובין עה: דלא מבטל מתורת פתח, וה"ה בנידו"ד), עיי"ש. וגם בשו"ת אמרי יושר ח"א סי' ק"י דן בזה, וכתב שהם מהלכות העוממות ונחלקו בהם גדולי הדור [י"ב]. ומה שהם מהלכות עמומות, כן לגבי כל הפרטים, ומשום שלא נמצא מפורש בראשונים ובפ"י, והביא ממהרש"ם בשם הגאון מסוכטשוב (בעל האבני נזר הנ"ל) שמתיר, וכן בספר דלתות שערי העיר, עיי"ש. ונ"פ דה"ה לדין שצריך נעולות ממש, ואדרבה ה"ז מציאות של מחיצה וחסרון בקיעת רבים, וכמו שביארנו בסמוך, וזה ודאי מהני, וע"ע באבני"ז סי' רע"ג שגם דלתות העומדות מאליהן מותר.

בסימן שמ"ה סי' ז שגם בזה"ז יש מקומות שהם רה"י לכו"ע, שמצויים שישים ריבוא, או עכ"פ שמסור לשישים ריבוא, וכל שכן לדעת השו"ע שכל רחוב שיש בו ט"ז אמה הוי רה"י, ועיין המשך בהערה הבאה.

421. אמנם בשעה"ד ובפרט כשיש עוד צירוף להקל יש מקום לסמוך להקל, שהרי הרבה המתירים בדלתות הראיות לינעל, ואף השו"ע הזכיר דעתם בשם י"א, וידוע שיטת הכה"ח (בסימן י"ג ועוד) שכאשר מובא שיטת י"א אפשר לפעמים לסמוך להקל בשעה"ד או הפסד מרובה וכיוצא, וזאת ועוד שמצאנו שהיה מנהג בכ"מ שהקילו בזה בראיות לינעל, וכעין מש"כ באבני"ז סי' רס"ח ורע"ו, וישועות מלכו סכ"ד, והמהרש"ם, ושו"ת אמרי יושר ח"א סי' ק"י, וע"ע שם שהעירו בזה, ואמנם לדידהו קיל טפי בצירוף דעת הרמ"א ועוד שאין לנו רה"י בזה"ז, אמנם אף לדין הרי השו"ע הביא דעה זו עכ"פ בשם י"א, ולא זו בלבד שיש פוסקים המסבירים שזוהי דעתו של השו"ע, אלא אף לסוברים בזה בשעה"ד, ובנידון דידן הרי צריך להיות דעתם, וכאמור שיש מקילים בזה בשעה"ד, ובנידון דידן הרי צריך להיות יותר שמוותר. ואפילו לסוברים שהלכה כסתם לגמרי בלא לחוש לשיטת היש אומרים, שהרי הוי ס"ס, דשמא כמ"ד שאין לנו רה"י בזה"ז כדעת רבים מהראשונים (וגם האוסרים במסור לשישים ריבוא אינו מוסכם כלל, כי לדעת רבים צריך שישים ריבוא בפועל בכל יום, ויש ראשונים שכתבו שבאותו מקום יהיו שישים ריבוא), ושמא בראיות לינעל סגי [והרי דלת מחיצה מעלייתא היא, ועיין בנתי"ש פכ"ג הערה ה' אי מהני דלת בסוכה], וא"כ נראה שיש להתיר ברה"י [ואין בה שישים ריבוא] גם בראיות לינעל אפילו במקומות שא"א לנעול בפועל [וכל שכן אם יש פסים רחבים אמה או עכ"פ ד' טפחים בכל הצדדים כדון פסי ביראות, עיין אבני"ז סי' רע"ו ורע"ט, וכל שכן במבואות קטנים שמתקנים בכך דשפיר דמי (וכה"ג כתב בשו"ת רע"א החדשות סימן ל"ז וע"א דבמבואות שלנו פשוט דמהני בדלתות הראיות לינעל), שבזה מועיל להציל רבים מאיסור, ויר"ש יחמיר לעצמו (ועיין בשו"ת תפלה למשה ח"ה, ויל"ב), כנלענ"ד. ויש להוסיף מה שכתבנו לעיל בסימן שמ"ה סי' ז שיש לצרף לסניף שיטת אלו, וכמש"כ הא"ר וה"ד בבחי"ל שם ד"ה שאין במוסגר. וש"ר שכי"כ בנידו"ד גופא באור לציון ח"א תשו' ל' שבדלתות הראיות להנעל אף שאינם ננעלות אפשר לסמוך להקל ברה"י שלנו, עיי"ש. וכן עיקר. [ובאופן שעושה דלת אחת וצוה"פ בצד השני כהרשב"א ודעימיה שנתבאר לעיל, נראה ג"כ שיש מקום לצרף ולהקל בזה בשעה"ד בצירוף כל האמור ברה"י שלנו, וכפי דחזו"ן שהשו"ע הזכיר שיטת הי"א בסי' שמ"ה], ואמנם מצד ס"ס הנ"ל יש לדון טפי דשמא אינו נחשב ספיקות שקולים, אולם ז"א מוכרח, ובפרט שאף השו"ע הזכיר שיטתם וכאמור, ולכן נראה שיש להתיר מדינא, ויר"ש יחמיר לעצמו.

422. יש לציין שהרבה פרטים שנכתבו בהלכות הבאות לא נזכרו בפ"י בהדיא [גם שהם מצויים ומעשיים מאד], וכבר כתב בשו"ת אמרי יושר ח"א סי' ק"י בדין דלתות הראיות לינעל בכמה פרטים שהם מההלכות העוממות שנחלקו בהם גדולי הדור, ועוד יש לציין שהרבה פרטים יש לדון בהם לפי הטעמים שכתבנו לעיל בהיתר הדלתות, אך לא הארכנו הרבה, אלא עיקרי הדברים, ותן לחכם וכו'.

423. כן משמע מפשטות דברי הגמרא (ו:), וכ"כ בהדיא רש"י שם ד"ה ירושלים שנועלין דלתותיה "בכל לילה", וחזר ע"ז בדין חייבין אלמא נעילת דלתות בכל לילה בעינן, וכ"כ באו"ז שם סימן קכ"ט סק"י, וגם הוא חזר ע"ז שם ב' פעמים וכיעוין, וכ"כ בפשיטות הבי"ח ד"ה ומ"ש רה"י שנעילת דלתות היינו בכל לילה. וכן יתפרש לכל המפרשים אף אם לא כתבו בכל לילה דודאי הכי הוא, וכ"כ בערוה"ש. ולכאורה יש לדמות זאת למה שהבאנו בסימן שמ"ה סי' ז בדין רה"י, שיש אומרים שצריך שיהיו שישים ריבוא עוברים בו, שבשו"ע כתב שיעברו בו בכל יום, ובמשנ"ב ועוד פקפקו בזה שא"צ שיהיו בכל יום, ולכא"פ גם י"ל שתלוי זב"ז אם בשביל להגדיר את הרשות צריך שיהיה המצב כן בכל יום, או באו"א האם מתחשבים בשאר ימים. ויש לחלק, ואכמ"ל.

והנה לעיל הבאנו ב' ביאורים בטעם הדבר שדלתות מתירות, א'. דהוי גדר של מחיצה ונעשה הכל כרשות היחיד. ב'. שאינו דומה לדגלי מדבר כיון שאינו מסור לרבים בכל עת. ועפ"י יש לבאר, דהנה לטעם שני הוא מבואר דבעינן שלא יהיה מסור לרבים, ורק ע"י נעילה בכל לילה נחשב שאינו מסור לרבים "בכל עת" (כלשון הרשב"א), ושפיר רש"י (בדף קא.) והאו"ז לשיטתם בביאור הענין (וע"ע בתפא"ר ע' רפ"א מש"כ בזה עוד). אולם אף לביאור ראשון שכמותו נקט רש"י בעירובין פ"ק ושאר"ד נראה דבעינן שינעלו הדלתות למשו"א מחיצה אף כשאינה נעולה, ובלא הנעילה אינה נראית כמחיצה, וממילא שפיר י"ל שצריך שינעלו בכל לילה, שרק בזה נראה שהיא מחיצה הננעלת, ומהניא אף כשלא ננעלת.

ועדיין יש לדון אם אירע שלא נעלו את הדלת באיזה לילה, האם מבטל ממנו שם מחיצה וככל הנ"ל, ומסתבר שבדרך אקראי אינו מקלקל, ועוד נראה שאם לא נעלו אותו כלל, אבל מעתה החליטו לנעול ונעלו אותו פעם אחת ה"ז מועיל, כמו כל דלתות שהוצבו להתיר רה"י, שמוותר כבר בפעם ראשונה, אלא שמפני שדלתות אלו היו כאן בלא נעילה אפשר שצריך שגם ינעלו אותם פעם אחת, ורק אח"כ מותר. [עוד יש לדון בכל הנידון האמור שצריך בכל לילה, האם הוא בפשוטו שאפילו לילה אחד צריך להנעל, או כהא דאין למדין מן הכללות ולא דווקא, ושמתתי בשם

והנה בדעת הרמב"ם נתחבטו המפרשים טובא, מאחר ובפ"ד ה"א כתב הרמב"ם שמוותר בדלתות ננעלות (וכ"כ עוד בפ"א מעירובין), ובחי' הרשב"א ובחי' הר"ן כתבו לפרש אף ברמב"ם שסובר שצריך דלתות הננעלות בלילה, וכמש"כ הרמב"ם בפ"א דעירובין מדינה שהיא מוקפת חומה גבוהה עשרה טפחים שיש לה דלתות ננעלות בלילה, כולה רה"י היא דבר תורה, ע"כ. ומה שכתב בפ"ז שם שא"צ לנעול, מיירי במבוי המפולש לרה"י, ולא ברה"י עצמה, עיי"ש. אולם הדבר דחוק בכונת הרמב"ם, וגם הרי בפ"ז ה"ג כתב דין מבוי מפולש, עיי"ש. ואף הם נתחבטו בזה מכ"א, ועוד כתבו ליישב באו"א ונדחקו גם בו, וע"ע במאירי שם, וקושטא קאי כמו שכתב במ"מ שם בפשוטו דמירי אף ברה"י, וההיא דפרק י"ד ובה"ל עירובין קיצר הרמב"ם, ומשום דלא הויא סוגיא בדוכתיה, וכ"מ בספר הבתים כפירוש זה, וכן מבואר בטור כאן שנחלקו בזה הרא"ש והרמב"ם ברה"י עצמה, וע"ע ברדב"ז (ח"ה סי' אלף תקי"ח), וכן פריטא להו לבי" ובי"א והגרי"א ועוד שאר מפרשים כהבנת המ"מ שהרמב"ם ברה"י מיירי (וע"ע בדברי יחזקאל סימן ה' שהאריך בשיטת הרמב"ם והראשונים, ואכמ"ל).

וכדברי הרמב"ם מצאנו כמה ראשונים שהסכימו לדבריו, וכדברי המגיד משנה שם. וכ"כ התוס' בפסחים (סו.) ד"ה תוחב, שלא דווקא ננעלות בעי, אלא סגי בראיות להנעל (אלא שלכאורה זה דלא כהתוס' דילן, ועיין בתפא"ר ע' רפ"ו מש"כ בזה, וכן בדבריו בע' רצ"ג ע"ד האבני נזר בהבנת דברי התוס' עיי"ש), וכ"מ באו"ז בה"ל עירובין סי' קכ"ט סק"י, וכן הראב"ן הנ"ל סו"ס שמי"ט כתב שכיון שהם ראויים להנעל הרי הם כנועלים, ואין חייבין עליהן משום רה"י, ע"כ. וע"ע בשו"ת בית אפרים סכ"ו ע' ל"ב, וכן בטור כאן לכאורה משמע כן, שהביא דברי אביו הרא"ש שצריך נעולה, ושוב הביא דברי הרמב"ם שסגי בראוי להנעל, וכתב שכן נראה מסוגיית ההלכה, ע"כ. אולם בטור סימן שמ"ה בדין רה"י כתב שרה"י היינו שדלתותיו נעולות בלילה, ובדוחק י"ל ששם אינו סוגיא בדוכתא, ולא נחית לדינא אלא אורחא דמילתא נקט. ויותר נראה דאף שכן היה נראה מסוגיית ההלכה, מ"מ למעשה סובר להחמיר כאביו הרא"ש, וכן ראיתי בשה"ג (דף ב.) שכתב כן בדעת הטור (הגם שראיתי שיש שהבינו בטור דס"ל כרמב"ם).

ובכ"כ כתב שכיון שהר"ף והרא"ש מסכימים לדעה אחת הכי נקטינן, ודלא כהרמב"ם, ובד"מ כתב שאינו נראה, דכיון שהמ"מ והטור כתבו שדברי הרמב"ם עיקר ואין לזוז מדבריהם [ועוד הביא מח' ר"י (שהובא במרדכי סי' תקי"ט) ומהר"ם מרוטנבורג אם יש להחמיר בזה גם בזה"ז שאין לנו רה"י גמורה, עיי"ש, ועיין בזה בתשו' הבית אפרים סכ"ו והמשכנות יעקב סק"כ מש"כ בזה]. אמנם נראה שדברי הבי" ברורים שכפי שהבאנו הרי רוב הראשונים סוברים כן, ולא דווקא הר"ף ורא"ש לחודיהו כאשר נראה לפום ריהטא, ושפיר פסק הבי" להחמיר.

ובשו"ע סתם בתחילה שצריך דלתות ננעלות בדווקא, ושוב כתב ש"א שדי בכך שהם ראיות להנעל, ע"כ. וכבר ידוע שבכה"ג דעתו של השו"ע לפסוק סתם, וזה כפי שכתב בכ"י שלהלכה צריך ננעלות דווקא (וכ"כ בדעת במשנ"ב ושי"א).

ובדעת הרמב"ם שלא הגיה כלום בדברי השו"ע כאן, מצאנו כמה הסברים, א]. בשעה"צ (אות ט') כתב שהרמ"א חזר בו מדבריו בד"מ, ומקורו בפמ"ג (בא"א סק"ב), וכ"כ בכה"ח (אות ט"ז) שהד"מ חזר בו, ושכן מוכח ברמ"א (בסימן שמ"ה סי"ז) שבדלתות נעולות הוי רה"י, עיין שם, וכ"כ הפמ"ג וכ"פ הגר"ז להחמיר. ב]. יש לומר שהרמ"א לא חזר בו, ומה שלא הגיה בשו"ע הוא מפני שהוא לשיטתו שבזמן הזה אין לנו רה"י, וכמבואר בדבריו סו"ס שמי"ז שכל רשויות שלנו כרמלית, וע"ע בדבריו בסו"ס שני", עיי"ש. ולכן לא חש לזה. וכ"כ בהגה"ו על הטור סוף אות י"ז כיוצ"ב בשם בית אפרים סכ"ו, ועוד הביא ממשכנות יעקב ביאור אחר משום דמ"מ דלתות לכו"ע בעינן וכו'. ג]. נראה לומר שכל שאין מפורש בשו"ע בהדיא נגד דעתו של הרמ"א, אין הרמ"א מקפיד להגיה, אף שלפעמים מגיה גם בכה"ג, וראיה לדבר ממה שחזו"ן בסימן שמ"ה סי"ז שהביא השו"ע בסתם שיש רה"י בזה"ז, וי"א שצריך שישים ריבוא, והרמ"א לא הגיה כלום שהלכה כה"א, למרות שכן הדין לדעתו (בסו"ס שמי"ז ובסו"ס שני"), וה"נ י"ל כן. אולם מזה יש לדחות דשאני התם שבסתם אין מפורש כנגד הי"א, ושפיר י"ל דפירושי קא מפרש ומוסרף, וכמו שכתבנו שם ב' דרכים בביאור השו"ע, ושפיר י"ל שהרמ"א הביא שה"א הוא תוספת, משא"כ כאן שכתב בסתמא בהדיא דצריך נעולות, ועכ"פ הרי בהגהה בסימן שמ"ה סי"ז משמע בפשטות שצריך נעולות דווקא (וכן דייק המשנ"ב שם, ושי"א), ומוכח בודאי דלמעשה ס"ל להרמ"א להחמיר (וע"ע להלן מהגר"ז).

ולהלכה ודאי שצריך ננעלות דווקא שכן דעת רבים מהראשונים וכנ"ל, וכן דעת השו"ע, ואף הרמ"א הרי לא הגיה כלום, ואפשר שחזר בו כמש"כ הפמ"ג ומשנ"ב וכה"ח, וכן בשו"ע הגר"ז ס"ד הביא בסתם שצריך שני דלתות ננעלות, והביא ש"א ש"א שיהיו נעולות רק ראיות לינעל, ומסיק שיש להחמיר כסברא ראשונה [וציין לה"מ הנ"ל, ועיין לעיל שכן י"ל בכונת הרמ"א דע"פ הלכה היה אפשר להקל, אבל למעשה יש להחמיר]. ואח"כ כתב הגר"ז שכבר נתבאר בסימן שמ"ה ש"א שעכשיו אין לנו רה"י גמורה, ע"כ. וכונתו דלפ"י הרי שלדינא יש להקל, אולם עינין בדברינו

ח. לדעות הסוברים שאין צריך שיהיה נעולת בלילה, ודי בכך שראויה להנעול⁴³², ישנם כמה פרטים:

א. שיהיו ראויות להנעול בלא שיהיה מחוסר מעשה, כגון אם יש שם עפר המעכב יש להסירו מערב שבת⁴³³, ועיין בהערה אודות דלתות הראויות להנעול שמקפלים אותם וקושרים אותם בצד רשות הרבים, שאין בזה חשש כלל⁴³⁴. וכן גם אם הדלתות כבדות וצריך הרבה בני אדם למשכם, מותר⁴³⁵.

ב. יש אומרים שראוי לקבוע זמן לסוגרם פעם אחת בכל שבוע או בכל חודש, ואפילו לזמן קצר מאד⁴³⁶. אולם מדברי הפוסקים נראה שאין צריך לנעול כלל⁴³⁷.

ג. אם הממשלה אינה מרשה לסגור את הדלתות, או שצריך אישור ממשד התחבורה וכדומה, אף על פי כן נחשב שראויות להנעול⁴³⁸. ויש אוסרים⁴³⁹.

ד. צריך שיהיה ראוי להנעול בכל יום או על כל פנים בשבת⁴⁴⁰. ואם אינו ראוי להנעול בשבת מחמת איסור כל שהוא, יש אוסרים ויש מתירים⁴⁴¹.

ט. יש אומרים שאינה נחשבת דלת אלא אם כן יש לה גם צורת הפתח, כלומר שני לחיים וקנה או חוט על גביה⁴⁴². ויש אומרים שאפילו בלא צורת הפתח גם כן נחשב דלת, ומותר⁴⁴³.

בדף כב. ועוד ראיתי בשפת אמת בעירובין (ו). שדן בזה, וכתב שנראה דלכ"ע היכא דליכא צוה"פ כי אם דלת מהני גם בלא משקוף, אע"ג דלא הוי צוה"פ, דמ"מ הוא כסתום (ובדברי"ה הנ"ל דן בזה באריכות מהראשונים דהוי כסתום, וכ"מ בראב"ן בהדיא, וכמו שהביא האבני"ז סי' רפ"ה, וע"ע בבית אפרים ס"ב דף לח: ד"ה אף). ושוב כתב דמיהו יש להוכיח מהתוס' לעיל (ב:): ד"ה ואב"ע"א שפתח בלא צוה"פ לא מהני, וצ"ע. ובהגה שם כתב שלכאורה יש לדחות הראיה מהתוס', דהתם הו"ל סמך ולא דלת, אך להתוס' לשיטתם שפיר מוכח כן, וע"ע שם. ובספר תפארת יעקב ע' רצ"א כתב להוכיח כן מלשון הרי"א, מובא בשה"ג (רפ"ק דעירובין). שכתב בזה"ל: שמבואות המפולשים ורחבים ט"ז אמה הרי הם רשות הרבים גמורה, ואפילו שעשו להם צורת הפתח והעמידו בהן דלתות" (היינו שאינם נעולות), ואם הוי דלתותיהן נעולות בלילה הרי זה כרה"י, ע"כ. ומשמע שבאותו אופן שיש דלת צוה"פ אם ננעל מותר, ואלי"כ אסור. ומלבד כל הני ראשונים כן מצאנו כמה אחרונים שכתבו כן שצריך צוה"פ, וכיעוין בחזו"א (ר"ס ע"ח) שבלא צוה"פ אינו מועיל כלום, כיון שבזמן שהוא פתוח בטלה המחיצה, דאין לנו אלא מה שאמרו חכמים (עירובין יא.) צוה"פ, ואין לומר שדלת יותר טובה מקל וחומר, שהרי אדרבה מצאנו שדלת גרועה מצוה"פ כדחזוין במוזהו שפתחי שמאי פטורים אפילו שיש להם דלתות, ואילו צוה"פ חייב גם בלא דלתות, וכתב שאין לחלק בין מוזהו לעירובין, ועוד האריך בזה עד סוף סק"ה, כיעו"ש (וכ"כ עוד בס"י ע"ט סק"ט בהערה על החת"ס). וע"ע בזה גם בבנין ציון סימן כ"ו ושכ"ד הגר"ג אדר"ל, וכן בשו"ת דברי מלכאל ח"ג ס"טו ובחסד לאברהם תנינא ס"ה ובספר פינות הבית טיקטין סי' י"ז שיש לצדד שצריך צוה"פ.

ויש לבאר, שלכאורה נראה שצורת הפתח הזו אינה צריכה להיות דווקא במקום הדלת, אלא גם מאחריה או לפניה, שהרי החזו"א (שם סק"ה) ביאר הטעם שצריך צוה"פ שהוא משום צוה"פ, שהרי בזמן שהדלת פתוחה אין כאן מחיצה, וכל מעלת הדלת הוא למנוע בקיעת רבים, ולזה באה צורת הפתח לעשות מחיצה. עי"ש. וא"כ אין ענין שהצוה"פ תהיה במקום הדלת דווקא, וגם אין זה כמחיצה לפניו ממחיצה, שהרי כשהדלת סגורה אין צריך את הצוה"פ, שהרי מחיצה לפניו מחמת הדלת, וכשהדלת פתוחה הרי אינו כלום, וצוה"פ מתירה. אולם יש לדקדק בזה מלשון שה"ג הנ"ל שעשה צורת הפתח והעמידו "בהן" דלתות, אולם אפשר לומר דאורחא דמילתא נקט, שהרי צוה"פ בעלמא הוא משקוף ומוזוות, וזה עשוי בדרך כלל לדלתות, אי"נ שהשה"ג למד טעם אחר בזה שצריך צוה"פ ולא בגלל שכל דבר פותר בעיה אחרת (דלת לבקיעת רבים וצוה"פ למחיצה), אלא שזו צורת המחיצה המעולה ששמה דלת, שהיא נעשית בצירוף הצורת פתח. וש"י שהחזו"א עצמו אח"כ (בסוסק"ה) כתב דמיהו נראה שאינו עשוי לבטל בקיעת רבים, אלא שבזה הוא מאלם את כח המחיצות של צוה"פ ונעשה תוכו רה"י, ואף פלטיות גדולות שבו הוי רה"י, ע"כ. ולפ"י יש לומר שלכך צריך שיהיו הדלתות במקום הצורת הפתח, ובהו יתבאר דברי השה"ג, אך אין זה מוכרח, דיש לומר שהיא מאלם את כח המחיצות של צורת הפתח גם כשאינו במקום הדלת המוש, כנלענ"ד. ועי"ע להלן בסוף ההערה שהיא הסמוכה עוד כמה הגבלות בדין החזו"א להצריך צוה"פ.

443. כ"מ מהמאירי בבית הבחירה בעירובין (גיט) שאם היו דלתות אי"צ לחי וקורה, דלא גרע דלתות מצורת הפתח, ע"כ. וכן הוכיח בספר תפארת יעקב שם, ושכן מוכח בריטב"א בעירובין (כב). שאם יש דלת אי"צ צוה"פ. וכן נראה מסתימת כל המפרשים שכל ההיתר הוא מצד הדלת, ולא אשתמית לומר שצריך גם צוה"פ. [ויש לבאר יסוד הענין שהאחרונים הנ"ל בהערה הקודמת סברו שהדלת היא למנוע בקיעת רבים, אבל מצד מחיצה לא חשיבא מחיצה כיון שכשהיא פתוחה המקום סגור, ולכן הצריכו צוה"פ למחיצה, וכנ"ל. אבל למה שנתבאר שזה עצמו הוא כמו צוה"פ, וע"ע באריכות בספר דברי יחזקאל סימן ה' בביאור דברי הראשונים, י"ל שבכל אופן מועיל]. וגם כאשר לתוס' הנ"ל (בדף כב.) בהערה הקודמת שלירושלים היה צוה"פ מלבד הדלתות, לכאורה יש לדחות שאין זה מפני שרק ע"י צוה"פ עם דלתות כשר, אלא אוקימתא בעלמא נקטי, שהיה לירושלים חומות עם שערים, והשערים היו צוה"פ, וממילא היו, ולא בשביל ההיתר מעיקרא, ודו"ק.

וכן מצאנו שכתבו רבים מהאחרונים, וכהגאון רע"א בתשובות החדשות (סימן ל"ז) דסגי בדלתות הראויות לינעל אע"פ שאין צוה"פ, עי"ש. וכ"כ בפשיטות החת"ס (סימן פ"ח), וכ"כ בשו"ת פנים מאירות ח"ב סימן קמ"ג ובתשובה מאהבה ח"ב סימן רמ"ה, וכן בשו"ת בית אברהם סימן י"ח ובסו"ס כ"א דלא מצאנו בכל הפוסקים הראשונים שהזכירו כן שיעשה צורת הפתח [נ"ב]. ומה שהבאנו בהערה הקודמת, י"ל דהתוס' עצמם סותרים דבריהם וכמ"ש האחרונים, ועי"ל, ודברי תורי"ד והשה"ג אשתמית ליה לפי שעה]. וכן בשו"ת מהרש"ם ח"ז סו"ס צ"ז ובשו"ת ישועות מלכו סי' כ"א, ובספר דלתות שער העיר (שבסו"ס פתיל תכלת) סי' י"ז, וכן באבני נזר (סימן ער"ב אות ט"ו) הביא ראיות שא"צ צוה"פ, וציין גם לדברי הברית אברהם הנ"ל והחת"ס הנ"ל, ושכ"ה בהסכמה בספר פתח הבית, וכן כתב עוד האבני"ז בסימן רע"ח, ושכ"כ בשו"ת פנים

(האבני נזר הנ"ל) להתיר, וכן בספר דלתות שערי העיר [שבסו"ס פתיל תכלת], עי"ש, וע"ע גם בשו"ת זכר יהוסף סי' ק"ג דמקרי ראוי לנעול. וכ"כ ער"א.

ואמנם בשו"ת חת"ס (סימן צ' ד"ה ומ"מ) כתב שכל זה הוא באופן שיהיה רשות ליהודי לסגור, וכ"כ בישועות מלכו (סי' כ"א) שכתב שיש לדון מצד שמחוק הממשלה אין יכולת על זה, וגם רוב העיר גויים, והישראלים הם גרים כאורחים, לא מסתבר כלל שיבטל דין רה"ר, וכ"כ עוד שם (בסימן כ"ג) שרחוק מאד להתיר (וע"ע גם בס"י כ"ד), אולם לכא"ו סברות האבני"ז נכוחות, והסכימו לדבריו כמה גאונים (וכן נראה קצת מריהטת דברי החזו"א ר"ס ע"ח, ואינו מוכרח), וע"ע גם בערוה"ש שיש להתיר בזה.

והנה באבני"ז שם הוסיף דכיון שעושין כעין פסי ביראות דיצאנו ידי דאורייתא, הבא להחמיר בדברנו עליו הראיה. וכן כתב עוד שם שעושים פסים (וכ"כ עוד בס"י רע"ט אות ג' שיעשה פסין, ואם אי אפשר פסין אמה יעשה עכ"פ של ארבעה טפחים). ומבואר דחושש להתיר, וזולת בפסין שבזה כבר אין חשש דא"ו (וגם האמרי יושר הנ"ל כתב בתוה"ד דעכ"פ בכרמלית מ"יר). אולם הנה כל הפו' המתירים לא הזכירו בזה ולא מיד, ולכן בגונוי שמתירים מותר בכל אופן, ורק לרווחא דמילתא אם רוצה לצאת במקום המפוקפק בחשש רה"ר, כגון מחשש שמסור לשישים ריבוא וכיוצא, בזה יכול לעשות כן ולהקל מן החשש.

439. כן ראיתי בדע"ת למהרש"ם (בסימן שע"ג ס"י"ד) שכתב בפשיטות לאסור, והביא דוגמאות לכך ברוחב דעתו ובקיאיותו, ושכ"ה בשו"ת חת"ס וש"י"מ (ובסו"ד כתב שאף ששמע שכמה רבנים הקילו בזה, לדעתו אין להם על מה שיסמכו). ובאשר לטענות האבני"ז כתב לדחות כיעוין שם. ולענ"ד אפשר ליישב דברי האבני"ז שפיר עפמשנ"ת לעיל ביסוד ההיתר, וא"צ שיהיה למלך צורך בפתח זה, אלא מציאות שראוי לינעל, ולשעה קלה ג"כ סגי, וכמשנ"ת לעיל ועו"ל.

[ומ"מ בא"מ בפועל נועלים אותם בלא רשות הממשלה, כמו שמצוי כיום בכ"מ, ואין מוחין בידם, נראה שלכ"ע מועיל להחשב אפילו בגדר נעולות, וכמו שכתבנו בהלכה הקודמת, וה"ה שיחשב ראוי להנעול אם יש אפשרות לנעול בלא רשות הממשלה].

440. הנה למ"ד שצריך להנעול בכל לילה נתבאר שכל לילה צריך שיהיה כן, אבל למ"ד שצריך שיהיה ראוי להנעול יש לדון, ד"ל שכמו שבנעול בפועל צריך בכל לילה, כך בראוי להנעול. אולם יש לדחות שרק בנעולות שזה מורה על המחיצה וזה מונע בקיעת רבים, אבל למ"ד שסגי בראוי להנעול מספיק האפשרות שאפשר לנעול על כל פנים בלילה, וא"כ אף אם במשך השבוע מתכסה בעפר, ולפני שבת מוציאים ומפנים את העפר, הרי לנו בשבת שהוא ראוי, שהרי מחיצה לפניו בעצם זה שראוי לנעול, אך מד' האבני"ז הנ"ל ודעימיה לכאורה ל"מ כן, אלא צריך תוקף לצורת מחיצה זו גם ממה שנראה בחול, וצ"ע, והינם מהלכות העוממות.

441. עיין בשו"ת מהרש"ם ח"ג סי' צ"ז גבי דלתות שאי אפשר לנעול מחמת הקרח שנקשר, וכתב שמפני שמתור לשבר הקרח בשבת מותר [נ"ב]. עיין בס"מ ש"כ מש"כ בענין שבירת הקרח], וכן בשו"ת אמרי יושר ח"א סי' ק"י שהביא מהגאון מהרש"ק שכתב שג"כ בכך שראוי לנעול בחול, וחלק עליו האמ"י שצריך שיהיה ראוי גם בשבת [והוסיף ולפחות שיהיה ראוי לנעול בבין השמשות באיסור דרבנן]. עי"ש. וע"ע בשבט הלוי (ח"ד סי' מ"א) ד"ה הנה שכתב בפשיטות שיהיה ראוי להנעול בשבת, ועכ"פ בביהש"י"מ. אולם לענ"ד נראה שע"פ סברות האבני"ז שהבאנו לעיל יש להתיר גם כאן, או דאריה הוא דרביע עליה (ואינו כעירובין במקום שאסור ללטול), או מטעם השני שכתב שסגי בראוי לנעול אצל גויים, וא"צ שיהיה ראוי רק ע"י יהודים, ואף שאסור לנו לומר להם לסגור משום איסור אמירה לגוי, מ"מ אם לעצמם ראוי לסגור שפיר דמי (ומלבד שבמקום מצוה דרבים יש מתירים איסור אמירה כמש"כ המשנ"ב בביה"ל סימן שס"ב, וכ"ש באיסור דרבנן לכו"ע). וש"י שכ"כ בחלקת יעקב ח"א סי' ר"ג בשם הזקן אהרן וולקין שמתיר בפתיחת דלת אף שאסור בשבת. 442. כ"מ בתוס' בעירובין (כב). ד"ה והא במ"ש שירושלים אלמלא דלתותיה נעולות בלילה וכו', כתבו וי"ל הואיל והיה לירושלים צורת הפתח דחשיב כמחיצה וכו', ע"כ. ומשמע דהו"ל תרויהו (וכן הוכיח מזה החזו"א סימן ע"ח אות ה'). וכן מבואר בתוס' ר"י"ד (תליתאה שם) שכתב שאע"פ שביום בקעי רבים, אעפ"כ הוי רשות היחיד מחמת שיש לה צורת הפתח, עי"ש. ושכ"לעצמו היה אפשר לומר דהם ס"ל כמ"ד שא"צ נעולות רק ראויות לינעל, אולם מדבריהם משמע שרק ביום בקעי בה רבים ועל כרחק שנעולות בלילה (ואין רצונו לומר שלא בקעי בלילה מפני שישנים בלילה ולא מסתובבים ברחובות), וגם בסברא אין נראה לחלק לפי ב' הטעמים שכתבנו לעיל בגדר הדבר שדלתות מועילות, ובספר דברי יחזקאל (סימן ה' אות כ') נרגש בדיוק מהתוס', וכתב דמשמע שדלת שאינה נעולת לעולם אין לה דין מחיצה אע"פ שראויה לינעל, שאם יש לו דין מחיצה למה הוצרכו התוס' לתרץ שהיה צוה"פ, הרי יש לו דלתות, ומוכח שאין לדלתות תורת מחיצה אלא כשהם נעולות, אולם שוב כתב שמקומות אחרים מוכח בדעת התוס' בהיפך, וכן דעת הראשונים עי"ש"ב (ועיין בהערה הבאה שאפשר לדחות הראיה מהתוס')

432. ואע"פ שכתבנו לעיל שההלכה שצריך דלתות נעולות דווקא, אולם הבאנו שיש הרבה שמתירים בדלתות ראויות לינעל. ואף שהשו"ע הזכיר דעתם ושיש לסמוך ע"ז בשעה"ד, ובפרט ברה"ר שלנו, עיין בהערה שבסוף הלכה שלפני הקודמת. וכן יש לצרף לסניף דעות המתירים בראוי לינעל. וגם לכתחילה יש לעשות כן להציל רבים ממכשול.

433. עירובין (ו:): ורמב"ם פ"ז ושו"ע כאן ס"ב, וביארנו שהענין הוא שלא יהיה מחוסר מעשה נוסף מלבד הנעילה, שכאשר מחוסר מעשה אין זה ראוי להנעול כמות שהוא, ולכן צריך לפנות העפר [ועיין במהרש"ם ח"ג סי' צ"ז שדן בדבר שלג שמעכב את המחיצה, וכתב שמותר לשברו בשבת וא"כ הוי ראוי לינעל, עי"ש. ויש לדון במעכבים צדדיים כגון חפצים למיניהם, דאף שמחוסר מעשה מ"מ ניכר שהוא דבר צדדי ולא גרע].

434. והנה מצוי בשערים כאלה שעשויים להתיר רה"ר ומקפלים אותם בצד רה"ר, ונועלים אותם בשרשרת עם מנעול או עם תפסנים למיניהם, וזים וכיוצא (כדי שלא ישחקו בהם). ולכאורה הרי זה מחוסר מעשה בשביל לסגורם, אולם הדבר פשוט שאין בזה חשש כיון שזו צורת הסגירה, וכמו שמוזיז אותם כדי לסגורם, כך צריך לפתוח המנעול והתפסן כדי לפתוח, והרי זה חלק מסגירת הדלתות, ופשוט. ועיין מהר"ם שיק סי' קע"ד. וגדולה מזה מבואר בתשו' האמרי יושר ח"א סי' ק"י ועו"א שדנו במקומות שמפחדים מהגויים, ועושים דלת שהיא מוחבאת במחיצה או בדלת אחרת, וכשפותחים אותה אפשר להוציא את הדלת הראויה להנעול, ולא חשש בה אדם לומר שזה מחוסר מעשה בכדי שיהיה ראוי להנעול. ודווקא דבר צדדי שאינו קשור לסגירת הדלת, כמו עפר שהוא דבר צדדי שאינו קשור לפתיחה ולסגירה, ה"ז מקלקל [ונראה שאפילו אם ישם עפר ככוונה לערב את הדלת כדי שלא ישחקו בזה, ג"כ הוא מקלקל, כיון שזה עפר וביטלו ונעשה חלק מהקרקע, ואין זה נראה כחלק מעיסוק הדלת לפתיחה וסגירה, אמנם בחפצים למיניהם המעכבים פתיחת הדלת י"ל שאינו כעפר הניכר שהוא דבר צדדי, ולי"ח עיכוב בדלת], אבל קשירת הדלתות ותפסתם אין בזה חשש.

435. כ"כ בשערי דלתות העיר, ופשוט. (וע"ע שם דמ"מ צריך שיהיו צירים חזקים, עי"ש. אך זה שייך רק כדי שלא יתקלקל ויהיה מחוסר מעשה או חסר בשם דלת, והיינו משום שאם הם מתפרקים אין זה נחשב דלת, אלא רק שיש לה ציר ונמתחת בעצמה].

436. כן כתב בשו"ת אבני"ז (סימן רס"ח אות ה') משום שמסתפק אם דלת שאין נועלים בשום פעם נקרא דלת (ודימה זאת למ"ש בגמרא בנעל של חליצה), וכ"כ עוד בסימן רע"ט אות ו', וכן הוזכר בקצרה בשו"ת ישועות מלכו (סימן כ"ד) בשם חכם אחד, וע"ע שם מה שהוסיף בזה, וע"ע גם בשו"ת חתם סופר (סימן צ' ד"ה אבל) דמשמע כן שכן דרכה של דלת פעמים פתוח ופעמים נעול, וזו בפשטות סברת האחרונים הנ"ל, וי"ל, עיין בהערה הבאה. [והוסיף האבני"ז ש"מ"א א"צ בפעם אחת לסגור את כל צידי העיר, אלא רק פעם זו ופעם זו, ופשוט כיון שטעמו כדי שיהיה לזה שם דלת הראויה להנעול].

437. כן נראה מסתימת כל הפו' שא"צ כלל שיהיו נעולות בפועל בשום פעם, אלא רק עצם שראויות להנעול סגי (והגם שראיתי בנתי"ש ועוד שהעתיקו דברי האבני"ז, אולם מסתימת כל הפוסקים אינו נראה כן). והסברא דמ"מ זו מחיצה כמות שהיא, וגם לפי הסברא שאינו מסור לרבים בכל עת הרי גם בזה יכולים לסגור בכל עת, וכסברת המאירי (שהבאנו לעיל) שהרבים רואים את הדלתות, ובהו לבד סגי, ולא הצריך שיהיו רואים שנעל פעם בחודש, ודו"ק, כנלענ"ד. וש"י בספר דברי יחזקאל (סימן ה') שדן באריכות בדין דלתות וגדרם, וכתב (שם באות כ') שמבואר לדבריו מכל הראשונים שדלת דין מחיצה עלה, ואין אומרים מה דרכה של דלת להפתח ולנעול (ולאפוקי מסברת האחרונים שהזכרנו בהערה הקודמת), ולא מבעי דלת הנעולת בלילה, "אלא אפילו דלת שאינה נעולת לעולם" אלא ראויה להנעול בלבד נמי יש לה תורת מחיצה וכו' (אמנם דן מדברי התוס' בדף כ"ב דל"מ כן, ועיין שם בד"ה נמצאו למדין, אולם אח"כ הביא מדבריהם במקומות אחרים דמוכח בהיפך), עי"ש. גם מצאתי בחזו"א (ר"ס ע"ח) שכתב שמתקנים את המבואות בדלתות שנועלים אותם פעם אחת, ואח"כ פותחים אותם ועומדים תמיד פתוחים, ע"כ. ולא דן בזה ולא מיד רק בענין אחר, ומשמע דפשיטא ליה שא"צ לנעול כלל [ואמנם משמע דמ"מ יש ענין בנעילה פעם אחת כמו שהזכיר שכן עושים, ולא העיר ע"ז כלום, ומשמע דצריך פ"א שיראו שנעול, וזה בהכרח על בסיס סברת האבני"ז ודעימיה, אלא שהם הוסיפו גם פעם בחודש, ומ"מ גם זה חידוש שלא נזכר בפוסקים].

438. אבני"ז (סימן רע"ו אות ו') מכמה טעמים, א'. שאינו מבטל מתורת פתח אלא רק אריה הוא דרביע עליה. ב'. שאצל הממשלה הוא ראוי, וא"צ שיהיה ראוי רק אצל ישראל [ואף שבזמננו יש דברים שגם אצל הממשלה אינה ראוי עד שיעבירו חוק בהסכמת כמה בני אדם, י"ל שגם זה ראוי שיחוקקו כן]. ג'. שיש זמן קטן שאפשר לנעול, וע"ע שם, וכן בשו"ת אמרי יושר (ח"א סימן ק"י) כתב בנידון זה אם זה נחשב ראוי, ועכ"פ בכרמלית שהוא מההלכות העוממות ונחלקו בזה גדולי הדור, וכתב שהמהרש"ם [נ"ב]. והוא בשו"ת מהרש"ם ח"ג סי' צ"ז. אמנם יעוין בדבריו בדעת תורה בסי' שס"ג אות י"א] כתב בשם הגאון מסוכטשוב

ומחלוקת זו היא בעיקר לסוברים שאין צריך דלתות נעולות, אבל לסוברים שצריך נעולות בלילה אפשר שלכולי עלמא אין צריך צוה"פ, וכן נראה להלכה, ועיין בהערה⁴⁴⁴.

י. כל סוגי הדלתות מותרים, בין שהדלת תיסוב על ציריה, ובין דלתות המתקפלות, ובין דלתות הזזה⁴⁴⁵. אולם יש עוד שני תנאים:

א. שיהיו מחוברות לכותל על ידי צירים וכיוצא, אבל אם הם מתפרקים אינם מועילים כלל⁴⁴⁶.

ב. שיהיו עומדים בצד המקום שרוצים להתיר אותו, אבל אם הם מתקפלים ונכנסים בתוך רשות אחרת אסור, ויש מתירים גם בזה⁴⁴⁷.

י"א. דלת היא מדין מחיצה, ולכן צריך שיהיו בה כל דיני מחיצה⁴⁴⁸.

א. שיהיה גובה עשרה טפחים ויותר⁴⁴⁹.

ב. שלא תהיה מוגבהת מהקרקע יותר משלשה טפחים⁴⁵⁰.

ג. שלא תהא זזה ברוח, ועיין בהערה⁴⁵¹.

ד. אם היא עשויה מחוטים או קנים וכיוצא, יש להשיגה שלא יהא ביניהם יותר משלשה טפחים⁴⁵². וכן יש להזהר שלא יהיו עשויים לזוז על ידי הרוח ויתרחקו זה מזה יותר משלשה טפחים⁴⁵³. ואין צריך לומר שמחוסמים שאינם סתומים כדין מחיצה שאינם מועילים⁴⁵⁴.

ויש להזהר בתנאים אלה גם כאשר הדלת פתוחה ומקופלת בצד הרשות, ובעיקר בתנאים א', ד', שבלעדיהם אינו נחשב דלת כלל ופסול⁴⁵⁵.

י"ב. דלתות מתירות פרצה אפילו ביותר מעשר אמות⁴⁵⁶, אך אינן מתירות אלא כשהדלתות בעת נעילתן סוגרים את כל הפירצה, ואין די במה שנתמעה הפרצה מעשר על ידי הדלתות⁴⁵⁷.

י"ג. העולם שמקילים להתיר את הטלטול ברחובות העיר בלא דלתות, אלא בצורת הפתח, הוא מפני שסומכים על האומרים שאין לנו רשות הרבים בזמן הזה, ומאחר ונתבאר בסימן שמי"ה ס"ז שיש להחמיר בזה, לכן כל ירא שמים ובעל נפש יחמיר לעצמו עד שיעשו דלתות כדן, אך אין למחות ביד האחרים המטלטלים⁴⁵⁸.

י"ד. אחר שתקנו את רשות הרבים בדלתות או בכל אופן שהוא, נעשה כל המקום כמו חצר אחת, ומותר לטלטל לאחר שיעשו ערובי חצירות⁴⁵⁹.

מבוי עקום

ט"ז. מבוי עקום כמין ד, ר, כזה - ׀, והוא מפולש בשני ראשין לרשות הרבים או לכרמלית⁴⁶⁰, יש אומרים שהוא נחשב כשני מבואות נפרדים ומפולשים, וצריך תיקון בשני ראשיו וגם בעקמימותו,

רפ"א ורפ"ג, עיין שם, וכן בשו"ת מהר"א (סימן נ"ד, ע"ה, צ') שאינו מועיל משום פרוץ מרובה, ואין לה צורת דלת, וגם שעוברים תחתיו, עיי"ש. וכ"כ בפשיטות בספר דלתות שערי העיר כ"ג, ואמנם בשו"ת מהר"ם שיק (סי' קע"ב וקע"ד) הביא מהח"ס [והוא בסימן פ"ט] שאמר שאין שום שורש להתיר, אך כיון שנהגו כן הניח להם מנהגם המפוקפק, עיי"ש. ועי"ע בחזו"א סי' ע"ט שהזכיר ד"ז, ועי"ע בשו"ת מנח"י ח"ה סי' קכ"ח. ולמעשה בודאי שיש לאסור בזה עכ"פ שיהיה סתימה של לבד, ובעודו סתום (אבל בעודו פתוח ג"כ לא מועיל אפילו אם הוא מחסום העשוי מדף או קנים המגיעים עד הארץ, משום שבעודו פתוח הוא מתרומם ופוקע ממנו שם דלת, וכמבואר בהערה הבאה).

455. יש לדון אם תנאים אלו הם רק בזמן שהיא סגורה, שאז צריך שיהיה כן שבזה ניכר עליה שם מחיצה, ואז מועיל אפילו בזמן שפתוח, או גם כשהוא פתוח צריך שיהיה כן. וראיתי בספר תפארת יעקב ע' רצ"ה שכתב דאפשר שגם כשהיא פתוחה צריך שתהא ג"כ כל דיני מחיצה, עכ"ד. והנה אם מצד שאין בין החוטים והקנים ג"ט פשיטא דפסול, שהרי קודם לכן אינו דלת ורק אח"כ הוא דלת, וה"ז כמו שנתבאר בהלכה הקודמת שדלת שמתפרקת אינה מועילה, וה"ה אם אין בה עשרה טפחים שבכה"ג אין לזה חשיבות מחיצה, ונראה שהוא הדין אם היא מתקפלת לחלקים קטנים עד שכל חלק הוא פחות מד' טפחים, ה"ז ג"כ נחשב שאינו דלת, ורק אח"כ בונה את הדלת ואינו נחשב כלים, וכמו שהערנו בהלכה הקודמת בהערה, אבל לגבי התנאי ב' וגי' יש לדון, שהרי אין חיסרון בעצם המחיצה כשהיא משמשת למחיצה, רק כעת יש בה חיסרון, וכעת הרי לא איכפת לנו ממנה, רק זה שאנו יודעים שאפשר לסגור עמה את הפתח כעין "צורת הפתח" בעלמא, וכמו שיש כניסה לבית על ידי מדרגות, וכשפותחים את הדלת לבחוץ היא מוגבהת מן הארץ, וביותר יש לדון לגבי מקרה שזוה ברוח, שבשלמא אם היא זהה כאשר משמשת למחיצה, והיינו כשהיא סגורה ה"ז גרע ומתבטל מתורת מחיצה, אבל אם היא זהה כשהיא פתוחה לא איכפת לך, שהרי אין זה מעיד על חיסרון במחיצה, שהרי שניעלו בה היא תעמוד היטב ככל מחיצה, וא"כ אפשר שבכה"ג מהני, וביותר לפמשנית בסי' שס"ב סי' שרק אם היא נפסלת ברוח אז היא חיסרון במחיצה, אבל סתם תזוזה אינה פוסלת, וא"כ כאשר היא זהה כשהיא פתוחה מה איכפת לך, אך י"ל שכיון שאילו היתה ננעלת והיתה זהה במצב כזה היה נפסל, ה"ז חיסרון במעלת מחיצת דלת, ומי"מ אין זה מחוור, וכמו שכתבנו לענין דלת המוגבהת כשהיא נפתחת, שמאחר שהכל יודעים שכאשר היא תינעל היא תיסגר היטב, א"כ הרי דלת מעלייתא לפנינו, ככל דלתות בעלמא, ובכה"ג אפשר שלא פוסל.

ולסיכום: נמצא שבחסרון תנאים א' ד', פסול אבל בחסרון תנאים ב' ג' אפשר דכשר.

456. ככל רה"ר שמתיר, ועיין נתי"ש פכ"ג ס"ד והערה י"ז שמסתבר דלהרמב"ם אף בפרוץ מרובה מהני דלתות, ונראה שאף בד' רוחות מהני דלתות וכדמוכח מירושלים.

457. שם ע"פ האבני"ז ס' רפ"ג.

458. כן העירו הצמח צדק בעירובין (פ"ה מ"ו), והפמ"ג כאן. ועיין במשנ"ב (סק"ח) שהרחיב בזה, וכן בביה"ד (ד"ה ואחר), וכן בכה"ח סוף אות א', שזה מפני שסומכים על האומרים שצריך ס' ריבוא (ואף השי"ע הזכיר שיטה זו). וכבר נתבאר כל הפרטים בזה בסימן שמי"ה ס"ז [יש שמתיירים בגלל שיש צוה"פ, אך ז"א מהני עכ"פ מדרבנן]. ולכן כל שאין דלתות ולכה"פ הראויות להנעל אין להקל, ועיין לעיל בדין הראיות לינעל ובהערה שם בסוף ההלכה, ובאמת שיש שסומכים לצרף עוד שיטת החזו"א שברחובות שלנו יש עומד מרובה על הפרוץ, אך ז"א פשוט (עיין לעיל בסי' שס"ב סוסי"ט), ויבואר להלן במקומו.

459. כן העיר בכה"ח (אות י"ד) בשם הח"א (וכבר מבואר ברש"י עירובין ו: ד"ה ירושלים), ופשוט. וזה בכל אופן תיקון שהוא, דמי"מ אינו ניתר במחיצות לבד אלא בעירוב, וכמו שיבואר בסימן שס"ו והלאה.

460. בעירובין (ו). מבוי עקום תורתו כמפולש, ופרש"י שמבוי המפולש לרה"ר וכו', והמהר"י (סימן י"ח) כתב שדווקא במפולש לרה"ר, אבל במפולש לכרמלית א"צ תיקון בעקמימותו, והוי כמבוי סתום, ועפ"י כתב מהר"י שמבואות שלנו לא הוי כמפולש להצריך צוה"פ בעקמימותו. ובשו"ת משאת בנימין (סימן צ"ב) הביאו, וכתב דזה רק לשיטתו שסמך על פרש"י וסיעתו שה"ר לא מקרי אלא ברחב ט"ז אמה ושישיש ריבוא בוקעין בו, אבל לדין דקיי"ל שאפילו אין בוקעין בו שישיש ריבוא הוי רה"ר, צריך להכשיר מבוי עכו"ם, ע"כ. וכ"כ בשכנה"ג, ומבואר מי"מ

לחשוב שגם זה מועיל, ולכן העיקר ברור כטעם ראשון, ומי"מ נפ"מ בין הטעמים הוא באופן שהדלת מתקפלת הרבה עד שאין בכל חלק ארבעה טפחים, שבאופן זה הרי אין לזה שם מחיצה כלל, ונמצא שנתבטלה המחיצה, ורק אח"כ הוא בונה אותה, ואינו מועיל לפי הטעם הראשון, אע"פ שלפי הטעם השני הוא מועיל מפני שהוא נמתח בפעם אחת [וה"ה אם כשהיא מתקפלת נעשית המחיצה פחותה מעשרה טפחים, שאינו מועיל משום שרק אח"כ נבנית דלת, ואין זה נחשב שיש שם דלת], וזה על פי המבואר בהלכה הבאה שצריך שם מחיצה לדלת.

447. עיין מהר"ם שיק שם ובאבני"ז סי' רפ"ב שאם הדלתות עומדים ברשות אחרת לא מהני, ולכן אם נכנסים בתיבה שרחבה ארבעה טפחים יש להזהר, ע"כ. ועוד ראיתי באמרי יושר ח"א סי' ק"י שכתב לאסור בדלת שנחבאת ואינה ניכרת לראוים, וכתב שאף שבספר מקיצי נרדמים התיר באינו ניכר, אינו מחוור, עיי"ש. ובספר נתיבות שבת סוף הערה כ"א הביא מספר תיקון דלתות לעיר אמ"ד שהובאו שם כמה גדולי זמננו שנמצדים להקל, וצ"ע. ע"כ. ויש לציין שמצאנו כהנה בדין צורת הפתח שנמצאת ברשות אחרת, וכמו שהבאנו בסוף סימן שס"ב בדיני צורת הפתח בפרק ה', ונתבאר שם שיש להחמיר, ודון לנידו"ד, שדלת היא ג"כ מדין מחיצה, ויש להחמיר, ועמשי"ש. אמנם כאן זה תלוי גם בטעמים שהבאנו לעיל בדין דלתות. [ומצד "היכר", עיין בדברינו בסימן שס"ב סי' בדיני צוה"פ רפ"ב בהערה מו' הפו', וקיי"ל שא"צ היכר, אולם כאן י"ל דבעינן היכר עכ"פ לפי הטעם שעשוי למנוע את הרבים, וכמשנ"ת לעיל].

וכן מה שמצוי כיום מחוסמים שנבלעים העומדים של השער באדמה, ועל ידי פכתור מוציאים אותם, או שהם דלתות הזזה שנכנסים לתוך כיס שבחומה, כמו שמצוי בחלונות, או שהם נגללים על ידי חוט, כמו שמצוי בחנויות או בחלונות, אינו מועיל, כיון שבהיותם באדמה מתבטלים, ולא מבטיח לפי האמור שצריך שיהיו ניכרים, שבד"כ אינו ניכר, אלא גם מצד שכמו שהוא ברשות אחרת לא מועיל, גם כאן י"ל דגרע.

448. עיין לעיל בגדרי דלת דהוי מחיצה, ועיין דברי יחזקאל סימן ה' באריכות.

449. כדן מחיצה המבואר בסימן שמי"ה ושס"ב וכ"ד.

450. כדן מחיצה תלויה הפסולה המבואר בסי' שני"ה [ועיין באבני"ז סי' רפ"א ורפ"ג משי"כ שאם בכמה מקומות יש חלל ג"ט מותר, וצ"ע].

451. כדן מחיצה שנדה ברוח המבואר בסי' שס"ב סי"ב, והנה לפי מה שביארנו שם בארוכה שמן הדין נראה שאין לפסול כאשר היא נדה ברוח מעט, ורק אם היא נדה עד כדי שנפסלת המחיצה רק אז פסולה, א"כ אם כשנועל אותה הרוח עשויה לפתוח אותה או פסול (וה"ה אם הרוח מזיזה את הקנים ומתרחקים ג"ט, וכדלהלן באות ד', והיינו הך). אולם אם כשהיא נעולה הרי היא תפוסה ואינה נפתחת, אזי אף אם תזוז ברוח אין בזה חשש, אמנם ע"י להלן בסוף ההלכה ובהערה שם שיש לדון אם אף בזה צריך להזהר שלא יזוז אף כשהיא משמשת דלת בפועל, כיון שצריך צורת דלת [ובכל אופן בתזוזה מועטת ודאי אין חשש לכ"ע, אלא רק בתזוזה גדולה נחלקו האחרונים, ואכן נקטינן מעיקר הדין שאין חשש אלא בתזוזה כזו שעשוי הדבר ליפסל על ידי תזוזה זו, וכאמור].

452. שבלא לבד אין זה מחיצה כלל, כמבואר בסימן שס"ב וכ"ד. והנה יש לציין שבעצם הדבר לעשות דלת מחוטי לבד וכיוצא יש שחששו שאינו צורת דלת, עיין באבני"ז סי' ע"ר וע"ה ובקונטרס דלתות שערי העיר משי"כ בזה. אולם חזינן בתשובות האחרונים שכתבו בפשיטות להתיר, וכיעוין בקונטרס דלתות שערי העיר שכו"ס תתיל תכלת, שהביא כמה טעמים לדון לאיסור, עיי"ש. וכפי המציאות כיום שהחוטים והקנים קבועין במסגרת וקיימים תמיד אין חשש, ועי"ל. ובקונטרס תיקון דלתות לעיר אמסטרדם דחה דברי האוסרים הנ"ל, ושכ"כ בשו"ת זכרון יהודה סצ"ה, והסכים עימו שבטל הלוי ח"א סמ"ד, ועוד. ועכ"פ כ"ז רק כמשנ"ת שהלכוד נשאר תמיד גם בזמן שהדלת פתוחה.

453. והוא בכלל האמור באות ג', ומקורו טהור בשו"ע סי' שס"ב שאם הרוח מנידה הענפים שמתרחקים ג"ט צריך למלאה.

454. דבזה אינו מחיצה כלל, ואף שמעכב את הרבים לא מהני, וככל האמור, וכבר עמדו האחרונים בדין השראנקין (מחוסמים), וכיעוין באשל אברהם מבוטשאטש בסימן שמי"ה בקטע הראשון שכתב שמועיל, ואף שהולכים ע"י הדחק ל"ש הילוך, ובקטע השני שם (עוד מצאתי) כתב בהיפך, שאינו מעכב, וגם אינו נחשב הילוך ע"י דחק כלל, כי בקל עושים כן, ושם הנידון מצד עיכוב הרבים, אך בלא"ה אינו מועיל לפיה"א שצריך גדר דלת לנידון דידן, והאחרונים דנו בזה לצוה"פ עכ"פ, ועיין בשו"ת מהרש"ם (ח"א סי' קס"ב) שאין מקום להתיר בזה אפילו בזמן האבני"ז סי'

מאירות, וכתב שאף בספר פינות הבית שהסתפק בזה בטעמים חלושים, כתב בעצמו שלשון הש"ס משמע שדלתות מהני בלא צוה"פ, וכ"כ עוד בסי' ר"פ, וכתב שם באות ה' דשאני צורת הפתח בשבת מפתח של מזוזה, וזה לכאורה דלא כהחזו"א הנ"ל [אמנם בדבריו בסי' רע"ו מבואר שהיתר זה הוא רק כשאין חשש רה"ר דאורייתא, דאם יש חשש דא"ו צריך צוה"פ או פסין כדן פסי ביראות]. וכן משמע מדברי הרבה אחרונים שדנו בדין דלתות במקום שיש גוים שאין מתירים לעשות דלתות (וגם לא צורת הפתח), ורוצים להסתיר את הדלת (וכמו שהבאנו לעיל מהאמרי יושר ועוד), או שדנו אם מועיל כשאין רשות משהר, ולא אשתמיט לומר דבלא"ה לא יועיל משום שאין צוה"פ, וכן העיר לנכון בנתיבות שבת פכ"ג הערה ט"ז בקצרה, ומאחר ורוה"פ מתירים הבאנו דבריהם בדעה בתרא, ובפרט שיש לצרף דברי האומרים שאין לנו רה"ר בזה"ז כמשנ"ת בסי' שמי"ה ס"ז, ושורר גם שבה"ל ח"ד סמ"א שכתב בקצרה להר"א רלב"ג דמה שכתב לסמוך על הפנים מאירות שמספקי דלת בלא צוה"פ, פה כתב, ובפרט במקומו שאינו ראוי דאורייתא, ע"כ. ונוסף ע"ז לפי המבואר בהערה הבאה שכפי המצוי כיום שיש גדרות סביב החצרות, אף לפי החזו"א א"צ צוה"פ ודי בדלתות, וכל שכן אם הם ננעלות בלילה כמו שראוי להיות לכתחילה, שבזה הבאנו להלן שנראה שאף לחזו"א א"צ צוה"פ.

444. כן מוכח מדברי הפו' שנחלקו בזה למ"ד דסגי בראויות לינעל אם כשר בלא צוה"פ, וכיעוין בדברי האחרונים הנ"ל בהדיא, וכ"ש שזה מועיל למ"ד שנעולות בדווקא, ובשו"ת חסד לאברהם תנינא (או"ח סל"ה ד"ה וממוצא) כתב שלסוברים שסגי בראוי להנעל וא"צ נעילה, נראה דעל כרחק מוכרח שיהיה צורת הפתח, דאל"כ קשיא וכמשי"כ בשו"ת ברית אברהם ס"ח וכו', עיי"ש. אבל מי שמצריך צוה"פ בדלתות יש לדון אם זה גם למ"ד שצריך ננעל בפועל, כיון שבשעה שנפתח נפרצה המחיצה, וכן הערנו לעיל ממשמעות התוס' בדף כב. אלא שלפ"ד החזו"א דלהלן בסוף ההערה שמעע שבמשמש לדלת ה"ז מחיצה מעלייתא, וא"צ צוה"פ, ואין צוה"פ שיהיה ג"כ לרע אחר, מי"מ ה"ז שימוש דלת, ואין נראה כלל לחלק בין נסגרת רוב היום לרגע אחד, וכך היא דרכן של דלתות וטור בחזו"א שם לפני כן שדן בזה דההוכחה שמיביא היא יותר לרמב"ם וטור הסוברים שא"צ ננעל בפועל), וגם דוחק לומר שהחזו"א כתב כן רק לרווחא דמילתא, כמו שהיה אפשר להבין שם, ואף שהחזו"א שם בסק"ה התבסס ג"כ על התוס' הנ"ל בדף כ"ב, מי"מ משמע מסק"ב שמצדד להקל בזה, ועי"ל.

ואציין שראיתי שיש מגבילים את דברי החזו"א שהצריך צוה"פ מלבד הדלתות: א. בספר אהל שמואל (עירובין ו' אות י"ג) הביאו מהגר"א פלצינסקי תלמיד החזו"א שאמר שכל הקפידא של החזו"א זה כאשר בזמן שהדלת פתוחה אין מחיצה, ולכן הצריך צוה"פ לעשות דין מחיצה, וכל עשיית הדלתות הוא להסיר בקיעת רבים, אבל אם יש דין מחיצה גם ללא הדלתות, כגון שיש עומד מרובה על הפרוץ (שבזה יש מחיצה דאורייתא), א"כ אפילו אם הפרצות יותר מעשרה א"צ צוה"פ, ומלבד הסברה הנזכרת דייק את זה ג"כ מלשון החזו"א בר"ס ע"ח שנידונו הוא על מבואות, ומבוי פירושו פרוץ במילואו ולא בעומד על הפרוץ, ע"כ. ולפי"ז במקומות שיש מחיצות מחמת הגדרות א"צ צוה"פ אף לחזו"א, ואפילו אם יהיו פרצות יותר מעשר, ע"כ. ותלוי לפי הענין והמקום. [ויש לציין שאף לפמש"כ בחזו"א סוסק"ה ומיהו נראה וכן גדר אחר בסי' מי"מ י"ל כסברא הנו"ז]. ב. בספר נתיבות שבת (פכ"ג הערה ט"ו) כתב דאף לחזו"א שמצריך צוה"פ, משמע מדבריו שאם הדלתות נעשו לפתח זה לסגור ולפתוח אפשר להקל יותר, ע"כ. וכנראה שכוונתו למשי"כ החזו"א שם (בסק"ב) שיש ללמוד לדלתות שמעמידין לתיקוני המבואות, שלא נעשו לנעול כלל, ואינם משמשים שום תשמיש של דלת, ע"כ. ומשמע שאם עשוי לדלת שפיר דמי (ובאמת שהחזו"א בתנ"ח ברי"ם ע"ח מיירי בעושים דלתות "הראויות" לינעל בלבד, כיעו"ש). ועפ"י צדדנו לעיל בסמוך שלפי השו"ע שצריך דלתות ננעלות דווקא, אפשר להקל יותר שא"צ צוה"פ.

445. שו"ת מהר"ם שיק סי' קע"ד ובספר תיקון עירובין, וה"ד בנתיבות שבת פכ"ג הערה כ'.

446. שו"ת אבני"ז סי' ער"ב ורע"ו ורע"ה, וה"ד כמה אחרונים, והטעם נראה פשוט שבלא"ה אינו נחשב דלת, ומשום שאם הם מתפרקות ה"ז נחשב שבונה אותם מחדש, ולא נחשב שהם עשויות ועומדות לדלת, וזה מלבד האמור לעיל שלא יהיה מחוסר מעשה לפתיחת הדלת, כמש"כ השו"ע דלתות השקועות בעפר, אולם לצד שא"צ מחובר בזה מקום

ולענין שיתופי מבואות, אם יש צורת הפתח בעקמימות, הרי הם יכולים להתחלק ולערב כל אחד לעצמו, אבל אם עשו לחי או קורה בעקמומית אינם יכולים להתחלק, ולערב לעצמו⁴⁶².

יז. מבוי עקום כמין ח, כזה - [ח], והוא מפולש לרשות הרבים או לכרמלית, יש אומרים שכל חלק נחשב בפני עצמו וצריך תיקון בשני עקמומיותו⁴⁷⁰, ויש אומרים שנחשב כמבוי אחד המפולש, וצריך תיקון רק בשני ראשיו כדי המבוי המפולש⁴⁷¹. ויש אומרים שהוא נחשב כמבוי סתום, ודי בלחי או קורה משני צדדי⁴⁷².

ולהלכה, כתב השולחן ערוך שצריך לתקן גם בעקמומיותו, ולכן יש לעשות צורת הפתח בשני עקמומיותו ולחי או קורה בשני ראשיו⁴⁷³. ועיין בהערה⁴⁷⁴. ודעת האחרונים שבמבואות שלנו יש להקל ולעשות רק שני לחיים בשני ראשיו, ומצד המנהג יש לעשות צורת הפתח בשני ראשיו, אבל בעקמומית אין צריך כלום⁴⁷⁵. וכן עיקר⁴⁷⁶.

יח. כל דין מבוי כמין ח, הוא רק כשיש דין מבוי בין ראשי ה-ח, אבל שני פרצות מצד אחד באותה מחיצה אינו כמפולש כמין ח, ולכן עיר המוקפת הרים ויש שני מקומות שעובר שם דרך רשות הרבים, אין דינו כמפולש כמין ח.

יהיה כולו מבוי אחד, ובמצע לא בעי מידי, עיי"ש. אבל לדעת הרא"ש בתשובה (כלל כ"א) גם בעקמימות יש להזהר שלא יהיה רחב יותר מעשר אם מתקנו בלחי או קורה, והובא זה ב"ד"מ (אות ב), וכתב בביה"ל שבעקמומית יש לסמוך על הר"מ בצירוף דעת הראשונים שהוכרנו בהלכה הקודמת הסוברים שא"צ שום תיקון בעקמומית וכו', וכל שכן שעשה צוה"פ בשני ראשיו, ע"כ. וכ"כ בכה"ח אות כ"ו בשם האחרונים, והיינו ביה"ל הנזכר.

469. בביה"ל (ד"ה ולחי) כתב שצריך לעשות שיתוף אחד, ואין יכולין להתחלק זה מזה וכמש"כ בסי' שצ"ב ס"ו, ורק בצוה"פ יכולין להתחלק, וכמש"ש. ע"כ. וה"ה אם עשו תיקוני חצר המבוארים בר"ס שס"ג יכולין ליחלק וכמש"ש, וכ"כ בחזו"א סי' צ"ה סקט"ו [והיינו פס ד' או שני פסין משהו, ולא בלחי משהו אחד]. ועי' בכה"ח אות כ' ובאות י"ח.

470. בעירובין (ו) וכפר"ש, וכ"פ הטושו"ע סי"ג.

471. כדעת ר"י ועוד ראשונים שהוכרנו בהלכה שלפני הקודמת שמבוי עקום הוא כמו מפולש בישר, ולדידהו סגי בצוה"פ בראשו האחד, ובשני לחי או קורה, וא"צ בעקמומית כלום.

472. כ"מ ברשב"א בעבוה"ק ש"ב שמבוי עקום ומפולש כמין חית, יראה שהוא כסתום, וא"צ אלא לחי או קורה מכאן ולחי או קורה מכאן, ע"כ. וב"י הקשה דהא במבוי עקום כמין ד' פסק הרשב"א דתורתו כמפולש, וא"כ ה"ה בעשוי כמין חית וכדמשמע בגמרא. אכן דברי הרשב"א מיושבים היטב ועשירים במקום אחר, כמבואר בחי' הרשב"א (בעירובין שם) דס"ל כדעת הריב"א שבתוס' (דף י'): שמבוי כמין ח' דינו כסתום, וכ"מ גם בריב"א ובמאירי שם, ועי' בשו"ת רע"א הנ"ל סו"ס ל"ג שהעיר כן על הב"י, וכתב שעוד כמה ראשונים עומדים בשיטת הרשב"א שא"צ כי אם לחי או קורה בשני ראשיו, וה"ד בביה"ל ד"ה ואם. [וכן בדיני רה"ר לעיל בסי' שמה"ס"ו כתבו כמה פ"י דזה עדיף טפי].

473. שו"ע סי"ג. ואף רע"א לא נחלק על השו"ע אלא בצירוף נוסף [אמנם בשעה"ד י"ל דאפשר להקל, וכמש"כ בביה"ל ד"ה דינו כיוצ"ב, וכן בנידו"ד בדי"ה ואם במוסגר].

474. יש לדון לשיטת השו"ע שכתב שיעשה צוה"פ בשני עקמימותו, ולחי או קורה בשני ראשיו.

א. אם יעשה בהיפך צוה"פ בשני ראשיו ולחי או קורה בשני עקמומיותו, דאפשר גם בזה מהני, כמו שבמבוי כמין ד' מהני ב' האופנים, ואכן כן כתבו בפשיטות המשגיב סק"ג (ובשעה"צ סק"ד כתב שמקורו בפוסקים, ואת שמם לא הגיד), וגם הכה"ח אות כ"ז ולא ציין מקור. אמנם בלבוש איתא הכי. אולם באמת שכ"ז אינו פשוט כלל, כמדויק מלשון הראשונים וכן מלשון השו"ע, שבמבוי כמין ד' טרח וכתב דבר והיפוכו, ואילו במבוי כמין חית לא כתב אלא צוה"פ בשני עקמימותו, ונפירי יש לומר שבדוקא בעקמומיותו צריך צוה"פ (ודוחק לומר שאגב שהשמיענו בכמין ד' ה"ה בכולהו, כגון שבפתוח לרה"ר נקט בתחילה שה"ה לכרמלית, ואח"כ לא הוצרך תו להשמיענו זאת), והטעם שהרי אנו מחשיבים כל חלק במבוי כמבוי בפני עצמו שמפולש בישר, ולכן כל חלק ממנו צריך צוה"פ, ואם יעשה רק בשני ראשיו צוה"פ נמצא שבגב החית הרי הוא מבוי מפולש בלא צוה"פ, וכן כתב בחזו"א (סימן ס"ה סק"ו) שאי אפשר להתיר בזה מה"ט שצריך בכל מבוי צוה"פ, ולא מהני בלחיים לבד, וכן ראיתי שהעירו רבים באחרונים, כהנתייש והתפא"י עמוד קכ"ו, וציין ש"כ"מ במאירי בעירובין (ח): גבי מבוי העשוי כנדל, ועוד.

ב. בעשה בראשי המבואות דלתות, כתב בכה"ח (אות ר"א) בשם העולת שבת (אות ג) שבאופן זה א"צ לעשות תיקון כלל בעקמימותו, כמו ברה"ר גמורה שתיקנה בדלתות שכל המבואות מותרים, ע"כ. ועיין בתפא"י ע' קכ"ז מה שהעיר עליו, וביאר דע"כ מירי בדלתות הנעולות בלילה שבזה ל"ח בקיעת רבים, ולא מקרי מפולש.

475. בביה"ל שם כתב שבמבואות שלנו שיש להם דין חצירות (וכנ"ל בהלכה שלפני הקודמת), יש להקל לעשות רק שני לחיים בכל אחד מקצותיו [והיינו כתיקוני חצר שנתבאר בר"ס שס"ג שני פסין בכל צד], והוסיף שמצד המנהג עושים תמיד צוה"פ (וכנ"ל בסי' שס"ג סכ"ו, ועמש"ש), ולכן יש לעשות כן אבל בעקמומית א"צ כלום, ועיין בהערה הבאה.

476. אף לדידן שקיבלנו הוראות השו"ע כידוע, דמ"מ בצירוף כל הדוא יש להקל, וכדרך שכתבנו בהלכה שלפני הקודמת בסופה, וה"ה כאן. והנה כפי דמשמע בביה"ל הנ"ל שהתיר רק בצירוף הראשונים הנ"ל, ולפי"ז אם חסר צירוף זה אין להקל, ואם כן יש להעיר שלכאורה אין זה

כאשר באחד מהם יעשה צורת הפתח, כדין מבוי המפולש לרשות הרבים⁴⁶¹, ויש אומרים שהוא נחשב כמבוי אחד מפולש, ואין צריך תיקון בעקמימותו, רק בשני ראשיו ככל מבוי המפולש לרשות הרבים⁴⁶².

ולהלכה, כתב בשולחן ערוך שצריך תיקון בעקמימותו, ולכן, צריך לעשות צורת הפתח בעקמימותו ולחי או קורה בשני ראשיו, או צורת הפתח בשני ראשיו ולחי או קורה בעקמימותו⁴⁶³. והתיקון בעקמימותו יהיה באלכסון⁴⁶⁴. ודעת האחרונים שבשעת הדחק יש להקל שאין צריך תיקון בעקמימותו, אלא באחד מראשיו יעשה צורת הפתח, ובשני לחי או קורה, ודי בזה⁴⁶⁵. ובפרט במבואות שלנו שאין בהם תנאי מבוי, ודינם כחצר שאינה צריכה כלום בעקמימותה, ולכן נהגו להקל בזה למעשה⁴⁶⁶.

טז. יש להקפיד בכל אופן, שאם רוחב המבוי יותר מעשר אמות אין מועיל לעשות בו לחי וקורה, אלא רק צורת הפתח, וכל מקום שעושים בו תיקון יש להתבונן אם אותו מקום רחב מעשר אמות או לא⁴⁶⁷. במה דברים אמורים, בראשי המבוי, אבל כאשר רוצים לתקן בעקמומית יש להקל אף ברחב יותר מעשר לעשות בו לחי וקורה⁴⁶⁸.

שבכרמלית גמורה לכל דעות אלו א"צ תיקון בעקמומית.

אולם בטי"ז (סק"ב) כתב שאין לחלק בין רה"ר לכרמלית ובשתייהם צריך תיקון, והא"ר (סק"ג) הביא ראייה שיש לחלק בזה בין מבוי עקום למבוי ישר, אך כבר השיגו הנשמי"א (כלל ע"א אות ה') שברשב"א בעבוה"ק (ש"ב ס"א) איתא בהדיא שגם במפולש לכרמלית דינו כמפולש, וכ"ה במשגיב (סק"ט), ובשעה"צ (אות י') הביא שכן מבואר ברשב"א ורבינו יהונתן, עיי"ש. וכ"כ בכה"ח (אות י"ז) בשם המאמר והגר"ז שגם במפולש לכרמלית דינא הכי (וכה"ג לעיל בס"א שאין לחלק בכל זה בין רה"ר לכרמלית), וכ"מ בפמ"ג דכיון דקיי"ל שצריך צוה"פ באחד מראשיו, ה"ה שצריך תיקון בעקמימותו, ועי' להגר"ז א' בקונטרס תקנת העירובין בתחילתו שבמנח"ש מהדו"ת סל"ט אות ב', והובא בספר שולחן שלמה סוף חלק ג', שכתב שהדבר פשוט שאין להקל ולסמוך על הא"ר נגד הרמב"ן והרשב"א, עיי"ש. ופלא על הנת"ש פכ"א הערה צ"ו שהביא דברי הטו"ז, וכתב שבא"ר נראה דס"ל כן, ושכ"פ ערוה"ש, ע"כ. ולא הזכיר לכל הנ"ל דמוכח שבדאי אין להקל [וכן בכל הדינים המבוארים כאן בפתוח לרה"ר כך הדין לכרמלית].

461. ברש"י בעירובין (שם) מבוי עקום תורתו כמפולש, היינו שצריך צוה"פ מכאן ולחי או קורה מכאן, ואף זה צריך לשני פתחיו לצד רה"ר לחי לכל רוח, ובעקמימותו צריך צורת הפתח וכו', ע"כ. והסכימו לדבריו התוס' שם ד"ה רב, ורבינו יהונתן המאירי והרא"ש. ועוד הוסיף בביה"ל (ד"ה דינו) שכן דעת האשכול והא"ז והרי"מ, ועמש"ש. וכן דעת רבינו ירוחם והטור. ולהלן יבואר שכ"פ השו"ע, ויבואר אופן התיקון.

וביסוד הענין כבר הקשו התוס' ורא"ש למה יהיה יותר חמור מבוי עקום ממבוי ישר, שבגלל היותו עקום צריך תיקון גם בעקמימותו, ותידעו דבעינן שיראה צורת הפתח לכל בני המבוי, ע"כ. [ועיין בקרבן נתנאל על הרא"ש באות א' שמפרש שמה שצריך שיראו כל בני המבוי את התיקון, אין הכוונה משום היכר, אלא דחיישינן דכיון שבני מבוי זה לא רואים את התיקון בצד השני, ויודעים שהוא מבוי מפולש, יבואו לחשוב שגם במבוי מפולש בעלמא א"צ תיקון שני, ואי"נ שמא יתקלקל התיקון במבוי העקום והם לא יראו ולא ידעו מהקלקול, ואתו לטלטל באיסור, ולכן התקינו צוה"פ בעקמימותו, ע"כ. (ובדבריו נתנאל באות ע.) ויש לבאר דאע"פ שתיקון זה אינו דווקא, עיין בקרבן נתנאל באות ע.) ויש לבאר דאע"פ שתיקון זה אינו אלא מדרבנן, שהרי אינו רה"ר אלא כרמלית, מ"מ חזינו בכ"מ שגזרו גזירה לגזירה [ועל טעמו השני נמי אין לשאול דהוי כמתעסק, וכמשנ"ת להלן סו"ס שס"ה]. אולם מפשטות דברי רש"י משמע שמבוי עקום נחשב כשני מבואות, וכמו שכתב שזה כמבוי מפולש למבוי אחר, ולכן צריך תיקון בעקמימותו, כדי שיתקן כאחד לשני המבואות, וכן מבואר גם במאירי (שם) ועוד ראשונים דשני מבואות הם. ושו"ר שכן העיר בתפא"י פ"ג הערה ט', וכתב שגם ברא"ש א"א לומר כהק"נ ממש"כ בתשו' (ה"ד ב"ד"מ אות ב') דביותר מעשר לא סגי בלחי, עיי"ש (זה יש לומר דלא מפלגינן בין לחי ללחי). אך מ"מ הביא שמדברי הר"מ שבמדרכי (ס"י תע"ז) מוכח שאכן מצד הדין הוא כמבוי מפולש, ורק מפני גזירה צדדית, דבעינן שיראו הלחי מכאן ומכאן [אמנם בעיקר דעת הר"מ עיין ב"י שכתב דס"ל כר"י, ובד"מ אות ב', ובביה"ל הנ"ל העיר בזה]. ועי' שם שאין להקשות בזה מדין חצר עקומה שלא החמירו בה, דשאני מבוי שעשוי יותר להילק רבים.

462. כן דעת הר"י הובא ברא"ש (שם), וכן דעת הרשב"א בעבוה"ק ש"ב. ובשו"ת רע"א (ס"ג) כתב שגם דעת הרמב"ם והריב"א והריב"ש והתשב"ץ והר"ן סוברים כן, ע"כ. ובביה"ל (שם) ציין שגם בא"ז ור"י כתבו כן בדעת הרמב"ם. [נ"ב. ועיין בפרישה להלן אות ד' שהוכיח כן בדעת הרמב"ם כר"י, עיין שם. אך זה אינו כפירוש הבי"ש שם, וכיעוין. איברא שפירושו של הפרישה מבואר שפיר בדברי הרמב"ם, ועי' גם בתו"ח ובנשמי"א כלל ע"א סק"ה]. ושגם בר"ח משמע כן, וכן העיר בתורת חיים בעירובין (שם) שדעת רוב הראשונים להקל.

463. טושו"ע סי"ג, והיינו שמאחר שהם כמו שני מבואות נפרדים, הרי צריך שכל אחד נידון כמבוי מפולש שתיקונו הוא בצוה"פ בראשו האחד ולחי או קורה ביצדו השני, ולכן אפשר לתקן בצוה"פ באמצע, ויועיל לשתייהם, ובשני הראשין האחרים לחי או קורה. ואפשר גם להיפך (וכמש"כ הרא"ש וטושו"ע, ורש"י לא הזכיר את האופן השני משום שרצה להקל, וכ"ש שבזה מהני, ופשוט).

464. מאירי שם, וכ"כ בפשיטות הקרבן נתנאל שם אות ע'. ומוזה הקשה היאך מהני באלכסון, עיין שם. וה"ד בתפא"י פ"ג הערה ז'. ומוזה יש להעיר על הנת"ש פכ"א הערה ק' שכתב בפשיטות שיכול לעשות צוה"פ

הן בעקמומית ממש (באלכסון), או במקום הנחשב פרצה ומהני גם למבוי השני. וכן כתב שם בהערה ק"א לענין לחי וקורה, שבכל מקום שמניח אם הוא נראה לבני שני המבואות שפיר דמי. ועוד אפשר דכיון שאינו אלא משום היכר, אף אם מעמידו בקצה המבוי, אע"פ שלא נראה לכל אורך המבוי העקום, כיון שנראה בסופו סגי, וצ"ע, ע"כ. וכפי האמור מבואר דלא מהני, ואף הוא הביא מהפתחא זוטא שצריך להניח הלחי והקורה באלכסון דווקא, ואף בצוה"פ שכתב בפשיטות דמהני, הרי מבואר במאירי הנ"ל שהוא באלכסון. [ועי' בחזו"א סימן ס"ה סק"ה].

465. בביה"ל הנ"ל (ד"ה דינו) כתב שבשעה"ד שאין יכול לעשות תיקון בעקמומית יכול לסמוך על הראשונים הנ"ל שא"צ תיקון בעקמימותו, עיי"ש. [ועי' גם בביה"ל להלן סוד"ה ואם], וכן בנשמי"א (כלל ע"א אות ד') הביא דברי התו"ח הנ"ל, וס"ל שיש להקל בשעת הדחק, עיי"ש. וגם בפסקי הלכות כתי"י מהגר"ד זינצהיים חבירו של הנודע ביהודה בספר יד דוד, כתב שצריך לדקדק שלא יהיה מבוי עקום, שאז צריך תיקון לפי העקמימות וכו', ומ"מ בשעת הדחק יש להקל, והוסיף ששמע שכן נהג מר אביו להקל בשעת הדחק, ע"כ. ועי' להגר"ש"א במנח"ש מהדו"ת סל"ט אות ב', וכן בשולחן שלמה בסוף ח"ג שהתעורר בזה אמאי אנו לא מתקנים את המבואות בעקמימותם אף שיש בתים וחצרות פתוחים לתוכן, ועי' בהערה הבאה מש"כ בזה.

466. בביה"ל שם כתב דבפרט לענין מבוי שלנו שיש לו דין חצר מפני שאין בתים וחצירות פתוחים לתוכו, כמבואר בסימן שס"ג סכ"ו בהגה, בודאי יש לסמוך ולהקל כדעת האחרונים המקילים, שא"צ לעשות תיקון בעקמימותו, ולכן ס"ל לביה"ל שיש להקל בצירוף הראשונים הנ"ל שאף במבוי א"צ תיקון, ע"כ. והנה לעצם הדין בחצר עקומה מבואר בפי' שא"צ תיקון בעקמומיתו, ובה דנו הפ"י גם למבואות שלנו שאין בתים וחצרות פתוחים לתוכם, וכמו שהביא המשגיב (בסימן שס"ג ס"ק ק"א) מחלוקת באחרונים אם צריך תיקון בעקמימותו, ובשעה"צ אות פ"ב הביא הרבה מקילים, עיי"ש. [וכן פסק הגר"ז כאן ס"ט שמבואות שלנו דינם כחצר, וא"צ תיקון בעקמומיתו, והוא כדעת המג"א ודעימיה]. וכתב עוד המשגיב שם שהמנהג להקל, וביאר בשעה"צ אות פ"ג שבפרט שאף במבוי הרבה ראשונים סוברים שא"צ תיקון בעקמומיתו, והיינו הך כדהכא.

אמנם אין הדבר פשוט, דאמנם כתבו הרבה פ"י שמבואות שלנו כחצירות, כיון שאין בתים וחצירות פתוחים לתוכו, וכנזכר, אולם הגר"ש"א בקונטרס העירובין (הנ"ל) כתב שאין טעם זה שייך בזמנינו, כיון שבמציאות כיום יש בתים וחצירות פתוחים למבוי [ותמה על המשגיב שלא העיר בזה, אך יש פ"י שהעירו בזה]. ועוד שמסתבר שגם במבואות קטנים הפתוחים לאחד גדול צריך לתקן את הגדול, בק"ו ממבוי שבתים וחצירות פתוחים לתוכו, ולכן כתב לתרץ, א. ע"פ רש"י וריב"א בעירובין (טז). שרק בתיקון מבוי אחד אמרו כן, ולא כשמתקן את כל העיר, וכ"ה במהרי"ט (ח"א סימן צ"ד), אך דחה זאת שהראשונים הנ"ל לשיטתם שא"צ תיקון בעקמומיתו, ושוב כתב ליישב עד"ז, אך דחה שכל הפ"י לא הביאו חידוש זה (וכ"מ בגר"ו), ועי' שם באות ד' מש"כ עפ"ד המהרי"ט. ב. מצד שהרבה חולקים על רש"י וס"ל כר"י שא"צ תיקון בעקמומיתו, ולהלכה כדברי המקיל בעירוב. וי"ל דכתבו כמה פ"י שבמחיצות ל"א ח"כ כדברי המקיל, עיין בדברינו בפתחה לסימן שס"ו, שו"ר בדבריו אה"כ באות ג' שכתב שאף לסוברים כן יש להקל. ג. ע"ע שם שזה תלוי בגדר הדין במקום ששייך פרצה, ובה"ז אין רה"ר דאי, ודברי רש"י חומרא בעלמא.

נראה שאף לדידן שקיבלנו הוראות מרן השו"ע בכל גווני יש להקל, כיון שהרבה ראשונים מתירים ובכללם הרמב"ם (וכמו שכתבו בדעתו כמה ראשונים), ועי' בספר בני ציון ליכטמן שהביא הרבה ראשונים הסוברים כן (ולכן מסיק להקל בשעה"ד), ואפשר דאילו שמיעא ליה היה מסכים להקל, ואינו מוכרח. ועכ"פ בצירוף כל הדוא יש להקל, וה"נ יש לצרף שבוה"ז הוי חצירות שרבים מקילים, וגם יש לצרף הסוברים שצוה"פ מועיל בכל גווני כמחיצה גמורה, וכן המנהג שנהגו להקל בזה. [ועיין לעיל ס"י שס"ג סכ"ו שנהגו לסדר כל המקומות בצורת הפתח].

467. עיין לעיל בסימן שס"ג סכ"ו שאין לחי וקורה מועיל אלא כשאינו רחב יותר מעשר [והיינו במקום הפתח שבו מניח הלחי והקורה, אבל מה שמתרחב בפנים יותר מעשר אין קפידא], ורק צוה"פ מהני, והזכיר דין זה בביה"ל כאן ד"ה וצריך, וכה"ח אות כ"ב.

468. במדרכי פ"ק דעירובין (ס"י תע"ז) כתב בשם הר"מ שאפילו יש בעקמימותו יותר מעשר אמות די בכך בלחי, וטעמו שבאמת הוא עקום ונראה כסתום אלא שתורת מפולש עליו, ואילו נפשט עקמימותו

וכן עיר שיש בצד אחד כמה פרצות ובצד שני מתוקן בצורת הפתח, אם אין הבתים שבין הפרצות נמשכים ארבע אמות לצד פנים אין שם דין מבוי עקום, וניתר בעומד מרובה. אבל אם הבתים נמשכים ארבע אמות דינו כמבוי עקום, וצריך צורת הפתח בכל עקמומיותו⁴⁷⁷.

יט. כמה מבואות הפתוחים אלו לאלו, אפילו אם יש מהם שאינם פתוחים לרשות הרבים, כיון שהמבוי החיצוני פתוח לרשות הרבים, וכן הקצה של המבוי האחר פתוח לרשות הרבים, נחשבים כל המבואות כולם כמפולשים לרשות הרבים וצריכים כולם תיקון בעקמומיותם⁴⁷⁸, ככל הדינים המבוארים לעיל בדין מבוי עקום⁴⁷⁹.

כ. מבוי העשוי כנדל, דהיינו שיש מבוי גדול, ופתוחים לתוכו הרבה מבואות קטנים מצדדי, וראשם השני פתוח לרשות הרבים או לכרמלית, הרי הם כדין מקום עקום כמין ד, שנתבאר לעיל שצריך תיקון גם בעקמומיותו⁴⁸⁰.

ולכן יש לתקן כדלהלן: במבוי הגדול - אם הוא מפולש, צריך צורת הפתח מצד אחד ולחי או קורה מצד השני. ואם הוא סתום בצידו האחד, צריך לחי או קורה בצידו השני. והמבואות הקטנים - צריכים תיקון במקום שפתוחים למבוי הגדול צורת הפתח, ובמקום שפתוחים לרשות הרבים לחי או קורה, וכן יעשה לכל אחד ואחד מהם, ועיין בהערה⁴⁸¹.

ואין חילוק בין אם המבואות שבצדדים מכוונים זה כנגד זה⁴⁸², וכן אין חילוק אם הם בשני הצדדים או שכולם בצד אחד⁴⁸³.

ולמעשה יש להקל במבואות שלנו שאין צריכים שום תיקון בעקמומיותם, דהיינו במקום שפתוחים למבוי הגדול, אלא רק במקום שפתוחים לרשות הרבים, וכפי המנהג עושים בהם צורת הפתח, ודי בזה⁴⁸⁴.

סימן שס"ה מבוי שנפרץ בצידו או בראשו

א. הקדמה: מבוי שהיה כשר בלחי או קורה כדין, ונפרצה בו פירצה למקום שאסור בטלטול⁴⁸⁵, יש אופנים שנאסר הטלטול במבוי עד שיתקנו את מקום הפירצה כדי להפריד בין המבוי ובין המקום האסור, ויש אופנים שמותר הטלטול, משום שאנו מחשיבים את הפרצות הללו כמו פתח, ואין המקום נפסל מחמת פתחים שיש לו⁴⁸⁶, ויבואר להלן.

וישנם כמה מקומות של פרצות: א. שנפרץ בצידו, כלומר שנפרץ באחת משני כתלי אורך המבוי, באופן שנשאר מחיצה ברוחב ארבעה מראש המבוי עד מקום הפירצה⁴⁸⁷. ב. שנפרץ מצידו כלפי ראשו, כלומר שנפרץ באחת משני כתלי אורך המבוי בלא שנשאר פס ארבעה⁴⁸⁸. ג. שנפרץ בראשו ממש, והיינו שחלק מהרוח הרביעית שבו הלחי והקורה היה סתום, ונפרץ בצידו⁴⁸⁹. ולהלן יבוארו דיניהם. ד. פרצה בקרן זווית. וישנו אופן - ה. שנפרץ בכותל האמצעי שממול הפתח⁴⁹⁰.

ב. מבוי שנפרץ באחד מצדדי ונשתיר ממחיצת המבוי ארבעה טפחים בין ראש המבוי לפירצה, המבוי כשר ואינו נפסל בכך⁴⁹¹. ויש עוד כמה תנאים:

א. שלא תהיה הפרצה יותר מעשר אמות⁴⁹².

ב. שלא יהיה הפירצה מרובה על המחיצה העומדת בכותל המבוי⁴⁹³.

ג. שלא יהיו רבים בוקעים ועוברים בפירצה זו, ואז מותר עד עשר אמות, אבל אם רבים בוקעים שם אסור אפילו אם הפירצה היא ארבעה טפחים⁴⁹⁴. ועיין בהערה כמה פרטים בדין בקיעת רבים האוסר את המבוי⁴⁹⁵.

ואם חסר אחד מהתנאים הנ"ל, המבוי פסול עד שיתקנו את הפירצה בצורת הפתח⁴⁹⁶.

ובספר תפא"י סל"ה הערה ב' הביא שכן כתב האבני נור (סימן רפ"ט אות ו') ובשו"ת נפש חיה (סימן כ"ט), ומ"מ ק"ק שכל נושאי הכלים כאן והמפ"ל לא הזכירו בזה [ופרוץ כעומד גם כן כשר כמבואר בעירובין (טז). הלכתא כרב פפא].

494. בעירובין (שם) נתבאר שאם בקעי בה רבים אפילו לרב חנין נפסלת הפרצה בארבע אמות, ורק בלא בקעי כשרה עד עשר, עיי"ש. וברא"ש שם פסק כן להלכה. אולם הר"ף ורמב"ם לא הביאו פרט זה (ועיין לעיל בהערה ראשונה שבהלכה זו מש"כ בזה). ועי"ע בב"י מש"כ בזה. ולדינא פסק כשו"ע ס"ב שכל ההיתר בדלא בקעי בה רבים, והוסיף בהגה שם שאם בקעי בה רבים אפילו לא נפרץ רק ארבעה טפחים צריך תיקון. ולכן, צריך למעטו מדי טפחים, או לתקן בצורת הפתח. [ודין רוחב פתח המבוי בד' טפחים או פחות מזה, יעוין לעיל ברי"ס ש"ג, ועי"ע בסי" ש"ב בסוף פרק ב'].
495. נזכיר כמה פרטים בדין בקיעת רבים:

א. באופן הדבר שרבים לא בוקעים כתב רש"י כגון שיש רפש וטיט וכיוצא, ולכן אין הרבים עוברים שם, או שיש גידודים משארית המחיצה שנפלה (והם גבוהים שלשה ויותר), ובוה גורם עיכוב הרבים (וגידודי עדיפים מרפש וטיט). והובא בב"י ובמשנ"ב ובכה"ח אות ט"ז בשם האחרונים.

ב. אם יש מניעה לעבור שם מחמת חוק הממשלה או לאיזה סיבה, כתב בשו"ת בית שלמה סי' מ"ח דלא מהני, אבל בשו"מ מהדרי"ק ח"א סי' רנ"א כתב דמהני, וה"ד בנת"ש הערה ס"ד. ובכה"ח סוף אות ט"ז הביא דברי השו"מ הנ"ל שהביאו בא"ח. ועי"ע להלן בסמוך וכ"ש בזה דמהני.

ג. אם הרבים נמנעים מעצמם בלא שיש שם איזה דבר המונעם, בפמ"ג כתב לדעת הלבוש שזה מועיל שאין בקיעת רבים במציאות, ובביה"ל (ד"ה דלא) כתב שכ"מ מלשון ר"יו, וכך יש לפרש גם בכוונת רש"י, וסיים שכן מצא בפתחי תשובה בשם השו"מ, עיי"ש. אמנם י"ל בזה מאידך מדברי המהרש"ם ח"ב סי' ע"ו. ועי"ע בנת"ש סוף הערה ס"ד.

ד. מקום שהוא מטונף ברפש וטיט וכיוצא, אבל הרבים הולכים שם בכל זאת, עיין בשו"ת מהרש"ם ח"ב סי' ע"ו שנשאל בזה והשואל רצה להקל, והמהרש"ם השיב לחומרא. ואכן לפ"ד הביה"ל משמע שזה תלוי במציאות אם עוברים או לא, וכן הלכה. ולענין גידודים יש אומרים שמותר אפילו אם בוקעים עליהן, וכמש"כ פמ"ג בא"ח סק"ד לדעת המג"א, ויש חולקים כמ"ש מהב"ח סי' ש"ב ד"ה ומשמע.

ה. אין צריך שיהיו הרבים עוזבים לגמרי את פתח המבוי, אלא אף שהולכים גם בו מ"מ הוי בקיעה. אך לא נתברר כמה הוא רבים (וכה"ג כתבנו דיני רה"ד בסי' שמי"ה ס"ז ובבירורי הלכה שם). וכל שנראה שהרבה עוברים נפסל. (וכל שכן שא"צ שישים ריבוא לכוי"ע).

ו. בקיעת רבים היינו שמקצרים את דרכם לרשות הרבים אחרת או לכרמלית אחרת, עוד יעוין בספר תפא"י (ע קמ"ז בהערה) דמשמע מדברי כמה ראשונים שבקיעת רבים אינם בני המבוי שבוקעים שם, אלא רבים בעלמא שמקצרים דרכם, ועי"ע שם. אולם בדבריו להלן (ע' קמ"ז והלאה) הביא מהמקור חיים שכתב שבקיעת דיורי המבוי מבטלי מחיצתא, וטעמו דהוא משום דאתו רבים ומבטלי מחיצתא, ע"כ. ובשו"ת נפש חיה (סימן כ"ט) תמה על דבריו מדברי רש"י והרשב"א בעבוה"ק שמבואר בדבריהם שרק רבים דעלמא אוסרים ולא בני המבוי, והם הם הדברים שהביא בע' קמ"ז. ועי"ע שם, ואכמ"ל.

ז. ובכל זה אוסר בקיעת רבים, אפילו כשנשאר עומד מרובה. [והיינו במבוי דווקא ולא בחצר, כמשנית בסי' ש"ג. ויש לרדן בזה גם במבוי שלנו לפי"ד כמה אחרונים הסוברים שכיום דין מבוי כחצר, עיין לעיל בסי' ש"ג משנ"ב ס"ק ק"א. אולם במציאות כיום חזר הדבר לקדמותו, וכמש"כ הגרש"א בקונטרס עירובין שבסו"ס שולחן שלמה ח"ג].

496. כן הדין לגבי ג' התנאים הנזכרים:

א. בפרצה יותר מעשר, מועיל צוה"פ (וכ"כ המשנ"ב סק"ג בשם הריטב"א, וכן הוא בכל דוכתא, עיין בסי' ש"ב סו"ס"י) או לסתום. ועי' נתייש הערה ס"ה אם מועיל למעט מעשר, והביא מרשב"א דמהני ופירשו

דהו שני המבואות הקטנים כמבוי אחד ארוך, ועיין בב"ח שהשיג על הבי" ופירש בא"א, ומ"מ לדינא גם הבי" פסק כאמור שאין לחלק, וכ"פ הגר"ז ס"ו, ועי"ע כה"ח אות ל"ה.

483. משנ"ב סק"י"ח וכה"ח אות ל"ו.

484. הנה מצאנו לעיל בס"ג במבוי עקום כמין ד או כמין ח שכתב בביה"ל להקל במבואות שלנו שא"צ תיקון בעקמומיותו בצירוף דהו כחצירות, ובהסתמך על האומרים שא"צ תיקון בעקמומיותו. ולפי"ז גם כאן יש אומרים שא"צ תיקון בעקמומיות כמו שהבאנו משו"ת רע"א והתו"ח בדעת הרמב"ם, ופירשוהו כדעת ר"י ושאר הנ"ל. ויל"ע מהא דביה"ל לא העיר כאן כאשר העיר לעיל במבוי כמין ד וכמין ח.

485. כלומר לרה"ד או כרמלית, וכיעוין בדברינו בסי' שס"ד בדין מבוי מפולש שאין נפ"מ אם מפולש לרה"ד או כרמלית, ועפי"ז למד הגר"ז כאן ס"ד בנידוד, וה"ד בביה"ל וכה"ח ה"ס ושכ"נ הבית מאיר, עיי"ש. ולקמן בסי' שס"ה ס"ג מבואר שגם בנפרץ לקרפף רחב מבית סאתיים אסור.

486. עיין רש"י בעירובין (ה). ד"ה מתיר פרצה.

487. ד"ז מבואר בשו"ע סימן שס"ה ס"א וס"ב, וכביאור המאמר שדין אחד להם, וכמו שכתב המשנ"ב סק"ו וכה"ח בשם המאמר [וכאן כתבנו שנפרץ בצדו, ולא כתבנו בצדו כלפי ראשו, וזה כפי ביאור האחרונים שכאשר יש פס ד' אינו נחשב כלפי ראשו, ואין נפ"מ בזה אם הפרצה היתה קרובה לראשו או רחוקה ממנו, ורק אגב סיפא נקט כן].

488. ד"ז מבואר בשו"ע סו"ס"א.

489. ד"ז מבואר בדברי שניבא להלן.

490. ד"ז הוא דין מבוי מפולש, שנתבאר דינו בסימן שס"ד קחנו משם.
491. עיין עירובין (ו. ה. ו.) ובשו"ע סימן שס"ה (ס"א) הובא דין זה. ואח"כ (בסי"ב) חזר על דין זה (כמו שביארו האחרונים שם, הובא במשנ"ב וכן בכה"ח אות ה' ו"י). והוסיף שאפילו אם לא נשאר כלום מהמחיצה ביסוד מותר, ואע"פ שבאופן זה אין עיכוב לרבים ויכולים לצאת ולבוא דרך שם, מ"מ לא חוששים שמה יעזבו בני המבוי את הפתח הראשי המתוקן בלחי וקורה וילכו דרך הפירצה הזו, כמבואר בגמרא משום שאין חוששים לזה כאשר הרבים לא מרויחים בזה בקיצור הדרך. ומי"מ יש להזהר שאכן בפועל אין עוברים שם, וכדלהלן בתנאי ג'.

זדין זה שנוי בפלוגתא בגמרא (ו. ה.) אם תלוי בבקעי רבים או שתלוי אם נשאר גידודי, וברא"ש (שם ס"ז) הביא שריבנו מאיר פסק כרב הונא שתלוי אי איכא גודי, אבל רבינו אבי העזרי פסק כרב חנין, וכן הרו"ז ס"ל כן, וכן נראה דעת הר"ף, וביאר הרא"ש שבשל סופרים הלך אחר המיקל, ועי"ע בא"י (סי' ק"יא סוף סק"ב) שג"כ הביא ש"י שתלוי בגידודי, וכתב דליתא להאי פסקא (ועי"ע במאירי שם), וגם הרמב"ם בפ"ז לא תלה הדבר בגידודי, וכן דעת הרשב"א בעבוה"ק וכן הריטב"א ועוד. ואמנם בדעת הר"ף נתחבטו המפרשים, דהרא"ש דייק כרב חנין, אולם ברי"ף איתא ואוקימנא דאית ליה גידודי, אך בהגהות הבי"ח שם כתב דל"ג לה, ועי"ע במרכבת המשנה פ"ז משבת ה"ז, ועיין בקרבן נתנאל שם אות ז', ובדמשק אליעזר כאן, ומ"מ ההלכה כדפסקו השו"ע ושאר פו"ש שאף בלא גידודי.

והנה מבואר שרק אם יש פס ד' מותר, והטעם משום שעדיין נשאר שיעור חשוב במבוי, ולכן לא בטל פתח המבוי, ובנתיבות שבת פכ"א סוף הערה ס"א העיר שלכאורה משמע דבעינן בתים וחצירות או עכ"פ דירין באותו מקום שכנגד הפס, וצ"ע. ע"כ. אכן כבר נרגש בזה החזו"א (סימן ס"ה סקע"ב), וכתב שאפילו אם הבתים והחצירות אינם פתוחים למקום זה אלא לפנים ממנו, אין הפתח הגדול בטל, והיינו נותר בלחי וקורה.

492. כמשנה בעירובין (טו): וכ"ד בית שפרצה יתר על עשר אסור, וכ"כ השו"ע כאן ס"א ובכ"מ.

493. כן כתב המאירי בעירובין (י'): גבי מבוי, וכה"ג כתב הרשב"א בעבוה"ק ש"א אות י"ג גבי חצר, וכן כתב בפשיטות רש"י במשנה בעירובין שם (טו): כל פרצה שהיא כעשר הרי היא כפתח, וושיהא בעומד רב עליהן, ע"כ. [ואם לא כן נחשב שאין למבוי מחיצה בצד זה]. ובספר נתייש שם אות ס"ב העיר שלא מצא באחרונים שהעירו בזה.

היתר בכל גוונא, כיון שההיתר של הרשב"א שהוא כסתום הוא רק מפני שאין הרבים מעקמים דרכם לתוך המבוי כדי להמשיך ללכת ברה"ד, וא"כ אין זה ככל סוגי מבוי כמין ח'. ויבואר כפי שמצאנו בחזו"א (סימן ס"ט סק"א) שכתב שאף לדעות אלו שנחשב כמבוי סתום הוא דווקא כשרגלי החי"ת פתוחים לאותה רשות הרבים שהולכת על פניה (ראה בחזו"א בלוח הצורות צא), שבזה הולך ברה"ד לא יכנס למבוי להקיף כדי להמשיך הלאה ברה"ד אלא ימשיך ברה"ד, אבל אם הפתחים פתוחים לרשות הרבים אחרת או לכרמלית אחרת (ראה בחזו"א בלוח הצורות צב), שבזה מי שירצה לרשות הרבים האחרת יכנס דרך המבוי, הרי הוא כמבוי עקום שנחשב כמפולש ע"כ, ולפי"ז יצא שבאופן זה לא נוכל להקל בצירוף זה.

אולם עדיין יש לנו צירוף להקל בכל אופן, והיינו שאף אמנם שבאופן הנ"ל אין לנו את הצירוף של הרשב"א שסובר שזה כמבוי סתום, אולם הרי עדיין יש לנו את הצירוף של ר"י ודעימיה הסוברים שמבוי עקום הרי הוא כמפולש ביותר וא"צ שום תיקון, וכבר ראינו בביה"ל לעיל (ד"ה דינו) שכתב להקל בכיוצ"ב ממש במבוי כמין ד' בצירוף ר"י [וק"ק שכאן לא הזכיר הביה"ל את הצירוף הנוסף להקל גם על פי סברת ר"י ודעימיה], ונמצא שבכל אופן יש היתר למעשה במבואות שלנו, ועכ"פ כן המנהג, וכמשנית לעיל.

477. שו"ת בית שלמה סימן מ"ט, ה"ד בנתייש פכ"א הערה ק"ב.

478. ב"י בשם תשו הרא"ש (ועי"ע ברש"י בעירובין ו. כדן מבוי עקום), וכ"פ בשו"ע ס"ד. ועיין בתפא"י ע' קכ"ז שלפי המבואר לעיל (דלא כמשנ"ב סק"ג, אלא כחזו"א ודעימיה), א"כ יש לעשות במבוי הראשון הפתוח לרה"ד צוה"פ, ובעקמומיות הראשון שגי לחי ובעקמומיות השני צוה"פ, ובשלישי לחי וכן הלאה, ונמצא שלכולם יש צוה"פ מכאן ולחי או קורה מכאן, ע"כ. ודבריו ברורים.

479. עיין לעיל שבזמננו נהגו להקל בכמה צירופים.

480. בעירובין (ח): מבוי העשוי כנדל [ופרש"י שפתוחין לו מבואות הרבה, וראשיהן פתוחים לרשות הרבים וראשו פתוח לרשות הרבים אחר, והתוס' כתבו שפתוחים לו מבואות משני צדדי ואינו זה כנגד זה דא"כ הו"מ מפולש]. ונחלקו בזה אביי ורבא, עיין שם ובפירושי רש"י ותוס' ושאר נזכר בבירורי הלכה. ועיין בב"י דלפרש"י וטור צריך תיקון בכל אחד צוה"פ ולחי או קורה, אבל להרמב"ם בפ"ז משבת נראה בפשטות שצריך תיקון רק בקצה של המבואות הפתוחים לרה"ד באלה שמצד אחד ובאלה שמצד שני למבוי הגדול, וכ"כ הפרישה באות ד'. אולם הבי" פירשו כהטור שהכל נחשב כאחד ארוך. ובשו"ת רע"א (סימן ל"ג) כתב בכוונת הרמב"ם שכתב שאפילו אם אין מכוונים זה כנגד זה, הרי כל אחד מהן כמבוי מפולש, דס"ל להרמב"ם כדעת ר"י שמבוי עקום נחשב כמפולש שא"צ תיקון בעקמומיותו, וכ"כ בתו"ח בכוונת הרמב"ם, ועי"ע מה שביאר בדבריו בתפא"י פל"ג הערה ט"ו. ולדינא פסק השו"ע שיש לתקן גם בעקמומיותו.

481. שו"ע. והיינו שיש לתקן בארבעה סוגי פילוש.

והנה יש לרדן גם כאן אם מהני גם בהיפך שיהיה בראשם לצד המבוי לחי או קורה, ובצד הפתוח לרה"ד צוה"פ. וכה"ג נסתפקנו לעיל בענין מבוי העשוי כמין ח"ת בהערה, עיי"ש. ודקדקנו שם מלשון השו"ע והפ"ו שלא כתבו דבר והיפוכו (כאשר כתבו במבוי עקום כמין ד) דמשמע שבדווקא הוא, וראיתי בתפא"י ע' קכ"ט שכתב לבאר דבדווקא הוא, אך הביא מהמאירי (שם) שכתב דכיון שיש לגדול צוה"פ לצד אחד, נחשב כל המבוי הגדול כיש לו צוה"פ אפילו מהצד שמתקן בלחי, ולדבריו אפשר לתקן בצוה"פ לצד רה"ד ולצד המבוי בלחי או קורה.

482. בטושו"ע ס"ד כתבו שאפילו אם אין פתחי הקטנים שמכאן ומכאן מכוונים זה כנגד זה עושה תיקון כאמור, ועיין בב"י מה שהבין בדעת הרמב"ם, ופירש בדעתו שאם הם מכוונים זה כנגד זה צריך תיקון לכל אחד ואחד במקום פתיחתו למבוי, אבל בפרישה אות ד' ביאר דברי הרמב"ם באו"א וכנזכר לעיל. ובדעת התוס' כתב הבי" דמשמע דס"ל שאם היו מכוונים זה כנגד זה לא היו צריכין תיקון במקום פתיחתו למבוי,

א. האם המבוי נראה בזה כמו מבוי מפולש, וצריך תיקון בצורת הפתח כמבואר בסימן שס"ד ס"א⁵¹⁰. [והדבר תלוי אם פרצת החצר לרשות הרבים מכוון כנגד פרצת החצר לצד המבוי, שבוה הוא נחשב כמו מפולש, מה שאין כן אם הפרצה היתה בצד]⁵¹¹.

ב. האם המבוי נאסר מהחצר מחמת שלא עירבו ביניהם⁵¹² [אבל החצר אינו נאסר מהמבוי כשלא עירבו, משום שאין דריסת בני המבוי על החצר, וגם מפני שיש בחצר גיפופין החוצצים בינו למבוי]⁵¹³.

עוד יש להבחין בין המקרים שנפרצו זה לזה, אם הפרצה נחשבת פרצה ואסור, או שהיא כמו פתח ומותר. ופרצה נחשבת רק אם היא פרצה במילואו, כלומר שלא נשארו גיפופים ביניהם, או אפילו אם נשארו גיפופין אם הוא ביותר מעשר אמות. ועוד יש לדעת שיש אופנים שגם אם הוא פרוץ במילואו אינו נאסר, כאשר מצדדים בחוץ יש גיפופים, והם מועילים גם לפרצה שבפנים, כדוגמת חצר קטנה שנפרצה לגדולה והגדולה עודפת עליה, זולת אם כתלי הקטנה נכנסים בתוך אויר הגדולה, וככל הפרטים שנתבאר בסו"ס שני"ח ובסוף סימן ש"ס⁵¹⁴.

ח. מבוי שנפרץ במילואו לחצר, ונפרץ החצר בכותל שכנגדו לרשות הרבים או לכרמלית, אין המבוי נאסר אם התקיימו בו כמה תנאים, כדלהלן:

א. שפרצת המבוי לחצר אינה מכוונת כנגד פרצת החצר לרשות הרבים.

ב. שכותל המבוי וכותל החצר אינם משתים לאחר הפרצה בכותל אחד, אלא המבוי נפרץ באמצע החצר.

ג. שיהיה חצר של רבים ולא של יחיד⁵¹⁵.

אבל אם הפרצות היו מכוונות זו כנגד זו, או שהיתה הפרצה בצד החצר באופן שהשתוו כתליהן לכותל אחד בשווה, או שהיה חצר של יחיד, הרי הוא כפרוץ באותו צד לרשות הרבים, וצריך המבוי תיקון בשני ראשו באחד צורת הפתח ובשני לחי וקורה⁵¹⁶.

ט. מלבד התנאים הנ"ל, ישנו תנאי נוסף השייך להלכות עירובין, והוא שבני החצר ובני המבוי יעשו עירוב ביניהם, אבל אם לא עירבו, החצר אוסרת על המבוי⁵¹⁷, והיינו באופן שאין גיפופין בין החצר למבוי, אבל אם יש גיפופים מבפנים או מבחוץ, הרי זה מותר כאשר הפרצה אינה מכוונת זו כנגד זו, משום שבוה הוא נידון כמו לחי⁵¹⁸.

י. כל האמור הוא לענין המבוי, אבל החצר עצמה מותרת, ואפילו כשנפרץ כנגד פרצת המבוי, ואפילו אם בוקעים בה רבים, משום שיש לה גיפופים המועילים לחצוץ בינה למבוי, אבל אם נפרץ במילואו או בפרצה יותר מעשר גם החצר אסורה, וצריך צורת הפתח⁵¹⁹.

יא. מבוי שנפרץ לרחבה, אם היא רחבה המותרת, כגון שהיא פחותה מבית סאתיים או שהיא גדולה אבל הוקפה לדירה, וככל הפרטים שנתבאר בסימן שני"ח, הרי זה כאילו נפרץ לחצר, שנתבאר לעיל שיש אופנים שמותר, אבל אם הרחבה גדולה מבית סאתיים ולא הוקפה לדירה, הרי היא כמו כל כרמלית, והמבוי אסור כיון שנפרץ לכרמלית⁵²⁰, ואפילו אם יש גיפופין מבחוץ המבוי אסור, ויש מתירין בזה⁵²¹.

ג. מבוי שנפרץ באחד מצדדיו כלפי ראשו, כלומר קרוב לפתח המבוי במקום שבו הלחי והקורה, ולא נשאר מהמחיצה ארבעה טפחים, נאסר המבוי⁴⁹⁷, ואפילו אם אין רבים בוקעין בו⁴⁹⁸. ויש כמה אופנים לתקן ולהתיר את הפירצה:

א. למעט ולסתום את הפירצה שלא יהיה בה שלשה טפחים, שבפחות משלשה הוא כמו סתום מדין לבד⁴⁹⁹.

ב. להאריך את המחיצה המפסקת בין ראש הכותל לפירצה, יש אומרים שיש לעשות את המחיצה ארבע אמות, ויש אומרים ארבעה טפחים, וכן עיקר⁵⁰⁰.

ג. אם עשה צורת הפתח במקום הפירצה מותר, אבל לחי וקורה אינו מועיל בפירצה כלל⁵⁰¹.

ד. אם המבוי היה מתוקן בראשו בצורת הפתח כמו שנהוג כיום ולא רק בלחי וקורה, יש אומרים שאין הפרצה אוסרת עד עשר אמות⁵⁰².

ד. מבוי שנפרץ בראשו, דהיינו שרוח הרביעית של המבוי רחבה הרבה, וחלק ממנה סתום וחלק פתוח לכניסה למבוי, ובו פתח מתוקן לחי וקורה, ונפרץ אחר כך מהחלק הסתום⁵⁰³, אין המבוי נפסל אם יש כמה תנאים:

א. שיהיה עומד מרובה על הפרוץ.

ב. שהפרצה אינה יותר מעשר אמות⁵⁰⁴.

ג. שאין הרבים מניחים את פתח המבוי ועוברים באותה הפרצה. ואם נעשה כן בטל הלחי והקורה מפתח המבוי, וצריך לעשות צורת הפתח בראש המבוי, ואם עשה צורת הפתח לפרצה כשר⁵⁰⁵.

ה. מבוי שנפרץ בקרן זווית, כלומר שנפרץ חלק מכותל שבצד המבוי וחלק מהסתומה שברוח הרביעית, יש אומרים שאם יש בפרצה שלשה טפחים אסור, ויש אומרים שאינו אסור אלא רק אם יש בו ארבע טפחים⁵⁰⁶. והתיקון לזה לעשות צורת הפתח בקרן זווית.

ו. חצר אין דינה כמבוי, ולכן אם נפרצה פרצה במחיצת החצר, אפילו אם היא סמוכה לראש החצר, דהיינו שלא נשארה מחיצה ארבעה טפחים המפסקת בין ראש החצר לפרצה, כשר, ובתנאי שאינו פרוץ יותר מעשר אמות, וגם העומד מרובה על הפרוץ. ובאופן זה אפילו אם רבים בוקעים דרך הפרצה, וגם אין גידודים משיירי המחיצה, מותר⁵⁰⁷.

ובמבואות שלנו שיש להם דין חצר, נחלקו הפוסקים אם יש להתיר בפרצה ארבעה טפחים ובוקעים בה רבים⁵⁰⁸.

מבוי שנפרץ לחצר והחצר נפרצה לרשות הרבים

הקדמה

ז. מבוי שנפרץ לחצר, והחצר נפרצה גם כן בצד השני שכנגד המבוי, לכוון רשות הרבים או לכרמלית⁵⁰⁹, יש בזה שני נידונים:

כרשי, ואנן קי"ל להקל בזה.

ב. בפרוץ מרובה דינו ככל הנ"ל באות א'.

ג. בבקיעת רבים כתב הגר"ז (סו"א) שצריך לתקן בצורת הפתח שהרי זה מבוי מפולש מפתח לפתח הגדול שבו הלחי והקורה, ע"כ. והביאו בביה"ל (ד"ה צריך), וזה דלא כהפמ"ג שהביא שם בתח"ד שסובר שבתיקון לחי או קורה סגי, ע"כ. ואכן לא מצאנו בשום מקום לחי וקורה ב' צדדין, ובכה"ח (אות כ') הביא את הכרעת הגר"ז והאחרונים (משני"ב הנ"ל).

ואם בפתח המבוי יש צורת הפתח, כתב הביה"ל שמדברי הגר"ז משמע שמועיל למקום הפרצה לחי וקורה (ובנת"ש הערה פ"ז העיר ע"ז מלשון הגר"ז דל"מ), ושכן מצדדים כמה אחרונים. ומאידך הביא דברי האבן העזר שאפילו לחי וקורה א"צ בפרצה באופן כזה (והיינו משום שניתר בעומד מרובה). אולם הבית מאיר כתב עפ"ד הריטב"א שאי אפשר לתקן אלא ע"י צוה"פ, והביה"ל נשאר בזה בצ"ע. ועיין בספר תפא"י ע' קמ"ז שהביא שנחלקו בזה המקור חיים בתיקון עירובין וש"ת נפש חיה, עיי"ש. ובחזו"א סימן ס"ה סק"א נ"ג כתב שאם היה צוה"פ ניתרת הפרצה בעומד אבל לא בלחי, וע"ע שם. עוד ראיתי להגרשז"א בקונטרס עירובין (שבסו"ס שולחן שלמה ח"ג) באות ג' שהאריך בשיטות הפו הנ"ל שבביה"ל, וכתב ששיטת האבן העזר דחיה כל הפו, ולדברי הבית מאיר י"ל הלכה כדברי המיקל, ומסתבר כהגר"ז שצריך צוה"פ אם המבוי מתוקן בלחי וקורה. אבל אם תקנוהו בצוה"פ כמו שנהגים צריך רק לחי וקורה, וכן המנהג בירושתי, שבמקום שא"א לתקן הפרצות שפתוחות למבואות הגויים עושים שם לחי.

ואם מונע כעת מהרבים לעבור שם, כגון ששפך שם רפש וטיט וכדו', נראה בפשטות דמהני, ואין זה כתחילת מבוי דבעינן פס ארבע אמות, וכעין הספק הנ"ל באות א'. וכל שכן שעיקר הדין כרשי.

497. עירובין שם וש"ע סו"א.

498. בביה"ל (ד"ה ואם) שמוכח בגמ' ובפו שאפילו נשארו גידודי המעכבים הילוך הרבים חיישינן לזה, משום דממעטי בהילוכא. ע"כ. וכל שכן ברפש וטיט.

499. שו"ע סו"א שבפחות מג' טפחים אין חשש.

500. נחלקו בזה ראשונים, שברשי" (ה) ד"ה אם יש כתב בפשיטות דמהני, וכן העתיק רבינו יהונתן (ובא"ר כתב שר"י פליג בזה, והעיר עליו הביה"ל ד"ה אם נשאר, ועיין חזו"א סי' ס"ה סקע"ג), ובביה"ל שם הביא שגם האו"ז והרשב"א ור"י כתבו כרשי, וגם בב"י העתיק בפשיטות כרשי וכן בלבוש. ומאידך התוס' שם כתבו שצריך פס רחב ארבע אמות, כיון שכעת שהוא עושה זה להכשיר, ה"ז כתחילת מבוי וצריך פס ארבע אמות, ובביה"ל כתב שלכאורה כ"מ מלשון הרמב"ם והטור שכתבו "אם נשתיר", אך כתב שאינו מוכרח, ע"כ. ובכה"ח (אות ד') הביא דברי הרבה אחרונים שפסקו כתוס', כהמ"א ותו"ש וא"ר, ושכ"פ הגר"ז וח"א, ע"כ. אולם הנה כאמור שהרבה ראשונים כתבו בהדיא כרשי, וכן סתם

בב"י וכ"כ הלבוש, ושפיר יש לסמוך עליהם, ובפרט שבשל סופרים הלך אחר המיקל, וכמש"כ בנידו"ד הרא"ש ועוד.

501. לחי וקורה אינו מועיל כמש"כ הרשב"א וריטב"א, הי"ד בביה"ל ד"ה אסור. ולענין צוה"פ נסתפק שם [ותלה זאת בגירסא שבסימן שס"ג סל"ד, ולפמ"ש שם דגרסינן זוטא הי"ג מהני. והלום ראיתי בתפא"י ע' קנ"ג בנידו"ד שני"כ דן בגירסא שם]. והוסיף עוד דאפשר שבכה"ג הוא כסתום ומותר. וכ"מ בחזו"א סימן ס"ה סקע"ד.

502. עיין בביה"ל שם מש"כ בזה, ותלה זה ג"כ בגירסא שבסימן שס"ג סל"ד, עיין שם. ולפי מה שכתבנו שם דגרסינן זוטא א"כ לכאורה לא מהני. ובחזו"א סימן ס"ה סקע"ד, וסי' פ"ו סק"ד פסק להקל.

503. ואין חילוק אם הפרצה סמוך לכותל המבוי, או שהיא באמצע החלק הסתום שברוח הרביעית, וכמש"כ בסי' שס"ג סל"ד, וע"ע בשעה"צ אות ג'.

504. כי"מ בעירובין (ו). ובתוד"ה אחד, וע"ע בסימן שס"ג סל"ד, וכ"כ במשני"ב סק"ז והיינו כל שעומד מרובה (ועיין בהלכה שלפני הקודמת), ובאופן זה א"צ במקום הפרצה שום תיקון, ודי בלחי או קורה שהוא רק בפתח הקודם, וכמש"כ הפו הי"ד במשני"ב שם וכה"ח אות י"ג. וע"ע בנת"ש הערה פ'.

505. עיין בסימן שס"ג סל"ד, וע"ע בפתח"ז ובנת"ש, ואכמ"ל.

506. עיין נתי"ש פכ"א הערה פ"ה.

507. עירובין (ח). ומבואר בשו"ע להלן ס"ג, וכ"כ כל הפו דבחצר אין בקיעת רבים פוסלת (כיעוין שם וכן כאן בסו"ב). וכן באריכות בחזו"א סימן ס"ה סקל"א ודלא כאבן העזר.

508. עיין במשני"ב סק"י משם מג"א להחמיר, וכ"כ בכה"ח אות ח"י בשם כמה אחרונים, והביאו עוד מהבית מאיר שמדינא נהגים כל הדינים גם במבואות שלנו. וטעמו דאף שאין בתים וחצרות פתוחים לתוכו, מ"מ הרי אורכו יתר על רחבו, וע"ע שם. ומאידך עיין בחזו"א סי' ס"ה סקנ"ב שכל שאין בתים וחצרות פתוחים לתוכו ה"ז חצר (וע"ע בדבריו ר"ס ע"ט). וע"ע בדבריו בסי' שס"ג ובסי' שס"ד בדין מבואות שלנו.

509. בשו"ע ס"ג נזכר רה"ר, אולם ה"ה לכרמלית כמשנית ר"ס שס"ד. ואמנם כאן יש הפסק של חצר, מ"מ אין חילוק בזה כלל.

510. ככל הנידון במבוי מפולש, שפתוח מצד השני לרה"ר או כרמלית, ולכן כשנפרץ גם בחצר כנגדו לרה"ר או כרמלית נראה המבוי כמפולש וצריך תיקון, אבל במבוי סתום מכל צדדיו ופתוח רק ברוח רביעית לחצר, כתב הגת"ש סופכ"א הערה קי"ב דמשמע בסוגיא ובראשונים, שאין המבוי נאסר כלל, אפילו נפרץ במילואו לחצר, ע"כ. וזה שלא כדרך מבוי בעלמא שאין לו דריסת רגל על החצר, וכאן כל דריסתו על החצר, ואם אין מוצא ממנו הרי זה כמו חצר, ויבואר בהל' עירובין.

511. כמבואר בשו"ע ס"ג. ראה בבאר הגולה ציורים.

512. כמבואר בשו"ע ס"ג. ובוה הוא אפילו שאינו מפולש כנגדו, זה כנגד זה.

513. עיין משני"ב סקט"ו שהזכיר ההיתר של בני החצר משום שאין לבני מבוי דריסת רגל עליהם (וכדפרשי" בעירובין ז'), אולם גם בלאו הכי אינם אוסרים אם יש גיפופים (וכמו שכתב גם המשני"ב סק"ג כיוצ"ב, וכ"ה בכה"ח אות כ"א). ואכן תרווייהו נכונים. ובכה"ח (אות כ"ב) הביא ב' טעמים אלו חד מהמג"א וחד מהתו"ש, וצע"ע שהמשני"ב לא הזכיר טעם זה.

514. כמבואר בקצרה בשו"ע כאן גבי מבוי שנפרץ לחצר, וכתבנו דוגמא בעלמא כמו חצר קטנה וגדולה, וכפי שנתבאר בסו"ס ש"ס, ושם הבאנו דברי הביה"ל וכה"ח כאן אם צריך שיהיו מופלגים ג' טפחים ושאר פרטים.

515. הכל מבואר בעירובין (ז. ח). ובפרשי"י, וכ"ה בשו"ע ס"ג ובמפרשים, ולהלן יבואר תנאי נוסף שלא יאסר המבוי שיעשו עירוב ביניהם, והוא מהל' עירובין. וכאן כתבנו את התנאים שבהלכות מחיצה ופרצה.

516. כדן מבוי מפולש בר"ס שס"ד.

517. הוא תנאי נוסף כדי להתיר המבוי המבואר בגמ' שם ונזכר בשו"ע. וסך הכל ד' תנאים (כאשר סיכום אותם השו"ע, וכן בפמ"ג הובא בכה"ח אות ל"ו כללו של דבר וכו').

518. שו"ע. וכביאור הביה"ל ד"ה משום, וע"ע בביה"ל ד"ה ומותר, וכן בכה"ח אות ל"ב בשם האחרונים בשם התוס', שאפילו אם בני החצר דורסים על המבוי יש להתיר המבוי כיון שיש לבני החצר פתח אחר לרה"ר, וכופין על מידת סדום שלא יעברו על המבוי ויאסרוהו.

ולענין הפרטים מה נחשב שיש לו גיפופין, וביאור אופן לא מהני הגיפופין שמבחוץ נזכר בשו"ע, וקיצרנו כאן מאחר שכבר נתבאר בסו"ס שני"ח וסו"ס ש"ס.

519. שו"ע ס"ג. ודין מיוחד בחצר שאינו נאסר בבקיעת רבים, ונת' לעיל במקומו. וע"ע במשני"ב וכה"ח.

ובגדר חצר לעומת מבוי נתבאר לעיל בסי' שס"ג בתחלתו, ועיין בכה"ח (אות כ"ד) שהביא דברי הט"ז והתו"ש שחצר זו היינו מרובע, שאם אורכו יתר על רוחבו, הוי מבוי כסימן שס"ג סכ"ו, והפמ"ג העיר ע"ז שצריך עיון דהתם לקולא אמרו כן וכאן הוא לחומרא, ע"כ. וע"ע בסי' שס"ג סכ"ו.

520. שו"ע סו"א.

521. במשני"ב רסק"ד כתב דלא מהני, כיון שלא מועיל לרחבה לא מועיל לבפנים, וכ"כ בכה"ח (אות ל"ז) בשם התו"ש, וציין המקור לזה בתוס'.

ובאמת שהדבר שנוי במחלוקת ראשונים בטעם הדבר שמועיל בנראה מבחוץ, שדעת התוס' בעירובין (כד): ד"ה הריא הוא משום מיגו שמועיל לבחוץ מועיל לבפנים, אבל הריטב"א (שם) כתב שההיתר הוא משום לחי הנראה מבחוץ, וכ"כ הרשב"א בעבוה"ק (והובא בשעה"צ בסימן שני"ח אות צ"ד, עיי"ש), והמשני"ב הנ"ל נקט כהתוס', ואינו מוסכם, וכבר העיר בזה החזו"א סי' פ"ח סק"א, ואכן גם המשני"ב בסימן שני"ח (סקצ"ו) נקט כדברי הראשונים הנ"ל ודלא כהתוס', וראיתי במשני"ב הוצאת דרשו שם שעמדו בזה וביארו הדברים.

השתמשות בפתח המבוי והחצר

השתמשות תחת הקורה או בין הלחיים וצורת הפתח

יב. מבוי שהתירוהו בלחי או קורה, מותר להשתמש גם מתחת לקורה וגם כנגד הלח⁵²², ואין חילוק בעובי הקורה והלחי אם יש בהם ארבעה טפחים או לא⁵²³.

במה דברים אמורים כשהוא פתוח לרשות הרבים, אבל אם הוא פתוח לכרמלית אסור להשתמש תחת הקורה או כנגד הלח⁵²⁴. אמנם, אם הקורה רחבה ארבעה טפחים ובריאה כדי לקבל מעזיבה, מותר להשתמש תחתיה אפילו אם פתוח לכרמלית⁵²⁵.

יג. מקום שהכשירוהו בצורת הפתח, או בפסים כמו חצר, וכן בעומד מרובה על הפרוץ, דינם ככל האמור בהלכה הקודמת⁵²⁶.

יד. אף על פי שמותר להשתמש במבוי תחת הלחי או הקורה, מכל מקום זה רק בדרך עראי ובמקרה שהזדמן לפניו, אבל לשבת ולהתעכב שם בפתח המבוי הרי זה אסור, בין בישיבה ובין בעמידה⁵²⁷. ובין בפתוח לרשות הרבים ובין בפתוח לכרמלית אסור⁵²⁸. ומכל מקום לפעמים אין למחות בבני אדם שאינם נוהרים בזה, משום שמוטב שיהיו שוגגים ולא יהיו מזידים⁵²⁹.

אופנים שמותר לשבת על הפתח בשבת

טו. בפתח החצר המתוקן בפסים, מותר לשבת ולהתעכב שם בין כשפתוח לכרמלית ובין כשפתוח לרשות הרבים⁵³⁰. ובמבואות שלנו יש להזהר כדין מבוי⁵³¹.

וכשיש צורת הפתח מותר גם במבוי ובכל מקום, ובלבד שלא יהיה גבוה מאד⁵³².

ובבית וכיצא, מותר לשבת על הפתח⁵³³.

טז. מבוי שהכשירו בדת, והדלת אינה בראש המבוי ממש, אם לא נשאר בין הדלת עד ראש המבוי ארבעה טפחים, ופתוח לרשות הרבים מותר להשתמש שם, ואם הוא פתוח לכרמלית אסור⁵³⁴. ואם יש ארבעה טפחים מהדלת עד ראש המבוי אסור בין ברשות הרבים ובין כרמלית⁵³⁵. וכן הדין במבוי שהכשירוהו בלחי וקורה⁵³⁶.

הואיל והותרה הותרה

יז. מחיצות שנפלו בשבת מאיזו סיבה, יש אופנים שהמקום נאסר מחמת חסרון המחיצות, ויש אופנים שמותר, והדבר תלוי: אם המחיצות נועדו כדי לעשות את המקום רשות היחיד, אם כן כשנפלו חזר המקום לאיסורו, אולם אם המחיצות נועדו בשביל עשיית העירוב, ולחלק בין הדוירים וכיצא, אזי כיון שהותר במקצת שבת נשאר מותר לכל השבת⁵³⁷. ונזכיר דוגמאות:

א. מקום הפרוץ לרשות הרבים או לכרמלית, וגדרו אותו כדי שיהיה רשות היחיד כדין, או שתקנו אותו בקורה או לחי כדיני מבוי או חצר, או שתקנו בצורת הפתח, וכל כיצא בזה, ונפלו התיקונים הללו, נאסר המקום בטלטול⁵³⁸.

ב. מקום שהוקף שלא לשם דירה ויש בו בית סאתיים כדין קרפף, ותקנו אותו כדי שיוכלו לטלטל בו, וככל המבואר בסימן שני⁵³⁹, אם נפל התיקון חזר המקום לאיסורו⁵³⁹.

ג. מקום שיש בו גויים או מומרים, וכדי שלא יאסרו על היהודים שומרי השבת חילקו את המקום במחיצה כל שהיא, ונפלה המחיצה בשבת, ההיתר נשאר. והוא הדין אם חילקו בין דיירים למיניהם מאחר שרצו לערב כל אחד בנפרד, וכיצא⁵⁴⁰.

ובכלל זה עיר המוקפת חומה, ועשו מחיצות להפריד בין הדוירים לצורך עשיית עירוב, ונפלה המחיצה, נשאר ההיתר, אבל אם עשו מחיצה כדי להפריד בין המקום הזה לבין כרמלית או קרפף, חזר המקום לאיסורו⁵⁴¹.

יח. יש אופנים שלא אומרים הואיל והותרה הותרה אפילו לענין עירוב:

א. אם היא מחיצה העומדת להסתר, כגון במקומות שמצויים גויים שלא רגילים במחיצות העירוב, וקרוב לודאי שיקלקלו את המחיצה בלילה⁵⁴².

ב. אם חל יום טוב סמוך לשבת, ונפסק העירוב ביום טוב, אינו מותר בשבת, כיון שיום טוב ושבת שני קדושות הן⁵⁴³.

יט. ספק אם המחיצה נפלה בשבת או לפני שבת, להקל⁵⁴⁴.

סקי"א וכן בסי" ס"ז סק"ד [ושם כתב שבצוה"פ מותר כפי הקנה העליון]. וכבר העיר בזה גם באבנ"ז סי' רצ"ד, וע"ע שם בסי' רצ"ו ורצ"ז. ובחוב"ב בעירובין ס"ד דן בזה גבי עומד מרובה.

527. בשו"ע (ס"ה) אע"פ שמותר להשתמש וכו' אסור לישיב שמה יתגלגל חפץ לחוץ ואתי לאתויי. (ואף שהשו"ע נקט קורה ה"ה לחי, כמש"כ בגמ' והביאורו הפו כאן).

ובמאמ"ד (אות ט') כתב לבאר בב' אופנים, א]. שאע"פ שנתבאר שמותר להשתמש, זה רק מעיקר הדין, אולם למעשה ראוי ונכון שלא לעשות כן. ב]. שמה שמותר להשתמש שם הוא דווקא על צד המקרה וההזדמן מותר לעשות ולעת הצורך, אבל בקביעות אסור לישיב שם, ע"כ. ובכה"ח (אות מ"ד) הביא ב' הביאורים. אולם המשנ"ב (סק"ח) כתב רק את הביאור השני, כי כן מסתבר שדינא קאמר ואסור, ואינו רק חומרא וכיצא, ונראה שאין זה תלוי אם זה במקרה דרך הזדמן, או בקביעות מראש, אלא תלוי באופן השימוש, שאם הוא שימוש עראי מותר, ואם הוא בקביעות כלומר שקובע עצמו לשהות שם אסור [זה בודאי בין שישב ממש, ובין שעומד ושהה שם, ומש"כ השו"ע לא ישב היינו שלא יתעכב, כדחזינו ב"כ"מ שישבה היינו עכבה].

ויש להעיר באיסור זה, שמאחר שהאיסור הוא שמה יתגלגל החפץ לרה"ר ואתי לאתויי, אי"כ באופן שאין חשש כזה, וכגון שהוא חפץ שאם יפול מידי ומאס, או יתקלקל, ה"ז מותר, וכדרך שמצאנו כיצ"ב לעיל סימן שי"ג וסימן שי"ג ס"א.

528. משנ"ב (סוסק"ט) ובשעה"צ שם. וכן בכה"ח אות מ"ז, שזה דבר שכ"ח, ויש לגזור אף בדרבנן.

529. ע"י שו"ע (ס"ה) שאין למחות בנשים היושבות בפתח המבוי (וה"ה אנשים כנשים, כה"ח). והטעם משום דמוטב שיהיו שוגגים ולא יהיו מזידים, ע"כ. והיינו באיסורי דרבנן או באיסורי דא"י שאינם מפורשים בתורה לאיסור (וכמש"כ בסי' תר"ח). ומ"מ כתבנו שזה רק "לפעמים", משום שיש בזה הרבה פרטים. ובעיקר מש"כ הפו' שאם אכן במציאות יש סמך שישמעו לנו מצוה להוכיחם, וכמש"כ המח"ש כאן (ה"ד בכה"ח אות נ"א) שאם יש ספק ואפשר שישמעו צריך למחות, וע"ע בברכ"י ובמשנ"ב וביה"ל וכה"ח בסימן תר"ח כו"כ פרטים, ונוסף ע"ז יעוין בשיטמ"ק בביצה (ל) בשם רב גדול מהאשכנזים שהעיד בשם רבותיו הצרפתים, ובכללם ר"י ומהר"ם מרוטנבורג, שלא נאמרו דברים הללו אלא לדורותם, אבל בדור הזה שמקילין בכמה דברים ראוי לעשות סייג לתורה אפילו בדרבנן ומחנין וקנסין להו וכו', ושכ"ה במדרש ירושלמי, והדבר נ"ל נכון, ע"כ. ובבני ציון כאן סיים: ואנן מה נענה אבתריהו, כ"ש וכ"ש בדורינו שראוי לעשות סייג לתורה ואפילו במנהגי היהדות. אולם אין לנו לעשות מעשה נגד השו"ע, ומ"מ בדברים שהם פירצה בחומת היהדות בודאי עבדינו כן. [וע"ע להלן בענין עירוב שנתקלקל בשבת אם לפרסם את הדבר].

530. שו"ע (ס"ה), כיון שיש היכר בחצר טפי ממבוי, והיינו מפני שיש בו פס רחב ד' או שני פסין, ויל"ע לפי"ז אם ישים במבוי פס רחב ד' או שני פסין משהו, דלכאורה יש היכירא. אולם מסתימת הדברים משמע שאין חילוק, וי"ל דכיון שאי"כ אלא פס אחד, הרי השני כמאן דליתא, ואסור. ואי"כ י"ל דלא פלוג [ועיין בפמ"ג בא"א סק"א, וה"ד בכה"ח אות מ"ט. ובפמ"ג שם סיים ע"ז בצ"ע].

531. עיין פתח"ז שיש להזהר אף בזה"ז לשיטות שגם לקולא דין מבואות שלנו כדין חצר, עכ"ז גם בחצר ליכא היתר מבורר [ועיין בהערה שאחרי הבאה שיש חולקים אף בחצר, וע"ע בב"ח]. ומלבד זאת הרי י"א שמבואות כיום אינם כחצר, וכמש"כ בסי' שס"ג ס"ו, ולעיל בסימן שס"ד ועוד.

532. מג"א (סק"א) הובא במשנ"ב (סק"ט), וכ"כ כה"ח (אות מ"ה) בשם האחרונים. ויל"ד אמאי נקטו בלשון אפשר, הרי זה ק"ו מדין חצר הני"ל, ומ"מ הפו' הסכימו להלכה.

אך מה שכתבו שבגובה מאד אסור, יל"ע מהו הגובה, וי"ל מעל עשרים

נ"ב. דברי המשנ"ב (סק"ד) בענין מבוי שכלה לנהר, הובא בסימן שס"ג סוסק"ט.

522. בעירובין (ח): נחלקו אם מותר להשתמש תחת הקורה, וביארו המח' בכמה אופנים, ולבסוף הביאו אי בעית אימא שנחלקו אם חודו החיצון או הפנימי יורד וסותם, ואר"ח שבבין לחיים לכרי"ע אסור. ולקמיה (ט) נחלקו בזה אב"י ורבא, ורבא ס"ל שגם בין הלחיים מותר, ובשו"ע ס"ד פסק להחיר בתרוויהו, והטעם משום דחודו החיצון יורד וסותם, ויש להוסיף, שכל האמור הוא בלחי העומד בתוך המבוי, אבל בעומד חוץ למבוי אסור, אלא עד כנגד כתלי המבוי (עיין שו"ע סימן שס"ג ס"ג ובמג"א סק"ג וביאור הגר"א שם ונתייש פכ"ד הערה י"ט).

523. במשנ"ב (סק"ה) הביא מחלוקת ראשונים באופן שהיה במקום שכנגד הלחי ארבעה על ארבעה, שדעת התוס' והריטב"א (ח): שרק כשאין בו ארבעה הרי הוא בטל לפני המבוי, אבל כשיש בו ארבעה הרי הוא ככרמלית ואסור לטלטל בו רק בארבע אמות, וכן אסור להוציא ממנו לרה"ר או לרה"י. ויסוד שיטתם שאין חודו החיצון יורד וסותם, וכתב שמאידך יש פוסקים שאינם מחלקים, והיינו הרמב"ן במלחמות (ב: מדפי הר"ף) בביאור דברי הר"ף, וכו"ה לדעת הרא"ש, וכן מצדד ברשב"א בחי' כמש"כ בשעה"צ, וע"ע בב"י מהסמ"ג וסמ"ק (וע"ע בחזו"א סי' ס"ו סק"ד בביאור הראשונים). ונראה שכן סתימת השו"ע שאין לחלק בכל זה. ובכה"ח (אות ט"ל) הביא מהגר"ז שהביא ג"כ בפשטות את שיטת הראשונים הני"ל, וכתב ע"ז הכה"ח ד"י"א שאין לחלק וכדברי המשנ"ב הני"ל. וכאמור נראה שכן סתימת השו"ע שלא לחלק, ומאחר שכן נראה לדעת עמדי ההוראה כדרכו בקודש.

ודרך אנ"י ל"ד שבמשנ"ב נקט מחלוקת זו לגבי השתמשות כנגד הלחי, ולא הוכיר תחת הקורה, ואילו הגר"ז (שהביא הכה"ח הני"ל) נקט ד"ז גם לתחת הקורה, וצ"ב דהמשנ"ב לא כתב כן. ובפשטות נראה שאין חילוק בזה, ועיין להלן בהערה שאחרי הבאה שיש נפ"מ ברחב ד' וחזקה בפתוח לכרמלית.

524. בשו"ע שם כתב שכל ההיתר בפתוח לרה"ר (ועיין ביה"ל שזה אפילו כשיש דלת), אבל בפתוח לכרמלית אסור בין כנגד הלחי ובין תחת הקורה, ומקור הדין ע"פ הגמ' בעירובין (ט) ומשום שבכרמלית אמרינן מצא מין את מינו, ונאסר כמותו. ונחלקו בזה הראשונים, שברמב"ם (פ"ז ה"א) כתב לחלק בין רה"ר לכרמלית (וכמש"כ בשו"ע), אולם הראב"ד בהשגות שם כתב שתחת הקורה בכל אופן מותר, וכן הסכים הר"ן (שם), ובמשנ"ב (סק"ז) כתב בשם הא"ר שמצדד להקל בזה, ושכ"פ באבן העזר, וביה"ל (ד"ה בין) כתב שכ"מ דעת רש"י ותוס' והרא"ש (ועיין בביה"ל לעיל בסימן שמי"ז ס"ג ד"ה ומשקוף שביאר הדברים יותר), וכן דעת הרמב"ן במלחמות, וע"ע בשעה"צ (אות כ"ב), אולם בכה"ח (אות מ"ב) הביא דברי הא"ר ואה"ע"ז, וכתב דמ"מ הרמ"א משמע כפסק השו"ע, ושכ"פ הב"ח והלבוש והגר"ז, ע"כ. [וע"ע בנתיבות שבת פכ"ד הערה (ג)]. ובאשר לשיטות הראשונים ראיתי בבני ציון ליכטמן כאן שג"כ העיר בזה מהראשונים המקילים, ומ"מ סיים שאין לזוז מפסק השו"ע כי כמה ראשונים סוברים כמותו.

יב. ולענין הוצאה מהמבוי שיש לו ג' מחיצות (שמן התורה הוא רה"י, ורבנן עשאוהו ככרמלית) לכרמלית אחרת, עיין בביה"ל ד"ה ומפני, ולעיל בסי' שמי"ז ס"ג בהלכה ראשונה שם בסופה ובהערה כתבנו שנראה להקל, ועיין חזו"א (סימן ע"ב סק"ד) שאם הלחי עשוי באלכסון מותר להשתמש עד סוף האלכסון אף בפתוח לכרמלית, וכן בפסי חצר, וע"ע נתייש סוף הערה ו'.

525. שבכה"ג אמרינן פי תקרה יורד וסותם [עיין בדברינו בזה בסו"ס שס"א]. וכ"כ במשנ"ב סוסק"ז ובשעה"צ שם, וכן בכה"ח אות מ' בשם המ"מ מהרשב"א, ושכ"פ האחרונים, וע"ע בנתייש שם.

526. בתוספת שבת (סק"כ) כתב כן גבי צוה"פ, ושכ"מ ברש"י ותוס' בשבת (ט), והמהר"שם הביא שכ"ה בספר האשכול (והובא כ"ז בכה"ח אות מ"ג), ובחזו"א (סימן ס"ז סק"ז) כתב שה"ה בתיקוני חצר, וע"ע שם

אמה.

533. כן נראה בקל וחומר מדברי הרא"ש (וכ"מ ברש"י) וכפסק השו"ע בחצר. ואמנם ראיתי בכה"ח (אות מ"ח) שהביא מדברי השטמ"ק בביצה (ל) בשם התוס' לאסור לשבת על אסקופת הבית, אלא או כולו בפנים או כולו בחוץ, שמה יבא לירוק לחוץ, או שמה יטלטל להוציא חפץ מהכא להתם, עי"ש. אולם נראה דזה פליג ע"ד השו"ע שהתיר בחצר, ואי"כ כל שכן בבית.

534. תוס' בשבת (ט) דהוי כמקום פטור, ובפתוח לכרמלית אמרינן מצא מין את מינו, וע"י ביה"ל כאן ד"ה מפני ובסי' שמי"ז ס"ג ד"ה הדין.

535. ועיין בנתיבות שבת פכ"ד ה"ד-ו כמה פרטים.

536. ע"י בנתייש שם הערה י"ח.

537. יסוד זה מבואר בעירובין (ז), וכן מוזכר בקצרה עוד בעירובין (צד), ודין זה מובא כאן (בסימן שס"ה ס"ז) לענין מחיצות, ולהלן (בסימן שצ"ד) לענין עירוב. ונזכר גם כאן ענין העירוב.

538. מבואר בשו"ע שם ושם ובמפרשים כאן.

539. שכאשר לא הוקף לדירה הרי הוא כרמלית מדרבנן, ואם עשו בו איזה תיקון כמבואר בסי' שני"ח, ה"ז כעשאו רה"י, וכשנפלו המחיצות נהפך מרה"י לכרמלית, וד"ו מבואר יוצא מדברי תרוה"ד סימן ע"ג. וכ"כ בט"ז, והובא במשנ"ב סוסק"ג. ועיין בכה"ח אות נ"ח שכ"כ הפמ"ג, ודלא כמאמ"ד שפקפק קצת בזה, וכ"כ בנידון דידן בתוספת שבת (סי' שני"ח סק"ט), שאם מיעט מבית סאתיים ונפל המיעוט חזר לאיסור. וע"ע ע"ד הגר"ז (בסימן שס"ב סו"ס"ז במוסגר) שכתב דאמרינן הואיל והותרה הותרה, עי"ש, שהרי זה בדיני רשויות, ואף שהוא מדרבנן, לא התירו אלא בחיסרון עירוב, ולא במחיצות לרשויות וכיצא. [וע"ע בישוועות יעקב כאן].

540. מבואר בסימן שצ"ד כו"כ דוגמאות. וע"ע כה"ח אות נ"ו.

541. בתרוה"ד סימן ע"ג כתב שבבעיר מוקפת חומה יש להתיר מטעם זה כה"י מדינא וכו'. והביא שכ"ד גדול אחד, ושכ"כ בהדיא התוס' וההג"א, ודלא כב' גדולים והר"א מרנשבורג שהוכיחו מירושלים שאפילו שהיה לה חומה לא משמע דהוי רה"י, וכתב ע"ז דהתם לא היתה מעורבת. (וע"ע בדברינו בתנאי רה"ר בסימן שמי"ה ס"ז בבירורי הלכה בדין ירושלים), ומבואר מיהא שדעתו להתיר, וה"ד בב"י, ובשו"ע (ס"ז) הביא דין זה בשם י"א, אולם נראה דאין זה מפני שלא מסכים לכך אלא הלכתא, ומה שהביא בשם י"א, יש לומר א'. כמש"כ בכה"ח אות נ"ז בשם התו"ש שכן דרך השו"ע שנמצא דין אחד בפוסק אחד ולא נזכר בפוסקים אחרים, כתובו בלשון יחיד, וכמש"כ הסמ"ע, ע"כ. ב'. י"ל שכאן ראה שיש חולקים וכמש"כ התרוה"ד גופיה, ומ"מ כיון שבכללות הענין הרי נראה שתרוה"ד הכריע להיתר, כן הלכה, ועל כרחך שגם השו"ע מסכים לזה (ועיין ביוסף טוהר בפתחה אות ג' בענין דין בתרוה"ד בהרגשה בלא ראייה). ג'. עוד יש לומר ע"ד הבית דוד שהבאנו לעיל בסימן שמי"ה ס"ז ועו"א שכאשר בסתם לא כתוב בהיפך מה"י"א הלכה כה"י"א, וע"ע מש"כ שם בבירורי הלכה, ולדברי התו"ש ניהא טפי [וע"ע בדע"ת כאן].

542. תרוה"ד סימן ע"ג בשם מרדכי פ' הדר, וכ"מ בתוס' ואשרי, וכ"פ הרמ"א ס"ז. ואין זה ענין למבואר בסימן שס"ב ס"א-ב' במחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח או בשאר אופנים שהיא פסולה, ששם כיון שאינה עומדת מעצמה ה"ז חסרון במחיצה, ומעתה היא כמאן דליתא, משא"כ כאן שהפסול הוא מחמת גויים וכדו', שדעת אחרת גורמת, אין זה פסול במחיצה, אבל זה פסול בסברא של כיון שהותרה הותרה, והנפ"מ הוא בזה שכל עוד שהמחיצה קיימת מותר הכל, ולאחר סתירתה אסור (בחסרון מחיצה בגלל שאין מחיצה, ובעירוב בגלל שאין כיון שהותרה), וק"ק לשון הגר"ז ס"ט שאם "בערב שבת" עומד להסתר.

543. ביה"ל ד"ה אבל בשם המג"א סימן שס"ג סק"ד ועו"א, ולענין ראש השנה אם הוי קדושה אריכתא, עיין במג"א שם ומחה"ש ותו"ש, וע"ע בכה"ח שם אות ל"ח.

ובשעת הדחק שאי אפשר לבדוק בערב שבת, יבדקוהו קודם לכן ביום חמישי. ותלוי הדבר לפי מידת השכיחות שנפסל העירוב, ולפי הענין⁵⁴⁷. וכן כאשר יום טוב סמוך לשבת, או שני ימים טובים, או ראש השנה, יבדקוהו בערב החג⁵⁴⁸.

כ"ב. נפלה המחיצה בשבת, כגון שנקרעו חוטי העירוב או שנפלו הלחיים או שנפרצה פרצה וכדומה, אפילו כשזה נעשה באמצע השבת, אסורים לטלטל יותר באותו מקום, אפילו שהוא פתוח רק לכרמלית, אבל אם המקום כבר מוקף מחיצות ולא עשו מחיצה אלא לחלק בין דירורין האוסרים בעירוב, כגון שלא עירבו או שהם גויים או מומרים וכדו', אם נפלה המחיצה בשבת מותר, כיון שהותרה הותרה, וככל הדינים שנתבאר בסיומן שס"ה. וישנה אפשרות לתקן מחיצות בשבת, כפי הפרטים שנתבאר בסיומן שס"ב.

כ"ג. נתקלקלה המחיצה וכגון שנקרעו חוטי העירוב וכדומה, ואי אפשר לתקן בשבת, מוטב שלא להכריז ולפרסם ברבים שאסור לטלטל, משום שיש לחשוש שלא ישמעו לכך, ומוטב שיהיו שוגגין ולא יהיו מזידין⁵⁴⁹.

(ס"ז) כתב שאף שנהגו משנים קדמוניות להכריז בבתי כנסיות על חוט העירוב שנפסק, מ"מ בזמנינו שרבים מחללים בהוצאה מרשות לרשות, מוטב שלא להכריז שיהיו שוגגין ולא מזידין, וכל שאינם יודעים שנקרע העירוב אף שוגג לא נקרא, ע"כ. וכתב עוד שאם נקרע החוטים ברחוב זה כנגד זה אולי צריך להכריז ברבים, ובשש"כ (פ"ז הערה ק"ט) הביאו וכתב בשם הגרשו"א שאמרו שמוטב שלא לפרסם בכל אופן, כי רבים לא ישמעו בקולו ומוטב שיהיו שוגגים, וקיל טפי משוגגים דהוי מתעסק בדברגן מכיון שחושבים שהטלטול במקום המותר, ע"כ. ובספר נתיבות שבת (סו"פ ט"ו) בהערה כתב בשם ספר טוב ירושלים (מהגר"ב) ידלר שהיה ממונה על העירובין בירושל"ו בשם הגאון האדר"ת שאם נתקלקל העירוב בשבת מוטב שלא לפרסם מטעם שמוטב וכו', וכן סיפר לו אביו בשם הגר"ד בהר"ן זצ"ל שמיחה במי שהכריז בבהכ"ס בליל שבת שהעירוב מקולקל מטעם זה, וכ"מ בקצות השולחן (סימן ק"ה בבדה"ש סק"ז) שנהגו שלא להכריז, עיי"ש.

ואמנם בספר חוט שני (ח"א ע' קע"ג) כתב: שידוע מנהג בכל תפוצות ישראל שאם מתקלקל העירוב מקפידין להודיע לבני העיר, ע"כ. זה למרות שכתב שם שזה מתעסק (עיי"ן שם באות ב' דהוי מתעסק במלאכת הוצאה, כיון שחושב שמותר ע"י העירוב, וכן בסוף אות א'). ומה רצה להוכיח שאפילו במתעסק בדברגן (כרמלית) ג"כ נוקטים לאיסור, ע"כ. אולם מדברי כל האחרונים הנ"ל מוכח בהיפך, ושגם המנהג שלא להודיע. וכן במציאות שאין מודיעים אלא יחידים, וזאת ועוד שאף במקום שנהגים להודיע י"ל שזה רק במקומות שידוע שישמעו לנו, וכן מה שהיה המנהג כן מקדם, כבר ידוע גודל הזהירות בשמירת שבת שהיתה בזמנים קדומים, שלא כמו שהורגלו בעויה לראות מציאות כזו של חילול שבת [פוק חזי עדות הגר"ח פלא"ג על עירו אומיר שכתב "שאי"ן שום אחד שנחשד על חילול שבת", וכתב שם שאם "לפעמים" ח"ו "אחד מעיר" שבא לידו "בשוגג" חילול שבת, ותגעש ותורעש הארץ ונעשה חרדה בכל העיר, והחוטא הזה תיכף ומיד מקבל עליו תיקון על חילול שבת מלקות וד' מיתות ב"ד ונידוי ותענית וקנס ותיקון כרת, ע"כ. וכן היה בשאר מקומות אח"כ. אמנם כנראה כוונתו ממה שמצאנו מנהג אחרון בדורות אלו שהסטי"א רבים חללים הפילה רח"ל]. לא כן עתה שהן רבים הם עם הארץ, ובודאי שרבים לא ישמעו לנו, ולכן ברור שמוטב שיהיו שוגגים ולא מזידים, וכל שכן שבעיקר הדבר דעת רבים שמתעסק אי"צ כפרה כלל, וכמו שהבאנו שם, ולכן מוטב שלא לפרסם [ולפ"ז יצא אף למי שישמע לנו אי"צ להודיע, ובפרט דהוי מתעסק בדברגן].

אך יש להוסיף, שכל זה הוא רק באופן שעל ידי קלקול המחיצות וצורת הפתח החשש הוא באיסור דרבנן של כרמלית, או שנפסל מער"ש ואין עירוב, שאין זה אלא איסור דרבנן, אבל אם זה מקום שהיה רה"ר ותקנוהו, וכעת נפסל, שנמצא שיש כעת איסור דאורייתא, אפשר שצריך לפרסם, שהרי לא שייך לומר מוטב שיהיו שוגגים באיסור דא"ר, וכמשי"כ בשו"ע (סימן תר"ח), וכ"כ בספר נתיבות שבת (שם) כדבר פשוט. וא"ת דלכאורה הרי מבואר בשו"ע (סימן תר"ח ס"ב) שרק בדבר שהוא מפורש בתורה ממחין בידם, ואל"כ אמרינן מוטב וכו' אפילו בדאורייתא, וכדיאר הרשב"א (בביצה ל.) דכל כה"ג שאינו מפורש תלינן שהוא שוגג, וא"כ לכא"ו גם מלאכת הוצאה בכלל, אולם זה אינו, שמלבד שמצאנו שחלקו האחרונים במצוה שעיקרה מפורשת בתורה ורק פירושה מדברי סופרים, שלפ"י הטעם הנ"ל י"ל דמ"מ אינו מפורש, או דילמא כיון ששורשה דא"ר מסתמא נודע גם הפירוש של המצוה, ועו"ל, ומצאנו שחלקו בזה האחרונים, שבפני יחושע בסוכה (ב:) שגם ככה"ג אמרינן מוטב וכו', ובערוך לנר שם חולק, עיי"ש. ומלבד כ"ז נ"פ שאיסורי שבת הם מפורשים בקרא בכלל לא תעשה כל מלאכה, וגם איסור הוצאה, עיי"ן בפ' הזורק, ואכמ"ל.

אעיקר דמילתא י"ל שעד כאן לא אמרינן מוטב שיהיו שוגגים ולא מזידין, אלא כאשר כולם בצוותא חדא שוים זה לזה, אבל כאשר המחאה היא כללית, ויש שאכן ישמעו לנו ויש שלא ישמעו לנו, י"ל דלא אומרים בזה מוטב וכו' דמאי חזית לחוש על הני עבריינים שאינם שומעים לקול מורים מאשר להנך הטובים הרוצים להשמר מפני סכנת החטא, ואכן באגרי"מ (ח"ב סי' ל"ו) גבי הכרזה לאיסור הפסק בתקיעות כתב שפשוט הוא שאם יש שם גם מי שיקבלו צריך לומר, אף שידוע שאיזה מהם לא יקבלו ויהיו מזידין, שבשביל קלקול אלו שיעברו במיד ויעשו כמזיד אין לקלקל לאלו שיקבלו, שהרי כשלא יודעים יעברו בשוגג שהוא ג"כ איסור וקלקול, ע"כ. ואמנם משי"כ שבלא"ה הוא איסור זה אינו ראיה, שהרי איסור במזיד חמור עשרת מונים וממעט כבוד ה', ומ"מ בסברא שפיר י"ל כן, אלא שלכאורה סתימת הפו' לי"מ כן, דאטו בכל הנך נשים

כ. חצירות הפתוחות למבוי, ולא עשו עירובי חצירות אלא רק שיתופי מבואות, דהיינו שהשתתפו ביחד כל החצירות שפתוחות למבוי אחד, מועיל הדבר לכל החצירות שיוכלו לטלטל הן מבית לחצר והן מחצר לחצר, וכפי המבואר להלן בסיומן שפ"ז.

ואם אירע שהתיקון של המבוי מתקלקל בשבת, ואין מה שמחבר את כל החצירות, אזי: אם נעשה כן בשבת נשאר הדבר בהיתרו כיון שהותרה הותרה, אבל אם נעשה מלפני שבת אינם מותרים אלא החצר שהעירוב מונח בו, וגם כל החצירות שיש להם פתח או חלון לאותו חצר. אבל חצרות שאינם פתוחות לו אפילו שעומדות בצידו אסורות⁵⁴⁵.

ומן האמור יוצא, שבמקומות שעושים שיתופי מבואות ומניחים את העירוב בבית הכנסת, ונתקלקל התיקון של המבוי, אם נתקלקל בחול לכל המבואות לטלטל, אלא אם כן יש להם אפשרות להביא את העירוב אליהם מבית הכנסת⁵⁴⁶.

עוד פרטים בהסתמכות על מחיצות העירוב

כ"א. טוב ונכון שהמפקחים על העירובין יבדקו את תיקון העירוב כל ערב שבת בסמוך לשבת. אך לא יהיה בזמן מצומצם סמוך לשבת, שמא יראו איזה תקלה, ולא יהיה להם פנאי לתקן.

חאו"ח סכ"ח אות י"ט) שאף בעירוב מתוקן וטוב כמו שפירט שם, אעפ"כ הורה לבדוק בכל ערב שבת, עיי"ש. אך בכל זה יש לומר דלרווחא דמילתא אמרו כן, ובפרט משום דבלא"ה צריך לבדוק, ולכן עדיף שיעשו זאת ביום שישי [וע"ע באגרות משה ח"ה סו"ס כ"ט שצריך למנות ממונים על בדיקת העירוב, ולעשותו באופן שיהיה פחות קלוקלים].

ושבו ראיתי שדן בזה יותר בשו"ת דובב מירשים (ח"ב סימן כ"ח), וכתב שמן הדין אפשר לבדוק העירוב ביום חמישי, כיון שמוקמינן ליה אחזקתיה (וחילק מדיון בדיקת מקוה ביו"ד סי' ר"א, ובדיון בדיקת ציצית במג"א ס"ח, עיי"ש. והערנו מזה בדיבור קודם, ועוד האריכו באחרונים בגדר בדיקת הציצית, ואכמ"ל). והביא משי"כ בשו"ע (סימן שס"ה, ס"י בהגה) בשם תה"ד שבספק אם נסתר מערב שבת לקולא, וכמו שהערנו לעיל, וע"ע שם, ומיהו כתב שטוב בודאי ונכון לברר סמוך לעש"ק, כמו דקיי"ל שבמקום שאפשר לברורי לא סמכינן אחזקה, ואף שגם אם יבדקו סמוך לשבת צריכים לסמוך על חזקה, מ"מ זו אלימא טפי, ע"כ. והחזו"א העיר בזה שהמציאות היא שכל פעם מתגלים קלקולים שונים, ולא היה אף פעם שהיה התיקון מושלם, ומצוי שגם מיד אחר התיקון מתקלקל, ואין לסמוך על חזקה בזה כלל, ונדפס בקובץ אגרות (ח"ג סי' ק"ה), וכן הובא בסוף חזו"א עירובין עם פירוש פשר חזון, ובשולי המכתב הוסיף שלאחר שנשלח המכתב ראה גם בספר נור ישראל משם הר הכרמל (שהבאנו לעיל) שכתב שיש לבדוק בער"ש. ואמנם כאמור שזה תלוי במציאות המקום, וכן תלוי לפי חזקת תיקון העירובין ואופיו, וכפי שכתבנו נראה שתלוי לפי הענין, והמפקחים היראים לדבר ה' והקבועים יודעים מן הסתם את המקומות המועדים יותר או פחות ליפסל.

ובכל אופן כתבנו שלא ילכו סמוך לשבת ממש (ואף שמדברי הגאונים הנ"ל נראה שיהיה סמוך ממש), וזאת משום שהמציאות שמתגלים תקלות, ואם אין שהות מוספיק עד שבת לא יוכלו לתקנם, ושמא יכשלו בעצמם באיחור הזמן, הגם שאין לחוש לזה מן הסתם כמשחז"ל שכל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו (אבות פ"ה). וכל שכן בדבר זה שעוסקים בו גופא (עיי"ן בב"ק ג.), ומ"מ כדי שיוכלו לתקן כראוי ולכתחילה יקדימו קצת, וכמו שסומכים על החזקה לאחר סיום הבדיקות יסמכו גם עתה. ושו"ר אח"כ בנתיבות שבת פט"ו הערה ק"ג שהביא דברי הדובב מירשים הנ"ל לענין שראוי לבדוק בכל ער"ש. ובהערה כתב שראוי לבדוק בעוד היום גדול כדי שיוכלו לתקן וכו', וגם כדי שיוכלו לפרסם מבעוד יום, מפני שיש הרבה אנשים שצריכים ללכת ממקום למקום לאכול, או להביא אוכל.

548. דכל שאפשר יש לעשות ולתקן, ולכן בלית ברירה יבדקוהו גם ביום רביעי.

549. כאשר האדם אינו יודע שנתקלקלה המחיצה והוא מטלטל, אם היה זה בגדר שוגג, היה צריך להפרישו ככל דוכתא (בברכות יט: כ. שבת מ: ביצה ל. סוף יומא ועוד הרבה). אבל כיון שאינו יודע מזה, ה"ז בפשטות כמתעסק, וכדרך שאמרו רבא בשבת (עב:) נתכוון לחתוך תלוש וחתך מחובר פטור, משום שעיסוקו הוא בהיתר, ואינו מתכוון לאיסור. וע"ע בתוס' שם ובמה שהבאנו בענינים אלו בהל' שבת בסיומן שט"ז מדברי רש"י והתוס' שם וש"א"ר, וכן בשבת (עג.) אמרו רבא כסבור שהוא רה"י פטור, שלא נתכוון למלאכה כלל.

ובגדר מתעסק הבאנו בהל' שבת שם שנחלקו הפו' טובא, אם מ"מ הוי מעשה עבירה רק שפטור עליה ועדיין צריך כפרה, או שא"צ כפרה, וכידוע מהגרע"א בתשו' סי' ח' שמחמיר דלא כהמקו"ח, והעו"ט ס"כ ועוד רבים חולקים. ומעתה אם זה מעשה עבירה אה"נ שצריך להפריש, אבל לסוברים שא"צ כפרה א"צ להפריש. וממילא בנידוד לכא"ו יש להקל שא"צ להפריש, אלא שמלבד שיש חולקים ע"ז שצריך כפרה וממילא צריך להפריש, עוד י"ל שצריך להפרישו מחשש שמא באמצע הדרך יודע לו, ולא יעמוד עצמו להזהר מטלטול, וכעין משי"כ התוס' בשבת (יא.) ד"ה שמא. אולם יש לדחות שאם ידע באמצע הדרך הוא יוכל להמשיך בלא לפוש, ולא יעבור איסור, ואדרבה כך צריך לעשות, משא"כ שם הנידון שישכח ששבת ויצא.

ומ"מ אף את"ל כהסוברים שזה נחשב עבירה וצריך להפריש מהאיסור, הרי יש לומר שמאחר שודאי רבים לא ישמעו לנו מוטב שיהיו שוגגין ולא מזידין, וכדרך שאמרו בביצה (ל.) וכ"כ, ולעיל בסיומן שס"ה ס"ו. והרי הדבר ידוע בעו"ה שרבים אינם מקבלים איסור זה, וכמו שהבאנו בבידורי הלכה לסימן שמ"ה בענין "הנחיצות לעשיית העירוב", וע"י בשו"ת חת"ס (סו"ס פ"ט) שכתב לח"א שאינו רוצה לפרסם האיסור שם, מחמת שמוטב שיהיו שוגגין וכו'.

וכעת נביא דברי האחרונים שעמדו בזה, שבשו"ת מחשבות בעיצה

544. תרוה"ד שם שספק עירוב כשר, דמוקמינן לה אחזקתה, והשתא הוא דנשבר, ואין לחלק בין עירוב למחיצות דתרויהו דרבנן, וכ"פ הרמ"א ס"ח. ועיי"ן בפמ"ג (מש"ז סק"ט) שבנפל בביהש"מ אפשר דאלינן לחומרא, כיון שאין חזקת כשרות, עיי"ש. ועמדו בזה הפו' ואכמ"ל.

545. הכל מבואר בשו"ע ס"ח ובפמ"ג. ויעוין להלן סי' שפ"ז ועוד כל הפרטים בזה. [ואלה שאסורים לטלטל, אסורים הן מבית לחצר, וגם בבית אחד בשני חדרים השייכים לשני בני אדם בנפרד לגמרי, וכגון בתי מלון וכיוצא, אסורים לטלטל עד שיעשו ע"ה ביניהם, וכמו שהעיר המשנ"ב כאן, וע"ע גם בכה"ח סוה"ס].

546. ועיי"ן עוד משנ"ב סוה"ס ושע"ה צ"ש שם וכה"ח. ויבוארו פרטים אלו להלן בהלכות עירובין, עיי"ן בכה"ח בסיומן שס"ו סי"ג ע"ד הרמ"א מדברי הפו'.

547. הנה כפי הידוע מצוי מאד שמוצאים תקלות בחוטי העירוב, וכל כה"ג בודאי שצריך לבדוק בכל שבוע. ואין לסמוך על חזקה כזו רעועה העשויה להשתנות, וכמשי"ת במק"א. ומצאנו בפו' (סימן ח') שכתבו לבדוק הציצית בכל יום, עיי"ש. וק"ו בעירוב שהוא מצוי טובא שנפסל.

אך יש לדון אם יש קפידי לבדוק דווקא ביום שישי, וזה מחמת שמצוי שימי שישי קצרים וטרודים בהכנות לשבת. ונראה שאכן ראוי ונכון לבדוק כל יום שישי בדווקא, והוא מפני שבוה ממעט החשש שההיקף מקולקל. וזאת ועוד שכפי המצוי הרבה תקלות בהיקף העירובין נגרמים מחמת קבלנים ששופכים עפר על המחיצות ועל צורת הפתח, וכן עובדי בנין ועובדי עירייה בתיקונים שונים מקלקלים העירוב, ומפנים כל הנקרא בדרכם, ובא"י מצוי שעובדים בעיקר בה' ימי השבוע ולא בימי שישי, וגם תקלות של רכבים ואנשים פרטיים שמתקנים דירתם וכד"כ עושים בימות השבוע. ונראה שזה תלוי לפי סגנון הפסולים וכפי מידת השכיחות של הפסול, והיינו שיש מקומות שההיקף שבהם הוא בגדר חזקה טובה שאין שכיח שיפסל, ובאופנים כאלה סגי לבדוק ביום חמישי וכיוצא.

[ודרך אגב, צ"ע על מה ששמענו מהגר"א שטיינמן שליט"א שהגר"י ז"ל מבריסק היה בודק את העירוב בכל עשרת ימי תשובה והיה חוזר חולה וכו', ע"כ. וקשה אמאי לא בדקוהו בכל שבוע, והגר"ח קניבסקי שליט"א אמר לי שהיה אדם אחר שבדק בכל ער"ש, ורק הגרי"ז הלך בעצמו פעם בשנה. ומ"מ אין ללמוד ממעשה זה כלום, כאשר אמרו (בב"ב קל:.) אין למדין הלכה מפי מעשה וכו'].

ול"ד ממה שמצאנו בתרוה"ד (סימן ע"ג) שבנפלה המחיצה ויש ספק אם נפלה מערב שבת או בשבת שיש להקל מספק, ולתלות שכיון שהותרה הותרה, משום דמוקמינן לה אחזקה, וכ"פ הרמ"א להלן (סימן שס"ה ס"ו), ומוכח איפוא דיש חזקה, וי"ל דמ"מ כיון שמיעוט המצוי שמתקלקל יש לבדוק לכתחילה, ובכל אופן כ"ז בדברגן, אבל בספק דאורייתא (כגון שעשוי לתיקון רשות הרבים באופנים מסוימים ולשיטות מסוימות), מוכח בתרוה"ד שאין לסמוך ע"ז.

ועוד י"ל בזה מדיון בדיקת הציצית בכל יום לראות אם לא נפסלו כמשי"כ בשו"ע (סימן ח' ס"ט), וכבר האריכו באחרונים לדון בזה, הרי אמרו (בחולין י:.) גדולה חזקה, ומדאי היא, ואמאי צריך לחוש. והמג"א (שם סק"יא) ביאר דהוי חזקה העשויה להשתנות, ועיי"ן שם שהביא ראייה לזה מהר"ן בתשו' (סימן ס"ו) גבי חזקת מקוה, עיי"ש. ואמנם יש לחלק בין הדברים, א' דהתם במקוה אנו יודעים בבירור שהמים הולכים ומתמעטים, ושו"ר שכן העיר רבינו הפמ"ג בשושנת הענקים (כלל י"ב) דהתם אין זו רק חזקה העשויה להשתנות, אלא משתנה והולכת בכל עת. ב' ובאופן אחר הקשו ע"ז האחרונים דשאני התם שרוצים להוציא טמא מחזקתו על ידי חזקה זו העשויה להשתנות, אבל לאוקמי במצב הקודם יש לומר שנשאר בחזקתו, עיי"ן בבואור הגר"א שם (סק"ז). וע"ע בשב שמעתתא ש"ג פ"א ועוד בפט"ו. ובחזו"א באהע"ז סימן פ' סק"ז [אמנם בעיקר הדין בחזקה העשויה להשתנות יש הוכחות אחרות ממקומות אחרים, והאריכו בזה רבותינו האחרונים טובא, ואכמ"ל]. ובמג"א שם ועו"א כתבו עוד באו"א משום שאפשר בקל לצאת מן הספק ולבדוק, ובכה"ג אין לסמוך על החזקה, עיי"ש. ובמחמה"ש פמ"ג וש"א. וכפי שיראה המעיין שלדעת רבים אין זה חיוב כלל, ועיי"ן בה"ח (שם אות ל"ד) מדברי האחרונים, ומסקי שאם יש איזה קושי בזה וביטול מצוה יש לסמוך על החזקה [אמנם כאן אף שיש קושי, אך מאידך חשש הפסול מצוי יותר].

ומצאתי בשו"ת הר הכרמל (סימן ח') שכתב שראוי בכל עיר להעמיד על זה תלמיד חכם אחד או שניים שילכו בכל ערב שבת "קודם הכנסת שבת" לפקח על עסקי עירובין בכל ענינים [וע"ע שם להכריז על דבר איסור שנמצא (אם אין לו שום צד היתר) או היתר, עיי"ש]. ושו"ר שהביאו בכה"ח (סימן שס"ו אות כ"ג) בשם או"ח, וע"ע גם באגרות משה (ח"ה

שאוכלות ושותות עד חשיכה, וכן שאר הדברים המזכירים בביצה (ל). אין מהם כאלה שיהזרו וישמרו (ולו ישמרו רק בדבר אחד ואפילו בפעם אחת, הרי גם זה תיקון גודל, שכל עבירה או מצוה הוא נוגע בעולם מלא בפני עצמו), ואעפ"כ אמרין מוטב וכו'. ואדרבה נפסקו הלכות בשולחן ערוך (בסימן שס"ה ותרי"ח) כדבר כללי לכל ישראל, ודוחק לומר שזה רק באופן שאכן לא ישמעו לנו. וכן בכ"כ מילי דאמרינן האי כללא דמוטב, וכן מוכח מדברי כל האחרונים שהבאנו לעיל, שכולם לא למדו כדברי האגר"מ, ולכן אמרו שלא לפרסם, ודו"ק.

גם מה שכתב בש"י שיש להודיע לצנועים, נראה לעיני שזה רק כאשר בודאי ישמעו לנו, הגם שבספק אם ישמעו לנו ג"כ יש מצוה להוכיח ואפילו במצוה דרבנן (וכמשי"כ המשנ"ב בסי' תר"ח סק"ג), מ"מ

זה רק כשהם עוברים בשוגג, אבל כאן שהוא רק בדרך מתעסק, שלדעת רבים אין בזה איסור כלל, א"כ מהיכא תיתי להכניס אדם לספק איסור גדול ודאי כאשר קצת הוא רק ספק [ובכלל זה יש לדון ע"ד הנת"ש שכתב שאם הוא דבר קטן שאין האדם להוט עליו וכו', שזה ג"כ בנוי על סברא זו שאם ישמעו לנו צריך להודיע].

וזאת ועוד, שכבר כתבנו שהוא מחלוקת גדולה אם אמרינן שמתעסק צריך כפרה, ובנוסף ע"ז שכאן הוא מילי דרבנן, ובוה יש לומר דשרי לכ"ע (וכן מוכח מהחוט שני שלא מצא ראייה לאסור מתעסק בדרבנן, אלא מזה שראינו שנהגו לפרסם על איסור טלטול, והרי כתבנו שמדברי האחרונים מוכח שלא נהגו כן, ודו"ק, אך אפשר שתלוי במנהג המקומות כמו שביארנו).

בני עמודי

הרב נדב פרץ רמת בית שמש

ביסוד דין לחי וקורה במבוי והמסתעף

כתב השו"ע בסי' שס"ג סעיף א': מקום שיש לו שלש מחיצות אסרו חכמים לטלטל בו עד שיעשה שום תיקון ברביעית. ופי' במ"ב ס"ק ב' בטעם איסורו, דכיון שרוח רביעית פתוח לגמרי דומה קצת לרה"ר, ואם נתיר בזה יבואו לטלטל גם ברה"ר. ועי' בביאור הלכה שהביא מחלוקת הראשונים אם מן התורה רה"ר הוא בג' מחיצות או דוקא בד' מחיצות, דל' הרמב"ם בפ"ד בעיני ד' מחיצות, או עכ"פ ג' מחיצות גמורות ולחי, וכן מוכח ד' ר"ח, אולם ד' רוב הראשונים דג' מחיצות או ב' מחיצות גמורות ולחי הו"ר מה"ת, וצ"ע ג"כ שכי"ה ד' רש"י בעירובין י"ב ב', יעו"ש. ועוד יעו"ש לקמן בשו"ע סעיף י"ד דקורה הו"ר רק משום היכר, ולכן עומדת מאליה לא מהני, ואילו לחי הו"ר משום מחיצה ולכן אף עומד מאיליו כשר, וכמו שפי' במ"ב שם ס"ק נ"ד. ואמרתיו לברר עיקר ד"ז מסוגיית הש"ס, ולבאר ד' רש"י בזה בריש עירובין. וכן לבאר גדר היכר למחיצה בלחי וקורה, ואף נבאר בעה"י עיקר דינא דלחי וקורה במבוי. וזה החלי בעזר צור גואלי.

הנה תנן במשנה בעירובין דף ב' ע"א: מבי שהוא גבוה מעשרים אמה ימעט, רבי יהודה אומר אינו צריך. והרחב מעשר אמות ימעט. ואם יש לו צורת הפתח, אע"פ שהוא רחב מעשר אמות אין צריך למעט. ופירש רש"י, שהניחו את הקורה למעלה מעשרים אמה, וקורה זו להתייר לטלטל לתוכה באה, דמדאורייתא איתסר הוצאת רה"ר בשבת. ומה היא רה"ר, סרטיא ופולטיא גדולה כדאמרן בפרק יציאות השבת (דף ו' ע"ב) שדומין לדגלי מדבר, דכל מילי דשבת ממשכן גמרינן, ועגלות של לויים ברוחב י"ו אמה אזלי כדאמרן בהזורק (דף צ"ט א'), הלכך לא הו"ר רה"ר בציר מ"ו אמה רוחב ומפולש מב' ראשין, אבל מבוי קצר הוא ואינו רחב י"ו אמה, ואי נמי רחב הוא אינו מפולש, אלא ראשו אחד פתוח לרה"ר וראשו אחד סתום, דאי הוה מפולש לא הוה משתרי בקורה כדאמרין בגמרא, וכיון דלאו רה"ר הוא שרי לטלטלי ביה מן התורה בלי שום תיקון, ורבנן גזור עליה משום דאית לאיחלופי ברה"ר, ושרייה בתקנתא דלחי או קורה דליהו היכירא דלא ליתי למשרי רה"ר גמורה, ע"כ.

ענף א'

האם ג' מחיצות הו"ר דאו' או ד' מחיצות דאו'

א. הנה מקודם שניגש לבאר בעה"י עיקר יסוד דין לחי וקורה, נבאר מעט בעיקר דין מחיצות כדי לעשות רה"ר, הנה בגמ' י"א ב' הביא נידון בזה האם ג' מחיצות דאו' או ד' מחיצות דאו' או ב' מחיצות דאו', ובדף י"ב ב' נחלקו בזה אמוראי, יעו"ש פי' רש"י ור"ח. ולהלכה רוב הראשונים ס"ל דג' מחיצות דאו' (וב' מחיצות ולחי נמי חשיב ג' מחיצות, יעו"ש בסוגיא), אולם ש"י הרמב"ם בפ"ד מהל' שבת דדוקא ד' מחיצות דאו' (וג' מחיצות ולחי דינו כד' מחיצות, יעו"ש בהרמב"ם). והאר"ך בזה הביאור הלכה בריש סימן שס"ג.

ב. ובש"י רש"י בזה לכאוף איכא סתירה, דרש"י כאן במשנה לא פי' דהו"ר רה"ר אלא פירש "דלאו רה"ר הוא", והיינו רק דאינו רה"ר, דמן התורה מותר לטלטל אף בכרמלית, ועל כן התירו חז"ל בלחי וקורה, ואילו רש"י בסוכה דף ב' עמוד א' פירש: מבוי שהוא סתום משלש צדדין וראשו פתוח לרשות הרבים, הרי הוא רשות היחיד לבני חצרות וכו'. ומבואר דבג' מחיצות הו"ר רה"ר גמורה [ועי' רש"י בשבת דף ו' עמוד ב' בד"ה ק"מ, שפירש שיש לה מחיצות מכל צד כגון חריץ וכן גדר דאמרינן מד' צדדין גוד אסיק וכו', והתם לענין חיוב דאו' מיירי. אך י"ל דעיקר כונת רש"י היא לג' מחיצות, אלא שנקט האמת דיש שם ד' מחיצות].

ואפשר לדחוק דגם רש"י כאן מודה דהו"ר רה"ר אף בג' מחיצות, אלא עיקר כונת רש"י ז"ל היא דעכ"פ לא הו"ר רה"ר, ולכן מותר לטלטל מן התורה, דלענין טלטול העיקר הוא שלא יהיה רה"ר.

אכן מצאתי בתוס' רבינו פרץ שעמד בזה על ד' רש"י שכתב דלא הו"ר רה"ר, ולא כתב דהו"ר רה"ר, ותיירץ דאין הכי נמי דהו"ר רה"ר, אלא שרש"י כתב כן כדי ליישב אף למ"ד ד' מחיצות דאו', עכ"ד.

ג. והנה יש לעיין לש"י הרמב"ם דד' מחיצות דאו', ונמצא אפוא שאף בג' מחיצות וקורה עדיין אינו רה"ר, דהא פסק הרמב"ם קורה משום היכר, ולכן פסק דהזורק לתוכו פטור, ואם כן היאך מותר לטלטל במבוי. ובפשטות צ"ל דמאחר ומן התורה מותר לטלטל בכרמלית, וכל האיסור הוא מדרבנן, שמה יבואו להחליף ברה"ר, לכן הם אמרו והם אמרו, דכיון שיש היכר ע"י הקורה ה"ו מותר, אף דלא הו"ר רה"ר מי"מ איסור כרמלית פקע מיניה, והו"ל מקום פטור.

ד. ובאמת דהרשב"א בעבודת הקודש שער א' פרק ב' כתב: ולמה אמרו שתהא הקורה מתרת במבוי, מפני שכל שיש לו שלש מחיצות הרי הוא כסתום דבר תורה ומותר לטלטל בכלו. ומדברי סופרים הצריכו הרביעית להיכר בעלמא, וקורה משום היכר, ע"כ. והמבואר בד' הרשב"א דטעם היתר קורה הוא משום שמהתורה כל שיש לו שלש מחיצות הרי הוא "כסתום דבר תורה", היינו דהו"ר רה"ר, ועל כן הוא מהתירו בקורה, וכנראה דהוקשה לו להרשב"א קושיא הנ"ל דאם באמת לא הו"ר רה"ר מה"ת, האיך יהא מותר לטלטל ע"י הקורה, ועל כן פירש דאף בלא הקורה הו"ר רה"ר מה"ת, והקילו חכמים ע"י קורה. אבל להר"מ דס"ל דאף ע"י קורה אינו רה"ר, צ"ל כנ"ל דחכמים התירו בהיכר קורה, ואף שבשאר כרמלית ליכא היתר היכר קורה. וכה"ג כתב בהגהות הרמ"ך בפ"ד דמבוי הפתוח לרה"ר אינו רה"ר מה"ת, ולכן לא יועיל קורה דהו"ר רק משום היכר [ובאמת דבכמה דוכתי אשכחן שמועיל היכר אף בפתוח לרה"ר, עי' דף ו' ע"ב כיצד מערבין מבואות המפולשין לרה"ר, לחי וקורה מאכאן וצורת הפתח מאכאן, וכן בדף ט' בין הלחיים מותר לרבא בפתוח לרה"ר. ואף דרבא ס"ל בדף ט"ו א' דלחי משום היכר, אלא שיש גירסא בדט"ו א' רבה, עי' בהרא"ש שם], וכן הק' הריטב"א בדף צ"ד א' אם נימא דמבוי הפתוח לרה"ר אינו רה"ר מה"ת איך מועיל קורה משום היכר, דסוף סוף לא הו"ר רה"ר [ותירץ דלא חילקו חכמים במבוי]. ועי' בחי' הרשב"א ז"ל שם שכתב באמת דאם נימא דמבוי הפתוח לרה"ר הו"ר כרמלית, לא יועיל קורה משום היכר (וכן הביא הרשב"א ז"ל בעבודת הקודש שער א' פרק ד' הלכה ג' בשם יש מי שהורה), והרשב"א לשיטתו קאזיל בעבוה"ק וכנ"ל.

ה. אלא שבאמת בד' הר"מ כבר האיר עינינו רבינו הגר"י ז"ל על הרמב"ם, דאף דקורה משום היכר מי"מ הו"ר רה"ר מדרבנן, דז"ל הר"מ בפ"ד הי"ב: היאך מתירין מבוי הסתום, עושה לו ברוח רביעית לחי אחד או עושה עליו קורה ודין, ותחשב אותה קורה או אותו לחי כאילו סתם רוח רביעית ויעשה רה"ר, ויהיה מותר לטלטל בכלו, שדין תורה בשלש מחיצות בלבד מותר לטלטל, ומדברי סופרים היא הרוח הרביעית, ולפיכך די לה בלחי או קורה, ע"כ. ומבואר בל' הר"מ דע"י הקורה נחשב כאילו סתם רוח רביעית ויעשה רה"ר [וכן הוא ל' הר"מ ריש הל' עירובין]. והדברים קשים טובא, דהרי הר"מ עצמו כתב בהלכה ט' שמבוי שהכשרו בקורה הזורק לתוכו פטור, שהקורה משום היכר היא עשויה. ועל כן ביאר הגר"י דאף דמדאף אינו רה"ר, מ"מ מדרבנן עשאוהו רה"ר [וכ"כ המגיד משנה דהו"ר רה"ר מדרבנן]. ולפי"ז הרי מיושב היטב, דבאמת אין הפירוש שהתירו חכמים ע"י קורה לטלטל במקום שאינו רה"ר, אלא שאמרו חז"ל שנעשה רה"ר. ואפשר דהר"מ פי' כן מכח קו' הנ"ל האיך התירו לטלטל במבוי אם אכן לא הו"ר רה"ר, דלא משמע ליה להר"מ שע"י היכר היא מותר לטלטל במקום שאינו רה"ר, ודוק היטב.

ו. וצריך להוסיף בזה, דאף דאיכא מי"ד בגמ' בדף ה' א' ודף ח' ב' ודף י"ב ב' דקורה משום מחיצה, ולדעת התוס' בדף פ"ו א' אינו אלא דרבנן [אכן דעת רש"י שם נראה דהו"ר דאו', וכן דעת התוס' בדף ח' עמוד ב']. וא"כ לביאור הגר"י דאף למ"ד קורה משום היכר הו"ר רה"ר דרבנן, מאי איכא בין מ"ד קורה משום מחיצה למ"ד קורה משום היכר. אך הא לא קשיא, דשפיר חלוקים הם, דלמ"ד קורה משום מחיצה אף אם הו"ר דרבנן, מ"מ הגדר הוא שעצם הקורה היא המחיצה מדרבנן, אבל למ"ד קורה משום היכר אין חלות דין מחיצה על עצם הקורה, רק שאמרו חז"ל דין על הרשות שהיא תיחשב כרה"ר, מכח ההיכר. ודוק.

ענף ב'

בביאור ד' רש"י דתקנת לחי הוא משום היכר, ויבואר בו דאף למ"ד לחי משום מחיצה בעינין קצת היכר

ז. הנה הקשה הגאון רעק"א ז"ל בגליון השי"ס כאן וכן בתוס' על המשניות על לשון רש"י שכתב ושרייה בתקנתא דלחי או קורה כי היכי דליהו היכרא, וכן הוא לשון הרע"ב, דזה אינו להלכה, דהרי קיי"ל בדף ט"ו א'

לסיכום:

[א]. אין לפרסם ברבים על קלקול העירוב (לא מפיהם ולא מפי כתבם).
[ב]. באופן פרטי אפשר להודיע לאנשים יראים שבוודאי ישמעו לנו (שש"כ משם מחשבות בעיצה, וכ"מ בנת"ש). וכן אם הם דברים קטנים שישמעו לנו יש להוכיח (נת"ש שם, והיינו באופן פרטי, ומאידך אם זה דבר נחוץ הרבה עדיף שלא להודיע כלל, שם). אך כתבנו שהוא שנוי במחלוקת בגדר מתעסק, וכל שכן שזה עירוב דרבנן, דאפשר שא"צ להודיע כלל.
[ג]. כל הנ"ל בדברים הנוגעים לאיסור דרבנן, כלומר בטלטול בכרמלית, או כשאין עירוב, אבל כאשר המחיצות התירו רה"ר דאו', יש לפרסם (כ"כ בנת"ש), וכ"מ מדברי כל האחרונים שתלו את הדבר במוטב שיהיו שוגגים, ובמילי דאו' לא אמרינן כן), וצ"ע דמי"מ הוא מתעסק וכנ"ל.

זאת ועוד

זאת ועוד זאת ועוד זאת ועוד

כאבי דלחי העומד מאיליו הו"ר מחיצה, ומפורש שם הטעם משום דלחי הו"ר משום מחיצה, ואם כן מדוע פי' רש"י דלחי וקורה הו"ר משום היכר, ע"כ קושייתו ז"ל.

והיה אפ"ל דרש"י ס"ל דאמנם בגמ' בדף ט"ו מפורש טעמיה דאביי משום דלחי משום מחיצה, מ"מ אין זה הכרח, דהגמ' שם האמת נקט דאביי "לטעמיה" דאמר לחי משום מחיצה, ופי' התוס' היינו האי בדף ה' גבי היה למעלה מכ' ממעטו בד' טפחים, ומפרש הגמ' בחד לישנא דקורה משום מחיצה וקו"ר לחי, אבל שפיר י"ל דאף אם לחי משום היכר מהני אף בעומד מאיליו, דגם בהכי מחשב היכר. וכבר אשכחן לרבינו הרמב"ן ז"ל במלחמות בדף ח' עמוד ב' שכתב כן, וז"ל: ומיהו ללישנא דאמרי (לעיל דף ה' ע"א) לאביי לחי משום היכר לא קשיא ליה מלחי העומד מאיליו, דקסבר אע"ג דלא עבדיה בידיים כיון דסמכינן עליה מאתמול הו"ר היכר, ע"כ. והמבואר בד' הרמב"ן דז"ל דאף אם לחי משום היכר, מ"מ לחי העומד מאיליו כשר, דגם באופן זה נחשב היכר. וא"כ י"ל קצת ד' רש"י דשפיר פירש דהלחי הו"ר משום היכר, ואף אם קיי"ל דלחי העומד מאיליו כשר. ודוק.

ח. אך באמת י"ל בד' רש"י באופן אחר, והוא עפ"י שמתבאר בסוגיית בפרק קמא דאף אם לחי וקורה משום מחיצה מ"מ בעינין קצת היכר, וכמו שאבאר.

דהנה בעיקר פסול קורה למעלה מעשרים אמה מבואר בדף ג' א' דאמר רבה קורה טעמא מאי משום היכר, ולמעלה מכ' לא שלטא ביה עינא, ולכאוף קשה למ"ד דקורה משום מחיצה מהו הפסול דלמעלה מכ', ומד' הרשב"א ז"ל בדף ג' א' מתבאר ב' תירוצים בזה, א' דלדידיה הטעם הוא כרב בדף ב' ע"א דגמרינן מפתחו של היכל שהוא עד כ' [ולקמן אבאר בזה באורך, ומשמע בראשונים בדף ב' א' דהוא משום דקורה משום פתח, ויבואר בזה לקמן אם הוא מ"ד שלישי דקורה משום פתח, או שזהו הפי' קורה משום מחיצה]. ובתירוץ השני ביאר דאף למ"ד קורה משום מחיצה מ"מ בעינין קצת היכר, וכיון דלמעלה מכ' לא שלטא ביה עינא אין כאן היכר על המחיצה. וכן מבואר בתוס' בדף ה' עמוד ב' בהא דלחי ד' אמות אינו נידון משום מבוי, דאפילו למ"ד לחי משום מחיצה אינו מועיל משום דהיכר קצת בעינין. וכן ביאר המהרש"א בדף ד' עמוד ב' בהא דמבאר הגמ' שם בלישנא קמא טעם מחלוקת אביי ורב יוסף בהיה המבוי גבוה למעלה מכ' וחקק בו, אם סגי בטפח או בעינין ד' טפחים, דמ"ד טפח סבר מותר להשתמש תחת הקורה, ופי' רש"י: דאמר חודו החיצון יורד וסותם, והלכך כיון דשיעור עשרים אמה משום היכר הוא הרי יש היכר לעומד על אותו טפח שנגדה תחת הקורה, ע"כ. הרי שרש"י הרכיב "היכר" עם חודו החיצון "יורד וסותם", וביאר המהרש"א עפ"י היסוד הנ"ל דאף אם קורה משום מחיצה מ"מ היכר קצת בעינין, ולכן למעלה מכ' עדיין איכא חסרון היכר.

ובאמת שמוכח כן מאותה סוגיא בדף ט"ו דאף אם לחי העומד מאיליו כשר בעינין סמכו עליו מאתמול, הרי דאף דלחי משום מחיצה מ"מ בעינין היכר קצת, ולכן בעינין סמכו. וצ"ל דאף דחזו"ל דלמ"ד לחי משום היכר לא מהני עומד מאיליו, וכן בדף ח' גבי קורה באלכסון למ"ד משום היכר, היינו דלמ"ד משום היכר בעינין היכר גדול, ולמ"ד משום מחיצה בעינין היכר קצת, וכן ביאר הבית מאיר בחידושי, ולקמן יבואר יותר הגדר בזה [ובעיה"י בסימן אחר אברר יותר שיש ב' עניני היכר, ואבאר עוד אם בעינין היכר אף בצורת הפתח]. ואשר לפי כל זה הרי י"ל קו' הגרע"א ז"ל, דנהי דקיי"ל לחי משום מחיצה מ"מ הרי בעינין היכר, ועל כן פירש דשרייה בתקנתא דלחי או קורה כי היכי דליהו היכירא.

ט. אולם נראה לענ"ד דהאמת יורה דרכו שאין בזה כדי יישוב כדבעי, דנראה דאף דלמ"ד משום מחיצה בעינין היכר מ"מ אין זה מאותו גדר וטעם כמו מ"ד משום היכר, דלמ"ד משום היכר הפי' הוא שכל החפצא דלחי מהותו הוא לעשות היכר, אבל למ"ד משום מחיצה אין צריך היכר דין בפ"ע, שאמרו חז"ל שהלחי משמש מחיצה והיכר, ובצירוף שניהם מותר המבוי, אלא הענין הוא דכיון דלחי אינו מחיצה גמורה, ואף דהוא מחיצה דאו' ברוח ג' או ד' וכמשי"כ לעיל, מ"מ אינו מחיצה שלימה ואינו נראה לאינשי מחיצה, ולכן הצריכו היכר וכמו שביאר בחזו"א סימן ע"ז, והיינו דההיכר הוא על "המחיצה" שיראו שנעשה כאן "מחיצה". וזהו הגדר דבעינין היכר קצת, היינו לא היכר קצת או הרבה, אלא דלמ"ד משום היכר בעינין היכר למבוי, ולמ"ד קורה משום מחיצה בעינין היכר על המחיצה. ועל כן תלי בסוג ההיכר שצריכים. ודוק. ונמצא שאין

בעומד מרובה על הפרוץ פרצה יותר מי פוסלת וכדאיאת לקמן (ט"ז) הרי דאף דיני מחיצה פרצה פוסלת. ועוד דהרי לחי לכו"ע הוי משום מחיצה, ומי לא מהני ברחב מעשר.

והנראה בזה דמצינו בדרף צ"ד ב' דאומרים פי תקרה יורד וסותם אף ברחב מעשרה, ואיכ"ש דלכן קורה למי"ד משום מחיצה הוה מועיל אף ברחב מעשר. האמנם דיש לחקור אם קורה משום מחיצה היינו מדין פי תקרה או הלכה חדשה, עי' בתוס' דף פ"ו א', אך עכ"פ י"ל דכמו שמצינו דפי תקרה מועיל ברחב מעשר הינו בקורה, ויש לפלפל בזה הרבה. [איברא דאמנם כי"פ הרי"ף והר"מ והשו"ע בסי' שס"א דפ"ת מהני אף ביותר מעשר, אבל המאירי וריו"נ לא פסקו כן].

גם י"ל סברא בזה דאין זה דוקא מדין פי תקרה, אלא הגדר הוא דלחי ועומד מרובה אינם על כל המקום אלא גודרים במקומם, ולכן איכא גריעותא בפתח רחב מעשר, אבל בתקרה וקורה הוי הקורה על כל המקום ונמצא שאין כאן פתח כלל אלא כולו סגור. ודוק, אלא שעדיין צ"ע דהא משמע דר' יהודה פליג אף לענין לחי, ובוה קשה דמדוע יועיל לחי ביותר מעשר, ואילו עומד מרובה לא מועיל.

ואשר צ"ל דאף לחי גדרו הוא דהוי מחיצה על כל הרוח, ומשא"כ עומד מרובה גודר במקומו, ורק דינא דממילא הוא שהכל דינו כסתום, [וכן מבואר עצם חילוק זה בחי' הגיר אריה ליב ז"ל בסמ"ן ט'].
 טו. ולכאוי יש להביא עוד ראייה דדין היכר אינו מצד היכר מחיצה, דהא מתבאר בסוגיא דחקק במבוי למעלה מכ' הני"ל לחד לישנא טעמא דאביי דאמר ד' טפחים דקורה משום מחיצה, ופי' רש"י שאין אומרים יורד וסותם למעלה מכ' ואין מחיצה לפחות מדי, וטעמא דרב יוסף דאמר טפח משום דקורה משום היכר, והשתא קשה טובא דבשלמא אם היכר היינו היכר בפני' אזי אומרים דסגי בטפח כיון שע"ז יש היכר, אבל אם היכר היינו היכר "מחיצה", אם כן כמו דלמי"ד משום מחיצה אומרים שאין מחיצה למעלה מכ', הוא הדין למי"ד משום היכר, ומשמע לכאוי מזה דבאמת למי"ד משום היכר אין זה שייך כלל להיכר מחיצה.

והיה אפ"ל עפ"י"ד הריטב"א שם שכתב בשם הראב"ד דמה דאמרין לשם למי"ד קורה משום מחיצה, היינו קורה משום פתח. ונתבאר לעיל ד"ל דלמי"ד משום פתח אינו משום מחיצה אלא הוא שיטה אחרת, והיינו דעת רב בדרף ב' דטעמא דלמעלה מכ' פסול משום דגמיר מפתחו של היכל, ולפי"ז י"ל דרק לדידיה איכא אשכחן דלמעלה מכ' אין אומרים יורד וסותם, אבל למי"ד משום מחיצה ממש שפיר אף למעלה מכ' אומרים יורד וסותם, והשתא ניחא נמי הא דלמי"ד משום היכר סגי בטפח. ולפי"ז ה"ה דהרי"מ לומר דלמי"ד קורה משום מחיצה סגי בטפח, ועיקר כונת הגמ' היא לאפוקי ממי"ד קורה משום פתח. אך מלבד שהוא דוחק בלשון הגמ', עוד צ"ב דלכאוי אם כל החסרון הוא מצד תורת "פתח", אם כן הרי איכא תורת פתח במקום הקורה, ומדוע בעינן ד' טפחים, אלא ודאי משמע דהחסרון הוא מצד עצם חלות המחיצה דאינה סותמת למעלה מכ', וצריך להתיישב בזה הרבה.

אלא דנוכל לומר באופן אחר, עפ"י משנ"ת לעיל דבאמת אף למי"ד משום מחיצה, אין הפירוש שמן התורה לא אומרים יורד וסותם למעלה מכ', אלא הוא רק מכח דין היכר, היינו דמאחר והצריכו חז"ל היכר וליכא היכר בלמעלה מכ' שוב פקע תורת מחיצה, והשתא ניחא דכל זה למי"ד משום מחיצה, אבל למי"ד קורה משום היכר ליכא חסרון, כיון דאף יש כאן היכר "מחיצה", מאחר ויש תורת מחיצה אף למעלה מכ', וכל מה דפקע תורת מחיצה בלמעלה מכ' הוא רק משום חסרון היכר, ואילו למי"ד קורה משום היכר אין כאן דין מחיצה בעצם, אלא נראה מחיצה, וממילא דסגי בטפח כיון שלהעומדים בתוך הטפח נראה שיש כאן מחיצה אף לר' טפחים. ודוק.

טז. [והנה יעויין שם בפ"י רש"י לענין מבוי נמוך מי טפחים שבזה לכו"ע לא סגי בטפח, וביאר רש"י הטעם דשאני למעלה מכ' דאיכא דפנות, וכן פי' התוס' בטעמא דלישנא קמא דלכו"ע אף למי"ד משום מחיצה א"צ ד' טפחים אליבא דרב יוסף, ולכאוי י"ל דהתו' י"ל דבוה גופא פליג הלישנא קמא, וס"ל דאף אם קורה משום מחיצה אין חסרון למעלה מכ' מצד תורת מחיצה, וכשי"ל לעיל דכל הך חידושא דלמעלה מכ' לא אומרים יורד וסותם הוא חידוש שצריך ביאר מקורו וטעמו. אלא ד' רש"י צ"ע, דללישנא בתרא דטעמיה דאביי דמצריך בחקק ד' טפחים משום דקורה משום מחיצה, ואיכ"ש לפ"ז מתבאר דלמעלה מכ' הוי חסרון מחיצה, ושוב מדוע לגבי מבוי נמוך י" טפחים מצריך אביי שיעור מבוי ד' אמות. ואכן יש לחלק דשאני למעלה מכ' דהחסרון הוא שלא נאמר דין מחיצה בלמעלה מכ', ומשא"כ למטה מי טפחים דהחסרון הוא שאין "שיעור" מחיצה, אבל כל זה אינו שוה דסו"ס הוי גריעותא בתורת מחיצה. אך לפי"מ שנתבאר בד' רש"י הכל אתי שפיר, דכונת רש"י שלא אומרים יורד וסותם בלמעלה מכ' אינו מצד עצם הל' מחיצה, אלא דלאחר שהצריכו חז"ל היכר שוב פקע תורת מחיצה, ואם כן שפיר סגי בד' טפחים, כיון שאין כאן חסרון מחיצה בעצם עד שנצטרך שיעור מבוי, אלא רק חסרון היכר לענין תורת מחיצה לד'. ודוק, אכן י"ל ביישוב קי' הני"ל באופן אחר, דגבי למעלה מכ' דהחסרון הוא רק מצד יורד וסותם, מאחר ולענין תורת רה"י חילל ביה תורת רה"י כשיש ד' טפחים שוב חל סתימה ומהני אף לענין היתר מבוי, אבל לענין נמוך מי טפחים הוי זה חסרון בהל' מבוי דחסר לן תורת רשות של המבוי. אך כ"ז יתיישב רק אם נימא דקורה הוי מדאוי, וכן נתבאר לעיל בשי' רש"י].

בביאור הענין דקורה משום פתח [ויבואר בו קו הגרע"א מדוע לחי כשר למעלה מכ' לרב דלמעלה מכ' לא חשיב פתח]
 יז. והנה בעיקר מה שנתבאר אם קורה משום פתח הוא אותו מי"ד דקורה משום מחיצה, וכן אם למי"ד קורה משום מחיצה בעינן אף היכר, ולכן פסול למעלה מעשרים אמה. יש להוסיף בזה דבריים.

יב. ובוה מובן לן מה שפי' רש"י שם בהא דלענין מבוי נמוך מי טפחים בעינן לחקוק ד' אמות לאביי, דשאני למעלה מכ' דאיתיה לדופן, יעו"ש. ולכאוי צ"ע דהא לחד לישנא הוי טעמיה דאביי משום מחיצה, ובלמעלה מכ' לא חשיב מחיצה, ושוב ליבעי ד' אמות אליבא דאביי. [והיה אפ"ל דשיעור י טפחים הוי שיעור "מבוי", ואילו שיעור כ' אמה הוי רק שיעור "מחיצה", אך ל"מ כן בל' רש"י]. ולהני"ל א"ש, דבאמת אין גריעותא מצד עצם המחיצה דלא הוי למעלה מכ', אלא דמכח דינא דהיכר הוא דלא הוי מחיצה, ועל כן סגי בד' טפחים דבוה סגי ליחשב שיעור מחיצה. ומה שאין כן במבוי נמוך י טפחים דאיכא חסרון בעצם המחיצות מצד עצמם, ועל כן בעינן דוקא שיעור מבוי. [אכן י"ל עוד בכונת רש"י, דכיון שכל החסרון הוא ביורד וסותם, הרי לאחר שיש ד' טפחים וחייל ביה יורד וסותם, שוב חשיב סתום על הכל, ומשא"כ בלמטה מי טפחים שאין החסרון דאין יורד וסותם, אלא דאף אם חשיב סותם הוי זה פחות מי טפחים. ועיי'ן].

ענף ד'

בגדר דין "ההיכר" למי"ד לחי וקורה משום היכר

יג. והנה למי"ד לחי משום היכר או למי"ד קורה משום היכר, בפשטות הוי זה ענין סימן בעלמא כדי שלא יתחלפו ברה"י, אך נראה להוכיח שאף גדר ההיכר ענינו הוא "היכר מחיצה", והיינו דהגם שלא נתנו חז"ל על הקורה תורת מחיצה מי"מ נראה לאינשי כמחיצה, ויסוד לזה מהא דתנן והרחב מעשר ימעט, ומיירי בין על לחי ובין על קורה, והטעם פי' רש"י דלא הוי פתח אלא פרצה, והשתא קשה דבשלמא בלחי היכא דמתורת מחיצה איתנן עלה אזי איכא פסול פרצה, וכמו לענין עומד מרובה דכל שיש פרצה יותר מעשר הי"ז פוסל, אבל בקורה דמתורת היכר איתנן עלה מאי איכפת לן אם יש כאן פרצה. וכמו כן י"ל"ע בהא דתנן לקמן בדרף י"ד ב' דלחין גובהן עשרה טפחים, ופירש שם ה"ר יהונתן ז"ל שם משום דבפחות מכך לא מיקרי מחיצה, והשתא תיקשי דהתייבט למי"ד לחי משום מחיצה, אלא למי"ד לחי משום היכר, מאי איכפת לן דהלחין אינם גבוהים י טפחים, דסוף סוף איכא היכר, וכמו כן י"ל"ע בהא דמבואר לקמן בדרף ה' ע"א דאיכא פסול במבוי הנמוך י טפחים להכשירו בקורה, והשתא כיון דקורה משום היכר מאי איכפת לן אם המבוי נמוך מי טפחים [דמצד חסרון רה"י הוה סגי בחקק ד' טפחים, ואילו התם בסוגיא מבואר דבעינן חקק שיעור מבוי יעו"ש]. וכן יש להעיר בהא דאמר רבא ברי"ד ב' דהרחיק את הלחי ג' טפחים מכותל המבוי אינו מועיל, ואפילו לרשב"ג דאמרין לבוד עד ד', משום דהוי מחיצה שהגדיים בוקעים בה, וקשה דהא רבא סובר בדרף ט"ז א' דלחי משום היכר, ואיכ"ש מאי שיאטייה למחיצה שהגדיים בוקעים בה [ו"ל].

ואשר נראה מוכרח בזה כמו שביאר כן בה"ח בסימן שס"ג, וכן כתב הבית מאיר בחידושו, דחזו"נ מזה דאף למי"ד משום היכר אין זה ענין היכר בעלמא, אלא ענינו הוא היכר מחיצה, ועל כן אם בהל' מחיצה אין ע"ז תורת מחיצה ה"ה דאין היכר מחיצה, דהרי אינו נראה לאינשי מחיצה, כיון שיש פרצה, וכן שאינם גבוהים י טפחים. [ועי' ג"כ ל' הגאון יעקב על המשנה דבעינן היכר משקוף והיכר מוזהות]. ולפי כל זה י"ל"ע במש"כ הקה"י בשם התורת רפאל בסימן נ' דכל לחי נראה מבחוץ ושוה מבפנים אינו מדין מחיצה אלא היכר, ולפי משנ"ת ה"ה נראה לכאוי דכיון דמתורת מחיצה ליכא בנראה מבחוץ, הוא הדין דהיכר מחיצה ליכא בזה. ובעיקר ד' התורת רפאל הארכתי בזה במקום אחר. אך עצם הדבר לומר דלחי נראה מבחוץ אינו מחיצה קשה מסתימת ל' הרי"מ דהוי לחי, וכבר כתב הרי"מ דלחי הוי מחיצה מדאוי דעי"ז נעשה רה"י, ולא חילק באיזה סוג לחי מדובר. ועי'.

יד. אכן ל' המאירי בריש פירקין לענין רחב יותר מי' הוא דאין היכר, וכן משמע מל' רבינו יהונתן ז"ל, ולכאוי משמע דהוי זה סברא בפ"ע שאין היכר ברחוב כזה, וכן י"ל לענין לחיים פחות מי טפחים שאין היכר בגובה כזה, אולם י"ל דאף כונת המאירי שאין היכר היינו כני"ל שאין כאן היכר מחיצה, וזהו גופא כונתם ז"ל דכיון דהוי שיעור פרצה הרי שאין בכך היכר, דההיכר מיתלא תלי בהל' מחיצה. וכן נראה מד' הריטב"א והרשב"א על המשנה שביארו הטעם שלא נשנה במשנה דין מבוי נמוך מי טפחים, משום שזה נלמד מסוכה שאינה גבוהה י טפחים, ומוכח דהך דינא ד' טפחים שייך לדינא דהל' מחיצות, ולא מטעם חסרון היכר. ונלע"ז דכן מתבאר מד' הרי"ן ז"ל בדרף ח' ב' שביאר דלמי"ד היכריא מלבר צריך לראות את "חודו החיצון" ויורד וסותם יעו"ש, ונראה דביאור דבריו ז"ל הם כשי"נ דדין ההיכר הוא לראות מחיצה. ודוק.

אלא דלכאוי מוכח דלא כשי"נ, דיעו"י לקמן בדרף י"א א' דמספקא ליה להגמ' אם אמלתרא מועיל ברחב יותר מי' כמו שמועיל בלמעלה מכ', וצ"ב מהו הטעם שיועיל אמלתרא ברחב יותר מי', דבשלמא למעלה מכ' דהטעם הוא משום דלא שלטא ביה עינא שפיר מועיל אמלתרא דאז שלטא ביה עינא, אבל ברחב יותר מי' שהטעם הוא משום פרצה מה יועיל אמלתרא, דסו"ס יש כאן פרצה. ואכן הרא"ש כתב שם טעם זה דלכן לא מועיל אמלתרא, והרשב"א פסק מספקא לחומרא. ואשר מוכרח לכאוי דאכן י"ל דכל הטעם דרחב יותר מי' אינו מצד פרצה המבטלת תורת "מחיצה", אלא רק משום שאין במציאות היכר, כיון שהפתח רחב אין רואים ומרגישים בהלחי וקורה, ולכן כשיש אמלתרא יועיל, וצ"ע. [ועכ"פ י"ל שזהו גופא ספק הגמ' אם אמלתרא מועיל ברחבו, היינו אם טעם יתר מי' הוא משום תורת פרצה המבטלת תורת מחיצה, או משום חסרון בפ"ע דהיכר].

ולכאוי כן נראה מד' רבינו יהונתן ז"ל שפירש דרבי יהודה פליג על הך דהרחב מעשר ימעט, משום שסובר קורה משום מחיצה, ולכאוי מתבאר מזה דבאמת אף לרבנן רחב מעשר לא חשיב פרצה, ורק מטעם חסרון היכר בפ"ע הוא, ועל כן לרבי יהודה רחב מעשר אין צריך למעט, ולדידיה קורה הוי מטעם מחיצה. אלא שד' רבינו יהונתן צ"ע, דהא אף

הלחי "כדי שיהא היכר" אלא הלחי בא בתורת מחיצה, רק דהוי תנאי בדין הלחי שיהא בו היכר, ואילו ל' רש"י הוא כי היכי דליהוי היכריא.

י. ועל כן נראה ביישוב ד' רש"י כמו שנראה מלשון תוס' רבינו פרץ, דאין הי"נ קיי"ל דלחי משום מחיצה, רק רש"י נקט לכו"ע היינו אף למי"ד משום היכר [ויודע שדרכו של רש"י לפרש אף דלא כהלכתא, כמש"כ התוס' יו"ט בפאה, והובא בשו"ת הגרע"א סי' י"ד], דז"ל הרבינו פרץ: ולחי נמי איכא מאן דאמר דהוי משום היכר, ע"כ. וכמו שנתבאר לעיל מדברי הרבינו פרץ אף לענין מה שפירש רש"י דלא הוי רה"י, ולא פירש דהוי רה"י, דכתב לכו"ע אף למי"ד ד' מחיצות דאוי.

ענף ג'

בגדר דין "ההיכר" דלחי וקורה למי"ד משום מחיצה [ויבואר בו יסוד פסול קורה למעלה מכ' אמה]

יא. ובעיקר מה שנתבאר דאף למי"ד לחי וקורה משום מחיצה בעינן היכר, ונתבאר שענינו הוא מדין המחיצה עצמה, שיהא היכר שיש כאן תורת מחיצה, נראה להוסיף עוד דבאמת הגדר הוא שבלא היכר אין ע"ז תורת מחיצה, ואמנם מדאוי נראה דהוי מחיצה אף אם אין היכר, אבל מדרבנן גדרו שבלא היכר לא חייל ע"ז תורת מחיצה, ויסוד זה אשכחן בתשו' הגרע"א ז"ל סי' ל"ה דלחי שלא סמכו עליו מע"ש חשיב חסרון מחיצה, יעו"ש דהוכיח כן מד' השו"ע בסימן שס"ג לענין לחי שנפל בשבת דלא אומרים בזה הואיל והותרה הותרה, ומבואר בגמ' י"ז א' דשאני מחצרות שנפרץ הכותל ביניהם דאומרים הואיל והותרה הותרה, דהכא הוי חסרון דליתנייהו למחיצות, ומבואר שם בשו"ע דאף אם היה ב' לחיים מע"ש, של לחי אחד סמכו עליו מע"ש ולחי אחד שלא סמכו עליו מע"ש, ונפל הלחי סמכו עליו מע"ש, אסור לטלטל באותו מבוי, ולא אומרים בזה הואיל והותרה הותרה, וחזו"נ מד' השו"ע שגם באופן שיש כעת לחי, מי"מ כיון שלא סמכו עליו מע"ש חשיב ליתנייהו למחיצות, ובאמת הגרע"א ז"ל הקשה מני"ל להשו"ע הך מילתא דחשיב ליתנייהו למחיצות. ובס' קהילות יעקב הביא סמך לזה, דכל שאין היכר חשיב כאילו אין מחיצה, יעו"ש, והמבואר מכל זה דענין ההיכר אינו דין בפ"ע בהיתר המבוי, אלא נאמר דין שבגוף המחיצה, שאם אין לה היכר אין ע"ז תורת מחיצה.

ועפ"ז היה נלע"ז לומר דבר חדש בביאור ד' רש"י לקמן דף ה' עמוד א', דאיתא שם אם היה המבוי גבוה למעלה מכ' אמה ובא למעט, אביי אמר בד' טפחים ורב יוסף אמר בטפח, ומפרש הגמ' בטעם פלוגתייהו בכמה אופנים, א. אם מותר להשתמש תחת הקורה או לא, היינו אם ההיכר מלבר או מלגו, עיי"ש בפ"י רש"י. ב. האם קורה משום מחיצה או משום היכר, ג. האם היכר של מטה כהיכר של מעלה. ד. האם גזורים שמא יפחות, יעו"ש. ופירש רש"י בהך לישנא דפליגי אם קורה משום מחיצה או משום היכר, דלמי"ד קורה משום מחיצה אין אומרים יורד וסותם אלא עד עשרים אמה, ואין מחיצה לפחות מדי, ע"כ. וכבר הקשו ע"ד רש"י ז"ל, היכן הוא מקורו ויסוד הך מילתא דאין מחיצה למעלה מעשרים אמה (עי' בית מאיר ושפת אמת). ובפשטו י"ל דכונת רש"י היא לטעמא דרב בריש עירובין דלמעלה מכ' אמה פסולו הוא משום דגמירי מפתחו של היכל דהיה כ' אמה, והיינו דנא' הילכתא בתורת מחיצה דקורה שהוא רק עד כ' אמה. ובאמת דכן נראה בפשטות דרב ודאי לא ס"ל קורה משום היכר, דמצד היכר מאי איכפת לן אם לא הוי פתח למעלה מכ', וכן מתבאר מד' הרשב"א והריטב"א על המשנה שפירשו בטעמא דרב דקורה משום פתח, והיינו משום מחיצה, ונאמר דבעי' לזה תורת פתח. אך צ"ב מהו גדר "פתח" דבעינן למחיצה דקורה, והיה אפ"ל דבאמת לרב קורה אינו מטעם מחיצה ממש דחודה יורד וסותם, אלא מטעם "פתח" כעין ענין צורת הפתח, ועי' גם כן להריטב"א כאן שפי' קורה משום מחיצה, משום פתח, וכנראה שבא לבאר שאין זה מחיצה ממש, דאז אין חסרון דלא הוי פתח, ורק היינו משום פתח, וכן נראה מל' הריטב"א בדרף ג' ע"א שכתב בהא דחללה למעלה מכ' דכולה סוגיין רהטא למי"ד קורה משום היכר או משום מחיצה, דאילו למי"ד משום פתחו של היכל פשיטא דלא אפסיל, ומבואר דלמי"ד קורה משום פתח הוי ענין אחר ולא מתורת מחיצה. ואפשר עוד שבאמת זהו גופא הפי' למי"ד קורה משום מחיצה, היינו דענין המחיצה בקורה הוי מטעם פתח, וכבר אשכחן כה"ג בד' התו' צ"ד ב' שביארו בכל גדר פי תקרה יורד וסותם שהוא מדין פתח (והובא בקה"י סי' א' עיי"ש).

אולם איך שנפרש לכאוי עדיין צ"ב טובא, דאם כל החסרון דלמעלה מעשרים אמה הוא משום חסרון פתח, אם כן כל זה הוי דוקא לענין מקום הפתח גופא, אבל לענין שאר המבוי לא איכפת לן דהוי גבוה מכ', ואם כן מדוע בעינן למעט ד' טפחים, דהרי אין החסרון שאין יורד וסותם למעלה מכ' אלא שאין כאן פתח, והפתח הרי הוא רק במקום שמונחת הקורה, ושם הרי אינו למעלה מכ' אמה, ואילו מל' רש"י נראה דהחסרון הוא משום שאין חודה סותם על למעלה מכ'. ועוד יש לדקדק בל' רש"י שפירש שלא "אמרו רבנן" חודה סותם בלמעלה מכ', דלכאוי הוי זה דינא דאוי דלא אומרים יורד וסותם בלמעלה מכ', דבשלמא לשי' התו' בדרף פ"ו א' דקורה משום מחיצה הוי רק דרבנן א"ש, דהכל כאן הוא דרבנן, אבל לשי' רש"י שם שנראה דקורה הוי כמו פי תקרה, והיינו מדאוי, אי"כ מדוע פירש רש"י לא "אמרו רבנן".

ועל כן נראה לעני"ד בזה דבאמת אין כונת רש"י ז"ל מצד דינא דמחיצה דלמעלה מכ' אינה מחיצה, אלא הכל הוא מטעם היכר, והיינו דכיון שנתבאר דאף אם קורה משום מחיצה מי"מ בעינן היכר, ונתבאר דההיכר הוי זה דין בגוף המחיצה, דאם אין היכר אז לא חשיבא מחיצה, נמצא איפוא שלמעלה מכ' לא חשיבא מחיצה על אותו מקום, ושפיר קאמר רש"י דלא אמור רבנן סותם על המקום ההוא, ולכן הוא דבעינן ד' טפחים, דבפחות מכך לא חשיבא מחיצה. ודוק היטב.

ומתחילה אקדים קו הגרע"א ז"ל על המשנה, שהקשה לרב דמפרש טעמא דקורה למעלה מעשרים אמה פסול משום דיליף מפתחו של היכל, והיינו דלמעלה מכ' לא הוי פתח, דאם כן קשה מדוע מבואר בראשונים דכל הך דינא דלמעלה מכ' פסול הוא רק לענין קורה, ולא לענין לחי (וכ"מ בתו' לקמן י"א א'), דאמאי, דבשלמא לרבה דמפרש טעמא דלמעלה מכ' אמה פסול הוא משום דלא שלטא ביה עינא, אזי בלחי לא שייך האי טעמא משום דניכר מלמטה [או משום דלחי משום מחיצה, עי' ב"י סימן שס"ג, ועיי"ש בב"ח וקיצרתי], אבל אם הטעם דלמעלה מכ' פסול הוא משום דלא הוי פתח, אם כן אף בלחי ליפסל, ודומיא דהרחב מעשר ימעט דהוי בין בלחי ובין לקורה, עד כאן קושייתו ז"ל.

והיה נראה בזה, דבאמת איכא ב' גדרים: א. דין פתח. ב. דין פירצה, ואפשר שאינו תלוי זה בזה. ולכן לענין רחב מעשר יסוד הדין הוא דהוי "פירצה", ועל כן אף בלחי איתא להך חסרון, דפסול פרצה נאמר אף על מחיצה, וכמו שנאמר פסול דפרצה לענין עומד מרובה. אבל למעלה מכ' יסוד דינו הוא דלא הוי "פתח", אבל אין על זה שם "פירצה", כיון שאין זה רוחב יותר מעשר, ורק מצד הגובה הוא דלא חשיב "פתח", ורק לענין קורה איתא להך חסרון, והטעם כש"כ דקורה משום "פתח", והיינו דאין זה תורת מחיצה מצד עצמה כמו ענין לחי, אלא דהוי ענין פתח, כעין פי תקרה יורד וסותם שנבאר דעת התוס' בדף צ"ד דהוי מדין פתח.

אלא דק"ל לשון רש"י על המשנה שפירש דהרחב מעשר ימעט, דטפי מהכי לא מקרי פתח אלא פרצה, ואנן בעינן פתח, ע"כ. והנראה מלשון זה תלוי הא בהא, היינו דיותר מעשרה אינו "פתח", וכל הפסול דהוי פירצה הוא משום דבעינן "פתח", ולפום הך טעמא ראוי להיות דאף למעלה מכ' פסול, וצ"ע.

גם צ"ע מלשון הר"ן ז"ל בחידושו שפירש דלמעלה מכ' לא הוי פתח אלא פרצה, הרי תלמיא הא בהא. עוד י"ע דמכיון שאין בפתחו ד' טפחים דסובר הרמב"ם שצריך תיקון, ולכא"ו מאחר ומבואר בפ"י רש"י בדף ה' ע"א דאין פתח לפחות מדי טפחים, אם כן לא יועיל תיקון קורה, דהא לא הוי פתח, ולקורה בעינן פתח, וצ"ע.

[שו"ד להחזו"א (סימן קי"ב סק"א) שג"כ ביאר הטעם דלרב מהני לחי למעלה מכ', משום דהחסרון בלמעלה מכ' לרב אינו משום דהוי פירצה, אלא הפסד הגובה הוא בקורה, שאין הקורה מועילה כלום למעלה מכ', יעו"ש ה"ה].

בביאור דברי הרע"ב טעמא דר' יהודה דקורה למעלה מכ' כשר, משום דקורה משום מחיצה

יח. והנה יעו"י להרע"ב שפירש בעיקר טעמא דר' יהודה דמכשיר קורה למעלה מכ', משום שסובר קורה משום מחיצה דאמרינן פי תקרה יורד וסותם, ועל כן כשר אף למעלה מכ'. וכבר הקשו ע"ד הרע"ב כמה קושיות: א. דהרי אמוראי פליגי בזה בדף ח' ובדף י"ב אם קורה משום מחיצה, ולא משמע דס"ל כרבי יהודה. ב. מסוגיא בדף ה' לחד לישנא דטעמיה דאביי דחקק בבבוי גבוה למעלה מכ' צריך ד' טפחים משום קורה ומשום מחיצה, הרי דאף אם קורה משום מחיצה מכל מקום איכא פסול דלמעלה מכ'. ואף הגרע"א ז"ל בתוספותיו הקשה עוד על ד' הרע"ב, בדף י"ב ב' מקשינן לרבה דס"ל קורה משום היכר מהא דס"ל לר' יהודה דמי שיש לו שני בתים בשני צידי רה"ר עושה קורה מכאן וקורה מכאן, ומשני דר"י סבר ב' מחיצות דאין, הרי דאף לר' יהודה קורה משום היכר. עוד הקשה הגרע"א ז"ל מהא דקעביד הגמ' בדף ג' ע"א צריכותא למה לי פליגי במבוי ובסוכה, והשתא הא במבוי שאני דטעמא הוא משום דקורה משום מחיצה, ומשא"כ סוכה, ע"כ.

והנה בפשטות י"ל דבאמת למי"ד דקורה משום מחיצה ודאי דיפרש פלוגתא דר"י ורבנן באופן אחר, האם אמורים מחיצה למעלה מכ' וכפשטות ל' רש"י בדף ה' א', וכל ד' הרע"ב הם לדין דקורה משום היכר דאין ז"ל דר"י פליג וס"ל דקורה משום מחיצה. [וצ"ל אף לענין רחב מעשר דלמי"ד קורה משום מחיצה מודה דהפלוגתא היא אם איכא פסול פרצה באופן זה או לא, ועי' משי"כ בזה לעיל, או כמו שביארנו לעיל דס"ל לרב קורה משום פתח, ולכן בעינן תורת פתח].

ויש להוסיף בזה דלפימשינת לעיל רב דמפרש טעמא דלמעלה מכ' משום דלא הוי פתח, הוא משום דס"ל קורה לאו מטעם היכר הוא, וא"כ אי"ש דבאמת כל ד' הרע"ב הם לדין דקורה משום היכר, דאז טעמיה דר"י הוא משום דקורה משום מחיצה, אבל למי"ד דקורה משום מחיצה שפיר הו' הטעם משום דלא הוה פתח, ור"י ורבנן נחלקו אם לפינן מפתחו של היכל או פתחי מלכא [אלא שלעיל נתבאר שלכא"ו הטעם דאמרו רבנן דע"כ דאין פתח דקורה משום מחיצה, אין זה מצד דלא הוי פתח]. וכן מתבאר בחי' המאירי שם דרב שלמדה מהיכל: והיה סובר בה שמשום מחיצה היא, ואין מחיצה כזו למעלה מעשרים מחיצה וכו'.

אך באמת יראה להכריח הדברים יותר, דהנה ד' הרע"ב מבוארים הם גם בד' ה"ר יהונתן, ובד' המאירי. והנה נראה דבד' הראשונים יש להכריח דבריהם ז"ל, דבאמת בהא דאמר רב נחמן בר יצחק בדף ג' א' דטעמא דרבנן קורה משום היכר, כתב הרשב"א בתירוץ הראשון דמשמע דלר' יהודה קורה משום מחיצה, ולכן לא בעינן היכר, ונתקשה לפי"ז מהי הצריכותא מסוכה, דשאני קורה דהוי משום מחיצה, ותיריך דהצריכותא עיקרה היא מסוכה, דליתני סוכה ומינה שמעינן מבוי [אלא דיש להעיר להמאירי עצמו בסוכה דף ד' ע"א שפירש בטעמא דר' יהודה דסוכה למעלה מכ' כשרה, משום דלא ס"ל קרא דלמען ידעו, ולא משום שחולק במציאות דשלטא ביה עינא, דלפי"ז ליכא אף צריכותא מסוכה, וכה"ג הך הגרע"א בעיקר הצריכותא מסוכה, דדילמא ר"י לא ס"ל קרא דלמען ידעו]. אך בתירוץ השני תירץ דאף אם קורה משום מחיצה בעינן היכר קצת, והמבואר ע"כ פ' בתירוץ הראשון דלר"י קורה משום מחיצה ולכן א"צ היכר, ואין הכי נמי עיקר הצריכותא היא מסוכה, ומתיישבא

קו הגרע"א (וכ"כ בתפארת ישראל), ועי"כ לרב דמפרש הטעם משום דלא הוי פתח הרי ס"ל דקורה משום פתח, דאילו ס"ל קורה משום היכר ודאי לא איכפת לן אם הוי פתח או לא. וכן נראה מד' התוס' בדף ג' א' דאם מפרשינן טעמא דקורה משום היכר אי אפשר לפרש הטעם כרב דילפינן מפתחו של היכל, והיינו משום דלענין היכר אין נפי"מ אם הוי פתח או לא. [אלא דיש לעיין מהא דדף ח' עמוד ב' גבי הפלוגתא אם מותר להשתמש תחת הקורה או לא, והתם רב קאמר לה. ובעי הגמ' שם לומר בחד תירוצא דס"ל קורה משום היכר יעו"ש, ולפימשי"כ הא לרב ודאי קורה הוי משום מחיצה].

[ואכן בירושלמי נראה דאף לענין סוכה הוי הטעם דלא הוי "סכך" למעלה מכ', והובא בסי' גאון יעקב, ונראה מזה טעם חדש דלא שייך תורת מחיצה למעלה מכ', וכפשטות ל' רש"י בדף ה' א', וס"ל דאף סכך ענינו הוא כעין מחיצה].

יט. ובדבר קו רע"א מודף י"ב ב', הנה ל' רש"י שם הוא: אלמא לחי משום מחיצה וכו'. וכבר הך רע"א בגליון הש"ס שם אמאי לא פירש דהקו"י היא אף על קורה דחזי' דהוי משום מחיצה ותיקשי לכו"ע יעו"ש. אך י"ל דקו"י חדא מתורצת בחברתה, דבאמת לענין קורה בלאו הכי לא תיקשי דר"י לטעמיה בריש פירקין, דהוי משום מחיצה, דלכן כשר למעלה מכ'. ועיקר קו הגמ' היא דוקא מלחי שבזה לא מצינו פלוגתא דר"י ורבנן. (וכ"כ בתפארת ישראל). אלא דיל"ע לפימשי"כ התוס' בדף ט"ו א' דאם קורה משום מחיצה קו"י דלחי הוי משום מחיצה, ואם כן אף לענין לחי לא תיקשי, דמאחר וסובר רבי יהודה דקורה משום מחיצה, קל וחומר דלחי משום מחיצה. [מיהו אכתי י"ע מהגמ' בדף צ"ה דמוכיח דלר' יהודה ב' מחיצות דאין, ולא מטעם פי תקרה יורד וסותם, מהא דמי שהיו לו שני בתים בשני צידי רה"ר עושה לחי מכאן ולחי מכאן או קורה מכאן וקורה מכאן. והשתא מהי הראיה, דהא ר"י ס"ל קורה משום מחיצה. ומלחי גם כן י"ל דר"י ס"ל לחי משום מחיצה דאין, וכמו דקיימא לן הכי, דהא בדף צ"ה אביי הוא דמוכיח לרבה, ואביי ס"ל בדף ט"ו א' לחי משום מחיצה, וכן ס"ל לרבה בדף י"ב ב'. ונצטרך לומר לפי שיטה זו דקורה משום מחיצה הוי רק דרבנן, כהתוס' בדף פ"ו א'. אך לכא"ו למה שיתבאר לקמן דעת המאירי דלטול במבוי הוי הלי"מ, נמצא דאף דין קורה משום מחיצה הוי הלי"מ, או דיל"ע דהמאירי לשיטתו בדף י"ב ב' דבמבוי מפולש לחי אינו דאין, ויל"ע בכל זה].

בשיטת הרע"ב והמאירי ה"ר יהונתן דאיסור טלטול במבוי הוא הלכה למשה מסיני

כ. ודע דיל"ע ביאור אחר בעיקר ד' הרע"ב, רבינו יהונתן, והמאירי, דאין כונתם ז"ל דוקא אם הקורה הוי מחיצה או היכר, אלא עפ"י שם שבואר בד' ה"ר יהונתן והרע"ב במשנה ב' דעיקר איסור טלטול במבוי הוא הלכה למשה מסיני, והא דכתב הרע"ב במשנה א' דרבנן גזור כתב התו"ט דאף הלי"מ קרי רבנן גזור. [אכן המאירי בדף ד' א' גבי חציצה דמיעוטו כתב דאין לומר רבנן גזור על הלי"מ]. וכן כתב המאירי בריש עירובין דעיקר איסור טלטול במבוי הוא הלי"מ, ואף דבג' מחיצות הוי רה"י לענין הזורק לתוכו חייב, מ"מ הלי"מ אסרה טלטול והוא חידוש גדול [והא דאמר בדף ב' א' דמבוי דרבנן תני תקנתא, פי המאירי דאף הלי"מ קרי דרבנן, וכמשי"כ הר"מ בהל' אישות דקידושי כסף הוי מדברי סופרים. וצ"ל דאף דהוי הלי"מ לא תני פסול כיון שאינו מפורש בתורה. וצ"ב. וכן י"ע מהגמ' בדף ה' ב' דאמרו בספק לחי, דספק דבריהם להקל. וצ"ל דספק הלי"מ לקולא, ואכמ"ל בזה. או י"ל דהתם הפ"י הוא מטעם ספק סתמא לקולא, היינו דילמא העומד מרובה, דא"א לצמצם יעו"ש בתוס', וכ"כ המאירי בד"א א'. ואפשר ליישב עוד דהתם איכא לחי רק שהוא רחב ד' אמות, ופי' התוס' הטעם דפסול משום דבעינן היכר קצת, וי"ל דכל זה הוא פסול דרבנן, דמה"ת לא בעינן היכר קצת. ועוד י"ע מסוכה דף י"ח א' דקורות דרבנן, ולכן אמורים לבדו באמצע, וי"ל דהכונה היא דכיון דהוי הלי"מ, יש בו דינים חלוקים]. ואשר לפי"ז י"ל דר"י ורבנן פליגי ביסוד ההלכה אם "מטעם" היכר הוא, ועל כן אף קורה חשיבא מחיצה צריך קצת היכר, או "מטעם" מחיצה היינו שנתחדש חלות איסור טלטול, ועל כן א"צ אף היכר כלל.

כא. ודע דלפי משנת' מוד' הראשונים הנ"ל דיסוד איסור טלטול במבוי הוי הלי"מ, אי"ש ד' התו' בדף ה' ב' שכתבו דהא דלא ילפינן דלא להיני לחי וקורה במבוי קו"י מחצר, משום דגמירי לה דמהני, וכבר הך מהרש"ל ומהרש"א דהא כל עיקר תקנת לחי וקורה הוי רק דרבנן. אך להנ"ל אי"ש דאכן הוי זה הלי"מ. ודוק.

ועו"ש להרש"ל שתיריך דגמירי מסיני שאם יתקנו, יתקנו דלחי וקורה מועיל, ומצאנו כה"ג בד' הראב"ד הובא בריטב"א בדף י"ז ב' דפרוץ מרובה על העומד מדאין הוי מחיצה, והא דאמרו בד"טו"י ב' אגמריה למטה לא תפרוץ רובא, היינו שאגמריה למשה שיגזרו על זה, וכן הביא הרשב"א שם, אך הריטב"א לא נח"ל בפ"י זה.

והמהרש"א שם פירש דכונת התוס' היא לענין ב' מחיצות ולחי דהוי רה"י מן התורה, ועי"ז הוא דגמירי. אלא דלפי"ז צ"ע משי"כ שם התוס' דהא דלא מהני בחצר לחי, דהכי גמירי לה, [וצ"ע דאכתי תיקשי למי"ד לחי וקורה משום היכר. וי"ל דלדידהו מעיקרא לא קשה קו"י התוס' דניעביד קו"י, כיון דהכי תקינו, ודחוק]. ולפי"ד המהרש"א נמצא דחצר מן התורה לא הוי רה"י בלחי, וכבר הרגיש בזה החזון איש בסימן ע"ד ס"ק י"ב. ועי"ז בחזו"א בסימן ס"ה שרצה לבאר בכונת התו' דגמירי לה מרבתינו, ולא מסיני, אך צ"ע ל' התו' שכתבו דגמירי לה "מסיני".

והמחזור בזה נראה כמשי"כ מוד' המאירי ורבינו יהונתן והרע"ב דעיקר איסור טלטול דמבוי הוא מהל"מ. [ויל"ע דלפי"ז קו"י דלטול בכרמלית הוי הלי"מ כיון שהוא פרוץ לרה"ר. וצ"ל דרק במבוי (שיש לו ג' מחיצות) הוא דנאסר לטלטל בתוכו, ואפשר לבאר כמה טעמים בזה, וצ"ע עוד].

סימן ב'

בענין לחי נראה מבחוץ ושוה מבפנים נידון משום לחי [ויבואר בו אם הוא לחי בתורת מחיצה או בתורת היכר]

סימן שס"ג סעיף ט': בין שנראית בליטת הלחי לעומדים בתוך המבוי ואינה נראית לעומדים בחוץ, בין שנראית לעומדים בחוץ (נגד חלל המבוי) ואינה נראית לעומדים בפנים, כשר, ע"כ.

ומקור דין זה הוא בעירובין דף ט' עמוד ב'. ובפשטו לחי הנראה מבחוץ ואינו נראה מבפנים שוה בגדרו ללחי הנראה מבפנים, והיינו דנחשב מחיצה כמו לחי הנראה מבפנים, ומשמע דהוי דאין כמו ב' מחיצות ולחי, עי' בה"ל ריש סי' שס"ג, אך לפי דד"ז לא בריא כולי האי וכמו שאבאר, אמרתי לברר הדברים מותר ד' קמאי ובתראי ז"ל. הנה ז"ל הגמ' בדף ט' עמוד ב': ולרבן שמעון בן גמליאל להוי כנראה מבחוץ ושוה מבפנים, מידי הוא טעמא אלא לר' יוחנן, הא כי אתא רבין אי"ר יוחנן נראה מבחוץ ושוה מבפנים אינו נידון משום לחי. איתמר נראה מבפנים ושוה מבחוץ נידון משום לחי, נראה מבחוץ ושוה מבפנים רבי חייא ורבי שמעון בר רבי, חד אמר נידון משום לחי, וחד אמר אינו נידון משום לחי וכו'. ובדף י' עמוד א', דאמר רמי בר אבא אי"ר הונא לחי המושך עם דפנו של מבוי פחות מד' אמות נידון משום לחי, ומשתמש עם חודו הפנימי, ד' אמות נידון משום מבוי ואסור להשתמש בכלו כו', ש"מ תלת, ש"מ בין לחיין אסור, וש"מ משך מבוי בארבע, וש"מ נראה מבחוץ ושוה מבפנים נידון משום לחי. והלכתא נראה מבחוץ ושוה מבפנים נידון משום לחי כו'. ע"כ.

הנה בעיקר הפלוגתא שבגמרא אם לחי הנראה מבחוץ דינו כלחי, י"ל דהוא מחלוקת בהל' מחיצה, והיינו דהרי קי"ל דלחי משום מחיצה (דף ט"ו א'), ונחלקו אמוראי האם שייך תורת מחיצה כשאנו נראה בחלל הרשות. אכן בד' ה"ר יהונתן ז"ל אין נראה כן, שפירש דבנראה מבפנים לכוי'ע נידון משום לחי, משום דעיקר ההיכר הוא לבני המבוי, אבל בנראה מבחוץ בזה פליגי אמוראי האם ההיכר לבני המבוי גם מספיק, יעו"ש, ומבואר מד' ה"ר יהונתן ז"ל דעיקר הפלוגתא דנראה מבחוץ הוא מצד דין היכר. והיינו כמשי"כ התוס' בדף ה' ע"ב דאף למי"ד לחי משום מחיצה בעינן קצת היכר.

ויש לעיין בהא דפ"י ה"ר יהונתן ז"ל דנראה מבפנים לכוי'ע מועיל משום דעיקר ההיכר לבני המבוי [ולכן לר' יוחנן נראה מבפנים מועיל ונראה מבחוץ לא מועיל], והרי ר' יוחנן לעיל ד"ח מתיר להשתמש תחת הקורה ומשום דהיכרא מלבר, והרי דעיקר ההיכר הוא מבחוץ, וכאן סובר ר' יוחנן להיפך דנראה מבפנים הוי היכר, ונראה מבחוץ לא הוי היכר. וש"מ שכן הך התורת חיים. וצריך לחלק בגדרי ההיכר.

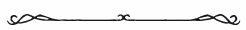
והנה בפשוטו אף דעיקר הסוגיא בדין היכר הוא וכש"ג, מ"מ למאי דקיי"ל לחי משום מחיצה הרי דנראה מבחוץ חשיב אף בתורת מחיצה. אולם נראה להוכיח דלא כן, דהנה יעו"י להרמב"ם ז"ל בפ"ז מהל' שבת שביאר הטעם דלחי וקורה מועיל, דכיון שמן התורה מותר לטלטל במבוי שיש לו שלש מחיצות אף שאינו רה"י, לכן התירוהו בלחי או קורה. וכבר הקשה בחי' הגר"ח ז"ל על הרמב"ם, דמאחר והרמב"ם ז"ל עצמו פסק בפ"ז דלחי הוא מחיצה ברוח רביעית מן התורה והזורק לתוכו חייב, אם כן למה הוצרך הר"מ להך טעמא דמן התורה מותר לטלטל אף בג' מחיצות [ועיי"ש משי"כ ליישב בזה, דנפ"מ כשיש צורת הפתח דאינו מחיצה ממש יעו"ש ה", ועי' ג"כ בגליונות החזון איש משי"כ ליישב בזה, ויבואר לקמן א"י].

ואשר נלע"ד ליישב בזה, דהנה יעו"י להרא"ש ז"ל בסוכה דף י"ט א' שכתב דלא מהני מחיצה טפח בנראה מבחוץ לענין סוכה, וצ"ב הטעם לחלק בזה בין סוכה לשבת, ואשר נראה לבאר כמו שהביא בס' קהילות יעקב בשם התורת רפאל דנראה מבחוץ אף דנידון משום לחי אינו בתורת "מחיצה", דבאמת תורת מחיצה ליכא על נראה מבחוץ, ורק מדין היכר הוא, ולכן בסוכה לא מהני, כיון דבסוכה בעינן תורת מחיצה יעו"ש ה'.

ועפ"י מתיישבים היטב ד' הרמב"ם ז"ל, דהגם דלחי הוי מחיצה דאין, אבל בלחי הנראה מבחוץ הרי אין בו תורת מחיצה דאין ולא נעשה לרה"י, ובוה שפיר צריכין לטעמא בפ"ע דהמבוי מותר לטלטל בו מה"ת אף בלא לחי, והר"מ רצה לכלול את ההיתר אף לנראה מבחוץ. ודוק.

ובזה י"ל ד' הראשונים לקמן בדף י' א', דהנה אמרו לקמן לחי המושך מדפנו של מבוי עד ד' אמות נידון משום לחי, ואסור להשתמש כנגדו, ואמרו ע"ז ש"מ נראה מבחוץ נידון משום לחי, וש"מ בין לחיים אסור, והך הראשונים ז"ל מה ראייה דבין לחיים אסור, דדילמא שאני הכא שהלחי מושך חוץ למבוי ואין לו מחיצה כנגדו, ועל כן פ"י הרשב"א ז"ל דמייירי שיש כותל המושך כנגד הלחי, וכן מתבאר בתוס' בדף ט' ע"ב דכל שהלחי נמשך חוץ לדופן המבוי אין להתיר כיון שבני רה"ר הולכים שם, ובאמת השו"ע בסי' שס"ג פסק לענין לחי המושך מדפנו של מבוי דאסור להשתמש כנגדו, וביאר המג"א דאף דהשו"ע עצמו פסק דבין לחיים מותר, שאני הכא דאין כותל כנגד הלחי (ולפי"ז השו"ע צייר באופן אחר מהגמ'). והך בביאור הגר"א ז"ל דאמאי לא יועיל הלחי אף כשאין כותל כנגדו, והיינו משום שישב הלחי מחיצה באלכסון, וכמו דאמרו בד"ח ב' לענין קורה באלכסון למי"ד משום מחיצה. וכתב דהשו"ע לשיטתו בבית יוסף לענין מבוי שציידו אחד ארוך וציידו אחד קצר, דלא מהני לחי באלכסון, יעו"ש ה'.

אך להנ"ל י"ל בפשוטו דאף אם בעלמא מהני לחי באלכסון היינו דוקא בנראה מבפנים שבזה מהני בתורת מחיצה, אבל בנראה מבחוץ שכל ענינו הוא בתורת היכר בזה לא מהני להתיר כל שאין כותל כנגדו, דהא אין ע"ז תורת מחיצה, והוי כמו קורה באלכסון דלא מהני לדין דקורה משום היכר.

והנה עצם היסוד שכתב הגרע"א ז"ל בדפסי חצר א"צ שיסמכו עליו, לכאוף תלוי במחלו רש"י והתוס' אם בחצר צריך היכר או לא, ולהריטב"א דלכ"ו א"צ היכר כשר לכ"ו. וכן מתבאר בד' הבית מאיר. אך הגרע"א אזיל בתר איפכא דאף במבוי יועיל לחי ד' אמות מדין פס, והוא תימה טובא דהא ליכא היכר, ומשמע מהגרע"א הבין הדין היכר אינו "במבוי" אלא "בלח", ולכן "בפס" ד' אמות א"צ היכר, אלא שד' הגרע"א צ"ע היכן ראה בד' רש"י דבמבוי יועיל פס ד"א, ולהתוס' לא יועיל. ומאי דנראה מהגרע"א הבין שרש"י והתוס' נחלקו בענין אחר, האם במבוי יש חלות תורת פס, דמזה שהק' רש"י שיועיל במבוי לחי ד"א מדין פס, ותיירץ דיצא מתורת פס, ש"מ דאי לאו הכי הוה מועיל פס במבוי, וע"ז גופא פליגי התוס' דאין תורת פס במבוי. אלא שצ"ב מדוע שלא יועיל חלות פס במבוי, ואטו השם גורם. וצ"ל דפס ד"א מתורת מחיצה הוא, ולכן במבוי דבעי היכר לא מהני תורת מחיצה להתו, אבל לרש"י בפס ד"א א"צ היכר, וכש"נ דכל דין היכר הוא דוקא בלחי, ומ"מ היה נראה דאם כיון לשם פס היכא שאין בו ד' אמות לכ"ו מהני, דאין דין שם לחי.

אולם אם נימא דאכן להתוס' בעינן לחשוב לשם "לחי" יתיישבו ד' מהרש"א שכתב על מה שהמשיכו התוס', דליכא למימר פס ד"א יוכיח וכו' דהוא שלא בדקדוק, דהו"ל לומר ד' טפחים, וד' מהרש"א אינם מובנים וכמו שהקשה הרש"י ד' טפחים מועיל אף במבוי. אך להני"ל י"ל דכונת מהרש"א שבתורת "פס" לא מהני ד' טפחים, ונפ"מ שאם מכיון לשם פס לא מועיל במבוי. וכן נפ"מ כשלא סמכו עליו, ועיין.

ג. הנה הרמב"ם בפ"ז מהל' שבת הלכה כ"ב כתב שאם הלחי פחות מרוחב המבוי או חצי, נידון משום לחי, אבל אם הוא יותר על רחבו נידון משום מחיצה דעומד מרובה, והקשה הרב המגיד דהרי בסוגיין מבואר דלחי הבולט ד' אמות נידון משום מבוי, ואם כן מדוע כתב הר"מ שכל שהוא פחות מרוחב המבוי נידון משום לחי, ולא כתב כלל פסול ד' אמות. וכתב לתרץ דהר"מ סובר דרב אשי דאמר מבוי שמונה א"צ לחי הוא לאו דוקא אלא הוא הדין תשעה, אך כתב שד' הר"מ צ"ע, ואף מהרש"א כתב ד' אמות פסול, יעו"ש. והב"י הביא דהרב המגיד כתב שד' הר"מ צ"ע, ולהלכה גם כן נפסק דלחי ד' אמות פסול.

ובאמת שד' המגיד צ"ע האין אפשר לומר דרב אשי סובר דהוא הדין תשעה, שהרי אם אמת נכון הדבר שלרב אשי אין פסול דלחי ד"א, אם כן למה לו לומר מה נפשך וכו' ספק דבריהן להקל, שהרי אין כאן שום ספק, דהרי אין פסול ד"א. ואולי היתה להר"מ גירסא אחרת בגמ'.

[ולעני"ד לולא דמסתפינא הו"א דלהר"מ איכא פסול חדש דלחי "כחצי" ורחב המבוי, דרק אז נידון משום מבוי, וכך הבין הר"מ מדי' רב אשי, וטעמו משום דס"ל דאם איתא דאף לרב אשי איכא פסול דלחי ד"א, והיינו משום היכר שאינו נראה לחי דין הוא שאף מחצה על מחצה יפסל, דנהי דבאמת הוי ספק מ"מ הכל תלוי במראית העין, ולעין נראה כד' אמות. ועל כן ביאר הר"מ דלרב אשי כל הפסול הוא אם הוא כחצי רוחב המבוי, וצ"ל דלאו מטעם חסרון היכר הוא אלא דלא חשיב לחי. והא דמכשיר הר"מ במחצה על מחצה הוא מטעמא דרב אשי דספק דבריהם להקל. אלא שמהלך זה קשה, דבסברא מדוע שנאמר שיפסל בחצי רוחב המבוי בלא טעמא דהיכר, ואם מטעם דהיכר אתינן עלה שוב אמאי כשר מספק].

ועי' להב"ח בסיומן שסי' מש"כ ליישב ד' הר"מ דסובר דכל הפסול דלחי ד"א הוא על מקום הלחי. ועי' עוד להמרכבת המשנה שביאר דהר"מ להלכה מכשיר לחי ד"א, משום דס"ל דכיון דלחי משום מחיצה הוא א"צ היכר כלל.

וכדי לברר הדברים נראה יותר, דהנה התוס' בסוגיין כתבו דהא דפסל רב הונא לחי ד"א הוא אף אם לחי משום מחיצה, ומשום דבעינן היכר קצת. והקשה הגאון רעק"א ז"ל בגליון הש"ס דהא מוכרח הוא דקאי למ"ד לחי משום מחיצה, דהא רב הונא ס"ל בדף ט"ו א' דלחי העומד מאיליו הוי לחי, ולמ"ד לחי העומד מאיליו הוי לחי הא ס"ל דלחי משום מחיצה ולא משום היכר, וכמבואר בגמ' בדף ט"ו.

אך באמת תיקשי יותר על ד' הריטב"א שכתב בתירוץ אחד, דהא דפסל רב הונא לחי ד' אמות הוא משום דס"ל לחי משום היכר, יעו"ש, והשתא תיקשי טובא דהא רב הונא עצמו ס"ל בדף ט"ו א' דלחי הוי משום מחיצה, דהא ס"ל דלחי העומד מאיליו הוי לחי, וכן הביא הריטב"א לעיל מיניה, דהך לחי ד' אמות מיירי בלחי העומד מאיליו דהוי לחי לרב הונא בדף ט"ו א'.

ואשר יראה מוכרח לתרץ בזה עפ"י הרמב"ן במלחמות בדף ח' ע"ב, דהגם דאמרו לקמן ט"ו א' דלחי העומד מאיליו הוי לחי משום דלחי משום מחיצה אין זה הכרח גמור לתלות זה בזה, דשפיר י"ל דלחי משום היכר, ומ"מ הוי לחי דכיון דסמכו עליו מאתמול הוי נמי היכר, יעו"ש, ולפ"י הרי א"ש ד' התוס' והריטב"א, דלעולם רב הונא ס"ל לחי משום היכר, ומ"מ מכשיר לחי העומד מאיליו, דס"ל דגם בהכי הוי היכר.

ולפ"י הריטב"א נמצא דהן ד' הרמב"ם, דכל הסוגיא מיירי למ"ד לחי משום היכר ולהכי הוא דפסול ד' אמות, אבל למאי דפסק הרמב"ם בפ"י דלחי משום מחיצה הרי ליכא כלל לפסול דד' אמות, וכמשי"כ המרכבת המשנה, ודוק.

ד. והנה יעו"ש בכתבי הגר"י בכורות י"ז בשם הגר"ח שהקשה על מה שכתב הרמב"ם הני"ל דאם העומד כפרוץ נידון משום לחי, דהר"מ הרי פסק דעומד כפרוץ מותר. ויחיד הגר"ח ז"ל דלענין מבוי לא סגי בתורת מחיצה אלא בעינן תורת סתום וכנ"ל, ועל כן דוקא עומד מרובה הוא דמשוי ליה סתום, ולא עומד כפרוץ, עכ"ל.

והנה עצם החילוק בין עומד כפרוץ לעומד מרובה על הפרוץ, מצאתי שכן כתב גם כן הרש"ש בדף י' עמוד ב' לגבי הסוגיא דאורי אורא ומבטל ליה, שכתב לדייק מהלשון שאמרו עומד כפרוץ "מותר", ואילו גבי עומד

מבוי שניתר בלחי וקורה אינו דין שניתר בעומד מרובה על הפרוץ. מה לחצר שכן פרצתה בעשר, תאמר במבוי שפרצתו בארבע, קסבר רב הונא בריה דרב יהושע מבוי נמי פרצתו בעשר וכו'. רב אשי אמר אפילו תימא במבוי שמונה נמי לא צריך לחי, מה נפשך, אי עומד נפיש ניתר בעומד מרובה על הפרוץ, ואי פרוץ נפיש נידון משום לחי, מאי אמרת דשוו תרייהו כי הדדי, הוה ליה ספק דבריהן, וספק דבריהן להקל, ע"כ.

והקשה רש"י ז"ל דאמאי לא נעביד ק"ו לענין לחי ד' אמות שיועיל ק"ו מחצר, ותיירץ רש"י וז"ל: כי היכי דיצא מתורת לחי יצא מתורת פס. והתוס' חלקו ע"ד רש"י וכתבו שאין ללמוד תורת פס מחצר, דבבבוי הפס מהני משום מחיצה, משום הכי כל שכן דמהני היכא דסותמו טפי, אבל במבוי שהקילו חכמים בלחי אפילו למ"ד משום מחיצה צריך שיהא שם לחי עליו וכו', וליכא למימר פס ד' אמות יוכיח, דכיון שאין יכול ללמודו מק"ו הכא נמי ליכא למימר תוכיח וכו'.

א. וידוע מה שהקשו בזה למה לי ק"ו דעומד מרובה על הפרוץ, הא עומ"ד הוי מחיצה גמורה בכל התורה, ומדוע שכאן לא יועיל, וכן העיר החזו"א עירובין סימן א'. ובפשוטו צ"ל דמאחר ורואים שאף לחי שהוא משום מחיצה מדאו מ"מ בעי' קצת היכר, לכן הו"א דאף עומ"ד לא יועיל, דנהי דהוי מחיצה מ"מ חסר כאן ההיכר, וכ"נ בחזו"א שם. אלא שצ"ע דא"כ מאי ק"ו מחצר, דשאני חצר שא"צ היכר לשי' התוס' דפס ד"א כשר בחצר [וכמו שהבאתי לעיל, ויבואר בזה עוד לקמן]. וכן הקשה בס' שערי דרכים להגר"מ גולדשטיין שליט"א.

ונראה שפירוש זה מדוייק בלשון רש"י בד"ה אינו דין שיהא ניתר בעומד מרובה על הפרוץ: בלא שום "סימן" אחר. הרי דלא נקט רש"י לשון מחיצה אלא לשון "סימן", והיינו שזהו הנידון כאן בגמ' דעומ"ד יועיל אף שאין "היכר".

ומצאנו מהלך נוסף בביאור הסוגיא, והוא בכתבי הגר"י בכורות י"ז, דבדין מבוי לא סגי תורת "מחיצה" אלא דבעינן תורת "סתום", ועל כן בעינן ק"ו דחשיב "סתום".

ויל"ע דאטו לחי משוי ליה סתום יותר מעומ"ד. ואפשר דאף ד' הגר"י א"ש עם מש"כ לעיל, והיינו דבלחי דהוי ביה קצת היכר לכן א"צ סתימה, אבל בעומ"ד דליכא היכר לכן בעינן תורת סתימה. אך י"ל דבאמת לחי ברוח ג' פועל דין סתום על כל הרוח, ומשאי"כ עומ"ד שעיקרו הוא סתום במקומו, ורק דממילא הכל דינו כסתום. ועצם חילוק זה מבואר בחי' הגי' אריה ליב ז"ל בסיומן ט'.

והנה ד' הגר"י א"ש יותר לשי' הראשונים דג' מחיצות דאו, ועם כל זה צריך לחי, דש"מ דלא סגי בתורת מחיצה, שהרי בלא"ה איכא מחיצות ורק בעי' סתימה, אבל להר"מ דד' מחיצת דאו הרי י"ל דהעיקר הוא שיהא תורת רש"י, אך י"ל דאף להר"מ בעי' עוד דין דסתום [והגר"י שם מדבר אף לשי' הר"מ וכמו שיבואר לקמן, ועי' בהמגיד ריש הל' עירובין ובלח"מ שם בפרט זה אם דין לחי נאמר דוקא בדלא הוי רה"י או אף בדהוי רה"י].

אך נראה לבאר עוד מהלך בביאור הסוגיא, ושורר שהלך בדרך זו בס' שערי דרכים הני"ל, אך האריך הרחיב לפי דרכו, דהנה התוס' בדי"ה ק"ו מחצר כתבו: אבל שיועיל עומ"ד בכל ד' מחיצות ליכא למילף, דדיו לבא מן הדין להיות כדון כמו לחי, ע"כ. והנראה בפשטות דס"ל להתוס' דלא מהני עומ"ד בכל ד' מחיצות במבוי, אך זה קשה טובא לחדש כן, והחזו"א והשפת אמת נתחבטו בזה, והאור שמח ביאר דכונת התוס' היא בדבקעי ביה רבים, אלא שקשה דמדוע סתמו התוס' בזה.

ועל כן נראה לבאר דבאמת עיקר הנידון כאן בסוגיא הוא על בקעי ביה רבים, והיינו דמאחר ומבואר בדף ו' ע"א דלכ"ו בקעי ביה רבים פרצתו בד', ומבואר דבקעי ביה רבים קעביד חלות פירצה אף פחות מעשר, ואי"ל דלא יועיל כלל עומד מרובה אם בקעי ביה רבים, וזהו גופא הק"ו דמועיל עומ"ד גם בבקעי ביה רבים, דאם לחי מועיל ואף דבקעי ביה רבים, ק"ו שיועיל עומ"ד. ומתבאר לפ"י דאף במחיצה רביעית איכא חלות דבקיעת רבים, ורק דלא נתחדש בזה פסול. ואכן מצאנו להט"ז בס' שס"ד שביאר בד' הטור דאף בנפרץ ברוח רביעית פוסל בבקעי ביה רבים, וביאר דנפרץ גרע מפתוח מתחילתו, ולפ"י מבואר דליכא חלות דבקיעת רבים אלא בנפרץ, ולכאוף לפ"י א"א לבאר כמהלך הני"ל, דהא ליכא כלל פסול דבקעי ביה רבים אלא בפירצה, רק די"ל דזהו גופא ילפינן מק"ו דליכא פסול דבקעי ביה רבים אלא בפירצה, והוא דחוק קצת.

ועכ"פ לפי מש"כ א"ש ד' האור שמח בכונת התוס', דבאמת זהו גופא קאמרי התו' דלא מועיל עומ"ד בד' רוחות והיינו דוקא בקעי ביה רבים, כיון שאף לענין מחיצה רביעית כל נדון הגמ' הוא דוקא מצד בקעי ביה רבים, ודוק.

ב. הנה במש"כ רש"י דכי היכי דיצא מתורת לחי יצא מתורת פס, נראה בפשוטו דרש"י ז"ל סובר דאף בחצר פס ד' אמות לא מהני, והיינו משום שצריך קצת היכר אף בחצר, וכן כתב הרש"ש בד' רש"י. וכן נראה שהבינו התוס' בכונת רש"י שעל זה באו לחלוק, וכתבו שבבבוי מהני הפס מדין מחיצה, וכן הבין בתוס' רבינו פרץ. אולם בחי' הריטב"א כתב דאף רש"י מודה דמהני בחצר פס ד' אמות, וכונת רש"י ז"ל על מבוי שבמבוי לא מועיל לחי ד' אמות מדין פס, והובא בבית מאיר, יעו"ש שכתב דברים אלו להגרע"א ז"ל [ועי' בקה"י שהלך בדרך התוס' דלרש"י פסי חצר צריך היכר, ולהתוס' צריך היכר].

והנה מד' הגרע"א ז"ל בתשובה ל"ה נראה ביאור אחר בהבנת רש"י והתוס', ומ"מ דבריו ז"ל צ"ע, מהגרע"א שם חקר האם בפסי חצר צריך שיסמכו עליו, וכתב להוכיח דא"צ שיסמכו עליו, ולפ"י כתב דלחי ד' אמות שלא סמכו עליו לרש"י יועיל, ולהתוס' לא יועיל, עכ"ל.

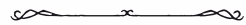
ולכאוף כל זה מתבאר מד' הראב"ד ז"ל שהובא בחי' הרשב"א ז"ל, דנראה מבחוץ לא מהני בתורת מחיצה, והיינו כל שהם ד' אמות אף דעומד מרובה על הפרוץ משום דנראה מבחוץ נידון משום לחי אמרו ולא משום מחיצה, יעו"ש, ולכאוף הן הן הדברים שנתבארו דכל חלות דינא דנראה מבחוץ הוא רק מתורת היכר ולא מתורת מחיצה, ולכן בד' אמות לא מועיל אף אם הוא עומד מרובה על הפרוץ.

אולם התו' הא פליגי ע"ז, דהרי התוס' בסוגיין כתבו בהדיא דאף בנראה מבחוץ מועיל אף כשהם ד' אמות, כיון דבפסי חצר מהני אף בד' אמות, והנה הטעם דבפסי חצר לא איכפת לן אם הוי ד' אמות, הרי ביארו התוס' בדף ה' ע"ב משום דפסי חצר מהני מתורת מחיצה יעו"ש, ומתבאר איפוא דאף הכא בנראה מבחוץ תורת מחיצה עליו, ועל כן כשר בד' אמות. וכן הביא הרשב"א בשם התוס' בדף כ"ד דמהני נראה מבחוץ בחצר אף ד' אמות. ונצטרך לומר דאין ה"נ בזה גופא פליגי הראב"ד והתוס' ביסוד דינא דנראה מבחוץ, להראב"ד הוי רק בתורת היכר, ולהתוס' הוי בתורת מחיצה.

אך לענ"ד האמת יורה דרכו דאין כאן שום הכרח, ואדרבה נלע"ד להוכיח דאף נראה מבחוץ תורת מחיצה עליו ואין זה דין היכר, א. דהר"מ שכתב דלחי עושה רה"י דאו' לא חילק בין נראה מבחוץ לנראה מבפנים, ומשמע בודאי דאף נראה מבחוץ הוי תורת מחיצה מן התורה. ב. דאם איתא דנראה מבחוץ אין זה אלא מדין היכר, אם כן מה ה'ק' הגמ' כלל בסוגיין מחצר קטנה שנפרצה לגדולה, דהא כל שאתה בא מדין היכר איכא גריעותא דלחי העומד מאיליו וכדאמר רבא לקמן ט"ו א', וא"כ שפיר הנך גיפופי שנשתיירו נפסול מדין עומד מאיליו. [אך י"ל לפי צד א' בשו"ת רעק"א סי' ל"ה דכיון שהיה מתחילה בתורת מחיצה חשיב סמכו עליה לענין לחי, וה"נ י"ל דלא חשיב כעומד מאיליו שהרי היה עומד מוקדם בתורת מחיצה, אך לכאוף זה אינו, דאת"ל דנראה מבחוץ לא הוי מחיצה א"כ נמצא שמעולם לא חל שם מחיצה על אותו הנראה מבחוץ]. ג. מד' הגר"א שהקשה דנאמר שיועיל הלחי באלכסון להתיר אף שאין כותל כנגדו, כיון דלחי משום מחיצה, מוכח דאף נראה מבחוץ מועיל מדין מחיצה.

ואשר על כן נלענ"ד דבאמת אף נראה מבחוץ נידון משום מחיצה, ועיקר כונת הראב"ד ז"ל דנראה מבחוץ מועיל מתורת לחי ולא מתורת מחיצה, נראה באופן אחר [ושורר שכן מתבאר בס' שערי דרכים להגר"מ גולדשטיין שליט"א], והוא דעיקר גדר מחיצה הוא שיש כאן סתימה לחלל הרשות, ואף כשיש מקצת מחיצה כמו מחיצה טפח ביאורו הוא שמספיק אותה סתימה, אולם לחי משום מחיצה נראה דאין ענינו שיש כאן סתימה לקצת הרשות, אלא שנתחדש שכשיש סימן להגדרת הרשות ה"ז גופא מחיצה, וזהו איפוא ביאור ד' הראב"ד ז"ל דנראה מבחוץ אינו מחיצה מצד עצמה, היינו בגדר סתימה לחלל הרשות, שהרי אינו סותם את חלל הרשות אלא בתורת היכר, והיינו היכר דאו' שבמה שהוא מסמך לנו את הרשות זהו גופא תורת המחיצה שלו. ולכן הוא דכתב הרא"ש ז"ל דבסוכה לא מועיל נראה מבחוץ, כיון דשם ענין המחיצה היא שהיא גופא תסתום בטפח. [ונראה דזהו ביאור ד' החזו"א בענין זה].

והא דהוצרך הר"מ לטעמא דמה"ת מותר לטלטל אף בלא לחי, ולא ביאר משום דלחי הוא מחיצה מדאו, צ"ל כמש"כ החזו"א בגליונות, דכיון שלחי לא מועיל בלא סמכו מאתמול לכן אין זו מחיצה גמורה, יעו"ש. ונראה בביאור ד' החזו"א אשר תורת אמת היתה בפיהו, שהדברים מתבארים בד' הרשב"א ז"ל בדף ט' עמוד א' שהק' לפי רש"י דאם הלחי פחות מד' טפחים בט"ל לרה"ר, דהאך אפשר לומר שיוכל לטלטל מרה"ר למקום הלחי, דהא מקום הלחי הוא רה"י מן התורה, ואף שתאמר דחודו הפנימי סותם ונמצא שאין זה רה"י, לא אמרו לחי להקל אלא להחמיר, ומבואר מד' הרשב"א ז"ל יסוד דלא אמרו לחי להקל, והיינו דאף דלחי הוא מחיצה דאו' וכמבואר בד"ב ב', מי"מ חז"ל לא עשאוהו כמחיצה גמורה וכדחז"י דבעינן סמכו מאתמול, ופחות מד' אמות, והיינו טעמא דכיון שאינו מחיצה גמורה במציאות לכן התמירו בו חכמים ונתנו בו גדרים מיוחדים, ואשר זהו גופא שביאר הר"מ דכל מה שהתירו חכמים בלחי הוא רק משום שמה"ת מותר לטלטל אף בלא לחי, ואין הלחי בא אלא להחמיר. אבל אם מן התורה היה אסור לטלטל בלא מחיצה, לא היה מועיל הלחי עכ"פ מדרבנן, ודוק.

סימן ג'

בסוגיית הגמ' בדף ה' ע"ב דמבוי ניתר בעומ"ד על הפרוץ מק"ו [ובדין לחי הבולט ד' אמות]

כתב השו"ע בסעיף י"ב: לחי העומד מאיליו אפילו סמכו עליו מערב שבת, אם המבוי רחב יותר משמונה אמות, אם הלחי בולט לתוכו ארבע אמות אינו נידון משום לחי, וצריך לחי אחר להתירו ויעמידנו ברוח שכנגדו, ואם ירצה להעמידו אצלו יעשנו מעט עב או דק יותר מהבליטה כדי שיהא ניכר שהוא לשם לחי, ע"כ. ופי' במ"ב ס"ק מ"ב בטעם דין זה דלחי הבולט ד' אמות, כיון דאו' הוי שיעור כותל מבוי וליכא היכרא. אבל היכא דהמבוי רחב שמונה אמות ניתר מדין עומד כפרוץ (מ"ב ס"ק מ').

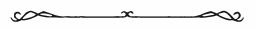
ולענין פסי חצר נסתפק בגליון הגרע"א ז"ל בסעיף י"א ובשו"ת סי' ל"ה אם איכא ג"כ חסרון דד' אמות. וכדי לבאר עיקרי הדברים נציע בזה סוגיית הגמ' בעירובין דף ה' ע"א: גופא אמר רמי בר חמא אמר רב הונא לחי הבולט מדפנו של מבוי פחות מארבע אמות נידון משום לחי, ואין צריך לחי אחר להתירו. ד' אמות נידון משום מבוי, וצריך לחי אחר להתירו וכו'. א"ר הונא בריה דרב יהושע לא אמרן אלא במבוי שמונה, אבל במבוי שבעה ניתר בעומד מרובה על הפרוץ, וקל וחומר מחצר, ומה חצר שאינה ניתרת בלחי וקורה ניתרת בעומד מרובה על הפרוץ,

מרוכה על הפרוץ אמרו הוי "עומד". והיינו דעומ"ר על הפרוץ חשיב "כסתום", ואילו עומד כפרוץ "מותר". וצריך לבאר הדברים, דיסוד הדין דעומד כפרוץ מותר מבואר לקמן משום דהכי אגמריה רחמנא למשה לא תפרוץ רובא, ונמצא שלא נאמר בזה דין סתום על הכל, רק דין מחיצה דהעיקר שלא יאה הרוב פרוץ, אבל דין עומ"ר על הפרוץ אפשר שזה ידעין מכל מקום דאומרים רובו ככולו, והו"ל כסתום כולו. ודוק.

ומי"מ מד' המרכבת המשנה והמגיד משנה נראה דשפיר מודה הר"מ דמהני כאן עומד כפרוץ מדין מחיצה, ומש"כ הר"מ לחי, לא נחית לחלק כעת בין לחי למחיצה, ועיקר כונת הר"מ להורות שהמבוי מותר.

ויש להעיר לפי הגר"ח ז"ל, דאכתי אמאי כתב הר"מ דהוי לחי, ולא כתב דהוי מחיצה מצד ספק דבריהם להקל, דשמא העומד מרובה וכמבואר בגמ'. וי"ל בשני אופנים, א. דהר"מ מדבר שהיה עומד כפרוץ בצמצום, והגמ' מיירי שלא צמצם וכמשי"כ התוס' בתירוץ אחד. ב. עי"ל עפ"י מש"כ התוס' בתירוץ השני דא"א לצמצם, והא דשרינן עומד כפרוץ לרב פפא לקמן, הוא מטעם ס"ס שמא עומד מרובה ושמא עומד כפרוץ. ונמצא לפי"ז דהכא להתירו משום מחיצה איכא ס"ס לחומרא, שמא עומד כפרוץ ושמא פרוץ מרובה, ודוק, אלא דד"ז תלוי אם אומרים דברבנן ס"ס להחמיר. וגם י"ע דהרי הכא הוי ס"ס משם אחד, דעומד כפרוץ ופרוץ מרובה הכל איסור א' הוא. ושאיני בד' התוס' דעומד מרובה ועומד כפרוץ הו"ו ב' גרדי היתר, א. מדין עומד מרובה דהוא רובו ככולו. ב. מדין עומד כפרוץ, דאין כאן פרוץ מרובה, וכנ"ל מד' הגר"ח והרש"ש.

סימן ד'

בענין נעץ שתי יתידות בשני כותלי מבוי מבחוץ והניח קורה על גביהן

סימן שס"ג סעיף י"ד: עוד יש הכשר אחר למבוי הפרוץ ברוח רביעית בקורה שנייחנה בקורה שנייחנה על ראש המבוי, וצריך שנייחנה על כתלי המבוי, אבל אם נעץ שתי יתדות אצל המבוי בחוץ אפילו בסמוך לו והניחם עליהם פסול, ע"כ. ופי' במי"ב ס"ק נ"א דטעם הדין הוא משום שיהא ניכר שבא להתיר את המבוי. ובסעיף כ"ה: נעץ שתי יתדות עקומות על שני כותלי המבוי, ועקמיותה נוטה לתוך המבוי ונתן הקורה עליהם, ואין ביתידות טפח שהוא שיעור קורה להיות נחשבים כקורה, אם אינם גבוהים מכותלי המבוי שלשה ואין בנטייתן שלשה כשרה, שאנו רואים כאילו הם על כתלי המבוי וכאילו הקורה נוגעת במבוי, ואם יש בגבהן או בנטייתן שלשה פסולה, ע"כ. ופי' במי"ב ס"ק פ"ו דאם אין בגבהו שלשה אמרינן חבוט רמי, אבל אם יש בגבהו שלשה לא אומרים חבוט רמי, אף שבעלמא ברחב טפח אומרים חבוט רמי, שאני הכא דבעינן קורה ע"ג מבוי, וביותר מג' לא הוי היכר (שעה"צ אות נ"ח בשם התוס').

אולם בחי' הריטב"א ז"ל ביאר הא דלא אמרינן חבוט כיון שאין "בכל" הקורה טפח. ובשו"ת הגרע"א ז"ל סי' י"ב ביאר באופן אחר דלא אומרים תרי הילכתי בהדדי. וכדי לבאר יסוד הדברים נביא בזה ד' הגמ' בעירובין דף ח' עמוד ב': בעץ מיניה רמי בר חמא מרב חסדא, נעץ שתי יתדות בשני כותלי מבוי מבחוץ והניח קורה על גביהן מהו, אמר ליה לדברי המתיר אסור, לדברי האוסר מותר. רבא אמר לדברי האוסר נמי אסור, בעינן קורה על גבי מבוי וליכא. איתביה רב אדא בר מתנה לרבא, היתה קורתו משוכה או תלויה פחות מד' אין צריך להביא קורה אחרת, ג' צריך להביא קורה אחרת, רש"ב"ג אומר פחות מד' אין צריך להביא קורה אחרת, ד' צריך להביא קורה אחרת. מאי לאו משוכה מבחוץ ותלויה מבפנים, לא אידי ואידי מבפנים משוכה מרוח אחת ותלויה משתי רוחות, מהו דתימא מרוח אחת אמרינן לבוד, משתי רוחות לא אמרינן לבוד, קמ"ל. רב אשי אמר משוכה והיא תלויה, והיכי דמי כגון שנעץ שתי יתדות עקומות על שני כותלי מבוי שאין בגבהן ג' ואין בעקמיותן ג', מהו דתימא או לבוד אמרינן או חבוט אמרינן, לבוד וחבוט לא אמרינן, קמ"ל. ע"כ. ופי' רש"י, לדברי האוסר, להשתמש תחת הקורה בכל מבואות, דטעמא משום חודו הפנימי יורד וסותם, מתיר כאן להשתמש במבוי הזה אגב הך קורה שאינה על גבי מבוי, דכיון דחודו הפנימי סותם נמצאת סתימת הקורה דבוקה לכתלים, וסתימה מעלייתא היא. לדברי המתיר, להשתמש תחת הקורה, אלמא חיצון יורד וסותם ואוטר כל המבוי הזה עד שביארו קורה אחרת, דאין הסתימה מחוברת לכתלים ויש אויר ביניהם, והכא לאו מחיצה ממש היא להכשיר הפסק אויר שמכאן ומכאן על ידי לבוד, ע"כ.

א. הנה בעיקר מה שביאר רש"י בדברי רב חסדא לדברי המתיר אסור ולדברי האוסר מותר, היינו שתלוי אם חודו החיצון סותם או חודו הפנימי, לכאן י"ע דכל זה למ"ד קורה משום מחיצה, דאז טעם המחלו' האם מותר להשתמש תחת הקורה או לא הוא האם חודו הפנימי סותם או חודו החיצון, וכמבואר לעיל בגמ', אבל למ"ד קורה משום היכר טעם המחלו' היא האם היכרא מלגיו או מלבר וכמבואר לעיל בגמ', ולדידיה מה שייך כאן לדברי האוסר מותר ולדברי המתיר אסור. [ומסברא הייתי אומר דכיון דקורה משום היכר לא איכפת לן אם הקורה מחוץ למבוי, כיון שאין כאן דין חודו החיצון סותם]. ולכאן צ"ל דבאמת רב חסדא סובר דקורה משום מחיצה. אך לפי"ז תיקשי טובא על ד' הרשב"א ובעה"מ שביארו בטעמא דרב חסדא דמחלף לענין להשתמש תחת הקורה ובין הלחיים בין קורה ללח, דקורה משום היכר והיכר מלבר, ולחי משום מחיצה וחודו הפנימי סותם, ונמצא לדלידיה אין היתר קורה שייך כלל לחודו החיצון סותם.

אולם בד' הר"י יחונתן ז"ל אשכחן פתרי לך, דה"ד יחונתן ז"ל אסברה לך' רבא דאמר דבעינא קורה ע"ג מבוי, פי' דלא מיבעיא למי"ד דמותר

להשתמש תחת הקורה פשיטא דהכא אסור, דחיישינן שיבא להשתמש גם כאן תחת הקורה, והכא בודאי אסור, כיון דהקורה מחוץ למבוי, והיינו דאף אם מתירים את כל המבוי, אבל פשוט שאין מתירים להשתמש תחת הקורה שהיא מחוץ למבוי, אלא אף למ"ד דאסור להשתמש תחת הקורה דליכא חשש זה, הכא אסור משום דבעינן קורה ע"ג מבוי, ע"כ. ונראה דה"ד יחונתן ז"ל ביאר כך בד' רב חסדא, שלדברי המתיר אסור היינו שלדברי המתיר להשתמש תחת הקורה כאן אסור אף בכל המבוי, ומטעם הך גזירה שישתמש תחת הקורה. והבן.

ומד' הר"ן ז"ל נראה עוד ביאור בסוגיין, דהנה בהא דהקשה רב אדא בר מתנא לרבא דאמר בעינן קורה ע"ג מבוי, מהברייתא דהיתה קורתו משוכה או תלויה, מאי לאו משוכה מבחוץ, כתבו התוס' ישנים דאף לרב חסדא תיקשי עכ"פ לדברי המתיר אסור. אולם בחי' הר"ן ז"ל כתב דלרב חסדא לא קשה, דהא לדברי המתיר אסור הוא משום דסובר היכרא מלבר, ובני ה"ד אינם רואים את חודו הדבוק למבוי, אבל כאן שהקורה רחוקה פחות מג' מהמבוי הרי רואים את חודו הפנימי, יעו"ש. והנראה דהר"ן ביאר בד' רב חסדא אף לטעמא דהיכר, דלדברי המתיר והיינו משום דסובר היכר מלבר, הכא אסור כיון דאין רואים את חודו הפנימי מאחר והוא דבוק למבוי, אבל לדברי האוסר והיינו משום דהיכרא מלגיו הכא מותר כיון שרואים את חודו הפנימי.

מיהו איני מבין ד' הר"ן היטב, דאף בעלמא בכל קורה אין רואים מלבר את חודו הפנימי. וצ"ב.

ב. הנה רש"י ז"ל ביאר דהכא לאו מחיצה ממש היא להכשיר הפסק אויר שמכאן ומכאן ע"י לבוד, וביאר הקה"י דאין אומרים לבוד על דבר שאינו ממשי, ויעו"ש מה שפלפל בזה מהמשך הסוגיא דחבוט ולבוד, ואי"ה יבואר לקמן.

והנה הרשב"א והריטב"א ז"ל הקשו מדוע לא נאמר לבוד על עצם הקורה שהיא תיחשב כאילו מונחת במבוי, ותירץ הריטב"א ז"ל שכיון שיש דבר המפסיק לא אומרים בזה לבוד. אבל הרשב"א ז"ל הקשה על תירוץ זה, דאי"כ איך אומר רב אשי לקמן שאומרים לבוד במונחת ע"ג יתדות, דהלא היתידות מפסיקות בין קורה לכותל, ועל כן ביאר הרשב"א ז"ל דכיון דטעמא דלבוד הוא כאילו נתארכו הזויות ומלאו הכל, הילכך כשאתה רואה את המבוי שנתארך על חודו החיצון של קורה הרי אתה רואה את הקורה כאילו אינה, ואי אפשר דעל כרחך קורה רחבה טפח בעינן, עכ"ת דהרשב"א ז"ל. וכי"כ הריטב"א ז"ל בתירוץ השני.

והנה בעצם המחלו' כאן האם אומרים לבוד כשיש דבר ממשי, לכאן"ו אם ענין לבוד הוא כאילו נסתם מה שייך לומר כאילו נסתם שיש כבר סתום, ואפ"ל דאעפ"כ רואים כסתום סתימה אחרת. וביאור הדברים הם שרואים כאילו אין כאן סתימה של הקורה אלא הכתלים. ולפי"ז מבואר היטב מה שתי' הרשב"א דהוי תרתי דסתרי, היינו שאם אתה רואה את הכתלים ממשיכים הרי אין כאן קורה טפח. אלא שיש לעיין מדוע לא נאמר שהכתלים התארכו מתחת לקורה, והיה אפ"ל שזה נחשב לבוד לאויר. וכמו שרואים מקוי הרשב"א שאין אומרים לבוד מהקורה לכותל, הרי יש יתדות מפסיקות, ולא תירץ שאומרים לבוד מהקורה לכותל מעל היתדות, אלא ש"מ שזה נחשב לבוד לאויר [ורק אם תאמר שנחשוב באלכסון י"ל לבוד]. אולם הריטב"א תירץ על קו' הרשב"א הנ"ל שהיתדות מפסיקות, שאומרים לבוד מהקורה לכותל דרך האויר שמעל היתדות. ולפי"ז הי"נ נאמר לבוד מהכתלים לסוף הקורה דרך האויר שתחת הקורה. ואי"כ צ"ע על הריטב"א שכתב כד' הרשב"א דהוי תרתי דסתרי, דאמאי לא נימא שהכתלים יאריכו דרך האויר שתחת הקורה.

ולכן נלענ"ד דבאמת הריטב"א לא הקשה "שהכתלים" יאריכו וכקו' הרשב"א, אלא שהקורה עצמה תאריך עד המבוי אלא שזה צ"ב דהרי בלאו הכי הקורה ארוכה, ומי"מ איכא חסרון דקורה ע"ג מבוי, ואם כן מה יועיל לבוד. והנראה בביאור הדברים עפ"י"מ דמוכח מכמה דוכתי דאיכא ב' דיני לבוד, א. לחשוב כאילו נתארך ולכן נחשב שיעור מחיצה י' טפחים וכו', וכן בסוגין דהיתדות מתארכים עד הכתלים. ב. גמ' בגונא שאי אפשר לומר נתארך) שנחשב שנתקרבו זה לזה. וכן כתב בקה"י סוכה לענין לבוד להחמיר, דמבואר בתוס' בסוכה י"ז א' לענין סכך פסול ב' טפחים ואויר פחות מג' וסכך פסול ב' טפחים, שנסתפקו אם אומרים לבוד להחמיר, ומי"מ נסתפקו היכא שיש סכך פסול טפח ואויר פחות מג' וסכך פסול ג' טפחים, אם אומרים בזה לבוד להחמיר, וההבדל הוא כמשי"כ דלענין "לקרב" אפשר שאומרים אף להחמיר, אבל לחשוב כסתום לא אומרים להחמיר וכמו שביאר המג"א ובשעה"צ. וכן ביאר בקה"י שבת דף ח' לענין לבוד בכלים שלקרב אומרים אף בכלים, אבל לחשוב שנתארך לא אומרים בכלים, יעו"ש. ואשר לפי"ז זהו דהק' הריטב"א דנהי דלא שייך כאן נתארך, עדיין נימא שיתקרב הקורה להכותל, ועי"ז תירץ דאי"כ חשבת כאילו אין כאן קורה והוי תרתי דסתרי. ובת"י הראשון ס"ל דאין כאן תרתי דסתרי, ד"ל דענין לבוד אינו "שבאמת" נתקרבו זה לזה, אלא "שמספיק" מרחק כזה, ולעולם ישנה לקורה במציאות.

והא דלא הקשה הריטב"א שהכתלים עצמם יאריכו וכנ"ל, י"ל דהריטב"א סובר דמאחר והמקום שתחת הקורה דינו כרה"ד (וכמו שביאר בקה"י), אי"כ לא יועיל מה שתאמר שנתארכו הכתלים דהרי אין עי"ז תורת מבוי, דהלבוד אינו מועיל לענין זה, וכל עיקר קו' הריטב"א היא רק שנאמר לבוד על גוף הקורה שנחשבת כאילו היא בכותלי המבוי. ודוק.

והנה התוס' בדף ט' עמוד א' הקשו מדוע מבואר בגמ' (לרב אשי) שדוקא כשאין בגבהן שלשה אומרים חבוט, דמאחר והקורה רחבה טפח, נימא חבוט אף ביותר מג', וכמבואר בסוכה דף כ"ב א' דאמרינן חבוט רמי כשיש ברחבו טפח אף בגובה יותר מג'. ותירצו התוס' דבעינן

קורה ע"ג מבוי, ותדע דהניח קורה סמוך למבוי בפחות מג' לא מהני, עכ"ד.

ובפשטות כונת התוס' היא מטעם היכר, דאין היכר ביותר מג', וכי"מ בתוס' בסוכה כ"ב. אולם מה שהביאו ראה מהניח קורה סמוך למבוי בפחות מג', לכאן צ"ב למאי כונתם ז"ל, דאם כונתם היא לרבא דאמר דבעינן קורה ע"ג מבוי, הא לרבא אף בסמוך ממש לא מהני, ואילו מד' התוס' משמע שראייתם היא מהא דפחות מג' לא מהני. וצ"ל דכונתם ז"ל היא לרב חסדא, והיינו לרב חסדא דסובר לדברי האוסר מותר, ואלמא דלא ס"ל דבעינן קורה על גבי כותלי מבוי, ועם כל זה משמע דפחות מג' לא מהני. ועל כרחך הטעם הוא דסובר דלא מהני לבוד לענין זה, כיון דאינו סמוך ממש למבוי. והי"נ הכא בגבהן יותר מג', והגם דהכא מהני בפחות מג' יש לחלק בין חסרון גובה לחסרון משך. או דבאמת אין הכי נמי דלבוד לא מהני בגובה פחות מג', ורק מדין חבוט הוא דמהני, ומי"מ חבוט ביותר מג' לא מהני כמו דלבוד לא מהני אף בפחות מג'. וכבר כתב בחי' הגר"ח ז"ל בהל' סוכה עיקר הך סברא דלבוד לא מהני ליחשב קורה ע"ג מבוי, ורק מדין חבוט הוא, יעו"ש, והובא בס' קה"י בסוגיין, ולמשי"כ הרי יש סמך לזה מד' התוס'.

אלא דמשי"נ בכונת התוס' דקאי לרב חסדא, וס"ל דאף לדברי האוסר מתיר, לא מועיל בפחות מג', צ"ע, דהרי רב אדא בר מתנה איתביה לרבא מהברייתא דקורה משוכה מועיל, מאי לאו משוכה מבחוץ בפחות מג', ומוכח דלמאן דשרי שרי אף בפחות מג'. ואפ"ל דאין הי"נ למאן דמותיב מהברייתא הוה שרי אף בפחות מג'. ודווקא.

ולזאת נלענ"ד לפרש כונת התוס' באופן אחר לגמרי, דהתוס' מיירי שפיר לרבא דאמר בעינן קורה ע"ג מבוי וליכא, אלא דהוקשה להתוס' קו' הראשונים הנ"ל אמאי לא נימא לבוד על גוף הקורה, ותיחשב כאילו היא בתוך המבוי. ועי"ז ביארו התוס' הטעם משום דלבוד לא מועיל ליחשב כאילו הוא במבוי, וכל זה לרבא דאמר בעינן קורה ע"ג מבוי, אבל לרב חסדא לדברי האוסר מותר דלא בעי"ז קורה ע"ג מבוי, שפיר אומרים אף לבוד. ודוק.

והנה בעיקר קו' התוס' דנימא חבוט אף ביותר מג', תירץ בחי' הריטב"א ז"ל דאי אפשר לומר חבוט כיון שאין בכל הקורה טפח, יעו"ש ובחי' הר"ן ז"ל. וצ"ב דסו"ס נימא חבוט על גוף הקורה שהיא רחבה טפח, והדר נימא לבוד לצדדים. וכן יש להקשות להיפך דנימא לבוד לצדדים, ואז נחשב קורה טפח ושוב נימא חבוט.

והנראה לבאר בזה בכמה אופנים, הנה הקו' הראשונה דנימא חבוט על גוף הקורה והדר נימא לבוד, י"ל דלא אומרים חבוט לאויר, ולכן מוכרח לומר קודם לבוד ואח"כ חבוט. וכי"מ בס' גאון יעקב. עי"ל דאין אומרים חבוט על "חלק" מהדבר, וכיון שיש כאן קורה עם יתדות, ולגבי היתדות אי אפשר לומר חבוט ביותר מג' כיון שאין רחבם טפח, לכן לא אומרים חבוט כלל. אלא שתירוץ זה נכון רק אם נפרש שהיתדות כמו וויס וכהריטב"א, דאז נחשב חלק מהדבר, אבל אם נפרש כהציור שבטי"ס וילנא שהיתדות באלכסון, אם כן אין כאן אלא קורה ונאמר חבוט על גוף הקורה. [ועי' בקה"י בסוגיין שדיבר בזה איך הציור, וכן דיבר בזה בס' גאון יעקב]. עי"ל עפ"י"ד הגרע"א ז"ל בתשובה י"ב דלא אמרינן תרי הילכתי בהדדי, ולכן אי אפשר לומר חבוט על גוף הקורה והדר נימא לבוד, דכיון שכל מה שאתה אומר לבוד הוא מכח שאמרת חבוט הרי זה תרי הילכתי. אלא דאם כן יקשה על עיקר ד' הגמ' דאמרו חבוט ולבוד, דאמאי לא הוי תרי הילכתי. [וכה"ג הקשה בס' קה"י על ד' הגרע"א ז"ל, ולקמן יבואר בזה באורך אי"ה]. עי"ל עפ"י"ד רש"י לעיל בהא דאמר רב חסדא לדברי המתיר אסור, דלא אומרים לבוד על חודו החיצון יורד וסותם כיון שאינו דבר ממשי לא אומרים בו לבוד וכמו שביאר בס' קה"י, ולכן אי אפשר לומר חבוט ומכח זה לומר לבוד כיון שאינו דבר ממשי, והא דבסוגיין אומרים חבוט ולבוד ביאר בקה"י דאומרים קודם לבוד לצדדין ואח"כ חבוט, וחבוט אומרים אף בדבר שאינו ממשי.

אלא שעדיין יקשה דנימא להיפך, מקודם לבוד לצדדים ואז נחשב קורה טפח, ושוב נימא חבוט. וי"ל בזה בכמה אנפי, א' לפי הציור שבטי"ס וילנא שהיתדות באלכסון לכן אי אפשר לומר לבוד לאויר, ומוכרח לומר קודם חבוט ורק אחר כך לבוד. ב' עפ"י"ד הגרע"א ז"ל דלא אומרים תרי הילכתי בהדדי, ולכן אי אפשר לומר מקודם לבוד לצדדים ואח"כ חבוט, דכיון שכל מה שאתה אומר חבוט הוא רק מכח שיש כאן לבוד לצדדים, דבלאו הלבד אין כאן רוחב טפח, לכן לא אמרינן בזה חבוט. אלא דגם עי"ז יקשה דמדוע אומרים בסוגיין חבוט ולבוד, דהא הו"ו תרי הילכתי. וצ"ל דבסוגיין אומרים מקודם חבוט ואחר כך לבוד, וזה שייך שפיר, כיון דאף בלאו החבוט אפשר לומר לבוד, והיינו לפי הפירוש שהיתדות עשויים כמין וויס. ואף דכשאתה אומר חבוט הוא רק לאחר שאתה אומר לבוד, שהרי אם תאמר חבוט בלא לבוד, שוב כשתאמר לבוד הי"ז תרי הילכתי כיון שרק עי"ז החבוט אתה אומר לבוד לצדדים. י"ל דמי"מ כיון ששייך לומר לבוד בלא חבוט, לא חשיב תרי הילכתי גם אם אח"כ אתה אומר לבוד עי"ז החבוט.

והארכתי בכל זה כדי לבאר ד' הגרע"א ז"ל, דהנה הגרע"א ז"ל כתב ליישב קו' התוס' דנימא חבוט ביותר מג' כיון דהקורה רחבה טפח, ותירץ עפ"י"ד הר"ן ז"ל בסוכה דלא אומרים תרי הילכתי בהדדי כשכל הלכה צריכה לחבירתה, והק' הקה"י והחזו"א דאי"כ אף כשאין בגבהן ג' איך אומרים חבוט ולבוד, ויעו"ש בקה"י שכתב לתרץ עפ"י"ד הגר"ח ז"ל בהל' סוכה יעו"ש, ולעני"ד רחוק שנתכוין הגרע"א ז"ל לכל זה.

והנלענ"ד לבאר בדעת הגרע"א ז"ל בשני דרכים, הא' (עפ"י היסודות שנתבארו לעיל) דבאמת מדובר שהיתדות כמין וויס (ודלא כמשי"כ בקה"י שם בדעת הגרע"א ז"ל), ונמצא איפוא שיכולים לומר לבוד אף בלא חבוט וחבוט אף בלא לבוד, ואף דהשתא דאמרת חבוט שוב אתה נצרך ללבוד קודם או אחרי החבוט, מי"מ כיון ששייך כל הלכה בפ"ע כל

ד. אך באמת הנראה בזה בעה"י, ועכ"פ כן מתבאר מד' הרשב"א [ואפשר דאף רש"י כיון למהלך זה], דהנה יעו"י בחי' הרשב"א ז"ל שהקשה בהא דמייתי הגמי' ראה לרב יוסף מהא דמבוי שנופרץ בצידו, ומשני סוף מבוי, והקשה דאיך סלקא דעתך דלא אמרינן סוף מבוי, דהא מוכרח הוא כן, דאם לא תחלק בכך תיקשי שהרי אין זה ארכו יותר על רחבו, ותיירך דודאי אף בס"ד ידע דחשוב הכל חד מבוי אף מה שאחרי שנופרץ, ולכן חשוב ארכו יותר על רחבו, רק דס"ד דאם שיעור מבוי הוא ד' אמות לא מהני ד' טפחים, ומשני דגם ע"ז אומרים סוף מבוי, יעושיה. וביותר מפורש הוא בתלמוד הרשב"א. ולכאורה צ"ב מאי שייאטיה דסוף מבוי להך סברא דחשוב הכל חד מבוי לענין ארכו יותר על רחבו, דסוף מבוי הוא רק סברא לענין אותו שיעור מבוי שמאחרי שנופרץ דחשוב עדיין מבוי, אבל היכן רואים שנחשב הכל מבוי אחד. ואשר יראה מוכרח בזה דהרשב"א ז"ל מבאר דזהו גופא התירוץ דסוף מבוי, היינו לחלק בין נמוך מ"י לבין נפרץ, דגבי נמוך מ"י התם חסר בשיעור מבוי, ועל כן אף ע"י החקק, רק מקום החקק חשיב מבוי, ורק שהכל יגרר אחר שיעור החקק, ועל כן בעינן שיעור ד' אמות, אבל נפרץ הרי אין גריעותא בכל המבוי, רק שע"י הנפרץ חשיב כבי' מבואות, ועל זה גופא מועיל השיעור ד' טפחים שאז נחשב עדיין הכל מבוי אחד כיון שיש שיעור חשוב, ודוק. ה. ולפי"ז מתבאר מד' הרשב"א דרק לענין נפרץ אין חסרון דארכו יותר על רחבו דאז נחשב הכל חד מבוי, אבל לענין חקק שרק מקום החקק נחשב מבוי, בעינן ארכו יותר על רחבו במקום החקק וכמו שכתב האבן העזר, ודלא כהריטב"א. והרשב"א לשיטתו אחזיק דסובר בעבודת הקודש כרש"י דמועיל אף לעשות פס ד', דביאור החילוק דסוף מבוי הוא לא משום שכבר חל פעם שם מבוי, אלא דלענין נפרץ הנידון הוא לעשות הכל מבוי אחד, ושפיר מהני לעשות מחדש פס ד'. והריטב"א לשיטתו שביאר כהתוס' דהענין דסוף מבוי הוא שלא להוציא מחזקתו, והיינו רק שלא להפקיע שם מבוי. ולעולם בין נפרץ ובין חקק המקום ד' טפחים נחשב מבוי בפ"ע, ומ"מ אין חסרון דארכו יותר על רחבו, דלענין זה א"צ "שיעור" מבוי אלא סגי במציאות המבוי. אכן מד' הרשב"א לקמן ברך י' ע"ב לגבי חסרון דאתי אוריא נראה שמפרש כפשוטו, דהחילוק הוא אם היה פעם מבוי או לא, יעושיה].

ו. והתוס' אפשר דס"ל בפרט זה כהריטב"א דהכל מצטרף לשיעור ארכו יותר על רחבו, ומש"כ התוס' דד' דקאמר היינו דאיכא משהו טפי, ביאר הגרע"א דהיינו כיון דמבוי ד' טפחים מוכרח הוא לעוד משהו, ומשמע מד' הגרע"א דאף במבוי ארוך בעינן ד' טפחים ומשהו למקום החקק [אבל לאב"י דבעי חקק ד' אמות לא בעינן משהו טפי כיון דסגי ברחו ד' טפחים]. ולענין י"ל דאף לרב יוסף לא בעינן בפועל בחקק משהו טפי, כיון שהכל מצטרף לארכו יותר על רחבו, והתוס' דיברו כשהמבוי כולו ד' טפחים שבוה צריך משהו טפי. וטעמא דידי, דמאחר וכל מה דמבוי ד' טפחים בעינן משהו טפי הוא מצד ארכו יותר על רחבו, הרי שאין זה מעצם שיעור רוחב המבוי, ורק מדין ארכו יותר על רחבו, ושפיר במבוי ארוך א"צ למקום החקק אלא ד' על ד'. ועיין.

ז. אלא דהאמת נראה דהתוס' מפרשים ג"כ הענין דסוף מבוי על דרך הרשב"א, אבל לא לגמרי כוותיה, היינו דאין החילוק בין חקק לבין נפרץ וכהרשב"א, אלא בין תחילה לטוף, אלא דמ"מ ס"ל דמכיון דחל שם מבוי ורוצים שלא להפקיעו סגי בד' טפחים כדי לחשוב "הכל מבוי אחד", דאם לא כן איכא חסרון דארכו יותר על רחבו, וכהרשב"א, וא"ש לפי"ז ק"י הגרע"א הורביץ ז"ל הני"ל מדוע בעינן נשתיר פס ד' אליבא דרב יוסף דסגי ד' טפחים אף בתחילת מבוי, דלהני"ל אכתי בעינן ד' טפחים כדי לחשוב הכל מבוי אחד, ולכן אם לא נשאר פס ד' טפחים שוב אף אם יעשה פס ד' טפחים אין כאן מבוי אחד, ואיכא חסרון דארכו יותר על רחבו. ודוק.

ח. ולפי כל מש"כ יראה דאף דלהתוס' אם נתמעט מ"י טפחים סגי בשיעור ד' טפחים גובה י', וכהגאון יעקב והמאירי, אבל לדעת רש"י דהגדר הוא דבנופרץ סגי בד' טפחים כיון שאז הכל מבוי אחד, אבל לענין מבוי נמוך מ"י טפחים לא יועיל כלל מה שהיה פעם י' טפחים, כיון שאין כאן שיעור מבוי כלל באותו המבוי הנמוך י' טפחים. ודוק.

ט. ולפי זה י"ל בהא דכתב הרמב"ם דבעינן חקק על רוחב ד' אמות, דהוא משום דס"ל דשיעור רוחב מבוי נמי בעינן ד' אמות [וכן משמע מלחי' הבולט לרחבו של מבוי ד' אמות נידון משום מבוי, הרי דיש שיעור ד' אמות אף לרוחב]. אלא דאכתי צ"ב דהרי הקורה אינה ע"ג כותלי המבוי וכמו שכתב המאירי, וכ"כ בחזו"א סימן ס"ה בביאור טעם השיעור דבעינן חקק לרוחב כל המבוי משום דבעינן קורה ע"ג כותלי המבוי. והיה אפ"ל דהר"מ ס"ל דדנים לבתר דמכשירים את כל המבוי, שוב חשיב אף קורה ע"ג מבוי. אך להני"ל י"ל דבאמת הר"מ ס"ל דלא מצרפים כל המבוי לשיעור ארכו יותר על רחבו, ונמצא דאם אורך המבוי ד' אמות אזי מוכרח דהרוחב פחות מד' אמות, ונמצא איפוא שיש כאן ארכו יותר על רחבו, אלא שהר"מ להחמיר בא דאף בעינן רוחב ד' אמות מדין שיעור רוחב המבוי. ולפי"ז אורך ד' אמות היינו ד' אמות ומשורו טפ'.

י. ולפי"ז השיעור שכתב שיעור אורך ד' אמות ע"ג כל המבוי, ומשמע דאף אם רוחב החקק יותר מד' אמות חשיב ארכו יותר על רחבו, והיינו כהריטב"א דכל המבוי מצטרף לשיעור ארכו יותר על רחבו.

א. סעיף כ"ז: הא דמבוי ניתר בלחי או קורה דוקא כשאנו נמוך פחות מעשרה טפחים מרוחים, ולא יתא רחבו יותר מעשר אמות מצומצמות, ושיהא ארכו ארבע אמות מרווחות או יותר, אבל אם חסר אחד מכל אלו אין לו תקנה אלא בצורת פתח. ומקורו מד' הרמב"ם, וכבר הק' האחרונים ז"ל דאין יועיל צוה"פ בפחות מעשרה, וכמו שהביא במ"ב ס"ק צ"א.

והנה כן הקשה הרשב"א ז"ל על זה דהא אין מחיצה פחותה מעשרה, וכ"ה במ"מ שם, והמאירי ז"ל ביאר דאף להר"מ מדובר שעצם הפתח

היינו דאיכא משהו טפי, דהמבוי אם אינו רוחב ד' אינו צריך לחי כדבר אהיליא לקמן, ואי לא הו' טפי משהו הו' ארכו כרחבו, מ"מ באותו משהו אין מקום לפצימין לעמוד, ע"כ. ובהאי סוגיא יש לדקדק כמה דקדוקים:

א) הנה עצם החילוק בין סוף מבוי לתחילת מבוי צריך ביאור מאי נפ"מ תחילת או סוף מבוי, דסוף סוף ליכא כאן שיעור מבוי. (ב) עוד צריך ביאור בהבנת מחלו' רש"י והתו' האם כשלא נשתיר פס ד' מועיל לתקן פס ד' או לא. ג) עוד יש לעמוד במש"כ הגאון יעקב לדון לפום הך חילוקא דסוף מבוי, דהוא הדין לענין מבוי נמוך מ"י, דאם היה י' ונתמעט דלפי' התוס' סגי אם נשאר ד', ולפי' רש"י אף אם נתמעט כולו סגי, ואכן כן כתב המאירי לדעת התוס', יעושיה. ד) עוד יש לעמוד בד' הר"מ שכתב דצריך לחקוק משך ד' אמות לרוחב ד' אמות, מהו הענין בזה דבעינן ד' אמות, ואם נפרש משום דבעינן שיעור מבוי אף לרוחב לכאוף סגי בד' טפחים, ואם משום דבעינן ע"ג מבוי ניבעי לרוחב כל המבוי, וכן הקשה הגאון יעקב, וכן בחי' המאירי. ואכן בשו"ע סימן שס"ג פסק דבעינן לרוחב כל המבוי. ה) עוד יש להבין בהא דהק' הריטב"א הא"ך סגי בחקק ד' אמות, דהא בעינן ארכו יותר על רחבו, ותיירך דמשך המבוי מצטרף. ואילו הגרע"א ז"ל הביא דהאבן העזר כתב דאין הכי נמי בעינן שיהא ארכו יותר על רחבו במשך החקק, ודן הגרע"א ז"ל בד' התוס' שכתבו דד' דקאמר היינו דאיכא משהו טפי, דנראה מזה דבעינן ארכו יותר על רחבו במקום החקק, יעושיה. וכן יליע' לפי"ז לענין מבוי שנופרץ ונשתיר פס ד' טפחים, דהא אכתי בעינן ארכו יותר על רחבו, וצ"ב בכל הענין בזה. ו) עוד יש לעמוד במש"כ התוס' להביא ראה דדוקא בנשתיר פס ד', מהא דאמר אם יש שם פס ד', והקשה בהגהות רא"מ הורביץ ז"ל דאם איתא דדיוק זה מוכרח הוא, אם כן תיקשי להיפך לדעת ר' יוסף דשיעור מבוי ד' טפחים, ואף בתחילת מבוי, אם כן מדוע אמר דוקא אם יש שם פס ד', הא אף בלא נשתיר שם פס ד' סגי, והיא ק"י עצומה.

ב. ואשר נראה בכל הענין בעה"י, דיש כאן ב' מהלכים שונים בעצם החילוק דסוף מבוי ותחילת מבוי, הנה לשי' התוס' יש לפרש כמו שמצאנו בעלמא לחלק בין להחיל חלות לשי' להפקיע חלות, דלהחיל חלות בעינן תנאי יותר מאשר להפקיע חלות, וכמו שהאר"ך בזה בס' אתון דאורייתא במחלו' רש"י והתוס' ביבמות מ"ט אם דנים דתפסי קידושין בסוטה כמו שאינם נפקעים, יעושיה שהאר"ך בזה בדוגמאות מהש"ס. ומצאנו גם כן דוגמא לענין אוכל לקבל טומאה דבעינן ראוי לאכילת אדם, אבל אם היה ראוי לאכילת אדם ונפסל מקבל טומאה עד שיפסל מאכילת כלב, וחזינון מזה דלהחיל חלות שם אוכל בעינן תנאי דראוי לאכילת אדם, ואילו כדי להפקיע שם אוכל סגי בראוי לאכילת כלב. [ובס' אגלי טל ביאר בזה ש"י הרמ"א בס"י שיי"ח דאין ביטול אחר ביטול בלח כל זמן שלא נצטנן לגמרי, דהביאור הוא דכיון שחל עליו שם מבושל, כל זמן שלא נצטנן שם מבושל עליו, אך החזו"א שם ביאר בד' הרמ"א דס"ל דמעיקר דינא אין ביטול אחר ביטול בלח, ורק דנהגו מצד חומרא דשבת בנצטנן לגמרי].

ועכ"פ על דרך זה אתי שפיר הכא, דכדי להחיל חלות שם מבוי בעינן דוקא ד' אמות, אבל אם חל עליו שם מבוי סגי אף בד' טפחים.

ויש לומר עוד דוגמא בזה מה שמצאנו במנחות ל"ח לענין גרדומי ציצית ואזוב דשיעורן בכדי עניבה, הרי דאף דמלכתחילה בעינן שיעור י"ב גודלין, מ"מ אם חל עליה שם ציצית ואזוב סגי בכדי עניבה. ושור' שכן ביאר התוס' ר"י"ד כאן בהך דסוף מבוי, דהוא כמו דין גרדומין.

אלא ד"ל דשאני גרדומין, דהתם נאמר דין עשיה לענין ציצית, שהרי תלאן עכו"ם פסול, וכיון שחל דין בהעשייה הרי דהשיעור תלי אף בהעשייה ותו לא, וכן לענין אזוב יש בו דין אגוד, ומה שאין כן במבוי שאין שם דין עשיה. ושור' חילוק זה בחזו"א ריש הל' ציצית דדין גרדומי ציצית הוא משום שיש בו דין עשיה, ונסתפק החזו"א שם לענין גרדומי אזוב אם תלוי באגוד או בהנאה. אכן יעו"י להתוס' בנדה דף כ"ו ב' לענין תנור שתחילתו ד' ושיירי ברובו, דמדמו לה לגרדומי ציצית. ולכאוף לפי סברת החזו"א יש לחלק גם בזה, דשאני ציצית שנא' בו דין עשיה, ומשא"כ בתנור שלא נאמר דין עשיה. אך באמת רש"י והר"ש פי' על הך משנה דתנור שירי' ד' שמדובר שנטמא, ואם נפי' דמייירי דוקא דנטמא שפיר מדמו התוס' לדין גרדומין, כיון דבנטמא שפיר חל בו דין טומאה כמו דלענין גרדומין חל דין עשיה. אולם הר"מ בהל' כלים מפרש לה אף בלא נטמא, ודוק.

וצ"ל הא דלענין אוכל סגי בראוי לכלב אף דאין בו דין עשיה, דיסוד הענין בזה תלוי מהו יסוד דין השיעור, אם משום שלא חל בו שם אוכל או שם מבוי וכי' או דהוי דין שיעור, דאם הו' חסרון בחלות שם אוכל, הרי י"ל דאם כבר חל בו שם אוכל תו לא פקע, אבל היכא דיש ע"ז שם ציצית ורק דבעינן שיעור י"ב גודלין, בזה לא יועיל מה שחל בו כשרות דהרי אף בלא שיעור יש בו שם ציצית, ורק דנאמר דין שיעור, ולא יועיל מה דהיה כשר, ורק משום דחל בו דין עשיה הוא דמועיל. ומעתה לעניננו הדבר תלוי אם מבוי פחות מד' אמות אינו מבוי או שהוא דין שיעור מבוי. ול' הריטב"א הוא דהוי מבוי גרוע ואין מוציאם מחזקתו.

ג. והנה כל זה מתבאר לשי' התוס' דדוקא אם נשתיר שם פס ד', והביאור כמש"כ דכל זמן שלא נפקע שם מבוי אי אפשר להפקיעו עד ד' טפחים. אבל דעת רש"י ז"ל דסגי אף בלא נשתיר פס ד' [וכמו שכתב בפירוש דעשה ד', וכן הוא דעת הרשב"א ז"ל בס' עבודת הקודש] צ"ב, דהרי באופן זה כבר נפקע שם מבוי.

והמצפה איתן כתב סמך לפי' רש"י מהא דעורכי המלחמה, דאם היה לו בית ונפל ובנאו אין זה "חדש". וכמוכן שאין זה אלא סמך, דהתם תלוי בשם "חדש". ומ"מ י"ל דכיון דהיה עליו פעם שם מבוי שוב חוזר בקל ליחשב מבוי [וכנראה הוא ענין מציאות].

כה"ג אומרים ב' הלכות, לא כן בגוונא שיש בגבהן ג' דאז אי"א לומר חבט בפ"ע, שהרי הצדדים אינם רחבים טפח, ואתה מוכרח לומר קודם לבדו, שפיר חשיב ב' הלכות בהדדי, ונמצא איפוא דתי' הגרע"א ותי' הריטב"א מישך שייכי להדדי, היינו דחבט לבד אי"א לומר כיון שהצדדים אינם רחבים טפח, ורק לבתר דתאמר לבדו אז תוכל לומר חבט, ועל כן הו' ב' הלכות בהדדי. ודוק.

הב', עו"י"ל בד' הגרע"א ז"ל עפ"י"ד המאירי ז"ל בסוגיין שביאר דהך מילתא דאמרו בסוגיין חבט ולבוד הכל הוא מתורת לבדו, יעושיה, ונמצא דבאין בגבהן ג' הו' הכל הלכה אחת.

אלא שזה צ"ב דלכאוף הלכה דחבט היא הלכה חדשה, וצ"ל דאין ה"נ איכא הילכתא דחבט, אבל הכא א"צ לזה, דמאחר ואין בגבהן ג' הרי יש כאן תורת לבדו דעלמא, ואדרבה צ"ע מ"ט שאר הראשונים והאחרונים לא נחתו לזה דיש כאן תורת לבדו דעלמא.

והנראה פשוט, דהכא אם נבא מתורת לבדו הרי הו' לבדו לאויר, שהרי אין מתחת הקורה שום דבר, ובדעת המאירי צ"ל דאומרים קודם לבדו לצדדים, ואח"כ אומרים לבדו להורידו למטה מג', וכל כה"ג לא חשיב לבדו לאויר, כיון שנחשב לבדו לכותלים. ונתבאר לעיל כעין זה לענין הלבדו שבצדדים אם הקורה מתחברת לכותלים מעל היתידות ולא חשיב לאויר (הריטב"א), או דמתחבר דרך היתידות גופא (הרשב"א), והיינו דלהריטב"א לא חשיב לאויר אף שאין זה מול זה בקו ישר, וה"נ הכא, ודוק בכל זה.

[ועכ"פ מד' הרש"ש כאן שכתב ג"כ דאם אין בגבהן ג' הכל הוא מתורת לבדו, אין ראה שכונתו להמאירי, דהרש"ש מדבר על אופן שהקורה מגעת עד הכתלים דבזה י"ל דהוי לבדו לכותלים למטה מג', אבל הכא שצריך קודם לבדו לצדדים אפשר דמוכרח לדין חבט].

אלא דאם נימא דהכל הוא מתורת לבדו יקשה קו' הקה"י האין אומרים לבדו לדבר שאינו ממש, וכמו שפי' רש"י דלא אומרים לבדו על חודו החיצון יורד וסותם.

והנלעני"ד ד"ל דאיכא ב' אופני הלכה, א' סתימה מחודשת מתורת הלכה, ב' לראות כאילו נסתם, ולזה י"ל דחודו החיצון יורד וסותם ביאורו הוא דהוי סתימה מחודשת, וכזו סתימה לא נאמרה בה הל' דלבוד, לא כן סתימה דלבוד פירושו הוא לראות "כאילו" נסתם, ונמצא איפוא שנחשב כאילו יש כאן סתימה ממשית, ושפיר אומרים ע"ז לבדו. והבן.

ואפשר שנחלקו בזה רש"י והתוס' בסוכה י"ט א', דלרש"י אי אפשר לישן תחת לבדו דסכך ולהתוס' אפשר. והיינו דלרש"י הוה סתימה מחודשת ונמצא דאין זה סכך כשר, וכמו שביאר המרחשת דאין זה פסולת גורן ויקב, אבל להתוס' פי' שרואים כאילו נסתם, ונמצא דחשיב סכך כשר. ודוק.

סימן ה'

בענין מבוי נמוך י' טפחים וחקק בו להשלימו לעשרה טפחים

כתב השו"ע בסעיף כ"ז: ואם היה גבוה יותר מעשרים אמה, ובנה בנין תחת הקורה למעט מעשרים, די בנין רחב טפח כרוחב הקורה, אבל אם אינו גבוה עשרה וחקק בו להשלימו לעשרה צריך לחוק ארבע אמות לתוך המבוי על פני כל רחבו, ע"כ. ועי' לקמן בס"י שס"ה סעיף א' דמבוי שנופרץ בו פירצה מצידו כלפי ראשו, אם נשאר עומד בראשו פס רחב ארבעה טפחים מותר, ופי' במ"ב שם ס"ק ב' דהא דסגי התם בשיעור ד' טפחים, כיון דהתם שאני שכבר היה פעם אחת שיעור מבוי, וכתב בביאור הלכה שם בשם המג"א דלפי"ז אם לא נשאר עומד ד' טפחים בזה צריך דוקא פס ד' אמות, וכתב הבה"ל שפ"ה ד' התוס', וכ"נ ל' הרמב"ם והטור שכתבו "אם נשתיר", ומ"מ לא בריירא כולי האי כיון דהאור זרוע ורבינו ירוחם העתיקו לדינא כרש"י, ומל' הר"מ אין ראה וכו', ואמרת' לבאר יסוד הדברים מתוך סוגיית הש"ס בעירובין דף ה' עמוד א'.

בסוגיא דהיה פחות מעשרה טפחים וחקק בו להשלימו לעשרה [ויבואר בו החילוק בין סוף מבוי לתחילת מבוי]

א. היה פחות מעשרה טפחים וחקק בו להשלימו לעשרה, כמה חוקק, כמה חוקק כמה דצריך ליה, אלא משכו בכמה, רב יוסף אמר בד', אביי אמר בארבע אמות, לימא דברדי אמי ורבי אסי קמיפלגי, דאיתמר מבוי שנופרץ מצידו כלפי ראשו איתמר משמיה דרבי אמי ורבי אסי אם יש שם פס ד' מתיר בפירצה עד עשר, ואם לאו פחות משלשה מתיר, שלשה אינו מתיר, לרב יוסף אית ליה דרבי אמי, לאביי לית ליה דרבי אמי. אמר לך אביי התם סוף מבוי, הכא תחלת מבוי, אי איכא ארבע אמות אין, אי לא לא. אמר אביי מנא אמינא לה, דתניא אין מבוי ניתר בלחי וקורה עד שיהו בתים וחצרות פתוחין לתוכו, ואי בד' היכי משכחת ליה וכו', ורב יוסף דפתח ליה בקרן זוית.

ופירש רש"י, אם יש שם פס ד' אם נשתיר מן הכותל או עשה פס ד' במקום הפירצה סמוך לקורה. ובד"ה סוף מבוי, כגון הא דר' אמי ור' אסי שכבר היה מבוי ואירע בו פסול, ה"נ דלמיהדר לשווייה מבוי סגי בד' טפחים. תחילת מבוי, כגון גבי חקק דהשתא קאתי לשווייה מבוי, ע"כ.

וכתבו התוס' בד"ה סוף מבוי הכי נמי: פירוש, כיון שלא נפסלה שנשתיר שם פס ד' דמבוי כשר אינו יוצא מתורת הכשר עד שיפחות שלא ישאר שם ד', אבל תחלת מבוי דהיינו שלא נשתיר שם פס ד' שצריך לעשות לו הכשר צריך ד' אמות. וכן משמע לישנא דקאמר אם יש שם פס ד', מכלל דבנשתיר שם פס ד'. ופירוש רש"י אין נראה, ע"כ. ובתוס' ד"ה ואי בארבעה היכי משכחת לה, אע"ג דד' דקאמר רב יוסף

גבוה י" טפחים ורק המבוי נמוך, אלא שעדיין הקשה דאין מחיצה פחותה מעשרה. ובבהגרי"א סימן שס"ג מבאר דכונת הר"מ שכל המבוי גבוה י" טפחים והפתח נמוך, ומ"מ הצויה עצמה גבוהה י"ט.

ולעני"ד י"ל לפי דרך הגר"א שהמבוי עצמו גבוה י"ט דשוב מועיל אף כשהצויה נמוך, והטעם עפ"י המאירי בריש עירובין דצויה"פ מועיל מדין היכר, ולפי"ז י"ל דאמנם בעלמא צויה"פ מהניא מדין מחיצה [וגם בזה נראה ש"י הר"מ דרק לתקן פרצה הוא דמועיל, וכמשי"כ בחי" הגר"ח ז"ל], אבל בפחות מ"י ודאי לאו מתורת מחיצה איתנין עלה אלא מדין היכר, ולכן סובר הר"מ דמהני אף פחות מ"י. ועיין. ונמצא שאין כאן רשות היחיד, דכותלי המבוי אינם נחשבים מחיצות.

ב. והנה מד' הר"מ בפירושו המשנה נראה דאמלתרא מועיל אף בפחות מ"י טפחים, וצ"ב מאי שייאטיה דאמלתרא לפחות מ"י טפחים, דהא פחות מ"י טפחים אין כאן תורת מחיצה, ומשמע מזה דהר"מ סובר דכל הך פחות מ"י טפחים הוא רק מטעם חסרון היכר, ועל כן מועיל אמלתרא, ועל כן אף מועיל צויה"פ. אלא דצ"ע דהא קושטא הוא דפחות מ"י טפחים היו כרמלית. ואולי גם בזה צ"ל כהגר"א שהמבוי עצמו גבוה י" טפחים, ורק מקום הפתח נמוך, וע"ז סובר הר"מ דמהני מדין היכר. ועי'.

ג. הנה בשיעור מבוי ד' אמות, וכן לחי הבולט ד' אמות, חוקר הגרע"א ז"ל בגליון השו"ע סי' שס"ג, למאי דמחמרין אמות שוחקות, אם לחי הבולט ד' אמות עצבות כשר, דאולי לחומרא ניזיל לאידך גיסא ואף עצבות פסול, או דנימא דלחומרא היינו בתורת ודאי, ולכן שוב לחי הבולט ד"א עצבות כשר, והגאון יעקב ג"כ הרגיש בספק זה. ומסברא צ"ע מדוע היו זה בתורת ודאי. והבה"ל הביא מהתוס' שבת דמספק הוא דמחמרין שוחקות.

ועי' בבהגרי"א ז"ל שדקדק מהא דאמרו דד"א צריך לחי אחר להתירו, ומשמע אף ד"א מצומצמות, ולאביי דשיעור מבוי הוא ד"א נמצא דאף דלחומרא מצריכים ד"א שוחקות, מ"מ לפסול סגי במצומצמות, דאף דלאביי י"ל דכיון שהכל תלוי בשיעור מבוי ממילא דנדע דשיעורו שוחקות, אבל לרב יוסף הא שיעור מבוי ד' טפחים, יעושה.

ולעני"ד י"ל דאף לרב יוסף תלוי בשיעור מבוי, והוא עפ"י שביאר הרשב"א דלרב יוסף הא דנפסל דוקא בד"א משום שדרך עושים מבוי הוא ד"א, ונמצא דלעולם מיתלא תלי בשיעור מבוי ד"א והיינו שוחקות. אך י"ל דכיון שאין "דין" מבוי על ד"א, לכן עדיין לא נדע דשיעורו שוחקות, ושפיר קאמר הגרע"א ז"ל דלרב יוסף היינו עצבות. ודוק.

[ובעיקר ד' הרשב"א הנ"ל, לעני"ד היה נ"ל לדקדק מל' רש"י דאין הענין מצד תורת מבוי, שהרי לענין רוחב מבוי לכא"ל לא מצינו שיעור ד' אמות, ונתבאר בזה לעיל, אלא הענין הוא שנחשב "כותל" ולא לחין].

ד. עי' בביאור הלכה ד"ה בלחי שכתב דעת הבית מאיר כשטחיות לשון הר"מ והטור, דכשם שקורה לא מהני למעלה מכ"ה דלחי לא מהני, ע"ש טעמו, עכ"ד. אולם התוס' בדף י"א פשיטא להו דלחי מהני למעלה מכ"ה, ומכח זה הקשו שם על סוגיית הגמ' דאמר הכי: אשכחן צורת הפתח דמהניא ברחבו ואמלתרא דמהניא בגבהו. איפכא מאי, ת"ש דתניא מבוי שהוא גבוה מעשרים אמה ימעט, ואם יש לו צורת הפתח אינו צריך למעט. אמלתרא ברחבו מאי, תא שמע דתניא מבוי שהוא גבוה מעשרים אמה ימעט, והרוב מעשר ימעט, ואם יש לו צורת הפתח אינו צריך למעט, ואם יש לו אמלתרא אינו צריך למעט, מאי לאו אסיפא, לא ארישא, ע"כ.

ובתוס', וקשיא לר"ת דהא צורת הפתח הוא קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן, דל קנה דעל גביהן ליתכשר בקנה דמכאן ומכאן דהוי כלחי משהו, ויש לומר דמיעביא ליה היכא דלא מהני לחי כמו במפולש, או ביתר מעשר דבעי צורת הפתח, או לרבי יוסי דבעי לחי רוחב ג', ובהכי מיתוקמא נמי ברייתא דמייתי, עכ"ד.

והנה האחרונים ז"ל מצאו עוד נפק"מ במה דבעינן צויה"פ בגובהה, ולא אמרינן תיפוק ליה מדין לחי. וזה יצא ראשונה, הבכור שור שהוכיח מזה שלא תירצו התוס' דנפק"מ באם הצויה"פ רחוק מהכותל ג' טפחים, דבלחי היה הוא פסול וכמבואר לקמן י"ד ב', ומהו הוכיח הבכור שור דהתו' ס"ל דאף צויה"פ רחוק מהכותל ג' טפחים פסול. והגרע"א ז"ל בתשובה י"ח חולק ע"ז, וכתב שאין להמציא דין מכח דיוק זה, ועוד פלפל בזה, וכתב דאין לדמות צויה"פ ללחי, דבין אם הטעם דלחי רחוק מהכותל ג"ט פסול כהרבינו יהונתן שם דאתי אוריא דה"ג ודה"ג ומבטל, דזה לא שייך בצויה"פ שהרי אין כאן אור [וכי"מ בהרשב"א לעיל ד"י ע"ב בשם הרשב"א, ועי' במאירי שם], ובין אם הטעם מצד היכר דרחוק ג"ט ליכא היכר [וכדמוכח מהתוס' לעיל בד"י ע"ב], בצויה"פ הוי מחיצה גמורה וא"צ היכר. ואכן ראיתי בתוס' רבינו פרץ ז"ל שתיירץ על קו' התוס', דנפ"מ בצויה"פ רחוק ג"ט מהכותל, דפסול מדין לחי וכשר מדין צויה"פ. ועי' ג"כ בגאון יעקב שכתב נפק"מ זו.

עוד כתבו האחרונים ז"ל נפ"מ לענין אם לא סמכו ע"ז מאתמול, דבלחי העומד מאיליו בעינן דוקא סמכו עליו מאתמול כמבואר בדט"ו א, ואילו בצויה"פ א"צ סמכו עליו מאתמול. (עי' בגאון יעקב ובשפת אמת). ואכן הביאור הלכה בסי' שס"ג הביא שהפ"מ ג' נסתפק אם בצויה"פ בעי' סמכו עליו מאתמול, ודעת החזו"א דא"צ סמכו עליו מאתמול, וכ"כ בשו"ת אבני נזר סימן רע"א.

עוד יש למצוא נפ"מ אם הקנין רחבים ד' אמות דפסול מדין לחי, כמבואר בדף ה' ע"ב, וכשר מדין צויה"פ [אכן מד' המקור חיים בתיקוני עירובין נראה דאף בצויה"פ רחב ד"א פסול, ועי' באב"י הנ"ל].

והנראה לענ"ד בעה"י לתרץ מדוע לא תירצו התוס' ככל הנ"ל, ובאופן שאין ראה דהתו' ס"ל לפסול צויה"פ רחוק מהכותל ג"ט, דהנה יליע בעיקר ספיקא דהש"ס צויה"פ בגבהו, דהרי עיקר פסול קורה למעלה

מכ' מבואר לעיל ג' א' דהוא משום דקורה משום היכר, ולמעלה מכ' לא שלטא ביה עינא, וא"כ מאי שייאטיה לצויה"פ דהוי מדין מחיצה.

[וכבר היה אפ"ל דספק הגמ' הוא אליבא דרב בדף ב' ע"ב דטעמא דקורה למעלה מכ' משום דלא הוי פתח, ולכן מספק"ל דאף צויה"פ לא יועיל, ובוזו יבואר אף הספק דאמלתרא ברחבו, אשר צ"ב מאי שייאטיה דאמלתרא שענינו הוא להיכר, לפסול דרחבו שהוא פסול פירצה. אך להני"ל י"ל דהספק הוא דוקא לרב שלומד מפתח היכל, ולכן י"ל דיועיל אמלתרא לתורת פתח כמו שמועיל לפסול גובה. אלא שמהלך זה צ"ע, דהא לרב לא מהני צויה"פ ברחבה וכמבואר לעיל ב' ולקמן, והיינו דמפתחו של היכל ילפינן דצויה"פ ברחבה לא מהני, וא"כ הי"ה לגבהו, וכן אמלתרא לא מהני בגבהו אליבא דרב כמבואר לעיל ב', ולעיל נתבאר אופן אחר בספק הגמ' דאמלתרא ברחבה עפ"י המאירי דפסול פירצה דרחב מ"י הוא מצד חסרון היכר].

ואשר נראה לבאר בזה, דהנה מצינו ג' גדרים במתירי המבוי, א. היכר. ב. מחיצה עם קצת היכר. ג. מחיצה בלא קצת היכר. והיינו, קורה כל ענינה הוא היכר, כמבואר בד"ב ב' ועוד. ב. לחי הוא מחיצה כמבואר י"ב ב' ודו"ס א', ומ"מ בעומד מאיליו בעינן סמכו מאתמול, והיינו דבעינן קצת היכר וכמבואר בתו' דף ה' ב'. ג. מחיצה ממש בזה לא צריך סמכו, וכבר הארכתי לעיל בגדרים אלו, והשתא יש להסתפק לענין צורת הפתח אם החשיבו ד"ז כמחיצה ממש או כמחיצה דלחי דבעי' קצת היכר. ונראה ד"ל דהוה גופא חקירת הגמ' אם מועיל צויה"פ בגבהו, היינו אם בעינן קצת היכר בתורת מחיצה דצויה"פ או לא, דאם בעינן קצת היכר הרי שוב יש לפסול צויה"פ למעלה מכ', כיון דהקנה שעל גביהן לא ניכר, אבל אם לא צריך כלל היכר הרי ליכא כלל פסול בגבהו. ועל זה פשיט הגמ' דכשר, והיינו דבאמת צויה"פ לא צריך כלל היכר, וכן פירש הרא"ש ז"ל בהדיא. וכן ביאר האבני נזר בסי' רע"א דספק הגמ' הוא האם בצויה"פ צריך היכר.

ועפ"י מיושב כל מה שדקדקו האחרונים ז"ל, דהא גופא תליא זה בזה, והיינו דכל מש"ג צויה"פ רחוק מהכותל ג"ט כשר, וכן לא סמכו מאתמול כשר, וכן רחב ד"א כשר, הוא מכח דצויה"פ לא בעי היכר, אבל למאי דמסתפק הגמ' דצויה"פ בגבהו פסול, הרי לאותו צד היינו דאף צויה"פ בעי היכר, וא"כ לאותו צד אף רחוק מהכותל פסול ובעי' סמכו ולא ד"א, ושפיר הקשו התוס' דא"כ תיפ"ל מדין לחי, דהא בגוונא דלחי פסול גם הצויה"פ פסול, ובגוונא דהלחי כשר תיפ"ל מדין לחי.

והנה הבי"ח בסימן שס"ג מתרץ קו' התוס' דמדובר באופן שהלחיים שוים לעובי הכותל עד כ' אמה, ונמצא שאין ניכר הלחי, ורק מדין צויה"פ הוא דכשר, והק' התוס' שבת דבאופן זה אף צויה"פ ליפסל דהא אין היכר בהקנים שלמטה. אכן נראה פשוט דהבי"ח אויל בשי' הרא"ש ז"ל שפירש דפשיטות הגמ' הוא דצויה"פ א"צ היכר, והיינו כשי"נ דצויה"פ הויא תורת מחיצה ממש, ולכן א"צ היכר דהקנים שלמטה.

אלא דבחי המאירי ז"ל בדף ב' ע"ב ביאר הטעם דצויה"פ בגבהו כשר כיון דהוי היכר, ומשמע שמבאר דלעולם צויה"פ בעינן היכר, וכל הטעם דכשר הוא מצד הקנים שלמטה שע"ז יראה את הקנה שעל גביהן [וזהו גופא הוי הספק שבגמ' האם אומרים סברא זן], ולפי"ז בגוונא דהבי"ח שהקנים שוים לעובי הכותל, יפסל דהרי אין היכר. [מיהו בעיקר"ד הבי"ח יעוי' להק"ה"י שהעיר דאין ע"ז כלל תורת צויה"פ, כיון שאין הקנים סותמים בתוך החלל, יעו"ש הי"ב].

סימן ז'

בענין מבוי שצידו אחד ארוך וצידו אחד קצר

סי' שס"ג סעיף ו': מבוי שצידו אחד ארוך ואחד קצר, אפילו אין צד הארוך עורך על הקצר ארבע אמות אינו מניח הקורה אלא כנגד הקצר, אבל אם ירצה יעשה שם צורת הפתח באלכסון. ותוך המבוי יכול להניח הקורה באלכסון, ומשתמש בקצר כנגד הקצר ובארוך כנגד הארוך, ע"כ.

ובבה"ל ד"ה אינו מניח כו' הביא פלוגתא בין המחשה"ש להפ"מ ג' אם יניח את הקורה באלכסון אבל לא ישתמש אלא כנגד הקצר, דלד' המחשה"ש מהני ולד' הפ"מ ג' לא מהני. עוד כתב במ"ב ס"ק קכ"ה בשם הבי"ה והט"ז ושאר אחרונים דב' לחיים לא מהני באלכסון. (ודלא כהט"ז).

וכדי לבאר עיקר הך דינא ופלוגתות הנ"ל נציע בזה סוגיית הגמ' בעירובין דף ח' ע"ב, וז"ל הגמ': א"ר כהנא כו' מבוי שצידו אחד ארוך וצידו אחד קצר. פחות מארבע אמות מניח את הקורה באלכסון, ארבע אמות אינו מניח את הקורה אלא כנגד הקצר. רבא אמר אחד זה ואחד זה אינו מניח את הקורה אלא כנגד הקצר. ואימא טעמא דידי ואימא טעמא דידיה, אימא טעמא דידי קורה משום מאי משום היכר, ובאלכסון לא הוי היכר. ואימא טעמא דידיה קורה משום מאי מחיצה, ובאלכסון נמי הוי מחיצה. אמר רב כהנא הואיל ושמתתא דכהני היא אימא בה מילתא, הא דאמרת מניח את הקורה באלכסון לא אמרן אלא שאין באלכסונו יותר מעשר, אבל יש באלכסונו יותר מעשר דברי הכל אינו מניח אלא כנגד הקצר.

ובתורה"ה מניח את הקורה באלכסון: פירש הקונטרס משתמש כאן בארוכה וכאן בקצרה, והדין עמו שפירש כן, דאי לא תימא הכי אמאי מניח את הקורה באלכסון, הא בעינן קורה לכל הפחות דבוקה במבוי כדאמר בסמוך גבי ב' יתירות בשני כותלים כו' לדברי המתיר אסור. ואעפ"י שכאן מונח ראשו האחד על גבי המבוי, אין סברא לחלק, ואם תאמר והיכי שרי להשתמש נגד הארוך, הא אין כאן אלא ב' מחיצות. וי"ל דאית ליה קורה משום מחיצה, ומאן דאית ליה משום מחיצה הוי אפילו דאורייתא כדמוכח בפירקין. אי נמי כיון דצידו האחד ארוך מסתמא לא

בקעי ביה רבים ולא גזרו ביה רבנן הואיל ובטל לגבי מבוי, אע"ג דאית ביה ד' על ד', עכ"ל התוס'.

הנה בהא דכתבו התוס' הדין עם רש"י שמשתמש אף כנגד הארוך, דאי לא תימא הכי הא בעינן קורה ע"ג מבוי, והיינו שהיה צד לומר שאינו יכול להשתמש כנגד הארוך, ושללו התוס' סברא זו, דאם תאמר כן הרי חסר קורה ע"ג מבוי, וממילא לא יוכל להשתמש אף כנגד הקצר.

ונראה בביאור הדברים דהיה צד לומר שהחלק שכנגד הקצר אינו בכלל המבוי, כיון שאין שם ג' מחיצות, וממילא לא יוכל להשתמש שם [שהרי לא הותר קורה אלא במבוי, ועוד דחסר כאן תורת ד' מחיצות], ואף שאין ד' אמות היינו דלא הוי מבוי בפ"ע, אבל עכ"פ לא הוי חלק מהמבוי הראשון. ושפיר הוכיחו התוס' דלא כהאי סברא, דאם נימא שאי אפשר להשתמש כנגד הארוך, והיינו בודאי משום שאותו מקום אינו נחשב חלק מהמבוי, אם כן שוב אי אפשר להשתמש אף כנגד הקצר, כיון שאין כאן קורה ע"ג מבוי, שהרי הקורה מונחת על מקום שאינו נחשב חלק מהמבוי.

ועל זה הולך סובב המשך ד' התוס' שהקשו דהרי אין כאן אלא ב' מחיצות, והיינו מדוע באמת נחשב חלק מהמבוי, ותיצונו ב' תירוצים, א. דקורה משום מחיצה מדא, ונמצא שיש כאן ד' מחיצות דע"י הקורה נחשב ד' מחיצות באלכסון, ב. דמה"ת אינו רה"ר כיון דלא בקעי ביה רבים, ועל כן שריוה רבנן דבטל לגבי מבוי, והיינו שנחשב מדרבנן חלק מן המבוי. [ואין זה היתר בעלמא, כנלענ"ד].

ויל"ע מאי ס"ד דהתוס' דהק' דליכא אלא ב' מחיצות, דאטו לא ידעו דקורה משום מחיצה, דהרי זה מפורש כאן בגמ' דלכן מתירים להך מ"ד בקורה באלכסון משום דס"ל קורה משום מחיצה.

ואפ"ל בתרי אנפי, א. דהתו' ס"ד דקורה משום מחיצה הוא רק דרבנן, וכמו שאכן כתבו התו' לקמן פי"א א' הובא כאן בגהש"ס. [וכ"כ החזו"א בביאור ד' התוס', ועוד ביאר שם דס"ד דהתו' דקורה מחיצה באלכסון אינו דאין]. ב. ע"י"ל דכיון דלא נאמר דין לחי וקורה אלא במחיצה רביעית, וכאן הרי מקודם שחל דין קורה, יש רק ב' מחיצות, ולא יכול לחול דין קורה משום מחיצה, ולזה חידשו התוס' בתירוצם דכיון דלבתר שיחול דין מחיצה שוב הרי יש כאן ד' מחיצות ליכא גריעותא בזה. [מיהו לכא"ל היה נראה דעיקר הסברא שכתבתי דיש כאן חסרון דקורה נאמרה רק במחיצה רביעית, יש לדון חדא דכל זה להר"מ ד' מחיצות דאין, אבל להראשונים דג' מחיצות דאין אי"כ מה"ת ב' מחיצות ולחי הוי רה"ר. ואם משום דמדרבנן בעי' צויה"פ ברוח ג', לא משמע דהתוס' מקשים מצד דרבנן, דהרי בסוף ד' התוס' כתבו דלא הוי רה"ר משום דלא בקעי ביה רבים, ומשמע דרק מטעם זה הוא דלא הוי רה"ר, ולא משום הקורה. ועוד בדפשוטו נראה דאף קורה תועיל במחיצה ג' אם אך לא הוי "מפולש", וכמו שהוכחתי ד"ז לעיל בדף ו' בסוגיא דמבוי עקום, וא"כ הכא מיהת מפולש לא הוי, דלבתר הקורה הא אינו מפולש. ואם נימא דהתוס' כאן קיימי בשי' הר"מ ד' מחיצות דאין הכל ניהא].

והנה הקשו המפרשים ז"ל (היעב"ז בהגהותיו, הגראמ"ה הורביץ ז"ל, גאון יעקב, חזון איש) לפום מאי דמתבאר מד' התוס' דאין כאן ג' מחיצות לולא הקורה למ"ד משום מחיצה, אי"כ למאי הוצרך רבא לטעמו דקורה משום היכר ובאלכסון לא הוי היכר, ולא מפרש בפשוטו דחסר כאן ג' מחיצות.

והיה אפ"ל דהתוס' אף בקושייתם ידעו ד"ל דאין זה רה"ר דאין כיון דלא בקעי ביה רבים וכמשי"כ בתירוצם השני, אלא דהוקשה להם דמ"מ מדרבנן ליכא ג' אד' מחיצות, דלא היה מסתבר להו לתרץ דלא גזרו ביה רבנן, דמאחר וחסר כאן תורת ג' מחיצות גמורות לא מצינו שיועיל בזה קורה, אבל למ"ד קורה משום היכר הרי לעולם אין כאן ד' מחיצות, ועם כל זה התירו חכמים ע"י היכר, א"כ הוא הדין הכא יתירו חז"ל ע"י היכר.

ואפשר להוסיף יותר אם נימא דהתוס' קיימי כשי' הר"מ ד' מחיצות דאין, ונמצא דלמ"ד קורה משום היכר הרי לעולם לא נעשה רה"ר, ועם כל זה התירו חז"ל ע"י היכר, ולכן שפיר י"ל גם הכא דאף דלא נעשה רה"ר כיון שאין כאן אלא ב' מחיצות מ"מ התירו חכמים ע"י היכר, ומשאין למ"ד דקורה משום מחיצה לא מצינו היתר ככרמלית אלא רק מכח שיעשה כאן רה"ר, ושפיר היה לאסור הכא כיון דגם אחרי הקורה אינו רה"ר, ודוק.

והנה לפי מה שביארתי כונת התוס' בהוכחתם דאם אסור להשתמש כנגד הארוך חסר כאן קורה ע"ג מבוי, אתי שפיר ד' המחצית השקל, דהנה כתב המחצית השקל לחדש דאף דקיי"ל כרבא דבאלכסון לא הוי היכר מ"מ יכול להניח את הקורה באלכסון ובלבד שישתמש כנגד הקצר, דהתם איכא היכרא. אולם הפ"מ ג' כתב לא כך, ושם ביאר ג' טעמים שמא ישתמש כנגד הארוך, ועוד שאם אסור להשתמש כנגד הארוך הרי שוב אין כאן קורה כנגד מבוי וכטענת התוס', ואסור להשתמש אף כנגד הקצר, עכ"ד. אך להני"ל הרי א"ש הי"ב ד' המחשה"ש דא"צ קורה ע"ג מקום "שמותר" להשתמש, אלא עיקר כונת התוס' היא שאם אסור להשתמש כנגד הארוך הרי זה סימן שאין זה מבוי, וא"כ אין כאן קורה ע"ג מבוי, אבל למאי דמסקו התוס' דלרב כהנא מותר להשתמש כנגד הארוך הרי דהוי שפיר מבוי, ורק דלהלכה אסור להשתמש כנגד הארוך משום שאין היכר באלכסון, ואין זה משום שאין כאן "מבוי", ושפיר ליכא בזה חסרון דקורה ע"ג מבוי.

מיהו להלכה ד' המחשה"ש אין נ"ל, חדא דל' תוס' רבינו פרץ ז"ל הוא דבעינן קורה ע"ג "היתר תשמיש" מבוי, ומשמע דבעינן אף היתר להשתמש. אך יותר מזה נלע"ד דעיקר החסרון דבאלכסון לא הוי היכר הרי אין זה מילתא בפ"ע כיון דהוי אלכסון, דהא מבואר בהרא"ש דבתוך המבוי יכול להניח באלכסון וכ"פ בשו"ע, אלא עיקר הטעם הוא כדפי' רש"י שהרואה סבור שאין כאן מחיצות, ונראה פשוט שאין הפירוש

לענ"ד דמוכח מזה דאף כמין גם חשיב ב' מחיצות לר' יהודה]. והמבואר מד' התוס' דאף שבאמצע הפילוש היו רה"ר, מ"מ כנגד המחיצות הוא רה"י. ובחזו"א העיר איך מחלקים באותו מקום שחלקו רה"ר וחלקו רה"י. ואכן הבעה"מ סובר שהכל נהפך לרה"ר, ויעו"ש במלחמות. והרמב"ן והריטב"א תי' קו' התוס' באופן אחר, דר"י סבר ליה כר' יהודה כוונתיה בחדא ופליג עליה בחדא, היינו דסובר כר' יהודה דרבים מבטלי מחיצתא, ופליג עליה דר"י וסובר ג' מחיצות דאו'. [וצ"ע אמאי לא תי' התוס' הכי, ועיי"ש בחי' מהרש"א ז"ל, ודבריו ז"ל צ"ב].

ג. והנה בעצם הבנת כל הסוגיא יש לעמוד בהא דחילקו לר"י ולרבנן, דלר"י אם יש ב' מחיצות מעלייתא רבים לא מבטלי, ואם אין ב' מחיצות רבים מבטלי, ולרבנן להיפך אם יש שם ד' מחיצות רבים לא מבטלי, ואם אין שם ד' רבים מבטלי. והדברים צ"ב, דמנ"פ אם הסברא נותנת דרבים מבטלי מחיצתא אף כשיש כאן תורת מחיצות כמו פסי ביראות דהוי מחיצות מהית, וכמבואר בדף כ' ע"א דהזורק לתוכו חייב. ואם רבים לא מבטלי מחיצתא, אם כן אף כשיש ב' מחיצות נימא דמבטלי, ובפרט לחד תירוץא בתוס' דאף לר"י ג' מחיצות דאו', רק דמהני ב' מחיצות מעלייתא כדי שרבים לא יבטלו המחיצה, וצ"ב דסו"ס יש כאן רבים מבטלי. עוד יש להבין פלוגתא דהתו' והריטב"א האם צוה"פ חשיב שם ד' מחיצות, דלכאו' מדוע לא יחשב שם ד' מחיצות, דהרי יש כאן תורת מחיצה, ומיה פלוגתא הראשונים כאן, וכן קשה מדוע לחי לא חשיב שם ד' מחיצות, ע"י בהרשב"א ורבינו יונתן בדף כ"ב.

עוד יש להבין בהא דפשיטא להו להגמ"א ושאר פוסקים ז"ל דלהשי' דדין רה"ר הוא רק בס' ריבוא, או רק ס' ריבוא מבטלי מחיצתא, ולכן בזמנינו שלא שכיח ס' ריבוא מועיל צוה"פ, וצ"ב מדוע ניבעי דוקא ס' ריבוא. וע"י ההגהות אשרי שכתב דבאמת אף אם בעי' ס' ריבוא היינו לחייב, אבל לענין איסור טלטול סגי ברבים כדי לבטל מחיצה, וביאר החזו"א דהגמ"א ס"ל דרבים מבטלי מחיצה אף דלא הוי רה"ר. [אך לענין ז"ל דכונת הגמ"א דמדרבנן הוא דמבטלי מחיצה].

יחקור ביסוד הענין דרבים מבטלי מחיצתא אם הוא דין בהרשות או דין בהמחיצה

ד. ואשר נראה בכל זה בעה"י, דיש להסתפק ביסוד הענין דרבים מבטלי מחיצתא, אם הפירוש הוא דהוי דין בהתורת "רשות היחיד", דלא שייך ע"ז תורת רה"י אם הוי רה"ר, והגם שנוכל לומר דאדרבה יחשב רה"י, י"ל דזה גופא הדין דלא שייך שיחול רה"י אם אכן יש כאן חלות רה"ר, דכל חלות רה"י הוא רק באופן שפילג בלא התורת רה"י אינו רה"ר אלא מקום פטור או כרמלית. או ד"ל בבאור הענין, דהוי זה דין "בהמחיצה" היינו דכיון שרבים בוקעים את המחיצה אין כאן מחיצה, דמחיצה כוז שרבים בוקעים בה אינה מחיצה (וכעין שמצינו מחיצה שהגדיים בוקעים בה דהוי דין בהמחיצה, אלא דהתם תלוי בגדיים וכאן תלוי ברבים).

יחקור ביסוד דין פסי ביראות אם ענינו שהכל כסתום או שמספיק הפסיק

ה. וכדי להבין הענין יש לחקור עוד ביסוד ענין מחיצות דלחי וצוה"פ ועומד מרובה, האם ענינו הוא דאמרה תורה דהמחיצה הוא עצם הלחי או הצוה"פ או העומד, והשאר נידון כפתח, דהכי אגמריה רחמנא למשה שמספיק מחיצה באופן זה לחי ברוח שלישית וכו', או ענינו הוא שרואים את כל המקום הפתוח כסתום, וכמו שיש הל' דלבוד וגוד אסיק ה"נ נאמר הכא. וכמו שאמרו הלשון דפי תקרה יורד וסותם, ה"נ נאמר כאן לראות עומד"י כסתום ולראות צוה"פ כסתום, וכן פסי ביראות וכן לחי. (וע"י לשון הגמ' בד"ח ב' דקורה חודו יורד וסותם, ואיתא בתו' וראשונים שם דאף לחי חודו סותם).

ד' התוס' בסוכה שיעקר ענין המחיצות הוא למנוע רגל רבים

ו. והנראה בזה דהנה התוס' בסוכה דף ד' ב' ביארו הטעם דבית שאין תוכו י' חקק בו טפח דהוי רה"י, אף שאין המחיצות סמוכות פחות מג' טפחים להחקק, דשאני בזה מסוכה כיון דעיקר דין מחיצות דרה"י הוא למנוע רגל רבים, וכ"ה בהר"ן בשבת, ולכאו' י"ל דלפ"ז דעיקר המחיצות הם למנוע רגל רבים מה יועיל מחיצה דפסי ביראות וכל ה"ל דהא אינם מונעים רגל רבים. וצ"ל בזה לבי' האופנים שנתבאר לעיל בגדי המחיצות, דאם ענין המחיצות הוא לראות כאילו הכל סתום, הרי שזה גופא נאמר בהלכה כאילו אין רבים יכולים לבקוע, והגם שבמציאות יכולים לבקוע, ולהאופן דסגי בהמחיצה שישנה לפנינו, צ"ל דאף לענין בקיעת רבים סגי לן באותו חלק שמונע רגל רבים על אותו מקום שיש בו מחיצה, ודוק.

מבאר שב' הספיקות תלויים זה בזה

ז. ועפ"ז נראה דב' ספיקות אלו תליין זה בזה, היינו דלהצד דענין המחיצות הוא לראות הכל כסתום הרי דזהו גופא הסברא דרבים מבטלי מחיצתא, היינו שאימתי אתה רואה כסתום וכאילו רבים אינם יכולים לבקוע אם אין לך סתירה על זה, אבל אם אתה רואה שהרבים בפועל בוקעים הרי בטל כל ענין הסתום, שאיך תאמר אין רבים יכולים לבקוע אם בפועל הם בוקעים. ונראה שכביאור זה מתבאר במלחמות בדף כ"ב א' דיסוד הענין דפסי ביראות הוא לראות הכל נמשך, וכשרבים בוקעים הם מפיקעים את הסתומה. אולם אם הביאור שמספיק באותה המחיצה שלפנינו, א"כ אינו מובן מה איכפת לן אם רבים בוקעים, ועל כרחך דהוי דין בהרשות שאי אפשר שיחול תורת רשות היחיד אם חל ביה תורת רה"ר. והבן. ונראה שכביאור זה מתבאר מד' הרשב"א בעבודת הקודש שהביא הבאר היטב בסמ"ח דאף רה"י שדלתותיה ננעלות בלילה, אם יש שם פלטיא היינו מקום שמתקבצים בו רבים אינו רה"י יעו"ש, ולכאו' הרי יש כאן מחיצות נעולות בלילה, ואין כאן רבים שיפקיעו את "המחיצה". אלא על כרחך דהוי זה דין בהרשות, שלא שייך שיחול שם רה"י אם יש כאן רה"ר. והא דמבואר בגמ' דירושלים אינה רה"ר כיון שדלתותיה נעולות בלילה, צ"ל פשוט דאיכא תרי גוונו רה"ר, א. מקום

סימן ח'

בענין רבים מבטלי מחיצתא

א. סימן שס"ד סעיף ב': רשות הרבים עצמה אינה ניתנת אלא בדלתות, והוא שננעלות בלילה. ויש אומרים אעפ"י שאינן ננעלות, אבל צריך שיהיו ראיות לינעל כו'. וכתב במ"ב ס"ק ח' דלפ"ד השו"ע הא דמערבין בזמנינו בצוה"פ צ"ל שסומכים על הסוכרים בס"י שמ"ה דרה"ר לא הוי אלא בס' ריבוא. ומ"מ כל בעל נפש יחמיר לעצמו. ובבה"ל הוסיף דיש לצרף בזה ד' הרמב"ם דפסק כרבי אלעזר דרבים לא מבטלי מחיצתא. וד' החזו"א בס"י ק"ז ס"ק ד' דבצוה"פ אף הרמב"ם רבים מבטלי מחיצתא, וכל ד' הר"מ הם לענין פסי ביראות. ומ"מ לענין עומד"י על הפרוץ כתב החזו"א דנראה דלכו"ע רבים לא מבטלי מחיצתא, ובוה י"שכ מנהג העולם בעירוב דידן.

א. והנראה לברר עיקר האי סוגיא דרבים מבטלי מחיצתא אשר מקורו בעירובין דף ו' עמוד א' ובדף כ"ב עמוד א', וז"ל הגמ' בדף ו' עמוד א': תנו רבנן כיצד מערבין דרך רה"ר, עושה צורת הפתח מכאן ולחי וקורה מכאן. חנניה אומר ב"ש אומרים עושה דלת מכאן ודלת מכאן, וכשהוא יוצא ונכנס ונועל, ב"ה אומרים עושה דלת מכאן ולחי וקורה מכאן. ורה"ר מי מערבה, והתנאי יתר על כן אי"ר יהודה מי שהיו לו שני בתים משני צידי רה"ר עושה לחי מכאן ולחי מכאן או קורה מכאן וקורה מכאן, ונושא ונותן באמצע, אמרו לו אין מערבין רה"ר בכך, וכי תימא בכך הוא דלא מיערבה, הא בדלתות מיערבה, והאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן ירושלים אילמלא דלתותיה ננעלות בלילה חייבין עליה משום רה"ר, ואמר עולא הני אבולי דמחוזא אילמלא דלתותיה ננעלות חייבין עליהן משום רה"ר. אמר רב יהודה הכי קאמר, כיצד מערבין מבואות המפולשין לרשות הרבים, עושה צורת הפתח מכאן ולחי וקורה מכאן. איתמר, רב אמר הילכתא כתנא קמא, ושמואל אמר הילכתא כחנניה כו', ע"כ.

האם צורת הפתח חשיב שם ד' מחיצות

והנה עיקרה של סוגיא זו נוגעת אף בדף כ"ב א' אם רבים מבטלי מחיצתא, דאיתא התם במשנה לענין פסי ביראות, רבי יהודה אומר אם היה דרך רה"ר מפסקתן יסלקנה לצדדין, וחכמים אומרים אינו צריך, ובגמ', רבי יוחנן ורבי אלעזר דאמרי תרוייהו כאן הודיעך כחן של מחיצות, כאן וסבירא ליה, והאמר רבה בר בר חנה אי"ר יוחנן ירושלים אילמלא דלתותיה ננעלות בלילה חייבין עליה משום רה"ר, אלא כאן וס"ל, ומקשה הגמ', ורמי דר"י אדר"י ודרבנן אדרבנן מהך דמי שהיו לו שני בתים בשני צידי רה"ר דלר"י עושה לחי מכאן ומכאן או קורה מכאן ומכאן ונושא ונותן באמצע, ולחכמים אין מערבין רה"ר בכך. ומשני הגמ', דר"י אדר"י לא קשיא, התם איכא ב' מחיצות מעלייתא הכא ליכא שתי מחיצות מעלייתא, דרבנן אדרבנן לא קשיא, הכא איכא שם ד' מחיצות התם ליכא שם ד' מחיצות. וכתבו התוס' דבס"ד סבר הגמ' דאף לר"י שלש מחיצות דאו' ולחי וקורה משום מחיצה, דאי שתי מחיצות דאו' לא הוה פריך מידי, ומשני קסבר שתי מחיצות דאו'. אי נמי אפילו קסבר שלש מחיצות דאו' לא אתו רבים ומבטלי מחיצה שלישית כיון דאיכא ב' מחיצות מעלייתא, עכ"ד.

ובפשוטו נראה דר' יוחנן קאזיל בשיטת רבי יהודה דפסי ביראות רבים מבטלי מחיצתא, וכמתבאר מהגמ' דאן ולא ס"ל. אלא שאם כן צ"ע מה מקשה הגמ' כאן מהא דאי"ר יוחנן ירושלים אלמלא דלתותיה ננעלות בלילה חייבין עליה משום רה"ר, דהא השתא לאו בדעת ר"י קאי. ובקי' זו עמדו רבנן שבתוס' בד"ה והאמר רבה ותירצו ז"ל, ויש לומר דפריך כי היכי דלר' יהודה בשם ד' מחיצות דלא חשיבי ליה מצריך נעילה, הכי נמי בב' מחיצות דלא חשיבי לרבנן יהיה צריך נעילה, ע"כ.

אלא שד' התוס' צ"ב, דהרי הכא מיירי בצוה"פ מכאן ולחי מכאן או דלת מכאן ומכאן, וא"כ יש כאן שם ד' מחיצות. [והרי מוכח שיש ע"ז תורת מחיצות, דאם לא כן אף בלאו טעמא דרבים מבטלי מחיצתא אסור משום שאין כאן מחיצה].

ואשר צ"ל דמוכרח בד' התוס' דצוה"פ לא חשיבי שם ד' מחיצות לענין החסרון דרבים מבטלי מחיצתא, וכ"כ בחזון איש בד' התוס' הנ"ל. אולם בד' הרשב"א כאן מתבאר דבאמת לרבנן דפסי ביראות, ה"נ הכא בצוה"פ חשיב כשם ד' מחיצות ורבים לא מבטלי, וקו' הגמ' היא דכיון דר' יוחנן פסיק כר' יהודה לכן מוקמינן להברייתא נמי כהילכתא, וכו' יהודה דרבים מבטלי מחיצתא. [ובד' הריטב"א ז"ל בדף כ"ב א' יש לעמוד, דמוחך כתב דקו' הגמ' כאן היא רק לר' יוחנן אליבא דר' יהודה וכהרשב"א, ומאיך כתב שם דפסי ביראות דוקא חשיבי שם ד' מחיצות ולא צוה"פ, וצ"ע. וע"י בה"ל סימן שס"ד שג"כ ס"ל דצוה"פ לא מבטלי מחיצתא לרבנן, ונקיט הכי בדעת הרמב"ם ז"ל].

ב. והנה להתוס' דצוה"פ לא חשיבי שם ד' מחיצות לרבנן, צ"ע מה מקשה הגמ' בדף כ"ב כאן וס"ל, דהא אף רבנן מודו דצוה"פ לא חשיבי שם ד' מחיצות ולכן ירושלים יתחשב רה"ר. והנראה פשוט דירושלים לא היה לה רק צורת הפתח אלא היו לה גיפופין מכל צדדין, באופן דלא גרע מפסי ביראות. וביותר דבחי' הריטב"א ז"ל בדף כ"ב כתב דירושלים היה בה עומד מרובה על הפרוץ, יעו"ש.

האם למ"ד ב' מחיצות דאו' שייך רבים מבטלי מחיצתא

והנה מתבאר מד' התוס' דזה פשוט דלר' יהודה אם שתי מחיצות דאו' לא שייך רבים מבטלי מחיצתא, וצ"ב מדוע פשיטא להו הכי, דאמאי לא נימא גם בזה רבים מבטלי (ועמד בזה בחזו"א). עוד יעו"י להתוס' בדף כ"ב א' שהקשו דמאחר ור' יוחנן סובר כר' יהודה, אם כן אמאי ירושלים חייבין עליה משום רה"ר, דהא יש כאן ב' מחיצות דאו'. ותירצו דירושלים היתה מפולשת מד' צדדין, והיה עומד באמצע הפילוש. והיינו דאם הוא כנגד המחיצות הרי בכל מקום יש לו שני מחיצות [ונראה

שהרואה טועה במציאות, וחושב שאין זה נמשך מהמבוי, אלא הפירוש הוא שטועה בהלכה וחושב שיש כאן רק ב' מחיצות וכקי' התוס' דאין כאן אלא ב' מחיצות, וא"כ אף הנמצא כנגד הקצר עדיין אית ליה טעות שסובר שכנגד הארוך אינו מבוי, ורואה שאין כאן קורה ע"ג מבוי. ופשוט. ואף מד' התוס' נ"ל להוכיח הכי מזה שדנו אם לרב כהנא מותר להשתמש כנגד הארוך, והיינו דהיה להם צד לומר שכל ד' רב כהנא הם לענין כנגד הקצר, ולפ"ז נמצא דרבה פליג אף על כנגד הקצר. ודוק. וע"י בביאור הלכה שג"כ כתב דנראה כד' הפמ"ג דאסור להשתמש אף כנגד הקצר.

והנה כתב הראב"ד ז"ל דע"י צורת הפתח אפשר לכו"ע באלכסון, ומשום דהוי מחיצה לכו"ע. ובחי' הרשב"א ז"ל הוסיף דאף אם יש ד' אמות בארוך מהני צוה"פ. ויל"ע בזה דלכאו' מאחר ואיכא ד' אמות הרי הוי מבוי בפ"ע (כמו דלרב כהנא לא מועיל בזה קורה), וא"כ אין כאן צורת הפתח למבוי הראשון. ובפשטות י"ל דלענין צוה"פ לא איכפת לן אם הוי שייך למבוי או לא, דהרי צוה"פ א"צ בה תנאי מבוי, וכל שהיא צוה"פ סמוכה לכתלים שפיר דמי. אכן בל' הרשב"א מבואר יתירה מזו דע"י צוה"פ נהפך הכל למבוי אחד. ולפ"ז יוצא דהא דבקורה לא מהני אף למ"ד משום מחיצה, משום שאין בכח הקורה להפוך למבוי אחד.

ולפ"ז יל"ע במה שראיתי להגאון יעקב שכתב דלפ"ד הריטב"א דאף לרב כהנא דביותר מעשר לא מהני קורה, מ"מ יכול להניח הקורה היכן שיש עשר, דה"נ בד"א יכול להניח הקורה בפחות מד"א. ולענ"ד לא דמי, דביותר מעשר דהחסרון הוא פירצה הרי כשמניח בעשר אין כאן פירצה, אבל בד"א דהוי מבוי אחר אין הקורה מחלקת המקום לחשוב שאין כאן מבוי ד"א. ואף בשפת אמת כתב דלא כהגאון יעקב, יעו"ש.

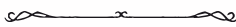
והנה יעו"י להר"ף שהעתיק ד' רב כהנא דביותר מעשר, והיה עודף מד"א, והקי' הרא"ש ז"ל דהא קי"ל כרבה דקורה משום היכר כדלקמן י"ב, וא"כ אינו מניח באלכסון. והב"י כתב לתרץ בבי' אופנים, א. דאפשר דהר"ף פסק כרב כהנא כיון דהרבה אמוראי קאמרי לה [והיינו דהוי יחיד ורבים, ויל"ע דלפ"ז לא פסק כרבה דקורה משום היכר. עוד יל"ע דלפ"ז שמענין דאם אמורא אומר בשם אמורא בשם אמורא וכו' נידון כרבים]. ב. דבא הר"ף לומר שלא תאמר דאף רבא לא פליג אלא ביותר מעשר, לזה קמ"ל הר"ף דביותר מעשר אף רב כהנא אוסר, ועל כרחך כי פליגי בעשר הוא דפליגי, ע"כ. ולכאו' תי' השני אינו מובן האיד ס"ד דרבא ביותר מעשר הוא דפליג, דהא רבא מפרש טעמא משום דבאלכסון לא הוי היכר, ולהאי טעמא למאי נפ"מ עשר או יותר מעשר.

ואשר נראה בזה, דהנה הט"ז דן היכא דמניח הקורה בתוך המבוי באלכסון דמהני לכו"ע אם האלכסון יותר מ"י מהו, וכן דן המ"ב בה"ל. ולכאו' יל"ע מדוע שלא יועיל, דהא הגע עצמך אם היה מניח את הקורה ישר אין כאן חסרון, והיינו שאין כאן פירצה כלל, וא"כ במה גרע מה שמניח באלכסון. וכן העיר השפת אמת, דבשלמא בד' רב כהנא דמניח באלכסון כנגד הארוך, התם שפיר הוי פירצה, כיון שאין שם ג' מחיצות, ורק מכח הקורה הוא דהוי מחיצה. וכן חילק שם השפ"א. ובפשוטו י"ל דהכל נידון איך שמניח את הקורה, והיינו דלפ"ז נמדד אם הוא פתח או פירצה, וכיון שמניח באלכסון חשיב פירצה, דנהי דמצד ג' מחיצות אין כאן פירצה, אבל לענין הרוח רביעית הו"ל כפירצה. אך י"ל באמת דמצד תורת פירצה בעצם ליכא כאן, אלא למאי דמשמע ריהטת המאירי ורבינו יונתן ריש עירובין דטעם פסול רחב מ"י הוא משום דלא הוי היכרא, ומשמע דאין כאן חסרון בעצם מצד הל' מחיצה אלא מצד רוחב הפתח, ויעו"ש מש"כ בזה, ולהכי גם הכא הגם דלא הוי פירצה אבל הוי חסרון היכר, ולפ"ז י"ל ד' הבי"י דשפיר הוי ס"ד דכל ד' רבא דבאלכסון לא הוי היכר היינו ביותר מ"י, וזהו גופא הטעם דבאלכסון לא הוי היכר היינו מצד דיותר מ"י לא הוי היכר וכנ"ל, ולזה קמ"ל הר"ף דרבא אוסר אף ביותר מ"י. ודוק.

ונסיים במאי דפתחנו, הנה יעו"י להביאור הלכה ריש סימן שס"ג שכתב דלמאי דקיי"ל לחי משום מחיצה, ולהראשונים דב' מחיצות ולחי הוי רה"י מה"ת, אין הפרש בין ב' מחיצות זו כנגד זו או ב' מחיצות כמין גם, אולם החזו"א חלק ע"ד הבה"ל, דכמין גם ודאי אין הלחי מתיר כנגד כל הריבוע ואף לא באלכסון, וכמבואר כאן בתוס', וכ"ה בר"ן פ"ק דסוכה (וכמו שהביא גהש"ס), עכ"ד.

והנה יל"פ קו' החזו"א בשני פנים, א. דאם איתא כד' הבה"ל דלחי מתיר כל הריבוע או באלכסון, אי"כ מה הק' התוס' דכנגד הארוך יש רק ב' מחיצות, הא הארוך גופא יתיר מדין לחי. ב. ועויל"פ דקו' החזו"א היא על צד הסברא והיקש, היינו אם איתא דמחיצת לחי מתיר כנגד הריבוע או האלכסון, אי"כ ה"ה מחיצת הארוך תתיר מדין מחיצה שלישית באלכסון.

ולכ' האופנים נראה ליישב ד' הבה"ל, להאופן הראשון, י"ל דבאמת מדין לחי אי אפשר, דלחי נאמר רק במחיצה רביעית, אלא דזה רק מדרבנן להשי' דג' מחיצות דאו', ומהתוס' הא נראה דמדאו' קאמרי וכנ"ל לעיל. אם לא דהתוס' קיימי השתא בשי' הר"מ דד' מחיצות דאו', ולא מועיל לחי במחיצה ג'. ולהאופן השני, י"ל דהבה"ל מחלק בזה בין דין מחיצה גמורה לדין לחי, דדוקא במחיצה ג' דשם בעינן עומד"י על הפרוץ לכן בעינן דוקא שיתיר ביושר, דחלות המחיצה היא כמו כל מחיצות שמגדירים את הרשות, וכיון שביושר אי"א מאחר ואין לו הגדרה זו כנגד זו אין כאן מחיצה, אבל לחי כל עיקרו הוא לחשוב כאילו נסתם הכל, ועל כן מתיר אף כנגד הריבוע. ודוק.

מעבר מעיר לעיר, ודרך הרבים. ב. מקום קיבוץ רבים (והיינו סרטיא ופולטיא). ולכן דוקא לענין מקום מעבר אומרים שאם בלילה אינם עוברים הרי אין זו דרך הרבים, שהרי אינו מעבר ביום ובלילה, אבל מצד מקום קיבוץ רבים הרי מתקבצים שם אף בלילה כיון שאין הדלת מונעת כלום מהרבים שבאותה העיר להתקבץ שם. וכ"מ חילוק זה בשו"ת אבני נזר. ולהך צד ברור דבעי' דוקא ס' ריבוא כדי לבטל מחיצה כיון דתלוי בשם רה"ר, וההג"א סובר דלא תלי ברה"ר (ועי' לרבינו פרץ ב"דף ו' ע"ב שג"כ מתבאר סברא זו). ועי' במג"א ס"י שס"ג ובמ"ב שם לענין מחיצה רביעית שעל שפת הים אם רבים מבטלי אף דלא נעשה רה"ר, שהרי הם מבטלים רק מחיצה אחת.

מבאר שבוה נחלקו ר"י ורבנן ביטור ענין פסי ביראות אם הכל כסתום או שמספיק הפסים

ח. ועתה נבא לכאר סוגיין, ד"ל דבהך מילתא גופא פליגי ר"י ורבנן מהו גדר מחיצות דפסי ביראות, לר"י הפי' הוא דרואים כאילו נמשכות וסותמות, ולרבנן הפי' הוא דסגי לן באותם פסים. והשתא זהו דמחלק רבי יהודה דשאני פסי ביראות שאין לך ב' מחיצות מעלייתא, ויש כאן בקיעה של הכסתום, ומשא"כ כשיש ב' מחיצות מעלייתא, דס"ל לר"י ב' מחיצות דאין, ואין כאן שום הפקעה של מקום המחיצה [ולכן פשוט להתוס' דבס"ד לא ידע דלר"י ב' מחיצות דאין, דאם ב' מחיצות דאין הרי אין כאן הפקעה על הכסתום]. ולחד תי' בתוס' לעולם אף לר"י ג' מחיצות דאין, אלא דסגי בב' מחיצות מעלייתא. וביאור הדברים י"ל דסובר ר"י דכל דין כסתום הוא על ב' מחיצות, ומשא"כ ברוח ג' הפי' הוא דסגי בעצם הלחי בלאו דין כסתום [ואפשר דבאמת לענין רה"ר סובר ר"י דכבר בב' מחיצות מעלייתא אינו רה"ר, דלמנוע רגל רבים סגי בב' מחיצות].

ורבנן ס"ל להיפך דענין הפסי ביראות הוא דסגי בעצם הפסים, ולכן אין שום חסרון בבקיעת רבים, שהרי אינם בוקעים את הכסתום, שהרי אין כאן דין כסתום, אבל בלחי רבים בוקעים. והיינו דבלחי באמת מודו רבנן דהוא ענין כסתום, והטעם דכיון שלחי אינו מחיצה חשובה ודאי אין הפי' דעצם הלחי הוא גופיה המחיצה, אלא הוא רק דין כאילו נמשך, ושפיר יש בו דין בקיעת רבים, שבוקעים את סתומת הלחי. ט. ומעתה לענין צוה"פ בזה נחלקו הראשונים, להתוס' הו' אותו גדר לחי, היינו לא שנחשב עצם הצוה"פ כמחיצה אלא למיחל דין כסתום, אבל להרשב"א הפי' הוא דעצם הצוה"פ הו' מחיצה ועל כן רבים אינם מבטלים. [ועי' להרשב"א ב"דף כ"ב א' ב' תירוצים אם לרבנן הטעם דלחי אינו מחיצה כמו פסי ביראות, או משום דס"ל דלחי הו' רק משום היכר. והיינו דאף לענין לחי איכא ב' צדדים לכאר ענין המחיצה דלחי, ודוק].

ולענין עומד מרובה מתבאר לפי"ז דהו' ג"כ "כסתום" אליבא דר' יהודה, ולכן שייך בזה בקיעת רבים. וכ"מ ב' הרמב"ן במלחמות הג"ל.

ביאור שיטת הרמב"ם בדין רבים מבטלי מחיצתא

י. ולענין הלכה (לענין צוה"פ) פסק השו"ע בסימן שס"ד סעיף א' בסתם שצריך דלתות נעולות בלילה, והביא את ש"י הרמב"ם בשם י"א שמספיק ראיות לנעול, וביאר בביאור הלכה שמה"ת סובר הרמב"ם כרבנן שרבים לא מבטלי מחיצתא, ורק מדרבנן הצריכו ראיות לנעול.

ואכן הרשב"א הקי' על הרמב"ם מדבריו בריש הל' עירובין שמדינה מוקפת חומה אינו רה"ר אא"כ דלתות נעולות בלילה. ולכן כתב שכונת הר"מ שמספיק ראיות לנעול, היינו מבוי המפולש לרה"ר. וקשה שהרי בפשוטו הר"מ פסק כת"ק שכל מבוי המפולש לרה"ר מספיק צוה"פ, ולא חילק בין פתוח לכרמלית לפתוח לרה"ר. ועויק דהרי הר"מ פסק בפ"ז הליג' שהזורק לפסי ביראות חייב אף אם רבים בוקעים בו. אך י"ל דהר"מ מדבר דוקא בבקעה דמינה סליק, כיעו"ש.

ולעני"ד אולי י"ל בדרך אפשר, דהרמב"ם פסק כר' יהודה דסגי בב' מחיצות מעלייתא, ולכן בפ"ז מהל' שבת כתב ב' כתלים היינו ב' מחיצות מעלייתא, אבל בריש הל' עירובין מדבר שמפולשת מדי' צדדיה. ואף שפסק הר"מ ד' מחיצות דאין, היינו לענין רה"ר, אבל לענין רבים מבטלי מחיצתא סגי בב' מחיצות מעלייתא וכחד תי' שבתוס'.

אולם בחי' המאירי מיישב ד' הר"מ שמדינה שאני שצריך דלתות נעולות בלילה, יעו"ש. ובפשוטו זהו חילוק מדרבנן שהחמירו במדינה. ומש"כ בריש הל' עירובין כותנו שבוה הו' רה"ר אף מדרבנן, וכמו שכתב שם לענין קורה דהו' רה"ר והיינו מדרבנן. ודוק שם.

ירושלים כל זמן שלא עירבו דינה ככרמלית

יא. והנה בעיקר הך דירושלים מבואר לקמן ק"א דהיה לה דין כרמלית כל זמן שלא עירבו, וכמו שהביא רש"י כאן. והקשה רבינו יהונתן ז"ל האיך מועיל עירוב לכרמלית, ותירץ שצריך לחי רחב מכאן ומכאן, יעו"ש. והב"י כתב על ד' ה"ר יהונתן שאין כאן קושיא, דכל מה דהו' כרמלית הוא משום שלא עירבו ואין זה איסור חדש, וכ"כ המאירי, וכיו"ב הקשה הרמ"ך בריש הל' עירובין שלא יועיל עירוב לכרמלית, ותי' הכסף משנה כנ"ל שכל מה דהו' כרמלית הוא רק מצד חסרון עירוב. [ועיי"ש בלח"מ דמוכח מהרמב"ם שאין חסרון אלא מצד עירוב, מדכתב שם מבוי סתום ע"י קורה הו' רה"ר, ה"ה ירושלים].

וצ"ב עיקר ד' ה"ר יהונתן ז"ל והרמ"ך מדוע שיחשב כרמלית אם דלתותיה נעולות בלילה, וגם מה מועיל עמוד מכאן ומכאן. ובדברי יחזקאל פירש בדעת ה"ר יהונתן ז"ל שהדלתות היו בלא צוה"פ, ולכן אין זו מחיצה בעצם אלא רק להפקיע תורת רה"ר, ולהכי לחי רחב מכאן ומכאן מועיל. [וצ"ע דהא לחי מתיר רק בצד ד'].

ולעני"ד י"ל בביאור ד' ה"ר יהונתן ז"ל דסובר דנהי בדלתות נעולות בלילה לא הו' רה"ר, היינו משום דלא הו' "כדגלי מדבר", אבל מדרבנן מיהת הו' כרמלית דומיא דרה"ר מקורה דהו' נמי כרמלית, הגם דלא דמי לדגלי מדבר, אלא דהכא יש לחלק שהרי יש לו מחיצות. ולזאת

נראה דה"ר יהונתן ז"ל ס"ל לדלין רבים מבטלי מחיצה א"צ תורת רה"ר, אלא סגי בשם "רבים" (וכש"כ בדעת הג"א ותוס' רבינו פרץ), ועל כן נהי דדלתות נעולות בלילה לא הו' תורת רה"ר, אכתי איכא כאן תורת רבים ביום, ולזה צריך לחי רחב מכאן דחשיב שם ד' מחיצות דאז לא מבטלי מחיצתא. ודוק.

* * *

עוד נעיר בזה כמה הערות בסוגיית הש"ס:

א. בהא דאמרו כיצד מערבין דרך רה"ר, עושה צורת הפתח מכאן ולחי וקורה מכאן כו'. ופי' רש"י, ר"ה משמע רחב שש עשרה אמה, ועיר שמצויין בה ששים רבוא ואין בה חומה שהיה רה"ר שלה מכוון משער לשער שיהא מפולש דומה לדגלי מדבר. והתו' הביאו שכ"כ בה"ג שצריך ס' ריבוא, והקשו משבת צ"ח א' דעגלות תחתיהן וביניהן רה"ר, והרי תחתיהן לא הו' ס' ריבוא, ואומר ר"י דדרכן לצאת ולבוא באותו דרך, עכ"ד.

ולכאז"ב בקו' התו' שהקשו מעגלות דתחתיהן רה"ר ולא הו' ס' ריבוא, הא לכוי"ע תיקשי דהא לכוי"ע בענין מיהת "רבים" ותחתיהן אין כלום, אלא מאי אמרת דאיכא רבים כשאין שם עגלות, אם כן אף אנו נאמר דאיכא ס' ריבוא כשאין עגלות.

ובעיקר תי' התוס' שהיו רגילים לצאת ולבוא באותו דרך, צ"ב מאי קאמרי הכא. וי"ל בתרי אנפי, א' דהא גופא תירצו דלא אזלינן בתר השתא אלא בתר דמעיקרא, או אח"כ כשהעגלות ינטלו. וכה"ג דן הגרע"א ז"ל בשבת דף ח' בסוגיא דכוורת בורק אבן ג' טפחים לרה"ר, שיפטר, כיון שמיד מתבטל המקום שמתחתיו מתורת רה"ר. ובס' קה"י שם כתב לתרץ דאינו מתבטל המקום שמתחתיו. ובהא גופא תלי קו' ותי' התוס', אלא דהקה"י שם דייק מדי' התו' בשבת דס"ל דאף המקום שמתחתיו מתבטל.

ב. עו"ל דכונת התוס' היא כמו שכתב בעמוד ב' לענין מבואות, שאם ארכן לאורך רה"ר הו' רה"ר אף דליכא ס' ריבוא, והי"נ הכא מתבטלים לרה"ר [וכן נראה מהגהות יעב"ץ שצ"ן לד' התוס' בעמוד ב']. אלא דהכא גרע שהרי אין שם רבים כלל בזמן שיש שם עגלות, ומשא"כ התם דאיכא רבים רק שאין רחב ט"ז אמה, ודוק.

ג. ובעיקר ש"י רש"י והבה"ג שצריך ס' ריבוא נחלקו בזה הראשונים, ול' השו"ע בס"י שמה"ד ד"א שצריך ס' ריבוא עוברים בכל יום, והעיר השעו"צ שלא מצא בראשונים העומדים בשיטת רש"י שצריך עוברים בכל יום, וזה זמן זמנים טובא העירתי מל' הר"ן בשבת ס"ד שהביא עוברים בכל יום, אולם הדבר קשה ביותר שהרי הב"י בס"י שמה"ה הביא ד' הר"ן, ואיך אישתמטי להמ"ב באותו מקום דברים אלו. אלא היטב אשר דיברו בזה במ"ב הנדפס מחדש מהדורת דרשו, ולעני"ד הוא מוכרח מלשון המ"ב שכתב "ראשונים העומדים בשיטתו" ולא כתב "בראשונים", אלא כונתו דוקא לראשונים שפסקו כרש"י שהם לא זכרו תנאי דבכל יום. [ולמדנו בד' המק"ב חידוש בכללי הלכה, שאם הראשונים הביאו שיטה ולא פסקו כמו אותה שיטה, אין כ"כ הכרע איך שהבינו אותה שיטה לענין ההלכה, ודוק].

ג. הנה בהא דפי' רש"י מכוון משער לשער, כ"ה ל' השו"ע שצריך מפולש משער לשער, והעיר האגרו"מ חלק א' סימן קי"מ מה טעם הוא דניבעי מכוון, ובאול"צ ח"א תירץ דאם הו' עקום (כשיש חומה) אז חשוב עומ"ר על הפרוץ מה"ת דפירצת י' הו' רק דרבנן, וכ"כ תו' הרא"ש בריש עושין פסין דפירצת י' הו' רק דרבנן.

אך כ"ז לרבנן דרבים לא מבטלי מחיצתא, אבל לר"י דרבים מבטלי מחיצה לכאז"ל לא יועיל אף עומ"ר כד' הריטב"א ב"דף כ"ב דירושלים היה עומ"ר, ומ"מ מבטלי מחיצה לר' יוחנן.

ואכן בל' הרשב"א בדכ"ב א' נראה הטעם דבעי' מכוון משער לשער, שיהא דומיא דדגלי מדבר. [ולפי"ז אף בלא חומה דינא הכין]. ועיין.

ד. הנה התו' ביארו ש"י רש"י דהגם דהיו יותר מס' ריבוא היינו נשים וטף וערב רב, מ"מ לפינן רק ממה דכתב בפירוש. והיינו משום דתפסת מרובה לא תפסת, דאך תלמוד מדבר שאין לו שיעור מפורש. והק' הרש"ש דאכתי כתיב בפירוש בפר' פקודי יותר מס' ריבוא. ואפשר דלפינן רק ממה דכתב קודם ציווי המשכן, דהרי אפשר שנשתנה אח"כ. ועי'.

ה. הק' התו' האיך עושה לחי ברחב ט"ז אמה, דהא רחב מעשר ימעט, ותו' דימעט ברחבו עד עשר. והק' הגאון יעקב דאכתי קורה מאי איכא למימר. ועוד יל"ע דלכאז"ל הו' לחי ד' אמות דלא מועיל. אכן י"ל עפ"י רש"י ב"דף ה' ע"ב דאם עשאו לשם לחי מועיל אף ב"א, ושוי"ר שכן ביאר בהגהות יעב"ץ. אלא דמל' התו' שם נראה דאין זה ברור, שאף התו' ס"ל הכי, ורק באז ליישב סברת רש"י דבעשאו לשם לחי יש לו היכר, ואכן דעת הרשב"א בעבודת הקודש דלחי ד"א לא מועיל אף בעשאו לשם לחי. עוד יל"ע בהא דהק' התו' בעמוד ב' האיך ס"ד דר"י ורבנן בשני בתים בשני צידי רה"ר מיירי ברה"ר ממש, דהא לא התיר ר"י ביותר מ"ג ושליש. והק' הגאון יעקב דהא התוס' כאן כבר תירצו שממעטו עד עשר.

וליישב כל זה י"ל דבאמת הכא הלשון הוא "לחי וקורה", ואילו בעמוד ב' הלשון הוא "לחי או קורה", ולכן י"ל דהכא הכונה היא לחי עם הקורה גם יחד. והיינו דע"י הלחי מתמעט עד עשר, אך זה לבד לא מהני כיון דהו' ד"א, ולזה מועיל הקורה, ומה שאין כן בעמוד ב' דאיתא לחי או קורה אי אפשר לתרץ הכי, ושפיר הקשו התוס' דהו' רחב י"ג ושליש. ודוק.

סימן ט'

בענין מבוי עקום [תורתו כמפולש או תורתו כסתום]

סימן שס"ד סעיף ג': מבוי עקום כמין דלית דינו כאילו היה מפולש בעקמומיות, וצריך צורת פתח בעקמומותו ובשני ראשיו, לכל אחד לחי או קורה או צורת פתח משני ראשיו, ולחי או קורה בעקמומותו. ואם עשוי כמין חית צריך צורת פתח בשני עקמומותיו, ולחי או קורה בשני ראשיו. וכתב במ"ב ס"ק ט' שכן הוא הדין אם פתוח לכרמלית. ובהא דצריך לחי או קורה בעקמומות, פי' במ"ב ס"ק י"ב שהוא כדי שלא יראה לא מצד זה ולא מצד זה. ובבה"ל ד"ה דינו וכי הביא דדין זה הוא לד' רש"י ועוד הרבה ראשונים, אבל לד' הר"י והרשב"א א"צ תיקון בעקמומותו, ונראה שכן יש להקל בשעת הדחק, וכן לענין מבואות שלנו שיש להם דין חצרות, ד' כמה אחרונים דא"צ תיקון בעקמומותו.

ולענין מבוי כמין חית שכתב השו"ע שצריך צוה"פ בעקמומותו ולחי או קורה בשני ראשיו, כתב במ"ב ס"ק י"ג דה"ה שיכול לעשות שני צוה"פ בשני ראשיו ושני לחיים בשני עקמומותיו. ובבה"ל ד"ה ואם עשוי כמין חית הביא ד' הרשב"א דמבוי העשוי כמין חית דינו כמבוי סתום, וכתב בבה"ל שבמקום הדחק יש להקל.

ולכאר כל עיקר דין זה דמבוי עקום אשר שרשו בסוגיית הש"ס בעירובין דף ו' עמוד א', נבארו כאן בעה"י עם פרטי הדינים שבו, וז"ל הגמ', אמר רב נחמן בר יצחק כוותיה דרב הונא מסתברא, דאיתמר מבוי עקום רב אמר תורתו כמפולש, ושמואל אמר תורתו כסתום. במאי עסקינן, אילימא ביותר מעשר בהא לימא שמואל תורתו כסתום, אלא לאו בעשר, וקאמר רב תורתו כמפולש, אלמא פרצת מבוי מצידו בדי. ורב חנן בר רבא שאני התם דקא בקעי בה רבים וכי, ע"כ.

ופירש רש"י, תורתו כמפולש, ומבוי המפולש לרה"ר צריך צורת פתח מכאן ולחי או קורה מכאן כדלקמן, אף זה צריך לשני פתחים לצד רשות הרבים, לחי לכל רוח, ובעקמומיותו צריך צורת פתח, דפילוש שהוא מפולש לחבירו הו' כמפולש לרשות הרבים. ותורתו כסתום. ואין צריך בעקמומיותו כלום, אלא אלו עושין לחי לפתחן ואלו עושין לחי לפתחן, דלא מצרכינן צורת הפתח אלא לפתחים המפולשין זה כנגד זה לרשות הרבים. לשון אחר, תורתו כסתום, תורת מבוי סתום וצריך לעשות לחי לעקמומיותו, והיינו לחי שעושים במבוי סתום, וזה קבלתי ממורי הזקן ז"ל, אילימא ביותר מעשר, שרוחב פתיחת עקמומיותו יותר מעשר. ובהא לימא שמואל כסתום, וניסגי בלחי אטו לחי ביותר מעשר במבוי סתום מי מהני. וללישנא קמא כיון דיותר מעשר הו' כחד מבוי, וכי האי גוונא לא לימא שמואל דלאו מפולש הוא, ע"כ.

שיטת רש"י דלרב לכוי"ע צריך תיקון בעקמומותו

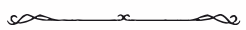
א. הנה בהאי סוגיא עמיקתא דמבוי עקום, ראיתי לכאר ולברר כמה מילי בעה"י. הנה רש"י פירש בדברי רב דמבוי עקום תורתו כמפולש, היינו שיעשה הפתח בראש המבוי וצורת הפתח בעקמומיותו [או להיפך], ואילו בדברי שמואל דאמר תורתו כסתום פירש ב' פירושים, א' שאין צריך בעקמומיותו כלום אלא לחי מכאן ולחי מכאן, ב' ועוד פירש בשם מורו הזקן שצריך לחי בעקמומיותו. ובפשוטו צ"ב מדוע בדברי רב דהבר מוסכם לכוי"ע שצריך תיקון בעקמומיותו, ואילו בד' שמואל יש בזה מחלוקת, ואם נפשך לומר דרש"י דייק לה מלשון שמואל דאמר תורתו כסתום, ומשמע סתום לגמרי היינו בעקמומיותו, א"כ הא גופא צ"ב דא"כ נמצא שיש כאן שני פלוגות נפרדות, א' אם תורתו כמפולש לענין צורת הפתח, ב' אם תורתו כסתום לענין עקמומיותו, וזה צ"ב היכן שמעינן ב' פלוגות אלו, ונבאר יותר שהרי התוס' בסוף דבריהם ביארו הטעם שצריך תיקון בעקמומיותו כדי שיראו בני כל מבוי את התיקון, ובפשוטו מטעם היכר אתינן עלה, ולענין סברא זו אף לשמואל ניבעי היכר דלחי.

ובאמת מדי' התוס' מתבאר דשפיר י"ל דלהך פירוש דרש"י דתורתו כסתום, היינו שאף א"צ תיקון בעקמומיותו, אף בד' רב דאמר תורתו כמפולש י"ל הכי דא"צ תיקון בעקמומיותו (וכן ס"ל להרשב"א והריטב"א לד"נא). אך בד' תוס' הרא"ש מתבאר כמש"כ בדעת רש"י, דלרב לכוי"ע צריך תיקון בעקמומיותו, ולשמואל תלי בפלוגתא. והדברים צ"ב.

בביאור טעמיה דשמואל דמבוי עקום תורתו כסתום

ב. ואשר יראה בביאור שיטת רש"י ז"ל, דהנה יש להסתפק מהו טעמיה דשמואל דאמר תורתו כסתום, ד"ל בזה בב' אנפי, א. דשמואל חולק על רב דפירצת צדדים בדי, וסובר דאף בבקעי ביה רבים אין פירצתו בדי. [וצריך להקדים כאן, שמצד דין מחיצות יש כאן תורת עומד מרובה וכמו שנראה מד' הריטב"א, וכ"מ בחזו"א, אלא דהחזו"א אית ליה מהלך אחר קצת בסוגיא]. ב. אכן יש לפרש דאף שמואל מודה דפרצת צדדים בדי, אלא דס"ל דתורת מפולש ליכא בזה, ובטעם הדבר י"ל בב' אנפי, א' דכל דין פירצת צדדים בדי אינו פרצה ממש אלא מהני רק כדי לחייב לחי וקורה, אבל לא להחמיר דהו' כמפולש. ב. עו"ל הטעם בזה כלשון רש"י: דלא מצרכינן צורת הפתח אלא לפתחים המפולשים זה כנגד זה לרשות הרבים, והיינו דלעולם חשיב פירצה, ומ"מ כיון דאין המבוי מפולש לרה"ר זה כנגד זה אין זה מפולש. אך לפי"ז נאמר דאף במבוי אחד שנפרץ בצידו לא יחא בו תורת מפולש כיון דאין זה כנגד זה. אולם י"ל דאין הענין דוקא זה כנגד זה, אלא שבאמת המבוי אינו מפולש לרה"ר אלא מפולש למבוי השני, והמבוי השני הוא פתוח לרה"ר, וכל כה"ג לשמואל אין על זה תורת מפולש לרה"ר, ואפשר שגם ביאור זה נכלל בד' רש"י.

ואשר לפי"ז נראה דבאמת סובר רש"י לב' הפירושים דאם רק הו"ל דין פירצה שמחייבת תיקון שוב צריך אף בעקמומיותו, ולכן לדעת רב דהו' כמפולש לכוי"ע צריך תיקון בעקמומיותו, ורק לדעת שמואל נחלקו ב' הפירושים, ובהא גופא פליגי, לפירוש קמא שמואל ס"ל דאין כלל דין

כפי מורו הזקן ז"ל שצריך תיקון בעקמומיותו, וקו הגמי על העיקום, ולכן לרב לא תיקשי, דכיון שמקום הפתח אינו רחב מעשר אלא רק מקום העיקום לא מחמירין ברחב מעשר, כיון דמן התורה אף לרב מועיל צורת הפתח ברחב מעשר. עכ"ד.

ומקודם נבאר כונת התוס' דעל העיקום לא מחמירין, דלכא"צ"ב מדוע לא מקפידים על מקום העיקום שיהא רחב מעשר, ורק על מקום הפתח מקפידים, דאחרי דעכ"פ קעביד תיקון למקום העקמומיות מדוע שנקל ברחב מעשר, והמהרש"א ז"ל פירש דכיון שכל מה שצריך תיקון בעקמומיות הוא רק בשביל היכר לכן לא קפדינן. וצ"ל הכונה בזה, דהוי כעין גזירה לגזירה, היינו דמעיקר הדין הרי יש כאן תיקון בסוף המבואות, ורק החמירו להיכר דלבעי אף בעקמומיות, ועל כן לא מחמירין ברחב מעשר, אחרי דמעיקר הדין אף ברחב מעשר מהני צוה"פ.

אך ראיתי לתוס' הרא"ש ותוס' רבינו פרץ ז"ל שביארו באופן אחר. דכיון דלא הוי מפולש לרה"ר אלא למבוי, לכן מהני צוה"פ אף ביותר מעשר. והנראה ביאור דבריהם ז"ל כש"נ לעיל דהך מבוי עקום הגם תורתו כמפולש, מ"מ אין זה מעיקר דינא אלא הוא משום דמיחזי כמפולש, וכמש"כ הא"ר, ולכן מהני צוה"פ אף ביותר מעשר. [והא דבפתחי המבוי בעינן דוקא עשר, י"ל דלא גרע ממבוי סתום דבעי תיקון].

בביאור שיטת המרדכי שמועיל לחי בעקמומיות רחב מי

ט. והנה בהגהות אשר"י הביאו לשון המרדכי דמועיל לחי בעקמומיותו אף ביותר מעשר (ועי' ל' המרדכי סימן תע"ז ששם הוא מתוקן יותר). ולכא"ו הדברים צ"ב, דמאחר ולחי ביותר מעשר אין עליו תורת לחי, מאי מהני לחי בעקמומיותו יותר מעשר, ואמנם אין ענין העקמומיות אלא מצד היכר, מ"מ צ"ב מאי היכר יש בזה כשאין ע"ז תורת לחי. ואמנם מד' תוס' הני"ל מתבאר גם כן דמקלינן ביותר מעשר, ומשום שהקילו בו כטעם המהרש"א הני"ל או כטעם תוס' הרא"ש הני"ל, אבל התוס' הלא ביארו משום דמן התורה מועיל צוה"פ אף ביותר מעשר, באופן דלענין לחי צ"ע הטעם שיועיל, ונוכל לומר דהמרדכי מיקל יותר, וסובר דאף אם מה"ת לא הוי לחי מ"מ הקילו בו. ודחוק.

ואשר יראה לבאר בד' המרדכי בב' אנפי, א. י"ל עפ"י החזו"א שכל פרצה יותר מעשר אינה אלא מדרבנן, וכ"כ תוס' הרא"ש ז"ל בריש פרק ב', ועל כן י"ל דאף לחי יותר מעשר אין פסולו אלא מדרבנן, היינו דאם יש ב' מחיצות ולחי שמבואר בדף י"ב כ' דהזורק לתוכו חיוב, אף אם הלחי יותר מעשר, הזורק לתוכו חיוב. אכן יש לחלק וכמוכח, דדוקא התם דאיכא עומד מרובה על הפרוץ בזה אמרינן דפרוץ יותר מעשר נמי הוי מחיצה, אבל לחי דהוי חלות דין מחיצה מחודש אולי ביותר מעשר לא נאמרה ההילכתא דלחי. אכן תוס' הרא"ש כתב יסוד זה אף לענין פסי ביראות דהוי פרוץ מרובה על העומד. וכן מתבאר בחזו"א (סי' ק"י) במכתב שהוכיח דפירצה יותר מי פסול רק מדרבנן, מהא דמסתפק הגמ' לקמן י"א א' שיועיל אמלתרא ברחב יותר מי. ומבואר דהחזו"א דימה עומ"ר על הפרוץ ללחי לענין רחב יותר מי.

ב. עו"ל עפ"י דמשמע מד' ה"ר יהונתן ז"ל והמאירי בריש עירובין דעיקר טעמא דלחי יותר מעשר לא מהני הוא משום דבעינן היכר (ועי' "מש"נ בזה לעיל), אשר יראה מזה דמעיקר חלות דין מחיצה הוי אף ביותר מעשר, ורק מטעם היכר הוא דאתינן עלה, ובאופן דשפיר הכא סגי בעקמומיותו אף לחי יותר מעשר, כיון דמצד עצם דין מחיצה הוי אף ביותר מעשר.

אלא דהא גופא צ"ב מדוע מצד עצם דין מחיצה הוי אף ביותר מעשר, דמאי שנא מעומד מרובה על הפרוץ דפסל ביה יותר מי עכ"פ מדרבנן. וצ"ל דשאני עומ"ר על הפרוץ מלחי, דלחי כל מהות מחיצה דידיה הוא להיות סותם את שאר הרוח, והלחי מצד עצמו אין בו תורת מחיצה אף על מקומו, ע"י בדף ט"ז דאף לענין כלאים בעי רחב ד' טפחים להתיר כנגדו. ועכ"פ לענין שאר הרוח אין המחיצה דלחי מועלת מכת שגור במקומו, אלא מעיקרו הוא חלות מחיצה על כל הרוח, ועל כן ליכא חסרון דיותר מעשר, ומה שאין כן בעומ"ר על הפרוץ דעיקר תורת מחיצה דידיה הוא במקומו, רק דממילא אף הפרוץ כסתום או כפתח, ועל כן יש בזה חסרון דיותר מעשר. [ועי' בחי הג"ר אריה ליב ז"ל שגם כן כתב עיקר חילוק הני"ל בין לחי לעומ"ר על הפרוץ]. וש"י בס' דברי יחזקאל שג"כ כתב דלחי ביותר מעשר מהני מן התורה, ודימה ל' התוס' דצוה"פ שמועיל מן התורה, יעו"ש. ואפשר שכל הפוסקים כאן דברחב יותר מעשר לא מהני לחי בעקמומיותו פליגי ע"ז, וס"ל דלחי רחב מעשר לא מהני מן התורה. ודוק, ולכא"ו עדיין צ"ע על המרדכי איך יפרש קו' הגמ' דרחב מעשר מי אמר שמואל תורתו כסתום, וי"ל דפרש דקו' הגמ' היא על מקום הפתח ולא על העקמומיות, אי נמי דפרש כפי' האחר שפי' רש"י דקו' הגמ' היא דהוי כחד מבוי ולכו"ע תורתו כמפולש אבל לעולם מועיל לחי בעקמומיותו, מיהו לקמן יתבאר דאפשר דאם הוי כחד מבוי שוב ליכא קולא דהמרדכי.

בביאור דברי הגמ' דברחב מעשר מודה שמואל

י. והנה בעיקר מה שהוכיחו התוס' מזה דלא מקשי על רב דרחב יותר מעשר לא יועיל צוה"פ, ש"מ דמירי בעקמומיותו שבוה י"ל דמועיל צוה"פ אף ברחב יותר מי, ולכא"ו צ"ב טובא דאמאי תלו לה זה בזה. דהא לעולם י"ל דצ"ע תיקון בעקמומיותו, ומ"מ קו' הגמ' דרחב מעשר קאי על עקמומיותו. וכן כתב הריטב"א לדחות, וצ"ע בביאור ד' התו'. וכן העיר בזה השפת אמת. ואשר יראה מוכרח בזה ברעת התו', דהם ז"ל פשוט לחו דקו' הגמ' דרחב מעשר אינו משום דהוי כחד מבוי, אלא רק משום דרחב מעשר לא מועיל תיקון, ושפיר מוכח דא"א לפרש דקו' הגמ' קאי על העקמומיות אם באמת א"צ תיקון בעקמומיותו. ודוק. יא. והנה בעיקר מאי דפי' רש"י דקו' הגמ' היא דהוי כחד מבוי, המתבאר מזה תרתי, א' דרחב מעשר הוי "מבוי אחד", ב' דכל מאי דסובר שמואל

ואסור אף מפולש לכרמלית [ולכן החמיר אף להשיטות דצריך תיקון בעקמומיותו וכמבואר שם בהדיא], אבל למש"נ מד' הריטב"א והר"ן דמבוי עקום הוה ב' מבואות, הרי אין כאן מפולש לרה"ר אלא מפולש למבוי המפולש לרה"ר, ולכן י"ל דאף לרב אין זה מפולש ממש, דעיקר חלות דין מפולש הוא לרה"ר, ורק הוי מיחזי כמפולש, זוהי ראיית הא"ר דמזה דחזינן דלשמואל אין דינו כמפולש, חזינן דעצם דין מפולש הוא רק לרה"ר, ולכן אף לרב דאסור אין זה מפולש מעיקר דינו, ועל כן יש להקל לכרמלית [ולפי"ז בנפרץ מצידו אסור אף לכרמלית]. ודוק.

ועי' חזו"א (ס"ה, ט) שדן בכל מבוי עקום אם צריך בתים וחצרות פתוחים לתוכו בכל מבוי, או שמצטרפים ב' המבואות, והיינו אם הוי מבוי א' או ב' מבואות. ומצאתי בהמאירי שהביא דיש סוכרים שא"צ בתים וחצרות פתוחים לתוכו בכל מבוי. [ולענין מבוי שחילקו בפס רחב ד', מבואר בהרשב"א ובשו"ע סימן שס"ג שצריך בתים וחצרות לכל מבוי].

מבוי עקום כמין חית

ו. והנה נחלקו הראשונים ז"ל במבוי עקום כמין חית האם דינו כמפולש או כסתום, דמד' רש"י בעמוד ב' גבי מבוי עקום בנהרדעא מתבאר שאף מבוי העשוי כמין חית דינו כמפולש, אולם בחי' הרשב"א ז"ל כתב דנראה דמבוי העשוי כמין חית אין דינו כמפולש, ואסברה לה כיון שאין דרך לילך למבוי השני בשביל לבא לאותה רה"ר, ואין זה כמו מבוי עקום כמין דלית שדרך לסבב דרך המבוי השני בשביל לילך לרה"ר שבצד אחר, וכן הביאו התוס' בדף י' ע"ב בשם רי"ב, והך דמבוי עקום דהוה בנהרדעא פי' הרשב"א במבוי העשוי כמין דלית, ורי"ב"א פירש דמבוי העשוי כמין זין, יעו"ש.

ולכא"ו י"ל"ע בטעם הרשב"א דמאי איכפת לן אם דרך לעקם דרכם או לא, סוף סוף הוי כמפולש, ובשלמא בפירצה עד עשר י"ל דכיון שמתבאר מסוגיין דכל עיקר דין פירצה צדדין הוא משום דבקעי ביה רבים, שפיר י"ל דמבוי כמין חית אין כאן בקעי ביה רבים, אבל בפירצה יותר מעשר בזה הרי אין זה משום דבקעי ביה רבים אלא דהוי פירצה בעצם, וא"כ מדוע שלא יחשב כמפולש. [ואכן הדרכי משה בסימן שס"ג לחלק יצא בדעת הטור בין רחב יותר מי לפחות מי, ויש לפרש הטעם כ"ל. ועי' ג"כ להמגן אברהם שם שכתב כהדרכי משה. וש"י"ר בגאון יעקב בדף י' ע"ב שמתבאר כמש"כ].

ואשר מוכרח בזה ואיכא עוד ראיות ליסוד זה, דיסוד דינא דמפולש אין זה משום דלא נאמר תיקון לחי בב' רוחות, דאם כן אף הכא נימא שלא יועיל לחי בב' רוחות, אלא יסוד דינו הוא "מפולש לרשות הרבים", ועל כן אף דמבוי כמין חית יש כאן תורת מפולש מב' צדדין, אבל לא חשיב מפולש לרה"ר, דהיינו שאין זה מקום הילוך בני"א מרה"ר זה לרה"ר זה. [וכן מתבאר מתוך מש"כ לעיל דמבוי עקום לכרמלית לא חשיב מפולש לדעת הא"ר, דאף דסו"ס יש כאן פילוש לב' צדדים, אבל אין זה פילוש לרה"ר, וכש"נ דזהו אף עיקר טעמיה דשמואל].

מבוי עקום כמין חית הא"ר מתקנים בעקמומיותו

ז. והנה השו"ע בסימן שס"ד פסק להלכה דאף מבוי העשוי כמין חית צריך תיקון בעקמומיותו כדון מפולש, ולשון השו"ע הוא: צריך צורת פתח בשני עקמומיותו ולחי או קורה בשני ראשיו. וכתב המ"ב בס"ק י"ג בשם הפוסקים שהוא הדין שיכול לעשות שני צורות הפתח בשני ראשיו ושני לחיים בשני עקמומיות, ע"כ. אולם יעו"י להחזון איש בסימן ס"ה ס"ק מ"א שחולק על זה דמבוי כמין חית חמור יותר לענין זה ממבוי כמין דלית, וטעמא ביאר שם, דמאחר והטעם שצריך תיקון בעקמומיותו הוא משום שצריך היכר שיראו בני המבוי, אם כן בשלמא במבוי כמין דלית אז אף אם נתן לחי בעקמומיותו כל מבוי רואה את הצוה"פ בראשו ולחי בעקמומיותו, אבל במבוי כמין חית הרי יש כאן אף את המבוי שבגג החית, ואם כן נהי דהמבוי שבכל צד רואה את הלחי בעקמומיותו והצוה"פ שבראשו, אבל המבוי שבגג החית רואה רק לחי בב' צדדיו, עכ"ד. ולכא"ו טענת החזו"א טענה אלימתא היא, וצ"ב בד' המ"ב שסובר דסגי בב' לחיים בד' עקמומיותו.

והנראה בזה בעה"י עפ"י משנת"מ מד' הריטב"א והר"ן דכל הטעם דבעי' היכר בעקמומיותו הוא רק משום דהוה ב' מבואות. ולפי"ז י"ל דכל הגדר דב' מבואות הוא רק משום שלכל אחד יש פתח בפ"ע לרה"ר, ולכן כל מבוי הוא בפ"ע, אבל אם הוא פתח אחד לרה"ר הרי הכל מבוי אחד, ולפי"ז ייחזו אנו בהך מבוי כמין חית, אותו מבוי שבגג החית הרי עוברים דרך רה"ר שבסוף המבוי שבצדדים, ואם כן ממה נפשך אינו מבוי בפ"ע אלא קשור לא' מהצדדים, ונמצא איפוא שאותו מבוי לעולם א"צ היכר בעקמומיותו בשביל עצמו כיון דהוי חד מבוי עם אחד מצדדיו, ולגבי המבואות שבצדדים הרי איכא תיקון מעליא. ודוק.

[וחכם אחד אמר ליישב קו' החזו"א בפשיטות יותר, דכיון שבמצאיאות אין להמבוי שבגג החית דרך לעבור אלא רק ברה"ר של המבואות שבצידו, נמצא איפוא שלעולם יהא לו היכר כשיבא לסוף המבוי, ומשאי"כ בכל מבוי עקום שאפשר שלא יעבור דרך המבוי השני, ונמצא שלא יהא לו היכר, ודפח"ח].

מבוי עקום שעקמומיותו רחב מי

ח. והנה מבואר בסוגיין דמבוי עקום אף לשמואל דאמר תורתו כסתום הוא דוקא כשאינו רחב יותר מעשר, אבל ברחב יותר מעשר מודה שמואל, ופירש רש"י ב' פירושים, לדעת מורו הזקן ז"ל שצריך תיקון בעקמומיותו, כונת הגמ' על העיקום שאם העיקום רחב מעשר לא יועיל לחי, דאין לחי מתיר ברחב מעשר, ולפירוש דא"צ תיקון בעקמומיותו כונת הגמ' היא דהוי כחד מבוי, ומודה שמואל דהוי כמפולש. ויעו"י להתוס' שהקשו מדוע הקשתה הגמ' רק לשמואל דברחב מעשר מי אמר תורתו כסתום, הרי אף לרב תיקשי דברחב מעשר הא"ר מועיל צוה"פ, דהא רב סובר בדף ב' דאף רחב מעשר לא מהני צוה"פ, והוכיחו מזה

פירצת צדדין בד', וממילא הו"ל כסתום מדין עומד מרובה, באופן שא"צ שום תיקון בעקמומיותו, דה"ז סתום, ואילו לפירוש השני אף שמואל מודה לדין פירצת צדדין בד', רק דס"ל דאית עליה רק תורת פירצה ולא הוי כמפולש, ועל כן שפיר צריך תיקון בעקמומיותו. והבן.

ג. ועי' גם כן בחי' הריטב"א ז"ל שכתב בהדיא בהא דמייתי הגמ' ראייה דפירצת צדדין בד' מהא דאמר רב תורתו כמפולש, וז"ל: והוא הדין דמצי לאתווי מדרשמואל דאמר תורתו כסתום, לפירוש הזקן שמצריך בו לחי, אלא דניחא ליה לאתווי מדרב, כיון דרב חנן בר רבא דפליג על רב הונא משמיה דרב הוא דקאמר לה, ע"כ. ומתבאר מדברי הריטב"א כש"נ דלפי' מורי הזקן אף לשמואל איכא דין פירצת צדדין בד', ומבואר גם כן דבהא גופא תליא ב' הפירושים דרש"י, האם צריך תיקון בעקמומיותו, היינו האם שמואל מודה לפירצת צדדין או לא.

ועי' גם כן להרשב"א ז"ל שכתב דמבוי שנפרץ בצידו בד' לא סגי ליה בלחי או קורה אלא בצורת הפתח, משום דהוי פירצה, וז"ל: והיינו דכי אתא רב נחמן למידק ממבוי עקום לא דייק לה אלא מדרב בלחוד דמצריך ליה צורת הפתח כמפולש, ולא דייק לה מכולי עלמא דהא שמואל לחי מיהא בעי לעקמומיותו, וכפי פירושו האחר של רש"י ז"ל, ע"כ. והמבואר גם כן בד' הרשב"א ז"ל דלפירוש מורי הזקן ז"ל אף לשמואל איכא דין פירצה בצדדים בד', אלא דלא הוי כמפולש. ואכן נראה שיש כאן מחלוקת בין הרשב"א להריטב"א, האם לשמואל אף במבוי שנפרץ בצידו יהא בד', דמד' הריטב"א משמע דשמואל מודה דנפרץ מצידו בד', ומד' הרשב"א נראה דשמואל פליג, והיינו דאמנם מודה דאין דינו כסתום, אבל מ"מ סגי ליה בלחי, ואילו להריטב"א משמע דלא מהני לחי אלא בעי צוה"פ.

וביאר פלוגתייהו דהרשב"א והריטב"א נראה דתלוי במש"נ ביסוד טעמא דשמואל, דאף דחשיב פירצה מ"מ א"צ לחי, דהריטב"א ס"ל דהוא משום דלא חשיב מפולש לרה"ר אלא למבוי השני, והמבוי השני הוא שמפולש לרה"ר, ועל כן כל זה שייך דוקא במבוי עקום, אבל במבוי אחד שנפרץ מצידו שפיר חשיב כמפולש ובעי צוה"פ. אולם הרשב"א סובר שטעם שמואל הוא משום דלא הוי מפולש זה כנגד זה, ושפיר אף במבוי שנפרץ מצידו א"צ צוה"פ, כיון דלא הוי זה כנגד זה. ודוק.

בביאור הטעם שצריך תיקון בעקמומיותו

ד. ועתה נבאר בעה"י עצם הדין דצריך תיקון בעקמומיותו, הנה התוס' כתבו בסוף דבריהם וז"ל: ואין לתמוה למה יהיה מבוי עקום חמור ממפולש גמור דסגי בצורת הפתח ולחי אחד, דבעינן שיראו צורת הפתח כל בני המבוי, ע"כ. וכן כתב הרא"ש וז"ל: כדי שיראו צורת הפתח בני מבוי זה ובני מבוי זה, ע"כ.

וכפשוטו ביאור ד' התוס' מטעם היכר בלחוד, והיינו דבעינן היכר שיראו את הצויה או הלחי, כיון שיש חשש שיאמרו שמבוי זה אינו מתוקן אף בסוף המבוי השני, ועל כן צריך תיקון בעקמומיותו. ועי' בקרבן נתנאל אות א' שגם כן ביאר דהוא מצד היכר, ופלפל אם היכר מלבר או מלגיו, יעו"ש.

אולם יעו"י בחי' הריטב"א ז"ל ובחי' הר"ן ז"ל שכתבו לבאר בסגנון אחר, וז"ל הריטב"א: יש לומר מפני שיהא צורת פתח שעושיין שם משמש לשתי המבואות ויראו אותו, כי הפתח ההוא משמש לכאן ולכאן, ואם אתה עושה צורת פתח באחד מן הראשים בלבד, לא הכשרת השני בצורת פתח באחד מראשיו, כי אין זה הראש, שבו צורת פתח חשוב ראשו של זה כלל, ע"כ. ועל דרך זה כתב בחידושי הר"ן וז"ל: ומשמע ליה ז"ל דהיינו טעמא משום דהוה כשתי מבואות, וכיון דכל חד וחד חשיבין ליה כמפולש עושה צורת פתח בעקמומיותו ומהני לשני המבואות, ולחי או קורה לכל אחד מן הראשים, ע"כ. וכ"כ בחי' המאירי ז"ל, ולכא"ו הוא טעם אחר, היינו דלאו מטעם היכר אתינן עלה, אלא משום דהוה כב' מבואות.

אולם נלע"ד דמוכרח לבאר דהכל טעם אחד הוא, וא' משלים את השני, וכמו שאבאר. דאם באמת הביאור בד' הר"ן והריטב"א הוא כפשוטו דהוה ב' מבואות ולא מצד היכר, הרי צ"ב, דמאחר ובאמת המבוי השני מתוקן בצוה"פ הרי אין כאן שום חסרון, דלו יהי שיש כאן מבוי פתוח להשני, מאי איכפת לן, דהרי אותו המבוי מתוקן הוא. ולא מיבעיא בצוה"פ שענינה הוא מתורת מחיצה הרי השנים סתום, אלא אף בקורה דהוי מתורת היכר סוף סוף יש היכר לצד רה"ר.

ועל כן נראה דבאמת עיקר הטעם הוא כהתו' והרא"ש דבעינן היכר, אלא דאם הכל נחשב חד מבוי ליכא חסרון, לא מבעיא בצוה"פ ש"ל שא"צ כלל היכר דעיקרה מתורת מחיצה היא (ובמקום אחר נתבאר בזה), אלא אף בלחי וקורה הרי א"צ היכר לכל המבוי, בין למ"ד היכר מלבר ובין למ"ד היכר מלגיו, שהרי מבואר בדף ד' ב' דאף אם היכר מלגיו סגי במיעוט טפח גבי למעלה מכ' אמה, וחזינן דסגי בהיכר למקום אחד בתוך המבוי, ועל כרחק צ"ל דכל זה במבוי אחד דבזה סגי בהיכר שבסוף המבוי, אבל כאן דנחשב ב' מבואות ונמצא שאין ההיכר במבוי זה כלל, בזה דוקא הוא דאיכא חסרון, ואף לענין צוה"פ הצריכו מיהת שיראה לאותו מבוי. [אך במחיצה גמורה מסתברא דא"צ היכר בעקמומיות].

מבוי עקום לכרמלית

ה. והנה עי' להט"ו בסימן שס"ד שהביא בשם משאת בנימין להקל במבוי עקום לכרמלית, והאליה רבה ביאר משום דחזינן דמבוי עקום לשמואל אין דינו כמפולש, ולכן אף לרב אין דינו כמפולש לגמרי, עכ"ד. והדברים צ"ב, דמאחר ועכ"פ לרב דינו כמפולש, שוב ראוי שיהא כמפולש לגמרי דאסור אף לכרמלית. ועי' בשער הציון שכתב דלהלכה יש לאסור אף לכרמלית, וכמו שמבואר בהדיא בד' הרשב"א בעבודת הקודש ובפי' רבינו יהונתן ז"ל. ונלע"ד לבאר בזה, דהרשב"א ז"ל הבין דמבוי עקום הכל נחשב חד מבוי, ועל כן אם דינו כמפולש הוי כמפולש לגמרי

דמבוי עקום תורתו כסתום הוא רק משום דס"ל דהוּו ב' מבואות ולא חשיב מפולש לרה"ר, וכש"נ לעיל בהך סברא.

ולכאוי יל"ע טובא לפימשינת' לעיל באורך דכל הטעם דבעינן תיקון בעקמומיתו הוא רק משום דהוּו ב' מבואות, ואם כן ברחב מעשר תו לא ליבעי תיקון בעקמומיתו, והרי בזה הוּו כחד מבוי. ומסתימת הפוסקים בס"י שס"ד נראה שלא חילקו בזה. וכן מפורש בביאור הלכה דאף ברחב מעשר צריך תיקון בעקמומיתו ולא מועיל לחי, יעו"ש.

אך באמת נראה דהרי ב' רש"י עצמו חזינו הכי דרחב מעשר לא מועיל תיקון בעקמומיתו, דכך פ' בקו' הגמ' דרחב מעשר לא יועיל לחי בעקמומיתו. ועל כרחק נראה דבהא גופא פליגי ב' הפירושים, דלפ"י מורו הזקן ז"ל דבעי תיקון בעקמומיתו, וקו' הגמ' היא דלא יועיל תיקון בעקמומיתו, ולפ"י שא"צ תיקון בעקמומיתו קו' הגמ' היא דהוּו כחד מבוי.

ונראה עוד שבאמת תליא הא בהא, דהיינו דעיקר הך סברא דהוּו כחד מבוי אינו משום דכל טעמא דשמואל הוא דהוּו ב' מבואות וברחב מעשר הוּו חד מבוי, דזה אינו, דמאחר ונתבאר דלהך פ"י דבעי תיקון בעקמומיתו, היינו משום דמודה שמואל דפירצת צדדין ב'ד, אי"כ אין נפ"מ בין פירצה רחב מעשר או לא, ובכל אופן הוּו"ל כחד מבוי או כב' מבואות, וכל הך פ"י דהוּו כחד מבוי היינו רק למאי דפ"י רש"י דאי"צ תיקון בעקמומיתו, דאז הטעם הוא משום דשמואל חולק על עיקר הדין דפירצת צדדין ב'ד, ושפיר ברחב מעשר דלכו"ע הוּו פירצה שוב יודה שמואל דהוּו כמפולש, ודוק.

והתוס' ס"ל דלעולם לשמואל חשיב כב' מבואות ואף ברחב מעשר, או משום דאין הפתחים מפולשים זה כנגד זה, ועל כן פירשו דקו' הגמ' היא רק משום שלא מועיל תיקון ברחב מעשר, וכנ"ל.

מבוי עקום שתיקנו רק מבוי אחד

יב. והנה לקמן דף ח' א' מבואר דההוא מבוי שעשו לו לחי בעקמומיתו, והוקשה לרש"י ז"ל להך פירוש דאי"צ תיקון בעקמומיתו מדוע עשו לחי בעקמומיתו, ותירץ שמדובר שלא רצו לטלטל בהמבוי השני, והקשה בחי' הר"ן ז"ל למה לי כלל תיקון בעקמומיתו, דהא לשמואל תורתו כסתום, וכן הקשה בס' גאון יעקב, ונראה דלפימשינת' לעיל בריש דברינו קו' הר"ן והגאון"י היא ברורה, דהרי נתבאר דכל הסברא דאי"צ תיקון בעקמומיתו לשמואל הוא רק משום דפליגי על דינא דפירצת צדדין ב'ד, וסובר דהוּו כסתום, ונמצא איפוא שא"צ שום תיקון, דהרי יש כאן היתר דעומד מרובה על הפרוץ, ופשוט.

מבוי העשוי כנדל והוּו המבואות זה כנגד זה

יג. והנה איתא לקמן בדף ח' עמוד ב' דמבוי העשוי כנדל יש לו דין מבוי עקום, דלרב דאמר מבוי עקום תורתו כמפולש הכא נמי תורתו כמפולש. ויש בזה כמה שיטות, י"א שאף המבוי הגדול היה מפולש, וי"א שהמבוי הגדול היה סתום. וכן י"א שהיו מבואות לשני צדדי המבוי הגדול, וי"א שהיו מבואות רק לצדו אחד של המבוי. יעו"ש בפ"י רש"י תוס' וריטב"א ובב"י סימן שס"ד. והנה התוס' שם פירשו דהמבואות היו מפולשים זה שלא כנגד זה, ומבואר בחי' הריטב"א, דהיינו שאם היו המבואות זו כנגד זו הוּו כמפולש אף לשמואל. וכן ביאר בשו"ת הגרע"א ז"ל סימן ל"ג. אכן בב"י סימן שס"ד ביאר דאם היו המבואות מפולשים זה כנגד זה לא היו נחשבים מפולשים להמבוי הגדול, אלא הוּו מבוי אחד ארוך, יעו"ש, וצ"ב דסו"ס הרי הוּו מפולש לרה"ר.

ואשר נראה בזה בעה"י דודאי אין כונת הבי"ד דהוּו כחד מבוי ארוך וא"צ צוה"פ, אלא דהבי"ד סובב הולך דבעינן תיקון בעקמומיתו כיעו"ש היטב, ועל זה כתב הבי"ד דאם היו המבואות זו כנגד זה אין צריך תיקון בעקמומיתו, כיון דהכל מבוי אחד ארוך, וביאור הדברים הם כש"נ בראש הסימן דכל מה שצריך תיקון בעקמומיתו הוא משום שנחשב ב' מבואות וכל מבוי צריך תיקון, אבל מאחר ונחשב הכל מבוי אחד ארוך שפיר אי"צ תיקון בעקמומיתו, ודוק.

יד. ועכ"פ לביאור הריטב"א ודעימיה דאם היו המבואות מפולשים זו כנגד זו לכו"ע הוּו כמפולש, לכא"ז צ"ב, דמאחר ושמואל סובר דמבוי עקום תורתו כסתום, והיינו משום דיש כאן עומד מרובה וכנ"ל בראש הסימן, אי"כ אף בזה כנגד זה נימא הכי.

ולכא"ז מוכרח מזה כש"נ לעיל דאף שמואל מודה דפירצת צדדין ב'ד, רק דס"ל דמפולש לא הוּו כיון דלא הוּו "זה כנגד זה", ואשר על כן הכא דהוּו זה שלא כנגד זה שוב הוּו"ל כמפולש לכו"ע, ודוק.

חצר עקומה

טו. ונסיים בעוד פרט אחד, הנה לענין חצר עקומה מתבאר מתוך הסוגיא שא"צ צוה"פ, מאחר וכל דין מבוי עקום הוא משום דפירצת צדדים ב'ד, ואילו חצר פירצתו בעשר וכמבואר בדף ה' ע"ב, אלא דיל"ע בחצר עקומה יותר מ"י, שבוה הוּו פירצה אף בחצר. ויל"ע אם צריך תיקון בעקמומיתו. וראיתי שדנו בזה האחרונים ז"ל אם בחצר עקומה באופן שנחשב פירצה צריך תיקון בעקמומיתו. והיה נ"ל לומר דלפ"י שמתבאר מד' התוס' בדף ה' ע"ב דפסי חצר ד' אמות כשר, ומשום דבחצר אי"כ היכר, אי"כ לא ליבעי תיקון בעקמומיתו, כיון דכל הא דבעינן תיקון בעקמומיתו הוא משום דין היכר.

אך י"ל בזה לפ"י שמתבאר לעיל דהכא דבעינן היכר הוא משום דהוּו ב' מבואות, ולכן בעינן היכר אף בצוה"פ דהוּו מטעם מחיצה, ולכן י"ל דאף בחצר בעינן הך היכר, כדי שיראה התיקון. ואין זה דין היכר דלחי ד' אמות ששם נראה הלחי בהמבוי, ורק אינו ניכר שהוא לשם לחי. ועיין.

סימן י'

בענין מבוי שנפרץ מצידו כלפי ראשו

שו"ע סימן שס"ה סעיף א': מבוי שנפרץ בו פירצה מצידו כלפי ראשו, אם נשאר עומד בראשו פס רחב ארבעה טפחים מותר, והוא שלא תהא הפירצה יותר על עשר. ואם לא נשאר פס ארבעה אסור, אלא אם כן היתה הפירצה פחות משלשה טפחים, ע"כ. ובבה"ל ד"ה אסור נשאר בצ"ע למעשה אם יעשה צוה"פ בראשו אם מהני, וכן דן אם עשה צוה"פ בצידו כלפי ראשו אם מהני. וכדי לבאר הדברים נציע בזה סוגיית הגמ' בדף ה' ע"א, וזה החלי בעזר צור גואלי.

א. דז"ל הגמ' שם: מבוי שנפרץ מצידו כלפי ראשו איתמר משמיה דרבי אמי ורבי אסי אם יש שם פס ד' מתיר בפירצה עד עשר, ואם לאו פחות משלשה מתיר, שלשה אינו מתיר. ופירש רש"י, דכיון דיש הכשר אורך מבוי מן הקורה ועד הפירצה לא בטל תורת פתח מקמא, ואף אם שבקי פתחא קמא ועיילי בההיא פירצה, משום דהוּו פתח לד' הסמוכים לו, ומה שאין כן כשאין פס ד' חיישינן דילמא שבקי פתחא רבה ועיילי בפתחא זוטא, ובטלי ליה פתחא קמא ובטלי תורת קורה דידיה. ובדף ו' עמוד א' מתבאר דאף היכא דיש פס ד' איכא גוונא דהפרצה פוסלת ב'ד' טפחים, לדעת רב הונא כל היכא דליכא גידודי, ולדעת רב חנין בר רבא אמר רב כל זמן דבקעי ביה רביס.

והנה בהאי סוגיא נלע"ד ד' שיטות בטעמא דנפרץ מצידו כלפי ראשו, ולא נשתייר פס ד' פסול, א. שיטת הריטב"א ז"ל. ב. שיטת הרשב"א ז"ל. ג. שיטת הר"ן ז"ל. ד. שיטת המגן אברהם בסימן שס"ה, וכמו שאבאר בעה"י.

הנה ל' רש"י גבי נשתייר פס ד' הוא משום דהוּו פתח לד' הסמוכים לו, ומשמע מזה דבלא נשתייר פס ד' הטעם הוא משום דאז אין כאן שיעור מבוי, וחשיב שאין הקורה ע"ג מבוי כיון שהפרצה מחלקת את המקומות לשנים, אולם אחר כך ביאר רש"י הטעם משום דילמא שבקי פתחא רבא ואז בטל פתחא קמא, וממילא בטלי הקורה.

ואכן בחי' הריטב"א ז"ל ביאר בשי" רש"י דאף כשנשתייר פס ד' עדיין הרי שבקי פתחא רבא, אלא דבעינן "תרת" לריעותא", היינו חסרון דקורה ע"ג מבוי וחסרון דשבקי, ולכן כשנשתייר פס ד' נהי דאיכא חסרון דשבקי, אכתי ליכא חסרון דקורה ע"ג מבוי, כיון שיש כאן שיעור מבוי, וצ"י המ"ב בשע"צ לד' הריטב"א. אלא שצ"ב מהו הטעם בזה דתרת"י לריעותא, דמדוע כל טעם לחוד אינו חסרון, ולקמן יתבאר בזה א"י.

ועפ"י ביאור זה הקשה הריטב"א לקמן בדף י' עמוד ב' בהא דמקשינן מאי טעמא במבוי רחב ט"ו מרחיק ב' אמות ועושה פס ג' אמות ליכא חסרון דשבקי פתחא רבא ועייל בפתחא זוטא, והקשה דהא בעינן תרת"י לריעותא, וכאן הרי הוּו קורה ע"ג מבוי, ותירץ דהתם נמי אין הקורה מונחת על מקום הפס, יעו"ש. ודבריו ז"ל צ"ב איזה חסרון הוא, דהאיכא קורה על מקום הפתח הגדול והשאר נותר בעומד מרובה, והרי חזינו דבלאו הטעם דשבקי לא הוּו בזה חסרון, ולקמן יבואר בזה א"י.

הב', שיטת הרשב"א ז"ל בדף י' עמוד ב' דבאמת אין חסרון כלל דשבקי, והקשה על קו' הגמ' שם דליחוש דלמא שבקי, דהא ליכא חסרון כזה בכלל, ותירץ דאין ה"נ הוּו"מ הגמ' לתרץ כן, יעו"ש. ועיין להרשב"א בדף ו' ע"א שהקשה בהא דמראשו ב'ד, ומפרש הגמ' שנפרץ בקרן זווית, דאם כן אמאי לא הוּו פירצתו בג' וכמו בנפרץ מצידו כלפי ראשו, ויעו"ש מה שתירץ, וצ"ב מאד בכונתו ז"ל. אכן עצם הקו' נראה דאזיל לשיטתו דכל החסרון הוא קורה ע"ג מבוי, וה"נ הכא אין הקורה ע"ג מבוי, אבל להריטב"א והר"ן דהחסרון הוא דילמא שבקי, הרי י"ל דכאן אין חסרון דשבקי, דהוּו באותו רוח, ואמרינן בדף י' ע"ב חוקה אין אדם מניח פתח גדול ויוצא בפתח קטן. וכן ראיתי סברא זו להשפת אמת. רק דיש לזון שכיון שאף נפרץ ברוח שבצידו, חשיב כמו נפרץ בצידו דשבקי פתחא רבא ועיילי בפתחא זוטא. והבן.

הג', שיטת הר"ן ז"ל בחידושי דף י' ע"ב, יעו"ש שכתב על ד' הרשב"א, שהרשב"א האריך ללא צורך, דבדואי כל החסרון בנפרץ מצידו הוא דילמא שבקי, ושפיר מקשי הגמ' וליחוש דלמא שבקי, הרי דלהר"ן אין חסרון דקורה ע"ג מבוי, דזה י"ל דס"ל דבכל אופן חשיב קורה ע"ג מבוי שהכל מבוי אחד הוא.

אלא שאם כן יקשה דאף בנשתייר פס ד' סוף סוף שבקי. וצ"ל דבמציאות כיון דיש שיעור מבוי ד', שוב אותם בני מבוי שמתעכבים באותו מקום שיעור ד', יוצאים בפיתחא רבא. ושוי"ר שכן ביאר הגאון יעקב, וכן נראה בחזו"א סימן ס"ה שהלך רק לפי הטעם דשבקי, וביאר כן הטעם דנשתייר פס ד'.

הד', שיטת המגן אברהם בסימן שס"ה נ"ל דסובר דבאמת איכא למיפסל באחד מהני טעמי, או דשבקי או דקורה ע"ג מבוי, וכמו שאבאר א"י.

ב. ועתה אבאר לשי' הריטב"א, דנראה דבאמת עיקר החסרון דשבקי אינו שבטל בעצם תורת פתח והוּו פירצה, אלא דכיון דעיקר היתר דלחי וקורה הוא מענין היכר [ואף בלחי דקי"ל משום מחיצה בעינן קצת היכר, וכהתוס' בדף ה' ע"ב, ואף בלחי איכא חסרון דשבקי וכמו שפי' רש"י בדף י' ע"ב], לכן אם שבקי אז ליכא היכר. וכן נראה מד' החזו"א דחסרון דשבקי דאז ליכא היכר, ויעו"ש שלפ"י ביאר דלענין צורת הפתח ליכא חסרון זה, ויבואר לפנינו א"י. וכן נראה מד' הגאון יעקב בדף ה' ע"ב דלכן י"ל דבחצר ליכא חסרון דשבקי, דבוה ליכא דין היכר. ועפ"י אפשר להבין הענין דתרת"י לריעותא, והוא דאף החסרון דקורה ע"ג מבוי י"ל דמצד עצם התורת מחיצה ליכא חסרון, ורק דהוּו חסרון דהיכר, ולכן אם היה הקורה ע"ג מבוי הרי זה גופא היכר, וכן אם לא היה שבקי עדיין יש היכר במה דהוּו ע"ג מבוי, אבל כיון דמצד המבוי אין כאן היכר, וכן מצד דנשתייר אינם רואים, ביחד הוּו חסרון היכר.

ג. והנה הביאור הלכה בס"י שס"ה הביא מחלוקת אחרונים ז"ל בנפרץ מצידו כלפי ראשו כשלא נשתייר פס ד', אם יעשה צורת הפתח בראשו אם יועיל, והביא דהבית מאיר הוכיח מהריטב"א שלא מועיל, וכן הביא מחלוקת אם עשה צוה"פ בצידו דאז יועיל הלחי בראשו, דחשיב כסתום, יעו"ש.

והנה לענין אם עשה צוה"פ בצידו היה נראה דאם הטעם הוא רק משום שבקי, אם כן לא יועיל צוה"פ בצידו, דנהי דחשיב מצד הדין כסתום, אבל במציאות הרי הוּו פתוח, ושייך כאן שבקי מהפתח שבראשו ועיילי בצידו, אבל אם הטעם הוא גם מצד דאין קורה ע"ג מבוי הרי חשיב קורה ע"ג מבוי, כיון שע"י הצוה"פ נחשב הכל מבוי אחד.

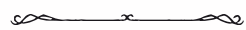
ולענין עשה צוה"פ בראשו, הנה לכא"ז לפימשינת' ב'ד' הריטב"א דבעינן תרת"י לריעותא, והיינו דבעינן אף לטעמא דקורה ע"ג מבוי, לכא"ז הדין נותן שיועיל צוה"פ בראשו, דהגם דעדיין איכא שבקי מהצוה"פ מ"מ אין כאן חסרון דצוה"פ ע"ג מבוי, שהרי הצוה"פ אי"צ בה דין מבוי, שהרי צוה"פ מועילה אף בלא מבוי, דבכל פירצה מועלת צוה"פ. ולפ"י צע"ג על משי"כ הבה"ל בשם הבית מאיר דלדעת הריטב"א לא מועיל צוה"פ בראשו, דהא להריטב"א דבעינן תרת"י לריעותא דין הוא דלא יפסל, דהגם שמצד שבקי סוף סוף שבקי, אבל אכתי ליכא כאן חסרון דקורה ע"ג מבוי, דבצוה"פ ליתא להך חסרון, ויעו"י להחזו"א שהק' על הבית מאיר מטעם אחר, דהחזו"א אזיל שם בכל דבריו רק לפום הטעם דשבקי, והקשה דשבקי לא שייך אלא בלחי וקורה דבעינן בזה לתנאי דהיכר, ובשבקי ליכא היכר, אבל בצוה"פ דהוּו מחיצה ליכא חסרון דשבקי, עכ"ד.

ד. ואשר יראה לענ"ד ליישב בזה בין לטעם דשבקי ובין לטעם דקורה ע"ג מבוי, ואקדים דהנה לענין צורת הפתח נראה דאמנם החזו"א נטק דאי"צ בה תנאי דהיכר, אבל לאו מילתא דפשיטא הוא, דהנה הבה"ל בסימן שס"ג סעיף י"א הביא דהפמ"ג נסתפק אם בצוה"פ שלא סמכו עליה מאתמול מהני, ובמ"ב בס"ק ק"ג כתב בפשיטות דבעינן סמכו עליה מאתמול. אמנם החזו"א בסימן ע"ז ס"ק א' כתב שצוה"פ אי"צ סמכו עליה מאתמול כיון דהוּו מחיצה גמורה [ומצינו עוד ב'ד' המקור חיים הסובר דהקנים של צוה"פ לא היו ד' אמות, והיינו מצד חסרון היכר וכמו לחי ד' אמות].

וביאר הדברים, הנה הא ודאי דאף לחי הוּו מחיצה מה"ת וכמבואר בד"י"ב, וכי"מ בהר"מ פ"י דהזורק למבוי שיש בו לחי חייב, וכי"ה בה"ל ריש סימן שס"ג, אלא הענין הוא שכיון שבמציאות אינה מחיצה שלימה לא נראה לאינשי כמחיצה, לכן תיקנו חז"ל דליבעי אף היכר וכמו שביאר היטב בחזו"א שם, ולכן י"ל דאף צוה"פ שמן התורה היא מחיצה, מ"מ עדיין לא נראה לאינשי כמחיצה, ועל כן לדעת המ"ב בעינן קצת היכר. אבל להחזו"א חשיב מחיצה גמורה יותר מלחי. וכ"כ בשו"ת אבני נזר סימן רע"א. [ויש להוסיף בזה דלענין צוה"פ מד' הרי"מ נראה דלא הוּו מחיצה גמורה שאינה מועלת כפרוץ מרובה ויותר מעשר, ע"י בחי' הגרי"ח ז"ל, ועוד דע"י להב"ל בסימן שס"ב סעיף י' שהפמ"ג נסתפק האם צוה"פ הוּו רה"י מה"ת, אך הבה"ל שם כתב שברוח אחת ודאי הוּו מה"ת]. ובאופן דהחזו"א לשיטתו דצוה"פ לא בעינן היכר, ועל כן ליכא חסרון דשבקי, אבל הבית מאיר אזיל כהמ"ב דאף צוה"פ בעינן בה היכר, ועל כן אית בזה חסרון דשבקי. ודוק. [וע"י מאירי בדף י' ע"ב שבצוה"פ אין חסרון דשבקי, ויש לחלוק בזה, עכ"ד].

ה. [ויש להוסיף בזה כמה דוגמאות דהיכר בצוה"פ, הנה מבואר בדף י"א עמוד א' דצוה"פ למעלה מכ' אמה כשר. וי"ל הטעם כיון דצוה"פ אי"צ היכר, וכ"כ הרא"ש ז"ל שם, וכמו שכתב הרשב"א בעבודת הקודש לענין קורה רחבה ד' טפחים ורואיה לקבל מעזיבה, דכשרה אף למעלה מכ' אמה, כיון דחשיבא מחיצה גמורה דפי תקרה יורד וסותם. אולם המאירי שם ביאר הטעם דצוה"פ למעלה מכ' אמה כשר כיון שיש היכר בהקנים שלמטה, וכ"כ הב"ח לענין לחי למעלה מכ'. ואפשר דהמאירי סובר דצוה"פ בעינן היכר. וכ"כ המאירי בדף ב' דכל צוה"פ הוא ענין היכר. וצ"ע על הח"א שביאר טעמא דלחי וצוה"פ כשר למעלה מכ' כיון דהוּו מחיצה גמורה, וקשה דהא לחי ודאי בעינן היכר, וכמו שמבואר בדף ה' לענין לחי ד' אמות. וכן צ"ע על הבי"ד שכתב טעם זה לענין לחי למעלה מכ'. וצ"ל דס"ל דלא בעינן היכר אלא על גוף הלחי, היינו שיראו שהוא לחי ולא כותל כמו לחי ד' אמות, אבל אי"צ היכר שיראו בפועל. אכן בהרשב"א בדף ג' א' ביאר דקורה אף למ"ד משום מחיצה, מ"מ פסול למעלה מכ' כיון דבעינן קצת היכר ודומיא דלחי ד"א, ונתבאר בזה בסימן א'. וע"י בהרא"ש דף פ"ו א' שהוכיח דקורה אינה מחיצה דאו' מאה דפסול למעלה מכ', ונראה מזה לכא"ז כסברת הבי"ד. [אולם אין ראיה מד' הרא"ש, שהרי הרא"ש שם טען עוד דאם קורה משום מחיצה דאו' מדוע צריך ארכו יותר על רחבו ובתים וחסרות פתוחים לתוכו, והרי לחי דאו' ומ"מ בעינן ארכו יותר על רחבו ובתים וחסרות פתוחים לתוכו. ועל כרחק ביאר ד' הרא"ש הם דאם קורה משום מחיצה דאו' היינו מדין פי תקרה, וכיון דבכל פי תקרה לא בעינן ארכו יותר על רחבו ובתים וחסרות פתוחים לתוכו, וכשר אף למעלה מכ', הוא הדין בקורה, והחולקים אפשר דס"ל דקורה משום מחיצה דאו' אין זה מדין פי תקרה, אי נמי דמ"מ לא נראה לאינשי פי תקרה], ועוד יבואר א"י"ה בזה לענין מבוי עקום דבעינן שם היכר בעקמומיתו].

ועתה נבאר לענין הטעם דקורה ע"ג מבוי. הנה נראה להוכיח דאף בצוה"פ בעינן בה תנאי דכותלי המבוי, דהנה לענין לחי מבואר לקמן י"ד ב' דהרחיקו מהכותל ג' טפחים פסול, ויש בזה ב' טעמים, א. דבעינן שיהא הלחי קרוב להכותל [וי"מ מטעם היכר]. ב. כטעם ה"ר יהונתן דאתי אירא דהאי גופא ודהאי גיסא ומבטל ליה. ויעו"י להמ"ב בסימן שס"ג ס"ק כ"ג שכתב דלענין צורת הפתח נחלקו האחרונים ז"ל אם בעינן שלא ירחיקו מהכותל, ובשע"צ אצ"ט ט"ז הביא מהמקור חיים לפסול כשב' הקנים רחוקים מהכותל, וכן דעת החזו"א סימן ע' סק"ד.

רבינו יהונתן ז"ל שלא יבואו לזלזל מתוך שכרמלית קל בעיני בני אדם, ועל כן אף תחת הקורה אסור וכמו שביאר בס' קהילות יעקב.

והרי"ף ז"ל הלך כטעם בעל המאור והרשב"א ז"ל דלחי חודו הפנימי סותר, וזהו שאסור בפתוח לכרמלית משום שנחשב רשות אחת עם הכרמלית, ועל כן דין הוא שתחת הקורה מותר אף בפתוח לכרמלית, כיון שלענין קורה היכר מלבר.

אלא שלפני"ז אין זה כשי"נ בדעת הרי"ף שהחילוק בין לחי לקורה הוא רק מצד גזירה דאית לאחלופי. וכמו כן צ"ע לדעת הרשב"א ז"ל שביאר בדעת הרי"ף ז"ל דלרובא בלחי מותר אף ברחב ד', דאם כן נמצא חודו החיצון סותר, ועם כל זה פתוח לכרמלית אסור, ואם כן דין הוא שאף תחת הקורה יהא אסור בפתוח לכרמלית. וכן טען הרשב"א ז"ל בסוף דבריו יעושי"ה.

ועוד יש לי מקום עיון הא"ך למוזר מדברי רבא להתיר בלחי רחב ד', דהרי רבא ס"ל בדט"ו א' דלחי משום היכר, וא"כ דילמא רק רבא דס"ל דלחי משום היכר סובר דהיכר מלבר וכמו בקורה, אבל לדידן דקיי"ל כאביי דלחי משום מחיצה שפיר י"ל חודו הפנימי סותר. ולפי טעם התו"י נחא, שלעולם אין כאן חילוק בין גדר מחיצה והיכר, אלא מטעם גזירה דאית לאחלופי, ועל כן שפיר מוכח מהא דרבא לא גזר שמא אתי לאחלופי הוא הדין לדידן דשרי.

והרשב"א ז"ל הסכים לשי" הרי"מ דפתוח לכרמלית אסור אף תחת הקורה, ולשיטתו ז"ל דלחי וקורה חד טעמא הוא אליבא דרבא. ומי"מ יעו"י להרשב"א ז"ל בעבודת הקודש שכתב דאם הקורה רחבה ד' וראויה לקבל מעזיבה בזה מותר אף בפתוח לכרמלית, כיון דהוי פי תקרה יורד וסותר. ולכא"ו צ"ב, דלפני"ז הרשב"א ז"ל עצמו דלעולם חודו החיצון סותר, ועם כל זה אסור בפתוח לכרמלית, והוא מטעם גזירה וכנ"ל מהר" יהונתן ז"ל, א"כ אף בקורה ד' טפחים ובריאה נימא הכי.

וצ"ל דאף הך גזירה לא קיימא אלא במחיצה דלחי וקורה שאינה מחיצה גמורה, וכמשי"נ בכמה דוכתי, אבל בתקרה שהיא תורת מחיצה גמורה שוב ליכא שום גזירה. ודוק, [וכי"ב צ"ל לענין למעלה מעשרים דמחלקים בין קורה טפח לרחבה ד' טפחים]. [ולפני"ז יל"ע בד' הכה"ח ס"י שס"ה בשם התוס' שבת דאף בצוה"פ פתוח לכרמלית אסור בין הלחיים, ולכא"ו צוה"פ הא הוי מחיצה גמורה].

ובעצם הענין דחודו הפנימי סותר או חודו החיצון, בפשוטו י"ל דאין זו שאלה בכל גדר מחיצות דעלמא מהו הסותר, אלא זהו דוקא בגדר הסתימה דלחי וקורה, אכן בתוס' רי"ד כתב סברא דבלחי חודו הפנימי סותר כמו היתר מחיצה דעלמא, ולכא"ו צ"ע מהגמ' בשבת צ"ט ב' דמקום המחיצה גופא נמי הוי רה"י מבח ק"ו, אם לאחרים עושה מחיצה לעצמו לא כל שכן, ואם כן ה"נ נימא לענין הלחי, וצ"ע.

והנה יל"ע אם יש קורה ולחי ביחד (לאביי דמחלק בין לחי לקורה), האם אסור להשתמש בין הלחי, או דנימא זיל בתר הקורה. ונראה לדייק מל' רשי" ז"ל שפירש בד' אביי: אבל בין לחיים במבוי שאין שם קורה מודה דאסור, ע"כ, ואלמא דאם יש קורה מותר להשתמש. ובטעם הדבר יראה דרשי"א ז"ל כהתו"י דהטעם לחלק בין לחי לקורה הוא משום דאית לאחלופי, ולכן אם יש כאן קורה הרי הקורה רחבה ולא אתי לאחלופי, אבל לטעם הרשב"א בחודו הפנימי סותר, אי"כ מאחר וסותר שוב אין כאן מבוי. וכן מוכח דרשי"א פ"י בטעם דתחת הקורה מותר משום שחודו החיצון סותר, אלמא שהחילוק אינו מטעם היכר ומחיצה. וצ"ע על הרשב"א שכתב שמד' רשי"א נראה שהוא ג"כ מפרש הטעם דלחי משום מחיצה, וחודו הפנימי סותר, וקורה משום היכר.

ואין לומר בכונת רשי"א דכשיש קורה ולחי שוב הוי ליה צורת הפתח, דזה אינו, דהא צוה"פ בעי ב' לחיים, וכאן מדובר אף בלחי אחד. [דבין לחיים קאי על מבואות דעלמא, וכדפי" רשי"א בד"ה הכל מודים].

ומש"נ דכשיש לחי אם חודו הפנימי סותר שוב אין כאן מבוי, נראה דבזה איש מה שהעיר בקה"י בסוף הסימן אם נימא שגם למ"ד לחי משום מחיצה מי"מ מתיר מדין היכר, וכמו נראה מבחוץ יעו"ש, אי"כ נהי דחודו הפנימי סותר אכתי לישתרי מטעם היכר. אך להני"ל א"ש, דכיון דחודו הפנימי סותר שוב אין כאן מבוי, ואין היתר קורה על מקום זה.

ואף דביאר הרשב"א לקמן בהא דתוך הפתח צריך לחי אחד להתירו, דאף שיש כאן ב' לחיים מי"מ אין נקרא הלחי אלא החיצון, יעו"ש, וא"כ ה"נ נימא לענין לחי וקורה שרק הקורה היא המתיר, אך זה אינו, דיש לחלק בין שני לחיים ששניהם היתר מחיצה, לבין לחי וקורה שקורה היא מטעם היכר, ולכן הלחי כחו לגדור ושוב אין כאן קורה, כנלענ"ד. [ועיקר ביאור ד' הרשב"א נראה שהוא משום דלחי אינו מחיצה גמורה, ולכן מדרבנן אין ע"ז תורת מחיצה, וזהו ביאור ד' הרשב"א לקמן על מה שנראה מד' רשי"א דפחות מד' מותר לטלטל מבין הלחי לרה"ר, והק' דלא אמרו לחי להקל, והיינו דמדרבנן לא חשבינן ליה כמחיצה וחשיב עדין רה"י. ודוק].

רבא אמר לדברי האוסר נמי אסור, בעינן קורה על גבי מבוי וליכא כו'. ובדף ט' ע"א, תני רבי זכאי קמיה דר' יוחנן בין לחיים ותחת הקורה נידון ככרמלית. א"ל פוק תני לברא, אמר אביי מסתברא מילתיה דרבי יוחנן תחת הקורה, אבל בין לחיין אסור. ורבא אמר בין לחיים נמי מותר. אמר רבא מנא אמינא לה דכי אתא רב דמי א"ר יוחנן מקום שאין בו ד' על ד' מותר לבני רה"ר ולבני רה"י לכתף עליו ובלבד שלא יחליפו, ואביי התם נגבוה ג'. אמר אביי מנא אמינא לה, דאמר רב חמא בר גוריא אמר רב תוך הפתח צריך לחי אחר להתירו, וכי תימא דאית ביה ד' על ד' והאמר רב חנין בר רבא אמר רב תוך הפתח אע"פ שאין בו ד' על ד' צריך לחי אחר להתירו. ורבא התם דפתוח לכרמלית, אבל לרה"ר מאי שרי, יציבא בארעא וגירודא בשמי שמיא, אין מצא מין את מינו וניעור וכו'. ע"כ.

והנה בטעם החילוק שבין לחי לקורה אליבא דרב חסדא ואביי נחלקו הראשונים, התוס' ועדימיהו ביארו שאין זה חילוק מצד גדר היכר או מחיצה, אלא הוא משום דלחי הוי רק משהו ואתי לאחלופי, ומשאי"כ קורה שרחבה טפח. וצ"ל דאף בלחי רחב גזרו בו משום לא פלוג, וכ"כ הריטב"א ז"ל. ואילו הבעל המאור והרשב"א ז"ל ביארו דטעם החילוק שבין לחי לקורה הוא בעצם הגדר, דקורה משום היכר, והיכר מלבר, ואילו לחי משום מחיצה וחודו הפנימי יורד וסותר. ולכן כתב בעל המאור דלהלכה קיי"ל כאביי דבין לחיים אסור, כיון דקיי"ל לחי משום מחיצה, יעו"ש. והתוס' הביאו פירוש זה אלא שכתבו שאין לפרש כן, משום שרואים דאביי אפשר דסובר דאף קורה משום מחיצה, וכן רבא סובר בדט"ו א' דאף לחי הוי משום היכר, ועם כל זה אסר בלחי רחב ד'. וכן הוכיח הרא"ש ז"ל יעושי"ה. [אכן הבעל המאור סובר דלרובא בסוגיין באמת אף בלחי רחב ד' שרי, וכן סובר המלחמות, וכמו שנראה מד' הרי"ף והרמב"ם]. והרשב"א ז"ל כתב דאפשר דאף אם לחי וקורה משום מחיצה, בקורה חודו החיצון סותר ובלחי חודו הפנימי סותר.

והנה לכא"ו צ"ע לד' התוס' שכל הטעם דבין הלחי אסור הוא משום דהוי רק משהו ואתי לאחלופי, ומכח לא פלוג אסור אף ברחב ד', דאי"כ לרבא בדף ט' דאמר דבין הלחי פחות מד' שרי משום דהוי מקום פטור, ורחב ד' אסור. וכמו שסוברים התוס' הני"ל, והרי בזה לא שייך לא פלוג, אחרי דעיקר איסורו מתחיל רק כשהוא רחב ד', וברחב ד' הרי אין סיבה לאסור. ושוי"ר שכן הק' הגרע"א ז"ל ובהגהות הגרא"מ הורביץ ז"ל ובגאון יעקב, וצ"ל כמשי"כ הגרע"א ז"ל דמוכרח לתרץ דכיון דבפתוח לכרמלית אמרינן מצא מין את מינו וניעור, ואסור אף בפחות מד', לכן שוב שייך אף לא פלוג בלחי רחב ד' בפתוח לרה"ר.

והנה יעו"י להרשב"א ז"ל שהקשה לפי טעם התוס' דלחי משהו גזרו בו, דאי"כ נמצא שקטנו גורם לו לאסור, ואילו בגמ' בדף ט' מוכח להיפך שקטנו הוא סיבה להתיר, ולכן לרבא דוקא ברחב ד' יש לאסור. ולכא"ו קי הרשב"א ז"ל אינה מובנת, דיש כאן ב' ענינים, דהתוס' דיברו מצד החשש דאית לאחלופי, ובזה אומרים שקטנו גורם לו לאסור, ואילו לקמן דיבר רבא מצד דין מקום פטור, ובזה קטנו גורם לו להתיר. וראיתי שכן טען בחי' הרי"ן ז"ל על טענת הרשב"א ז"ל.

ואפשר לומר דכונת הרשב"א ז"ל היא לקי רע"א הני"ל, והיינו שהאיך תאמר דטעם לחי הוא מצד דאית לאחלופי, דאם כן האיך סובר רבא דרחב ד' הוי סיבה לאסור יותר מפחות מד', דהרי כל הסיבה שאסור בלחי הוא רק מצד קטנו, אלא שמכח זה אסור אף ברחב ד' ומטעם לא פלוג, ואם כן אי אפשר שרחב ד' יהא אסור ופחות מד' יהא מותר. ודוק.

והנה שי' הרי"ף ז"ל והרמב"ם ז"ל דלרובא שרי בין הלחי אף ברחב ד', ולכא"ו קשה דהא בגמ' דטעמיה דרבא הוא רק משום דפחות מד' הוי מקום פטור, וכמו שאמר רבא מנא אמינא לה, דכי אתא רב דמי א"ר יוחנן מקום שאין בו ד' על ד' וכו', וכן בהמשך הגמ' אמר אביי מנא אמינא לה וכו' וכי תימא דאית ביה ד' על ד' וכו'. והרמב"ן ז"ל במלחמות כתב לתרץ דרבא עצמו סובר שאף ברחב ד' שרי, ורק לטעמיה דאביי הוא דקאמר דפחות מד' עכ"פ אודי לי דשרי, יעו"ש, ויעו"י עוד בחי' הרשב"א ז"ל שג"כ מתיר להלכה אף ברחב ד', יעו"ש.

ולענ"ד נראה ד"ל בשי' הרי"ף ז"ל באופן אחר, והיינו דהרי"ף ז"ל הבין בטעם החילוק שבין לחי לקורה כהתוס' דלחי שרחב משהו איכא חשש דאית לאחלופי, ומכח זה גזרו אף ברחב יותר משום דלא פלוג, ואשר לפי"ז י"ל דזהו גופא ביאור דברי רבא, דמוכח שבחודאי בפחות מד' אין לאסור, משום דהוי מקום פטור, וממילא דשוב אף ד' שרי, כיון דלא שייך כאן לא פלוג וכנ"ל. וראיתי בס' גאון יעקב שביאר בדרך דומה לזו, והוא דכל לחי רחב לא שכיח, ולכן לא גזרו בו. ורק אם אסור בלחי משהו אז שוב אסור ברחב, ועל כן זהו שהביא רבא ראייה בפחות מד' הוי מקום פטור, ושוב אין סיבה לאסור ברחב ד', יעו"ש.

והנה הראשונים ז"ל נחלקו בהא דמחלק רבא דפתוח לכרמלית אסור אף בפחות מד' משום שמצא מין את מינו וניעור, האם אף מתחת הקורה אומרים דין זה או רק בלחי. והרא"ש ז"ל כתב שמד' הרי"ף ז"ל נראה שתחת הקורה בכל אופן מותר, ושכי"כ הראב"ד ז"ל בהשגות, ואסברה לה עפ"י החילוק שכתבו התוס' דלחי משום מחיצה וחודו הפנימי סותר, וקורה משום היכר והיכר מלבר, ולכן תחת הקורה בכל אופן מותר, אולם הרא"ש דחה חילוק זה וכמו שדחו התוס', והביא שהרמב"ם ז"ל אסר בפתוח לכרמלית אף תחת הקורה. [ועי' להמגיד שג"כ ביאר דלהרי"ף מותר בפתוח לכרמלית, והכסף משנה כתב להיפך].

ובפשטות הרמב"ם שאסר אף בפתוח לכרמלית הוא משום שהלך בטעם התוס' דגזרו בלחי מצד אתי לאחלופי, אבל לעולם מצד תורת מחיצה שפיר י"ל דחודו החיצון סותר, ועם כל זה בפתוח לכרמלית אסור, ועל כרחק דהוא גזירה בפ"ע שגזרו בפתוח לכרמלית, וכמשי"כ

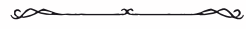
והנה יל"פ בין לטעם היכר דלכן אף בצוה"פ בעינן היכר שיהא סמוך לכותל, ובין לטעם דבעינן סמוך לכותל, דהוי זה דין בצוה"פ שאינה כשרה אלא אם סמוכה לרוח שאצלה, דהגם דלענין כלאים סגי בצוה"פ בפ"ע היינו משום דהתם סגי לתורת מחיצה אחת, אבל הכא בעינן תורת רשות, והיינו ד' רוחות, ועל כן בעינן סמוך לכותל, ולפי"ז א"ש ד' הבית מאיר כאן דלכן אם נפרץ בתוך ד' טפחים הגם שעשה צוה"פ בראשו, מי"מ אין זה צוה"פ לשיעור רשות ד' טפחים. ודוק.

ז. והנה כל מש"כ עד כה הוא לענין נפרץ בצידו כלפי ראשו, אבל בנפרץ בצידו שלא כלפי ראשו דבזה פוסל אף בנשתייר ד' טפחים, ודוקא בדבקעי ביה רבים לרב חנין בר רבא ולרב הונא כל היכא דליכא גידודי, נראה בפשוטו דזה הוי פסול אחר לגמרי, והיינו לא מטעם שבקי, דבאמת מצד חסרון שבקי ליכא הכא דהא יש פס ד', ועוד דמטעם שבקי אין לחלק בין בקעי ביה רבים או לא, ובמי"ב בסימן שס"ה ביאר בשם האחרונים שהפסול הוא מצד מפולש, והיינו שנתחדש דבקעי ביה רבים הוי פירצה, ושוב יש כאן תורת מפולש, ובשעה"צ הביא דהתוס' שבת ביאר בטעם הפסול דנפרץ משום דשבקי, והקשה ע"ז מה שייך לא שבקי, דהא נשתייר פס ד'. וד' המ"ב מובנים היטב. אלא שצ"ע מד' התוס' בדף ו' ע"א שביארו דרב הונא דפסיל בארבעה בין בראשו ובין בצידו מודה דבראשו מיירי בקרן זוית, ורק בצידו פוסל בארבעה משום דשבקי, יעו"ש, הרי דאף כשנשתייר פס ד' שייך טעמא דשבקי.

אך בד' הגאון יעקב מתבאר דבאמת אין הכונה כאן דלרב הונא שבקי הוא עצם הפסול [דזה שייך רק בלא נשתייר פס ד'], אלא דגם לרב הונא פסול פירצת צדדין הוא מטעם בקעי רבים, אלא דס"ל דאף בקיעה דקצת רבים חשיב בקעי רבים, וזהו כונת התוס' דשבקי, היינו לא שבקי ממש, רק דשבקי קצת אינשי, והוי זה בגדר בקעי דפוסל מדין פירצה. ועיי"ן.

ח. ונסיים בשיטת המג"א, הנה הטור בסימן שס"ה תתם דנפרץ בראשו פוסל בד' טפחים, והקשו הב"י והב"ח מדוע לא פירש הטור שהוא דוקא בנפרץ בקרן זוית וכמבואר בגמ', דהא ליכא חסרון דשבקי באותו רוח, וכמבואר ג"כ בדף י', וכ"פ הטור עצמו לענין מבוי רחב כ' אמה. וכתב המג"א לתרץ דהטור מדבר שלא נתן את הקורה מצד לצד. והמבואר בד' המג"א דהגם דליכא חסרון דשבקי, מי"מ איכא חסרון דקורה ע"ג מבוי, וכיון שאין כאן קורה ע"ג מבוי הוי זה חסרון [והריטב"א בדף י' כתב חסרון זה, אלא שלשיטתו ביאר שם שהוא דוקא כשיש חסרון דשבקי דבעינן תרתי לריעותא]. ומאידך לענין נפרץ בצידו פחות מד' טפחים דפסול ביאר המג"א שהוא משום דשבקי, והיינו דהוי ג"כ חסרון בפ"ע וכשיטת חי' הרי"ן.

וצ"ל דהך חסרון שאין הקורה מצד לצד אינו חסרון בעצם, דבאמת הרי השאר נותר בעומד מרובה, ולכן להריטב"א הוא רק בצירוף דשבקי, אלא הוא חסרון דהיכר, וכמו דחסרון דקורה ע"ג מבוי, וכשי"נ לעיל. ט. ועי' להט"ז שתייר ד' הטור דהחסרון הוא מצד בקעי בה רבים, וביאר דשאני מבוי רחב כ' אמה שלא היה "פירצה", והמבואר לשי" הט"ז דחסרון דבקעי בה רבים הוא אף ברוח רביעית, אלא שהוא דוקא "בנפרץ" (ויש בזה נפ"מ לקמן בדף ה' ע"כ גבי הק"ו דעומד מרובה על הפרוץ, וכמו שיבואר א"ייה לקמן).

סימן י"א בענין להשתמש תחת הקורה ובין הלחיים

סי' שס"ה סעיף ד': מותר להשתמש תחת הקורה וכנגד הלחי, והני מילי בפתוח לרה"ר, אבל בפתוח לכרמלית אסור בין תחת הקורה ובין כנגד הלחי מפני שמצטרף לכרמלית שאצלו שמצא מין את מינו וניעור, ע"כ.

ובמ"ב ס"ק כ"ה הביא דיש פוסקים דס"ל דהא דמותר להשתמש כנגד הלחיים הוא רק אם אין בו ארבעה על ארבעה, דאז בטיל לגבי פנים ולגבי חוץ, והיינו משום דהוי מקום פטור. ויש פוסקים דס"ל דאפי" יש בו ד' על ד' שרי. עוד הביא במ"ב ס"ק כ"ז דהא"ר מצדד להקל להשתמש תחת הקורה אף בפתוח לכרמלית, וכד' הראב"ד. עוד הביא במ"ב שם דבקורה רחבה ד' והיא בריאה לקבל מעזיבה בודאי יש להקל בזה, אחרי שד' המ"מ בשם הרשב"א להקל בזה, וכ"כ בכה"ח. ועיי"ש עוד בכה"ח בשם התוס' שבת דבצוה"פ אסור להשתמש בין הלחיים או בפתוח לכרמלית.

וכדי להבין היטב טעמי הדברים מוכרח להעתיק בזה סוגיית השי"ס בעירובין דף ח' עמוד ב' ופולגתא דקמאי ז"ל.

וח"ל הגמ': איבעיא להו מהו להשתמש תחת הקורה, רב ורבי חיאי ורבי יוחנן אמרו מותר להשתמש תחת הקורה. שמואל ורבי שמעון בר רבי ור"ש בן לקיש אמרו אסור להשתמש תחת הקורה. לימא בהא קמיפלגי, דמר סבר קורה משום היכר ומר סבר קורה משום מחיצה. לא דבוי"ע קורה משום היכר והכא בהא קמיפלגי, דמר סבר היכרא מלגו ומר סבר היכרא מלבר. ואיבעית אימא דבוי"ע משום מחיצה, והכא בהא קמיפלגי, דמר סבר חודו הפנימי יורד וסותר, ומר סבר חודו החיצון יורד וסותר. אמר רב חסדא הכל מודים בבין לחיים שאסור. בעא מיניה רמי בר חמא מרב חסדא נעץ שתי יתירות בשני כותלי מבוי מבחוץ והניח קורה על גביהן מהו, א"ל לדברי המתיר אסור, לדברי האוסר מותר.

הרב יוסף משדי

כולל "אליבא דהלכתא" בני ברק

בירורי הלכה

צוה"פ בפתחי שמאי

א. בגמ' (יא.) אמרו גבי דפנות שריבה בהן פתחים מותר, ובלבד שיהא עומד מרובה על הפרוץ. דמוכח שאע"פ שיש בהן צורת הפתח, בכ"ז אינו מועיל בפרוץ מרובה, ודחו כי תניא ההוא בפתחי שמאי, מאי פתחי שמאי, פליגי בה רב רחומי ורב יוסף, חד אמר דלית בהו שקפי, וחד אמר דלית להו תקרה. ויטוד הדין בפתחי שמאי הוא כדברי רש"י דהוי פתח שומם, או חסר, עיין שם. והיינו דהוי פתח מקולקל, ואינו נחשב פתח הראוי. [ומה שמצאנו שנחלקו הראשונים אי מהני צוה"פ לפתח פחות מעשרה, שדעת הרמב"ם דמהני גם בפחות מעשרה (והרמב"ן תמה עליו, והאריכו המפ), י"ל דרואי ל"ח פתחי שמאי שהרי אין זה שום קלקול בצורת הפתח כשלעצמה, אלא שחסר תנאי לחשיבות פתח, וס"ל שכשיש צוה"פ הוי פתח מושלם גם בכה"ג, ורק כשיש חיסרון לא חשיב, ולכן לא דנו כלל מצד פתחי שמאי, ופשוט].

ופרש"י שקפי מוזות שנחלצו אבניהם מכאן ומכאן, אבן יוצאת ואבן נכנסת ואין זה צוה"פ, תקרה שאין כלום בנין למעלה מן הפתח וכו', וצוה"פ שאמרו היינו קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהו, ע"כ. ועי' גם במנחות (לג.) דפתחי שמאי פטורים מן המזוזה, ופליגי בה כנ"ל אם היינו דלית ליה שקופי או דלית להו תקרה. ופרש"י שקפי מוזות, תקרה אסקופה עליונה, ול"א דשקפי היינו אסקופה עליונה. ותקרה היינו שאין הבית מקורה, ע"כ. ויל"ד בזה מלשון רש"י שם וכאן, ועי' בתוס' שם שפירש גבי תקרה שפירשו שמקום הפתח שוקף שם מלמעלה אינו שוה, אלא האבנים מן הכיפה אבן נכנסת ואבן יוצאת, וכענין שפירשו היא דלית להו שקפי, שאין שם מזוזה, אלא האבנים בולטות כעין שיני חומה, ומה שפירש רש"י שאין בו תקרה קשה מי גרע משערי חצירות דחייבין במזוזה, מ"ד. ע"כ. ועיין ברא"ש בהלק"ט (הלכות מזוזה סימן י"א) שכתב דשאני חצר מבית, שבת שאינו מקורה אינו ראוי לבית ידרה, עי"ש. ורש"י גופיה פירש כהא דאמרו קנה מכאן וכו', ובל"א"ה אינו "צורת פתח".

והריטב"א בחי' כאן ד"ה מאי פירש דלית להו שקפי, היינו שאין שם תיקון מוזות מן הצד, וכן גבי תקרה פירש דהיינו שלא נתנו שם תקרה הנקרא בלשון הכתוב משקוף, ודחה את פרש"י שכאן, ועי' בחי' הריטב"א סוד"ה אשכחיהו שהקשה איך הוי צוה"פ בקנה מכאן וקנה מכאן, הלא הוי פתחי שמאי כיון שאין בהם שקפי, וכתב שהקפידא בכותל שאם אין מוזות אזי אפילו שכתלי הכותל שוים אינו נראה אלא כפרצה, אבל בקנים שפיר מתחו צוה"פ בלא שקפי, והביא דלרש"י את"ש שהרי אפילו כשהצדדים שווים ואין אבן אחת נכנסת והשנית יוצאת, אפ"ה הוי פתח, אלא שלא ניח"ל בלשון שקפי וכו' עי"ש. ועי' בטור יו"ד (סימן רפ"ז) שפירש כפירוש התוס' והרא"ש דמירי שאבן נכנס ואבן יוצאת, ולכן פטור מן המזוזה. ועי' בב"י שם שהרמב"ם פירש כפ"ב שברש"י. ועיין בט"ז ר"ס רפ"ו. ונמצא מהנ"ל דאיכא פלוגתא בשו"ע אם חייב במזוזה, אבל באבן נכנסת ואבן יוצאת פטור לכו"ע, וכל כהאי גוונא אינו נחשב צוה"פ. [ואע"פ שבלחי מועיל גם אבן נכנסת ואבן יוצאת, עיין להלן טו. ובכ"ז, מ"מ כאן גבי צוה"פ לא מהני, דכאן בעינן שיהיה צורת פתח המועיל להחשב כמחיצה, ובצורה כזו אינו נחשב צורת פתח בעלמא, ועיין להלן].

ועיין בחזו"א (סימן ע' אות כ"ה) שביאר פלוגתא דרש"י והריטב"א, דענין מחיצות תלוי בפעולת ההיכר שעושין על מקום המוקף להכריחו למובדל ומופרש חוצה לו (וכמש"כ בחזו"א סי' ג' סק"ה, עי"ש. ועי' בחי' הגר"ח בדין דצוה"פ). והיכר הפתח מחשיב את המחיצה, ואחרי שמדרך הבנין להבדיל את המוזות בבנין משאר כותל וכו', הלכך ס"ל לריטב"א שכל שאין משקפים אלו, והיינו שלא נתן שם מוזות שנבנו בתלוש בפני עצמו, אינו ניכר כפתח אלא פירצה, ולפרש"י אין זה תנאי דשפיר יכול להשלים ולכוין את הכותל עצמו כשאר המוזות הנקבצות בה, ולכן לעולם הוי פתח אא"כ ניכר שאותו בנין הרוס ופרוץ, וכשהעמיד קנים לצוה"פ חשיב צוה"פ.

וכתב שם החזו"א דנפ"מ בזה, דלפרש"י במוזות הבולטין מהקנה לא חשיב כפתחי שמאי שניכר שזוהו בנינו ולא שנהרס ונפרץ, דלא הוי כאבן נכנסת ואבן יוצאת, וכי מה שכתב המג"א להכשיר עמוד הבולט מן הכותל, אפשר שאינו כפי הריטב"א, ואנו סומכים על פרש"י, עי"ש. אולם לכא"פ אפשר דכיון שהעמוד בולט מן הקיר שפיר י"ל דמהני אף להריטב"א, ורק בכותל חלק ס"ל שלא נחשב צוה"פ, משא"כ בכה"ג שנראה העמוד כעומד בפ"ע (ועי' במשנ"ב סימן שס"ג ס"ק ק"ג שפסק כן שאם יש עמוד בולט בכותל נידון משום קנה אם סמך עליו מערב שבת כדון לחי, ועי' להלן).

ב. והנה לפי הטעם דבאבן בולט ואבן נכנס לא הוי צורת הפתח, אי"כ גם אם היו הבליטות בפחות פחות מג' טפחים ג"כ פסול, דלא הוי פתח בכה"ג, ואע"פ שאמרינן בהו לבוד לא מהני, דהא מ"מ לא הוי כדוגמת פתח, וכמשנ"ת לעיל.

ובמשנ"ב (סימן שס"ג ס"ק ק"ג) הביא בזה פלוגתא בדין פתחי שמאי, דיש אומרים שאם יוצאים מהכותל חיפופים פחות פחות משלשה טפחים עד פחות משלשה טפחים סמוך לארץ, יש לסמוך עליהם מער"ש לשם צוה"פ (וציין להט"ז והגר"ו). וי"א שאינו מועיל כיון שאינם עשויים דרך מוזות הפתח ולא חשיב פתח (ת"ש), יעוי"ש, ומשמע מדבריו דסתם להתיר, ועיין עוד בדבריו לעיל מיניה (בסקכ"ה) גבי לחי העשוי משברים, שכתב המשנ"ב דה"ה באבנים היוצאים מן הכותל,

ומובדלים זה מזה פחות משלשה טפחים דהוי לחי ממש, וכתב בשעה"צ (שם אות י"ט) בשם התו"ש דכ"ז דווקא לענין לחי, אבל לענין צוה"פ לא מהני לחיים כאלו, וכ"כ הפמ"ג במש"ז דלדבריו חיפופים בכותל עץ לא מהני, והקשה השעה"צ דלפ"ז מאי פריך בגמ' (טו.) אי הכי פשיטא, לימא דקמ"ל אע"ג דלענין צוה"פ לא מהני לחי כזה, ויש ליישב, ע"כ. ולכא"פ היה אפ"ל דשאני בנידו"ד דאינו מועיל מחמת שמופקע מצורת פתח, וכמשנ"ת משא"כ לענין לחי, והרי הם חלוקים ביטוד ההיתר, ופתחי שמאי הוא חידוש בדין פתח, ועי"ל דבאמת זה גופא כדרך מה שתירצו שם למיסר בנינא, והיינו דאינו ניכר וחשוב כלחי, ודו"ק. ועכ"פ לפי הסברה הנ"ל דפתחי שמאי הוא חסרון בצורת פתח הדבר מבואר דלא מהני אף בלבדו, ועי' בחזו"א (בסימן ע"א) בכמה דוכתי שדן בענין מוזות העשויות פרקים פרקים, עיין שם בסק"ב ובסק"א כמה פרטים ודוגמאות בזה להלכתא.

ואכתי נראה שאע"פ שהצרכנו שיהא הדבר מסודר בכדי שלא יהיה פתחי שמאי, מ"מ לא איכפת לן במה שמצוי לפעמים שיש עוקצין וחתיכות היוצאות מן המוזות או מן המשקוף, ואכתי לא מתבטל בכך שם פתח, ודווקא באבן נכנסת ואבן יוצאת כלשון רש"י שהוא נראה כפתח הרוס הוא דלא חשיב, משא"כ בעוקצין בעלמא. וכן משמע מדברי הגמרא, וכ"פ בראשונים בסוגיין (יא.) דמהני צוה"פ במתח קנה מאילן לאילן, עיין שם, אע"פ שכל אילן מלא בעוקצין, אלא שהנה החזו"א בידו"ד (סימן קע"ב סק"א) כתב שבאמת יש להחמיר ולהסיר את העוקצין הבולטין מן הקנה, עיין שם, ולכא"פ צ"ע דנמא לן שצריך כ"כ שיהיה נקי, הלא אף בבית הוא מצוי לפעמים, ואמנם מההיא דאילן שהבאנו יש לומר דלק"מ על החזו"א, דשאני התם שכך דרך האילן, ואנו רואים בכמה חצירות שעושים פתחים ע"י אילנות מן הצדדים, משא"כ פתח של בית שאירע לו כן, שנראה הרוס יותר, ובאמת שבחזו"א עצמו (בסימן ע' סקכ"ה) כתב שאילנות או ענפים שזומרות ועוקצים בולטים מהם ג"כ כשר, כיון שזוהו בנינו, ולא דרך הריסה, עי"ש. ומ"מ בעוקצין מועטים בעלמא מסתבר שאינו בגדר פתח הרוס, ואי' שיהיה משופה יפה, רק כל שאינו משונה שפיר דמי. ובחתי"ס (סימן צ"ו) מבואר עוד שכל הקפידא בפתחי שמאי באופן שהאבנים הבולטים הם המשמשים לצוה"פ, אבל אם יש קנים גמורים לא איכפ"ל במה שבולט אבנים סביביו, עי"ש. ולפ"ז בקושר על ענף אילן לא איכפ"ל שיוצאים זמורות ממנו, דדל להו מהכא.

ג. ומן האמור נלמד שיש להקפיד שיראה שלם ככל מוזות ומשקוף, בכדי שיוכל לעשות צוה"פ כתיקונו, והיינו שיהיו הקנים מתוקנים היטב ולא משברים שברים שנראים כדבר פרוץ והרוס [ויל"ע אם די שיהיה מתוקן בעשרה טפחים הראשונים הסמוכים לקרקע, והשאר יוכל להיות הרוס עד למעלה, דאפשר לחשוב שלא מהני, דאע"פ שהכשר הלחי הוא בעשרה הראשונים הסמוכים לקרקע, מ"מ כאשר החלק העליון הוא מקולקל, ה"ז מקלקל הכל שהרי כעת אינו נראה כפתח, והנה מצאנו במשנ"ב סימן שס"ג בשעה"צ (אות י"א) שאם המחיצה עומדת היטב בעשרה טפחים תחתונים לא איכפת לן במה שנד למטה מזה, דאמרינן דל את החלק העליון, עי"ש. ולכא"פ ה"ל כן, אלא שיש לומר דמי"מ אחרי שנעשה, אנו רואים את הכל כפתח אחד פרוץ, ושאי התם שיש חוזה למחיצה בעשרה, ולא איכפת לן במה שלמעלה ממנו, וגם אין דומה חלק הנד ברוח לפתחי שמאי, ולכן אמרינן דל מהכא. (ולדעת החתי"ס דלהלן סוה"ד נראה דה"ה כזה מהני), וצ"ע]. ואם דרכו בכך י"ל שמועיל גם בנעשה ע"י אילן, או גדר חיה, אמנם לענין מוזות קיי"ל דפטור ממוזות, ושור"ד בנתי"ש (סופ"ט בערה) שאכן כתב צוה"פ מעצי נוי פסול משום פתחי שמאי, כיון שעשוי לנוי בלבד, עי"ש. אמנם לכא"פ למאי דקיי"ל שא"צ היכר לצוה"פ, אי"כ ה"ל דכשר, ובפרט כשעשויה בצורה נאה ולא כפתחי שמאי, וצ"ע. וכן אם נעשו המוזות ע"י דפנות הארון או איזה כלים שסמכו לשם, וכיוצא, ג"כ מהני, וכן אם שמים מדבקה או איזה סימן על המוזות והמשקוף, או שקושרים חוט או פיסת בד לסימן צוה"פ עומדת כתקנה, נ"ל דמהני שהרי הדבר ניכר שהוא חלק נפרד מהמשקוף ואינו כמשקוף הרוס, ושפיר דמי, ואע"פ שמרוחק אינו נראה כשני חלקים, מ"מ כיון שהם ב' חלקים נפרדים ונראים כן מקרוב, ואינו נראה כפרוץ מהני לצוה"פ, ודלא כמש"כ להחמיר בספר אשד הנחלים ע' ת"פ תפ"א, עיין שם בכמה פרטים, ולכא"פ להאמור יש להקל כל שאינו ניכר כפתח ההרוס.

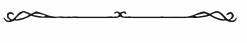
ד. ובגמ' (יא:) נחלקו האמוראים אם בצוה"פ צריך ליגע הקנה שעל גביהו על הקנים שבצדדים, דרב נחמן אמר שא"צ ליגע, וכן הוכיחו למסקנא דלא כרב שבעה, ועיין בחי' הגר"ש שם שכתב שכ"פ כל הפוסקים כר"נ (חוץ בבעה"מ), ואפילו גבוה מהם כמה אמות כשר. והקשה מהא דלעיל (ט.) פי"ר סוכה גביהו תלויה וכו', שאין בגובהו ג', דמוכח שצריך שתהיה הקורה נוגעת במבוי דווקא, וכתב היינו דווקא בהיתר קורה דבעינן ע"ג מבוי, כמש"כ התוס' שם, דבלאו הכי לא הוי היכר, משא"כ בהיתר צוה"פ, ע"כ. ולכא"פ הרי גם בצוה"פ צריך צורה של פתח, כעין דחזו"ן בפתחי שמאי וכיוצא. וצ"ל דמי"מ נראה כפתח, אבל היכר של בני אדם אינו אלא כשנוגע בו, ולכן קורה שעיקרו להיכר אם אינו נוגע אין היכר, אבל מצד פתח יש כאן פתח (ולמ"ד שצריך שיגע, עיין לעיל דף ט. ובתוס' אם אמרינן חבטו וכו'). וכפי שנתבאר בהלכות בריש פ"א בענין צורת הפתח, שכתבו האחרונים שא"צ היכר.

ה. ובעצם הדין דפתחי שמאי, הנה הבאנו דברי רש"י (גבי מוזות) והתוס' במנחות מהרא"ש והטור (גם גבי משקוף) בהלכות מוזות, דהיינו שאינו בצורה ישירה אלא אבן נכנסת ואבן יוצא, ובפשטות יש ללמוד מזה לשבת שכל כה"ג אינו צורת הפתח, וכמשנ"ב בגמ' כי תניא ההיא בפתחי שמאי, אלא שהר"ף והרא"ש לא הזכירו דין זה לגבי שבת. (וכן דקדק בשו"ת שערי ציון ח"א סי' ענף ד'). וכן הטור שהביא דין זה בידו"ד (בסימן רפ"ז) לא הזכיר זה כאן לענין שבת, ומשמע לכא"פ דס"ל שלגבי שבת אין

קפידא בזה בפתחי שמאי, ובשעה"צ שם הביא שכן מבואר במקור חיים (בתיקו"ע שלו) שכתב שמותר לחבר הלחי לחתיכות הנסרים הבולטים מן הכותל כל שאין בין זה לזה ג"ט. וכתב שאין לדמות עירוב למוזות, שלגבי עירוב כל שיש קנים וקונדסים שפיר דמי אפילו שיש זמורות יוצאים ממנו. ושכ"כ הריטב"א כיוצ"ב. וביאר דברי השעה"צ. והביא שגם ברא"ם בתשו' (ח"ב סי' כ"ה) מוכח שמותר להניח את המשקוף בשיפוע אפילו שיפוע הרבה, ולא פסלו משום פתחי שמאי, עיין שם. אמנם כבר הערנו בפרק ג' בענין מוזות שגבוהה אחת מחבירתה, דברא"ם משמע דפסול פתחי שמאי, ומיירי שהחוט היה קשור באיזה דבר ודלא כפמ"ג.

ובט"ז (סימן שס"ג סק"ט) מוכח שצוה"פ כשרה גם אם יש במזוזה אבנים שרוחקים פחות מג"ט. וזה למרות שבידו"ד כתב ה"ט"ז (בסימן רפ"ז) מהטור שפסול במזוזה, ובתוספת שבת שם (סק"א) כתב לבאר שהט"ז סובר שפתחי שמאי שפסול הוא רק כשיש יותר מג"ט, אבל פחות מג"ט כשר, עי"ש. וכן נראה שהבין הגר"ז (שם סל"ג, ולעיל בסי' שמ"ז ס"ג, והזכירו בקצרה בשעה"צ סי' שס"ג סכו"ו). ובנחל אשכול (סימן ס"ה) כתב לחדש שכל מה שפסלו באבן נכנסת ואבן יוצא הוא כאשר אבן אחת יוצאת יותר מהשניה, אבל אם אינם בולטים יותר אינו פתחי שמאי, עי"ש. אולם לפי"ד המקו"ח הנ"ל הדבר מבואר היטב שיש חילוק בין מוזות לעירוב שבת, דבעירוב שבת לא קפדינן בפתחי שמאי, אלא סגי בצורת פתח כל דהוא, וההיא דעירובין (יא.) שדימו זה לזה כתב המקו"ח דמירי במשנ"ב ד' אמות, ועי' בחזו"א בה"ל עירובין סי' ע' סקכ"ה ובה"ל מוזות בידו"ד סי' קע"ב מה שכתב ע"ד המקו"ח, ועי' בספר תפא"י פכ"ב הערה י"ד ובנתי"ש סופ"ט מ"ש"כ בדבריהם, ואכמ"ל.

ולדינא האריכו בזה עוד רבים מהאחרונים, עיין בפנים מאירות סי' קמ"ג ובחתי"ס סי' צ"ו, ובשעה"צ הנ"ל מיקל, וכן בשו"ת חזון נחום סל"ז, וכולם עי"ד המקו"ח, אבל בשו"ת משכנות יעקב סו"ס ק"ו פוסל, וכ"ה בתו"ש שם. [וכן דנו בזה הגרע"א בסו"ס שס"ב ובשו"ת ברית אברהם סט"ז לענין משקוף עקום, ונת' בדבריו בהלכות צוה"פ פרק ג']. ועי' בשו"ת מהרש"ם ח"א סי' ר"ז (ועי' במהרש"ם סו"ס קל"ב שנראה דמותר). ובספרו דע"ת, ובשו"ת חבצלת השרון סימן כ'. ובמשנ"ב סימן שס"ג (ס"ק ק"ג) סתם בתחילה כהט"ז וגר"ז שכשר, ושוב הביא שיש מחמירים והיינו התו"ש הנ"ל. אמנם לעיל מיניה בשעה"צ (אות י"ט) הביא דברי התו"ש, ולא הביא חולק. (אמנם העיר ע"ז קצת מגמרא דעירובין טו.). ובכה"ח סימן שס"ג (אות מ"ד) הביא מהאחרונים שהט"ז מתיר בפחות מג"ט, והשיגו התו"ש (סק"א וסקס"ד, והביאו מחה"ש סק"ו). אולם במקו"ח פסק להקל, וכן בנחל אשכול ס"ל הכי (ועי' בכה"ח אות ק"צ שצייננו בקצרה). ובחזו"א בסי' ע"א בכ"מ פסק להחמיר בפתחי שמאי בעירוב, ועיין בדבריו בהלכות סוף פרק ד' מה שכתבנו להלכה.

עוד בירורי סוגיות בעירובין פרק א' על סדר

הגמרא

[בדברים הנוגעים לסימן שס"ג-שס"ה]

סימן א

ביאור המשנה מבוי שהוא גבוה למעלה מעשרים ימעט

א. במשנה (ריש עירובין) מבוי שהוא גבוה למעלה מעשרים אמה ימעט, פרש"י שהניחו את הקורה למעלה מעשרים אמה, ע"כ. והנה פירוש מבוי היינו חלל המבוי ואינו שייך לקורה, אלא שהתוצאה מכך היא שהניח את הקורה למעלה מכ' אמה, ונמצא המבוי למעלה מעשרים, ועי' בתוס' רא"ש שהביא משם יש מפרשים דמה שכתוב מבוי היינו הקורה, וביאר דלפ"ז מש"כ מבוי שהוא גבוה לאו דוקא המבוי, אלא הכוונה על הכשר המבוי, אלא שהקשה דלפ"ז שאמרו והרחב מעשר ימעט אחיכא קאי, הרי פתח בהכשר מבוי, וס"מ ברחב מעשר שהוא ענין אחר, וביאר באו"א דהכוונה לחומות המבוי שגבוהים למעלה מעשרה, שאז בד"כ שמים את הקורה מעליהם, ולזה אמרו שימעט, ע"כ. וכן יש לפרש את שיטת רש"י, ולא שהקורה היא המבוי אלא רק תוצאה ממילא. [וד"א יל"ד מדבריו בהמשך בביאור הלשון "מבוי" שהוא מלשון מבוא שבאים בתוכו, ומי"מ י"ל דכל חללו בכלל, ואת"ש].

ועכ"פ לכא"פ יש לפרש כאמור, דמה שנקט מבוי שהוא גבוה (והיינו חללו, ע"י בגמ' דף ג:) היינו מבוי כפשוטו, ורק ממילא שהקורה למעלה מכ', אלא שעדיין יקשה בזה שהרי במיעוט הקורה אינו גורם שינוי בעצם המבוי, וי"ל דכפי הגדרת פתח המבוי, אנו דנים לגבי כל המבוי, וממילא כשממעט גובה הקורה ה"ז ממעט את המבוי עצמו, ולכך נקט בסתמא מבוי שהוא גבוה, ועכ"פ לפי הביאור שהבאנו מהתורא"ש בפירושו הראשון שמבוי היינו קורה ניהא טפי, שאכן את הקורה עצמה צריך למעט, ואת"ש טפי. ועי' גם במאירי שהתנא קורא לקורת מבוי בשם מבוי, עי"ש ושאר"ד, אמנם יל"פ כדאמרן.

[ומה שכתבנו שהקורה נחשבת כממעטת את המבוי כולו, יבואר דהא א"א לעשות שהקורה תהיה מחוץ למבוי שלא על כתליו, והקורה נעשית בתוך המבוי עצמו, וכמבואר בגמ' (דף ח:) שאם נעץ שתי יתדות אצל המבוי מבחוץ אפילו בסמוך לו והניחם עליהם פסולים (וכ"פ בשו"ע סימן שס"ג ס"ד), ולכן דקדקו לכתוב דמעט את המבוי. ואמנם אכתי אין נפ"מ במה שהכתלים של המבוי מעל כ' אמה, ולעולם אפשר לעשות את הקורה בתוך המבוי למרות שהכתלים גבוהים (כיעוין בביה"ל סימן שס"ג סעיף כ"ו בפשטות בד"ה אינו ניתר, ועי' בביה"ל ואחרונים בסי' שס"ג ס"ד, עי"ש). מ"מ באותו חלק שבו הקורה נמצאת למטה מעשרים ה"ז כמו שהמבוי למטה מעשרים, ויותר אפשר לומר

של אולם שהיה גבהו ארבעים אמה, ואמרו בגמ' שכמו"כ תלוי בזה המחלוקת לענין הרחוב, ואמרו בגמ' דמתני' אטעיתיה לרב שסבר שגם לר"י לומדים זאת מפתחו של אולם, וזה אינו, שהרי מבואר בברייתא שמכשיר היה ר' עד ארבעים וחמישים, ובשלמא אם היה אומר עד מאה כבר קפרא היינו אומרים שהוא לשון גוזמא [וכעין מ"ש בחולין (דף צ:)] דיברה תורה בלשון גוזמא, וכן בתמיד (כט). ועוד. ואמנם היה אפשר לומר כן גם לברייתא שאמרו עד ארבעים וחמישים, וכעין מה שמצינו בגיטין (דף מד.) דעשרה לאו דווקא וכו', עיי"ש. וע"ע בתוס' סנהדרין (דף ז.ו.) ועוד. אולם ממה שאמרו עד ארבעים וחמישים נראה דנחית למנינא דווקא, ועיין להלן. אולם י"ל דאדרבה כל כה"ג לאו דווקא, שהרי הוא עצמו אומר כך או כך, ועי"ל דל"א דהוא לשון גוזמא אלא במנין עגול כעשר ומאה, ושלוש מאות, משא"כ ארבעים וחמישים. ואמנם מצאנו בסנהדרין גם על שישים וכנ"ל, ואפ"ל דווקא בשישים אומרים כן. והנה התוס' ד"ה עד ארבעים שהקשו הרי אם חמישים ק"ו בארבעים (והיינו דתופסים את המנין הגדול, וכדמוכח מכל הסוגיא), ותיצו ידש לומר דהיינו כדאמרי אינשי, ויש לבאר דלא דווקא כדאמרי בעלמא, אלא דנתכוון שלמסקנא הלימוד הוא מפתחן של מלכים, אי"כ הכל תלוי כפי המציאות, ואיך דרך המלכים, ולכן לא אמרו דבר מסוים (וזה אינו כקושית המפרשים גבי חזוית באתרוג השתא בשני מקומות פסול בשלשה מבעיא, דכאן תמיד אנו תופסים את השיעור הגדול), וד"ק. ולכן ביארו דלר"י הלימוד הוא מפתחן של מלכים (אולם רבנן שלא רצו ללמוד כן הוא משום שאינו מקור ברור ולא מוגדר השיעור, ולכן אע"פ שהוא גדול יותר לא לומדים ממנו, משא"כ לר"י דכיון דמי"מ הוא פתח מעליא והרי בכלל מאתים מנה, אי"כ לכך יש לנו לתפוס את השיעור הגדול).

ולמסקנת הגמ' (בדף ג.) מבואר דאף רב בעל כורחינו סבור שטעמם של רבנן שנוי במח' תנאים, אם ללמוד מהיכל שיהיה עד עשרים, או שזה בגלל היכר שמוסיף עד עשרים [ומה שלא תירצו בזה את הברייתא שהביאו (בדף ב:)] מהא דר"י מכשיר אפילו ארבעים וחמישים, ונימא שהוא כמ"ד משום היכר, וס"ל שגם ביותר מזה הוא כשר. אולם מה שאמרו תנאי היינו בדעת רבנן, אע"פ ש"ל שמחלוקתם ממילא לגבי כל המחלוקת בר"י ורבנן. אולם באמת ז"א, דהא גם אותם שנחלקו בדעתם לא נחלקו בדין אלא רק בביאור הדברים, ואם נאמר שר"י ס"ל כפתחו של אולם, אי"א לומר כלל עד ארבעים וחמישים, וכ"ש שלא לומר עד מאה, שהרי כבר קצוב השיעור בפתחו של אולם עד ארבעים ותו לא, ועל כרחק משום היכר, ולדידיה הוא אפילו יותר מארבעים (עי' להלן במסקנא בדף ג.), או כפי שאמרו כעת בדעת ר"י כפתחן של מלכים, ועכ"פ בגמ' וברש"י ד"ה מבואר דהתנאי נחלקו בדעת רבנן בלבד].

ואי"כ לסיכום אליבא דרב, לדעת רבנן השיעור עד כ', או משום היכר, או כפתחו של היכל (ותלוי במח' התנאים), אבל לדעת ר' יהודה הוא כפתחו של אולם, אבל דחו זאת בגמ', ואמרו שזה כפתחן של מלכים, וכל זה הוא אליבא דרב, אבל דעת רב נחמן בר יצחק בגמ' (בדף ג.) שלכו"ע הנידון הוא משום היכר, שלרבנן עד כ' הוא משום דעד כ' שלטא ביה עינא, וכדין סוכה (ברי"ש מס' סוכה, ועשו בגמ' צריכותא), ומה שאמרו בברייתא שהובאה בדף ב: כפתחו של היכל, אינו אלא סימן בעלמא [ובאמת שאף לרב עצמו שלמד זאת מפתחו של היכל או של אולם, אינו אלא אסמכתא בעלמא שהרי כלו הענין כולו הוא מדרבנן, אלא שרבנן דימוהו כפי הצריך לפתח, ועי"ז למדו מפתחו של היכל או אולם, ועכ"פ כפי זה קבעו חז"ל את הפתח במבוי, והוי לימוד מפתח דהתם לכאן, משא"כ לפי רבנ"י אינו שייך לזה כלל, ואינו אלא סימן בעלמא]. ומי"מ לדעת רבנ"י הכל הוא משום היכר, הן לרבנן והן לר"י.

ואמנם לדעת ר' יהודה היה אפשר לומר שגם רבנ"י יודה שהוא כפיתחן של מלכים, ולא חזר בזה ממה שאמרו בדף ב:, אולם ז"א, שהרי מבואר בגמ' בדף ג. שגם לר' יהודה הוא בגלל היכר, שהרי עשו צריכותא דאימא לר' יהודה כיון דלישיבה עבידא שלטא ביה עינא וכו' עיי"ש, וכ"כ בחי' רע"א כאן, שלכו"ע הוא משום היכר ותמה על הרע"ב, עיי"ש. [ואין לפרש דכ"ז צריכותא בעלמא כדי שלא יטעו שטעמו הוא משום היכר, וכי לעולם הטעם בגלל פתחן של מלכים, אכן בעיקר הצריכותא יש לבאר דכ"ז אם נסבור כרבה (בסוכה ב.), וכמו שמדוקדק בגמ']. ומה שחזר בזה ממה שאמרו כפתחן של מלכים, י"ל בפשיטות שאחרי שלרבנן הוא משום היכר עדיף לפרשן כאחת. ויתירה מכך שהרי כמחלוקת הזו ממש מצאנו שנחלקו בסוכה, וה"נ ל"ש, ואע"פ שזה גורם לקושיא דלמה הוצרכו לאפלוגי בתרתי, וכמשה"ק בגמ', מי"מ כבר עשו צריכותא מעלייתא, וזוהי דעתו שפירשן כן את המחלוקת.

ומצאתי בפ"י רבינו יונתן (בדף א.) שכתב שלדעת ר' יהודה ה"ז כשר גם מעל עשרים משום שסובר שאין הטעם משום היכר בעלמא, אלא משום מחיצה דאמרינן פי תקרה יורד וסותם, וכיון שאין רגל הנכנס ויוצא מבטל המחיצה, אי"כ מה ל' תוך כ' ומה ל' מעל כ', וכשיטתו לקמן (צ"ה) במחלוקת עם רבנן במבוי מפולש, ע"כ. ולכא"ו זה דלא כמש"כ בגמ' שאף לר"י הוא משום היכר, ומצאתי שכבר נתעורר בזה הב"ח שם בהגהותיו (אות ה') דאינו כפשט הסוגיא, וכי גם שם אינו הטעם של ר"י, וביאר שמה שאמרו כאן משום היכר הוא אליבא דרבנ"י דווקא, עיי"ש ב.

[ובעיקר קושית הב"ח שהקשה מהא דמבואר בגמ' שהוא משום היכר ולא משום מחיצה, יש להעיר שמצאנו בראשונים טובא שגם למי"ד משום מחיצה צריך היכר, וכיעוין בתוס' (דף ה:)] ד"ה ארבע אמות שכתבו שאפילו למי"ד לחי משום מחיצה וכו', מי"מ היכר קצת בעינן, עיי"ש. וע"ע בגליון הש"ס שם שהוכיח עוד כיוצ"ב בשיטת ר"ה. וע"ע בחי' המהרש"א על התוס' (סוף דף ד:)] שביאר כן בשיטת רש"י דבהכרח שגם למי"ד קורה משום מחיצה בעינן היכר עיי"ש, ועי"ע בחידושי הרמב"ם (דף יד.) ועוד ראשונים שכתבו כן, ומצאנו בראשונים

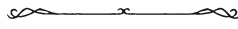
יבואר לחי וקורה משום היכר, וי"א משום מחיצה), ומבואר בשיטת רש"י שהחשש הוא שלא יעבירו ד"א ברה"ר, וממילא משמע שאסרו לטלטל ד"א גם במבוי, עד שיעשו התיקון הנ"ל [ובעיקר התקנה שהיא כדי שלא יבואו להחליף, עי' ברש"י (דף ג.) ד"ה משום היכר (וכן בדף ה. ד"ה לא דכ"ויע ועוד). ועי"ע ברש"י לקמן (סו.) גבי קרפף], ועוד מבואר דוגמתו ברש"י להלן (ח:)] ד"ה ובאלכסון, שהרואה פני המבוי וכו' אומר שמוטר להשתמש ברה"ר וכו', ועמש"כ שם. אולם רבינו יהונתן הביא פירוש זה, וכתב א"נ שעשו תיקון זה כדי שלא יבואו לטלטל מרה"ר לתוכו, ומאחר שנפרץ במילואו לרה"ר ושוה הוא לרה"ר, יאמרו שיש לו דין רה"ר, ולכן הצריכו לעשות היכר לבני רה"ר ולבני ר"ה שלא יטלטלו מזה לזה, ולכן הצריכו קורה להורות ששתי רשויות הן.

ויש לבאר לשיטת ר' יהונתן, שלכא"ו בשלמא לרש"י הרי אסרו לטלטל ד"א במבוי עד שיעשה קורה, וזה מתאים לחשש שלא יטלטלו ברה"ר גם כן, אבל לר"י שהחשש הוא משום הוצאה מרשות לרשות, מה ל' בתקנה זו שלא יטלטלו ד"א במבוי, הלא החשש הוא בהוצאה שבזה, ומה השייכות בין האיסור של טלטול ד"א, כדי שימנעו מהוצאה מרשות לרשות. ואדרבה בסברא היה נראה דאדרבה יש להתיר בו טלטול ד"א, שע"ז ידעו שאינו רה"ר ולא יוציאו מרשות זו לרה"ר, וכן להיפך, ואילו בכל המקומות מבואר שולוי הקורה היה אסור לטלטל ד"א (בדף יא: וכו'), ואמנם בפשטות זה גופא האיסור שלא יטלטלו ד"א בשביל שלא יוציאו. אולם לכא"ו ככה"ג יבואו לטעות ויטלטלו בתוך ד"א עצמם מהמבוי לרה"ר ויבואו לאיסור דאו', וצריך לומר שהוא בכדי שע"ז שלא יטלטלו ד"א לא יחזיקו אנשים חפצים בידיהם, ושוב לא יהיה חשש של הוצאה, אלא שהרי ישנה אפשרות לטלטל פחות פחות מדי"א שדרי מדאו' (אא"כ נאמר שגזירה זו היתה כבר זמן מה לפני הגזירה של מבוי), ועוד דאם כן יאסרו לטלטל אפילו אמה אחת, וצ"ל דמי"מ כבר ימנעו מטלטול חפצים בגלל עיקר האיסור, ועדיין צ"ב וכי הוא סתם קושי שהקשו כדי שיעשה קורה ולא יעבור איסור. וש"ד בספר גאון יעקב שהקשה באו"א, דהלא אדרבה ע"י הקורה יחשבו דהוי רה"י, וכי לולי הקורה הוי רה"ר ויבואו לטלטל ולהוציא משם לרה"ר, ותירץ בדוחק כעין הנ"ל שע"י שיהיה קושי יעשו קורה ושוב לא יהיה טעות (ועי' בבית מאיר שפסק על פי ר"ה).

עוד ביאור ביסוד התקנה דלחי או קורה, מצאנו להרשב"א בהקדמה לש"א בספר עבוה"ק שכתב בזה"ל: תקוני המבוי הסתום שאינו רחב יותר מעשר, והחצירות והבתים שנפרצו למקום האסור להם. ושוב כתב שיבאר המבוי הסתום משלש רוחותיו ופתחו ברוח הרביעית למקום האסור לו במה הכשירו, עכ"ל. ומשמע איפוא שיסוד התקנה הוא לעשות תיקון ברוח רביעית כדי שלא יחשב כפרוץ למקום האסור, ויעוין בגאון יעקב לקמן (יב.) ד"ה א"ד וירא דחלוק דין מבוי מחצר, דסתם מבוי פתוח מרוח רביעית, ולכן כשיש לו ג' מחיצות הרי הרביעית נידונית כפתח (עי' להלן משי"כ בענין גובה המבוי), ורבנן גזרו בפרוץ במלואו, והם הכשירו בהיכרא בעלמא, אבל חצר שדרכה להסתם כולה, וכשנפרצה במלואה הוי פירצה ולא פתח, לכן החמירו חז"ל בפס ד', או בב' משהוין, ועי"ע שם. וכ"ז יבואר שפיר בשיטת רש"י בענין היתר הלחי וקורה משום מחיצה לגדור הפירצה, אלא דלא ליתני לאחלופי [ועיין בשו"ע (רי"ס ס"ט) מקום שיש לו ג' מחיצות אסרו חז"ל לטלטל בו עד שיעשה שום תיקון וכו', ובביאור הגר"א שם].

עוד יש לדון באופן שהמבוי מפולש למקום פטור או לכרמלית, דמבואר שגם ככה"ג צריך לחי או קורה, ולכא"ו צ"ב אמאי צריך לחי או קורה, דלמי"ד שהחשש הוא משום דלא ליתני לאחלופי, אי"כ כאן שאינו מקושר לרה"ר אי"כ לכא"ו אין מה לחוש, ובודאי גם לא החשש שנחוש אטו רה"ר שלאחר הכרמלית האחרת, וכמו"כ למי"ד שהחשש הוא שלא יבואו להוציא מרשות לרשות ג"כ ליכא, ואף שפרוץ למקום האסור, וצ"ע ב.

עוד יש לדון לגבי היכר לבני רה"ר דבכ"ו דוכתא אמרו שההיכר לבני מבוי, וצ"ב, וי"ל שלרה"ר אין חפצים בידיהם בלא"ה, וא"נ לדברי התו"ש בס"י שס"ג שלגבי רבים אנו אומרים דמדכרי אהדדי, ואפילו למעלה מכ', ועי"ע בגאון יעקב (דף ה.) ע"פ התוס' (סוף דף ד:)] ד"ה מותר דלרה"ר מהני חודו, ועי"ע בספר ביאורי סוגיות [ועוד יש לבאר לפרש"י ורבינו יהונתן את המחלוקת שבגמרא דף ח:].

סימן ג

מבוי שהוא גבוה למעלה מכ' פסול

א. ב'. יסוד המחלוקת לרב ולרבנ"י

ג. ההלכה בגבוה כשרחב ז'

א. ונחלקו במשנה רבנן ור"י לענין מבוי שהוא גבוה מעשרים אמה, שלרבנן אין הקורה מתירה לטלטל במבוי אם הוא גבוה יותר מעשרים אמה, אבל ר' יהודה מכשיר, ודין נוסף אמרו במשנה שמבוי שפתחו רחב מעשר אמות ימעט, ועי"ז לא מובא במשנה שר' יהודה חולק, אולם בברייתא להלן (בע"ב) אמרו דפליגי בברייתא וס"ל שא"צ למעט מרוחב עשרה, ובפשטות כך נשאר למסקנא שמאחר שכך אפשר לפרש את המשנה דנחלקו בהכל על רבנן, כך יש לפרש, ועיין בתוס' לקמיה (ב:)] ד"ה אמר אב"י פליגי בברייתא, שהקשו דלהלן (דף י.) מבואר שאינו אלא כ"ג אמה ושליש, ועיין בגליון הש"ס שם, וש"א, ועי"ע בתוד"ה ובא"א.

ובטעם המחלוקת מבואר בגמ' ב' שיטות, האחת שיטת רב שרבנן ור"י למדו זאת מפסוקים מהו נקרא פתח, שרבנן למדו זאת מפתחו של היכל שגבהו היה עשרים ורחבו עשר אמות, ור"י למד מפתחו

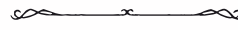
שע"י הקורה הוה הכשר לכל המבוי, ודיינינן כאילו כל המבוי למטה מעשרים, שהרי בכ"ו יש היכר המוסיף בגלל אותו קורה, ואת"ש].

ובגמ' (בדף ג' רע"ב) דייקו דחלל סוכה תנן וחלל מבוי תנן, והיינו דבדווקא אמרו במשנה מבוי הגבוה דהיינו חלל המבוי, שהיה משהו למעלה מעשרים אמה אז הוא פסול, אבל אם לא היה גבוה יותר מעשרים אמה ה"ז כשר, אע"פ שהקורה מונחת למעלה מעשרים, ועפ"ז מדוקדק הלשון [אולם עדיין יקשה על רבה בדף ג: איך יפרש את הלשון מבוי שהוא גבוה, הלא משמע דהיינו החלל, וגם י"ל קצת לפי"ז דכך מדוקדק הלשון במשנה, אי"כ למה הוצרכו עוד בדף ג: תנא דמסייע לן עיי"ש, וי"ל שהכא יותר מפורש].

ב. ובגליון הש"ס כאן הקשה עפ"י מסקנתו בגמ' (בדף ג.) שחלל מבוי תנן, על לשון רש"י במשנה שנקט שהניחו את הקורה למעלה מעשרים אמה, והלא העיקר שהחלל לא יהיה למעלה מכ' אמה, ומה איכפ"ל שהקורה למעלה מכ' אמה, ע"כ. ויש לציין דכע"ז הקשה רע"א בנה"ש להלן (ג:)] על רש"י שכתב שפירצת מבוי היא ב"י אמות, והקשה הרי ב"י אמות אינו פירצה רק ביותר, ושם כתב רע"א דלישנא קלילא נקט, עיי"ש. ואי"כ לכאורה כמו"כ יכל לתרץ גם כאן, וי"ל דשאני התם שהגמרא דקדקה חלל מבוי תנן, ואי"א לומר לאו דווקא, ועי"ע בתוס' דף ג' רע"ב (והיה אפ"ל באו"א שרש"י נקט כפי הה"א, כמש"כ רע"א ביבמות דף ג. ועוד. אולם ז"א, אלא רק במקום שכך הפשט מוכיח, אבל כאן אדרבה מדוקדק שהכוונה לחלל המבוי, הגם שהגמרא דקדקה כן, אמנם זה תלוי במה שכתבנו בפירוש רש"י בביאור מבוי דהיינו קורה או שזה ממילא, ועיין היטב). אלא שביותר קשה על הר"ף (א.) שכתב כיצד ממעטו, נותן עליו קורה מעשרים אמה "ולמטה" כי היכי דהוי חלליה עשרים, והלשון למטה קשה, אולם נ"פ שכוונת הר"ף רק לומר שצריך להורידה למטה, עד כדי עשרים, ולא להורידה למטה, כדי להכשיר את הגובה גבוה ביותר (וכע"ז ע"י בגמ' בדף ג' רע"ב בביאור הברייתא שם), ודו"ק, וש"ד בהגהות חוות יאיר שהעיר לפרש כן, ועוד כתב באו"א, אלא שעדיין יקשה לשונות הרבינו יהונתן שם, חדא בד"ה נותן הקורה, כתב שלא יהא חלל הפתח עשרים אמה וכו', עיי"ש. והדבר צ"ע, וכבר העיר בזה הב"ח באות ז', וכן בחידושי אנשי שם, וכן צ"ב דברי הר"י להלן בד"ה ואם היתה בסו"ד, וגם ממנו משמע דסבר כשיטת רש"י שהקורה לא תהיה למעלה מעשרים, אלא שבסו"ד אין זה ברור, ויעוין שם בהגהות מא"י.

ועדיין צ"ע אם באמת כוונת רש"י ג"כ שיהא החלל עשרים, ונצטרך לומר דלאו דווקא הוא, או שבאמת כך היא שיטתו, ודלא כפשטא דגמרא, ומדי רע"א על המשניות וגליון הש"ס מבואר שמקשה כן על רש"י, ולא נח"ל לומר שכך היא שיטתו (ועי"ע בלשונו בחידושו ריש מכילתין דמשמע שזה פירוש נוסף, ולעולם דלא כמשמעות הגמ', ואולי לכך לא תירץ דהוי לישנא קלילא). והעירוני עפ"י הראשונים (דף ג' סו"ע"א) שדקדקו בלשון רבא שאמר זה וזה כשר, והקשו הראשונים דהלא קאי למ"ש לעיל דמיירי שהקורה היתה מקצתה בתוך עשרים, ועי"ז אמר שכשר, ולכא"ו צ"ב דהול"ל רבותא שאפילו כשכל הקורה למעלה מן הכ' כשר, וכתבו דלאו דווקא, עיי"ש, ואפשר איפוא דרש"י החזיק בדקדוק זה לומר שכוונת הגמ' שמבוי כ' היינו שהקורה תהיה מעל כ', ותו לא. ולכן רבא דיבר ע"ז וזה בדוקא, ושפיר הוי כשיטתו של רש"י, אלא שיקשה עדיין ממה שאמרו דחלל מבוי תנן, ועי"ז נצטרך לדחוק דרש"י מפרש חלל מבוי כ' היינו עד מקום הקורה, ודוחק. ומי"מ י"ל כן שפיר, וסמך עמש"כ בסמוך דרק זה וזה כשר, ואכן כן ביאר ר' יהונתן (בדף א.) ד"ה נותן הקורה, ודו"ק.

ועדיין ברש"י אינו נראה כן, וכדבריו בדף ד' בסוף העמוד דהחלל יהיה עשרים, וכפשטא דגמ' דהקורה יכולה להיות יותר מן העשרים של חללו, וכ"ה פשט הגמ' בדף ג' רע"ב, ובהדיא שחללה יהיה עשרים, וא"צ ליותר מזה, וממילא יש לכוון ד' הראשונים לדעה זו, ולא לומר דפליגי, ונוסף על כך יש לומר דאה"ו דכל דברי רש"י שבמשנה הם לפני שדייקו דחלל מבוי תנן, וכמו שהערנו לעיל, ואכן כע"ז יליד בענין אחר מדברי רש"י שפירש במשנה דמבוי שהוא גבוה ימעט, ופרש"י דהיינו ישפיל את גובהו, ולכא"ו תיקשי שהרי ישנה אפשרות למעטו ע"י הוספת בנין תחת הקורה (וכבר העירו כן הרשב"א וע"ר), והשתא יש מקום לומר דרש"י איירי לפני שדייקו דחלל מבוי תנן, ולעולם הנידון הוא רק על הקורה, ולכן פירש שהקורה לא תהיה למעלה מכ', ומהאי טעמא פירש דישפיל את הקורה שהרי עליה הוא מדבר, ויל"ב. [ולדינא כבר פסק השו"ע (בסימן שס"ג סכ"ו)] שרק אם היה בגובה חללו יותר מעשרים אמה מצומצמות אז פסול, ואינו נותר אלא בלחי (או בצוה"פ), ועי' משנ"ב סקצ"ד].

סימן ב

יסוד התקנה של לחי וקורה

א. יסוד התקנה של קורה כמבוי, שמבואר בריש עירובין (ב.) מבוי שהוא גבוה למעלה מעשרה ימעט [והארכנו לעיל בדברי רש"י שפירש שהניחו "קורה" למעלה מכ']. וברש"י במשנה כתב שקורה זו להתיר לטלטל לתוכה באה, שמדאורייתא אסור לטלטל ברה"ר, והיינו סרטיא ופלטיא גדולה (וכמש"כ בשבט דף ו.), ויש בזה ב' תנאים, א. שיהיה רחב ט"ז אמה (וכמש"כ בשבט צט.). ב. שיהיה מפולש (ותנאי נוסף נחלקו בו הראשונים, אם צריך שיהיה שישים רבוא בוקעים מתוכו), אבל מבוי חסר בו אחד מהתנאים שהוא קצר מט"ז אמה, או שהוא רחב אבל אינו מפולש, ומן התורה מותר לטלטל בו, שהרי אינו רה"ר (אלא רה"י מדינא), אולם חששו חז"ל שלא אתי לאיחלופי, ולכן תקנו עמו לחי או קורה, כדי שיהיה היתר ולא יטלטלו בה"ר הגמורה (ולהלן

גם לאידך גיסא שגם למיד משום היכר בעינן מחיצה, וי"ל דמי"מ נחלקו מה עיקר המתיר. ועפ"י אולי יש מקום ליישב דברי ר' יהונתן דאמנא אמרו בגמרא דאיכא היכר לר' יהודה, אולם מי"מ מחיצה נמי איכא, וי"ל].

ומבואר מכל זה דאיכא כמה טעמים בדבר, לדעת ר"י, א' לרב, כפתחו של אולם, ודחו זאת בגמ'. ב' ובגמרא אמרו מפתחו של מלכים. ג' ולמסקנא בדברי רבנ"י מבואר שהוא משום היכר, וס"ל שהיכר מועיל גם ביותר מכי. ד' ובפ"י ר' יהונתן כתב משום מחיצה, שפי תקרה יורד וסותם, ע"כ. ונפ"מ בכל זה יש לדון בגובה הרבה ממאה אמה, שלטעם של פי תקרה יורד וסותם, אי"כ גם בגובה גדול הרי הוא סותם, וכדמשמע בדברי ר' יהונתן, ומטעם של היכר י"ל שזה כך כל עוד שיש היכר, א"כ נאמר שבכל אופן שהוא היכר, וכדמשמע פשוט הגמ', אלא שבאמת אם גבוה הרבה מאד הרי אין היכר (וה"ה בכל זה לענין מוכה, אליבא דר"י). ואפ"ל לפמשי"ת דהיינו היכר משום מחיצה, ולפ"י אפ"ש דר"י ס"ל דעצם ששייך שיראוהו די בכך מאחר שעיקרנו הכא להראות המחיצה שבזה, וי"ל.

והטעם של פתחו של מלכים ודאי הוא שאינו אלא כפי הנוהג בפתחו של מלכים (וכמו שאמרו בבב"ת בדף ב: עד ארבעים וחמישים, וכמשנ"ת לעיל שתלוי לפי הנוהג, ומה שלא אמרו מספר ברור ומוחלט, אפשר שתלוי בכל מקום לפי מנהג המלכים, אלא שבד"כ הוא בין ארבעים לחמישים, אולם שזה ק"ק ד"כ נתת דבריך לשיעורים, וכן במקום שאין מלך מה יעשו, ואולי תלוי לפי הנוהג באותו דור וכיוצא"ב. ויותר י"ל דל"ד "מלכים", אלא כל בעל שררה שהיא נקרא לפעמים בלשון מלך).

ואכן יש לדקדק בלשון המשנה שר"י אומר א"צ למעט, ולכא"ו היה לו לומר שיעור ברור כמה הוא לדעתו, ומשמע לכא"ו בסתמא שכשר אפילו בגובה הרבה, ובשלמא אם נאמר כפי הר"ר יהונתן את"ש, אולם לשאר מפרשים קשה, אם נאמר שבגובה הרבה אינו כשר בכל אופן, וי"ל על דרך שמצאנו בגמ' (ב:): דאיכא למאן דאמר דעד מאה כשר, ומבואר בהו"א דאף לדעתו אינו אלא כפתחו של אולם, ונקט מאה בלשון גוזמא, וה"נ י"ל דלא נקט שיעור אלא כעין ל' גוזמא לומר שכשר אפילו הרבה מאד, ולעולם יש שיעור עד ארבעים לרב שסובר כפתחו של אולם, וכה"ג. ועי"ל לסוברים שהשיעור הוא כפתחו של מלכים, או משום היכר וכו', דיש לפרש איפוא שכיון שאינו מוגדר ותלוי כפי עיניו וכאמור לעיל (ואף לגבי היכר, י"ל שיש שום דבר שגורם היכר יותר, והוי כאמלתרא), ולכך לא נקט שיעור מוגדר, ודו"ק.

וכל האמור לעיל היינו לגבי גובה הפתח, ולגבי הרוחב יש לבאר, דהנה לרב הוא ג"כ נלמד מפתחו של היכל, ולר"י נלמד מפתחו של אולם, וכמו שמבואר בבב"ת שבגמ' בדף ב: ומבואר בגמ' שם מריש ע"ב שנידון זה קאי על הרוחב, וגם בזה יסוד הדין הוא משום פתח וכדלהלן בסמוך, ואם הוא ביותר מכך הוא פירצה ואסור. אלא שצוה"פ ג"כ לא עוזר אליבא דרב, וכמו שאמרו בגמרא בסוף דף ב. ויש לבאר דברצפה גרע טפי ולא מועיל שום תיקון, ולשאר הדעות דלא כרב י"ל דאמנא קורה הרי היא להיכר, וגם לחי הוי היכר (עיין בגמרא בדף יב: גבי לחי, וכדין קורה בדף ג. ד: ח:), ומי"מ ביותר משיעורו דהוי פירצה גרע.

ב' ובגדר היתר הקורה אליבא דרב שסובר שהלימוד הוא כפי פתחו של היכל או אולם, מבואר הוא שרבנן הצריכו שיהיה "פתח", וכפי זה תקנו בדמיון לשאר פתחים. ויש לבאר שאין זה כסברא של מחיצה. וכעין פי תקרה יורד וסותם וכדו', שבאמת אינו מחיצה, אלא שמ"מ צריך שיהיה "פתח" כדי שלא יחשב כפירצה, ויבואר שהרי בכל בית יש פתחים, ואעפ"כ הוא נחשב מקום סגור. וכמו"כ הדין בפתח המבוי שאע"פ שיש פתח, אולם כיון שהוא מוגדר כפתח ה"ז נידון כמקום סגור שיש בו פתחים, ואילו היה זה פירצה לא היה נחשב כמקום סגור לעצמו, משא"כ כשהוא פתח, אלא שמ"מ אינו מועיל מצד דנחשב כסתום, אלא בעיקר שאינו פרוץ [ולכא"ו היה אפשר להקשות דהא לרב לא מהני צורת הפתח וכמש"כ בגמ' (סוף דף ב:), והוא כמשה"ק שם דלרב שלומדים מפתחו של היכל לא יועיל צוה"פ, ולכא"ו אם הוא מדין פתח מאי איכפ"ל שיש צוה"פ, הרי צוה"פ משויא ליה כפתח, וי"ל שעיקר הלימוד שיהיה גודל פתח כמבואר בקרא].

והנה בריטב"א כאן כתב שטעמו של רב בקורה כדי לעשותו פתח, וכ"כ הרשב"א והר"ן, ועפ"י נקטו השיעור כפי היכל או אולם, או של מלכים, ולכא"ו יש להקשות ע"ז ממי"ש בגמ' (ח:), ומבואר איפוא שגם לרב הטעם הוא משום מחיצה או היכר, וכמו שצדדו שם דלימא בהא קמיפלגי וכו', ואפשר דמה שאמרו לימא וכו' היינו אליבא דשאר אמוראים ולא אליבא דרב. ועכ"פ הפתח הוא כדאמרן להשוות כמקום בפני עצמו, אלא שיש בו פתחים בכל בית, והקורה היא להגדיר לנו את הפתח ולעשותו כהיכל או כאלום, וכ"ז אליבא דרב דבעינן פתח, אבל לסוברים שהוא משום מחיצה, וגדר הוא יותר מזה, שצריך שתהא מחיצה סגורה היטב, וע"י בחי רע"א מה שהעיר מגמרא דלהלן דף יב., ולמי"ד משום היכר ה"ז ענין אחר לגמרי, ולעולם אינו בגלל הפתח, אלא תקנה בעלמא להיכר שלא יטלטלו באיסור. [וע"ע בחי הגר"ח מבריסק על הרמב"ם כאן שהאריך בשיטה זו צוה"פ ופתח].

ובחיודשי רע"א כאן הקשה על רב שאמר שחכמים לא למדוהו אלא מפתחו של היכל שהיה גבוה עשרים אמה, שלכאורה כיון שאין הפסול משום שאין היכר אלא בגלל שילפינן מהיכל שעד עשרים נקרא פתח, אי"כ גם לחי לא מועיל כמו שלא מועיל לרחב מעשר משום דלא הוי פתח, ושמעתי לתרץ דשאני פירצה דלא מהני, משא"כ לגבי גבוה, אולם זה קשה דמי"מ אינו פתח, א"כ נאמר שזה גורם למחיצה.

ג' ולענין הלכה עיין בחי הרשב"א כאן (ג. ד"ה כי אתא) שכתב דקיי"ל כרב נחמן שאמר קורה משום היכר, ולא משום דגמרי מפתחו של היכל,

חדא דהא רב נחמן בתרא הוא, ועוד דלרב אצטריך למימר דברייתא פליגאן (וכנ"ז לעיל דלרב תנאי היא, משא"כ לר"ן), וממילא, א' קיי"ל שאמלתרא מועילה כר"ן, ודלא כרב דלשיטתו אמלתרא לא מועילה וכמש"כ בגמ' (וגם מזה גופא הוכיח הרשב"א דלא קיי"ל כרב, שהרי בגמ' להלן דף י: מבואר כדבר פשוט שאמלתרא מועילה עכ"פ לגובהה). ב' מה שאמרו בגמ' סוף דף ב: דלרב לא מהני צורת הפתח, הרי לר"ן מהני (וע"י בר"ן כאן שכתב ככל ד' הרשב"א הנ"ל). וע"י להלן דאיכא נפ"מ בגווני שהקורה רחבה ז' אי מהני עכ"פ משום היכר.

ובגבוה יותר מעשרים קיי"ל כרבנן דימעט, ובלא"ה אסור לטלטל בה. נמצא איפוא שמבוי שהוא גבוה למעלה מכי יש בו כמה דרכים להכשירו, א' ע"י שימעט גובה הקורה, או שיגביה הקרקע מתחתיה. ב' בצורת הפתח (וע"י במאורי שהצריך שיגיעו הקנים לקנה העליון, ועי"ש בהגה"ה הגר"ש ברודיא). ג' באמלתרא, וע"ע להלן בסמוך לענין קורה רחבה ז'.

ויש להוסיף בזה, א' שאפילו קורה רחבה ארבעה, ג"כ פסולה כשהוא גבוה מעשרים, וכמו שכתב הראב"ד המובא בחי הרשב"א שהוכיח כן ממי"ש בגמ' (ג). דאמר ר"א אמר רב רחבה ארבעה אע"פ שאינה בריאה וכו', עי"ש, וכן הובא בר"ן. וכן בבב"ב להמאירי. אולם י"א דכשר כיון שאומרים בו פי תקרה. ב' כשרחבה שבעה דעת הרשב"א שא"צ למעט, דהא שלטא ביה עינא כיון שמגיע לכתלים (וכמש"כ בגמרא בדף ח. דבעינן קורה ע"ג מבוי). וא"כ ה"ז כמו שאמרו בסוכה (ב). לרבה דמהני, ע"כ. וע"ע ברשב"א לעיל מינה (ריש דף ג.) שהקשה דאם קורה משום היכר למה לא מועיל גם למעלה מעשרים, הרי צריך קורה ע"ג מבוי, וקיי"ל לענין סוכה דמהני בהכי, ותירץ דשאני סוכה כיון דרווחא במגיעות לסכך שלטא ביה עינא, אבל קורה שקצרה טפח אע"פ שכותלי מבוי מגיעין לה לא שלטא ביה עינא, עי"ש. ולכך כתב כאן דמי"מ ברחבה שבעה מהני, דבזה הוא ממש כסוכה, וכיוצא"ב מבואר בתוס' דסוכה (ב:): ד"ה וכיון דדפנות מגיעות לסכך משלטא ביה עינא, שכתב דלא דמי לנר חנוכה וקורת מבוי דלא חשיב היכר למעלה מעשרים, אע"פ שהקורה ע"ג כתלים, דהתם קורה טפח לא שלטי בה עינא כמו בסוכה דרחבה טובא, ע"כ. ומדויק שאם באמת הוא יהיה רחב מהני (וכך אפשר לפרש לדעת הרמב"ם והפ"י שסתמו וכתבו דלא מהני ביותר מכי, וי"ל שהם דברו בסתמא כפי הדרך שעושים קורה טפח, ולעולם ביותר מזה ה"ז כסוכה ומהני). וע"י בגאון יעקב כאן סוד"ה אמר הרשב"א מש"כ לחלק, וי"ל.

אמנם היה אפשר לתרץ כדרך שאמרו בגמ' (בדף ג.) דאיכא צריכותא דשאני סוכה דמתוך שישושים בה איכא היכר גם ביותר מכי אמה כשמגיע הדפנות למעלה, משא"כ מבוי שעשוי להילוך, ובוה י"ל דלא מהני כלל. (ושו"ר בס"ד שכן תירץ הרשב"א בסוכה דף ב:). וקיל אחרי דחזינן חילוק כזה בגמ' למה לא תירץ כן הרשב"א, ובדוחק י"ל דבסברא נראה לו שלא לחלק בזה כמו שלא חילקו בגמ', ומשום שלא לחלק בין המקרים, ולכן פסק כן, ומצאתי הלום גם בר"ן כאן שכתב דאפשר שקורה רחבה ז' אפילו למעלה מעשרים אמה כשרה, אלא שסיים ואני חושש לומר דכיון שאין דרכה בכך אלא בטפח בלבד לא פלוג בה רבנן, עכ"ל. ומצאתי בבב"א הלכה (סימן שס"ג סעיף כ"ז) ד"ה אינה שפסק בדברי הרשב"א דבקורה רחבה מהני אפילו למעלה מעשרים, וכפי האמור כן הוא שיטת התוס', ומשאר ראשונים אין ראה לאיסור, וזלת הרשב"א (והר"ן כתב בדרך חששא בעלמא), שפוסק לאיסור, וגם בריטב"א גופיה מסוגין מבואר בהדיא כהרשב"א שתיירץ על שאלה זו דכיון דקורה רחבה טפח גרע טפי, עי"ש. ומבואר דגם הרשב"א הכא ס"ל כהרשב"א דביותר מטפח (עכ"פ בשיעור ז') מועיל אפילו יותר מעשרים, ושפיר כתב להקל כדעת הרשב"א.

אלא ששוב ראיתי להמאירי כאן שגם הוא עמד בשאלה זו אמאי לא אמרינן דכיון שדפנות מגיעות לקורה דמהני גם למעלה מכי, והביא כמה תירוצים בזה, א' דסוכה לשיבה עבדא ומתוך קביעותא הוי היכירא, משא"כ מבוי שעשוי להילוך ולא שלטא ביה עינא. ב' עוד תירץ בסוף דבריו דבסוכה ה"ט משום דמסתמא פני הסוכה מציידין ומעטרין אותו בקרמין ובנויין ויוצאים חוץ לכתלים מבחוץ, ומתוך חידוש אותן ציורין שלטא ביה עינא לסכך, משא"כ מבוי שאין בדפנות שום חידוש לא מהני בלא אמלתרא או צוה"פ עד שהקורה מצוירת וכו', ע"כ. [ולכא"ו תמוה לי, והלא ודאי אין חיוב לצייר בסוכה ולעטר אותה (וע"י סוכה דף י.), וא"כ מי פסיקא ליה דכשר, וי"ל דמי"מ כיון שדרך לעשות כן (וכלשון המאירי ד"מסתמא" פני הסוכה מצוירין וכו'), אי"כ שוב לא חששו חז"ל לאותם יחידיים שלא יעשו ציורים, דהא מי"מ סמכו על הרוב, וקבעו את מידותיהם להכשיר בסוכה, וסמכו על אותם שעושים כן, ואף אם לא יהיה כן, מי"מ לא חילקו בזה ופסקו להכשיר, משא"כ מבוי שאדרבה אין דרך לעשות כן, בזה חששו חז"ל ולא להכשירו בגובהו, ודו"ק. ויש לציין בזאת לדברי הש"ה במסכת ביצה (ל:): שכתב ע"פ הגמ' דסוכה כהלכתא עטרה בקרמין ופירות וכו', דשיחתן של ת"ח צריכה תלמוד, ומכאן מבואר שכן היה מנהגם לעטר הסוכה, וכל המרבה ה"ז משובח, עי"ש. הרי שהוא מנהג פשוט וברור שהיה נהוג (וכנראה שדייק כן מכל אריכות הגמרא בבב"א נוי הסוכה. והיה מקום לדקדק גם ממי"ש בתחלה סככה כהלכתא ועטרה וכו', וצ"ב למה הוצרך לומר סככה כהלכתא, וי"ל שהוא חלק מהידור המצוה, אולם יש לדחות דכוונתו לומר דאילו לא היתה כהלכתא לא היה איסור הנאה באותם פירות). וע"ע במשנ"ב (סימן תרל"ח סק"א) שהביא מהא"ר בשם ס' חסידים שמצוה לנאות הסוכה, ע"כ. ומכאן חזינו שדעת המאירי עד כדי כך שראו חז"ל להכשיר בגובה מעל כ' מהאי טעמא, ועוד נתעוררתי בדרך אגב עפ"י סברא הנ"ל, אי"כ למה לשאר המפרשים פסלו סוכה גבוה למעלה מכי, הלא סתמא היא מקושטת גם למעלה, וה"ז כעין אמלתרא ומהני ביותר מכי, וכמש"כ בגמ' (בדף ג.), וה"נ נימא כן, אא"כ ס"ל

דהקישוטים בדפנות, אולם ז"א כמבוי בסוכה שם שהקישוטים גם בסכך, ואין לומר שדווקא שם מועיל דהאמלתרא בקורה, ז"א, וצ"ע. וש"י בשפת אמת (ריש סוכה) שכבר העיר כן שהיה אפשר להתיר אף ביותר מכי גם בסוכה. ג' ובתירוצו השני הביא התירוף הנ"ל, דשאני קורה שאינה אלא טפח, וכתב שמוה יצא הדין שאם היתה הקורה רחבה ז' אפילו למעלה מעשרים כשרה. אולם סיים ע"ז, שדבר זה לא הודו להם כל סייעתם, דחדוש והוראה כו' לא הוה ליה לתלמודא לאשתמוטי מיניה, ע"כ. אלא שצריך עיון בזה, דהא לעיל חזינא דאדרבה הראשונים נוטים להכשיר בכה"ג (וע"ע במאירי שם שכתב שיש סיוע לכך, מי"מ ממה שפסק להכשיר בקורה רחבה ארבע, אלא שדחה שזה אינו אלא מדין מחיצה ולא משום היכירא). ומי"מ נראה דשפיר סמך הביה"ל ע"ד הרשב"א לקולא, מאחר שכן דעת הרבה מהראשונים, ואינו להלכה כלל. [נ"ב. סימנים הבאים ללא עיון ולפ"י].

סימן ד

היה גבוה מכי ובה למעטו מלמטה (ד: ה.)

א' ביאור יסוד המחלוקת. ב' ההלכה.

א' בגמרא (סוף דף ד:): היה גבוה מעשרים אמה ובה למעטו (פרש"י ע"י בנין איצטבא או עפר תחת הקורה בארץ למעט גובה חללו, ע"י ברי"ף ובמ"פ), לרב יוסף יהיה רחבו טפח, ולאבי ד"ט. ופרש"י בד"ה רחבו, של מיעוט להרחיבו לתוך אורך המבוי כמה, ע"כ. ומבואר בפשטות שלב' הדעות הענין הוא להרחיבו לתוך המבוי (ויבואר להלן). ושוב פרש"י דמאן דאמר טפח היינו נכגד רחבה של קורה ותחתיה, ולמי"ד ד' מבואר דהיינו שיהיה נוסף לתוך המבוי עד ד"ט. ויל"ע למי"ד שצריך ד' טפחים אם הענין הוא שכולם יהיו לצורך תוך המבוי, וכמו"כ אם כולם שייכים להכשיר המבוי, והנה מצאנו בגמרא כמה אופנים בבב"א המבוי, ומזה נבא לבאר הדברים.

א' שנחלקו אם מותר להשתמש תחת הקורה, ופרש"י דהסיבה שמותר להשתמש תחת הקורה, היינו משום דחודו החיצון יורד וסותם, והרי יש היכר לעמוד תחת הקורה, באותו טפח שהוגבה. ואבי ס"ל שאסור להשתמש תחת הקורה, משום דחודה הפנימי של הקורה יורד וסותם, וממילא אי"א להשתמש תחת אותו הטפח, אלא צריך להגביהו פנימה לתוך המבוי. (ומה שפרש"י את המחלוקת שתלוי הדבר אם חודו הפנימי יורד וסותם או חודו החיצוני, ע"י להלן (ח:)) שפירשו בכמה אופנים, ורש"י נקט רק אופן אחד, וע"י תוס' כאן ד"ה מותר שהוכיחו כן מן הסוגיא כרש"י, וע"י במהרש"א שהוסיף לבאר היא גופא שהוצרכו לפרש כן (וכמו"כ לא קשה למה הזכיר גם היכר וגם מחיצה). וע"י בריטב"א בעיקר הסוגיא שיש הפוכים השיטות, עי"ש ובמאירי]. ומשמע לכא"ו שמן הדין אף לאבי היה די בתוספת טפח אחד נוסף לתוך המבוי, אלא שמכיון שהוצאנו אותו מתחת למבוי הוצרך תוספת שיעור חשוב, וזה לשון רש"י (סוד"ה ומאן דאמר), וכיון דאפיקתיה מתחת הקורה, צריך שיהא מקום היכר וחשוב, ע"כ. ולכא"ו משמע ברש"י דכיון שלאותו מי"ד נצרך שיעור נוסף על טפח, אי"כ ה"ז שיעור מחודש שלא שמענו בשום מקום שיש דין של ב' טפחים, וכיון שכן הוצאנו משיעור זה וחייבנו לעשות שיעור של ד' טפחים. ולכא"ו צ"ב, שהרי לאותו מי"ד אסור להשתמש תחת הקורה, וא"כ אותו טפח שתחת הקורה הרי אינו מועיל כלום, וא"כ אין לנו שום צורך בטפח זה. וא"כ לאותו מי"ד שמצריך טפח נוסף, ה"ז לכא"ו כטפח גרידא המתיר, וה"ז שיעור בפני עצמו, דומיא דהמי"ד שמצריך טפח תחת הקורה, וא"כ למה לנו להחשיבו כשיעור מיוחד שיצא מהתורת טפח, הרי לכא"ו זו מחלוקת פשוטה אם יש להכשיר בטפח תחת הקורה, או שיהיה טפח מחוץ לקורה כלפי פנים, ולמה לנו להוסיף בשיעורו, ומשמע איפוא דאף לאותו מי"ד שמצריך שיהיה טפח כלפי פנים, אינו זה בלבד המכשיר, אלא זו תוספת לאותו טפח שתחת הקורה, והיינו שמלבד אותו טפח שמתחת הקורה יהיה ג"כ טפח כלפי פנים המבוי, וממילא יוצא שלאותו מי"ד צריך ב' טפחים בדווקא, ולפ"י שפיר אמרו שכיון שיצא מטפח (שהרי צריך ב' טפחים לכה"פ), לכן העמידוהו כבר על מקום חשוב שיהא ד' טפחים. וכמו"כ יש לדקדק בדברי רש"י דלעיל בריש הסוגיא, בבב"א שאלת הגמ' רוחבו בכמה, שפירש רוחבו של מיעוט להרחיבו לתוך אורך המבוי בכמה, ומשמע קצת שאף למי"ד שהוא ב' טפחים ה"ז מוגדר כהרחבת ההגבהה לתוך המבוי, וה"ז כולל גם את אותו טפח. וכן משמע מעצם דבריו של אבי צריך להגביהו בארבעה, ומשמע שכל הארבעה מן המכשיר.

ולכא"ו היא גופא צ"ב כיון שאין משתמשים לפי אבי תחת הקורה באותו טפח, וא"כ למה צריך אותו בכלל השיעור, נימא שיעשה רק ג' טפחים לתוך המבוי, או טפח אחד כדרך שהצריך רב יוסף מתחת לקורה, ואמר אבי שעשה טפח כלפי פנים [ואם היה כבר טפח, אין צריך לו ונוכל להסירין]. ויש לומר דהוא עומד שם ומשתמש בפנים, ושוב זה מועיל לו מה שהוא תחת הקורה, ודו"ק, ואי נמי שאף שיעקר ההיתר הוא במה שמשתמשים, והוא מחוץ לתחת הקורה כלפי פנים, מי"מ בעינן תוספת הגבהה גם מתחת לקורה, שכיון שהקורה באה להתייר את המבוי צריך שתהיה כולה בתוך עשרים לקרקעיתה, וי"ל שזו סברא שמ"מ יהיה היכר תחת המבוי ג"כ, ועפ"י אפשר ליישב את דברי רש"י דכיון דאפיקתיה מטפח וכו', והיינו שהרי אין זה דין בעלמא לעשות רק טפח מבפנים, אלא זה תוספת טפח מלבד הטפח שבחוץ, ולכן אמרינן דכיון דאפיקתיה מטפח, ולא מצאנו שיעור אחר, לכן הצריך ד' טפחים, ודו"ק. [ועוד י"ל לפמ"ש תוס' סוד"ה מותר דהויא לדופן]. ועיין במאירי כאן שכתב דבאמת לאבי היה די בקצת יותר מטפח,

הרשב"א והריטב"א (בדף ב.) הקשו דמאי שנא מסוכה דשנינו סוכה שהיא פחותה מעשרה טפחים פסולה, ותרץ הרשב"א דתני בסוכה וה"ה לאידך, ודווקא בגובה דאיכא פלוגתא חזרו ושנו כאן דין זה (ואכן לקמיה בדף ג. חזינו שעשו צריכותא מסוכה לכאן).

ומבואר איפוא מדברי הראשונים דבסוכה ומבוי יש להם אותו טעם לפסול בפחות מעשרה, אולם זה צ"ב דמדברי הריטב"א משמע דהוא מטעם היכר (וכ"מ מדברי הרמב"ם וכדלהלן). וצ"ב דהלא בסוכה (דף ה:ו.) איתא שלומדים פסול סוכה פחות מעשרה מדרשה דבית עולמים, ומדלא ירדה שכינה למטה מעשרה. וכן ממה שאמרו דארון וכפורת עשרה וכו'. [ועיין במהרש"א שם ע"ד הגמ' דמבית עולמים אמר וכו', שכתב דכן ילפותא ולא ירדה שכינה למטה מעשרה קיימא אף למסקנא עיי"ש, וכן בפני יהושע שם, ודו"ק]. ויש לבאר להגדר בזה הוא דכל שהוא פחות מעשרה אינו חולק רשות לעצמו, אלא בטל כלפי ארעא, וכן יש לומר בענינו בין אם כל המבוי כולו פחות מעשרה, ובין אם הפתח עצמו פחות מעשרה, דמ"מ כל שהוא פחות מעשרה לא חשיב, אלא שמ"מ כיון שעוברים שם צריך להכשירו, ואי אפשר.

וברמב"ם (פ"ז מהל' שבת ה"ד) איתא: כמה יהיה פתח המבוי ויהיה די להכשירו בלחי או קורה, גבהו אין פחות מעשרה טפחים ולא יתר על עשרים אמה, ורחבו עד עשר אמות, בדי"א שלא היה לו צורת הפתח, אבל אם היה לו צורת הפתח אפילו היה גבוה מאה אמה או פחות מעשרה או רחב מאה ה"ז מותר, עכ"ל. ובאיור דבריו של הרמב"ם, יעוין במגיד משנה שביאר, דהרמב"ם מדמה מה שאמרו בגמ' בדף יא. שצוה"פ מועילה לגבוה מכ' אמה, וס"ל להרמב"ם דכמו"כ מועילה צוה"פ גם לפחות מעשרה, וכתב ע"ז המ"מ אבל נחלקו עליו ואמרו שאין מחיצה פחותה מעשרה טפחים, וכיש צוה"פ. וכן דעת הרשב"א.

ומבואר מהרמב"ם דמיירי שכל המבוי כולו היה פחות מעשרה טפחים, ואפ"ה מהני ליה צוה"פ בפתחו. ועי' במאירי בחידושו (בדף ב.) שכתב כן ע"ד הרמב"ם דמיירי שכל המבוי היה פחות מ"יט. ושם ביאר דמ"מ בפתח הוא מגביהו ליותר מ"י טפחים, ולכן מהני, שהרי צוה"פ ביותר מ"י טפחים, וע"ז מייתי מקושית המפרשים שהרי מ"מ ליכא מחיצות במבוי, וה"ז כמו שאין מחיצות דלא מהני ליה צוה"פ כלל (ועוד הביא מהרשב"א שהקשה ע"ז, אלא שהרשב"א הבין את דברי הרמב"ם דמיירי שגם הפתח פחות מעשרה, וכמשי"כ הגאון המגיה שם, ושם העיר גם בדעת השו"ע דבסימן שס"ב ס"א איתא שגובה הפתח יהיה י' טפחים, ובסימן שס"ג סכ"ו פסק כהרמב"ם. ולפי"ז המאירי הנ"ל דמיירי שצוה"פ גבוה מ"י, את"ש). ובעיקר דברי המאירי דהא ליכא מחיצות, עיין במה שהעיר החזו"א (סימן ס"ה סק"ח) דבנין זה, מההיא דשבת (י) שהמחיצות שכנגדו מתבטלות וכו', וצייד דהו כחורי רה"ר עיי"ש, ולפי"ז יש ליישב שיטת המאירי, ועי' בצה"פ שם סקנ"ו.

ומבואר ברמב"ם דמיירי על משך המבוי, וכ"כ בהדיא בתוס' רבינו פרץ והריטב"א, אולם מאידך יש מפרשים דקאי על הפתח, וכנ"ל. וכ"כ הרשב"א בעבוה"ק, עיי"ש. וכשלעצמו היה אפשר לומר דאין נפ"מ דמי שמפרש הפשט בגמ' דמיירי בפתח פחות מעשרה וצריך להגביהו, מימ י"ל שצריך לחקוק גם בשביל הדפנות הפחותות מעשרה אם יהיה כן [ועפמשי"כ לעיל בתח"ד משם הגאון], והיינו כהמאירי שצריך גם מחיצות וכנ"ל. וכמו"כ הסוברים דמיירי במבוי הא ודאי שבפתח צריך שיהיה עשרה, אלא שהסוברים שהנידון על הפתח משמע דלא איכפ"ל מהמבוי, ועי"ז העיר המאירי כנ"ל.

והנה הבאנו שאלת המאירי כיצד מועיל בחקק תחת הקורה, הרי הדפנות פחותות מעשר, וכתבנו לצדד בזה, וכמו"כ יש לשאול על ד' הרשב"א בעבוה"ק (ש"א) שכתב שמייירי שהקורה פחותה מעשר, ומשמע דהמבוי גבוה עשרה, ולפי"ז צ"ב למה הצריך שיחקוק כשיעור מבוי ד"א, ולא היה די בחקיקה שתחת הקורה טפח, אכן עיין בשו"ע הגר"ז סימן רס"ג סכ"ה, ובחזו"א הנ"ל דבעינן שתהיה קורה ע"ג חלל מבוי, ולכן כאן אף אם יחקוק טפח לא יועיל שהרי מי"מ אינה על מבוי, ולכן צריך שיחקוק שיעור משך מבוי, ולפי"ז יצא איפוא דכל הקפידיא להגביהו שיעור משך מבוי הוא רק בקורה, אבל בלחי די בהגבהת טפח תחת הקורה, וכ"כ באבני דרך ע' ט"ז, ועי' בחזו"א סימן ס"ה סק"ז שכתב שלדעת רש"י בין בקורה ובין בלחי צריך שיחקוק שיעור מין מבוי.

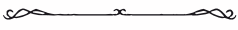
ב. ובגמרא (דף ה.) נחלקו אביי ורב יוסף במשך הוספת החקק בכמה ימשך לתוך המבוי, שרב יוסף אמר בד', וכדרך שמצאנו בפס ד' שמכשיר את הפירצה, אולם אביי ס"ל שיהיה ד' אמות, והביא ב' ראיות לדבריו (הראשונה היא ראה שודאי אינו כרב יוסף הסובר ד' טפחים, אלא יותר מזה בעינן, והשניה להוכיח בהדיא ששיעור מבוי הוא ד' אמות בדווקא כשיטתו). ומבואר בגמ' דאף לאביי שצריך הכשר בדי"א למשך מבוי, מי"מ כ"ז בתחלת מבוי, אבל בסוף מבוי, דהיינו שכבר היה מבוי רק שנתקלקל, די בד' טפחים, ועיין ברש"י שפירש דכל שהיה מבוי ונתקלקל אפילו אם יעשה מחיצה אח"כ של פס"ד ה"ז כשר, אולם התוס' סוד"ה סוף מבוי כתב שפרש"י אינו נראה להם, ובפשטות כוונתם לדברי רש"י הנ"ל, והיינו דסבירא להו דכיון דמ"מ המבוי נתקלקל כולו לא יעזור מה שיתקנו עכשי בפס ד', ורק אם היה כשר כדן ונפרץ, ונשאר ממנו פס ד' עומד על מקומו אז הוא כשר, איברא שיש לתרץ את דברי רש"י כעין שמצאנו בפר' בהל' סוכה שאם היה דפנות ואח"כ סכך כדון ונפלו הדפנות, יכול להניחם לכתחילה כיון שמתחילה היה כשר, ויותר מכך יש לדמותו לכעין מה שמצאנו בציצית שבנשתייר קיל טפי, ויל"ב. ג. ובריי"ף איתא שהיה פחות מעשרה חוקק בו ארבע אמות על ארבע אמות, ומבואר דכך הוא שיעור החקיקה שיהא לאורך ולרוחב ד"א, ואמנם בה"ח כתב שיש שלא גורסים על ד"א, אולם בכמה ראשונים מובא שלדעת הרי"ף חוקק ד"א על ד"א, וכ"כ ר' יהונתן שם. ועי' ברא"ש שחוקק ד"א, לתוך אורך המבוי, לרוחב כל המבוי כדי להשלימה

ומשמע דהנידון הוא בהשמת קורה אחרת מתחת הקורה השניה, וכן משמע מד' הרמב"ם (בפרק ז' מהל' שבת ה"ט), וכן דקדק הרא"ש דמשמע מהרי"ף שממעט בקורה אחרת תחת העליונה, ואינו לשון מכון, וליתא דגמרא לא משמע הכי, דהא בכה"ג שיתן קורה טפח לכוי"ע יועיל, ולא חלק אביי שצריך די"ט אלא למטה, ע"כ. וכן הבין הרשב"א שהקשה באמת, דהא תיפול משום קורה שניה, וכן דקדק המ"מ בד' הרמב"ם הנז', עיי"ש. ועיין בתפארת שמואל על הרא"ש אות א', ואכן שאר ראשונים והמפ" הבינו דברי הרי"ף והרמב"ם דאה"ג דמיירי בנותן את הקורה למטה בקרקע, ועיין במאירי שכתב לבאר דהסוגיא מדברת בהגבהת העפר שלמטה, וכתב להעיר ע"ד הרמב"ם דמשמע ממנו שנותן את הקורה על המבוי תחת הקורה הגבוהה, והעיר ע"ז דהא פשיטא דמהני, וכי לא אז סוגית הגמ'. וכתב דאפשר שנקט הרמב"ם אחת מצורות המיעוט, ולעולם גם לדבריו יועיל, בהכשר הגבהת העפר שלמטה, ועי' שם שנתחבט גם בלשון הרי"ף דמשמע ממנו דמיירי בהשמת קורה אחרת נמוכה, ומאידך מוכתב הרי"ף דהיכר של מטה בהיכר של מעלה, משמע דקאי על מיעוט מלמטה, וסיים דמ"מ הבינו דבריו, ועיין שם שכן מבואר בירושלמי, ועי' שם בבאיור התוספתא].

ועיין בקרבן נתנאל באו"ח שביאר דמחלוקתם היא בקורה דווקא שעשו ילפחת זמן רב, ולעולם בעפר לכוי"ע בעינן ד' טפחים, ובוה אף ר' יוסף מודה דחיישינן שמא יפחות, עיי"ש. ועי' גם בבאיור הלכה (הני"ל) שהביא ראיית האחרונים מסוכה דמהני למעט בעפר, וכתב להקשות ע"ז דשאני סוכה שהיא סוגרה, ואין חשש שיתמעט העפר, והוסיף דאע"פ דקיי"ל שדי כסוכה בב' דפנות ושלישית אפילו טפח, ואיכ' עדיין יכול להשפך עפר לחוץ, עיי"ש. (וא"כ בזה דחה את דחיתו הראשונה, ויש לציין כה"ג ל' הב"י וש"ע בסימן ש"א סעיף ט"ו לענין מוך בסנדלו שמוותר רק אם סגור מכל הצדדים). מכל מקום כתב לחלק דשאני התם בסוכה שזה איש יחידי ולא חיישינן לזה, משא"כ בענינו שכל רחוב העפר יהיה טפח, וכל בני המבוי דורסין על מקום זה שמסתבר להו שגם אביי חושש שמא יפחת, עיי"ש, והוא כעין ד' הק"ג, אולם כפי האמור י"ל דמ"מ יש עדיפות לאידך גיסא בהילוך רבים מאחר דמדכרי אהדי, עדיף מסוכה. (ועכ"פ למסקנא אף הביה"ל כתב דההלכה כרש"י, וכדלהלן).

ובשו"ע (סימן שס"ג סכ"ו) איתא שהיה גבוה ובנה בנין תחת הקורה למעט מעשרים, די בבנין רחב טפח ברוחב הקורה, ע"כ. ולכא"ו מלשוננו דכתב בנין משמע דלמעטו בעפר לא מהני, אולם המג"א שם כתב דה"ה בעפר, וצריך לזהר כשנדרס ברגליים שלא יתמעט מכשיעור, ע"כ. וכ"כ המשני"ב (ויש לבאר איפוא דכמו שכתב בב"י דקורה ובנין לאו דוקא, הכי נמי לדידיה ומהני גם בעפר). ואולם עיין בבאיור הגר"א שם שכתב ע"פ השו"ע בבנין רחב, שכן יש ללמוד ממי"ש הרי"ף שממעטו בקורה רחבה טפח, והקשה עליו הרא"ש אבל פירש כה"ג. וציין שכן הוא בתוספתא שאמרו כיצד עושה נותן את הקורה וכו', ע"כ. ומשמע איפוא דס"ל שבנין וקורה הוא בדווקא ולא עפר, וקשה דהא כבר בב"י דלאו דווקא הוא, וגם מה שהביא מהתוספתא, הרי כתב המאירי כאן דהתוספתא נקטה חדא מאופני המיעוט, ולעולם גם מיעוט מלמטה מהני (וש"י שגם בדעת הגר"א אינו מוכרח, עיין בדמשק אליעזר כאן), ועכ"פ לדעת השו"ע נראין הדברים דאפשר למעטו גם בעפר, וכמשי"כ בביה"ל ומשנ"ב.

[ובעצם המחלוקת אם יש לחוש לשמא יתמעט העפר (ועי' לעיל דף ג.), הנה מצאנו בתרוה"ד (סימן ע"ד) שדן בחוט הסרבל שאמרו בגמ' דכשר ללחי (להלן דף יד:) דמהמרדכי משמע שדי בכשיעור אצבע, וכתב ע"ז ש"ל שזה רק בלחי אחד, אבל בצוה"פ די בכ"ש (ועי' בב"י סימן שס"ג על ס"ז ד"ה ובגמ' שהביא מהפ"י שחולקים וס"ל דדווקא משהו), ובתרוה"ד שם העיר דמ"מ יש כאן תמיהא אחרת בהך תיקון דמיחוי סיד הטחוי בכותל, דזימנין טובא אתי לידי תקלה, כי הכלבים רגילים להתחכך בכתלים וחוקקים כל מיחוי הסיד למטה וכו', ולא מסקי אינשי אדעתיהו ומטלטלי באיסור, ע"כ. אולם עיין שם בפ"ו מקילים במשהו, ולא חששו לשמא ימחק, ועי' בט"ז (סק"ד) מה שהעיר בזה, ובדבריו בס"י שס"ג ס"ז, ועיין להלן (דף ת.) במבוי שכלה לאשפה וכו', דחיישינן שמא ינטל, ועיי"ש שצידדו לחלק בין יחיד לרבים, ועיין בשו"ע סימן שס"ג סכ"ט, ועוד יש לציין במה שאמרו בעירובין (עט.) דבית דאיכא תקרה מנכרא מילתא, משא"כ בעלמא].

סימן ו

מבוי פחות מעשרה

א. היה פחות מעשרה טפחים חוקק בו להשלימו לעשרה, כמה חוקק וכו', ובפשטות הנידון הוא על הפתח שגובהו היה פחות מעשרה שצריך להגביהו עוד כדי להכשירו בלחי או קורה. אמנם בגמ' מבואר שנחלקו על שיעור משך המבוי, ומשמע שכל המבוי היה כך פחות מעשרה, ועי' במאירי שמבואר כן דבכל משך המבוי מיירי, אמנם מאידך ממשמעות הגמ' נראה דגובה עשר קאי על הפתח דומיא דגובה עשרים דקאי על הפתח, וכן שמעתי מדוקדק ג"כ בגמ' (דף ג' רע"ב) דחלל מבוי תנן דמיירי בעשרים, ואמרו שם שלמטה כלמעלה, עיי"ש.ה. ומוכח שהכל נידון בפתח. ועי' להלן מהרמב"ם ופי', וכאמור שמנידון הגמרא דלדעת אביי צריך שנחוקק ד"א, ובאיורו בגמרא משום דכך הוא משך מבוי עיי"ש, ומשמע איפוא שהנידון תלוי בגלל הכשר המבוי כולו, ודוחק לומר דהוא הכשר מבוי בשביל הקורה, ועיין בחזו"א (סי' ס"ה ס"ק נ"ז), אולם להלן כתבנו לבאר שם לסוברים דהמחיצות היו כדון.

והנה לכא"ו קשה למה לא הזכירו במשנה את הפסול של מבוי פחות מעשרה, וכשלעצמו י"ל משום שבזה אין חידוש, דפשיטא דפחות מעשרה אינו כלום, אבל בגובה עשרה דאיכא פלוגתא שנינו, אולם

עיי"ש, ומשמע קצת שגם למסקנא הוא כן, וכי מה שאמרו ד' טפחים לאו דוקא הוא אלא משום דאפיקתיה וכו', ויל"ב.

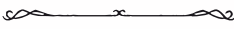
עוד אמרו אופן ב' שמחלוקתם היא אם קורה משום היכר או משום מחיצה, דלרב יוסף הוא משום היכר, ומותר להשתמש תחת הקורה שוב יש היכר, ודי בכך, ולאביי קורה משום מחיצה, וביותר מעשרים לא אמרינן יורד וסותם וצריך ד"ט, עיין רס"ג. ורש"י מבאר דלמ"ד משום מחיצה צריך ד', והיינו דלולי שיהיה ד' אין אפשרות לומר שיהיה פי תקרה יורד וסותם שאין מחיצה לפחות מד', עיין שם, אבל באוקימתא א' המחלוקת במותר להשתמש וכו', ופירש"י שלכל הדעות יש מחיצה של פי תקרה אפילו שתחתיו לא היה ד' טפחים, ורק משום שאסור להשתמש תחת הקורה אמרו שיש צד לעשות ד' טפחים, ושם לאחר שהגביהו אין יותר מעשרים.

ועוד אמרו אופן ג' שהמחלוקת היא אם אמרינן היכר של מטה כהיכר של מעלה, ובגאון יעקב מפרש דהנידון הוא אם למטה דהיינו כל המבוי שתחת ההגבהה אם יש בו היתר, שנגרר כאילו אחר הלמעלה, והיינו אחר ההגבהה, עיין שם, ויש לבאר דלפי"ד ר' יהונתן ההחשש הוא מחשש איסור הוצאה (וכנ"ל ריש פירקין), לא אמרינן מה איכפ"ל שאין היכר לבני המבוי שמחוץ לאותו טפח, הלא מ"מ יש היכר לאותם שיעברו בין המבוי לרה"י, ושוב לא יהיה חשש הוצאה, וכן ל' רש"י שיש חשש מטלטול די"א ברה"י, אע"פ שכל שיצא לרשות הרבים יעבור על אותו טפח, וכפי שמתבאר מהגמ' תחת אותו הטפח לכוי"ע הוי היכר למרות שהוא מועט, וכל הנידון אם צריך שיהיה היכר בכל המבוי ג"כ, דמ"מ יש לחוש שמא יצאו האנשים דרך פירצה אחרת וכדו', או שבהיותם ברה"י כבר יטעו ויטלטלו על סמך ידיעתם שיטלטלו במבוי, וגם יש חשש מהכנסה, ובכלל לק"מ דחז"ל הצריכו שיהיה היכר תמידי בכל המבוי, ואין להאריך בזה.

ודע, שהרי"ף מפרש באו"ח דמיירי שנותן קורה נוספת תחת העליונה כיעו"ש בלשונו, ועי' ברא"ש שנתמה ע"ז, ועי' בזה. [ולכא"ו היה אפ"ל עוד דהכוונה שהיכר של מטה דהיינו ההגבהה שהיא הגורם להיכר, אם הוא כהיכר שלמעלה דהיינו הקורה, והיינו אם בעינן שיהיה שווה למידה שלמעלה או שיהיה גדול יותר].

ועוד אופן רביעי אמרו בגמרא שהדבר תלוי אם גוזרים שמא יפחות [ולכא"ו י"ל דתלוי בב' הצדדים שאמרו בגמ' לעיל (דף ג.), דאם רבים מדכרי אהדי א"כ אפילו שיפחות הרי יזכרו בדבר ויתקנו אותה (ועי' להלן דף יח. גבי פסי ביראות, ברש"י ד"ה בור הרבים, דאי מפקי מיא מדכרי אהדי). אבל לצד שאמרו שם דרבים לא מדכרי אהדי, ואדרבה קדירה חש שותפי וכו', א"כ יש לחוש גם כאן, אולם באמת כאן יש סברא שהוא דבש חמור יותר, שהרי זה עשוי להתקלקל יותר ע"י שנישוף ברגלים וכדו', ועי' בביה"ל ס"י שס"ג סכ"ו שבעפר חיישינן טפי, עיי"ש. ולעולם גם בזה שהוא מקום דריסת בני אדם יש לחוש טפי, ואפשר שגם לאידך גיסא אפשר שאם יתקלקל למטה יותר ישימו לב מלמעלה. ועיין עוד להלן (דף ח.) דיש חילוק בין אשפה דרבים לאשפה דיחיד לענין נטילת האשפה, אולם לא מיירי שם מענין זכירת הרבים]. ואחרי כל הנ"ל יש להזכיר בשאלה הנ"ל אם כל הדי' טפחים נצרכים לאביי, והנה לאופן ב' הא ודאי דנצרך מחמת שיעור חשוב לכל הדי', וכמו"כ לאופן ג' שיהיה מקום חשוב שיגרר אחריו כל המבוי שתחתיו, ולאופן ד' ג"כ י"ל שכדי שיחזיק את המקום צריך ד"ט.

ולענין הלכה קיי"ל ככל הצדדים שצידדו בגמרא וכמשי"כ הרי"ף והראשונים, דהיינו, א'. שמותר להשתמש תחת הקורה לכוי"ע (ע' בשו"ע סימן שס"ה ס"ד). ב'. שקורה משום היכר לכוי"ע. ג'. שהיכר של מטה כהיכר של מעלה לכוי"ע. ובאשר לאופן האחרון קיי"ל שלא חוששים לשמא יפחות, ולכן פסק בשו"ע (סימן שס"ג סכ"ו) דמבוי שהוא גבוה למעלה מעשרים אמה בא למעטו, די בבנין רחב טפח כרוחב הקורה, ואין חוששים שמא יפחות, ע"כ. (ועי' לעיל ג.) שיש צד דרבים מדכרי אהדי, ואה"י שצריך לזהר שאם יפחות יתקנוהו).

סימן ה

מחלוקת הפו' אם צריך דווקא בנין או אפשר למעט בעפר

והנה נחלקו הראשונים בבא למעטו מתחת הקורה אם צריך דווקא דבר חזק כבנין או קורה, או אפשר למעטו גם בעפר. ומצאנו בגמ' דסוכה פ"ק שאפשר למעט גובה בעפר, וא"כ י"ל דה"ה כאן. ואכן ברש"י כאן ד"ה ובא למעטו כתב דבא למעטה בבנין אצטבא או עפר תחת הקורה, וכן כתבו כמה ראשונים כדברי רש"י דמהני בעפר (וכמו שהובא בב"י ומג"א, ויעוין גם בביה"ל סימן שס"ו סכ"ו סוד"ה בבנין בשם כמה ראשונים, עיי"ש). אולם ברי"ף איתא היה גבוה מעשרים אמה ובא למעטו, ממעטו בקורה רחבה טפח ודיו, ע"כ. ולכא"ו מודשינה והדגיש דווקא קורה משמע דבא למעט עפר, שאינו מועיל למעט בו אלא בדבר חזק. וכ"כ רבינו יהונתן שם דס"ל להרי"ף דלא מהני אלא במיעוט ע"י קורה או אבן, וכתב דאע"פ שבגמרא לא משמע הכי, אלא דאפשר למעטו אפילו בעפר, מ"מ הרי"ף נקט לחומרא. ובב"י הקשה עליו דאחרי שבגמ' משמע דמהני בעפר למה לן לנקוט לחומרא, ואדרבה הוי מילי דרבנן ולקולא, ולכן כתב דאף להרי"ף ל"ד הוא, וה"ה דמהני בעפר.

[ודע שבעיקר דברי הרי"ף היו שהבינו דנתינת הקורה למטה אינו מדבר על הקרקע במקום הילוך בני אדם, אלא על המבוי עצמו למטה מן הקורה העליונה, וכן היה אפשר לדקדק בלשון הרי"ף שכתב וכשם שלמעלה היה טפח וכו', כך הקורה שממעט בה "למטה ממנה", די שתהא רחבה טפח. (אמנם בהגהות מ"א על הרי"ף מחק תיבת ממנה).

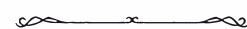

לעשרה וכו', ע"כ. ובהגהות שם איתא שחוקק ד"א על ד"א, ושכן פסק המיימוני, וכן נראה למורים מרדכי מהרמ"ק, ע"כ. ולכאוי לדברי הר"ף שחוקק ד"א על ד"א צ"ב, הלא דפנות המבוי אכתי נמוכות, וכה"ק בגאון יעקב, עיין שם. אולם עיין בריטב"א כאן שהקשה עוד דהא הוא ארכו כרחבו, ואינו כדון מבוי, ותירץ הריטב"א שמצטרף הכל לשיעור המבוי, ולאו דווקא חוקק, עיי"ש. ומבואר אפוא דה"נ שהכל מצטרף דמי"מ הוא חזא מבוי, דהכל נגזר אחר הכשר.

והנה עיין במאירי שהקשה על הר"ף למה הצריך ד"א על ד"א, והקשה דממה נפשך הוא, הלא אם כולו ד"ט על ד"ט הרי די בכך וא"צ ד"א, וא"כ גם כשיש פתח עד עשר אמות ג"כ למה יצטרכו ד"א על ד"א, עיי"ש. ועיין בב"אורים למאירי אות ט"ז שכתב ע"פ מה שכתבו התוס' שלא יהיה אורכו כרחבו די במשהו, וה"נ משי"כ ד"א על ד"א היינו עד ד"א, עיי"ש, ולכאוי יש לומר אפוא ע"פ הני"ל דנקט ד"א על ד"א כדי להחשיב את החקק כהכשר חשוב שעיי"ז יחשב הכשר גובה מבוי לענין שכל המבוי כולו יגזר בתריה, וממילא כשיגזר בתריה יהיה ארכו יתר על רחבו, ולכן כשכולו ד"ט הרי עושה עד הסוף האפשרי ודי בכך, משא"כ באופן שדפנותיו הם ביותר מד"א אז צריך לכה"פ שיעור חשוב של ד"א על ד"א (ועי' מאירי בדף ב. בקושיתו על הרמב"ם בצוה"פ, וה"נ יש להקשות כן, ולהני"ל יש ליישב שפיר).

ולענין הלכה כבר פסק השו"ע (סימן שס"ג סכ"ו) כדעת הראשונים שאם היה גובהו פחות מעשרה צריך לחקוק בו ד"א לתוך המבוי על פני כל רחבו, וה"ט שאם ישאר הפסק בין החקיקה לכתלים, לא יוכלו הכתלים להצטרף להן, וה"ז כמו שאין כתלים למבוי, ועי' במשנ"ב (שם סי"ק ק"א) משם הסמ"ג דמי"מ בקרוב לכתלים תוך ג' טפחים יש לומר דמהני, וכשאר דוכתי.

ויש לציין עוד לבי' נידונים, א'. דהנה במשי"כ השו"ע (בריש סכ"ו) דמבוי ניתר בלחי או קורה רק כשאינו נמוך מעשרה, כתב בשעה"צ (אות נ"ט) שאפילו אם חוץ למבוי סביב המבוי המחיצות של המבוי גבוהות עשרה, אך תוך המבוי דהיינו קרקעו של המבוי גבוה יותר מרה"י, ועיי"ז אין תוך המחיצות גבוה עשרה אינו ניתר בכך (אבן העזר), אולם עי' בחזו"א (סימן ס"ה סקנ"ז) שחולק, עיי"ש. ב'. עוד עיין בחזו"א שם לענין מבוי שבכולו יש עשרה אלא שסמוך לפתח הוא פחות מעשרה, דלא מהני בזה לא לחי ולא קורה, אולם עיין בגאוי" (דף ה' סו"ע"א ד"ה עד) שהביא ד' הריטב"א, וכתב שבמבוי שגובה י' טפחים אלא שהניח הקורה למטה מ"י דאיכא מבוי ואיכא דפנות, א"כ לר"י דאמר טפח הי"נ חוקק טפח ודיו, וכתב שבצוה"פ מסתברא דמהני מקורה, אבל בלחי צ"ע.

סימן ז

מבוי ניתר בלחי וקורה כשבתים וחצירות פתוחין לתוכו

בגמרא (עירובין ה.) איכא למ"ד דשיעור משך מבוי ד' טפחים, ואביי ס"ל דהוא בדי"א. והראיה דתנא אין מבוי ניתר בלחי וקורה עד שיהיו בתים וחצירות פתוחין לתוכו, ואי בדי' טפחים איך משכחת לה. ופרש"י מכדי מיעוט חצירות שתיים, ואין פתח פחות מד', ואיך יפתח פתח רחבו ארבעה במשך המבוי שאינו אלא ד' וכו', ע"כ. וכי תימא דפתח לה בדופן האמצעי, והאמר רב נחמן נקטינן איהו מבוי שניתר בלחי וקורה כל שאורכו יתר מרחבו, ובתים וחצירות פתוחין לתוכו. ותירץ רב יוסף דפתח לה בקרן זוית, ע"כ. ועי' בנה"ש"ס דהיה אפשר לשאול גם מעצם שצריך חצר פתוחה למבוי (ומ"מ קשה וכמשי"כ רש"י סו"ד"ה ואי אמרת), ובאמת גם עתה דצריך ב' חצירות הרי אפשר לעשותם מב' צדדי המבוי (עיין להלן דף עד:), ואכתי תיקשי דומיא דחצר אחת, עיי"ש.

ובגמ' פ' הדר (דף עג: עד.) גופא אמר רב אין מבוי ניתר בלחי וקורה עד שיהיו בתים וחצירות פתוחין לתוכו, ושמואל אמר אפילו בית אחד וחצר אחת, ועי' שם בסוף דיש לצדד דשמואל חזר בו מדבריו, שהרי אמר אין לנו בעירובין אלא כלשון משנתינו, שהמבוי לחצירות כחצר לבתים, וא"כ משמע דצריך בדווקא חצירות, עיי"ש. ולכאוי היה יכול לשאול מעצם הברייתא הני"ל (בדף ה.) שצריך בתים וחצירות, ובכלל צ"ב מה נחלקו רב ושמואל, הלא היה ברייתא מפורשת, ובמסורת השי"ס (בדף עג:) שייצא להו ה. וצ"ע, ע"כ. וכנראה כוונתו כנ"ל, ואכן כשלעצמו י"ל דלא שמיצא דהו ההיא ברייתא. ובאמת בהמשך הגמ' אמר רב נחמן "נקטינן" איהו מבוי וכו', ובתים וחצירות פתוחין לתוכו. (ופרש"י נקטינן מסורת מאבותינו). ומשמע שגם פרט זה שבתים וחצירות פתוחין לתוכו, הוא ג"כ מכלל המסורת, ולא מן הברייתא (וכן משמע גם בדף יב:), וי"ל אפוא דלא ס"ל כן, או מאיזה סיבה דאינה מקובלת, ואכן כששאלו את שמואל בדף עד. דקדקו ממה שאמר שצריך כלשון משנתינו, ומזה דווקא הוא דקשיא ליה.

וברש"י (ריש דף עד.) ד"ה בתים פירש בתים לחצירות, שני בתים לכל חצר, ושתי חצירות למבוי, וכן פרש"י (בדף סו:) בהא דהמבוי לחצירות כחצר לבתים, דמזה ילפינן דבעינן בתים וחצירות פתוחין לתוכו [ומזה ג"כ יש להקשות אדלעיל, דהא מהמשנה כבר מפורש כן, ולי"ל לאתווי ברייתא בדף ה. וצ"ל דמי"מ אינו מפורש בהדיא], ופרש"י שני בתים לחצר, ושתי חצירות למבוי. (ועי' ברש"י בדף ה.). וזה סותר לדברי רש"י עצמו (בדף יב:) ד"ה ובתים, דבעינן שתי חצירות פתוחות לתוכו, ובית פתוח לכל חצר, ע"כ. ומשמע בית אחד, ומצאתי בתוס' דף עד. ד"ה ושמואל שהביאו פרש"י שם בד' שמואל, וכתבו דרש"י לעיל בדף יב: פירש באופן אחר גבי הא דאמר ר"נ נקטינן וכו', ועיין במהרש"א בדף עד. בפרש"י מה שביאר בזה, ויש מבארים דמדוייקא קשיא לתוס' דמשמע דהמחלוקת היא רק לגבי החצר אבל לא לגבי הבית, עי' בספר גביע הסכף שם [ויעוין עוד בתוס' (סו:) ד"ה שהמבוי משי"כ, וסיימו

דבההוא שמעתא קאמר שמואל אפילו בית אחד וחצר אחת, וחד מינייהו באחרנייתא. ועי' במהרש"א שפירש דהיינו בית אחד באחריתא, אולם בשו"ת ח"צ סימן י"ד השיגו, וביאר בפשטות דכוונת תוס' דיש סתירה בדשמואל, וחד מינייהו נאמר באחרונה, וכדאשכחן בכ"ד דהוי שסתרו עצמם, והעיקר כמשנה אחרונה, ועי' בזה להלן דף עד. דאכן משמע דשמואל חזר בו, וס"ל כרב]. ועי' בתוס' (דף יב:).

ועיין בחי' הריטב"א (דף יב:) שהביא פרש"י שם דבעינן שתי חצירות ובית אחד לכל אחד מנייהו, והעיר דבמסכת שבת (קלא.) פירש רש"י דשני בתים בכל אחד מהם (וכאמור לעיל כן פרש"י בעוד מקומות), ושכן מוכח בפר"א דמילה, וכ"ה בהדיא בירושלמי (פ"א ה"א) דמבוי אינו פחות משני חצירות, וחצר אינה פחותה משני בתים, וסיים הריטב"א שכן עיקר. וכ"כ הרשב"א, ור"ן ומאירי, ועוד. וכ"כ הטור (בסימן שס"ג) שאינו ניתר בלחי וקורה עד שיהיו שתי חצירות פתוחים לתוכו, ולכל חצר שני בתים וכו'. וב"י שם כבר העיר דאע"פ שרש"י בדף י"ב פירש דבית פתוח לכל חצר, כבר כתבו התוס' שם והרא"ש דאין נראה אלא כמו שפרש"י בפ' הדר שתי חצירות למבוי, ושני בתים לכל חצר וחצר, וכ"כ הסמ"ג, וסמ"ק, והכי איתא בירושלמי, ואם אינו כן דינו כחצר וצריך פס ד', או ב' פסין של משהו, וכמשי"כ שם משם המרדכי, וכ"כ הרמב"ם ולהלן, ושאר פו'.

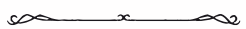
אמנם ברמב"ם (פ"ז מה"ל שבת ה'ו) כתב: מבוי שאין בתים וחצירות פתוחין לתוכו, כגון שלא היה בו אלא בית אחד או חצר אחת וכו', ע"כ. ובמי"מ שם כתב דרבינו מפרש, "או" חצירות, והא דאמר שמואל בית וחצר הוא או חצר (ועי' תוס' שם), והקשה הא בכ"מ מבואר דצריך בתים וגם חצירות, ולכן פירש ברמב"ם והיינו שיש בו בית אחד אע"פ שיש בו כמה חצירות דלא מהני, וכן אם יש בו חצר אחת אע"פ שיש בו כמה בתים דלא מהני, וביאר דלהרמב"ם יהיו הבתים פתוחין למבוי, אבל רש"י פירש שהבתים פתוחין לחצר וכו', וכן הסכים הרשב"א, ע"כ. וה"ד בב"י. אולם לכאוי אין הכרח לפרש כן ברמב"ם, ועיין במרכבת המשנה.

ולדינא, א'. פסק השו"ע (סימן שס"ג סכ"ו) שאין המבוי ניתר בלחי וקורה עד שיהיו פתוחים לתוכו שני חצירות ושני בתים. ב'. ועיין בהגה שם דאיכא פלוגתא בפו' אם החצירות פתוחות זו לזו, ועיין במשנ"ב דנקטינן לקולא במילי דרבנן. ג'. והוסיף השו"ע שלא יהא בכל פתח מאלו פחות מארבעה טפחים, עיי"ש. (ויל"ד בזה עוד ממי"ש בגמ' בדף ה. וי"ל דהיינו למסקנא). ד'. עיין בביה"ל (ד"ה שני) ששני חצירות אלו בין מצד אחד ובין משני צדדים (ועי' גם בגליון השי"ס בדף ה.) וכמשי"כ (לעיל). וכן אם היו שניהם בדופן האמצעי. ה'. ובביה"ל (ד"ה ולכל) כתב דכל בית אין פחות מד"א (וכן הוא בכל דוכתא, ומדף ה' לק"מ).

ובעצם הדין מבואר בתשו' הרשב"א (ח"ה סימן ג) שהטעם הוא משום דמבוי יש בו הרבה דירויין ואין משתמשים בו בדברים של צנעא, לכן סגי בתיקון קל של לחי וקורה, משא"כ חצר משתמשים בו בהצנע טפי לכן צריך הכשר טפי, דהיינו שני פסין משהו או פס אחד ד' (ונזכר במשנ"ב סימן שס"ג סק"ב עיי"ש). ואמנם לכאוי פעמים שיש יותר דירויין בחצר, ובמבוי פחות וכל כה"ג, מי"מ מבואר ברשב"א שם שכך קבעו חז"ל, והיסוד הוא כאמור, והנה לכאוי ה"ה גם לענין התנאי שמבוי ארכו יותר מרחבו, שכן דרך עשיית דירות הרבה, משא"כ חצר שהוא לתשמיש עשוי מרובע בלבד, וכמו"כ מבוי עשוי אורך ורוחב כעין שבי"ל להילוך רבים, ונמצא אפוא דב' דינים אלו תלויים זבי"ז, ואת"ש מ"ש בגמ' (בדף יב:) דאמר ר"נ נקטינן וכו', והזכיר שם ב' דינים אלו כאחת (אולם יש לדחות דהוא ענין אחר מעצם צורת המבוי, וצורת החצר, שגם תקנו וקבעו דינים מיוחדים לכאוי"א. ויעוין בגאון יעקב (ד"ה א"ר זירא) שפירש באו"א דלגבי חצירות הרבים פורצים את כל הרוח, משא"כ לארכו ולרחבו.

היוצא מהני"ל שיסוד מבוי חלוק מחצר בעצם מהותו ושמבוי הוא להילוך הרבים, ואילו חצר עשוי לתשמישים צנועים, ובהו גופא אמרו בגמ' שאינו ניתר בלחי וקורה אלא בב' התנאים הנוספים, והם, א'. שיהיו בתים וחצירות פתוחין לתוכו (שו"ע סימן שס"ג סכ"ו, והביאר בזה הוא שבזה מוכח שאינו כמו חצר שעשוי לתשמיש צנעא, והיינו חצר). ב'. שיהיה אורכו יתר על רחבו דהיינו שדרך הכניסה למבוי נקרא אורך, וצריך שיהיה יותר מרחבו (שם ובמשנ"ב), ואם אין בו ב' תנאים הללו דינו כחצר, ודין חצר מבואר שם הוא מרובע שהאורך והרוחב שווה, או שהרוחב שלו (היינו דרך כניסתו) יתר על אורכו הרי הוא חצר (עי' שו"ע שם סכ"ז), ואפילו במשהו וכמשי"כ בגמ', נמצא אפוא מכל זה דמבוי וחצר שוים הם (ועיין בתוס' דף ה: ד"ה קל), ורק כשיש בהם התנאים הני"ל נקראים בשמות נפרדים של מבוי וחצר, ודינם שונה. [ועיין בלשון הגמ' דלהלן (דף יב.) איהו מבוי וכו' וקאי על חצר, ואילו הראב"ד מבאר דקאי על מבוי, ועי' בחי' הריטב"א כאן ד"ה ומה].

ועיין להלן בדין לחי משום היכר או משום מחיצה שעמדנו שם ע"ד הפלוגתא דרש"י (בדף ה:) והתוס' בדי"א אינו.

סימן ח

בענין לחי הבולט מדפנו של מבוי

א'. בגמ' (ה.) לחי הבולט מדפנו של מבוי פחות מד"א נידון משום לחי, וא"צ לחי אחר להתירו. ד"א נידון משום מבוי וצריך לחי אחר להתירו (ולעיל מצאנו שנחלקו האמוראים בשיעור משך מבוי אם בדי"ט או בדי"א, וביארו דדין זה אתי לכוע' עיי"ש ובמאירי בדי"ה ואם תאמר שדבריו הם ביאור לדי' הגמ' שם). ועי' ברש"י דמייירי שבולט לרוחב המבוי ד' אמות, והיינו שהאריך את הלחי לרוחבו של מבוי, ואז כיון שיש לו שיעור אורך מבוי נפק ליה מתורת לחי. [ובפירוש הגמרא שנקטו

הגמ' דמייירי שהאריך את הקיר, וכ"כ ברי"ף, וציין דלא כשאר פירושים אחרים בסוגיא שאינם מחוורים, ועי' במאירי שהביא דברי יש מפרשים שענין הבליטה היא מרובעת כאן ארבע על ארבע, אבל אם לא היו בו ד"א על ד"א, אע"פ שיש בו ד"א אכתי הוי נידון משום לחי, ודחה דבריהם], וכן הסכימו כל המפרשים וכמשי"כ הר"ף דמייירי שבלט קיר הלחי לרוחב המבוי.

ולכן אם היה ד"א נידון משום מבוי שנתבטל מתורת לחי, וצריך לחי אחד להתירו. אבל אם לא היה בו ד"א ה"ז עצמו נידון משום לחי (ועי' להלן אי ציין לסמוך עליו לכך), ומבואר בגמ' דבאופן שצריך לחי אחר להתירו אין מועיל להוסיף אותו לבהדי הכותל המשוך מדפנו של מבוי, שהרי אינה אלא הוספה, ולכן נתנו ב' עיצות, א'. דמוקי ליה לאידך גיסא (ופרש"י אצל כותל האחר שכנגדו). ב'. דמטפי ביה או דמבצר ביה, והיינו שיהיה שונה מהכותל המשוך [ופרש"י שיהיה גבוה ממנו או נמוך ממנו, ואי נמי או עב ממנו או דק ממנו כדי שימשך ממנו ולחוץ או הימנו ולפנים, ע"כ. ויש לפרש שב' הפירושים של רש"י הם ב' פירושים לדי' הגמ' דמטפי ביה או דמבצר ביה, אולם כשלעצמו נראה דהא והא איתיה גם אינו פשט הגמ' ולא פליגי הפירושים, שהרי העיקר הוא שיהיה שינוי מן הדופן הבולט, והרי יש שינוי בין בגובהו ובין ברוחבו, אלא דמדברי הב"י (בסימן שס"ג) נראה דבדווקא הוא, שהרי הביא ב' פירושי רש"י, וכתב ע"ז שרבינו הטור כתב כפירוש השני של ר"י, והיינו שיעשנו עב מעט או דק מעט, ומשמע דכוונתו לומר דבדווקא הוא, וגם בשו"ע (שם סי"ב) פסק כן שיעשנו עב או דק מעט, עיי"ש. ואם איתא שגם הפירוש הראשון של רש"י נכון לדינא, למה לא הזכירו ג"כ, הרי מ"מ הוא אופן נכון להלכה אלא דיש מקום לדחות דאף לדעת השו"ע ל"ד הוא, שהרי אין סברא לחלק בזה דמי"מ איכא שינוי, אלא שנגרר אחר לשון הטור כדרכו בקודש, כידוע, ובפרט שהסברא נותנת שהעיקר הוא שיהיה שינוי, אלא שלדינא נ"ל שסתומת השו"ע הוא בדווקא שרק באופן זה שעשהו עב או דק הוא דיחוי, משא"כ בהבדל גובה, ועי' להלן, ושוב ראיתי להב"ח שאכן כתב לדקדק שהטור נקט כפירושו של רש"י, וציין שכן נקט הר"ף, וכתב ע"ז בזה"ל: ונראה דלענין דינא ודאי ה"ה בגבוה ממנו או נמוך ממנו, וכפירוש הראשון של רש"י, אלא דאורחא דמילתא הוא שאין עושין לחי גבוה מן המבוי ולא נמוך ממנו. ועוד דינו ניכר בזה כ"כ לבני המבוי שהוא לחי כיון שאינו גבוה או נמוך ממנו אלא דבר מועט, משא"כ באיכא פגימה או בליטה כל גובה עשרה טפחים, ע"כ. והנה ילי"ד בדבריו, דמתחלת דבריו משמע כפי שצידדנו לעיל דבאמת לענין דינא תרוייהו אמת דהא מי"מ איכא שינוי, ועי' יבואר שפיר מה שכתב דאורחא דמילתא נקט, אולם מהמשך דבריו לכאוי נראה הפוך, שהרי כתב שבגובה או נמוך אינו ניכר כ"כ לבני המבוי שהוא לחי, עיי"ש. ולכאוי מזה יש לדייק בהיפוך שלכך דווקא בעב או צר מהני ולא בגבוה ונמוך, אולם אפשר לפרש דכוונתו לומר עוד טעם למה אורחא דמילתא נקט הטור, והיינו הן מעצם המציאות שאין דרך לעשות כן, והן מחמת שהאנשים לא עושים כן מצד התועלת שיהיה להיכר, והכל הוא ליישב את דאורחא דמילתא נקט, אולם אכתי קיל דכיון שיש סברא לומר דחלוק השינוי בעוביו מהשינוי בגובהו, אי"כ אפשר לומר אפוא דהטור בדווקא נקט עוביו ולא גובהו, ושור"ר בעו"ש (סק"י וסקכ"א) שהוכיח מסברא זו גופא שדעת הטור אינו כן, שאם איתא שגם גבוה ונמוך מועיל היה לו להזכיר רבותא לפי"ד הב"ח, שהרי בכך הוא ניכר פחות, והול"ל דאפ"ה מהני, עיי"ש. ולעני"ד כל כה"ג אינו מוכח, וכדחזינון במאירי בסוגין (ה:) שכתב שגם שינוי החומר מעץ או אבן ה"ז מועיל, שהרי מי"מ יש שינוי בין הלחי לדופן, ונראה דזה ודאי אינו ניכר כ"כ לאינשי, ואפ"ה לא נקטו זאת בגמ' לרבותא, ועוד די"ל דחזא מתרי נקט, ולא כדיכילי ליחשוב ולזילי לכל סוגי השינויים, ועדיין נ"ל דאם כי שהיה אפשר לומר דלאו דווקא הוא ולעולם כל שינוי מהני, מי"מ אחרי שגראה מרהיטת דברי הב"י, וכן מפסק השו"ע והפ"י דנקטו דווקא עב או צר, ולא נקטו שינוי בגובה, וא"כ יש לומר להלכה דלא מהני (וכ"כ בתו"ש סקכ"ג דסתומת הפו משמע דלא ס"ל כפרש"י הראשון), ולפי זה נראה דלדעת השו"ע ג"כ לא יועילו דברי המאירי ששינוי בחומר הדבר הוי שינוי, דמדנקט עובי וצר לגובה הדופן משמע שרק זה הוה עובי ולא דברים אחרים, וחידוש]. ג'. עוד מצאנו אופן אחר להתיר אם היה עומד מרובה על הפרוץ [וה"ה עומד כפרוץ לפי מאי דקיי"ל עומד כפרוץ מותר, וכמשי"כ התוס' רד"ה וספק, והסוגיא מייירי רק לדעת ר"ה].

ב'. והנה רש"י בדי"ה כתב דכיון שהוא ארוך ד"א נפיק מתורת לחי, ונידון כמבוי, ולא סמכינן עליה, והקשה דהלא אי עבדיה לשום לחי הוי כשר, שהרי משום דריבה בסתימתו לא גרע מלחי משהו, ותירץ דמי"מ הכא דלאו לשם לחי הוקבע, אכן במחשבה לא מצינן לאפוקיה מתורת כותל ולשווייה לחי, דכיון דנפיק ליה מתורת לחי, ונמצא שאין תיקון למבוי זה, וצריך לחי אחר להתיר המבוי, ע"כ. והנה עיקר ההיתר כאן הוא כמשי"כ תוס' ד"ה פחות, דהא קיי"ל (טו.) דלחי העומד מאליו כשר, ולכן בפחות מד"א כשר, אולם מבואר בגמ' (טו.) דבלא סמכו עליו מאתמול לכוע' אינו מתיר בלחי העומד מאלו, וכל המחלוקת בזה הוא כשסמכו עליו שבנה בלחי העומד מאליו כשר, ועי"ז גופא אמרו כאן שעד ד"א כשר, אבל ביותר מד"א אינו מתיר, ועי"ז כתב רש"י שמי"מ אם יעשה אותו לשם לחי הרי זה יועיל אפילו ביותר מד"א, ורק בסמיכה בעלמא הוא דאינו מועיל, וכמו שכתב דבמחשבה בעלמא א"א להוציאו מתורת כותל, אבל בעשיה בהדיא לשם לחי ודאי שמועיל, ועי' בתוס' שביארו למה הוכרח רש"י לומר דמייירי הכא שלא הוקבע לשם לחי, והסכימו לדבריו (ולהלן אות ד' יבואר), ולכאוי צ"ב הסברא בזה מ"ט שאם הוקבע ממש לשם לחי דמהני אפילו בדי"א.

והרשב"א בחידושו כאן הקשה על רש"י דלפי פירושו יש להכשיר אפילו כשלא הוקבע לשם לחי, ואפילו במבוי ד"א, שהרי לחי משום מחיצה, ועי"כ אדרבה כל שכן דעדיף טפי כל דמשיך טפי (ומשמע לכאוי

והרשב"א בחידושו כאן הקשה על רש"י דלפי פירושו יש להכשיר אפילו כשלא הוקבע לשם לחי, ואפילו במבוי ד"א, שהרי לחי משום מחיצה, ועי"כ אדרבה כל שכן דעדיף טפי כל דמשיך טפי (ומשמע לכאוי

והרשב"א בחידושו כאן הקשה על רש"י דלפי פירושו יש להכשיר אפילו כשלא הוקבע לשם לחי, ואפילו במבוי ד"א, שהרי לחי משום מחיצה, ועי"כ אדרבה כל שכן דעדיף טפי כל דמשיך טפי (ומשמע לכאוי

והרשב"א בחידושו כאן הקשה על רש"י דלפי פירושו יש להכשיר אפילו כשלא הוקבע לשם לחי, ואפילו במבוי ד"א, שהרי לחי משום מחיצה, ועי"כ אדרבה כל שכן דעדיף טפי כל דמשיך טפי (ומשמע לכאוי

בכל דוכתא (ורק בצידו הי"ז בד' מחשש דשבקי רבים, ומקצרים הילוכם מהצד, משא"כ בראשו דשם שבקי פתחא רבא וכו').

ומה שאמרו בד' היינו בקרן זוית, וא"כ גם הוא סובר שדברו בעשר, ובקרן זוית בד', והיינו הך, ומבואר איפוא דבקרן זוית הוי ד', ועיין ברשב"א ושא"ר שהקשו דמאי שנא ממה שבצד הי"ז פירצה בג', ואילו בקרן זוית הוא בד', ותירצו דהתם הקורה מונחת על ראש כותל המבוי, משא"כ בנפרץ מצידו כלפי ראשו אינו נמצא על ראש כותל המבוי, וכמו שמבואר ומצוייר בחי' הריטבי"א, עיי"ש, ולכאוי היה אפשר לומר בפשטות דכיון שקרן זוית חלקה בראשו וחלקה בצידו, וא"כ מצד המציאות כמו שבצידו אין אנו חוששים לשבקי רבים פתחא רבא, א"כ גם כאן לא נחשוש לכך, ולכן אינו בג', ואע"פ שהוא ג"כ פרוץ מ"מ הרי גם ראשו פרוץ, ובד' טפחים ודאי שאין לאסור, ורק בד' דהוי פירצה אסור, וצ"ע.

[ויש לציין לדברי הרש"ש שמבאר מה שאמרו בראשו בעשר, לא דווקא, אלא פחות מעשר, שהרי כל ההיתר הוא בגלל הסברא דלא שבקי (כדלהלן י'), וא"כ צריך שיהיה פחות מעשר, והעירוני דאין מפסיק בפחות משהו אלא צריך שיהא ניכר כפתח קטן, שאם לא כן עדיין אנשים לא ידקדקו לבדוק הפתחים, ושוב יהיה חשש דשבקי פתחא רבא, ונראין הדברים, אולם הפי' סתמו בזה].

והנה היוצא בקצרה לפי השיטות, שלרב חנין מצידו בעשר, ודווקא כשאין רבים בוקעים, אבל כשרבים בוקעין הי"ז בד', ומראשו בקצת פחות מעשר (ע"פ הרש"ש הנוז'), ובקרן זוית בד', ולרב הונא מצידו בד' והיינו כשאין גידודי, אבל כשיש גידודי הי"ז בעשרה, ובראשו הי"ז כרב חנין, ע"כ. וכפי המבואר יוצא שכל המחלוקת היא בצידו, שאם בקעו בה רבים לכוי"ע הי"ז בד' (ובזה אפילו ביש גידודי ג"כ בד', שהרי הריעותא של בקעי בה רבים חמורה יותר מגידודי, כמתבאר במחלוקתם של ר"ח ור"ה), אבל אם לא בקעי בה רבים לפי רב חנין הרי זה בעשרה, ואפילו כשאין גידודי, ולפי רב הונא הרי זה בעשרה רק כשיש גידודי, אבל כשאין גידודי הי"ז בד' אפילו דלא בקעי בה רבים [נמצא איפוא שלכוי"ע בפירצה בראשו שיעור בעשר (וקצת פחות, רש"ש), ובקרן זוית בד' טפחים, ומצידו סמוך לראשו בג' טפחים (כדלעיל ה.), אבל בצידו כשנשתייר פס ד' מן הכותל אזי אם בקעי בה רבים לכוי"ע פירצתו בד' טפחים, ואם לא בקעי רבים הי"ז מחלוקת הנ"ל].

וברי"ף (דף א' רע"ב) הביא דברי ר"א ור"א דלעיל (בדף ה.) שבנפרץ בצידו כלפי ראשו בג', אבל אם נשאר פס ד' מראשו, הי"ז מתיר עד עשר, וכתב ע"ז דאוקימנא דרי"א ור"א בדאית ליה גידודי, ולכן בעשרה, אבל בלית ליה גידודי הי"ז בד', עיי"ש בדבריו. ומבואר שפוסק כרב הונא, אולם תוספת זו אוקימתא וכו', מוכח מהראשונים דלא גרסו כן, וכדמוכח בפי' רבינו יהונתן סוד"ה אותו לחי, שהקשה למה הרי"ף לא הביא השיטות של רב חנין ורב הונא, ולהג"ל שפיר מיייתי לה ופסק כר"ה, אולם הרי"א לא גרס כן ברי"ף, וכן מבואר בהג"הו הבי"ח שם, וכן בשה"ג. ועיי"ש ברא"ש (סו"ס ז') דמבואר מדבריו שלא גרס כן ברי"ף (וכמשי"כ גם בק"נ שם אות ז'), ובתחלה הביא מהר"מ שפסק כרב הונא, ודלא כאבי העוזי שנראה לו כר"ה, ושוב הביא מהר"ה שפסק כר"ה, וכתב שהרי"ף השמיט כ"ז, ומשמע דס"ל שפרצת מבוי בעשר אפילו כי ליכא גידודי (שהרי בכל דוכתא קיי"ל שפרצת מבוי בעשר, וממילא מדסתם ולא הזכיר שיהיה גידודי משמע שבכל אופן הוא), וסיים דכיון דבשל סופרים הוא עבדינן לקולא ופירצת מבוי בעשר, בכל אופן, וכי היכא דלא בקעי בה רבים.

ג'. ולענין הלכה עיין בב"י (רי"ם שס"ה) שהביא די' הרא"ש, וכתב שנראה דעתו דכיון שהביא דברי ר"א ור"א בלא חילוק בגידודי, משמע שאין לחלק בהם, אבל עדיין ודאי שיש לחלק בין בקעי בה רבים לשאין בקעי בה רבים, וע"ע שם מד' הפי', סיים דלענין הלכה נקטינן כדעת הרי"ף שהביא הרא"ש, ועי' בשו"ע שם ס"א שפסק בנפרץ מצידו כלפי ראשו שאם נשאר פס ד' טפחים (כשיעור מבוי לאחר שכבר היה מתוקן), מותר, ובלבד שלא תהא הפירצה עשר, וכשלא נשאר פס ד' אסור אא"כ הוא פחות מג', והוא הסוגיא בדף ה. ומטעם החשש דשבקי רבים, ובסעיף ב' פסק השו"ע שבנפרץ שלא כלפי ראשו שיעורו בעשר אם לא בקעי בה רבים (אבל בבקעי בה רבים, והיינו שאין דבר שיעכב את הרבים מלעבור שם, שיעורו בד' טפחים, ושייך תיקון למעט או צוה"פ). והקשו המפ' דסעיף ב' הוא מבואר יוצא מסעיף א', דהיינו הך שאם נשתייר פס ד' פירצתו בעשר, ותירצו שם דאה"נ נוקטיה אגב סיפא דכל ההיתר הוא רק בלא בקעי בה רבים.

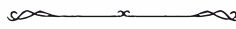
והנה בבקעי בה רבים שפירצתו בד', כתב המשנ"ב (שם סק"י) הטעם, דשוב אינו נקרא פתח אלא כך דרך הרבים (לבוש), ובשעה"צ (אות ח') כתב בשם איזה אחרונים (נ"ב ע"י בשו"ע הגר"ז ה"ד בביה"ל סוס"ב), שהטעם הוא בגלל שאז הוי בכלל מבוי מפולש, והביא עוד מהתו"ש שכשקבעי בה רבים חיישינן שיקצרו דרכם ולא ילכו בפתח המבוי במקום התיקון, והעיר עליו, ע"כ. ויש להעיר דמה שכתב בשעה"צ דאז הוי כמבוי מפולש, היינו כההיא דלהלן (ו), ועיי"ש שם לעיל מיניה דמבוי עקום נחלקו בו רב ושמואל, וקיי"ל דהוי כמפולש, והוא גופא הנידון כאן שפירצה זו שבצידו והפתח שבראשו הוי כמבוי עקום דקיי"ל שדינו כמפולש, ועיי"ש בב"י בשם תשו' הר"ן דמשמע כן דפירצה בצידו הוי כמבוי עקום. ויש לציין עוד שכן מבואר בחי' הרשב"א (ו). ד"ה ורב הונא דבכה"ג דאיכא גידודי אין זה כמפולש, ומשמע שהנידון הוא בגלל דהוי כמפולש, וכדנטק ג"כ החזו"א סימן ס"ה סק"א, אולם מאידך יש אחרונים שלא הבינו כן, ואכן דקדקו האחרונים שבתוס' (ו). ד"ה אחד מוכח דלא פירשו דאסור מצד הפילוש, וכי"מ במהרש"א שם בתו"ה מצידו.

ויש נפ"מ בזה באופן תיקונו של הפירצה, שהרי תקנת לחי וקורה מועיל בפתח ולא בפירצה, ואם הבקעי בה רבים גורם פירצה כסברת

תקנו מהני ולא סמיכה בעלמא), כתב שכן נראה מרש"י ותוס' דסמכו לא מהני עיי"ש, ולדבריהם צ"ל דמה שכתב רש"י ולא סמכין עליה אינו אלא תוצאה היוצאת ממה דנפיק מתורת לחי, שהתוצאה היא שאין סומכים עליו (וק"מ מאי אתא לאשמעינן בזה, וי"ל), וע"ע בבית מאיר כאן.

ואכן יפלא מאד שיטת הבי"י, וכמו שהקשה בב"ח ועוד הרבה אחרונים כמו שמצוין בהג"הו בזה משם היד אהרן ויד דוד ועוד, והביאו שבגאון יעקב כתב שכנראה זו טעות סופר בב"י (ואם איתא יובן טפי שהד"מ כתב בפשיטות כדבריו בשם רש"י ותוס', היפך ד' הבי"י בלא קושיא), ועכ"פ הרי בשו"ע ס"ב העתיק הבי"י כשיטת הטור להלכה שאפילו בסמכו עליו לא מהני ביותר מד"א, וכבר כתב המאמ"ר (סק"ח) שאע"פ שבב"י הקשה ע"ז הטור, מ"מ כשחיבר את השו"ע חזר בו מאחר שראה שאין דברי רש"י והתוס' מנוגדים לד' הטור, שהם מדברים רק כשהוקבע לכך לשם לחי שבוה מהני ביותר מד"א (וכמו שפסק הרמ"א בהגה ס"ב, ואף השו"ע יודה לזה), אבל סמיכה בעלמא אינו מועיל, וכמשי"כ בשו"ע. ה'. ובאופן שהוא פחות מד' אמות נתבאר ע"פ הגמ' (טו.) שאפשר לסמוך עליו, ואנן קיי"ל שלחי העומד מאליו כשר, ועי' בהגה בשו"ע (סימן שס"ג ס"א) שבאופן שהיה לחי אחר מעריש מהני, כאילו סמכו עליו, עיי"ש. והיינו כמשי"כ המשנ"ב שם סק"ט דאע"פ שלא סמכו עליו בפירוש מהני, והעיקר שלא תהיה כוונה הפכית בהדיא שלא לסמוך עליו, וכגון שלא טלטלו בשבת שעברה ע"י לחי זה, בזה באו דאינו מועיל עד שיסמכו עליו, עיי"ש. ולפי"ז צריך לומר דמה שכתב רש"י (ברע"ב) דפחות מד"א נידון משום לחי וסמכין עליה (וכ"כ תוס' שם), אינו לומר שצריך שיסמכו עליו, אלא רש"י רק אומר את התוצאה שיוצאה מכך (וכך יש לבאר בהכרח בין לפירוש הבי"י ובין לפירוש הד"מ הנו' באות הקודם), ומה שכתב רש"י בהמשך דאע"ג דלאו לשם לחי איקבע כשר, לא דווקא הוא, ולעולם אפילו סמיכה אין צריך. ועי"ל דכיון שאפילו כשאינו סמך עליו הי"ז כמו שסמך עליו (וכלשון הרמ"א, וכן הבי"י בשם הפוסקים), א"כ הי"ז כסמיכה ממש, ולכן כתב שא"צ שיקבענו לכך, והיה שא"צ אמירת סמיכה, ודו"ק.

ו'. מבוי שרצפו בלחיים במשך ד' אמות, וסתמו כד"ן לבד, יל"ע בזה, דלכאוי ניכר לפי שאינו כותל, ומאיך הרי הוא במשך ד"א, ועיין בב"י בשם הגהות אשר"י מש"כ בזה [ובשו"ע השמיט זאת, ועי' בעו"ש שתמה על כך, אולם במאמ"ר סק"ה כתב דכיון שהטור ושאר פו' לא הביאוהו, וגם הבי"י נדחק בזה, לכן השמיטון].

סימן ט

מבוי שנפרץ בצידו או כותל

בגמ' (ה'): מבוי שנפרצה בו פירצה, נחלקו רב חנין ורב הונא עד כמה נחשב פירצה ואוסר את המבוי, אף נחשב פתח ואינו אוסר, שרב חנין סובר שמצידו בעשר, ובראשו בד' [ופרש"י מצידו, ככותל אורכו ולא אצל ראשו אלא שיש ארבעה עומד מן הפתח עד הפירצה (ועי' להלן ע"פ הגמ' דלעיל בדף ה. מר"א ור"א)]. ומראשו, שהיה המבוי רחב כ' אמה וסתמו עשר אמות, כדתנן הרחב מעשר ימעט ונפרצה פירצה באותה סתימה, ע"כ. (ויל"ד מה הוצרך רש"י לומר שהיה רחב כ' ומיעטו, וי"ל). ורב הונא אמר אחד זה ואחד זה בארבעה, ובגמרא דנו באיזה אופנים מיירי.

והעולה למסקנא מהסוגיא, בשיטת תוס' והמפ' יוצא: א'. לענין פירצה בצידו - שלרב חנין הפתח בצידו בעשר, היינו דווקא כשלא בקעי בה רבים, אבל בקעי בה רבים הי"ז בדי"ט, היינו שתלוי אם יש רפש וטיט שא"א לרבים להלך שם וכדפרש"י [ואע"פ שבגמרא מוכח שאינו בעשר, מ"מ מד' טפחים עד עשר היינו הך, וכמשי"כ הריטבי"א ומאירי ושא"ר, ולכן רק בדי"ט מהני כשקבעי בה רבים], ולרב הונא אף בדין זה שלא בוקעים בו רבים ג"כ בד' (והוא הפרט שבו נחלקו ר"ה ורב חנין), ואלא שביארו בגמ' שגם הוא מודה שאם יש גידודי פירצתו בעשר (ועי' רש"י שחצו שאינה נוחה לעבור, וצ"ל דמ"מ הוא קשה יותר מסתם מקום שלא בקעי בה רבים, ולכן בגידודי מיקל).

וכל זה בפירצה מן הצד שאינו סמוך ממש לפתח (וכדפרש"י שנשאר פס ד' עומד מן הפתח עד הפירצה), אבל אם נפרץ עד סמוך לפתח הי"ז נפסל בג' טפחים, וכמבואר לעיל (דף ג.) מצידו כלפי ראשו בג', והטעם משום דבאופן זה שבקעי רבים ומקצרים הילוכם לצדדים, ודברי רש"י מקורו מגמרא דלהלן (וכמשי"כ בדף י'), ואמנם בזה גופא יל"ד דלמה לן משום דבקעי בה רבים תיפול, שאין הכותל נוגע בכתלי המבוי (ועיין בחי' הריטבי"א בדף ה' שהקשה כן, ותירץ דשאני סוף מבוי), ועיי"ש ברשב"א בדף י': שהאריך בהאי מילתא, עיין שם). ועכ"פ אם הוא פחות מג' טפחים והרי הוא כסתום לא איכפ"ל, שהרי סתום לפנינו [ולענין קרן זוית, להלן בסמוך].

ב'. ולענין פירצה בראשו, מבואר למסקנא דלרב חנין גם בראשו הוא בעשר, שהרי מ"מ הוא נחשב פתח, ואינו שונה מצידו, ומה שאמר שזה בד' טפחים היינו בקרן זוית [ועיין לעיל (ה.) שביארנו שם באיזה אופן היה עומד בקרן זוית, וי"ל גם כאן שאפשר שמועיל גם אם המזוזות בצדדים, והמשקוף עשוי כמין גם ומחבר את המזוזות, שהרי מ"מ פתח בקרן זוית לא עבדי אינשי, ולא דווקא בחצה לגמרי את הקרן זוית, אלא אפילו במשקוף עשוי כמין גם ג"כ י"ל דמהני, ועיין בתוס' כאן ד"ה דפתחא, ודו"ק, ויל"ע עוד אם בדלתות מהני, ולעיל (ה.) ברש"ש חזינן גם בדלתות, וכפי זה עולה שאין מחלוקת בזה בין ר"ח לרב הונא, שהרי גם רב הונא מודה שבראשו הוא בעשר, וביארו התוס' (בדי"ה אחד זה ואחד זה) דגם ר"ה מודה שבראשו הוא בעשר שהרי זה פתח

שדין לחי משום מחיצה הוא כפי המציאות שהיא מחיצה, ואינו דין מחודש, דאל"ה מה הקושיא דיועיל, הלא מ"מ זה דין מחודש וכשאינו לשם לחי לא מועיל, וצ"ל דהיא גופא קשיא דכיון שמ"מ הוא דין משום מחיצה, א"כ ככל שיש מחיצה צריך להועיל יותר), וכתב הרשב"א ואם תאמר משום דבעינן היכר קצת וליכא (וכמשי"כ תוס' כאן ד"ה ארבע ועוד ראשונים), א"כ אפילו דאיקבע לשם לחי ג"כ לא יועיל, ותירץ דמי"מ כשהוקבע לשם לחי יש קול, ע"כ. וכ"כ התוס' ד"ה ארבע בסגנון אחר, עיי"ש. ועיי' במאירי סוד"ה גופא לחי, שג"כ העיר דאע"ג שלחי משום מחיצה, והיה לנו לומר דכל שהמחיצה סותמת טפי עדיף, ותירץ דתנאי לחי הוא בב' אופנים, חדא שיהיה לשם לחי, ושנית שיהא בו היכר, וזה לא נעשה לשם לחי, וגם היכר אין בו הואיל והוי ד"א ולכן לא מהני, ע"כ. ויש לבאר ככל הנ"ל דהוי היכר אין כאן, וכמו"כ צריך שיהיה לשם לחי, וה"ט שיהיה לשם לחי על כרחך כד' התוס' והרשב"א שיהיה קול, וכאן אין ולכך לא מהני, ובדבריהם מיושבים היטב ד' רש"י.

ג'. וברשב"א שם הוסיף להקשות ע"ד רש"י, דהלא מבואר להלן (ט.) במבוי שרצפו בלחיים וכו', שאפילו שהעמידו לשם לחי צריך לחי אחר להתיירו, ותירץ דיש לומר דשאני התם שהלחי הועמד למשך המבוי, וכיון שכן נראין כמבוי בפני עצמן ואין קול יצא עליהם כ"כ, אבל כאן שהם לרחבו של מבוי אפילו ארבע אמות כיון שהוקבע לשם כך קול יוצא עליו, ע"כ. ומבואר איפוא שיש היכר קצת בזמן שהוא קיים שם. וכמו"כ יש קול בשעת עשייה, ובאופן זה יש חילוק בין העמידו לאורך או לרוחב המבוי, ועיין בתוס' (רע"ב) ד"ה פחות דההיא דלחי המושך הואיל והוי לאורך המבוי ואינו סותמו נידון משום מבוי אפילו הוקבע לשם לחי, עיי"ש. ויש לפרש כד' הרשב"א. ומה שכתבו ואינו סותמו, היינו דאינו ניכר כסתומה, ואנן בעינן היכר קצת, ועיין בפירושו רבינו יהונתן (א: ד"ה נידון). ואעיקרא דמילתא יש להעיר דכל דברי הרשב"א כאן הם אליבא דשיטת רש"י דלחי שהועמד לשם לחי מהני אפילו בד' אמות, אולם באמת דעת הרשב"א עצמו בעבודת הקודש (ש"א פ"ו) דאפילו בעשאו לשם לחי לא מועיל כשהוא יותר מד"א (ועיי' בדברי הרשב"א להלן יד: באו"א ובהערות שם).

והנה בגמ' אמרו אי דמעמידו בהדיה אוספי הוא דקא מוספי עליה, והקשה בחי' מלא הרועים כאן דלכאוי לפי"ד רש"י שבלחי שהועמד לשום לחי לא איכפת לן במה שהוא רחב משום דריבה בסתימתו לא גרע, וא"כ קשה מה מקשה הגמ' אוספי הוא דקא מוספי, הלא מ"מ הועמד לשם לחי, ותירץ דכ"ז מהני בלחי הראשון שמעמידו לרוחב המבוי, ולכן הוא ניכר ומובדל והוי היכר מעלייתא, אבל כאן אותו לחי הבולט מדפנו של מבוי נידון ככותל, א"כ כשמוסיף בו לא עשה כלום, שהרי כבר יש כאן בליטה ובכ"ז הוא נידון ככותל, וא"כ הי"ז כהוספה בעלמא על הכותל (ולכן תירצו שמעמידו בצד השני דניכר כעת כסותמו לרוחב), וכך חשבתי דר"ל או דכל שמוסיף על הכותל הרי הוא נטפל אליו ולא חשיב לחי, או שכן היא ההלכה שלחי שממשיכו צריך שיהיה ניכר, ושו"ר במאירי שג"כ עמד בהערה זו וכנראה הקשה לו כן, ועל זה תירץ הדוספה לא מהני משום לחי משום דככותל אחד דמי עיי"ש, והיינו הך, דכל כה"ג הוי כהמשך לכותל העשוי מכבר ולא חשיב לחי בכה"ג. ואפשר לומר עוד דלפי"ד הראשונים הנ"ל כדיבור הקודם את"ש באו"א, דמ"מ צריך שיהיה קול בעת עשיית הלחי, וכשקבעו לכך הוי לחי, אולם כ"ז בעושה לחי מתחלתו, אבל בהוספה בעלמא לא חשיב קול כ"כ. וכעין מה שכתב הרשב"א במשך המבוי, דלמרות שעשה כעת לחי לשם כך לא חשיב, דכיון שאין ניכרים בפ"ע אין קול יוצא עליהם, והיינו הך. ועל כרחינו לומר שלא כל עשייה בעלמא תעשה היכר, שא"כ וכי ציורים בעלמא שצייר על הכותל לייחדו לשם לחי, וכי יועיל, הלא מוכח מכל הסוגיא דכה"ג לא מהני אלא צריך לחי דווקא, וא"כ אף בלחי הנוסף צריך שיהיה ניכר ומיוחד שלא יתבטל לכותל [ועיין ברמב"ם פ"ז מהל' שבת הכ"ב בתחלת דבריו שסתם וכתב דלחי הבולט כשר ותו לא, וכן בסו"ד סתם גבי לחי העבה עיי"ש, ובמ"מ ובמרכבת המשנה].

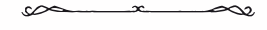
ד'. ברש"י (ד"ה פחות מד"א) כתב שנידון משום לחי, "וסמכין עליה", ולהלן ד"ה ד' אמות, כתב דנפיק מתורת לחי "ולא סמכין עליה", והוסיף ואע"ג דאי עבדיה משום לחי הוי כשר, דמשום דריבה בסתימתו לא גרע מלחי משוהו, הכא כיון דלאו להכי איקבע אכן במחשבה לא מצינן לאפוקיה מתורת כותל ולמשוויה לחי, עכ"ל. וכן בתוס' ד"ה פחות הסכימו לדברי רש"י, והנה הטור כתב שלחי העומד מאליו כשר, ובלבד שסמכו עליו מערי"ש. (והיינו שיש לחי היה שם לחי אחר, שנפל בשבת). וכתב דמיהו אפילו סמכו עליו בערי"ש לא מהני אלא בבולט פחות מד"א, ומבואר שאם בולט ד"א אפילו סמכו עליו לא מהני, ובב"י הבין שזה דלא כרש"י בסוגיין, שלדעתו לדעת רש"י אם יסמכו עליו מועיל אפילו ביותר מד', וכנראה שדקדק כן מלשון רש"י שכתב דלא סמכין עליה, ומשמע שאם יסמכו עליו מהני, ולכן נתקשה על הטור שפסק דלא כרש"י.

אולם הדבר צ"ע טובא, וכמו שהקשה הבי"ח שם (ד"ה ומיהו), דהלא דעת הטור היא ממש כשיטת רש"י, שכל שלא עשאו בידיים כהדיא לשם לחי לא מועיל [והביאור לכך עפמש"כ תוס' דבכה"ג איכא קול ומהני, ולכן רק אם עשאו בידיים מהני לכך]. וביאר שהבי"י הבין ברש"י שבסמכו מהני, משום שרש"י כתב שאנן במחשבה לא מצינן לאפוקי, ומזה דייק הבי"י דבדיבור מהני, וע"ז כתב הבי"ח דליתא, עיי"ש ואכן ברש"י הדבר מבואר שדווקא בעשאו בידיים הוא דמהני, אבל סמיכה בעלמא לא מהני (בין בדיבור ובין במחשבה, ומה שנקט מחשבה אע"פ שחלוק מדיבור כדאשכחן בגיטין לב: אתי דיבור, או כמעלה דף ד: וברש"י שם, ועוד, משום דמ"מ כל כה"ג לי"ח מעשה, ואינו אלא סמיכה בעלמא, מלבד דהוי כעקימת שפתיים, דל"ח). וכן מדוקדק שם ברש"י, וגם בדרכי משה (אות ד') לאחר שהביא דברי המגיד משנה (פ"ז הכ"ב) דבלחי המתוקן לכך מהני אפילו רחב ד' (ובתחלתו חשב שם הטור דמיירי בתקנו לכך וה"ה בסמיכה, ושוב כתב דהטור הכי ס"ל דדווקא

הלבוש הרי לא יועיל לחי וקורה, ומאידך אם הוי מבוי מפולש הרי צריך צוהי"פ מכאן ולחי וקורה מכאן כדונו. ובמשני"ב (סק"א) כתב שבבקעי בה רבים שצריך תיקון, היינו שימעטנו מארבעה טפחים, או שיעשה שם צוהי"פ, וצ"ע ש"כ"ב הבית מאיר [והיינו דכיון דהוי פירצה א"א לתקן בלחי וקורה, אלא רק בצוה"פ, וכנ"ל, ועיין שם בבית מאיר], ובביה"ל שם (ד"ה צריך לתקנו) הביא מהמב"ג שמצדד שאפילו פתוח לכרמלית י"ל דמבטל לפתח וצריך תיקון שם, ויראה דבתיקון לחי או קורה סגי, עכ"ד. והביא עוד מהגר"ז שכתב שדינו כמבוי מפולש, וצריך צוהי"פ מכאן ולחי או קורה מכאן, והוסיף דלפי דבריו אם עשו בצד שפתח המבוי בו צוה"פ, א"כ יספיק במקום הפירצה לחי או קורה, וכ"כ כמה אחרונים, ומאידך הביא דלאה"ע כיון שיש צוהי"פ בפתח המבוי א"צ תיקון כלל בפירצה, ועוד הביא מהב"מ ע"פ הריטב"א דלעולם צריך צוהי"פ בפירצה, וצ"ע, עכתי"ד הביה"ל. והיינו דבאמת צ"ע הן הסוברים שצריך לעולם צוהי"פ בפירצה, דהלא אפילו אם הוי כמבוי מפולש די בצוה"פ במקום אחד, וצ"ע ד' הפמ"ג שיועיל לחי וקורה בתרוייהו, וכן צ"ב לדעת האחרונים דסגי בפירצה בלחי וקורה, או שא"צ שום תיקון, וצ"ב דמאי שנא ממבוי עקום שצריך צוהי"פ במקום אחד ולחי או קורה במקום אחר, וצ"ע. ובעיקר ד' הבית מאיר כבר העירו האחרונים שברשב"א ובריטב"א (ו) מוכח כדבריו דהוי פירצה מצד עצמו, ולכן מוכרח שיעשה תיקון בצוה"פ בפירצה, וכמו פירצה ביותר מעשר, ואת"ש מה שכתב המשנ"ב.

ובחז"א (סימן א' סק"ה) כתב לצדד כדברי האבן העזר דכל שיש צוהי"פ בראשו א"צ תיקון בפירצה, דכיון שהוא בצידו הארוך של המבוי תיקון הפירצה כחצר וסגי בפס ד', וכ"ש בעומד מרובה, והקשה מד' הרא"ש שהצריך לחי בעקמומית, וכתב לחלק דשאני מבוי עקום שהוא כמבוי אחד אלא שהוא עקום, ואין מועיל להמשך המחיצה שתסתום, שהרי אדרבה הוא פתוח אלא שהוא עקום, משא"כ כשעוד פירצה במבוי בסוף שנוסף מצידו ה"ז נותר בעומד מרובה דהוי כסתומתה, וע"ע לרע"א בדו"ח תנינא (סימן ש') שגי"כ כתב לחלק כן, בדמבוי רגיל שפיר יש להחיר בצוה"פ בראשו, והפירצה שבצד נותרת בעומד מרובה, וחולק ממבוי עקום כנ"ל, אמנם כאמור המשנ"ב מצדד כהבית מאיר שלעולם צריך צוהי"פ בעקמומית, וה"ט שכך מבואר בריטב"א (ועיין בריטב"א שם וברשב"א בדף ו').

סימן י מבוי עקום והעשוי כנדל

א. איתא בגמרא (עירובין ו'): מבוי עקום, רב אמר תורתו כמפולש, ושמאל אמר תורתו כסתום, ע"כ. (ועוד אקשי' התם בגמ' דבמאי עסקינו, אילימא ביותר מעשר בהא לימא שמאל תורתו כסתום, אלא לאו בעשר וקאמר רב תורתו כמפולש, אלמא פירצת מבוי מצידו בארבעה, ועי' ריטב"א משי"כ בזה).

ופירש"י בד"ה 'תורתו כמפולש', ומבוי המפולש לרה"ר צריך צוהי"פ מכאן ולחי או קורה מכאן, כדלקמן, ואף זה צריך לשני פתחיו לצד רה"ר לחי לכל רוח, ובעקמומיתו צריך צוהי"פ, דפילוש שהוא מפולש לחבירו הוי כמפולש לרה"ר, ע"כ. והיינו שהיה אפשר לעשות צורת הפתח לכל צד שהוא, אולם זו טירחא יתירה, ולכן כתב שעושה צוה"פ באמצע ומהני לתרוייהו, ודלא כאותם ראשונים שהזכירו אופן נוסף שעושה צוהי"פ לשני הצדדים (ומ"מ ודאי דאיתא גם לאופן זה, וכמו שפסק בשו"ע סי' שס"ד). ואמנם, יש לציין לדברי הבית מאיר שם שנתקשה אמאי צריך תיקון בעקמומית אם הוא עושה צוהי"פ משני הצדדים, עיי"ש. ועי"ע בחז"א (סימן ס"ה סק"ה ז') שגי"כ הקשה באופן אחר דאמאי לא נחשוב כל חלק מהמבוי בפני"ע, ונתיר מצד עומד מרובה, עיי"ש. אולם מדברי רש"י הכא אין ראייה לומר שלא יועיל, דעכ"פ כך נקטו הראשונים, ויש ליישב הקושיות הנ"ל כמש"כ האחרונים הנ"ל.

ובד"ה 'תורתו כסתום' הביא רש"י ב' פירושים, הראשון, שאינו עושה כלום בעקמומיתו, אלא אלו עושין לחי לפתחו ואלו עושין לחי לפתחו, דלא מצרכינן צורת הפתח אלא לפתחים מפולשין זה כנגד זה לרה"ר, ותו לא. ואח"כ הביא לפרש בשם מורו 'תורתו כסתום', תורת מבוי סתום, וצריך לעשות לחי לעקמומיתו והיינו לחי שעושים במבוי סתום, ע"כ. והיינו שצריך לחי נוסף גם לעקמומיתו. ולפירוש ראשון הלשון 'תורתו כסתום' אתי שפיר, והיינו שכולו סתום, שהרי אנו רואים את הקיר שמולו כסתום, וממילא די בלחי לצד כשבביל המבוי שנתון בו, וזהו שסיים רש"י שאין צורך מצד צוה"פ אלא לפתחים המפולשין זה כנגד זה לרה"ר, וכיון שאינו מפולש לרה"ר אלא כנגדו סתום א"צ אלא ככל שאר מבוי. אבל לפירוש שני המצריך לחי באמצע, צ"ל דאמנם הוא קל יותר כאשר אינו מפולש לרה"ר, וחשיב קצת כסתום, אבל אינו סתום לגמרי, וצריך לסתום פרצתו, והוי כסתום חלקית. ויש לבאר ברש"י לפירוש זה דכונת הגמ' 'תורתו כסתום', היינו בעקמומית דווקא. לענין שיעשה שם לחי, ולא קאי על הצדדים בכל המבוי שהוא כמבוי סתום, ומסיום דבריו נראה כן שאינו אלא דמיון למבוי סתום לענין שמצריכים בו לחי, והכי נמי גם כן צריך לחי בעקמומיתו, ודו"ק.

אולם, הלשון 'תורתו כסתום' דחוק קצת לפירוש שני שהביא רש"י, וכבר העירו כן התוס' שרש"י פירש פירוש אחר מפני שהלשון דחוק, אלא שהוסיפו שמכמה מקומות מוכח כן (איברא שמאידך יש לדקדק גם בלשון 'תורתו כמפולש' אי הוי ממש כמפולש לרה"ר, וא"צ אלא צוה"פ בצד ולחי בצד השני, או כפירוש רש"י שעושה צוה"פ באמצע, וכבר העיר בזה הרא"ש בסימן ו' ובראשונים, יעו"ש). ועדיין צ"ב לפירוש שני מהיכא תיתי לומר שאינו כסתום לגמרי ויצטרכו גם לחי בעקמומיתו, ועי' להלן שיש בזה כמה הוכחות כמש"כ התוס' והראשונים, ושפיר מוכח

כדבריו, ומסברא יבואר דכיון שאינו אלא כסתום בגלל העקמומיות לא חשיב, ודו"ק.

והנה, המתבונן יראה כי בדברי רב שתורתו כמפולש כתב רש"י בפשיטות שעושה צוה"פ בעקמומיתו, ואילו בדברי שמואל הביא ב' פירושים אם יעשה לו לחי בעקמומיתו או לא, ומשמע איפוא דבדעת רב שצריך צוה"פ ה"ר"ז מתאים לב' הפירושים שיצטרכו צוה"פ בעקמומית (וכן כתב להדיא התוס' רא"ש בדעת רש"י), והיינו שאף הסוברים בדעת שמואל שהוא כסתום לגמרי, מ"מ בדעת רב סבירא להו שאף שהוא מפולש אין הכוונה שהחסרון הוא בגלל שמפולש לרה"ר כדי שיעשו צוה"פ בצד רה"ר ולחי בצד רה"ר השני, אלא החסרון הוא גם בזה שהוא מפולש לחבירו והוי כמפולש לרה"ר באותו צד שהוא מפולש לחבירו (וכמוקדק ברש"י סוד"ה תורתו כמפולש), ודווקא למי"ד 'כסתום' א"צ כלום, שהרי הוא סתום ולמה לי לחי כלל, ופשוט. ועי"ע גם בפ"ר 'הונתן שכתב בפשיטות דלרב צריך צוה"פ באמצע, ולשמואל שתורתו כסתום א"צ כלום באמצע, ועיין עוד להלן אות ג' בענין זה.

אולם כפי הנראה בשיטת התוס' כאן (ד"ה רב) ושאר, נראה שהבינו דהא בהא תליא, שאם בדעת שמואל אנו אומרים שתורתו כסתום לגמרי וא"צ לחי בעקמומיתו, כך גם לדעת רב לא יהיה צוה"פ בעקמומיתו, והדבר מוכח מכל דבריהם, הן בתחילה שהביאו דעת רב ושמואל כאחד ללמוד מזה על זה, וכן מכל ראיותיהם, והדברים פשוטים ומבוארים כיעוין. וכן מתבאר בדברי שאר ראשונים דהא בהא תליא, שאם לשמואל א"צ כלום, אזי גם לרב לא יצטרכו כלום, וכיעוין היטב. ולכא"ו צ"ב מאי שייטיה הא להא, ואולי אינו אלא פשט בעלמא לומר שאם רב סובר שתורתו כסתום היינו שצריך תיקון בעקמומית, א"כ משמע שגוף מחלוקתם הוא על העקמומית אם צריך תיקון או לא, וכן משמע בהדיא בדבריהם בראיה הראשונה שכתב רש"י, עיי"ש, אלא ודאי דס"ל שאם בדעת שמואל דהוי כסתום אמרינן שצריך תיקון, ק"ו לרב, ועכ"פ בדברי רש"י מבואר שאין קשר ביניהם, ועי' בחי' הר"ן שהביא דברי רש"י שכמפולש היינו שצריך צוה"פ באמצע, וכתב דמהו לשמואל ודאי א"צ כלום באמצע (והיינו דלא תימא שנקשר ביניהם), אלא שדחה זאת משום שנטה לומר כדעת הסוברים שגם לשמואל צריך תיקון באמצע, ועי"ע בתוס' ורא"ש ובראשונים משם ר"י דפליג על רש"י וס"ל שא"צ תיקון בעקמומית.

ב. ובדין זה יוצא מבואר איפוא שלדעת רש"י אליבא דרב תורתו כמפולש, וצריך צורת הפתח בעקמומיתו, אבל לדעת שמואל יש לפרש שהוא כסתום ממש וא"צ כלום, ולדעת ר"י הזקן צריך לחי באמצע, ובתוס' מבואר שהדבר שנוי במחלוקת, וכפי שנפרש בדברי רב, כך נפרש בדעתו של שמואל אם צריך צוה"פ באמצעיתו או לא, והתוס' הסכימו כפירוש ר"י הזקן שהגידונו הוא על העקמומית, וכמו"כ במה שסבר שמואל תורתו כמפולש היינו שצריך צוה"פ באמצעיתו, והביאו כמה ראיות לדבר: א. ממשמעות מהלך הסוגיא כאן שהקשו לשמואל ולא לרב, אלא שכתבו שאפשר לדחות זאת. ב. מהגמ' דלהלן (ע"ב) בהיות מבוי עקום דהוה בנהרדעא ואצרכוה דלתות, אולם גם קושיא זו נדחתה על פי גירסת ר"ח שהצריכוהו "דלת", ולא דלתות. ג. וראה עוד שהביאו בתנ"י על הגליון שכתבו שאין ראייה לפירוש מדהלן (ח). בההוא מבוי דסורא בודיא ואותיבו בעקמומיתו, כיון די"ל דבני ראשו האחד לא רצו לעשות להם תיקון, עיי"ש. [ואכן, מוכח התם שעושה תיקון בעקמומית, אלא שכבר רש"י שם (ד"ה אותיבו) נרגש בזה ועמד בדבריו על ראייה זו, וביאר שפיר לשיטתו דאה"נ דמירי התם שרק צד אחד של המבוי רצו להתיר, ואה"נ האחרים לא רצו להתיר, עיי"ש, ועי"ע ברש"י שם ד"ה הני"מ]. אמנם, גם בזה כבר ציין הרא"ש (סימן ו') שר"ח גרס שהתיקון היה 'בשפתיה' (דא"צ תיקון בעקמומית כלל אלא צוה"פ בראשו האחד ולחי או קורה בראשו השני). ד. עוד הוכיחו מדלהלן (ח): במבוי העשוי כנדל, דקאמר 'אלא עושה צוה"פ לכולהו, פי' לצד מבוי הגדול, ואידך גיסא משתרי בלחי וקורה היינו לצד רה"ר, אמנם גם בזה האריכו הראשונים ליישב הלשון, כיעוין. ועי"ע בחי' הרשב"א (ד"ה וההוא) שדחה זאת שאין הפירוש שעושה התיקון בצד כפירוש רש"י, אלא אינו עושה כלום, וביאר זאת בכל האופנים של מבוי עקום אם בצורת ד, או ח, או א, ול' ועי"ע בתוס' רבינו פרץ שם.

ועוד יש להקשות על רש"י שסובר שמעמידים את צוה"פ בעקמומיתו, ולכא"ו יוצא שמבוי זה חמור יותר ממבוי מפולש בעלמא שאין צריך כלום באמצעיתו, וכבר עמדו על זה תוס' בסוף דבריהם, ותירצו שהיא הנותנת, דכיון שהוא עקום צריך שיראו כל בני המבוי את צוה"פ, ועי' ב"ר"ן שכתב דהוי כב' מבואות שצריכין תיקון הראוי לכל אחד בפני עצמו. וגם בחי' הריטב"א כתב כעין זה. ומכל מקום הסכימו הראשונים הנ"ל לפ"א ברש"י שא"צ כלום בעקמומיתו, והביאו ג"כ שכן מוכח בירושלמי, וכ"כ בחי' הרשב"א.

והיינו דבירושלמי דעירובין (דף ג:) איתא מבוי שהוא עקום ומפולש, ר' יוחנן אמר נותן לחי וקורה מכאן, ועושה צוה"פ מכאן, וריש לקיש אמר נותן לחי או קורה ומתיר, ואמרו שם שרב כרבי יוחנן ושמואל כריש לקיש, ומשמע טפי שא"צ כלום בעקמומיתו, אולם כבר עמדו המפרשים ליישב שיטת רש"י: א. הרא"ש (סי' ו') כתב דיש לפרש שלא אמרו בירושלמי אלא בתיקון אחד מן המבואות, והראיה ממה שר"ל שלא אמר שנותן לחי או קורה מכאן ולחי או קורה מכאן כמו שאמר ר' יוחנן, אלא ודאי שבתיקון מבוי אחד מיירי, וכתב דאע"פ שאפשר לפרשו שפיר גם בתיקון ב' מבואות, מ"מ כך עדיף לפרש להשוות דברי התלמודים אהדדי (וכפירוש זה פירש בשיירי הקרבן על הירושלמי שם וכדעת הרא"ש). ב. ע"ע בפני משה שכתב לבאר בדברי הירושלמי שהיה עשוי כמין ח וכו', והיינו כדי ליישב שיטת רש"י, וכמש"כ במראה הפנים שם, כיעוין. ג. ועיין ברא"ש הנז' (בריש דבריו) שכתב שאפילו אם מוכח כן בירושלמי שא"צ כלום בעקמומית, מ"מ כך צריכים לפרש

בתלמודין מאחר שנראה שהבבלי חולק, ככל הראיות הנז', אלא דכאמור יש דוחים הראיות, ולפ"ז היה אפ"ל דעדיף להשוות הבבלי לירושלמי, אלא דהרא"ש לא ס"ל כן כמשנ"ב.

ג. ולדינא הנה קיי"ל כרב דהוי כמפולש, כמש"כ כל הפוסקים דקיי"ל כרב באיסורי, אמנם נתבאר שנחלקו הראשונים אם מכל מקום צריך תיקון בעקמומית או לא, דברש"י איתא שעושה לחי או קורה לכל רוח, וצוה"פ באמצע, וכן הסכימו התוס' בכמה ראיות, וכ"כ הרא"ש (בסימן ו'), ודלא כר"י שמפרש שמבוי עקום זה תורתו כמפולש ממש, וכמבוי ישר בלא עקמומית שניתר בלחי או קורה מצד אחד, וצוה"פ מצד שני, אולם מאידך הזכרנו דברי הרשב"א בחידושו (בדף ו.) שכתב דמסתבר שמבוי זה אינו חמור משאר מבוי מפולש שא"צ שום תיקון בעקמומיתו, וכמשמעות הירושלמי וכו', עיי"ש ב. [וכן כתב הרשב"א בעבודת הקודש (שער ב' פ"א), ועי"ע גם בתשובותיו בח"ג סי' רס"ט כההיא דחידושו הנז', ועי"ע בח"ה סימן ר"ב]. וכן הבאנו מדברי הריטב"א והר"ן ועוד שנקטו כמשמעות הירושלמי שא"צ שום תיקון בעקמומית, ועי"ע בב"י (סימן שס"ד) ד"ה מבוי, שהביא דברי הרשב"א הנז' שפסק כר"י, וכתב שכן נראה דעת הר"מ, שכתב המרדכי (פ"ק דעירובין סי' תע"ז) בשם הר"מ שמבוי עקום, אפילו יש בעקמומיתו יותר מעשר, די בלחי וכו', עיין שם. אולם בגאון יעקב כאן (ו.) כתב ע"ד הבי"ד דאינו מובן, ועי"ע בהגה"ו משם היד אהרן לאידך דארובה מוכח מדבריו כפרש"י שצריך תיקון בעקמומית, עיין שם. וכן העיר על הבי"ד בה"ל (סימן שס"ד ס"ג), ושכן העיר הפרישה.

ובשו"ע (סימן שס"ד ס"ג) איתא שמבוי העקום כדל"ת, דינו ככאילו היה מפולש בעקמומית, וצריך צורת הפתח בעקמומית, ובשני ראשיו לחי או קורה, או צורת הפתח באחד משני ראשיו ולחי או קורה בעקמומית, ע"כ. ומבואר שפסק כשיטת רש"י ודעימיה, וכפי שמשמע דברי הראשונים דאילו בשיטת רש"י, והיינו התוס' ורא"ש ורבינו ירוחם ורבינו יונתן והר"מ שבב"י (שכונזר העירו האחרונים על הבי"ד דארובה מוכח דס"ל כרש"י) והטור. אולם מאידך בשו"ת רע"א (סימן ל"ג) העיר שדעת הר"י והרשב"א ג"כ אינה דעה יחידאה, והכי ס"ל נמי להריטב"א והר"ן והריב"ש ותשב"ץ, ושכן נראה דעת הרמב"ם (וכ"כ בשמו גם באו"ז ורי"ו, וכמש"כ בה"ל הנז'). וכן משמע דעת הר"ח (והיינו לפי גירסאותיו שהזכרנו לעיל אות ב' ד"ה ובעיקר, עיין שם על הוכחות התוס'), ועי' בה"ל (הנ"ל) שבשעת הדחק אפשר לסמוך על שיטת הר"י, וק"ו בזה"ז שמבואות שלנו יש להן דין חצר, וכ"כ במשנ"ב (סק"ב) שבמבואות שלנו שיש להם דין חצירות, דעת כמה אחרונים שאם הם עקומים ומפולשים לרה"ר א"צ שום תיקון בעקמומית, עיין שם מה שכתב בזה. ועי"ע לעיל מיניה בסימן שס"ג (ס"ק ק"א) שהביא בזה מחלוקת האחרונים אם צריך תיקון להקל, וכתב שהמנהג להקל, עיין שם. והנה מעיקר הדין היה נראה לדלידן יש להחמיר כדעת השו"ע [וכאמור שעומדים בשיטתו ג"כ הרבה ראשונים בהדיא (ומשי"כ הגרע"א בשם הרמב"ם לכא"ו יש מקום לפרש דמבוי עקום דינו כמפולש, והיינו לגבי כל חלק ממנו, אולם זה אינו נהירא כלל ופשוט, וכ"מ במ"מ דמייתי על הרמב"ם את ד' הרשב"א). ובפרט שהבה"ל העיר שבאו"ז מבואר דבר פלא, דר"י מצדד יותר לבסוף כשיטת רש"י, והעיקר דאנן בדידן כדעת השו"ע]. אולם מי"מ בצירוף ההיא דמבואות שלנו שיש מקילים (וגם בזה יש לדון, עי' בסימן שס"ג סכ"ו ואכמ"ל), וגם ממה שכתב המשנ"ב שכך המנהג, א"כ נראה שיש להקל בזה ובפרט במילי דרבנן כה"ג, שיעשה התיקון רק בשני ראשיו, והיינו שיעשה כפי המנהג צורת הפתח בב' צדדיו, ודיו.

ועיין במג"א (סימן שס"ג סק"ז) שכתב שבמבואות שלנו שדינן כחצר א"צ תיקון בעקמומית, אע"פ שהוא עצמו (סי' שס"ה סק"ד) כתב להחמיר במבואות שלנו כדין מבוי לענין בקיעת רבים, ועי' שו"ע הגר"ז שם אות ט', וראה בכ"ז מש"כ בנתיבות שבת (פכ"א אות ק"א), וציין שם ע"ד הבה"ל הנ"ל, וכתב שבמבוי גמור צריך תיקון בעקמומית אפילו כשמתוקן בצוה"פ, ועיין בס"ז (סימן שס"ד סק"ב) שדן במבואות שלנו, דאע"פ שאין בהם ס' ריבוא, ולא חשיב לרה"ר בזה"ז, מ"מ כיון שמבוי עקום ותורתו כמפולש וגם לכרמלית צריך תיקון בעקמומית, ועי"ע בס"ז (סימן שס"ה סק"ג) עיין שם.

ובמבוי המפולש לרה"ר שצריך תיקון, כבר כתבו הפוסקים דה"ה במפולש לכרמלית, וכמש"כ הריב"ש בתשובה (סימן ת"ה), והביאו הכס"מ (פי"ז מהל' שבת ה"ג), ועי"ע במ"מ שם, ועי"ע בב"י (סימן שס"ד), וכ"כ המשנ"ב בנידו"ד דמבוי עקום (בסימן שס"ד סק"ט) עיי"ש ובשעה"צ אות י'.

ד. ובגדר מבוי עקום, שדעת רב דהוי כמפולש, י"לע אם פירושו שאנו מחשיבים אותו כמפולש ממש לרה"ר, שהרי זו דרך אחת לצאת בה לרה"ר, או דילמא דודאי לא חשיב כפתוח להדיא לרה"ר, ומ"מ תורתו כמפולש משום שהוא מפולש למבוי השני, שהוא מבוי גרוע בזה, שמאחר שהמבוי השני מפולש לרה"ר ה"ר"ז גורם למבוי הראשון שיהיה דינו שנחשב כמפולש לרה"ר. והנה מצאנו בעצם דינו של רב מחלוקת הראשונים אם צריך לעשות תיקון בעקמומית או לא (וכנ"ל באות ב.), ובפשטות יש לומר שהוא תלוי בחקירה הנ"ל, שאם החשש הוא בזה שהוא כמפולש בסופו לרה"ר שבקצה השני, א"כ אנו רואים אותו כמבוי ישר המפולש מב' צדדיו לרה"ר, וא"כ לא איכפת לן כלל מהעקמומית שבו, ואין צריך תיקון אלא בב' צדדיו דווקא, שהר"ז ככל מבוי ישר המפולש לב' הצדדים, אבל לרש"י הסובר שצריך צוה"פ באמצעיתו יש לפרש משום דהעקמומית קיימת ויש לנו לדון גם עליה, שהרי הם כב' מבואות נפרדים, שכל אחד פתוח לחבירו וגרע כמבוי מפולש, וממילא צריך תיקון בעקמומיתו, שהרי כל מבוי בפני עצמו צריך תיקון, וכן

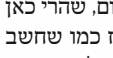

ולכן הקשו דלא יצטרך צוה"פ, וכ"כ הריטבי"א בד"ה גרסי, ופשיט"ל דהכי ס"ל לרש"י, וכמו שכתב גם לעיל בד"ה מבי, והיינו מפני גירסא הנ"ל. וכן מודוק ג"כ בדברי רש"י (סוד"ה נדל) שכתב שראשו פתוח לרה"ר אחר, ואילו לקמיה (ד"ה עושה) מבואר דב' פתחיו היו לרה"ר וכו', ועיין במהרש"ל שעמד ע"ד רש"י, וכתב לפרש דמייירי שהמבוי הגדול עקום, ושכ"כ האו"ז [אמנם יש לציין דהר"ן מפרש ברש"י שהמבוי הגדול היה סתום בצידו האחד עיי"ש, אלא שמרש"י ל"מ כן].

ומסקינן אלא אמר רבא עושה צוה"פ לכולהו (הקטנים) מהך גיסא, ואידך גיסא מישתרו בלחי וקורה, והיינו דודאי קי"ל כרב, והלכתא כוותיה, וצריך תיקון בעקמומית, ולכן צריך לעשות צוה"פ בעקמומית לצד המבוי הגדול, ואילו בצידו השני לצד רה"ר עושה לחי וקורה (ולגבי תיקון המבוי הגדול לא הוצרכו להזכיר, שהר"ז כמו שנתבאר לעיל שעושה תיקון, כ"כ המפרשים, אולם צ"ב דכיון שמבואר בשיטת רש"י שהגדול ג"כ עקום, אי"כ הי"נ צריך לעשות לו צוה"פ בעקמומית, ולחי לכל צד בראשו). וכ"ז בשיטת רש"י. אבל בתוס' איתא בשם ר"ת באופן אחר (עיין שם בצירוף שבתוס', וכן במהרש"ל ציור ד', ושם צריך להוסיף צוה"פ בצד אחד). והיינו דלגבי המבואות הקטנים הוא ממש כפירש"י, אבל לגבי הגדול כתבו שיעשה צוה"פ בצד אחד ולחי או קורה בצד אחר, והיינו משום דלדעתם המבוי היה מכוון בפילוסיו לרה"ר, ולא עקום כרש"י. וכמו"כ לא גרסו את השאלה הראשונה בגמ' כרש"י, ועי"ע בריטב"א, ומכל הנ"ל ילה"ק לפירוש ר"י שסובר שא"צ תיקון בעקמומית (וכ"ל לעיל בדף ו. בתוס' ורא"ש גבי מבוי עקום). ועי' בראשונים שפירשו שמדובר שהיו מבואות לב' הצדדים, והרי הם כמו מפולשים בין השני הצדדים להצריך צוה"פ בחלק אחד כלפי רה"ר, ובצד שני לחי וקורה, וא"ש שיטת ר"י שא"צ כלום בעקמומית, וכמ"ש הריטבי"א, וכ"כ הרשב"א והמאירי, עיין שם.

ח. ועיין בתשו' הרא"ש (כלל כ"א דין ט') במבוי שהוא עקום הרבה עקמומית אם צריך צוה"פ לכל עקמומית ועקמומית שבתוכו, או שאינו צריך צוה"פ אלא בעקמומית הקרובה לרה"ר ביותר, והיינו , וסבר השואל לומר שאין צריך צוה"פ אלא בעקמומית הקרובה, אבל באותם הקטנים אי"צ כלום [ויש לפרש שהבין שיעקר החסרון הוא בגלל שמפולש למבוי המחובר לרה"ר, והר"ז גורם שגם הוא יחשב קצת כמפולש לרה"ר, ולכן צריך תיקון בעקמומית, משא"כ שאר המבואות דאדרבה הרי הם כסגורים מכל צד, ויש לפרש זאת שפיר לב' הצדדים שביארנו לעיל בדין מבוי המפולש], אבל הרא"ש השיב לו דהוי יודע דכיון שפתיחת המבוי החיצון לרה"ר, הרי אותו מבוי שפתוח אליו בעקמומית חשיב כפתוח לרה"ר, וכן מבוי הפתוח לאותו מבוי וכן כולן אין חילוק, עכ"ד. [ועיין בביאור הגר"א סק"ז שמקור הדין בזה הוא מדין נדל עיי"ש, ולכא"ו אם הסברא שלא להצריך תיקון בכלום, הוא בגלל הסתימה שיש ממי"ג, אי"כ יש ללמוד כן גם מדין מבוי עקום דהוה בנהרדעא, והצריכוהו דלתות כמבואר בגמ' דף ו: וברש"י]. וכ"פ שחשב (סימן שס"ד ס"ד) בתשו' הרא"ש, וטעמו דמילתא דכיון דהוא מפולש, הרי הוא כאילו הוא ישר, וצריך תיקון בכלום, ואין נפק"מ במה שפתוח למבוי שאינו לרה"ר דהא סופו הוא לרה"ר, ועיין במשני"ב שם סק"ד.

[ובאמת יש לדקדק מכל דין מבוי העשוי כגדל מה נתחדש בו יותר מדין מבוי עקום הנ"ל, הלא זיל בתר טעמא והיינו הך, וי"ל, ועי"פ הריטב"א בביאור שיטת ר"ת את"ש, ועיין. ועי"ל כחידושו של הרא"ש הנ"ל בתשו', ודו"ק].

ובגדר ההוא מבוי שיש לו כמה וכמה פתחים, יש לבאר דיש לצדד בו גם למעליהו וגם לגריעותא שיש בו חסרון כלפי שאר מבוי, דהנה בחי' הר"ן נרגש בדברי הגמ' שצידדה לומר שיצטרכו צוה"פ וכו', והוקשה לו (בחידושו) בטעמא דמילתא, וכתב דכיון שיש לו הרבה פילוסים קטנים הרי זה כאילו הוא מפולש לרה"ר, ע"כ. ויש לבאר איפוא דכשלעצמו כל מבוי עקום (הנ"ל) אינו ממש כמפולש לרה"ר ואינו כסתום, אלא שאנו דנים להחשיבו כך לפי מהותו, וזוהו נחלקו, ולכן כל שיש לו פילוסים רבים אפילו שהם עקומים הר"ז נידון כמבוי מפולש. ולענ"ד נראה לומר כעיי"ז לאידך גיסא, דהנה יש להקשות בדברי המאירי (בחידושו) דלעיל במבוי עקום מבואר ממנו שסובר כשיטת רש"י שעושה תיקון בעקמומית כיעו"ש, ואילו גבי נדל לא כתב לעשות תיקון בעקמומית (וכבר הקשה כן הגאון המגיה שם), וחשבתו לומר דיש מעליהו בעשוי נדל משום דאמנם יש לו עקמומית הפונה לרה"ר, ודמי למבוי עקום, אולם יש לו גם כן עקמומית לצדדים אחרים שבהם הוא כמין אות למי"ד , ובכה"ג יש לצדד שיש לזה עדיפות ככל מבוי עקום, שהרי כאן יש מקום לחשוב שהעיקום שלו מוביל לקיר סתום, והר"ז כמו שחשב השואל בתשו' הרא"ש (הנ"ל) שבכה"ג שהוא מפולש כמין למי"ד וכדו', א"צ תיקון בעקמומית, והיינו משום דיש לו חשיבות של סתום בכותל שכנגדו, וא"כ הי"נ י"ל דלענין מבוי עקום אין לך בו אלא חידושו להצריך תיקון במבוי שעקום ישירות לרה"ר, משא"כ בזה שיש לו גם סתימה, אולם בסברא ז"א נהירא, דכל שיש לו גם עקמומית לרה"ר הר"ז ככל עקום לרה"ר, ומה שבצד אחד אינו כן אינו מתקן אותו, ואדרבה ל"ד הר"ן הנ"ל יש לומר דגרע טפי מאחר שמ"מ יש לו פילוסים רבים.

ובההוא מבוי עקום דהוה בסורא (להלן ח). וכרך בודיא ואותיבו ביה בעקמומית, עיין שם, ובפרש"י, ומייירי להתיר מבוי אחד וכו', וקשה איפוא דהלא במה ששמו מחצלת יש תיקון לאותו מבוי והוא כסתום, וכה"ק הר"ן בחי', וכתב דעל כרחק י"ל כפירוש ר"ח (וכ"כ הגאון יעקב ככל דברי הר"ן שמוזה משמע כפירוש ר"ח עיי"ש). ולכא"ו י"ל שיש גם מעלה וגם חיסרון, ואכתי אינו מותר אלא כשיש גם לחי שני לסתום את אותו צד שהוא כעין "מקצת פרצה", וי"ל. [ובעיקר ד' הר"ן והגאון (וע"ע בד' הרשב"א בפרש"י) דלרש"י מתיר צד אחד של המבוי, לכא"ו זה רק לפ"א ברש"י שתורתו כסתום לגמרי, והיינו שמולו סתום, אבל לר"י הזקן הרי צריך גם לחי, וי"ל שמתחשבים גם באחרים, וקשה למה שם

מותרת לאחד מהם. אולם אינו מוכרח כ"כ, ד"ל שעושה אותו באמצע, ועכ"פ אף אם נאמר כן כדמשמע בפשטות, ששם אותם בצד, י"ל שנקט זאת לרבותא. אולם בודאי מועיל גם אם עשה באמצע העקמומית. אמנם מאידך עיין במאירי כאן שכתב בהדיא שעושה את התיקון באלכסון כיעו"ש, ויבואר שעושה בעקמומית ממש, אלא שכפי האמור י"ל דלא פליגי, אלא הא והא איתיה, ואפשר לתקן הן בעקמומית והן בצידו.

היוצא מהנ"ל דישנם שני אופנים דמהני, האחד, הצידו של אחד המבואות שהוא בראש מבוי חבירו לפני שמתחיל העקמומית, ואופן נוסף, לחלק את העקמומית בצוה"פ, ויעיל חלקו לכאן וחלקו לכאן. ולכא"ו י"ל באופן שמעמידו בעקמומית באלכסון, דהלא מצאנו להלן (ח): גבי מבוי שצידו אחד ארוך וצידו אחד קצר, דאפילו אמוראי אם אפשר להעמיד את הקורה מקצה הארוך לקצה הקצר, ויוכל להשתמש בקרן הבולטת, ומסיק רבא דאחד זה ואחד זה אינו מניח את הקורה אלא כנגד הקצר עיי"ש, והיינו כזה¹, ולא כזה², כיעו"ש. והשתא הלא מבוי זה שהוא מעמיד את התיקון באלכסונו, לכא"ו הר"ז ממש כדיו הנ"ל, ולכא"ו הדין סותר את ההלכה דקי"ל כרבא שמניחו כנגד הקצר, וא"כ גם כאן היה לנו להניחו רק בצד המבוי, ועי"ז יחשב למבוי האחד שהניחו את הקורה כנגד הקצר, ולשני נחשב שיכול להשתמש בשוהו עד הכותל שכנגדו. ואמנם שאני הכא שיש כותל כלפי ראשו והוי כג' מחיצות, ועדיף טפי מהנידון שם שכלפי ראשו הוא פרוץ לרה"ר. אולם הרי גם כאן יש לחי, והרי הוא מחלקו בפני עצמו בלא להתחשב בכותל שבראשו, ומבואר איפוא שכל שאין כותל כנגד האורך יש לחשוש שלא יבוא להתיר ברשות הרבים, ומשמע שהחשש הוא בהשתמשות שמול הכותל הארוך, וכמבואר ברש"י שם, וא"כ גם כאן הוא פרוץ לפני המבוי השני, וי"ל דמ"מ כיון שאינו פרוץ לרה"ר ממש אלא למבוי אחר אזי בזה אין חשש.

ויבואר לפי האמור לעיל שאף בשני מבואות דהוי כמפולש, אין פירושו מחמת שהוא עצמו מפולש למבוי הקשור ברה"ר, אלא מחמת המבוי השני עצמו דב' מבואות צריכות תיקון כל אחד לעצמו, ויותר מכך ראה שאפילו לצד דהגריעותא הוא בזה שהוא מסתיים ברה"ר, אכתי אינו ממש כפרוץ לרה"ר שנחוש לטעות [ושו"ר שכבר העיר בזה הקרבן נתנאל (סימן ו' אות ע') שכתב דה"ה דמהני קורה בעקמומית (ופשיט"ל דמהני), וכתב דא"כ דקי"ל כרבא דאמר קורה משום היכר, ובאלכסון לא הוי היכר, וכדכתב הרא"ש להלן סימן י' (והיינו ההערה שהערנו לעיל), אולם הא מסיק הרא"ש (שם) דבתוך המבוי יכול להניחה באלכסון, וכ"כ בשו"ע, ע"כ]. ודו"ק, אכן בעיקר הדבר יש לומר דמעיקרא לקי"מ, דכיון שבראשו יש כותל, אזי אע"פ שיש לחי המפסיק, מ"מ הר"ז כמקום סגור טפי, ואין לחוש לטעות.

ו. ומכל הנ"ל דנתבאר שיש אפשרות לדון במח' רב ושמואל אי הוי אחד מבוי או כב' מבואות, והחסרון דהוי כמפולש הוא בגלל דהוי כמפולש למבוי חבירו, או בגלל רה"ר שבסופו, ועוד יש לדון עפ"י"ז גם במשי"כ החזו"א (סימן ס"ה) ממבוי שאין בו ד"א, ועוד שאר פרטים, כיעו"ש שם באות ה' שדן גבי מבוי עקום אי צריך ד"א במבוי שמתקם, וע"ע שם להלן אי בעי דיוורין במבוי השני [ולכא"ו הדבר תלוי שאם אנו דנים על המבוי האחד בלבד אזי לא איכפ"ל מהשני, ואם אנו דנים גם על השני, אזי הדבר תלוי, שאם הוא נידון כמבוי אחד הרי יש לו כבר דיוורים מתחלתו, משא"כ אם הוי כב' מבואות, וי"ל, וע"ע בחזו"א].

והנה עיין שם באות ח' שדן במבוי שאין לו המשך עקום, אלא שפתחו בסופו כלפי ראשו דש"י בצוה"פ בתחילתו, ובסופו הוא נותר בעומד מרובה, עיין שם מה שדן בזה, והביא מהרא"ש שאינו נותר בצוה"פ בצדדים, ועמ"ש"כ לעיל גבי הנחת התיקון בצידו.

סימן יא נדל

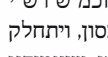
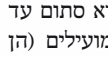
ז. ובגמ' (ח): מבוי העשוי כנדל (הוא שרץ שיש לו רגלים הרבה, והיינו שפתוחים לו מבואות הרבה וראשיהם פתוחים לרשות הרבים, וראשו פתוח לרשות הרבים אחר או לכרמלית), אמר אביי עושה צוה"פ לגדול (באחד משני ראשיו) והנך כולהו משתרי בלחי וקורה (כלומר, האחרים קטנים משתרו בלחי וקורה בראשיהן על פני רשות הרבים), ע"כ. ויבואר להלן ע"פ המפרשים דלפירש"י מדובר שגם הגדול היה עקום, ולא היו פתוחי מפולשים ממש [כדמוכח מדבריו (ד"ה עושה) שהיו ב' פתחיו פתוחים לרה"ר, ואעפ"כ כתב לעיל שעושה תיקון באחד מהם, וכ"מ מגירסתו דלהלן]. ובוה סבר אביי לומר שעושה צוה"פ לגדול, באחד משני ראשיו, והקטנים ניתרים בלחי וקורה שעושה בראשיהן על פני רה"ר, וכמו"כ יש להוסיף שצריך תיקון גם לפתח השני של המבוי הגדול, וצריך לעשות לו ג"כ לחי וקורה (כמ"ש"כ רש"י ד"ה עושה שהאחרים הקטנים ניתרים בלחי וקורה, ה"ה גם לצד אחד של המבוי הגדול, וי"ל איפוא שזה כלול במה שאמרו "והנך כולהו" משתרו וכו'. ודו"ק, ושוב כתבו לי שכן הוסיפו ב"ש"ה הוצאת עוז והדר בהגהות וצינונים אות ו', עיי"ש).

ובגמ' אמרי' כמאן כשמואל, שסובר מבוי עקום תורתו כסתום, דהא כל מבואות קטנים הללו מבואות עקומות הן, נכנס בדרך זה ויוצא בדרך זה, וקאמרת לא בעי תיקון לעקמומית כשמואל, ולכן לא הזכירו שיעשה תיקון בעקמומית. ועל זה הקשו מההוא מבוי (עקום) דהוה באתריה דשמואל בנהרדעא וחשו ליה לדרב, ועוד הקשו דאי כשמואל אמאי יצטרך צוה"פ כלל, הא איהו נמי אין פילוסיו מכוונין, וכ"ה גירסת רש"י, אבל הרשב"א לא גרס זאת, וכ"כ עוד ראשונים דלא גרסינן לה, שהרי מכיון שהוא מפולש להדיא ודאי שצריך צוה"פ, אולם רש"י יסבור דאין המדובר שהמבוי הגדול היו פילוסין מכוונין, אלא הוא עצמו היה עקום,

מבואר ברא"ש (סימן ו') ועוד ראשונים שהעירו על רש"י דלשון 'מפולש' אינו משמע כ"כ כדבריו, אלא משמע שהוא כמפולש ביותר.

ועיין ברש"י (ד"ה תורתו כמפולש) שכתב דאף זה צריך לשני פתחיו לצד רה"ר לחי לכל רוח ובעקמומיתו צריך צוה"פ, דפילוש שהוא מפולש לחבירו הוי כמפולש לרה"ר. וי"ל כשיטתו דכיון דהוי כמבוי הפתוח למבוי גרוע, הוי כפתוח לרה"ר, ובודאי שצריך צוה"פ בעקמומית. ועדיין י"לע לדעת רש"י אם החסרון הוא מה שלבסוף הוי רה"ר, ולכן זה משפיע על המבוי הראשון, דאמנם הוא מפולש למבוי השני העקום שהוא המשך של הראשון, ומי"מ כיון שאותו מבוי מפולש לרה"ר הר"ז גורע גם לראשון (ומה שהזכרנו ראשון ושני הוי סימן בעלמא להבדיל ביניהם), והינו החסרון מצד רה"ר שבסופו, או שהם כשני מבואות נפרדים, ועצם זה שפרוץ לאותו מבוי השני גרע, אע"פ שרה"ר אינה שייכת לו, ומלשון רש"י אין כ"כ ראייה, אמנם נראה שהדבר שנוי במחלוקת ראשונים, דברייטב"א ור"ן איתא דהוי כשני מבואות, ויש לפרש שהחסרון הוא בעצם מה שמפולש למבוי אחר, אבל מקושיית הרשב"א כאן בתח"ד על רש"י משמע שמבין לדעת רש"י שהחסרון הוא במה שלבסוף הוי רה"ר, וכע"ז העיר הה"מ שם, שלדעת הרשב"א שיטת רש"י היא עקום ע"י שמפולש בעקמומיתו לרה"ר, חשיב דרך שם כמפולש לרה"ר, ועי"ע מש"כ שם בד' הראשונים.

ויש לדקדק בזה עוד מהמשך הגמ' שהקשו במאי עסקינן, אי ביותר מעשר בהא לימא שמואל תורתו כסתום וכו', והנה ליישנא בתרא שברש"י הקושיא מובנת דבמבוי סתום ביותר מעשר לא מהני לחי. אבל ליישנא קמא ברש"י, דיותר מעשר הוי כחד מבוי, וכי האי גוונא לא לימא שמואל דלאו מפולש הוא, ע"כ. ולכא"ו משמע שהמח' אם הוא אחד או כתר, אולם ז"א, דבכה"ג שרוב עשר יש בו את המעלה של כמבוי אחד, ולכן הקשו דבכה"ג לכו"ע צריך להיות כמפולש, ועי"ל. [ועי"ע להלן אות ח' גבי נדל].

ה. עוד י"לע לשיטת האומרים שצריך תיקון לב' המבואות, וכמ"ש רש"י שעושה צוה"פ בעקמומית, איך יעמידנו, אם יעמידנו באלכסון, ויתחלק העקמומית חלקו למבוי האחד וחלקו לשני, כזה: או שיעמידנו בצידו של אחד המבואות, ותהיה רשותו עד סוף המבוי שלו, ונמצא שכל העקמומית ברשותו, כזה: ושפיר מהני אחר שהוא סתום עד הכותל שכנגדו, ודו"ק, ובסברא פשוטה שני התקונים מועילים (הן בצוה"פ, והן בלחי וקורה אם עשה צוה"פ בצדדים).

שוב ראיתי בספר נתיבות שבת (פ"כ סלי"א) גבי תיקון בעקמומית שכתב שם (אות ק') שהדבר פשוט שיכול להעמיד אותו הן בעקמומית ממש, והיינו באלכסון כפירוש הנ"ל הראשון, והן במקום שנחשב כפירצה כלפי המבוי השני דהיינו בצדדים ממש, עיי"ש. אמנם לגבי התיקון של צוה"פ בצדדים בראשי המבוי ולחי או קורה באמצע, כתב שם (אות ק"א) דמשמע בפתחא זוטא דס"ל שצריך להניח את הלחי או הקורה דווקא באלכסון, וכתב ע"ז הנתיבות שבת דלדעתו נראה שבכל מקום שמניח אם הוא נראה לבני שני המבואות שפיר דמי, ועוד כתב דאפשר דכיון שאינו אלא משום היכר אף אם מעמידו בקצה המבוי, אע"פ שאינו נראה לכל אורך המבוי העקום, כיון שנראה בסופו סגי, וצ"ע, ע"כ.

ומה שנסתפק יותר לגבי לחי וקורה אם מועיל להשימו בצדדים הוא מפני דמטרתו להיכר, ולכן צריך שיהא באופן שנראה היטב לכל צד, ולכן נסתפק כשקבעו בצדדים אי מהני, משא"כ בצוה"פ דהוי כסתימה, אי"כ ודאי שבכל מקום שישים אותו מהני. והנה לפי מה שהבאנו לעיל ע"פ הירושלמי והמפרשים נראה איפוא שמועיל גם בלחי וקורה לקובעם בצד, דיש לומר דמ"מ חשיב היכר, דומיא דאילו היה ארוך מאד שאין רואים ממקום אחד את הלחי שבסופו, דודאי מהני, וה"נ לא שנא, ויש לחלק דשאני התם דעבד כתיקון חכמים שתיקנו מתחילה להשימו בראשו שיהא ניכר לכל, משא"כ בצד דמעיקרא אינו ניכר לכל בני המבוי, ומי"מ בסברא שפיר י"ל דכיון שבני המבוי רואים לפנייהם כסתום, והוא מתקן בצידו את הפירצה, שפיר דמי, וגם מצד היכר י"ל דחשיב היכר. [אלא שמכל מקום נראה שאינו מועיל אם עשה אותו בצד, וכנס מעט לתוך המבוי השני, דשוב הר"ז כמו שלא תיקן בעקמומיתו כלום, דמאי שנא אם כל המבוי שכנגדו פתוח עד סופו דאינו מתיר, וה"ה אם נכנס מעט גם כן].

ובירושלמי (שהובא לעיל) לגבי מבוי עקום ומפולש שנחלקו בו ר"י וריש לקיש, דר"י אמר שנותן לחי וקורה מכאן ועושה צוה"פ מכאן, ור"ל אמר שנותן לחי או קורה ומתיר, הקשו (שם ד.) לדעת ר"ל באופן שביקשו לעשות להם תקנה, אלו משתמשין עד מקום הכותל ואלו משתמשין עד מקום הכותל, ולא נמצאו שתי רשויות משתמשות ברשות אחת (בתמיה), אלא אלו משתמשים דרך עקמומית ואלו משתמשים דרך עקמומית, והדר אקשי ולא נמצאו שתי רשויות משתמשות ברשות האסורה להן וכו', ועיין בקרבן העדה שם (ד"ה ולא נמצאו) שכתב וז"ל: הלכך אינו עושה אלא או לחי או קורה להתיר עד מקום העקמומית, ע"כ. ובד' הירושלמי משמע שצידו שעושה תיקון לשתיים, ונמצא העקמומית כמאן דליתא, וכמו שאינה של אחד מהם, ומבואר איפוא שעושה את התיקון לכל אחד על פניו ממש, וא"כ אף למבואר למסקנתנו דעושה לחי או קורה באמצע היינו ג"כ בצד אחד, ותועיל כל העקמומית לאחד מהם.

ובחי' הרשב"א כאן הביא דברי הירושלמי להוכיח דאינו עושה לחי בעקמומית, מדקאמר "אלו משתמשין עד מקום הכותל ואלו משתמשין עד מקום הכותל", ואילו העמידו עם לחי או קורה אי אפשר להם להשתמש אלא עד הלחי, ונמצא אחד מן המבואות משתכר אותו קרן עד הכותל, והשני מפסיד מן הלחי ולהלן, ע"כ. ומשמע מכל זה דנקטו בפשיטות דמייירי ששם את הלחי בצד ממש, ונמצא שכל העקמומית

תירצו דאטי כשיטת ר"י הזקן, וי"ל, ושו"ר בחזו"א שאכן העיר שלפ"ד הרא"ש שצריך צוה"פ בצדדים ולחי באמצע, וזוה מיושב קושית הר"ן, ולכאוי היינו כעין מ"ש דאטי כר"י הזקן].

ולענין הלכה: א'. לענין מבוי עקום עיין בשו"ע סימן ש"ד ס"ג, ונתבאר לעיל באות ג' באורך. ב'. ולענין מבוי העשוי כנדל עיין בשו"ע סימן ש"ד ס"ה, שהעתיק דברי הטור, דבמבואות הקטנים עושה לכל אחד צוה"פ במקום פתיחתו למבוי הגדול, ולחי או קורה בפתחו השני לצד הר"ד [ועיין במשנ"ב סק"ז דודאי שגם בפתחין מכוונים צריך תיקון, מצוה"פ שכל אחד שהרי אפילו שהם מפולשים אחד לשני הרי גם הם עקומים למבוי]. ג'. ובמבוי הגדול הנ"ל בנדל, אם הוא סתום די לו בלחי או קורה, ואם הוא מפולש עושה צוה"פ בצד אחד ובצידו השני לחי או קורה, וכפרש"י, אלא שיש להעיר שאם הביאור ברש"י שמדובר במבוי עקום, א"כ יצטרפו לעשות צוה"פ גם בעקמימות של הגדול, וכן ב' לחיים בצדדים הפתוחים לרה"ר, ככל מבוי עקום רגיל, וכיון שקיי"ל כרש"י אם נפרש כוותיה הרי מדובר בעקום ויצטרך לעשות כן, אלא שבחי הר"ן מפרש ברש"י שהגדול היה סתום בצד אחד, ואז אה"נ שדי לתקנו ככל מבוי רגיל, ומ"מ השו"ע דיבר באופן שהוא מפולש ביותר (וכ"ז הראשונים שלא גרסו בגמ' ל"ל צוה"פ), וע"ז קאמר שעושה צוה"פ מכאן ולחי או קורה מכאן, אבל אם הגדול יהיה עקום אה"נ שיצטרך לעשות צוה"פ בעקמימותו ולחיים בראשו.

סימן יב

מבוי שצידו ארוך וצידו אחד קצר

א'. בגמ' (ח:): נחלקו רב כהנא ורבא במבוי שצידו אחד ארוך וצידו אחד קצר, פחות מארבע אמות מניח את הקורה באלכסון, ארבע אמות אינו מניח את הקורה אלא כנגד הקצר, ורבא אמר אחד זה ואחד זה אינו מניח את הקורה אלא כנגד הקצר, וביארו בגמ' שרב כהנא סובר שקורה משום מחיצה, וא"כ גם באלכסון הוי מחיצה, ויכול להשתמש בכל החלק שמהקורה ולפנים (וכדפרש"י בד"ה אם פחות, וכן התוס' בד"ה מניח), אולם רבא סובר שהטעם הוא משום היכר, ובאלכסון אין היכר. ופרש"י שהרואה בני מבוי נמשכין ומשתמשים ברה"ר חוץ מכנגד כותל הקצר, אומר מותר להשתמש ברשות הרבים, לפי שאין אותו העודף דומה שיהא מן המבוי, ע"כ. [היינו דכיון שההיכר הוא רק בקורה שנמצאת לרחבו, א"כ דומה הדבר לאותו אדם, שההיתר מועיל רק לצד שכנגד הקצר שבו מונחת הקורה, וא"כ אפילו שאנשים ישתמשו תוך מקום הקורה, מ"מ כיון שגם היא מונחת רק על צד אחד אינו נראה לו כמתוקן, וה"ז כמשתמשים ברה"ר, ושוב אתי לאחלופי, וכפירוש רש"י לעיל (ב.) בתקנת מבוי]. ונראה דאף לרבא שצריך כנגד הקצר מ"מ, היינו בגלל שאינו ניכר, אולם אם הוא אינו שווה במעט עדיין יש היכר ושפיר דמי, ואפשר דתוך ג' טלחים ודאי מהני כדין לבדו [שו"ר שבביה"ל סימן ש"ג ס"ל ד"ה שצידו] כתב שדוקא אם ניכר לעין שאינו שווה אז לא מהני אליבא דרבא, וא"צ למדוד זאת, וע"ז בחזו"א ס"ח (סק"ד), אולם "לבד" לא משמע להו דלא סבירא להו, שהרי עדיין אין היכר, ודו"ק].

ובשיטת רב כהנא יש לעיין, דלכאורה כיון שהוא סובר שקורה משום מחיצה למה לא יועיל גם ביותר מכך הלא הוי מחיצה, גם יש להעיר שלכאורה אם אנו דנים את הצד הארוך בפני עצמו הרי אין לו שלש מחיצות הראויות, ואפילו שאנו יכולים לדון אותו כב' מחיצות והיינו הכותל האמצעי הקצר ברחבו, ואת הכותל הארוך אכתי הוי ב' מחיצות, ובעינינו ג', עיין להלן (דף י"א: ודף י"ב:). וכבר הקשו כן התוס' ד"ה מניח, ובפשוטו י"ל שכל שאינו ד"ה הרי הוא בטל לעיקר המבוי, ועיין להלן.

ובר"ח כאן כתב בזה"ל: פ"י אם עודף צד הארוך על הצד הקצר ד' אמות, כאילו מבוי בפני עצמו הוא, וצריך מחיצות כנגדו. אבל פחות מד"א חשיב כמו פירצת מבוי, ומחיצות של מבוי פוטרות אותו, עכ"ל. ויש לבאר דכשיש ד"ה הוי שיעור מבוי חשוב לעצמו, ושוב התיקון שבו לא יועיל לכל המבוי, שהרי הוא חלק בפני עצמו, כיון שיש לו שיעור חשוב (היינו כעין משי"כ לעיל בדף ה'). דשיעור משך מבוי ד' אמות, ולכ"ע יש חשיבות בד"א כיעו"ש, בין אם בסוף מבוי או בתחלתו, ו"ש הר"ח שצריך מחיצות כנגדו, והיינו שע"ז יחשב הכל כמבוי אחד, ועי"ז התיקון שבראשו מועיל לכל המבוי, ואין חילוק בגודלו של המבוי, אבל בפחות מד"א א"צ מחיצה כנגדו, שה"ז כפירצה, והיינו דאנו מחשיבים את הקורה כאילו עומדת בקו ישר, ועפ"י אנו דנים עכ"פ לגבי החלק שבתוך האלכסון כפי המציאות, ולכן כל שיש פחות מד"א הוי פירצה, א"י דאינו אלא דוגמת שכמו שפירצה אינה נחשבת כדבר המבטל ומפסיק את המחיצה והמחיצות פוטרות אותו, ה"נ ל"ש ונחשב כמאן דליתא לפירצתו, והמחיצות של המבוי מועילות גם לו.

ובתוס' (ד"ה מניח) הקשו כנ"ל דהלא אין כאן אלא ב' מחיצות, ותירצו, חדא דאית ליה קורה משום מחיצה, ומאן דאית ליה משום מחיצה הוי אפילו דאורייתא, ע"כ. (ועי' בגליון הש"ס לרע"א משה"ק מתוס' דלהלן דף פו.). והוה קשיא לי הלא קושית תוס' תיתכן גם על רבא, שאמר שלא מועיל בגלל שלא הוי היכר, ומשמע שאם לא היתה סיבת ההיכר הרי היה מועיל, ואכתי תיקשי הלא אינו אלא ב' מחיצות, וכאן לא יועיל תירוצם של התוס', שהרי אפילו למאי דקיי"ל בכ"ז דאף לרבא שיש היכר יש גם סברא של מחיצה (וכמשנ"ב במקומו באורך דלכו"ע איכא היכירא ואיכא גם מחיצה), אולם ודאי שאינו בכדי שיהיה מחיצה דאורייתא אליבא דמאן דאמר דהוי היכר, וצ"ע. שו"ר בגאון יעקב שהעיר כן, וכתב דלאו דווקא, ואה"נ דהוי"מ למימר הכי, וע"ע בתו"ח ובהגהות היעב"ץ שהעירו כן, ועיין בחזו"א (סק"ח) שנגרש בתו"ד בתחלה בהני"ל, וכתב דלאו דווקא שאין היכר, אלא שאין דין היכר להשתמש שם, והיינו מחמת שאין מחיצתו, וזה חידוש לפרש כן.

ועיין בפמ"ג מ"ש"ז סק"א דאיכא נפ"מ בזה, שאם הוא משום דליכא מחיצה אסור להשתמש רק בחלק הקצר הכולט, אבל לטעמיה דרבא דבאלכסון ליכא היכירא הוי כמבוי בלא קורה, ואסור להשתמש בכל המבוי כולו, אולם במחה"ש (בסימן שס"ג על המג"א סק"ל"ב) כתב שאף לרבא דס"ל שמניח את הקורה כנגד הקצר, מ"מ במניח את הקורה באלכסון לא בטל שם קורה ממנו לגבי השתמשות בצד הקצר, אולם הפמ"ג ס"ל שלמ"ד משום היכר אין היכר כלל, ואפילו בצד הקצר אסור, ועוד שהרי אינו מונח על כתלי המבוי, עכ"ל. ויש לבאר הצדדים, דיש לומר דמאחר שהגזירה של חז"ל היא בגלל שהאדם יחשוב שמטלטלים ברה"ר, א"כ כמ"כ הקורה היא כנמצאת ברה"ר, ואין לה קשר למבוי וכולה פסולה, אולם יש לדקדק מלשון רש"י ד"ה ובאלכסון דמשמע ממנו שהחשש הוא רק לגבי אותם שמשתמשים בקצר ויטעו שאפשר להשתמש ברה"ר, אבל תוך המבוי אין חשש זה, ועיין במחה"ש, אלא י"ל שאחרי שחז"ל חששו לזה שוב אסרו את כל הקורה, דאל"ה מה הועילו חכמים בתקנתן, הרי ישתמשו אנשים גם בקצר בגלל הקורה, שהיא מתירה כל המבוי, ושוב יהיה טעות, אולם המחאה"ש יסבור דהוי כעין גזירה לגזירה, דמאחר שמוותר להשתמש בכל המבוי, ואנו חוששים שישתמשו בקצר, וזוה יולד חשש שיטעו, בזה לא חיישינן. וע"ע בפמ"ג שהוסיף דבאלכסון אין בכלל היכירא (ואמנם רש"י לא כתב טעם זה, וי"ל לאו דווקא, וה"ז שגם מטעם זה יש לחשוש). וע"ע שם שדקדק כן מלשון רבא שאמר אין מניח אלא כנגד הקצר, וגם הוסיף הפמ"ג לבאר בזה הקושיא הנ"ל שהקשינו על התוס' אליבא דרבא דהא ליכא ב' מחיצות, ועפ"ז מבאר הפמ"ג היטב דאה"נ שזה בא רבא לומר שלא רק כנגד הארוך אסור אלא אף במבוי אסור להשתמש, ואת"ש. וע"ע בקרבן נתנאל (שם אות ע') שתירץ דהחידוש הוא לפמשי"כ הרא"ש בשם הר"מ דבתוך המבוי מהני אף באלכסון, והעיר שאפשר שגם הרא"ש נתכוין לזה, וע"ז ס"ז סק"א.

עוד כתבו התוס' שכיון שצידו האחד ארוך מסתמא לא בקעי בה רבים, ולא גזרו ביה רבנן, הואיל ובטל לגבי מבוי, אע"ג דאית ביה ד' על ד', ע"כ. ויש לבאר כוונתם דהלא בכה"ג הוי כרמלית, כיון דיש לו מחיצות, וכן מצד דלא בקעי בה רבים, ולכן אע"פ שגזרו רבנן שלא לטלטל במבוי בזה, מ"מ כאן לא גזרו והתיר ע"י קורה, ובפשוטו מבואר בתוס' שהקולא המיוחדת כאן היא בזה שהוא המשך למבוי, והרי הוא בטל למבוי, וכעין פירושו של הר"ח דכל כה"ג אין הכותל השני החסר אלא כפירצה, והארוך נמשך ונחשב כחלק מן המבוי, וכנ"ל. וע"ז בראשונים שכתבו כתירוץ תוס', אלא שלא הזכירו את הסיוע הזה שבטל למבוי, ועיין בחי' הרשב"א והריטב"א ועוד, ומשמע איפוא דלתוס' כולו הוי כרה"י שכיון שהוא בטל למבוי הוא ממש כמותו, וכאילו הוא בתוך הג' מחיצות, משא"כ לשא"ה, ואכן ע"י בתוס' הר"פ דלא הוי רה"י, אלא דגם רה"י לא הוי אלא כרמלית ולא גזרו ביה.

ומה שסיימו התוס' שהוא בטל למבוי אע"ג דאית ביה ד' על ד', כוונתם לדי' טפחים (ומצאנו לעיל בדף ה'). לגבי שיעור משך מבוי, דאיכא חשיבותא בד' טפחים ואיכא חשיבותא בד"א, ועיקר כוונת התוס' לומר שאילו שיש כתב שיעור חשוב, מ"מ הרי הוא בטל למבוי). ועיין במהרש"א, ויש לדון מסוגיא דלעיל (דף ה.) במת' אביי ורבא, והראשונים (הני"ל) שכתבו כתירוץ תוס' מעצם שאינו רה"י לא הוצרכו לזה, ודו"ק.

ב'. כעת יש לדון בכמה נפ"מ, הנה מתחילה נזכיר בעיקר המחלוקת שנחלקו הראשונים אם הלכה כרב כהנא או כרבא, וברא"ש (סימן י') כתב שהר"מ פסק כרבא, וכן פסק הרמב"ם (פ"ז מהל' שבת). וכן פסק הטור (בסימן שס"ג). אלא שהר"י הביא פלוגתא דרב כהנא ורבא, וסיים שאם יש באלכסון יותר מעשר אמות, דברי הכל אינו מניח אלא כנגד הקצר, ע"כ. והנה פרט זה נאמר בגמרא לגבי רב כהנא, אבל לרבא הרי בלא"ה לא מהני באלכסון, ומשמע לכא"ה דהר"ף פסק כרב כהנא, וכבר הקשה כן רבינו יונתן (ב: רע"ב) דצ"ע למה הוצרך הר"י"ף להביא זה, וכה"ק הרא"ש (שם) תימה למה לא יתא הלכה כרבא דהוא בתראה, ולא מסתבר לומר דס"ל לר"י"ף שקורה משום מחיצה, וכב"ז ד"ה מבוי כתב שאף את"ל שהר"י"ף פסק כרב כהנא לקי"מ, משום דאע"פ שרבא הוא בתראה, אולם הרי רב כהנא בשיטת כמה אמוראים כמבואר בגמ', אלא דלקושטא כתב הב"י שיש לפרש שגם הר"י"ף פסק כרבא, ומה שהביא את הנפ"מ ביותר מעשר, הוא לומר שרבא חולק גם בפחות מעשר דאפ"ה רק כנגד הקצר, אולם בפמ"ג (שם) כתב ליישב באו"א, שהנה בשו"ע פסק שתוך המבוי יכול להניח את הקורה באלכסון, ומשתמש בקצר כנגד הקצר, ובארוך כנגד הארוך (וכמש"כ הרא"ש בשם הר"מ, וכן בטור כאן). וכתב הט"ז דאפ"ה אינו מותר אלא עד עשר אמות, אבל אם האלכסון יותר מעשר אמות לא, וכ"פ במשנ"ב (סימן שס"ג ס"ק קכ"ו), ועיין בשע"צ אות י"ד מש"כ בזה, וע"ז בביה"ל (שם ד"ה יכול), והשתא אחרי כ"ז שבאלכסון לא מהני ביותר מעשר י"ל דלכך אתא הר"י"ף להשמיענו דביותר מעשר לא מהני, דנפ"מ לדידן בשם את הקורה בתוך המבוי, עיי"ש בד' הפמ"ג.

וכתב הרא"ש (שם) בשם הראב"ד שאע"פ שאין מועיל לעשות הקורה באלכסון, מ"מ צורת הפתח מהני לעשות באלכסון, וכ"כ המ"מ בשם הרשב"א, משום דהוי כמחיצה. וכ"כ הטושי"ע (סעיף ל') שצוה"פ מהני באלכסון, והיינו משום דהוי כמחיצה גמורה, וממילא גם אם צד אחד עודף על חבירו ד"א ג"כ מהני דהוי מחיצה גמורה, וכמש"כ במשנ"ב (סוף ס"ק קכ"ה בשם הרשב"א), ועיין בב"י שדן לגבי לחיים, ובתחלה כתב דכמ"כ גם בלחי מהני, ובלחי אחד ודאי לא מהני, שהרי אינו נמדד אלא ביורש לפי המקום שהוא, מ"מ ב' לחיים שמונחים זה כנגד זה באלכסון מותר להשתמש עד כנגד הלחיים, כל שאין י' אמות ביניהם, אלא דשוב חזר בו הב"י דאם איתא ב' לחיים מהני היה לו להשמיענו חידוש דמהני ב' לחיים גם באלכסון, ונדע אכן שצוה"פ ג"כ יועיל, וק"ו הוא, שהרי צוה"פ הוא מורכב מ' לחיים וקורה על גביהן, ולכן כתב

דלא מהני ב' לחיים, דאע"פ שגם הוא משום מחיצה, מ"מ גרע מצוה"פ כדחזינו לגבי רוחב י' דלא מהני בלחי ומהני בצוה"פ. ע"כ. ויש לבאר, א'. שעיקר הראיה לומר שלא מועיל בלחיים באלכסון, משום דאם איתא הו"ל לחיים וק"ו צוה"פ, והנה כשהמדובר לגבי חצר שיש לה ב' לחיים, שפיר י"ל כן, אבל במבוי עצמו הרי בעלמא לא יעזור גם ב' לחיים לכ"ע, שהרי דינו הוא שמספיק לחי אחד, ולכא"ו אף שיעשה ב' לחיים אינו כלום, שהרי דל לחי הנוסף מהכא, שהרי אין צריכים לו, והו"ל כלחי אחד בכל צד ושוב לא מהני, ושוב לא יהיה אפשר לומר דלשמעין ב' לחיים ונימא ק"ו צוה"פ, דהא ב' לחיים לא מהני אלא כאחד, אלא דמ"מ אחרי שעשה ב' לחיים ה"ז כמחיצה מעלייתא טפי, כמו אילו יוסיף ועשה צוה"פ וכי"צ"ב, הרי ודאי שנחשב כיש כאן מחיצה מעלייתא, ועיין במשנ"ב (קכה) שלחי אינו מועיל במבוי שדינו בלחי אחד, אולם בחצר או מבואות שלנו שדינם כחצר (ע"י לעיל מיניה סעיף כו, ו) ועושים ב' לחיים וכו'. ב'. ומה שסיים בצוה"פ מהני יותר מ'י, והיא הוכחה שעדיף צוה"פ מלחי, יש לומר ולבאר בזה דצוה"פ יש קשר בין צד לצד, והוי מחיצה מעלייתא לכל אורך הקורה, אבל לחי שיש הפסק ביניהם שוב לא יהיה אפשר להועיל ולהחשיבו כסתום מצד לצד, אלא כל אחד בפני עצמו יהיה נידון לגבי עצמו כנמשך נכחו וביורש, ושוב אינה נחשבת כמחיצה של אלכסון, וע"ז במשנ"ב (ס"ק קכ"ה) שלחיים אינם מועילים לסתום כלל מהאי טעמא, ולכן כתב בשם הח"א שכשמתקנים החצר או המבוי בלחיים צריך ליוזר להעמידם ביורש.

ויל"ע, א'. אם צריך ממש לדקדק שיהיו הלחיים ביורש לגמרי, או דילמא כל שאינו לאחר ג' טפחים בצד שכנגדו הוי כעין לבדו, שהרי הוא נמשך עד כותל שכנגדו, ושם בתוך ג' הרי יש לחי אחר ומהני, וכן נסתפקנו לעיל לדעת רבא, ואכן לדעת רבא הוא מוכרח לומר כן שהרי אי"א לצמצם, ולא הצריכו שיהא דווקא בתוך המבוי, ועכ"פ בתוך ג"ט יש סברא שיועיל, אולם ז"א כמש"כ לעיל בתוך הדברים שבביה"ל משמע שהכל תלוי אם ניכר, ומה איכפ"ל שיש לבדו הרי אינו ניכר. ב'. עוד נסתפקתי אם יועיל כשיעמיד את פני הלחי באלכסון, ונימא שימשך פניו עד הצד השני, אולם ז"א נהירא, והטעם דלחי מן הדין הוא כשר במשהו, וא"כ שוב יש לנו לדון כאילו יש בו רק משהו, והשאר כמאן דליתא, וכיון שהוא כשר מצד המשהו שבו, שוב אי"א לדון להכשירו במה שפניו כנגד הצד השני, ודו"ק.

ועיין בחי' המאירי דלענין הלכה קיי"ל כרבא, וצריך להעמיד את הקורה בשווה ולא באלכסון, ואפילו אינו כ"כ עד שלא יבא בקו האלכסון אורך ד"א, וכגון שהמבוי קצר אפ"ה כללא דמילתא דמ"מ אינו מניח אלא כנגד הקצר וכו' [וגם בשו"ע והפ"י העתיקו שאינו מעמיד כנגד הארוך אפילו בפחות מד"א, והיינו דנקטו את לשון הגמ' שבוהו נחלקו רבא ור"כ, ומסתמת דבריהם נראה כאמור דאפילו בפחות מג' ג"כ לא מהני, דמ"מ ליכא היכירא לדעת רבא, ואין להקל, משא"כ בההיא דכתב בביה"ל הנ"ל, שאם הוא מעט בכדי שיש היכר אז מהני]. ועוד כתב לענין צוה"פ דמהני, וכמש"כ הראב"ד והמפרשים, שאין לך דבר שאין צוה"פ לא מהניא ליה להכשר מחיצה, אבל לענין לחי לא מהני אפילו למ"ד שהוא משום מחיצה משום דלא הוי משום מחיצה, אלא במה שדרך מחיצה לסתום, והוא כשהיא סותמת ביורש ולא באלכסון, ע"כ. והוא כאמור לעיל, ושוב כתב דמ"מ יש לדון בשמו לחי מצד הארוך ולחי בצד הקצר, וכתב דהדעת נוטה שאין לו הכשר אלא מצד הקצר ולפנים, שמאחר שהמבוי די לו בלחי אחד, לחי שבצד הארוך לא מהני מידי ואזלינן בתר קצר, והיא כסברא שכתבנו לעיל, וכדברי הב"י, ומשמע מדבריו שבמקום שמן הדין צריך ב' לחיים כגון בחצר וכו', אז מועיל להחשב מחיצה גם בלחיים שאינו ביורש (וע"ע בדבריו להלן בדף י"ב ד"ה והכשר חצר שכתב שחצר צריכה שני פסין זה כנגד זה, ומשמע קצת שצריך אחד כנגד השני ממש, אולם ז"א מוכרח, דלא נחית שם להתיא למבוי שצידו אחד ארוך, וע"ע בהערות הה"מ שם). וכ"ז יוצא לכא"ו דלא כהמשנ"ב הנ"ל שכתב בשם הח"א שבחצר או מבואות שלנו שעשה הלחיים זה שלא כנגד זה, לא יועיל אפילו כנגד הקצר. ולכא"ו מד' המאירי מבואר שזה נחשב כמחיצה, ואפילו כנגד הארוך מותר. אלא שבסברא הדבר קשה לפענ"ד מאחר שמי"מ אינו נידון כמחיצה ממש, וכיון שכל לחי נידון בקו ישר ככל מחיצה הסותמת, א"כ איך יחשב כמחובר, וי"ל.

היוצא להלכה:

א'. מבוי שצידו אחד ארוך וצידו אחד קצר צריך להעמיד הקורה כנגד הקצר דווקא, אבל אם העמידו באלכסון לא מועיל [שו"ע] א"כ אינו נראה לעין כשהוא עקום, והכל תלוי לפי היכר העין [ביה"ל סו"ד"ה שצידו, אמנם ע"ז חזו"א ס"י ע"ב סק"ד], אבל תוך המבוי רשאי להניחו אפילו באלכסון, ומשתמש מן הקורה ולפנים בארוך בצד הארוך ובקצר כנגד הקצר [שו"ע].

ב'. צוה"פ מועיל אפילו באלכסון, ומשתמש בארוך כנגד הארוך ובקצר כנגד הקצר [שו"ע ומשנ"ב]. ואפילו אם היה צד האחד עודף על חבירו ארבע אמות או יותר [משנ"ב סוף ס"ק קכ"ה], ומ"מ כ"ז דווקא אם האלכסון אינו יותר מעשר אמות [משנ"ב ס"ק קכ"ו], ואם היה צד אחד של המבוי משוך מחבירו רק פחות מג' אמות, אזי אפילו שהאלכסון ברחבו של המבוי יותר מעשר אמות מותר [ביה"ל ד"ה יכול]. אולם יש לדון בזה לפי"ד החזו"א סימן ע"ב סק"ג דמשמע שאין סמך להתיר בג' אמות, אלא ג' טפחים.

ג'. לחי אינו מתיר אלא נידון בקו ישר דווקא, ולא באלכסון [משנ"ב, ועיין בשע"צ אות ק"ג דבתוך המבוי מהני]. וביארו בפנים שאפילו אם מעקם את פני הלחיים זה כנגד זה לא יועיל, ובחצר שצריך שני הלחין, וכן מבואות שלנו שדינם כחצר, יש ליוזר להעמיד הלחיים בשווה זה כנגד זה [משנ"ב סק"ה], שאל"כ אינו מועיל, עיי"ש. ויל"ע אם הוא תוך

ג' טפחים אולי יועיל כדון לבדו, וצ"ע]. אלא שהערנו שמדברי המאירי מבואר שאם זה חצר מועיל לשים ב' לחיים גם באלכסון.

סימן יג השתמשות תחת הקורה ובין הלחיים

בגמ' נחלקו אמוראים אם מותר להשתמש תחת הקורה, י"א שמותר, וי"א שאסור. ואמרו ג' אוקימתות, א'. אם קורה משום היכר, או משום מחיצה, ובפשטות למי"ד דהוא משום היכר הוא היכר מלבר (על דרך שרצו לומר באוקימתא שניה), וכ"כ המאירי בפשטות, אלא שלכא"ו היה אפשר לומר בא"י"א כדרך שהבינו עד כאן, דההיכר לבני המבוי, והמחלוקת הוא אם יש היכר בפועל מתחת הקורה, או שתחת הקורה לא ניכר לאינשי, ושוב יש חשש שיבואו להוציא (ועיין לעיל דף ה.), וס"ל איפוא שגם מתחת הקורה יש היכר, ולכן התירו חז"ל להשתמש. ב'. מחלוקת בקורה משום היכר, אם הוא היכר מלגאו והפנימי הוא להו היכר, או היכר מלבר לבני רה"י, והצד החיצון הוא היכר. ג'. שהמחלוקת בקורה משום מחיצה, אם חודו הפנימי יורד וסותם או חודו החיצון, ופסקו הפו' שמותר, ועדיין אין הכרע ביסוד הדין אם מותר בגלל שקורה משום היכר מלבר, או משום מחיצה והחיצון יורד וסותם, ומבואר בסוגיות אחרות.

ולגבי לחי אמרו בגמ' שהכל מודים בבין הלחיים שאסור, ועיין בתוס' (ד"ה והכל) שהסברא בלחי שאסור להשתמש בין הלחיים, משום שדין הלחי במשהו, ואתי לאפוקי בטעות מהמבוי לחוץ [וכתבו בתוס' אבל אין לפרש שהטעם הוא משום דקורה משום היכר ולחי משום מחיצה, ולכן בבין הלחיים אסור, אלא מתוך המחיצה ולפנים, עיין שם, והיינו דהקשה להם דלפי משמעות הגמ' ד"הכל מודים", משמע שאפילו למה שנחלקו מקודם לכן בסברות אלו לגבי קורה מ"מ בלחי מודים, וע"ז אמרו דא"י"ג, ואין לפרש כן, אלא שהכל מודים הוא מטעם צדדי דלחי משהו ואתי לאפוקי, אולם ע"י בחי הרשב"א שאכן מפרש זאת כפשטו דהכל מודים קשור לסברות דלעיל מיניה, וע"ע בחי הר"ן. וכן משמע ברש"י להלן (ט.) ד"ה מסתברא, ואת"ש ריהטת ל' הגמ'.

ומבואר מדברי תוס' שהטעם לאיסור הוא בגלל המציאות שיש חשש שיטעו, וכ"כ בתוס' הרא"ש ור"ת רבינו פרץ, שבמציאות א"א לכוון [ואפילו כשהוא רחב ג"כ יש לאסור, דהא דינו במשהו ולא פלוג, וכדרך שכתבו הרשב"א ושאר, והיה אפשר לומר עוד דהפנימי סותם, ואפילו אם הוא רחב מ"מ כיון שדינו הוא במשהו לכ"ע הפנימי הוא המתיר, אלא שזה גופא איבעיא לן, דילמא אותו משהו שמתיר יהיה לבסוף]. וע"י בריטב"א בשם תוס' זכיון שהוא משהו לא עביד היכרא כלל, ודלמא וכו', ולכא"ו אין כוונתו לדי' תוס' שהם דיברו מצד המציאות שא"א לכוון ההשתמשות שם, וע"ע בחי הר"ן מטעם "דלא חשיב" כיון שהוא דבר מועט, ויש לפרשו כהריטב"א בדרך השניה, דכיון שאינו ניכר לא חשיב, והריטב"א הוסיף דבטל לגבי החוץ, ויעוין בחי הריטב"א בהמשך דבריו שהזכיר ע"ז, וכתב כדפרישית דלא חשיב ובטיל, ואתי לאשתמושי וכו', וזוה כלל כל הדברים כאחת.

ולהלן (ט.) נחלקו עוד בזה אם מותר להשתמש תחת קורה ובין הלחיים, דר' זכאי שנה לפני ר' יוחנן שתרוייהו ככרמלית ואסור, ור"י אמר לו שמותר, ונחלקו אב"י ורבא אם לדעת ר"י שמותר הוא רק תחת הקורה, אבל בין הלחיים אסור, או שגם בין הלחיים מותר, והביאו ראיות, ורבא שסובר שמותר, ובניא ראייה ממה שמצינו שמותר לטלטל במקום פטור העומד בין רה"י לרה"י, ובטל לתרוייהו, וה"נ בבין הלחיים שבטל גם למבוי, ויש לבאר הדמיון למקום פטור, הלא שם הוא מקום הפטור מן התורה, ועיין ברש"י שכתב דהואיל וליכא מקום חשוב לאו רשות באנפי נפשיה הוא, ובטל להכא ולהכא, וה"נ בין הלחיים אפילו חשבת ליה למקום פטור (והיינו דחודו פנימי סותם), אכתי הוא בטל להכא ולהכא, ומשמע מרש"י דהוא ממש כמו מקום פטור (וכ"כ רש"י בשבת דף 1.), אולם י"ל"פ שהדמיון הוא לגבי הביטול, אלא דקשה ששם בטל לתרוייהו, אבל כאן אין יבטל גם לרה"י וגם למבוי (וכדפרש"י סוד"ה ובלבד שבטל להכא ולהכא), וי"ל שאינו אלא דמיון בעלמא לסברא שיש ביטול, והעיקר שבטל למבוי ח"א נהירא, וש"י בתוס' ר"פ שהקשה דהלא ה"ו ג' מחיצות דאורייתא, ואסור לטלטל ממנו לרה"י, ולכן פליג על רש"י, וע"ע גם בתוס' רא"ש שפירש כן בפשיטות דבטל למבוי בלבד, וזה ודאי ל"ק למה לא נבטל אותו לרה"י, דהא ודאי דמי טפי למבוי, וגם עיקרו יש מבוי מותר והותר בלחי, וכעת מדרבנן הקילו שגם אותו חלק נגזר אחר החלק המותר, ואב"י דחה, וע"י בזה בפרש"י ד"ה בגבוה, ואב"י מיייתי ראייה ממה שהוצרכו לחי אחר להתירו דמוכח שחודו הפנימי סותם, ודחה רבא דבפתוח כלפי כרמלית נידון כמותו שמצא מין את מינו, ועיין בהגה (ס"ס שמי"ה), וד"ק.

ולענין הלכה בפלוגתא דאב"י ורבא אם מותר להשתמש בין הלחיים או לא, ישנם ב' חלקים, ראשית יש לדון בעיקר הדין כמי ההלכה, ואח"כ באיזה פרטים נאמרה ההלכה בכרמלית וברה"י. והנה הר"ף כתב דהלכתא כוותיה דרבא שמותר להשתמש תחת קורות המבוי ובין הלחיים נמי מותר, והיינו משום שפוסק כרבא, וזה ידוע כפי הכללים שהלכה כרבא לגבי אב"י בר מייע"ל קג"ם, וה"ל היינו לחי העומד מאילו דלהלן (טו.), אבל בדין השתמשות תחת הקורה ההלכה כרבא. אולם בעל המאור שם חולק על הר"ף וסובר שרק תחת הקורה מותר, אבל בין הלחיים אסור כאב"י, שהרי הלכה כאב"י ביע"ל קג"מ, והיינו בלחי העומד מאילו, ושם מבואר שמחלוקתם של רבא ואב"י תלויה במחלוקת שכאן, וא"כ כמו ששם פסקנו כאב"י ה"נ בניד"ד ההלכה כאב"י, שהרי אמרו שם דאזדו לטעמהו, וא"כ מסתבר דהיינו כדהכא [ודרך אגב, יש לציין דלדבריו של הר"ה יתפרש ל' של יע"ל, שכולל ב' הדינים של לחי,

לחי העומד מאילו, ולחי לענין השתמשות בו, ויש שפירשו שה"ל הוא הכלל של לחי משום היכר או מחיצה, ושוב זה כולל כל הדינים של לחי, ול"נ כדפירשנו דומיא דשאר דינים]. אולם הרמב"ן במלחמת השיב ע"ד הר"ה, וע"ע בחי הרשב"א שדחה דברי הר"ה שאין המחלוקת דהתם בלחי העומד מאילו תלוי במחלוקת שכאן (ואפשר לטעמייהו הוא בע"א), משום שיש לומר שכאן גם רבא יסבור שלחי משום מחיצה, והמח"ז אם פנימי יורד וסותם או חיצוני יורד וסותם, ואפילו את"ל שרבא יסבור שחודו הפנימי יורד וסותם, אכתי י"ל שישבור שמותר לטלטל כיון דהוי מקום בפ"ע, וגרע ממקום פטור ובטל להכא ולהכא (מש"כ וגרע ממקום פטור לאו דווקא, ולהלן בהמשך דבריו כתב וגרע כמקום פטור), ע"כ. אלא דקשה דהלא לקמן (יב:) מבואר בהדיא דלרבא אית ליה משום היכר, אולם אינו מוכרח, א'. ש"ל ש"כ לשיטת ר"י, ולדידיה אית לא ס"ל, ועיין בחי הר"ן, וכך י"ל ברשב"א. ב'. דתלוי בגירסאות, ועיין ברא"ש כאן (סימן י'), וכ"כ הפו' כרבא (ודלא ככעה"מ והתוס' ר"י).

והנה הר"ף כתב שמותר להשתמש תחת הקורה, וכן בין הלחיים מותר, ודוקא בפתוח לרה"י אבל לכרמלית אסור, דמצא מין את מינו. ונחלקו הראשונים בדעת הר"ף אם זה תחת הקורה אסור בפתוח לכרמלית, דהרא"ש (סימן י') כתב שלדעת הר"ף מותר (והיינו ממה שחילק את הדינים בתרת, בתחלה סתם לענין קורה ואח"כ הוסיף תוספת לגבי לחי, וע"ז אמר החילוק בין רה"י לכרמלית, וע"י בב"י ס"י שס"ה שדקדק כן, עיין שם ובהגה"ז משם היד אהרן, וכנ"ל). אבל הנ"מ (פ"י ה"א) ס"ל שלדעת הר"ף גם תחת הקורה אסור בפתוח לכרמלית, וכבר נחלקו בזה הרמב"ם והראב"ד (שם), דהרמב"ם השווה הדברים, והראב"ד השיגו. וע"ע ברא"ש שביאר כן דקאי על לחיים, שהרי קורה הוי משום היכר, ולצד זה ודאי שמותר, וכדמשמע בגמ' שלצד ההיכר ודאי מותר, והעיר מדלהלן יב: וכתב שתלוי בגי', ומסיק דלפ"ז אין ראייה לחלק בין קורה ולחי, ובב"י סיים דהלכה כהרמב"ם והרא"ש, ומה גם שאף הר"ף אפשר דלא פליג, וכ"פ בשו"ע (סימן שס"ה ס"ד) שמותר להשתמש תחת הקורה וכנגד הלחי (ועיין כה"ח דק"ו כשיש צוה"פ), ותרוייהו דווקא בפתוח לרה"י, אבל בפתוח לכרמלית אסור, מפני שמצטרף לכרמלית שאצלו ומצא מין את מינו, ע"כ. (ועיין בשו"ע סימן שמי"ה ס"ז לגבי רה"י בזה"י). אלא שבמשנ"ב (סקכ"ז) צידד בשם הא"ר ובהע"ז להקל להשתמש תחת הקורה אפילו פתוח לכרמלית, וכן בביה"ל (שם ד"ה בין) הביא כן בשם הראשונים, וע"ע בשעה"צ (אות כ"ב) שלא כתב כן בבירור, והוסיף במשנ"ב ובפרט אם הקורה רחבה ד', דפי תקרה יורד וסותם וחשיבא כמחיצה, ע"כ. ומ"מ דעת השו"ע בסתמא להחמיר, וכ"כ הפו' (ה"ד ככה"ח אות מ"ב עיין שם), ורק אם הקורה רחבה ד' וחוקה כדי לקבל מעויבה יש להקל, וכמש"כ המשנ"ב (וכ"ה ככה"ח אות מ'). ועיין בביה"ל (ד"ה מפני) דאע"פ שאנו אומרים שמצא מין את מינו, מ"מ לענין להוציא לחוץ אפשר דאסור.

ויש להוסיף עוד דגם באופן שמותר להשתמש כנגד הלחי (בפתוח לרה"י), מ"מ אם יש בו ד' אמות ומקום חשוב, יש לצדד שאסור, שהרי אמרו בגמ' לדעת רבא (דקיי"ל כוותיה) מנא מינא לאו וכו', וכן להלן בראייתו של אב"י מוכח כן, וכבר העיר כן הרמב"ן, ומה הקשה על הר"ף שלא חילק בין פחות מד' אמות לד', ותירץ דא"י"ג דלשיטת רבא מותר, וכל דחיייתו אליבא דאב"י, וע"ע מה שהוכיח כן ממה שלא העמידו בגמ' לקמן דאית ביה ד' (וכבר התוס' הקשו כן בד"ה ולרשב"א, וזוה גופא מוכיח הרמב"ן כנ"ל), וע"ע בחי הרשב"א שם, ובעבוה"ק (ש"א פ"א), אולם לעומת זה הרי מבואר בתוס' שביש בו ד' מודה רבא לאיסור, וע"ע בחי הריטב"א (וע"ע בב"י כאן מש"כ משם הסמי"ג וכו'), ובמשנ"ב (סקכ"ה) הביא מחלוקת זו, וכן הובא ככה"ח אות ל"ט, אלא שמד' השו"ע משמע דסתם להתיר בכל אופן, וכמו שמצדד הרמב"ן לדעת הר"ף, עיין שם במלחמות [ועיין בזה עוד בחי הר"ן, ועיין בחזו"א סימן ס"ו סק"ד, ובקה"י סימן ד' שהאריכו בכל הגי'].

ועיין בשו"ע (סימן שס"ה ס"ה) שאע"פ שמותר להשתמש תחת הקורה, מ"מ לא ישב שם וחפץ בידו שמה יתגלגל החפץ מידו לרה"י, ויביאנו אליו, אבל בפתח החצר שיש בו היכר מותר בין פתוח לרה"י ובין לכרמלית, ע"כ. ועיין משנ"ב מה שהוסיף לבאר להלכה, וע"ע ככה"ח. [ומ"מ כתב השו"ע סעיף ז' שנשים שיושבות שם אין למחות בידם, שמוטב שיהיו שוגגות ולא מזידות, ועיין ככה"ח (אות מ"ה) שהוסיף בזה"ל: אמרו בתוס' שיש לאסור ליטב על אסקופת הבית, אלא או כולו בחוץ או כולו בפנים, דאיכא למיחש שמה ירוק לחוץ או מטלטל חפץ ומביאו או מוציאו, שטמ"ק (ביצה ל.), פת"ע אות כ"ה, ע"כ.

סימן יד

קורה ולחי משום היכר או מחיצה

א'. לחי משום היכר או משום מחיצה, נחלקו בו בגמ' (טו.) גבי לחי העומד מאילו, אם כשר משום שהוא מחיצה, או מצריך לשם לחי משום היכר [ועיין בגמ' להלן (דף יב:) דלחי מהני משום מחיצה, וע"ע ברמב"ם בפ"ז דס"ל דלחי מועיל להחשיבו רה"י דאורייתא וכו'], וכמו כן לגבי קורה נחלקו (בדף ה.) גבי מיעוט אם בטפח או בד', ותלוי אם משום מחיצה והיכר, ובתוס' (ח:) איתא דקורה משום מחיצה דאי [וכל סימן זה אינו אלא כמראה מקומות בעלמא].

והנה גבי לחי וקורה מצאנו לפעמים דהוי מחיצה, ולפעמים הוי קורה ולחי מחמת היכר, ולפעמים נחלקו אמוראים, ונזכר בזה כמה דוגמאות שבהם כולם מודים שהוא מדין היכר, ואח"כ דוגמאות שמשום מחיצה. הנה (בדף ה.) איתא שלחי ד"א אינו מועיל בתורת לחי, וכתבו תוס' שאפילו למי"ד לחי משום מחיצה, מ"מ היכר קצת בעיניו, וע"ע גם בתוס' (בדף ט.) שקורה שהיא ג"ט מעל המחיצות פסול דלא הוי היכר, וכן

מבואר (בדף ח:) דקורה שאינה על כותלי המבוי פסול דלא הוי היכר, ושם מבואר שאפילו למי"ד קורה משום מחיצה אפ"ה צריך היכר זה, וכן קורה מעל כ' פסולה, ואפילו למי"ד שקורה משום מחיצה, מ"מ אין היכר, כמש"כ הרשב"א (בדף ג.) וכן בדין הג"ל בלחי העומד מאילו אמר אב"י שצריך שיסמכו עליו מער"ש, והיינו משום דבעיניו היכר, וכן בגמ' (דף י'): בכותל שנפרץ מן הצד ונשאר גיפופי לא הוי היכר, ופסול מהאי טעמא.

ומאידך יש דברים שכו"ע מודים שהוא משום מחיצה, שהרי ברוח רביעית הפרוצה יותר מעשר אין מועיל לחי וקורה, ואם זה היה רק היכר לא היה איכפ"ל שהוא רחב מעשר, אלא ודאי זה בגלל מחיצה, ולכן לא מועיל בעשר (אלא שברבינו יחונתן איתא שזה חסרון בהיכר שבכה"ג לא רואים את זה, ושמא כוונתו למחיצה משום היכר), וע"ע ברש"י סוכה (כב.) שכתב לגבי קורה פחות מעשר פסולה, הלא הוי מחיצה למטה מעשרה, הרי שקורה משום מחיצה, וכן בהרחיק את הלחי ג"ט מהמבוי שפסול, כתב המשנ"ב בשעה"צ דחסר במחיצה, שהרי הגדיים בוקעין בו (וזה דוגמא לגבי לחי), וכן יש לדון לגבי שיעור שנתנו לקורה שתקבל אריח, ומשמע קצת שהוא כדי שיראה כהליך בניה להשוותו מחיצה, ואינו מוכרח כלל. וכן פסול של בעלי חיים כתבו המפ"י דבע"ח לא הוי מחיצה, וכן שאר תנאים של גובה עשרה וכו'.

ויש דברים שנחלקו בו, וכמו לגבי קורה באלכסון (ח:) שתולים זאת אם משום היכר או מחיצה, וכן בדין לחי העומד מאילו נחלקו בזה אם משום מחיצה או היכר. וכן אם מותר להשתמש תחת הקורה, לפי שיטה אחת בגמ' ה"ז תלוי במו"ה הג"ל אם היכר או מחיצה, וכן גובה שהוא גבוה מעשרים אמה ונחלקו בכמה צריך למעט, ובאחת האפשרויות מבואר שנחלקו בטעם הדבר אם הוא משום מחיצה או משום היכר, ומכ"ז צ"ב, ובפרט שמצינו מחלוקת באמוראים עצמם כמו בדעת רבא או בדעת אב"י שסותר עצמו אם הוא משום היכר או משום מחיצה, ואדרבה הרי הכל מודים בזה.

והנה יש להבין מזה המחיצה שמצאנו בקורה (דבשלמא בלחי י"ל שנחשב כשמושך עוד להמשך), וברשב"א איתא (וכ"ה בתוס' פו:) דהוי גדר של פי תקרה, שאע"פ שצריך ד' טפחים, מ"מ בקורה רבנן הקילו גם בטפח, אולם זה ק"ק מהיכא תיתי לחלק בין רוח שלישיית לרוח רביעית שהקילו בה רבנן, ומ"מ כ"מ בתוס', ועיין להלן בגמ' דף צד. צה. ובראשונים, ד"ל כן.

ובסוגיא דמבוי שצידו אחד ארוך וצידו שני קצר, אמרו בגמ' שהמחלוקת אם משום היכר או מחיצה, וע"י בגאון יעקב שהקשה דהלא בקורה מעל כ' מבואר דלכו"ע צריך היכר, ולמה כאן יש פוסלים מצד היכר, ויש מתירים, הלא כולם מודים להיכר, ותירץ הגאון"י שהמחלוקת היא בסיבת ההיכר שלמעלה מכ' אין אפילו היכר קצת, משא"כ בצידו רחב ואחד קצר נחלקו בזה.

ועיין ברש"י במשנה (ב.) שכתב בפשטות לבאר דלחי וקורה בעיניו משום היכרא, ובגאון רע"א שם הקשה דהא קי"ל דלחי משום מחיצה (ובאמת שכי"ה בכל המקומות דאיכא לתרוייהו).

ויש לבאר דיסוד הדברים שבמקום שצריך מחיצה לא באו חז"ל לומר שצריך מחיצה גמורה, אלא עשו קצת מחיצה כדי שיחשב היכר, וה"ז מחיצה שנועדה בשביל ההיכר, ובוה מספיק אפילו קורה ולחי, והיינו שהצורך הוא לעשות היכר, וההיכר נעשה ע"י מחיצה, וא"כ תרוייהו בעיניו.

ומה שנחלקו האמוראים ביסוד ההיתר, י"ל שנחלקו מה עיקר המטרה, אם העיקר הוא כדי שיהיה היכר, אלא שהיכר זה נעשה ע"י המחיצה, או שהעיקר הוא כדי שיהיה מחיצה אלא שעשאוהו ע"י היכר (ויותר נראה דצריך לבאר שרק הוסיפו גם תוספת היכר שיהיו חוץ מהמחיצה).

ויש לציין בזה: א'. לרש"י בעירובין (ע:) ד"ה זה הכלל, שכתב דאע"ג דאשתקול "מחיצות", עיי"ש. וקאי התם בין על קורה ובין על לחיים. ב'. רש"י בשבת.

ולמסקנא קי"ל קורה משום היכר (ודעת יחיד בגמ' משום מחיצה), ולחי משום מחיצה. ומ"מ כאמור שיש דברים שבעיניו בהם גם היכר וגם מחיצה.

ב'. ובגמ' (דף ה:) עשו ק"ו גבי מבוי מחצר שיועיל עומד מרובה וכו', וברש"י שם (ד"ה אינו) הקשה דהלא מק"ו זה אפשר ללמוד להתיר ממבוי פס ד' טפחים, והרי כאן מיירי בלחי הבולט מדפנו של מבוי ד"א, ויועיל עכ"פ מדין פס בק"ו, ותירץ דכיון שלא נעשה לשם לחי, א"כ כמו שאינו מועיל מתורת לחי, כך יצא גם מתורת פס. "ולא מנכרא מילתא", ואמרינן זהו פתחו, ולא נעשה בו תיקון להכשירו, ע"כ. ומוכח דבפס ד' ג"כ בעיניו להיכר, וכיון שאין היכר לא מהני, ואע"פ שפס ד' הוי מחיצה, מ"מ צ"ל דהיכר קצת מיהו בעיא, דומיא דמה שכתבו התוס' לעיל (ד"ה ארבע) גבי לחי דהיכר קצת מיהו בעיא, וע"י בתוס' רבינו פרץ.

אולם התוס' (ד"ה אינו) בשם ר"י כתבו דאין ללמוד לענין תורת פס מחצר, משום היא גופא דבחצר הפס מהני משום מחיצה, וא"כ ודאי שיועיל גם בפס ד"א, שהרי אדרבה בכך הוא סותמו טפי (על דרך ההוי"א שברש"י לעיל ד"ה ד' אמות דמשום ריבה בסתימתו וכו'), משא"כ במבוי שהקילו שיהיה שם לחי, אזי אפילו למי"ד דלחי משום מחיצה צריך לשם לחי, ע"כ. ולכא"ו צ"ב עדיין מה החילוק בין הדברים, וזה מבואר אכן בתוס' דבחצר אין צריך היכר כלל, דא"כ מה תירצו בזה (ומה שכתבו שבלחי החמירו טפי, היא גופא צ"ב), ומצאתי להקד"י (סימן ה) שביאר דחצר אינה להילוך רבים, ולכן לא הצריכו היכר, ואמנם העיר דמשמע שגם בחצר צריך היכר, עיין שם.

ולכא"ו יש לבאר על דרך האמור דבאמת גם בחצר יש לנו תועלת של היכר בפס ד', מלבד הצורך בגדר מחיצה, אלא ששם העיקר הוא

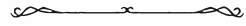
המחיצה [כיון שנעשה לתשמישי צניעות, וכמשיכ הרשבי"א בתשו' בבאיור החילוק בין מבוי לחצר, ולכן צריך פס ד' וכו'], ולכן אף אם אין היכר מעליא מ"מ מהני ע"י המחיצה, משא"כ במבוי שהוא להוליד רבים וצריך היכר, יש לנו קפידיא טפי בהיכר, ואע"פ שלשון התוס' (ד"ה ארבע) שהיכר "קצת" מיהא בעיא, מ"מ הוא חשוב ומוכרח, משא"כ בחצר די לנו במקצת מן המקצת, ודו"ק.

ויש לציין שדעת הריטב"א (סוד"ה ומה) דאף בשיטת רש"י מודה שבחצר שנפרצה אם נשאר שם גיפופי ד' אמות שלא נעשה לשם כך מותר, אלא דבמבוי בעי היכר לחי או "היכר פס", אולם בשא"ר מבואר לא כן.

ובתקנת לחי וקורה עיין במאירי (כ): דנקט דהוי הלכה למשה מסיני מדרבנן, והדבר צ"ב, אכן כעין שיטת המאירי מצאנו בתוס' עירובין (ה): ד"ה שפרצתו, שכתבו דלחי וקורה הלכתא גמירא ליה שמועיל במבוי, וגם ע"ד קשה מהא דריש מכליתין ושאר דוכתא, דמבואר שזוהי תקנה דרבנן להיכר או מחיצה וכו', וכבר עמד ע"ז המהרש"ל שכתב שיש מתמיהין ע"ז דהלא מבוי וחצר מן התורה שריין, ומדרבנן הוא דאסירי, וא"כ איך שייך לומר בכאן הל"מ, ותיירץ דצריך לומר דהכי גמירי להו מסיני, דהיכא שבאו לגזור ולאסור המבוי והחצר, אי יתקנו המבוי בלחי וקורה והחצר בעומד מרובה וכו', וכמומיה לי שמצאתי כעין זה, עכ"ל [ואכן מצאנו כעין זה בריטב"א (בר"ה טו). גבי אסמכתא דהתורה כתבה זו כדי שיבואו החכמים ויגזרו, ולעולם הוי דרבנן, ובכללים הוספנו עוד ראיות לכעין זה]. ומבואר לשיטתו דלעולם העיקר דהוי דרבנן.

והמהרש"א שם לא ניח"ל בדברי המהרש"ל, וכתב דבאמת ל"ק, דהא מבוי מפולש לא הוי רה"י אליבא דרבנן דפליגי אדר"י לקמן, ואיכא אמוראי לקמן דלחי משום מחיצה, ועושה אותו רה"י מדאו' לחייב חטאת בזורק מרה"י לתוכו, וקורה נמי בעי למימר לקמן דהוי משום מחיצה ועושה אותו רה"י, אלמא דר"י, וכן עומד מרובה לגבי חצר דלא הוי רה"י בפרוץ מרובה לחייב חטאת, והנה אמרינן לקמן (טו): דהכי אגמריה רחמנא למשה גדור רובא, ע"כ, ואכן להלן (יב): אשכחן דלמבוי שאינו ראוי לשיתוף הכשירו בלחי, אז חייב עליו מדאורייתא. וס"ל למהרש"א דהתוס' מיירי למ"ד קורה משום מחיצה, ושוב גם קורה גורם להחשב רה"י דאורייתא (ולכן נקטו תוס' לחי "וקורה", אולם ק"ק הלא אינו להלכתא, דקיי"ל קורה משום היכר, וי"ל).

והנה ברמב"ם (פי"ז מהל' שבת ה"ב) איתא היאך מתירין מבוי הסתום, עושה לו ברוח רביעית לחי אחד או עושה עליו קורה ודיו, ותחשב אותה קורה או אותו לחי כאילו סתם רוח רביעית ויעשה רה"י, ויהיה מותר לטלטל בכלו, שדן תורה בשלש מחיצות בלבד מותר לטלטל, ומדברי סופרים היא הרוח הרביעית, ולפיכך די לה בלחי או קורה, עכ"ל. ומבואר מדברי הרמב"ם שהתיקון של לחי וקורה ברוח רביעית הוא מדרבנן, ועיין במגיד משנה שם, ואמנם בתרו"ט (פ"א משנה ב') צידד לומר כדעת הרמב"ם דהוי דאורייתא, אלא שחכמים פירשוהו (וכדרך שמצאנו בדברי המפ' על הרמב"ם ריש הלכות אישות גבי קנין כסף), וצ"ע בזה מלשון הרמב"ם.

סימן טו בדין לבוד ובי' הלכות

א'. בגמ' (ח): נעץ שתי יתידות בשני כותלי מבוי מבחוץ, והניח קורה על גביהן, מהו, ופרש"י שנמצאת הקורה שעליהן בולטת ונמשכת לחוץ יותר מן הכתלים, וחודה הפנימי דבוק וסמוך לכותל, א"ל לדברי המתיר אסור, לדברי האוסר מותר. ועיין רש"י דהיינו השיטות דלעיל אם חודו הפנימי יורד וסותם או החיצוני. [והוא לפי מהלך אחד שהזכירו בגמרא בדף ח: דלכ"ע הוא משום מחיצה, אבל למ"ד שהוא משום היכר י"ל דשרי, ועי' להלן בדין לבוד או היכר, אולם במאירי ביאר דהנידון הוא אף בל"ד משום היכר, משום שגם לדבריו יש חשש שישתמש תחת הקורה, ובאופן זה הרי דאי אסור לכו"ע, שהרי הוא חוץ למבוי, ועי' בבאיורים למאירי אות ל"ח].

והנה סיים רש"י (שם) בד"ה לדברי המתיר, והכא לאו מחיצה ממש הוא להכשיר הפסק אויר שמכאן ומכאן ע"י לבוד, ע"כ. ומבואר מדבריו בפשיטות דכיון שאינה מחיצה ממשית רק דין בעלמא, ובמצאות ה"ז אויר, א"א לחבר אליו בדין לבוד (ועיין בקה"י (סימן ב') שהקשה על רש"י מפירושו שבבת (קא). גבי ביצאתא דמישן, שאומרים לבוד להאריך את הדבר אע"פ שאין אצלו שום דבר ממש בג"ט, וצ"ע). אולם התוס' (ט). סוד"ה שאין ביארו שהסוגיא דנה מצד היכר, ותדע דהא משוכה מבחוץ, אפילו בפחות מג' לא אמרינן לבוד, ע"כ. ומבואר דהטעם הוא משום דליכא היכרא. (ועי' להלן בדברי רש"י, ובדין ב' הלכות אי אמרינן, ונראה דכוונת רש"י כעין הדין דב' הלכות לא אמרינן, והיינו הך). ועי' בחי' הריטב"א שפירש ברש"י כאמור לעיל דכיון שאינה מחיצה ממשית א"א לחבר אליה את הלבד, שהרי היא כאויר, וא"א לחבר אליה כלום. וכתב דהתוס' לא ניח"ל בזה, דהא מ"מ נוכל לחבר את החלק החיצון של הקורה למבוי, והרי זה חיבור לממשי, וממילא נאמר לבוד וכשר, כ"ל בכוונתו.

ובחי' הרשבי"א (ד"ה לדברי המתיר) הקשה דאף לדברי המתיר אמאי אסור, נימא לבוד, שהרי אין ברוחב הקורה אלא טפח, והיא כקושיית הריטב"א שהזכרנו בסוה"ד הקודם, דמ"מ נימא לבוד על הקורה עצמה. ותיירצו התוס' (המובא ברשבי"א ובריטב"א), דשאני הכא דהקורה מפסקת, ולא אומרים לבוד אלא כשאין הפסק בנתיים, ע"כ. והיינו דס"ל דרק אויר יכול לסתום דאמרינן שנראה כאילו הוא נמשך, אבל כשיש הפסק א"א להחשיבו כנמשך שהרי יש הפסק, ואע"פ שכולו אינו פועל

לפי המציאות, אלא היא סברא דינית, מ"מ לא נאמרה סברא זו כשיש הפסק, אולם הרשבי"א לא ס"ל כן, שהרי ראינו בגמ' (בדף ט.) גבי תלויה ומשוכה ועומדת על שתי יתידות עקומות ואומרים חבוט ולבוד, ואפילו שכשנאמר חבוט יש יתידות מפסיקות, אעפ"כ אומרים לבוד, ע"כ. ומבואר דס"ל שאומרים לבוד גם כשיש הפסק, והיינו דמ"מ נתחדש שאפשר להאריך ולהמשיך את מה שאנו צריכים. אולם בראשונים מצאנו ישובים לשיטת תוס' דבהפסק ל"א לבוד. וההיא דלבוד וחבוט, תירץ הר"ן בחי' שאנו מורידים את הקורה, ואז לא מפסקי היתידות בין הקורה לכותלי המבוי. ונראה דס"ל דהיינו משום שאין מורידים הכל, אלא את הקורה עד אחר היתידות, ואם איתא ל"ק על הרשבי"א דהוא ס"ל שא"א להוריד אלא עד מקום היתידות, ובחי' הריטב"א כתב ליישב קושיית הרשבי"א באו"א, דהתם הקורה עומדת על היתידות ואומרים לבוד דרך האויר שבין הקורה על היתידות, משא"כ בזו, ע"כ, וצ"ב. ואולי כוונתו דהיתידות אינם מפסיקות וכצ"ע שברש"י כזה [א] אלא הקורה מונחת על היתידות דהיינו כזה [ב]. ועי"ל לכאף שהיתידות הם מיעוט, ומצדדיהם שפיר אין הפסק, ונחשב הכל כסגירה בדין לבוד, ודו"ק. [ובעיקר דין זה אם אומרים לבוד כשיש הפסק שנחלקו בזה התוס' (והריטב"א ור"ן) עם הרשבי"א, עיין גם בשו"ת חכם צבי סימן נ"ט שכתב בפשיטות שלא אומרים לבוד כשיש הפסק, ועיין מש"כ עליו בפמ"ג במש"ז ר"ס שט"ג, וע"ע בשע"ה צ"י תרל"ב סק"ב, ובאחרונים].

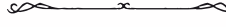
והרשבי"א שם תירץ באו"א שא"א לומר לבוד, משום דטעמא דלבוד הוא שאנו רואים את מה שבנתיים שנחמלא ונתארכו הויות ומלאו את הכל, ואם נאמר שנתארכו על חודו של הקורה, הרי אתה רואה את הקורה כאילו אינה, והרי בעינן שתהיה רחבה טפח, וא"א לקבץ ב' הפנים, עיי"ש. ועצם הדבר מבואר דא"א לקבץ את חודו החיצון, וגם לומר שיש טפח, שהרי הם כתרתי דסתר, וכע"ז בריטב"א. אולם יש לבאר דהלא לבוד פירושו להמשיך ולהאריך [עיין לעיל ג: ברש"י וכאן בדף ט. ברש"י]. וכ"ה ברשבי"א כאן ובכל דוכתא]. וא"כ גם כאן אנו ממשיכים עד החיצוני, ושוב יש גם קורה טפח, שהרי לבוד אינו רק חיבור ב' עצמים ביחד, אלא מילוי והמשכה, ויש לבאר וכך שמעתי דאנו ממלאים עד החיצוני (ולא לאויר, על דרך דברי רש"י הנ"ל בתה"ד), וכיון שכן זה ממעט קצת מהטפח של הקורה שהרי צריך לחבר אליו, וצ"ע.

ב'. ובתוס' (ד"ה שאין) הקשו שהרי בסוכה (כב). מבואר שאם יש טפח אומרים חבוט רמי אפילו ביותר מג', וה"נ נאמר כן ברחבה טפח. ותיירצו דכאן שקורה היא משום היכר בעינן ע"ג מבוי וישראה דשייך אל המבוי (וכ"כ תוס' בסוכה שם). ובחי' הר"ן תירץ דשאני הכא שיש יתידות והם עצמן אינם טפח, וא"א לחבוט, וי"ל כעין הסברא הנ"ל דכל שיש הפסק ל"א לבוד, וה"נ כיון שתפוס ביתידות הרי כבר יש מציאות אחרת, וא"א להכניס בה דין אחר, ואע"פ שכל זה אינו דין מציאות, מ"מ לא נתקבלה הלכה זו, אלא במקום שאפשר להחשיב זאת כך במציאות, ועיין בחי' הריטב"א כאן מש"כ לתרץ ולי נראה וכו', עיי"ש, ולשונו צ"ב. וני"ל דכוונתו על דרך דברי הר"ן, ועיין, ובגאון יעקב פירש דא"א לומר חבטי כיון דהוא לאויר, וחבוט לאויר ל"א, וז"א משמע בלשון הרשבי"א, ומ"מ יש ליישב עד"ז מ"מ.

ואכן כיוצ"ב מצאנו גם להגרע"א בתשו' (סימן י"ב) דל"א לבוד היכא דצריך להקדים לזה הלכה אחרת, וכיעוין שם בדבריו שכתב ליישב בזה שאלת התוס' עפ"מ"ש בחי' הר"ן בסוכה דל"א ב' הלכות ביחד, ועיין שם שביאר דכ"ז דווקא כשהלכה אחת נצרכת לשניה וכו'. [וא"ת הא חזינן בסוגיין (ט). דאומרים לבוד וחביט, ע"י בסוף הסוגיא בהו"א וקמ"ל. וי"ל כמתבאר בד' ה"א שם. וע"ע בחי' הגר"ח פ"ה מהל' סוכה, וע"ע בחזו"א ס"י ע"ז]. ובעיקר דברי רע"א הנ"ל, ע"י בקה"י כאן סימן ב' שהאריך בכמה הערות להקשות ע"ד רע"א דחזינן בכ"מ שאומרים בב' הלכות, וגם בראייתו מד' הר"ן אינו מוכרח.

ומ"מ חזינן בסוגיין דאמרינן חבוט ולבוד, ועיין עוד ברמב"ם (פי"ז) ובשו"ע (סימן שס"ג) גבי שתי קורות אחת למטה ואחת למעלה שאומרים לבוד וכו', ובלבד שלא יהיה ביניהם שלשה טפחים לא בגובה ולא במשך, כשוראין אותם שירדה זו, עיי"ש, ודו"ק.

ג'. ולענין לחי שהוא רחוק מכותלי המבוי, ע"י בחי' הרשבי"א כאן שדינו שונה, ואינו כקורה, ולכן אפילו שאינו נוגע בכתלי המבוי כשר [ומ"מ הוא עד ג' טפחים, כיעוין במאירי, ופשוט]. וכתב הרשבי"א ב' ראיות לכך, חדא מלחי המושך מדפנו של מבוי וכו', וכן מדין נראה מבחוץ וכו', וביאר הסברא בזה שקורה אינה היכר באופן שאינו ממש על כתלי המבוי כיון שהוא למעלה ואינו היכר כ"כ, משא"כ לחי דהוי היכר כיון שהוא למטה (ואע"פ דקיי"ל לחי משום מחיצה, מ"מ היכרא מיהא בעיא כמש"כ בכ"ד). וכבר מצאנו לעיל דיש חילוק בין היכר שבגובה ללמטה, ועי' ברשבי"א שם שצ"ע דהתוס' לא ס"ל כן, והיינו דהתוס' (בדף ט): ד"ה ולרשב"ג הקשו על רש"י דבנמשך כלפי חוץ איך יתיר את רה"י, דסתם מבוי אורך כתליו שוין, עיין שם. ובאמת תיקשי לשיטת תוס' מהזכחות הרשבי"א, ועי' במאירי דשאני התם מפני שהוא מכתלי המבוי עצמו, עיין שם. ויש לבאר דכיון שמי"מ הוא נוגע במבוי שפיר דמי, ואדרבה הרי חודו סותם לפניו גם כשהוא מבחוץ, ועיין בשו"ע סימן שס"ג ס"ה, ועי"ע במשנ"ב גבי צוה"פ אי מהני ברחוק.

סימן טז והרחב מעשר ימעט

במשנה (ר"פ) נתבאר שמבוי שפתחו רחב מעשר צריך למעטו כדי להתירו בלחי וקורה, שמבוי נותר בל"ק בפתח ולא כפרצה, ויותר מעשר הוי פירצה, וכמו"כ מבואר שצריך שיהא עומד מרובה בכללות

המבוי (עיין במשנה להלן דף טו: ובפרש"י), אבל באותו פתח אפילו אם הוא פרוץ לגמרי יש לו תקנה בפחות מעשר.

א'. ומבואר בגמ' דהעמדת קנה באמצעיתו אינו מכשיר את המבוי, ופרש"י ד"ה אין, דאתי אוירא דהאי גיסא ואוירא דהאי גיסא ומבטל ליה, ע"כ. ובחי' הרשבי"א כתב דמהגמ' משמע שאינו מועיל קנה באמצע בשום אופן, אפילו כשהיה קורה על גביו מצד אחד של המבוי לצידו השני, ואע"פ שבירושלמי (פ"א ה"א) מבואר שאם היה מניח את הקורה מכותל לכותל ככה"ג היה מועיל, שהרי אמרו שם שעושה פס של ג' אמות וכל שהוא, ומרחיקו מן הכותל שני אמות, והמשהו נידון משום לחי וכו', וביארו שמה שלא עושה פס ד' הוא כדי להתיר את שניהם בלא קורה, ומשמע שאם יעשה קורה מצד לצד יועיל אפילו בפס ד', ע"כ. אולם בגמ' כאן משמע שלא מועיל כן אפילו בפס ד', שהרי מבואר בגמ' שעושה פס ד' לחלקו לב' מבואות, ובדאי שעושה קורה לשניהם, ואעפ"כ לא הותר אלא בכותל של ד"א כשיעור מבוי כדי שלא יהיה אתי אוירא וכו', וע"ע מש"כ שם לבאר בזה דברי התוספתא.

ולכאף אכתי צ"ע לשיטת הירושלמי, הלא באמת סברת הבבלי ברורה דאתי אוירא דהאי גיסא ומבטל ליה, והיה אפשר לומר דהוי כעין צוה"פ שהקילו בה חז"ל, אולם ז"א נהירא, ואפשר לומר שכיון שע"י הקורה הוא מתחבר למבוי, דפס זה יש לעשותו תחת הקורה, ואז כשהוא מתחבר למבוי א"א להעלימו ולהחשיבו כמי שאינו, ודו"ק, אלא דלפ"ז קשה למה הוצרך שיהיה פס ד', ולמה לא יעזור גם בקנה דק, ואפשר דמ"מ חשיבות מיהא בעיא, שמאחר שגם הוא כשלעצמו יש לו חשיבות, ה"ז תופס מקום לעצמו ולא מתבטל, ועי' לעיל בדף ד', ודו"ק.

שוב ראיתי להא"ש (פי"ז משבת הכ"ה) שביאר שהירושלמי לשיטתו דקורה משום מחיצה, ומהני מדאורייתא, ולכן לא נחשב אויר כלל אלא כסתום, אבל הבבלי ס"ל דאפילו למ"ד משום מחיצה אינו אלא מדרבנן, וכיון שמן התורה הרי הוא בטל שוב לא יועיל בו קורה שעליו, עיי"ש. ואכתי צ"ב למה לפי הירושלמי צריך פס ד' וכמו שהערנו. וי"ל כעין האמור דמ"מ אין להכשיר ללא שיש לו חשיבות בפ"ע, אי"נ דל"צ פס ד', ולעולם אם איתא שבקורה כשר מהני זה גם במשהו דק באמצע.

ועיין ברשבי"א בהמשך דבריו שהביא עוד מהתוספתא (פי"א ה"ג) דהרחב מעשר ממעטו ע"י נתינת פס באמצעיתו ונותן קורה על אחד מהן, וביאר הרשבי"א דאפ"ל דמיירי שהפס שבאמצעיתו רבה על אחד מהחלקים, והוי כעומד. ולכן די בקורה בצד אחד. או דס"ל כהירושלמי דמבוי שיש לו שני פתחים, ושכל אחד ואחד רבה על העומד, ונותן את הקורה על אחד מהן ודיו. אולם העיר שכו"ז דלא כהבבלי. וע"ע במאירי שכתב בפשיטות דלא מהני בפס באמצע וקורה מצד לצד. וע"ע בחי' הריטב"א דג"כ העיר שהבבלי חולק על הירושלמי, ואין לנו תקנה אלא מ"ש בגמ', וכתב שם שדברי התוספתא נוטים לדברי הירושלמי (כצ"ל), ומ"מ העיקר כגמרא דילן [ועיין בחי' הרשבי"א דה"ה בה' לחיים דמהני, ועי' בריטב"א שכתב כן בדרך אפשר, וצ"ע].

ב'. והנה הרשבי"א הנ"ל כתב להוכיח מהגמ' דלא מהני כהירושלמי, שהרי אמרו בגמ' תיקונים אחרים, והרי בודאי צריך לתקן את שניהם, שהרי הם כב' מבואות, ע"כ. ויל"ד בזה בדברי החזו"א (סימן ס"ט סק"ב) שכתב כמה חידושים נפלאים שמועיל לחלק את המבוי בעומד מרובה לאורכו (שם המבוי ז' מועיל פס שלוש ומחצה ויותר לחלוק אותו בעומד מרובה), וכן מועיל צוה"פ, וגם בצוה"פ של עומד מרובה ג"כ מועיל לחלוק את המבוי, ע"כ. ויש ליישב מה שהגמ' לא נקטה אופנים אלו, דהם בכלל המבוי בסוגיא להלן.

ועי' עוד ברשבי"א דלהלן (ד"ה אלא) דמ"ש בגמ' דעושה פס גבוה עשרה במשך ד"א וכו', צריך ג"כ שיהיה הקורה מגעת לפס או סמוך לו בתוך שלשה, הא לאו הכי לא, והטעם דבעינן קורה ע"ג כותלי מבוי וליכא, ושכ"כ הראב"ד, ע"כ. אולם יעוין בחי' הריטב"א שכתב דעושה פס גבוה, ונותן את הקורה מכותל לכותל, ומשמע שמועיל פס זה בגובה עשרה אפילו במבוי הגבוה עשרים, ואע"פ שהקורה אינה מגעת אליו ה"ז כשר, ושכן דעת התוס', ודלא כד' הראב"ד שיהיה נוגע בכותלי האמצעי.

וביאר מחלוקת הראשונים היא דהרשבי"א ס"ל דבחילוק הפס של ד"א ה"ז הופכו לשתי מבואות, ושוב צריך שיהיה לו כל דיני מבוי, שהקורה תיגע בכתליו וכו', אבל הריטב"א ס"ל שאינו אלא תיקון בעלמא להחשיבו כן, ואינו ממש כב' מבואות, ולכן אי"צ שיגע בכתלי האמצעי, ומה שהצריכו שיהא פס ד' אמות, וכתב רש"י שזה כדי להשוותו כב' מבואות, וכתב ע"ז הריטב"א שם א'. דאתי כמ"ד משך מבוי בד', והוסיף אי נמי דהכא כיון דמבוי אחד הוא על האמת [כן נראה שצ"ל] לכו"ע בעי ד' משום היכרא, ועפ"ז מבואר שיטתו דהוי מבוי אחד באמת אלא שצריך ד"א להיכרא.

והנה בתוס' כתבו שבפס זה נעשה המבוי כמבוי עקום בצורת חית, וצריך צוה"פ ברחב מעשר וכו', ועי' בריטב"א שהזכיר דבריהם ע"פ שיטה זו, ולכא"ו ה"ז יכול להתאים לב' הדעות הנ"ל אי הוי כמבוי אחד או שתיים, ויל"ב. ועכ"פ מבואר בזה דנחלקו הראשונים אי הוי כמבוי אחד או כב' מבואות (וכן עמד בזה בספר גאון יעקב עיי"ש), וממילא יש בזה נפ"מ לגבי כל תנאי מבוי, וכן המחלוקת אם צריך שיגע הקורה בכותל האמצעי, וכן שיהיו בתים וחצירות פתוחין לכל מבוי בפ"ע וכו'.

ויש להעיר דאם הם כב' מבואות יצטרכו בב' המקומות בתים וחצירות פתוחים לתוכו, ואם הוא כמבוי אחד א"צ, ואכן כ"כ הרשבי"א בעבה"ק שצריך לב' המבואות בתים וחצירות פתוחים לתוכו, וא"ת במבוי מקום שא"צ בתים וחצירות לתרויהו (ואפילו למ"ד דהוי כב' מבואות), מ"מ כבר כתב החזו"א (סימן ס"ט סק"ד) שכאן בודאי צריך לתרויהו בתים וחצירות משום שע"י הפס מתבטל הליכת בני המבוי בזה לזה, כעין מש"כ בפ"י גבי מבוי העשוי כחית, וע"ע שם מש"כ עפ"ז. ג'. ולסיכום הסוגיא מה מועיל בתיקון הפתח, יוצא:

ומשויה גזרו שלא יטלטל בו ד"א, וכן לענין הוצאה מרשות לרשות, וממילא לפי"ז אפשר לבוא ולחלק בין שדה יותר מבי"ס לסלע שבים מוקף מחיצות, דבית סאתים אי"פ שמוקף מחיצות, מי"מ אינו מקום מיוחד לעצמו דלא נשתנה משאר שדות שסביבו, דמסתמא ישנם עוד שדות המוקפות מחיצות, ומשויה אינו נעשה רשות לעצמו, ולכך הוי מקוי"פ למעלה מעשרה. וכי"מ מדברי רש"י דכתב דמותר להוציא ולהכניס מקרפף למעלה מי" אירי בבקעה יתר מבי"ס דאין שם דירה כלל, משא"כ סלע שבים שהוא מוקף מחיצות הרי הוא משונה מכל מה שנמצא סביבו, כי מוקף מכל צדדיו במים, ומכיון שמויחד הוא ע"כ הוי רשות לעצמו, ושפיר הוי רה"י לחייב על הזורק לתוכו אפי"פ שאינו מוקף לדירה כלל, דהא רה"י לא תלי כלל בדרסי בה רבים אלא רק במחיצות (ולא תימא אמאי ימים ונהרות לא הוי רה"י כשמוקפים מחיצות, ויעוין בסמוך בע"ז). ואין לתמוה הא בים אין מחיצות ניכרות אליבא דר"ש לק' (ק). דמים לא מבטלי מחיצתא (יעו"ש ברש"י), וק"ל כתיק, וכבר ביאר המ"מ (בפי"ד הכ"ג) והביאו המג"א (בסי' שמי"ה סק"י) דהחילוק בין מים לפירות, דמים ניכרין הם דשקופים הם ושפיר המחיצות ניכרות, משא"כ פירות. וכן פי' בריטב"א שם [ובחתי"ס (בשו"ת או"ח סי' פ"ט) כי ע"ד אלו דלאו דוקא, דה"ה כשאינו ניכר ממש כגון שקפאו המים ונעשו קרח הדין כן, דכי"מ שנקלל בשם מים אינו חוצץ, ודייק כן מדלא חילקו בגמ' בין עכורים לאינם עכורים, ובוזה ביאר את לשון המ"מ, ע"ש. ולמעשה מציינו בראשונים כמו"כ לשוונות בזה, והארננו בזה במקומו]. וכ"ה בענינו, ומשויה סלע ניכר הוא במחיצותיו, ועצ"ב [וע"ש בע"ז ברי"ח לק' ב"ד ק"א ע"ב דכ' דגם היכא דהויא סנינא ככרמלית אין מטלטלין מתוכה לים, והביא שכי"ה בירושלמי בפירקין (ה"ה), ואיתא שם דהא דמותר לטלטל מסלע שבים לים דהכל חשיב כים, אבל מן הספניה לים אסור דהוי ב' סוגי כרמלית יעו"ש, וקצ"ב מהירושלמי הנ"ל על מש"כ כאן].

ובעיקר ישוב ש' רש"י, בפרמ"ג כ' לתרץ דבסוגיא בעירובין (שם) משמע דפליגי בזה אמוראי, ורש"י דקנט דקרפף מה"ת ל"ה רה"י כלל אזיל כחד מן השיטות שם, ודלא כר"י ע"ש, אך כבר תמזהו עליו מאי דחקיה לרש"י לפרש הגמ' דלא ככו"ע ודלא כפשטיה, ובפרט דבסוגיין דשבת (צ"ט): איירי אליבא דר"י דס"ל דמה"ת הוא רה"י, וע"כ צ"ל כניל וכמשנ"ת.

ו. ואקשי' עלה בגמ' (שם) "הוכרמלית", אטו כולהו נמי לאו כרמלית ניהו, ופירש"י קושיית הגמ' הכי וז"ל: הנך ים ובקעה ואיסטוניה לא זו היא כרמלית דהוזכר במנזן רשויות הא קתני וכו', ש"מ זו היא רשות שלישי, עכ"ל. וא"כ מפני מה תני שוב "הוכרמלית", ובחתי"ס פי' קושיית הגמ' דהמקשן הוה ס"ל פי' של כרמלית כרמב"ם "כארמלית", דאינו לא כרה"י ולא כרה"ר, ולכך פריך בפשיטות דהא כולהו כרמלית ניהו, ומסקנת הגמ' היא כירושלמי, שבתוס' דלעיל (והובא לעיל באות ב', ועתה נתבאר הנ"מ בזה), דתי' הגמ' דלא נצרכה אלא לאתויי כח רה"י, והיינו הך פי' דכרמלית "רך ומלא", דאית בה תרתן. וכ' עוד החתי"ס דהמ"ל כרמל"י כפשוטו יער וכרמל כפירש"י דלעיל, וסתם דבריו ולא ביאר, ונראה דהביאור הוא דהא דהא רש"י פי' דכרמלית היינו מקום שאינו לא הילוך תמיד לרבים ולא תשמיש רה"י, אי"כ לשיטתו קשיא טובא הא הך בקעה וים שפיר הוי בכלל כרמלית, וא"כ מה באו להוסיף, וע"ז תי' הגמ' דלא נצרכה אלא ל"קרון זוית", וכבר פירש"י (בפי' קמא) דהך ק"ז ה"פ, דבהך ק"ז נכנס בית לתוכו והניח מקרקעו לרה"ר, והיינו הך ממש דלעיל, ודוק. וקורב לזה ג"כ בפנ"י. אך בתוספת מה שהקשה דדקדק מדוע תנא דברייתא סתם הדברים בשם "כרמלית", ולא פי' מאי ניהו, ומ"ש משאר כל הדברים דהזכירים בשם, וע"ז תי' כדברים הנ"ל. ושירי בספר באישי ישראל שכ"כ להדיא ליישב ע"פ הר"ן (ומקור הדברים הוא בפי"ה לר"מ) דכרמל"י מלשון ארמלתא, לא בתולה ולא א"א, ועל לשון זה נופל בית שהניח מקרקעו לרה"ר דנשאר אלמנה מהבית ולרה"ר אינה נשאת, ודפח"ח.

וביותר נראה ליישב ע"פ משי"כ בעל המאור לפרש דברי הגמ', וז"ל: לא נצרכה אלא לקרון זוית הסמוכה לרה"ר, כלומר זו היא עיקר כרמלית שגזרו עליה חכמים משום דזימנין דדחקי רבים ועיילי להתם ומתחזיא כרה"ר ושוייה ככרמלית, ומשום דלא ניהא תשמישתא, וכולהו הנך אחרינתא משום לתא דהך גזרו רבנן בהו, וזו היא עיקר הגזירה וכו', עכ"ל עיי"ש, ומבואר להדיא בדבריו דקרון זוית זו היא עיקר גזירת כרמלית, משום דדומה לרה"ר דזמנין דדחקי בהו רבים, ומשויה ליה קרי התנא כרמלית יותר משאר אחרינתא, דקת זו היא עיקר כרמלית.

ז. אמנם אף אחר דברינו לעיל בעל דרש"י א"כ הדברים מיושבים כל כך, דאיתו כ' בתחילת הסוגיא דלא נצרכה אלא לאוסופי כרמלית אחרים, וכגון קרון זוית, משמע מיניה דקרי ליה התנא כך סתמא ולא משום דהיא עיקר כרמלית, אכן לשאר הפירושים דלעיל אי"ש [ויש שרצו לתלות בזה חקירה גדולה בעיקר גדר כרמלית, בעיקר סיבת הגזירה, ותלו זאת בפלוגתא דרש"י ותוס' בריש פרק כל גנות (עירובין דף צ"ב ע"א ובתו"ד"ה אף ג), ואכמ"ל].

עוד נראה לומר דמשויה הרמב"ם (בפי"ד מה"ש ה"ד) פסק רק לדינא דקרון זוית, וז"ל: איזו היא כרמלית וכן ק"ז הסמוכה לרה"ר, והוא המקום שמוקף ג' מחיצות והרוח ד' רה"ר וכו', עכ"ל. והנה הר"מ לא הביא להמשך הסוגיא דתני עוד גוונא דאיכא עליה שם כרמלית, והוא איצטבא שלפני העמודים דנידון נמי ככרמלית, ודין זה לא הביאו הר"מ (ואעי"פ שהרמב"ם הביא זאת בהמשך ההלכות, מי"מ כונת הדברים שבהל' ד' ביאר הר"מ הגדרת עיקר כרמלית, ובוזה הזכיר רק קרון זוית, אך הנידונים הנוספים נפסקו להלכה בהמשך, אך בלשון "נידון ככרמלית", ודוק). וכבר עמדו ע"ז המפרשים, ועיין בשפ"א ובתועפות ראם על היראים ובחתי"ס שהאריכו בזה. ואפשר דהר"מ לא נקט אלא הך דתני בביריתא בהדיא, והיינו קרון זוית כמפורש בבעה"מ, ומשויה לא תני איצטבא דלא תני להדיא, ודוק.

הא קיי"ל דבג' מחיצות מה"ת הוי רה"י, ואמאי כ' דבהכשר קורה פטור, ותמה עליו המ"מ אמאי לא השיג השגה זו כבר בפי"ד דשם כתב הר"מ לעיקר דינו, ועל עצם השגתו כתב המ"מ דהראב"ד וכן שאר המפרשים ועיקרו הוא הרשב"א בעבוה"ק (ש"א סי' א') דתמהו על הר"מ, היינו משום דהם סברו דבג' מחיצות הוי רה"י מה"ת, ע"כ בהכרח לא יכלו לפרש דזהו כרמלית, אבל הר"מ עצמו פסק (שם) דבג' מחיצות הוה מקוי"פ מה"ת, לכן שפיר היה יכול לפרש דמקום מוקף ג' מחיצות הוה כרמלית, ומקור הר"מ עיין בביאור הגר"א (והובא בר"מ פרנקל פי"ד שם מח"י מלוקטים) ויצא נ"מ לפי"ז בביאור מימרא דגמ' לק' (ז). דלא נצרכה אלא לקרון זוית, ויעוין בזה בסמוך.

אכן כ"ז לא נאמר אלא על מקומות הנמצאים בתוך רה"ר, כגון עמוד או סלע שיש בו השיעורים הנ"ל, אבל אה"נ שם כרמלית שייך אף על מקום מסוים שהוא פחות מגי"ט ורחב מד', וכגון בקעה וים דאף לזה נתנו חכמים דין כרמלית מה"ט, דלא יחליפו בין מקומות אלו לרה"ר (ואה"נ אין כרמלית אלא עד עשרה ברה"ר, דאורי למעלה מעשרה מקוי"פ), ובעיקר הטעם אמאי נתנו חכמים לבקעה וים דין כרמלית ה"ט משום דהם דומים במקצת לרה"י דאין בהם הילוך רבים, וגם דומים במקצת לרה"י שאין בהם מחיצות (ומטעם זה יש שרצו לבאר החילוק בין בקעה וים למקום שאין בו הילוך שישים ריבוא, לשיטת הסוברים דרה"ר הוא דוקא בשישים ריבוא, וכבר תמה עליהם הרמב"ן (עירובין נט). אמאי לא תני בגמ' לפנינו בכלל כרמלית מקום שאין בו ס' ריבוא, וע"כ צריך לחלק דל"ד כלל, דמקום זה שהולכים בו בנ"א סו"ס יש ע"ז שם של הילוך רבים, ואין לו דמיון כלל לרה"י, ולא יבואו לטעות כלל, ודוק).

ד. והנה בגמ' בסמוך (ז): תני לה להדיא גבי בקעה, ואקשי' בגמ' דהא אמרי' לעיל דבקעה אינה לא כרה"י ולא כרה"ר, והא תנן הבקעה בימות החמה רה"י לשבת ורה"ר לטומאה, בימות הגשמים רה"י לכך ולכך. ותי' הגמ' ב' תירוצים, עולא אמר דלעולם הויא כרמלית, ומאי דקרי לה רה"י לפי שאינה רה"ר, ונ"מ לזורק לתוכה דאינו חייב חטאת, אבל הוא בכלל פטור אבל אסור, והטעם דהויא כרמלית מבואר דלגבי שבת בין בחמה ובין בגשמים לאו הילוך רבים, דאין רבים מסתלקים מן המסילה לילך בשדה, ולי"ד לטומאה דתליא בזרעים.

ור' אשי תי' דמירי האי בקעה בדאית לה מחיצות, ופרש"י דאשמועינן דאע"ג דהיקפה יתר מבית סאתיים ולא הוקף לדירה, דאין ביתו סמוך לו קודם ההיקף גורינן דלענין לטלטל לתוכה הויא ככרמלית דאין מטלטלין בו אלא ד'. וכ"ז לענין דרבנן, אבל מה"ת הוא רה"י גמור, והזורק מרה"ר לתוכה חייב, וסיבת החילוק דסו"ס מה"ת רה"י קרינן ליה משום דאית לה מחיצה, אף מכיון שהיתה מחוסרת דירה מתחילה לכך אסור לטלטל בתוכה מדרבנן, ובגמ' שקיי"ט אמאי עולא לא ניה"ל בשינויא דר"י וכן איפכא, והעולה בדינו דאליבא דעולא לא נתחדש בבקעה חידוש מיוחד בגדר כרמלית, אך לר' אשי דאוקמי בדאית לה מחיצות, נתחדש דרבנן גזרו תורת כרמלית אף על מקום דאיכא מחיצות, כיון שמתחילה לא הוקף לדירה חששו שבנ"א יבואו לטעות ולהחליף בין הרשויות, אפי"פ שכ"ע ידעי דאית לה מחיצות, ונתחדש לנו עוד גדר בגדרי כרמלית, דאף מקום שהוא רה"י מה"ת, והזורק לתוכו או מוציא ממנו לרה"ר חייב עליו מה"ת, מי"מ לענין טלטול נתנו לו חכמים דין כרמלית שאסור לטלטל בו יותר מדי"א כרה"ר.

ה. ובעיקר מה שפרש"י אליבא דר"א דכ"מ שהיקפו יותר מבית סאתים ולא הוקף לדירה, ואפי"פ שא"כ בנה ביתו בתוך ההיקף, מי"מ כל שלא הוקף מתחילה נשאר עליו דין כרמלית, תמה עליו הרעק"א בגליון הש"ס דסתר עצמו מיניה וביה, דהנה לקמן ב"דף פ' ע"א (בד"ה והוא) פירש"י וז"ל: אבל אם ה"י כרמלית מפסיקו כגון קרפף יותר מבית סאתים או בקעה, ובי' בתים פתוחים אחד לרה"ר זה ואחד לזה וכו', עכ"ל. ומשמע מיניה דאם לא הוקף לדירה לא הוי רה"י מה"ת כלל, ודמי לים דדינו ככרמלית והזורק לתוכה פטור, וכן משמע ברש"י (דף צט ע"ב ד"ה מוקף לכרמלית) דהתם איירי נמי במקום שהוא מוקף מחיצות, אלא שהיקפו בו ב"ס ואין בו דירה כלל, והכא העמיד רש"י דברי עולא דלא הוקף מתחילה לדירה, אלא הוקף לבסוף, ומשויה הוי רה"י מה"ת לענין הוצאה, וכרמלית לענין טלטול (אבל אה"נ אם ה"י מוקף מתחילה לדירה לא היו נותנים עליו דין כרמלית כלל), וצ"ע דמלשון עולא לא משמע כן, ובאחרונים (החתי"ס והשפ"א) כ' ליישב דעת רש"י דסבר דקרפף יותר מסאתים דאין בו דירה כלל מה"ת לא הוי רה"י, ורק בבנה דירה אחר שהוקף בזה מה"ת הוי רה"י, ומדרבנן הוי כרמלית כיון דמה"ת בעינן שיהא דירה קודם להיקף, ומעתה מאי דאמר ר' יוחנן דהזורק לתוכה חייב לא איירי אלא בבנה אח"כ דירה, דמה"ת הוי רה"י ומדרבנן כרמלית, אבל אה"נ בליכא דירה כלל לא ה"י ע"ז נידון, דאף מה"ת לא הוי רה"י.

ואחר דברים אלו צריך להבין קושיית הרעק"א שהניחו בצע"ג, דלכא"ו מה מצא בלשון הגמ' דמינה מוכח דאף בלא הוקף לבסוף לדירה הוי רה"י מחמת המחיצות, ותמה מכה זה על פירושו של רש"י במשנת רעק"א בח"י האיר יוסף שתמה על דברי האחרונים מכה גמ' מפורשת בעירובין (טז): דמקשי' התם אדינא דר"י דלעיל מברייתא דסלע שבים גבוה עשרה ורחב יותר מבי"ס מטלטלין מתוכו לים, וקשיא לר"י הא לדידיה כיון דאית ליה מחיצות הוה מה"ת רה"י, והיאך מטלטלין מהסלע לים, הרי"ז טלטול מרה"י לכרמלית, יעו"ש. ולכא"ו אי נימא כדבריהם דכ"ד ר"י לא איירי אלא בבנה בו דירה לבסוף, אבל בדליכא דירה כלל אף ר"י מודה דלא הוי רה"י ופטור, א"כ לק"מ מסלע, דהא סלע ליכא דירה כלל, וע"כ דלא כדבריהם, ואפשר דמשויה לא ניה"ל לרעק"א בחילוק זה.

ושמעתי ליישב דיש מקום מסלע שבים לבקעה מוקפת מחיצות, דהנה בפשטות מה שמצינו שרבנן נתנו דין כרמלית על מקום שוה ארה"י מה"ת, הוא משום דחששו רבנן לשמא יחליף בין הרשויות שמתור לטלטל ד"א ברשותו, כך יבוא להתיר לטלטל ברה"ר,

	מרחק	ספ	
		3	2
1.	מרחק	ספ	מרחק

	מרחק	ספ	מרחק	ספ
		1.5	2	1.5
2.	מרחק	ספ	מרחק	ספ

	מרחק	ספ	מרחק	ספ	מרחק	ספ
		1	1	1	1	1
3.	מרחק	ספ	מרחק	ספ	מרחק	ספ

	מרחק	ספ	מרחק	ספ
		1.5	1	1.5
4.	מרחק	ספ	מרחק	ספ

ובסוף הסוגיא הביאו פלוגתא, וביארו למסקנא שהמחלוקת בפרוץ עומד אם כשר או פסול [אבל בעומד משתי רוחות לכו"ע לא הוי עומד, מדלא אמר רבותא, כ"נ בפשטות].

ד. ובדין אמלתרא ששאלו בגמ' איפכא מאי אם מהני גם לרוחבו [עי' מאירי, ובתוס' ד"ה איפכא נתכונו לתחילת הסוגיא, אבל אה"נ השאלה גם באמלתרא]. עיין בגליון הגמ' שביירונו מה הצד לשאול, ובגליון הר"ח כתבנו ההלכה בזה מהראשונים.

הרב אברהם שקלאר כולל "אליבא דהלכתא" ברכפ"ד

בשמעתתא דכרמלית ובו יתבאר גדרי כרמלית ושיעורם

וביאר המחלוקת אם ישנו כרמלית בכלים

א. ת"ד ר' רשויות לשבת, רה"י ורה"ר וכרמלית ומקוי"פ וכו', אבל ים ובקעה ואיסטוניה, והכרמלית אינה לא כרה"ר ולא כרה"י, ואין נ"מ בתוכה, ואם נ"מ בתוכה פטור, ואין מוציאין מתוכה לרה"ר ולא מרה"ר לתוכה, ואין מכניסין מרה"ר לתוכה וכו', ואם הוציא והכניס פטור (שבת דף 1), ופירש"י וז"ל: אינו לא כרה"י משום דמאי לרה"ר דאין להם מחיצות, ולא כרה"ר דאינו דומין לדגלי מדבר דלא להילוכא דרבים עבידי, אין נ"מ בתוכן כלומר אין מטלטלין בהן אלא בתוך ד' משום דדומין לרה"ר, וגזרו בהם רבנן אטו רה"ר, ואם הוציא והכניס פטור, וזו היא כרמלית האמורה למעלה, עכ"ל.

ומפורש ברש"י דהטעם דנתנו רבנן דין כרמלית לים ובקעה וכו', היינו משום דל"ד לא לרה"ר ולא לרה"י, אבל מקוי"פ לא רצו ליתן עליו דחששו שמא יבואו להקל אף ברה"ר, ולכך גזרו בהם אטו רה"ר. ב. ובפי' מילת כרמלית: א. הביאו התו"ד כרמלית מהירושלמי, וז"ל בירושלמי בריש שבת: תני ר' חייא כרמל רך ומל, לא לח ולא יבש אלא בינוני, הי"נ כרמלית אינו לא כרה"י ולא כרה"ר, עכ"ל. ב. וברש"י לעיל (ג): ד"ה בעי אביי) פירש"י וז"ל: כרמלית לשון יער וכו' ורש"י לא הילוך תמיד לרבים ולא תשמיש רה"י, עכ"ל. ג. וברמב"ם (פיהמ"ש ריש שבת) פי' באופ"א וז"ל: ומפני זה נקראת כרמלית לדמותו כאשר האלמנה שאינה בתולה ולא בעולת בעל, כמו"כ אלו הרשויות אינם רה"ר ולא נשלמו בהם תנאי רה"י, ויהי אמינת השם כרמלית, עכ"ל. ובאחרונים פי' (עיין בראש יוסף לעיל ג' ע"ב) דל"ימי הלשון כרמלית הוא בי"כף הדמיון, והיינו ככרמלית, ובפשטות נראה דאין נ"מ להלכה בין הפירושים. אמנם בסמוך (אות ו) יתבאר דיש נ"מ בין הפירושים בעיקר שם כרמלית.

ג. ובביאור גדרי ותנאי כרמלית כתב הרמב"ם בפיה"מ (שם) וז"ל: והג"י הוא כרמלית, והוא המקום אשר לא נשלמו בו תנאי רה"ר ולא תנאי רה"י וגדרו כאשר אומר, והוא כי כל מקום שיהי' בו ד"ט באורך וד"ט ברוחב או יותר וגובהו ג"ט הוא כרמלית, בין יהי' הפירה בארץ או עמוד עומד על שטח הארץ הכל שווה, אלא אם יהי' העמוד עומד גבוה ט' טפחים בצמצום יקרא רה"ר וכו', אבל אם הוא פחות מט"ט עד ג' הוא כרמלית, וכן אם הוא יותר מט' עד ג' אם הגיע ל"י טפחים אז יהי' רה"י לפי שנשלמו בו תנאיו וכו', לפי שהעיקר אצלינו אין כרמלית פחותה מד', וג"כ המקומות שיש להם שלשה כתלים והרוח הרביעית ממול רה"ר הם כרמלית, ובתנאי שיהי' בו דע"ז, עכ"ל. הרי למדנו דתנאי כרמלית הם שלושה: א. שיהי' בו שיעור דע"ד לאורך ולרוחב. ב. שיהא גבוה למעלה מנ'. ג. שלא יהי' גבוה עשרה, ושלא יהיו מכתפין עליו.

אבל כשהוא מדע"ד הרי הוא מקוי"פ, כדאמר ר"י לק' (ז). דאין כרמלית פחות מד', ואם הוא פחות מגי"ט הריהו לבדו לקרקע וחשיב כארעא סמיכתא, ואם הוא מגיע לשיעור עשרה הריהו רה"י, דכל דבר שהוא דע"ד וגבוה עשרה הריהו רה"י לעצמה, וכדאמר ר' ששת (שם) שאין כרמלית תופסת אלא עד ג'. ועוד חידש הר"מ דכל שאין בו ד' מחיצות אלא הרוח הרביעית פרוצה לרה"ר אף הוא בכלל כרמלית, וכן פסק בחיבורו (פי"ד ה"ד) וז"ל: וכן קרן זוית הסמוכה לרה"ר הוא המקום שמוקף ג' מחיצות והרוח הרביעית רה"ר וכו' כ"א כרמלית הן, עכ"ל. וכבר תמזהו עליו מג"ל לר"מ דין זה, וכתב הרה"מ דכולן מוסכמים חוץ ממקום שהוקף בג' מחיצות שדעת הרבה מהמפרשים שד"ת הוא רה"י, והזורק לתוכו חייב, וסיים דבפי"ז אבאר דעותיהם, ושם (בפי"ז ה"ט) הזכיר הר"מ דין זה בתו"ד דאם זרק לתוכה פטור, והשיג עליו הראב"ד

עוד נידון ישנו בכרמלית בכלים האם גזרו רבנן דין כרמלית אף על כלים או לא, ואף אי נימא דלא גזרו רבנן בכלים האם דינן יהא מקום פטור או רה"ר, ובהנך תרתי באנו לידי פלוגתא דרבנן.

ח. ונפתח בשיטת התוס', והנה בסוגיא דטרסקל עולה מפשטות הסוגיא דיש לחלק בין היכא שהוא למעלה מי דהוי רה"ר, להיכא שהוא פחות מי דהוי רה"ר, והק' התוד"ה כאן וז"ל: וא"ת נהי דרשות היחיד לא הוי, רה"ר נמי לא הוי אלא ככרמלית, כמו עמוד גבוה ג' ורחב ד', ואמאי חייב, וי"ל דאין כרמלית בכלים, כמו שפירש"י לקמן (ח). גבי היתה קופתו מונחת, עכ"ל, ומסוגיא זו הוכיחו התוס' דאין כרמלית בכלים, אלא דאלול כן מה תי הגמי למטה מי, סו"ס לא הוי רה"ר ואמאי חייב, אלא ע"כ מוכח דגבי כלים לא חשו רבנן לגזור עליה שם כרמלית, וע"כ הוי רה"ר, והכריחו דבריהם ממש"כ רש"י בברייתא לק' דתני התם היתה קופתו מונחת ברה"ר גבוהה עשרה ורחבה ד' אין מטלטלין לא מתוכה לרה"ר ולא מרה"ר לתוכה, פחות מכאן מטלטלין, והק' רש"י שם (בד"ה פחות) וז"ל: וא"ת פחות מי ורחבה ד' כרמלית היא לא גזרו רבנן לבטולי שם כלי עליהם לא גזרו עליו רבנן לבטולי מתורת כלים, אך לא נתבאר ברש"י איזה דין כן נתנו עליו, האם הוא מתבטל לרה"ר או שהוא נהי מקום פטור.

אך בתוס' הדברים מפורשים, דמכיון דאין כרמלית בכלים הריהו בטל לרה"ר, וזה עיקר מה שרצו התוס' לחדש דלמטה מי הריהו בכלל רה"ר ומשו"ה חייב, וכן דעת רוב הראשונים הרמב"ן והרשב"א והריטב"א בסוגיא (דף ז.). וברשב"א הדברים מפורשים דכ"י הכי וז"ל: ומשני כי אמר ריב"ז ה"מ למעלה מעשרה דאין שם רשות שיבטל הכלי לגמרי, דרה"ר אינו עולה למעלה מעשרה, אבל הכא למטה מעשרה, כלומר ולמטה מי דהוי רה"ר אין כלי חולק רשות לעצמו להיותו כרמלית, אלא בטל הוא לגבי הרשות וכו', עכ"ל. ולק' (דף ז.) כי הרשב"א נמי, והביאה בתור ראיה וז"ל: ותעד לך דהא אפי' כלי מג' ועד י' אינו חולק רשות לעצמו ולהיותו ככרמלית, וכ"ש עומד בתוך ארץ הרשות אינו חולק רשות לעצמו וכו', עכ"ל.

וכן פסק המג"א בסי' שמי"ה סק"ד דכלי שאין גבוה י' ועומד ברה"ר אין לו דין כרמלית, אלא הוי כמו רה"ר דאין כרמלית בכלים.

ט. אמנם בהגהות אשר"י (דף ח.) חולק וז"ל: וכן קופה גבוהה י' ורחבה ד' הוי רה"ר גמורה, פחות מכאן הוי מקו"פ, דאין כרמלית בכלים, וכן פ"ח ורש"י, עכ"ל. עולה מדבריו דאע"פ שאין כרמלית בכלים, מי"מ לא מתבטל לרה"ר אלא הוי מקום פטור, והביא שכן הוא דעת רש"י, וכונתו לרש"י שהביאו התוס' (שם) דמלשוננו מדויק דהוי מקו"פ מ"ד' דלא גזרו רבנן לבטולי מתורת כלים, משמע מינייה דמתחילה היה מקו"פ, והס"ד היה ליתן עליו שם כרמלית ולהחמיר בו דיני רה"ר, וקמ"ל דלא גזרו ונשאר עליו שם מקו"פ, אך התוס' הבינו דמדלא גזרו נשאר עליו דין רה"ר, ובחי' אבן העזר בסוגיא האריך להוכיח כשיטת רש"י, דאם אין דין כרמלית בכלים נשאר עליו תורת מקו"פ, וכן פסק בחידושו על השו"ע (בסי' שמי"ה), ומכח זה חידש תקנה לטלטל תינוק למילה באופן שיצא מרה"ר וינחו ע"ג כלי שסמוך לפתח רה"ר, ומכיון שאין כרמלית בכלים הוי מקו"פ. וברעק"א בגליון השו"ע תמה עליו, כיון דלרוב פוסקים רה"ר שלנו כרמלית י"ל דכלי כרמלית הוי כרמלית, והוכיח כן מרש"י בסוגיא דספינה (דף קא. בד"ה אבל לא) דנקט רש"י דספינה הוי כרמלית, והבין הרעק"א דטעמא דרש"י הוא מחמת הסברא דמצא מין את מינו וניעור, דאף ים הוא בכלל כרמלית, אי"כ מה כ' האבי"ה דיש תקנה לטלטל תינוק הלא הכלי יש עליו דין כרמלית, ובהמשך דחה לדבריו ממש"כ האב"ה גופי' בסי' שמי"ה ובחי' על הש"ס דכלים ברה"ר הוי מקו"פ כדעת רש"י והג"א, אי"כ לית לן לאיפלוגי בין רה"ר שלנו דהוי כרמלית לרה"ר מה"ת, דאף בכרמלית הכלי יהי' עליו דין מקו"פ, אך הרעק"א בסו"ד נשאר בקושיא אליבא דרש"י דמשוי ספינה שאין עמוקה י' להיותה כרמלית, הא אין כרמלית בכלים. ועל האב"ה שהחליט כן ברש"י שאף כלי כרמלית הוי מקו"פ, תמה הרעק"א דאשתמיטתיה מינייה רש"י הנ"ל, ובהאיר יוסף סי' כ"ג האריך בזה ליישב, והביא שעפ"ד המאירי בסוגיא שם (ק:) יש מקום גדול לחלק ביניהם, דהנה כ' המאירי וז"ל: שאם אינה עמוקה עשרה היא כרמלית ומותר להדיא, שאע"פ שאין דין כרמלית ומקו"פ בכלים כמו שביארנו בפ"ק (וע"כ דיליף כשיטת התוס' ודעמיה) ספינה כקרקע היא נידונה וכו', עכ"ל (אע"פ דבסוגיא בשבת (פג:)) מפורש דספינה חשיבא כלי, ורק מגוה"כ טוהרה היא, מי"מ ליק, דהתם לא איירי גבי ספינה במים אלא על סתם מציאות דספינה, וי"ל, וממילא יש לחלק טובא בין ספינה דכרמלית הנמצאת בים, לשאר כלים המונחים ברה"ר, דספינה חשובה כקרקע משו"ה חולקת רשות לעצמה להיותה כרמלית, אבל שאר כלים דליח אינם חולקים רשות לעצמה, ובטלים לרשות שהם מונחים בה, עוד מה שתמה על הרעק"א אמאי לא הוכיח מעיקר הסוגיא דביצאתא דמישן, דמוכח מינייה דהוה כרמלית ולא מקו"פ, יעו"ש.

י. אכן דעת המג"א (בסי' שני"ה סק"ו) דכל העומד בכרמלית הוי כרמלית, ולשיטתו דבסי' שמי"ה (סק"ד) פסק כדעת רוב הראשונים דכלי ברה"ר אין לו דין כרמלית משום דאין כרמלית בכלים, ובטל לרשות שהוא נמצא, וממילא א"ש דתלוי ברשות היכן הוא נמצא, דכשהוה ברה"ר בטל הוא לרה"ר, אבל כשהוה בכרמלית בטל הוא לכרמלית, ומה"ט דמין במינו נייעור, והיסוד בזה דכלי אינו מבטל רשות העומד בתוכו, עכ"ת דהרעק"א. ולמעשה הדברים מפורשים בחי' הרשב"א (שם) דאין כלי חולק רשות לעצמו להיותו ככרמלית, אלא בטל הוא לגבי הרשות, דכל למטה מעשרה בטל הוא לגבי הרשות, לפי"כ כ' לחלק בין אדם לעמוד ותל, דאדם אינו נעשה רשות אלא עומד ברשות, משא"כ כלים דבטלי לרשות, וממילא אפ"ל בדעתו דכל זה כשהכלי ברה"ר, אבל כשהכלי ברשות כרמלית הרי הוא בטל לכרמלית, דהיסוד הוא דכלים בטלי לגבי

הרשות, אכן לשאר הראשונים דסברי דהוי מקו"פ אין זה היסוד, ולעולם אין הכלי מתבטל לרשות, אלא הכלי נעשה רשות לעצמו, אך מכיון שלא הושלמו בו תנאי רה"ר משו"ה הוי מקו"פ.

יא. וכן מוכח בחי' הר"ן (על הר"ף בדף א: ד"ה ומקשו) דהק' הא דבעי הנחה על מקום ד' ברה"ר היכי דמי, הא בפחות מג' כקרקע דמי וא"צ למקום ד', ובלמעלה מג' ועד עשרה הוה כרמלית ופטור, ולמעלה מ"י הוה רה"ר, ושוב לא מצינו הנחה דע"ד ברה"ר, ות"י בשם הראב"ד דמשכח"ל במניח ע"ג בע"ח דל"ה מקו"פ, דאין חולקין רשות לעצמן. וברעק"א בהגהות על הר"ן (נמצא בסוף דו"ח שבת) תמה עליו הא משכח"ל לה נמי בכלי גבוה ג"ט דאין כרמלית בכלים, ומפני מה לא הזכירו, אלא ע"כ מוכח דס"ל לר"ן כרש"י וכהג"א דמשום דאין כרמלית בכלים הוה מקו"פ, ולא בטל לרה"ר, ודלא כהני ראשונים דלעיל, ולכך לא הזכירו דסו"ס במקו"פ נמי ל"ב הנחה על מקום ד'.

וברעק"א על גליון שו"ע (סי' שמי"ט סעיף ה') הבין אחרת בדעת רש"י, וז"ל: יליד בזה טובא, דהא מדברי רש"י מבואר דספינה אם אינה עמוקה י' הוי כרמלית, הרי דהספינה כלי, מ"מ כשעומדת בכרמלית הוי כרמלית וכו', ומ"מ י"ל דרש"י סבור דאין כרמלית בכלים, היינו דבעומד כלי ברה"ר הוי רה"ר דבטל לרה"ר, וכמ"ש תוס' שבת ה': מש"ה כלי ככרמלית בטל לכרמלית, אבל להסוברים דכלי ברה"ר הוי מקו"פ גם בכרמלית הוי מקו"פ, דהרי בלא"ה צ"ל לרש"י כן, דהא ל"ש דטעמא דרש"י דכרמלית חמור בזה דמצא מין את מינו וניעור וכו', דהא רש"י לא ס"ל כן בשבת וכו', עיי"ש, עכ"ל. והעולה מדבריו דנקט דרש"י סבר כתוס' וכשאר הראשונים דכלים בטלים לרה"ר ולא הוי מקו"פ, והכריח כן ממה דס"ל לרש"י דספינה חשיבא כרמלית, וראי' לכך הביא מרש"י לק' דאמר"י התם בגמ' דאין כרמלית פחותה מי, ופירש"י דכל הא ימירא לא נאמרה אלא לענין דבר שאינו מסוים כגון אוריא וכדו', דבדבר מסוים למעלה מי' פשיטא דל"ה כרמלית אלא רה"ר, והק' רש"י דלוקמי בדבר מסוים דלית ביה ד' ופחות מי' וקאי בכרמלית, תי' רש"י דז"א, דא"כ מצינו חומר בכרמלית מה שלא מצינו ברה"ר, דברה"ר כה"ג חשיב מקו"פ, עכ"ל. ומוכח מינייה דלא ס"ל לטעמא דמין במינו נייעור, דאם ה"י סובר כן ה"י הדין דאף בכרמלית כה"ג הוי מקו"פ, וממילא לא מצינו שיהי' רה"ר חמור מן הכרמלית, ודו"ק.

אכן אין מדברי רעק"א הללו סתירה לעיקר דברינו, דהמקור לדבריו הוא ממש"כ רש"י בסוגיא דספינה, ולפי האמת דלא קשיא מהתם מידי דיש חילוק גדול בין ספינה לשאר כלים ברה"ר, אי"כ אין לנו הכרח להעמיד דברי רש"י דכלי ברה"ר הוי רה"ר, אלא הוי מקו"פ, וכמו שבאמת הבינו הג"א והאב"ה, ומה שהביא ראי' לדבריו מרש"י לק' דאין כרמלית פחותה, דרש"י למד כהג"א, יש לנו לכאן להוכיח מרש"י להיפך, דהתם מבואר ברש"י דעמוד בכרמלית לא הוה מקו"פ, אבל שאר כלים אפשר דהוי מקו"פ, דהא רש"י לא איירי לענין כלים, ועצ"ב עיקר דברי רש"י יב. ומה שנראה בביאור המחלוקת אם יש לכלים דין רה"ר או דחשיב מקו"פ, עולה מהאחרונים דנחלקו איזה דין יש לכלים, האם דומים לכל עמוד ברה"ר גבוה ג' עד עשרה דל"ה רה"ר אלא אי"כ מתכפין עליו, או"ד יש לכלים דין שונה מעמוד, וממילא אפ"ל דהראשונים דסברי דהכלי בטל לרה"ר הוא משום דסברי דאין הכלי מחלק מקום רה"ר, ומה שמונח עליו כמנוח ברה"ר, אך דעת רש"י והג"א דהכלי דמי לעמוד ומחלק מקום רה"ר, רק לענין דין כרמלית לא נתנו רבנן לכלי דין כרמלית, וכך עולה מדברי הרשב"א.

וטעם יש בדבר, דהנה הק' הריטב"א (החי' בסוגיא וז"ל: וא"ת אכתי אמאי חייב בעה"ב, דהא כרמלית הוא, י"ל שלא גזרו חכמים דין בכלים ולא בשום דבר העומד לינטל מיד, ולמעוטי לבינה דלק' (ז.) דע"ג פטור אבל אסור, דהא אינה כלי וקביעה טפי וכו', עכ"ל. [וכן מפורש בחי' לק' (ח:)] אך בדבריו שם יל"ע דכ' "שלא תקנו כרמלית בכלים אלא בדבר הקבוע בקרקע", ומשמע דבעי קבוע ממש, ויל"ד].

ובדבריו הללו מסולקת קושיא אחרינא שיש עליו ועל כל העומדים בשיטה זו דאין כרמלית בכלים ודין הכלי כרה"ר, הא מה בכך דלא גזרו רבנן כלים בכרמלית, הא סו"ס כיון דלא דרסי עליה רבים לא הוי רה"ר, כמו שמצינו לקמן גבי לבינה ברה"ר דגבוהה ג', וזרק ונח ע"ג פטור משום דלא דרסי לה רבים, וכל שלא דרסי בה רבים לא הוי רה"ר, אי"כ מ"ש כל כלים ברי"ה מלבינה, ועפ"י הריטב"א א"ש, דליד לבינה לשאר כלים, דכל הכלים כיון דמטלטלים ועומדים לינטל מיד ע"כ בטלי לרשות שנמצאים שם, משא"כ לבינה דאינה ממש כלי וקביעה טפי, לכך אם אין דורסין עליה לא מתבטלת לרה"ר אלא רשות היא בפני"ע. ובחשק שלמה תמה נמי האי תמיהה, וסיים דהוא מצוה רבה ליישב, ואפשר דלא ניח"ל בחילוק הריטב"א דלבינה לא הוי כלי כשאר כלים ממה שנתבאר בקבא דקשייתא (קושיא ג') דהקשה בסוגיא דלבינה, לפי המבואר בב"ק דף צ"ו וברשב"א שם הוא מפורש להדיא דלבינה הוי כלי, אי"כ לדידן דאין כרמלית בכלים, והאי לבינה נמי חשיבא כלי, אי"כ אמאי חשיב ע"ג הלבינה כרמלית, דמדקתני ע"ג פטור משמע דפטור אבל אסור, הא ממנ"פ קשה אי בטל לרה"ר אמאי פטור, ואי הוי מקו"פ אמאי קתני פטור אבל אסור, הו"ל למימר מותר, אמנם לפמשנת"ל ליק' מידי, דאפשר דאף הריטב"א מודה דכלי הוא, אך מי"מ ל"ד לשאר כלים כיון דקבוע טפי, וע"כ גזרו עליה תורת כרמלית, ודו"ק.

ולענינו א"ש, דהריטב"א ס"ל דאין כרמלית בכלים משום דלא גזרו חכמים על דברים העומדים לינטל שיחשבו כרמלית, אלא הריהו בטל לרה"ר, ומכיון שהני כלים עומדים לינטל אין הכלי מחלק מקום רה"ר, ורק חפצים דקביעא טפי ואינם מיטלטלים ממקום למקום חולקים רשות לעצמם להיות רשות אחרת כעמוד ותל, ודו"ק. [עוד יש עמנו ככתובים בענין כרמלית, ואי"ה נעמידם לדפוס בגליון הבא].

* * *

בענין גג המפסיק בין החבל לקנים

מעשה בא' השכונות שעשו צוה"פ ע"י שהעמידו ב' קנים בב' צידי ר"ה, וחבל מתוח על גביהן, והוי מחוברים קצה החוטים לבתים שבשני צידי הרחוב, ובהגיע חג הסוכות הוציא א' הדיירים שלמטה את גגו, ונמצא הגג מפסיק בין החוט לקנים, והשאלה האם בשבת חוה"מ נפסל צוה"פ וצריך לשנות מקום החוט או מקום הקנים, או"ד כיון שהגג הוא דבר עראי שאינו קבוע שם כל השנה אלא רק לסוכות, ועוד שהוא עומד להזיזו בעת ירידת גשמים או בעת שיקדרו השמים בעבים, משו"ה אינו פוסל את צוה"פ [וכבר כ' הפמ"ג שראוי לכ"א שיהיה לו גג כזה שיוכל לסגורו בשעת ירידת גשמים].

והנה בנידון זה כבר נגע בו הט"ז, ובהקדם דברי הרמ"א (סי' שס"ג סוס"כ) וז"ל: י"א דנהוגין האידיא לתקן כל המבואות בצורת פתח, דכל המבואות שלנו יש להם דין חצרות, והמנהג הפשוט לתקן ע"י חבל הקשור לרחבו של מבוי וכו', ולא מהני אלא מטעם צוה"פ דמהני למעלה אפי' בגמי, וע"כ יש ליהרר להעמיד תחת החבל ב' קנים גבוהים עשרה מכוונים תחת החבל וכו', עכ"ל.

ועל דין זה כ' הט"ז (סי' ס"ק י"ט) וז"ל: וני"ל דאם למעלה מן הקנים שמעמידין למטה יש גג שמפסיק בין גובה החבל להקנים יש איסור בזה, דל"ה צוה"פ בזה כיון שהגג מפסיק בין החבל להקנים, ואין עושין צוה"פ בענין זה, אלא צריך שיפתח נקב גדול בגג למעלה מהקנים בענין שיהיו מכוונים תחת החבל בלי הפסק, עכ"ל. ומבואר בט"ז שבנד"ד נפסלה צוה"פ מחמת הגג המפסיק בין החבל לקנים, וטעמו דבכ"מ שעושים צוה"פ כמו לענין מזוזה וכדו' אין עושין בענין זה, ולכן גם לענין עירוב חצרות לא מהני כשיש הפסק.

ובספר תוספת שבת (שם ס"ק ס"ד) השיג עליו וז"ל: ולא ידענא מנליה הא, דהא הך מילתא דא"צ ליגע הוא נלמד מהא דאיתא כיפה ר"מ מחייב במזוזה וחכמים פוטרים, ושונים שאם יש ברגלה עשרה קודם שמתחיל להתעגל שחייב. והרי עיקר המשקוף הוא התקרה הישרה שלמעלה, וא"כ הרי הוא אינו נוגע במזוזות שלמטה ש"מ שא"צ ליגע, וא"כ מזה מוכח ג"כ שגם ההפסק אינו מזיק כלום, דהא העיגול הוא מפסיק בין התקרה הישרה ובין המזוזות, ע"ש ברש"י ד"ה חייבת, עכ"ל.

ותו יש לתמוה עליו מהל' עירובין גופי' שפסק השו"ע סו"ס ש"ב דין זה בלא חולק, וז"ל: כיפה אם יש ברגליה דהיינו קודם שתתחיל להתעגל י' טפחים מתרת משום צוה"פ, עכ"ל. וכ' הגר"א דקיי"ל כרבנן בעירובין יא. וכפירש"י שם, ולא השיג ע"י הט"ז מאומה. ושור"ד בשו"ע הרב (שם ס"ב) שהביא לדברי הט"ז הללו, ובמסוגר תמה עליו וז"ל: צ"ע מכיפה דף יא. ולעיל סי' שס"ב סכ"ד שמועיל, אף שהכיפה מפסקת בין הקנים למשקוף, עכ"ל.

ובאמת המתבונן בט"ז (יו"ד סי' רפ"ז סק"ג) יראה שלק"מ מדין כיפה, דהט"ז אזיל בזה לשיטתו, דהנה השו"ע (שם ס"ב) העתיק לשון הרמב"ם וז"ל: בית שיש לו מזוזה מכאן ומכאן, וכיפה כמין קשת על שתי המזוזות במקום המשקוף, אם יש בגובה המזוזות י"ט או יותר חייב, ואם אין בו י"ט פטור מפני שאין לו משקוף, עכ"ל. ותמה הכס"מ צ"ע אם הכיפה חשיב משקוף אפי' אין גובה המזוזה י"ט להתכשר, ואם אין חשוב משקוף כי היינו גובה י' מאי הוה, אטו גובה המזוזות משוי' לכיפה משקוף, עכ"ל. והביאו הט"ז ודחה דבריו וז"ל: ונראה דלק"מ, דודאי יש בגובה י' אמרי' דיש כאן מזוזות, וממילא יש משקוף על מזוזות, משא"כ באין גובה י"ט אין לך מזוזות אלא שתאמר מה שמתעקם הוא נחשב למזוזה, וא"כ אין לך משקוף שכל העיקום כחודא חשבינן ליה, ואין אתה יכול לעשות מזוזות ממנו וגם משקוף, עכ"ל. וכע"ז כ' הבאר הגולה בקצרה דחשבינן ממקום שמתחיל להתעגל שהוא המשקוף, ולכן צריך שיהיו המזוזות גבוהות, עכ"ל. ולפי"ז אין לתמוה על הט"ז מדין כיפה, דהתם אין שום חציצה בין המשקוף למזוזות, אלא עד סוף י"ט הם המזוזות, ומשם ואילך הוא המשקוף, משא"כ הכא איירי הט"ז באופן שיש הפסק ממש בין החבל לחוטים, וא"א להחשיב את הגג כחלק מן המשקוף.

והתימא שהתו"ש שם הביא הן לדבריו והן לדברי הבאה"ג, ועל דבריהם תמה בזה"ל: ולא ירדתי לסוף דעתם, דלמה לא נימא דהעיגול משלים קצת לגובה עשרה, והתקרה העליונה שהוא ביושר נחשב למשקוף, דהא קיי"ל דא"צ ליגע, וההפסק אינו מזיק כמש"כ לעיל, עכ"ל. ולכא"ו מה הכריחו לפרש כן ולתמוה על הט"ז מכח זה, הא אם יפרש כט"ז תינח בתרווייהו, עכ"פ עולה לן מעתה דהט"ז לשיטתו והתו"ש לשיטתו דא"צ שיגע המשקוף בקנים, לפיכך אף אם יש באמצע אין ההפסק מזיק.

ומיהו אכתי צ"ע דמה הדמיון בין כיפה לנידון הט"ז, ובאמת שהפמ"ג שם כבר הרגיש בזה, וכ' וז"ל: עיין תו"ש שהקשה עליו מעירובין י"א דכיפה מוכח שאין מפסיק משפסיק וכו', הנה ביו"ד שם להר"מ שיטה אחרת בעירובין וכו' ועיין באה"ג וכס"מ וכו', מי"מ איזה תעשה מזוזה ואיזה משקוף, ויל"ע (לפי"ז על התו"ש) איך אמר סיעתא שא"צ ליגע צוה"פ בקנים להר"מ, ולפירש"י שפיר מגובה י"ט וכו', משא"כ לר"מ גבוה י"ט העיגול מיד הוה משקוף, ויל"ד ולומר מר"מ מייתי ראייה דאמר חוקקין, וכאילו נוגע ממש לא הוה אמרי', ולפי"ז י"ל רבנן לא ס"ל כן (והדק"ל מה הראיה מכיפה דלא כט"ז) וכו', ובזה יש לפרש דברי הט"ז מה שהצריך נקב בגג, עכ"ל. והעומד לחלוק נידון דכיפה מנידון הט"ז, ושוב אין להוכיח מידי וכמשנת"ל [ומה ששקו"ט בפלוגתא דר"ן ור"ש, עיין בחזו"א סי' ע"א סק"ג שאין הכרח ללמוד כן אף ברש"י].

וגם בחזו"א (סי' ע"א סק"י"ג) דחה קושיית התו"ש מכיפה, וז"ל: בענין הפסק בין תקרה למזוזות שהק' בתו"ש, לפמש"כ בסק"ג אין ראייה משם [וז"ל: ועיקר דינא שלפרש"י אין כיפה חייבת במזוזה אף ביש ברגליה י', א"א הכותל מרובע הדכשירה בפתח בתקרה עליונה ולא בעיגול לא

ומאידך בסי' תרכ"ו סק"כ הביא המ"ב ספקות הפמ"ג אם מותר לומר לעכ"ו לפתוח גג הסוכה הקבוע במסמרים ביו"ט, וכן האם מותר לנכרי לסכך סוכתו ביו"ט באין לו סוכה אחרת, וצדדי הספק האם סוכה נחשב לאוהל עראי ושירי דאיסורו מדרבנן, או דהוי אוהל קבוע ואיסורו מה"ת, ולא שרי אמירה לעכ"ו, וסיים הפמ"ג להורות היתר חלילה לי, וצ"ע בכל זה, עכ"ד. ומסתמת המ"ב נראה שחשש להורות בזה היתר כיון דיש כאן חשש איסור תורה, וצ"ע, ואין לתמוה ממש"כ (שם סי' כ"א) בשם הפמ"ג דסוכה פטורה ממוזזה, דשבעת ימים לאו קבוע מיקרי ע"ש, דיש לחלק בין איסור בונה לקביעות מוזהה דתלוי בקביעות גמורה, ואכמ"ל. [אך ע"ע בשו"ת מגידות לפמ"ג (סי' ק"ט) שאירע אצלו מעשה שנפל הסכך ביו"ט, ולא מיחה כשקראו לעכ"ו לסכך, ובידך עליו משום שלא היה לו מקו"א, ע"ש, מכ"ז נראה שנקט יותר דהוי אוהל עראי, וכ"ז צ"ע].

ותבא לדינא נראה דיש לחלק בין גג הזזה דחשיב דבר עראי לכ"ע, כיון שאף בחג הסוכות עומד לחזור למקומו בעת ירידת גשמים, לבין סוכה שקבעה תחת הקנה העליון דיש לחוש דחשיב דבר קבוע, וראוי לשנות מקום הלחיים לפני הסוכה ואחר הסוכה, וע"ז יש כאן ב' צורות פתח נפרדות, והסוכה עצמה היא מחיצה המחברת בין ב' צורות הפתח [כפי שהציע בגליון הנ"ל, אך צריך לזוהר שלא יהיה סכך העודף החוצה מן הסוכה שלא יחזור ויפסול קנה העליון כדברי ה"ט"ז, וגם כאן אין להקל משום סברת החזו"א דדבר עראי לא פוסל, כיון שדיון הסכך כדיון הסוכה ודכולהו חדא ביתא, ויש לחוש שחשיב אוהל קבוע, אך יש לדון כמה הוא השיעור העודף שבביל לפסול [וע"ש שהביא שנחלקו בזה פוסקי זמננו יעו"ש, ואכמ"ל].

הרב בן ציון גרינהויז הקריה החרדית בית שמש

סימן א'

בענין צוה"פ שהקנים עומדים באלכסון (לסוף סי' שס"ב וריש סי' שס"ג)

א. הנה בשעה"צ סי' שס"ג ס"ק י"א מבואר דצוה"פ שהקנים עומדים באלכסון לתוך חלל הפתח מחמת שהקנה העליון קצר כזה כשר, ולכא"ו ה"ה להיפך כשהם נוטים כלפי חוץ לחלל הפתח ולצדדין כזה, ואדרבה דלכא"ו נ"ר דצויר בתרא קיל טפי, שהרי בצויר שצויר השעה"צ אין קנה עליון ע"ג קנים שלמטה כלל כי אם ע"ג החלק העליון, ואעפ"כ מכשיר המ"ב, וכ"ש בצויר שצוירתי שהקנה עליון כל הזמן ע"ג הקנה, ואדרבה שלכא"ו יהא נפק"מ לדינא באופן שאין הקנים נוגעים בקנה עליון, דבצויר א' פסול שהרי אין כאן קנה ע"ג מוזהות, ובצויר ב' כשר דיש כאן קנה ע"ג מוזהות. ולגופן של דברים אי בכה"ג צריך ליגע ראשי הקנים בקנה עליון, יעו"ש משי"כ במדור שיח הלכה (בגליון קודם) בבואר תשובת מרן הגר"ח שש"ס לאאמ"ר הגה"צ שליט"א שמדייק בחזו"א דאם הקנה עליון מסתיים מעל סוף האלכסון כזה נסתפק החזו"א אי אמרינן גוד אסיק או לא, ואי קנה עליון מרוחק ורק דאלו היה ממשיך לשפע היה נוגע בו כזה פשיטא לחזו"א אי לא אמרינן גוד אסיק, דאין אסיק באלכסון ולא מיקרי קנה ע"ג המוזהות, ע"ש. ולפי האופן השני שצוירתי דהיינו כשחלל הפתח מתרחב תלוי בספינקו של החזו"א אי צריך ליגע או לא, שהיה הצויר כזה, שוב הסתפקתי שאולי בזה יהא פשוט לו לחזו"א שא"צ ליגע, שהרי בשלמא בצויר דמיירי ביה החזו"א הרי רק הקנה התחתון תחת קנה עליון, ומשו"ה מספק"ל שמא צריך ליגע, דמספק"ל אי נימא גוד אסיק ע"י קצה הקנה בלבד, אך בצויר דידן שכל הקנה התחתון תחת קנה העליון אלא שעומד באלכסון, אולי יהיה פשיטא לחזו"א שא"צ ליגע, דאולי בזה נימא גוד אסיק לכל הקנה, וצ"ל בזה.

ב. והנה בעיקר הדבר דעכ"פ בנוגע קנים התחתונים לקנה עליון כשר, הנה לכא"ו ה"ה כשנטיית הקנים הם כלפי תוך המבוי או מחוץ למבוי, דלכא"ו מהיבא תיתי לחלק בזה, ובאמת שמרן החזו"א ז"ל סי' ע"א ס"ק ו' כתב להכשיר ד"ז ע"ש, אלא שאח"כ בס"ק י"א חזר בו וכ' דאין לנו מקור נאמן להכשיר ד"ז, ויל"ע אם כשחזר בו חזר בו רק מצויר זה, או גם מצוירים הנ"ל שבהם הכשיר להדיא רבינו המ"ב, והנה טעמו של החזו"א דאין תחת המשקוף למטה בארץ מוזהות, וא"כ לכא"ו בצויר שצויר המ"ב דהיינו בצוה"פ שהחלל מתקצר נמי שייך טענה זו [ואף כשיש המשך לקנה העליון כזה מ"מ בחלל של הפתח שהתקצר לא הווה המשקוף ע"ג המוזהות, ומשקוף שחוץ למוזזה לא מהני מידי, ופשוט], אבל בצויר השני שהפתח מתרחב ליכא לטענה זו, דלעולם הקנה העליון ע"ג מוזהות, וראיתי בספר שונה הלכות שלא העתיק ד' החזו"א סוף סק"א שחזר לפקפק אלא לגבי האופן שהמשקוף יוצא מחוץ לחלל הפתח לגמרי, אכן בעניי לא בירא לי ד"ז, דלכא"ו חזרתו לפי טעמו גם כלפי צויר שמתקצר לתוך חלל הפתח, ולפי"ז כשהמ"ב פשיטא ליה להקל בזה, ה"נ יהא פשוט לו להקל ביוצא למחוץ לחלל הפתח, דלכא"ו אין סברא לחלק ביניהם דזיל בתר טעמא דהחזו"א דשייך בשניהם [ולפי"ז מה שמחמירים בענין עמודי עירוב שיהיו ישרים וכו', זה רק ע"פ מה שחזר החזו"א לפקפק בדבר, ושור"י מכתב מרן הקה"י זצ"ל שנדפס בספר אגרות ורשימות קה"י המצורף לספר אמרות משה (לנכדו הגר"מ ברום) בחלק רביעי, ואינו תחי' כעת לעיין בו, ע"ש].

ג. אלא דלקושטא דמילתא לא בירא לי ד"ז, דהנה הרי בסברא יל"ע בכ"ז, דכבר כ' מרן החזו"א ז"ל בסוף דבריו דלכא"ו שיעור האלכסון בזה הוא לפי שיעור אלכסון של תל המתלקט, ע"ש, והנה נודע פלו' מרנן הגר"ח החזו"א אם גדרו של תל המתלקט כשהוא מחיצה ע"י צויר

וצ"ע, ולכן יש להחמיר, עכ"ל. ומיהו במ"ב הביאו, וכ' עליו דהאחרונים יישבו קושיותו, וע"כ הסומך על רמ"א לא הפסיד.

וגם לענין חיוב מוזהות מציינו בזה מחלוקת האחרונים, דעת החזו"א (סי' קע"ד סק"ב) שאין ראשי הכתלים נחשבים למוזהות להכשר צוה"פ, אלא בע"י שתהא המוזהות סותמת מקום הפתח, וכן הקנה העליון צריך להיות בולט למטה מכל שטח התקרה, אבל התקרה עצמה לא נחשבת לקנה עליון בצוה"פ, ובעי צוה"פ מלבד התקרה, והביא שכן מבואר במג"א שם לגבי סוכה דל"א דהסכך עצמו יחשב קנה ע"ג הפתח, יעו"ש. ובחוט שני ה"ל מוזהה (ע' ק"ה) כ' בענין זה דמסתברא דאף לרא"ש דסוף תקרה חשיב כמשקוף, בד"א דוקא במקום שמסתיים התקרה, או משמש מתחילת התקרה אז חשיב משקוף, אבל אם התקרה ממשיכה משם ולהלם, ואין היכר סיום התקרה מעל המוזהות, אף לרא"ש ל"ח משקוף, יעו"ש.

אמנם דעת המקדש מעט (סי' רפ"ז סק"ה) שהתקרה נחשבת למשקוף, וכ"כ בשו"ת משיב דברים (הובא בספר שערי מוזהות) שמשמע מדברי היראים שאם יש תקרה ללא משקוף חייב במוזהות, ורק באופן שהמוזהות עומדים בנפרד סמוך לבית ואין תקרה מעליהם אז נחשב כפתח ללא משקוף, וכ"מ באו"ש ה"ל מוזהה (פ"ו ה"ה) שאין המשקוף צריך להיות בולט וסג"י בתקרה, וע"ע בשו"ת מנח"י (ח"ו סי' צ"א) שהביא להך פלוגתא, וצוין שמדברי הדה"ח מבואר להדיא שתקרה נחשבת כמשקוף. וע"ע בספר בירור הלכה י"ד שם מה ש' בזה, ולפי"ז היה מקום להכשיר את הגג הבולט שיהי' בתורת משקוף, אמנם גם היתר זה אינו מרווח, דבספר מקדש מעט (שם) נסתפק בתקרה העשויה רק לצורך קירוי, ואין בה היכר משקוף, דאפשר שאינה מועילה. ובספר חובת הדר (פ"ז הערה ח') הביאו וכ' עליו: ונ"ל שבמקום שהתקרה מסתיים אפשר נדידון המשקוף לכה"פ לשיטת הרא"ש דלא גרע מראשי הכתלים וכו', עכ"ל יעו"ש, ומעתה גג זה שנעשה לצורך קירוי הבית ועומד לכך לכ"ע אי"א להחשיבו בתורת צוה"פ, אמנם בחזו"א (סי' ק"א סק"ה) מבואר שכל קנה עליון שחשיב עליו לשבת זו שיהי' לשם צוה"פ מהני, יעו"ש, ויש לחלק, ודו"ק.

ולענין הלכה יש להכשיר צוה"פ הגם שיש הפסק גג, ע"פ משי"כ החזו"א (שם) שכל דבר שאינו קבוע או מגרע לצוה"פ, וז"ל: מיהו אם יש ביניהן באויר דבר שאינו קבוע נראה דאינו מפסיק, וכעין דאמר בעירובין (י"ב) עושה פס ד"א, וכמש"כ לעיל סי' ה' סק"ב דבפחות מדי"א אינו חולק את המבוי אף למפסל קורה, משום דינא דקורה ע"ג מבוי, עכ"ל. ואין לך דבר שאינו קבוע כההיא גגות שעומדות לחזור למקומן מיד בגמר החג, ואף בימי החג נעות ממקומן בעת חשש ירידת גשמים, ועפ"ד הללו ארווחא שגם מכוניות ופחי אשפה העומדים תחת צוה"פ לא מקלקלים את צוה"פ, כיון שעתה קבועים שם דאולא וניידי כל הזמן, ויש כאן היכר צוה"פ [ולכא"ו ה"ה במכוניות ישנה העומדת יותר משלושים יום, שלי"ח הפסק כיון שניכר לכל שהוא דבר זמני ועומד להסתלק מכאן בא' הימים, לאפוקי עץ שגדל ושלה פארותיו וחוצץ בינו לחוט, שאף שדרכו לגוזמו תדיר מ"מ לא ניכר שהוא דבר זמני, ודו"ק], ויתבאר עוד בסמוך.

ונ"מ ג"כ בכל דבריו לענין נידון דומה שעמד עליה בגליון תיקוני עירובין (גליון כ"ח) באלו אנשים שבנו סוכתם תחת צוה"פ של העירוב, והסוכה היא מחיצה, ובפרט שכל סוכה הוא יותר מדע"ד טפחים שה"ה רה"י ממש ומחלקת צוה"פ לשנים, וגם בזה וכיוצא ב' [מכוניות ופחי אשפה גדולים המכונים צפרדע הקבועים תחת החוטם] זקוקים אנו לסברתו של החזו"א הנ"ל שכל דבר ארעי אינו פוסל את צוה"פ, ואינו מגדירו כב' מקומות, אלא ה"ז דומה לחפץ המונח בפתח, שלא יעלה על הדעת שמבטל את צוה"פ.

אמנם שם כ' לחלק בין כלי החוצץ לדבר שאינו כלי ע"פ משי"כ בספר בינת שמחה שביאר שעיקר גדר דבר עראי נאמר רק בדבר שהוא כלי שעומד לטלטלו ממקומו, וניכר לכל שעומד כאן רק לפי טענה, משא"כ אכן גדולה וכדו' אפי' שכונתו לקחתה לאחר שבת יש לה תורת מחיצה המחלקת את צוה"פ, ולפי"ז רצה לפסול את צוה"פ כשיש סוכה בנויה תחתיה לפי שסוכה אינה כלי, ומעתה בנד"ד ה"ה גג נשלף חשיב חלק מהבנין, אמנם מפשטות דברי החזו"א וראייתו ממחיצה נראה דבכל גוונא שדבר המפסיק הוא עראי אינו פוסל.

ומיהו יל"ד מהו גדר עראי וקבוע, דהנה בהל' תחומין לענין יושבי צריפים שאין להם דין עיר כ' המ"ב (סי' שצ"ח סק"ט) הטעם שאין קבועין במקו"א אלא יושבים כאן זמן מה, ובמקו"א זמן מה וכו', ועיין בפמ"ג שמסתפק בכמה זמן נקרא קבוע, ואפשר שכל שקבוע קיץ א' או שלושים יום והניח בצ"ע.

אמנם לענין שבת מציינו לכא"ו סתירה במ"ב בזה, דלענין פקק החלון כ' הבה"ל (סי' ש"ג ד"ה ו"א) דאם אינו עומד לפתוח אלא לעתים רחוקות אסור, דהוי כמוסיף על אוהל קבוע, ולגבי פתח של רחבה הנמצא מאחורי הבתים כ' (שם ס"ג ד"ה שאין) בשם התו"ש שכל שעשוי להכנס תוך ל' יום נחשב כפתח העשוי ליכנס בו תדיר, ומאידך לגבי וילון המחובר לפתח מכל צדדיו כ' בשעה"צ (סי' שט"ו סק"ו וסק"א) שאם דרכו לעמוד כן כמה ימים כבר חשוב קבוע, ואסור לקובעו מה"ת, ומקורו הוא הפמ"ג (שם א"א סק"א) ז"ל: ואוהל קבוע הוה שמונח לח' ימים ותשעה והוה איסור תורה [ודן לפי"ז לענין סוכה במוסיף סכך על סוכתו, דרק תוספת אוהל עראי שרי, אבל קבוע אסור, יעו"ש. עוד נ"מ לרוח שהעיפה את הסכך ונשאר טפח מן הסכך, יעו"ש], וחזר הפמ"ג בסי' תרכ"ו סק"ח להסתפק בזה.

מאידך הבה"ל בהל' סוכה (ריש סי' תרל"ז) נקט בפשיטות בשם המאמ"מ דהבונה סוכה ביו"ט אין זה אלא איסור דרבנן משום בנין אהל עראי, וכן צידד הביכור"י (שם סק"ה) דסוכה נחשבת אוהל עראי,

משמע כן ברמב"ם וטושי"ע שם, אלא כל שיש ברגליה י' חשיב פתח בתקרה עגולה, וע"כ שהענין חשיב תקרה וכו', עכ"ד].

ואמנם כ' החזו"א לפסול מטעם אחר, וז"ל: ומסתבר שעובי הכותל הבולט הוא התקרה, ומה שהחבל אחוריו לאו כלום הוא, וכיון שיש אויר בין שפת העובי הבולט עד הקנה אי"א לצרף עובי הכותל עם החבל שיהי' ככיפה, ואין כאן משקוף, עכ"ל. וכ"כ סברא זו בפתחא זוטא (י"ד שם סק"א) בשם שו"ת מנחת שי (סי' מ"ב), שתי' דשאני כיפה שהמוזהות מגיעים עד התקרה, יעו"ש.

[וראיה לדבר הוא משי"כ החזו"א (שם סי' ה') ז"ל: ויל"ע לדעת הרמב"ם כשהמוזהות בעיגול והתקרה עליונה פשוטה אי מקרי פתח [כזה (ר)], וכן באלכסון אי חשיב מוזהה [כזה (ג)], מי בעי' שלא יהי' במוזהות עירוב משך שטח, או"ד כיון דלענין תקרה לא איכפ"ל בעירוב משך מעלה ומטה, ה"נ במוזהות לא איכפ"ל וכו', והלכך כל שאין ההיקף על מדה שוה, אלא התקרה חלוקה מהמוזהות ונמשכת בשכיבה שפיר מקרי פתח, וכסברא אחרונה נראה מלשון ה"ט"ז שם, עכ"ל. ומבואר דהטעם דמהני לפי שבכה"ג ניכרת התקרה שהיא המשקוף, משא"כ בנידון דידן שהגג מפסיק לא ניכר המשקוף.

ואמנם בדברי יחזקאל (סי' ו' אות ד') נראה שלא ניח"ל בחילוק זה, וז"ל: ואין שיהי' צריך להבין דברי ה"ט"ז באו"ח (שם) וכו', והנה לשי' ההי"ף והרמב"ם שנתבאר דכל הכשר צוה"פ שאינו נוגע הוא מדין גוד אסיק, וכיון דכיפה מטעם גו"א מתכשר, א"כ מוכח דאמרי' גו"א אפי' בהפסק עיגול שאינו שייך כלל לצורך הפתח, וא"כ ה"ה בגג המפסיק שייך נמי גו"א, דדבר המפסיק חשיב כמי שאינו כלל, וא"כ דה"ט"ז ס"ל דלדעת ר' הצרפתיים דבאיכא דבר מפסיק ל"א לבוד וגו"א, ואפי' אם דבר המפסיק לא צריך כלל להכשיר מצד הדין וכו', מ"מ תקשי הא לפי"ז ע"כ צ"ל דלדעת ר' הצרפתיים צוה"פ א"צ ליגע כלל, ואפי' היכא דלא שייך גו"א דאלי"כ תיקשי מהי"ת, וא"כ לא דמי כלל לפתח שצורתו כיפה, דהתם מאי הוי, ואמאי כ' ה"ט"ז לפסול בכה"ג.

ומכאן זה כ' הרב"י לבאר טעמו של ה"ט"ז מטעם אחר, וז"ל: ונראה דהטו"ר מסברא בעלמא פסלו דאין דרך לעשות צוה"פ בענין זה, וכמו שמבואר להדיא בדבריו [שכ' דל"ה צוה"פ בזה], וכעין דאמרי' פתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי, אלמא כל דאין דרך לעשות פתח בכה"ג אינו בכלל צוה"פ מה"ת, וא"כ לא דמי כלל לפתח שצורתו כיפה, דהתם ודאי דרך לעשות צוה"פ בענין זה כיון דהענין וגם הבנין שבשמי העיגול מלמעלה הכל הוא מחובר ביחד וכו', אבל בהפסק גג אפי' נדון דהוי נוגע מצד דין גו"א או דא"צ ליגע כלל, מ"מ כיון דאין דרך לעשות צוה"פ בכה"ג, א"כ דמי לפתחא בקרן זוית, עכ"ל. עומ"ד דלעולם אין סיבת הפסול משום שחסר בצוה"פ, אלא החיסרון הוא משום דאין דרך לעשות צוה"פ בכך.

ובאמת שכבר קדמו לו בסברא זו בעל ברית אברהם (שו"ת סי' ט"ז אות ד', והביאו הדע"ת שם) ובהקדם קושיתו על ה"ט"ז דמה מהני מה שיפתח נקב גדול בגג למעלה נגד הקנים, הלא העיגול מפסיק, וז"ל: ובאמת יל"ע ג"כ מהא דכיפה דאף לרבנן דאין חוקקין להשלים והעיגול מפסיק, והאיך נימא על המוזהות גו"א, ועיין ט"ז דצריך לעשות נקב בגג, והתם העיגול מפסיק ומ"מ מהני, אך דלפי"ז אי"ש דברי ה"ט"ז, דכשהגג עולה להלאה מן הקנים ואין מחיצות הקנים ניכרים על הגג, ולא שייך למימר גו"א וכו', דאלי"כ יקשה לכא"ו על ה"ט"ז בדין דגג מהא דכיפה דהעיגול מפסיק, וע"כ כמ"ש דהתם ניכרים מחיצות הרגלים על העיגול ואמרי' גו"א, והעיגול כמי שאינו, ונכונים מאד דברי ה"ט"ז, עכ"ל (וע"ע בפתחי שערים אות י"ח שהביא ראיות נגד סברת הברית אברהם והניח בקו על ה"ט"ז, מ"מ האחרונים הסכימו עם ה"ט"ז).

ולמעשה לדינא הסכימו אחרונים הללו עם סברת ה"ט"ז, ודחו השגת התו"ש, וכן פסק המ"ב (שם סק"ב) ובשעה"צ הזכיר לתו"ש, ונראה שלא חש להשגתו.

ומיהו בנשמי"א (כלל מ"ח) הביא דין ה"ט"ז ועליו את השגת התו"ש, ונראה שהבין ב"ט"ז שסיבת החיסרון מעיקר דינא, ולהנ"ל אין הכרח, וכבר השיג עליו בזה בדבר"י (שם) יעו"ש, ואף בערוה"ש (שם סמ"ו) הביא להך פלוגתא, וכ' ע"ז ז"ל: והגם שיש לחלק שזהו הכל בבנין אחד, אבל בכאן שהגג הוא בנין אחר הוה הפסק, מ"מ מנלן לחלק בכך, עכ"ל.

ועתה נחזור לנד"ד דנראה דכשיש גג מפסיק בין החבל לקנים כו"ע יודו דהוה הפסק, דא"א להחשיב הגג כחלק מן המוזהות, והא תינח באופן שהגג הוא לאורך כל החוט מכוון מעל הקנים, דאז היה מקום לומר שהוא יהיה המשקוף, ומה שהחבל מעליו לאו כלום הוא, אך זה אינו מתרי טעמי, דהחזו"א גופיה (שם) כבר עמד על עיצה זו, ודחאו לפי שיש אויר ביניהם א"א לצרפו ולעשותו משקוף, וז"ל: ומסתבר דעובי הכותל הבולט הוא התקרה, ומה שהחבל אחוריו לאו כלום הוא, [אך] כיון שיש אויר בין שפת העובי הבולט עד הקנה אי"א לצרף עובי החוט עם החבל שיהיה ככיפה, וכמשי"כ לעיל, ואין כאן משקוף, עכ"ל. וחיסרון זה ישנו גם במקרה הנ"ל שאין הגג ממש ע"ג הקנים, אלא אויר הרבה יש ביניהם.

[ותו יל"ד גם באופן שהגג מונח ממש ע"ג הקנים, אלא שמייירי בגג ארוך ורחב מאד, דאינו מכוון ממש כנגד תחילת הקנים כזה כזה, והנידון האם יש בזה חיסרון בצוה"פ כיון שאין כאן היכר פתח, ובאנו בזה לידי פלוגתא בין לענין סוכה ובין לענין מוזהות, והנה לענין סוכה כ' הרמ"א (סי' תר"ל ס"ב) אם הטפח והדופן [והקנה] מגיע לסכך א"צ קנה ע"ג, וכ' המג"א (סק"ב) ומ"מ צ"ע, דבירושלמי איתא פיאה מצלת בסוכה, ואין סוף סכך מצלת, מה בין זה לזה, זה נעשה לכך, וזה לא נעשה לכך, ע"כ. אי"כ האיך מתיר המרדכי אע"פ שלא נעשה לכך,

חלקי מחיצות ול"ז ליצור מחיצה שלימה או שזוהו מחיצה משופעת, והנה לכאוף בשלמא לדרך החזו"א שיש מחיצה משופעת שייך לומר דלא איכפ"ל לאיזה צד הנטייה, דכל שנפגש קצה המזוזה עם המשקוף והמשקוף על גביו הוה כמשקוף ע"ג מזוזה משופעת [ושוב חזר להסתפק בדבר דאולי בצוה"פ יש דין שיהא ע"ג כל המזוזה], אך א"כ כד' מרן הגר"ח ז"ל שאנו צריכים לצרף חלקי המזוזה, אי"כ לכאוף לא שייך לצרף חלקי המזוזה שאינן תחת המשקוף לאשווי צוה"פ, דאף שהם מצטרפים לאשווי רשות היינו משום שהם גודרים את החלל שבאמצע, שכולם מקיפים את אותו חלל, אך בצוה"פ אינו דין לגדור החלל שתחת הקנה אלא בעינן מזוזות תחת הקנה, וא"כ אי"א לצרף רק כשכל חלקי המזוזה תחת המשקוף כבצוה"פ המתרחב ולא כבצוה"פ המתקצר. ובאמת שבדעת המ"ב לכאוף נר' כהגר"ח ז"ל, מדכ' בביה"ל ריש סי' שס"ב ללמוד מדין תל המתלקט לכל ב' חלקי מחיצות המרוחקות זו מזו, ושי"מ התרווייהו שווין לדידיה, וכהגר"ח ז"ל, וא"כ צ"ע איך מהני צוה"פ בפתח המתקצר, וצ"ע.

ומה שנר' לוי בזה הוא דהנה הרי ד' המחצה"ש דלא איכפ"ל שקנה עליון מתנדנד, ומבו דס"ל שאי"ז חלק המחיצה, דהקנים שבצדי הצוה"פ הם המחיצה, אלא שהקנה עליון נותן שם פתח על החלל שבין הקנים דלא ליהווי כפירצה, וממילא נחשב הכל גודר ע"י קני הצוה"פ שבצדדים, והנה בשעה"צ כאן אזיל אליביה ונסתפק באופן שמתקצר אי איכפ"ל בחלק שמעל י"ט אי מתנדנד או לא, והנה להצד דלא איכפ"ל מבו שאף שאין ע"ז שם מחיצה כלל נמי כשר, ואף שא"כ אין שום מחיצה מתחת המשקוף, ובהכרח צ"ל דכשם שהמשקוף זה רק מידי דקא"ת להוכיח שם פתח על חלל שבין, רק שזה גופא מכללי צורת פתח שדרך פתח הוא שהמשקוף ע"ג המזוזות, ורק אז נראה החלל כפתח ע"י משקוף זה, ואלי"כ נראה כמין חזר בקיר שהוא גדר של פירצה ולא פתח, וכיון שכן לזה באמת סגי גם כשהוא ע"ג קנה משופע היוצא מן הקנים, דא"ז הלכה מהלכות מחיצה שהוא מחיצה המורכבת מקנים וקנה על גביהן, דהמחיצה הוא רק מהקנים, והמשקוף נותן צורה של פתח לחלל שביניהם כשהוא על גביהן או ע"ג קנים היוצאין מהקנים שבצדדים, ומעתה אף להצד שצריך שלא יתנדנד חלק זה, היינו כדי שייחשב המשך המחיצה דלמטה, אך מי"מ אף שאין המשקוף ע"ג המזוזות שלמטה לא איכפ"ל, דכשהוא ע"ג קנים היוצאים מהם ונחשבים כהמשך מהם נמי סגי, וממילא אי"צ שיהא ע"ג כל המזוזה, וע"כ א"ש גם לדרך המ"ב בגדר דין מתלקט [ומ"מ נר' דבעינן שיהא בשיעור של תל המתלקט שיהא עליו שם מחיצה שיהיו באופן שמצטרפים לשם מחיצה, דכל קנה מב' המזוזות צריך שיהא עליו שם מחיצה שהרי הם הם המחיצה, ואם יש להסתפק זהו בקנים שמעל י"ט אם גם הם צריכים להשתפע בשיעור זה או לא, ומסתברא דצריך שייחשבו כהמשך המחיצה וע"כ בעינן שיפוע זה, ורק לגבי אי בעינן כל הלכות מחיצה לענין שלא יתנדנד ע"ג נסתפק השעה"צ, דהרי סוכ"ס לא הם הגודרים את הרשות, אלא שהם המשך הקנים דלמטה לקיום הדין במשקוף ע"ג המזוזות וכנ"ל, ודו"ק היטב].

ד. ומעתה חזרנו לומר בדוודאי יש חילוק גדול בין משקוף היוצא מתוך חלל הפתח לבין צוה"פ המתקצר או מתרחב, דאחרי שעיקר המחיצה הם הקנים שבצד, והמשקוף נותן צורה לחלל שביניהם שאינו פירצה אלא פתח, אי"כ תחילה לכל בעינן שיהא ע"ג החלל שביניהם, ואח"כ יש לרדן בחידוש הנוסף שבעינן שיהא ע"ג המזוזות, אך אם אינו על חלל שביניהם איך משווי לחלל זה בשם פתח ולא פירצה [ועדיין יש לבע"ד לחלוק ולומר דמה איכפ"ל דכל שמקשר בין ב' הקנים ניתן שם פתח לחלל שביניהם, ומי"מ כבר לא ברירא לי להוכיח שהמ"ב חולק בזה על החזו"א, ועי' בזה].

אכן העירוני דלכאוף יש הוכחה שהמ"ב לא מחלק בין אופני העקמימות, שהרי כשהמ"ב העתיק ד' מחצה"ש דמכשר צוה"פ שהקנה העליון מתנדנד, הרי בודאי שיצא גם לצדדין שמוחוץ לחלל הפתח שלא חילק בין האופנים הא"כ מתנדנד [וגי' דוחק לומר שלא הכשיר אלא בזמן שלא יצא לחוץ שלא יפסל מצד יכול להתנדנד, דוודאי מדסתם משמע שבכל גוויי מכשיר], וא"כ הכשיר כשתחילת הקנה ע"ג הקנים ואמצעו מתנדנד לפניו ולאחרי, ושי"מ דכל שיש מזוזות ויש קנה ע"ג קצה עליון של המזוזה תו לא איכפ"ל אם כל הזמן הקנה עליון ע"ג החלל שביניהם או לא, וא"כ הוא שהקנים מתקממים דהא חד טעמא הוא וכמושי"ג [ובעיקר דין מתנדנד סתם כהמחצה"ש, והביא למשכנ"י בסתם ויש, ועי"ש בשעה"צ שנראה שזה משום שיש בזה עוד צירוף טעמים לפסול, וגם י"ל דמתנדנד חמירא, ד"ל דכשם שהצריכו חז"ל מחיצה חזקה, הצריכו גם קנה עליון חזק לקבוע דין החלל שבין הקנים, ולא הקילו בו רק שא"צ להשעין עליו דלת, ואכמ"ל]. ועי' חזו"א סי' ע"א סק"ז משי"כ בזה לפסול, אך לא ברירא לי שהמ"ב מסכים עמו, וראייתו שם יש לדחות לכאוף, ועי' היטב בזה.

ה. ובמשי"כ שבצוה"פ המתרחב בודאי מודה מרן ז"ל אף למסקנתו דכשר, הנה באמת בסק"ו תלאו בפלו' רש"י ותוס' בסוגיא דביצאתא דמישן, אלא שכבר כ' בשונה הלכות שבמק"א הכריע מרן ז"ל כתוס' להקל, עיי"ש.

סימן ב'

בחילוקי דינים שבין לחי לפסין וצוה"פ

בדינא דסמכו עליו מער"ש

א. הנה לגבי לחי קיי"ל דבעינן שיסמכו עליו מער"ש, וכמפ' בשו"ע סי' שס"ג ס"ב, ובביה"ל שם נסתפק לגבי צוה"פ, ולהלן ס"ק ק"ג נקט בסתמא דגם צוה"פ בעינן שיסמכו עליו מער"ש, ולא נת' ד' המ"ב לגבי ב' פסין או פס ד'. וראיתי בספר שונה הלכות סי' שס"ג סכ"ח שכ' דאם

בצוה"פ ס"ל למ"ב דבעינן שיסמכו עליו, כ"ש פס ד' וב' פסין, ואמנם בחזו"א סי' ע"ז ס"ק א' הכריע דרק בלחי בעינן שיסמכו עליו ולא בפסין, וכ"ש לא בצוה"פ, ועי"ש שזו מסקנת הגרעק"א בתשו"ס ל"ה, עיי"ש היטב דבפסי חצר א"צ לסמוך מער"ש.

והנה יעוי' בחזו"א שם שתלה הדבר בפלו' רש"י ותו' בעירובין (דף ה:): אי איכא פסול דלחי הבולט בפסי חצר, דד' רש"י דגם פס ד' יסודו מצד היכר, ועכ"פ דבעינן גם היכר כמו בלחי, וממילא בפס הבולט ונעשה מאליו פסול, וד' תו' דאדרבה בפס ד' כמה דגודר טפי עדיפא דאינו משום היכר אלא מתורת מחיצה, וכיון שכן לרש"י דבעינן הכירא בעינן שיסמכו מער"ש, אך לתו' שזה מחיצה גמורה וא"צ בזה שום היכר, אי"כ אי"צ שיסמכו ע"ז מער"ש [ובחזו"א הכריע כתוס', ועי' שונה הלכות שם]. והנה אי משום הא לכאוף יש מקום לדון ולחלק בין ב' פסין שבחצר לפס ד' שבחצר, דלכאוף י"ל שפסי חצר באמת דומין ללחי, דבמבוי סגי בחד ובחצר בעי' תרתי, ואפי' קני צוה"פ יש לדמותן להו, והטעם דבכולהו גדר המחיצה היינו הקנים לבד אף שאין בו שיעור מחיצה, דמי"מ זהו המחיצה שהקנים הם גודרים את כל הרוח, שעל ידי שהפרש שבין הקנים אינו נידון כפירצה אלא כפתח דזה פחות מ"י, ובצוה"פ ע"י הקנה העליון שנותן לזה צורה של פתח ולא פירצה, וממילא נגדר כל הרוח ע"י הפסין, וחידוש זה שקנים דקין יא בכווחו לגדור כל הרוח הוא בצירוף מה שעיי"ז איכא היכר פתח, ומשום הכי בעינן דליהוי קצת הכירא וע"כ בעינן שיסמכו מער"ש, ומשא"כ בפס ד' שלכאוף הוא מחיצה מושלמת כנגדו [ועי' בסוגיא בדף ט"ז]. ובוה י"ל פ' גדר ההלכה באופ"א, שעד כמה שמקצת מתוך הרוח הדי' גודר במחיצה גמורה והני לן להחשיב הנשאר כפתח, אך עכ"פ אי"ז מצד שבכח משהו לגדור הכל, דבאמת אין גודר אלא במקומו, ובמקומו הוא מחיצה גמורה אלא שזה גדר ההלכה דסגי שמקצתו גודר, ומעתה י"ל דרק בזה כ' תוס' דא"צ שום היכר, ושארדברה כמה שסותם יותר טפי מעלי, ומשום הכי י"ל ג"כ שא"צ שיסמכו ע"ז מער"ש, ועדיפא מב' פסין וקני צוה"פ.

ואמנם הגרעק"א ז"ל בתשו"ס ל"ה לכאוף מכריע מכח סוגיא דחצר קטנה שנפרצה לגדולה עיי"ש, וכוונתו לכאוף להכריע דאפי' ב' פסין אי"צ שיסמכו ע"ז, וכפשוטה של סוגיית חצר קטנה שנפרצה לגדולה דמיירי בב' פסין ולא בפס ד' [אם כי אינו מוכרע כלל], ועכ"פ לפי דבריו בודאי דכ"ש צוה"פ שא"צ שיסמכו מער"ש, דבודאי צוה"פ עדיפא מב' פסין, דבתרווייהו נתחדש שהקנים שבצדדים גודרים את כל הרוח ע"י דמשווי לחלל שביניהם בשם פתח ונעשה ככולו גודר, אך עכ"פ ב' המ"ב י"ל כמושי"כ [ולדבריו י"ל דרק בצוה"פ נסתפק, ובב' פסין פשיטא ליה דבעינן סמכו, ופס ד' פשיטא ליה שא"צ, ולמעשה מחמיר גם בצוה"פ וכנ"ל].

[והנה הגרעק"א מכריח שם בתשו"ס ל"ה וסי' ל"ו דמסברא נראה לו ברור שגדר סמכו עליו אינו כסמכו עליו להיות חלק מן המחיצה, והטעם פשוט דומיא דמה דלחי הבולט לא מהני דלא חשיבא הכירא כשעשאוהו לגדור במקומו ולהיות חלק מדופן שצריך להמשיך ולבנות או שכבר קיים, דבעינן הכירא שעשאוהו שהוא לבד ישר והוא יגדור בעצמו את כל הרוח, וזה דווקא כשא"כ הכירא שאינו עושה אלא זה, וברצונו שהחלל שבין הקנים ייחשב ע"י לפתח, ויהא בזה היכר פתחא כמזוזות הפתח, אמנם לפי"ז לכאוף סמכו עליו בתורת קני צוה"פ שפיר ייחשב סמכו עליו גם כלפי הלחי, ונפק"מ אם נקוד החוט העליון באמצע שבת דייחשב כסמכו עליו, ויועיל בתורת לחי או ב' פסין אפי' אי בעינן בזה סמכו עליו. ובאמת שיש לדון כן אף אי נימא דצוה"פ אי"צ שסמכו מער"ש, וב' פסין צריך שיסמכו ע"ז, ד"ל דהצד שא"צ שיסמכו מער"ש הוא משום הצוה"פ צורתו מוכחת עליו שיש כאן היכר פתח, וא"צ שיסמכו מער"ש, אך עכ"פ כיון שסמך על הקנים שהם היו הגודרים את כל הרוח מיקרי סמכו עליהם גם כלפי ב' פסין [ובפרט לפי משי"כ במ"ב סוף סי' שס"ב בשם המחצה"ש דאין הקנה העליון חלק מהמחיצה, אלא רק נותן צורה של פתח לחלל שבין הקנים, והקנים הם הגודרים את הרוח, וא"כ נמצא שעיקר מה שסמכו הוא על הקנים, ואף שסמכו עליהם מחמת הקנה העליון שנתן צורת פתח לחלל שביניהם, אך סוכ"ס סמכו עליהם שהם יגדור את הרשות, ושפיר חשיבא סמכו עליו גם כלפי ב' פסין, ודו"ק היטב. והם הם ד' התו"ש סי' שס"ג ס"ק כ' וס"ק כ"א, עיי"ש.

ולהנ"ל לכאוף כסמכו בתורת מחיצה ד"ט נחשב כסמכו בתורת מחיצה במקומו, ולא יועיל להחשיבו כסמכו לגבי לחי או ב' פסין, דאפי' נימא דמיירי שהיה כאן פס רחב ד' ופס קצר בצדו, והפס ד' נתמעט באמצע שבת, אלא דלכאוף לוי יצויר דמ"ט סמכו בתורת פס ד' אם יש בצד שני עוד פס [ובמבוי לא מהני פס ד']. ואמאי לא סמכו על הך פס גופא בתורת אחד מב' פסין, דמה ענין להשתמש בזה בתורת פס ד' דווקא, אכן יתכן שידעו מהפס ד' ולא ידעו שנתווסף עוד פס בצדו השני, ולבסוף נתמעט הפס ד', אלא דבכה"ג לכאוף לא יועיל בלא"ה דבעינן לסמוך על ב' הפסין, וזה לא סמך רק על א' שהרי מהשני לא ידע, ואם ידע ייחשב בלא"ה כסמכו וכנ"ל, וק"ל].

כשא' מהם מרוחק מן הכותל יותר מג"ט

ב. והנה לגבי לחי המרוחק יותר מג"ט מן הכותל, נר' שהכרעת המ"ב ס"ק כ"ב ושעה"צ סק"ג, ועי' להלן סעיף ל"ג ושעה"צ ס"ק קל"ד, דנר' שמכריע דלחי המרוחק יותר מג"ט אף באופן שרחב יותר מן החלל שבינו לכותל פסול, ואף שא"א לומר בכה"ג אתי אוריא וכו' דבלא"ה איכא פסול דבעינן לחי סמוך לכותל, ולא נת' דעתו לגבי פסי חצר ופס ד', והנה לגבי צוה"פ מייתי פלו' בס"ק כ"ג [ועי' עוד שעה"צ וביה"ל שם], ונוטה יותר לכיוון להקל בזה, דיותר נחשב החלל שבין הקנים כסתום מאשר ע"י לחי, וסתומת לשונו משמע דבב' פסין יא כלחי, דלכאוף אינו מחיצה כצוה"פ, וכדחזינון לגבי פירצה יותר מ"י, והטעם

לכאוף פשוט שבצוה"פ עיקר שם פתח הוא מצד צורתו ע"י הקנה העליון [ובכלאים מהני אפי' בלי דפנות מהצדדים], ומשא"כ בלחי ופסין שכל היכר פתחא דידהו הוא בהיותן בקצה כתלי הצדדים ונראים כהתחלת רוח ד', וכמזוזות הפתח שברוח ד', ובלא"ה אינו אלא כעמוד ערטילאי וחסר לו בכל צורת פתח, ואין כאן שום היכר פתחא ולא מהני מידי, וק"ל. ומשום הכי בצוה"פ יש צד שגורם להחשב כסתומה ע"י שחל שם פתח על בין הקנים, אף כשאין הקנים סמוכין לכותל כלל, אלא שמאידך יש צד שצריך שיהא סמוך, דבשבת בעינן שייחשב פתח של הרשות הגדורה, ובעינן שיהא לו שייכות לכתלים שמסביב, ומשו"ה איכא בזה פלוגתא [ויש בזה כמה דיעות, ואכמ"ל].

ולגבי פס ד"ט, הנה יעוי' מ"ב ס"ק ז' ושעה"צ שם שכ' דבעינן שיהא סמוך לכותל, ולא הזכיר שם רק לטעמא דלא ליתיי אוריא וכו', ולא הזכיר שיש עוד טעם וכו', ולהנ"ל נר' דבפס ד' שיסודו מחיצה במקומו, וזה כל ההלכה שיהא מחיצה במקצת מרוח ד', שפיר מהני אף כשמרוחק [אי ליכא חיסרון דאתי אוריא וכו'] דא"צ היכר, וא"צ שיהא בכוחו ליצור שם פתח על החלל ע"י היכר פתחא, אלא שיהא מחיצה במקצת רוח ד', והא איכא בכל גוויי, ומזה מוכח כמושי"כ לעיל סק"א ב' המ"ב דפס ד' שאני מב' פסין וצוה"פ וכנ"ל, ובשונה הלכות כתב בשם החזו"א, וכ"ה בחזו"א סי' ע"ד סק"ג, דפס ד' שווה בזה ללחי, אך לענ"ד ד' המ"ב אינו כן וכנ"ל.

[ואגב אורחא יש לעודר דלהסוברים דאפשר לצוה"פ להיות מרוחק מן הכותל, וכן להסוברים דעבדינן עומ"ר ע"י צוה"פ, דלכאוף יפלא דהרי גדר עומ"ר שהפרוץ כפתח ולא כפירצה, וקני צוה"פ היכן יוצרים שם פתח, האם תחת הקנה העליון או גם מחוץ לחלל הפתח, והרי כל צורת פתח דידהו רק בתוך חלל תחת המשקוף, שזוהו כל צורת פתח שלו, ואין משווי שם פתח למחיצה לו, ועד כמה שלא יא ע"ז שם פתח הדר ליהוי כפירצה, ואיך משתרי. אכן באמת הביאור דאין גדרו של צוה"פ מחמת צורת פתח לחוד, דעיקר גדרו על ידי שהקנים שלו הם שם מחיצה לכל הרוח, וממילא החלל שביניהם ומחוזה להם אינו אלא כפתח, אלא שכשיש קנה על גביהן יש יותר הוכחה על כך שהחלל שביניהם הוא פתח, ומשו"ה מהני ביותר מ"י. אך לעולם אי"ז סתירה, שגם בין הקנה ולכותל מאידך גיסא ייחשב כפתח, שהקנה הוא מחיצה לכל הרוח, וכל הפירצות המה פתחים, ויש פתחים הניכרים יותר ע"י הקנה שעליהן, ויש ניכרין פחות שאין להם קנה על גביהן, אך עיקר גידור המחיצה אינו ע"י קנה עליון כלל כי אם ע"י הקנים שבכוחם לגדור לב' הצדדים, עכ"פ כל שנוכל ליתן שם פתח על הפירצה ע"ז, וגם אהני לן קנה עליון דלא נימא אתי אוריא ושלא יהיו קנים ערטילאים באויר, שהקנה העליון מסייע ליתן שם מחיצה על הקנים, אך אחר שהם מקבלים שם מחיצה הרי הם עצמן גודרים את כל הרוח בלתי הקנה העליון וכמושי"ג, דהיינו טעמא דהמחצה"ש המובא במ"ב סוף סי' שס"ב עיי"ש, ודו"ק היטב].

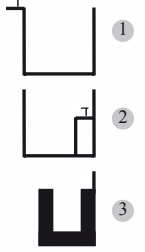
בעיני נראה מבחוץ

ג. והנה בלחי קיי"ל דמהני לחי הנר' מבחוץ, וכן בב' פסין שבחצר כמפוי' בסוגיא בדף ט: ויל"ע בפס ד"ט אי ג"כ מהני, ובאמת שד"ז אינו מפורש כלל, ומסברא היה נר' לומר דפס ד' צריך שיגדור מקצת מרוח ד', ולא סגי במה שהוא בחוץ, דזה מהני רק להיכר פתחא, וגם אי משום מחיצה, היינו ע"י שזה היכר פתחא שכאילו כולו היה צריך להסתם, ולא נשאר פתוח אלא לצורך פתח, וזהו מזוזות הפתח. ודו"ז יתכן גם כשהלחי נראה בחוץ, אך פס ד' מנלן, דלכאוף בזה בעינן שמקצת רוח ד' יא גדר, ובסוגיא שם מיירי מצד ב' פסין טפח או משהו עיי"ש, ולא מצד פס ד', ואין לנו מקור לפס ד' בד"ז, אלא שבחזו"א מפו' ד"ז להתירא, יעוי' סי' ע"ד ס"ק י"ב, י"ג ועוד דוכתי, וצ"ע מני"ל למרן ז"ל ד"ז.

ועדין היה נר' לומר דדווקא כשמשך ד' הוא במשך 1 רוחב החצר כזה 1 או כזה 2 אך כשמשך הד"ט כנגד אורך החצר, וכגון שהחצר ארכו ממזרח למערב, והפס ד' משכו ג"כ ממזרח למערב כזה 3 לכאוף בודאי לא מהני, דהא אין כאן מחיצה ד"ט ברוח ד', שאין גודר בין מזרח למערב אלא בין צפון לדרום, ואין כאן מקצת מחיצה של רוח ד' כלל, אך בשונה הלכות סי' שס"ג דין ל"ב הוכיח מהחזו"א בכמה דוכתי דג"ז מהני, וזה תימא רבתי, וכבר עמד ע"ז בהערותיו הגדפסות בסוף הספר עיי"ש, וצ"ע.

ולגבי נר' מבחוץ בצוה"פ לכאוף נר' דמהני שכן גדרו שווה לב' פסין וכנ"ל, ובאמת שכ"י המ"ב בשעה"צ ס"ק ל"ז, אך ד' החזו"א סי' ע' ועוד דלא מהני. והנה מרן ז"ל לפי דרכו ביאר שם ד' המגוי' סי' שס"ג סכ"ו דלא מהני קנה עליון ע"ג כתלים לאשווי צוה"פ, דאין קנים בתוך הרשות, אך להנ"ל הטעם יותר פשוט דבעינן מזוזות שהם יהיו הלחיים שהם עצם המחיצות, וממילא הוא שהכתלים לא מהני, דהיכן הם המזוזות והלחיים שיהיו הלחיים של מחיצת רוח ד', אלא דאי מהא יוכל להועיל באופן כזה* ליתן קנה ע"ג הכתלים שכנגד חלל הפתח, והחזו"א באמת מכשיר, עיי"ש. אך באמת נר' דלא מהני, דאין ע"ז שם לחי לגודל אורכו, ואינן כמחיצת רוח ד' [ואולי תלוי לפי שיעור ארכו, ועי' להלן סוף סי' ז' מש"כ לפלפל בזה], אך עכ"פ כשהוא בגדר לחי הנראה מבחוץ שאינו נידון כהמשך כותלי האורך, ואפשר לדונם כלחיים של מחיצת רוח ד', שפיר דמי [וכבר הארכתי בזה בעז"ה בגליון הקודם, עיי"ש].

וכפי הנר' החזו"א משווה ב' פסין לפס ד' לכל דבר, וס"ל דגדר פס ד' אינו אלא שיהא לזה חשיבות, אך בעצם גדרו כב' פסין [ואעפ"כ א"צ בזה היכרא, ולא דמי ללחי שהוא מועט, וגם רק מצד א' ולא מצד שני], ומשו"ה סגי מה שהוא נמשך ד"ט לאורך המבוי, דסוכ"ס נעשה עמוד חשוב ומהני כב' פסין, אך בסברא ד"ז צ"ע. וגם לא ידעתי מני"ל לרבינו

חולק ע"ז וס"ל שאין מקום זה נידון בפניו אלא בטל למבו, וממילא אינו נותר בפס ד'. אך י"ל הדמ"ב לא מיירי בכה"ג אלא בגוונא דליכא בעומק שיעור מבו, וא"כ אין כאן מבו כלל, ושפיר נותר בפס ד', ולפי מה שיבואר להלן נראה ברור כי הק גיטא, וכמו שיבואר.

דהנה יל"ע אי בית שחללו פחות מ"ט נותר בצוה"פ או פס ד' או ב' לחיים, או שכיון שלא נעשה רה"י לעולם יישאר כרמלית, ולכא"ו הכי מסתברא, וא"כ בהכרח צ"ל דמה שהמ"ב מתיר כאן בפס ד', וכן מה שהש"ע מיקל בצוה"פ, הוא משום שבעומק יש שטח שחללו י"ט, והכל נחשב כחורי רה"י, וגודר את הרה"י ע"י הפס ד' והצוה"פ, ולפי"ז מוכרחים לפרש ד' המ"ב דמייירי שבעומק ליכא שיעור מבו, דהרי כיון שלא באנו להחזיר מקום זה אלא עומקו, דהיינו שהצוה"פ ופס ד' מתירים את השטח שבפנים, ודאי נידון לפי דיני השטח שבפנים, וכל השטח שבחוץ מתבטל אליו, וא"כ כשבפנים הוא מבו נמצא גודר מבו בפס ד', וזה א"א לד' תוס' הנ"ל, ובהכרח דלאו בהכי מיירי המ"ב וק"ל, ולפי"ז ליכא שום פלי' בין החזו"א למ"ב, וק"ל.

ובאמת שמה דמבו כאן דצוה"פ או פס ד' או לחיים מועילים הוא חידוש, דאף שבמקומו ליכא חלל י"ט כי אם חורין והצוה"פ וכו' מרוחקין מן הרה"י ומפסקין בחורי רה"י, ואעפ"כ מהני, וביותר יל"ע, דהרי הפס ד' אינו גבוה י' כלפי תוך הרשות, וכן ה"ב לחיים, כי אם כלפי חוץ יש צוה"פ או פס גבוה י"ט, ואעפ"כ מהני. וצ"ל שהוא כעין לחי הנ"ר מבחוץ דמהני, דמצד חוץ נראה כאן מחיצה, ותו הו"ל מחיצה לפני החור שלפני המבו, ורק במבו נחחדש דבעינן שהלחי וקורה יהיו סמוכים למבו, ולא לחורין שלפני המבו [ועד כדי שמוכרח מבו בשיעור ד"א שיש בו חלל י"ט סמוך ללוי"ק וכנ"ל]. ועי' בחזו"א שרשב"א באמת חולק ע"ז, אלא דנקטינן כהרמב"ם ע"י"ש. ועי' בכ"ז בחזו"א סי' ס"ה ס"ק ס"ה וס"ק ס"ו, ע"י"ש היטב.

סימן ה'

בענין רה"י שאין מכוון משער לשער ביושר (לסי' שמ"ה וסי' שס"ד)

א. הנה בהא דאי' בשו"ע סי' שמ"ה דמתנאי רה"י שתהא מפולשת משער לשער, חשבתי בתחילה להאריך, אך שו"ר שבגליון ע"ב כבר האריכו כמה ת"ח חשובים, ע"י"ש עמודים קס"ו, קנ"ח, קי"פ, ורוב דברי כלולים בדבריהם, ע"כ אסכם בקצרה, ושם מועתקים לשונות רבותינו הראשונים ז"ל הרמב"ן רשב"א ריטב"א אי"ז רב"י רוקח ועוד, שבהם נזכר פתחים מכוונים, ע"י"ש. וגדולי האחרונים עמודי ההוראה הבי"ה המג"א הפמ"ג הח"א והגר"י והמ"ב שכתבו כדבר ברור דבעינן שהיה לרה"י שערים מכוונים זה כנגד זה, אלא דבוודאי שפשטות הראשונים שלא הוצרכו לאמרו אלא בעיר שיש לה חומה, וגם בעיר שאין לה חומה בעינן מפולש, אך א"צ שיהא מכוון שער כנגד שער, וכפשטות ל' רש"י כפי שהעתיקוהו הרא"ש ועוד דגרסין או שיש לה חומה וכו', וכמפורש להדיא ברב"י ריש הלכות עירובין, וכלשון השו"ע להדיא, והנה כיון שכן מסתברא דאי"ז מצד שלא נוח לילך בעיקום, דאי"ז מה לי יש חומה או אין חומה [ודלא כמאירי עירובין דף ו']. וגם בלא"ה הוא קשה בסברא, דהא א"א לרה"י שתלקט במלקט ורהיטני, אלא עיקר הטעם משום שאחר שחל תורת רה"י, ואנו צריכים לבוא לדין אתו רבים ומבטלי מחיצות, לא חשיבא ביטול המחיצות אלא בבקיעה המכוונת משער לשער, שע"י נחשב שבאותו מקום נתבטלו ב' המחיצות ונשארו רק ב' מחיצות, וכמב' ד"ז בהגר"י סי' שמ"ה, ויעוי' עוד בבית מאיר ריש סי' שס"ד שג"כ מבואר כן שע"י בקיעת הרבים מב' צדדים נעשה באותו מקום מחוסר ב' מחיצות, וכ"כ בסי' שס"ג ס"ק ס"ט שאם אין עוברים במחיצה שנגדה לא איכפ"ל מידי, ונ"ר עוד מלשוננו דבקיעה שאינה עוברת במחיצה שנגדה אינה בקיעה גם במקומו, וכמו"ש בסי' שס"ג ס"ק דבקיעת רבים לא שייך אלא דומיא דר' יהודה וכו' שעוברים בין מחיצה זו לבין מחיצה שנגדה ביושר וכו', ועי"ש היטב שהנידון שם שע"י שאינו ביושר נשאר ע"ז שם מחיצה לכל דבר, וגדר הדברים דבאמת אשכחן שם פתח, וגם כשרבים נכנסים עדיין שם פתח ע"ז ואין המחיצה בטילה, ורק כשהרבים נכנסים ויוצאים מצד שנגדו נעשה אותו מקום בלתי מגודר כלל, וכשבכנסים מצד מרחצ ויוצאים מצד מערב הרי המקום מגודר, אלא שיש פתחים למקום.

[ופשוט לפי"ז שגם אם יהא בכל צד של העיר פתחים ברוחב ט"ז, אך הפתחים לא מכוונים, לא איכפ"ל, דהא פירצה ט"ז אמה לחוד אין מבטל עומ"ד מדאו להכרעת הרבה אחרונים, וכ"ת מצד בקיעת הרבים כיון שאינן שערם מכוונים ששכנסים מוקפים ג' מחיצות, ויוצאים ע"י נטייה לימין או לשמאל, שפיר נשאר שם פתח על כל א' מן הפתחים, ודלא כמושי"כ בגליון הנ"ל הגרמ"א עמ' קפ"ז. גם משי"כ שם דשכונה שיש לה פתח א' ורחוב מפולש לרחוב אחר בתוך השכונה חשיבי רה"י, תמוה ביותר, דאף רחוב שם אינו רה"י, והרי אטו בירושלים היה רק רחוב א', וע"ז הוא שנאמרו ד' הגר"א להוכיח מהסוגיא נ"ט: דכה"ג שאין לו אלא פתח א' לא חשיבא רה"י, וזה פשוט].

ובאמת לא אשכחן בראשונים מאן דפליג, זולת רבנותא שהביא ריטב"א הנדפס מחדש מכת"י עמ"ס שבת בדף ו', ואיהו גופיה פליג עליהו שם ובחידושו לעירובין סתם בדף ו', ועי' בדבריו בדף כ"ב משי"כ בזה יותר מפורש. ואמנם לכא"ו מי שנמצא מפו' כנגד זה הם ד' הריב"ש, דע"י"ש שמיי"ר בעיר שיש לה חומה ומבואות עקומים, וכ' שאילו היו ט"ז אמה היו רה"י, ואף שנדחקו כמה מהת"ח הנ"ל לפרש דמשי"כ רה"י קאי על עקמימות בלי חומה, ולא משמע כן למע"ע שם בגוף התשו", אך הריב"ש יחידאה, ומרן הבי"ה ראוה והביאו בסי' שס"ד, ומהך פרט נתעלם, ופסק בסי' שמ"ה בפשיטות דלא כוותיה, ע"י"ש.

שע"י לבדו או חבטו רמי כמאוחדים, ואילו היו מאוחדין היו מקבלים אריח ביחד וכמו"ש.

אמנם בבי' הגר"א כתב דהיי"א שבסכ"ב והיי"א שבסכ"ג לאו חבדא שיטתא קיימי, ולכא"ו נראה בכונתו דשאני מקרבים ע"י לבדו די"ל דגם לר"י לא מהני, לבין כשמקרבים ע"י חבטו רמי דע"י חבטו רמי כמי שמונחים זה ליד זה, אם עכ"פ לכשידרו לא ישאר ריווח. או עכ"פ רק ריווח כזה שעדיין אפשר להניח על שניהם יחד לבינה דהיינו פחות מטפח ביניהם, אך לבדו אינו שכאילו נתקרבו זל"ז אלא שכסתום, וא"כ גם למ"ד דאמרינן רואין לא מהני, דהכא הרי א"א להניח כמות שהוא ולבדו לא מהני, וכמו שאין כאן קורה רחבה טפח. ובאמת שכן משמע בגמ' דלא נזכרו ד' ירבר"י רק בבי' קורות א' למעלה ואחת למטה בצד, אך לגבי זה ליד זה כ' בסתמא דבעינן שיקבלו יחד אריח, והיינו כפי"י הי"א בסכ"ב שאין ביניהם יותר מטפח, ומש"ה ס"ל דיש מקום לומר דזה לכוי"ע פסול, ולפי"ז דינא דסכ"ג קיל טפי מדינא דסכ"ב. והנה באמת לפי הכרעת הבי"ה וכמפ"י בשו"ע שלא התיר בסכ"ג רק כשאפשר גם לומר לבדו, ע"י"ש היטב, א"כ אדרבה שכא"ג בסכ"ג גם לבדו וגם חבטו רמי, ובוודאי עדיפא מסכ"ב, וק"ל [ועי' בבי"ה עוד צדדים בד' הרמב"ם, ועי' עוד בבי"ה סברא נוספת להקל בסכ"ג יותר מסכ"ב, ע"י"ש, ואכמ"ל].

סימן ד'

מבוי הנמוך מ"ט (לסי' שס"ג סכ"ו)

מבוי שגובה י"ט מבחוץ ולא מבפנים

א. בהא דמבוי נמוך מ"ט דלא מהני ליה לוי"ק, הביא המ"ב סי' שס"ג סכ"ו ד' האבן העוזר דמייירי שכלפי חוץ איכא עשרה ולא כלפי תוך המבוי, כגון ע"י גידוד ה' וכו', והחזו"א הק' דא"כ אמאי מבטלי לים נותר בלחי, והא לצד הים ליכא מחיצה י' רק ע"י גוד אסיק, וכלפי חוץ ולא כלפי תוך המבוי שאין שם כותל גבוה י' מקרקע המבו, אכן נ"ר דהא"ה"ע לא הצריך ג' מחיצות גבוהות כי אם כתלים הסמוכים ללחי וקורה, דיהא לחי וקורה סמוכים לכתלים י' הנראים בתוך המבו, כי היכא דליחשב ע"י הלוי"ק פתח למבוי ופתח הניכר מבפנים, ואדרבה שיליע לדי' החזו"א שחולק על הא"ה"ע דאיך יועיל לוי"ק כשהכתלים אינן גבוהין י' סמוך לפתח, דעל איזה כותל ניחא הקורה, ואולי מיירי בכותל ח' ומניח הקורה למעלה מ"י מקרקע המבו תוך ג"ט לכותל, ובלחי יל"ע אי יניחו מבחוץ או מבפנים גבוה יותר מהכותל, ועי'. אך עכ"פ סברת האבן העוזר ברורה שחסר בהיכר פתח, וס"ל דלזה בעינן כתלים באורך ד"א גבוהין י"ט שהלחי והקורה ניכרים כפתח שלהם, ואה"נ דברוח אמצעי סגי נמי כשהוא ע"י שהמבוי ע"ז תל, וכהא דמבוי הכלה לים, וק"ל.

מבוי שחלק ממחיצותיו נמוכות מ"ט

ב. ובאופן שהמחיצות הסמוכות לפתח נמוכים מ"ט, לכא"ו באותו מקום כמאן דליתא מחיצה, ולכא"ו א"כ הכותל כמרוחק מהלוי"ק בהך פירצה, ואף אם הפירצה אינו כפירצה לפי שחשוב פירצה שיש לה גידודים [ועי' סי' שס"ה], מי"מ הלחי וקורה מרוחקים מהכותל [ועי' סי' שס"ג ס"ז], אך אם חקק סמוך ללוי"ק אלא שלא חקק ד"א להמשך אורך המבוי כלפי פנים, א"כ הרי יש כותל סמוך ללחי או תחת הקורה, והפירצה שע"י הכותל הנמוך הוא בהמשך תוך ד"א הוא פירצה דאית לה גידודים שדינה שאינה אוסרת עד י' אמות ועד בכלל, כמב' בסי' שס"ה, וא"כ עדיין נותר בלוי"ק ואמאי הוצרכו לחקוק ד"א, ובהכרח דלא דברו בכה"ג דהנך כתלים לא גריעי מפירצה [ואם גם בהמשך ליכא כתלים י"ט א"ז רה"י כלל, כאשר כבר תמהו כל האחרונים ז"ל, וא"כ בוודאי לא מיירי בכה"ג, ואי איכא בהמשך מחיצות י"ט א"כ קשה כנ"ל], וכאשר כבר כ' כן מרן ז"ל בחזו"א סי' ס"ה ס"ק נ"ז נ"ח, ע"י"ש.

מבוי שבחלקו יש מקום מקורה שאין בו חלל י"ט

ג. והנה מרן החזו"א פי' דמייירי שמפסיק בין המבוי לבין הלחי או קורה מקום מקורה שאין בחללו י"ט, והנה א' אילו כל המבוי כך הרי הוא כרמלית ואין נותר בלוי"ק [ואדרבה חידוש הוא להתירו בצוה"פ שיש בחלל הצוה"פ י"ט, אך מי"מ הכי מתבאר בסוגיין, ויל"ע אי נותר בפס ד' או בבי' לחיים, ועי' להלן]. ב' ואם בחלק החיצון יש מקום ד"א ברוחב ד"ט שחללו י"ט, ובעומק איכא מקום מקורה בחלל פחות מ"ט, פשוט שנידון כחורי המבוי ונותר ע"י שהמבוי נותר. ג' וכל שאין מבו בשיעור ד"א שגבהו י"ט ליכא מבו להיות נותר בלוי"ק, ופשוט שאף שיש כאן חלק שנידון כרה"י, והיינו אותו חלק שחללו י"ט, עדיין אין כאן מבו, ולכא"ו נידון כחצר, וניתח כחצר בפס ד' או ב' לחיים [ועי' בהמשך]. והנה ד"ז לכא"ו לא איכפ"ל היכן הוא החלק שחללו י"ט, והיכן החלק שאין לו חלל י"ט, דסוכ"ס מבו ליכא עד שלא יהא מבו בשיעור ד"א שחללו י"ט [אך באמת אילו החלק שחללו י"ט הוא החלק החיצוני באורך ורוחב ד"ט וגובה חלל י"ט ומקורה, יש אופנים שיהא כאן היתר דפי תקרה, ותלוי בתנאי פ"ת שבס"י שס"א ובביה"ל ריש סעיף כ"ו כאן]. ד' אך כשיש מבו בשיעור ד"א בחלל י"ט גובה, בזה תלוי דאם החלק הזה סמוך לפתח בוודאי נותר בלוי"ק, ואידך נותר כדן חורי מבו, ואם הוא מבפנים ומפסיק בין המבו ללוי"ק ששטח שאין בו חלל י"ט אמרינן דמבו זה אין נותר בלוי"ק, שהלוי"ק חרוק מן המבו [ולכא"ו דווקא אם שטח זה ארוך ג"ט, דאל"כ הרי הוא כמי שאינו מדין לבדו, אכן עי' חזו"א סי' ס"ה ס"ק ס"ו שלא כ"כ ע"י"ש].

והנה המ"ב כתב ס"ק ק' דכשלא חקק באורך ד"א מתיר המבו בפס ד', ובחזו"א סי' ס"ה ס"ק נ"ט השיג דהוה מבו ואין נותר בפס ד', כמ"ש תי' בדף ה' ע"ב דמבוי אינו נותר בפס ד', ויל"ע אי המ"ב מיירי כשיש בעומק המבו מבו בשיעור ד"א, ואעפ"כ ס"ל דחלק החיצון נידון כחצר שהוא כרמלית המפסיק וניתר בפניו, וממילא המבו נותר דפרוץ למקום מגודר בפס ד' [וכעין מש"כ החזו"א ס"ק מ' ע"י"ש], והחזו"א ודאי

ז"ל ד"ז. ובד' המ"ב נ"ר לכא"ו דחלוקים הם וכמו"ש. וי"ל דליכא דין פס ד' בנראה מבחוץ לפי המ"ב, ועי' בזה.

סימן ג'

בענין קורה שא"י לקבל אריח

א. הנה אנן קיי"ל בסי' שס"ג סי"ז דבעינן קורה חזקה לקבל אריח, והיינו כרבנן במתני' י"ג: דפליגי על ר"י התם דאית ליה דאמרינן אפילו בקורה של קש רואין אילו היתה של עץ וכו', דרבנן פליגי עליה ולית להו רואין. ובהמשך המשנה התם א"י דין קורה עקומה ודין קורה עגולה שג"כ א"י לקבל אריח ואעפ"כ כשר, והטעם לכא"ו משום דאמרינן רואין אילו תחלק ואילו תתיישר, ובאמת שברבינו יהונתן על הרי"ף כ' דהני מילי לא קאי אלא לר"י ולא לרבנן, ולא קיי"ל להנך מילי, ע"י"ש, אכן ברא"ש ורמב"ם מפו' דקאי גם לרבנן דמודים בזה לר"י [ועי"ש ברא"ש שמפרש ד"ז בסוגיא דף יד. ואכמ"ל].

וי"ל הביאור בזה דלרבנן לית להו רואין בדבר שאינו קיים כאילו היה קיים, אך כשהכל קיים וצריכים רק לחלק וליישר שפיר אמרינן רואין, דהא יש כאן שיעור קורה בכמות ובאיכות, ועי' מ"ב דבעקמימות הקורה כלפי פנים המבו במקום הכשר לא איכפ"ל בשיעור העקמימות, והוא מה"ט דלכוי"ע אמרינן רואין כאילו הוא מתיישר [ואמנם ברי"ה לשיטתו מבו דלא מהני ע"י"ש].

ב. ולגבי עקמימותה נוטה לחוץ או למעלה מכ' דמבו דתליא אי אילו קיים, אך כשהכל קיים וצריכים רק לחלק וליישר שפיר אמרינן רואין, דהא יש כאן שיעור קורה בכמות ובאיכות, ועי' מ"ב דבעקמימות הקורה כלפי פנים המבו במקום הכשר לא איכפ"ל בשיעור העקמימות, והוא מה"ט דלכוי"ע אמרינן רואין כאילו הוא מתיישר [ואמנם ברי"ה לשיטתו מבו דלא מהני ע"י"ש].

ב. ולגבי עקמימותה נוטה לחוץ או למעלה מכ' דמבו דתליא אי אילו קיים, אך כשהכל קיים וצריכים רק לחלק וליישר שפיר אמרינן רואין, דהא יש כאן שיעור קורה בכמות ובאיכות, ועי' מ"ב דבעקמימות הקורה כלפי פנים המבו במקום הכשר לא איכפ"ל בשיעור העקמימות, והוא מה"ט דלכוי"ע אמרינן רואין כאילו הוא מתיישר [ואמנם ברי"ה לשיטתו מבו דלא מהני ע"י"ש].

ב. ולגבי עקמימותה נוטה לחוץ או למעלה מכ' דמבו דתליא אי אילו קיים, אך כשהכל קיים וצריכים רק לחלק וליישר שפיר אמרינן רואין, דהא יש כאן שיעור קורה בכמות ובאיכות, ועי' מ"ב דבעקמימות הקורה כלפי פנים המבו במקום הכשר לא איכפ"ל בשיעור העקמימות, והוא מה"ט דלכוי"ע אמרינן רואין כאילו הוא מתיישר [ואמנם ברי"ה לשיטתו מבו דלא מהני ע"י"ש].

ג. והנה יעוי"ש בדף יד. ברייתא לגבי ב' קורות שאין בכל אחת טפח, אי מהני כשהם קרובות תוך ג"ט ביניהם במשכא או בגובה לצרפם לקורה טפח או לא [ע"י"ש בתוס' ד"ה ובלבד]. והנה מב' שם בגמ' דרי"י ברי"ה דקאמר רואין את העליון כאילו הוא למטה, אתיא כאבוא דאית ליה רואין, וד' הרא"ש דכ"ה גם ברישא דברייתא לגבי ב' קורות שאין בכל אחת טפח, ועומדים סמוכים זל"ז תוך ג"ט במשכא, דגי"כ תלוי בפלו' דרי"י ורבנן, וכיון דקיי"ל כרבנן אי"כ בבי' האופנים לא מהני לדידן, אך בר"מ מבו דבב' האופנים מהני גם לרבנן, דרבנן יודו בזה לר"י, והובאו ב' הדעות בשו"ע סי' שס"ג וסכ"ב, והמ"ב לכא"ו משוה בין ב' הדינים, וכ' שם הא"ר דיש להחמיר, יעוי"ש היטב בסוף ע"ז [השו"ע לכא"ו ס"ל להקל דסתם להקל בבי' הסעיפים, וד' המחמירים הביא רק כ"א, ע"י"ש].

ויש לבאר המחלוקת, דלפמ"ש"נ לעיל סק"א דלר"מ ורא"ש מודים רבנן לר"י היכא דכל הקורה קיים ורק צריכים ליישר, וא"כ פליגי כשכל הקורה קיים במקום הכשרו (למטה מכ' ולמעלה מ"י) אלא שמחוסרין קירוב, האם כצריכים יישר דמי, או שבכה"ג חמיר טפי דכיון שאינן במקום א' הרי זה כמו שנאמר רואין כאילו ניצור דבר אחר, א"נ שכשאינן מקורבין חסר בצורת קורה טפי מכשצריכים לחתוך וליישר.

ועכ"פ הא מהיה דאף הרא"ש דלית ליה רואין לקרב ב' חלקי קורה, מודה דבעקמימות אמרינן רואין, ובהכרח צ"ל דהתם איכא לכל הקורה וכל חזקה, ורק מצד צורת מושבה אינה מקבלת, אך כאן כל עוד שלא נתקרבו עדיין אין כאן קורה חזקה דצריכים לדבקם ולייצר דבר חדש, ואין לומר דע"י דין לבדו כבר חשיבא קורה אחת גדולה, וזה רק לקרב ולסדר מושבם, דבאמת לבדו כסתום אך לא משווי ליה לקורה חזקה, וא"כ נחשב כקורה של קש.

ונ"ר שאם יהא קורה דקה ברוחב ג"ט, שאם יחתכו לג' חלקים וינוחו זה ע"ז ודיבוקו נקב לאריח תלוי בפלו' ר"מ ורא"ש, דלרא"ש לא סגי במה שקיים כאן מספיק עץ שאפשר לצרפם ולייצר מהם קורה, דבעינן קורה חזקה וליכא, שגי' כקורה המאוחדת ע"י לבדו, ואי"ז רק חיסרון מצד בית מושבה שגולה או עקומה, וק"ל.

ומאידך פשוט דבעגולה צריך שתהא חזקה שיהא כאן מספיק עץ שיכול לקבל אריח, שזה רק חיסרון מצד העיגול וזה גם להרי"מ, אלא שבעגולה באופן שצריכים לחתוך ולאחד בכדי שיהא לה כח לקבל ולא רק לסדר בית מושב האריח, אולי באמת תלוי בפלו' ר"מ ורא"ש, וק"ל.

ד. והנה נת' ד' המ"ב ומקורו ממג"א שדינא דסכ"ב ודסכ"ג שווין ותלויין באותה פלוגתא, ובאמת שפשטות הגמ' לגבי הא דסכ"ג דתלוי בפלו' דרי"י ורבנן, ועי' ב"י משי"כ ליישב ד' הרי"מ, ולפי פשוטו ב' הסעיפים שווים שהנידון אם צריך שתוכל לקבל אריח כמות שהוא, או דסגי במה

וגר' לכאף עוד דלו יצויר עיר שיש לה פתחים מכוונים, אך הרחוב אינו מהלך ביושר מפתח לפתח, דאם לא איכפ"ל בעצם הילוך הרבים מה שמהלכים בעקמימות ונחשב כמהלכים ביושר [וכדלהלן], וא"כ הרי יש כאן פתח מול פתח, אכן גר' דעצם זה שאין הולכין ישר מפתח לפתח כבר א"יז בגדר מקום שאינו מגודר, ואין כאן אלא מקום מגודר עם פתחים להכנס אליו, שא"י לודן שכשנכנסים כמי שלא נכנסו ועדיין נמצאים מבחוץ, שהרי צריכים להכנס לתוך השטח המגודר, ואח"כ לצאת מן העיר מהפתח השני, וא"כ חשיבא פתחים ולא נתבטלו המחיצות כלל, ודו"ק.

ב. ועתה אבוא להעיר כמה נקודות חשובות בענין זה שהמה תנאים להך תנאי אימתי חשיבא אינו מכוון מעבר לעבר, הנה כיון שכן לא נאמר ד"ז אלא במקום שיש לו תורת ג' מחיצות, ושוללי דין בקיעת הרבים היה נידון כרה"י, ואנו צריכים לדין אתו רבים וכו' שיתבטל המחיצה ע"י, וזה דווקא במקום שלמ"ד לא אתו רבים וכו' נשאר בשם רה"י דומיא דרה"י, וה"נ לדין ל"א אתו רבים לבטל כשאין הפתחים מכוונים זכ"י, והנה ברחובות עקומים באמת גם אם אין שם רבים עדיין אינו רה"י, דאין להם רק ב' מחיצות, וכמו שכבר כ' בשיח השדה למרן הגר"ח שליט"א ששמע מפי מרן החזו"א ז"ל דרחוב כמין קשת נחשב רחוב ישר, ולא שקו"ט בזה בסוגיית מבי עקום כלל, ובאמת שמרן ז"ל כבר דן בספרו בענין מקום העשוי כזה אי חשיבא ג' מחיצות, ועי' בשו"ת הלכות סי' שס"ג ש"ג שמסקנת מרן ז"ל דתלוי באופן השיפוע שמתעקם, ואם אין מתלקט י"ט מתוך ד"א נחשב מחיצה אחת גדולה, וממילא רחוב כזה הו"ה נחשב שיש לו רק ב' מחיצות, ואם רבים מהלכים שם הו"ה רה"י לכו"ע.

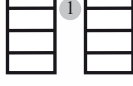
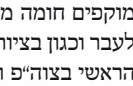
וגם כשנבוא לודן מחיצה ג' מצד הרחוב שכנגד, דהיינו אם הרחוב פתוח לרחוב אחר כזה* הנה באמת כה"ג נמי לא חשיבא ג' מחיצות לדין דקיי"ל אתו רבים ומבטלי [דאף דר"י דלא אתו רבים חשיבא ג' מחיצות, והחזו"א פוסק כר"י, מ"מ לרבנן דס"ל אתו רבים וכו', והמ"ב פוסק כותיהו, לא חשיבא ג' מחיצות], שהרי יש כאן פילוש מכוון מעבר לעבר ע"י הילוך בני רחוב ב', וממילא באותו מקום נעשה רה"י, ושוב הו"ל רחוב א' פרוץ לרה"י [וזה פשוט דמה שאחרי שיוצאים יפנו לצדדים, וכגון אם רחוב ב' יתעקם מב' הצדדים, וכן בעיר שהרחוב מכוון משער לשער, אך ביציאה לא ממשיכים ביושר אלא פונים לצדדים, דלא איכפ"ל מזה, דלדין אין הנידון מצד צורת ההילוך אלא שתהא פירצה מכוונת מול פירצה, ופילוש העובר מפירצה לפירצה ביושר, ובכך נתבטל שם פתח ושם מחיצה מאותו מקום, ולא הוצרכתי להאריך בזה אלא לפי שראיתי לא מהת"ח הנ"ל שנתחבט בזה].

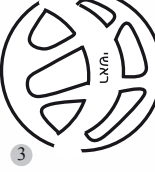

וגם ברחוב המתעקם בעקמימות גמורה כמבוי עקום כך* שלכאוף יש לנו ג' מחיצות, ואין כאן בקיעה מפולשת מפירצה לפירצה ביושר, עדיין יש לודן דהרי בסוגיית מבי עקום מבואר דכה"ג נידון כמבוי מפולש, וכבר ביאר מרן ז"ל בחזו"א סי' כ"ה ס"ק ה' ואילך שנחשב כרחוב א' ישר שהילוך הרבים כמיישרת את המחיצות, וא"כ ה"נ נימא כרחב ט"ז אמה דליחשב לרה"י, ובאמת שכן משמע בריב"ז הנ"ל דזה סברא דאוי, אך מאידך ברשב"א ב"ד כ"ב נר' ש"ל שא"י סברא דאוי, עיי"ש, וי"ל דריב"ש לשיטתו דלא ס"ל מכל הך כללא וכנ"ל, אכן באמת גם בלא"ה נודע שיש מפרשים דין מבוי עקום שזה ב' מבואות מפולשין ולא מבוי א' גדול, ואולי זה מחלוקת רש"י ור"י [ועי' במדור נתן הכהן להגר"ק שליט"א שנדפס בגליון זה סימן ח' עיי"ש], וא"כ שפיר ליחשב רה"י. ואין לומר דסוכ"ס במקום העקמימות ליכא ג' מחיצות, דזה אינו, דהא איכא עומ"ד, וליכא בקיעה ביושר לבטל העומ"ד, ושפיר חשיבא מה"י רה"י דאוי, ורק מדרבנן אין כאן עומ"ד [ועכ"פ אם אינו נידון כרחוב ישר מה"י], ובאמת שכ"ז לא רק בעקמימות כריבוע, אלא כל שמתעקם בעקמימות שמתלקט י"ט מתוך ד"א, וכמו שהכריע מרן ז"ל וכנ"ל.

והנה אשכחן בסוגיא דמבוי המפולש לחצר בפתח שאינו מכוון כנגד פתח המבוי, אפילו שהוא ברופן שכנגדו דלא מיקרי מפולש, ובהכרח דמפולש אינו אלא ביושר, ומ"מ אם המחיצות הם כנגד הילוך הרבים וכגון שכלה מן הצד ונראה כהמשך המבוי מיקרי מפולש, וחזינן מזה כיסוד הנ"ל דהילוך הרבים כמיישר המחיצות דמי, ומ"מ אינו מוכרח שזה סברא דאוי, ומ"מ נלמד מזה גם לאידך גיסא שכשהמחיצות אינן כנגד הילוך הרבים אינן כשרות, ושפיר חשיבא ג' מחיצות ובולתי מפולש, דהיינו כגון בצירוף כזה* והוא נפק"מ טובא למה שיבו להלך דעיר מוקפת חומה שהרבים מהלכים בעקמימות, והבתים מתעקמים לפי הילוך הרבים, אך יש פניות לרחובות צדדיים ששם ג"כ מוקפים בתים, שהבתים הם כן יכולים להחשב למחיצה ג' כזה* או כזה* שהיא מחיצה שיש לה עומ"ד, ויש כאן ג' מחיצות עם פירצות שאין מכוונות זה כנגד זה, וכמו שיבואר עוד להלן.

אחר שכתבתי כל זה התבוננתי דהנה מרן ז"ל בחזו"א סי' ק"ז כתב דרחוב כזה נידון בעומ"ד, ונפק"מ ממילא דתלוי בפלו"י אי אתו רבים לבטל מחיצות עומ"ד, והנה לא חש מרן ז"ל לדון כמבוי עקום שהילוך הרבים מיישרתו, וכ"ש שיאמר כן במבוי כמין ר שנידון בעומ"ד, וא"כ נפשט לן ספק הנ"ל דוודאי מיקרי שיש ג' מחיצות, וא"כ הוה רה"י מה"י, ובעינן לומר דבקיעת הרבים נתבטל המחיצה, וזה אין אנו אומרים בבקיעה שאינה מכוונת בפירצה כנגד פירצה, וכנ"ל באריכות [שו"ר להגאון האמיתי הגר"א גניחובסקי זצלה"ה שנסתפק בזה ולא הכריע, עי' בגליון זה בחקר הלכה סימן ט', ותמיהני על גאון עצום כמותו שנהירין לו שבילי דספר חזו"א, וד' מרן ז"ל בסי' ק"ז מובאים פעמים רבות בכתביו שלא עמד על ראייה זו, ואולי יש לי בזה איזה טעות].

ועיקר מה שנשאר לנו בלי שום ספק נפק"מ בכ"ז הוא כציר שצייירו רבותינו הראשונים (והמיקל יותר עליו להביא ראייה דעכ"פ רוב הראשונים זולת המאירי לא מיידי אלא ככה"ג) שהעיר מוקפת חומה, שאף בלי עקמימות הרחובות יש כאן רה"י גמורה, דבזה דל מהכא כל הבתים ועקמימות הרחובות והרי הרבים מהלכים בתוך חומה, ונכנסים בפתח מצד א' ויוצאין בפתח שאין מכוון כנגדו, וזה פשוט שגם בעיגול כזה* שלעולם אנו יכולים להחליט שאפשר להפכו לקו ישר, ג"כ מיקרי שאין מכוון זה כנגד זה, והכלל הוא שאם כשנכנסים יש כנגדו מחיצה והוא מוקף ג' מחיצות ובקיעת הרבים, לא נהפך מקום זה למקום מוקף ב' מחיצות, ולפי שלא נתבטלה המחיצה שכנגדו ועדיין נשאר עליו תורת רה"י וכנ"ל מד' הגר"ז וב"מ ועוד. [ומסתברא דצריכים אנו להסתכל גם ביחס להילוך הרבים, שאם לפי צורת כניסתם יש כנגדם מחיצה חשיבא שנכנסים לרה"י, ואח"כ יוצאים מצד אחר, ונשאר שם פתח על כל פתח ופתח וכנ"ל].

אלא שיש לנו לודן, דהנה ד"ז ברור ומפוי בחזו"א בכ"מ דבמבוי כזה* אין מחשבים עובי הבתים לעומ"ד לפי שאינו גודר את הרשות כלל, וא"כ לפי"ז פשוט שכשאין חומה אלא ע"י הבנינים לא סגי לן שמבחוץ יש עומ"ד, אלא בעינן שמכפנים בתוך העיר תהא מוקפים בג' מחיצות ע"י עומ"ד, ונפק"מ דאם העיר כך* אף שמבחוץ יש כאן עומ"ד שער שאין מכוון מול שער, אך מבפנים יש כאן רק רחוב העשוי כקשת, ולכפי פנים העיר אין כאן אלא רחוב הנידון כישר, ולא נידון כמוקף ג' מחיצות כלל, ושפיר חשיבא בקיעת הרבים בזה בקיעה, ועכ"פ באופן שמצד צורת ההתעקמות אינו מתלקט י" מתוך ד' שבוזה נידון מבפנים כישר, ואין כאן אלא ב' מחיצות, אבל בעיר שיש בה עוד רחובות ודל מהכא כל הבנינים שבאמצע, הרי אנו מוקפים חומה מבפנים ג"כ שפיר בעינן שהשערים יהיו מכוונים מעבר לעבר וכגון בצירוף זה* ובלבד שלא יסגרו את הכניסות לרחובות מהרחוב הראשי בצוה"פ וכיו"ב, שאזי הפכו אותם לחומה אחת עבה, ולא יישאר לנו רק הרחוב הראשי שהוא כקשת, וד"ז נפק"מ בשכונתנו פה הקריה החרדית בית שמש, דו"ק ותשכח, ובאמת אפילו אם יהא סגור כל הכניסות לרחובות לכל אורך הכביש הראשי, ורק ישארו פתחים בצדדים, עדין לא נתבטל מהמקום שם מקום מוקף עומ"ד, וזה עפ"י ד' מרן ז"ל סי' ס"ז ס"ק כ"ד, עיי"ש היטב, ודו"ק. וכן מתבאר מד' החזו"א סי' ק"ז סק"ח לגבי ירושלים להדיא, עיי"ש היטב. [ועי' מש"כ לעיל להוכיח מסוגיית מבי הכלה לחצר, ודו"ק].

אלא דהנה ברחוב העשוי כך* יל"ע אי נימא דניזיל תר הילוך הרבים שהוא כנגד הבתים היוצרים את המחיצה וליחשב כרחוב ישר, או דילמא שהרי לולי הבתים שבאמצע היה נידון כג' מחיצות, והשתא מגרע גרע, ובפרט דלכאוף כלפי הרחובות האמצעיים המה מוקפים בג' מחיצות מוקפים את כל הבתים שבפנים, שהרי כבר לימדנו מרן ז"ל שם דלא אמרינן עומ"ד לבטל הכניסות ולהחשיבו כמאן דליתא, ואין אנו דנים אותו כאלו היה כך* וא"כ לא תלוי במשי"כ לעיל לגבי רחוב עקום באופן שיש ג' מחיצות אי הילוך הרבים כנגד המחיצה מבטל שם מחיצה, דהכא קיל טפי, וצ"ע בזה, ובאמת שגם אילו היה נידון כהציר השני או שהיה עשוי באמת כך, הרי כה"ג גם במבוי עקום איכא פלוגתא אי כמפולש או לא, עי' סי' שס"ד ובביה"ל שם, וא"כ יש כאן עוד צד לודן דאולי נימא דקיל טפי, ושפיר נחשב כרה"י שאין פירצותיה מכוונות זה כנגד זה, ובלא"ה כבר כ' לעיל דגר' עיקר דרחוב שמצד עצמו נידון כג' מחיצות אין הילוך הרבים מבטלן.

ומ"מ בצירוף שצייירונו מקודם שיש רחוב ראשי ויש רחובות צדדיים, הנה באמת הדבר תלוי, שאילו הילוך הרבים משער לשער דרך הרחובות הצדדיים, אי"כ חזרנו לנידון דהכא ממש, דהרי גם ברחובות הצדדיים הבתים מתעקמים כנגד הילוך הרבים, ומ"מ לכאוף נראה דעדיין שפיר דמי וכנ"ל, אך כשהרחובות האלו כל א' כמבוי לעצמו לפי שאין מהלכין מזה לזה, וא"י בדרך שהילוך הרבים מסובבת את העיר דרך רחובות אלו, אי"כ נמצא שהרחובות הצדדיים בודאי כל מחיצותיהם יוצרות רה"י, שהם לא מתיישרים ע"י הילוך הרבים, ובוזה בוודאי שפיר אמרינן דל מהכא הבתים שבאמצע המתעקמים כנגד הילוך הרבים, והרי יש כאן רה"י שרה"י וצוברת בו ע"י פתחים שאין מכוונות זכ"י, ואין המחיצות מתבטלות, ונשאר רה"י מה"י.

ולכאוף כ"ש דכאשר הרחובות הצדדיים סגורים בסופן, שבוודאי אין הילוך הרבים מיישבת המחיצות, וחשיבא שפיר רה"י א' גדול כזה* או כזה* דגם אם נאמר שיש כאן כמה רשויות נפרדות, מ"מ יש כאן כמה רה"י שהמבוי פרוץ אליהן, וכל א' מהם נידון בעומ"ד, והם גודרים את המבוי הגדול, כמוש"כ מרן ז"ל בחזו"א באורך בסי' ס"ה ס"ק מ"ה וסי' ק"ז דבזה עצמו נידון כרה"י ע"י שפרוץ לרה"י, והדר נעשה הכל כרה"י א' גדול שאין פירצותיו מכוונות זה כנגד זה, ואין בקיעת הרבים מבטלת שם רה"י מיניה. אכן באמת התבוננתי דזה אינו, דבכה"ג י"ל דחמור טפי מצירוף הנ"ל, דע"י שהרחובות סגורים בקצוות יש כאן כמה רשויות שכל רשות פרוצה בפני"ע בפירצה מכוון מול פירצה, והדר נעשה כל המבוי הגדול עם המקום שנכנס לתוך הרשויות כרה"י א' גדול, שהרי הרחוב מצד עצמו אינו לעצמו איך היא בקיעת הרבים בתוכו, שהרי הרחוב מצד עצמו אינו

רה"י אלא מחמת שהוא בתוך רה"י, ואם בכל רה"י נכנס בפירצה מכוונת מבטל מאותו מקום שם רה"י, ונעשה כולו רה"י המהלך ובוקע דרך כמה רה"י ומבטל במקום בקיעתו, ודו"ק [ומשא"כ בצירוף הנ"ל שזה רה"י א' גדול וכמו שכתב החזו"א סי' ס"ז ס"ק כ"ד, וכמוש"כ לעיל]. והרבה יש להתיישב בד"ז, והוא נפק"מ טובא לגבי שכונתנו הנ"ל, ושו"ש הספק אי כרשות אחת גדולה, או דהרי לולי הרחוב הגדול היו רשויות נפרדות שכל אחת נפסקת בפירצות מכוונות זכ"י וכנ"ל, ותו חל ע"ז שם רה"י, וכבר אינו מאחד הרשויות כלל, ושמה לזה אהני לן מה שבחוץ יש היקף א' לכולם, דאף דלא סגי בזה לאשווי עומ"ד, אך אהני לן לדונו כרשות אחת גדולה שאין פירצותיה מכוונות זה כנגד זה. ועי'.

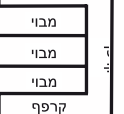
ג. והנה כל דברינו אלו הם גם למ"ד דאתו רבים ומבטלי מחיצתא, דאינן מבטלין אלא בבקיעה מעבר לעבר באופן שנעשה מקום מוקף ב' מחיצות וכנ"ל, וא"י נוגע ל' מרן החזו"א סי' ק"ז שחידש דקיי"ל כמ"ד דבעומ"ד לא אתו רבים ומבטלי מחיצתא, וממילא בצירוף הנ"ל ב' נידון כרה"י, אך ציוריים א' ב' גם לדבריו אינו כרה"י, ובצירוף ד' יל"ע דלכאוף היה נראה לומר דגם להחזו"א תלוי אי סברת מבוי עקום הוה סברא דאוי לדונו כמבוי א' גדול או לא, וצריך ביורור, וכבר כ' שבריי"ש מבוי שזה סברא דאוי, וממילא נפק"מ לדין, ובחזו"א מבואר מצד מחיצה שכנגדו כבצירוף ג', או מצד שרה"י חולקת אותו ונידון כמחיצה, ומוכח מזה דס"ל דזה רה"י מה"י, ותליא בנידון אתו רבים וכנ"ל.

ולדברינו צל"ע ד' מרן החזו"א ז"ל שפוסק כמ"ד דלא אתו רבים לבטל מחיצת עומ"ד, דלכאוף השו"ע סי' שמה"י ס"ז שפסק בעיר שיש לה חומה דבעינן מפולש מעבר לעבר, בהכרח ס"ל דאתו רבים ומבטלי מחיצות עומ"ד, ולהכי בעינן שלא יהא מכוון שער כנגד שער וכמוש"כ, וא"כ ד' החזו"א הם נגד ד' השו"ע, ועי' היטב בזה.

ואין לשאול דאם הקיף עיר שלימה בצוה"פ, ובה פירצות שאין מכוונות זה כנגד זה, ליהווי כעיר מוקפת חומה, חדא דכבר כ' החזו"א שבצוה"פ לכו"ע אתו רבים ומבטלי מחיצות, אלא דאי משום הא הרי לא נאמר דין אתו רבים בפירצות שאין מכוונות זה כנגד זה, אלא שלפי פשוטו רה"י אינו נגדר ע"י צוה"פ גם בלי דין אתו רבים וכו', שמקום שלולי הצוה"פ היה רה"י אינו מתבטל משם רה"י בלי צוה"פ, וממילא כיון שלכל הצוה"פ אינו מוקף מחיצות והוה רה"י נשאר בכך גם אם יקיפנו בצוה"פ, וק"ל [ועי' בונתן הכהן בגליון זה סימן ז].

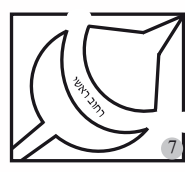
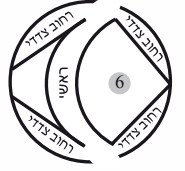
ד. ודע שיש ריוח גדול מאוד במקום הנידון כמוקף חומה שאין פתחיו מכוונים זכ"י, דהנה הרי קי"ל דמבוי עקום צריך תיקון העקמימות, ובזמנינו מקילים עפ"י החזו"א שגם אנו נחשבים שאין לנו חצירות, וממילא אין לנו מבואות וכדכ' רמ"א בזמננו שלא היה להם חצירות, אך זה דלא כנשמ"א שכי' שהחצירות בוילנא חשיבי חצירות, אך מ"מ כ"ז אם אנו כמבואות, אך באופן שנידונים כעיר מוקפת חומה ליכא כלל דין מבוי עקום, וכמוש"כ המג"א סי' שס"ג ס"ז עיי"ש, והטעם דבמבוי יש דין מבוי עקום ולא ברה"י מוקפת ד' מחיצות עם פתחים רחבים המתוקנים בצוה"פ, ובכה"ג נידון כרה"י מוקף ד' מחיצות עם פתחים, וזה ברור.

ולכאוף נראה דיישוב המוקף חומה אף שהחומה מרוחקת, ויש קרפף יותר מסאתיים שאין מוקף לדירה בצדדים בין הישוב לעיר, דמ"מ הרי מה"י חשיבא רה"י [ואפי' בהיקף גדול כל שעשוי בידי"א והעומד בתוכה רואה עצמו מוקף, ולרוב הראשונים כשעשוי בידי"א גם בלא"ה מיקרי מוקף, ועי' היטב ביה"ל סי' שמ"ו], וא"כ אף שצריך להתיקן צוה"פ וכו' להבדיל היישוב מן הקרפפות, מ"מ נשאר בשם רה"י, שהה"י שבו אם אינו מכוון מעבר לעבר אינו רה"י, אלא שאם גדרו היטב פתח הקרפפות

בצוה"פ כזה* דבזה שוב נמצא שאין אנו יכולים להשתמש במחיצות החיצוניות, ואנו צריכים לודן רק מצד מחיצות הבתים וכנ"ל סק"ב, וכיון שכן אפילו אפשר לודן עומ"ד מצד המבואות, אך מ"מ יש כאן פילוש עשר באמצע כל המבואות ע"י הרחוב הראשי, וחזרנו לנידון הנ"ל ברחוב עקום דהרחוב הראשי עצמו מסתיים במחיצה ומתעקם שם. וחזרנו לכל הנידון הנ"ל באורך אם לדונו כרשות אחת גדולה, דכל המבואות מצטרפים לרה"י אחת שאין פירצותיה מכוונות זכ"י, או שכל רה"י נפרץ בפירצה מכוונת זכ"י, והרחוב הראשי כשלעצמו הוא מבוי עקום, ואם נבוא לדונו מצד עצמו תליא במדת עקמימות וכנ"ל עפ"י מסקנת החזו"א בזה, ואי מתעקם כבצירוף כב' כ' דגר' עיקר שנידון כרה"י עם ג' מחיצות שאין פירצותיו מכוונות, ומשא"כ כשהוא בעיגול דתלוי בשיעור העקמימות וכנ"ל.

סימן ו' פירצות מבוי הקדמה

הנה אשכחן ג' מיני פירצות במבוי: [א] פירצה בראשו ממש דהיינו בצד רוחב המבוי, וד"ז נזכר בסי' שס"ג סל"ד, ודעת רוב הפוסקים דרק אילו בקעי רבים בפתחא זוטא ושבקי לפתחא רבא או צריך תיקון, הא לא"ה לא איכפ"ל, וכ"ש דלא גזרינן דילמא שבקי רבים וכו', וזה פשוטות הסוגיא ב"ד ע"ב, והטעם דלא גזרינן מבואר שם דהוא משום דלא חיישינן שאנשים יעשו כן, דאין מועיל להם כלום [דבריי המג"א שחידש בזה פסול, עי' בדבריו סי' שס"ה כבר תמהו ע"ז כל האחרונים, ועי' עוד להלן]. [ב] פירצה סמוך לראשו כשלא נשתייר פס ד' סמוך לראשו, דבזה אסרינן, ואפי' אי לא בקעי רבים, ואפילו אם איכא גידודי המקשים על הרבים לילך, וכמפורש בגמ' ומוכא בביה"ל סי' שס"ה ס"א, וגזרינן דילמא שבקי וכמפורש בסוגיא ב"ד ה' ובשו"ע סי' שס"ה סעיף א', ובוזה

שיהא ד"ט, עיי"ש היטב בדבריו בסי' שס"ה, והנה מ"מ הרי בפירצה שבאורך כ' הבי"מ שאין ניתר בלוי"ק אלא בעומ"ר, והכא קאתי המ"א למימר להיפך דניתר בלוי"ק ולא בעומ"ר, דהרי יש כאן עומ"ר כנגד פירצה זו, וצ"ל דס"ל למ"א דהעומ"ר כנגד פירצה זו גרם רק למעטו שלא יהא יותר מ"ט, אך לתקן הפירצה לגמרי בעינן עומ"ר כנגד כל רוחב המבוי, ובלא"ה אין הפתחים שבמבוי ניתרים אלא בלוי"ק, ומשום הכי ס"ל שיש כאן ב' פתחים ששניהם צריכים לוי"ק, ועי' ביה"ל סי' שס"ג ס"ז שבאמת אם יהא עומ"ר כנגד כל הרוחב יודה המג"א דמתיר לב' הפתחים עיי"ש, ומבוי כמוש"ג. אלא דמ"מ ד' המג"א חידוש, וכל האחרונים חולקים וס"ל דכל שיש עומ"ר כנגד פירצה זו הרי היא ניתרת, דהרי פירצה שבמקום הרוחב ניתר בעומ"ר לכו"ע [ורק על פירצה שבאורך איכא פל' וכנ"ל], ומצד קלקול הפתחא רבה הרי גם למג"א לא שייך הכא כיון דלא שבקי ליה, ולא שכיח דישבוקו ליה וכנ"ל.

[והנה עלה בידינו ג' מיני פירצות חלוקים בטעמם והלכותיהם, ולמ"א נתחדש עוד פירצה רביעית לגבי פתח בראשו, ובאמת שגם לדבריו אי"ז אלא הכלל הרגיל של פתח בראש המבוי, אלא דנח' עם האחרונים בהלכות תיקון עומ"ר לפתחים שבראש המבוי וכנ"ל, אך לכו"ע הלכותיו שנתקן או בלוי"ק או בעומ"ר, וק"ל].

גדר בקיעת רבים בכל הנך פירצות

ב. והנה בענין בקיעת רבים הנצרך לפירצה ד"ט דלית בה גידודי בפירצה שבהמשך האורך, כתב החזו"א דמוכרחים לפרש דאי"ז בקיעת רבים באופן שעיקר כניסת המבוי דרך שם, דאי"כ הנפק למבוי שרחבו יותר מארכו, אלא דבעצם זה דבקעי רבים גם דרך שם סגי בזה להחשיבו כמפולש או כפירצה וכו', ומרן ז"ל כתב שם כן גם לגבי פירצה שבראשו ממש דאי' בשו"ע דבעינן דלא ישבוקו רבים, וכן לגבי פירצה שסמוך לראשו דגזרינן דילמא שבקי רבים, דהיינו דילמא ילכו גם דרך שם, ואמנם להג"ל דברי מרן ז"ל צע"ג, דהרי בשלמא לגבי פירצה שבצדו בהמשך האורך י"ל דבעצם הילוך הרבים אף שאינו רוחב ההילוך סגי לאשוויי שם פילוש או פירצה, אך בפירצה שסמוך לראשו או בראשו מה איכפ"ל, דאיך נתבטל שם הפתח מפתחא רבה עיי"ז כל שאין עיקר ההילוך דרך הפתחא זוטא, ולמה אי אפשר להחשיבו לב' פתחים, דסוכ"ס הולכים גם דרך פתחא רבה [והרי חזינן דשייך שיהא למבוי ב' פתחים כדמבוי בפמ"ג דעבדינן לחי גם בפירצה שבאורך וגם בפירצה שבראשו, והאחרונים חולקים מטעם אחר או דנעשה כמפולש וצריך צוה"פ, או דבפירצה שבאורך ליכא לוי"ק, אך בעינינו לא שייך טעם זה, ובפרט בפירצה שבראשו, דמה איכפ"ל שיהא ב' פתחים למבוי וכל א' ניתר בלוי"ק], ובאמת ל' השו"ע מורה דלא כדבריו, אלא דהנידון דישבוקו לגמרי לפתחא רבה. ולהג"ל לא ידענא איך למד זמ"ז אחרי שהטעמים חלוקים.

ובאמת שגם כל הוכחתו לא שייך אלא לגבי פירצה שבהמשך האורך, דבזה קשיא ליה דנעשה מבוי שרחבו יותר מארכו, אך הרי פתח שבראשו ממש לא שייך קשיא זה, ולהג"ל גם בפתח הסמוך לראשו שהגדר הוא שע"ז נעשה למבוי כזה [שקצר מצד א' ואורך מצד אחר, אי"כ גיב' אי"ז בגדר מבוי שרחבו יותר מארכו לפי שהמבוי נגמר בסוף הכותל הקצר ופתחו ברחבו, וכל ההמשך הוא חוץ למבוי ואי"כ לק"מ, ולעולם י"ל כפשוטו ממש דהנידון מצד דשבקי לגמרי, ואעפ"כ לא שייך לנידון מבוי שרחבו יותר מארכו, וד' מרן ז"ל לא נתבררו לי וצלע"ג, וד' יאיר עיני].

ונלענ"ד להוכיח דהמג"א לא ס"ל כד' מרן ז"ל, דהרי להג"ל טעמא דהמג"א בפירצה שבראשו מצד שנעשה לפירצה ד"ט, ולכא"ה הא לא חשיבא פירצה אלא אי בקעי רבים, וצ"ל דמיירי דבקעי רבים אלא דלא מיירי דשבקי לפתחא רבה, ונמצא דהאי"ז לחלות שם פירצה סגי בבקיעת רבים אף דלא שבקי לפתחא רבה, אך לביטול שם פתח מפתחא רבה בעינן דלשבוקו לפתחא רבה וכמוש"ג [והאחרונים לא חלקו עליו אלא מצד שפירצה בראשו ניתר בעומ"ר ואי"ז לוי"ק וכנ"ל].

פירצה בדופן האמצעי כנגד פתח המבוי

ג. והנה עוד נח' דין פירצה בראש המבוי בצד שהפתח שם או פירצה שבצד המבוי, אך אם הפירצה בדופן האמצעי כנגד פתח המבוי, הנה בזה לכו"ע נעשה כמפולש. והנה אם יהא צוה"פ בצד א' ולחי באי"כ מהני, ולכא"ה כ"ש צוה"פ בצד א' ועומ"ר באי"כ גיטא, ושאינן מפירצה שבצדו דלבי"מ והגר"ז לא מהני עומ"ר להתיר הפירצה שבצד אפי' כשיש צוה"פ בראשו, ואמנם טעמא בעי, ובשלמא לבי"מ י"ל שבצד נחשב לפירצה ולא מהני לא לחי ולא עומ"ר, ובמקום הרוחב נקרא פתח וניתר בעומ"ר. וצ"ל בדעת הגר"ז דבצדו חשיבא פירצה, ועומ"ר מהני משום שחל שם פתח והכא הוה פירצה, ומשא"כ לחי דהוה היכר פתחא או לחי [ובסוגיא בדף ה' אמרינן דהיכר פתחא לחי מהני עומ"ר וילפינן בקי"ו עיי"ש, וע"כ לבי"מ אין מקום שמהני לחי ולא עומ"ר, וד' הגר"ז צע"ג, ועי' נתן הכהן גליון זה סי' ט' מש"כ בזה ואכמ"ל], אלא דמחמת דהוה מפולש בעינן צוה"פ מצד א', אך צוה"פ מצד א' ועומ"ר מצד אחר בוודאי מהני כשם שלחי מצד א' וצוה"פ מאי"כ גיטא מהני, כמפ"י בסי' שס"ד.

אך באמת יל"ע יותר אי יועיל גם עומ"ר מבי' צדדים, או עומ"ר מצד א' ולחי מצד אחר, או דבעינן דווקא צוה"פ, ומד' אבן העזר דמפרש שיש דין עומ"ר כלפי פירצה שבצדו, אלא דבעינן שיהא בא' מן הפתחים צוה"פ מחמת דהוה מפולש, שי"מ דעומ"ר מצד א' ולחי מצד אחר לא מהני [אך להגר"ז ליכא הוכחה, דלדידיה בצדו לא מהני עומ"ר, ומשו"ה לא מהני צוה"פ מצד א' ועומ"ר מאי"כ גיטא, ואי"כ מ"ט גם לא מהני לחי מצד א' ועומ"ר מאי"כ גיטא, וכ"ש דלבי"מ ליכא הוכחה מה"ט].

ולכא"ה בשו"ע מפורש דלא מהני, דיעוי' בסי' שס"ה דמבוי הפרוץ לחצר ויש פירצה כנגדו בחצר דנעשה כמפולש ואין ניתר בלחי, ובעינן צוה"פ מצד א', ולכא"ה הא התם איכא עומ"ר מצד החצר, ובאמת שגם

פירצה לכו"ע, דהא דכוותיה בהמשך אורך המבוי אינה פירצה, ובהכרח הוא מטעם אחר לגמרי, והיינו מצד טעמא דשבקי לפתחא רבה, ונר' לכא"ה שאין הגדר שפירצה זו אוסרת את המבוי, אלא שזוה רק גורם שהפתחא רבה לא ניתר בלוי"ק, דעי"ז דשבקי לה ובטל ממנה שם פתח ממילא אינה ניתרת בלוי"ק.

ובאמת שבזה יל"פ אמאי החמירו בזה טפי וגזרו דילמא בקעי רבים וכו', דמאחר שאין הנידון אם פירצה זו אוסרת אלא אם הלוי"ק מתירם או לא, ע"כ חששו טפי שמא יבוא יום ולא ישימו לב שהלוי"ק אינו מתיר במקומו, דהיינו שפירצה שהנידון אם היא אוסרת סמכו ע"ז ששימו לב שמהלכים בה והיא כבר אוסרת, אך ששימו לב בפתחא רבה שהלוי"ק אינו מתיר מחמת שינוי שנעשה בפירצה שבצד, בזה חששו יותר וגזרו דילמא וכו'. ועוד יל"פ שמאחר שהוא גורם להלוי"ק שלא יתיר לפתחא רבה, ע"כ הוא מתנאי הלוי"ק שכשהצריכו כבר לתקן הפתח הצריכו לתקן באופן שיועיל תמיד ולא ישתנה בעתיד, אך בפירצה שבהמשך האורך שהנידון אם היא עצמה אוסרת, ואנו צריכים לחדש איסור וצורך בתיקון, לא גזרו עד שלא יארע שילכו בפועל ויבקעו רבים, שאז יתחדש האיסור, ומקודם הו"ל כגזירה לגזירה, ומשא"כ כשהנידון להחמיר בתיקון שכבר עושים בלא"ה שיעשוהו על צד הטוב ביותר שיועיל גם לכשיבקעו רבים וכו', וק"ל.

ועכ"פ הדרנא לגדרו של פירצה הסמוך לראשו שהנידון מצד שגורם שלא יועיל התיקון לפתחא רבה, והנה לכא"ה ביאור הדבר דעי"ז דחל עליו שם פתח והולכים דרכו אין שם פתח על ראש המבוי, וכן הוא לכא"ה גם הביאור בפירצה שבראשו, אלא שא"כ לכא"ה אין ספק שצוה"פ במקום הפירצה לא יועיל כלום, דעדיין נשאר עליו שם פתח, ומאי"כ בצוה"פ שבראשו פשיטא שיועיל, דהרי כל הסברא רק מצד שפוסל את הפתח הגדול משם פתח להיות ניתר בלוי"ק, אך פשיטא שלא יגרום לו שלא להיות ניתר בצוה"פ, דלזה א"צ שם פתח שגם פירצה ניתרת בצוה"פ, ומדמספק"ל בזה לרבינו המ"ב שי"מ דלא פ"י כן נידון דשבקי וכו'.

ונר' דהמ"ב מפרש באופ"א דעי"ז דשבקי נחשב שהמבוי נגמר במקום הפתח הקטן, ואי"ז פתח המבוי כלל דהא פתח אינו בפחות מד"ט, אלא שהמבוי נגמר שם והפתח הגדול מרוחק מן המבוי, שנעשה מבוי זה למבוי בצורה כזאת [] ואי"כ הפתח הגדול מרוחק, והלוי"ק מרוחקים מן המבוי גי"ט [ובאמת גם אם יעשו צוה"פ הרי הוא מרוחק מפתח המבוי, אלא שע"ז היה לנו לדון לצרפו ע"י עומ"ר כאשר דן מרן ז"ל בחזו"א סי' פ"ו, ואולי המ"ב חולק על זה, וצ"ע]. ומעתה א"ש דאם יעשו צוה"פ במקום פירצה זו הרי גרמו להמשיך כותל המבוי עד מקום הפתחא רבה, ואי"כ מסברא שפיר יועיל ליתן לוי"ק בראש המבוי עיי"ז, וזהו שדן רבינו בביה"ל להתיר בזה [ולגבי לעשות צוה"פ בראש הנה לכא"ה לא שייך סברת הבי"מ הנ"ל בפירצה שבהמשך האורך, דהא הכא אין ע"ז שם פירצה ואי"ז תיקון וכנ"ל, ואי נימא כסברת החזו"א הנ"ל אי"כ למאי ניוחש לה דפתחא רבה ניתר בצוה"פ ופתחא זוטא א"צ תיקון [ושו"ר למי"ד הגר"ז שליט"א בונתן הכהן גליון זה סי' י"א שכתב לתמוה על הבי"מ שאין שום מקור לאסור דין], אכן באמת באופן שתיארה פירצה זו ד"ט ובקעי בה רבים יש מקום לאסור מצד פירצה, ולהבי"מ הנ"ל לגבי פירצה שבהמשך האורך לא יועיל כאן צוה"פ שבראשו, ויצטרכו עוד צוה"פ במקום הפירצה, אכן להגר"ז הנ"ל י"ל דהכא לא יחול ע"ז שם פילוש, ולא יצטרכו צוה"פ במקום הפירצה גם אם הפירצה ד"ט דבקעי בה רבים, ומטעם הנ"ל דהכא לא שייך טעמא דפילוש וכנ"ל, ודו"ק היטב].

אך כ"ז שייך לגבי פירצה שבצדו סמוך לראשו, אך בפירצה שבראשו ממש לא שייך כ"ז, דלא שייך לומר שמרחיק את הפתח, ובוה בהכרח גדרו משום שמבטל את השם פתח מן הפתחא רבה, ומה"ט א"ש שבזה באמת פשיטא ליה למ"ב באופן מוחלט שצוה"פ בפתחא רבה מהני, וצוה"פ בפתחא זוטא לא מהני, דהא סוכ"ס לא נתבטל מינה שם פתח ולא חזר שם פתח לפתחא רבה, ועדיין אינה ניתרת בלוי"ק, ומה"ט מחלק רבינו המ"ב בין הצדדים.

ואין לתמוה דגם בפתח שבצדו נימא דיהא בו גם הטעם דמבטל שם פתח מן הגדול, וממילא יהא בו גם הטעם הקיים בפירצה שבראשו, וממילא לא יועיל צוה"פ במקום הפירצה, וצ"ל דבפתח שבמקום הרוחב לעולם אין בטל ממנו שם פתח מחמת פתחא זוטא שבצד, וכל החיסרון רק משום שפתחא זוטא גורם להרחיק הפתחא רבה מן המבוי, ועד כמה שלא נגרם ד"ז מחמת שנעשה צוה"פ במקום הפירצה וכנ"ל, שוב לא אמרינן שיתבטל שם פתח מהפתח שבמקום רוחב המבוי, והוא הפתח העיקרי מצד עצם צורת המבוי, ומעתה חלוקים ב' פירצות אלו שטעם שבזה לא שייך בזה, וממילא חלוקים הם בדינים [ומד' אממו"ר שליט"א למדתי שעיקר ההלכה דלגבי צוה"פ במקום הפירצה באמת חלוקים הם, ולגבי צוה"פ שבמקום הפתחא רבה מסופק המ"ב אם הם חלוקים, ומסברא היה נר' לו שחלוקים, אלא שנשאר בצ"ע עפ"י ד' הבי"מ שהוכיח מד' הריטב"א, ולד' מו"ר הגר"ז שליט"א שדחה ההוכחה וכנ"ל, י"ל שבאמת לדינא חלוקים גם בזה וכנ"ל, וק"ל].

ודאתאן להכא נוסף ונעיי' בד' המג"א שהחמיר דבפירצה שבראשו אף כשעדיין לא שבקי בעינן לוי"ק גם לפתחא רבה וגם לפתחא זוטא, ונראה דהמ"א ס"ל דלענין שהפתחא רבה יגרום שלא יועיל כלל הלוי"ק לפתחא רבה, ע"ז בעינן דלשבוקו לפתחא רבה, וע"ז אמרו בגמ' דלא חיישינן בפירצה שבראשו לזה דלא שכיחא דישבוקו רבים בזה לפתחא רבה, אך לענין להצריך לוי"ק לב' הפירצות אי"ז לזה, והיינו דבאמת כל דלא שבקי רבים לפתחא רבה לא שייך ב' הטעמים הנ"ל בדינא דשבקי, ופשיר ניתר פתח המבוי בלוי"ק, וכמפ"י גם בד' המג"א, ועיקר חידושו של המג"א אינו אלא להצריך תיקון גם להפתחא זוטא, והנה פשוט שאי"ז מצד פילוש אלא מצד דהוה פירצה, ומשום הכי באמת הצריך המ"א

החמירו אפילו רק בפירצה גי"ט. [ג] פירצה בהמשך אורך המבוי, דבזה תלוי אי בפועל בקעי רבים התם או לא, וגם דווקא כשהפירצה ד"ט, דאף דיש בזה פל' בגמ' בדף ה' ע"ב ובדף ו' ע"א, מ"מ אנו נקטינן לדינא דאי בקעי בה רבים אוסרת בד"ט, ואי לא בקעי רבים שרי, והכא לא גזרו דילמא שבקי רבים, ואפי' ליכא גידודי נמי שרינן, ומבוי בגמ' דגם מאן דאסר לא אסר רק היכי דליכא גידודי, הא איכא גידודי כו"ע שרו, עיי"ש בסוגיא. [ולהלן יבואר עוד נידון בפירצה בדופן אמצעי שכנגד הדופן שבו פתח המבוי].

והנה באמת ד"ז כשלעצמו צריך בירור מ"ט החמירו טפי בפירצה הסמוכה לראש המבוי מפירצה שבצד, ולפ"י מצד גזירת דילמא שבקי יותר היה לנו להחמיר בפירצה באמצע, שיותר יש להם לבני"א לרצות לצאת דרך שם מאשר בפירצה שסמוך לראשו, שהריווח לא כ"כ גדול, ובהכרח שכנר' גם אילו בקעי רבים ממש חלוקים הם, שפירצה סמוך לראשו חמיר טפי ולהכי החמירו בו יותר, אך פירצה סמוך לראשו ופירצה בראשו לפ"י זה אותו דין, וכל החילוק ביניהם הוא רק לגבי הגזירה, דסמוך לראשו איכא גזירה דילמא שבקי, ובראשו לא גזרו דלא שכיחא דישבוקו, אך לו יצויר דשבקי שווים בגדרם ודינם לכא"ה, וכאשר לכא"ה בגמ' בדף י' מדמינן להו אהדדי, עיי"ש דמקשינן מ"ש ומתריצין כנ"ל.

גדר האיסור ובירור אופן תיקון הפירצות

א. ולכשנבוא לעיין באופן תיקון הפירצות, הנה לגבי פירצה שבראשו כתב במ"ב סי' שס"ג ס"ק ק"ג באופן מוחלט שאם יעשו צוה"פ לפתחא רבה יועיל, ואם יעשו לפתחא זוטא לא יועיל, אך לגבי פירצה הסמוכה לראשו נסתפק בזה בביה"ל ריש סי' שס"ה, ועיי"ש שנראה מלשונו דלגירסא דגרסי זוטא פשיטא דמהני, ואולי גם לגירסא דגרסו רבה נמי מהני, אך לגבי צוה"פ בפתח המבוי תלוי לכא"ה בפל' בין הגירסאות, ותלוי בפלוגתת הראשונים, ולכא"ה צ"ע דמ"ש דבפירצה שסמוך לראשו מיקל טפי, ומה מחלק בין פירצה הסמוכה לראש לפירצה שבראשו, והרי לכא"ה תרווייהו מחד טעמא משום דשבקי וכו', ולכא"ה גם דרך התיקון צריך להיות שווה, ואמאי מחלק ביניהם, וצ"ע.

ולגבי פירצה בהמשך אורך המבוי דבקעי רבים, הביא בביה"ל סי' שס"ה ד' שטיות, דהפמ"ג ס"ל דמהני לתקן לחי בפתח ובמקום הפירצה, והגר"ז ס"ל דבעינן או צוה"פ בפתח ולחי בפירצה, או במקום הפירצה ולחי בפתח, ודעת אבן העזר דאו צוה"פ בפתח ואז אי"כ כלום במקום הפירצה, או צוה"פ במקום פירצה ולחי בפתח, וד' הבי"מ דבעינן דווקא צוה"פ במקום הפירצה ולחי בפתח, והנה ברור מתוך דבריו שגדר דין פירצה באורך המבוי שאני לגמרי מנגד פירצה שסמוך לראשו או שבראשו, דהרי מפורש שחלוקים באופן התיקון.

ובאמת דהנה בגדר פירצה דבקעי רבים בהמשך אורך המבוי לאחר שנשתייר פס ד' סמוך לראשו, יסודו מבוי בשעה"צ סי' שס"ה ס"ק ח' דהתייש פ"י שהוא משום דשבקי לפתחא רבה, והמ"ב השיג עליו דלא איכפ"ל בזה כיון שנשתייר פס ד' סמוך לראשו שיש לו חשיבות מבוי, אלא הטעם אז משום דהא אינו פתח אלא בגדר פירצה, דעי"ז בקיעת הרבים אינו ניתר בעומ"ר, דעומ"ר אין גודר פירצה דבקעי בה רבים, או משום שהמבוי נעשה כמפולש עיי"ז [ובאמת בגמ' בדף ו' מדמינן סוגיית פירצה זו לסוגיית מבוי עקום כמפולש, ולכא"ה מוכח מזה שגם גדר פירצת מבוי מצד שכמפולש, אך ממו"ר הגר"ז קופשיץ שליט"א למדתי [ועי' בונתן הכהן בגליון זה סי' ח'] ד"ל להיפך, דכל מה שמבוי עקום כמפולש משום דאיכא פירצה בין המבואות, וממילא למדנו מזה דחשיבא פירצה, וק"ל].

ולכא"ה בזה תלוי טעמי אופן התיקון, דאם משום שנעשה כמפולש ממילא בעינן לחי בצד א' וצוה"פ באי"כ, אלא שד' האה"ע דכלפי זה יועיל גם צוה"פ מצד א' ועומ"ר מאי"כ גיטא, ובאמת שבמבוי עקום לא אמרינן הכי, וצ"ל דהתם שאני לפי שעי"ז המשך הילוך הרבים לפי התקנות המבוי כמת"שרים הכתלים דמי, ואין כאן עומ"ר, ורק לחי מהני ד' כמעמיד לחי באמצע אורך המבוי, ומשא"כ בזה שאין כאן הילוך לפי התקנות הכתלים, ועי"כ ניתר בעומ"ר, ועכ"פ זהו טעם פל' הגר"ז ואה"ע, אך תרווייהו ס"ל בגדר הדין דכמפולש דמי, אך סברת הבי"מ מפורשת בדבריו, עיי"ש דאין הטעם משום פילוש אלא משום פירצה, וזה פירצה שאין ניתר בעומ"ר וגם לא בלחי, דאי"ז פתח אלא פירצה, וממילא בעיא צוה"פ, ולא תליא כלל באופן תיקון פתח המבוי [וממו"ר הגר"ז שליט"א כתב שם שזה פל' רשבי"א וריטב"א ואכמ"ל, עיי"ש בכל דבריו המתוקנים], ואמנם ד' הפמ"ג צ"ע, דלדידיה אינו כמפולש דסגי בלחיים בלי צוה"פ, ואינו כפירצה אלא כפתח, ואמאי לא ניתר בעומ"ר. וצ"ל דס"ל דבקיעת הרבים משווי שם פירצה, ולחי משווי ליה שם פתח, דלחי כמזוזות פתח והוה היכר פתחא, ועי"כ עדיפא מעומ"ר, ועי' בזה [ועי' בשיח הלכה במה דשקו"ט מרן הגר"ח שליט"א עם אממו"ר הגה"צ שליט"א אי ד' הפמ"ג גם בפרוץ לרה"ר או רק בפרוץ לכרמלית, ובהלכות מפולש ליכא חילוק בין מפולש לרה"ר או לכרמלית, כמבוי בסי' שס"ד להדיא].

ואמנם כ"ז לגבי פירצה בהמשך אורך המבוי, שבזה לכו"ע צוה"פ מתקן ליה במקום הפירצה שיועיל לוי"ק בפתח המבוי, אך בפירצה הסמוך לראשו נסתפק רבינו ז"ל על צוה"פ במקום הפירצה, וגם נסתפק על צוה"פ בראשו בלי לתקן במקום הפתח, והטעם דבאמת התם הוא מטעם אחר, דהיינו מצד דילמא שבקי לפתחא רבה, והנה נראה דהתם לא שייך כלל הטעם דמפולש דזה אינו מבוי מפולש, וגם אף א' לא נכנס מבחוץ ויוצא מצדו, דמה לו להכנס כלל, וכל הנידון שהיוצאים מהמבוי או נכנסים למבוי מקצרים דרכם דרך פתח זה במקום לעבור דרך פתח ראשי, ואי"כ לא שייך כלל טעמא דפילוש, וגם טעמא דפירצה דבקעי רבים י"ל דעכ"פ בפירצה שאינה ד"ט או דאית בה גידודי לא חשיבא

בלא"ה צ"ל כן למשי"כ החזו"א דלעולם אין מקום נותר בב' מחיצות בלי עומ"ר בג' רוחות, וא"כ כל מבוי מפולש שדנו בו אי סגי בב' לחיים או דבעינן צוה"פ בצד א', מיירי שמצד א' יש עומ"ר, דאל"כ בלא"ה אי"ז רה"י, ואעפ"כ בעינן צוה"פ מצד א', ובאמת שלפ"ז לכא"ו אין מקום שהיה בו הוי"א שיועיל ב' לחיים מב' צדדים, שהרי גם בלא"ה לא מהני, ובעינן לכה"פ עומ"ר מאידך גיסא, ולא נצרכה אלא למבוי הפרוץ למבוי אחר או כמבוי עקום שנחשב רה"י מה"ת, ועבדינן בכל מבוי צוה"פ מצד א' ולחי מצד אחר לרש"י, או בב' פתחים של ב' המבואות לר"י, וזה דחוק מאוד, דבפשטות משמע שיש כלל של מבוי מפולש הצוה"פ מצד א' ולחי מצד אחר, וצ"ל להכליל הוא שלא סגי בלחי ועומ"ר אלא צריך צוה"פ, ואז מהני צוה"פ מצד א' ולחי מצד שני אף בלי עומ"ר [ולד' הגר"ז ומ"ב ריש סי' שס"ד דבחדר מהני ב' מחיצות ופסין בכל פתח בלא עומ"ר בב' הראשים, א"כ ליכא להך הוכחה, אך באמת החזו"א כבר הק' על המ"ב, ולמעשה כבר הוכיחו שנו' בזה רבנותא, ואכמ"ל].

ובאמת שכן מפו בחזו"א סי' ס"ה ס"ק ד' [ועיי"ש עוד ס"ק ח'] דבמפולש לא מהני עומ"ר אלא א"כ יש צוה"פ מצד א' עכ"פ, ועיי"ש עוד בס"ק י"ח דבכל הצוירים הצריך צוה"פ מחד גיסא, דבלא"ה לא מהני עומ"ר מאידך גיסא, עיי"ש ה"טב. ובאמת שנו' בחזו"א בכ"מ שמכריע דלגבי פירצה שכנגד פתח המבוי לא בעינן דלבקעו בפועל רבים נידון כמפולש, ורק בצדדיו הוצרכנו לבקיעת רבים [והוסיף להחמיר בפירצה זה כנגד זה בצדי המבוי שנעשה כמפולש בלי בקיעת רבים, וע"ז מוכח במ"ב סי' ס"ה לגבי הנהר, עיי"ש שחולק ע"ז, וי"ל דס"ל שבצד האורך בלי בקיעת רבים אינו כמפולש אלא כעומ"ר ובטל לכלל הדופן, ומשא"כ בב' הראשים, וק"ל]. ויעוי' בזה חזו"א סי' ס"ה ס"ק ל"א, ועיי"ש ס"ק ל"ה וסוק"ס.

והנה נת' לן דין עומ"ר מצד א' ולחי מצד אחר דלא מהני במפולש, ויל"ע בעומ"ר מב' צדדים אי מהני במפולש או לא, ומד' החזו"א הני"ל לגבי פירצות בצדי המבוי זכנ"ז מב' דלא מהני, ובעינן דווקא צוה"פ בצד א' [ואולי המ"ב חולק עליו מה"ט וצ"ע], וד"ז חידוש דלכא"ו מני"ל דהא עומ"ר לכא"ו עדיפא מלחי, ואם אמרו שב' לחיים לא מהני אך מני"ל דב' עומ"ר לא מהני [אלא שאם גדר חומרת מבוי מפולש דמי לרה"ר, וא"כ לרבנן ברה"ר לא מהני כשיש ב' עומ"ר והרי"ר בוקעת בין ב' מחיצות שלמיות, אפילו כשכב' דפנות אמצעיים איכא עומ"ר, ועכ"פ לרבנן דפליגי אדרי"י לגבי ירושלים וכמוש"כ ריטב"א ב"ד כ"ב להדיא, ויעוי' מה שדן בזה מרן ז"ל בחזו"א סי' ק"ז, וגם להצד דברה"ר כה"ג לא חשיבא רה"ר מה"ת, מ"מ מדרבנן ודאי בעינן עכ"פ צוה"פ, ועיי"ש בחזו"א, ולפ"ז מובנים ד' החזו"א הני"ל]. ובגאון"י ב"ד ו' ובדף ח' א"י דב' עומ"ר מהני, ועיי"ש שכ"כ בשם הרשב"א בעבוה"ק שער ב' סי' י"ד (והוא באות פ"ד לפי הוצאת זכרון יעקב). אך באמת כ"ז רק לגירסת הגאון"י ברשב"א, אבל לגירסת דילן מפו דלא מהני, ובעינן צוה"פ בצד א' דווקא, עיי"ש ה"טב, ובחי' הר"ן ב"ד י"א נמי מפורש דלא מהני במבוי מפולש עומ"ר מב' צדדים, וע"ז עוד במהרש"א על תו' ב"ד ה' ד"ג מבואר דעומ"ר לא מהני מב' צדדים במבוי [ובד' מו"ר הגר"ו שליט"א בונתן הכהן סימן ט' (גליון זה) משי"כ בב' ד' תו' והמהרש"א דקא' כלפי הך דין דרבנן האמור במבוי, עיי"ש].

והנה באמת לגבי עומ"ר שבראש המבוי אי יועיל להתיר הפירצה דבקעי רבים שמן הצד נראה דחמור יותר, דהא לד' הבי"מ דס"ל כד' הריטב"א התם טעמא לאו משום פילוש אלא משום פירצה, וזה גופא יסוד דינו דע"י בקיעת הרבים אינו פתח, ואינו נותר בעומ"ר אלא פירצה, וא"כ כמאן דליתא עומ"ר בהך גיסא, ומשא"כ עומ"ר ברוח אמצעי שזה שפיר בגדר פתח, ושפיר יש לדנו כפתח בתוך עומ"ר דומיא דברוח ד', וא"כ לכא"ו ברוח אמצעי קיל טפי לתורת רה"ר אין הפתחים מתבטלים דבמבואות המפולשין שאין להם תורת רה"ר אין הפתחים מתבטלים ע"י בקיעת הרבים, אך יל"פ דבריו שם שנוכחונת שנסאר בתורת רה"ר דאו, וניתר ע"י דלת שאין ננעלת או צוה"פ מדרבנן, ועיי"ש ה"טב], אלא שלגופן של דברים לכא"ו גם ברוח אמצעית לא מהני עומ"ר מב' צדדים וכמוש"כ.

ויעוי' חזו"א סי' ס"ה ס"ק נ"ו, וע"ז עוד בדבריו בסוף הסימן שם שמתיר ע"י עומ"ר בראש המבוי, אך התם מיירי לגבי פירצה מן הצד הסמוך לראש המבוי, ולא נשתייר פס ד', וכבר נת' דהתם אין הפירצה צריכה תיקון דאין כאן פילוש ולא פירצה [ועכ"פ כל שעדיין לא בקעי רבים וכ"ש באיכא גידודי או בפחות מוד], וכל הנידון רק להקליש ולגרע כח הפתח הגדול שלא יהא נותר בלויק, ואין זה מגרע כוחו מלהיות נותר בעומ"ר, וע"כ קיל טפי [וכן ראינו בכתבי אממו"ר שליט"א ונדפס כאן בגליון זה במדור שיח הלכה סי' שס"ה, והסכים עמו מרן הגר"ח"ק שליט"א בשונה הלכות סי' שס"ה דין ד' עיי"ש]. אלא שמ"מ צ"ע בזה, דהא עומ"ר נלמד בק"ו מלחי, ואי לחי לא מהני איך עומ"ר מועיל ונימא דיו, וע"ז ב"ד ה' ובתו' שם, וצ"ע.

דינים העולים

ד. א. אם עשו צוה"פ לראש המבוי, (א) הנה בפירצה שבראש המבוי ממש מפו במ"ב סי' שס"ג ס"ל דאיצ' עוד תיקון, ועיי"ש ס"ז דגם המ"א מודה לזה. (ב) ומאידך לפירצה שבדופן אמצעי כנגדו פשיטא דבעינן התם עומ"ר או לחי וכמפ"י בגמ' ורשב"א [ואדרבה דלד' חזו"א בעינן דווקא עומ"ר, ובחלי לחוד לא סגי דבעינן ג' מחיצות עומ"ר, ובמ"ב יש בוה סתירה ואכמ"ל, וכבר נח' בזה רבותינו הראשונים ז"ל הרשב"א והריטב"א, ואכמ"ל]. (ג) ולפירצה שבצדי המבוי לאחר שנשתייר פס ד' לכא"ו תלוי אי מדין מפולש, וא"כ הרי מפולש נותר בצוה"פ מצד א' ועומ"ר מאידך, וכדעת האבן העזר והחזו"א, או דהוא מדין פירצה שזה כל דינו שאינו מתבטל להעומד, ואין העומד רבה עליו לבטלו ולגדרו, וא"כ לא חשיבא עומ"ר כלל ובעינן תיקון, ולד' הבי"מ בעינן צוה"פ דווקא,

וד' הגר"ז דבעינן לחי ומצד פילוש, והכא עדיפא לן לחי מעומ"ר, וע"ז משי"כ לעיל לבאר סברתו [ובונתן הכהן סי' ח' ס"ל דזה פלו' הרשב"א והריטב"א, ויש לפלפל בזה, ואכמ"ל]. (ד) אבל לפירצה דלא בקעי הסמוך לראשו ולא נשתייר פס ד', לכא"ו מסברא אין טעם שנצטרך עוד תיקון, וכאשר תמה בחזו"א, ובמ"ב הביא מ"מ בשם ריטב"א להחמיר [ובונתן הכהן דחה ראיות הבי"מ, עיי"ש].

ב. אם עשו עומ"ר בראשו, (א) הנה להני"ל לפירצה בראש המבוי לכוי"ע מהני עכ"פ כשהו עומ"ר כנגד כל אותה הרוח. (ב) ולפירצה כנגדו בדופן אמצעי לא מהני, ובעינן צוה"פ בא' מהם. (ג) ולפירצה בצדו לא מהני ד', אך לפירצה בצד שלא נשתייר פס ד' מהני [ולד' הבי"מ הני"ל לכא"ו לא מהני, אלא שגם בזה דבריו צ"ע].

ג. ואם עשו לויק בראש המבוי פשיטא דבזה נאמרו כל הלכות פירצות, ומ"מ לפירצה בראשו ממש שיש כנגדה לחוד עומ"ר איכא פלו' בין המ"א לאחרונים, ונקטינן כהאחרונים דכל עוד דלא שבקי רבים לפתחא רבה לא איכפ"ל.

ד. אם תקנו הפירצות בצוה"פ, (א) הנה בפירצה שבצד ודאי מהני. (ב) וכן בפירצה שבדופן אמצעי לענין שנתייר בלויק בפתחא רבה. (ג) ולגבי פירצה סמוך לראשו ולא נשתייר, הביה"ל מצדו להקל [ובונתן הכהן סי' י"א דן להחמיר בזה בד' רש"י עיי"ש], ובחזו"א ג"כ מיקל. (ד) ולגבי פירצה בראשו באופן דבאמת בקעי רבים ושבקי לפתחא רבה, בזה הכריע במ"ב סי' שס"ג דודאי לא מהני מידי [וכבר נח' הטעם לחלק בזה, וכ"כ אממו"ר שליט"א ונדפס בשיח הלכה, ועיי"ש משי"כ בזה בד' החזו"א ד"ל דג"כ מחלק הכי, עיי"ש ה"טב].

ה. אם תקנו הפירצות בלויק, הנה בכל הפירצות לא מהני להתיר מבוי ע"י לויק בראשו [זולת ד' הפמ"ג בפירצה שבצדו, ודבריו ז"ל צ"ע, ואכמ"ל].

ו. ומה שיש עומ"ר בפירצות כבר נח' דג"כ לא מהני להתיר, ואפ"י כשיש עומ"ר בראש המבוי, וכ"ש כשיש לויק בראשו [זולת בהנך דמהני עומ"ר בראש המבוי בלא"ה וכנ"ל אות ב' וק"ל], אך מ"מ מהני אם יהא צוה"פ בפתח המבוי בכל הפירצות, ורק בפירצה ד' בצדו דבקעי רבים בזה איכא פלוגתא דרבנותא וכנ"ל אות א' דנח' בזה אה"ע וב"מ [ואולי כבר נח' בזה הרשב"א והריטב"א וכנ"ל].

סימן ז'

בסוגיית דחצר קטנה שנפרצה לגדולה אימתית חשיבא דאיכא לחי לקטנה (לסי' שס"ה)

איזה מכותלי הגדולה נחשבים ללחי הנראה מבחוץ

א. הנה בהא דלחי הנראה מבחוץ אי ברש"י עירובין ט': ב' פ"י, והתו' מכריעים שם כפ"י ב'. ונח' הבי"מ והבי"ח סי' שס"ג, דהבי"ח ס"ל דלפי א' דרש"י היינו כוה"ל, ולפי ב' כוה"ל, והבי"ח ס"ל דלפי א', היינו כוה"ל ולפי ב' כוה"ל, אבל כמין ת' לכוי"ע לא מהני, והנה בהמשך הגמ' הק' על מ"ד דלחי הנר' מבחוץ הוה לחי מהא דבנפרצה חצר קטנה לגדולה ליכא לחי, ואמאי הא איכא לחי הנר' מבחוץ, ותו' דבכנסת כותלי קטנה לגדולה ליכא לחי הנראה מבחוץ. ויל"ע בקו' הגמ', דבשלמא לפ"י א' שברש"י להבי"ח שפיר הק', דהרי הי"ג איכא לחי כמין ת' דגיפופי קטנה דמי ללחי כוה"ל אך לאידך פ"י מאי הק' ובאמת לפ"י הבי"ח אליבא דפ"י ב' שברש"י דהכי ס"ל לתו', והכי פוסק המ"ב סי' שס"ג לדינא א"ש, ד"ל שהק' דכותלי האורך ייחשבו כלחי לקטנה כאילו היה כוה"ל ואף שהכא הוה כוה"ל י"ל דהגיפופין נראין כעובי הכתלים, וכמת' בד' תו' וכדלהלן, אך לפ"י ב' אליבא דהבי"ח ופ"י א' אליבא דהבי"ח צ"ע מאי הק' [ולכא"ו נראה דלפי זה א"א לומר דס"ל דגיפופין כעובי הכותל, דא"כ תקשי גם למ"ד דנראה מבפנים הוה לחי, דהא אי גיפופין כעובי אי"כ הו"ל כוה"ל שלפ"י ב' להבי"ח ופ"י א' להבי"ח הוה לחי לכוי"ע, ומוכרח דלהך פ"י ודאי לא ס"ל שזה נידון כעובי הכותל], ולכא"ו צ"ל דהק' דהגיפופין ייחשבו כלחיים מנח מיו, דמינו דמהני לגדולה מהני נמי לקטנה, וכ"ה במהרש"א להדיא עפ"י הסוגיא כ"ד, עיי"ש. אלא דצ"ע דאי משום מינו יועיל לכוי"ע, דלגבי מינו מאי תליא בפלו'.

ונר' לומר דשורש הפלו' אינו בעצם תורת לחי, דבוודאי גם מבחוץ יכול להיות כלחי, אלא דפליגי אי צריך להיות ניכר מבפנים שירגישו מוקפים ומגודרים מבפנים, וא"כ ממילא בלחי שע"י מינו דמהני לגדולה עדיין אין מרגישים מגודרים מבפנים, ושפיר תליא בהך פלו', וק"ל.

ועיקר סברת מינו נר' דעיקר החיסרון בלחי כמין ת' לפ"י זה הוא משום שאינו נר' כתחילת כותל ד', דאינו מתייחס כהתחלת רוח ד' דבפנים, אך כאשר כלפי הגדולה הוא בהכרח התחלת רוח ד' גם כנגד השטח שבין הגיפופים, ממילא שפיר הוה התחלת המחיצה כלפי השטח שכנגד חצר קטנה, שהרי בע"כ הוא התחלת המחיצה דמקום זה כלפי הגדולה, וק"ל. אך כ"ז כלפי החיסרון שבלחי כמין ת' שזה חיסרון בעיקר השם לחי שאין לו התייחסות כלפי גידור רוח ד' דקטנה, וע"ז שפיר מהני מינו מטעם הני"ל, אך בנח' מבחוץ שהוא נראה כהתחלת גידור רוח ד', כיון שהוא כנגד עובי כותלי החצר הקטנה או המבוי, דבין כשהוא כוה"ל ובין כשהוא כוה"ל נחשב כנגד עובי כותל האורך, וחשיב כהתחלת מחיצות רוח ד' דשייך להמבוי, וכל הפלו' מצד שאין נראה מבפנים דהיינו

מצד שמבפנים לא מרגישים גדורים, ע"ז לא יעזור סברת מינו, ועדיין ישאר תלוי בפלוגתא, וגם בכמין ת' בגוונא דאיכא למימר מינו הוא תלוי בפלו' וכנ"ל.

בקושיית תוס' על רש"י דגם כשנכנסין כותלי קטנה ליחשב לחי הנראה מבחוץ

ב. ובתו' שם הק' על רש"י דמאי אהני לן מה דנכנסין כותלי קטנה לגדולה, אכתי ליהוי כלחי הנראה מבחוץ ע"י שהגיפופין נידונים כעובי כותלי קטנה, והנה לכא"ו כוונתם שיהא נידון כזה [דכתלים הנכנסים הם הלחי, והגיפופין הם עובי כותלי הקטנה, וכן מפו בדבריהם, והנה מזה מוכח דס"ל דלפי א' ברש"י כה"ג נידון כנר' מבחוץ, ולדידהו אינו כנר' מבחוץ, וזה הוכחה ברורה לפי הבי"ח, דלפי ב' ומסקנת תו' נחשב נראה מבחוץ רק כזה [ולפי א' היינו כזה].

ויל"ע מני"ל לתוס' דהגיפופין נידונים כעובי הכתלים, דהרי באמת אינן עובי הכתלים, והנה להני"ל אליבא דהבי"ח הדבר מוכרח לפירושה, דהרי מהו הלחי הנראה מבחוץ, דהא כמין ת' לא מהני לדידהו, וא"כ מה הק' בגמ', ובהכרח צ"ל דהגיפופים כעובי, וכותלי האורך הם הלחי כאילו היה כזה [וא"כ מזה נלמד דהגיפופים כעובי, וא"כ שפיר הק' על רש"י דבכנסת ליהוי הכניסה כלחי כזה [וק"ל].

אלא דלקושטא דמילתא להני"ל רש"י עצמו לפ"י א' לא ס"ל הכי, דהרי א"כ תקשי גם למ"ד דנראה מבפנים הוה לחי, דהרי כה"ג [ולפי זה נידון כלחי הנראה מבפנים, ובהכרח דלרש"י אין הגיפופים כעובי, וכל הקושיא רק מצד מינו ושנדון את הגיפופים כלחי ולא כעובי הכותל, וא"כ ל"ק קושיית תוס' כלל, דאחרי שאין הגיפופין כעובי הכותל אלא כלחי, אי"כ בכנסת ליכא כלל לחי, ודו"ק.

בשיעור כניסת כותלי קטנה לבטל שם לחי הנראה מבחוץ

ג. ויל"ע בהא דכשנכנסים לבפנים אינו נידון כלחי מהו השיעור, וכבר נסתפק בזה בפמ"ג ומובא בביה"ל סי' שס"ה ס"ד, ועיי"ש שכלל היותר צריך ג"ט, וד' החזו"א דדי בכל שהוא, אך יל"ע דל' רש"י הוא שנכנסים ב' או ג' אמות, וצ"ע מה הוצרך לשיעור גדול כזה, ונר' לומר דס"ל לרש"י דעד אמה עדיין אינו מבטל שם לחי נידון כמזוזה, והוא עפ"י מה שראינו בספר פניני חנוכה שהגריש"א זצ"ל הוכיח מרש"י במנחות דף ל"ג ע"א ד"ה בטפח דאפילו עובי ה' טפחים עדיין נידון כמזוזה, וי"ל שעד אמה עדיין נידון כמזוזה, וע"כ רק יותר מאמה אינו כמזוזה, וזה שכתב ב' או ג' אמות דהיינו יותר מאמה (ואולי אפילו יותר מאמה אך לא ב' אמות), דכל שעדיין נידון כמזוזה אינו מבטל את הלחי. אלא דבאמת ד"ז תלוי מיהו הלחי, דאם הלחי הוא כותלי האורך בוודאי שבמזוזה ג"כ סגי לומר שהרשות נגמר כאן, ותו' אין כותלי האורך לחי של הקטנה [דאדרבה גדר לחי כעין מזוזה לפתחו, ואין דרך לעשות פעמיים מזוזה], אך אם הלחי הוא הגיפופין דלחי כמין ת' מהני, או שע"י מינו חשיבא לחי, א"כ י"ל דכל שהכניסה כמזוזה הרי זה עדיין המשך הלחי, ולחי כזה [ג"כ נקרא לחי אלא א"כ הכניסה היא כותל ולא מזוזה, דבזה הוה הגיפופין מאחורי הכותל כזה [דפשיטא דלא מהני, ולהכי הוצרך רש"י לשיעור גדול באורך כניסת כותלי הקטנה, ודו"ק היטב].

ויצא לנו לפ"ז דלהפ"י דלחי כמין ת' מהני גם לחי כזה [כל שאינו מופלג שאין הכותל נמשך הרבה מהלחי כלפי חוץ, ועכ"פ עד אמה לא איכפ"ל, אלא שאי נימא דלחי כמין ת' לא מהני, ורק הכא שאני מצד מינו וכדכ' מהרשב"א, וכדוהכרחנו לעיל בב"ד רש"י להבנת התוס' ברש"י, א"כ ליכא ראייה לדוכתא אחרני [ואמנם ד' הרשב"א והריטב"א דלחי כמין ת' מהני, אך בדידהו ליכא הוכחה לחידוש זה, וק"ל].

בשיעור אורך מזוחות צוה"פ

ד. ואם כנים הדברים נר' דנפק"מ לענין נוסף, דהנה כ' המג"א סי' שס"ג סכ"ו דקורה ע"ג כתלים לא מהני לתורת צוה"פ, ובפשוטו סברתו דבעינן מזוחות לצוה"פ ולא הכתלים, ובאמת דלמשי"נ באורך בסוגיית צוה"פ נראה עוד דבעינן קנים שהם יהיו כלחיים לרוח ד' שהם עיקר המחיצה, ויל"ע בעשוי כד' אי חשיבא ככתלים או כלחיים, ובחזו"א מב' דתלוי היכן מניח הקנה העליון, אם ע"ג חוד פנימי או ע"ג חוד חיצון, וזה לפי שיטתו בביאור ד' המג"א, אך לפי פשוטו דהבר תלוי אי נידון כמזוזה או ככותל, ולהני"ל לר' רש"י אפשר אפי' בה' טפחים, ואולי אפי' עד אמה וכנ"ל [ותו' לא איכפ"ל היכן הקנה, דכל ששם מזוזה א"צ שהקנה יהיה דווקא על כל עובי המזוזה, וד' מרן ז"ל בזה צ"ע, וכבר הארכתי בזה במק"א (בגליון הקודם, ובגליון זה סי' ב' [א], אלא שצ"ע אי נקטינן כהנך ד' רש"י [והגריש"א זצ"ל לא סמך ע"ז למעשה ואכמ"ל], וע"י.

סימן ח'

בגדרי בין הלחיים (לסוף סי' שס"ה)

א. הנה הראב"ד והרבה ראשונים דעימיה, ע"י ביה"ל, המחלקים בין לחי לקורה, לכא"ו סברתם פשוטה, שקורה אי"ז מחיצה, וא"כ בעצם הרי אין שום חילוק בין המקום שתחתיתו לבין המקום שבתוך המבוי, שהכל מקום א', ואם הקורה הוה היכר לתוך המבוי ה"ה שהוא היכר לתחתיתו, שהרי גם העומד תחתיו מרגיש בו [וע"ז עוד ל' הבי"מ סי' שס"ג סכ"ו בטעמא דסגי למעט על ידי הגבהת הקרקע שתחת הקורה, עיי"ש היטב ודו"ק], ומשא"כ לחי שישודו מחיצה, והנה הנמצא בתוך המבוי יש לו מחיצה ברוח ד' שהלחי הוא התחלת רוח ד', אך הנמצא בין הלחיים מהו התחלת מחיצת רוח ד' שלו, והרי הוא מוקף ב' מחיצות ועודו מחיצה ג' בעומק המבוי [או שכל המבוי שהוא רה"י מתוקן זהו מחיצה ג' שלו

המשניב אח"כ (בס"ק סי'), שאם העמיד קנה אחר תחת איזה מקום שהיה החוט מן הצד, כשר].

לחיים דקות ע"י פוליאג וכדר סביב לעמוד

יש מקומות שכדי לעשות לחי למקרה הנ"ל מצפים את העמוד בדבר דק, כגון יש מקומות שקושרים דיקט צמוד לעמוד, ויש שמצמידים מתכת דקה, וצובעים אותה כצבע העמוד [במקומות שיש התנגדות משכנים או מהמועצה]. יש מקומות שעשו פתרונות יותר מקוריים שעוטפים את העמוד בפוליאג, ואפילו היו מקומות שהדביקו קרטון על העמוד. ויש מקומות שמסובבים רשת פלסטיק [שיש בה בעיה של פתחי שימאי כיון שהיא מחוררת]. כל הפתרונות האלו אינם כשרים בהרבה מקרים, ואולי ברוב המקרים, משום שהלחיים האלו דקים מאוד וצמודים לעמוד, וא"כ ברגע שהעמוד עקום מעט ממש, כבר החוט אינו עובר מעל הלחי. לדוגמא עובי הלחי לכל היותר ס"מ אחד, והעמוד גבוה חמש מטר, הרי ע"פ רוב העמוד עקום ועובר את הלחי, שהרי אי"כ עקמימות של ס"מ או שנים מתוך חמש מטר, היא דבר בלתי ניכר אפילו במדידת פלס, וא"כ ברור שאין מניעה שהעמוד יהיה עקום בשיעור קטן כזה, ולכן סביר להניח שהצוה"פ במקרה כזה פסולה.

אמנם באמת תלוי להיכן העמוד נוטה, כיון שאם העמוד נוטה לאחוריו [להיפך מחלל הפתח], יוצא שהלחי תחת החוט, כי אדרבה החוט ממשיך ומתארך יותר מתחתית העמוד שהוא מקום הלחי. ורק אם העמוד נוטה לכיוון החוט [דהיינו לתוך חלל הפתח] יוצא שהחוט מתקצר ומסתיים לפני שעובר מעל הלחי, ואז הצוה"פ פסולה. [ויש שרצו להכשיר גם ככה"ג באופן שנוטה ע"י שהחוט סובב על העמוד, וא"כ בהכרח החוט שסובב נמצא באיזה מקום מעל הלחי. אבל באמת גם בזה יש את החשבון הנ"ל שאין זה נכון אלא במקרה שהנטיה להיפך מהכיוון שהלחי עומד בו, אבל כשהנטיה לכיוון הלחי, יוצא שגם הסיבוב אינו מעל הלחי [וקשה לתאר את הענין במילים]. והנה לפ"ז גם מה שאפשר להתיר כשהעמוד נוטה לאחוריו, היינו רק בצורת הפתח הראשונה, אבל כפי מה שעושים בדרך כלל שיש שרשרת של צורות הפתח, וכל עמוד משמש לשני הכיוונים, הרי אם כלפי צוה"פ אחת נוטה לאחוריו, כלפי הצוה"פ השניה נוטה לפניו, וא"כ הצוה"פ השניה פסולה.

לכן אי אפשר להשתמש בלחיים הצמודות לעמוד, ובפרט כאשר מדובר בשני צוה"פ משני הצדדים של העמוד, ובעמודי חשמל שהחוט קשור סביב לעמוד, הרי זה לעיכובא ממש, כי מצד העמוד זה צורת הפתח מן הצד, ורק ע"י הלחיים זה יכול להיות כשר.

עמוד שמתרחב למטה, האם נחשב שהחוט ע"ג המתרחב

יש נידון דומה בעמודים רחבים מלמטה וצרים מלמעלה, והדבר מצוי בעמודי חשמל עגולים שהחלק התחתון רחב, והולך ונהיה צר, וקושרים את החוט בחלק העליון סביב העמוד, לכאורה הרי זו צורת הפתח מן הצד, שהרי החוט אינו מעל העמוד אלא מצידו, אבל יש מקום לדון כיון שהחלק התחתון רחב, והרי החלק הזה הוא מתחת החוט, אי"כ הרי זה כאילו הקנה על גבי העמוד התחתון, וכיון שגבהו י' טפחים, אמרינן גוד אסיק כמו בדין לחי, ויהיה כשר. וכ"מ בחזו"א. ובשו"ת אבני נור (או"ח סי' רצ"א) כתב להתיר שנחשב על גביו, אבל החזו"א (סי' ע"א ס"ק י"ב) כתב שברור שזה לא נחשב על גביו, כי בצורה כזו עדיין ניכר שהעמוד כולו אחד, והחוט מצידו, ושייך בזה את הטעם של צוה"פ מן הצד שאין דרך לעשות פתח כשהמשקוף בצידי העמודים. ורק אם יהיה חקיקה בעמוד, שלמטה תהיה בליטה ממש [עם כניסה בעמוד, שאינו נראה כעמוד חלק], אז ניתן להכשיר ע"י שהחוט על גבי החלק התחתון.

יש עירובים עירוניים ברמה ירודה, שהסתמכו על שיטת האבני נור שמיקל להחשיבו על גביו, אבל מלבד זה שנוקטים כדעת החזו"א, הרי גם לאבני נור זה בדרך כלל פסול, מהטעם שהזכרנו לעיל, שכמעט כל עמוד יש לו נטיה קטנה, ובאופן שמסתמכים על זה שהחלק התחתון בולט ועומד תחת החוט, הרי ברור שאם עמוד נוטה כמה ס"מ בודדים ובאותו צד, נמצא שהחלק העליון מגיע עד מעל החלק התחתון, והחוט מחוץ לחלק התחתון, ואינו על גביו. וגם אם בצד אחד החוט מעל החלק התחתון, בודאי בצד השני אינו מעל ממש. ולא משכחת לה אלא בעמוד שעומד ישר לגמרי, שאז משני הצדדים בולט החלק התחתון, וכמעט לא מצוי דבר כזה בארצנו. ומעשה שעבר אחד הרבנים הגדולים של עירובין שידוע בגודל כח ההתירה שלו, וראה עמודים כאלו, שסמכו עליהם לעירוב, ואמר שאין לו צורך לבדוק אותם, כי ברור שלפחות חלק מהם עוקמים מעט ופסולים! מי שלא מכיר את הטכניקה, סבור שעירוב כזה כשר לדעת האבני נור, אבל לפי האמור גם לאבני נור בדרך כלל אינו כשר, ואין להקל בזה כלל.

חוט שנכנס בחור בתוך העמוד החשמל

פתרון נוסף שעושים בעמודי חשמל מסוג זה (בעמודים עגולים, שאי אפשר לקשור את החוט עליהם, מזהירות ממתח החשמל), מצוי בעמודים חורים מפולשים מצד לצד, המיועדים לחוטי חשמל, והחורים הנמוכים פנויים בדרך כלל, לכן במצב כזה משחילים את החוט של העירוב בתוך החור, וא"כ הוא מעל העמוד. והנה במשניב (סי' ס"ד) כתב בדין דומה לזה, באופן שהקנה העליון תחוב בתוך חקיקה שבעמוד, והעמוד עודף עליו וממשיך למעלה מעל הקנה העליון, מסתפק הפמ"ג ומצדד בזה להחמיר. ולפ"ז גם בצורה שמכניס את החוט בחור שבעמוד, לדעת המשניב יש להחמיר שזה בכלל הפסול של מן הצד [משום שאינו כצורת משקוף, ששוקף על העמודים]. והחזו"א כתב שאפשר לדון כאילו אין את החלק העליון כיון שאינו נצרך, וכיון שהחוט מעל העמוד התחתון כשר.

אך בסמוך לכרמלית לא אהני הך סברא לכ"ע, ושפיר נטפל לכרמלית ע"י שהוא תוך ג"ט לקרקע הכרמלית, ודו"ק.

ואמנם לדי' המ"ב צ"ע איך למד הר"ן מאן דינא דמק"פ בכרמלית, דהא הכא הוא מדין אחר לגמרי, ולכא"ו הכא דווקא תוך ג"ט דומיא דמה דאמר אב"י לגבי פתוח לרה"ר, והתם כשמק"פ כרמלית אמרינן דאף בגבוה יותר מג"ט נמי בטל לכרמלית, וצ"ע.

ג. והנה כ"ז מבי' לגבי בין הלחיים, אבל לגבי פי תקרה מפוי' בבי' וכן מסקנתו ומסקנת האחרונים [ולפי פשוטו גם ד' הסמ"ק כן, והבנת הבי"י בסמ"ק צע"ג] דחוד חיצון מתיר, והטעם פשוט דהתם זה כל מהותו להחשיב כל תחתית התקרה כמקוף ע"י חודו החיצון של התקרה, וזה פשוט.

ויל"ע איך הדין בצוה"פ, ועי' מש"כ בזה בחזו"א סי' ס"ז ס"ק כ"ב, כ"ג, כ"ד, עיי"ש היטב, ואמנם למשי"כ במק"א שגדר צוה"פ שהמזוחות הם המחיצה, והם יוצרים שם פתח ביניהם, אי"כ אין המקום שביניהם מגודר אלא שהוא פתוח של רה"י, ולכא"ו דינו שווה ללחיים שגדרם שווה ממש כמושי"ב באורך [לעיל סי' א' וסי' ב'), ועיי"ש היטב בחזו"א.

ולגבי עומ"ד יל"ע, דהנה מסברא עומ"ד שאני דהכל כסתום וכגדור, וכאילו שבמקומו יש מחיצה, ויש לומר שנידון כרה"י גמור ולא רק כפתח של רה"י, ויעוי' מש"כ הגר"ח ז"ל דעומ"ד שאני מצוה"פ, דעומ"ד פתוח ממילא קאי דאי"ז הפוצא דעומ"ד. והגע בעצמך, דאי נימא דרק חוד פנימי מתיר, אטו בעומ"ד נימא כבבין הלחיים דאם חוד פנימי אין מכוון כנגד חוד פנימי לא יועיל אף כשעובי כנגד עובי כזה* הלא זה דבר שאינו מסתבר, ובהכרח דשאני מבי' פסין, דיעוי' חזו"א סי' ע"ב ס"ק י"ד דלכא"ו מוכח דלא מהני, ובחזו"א שם לא היקל אלא באלכסון שתמצא הרבה חודים פנימיים, עיי"ש, אך בעומ"ד לא מסתברא דלא מועיל כי אם כשאין מכוון כלל זה כנגד זה, ע"י חזו"א סי' ע"ב ס"ק י"ג, ועוד, וכיון שכן י"ל דעומ"ד באמת כל העובי נחשב המחיצה וכגדור וסתום [ומ"מ עומ"ד שאינו כלפי תוך הרשות כלל לא מהני כמושי"כ במק"א, ועי' חזו"א סי' ס"ז ס"ק כ"ד ועוד]. ודו"ק היטב.

וברמ"א סי' שמו"ז מבי' לגבי איסקופה מוקפת ב' מחיצות ומשקוף, שאם אין רחבה ד"ט נידון כרשות שלפניו, והגר"א ז"ל תמה ע"ז ומובא שם בביה"ל, ולכא"ו לדי' רמ"א אלו נתכוון המ"ב סי' שס"ה בביה"ל להק' דמשמע שאינו כרה"י, אך ד' הרמ"א בלא"ה צ"ע, ולכא"ו צריך לפרש כוונתו דבאמת התם שאני כיון דאיכא דלת, ובוהו אינו נטפל לבפנים, אך יעוי' היטב בד' החזו"א סוף סי' ס"ז מש"כ בזה, ועדיין צ"ע בזה.

ד. ויל"ע תוך הצוה"פ בין בית לחצר שאינה מעורבת, ולכא"ו אי כמק"פ כ"ש דנאטר, דמק"פ בחצר שאין מעורבת גרע ממק"פ בכרמלית, ע"י רמ"א סי' שנה"א, אך לדי' הרמב"ן שהוא חומר בכרמלית שלא להטפילו לרה"י, יל"ע אי נאמר ד"ז גם בחצר שאין מעורבת, ומסברא שאני התם שמצד המחיצות דמי לכרמלית, אך הכא שמצד בעלות אתינן עלה הרי אדרבה מצד זה דומה יותר לבית שבעה"ב משתמש בו, ויש לנו להטפילו לבית, ולדי' הרמ"א י"ל דע"י הדלת מתבטל לבחוש ונאטר [ובמ"ב מהדו' דרשו סוף סי' שמו"ז הביאו מרמן הגאון האמיתי מוהר"ל ש שליט"א שהוכיח דלרבה פליגי בזה אמוראי בשבת דף קכ"ד עיי"ש].

הרב משה אנגלרד
כולל "אליבא דהלכתא" בני ברק

דיני עירובין מצויים בזמנינו על סדר השו"ע
סימן שס"ב

קשירת חוטי העירוב סביב עמודי חשמל

סי' שס"ב סעיף י"א. ואם חיבר הקנה העליון לשני הקנים או לאחד מהן מן הצד, לא מהני. דין "מן הצד" נוגע מאוד ומצוי מאוד בעיקר כאשר קושרים את חוטי העירוב לעמודי חשמל, ויש בזה הרבה אופנים, והרבה מקרים שאפילו האחראים עצמם לא ידעו איך קושרים נכון, וכשהחוט קשור מן הצד, הצורת הפתח פסולה, וכל העירוב כולו נפסל לכל הדעות, ע"י חוט אחד שאינו קשור נכון. וזה אחד הדברים המצערים ביותר, שהעוסקים בבדיקות תקופתיות לעירובים מגלים מקומות שיעיר שלמה עם עשרות אלפי תושבים היו חודש או חודשיים ולפעמים יותר, ללא עירוב כלל, וכל שבת כל אחד מטלטל כמה פעמים. והכל רק מתוך חוסר הבנה וידיעה בדינים הנוגעים לתפקידו כאחראי על מערכת כשרות העירוב רח"ל. ולכן נבוא לבאר כאן כמה מהמקרים של דין "צורת הפתח מן הצד".

כאשר קושרים את החוטים לעמודי חשמל, אי אפשר לקשור את החוט על גבי העמוד כדיון, מפני שסכנה היא להתקרב לחוט עם זרם חשמל, אבל מכיון שחוטי החשמל גבוהים יותר מהמוכרח, והגובה שתחת חוט החשמל מספיק גבוה מהמכונות והמשאיות הגבוהות, לכן ניתן לקשור את החוטים של העירוב על העמודים, רחוק מזרם החשמל. [אמנם באמת יש מקרים רבים שקושרים את החוט גבוה מחוטי החשמל, כגון שיש עמוד אחר גבוה יותר, או שקושרים לחלון בקומה גבוהה, ואז זורקים את החוט של העירוב מעל חוטי החשמל, וכיון שבזמנינו משתמשים לעירוב בחוטי פלסטיק, אין בזה חשש סכנה, וכמובן שנוהרים כראוי].

במקרים שקושרים לעמוד תחת חוטי החשמל כאמור, בהכרח קושרים את החוט סביב לעמוד, וזה ממש צורת הפתח מן הצד, כמ"ש המשניב (סי' ס"ד), דהיינו שלא נתן הקנה העליון על שני הקנים העומדים, אלא חיבר להם מן הצד. לפיכך במקרים כאלו חייבים להעמיד לחיים תחת החוט, שהלחיים יחשבו קנים של צוה"פ [וכמ"ש

ואכמ"ל], וע"כ מסברא מקום זה נידון כמקוף ג' מחיצות בלי תיקון, וכיון שכן אם הוא דע"ד נעשה לכרמלית, ואם לאו נידון כמק"פ, וכיון שהוא מק"פ משתנה בין פרוץ לרה"ר או לכרמלית כמבוי בסוגיא בדף ט' [ולכא"ו זה פשוט שאין חודו החיצון תחילת רוח ד', שלו, שהרי הלחיים עצמן הם ב' כותלים שלו, והיכן היא רוח ד' שלו].

ואמנם הרי"ם שמחמיר אף בקורה צריך לומר דס"ל דההיכר לעולם הוא מבפנים מה שהוא ניכר כפתח, ומשא"כ תוך הקורה שאין מינכר איזה היכר שלא להמשיך לטלטל לחוץ, ועדיין יל"ע בזה, אך כבר כ' התוס' שאפשר לומר משום היכר לאסור בין הלחיים עיי"ש, וכנ"ר שזו ד' הרי"ם.

אכן מה שיל"ע בזה הוא בסברת רמב"ן, דס"ל דמצד מחיצה ניתר עד חודו החיצון בפרוץ לרה"ר ולא בפרוץ לכרמלית, ולכא"ו הרי באמת אין שם רוח ד', וצריך לומר דכיון שחל עליו שם פתח הרי בזה גופא הוא נטפל לרה"י אף שאין לו רוח ד' כלל, ואדרבה דהיינו טעמא דחומר כשהוא פרוץ לכרמלית, דכיון שאין לו רוח ד' אלא שאנו מתיירים מחמת שנטפל לרה"י, אי"כ מצא מין את מינו, ויותר נטפל לכרמלית על רה"י אף שהוא משמש כפתח לרה"י, ודו"ק.

ב. והנה באמת יל"ע אליבא דכו"ע אמאי אינו כחורי רה"י, ואמאי כ' רש"י ותוס' וראב"י דנידון בפתוח לרה"י כמק"פ, ובפתוח לכרמלית נידון לכו"ע ככרמלית, והרי לכא"ו הוא כחורי רה"י, ולהסוברים דאין דין חורין בתוך עשרה טפחים אי"ש, ע"י ריש סי' שמי"ה וסי' שני"ג בהגרי"א ומ"ב, אך להשו"ע ומ"א ריש סי' שמי"ה צ"ע, ונר"י ד"ל דהכא שאני שהוא פתח ואינו חור, שאינו מקום השתמשות ויש לו גדר וחשיבות אחרת, אכן נר"י דבאמת אדרבה דאי מה"ט כ"ש דהוה רה"י לכו"ע, ואפי' למטה מ' דהוא חשיבות של טפל לרה"י, שהרי הוא פתוח של רה"י, ולכא"ו נר"י שהוא כרה"י אפי' הרמב"ם דס"ל דבעינן ג' מחיצות ולחי, ולכא"ו בין הלחיים הרי אין לו לחי, דמי"מ הוא נטפל לרה"י המוקף ג' מחיצות ולחי, והו"ל פתחו של רה"י [וראיה דלבר מדגורו שלא לישב שם שמא יוציא משם לרה"ר, ואינו כגזירה לגזירה, וע"י סוף סי' שס"ה, וכן כתב בביה"ל שם. ומשי"כ מסי' שמו"ז, ע"י הלהן מה שיתבאר בזה. אלא דמאיך מדרבנן חומר יותר, שאחרי שהוא פתוח של הרה"י, והרה"י צריך תיקון, והתיקון אינו אלא ממנו ולפנים, הרי הוא כרה"י שאינו מתוקן, אלא שאעפ"כ אם אין לו שיעור הראוי ליאסר מצד עצמו דאינו דע"ד לא נאסר, ונידון מדרבנן כמק"פ. ואדרבה שיעור חולק רמב"ן וס"ל דבכל גווני חשיבא כפתחו של רה"י, ונחשב כמתוקן חוץ מכשפתוח לכרמלית דאז נטפל לכרמלית, וכל המחלוקת רק בפתוח לרה"ר ורחב דע"ד אי מותר לטלטל מרה"י אליו, אך ממנו לרה"ר אפי' כשאינו רחב דע"ד אסור, דמה"ת הוא רה"י וכמושי"ג.

ויל"ע לאידך גיסא, דהא מבי' בסי' שמי"ה ס"ק מ"ו וס"ק ע"א דתוך ג"ט לקרקע נידון כרה"ר וכרמלית, דהיינו כרשות שלפניו, וא"כ מי"ט הכא אינו כרה"ר וככרמלית בכל גווני, ומרן ז"ל בסי' צ"ו ס"ק י"ג כתב לחדש דשאני הכא דאיכא ג' מחיצות, והתם מיירי באופן דליכא ג' מחיצות. אך באמת זה תמוה מאוד, דהא מה איכפ"ל מג' מחיצות אחרי שלא נעשה עיי"ז רה"י אם אינו רחב ד"ט [ובשונה הלכות סי' שמי"ה תמה על ד' מרן ז"ל שהוסיף אפי' כשאין חלל י"ט, אך לכא"ו אינו רואה חילוק בין אינו גבוה לאינו רחב ד"ט]. וכבר כ' מרן ז"ל שאי"ז במשמעות סתימת הפוסקים שמשמע דבכל גווני תוך ג"ט בטל לקרקע, וצ"ל ע"ד הנ"ל דבהיותו פתח של הרה"י, ומה"ת יש בו לזה חשיבות גדולה, ואינו בטל לרה"ר לכו"ע [ומדרבנן יש בו צד חומרא וכמושי"ג]. ובאמת ד"י"ל דכ"ז בכלל פלו' אב"י ורבא בעירובין דף י' דמפרוש שנחלקו בתוך ג"ט לקרקע רה"ר אי בטל לרה"ר או לא, וי"ל דפליגי בהך סברא, ודו"ק [ועי' מש"כ בזה מרן ז"ל בחזו"א סי' ס"ז ס"ק כ"ג כ"ד, והן הן הדברים, יעוי"ש היטב].

ומעתה נשאר לנו לעיין בהא דפרוץ לכרמלית אי מיירי דווקא משום דהיה תוך ג"ט לקרקע, ובוהו מודה רבא דתוך ג"ט בטל, או שזו סברא אחרת, וכבר נת' דלרמב"ן יש כאן סברא מיוחדת שלא להתירו מצד פתחו של רה"י, אף שבפתוח לרה"ר חשיבא מתוקן, אך בפתוח לכרמלית אינו נידון כמתוקן, ולדבריו י"ל שאינו ככרמלית אלא כרה"י שאינו מתוקן, אך לאידך רבוותא לכא"ו באינו רחב דע"ד ופתוח לכרמלית אי"ז מצד שהוא כרה"י שאין מתוקן, דאי"כ מ"ש פתוח לרה"ר או לכרמלית, והא לדידהו לעולם נידון כרה"י שאין מתוקן, ואעפ"כ לא נאסר אם אין לו שיעור ליאסר, ובהכרח דבפתוח לכרמלית נאסר משום שנעשה כרמלית, ויל"ע מעתה אם זה דווקא תוך ג"ט או היה בכל גוונא, ומד' מרן ז"ל סי' צ"ו ס"ק י"ג משמע דבהא גופא פליגי רבנן ז"ל בסוף סי' שמי"ה אי הכא הוא דין מסויים מצד תוך ג"ט לקרקע, או שהיה בגבוה יותר מג"ט, ומזה נסתעף הפלוגתא דמק"פ הסמוך לכרמלית, עיי"ש בדבריו [והוסיף שם עוד דכ"ז דווקא בפתוח ברוחב ד"ט, הא לא"ה לכו"ע הוה מק"פ, אך בד"ז יש סתירה בחזו"א בין סי' ע"ג לסי' צ"ו, ועי' בשונה הלכות סוף סי' שמי"ה עיי"ש].

ובחזו"א שם לפי שיטתו מחדש דמה שאמרו דחורי כרמלית שגבוהין ג"ט לאו ככרמלית, לא אתיא כמ"ד דאין מק"פ בכרמלית [אלא אי"כ הוא פחות מג"ט, דבגובה ג"ט ופחות מג"ט ס"ל דלכו"ע אין מק"פ בכרמלית, עיי"ש היטב]. אך בביה"ל סוף סי' שמי"ה ושערה"צ סי' שס"ג ס"ק קצ"א מפוי' דלא כדבריו, אלא דלכו"ע לא הוה ככרמלית כיון שאינו מוקף בכרמלית, ולדבריו הכא בפתח לכא"ו לאו משום מק"פ בכרמלית, דהרי אינו מוקף כרמלית, אלא הוא דין בפני"ע דפתח הפתוח לכרמלית נטפל לכרמלית. ואולי דווקא באיסקופה שאין גבוהה ג"ט וכדס"ל לאב"י לגבי פתוח לרה"ר, דהיינו שהנידון מצד תוך ג"ט לרשות שלפניו, ואף שברה"ר פליגי ומטעם הנ"ל, דהכא קיל טפי מחורין מחמת היותו פתח של רה"י,

לפי דברי החזו"א יש מתירים גם בנידון דידן באופן שהחוט עובר בתוך העמוד, דאמרינן דל מהכא את החלק העליון של העמוד, וא"כ החוט הוא מעל החלק המשמש לעמוד של צורת הפתח.

אבל ידוע שיש לדחות שגם החזו"א לא התיר אלא באופן שדיבר המשני"ב, שחקק בראש העמוד והכניס את הקנה העליון מלמעלה, שבכה"ג אין המשך לעמוד מעל הקנה העליון, אלא רק בצדדים שלו ממשיך העמוד, והמשני"ב פסל בכה"ג משום שמי"מ העמוד עולה יותר למעלה, והחזו"א סובר שאפשר לדון רק את מקום החוט בלי להתייחס למה שהעמוד ממשיך בצידו החוט. משא"כ באופן שהחוט בתוך חור, והעמוד ממשיך גם מעל החוט עצמו, בזה לא שייך לומר דל מהכא, דסוף סוף יש כאן עמוד, והקנה העליון באמצע ולא מעליו, ואינו כשר. וצ"ע.

נידון זה הוא נפק"מ מאוד גדולה גם בקשירת החוטים לעמודי החשמל הבין עירוניים, עמודים אלו בנויים מארבעה עמודים דקים שביניהם יש קוים אלכסוניים. ואי אפשר לקשור את חוט העירוב מעל ראשי העמודים, כיון שהם גבוהים מעל חוטי החשמל, ויש מקומות שמכניסים את החוט בתוך אחד החורים של הברגים המיותרים, וסומכים ע"ז בתור עמוד שהחוט על גביו, אבל בדרך כלל גם בין העירובים העירוניים משתדלים לשים תחת החוט לחי. מעשה שהיה באחד הישובים הדתיים בגוש דן, שעברו על העירוב כשהאחראי לא היה בארץ, וגילו שחוט אחד קשור סביב העמוד ואין תחתיו לחי. התבוננו היטב וראו שיש חוט אחר קרוע שקשור בתוך החור, ובכך התבררה הטעות, כיון שמי שבנה את העירוב סמך על הקולא שכשהחוט בתוך העמוד זה נחשב על גביו, אבל אח"כ כשבמשך הזמן נקרע החוט והאחראי השבועי קשר חוט חדש, לא חשב שיש נפק"מ אם קושרים בתוך החור או מסביב, העיקר שקשור לעמוד, וקשר את החוט מסביב, במצב שהעירוב במשך תקופה ארוכה פסול לכל הדעות.

בעיקר הענין של קשירת החוט בתוך החור, יש להוסיף שיש בזה דבר של חוכא ואטלולא, שכאשר שואלים את האחראי שידוע את ההלכות, שבמשני"ב פוסל את הצורה הנ"ל משום שזה לא על גבי העמוד, הוא אומר שהחזו"א מכשיר [ע"י לעיל מה שהסתפקנו בדעתו במקרה כזה], וכאשר שואלים אותו שהעמוד הזה עקום והחזו"א לא מכשיר אותו, הוא אומר שיש אחרים שמכשירים [ומהמשני"ב אין ראייה כמי"ש במק"א], ולא נוקט כחזו"א. וא"כ לסיכום העמוד הנ"ל שקשר עליו את החוט, אין פוסק שמכשיר אותו, רק כל אחד מצא בו פסול אחר, א"כ כיצד האחראי אומר שהעירוב כשר, בשלמא אם היתה הכרעה של רב מסוים, שבוה נוקטים לקולא וגם בזה נוקטים לקולא, א"כ זה לא מצד שסומך על החזו"א, אלא על אותו רב, אבל מאחר שאין הכרעה ברורה, אלא רק משום שהחזו"א בכוחו להקל נגד המשני"ב, א"כ גם בכוחו לאסור נגד המשני"ב, ומדוע לזה אינו חושש, וכיצד מתיר דבר שאף אחד מהם לא התיר.

חוט על עמוד תאורה לאחר הכיפוף

דוגמא נוספת שעשו עירוב על עמודי תאורה, והחוט היה פסול מפני שאינו על גבי העמוד. היתה קהילה של יהודים בחו"ל שקשרו את חוטי העירוב לעמודי תאורה המצויים בכבישים, שיש עמוד גבוה וראשו כפוף, ועל הכיפוף קרוב למנורה השקיעו להתקין עוד מוט ברזל, ועל המוט קשרו את החוט. כשנשאלו מדוע החוט על המוט, הסבירו כי אם יקשרו סביב העמוד, הוא לא יהיה על גביו, אבל כעת החוט הוא מעל גבי המוט שעל העמוד. כך הבין האחראי.

אבל באמת כדי שיחשב על גביו, לא מספיק שהחלק האחרון שקרוב לחוט, הוא מוט זקוף, אלא צריך שהעמוד כולו יהיה זקוף, ולדעת החזו"א צריך שגם החלק התחתון של העמוד יהיה מכוון כנגד החוט. ולכן אם היו מחברים את המוט בתחילת הכיפוף, באופן שהחוט מחובר בקו ישר מעל החלק העומד הזקוף של העמוד, היה אפשר להכשירו. אבל במצב כזה, הרי החוט אינו מעל העמוד, וא"כ על כרחך צריך לומר שהחלק הכפוף הוא תחילת המשקוף, והחוט הוא המשך המשקוף, וכיון שיש רוחב ביניהם ע"י המוט, כתב החזו"א (ס" ע"א ס"ק י"א) שאפילו בתוך ג' טפחים פסול, מפני שאין עושים משקוף ע"י לבוד משום פתחי שימאי. וכל שכן אם העמוד מכופף לכיוון אחר מזהכיוון של החוט, שבכה"ג מבואר בעוד אחרונים [לגבי עמודי הטלגרף] שאין הקנה נחשב המשך לחוט, ופסול משום צורת הפתח מן הצד. נמצא שמה שהם עשו כדי להכשיר, הוא הדבר שבצעם פסל את העירוב.

צורת הפתח בעמודים של שלט לחנות

משני"ב. שלא נתן הקנה העליון על שני הקנים העומדים, אלא חיברו להם מן הצד. בענין פסול צורת הפתח מן הצד, יש שני פירושים בראשונים, האופן המבואר בכל הפוסקים הוא, שהקנה העליון מוצב מחוץ לעמודים בצידם. בהג" אש"ר (עירובין פ"א ס" ד) פירש שהקנה העליון תחוב בין שני העמודים. ודבריו הובאו להלכה בפמ"ג (סי' שס"ג משב"ז ס"ק ט"ו), וכן כתב החזו"א (סי' ע"א סק"ח) שגם שאר ראשונים מודים לדין זה, כי גם זה בכלל דבריהם שכתבו שהקנה מן הצד לעמודים.

נפק"מ מצויה מאוד כשיש שלט של חנות או פרסומת בפתח השביל, או בכניסה לחצר, עושים שני עמודים, ועליהם שמים את השלט ע"י מוטות שוכבים בין העמודים, יש מקרים שהשלט מורכב בצד העמודים מבחוץ (כן הדרך ברוב המקרים), וזה ודאי צורת הפתח מן הצד. אבל יש מקרים שחיברו מוטות בין שני העמודים ממש, והיה מקום לומר שזו צורת הפתח. אבל לפי המבואר בהג" אש"ר וכן ק"ל להלכה, אין זה כשר לצורת הפתח.

נשאלת השאלה כיצד אפשר להכשיר דבר כזה לצורת הפתח. והדבר נחוץ מאוד, כי במקומות כאלו לא נותנים בקלות להוסיף סתם עמודים

שמכערים את הכניסה לחנות וכו'. והנה להוסיף חוט מעמוד לעמוד מתחת השלט אין אפשרות שזה יועיל, כיון שלעולם זה לא יהיה מעל העמודים. אבל אם יוסיף חוט מעל השלט באופן שיעבור מעל ראש העמודים [והעמודים ישרים שהחוט עובר גם מעל החלק התחתון של העמוד], יש להסתפק האם זה כשר לצורת הפתח, או שמא כיון שיש באמצע שלט זה מקלקל את צורת הפתח.

ולכאורה נראה שבאופן שהשלט מחוץ לעמודים (באופן הראשון הנ"ל), א"כ בין העמודים אין שום דבר שחוצץ, ובכה"ג יש להכשיר את החוט שעל גבי העמודים. ואף אם הוא מוסתר לעמודים בתוך העירוב, מי"מ כיון שאם יעמדו בחלל הפתח יראו אותו, זה כשר [כמבואר בחזו"א (סי' ע' ס"ק י"ט) שהדין שפרס מוחצלת ע"ג קורה, הוא דוקא בקורה שהיא משום היכר, משא"כ צוה"פ שהיא משום מחיצה אין חסרון של היכר]. אבל כשהשלט בין העמודים, יש לצדד שהמשקוף הוא מה ששוקף את חלל הפתח, וזה התחתית של השלט שהיא מן הצד ופסולה, והחוט העליון אינו יכול להכשיר כיון שאינו שוקף על הפתח, ויש לעיין בזה, וצ"ע.

והנה עד כה ביארנו דין צורת הפתח "מן הצד" המצויים בעמודים, אבל בלחיים הדבר מצוי הרבה יותר, ולא רק מחוסר ידיעת ההלכה, אלא שהרבה יותר קשה להבחין שהוא מן הצד. ויש הרבה להאריך בזה, וע"י מש"כ כמה פעמים בגליונות "תיקוני עירובין", וא"י יבואר עוד במק"א.

לחי שאינו תחת החוט בסטיה של משהו

במשני"ב (ס"ק ס"ג). ויהיו מכוונים כנגד קנה העליון, ולא מרוחק ממנו אפילו כל שהוא. דין זה שהלחי יהיה מכוון ממש תחת החוט, נוגע כל כך הרבה בעשיית לחיים, והמכשול המצוי מאוד, עד שמתוך כך יש עירובים שאינם משתמשים בלחיים. לעיל (בחוברת הקודמת) הבאנו את המעלות החשובות שבעשיית לחיים, שא"כ כמעט לא שייך שהעירוב יהיה כשר לכתחילה [כי לדעת המשני"ב אם החוט שוקע צריך ליהזר לתקנו, או אם החוט מתנדנד יש פוסלים, ולדעת החזו"א שני דברים אלו פוסלים ממש]. ומ"מ צריך לדעת היטב לכוון את הלחיים. [היו אחראים על עירובין שטענו שזה גוומא דאין אדם טועה כ"כ, אך כל מי שמתעסק בבדיקת עירובים יודע כמה פעמים מצא שהלחי אינו תחת החוט, כמו שהבאנו כמה פעמים בגליונות תיקוני עירובין, עיין גליון 15].

בענין זה היו שהעירו בשם אחד מגדולי הרבנים זצ"ל שמספיק שהחוט נראה מעל הלחי, כיון שהחסרון הוא משום שאין דרך לעשות פתח כשהקנה מן הצד, ולפיכך אם בני אדם לא רואים שהוא מן הצד הרי דרך לעשות כך. והנה הדבר מפורש במשני"ב בשני מקומות שצריך שהחוט יהיה ממש מעל הלחי, כאן בסימן שס"ב (ס"ק ס"ג) כתב על דברי השו"ע שיהיו הקנים מכוונים תחת החבל, רצונו לומר ששני הקנים יהיו מכוונים ממש נגד הקנה העליון "ולא מרוחק ממנו אפילו כל שהוא", ואפילו אם קנה אחד לא היה מכוון כנגדו אלא רחוק כל שהוא פסול, והטעם דאפילו אם נימא גוד אסיק הלא יהיה הקנה העליון מן הצד, ולא מהני כדלקמיה [שאפילו הוא צמוד לעמוד מן הצד פסול], עכ"ל. וכן חזר המשני"ב בסי' שס"ג (ס"ק ק"י"ז) וכתב שיהיו מכוונים תחת החבל, ואם "משהו" יצא מן הצד פסול.

ובאמת גם בהנחת היסוד שהפסול מפני שאינו נראה כפתח, מבואר בראשונים אחרת. הר"ן בסוכה (דף ב: מדפי הרי"ף) כתב בביאור הפסול של צורת הפתח מן הצד, דלא מיקרי פתח אלא כשהמשקוף על שתי המזוזות, וכל שאין שם פתיחה תחת המשקוף לא. והיינו שזה דין בצורת הפתח שהקנה יהא על גביו, ואחרת אינו צוה"פ. ברש"י (עירובין דף יא: וברא"ש כתב הטעם לפי שאינו דומה לפתח שהמשקוף ניתן על שתי המזוזות, וכן הביא המשני"ב (סי' שס"ב ס"ק ס"ד), אולם גם בדברי הרא"ש אין הכוונה לחסרון במראית עין כעין פתחי שימאי, שתלוי בראיית אדם, אלא שאינו דומה היינו שלא מתקיים בו הדין של צורת הפתח שהקנה צריך להיות על גביו.

ומלבד מה שכתבנו כאן ע"פ דין, בדרך כלל אין חסרון אמיתי ביכולת העין להבחין בסטיה של החוט, ואם יהיה תחת החוט דבר ישר, יראו מיד את הסטיה, אלא מה שטועים כל כך היא טעות אופטית בלבד מחמת בתים ועצים העומדים ברקע, בפרט כשהם בזווית אלכסונית כלפי החוט, וזה הגורם לחוסר הבחנה, אבל מצד עצם הסטיה היא דבר שניכר לעין. אחד מגדולי רבני העירובים הוסיף, ששאל פעם את הגאון רבי ישראל יעקב פישר זצ"ל באופן שהסטיה קטנה כ"כ שרק במכשיר אלקטרוני ניתן להבחין בו, האם נדון אותו כמו על גביו [ולא מצד שהפסול הוא מראית עין, אלא שגם דיני השיעורים מצאנו דברים שהדין ניתן לפי ראיית עין רגילה], והשיב לו שאפילו בכה"ג אם באמת הקנה העליון לא על גביו פסול.

שו"ר שגם בספר הנזכר שהוא מקור השמועה הנ"ל, כתב שם שא"כ מישהו אחר שאל את הגאון זצ"ל אם בדקו וגילו שהחוט אינו מעל הלחי בסטיה קטנה, ואמר לו שהוא פסול, וסיים שזה לא כמו שכתב קודם לכן להתיר, וא"כ לכו"ע אסור בסטיה כלשהיא.

שיעור אורך הדלת שהלחי צריך להחזיק

חזקים לקבל דלת של קנים. יש דבר מצוי מאוד, מאחר שבדיקת העירוב והתיקונים ביום שיש, נעשים בזמן שכולם ממהרים להכין צרכי שבת, וגם העובדים לא מתחילים עבודות של ממש, להתקין עמודים ולהלחים לחיים, לכן כאשר מגלים בעיה בעירוב מנסים לפתור אותה ולתקן בצורה הכי קלה ומהירה, למרות שהתיקון לא יהיה חזק, רק במקומות בודדים יש פועלים זמניים במיוחד לעירוב, ומתקנים כראוי. אחד הדברים המצויים הוא, כאשר צריך לחבר לחי, הדרך המקובלת והחזקה היא להלחים אותו לעמוד או לקיר, אבל בימי שיש מסתפקים

בקשירה או בחיבור ברגים לעץ, באופן שאחר זמן קצר מישהו לוקח את הקרש וצריך לתקן שוב, עד שמתקנים באמצע השבוע בצורה טובה. והאחראים מנסים לתקן בעצמם בלי אמצעים מכניים, מוצאים קרש ותוקעים אותו באדמה, או מעמידים אבן לפניו. כמו"כ כשיש לחי עם רגלים, ותוקעים את הרגלים באדמה, מצוי מאוד בכל אלו שהם עומדים ברוח מצויה, אבל אם נקשור להם דלת כלשהיא, הדלת תגרום שתהיה משיכה על הלחי, והוא יפול מיד, בפרט אם תהיה רוח על הדלת. כמו"כ היה מקום שעשו צוה"פ בחצר במקום שאין עוברים בני אדם, והשעינו את הקרש על הקיר ללא חיבור כלל, באופן שברוח לא יפול מחמת כובד הקרש, אבל דלת של קנים תגרום שינוי בשווי משקל והקרש יפול מיד. [יש לציין שדלת של קנים יש לה משקל לא קטן, כמו שאנו מכירים את הקיינעס של סוכות, שכמות קנים שוקלים הרבה. אמנם י"ל שמדובר בקנים הבודדים שהם הרבה יותר קלים מהקנים שבמחצלאות, אך גם להם יש משקל, בפרט שצריך להחזיק אותם עומדים כמחיצה, וכלת סגורה, ומסתמא צריך גם שתעמוד ברוח. לכאורה בפשטות נראה שכל הלחיים האלו פסולים אע"פ שהם החזיקו כל השבת, כיון שאין בכוחם להעמיד דלת אפילו קלה ביותר. וצ"ע מדוע לא חוששים לזה, האם אין זה חוסר ידיעת הדין.

אבל יש לדון להקל בזה, א. יש להסתפק מהו אורך הדלת שהלחי צריך להחזיק, ולא מצאנו בפוסקים ביאור לדבר פשוט זה. לכאוי צריך דלת כפי אורך הפתח שהלחי והמשקוף עומדים לסתום, ולפ"ז בצורה שרגילים היום לעשות צורות הפתח באורך שלושים עד ארבעים מטר, צריך שהלחיים יהיו חזקים מאוד כדי שיוכלו להחזיק קנים באורך כזה. וזה חומרא גדולה. אבל יתכן שאין צריך דלת לכל הפתח, כי לפ"ז יהיה בכל פתח שיעור אחר לחזור הלחי, אלא השיעור הוא כפי הפתח המינימלי, שדעת כמה פוסקים (ע"י טור הל' מזוזה) שפתח הוא לפחות ד' טפחים [וכן סתימת ההלכה בכמה דינים, כגון בסי' שס"ג להתיר מבוי בלחי, ולגבי לערב בין שני בתים], ולפ"ז מספיק שהלחי יכול להחזיק דלת של ד' טפחים. אמנם גם זה שיעור מסויים, וצריך להזהר בזה שהלחי יהיה מחובר וחזק.

לחי מפולגל המחובר לקיר האם ראוי להעמיד דלת

ב. עוד יש לדון להקל באופן שהלחי עצמו חלש אבל הוא מחובר על קיר, כגון יש דבר מצוי שעושים לחי מפולגל. יש מקומות שקושרים אותו לעמוד שהחוט קשור סביבו, ובמקרה כזה לכאורה יש לפסול, משום שהחוט עובר בצד העמוד, במקום שהפולגל ללא תמיכה כלל, ובודאי אינו יכול להחזיק דלת. [ומלבד זה הפולגל מקבל קמטים מאוד בקלות, והם נשארים בו, ויש בו חשש פתחי שימאי]. אבל באופן שמחברים את הלחי על קיר, יש לדון האם אפשר להתחשב גם בחוזק של הקיר, שאם יחברו דלת הרי יתפסו אותה לקיר, או שמא צריך שהלחי מצד עצמו יחזיק דלת, דכיון שהקיר אינו כשר להיות לחי, אינו שייך ללחי, ולא יכול גם לתת את החוזק של הלחי.

ונראה ע"פ מש"כ המשני"ב (סי' שס"ג שעה"צ ס"ק כ"ב) לגבי מש"כ הרמ"א שאפשר לעשות לחי מטיח המודבק על הכותל, וכתב המשני"ב שה"ה שאפשר לעשות כן בצורת הפתח, והקשה בשעה"צ שבצוה"פ צריך שיוכל להחזיק דלת, וטיח אינו יכול להחזיק דלת, ותירץ (בשם התרומת הדשן) דיש לומר שש"י הכותל שהסיד טחוי ומחוי עליו, מחשיבים את הטיח בריא. דהיינו שאם יחברו דלת, יחברו אותה לכותל שבמקום של הלחי, וזה נחשב שהלחי ראוי להחזיק דלת. ולכאוי לפ"ז ה"ה בלחי מפולגל, שאם הוא מוצמד לכותל נחשב ראוי להעמיד דלת. אע"פ שיש לחלק ולומר שטיח נחשב כאחד עם הכותל, משא"כ פולגל המוצמד בחוטים או בשני ברגים, וצ"ע.

עוד יש להסתפק במקרה שהוזכר לעיל שהשעין קרש על הקיר, האם גם בזה נוכל להחשיבו כאחד עם הקיר, ונחשב ראוי להעמיד דלת, או שמא כשאינו מחובר ודאי אינו כאחד עם הקיר, וצ"ע.

האם אפשר דלת מניילון

ג. עוד יש לדון בגדר דלת של קנים, האם בזמנינו שיש דברים יותר קלים כגון פולגל או קפה, או אפילו ניילון עם מסגרת אלומיניום, האם מספיק דלת הכי קלה שיש, או שמא קנים זה שיעור של חוזק שחז"ל נתנו ללחי. ולכאוי הענין שיכולה להחזיק דלת, הוא משום שכדי להחשב פתח שצריך שיהיה ראוי לסגור אותו עם דלת, וא"כ אין שיעור קנים דוקא, אלא כל דבר שישגור את הפתח. אבל אפשר שחז"ל הצריכו שיהיה בלחי חוזק מסוים [כמו שמחיצה צריכה חוזק]. וצ"ע.

צורת הפתח שנעשית מאליה

סעיף י"ב. אפילו לא עשאו לשם לחי אלא שנודמן שם מאליו, כשר, ובלבד שיסמכו עליו מערב שבת. הלחיים בזמנינו אינם הלחיים של השו"ע כידוע, השו"ע מדבר בלחי של מבוי שנחלקו בגמ' אם ההיתר שלו מדין מחיצה או מדין היכר, ולהלכה הוא מדין מחיצה, ולכן מועיל כשעומד מאליו, ומי"מ צריך קצת היכר, שצריך שיסמכו עליו מערב שבת. משא"כ הלחיים שבזמנינו הם קנים של צורת הפתח, שיש מעליהם חוט, וכנגדם לחי נוסף, ויחד הם נעשים צוה"פ, וצוה"פ ודאי שהיא דין מחיצה, ובמחיצה מבואר בגמ' שודאי כשרה אפילו כשנעשית מאליה. א"כ צריך להיות שצוה"פ שנעשית מאליה כשרה. ובביאור הלכה כאן (ד"ה אבל) הביא שהפמ"ג מסתפק איך הדין בצוה"פ, האם צריך לסמוך ע"ז בערב שבת, ואם בשבת אחת לא רצו לטלטל ע"י הצוה"פ, האם אפשר באמצע שבת להחליט לסמוך ע"ז. וכתב שאם נעשה לשם לחי, ודאי שיש להקל גם כשלא סמכו ע"ז, אבל כשלא נעשה לשם לחי, יתכן שצריך לסמוך ע"ז.

בדרך כלל כשעושים עירוב בודקים אותו בערב שבת, ולא משאירים אותו חסר תיקון, וא"כ אם רוצים להכשיר ע"י צוה"פ, בהכרח שסמכו עליה מערב שבת, כי אם לא סמך עליה, הרי האחראי היה צריך לעשות

בזמנינו משתמשים בהיתר של פס ארבעה, ולא בהיתר של שני פסים משהו, הסיבה לכך משום שכתב הבה"ל [לקמן סעיף ל') ששני הפסים צריכים שיהיו מכוונים היטב זה כנגד זה [לבה"ל מספיק שמכוון למראה עין, ולחזו"א רק כשמכוון באמת גם בכלי מדה ע"ש], וכיון שקשה לכוונם, ובפרט שצריך להיות מכוון לפי אורך ורוחב השטח המוקף, לכן לא משתמשים בהיתר של שני פסים, אלא רק בהיתר של פס אחד ד' טפחים.

והנה דין פס ד' טפחים, הכוונה שיסתום מהפתח ד' טפחים, ולא כמו הלחיים המצויים בזמנינו שרחבים ד' טפחים, אבל הם עומדים לאורך המבוי וסותמים מהפתח רק מעט. לפיכך למעשה במקרה שיש פתח, אף אחד לא רוצה לסתום ממנו, אא"כ זה נעשה לשבת אחת. לכן יש פתרון להצמיד קרש [רחב ד"ט] על הגדר שבצד הפתח, כי הפס לא חייב לסתום מהפתח, אלא יכול לעמוד לפני הקיר [ויהיה נראה מבפנים ואינו נראה מבחוץ], ובכל זאת הוא כשר. כמו"כ יש מקרים שהכותל עצמו יחשב לפס, אמנם כותל ארוך ד' אמות יצא מדין פס ונחשב כותל, אבל כשהקיר פחות מד' אמות, או שיש עמוד בולט מהקיר סמוך לפתח, אפשר להחשיבו כפס המועיל להיתר חצר.

דין זה נוהג באדם פרטי שרוצה לערב את חצרו, שיכול להיתר ע"י פס, אבל בעירוב שכונתי אי אפשר להשתמש בפסים, כי בנוגע לרחובות יתכן שיש דין מבוי ואינם ניתנים בפס אלא בלחיים. אמנם לכאורה קשה שיש ממה נפשך, נעשה פס ד' טפחים, ואם צריך דוקא לחי הרי ודאי שזה כשר גם ללחי שיכול להיות גם בעובי ד' טפחים. יש לומר שאין הכי נמי, אלא שלגבי מבוי כתב הרמ"א [לקמן סעיף כ"ו] שהמנהג שלא להיתר בלחי אלא רק בצורות הפתח שהם כמחיצה ממש, מחשב שמא יטעו בהלכות ע"ש, לכן להיתר רחובות לא משתמשים בהיתר של לחיים, משא"כ בחצר יתכן שלא נאמר המנהג הזה ואפשר לתקנו בפסים [וי"א שגם בחצר נאמר המנהג לכתחילה].

יש אופן שגם בעירוב שכונתי משתמשים בפס, כגון שהעירוב פרוץ לחצר, והחצר מותרת ע"י פס, דאע"פ שבא להיתר את המבוי, ומבוי לא ניתן בפס, מ"מ כיון שהחצר נחשבת גדרה ע"י הפס, ממילא אין למבוי פירצה האוסרת. ובכל זאת מצד המנהג לכאורה ראוי לעשות צורת הפתח, וצ"ע.

סעיף ג'. התיירו בלחי שעביו ורחבו כל שהוא. דין זה נאמר גם בלחיים של צורת הפתח שאנו משתמשים כיום, כמבואר בתרומת הדשן (סי' ע"ה). אמנם בלחי של צורת הפתח צריך שיהיה חזק שיכול להחזיק דלת של קש (כמבואר בשו"ע סי' שס"ב ס"א), מ"מ אין שיעור לרחבו ועביו.

אברך שעמד ברחוב במקום הלחי

ואפילו קשר שם אדם גמי הוא לחי. מספרים על האברך הצדיק שהיה מהראשונים שעשה עירוב שכונתי בבני ברק, והתמסר לענין זה במשך עשרות שנים, ה' ישלח דברו וירפאהו, פעם אחת ראו אותו בשבת עומד בצדי הרחוב ולא זו. שאלו אותו לפרש הענין, האם צריך עזרה, ענה להם "עכשיו אני לחי". מאחר והלחי נשבר, ואנשים ממשיכים לטלטל, לכן נעמד במקום הלחי, כדי להציל רבים מאיסור טלטול [וכנראה המתין עד שיקראו לגוי לתקן]. פתרון זה הוא ע"פ המבואר כאן שאדם יכול לשמש כלחי. הרמ"א דיבר בלחי של מבוי, וה"ה בלחי של צורת הפתח.

אבל המשנ"ב (סי"ק י"ז) כותב שמדובר דוקא כשלא הודיעו שהעמידו לשם לחי, משום שאם יודע ועומד לשם כך, יש איסור עשיית מחיצה בשבת, וא"כ קשה איך נעמד שם לשם עשיית מחיצה. ושמה כשנעמד במקום לא נעמד לשם לחי, אלא כדי לבדוק וכדומה, ורק אח"כ חשב על פתרון זה שהוא עצמו יהיה הלחי, וכיון שהעמידה לא נעשתה לשם עשיית מחיצה אין איסור שעכשיו יחשוב שישמש למחיצה, כמבואר בשו"ע (סי' שס"ב ס"ו) שאם העמיד אנשים סתם ואח"כ הרגישו שהם משמשים למחיצה, אין חשש בזה.

לחי המתנדנד ברוח

סעיף ה'. לחי דאי נשיב ביה זיקא לא מצי קאי, לא חשיב לחי [וה"ה] כשעושים צורת הפתח, משנ"ב]. בדרך כלל כל חיבור קטן שעושים ללחי, כבר אין הרוח יכולה להפילו. אבל יש מקרים שמגלים בעיה ביום שישי סמוך לשבת, ומעמידים לחיים בצורה עראית שיחזיק שבת אחת, ואח"כ יתקנו כראוי. כמו"כ מצוי שנוסעים למקומות נופש ועושים עירוב לבנין ולחצר הפרטית, ועושים לחיים בלי לחבר לגדרות [כיון שצריכים אותם רק שבת אחת, או שאין להם רשות לעשות חורים], ולפי המבואר כאן צריכים להקפיד שהרוח המצויה באותו מקום לא תוכל להפיל את הלחי, ובפרט במקומות נופש במרומי ההרים.

ואין לומר שישמכו עליו כמו שהוא, ואם הוא יפול יודיעו שלא לטלטל יותר, כי אם לא יעמוד ברוח מצויה הוא פסול גם כשאין רוח, כמבואר בשו"ע כאן דאין לו דין מחיצה. ואפילו אם לבסוף לא הגיעה רוח והלחי החזיק כל השבת, לא היה לו דין לחי אם ברוח המצויה שיכולה להיות הוא יפול.

אמנם למעשה לחי של צורת הפתח צריך שיהיה עוד יותר חזק, כמבואר לעיל (סי' שס"ב ס"א) שצריך שיוכל להחזיק דלת קלה (של קש), ואם רוח יכולה להפילו, ודאי שאינו יכול להחזיק דלת. וראיתי מקומות שעשו לחי ע"י שהשעינו קרש על הקיר, והיו סבורים שכיון שהרוח לא יכולה להעיף קרש [באותו מקום], הרי זה לחי כשר. אבל לכאורה בצורה כזו הלחי פסול, כיון שאם יחברו לו דלת קלה הוא יפול. וא"כ הנפק"מ בדין לחי שאינו עומד ברוח המוזכר כאן, היינו לדוגמא באופן שעשו לחי מפוליגל המוצמד לקיר [ע"י לעיל אם יכול להעמיד דלת ע"י חיבור לקיר]. אבל היה מחובר רק בחלקו העליון, וחלקו

אפילו אם היא קטנה ביחס לשטח הגדור], הרי ע"י נאסר כל השטח ונעשה כרמלית.

בזמנינו הטעות בדבר זה מצויה מאוד, כיון שמקיפים מקומות גדולים מאוד, וסומכים על גדרות באורך של כמה מאות מטרים, הרי מצוי מאוד שמישהו פתח את הגדר כדי להעביר בה טרקטור או משאית, לצורך בניה או לצורך השדות, ואפילו בגדר של ישובים הנקראת "גדר בטיחות" ידוע שיש הרבה פירצות יותר מי' אמות. וכן מצוי שהגדר מכופפת במקום שמסתובבת והיא פירצה בקרן זווית, ובמקרה כזה אסור לטלטל בכל מקום בישוב יותר מד' אמות כרמלית.

נפק"מ בזמנינו בג' מחיצות לערב רה"ד

בה"ל ד"ה אסרו. לענין אי מקרי רשות היחיד מן התורה בג' מחיצות, יש פלוגתא בין הראשונים. נידון זה אם מן התורה נעשה רשות היחיד בג' מחיצות, או רק בד' מחיצות, לכאורה אין בו נפק"מ למעשה, שהרי עכ"פ מדרבנן אסור לטלטל עד שיהיו ד' מחיצות שלימות וכנ"ל. אמנם באמת יש בזה נפק"מ גדולה מאוד לבטל דין רשות הרבים מהרחובות,

דהנה לעיל (סי' שמה"ה ס"ז) נחלקו הפוסקים אם רחובות שיש בהם ט"ז אמה [כרוב הרחובות בזמנינו] הם רשות הרבים, או שמה אין רשות הרבים אא"כ עוברים בו שישים ריבוא איש [או שמשמשת לשישים ריבוא במשך זמן קצר]. ולפיכך העירובים בזמנינו שיש בהם רחובות רחבים, מסתמכים על השיטה המקילה שאין נעשה רה"ד בלי שישים ריבוא, כפי שהיה מנהג העולם, אבל לשיטה שיש רה"ד אי אפשר להיתר אותם אלא ע"י דלתות כדלהלן, ומכיון שהמשנ"ב כתב שבעל נפש יחמיר לעצמו, לכן רבים מחמירים שלא לטלטל בעצמם בעירובים, אפילו כשהם מטופלים כראוי.

האפשרות להיתר מקום שהוא רשות הרבים, כתב השו"ע (סי' שס"ד ס"ב) שהוא רק ע"י דלתות הננעלות בלילה [או שננעלות למשך כל השבת, כמו שכתבנו לעיל סי' שמה"ה ס"ז]. ובזמנינו אין אפשרות לעשות דבר זה ברחובות, כיון שע"פ חוק צריכים להיות פתוחים תמיד. אבל לפי המבואר בה"ל כאן שההלכה כשיטות הראשונים שע"י ג' מחיצות נעשה רשות היחיד, יש פתרון אחר להיתר את הרחובות במקומות מסוימים באופן שהרחובות יהיו מוקפים שהרחובות בתוך הד' מחיצות, ואז אינם רשות הרבים אפילו אם הם רחוקים ט"ז אמה. ועי"ז מצאנו תיקון לכמה מקומות, שהעירוב יועיל גם לשיטות המחמירות שכל ט"ז אמה הוא רה"ד, ואפשר לערב אותו בצורות הפתח בלבד.

לדוגמא בשכונת סנהדריה המורחבת בירושלים, רח' מעגל הרי"ם הולך בצורת עיגול, ובשלושת רוחותיו אין ממנו יציאה [כי מאחורי הבתים יש יער במורד תלול], והכניסה היא רק מצד רביעי, במקרה כזה אין מניעה להקיף אותו בגדרות מג' רוחות, וע"י כך הוא נעשה רשות היחיד מן התורה, שאפילו אם הרחוב רחב ט"ז אמה, אינו נעשה רה"ד [דאע"פ שמדרבנן אינו רה"ד גמור, מספיק שמן התורה הוא רה"ד וכבר אינו נעשה רה"ד, אלא כרמלית]. ולכן מועיל לערב אותו בכניסות בצורות הפתח בלי דלתות לכו"ע. אבל רח' ים סוף שהוא מחוץ לג' מחיצות, הוא רשות הרבים לשיטות המחמירות, ולכן הוא אינו כלול בעירוב המהודר.

כמו"כ בבני ברק שכונת רמת אלחנן סגורה מג' צדדים, וביאור הדבר הוא כך. צד דרום, קיר של המוסך, צד מזרח קיר אקוסטי של כביש גדה, והנה בקיר זה שביל יציאה להולכי רגל ליד הגשר, מ"מ השביל אינו רחב ט"ז אמות ומועיל בו צורת הפתח, דלא אתו רבים ומבטלי מחיצתא בפתות מט"ז אמה [ואין בו דין רה"ד המתקצרת, כיון שאינו ישר עם הרחוב, אלא יש באמצע השביל סיבוב נוסף]. ובצד צפון לכאורה יש רחובות רבים הפתוחים לרמת אהרן ולשיכון ה', אלא שבסה"כ אם ניקח גם את רמת אהרן ושיכון ה' יחד יוצא שהם סגורים מצד דרום מזרח וצפון, ואין יציאה אלא לצד מערב לרח' הרב כהנמן, וא"כ כל זה יחד נעשה מקום המוקף בג' מחיצות, ואינו רה"ד מן התורה. [אולם עדיין נשאר לעשות את העירוב הנצרך מדרבנן כמבואר בסימן זה, לפרח עליו כל שבוע ולשכור מהמומרים כבסי' שפ"ב, אלא שאין את הבעיה של חשש רה"ד].

יש ערים חרדיות שיש להם רק כניסה אחת, ואז אפשר לעשות ג' מחיצות סביב כל העיר יחד, כמו שעשו בקרית ספר ובאלעד וסמכו על הגדר ביטחון המקיף את העיר. אמנם בגדר זו מצוי שבמשך הזמן נעשים פירצות, ואפילו יותר מי' אמות, ולכן בקרית ספר בודקים ומשלימים את הגדר לפי הצורך. אלא שגם בזה יש להדגיש שהגדר מועילה רק לבטל את האיסור דאורייתא, ועדיין צריך לעשות עירוב עם כל הלכותיה, ואי אפשר להסתמך על גדר הביטחון מכמה סיבות, א. הוא רחוק מבתי העיר, ויש באמצע שטחים של קרפיפות. ב. לתקן את הכניסה הראשית. ג. להבדיל רחובות של גוים ומומרים או לשכור את רשותם של אלו שגרים בשכונות שעושים בהם את העירוב.

האם משתמשים היום בהיתר של פסי חצר

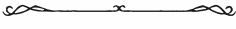
סעיף ב. חצר שנפרץ במילואו, עד עשר אמות נותר בפס רחב ארבעה טפחים. דין זה נוהג למעשה בחצרות ולא ברחובות. בסעיף זה מבואר שההיתר של חצר שונה מההיתר של מבוי, מבוי מתירים ע"י לחי או קורה, אבל חצר אינה ניתרת אלא ע"י פס ארבעה טפחים או שני פסים של משהו. מה ההבדל בין לחי לפס, הרי שניהם נבדלים "טפחים, אלא שכאשר עושה פס אחד צריך שיהיה רחב ד' טפחים, וכיון שהוא יותר רחב קוראים לו פס [לשון זו הפוכה מהלשון המדוברת בזמנינו, ש"לוח" הוא דבר רחב, ו"פס" הוא דבר דק], ומשום כן גם כשעושה שני פסים שרוחבן כלשהו ודומים ללחי, בכל זאת נקראו פסים (בה"ל ד"ה בשני). ועוד י"א כדי להבדילן ממבוי שמספיק לחי בצד אחד.

פתרון אחר להכשיר את העירוב, ולכן לכא"ל לא משכחת לה להיתר עירוב ע"י צוה"פ שלא שמכו עליה מערב שבת. אבל באמת הדבר מצוי בשני אופנים. יש מקרים שכיחים אצל אנשים שאינם סומכים על העירוב הכללי או השכונתי, מפני כמה סיבות טובות של רה"ד ושל מומרים, ולכן נוהרים שלא לטלטל. אבל בתוך הבנין אפשר לכתחילה לעשות עירוב ולטלטל בתוך הבנין, כאשר כולם שומרי מצוות [ובחפצים שהיו מכניסת שבת בבנין כמ"ש בסי' שע"ב ס"א], נשאלת השאלה עד היכן הבנין מותר, האם מותר לטלטל בקומת הכניסה כאשר אינה סגורה בדלתות ממש, וזה תלוי מאוד בצורת הבנין, וכל בנין והדינים שלו, יש בנינים שיש עומד מרובה על הפרוץ, אבל בהרבה מקומות יש שביל כניסה והוא פרוץ במלואו, וא"כ אסור לטלטל בשביל אלא רק במקום המתרחב.

ההיתר של המקום המתרחב, יכול להיות ע"י דין עומד מרובה, או ע"י פס ד' טפחים כהיתר של חצר. ולפעמים יש צורת הפתח ע"י עמודי הבנין וקורות חיוק שבתקרה, שנעשו שם במקרה, דהיינו נעשו מאליהן המוזכר כאן. וכן יש שיטות שראשי הכתלים עצמם מועילים לצוה"פ כשיש מעליהם קורה או סוף תקרה. כמו"כ לפעמים יש תקרה המסתיימת ומועילה מדין פי תקרה. בכל אלו יש לדון מה הדין כשנעשו מאליהן, כלומר לא לשם היתר. ומצוי שבא אדם באמצע שבת ובודק עד היכן יכול לטלטל, ובמקרה כזה מצוי מקרה של דבר שלא שמכו עליו מערב שבת.

בענין עומד מרובה שהוא דין מחיצה ממש, ודאי מועיל אף שלא נעשה לכך, ולכא"ל אף כשלא כווננו עליו מערב שבת. [אמנם יש לעיין לחזו"א שכתב שאם יש שני אפשרויות לעומד מרובה והם סותרים זה את זה, שאחד מסלק ועוצר את השני, ואדם מעונין באחד מהם, יכול לסמוך עליו, ולא אומרים שהעומד השני יסלק ויקלקל אותו, הרי בזה לכא"ל פשוט שצריך מחשבה, וא"כ יתכן שכל עומד מרובה הוא ע"י שמתכוין שיסתום, ומנין שאומרים עומד מרובה שלא שמכו עליו. ושמה יש לחלק שאע"פ שא"צ כוונה, מ"מ מועיל כוונה, וצ"ע].

לגבי צורת הפתח שנעשית מאליה, הבאנו את דברי הבה"ל בשם הפמ"ג שהסתפק, ובחזו"א (סי' ע"ז סק"א) פסק שכשרה אפילו לא שמכו עליה מערב שבת. אמנם באמת יש נידון רחב באחרונים לגבי עמודי הטלגרף [שצייץ המשנ"ב כאן סס"ק ס"ב], ואחד הנידונים היה לפסול אותם משום שנעשו למטרה אחרת ולא לשם צוה"פ. ובענין זה כתב החזו"א (סי' קי"א סק"ה) שאם אדם כלשהו התכוון עליהם שיחשבו צוה"פ, הם כשרים, ואע"פ שאין ע"י מחשבת הבעלים אלא מחשבת אחרים. ומבואר שצוה"פ שנעשית מאליה צריכה שיחשבו עליה, וקשה שסותר לדבריו לעיל שנעשית מאליה כשרה. ושמה יש לחלק, שדבר שנעשה בפתח רק למטרה אחרת, כשר גם כשלא שמכו, משא"כ עמודי טלפון שהם לא מהוים כניסה לשום מקום ואין שום רמז לפתח, אינם יכולים להיות צוה"פ אלא במחשבה ממש, וצ"ע.

**סימן שס"ג
מתי מספיק תיקון בפתח הרחוב בלבד**

סעיף א'. מקום שיש לו ג' מחיצות אסור חכמים לטלטל בו, עד שיעשה שום תיקון ברביעית. בזמן חז"ל היו מערבים כל מבוי לעצמו, שברוך כלל היה גדור במחיצות ובחצרות מכל שלושת הצדדים, ונשאר פתח רק בכניסה ברוח רביעית. ולכן בכל הסוגיות מבואר רק כיצד עושים תיקון בפתח המבוי, בלחי או קורה המבוארים בשו"ע בסימן זה [דיני לחי, בסעיפים ג' עד י"ג, דיני קורה, בסעיפים י"ד עד כ"ו]. ובמבוי מפולש מוסיפים צורת הפתח בצד השני של המבוי. אבל בזמנינו בכל מבוי דהיינו רחוב, יוצאים כמה רחובות מכל הצדדים, ואין אפילו שתי מחיצות שלימות בשני צדדים, אלא הן קטועות בפירצות ע"י שבילים ורחובות.

יש אנשים שרואים שעשו "עירוב" בתחילת הרחוב, כלומר עשו צורת הפתח עם עמודים ולחיים, ומתוך כך סבורים שהרחוב שלהם מותר בטלטול. לפעמים העירוב עדיין באמצע העשיה, ולפעמים הוא בכלל נעשה לצד השני שמחוץ לאותו רחוב. אותם אנשים סבורים שכיון שעשו תיקון בפתח המבוי, מותר לטלטל בו. אבל זה דוקא במבוי שכולו סגור במחיצות גבוהות י', משא"כ בזמנינו מאחר ויש עוד פתחים ויציאות מהרחוב, ואף בחצרות יש גדרות שבורות, הרי שאין התיקון בפתח המבוי מועיל, עד שיתקנו את כל הפתחים והפירצות בצורות הפתח, או במחיצות ועומד מרובה לפי כללי ההלכה.

לכן אין להיתר על סמך צורת הפתח אחת, אלא צריך לברר היטב על כל הצדדים של השטח המוקף שכולם סגורים בגדרות או בצורות הפתח כהלכה.

בנוסף לכך גם במקרה שהרחוב כולו סגור, או שתקנו את כל הפירצות, המנהג שאין משתמשים בלחי וקורה, אלא בצורות הפתח, ויש לדבר זה כמה טעמים הלכתיים כמבואר לקמן סעיף כ"ו.

גם פירצה קטנה אוסרת את כל ההיקף

איסור זה שכתב השו"ע שאסרו חכמים לטלטל כשיש רק ג' מחיצות, היינו שגם אם מן התורה הוא רשות היחיד (ע"י בה"ל), מ"מ עשר את המקום כרמלית ואסור מדרבנן לטלטל בתוכו יותר מד' אמות. דין זה הוא גם במקום שיש ד' מחיצות גמורות, אך בפניה אחת יש פירצה בקרן זווית ברוחב ג' או ד' טפחים (ע"י משנ"ב סי' שס"א סק"י), פירצה זו אוסרת את כל השטח ועושה אותו כרמלית. כמו"כ באופן שזו פירצה י' אמות שהם בסה"כ כחמש מטר [שאין לה היתר של עומד מרובה,

התחתון התנדנד ברוח, הרי באופן זה הלחי פסול [לדעת המשנ"ב כאן אפילו רק מתנדנד פסול, ולחזו"א רק אם החלק התחתון עולה בזמן הרוח לגובה ג' טפחים מהקרע].

אך יש לציין מהנסיון שבהרבה מקרים שאנשים עושים לחיים בצורה חלשה, הם לא מחזיקים כל השבת, בין מחמת שמשוה פגע בהם בלי כוונה, או שילדים שיחקו והפילו אותם, ועוד כל מיני מקרים שאנשים היו בטוחים שזה יחזיק שבת אחת, ובאמצע שבת גילו שהלחי נפל, ולא יכלו להודיע שלא לטלטל, וגם מי שכבר ידע, היה מוכרח לטלטל וסמך על דברים דחוקים, או נתן לילדים מחוסר ידיעה שיש מקומות שגם לילדים אסור לטלטל. לכן יש להקפיד לעשות את הלחיים חזקות, באופן שאי אפשר לפוסלם בקלות במגע יד, שיהיה בטוח שלא יכשלו, כמו שדואגים לשאר הצרכים הגשמיים.

לחי שאינו סמוך לכותל או למחיצה

סעיף ו'. צריך שלא יהא הלחי רחוק מן הכותל ג' טפחים. דין זה נוגע מאוד, בהרבה מקרים אין ספור, ואע"פ שאין לנו לחיים של מביי שבהם דיבור השו"ע, אך כתב המשנ"ב (סי"ק כ"ג) בשם כמה פוסקים שאין חילוק בין לחיים של מביי לצורת הפתח, ורק בשעת הדחק יש לסמוך להקל. ובשיעור הפירצה, כתב שבודאי נכון לחוש להחמיר אפילו ברחוק רק ג' טפחים, ובפחות מג' טפחים הוא כסתום מדין לבדו. והנה יש מקרים פשוטים ויש מקרים מסובכים או מחודשים.

מצוי מאוד שקושרים את חוטי העירוב לעמודי תאורה או עמודי חשמל העומדים על המדרכה, והדרך בהרבה ערים בארץ, שהעמוד רחוק מהגדרות כארבעים עד שישים ס"מ. הנה במקרה כזה יש בעיה קשה שהצורת הפתח מגיעה רק עד העמוד, ומהעמוד לגדרות [הממשיכות את מחיצות גבולות העירוב], יש מרחק יותר מג' טפחים. מצד הדין היה ראוי לסתום את הפירצה ע"י גדר או במקלות של לבדו, אבל זה גזל מהרבים את השימוש לעבור סביב העמוד, ולפעמים יחד עם העמוד זה יוצא שסותמים כמעט חצי מהמדרכה. לכן רק במקרים שהעמוד קרוב מאוד לגדר, או שיש גדר חיה שצומחת עד העמוד, שבלא"ה אין דרך לעבור אחורי העמוד, ניתן לסתום אותו בגדר בצורה חזקה כהלכה.

היו מקומות שעשו צורת הפתח נוספת במעבר הזה שבין העמוד לגדרות של החצרות, אך הבעיה שאם יעמיד שם שני לחיים, בפרט לפניה מה שנוהגים שלא להצמיד את הלחי כדי שיהיה ברוח תחת החוט, הרי זה עצמו יתסום וימנע את המעבר שבלא"ה כ"כ צר. ובפחת שאם ישאר פחות מארבעים ס"מ בין הלחיים, י"א שאין פתח פחות מדי טפחים (ע"י פוסקים בהל' מוזהו). לכן בעשיית פתרון זה עושים צוה"פ שלימה מברזל [פרופיל ארבעים מ"מ] בלי לחיים, שהעמודים שבצדדים מגיעים עד הברזל העליון וא"צ לחשוש ולהרחיקם, אלא ניתן להצמידם לקצה, והם דקים וכמעט שלא ממעטים מהמקום. [אך צריך לכך ידע ונסיון טכני, לדעת כיצד אפשר להצמידם לדבר חזק, שלא תהיה במשך הזמן עקמימות קלה שתפסול, כשהברזל העליון לא יהיה מעל תחתית העמוד].

לחי סמוך לגדר שאינה גבוהה מטר

יש מקומות שעושים צוה"פ עד לגדרות שלפני החצר, אך הגדרות עצמן אינם גבוהים מטר, ולכן ההמשך של גבול העירוב הוא הבנין עצמו, אינם שעדיין נשאר פירצה את רוחב החצר, מהלחי שברחוב עד הבנין, והנה באופן שהגדר אינה גבוהה י' טפחים כלל [שהיא פחות משיעור רח"ג 80 ס"מ, או מהשיעור שע"פ הגאונים 75.5 ס"מ], הרי ניתן לעשות שצורת הפתח תמשיך עד הבנין [ע"י שהחוט קשור לבנין והלחי עומד סמוך לבנין], והגדר שבאמצע לא מקלקלת. אבל באופן שהגדר גבוהה 80 ס"מ, ורק אינה כשרה לשיעור חזו"א, מחמירים שהיא מקלקלת [וכל שכן כשהיא גבוהה מטר כשיעור מחיצה]. לכן עושים את הלחי במדרכה לפני הגדר, ואח"כ נשאר פירצה בחצר עצמה. היה מקרה כזה שהיתה גדר 80 ס"מ, והאחראי טען שממה נפשך זה כשר, דלשיעור רח"ג הרי הגדר בשיעור י' טפחים והיא ממשיכה עד הבנין, ולשיעור חזו"א הרי הגדר לא נחשבת מחיצה. אמנם זה נכון רק אילו הלחי ג"כ היה פחות מגובה מטר, והיה לחי נוסף לפני הבנין. משא"כ כשהלחי לפני הגדר גבוה מטר כרגיל, א"כ הוא מסיים את צוה"פ גם לשיעור חזו"א, ושוב נשאר פירצה לשיעור חזו"א.

צורת הפתח רחוקה מהכותל מצד אחד

הנה בשער הציון הביא שדעת המקור חיים שרק אם שני הצדדים של צוה"פ רחוקים מהכותלים יש בעיה, אבל אם רק צד אחד של צוה"פ רחוק מהכותל כשר, משום שאומר שהצוה"פ מחשיבה את הפירצה כסגורה [ע"י דין עומד מרובה, כיון שצוה"פ כמחיצה כמי"ש הבה"ל]. ולפי"ז היה אפשר להכשיר את המקרה הנ"ל, באופן שהבעיה רק בצד אחד, משום שהצורת הפתח שברחוב עושה עומד מרובה עד הבנין. אבל בשער הציון נראה שלא צידד כדבריו [ע"ש במשמעות דבריו וגם שהביא דבריו בסוגריים], אלא שהחזו"א צידד כדברי המקור חיים. ולכן בשעת הצורך כגון שהתגלה ביום ישישי וקשה לתקן, או שהשכנים לא נותנים רשות לעשות צוה"פ בחצר, יש סומכים על המקור"ח ומכשירים "רחוק מצד אחד".

והנה יש בזה שני נושאים, א. שהצוה"פ כשרה [ולא מתבטלת ע"י בקיעת גדיים]. ב. שהפירצה מצוה"פ עד ההמשך מותרת ע"י עומד מרובה של צוה"פ. לכן צריך לשים לב היטב לפרטי ההלכה, שהצוה"פ יכולה להמשיך לפי דיני עומד מרובה. לדוגמה באופן שאם נמשיך בקו ישר לפי הכיוון של צורת הפתח, לא נגיע לבנין אלא לרווח שבין הבנינים, הרי לא שייך עומד מרובה, וממילא שוב יש פירצה.

וכן אם כנגד הצוה"פ הגדר גבוהה כשיעור מחיצה, ורק בהמשך נפרצה, אי אפשר לומר שהצוה"פ כביכול סוגרת את הפירצה, מפני שמחיצת הגדר מסלקת ומפסיקה את העומד מרובה, ושוב נשאר בהמשך פירצה שאינה מותרת. ויש להאריך עוד, ואכמ"ל.

שיעור משך הכותל הסמוך ללחי

דוגמא נוספת מצויה מאוד, שיש גדר טובה לאורך הרחוב ולגבול העירוב, ודוקא סמוך ללחי אירע שנשברה אבן אחת בגדר ואינה גבוהה י' טפחים. במקרה זה יש לדון מה שיעור אורך הגדר שצריכה להישאר סמוך לצוה"פ. י"א שאם יש מחיצה במשך ד' טפחים הסמוכים ללחי, נחשב שצוה"פ סמוכה למחיצה, וממילא הפירצה מותרת כאשר יש עומד מרובה וכדומה. אבל פחות מד"ט זה פוסל את צורת הפתח.

לחי מחתיכות עץ מחוברות

סעיף ז'. לחי אפילו שברים ושברי שברים כשרים בו. מצוי שאנשים שעושים עירוב לבד, מוצאים קרשים קצרים, ומחברים אותם זה לזה קרש ואחד בולט מהשני, יש חשש של פתחי שימאי, כמו"כ במקרה שמחברים אותם לקיר ויש רווח בין קרש לקרש, אפילו שהרווח פחות מג' טפחים ונחשב לבדו, מ"מ יש בו חסרון של פתחי שימאי (מבואר מהחזו"א לגבי לבדו בקנה העליון).

אבל במקרה שמחברים אותם לקיר בצורה מסודרת זה לצד זה, ואין רווח ביניהם ואינם בולטים זה מזה, אלא שאדם שיראה אותם יאמר שבודאי אין אדם עושה כך פתח לדירתו, ויבחין שזה נעשה רק להתיר, יש להסתפק האם גם בזה יש חשש של פתחי שימאי, או שמא לא מתחשבים במראה ובדעת בני אדם כיום, אלא רק על המבואר בפוסקים דברים שהם בעיה בצורה עצמה, ולא במראה. וכן נראה, וצ"ע למעשה.

דין פתחי שימאי בלחיים

משנ"ב (סי"ק כ"ה). וה"ה אבנים היוצאים מן הכותל ומובדלים ומ"ז פחות מג' טפחים. ובשעה"צ (סי"ק י"ט). ע"י בתוס' שמצדד שלא מהני לענין צורת הפתח. דין זה מקור לדינים רבים של "פתחי שימאי" שנוגעים בהרבה מקרים. חלקם מפורשים בראשונים, וחלקם בפוסקים, וחלקם הוסיפו לחשוש מסברא אשר ממילא רבו בהם הדעות. בעיקר דין פתחי שימאי, המשנ"ב כאן (בשעה"צ) סתם כדעת התוספת שבת שמצדד שלענין צורת הפתח לא מהני לחיים מאבנים שיוצאים מן הכותל שיש ביניהם לבדו. והוסיף בשם הפרי מגדים (משב"ז סי"ק י"ט) שלפ"ז גם כשיש חיפופין [בליטות] בכותל של עץ שקורין וענגליש וכדומה, לא מועילים לדעת התו"ש. ולקמן (סי"ק ק"ג) הביא המשנ"ב מחלוקת אחרונים, שבתחילה כתב שאם יוצאים מהכותל חיפופים יש לסמוך עליהם מע"ש, ואח"כ כתב שיש מחמירים בחיפופים כאלה, שאינם עשויים כדרך מוזהו הפתח ולא חשיב פתח (וצ"י לתו"ש והפמ"ג). לכן למעשה מחמירים בזה.

והחזו"א (סי"ע סי"ק כ"ה) הביא בדין זה מש"כ המקור חיים (במאמר תיקון עירובין, שנדפס בסוף ספרו על הלכות פסח), ודעת החזו"א שאם הניח את הקרשים עד הבליטות לצורך צורת הפתח אין פסול של פתחי שימאי, כי ניכר שנעשה לשם פתח, ואינו סתם פירצה. ומי"מ במקום אחר (יו"ד סי' קע"ד סק"א) כתב שראוי להחמיר שיש חשש פתחי שימאי. וכן למעשה היה מקפיד ע"ז, ומסופר שהיה דואג להחליק את הקרשים של הלחיים, שלא יהיו בהם בליטות.

לחי ממשטח סחורות שיש בו רוחים

הדין המפורש במשנ"ב [ובתו"ש ופמ"ג] הוא מקרה שהלחי אינו שלם, אלא אבנים רחוקות זו מזו פחות מג' טפחים שיש לבדו ביניהם. המקרה הזה ממש מצוי שמשתמשים במשטח של סחורות ללחי. המשטח בנוי ע"י פסים מעץ רחוקים זה מזה כרוחב פס (10 ס"מ). פס עץ, ופס רווח. וזה ממש כמו אבנים או חיפופים היוצאים מן הכותל שלפי שיטות אלו וכפי שנראה במשנ"ב להחמיר, אין המשטח כשר ללחי.

אמנם יש להסתפק מהו החסרון של פתחי שימאי, האם החסרון הוא שאינו עשוי כדרך מוזהו הפתח ולכן לא חשיב פתח כמי"ש המשנ"ב הנ"ל, דלפי"ז ודאי שגם במשטח שכך צורתו המקורית, מ"מ זה צורת משטח ולא צורת מוזהו של פתח. או שמא החסרון של פתחי שימאי מפני שנראה דבר הרוס ומקולקל, כלשון רש"י (עירובין דף י"א), ולכן נראה כמו פירצה ולא כמו פתח, ולפי"ז יש מקום לומר שמאחר והמשטח אינו דבר הרוס אלא כך צורתו, א"כ כשבחר בו להשתמש למוזהו המשטח יכול לשמש כמוזהו, ואין חסרון במה שבשאר פתחים לא משתמשים בכך. וכן נראה שהיתה החזו"א שחלק על המקור חיים. אבל למעשה החזו"א כתב שראוי להחמיר, וגם בעצמו היה מחמיר ומשתדל לשפות את הבליטות שבלחיים, ובמשנ"ב נראה יותר שדעתו להחמיר, וכן למעשה מחמירים בזה. ולכן אין להשתמש במשטח לשם לחי.

יש לציין שכל זה באופן שמעמיד את המשטח כשהפסים שוכבים, שאז הלחי מורכב מלבדו כנ"ל, אבל אם מעמיד את המשטח כשהפסים עומדים, יש בזה מעלה וחסרון. מצד אחד מעלה שאם מכוון שיהיה פס במקום המדויק תחת החוט, הרי יש לו לחי גמור בלי לבדו, ואין צריך להתייחס למה שיש בצדדים שלו. [אמנם יש לדון מצד לחי אחורי לחי, או שנחשיב הכל כאחד ולהקפיד שלא יהיה ג' או ד' טפחים מהחוט ולפנים, ואכמ"ל]. מצד שני יש בזה חסרון גדול, שקשה מאוד לקבוע את המקום המדויק שתחת החוט, וחייבים להיעזר בכשיר המדידה הידוע, או במדידת אנך, ורבים מסתמכים על מראה העין והטעות מצויה מאוד אף אצל הוותיקים. ובאופן זה אם אין הפס תחת החוט, אלא תחת הרווח שבין הפסים, הרי אין כאן לחי כלל, כי עיקר הלחי הוא רק המקום שתחת החוט ממש, ואם תחת החוט יש אויר, אי אפשר לעשות צורת הפתח מהחלל של הלבדו לבדו, כי לבדו רק נחשב כמי שאינו חלל ואין

רווח, ומועיל לדין מחיצה לומר שאין פירצה, אבל גם ממשות אין בו ואינו יכול להיות לחי, וא"כ אם טעה בזה הרי הלחי פסול ממש.

מעשה שהיה עם אחד מגדולי העוסקים בעירובים בארץ, שהעמידו משטח שוכב תחת חוט חשמל גבוה, ומדדו לפי מראה בעין שהפס יהיה תחת החוט, אך לא היה בידם מכשיר המדידה, וכיקש ממנו שיבדוק, הצטרף אליו מישוה שהיה בידו מכשיר המדידה, וביקש ממנו שיבדוק, והתברר שהחוט לא היה מעל הפס אלא מעל הרווח, ואז הוסיפו קרש אחר על המשטח. בעקבות זאת טען הפועל המתקן שצריך להיות שאם משתמשים במשטח [בעירוב עירוני] יעמידו אותו שוכב, כדי שלפחות יהיה ודאי שמועיל לשיטות המתירות פתחי שימאי, משא"כ אם מעמידים אותו עומד [שהפסים עומדים] יתכן שהוא טוב יותר, אבל יתכן שהוא גם גרוע יותר [ובעירובים שכונתיים יש להימנע משני האופנים, כאמור].

לחי ממחסום משטרה, ולחי מרשת

היו מקומות שהשתמשו במחסום של כבישים [של משטרה וכדומה], וקשרו אותו תחת החוט כדי שישמש ללחי. הנה בדרך כלל הפסים של המחסום עומדים, ויש בו את הפסול הנ"ל שתחת החוט יש רק את הלבדו שבין הפסים, ובפרט שבחלק העליון יש פס שוכב ורווח תחתיו, שלפחות יש את החסרון של פתחי שימאי. כמו"כ יש מחסומים שהרגלים של המחסום גבוהות ג' טפחים [מצוי יותר במחסומים הישנים], וזה לכ"ע פסול ללחי, ואף למחיצה הוא פסול.

עוד יש מקומות עירוניים שעטפו את העמוד חשמל ברשת מפלסטיק, כדי שהרשת תחשב לחי לחוט החשמל, וע"י"ז יהיה צורת הפתח מעמוד לעמוד. ובפשטות ברשת ג"כ יש את הבעיה שזה פתחי שימאי, דאע"פ שאין זה דבר הרוס, אבל אין דרך לעשות מוזהו הפתח מלבדו, אלא מדבר שלם, ושמעתי בשם ת"ח גדול זצ"ל שאמר שרשת יש לה מעלה, שאינה רק לבדו מצד אחד, אלא לבדו צפוף שתי וערב, ולכן זה נחשב דבר שלם, ואינו דומה לאבנים נפרדות שהם פתחי שימאי. אבל לכא"ו סברא זו צ"ע, שהרי גם ברשת צריך לומר לבדו, ואין דרך לעשות מוזהו הפתח מדבר מחזור.

לחי מקופת צדקה

יש פתרון מקורי שמשתמשים בו בבני ברק לשם לחי, והוא ע"י קופות הצדקה המצויות לרוב. כמובן שרוב הקופות אינן במקום המתאים ע"פ הלכה כגון משום שרחוקות מהמחיצה, ובאותם מקומות שעשו כך תיאמו עם אגודת הצדקה שיעמידו אותה במקום המדויק. אבל יש לדון בזה מצד דין פתחי שימאי, מאחר ויש בהם שקעים ובליטות. ויש לחלק בין סוגי הקופות: א. יש קופות שאמנם גבוהות י' טפחים אבל אינן מבנה ממש, אלא עמודים ועליהם קופה קטנה, קופות אלו פשוט שאינן כשרות, כיון שאינן סתומות כלחי וכמחיצה, ואף אם אין בין העמודים של הקופה ג' טפחים אינו כשר ללחי, כי לבדו נחשב כסתום אבל הוא לא לחי.

ב. יש קופות שהן כמגדל בנוי כולו, אולם יש בהם כמה פתחים שקעים ובליטות, כמו הקופות הגדולות של ועד הרבנים וקופת העיר, שיש לדון אם אין בהם חסרון של "פתחי שימאי", כלומר אין דרך לעשות פתח ממשקוף עם שקעים ובליטות, וזה נראה כפתח שומם שאינו משתמש לפתח. ונחלקו האחרונים אם יש פסול "פתחי שימאי" בעירוב, ונקטינן להחמיר כמי"ש המשנ"ב והחזו"א. אולם יש ת"ח שהכשירו אותם ללחי, מכיון שבגמ" (עירובין דף י"א). מבואר לפסול רק כשהבליטות הן דבר שבור ומקולקל, כגון קיר שבור שאבן נכנסת ואבן יוצאת, וזה פתח מוזהו ושומם, אבל הבליטות שבקופה אינן קלקול אלא זו צורת קופה, ואין חסרון של "פתחי שימאי". וכן עשו באחד מהעירובים בעירנו, במקרים שלא היה ניתן לקבוע לחי מחוסר הסכמת השכנים. יש טוענים שאמנם זו צורת קופה, אבל זו לא צורת פתח, ולעולם אין עושים פתח בצורה זו, אולם הרבנים הכשירו את הקופה הנ"ל, וצ"ע. קופות של "חסדי נעמי" הן אמנם חלקות מכמה צדדים, אך יש ספק אם הגב הבולט מעליהם מפסיק בין הלחי לחוט ומבטל את הגודל אסיק.

ג. סוג שלישי של קופות שבהם השתמשו, הן הקופות הכתומות של קרן "שמח משה", שהיתרון בהן שהן חלקות לכל גובהן, בעיקר כשהלחי הוא הצד הקדמי של הקופה. [לגבי הצדדים האחרים לא הוכרע הענין]. שאלה אחת שהיתה שלפני הקופה מחוברים כמין עמודים, ואם אינם חלק מהלחי, הרי הם מסתירים את חוד הלחי, והרי הוא כלחי ששוקע בקיר, שמצדדים לפסולו מדין לחי העומד אחורי הכותל. גם בזה שאלו את הרבנים והורו שהעמודים הם חלק מהלחי ואינם מהוים בעיה כלל. מכיון שכן השתמשו בקופה זו ללחי.

עמודי תאורה ועליהם טבעת פרח בולטת

יש נידון נוסף בענין הבליטות בשימוש בעמודי התאורה המצויים בזמנינו, שבחלק התחתון העמוד מורכב מעמוד יותר רחב, אבל מעל החלק הבולט יושב מכסה עגול כמין פרח שמכסה על הלחי, וא"כ הוא גג המפסיק בין הלחי לחוט. ואם תאמר שהפרח יחשב כחלק מהלחי, א"כ יוצא שהלחי אינו ישר ויש בו חשש של פתחי שימאי, וא"כ יממה נפשך אי אפשר להחשיבו כלחי. מצד שני אפשר לומר שבאמת הפרח הוא חלק מהלחי, ולכן אינו כגג המפסיק, ומ"מ אין חשש פתחי שימאי, דהכונה שימאי הוא פתח הרוס ושומם כמי"ש רש"י, כיון שיש בלחי בליטות ושברים, משא"כ במצב זה הבליטה נעשתה לנוי, ואינו קלקול. אלא שעדיין י"ל שלא נעשה לנוי של פתח, אלא לנוי של עמודי תאורה, ובפתחים אין דרך לעשות אפילו בליטות כאלו.

ולמעשה דעת רבני העירובים לצדד להכשירו ללחי. אלא שבהרבה מקרים העמוד עקום [ואפילו מתעקם ממתחת החוט], ואז יוצא שהחוט

דאמרינן לבוד והרי זה כעומד על הקרקע, וכסתום עד הקרקע. אמנם יש לעיין בזה שהרי בלחי של צורת הפתח קי"ל שיש פסול של פתחי שימאי, ולא אומרים לבוד כשחסר באמצע הלחי, א"כ ה"ה כשחסר בתחתית הלחי נאמר שיש פסול של פתחי שימאי.

וצריך לומר שבאמצע המשקוף אין דרך לעשות משקוף חסר, ולא מועיל לזה שמבחינה הלכתית נידון כסתום, אבל בתחתית המשקוף לא מקפידים שיעמוד על הקרקע ממש, אלא גם אם הוא מוגבה קצת זה דרך עשייתו, ולכן אין בזה חסרון של פתחי שימאי. [ומה שהג' טפחים שלמטה שהם הלימוד מועילים גם להשלים לשיעור, שאם יש בלחי שבעה טפחים ומשהו כשר כמו שיש י טפחים, והרי ביארנו לעיל שלבוד אינו ממשות ואינו משקוף. אין זה קושיה, משום שאין דין שאורך המשקוף יהיה י טפחים, אלא שיגיע לגובה י טפחים, ולכן אם ע"י שבעה ומשהו נידון שמגיע מהארץ עד לגובה י טפחים, הרי זה כשר לצורת הפתח].

למעשה הרבה לחיים ואולי רוב הלחיים גבוהות מהקרקע בשיעור מסויים, ויש בזה גם ענין הלכתי, מפני שגובה הלחי הוא בערך י טפחים [מטר אחד], ומצוי מאוד שמצטבר סביב הלחי חול ואבנים שהם בטלים לקרקע, ואז יוצא שגובה הקרקע עלה, וחלק מהלחי הוטמן בקרקע, ונחסר מהלחי שיעור י טפחים. לכן משתדלים להגביה את הלחיים מעט [וכן עושים בשנים האחרונות שהלחיים יהיו יותר ארוכים, דהיינו 1.20, 1.10 מטר], כדי שגם אם יצטבר חול הם לא יפסלו.

אבל לעומת זאת יש להזהר שלא להגביה יותר מיד, כי אם הלחי גבוה שנים וחצי טפחים, יתכן מאוד שיזיזו חול מתחתיו והחלל יגיע לג' טפחים, וזה כאזהרת הרמ"א לעיל (סעיף ז') שאין בני אדם שמים לב בעליה כזו. ולכן לא להגזים לשום צד, אלא לעשות את הלחיים סמוכות לקרקע וגבוהות מעט, ולדעת להבחין אם אירע שינוי בגובה הקרקע תחת הלחי ובסביבת הד' טפחים שלו.

לחי שארכו 78 ס"מ

אע"פ שאין בו אלא שבעה ומשהו כשר. דין זה מצוי מאוד כשצריכים ביום שישי סמוך לשבת להתקין לחי, ומוצאים קרשים פחות מאורך מטר (י טפחים), מגביהים אותם עד פחות מג' טפחים וכך משלמים שיגיע לשיעור י. מעשה במשפחה שנסעה לנופש בצפון, ומכיון שאי אפשר לטלטל בעירובי הישובים כידוע, עשתה לעצמה עירוב לבנינים ששהו בהם בני המשפחה. בין הפתרונות השתמשו בקרש שארכו 78 ס"מ בלבד. והנה כיצד אפשר שקרש כזה יהיה לחי, הרי אין בגובה י טפחים. התשובה היא ע"פ מש"כ בשו"ע (סי' שס"ג ס"ב) שאם הלחי גבוה מהקרקע פחות מג' טפחים כשר, כי מדין לבוד נחשב כסתום עד הקרקע, וא"כ מספיק שיהיה בו שבעה טפחים ומשהו, והנה נקטינן למעשה להחמיר במחיצות את שני השיעורים, של החזו"א והגר"ח נאה, והדבר מקובל גם בעירובים עירוניים, ואכמ"ל. וא"כ צריך שלא יהיה גבוה מהקרקע ג' טפחים לשיעור רח"ג, שזה פחות מ-24 ס"מ, ויגיע בראשו לגובה י טפחים לשיעור חזו"א שהם מטר, ולפחות 98-96 ס"מ. מנובה 23 ס"מ מהקרקע עד גובה 98 ס"מ מהקרקע יש 75 ס"מ.

לפ"ז קרש של 78 ס"מ יכול לשמש ללחי אם יקבעו אותו בדיוק בגובה המתאים, שיהיה בדיוק באותם 75 ס"מ הנ"ל. ואם לא יחברו אותו במדויק ויהיה סטייה של שנים או שלשה ס"מ, הלחי לא יהיה כשר לפי אחד מהשיעורים. שאם יהיה גבוה יותר מ-24 ס"מ עד 28.4 ס"מ, יהיה כשר לשיעור חזו"א ולא לשיעור רח"ג. ואם יהיה נמוך מ-20 ס"מ, יהיה כשר רק לשיעור רח"ג, ולא לשיעור חזו"א. קשה לומר שאפשר לדייק כל כך, ולכן לא עושים לחי בצורה כזו, אלא כשנתקעים בישוב נידח בצפון, וצריכים רק לשבת אחת, אפשר לעשות כן, אם יודעים לדייק ומחברים חזק לדבר חזק.

הרב משה ששון

ישיבת "אהבת שלום" ירושלים

ביאור ההיתר של לחי

ענף א'

בענין לחי משום מחיצה

א. דן האם לחי מועיל מגדר פתח

איתא בגמ' (דף יב'): "אמר רב יהודה מבוי שלא נשתתפו בו, הכשירו בלחי הזורק לתוכו חי"ב, הכשירו בקורה הזורק לתוכו פטור", ומפרש לה בגמ' דרב יהודה איירי במבוי המפולש אשר אין לו אלא רק ב' מחיצות, ובמבוי זה אמר רב יהודה דגדר דינו תלוי בצורה שהוא תיקן את הרוח השלישית, דאם הוא תיקן את הרוח השלישית בקורה, לא חשיב כרה"י, ולכן הזורק לתוכו מרה"ר פטור, אך אם הוא הכשירו בלחי חשיב כרה"י, ולכן הזורק לתוכו חי"ב, ובגמ' מסיק על דברי רב יהודה "אלמא קסבר לחי משום מחיצה וקורה משום היכר", והיינו דכיון דלחי מהני משום מחיצה, לכן הלחי ברוח השלישית משוי להאי דוכתא כרה"י, כיון דאית ליה מחיצה שלישית, והלחי משלים את מנין המחיצות מדארייתא. אכן בהמשך הסוגיא מבואר דיסוד זה דקאמר רב יהודה דהלחי חשיב כמחיצה, פליגי ביה אמוראי, דאמרינן עלה "וכן אמר רבא לחי משום מחיצה וקורה משום היכר, ורבא אמר אחד זה ואחד זה משום היכר", ומבואר דרבא פליג וס"ל דלחי לא מהני משום מחיצה אלא רק משום היכר, אכן הראשונים כתבו דפסקינן דלחי מהני משום מחיצה, דכן מצינו סוגיא נוספת לקמן (דף טו). דאיירי בהאי פלוגתא, דרבא קאמר דלחי הוי משום היכר, אמנם אביי פליג עליה התם וס"ל דלחי משום

אלא שלדבר כזה שמו לב מיד ותיקנו לפני שבת, ולכן ע"ז לא צריך להזהיר למרות שהוא מצוי יותר. משא"כ לדבר שלא שמים לב, די בכך שהוא קורה פעם בשנה במקום אחד, שכבר יש בו בעיה הרבה יותר חמורה, כי לגבי שאר הדברים דואגים שיהיה מי שיבדוק ויתקן לפני שבת, אבל לדבר כזה גם אם בדקו את העירוב, לא בטוח שהוא כשר.

ולפ"ז יש לבאר עוד שהתרומת הדשן והרמ"א הזהירו דוקא על הג' טפחים התחתונים של הלחי, ולכא"ו הגוף של בעלי החיים [של כלבים ודבר אחר, המוזכרים שם] גבוה יותר, ויותר מצוי שיתחככו בגובה ויקלקלו את גוף הלחי, וא"כ מדוע הזכיר דוקא על החלק הסמוך לארץ, ולפי משנ"ת מובן מאוד, שאם יתקלקל אמצע הלחי ודאי ישימו לב מיד, וע"ז לא צריך להזהיר, אלא דוקא על החלק הסמוך לארץ, שאנשים סבורים שזה פחות מג' טפחים, ולמעשה זה יותר מג' טפחים, ע"ז הזהיר התרומת הדשן, וע"ז צריך להזהיר.

לכן כשבאים לעסוק בעשיית עירוב, ובבדיקת עירוב, וכן לכל מי שבא לטלטל ולסמוך על העירוב, צריך לבדוק ולברר דוקא על הדברים שלא שמים לב אליהם, או שלא יודעים שהם פוסלים, שאנשים סומכים על סברות שמסתמא אין פירצות בגדרות, ומסתמא העמודים ישרים והחוטים מעל הלחיים וכו', כל אלו דברים שמצוי בהם תקלות מסוג זה שלא שמים לב אליהם, וגם אם יודעים שהעירוב נבדק, צריך לדעת שיש מי שיודע ומקפיד גם על דברים הבלתי ידועים.

לחי שנראה רק מבפנים, צוה"פ רק לצד אחד

סעיף ט'. בין שנראית בליטת הלחי לעומדים בתוך המבוי, ואינה נראית לעומדים בחוץ, כשר. דין זה נאמר בשו"ע לגבי עירוב, אבל נוהג גם בלחי של צורת הפתח, שאם מבפנים [ובשטח העירוב] רואים בליטה מהקיר, היא כשרה ללחי אפילו אם מבחוץ אינה נראית אלא ככותל רגיל. והדבר מצוי מאוד שיש בקיר בליטה ע"ז עמוד או ציפוי שיש, ומבחוץ הכותל רחב ומסתיר את הבליטה, מ"מ היא כשרה, ואין צורך שיהיה ניכר מבחוץ כלל.

אבל אם יבוא מישהו שגר מחוץ לעירוב, וירצה להשתמש בצורת הפתח הזו למחיצה לעירוב שלו, הרי כלפיו זה אינו נראה מבפנים, ודינו כנראה מבחוץ דלקמן שאינו כשר לצורת הפתח. ולפ"ז יוצא דבר מיוחד מאוד, שיש צורת הפתח בין שני עירובים, לאחד היא כשרה ולאחד היא אינה כשרה. ובכה"ג העירוב הראשון יכול לערב לבד [ויכול גם לערב יחד מאחר ויש פתח], אבל העירוב השני חייב לערב יחד עם הראשון, כיון שבינו לבין העירוב הראשון יש פירצה בלי צורת הפתח, וכשרות העירוב השני תלויה בכשרות העירוב הראשון, שרק אם כל מחיצותיו טובות ושכרו מהמומרים, אז העירוב השני יכול להיות כשר. ודבר זה מצוי ביותר.

עמודי צוה"פ צריך שיבלטו לרוחב

ובין שנראית בליטת הלחי לעומדים בחוץ ואינה נראית לעומדים בפנים, כשר. דין זה נאמר לגבי לחי של מבוי, אבל לגבי לחי של צורת הפתח נחלקו הפוסקים, בקהילות יעקב (עירובין סי' ו') כתב ששאל שאלה זו את החזו"א (בעקבות שנשאל על כך מהג"ר שלמה טנא זצ"ל שהיה רב בבאר שבע בשנת תשי"א, והיה שם בעירוב שאלה זו), באופן שהעמיד את העמודים של צורת הפתח מחוץ למבוי כנגד הכתלים, שאינם נראים למי שעומד תוך המבוי, ואמר החזו"א שאינם כשרים כלל. והביא הקה"י שכן מבואר ברבינו יחונתן (דף ב': מדפי ה"ר"ף ד"ה ואם), וכן הוכיח מהירושלמי.

וכ"כ החזו"א בספרו (סי' ע' ס"ק ט"ז ו"ז, וסי' ק"א סק"ה) בביאור דברי המג"א שהקנים של צורת הפתח צריכים לסתום מקצת מהפתח, ורק ע"ז נחשבים כפתח.

אבל הב"ח (סי' שס"ג סכ"ז ד"ה ומ"ש אבל) תמה על דברי רבינו יחונתן שא"צ שהקנים יסתמו מקצת מהפתח, ואפשר להעמידם מחוץ לכתלי המבוי סמוך לכתלים, וכן דעת החת"ס (שו"ת חת"ס ח"ו סי' ל"י), וכן לכאורה מבואר מדברי השער הציון (סי' שס"ג ס"ק ל"ז, ומהמשנ"ב סי"ט ש"מ"ז) שנקט שאין צריך שהקנים יסתמו מקצת מהפתח.

מחלוקת זו נוגעת למעשה מאוד, מפני שנוח לחבר את עמודי העירוב לכתלים וגדרות של חצרות ושבלים, ופעמים רבות נמצא שלא דקדקו ועשו את העמוד באופן שאינו נראה לעומדים מבפנים, בתוך השטח המוקף לעירוב, וההוראה למעשה שבעירובים שכונתיים לא מכשירים כזה דבר, ובעירובים עירוניים גם כן נוקטים שצריך לתקן את הדבר [למי שיודע לשאול על כך]. לדין זה יש הרבה מאוד מקרים ודוגמאות שונות.

יש מקילים (נתיבות שבת) באופן שצורת הפתח עומדת באלכסון, דהיינו שהעמוד השני אינו כנגד העמוד הראשון אלא רחוק יותר, ואז יש מקום סמוך לצוה"פ בתוך שטח העירוב, שהעומד בו רואה את העמוד הראשון, וכלפיו אין זה חסרון היכר. אבל יש אומרים שאין להכשיר אלא כשהאלכסון גדול מאוד [שיעור זוית של תל המתלקט, שנחשב כמשמש גם לכותל רוח אחרת, ואכמ"ל].

והנה בדין זה יש הרבה נידונים מצויים, אך חלק מהם שייכים גם לדין לחי העומד אחורי מחיצה, לכן נבאר אותם אי"ה לקמן בסכ"ו במשנ"ב ס"ק ק"ג.

סעיף י'. הרחיקו מהכותל שלשה. עיין מה שהתבאר בזה לעיל סעיף ו'.

לחי גבוה מהארץ ג' טפחים

או שהגביהו מהארץ שלשה פסול, ואם הגביהו פחות משלשה אע"פ שאין בו אלא שבעה ומשהו כשר. דין זה מבואר כאן לגבי לחי של מבוי, ונקטינן שגם בלחי של צורת הפתח אם הגביה פחות מג' טפחים כשר,

לא עובר על גוף החלק התחתון של העמוד, וזה פסול לכ"ע, כמו שביארנו לעיל סי"ס שס"ב.

לחי קצר שהוגבה ע"י בלוקים

יש לפעמים אנשים שמדקדקים ומחמירים שלא לטלטל בעירוב, כפי שאכן ראוי לנהוג, אלא שהם בכל זאת רוצים שיהיה מותר להם או לבני ביתם לטלטל ברוחב שהם גרים בו, ולכן מוסיפים ועושים צורות הפתח ולחיים, כדי להקיף את הרחוב בפני עצמו ולעשות עירוב קטן. דברים אלו נעשים בדרך כלל ע"פ מה שאותם אברכים למדו בלימוד המסכת, ופעמים רבות נעשים באופן שאינו כשר ע"פ הלכה, שכידוע אמרו חז"ל אין מורים הלכה מפני תלמוד, ולא זו בלבד אלא שאף לימוד המשנ"ב אינו מספיק בתחום זה, מפני שהלכות עירובין דומים להלכות שחיטה ועוד יותר מהם, שאם לא עושים "שימוש" ורואים הדגמה כיצד עושים וכיצד לא עושים, אפשר לטעות בדברים פשוטים.

מעשה שהיה באברך שעשה עירוב עם לחי שגובהו 70 ס"מ, וכיון שלא היה בו גובה י טפחים שהם כ-100 ס"מ (ע"י שיעורין של תורה, שיעורי המצוות אות א'), על כן עשה ערימת בלוקים והניח את הלחי עליהם, ועוד הוסיף בלוק אחד שיעמיד את הלחי.

הנה אותו אברך היה סבור שצריך שהלחי יגיע לגובה י טפחים, ולא שם לב שצריך ג"כ שהלחי יתחיל מהקרקע או ע"כ"פ בתוך ג' טפחים של הקרקע (כמ"ש בשו"ע סי' שס"ג ס"ב), ואם תאמר שנחשיב את הבלוקים כחלק מהקרקע, ואין הלחי גבוה י טפחים מהקרקע, א"כ הלחי דהיינו הקרש שעל גביהם, פסול מצד שאינו גבוה י טפחים, ואין בו שיעור מחיצה ולחי. והנה יש צד אחר להכשיר ולומר שהבלוקים יחשבו חלק מהלחי, והקרש בצירוף הבלוקים יש בהם גובה י טפחים. אבל זה יהיה פסול מסיבה אחרת, מפני שא"כ הלחי אינו קו ישר, אלא כצורת ל, הקרש דק והבלוקים רחבים, והרי זה "פתחי שימאי", שאינו עשוי כצורת משקוף שהוא ישר [ע"י משנ"ב (סי' שס"ג ס"ק ק"ג) וחזו"א (סי' ע' ס"ק כ"ח) לגבי בליטות בלחי, ובאופן הנ"ל י"ל דגרע יותר]. ואין לומר שהצד האחורי של הבלוקים הוא המשך ללחי, והצד הקדמי אינו שייך ללחי, וא"כ הלחי ישר, משום שכל לחי וכל מחיצה שיש לה עובי, הצד הפנימי הנראה לעומד בתוך הרשות ובתוך חלל הפתח זה הוי המחיצה, וא"כ ממה נפשך הלחי הזה אינו כשר.

מה שיעור עובי הלחי

רמ"א. ולכן עושים לחי מסידי טחוי בכותל. ובמשנ"ב (ס"ק כ"ז). וה"ה לענין צורת הפתח. בסעיף זה מבואר שלעובי של הלחי אין שיעור כלל, והוא יכול להיות אפילו מסידי. אבל כתב המשנ"ב שאין הכוונה לסידי שאנו קוראים היום שהוא צבע בלבד, אלא הכוונה לסידי שבזמנם שהוא טיח שלנו, שיש לו קצת ממשות, "על כל פנים כחוט".

והנה לשון המשנ"ב שיהיה עכ"פ כחוט צריך ביאור איזה חוט, יש חוט דק ויש חוט עבה, והאם לשון זה הוא בדוקא. ובאמת שהתרומת הדשן (סי' ע"ד) דן בזה, והביא שהמרדכי כתב בשם מהר"ם שצריך עובי אצבע, ומקורו מהגמ' (עירובין דף יד':) דעובי לחי כלשהו, וכמה כלשהו, כחוט הסרבל. וחוט זה עביו אצבע. אבל התרומת הדשן דחה שדברי הגמ' הם דוקא בלחי של מבוי, משא"כ לחי של צורת הפתח אין לו שיעור, ואפילו בעובי משהו סגי. ולפ"ז צ"ע אם כוונת המשנ"ב לעובי חוט המוזכר בגמ' ובמרדכי, וא"כ יצטרכו עובי אצבע [שזה הרבה מאוד, ואפילו קרש רגיל של מדף עביו רק 1.7 ס"מ, פחות מאצבע שהיא אפילו לשיעור הקטן 2 ס"מ]. ולמעשה נוקטים שמספיק אפילו משהו, רק שיהיה עובי כלשהו.

אזהרה מיוחדת על דברים שחושבים שלא יתקלקלו

רמ"א. ובלבד שיוהר שלא יתמחה יותר משלש טפחים לארץ, נשאלת השאלה מה ראה הרמ"א להביא דוקא אזהרה בענין זה, שיהיו לשים לב שלא ישתפשו בעלי חיים עד כדי שירד הטיח מהכותל בג' טפחים שלמטה, הלא יש כל כך הרבה דברים בלחיים וחוטים שמתקלקלים וצריך לשים אליהם לב, והם מצויים פי כמה מזה שבעל חי ישתפשו דוקא בלחי עד כדי שירד הטיח מהקיר. ואפשר ליישב שמקורו של הרמ"א הוא מתשובת התרומת הדשן, ואגב שהביא ממנו את הדין של סיד הביא גם שהזהיר ע"ז שלא ימחה, וכ"ד שם הם לגבי לחיים כאלו. אבל גם בתרומת הדשן נראה שהזהיר ע"ז באופן מיוחד, וכתב דלא מסקי אינשי אדעתיהו ומטלטלי באיסור. וצריך ביאור מאי שנא משאר הפסולים והקלקולים המצויים בכשרות העירוב.

ונראה לבאר את הענין מתוך הנסיון, שיש דברים שכל אחד יודע שהם יכולים לקרות, וזה כל מי שאחראי כראוי בודק כל שבוע, כגון שלא יהיה חוט קרוע, או שלא יפול הלחי לארץ. אבל יש דברים שלא חושבים שהם יכולים לקרות, באמת הם קורים לעיתים רחוקות יותר [באופן יחסי], אבל כשהם קורים לא שמים לב אליהם, וזה בעיה קשה שלא מועילה לה בדיקה. האחראי בודק שהלחי קיים, אבל לא מבחין אם לא נחסר תחתיו חול והוא גבוה ג' טפחים מהארץ. הוא בודק שיש חוט אבל לא מבחין שהחוט מתנדנד, או שהוא לא עובר מעל הלחי, שהעמוד קצת התעקם, ושיש דבר המפסיק בין הלחי לחוט. כמו"כ יש אנשים שסבורים שבמקומות שהחוט גבוה או שהשביל קטן אין חשש שיתקלקל ולא צריך לבדוק, אבל לאחר תקופה ארוכה הם מתקלקלים פעם אחת, ולא יודעים על כך רק לאחר שבת, והמצאיאות מעידה שכל מקום שהזניחו את הבדיקה, התגלה לאחר תקופה קצרה שהיו דברים שעבר עליהם שבת שלא כהלכה.

יתכן שגם בזמן התרומת הדשן הדבר הזה שבע"ח קלקלו את הסידי לא קרה כל שבוע וגם לא פעם בחודש, וגם לא בהרבה לחיים זה קרה, אבל כשזה קרה לא גילו את זה בזמן, אלא רק לאחר זמן, שהיו כמה שבעות שהלחי היה פסול. והיו יותר מקרים שהלחי התקלקל לגמרי,

מחיצה, ונקטינן כוונתיה דאביי דלחי מהני משום מחיצה, ולכן הזורק למבוי המתוקן בלחי הרי הוא חייב כיון דחשיב כרה"י מדאורייתא.

והנה כיון שנתבאר דנקטינן דלחי מהני משום מחיצה, צריך לברר מהו גדר מחיצה זו, והנה קיי"ל דלחי אינו מועיל למבוי שפתחו יתר על י" טפחים, והריטב"א בריש מכילתין למד כן מהמשנה דאמרינן דמבוי שהוא רחב מעשר אמות הוא כשר רק אם יש לו צורת הפתח, ודקדק הריטב"א מדלא תני תקנתא למבוי הרחב מי' אלא רק ע"י צורת הפתח, משמע מינה דלחי הנעשה במבוי שפתחו יתר על י" אמות פסול. ויש להתבונן מהו הטעם דלחי פסול אם פתח המבוי הוא יתר על י" אמות, והרי נתבאר דלחי מהני משום מחיצה, וכיון דהוי מחיצה מן הדין שמחיצה זו תועיל בכל אופן, וכפי שמצינו בשאר המחיצות שאין בהם חילוק היכן הם עומדים, וא"כ צ"ב מ"ט לחי אינו נחשב כמחיצה באופן שפתחו של המבוי יתר על י" אמות.

ולכאורה אפשר ליישב ולבאר ענין זה, דגדר דין זה דלחי מהני כמחיצה הוא משום דהלחי משוי להאי דוכתא כפיתחא, כיון דבלא הלחי פתח המבוי פרוץ במלואו, וע"י הלחי הרי הפתח אינו פרוץ במלואו אלא הרי הוא סגור בחלקו, ומשום כן נפיק ליה מתורת פרצה וחשיב כפתחא, ופתח זה שחל מכח הלחי יש לו גדר מחיצה, דכי היכי דמצינו דצוה"פ הוי מחיצה מדין פתח, הכ"נ זהו גדר המחיצה של לחי, דהלחי משוי להאי דוכתא פתחא. ויתכן לדרוך זו כיון החזו"א בדבריו בתחילת הל' עירובין (סי' ס"ה אות א') שכתב "דלחי וקורה מעלה את הפירצה לשם פתח", ומשמע דזהו כוחו של הלחי להפוך את הפירצה של ראש המבוי לפתח. (אכן לקמיה נביא מדברי החזו"א שביאר גדר לחי באופ"א).

ולפי דרך זו דגדר המחיצה של הלחי היינו מחמת שהוא מתקן את ראש המבוי שלא יחשב כפרצה אלא כפתח, א"כ מבואר היטב טעמו של דין זה דלחי לא מהני אם פתח המבוי יתר על י" אמות, דאפשר לומר דלחי לא מתקן אלא רק פרצה שהסרון בה שהיא פרוצה במלואה, דלפרצה זו מועיל הלחי שהוא סותם חלק מהפירצה ומחשיבה כפתח, אך פירצה של יותר מי' אמות חשיב פירצה גמורה, וכיון דחשיב כפרצה גמורה י"ל דאין בכח הלחי להעלות פירצה זו לתורת פתח, ואף לאחר עשיית הלחי פתח המבוי נחשב כפרצה, ומשי"ה לא מהני לחי בפתח היתר מי' אמות.

אמנם מהלך זה שגדר המחיצה של לחי משום שהוא מבטל מראש המבוי דין פירצה ויוצא דין פתח, הרי הוא חידוש, דהרי הדין הוא שאין צריך שני לחיים, אלא אף לחי אחד מכשיר את המבוי, ונראה שזהו תימה לומר דלחי אחד יחדש גדר פתח, דהרי גבי צורת הפתח בענין ב' מוזות ומשקוף, והכא בלחי ליכא שתי מוזות אלא יש רק מוזת אחת ואין משקוף, וזהו ודוכתא גדול לומר דהוי גדר פתח ע"י מוזת אחת. וראיתי בגא"י שכבר עמד בזה, דהגאון"י כתב במתני' "ולרב לחי וקורה משום סימן פתח הוא למישייה בפיתחא ולא כמלואה, ובפתח איכא משקוף ושתי מוזות, והכא תקינו ליה או קורה דהוי סימן משקוף ואע"ג דלית ליה מוזות, או לחי דכעין מוזת ואע"ג דלית ליה אלא חדא מוזותא ולית ליה משקוף", ומבואר בדבריו דלא יתכן לומר דלחי הוי גדר פתח גמור, כיון דלכל פתח יש שתי מוזות ומשקוף, ובלחי איכא רק מוזת אחת, ואין בכוחה של מוזת אחת ליצור גדר פתח, ולכן פירש דאליבא דרב לחי הוי רק סימן פתח ואינו פתח באמת. ונראה לפ"י שאין לפרש שהגדר של המחיצה דאורייתא הוא מגדר פתח, דהרי אליבא דאמת הלחי אינו יוצר דין פתח אלא רק סימן פתח, ולא מסתבר שמדאורייתא סימן פתח יחשב כמחיצה, ולפ"י הדרא קושיא לדוכתא מ"ט לחי לא מהני למבוי הרחב יותר מי' אמות.

ונראה עוד להוכיח דאין גדרו של הלחי למישיי לפתח המבוי כפתח ולבטולי מיניה דין פירצה, דהטעם שיש מקום לומר כן דהלחי מועיל לבטל את הפרצה שיש בראש המבוי שהוא פרוץ במלואו, בפשוטו זהו משום דע"י הלחי ליכא פרצה במלואו דחלק מהפתח סתום, וכיון שאינו פרוץ במלואו משום כן חשיב כפתח, אמנם בגמ' ב"ט ט. מצינו מחלוקת האם לחי ששווה מבפנים ונראה מבחוץ חשיב כלחי, ואיפסיקא הלכתא כמ"ד דלחי הנראה מבחוץ הרי הוא כשר, והנה לחי אשר הוא שווה מבפנים נראה דלא מסתבר לומר בו שהוא מחדש דין פתח משום שעל ידו אין הפתח פרוץ במלואו, דהרי כיון שהלחי שווה מבפנים א"כ אף לאחר שהוא הניח את הלחי עדיין הפתח פרוץ במלואו, דלחי זה ששווה מבפנים אינו סותם כלל את חלל הפתח, ואם עיקר גדרו של הלחי היינו לשווי פתחא דלא ליהוי במלואו, א"כ מן הדין שלא יועיל לחי השווה מבפנים כיון דעדיין הפתח הוא פרוץ במלואו.

ב. מבאר דהלחי מועיל מגדר מחיצה ולא מגדר פתח

ונראה שבהכרח צריך לפרש דהא דאמרינן דלחי מהני משום מחיצה היינו כפשוטו דלחי אית ליה גדר מחיצה גמורה, ואינו מועיל מגדר פתח, ולפ"י לא קשה מה שהקשו בדין של לחי השווה מבפנים, מ"ט הוא מועיל והרי אינו סותם את חלל הפתח, ד"ל דאע"פ דעדיין הפתח פרוץ במלואו, מ"מ אין זה מגרע מהדין מחיצה של הלחי, כיון דאין מטרתו של הלחי לבטל את הפרצה במלואו, אלא הלחי מצד עצמו יש לו גדר מחיצה, ואפשר להבין דחז"ל הקלו לסמוך על מחיצה העומדת בסמוך למבוי אע"פ שאינה סותמת את המבוי. (ולקמיה יתבאר ענין זה יותר). אמנם אי נימא הכי דלחי חשיב כמחיצה גמורה הדרא קושיא לדוכתא מ"ט פסלינן לחי בפתח היתר מי' אמות, והרי מ"מ איכא הכא מחיצה, ובפשוטו דין מחיצה אינו תלוי בדין פירצה.

ונראה דמדקדוק לשונו של הריטב"א יש ללמוד ישוב לענין זה, דהריטב"א כתב לבאר את הטעם דלחי אינו מועיל בפתח היתר על י" אמות, "וטעמא דמלתא משום דכל שהוא רחב מעשר אינו נידון אלא משום פרצה, ואין לחי ולא קורה מתירין את הפרצה", ונראה דמשמע מלשונו של הריטב"א דטעם ענין זה הוא דחז"ל תיקנו שלחי וקורה לא

יועילו אלא רק במבוי אשר אף לולי התיקון של הלחי והקורה פתחו נחשב כפתח ולא כפירצה, אך מבוי שפתחו נחשב כפירצה לא תיקנו שיועיל בו הכשר לחי וקורה. וביאור הדברים, דאם פתח המבוי הוא פחות מי' אמות, אע"פ שהוא פרוץ במלואו מ"מ אינו נחשב פירצה גמורה כיון דאין לו שיעור של פירצה, ורק חסר לו את התיקונים של פתח, ולכן לית ליה גדר פירצה גמורה, ובוז דווקא הוא שתקנו חז"ל שיועיל לחי וקורה, אמנם אם הפתח יתר על י" אמות חשיב פירצה גמורה, וחז"ל לא תיקנו דין לחי בפירצה גמורה. ולפ"י בפתח היתר מ"י אין גריעותא בלחי עצמו, דכיון דלחי הוי מדין מחיצה אין חסרון במה שיש בציוד פירצה, אלא דמ"מ חז"ל לא תיקנו דלחי יועיל במקום שיש לו גדר פירצה. ואע"פ שהלחי ביסוד דינו הוא נחשב כמחיצה מדין תורה, מ"מ הדין של תיקון המבוי ברוח רביעית עם לחי הוא דין דרבנן, ובוז י"ל דחז"ל תיקנו לתקן את המבוי עם לחי רק באופן שפתחו נחשב כפתח ולא כפירצה.

ג. מעורר שתי תמיהות בגדר המחיצה של לחי

אמנם יש להתבונן בגדר המחיצה של לחי, דאמרינן בגמ' (דף ה') "אמר רמי בר חמא אמר רב הונא לחי הבולט מדפנו של מבוי פחות מדי' אמות נידון משום לחי, ואין צריך לחי אחר להתירו ד' אמות נידון משום מבוי, וצריך לחי אחר להתירו", והיינו דלחי היתר על ד' אמות הרי הוא נידון משום מבוי, ואינו מועיל להתיר את המבוי משום לחי, והנה בדברי רש"י מבואר דסוגיא זו אולא כמ"ד דלחי העומד מאליו כשר, כיון שלחי שקבעו אותו מתחלה לשם לחי אינו נפסל אם הוא יתר מדי' אמות, והכא איירי דווקא בלחי העומד מאליו, ובהכי הוא דפסלינן אם הלחי יתר על ד' אמות. ויש לתמוה דכיון דאולינן בשיטת אביי דלחי העומד מאליו כשר, א"כ נקטינן דלחי מהני משום מחיצה, דזהו טעמו של אביי דמכשיר לחי העומד מאליו כמפורש בגמ' לקמן, וכיון דס"ל דלחי מהני משום מחיצה, א"כ קשה מ"ט לא מועיל לחי היתר מדי' אמות, והרי בכה"ג הוי מחיצה אלימתא טפי, ובשלמא אי הוה ס"ל דלחי מהני משום היכר, א"כ יתכן לומר דלחי ארוך לית ביה היכרא, אך כיון דס"ל דלחי מהני משום מחיצה א"כ אדרבא מסתברא דככל שהמחיצה גדולה יותר היא תועיל יותר, וקשה מ"ט לא מהני ביתר על ד'.

וכבר עמד בקושיא זו רש"י, דרש"י כתב לבאר את טעמו של דין זה חז"ל: כלומר כיון דאורך הכשר מבוי יתר בכך בעלמא ומיקרי מבוי, הכא נמי נפיק מתורת לחי דלא סמכינן עליה, אע"ג דאי עבדיה משום לחי הוי כשר דמשום דריבא בסתמיתו לא גרע מלחי משהו, הכא כיון דלא להכי איקבע אגן במחשבה לא מצינן לאפוקיה מתורת כותל ולשויה לחי, עכ"ל. ומבואר בדברי רש"י דהרגיש בקושיא זו, דהרי אם הוא קבע לחי זה בפירוש לשם מחיצה הוא מועיל, דמה שהוא מרבה בסתמיתו אינו מגרע מדינו, אך רש"י כתב לפרש דכ"ז מועיל דווקא היכא שהוא קבעו מתחלה לכך, אך היכא דהלחי עומד מאליו לא אמרינן הכי, אלא חשיב דאית ליה תורת כותל כיון דהוי בשיעור משך מבוי, וכיון דאית ליה תורת כותל לא שייך במחשבה בעלמא לבטלו מתורת כותל ולהחשיבו כלחי, ובדברי רש"י מבואר שיש שני גדרים חלוקים בזה, דיש גדר של לחי ויש גדר של כותל, וכיון שלחי זה יש לו גדר כותל הרי זה מפקיעו מגדר לחי, אולם אין בפשוטו אין לזה הבנה מהו תורת לחי ומהו תורת כותל, וצ"ב.

והנה יעוי' בדף יב: דאמרינן דלחי מהני משום מחיצה, והקשו בתוס' ישנים איך יתכן לומר דלחי מהני משום מחיצה, והרי הוי פרוץ מרובה על העומד, ורחמנא אגמריה למשה בסניי לא תפרוץ רובא, והתו"י כתבו ליישב קושיא זו "ושמא במחיצה ג' או ד' לא אגמריה", ומבואר בדבריו דצריך לומר דאין חסרון של פרוץ מרובה בלחי כיון דהוי מחיצה שלישית, ורק בשתי המחיצות הראשונות צריך שיהיה עומד מרובה על הפרוץ, אמנם עדיין יש להתבונן ולהבין כיצד הלחי מועיל להחשב כמחיצה גמורה, דהא תינח דלא קשיא מ"ט אין חסרון של פרוץ מרובה במחיצה של לחי, ואין הלחי מתבטל ע"י הפירצה שמרובה עליו, אך מ"מ עדיין קשיא דהרי הלחי זהו מחיצה שסותמת רק חלק מועט ביותר, ובכל שאר הרוח ליכא מחיצה כלל, וקשה איך לחי כל שהוא מועיל להחשב כמחיצה עבור כל הרוח השלישית.

ד. מבאר דלחי נחשב כמחיצה שלמה

והנראה בזה, דהנה יש להתבונן בענין זה, דכיון דנקטינן דלחי מהני מדאורייתא במחיצה שלישית, בהכרח דהכי גמרינן הלכתא דבמחיצות שבת לא בעינן אלא רק שתי מחיצות שלישיות, ובמחיצה שלישית סגי בלחי כל שהוא, וכן מתבאר מדברי התו"י שהבאנו דאין בלחי חסרון של פרוץ מרובה כיון דהכי אגמריה רחמנא למשה, והיינו דהאי דינא דלחי מהני לדין רה"י הרי זה חלק מההלכתא של גדרי המחיצות של שבת, דרחמנא אגמריה למשה בסניי דמחיצה כל שהוא מועילה ברוח שלישית של המבוי, ויש לחקור מהו גדר דין זה אשר התחדש דבמחיצה שלישית סגי בלחי, האם התחדש דבמחיצה שלישית לא בעינן מחיצה אלא רק על חלק מהרוח, ואין צריך לסתום את כל הרוח, וכי היכי דמצינו דאין צריך כלל לסתום את הרוח הרביעית הרי ג' מחיצות דאורייתא, א"כ יתכן לומר דרחמנא אגמריה למשה דאף את הרוח השלישית אין צריך לגדור לגמרי, אלא אפשר לגדור את מקצתה. וע"י בחידושי ר' אריה לייב מאלין (סי' ט) דנראה שנקט כן, או דלמא בעצם צריך לגדור לגמרי את כל הרוח השלישית, אלא דהתחדש דלחי כל שהוא בכוחו לגדור את כל הרוח השלישית.

ובפשוטו נראה כהצד השני, דהצד הראשון שנתבאר הרי יש בו חידוש גדול דלא בעינן לגדור את רוב הרוח השלישית, אלא נראה דגדר ההלכתא הוא דסגי בלחי כל שהוא לסתום את כל הרוח, וכן נראה ללמוד מדקדוק לשונו של הרמב"ם דכתב "היאך מתירין מבוי הסתום עושה לו ברוח רביעית לחי אחד או עושה עליו קורה ודי, ותחשב

אותה קורה או אותו לחי כאילו סתם רוח רביעית ויעשה רה"י", ומשמע מלשון הרמב"ם דכאשר הוא מניח לחי ברוח רביעית הרי בכך נחשב שהוא סותם את כל הרוח הרביעית (והרמב"ם אויל לשיטתו דד' מחיצות דאורייתא ולחי אינו מועיל אלא רק במחיצה רביעית), והיינו שבדין מחיצה של לחי התחדש שנחשב שהלחי סותם את כל הרוח אשר הוא מונח בה.

וכן ראיתי מובא בשם הגר"ח בחידושי הגר"י, דבמסכת בכורות (דף יז:): הגר"י הקשה דבגמ' בעירובין (דף ה'): ילפינן דכפי שמצינו בכל המחיצות שמועיל בהם עומד מרובה, ה"ה עומד מרובה מועיל להתיר את המבוי, ויש ללמוד דין זה בק"ו מלחי שמועיל רק במבוי ולא בשאר מחיצות, והנה ק"ל כרב פפא דבכל המחיצות אפילו עומד כפרוץ מועיל, וא"צ שהוא יהיה מרובה, ולפ"י היה לנו לומר דאף להתיר את המבוי יועיל עומד כפרוץ, ואילו ברמב"ם משמע דאפשר להתיר את המבוי רק בעומד מרובה, אך עומד כפרוץ אינו מועיל, וצ"ע מהו החילוק ביניהם.

וכתב הגר"י שהגר"ח ביאר בזה דגדר התקנה של לחי היא דלא סגי בהכשר המחיצות של התורה אלא בעינן מבוי סתום, והא מלתא ילפינן בק"ו מלחי דאף עומ"ד חשיב כמבוי סתום, וכ"ז שייך דווקא בעומד מרובה דמכח העומד המרובה אף הפרוץ חשיב כעומד ונחשב הכל כסתום, ולכן עומד מרובה מועיל במבוי שהוא מחשיבו כמבוי סתום, אכן כ"ז דווקא בעומד מרובה, אך עומד כפרוץ אף דמהני מדין מחיצה, מ"מ בזה לא התחדש דהפרוץ חשיב כמחיצה, אלא גדר המחיצה של עומד כפרוץ שהעומד מועיל להחשב כמחיצה אע"פ שיש בו פירצות, ולפ"י יש לבאר דעומד כפרוץ אין בכוחו להכשיר את המבוי במקום לחי, כיון שאין כח במחיצה זו לסתום את המבוי ולהחשיבו כמבוי סתום, דהרי יש במחיצה זו פרצות.

ויש ללמוד בדבריו אלו של הגר"ח דהוי פשיטא ליה דהלחי עושה את המבוי כמבוי סתום, והיינו דיש בכוחו של הלחי לסתום את המבוי יותר מעומד כפרוץ, וחשיב דכולו סתום בלא פירצה.

אמנם באמת הא מלתא גופא הוי מלתא דתמיהה, איך יתכן לומר דלחי יש בכוחו לסתום את המבוי כולו, ואילו עומד כפרוץ אין בכוחו לסתום את כל המבוי, דבשלמא היכא דאיכא עומד מרובה על הפרוץ איכא למימר דכיון דרובו ככולו הרי שאף הפרוץ נידון כסתום, אך בלחי שהוא כל דהו קשה כיצד יש בכוחו לסתום את כל הרוח, ואין נראה לומר דזהו גופא התחדש בהלכתא של לחי דלחי כל דהוא דינו להימשך ולסתום את כל הרוח כי היכי דאשכחן דינא דלבוד וגוד אחית, דלא מצינו בשי"ט ובראשונים מי שיוכיר דהלחי נמשך, ויש הלכתא דגוד משך בלחי, וצ"ע.

ה. מבאר דהלחי מועיל משום שהוא מבדיל את כל הרוח

והנראה בביאור ענין זה, ע"פ יסוד בגדרי המחיצות המתבאר בדברי הגר"ח בספרו על הרמב"ם (הל' סוכה פי"ד), דהגר"ח כתב לבאר בשיטת הרמב"ם דאע"פ שתל גבוה י' טפחים נחשב כרה"י, מ"מ לא אמרינן ביה דינא דגוד אסיק מחיצות כיון דמחיצות התל לא חשיבי כמחיצות הניכרות, והגר"ח הקשה בזה דאי לא אמרינן ביה דינא דגוד אסיק, א"כ קשה מאי טעמא אמרינן בתל דרה"י עולה עד לרקיע, וכתב הגר"ח לבאר בזה דאע"פ דליכא דינא דגוד אסיק בתל משום דלא הוי מחיצה הניכרת, מ"מ הטעם שרה"י עולה עד לרקיע זהו מטעם אחר, "דהוא דין בפני עצמו דהמחיצות התחתונות שיש בהן עשרה גודרות את המקום עד לרקיע, ומשוו ליה לכוליה רה"י, וזהו כללא במחיצות דכל שיש בהן שיעורא דעשרה גודרות את המקום עד לרקיע, אשר על כן שפיר הוי תל רה"י עד לרקיע, ואע"ג דלא אמרינן ביה גוד אסיק מחיצתא, משום דהמחיצות החיצונות של התל הסובבות אותו הם גודרות את המקום עד לרקיע ועושין אותו רה"י, וע"פ שהוספתי לבאר דהך סברא לא מהני גבי סוכה כיון דבעינן ביה דפנות ממש במקומה, אך בשבת סגי אף במחיצות אלו למיחשביה כרה"י."

ונראה דביאור יסוד זה של הגר"ח הוא דבמחיצות יש ב' ענינים, יש ענין אחד לסתום את המקום ולמנוע ממנו רגל הרבים, ופשוט דלענין זה צריך מחיצה ממש הסותמת את מקומה, אכן יש ענין נוסף במחיצה דכאשר צריך לעשות רשות היחיד, הרי אנו צריכים להבדיל ולהגדיר את כל הרשות מסביבתה, ויש אופנים שאע"פ שהמחיצה אינה סותמת את כל הרשות, מ"מ אף החלק הפרוץ של הרשות נחשב כגודר ומובדל מכח המחיצה שבציודו, דהיא מגדירה את כל הרשות כנפרדת מסביבתה, וזהו מה שכתב הגר"ח דתל אע"פ שאינו סתום על גבו, מ"מ הוא מובדל מסביבתו מכח מחיצותיו התחתונות, ובתל אף גדר מחיצה זה מהני ויתכן דטעמו של הגר"ח הסובר דבתל אפשר לגדור את כל הרשות מכח דין מחיצה זה שהרשות ניכרת ומובדלת, ואין צריך אפילו מחיצה אחת הסותמת את הרשות, דנראה דזהו מכיון שהתל גבוה עשרה והוא מונע את הרבים מלדרוס על גביו, נמצא דאף בלא מחיצות ממש ליכא דריסה של רבים בתל, אלא דמ"מ צריך גדר מחיצה להקיף את הרשות עצמה, ובוז מועיל הדין מחיצה שחל מכח המחיצות התחתונות שהם גודרות אותו עד לרקיע, ולא בעינן סתימה ממש.

ונראה לבאר כעין גדר זה בביאור גדר המחיצה של לחי, דנראה לומר דזהו גופא מה שהתחדש במחיצה של לחי, דאע"פ שהלחי הוא מחיצה מועטת ואינו סותם אלא רק את מקומו, מ"מ בכוחו לגדור ולהבדיל את כל הרוח, ואע"פ שאין הלחי סותם בפועל את כל הרוח, מ"מ הוא מכיר ומבדיל את כל הרוח ועושה את כל פתחו של המבוי כמחולק מרה"ר, וזהו מה שכתב הרמב"ם דע"י הלחי נחשב כאילו הוא סותם את כל הרוח, דאע"פ דליכא סתימה בכל הרוח, מ"מ בכוחו של הלחי לגדור ולהכיר את כל הרוח כמובדלת.

ענף ב'

בענין לחי משום היכר

א. מבאר דלכו"ע צריך היכר בלחי

אתמר בגמ' (דף טו.) "לחי העומד מאליו אביי אמר לחי, רבא אמר לא חי לחי", ומסקינן בגמ' "במחיצות כו"ע לא פליגי, כי פליגי בלחי, אביי טעמיה דאמר לחי משום מחיצה, ומחיצה העשויה מאליה היא מחיצה, ורבא טעמיה דאמר לחי משום היכר, אי עבידא בידיה היא מחיצה, ואי לא לא חי היכר", ומבאר במסקנת סוגיא זו דרבא ואביי נחלקו בגדר הדין של לחי האם לחי מועיל מדין מחיצה, או שהוא מועיל מדין היכר, וע"פ זה נחלקו בדינו של לחי העומד מאליו, דאביי דס"ל דלחי מהני משום מחיצה דעתו דכי היכי דמחיצה העומדת מאליה כשרה, ה"ה דלחי העומד מאליו כשר, אך רבא פליג עליה בהאי מלתא וס"ל דלחי מהני משום היכר, ולכן רק אם הוא עשהו בידיה לשם כך יש היכר, ובלא זה אין היכר בלחי, ולכן פסיל רבא לחי העומד מאליו.

ובפשוטו מבואר בסוגיא זו דלמ"ד שלחי מהני משום מחיצה אין אנו צריכים להיכר כלל בתיקון של לחי, כיון דיש לו גדר מחיצה, ולכן לחי העומד מאליו כשר. אמנם ע"י ברע"א בגליון הש"ס בתחילת המסכת שתמה בדברי רש"י שכתב לבאר את הדין של מבוי "שרי לטלטולי ביה מן התורה בלי שום תיקון, ורבנן גזור עליה משום דאתי לאיחלופי ברה"י ושרייה בתקנתא דלחי או בקורה דליהוי הכירא דלא ליתי למישרי רה"י גמורה", ומבואר בדברי רש"י דגדר התקנה של לחי הוא, דלחי נתקן בכדי לעשות היכר שלא יחליפו את המבוי ברה"י גמורה, ורע"א תמה על דבריו של רש"י דהרי אנו קי"ל דלחי מהני משום מחיצה ולא משום היכר, ומ"ט כתב רש"י דטעמא דתיקנו רבנן דלחי יועיל למבוי משום שיהיה היכר, וכן תמה רע"א על הרע"ב שכתב כן דטעמא דתיקנו לחי משום היכר, וקשה דהרי קי"ל דלחי מהני משום מחיצה ולא משום היכר, ורע"א הניח קושיא זו בצ"ע.

והנה לכאורה יש מקום ליישב את קושיית רע"א ע"פ דברי התוס' בדף ה: (ד"ה ארבע אמות) שכתבו לפרש את טעם הדין דאמרין בגמ' דלחי הבולט מדופנו של מבוי יתר מד' אמות פסול, וכתבו התוס' לבאר דעיקר דין זה יסודו הוא מצד חסרון היכר, דבלחי הבולט יותר מד' אמות ליכא היכר, והתוס' הוסיפו לבאר דמ"מ אף מ"ד דלחי משום מחיצה פסיל ליה כיון דאף לשיטתו בעינן היכר קצת, ובכה"ג ליכא היכר, וביארו דפסול זה הוא רק אם הלחי עומד מאליו, אך בלחי שהעמידו מתחילה לשם לחי הוא כשר אף אם הוא בולט יותר מד', משום דכיון דהעמידו לשם כך יש לדבר קול ובכך איכא הכירא. ומבואר בכל דברי התוס' דאף מ"ד דלחי משום מחיצה מודה דצריך היכר קצת, ולפי"ז אפשר ליישב את קושיית רע"א דזהו מה שכתב רש"י דלחי מהני משום היכר, דנתבאר בדברי התוס' דכו"ע מודו דבלחי בעינן היכר קצת עכ"פ, ואף מ"ד דלחי מהני משום מחיצה מודה להכי, ולכן כתב רש"י דלחי מועיל משום היכר כיון שזהו דבר מוסכם.

יש להביא סימוכין לדברי התוס' הללו דאף למ"ד דלחי משום מחיצה בעינן היכר, דבסוגיא שהבאנו לעיל דפליגי אביי ורבא האם לחי העומד מאליו כשר או פסול, אמרין דמי"מ כו"ע מודו דבעינן בלחי סמיכה, ואף אביי דמכשיר לחי העומד מאליו מודה דלחי שלא סמכו עליו מע"ש הוא פסול, ובגמ' לא נתבאר מ"ט אביי מודה דבעינן לסמוך על הלחי מע"ש, והרי לשיטתו לחי מהני משום מחיצה, ובמחיצה גמורה אין צריך לסמוך עליה מע"ש. ובפשוטו מבואר בגמ' היסוד שכתבו התוס' דאף מ"ד דלחי מהני משום מחיצה מודה דבעינן היכר קצת, ולכן אביי מודה דבעינן סמיכה בלחי בכדי דליהוי ביה הכירא פורתא, דע"י שהוא סומך על הלחי מע"ש שיהי תתיר את המבוי הרי שבכך יש בלחי היכר, אלא דבזה נחלקו אביי ורבא האם סגי בהיכר קצת או דבעינן היכר גדול, דרבא ס"ל דבעינן היכר גדול, ולכן ס"ל דלא סגי בסמיכה, אלא בעינן שבתחלה הוא יעמיד את הלחי לשם כך, אך אביי ס"ל דלחי בעיקר מהני משום מחיצה אלא דבעינן מיהא היכר קצת, ולכן ס"ל דסגי במאי דסמיכין על הלחי מע"ש בכדי דליהוי ביה הכירא פורתא. וכן ראיתו בתשובת רע"א (ס' ל"ה) שעולה מדבריו דטעמא דקי"ל במסקנה דלכו"ע בעינן סמיכה בלחי הרי זה בכדי שיהיה בו היכר, וא"כ אתי שפיר היטב מה שנקטו התוס' דכו"ע מודו דבעינן בלחי היכר.

ב. דן ביסוד שבלחי לכו"ע צריך היכר

אמנם באמת נראה דמה שכתבנו ביישוב קושיית רע"א על רש"י אין זה מספיק לרחות את קושייתו, דהרי רע"א גופיה כתב כן דבעינן בלחי היכר אף לאביי, וא"כ יש לתמוה מ"ט איהו גופיה לא תירץ את קושייתו כמש"כ, ובהכרח דסברא זו אינה מועילה ליישב את קושייתו, וזהו משום דבדברי רש"י בריש מכילתין מבואר דעיקר טעמא דלחי מהני הרי זה משום דין היכר, וא"כ הא מלתא לא אתי שפיר בשיטת אביי, דאע"פ שנתבאר דלשיטת אביי בעינן בלחי היכר, מ"מ א"י עיקר התקנה של הלחי, דעיקרו של הלחי נתקן בכדי להחשב כמחיצה, אלא דצריך לעשות בו ג"כ היכר, אך כיון שעיקרו נתקן מדין מחיצה ולא מדין היכר, לא היה לו לרש"י לפרש דהטעם דמהני לחי זהו משום היכר, כיון דעיקר טעמא דמהני לחי הרי"ז משום מחיצה ולא משום היכר, וצ"ע ליישב את קושיית רע"א.

ונראה עוד דיש להתבונן ביסוד שנתבאר בדברי התוס' דאף מ"ד דלחי מהני משום מחיצה מודה דבעינן היכר קצת, וצריך לבאר מהו הגדר של היכר קצת ומהו הגדר של היכר הרבה, דדבר זה אינו מוגדר מהו השיעור של קצת היכר ומהו השיעור של היכר הרבה, ומהו החילוק ביניהם. ועוד יש להתבונן בזה למ"ד דלחי מהני משום מחיצה, דכיון דעיקר תקנת לחי היא מדין מחיצה, א"כ קשה מ"ט אצרכוהו רבנן נמי היכרא, ומ"ט לא סגי בדין מחיצה שניתקן בלחי בכדי להתייר את המבוי,

לגדור את הרוח הרביעית, מ"מ מן הדין שיועיל בה לחי, דהרי הלחי מדאורייתא נחשב כמחיצה.

ויש להוסיף ולתמוה בשיטת הרמב"ם, דהקושיא ידועה בשיטת הרמב"ם דהרי איהו נקיט דמדאורייתא בעינן דוקא ד' מחיצות, ובג' מחיצות ליכא דינא דרה"י, וכפי שהרמב"ם כתב בפירוש דמבוי שיש לו ג' מחיצות רק אם יש לו לחי ברוח רביעית הוא נחשב כרה"י, אכן אם יש ברוח רביעית רק קורה כיון שאינה חשובה כמחיצה המבוי לא נחשב כרה"י, וא"כ מתבאר דלשיטת הרמב"ם גדרית הרוח הרביעית זהו מד"ת, ובלא מחיצה ברוח רביעית לא חשיב כרה"י מה"ת, וא"כ יש לתמוה במה שכתב דטעמא דמהני לחי וקורה במבוי משום דהרוח הרביעית היא רק מדברי סופרים, דבפשוטו זהו סתירה מפורשת בשיטתו, וע"י במגיד משנה שכבר עמד בזה.

ח. מבאר שלרמב"ם החידוש דלחי נחשב כסתימה לכל המבוי הוא מדרבנן

ונראה דיתכן לבאר את שיטת הרמב"ם ע"פ מה שנתבאר לעיל, דנתבאר דהלחי חשיב כמחיצה ע"פ כל הרוח מחמת שהיא מבדלת את כל הרוח, ונראה דאפשר לשיטת הרמב"ם שגדר זה חידשוהו חז"ל, וס"ל לרמב"ם דמדאורייתא גדר המחיצה של לחי הרי זה רק להחשב כמחיצה למקומו, דמדאורייתא לא בעינן ברוח רביעית אלא רק לסתום חלק מועט מהרוח, דרק ג' המחיצות בעינן שהם יהיו שלימות ויסתמו את כל הרוח, אכן ברוח הרביעית התחדש דאין צריך אלא רק מחיצה כל שהיא, אכן מדרבנן התחדש דאין המבוי נותר אלא רק באופן אשר הוא נחשב כמבוי סתום, וכמו שהבאנו לעיל מדברי הגר"ח שביאר כן דגדר התקנה של תיקון מבוי היא דבעינן מבוי סתום, ונראה דנכלל בתקנה זו גדר חדש בדין מחיצה של לחי, דהתחדש דהלחי מועיל להחשב כמחיצה ע"פ כל הרוח, כיון שהלחי מבדיל את כל הרוח וכמו שנתבאר לעיל, ונפקא דלשיטת הרמב"ם לחי שנתקן ברוח רביעית של מבוי יש בו ב' גדרים, דיש בו גדר דאורייתא של מחיצה למקומו ומדאורייתא סגי בהכי, ויש בו גדר מדרבנן דהוא סותם את כל הרוח, דמדרבנן צריך לסתום את הרוח הרביעית.

ונראה דע"פ מה שנתבאר יש ליישב את הסתירה בשיטת הרמב"ם, דאפשר לומר דמה שכתב הרמב"ם דמד"ת אין צריך אלא רק ג' מחיצות, והמחיצה הרביעית היא רק מדי"ם, כוונתו היא דמדאורייתא א"צ אלא רק ג' מחיצות שלימות, ואין צריך לסתום לגמרי אלא רק ג' רוחות, ורק רבנן הם שחידשו דאף ברוח רביעית צריך דין מחיצה לכל הרוח, אכן הרמב"ם מודה דמדאורייתא צריך לעשות מחיצה רביעית, אלא דמדאורייתא א"צ מחיצה שלימה וסגי במחיצה כל דהוא, ורק מדרבנן צריך ליצור דין מחיצה ע"פ כל הרוח הרביעית.

ואם כנים אנו בזה, נראה דאפשר ליישב את הקושיא שהבאנו לעיל מהגר"ח מ"ט הרמב"ם כתב דהטעם דלחי מועיל ברוח רביעית משום שהרוח הרביעית היא רק מדרבנן, דהרי לחי מהני באמת אף מד"ת, אכן להאמור לעיל מיושבת קושיא זו, דכוונת הרמב"ם לחדש דהלחי מועיל להחשב כמחיצה לכל הרוח מחמת שהוא מבדיל את כל הרוח הרביעית, וגדר זה לדעת הרמב"ם אינו אלא רק גדר דרבנן, דמד"ת אין הלחי נחשב כמחיצה שלימה ע"פ כל הרוח, ולכן הוצרך הרמב"ם לבוא ולבאר דכיון דמד"ת אין אנו צריכים לסתום את הרוח הרביעית, ורק רבנן הם אלו שחידשו שצריך לסתום את הרוח הרביעית, לכן יש כח לחז"ל להוסיף ולחדש שהלחי והקורה בכוחם לסתום ולגדור את כל הרוח הרביעית, וכלשונו שכתב "ותחשב אותה קורה או אותו לחי כאילו סתם רוח רביעית", דתיבות אלו בפשוטו הם מיותרות, אלא הרמב"ם אתי למימר דרבנן חידשו דיש בכוחם של הלחי והקורה לסתום את הרוח הרביעית בכלה, וזהו מה שכתב "כאילו סתם" כיון דהוי רק דינא דרבנן, ומיושבת היטב קושיית הגר"ח למאי הוצרך הרמב"ם לבאר את הטעם שהלחי מועיל ברוח רביעית, דנתבאר דהרמב"ם בא לבאר דבלחי התחדש גדר חדש של מחיצה שלימה מדרבנן, וגדר זה מועיל רק מחמת שהשלמת המחיצה ברוח הרביעית זהו מדרבנן.

ונראה עוד לבאר דמש"כ הרמב"ם לחדש דגדר זה דהלחי סותם את כל הרוח א"י סברא בעלמא, אלא הרמב"ם אתא לאשמועינן בזה חידוש לדינא, דהרי מצינו בגמ' כמה דינים במבוי הנכשר ע"י לחי וקורה, דצריך שיהיה ארכו יתר על רחבו, וכן צריך שבתיים וחצירות יהיו פתוחין לתוכו, אך בלא זה לא מהני לחי וקורה להכשיר את המבוי, ובפשוטו לשיטת הרמב"ם דלחי מהני מדאורייתא כמחיצה ברוח הרביעית, א"כ עיקר דינא דלחי מהני במבוי זהו דין תורה, ולא שייך בזה גדר של תקנה כלל, וקשה לפי"ז לכאורה אין מקום לדינים אלו שעיקרם מדרבנן, ובפשוטו צ"ל חידוש דבהנך גווני דחסר בגדרי המבוי הרי שרבנן ביטלו את גדר המחיצה של הלחי שהוא לא יועיל להחשב כמחיצה, אע"פ דמד"ת הוא נחשב כמחיצה, וזהו תימה קצת. אכן נראה דלמבואר לעיל אתי שפיר, דנתבאר דלשיטת הרמב"ם מה שהלחי מועיל במבוי הרי זה רק מחמת תקנת חז"ל, ולא מחמת הדין תורה של לחי, והיינו דבתחלה תיקנו דצריך שהמבוי יהיה סתום בכל הרוח הרביעית, ולא סגי במחיצה כל דהוא, ובתקנה זו נתבטל כל דינו של הלחי אשר מצד הדין תורה הוא נחשב רק כמחיצה כ"ש, אלא רבנן חידשו דהלחי נחשב כמחיצה לכל הרוח הרביעית של המבוי, ומהני למיחשביה למבוי כסתום ברוח הרביעית, וא"כ אתי שפיר לפי"ז דרבנן לא תקון דהלחי יחשב כמחיצה ע"פ כל הרוח, אלא רק במבוי אשר נשלמו בו כבר תנאי מבוי, אך בלאו הכי לא תיקנו וחידשו דהלחי יועיל להחשב כסתימה לכל הרוח הרביעית, וממילא הדר דינא דאינו מועיל לתקן את המבוי כיון שצריך שהרוח הרביעית תהיה סתומה, וזהו מה שרמזו הרמב"ם בתחילת הפרק דעיקר דינא דלחי דמהני במבוי הרי שזהו דין מחודש של רבנן, ולכן יש אופנים אשר אין הלחי מועיל.

ונראה דאפשר לבאר לפי"ז דזהו הטעם דאין הלחי מועיל אלא רק ברוח שלישית ולא בשתי הרוחות הראשונות, דיתכן שנאמר בזה דבשתי הרוחות הראשונות צריך מחיצות אשר יסתמו את כל הרוח, וימנעו את דריסת הרבים, אכן באופן שיש כבר שתי מחיצות שלימות שסותמות את הרשות התחדש שברוח השלישית אין צורך במחיצה אשר תמנע את דריסת הרבים, אלא צריך רק מחיצה אשר תבדיל את הרשות ותגדיר אותה, ולכן סגי בלחי אשר בכוחו להבדיל את כל הרוח.

שוב מצאתי בחז"א אשר בדרך אגב כתב גדר זה, דהחזו"א כתב בסי' ס"ז בסוגריים (אות ה') "ועיקר ענין המחיצות הוא לב' דברים למנוע דריסת הרבים, ולהכיר את המקום למיוחד ומובדל מסביבותיו, ולענין הכרה הזאת נאמר בגוד אסיק ואחית ולבוז, כגון עמוד גבוה י' מסמן את כל האויר עד לרקיע כמובדלת מסביבותיו, וסגי בהכי למחיצה, וזהו גם ענין הלחי שמראה על הבדלת המקום מחוצה לו, וחולק את כל האויר שמצדו כמעמדו", ומבואר בדבריו דזהו גדרו של הלחי אשר הוא מבדיל את כל הרוח, וכעין מחיצות התחתונות אשר הם מבדילות את הרשות עד לרקיע (אלא דהחזו"א פליג על הגר"ח שהבאנו לעיל, דלגרי"ח ענין זה הוא גדר אחר מדין גוד אסיק, ולחזו"א זהו גופא דינא דגוד אסיק, וע"ע בגליונות החזו"א שג"כ השיג כן על דברי הגרי"ח).

ו. מבאר לפי"ז את גדר המחיצה של לחי

ומעתה נראה דאפשר ליישב ולבאר את הענינים שעמדנו בהם לעיל, דלעיל הבאנו את הדין של לחי הבולט יותר מד' אמות שהוא פסול, ועוררנו לתמוה מהו הטעם בדין זה שמחיצת הלחי נפסלת ע"י זה שהוא ריבה אותה, דנראה דהטעם שיש בכוחו של הלחי לגדור את כל הרוח, הרי זה משום שהלחי חשיב כתחילת מחיצה לכל הרוח, דעל דעת כן נעשה הלחי בכדי להקיף ולסמן את כל הרוח השלישית, וכאשר אדם מניח לחי ברוח השלישית הרי הלחי מונח במטרה של גדרית הרוח כולה לחלק אותה מחוצה לה, וכיון שעיקרו של הלחי זהו לשמש כמחיצה לכל הרוח לכן צריך דוקא מחיצה כל דהוא כיון שכחותה לגדור את כל הרוח, אך אם הוא ריבה בסתמתו ועשה מחיצה של ד' אמות, הרי מחיצה זו נראית שעיקר תפקידה לסתום את מקומה, ואינה באה לגדור את כל הרוח, ולכן אינה מועילה בתורת לחי, כיון שבדין לחי צריך לגדור את כל הרוח.

ונראה דענין זה אתי רש"י לבאר במה שכתב דלחי הבולט יותר מד' אמות הרי הוא יצא מתורת לחי כיון שיש לו תורת כותל, ולעיל תמהנו מהו תורת לחי ומהו תורת כותל, ולמבואר עתה אתי שפיר, דגדר הלחי שהוא מחיצה מועטת א"י לסתום את מקומו, אלא תכליתו לשמש כמחיצה וכהבדלה לכל הרוח, משא"כ כותל אין תכליתו אלא רק לסתום את מקומו, ונראה דזהו מה דאתי רש"י למימר דלחי הבולט יותר מד' אמות הרי יש לו תורת כותל, והיינו דנחשב שהוא סותם וגודר את מקומו, ואין בו דין גדרה על כל הרוח, משא"כ כאשר הלחי פחות מד' אמות אין לו גדר של כותל לגדור את מקומו, כיון שאין חשיבות למקומו דאין לו שיעור חשוב, ועיקר תפקידו זהו לגדור את כל הרוח, ומשום כן יש לו תורת לחי והוא מועיל לגדור את כל הרוח, ונמצא לפי"ז דלחי קולתו אשר הוא פחות בשיעורו זהו הגורם למעלתו, כיון שקטנותו היא המכירתו ומעידה עליו אשר אין עיקר תכליתו לסתום את מקומו אלא לגדור את המקום כולו, וכן מבואר לפי"ז מה שכתב רש"י דאם הוא העמיד במכוון לצורך לחי אינו נפסל כאשר הוא יתר על ד' אמות, דכיון שהוא העמידו לכן להחשב כמחיצה על כל הרוח, הרי דאית ליה תורת לחי לגדור את כל הרוח, ורק באופן שהוא לא קבעו לכו, י"ל שמכיון שמצד עצם צורתו אינו עשוי כתבנית של לחי לכן אין בו גדר דין זה לגדור את כל הרוח, ואין לו אלא רק גדר ותורת כותל לסתום את מקומו, וממילא נחשב שעדיין כל המקום שנשאר ללא מחיצה פרוץ.

וכן מבואר לפי"ז מה שהבאנו מהגר"ח שביאר דעומד כפרוץ לא מהני לשווי למבוי כמבוי סתום, ורק לחי מועיל לשווי כמבוי סתום, ותמהנו איך יתכן דפרוץ כעומד גרע מלחי כ"ש, ולמבואר אתי שפיר דעומד כפרוץ הוי מחיצה למקום חשוב, ולכן עיקר דין מחיצה זו זהו למקומו, ואין לו גדר מחיצה לשאר הרוח, משא"כ לחי כ"ש דאינו משמש מחיצה למקום חשוב, ממילא אינו נעשה לצורך מקומו אלא כמחיצה על כל הרוח, ואיכא הכירא לכל המבוי אשר הוא מתוקן ומחולק ע"י מחיצת הלחי.

ז. מעורר כמה תמיהות בשיטת הרמב"ם בדין לחי

והנה במה שחקרנו לעיל בגדר המחיצה של לחי האם גדר המחיצה של לחי זהו רק למיהוי מחיצה למקומו גרידא, ומהני משום דסגי ברוח רביעית במחיצה כל דהוא, או דלמא דלחי מהני למיהוי כמחיצה על כל הרוח, וזהו משום דמחמת הלחי חשיב דאיכא היכר על כל הרוח אשר היא מובדלת מרה"י, ונתבאר מהכא דהשני, ונראה דלפי"ז יש מקום לבאר וליישב את שיטת הרמב"ם בגדר דין לחי, ומהו הלשון הרמב"ם בתחילת פרק י"ז מהל' שבת היא "היאך מתירין מבוי הסתום, עושה לו ברוח רביעית לחי אחד או עושה עליו קורה ודין, ותחשב אותה קורה או אותו לחי כאילו סתם רוח רביעית ועשה רה"י, ויהיה מותר לטלטל בכלו, שדין תורה בשלש מחיצות בלבד מותר לטלטל, ומדברי סופרים היא הרוח הרביעית, ולפיכך די לה בלחי או קורה", ויעו' בחידושי הגרי"ח שתמה בדברי הרמב"ם הללו שנתן טעם דמהני לחי או קורה לתקן את המבוי ברוח הרביעית משום דתיקון רוח זו זהו רק מדברי סופרים, דהא מלתא אתי שפיר רק לגבי קורה אשר מדאורייתא אין לה תורת מחיצה כלל, וכמבואר בגמ' דקורה מהני משום היכר, ולכן צריך לבאר דטעמא דקורה מהני משום דמעיקר הדין אין צורך בה אלא רק מדברי סופרים, אכן בלחי דקי"ל דמהני משום מחיצה וכמו שכתב הרמב"ם עצמו, א"כ אינו מבואר למאי הוצרך הרמב"ם לומר דלחי מהני משום הרוח הרביעית היא מדברי סופרים, והרי אף אי נימא דמד"ת צריך

ומיט רבנן תיקנו שהלחי יועיל משני דינים יחד גם מדין מחיצה וגם מדין היכר, וצ"ע לבאר ענין זה.

וראיתי בב"ח בסי' שס"ג (סעיף ח') שכתב ענין זה דכ"ע מודו דלחי מהני משום מחיצה, ואף מ"ד דלחי מהני משום היכר מודה להכי, דאל"כ יקשה מיט' תיקנו דווקא בלחי שהוא יחשב כהיכר, וע"כ זהו משום שיש לו חשיבות של מחיצה, וכתב דנפקא לפי"ז דלפי מה שכתבו התוס' דאף מ"ד דלחי מהני משום מחיצה מודה דבעינן ביה היכר, אי"כ כו"ע סברי דלחי מהני משום מחיצה ומשום היכר, ולפי דבריו צ"ב במאי פליגי שתי שיטות אלו.

והבי"ח כתב לבאר דפליגי מהי עיקר התקנה, האם עיקר התקנה מדין מחיצה או מדין היכר, אמנם דרך זו אינה מבוארת, דכיון שעכ"פ לשתי השיטות צריך שיהיה בלחי דין מחיצה וכן היכר, אי"כ לכאורה לא שייך נפ"מ בין שתי שיטות אלו, והרי מציינו בגמ' כמה נפ"מ בין השיטות שנחלקו האם לחי מהני משום מחיצה או משום היכר, ואינו מבואר כיצד יתכן פלוגתא וינייהו לענין מעשה, והרי תרויהו מודו שצריך דין מחיצה ודין היכר, ומאי נפ"מ מהי עיקר התקנה, וגדר זה של עיקר וטפל לכאורה הוא חסר הבנה.

ג. מבאר דהמחלוקת היא במהות ההיכר שצריך בלחי

והנראה בבאור ענין זה, דאמנת כו"ע מודו דתחילת התקנה של לחי זהו מחמת ההיכר, דהרי לשיטת רוב הראשונים מדאורייתא אי"צ אלא רק ג' מחיצות, ומבוי שאינו מפולש מעיקר הדין נחשב כרה"י גמורה, ואפילו אם הוא פרוץ במלואו ברוח הרביעית, וא"כ צריך לבאר מהו הטעם שחז"ל תיקנו לעשות לחי ברוח הרביעית, ובהכרח צריך לומר דכו"ע מודו בטעם שכתב רש"י בריש מכילתין דרבנן חששו דלא לית לאחלופי מבוי ברה"י גמורה, וילמדו מההיתר טלטול שיש במבוי שאפשר לטלטל אף ברה"י, וזהו הטעם שרבנן הצריכו לעשות תיקון ברוח הרביעית של המבוי שהיא לא תהיה פרוצה, והמבוי לא ידמה לרה"י גמורה, ושורש התקנה לכו"ע בעבור שידעו שהמבוי חלוק מרה"י ולא יחליפו ביניהם.

ולפי"ז יש ליישב את קושיית רע"א שהקשה בדברי רש"י בריש מכילתין שכתב דלחי ניתקן משום היכר, והקשה רע"א דהא קיי"ל דלחי מהני משום מחיצה, ולמבואר עתה אתי שפיר, ד"ל דכו"ע מודו דסיבת התקנה לעשות תיקון ברוח הרביעית של המבוי היא בכדי שאנשים לא יטעו ויחליפו את המבוי ברה"י, והאמוראים נחלקו רק כיצד היא הדרך להוציא את האנשים מידי טעותם, ואף למ"ד דלחי משום מחיצה סיבת התקנה לעשות מחיצה ברוח הרביעית של המבוי היא שע"י שהמבוי יהיה מוקף במחיצות ליכא למיחש לאחלופי ברה"י, ומשום כן ביאר רש"י בריש מכילתין דטעמא דתיקנו רבנן תקנתא דלחי וקורה משום דלא לית לאחלופי ברה"י, דע"י הלחי יראו שמבוי זה מוקף מכל רוחותיו במחיצות כדן ולא יחליפוהו ברה"י.

ולפי מה שנתבאר דמ"ד דלחי משום מחיצה מודה שסיבת התקנה היא משום היכר, יש מקום לומר דזהו הביאור למה שהבאנו לעיל דאף מ"ד דלחי משום מחיצה מודה דבעינן היכר, שהכוונה בזה שסיבת התקנה היא משום היכר, אמנם נראה שאי"ז הביאור לענין זה, דבמה שהבאנו משמע דהדין היכר אי"ז רק סיבת התקנה, אלא יש בזה דין בצורת הלחי, שמלבד שתיקנו שהלחי יועיל כמחיצה תיקנו שיהיה בו היכר, וא"כ הדרא קושיא לדוכתא מהו החילוק בין הדעות האם לחי משום מחיצה וצריך גם היכר, או דהוי משום היכר וצריך ג"כ דין מחיצה.

ונראה לבאר דבהאי מלתא איפלגו אמוראי מהו הגדר של התקנה, באיזה אופן תיקנו רבנן לחלק בין המבוי לרה"י, דמ"ד דלחי משום היכר ס"ל דרבנן הצריכו לעשות תיקון אשר עצם מהותו הוא להכיר את המבוי לחלוק מרה"י, וללמד לאנשים שמבוי זה הוא מבוי מתוקן, דע"י שאנשים יראו את הלחי יבינו שמבוי זה הוא מתוקן והוא חלוק מרה"י, ולא יטעו להחליף את המבוי ברה"י. אך מ"ד דלחי משום מחיצה איפליג עליה בהאי מלתא, וס"ל דגדר התקנה של לחי זהו לתקן את הרוח הרביעית של המבוי במחיצה, ומכיון שיהיה למבוי מחיצות מכל צדדיו והוא יהיה סתום מכל רוחותיו, ממילא אין לנו לחוש שיחליפו מבוי זה ברה"י, דהרי מבוי זה הוא סתום ומוקף מחיצות בכל רוחותיו ואינו דומה כלל לרה"י.

ויש להוסיף בבאור ענין זה, דאע"פ שנתבאר דשני דעות אלו הם חלוקות בגדר התקנה, מ"מ יש לבאר שאינם חלוקים לגמרי, דמ"ד דלחי משום היכר מודה דהסיבה שהלחי מועיל להחשב כהיכר הרי זה משום שיש לו גדר מחיצה, דחז"ל לא תיקנו דיעשו שלט המודיע שמבוי זה רה"י כיון שיש לו ג' מחיצות, ומסתברא דחז"ל תיקנו דההיכר יהיה ע"י דבר חשוב שיש לו גדר מחיצה, דע"י שהאנשים יראו מחיצה בראש המבוי הם יכירו ויבינו דהמבוי מתוקן והוא חלוק מרה"י, ולפי"ז נמצא שהחשיבות של הלחי לשמש כהיכר משום שבעצם יש לו שם מחיצה, אך מ"מ הלחי אינו פועל פעולה של מחיצה ואי"צ שיהיה בו חלות דין של מחיצה, אלא הקיום דין שבו זהו שהוא יוצר ופועל היכר.

וכן נראה לבאר את השיטה שלחי משום מחיצה שאף לשיטה זו יש דין היכר בלחי (מלבד מאי דס"ל דשורש התקנה היא בכדי שלא יחליפו את המבוי ברה"י), דיש דין היכר במחיצה שהיא תהיה מחיצה הניכרת, שמחיצה זו תיראה לאנשים, וטעמא דלא סגי במחיצה גרידא אע"פ שאינה ניכרת, הרי זה מחמת ששורש התקנה היא מחמת למנוע טעות מהאנשים, ולכן תיקנו לעשות למבוי מחיצה שתהיה ניכרת.

ולפי מה שנתבאר בחילוק בין שתי שיטות אלו עולה שיש נפ"מ בין שיטות אלו בגדר ההיכר, וכן בגדר המחיצה, דלמ"ד דלחי משום מחיצה צריך שהלחי יסתום את הרוח הרביעית, ולכן צריך שיהיה לו גדר מחיצה גמורה לכדי שהוא יועיל להחשב כסתומה לרוח הרביעית, וההיתר של המבוי חל לפי כח המחיצה והסתומה של הלחי, אך למ"ד דלחי משום

היכר אף דבעינן דין מחיצה מ"מ אי"ז כח ההיתר של הלחי, אלא זהו היכי תמצא שהלחי יחשב כהיכר, ומשום כן גדר ההיתר תלוי רק בהיכר שנפעל ע"י הלחי, ולא בכח המחיצה. (ולקמיה יתבאר הנפ"מ בזה). וכמו כן איכא נפ"מ בגדר ההיכר, דלמ"ד דלחי משום היכר אי"כ גדר ההיכר הנצרך בלחי הוא שייבנו מכח הלחי שהמבוי מתוקן, ולא יבואו לטעות בו ולהחליפו ברה"י, אך למ"ד דלחי משום מחיצה אי"צ היכר שייבנו מהלחי עצמו שהמבוי מתוקן, דחז"ל לא תיקנו לעשות היכר זה אלא רק תקנו לסתום את המבוי עם מחיצה כדן, אלא רק הצריכו שהמחיצה תהיה ניכרת לאנשים, ואי"צ שהם יבינו מכח הלחי שהמבוי מתוקן, אלא סגי במה שהם רואים את המחיצה והוי מחיצה הניכרת.

ד. מבאר לפי"ז את המחלוקת האם מותר להשתמש בין הלחיים

ונבאר עתה את הנפ"מ שמצינו בין השיטות האם לחי מועיל משום מחיצה או משום היכר, דמצינו בגמ' בדף ח: דפליגי אמוראי האם מותר להשתמש תחת הקורה, ובגמ' מבואר דאפשר לתלות מחלוקת זו במחלוקת האם קורה מהני משום היכר או משום מחיצה, דלמ"ד דקורה משום היכר יש להתיר להשתמש תחת הקורה, וביאר רש"י דזהו משום שההיכר של הקורה הוא לאותם שבחוץ, אך למ"ד שקורה משום מחיצה הרי שחודה הפנימי סותם, ולכן יש לאסור להשתמש תחתיה, ובגמ' דחינן דאפשר לפרש דלכו"ע קורה משום היכר, אלא דפליגי האם הכירא מלגיו או מלבר, וכן אפשר לפרש דלכו"ע הוי משום מחיצה, אלא דפליגי אי חודו החיצון סותם או הפנימי, ועיקר מחלוקת זו היא לגבי קורה, אכן נידון זה שייך אף לגבי לחי שיש לדון האם מותר להשתמש כנגד הלחי, אמנם לגבי לחי מסקינן דלכו"ע אסור בין הלחיים, וברשב"א משמע דהנידון של בין הלחיים תלוי באותם סברות שהוזכרו בגמ' לגבי קורה, וביאר דהטעם דבין הלחיים אסור לכו"ע משום דנקטינן דלחי הוי מגדר מחיצה וחודו הפנימי סותם, וכדאמרין בתחלה בגמ' לגבי קורה, ולכן אסור להשתמש בין הלחיים, אך בקורה קיי"ל דמהני משום היכר, והיכרא הוי מלבר וכדאמרין בתחילת הסוגיא, ולכן מותר להשתמש תחת הקורה.

ונראה דבסוגיא זו מתבאר היטב הענין שנתבאר לעיל, דכו"ע מודו דיש בלחי גם גדר מחיצה וגם גדר היכר, אלא שהמחלוקת היא מהו כח ההיתר של הלחי, האם כח ההיתר הוא מדין מחיצה, וההיכר הוא רק תנאי במחיצה שהיא תהיה ניכרת, או דכח ההיתר זהו מדין היכר, ורק הטעם שהלחי נחשב כהיכר משום דהוי כמחיצה, ולפי"ז מסתברא שכח ההיתר של הלחי תלוי מהו גדר ההיתר שהוא צריך לפעול. ונראה שזהו ביאור סוגיא זו, דמ"ד דלחי משום מחיצה סובר שכח ההיתר של הלחי הוא תלוי בגדר הדין מחיצה, וכיון שכח המחיצה הוא רק מחודו הפנימי לכן ההיתר של הלחי הוא רק מחודו הפנימי, אך למ"ד דמהני משום היכר אי"כ גדר ההיתר של הלחי תלוי בהיכר, וכיון שנקטינן דההיכר הוא מבחוץ אי"כ אפשר להתיר אף כנגד הלחי, כיון שאף באופן זה מועיל ההיכר של הלחי.

וביתר ביאור י"ל, דלמ"ד דלחי משום מחיצה גדר ההיתר הוא מחמת שהמבוי נחשב כסתום, והסתומה של הלחי היא מחודו הפנימי, ולכן אפשר להתיר רק כנגד מחודו הפנימי, כיון שהמקום שכנגד הלחי אינו נידון כסתום. וכן אפשר לבאר איפכא דמבואר בגמ' דיש מקום לומר שלמ"ד שלחי מהני משום מחיצה חודו החיצון סותם ושירי אף מחודו החיצון, ולכאורה קשה דמשמע דשרי בזה אף את"ל דהיכרא מלגיו, וא"כ כנגד הלחי הרי ליכא היכר וכיצד שרי כנגדו, ולפי משי"ג ענין זה מיושב, דלהאי מ"ד הדין היכר אינו המתיר אלא זהו תנאי במחיצה שהיא תהיה ניכרת, והכא כיון דהוי מחיצה הניכרת הרי היא יכולה להתיר כפי גדר המחיצה, ואפשר להתיר אף במקומות שאין היכר, כיון שאין ההיתר תלוי בהיכר, וכן למ"ד דהוי משום היכר מבואר דאיכא למימר דהיכרא מלבר ושירי כנגדה אף את"ל דרק חודו הפנימי סותם, שאף בזה יש לבאר שאע"פ שצריך שיהיה ללחי תורת מחיצה, מ"מ אין הדין מחיצה מתיר את המבוי, אלא הדין היכר הוא המתיר, וכיון שלחי זה בעצם יש לו תורת מחיצה, הרי שיש בכוחו להתיר אף את המקומות שאינו משמש להם כמחיצה, כיון שהמתיר את המבוי זהו הדין היכר, ולכן יש להתיר את כל המקומות שהלחי פועל בהם היכר.

ה. מבאר לפי"ז הדין בלחי למעלה מכ

וכן יש לבאר את החילוק שנתבאר בגדר הדין היכר הנצרך בלחי, דנתבאר דלמ"ד דלחי משום היכר אי"כ גדר ההיכר הוא במה שהלחי מכיר ומורה לכולי עלמא דמבוי זה נעשה בו תיקון להתירו בטלטול בשבת ואינו דומה לרה"י, אך למ"ד דלחי משום מחיצה אע"פ דבעינן ביה היכר, מ"מ אי"צ שהלחי ילמד על תיקון המבוי לשבת, אלא צריך רק שעצם המחיצה של הלחי תהיה ניכרת ובהכי סגי, והנה אמרין במתני' דקורה הגבוהה למעלה מכ' היא פסולה, ומסקינן בגמ' דטעמא דהאי דינא הוא משום דקורה משום היכר, ולמעלה מכ' לא שלטא ביה עינא ולא חזו אינשי את הקורה ולית ביה היכר, ויש לדון בזה בדין לחי שגבוה למעלה מכ', אם הוא כשר הוא פסול, ובפשוטו לא מציינו בזה נפ"מ, דהרי הלחי צריך להיות סמוך לקרקע פחות מג' טפחים, ודין הכשרו הוא רק עד גובה פ', וא"כ אין אנו זקוקים לדון על החלק שגבוה יותר מכ', ועו"י במגיד משנה (פרק י"ז הל' י"ד) שנראה שכיון לומר סברא זו, אכן ע"י בבית יוסף שכתב דטעמא דאית לן למישרי לחי למעלה מכ' אמה משום דקיי"ל דלחי משום מחיצה, ומשמע מדברי הב"י דאי הוי נקטינן דלחי מהני משום היכר אי"כ אית לן למיפסליה למעלה מכ', וכדפסלינן בקורה למעלה מכ' למ"ד דהוי משום היכר, ויש לתמוה בדבריו אך יתכן ענין זה, דהרי החלק של הלחי שלמעלה מכ' אינו נצרך כלל להכשר המבוי, ומה לנו במה שהלחי גבוה הרבה, והרי החלק הגבוה אינו מכשיר את המבוי כלל.

ובהכרח צריך לבאר את דברי הב"י כפי שביאר התוספת שבת דאיכא נפ"מ באופן שנכרים באו בשבת וקצצו את הלחי, ונטלו את החלק העליון של הלחי שבע"ש היה למעלה מכ' במקום, והניחוהו במקום של הכשר הלחי בגובה עשרה, ונקטינן דהלחי כשר רק באופן שסמכו עליו מע"ש, וא"כ יש לדון בחלק של הלחי שבע"ש היה למעלה מכ' האם היה לו תורת לחי, וא"כ יועיל מה שסמכו על עיקר הלחי מע"ש כיון שאף החלק העליון נידון בחלק מהכשר הלחי, או דלמא החלק העליון שלמעלה מכ' לא היה לו תורת לחי כלל, ומה שסמכו מע"ש על עיקר הלחי לא מועיל לחלק זה, ולכן אם בשבת הוא הונח במקום של הכשר הלחי אינו מועיל להכשיר את המבוי כיון דחשיב שלא סמכו עליו מע"ש.

ובזה יש לבאר את דברי הב"י שגדר ההכשר של החלק העליון של הלחי הוא תלוי האם לחי מהני משום מחיצה או משום היכר, דאי לחי הוי משום היכר אי"כ החלק העליון של הלחי שבע"ש היה למעלה מכ' לא היה לו תורת לחי, כיון דלית ביה היכרא, אך אי לחי משום מחיצה אי"כ אף החלק העליון היה לו תורת לחי מע"ש, והוא יכול להכשיר את המבוי בשבת, וצ"ל דזהו מאי דאיתי הב"י לאשמעינן דכיון דלחי משום מחיצה, הרי שאף החלק העליון של הלחי יש לו גדר לחי. אמנם יש לעמוד בזה דהרי נתבאר דאף מ"ד דלחי משום מחיצה אית ליה דבעינן ביה היכר, וא"כ קשה אך יתכן מה שכתב הב"י דאפשר להכשיר את החלק העליון של הלחי כיון דלחי משום מחיצה, והרי כיון דלא שלטא ביה עיניה לית ביה היכרא, והרי לכו"ע בעינן שיהיה היכר בלחי.

ונראה דלפי מה שנתבאר לעיל אתי שפיר האי מלתא, דנתבאר שענין זה הוא שנוי במחלוקת מהו גדר ההיכר שנצרך בלחי, דלמ"ד דלחי משום היכר, אי"כ גדר ההיכר הוא שמכח הלחי ילמדו העולם דהמבוי הוכשר וניתקן, ולכן באופן שהלחי מונח למטה מכ' אי"כ לא ידעו האנשים שמבוי זה ניתקן והוכשר, ואין לו תורת לחי למעלה מכ', אכן למ"ד דלחי משום מחיצה אי"כ גדר הדין היכר הוא שהמחיצה תהיה ניכרת, ואפשר לומר דאף מחיצה שנמצאת למעלה מכ' היא נחשבת כמחיצה הניכרת, כיון שבעצם אפשר לראותה שמי שירים את עיניו הוא יראה את הלחי, ולהאי מ"ד רק לחי שמופקע מענין ההיכר (כפי שיתבאר להלן האופן בזה) הוא פסול.

ו. מבאר לפי"ז את הדין בלחי העומד מאליו

ונראה דע"פ דרך זו יש לבאר את הסוגיא דאיפליגו אביי ורבא בלחי העומד מאליו אי הוי לחי, דלדעת רבא לא הוי לחי שנחשב אין בו היכר כיון שהוא לא נעשה ביחוד לשם כך, אך לאביי אי"צ שהלחי יהיה עשוי לכך, ואמרין בגמ' דטעמיה משום דס"ל דלחי משום מחיצה, אכן מ"מ אביי מודה שעכ"פ צריך סמיכה מע"ש, והנה בשבת רבא הסובר דלחי העומד מאליו לא הוי לחי כתב רש"י לפרש מהו הגדר של עומד מאליו, "העומד מאליו שלא הוקבע שם לשם תיקון מבוי דלא הזמינוהו לכך", ומשמע מדבריו של רש"י דאליבא דרבא צריך לקבוע את הלחי בפירוש לשם לחי שמכשיר ומתקן את המבוי, וע"י בגאון יעקב שעמד בדברי רש"י הללו דמבואר בדבריו דבלחי צריך לתקן אותו לשם הכשר שבת, ולא סגי במה שהוא מתקן אותו לשם מחיצה בעלמא, ובפשוטו דברי רש"י מבוארים היטב, כיון דכל עיקר החשיבות של הלחי אליבא דרבא זהו גדר של היכר, ולכן צריך לקבוע אותו בפירוש לשם היכר של תיקון המבוי, בכדי שע"י לחי זה יהיה היכר לאנשים, ויבינו שמבוי זה הוא מוכשר ומתוקן והוא חלוק מרה"י.

אמנם לכאורה יש לתמוה בזה, דהגאון"י כתב לפרש בתחילת הסוגיא דהוי ס"ד למימר דלרבא אף מחיצות דעלמא פסולים אם הם עומדות מאליהם, ואי"ז דין מיוחד בלחי, והתם לא מסתבר למימר דצריך לקבוע את המחיצות לשם הכשר שבת, ופירש הגאון"י דבאמת אף להו"א פשוט דבמחיצות דעלמא סגי שהוא יעמידם לשם מחיצה בעלמא, ורק בלחי לא סגי בהכי וצריך לקבוע דווקא לשם הכשר שבת וכמבואר ברש"י. אלא שיש לתמוה בזה, דרש"י פירש אף בהו"א דלחי צריך לקבוע אותו לשם הכשר שבת, ולכאורה לא היה לו לפרש כן אלא רק במסקנה דמסקינן דדין זה הוא דין מסוים בלחי דבעינן ביה היכר, וי"ל דצריך להתקין לשם היכר, אכן להו"א דמדימנן את הדין של לחי לדין של שאר המחיצות, הרי בהכרח צריך לפרש דלחי דמי לשאר המחיצות, וסגי לקבוע אותו לשם מחיצה, ודין זה הוא דין כללי במחיצות שצריך לקבוע אותם לשם סתימה, ולא יתכן לפרש שאת הלחי צריך לקבוע לשם הכשר שבת, דאי נימא הכי אי"כ לא שייך לדמות את שאר המחיצות ללחי, דבשאר המחיצות לא שייך ענין זה של היכר לקבוע אותם לשם הכשר שבת. ובאמת ע"י ברע"א בתשובה (סי' ל"ה) שנקט כן דרק למסקנה דין ההזמנה בלחי זהו מדין היכר, אך להו"א זהו דין כללי בגדרי המחיצות ואינו מדין היכר, אמנם מ"מ צ"ע בבאור דברי רש"י שפירש אף בהו"א דצריך לקבוע את הלחי לצורך היכר.

ונראה דלפי מה שנתבאר לעיל אתי שפיר, דנתבאר שאף רבא מודה דהחשיבות של לחי זהו משום שיש לו גדר מחיצה, אלא דס"ל דתקנה זו שתיקנו חז"ל להניח לחי שיש לו גדר מחיצה, אי"ז בעבור שיהיה ללחי שימוש של מחיצה לסתום את המבוי, אלא בעבור שמחיצה זו תלמד את העם שמבוי זה אין לדמותו לרה"י, ולפי"ז אפשר לבאר את דברי רש"י דלס"ד באמת דין זה של לחי העומד מאליו זהו דין כללי בגדרי המחיצות, וגדר דין זה הוא שמחיצה אינה יכולה לשמש את התכלית הנרצית ממנה אלא רק באופן שהיא נקבעה לשם כן, ולכן בשאר המחיצות שהתכלית הנרצית בהם זהו סתימה, אי"כ סגי שיקבעו אותם לשם סתימה בעלמא, אך התורת מחיצה של לחי זהו מה שהיא משמשת היכר, ולכן צריך לקבוע אותה לשם הכשר המבוי בכדי שהיא תוכל לשמש מחיצה של היכר.

ג. מבאר דאף למיד קורה משום מחיצה הפסול למעלה מכ' משום חסרון היכר

ונראה דיש ליישב בפשיטות דאף הסובר דקורה מהני משום מחיצה, מימי אף איהו מודי דצריך היכר בקורה, וכמו שכתבו התוס' (דף ה:) להדיא דאף מאן דסיל דלחי מהני משום מחיצה אף איהו מודי דבעינן היכר קצת, כמו כן י"ל דאף מיד דקורה משום מחיצה סיל דבעינן היכר קצת, ומהאי טעמא פסיל קורה למעלה מכ', ומהאי טעמא אית לן למיפסל קורה למעלה מכ' כיון דלית ביה היכרא דלא שלטא ביה עינא, ואף מיד דקורה משום מחיצה מודי ליה בהאי טעמא.

והנה בגאון יעקב כבר עמד בסברא זו, דאיכא למימר דכי היכי דקאמרו התוס' גבי לחי דבעינן ביה היכר אף למיד דהוי משום מחיצה, ה"ה נמי דבעינן היכר למיד דקורה משום מחיצה, ומהאי טעמא יש לפסול קורה למעלה מכ', דהגאון יעקב כתב (ג. פו.) דליכא למימר הכי, דע"כ בעינן למימר דלמיד דקורה משום מחיצה לית ליה האי דינא דהיכרא כלל, ולדידיה לא בעינן בקורה היכר כלל, דכן יש ללמוד מהא דאמרינן בגמ' בדף ה: דמבוי העשוי באלכסון שכותל אחד ארוך וכותל אחד קצר, דאיכא מיד דמניח את הקורה באלכסון כנגד הארוך, ואיכא מיד דצריך להניחו גם בארוך כנגד הקצר ואינו מניחו באלכסון, ואמרינן בגמ' דטעמא דפלוגתייהו זהו אי קורה משום מחיצה או משום היכר, דלמיד דהוי משום מחיצה אפשר להניח את הקורה באלכסון, כיון דאפשר לעשות מחיצה אף באלכסון, ולמיד דהוי משום היכר אי"א להעמיד את הקורה באלכסון, כיון דבאלכסון ליכא היכר, ואי"כ מוכרח דמיד דקורה משום מחיצה לית ליה דין היכר כלל, דהרי איהו מכשיר קורה באלכסון אע"פ דאמרינן בגמ' דלית ביה היכר, ובע"כ לדלידיה לא בעינן בקורה היכר כלל, ומשום כן כתב הגאון דליכא למימר דטעמיה דהאי מיד דפסיל קורה למעלה מכ' משום דלא שלטא ביה עיניה וליכא ביה היכר.

אכן נראה דיש להביא כמה ראיות ברורות מדברי הראשונים שכתבו בפירוש דאף למיד דקורה משום מחיצה בעינן ביה היכר, ושפיר מצינן למימר דטעמא דפסלינן קורה למעלה מכ' זהו משום דלית ביה היכר, ולקמיה בעז"ה יתבאר הישוב לקושיא זו של הגאון, דהנה הריטב"א בדף יד. כתב לבאר את טעם הדין דאמרינן בגמ' דאם כיסה את הקורה במחצלת היא פסולה משום דקורה אין כאן ומחיצה אין כאן, וכתב "וא"ת תהא המחיצה חשובה קורה כי מפני שהגדיל אותה לא הפסיד, י"ל דכל שהוא כך אין לה היכר קורה, ואנן בעינן היכרא קצת ואפילו למיד מחיצה, עוד י"ל וכו' דהראשון נכון, ומפורש בריטב"א דנקיט דאף למיד דקורה משום מחיצה מכ' בעינן ביה היכרא קצת, ולכן פסלינן קורה שהוא כיסה אותה במחצלת כיון שאין בה היכר קורה.

וכן מפורש בדברי הרשב"א דלכו"ע צריך שיהיה בקורה היכר, ולא יתכן להכשיר קורה דלא שלטא ביה עיניה, דהרשב"א דייק מהא דקאמר רב נחמן דאליבא דרבנן דקורה משום היכר, ומשמע דלא הדרין ממאי דקאמרינן דלר' יהודה גמרינן מפתחי מלכים, והקשה לפי"ז הרשב"א מאי מקשינן בגמ' דלמה ליה לר' יהודה לאיפלוגי על רבנן בתרתי בסוכה ובמבוי, ואמאי לא סגי דליפלוג עלייהו בחדא ואנן נילף מינה לאידך, ומהא מלתא משמע דטעמא דר' יהודה הכא משום דאיכא היכר אף למעלה מכ', ודלא כדמשמע לעיל מינה, וכתב הרשב"א כמה תירוצים בזה, ובתירוצו השני כתב "דאפילו פליגי במבוי הוה שמעינן מינה לסוכה דאם איתא דלמעלה מעשרים לר' יהודה ליכא היכרא אע"ג דפתחי מלכים גבייהי טפי, לא הוה מכשר הכי בקורת מבוי, דלכו"ע בעינן שיהא בלחין ובקורות היכר שעל ידהו ניתר המבוי, ותדע לך דהא אמרינן לקמן בלחי הבולט מדפנו של מבוי ארבע אמות נדון משום מבוי וצריך לחי אחר להתירו, וסתמא קאמרינן ואפילו למיד לחי משום מחיצה, ואע"ג דלענין מחיצה כל דרויחא טפי מעלי, וטעמא משום דאמרינן דאפילו למיד לחי משום מחיצה בעינן שיהא ניכר דלשם לחי הוקבע, או שהוא מתיר משום לחי, הרי מפורש ברשב"א דאף אי לא סיל דקורה משום היכר, מי"א לא יתכן להכשיר קורה למעלה מכ' אי לא שלטא ביה עיניה, דכי היכי דחזינן גבי לחי דאף למיד דהוי משום מחיצה, מימי אף איהו מודי דבעינן ביה היכר, אי"כ ה"ה והוא הטעם דאף למיד דקורה אינה משום היכר מי"א צריך שיהיה בה היכר, וא"כ מיושב בפשיטות הענין שתמהנו לעיל מ"ט פסלינן קורה למעלה מכ' למיד דקורה משום מחיצה, דמבואר ברשב"א דלכו"ע בעינן דהעין של האנשים תשלט ותחזה בקורה ותהיה ניכרת להם, ולכן יש לפסול לכו"ע קורה למעלה מכ' משום דלא שלטא ביה עיניה.

ד. מוכיח מרש"י דלכו"ע החסרון למעלה מכ' מצד חסרון היכר

ובאמת שענין זה מתפרש כבר בדברי רש"י דטעמו של מיד דקורה משום מחיצה דפסיל קורה הנינת למעלה מכ', הרי זה משום דלית ביה היכר, דבגמ' בדף ד: פליגי אביי ורב יוסף מהו צורת התיקון לקורה הנמצאת למעלה מכ' כמה צריך לחקוק בשיעור משכו של המבוי, אי סגי בטפח או בעינן דווקא ד' טפחים, ואמרינן בגמ' דפלוגתייהו תליא האם מותר להשתמש תחת הקורה או אסור להשתמש תחת הקורה, ופירש רש"י ענין זה "מיד טפח קסבר מותר להשתמש תחת הקורה דאמר חודו החיצון יורד וסותם כדמשמע לקמן, והלכך כיון דשיעור עשרים אמה משום היכר הוא הרי יש היכר לעומד על אותו טפח שנגבה תחת הקורה, ומיד ד' קסבר אסור להשתמש תחת הקורה דחודה הפנימי יורד וסותם, ורוחב הקורה הוי חוץ לסתימה, ולמשתמשים במבוי אין להם היכר בקורה שהרי בנמוך הם, הלכך צריך שימשך לתוך המבוי שתהא הקורה ניכרת להם כשישתמשו באותו קורה וכיון וכו", הרי מפורש בדברי רש"י דאביי ורב יוסף תרוויהו ס"ל דטעמא דפסלינן קורה למעלה מכ' משום שאינה ניכרת. ויעוי' בדברי התוס' שדקדקו מדברי רש"י דרש"י ס"ל דכו"ע סברי דקורה משום מחיצה, וכמו שדקדק רש"י לכתוב

דאין חודה של הקורה יורד וסותם ביותר מכ', וזהו חסרון בעיקר התורת מחיצה, ולכן ביאר דצריך להגביה את המבוי במשך ד' טפחים בכדי לשייח מחיצה לרשות חשובה, אכן בדברי רש"י משמע דהאי דינא דלא אמרינן דין פי תקרה ביותר מכ' זהו דין דרבנן, וכמו שדקדק לכתוב "ואמרו רבנן דבטפי מכ' לא אמרינן יורד וסותם", אכן בדברי הריטב"א שהבאנו לעיל משמע דהוי דין דאורייתא, ומעיקר הדין לא שייך לומר פי תקרה יורד וסותם ביותר מכ'.

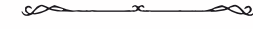
אמנם הא גופא צריך לבאר מי"ט לא אמרינן דין פי תקרה יורד וסותם ביותר מכ', ומהו שורש דין זה, ואפשר לבאר ענין זה ע"פ מה שכתבו התוס' בדף צד: (ד"ה בשתי רוחות) דבדין פי תקרה אנו צריכים שהתקרה תהיה דומה לפתח, ומשום כן כתבו דהיכא דהוי פרצה יותר מעשר אמות או דהוי בקרן זית, דכל כהאי גוונא לא דמיא לפתח ולא אמרינן ביה דין פי תקרה, כיון דכפי תקרה בעינן דליהוי דומיא דפתח. ולפי"ז אפשר לבאר דביותר מכ' לא דמי לפתח, וכדקאמר רב בריש מכלתין דילפינן מפתחו של היכל דפתח לא הוי אלא רק עד כ', וכיון דבקורה הגבוהה למעלה מכ' לא דמי לפתח לא שייך לומר בה דין פי"ת דדין פי"ת תלוי בפתח. וכן ראיתי בגאון יעקב בדף ג. וכתב דמצינו בגמ' בדף ה: דאיכא מאן דנקיט דרב ס"ל דקורה הוי משום מחיצה, וביאר דאין בזה סתירה למאי דקאמר רב בדף ב' דטעמא דפסלינן קורה למעלה מכ' משום דלא דמי לפתח, משום "דלמעלה משיעור פתח לא אמרינן חודו יורד וסותם", והיינו כדאמרן דדין פי"ת תלי בדין פתח.

אמנם יש להקשות במה שנתבאר בשיטת הריטב"א דטעמא דפסלינן קורה למעלה מכ' למיד דקורה משום מחיצה, דזהו משום דלא דמי לפתח וכדיליף רב מפתחו של היכל, ולא אמרינן פי"ת, היכא דלא דמי לפתח וקורה מהני מדין פי"ת, דבריטב"א מבואר דמאן דסיל דקורה משום מחיצה לא יליף לפסולא דלמעלה מכ' מפתחו של היכל, דהריטב"א כתב בסוגיא בדף ג' דמיבעי ליה במקצת קורה למעלה מכ' ומקצת קורה בתוך כ' אי כשרה, ורבא מסיק דקורה זו כשרה כיון דחלל מבוי תנן, והיינו דאין הקורה פסולה אלא אי"כ יש בחלל שתחתיה יותר מכ', אך אם החלל הוא כ' אמה אע"פ שהקורה עצמה למעלה מכ' אמה היא כשרה, וכתב הריטב"א "ובודאי דסוגיין כולה רהטא כמיד קורה משום היכרא או משום מחיצה, דאלו כפתחו של היכל כסברא דרב פשיטא דלא מפסיל דהא היכל בחללו היו עשרים אמה", ומבואר בדברי הריטב"א הללו דמאן דסיל דקורה משום מחיצה לא יליף מהיכל לפסול קורה למעלה מכ', דאי הוי יליף מהתם הוי פשיטא לן דאין הקורה נפסלת באופן שאין בחלל שתחתיה יותר מכ' אמה, ובהכרח דטעמא אחרינא אית ליה למיד דקורה משום מחיצה ולא יליף לה מפתחו של היכל, ודלא כמו שנתבאר לעיל בשיטת הריטב"א. ונראה דמי"ט לא מסתבר לומר דאית ליה לריטב"א טעמא אחרינא בהא דלא קאמרינן דין פי תקרה למעלה מכ', דמני"ל לחדש דלא אמרינן דין פי תקרה ביותר מכ', ומני"ל האי שיעורא, ובהכרח צ"ל כדאמרן מעיקרא דהשיעור של פי"ת בכו' זהו משום דלא הוי פתח מיותר מכן וכדאמר רב, אלא דסיל לריטב"א דבקורת מבוי לאו מהאי טעמא פסלינן ליה ביותר מכ' למיד דהוי משום מחיצה אלא הוי מטעמא אחרינא, אמנם לפי"ז צ"ע מי"ט ס"ל לריטב"א דטעמא דפסלינן לקורה הוי מטעמא אחרינא, ולא מחמת דלא אמרינן פי"ת ביותר מכ', וצ"ב מהו אותו הטעם דפסיל ליה, וכן צ"ב מני"ל דאיכא טעמא אחרינא בהאי דינא, ודלמא ליכא פסולא אלא רק מחמת דלא אמרינן פי"ת למעלה מכ'.

והנה יש להוסיף עוד לתמוה בענין זה, דלעיל הבאנו דשיטת הריטב"א היא דלא מהני פי תקרה למעלה מכ', אמנם מצינו דהרשב"א פליג עליה וס"ל לרשב"א דפי תקרה מהני אף ביתר מכ', דהרשב"א כתב בדף ג' דהיכא דהקורה רחבה ד' והיא בריאה הרי היא כשרה אף ביותר מכ', וביאר הרשב"א "הכי נמי דאמרינן פי תקרה יורד וסותם ואפילו גבוה מכ' אמה, והכא שאני דאינה בריאה ולאו תקרה היא, וכל שאין ראויה לקבל מעזיבה לא אמרינן בה פי תקרה יורד וסותם", ומבואר בדברי הרשב"א דהיכא דיש לקורה גדר תקרה גמורה דהיא רחבה ד' בכה"ג ליכא פסולא ביתר מכ', כיון דאמרינן פי תקרה אפילו ביותר מכ', ורק בסתם קורה אשר אינה רחבה ד' דאין לה גדר של תקרה הרי היא פסולה ביתר מכ', ושיטת הרשב"א צריכה עיון מי"ט פסלינן קורה הגבוהה למעלה מכ', דלשיטתו אי"א לומר דזהו חסרון בדין פי תקרה, כיון דלשיטת הרשב"א אמרינן דין פי תקרה אף ביותר מכ'. וביותר צ"ע, דהרי מבואר בדברי הרשב"א בדף פ"ו דדין קורה משום מחיצה זהו מדין פי תקרה, ואי"כ צ"ע כיון דאמרינן פי תקרה ביותר מכ' אי"כ מי"ט נפסול קורה למעלה מכ', והרי שפיר מצינן למימר בה דחודה יורד וסותם, כיון דאמרינן פי תקרה ביותר מכ'.

וראיתי בגאון יעקב שעמד בקושיא זו, וכתב דבעינן למימר דמה שנקט הרשב"א דאמרינן פי תקרה ביותר מכ' זהו דווקא לפום מאי דקי"ל דקורה משום היכר, וטעמא דקורה למעלה מכ' זהו משום דלא שלטא ביה עיניה, ולשיטה זו אפשר לומר דאמרינן פי תקרה אף ביותר מכ', אמנם יתכן דלמיד דקורה משום מחיצה אית ליה דלא אמרינן פי תקרה ביותר מכ', ומהאי טעמא פסלינן קורה הגבוהה כ'. אמנם מהלך זה של הגאון יעקב הוא מחודש, ראשית דזהו חידוש לומר דהני אמוראי דאיפליגו אי קורה מהני משום מחיצה או משום היכר, איפליגו נמי אי אמרינן פי"ת למעלה מכ'. וביותר קשיא בשיטת הרשב"א דהרי בהכרח יש לנו ללמוד מדברי הסובר דקורה משום מחיצה דלא אמרינן פי תקרה ביותר מכ', דזהו עיקר טעמו במאי דפסיל קורה למעלה מכ' וכדכתב הגאון, "ואי"כ צ"ע מני"ל לרשב"א למינקט בפשיטות דמאן דסיל דקורה משום היכר פליג עליה בהאי מלתא, וטפי עדיף שלא להרבות מחלוקות, ויש לנו לנקוט דכו"ע מודו בהא, וקשה מי"ט חידש הרשב"א מעצמו דמיד דקורה משום היכר פליג וסיל דאמרינן פי תקרה ביותר מכ', וצ"ע.

אכן למסקנה בשאר מחיצות אי"צ לקבוע אותם לשם כך, אלא סגי במה שבפועל הם סותמות, ורק בלחי צריך לקבוע אותו לשם הכשר שבת בעבור שלחי זה יכירו בו שהוא נעשה לתקן את המבוי, והוא יורה על הכשר המבוי והבדלתו מרה"ד עצמה, ולולי שיקבעו אותו לכך לא יכירו בו שמטרתו לשם תיקון והכשר המבוי, אך אביי פליג עליה, וס"ל דאי"צ שלחי זה יהיה ניכר שהוא מכשיר את המבוי, אלא סגי דאית ליה תורת מחיצה ועצם המחיצה תהיה ניכרת לאנשים, ואי"צ שמחיצה זו תהיה ידועה כמחיצה המכשירה את המבוי, דאליבא דאביי כל היכא דחזו אינשי שהמבוי מוקף במחיצות תו לא חיישינן דליתו לאיחלופי ברה"ד, ומשום כן ס"ל דלחי העומד מאליו כשר, אך מימי ס"ל דצריך לסמוך עליו לשם לחי מע"ש כדי שע"י כן עצם המחיצה תהיה ניכרת דהרי לחי הוי מחיצה כל דהוא, ולולי שיסמכו עליה היא לא תהיה ניכרת לאנשים שיש לה תורת מחיצה (וע"ע במה שנתבאר בנפרד בגדר הדין סמיכה אליבא דאביי).

ביאור ההיתר של קורה

ענף א'

קורה משום מחיצה

א. מבאר דקורה הוי מחיצה מדין פי תקרה

אמרינן במתני' דקורה הגבוהה למעלה מכ' היא פסולה, ומבואר במשנה זו דאפשר לתקן את הרוח הרביעית של המבוי ע"י קורה, ויש לדון מהו גדר ההיתר של הקורה, ומצינו בכמה סוגיות דמייתי דאיכא פלוגתא אי קורה מהני משום מחיצה או משום היכר, דהכי איתא בגמ' בדף ה. דאיכא מיד דקורה מהני משום מחיצה, ואיכא מיד דקורה מהני משום מחיצה, והכ"נ איתא בדף ח: וכן מצינו בדף י"ב דשקיל וטרי אי קורה מהני משום מחיצה או דמהני משום היכר, ויש להתבונן בדעה הסוברת דקורה משום מחיצה (ע"י בתוס' בדף טו. ד"ה אביי) שכתבו דהגמ' תפסה לעיקר את הלישנא דקאמרה בדף ה. דלדעת אביי קורה מהני משום מחיצה, מהו גדר המחיצה של קורה ומי"ט יש לקורה תורת מחיצה, והרי אינה סוגרת וסותמת כלל את המבוי.

והנה יעוי' בדברי התוס' שהסתפקו האם גדר המחיצה של קורה הוי מדאורייתא או דהוי מדרבנן, דבתוס' בדף ח. (ד"ה מניח) כתבו בפשיטות דלמיד דקורה מהני משום מחיצה הוי מחיצה מדאורייתא, אכן בתוס' בדף פו. (ד"ה קורה) חזרו בהם ונקטו דקורה אין לה גדר מחיצה מדאורייתא אלא הוי רק מחיצה מדרבנן, וכן נקטו כל הראשונים שם דקורה אין לה גדר מחיצה אלא רק מדרבנן, עכ"פ חזינן בדברי התוס' דיש מקום לפרש דיש לקורה גדר מחיצה אפילו מדאורייתא, ויש לעיין איך יתכן לומר דקורה הוי מחיצה מדין תורה.

ובאמת בדברי התוס' מבואר דגדר המחיצה שיש לקורה מדרבנן הרי זהו מדין פי תקרה יורד וסותם, דכתבו "אלא שעשאוה כמחיצה דפי תקרה", וכן כתב שם הרא"ש (סי' ז) "אלא הכי פי עשאוה חכמים כמחיצה וכו' אלא כמו מחיצה, דפי תקרה דהויא דאורייתא ברוח ד' עשאו לקורה טפח מדרבנן להתייר מבוי על ידו", וכן מפורש בדברי הריטב"א דגדר המחיצה של קורה זהו כמחיצה של פי תקרה, ומבואר בדברי הראשונים עוד דטעמא דקורה אינה מחיצה מדין תורה הרי זה משום דלא אמרינן דין פי תקרה יורד וסותם מדאורייתא, אלא רק היכא דהקורה רחבה ד' טפחים, דבכה"ג הוי תקרה חשובה, אך בפחות מכן מצד ד"ת לא שייך לומר פי תקרה, אכן רבנן הקילו בקורה לדון בה דין פי תקרה אפילו בפחות מדי"ט, וסגי בטפח לכדי שנאמר בה דין פי תקרה, ובדעת התוס' בדף ח' הסוברים דקורה הוי מחיצה ד"ת, צ"ל דס"ל דאמרינן אף מה"ת דין פי"ת אפילו בפחות מדי"ט טפחים.

ב. מבאר דאין מועילה למעלה מכ' משום דלא מועיל פי"ת

אכן לפי מה שנתבאר דגדר המחיצה של קורה זהו מדין פי תקרה, צריך לבאר מי"ט פסלינן קורה הגבוהה למעלה מכ', דהרי בסוגיא בדף ב' ודף ג' אשכחן תרי טעמי למיפסל קורה הנתונה למעלה מכ', דבתחלה אמרינן דרב יליף לה מפתחו של היכל שהיה גבוה רק כ' אמה, ומבואר בדברי הריטב"א דרב ס"ל דקורה הוי מדין פתח, ולכן קאמר דכל היכא דלית ליה תורת פתח היא פסולה, ורב נחמן פליג עליה דקאמר היכא דקורה משום היכר, ולכן פסלינן בגבוה כ' אמה כיון דליכא ביה היכרא דלא שלטא ביה עיניה וכן חזו לה אינשי, ובוה מבואר טעם הפסול לסוברים דקורה משום היכר או משום פתח, אכן לסוברים דקורה מהני משום מחיצה לא נתבאר בגמ' טעם הפסול בלמעלה מכ', וצ"ב.

ומצינו בדברי הריטב"א בדף פז. שכתב בשם רבותיו דלא אמרינן דין פי תקרה יורד וסותם במה שיש תחתיו חלל יותר מעשרים אמה, וכן מבואר בר"ן בדף ג' בשם הראב"ד דלא אמרינן דין פי תקרה למעלה מכ'. ולפי דבריהם מבואר היטב טעמא דפסלינן קורה הגבוהה למעלה מכ' למיד דקורה משום מחיצה, דכיון דגדר המחיצה הוא מדין פי תקרה, וקי"ל דלא אמרינן דין פי תקרה ביותר מכ' אמה, אי"כ אתי שפיר דקורה הגבוהה למעלה מכ' אין לה תורת מחיצה של פי תקרה, ולכן היא פסולה, וכן משמע מדברי רש"י בדף ה. דכתב לבאר את טעמו של הסובר דצריך להגביה ארבעה טפחים במשך המבוי בקורה הגבוהה למעלה מכ', וביאר רש"י "ומיד קורה ארבע קסבר קורה המתרת במבוי טעמא משום מחיצה דאמרינן חודה החיצון יורד וסותם, ואמרו רבנן דבטפי מכ' לא אמרינן יורד וסותם, וכיון דלא הוי מיעוט ד' הוי מחיצה העשויה לפחות מדי", וקי"ל בכל דוכתא דמחיצה שאינה עשויה לד' לאו מחיצה היא דאין רה"י לפחות מדי"ט טפחים", ומבואר בדברי רש"י דטעמא דלא מכשרינן קורה למעלה מכ' למיד דקורה משום מחיצה זהו משום

דפליגי אי חודו החיצון או פנימי סותם, ומשמע דרש"י איירי בשיטות דקורה משום מחיצה, וכתבו התוס' דכן מוכרח מהגמ' דלאחר האי אוקימתא קאמר אוקימתא אחריתא, דקאמרינן ואיבעית אימא דכו"ע קורה משום היכרא, ומשמע דקודם לכן הוי ס"ל דאיכא דסברי קורה משום מחיצה, ומשום כן פירש רש"י דהשתא ס"ל דקורה משום מחיצה ולא משום היכר, ולפי זה מתבאר בפירוש בדברי רש"י דאף למ"ד דקורה משום מחיצה מ"מ טעמא דפסלינן קורה למעלה מכ' הרי זה מחמת חסרון היכר, וכמו שכתב רש"י ב' פעמים, דזהו הטעם דיש לפסול קורה למעלה מכ' כיון שאינה ניכרת, ומבואר בדבריו מה שנתבאר לעיל דאף למ"ד דקורה משום מחיצה פסלינן קורה למעלה מכ' משום דלית בה היכרא, וזהו דלא כדברי הגאון יעקב שכתב בפשיטות דלא יתכן לומר דלמ"ד דקורה משום מחיצה, פסלינן קורה למעלה מכ' משום דלית ביה היכר, אכן באמת הגאון יעקב בדרך ה' אויל לשיטתו, דפירש את דברי רש"י דלא כדרכם של התוס', אלא פירש דרש"י אתא לפרושי האי סוגיא אליבא דמ"ד דקורה משום היכר, ולשיטתיה הוא דקאמר רש"י דפסלינן קורה למעלה מכ' משום דאינה ניכרת (אכן הגאון"י לא הזכיר בדבריו שם דלשיטתו אין צורך בהיכר למ"ד דקורה משום מחיצה), אמנם מ"מ לשיטת התוס' מתבאר ברש"י דאף למ"ד דקורה משום מחיצה יש לפסול קורה למעלה מכ' משום דלא מינכרא ולא שלטא ביה עיניה.

ואע"פ שבאוקימתא בתרייתא בגמ' דמוקי דטעמיה דמ"ד דצריך לחקוק ד' משום דס"ל דקורה משום מחיצה, ולעיל האבנו את דברי רש"י שפירש בזה "ואמרו רבנן דבטפי מכ' לא אמרינן יורד וסותם, וכיון דלא הוי מיעוט ד' הוי מחיצה העשויה לפחות מד', וקו"ל בכל דוכתא דמחיצה שאינה ראויה לד' לאו מחיצה היא", ולכאורה מבואר דרש"י הדר ביה ממאי דקאמר לעיל מינה דטעמיה דמ"ד דקורה משום מחיצה דפסיל למעלה מכ' משום דלא שלטא ביה עיניה, אלא ס"ל דלמסקנה מטעמא אחריתא הקורה פסולה משום דליכא פי תקרה למעלה מכ'.

אכן נראה דאין בזה קושיא, דהרי רש"י דקדק בלשונו לומר "ואמרי רבנן", ומשמע דהאי דינא דלא אמרינן דיוורד וסותם למעלה מכ' אי"ז מצד עיקר הדין אלא הוי דינא דרבנן, ואינו מבואר מהו שורש דין זה שחידשו רבנן, דמ"ט קאמרו דלא אמרינן פי תקרה למעלה מכ'. ונראה דאפשר לפרש בשיטת רש"י דבאמת רש"י לא הדר ביה ממאי דקאמר לעיל מינה דטעמיה דמ"ד דקורה משום מחיצה דפסיל קורה למעלה מכ' משום דלית ביה היכר, אלא דהשתא התחדש דכיון דקאמרו רבנן דקורה אינה מועילה למעלה מכ' משום חסרון היכר, הרי שחידשו רבנן דבקורה אין חודה יורד וסותם אלא רק כאשר יש בה היכר, וכאשר אין בה היכר הרי זה חסרון בעצם הדין מחיצה, ואין זה דין חדש, ומשום כן קאמרינן בגמ' השתא דאף למ"ד דקורה משום מחיצה צריך שיהיה בהגבהה משך ד' כדי שיהיה רשות חשובה אשר הקורה תהיה ניכרת בה, ויהיה לה תורת מחיצה ביחס אליה, דבתחלה הוי ס"ד דהוי סגי להגביה טפח שהקורה תהיה ניכרת בה, כיון דס"ד דאין חסרון בדין מחיצה של קורה למעלה מכ', אלא רק בעיני היכר בעלמא, לכך הוי ס"ל דסגי בטפח אשר יש בו היכר, אכן לאחר מכן ס"ל דכל היכא דאין הקורה ניכרת לא התחדש בה גדר סתימה כלל, ולכן צריך שהקורה תהיה ניכרת לרשות חשובה בכדי שיהיה לה גדר מחיצה לרשות זו, דאם אינה ניכרת אלא רק בטפח, הרי קורה זו אינה יכולה לשמש כמחיצה אלא רק לאותו טפח, ולא שייך לעשות מחיצה לשיעור של פחות מד"ט.

העולה מכל המבואר לעיל דנתבאר דהראשונים הוי פשיטא להו דאף למ"ד דקורה משום מחיצה, מ"מ צריך שיהיה בה היכר, ומחמת טעם זה יש לפסול קורה למעלה מכ' אף למ"ד דקורה משום מחיצה, כיון דלא שלטא ביה עיניה ולית ביה היכרא.

ונראה דלפ"ז אפשר ליישב את דברי הריטב"א שהבאנו לעיל דנקיט דאף למ"ד דקורה משום מחיצה, מ"מ הא דפסלינן קורה למעלה מכ' אי"ז מחמת דלא אמרינן פי תקרה למעלה מכ' אלא הוי מטעם אחר, ותמהנו מהו טעמו, ולמבואר עתה אתי שפיר, דאפש"ל דטעמו הוא משום דלית ביה היכר, וכן תמהנו מנ"ל למינקט טעמא אחריתא בהאי מלתא, ולמבואר עתה י"ל דהוי פשיטא ליה דאף למ"ד דקורה משום מחיצה בעינין בה היכר, ואין זה חידוש לומר דקורה למעלה מכ' תהיה פסולה משום דאינה ניכרת, ואע"פ שיתכן שיהיה בקורה פסול נוסף מחמת דלא שייך למימר בה דין פי תקרה, מ"מ אי"ז סתירה. (ולפ"ז צריך לומר דמה שפירש הריטב"א בדרך ג' דלמ"ד דקורה משום מחיצה איבעיא ליה במקצת קורה למעלה מכ' ומקצת קורה בתוך כ' אם היא כשרה, אע"פ דאי ילפינן מפתחו של היכר הוי מלתא דפשיטא דהאי קורה כשרה, ולעיל נתבאר דטעמא דלא אמרינן פי תקרה למעלה מכ' משום דילפינן מפתחו של היכר, וא"כ לכאורה לא הוי ליה לאסתפוקי למ"ד דקורה משום מחיצה, אלא ד"ל דכיון דאית ביה בהאי קורה טעמא אחריתא למיפסלא אף למ"ד דקורה משום מחיצה כיון דלית ביה היכרא, דהוי מספקא ליה בקורה שמקצתה בתוך כ' אי אית ביה היכר, והוי מיבעי ליה דלמא אף למ"ד דקורה משום מחיצה קורה זו פסולה כיון דאין בה היכר, אע"פ דשייך לומר בה דין פי תקרה כיון דלית ביה חלל כ').

אלא שלפ"ז צריך ליישב את קושית הגאון יעקב שהבאנו לעיל שמחמתה הוא דחה מהלך זה דלא ניתן לומר דבקורה למ"ד דהוי משום מחיצה צריך גם היכר, דאמרינן בגמ' דמבוי שצידו אחד ארוך יותר מהצד שכנגדו, מ"ד דקורה משום היכר ס"ל דאי"ז להניח את הקורה באלכסון משום דבאלכסון ליכא היכר, אך למ"ד דקורה משום מחיצה ס"ל דאפשר להניח את הקורה באלכסון, משום דאין חסרון לעשות מחיצה באלכסון, וקשה לשיטתו של הסובר דקורה משום מחיצה היאך מועילה קורה זו לשמש כמחיצה והרי אין בה היכר, וכדאמרינן למ"ד דקורה משום היכר, ומוכרח מסוגיא זו דלמ"ד דקורה משום מחיצה אין צריך

היכר, אכן להאמור לעיל דנתבאר בדברי הראשונים דאף למ"ד דקורה משום מחיצה צריך שיהא בה היכר, א"כ קושיא זו היא קשה על דברי הראשונים, וצריך לבאר את הישוב לקושיא זו.

ה. מבאר דהאמוראים נחלקו בגדר ההיכר הנצרך בקורה

והנראה בזה, דהנה יעו"י שם ברש"י שביאר את הטעם דבאלכסון ליכא היכרא, דכתב "ובאלכסון לא הוי היכרא - שהרואה בני מבוי נמשכין ומשתמשין ברשות הרבים חוץ מכנגד כותל הקצר, אומר מותר להשתמש ברשות הרבים, לפי שאין אותו העורך דומה שיהא מן המבוי". ומבואר בדברי רש"י דהטעם שאין היכר באלכסון היינו משום דהאנשים לא יבינו דהחלק של האלכסון הוא מהמבוי, והוא נתר ע"י הקורה, ויאמרו שמותר לטלטל ברה"ר. ומתבאר א"כ בדבריו שאין הטעם בזה משום שעצם הקורה כאשר היא נתונה באלכסון אין היא ניכרת לעין, אלא הקורה עצמה ניכרת אמנם חסרון ההיכר הוא במבוי עצמו, שחלק האלכסון של המבוי אינו ניכר שהוא מבוי מתוקן.

והנה ענין זה שביאר רש"י הוא תלוי בגדר ההיכר של הקורה, דיש לחקור מהו גדר ההיכר של הקורה, האם יש צורך שהאנשים יבינו ע"י הקורה את ההכשר וההיתר של המבוי, דע"י הקורה יבינו שמבוי זה מתוקן ומוכשר מכח הקורה, ולכן מטלטלים בו ולא יבואו להחליף בינו לבין רה"ר, או דלמא אין הדין שהאנשים ירדו לסוף דעתם של חז"ל ויבינו שמבוי זה מתוקן ומוכשר ע"י הקורה, אלא סגי במה שעצם הקורה תהיה ניכרת ונראית לרבים, והיא תהיה בגדר מחיצה הניכרת. ובדברי רש"י שהבאנו עתה מבואר כהצד הראשון שנתבאר דיש צורך שיהיה בקורה היכר מושלם, דהיינו שהאנשים יבינו ע"י הקורה את ההיתר של המבוי, ובאופן שאין הם מבינים את ההיתר של המבוי ואינם יורדים לדעתם של חז"ל חשיב דליכא היכר בקורה ואין היא מתירה את המבוי, ולא סגי במה שהקורה היא מחיצה הניכרת ונראית לאנשים.

אכן נראה דעיקר ענין זה שהסתפקנו בו בגדר ההיכר הנצרך בקורה, זהו הביאור בנידון האם קורה משום היכר או שהיא משום מחיצה, דנתבאר דאף למ"ד דקורה משום מחיצה מ"מ צריך שיהא בה היכר, ונראה דלשיטה זו אין ההיכר הנצרך בקורה הוא עד כדי כך שעי"י הקורה יהיה ניכר ומובן לאנשים ההיתר של המבוי, אלא יש צורך רק שהקורה היא תהיה בגדר מחיצה הניכרת שיראו אותה האנשים ובהכי סגי, דהאופנים שהבאנו לעיל שכתבו בהם הראשונים דיש חסרון בהיכר של הקורה זהו באופן שהקורה עצמה אינה ניכרת והיא מחיצה שאינה ניכרת, כגון בקורה למעלה מכ' דלא חזו לה אינשי, וכן בקורה המכוסה במחצלת אין הקורה עצמה ניכרת ונראית, ובכל הנך גוויי אף מ"ד דקורה משום מחיצה פסיל להאי קורה כיון שהיא מחיצה שאינה ניכרת, אך באופן שהקורה עצמה היא ניכרת אלא רק יש חסרון שההיתר וההכשר של הקורה אינו ניכר, ככה"ג פליג האי מ"ד דכיון דקורה משום מחיצה אין צריך להיכר זה, וענין זה הוא גופא הנפ"מ במחלוקתם אי קורה משום מחיצה או משום היכר, דאף דכ"ע מודו דבעינן היכר בקורה, מ"מ איפליגו מהו גדר ההיכר הנצרך בקורה.

ונראה לבאר את טעמו של הסובר דקורה משום מחיצה דמצריך גדר היכר זה, דמחד גיסא לא סגי ליה בקורה אשר אין בה היכר כלל, ומאידך גיסא לא מצריך דיהיה היכר להיתר המבוי, דטעמו של ענין זה הוא דהרי לכ"ע שורש התקנה לתקן את המבוי בלחי או קורה זהו משום דלא ליתי לאחלופי את המבוי ברה"ר, ומשום כן תיקנו חז"ל לתקן את המבוי בלחי או בקורה, דע"י כן אין חשש שהאנשים יבואו להחליף את המבוי ברה"ר, אכן נראה דהאמוראי איפליגו בגדר התקנה של חז"ל דלא ליתי לאחלופי, דמ"ד דקורה משום היכר ס"ל דחז"ל תיקנו לעשות קורה, שקורה זו תהיה מעין מודעה המלמדת את העם דעת ומורה לאנשים אשר מבוי זה מתוקן ומוכשר ואין להחליפו ברה"ר, אכן מ"ד דקורה משום מחיצה פליג עליה בהאי מלתא, וס"ל דאין זה הגדר של תקנת חז"ל, אלא ס"ל דחז"ל תיקנו לסתום את המבוי במחיצות אף ברוח הרביעית, וממילא מכיון שהמבוי יהיה סתום עם מחיצות בכל רוחותיו ליכא למיחש דלמא אתו לאחלופי מבוי זה ברה"ר עצמה, כיון שמבוי זה הוא מבוי סתום לגמרי, ובוה נראה דמבוארת שיטה זו החולקת על מ"ד דקורה משום היכר, דס"ל דאין צריך שהקורה תפעל ותעשה היכר, אלא ההיכר זהו ענין הבא ממילא ע"י סתימת המבוי, ולכן ס"ל דאין תנאי שעי"י הקורה יהיה מובן ההיתר של המבוי דחז"ל לא תיקנו ענין זה כלל, אלא סמכו על כך שבד"כ באופן שהמבוי יהיה סתום לא יבואו להחליפו ברה"ר, אך אין זה עצם הדין של הקורה שהיא תגרום באופן ישיר שלא יבואו לטעות בכך, אלא דמ"מ אף האי מ"ד מודה דצריך שהקורה תהיה מחיצה הניכרת, דכיון דסיבת התקנה של הקורה זהו בכדי שלא יבואו להחליף, חז"ל הצריכו לסתום את המבוי עם מחיצות הניכרות, ולכן צריך שהקורה תהיה ניכרת ונראית.

וע"פ זה נראה דמיושבת היטב קושית הגאון יעקב, דנתבאר דיש שני גדרים היכר, ואין לדמות בין ההיכר הנצרך בקורה למעלה מכ' שהיא פסולה אליבא דכו"ע מכיון שעצם הקורה אינה נראית כלל, משאי"כ בקורה באלכסון היא עצמה ניכרת אך היתירו של המבוי אינו ניכר, ובגדר היכר זה נחלקו השיטות האם קורה משום היכר ואנו זקוקים להיכר זה, או דלמא קורה משום מחיצה ואין אנו זקוקים להיכר זה.

ענף ב'

קורה משום היכר

א. מבאר דרב ורב נחמן פליגי בגדר ההיתר של קורה

אמרינן במשנה דמבוי הגבוה יותר מכ' אמה הרי הוא פסול, והקורה המונחת על גביו אינה מועילה, אך ר' יהודה פליג וקאמר דקורה כשרה אף למעלה מכ' אמה. ובגמ' שו"ט רב מ"ט דהאי דינא, וקאמר רב דילפינן

מפתחו של היכר דלא הוי יותר מכ' אמה, ומשום הכי אף קורה למעלה מכ' אמה אינה מועילה, אך ר' יהודה גמר מפתחי מלכים דהם גבוהים הרבה, ולכן לא פסול קורה למעלה מכ' אמה. ומשמע מהאי סוגיא דס"ל לרב דטעמא דקורה מתירה את המבוי הרי זה משום שיש לקורה תורת פתח, ולכן אנו זקוקים שיהיה לה גדר פתח, ולכן ס"ל לתי"ק דקורה למעלה מכ' אשר יצאה מגדר פתח אין הקורה מועילה כיון שאין לה תורת וחשיבות פתח, אך ר' יהודה ס"ל דאף קורה הנמצאת למעלה מכ' יש לה חשיבות פתח, ומש"ה היא מועילה לתקן את פתחו של המבוי ולתת לו גדר פתח.

אכן בגמ' פריך על שיטת רב מהא דתנינן דאם עשה אמלתרא לפתח המבוי הוא כשר אף אם הוא גבוה למעלה מכ' אמה, ולפי שיטת רב הדין נתן שלא תועיל אמלתרא דהרי אף לפתחו של ההיכל היה אמלתרא, ואע"פ כן הוא לא היה גבוה יותר מכ' אמה, ורב קאמר דאה"נ דהאי מתניתא פליגא עליה, אך איהו ס"ל כאידך מתניתא דתני בה דדין הקורה כפתחו של היכר, ולפי שיטת רב באמת לא מהני אמלתרא כלל. אמנם בגמ' אמרינן דרב נחמן בר יצחק פליג עליה דקאמר לרבנן קורה "טעמא מאי משום היכרא, והאי דקתני יתר מפתחו של היכר סימנא בעלמא", ומבואר דכיון דפסלינן קורה למעלה מכ' הרי זה מחמת חסרון היכר, אי"כ את"ש הא דתנינן דמהני אמלתרא, דהרי היכא דאיכא אמלתרא איכא היכרא דהא חזו לה אינשי.

ובפשוטו מבואר בסוגיא זו דרב נחמן ורב פליגי בעיקר גדר התקנה של קורת מבוי, דלפי שיטת רב גדר ההיתר של קורה זהו מדין פתח, ואילו לשיטת רב נחמן גדר ההיתר של קורה זהו מחמת ההיכר, ולפ"ז נחלקו בטעמא דפסלינן קורה למעלה מכ' האם זהו משום שאין לה תורת פתח, או משום שאין בה היכר, וכן נחלקו לפ"ז האם אמלתרא מועילה להכשיר קורה זו. אמנם יש לתמוה בזה, דבמתני' מבואר דמבוי הרחב יותר מ"י אמות ימעט אותו, והיינו משום דב"י אמות נפיק ליה מתורת פתח וחשיב כפירצה וכמבואר בדברי רש"י במשנה, ובפשוטו ענין זה מתבאר היטב לפי שיטת רב דס"ל דעיקר ההיתר של קורה היינו משום דהיא עבדא להאי פתחא גדר פתח, וא"כ מבואר היטב דביתר מ"י אמות אין לקורה להועיל, דהרי ביותר מ"י אמות לא חשיב כפתח אלא כפירצה, אולם לפי המתבאר בשיטת רב נחמן דאין הקורה מתורת פתח כלל, אלא הוי היכר, אי"כ קשה מאי נפ"מ אם הפתח רחב י" או יותר מ"י, ומה לנו דביתר מ"י חשיב כפירצה, והרי אין התפקיד של הקורה למישרי כפתח אלא למיעבד היכרא, והרי אף ביתר מ"י הקורה עבדא היכר, וצ"ע מ"ט פסלינן קורה במבוי הרחב יותר מ"י.

ב. מבאר דיתכן דרב נחמן מודה לרב דקורה משום פתח

ואפשר ליישב בזה, דנראה דיש לדון בשיטת רב נחמן, דבאמת מסוגיא זו אין הכרח דרב נחמן פליג על רב בעיקר הגדר של תקנת קורה, דיעו"י בגאון יעקב שכתב לדון בשיטת הרמב"ם אשר כתב בפירושו על המשניות דטעמו של ר' יהודה מכשיר קורה למעלה מכ' הרי זה משום דגמר לה מפתחי מלכים, וקשה דהרי אליבא דרב נחמן דין קורה אינו תלוי כלל בדין פתח, ולכן כתב הגאון"י לבאר דלשיטת הרמב"ם באמת רב נחמן מודה לרב בגדר התקנה של קורה דזהו מדין פתח, דס"ל דבעינן היכרא דפתחא, ורק דפליג עליה בטעם הפסול של קורה למעלה מכ', דאליבא דרב בקורה למעלה מכ' יש חסרון בגדר הפתח, אך אליבא דרב נחמן כ"ע מודו דהוי פתחא אף למעלה מכ' משום דגמרינן מפתחי מלכים, אלא דס"ל לרב נחמן דתי"ק פסיל ליה מטעמא אחריתא דכל שגבוה כ' לא חזו לה אינשי ולית בה היכר כלל, דאף איהו מודה דגדר ההיתר של קורה זהו מדין היכרא דפתחא ולא הוי היכר בעלמא, ועי"ש בגאון"י שדקדק דרך זו מלישניה דרב נחמן.

ולפי דרך זו מיושב היטב מה שתמהנו לעיל מ"ט פסלינן קורה במבוי הרחב יותר מ"י אמות, דנתבאר דאף לרב נחמן יש לקורה גדר של פתח, דבעינן דהקורה תעביד היכרא דפתחא, וביותר מ"י הא לית לה היכרא דפתחא אלא הוי כפירצה, ומבואר היטב טעמא דפסלינן קורה במבוי הרחב יותר מ"י אף אליבא דרב נחמן.

ג. מוכיח דלרב נחמן קורה אינה אלא מצד היכר

אמנם נראה דהאי אורחא דאזיל ביה הגאון"י אין הוא מוסכם, ראשית יעו"י בגאון"י דבהמשך דבריו ג"כ הזכיר דפשטות שיטתו של רב נחמן אינה כן, אלא הוי היכר בעלמא שלא מתורת פתח, ורק רב הוא הסובר דגדר ההיתר של קורה זהו מדין פתח, ואילו לשאר אמוראי אין זה מדין פתח. וביותר נראה להכריח כן מהרשב"א, דהרשב"א הקשה בדברי רב נחמן דקאמר דקורה אליבא דרבנן הוי משום היכר, וקשה דמשמע מלשונו דאיהו לא איירי בשיטת ר' יהודה, ולשיטת ר' יהודה קורה לא הוי משום היכר, וא"כ קשה דבגמ' מדמי דינא דסוכה דפסלינן סכך למעלה מכ' משום דלא חזו לה אינשי לדינא דקורה, ואף בשיטת ר' יהודה השי"ס מדמי לה, וקשה דלשיטת ר' יהודה אינם דומים, דבמבוי אין הקורה תלויה בדין היכר אלא בדין פתח, ועי"ש ברשב"א מה שכתב בתירוצו הראשון, ובתירוצו השני כתב הרשב"א י"ל דאפילו פליגי במבוי הוה שמעינן מינה לסוכה, דאם איתא דלמעלה מכ' לר' יהודה ליכא היכרא אע"ג דפתחי מלכים גביהי טפי לא הוה מכשר הכי בקורת מבוי, דלכו"ע בעינן שיהא בלחין ובקורות היכר שעל ידיהן ניתר המבוי, ותדע לך וכו', והיינו דהרשב"א קאמר דאף אי נימא דלר' יהודה טעמא דשריותא דקורה זהו מדין פתח, מ"מ צריך שיהא בה היכר, ונפקא מהאי מלתא דלפי תירוצו זה השני של הרשב"א קיימינן דלשיטתו דלר' יהודה קורה מועילה משום הכירא דפתחא. והנה יעו"י בתירוצו השלישי של הרשב"א שכתב י"ל דהא דקאמר רב נחמן קורה לרבנן משום היכר, ה"ה לר' יהודה דלכ"ע משום היכר היא, וכיון שכן למה לי לאפלוגי בתרתיה, והא דקאמר קורה לרבנן לאו דוקא, אלא בין לרבנן בין לר' יהודה, אלא משום דקאי אדרבנן קאמר לרבנן, ומבואר בדבריו של הרשב"א דבתירוצו

וכן נראה דמיושב לפי"ז הטעם דהקורה אינה מועילה אם פתחו של המבוי הוא יתר על "אמות, דהרי הא דאמרינן דקורה הוי תורת מחיצה נראה פשוט דזהו גדר מחיצה של פי תקרה, וכמבואר בדברי הראשונים בדף פו. דכתבו כן להדיא דטעמיה דמי"ד דקורה משום מחיצה זהו משום שיש לה תורת מחיצה של פי תקרה, ועי' לקמן בדף צד: דנקטינן בדינא דפי תקרה דיש חילוק בין יותר מי' לפחות מי', דלחד לישנא התם רב לא קאמר דין פי תקרה כפרוץ במלואו אלא רק בפחות מי' ולא ביותר מי', ועי"ש בתוס' שביארו ענין זה, דטעמא דמהני פי תקרה משום דמי לפתח, וביותר מי' דלא דמי לפתח לא מהני דין פי תקרה, ומעתה מבואר היטב טעמא דלא מהני קורה ביותר מי' אף למי"ד דקורה משום היכר, דאף לשיטתו בעינן לאיתויי לגדר מחיצה של פי תקרה, והיכא דהוי יותר מי' הרי לית ליה גדר פי תקרה, ומשום הכי אין הקורה מועילה ביותר מי'.

ז. מבאר לפי"ז את דברי הרשב"א דקורה יותר מי' אין לה גדר קורה

ונראה דלפי דרך זו ארווחנא ליתובי לדברי הרשב"א אשר לכאורה הם מוקשים מאוד, דבגמ' בדף י"ד אמרינן דאם פרס מחצלת על הקורה הרי היא פסולה משום דמחיצה אין כאן, דהוי מחיצה שהגדיים בוקעים בה, וקורה אין כאן כיון שהיא מכוסה ואין בה היכר, ועי' ברשב"א בעבודת הקודש שכתב "היתה קורה עצמה רחבה ומשולשלת" טפחים, אם גבוהה מן הקרקע שלושה טפחים יראה לי שצריך להביא קורה אחרת, שכל שמשולשלת עשרה יצאה מתורת קורה ומחיצה היא, אלא שגבוהה מן הקרקע שלושה, אמנם עי' ברא"ש שהביא את שיטתו זו של הרשב"א אך תמה על דבריו, דבשלמא בהא דאמרינן בגמ' דהקורה מכוסה במחצלת איכא למימר דהקורה היא פסולה משום דאינה ניכרת, ואנן בעינן דליהוי בה היכירא, אכן כאשר הקורה עצמה רחבה יותר מי' אי"כ מאיזה טעם נפסול אותה, ומי"ט נימא דביתר מי' היא יצאה מתורת קורה, וצ"ע בביאור שיטת הרשב"א.

ועי' בט"ז שנתמה על שיטת הרשב"א דהרי אפילו בלחי דמצינו בגמ' דאית ליה שיעורא, דביתר מד' אמות הוא פסול, מי"מ כבר כתב רש"י דהיכי דעביד לה להדיא לשם לחי מהני אף ביתר מד' אמות, ואי"כ אף אי נימא דיש לקורה שיעור של י' טפחים, מי"מ באופן שהוא עשה אותה לשם קורה מאיזה טעם נפסול אותה. ובאמת מצינו ברשב"א בחידושיו שכבר הקשה קושיא זו על ה"ט"ז (אשר בזמנו עדיין לא נדפסו חידושי הרשב"א על עירובין), דהרשב"א בחידושיו כתב לתמוה על הדין המבואר בגמ' "תמיהה לי ותיפוק לי משום קורה, דאטו קורה אם היא משוכה למטה אינה נידונית משום קורה, לחי מצינו לו שיעור דהיינו עד ד' אמות כדאמרינן לעיל וכדברי רש"י ז"ל אם העמידוהו לשם לחי אף הוא אין לו שיעור, אבל קורה בין כדברי זה ובין כדברי זה לא שמענו לה שיעור", ומבואר בדברי הרשב"א שנתמה שתי תמיהות על דין זה, ראשית דלא מצינו בקורה שיעור, ועוד תמה את תמיהת ה"ט"ז דאף אי נימא דיש לקורה שיעור, מי"מ מאיזה טעם נפסול את הקורה באופן שהוא עשה אותה לשם כן, ובמאי גריענא קורה מלחי דכשר באופן שהוא עשה אותו בפירוש לשם לחי, אע"פ שהוא גדול יותר משיעורו.

והנה הרשב"א כתב ליישב תמיהות אלו, וז"ל: ושנא נאמר דקורה נמי צריכה שלא תהא משוכה למטה י' טפחים כשיעור מחיצה, דאי"כ נפקא לה מתורת קורה והויא לה מחיצה תלויה, ומחיצה תלויה אינה מתרת, וזה נראה לי אמת, עכ"ל, ומדקודק לשונו של הרשב"א נראה דטעמא דהאי קורה פסולה ואין לה תורת קורה היינו משום דיש לה תורת מחיצה, וכן מדקודק מלשונו של הרשב"א בעה"ק שהבאנו לעיל דכתב "שכל שמשולשלת י' יצאה מתורת קורה, ומחיצה היא אלא שגבוהה מן הקרקע", ומשמע מדברי הרשב"א דטעמא דהאי קורה נפקא מתורת קורה הרי זה משום שהיא מחיצה, אמנם דבריו חסרי ביאור מי"ט כאשר יש לקורה משך י' דיש לה תורת מחיצה היא יצאה מגדר קורה, ואין לה תקנה אף אם הוא יעשה אותה בפירוש לשם קורה, דלכאורה הכי עדיפא טפי דהוי מחיצה ג"כ, וקשה מי"ט האי דינה דמחיצה מפקא מתורת קורה.

והנראה בישוב שיטת הרשב"א דהרשב"א אויל בהאי מלתא לשיטתיה, דהרשב"א כתב בעבודת הקודש במקום אחר (שער ג' פ"ט) בדין בור שבין שתי חצירות דצריך לעשות מחיצה על גביו בכדי להתירו, וכתב "נתן קורה רחבה ד' ונתונה על רחבה על אוגנו של בור לדברי כולם מתרת שפי תקרה יורד וסותם, ועוד שאין הדלי הולך יותר מד' טפחים, ולפיכך אין דולה חוץ לקורה. ויראה לי שהמחיצה עשרה בזמן שהיא רחבה ד' מתרת לדברי הכל, ומן הטעם הזה שאין הדלי הולך יותר מד' טפחים ולפיכך מותר, ואע"פ שאין אומרים במחיצה פי מחיצה יורד וסותם", והנה הכא הרשב"א איירי בקורה הרחבה ד' טפחים אשר היא ראויה לומר בה דין פי תקרה יורד וסותם, וכדקאמר בתחילת דבריו דאמרינן בקורה זו דין פי תקרה יורד וסותם, ואע"פ כן הרשב"א כתב בסוף דבריו דהיכא דהוי בגובה י' אין אומרים בה דפיה יורד וסותם משום שאין אומרים במחיצה פי מחיצה יורד וסותם, והיינו מחמת דאיכא בקיעת גדיים, אולם קשה דאע"פ דליכא למימר דפי מחיצה יורד וסותם, מי"מ נימא דפי תקרה ירד וסותם, ונראה דמבואר בדבריו אלו של הרשב"א יסוד גדול, דלא שייך לומר דין פי תקרה היכא דהוי כמחיצה בשיעור י' טפחים, ומשום כן הכא דהוי בשיעור י' טפחים דהוי מחיצה אין אומרים בה דין פי תקרה יורד וסותם, ונראה לבאר את טעמו של הרשב"א ביסוד זה דמחיצה מפקא מגדר תקרה, דאנן לא אמרינן דין פי תקרה אלא רק היכא דאית לתקרה שם וגדר תקרה, והיכא דאית לה שיעור עשרה אי"כ אין לה גדר תקרה אלא גדר מחיצה, ומשי"ה לא אמרינן בה דין פי תקרה יורד וסותם, כיון דאין לה שם תקרה אלא שם מחיצה.

ונראה ללמוד מדבריהם דהאי מי"ד דקורה משום היכר אין זה בגדר היכר בעלמא אלא הוי היכר של מחיצה, דרק מחמת שלקורה יש תורת מחיצה משום כן היא עושה היכר, ולפי"ז נראה לפרש את המחלוקת בגמ' אי קורה משום מחיצה או משום היכר, דאע"פ דמי"ד דקורה משום היכר מודה למי"ד דקורה משום מחיצה דיש בקורה תורת מחיצה, אלא דפליג וס"ל דהקורה לא נתקנה מחמת הא טעמא של מחיצה גרידא, דחז"ל תיקנו שמחמת שיש לה תורת מחיצה היא שמשם היכר לגדור ולהבדיל את המבוי מרה"ר, וההיכר של הקורה זהו מחמת התורת מחיצה דאית לה, ובוה מבוארים היטב דברי הראשונים שפירשו דטעמא דפסלינן קורה למטה מי' משום דאין לה תורת מחיצה, דבאמת אף אנן דנקטינן דקורה משום היכר בעינן דליהוי לקורה תורת מחיצה, דזהו גדר ההיכר של הקורה, ומשום כן היכא שהקורה למטה מי' דנפקא מתורת מחיצה, אי"כ אינה כשרה אף למי"ד דקורה משום היכר. וכן ראיתי בב"ח בסי' שס"ג שנקט כן דאף מי"ד דקורה משום היכר אף איהו מודה דהוי היכר מתורת מחיצה, וכתב להוכיח דבר זה, וכתב דאי לא נימא הכי אי"כ אינו מבואר מהו הטעם דהקורה משמשת היכר, אלא ע"כ שיש לה תורת מחיצה ומשום כן היא חשובה ויש לה כח של היכר.

ונראה דיסוד זה הרי הוא מתבאר בלשונו של הרמב"ם, דכתב בתחילת פרק י"ז "האיך מתיירין מבוי הסתום, עושה לו ברוח רביעית לחי אחד או עושה עליו קורה ודיו, ותחשב אותה קורה או אותו לחי כאילו סתם רוח רביעית ויעשה רה"י והיה מותר לטלטל בכלו", ומשמע מדקודק לשונו של הרמב"ם דע"י הקורה נחשב שהוא סותם את הרוח הרביעית של המבוי, ויש לתמוה דהרי קי"ל דקורה משום היכר וכדקאמר הרמב"ם עצמו לאחר מכן בהל' ט, ואי"כ מי"ט קאמר הרמב"ם דקורה נחשבת כסתומה ברוח הרביעית. ונראה דיתכן דכוונתו של הרמב"ם ליסוד שנתבאר עתה דאף מי"ד דקורה משום היכר מודה דטעם ההיכר הוא משום שיש לקורה תורת מחיצה, וזהו מה שכתב הרמב"ם דע"י הקורה נחשב שהוא סותם את הרוח הרביעית של המבוי.

ו. מבאר דגדר המחיצה תלוי בגדר ההיכר

ונראה עוד להביא סמך לדרך זו, דיעוי' בתוס' בשבת (דף ט. ד"ה אמר רב יהודה) שכתבו "דקסבר רב חודו החיצון יורד וסותם כדמסיק בפ"ק דעירובין", והיינו דבסוגיא בעירובין מייית דשיטת רב היא דמותר להשתמש תחת הקורה, ובגמ' נקטינן תרי לישני מי"ט מותר להשתמש תחת הקורה, או דקורה משום מחיצה וחודו החיצון יורד וסותם, או דקורה משום היכר והיכירא מלבר, ולכן מותר להשתמש תחת הקורה, ואי"כ יש לתמוה על התוס' שכתבו את הטעם דחודו החיצון יורד וסותם, דטעם זה לא נאמר אלא לפי השיטות דקורה משום מחיצה, אמנם אנן דקי"ל דקורה משום היכר אי"כ עיקר הטעם דמותר להשתמש תחת הקורה הרי זה משום דהיכירא מלגאו, ולא מחמת שחודו החיצון יורד וסותם, דהרי לדידן אין חודו של הקורה סותם כלל דאינה מתורת מחיצה אלא מתורת היכר. ובאמת יעוי' ברא"ש בשבת שכתב דלא כדברי התוס', דכתב "וקורה משום היכר ואיכא היכירא בצד החיצון", והיינו דנקיט כדקי"ל דקורה משום היכר, אך בדברי התוס' יש לתמוה שלא כתבו כן, וכן יש לתמוה בדברי הרמב"ם והרשב"א שם שג"כ כתבו דטעמא דמותר להשתמש תחת הקורה הרי זה משום דחודו החיצון יורד וסותם, וקשה טובא דהרי לדידן אין חודו של הקורה יורד וסותם כלל, דקורה אינה משום מחיצה אלא משום היכר, והוי"ל למימר דהיכירא מלגאו.

ונראה ליישב את דבריהם לפי מה שנתבאר לעיל דאף מי"ד דקורה משום היכר אית ליה דיש בקורה תורת מחיצה, ומחמת כן אית לה היכירא, דנראה דיש להוסיף ולבאר בזה, דאע"פ דכ"ע מודו דבקורה יש גדר מחיצה, ועי' במה שביארנו בנפרד דאף מי"ד דקורה משום מחיצה מודה הוא דבעינן שיהיה בקורה גם היכר, ולכאורה אי"כ אינו מבואר במאי פליגי, אלא נראה דפליגי מהו עיקר ההיתר של הקורה, ובמה חז"ל תלו את גדר ההיתר של המבוי, האם מחמת ההיכר של הקורה או מחמת המחיצה של הקורה, דנחלקו למי"ד דמותר להשתמש תחת הקורה מהו טעמו של דין זה, האם משום דבגדרי מחיצה המחיצה סותמת בצידה החיצון, או משום דבגדרי היכר ההיכר הוא בצד החיצון, אכן לאחר דס"ל להאי מי"ד דקורה משום היכר דהיכירא מלבר ולכן הקורה מתרת בצידה החיצון, ממילא אית לן למימר דזהו ג"כ גדר המחיצה של הקורה, דכיון דההיכר הוא בחוץ אף גדר המחיצה נידון כן, דהיכר המחיצה של הקורה זהו מבחוץ, וחודו החיצון של הקורה שיש בו היכר הוא משמש כמחיצה.

ולפי"ז מיושבים היטב דברי התוס' ושאר הראשונים שכתבו דטעמא דמותר להשתמש תחת הקורה משום דחודו החיצון סותם, דאע"פ דאנן נקטינן דקורה משום היכר ולא משום מחיצה, מי"מ נתבאר דכ"ע מודו דיש בקורה תורת מחיצה, ואף למי"ד דקורה משום היכר נקטינן דכאשר אנו מתיירים להשתמש תחת הקורה הרי שחודו החיצון של הקורה הוא המועיל להחשב כמחיצה, ואע"פ שאין סברא זו שורש הדין, דשורש הדין לשיטה זו הוא משום דהיכירא מלבר, מי"מ גדר הדין אף לשיטה זו הוא דיש לקורה תורת מחיצה מחודו החיצון, דבהאי מלתא כ"ע מודו, ולכן נקטו התוס' האי לישנא.

ועי"פ דרך זו מיושבים היטב דברי הרשב"א בעבודת הקודש שהבאנו לעיל דכתב דאין האמלתרא יכולה להועיל במקום הקורה, דאע"פ דיש באמלתרא היכר מי"מ צריך שיהיה קורה דוקא, ולעיל תמהנו מי"ט דהאי דינא למי"ד דקורה משום היכר, דמאי עדיפותיה דהקורה מהאמלתרא, והרי את האמלתרא חזו לה אינשי טפי, ולהאמור עתה ענין זה מיושב היטב, דנתבאר דטעמא דקורה חשיבא למיעבד היכירא הרי זה משום שיש לה תורת מחיצה, ואי"כ מבואר היטב דהאמלתרא דאין לה תורת מחיצה כלל אי"כ אינה יכולה להועיל כהיכר, דהרי אין לה היכר מחיצה ולכן בעינן דווקא קורה.

השלישי הדר ביה ממאי דקאמר בקמייטא בשיטת ר' יהודה, דבאמת לשיטת ר' יהודה גדר ההיתר של קורה אינו מדין פתח, אלא אף ר' יהודה ס"ל כשיטת רבנן דקורה מהני משום היכר.

והנה נתבאר בתירוץ השני של הרשב"א דאף אי נימא דלשיטת ר' יהודה קורה מהני משום פתח, מי"מ צריך שיהיה בה היכר, ואי"כ מוכרח מינה דהשתא דהרשב"א הדר ביה מהאי מלתא, אי"כ ס"ל דקורה אינה משום פתח כלל אלא רק משום היכר, ומבואר אי"כ בתירוץ זה דלשיטת רב נחמן דקורה משום היכר אי"ז מגדר פתח כלל.

אמנם לפי"ז הדרא קושיא לדוכתא במה שהערנו לעיל בשיטת רב נחמן מי"ט פסלינן קורה במבוי הרחב יותר מי' אמות, דאי נימא דלשיטת רב נחמן אין הקורה מועילה מגדר פתח כלל אלא הוי רק היכר, אי"כ צ"ב מה החסרון בפתח יותר מי', דמאי אכפת לן דבהכי חשיב כפיציה.

ועוד יש להתבונן בזה, דהרשב"א כתב בעבודת הקודש דינא דאמלתרא דמהני להכשיר את הקורה הגבוהה יותר מכ' אמות, וז"ל: חתיכות ארוים וציריין אלו בלא קורה אע"פ שיש להן היכר אינן מתיירין את המבוי, עכ"ל. ומבואר בדבריו דאע"פ דחתיכות ארוין אלו יש בהם היכר, דהם ניכרים לכל אדם, ואף ביותר מכ' חזו להו אינשי, מי"מ אין הם מתיירים את המבוי לבדם, אלא בעינן למיעבד קורה בפתח המבוי. ודבריו של הרשב"א צ"ב מי"ט דהאי דינא, דכיון דפסקינן כרב נחמן דעיקר טעמא דהקורה זהו למיעבד היכירא, אי"כ מה לנו בהיכר קורה ומה לנו בהיכר אמלתרא, ואינו מבואר מהו החסרון בחתיכות הארוים שאינם מועילים במקום קורה, ויש ללמוד מדבריו אלו דבקורה יש דין היכר מיוחד שאין האמלתרא יכולה לעשותו, וצ"ב מהו ההיכר המסוים שיש בקורה ואין באמלתרא.

ד. מבאר דהקורה עושה היכר והבדלה בין המבוי לרה"ר

והנראה דאפשר לבאר בזה ע"פ מה שיש לדקדק בדברי הגאון"י שכתב דאי נימא דהקורה היא היכירא בעלמא ולא הוי מדין פתח, אי"כ תפקידה הוא "דלא לתחזי במלואו", ונראה דהגאון"י רמז לנו יסוד גדול בדבריו אלו, דנראה דיתכן לבאר דגדר ההיכר של הקורה הוא דבלא הקורה הרוח הרביעית של המבוי פרוצה במלואה לרה"ר, ואין דבר המחלק ומפריד את המבוי מרה"ר, ומחמת כן המבוי נראה כחלק מרה"ר ויש לחוש שמא יבואו להחליפו ברה"ר עצמה. ומשום חשש זה תיקנו חז"ל לעשות קורה אשר תפקידה להיכר ולהורות שהמבוי הוא חלק מרה"ר, דהקורה זהו דבר המפריד ומחלק את המבוי מרה"ר, דע"י הקורה ניכר הגבול של המבוי אשר איננו חלק מרה"ר, ויתכן דזהו מש"כ הגאון"י דבעינן היכר דלא לתחזי במלואו, והיינו שיהיה ניכר דהמבוי אינו פרוץ במלואו לרה"ר ואינו חלק מרה"ר, דתפקיד הקורה זהו לעשות היכר והבדלה בין המבוי לרה"ר, לכדי שידעו העולם דהמבוי אינו רה"ר.

ועי"פ האמור נראה דמיושב היטב מה שעמדנו לעיל, דמתבאר היטב משי"כ הרשב"א דבעינן דווקא קורה, ואילו אמלתרא אע"פ דעבידא היכירא וחזו לה אינשי מי"מ אינו מועילה במקום הקורה, דאנן בעינן דווקא היכר של קורה, דנתבאר דבקורה יש היכר מיוחד אשר היא מסמנת את כל הרוח הרביעית של המבוי, והיא מגדירה את המבוי כחלק מרה"ר, וזהו הביאור בכל גדרי הקורה שנתנו חז"ל לקורה המתירה את המבוי, דבעינן בה את כל גדריה בכדי שיהיה ניכר היטב הגבול של המבוי, אמנם באמלתרא אע"פ דחזו לה אינשי מי"מ אינה יכולה לשמש כהיכר לגבול של המבוי, דאע"פ דהאנשים רואים אותה מי"מ אין היא מראה את ההבדל של המבוי מרה"ר, ואף לאחר נתינתה עדיין המבוי נראה כפרוץ במלואו לרה"ר, והיא חסירה את עיקר ההיכר שתיקנו חז"ל בקורה, ומשום הכי אינה מכשירה את המבוי תחת הקורה.

ועי"פ זה אפשר ליישב ג"כ את הטעם דקורה אינה מועילה למבוי הרחב יותר מי' אמות, דכיון דקי"ל דבעלמא יותר מי' חשיב כפיציה ונפיק לה מתורת פתח, אי"כ הכא דבעינן לחלק את המבוי מרה"ר אפשר להבין דחז"ל לא תיקנו שהקורה תועיל לשמש כגבול בין המבוי לרה"ר, אלא רק במבוי אשר אפשר להגדירו כפתח, והיינו שאינו רחב יותר מי' אמות, דאילו אם הוא רחב יותר מי' אמות, אי"כ הוא נחשב כפרוץ לגמרי לרה"ר, ובכה"ג לא תיקנו חז"ל שהקורה תועיל להבדיל את המבוי מרה"ר כיון שהוא פרוץ לגמרי לרה"ר, וזהו הטעם דבעינן שהמבוי לא יהיה רחב יותר מי' אמות אליבא דכו"ע.

ה. מוכיח מדברי הראשונים דלכו"ע יש לקורה גדר מחיצה

ונראה עוד דאפשר לפרש בדרך נוספת את השיטה דקורה מהני משום היכר, דהנה מצינו בשתי סוגיות (דף ג. ה.) דצריך להניח את הקורה דווקא למעלה מי' טפחים, ואילו אם הוא הניח את הקורה למטה מי' טפחים היא פסולה, ויש לדון מהו טעמו של דין זה, ויעוי' בפירוש רבינו חננאל בדף יד. שבתוך דבריו מפורש טעמו של דין זה, דכתב "ולא תהיה עוד התחנתנה למטה מי' טפחים שיצאת מתורת מחיצה", ומבואר בדבריו דטעמא דהאי דינא הוא משום דלא שייך תורת מחיצה בפחות מי' טפחים, וכאשר הוא מניח את הקורה מתחת לי' טפחים, הרי הא יצאה מתורת מחיצה. וכן מבואר טעם זה בדברי רש"י בסוכה (דף כב:) דכתב "ולא תחתונה למטה מי' לארץ שאין מחיצה בפחות מעשרה", ומבואר בדבריו כדברי ר"ח דטעמא דפסלינן קורה למטה מי' זהו מחמת שאין מחיצה בפחות מי', וכאשר הוא מניח את הקורה למטה מי' טפחים לית לה תורת מחיצה.

אמנם יש לתמוה בדברי רש"י והר"ח דכתבו דטעמא דפסלינן למטה מי' משום דלית לה תורת מחיצה, דהרי אנן פסקינן דקורה משום היכר, ואי"כ אין צורך כלל שיהיה לקורה תורת מחיצה, ומי"ט כתבו דטעמא דפסלינן קורה למטה מי' משום דאין לה תורת מחיצה, והרי גדר הקורה אינו מתורת מחיצה כלל.

ומעתה מבוארים היטב דברי הרשב"א בדין קורה הרחבה י, נראה דהרשב"א אויל לשיטתו דכל היכא דהוי בגובה עשרה נפקא מתורת תקרה וחשיבא כמחיצה, ובמחיצה לא שייך לומר פי מחיצה יורד וסותם כיון דהוי מחיצה שהגדיים בוקעים בה, והרי למ"ד דקורה משום מחיצה הרי היא מגדר מחיצה של פי תקרה וכמבואר בדברי הרשב"א בדף פו., וא"כ כל קורה הנמשכת בגובהה יותר מ"י טפחים הרי שאין אנו יכולים לומר בה דין פי תקרה יורד וסותם כיון דהיא מחיצה ואינה תקרה, ומבואר היטב לשונו של הרשב"א שכתב דכיון דהוי מחיצה לא חשיבא כקורה, דנתבאר דשיטת הרשב"א היא דגדר מחיצה מפקא מגדר תקרה וקורה.

ובזה מבוארת כוונתו של הרשב"א שכתב ליישב את התימה מ"ש קורה מלחי, דהתם אף אם ריבה בשיעורו כל שעשאו לשם לחי מהני, ואילו הכא בקורה אמרינן דכל שריבה בשיעורו לא מהני אף אם עשאו לכן, דבלחי כל שריבה בשיעורו אין זה חסרון בעצם גדרו של הלחי, אלא דלית ביה היכר לחי, וכמבואר בדברי התוס' שם, ולכן באופן שהוא עשאו לשם כן שפיר איכא היכירא אף אם ריבה בשיעורו, ולכן מהני כוונתו להכשירו, אכן הכא שהוא האריך והגביה את הקורה יותר מ"י אין זה חסרון היכר, אלא זהו חסרון בעצם, דקורה זו אין לה שם תקרה אלא שם מחיצה, ולא מציינן למימר דיהיה כח במחשבתו של הלה לתת לקורה זו תורת תקרה ולאפקה מתורת מחיצה, ובה מיושבת תמיהת הט"ז מ"ט ס"ל לרשב"א דבקורה לא מהני ביתר מ"י אף אם הוא כיון להדיא לשם קורה.

והנה כל זה מתבאר היטב לפי מ"ד דקורה מהני מדין מחיצה, דהוי משום פי תקרה, אמנם לכאורה אנו דק"ל דקורה מהני משום היכר ולא מדין מחיצה, א"כ לכאורה לית לן למימר האי סברא דכל היכא דהוי בגובה י' נפקא מתורת קורה, והדרא קושיא לדוכתא. אכן נראה דלפי המבואר בדברינו לעיל דאף מ"ד דקורה משום היכר אף איהו מודה דיש לקורה גדר מחיצה, וזהו החשיבות שיש לקורה אשר היא משמשת כהיכר מחיצה, א"כ י"ל דכל היכא דהוי יתר מ"י דנפקא מתורת תקרה, ואין לה את גדר המחיצה של קורה שזהו דין פי תקרה, א"כ אין היא יכולה להכשיר מגדר היכר לחוד, כיון דאין לה חשיבות של מחיצה פי תקרה, ואתי שפיר היטב דברי הרשב"א.

ענף ג'

גדר פתח בקורה

א. מצד דלרב הקורה מהני מתורת פתח

תנינן במתני' מבי שהוא גבוה למעלה מכ' אמה ימעט, ור' יהודה אומר אינו צריך, והיינו דאיפלגו במתני' ר' יהודה ות"ק האם קורה הגבוהה למעלה מכ' אמה היא פסולה, דתיק פסול ליה ואילו ר' יהודה מכשר לה. ובגמ' קאמר עלה רב כחמיה אלא מפתחו של היכל, ור' יהודה לא למדה אלא מפתחו של אולם, דתנן פתחו של היכל גבהו כ' אמה ורחבו י' אמות, ושל אולם גבהו ארבעים אמה, ומבואר דטעמיהו דרבנן דפסלי קורה למעלה מכ' אמה הרי זה משום דילפינן מפתחו של היכל שלא היה גבוה יותר מכ' אמה, ומהתם ילפינן לעלמא דלית לן למיעבד פתחא למעלה מכ' אמה. ונפקא מדברי רב דלשיטת רבנן הטעם שקורה למעלה מכ' אמה פסולה הרי זה משום דאין לה גדר פתח, כיון דאין גדר פתח למעלה מכ' אמה.

והנה יש להסתפק בשיטת רב דקאמר דהטעם דקורה למעלה מכ' פסולה משום שאין לה תורת פתח, האם רב קאמר סברא בעיקר הגדר של קורה דס"ל דהטעם שהקורה מתירה את המבוי זהו מתורת פתח, והיינו דהיא משויא לפתחו של המבוי גדר ותורת פתח, ולמעלה מכ' אמה לא מציא הקורה למשויה כפתחא. או דלמא באמת אף לרב טעמא דהקורה מתירה את המבוי אין זה מתורת פתח אלא זהו מטעם אחר, אלא דמ"מ ס"ל לרב דאחד מתנאי הקורה זהו שיהיה עליה תורת פתח, דהיכא דחשיב כפרצה אין הקורה מועילה להתיר את המבוי.

והנה בפשוטו היה נראה יותר לצדד כהצד הראשון, דהא דקאמר רב דבעינן שיהיה לקורה תורת פתח היינו משום שהיא מתרת את המבוי מתורת פתח, ולכן ס"ל דצריך שיהיה לקורה כל גדי פתח, אלא דשורש ספק זה הוא דמצינו בגמ' בכמה מקומות דמייתי שני צדדים בגדר ההיתר של הקורה דאמרינן בכמה דוכתי דאיפליגו אמוראי אי קורה משום מחיצה או משום היכר, ולא מצינו דקאמר בגמ' דאיכא מ"ד דקורה משום פתח, ומשמע דליכא מאן דס"ל דקורה מהני מגדר פתח, ובהכרח צ"ל דבאמת אף רב מודה דקורה מהני משום מחיצה או משום היכר, אלא דמ"מ ס"ל דצריך שיהיה לקורה גדר פתח, ובלא זה אינה מתירה את המבוי.

ב. דן בטעם שאין הקורה מועילה ביותר מי

וביותר יש לומר כן, דהא תנינן במתני' דמבוי הרחב יותר מ"י אמות ימעט, והיינו דאין הקורה יכולה להתיר את פתחו של המבוי אם הוא רחב יותר מ"י אמות, ועי' בריטב"א שכתב דדין זה הוא לכו"ע, ואין זה תלוי בשיטות מהו גדר ההיתר של הקורה, והריטב"א ביאר טעמו של דין זה וז"ל: וטעמא דמלתא משום דכל שהוא רחב מעשר אינו נידון אלא משום פרצה, ואין לחי ולא קורה מתירין את הפרצה, עכ"ל, ומבואר בדבריו דאליבא דכו"ע בעינן שיהיה לקורה גדר של פתח, ואין זה תלוי מהו הטעם שהיא מתירה את המבוי, כיון דאליבא דכו"ע אין הקורה יכולה להתיר את הפרצה, וכדמצינו כן אף בלחי. וא"כ שפיר מצינן למימר דאף מאי דקאמר רב דהטעם שקורה למעלה מכ' פסולה משום דאין לה גדר פתח, דאין הכרח ללמוד מזה דס"ל לרב דהטעם שהקורה מתירה את המבוי הרי זה מתורת פתח, דיתכן דס"ל דהקורה מתירה את

המבוי מטעמא אחרינא, אמנם מ"מ אין היא יכולה להתיר את המבוי אם לא יהיה לה גדר של פתח.

אמנם באמת נראה דאין ראייה ממה שמצינו דלכו"ע הקורה לא מועילה יותר מרוחב י', וכדאמר הריטב"א דהוי ליה פרצה ונפיק מתורת פתח, ואין הקורה מתירה את הפרצה, דאין ללמוד זה לדין של יותר מכ', דיש להתבונן במאי דס"ל לרב דביותר מכ' נפיק מתורת פתח מהו גדר ענין זה, דיש מקום להבין דאם פתחו של המבוי גבוה יותר מכ' אמות לא חשיב כפתח אלא כפירצה, וכי היכי דמצינו גדר פירצה ברחבו של מבוי שהוא רחב יותר מ"י, הכ"נ איכא גדר פרצה בגבהו של המבוי כאשר הוא גבוה ביותר. אכן יעוי' בחזו"א שפירש ענין זה באופ"א, דחזו"א (ס"י ק"ב סק"א) כתב "דאין הפסד הרוחב כהפסד הגובה, דהפסד הרוחב משום שהוא כפרצה ולא כפתח והלכך צו"ה עושתו פתח, אבל הפסד הגובה אינו משום שהוא פרוץ עד כ', שהרי אם תיקן המבוי בלחי י' טפחים מהני אף שהוא פרוץ למעלה עד לרקיע, אלא הפסד הגובה הוא בקורה שאין הקורה מועילה כלום למעלה מכ' ויליף לה מצו"ה דלא מהני למעלה מכ', שהספ העליון למעלה מכ' כמאן דליתא, ומבואר מדבריו דס"ל דאף באופן שפתחו של המבוי גבוה יותר מכ' אין לו גדר של פירצה כלל, וכדמצינו בלחי דמתיר במבוי הגובה יותר מכ', אלא זהו חסרון בקורה עצמה דבגובה כ' היא חשובה כמאן דליתא, ואינה חשובה ליתן למבוי תורת פתח. וא"כ לפי דרכו של החזו"א אין ללמוד מרחב יותר מ"י שפסול לכו"ע, כיון דשאני התם דהוי פירצה בעצם ומן הדין שהקורה לא תתיר פירצה, משא"כ בגובה יותר מכ' דלא חשיב כפירצה בעצם, א"כ מסתברא דדוקא אי נימא דהקורה צריכה לשווי לפתחו של המבוי כפתח, י"ל דבאופן שהיא גבוהה יותר מכ' אינה יכולה לעשות את הפתח כפתח כיון שהיא רחוקה מהפתח והוי כמאן דליתא, אכן אם גדר הקורה אינו מדין פתח, דאין עיקר התכלית של הקורה לעשות את המבוי כפתח, א"כ מסתבר דלא הוי פסלינן קורה הגבוהה יותר מכ' מצד טעם זה.

ג. מוכיח מהראשונים דקורה מועילה מתורת פתח

ונראה דמדברי הרשב"א משמע דס"ל דבאמת לשיטת רב עיקר טעמא דהקורה מתירה את המבוי הרי זה משום שהיא משויא ליה כפתחא, דהרשב"א כתב בריש מכליתין לפרש דדוקא בקורה יש לפסול ביותר מכ' ולא בלחי, וז"ל: ודוקא בשכשרו בקורה בין למאן דאמר קורה משום היכר ובין למאן דאמר קורה משום פתח דלמעלה מכ' ליכא היכר, וכן לא מצינו פתח יתר מכשיעור הזה, אבל בלחי לא אכפת לן וכו', עכ"ל. ומבואר ברשב"א דאיכא מ"ד דקורה משום פתח, ומשמע דס"ל דלהא מ"ד עיקר ההיתר של הקורה זהו מתורת פתח, והאי מ"ד פליג על מאן דס"ל דהטעם שהקורה מתירה זהו מתורת היכר. (והא דקאמר הרשב"א דקורה משום פתח בהכרח כוונתו לשיטת רב, ולא לשיטות הסוברות דקורה משום מחיצה, דעי' ברשב"א לקמן ה. דכתב לפרש את המ"ד דקורה משום מחיצה "והודו החיצון סותם, והראב"ד ז"ל פי' משום מחיצה משום פתח", ומבואר דדוקא לשיטת הראב"ד האי מ"ד דקורה משום מחיצה ס"ל דהוי מתורת פתח, אך אליבא דשיטת הרשב"א גופיה מ"ד דקורה הוי משום מחיצה זהו ממש מגדר מחיצה דחודו החיצון יורד ואינו מגדר פתח, וא"כ בהכרח מאי דקאמר הרשב"א הכא דאיכא מ"ד דקורה משום פתח כוונתו לשיטת רב דדוקא, דאיהו ס"ל דקורה מתירה את המבוי מגדר פתח, ואין כוונתו לשיטה דקורה משום מחיצה, וס"ל דיש בדבר ג' שיטות.

ובאמת ענין זה מפורש בדברי הריטב"א דכתב "אמר רב יהודה אמר רב חכמים לא למדה אלא מפתחו של היכל, פי' דקסבר רב דטעמא דקורה במבוי כדי לעשותו פתח, ומשום הכי נקט כל חד מינייהו ההוא שיעורא דאשכחן בפתח דעלמא", ומפורש בדברי הריטב"א דטעמיה דרב משום ס"ל דכח ההיתר של הקורה זהו משום דהיא משויא לפתחו של המבוי כפתח, ולכן פסיל רב קורה הגבוהה יותר מכ' אמה כיון דהיא לא מציא לשוויא לפתח המבוי כפתח.

ד. תמה בגדרי הפתח של לחי וקורה

אמנם באמת יש להתבונן בזה איך יתכן לברא דהטעם שהקורה מועילה זהו משום דהיא משויא ליה כפתחא, והרי אף לאחר שהוא מתקן את פתח המבוי עם קורה עדיין המבוי פרוץ במלואו דלית ליה גיפופי כלל, ועי' בתוס' דף ב. (ד"ה ליבעו) דכתב דאין לנו ללמוד גדר פתח מפתחו של אוהל מועד, כיון דהתם ע"כ שלא כדון היה נקרא פתח דהרי הוא היה פרוץ במלואו, ומבואר דפתח הפרוץ במלואו לא שייך לקרותו פתח אלא הוא נחשב כפרצה, וא"כ יש לתמוה איך יתכן לומר דהקורה מהני לשויה כפתחא, והרי מ"מ פתח המבוי פרוץ במלואו, ולכאורה אף לאחר תיקונו בקורה מן ההכרח לכנותו כפירצה ולא כפתח.

ויש להוסיף ולתמוה בענין זה, דיעוי' בקרן אורה שתמה דאליבא דרב דטעמא דקורה לא מהני ביותר מכ' משום דלא חשיב כפתח וחשיב כפירצה, לפי"ז יש לתמוה מהו הטעם דלחי מהני ביותר מכ', והרי יותר מכ' חשיב כפירצה, וכתב הקרן אורה ליישב קושיא זו דכיון דמהי"ת לא בעינן מידי ורק רבנן הוא דאצרכוהו תיקון, הם הקלו שהלחי יועיל אף באופן זה דגבוה יותר מכ' וחשיב כפירצה, ורק בקורה שעיקר ההיתר משום דהקורה משויא ליה כפתחא לא שרו רבנן בגוונא דחשיב כפירצה.

וביותר יש לתמוה בזה, דמצינו ברע"א שג"כ הקשה קושיא זו, אכן רע"א בתוך דבריו דחה את תירוצו של הקרן אורה, דרע"א כתב להקשות לשיטת רב דביותר מכ' לא חשיב כפתח, א"כ מ"מ מהני לחי בגובה יותר מכ', ורע"א הוסיף לחזק קושיא זו, דכתב דהרי מצינו דאף לחי לא מהני ברחב יותר מ"י, וע"כ דאף בלחי בעינן דיהיה תורת פתח, והיכא דלית ליה תורת פתח לא מהני הלחי, וא"כ צ"ב מ"ש יותר מ"י דהלחי לא מועיל, מיותר מכ' שהלחי מועיל בו, ולא אמרינן דהוא יהיה פסול משום דלית ליה תורת פתח, וצ"ע.

ה. מבאר דתקנת חז"ל בלחי וקורה זהו לעשות אחד מתיקוני הפתח

והנראה בזה, דיש לבאר דכל מבוי אשר פתחו פתוח לגמרי הרי יש לו גדר פירצה לגמרי כיון דלית ליה גיפופי, דעיקר הגדר של פתח נקבע מחמת אשר יש לו גיפופי המגדירים ומסיימים את מקום הפתח, וגיפופי הפתח המועילים כדי לסיימו ולהחשיבו כפתח זהו בין בצידו ובין מעליו, וכדאשכחן בצורת הפתח דמשוינן ליה כפתחא ע"י גיפופים בצדדים וע"י משקוף למעלה, דשניהם יש להם כח לסיים ולהגדיר את הפתח, דהמוזות מגדירות את הפתח מצדיו, ואילו המשקוף מסיים את הפתח מצד גבהו.

ונראה דכאשר רבנן תיקנו לחי או קורה לתקן את המבוי, הרי שרבנן הקלו דלא בעינן לשווי כפתח גמור, אלא דרק צריך לתקנו עם תיקוני פתח, ואין צריך את כל תיקוני הפתח אלא סגי בחדא מינייהו, והיינו דכי היכי דמצינו דבכל צורת הפתח בעינן תרי גיפופי אחד מכל צד, ובלחי סגי אפילו ע"י לחי אחד, והיינו דלא צריך פתח גמור אלא סגי באחד מתיקוני הפתח להכשיר את המבוי, דהקלו רבנן דבהכי סגי לשווי כפתח דאין אנו צריכים פתח גמור, ה"ה נמי דאע"פ דמצינו בצורת הפתח דבעינן גיפופי בין מהצדדים ובין מלמעלה, מ"מ בפתח מבוי סגי בחד מינייהו, דסגי או בגיפופי הצדדים או בגיפופי הגובה, דאין צריך לתקן את פירצת הפתח מכל הצדדים, אלא סגי במה שהוא מתקן את פירצת הפתח מצד אחד, דהיינו או מאחד משני הרווחות או מלמעלה.

ולפי"ז נראה דמיושב מה שתמוהו לעיל היכי מהני קורה למשווי לפתחו של המבוי כפתח, והרי עדיין המבוי פרוץ במלואו, וכל היכא דפרוץ במלואו לא חשיב כפתח אלא כפירצה, ולפי מש"נ י"ל דבקורה אינו נחשב לגמרי כפרוץ במלואו כיון דיש לו אחד מתיקוני הפתח דיש לו גיפופים מלמעלה, ואינו פרוץ במלואו ביחס לגבהו, ואע"פ דבעלמא לא סגי בהכי לשוויא כפתחא, מ"מ נתבאר דבמבוי רבנן הקילו להחשיבו כפתח ע"י אחד מתיקוני הפתח, וא"י לעשות בו את כל תיקוני הפתח, אלא מספיק שבאחד מרווחותיו יש לו גיפופים, ובכך סגי להחשיבו כפתח.

ולפי"ז נראה דיתכן ליישב את קושית רע"א והקרן אורה, דמצינו למימר דהן אמת דהיכי שפתחו של המבוי גבוה יותר מכ' אמה לא מצינו לשווי כפתחא מחמת גבהו הרב, מ"מ אין בזה חסרון אלא רק באופן שאנו באים לתקן את פירצת הגובה, דבכה"ג כאשר אף לאחר התיקון עדיין הוא פרוץ ביותר מכ' דהוי פירצה בגובה, חשיב דהוא לא תיקן כלל את פירצת הגובה, והקורה לא הועילה כלום כיון שכל תכליתה של הקורה זהו לתקן את פירצת הגובה, אמנם באופן שהוא תיקן את פתח המבוי עם לחי ולא עם קורה הרי שאינו בא כלל לתקן את פירצת הגובה, דרבנן הקלו דסגי במה שהוא מתקן את פירצת הצדדין ע"י גיפופים באחד מהצדדים, וכיון שאינו בא לתקן פירצה זו כלל, לא אכפת לן במה שהמבוי גבוה יותר מכ' אמה, כיון שאין הוא בא לתקן מקום זה, ורק אם המבוי רחב יותר מ"י אמות דאיכא פירצה ברוחב בכה"ג הוא דאיכא חסרון בלחי, כיון שיש פירצה בריחוק הצדדים זה מזה, וכאשר הוא מתקן את המבוי עם לחי הרי שהוא בא לתקן פירצה זו, וכל כה"ג דהוי רוחב י' לא מועיל התיקון, דעדיין נחשבים הצדדים כפרוצים.

שוב מצאתי בגאון יעקב שכתב דרך זו, דכתב "ולרב לחי וקורה משום דסימן פתח הוא למישויה כפיתחא ולא כמלואה, ובפתח איכא משקוף ושתי מוזות, והכא תקינו ליה או קורה דהוי סימן משקוף ואע"ג דלית ליה מוזות, או לחי דכעין מוזהו ואע"ג דלית ליה אלא חדא מוזותא ולית ליה משקוף, וכי עביד לחי דהוי כעין מוזהו אע"ג דפרוץ בגבהו לית לן בה, וכי עביד קורה ולא לחי דאשרי למבוי שנפרץ במלואו בהאי קורה דהוי סימן משקוף, שיעור פתח בגובה עד המשקוף בעינו, דאי גבוה משיעור פתח ליכא סימן משקוף, אלא מניחו בעשרים דהוי שיעור פתח והוי סימן משקוף". והן הן הדברים שנתבארו לעיל בישוב ענין זה.

ו. מבאר דפירצת חמורה יותר מפירצת כ'

אמנם יש לתמוה לפי דרך זו דמ"מ קורה לא מועילה במבוי הרחב יותר מ"י אמות, והרי נתבאר דאין הקורה באה לתקן את הפירצה של הצדדים, אלא רק את הגובה, וכי היכי דאמרינן דלגבי הלחי לא אכפת לן בפירצת הגובה, הכ"נ נימא דלגבי הקורה לא אכפת לן בפירצת הצדדים, וא"כ קמה קושיתו של רע"א וגם נצבה. וכבר עמד בתימה זו הגאון"י, דבהמשך דבריו כתב "ומ"מ בעינן (בקורה) שלא יהא רחב מ"י, דברוחב לכ"ע דחשו לשיעור פתח דלא ליהוי כפירצה", והיינו דפירצת הרוחב של יותר מ"י הוי פירצה חשובה יותר מפירצת הגובה של כ' אמה, ולכן פירצת הרוחב פוסלת אף את הקורה, אע"פ שאין תכליתה לתקן את פירצת הרוחב אלא רק את פירצת הגובה.

ויתכן להביא סעד לחילוק זה דפירצה של יותר מ"י היא חמורה יותר מפירצת הגובה, דכן מצינו גבי עומד מרובה דאמרינן דהפרוץ המועט חשיב כפתחא, אכן זהו דווקא באופן שהפרוץ הוא פחות מ"י אמות, דאם הפירצה היא יותר מ"י לא חשיב כפתח, ועומ"ד אינו מתיר פירצה של יותר מ"י אמות, אמנם מאידך הרי זה פשוט דבכל עומד מרובה אין חסרון כלל בפירצה של גובה, דהרי כל עומד מרובה אינו מקורה ואין לפירצות משקוף כלל, וכדמצינו במשנה בדף טו: דאם הקיפו בכלי בהמה שרי, והתם ליכא משקוף כלל ושרי, וע"כ חזינן דפירצה של יותר מ"י זהו פירצה חמורה יותר אשר היא מקלקלת את ההיקף של עומד מרובה, ואין העומ"ד מועיל לשווי כפתח, ואילו פירצה של הגובה אין זה מבטל את העומ"ד, ויש כח בעומ"ד לשווי כפתח. וא"כ י"ל כן אף גבי לחי וקורה, דפירצה יותר מ"י מבטלת את הקורה אע"פ שפירצה בגובה אינה מבטלת את הלחי.

בפרט שפיר מועילות לה, וממילא י"ל לדעת התוס' הרמב"ן שאע"פ שסוברים שגם מחיצות העיר מועילות לפלטיא שבתוכה זה רק כשלכל הפחות הפלטיא עצמה רואה את המחיצות, אבל כשכל היחס שלה למחיצות אינה בדרך ישירה, אלא רק מפני שהיא פתוחה למקום שיש לו מחיצות, מחיצות אלו אין להם קשר אלים לפלטיא, וממילא לא יכולים להחזיק אותה. ושנית י"ל לפי מהלך אחד שנביא לקמן שמה שמקום הפתוח לרה"י נהיה רה"י הוא מפני שהוא מתאחד עם הרה"י ונחשב כרשות אחת איתו, וממילא י"ל לפי"ז שפלטיא (ואולי לדרך זה אפי' סרטיא) מכיון שלפני שנתייחס למחיצות שמסביב יש לו צורה ומהות של רה"ר, זה עצמו מגדירו כמקום מיוחד בפני"ע ומונעו מלהתאחד עם הרשות שמסביבו, וממילא לא שייך אצלו כל הענין של מקום הפתוח לרה"י (ולפי דרך זה בפשטות לא יהיה החילוק בין סרטיא לפלטיא, אלא בין מקום שלולי שפתוח לרה"י יהיה רה"ר, לבין מקום שלולי שפתוח לרה"י יהיה כרמלית, אבל יתכן גם שנחלק בין רה"ר של פלטיא לרה"ר של סרטיא, וכמו שמוכח ברשב"א שפלטיא הוא יותר צורה של רה"ר, ואפי' כשהוא בתוך היקף מחיצות).

עוד יש לכאוי ראי' שמקום הפתוח לרה"י אינו כרה"י, מהרשב"א ערובין ט'. ד"ה והאמר רב חנן שמבוי בגמ' שם שהלחי מתיר רק מחודו הפנימי, ולכן אם יש לחי רחב אסור להשתמש כנגד כל הלחי אי"כ יעמוד עוד לחי בסוף הלחי הרחב, והקי' הרשב"א איך יועיל הלחי השני, והרי אין בתים וחצירות פתוחים למקום הלחי הרחב, ותי' שהלחי החיצון הוא שמתיר את הכל שלא תאמר שהפתח [היינו הלחי הרחב] מתיר מה שלפנים, והלחי מתיר את הפתח, אלא הלחי מתיר את הכל וכדאמרין בסמוך [מבוי שרצפו בלחין דהיינו שהעמיד כמה לחין במשך המבוי מרוחקים זו מזו כמה טפחים], רשב"ג דאמר אמרין לבדו [וממילא כולו כלחי אחד ארוך] משתמש עד חודו הפנימי של פנימי, ורבנן דאמרי לא אמרין לבדו [וממילא כל לחי עומד לעצמו] משתמש עד חודו הפנימי של חיצון, ולכ"ע בין הלחיים אסור, ואם איתא דכל אחד ואחד מתיר מה שלפנים ממנו בלבד עד הלחי שלפנים ממנו, אפי' לרבנן נמי לא ישתמש בין הלחיים הפנימיים, כי מי התירן שהלחי שחוצה להם מופלג מהם ג' ואינו מתירן וכו', ואם הם בעצמן מקום בפני"ע ואינו מכלל המבוי כדעת האוסר להשתמש בין הלחיים היאך הוא מותר להשתמש בין הלחיים הפנימיים, אלא שכל לחי ולחי מתיר מה שהוא לפניו ממנו, ונמצא החיצון מתיר את הכל, עכ"ל. ומבוי שהיה לרשב"א צד שאע"פ שכל המבוי מותר, מ"מ כנגד הלחיים עצמם אסור, אע"פ שמוקף רה"י מכל צדדיו ופתוח כולו לרה"י. ויל"ע אם ניתן לומר שאה"נ כך היה יוצא לפי"ז, אלא שזה גופא חי' הרשב"א שהלחי החיצון מתיר את הכל מדין שהמקומות הפנימיים פתוחים למקום שיש לו לחי, אלא שיש לפלפל טובא האם ככה"ג יתיישב קושיותו שאין בתים וחצירות פתוחים למקום הלחי החיצון, ואם כונתו שאה"נ מקום הפתח הוא מקום בפני"ע, אלא שגם הרשות הפנימית ניתרת מדין שפתוח לרשות החיצונה, מ"מ ברשות החיצונית אין בתים וחצירות פתוחים לתוכו, וי"ל. ואולי י"ל עוד

אותו כיורד וסותם, אבל אחרי שבמקומו הושלמו תנאיו מה חסר ביחס אליו כמחיצה כלפי שאר הרשות, וכמו שלחי וקורה לא מועילים בפתח שרחב יותר מ"י אמות, אבל אם אח"כ בתוך הרשות היא מתרחבת יותר לית לן בה, ושמעתי ליישב שמה שאומרים פי תקרה יורד וסותם בקורה טפה, אף שבעלמא צריך ד"ט היינו שהקילו כאן בתחילת קירוי, ולא צריך קירוי מושלם של ד"ט, וממילא י"ל שכל מה שמועיל תחילת קירוי הוא רק במקום שאם הקורה באמת היתה ממשכה ד"ט היתה לה תורת תקרה, אבל כשהוא גבוה יותר מ"י משאר הד"ט נמצא שאם היה ממשיך ד"ט לא היה לו כלל תורת תקרה על אותו מקום ולכן לא מועיל. ולפי"ז כשהגביה במשך ד"ט כבר יש כאן תורת מחיצה גם כלפי כל הרשות כקי' השפ"א, ושוב אין מקום לראיית האבני"ז שהרי לא משום פתוח למקום שיש לו מחיצה קאיתנין עלה. ויל"ע האם לתלות בדברי האבני"ז האלו מה שנסתפקתי במחיצה גבוהה י"ט שעומדת בתחתית מדרון, ומי שעומד על המדרון תוך ד"ט כבר אין לו כנגדו את כל הגובה י"ט של המחיצה, האם מ"מ יכולה המחיצה להועיל לרשות מכיון שגבוהה י"ט במקומה.

ובחזו"א הנ"ל ס"ה מ"ה באותיות א' וז' הביא ראי' ליסוד שאור רה"י נחשב כגיפופי מהגמ' עירובין ט': כשכותלי קטנה נכנסין לגדולה, ואם דבריו שם קשורים ליסוד זה שמקום הפתוח לרה"י נחשב רה"י, יצא מזה עוד ראי' לנידון דידן, ויתבאר לקמן.

לכאוי יש ראי' שמקום הפתוח לרה"י אינו רה"י, כמו שהעיר החזו"א בסיומן ע"ד סוף ס"ק ז' וסימן ק"ז ס"ק ג' וה' ובמכתבים לגר"א פלצינסקי, מתוס' ערובין כ"ב. ד"ה חייבין והמלחמות שם ו'. מדין הרי"ף שכתבו שלר' יהודה ששתי מחיצות דאורייתא, מ"מ בירושלים שבקעו רבים מד' צידי העיר שתי וערב אף שלא נעשה רה"ר בכל ההיקף מסביב מכיון שיש שם שתי מחיצות גמורות, מ"מ אמצע הפילוש נהיה רה"ר (ולמד החזו"א שאם לא היה שום מחיצה בפתחים, אף לא צוה"פ, ממילא אפי' בלי בקיעה נחשב רה"ר באמצע הפילוש, ע"ש במכתבים באריכות), ונחלקו החזו"א והגר"א פלצינסקי במכתבים אותיות מ"ה-מ"ז מה ציורו שהגר"א פ' כתב שמתמנא הנידון על המחיצות שסביב ירושלים בצירוי ו' שלא נר' שמחיצות הרחובות סילקו את כל מחיצות העיר, ואילו החזו"א כתב שאם היה כה"ג ודאי שגם אמצע הפילוש רה"י, אלא ע"כ שמדובר כעין ציור ז' שמחיצות הרחובות סילקו את מחיצות ירושלים (ויל"ע איך היתה עשויה המחיצה שלכאוי גם אם מחיצת הרחוב היתה עומדי לא תסלק מחיצות העיר, ע"י חזו"א סימן ס"ז ס"ק כ"ה). ומ"מ מבוי שאמזע הפילוש רה"ר אף שפתוח בכל צדדיו לרה"י, ולא נהיה רה"י מדין מקום הפתוח לרה"י. וכתב החזו"א שע"כ צריך לחלק בין שתי מחיצות לר' יהודה לבין ג' מחיצות לדידן, והדגיש שאף שלא ברור למה לחלק, מ"מ כך מוכח ממצוי הכלה לרחבה כנ"ל. ובאבני"ז סימן רס"ה ס"ק כ"א כתב ליישב שהרי לשון הרמב"ן אם יש פלטיא באמצע הפילוש, ורצה האבני"ז לומר שגם תוס' מתכוונים דוקא לרה"ר של פלטיא ולא של סרטיא (ובאמת יתכן שהוא מוכרח שהרי סרטיא הוא מעבר ממקום למקום, ובפשטות מטעם זה סרטיא שלא חוצה את כל העיר אין לה תורת רה"ר ע"ש, ובאבני"ז ח"א סימן ק"מ היטב), וממילא לומד האבני"ז שאף אם בעלמא מקום הפתוח לרה"י הוא רה"י, פלטיא שאני, וכידוע דעת הרשב"א בעבודת הקודש שגם העיר נחשב הפלטיא נגעות נחשב הפלטיא לרה"ר [וע"י היטב באבני"ז שיתכן שלא בא ליישב את היסוד שמקום הפתוח לרה"י הוא רה"י, אלא רק להסביר שלא יהיה רה"ר, אבל מ"מ לפי דבריו יתיישב גם קו ז', והנה לכאוי מה שכתב האבני"ז להשוות דברי התוס' והרמב"ן לדברי הרשב"א הוא תימה, שהרי בתוס' ורמב"ן מבוי שרק מפני שאין מחיצה כנגד הפילוש נחשב רה"ר, ואילו לרשב"א גם אם יש שם מחיצה הוא עדיין רה"ר, אבל נר' שמ"מ נוכל לבאר שיטת תוס' והרמב"ן בדומה לדברי הרשב"א בשני אופנים. ראשית ע"פ המאירי בשבת דף ו'. שכתב לשיטת הרשב"א שבפלטיא שבתוך עיר מוקפות מחיצות לא מועילות מחיצות העיר לפלטיא, אבל אם הקיפו את הפלטיא עצמה במחיצות כיון שנעשו לה

אכן באמת יש מקום להבין חילוק זה שמצאנוהו בעומד מרובה באופן אחר, וזהו ע"פ דברי החזו"א שהבאנו לעיל, דהחזו"א נקט דמה שמצינו דקורה למעלה מ"י לא חשיב כפתח, אין זה מחמת דחשיב כפירצה, דהחזו"א נקט דלא שייך כלל תורת פירצה בגובה, ובקורה למעלה מ"י יש חסרון דהיא נחשבת כמאן דליתא, דכיון שהיא גבוהה ביותר אין בה כח לגדור את הפתח, אכן באמת לא שייך כלל גדר פירצה בגובה. ולפי מה שהבאנו מעומד מרובה אפשר לסייע לדבריו מהתם, דהרי בעומד מרובה חזו"א דלא מהני היכא דהוי בגדר פירצה, דהרי עומ"ר לא מועיל בפירצה של יותר מ"י, ומ"מ לא אכפת לן במה שהפתחים פרוצים בגובהם וליכא מידי בגובה, ואפשר ללמוד מהתם כשיטת החזו"א דפירצה של גובה אינה פירצה כלל, ולכן בעומ"ר אין חסרון כלל במה שהפתחים פרוצים בגובהם.

והחזו"א הוכיח כשיטתו ממה שמצינו דלחי מועיל אף אם המבוי פרוץ בגובה לגמרי, וע"כ חזו"א דאין גדר פירצה בגובה, והוכחה זו היא גופא קושיית רע"א שהבאנו לעיל, ולפי דרכו של החזו"א מיושבת קושיית רע"א מ"י לחי מועיל בגובה יותר מ"י, והרי לחי אינו מתיר את הפירצה, דבאמת לפי דרכו של החזו"א יותר מ"י בגובה לא חשיב כפירצה כלל. אכן מדברי רע"א חזו"א דהוי פשיטא ליה דפירצה בגובה ג"כ נחשבת כפירצה ודלא כדברי החזו"א, ולפי שיטתו בהכרח צ"ל כמש"נ לעיל.

הרב מנוח פרגו
כולל "אליבא דהלכתא" אופקים

מקום הפתוח לרה"י

חי' גדול מצאנו בדברי החזו"א (וקדמו האבני"ז באו"ח סימן רפ"ט) שמקום שיש לו תורת רה"י גמורה בג' או ד' מחיצות (ובפשטות לר' יהודה ששתי מחיצות דאורייתא ה"ה בשתי מחיצות ויתבאר לקמן), ופתוח אליו עוד רשות שאין לו גדר רה"י מצד עצמו, מ"מ שייך להגדירו כרה"י מכח הרשות שפתוח אליו. והחזו"א דן בזה בכמה מקומות בספרו (או"ח סימן ס"ה ס"ק מ"ה, סימן ע"ד ס"ק ז' וי', סימן צ"ו ס"ק ל"ח ול"ט, סימן ק"ז ס"ק ג'-ז), ויש בזה אריכות נפלאה במכתבים שבין הגר"א פלצינסקי לחזו"א שנדפסו בספר שערי לימוד (כמדומה שבת הכותרת "אור רה"י נחשב כמחיצה", ואינו תחי"כ כעת), ובמהדורה החדשה של ספר שלום יהודה על מועד מעמוד רס"א (תחת הכותרת "מקום הפתוח לרה"י", ושם מסודר לפי אותיות מאות ל"ח עד מ"ז, ולפי"ז ציינתי כאן), והדברים עדיין לא נתבארו כל הצורך, ולכן באתי לסדר את הראיות והסברות והדינים העולים, ועוד כמה נידונים מסתעפים.

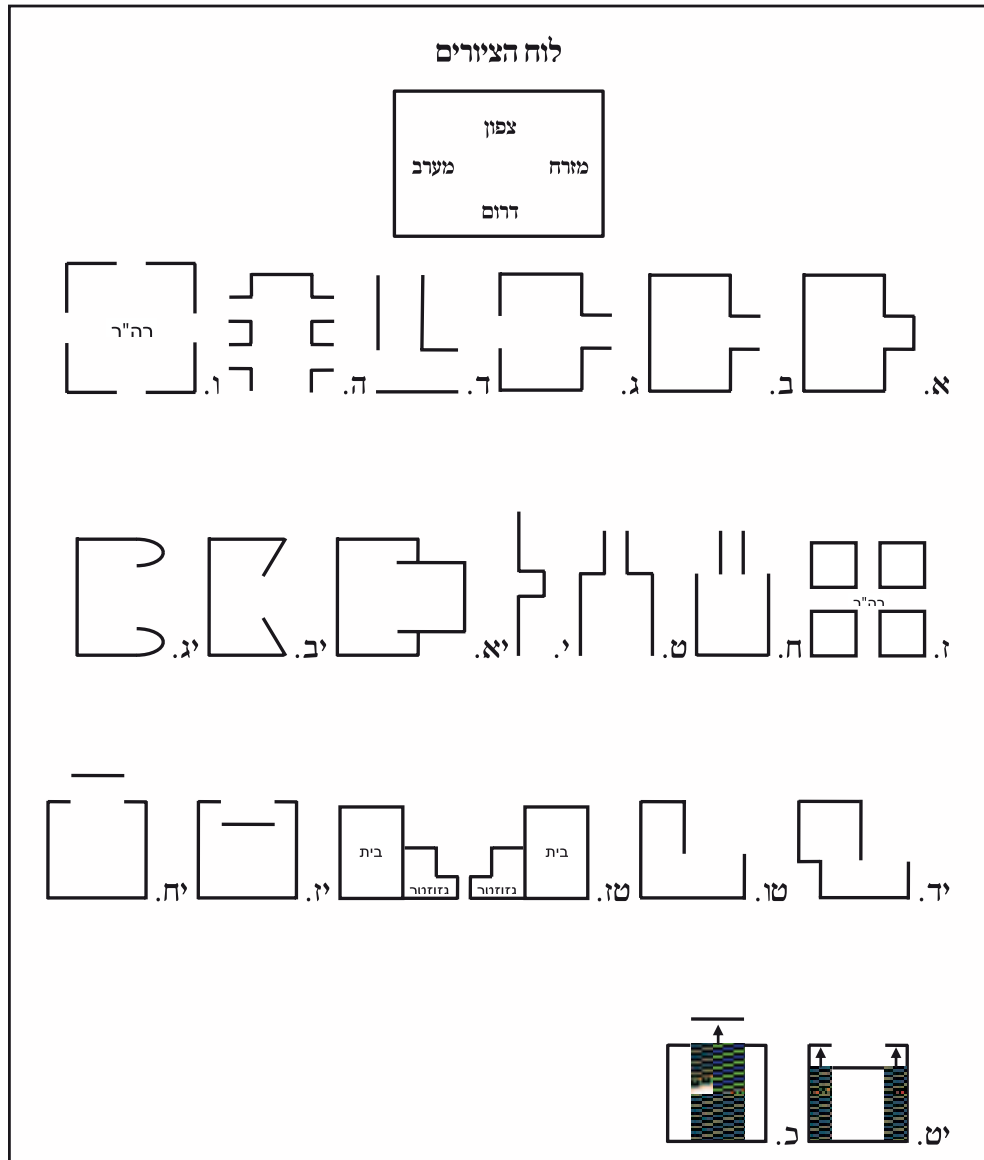
והנה רה"י גמורה בד' מחיצות של עומ"ר, ויש עוד רצועה שפתוח אליה וסוגר בסופה כצירוי א', פשוט שגם הרצועה רה"י, וכן אם אין הרצועה סגורה בסופה כצירוי ב' מ"מ נחשב הרצועה רה"י של ג' מחיצות. ואפשר לומר שזה מפני שיש לה מספיק מחיצות בעצמה, דהיינו מחיצת הרצועה במזרח ומערב, ומחיצת הרשות הגדולה שכנגדה בצפון (אלא שיש לדון מדין חסרון בצירוף המחיצות, ע"י שו"ת משנת ר' אהרן ח"א סימן ו', והארכתי בגליון הקודם), אבל בצירוי ג' וד' שהרשות הצפונית מותרת בג' או ד' מחיצות של עומ"ר, ולרשות הדרומית הפתוחה אליה יש שתי מחיצות, מכיון שפרוץ כנגדה יל"ע מה דינה.

א. הראיות

בחזו"א או"ח סימן ס"ה ס"ק מ"ה אות ג' הוכיח מהגמ' בעירובין ח': מבוי העשוי כנדל, והבין החזו"א שהיינו שיש מבוי גדול שסתום בעומ"ר, ופתוחים אליו עוד מבואות קטנות משתי צדדיו זה כנגד זה כצירוי ה', ולדעת שמואל אף המבואות הקטנות מותרות בלחי בלבד שלא נחשב מבוי מפולש, וע"כ שלא נחשב כפתוח בשתי ראשיו מכיון שפתוח לגדול שהוא רה"י גמור. אבל יש להעיר שיש כמה שיטות בראשונים מזהו מבוי העשוי כנדל, ורק לפי הבנת הבי"ב בסיומן שס"ד בדעת רש"י יוצא כצירוי זה.

עוד הוכיחו החזו"א שם והאבני"ז או"ח סימן רפ"ט אות ה' מהגמ' ערובין ז', (ונפסק בשו"ע סימן שס"ה סעי' ג') במבוי שכלה לרחבה ונפרצה הרחבה כנגדו, והיינו ממש כצירוי ג', ובחזו"א דייק שמשמע שאם היה רחבה שכלה לרחבה כה"ג היה מותר. וכע"ז כתב האבני"ז שבלשונות הרי"ף והרמב"ם שכתבו שאסור מפני שהוא מבוי מפולש (וכן נר' במשנ"ב ס"י שס"ה ס"ק כ"ב), משמע שבאמת אין כאן חסרון מחיצות, אלא שאסור מפני חומרת מבוי מפולש שלא מועיל בו עומ"ר, אבל באות ו' דחה האבני"ז ראי' זו, ע"ש. ומ"מ דייק מלשון רש"י ז': ד"ה מבוי שכתב מיחזי כמפולש, וחי' ד"ה עירבו כתב דאחי למישרי מפולש, וכן הוא בלשון תוס' סוף ז'. (וע"י במאירי שהוא כמפולש) שמשמע שמעיקר הדין לא מוגדר אפי' מבוי מפולש. אבל לכאוי דברי רש"י ותוס' הם כשלא נפרץ זה כנגד זה שהוא מותר, ולא אומרים שמיחזי כמפולש, ויל"ע אם ניתן ללמוד מזה שכאשר נפרץ זה כנגד זה הוא רק מיחזי.

ובאבני"ז הנ"ל אות ג' (וכן בסיומן רצ"ב סוף אות ג') הוכיח מהגמ' עירובין ד': קורה שהיתה למעלה מ"י, והגביה הקרקע שתחתיו בעפר וכדו' כדי שתהיה הקורה תוך כ', מספיק לעשותו תוך כ' למשך ד"ט לתוך המבוי, והרי מ"מ כלפי שאר המבוי אין מחיצה כמו שכתב רש"י שם שלא נאמר פי תקרה למעלה מ"י, אלא ע"כ כיון שהוא מחיצה למקום שסמוך לו, ממילא גם המקום שפתוח אליו נידון שיש לו מחיצה, וע"ש באות ד' מה שכתב לדחות. ועוד היה נר' לדחות שכבר הק' השפ"א שם ה', ברש"י ד"ה ומ"י למה צריך להגביה למשך ד"ט, והרי כיון שיש כאן פחות מ"י אמה בין הקורה למבוי ממילא שייך שפיר לומר פי תקרה יורד וסותם, ונחשב מחיצה לכל המבוי, והיינו שלכאוי כל מה שהקורה צריכה להיות תוך כ' הוא תנאי באיזה אופן רואים

בדרך מחודשת שרק לגבי כנגד הלחיים סבר הרשב"א שא"י לחשוב רה"י מדין פתוח לרה"י, שכיון שענין לחי הוא תחילת מחיצה, ולשון הריטב"א שם ט'. ד"ה ורוא אומר דחשבינן עובי הלחי כאילו היא מחיצה נמשכת וסותמת, וא"כ י"ל שמי שנמצא כנגד הלחי הוא כמו שנמצא בתוך מחיצה אטומה שהוא מסולק מכל סביביו, וצ"ע.

ב. הסברות

בטעם הדבר, למה באמת מקום שפתוח לרה"י נהיה רה"י, נאמרו שני מהלכים, ונחלקו בזה החזו"א והגרא"א פלצ'ינסקי במכתבים בהבנת דברי החזו"א שבספר, ובאבני"ז סימן רפ"ט כבר נגע בשני מהלכים אלו.

הגרא"א פ' באותיות מ"א ומ"ג הגדיר יסוד החזו"א בלשון "אוייר רה"י נחשב כמחיצה", והדגיש שהיינו שזה שהוא פתוח לרה"י לא עושהו כרשות אחת, אלא לעולם נשאר רשות נפרדת, ומ"מ אויר רה"י שמקיפו נחשב כעין מחיצה כלפיו שגודרו ומחשיבו מוקף מחיצות, וכן לשון האבני"ז סי' רפ"ט אות ז' חשיב כסתום במקום שנפרצה לרה"י, וכן בסימן רס"ה סי' ק"א כתב שמקום שפתוח לרה"י נחשב כסתום מכיון שרה"י כמאן דמליא (אבל עייש היטב שיתכן שאין כונתו שלכן נהיה רה"י, אלא שממילא לא נחשב רחוב של רה"י שמפולש לחוץ לעיר, אלא מסתיים במקום שהוא רה"י, ודו"ק).

והיה אפשר לומר כעין דבריהם בשינוי קצת שלעולם לא המציאות עצמה של רה"י נחשבת כגדירה ומחיצה, אלא המחיצה שמחשיבים לרשות הגדולה כאילו יש לה מחיצה בזה לבין הרשות שפתוח אליה, מחיצה זו תועיל גם לרשות שפתוח אליה, ולא מיבעיא כשיש לרשות הגדולה מחיצה ממשית של עומ"ר בינה לבין הרשות שפתוח אליה, כגון בצירורים ג' ד' ה', אלא אפי' כגון צירור ז' שנקט החזו"א שבפשוט אמצע הפילוש אמורה להיות רה"י לר' יהודה מכיון שפתוח לרצועות שיש להם שתי מחיצות, וכן בצירור ח' שהרשות המזרחית ג"כ מסתמא רה"י לחזו"א אף שאין שם מחיצה ממשית, והיינו ע"פ מה שכתב החזו"א (סימן ק"ב סי' ה' אות ה' ומכתבים אות מ"ד) ששתי מחיצות לר' יהודה וג' מחיצות לדין מחשיבים את המקום כגדור ומופרד מכל צידו, גם ברוחות הפרוצות, וממילא י"ל שאותה גדיה כגדור ומפריד בינה לרשות שפתוח לה תועיל גם לרשות השניה להחשיבה כגדור במחיצה, ולפום ריהטא נידון זה האם המחיצה שמחשיבים לגדולה מועיל גם לקטנה, הוא מחלוקת ראשונים, שהרשב"א ערובין ריש י'. הביא מהראב"ד שעומ"ר שמכח מחיצות שמחוץ לרשות לא מועיל לרשות מדין נר' מבחוץ, שלא נאמר נר' מבחוץ אלא בלחי ופס, ומ"מ הביא בשם תוס' שבכגון חצר קטנה שנפרצה לגדולה ונשאר לגדולה גיפופי של עומ"ר, מיגו שמועיל לגדולה להחשיבה כמופרדת מהקטנה, מועיל גם לקטנה להחשיבה כמופרדת מהגדולה, אבל הרשב"א וריטב"א שם כ"ד: ד"ה אלא אמר אביי הביאו שתי שיטות האם מועיל מיגו ככה"ג ונטו לחלוק על תוס'. וממילא בנידון דידן במקום הפתוח לרה"י כאשר הרשות הגדולה יש לה עומ"ר בינה לרשות הפתוח אליה, זה לכאן ממש מחלוקת הראשונים האם נחשב לקטנה שיש לה מחיצה, וגם במקום שהרשות הגדולה פרוצה לרשות השניה י"ל שמה שהיא נחשבת כגדורה מדין ב' מחיצות או ג' מחיצות כני"ל, ג"כ יכול להועיל לרשות שפתוח אליה לפי תוס'. אבל באמת נר' שברוח פרוצה, אף שנחשב לגדולה כגדור, לא שייך בכל סברת תוס', שהרי כל דבריהם למ"ד שני' מבחוץ מועיל בתרע"ל לחי, דהיינו שבעצם משתמשים בעומ"ר שנמצא בפועל ברוח רביעית של הקטנה, אלא שלולי מיגו לא הייתי משייך עומ"ר זה לפתח המבוי, עיי"ש בלשון הרשב"א שאינו מכותלי המבוי, וכאשר כלפי הגדולה דנים עומ"ר ומשייכים את העומד לפתח, ממילא גם הקטנה יכולה להשתמש באותה עומד שכבר קיבל קשר למקום הפתח, משא"כ כשכולו פרוץ אלא שהגדולה רואה עצמה כגדורה מכח שאר מחיצותיה, אין לקטנה דבר ממשי שתוכל לחשוב כמחיצה בשבילה. (ולכאן כך מוכח מכותלי קטנה שוכנסין לגדולה שמועיל לגדולה ולא לקטנה, ודו"ק). ואחרי שנתבאר שגם לתוס' אין הכונה שמה שנחשב שיש גדיה בין הגדולה לקטנה כבר קיבל תורת גדיה גמורה ומועיל לקטנה, אלא הוא רק היכי תימצי שהקטנה תראה מחיצת עומ"ר, ממילא גם בצירורים ג' ד' ה' שלתוס' הרשות הקטנה ג"כ תוכל לראות עומ"ר, מ"מ לא יהיה עדיף משאר מחיצת עומ"ר, ולא יועיל להחיות את המבוי אם יש בצידו השני רק לחי (שכיון שהוא מבוי מפולש צריך מחיצה גמורה כגון צוה"פ באחד מראשיו). ואין להקשות מדברי הרשב"א והריטב"א (ולפי מה שנתבאר גם תוס' סוכרים כן). שלא מועיל מה שהגדולה רה"י להחשיבה כמחיצה והפרדה בינה לקטנה, על יסוד האבני"ז והגרא"א דלעיל שאויר רה"י נחשב כמחיצה, שאפי' אם מדאורייתא נחשב כמחיצה לעשות את הקטנה לרה"י, מ"מ תאסור הגדולה על הקטנה ולגבי כלים ששבתו בבית (מדין עירובי חצירות) מכיון שהוא פרוץ למקום האסור ואין מחיצה ממשית ביניהם.

ובחזו"א במכתבים אותיות מ"ב מ"ד ומ"ו ואבני"ז סי' רפ"ט אות ג' שלא נחשב רה"י מפני שנידון שיש מחיצה בינו לרשות הגדולה, אלא אדרבה מכיון שפתוח לרשות הגדולה הוא מתאחד עם הגדולה וניעור איתו, ולמהלך זה יותר מתאים הנוסח "מקום הפתוח לרה"י נחשב כרה"י", ויש כמה לשונות בחזו"א בביאור הדבר, שבמכתב מ"ב כתב לגבי צירור ג' שהרצועה והחצר אחת היא, וזה חצר בעלת תמונה מעוקמת, והמחיצות היותר חיצונית הן הן הגובלות, ובאות מ"ד כתב לגבי צירור ז' [שלפי ר' יהודה בפשוט] צורה זו כסתומה כל סביבה, ויש כאן ג"כ שטח על תמונה מעוקמת, ולעולם השטח מתגונן בקצותיו, והרי אמצע המפולש שטח אחד עם רצועות היוצאות, והתגונן בד' מחיצות בכל פרצותיו סביביו, והרי הוא מוגדר מן העולם, ובאות מ"ו כתב שהאמצע אינו נידון בפניו, דלעולם האמצע מקיפו אויר ולא מחיצות, וכל נקודה שאנו עומדים עליה אם היא מוגדרת ומובדלת מרקע הכללי של הארץ

או היא משותפת עם הרקע הכללי, עלינו להרחיב את הנקודה כמה שאפשר, אולי נמצא לה גדרים ומחיצות בסופה, וכל שהרחבונה ומצאנו מחיצות המעכבות לפנינו להרחיבה עוד הן מחיצותיה, וכל התמונות כשרות בה, וכיון שהנקודה האמצעית [בצירור ז'] מצאנוה בעלת רצועות יוצאות לכל ד' רוחות העולם, ומצאנוה סתומה בסוף כל ד' רוחות, הן הן מחיצותיה, עכ"ל. ולכאן דברי החזו"א יכולים להתפרש בארבע אופנים כמו שיתבאר.

הגרא"א פלצ'ינסקי באות מ"א הביא בכונת החזו"א שכיון שפתוח ונטפל לרשות שיש לו ג' או ד' מחיצות, אף הוא נידון כרה"י אפי' שלא רואה כלל את המחיצות, ותמה הגרא"א אטו אפשר לרה"י גמורה העוברת במקומות אלו ליחשב כחורי רה"י, ובאמת בחזו"א סימן ס"ה סי' ע' מ"ג להדיא שלא שייך חורי רה"י ככה"ג, ומלשונות החזו"א שציטטנו (שנכתבו אחרי מכתב זה של הגרא"א) ג"כ מוכח שאין זו כונתו.

בפשוט היה נר' שכיון שהרשות הקטנה פתוחה במלואה לגדולה, ורואה את עצמה כרשות אחת עם הגדולה, ממילא היא יכולה להשתמש עם המחיצות הממשיות שהיא רואה מתוך הגדולה, וכגון בצירור ג' הרצועה הדרומית יש לה ג' מחיצות, דהיינו המחיצה המזרחית שלה, וכן ממשיכה להשתמש במחיצה המזרחית של הגדולה וכן במערב, וממילא כל המחיצה הצפונית של הגדולה נחשבת גם מחיצה בשבילה, והיא מחיצה גמורה של עומ"ר. ובאמת מהלך זה נר' פשוט מסברא, וכך נר' כונת האבני"ז הנ"ל, אבל אין זה מספיק לבאר שיטת החזו"א, שהרי במכתבים אות מ"ד כתב החזו"א שודאי גם צירור ט' נחשב הרצועה המזרחית כרה"י מדאורייתא כמו הרשות הגדולה, והרי כאן גם אם הרצועה רואה את עצמה כאחת עם הגדולה מי"מ אין לה אלא שתי מחיצות, דהיינו מחיצת דרום וצפון, ואיך תהיה רה"י, והמעין היטב בצירור ד' יראה שגם שם לרשות המערבית יש רק שתי מחיצות, אפי' שפתוח לרשות המזרחית, ומ"מ מבוי בחזו"א סימן ס"ה סי' מ"ה סוף אות ג' שג"כ נהיה רה"י, ויש עוד צירורים שהתיר החזו"א שלא יתיישבו לפי ביאור זה, כמו שנביא לקמן.

והיה נר' לי מלשונות החזו"א במכתבים שציטטתי לעיל שהרצועה והחצר הם רשות אחת בעלת תמונה מעוקמת, והמחיצות החיצונות הן הגובלות, שכונתו שכיון שהקטנה רואה את עצמה כרשות אחת עם הגדולה, ממילא היא רואה את מחיצותיה כהמשך למחיצות הגדולה, וכל הדינים שאמורים להיות מכח מחיצות הגדולה, והיינו דין עומ"ר והדין להחשיב מקום הסגור בג' רוחות כגדור רביעית, מתייחסים לסוף הרשות הקטנה ולא בין הגדולה לקטנה, והיינו שכגון בצירור ג' העומ"ר של כותל דרום של הגדולה אינה סותמת בינה לרצועה אלא בסוף הרצועה, שרואים את אותה מחיצה כסתומה בצורה עקומה כצירור י', וכן כגון צירור ח' הדין לראות את הרוח רביעית של הרשות הגדולה כגדורה נאמר בסוף הרצועה הפתוח אליה. אבל ק' לפי מהלך זה שלפני"ז נחשב שבאמת יש תיקון מעליא בפתח הקטנה שהינו עומ"ר, וא"כ גם מדרבנן לא יצטרכו שום תיקון בפתח הרצועות שבצירור ג' וה', וכן בצירור ד' אם יעשו פס לפתח המזרחי שוב לא יצטרך שום תיקון בשאר הפתחים והחצר (שלא אוסר מפולש), וזה ודאי אינו כמו שמבוי בגמ' לענין צירור ג' וה', ובחזו"א סי' מ"ה לענין צירור ד'.

ולכן הנר' למעשה בכונת החזו"א כעין המהלך שהעלינו לעיל, שכיון שהרשות הקטנה רואה את עצמה כמתאחדת עם הגדולה, הרי היא רואה את כל המחיצות שאפשר לראות מתוך הגדולה, אבל נוסף ונאמר שלא רק את המחיצות הממשיות שרואים מתוך הגדולה עולים לקטנה, אלא אף המחיצות הדיניות שמחדשים לגדולה שמכח שהיא גדולה בשאר רוחות, גם אותם רואה הקטנה, ואף שמצידה לא היינו מחדשים מחיצות אלו, והיינו כגון בצירור ט' מכיון שהגדולה גדורה במחיצות שלימות של צפון ודרום, ועוד מחיצת עומ"ר במזרח, ולכן רואה את עצמה כגדורה גם במערב, גם הרצועה שפתוח אליה שאין לה מחיצה במזרח, ולא היה ראוי מצידה לראות את רוח מערב כגדור, מ"מ כיון שהיא מתאחדת עם הגדולה היא מתייחסת לרוח מערבית כגדורה כפי שמתייחס אליה הגדולה, וממילא יש לה ג' מחיצות שמועילות להחשיב אותה כרה"י, ושוב רואה את עצמה כגדורה גם במזרח.

והנה הגרא"א פלצ'ינסקי בעצמו חולק על יסוד החזו"א, בין לפי איך שהבין בכונת החזו"א בספר שאויר רה"י נחשב כמחיצה, ובין לפי מה שביאר החזו"א במכתבים משום שפתוח ומתאחד עם רה"י, ומ"מ לא חלק על ראיות החזו"א שבצירור ג' וה' גם הרצועות היוצאות הם רה"י מדאורייתא. וטעם הדבר איך יהיה רה"י ככה"ג, מבוי בדבריו באות מ"ג שניתר בג' מחיצות, דהיינו שתי המחיצות שבצידיו ברוח מזרח ורוח מערב, ועוד במקום הפרוץ שכנגדו שנחשב סתום מדין עומ"ר, והיינו שלא משתמש בכל המחיצה שכנגדו אלא רק באותה חלק שמכוון כנגד הרצועה, ואפי' שאותו מקום הוא פרוץ, ואין לרצועה עצמה מחיצה שלימה שתוכל לומר בה עומ"ר, מ"מ כיון שהמחיצה מצד עצמה עומ"ר היא כסתומה במקום הפירצה, ואז גם כלפי הרצועה נחשב כאן סתימה שמועיל לה בתורת מחיצה [וצ"ע שזה עדיף מעומ"ר של נר' מבחוץ, ששם לרשב"א וריטב"א לא אומרים שכיון שהמחיצה בעצמותה יש בה עומ"ר, ממילא מועיל גם לרשות השניה ששם הנידון לעשות מיגו ממי שרואה צד אחד של המחיצה למי שרואה את הצד השני, ואילו כאן שניהם באותו צד של המחיצה אלא שהרצועה יותר מרוחקת ממנה].

לסיכום נאמרו כאן שלשה דרכים עיקריות לבאר למה בצירור ג' וה' נחשב הרצועה רה"י, אף שמפולשת מצד לצד: א. להבנת הגרא"א פלצ'ינסקי בחזו"א, וכן הוא צד אחד באבני"ז, אויר רה"י של הגדולה נחשבת מחיצה לקטנה. ב. לחזו"א עצמו כיון שפתוח ומתאחד עם רה"י הגדול נחשב כגדור איתו, והעלנו בזה כמו ביאורינו, והעיקר הסקנו שכיון שמתאחד עם הגדולה ממילא כל מקום שהגדולה רואה כגדור גם

הוא רואה כגדור. ג. הגרא"א פלצ'ינסקי בעצמו הבין שיש לקטנה עצמה ג' מחיצות, דהיינו שתי מחיצותיה הממשיות, והמקום הפרוץ שכנגדה שנחשב כסתום מכח עומ"ר של כל אותה מחיצה בכללותה.

ג. כמה נפק"מ בין המהלכים

חלק עיקרי מהמשא ומתן שבין החזו"א לגרא"א פלצ'ינסקי הוא בנפק"מ שיש בקיעת רבים שמבטלים מחיצות, וכגון בצירור ג' אם יש בקיעה בפתחים המפולשים נקטו שניהם שהרשות הגדולה מכיון שיש לה ג' או ד' מחיצות של עומ"ר, שוב אינה מתבטלת ע"י בקיעת רבים, אבל נחלקו לגבי הרצועה שהחזו"א ביאר לפי דבריו שהרצועה ג"כ משתמשת בכל המחיצה הצפונית של הרשות, ממילא גם היא לא נפקעת מלהיות רה"י, ואילו הגרא"א כתב שלפי מה שהבין שאויר רה"י שבין הרצועה לרשות הגדולה נחשבת כמחיצת הרצועה, ממילא אותה תורת מחיצה יכולה להתבטל ע"י בקיעת רבים (ובאמת יש לפלפל בזה טובא, ודו"ק). ולדעת עצמו שהרצועה משתמשת במקום הפרוץ כנגדה כמחיצה, ג"כ העלה שכיון שהרבים בוקעים בכל החלק שמשמשת כמחיצת הרצועה שוב לא מצילה מה שבכללותה אותה מחיצה עומ"ר (וגם בזה היה מקום לדון, ודו"ק).

צירור ד' כבר הבאנו שבחזו"א עצמו מבוי שגם הרשות המערבית נחשבת רה"י, וזה מתאים לרוב הדרכים שהעלנו בבי" שיתנו, אבל לגרא"א עצמו שחלק על יסוד החזו"א י"ע האם יחשב רה"י, שהרי אפי' שהמחיצה הצפונית יש לה בעצמה עומ"ר, וא"כ י"ל שהרשות המערבית תשמש באותו מקום הנחשב כסתום כמחיצה רביעית, אבל הרי העומ"ר של המחיצה ההולכת דרום צפון לכאן מסלקת את העומ"ר של כותל צפון, ומחשיבו כעומ"ר שחוץ לרשות שהבאנו שדעת הרשב"א והריטב"א שלא מועיל אפי' במיגו, ואולי יש מקום לחלק, ודו"ק.

ונר' נפק"מ גדולה בין הבנת הגרא"א בחזו"א שאויר רה"י כמחיצה, להבנת החזו"א שנהיה רה"י עם הגדולה במקום שאין לרצועה היוצאת שיעור רה"י בפנ"ע אלא רק בצירוף הרשות הגדולה, וכגון שהרצועה רק יוצאת למשך שתי טפחים (על רוחב ד"ט), שלגרא"א אין כאן שיעור רה"י, ולא יועיל לו מה שאויר רה"י נחשב כמחיצה, ואילו לחזו"א שפיר מצטרף לגדולה.

צירור ט' להבנת הגרא"א בחזו"א שאויר רה"י כמחיצה ודאי שגם הרצועה רה"י, ואילו להבנת החזו"א עצמו רק למהלך האחרון שהעלנו שהוא מתייחס לכל המחיצות כפי שמתייחס אליהם הרשות הגדולה, מוכן שיהיה רה"י ומוזה הוכחנו במהלך זה.

צירור ח' להבנת הגרא"א בחזו"א ודאי שגם הרצועה רה"י שהרי יש לה ג' מחיצות, ולדברי החזו"א עצמו אם הביאור כדברי האבני"ז שהרצועה רה"י מכיון שפתוחה למקום שיש לה מחיצה ממשית אף היא משתמשת במחיצה זו, כאן יש לדון שאולי חסר בצירוף המחיצות מכיון שמחיצות הרצועה לא מחוברות למחיצות הרשות (עי' שו"ת משנת ר' אהרן ח"א סי' ט' ו' ביסוד צירוף מחיצות). ואם היינו מסבירים כונת החזו"א כצד שהעלנו שרואים את כולו כחצר מעוקמת, שהיינו שרואים את סתימת הפירצות ברוח רביעית המזרחית כסותמים בצורה מעוקמת (כעין צירור י'), ודאי מועיל גם כאן ששוב אין פירצות כלל, ונר' שגם לפי מה שהסקנו שמכיון שהרצועה רואה את עצמה כמאחדת עם הגדולה, היא רואה את הגדיה שמשביב כפי שרואה אותה הגדולה ממילא ג"כ שוב אין פירצה בין מחיצות הרצועה למחיצות הרשות, שהרי רואים כאן גדיה ברוח מזרחית בגיפופי שבצידו הרצועה. שוב ראיתי בספר מחנה ישראל לגיר ישראל דזימיטרובסקי סימן י"ז אותיות ט' וי' שהביא בשם הגריש"א שבצירור זה אם נכנסים כותלי הרצועה לתוך המקום המוקף בג' מחיצות, אז אף הרצועה רה"י. ומה שצריך להכתיבם יהיו נכנסים לתוך הרשות הגדולה ולא רק נוגעת בה, אולי הוא כזו שיהיה קשר בין הרצועה לרשות, וצ"ע. ולי היה נר' שלא רק אם הרצועה נוגעת ממש ברשות, אלא אפי' במרוחקת בשיעור שיש עדין עומ"ר על הפרוץ שבו לרשות מהני (ול"ע אם אורך הרשות ואורך הרצועה מצטרפים יחד להחשיבו עומ"ר משני צדדים).

בחזו"א סימן ע"ד סוף ס"ק ז' כתב שאם בצירור ז' ישם לחי באחד הקצוות, כגון ברוח מזרחית, ממילא כל אותה רצועה ממזרח למערב יהיה רה"י דאורייתא של ג' מחיצות, ואפי' באמצע הפילוש (ועי' במכתבים אות מ"ו שנתווכח החזו"א עם הגרא"א האם דין זה פשוט או לא). ויש לדון אם יתקן כל הקצוות בלחיים, אבל הפרוץ שבאמצע הוא יותר על העומד שא"א להתירו בעומ"ר, מה דינו שכל ארבעת הרצועות רה"י דאורייתא בג' מחיצות, אבל אמצע הפילוש שפתוח אליהם ורואה רק ד' לחיים בכל צידיו האם יחשב רה"י, ולהבנת הגרא"א בחזו"א שאויר רה"י המקיפו הוא המחיצה ודאי הוי רה"י, שאויר רה"י הוא מחיצה גמורה, ואין מקום הפילוש משתמש בלחיים כלל. ולהבנת האבני"ז שיכול להשתמש במחיצות הממשיות של הרשות שהוא פתוח אליו, כאן לא יועיל שאין לחי מחיצה אלא ברוח שלישית ורביעית, אבל כאן שצריך להשתמש עם לחיים לכל ד' המחיצות לא מהני. ולמסקנתנו בדעת החזו"א שהוא מתאחד עם רה"י ורואה את אותם גדירות של רה"י, גם כאן יועיל מכיון שמתאחד עם כל הרצועות, וכולם רואים עצמם כגדורים בסופם, ואפי' שאצלם יש להם שתי מחיצות גמורות ולחי, ואילו לאמצע הפילוש נמצא שאין לו אלא ד' לחיים, מ"מ כיון שכל רשות כבר קיבלה תורת גדיה אף הוא מתייחס למקום זה כגדור, ובסמוך יתבאר שכך מוכח בחזו"א עצמו.

בחזו"א סימן ס"ה סי' מ"ה התיר צירור ד' אפי' מדרבנן אם תיקן פס ברוח מזרחית ודרומית, והיינו שהחצר המזרחית יש לו ג' מחיצות של עומ"ר, וממילא מספיק לו פס במזרח, ואז החצר המערבית שמתאחדת איתה ג"כ רואה עצמה כגדורה מג' רוחות, ושוב אינה צריכה אלא פס בדרום. ולכאן תימה, שנמצא שהחצר המערבית משתמשת בשתי פסין,

ע"ש בביאור הגר"א (ובדרך אגב יש להעיר למה במשניות בפי"ק דערובין כתוב רק דיני מבי, ואילו דיני חצירות מוזכרים רק בבביתות שהובאו שם).

ומצאנו כמה ביאורים למה אסרו חכמים:

רש"י ריש עירובין (וכע"ז בריש סוכה) כתב דרבנן גזור עליה משום דאחי לאיחלופי ברה"ר, והיינו שאם יראו שמטלטלים בתוך המבוי יבואו לומר שה"ה שמוטר לטלטל ברה"ר, וכן רבינו יהונתן שם כתב שרבנן חששו כיון שראשו אחד פתוח לרה"ר או לכרמלית דילמא אתי למיטעי ולמשרי רה"ר גמורה, והיינו כפי רש"י, אלא שהדגיש שפתוח לרה"ר או לכרמלית, ותימה שהרי טעם זה שייך גם בפתוח למקום פטור, ויתבאר לקמן. עוד כתב רבינו יהונתן אי נמי כי היכי דלא ליתו לטלטולי מרה"ר לתוכו, דכיון שנפרץ במילואו לרה"ר ושוה לרה"ר אמרי דין רה"ר יש לו, עכ"ל. והיה אפשר לומר שלא יתכוין להוסיף טעם חדש שמועיל בפניו, אלא שגם חשש זה מצטרף לחשש הראשון, אבל המאירי (בבית הבחירה ד"ה אמר המאירי) הזכיר רק את החשש השני שכתב שאם לא יראו סתימה מצד רביעי יחשבו שאף דרך המבוי מרה"ר, ויבואו לטלטל מתוכו לרה"ר (ועי' היטב בדברי המאירי שלכא"ו סותר עצמו מיניה וביה האם איסור מבי מדאורייתא מהלכה למשה מסיני, או מדרבנן משום גזירה, וצ"ע). ועי' בשפת אמת שהעיר שלדבריהם שהחשש שיבואו להכניס ולהוציא מהמבוי לחוץ, אי"כ כשהמבוי פתוח לכרמלית הוא גזירה לגזירה. ובאמת יש להעיר יותר, שהרי דעת הבי"ע ועוד פוסקים שאחרי שגזרו חכמים על המבוי ואסרו לטלטל בו יותר מד"א, עכשיו דינו ככרמלית ומותר להוציא ולהכניס ממנו לכרמלית תוך ד"א, וא"כ מה הריחו חכמים בתקנתם שמעיקרא חששו שמא יבואו להוציא ממנו לחוץ, ועכשיו שאסרוהו מותר לכתחילה להוציא ממנו לחוץ, אבל ע"ז י"ל שכל החשש היה כאשר באמת חז"ל התייחסו למבוי כרה"ר גמורה, ואם מ"מ יוציא אנשים ממנו לכרמלית יצא מזה מכשול, אבל אחרי שאסרוהו והתייחסו אליו ככרמלית לית לן בה. אבל מה שקשה טובא הוא במבוי שפתוח לרה"ר, שאם הטעם שאסרו לטלטל בו הוא כדי שלא יבוא להוציא ממנו לרה"ר, הרי אדרבה עכשיו שאסרו לטלטל בו יותר מד"א נ"ר הרבה יותר דומה לרה"ר, ויש יותר מקום לחשוש שיבואו לטלטל מזה לזה. ואולי צ"ל בדוחק שעיקר החשש אינו שיבואו להכניס מרה"ר למבוי, אלא להוציא מהמבוי לרה"ר (כמו שהזכיר המאירי, וכן הוא בלשון המשנ"ב שבנביא בסמוך, ודלא כרבינו יהונתן שהזכיר הנכנסה), והיינו מפני שיותר מצויים חפצים במבוי מאשר ברה"ר, וממילא אחרי שאסרו לטלטל במבוי יותר מד"א לא מצוי שיעגלו חפצים לפתח המבוי. והנה המשנ"ב בסימן שס"ג ס"ק ב' כתב רק את טעמו של רש"י שאם יטלטלו במבוי יבואו לטלטל גם ברה"ר, ובסי"ק מ"ט הביא את שתי הטעמים שכתב שענין הקורה שע"ז יהיה היכר שלא יבואו להחליף ולטלטל ברה"ר גמורה, וגם שלא יבואו לטלטל ממנו ולחוץ, ונ"ר לבאר שבסי"ק מ"ט שמדובר רק על מבוי שפיר כתב את שני הטעמים, אבל בסי"ק ב' שמדבר גם על חצר, ואין דרך חצר להיות פתוח לרה"ר (כמו שכתבו תוס' ערוכין סוף י"ב: והובא ברמ"א לקמן סעי' כ"ז), ממילא לא שייך החשש שמא יטלטלו ממנו לרה"ר.

ובאבני נור סימן רפ"ט אותיות ח' וט' וסימן ש' הביא שדעת האבן העזר והתוספת שבת שטעם איסור חצר ומבוי הוא מפני שנפרצו למקום האסור, וכן רצו לדייק מלשון הרשב"א בעבודת הקודש בהקדמה לשער הראשון, שכתב: אבאר בו דיני המבוי הסתום מג' רוחותיו ופתוח ברוח הרביעי למקום האסור לו, עכ"ל. שמשמע שמה שהצריכו תיקון הוא מפני שפרוץ למקום האסור. ולגבי חצר מצאנו בכמה מקומות לשונות שאיסורו משום נפרץ למקום האסור, שבערוכין סוף י"ב. לגבי לשון ים שנכנסה לחצר (והיינו שפרצה את כותל החצר ע"ש ברש"י) שהבינה הגמ' מלשון הברייתא שמוטר לטלטל בחצר, ומק' הגמ' והא נפרצה חצר במלואה למקום האסור לה, ורש"י באותו עמוד ד"ה בפסי חצר כתב אם נפרצה למקום האסור לה צריכה שיו משני צידיה, ותוס' בשבת ט'. ד"ה אע"ג כתבו לגבי בית (שדינו כחצר כמו שהזכירו בתחילת דבריהם) הוי בנפרץ במלואו למקום האסור, ולפי"ז היה נ"ר שמבוי טעם חדש לאיסור מבוי וחצר, דהיינו לא מפני שדומה לרה"ר או שיבואו להוציא ממנו לרה"ר כדלעיל, אלא כמו שמצאנו בערוכין מ"ב. ופ"ט. דין פרוץ למקום האסור לגבי דברים אחרים, שבפשוט עניינו שכאשר אין הפרדה בינו לבין רשות אחרת הוא מקבל את דיניו של הרשות האחרת (אמנם באב"ז סימן ש' סוף אות ג' מפיו שלמד ענין פרוץ למקום האסור כאן שהוא גזירה שמא יבוא להוציא למקום האסור, וכדברי רבינו יהונתן והמאירי דלעיל).

ולפי כל הנ"ל יצא לנו שלדעת רש"י יש חילוק בין טעם התקנה במבוי ובחצר, שבמבוי גזרו שלא לטלטל מחשש שיבואו לומר שאפשר לטלטל גם ברה"ר, ואילו בחצר גזרו מפני שפרוץ למקום האסור, ולפי"ז מתאים מאד מה שמשמע שעיקר התקנה במבוי היתה לעשות היכר, ואילו התקנה בחצר היתה לעשות מחיצה כמו שיתבאר לקמן. וסברת החילוק נ"ר שמבוי שעשוי לשמש כמעבר ומקום הילוך דומה לרה"ר של סרטיא, ושייך חשש שיתחלף ברה"ר, משא"כ חצר שעשוי לשימוש צנוע של יחידים, ומאידך חסרון פרוץ למקום האסור, י"ל שבעיקרו שייך החצר שדרכו להיות סתום אלא שלפעמים נפרץ, משא"כ מבוי שעיקר צורתו להיות פתוח לחוץ אין פתיחתו סותרת את הייחודיות של המקום (ובפרט לחז"א שנביא בסמוך שע"ז ג' מחיצות נחשב מופרד גם ברביעית, ממילא י"ל שזה שייך יותר במבוי שזהו צורתו, ולא רואים בו חסר בזה שפתוח ברביעית). ועי' בגאון יעקב י"ב ד"ה א"ר זירא שכבר הדגיש חילוקים אלו שבין מבוי לחצר להסביר ענין אחר.

אבל נ"ר שאין צ"ל שכונת הגמ' והראשונים בלשון נפרץ למקום האסור לחדש טעם חדש לאיסור מבוי וחצר, שלעולם י"ל שטעם התקנה

וגר' שדבריו מתבארים בפשטות, גם לולי היסוד של מקום הפתוח לרה"י, אלא שכיון שכל המקום שבצדדים כנגד הגיפופי (בין בנכנסין כותלי קטנה ובין בציורים י"ד וט"ו) נחשב כגדור ברוח רביעית ע"י הגיפופי (אף שלא נעשה רה"י מכיון שפרוץ לשאר הרשות), והוה תחילת גזירת הרוח הרביעית שמועילה שנמשך להחשיב את כל הרוח כגדור, ואף שלא ממשכים את הגזירה בקו ישר לין בה, ולא דמי למה שכתבנו שבציורים ג' ד' וה' א"א לראות את העומ"ר כסותם בסוף הרצועה, ששם הרצועה בולטת יותר מהרשות הגדורה, ואילו כאן אדרבה הוא נכנס פנימה, וממילא כולו מכונן כנגד רשות גדורה.

ובחז"א סימן צ"ו ס"ק ל"ח ול"ט מבי' ח"י נוסף על דרך זה שרה"י נחשב גיפופי לענין שתי גזוזטרות זו כנגד זו, וחלק מהגזוזטרות בולטות לתוך ד"ט מזו לזו כציור ט"ז שאותו חלק מהגזוזטרא שבצד מזרח שכולו רחוק מרשות חבירו נחשב רה"י מדין חורי רה"י, והרי הוא כמוקף מחיצות, ואז מועיל להתיר החלק מהגזוזטרא שבמערב כנגדו מדין פס, ורק החלק שבמערב שבוטל יותר מהחלק שבמזרח אסור. ונ"ר שכאן הוא כמו בציור ט"ו שגם החלק המזרחי לא נחשב כרה"י לפני שהתיר את החלק המערבי, שהרי אם החלק המערבי אסור נמצא שהוא פרוץ למקום האסור. עוד יש להדגיש שיש בציור זה ח"י גדול, שהרי אין לגזוזטרא שום מחיצה ממשית אלא בפשטות רק טפילה לבית, ומ"מ זה מועיל להחשיבה כגדור, ועי"ז תחילת גזירת הרוח לרון תורת פס.

ה. מחיצה שחלקה מופרדת ומשוכה יותר לפנים או לחוץ

מחיצה שחלקה משוך כלפי פנים או כלפי חוץ כציור י"ז או י"ח, שבלי המחיצה המשוכה יש כאן פירצה יותר מ', אבל בין המחיצה המשוכה לבין המשך המחיצות שכנגדה אין יותר מ', י"ע האם ניתן להחשיב אותו מקום כפתח ההולך ממזרח למערב, שלכא"ו הוא פרוץ במלואו מכיון שאין מחיצות שממשיכות כנגדו בקו ישר. ולמעשה ציור י"ז מבי' ברא"ש שהוא בשו"ע סי' שני"ח סעי' ו', וביתר ביאור בביאור הלכה שם שמוטר, וכן מבי' מתוך דברי החז"א בסימן ק"ז סוף ס"ק י"ד (ציור קס"ה בספר חזו"א), וציור י"ח מבי' מתוך ההתכתבות שבין הגר"י זילברשטיין לגר"ח שהודפס בתחילת ספר חשוךי חמד על ערוכין, שהיה פשוט להם שמוטר (אלא שדנו שבמבוי יאסר מדין פירצה מפולשת שאוסרת לרבנן, ועוד דנו במעשה שם שהיה ע"י צוה"פ האם מועיל צוה"פ שמרוחק מהרשות).

וטעם היתר בציורים אלו ראיתי בנתיבות שבת פרק כ' סוף הערה ל"ו בעוד ספרים שרצו לומר ע"פ החז"א הנ"ל שאויר רה"י נחשב כגיפופי, דהיינו שכאשר חלק מהרשות גדור במחיצה ברוח רביעית זה יכול ליחשב כתחילת גזירת הרוח ולהתיר את כל הרשות, אף שא"א לראות את המחיצה כממשיכה בקו ישר, וממילא גם בציורים אלו המקום הגדור בד' מחיצות יכול ליחשב גיפופי להתיר את המשך הרשות שאין לו אלא ב' או ג' מחיצות, כפי שמודגש בציורים י"ט וכ', ולמשל בציור י"ט כל החלק הדרומי יש לו ג' מחיצות דהיינו מזרח דרום מערב, אבל רק עד כנגד המחיצה המשוכה יש לו ד' מחיצות, דהיינו מחיצת צפון שכנגדו, ומ"מ כיון שעד שם הוא גדור ברוח רביעית זהו תחילת גזירה שיכולה להחשיב אף את החלק המזרחי כגדור. ונ"ר שצריך כאן עומ"ר, דהיינו שהחלק הגדור בד' מחיצות יהיה יותר מהחלק שאין לו אלא ב' או ג' מחיצות, וא"א להתירו בפחות מזה מדין פס ד"ט, מכיון שיש כאן שתי פירצות, ואין פס מתיר אלא בפירצה אחת (עי' חזו"א סימן ס"ה ס"ק ל"ג).

[בדרך אגב יש להעיר שחצר המשכן מבי' בבביתא דמלאכת המשכן פרק ה' שהיתה עשויה ממש כעין ציור י"ח, שהיו קלעים חמש עשרה אמה בשתי הקצוות של רוח רביעית, ומסך פתח שער החצר היה מרוחק מהם עשר אמות וארכו עשרים אמות, ולפי מה שנתבאר יוצא שמוגדר שעד המשך המשוך הוא עדין בכלל הרשות. אמנם יש להעיר ע"ז משתי סוגיות בערוכין: האחת, בדף כ"ז. שלומדים שיעור קרפף שלא הוקף לדירה, שהוא בית סאתיים, מחצר המשכן שהיתה מאה אמה על חמישים, ומבוי שם בתוד"ה שהוא שממש לומדים מצורת המשכן, וגם בבביתא דמלאכת המשכן הנ"ל סוף פרק ה' כתוב מאן אמר ר' יוסי ב"ר יהודה קרפף שהוא עד בית סאתיים כחצר המשכן מטלטלין בתוכו בשבת, ואם גם הבליטה שבין החצר למסך בכלל הרשות נמצא שהוא יותר מבית סאתיים. ושנית, בדף ב': שהגמ' רצתה ללמוד שיעור פתח עשרים אמה מפתח החצר, ולפי מה שנתבאר לכא"ו הפתחים הם בצדדים בין המסך לקלעים, דהיינו פתח של עשר אמות ולא העשרים אמה שכנגד המסך. ובאמת בתוס' שם ב': ד"ה בין מבוי שלמדו שהמסך לא היה משוך מהקלעים, אלא המשיך איתם בשוה, וידוע שיש בזה שיטות שונות, ועי' במלבי"ם פרשת תרומה כ"ז ט"ו שתלה בזה מחלוקת תנאים. ומ"מ לשיטות שהמסך היה משוך נ"ר שצ"ל שמי"מ לא היה נחשב ששטח המשכן הגיע עד למסך, אלא הפתח של עשרים אמה הוא סוף החצר, וכן מפורש בפסוקים שהחצר היה מאה על חמישים, ושער החצר כשמו כן הוא שאינו המשך מהמחיצות, אלא הוא שער שמועד לפתוח ולסגור, אלא שצורת המשכן נבנתה כאילו יש בו שער שתמיד נשאר פתוח, וממילא הוא חוץ לרשות ולא סוף הרשות (ואף אם בגדרי מחיצות ופירצות אינו כן, מ"מ לגבי הגדרת מקום החצר שנתקדש בקדושת החצר וששם חצר המשכן עליו כן הוא)].

איסור מבואות וחצירות ותיקונם

א. טעם האיסור (ואגב יתבאר בפתוח למקום פטור צריך תיקון)

כתב השו"ע סימן שס"ג סעי' א': מקום שיש לו שלש מחיצות אסרו חכמים לטלטל בו עד שיעשה שום תיקון ברביעית, עכ"ל. והיינו מה שאסרו לטלטל במבוי וחצר בלי תיקון שכל רה"י מוגדר מבוי או חצר,

והחז"א עצמו כתב שבודאי לא מועילות שתי פסין להתירו מדרבנן. ומוכח כמו שהסקנו בדעת החז"א, שכיון שהרוחות מזרחית וצפונית נחשבות כגדורות כלפי החצר המזרחית, שוב כבר יש להם תורת גזירה גמורה כלפי החצר המערבית המתאחדת איתה, ואינה חסירה אלא תיקון בדרום, ויש כאן ח"י גדול שכיון שכבר קיבלו רוחות אלו תורת גזירה כלפי הרשות הגדולה, אין כאן את החסרון של גזירה בלחי ופס שלא מועיל בשתי רוחות, ודו"ק.

ד. אויר רה"י נחשב כגיפופי

בחז"א סימן ס"ה ס"ק מ"ה אותיות א' וז' חידש ח"י נוסף, שאם יש כנגד חלק מהרשות מקום שיש לו תורת רה"י הוא נחשב כגיפופי, ויכול להתיר את המשך הרשות שאינה כנגדו מדין פס, לחי או עומ"ר. ויל"ע האם ח"י זה קשור ליסוד החז"א בענין מקום הפתוח לרה"י, ויתבאר.

החז"א הוכיח דין זה מהגמ' ערוכין ט"ו, וכע"ז בשו"ע סי' שס"ה סעי' ג', חצר קטנה שנפרצה במלואה לגדולה, קטנה אסורה וגדולה מותרת, ומעמידה הגמ' בנכנסין כותלי קטנה לגדולה, כציור י"א שלגדולה יש גיפופי ולקטנה אין גיפופי, אף לא ע"י נ"ר מבחוץ. והק' החז"א איך הגדולה מותרת, והרי אם נבוא לרון על חלקי המחיצה ההולכים מזרח מערב שהם יחשבו גיפופי הגדולה, הרי הם מסולקים מהרשות ע"י כותלי הקטנה הנכנסים בינם לגדולה.

ולכא"ו היה אפשר ליישב שמתייחסים לחלקי הכותל ההולכים מזרח מערב בציורף בליטת כותלי הקטנה כגיפופי אחד, וכמו אם היה מתעקם כציור י"ב או מתעגל כציור י"ג, והיינו שמתייחסים לכל המשך רוח זה כדבר אחד, אף שלא ממשך בקו ישר אלא עם בליטות ופגימות כציור י'. אמנם לכא"ו א"א לומר כן, דא"כ בציורים ב' ג' ד' וה' למה צריך תיקון מדרבנן בסוף הרצועה במקום שפתוח לרה"ר, ולא נאמר שהעומ"ר של הכותל שהיא יוצאת ממנה יחשב כסותם וממשיך בצורה עקומה כציור י' הנ"ל, ומזה הוכחנו לעיל באות ב' שע"כ א"א לומר כן. אבל אולי יש מקום לחלק שבציורים הנ"ל (ב' ג' ד' ה') גם אם לא נחשיב את סתימת העומ"ר בסוף הרצועה, שייך לרון מכח עומ"ר שהרוח סתום בין הרשות לרצועה, וא"כ אין סיבה לומר שהסתימה שמחמת הגיפופי מתייחסת לסוף הרצועה, משא"כ בנידון דידן בכותלי קטנה נכנסים לגדולה אם לא מנשיך את סתימת הגיפופי במקום בליטת כותלי הקטנה לא נ"ר כאן סתימה כלל, ובכה"ג שפיר רואים בחשיב הגיפופי כמתעקמים כדי שנדון סתימה כל שהוא, ודו"ק.

ובגאון יעקב שבהוצאת הגר"א דוימיטורבסקי בחידו"ת מהמהדיר עמוד תל"ח ביאר שלעולם הכתלים ההולכים מזרח מערב יכולים ליחשב כגיפופי, ולסתום בקו ישר כנגדם, ואין כותלי הקטנה הנכנסין מסלקים גיפופי אלו מכיון שאין כותלי הקטנה מגיעים מכותל לכותל עד הדופן האמצעי של הגדולה, וממילא הם כמאן דליתא כלפיו, ע"ש. ולפי מהלך זה הגדולה מותרת אפי' בין כותלי הקטנה עד כנגד הגיפופי, משא"כ לשאר המהלכים, דהיינו מה שאנחנו רצינו ליישב שנחשב כגיפופי שמתעקם, וכן לחז"א שנביא בסמוך, שיצא שמקום זה נשאר באיסורו.

ומ"מ החז"א עצמו שם באות א' למד שמה שהגיפופי מתירים את הגדולה הוא מפני שמקום הגיפופי עצמו, דהיינו צד מזרח וצד מערב של החצר הגדולה, גדורים כדינם בג' מחיצות ופס (והיינו שבליטת הכתלים הנכנסים מדרום לצפון יכול ליחשב אצלם כפס), וזה עצמו יש לו תורת פס להתיר את המשך הרוח. ועפ"ז כתב החז"א שבציור י"ד הכל מותר, שכיון שהחצר המזרחית היא רה"י גמורה שגדורה הג' מחיצות ופס, ממילא המקום שבחצר המערבית כנגדה נחשבת כגדורה בפס, ועי"ז מתירים את כל אותו הרוח. ויש לציין שבנכנסין כותלי קטנה לגדולה חלק מחצר הגדולה עצמה רה"י, דהיינו הצדדין, ואילו בציור י"ד אין בחצר המערבית עצמה שום מקום שהוא רה"י, אלא שכנגד צידי הרשות יש מקום שהוא רה"י.

והנה רגילים לומר שח"י זה של החז"א הוא בנוי על היסוד שהרחבנו בו עד כה, שמקום הפתוח לרה"י נחשב כרה"י, ולכא"ו לפי הבנת הגר"א פלצינסקי ביסוד החז"א שאויר רה"י נחשב כמחיצה, מובן למה בציור י"ד נחשב שיש פס לחצר המערבית, שבאותו מקום שיש רה"י כנגדו הרי הוא כאילו שהיה שם מחיצה, אבל לא יתבאר לדרך זה בנכנסין כותלי קטנה לגדולה שכל הצד של הגדולה רה"י, איפה יש כאן משהו ששייך להגדירו כפס. ואילו להבנת החז"א עצמו שמקום הפתוח לרה"י מתאחד עם רה"י, א"כ אולי בציור של נכנסין כותלי קטנה יש כאן תחילת רה"י מכיון שהצדדים רה"י, אבל אין כאן תחילת מחיצה כנגד הפירצה, ועוד שבציור י"ד שהחצר המערבית אין בה שום מקום שנחשב רה"י אין נחשיב פס. עוד יש להעיר שבנכנסין כותלי קטנה לגדולה באמת לא נעשה בצדדים רה"י גמורה מכמה טעמים, ראשית שמבוי בגמ' שיש בערך ג"ט בין כותלי קטנה הנכנסין לבין כותלי הגדולה שבצדדים, וא"כ אין שם שיעור רה"י שהוא ד"ט, ושנית שהגמ' רוצה להעמיד כרבי שסובר שצריך שתי פסין להתיר חצר, וא"כ כאן לצדדים יש רק פס אחד. ושלישית העיר החז"א עצמו שם באות ז' שיש יותר מ' אמות בין כותלי קטנה הנכנסין לבין כותל האמצעי של הגדולה, וממילא לא שייך לראותו כסתום (אמנם לא בריא לי מנין לחז"א שמדובר כשיש יותר מ'). ומכאן הערה זו כתב החז"א שגם כאשר אין בצדי הרשות מקום שכבר נעשה רה"י, אלא אחרי שנתיר את כל הרשות יחשב גם אותו מקום כרה"י, ולכן כתב החז"א שגם ציור ט"ו מותר שהחצר המזרחית נחשב גיפופי למערבי, אע"פ שגם המזרחי רק ניתן אחרי שהתירו את המערבי, ולשון החז"א תרוייהו מסייעות זו את זו, וחשיב כמחיצות כיון שלאחר דחשיבין למזרחית בפס למערבית ניתרות שתייהן, חשיב כחצר חד וגדור כדיון.

הוא משום שאני לאיחלופי ברה"ר או להוציא לרה"ר כדברי רש"י ורבינו יהונתן שפתחנו בהם, אלא שמ"מ נקטו לשון פרוץ למקום האסור כי רק תיקנו בכה"ג ולא בפרוץ למקום פטור, וכמו שיתבאר. וכן מוכח מדברי רבינו יהונתן שבטעם הראשון שיבואו להתיר לטלטל בתוך רה"ר הדגיש כיון שפתחו לרה"ר או לכרמלית, וכמו שהערנו לעיל. ובאמת שכבר מצאנו חילוק בג' מחיצות בין פתוח למקום המותר או למקום האסור, ברשב"א וריטב"א ערוכין ט'. שרצו לבאר דעת רש"י שם שמקום הפתוח לכרמלית נהיה רה"ר דאורייתא בג' מחיצות, ואילו אם פתחו לרה"ר צריך ד' מחיצות מדאורייתא. וטעם הדבר נר' שהרי מה שג' מחיצות מועילות ליצור רה"ר, היינו או שמספיק להיות מופרד וגדור מג' רוחות ולא צריך הפרדה ברוח רביעית (כמו שנקט בשארית יעקב ערוכין ה' ג'), או שע"י שגדור מג' רוחות כבר מוגדר כמקום מיוחד, והוא נר' כמופרד וגדור גם ברוח רביעית (כמו שלמד החזו"א במכתב באו"ח סי' קי"ב אות ה' ובמכתב שבספר שלום יהודה מועד סימן ל"ג בישן וסימן כ"ה בחדש) [ובפשטות נפק"מ לזרוע כנגד רוח רביעית הפרוצה שלא יהיה חשש כלאים, ע"ש בשארית יעקב ובמכתב מהגרו"ק שבתחילת ספר ביאורי סוגיות על ערוכין], וממילא י"ל שכל זה כשפתחו למקום המותר, דהיינו מקום פטור או כרמלית, שמדאורייתא אין לו כלל תורת מקום (ועי' היטב במהרש"א שבת ח'. בתוד"ה רחבה, וכן יש לדון ממה שמצאנו שאין דין מעביר ד"א בכרמלית, וכתבתי ע"ז במקו"א), אבל כשפתחו למקום האסור צריך הפרדה מעלייתא.

ומ"מ יצא לנו שפתחו למקום פטור לא צריך תיקון, ולכל הפחות בחצר שפתוחה למקום פטור (ובאב"ז סימן ש' אות ה' רצה לומר להיפך שמבוי שפתוח למקום פטור לא צריך תיקון, ואילו בחצר בכה"ג צריך תיקון), וזהו חידוש גדול, ולא מצאנו רמז לדין זה בפוסקים, ואדרבה לשון השו"ע שפתחנו בו מקום שיש לו שלש מחיצות אסור חכמים לטלטל בו, מורה להדיא שאין חילוק להיכן הוא פתוח.

ולכן נר' שלשונות הגמ' והראשונים פרוץ למקום האסור, לא באו לאפוקי פתוח למקום פטור, אלא באו לאפוקי כשפרוץ לחצר אחרת או למבוי מתוקן שהוא רה"ר, ומה שהזכירו ענין זה דוקא בחצר (חוץ מעבורת הקודש ורבינו יהונתן הני"ל שכתבו גם לגבי מבוי פתוח למקום האסור), היינו מכיון שפתחו בו מקום שיש לו שלש מחיצות אסור חכמים כלפי חוץ ולא לרה"ר אמר, משא"כ חצר שפרוץ היה מקום טעוה שמדובר שפרוץ לרה"ר אחר.

ב. תיקוני מבוי משום מחיצה או משום היכר

נחלקו האמוראים בערוכין דף ח': לגבי קורה ודף י"ב: לגבי לחי, האם הם משום מחיצה או משום היכר. ומ"מ נר' להוכיח שלכו"ע יש בהם גם ענין מחיצה וגם ענין היכר, ושוב ראיתי שכן הוא להדיא בב"ח סימן שס"ג ד"ה אבל נעץ (אלא שיתכן שבהגדרת הדברים אין דברינו עולים ממש עם דבריו). ועי' רע"ב פ"ק דערוכין מ"ב שצריך לחי משהו או קורה להיכר מחיצה, ודו"ק.

רש"י ריש ערוכין (וכן ריש סוכה) כתב שהצריכו תיקון לחי או קורה משום היכר, והק' רע"א בגליון הש"ס שהרי ק"ל לחי משום מחיצה. וידוע לתרץ שמ"מ גם למ"ד לחי משום מחיצה צריך קצת היכר, כמו שכתבו תוס' שם ה'; וכמו שמוכח במכמה מקומות (ויתבאר לקמן בסמוך), וכן תירצו בפורת יוסף ובתפארת ירושלים במשניות. ועוד י"ל לתרץ לפי מה שכתב בתורת רפאל סימן ג' שגם למ"ד לחי משום מחיצה יכול להועיל גם בתורת היכר, אלא שמועיל גם בתורת מחיצה (ועי' קה"י ערוכין סימן ה' ובאב"ז סימן רח"צ מה שדנו בזה). אבל באמת גם אחרי תירוצים אלו עדיין ק' למה רש"י הדגיש דוקא ענין ההיכר, ולא את המחיצה שהוא עיקר ענין הלחי. ולכן היה נר' לבאר כונת רש"י שלכו"ע הטעם שהצריכו להעמיד לחי או קורה הוא כדי שע"י יהיה ניכר שהוא סתום ומופרד, אלא שלמ"ד משום מחיצה היינו שתיקנו להעמיד חפצא של מחיצה שע"י יהיה ניכר שהוא סתום, אבל לא מפני שצריך כאן את פעולת המחיצה עצמה לסתום ולגדור את הרשות. ושוב הראוני שכע"ז כתב הנצ"ב ריש דף ה'. עי"ש היטב. ולקמן באות ו' יתבאר עוד ראיות שעיקר התיקון שהצריכו במבוי הוא כדי לעשות היכר, ויתבאר שחלוק בזה תיקון מבוי מתיקון חצר. ועי' מה שכתבתי לקמן באות ה' רא"ב.

[ועיקר הדין שהזכרנו, שגם למ"ד לחי וקורה משום מחיצה צריך היכר קצת, נר' שאין דין חיצוני נפרד שצריך מחיצת לחי או קורה, וצריך גם שיהיה היכר שהוא סתום והוא רה"ר, אלא תיקנו דין בצורת המחיצה שצריך "מחיצה הניכרת", ויתכן שלא יהיה ניכר לבני רה"ר ובני המבוי, ומ"מ יהיה לו שם מחיצה הניכרת או להיפך שהוא ניכר להם, ומ"מ אין לו שם מחיצה הניכרת כמו שיתבאר. ועפ"י יש ליישב כמה הערות בערוכין דף ד': בקורה למעלה מכ', ובא למעטו ע"י שיגיבה תחתיו, שנחלקו רב יוסף ואב"י האם מספיק למעט למשך טפח דהיינו רק תחת הקורה עצמה, או שצריך למעט למשך ד"ט דהיינו שימשיך המיעוט ג"ט לתוך המבוי. וראשית - יש להעיר איך סובר רב יוסף שמספיק להגביה טפח, והרי נמצא שכל ההיכר הוא תחת הקורה, ואין כלל היכר תוך המבוי (ויל"ע היטב בדברי רש"י ה'. ד"ה לא דכו"ע, ועוד יש לדון שלפי מה שהבאתי שיטת רבינו יהונתן בטעם איסור מבואות נחא, ודו"ק). ולפי דברינו שגדר התקנה היתה שיהיה מחיצה הניכרת, שפיר י"ל שכיון שהמחיצה ניכרת במקומה ממילא יש לה שם מחיצה הניכרת. שנית - מבוי בסוגיא שגם אם למ"ד שצריך היכר לבני מבוי, ממילא צריך למעט גם תוך המבוי, אבל מ"מ למ"ד שצריך היכר לבני רה"ר אין מקום לומר שיצטרכו לעשות מיעוט בתוך רה"ר (עי' נצ"ב בתוס'). ולדברינו החילוק ברור, שכיון שהגדר שהצריכו הוא מחיצה הניכרת, ועיקרו ע"י שהמחיצה ניכרת במקומה כנ"ל, וממילא בשלמא תוך המבוי, שהוא המקום הגדור ע"י המחיצה, שייך לומר שצריך היכר כדי שיחשב מחיצה הניכרת במקומה (ולא מספיק מה שניכר רק תחת

הקורה עצמה למ"ד זה), אבל כלפי רה"ר שהיא מחוץ למחיצה, לא שייך לומר שצריך שתהיה ניכרת משם כדי להחשיבה מחיצה הניכרת במקומה. ושלישית - מה שמבוי שם שגם למ"ד שאסור להשתמש תחת הקורה, והיינו שחודה הפנימי של הקורה סותמת, ונמצאת הקורה עצמה חוץ לרשות, מ"מ צריך שהמיעוט יהיה עכ"פ גם תחת הקורה, וכבר רמז השפ"א בתוך דבריו שלכא"ו אין טעם לזה, אבל לדברינו גם זה מיושב, שהרי אפי' אם חודה הפנימי סותם מ"מ מסתבר שכל הקורה נחשבת כחלק מהמחיצה (אמנם התוס' ר"ד לכא"ו לא סובר כן, ויתבאר לקמן אות ד'), וממילא אפי' אם מקום המחיצה אינה מכלל הרשות, מ"מ כדי שיחשב מחיצה הניכרת במקומה צריך מיעוט גם במקום הקורה].

וגם למ"ד שלחי או קורה משום היכר, נר' להוכיח מכמה ראיות שאינה היכרא בעלמא אלא היכר בצורת מחיצה: א. בערוכין דף י"ד: אמר רבא עשה לחי למבוי והגביהו מן הקרקע ו' או שהפליגו מן הכותל ג' לא עשה ולא כלום, ואפי' לרשב"ג (שסובר שכל פחות מד"ט הוא לבוד) הני"מ למעלה, אבל למטה כיון דהוא מחיצה שהגדיים בוקעין בה לא קאמר. ובתורת חיים הק' שהרי רבא סובר שלחי משום היכר, ואי"כ איך כתב שהוא מחיצה שהגדיים בוקעין בה, ולכן רצה להגיה רבא. אבל בתשובות רע"א סימן י"ח פלפל בדין של רבא בלחי מופלג מהכותל לשיטתו שלחי משום היכר, ולא הוק' לו אי"כ מהו החסרון בבקיעת גדיים תחת המחיצה (ואף שמבוי מדבריו שחסרון בבקיעת גדיים הוא חסרון בדיני לבוד ולא בדיני מחיצה, מ"מ אם אין ללחי תורת מחיצה מה לי שלא אומרים לבוד נחשב לחי תלוי, והרי לא חסר עי"ז בהיכר), ומבוי שגם למ"ד לחי משום היכר יש כאן תורת מחיצה. וש"י שכן הוכיח בחי"י בית מאיר שם, ב. במשנה ערוכין ט"ו. בכל עושין לחיין אפי' בדבר שיש בו רוח חיים, ור"מ אוסר, ובברייתא שם ובסוכה כ"ג. כללו ר"מ עם שאר מחיצות, ואמר שכל דבר שיש בו רוח חיים אין עושין אותו לא דופן לסוכה ולא לחי למבוי ולא פסין לביראות [ועוד הוסיף שגם אין עושין אותו גולל לקבר, ובמקו"א העליתי שאולי גם גולל הוא מענין מחיצה], והטעם מבוי בסוכה דף כ"ד. כל מחיצה שעומדת ברוח איזה מחיצה, ואיכא דאמרי כל מחיצה שאינה עשויה בידי אדם אינה מחיצה, הרי משמע שגם לחי הוא מחיצה, ולענין קורה מבע"ח הסתפק השפ"א במשנה ערוכין הני"ל דאפשר דקורה משום היכרא לכו"ע מהני בכל, או נימא דמ"מ אין היכר אלא במידי דראוי למחיצה, דמה"ט נמי בעינן שתהיה רחבה לקבל אריה, עכ"ל. וצ"ע איך רצה לחלק בין לחי לקורה, והרי גם בלחי נחלקו האמוראים האם הוא משום מחיצה או משום היכר.

ג. בערוכין דף ח'. נר' שהיה פשוט לגמ' שלחי דאי נשיב ביה זיקא שדי ליה לא כלום הוא, ולכא"ו היינו מדין מחיצה שאינה עומדת ברוח מצויה (אבל אולי יש לדחות שהרי הגמ' נקטה שדי ליה, והיינו שמפילו לגמרי, ובכה"ג יתכן שגם דבר שאין לו ממש תורת מחיצה נפסל, עי' משנ"ב סי' שס"ב ס"ק ט"ו, ובאמת השו"ע בסימן שס"ג סעי' ה' שינה מלשון הגמ' וכתב לחי דאי נשיב ביה זיקא לא מצי קאי, וכתב המג"א שם ס"ק ד' אפי' אין הרוח מפילו אלא מנידו, וזה מתאים למה דק"ל לחי משום מחיצה). ולגבי קורה ג"כ מצאנו בערוכין ג'. שקורה הניטלת ברוח פסולה, אבל יל"ע היטב ברש"י אם הוא מטעם זה שאינו מחיצה העומדת ברוח. וש"י מה שכתב בבית שמחה מכתב ב' אות ס"א ובתשובת הגרו"ק עי"ש [ובדרך אגב יש לציין שתוס' שם ד"ה אי קלשת נקטו שגם בסכך יש חסרון של ניטל ברוח, ואולי יש לבאר שזה מפני שגם לסכך יש קצת תורת מחיצה (עי' ח"י העילוי ממיצ"ט סוף סימן ג' ד"ה נתבאר ואג"מ או"ח ח"א סימן קע"ח ענף ב'). ועי' היטב בתוס' ערוכין ריש ט"ו: ור"ן סוכה ריש ט'. מדפי הרי"ף]. ש"י בשו"ת בצל החכמה ח"ה סימן מ"ג אות ד' ומקראי קדש פסח ח"ג סימן מ"ו מה שכתבו על דברי התוס', ועי' היטב בשפ"א סוכה כ"ג. ד"ה והנה]. כ. במשנה ערוכין דף י"ד: לחיין שאמרו דבהן עשרה טפחים, והיינו לד' מחיצה שצריכה להיות י"ט, וגם לענין קורה מבוי בגמ' דף ג': ודף י"ד. שצריך להיות גבוה עשרה, וכתב רש"י בסוכה דף כ"ב: ד"ה ולא תחתנה שהטעם מפני שאין מחיצה בפחות מעשרה, וכן כתב רבינו חננאל ערוכין י"ד. וכן נר' ברשב"א וריטב"א ריש ערוכין שביארו שלא כתוב במשנה שם קורה שאינה גבוהה עשרה טפחים, מכיון שאפשר ללמוד ממה שכתוב לגבי סוכה דחד טעמא הוא, והיינו שהוא שיעור מחיצה (ולדבריהם צ"ל שמה שכתוב שיעור י"ט במשנה בדף י"ד: לענין לחי, ובדף י"ז: לענין פסי ביראות, הוא אגב שאר השיעורים שמוזכרים שם). ומבוי שפשוט שיש ללחי וקורה תורת מחיצה. אבל באמת מצאנו גם טעם אחר בראשונים, שרש"י ערוכין דף ג': ד"ה הא קמ"ל כתב שטעם פסול קורה למטה מ', דבפחות מ' לא הוא מבוי. וכן ברע"ב פ"ק דערוכין מ"ו לחיין דבהן י"ט כשיעור גובה המבוי, דאין גבוה פחות מ"ט, וכן ברבינו יהונתן ד'. מדפי הרי"ף לחיין דבהן י"ט כשיעור גובה המבוי, שבפחות ממנו לא מיקרי מחיצה [היינו שלא שייך מבוי פחות מ"ט מכיון שאין מחיצה פחות מ"ט], וכן קורה, והא דלא תני בקורה למטה מ' משום דקא סמך על משנה זו של לחי ששיעורו י"ט כשיעור מבוי, ומפני דבבריהם שלא צריך י"ט מחמת הלחי והקורה עצמם, אלא כדי שהלחי והקורה יהיו כנגד מחיצות המבוי, ואולי הטעם בזה לפי מה שרוצים לומר (עי' היטב באב"ז סימן רפ"ז אותיות ו' וח' שהעלה כע"ז) שענין הלחי והקורה להראות כאילו שהמחיצות שבצדדים ממשיות גם לרוח זו וגודרות אותה, ולא שהלחי והקורה עצמם סותמים. ועי' לקמן באות ד' אריכות בענין קורה למטה מ"ט. ה. בגמ' ערוכין דף י"ז. לענין הואיל והותרה הותרה שמחלקת הגמ' בין ליתנהו למחיצות לליתנהו לדירין, מבוי שם שמבוי שניטלו לחיין וקורתיו נחשב ליתנהו למחיצות, ולכא"ו מבוי שאע"פ שק"ל שקורה משום היכר מ"מ יש לו תורת מחיצה. ועי' היטב בשו"ת רע"א סימן ל"ה וקה"י ערוכין סימן ח' מה שכתבו בזה. ו. בערוכין דף כ"ד: במבוי שפתחו לרחבה שלא הוקפה לדירה, רבא אמר שיעשה לחי לפתח המבוי לצד העיר, ומינו דמהני לחי למבוי מועיל גם לרחבה

להחשיב שנתוסף לו מחיצה שהוקפה לדירה, והרי רבא סובר שלחי הוא משום היכר, וא"כ איך יועיל ליחשב מחיצה חדשה לרחבה (ועי' באוקימתא של אב"י שם שמשמע שרבא היה מודה לו מעיקר הדין לולי גזירה, ודו"ק). ז. בסוכה דף ז'. סיכך ע"ג מבוי שיש לו לחי כשרה בשבת שבתוך הסוכות, שמינו דהוי הלחי מחיצה לענין שבת מועיל גם לסוכה אע"פ שאין לו טפח שוחק, וכתב הריטב"א שדין זה הוא בין למ"ד לחי משום מחיצה בין למ"ד משום היכר, דאע"ג דגבי סוכה מחיצות בעי רחמנא, אפשר דדופן שלישית כיון שיש לו שם דופן לשום דבר [כשר] מכיון שהוכשר בשלשים טפח, וכן משמע שם בתוס' ריש ע"ב, וא"כ מוכח שיש תורת מחיצה ללחי גם למ"ד היכר. אמנם רש"י העמיד את הסוגיא דוקא למ"ד לחי משום מחיצה, אבל באמת כך מוכח לפי שיטתו שלמד שמדובר באופן שצריך את המיגו מדאורייתא (ואף שגם בריטב"א משמע כן, לכא"ו צריך לדחוק שאין זה כונתו אלא כתוס' שמדובר באופן שהסוכה כשירה מדאורייתא גם לולי הלחי, ורק צריך את הלחי מדרבנן. ש"י שגם אם צריך את המיגו מדאורייתא יש ליישב דבריו ע"פ הנצ"ב בערוכין דף ה'. עי"ש היטב).

היוצא מדברינו שנר' שלכו"ע הטעם שתיקנו להעמיד לחי או קורה לא היתה כדי שהלחי וקורה עצמם יסתמו את הרוח הרביעית, אלא רק כדי שיהיה ניכר שהוא סתום, אבל מ"מ מה שתיקנו להעמיד הוא חפצא דמחיצה, והיינו שלמ"ד משום מחיצה צריך להעמיד חפצא של מחיצה גמורה, אף שאין כונתו שהמחיצה עצמה יסתום, ולמ"ד משום היכר צריך להעמיד דבר שיש לו צורת מחיצה ונראה כמחיצה, אף שבעלמא באמת לא יכול להועיל כמחיצה.

ומדברי הרמב"ם ג"כ נר' להוכיח שלחי וקורה אף למ"ד משום היכר, מ"מ הוא מעין מחיצה, אבל נר' שלשיטתו הענין יתבאר בדיוק להיפך ממה שביארנו עד עתה, שהנה הרמב"ם בפ"ז משבת ה"ט פסק שלחי משום מחיצה (ומועיל אפי' כמחיצה דאורייתא) וקורה משום היכר. ותימה א"כ מה שכתב בה"ה שלחי וקורה סותמים רוח רביעית מדברי סופרים, ואם קורה היכרא בעלמא איך כתב שסותמים, וגם לדברינו שההיכר בצורת מחיצה ביארנו שמ"מ אינו פועל סתימה, ולכן נר' שלדעתו לכו"ע תיקנו סתימה ברוח רביעית (ועי' ח"י הגר"ז בהלכות ערוכין שהרמב"ם היה מוכרח לומר כן לשיטתו שג' מחיצות אינו רה"ר מדאורייתא, ולכן כדי להתירו בטלטול כרה"ר היה צריך לחדש שלכל הפחות מדרבנן נחשב שיש לו סתימה ברביעית), אלא שנחלקו האם יש כאן מחיצה שסותמת או היכר שסותם, והיינו שכמו שמחיצה מפרידה את הרשות שבפנים מהמקום שבחוץ ומגדירו למקום מיוחד, כמו כן היכר יכול לפעול באותה צורה להחשיבו כמופרד ומוגדר ע"י שניכר שיש כאן חילוקי רשויות. ואף שמדאורייתא ודאי צריך הפרדה של מחיצה, מ"מ כאן כדי להגדירו כרה"ר מדרבנן מספיק מה שהוא מופרד ע"י היכר (ומה שכתב הרמב"ם סותמות מדברי סופרים, אע"פ שלחי הוא מחיצה דאורייתא, עי' ח"י ר' חיים וגליונות חזו"א פט"ז משבת ה"ט).

ג. ענין פתח המוכר אצל לחי וקורה

מצאנו לשונות בראשונים שמבוי מהם שלחי וקורה קשורים לפתח (ויש לציין שהלשונות היותר חזקות הם לגבי פסי חצר, ואולי יש לחלק בין תיקוני מבוי לתיקוני חצר, ויתבאר באות ו'). במשנה ריש ערוכין שקורה לא מועילה בפתח שרחב יותר מ' כתב רש"י דזהו שיעור סתם פתחים, וטפי מהכי לא מיקרי פתח אלא פירצה, ואנן בעינן פתח. וכע"ז כתבו הרע"ב הרשב"א והריטב"א שם. ותוס' בדף ז': ד"ה דאי ודף צ"ב. ד"ה גפנים כתבו שנר' מבחוץ נידון משום לחי ופתח (ונחלקו המהרש"ל בדף צ"ב והאב"ז סימן רצ"ה סי' י"ג האם כונת תוס' לדבר אחד שלחי היינו פתח, או לשני דברים שלחי הוא במבוי, ופתח היינו פסי חצר), ורש"י סוף ט': כתב לענין חצר ונימא לבוד מרווח אחת [בשביל להחשיב פס], ונשויה להאי פירצה פתח. ועי' גם ח'. ד"ה בנראה מבחוץ ובדף פ"ט: בדי"ה אבל אין מחיצה כתב [בדעת רב יוסף לענין גגין שדינם כחצירות וניתרים ע"י פסין] דהואיל ולא הוי גיפופי ממש אלא ע"י גוד אסיק, לא הוי גיפופי לשווייה פתחא לגביה, דפתחא דמינכר בעינן, וכד"ג לא עבדי אינשי. ובאו"ח הלכות ערוכין סימן ק"י כתב שקורה למטה מ"ט לא מועיל מכיון דבנמוך מ"ט לא מיקרי פתח (אמנם אח"כ הזכיר שאין מחיצה פחות מ"ט). ועע"ש סימן קפ"ב לגבי לחי שם אשירה, לחי פתחא הוא ואריא רביע עליה. ועי' חזו"א סימן ס"ה סי' א' שכתב דבאמת תקנו חכמים [ברוח רביעית] שיהא כולו גודר, והפרצה תהיה על אופן שיקרא פתח, והלכך אע"ג דלחי וקורה מעלה את הפרצה לשם פתח וכו'. ש"י שגמ' ערוכין צ"ד. מק' הגמ' לגבי חצר מאי שנא מרווח אחת דאמר פיתחא הוא, משתי רוחות נמי פיתחא הוא, ותי' הגמ' כגון שנפרצה בקרן זזית דפיתחא בקרן זזית לא עבדי אינשי, ולכא"ו נחלקו שני תירוצי תוס' שם ד"ה מאי (הראשון) האם מדובר בעומ"ד או בפסי חצר.

ויש לומדים שזהו כל פעולת הלחי והקורה, שהם באים ליצור פתח, וכך כתב הרשב"א ערוכין ריש ה'. בשם הראב"ד שקורה משום מחיצה פ"י משום פתח, וכן למד הריטב"א בדף ב'. (ובפשטות גם התוס' דף ג'. ד"ה ורב) בדעת רב שלומד שיעור פתח המבוי משיעור פתח ההיכל, והגאון יעקב ג'. ד"ה רב נחמן וש"ת שיעור ציון (סימן ג' ענף א' מדי"ה ואין) למדו שגם החולקים על רב וסוברים שקורה משום היכר, היינו היכרא דפיתחא. וענין לחי וקורה משום פתח יש שלמדו שהיינו שמעמיד חלק מצוה"פ מעמיד קנה בצד או קנה על גביו, וכן נר' בשו"ת שמעמיד חלק מצוה"פ מעמיד קנה בצד או קנה על גביו, וכן נר' בשו"ת שיעור ציון הני"ל סוף אות ג'. אבל לכא"ו קשה מאד לומר כן, שהרי בקנה של צוה"פ לא מועיל פתחי שמאי כגון אבן נכנסת ואבן יוצאת, עי' ערוכין י"א. ורש"י שם (ויל"ע למה ענין פתחי שמאי לא הובא ברמב"ם ובשו"ע, ומ"מ הפוסקים האריכו בענינים אלו), ואילו לענין לחי מפורש בברייתא ט"ו. שמועיל אבן נכנסת ואבן יוצאת, ובמשנה שם שמועיל

שהוא גבוה למעלה מעשרים אמה, והרי לכאן מדובר על קורה שהוא גבוה, אלא שמכיון שהקורה הוא קירוי המבוי ממילא גובה המבוי הוא לפי גובה הקירוי (ועי' נצי"ב סוף דף ד: שבי' לשון המשנה באופן אחר). ומה שהקילו (מדברנו אן לדעת תוס' ח: אפי' מדאורייתא) שמועיל קורה טפח, אף שבעלמא אין אומרים פי תקרה בפתח מד"ט דהיינו שיעור רשות, י"ל שכאן הקילו שאין צריך שיעור רשות ממש, אלא שיעור אוהל טפח שיש לו מקצת חשיבות של רשות (עי' סוכה דף י'. ורש"י תוס' שם, ועי' בי"ח או"ח סימן תר"ל שלמדו בדעת הטור שבסוכה אומרים פי תקרה גם בקירוי טפח). וי"ל שהקילו שיספיק תחילת קירוי, וכעין שהקילו בלחי שמספיק תחילת מחיצה, וכמו שיתבאר לקמן באות ה'. (אלא שלכאן אי"א לומר שמתחייבים כאילו הקירוי ממשיך אלא למיד' חודו החיצון סותם, ולא למיד' שחודו הפנימי סותם). ולפי ביאור זה שקורה הוא מדין תחילת קירוי, יישבו קו' השפ"א בערוכ"ן דף ה'. למה צריך שהקורה תהיה גבוהה י"ט כלפי ד"ט לתוך הרשות, ולא מספיק מה שהיא מחיצת י"ט במקומה, ולהנ"ל כיון שקורה הוא מדין תחילת קירוי צריך לדנוניו איילו ממשך לכל הפחות ד"ט, ואם ע"י שימשיך ד"ט ימעט את המבוי משיעורו לא מהני.

ג. בריטב"א ערוכ"ן י"ד. כתב: וא"ת כל מאן דאמר קורה משום מחיצה הא"ך מתרת, והרי השוורים והגמלים בוקעין תחתיה. י"ל דשאני קורה שהיא רחבה טפח, וראוי לומר גוד אחית, וא"כ רואין כאילו כבר נסתם. ודומה לזה כתב הר"ן שם ח"ל: אע"ג דלמ"ד קורה משום מחיצה הרי הגדיים והגמלים בוקעין בה, ואנו רואין קאמרינן, כלומר דרואין כאילו חודה סותם עד הקרקע, וכיון שכן שוב אין הגדיים בוקעין בה. והק"ה ערוכ"ן סימן א' וחזון יחזקאל שבת ק"א. למדו לפני הריטב"א אין בגוד אחית חסרון של בקיעת גדיים, ונדחקו ליישב הסוגיא שלכאן שותרות יסוד זה. ומי"מ לדבריהם יוצא שמבוי בריטב"א מהלך שלישי בגדר קורה משום מחיצה, שהיינו מחיצת גוד אחית. ולפי"ז יצא שכעין שלחי הוא תחילת מחיצה מהצד, כן קורה הוא תחילת מחיצה מלמעלה. אבל באמת כבר הבאנו שבריטב"א בדף פ"ו מפורש שקורה משום פי תקרה, וכך גם משמעות הר"ן הנ"ל בדף י"ד שדבר על חודה יורד וסותם, ולא שכולה מחיצה עבה שאומרים בה גוי"א. ולכן נר' שאין כונת הריטב"א בדף י"ד לומר כלל בכל דין גוד אחית דעלמא שאין בה חסרון בבקיעת גדיים, אלא רק בגוי"א שבצורת פי תקרה, וכפי שידוע מלשונות רש"י (סוכה דף ו': ד"ה לגוד ודף י"ט. ד"ה דמחיצות) ורבינו חננאל (שם דף י"ח): שפי תקרה הוא ג"כ מענין גוד אחית, ולפי"ז גם דברי הריטב"א בערוכ"ן דף י"ז: (ריש עושין פסין) שכתב שהרי אתה רואה בפי תקרה יורד וסותם ואמרינן גוד אחית, ואין בקיעת גמלים מבטלה, ומחיצות דעלמא ואפי' הן גדולות כמה מבטלתן בקיעת גדיים, נצטרך לפרש שכונתו לפי תקרה שמדין גוד אחית, ולא לשני דברים נפרדים. והטעם שבאמת אין בקיעת רבים מבטלת מחיצות פי תקרה, כתב שם בדף י"ז שהנכון כשיטת התוס' שמחיצת הלכה למשה מסיני ואין כולן שוות, והיינו שכך נאמרה ההילכתא וכמו שהבאתי לעיל מהמאירי.

בענין פסול קורה למטה מ"י טפחים, כבר הבאתי לעיל באות ב' בענין "תיקוני מבוי משום מחיצה או משום היכר" כמה לשונות בראשונים מהו החסרון, וכאן נרחיב יותר בביאור הדברים, א. רש"י סוכה דף כ"ב: ור"י ערוכ"ן דף י"ד: כתבו שאין מחיצה פחות מ"ט, וכן משמע ברשב"א וריטב"א ר"ש עירובין שפסולו מכיון שאין לו שיעור מחיצה. ב. רש"י בערוכ"ן דף ג': כתב שאין מבוי פחות מ"ט, ורגילים ללמוד בכונתו שצריך קורה ע"ג מבוי, וכאן אין תחתיו תורת מבוי (כמבוי בערוכ"ן דף ה': שאין תורת מבוי פחות מ"ט). אבל קשה שבסוף דף ח': יש מ"ד שאפשר להניח את הקורה מחוץ למבוי (ויתכן שיש להקשות גם מהמ"ד שקורה סותמת בחודה הפנימי, שנמצא שהקורה תמיד מחוץ למבוי, ויש לפלפל בזה). ולכן נר' שצ"ל בכונת רש"י כמו שמוכח ברבינו יהונתן בדף ד'. מדפי הר"ף שכתב סברא זו שאין מבוי פחות מ"ט גם לגבי לחי, ועי' כונתו שצריך שהלחי והקורה יהיו המשך ממחיצות המבוי, ולכן צריך להעמידם כנגד המחיצות, והטעם ביארנו לעיל שהוא כדי שהלחי וקורה יורו שהמחיצות שבצדדים ממשיכים וגודרים את הרוח הפתוח, וממילא צריך להעמיד את הלחי כנגד המחיצות שבצדדים ואת הקורה מעליהם. שוב נתעוררתי שאולי יש מקום ליישב דברי רש"י בקשוטם שצריך שהקורה תהיה על גבי המבוי, ומי"מ שייך שיעור קורה מבחוץ, שאע"פ שמקום הקורה לא צריכה להיות מוגדרת כחלק מעצם המבוי, מי"מ צריך שלכל הפחות יהיה מוגדר ככניסה ופרודור לפני המבוי בשביל שיהיה לו שייכות למבוי, ואם היא נמוך יותר מ"ט, מכיון שאין לו כלל תורת רשות, אי"א להגדירו ככניסה למבוי. ג. באר"ז ערוכ"ן סימן ק"י כתב שקורה נמוכה מ"ט לא מהני, מפני שאין פתח פחות מ"ט (אמנם בהמשך דבריו הזכיר שאין מחיצה פחות מ"ט, ובאמת ילי"ע האם רק במקרה שיעור מחיצה ושיעור פתח שוים, או ששיעור פתח הוא מפני שזה השיעור של רשות, ואכ"מ). וכן בגאון יעקב דף ג': ד"ה אף כתב שצריך י' טפחים תחת הקורה, שאל"כ אין לו שיעור פתח. ויש להעיר על מהלך זה, שהנה בערוכ"ן דף ה'. מבוי שאם הקורה נמוכה למטה מ"י אפשר לחקוק בתוך המבוי להשלימו לשיעור י', ואע"פ שלא חקק ברה"י, ונמצא שאמנם תחת הקורה יש חלל י"ט, אבל אין כאן מקום כניסה ויציאה לרה"י, י"ט, שהרי קרקע רה"י גבוהה מקרקע המבוי, ומוכח שמי"מ נקרא פתח בכה"ג. ועי' חזו"א סימן ס"ה סי"ה מה שכתב על צוה"פ בכה"ג.

והנה בערוכ"ן דף ג': מבוי שלא מספיק שיהיה גובה י"ט עם הקורה, אלא צריך שהקורה תהיה מעל לחלל י"ט. ולמהלך שצריך י"ט בשביל שיעור פתח או כדי שיהיה הקורה ע"ג מבוי, ניאח, אבל למהלך שכל ענין גובה י"ט הוא לצורך שיעור מחיצה קשה למה הקורה עצמה לא מצטרפים לשיעור המחיצה. ובאמת רצו לומר שלכן רש"י שינה, שבסוכה דף כ"ב שכתוב עצם ענין קורה גבוהה י', הסביר שהוא מפני

בתורת חיים גאון יעקב ושפת אמת [הנהנה עוד מצאנו בגמ' ט"ו: שדנו גם לגבי סכך כשר וסכך פסול מדין עומ"ר, אף שלא שייך להחשיב הסכך פסול כפתח, וכן דנו בדף י': לגבי עור העסלא, ואולי מכיון שהסכך פסול ג"כ משמש את הסוכה להגן תחתיו, וכן החור שבעור העסלא הוא מצורכי שימוש הכלי הם נחשבים כחלק מצורת הכלי, ולא מבטלים את העומד גם אם אין להם דוקא אמות 'פתח', ודו"ק]. ועי' זכרון שמואל סימן כ"ז מה שכתב בכל זה. תלמידי - דנו האחרונים האם יש פתח בתוך המים ומעל המים לענין צוה"פ פסי חצר ועומ"ר (עי' תוס' שבת סימן שני"ו ס"ק ו', פרמ"ג סימן שס"ג במשב"ז סוף ס"ק א', ושו"ת חת"ס או"ח סימן פ"ז, ולא בריירא לי בדברי התוס' שבת האם מדבר על פסין או עומ"ר, עיי"ש היטב). ויש שדנו שצוה"פ עדיפא מעומ"ר, וכמו שצוה"פ מועיל בקרן זוית אף שעומ"ר לא מועיל, והיינו מכיון שצוה"פ יותר ניכר שהוא פתח, אבל לדברינו יש מקום לומר סברא הפוכה שצוה"פ שבאמת צריכה לשמש כפתח, יתכן שלא תועיל בתוך המים או מעל המים שאינו מקום שמיועד למעבר, משא"כ בעומ"ר ופסי חצר שענין הפתח שבו הוא רק כדי שלא יחשב פרוץ, ולכל הפחות כשהפירצה היא פחות מד"ט נר' שודאי יועיל עומ"ר, וכמו שמועיל בכה"ג אפי' בקרן זוית, ולפי"ז יצ"ע בדברי התוס' שבת עיי"ש היטב.

והנה לפי מה שנתבאר שבפשוטות הלחי והקורה עצמם אינה "מדין פתח", אלא לעולם הם גודרים מתורת מחיצה, כאשר אפשר להגדיר את הפירצה כפתח, היה מקום לחדש שלא צריך שהלחי וקורה יהיו בתוך הפתח עצמו, אלא כל שלרשות יש פתח, והלחי וקורה מונחים באופן שיכולים לסתום את הרשות מהני. ולפי"ז יצא לבאר כמה נקודות בסוגיית "קורה באלכסון", אבל אכמ"ל. ועוד יש לבאר עפ"י מנין לתוס' והריטב"א (שהבאתי לעיל) שרב שלומד שיעור פתח מפתח ההיכל, ע"כ בקורה משום פתח, והרי כבר הארכנו שלכ"ע לחי וקורה רק מתירים במקום שיש פתח, גם אם הם עצמם אינם מדין פתח, וא"כ מהיכי תיתי שרב סובר יותר מזה שהקורה עצמה מדין פתח. ולהנ"ל י"ל שאם רב רק סובר שקורה לא מתירה במקום שלא מוגדר פתח, למה הצריך שהקורה לא תהיה גבוהה יותר משיעור פתח, והרי גם אם יניחנה מעל שיעור פתח יכול לסתום מדין מחיצה, ונחשיב את המקום שלמטה עד גובה כ' כפתח (ואע"פ שפתחו גם מעליו ואין לזה שם פתח, מי"מ גם שם פירצה אין לו, וכמו שבכל עומ"ר המקום הפתוח פתוח עד לרקיע), אלא ע"כ שלרב הקורה עצמה משום פתח, וא"כ גובה הפתח הוא עד מקום הקורה, ונמצא שהוא למעלה מכ' ופסול.

ד. גדר מחיצת קורה

בגדר הדבר למה קורה משום מחיצה מצאנו ג' לשונות שונות בראשונים:

א. ברשב"א ערוכ"ן ריש דף ה'. כתב קורה משום מחיצה, וחודו החיצון סותם, והראב"ד ז"ל פ"י משום מחיצה משום פתח, עכ"ל (ויל"ע אם מה שכתב בתחילה חודו החיצון סותם הוא מהלך אחר ממהלך הראב"ד), וכן הבאתי באות ג' מתוס' והריטב"א שלמדו בדעת רב שקורה משום פתח. ויש שרצו לומר שדעת הריטב"א שכל מי שסובר קורה משום מחיצה היינו משום פתח, ממה שבמשנה הביא לגבי לחי מ"ד משום מחיצה ומי"ד משום היכר, ולגבי קורה הביא מ"ד משום פתח ומ"ד משום היכר (ודו"ק היטב שאין סתירה לזה מדבריו בריש דף ג:), אבל זה נסתר ממה שנבא לקמן מדבריו בביאור גדר קורה משום מחיצה, וביאור מהלך זה שקורה משמשת כפתח, כבר כתבתי לעיל באות ג'.

ב. בחי' המאירי ערוכ"ן דף י"ד. ד"ה ויש שפי' הביא שיש שהקשו למ"ד משום מחיצה אמאי לא חששו לגדיים בוקעים בה [ובדרך אגב משמע בלשונו שלמ"ד משום היכר אין חסרון בבקיעת גדיים, ועי' מה שכתבתי בזה לעיל אות ב' ראי' א'], והתי' בזה מפני שהוא בא מטעם אחר, והוא שבא מטעם פי תקרה יורד וסותם, וגם בתוס' דף פ"ו. סוד"ה צריך משמע שקורה משום פי תקרה, וכן מפורש ברשב"א וריטב"א שם בע"ב ד"ה הא דאמר רב יהודה שאע"פ שבשביל פי תקרה צריך ד"ט, כאן הקילו מדברנו בפי תקרה טפח, וכן מבוי בתוס' ר"י בדף ט'. שכתב שלמ"ד קורה משום מחיצה, י"ל חודה החיצון יורד וסותם כמו פי תקרה, ולמה באמת אין חסרון בקיעת גדיים במחיצת פי תקרה, נר' לדייק שנחלקו הראשונים האם הוא מסברא או מהלכתא, ואכמ"ל. ורק נציין שהמאירי עצמו בערוכ"ן דף צ"ט כתב שכך נאמרה ההלכה. ומי"מ אם הוא סברא, לכאן יש לבאר הסברא בשני אופנים, שהק"ה בערוכ"ן סימן א' ודברי יחזקאל סימן ו' אות ב' למדו בדעת חלק מהראשונים שפי תקרה מדין פתח, וממילא ביארו שבפתח אין חסרון של בקיעת גדיים כיון שכל עשייתו לכניסה ויציאה, ולדבריהם י"ל שדברי הראב"ד שקורה משום פתח, ודברי הראשונים שקורה משום פי תקרה, הכל אחד. וכע"ז כתב הצמח דוד בסימן י"ח שקורה הוא מעין פי תקרה, וממילא הוא מדין פתח, אבל באמת י"ל באופן אחר ע"פ מה שמצאנו בביאור גדר מחיצת פי תקרה בספר הבתים איסור הוצאה שער י', וח"ל: ויראה לי שאין טעם פי תקרה יורד וסותם מפני שיחשב כמחיצה, אלא פי תקרה מבדלת אותו מרשות אחר, והיינו שע"י שרשות זו מקורה, ורשות זו אינה מקורה, זהו המבדיל. וממש על דרך זה כתב החזו"א סימן ס"ז ס"ק ט"ז לענין קורת מבוי, שקורה סתימתו במשכו על פני מבוי שענין הקירוי הוא מגדיר את המקום שכנגדו מסביבותיו, ואם נשלמו תנאיו הוא עצמו חשיב כדין כל מחיצות, דהיינו דינא דפי תקרה, ואף אם אינו עדיין בדין מחיצה, מי"מ מידי מקצת מחיצה לא יצא, עכ"ל. ולפי דבריהם שפי תקרה אינו ע"י שרואים כאילו מחיצה יורדת וסותמת, אלא מה שמקום זה מקורה ומקום זה אינו מקורה זו המורה על הבדלתם, וזהו ענין המחיצה, ממילא י"ל שאין בקיעת גדיים מבטלת הוראה זו שאינם בוקעים בתוך המחיצה, ועוד בענין בקיעת גדיים במחיצת פי תקרה ע"י מה שנביא בסמוך מדברי הריטב"א והר"ן. ומי"מ למהלך זה שקורה מדין פי תקרה שמעתי לבאר לשון המשנה ריש עירובין מבוי

לחי מבעי"ה, ועוד שלשיטה אחת בדף י"ב. (והובא בשו"ע סימן שס"ג סעי' כ"ח) מבוי שאין בפתחו ד"ט צריך תיקון, והיינו שיתקנו אותו ע"י לחי וקורה, אף שבפשוטות לא מועיל צוה"פ שאינו רחב ד"ט (כמו שכתב בתוס' שבת סימן שס"ב ס"ק כ"ה, אבל עי' מגיד משנה פט"ז משבת ה"כ, ועי' פרמ"ג בא"א ריש סימן תר"ל). ועוד שהראשונים כתבו שלא מועילים לחי וקורה בפתח שרחב מעשר אמות מכיון שלא נחשב פתח, פתח מחודשת שהקורה מועילה לחבר את המחיצות שבשתי הצדדים, ועי"ז לתת למקום תורת פתח, ובלחי נאמר כמו שכתב בספר צמח דוד על שו"ת רע"א סימן י"ח דזה דאמרינן לחי משום מחיצה אינו משום דחשבינן כאילו הלחי עצמה ממלא כל חלל הפרצה, רק כיון דהוי לחי לא הוי נפרצה במלואה, ואז חשיב החלל לפתח, ופתח חשיב מחיצה מעליא, עכ"ל (ועי' תוס' ערוכ"ן ב': ד"ה ליבעו שמקום שפרוץ במלואו אי"א לקרותו פתח, כיון שאין לו גיפופי, ודו"ק, ויל"ע האם גיפופי של נר' מבחוץ מועיל לתת לו שם פתח).

ומי"מ רוב המפרשים לא למדו שתורת המחיצה שבלחי וקורה הוא מדין פתח אלא מטעמים אחרים, כמו שיתבאר לקמן אותיות ד' וה', ואע"פ כ' נוכל להסביר לשונות הראשונים שצריך פתח בשביל היתר לחי וקורה בתרי אנפי, והיינו שבפשוטות י"ל שלא הקילו להחשיב לחי וקורה כמחיצה אלא במקום שגם בלעדיהם לא היה פרוץ, אלא שלא היה גודר, וזהו מקום שיש לו תורת פתח (ועי' היטב בגור אריה למהר"ל ערוכ"ן דף י': שרצה לומר שלא מועיל לחי שהוא המעמיד את הפתח על י' אמות, שצריך שכבר לא יהיה רחב מ"י אמות גם בלי הלחי, ויש לפלפל בזה). אבל יותר נר' לומר, וכן מוכח בלשונות רש"י החזו"א שהבאנו שהלחי וקורה מגיעים לשויה פתח, שאע"פ שלחי וקורה הם מחיצה גמורה ומחשיבים את כל הרוח כסתום, מי"מ כיון שרק נידון כסתום מבחינה דינית, אבל במציאות נשאר פתוח, וצריך לכל הפחות לתת לו שם פתח כדי שגם במציאות לא יהיה כאן סתירה למחיצה. וכן נר' לענין עומ"ר שכתוב במשנה ערוכ"ן ט"ו: שכל פירצה שהיא כעשר אמות מותרת מפני שהיא כפתח (ועי' רשב"א שם י"ט: ד"ה הק' שכתב שאין עומ"ר מתיר כנגד הפירצה, והיינו ענין הלשון שכתב בדף ב' לענין לחי וקורה), ולכאן מכיון שיש כאן עומ"ר למה צריך להגיע לענין פתח (ובפרט לאפיקי ים ח"ג סימן י"ח שענין עומ"ר שעי"ז רואים כאילו יש מחיצה על כולו, ולא רק שהעומד מתיר גם כנגד הפרוץ כחזו"א סימן ע' ס"ק כ"ב), אלא מוכח כנ"ל שאע"פ שיש מחיצה דינית של עומ"ר שסותמת את הרשות, צריך שגם מבחינה מציאותית לא יהיה המקום הפתוח מוגדר כפרצה אלא כפתח, ועי' היטב בזכרון שמואל סימן כ"ז [ועי' אבני"ז סימן רצ"ט ס"ק ט' ושלום יהודה מועד סימן כ"ה במהדורה החדשה שכתבו ביאורים מחודשים למה צריך לתת לפרוץ שם פתח]. וכע"ז נר' בענין פי תקרה אשר ידוע לחקור האם הוא משום פתח או משום מחיצה, והרבה אחרונים תלו שנחלקו בזה רש"י תוס' (עי' צמח דוד סימן י"ח וקה"י ערוכ"ן סימן י"ח ודברי יחזקאל סימן ו' אות ד'), ובמקו"א דנתי בראיותיהם, אבל מי"מ העיקר נר' לי שלעולם הוא משום מחיצה, אבל עדיין צריך להגדיר את המקום הפתוח כפתח. ועי' אור גדול סימן י"ה אות י"ד שפי תקרה מתיר במקום דומי לפתח, אבל לא משום פתח אלא משום מחיצה (אמנם אין פרטי הדין של פי תקרה שוים לדיני לחי וקורה ועומ"ר שפי תקרה מתיר גם ברחב מעשר אמות אם יש גיפופי, ודו"ק).

והנה אף שביארנו שכדי שלחי וקורה או עומ"ר יתירו מקומות פתוחים צריך ליתן לאותו מקום תורת פתח מי"מ מצאנו כמה קולות בפתח זה שלא מצאנו בפתחים דעלמא. ראשית - מה שמועיל לחי וקורה גם במבוי שאין בפתחו רוחב ד"ט (כמו שדייקנו לעיל מהשיטות הסוברות שצריך תיקון) אף שאין בו שיעור פתח, ועי' אבני"ז סימן רצ"ה אות י"ג שהעיר בזה, וגם בעומ"ר מצאנו בברייתא דף ט"ז. שמועיל פירצה פחות מד"ט, ועי' אשר לשלמה (מועד סימן מ"ה בחדש) ושלום יהודה (מועד סימן כ"ו בחדש) מה שכתבו בזה. ועוד שמעתי לבאר (ושו"ר שכן הוא באבני"ז הנ"ל אות י"ב) שפחות מד"ט כשם שאין לו תורת פתח, ה"ה שאין לו תורת פירצה הסותרת מחיצות, אלא הוא רק מקום לא גודר, ולכן לחי וקורה או עומ"ר יכולים להחשיבו כגדר גם בלי שיהיה לו תורת פתח (אמנם ילי"ע האם ביאור זה יספיק לשיטות שלחי וקורה עצמם מדין פתח). ועי' ענין סברא זו בתוס' רבינו פרץ ערוכ"ן דף ו'. ד"ה ורב הונא, שאע"פ שפיתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי, ולכן אי"א להתיר שם בעומ"ר, מי"מ אם פרוץ פחות מד"ט מותר, שכמו שאמר רב אחלי מבוי שאין בפתחו ד' אין צריך תיקון, אלמא דלגבי פתח פחות מד' לא צריך תיקון, וכמו כן פירצה פחות מד' לא הוי פירצה (ועי' היטב ברשב"א וריטב"א שם). שנית - מצאנו בכמה מקומות שקורה וכן עומ"ר מתירים גם כשאין חלל בגובה י"ט בינו לרה"י, א. בערוכ"ן דף ה'. בקורה למטה מ"ט חוקק תחת הקורה (וגם עוד עד ד"ט או ד"א לתוך הרשות) להשלימו לייט, והרי כיון שלא חקק ברה"י נמצא שברציאה מתחת הקורה לרה"י אין חלל י"ט, ובפשוטות בכה"ג לא נחשב פתח (עי' חזו"א סימן ס"ה סי"ה לענין צוה"פ בכה"ג), ועוד עי' לקמן באות ד' מה שכתבנו ע"ז. ב. בכל עומ"ר גם אם מקום הפירצה סתום בטפחים התחתונים או העליונים, ודאי מועיל עומ"ר להתירו, ולכאן בכה"ג אין לאותו מקום תורת פתח מכיון שאין לו חלל בגובה י' [ואולי היה אפשר לומר שכיון שמקום הפירצה הוא פרוץ מרובה ערב, ממילא נחשב גם הסתום כמאן דליתא, ושוב יש כאן חלל י"ט (ותלוי במה שדנתי בענין "מחיצות שיש בהם פירצות" האם הפרוץ מחשיב שגם העומד כמאן דליתא), אמנם בענין עירובי חצירות מבוי שלא מועיל פרוץ מרובה בערב, או אתי אירא דה"ג ודה"ג ומבטל ליה ליחשב חלון או פתח שאפשר לערב דרכו, עי' חזו"א סימן צ"ו ס"ק י"ט, ואולי יש לחלק]. ג. בערוכ"ן דף ט"ז: דנה הגמי האם מועיל עומ"ר בערב (וקי"ל בסימן שס"ב סעי' ט' שמועיל), ודנו האחרונים האם שייך להחשיבו פתח בכה"ג, עיי"ש

שיעור מחיצה, אבל בסוגיא זו בערוכין דף ג' שמבו שצריך חלל י"ט תחת הקורה, הוצרך לומר שיש טעם נוסף שצריך שהקורה תהיה ע"ג מבוי. אבל שמעתי שיש ליישב אם מחיצת קורה הוא משום פי תקרה, שממילא נמצא שהקורה נחשב מעל הרשות ומקרה את הרשות, וא"א לצרפו לשיעור המחיצה.

וקורה שיש בה שיעור קורה למעלה מי"ט, אבל היא ממשיכה גם לתוך י"ט וממעתת את החלל הרבה, לומדים שזהו מחלוקת הרשב"א והרא"ש בערוכין דף י"ד. ובשו"ע סי' שס"ג סעי' כ"ד פסק כהרא"ש להקל (אבל יש לומדים שכונת הראשונים והשו"ע לענין אחר, ע"ש בנו"כ. ובגאון"י ג': ודמשק אליעזר על ביאור הגר"א סימן שס"ג כתבו שטעם המתירים שאומרים קלוש להחשיב את החלק שבתוך י"ט כמאן דליתא, וכמו שבמקצת קורה למעלה מכי אומרים קלוש כמבוי בגמ' שם, ומ"מ וכו' הדמשק אליעזר שהעיקר נר' שהוא פסול ולא מועיל קלוש, וכמו שלא מועיל בסכך שיוורד ממנו הוצין לתוך י"ט מפני שלמעשה הוא דירה סרוחה, כמבוי בגמ' סוכה דף ד'. ובאבנ"ז סימן רצ"ה אות י"ג כתב שטעם המתירים שלא צריך כלל חלל ל' לענין שבת, שכיון שיש שיעור מעל י"ט לא איכפת לי אם מוסיף לסתום יותר [וע"ש מה שרצה להוכיח יסוד זה מלחי בפתח שאין בו רוחב ד"ט, וכבר ביארנו ענין זה לעיל אות ג'], וע"ע נפש חיה סימן ל'.

ה. מחיצת לחי

למ"ד לחי משום מחיצה מבוי בערוכין דף י"ב: שהוא מחיצה דאורייתא, וכן פסק הרמב"ם פ"ז משבת ה"ט, וצ"ע בריטב"א דף כ"ב. סוד"ה ורמ"י דר' יהודה שכתב שגם למ"ד שהוא מחיצה היינו מחיצה דרבנן (שוב נתעוררתי שלפי מה שציינתי לעיל סוף אות ב' לגליונות החזו"א שבי' לשון הרמב"ם שלחי וקורה סותמות מדברי סופרים, אף שסובר שלחי משום מחיצה, ממילא יש ליישב גם דברי הריטב"א, ע"ש היטב). וע"ע חזו"א סימן ע"ד סוף ס"ק י"א שכתב שאפשר לפסוק כמ"ד לחי משום מחיצה, ומ"מ לפסוק שאינו מחיצה דאורייתא.

וגדר מחיצת לחי (אם לא נסבור כדברי הראב"ד שהובאו לעיל אות ג' שלחי משום פתח) אפשר לבאר בשני דרכים, שאחד מהם מתחלק ג"כ לשני דרכים. [ויש לציין שממש כעין דרכים אלו שנביא בגדר לחי, העלו האחרונים ג"כ לבאר ענין דופן שלישית טפח של סוכה, ע"י רש"י סוכה דף ו': ומרחשת ח"א סימן ט"ז וקה"י סוכה סימן ג' ד"ה והנראה, וע"ע בגמ' סוכה דף ז'. ודף י"ט. שהשוו קצת דיני מחיצת לחי ודיני דופן טפח של סוכה, וכן בחזו"א שנביא בסמוך מבוי שדימה אותם].

והיינו ש"ל שמספיק מה שיש ג' מחיצות שלימות ועוד מקצת מחיצה ברוח רביעית (ומדאורייתא שתי מחיצות ועוד מקצת בשלישית), ואף שאין כל הרוח סתום מ"מ סגי בהכי, וכן כתב הקרן אורה ערוכין ריש דף ט'. שלחי עיקר שריותא הוא משום דעושה למבוי מחיצה רביעית אפי' משהו, ולא היו פרוץ במלואו וכו', דליכא למימר חודו החיצון הולך לרוחב המבוי, דלא מצינו כזאת שמחיצה יתפשט לרוחב. (ובאמת כעין לשון זה שלחי עניינו מקצת מחיצה רביעית כדי שלא יהיה פרוץ במלואו, כתב גם הצמח דוד סימן י"ח, אלא שהוא למד שלפ"י הלחי הוא רק היכי תימצא להגדיר את המקום לפתח, והפתח הוא הסותם ונגוד את הרוח, וכפי שהבאנו לעיל באות ג'. אבל בקר"א א"א לפרש כן, שהרי כתב נפק"מ לענין בין הלחיים ע"ש. וע"ע שו"ת נפש חיה סימן ל' ד"ה וגם, שלכא"ו מוכח ג"כ שסובר שלחי הוא רק מקצת מחיצה (במקומו).

וי"ל שאין ענין הלחי מחמת שהוא מקצת מחיצה במקומו, אלא מחמת שהוא תחילת המחיצה של כל הרוח, וממילא על ידו נחשב כל הרוח כסתום, וכן למד החזו"א בסימן ס"ז ס"ק ה' ע"פ דברי רש"י (סוכה דף י"ט. ד"ה ושוה מבפנים) שנאמר לענין דופן טפח של סוכה. וביאור הדבר נר' לומר בשתי אופנים, האחת שרואים את תחילת המחיצה כאילו היא באמת ממשיכה, ואותו המשך של המחיצה הוא הגודר את שאר הרוח, וטעם הדבר שמכיון שיש כאן תחילת מחיצה רואים כאילו עומדים להמשיך את המחיצה, או לכל הפחות היה ראוי להמשיך אותה, ואותה מחיצה הטמונה בכח היא שנגודת את הרשות. ושנית, שעצם זה שמקצת המחיצה שיש כאן הוא תחילת המחיצה של הרוח, זה נותן לו קשר ושייכות לכל הרוח, וממילא אותו מקצת הוא שגודר כל הרוח.

[וכעין שני הצדדים האלו בביאור גדר תחילת מחיצה, יש לדון גם במחיצות אחרות שלא סותמות את כל הרוח וכגון במחיצת עומד מרובה האם נחשב כאילו ממשיך מחיצה גם למקום הפרוץ וע"י הוא גדור, או שהמחיצה שהולכת לרוב הרוח היא שמחשיבה גם את המיעוט כסתום, ע"י היטב באפיקי ים ח"ג סימן י"ח חזו"א סימן ע' ס"ק כ"ב וזכרון שמואל סימן כ"ז.

וכן נר' בענין גוד אסיק שר' חיים בריש הלכות סוכה למד שרואים את המחיצות כאילו עולות, ואילו החזו"א בגליונות שם כתב שענין גוי"א הוא שהמחיצות שלמטה גודרות את המקום עד לרקיע (וכמו שר' חיים למד ענין רה"י עולה עד לרקיע, אלא שר' חיים למד שענין זה הוא לא מדין גוי"א), והיינו שלפי ר' חיים ע"י המחיצה שלמטה רואים מחיצה בכח גם למעלה וזהו הגודר, ואילו לחזו"א המחיצות שלמטה הם עצמם גודרים את כל הרשות גם את המקום שמעל המחיצות].

ויש להביא כמה ראיות ונפק"מ לצדדים אלו בגדר מבוי:

א. לחי המושך ד"א לרוחבו של מבוי יצא מתורת לחי, כמבוי בערוכין דף ה'. ונפסק בשו"ע סימן שס"ג סעי' י"ב. ולכא"ו בשלמא אם לחי ענינו תחילת מחיצה, י"ל שבשיעור זה כבר נר' כמחיצה בפני"ע, אבל אם ענין לחי הוא מקצת מחיצה ברוח זו, מה חסרון יש בזה שהלחי הוא ארוך. ואולי י"ל שגם אם מספיק מקצת מחיצה, היינו כאשר מתייחסים לכל הרוח כאחת ואומרים שחלקו סתום, אבל כאשר יש כאן מחיצה ד"א

כבר לא מתייחסים לכל הרוח כאחת, אלא אומרים בצד זה יש מחיצה ובצד זה אין מחיצה, וצ"ע. ולפ"י יש לפלפל בדברי תוס' ערוכין י": ד"ה ועושה, שדנו שאם הרחיק שתי אמות בתוך הרוח רביעית של המבוי, ועשה לחי ג' אמות, יועיל בתורת לחי, והקר"א שם וקה"י סימן ה' ד"ה ותירץ דנו שיחשב לחי ה' אמות ויפסל. ולהנ"ל י"ל שתלוי בזה, שאם ענין לחי ד"א ש"צא מתורת לחי מכיון שממילא אינו תחילת מחיצה כאן שהמחיצה עצמה רק ג"א, ולחזו"א שהבאתי לעיל שעומ"ד לא מחשיב שיש מחיצה כנגד הפירצה, שפיר יכול ליחשב תחילת מחיצה, אבל אם ענין לחי ד"א ש"צא מתייחסים למקום הזה בפני"ע (וכמו שלכא"ו מוכרח לדעת הקר"א עצמו שסובר שענין לחי משום מקצת מחיצה), ממילא י"ל שכיון שמחיצה זו גודרת מקום ד"א ממילא מתייחסים לכל הד"א האלו בפני"ע (וע"ע גור אריה למהר"ל מה שכתב על דברי התוס').

ב. לחי הנראה מבחוץ ושוה מבפנים נחלקו האמוראים בערוכין דף ט': האם מועיל, וק"ל בסימן שס"ג סעי' ט' שמהני. והנה אם לחי הוא תחילת מחיצה י"ל שמספיק מה שיש תחילת מחיצה ברוח זו, אע"פ שאינו כנגד חלל המבוי, שמי"מ רואים כאילו ממשיך או שגודר את חלל המבוי, אבל אם לחי ענינו מקצת מחיצה ברוח רביעית, כאן אין למבוי שום מחיצה רביעית (וגם לצמח דוד שהלחי הוא היכי תימצא להחשיב את החלל לפתח, צ"ע האם בכה"ג שיש גיפופי חוץ לחלל הרשות ונשאר פרוץ במלואו, עדין שייך לומר שמחשיבו פתח). ובאמת בתורת רפאל סימן ג' כתב שנר' שמבחוץ רק מועיל בתורת היכר ולא בתורת מחיצה (והביא דברי התוס' והרא"ש בסוכה דף י"ט. ולשון הרא"ש שם שבמבוי איכא ג' מחיצות, ולא בעינן לחי אלא להיכירא בעלמא, וע"ע ברשב"א ערוכין דף י'. דמה שכי' מבחוץ הוא היכר למבוי, אבל לשו"ה ככותלי המבוי לא היכר היו מחיצה לא הויא, עכ"ד). אבל ע"י קה"י ערוכין סימן ה' ואבנ"ז סימן רח"צ אות ג' [ונר' שאם נחלק על דברי התורת רפאל נצטרך להסביר לשונות הראשונים הנ"ל שנר' מבחוץ רק מועיל בתורת היכר, שהיינו במחיצה אשר כל מטרתה לעשות היכר, וכמו שהסברתי לעיל אות ב' שגם למ"ד לחי וקורה משום מחיצה, מי"מ כל עיקר מה שהצריכו הוא היכר, אלא שמעמידים מחיצה להיכר, ודו"ק. ולפ"י במקום שצריך מחיצה מדאורייתא לא יועיל לחי הנר' מבחוץ, וכפשוטו לשון הרא"ש שרק מועיל אחרי שיש כבר ג' מחיצות, ודלא כדברי החזו"א בסימן ע"ד ס"ק י"ב]. שו"ר שיש לבאר לשונות הראשונים שבאים לחלק בין מחיצה הסותמת ומפרידה בפועל, לבין מחיצה הבאה רק להכיר את הרשות כמובדל, ע"י היטב בחזו"א סימן ס"ז ס"ק ח'.

ג. בערוכין דף כ"ב. מבוי שרובנו דר"י בקיעת רבים מבטלת מחיצת לחי, וכבר ידוע מחלוקת הראשונים האם בקיעת רבים מבטלת את כל "הרשות" שהם בוקעים בו, או רק את אותו חלק "מהמחיצות" שהם בוקעים בהם (ע"י היטב בבעל המאור ומלחמות דף ו'. מדפי הרי"ף), ואם נאמר שענין הלחי היינו רק מקצת מחיצה במקומו, אבל לא גודר וסותם את כל הרוח, נמצא שלפי הרמב"ן לא שייך בזה בקיעת רבים. וכע"ז מצאנו במכתבים שבין הגר"א הלצנינסקי והג"ר זבולון גרו (שנדפסו בקובץ מוריה גליון שני"ח מעמוד נ"ט) שנחלקו לפי ר' יהודה ששתי מחיצות דאורייתא, ותיקנו מדרבנן לחי בשלישית ורביעית, האם היינו שתיקנו שיהיה מקצת מחיצה ברוח שלישית ורביעית, או שתיקנו שע"י יסתום כל הרוח כמו לרבנן (ומבוי בדבריהם שם שפשיטא להם שרובנו נחשב כל הרוח כסתום), וכתבו שנפק"מ האם שייך בקיעת רבים במקום הפתוח לבטל את מחיצת הלחי.

ד. בצמח דוד סימן י"ח העלה נפק"מ שאם ענין לחי הוא רק להיות מקצת מחיצה במקומו, ממילא שייך שיתבטל ע"י אירא דהאי גיסא ודהאי גיסא, משא"כ אם ע"י הלחי נחשב כל הרוח כסתום ממילא אין אירי שיבטלנו. אמנם נר' שגם אם ע"י הלחי נחשב כל הרוח כסתום, תלוי בשתי הדרכים שהעלינו לעיל, שבשלמא אם דנים את הלחי כאילו נמשך, ויש כאן מחיצה שלימה ברוח זו, ממילא לא נשאר אירי שיבטלנו, אבל אם הלחי עצמו הוא הגודר את כל הרוח, אי"כ אע"פ שהרשות נחשבת כסתומה לגמרי, מי"מ הלחי יש לו אירי סביבו, ויכול להתבטל ממש כמו שבעומ"ד (כשפרוץ כעומד או שאר גוונ), שאע"פ שהעומד מועיל להתיר את הרשות עדין יכול להתבטל ע"י אירא דמהאי גיסא ומהאי גיסא.

ה. בספר נתיבות שבת פרק כ"ב הערה י"א הסתפק האם מועיל במחיצת לחי עומ"ד בערב וכמו במחיצה דעלמא. ונר' שאם לחי הוא מקצת מחיצה במקומו, שפיר יועיל עומ"ד שלא גרע משאר מחיצה (אמנם לצמח דוד שע"ז באים להפוך הפירצה לפתוח י"ל בזה), אבל אם לחי הוא תחילת מחיצה (ובפרט אם הוא לבד גודר כל הרוח, ולא רואים שהמחיצה ממשיכה), יש מקום לדון שצריך שלכל הפחות במקומו יהיה מחיצה שלימה ממשית. וכע"ז יש להסתפק האם מועיל עומ"ד בערב במחיצה שהיא עצמה לא סותמת את כל הרוח בשתי אלא היא עומ"ד (וע"י היטב בחזו"א סימן ע"ז ס"ק ה'). [ובדרך אגב למ"ד לחי משום היכר, י"ל"ע אם בכלל שייך עומ"ד בלחי, שהרי כתבו תוס' בערוכין ריש דף ט"ז: שעומ"ד הוא דין במחיצות, אבל באמת מבוי בסוגיא שם שגם מה שאינו מחיצה ממש שייך בו עומ"ד, ועוד שכבר כתבתי לעיל באות ב' שגם למ"ד לחי משום היכר הוא היכר בצורת מחיצה, ודו"ק].

עוד יש להעיר בענין מחיצת לחי שמצאנו בראשונים ובאחרונים שכתבו שאינו מחיצה גמורה: ברשב"א ערוכין דף כ"ב. ד"ה דרבנן אדרבנן כתב שאע"פ שרובנו בקיעת רבים לא מבטלת שם ד' מחיצות, מי"מ מבטלת מחיצת לחי מכיון שלחי מחיצה גרועה היא טובא. ועוד כתב הרשב"א שם סוף דף כ"ד: שא"א לעשות מחיצה חדשה לרשות שלא הוקפה לדירה ע"י לחי, דהיינו שירחיק ד"ט לתוך הרשות יותר מהמחיצה הישנה ויעשה לחי, דלחי גריעא ולא חשיב לבטל מחיצה שלימה. עוד יש לציין שברא"ש פ"ה מערוכין סוף סימן ט' מבוי שכדי לחלק מבוי אחד לשניים צריך דוקא פסין, ולא מועיל לזה לחי בעלמא.

והחזו"א בסימן ע"ז ס"ק א' הוכיח שלחי אינה מחיצה שלימה מזה שרק מועילה ברוח שלישית אחרי שכבר יש שתי מחיצות גמורות, אבל באמת י"ל"ע האם דין זה הוא מחמת הגריעותא של לחי, או שהוא רק חסרון היכי תימצא שכל צורתו של לחי הוא בין שתי מחיצות (לדעת החזו"א עצמו בסימן ע"ב סוף ס"ק י' שחולק על הביאור הלכה ריש סימן שס"ג, וסובר ששתי מחיצות כמין גאם ולחי לא מועילות אפי' מדאורייתא), ונפק"מ בצירוף כזה* שיש שני רחובות שתי וערב, ואין העומד מרובה על הפרוץ, ואף אין בעומד שבכל קצה בפני"ע ארוך ד"ט בשיעור רה"י, האם יועיל לתקן ארבעת הפתחים בלחי כדי לעשותו רה"י מדאורייתא, שאם מחמת שלחי הוא מחיצה גרועה רק מועיל ברוח שלישית גם כאן לא יועיל, אבל אם הוא רק חסרון היכי תימצא כאן שפיר מהני. ועוד הוכיחו החזו"א שם והאבנ"ז בסימן רע"א אות י"ב שלחי מחיצה גרועה ממה שמדרבנן א"א להשתמש בו אלא ברוח רביעית. ועוד הוכיח החזו"א ממה שצריך מדרבנן לסמוך על הלחי מבעו"י, וכע"ז הוכיח האבנ"ז ממה שהצריכו שהלחי תהיה מחיצה הניכרת, ועפ"ז כתבו שבצוה"פ שהוא מחיצה גמורה אין צורך בתנאים אלו.

עוד יש לציין דברי ר' חיים פט"ז משבת ה"ט"ז שכתב שלחי (וכן צוה"פ לדעת הרמב"ם) אינו מחיצה שמועילה לאשווי רה"י, אלא רק מועילה להפריד מרה"י, וממילא נהיה רה"י ע"י שאר המחיצות. ובחי' הגר"י בכורות דף י"ז (סוף פרק שני) כתב שלחי מועיל להחשיב את המבוי למבוי סתום, וכאילו אין פרוץ כלל, ועדיף מעומד כפרוץ שאע"פ שמועיל לא מחשיבו כאילו אין כאן פרוץ, ע"ש היטב. וי"ל"ע טובא בכונתו מהו גדר סתימת הלחי.

ונסיים עניני לחי בדין לחי שהפליגו מהכותל, שכתוב בערוכין דף י"ד: שאם הפליגו ג"ט לא עשה ולא כלום, ונפסק בשו"ע סימן שס"ג סעי' ו' וי"א. וטעם הפסול משמע ברבינו יהונתן במשנה שם שהוא משום אתי אירא דה"ג ודה"ג ומבטל ליה, וכן מבוי בשלטי גיבורים שכתב שאם הלחי רחב יותר מג' אע"פ שהפליגו ג' כשר מדין עומ"ד (וענין אתי אירא ומבטל בלחי הבאתי לעיל מהצמח דוד, ואולי התוס' שנביא בסמוך באמת סוברים שלא שייך אתי אירא בלחי, ודו"ק). אבל במג"א סימן שס"ג ס"ק ה' דייק ש'תוס' חולקים ופוסלים גם כשלא שייך אתי אירא, וסברת תוס' כתבו המחצית השקל שם שו"ת רע"א סוף סימן י"ח שהוא מפני שחסר בהיכר (ויל"ע למה, וע"י היטב במחצית השקל), ולפ"י הוא פסול דרבנן, אבל בחזו"א סימן ע"ד סוף ס"ק י"ג כתב שהוא פסול דאורייתא, וא"כ ע"ז למד מטעם אחר. ובאמת מצאנו עוד שני ביאורים בתוס' שרע"א שם הביא מהתבואות שור שלמד שלתוס' פסול משום בקיעת רבים, וכן משמע בשעה"צ ס"ק י"ג, אבל לא נתבאר מה הפסול בזה, וכמו שהמשיב"ב עצמו הדגיש שעומ"ד בכה"ג כשר. ובאבנ"ז סימן רפ"ז אות ו' ביאר שהפסול בלחי שהרחיקו מהכותל, שלחי אינו מחיצה אלא בצירוף כותלי המבוי, ולכן צריך להיות מחובר לכותלי המבוי, ועע"ש אותיות ט' וי'.

ו. תיקון חצר בפסין

הנה דיני חצר לא הוזכרו כלל במשניות אלא רק בברייתות, ונתבאר בסוגיות הגמ' אגב דיני מבוי, ובראשונים ואחרונים כמעט לא מצאנו שיסבירו את גרמי איסור חצר ותיקונו, ונשארו הדברים סתומים מאד, ומי"מ לא נמנעתי מלכתוב את אשר נר' לבאר בגרמי הדינים, ומה' אבקש שינחני בדרך ישרה.

יש לדון בכמה דינים והגדרות שהעלנו לענין מבוי, האם חצר ומבוי שוים בהם, או שצריך לחלק בין חצר למבוי:

א. גדר התיקון שהצריכו בחצר - לעיל באות ב' ביארנו שתקנת חכמים במבוי היתה שחוץ מהג' מחיצות הקיימות צריך להעמיד היכר ברוח רביעית, ולא הצריכו שם מחיצה, וגם למ"ד שלחי וקורה משום מחיצה הינו שמעמיד מחיצה בתורת היכר, ולא שצריך את פעולת המחיצה שבו. אבל בחצר נר' שגדר התקנה היתה להעמיד ד' מחיצות, שהצריכו מחיצה גם ברוח רביעית. וכבר העלה חילוק זה הקה"י (ערוכין סימן ה' ד"ה והעיקר) לכל הפחות לדעת תוס' שנביא לקמן בענין מחיצות ניכרות, וכן האבנ"ז (סימן רס"ב אות י', ועע"ש סימן רע"א ס"ק כ"א וסימן רצ"ד וסימן ש' אות ד'). וסברת החילוק שבין חצר למבוי נר' שהוא מפני שמבוי שעשוי למערב דרכו להיות פתוח ברביעית, ואילו חצר שמועד לשימוש צנוע במקומו דרכו להיות סתום מכל צד (וע"י לעיל אות א' שהבאתי מקור לסברא זו, ופלפתי בחילוקים לענינים שונים עפ"י), וממילא י"ל שבחצר תיקנו חכמים להחזירו לצורתו העיקרית שיהיו לו ד' מחיצות, ואילו במבוי לא תיקנו לשנות צורתו שהוא בג' מחיצות, אלא רק תיקנו לעשות היכר ברביעית. ובקה"י הנ"ל חידש יותר מזה, שחילוק חצר ממבוי מתחיל עוד מהטעם שאסרו חכמים חצר ומבוי לא מתוקנים, שבמבוי אסרו משום שמיחלף ברה"י, ואילו בחצר מפני שאין לו מספיק מחיצות (וע"י היטב באבנ"ז סימן ש' אותיות ב' וד' שהוא קצת כע"ז), אבל לעיל באות א' העליתי שבפשוט אין חילוק בין טעם התקנה בחצר ומבוי. ובאבנ"ז הביא מקור לחילוק זה, שבחצר הצריכו מחיצה ובמבוי היכר, מהגמ' שבת דף ק"ל: דחצר אית ליה ד' מחיצות, מבוי לית ליה ד' מחיצות, והרי מדובר בחצר ומבוי מתוקנים, וא"כ מ"ש מבוי המתוקן בלחי מחצר המתוקן בפס, אלא ע"כ הביאור כנ"ל שבחצר הצריכו חכמים ד' מחיצות, ואילו במבוי אין צריך אלא ג' מחיצות והיכר, וממילא גם אם למעשה יש למבוי עכשיו ד' מחיצות, מי"מ חצר היא רשות יותר חשובה ממבוי. ויתכן לדחות שהרי לעיל באות ה' הבאנו שלחי מחיצה גרועה, ולקמן יתבאר שמי"מ יש מקום לומר שפס הוא מחיצה גמורה, וא"כ יש לדחוק שכונת הגמ' שחצר יש לו ד' מחיצות גמורות, ואילו במבוי אין ד' מחיצות גמורות (וע"י היטב באבנ"ז סימן רצ"ד שלכא"ו נתכוין לביאור זה). וע"ע בריטב"א שם מה שביאר דברי הגמ', וצ"ע.

ב. אם פס יכול להועיל בתורת היכר - לפי מה שנתבאר ע"כ צ"ל שגם למ"ד שלחי וקורה משום היכר, מ"מ פס הוא משום מחיצה, שלא שייך להתיר חצר ע"י היכר. וכן מבי' בחזו"א סימן ע"ד סוף ס"ק י"א ומרכבת המשנה פ"ד משבת סוף ה"א, אלא שנחלקו האם הוא מחיצה דאורייתא, שהחזו"א נקט שלמ"ד לחי משום היכר גם פס אינו מחיצה דאורייתא, אלא מדרבנן החשיבו אותו כמחיצה, ואילו המרכבת המשנה נקט שפס עדיף מלחי והוי מחיצה דאורייתא לכו"ע, אמנם בקה"י ערובין סימן ה' ד"ה ולכאו רצה לומר שמועיל פס בתורת היכר, וכמו שמוכח אם נר' מבחוץ רק מועיל בתורת היכר ולא בתורת מחיצה.

ג. גדר מחיצת פס - הנה מצאנו שחלוק לחי מפס, שבלחי מספיק כל שהוא, ואילו בפס צריך ד"ט כשיעור מחיצה, ובפשטות זהו גם הטעם שחלוקים בשמותם (ע"י תוס' ערובין ריש י"ב. שהעירו על זה, וע"י"ש בתוס' ר"א"ש יעב"ץ וראמ"ה) שלחי משמעותו לוח עץ וקרב בעלמא, ע"י רמ"א ס"י שס"ג סעי' ג', ואילו פס משמעותו דבר חשוב שיש בו תורת מחיצה (וע"י סוכה דף ז' ודף ט"ז: שכתוב לשון פס על דופן סוכה שאורכה ד"ט, ולא מצאנו לשון זה על דופן טפח). ונר' לבאר חילוק זה בתרי אנפי, ע"פ מה שנתבאר שבמבוי תיקנו חכמים להעמיד היכר ברוח רביעית, ואילו בחצר תיקנו להעמיד מחיצה. אופן אחד י"ל לפי מה שהבאנו לעיל אות ה' מהחזו"א שלחי ענינו תחילת מחיצה, וא"כ נוכל לומר שבוה חלוק פס שאינו מדין תחילת מחיצה אלא מחיצה במקומו, שמכיון שהצריכו מחיצה בחצר צריך להעמיד דבר שיש לו עצמו תורת מחיצה, אבל מאידך אחרי שכבר העמיד מחיצה לא צריך לראות על ידו את כל הרוח כסתום, אלא הוא מועיל אל דרך הקר"א שהבאנו לעיל שמספיק ג' מחיצות שלימות ומקצת מחיצה ברביעית, או על דרך הצמח דוד שכאשר יש מחיצה (חשובה) ברוח רביעית ממילא מגדירים את שאר המקום הפתוח כפתח (ואם נאמר שהוא על דרך זה שמחשיבו לפתח, יש לדמותו למה שכתבו תוס' בערובין דף י"ז: ד"ה עושין, לגבי דיומדין, וע"י ח"י ר' חיים פט"ז משבת מה שביאר דבריהם). ואופן שני י"ל שלעולם לחי ופס שניהם מדין תחילת מחיצה, ומ"מ חלוקים בשיעורם, שלחי במבוי שעיקרו נתקן בשביל היכר, ככל שהוא יותר קצר יש יותר היכר שאינו מחיצה בפניו במקומו, אלא הוא מתייחס לכל הרוח (וכפי שביארנו לעיל אות ה' שמתעם זה לחי שיש לו ד"א פסול), ואילו פסי חצר שבעיקרם נתקנו בשביל מחיצה הצריכו שיהיה נר' כמחיצה שיהיה בו ד"ט כשיעור מחיצה, ולא חשו לזה שחסר בהיכר שהוא מתייחס לכל הרוח, והנה מבי' בערובין דף ט': שנו' מבחוץ מועיל גם בפסי חצר, ולכאו אם ענין פס היינו מחיצה במקומו מה מועיל מחיצה חוץ לרשות (וכמו שהעירו גם לעיל אות ה' לענין לחי), אבל אם הוא מענין תחילת מחיצה אלא שצריך שיהיה בו שיעור ד"ט לתת לו קצת תורת מחיצה נחא (וע"י חזו"א סימן ע"ד ס"ק י"ב שנו' שנתקשה מה מועיל סתימת ד"ט חוץ לרשות, ונקט שמי"מ מדרבנן מהני, וצ"ע). עוד יש להעיר שבחזו"א סימן ע"ד ס"ק י"ג אות ז' כתב פס המושך ד"א בין לאורך החצר ובין לרוחב הפתח כשר. ובפשטות מבי' בדבריו שפס המושך עם דופנו של חצר שלא נכנס כלל לחלל הפתח, אלא ממשיך את אחד הדפנות כזה* מועיל וכמו שמועיל בלחי, וזה תימה שהרי אין הפס סותם ד"ט מהרשות, וגרע מנר' מבחוץ שלכל הפחות סותם באותו רוח, ואולי לדרך השני שהעלנו, שענין שיעור ד"ט כדי שיהיה ניכר שהוא מחיצה, אף בכה"ג מהני שמי"מ יש כאן חפצא של מחיצה, וצ"ע. אמנם באמת אם כונת החזו"א שמועיל פס המושך עם דופן החצר, לכאו סותר דבריו בסימן ס"ז סוף ס"ק ה' שחלק על הבי"ח, וכתב שודאי רק עובי הפס (היינו מה שחולק לאותו רוח של הפתח) הוא שסותם ולא אורכו (היינו מה שממשיך עם הדופן). ושמעת'י לבאר כונת החזו"א שלעולם מדבר על פס הבולט ד"ט לתוך חלל הפתח, אלא שמושך גם ד"א לרה"ר כזה* ולכן הו"א שפסול, שע"י שמושך ד"א יצא מתורת פס. אבל י"ל'ע האם באמת לחי כזה* שנכנס קצת לחלל המבוי ומושך ד"א לרה"ר, פסול, וממילא האם יש ח"י בזה שפסים כאלו כשרים. שו"ר שדין לחי כזה* מבי' ברש"י ערובין ט': ד"ה וצריך וחזו"א סימן ס"ז ס"ק ח'.

ד. האם בפסי חצר יש דין מחיצות ניכרות - לעיל באות ב' בענין תיקוני חצר כתבנו שגם אם לחי וקורה משום מחיצה צריך גם היכר, וכמו שהגדרנו שהוא דין במחיצות שיהיו מחיצות הניכרות, ובפשטות זהו גם הטעם שצריך לסמוך על מחיצת הלחי מבעו"י שהוא כדי שיהיה היכר, וכמו שכתב בשו"ת רע"א סימן ל"ה. אמנם היה מקום לומר שענין סמכו עליו הוא כדי לתת לו שם מחיצה, ובפרט אם לחי ענינו תחילת מחיצה יתכן שצריך להגדירו בתחילת מחיצה שלא יחשב רק במקצת מחיצה במקומו, והטעם שצריך היכר וסמיכות במחיצת לחי וקורה הבאנו לעיל באות ה' מהחזו"א והאבנ"ז שהוא מפני שמחיצת לחי היא מחיצה גרועה. ומ"מ נר' להוסיף שגם במחיצה גרועה רק תיקנו היכר, מכיון שכל מטרת מחיצות לחי וקורה הם לתקן מבוי, אשר עיקר מה שהצריכו חכמים לתקנה הוא כדי שיהיה היכר כמו שנתבאר לעיל, ולכן אע"פ שאם מתקן את המבוי במחיצה גמורה כגון צוה"פ או פי תקרה לא צריך היכר (ע"י ביאור הלכה סימן שס"ג סעי' כ"ז ד"ה אינו), מ"מ כאשר מתקנו במחיצה גרועה צריך היכר [ואפשר לבאר עפ"י] מה שכתב באבן העזר סימן שס"ג סעי' כ"ז שכאשר מתקנים מבוי בלחי וקורה צריך שכל שאר המחיצות ג"כ יהיו ניכרות, דהיינו שאינו דין במחיצה גרועה בעצמה אלא ברשות, שאם רוצים לתקן מבוי במחיצה גרועה צריך שלכל הפחות יהיו למבוי מחיצות ניכרות. אמנם יש שביארו שסברת האבן העזר שהלחי וקורה ממשכיכים את המחיצות שבצדדים (ע"י אבנ"ז סימן רפ"ז אותיות ו' וז'), וממילא צריכים להמשיך מחיצות ניכרות, דא"כ חסר בהיכר שלהם עצמם]. ולענין פסים הנה בערובין דף ה': דנו רש"י ותוס' למה לחי ד"א פסול, ולא נאמר ק"ו מחצר שמועיל בו פס ד"א, כ"ש שיועיל במבוי, והיינו שיועיל מדין פס, וממילא לא יהיה חסרון בזה שהוא ד"א. ותי' רש"י דכי היכי דיצא מתורת לחי יצא מתורת

פס, ולא מינכרא מילתא. ונחלקו הראשונים ואחרונים בביאור כונתו, שהריטב"א שם וכן הבית מאיר בסימן שס"ג סעי' י"א ד"ה והשבת' לו למדו שלעולם מועיל פס ד"א בחצר, אבל בלחי גם אם יועיל פס לא יועיל פס ד"א, ואילו תוס' רבינו פרץ וכן ברע"א שמוכח בבית מאיר הני"ל למדו שגם בחצר לא מועיל פס ד"א לרש"י. ותוס' כתבו שאין סברא ללמוד תורת פס מחצר, דבחצר הפס מהני משום מחיצה, כ"ש דמהני היכא דסותמו טפי, אבל במבוי שהקילו חכמים בלחי אפי' למ"ד משום מחיצה צריך שם לחי עליו, וכן כתב בתוס' רא"ש דגבי חצר שהפס נמי משום מחיצה, כ"ש שחשוב פס יותר כשהוא ארוך הרבה ושם מחיצה עליו, אבל גבי מבוי שהצריכו חכמים לחי אפי' הוא לחי משום מחיצה אין שם לחי עליו, דבעי נמי היכר, ומבי' בדברי תוס' והתוס' רא"ש (וכמו שהדגיש גם בקה"י סימן ה' ד"ה והענין) כמו שכתבנו לעיל, שבמבוי עיקר התיקון הוא לעשות היכר ברוח רביעית, וממילא ככל שהוא יותר הרוח, ואילו בחצר תיקנו מחיצה, וככל שהוא ארוך יותר הוא מחיצה אלימה (ומה שלא עושים ק"ו שמועיל פס במבוי לכל הפחות כשהוא ניכר, דהיינו שלא מושך ד"א וכמו שלומד רש"י, י"ל כמו שהעלנו לעיל באות ב' שענין ההיכר הוא דין בגוף המחיצה שצריך להיות מחיצה הניכרת, ולחי הוא מחיצה עם דין היכר, ופס הוא מחיצה בלי דין היכר, וממילא לא נמצא מעצמינו פס חדש עם דין היכר, ודו"ק). ובדברי רש"י ראשית יש להוכיח ממה שסובר שלכל הפחות במבוי צריך היכר בפס ע"ז, שם פס הוא מחיצה גרועה כלחי, ולריטב"א ובית מאיר שלומדים שגם לשיטתו פס צריך היכר רק במבוי ולא בחצר, מוכח כמו שהוספנו שענין מחיצה גרועה לחוד לא מצריך לחי, אלא רק בצירוף זה שבאים להתיר על ידו מבוי שהוא מקום שתיקנו בו חכמים היכר. ויש לציין שגם לתוס' ותוס' רא"ש שלא צריך מחיצות ניכרות בחצר, מ"מ מבי' בדבריהם בסוף דף י'. שהיכר כל שהוא צריך, ואולי אינו מדין מחיצות ניכרות שתיקנו במבוי, אלא מטעם שכל מחיצה צריכה להכיר את הרשות כחלוקה מסביבותיה (ע"י היטב בחזו"א סימן ס"ז ס"ק ח' שהדגיש שני עניני היכר אלו), ולפ"י יהיה חסרון דאורייתא.

ה. האם פס הוא מחיצה גרועה - לעיל אות ה' הבאנו שאפי' אם לחי הוא מחיצה דאורייתא, מ"מ הוא מחיצה גרועה, וי"ל'ע האם פס עדיף, וכבר הוכחנו מדברי רש"י שסובר שצריך היכר בפס, שע"כ סובר שפס הוא מחיצה גרועה, אבל באבנ"ז סימן רצ"ד הוכיח מדברי תוס' שסוברים שלא צריך היכר בפסין שאינו מחיצה גרועה, ולפ"י יצא שזה מחלוקת רש"י ותוס', ולעיל הבאנו מהחזו"א והאבנ"ז להוכיח שלחי מחיצה גרועה, ממה שמדרבנן רק מועילה במחיצה רביעית, וגם מדאורייתא רק מועילה במחיצה שלישית, אבל צריך בלעדית עוד שתי מחיצות גמורות, ורא"י זו לכאו קיימת גם בחצר [אמנם יש סוברים שבחצר גם מדרבנן מועיל פסין במחיצה שלישית ורביעית, ע"י ריטב"א ערובין ריש דף י"א. ומשנ"ב סימן שס"ד ס"ק ד', אבל ע"י חזו"א סימן ס"ה ס"ק ל"ג], ושוב שמעתי שיתכן ששייך לומר שפס דהיינו מחיצת ד"ט מועיל בכל ארבעת המחיצות, אלא שלא מועיל כשאר המחיצות להתיר את הפירצה שבצידו, משא"כ לחי משהו שלא מועיל כלל בשאר רוחות. ויש לציין שברא"ש פ"ה מערובין סוף ה"ט למ"ד שכדי לחלק מבוי לשנים צריך דוקא פסין ולא מועיל לחי, ולכאו מבי' מזה שפס הוא מחיצה אלימה מלחי.

ו. פס המופלג מכותלי חצר - לעיל באות ה' הבאנו לענין לחי שנחלקו הראשונים כשהוא מופלג מהכותל ג"ט, אבל הוא רחב יותר מהפרוץ האם מועיל, ולענין פס לכאו נחלקו המשנ"ב והחזו"א האם לדמותו ללחי, שבחזו"א סימן ע"ד ס"ק י"ג כתב פס שהרחיק ג"ט מן הכותל כדי לחי ופסול, ואם רחב הפס יותר מהאוויר שבינו לכותל כדי הלחי (וכן מבי' גם בתוס' רבינו פרץ בערובין דף ה': ד"ה אבל מבוי ז', שלא מועיל פס שמופלג מהכותל גם אם הוא רחב יותר מהאוויר), ואילו מהמשנ"ב לא נר' כן, שבסימן שס"ג ס"ק כ"ב הביא את שתי השיטות האם יכול להפליג הלחי כאשר הוא רחב יותר מהאוויר, ואילו בשעה"צ ס"ק ב' לענין פסי חצר כתב רק אתי איריא דה"ג ודה"ג ומבטל ליה, ומשמע שאם הוא יותר מהאוויר יכול להרחיקו, ובאמת לפי מה שהבאנו לעיל מהרע"א ומחצית השקל לבאר השיטה שלחי כה"ג פסול שהוא מפני שחסר בהיכר, י"ל שזה רק בלחי ולא בפס, שבפשטות לא צריך בו מחיצות ניכרות כדלעיל, וכן לסברת האבנ"ז שצריך לסמכו לשאר כותלי המבוי כיון שאינו מחיצה לולי שאר המחיצות, י"ל שזה לא שייך בחצר כמו שהבאנו שיתכן שפסי חצר הם מחיצה גמורה, ועוד שהם לכל הפחות חפצא של מחיצה ד"ט גם בלי צירוף שאר המחיצות, אבל למשנ"ב עצמו בשעה"צ ס"ק י"ג שביאר סברת הפוסלים בלחי משום בקיעת גדיים, צ"ע אם שייך לחלק בין פס ללחי.

גדר שתי פסין משהו - הנה חוץ ממה שחצר נותר בפס ד', יש לו היתר גם ע"י שתי פסין משהו, והיה מקום לומר שגם אם פס ד' שיש לו שיעור מחיצה, נחשב מחיצה גמורה ואליה מלחי, מ"מ שתי פסין כל שהוא יתכן שהוא רק היכר או מחיצה גרועה ולא אליה מלחי, ומה שצריך בחצר פס משני צדדים ולא מספיק לחי מצד אחד כמו מבוי, היינו חומרא בעלמא בדרגת ההיכר, ויש בזה כמה נפק"מ: א. בספר בית שמחה הביא בשם הגר"ח שאע"פ שמצאנו שמועיל נראה מבחוץ בפסי חצר, היינו רק בשתי פסין משהו שהם היכר מחיצה כמו לחי, ולא בפס ד"ט שהוא כמחיצה גמורה שרק מועילה תוך הרשות, אמנם ע"י"ש שתמה בזה, ובמכתבים מהגר"ח"ק שם כתב הגר"ח"ק שלכאו יש בזה סתירות בדברי החזו"א. ב. עוד הביא בבית שמחה שרצו לומר שמה שמבוי בתוס' ערובין סוף דף י'. שגם בפסין צריך היכר קצת, היינו בשתי פסין משהו אשר דינה שזה ממש ללחי, אבל לעולם פס ד' לא צריך היכר כלל כפשטות דברי תוס' שם ה': (וע"י לעיל מה שכתבנו לבאר שחלוק ענין ההיכר שהזכירו בדף ה' מענין ההיכר שהזכירו בדף

י'). ג. ועע"י"ש שכתב שלפ"י בפסי חצר משהו לא יועיל א"כ סמכו עליהם מבעו"י, ולפלג בזה (וממילא לרבא שלחי משום היכר גם לא יועילו פסין משהו העומדים מאליהם, כדין לחי), אבל למעשה נקט בבית שמחה שמשמע שגם שתי פסין משהו הם מחיצה גמורה, ע"י"ש בסימן ב' וסימן כ"ו. וכן הביא בשם שו"ת ברית אברהם או"ח סימן י"ט אות ו' שדחה דברי השואל שרצה לחלק כך, וז"ל: דמה שפקפק מעלתו תינח פס ד', אטו ב' משהוין היו מחיצה, זה אינו, דגם שני משהוין היו מחיצה מעלייתא, ועד"פא מהיתר לחי או קורה, וכל מוכח לפי דברינו שהעלינו שלא שייך היתר של היכר בחצר שמעיקרו תיקנו בו דוקא מחיצה, ומ"מ מהו המחיצה שבשתי פסין משהו, לכאו צ"ל שהיינו מדין גיפופי פתח, וצ"ע.

ז. מבוי וחצר מפולשים

בערובין דף ו': נחלקו רבנן ור' יהודה האם מבוי מפולש חמור יותר ממבוי סתום, שלר' יהודה כשם שמבוי סתום נותר בלחי או קורה, ה"ה שמבוי מפולש נותר בשני לחיים או בשתי קורות, ואילו חכמים סוברים (שהחמירו מדרבנן) שאין מתירים מבוי מפולש בכה"ג. ולדעת חכמים נחלקו בברייתא שם ו'. במה נותר, שלתי"ק עושה צוה"פ מכאן ולחי או קורה מכאן, ולתנניה לבי"ש עושה דלת מכאן ודלת מכאן, ולבי"ה דלת מכאן ולחי או קורה מכאן. ולהלכה ק"ל בסימן שס"ד סעי' א' כת"ק שניתר בצוה"פ ולחי או קורה, והאם מועיל עומ"ד במקום הצוה"פ (או עומ"ד משתי רוחות) יתבאר לקמן.

וצריך לבאר טעם חומרת מבוי מפולש ומצאנו בלשונות הראשונים בכמה מקומות שהיינו שהחמירו חכמים שצריך ג' מחיצות גמורות, וכגון בתוס' ערובין דף י"ב: ד"ה איתבייה כתבו שאפי' רבנן לא חלקו על ר' יהודה אלא דמדרבנן בעו שלש מחיצות גמורות, וכן כתבו הרשב"א וריטב"א שם סוף דף י"א: שאסרו חכמים לטלטל עד דאיכא ג' מחיצות גמורות, ולא התירו לחי או קורה אלא ברביעית בלבד, וכן הבאנו לעיל באות ה' מהחזו"א סימן ע"ז אות א' והאבנ"ז סימן רע"א אות ב' שמה שלא מועיל לחי וקורה אלא ברוח רביעית, זה מכיון שהוא מחיצה גרועה. [אבל לפ"י יוצא שאם מבוי מפולש לא נותר גם בעומ"ד, א"כ עומ"ד הוא גם מחיצה גרועה, ויתבאר לקמן]. ולפ"י י"ל שמה שר' יהודה חולק וסובר שמועיל שתי לחיין או קורות, זה לשיטתו שסובר שלחי וקורה מחיצה גמורה שמועיל למעלה מכ' אמה, ע"י"ש באבנ"ז אות י"ט. אמנם בפשטות זה שצריך ג' מחיצות גמורות במבוי אינו טעם, אלא אחרי שנסביר למה ראו חכמים לאסור מבוי המתוקן בשתי ראשיו בלחי או קורה, ממילא יוצא שצריך ג' מחיצות גמורות (או שמחמת הטעמים שנביא כבר עשו "גדר" מדרבנן שא"א להתיר מבוי אלא בג' מחיצות גמורות), אבל עצם זה שאין למבוי ג' מחיצות גמורות אינו טעם לאסור, שהרי אם מדאורייתא נחשב רה"י בכה"ג מה ראו חכמים לאסור.

ולמה באמת החמירו במבוי מפולש מצאנו שני ביאורים:

רבינו יהונתן בריש ערובין כתב שכיון שהוא מפולש ואין לו אלא שתי מחיצות, אפי' יעשה לו לחי שהוא משום מחיצה אתו רגלי הנכנסים והיוצאים ומבטלי המחיצה, ומבוי שהוא מדין אתו רבים ומבטלי מחיצת [אמנם ע"י"ש היטב בכל דבריו שהזכיר שלחי וקורה משום היכר, וא"כ אולי כונתו שבכה"ג בטל ההיכר, ולא דוקא דין ביטול מחיצות], וכן הוא בריטב"א שם י"ב: סוד"ה עושה לחי, שמפני שהוא מפולש ובקעי ביה רבים, וכיון שכן אתו ומבטלי מחיצתא דלחי או קורה, ולפיכך מצריכים צוה"פ או דלת דלא מבטלי ליה [אמנם בד"ה קסבר, מבוי שלמסקנא לרב יהודה אינו כן, וי"ל'ע לפי אביי]. וכן למד בשו"ת נפש חיה ס"י כ"ח וכו"ט, וכן בשו"ת בית אפרים סימן כ"ה ד"ה והחילוק כתב שחומרת מבוי מפולש מכיון שאתו רבים ומבטלי מחיצתא מדרבנן (והיינו שאין כאן דרגת רבים לבטל המחיצה מדאורייתא, אבל מדרבנן החשיבוהו ביטול מחיצות, וכנר' שזה מפני שמיחלף בבקיעת רבים ממש). ובאמת כן הוא פשטות הגמ' בערובין דף כ"ב. שהגמ' מק' סתירה בין מחלוקת ר' יהודה ורבנן בתיקון מבוי בשתי לחיין למחלוקתם בפסי ביאות שהיתה דרך הרבים עוברת ביניהם, והגמ' תירצה שנחלקו מתי אתו רבים ומבטלי מחיצתא, ומבוי שחכמים אוסרים מפני בקיעת רבים שמבטלת מחיצות. אבל יש לדחות שהרי תוס' שם ד"ה דרבנן כתבו שהו"מ לשנוי דרבנן לא פליגי אדר"י אלא מדרבנן, וממילא י"ל שבאמת גם במקום שאין בקיעת רבים גמורה חכמים חולקים על ר' יהודה מטעם אחר, ולא מפני שנחשב מדרבנן אתו רבים ומבטלי מחיצתא. וכן כתב החזו"א בסימן ע"ד ס"ק ו' בכונת התוס', ועע"י"ש ס"ק א'. וע"י"ש היטב בריטב"א י"ב: ד"ה עושה וד"ה קסבר. ולמהלך זה שחומרת מבוי מפולש מכיון שאתו רבים ומבטלי מחיצתא, איזה רבים הם שמבטלים את המחיצות - בנפש חיה הני"ל סימן כ"ה ד"ה והיינו וסימן כ"ט ד"ה וגם נקט שהוא דוקא בקיעת בני רה"ר שעוברים דרך המבוי, אבל בקיעת בני המבוי עצמם לא מבטלת המחיצות, אבל רבינו יהונתן ב'. מדפי הרי"ף ד"ה כיצד כתב שגם במבוי מפולש אין דריסת הרבים על המבוי כי אם מיושבי המבוי, שלפעמים יוצאים מפתח זה לרה"ר ולפעמים מזה. ולמה הרבים לא מבטלים מחיצות המבוי כשיש לחי או קורה רק ברוח רביעית, כתב האבנ"ז סימן רס"ב אות י' שזהו מכיון שעיקר התיקון שהצריכו ברוח רביעית הוא בשביל היכר, ואין בו חסרון ביטול מחיצות. והיה אפשר לומר עוד שכיון שכל מה שצריך מחיצה ברוח רביעית הוא מדרבנן, לא החמירו שיתבטל בבקיעת רבים דרבנן. ועוד מצאנו שהקילו בבקיעה זו שאינה מבטלת צוה"פ לת"ק דחנניה. ולמהלך זה מבוי מפולש מפני שרבים מבטלים מחיצות, א"כ טעמו של ר' יהודה שמתיר לתקן מבוי מפולש בשתי לחיין מפורש הני"ל כ"ב. שלר' יהודה במקום שיש שתי מחיצות מעלייתא לא אתו רבים ומבטלי מחיצתא, ודו"ק.

ובאבנ"ז סימן רס"ב אות ח' כתב דאיסור מפולש משום דמיחלף ברה"ר [אמנם ע"י"ש באותיות י' וי"ט שהזכיר בבקיעת הרבים מבטלים

המחיצות, וא"כ לכאורה ע"כ כונתו שבקיעת הרבים שבוקעים במבוי מיחלף ברבים שפועלים לבטל מחיצות, וצ"ע. ואפשר להסביר חשש מיחלף ברה"ר בשני אופנים, ש"ל שעצם מה שהוא פתוח ויש לו רק סתימה כל שהיא בשתי ראשיו לכן נר' כרה"ר ומיחלף בה, ולפי"ז הוא ממש מעין טעם איסור מבוי סתום כדלעיל אות א'. וכן יש להסביר לצד זה בפשיטות הלשונות שהבאנו שמבוי מפולש לא ניתן אלא בצוה"פ מפני שצריך ג' מחיצות גמורות, דהיינו שבלי זה מיחלף ברה"ר, וי"ל שזה שהוא פתוח בלבד עדין לא מיחלף ברה"ר, אלא מה שבפועל בקעי בו רבים ומשתמשים בו כדרך ולא כרשות פרטית, אע"פ שלא מבטלים המחיצות זה עושה שיהיה נר' ומיחלף ברה"ר. ורגילים ללמוד צד השני בדברי הר"ן ערוכין דף י"א. ד"ה שכן התרת, שטעמא דמילתא [שהחמירו במבוי מפולש] שמתוך שרגל הרבים מצויה בו כל שהוא מפולש אפי' עומד שבו מרובה על הפרוץ הצריכהו צוה"פ, והיינו שפשטות דבריו מורים שכיון שרגל הרבים מצויה בו החמירו בו, ולא משמע שהוא משום שהרבים מבטלים המחיצות, ועיין בזה. וגם ברש"י סוכה י"ח. משמע שענין מבוי מפולש מפני שלא נר' פרישות פרטית, שכתב (בד"ה ומודינא לך בהא) לענין סוכה מפולשת שבאים להתירה מדין פי תקרה, שכיון שאויר פתוח כנגדו דומה למבוי המפולש ועשוי לקפנדריא לבקיעת רבים, משמע שלא הבקיעת רבים עצמה מבטלת את המחיצות [ובכלל נחלקו האחרונים האם בסוכה יש חסרון של אתו רבים ומבטלי מחיצות, עיי' שו"ת חת"ס או"ח סוף סימן צ"ז ומשנת אליהו סוכה סימן י"א אות א'], אלא זה שהוא עשוי בצורה של בקיעה שדומה לרה"ר [ול"ע אות א'] ויפסול בסוכה מראורייתא]. ולמהלך זה שחומרת מבוי מפולש מפני שמיחלף ברה"ר, י"ל שר' יהודה שחולק וסובר שניתר בשני לחין, היינו מכיון שסובר ששתי מחיצות דאורייתא, וא"כ ע"כ סובר שמה שיש לרשות צורה של דרך ומעבר אינו סותר לצורה של רה"ר.

והנה הפוסקים נקטו שא"א לתקן מבוי מפולש ע"י לחי מצד אחד ועומ"ר במקום הצוה"פ, ובשו"ת בית שלמה סימן מ"ח הסביר שהרי כל מה שעומ"ר מועיל בראש המבוי נלמד בערוכין דף ה': בק"ו מלחי וקורה, וא"כ כשם שאין לחי וקורה מועילים בשתי רוחות במבוי מפולש, ה"ה עומ"ר [ועיקר מה שצריך ק"ו להתיר עומ"ר בראש המבוי, נתקשו האחרונים תיפ"ל שעומ"ר הוא מחיצה גמורה, ועיי' חו"א סימן ס"ה ס"ק א' וחי' הגרי"ז על מסכת בכורות סוף פרק שני מה שכתבו בזה, והעיקר נר' שעומ"ר בעיקרו מחיצה במקומו, אלא שמועיל להתיר כל הרשות, ואילו לחי שהוא תחילת מחיצה שמכחו רואים המשך ממילא מתייחס יותר למקום הפירצה, ובמבוי בעיקר הצריכו סתימה לפירצה ולא גדירה לרשות, ודו"ק]. ובאב"ז סימן רס"ב אותיות י"ז-י"ט ביאר שעומ"ר לא מועיל במבוי מפולש מפני שלענין רבים שמבטלים מחיצות עומ"ר גרע מצוה"פ, עיי"ש בטעמו. אמנם בחזו"א מוכח שלמד שלענין ביטול מחיצות עומ"ר עדיף מצוה"פ, עיי"ש היטב בסימן ע"ד ס"ק ד' וסימן ק"ז ס"ק ה', וא"כ ע"כ שלחזו"א אין חומרת מבוי מפולש מפני אתו רבים ומבטלי מחיצות, שא"כ איך יתכן שיועיל צוה"פ ולא עומ"ר, ודו"ק.

ומבוי מפולש שיש לו עומ"ר בשני ראשיו, בר"ן ערוכין דף י"א. ד"ה שכן התרתה מבוי שגם זה לא מועיל, אבל בגאון יעקב ח'. ד"ה ומבוי הביא מהרשב"א בעבוה"ק שער א' פרק י"ד דמהני, אבל באמת יש שתי גירסאות בדברי הרשב"א שם, שז"ל בחצר הפרוצה מב' רוחותיה לרה"ר אפי' זו כנגד זו ורבים בוקעים בה, נכנסין בזה ויוצאין בזה, אם יש לה צוה"פ מכאן ולחיים או פס ד' מכאן מותרים, ואצ"ל כשיש לה צוה"פ מכאן ומכאן או עומ"ר מכאן, ומכאן שאין רגל הרבים אוסרת במבואות וחצירות ככיוצא, עכ"ל. ולגירסא זו מבוי שעומ"ר מכאן ומכאן מועיל גם במבואות, אבל יש גירסאות שכתוב צוה"פ מכאן ומכאן או עומ"ר מכאן וצוה"פ מכאן, ולפי"ז כתוב להיפך שלא מועיל עומ"ר משתי רוחות. ועיקר החילוק שכאשר יש עומ"ר משתי ראשיו מהני, ואילו לחי מכאן ועומ"ר מכאן לא מהני, לכאורה צ"ב, וצ"ל שעומ"ר עדיף מלחי אבל אינו בדרגת צוה"פ, ולכן כשיש עומ"ר משתי רוחות דומה לצוה"פ ולחי, משא"כ עומ"ר, ולחי גרע מצוה"פ ולחי. ומצאנו בשנים מן האחרונים שרצו לחלק בעומ"ר משני צדדים במפולש בין מקום שהפירצות שבועומ"ר מכוונים זה כנגד זה, לבין מקום שאינם מכוונים, שבאב"ז סימן רס"ב אות ט"ז כתב שאפי' מבוי מותר ככה"ג שאין הפירצות מכוונות, מכיון שבכל מקום שעומד במבוי הוא כנגד ג' מחיצות, משא"כ כשהפירצות מכוונות (או שראש המבוי פתוח ויש גם פירצה בצידו), שמי שעומד כנגד שתי הפירצות אין לו אלא שתי מחיצות, ועיי"ש מה שביאר בזה, ובתשובות בית אפרים סימן כ"ה ד"ה ואחרי כתב שגם אם מפולש אוסר בחצר (כמו השיטות שיוואו לקמן), מ"מ בחצר כשאין הפירצות מכוונות לא נחשב מפולש, שגם במבוי כל מה שנחשב מפולש ככה"ג הוא מפני שנידון במבוי עקום (עיי' רש"י ערוכין דף ח'. ד"ה אבל זה כנגד זה), ועקום דאי לא אוסר בחצר עיי"ש.

ולענין חצר מפולש, האם דינו כמבוי מפולש שצריך דוקא צוה"פ מרוח אחת, או שחצר שאני וניתר בעומ"ר, ידוע מה שנחלקו בזה האחרונים ופילפלו בזה הרבה, עיי' אבן העזר ובית מאיר ריש סימן שס"ה. ולפי הסברות שהבאנו בחומרת מבוי מפולש, שהוא מפני שאתו רבים ומבטלי מחיצות או מפני שמיחלף ברה"ר, אפשר להבין שבחצר אין חששות אלו מכיון שלא עשוי להילוך הרבים, ואינו צורה של מעבר ודרך, אבל אם היינו אומרים כפשטות לשונות הראשונים והאחרונים שפתחנו בהם שבמבוי הצריכו חכמים ג' מחיצות גמורות, לכאורה אין טעם להקל בחצר יותר ממבוי, ואדרבה הבאנו לעיל אות א' ואת ה' שכיון שחצר דרכו להיות סתום הצריכו בו מחיצות יותר אלימות.

והאם אפשר לתקן חצר מפולשת בפסין משני ראשיו - במשנ"ב סימן שס"ד ס"ק ד' התיר, שכתב אפי' אם הוא מפולש משני צדדיו לרה"ר ורבים נכנסין דרך אותו החצר לרה"ר, אין צריך רק תיקון חצר משני צדדין, דהיינו מכל צד שני פסין או פס רחב ארבעה, ובשעה"צ כתב

שמקורו 'גמרא', והיינו הברייתא שהובאה בערוכין סוף דף ח'. חצר שהרבים נכנסין לה בזה ויוצאין לה בזה רה"ר לשבת, וזה לכאורה ראי' שאין איסור מפולש בחצר, וכבר דנו האחרונים ברא"י זו ואכמ"ל, אבל מ"מ אין ראי' משם להתיר בפסין בעלמא בלי עומ"ר, אלא צ"ל שזה היה פשוט למשנ"ב מסבא שאין לחלק בין היתר מפולש בעומ"ר לבין היתרו בפסין. וגם בשו"ע הרב שם עיי' ב' כתב שאפשר להתיר חצר מפולשת בתיקוני חצר מכאן ומכאן, וכך מבוי גם בריטב"א ערוכין ריש דף י"א. שכתב חצר שרובה פתחים וחלונות פירש"י ז"ל מכל צד, דמשתי רוחות לא הוה קפדינן וניתרת בשני פסין. אבל בר"ן שם ד"ה שכן התרתה כתב דאיסורא דחצר תליא בפרוץ מרובה על העומד באחת מג' מחיצות שהם דאורייתא, ומבוי שצריך דוקא עומ"ר ולא מועיל פסין, וכן פשיטא ליה לחזו"א בסימן ס"ה ס"ק ל"ג, ותמה על המשנ"ב הנ"ל, והעיר שגם המשנ"ב סותר דברי עצמו, שבסימן שס"ב ס"ק מ"ה מבוי שלא מועיל פסין משתי רוחות, וכן הביא השו"ת הלכות (סימן שס"ד סעי' ה') מדברי המשנ"ב בסימן שס"א ס"ק ח' ושעה"צ ס"ק י"ד. ושמעתי להעיר שגם בדברי הריטב"א יש סתירה, שבדף צ"ד. ד"ה מאי שנא הביא שהקשו תוס' לוקמה שנפרצה בשתי רוחות אלא שהיה פרוץ מרובה על העומד, הילכך מרוח אחת מותר דהא ג' מחיצות דאורייתא, ורביעית ניתרת בפס ד' או בלחי משהו מכאן ולחי משהו מכאן, אבל משתי רוחות אסורה דהא ליכא אלא שתי מחיצות, ואנן בעינן ג' מחיצות וצריך לרוח אחת לכל הפחות צוה"פ, הרי מבוי בדבריו שא"א להתיר חצר מפולש בפסין משתי רוחות. ורצו ליישב סתירת המשנ"ב והריטב"א שהם מחלקים בין פירצה שצריך לה גיפופי שבזה א"א להתיר משתי רוחות, לבין מקום פתוח שהעמידו בכונה פסין בתורת מחיצה שעדיף טפי ומועיל גם משתי רוחות, וכבר מצאנו בכמה אחרונים שהעלו לענינים אחרים להחמיר בפירצה יותר מבפתח שנעשה במקוון (עיי' בי"ח סימן שס"ה, ואור גדול סימן נ"ה אות ט"ו ד"ה ויותר, ושו"ת נפש חיה סימן כ"ט ד"ה ואפשר).

ולפי מה שנתבאר יש כאן תימה גדולה שיוצא שפשטות הפוסקים הוא שחצר מפולש ניתר בעומ"ר בשתי ראשיו (וכן בפס ברוח אחת ועומ"ר בשניה), ולא ניתר בפסין בשתי ראשיו, וק' מ"מ אם מפולש אוסר בחצר לא יועיל אפי' עומ"ר, כמו שלא מועיל במבוי מפולש, ואם לא נאמרה איסור מפולש בחצר למה א"א להתירה בפסין בשתי ראשיות. ובאמת זהו כונת המשנ"ב ושעה"צ הנ"ל בסימן שס"ד שצ"ע מקור היתר חצר מפולש בפסין בשתי ראשיו מהגמ', שכיון שמבוי בגמ' שבחצר אין חומרת מפולש שנאמרה במבוי, ממילא מה לי עומ"ר ומה לי פסין. ושוי"ר שנחלקו בזה האבן העזר והבית מאיר בריש סימן שס"ה, האם תיקון חצר מפולש בעומ"ר ותיקונו בפסין, הא בהא תליא או לא, שהאבן העזר הוכיח שלא מועיל לתקן חצר מפולש בעומ"ר בשתי ראשיו ממה שמוכח בתוס' שא"א להתירו בפסין משתי צידי, והבית מאיר (ד"ה תו) כתב שדבריו תמוהים, דכי ס"ד דחצר מפולש משני צדדים ואין לכל המקום יותר משני מחיצות, יהיה מוכשר לטלטל עיי' שתי פסין או פס ד' שהוא פרוץ מרובה על העומד, הא לא קי"ל כר' יהודה דשתי מחיצות דאורייתא, ופשיטא דצריך צוה"פ בשלישית דאז לא נשאר אלא צד שחכמים החמירו, והם אמרו והתירו בחצר פרוץ מרובה עיי' פס ד' או ב' משוהין, עכ"ל. ויוצא מדברי הבית מאיר שבאמת במבוי וחצר מפולשים יש שני נידונים, שמה שלא מועיל לתקנו עיי' שתי לחיין או שתי פסין הוא בפשטות לשון הראשונים שהבאנו בתחילת דברינו שמדרבנן צריך ג' מחיצות גמורות, ואילו מה שלא מועיל עומ"ר במבוי מפולש הוא מפני שאתו רבים ומבטלי מחיצות או שמיחלף ברה"ר, דהיינו שני הטעמים שהבאנו לעיל. ויתכן שגם מה שהצריכו חכמים ג' מחיצות גמורות הוא מחשש דילמא מיחלף ברה"ר, אבל מ"מ אינו תקנה אחת אלא היו כאן שתי תקנות נפרדות. ואולי גם יש להוסיף שאם אין לו ג' מחיצות מיחלף ברה"ר, מכיון שלא רואים כאן רשות סגורה, וזהו חסרון גם בחצר, ואילו בעומ"ר שיש כאן מחיצות גמורות והרשות נראית סגורה, מ"מ במבוי מיחלף ברה"ר מכיון שנר' כמעבר, והיינו שהוא לא נר' כחסר במחיצות של רה"י אלא כחסר הצורה של רה"י. ולפי"ז מה שכתבו הראשונים שצריך ג' מחיצות גמורות לא בא לאפקי מעומ"ר אלא מלחי ופס, ולפי מה שהבאתי לעיל באתו ג' לדון האם פס נחשב מחיצה גרועה כמו לחי, ממילא יש להבין נידון הראשונים ואחרונים האם אפשר להתיר חצר מפולש עיי' פסין משתי ראשיו, כמו שמועיל להתירו בעומ"ר.

והנה לענין פירצת מבוי בצידו (שהרבה נקטו שאיסורו משום מפולש ויתבאר לקמן) נחלקו האמוראים בערוכין דף ו'. האם אוסר (להצריך תיקון אלים) כשלא בקעי בו רבים, וקי"ל בסימן שס"ה סעי' ב' שלא אוסר, ועוד מבוי בגמ' שם שאם נשאר גידודי (דהיינו שלא נפרץ כולו אלא נשאר כמה פתחים של תחתית הכותל), או שהפירצה הוא פחות מד"ט, אינו אוסר. ויל"ע בכל קולות אלו האם קיימים גם במבוי מפולש, והיינו האם אפשר להתיר מבוי מפולש כה"ג בעומ"ר, אבל בשתי לחיין ודאי א"א להתיר לפי מה שנתבאר שמבוי צריך ג' מחיצות גמורות גם לולי איסור הפילוש. ולמעשה - לענין מבוי מפולש שלא בקעי ביה רבים, בחזו"א סימן ס"ה ס"ק י' נקט שבאמת ניתר בעומ"ר, אבל בס"ק ל"א כתב שנר' שלא בעינן תנאי דבקיעת רבים במבוי [מפולש], וצ"ע. ובס"ק ל"ה וס' ציין שבס"ק ל"א נסתפק בזה (ועעי"ש ס"ק כ"ו שכתב שמבוי גדרו חכמים שנחשב בקיעת רבים). ולענין מבוי מפולש שאין פתחו ד"ט, כתב הפר"מ ג' בסימן שס"ג במשנ"ב ס"ק י"ט שיש להסתפק האם דינו כמפולש, ולא פ"י אם אינו נידון כמפולש איך יצטרך לתקנו, האם יספיק עומ"ר ברוח אחת ולחי בשני או אפי' לחי בשני צדדים (ולצד בסימן שס"ג סעי' כ"ח שמבוי סתום שפתחו פחות מד"ט אין צריך תיקון, אולי כאן יספיק תיקון בצד הרחב, ולא יצטרכו כלל תיקון בפתח שפחות מד"ט). ולענין גידודי האם מועיל במבוי מפולש, באב"ז סימן רס"ב אות ח' משמע שאם באמת לא יבקעו כי"ח מחמת הגידודי, ממילא יועילו

להפקיע תורת מפולש, וכן מבוי בחזו"א סימן פ"ו ס"ק ד', אבל מדבריו בסימן ס"ה ס"ק ס' משמע שאם הוא מפולש ממש ולא רק פירצה בצידו לא מועיל גידודי.

ח. פירצת מבוי מצידו

בערוכין דף ו'. נחלקו רב חנן בר רבא בשם רב ורב הונא בריה דר' יהושע בפירצת מבוי מצידו האם היא כפירצה דעלמא שרק אוסר בעשר אמות, או שכאן חמור יותר ואוסר בדי"ט (ומה שפחות מד"ט לכוי"ע לא נאסר, עיי' לעיל אות ג'). ומבוי בגמ' שאם נשאר גידודי (דהיינו סתימת הטפחים התחתונים) לכוי"ע מותר עד עשר אמות, ואם בקעי רבים בפירצה לכוי"ע אוסר בדי"ט, אלא נחלקו כשלא בוקעים רבים ואין גידודי, שלרב חנן פירצתו בד', ולרב הונא בעשר אמות, וקי"ל כרב הונא כמו שנפסק בשו"ע סימן שס"ה סעי' ב'.

ידוע להביא מהראשונים ואחרונים שני צדדים האם מה שהפירצה מצידו אוסרת בד', לרב הונא אפי' בלי בקיעה ולרב חנן כשיש בקיעה, הוא מדין פילוש ומדין פירצה, ויש גם מחלקים בין טעם האיסור לרב הונא לבין טעם האיסור לרב חנן (ויש לומדים בדעת תוס' צד שלישי שהפירצה אסורת מדין שבקיה, ויתבאר לקמן). ועיי' מפתח ערוכין עמודים כ"ז וכ"ח שצ"ע בהרחבה לשיטות המפרשים והפוסקים בזה, ואנחנו נעמוד רק על ביאור הסברות של שני הצדדים.

ראשית צריך להבין למה לא פשוט ומוסכם (במפרשים ובאמוראים) לאסור פירצת מבוי מצידו מדין מפולש, ומ"ש פתח מצידו מפתח בראשו. ובאמת מצאנו ברמב"ם שהגדוש נקודה זו שלא ראוי להחשיב פתח מצידו במפולש, שכתב בריש פ"ז משבת מבוי שיש לו שני כותלים בלבד זה כנגד זה, והעם נכנסין ברוח זו ויוצאים בשכנגדה, הוא הנקרא מבוי מפולש, עכ"ל. ונר' לבאר טעם הדבר לשני הסברות שהבאנו באת ז' בביאור חומרת מבוי מפולש, שאם חומרת מפולש מפני שמיחלף ברה"ר י"ל שהיינו רק כאשר הרשות פתוחה בשתי ראשיו, שאז היא לא נראית גדרה ונראית כמעבר ודרך, משא"כ כאשר יש פתח בצידו, ואפי' אם רה"ר עצמה נחשבת רה"ר גם כשלא הולכת בקו ישר (עיי' שו"ע סימן שמי"ה סעי' ז', והארכתי בזה במקו"א), היינו מכיון שברה"ר יש הילוך גמור של הרבים שהוא הקובע את צורת הרשות, וממילא מוגדר כרשות שמתעקמת, אבל כאן שאין הילוך גמור של רבים עיקר היחס לרשות הוא כרשות מרובעת שנכנסים מראשו ויוצאים מצידו, ואם חומרת מבוי מפולש מפני שאתו רבים ומבטלי מחיצות, י"ל בהקדם לשון החזו"א בסימן ס"ה ס"ק כ"ו שמבוי גדרו חכמים שנחשב בקיעת רבים, ומפני זה הבאנו לעיל שיש מקום לאסור גם אם למעשה לא בקעי רבים, והיינו מכיון שצורתו ויעודו של המבוי הוא לשמש לבקיעת הרבים. וממילא יש מקום גדול לומר שהיינו רק כלפי בקיעה מצד לצד, שזהו הבקיעה הרגילה שאליה מיועד מבוי, ולא כשבוקעים מראשו ויוצאים מצידו, ושוב נוכל להוסיף שגם אם בפועל הרבים כן בוקעים בצורה זו, מ"מ אינו בקיעה אלימתא מכיון שאינו צורת הבקיעה הנראית כראויה ויעודה למבוי, ולא החמירו חכמים בבקיעה זו שתבטל המחיצות.

ומה שמ"ש י' לומדים שפירצה מצידו אוסרת מדין פילוש, בפשטות היינו שלא סוברים את החילוקים הנ"ל, אלא סוברים שאע"פ שהפתח מצידו מ"מ מיחלף ברה"ר ושייך ביטול מחיצות, ודלא כרמב"ם הנ"ל שכתב שמבוי מפולש הוא רק כשאין לו אלא שני כותלים זה כנגד זה, אבל אפשר לומר באופן אחר, וכפי שמשמע קצת בלשון התוס' ר"ד ערוכין דף ו'. שכתב לגבי מבוי עקום כמין ר"יש (אשר הגמ' השוטה למבוי הפרוץ מצידו) דבין לרב ובין לשמואל אותה עקמומית כפתוחה לרה"ר חשבינן לה, ובהא פליגי, דרב סבר כאילו היה הפתח בראשו של מבוי כך אנו מחשבינן זו העקמומית וכו', ושמואל סבר אע"ג דחשבינן להאי עקמומית כפתוחה, אינה פתוחה לראשו של מבוי אלא לצידו של מבוי, והילכך תורת מבוי סתום מג' צדדיו וצד רביעי פתוח לרה"ר יהיבין ליה, עכ"ל. ועיי' מה שכתב שם בראש העמוד. ומבוי בדבריו שהמחלוקת האם נידון כמפולש היינו האם פירצה ופתח שמצידו דנים אותו כאילו היה מראשו. ואפשר להסביר כונתו שהיינו שנחלקו האם עדיין מתייחסים לרשות בצורה של ריבוע שיש לו פתח בראשו ופתח בצידו, וא"כ אינו מפולש וכנ"ל, או שמתייחסים לרשות כאילו מתעקמת, דהיינו שאע"פ שהוא בצורה כזאת דנים אותו כאילו הוא בצורה כזאת וא"כ הפירצה שבצידו הוא באמת ראשו השני של הרשות. ולפי"ז יתכן שגם הרמב"ם יכול לסבור שפירצה מצידו נחשב מפולש, ושפיר מתקיים התנאי של (כעין) שתי כותלים זה כנגד זה ופתחים בשני ראשיו, ולפי"ז גם אם בעלמא עומ"ר ולחי יכולים להתיר מבוי מפולש (עיי' מה שכתבתי עיי' באת ו'), כאן לא יועיל מה שיש לחי בראשו להתיר הפירצה מדין עומ"ר, שלא נידון כלל בעומ"ר אלא כאילו הרשות מתעקמת ופרוץ במלואו.

ועכשיו נבוא לבאר את הצד שחומרת פירצה מצידו אינו משום פילוש אלא משום פירצה, והיינו שאע"פ שבעלמא פירצה עד עשר אמות ניתרת בעומ"ר זה רק מפני שעיי"ז נידון הפירצה לפתח כמו שנתבאר לעיל אות ג', ובפירצת מבוי מצידו לא מהני לה עומ"ר לתת לה שם פתח, אלא לעולם נשארת בגדר פירצה, והטעם לזה כתב הריטב"א עירובין דף י': סוד"ה לא שבקיה שאין דרך מבוי לעשות פתחו בצידו, וכן העלה בתשובות משכנות יעקב סימן קכ"ד ד"ה ולענ"ד. ויש אחרונים שלמדו שהוא חומרא בעלמא שהחמירו במבוי, שבשו"ת בית אפרים סימן כ"ה ד"ה והחילוק כתב שהחמירו בפירצת מבוי מכיון שדרכה להיות סמוכה לרה"ר [ואולי אפשר לומר שכונתו שלכן צריך הפירצה אלימה, עיי' לעיל אות א'], ובשם שו"ת צמח צדק סימן מ"א אות ו' הביא שכיון שהקילו במבוי שניתר עיי' לחי משהו, לכן החמירו בפירצותיו.

וכן מוכח מהא דגט דל"א ביה כתומ"ש אע"ג דאי הוי נפרך הוי גט פסול, וה"ט דכיון דעכ"פ שלם הוא וראוי לכתוב עליו אינו פסול [ועי' ראו"ש סוכה פ"ג סי' ט"ו ובי"י סי' שס"ג גבי שיעור חוט הסרבל בלחי ורעק"א סי' קס"ה].

ד. דעת הרמב"ם בגדר הדין דכתומ"ש

עוד יש לדקדק בלשון הרמב"ם שכתב "בכל עושין קורה אבל לא באשירה, לפי שיש לרוחב הקורה שיעור, וכן השיעורים אסורים מן האשירה", משמע דמאי דאין עושין קורה מאשרה הוא משום שכל השיעורים אסורים מן האשירה, וקורה היא בכלל השיעורים, ומאי דקורה הוי בכלל השיעורים כתב הרמב"ם משום שיש לרוחב הקורה שיעור, ולפי דברי המאירי מאי דקורה אינה כשרה מאשירה לאו משום רוחבה אלא משום עוביה שתהא חזקה, ואי נפרכת אינה חזקה, וברמב"ם מבואר דהוא משום רוחבה ומשום דין שיעור שבה.

מבואר מדברי הרמב"ם דכתומ"ש לאו היינו דחשיב כנפרך ועשוי שברים, אלא גדר כתומ"ש הוא שהדבר עצמו קיים בשלמותו, אלא במקום שיש שיעור בדבר כתומ"ש מכתת שיעוריה מחשיב ליה כמו שאין לו שיעור, ואע"פ שהדבר עצמו קיים ושלם, מ"מ שיעור אין לו [עי' פרי חדש אהע"ז ריש סי' קכ"ד].

וסברת הדבר הוא דכתומ"ש אינו מבטל את גוף הדבר ועצמותו, דהא חזינו דקאי אלא מאבד את חשיבותו, וכל השיעורים אינם אלא חשיבות של הדבר, וכגון לולב דבעי ד"ט לאו היינו שבפחות מד"ט אין כאן לולב, שהרי יש כאן לולב אלא דאנן בעינן לולב חשוב, ומשו"ה בעינן בו ד"ט, ואי הוי לולב של אשירה כיון דכתומ"ש אמרינן שאין כאן לולב חשוב ואין לו שיעור, אע"פ שגוף הלולב קיים.

וכן מבואר בדברי התוס' הג"ל שמחלק בין סולם לקורה, "דהתם חשיב פתח כיון דחזי לעלייה אי לאו איסורא דאשירה, אבל קורה הצריכו חכמים שיעורא של חשיבות", וביאר דבריו כג"ל דבמקום דבעינן שיעור של חשיבות אמרינן כתומ"ש ואין חשיבות, אולם במקום דבעינן את גוף המציאות של הדבר כגון סולם דבעינן שיהא חזי לעלות, אין כתומ"ש מאבד את גוף הדבר והא חזי לעלות בו.

ה. דין קורה שתהא בריאה וחזקה אם הוא דין שיעור או דין שיהא בפועל

ולכן קורה משום עוביה אין לפוסלה, דלעוביה אין לה שיעור [וכדקדוק לשון הרמב"ם], אלא בעינן שתהא בריאה וחזקה לקבל אריח, ולא משום כתומ"ש אין היא חזקה ובריאה דהא בפועל חזקה היא.

ומקור דין זה [דבעינן שתהא בריאה אינו שיעור בקורה, אלא הוא דין שיהא כך במציאות] הוא מהסוגיא בדף ג' דאמרינן התם מקצת קורה בתוך כ' ומקצת קורה למעלה מכ', מקצת סכך בתוך כ' ומקצת סכך למעלה מכ', אמר רבה במבוי כשר בסוכה פסול, ואקשינן מ"ש במבוי דאף דאי קלשת למקצת של למעלה מכ' הוי קורה הניטלת ברוח מ"מ כשר, דע"כ נעשו כשיפודין של מתכת, סוכה נמי אע"ג דאי קלשת לסכך שלמעלה מכ' הוי חמתה מרובה מצילתה, מ"מ ע"כ השתא צילתה מרובה מחמתה וכו', ואי דין שתהא בריאה הוא שיעור בקורה לא הוה מהני, דכיון דלהך מ"ד בעינן קורה תוך כ' [ודלא כרבא], א"כ גם שיעור הקורה בעי תוך כ', אלא כיון דדין שתהא בריאה הוא אינו שיעור בקורה אלא דין שיהא בפועל, לא איכפת לן אי נעשית בריאה ע"י חוץ לשיעור כ'.

וכ"כ הר"ן בחי' והריטב"א בסוכה ד. "דקורה מה שבתוך עשרים הרי יש בו שיעור ראוי להכשיר המבוי, אלא דהוי מיוחס קביעתא, והשתא הא מיהא הא קביעתא, ואין מה שלמעלה באי אלא לתת קביעות למה שלמטה", וזהו ביאור דברי הגמ', ע"כ נעשה כשיפודין של מתכת.

וכן משמע לשון הטור והשו"ע (סי' שס"ג סעי' י"ז) "שיעור הקורה רחבה טפח ועביה כל שהוא, רק שתהא חזקה כדי לקבל אריח", דמלשון "רק" משמע דאין זה השיעור - דהשעור הוא רוחב טפח [ועובי כל שהוא], אלא שעכ"פ בעינן שתהא חזקה, והיינו שהוא דין שיהא במציאות בקורה, אבל אין זה שיעור הקורה.

אולם מרש"י דף פ: מבואר דבריאה כדי לקבל אריח הוא שיעור בקורה, שכתב "לחי אין לו שיעור לרחבו ועוביו, אבל קורה צריכה טפח לקבל אריח ובריאה כדי לקבל אריח", ומיהו קורה פסולה מאשרה דכתומ"ש.

ובס' תוספת שבת (סי' שס"ג סקל"ב) כתב דמלשון הטור משמע דס"ל כדעת רש"י, מדכתב הלכך עשאו מעצי אשירה פסול, משמע דקאי אשלפניו ולפני פניו, דא"כ הוי ליה להקדים האי הלכך קודם שכתב דין חזקה, והשיג על ה"כ שכתב שמשום שיעור טפח לבד פסולה.

אך לפי הג"ל מדברי הטור משמע כדעת הרמב"ם ממה שכתב "רק" שתהא חזקה, משמע ש"מ בעינן שתהא חזקה, אך אין זה שיעור הקורה, והו"ל לטור למימר שיעור הקורה רוחב טפח ועוביה כדי שתהא מחזקת, ומדחילקה לתרי משמע שבריאה אינה שיעור הקורה.

וכן בביאור הגר"א כתב "ועביה ג' א' נעשו וכו'", והינו שמקור הדין הוא הגמ' בדף ג' נעשו כשפודין של מתכת, שהכונה דבעינן שיהא בפועל, וכונת הטור ועוביה כל שהוא לאו למימר דשיעור הקורה הוא דעוביה כל שהוא, דכל שהוא אין זה שיעור, דכל מה שהוא אינו כלום הרי הוא כל שהוא, אלא כונת הטור דעוביה א"צ שיעור, אלא כל שהוא סגי, וע"ז כתב רק שתהא חזקה.

ובס' ת"ש שם כתב דנפק"מ בין רש"י להרמב"ם אם הניח שני קורות זה על גבי זה, והעליונה של אשירה, והתחתונה כשרה ורוחבה טפח אלא שאינה בריאה כדי לקבל אריח אם לא בצירוף העליונה [וה"ה איפכא].

הרב אליעזר אלבו
כולל "אליבא דהלכתא" ברכפולד

בענין שיעור לחי וקורה וגדר כתומ"ש מכתת

שיעוריה

א. מחלוקת רמב"ם וראב"ד בדין לחי שעשאו מעצי אשירה

רמב"ם פ"ז משבת ה"ב "בכל עושין לחיים אפי' בדבר שיש בו רוח חיים ואפילו באיסורי הנאה, ע"ז עצמה או אשרה שעשה אותו לחי כשר שהלחי עוביו בכל שהוא, גובה הלחי אין פחות מ"ט, רחבו ועוביו כל שהוא." [ה"יג] "בכל עושין קורה אבל לא באשרה לפי שיש לרוחב הקורה שיעור, וכל השיעורים אסורים מן האשירה, וכמה רוחב הקורה אין פחות מטפח ועביה כל שהוא, והוא שתהא בריאה לקבל אריח חצי לבנה של ג"ט על ג' טפחים." והקשה הראב"ד נהי דעביה כל שהוא, גובה מיהא בעי שיעור שיהא גובה עשרה, ולכן כתב הראב"ד דבין לחי ובין קורה כשרים מעצי אשירה, וה"ט דכיון דלחי וקורה משום היכר הוא אע"ג דכתומ"ש מי"מ היכר איכא [עיי"ש משי"כ בפי' דברי הגמרא עירובין פ:]. עוד כתב דגם אם נחלק דלחי כשר מעצי אשירה וקורה פסול, לאו מטעמא שכתב הרמב"ם אלא דכתומ"ש היינו שהוא נחשב כשברים, ולכן לחי אף אי עשוי שברים כשר כל שעומד בצד הכותל ולא יעוף, משא"כ קורה אי הוי שברים לא קאי כלל.

והנה התוספות [שם] ג"כ הקשו קושיא זו דהא לחי בעי שיעור, ואמאי אמרינן בג' דכשר, ות"י דכיון דלא בעי אלא שיעור זוטא לא החמיר ב"י. ומהמגדל עוז והמרכבת המשנה והערל"ג (יבמות ק"ג: ב"י סי' תר"ל סק"ב) משמע שמפרשים דטעמא דהרמב"ם נמי כמו שכתבו התוספות, דכיון דלא בעי אלא שיעור זוטא לא החמירו בו חכמים.

ב. ביאור פלוגתייהו דהרמב"ם והראב"ד בגדר הדין דכתומ"ש

ובביאור פלוגתייהו דהרמב"ם והראב"ד כתב הערל"ג דדעת הרמב"ם דכתומ"ש היינו דחשיב כמאן דליתיה [ולחי שאנן], אולם דעת הראב"ד דכתומ"ש היינו דהוא כשברים ושברי שברים, ולכן לחי כשר מעצי אשירה, ונפק"מ לסכך בעצי אשירה דלדעת הרמב"ם סכך מעצי אשירה פסול, דכיון דכתומ"ש הוי כמאן דליתיה, ולא הוי שיעור זוטא כלחי דהא בעינן ז' טפחים על ז"ט [יש להעיר דשיעור זע"ז אינו שיעור במשך הסוכה שיהא ר"ר ושולחנו נכנסים תוך דפנות הסוכה, ועל שיעור מקום זה בעינן שנייה סכך, אולם אין השיעור בסכך - עי' זכרון שמואל סי' כ"ז אות ג']. אולם לדעת הראב"ד דכתומ"ש היינו דהוא כשברי שברים, א"כ סכך מעצי אשירה כשר דהא גם סכך דק מאוד כשר, ובלבד שיהא צילתה מרובה, והא איכא סכך פסולת גורן ויקב כתות מאוד שצילתה מרובה. אך אכתי קשה דמ"ש עובי משהו וגובה י' דלחי, מעובי משהו ורוחב טפח דקורה.

אולם המעשה רוקח בתחילת ספרו [חי' מגאונים קדמונים] מביא בשם המאירי שכותב "דדעת הרמב"ם אינו כמו שהבין הראב"ד ושאר מפרשים דכתומ"ש הרי הוא כמי שאינו, אלא הרמב"ם ס"ל דכתומ"ש היינו שהוא נפרך ואינו דבר שלם, ואם ה"י לחי תל עפר י"ט כשר, אבל בקורה דבעינן שתהא חזקה לקבל אריח אילו נחשוב אותה לנפרכת לא תהא חזקה, וכן באתרוג ולולב אלו נחשבים כנפרכים הוי חסר ונפסלים" [וגבי סנדל של חליצה דפסול מאשרה כמבואר יבמות ק"ד, וכן פסק הרמב"ם פ"ד מיבום וחליצה ה"כ ע"ש, ואי נימא דטעמו משום דכתומ"ש צ"ל דהוי כסנדל פרום דפסול]. ומזה הפ"י הוציא הרב שמואל שמוותר לסכך הסוכה באיסור הנאה, דאע"ג דהוי הסיכוך כאילו נפרך מעלים דקים, מ"מ צילתה מרובה מחמתה היא, ולא מושיגין ביה חילוק אי הוי מדבר שלם או נפרך לחתיכות דקות כעפר, הואיל וממין הראוי לסכך הוא [עי' מנח"ח מצוה ש"כ"ה אות י"ד ורבנו מנוח סוף הלכות סוכה].

ג. הערות לב' הגדרים הג"ל בדין כתומ"ש

יש להעיר לב' גדרים הג"ל דכתומ"ש הוי כמאן דליתיה או דהוי כשברים, דהנה כתב הר"ן בגיטין (י. מדפי הר"ף) "דכתומ"ש מכתת שיעוריה לא איכפת לן אלא במידי דבעי שיעור כשופר ולולב, ומיהו באותן שצריכים להתבער מן העולם למי"ד כל העומד לישורף כשורף דמי משמע דלא הוי גט, דכמאן דליתנהו דמי", הרי דדין כתומ"ש הוא רק בדבר דבעי שיעור, אולם בדבר דלא בעי שיעור לא אמרינן כתומ"ש, ורק לר"ש דס"ל דכל העומד לישורף כשורף דמי הוי אף במידי דלא בעי שיעור כיון דלידידה כמאן דליתיה. וכ"כ הרמב"ם (שם) "וכל השיעורים אסורים מן האשירה", ואי נימא דגדר כתומ"ש דהוי כמאן דליתיה, איכא אמאי אמרינן זה רק במידי דבעי שיעור.

וכן לפי הגדר דכתומ"ש הוא כמו שכתב המאירי דחשיב כנפרך ושברים, שנמצא לפ"ז שהוא רק באופנים שאם הדבר נפרך ושבור פסול כאתרוג דחסר פוסלו וכקורה שאינה מקבלת אריח, אולם במקום שאף אי נפרך כשר ל"א כתומ"ש כגון לחי וסכך, א"כ אין זה משום שיעור אלא כל דבר שכשהוא שבור פסול כתומ"ש נמי פוסלו, ובר"ן וברמב"ם מבואר דכתומ"ש הוא בדבר דבעי שיעור.

ועוד דהתוס' (עירובין פ:): הקשו מהא דמכשירינן סולם של אשירה אע"ג דבעי רחב ד' ול"א דכתומ"ש, ומתריצים התוס' דהתם אע"ג דכתומ"ש מ"מ הא חזי לעלות בו, ולכן חשיב פתח, ואי נימא דכתומ"ש הוי כשברים א"כ סולם לא אפשר לעלות בו כה"ג, דקורה דאם היא מפוררת ושבורה לא תהיה מחזקת אריח [עי' משי"כ לקמן בדברי הרעק"א אות י"ג גבי סימני בהמה, ולפ"ז איש עיי"ש].

ולדעת רב הונא שפירצת מבוי רק אוסרת כשבקעי רבים ולא בפירצה לחוד, כבר הבאנו שיש סוברים שרוב הונא כל האיסור הוא מטעם אחר, אבל באמת י"ל שכל הסברות שנאמרו בפירצה דלא בקעי בה רבים ניתנים להאמר גם לרב הונא, ומה שלא אוסר שלא בקעי בה הינו שבכה"ג לא נותנים חשיבות ויחס לפירצה, וממילא נותרת ע"י עומ"ר, ולא מתייחסים כאן למבוי עם שתי פתחים שיחשב כמפולש או כמבוי עם פירצה שישתור לעומ"ר, ודו"ק.

והנה בתוס' ערובין דף ו. ד"ה אחד משמע שלמדו ביאור שלישי באיסור של פירצת מבוי מצידו, שכתבו לחלק בין אם נפרך בראש המבוי (דהיינו שנפרץ עוד פירצה ברוח הרביעית חוץ מהפתח המתוקן) לבין נפרץ מצידו, וז"ל: מצידו דהוי בד' היינו משום דממעט בהילוכא, אבל כשהפירצה מראשו לא ממעט בהילוכא דלא שבקי פיתחא רבא ועיילי בפיתחא זוטא, והבינו הקר"א וגאון יעקב בכונת תוס' שפירצת מבוי הוא מדין שבקי (שהוא דינא דגמי שם דף י'): והובא בשו"ע סימן שס"ג סוף סעי' ל"ד), ותמהו האחרונים ע"ז שהרי אין חסרון של שבקי כאשר נשאר פס ד' בראש המבוי כמבוי בגמי (וכן הק' המשני"כ בסמ"ן שס"ה בשעה"צ ס"ק ח' על התוס' שבת שלומד שפירצת מבוי שבוקעים בו אוסר מדין שבקי, ויל"ע למה הק' על תוס', ולפי מה שיתבאר נ"חא). ועוד הקשו לפ"ז איך הגמ' מודה פירצת מבוי למבוי עקום, והרי במבוי עקום לא שייך שבקי מכיון שפתוח לשתי רה"ר שונים. ובאב"ז סימן רפ"ז ס"ק י"ח למד שאין כונת תוס' ממש לדין שבקי אלא לדין מבוי מפולש, אבל תימה איך אין דנו תוס' שיהיה חסרון זו גם בפירצה בראש המבוי, והרי לא שייך שם ענין מפולש. ונ"ר לבאר כונת תוס' כעין שכתבנו בדעת רב הונא לחלק בין פירצה שבוקעים לבין פירצה שלא שבוקעים, מפני שאם לא שבוקעים בו לא מתייחסים אליו כ"כ ושייך להתירו בעומ"ר, וממילא נקטו תוס' שגם לרב חנן שלא צריך שיהיה חשיבות גדולה לפירצה ע"י שבוקעים בו כדי לאסור, אבל לכל הפחות צריך שיהיה יחס כל שהוא לפירצה זו שלפחות יש כאלו ששבקי פיתחא רבא ויוצאים בו, ולפ"ז אין כונת תוס' ל"דין" של שבקי אלא ל"מציאות" של שבקי, ודו"ק.

ואיך מתקנים את פירצת המבוי מצידו, בביאור הלכה סימן שס"ה סעי' ב' ד"ה צריך הביא ארבע שיטות בזה מדברי האחרונים, ובחזו"א סימן ס"ה ס"ק כ"א מבוי שיטה חמישית:

א. דעת שו"ע הרב שדינו כמבוי מפולש שצריך צוה"פ מכאן ולחי או קורה מכאן, וכתב הביאור הלכה שלפ"ז משמע שאם תיקן ראש המבוי בצוה"פ מועיל לחי או קורה בפירצה, ושכן מבוי בכמה אחרונים.

ב. דעת האבן העזר ג"כ כעין זה, אלא שהוסיף שממילא אם יש צוה"פ בראשו שוב אין צריך שום תיקון בפירצה, שכיון שיש שם עומ"ר הרי זה מועיל במקום לחי.

ג. ונ"ר לבאר מחלוקת האבן העזר והאחרונים ע"פ שני הצדדים שהבאנו לעיל למה נחשב מפולש ע"י פתח מצידו, שהאבן העזר לומד כמו שהעלינו שם בפשטות שהתחדש שגם ע"י פתח מצידו הוא כמפולש, אע"פ שעדיין ביחס אליו כצידו של המבוי, וא"כ עדיין יש שם עומ"ר שיכול להתירו, ואילו האחרונים האחרים למדו כפי שהעלינו ע"פ התוס' וי"ד שהתחדש בפירצה מצידו כאילו הוא בראשו, שדינא את המבוי כאילו הוא מתעקם, ויש לו שני ראשים פתוחים (וכמו שהדגשנו בצידו שם), וממילא לא שייך כלל לדון עומ"ר שהרי הוא כאילו פרוץ במלואו, והעומד שבצידו אינו בתוך חלל הפתח, והוא כמו עומ"ר מחוץ לרשות שכתב הרשב"א בערובין ריש דף י'. דלא מהני [ובדרך זה יש ליישב גם קו' האחרונים למה מבוי עקום שתיקן שני ראשיו בצוה"פ עדין צריך לחי בעקמימותו, ולמה מה שיש שם עומ"ר לא יועיל במקום לחי, עי' בית מאיר בסמ"ן שס"ד וחזו"א בסמ"ן ס"ה ס"ק ה', ולהג"ל העומ"ר כלל לא סותם את הרשות, ואולי זהו כעין דברי החזו"א, ודו"ק].

ג. החזו"א הסכים לדברי האבן העזר ותמה על החולקים, אבל הוסיף על האבן העזר שאין צריך אפי' עומ"ר כרוח הפרוץ, אלא כיון שנשאר שם פס ד' מועיל כתיקוני חצר מכיון שיש צוה"פ ברוח רביעית (ומה שלא מועיל שישאר משהו ברוח הפרוץ יחשב לחי, כתב החזו"א שבכותל האורך של המבוי לא שייך לחי אלא רק ברוחב). ויל"ע ביסוד זה ששייך להתיר מבוי עם פס, שלכא"ו נחלקו רש"י ותוס' בערובין דף ה': האם שייך תיקון פס במבוי כמו שהבאנו לעיל באות ו' ס"ק ד'.

ד. בבית מאיר למד שלא שייך להתקין לחי או קורה בפירצה, אלא צריך דוקא צוה"פ שם, ע"פ הריטב"א ערובין דף ו'. שאין לחי וקורה מתיירים את הפירצה, וביאר הבית מאיר שמבוי סתום או מפולש יש לו פתחים, ושייך להעמיד שם לחי או קורה, אבל פירצת מבוי אין עליו שם פתח, והיינו ממש הצד השני שהבאנו בטעם איסור פירצת מבוי שאינו משום פילוש אלא משום פירצה, ומה שאין לחי וקורה מתיירים פירצה ביארנו לעיל אות ג' (ויש לציין כאן גם לדברי הרשב"א וריטב"א שהובאו בביאור הלכה סעי' א' ד"ה אסור).

ה. דעת הפרמ"ג שכאשר הפירצה היא לבקעה ולא לרה"ר מספיק לתקנה בלחי או קורה, והיינו שיהיה למבוי זה שני לחיים (אמנם נ"ר שזה רק אם יש עומ"ר ברוח הפרוץ שמדאורייתא לא צריך תיקון כלל), וכבר העיר הביאור הלכה שאם היה נחשב מפולש לא היה מספיק שתי לחיין, אלא ע"כ סובר שאיסורו משום פירצה, אלא שלא מחמיר שלא יועיל לחי וקורה בפירצה זו, וצ"ע מ"ש שעומ"ר לא מהני ולחי או קורה מהני.

דלרשיי פסול ולהרמב"ם כשר, דלענין חזק הקורה שהוא דין שיהא במציאות לא איכפת לן אי נעשה ע"י אשרה.

ולכאורה זהו הנדון בגמ' אי אמרינן קלשת לפסול או לא, דלמ"ד לא אמרינן קלוש ה"ה הכא וכשרה אף לדעת רש"י, ולמ"ד דאמרינן קלוש בכה"ג נימא קלוש, ותהא פסולה אף לדעת הרמב"ם, ולא מהני לומר חלל מבוי תנן, דהא של אשירה פסול אף בתוך חלל מבוי, וא"כ אמאי הרמב"ם לא פסק בזה אי אמרינן קלוש, דנפק"מ לכגון זה, וצ"ע.

ו. קושיית האור זרוע וישבו קושייתו

והנה האור זרוע (עירובין קכ"ג) מקשה על דברי הרמב"ם דלחי נמי הואיל ויש בו שיעור בעוביו, אמאי כשר מאשרה. ולפי הנ"ל דדין כתומ"ש הוא שהדבר עצמו קיים אלא שאין לו שיעור, ורק בשיעור של חשיבות נאמר דין כתומ"ש, אולם במקום דבעינן מציאות של דבר בשיעור מסוים לא אמרינן כתומ"ש, וכה"ג דסולם י"ל דכל שהוא אינו שיעור של כל שהוא, אלא הכונה דלא בעינן שיעור וסגי בכל דהוא, וכל שיצא מכלל ההעדד שפיר דמי, וכיון דאף אי כתומ"ש הדבר עצמו איתיה בעיניה, א"כ הרי יש כאן עכ"פ לחי כל שהוא.

ז. ישוב הגר"ח על קושיית הראב"ד

אך אכתי תקשה קושיית הראב"ד, דנהי דרחבו לא בעי שיעור, גובהו מיהא בעי שיעור י' טפחים, והתבאר דבשיעורים אמרינן כתומ"ש, ובמרכבת המשנה הוסיף מ"ש עובי משהו וגובה י' דלחי מעובי משהו ורחב טפח דקורה.

ובחי' הגר"ח מיישב דברי הרמב"ם בהקדם היסוד הנ"ל דדין כתומ"ש לאו היינו דחשיב כמי שאינו, אלא עצם הדבר איתיה בעיניה ולא בטל, ורק שיעורו נאבד ממנו, ולכך לחי' אע"ג דאיתיה בעיניה כיון דבעינן גובה י' טפחים, כיון דכתומ"ש יש כאן לחי' בלא שיעור גובה י' טפחים.

וע"ז מיישב הגר"ח דדעת הרמב"ם בכל מחיצות רה"י דבעינן בהו י' טפחים, עיקר השיעור אינו בגוף המחיצות אלא במקום דבעינן שגובה עשרה שבו יהא מוקף מחיצות, ואם מצינו גובה עשרה שמוקף מחיצות בכל העשרה שבו לא איכפת לנו כלל בעצם המחיצות אם הם מחזיקות עשרה אם לא.

והוסיף הגר"ח דגם בלחי של אשרה נהי דכתומ"ש, מ"מ אין זה אלא שללחי חשיב שאין לו שיעור, אבל במקום הרי עכ"פ כל הגובה עשרה חשיב מוקף מקצת מחיצה רביעית דמועיל זאת בדיני מחיצה, ועוד הוסיף הגר"ח דלפי מה שפסק הרמב"ם דלחי משום מחיצה שפיר הוי לחי גמור.

ח. הערות על ישובו של הגר"ח

משמע מדבריו דיסוד מאי דמהני מחיצות מאשרה, הוא משום דמחיצה הוא כדי לגדור את המקום בכללותו, והיינו שיהא כאן ד' רוחות מוקף מחיצה, וכיון דשיעור מחיצה עשרה אינו במחיצה אלא ברה"י בכללותה, לכן שפיר מהני מאשרה, דאע"ג דהמחיצה לית לה שיעור, מ"מ הא הרה"י מוקף מחיצות עשרה, ומש"ה לחי שהוא לעשות היקף במקצת [לרשות] ברוח רביעית, שפיר מהני מאשרה.

ולפי"ז בכה"ג דבעינן מחיצה לא בשביל רשות אלא לעשות הפסק לא מהני מאשרה, וכגון בכלאים דבעינן מחיצה גובה י' להפסק בין הזרעים, אי עשאה מאשרה כתומ"ש ולא הוי מחיצה.

ויש להעיר שלא היה צריך לומר דגובה עשרה הוא לגדור את המקום הכללי, אלא אפי' אם שיעור גובה י' הוא אינו ברשות אלא במחיצה, ג"כ איש, דכיון דהשיעור אינו בגוף המחיצה [והקשר] אלא בשטח החלל של גובה י"ט - דבעינן ששטח י"ט יתמלא במחיצה, לכך אע"ג דכתומ"ש שפיר דמי, דכיון דכתומ"ש אינו חשיב כמאן דליתיה, אלא גוף הדבר איתיה בעיניה וקיים, א"כ יש לנו בפועל בשטח זה מחיצה של י"ט, דאי גובה י"ט הי' בגוף המחיצה לא הוה מהני, כיון דאין לה שיעור, אך כיון שהמחיצה היא רק למלא את החלל, כיון שחלל עשרה טפחים מלא שפיר דמי [וכה"ג דסולם, שיש לנו בפועל מאי דחזי לעלות, ה"ה הכא יש לנו בפועל מחיצה ממשית בשטח י"ט].

ולפי"ז יאה א"ש אף למ"ד לחי משום היכר, כיון דלא פליגי אי משום היכר או משום מחיצה אלא ביסוד דין לחי, אולם במאי דלחי בעי גובה י"ט, לא משמע דפליגי אף בהא - דלמ"ד משום היכר לחי פחות מ"ט פסול משום דליכא היכר, ומאי דבעינן י"ט הוא משום דרק ב"ט איכא היכר [והא לבוד מהני בלחי (עי' סי' שס"ג סעי' ג'), ואי י"ט משום היכר לא הוה מהני לבוד לזה], אלא אף למ"ד משום היכר שיעור זה של י"ט נלקח משיעור י"ט דעלמא דמחיצות.

ולפי"ז גבי כלאים נמי מהני מאשרה כיון דאין השיעור בגוף המחיצה, אלא בעינן שטח חלל של י"ט מלא במחיצה, ולכך לא שייך למימר כתותי מכתת שיעוריה דהא איכא מחיצה י"ט.

ט. ישוב נוסף על קושיית הראב"ד

ויש ליישב קושיית הראב"ד בהקדם עוד יסוד בדין כתומ"ש, דהנה הערל"ג (יבמות קג:) מביא דברי התוס' בסוטה כה: ד"ה לאו שמקשים מ"ט כלאי הכרם מטמא טומאת אוכלים, נימא כתומ"ש, והקשה הערל"ג אמאי לא מקשים התוס' מכל איסורי אכילה כערלה כלאי הכרם פגול נותר וטמא היכי מחייב עלייהו, הא כיון דכתומ"ש ליכא שיעור אכילה בכזית.

ומתרץ הערל"ג דטעמא דכתומ"ש אינו משום שעתיד לישרף, אלא משום שעתיד להתקיים בו מצות שריפה, ומצות באש תשרף אינו שצריך לשרוף כל משהו שבו עד שיהא דק לאפר, אלא המצוה היא רק להשליך כולו לאש והוא נשרף מאליו, ומיד שהשליך לאש קיים המצוה, וכיון שכן הרי רק חסר ממנו מעט, אולם אכתי נשאר ממנו הרבה.

ולכך לא קשה מכל איסורי אכילה, דהתם אין החיוב לאכול כל הכזית כולו כאחד, אלא אפי' אוכל מעט מעט ממנו חייב כל שאוכלו בכדי אכילת פרס, ואע"פ שכשאוכל את המעט המשלים לשיעור כזית כבר אין הכזית נמצא בעולם שהרי אכלו, מ"מ בהכי חייביה רחמנא כיון שנהנה גרונו מן כזית, וא"כ ה"ה באופן דעומד לשריפה אף דמשהו ממנו נשרף וכנ"ל, מ"מ חייב עליו שהרי נהנה גרונו ממנו, ומאי נפק"מ אי חשיב נשרף כבר כשחל עליו החיוב או שהתבטל במעיו, משא"כ בטומאת אוכלים דכלאי הכרם דבזה בעינן שיהא כל השיעור כולו בעולם בשעת נגיעה, וכיון שחסר ממנו מעט חסר בשיעור ואינו מטמא עי"ש.

וקשה דמי לא עסקינן אף באופן שיש כמה וכמה שיעורים, ואפי' הכי אמרינן כתומ"ש, וכגון לולב דבעי ד"ט הוי מכתת שיעוריה אף אי יש בו י"ט, ולא אמרינן דנחסר ממנו מעט ונשאר ממנו הרבה כשיעור, וכן בטומאת אוכלין מיירי אף שיש כמה כזיתים, ואפי' הכי הקשו התוס' דכיון דמכתת שיעוריה לא לטמא, ולא אמרינן דנחסר ממנו רק מעט ונשאר ממנו הרבה כשיעור.

ועוד, דהשתא דאתינן להכי דחייבי אכילה על הנאת גרונו, א"כ אצ"ל שנשרף ממנו רק מעט, אלא אפי' אי נימא דכולו נשרף חייב עליו כיון שנהנה גרונו מכולו.

והנראה לומר ליישב קושיית הערל"ג בהקדם מש"כ לעיל דכתומ"ש אינו מסלק את גוף הדבר, אלא דחשיב כחפצא בלא שיעור, אולם גוף הדבר קיים וישנו בעינו, וכגון לולב דחשיב כולוב שאין לו שיעור אע"ג שיש כאן לולב קיים ושלם במציאותו, אולם שיעורו אזל ממנו, והתבאר דה"ט דשיעורים הוא משום חשיבות דלולב גם פחות מכשיעור הוי לולב, אולם דין שיעור מצריך שיהא לולב חשוב.

והכא נמי בחייבי אכילה גם בפחות משיעור חשיב אכילה [דהא חצי שיעור אסור מן התורה], אלא דחייב ליכא אלא על שיעור חשוב בכזית, וא"כ הדרא קושיית הערל"ג לדוכתא דאי כתומ"ש א"כ ליכא שיעור ואמאי חייב.

והנראה לחלק בין אי החפצא בעי שיעור או דבעינן שיעור מן החפצא. והיינו דגבי כל חייבי אכילה כגון האוכל נבלה האיסור הוא אכילת נבלה, וכל מעט שאוכל ממנה חשיב אוכל נבלה וחשיבא אכילה וכנ"ל, אלא דבעינן לחיוב שהגברא יאכל מן הנבלה שיעור חשוב, ובהכי מתחייב במה שאוכל עוד ועוד עד שמגיע לשיעור, וכיון שכן לא שייך לומר בזה כתותי מכתת שיעוריה, דכיון דכתומ"ש אינו מאבד את גוף הדבר וכנ"ל, והדבר ישנו בעולם וקיים, א"כ גם באיסורי אכילה הדבר ישנו וקיים ויש כאן ערלה וכלאי הכרם, וכיון דדין השיעור הוא שהגברא יאכל כמות של ערלה שהוא כזית, הרי הגברא אכל שיעור של ערלה - שאכל מעט ערלה ועוד מעט עד שאכל כזית ערלה, משא"כ בשיעור לולב אין השיעור הוא מן החפצא, אלא בעינן שהחפצא יהי' לו שיעור, דאע"ג דלולב טפח הוי לולב, אנו בעינן לולב גדול וחשוב שיהא לו ד' טפחים, וכיון דכתומ"ש חשיב שיש כאן לולב ללא שיעור, ולא שייך לומר שיש כאן מעט לולב ועוד מעט לולב, דאנו לא בעינן מעט ועוד מעט, אלא בעינן לולב אחד חשוב ושלם שיש לו שיעור ד"ט [ועי' מנחת"ח מצוה ז' סוף אות י"ט שכתב דאם אכל קרבן פסח באופן שהבשר מצותו בשריפה [כגון יוצא וטמא], כיון דלשריפה קאי אינו יוצא י"ח דכתומ"ש, והוי ליה פחות מכשיעור, ואע"ג דלענין איסור בכה"ג לוקין, איסור שאני דכן גזה"כ דלוקין, וכן על כלאי הכרם [וע"ע מצוה ט"ז סוף אות ד'], וכ"כ במצוה ט' אות ה' לענין חמץ דתבואה של אסורי הנאה כלאי הכרם וכדו' אינו עובר בכל ימצא דכתומ"ש, ואין כאן כזית [וצ"ל דס"ל לחלק בין איסורי אכילה לכל ימצא דחמץ, וצ"ב], אולם לפי הנ"ל זה אינו, ויצא י"ח ק"פ ויעבור בבי" כיון דבאכילת מצוה נמי בעינן שיעור מן החפצא, וכן בבי" וכנ"ל לגבי איסורים, ואין חילוק.

והשתא א"ש נמי אמאי מקשים התוס' דוקא מטומאת אוכלין ולא מאיסורי אכילה, דגבי איסורי אכילה השיעור הוא כמות מן הדבר ולא שייך כתומ"ש, משא"כ טומאת אוכלין דהנדון לגבי הנוגע בהם, בזה בעינן שלדבר יהי' שיעור לענין שהנוגע בו חשיב נוגע בדבר חשוב, ואין זה כחייבי אכילה דבעינן שיעור וכמות מן הדבר, ולכך שפיר מקשים התוס' מטומאת אוכלין דאי כתומ"ש אע"ג שיש כאן אוכל, מ"מ הוי אוכל בלא שיעור [ואין נפק"מ אי טו"א מטמא דוקא בגוש אחד או גם באוכלים פרודים (עי' רמב"ם פ"ו מטומאת אוכלין)], דכיון דהשיעור הוא ביחס לנוגע בעינן נגיעה בחפצא, ולכך בעינן שיעור חשוב לחפצא].

ובזה א"ש נמי קושיית הראב"ד מהא דלחי בעי שיעור גובה י' טפחים, דלפי הנ"ל א"ש [אף אי נימא דהשיעור הוא בגוף המחיצה], דשיעור גובה י"ט אינו דבעינן קרש חשוב של י"ט, ד"ט ה"מ, אלא בעינן שיניח כמות של קנים וקרשים בגובה י"ט, וא"כ זהו שיעור למחיצה והדופן, אלא בעינן שמן הדופן והמחיצה יהא שיעור גובה י"ט, וכיון שכן שאין שיעור של חשיבות אלא שיעור של כמות לא שייך למימר כתומ"ש וכנ"ל, דאין כתומ"ש הוי כמאן דליתיה, אלא הדבר בעינו קיים, וכיון דחשיב שיש כאן קנים וקרשים, אם יש לנו מהם כמות של י"ט הרי יש לנו מחיצה של י"ט גובה.

משא"כ קורה דשיעור טפח דידיה הוי שיעור של חשיבות שתהא ראויה לקבל אריח וכמ"ש התוס', ולא דבעינן שיעור של כמות, לכך אי אמרינן כתומ"ש חשיב קורה בלא שיעור ופסולה.

י. חילוק בין דברים שיש להם סיבה לשיעור, ומ"מ הוי מדין שיעור, לבין דברים שהסיבה לשיעור אינו מדין שיעור

להשלים ענין כתומ"ש אביא את דברי הכס"מ (פ"ח מלולב סוף ה"א) גבי סנדל של חליצה דל"א ביה כתומ"ש, דלא דמו לשופר ולולב שיש להם שיעור קצוב, וכי עומד לשריפה מיכתת שיעוריה, כלומר הוא חסר

משיעורו הקצוב לו, אבל לסנדל דחליצה דלית לן בה שיעור קצוב, אלא הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו, ונהי דבעי שיהא חופה רוב רגלו כיון שהרי אני רואה שהוא חופה ואין לנו בו שיעור קצוב ל"א דמיכתת שיעוריה.

פ"י דמאי דבעינן שיהא חופה רוב רגלו אין זה מדין שיעור, אלא הוא דין שיהא בפועל במציאות שיחפה רוב רגלו, והא חזינן שמחפה הוא רוב רגלו.

ובס' מעשה רוקח (פ"ד מיבום וחליצה ה"כ) מקשה הא גבי שופר נמי לית ביה שיעור קצוב בכדי שיאחזו בידו ויראה לכאן ולכאן, וכל חד לפי יד דיליה גדול לפי גדלו וקטן לפי קטנו, ומ"ש סנדל משופר.

והנה הרא"ש בסוכה פ"ג סי' ס"ו כותב בשם י"א דלא שייך למיפסל אתרוג משום דמיכתת שיעוריה, משום דלא אשכחן שיעור מפורש באתרוג, והא דאמר"י כאגוז כביצה לאו משום שיעור הוא, אלא כדמפרש טעמא (לא): משום דלא גמר פירא הוא - ביאור דבריהם דמאי דבעינן שיעור באתרוג אין זה אלא שיהא לנו בפועל גמר פירא, ולכך לא שייך לומר כתומ"ש דהא איכא גמר פירא, אבל הרא"ש פליג דבאתרוג שייך שפיר שיעורא משום דבעינן דמינכר לקיחה, ומהאי טעמא פסלינן פלפלין, וכיון דמיכתת שיעוריה הוי כאלו נשחק כולו, והוי כאלו לא מינכר לקיחה.

ויש לפרשו דמינכר לקיחה אינו דין שיהא במציאות מינכר לקיחה, אלא שיעור זה הוא משום חשיבות דבעינן שיעור חשוב לאתרוג שיהא ניכרת לקיחתו, ולכך כתומ"ש מחשיב ליה כאתרוג, ולא חשיב אלא כאתרוג שחוק שלא מינכר לקיחתו, והיינו דאין הבדל בגוף האתרוג בין קטן לגדול, ומאי דבעינן מינכר לקיחתו היינו שמחמת זה הוי אתרוג עם שיעור חשוב שנגמרת לקיחתו, משא"כ גמר פירא שהוא דין בגוף האתרוג שיהא גמור בזה השיעור אינו משום חשיבות, אלא דבעינן שיהא האתרוג בפועל גמור.

וכן יש לומר גבי שופר דשיעורו כדי שיאחזו בידו ויראה לכאן ולכאן, לאו היינו דבעינן שיהא בפועל נראה לכאן ולכאן, אלא דבעינן שופר חשוב כדי שיאחזו ויראה לכאן ולכאן, ואין הסיבה לשיעור הוא דין שיהא בפועל את הסיבה, אלא הסיבה לשיעור הוא דין "שיעור".

והראיה לזה דאמרינן בנדה (כו.) שיעור שופר טפח, ואם הי' זה דין שיהא בפועל לא הי' שייך לקבוע שיעורו במדה, וע"כ דכדי שיראה הוא סיבה לשיעור, אולם הוא דין שיעור דבעינן שיהא שופר בגודל חשוב.

וכ"כ ה"רין (ר"ה ז. מדפי ה"ר"ף) להדיא "כדי שיאחזו בידו ויראה לכאן ולכאן, והיינו טפח כדגרסי' בפרק המפלת וכו', וכי תימא לימא טפח בהדיא, י"ל דטעמא אתא לאשמעינן דמשום הכי הוי שיעור טפח כדי שיאחזו בידו ויראה לכאן ולכאן, ולא כדי שיאחזו התוקע קאמר, דאי"כ הכל כפי מה שהוא אדם ואגרופו של בן אבטיח ישנו כראש גדול של כל אדם, אלא כדי שיאחזו אדם בינוני והוא טפח".

משא"כ גבי סנדל של חליצה ס"ל לכס"מ דמאי דבעינן שיהא חופה רוב רגלו אין זה מדין שיעור הסנדל, אלא הוא דין בפועל בחיפוי הרגל שהסנדל יחפה אותה, ולכך כל חד לפי רגלו הקטן לפי רגל דיליה בעינן שיחפה רוב רגלו שלו, והגדול לפי גדלו בעינן שיחפה רוב רגל דידיה (ועי' קה"י סוכה סי' כ"ה).

ויש להוכיח כן, דהא כבר יסד לנו החתם סופר (או"ח סוף סי' ק"מ) דבכל דין רוב בעינן רובו מתוך כולו, וכגון עשרה הוי עדה לדבר שבקדושה, ואם ז' מהם לא שמעו קדיש וברכו נמשך המיעוט אחר הרוב, אבל אם רק נתעודו ז' לא אמרינן דבר שבקדושה וכו'.

וא"כ גבי סנדל של חליצה, אם השיעור הוא בסנדל דבעינן שיהא חופה כל הרגל, לא שייך רובו ככולו, דהא חסר בשיעור הסנדל, והוי כמו שנתועדו ז' דל"א רובו ככולו, וע"כ דאין זה שיעור בסנדל, אלא שיעור ברגל שהרגל תהי' מחופה בסנדל, ולכך שייך שפיר למימר רובו ככולו, דאע"ג דהרגל אינה מחופה כולה, אי הרגל מחופה ברובה אמרינן רובו ככולו.

יא. נפק"מ היוצאים מהנ"ל

המשני"ב (סי' שס"ג סק"ל) מביא ב' טעמים אמאי לחי כשר, חדא דחכמים לא החמירו בשיעור זוטא, ועוד דאף אי הי' נשרף ומדבק הכתמים לכותל הוי לחי, לכך אף אי אמרינן כתומ"ש אינו פסול.

וכתב בשער הציון ב' נפק"מ בין הטעמים הנ"ל, חדא אי עשה לחי ובי מחיצות דהוי רה"י לרוב הפוסקים, דלפי הטעם דכשר משום דלא החמירו חכמים בדאורייתא בכה"ג לא שייך זה ופסול, אך לפי הטעם הטעם שיכול לדבק האפר לכותל ה"ה בלחי דאורייתא כשר, והוי רה"י מדאורייתא.

עוד נפק"מ כתב לגבי צוה"פ דבעינן קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן, דאע"ג דסגי בכוליהו במשהו מ"מ לפי הטעם שיכול לדבק האפר לכותל, בצויה אי עשה לקנה שיע' מעצי אשרה פסול, אך לפי הטעם דבשיעור זוטא לא החמירו חכמים, ה"ה בצויה"פ לא החמירו בו חכמים.

ורעק"א כתב עוד נפק"מ בקורה רחבה ד', דלפי הטעם דלחי כשר משום דהוא שיעור זוטא, משא"כ קורה דבעי שיעור גדול ה"ה קורה רחבה טפח דפסולה, אך לפי הטעם שיכול לדבק הכתמים, וקורה אי"א ע"י דיבוק הכתמים כיון שצריכה לקבל אריח, אי"כ בקורה רחבה ד' דאינה צריכה לקבל אריח כשרה.

ובבה"ל סעי' ט"ז כתב דהפמ"ג חולק על הרעק"א, שהרי כתב דאי עשה קנה של צויה מעצי אשירה לפי הטעם שיכול לדבק הכתמים פסול, וה"ה בקורה ד"ט נמי יאה פסול.

הנה חדית החסל"א דבהך חשש רחוק שיקרה לאדם נזק ע"י נפילת הטיל אין בזה להתיר חילול שבת גמור, דהנה זה ודאי דאע"ג דאין הולכין בפיקו"נ אחר הרוב וחוששין גם למיעוט סכ"נ ומחללים ע"ז שבת (=ע"י ש"ע ס"י שכ"ט ס"ב), מ"מ יש לדבר גבול ואין היתר לחוש לסכנה רחוקה מאד ולחלל ע"ז שבת, וראיתי מהא דכתב הגרעק"א ז"ל בחידושיו לשבת (דף מ"ה א'), ומקורו משו"ת רעק"א קמא סימן (ס') וז"ל: כדאי הוא ר"ש לסמוך עליו בשעת הדחק, פרש"י סכנה, והרי בסכנה או ספק סכנה אפילו איסור דאורייתא נדחית, ומאי צריך לסמוך אדר"ש, אע"כ דאין כאן עתה בגדר ספק סכנה להתיר איסור בשביל זה, אלא כיון דעל צד הריחוק הסתעפות סכנה מיקרי שעת הדחק וסמכו אדר"ש, עכ"ל.

ולענ"ד נראה דאין מהא ראי' לנד"ד, דהנה הגרעק"א ז"ל כתב להדיא דבנידונו ליכא סכנה ולא ספק סכנה, דאי ה"י סכנה או ס"ס ודאי ה"י שרי לחלל אהא שבת אף באיסור דאו, ומינה הכריח דמירי דליכא "עתה" גדר ספק סכנה קמן להתיר איסורא בשביל זה, רק דמשום צד ריחוק הסתעפות סכנה קרו ל"י שעה"ד וסמכו אדר"ש, וכפה"נ כוונתו דהגרעק"א ז"ל "דעל צד הריחוק הסתעפות סכנה", היינו דאמנם גזרו הגויים שלא להדליק נ"ח אך אינם קמן. ואף אי יבואו לא ברירא מילתא דיסתכן מזה, וממילא לא דמי כלל לאזעקה המבשרת על בא הטיל רח"ל, דבאזעקה שפיר מקרי דספק סכנה קמן [וע"י נמי בס' משמרת מועד עמ"ס שבת (מ"ה, א') דמיית לדברי הגרעק"א ז"ל, וקמוסיף אהא דבשו"ת חתם סופר (י"ד סימן שליו) ונוב"י (תנינא סימן ר"י) ופת"ש (סי' שס"ג סק"ה) כתבו דסכנה לא חשיב כל שאינה לפנינו, ע"ש בדבריהם], וממילא קם דינא דאין הולכין בפיקוח נפש אחר הרוב (עמ"ש בשו"ע הל' שבת (ס"י שכ"ט סי' ב) ובארחות שבת (ח"ב פ"כ סק"ו ובהערה דשם), וע"ע בספר כלי השולחן להג"ר עמוס פר"ץ שליט"א סי' שכ"ט ס"ב באורך). ובפרט הכא דא"א לידע היכן יפול הטיל רח"ל, ומה שייך לחשב דרובן נופלים בשטחים פתוחים או מיוחסים בלא להזיק וכיו"ב, הא כל טיל וטיל שאינו מזיק הו"נ חדש ומופלא שאף אוה"ע משתאים לנוכח השגחת וחסדי השי"ת, וק"ל דאסור לסמוך על הנס (ע"י רמ"א י"ד סי' קט"ז ס"ה), וכיון שכן ודאי הו"י כל טיל המשוגר לכיוון מסויים גדר ספק פיקו"נ. ומה שכתב החסל"א בהמשך דבריו לחשב הסיכוי שיפגע הטיל בהאדם העומד במקום מסוים הוא לדוגמא אחד למאה אלף. חושבני דחישוב זה אינו מדויק, לפי דכל טיל או ירוט יכול להתנפץ בשטח גדול טפי מחשבוננו ובשטח של כמה בנינים, ופוק חזי דלעיתים ישנה אזעקה אחת בלבד או שתיים. ומאי דקטח הטילים הוא של למעלה מעשר הנשלחים בבת אחת, ולפי"ז אחוזי השטח דיכולין ליפול הם או חלקיהן גדולין טפי (אם כי לדברינו א"צ להגיע להאי סברא, לפי דלענ"ד טיל א' בלבד חשיב לספק פיקו"נ אחר דאין שום ידיעה היכן יפול, ועל כל שטח הנמצא בתחום האזעקה חל האי ספקיא, והא אין הולכין בפיקו"נ אחר הרוב).

ומלבד זה לא ברירא דמ"ש רש"י "סכנה" דכוונתו לסכנת נפשות, דע"י בס' מנחת אריאל עמ"ס שבת (שם) דמייתי מחידושי הריטב"א (שבת דף כ"א ב', ומ"ה א') דכתב דהכא לא מירי בסכנה ממש אלא בסכנת צער או איבה, ע"ש. וז"ל הריטב"א (שם כ"א, ב') ובשעת הסכנה מניחו על שולחנו, פ"י לא סוף דבר סכנת נפשות, דא"כ פשיטא ד(ב)על מצות עשה לא יהרג כדאיתא לקמן במכילתין גבי תפילין וכדכתיב במס' סנהדרין, אלא אפי' סכנת צער או איבה כמו בצרפת, ולכן פרש"י כאן דהיינו מפני הפרסים שלא היו מניחין להדליק נר בשום בית ביום ידוע של אידם וכדאמר"י התם חב"א שרגא, ע"כ, וע"ש ה"טב. ולקמן (מ"ה, א') כי הריטב"א ז"ל: כדאי הוא ר"ש לסמוך עליו בשעת הדחק, פרש"י ז"ל בשעת הסכנה, והלשון מוכיח שאינה סכנת נפשות אלא סכנת ממון או צער הגוף, וכדכתי' בפי' במה מדליקין, עכ"ל וע"ש ה"טב, ועיין נמי במגן אברהם (הל' שבת סי' רע"ט סק"א), ובפמ"ג (שם א"א סק"א) דכתב ד"ל דהאי סכנה לאו דוקא פיקו"נ, אלא שיכה אותו או הפסד ממון וכיו"ב, ע"ש. והכי נמי מצאתי לפמ"ג ז"ל גופי' בספרו ראש יוסף עמ"ס שבת (דף מ"ה א' ד"ה כדאי), ע"ש. ועכ"פ מדברי הגרעק"א ז"ל ליכא לאוכוחי לנד"ד כלל דלא מירי בספקיא דפיקו"נ רגיל העומד לפנינו, וכמבואר ה"טב בריש דבריו. וע"י ה"טב בספר שבות יצחק (הלכות חנוכה, עמוד כ"ט) משי"כ בדברי הגרעק"א ז"ל, ואכמ"ל.

עוד כתב החסל"א ז"ל: עוד מצאתי בשבלי הלקט גבי מצות נר חנוכה שכי' שכשיש סכנה של אחד למאה שהגוי יראה שמדליק נרות ויזיקו, אז לא ידליק נרות כמהדרין אלא רק נר אחד, ואע"ג שמעיקר הדין אין צריך לחשוש לזה, מ"מ כיון שיש סכנה רחוקה וגנאי הוא למצוה שיבוא מחמתה סכנה לכן לא יעשה כמהדרין, והביא דוגמא לזה כמו טיבול מרור בחרוסת משום סכנת קפא שבאכילת רשות אין מדקדקין בכך, אבל באכילת מצוה חייבו חז"ל לטבול בחרוסת, עכ"ל. ומבואר מתוך דבריו שסכנה של אחד למאה א"צ לחשוש לה, ויל"ע אם כוונתו לפיקו"נ ממש, עכ"ל.

ונחזי אגן, הנה אין זכר מזה בס' שבלי הלקט, רק דהכי כתב בספר לקט יושר (הלכות חנוכה, עמוד קנ"ב), והתם כתב ז"ל: "בבית הגוי מדליקין רק נר אחד ושמש אחד, אע"פ שאין הגוי מקפיד על שניים או שלוש נרות שמא אחד למאה פעמים שיבוא סכנה ממנה והיה גנאי למצוה, וראיה מחסא בליל פסח שאוכלין עם חרוסת משום

דלפי טעם זה דפס ד' או פס טפח מכאן וטפח מכאן שעשאו מעצי אשירה פסול, כיון דבעינן ביה שיעור.

ונראה לפי משי"כ בחי' הגר"ח על הרמב"ם (פ"י ה"ב) דטעמא דל"א בלחי כתומ"ש משום דדין מחיצה י' אינו שיעור בגוף המחיצה, אלא שיעור במקום, לפ"ז ה"ה פס ד' או פס טפח מכאן ומכאן, י"ל דאין זה שיעור בגוף המחיצה, אלא שיעור במקום דבעי שיהא מוקף במשך ד' או במשך טפח, ולא מסתבר לחלק בין שיעור גובה י' לבין שיעור משך ד' או טפח.

יג. הערה בדעת רעק"א

והנה רעק"א כתב דלהאי טעמא דר"א דכתומ"ש היינו דהוא שברים, וקורה פסולה משום דאינה יכולה לקבל אריח, קורה ד"ט שאינה צריכה לקבל אריח כשרה, והיינו דגדר כתומ"ש הוא דכל דבר שאם הוא נשבר הוא פסול, בעצי אשירה נמי פסול דכתומ"ש חשיב ליה כשבור, ואין כתומ"ש תלי בשיעור.

וצ"ע ממש"כ רעק"א בתשובה קס"ה גבי השוחט ראשון לע"ז נימא דשחט ביה פורתא נעשה תקרובת ע"ז ולשריפה עומד, וכתותי מכתת שיעוריה, ולא הו"י אח"כ שחיטה כלל, אבל באמת לא קשה מידי דבשחיטה ל"ש כתומ"ש דאין לו שיעור בעביו ולרחבו של הסימן, אלא דצריך לשחוט רובו של הסימן, אבל הסימן בעצמו אין לו שיעור מוגבל (ע"ש שמוכח זאת ג"כ מבהמת עיר הנדחת), הרי דתלי באם יש לו שיעור, ולפי משי"כ הכא דתלי באם נשבר יהא פסול גבי בהמה נמי, כיון דאי הסימנים ישרבו ויקרעו לא הו"י שחיטה, א"כ כיון דכתומ"ש חשיב שאין כאן סימנים שלמים.

ויש לחלק בין קורה לסימנים, דגבי קורה מדיני הקורה הוא שתהא יכולה לקבל, ואע"ג דאין זה שיעור מ"מ זהו מדיניה, ולכן אי כתומ"ש חשיב שאין לה דין זה אע"ג שבפועל היא חזקה, מ"מ כתומ"ש מחשיב לה כאלו שבורה ואין לה דין זה שיכולה לקבל אריח, משא"כ גבי סימנים אין זה שמדיני הסימנים שיהיו שלמים, אלא כל שיש כאן בפועל סימנים שלמים שייך שפיר שחיטה, ואי ליכא סימנים שלמים לאו היינו דאיכא פסול בסימנים, אלא שאין כאן סימנים כלל, ואין זה מקום לשחיטה, ולכן אף באופן דכתומ"ש מ"מ בפועל הסימנים שלמים הם, ואין כתומ"ש עושה שאין כאן בפועל דבר שלם, וכה"ג דסולם דבעינן ד"ט כין שבמצאיאות חזי לעלות ש"י, דאין מדיני הסולם שיהא חזי לעלות, אלא אם יש סולם לעלות ש"י כאן פתח, ואם אין אפשרות לעלות אין כאן פתח, וה"ה סימנים.

הרב משה חליוה אופקים

בגדר מחיצות שהעמידן בשבת סביבו משום ספק פיקוח נפש, וידון באורך בעיקר גדר ספק פיקו"נ גבי שבת והמסתעף מהא לכמה דוכתיין

נשאלתי מידידנו הרה"ג גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א בעמח"ס גם אני אודך ושאי"ס באדם ההולך ברחובה של עיר ביומא דשבתא ושומע צופר האזעקה המופעל כשזורקים צוררי ישראל ימי"ש טילים, ואין לו מקום מוגן לחסות בצילו, זולתי שרואה דבצד הדרך מושלכין איזה לוחות עץ וברזל, אי שרי ליה להרימם וליעביד מינייהו מחיצה לאגוני אנפשיה עכ"פ הגנה פורתא או לאו.

והנה לפנינו שאילתא חמירתא המסורה לגדולי ההוראה, וחז"י לי לתקוע עצמי במקום גדולים, ומיהו אכתוב הנלפע"ד לפלפולא בעלמא, דהנה נראה דכאשר מופעלת אזעקה במקום מסוים המבשרת רח"ל על בא טיל הו"י ספק פיקוח נפש, דא"א לידע היכן יפול הטיל רח"ל. ואף אם נימא דיצליחו ליירטו הרי פעמים רבות מתבצעת פעולת הירוט מעל שמי העיר, ואיכא סכ"נ בנפילת רסיסי הירוט. וכיון דהו"י ספק פיקו"נ שרי ליה לחלל שבת לאגוני אנפשיה (כש"א בלא ח"ש), הן בדאורייתא והן בדרבנן. ועיין ה"טב בשו"ע הלכות שבת סימנים שכי"ח ושכ"ט, ע"ש, (ולקמן נבאר בעזה"י ת הצדדים דבזה).

והנה חזיתי בספר חסד לאברהם לידידנו הרה"ג ראי' הכהן ה"ר שליט"א (נשים נויקין, עמוד ר"ה) דהאריך בדין חיוב שמירת עצמו בעת שמיעת אזעקה, ובריש דבריו כתב ז"ל: "הנה מו"ח (=הגר"ד אוסטרן שליט"א) חידש לומר דהואיל וכשנשמעת אזעקה יש כאן ידיעה שנשלח טיל, ועתיד ליפול באיזה מקום באיזור, הלכך יש כאן דין כל קבוע כמחצה על מחצה דדנים את המקום שעתיד ליפול הטיל כקבוע, וחשיב כספק השקול של סכנה והו"י חיוב גמור של פקו"נ, ולפי שיטתו מי שרוצה להיכנס לחדר הממוגן וצריך לחלל שבת במלאכות דאורייתא כגון ליקח רכב וליסע כמה שניות לכיוון החדר או ללחוץ על כפתורים חשמליים כדי שיפתח החדר, יהיה מותר לו משום ספק פיקו"נ, ועל זה טענתי שאין הדין כן, והמורה כן מכשיל בחילול שבת דאו, והואיל ואין כאן ממש חיוב גמור של פיקו"נ אלא רק סכנה רחוקה מאוד בהסתברות, ואף שהיא סכנה מוחשית ומפחידה [עקב האזעקה וקולות הנפץ] מ"מ אין אנו פוסקים בהל' פיקו"נ ע"י הרגשות, אלא לפי כללי הסכנה הרגילים והמסתברים, עכ"ל. ומכאן ואילך כתב החסל"א איזה ראיות לדבריו, והואיל ולא מצאתי הכרח לדבריו הריני פורטן בצירוף השגותי הדלות.

וביאר פלוגתייהו הוא בגדר כתומ"ש [לדעת ר"א] דהו"י כשברים, דדעת הפמ"ג דכיון דחשבינן כשברים א"כ אין קורה זו יכולה לעמוד בפני עצמה, ולכן קנה שעל גבי ב' קנים אי כתומ"ש חשיב כשבור, א"כ אינו יכול לעמוד, וה"ה קורה רחבה ד', משא"כ לחי שאינו צריך לעמוד מצד עצמו שהרי יכול לדבק הכתמים והשברים לכותל, אולם לדעת רעק"א אע"ג דכתומ"ש חשיב כשברים, מ"מ הא חזינן דקא, וכל מאי דאמרינן כתומ"ש הוא רק לענין דיני הקורה, דכיון דדין הקורה דבעי לקבל אריח אי כתומ"ש חשיב שאינה יכולה לקבל אריח, אולם במציאות הא חזינן דקורה זו עומדת, ולכן קורה רחבה ד' שאין לה דין לקבל אריח כשרה, דהא חזינן דעומדת, וה"ה צ"ה.

ויש לעיין לדעת הפמ"ג בעשה לחי רחוק מן הכותל פחות מג"ט אי כשר, כיון דאינו מדובק לכותל אינו יכול לעמוד בפני"ע.

ומהמאירי מוכח כדעת רעק"א (הביאו המעשה רוקח בראש ספרו חי' מגאונים קדמונים) שכתב "דכתומ"ש היינו שהוא נפרך ואינו דבר שלם, ואם ה"י לחי תל עפר עשרה טפחים כשר, אבל בקורה דבעינן שתהא חזקה לקבל אריח אילו נחשוב אותה לנפרכת לא תהא חזקה", הרי מוכח דקורה משום דין זה דבעינן שתהא חזקה פסולה בכתומ"ש ולחי כשר, משום דחשבינן ליה תל עפר י"ט, אפי' אם לא ה"י מדובק לכותל.

יב. עוד נפק"מ

כתב המשנ"ב סקניו "וה"ה שכל דבר שצריך שיעור, כגון מה שנזכר לעיל בס"ב פס של ד' טפחים בצד א' או טפח מכאן וטפח מכאן".

וצ"ע אמאי סתם בפשיטות דפסול, הא תלי בב' טעמים הנ"ל, דלפי הטעם דלחי כשר משום שיכול להדביק הכתמים לכותל, א"כ ה"ה הכא ג"כ יכול לעשות פס ולהדביקו לכותל [ולדעת רעק"א דקורה רחבה ד' כשרה לפי טעם שיכול לדבק, כ"ש בפס ד' או טפח דכשרה].

אולם דין זה הוא מדקדוק לשון השו"ע שכתב "קורה זו שאמרנו צריכה שיעור, ולפיכך אם עשאה מעצי אשירה פסולה", מבואר דתלי בשיעור, וכל דבר שצריך שיעור פסול מעצי אשירה, ולכך כתב המשנ"ב דה"ה פס ד"ט וטפח פסולה כיון דהוא שיעור פסול.

אולם היא גופיה קשיא דאין זה הטעם שיכול לדבק, דלפי הטעם שיכול לדבק הלחי לכותל בקורה פסול לאו משום שיעור, אלא משום דלא מהני דיבוק הכתמים [או משום דבעינן שתקבל אריח - כהרעק"א, או משום דאי הו"י כשברים אינה עומדת - כהפמ"ג].

ואיברא דהב"י לא הזכיר ב' טעמים אלו, אלא הביא דברי הרמב"ם "כיון דעובי הלחי ורחבו כל שהוא ל"א כתומ"ש, והוסיף "ואע"פ שגובהו צריך שיהא י', כבר י"שב זה שם הרב המגיד", הרי שיעור הטעם הוא משום "שיעור", וכל דבר דבעי שיעור שייך ביה כתומ"ש, אולם לחי דלא בעי שיעור כשר, ומאי דבעינן י"ט כבר י"שב זה המ"מ ע"ש (ועי' פמ"ג א"א אות ז').

ואף שהב"י הזכיר טעם זה "דכיון שיכול לגבלו ולעשות ממנו עמוד לא מיפסל משום כתומ"ש", לא הזכיר זאת ליישב גובה י' דלחי, אלא הזכיר זאת לגבי דינא של המהרים דבעינן לחי כחוט הסרבל שהוא עובי אצבע, ולא מהני כ"ש, וע"י מקשה אמאי מהני לחי מעצי אשירה כיון דבעי שיעור כחוט הסרבל כתומ"ש, וע"י י"שב דטעמא דמכ"ש הוא לפי שעומד לשריפה, וכיון דאפי' שישרף ויעשה אפר אם גבלו ועשה ממנו עמוד מהני משום לחי, ולא מיפסל משום דמכ"ש, אולם לא הזכיר זאת ליישב שיעור גובה י'.

וביאר החילוק כמו שהתבאר דדין כתומ"ש היינו דאע"ג שהדבר קיים בעינו חשיב דאין לו שיעור, ולכך לחי דבעינן י"ט מדין שיעור שפיר קשיא דכתומ"ש חשיב דלית ליה שיעור י"ט, אולם גבי שיעור חוט הסרבל אין זה מדין שיעור, אלא דבעינן שיהא כאן במציאות עובי כזה של לחי כעובי חוט הסרבל, וע"י מתרץ הב"י דכיון דאפי' שישרף ויעשה אפר אם גבלו ועשה ממנו עמוד מהני משום לחי, לא מיפסל משום כתומ"ש, דכיון דבעינן שיהא מציאות של עובי כחוט הסרבל גם אפר מגובל ומדובק מהני לעשות עובי כזה, אולם אכתי אין בזה ליישב דין שיעור גובה י"ט דלחי, דהתם אין זה משום מציאות של י"ט אלא זה מדין שיעור חשוב של י"ט, ואפי' אם יש כאן במציאות עמוד י"ט חשיב דלית ליה שיעור מחמת דין כתומ"ש וכנ"ל.

ובלשון התוס' בדף פ' והראב"ד לא הזכיר שיכול לגבלו ולעשות ממנו עמוד, אלא שאם ה"י מדבק הכתמים לכותל ה"י לחי כשר, והיינו דגדר כתומ"ש היינו דהו"י כשברים, אך אי הו"י שברים אלו מדובקים ש"י, ולכך כיון דלחי זה השתא מדובק חשבינן כאלו שברים אלו מדובקים מחמת מה שהוא עכשיו מדובק, אולם לא חשבינן כאלו ה"י לוקח השברים ומגבלם ועושה מהם לחי חדש.

ובזה א"ש קושת ה"ט"ז על הב"י שמקשה הא כל הנשרפים אפרן מותר חוץ מעצי אשירה, ומקשים האחרונים הא כן כתבו התוס' ומאי קשיא על הב"י דוקא. ולפי הנ"ל א"ש, דהתוס' לא קאמרי שיכול לגבלו ולעשות ממנו עמוד, אלא דרואין כאלו שברים אלו מדובקים מחמת דהשתא מדובקים הם, וכל הנאתו הוא מה שמותר לטלטל במבו, וע"י י"ל דכה"ג לא חשיב הנאה מה שמסלק איסור. אולם לפי דברי הב"י שפיר קשיא דמה שיכול לגבלו ולעשות ממנו עמוד ההנאה היא מה שעושה לו עכשיו עץ בשביל לעשות ממנו לחי, ולא ההיתר לטלטל, וזה שפיר קשיא דהא נהנה הוא מעצי אשירה.

אולם ע"י בב"ח שהביא לשון הב"י שיכול לגבלו ולעשות ממנו עמוד לענין הקושיה מגובה י' דלחי. עכ"פ חזינן דאיכא טעם שלישי מ"ש לחי מקורה, והוא דלחי לא בעי שיעור וקורה בעי שיעור, ומשום דין שיעור אמרינן כתומ"ש, משא"כ לחי דלית ביה דין שיעור ל"א כתומ"ש, ונפק"מ

קפא, ובכל השנה אוכלין אותו בלא חרוסת, אלא על כרחך כמו שפרשתי, עכ"ל. הנה ברירא מילתא דאין כוונתו במ"ש "אחד למאה" דבעלמא אין לחוש לזה, דרך דוגמא נקט, וראי לזה ממאי דמיייתי מסכנת קפא, דהגע עצמך אילו ה" אמנם סכנת קפא אחד למאה אטו היו בני נשא אוכלין החסא בלא טיבול בחרוסת כולי שתא, אע"כ דסכנה זו רחוקה טפי מאחד למאה, ומי"מ עיקר כוונתו דהלקט ישר דאע"ג דבסתמא ליכא למיחש בזה כלל, וה"נ הכא בנר חנוכה, ובפרט דמייירי דדר בבית הגוי, והגוי הלז אינו מקפיד על הדלקת שניים או שלוש נרות, בכ"ז חששו בזה אף על צד רחוק טפי, דאילו יצא להאדם סכנה מקיום המצוה הוי תנאי להמצוה, ובשגם לא נתברר דמייירי בסכנה דנפשות דשפיר יש לברא דכוונת הלקט ישר לסכנה דממון או צער וכאב, כדפריש הריטבי"א ז"ל ושאר אחרונים דמיייתנין לעיל. אך לו ה" מייירי בספק נפשות, הרי דבזה יש לחוש אף לחשש רחוק טפי מאחד ממאה, ודוק בזה.

והא דכתב החס"א "ועיין ביומא (פ"ח מ"ו) מי שנשכו כלב שוטה אין מאכילין אותו מחצר כבד שלו, ופרש"י דלאו רפואה גמורה היא להתיר לו איסור בהמה טמאה על כך, ואע"ג דלר' מתיא שם הוי רפואה גמורה, ומסתמא אצל הגויים השתמשו בזה לרפואה, וא"כ יש איזו סבירות שיש בזה רפואה, ואפ"ה לא הותרו איסורי תורה לזה, עכ"ל. הנה באמת התם נהגו הרופאים בזה כמבואר להדיא בפ"י רבינו עובדיא מברטנורא ז"ל על אתר, ע"ש, אולם ליכא ראי' מהא לכל דוכתי.

דעיין בפיה"מ להרמב"ם ז"ל (שם) דכ"י וז"ל: ואין הלכה כרבי מתיא בן חרש בזה, שהוא מתיר להאכיל לאדם הכבד של כלב שוטה כשנשך כי זה אינו מועיל אלא בדרך סגולה, וחכמים סוברים כי אין עוברים על המצוות אלא ברפואה בלבד, ר"ל בדברים המרפאין בטבע, והוא דבר אמיתי הוציא הדעת והנסיח הקרוב לאמת, אבל להתרפאות בדברים שהם מרפאים בסגולתן אסור, כי כחם חלש אינו מצד הדעת ונסיחו רחוק והיא טענה חלושה מן הטועה, וזה העיקר דעה וזכרה כי הוא עיקר גדול, עכ"ל. ועיין נמי בתפ"א (שם יכין אות ל"ב) דכ"י דאין זו רפואה בדוקה, ואע"ג דכל ספק נפשות להקל היינו במרפא בטבע, אבל זו רק רפואה בסגולה היא כמ"ש בפירוש המשניות לרמב"ם, ולהכי כל שאינו בכור רפואתו אסור, עכ"ל. נמצא דדייקא ברפואה בדרך סגולה שאינה בדוקה הוא דהחמירו חכמים ז"ל, ודו"ק היטב. ועי' בהא בספר פלאות עדותיך האיר יוסף להגרי"א לורינץ שליט"א (חלק ב', עמוד קע"א) דהאריך לדון בדברי רש"י והר"מ ז"ל בפיה"מ דמיייתנין, ועכ"פ נראה מדבריו דד"י תליא בפלוגתא רחבה אי שרי לחלל ש"ק בדרך סגולה, וע"ש בכל מאי דציין בזה, וע"ע מאי דכתיבנא בגליונות אליבא דהלכתא (גליון ס"ט וע' במדור מכתבים למערכת), ואכמ"ל כעת. והא דכתב החס"א דבב"מ (דף צ"ב א') מבואר גבי פועל העובד בקטיף פירות דמכניס עצמו לסכנה, כמ"ש רש"י התם (ד"ה ואכלת כנפשך) וז"ל: בדבר שאתה מוסר נפשך עליו לעלות בכבש ולעלות באילן דמוסר נפשו למיתה, והיינו שכיר (=צ"ל שכרו), ע"כ. ואיך שרי' לי להכניס עצמי לסכנה, ודחיקא לפרושי דמייירי דאין לו מה לאכול וחשיב פיקו"נ, ועל כרחך דשרי לאדם להכניס עצמו לסכנה רחוקה, וכן ילה"ק בכל אשה היולדת דאין שרי לה להכניס עצמה לזה, הא מכניסה עצמה לסכנה (ויש ליישב דמצוה שאני), ועל כרחך דלצורך מותר להכניס עצמו לסכנה ואפ"י דקרובה קצת בהא, והביא דהעירוהו מהא דשומר פתאים ה' ודשו ב"י רבים, אלא דכתב דדוחק לפרש דכל ההיתר המפורש בתורה דפועל העובד בעבודה דאית בה סכנה הוי מדינא דשומר פתאים ה', עכ"ד, וע"ש היטב.

ובעניוין לא קשי' מידי מכל הא, דעיין בספר שמירת הגוף והנפש להגרי"ח לרנר שליט"א (חלק א', במבוא פרק י"א) דכתב בגדר הא דמצוה בש"ס (שבת קכ"ט ב', יבמות ע"ב א' וי"ב ב', כתובות ל"ט א', ע"ז ל' ב', נדה מ"ה א', וירי' מעשרות פ"א ה"ב ע"ש) דשומר פתאים ה', הנה כתב הפלפולא חריפתא (ע"ז דף ל' אות ל"ט) דבכל דבר השכיח ורגילין בהו קאמרינן דסמכו אהאי קראי, ובשו"ת בן פורת להגרי"ח ענגיל ז"ל (ח"ב סימן י"א) כתב דהיתר זה הוי לכתחילה, ובשו"ת שבט מיהודה (שער הראשון, אות י"ט) כתב דכל דבר שהעולם נהגים לעשות כן ולא לחוש, מותר אדם לסמוך אהא דשומר פתאים ה', כי מה שקצרה יד האדם לדעת ולזהר הימנו הקב"ה שומר עליו, דהא בכל העולם ישנם דברים היכולים לגרום סכ"נ רח"ל, ואין להחמיר ע"ע להמנע מכל הלין (וכע"ז כ' בשו"ת שם אריה י"ד (שלהי סימן כ"ז) ובס' שמירת שבת כהלכתא (פ"ג הערה ב') דהכי נמי דעת מרן הגרש"א זלה"ה) ע"ש. ועי' בקובץ שיעורים למרן הגר"א י"ב וסרמן ז"ל הי"ד דכתב דאין אדם חייב להמנע ממנהג דרך ארץ, וממילא הוי כאילו אין בידו לשמור עצמו, ודאז נשמר מן השמים, אבל היכא דבידו לזהר אינו בכלל פתאים, ואם לא ישמור עצמו הוא מתחייב בנפשו ולא יהיה משומר מן השמים (ועי' בשו"ת משנה הלכות (ח"ה סימן רל"ד) וצ"ע), ועי' בשו"ת אגרות משה (ח"ב סימן ע"ז), ע"ש.

ומכל הא נראה ברור דכיון דהעולה לאילן יכול לשמור עצמו כדבעי, וכדחזינן ברובא דעלמא דנזהרין, שפיר קרינן ביה שומר פתאים ה', והא דכ"י רש"י דמוסר נפשו למיתה, היינו דבפעולה זו דעלי' לאילן אי לא דיהוה יסתכן רח"ל בנפשו, והכי נמי ביולדת, דהוי דרך העולם

דרגילין בהו, ושפיר אמרינן ב"י שומר פתאים ה', בפרט דקוב"ה ציוה אפר"ו, וכבר האריכו בזה בספרי דרבנן, ותו דבעולה לאילן וילדת ליכא סכנתא קמן, משא"כ באזעקה המבשרת על בא טיל רח"ל שפיר מיקרי סכנתא קמן, וכיון דבידו לזהר מן הסכנה דקמי' ל"ש בזה שומר פתאים ה', והמציות מוכיחה ברוב המקרים דאם לא היו בנ"א נשמעים להוראות הבטיחות ה" ח"ו גדול טפי מספר הנפגעים (רק דבהיכא דא"א לו שום אופן להגן ע"ע ברירא דמשמייא סיבבו לו ד"ז, ואפשר הוי גדר מ"ש הקוב"ש דכשאין בידו לזהר נשמר משמי', ואף אדם הנשמר אם נגזר עליו משמי' דתבואהו רעה ח"ו רח"ל לא יעזרו כל תחבולותיו להמלט הימנה, ובכל אופן הרי התורה גופא ציותה "ונשמרתם מאד לנפשותיכם", ויתחזק בכל אופן בבטחון גמור בהש"ת דיושיעוהו בעת צרה).

והא דכתב החס"א בתוך דבריו "וגם בלא"ה יש לדון דגם בנידון דידן יש הרבה אנשים שאינם מבוהלים כולי האי, ואינם ממהרים לנוס למקום מוגן, ויל"ע בזה, עכ"ל. ותמהני מי הם אותם הרבה אנשים שאינם מבוהלים כולי האי, ואדרבה רוב ככל האנשים שפיר מקיימין ונשמרתם וגו' וממהרים למרחב המוגן. וכבר נתפרסם ברבים אזהרות מהפיקוד ואנשי הביטחון, ובפרט לאותם המבטלין הסכנה במחי יד, ה"י.

והא דהעיר החס"א דדבר ידוע הוא דאם כל הציבור ה" נמנע מליסע ברכבים והיו נוסעים רק בתחבורה ציבורית, כי אז היו הרבה פחות הרוגים רח"ל בתאונות דרכים, ואפ"ה לא שמענו דיקבעו הפוסקים ויגזרו על הציבור איסור ליסע ברכבים, וכ' דלכאורה הטעם בזה לפי דלכל אדם פרטי הסכנה רחוקה, ואינו מחויב לטרוח כ"כ משום צד הסכנה הרחוק דאיכא בהא, עכ"ד.

הנה בהאי ענינא כבר האריכו קמאי ובתראי, ועי' בספר מאיר נתיבים (עמוד מ') דכתב בתו"ד וז"ל: דעת מו"ר הגאון הרב אביגדור נבנצאל שליט"א מכיון שדרכם של בני אדם ליסוע ברכב אין אפשרות להורות שצריך להמנע לחלוטין מנסיעות, ושומר פתאים ה', ע"כ. וע"ש דמיייתי מספר שיעורים המצוינים בהלכה (ח"ד סימן ק"צ) דכתב דמעשים הנעשים בכל יום ליכא בהו חשש סכנה. ועיין נמי בשו"ת צ"ץ אליעזר (חלק ט"ו, סימן ל"ז, אות ג') דכתב וז"ל: ביתירה מהאמור מצונו בחז"ל שעל ביצוע מעשה שכרוך בחשש סכנה אלא שרבים רגילים לא לחוש לבצע זאת, הגם שאי אפשר להגדיר עליו שזהו ממנהגו של עולם ודרכו, בכל זאת פסקו על כנון דא את פסקם, ואמרו "והאידינא דדשו בה רבים שומר פתאים ה'" (עיין יבמות ע"ב ובדומה לזה גם בדף י"ב ב', וכן בשבת דף קכ"ט ב'), זאת אומרת שאפילו על דבר שלפנים חששו על הך סכנתא ונוהרו שלא לבצעו, אבל מכיון שלאחר מיכן גמרו רבים בדעתם שלא לחוש לכך וכן לבצעו, אין זה חשיב יותר בגדר סכנה שיש להורות שלא לעשותו (אם לא שהסכנה ברורה), אלא יש לסמוך כי מן השמים ירחמו ושמרו אותם שלא יגיעו לידי כך וכז', ואין לחוש על כן למה שלפעמים גורמים סכנה על הצד הרחוק בדרך כלל, כשם שלא חוששים בהפלגה לים או יציאה למדבר וכן בהפלגה באוירון, וגם אפילו כשרואים שקורים סכנות בכל זאת לא נמנעים מלהמשיך להפליג ללכת ולנסוע, עכ"ל.

ומעתה הרי דעת לנון נקל דלא דמי כלל נסיעה ברכב וכל דדמי ל"י (דנקיט בשו"ת צ"א ע"ש) מאזעקה המבשרת על בא טיל רח"ל, דרוב ככל האנשים ההולכים ברחוב ושומעים האזעקה יראים לנפשם ובורחים למרחב המוגן, ופוק חזי מאי עמא דבר, והרי זה דומה להודעה שנמסרה לציבור כי בעיר פלוגית ישנו נהג שיכור כלוט הנוסע במהירות מופרזת, עולה הרים ויורד בקעות בכבישים ומדרכות, הלא אף שיער זו גדולה לא יהיין איש ללכת ברחוב מחשש שמא יפגש לביש מזלו בשיכור הלז עד שיתפסו לההוא שיכורא. ובפרט למאי דביארנו לעיל דאיכא חילוקא רבא בין אי סכנתא קמן או לאו, ופשוט.

וחזי הוית בשו"ת חיים שאל למרן הגר"ח ז"ל (ח"ב, סימן כ"ה) דכתב וז"ל: ואשר שאלת איך קוברין בתוך כ"ד שעות, ויתכן שעדיין הוא חי כמו שאירע איזה פעמים, דע דק"ל לא חיישינן למיעוט, ואפילו ר' מאיר למיעוטא דמיעוטא לא חייש, וכאשר יש סימנים מובהקים שמת והוא רעה חולה להלינו בלילה לפי הזוה"ק שהוא צרה גדולה לגוף ונפש שמתדבקין רוחות רעות, וזה רע לו ורע לאחרים (הגם שלפי הדין אפשר דזה בכלל הלינו לכבודו דשרי), כל שיש הסימנים מצוה לקברו, ואם אחד בכמה רבבות יארע שהוא חי אין עלינו סרך איסור, וכך נגזר עליו, ע"כ וע"ש בכ"ד. ונלפע"ד דדייקא בהא הוא דלא חייש הגר"ח ז"ל, ולפי דכיון דאיכא סימנים מובהקים דמקובלנו מרז"ל דחשיב מת, ע"כ אין מתחשביין אף אם ימצא א' לכמה רבבות דקם לתחי' אחרי דקבעי מותו (ומן הסתם דוגמא בעלמא נקיט במ"ש א' בכמה רבבות, דאף זה ל"ש כידוע). דהסימנים מובהקים מנגדים להמיעוטא דמיעוטא הלז, ברם בנדי"ד אין לן שום "סימנים מובהקים" היכן יפול הטיל רח"ל, וכל טיל וטיל הנופל בשטח פתוח או מיורט הוי נס חדש בפני"ע, דאהא קאמר רמ"א ז"ל (י"ד סי' קט"ז ס"ה) דאסור לסמוך על הנס, ומלבד דבדוכתיין סגיין חזינן דאמנם פוגע הטיל בבית או דרסיסי היירות נופלין בתוך העיר. ודו"ק.

ואחר דכתיבנא כל הא מצאתי יסוד נוסף המסייע בס"ד לדברינו, דהנה כתב הגאון רבי משה מרדכי פרבשטיין שליט"א ראש ישיבת חברון (קובץ אסיא, אלול תשנ"ד) ד"ל דכל מצב דבנ"א מחשיבין אותו לפיקו"נ יש לפעולה זו גדר דפיקו"נ, דכאשר פעולה נתפסת כצורך של פיקו"נ היא אמנם פיקו"נ, ולפי"ז העלה דהשאלה עד לאיזו רמת ספק נחשב ספק דפיקו"נ אין לה תשובה אובייקטיבית, אלא אם ההכרעה המקובלת בציבור הוא שהפעולה נעשתה לצורך הצלת נפש, חשיבא לספק פיקו"נ, ואשר על כן הוסיף וכתב דיתכן מצב שהציבור מתייחס אליו כמצב מסוכן, ואע"פ דבאופן אובייקטיבי אחזי הסיכון במצב זה אינם גבוהים יחסית, בכל זאת מוגדר הוא כמצב דפיקו"נ, וכגון נשיכת כלב שלא ידוע אם הוא שוטה, דאמנם יתכן שסבירות היותו נגוע בכלבת תהיה נמוכה בהרבה מחציית כביש סואן או הליכה במקום מסויים, ובכל זאת כיון שאנשים פוחדים מנשיכת כלב הרי כל פעולה שנעשית להצלת הנשך, כיון שנעשית כדי לחיות נחשבת לפעולת הצלה ומוגדרת "וחי בהם" ומותרת בשבת, והעלה שם דלאור דבריו גם בזמן מלחמת המפרץ לא היה עלינו לאמוד את רמת הסיכון שטיל יפול ח"ו על בית כדי להחשיב את המצב לספק פיקו"נ, אלא מכיון שהציבור בכללו חשש מנפילת הטיל אף ההצלה מספק רחוק יותר נחשבת להצלה מספק פיקו"נ, עכ"ד הנפלאים, וע"ש באורך. ואשר עפ"י ברירא מילתא דאף בנדי"ד שפיר נחשב המצב בעיני הציבור למסוכן, וממילא חשיב שפיר פעולת ההצלה דיעביד כספק פיקו"נ, ודוק היטב.

וכעין זה מצאתי בעזרה"ת בספר שולחן שלמה למרן הגרש"א זלה"ה (ה'ל שבת סי' שט"ז א', ב') דכתב בתו"ד: "לענין עיקר הדבר מה נקרא ספק פיקו"נ ומה לא, ועד איפה הוא הגבול, גם אנכי בעניי הסתפקתי טובא בזה, אלא שמצד הסברא נלע"ד דכל שדרך רוב בני אדם לברוח מזה כבורח מפני הסכנה חשיב כספק פיקוח נפש, וקרינן ביה בכה"ג וחי בהם ולא שימות בהם", עכ"ל, וע"ש בכ"ד. וכן נמי ע"ש בשלחן שלמה דכתב בגדר אין הולכין בפיקו"נ אחר הרוב, וז"ל: "דהגדר הוא כל שאנשים מפחדים או נבהלים מהדבר הזה גם בימות החול מחשש סכנה", עכ"ל, וע"ש עוד דביאר דמה שקצרה יד אדם לדעת ולזהר הימנו הקב"ה שומר עליו, דדשו ביה רבים א"י בגדר סכנה, משא"כ בדבר העולם חושש הימנו הרי הוא בגדר סכנה, ע"ש היטב. וכפי זה הכא דרובא דעלמא חוששין מהסכנה הלזו שפיר חשיב ספק פיקוח נפש, ואם נמצא הוא ברחובה של עיר ואין לו כיצד להגן ע"ע וזולת ע"י דיחלל שבת, מותר לו לחלל שבת הן דאורייתא ומכש"כ דרבנן, ויש לדון בכ"ז ממש"כ בשו"ת תשובות והנהגות (חלק ה', עמוד תקצ"ג ואילך). ועכ"פ ברירא מילתא דאף לדבריו הכל לפי הענין. וע"ש דכ' בתו"ד אדברי הגרע"א והמג"א ז"ל: אבל מה שכתבו המג"א והגרע"א דאחת מני אלף אינו בתורת ספק פיקו"נ, היינו כשהוא לחשוש שמא יאה סכנה, והוא בגדר על צד הריחוק שיצמח מזה סכנה (כלשון הגרע"א), ונראה שבזה תלוי בדעת בני אדם, ואם הרגילות הוא שלא לחוש לזה אינו בגדר ספק סכנה, ותלוי לפי הענין, עכ"ל. וע"ש דהאריך בחילוק בגוונא דסכנתא דקמן, ע"ש. ועכ"פ דמכלל הא למדנו דאם בנ"א חוששין לזה שפיר מקרי ספק סכנה. והן עתה הראני הרה"ג ר"ד כהן שליט"א בעמח"ס גפן פוריה ושאר"ס דבגליון פרי חיים מתורת מו"ר מרן רשכבה"ג הגר"א שליט"א (גליון רפ"ו, ח"י תמוז תשע"ד לפ"ק) הביאו משמי' דמו"ר מרן שליט"א איזה דברים בעניני פיקו"נ, ובתו"ד הביאו בזה"ל: "ואף לעומד באמצע תפילת שמונה עשרה ונשמעה ח"ו אזעקה, אמר רבינו שצריך להפסיק מפני פיקוח נפש, והוסיף דא"י הפסק כיון שאין מפסיק בדיבור רק בהילוך, וסיפר הגאון רבי יהודה אריה דינר שליט"א ששאל לרבינו דהא איתא בגמ' דלסתם נחש אי"צ להפסיק הואיל ורוב נחשים אינם ממייתים, וא"כ כיון דחזינן דרוב טילים ב"ה לא הזיקו, למה יפסיק באמצע שמונה עשרה, והשיב לו רבינו דבנחש הרוב הוא בנחשים עצמם דרובם אינן ממייתים, משא"כ הפצצות "כולם" מסוכנים, וכל אחד ואחד שלא מיק הוא נס ולא שייך לדון כאן רוב", עכ"ל. וע"ש עוד דברים נפלאים בהאי ענינא, ודומני שהוא ראי' מברכת להא דכתיבנא, דהשאלה דקמן הויה ספק פיקו"נ, ודוק היטב (והרבה יש להאריך בעיקר הא דנחש משו"ע או"ח סימן ק"ד, ומש"כ בזה בספר מאיר עוז להרמ"ז ערבה שליט"א (חלק ד') ע"ש), ואכמ"ל.

עוד מצאתי בגליון תיקוני עירובין (גליון כ"א, תמוז תשע"ד לפ"ק) דכתבו וז"ל: מעשה שהיה בעקבות מצב המלחמה השורר בארץ שהעברים זורקים מידי יום עשרות טילים על ישובי הארץ, והתושבים נקראים באזעקות לצאת למרחבים מוגנים, הש"ת ימשיך חסדו עלינו ויושיענו בקרוב גאולה שלימה, והנה אברך שגר בקומה עליונה בשכונה שגרים בה הרבה מומרים ולא נעשו בה שכירות, הקפיד תמיד שלא לטלטל שום דבר מביתו כמבואר בשו"ע (סי' שפ"ב ושפ"ה), באמצע שבת פתאום נשמעה אזעקה ומיד תפס את התינוק ורץ עימו במדרגות לרדת לקומות התחתונות, בתום האזעקה חזר עם התינוק לדירתו, ולפתע תפס שהוא בעצם הוציא וטלטל את התינוק למקום האסור, מהבית לחדר מדרגות שאין בו עירוב, שאל האברך האם הוא עשה כדן בהוצאה ובהכנסה, ומה ניתן לעשות להבא. והנה לגבי ההוצאה מבית לחדר מדרגות בשעת האזעקה, ודאי שכאשר יש חשש סכנה מותר לכתחילה, ומצוה היא משום פיקוח נפש כמו שאמר מרן הגר"א שליט"א, עכ"ל.

מִן הַגְּרָחִיק שְׁלִיטָא בּוֹה וְהִשְׁבִּנוּ דְהוּי פִּיקוּחַ נֶפֶשׁ, עִישׁ הִיטְבּ, וְאֶכְמָל יוֹתֵר.

נְהַדֵּר אֲנִיפִין לְשִׁאלָתוֹ דִּידִידְנוּ בְּעַמְחָסִים גַּם אֲנִי אֹדֵךְ שְׁלִיטָא, דְהִנֵּה לְמֵאֵי דְצִידִדְנוּ בְּעִנְיֹתֵין דְהַהוּלֵךְ בְּרַחוּבָה שֶׁל עֵיר וְשׁוּמַע צוֹפֵר הַאֲזַעְקָה וְאִין לּוּ הַיֵּאֵךְ לְהִגֵּן עִישׁ, הָרִי הוּא בְּמִצַּב דְסַפֵּךְ פִּיקוּיֵין, הָא בְּרִירָא מִלְתָּא דְשֵׁרִי לִי לְהַעֲמִיד הַמְחִיצוֹת הַלְלוּ לְאֲגוּנֵי אֲנַפְשֵׁי, וְאִף אִם אֵיכָא לִי סְפִיקָא אִם סִי אִם עִישׁ יִצִּיל עֲצֻמוֹ מִיֵּמַּחְלָלִין אֵהָא שְׁבַתָּא. וְעִישׁ הִיטְבּ בְּשׁוּעָה הַלְּ שַׁבַּת (סִי שְׁכִיט סִיג), נִמְצָא דְקַעֲבִיד דְבַר הַמּוֹתֵר. וְאֲמַנְמֵן זֹלְתֵי דְהִי בּוֹה סַפֵּךְ פִּיקוּיֵין לְכַאוּרָה לֹא הִי צַד לְהַתִּיר טְלָטוּל הַנֶּךְ מְחִיצוֹת, דְנִרְאָה דְהוּוּ גִדֵּר מוֹקְצָה מְחַמַּת גּוֹפּוֹ. וְכֵן נִמֵּי שְׁמַעְתֵי מִהַגֵּר עֲמוּס פֶּרֶץ שְׁלִיטָא בְּעַמְחָסִים כְּלֵי הַשְּׁלַחֵן וְשֵׁאִיִּס דְהוּוּ מוֹקְצָה מְחַמַּת גּוֹפּוֹ, וְכַאֲבִנֵי בְּנִין וְדוּמִיָּהֶם, וְאִם הִי חֲפֵץ לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּהוּ בְּשַׁבַּתָּא הָרִי הִי עֲלִיו לִיַּחְדָּן לֹזֶה מְעַרְשׁ [וּמִיָּהוּ דְפִנּוֹת הַמְסוּדָרוֹת בְּקַפִּידָא וְשִׁמּוּרוֹת לִיעֲבִיד מִיַּנְיָהוּ סוּכָה, אֲפִשֵׁר דְהוּי מוֹקְצָה מְחַמַּת חֲסָרוֹן כִּיס]. וְעִישׁ בְּשׁוּעָה הַלְּ שַׁבַּת (סִי שִׁיחַ שִׁיחַ) דְכִי וְזִיל: כֵּל הַכְּלִים הַנִּיטְלִים בְּשַׁבַּת דְלִתּוֹתֵיהֶן שְׁנַתְּפָרוּקוּ מֵהֶם נִיטְלִים, בִּין נַתְּפָרוּקוּ בַּחוּל בִּין נַתְּפָרוּקוּ בְּשַׁבַּת, עִישׁ. וְבַמִּיָּב (שֶׁם סִיִּק לִיָּה) כְּתָב בְּתוּדָא וְזִיל: וְכֵל זֶה בְּדִלְתוֹת הַכְּלֵי דְכִסְיֹו כְּלֵי חֲשׁוּבִין, אֲבַל בְּדִלְתוֹת הַבֵּית אוֹ חֲחִלוֹנוֹת אֵעִיפֵי שְׂרַאוּיִן לְאִיזְהָא תְּשַׁמֵּשׁ וְכַכְּלֵי חֲשׁוּבִין, מִיֵּמַּח כִּיּוֹן שְׁלֵא הוֹכְנוּ לְכַךְ אֲסוּרִים בְּטָלְטוּל, דְסַתְּמָן עוּמְדִין לְהַתְּחַבֵּר עִם הַבֵּית, עִישׁ. וְדוּיָּק הִיטְבּ.

וְבַעֲיָק הַשְּׁאֵלָה אִם אֵיכָא אֲסוּר בְּהַעֲמַדַּת מְחִיצוֹת בְּשִׁק, עִיין בְּשׁוּעָה הַלְּכוֹת שַׁבַּת (סִי שְׁטוּ סִיא) דְכַתְּבַת וְזִיל: אֲסוּר לְעַשׂוֹת אֵהָל בְּשַׁבַּת וְיוֹם טוֹב אֲפִילוּ הוּא עֲרָא, וְדוּקָא גַּג, אֲבַל מְחִיצוֹת מוֹתֵר, וְאִין מְחִיצָה אֲסוּרָה אֲלֵא אִם כֵּן נַעֲשִׂית לְהִתִּיר סוּכָה אוֹ לְהַתִּיר טְלָטוּל, עִישׁ. וְעִישׁ דְּבַרְיָה רַמְיָא זִיל, וְבַמִּיָּב (שֶׁם סִיִּק ג') כְּתָב וְזִיל: דְעִיָּק אֵהָל הוּא הַגֵּג שְׁמַהֲלֵי עֲלִיו, וְלִכֵּן גִּזְרוּ בּוּ מְשׁוּם אֵהָל קַבְעֵי, מֵה שְׁאִין כֵּן מְחִיצוֹת עֲרָא לְחוּד לֹא נַחֲשָׁב כְּאֵהָל כְּלָל, עִישׁ. נִמְצָא דְמַצַּד הַעֲמַדַּת הַמְחִיצוֹת בְּשִׁיךְ בְּאֹפֶן דִּיַּחְדָּן לֹזֶה לִיכָא אֲסוּרָא, רַק דְהַכָּא שְׁלֵא יַחְדָּן לֹזֶה דְכַאֲמוֹר הוּוּ מוֹקְצָה מְחַמַּת גּוֹפּוֹ שְׂרִי לִי לְהַעֲמִידֵן מְשׁוּם סַפֵּךְ פִּיקוּיֵין. וְעִישׁ בְּסַפֵּר בְּרַכַּת מְשֵׁה לְהַגֵּר מְשֵׁה דְרוּק שְׁלִיטָא (סִימָן יוֹט) מְשִׁיכַת גְּבִי עַשִׂית מְחִיצָה הַמְתַּרְתַּת בְּשִׁק, עִישׁ בְּאוּרֵךְ.

אֲלֵא דְמַסְפֵּקָא לָן, דְהִנֵּה בְּנִדָּד מִיַּרְדֵּי דִאִין לּוּ זְמַן לְחַבֵּר הַמְחִיצוֹת זֹו לּוּ רַק מְעַמְדִין בִּידוֹ, וְעַל כֵּן אִף אִם הֶם בְּשִׁיעוֹר רֹוּחַב דְרַהֲיִי מִיֵּמַח לֹא מְקַרֵי רַהֲיִי, לְפִי דְהוּי מְחִיצָה דֵאִיהוּ הַתּוֹפְסָה וְהַמְעַמְדִיהָ, וְזוּלַת זֶה הִיתָה נּוֹפֶלֶת, וְקִיָּיל בְּשׁוּעָה (סִי שְׁטִיב סִיא) שְׁכַל מְחִיצָה שְׁאִינָה יִכּוּלָה לְעַמּוֹד בְּרוּחַ מְצוּיָה אִינָה מְחִיצָה, עִישׁ הִיטְבּ. אֲוֹלֵם יֵשׁ לְעִיין בְּנוּנָא דְנִמְצָאוֹת שֶׁם מְחִיצוֹת הַעוּמְדוֹת לְבַדֵּן בְּרוּחַ מְצוּיָה וְהַעֲמִידֵן לְהַצִּיל עֲצֻמוֹ, אִי שְׂרִי לִיָּה בּוֹזֵמן שְׁנַמְצָא בְּהוּ לְטָלְטֵל בְּתוֹכָן, דְהִנֵּה כְּתָב הַשְׁוּעָה (סִי שְׁטִיב סִיא) וְזִיל: מְחִיצָה שְׁנַעֲשִׂית בְּשַׁבַּת כְּשִׁרָה, וְהִנֵּי מִיָּלִי שְׁנַעֲשִׂית בְּשַׁבַּת בְּשׁוּגַג, אֲבַל בְּמִזִּיד הוּי מְחִיצָה לְחַחְמִיר לְחִיִּיב הַזּוֹרֵק מְרֻשׁוֹת הַרְבִּים לְתוֹכָהּ, אֲבַל לֹא לְהַתִּיר לְטָלְטֵל בְּתוֹכָהּ, עִישׁ. וְבַמִּיָּב (שֶׁם סִיִּק יוֹט דִּיהָ אֲבַל לֹא לְהַתִּיר וְכוּ') כְּתָב בְּטַעְמָא דְמִילְתָא וְזִיל: מְשׁוּם קֶנֶס, וְאֲסוּר גַּם לְכַל אֲדָם לְטָלְטֵל עַל יַדֵי זֹו הַמְחִיצָה בְּאוֹתוֹ שַׁבַּת, עִישׁ. וְהַכָּא יִלְעָה הִיכִי נִיִּדְיִינִי, דְהָא אִינּוּ שׁוּגַג וְאִינּוּ מִזִּיד, רַק דְשֵׁרִי לִי לִיעֲבִיד הַנֶּךְ מְחִיצָתָא מְשׁוּם פִּיקוּיֵין. וְאִיתָ לָן בּוֹה אִיזְהָ צַדִּדִים, וְצִעֵי לְמַעֲשֵׂה. (וְאִם שַׁבַּת אֲצַל פִּיקוּיֵין הוּי הוֹתֵרָה אוֹ דְחוּי אִיפְלִגוּ קַמְאֵי, וְעִישׁ בְּסַפֵּר אֲרַחוֹת שַׁבַּת (חִיב פִּיכִ סְקִלֵיא), וְיִלְעָה בּוֹה. וְעִישׁ גִּדְרִים בְּעִנְיֵי פִּיקוּיֵין בְּסַפֵּר פִּיקוּחַ נֶפֶשׁ לְהַגְאֹון רַבִּי אֲלִיָּהוּ מֵאִיר פִּיּוּלוּזָאן זְלַהֲיָה הַגַּבִּיִּד דְקוֹפִישְׂאָק - וְרֹאֵה מִיֵּשׁ הַתֵּם (סִימָן א' סִיג אוֹת קַמְיָב, דָּף ז' עִישׁ מְדַהֲיִס) בְּעִנְיָא דְחוּי בְּהֶם, עִישׁ בְּאוּרֵךְ). עוֹד יִלְיָד בְּכַל הָאֵי עִנְיָא מַצַּד אֵהָל וְבוּנָה, וְאֶכְמָל כְּתַת. וְעִישׁ אֲרַחוֹת שַׁבַּת (חֲלָק א' פֶּרְקִים ח' וֹט) מְשִׁיכַת בְּכַל זֶה.

וְעַתָּה אֲבִיא בּוֹה מִמָּה שְׁשַׁמְעֵתִי מִגְדוּלֵי הַהוֹרָאָה שְׁלִיטָא בְּשִׁיחַ שְׁהִי לִי עַמְהָם בְּהָאֵי עִנְיָא, וְבִרְיָא מִילְתָא דִאִין לְסַמּוֹךְ אֵהָא לְהַלְכַתָּא יַעֲן הִי זֶה בְּדֶרֶךְ מְשֵׁא וּמִתָּן וּלְפּוֹם רִיָּהֲטָא - דְהִנֵּה כְּשִׁדְבַרְתִּי בּוֹה עִם הַגְאֹון הַגְּדוֹל רַבִּי עוֹרִיָּאל אוּיֶרְבַּאךְ שְׁלִיטָא אֲמַר לָן דְאֲדָם הַנִּמְצָא בְּרַחוּבַת בְּעַת הַאֲזַעְקָה שְׁפִיר מְקַרֵי מְשׁוּם סַכְנָה (הוּן מַצַּד עֲצֻם הַטִּיל גּוֹפִי וְהוּן) דְהַרְסִיסִים גִּיכִי יְכֹוֹלִים לְהוּיָק לּוּ, וְבוֹה יִכּוּל לְחַלֵּל שַׁבַּת עֲבוּר הַיּוֹתוּם בְּמִקּוּם מוֹגֵן הֵן בְּדַאוּרִיָּתָא וְהוּן בְּדַרְבְּנָן. וְכֵן נִמֵּי שְׁמַעְתִּי מִהַגְאֹון הַגְּדוֹל רַבִּי בְּנִימִין אֲדֵלֶר שְׁלִיטָא גַבִּיִּד שִׁיכּוֹן הַרְבַּנִּים בְּרִישׁוֹתָא, דִּישׁ לְצַדֵּד דְהַהוּלֵךְ בְּרַחוּבַת יְהִי מוֹתֵר לּוּ לְחַלֵּל שִׁיק אִף בְּדַאוּרִיָּתָא לְפִי דְהַכָּא מִי שְׁקוּבַע הוּא הַפִּיקוּד, וְהֶם קַבְעוּ דְבַעַת אֲזַעְקָה יֵשׁ לְהַכְנֵס לְמִקּוּם מוֹגֵן וְהוּי סַפֵּךְ פִּיקוּיֵין, וְכֵן הוֹרָה לָן מוּיִר הַגְאֹון הַגְּדוֹל צִיסִיעֵי רַבִּי יוֹסֵף לִיבְרַמֵּן שְׁלִיטָא בְּעַמְחָסִים שׁוּיָת מִשְׁנַת יוֹסֵף.

וּבְקַשְׁתִּי מְמוּיִר הַגְּהִיִּצַּ בְּעַמְחָסִים מִשְׁנַת יוֹסֵף שְׁלִיטָא לְהַעֲלוֹת דַּעַת קִדְשׁוֹ עֲלֵי גְלִיָּוִן, זֶה אֲשֶׁר כְּתָב לָן: שְׁלוּמִים מְרוּבִים, עַל עִם קְדוּשִׁים, מִיעוּטֵי הַעַמִּים, הַדְּבוּקִים בְּבוּרָא כֵּל הַעוֹלָמִים, וּבְתוֹכֶם לִיקְרִי הַרְהִיג רַבִּי מְשֵׁה חֲלִיָּוָה שְׁלִיטָא מַחֲסֵי עֲנִפֵי מְשֵׁה בְּקִיָּק אֹפִיקִים, אַחַד־שֵׁהִיט בַּאֲהִיר, עִישׁ שְׁאֲלַתְךָ בּוֹזְמִינֵי זֶה שְׂרַשְׁעֵי הָאוּמוֹת מְפַצִּיצִים אֶת אֲרִצֵּינוּ הַקְּדוּשָׁה, וּמִדֵּי פַעַם נִשְׁמַעוֹת אֲזַעְקוֹת, שְׂאז צָרִיךְ לְנוֹס לְמַקְלָט אוֹ שְׁטַח מוֹגֵן. מֵה יִהְיֶה אִם חִיִּי תִישַׁמַּע בּוּיִם שִׁיךְ אֲזַעְקָה, וְכִדֵּי לְהַכְנֵס לְמַקְלָט אוֹ שְׂאז שְׁטַח מוֹגֵן יִצְטָרֵךְ לְעַשׂוֹת מְלַאכָה דְאוּרִיָּתָא אוֹ דְרַבְּנָן, כְּגוֹן לְהַדְלִיק אוֹר, אוֹ לְנַסּוֹעַ בְּמַעֲלִית,

תַּמָּה מְעִיכִי שְׁלִיטָא מְסוּגִיא דְבִימִי (קִיִּב, א') דְמַפְרֶשֶׁת לְקַרָא דְאֲלִיו הוּא נוֹשָׂא אֶת נֶפֶשׁוֹ, וְזִיל: "וְאֲלִיו הוּא נוֹשָׂא אֶת נֶפֶשׁוֹ, מִפְּנֵי מֵה עֲלָה זֶה בְּכַבֵּשׁ וְנִתְלָה בְּאֵילָן וּמִסֵּר אֶת עֲצָמוֹ לְמִיתָה, לֹא עַל שְׁכָרוֹ", וּפִירֶשֶׁיִי הַתֵּם "כֵּל עֲצָמוֹ הוּא מוֹסֵר נֶפֶשׁוֹ עֲלָיו לְעַלּוֹת בְּכַבֵּשׁ גְּבוּהָ, וְסִיכֵן בְּעַצְמוֹ לִפְלוֹל וּמִסֵּר נֶפֶשׁוֹ עֲלָיו לְמִיתָה שְׁמָא יִפּוֹל מִן הַכַּבֵּשׁ אוֹ מִן הָאֵילָן", עִכְלִל. וְבִיאֵר מְעִיכִי נִיִּי דְמִינָה חוּיָן דְהִיתָה בּוֹה פְּעוּלָה דְמַסִּיִּין מַצַּד הַפּוּעֵל כְּדִי לְקַבֵּל שְׁכָרוֹ, וְלֹא דְאֲלִיו לֹא הִי נּוֹזֵר הִי מוֹנִיעַ לְמַצַּב דְסַכְנָה, עַכְתָּד.

הִנֵּה שְׁמַחְתִּי לְחַזוֹת בִּילְקוּט בִּיאוּרִים (מַהֲדוּ עוֹז וְהַדֵּר) עַמְיָס בִּימִ (שֶׁם) דְהִבִּיאוּ מִמְרֵן הַחַזוּיָא זִיל (חִוִּימִ לִיקוּטִים סִימָן יוֹי סִקִּב) כְּעִיין דְבַרְיָנוּ, דְכִי דְנִרְאָה שְׁלֵא הַתְּחַדֵּשׁ הִיתֵר לְהַסְתַּכֵּן לְצוּרֵךְ פְּרַנְסָה (בְּאֹפֶן שִׁישׁ בּוּ אֲסוּר כְּשֵׁאִין בּוֹה צוּרֵךְ פְּרַנְסָה), אֲלֵא דְטַעַם הַהִיתֵר לְעַלּוֹת עַל כְּבֵשׁ וְאֵילָן הוּא מְחַמַּת שְׁאִין הַהִיזָק מְצוּי, שְׁהִרִי הַעוּלָה יוֹדַע שְׁהוּא מְסַתַּכֵן וְלִכֵּן נּוֹזֵר יוֹתֵר וְשׁוּמֵר עֲצֻמוֹ בִּיתֵר מְנֻזָק, עִישׁ הִיטְבּ (וְעִישׁ בְּחַזוּיָא שֶׁם דֵאִינוּ גִיכִי זָכַר לְהִיקְרָא דְהוּא מְנַהֵגוּ שֶׁל עוֹלָם, עִישׁ וְדוּק). [וְיִלְעָע בְּהָא מְמַשִּׁיכִי בְּשׁוּיָת נּוּבִי (מַהֲדוּיָת יוֹיִד סִימָן י) וְבַצִּיעֵי הַקְּדוּמוֹן (סִימָן ו'), וְצִעֵי].

בַּר מִן דִּין יֵשׁ לְעִיין בְּדַבְּרֵינוּ מְמַשִּׁיכִי בְּסַפֵּר מְנַחַת אֲשֶׁר לְהַגֵּרָא וְיִיס שְׁלִיטָא עַמְיָס שַׁבַּת (סִימָן פִּיז סִיִּק ב') דְכַתְּבַת בְּתוּדָא דְמַצִּינוּ בְּכִימִ דְמַעֲשִׂים שְׁבַכֵל יוֹם דְאֲדָם מְכַנְסִים עֲצֻמוֹ לְסַפֵּךְ רַחוּק דְפִיקוּיֵין עֲבוּר פְּרַנְסוֹת אוֹ צִרְכִים אַחֲרִים (וְכַמְבּוּרֵי בִימִ צִיבִי א' וְקִיָּב א' וְעוֹד), וְכַתְּבַת אֵהָא וְזִיל: וּמֵאִידֵךְ נִרְאָה בְּרוּר דְמוֹתֵר לְחַלֵּל שַׁבַּת אִף עַל סַפֵּךְ רַחוּק שֶׁל פִּיקוּיֵין, אִם לְפִי רְאוּת עֵינֵינוּ יֵשׁ בּוֹה חֲשֵׁשׁ לְחִיּוֹ, וְלֹא נִאֲמַר בּוֹה שִׁיעוֹר וְגַדֵּר בְּרוּר, וּבְפִשְׁטוֹת נִרְאָה דְכֵל שְׁהַאֲדָם חוּשֵׁשׁ לְחִיּוֹ וְיֵשׁ בּוֹה סַפֵּךְ מְבוֹסָס שֶׁל סַכְנָה מוֹתֵר לְחַלֵּל עֲלִיו אֶת הַשַּׁבַּת, וּלְפִיִּיז נִרְאָה דִישׁ מְצִיאוֹת דֵאִף שְׁאִין אֲסוּר לִיכְנֵס לְמַצַּב זֶה, מִיֵּמַח מוֹתֵר לְחַלֵּל בּוּ אֶת הַשַּׁבַּת מְשׁוּם פִּיקוּיֵין אִם נִרְאָה לּוּ בּוֹה חֲשֵׁשׁ סַכְנָה. וְאִין לְתַמוּהָ דְמִמִּינֵי אִם נַחֲשָׁב סַכְנָה לְמָה מוֹתֵר לִיכְנֵס לּוֹזֶה, וְאִם אִינּוּ סַכְנָה אִיךְ יִדְחָה שַׁבַּת, דֵאִין זֶה קוּשִׁיא כְּלָל, דְבַאֲמַת תְּרִי קִרְאֵי נִינְהוּ הָא דְפִיקוּיֵין דּוּחָה שַׁבַּת וְכֵל הָאֲסוּר דִּילְפִי מוּחִי בְּהֶם, אִךְ לֹא יִלְפִי מְקַרָא זֶה שְׁאֲסוּר לְהַכְנִיס עֲצֻמוֹ לְסַכְנָה, דּוּחִי בְּהֶם אִינּוּ מְצוּת עֲשֵׂה וְחִיּוֹב לְחִיּוֹת, וְלֹא נִמְנָה בְּמִנִּין הַמְצוּוֹת, אֲלֵא הוּי דִין וְהַגְּבַלָּה כְּכֵל שְׂאֵר מְצוּוֹת הַתּוֹרָה שְׁאִינֵם דּוּחִין נֶפֶשׁ הָאֲדָם, דְלַחֲיִים נִיתְנוּ וְלֹא לְמוּת. וְמָה שְׁאֲסוּר לְהַכְנִיס עֲצֻמוֹ לְסַכְנָה יִלְפִי מְקַרָא דּוּנְשַׁמְרַתָּי מֵאִד לְנַפְשׁוֹתֵיכֶם, כְּמַבּוּרֵי בְּעִישׁ שֶׁם, וְכִיּוֹן דְלֹא בְּחַדָּא מְחַתָּי זְהָא אִין שׁוּם הַכְּרַח שְׁנַגְדִּיהֶם וְדִינֵיהֶם יֵהִי שׁוּם לְגַמְרִי, וּבַאֲמַת אִין אֲסוּר אֲלֵא בְּסַכְנָה בְּרוּרָה, אֲבַל כֵּל סַפֵּךְ סַכְנָה דּוּחָה כֵּל מְצוּוֹת הַתּוֹרָה כְּנִל. (וְעִיין בְּרַעְקִיאָא לְעִיל מִיָּה עִישׁ דִישׁ סַפֵּךְ סַכְנָה רַחוּקָה שְׂאִף אִין מְחַלְלִין אֶת הַשַּׁבַּת בְּשִׁבְלֵו, וְעִיין מְשִׁיכִי בּוֹה לְעִיל בְּסִי מִיָּה אוֹת ד'), עִכְלִל. וְעִיין נִמֵּי מֵה שְׁהַבָּאנוּ לְעִיל מִהַתְּשׁוּבוֹת וְהַנְּהַגוֹת דְכִי לְפִרֵשׁ בְּגַדֵּר דְבַרְיָה הַגְּרַעְקִיאָא זִיל, וְאֶכְמָל בּוֹה.

וְהָא דְכַתְּבַת נְדִרָאָה לּוּ אַחַר עִיין וְהַעֲמַקָּה דְהַכָּא הָא דֵאִיכָא חוּשִׁשִׁין לְהַאֲזַעְקָה וְנַכְנְסִים לְמַרְחַב מוֹגֵן הַגֵּם דְהַחֲשֵׁשׁ רַחוּק, אֵעִיפֵי דְבַעֲנִינִים אַחֲרִים נַכְנְסִים שְׁפִיר לְסַכְנָה וְכְּגוֹן בְּעַשִׂית מְסַלּוּלֵי טִיּוּלִים וְכִיּוֹיב, דְהַכָּא עֲצֻם זֶה דְנִשְׁמַעַת הַאֲזַעְקָה בְּכֵל הַעֵיר הוּי דְבַר הַמְּפַחִיד בְּעַצְמוֹתוֹ, וּבְפִרֵט דֵאֲחִיכִי שׁוּמַעִים קוּלוֹת נַפֶּץ, וּפַעְמִים דְרוּאִין תַּמּוּנוֹת בְּהַעִיָּתוּנִים עַל מַעֲשֵׂי הַרֵס וְחוּרְבָן שׁוֹזֵרְעִים הַטִּילִים רַחֲלִי, וְעִישׁ כֵּל זֶה גּוֹרֵם לְאִינְשֵׁי לְפַחַד וְלְנוֹס לְמַרְחַב מוֹגֵן, אֵעִיפֵי דְמַצַּד עֲצֻם הַסַכְנָה לֹא הִי חוּשִׁשִׁים לְסַכְנָה רַחוּקָה כֵּל כֵּךְ, עַכְתָּד - חוּשְׁבִנִי דְבַדִּיז חֲחִילוֹק פְּשׁוּט, שְׁכֵן בְּמַסְלּוּלֵי טִיּוּלִים וְכִיּוֹיב אִין הָאֲדָם רֹוּאָה עֲצֻמוֹ כְּמוּעַד לְסַכְנָה, דְלִית סַכְנָה לְפָנֵינוּ וּמַחֲשָׁב דֵאִיהוּ יִזְהַר וְיִשְׁמוֹר עֲצֻמוֹ, וְכַעֲיֵן דְהֵאֲרַכְנוּ לְעִיל בְּכַמְהָ וְכַמְהָ דּוּגַמְאוֹת, מְשִׁאִיכִי הַכָּא דְכִיּוֹן דְסַכְנָה קַמָּן וְיֵשׁ כֵּאֵן אִי יִדְיַעָה הִיכֵן יִפּוֹל הַטִּיל, מְמִילָא כֵאֲוִיאָא רֹוּאָה עֲצֻמוֹ בְּכֵלָל הַסַכְנָה, וְאִינּוּ מוּחַשָׁב חִישׁוּבִים וְשִׁיקוּלִים שֶׁל סִיכּוֹן רַחוּק וְכִיּוֹיב, וְעַל כֵּן נַכְנְסִים אִינְשֵׁי לְמַרְחַב הַמוֹגֵן בְּהַשְׁמַעַת הַאֲזַעְקָה לֹא מַצַּד עֲצֻם חֲשֵׁשׁ הַסַכְנָה, אֲלֵא מַצַּד פַּחַד הַאֲזַעְקָה גְּרִידָא אוֹ מַצַּד חוֹסֵר הַתְּבוּנוֹת בְּחִישׁוּב הַסִּיכּוֹן, וּפְשׁוּט.

בְּשֵׁאֵר מֵאֵי דְכַתְּבַת יֵשׁ הַרְבֵּה לְהֵאֲרִיךְ, וְלֹא מְצַאֲתִי דְבָרִים מוּכְרַעִים בּוֹה לְדַחּוֹת דְבַרְיָנוּ הַדְּלִים, וּמְשַׁנָּה לֹא זֹוה מְמַקּוּמָה.

גַּם הַלוּם רֵאִיתִי לְהַרְהִיג רִיִּי דְהוּן שְׁלִיטָא דְכַתְּבַת בְּגִלְיוֹן שְׁעִרֵי הַהֲלַכָּה (

או ע"י מנעול חשמלי, או הוצאה לרשות הרבים, וכדומה, האם זה מותר. - כי יש שרצו לומר שאין זו סכנה ודאית, כי לפי מה שה"י זה שבוע ימים נפלה בעירכם רק רקטה (פצצה) אחת או שניים ליום [=א"ה, כוונתי הייתה בעיקר בגבול העיר אפקים, וכן דה"י ירוטים רבים בסביבות ועל שטח העיר], ובי"ה לא ניזוק אף אחד.

לענ"ד בודאי סכנה גדולה היא, כי רקטה כזו יכולה ח"י להרוס דירה שלימה ולהרוג כמה אנשים רח"ל, ומפורש במשנה וגמי ונפסק בשו"ע (או"ח סי' שכ"ט) כי אפילו על ספק ספיקא רחוק של סכנת חיים מחללים שבת, כגון בנפלה מפולת ויש שם אדם ספק ישראל, או עכו"ם, או חי וכו', מחללים עליו את השבת, ואפילו על גוסס רח"ל דק"ל רוב גוססים למיתה, בכ"ז לגבי פיקוח נפש חיישינן למיעוטא, ושמא יחיה, ואפילו פוגעים בתינוק מרוצף רח"ל שא"פ (=נדצ"ל שעי"פ) דרך הטבע אין לו תקות חיים, ואפילו הוא בין רוב עכו"ם (עי" ביאור הלכה רס"י שכ"ט), ומה שבי"ה נפלו בעירכם באופן יחסי רק מעט רקטות, ולא נפגע שום בן אדם, נס גלוי מן השמים הוא, שהנה לא ינום ולא ישן שומר ישראל. ואנו מברכים בכל יום "אוהב עמו ישראל", וגם "כיפת הברזל" היורים נגד הרקטות ע"פ דרך הטבע לא תמיד במאה אחוזים מדייקים, כאשר קורה גם כעת בארצה"ק, וגם נופלים מזה רסיסים, וברור שעי"פ דרך הטבע במלחמה כזו במאות רבות של רקטות היו יכולים ח"י להיות הרבה הרגים רח"ל, ורק בדרך נס מן השמים הקב"ה מצילנו, וא"כ אין לסמוך על נס ולא לנוס למקלט, שכבר נחלקו (בפסחים ס"ד): אביי ורבא אי סמכינן אניסא, וקיי"ל כרבא דלא סמכינן על נס (רמב"ם הל' קרבן פסח פ"א הי"א) - מעשה נורא חזינן (שם בפסחים פ"ד): דמעולם לא נתמעך אדם בעזרה (מרוב דוחק), חוץ מפסח אחד שהיה בימי הלל שנתמעך שם זקן אחד והיו קוראין אותו פסח מעוכין, הרי שבמעמד הגדול של ק"פ בעזרה הקדושה בימי גדול וצדיק הדור הלל הזקן היתה כזאת, ואחז"ל (מגילה ז'): לאו בכל שעתא מתרחש ניסא, וכתב הרמב"ן (פ' בהר) דאע"פ שמובטחים אנו להתברך בשנה השישית בתבואה לשלש שנים, מ"מ יכול החטא ח"י לקפח הברכה.

וממילא פשוט שכאשר יש אזעקה צריך לקיים ונשמרתם מאד לנפשותיכם וללכת למקום שיותר מוגן. ולצורך ספק ספיקא של פיקוח"נ מחללים שבת אפילו במלאכה דאורייתא וכש"כ בדרבנן, אבל רק אם אין אפשרות בחדר מדרגות שגם הוא נחשב למוגן, וגם כשמותר הנ"ל אם אפשר יש לעשותו כלאחר יד, השי"ת פרוס סוכת שלום עלינו ועל כל ישראל אכ"י, דושה"י יוסף ליברמן, עכ"ל דמ"ר הגה"צ שליט"א, ודפח"ח.

[ועיין נמי בספר מגילת ספר על הלכות שבת להגר"א אייזנטל שליט"א (סימן כ"ז, שלהי סי' ו), ואכמ"ל בזה].

ובביקורי אצל מו"ר הגה"צ בעמח"ס משנת יוסף שליט"א ריש אלו תשע"ד לפ"ק, הראני תשובה מפורטת שכתב לשואל כיצד לנהוג בעת הישמע אזעקה בחופה, תפילה, קריאת התורה ועוד איזה דברים, ואכמ"ל כעת.

וכשדברתי בזה עם הגאון רבי שמואל דוד הכהן גרוס שליט"א בעמח"ס פירות השדה על הלכות שבת וש"א"ס, בסו"ד מסיק דאם נמצא ברחוב בעת האזעקה הוי מקום מסוכן, ומותר לו לעשות אף מלאכות דאורייתא וכ"ש דרבנן, וישתדל לעשות הכל בשינוי, אולם אם נמצא בבית הרי שבוה יש לחלק בין אם נמצא בין שני קירות, דבוה שאני לדעת הפיקוד יש בזה הגנה (א"ה), בהא יש לברר היטב אצל הפיקוד אם הוא גם בקומה אחרונה, דלפי מה ששמעתי מצריכים ב' גגות להגנה, ואכמ"ל). וכע"ז שמעתי מהגאון רבי אליעזר דוד שפירא שליט"א חדב"נ הגה"ק השפע חיים ז"ל מצאנו קלויזנבורג דבאופן דאינשי לוקחים האזעקה באופן רציני מותר לחלל שבת בדאו' ובדרבנן. אלא שלדעתו אין מצוי כמעט חילול שבת בדאו', דלשבור דלת דהוי דרך קלקול וכי"ב הוי דרבנן, עוד אמר דזקן ונכה וכי"ב דאינם יכולין לירד מקומה אחרונה בפרק זמן זה דהמדרגות, מותר להם לירד בהמעלית, וכנ"ל בגוונא דלוקחים האזעקה באופן רציני (ופשיטא דרובא דעלמא לוקחין זה באופן רציני, ועמשנ"ת לעיל).

ובדברי בזה עם הגאון הגדול רבי אשר וייס שליט"א גאב"ד דרכי תורה ובעמח"ס מנחת אשר, צידד דמלאכות דרבנן אפשר ליעביד בשינוי, אמנם מלאכות דאורייתא אינו חושב דמותר, וטעמו ונימוקו לפי דעדיין הסכנה על כל יחיד ויחיד בפרטות רחוקה היא. וצ"ע בזה.

[וע"ע מ"ש הג"ר יעקב אמסעל שליט"א בקובץ המאור (מנ"א אלו תשע"ד לפ"ק) בתשובה לידידו בעמח"ס גם אני אודך שליט"א בענין אזעקה באמצע ברכת כהנים, ובשלהי תשובתו שם בענין אם מותר לכהן להסתתר בתוך אהל המת כשיש אזעקה, ולית ל"י מקום אחר להסתתר בו, והעלה לפי"ד דשרי דהוי סכנת נפשות, וטומאת כהנים אינם ביהרג ואל יעבור, וכדק"ל ביו"ד סי' ס"ס דמותר לרוץ לבית ע"ז להציל עצמו, והאריכו האחרונים טובא בענין כהן המוכרח להיות בבית החולים דאיכא שם טומאה, ובכ"ז אם אפשר בפתח פתוח עדיף, דכל דאפשר למעט באיסורי עדיף. וע"ש במאי דציין ואכמ"ל, עכ"פ נלפע"ד דגם בשאלה הנ"ל באם יכול יעביד בשינוי, ודו"ק].

והנה עתה בש"ק דברים תשע"ד לפ"ק שאלתי מכבוד מורי ורבי מרן רשכבה"ג הגר"א"ל שטיינמן שליט"א, דשמעתי משמ"י דכשיש אזעקה רח"ל הוי גדר פיקוח"נ, והיות והנני גר באופקים נסתפקנו כשיש אזעקה בשבת אי שרי להוציא זקן וכי"ב בכסא גלגלים למרחב מוגן (במקום שאין עירוב טוב), או אי שרי להוריד תינוק לקומה תחתונה במקום שאסור לטלטל בחדר המדרגות (עי' לעיל), וכדומה, ואמר לי מו"ר מרן הגר"א"ל שליט"א "סכנת נפשות", ואח"כ הוסיף ואמר "חשש סכנת נפשות (גם מחללים שבת)", עכתד"ק, וכן נמי שאלתי ממו"ר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א אי שרי לטלטל כסא גלגלים דזקן היכא דאין עירוב טוב למרחב מוגן בעת האזעקה, ואמר לי מו"ר מרן הגר"ח"ק שליט"א "שיקח, זה פיקוח נפש", עכתד"ק. (ושאלתי שוב אם הוי גדר פיקוח"נ, ואמר לי בפ"ק דכן). והכי נמי סח לי ידידינו האברך המופלג רבי יהודה דוד בצרי שליט"א בעמח"ס מבצרי יהודה, דשאל למו"ר מרן הגר"ח"ק שליט"א בגוונא די ש אזעקה באמצע הלימוד אם יש לילך למרחב מוגן, ואמר לו מו"ר מרן שליט"א "פיקוח נפש". ודוק.

ובעמדינו בענינא דחיי נפש אמרתי כי טוב להעלות עלי גליון מאשר נתחדש לי בינא דהילולא קדישא דרבינו האוה"ח הקדוש ז"ל זיע"א, ט"ו תמוז דהאי שתא, דהנה נודע בשערים הא דכתב האוה"ח הק' עה"פ ושמרנו בני ישראל את השבת לעשות את השבת (שמות ל"א ט"ז), וז"ל: ירצה על זה הדרך, אימתי אמרתי לך לשמור איש ישראל אפילו בערך כבוד שבת דוקא לעשות, פירוש באדם שישנו בגדר עמוד לעשות, אבל מי שודאי לא יקום ולא יגיע לשבת לשומרו, הגם שרפואות אלו יועילו לשעות או לימים לא יחללו עליו שבת, עכלה"ק. והאריכו קמאי ובתראי לאקשו"י אהא דביומא (דף פ"ה) ואיפסק להלכתא דמחללין שבת אפילו לחיי שעה, וישבו בזה כ"א לדרכו, הלא בספרתם. ואשר נלע"ד דאפשר דכוונת האוה"ח הק' במומר להכעיס, וכמ"ש בפרי מגדים הל' שבת (סי' שכ"ח משב"ז סק"ו) ז"ל: פשיטא לי מומר לחלל שבת בפרהסיא ועכו"ם או מומר להכעיס לדבר אחד אין מחללין עליו שבת, ומורידין ולא מעלין נמי אין מחללין עליו שבת, עכ"ל.

ועמ"ש במשנה ברורה (סי' שכ"ט סק"ט) דכתב ז"ל: ישראל בעל עבירות לתאבון כל זמן שאין כופר בתורה נראה דמחללין עליו שבת כדי להצילו, אבל אם הוא להכעיס אסור להצילו אף בחול, וכל שכן דאסור לחלל עליו את השבת בפיקוח הגל או בשאר רפואה, והוא הדין לכל הני דאיתא ביורה דעה (סימן קנ"ח סעיף א' וב') עיין שם, ע"כ [ועמש"כ רבינו ז"ל בפרי תואר סי' ב' סק"ח ע"ש]. וע"ע במ"ב ובבאה"ל סימן ש"ל (סי' ח'), ומ"ש התם מהפמ"ג. וע"ע בפסקי תשובות סימן שכ"ט מ"ש מגדולי הפוסקים בהא. וע"ע בגדר משומד בס' חבצלת השרון להגר"מ קרליבך שליט"א (פ' כי תשא עמוד תשפ"ט), ואכמ"ל בזה. ולפי זה שיעור דברי רבינו האוה"ח הק' כך הוא, דקרא דושמרו את השבת לעשות את השבת מורה לן דאימתי ציונו הקב"ה לחלל ש"ק עבור איש ישראל, דייקא באדם השומר ש"ק כהלכתה דהוי בגדר "עומד לעשות", והיינו דאם היה כעת יומא דשבתא ה"י שומרה כדבעי, ועל כן אף דהרפואה נדעביד ליה תועיליהו רק לשעות או לימים אחדים ולא יחיה לשבת הבאה, מכל מקום כיון דהוא בכלל "עומד לעשות" מחללין עליו את השבת, ומכש"כ דעתה אם תועיליהו הרפואה בשבת זו דישמרנה עכ"פ איזה שעות, אולם באדם המומר להכעיס וכי"ב דאם ה"י כעת יומא דשבתא קמיה ידוע לן דלא ה"י שומר ש"ק, הגם דרפואות אלו יועיליהו עכ"פ לשעות או ימים ולא יגיע לש"ק, וממילא לא יחללה, מכל מקום אסור לחלל עליו את השבת דאינו בגדר "עומד לעשות", ומכש"כ דאם תועיליהו הרפואה בשבת זו דיחללנה ברשעתו רח"ל, ע"כ ברירא מילתא דאסור לחלל עליו ש"ק.

ועתה מצאתי בספר עיטורי חיים פ' כי תשא (עיטורים וביאורים מגדולי הדורות לספר אוה"ח הקדוש, ב"ב תש"ע) דהאריכו ליישב האי קשייתא מספרן של צדיקים, ובישובם האחרון הביאו ליישב משו"ת פרי השדה להגאון רבי אליעזר דייטש זלה"ה הגאב"ד בדאניהאד (ח"ב סימן י"ז), ובעייני שם חזיתי דכתב בהא ז"ל: ואשר אני אחזה בכוונת דברי אור החיים ה"י כך, דהנה הא ודאי פשיטא לכ"ע באין שום ספק דעל מומר להכעיס אין מחללין שבת כיון שהוא מהמורידין ולא מעלין, כמ"ש הפרמ"ג או"ח סימן שכ"ח במשבצות ס"ק ו', וההוא אמר דאפילו במומר לתאבון בפרהסיא אין מחללין שבת, וע"ז פקפק קצת בשו"ת מהר"ם שיק או"ח סימן ק"מ (וע"י ילקוט יוסף מחברת ה' סימן קל"ג), והנה ודאי מסברא ג"כ יש חילוק בין מומר לתאבון ובין להכעיס, דבלתאבון י"ל דע"י חליו נשבר לבו בקרבו וישוב מדרכו הרע וישמור אח"כ שבת, אמנם במומר להכעיס ודאי אינו בגדר זה שישבו עוד אפילו ע"י יסורים ר"ל, דעל אלו נאמר רשעים אפילו על פתחו של גהינם אין חזורין, עכ"פ במומר להכעיס ודאי אין מחללין שבת, והנה בכל חולי שנתרפא כיון דאמרינן מס' נדרים מ"א אין החולה עומד מחליו עד שמוחלין לו עונותיו, אי"כ מועיל לו רפואה שיזכה אח"כ לחיי הנצח, אמנם כן היינו דווקא למי שמאמין בתורת ה', והגם שמחמת התגברות היצר חטא, עכ"פ ע"י יסורים שהיו לו ר"ל נכנע יצרו בקרבו ויזכה לחיי עולם ג"כ, אולם מי שהוא מומר להכעיס, גם אחר אשר יעמוד מחליו לא ישום אל ליבו לעזוב אורחות רשעו, ולא הועילה לו רפואתו רק לחיי שעה שיוכל עוד קצת למלאות תאוות נפשו (ובחיודושי אגדה יש לנו בזה

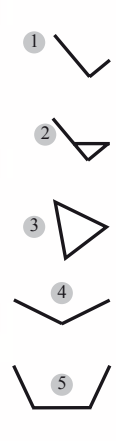
אריכות דברים בס"ד). והנה בדברי אור החיים יל"ד עוד במ"ש אבל מי שודאי לא יקום ולא יגיע לשבת לשומרו, ולכאורה תיבת לשומרו מיותר, דאם לא יחיה עד שבת הבאה איך יוכל לשמור אותה, אלא כוונת האור החיים הוא כך, שלא אמרה תורה לחלל שבת עבור אחד מישראל רק באדם שישנו בגדר עומד לעשות, כלומר שאם אפילו עד עתה חילל שבת עכ"פ הוא בגדר ששקיקום מחליו ישמור שבת, שעד עתה לא חטא רק מחמת התגברות היצר, וא"כ בוודאי יש לומר שע"י יסורים שהיו עליו נהפך לבו לטובה, מחללין עליו שבת שע"י ודאי ישמור עוד שבתות הרבה, משא"כ מי שודאי לא יקום כלומר לא יקום ויתעורר לתשובה ולא יגיע לשבת "לשומרו", כלומר שאפילו אם עוד יחיה כמה שבתות עכ"פ לא יגיע לשומרו כיון שהוא מומר להכעיס ר"ל, הגם שרפואות אלו יועילו לשעות ולימים כלומר שרפואתו לא הועילה לו להישיר דרכיו שיזכה לחיי נצח ע"י יסורים שעברו עליו, והרפואה היא רק לימים ולשעות, ומארץ החיים הוא כבר נגזר ואבדה תקותו, לא יחלל עליו שבת, וא"כ י"ל דגם ר"ש ב"מ דס"ל חלל עליו שבת אחד כדי שישמור שבתות הרבה, היינו ג"כ שיהיה אדם כזה שיש תקוה שישמור עוד שבת אם ישאר בחיים, משא"כ במומר להכעיס אין מחללין, וא"כ איש אליבא דהלכתא דברי האור החיים אשר רוח הקודש הופיע בבית מדרשו מקור מים חיים, עכ"ל דהפרי השדה. וע"ש היטב משי"כ מקודם לזה להגאון בעמח"ס מנחת אלעזר ז"ל ממונקאטש, ע"ש היטב, מיהו ע"י בס' עיטורי חיים דכתבו אדברי הפרי השדה דלא משמע הכי מלשון רבינו ז"ל, וצ"ע.

בענינא דמחיצות העשויות כמין גאם

כתב השו"ע (סי' שס"ג ס"א): מקום שיש לו שלוש מחיצות אסרו חכמים לטלטל בו עד שיעשה שום תיקון ברביעית, ע"כ. וכתב עלה בבאה"ל (ד"ה אסרו חכמים וכו'): ולענין אי מיקרי רה"י מן התורה לחייב הזורק מתוכו לרה"י יש פלוגתא בזה בין הראשונים, לדעת הרמב"ם פרק י"ד לא מיקרי רה"י מן התורה אלא בארבע מחיצות, או עכ"פ בשלוש מחיצות שלימות ולחי בכותל רביעי דחשיב כמחיצה, וכן מוכח דעת רבינו חננאל בפירושו בדף י"ב, עיין שם, אכן לדעת רוב הפוסקים [היינו רש"י בעירובין י"ב עמוד ב' ותוספות בכמה מקומות והראב"ד בהשגותיו והרא"ש פרק קמא דסוכה והרשב"א בעבודת הקודש ובחיודושי והריטב"א] בשלושה מחיצות או בשתי מחיצות ולחי רה"י גמור הוא מן התורה, ודע דאין נפקא מינה לדעה זו אם שתי המחיצות היו כמין ג"ס או שתי המחיצות היו זו כנגד זו, דגם בזה מיקרי רה"י מן התורה כיון שיש לו עוד לחי [הכי מוכח מעירובין דף י"ב עמוד ב' מקושת הגמרא שם מברייתא דרבי יהודה, עיין שם]. עכ"ל. והיכא דבקעי רבים בין המחיצות כתב דלכו"ע לא מהני, וע"ש דהאריך בזה.

וע"י בחזו"א (עירובין סימן ח' ס"ק י' ד"ה ובס' מ"ב) דקמייתי לדברי הבאה"ל דכ' דבב' מחיצות כמין ג"ס ולחי הוי רשות היחיד מן התורה, וכתב אהא ז"ל: והנה בכל ריבועו ודאי לא הוי רה"י, ואפי' באלכסון בתו' ח' ב' ד"ה מניח מבוואר דלא הוי רה"י מה"ת באלכסון, ואף לדעת הגר"א משמע דכה"ג אינו נידון באלכסון מה"ת, דאי"כ בדין הוא דתהני קורה אף אי היא משום היכרא וכמש"כ, והא דאמר י"ב ב' במבוי שהכשירו בלחי דוקא בב' כתלים זכנ"ל כיון דיש מחיצה כנגד הלחי עדיף טפי, וחשיב ע"י הלחי כסתום מג' צדדין [וכ"מ בל' הר"ן פ"ק דסוכה בסוגיא דמגו דהוי דופן לטוכה כו', דבב' דפנות כמין גאם וטפח אינו רה"י מה"ת אלא כנגד הקצר], עכ"ל. ולקמן (סימן י' ס"ק ט"ו) כ' ז"ל שם: ואי איכא ב' דפנות כמין ג"ס, ועשה לחי לא הוי רה"י וכמש"כ סי' ח' סק"י, מיהו אפשר דנידון באלכסון והוי רה"י ביניהן באלכסון דחשיב כג' דפנות, ונראה דאף אם הם מרוחקין זה מזה יותר מאלכסון של מרובע נמי הוי ביניהן רה"י כזה ולפ"ז אין שיעור בדבר אלא כל שיש לרבע בהן דע"ד הוי רה"י, וכן בעיגול בין שהוא חצי עיגול ובין שהוא חלק עיגול חשיב כג' מחיצות, וע"י בל' הגמ' י"ב ב' עגולה לא, וצ"ע בכ"ז, עכ"ל.

יש לדון דלכאורה בסימן ח' נראה דהעלה דל"מ רה"י אף באלכסון, ובס"י צידד דמהני, וצ"ע (ומיהו בס"י י' כתבו בל' אפשר, ויל"ע בזה). ושו"מ בספר שונה הלכות למו"ר מרן הגר"ח"ק שליט"א (סי' שס"ג ס"ג) דכתב ז"ל בתו"ד: ובחזו"א כתב שאם היה כמין ג"ס ולחי לא מבעיא כנגד כל הריבוע לא הוי רה"י, אלא אפי' באלכסון ג"כ אינו רה"י, ורק כנגד הלחי הוא רה"י מה"ת, מיהו דוקא כשב' הדפנות על שיעור אלכסון של מרובע (דהיינו זוית ישרה), אבל כל שנתקרב זה כנגד זה ונתמעט האלכסון משיעור אלכסון של מרובע נידון כג' דפנות כזה! וניתר בלחי וקורה אף מדרבנן [ולא נקרא שהניח הקורה באלכסון כדלקמן דין סי' ז], ואם שני הכתלים אין שוין רק א' ארוך וא' קצר כזה2 אין ניתר אלא כנגד הקצר כזה3 ולא באלכסון כזה4(סי' ע"ב סק"ו י'), אבל בס"י ע"י סקט"ו כתב דאפשר דגם באלכסון של מרובע נחשב מה"ת רה"י באלכסון, ויכול להתירו אפי' מדרבנן בלחי וקורה באלכסון, ואפי' מרוחקים זה מזה יותר מאלכסון של ריבוע כזה5 כל שיש בהן

משתכר באיסורי הנאה, ואף בחינם במה שזה מחזיק לו טובה, כן הקשו בתוס' (פסחים דף כ"ב ב.). ולדעתו י"ל דאם צעב"ח דאורייתא משמע דנפיק מן עזוב תעזוב והוי עשה, כמו שכתב הלבוש (סימן ש"ה סעיף י"ח), וא"כ דוחה עשה דעזוב תעזוב ללא תעשה דמשתכר באיסורי הנאה, עכ"ל. וכן נמי בפמ"ג (או"ח משבצות זהב סימן תס"ח אות ב') כתב ז"ל: "ומיהו יש לומר אף אי צעב"ח דין תורה אין בו לאו כי אם עשה", ע"כ. ועיי' בשו"ת חזון נחום (סימן ל"ה אות ה') דכתב בתו"ד: "אם כן בשבת הוי (איסור צעב"ח) דאורייתא מתיי טעמי, איכא ביה תרי עשה, חדא משום דכתיב עזוב תעזב שהוא אפילו בחול, וחדא מדכתיב למען ינוח שהוא רק בשבת", עכ"ל. ועמ"ש בשו"ת שדה אלחנן (סימן ע"ט) אדברי החזון נחום, ע"ש. והוסיף עוד בספר צעב"ח (שם) דיש לעיין בזה לפי"ד המאירי (ב"מ ל"א, ב') דכתב דאיסורא דצעב"ח ליכא למילף מעזוב תעזוב, רק מקרא דלא תחסם, אי לדעתו יהיה חשיבות דלא לאיסורא דצעב"ח, ע"ש בכל דבריו, ולהאמור שפיר י"ל דקסבר הר"י דצעב"ח הוי לא תעשה, ודוק היטב בזה.

אלא דאכתי יל"ד לשיטתיהוה דהסוברין דצעב"ח הוי עשה, היאך ידחה האי עשה דסוכה לעשה דצעב"ח, דהא קי"ל דאין עשה דוחה עשה, וצ"ל דיסברו בהא כהיפה ללב דלצורך מצוה או צרכו והשתמשותו דהאדם לא חיישינן לצעב"ח ושרי, ודוק היטב. ובהאי ענינא מצאתי דכתב מו"ר הגאון הגדול ציס"ע רבי יוסף ליברמן שליט"א בשו"ת משנת יוסף (חלק שמיני, סימן נ"ז) בתו"ד ז"ל: נמצא שגם לחוב מוסרי ומצוה קיומית הותר צעב"ח הגם שהוא דאורייתא, והוא כמש"כ החת"ס הנ"ל (=חאו"ח סימן ק) דלכל צרכי האדם הותר צעב"ח, וכן הרי הותרה שחיטה, שהוא צער מיתה, ומותר לעבוד בבהמות לחרוש ולמשא, גם אם הם מתייגעות וצער להן, מפני שהאדם עושה זאת לצרכו, והתורה התירה לו (כמשנת"א) אצלינו במק"א. ומצינו בירושלמי (שבת פ"ה ה"ב, דף נ"א א') מה צביעה היתה במשכן שהיו משרבטין בבהמה בעורות אלים מאדמין, ופי' הקרבה"ע שהיו מכין את הבהמה בשרביט כי היכא דליתאדם העור כשיפשיטו אותה, והחת"ס בתורת משה (פ' תרומה, דף נ"ו ב') מביאו ומפרש שהכו באלים חיים עיי"ש, הרי שזה הותר לתועלת האדם, עכ"ל. וא"ש היטב.

ובעיקר כללי עשה דוחה לא תעשה יש להאריך בהא טובא, ועיין בספר ברכת חיים לידידונו הרה"ג רבי יצחק אגרנטי שליט"א מאי דאסף וביאר בזה להפליא ותורה נחת.

עוד רגע קט אדברה, דהנה בספר צער בעלי חיים (עמוד שמ"ט) כתב דמותר לגרום צעב"ח לצורך עשיית מצוה או הימנעות מעבירה, וד"ו יש ללמוד מהא דשרי ליעביד בע"ח כלחי למבוי או דופן לסוכה, ובהערה דשם (אות תת"ו) כתב ז"ל: ברם יש שהעירו דלקשור בהמה בתור מחיצה הוא רק מצב שאינו נוח לה, אולם במקום שהדבר ממש מצער אותה צ"ב אם יהא מותר (אכן עיין לקמן שנראה שיש היתר לגרום צעב"ח ממש במקום צורך מצוה, בדומה לשעיר המשתלח ואלים מאדמים), ע"כ, ועיי' בכ"ד.

ויש לעיין בסברת היש שהעירו הנ"ל, דהא מכל הני פוסקים דנקיטנא מבואר שפיר דודאי קחשיב צער להבהמה, רק דכל הא דשרי הוא לצד דהוי מצוה או צורך האדם לתשמישו, וגם בלאו הכי תמוה לומר דהוי רק גדר מצב שאינו נוח להבהמה, לפמ"ש בס"י ש"ב (סעיף ה') דבכ"ד לאחשובי לבע"ח כמחיצה בעי לכופתה, ועיי' במשנה ברורה (ס"ק ל"ו), ע"ש.

וכן נמי בס"י ש"ג (סעיף ג') אי' דלאחשובי כלחי בעינן לקושרה בענין דאי"א לה לרבוץ, ופשיטא דכ"ז הוי צער להבע"ח רק דההיתר הוא כדכתיבנא לעיל, ופשוט.

והא דכתב בס' צעב"ח לתמוה אמש"כ השד"ח דהיתר השלכת שעיר המשתלח מן הצוק הוא משום מצוה ומשום צורך דשפיר דמי ע"ש, דלכאורה הא בריא דההיתר בזה לפי דכן ציוה השי"ת, ולא משום שהתבססו על ההיתר לגרום צעב"ח לצורך האדם, וכפי דפשוט דאא"ע"ה כשהלך לעקוד בנו עשה כן משום מצות השי"ת, ולא משום שהתבססו על ההיתר לגרום צער לצורך האדם או כל חשבון אחר, וצ"ע. הנה כן מצאתי דכתב לאקשו"י בספר נפש כל חי להרה"ג רי"א שטסמן שליט"א (סימן ט' הערה ל'), והוסיף דבכ"ה כלל לא בעי להיתר דצורך מצוה וצורך האדם כשאר דוכתי, אלא דבאופן זה נאמרה מצות השלכת השעיר דכן ציוה התורה, ומה שייך לדון בי' משום צעב"ח, וכדאמרינן במנחות (דף ו', ועוד) "שכן מצוותו בכך", דבהכי אמורה המצוה ואינו בגדר עדל"ת, וכמו במצות שחיטת קרבן בשבת דזה גופא מצות הקרבן, ה"נ השלכת השעיר לכא"ו הא גופא מצוותו בכך (ועיי' פירושו רבינו נסים גאון שבת קל"ג ב'), וכתב דכבר העיר כן בשו"ת בית דוד להגר"ז לייטער זלה"ה (סימן ל"א) ע"ש, ומצוה ליישב [ובהאי ענינא ראיית דכתב העקידת יצחק (שער ס"ג) [הו"ד בכפתור ופרח בסוף מס' יומא מהד"ו עוז והדר], וז"ל: לפי שהיו הטועים אז מורגלים לזבח זבחים אל השעירים, להיותם ממשלת השדים, או להיות להם דרך עבודה ואלהות כמעשה ארץ מצרים, והיו משוטטים דמיונותם בכמו אלה הענינים הנפסדים והמשחיתים בעם, היה המרצון האלהי כי ביום הזה הגדול והנורא תיישב המצוה הזאת, אשר עניניה הוא לנהוג בזה השעיר מנהג הפקר ובזיון בתת עליו כל עוונות בני ישראל ופשיעיהם היוצאים מההיקש האנושי

בע"ח להעמיד שם הבהמה מקושרת בחבלים, ותי' דלדבר מצוה מותר, ועוד דהוא לצורכו ולתשמישו, וכל כה"ג לא חיישינן, ותי"ד ישל"א (=זה תורף דבריו יחי שמו לעד אמנן). והנה ודאי היכא דמוצא מדברים אחרים לא הותר לו, אך היכא דלא ימצא אתי עשה דסוכה ודחי ל"ת דצעב"ח דבהמה, ונפקא מינה דהיכא דיש לו אדם ובהמה צריך לאקדומי לאדם, כיון דלגבי אדם במחלוקת הוא שנוי אם איתא להאי דינא דצעב"ח או לא, עיין גזוי חיים מע' צ' אות י"ד, יע"ש. ואילו בבהמה הוא מוסכם ודאי דהאדם קודם לבהמה בזה, אלא דאעיקרא באדם לא שייך קשר כדי שיסבול צער, ועיין בכורי יעקב אות ל"א, אם לא דהצער הוא משום דהוא עומד, והעמידה צער חשיבא, וברור". עכ"ל. ע"כ.

וע"ע בספר כף החיים להגר"ח סופר זלה"ה דמייתי לדברי הח"ח, ובריש דבריו הוסיף מהיפה ללב גופי' (חלק ה' סי' תר"ל אות א') "וגם משום מצוה הבאה בעבירה לא הוי", ע"כ.

והנה לשיטתי' דהיפה ללב הכא נמי י"ל דשרי להעמיד הבהמה כלחי ומחיצה, ולי"ח לצעב"ח מדהוי צורכו ותשמישו (ואפשר איכא בהא אף גדר מצוה שלא יטלטל באיסורא, ויל"ע), ברם לא זכיתי בעניות דעתי להבין דברי קדשו דהר"ח במאי דכתב דהיכא דאינו מוצא דופן אחר לסוכתו וזולת בע"ח, "אתי עשה דסוכה ודחי ל"ת דצעב"ח דבהמה", דכל הא ניחא גבי סוכה דאית בישיבתה מי"ע (עי' שו"ע או"ח סי' תרכ"ה וסי' תרל"ט ובנו"כ באורך ואכמ"ל), וע"כ דחי ל"ת דצעב"ח, אולם גבי העמדת בע"ח כלחי להיתר מבוי דאית לי' ג' מחיצות, צ"ב היכי ידחה זה להל"ת דצעב"ח, הא הוי רק תקנתא דרבנן (עי' שו"ע סי' שס"ג סי"א ובמ"ב ובאוה"ל שם), וצ"ע.ג.

והנה לעיל ביארנו בכונת הר"ח דהא דדחי עשה דסוכה ל"ת דצעב"ח הוי אישיבה בסוכה, ע"ש, ומצאתי בשדי חמד (ח"ה, דף קל"ג א') דקמקשי ארו"ח דאי אתינן עלה מטעם דחיה הא בעינן בעידנא וליכא, וכתב ליישב דמיירי בעושה סוכתו בחוה"מ, ובהדי דקא עביד נפיק, וצ"ע לר"ח (סי' תרל"ז סק"ג), ע"ש היטב.

והיה מקום לדון אם עשיית הסוכה גופי' הוי מצוה, ועיין בספר נתן פרו עמ"ס מכות להגאון הגאון רבי נתן געשטעטנר זלה"ה (דף ח' ע"א רש"י ד"ה השתא נמי, דף ע"ה מדה"ס) דמייתי להא דכ' רש"י התם "אין הישיבה מצוה אלא עשיית הסוכה", וכי"מ מלישנא דמתני' בשבועות (כ"ט, א') נשבע לבטל את המצוה שלא לעשות סוכה ושלא לטול לולב ושלא להניח תפילין, ולא נקטו שלא לישב בסוכה דומיא דנקטו נטילה בלולב והנחה בתפילין, ומוכח דסוכה שאני דהעשי' גופא הוי מצוה, אמנם מייתי משו"ת רבינו חיים אור זרוע (סימן י"א) דמבואר מדבריו דאין מצוה בעצם עשיית הסוכה, והאריך שם בכל הא טובא. ועיין נמי מש"כ איהו גופי' בשו"ת להורות נתן (ח"ב סימן מ"ח) באורך עצום בכל האי ענינא.

ולפום פשטי אף אי נימא דעצם עשיית הסוכה הוי מצוה, מי"מ לא הוי מצוה מדאורייתא, וכפי זה נראה דאין לפרש דכוונת הר"ח דעצם בניית הסוכה תדחה להל"ת דצעב"ח, רק כאמור ישיבת הסוכה דהויא עשה היא דדחיא להל"ת דצעב"ח. - מיהו יש לעיין בזה לפום מאי דכתב בשו"ת להורות נתן (שם ס"ק י"א) ז"ל: ברם להנ"ל ניחא, דבאמת זמן עשיית הסוכה הוא שלושים יום קודם החג, וכמש"כ הריטב"א הנ"ל (סוכה דף מ"ו א' ע"ש), ובשו"ת הרי"ם הנ"ל (בחי' להלכות פסח סי' תכ"ט ד"ה וכן פירש"י) כתב דאפשר שהוא דין דאורייתא, דהא ילפינן מקרא שהרי משה עומד ומוהיר וכו', עכ"ל.

וכפי זה יש לצדד דכיון דעצם עשיית הסוכה הוי מדינא דאין, ממילא אפשר דזהו העשה דדחי ל"ת דצעב"ח, אך נראה דיש לדחות דברינו לפי דאף אי נימא דהוי מצוה דאין, מי"מ אחר דגומר עשייתה לכאורה שוב אין בזה מצוה לגבי בזה שעומדת הסוכה על תילה, ולית לי' דחיה להצעב"ח (א"כ נימא דמעטתה הוא רק גרמא דצעב"ח, ואינו מסתבר כלל), ועכ"צ"ל דהעשה היינו ישיבת הסוכה, וכמ"ש השד"ח דקעביד לה בחוה"מ, ותיכף ומיד בגמר עשייתה יושב בה, ודו"ק.

וחזי הוית להשד"ח (שם) דכתב בתו"ד אדברי הר"ח ז"ל: "אלא דלפי האמת נראה דאין בזה עשה דוחה לא תעשה, דאף להסוברים דצער בעלי חיים דאורייתא, מכל מקום אין בו לא עשה ולא לא תעשה, עיין בתשובות הרד"ב בלשונות הרמב"ם סימן קס"ח, והביא דבריו הרב מקנה אברהם במהדורא בתרא במערכת הגימ"ל אות ע"ט, וכיון דאין בו אלא איסור בעלמא שפיר נוכל לומר דבמקום מצוה שרי, דלא גרע מכשעושה לצורך תשמישו. וזהו כוונת הרב בנו נר"ו (=בעמ"ס יפה ללב דמייתנין לעיל), ולא ידעתי מה הוסיף על דבריו. וראיתי להרב ישרי לב בדף י"א ע"ב שחקר לפי מאי דקיימא לן דצער בעלי חיים דאורייתא, איך הותר להשליך את השעיר המשתלח מן ההר, ולא היה מגיע לחצי ההר ונעשה אברים אברים, וצ"ע לעיין בשפת הים אות הצד"י, ואין מצוי אצלי, ולפום ריהטא נראה דמתיישב על פי האמור דמשום מצוה ומשום צורך שפיר דמי, וק"ל. עכ"ל דהשד"ח, ועיי' במאי דצ"ע עוד בזה.

איברא דאי מהא י"ל דהא מצינו איזה אחרונים דס"ל דאיסור צעב"ח חשיב לעשה, דעיין בספר צער בעלי חיים לידידונו הרה"ג רי"נ אשכולי שליט"א (פרק א' עמוד נ"א) דמייתי דבספר גזוי רבי עקיבא איגר (ב"מ ל"ב ב') כתב ז"ל: גמרא, הכי נמי מסתברא דקתני אם היתה טעונה יין סך אסור וכו', אלא אי אמרת דאורייתא אמאי אין זקוק לה, ואם תאמר מה בכך דצעב"ח דאורייתא מי"מ אסור, דהוא

לרבע ד' טפחים הוי רה"י מה"ת, וכן במחיצות בעיגול בין שהוא חצי עיגול ובין שהוא חלק עיגול חשיב כג' מחיצות, וצ"ע. ובס"י ע"ג סק"ט (שנדפס בהוצאה ראשונה בסוף הספר והוא בתרא) מצדד שאם האלכסון אין מתלקט י' מתוך ד' לא מהני, דנחשב ככותל ישר [כמו שבתל המתלקט צריך שיהא י' מתוך ד'], ולכן מקום שיש לו ג' מחיצות מערב ודרום וצפון ואלכסון כלפי חוץ כזה"ה אם במשך ד"א של דרומית לדרום לא גדרה י"ט ממזרח למערב אינה מחיצה, וכן במחיצה הצפונית ואין המקום הגדול ביניהם רה"י, וצ"ע, עכ"ל ועיין בהערות לשוה"ל סי' שס"ג (שם). וצ"ע לדינא. גם הטעם ראיתי בס' נתיבות שבת להגר"י בלוי זלה"ה (פרק ב' הערה ג') דמייתי לדי' מן החו"א ז"ל, והעיר כמ"ש בביה"ל מדבריו דסעי' ע"ב לסימן ע"ד, ועיי' מאי דהאריך בזה, ואכמ"ל.

נהדר ענפין לקמייתא דנראה לפו"ר דלדעתו דהביאור הלכה בגוונא דג"ם העשוי כזה **V** מהני הלחי לאחשובי לכל הריבוע כרה"י מה"ת, ברם לפשטות ד' מן החו"א ז"ל לא מהני לאחשובי לכל הריבוע כרה"י, ומדלא השיג ע"ד הביאור"ל רק הביאו בסתמא אפשר דאף סבר כן החו"א בכונת הבאוה"ל, ויל"ע בזה. ובעיקר מ"ש החו"א ז"ל מתו' (דף ח'), יעויין בספר ברית יצחק להגר"ר יצחק ברכה שליט"א (סימן שס"ג) דכ' ז"ל: ובחו"א סי' ע"ב ס"ק י' ד"ה ובס' כותב דמהתוס' הזה מבואר דלא הוי רה"י מה"ת באלכסון, ולא הבנו מנ"ל הא, וצ"ע היטב בכונתו עכ"ל, ולא עיינתי בזה כעת, וצ"ע.

ומצאתי בספר מנחת אשר להגר"א וייס שליט"א עמ"ס שבת (סימן כ' ס"ק ט') דכתב ז"ל: נתחבטתי בענין מחיצות שאינם עומדים בזוית של מרובע אלא בזוית חדה וסמוכים זה לזה (כעין **O**), אם דינם כב' מחיצות בלבד ולא הוי רה"י, או דינם כג' מחיצות והוי רה"י לכמה שיטות. ויסוד הספק הוא אם בעינן דוקא ג' מחיצות ממש כדי לעשות רה"י, וא"כ אין זה רה"י, או שמא די במה שהשטח שבין המחיצות מוגדר מג' כיוונים, כגון מצפון דרום ומערב, וא"כ אף בב' מחיצות בזוית חדה כניל הוי רה"י כיון שמחיצות אלו חוצצים בין השטח שביניהם והשטח שחוצה להם מג' צדדים. ומסברא היה נראה דהוי כג' מחיצות להיות רה"י, דלא מסתבר שמקום המוגדר ע"י מחיצות ולא חסר לה אלא מחיצה קטנה לא יהא רה"י, ועוד דמאי שנא ממחיצה בעיגול (כזה **C**) דבדואי הוי מה שבתוכה רה"י כיון שהיא מוגדרת מכל צדדיה, אף שאין בה ג' מחיצות מוגדרות ונפרדות, וכמו"כ נראה פשוט דעיגול מקוטע או חצי עיגול (**V**) הוי נמי רה"י למי"ד דג' מחיצות הוי רה"י, ויסוד הדבר הוא דכל שטח המוגדר מג' צדדים ויש בין מחיצותיה דע"ד טפחים הוי רה"י, וראיתי שוב ש"כ החו"א עירובין סימן ח' אות ו', עכ"ל.

ואמנם הרבה יל"ד בזה בשיטתי' דמנן החו"א ז"ל כדהארכנו לעיל, אך מלי הבאוה"ל בפשיטות נראה דבעינן ג' מחיצות ממש היינו ב' מחיצות ולחי, ועיי' לכא"ו באופן כזה **V** אי לאו דיעביד לחי לא יהי לאחשובי רה"י, דהא עם כל זה דהשטח חוצץ מג' צדדים, אך כיון דהוי דבר הנפעל ממילא מחמת הנחת ב' המחיצות בצורה מסוימת אין הכרח דחשיב ג' מחיצות. והא דכתב המנח"א דמאי שנא ממחיצה בצורת עיגול דודאי הוי תוכה רה"י, אפשר דיש לחלק דסו"ס בעיגול מלא הרה"י מוקפת מכל צדדיה (ועיי' שו"ע ר"ס שמי"ה ובנו"כ שם), ועל כן לא איכפת לן צורת הגידור, משא"כ הכא דליכא היקף מלא דמחיצות כל דנבעי לאחשובי כרה"י אפשר דבעינן לעיקר תקנתא דג' מחיצות ממש, וע"כ רק כשיעביד לחי ברוח ג' יהי, וצ"ע. ומ"ש גבי חצי עיגול הארכנו הרבה במק"א לשיטתי' דמנן החו"א ז"ל (או"ח ליקוטים סימן ק"א ס"ק ד' ד"ה ואם), ועיי' בנתיבות שבת (פ"י הערה ח'), ויל"ע בזה.

ועיין מ"ש בשו"ת מעשה אפוד הנדפס בהאי שתא להגר"ר ישראל שניאור שליט"א (חאו"ח סימן ע"ג) מ"ש גבי מחיצות כמין גאם לענין סוכה, ע"ש ותורה רוב נחת.

בהא דשרי להעמיד בע"ח כלחי ומחיצה ולא חיישינן בזה לצעב"ח

שו"ע סימן שס"ג (סעיף ג'): מבוי שיש לו שלוש מחיצות ופרוץ מצד רביעי, התירו בלחי (פירוש, תרגום הקרש האחד לוחא חדא) שעביו ורחבו כל שהוא שיעמידנו בפתח המבוי, ויהיה גבהו עשרה טפחים, ומכל דבר שיעשנו כשר אפילו מבעלי חיים, ובלבד שיקשרנו שם בחבלים לכתלי המבוי ביתדות שיוצאים מן הכתלים בענין שאינו יכול לרבוץ כדי שיהא יתמטע גבהו מעשרה טפחים, ע"כ. ועיין נמי לעיל (סי' שס"ב ס"ה) בכל עושים מחיצה וכו' וכו' ואפילו בבעלי חיים, ובלבד שיהיו כפותים, ע"כ. והוא עפ"מי"ש בערובין (ט"ו, א') וסוכה (כ"ג, א'), ע"ש.

ואיכא למידק מאי טעמא לא חיישינן לאיסורא דצער בעלי חיים בהעמדת בהמה כלחי ומחיצה כשהינה קשורה וכפותה. והנה בשו"ע או"ח (סי' תר"ל ס"יא) אי' גבי העמדת בהמה כדופן לסוכה, וז"ל: עושים מחיצה מבעלי חיים שיקשור שם בהמה לדופן, ע"כ. וכתב עלה הגה"ק רבי חיים פלאגי זלה"ה בספרא דבי רב רוח חיים (סי' תר"ל ס"ק ב') וז"ל: "עושים מחיצה מבעלי חיים, עיין בסוכה דכ"ד ע"א, ועמ"ש מוה"ר הגדול שרשי הים דקכ"ו ע"א יע"ש, ובס' בה"ש דני"א ע"ב אות ס"ב ואילך. והקשה בני יידי כי ביצחק יקרא נר"ו (איהו הבעמח"ס יפה ללב זלה"ה) אמאי לא חששו משום צער

כאשר אמרנו. ושלח אותו אל הר עז וקשה ולהפיל אותו שם אל תחתית ההר להפסד וניתוח, כדי לטעת בליבם כי שוא עבוד אלהים זולתו יתעלה, ולא עוד אלא שהוא דבר שנוי ומשוקץ ומטמא במגע, דכתיב והמשלח את השעיר לעזאזל יבסס בגדיו ורחץ בשרו במים ואחר יבא אל המחנה, עכ"ל.

אחר זמן שאלתי ממו"ר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א מה ההיתר להעמיד בהמה כלחי ומחיצה, הא הוא לא צער מהא, ומריש אמר לי מו"ר מרן הגר"ח שליט"א דזה לא צער רק דכופתה ואינה יכולה לזוז, ושאלתי למו"ר מרן שליט"א מהא דעבדינן לבהמה כדופן לסוכה, והתם ודאי צער לה, וא"ל מו"ר מרן הגר"ח שליט"א דהאיך שרי לרכב עליה (=היינו דכל דהוא לצורך שרי).

וכעין זה אמר לי הגאון האדיר רבי דב לנדו שליט"א ראש ישיבת סלבודקא דכנראה שלצורך מותר, וכדחזינו דרוכבים ע"ג הבהמה וכי זה לא צער לה, עכ"ל, ודוק בזה.

שוב כתב לי הג"ר אברהם ישעיהו קניבסקי שליט"א וז"ל: "עיינן בשו"ע אהע"ז סוף סי' ה' ברמ"א (סי"ד) כל דבר הצריך לרפואה או לשאר דברים לית ביה משום איסור צער בעלי חיים, משמע דכל דבר שהוא צורך האדם אין בו צעב"ח, וכן פסק בתרומת הדשן סי' ק"ב עיי"ש, עכ"ל.

בענינא דלחי העומד מאליו

עירובין (ט"ו, א') איתמר לחי העומד מאליו, אביי אמר הוא לחי, רבא אמר לא הוא לחי, היכא דלא סמכינן עליה מאתמול כולי עלמא לא פליגי דלא הוא לחי, כי פליגי היכא דסמכינן עליה מאתמול, אביי אמר הוא לחי דהא סמכינן עליה מאתמול, רבא אמר לא הוא לחי כיון דמעיקרא לאו אדעתיה דהכי עבידי לא הוא לחי, ע"כ.

והנה בקידושין (נ"ב, א') אי' והלכתא כוותיה דאביי ביע"ל קג"ם, ופרש"י (שם ד"ה יע"ל קג"ם) וז"ל: סימני הלכות הן שנחלקו בהן אביי ורבא, ובכל מקום הלכה כרבא חוץ מאלו, יאוש שלא מדעת באלו מצואות (ב"מ דף כ"א ב'), ועד זומם אביי אמר למפרע הוא נפסל בפרק [זה בורר] [סנהדרין דף כ"ז א'], לחי העומד מאליו בפ"ק דעירובין (דף ט"ו, א'), קידושין שלא נמסרו לביאה בשמעתין, גילוי דעתא בגיטא בהשולח (גיטין דף ל"ד א'), מומר אוכל נבלות לתאבון כפ' [זה בורר] (דף כ"ז א'), עכ"ל [ועמ"ש בהגהות הבי"ח (שם ס"ק א') דגריס אוכל נבלות להכעיס ע"ש], עכ"פ שיטת רש"י ז"ל דהאי למיד דיע"ל קג"ם הוא לחי העומד מאליו, ופסקינן כאביי בהא מילתא.

מיהו התוס' (שם ד"ה ביע"ל קג"ם) כתבו וז"ל: למ"ד פירש הקונטרס לחי העומד מאליו, ור"ת מפרש דהלמ"ד היינו ימי לידה שאינה רואה בהן שאין עולים לספירת זיבתה (=ע"י נדה ל"ז א'), ובני נרבונא מפרשים דהלמ"ד היינו פלוגתא דפי' כל שעה (פסחים דף כ"ה ב') לא אפשר ולא קמכוין דהלכה כאביי, ע"כ, וע"ש בכ"ד. ולפימ"ש התוס' נראה לפ"ד דלשיטת ר"ת ובני נרבונא בלחי העומד מאליו פסקינן כרבא דלא הוא לחי [ועמ"ש אדברי התוס' בספר צפנת פענח לגאון ישראל מהר"י ראזען וזה"ח עמ"ס קידושין הנדפס עתה מכת"ק (דף נ"ב א'), ע"ש].

ברם, לדינא פסק הר"מ ז"ל בהלכות שבת (פ"י הלכה כ"ב) כאביי, וז"ל: ולחי העומד מאליו אם סמכו עליו מקודם השבת כשר, ע"כ. ועיין בהגהות מיימוני (שם, ג') דכתב וז"ל: כאביי ודלא כרבא (עירובין ט"ו א'), וכן פסקו כל הגאונים וספרי הפוסקים האחרונים שזו היא למ"ד של יע"ל קג"ם שהלכה בהן כאביי לגבי רבא, ודלא כר"ת (קידושין נ"ב א') שפסק בהא כרבא, ואומר דל' דיע"ל קג"ם היא לידה דפליגי בה אביי ורבא כפי' בנות כותים (ל"ז א') בימי לידה שאינה רואה בהן, ע"כ.

וכן נמי פסק הטור (סימן שס"ג) כאביי, ובבית יוסף (שם ד"ה ואפילו) כתב בסו"ד ופסקו הפוסקים כוותיה (=דאביי) שזו היא אחת מהשמעות שסימנן יע"ל קג"ם דק"ל בהו כאביי (קידושין נ"ב א'), ע"כ. ועיין בב"ח (שם ד"ה ואפילו) דכתב בתו"ד: וכ"כ הסמ"ג בהלכות נדה (לא תעשה ק"י"א) בשם כל הגאונים דהלמ"ד הוא לחי העומד מאליו, ואעפ"כ נהגו בצרפת להחמיר כרבינו יעקב לומר שאין עולין הואיל והדבר יצא מפיו, עכ"ל. מיהו נראה דדוקא ביבה שהוא איסור כרת החמירו, משא"כ גבי לחי שאינו אלא דרבנן אין להחמיר, ע"כ. הרי דהב"ח ז"ל ס"ל דאף דבצרפת החמירו גבי זיבה כר"ת, מ"מ גבי עירובין דהוי דרבנן אין להחמיר כר"ת למיפסק כרבא ופסקינן כאביי. ויש לעיין בזה אם אמנם דבריו דהב"ח ז"ל הוו אף לבני צרפת, דסו"ס אי פסק ר"ת דהלמ"ד דיע"ל קג"ם הוי ימי לידה אי"כ מאי אכפ"ל דעירובין הוו דרבנן, הא מיהא הלכה כרבא מאביי, ויש לעיין בזה.

אמנם בספר שירי כנסת הגדולה למהר"ח בנבנשת ז"ל (או"ח סי' שס"ג ס"ק ו') כתב אדברי הבי"ח וז"ל: אע"ג דלר"ת דמפרש למ"ד דיע"ל קג"ם ימי לידה אין הלכה כאביי בלחי העומד מאליו אלא כרבא, סוגיין דעלמא אזלא כאביי, והב"ח כתב דכיון דמידו דרבנן הוא אין להחמיר כר"ת, עכ"ל.

ויש לעיין לדברי השכנה"ג אם אף ר"ת יודי דהכא בלחי העומד מאליו פסקינן כאביי אמר דסוגיין דעלמא אזלא כוותי' דאביי, ואמנם מל' ההג"מ דמיתנין לעיל דכ' 'ודלא כר"ת' (קידושין נ"ב א') שפסק בהא

כרבא, נראה להדיא דר"ת פסיק הלכתא בלחי כרבא, הגם דסוגיין דעלמא אזלא כוותי' דאביי, וכן מטינן הדברים דאי נימא דקסבר ר"ת כאביי בזה אי"כ נמצא דבטל סימנא דיע"ל קג"ם, והו"ל למ"ד נוסף, דסו"ס מאי אכפ"ל משום מה הלכתא כוותי', ודוק היטב. ומצאתי בקובץ שיטות קמאי למסכת עירובין (שם) דהביא מספר האגור (סימן תקל"ד) דכ' משום המרדכי בפ"ק דעירובין דאין מביאין ראייה שלא להכשיר לחי העומד מאליו, דהא רב הונא ודאי כאביי ס"ל לקמן בשמעתין בלחי העומד מאליו דהוי לחי, ע"ש היטב. ואפשר דלזה נתכוון השכנה"ג, דסוגיין דעלמא כאביי ס"ל, ודוק בזה, וכ"פ להלכתא השו"ע (סי' שס"ג סי"א) ע"ש.

וזה עתה הראני ידידנו האברך המופלג רבי יצחק אייזיק רוזנטלר שליט"א דעמד בהאי ענינא דיע"ל קג"ם בספר דורש לציון לרבינו הנוב"י ז"ל (דרוש י"ג), וע"ש דביאר סדר ענינם דיע"ל קג"ם הגם דאינו כסדר השי"ס דזמ"ן נק"ט ע"ש, והתם (דרוש לשבת תשובה תקי"ב לפ"ק) האריך באמרי קדשו בפלוגתא אביי ורבא דעירובין (ט"ו א') גבי לחי העומד מאליו, דצ"ע אחר דלא איתותב רבא אמאי הלכתא כאביי, ע"ש בכל ד"ק באורך עצמם, ותורה רוב נחת. ועי' בספר ביכורי דניאל להגר"ד אטלן שליט"א עמ"ס עירובין (סימן ט"ו) מש"כ בהא דלחי העומד מאליו, ע"ש באורך. וע"ע בשיטה לא נודע למי עמ"ס קידושין (שם) דהכי מייתי מהגאונים ז"ל (ועמ"ש בעצמות יוסף (שם ד"ה תוספות ביע"ל קג"ם וכו' בתו"ד בשי"ר, ואכמ"ל).

ועיין במלחמת ה' להרמב"ן ז"ל (ב"ק דף י"א ע"ב מדפי הרי"ף) דכתב בתו"ד וז"ל: וכתב הנגיד ר' שמואל הלוי ז"ל בהלכות הנוכרות שלו, איכא דאמרי כיון דרבא ומר בר רב אשי בעו לה מיבעיא ולא איפשטא להו, עבדינן כמאן דפשיטא ליה, וכי אמרי' אביי ורבא הלכה כרבא לבר מיע"ל קג"ם, ה"מ במאי דפליגי אהדדי בודאי, אבל הכא דאביי פשיטא ליה ורבא מספקא ליה עבדינן כאביי דפשיטא ליה, אלו דברי הנגיד ז"ל, עכ"ל. וע"ש מאי דכ' בכל הא. וע"ע בספר מרגניתא טבא (על י"ד שרשי הר"מ בסה"מ) להג"ר אריה ליב ז"ל מקי"ק זיטל שהי' אב"ד במינסק (שורש שני שלהי אות כ"ו), ע"ש בזה, ע"ש.

בהא דלחי שעשאו מעצי אשירה כשר והמסתפק

עירובין (דף פ', ב') אתמר רב חיאי בר אשי אמר עושין לחי אשירה, ור' שמעון בן לקיש אמר עושין קורה אשירה, מאן דאמר קורה כל שכן לחי, ומאן דאמר לחי אבל קורה לא, כתותי מכתת שיעוריה. ע"כ. והתוס' ז"ל (שם ד"ה אבל קורה כתותי מכתת שיעוריה) כתבו וז"ל: אע"ג דלחי נמי בעי שיעור גובה וגם רוחב משהו מיהא בעי, מכל מקום כיון דלא בעי אלא שיעור זוטא לא החמירו בו. וה"ר אברהם פירש לחי אם היה מדבק הכתיתים בכותל הוא לחי, ובלבד שלא יהיו ניטלות ברוח, ואין להקשות מהא דפסלינן לולב של אשירה אפילו ביו"ט שני, דמשמע דכמאן דליתיה דמי, גבי לולב של מצוה החמירו, ע"כ. (ובמ"ש התוס' מהר"א ז"ל, ע"י בספר אור החמה להגה"צ רבי זונדל קרויזר זצ"ל בעירובין שם, ע"ש ודוק).

והנה הר"מ ז"ל בהלכות שבת (פ"י ה"ב) כתב וז"ל: בכל עושין לחיים אפילו בדבר שיש בו רוח חיים ואפילו באיסורי הנייה, ע"ז עצמה או אשרה שעשה אותה לחי כשר שהלחי עוביו כל שהוא. גובה הלחי אין פחות מעשרה טפחים, רחבו ועביו כל שהוא. ויש (הלכה י"ג) כ' וז"ל: בכל עושין קורה אבל לא באשרה לפי שם לרוחב הקורה שיעור, וכל השיעורין אסורים מן האשרה, וכמה רוחב הקורה אין פחות מטפח ועביה כל שהוא, והוא שתהיה בריאה לקבל אריח שהוא חצי לבינה של שלשה טפחים על שלשה טפחים, ומעמידי הקורה צריכין שיהיו בריאין כדי לקבל קורה וחצי לבינה, ע"כ. והראב"ד ז"ל בהשגותיו תמה אמ"ש הר"מ ז"ל וזה לשונו "ואם עביו כל שהוא גבהו מיהא צריך שיעור שיהא גבהו עשרה", עכ"ל. ועל כן העלה שם דבין לחי ובין קורה מותר, ע"ש בטעמו ונימוקו. ועמ"ש המ"מ ליישב בדעת הר"מ ז"ל, וז"ל: "והתירוץ בזה, שיש נקודות וקוים ושטחים, וכל זה לקוח בדמיון, ואין מצואות בפועל לנקודה אלא בקו, והקו לא ימצא אלא בשטח, והשטח לא ימצא אלא בגולם, והגולם הוא שיש לו ג' רחקים שהם ששה צדדים, וזה מבואר. ולפיכך כל מה שיצטרך לרחקיו שיעור קורה ושופר וכיוצא בהן, אין עושין אותו מאשרה לפי שהוא כמכותת וחסרת שיעור, וכל מה שאין צריך לרחקיו שיעור אלא לארכו בלבד הרי הוא כקוים ומותר בכל דבר, וזה דעת רבינו ז"ל ועיקר, ודברי הראב"ד ז"ל מן המתמיהין", ע"כ. ודוק בזה.

ואכתי צריך עיון, דהנה התוס' ז"ל הקשו דלחי נמי בעי שיעור גובה, וגם רוחב משהו מיהא בעי, וביישבא קמא כתבו וז"ל "מכל מקום כיון דלא בעי אלא שיעור זוטא לא החמירו בו", ע"כ. וצ"ע דהא תינח גבי עביו, דבזה לקושטא דמילתא סגי בשיעורא זוטא וע"כ לא קפדינן, ברם אנבהו קשיא דלא הוי פחות מ"ט.

ואפשר ד"ל דהן אמת בתירוץא קמא דתוס' לא הונח לן גבי גבהו, ומיהו סמכו התוס' אתירוץא בתרא דמיתו מה"ר אברהם דאם היה מדבק הכתיתים לכותל הוא לחי, ובלבד שלא יהיו ניטלות ברוח, דשפיר מיישב זה אף אגבהו. אי נמי י"ל דיסברו התוס' כמי"ש המגיד משנה דכל דלא בעי לרחקיו שיעור אלא לארכו בלבד, הרי הוא כקוים ומותר בכל דבר (ואי קשיא הא מ"מ איכא לעביו דלחי שיעורא כל דהוא, י"ל כמי"ש התוס' דכיון דהוי שיעורא זוטא לא החמירו בו).

איברא דיש לעיין בשיטתו דרש"י ז"ל (ד"ה כ"ש לחי) דכתב גבי לחי, וז"ל: "דאין לו שיעור לרחבו ועוביו", עכ"ל. וצ"ב בהא, דלעיל (דף י"ד, ב') איתא "לחיין שאמרו גובהן עשרה טפחים ורחבן ועוביין כל שהוא, רבי יוסי אומר רחבן ג' טפחים", ע"כ. ופי' בגמ' "וכמה כל שהוא, תני רב חיאי אפילו כחוט הסרבל", ע"כ. וצ"ע.

ואפשר ד"ל בזה דמהות "שיעור" ענינו מספר ומנין מסוים כגון טפח או טפחיים, אחד או שניים, וכן ע"ז הדרך. אולם "כל שהוא" אינו שיעור מסוים, אלא דבא לאפוקי מהעדד גמור, והא דאמרו בגמ' "אפי' כחוט הסרבל" נראה דמייתי דוגמא בעלמא לדבר דק למאד, והא ראייה דאף הר"מ ז"ל גופי' לא השמיענו שיעורא דחוט הסרבל, עוד זאת פוק חזי בלישנא דגמרא דקאמרו "אפילו כחוט הסרבל", דנראה מהא דאין הכרח ליעביד כחוח"ס, רק דהוה השיעור הזוטר דהיי' בזמנא, וזהו דכתב רש"י דאין שיעור לרחבו ועביו, ולפי דבכ"ש סגי, ודוק בזה הדק היטב. אלא דאית לן לעיוני בשיטת התוס' אי סברו הכי, אחר דבתירוץא קמא כתבו "מ"מ כיון דלא בעי אלא שיעור זוטא לא החמירו בו", הרי קמן דקראוהו התוס' "שיעור י"י, ויל"ע בזה. ועיין נמי בבית יוסף סי' שס"ג מש"כ ממהר"ם דמהמרדכי פ"ק דעירובין (סימן תפ"ב) מבואר דהא דכחוט הסרבל בדייקא הוא ולא בפחות מכן, אולם משאר פוסקים דסתמו וכתבו שיעור לחי כל שהוא משמע דס"ל דכחוח"ס לאו דוקא, אלא כלומר כל שהוא, ע"ש בדבריו, ועמ"ש בבעשה רוקח ע"ד הר"מ (שם) ובט"ז (סי' שס"ג סק"ה), ודוק.

והנה במרכבת המשנה כתב אדברי הר"מ ז"ל, וזה לשונו: ואע"ג דכ' רבינו לקמן ה"ג דשיעור עובי הקורה כ"ש, וא"כ אף בקורה נימא דהויא כשטח שלא ימצא אלא בגולם, ומ"ש ק' משטח, אין זה קושיא, דכיון שצריך שתהיה הקורה בריאה כדי לקבל אריח, בהכרח יש לו עובי קצת, וה"ל גשם בעל שלוש רחקים. ועיין בתוס' ד"ה אבל קורה שתירוץא הראשון הוא כדעת רבינו וכמי"ש ה"ה, ותירוץא השני בשם ה"ר אברהם נתכוונו להראב"ד, עכ"ל.

ולפענ"ד לפום מאי דכתיבנא בעניותין לעיל אפשר דיש ליישב קושיית המרכה"מ באופ"א, והיינו דהן לחי והן קורה שיעורן בכל דהוא, אך שאני הך כל שהוא דלחי קורה, דבלחי סגי בכ"ש לפי דאין לו הגדרת שיעור מדהא נקטו בו טעם מסוים, וע"כ בעינן ליעביד כל שהוא דלא יהיה העדר. אולם בקורה דבעינן שתהא חזקה כדי לקבל אריח, אף אי לא נימא כהמרכה"מ דכתב "בהכרח יש לו עובי קצת", ואף לו יהי דקין הדק כלא עובי כלל, מ"מ בעינן דיהי' לו הגדרת שיעור דחוק, דהיינו דאם אינו חזק כדי לקבל אריח לא מהני, ואם חזק הוא עבור זה מהני, נמצא דשפיר הגם דבקורה עוביה ורחבה כל שהוא, מיהו הך כל דהוא הוי עם שיעור דיהי' חזק לקבל אריח, משא"כ בלחי דלא בעינן לזה.

והנה בחידושי רבינו חיים הלוי על הר"מ ז"ל (שם) כתב לבאר בהאי ענינא, וז"ל: והנה בין בדברי הרמב"ם ובין בדברי הראב"ד הרי מבואר דהך הילכתא דכתותי מכתת שיעורי' לא נכלל בזה דעצם הדבר חשוב כמי שאינו, דאי"כ הרי לא הי' מועיל הא דלחי שיעורו במשהו, כיון דגם המששה כתותי מיכתת, א"כ גם משהו אין כאן, אלא ודאי דיסוד הדין הוא שהשיעור מיכתת ובטל מיני' שיעורי', אבל עצם הדבר אית' בעיני' ולא בטל, ולפ"ז בלחי זה דמיכתת שיעורי', מ"מ אם באנו לדון על המקום נמצא דכל הגובה עשרה שבו יש לו במקומו מחיצת לחי, כיון דאית' בעיני', ורק דהלחי בעצמו אין לו שיעורא דעשרה טפחים, דע"ז הא מועיל הא דכתותי מיכתת דלית ב"י שיעורא, אשר ע"כ נראה דדעת הרמב"ם היא בכל מחיצות רה"י דבעינן שיהא גובהן עשרה, עיקר השיעור אינו בעצם המחיצות כי אם בהמקום, דבעינן שגובה עשרה שבו יהא מוקף מחיצות, ואם נמצאו גובה עשרה שמוקף מחיצות בכל העשרה שבו, לא איכפת לנו כלל בעצם המחיצות אם הם מחזיקות עשרה אם לא, וע"כ גם הכא בלחי של אשרה נהי דכתותי מיכתת שיעורי', אבל הרי זה לא מהניא רק דעצם הלחי לית ב"י שיעורא, אבל בהמקום הרי עכ"פ כל הגובה עשרה חשיב מוקף מקצת מחיצה רביעית דמועיל זאת בריני מחיצה, ע"כ שפיר הוי לחי גמור, וזהו שמחלק הרמב"ם בין לחי לקורה, דבקורה דהשיעור טפי הוא בעצם הקורה, וע"כ שפיר שייך בזה הך דכתותי מיכתת שיעורי', משא"כ בלחי דעצם הלחי אין לו שיעור כלל, והשיעור הוא רק בהמקום, ע"כ לא שייך בזה הא דכתותי מיכתת שיעורי' וכשר גם בשל אשרה וכש"ג, עכ"ל. ואפשר דאיכא לאוסופי כ"ז לאשר כתבנו לעיל דאף דבלחי איתמר דשיעורו בכל שהוא, מ"מ אין הכונה בזה לשיעור ככל השיעורין רק לאפוקי העדר, משא"כ בקורה דבעינן שיעור ככל השיעורין מדאמרו בה שתהא בריאה כדי לקבל אריח, וכמו"ש לעיל באורך, ומדברי הגר"ח ז"ל חזינן כהאי יסוד דלית ל' להלחי שיעור בעצמותו רק בהמקום, ודוק בזה.

ובעיקר יסודו דהגר"ח ז"ל ע"י בגליונות והערות הנדמ"ח על חי' רבינו חיים הלוי דמיתו דבוקבץ זרע ברך (עמוד נ"ח) הביאו משום הגאון רבי' שניאורסון וזה"ה ר"י טשעבין שכ' בסו"ד וז"ל: ובזמנו שאלתי את הגר"י"ז גאב"ד בריסק זצ"ל [=לפום יסודו דהגר"ח ז"ל] איך אמרינן בגמ' (ע"י סוכה דף ז') בלחי מגו דהוי דופן לשבת הוי דופן לסוכה, הרי לענין שבת לא צריכין מחיצה בעצם רק שהמקום יהיה מוקף, משא"כ בסוכה דילפינן מקרא דבסוכות לג' דפנות,

רשב"ג בסנהדרין (דף ט"ו) ור"מ בשבועות (דף מ"ג א), ועמש"כ התוס' בסוטה (כ"ה, ב' ד"ה לאו, בדעתייהו, ע"ש היטב), אמנם כתותי מכתת שיעורי' הוי סברא כללית, ודבנידונו דדיבר שם אסכך ומצא כו"ע מודו דכתותי מ"ש [ויל"ע בהא ממ"ש רש"י בחולין (פ"ט ב' ד"ה שיעורא בעינן) וז"ל: בשופר כדי שיאחזנו בידו ויראה לכאן ולכאן, כדאמרינן בראש השנה (דף כ"ז ב'), לולב מפורש במסכת סוכה (דף ל"ב ב') שיעור הדס וערבה שלשה טפחים ולולב ארבעה, ועבודת כוכבים כיון דלשריפה קיימא כל העומד לשרף כשרוף דמי, הלכך שיעורא הוא דכתותי מיכתת. אבל הכא כמה דשריף ומיכתת מעלי לכיסוי, ומשום הנאה ליכא דמצוות לאו ליהנות ניתנו, עכ"ל. וכמדו' דדנו הראשונים אם הך סברא דנקיט רש"י כיון דלשריפה קיימא וכו', הוי דייקא לר"ש דס"ל כל העומד, או"ד הוי אף לחכמים, וצ"ע [כתת].

אחר זמן מצאתי בקונטרס חבצלת השרון עמ"ס סוכה (נדפס בעילום שם, והוא להר"ש שרפי שליט"א, אופקים תשנ"ז, סימן ו) דהאר"ך בסוגיא דסוכה (דף ל"א ע"ב) לולב של אשירה ושל עיר הנדחת פסול דכתותי מכתת שיעורי', ופרש"י (שם ד"ה באשירה דמשה) וז"ל: "שהצריכן הכתוב שריפה (דברים י"ב) ואשיריה תשרפון באש, ולולב צריך שיעור, והאי כמאן דמיכתת שיעוריה כיון דלשריפה קאי, וכל העומד לשרף כשרוף דמי, עכ"ל. ומבואר מרש"י דהא דחשיבין להלולב כמאן דלית' ומשום דכתותי מ"ש, הוא לפי דעומד לשריפה וחשיבין להלולב כשרוף כבר מעתה, וע"כ לית ב' שיעורא דלולב ופסול, דכל העומד לשרף כשרוף דמי, והרחיב לדון בזה מהא דמנחות (ק"ב, ב') ע"ש, והוסיף לחקור וז"ל: "ועוד יש לעיין אם אכן דבר העומד לשרף והדין דכתותי מיכתת הם ב' ענינים, או ששייכים זה בזה ואין כאן ב' נושאים", ולמעשה כתב לתלוי בפלוגתא דרבנן ור"ש, דר"ש קסבר דכיון דהחפץ עומד להשרף חשיב שרוף כבר מעתה אע"פ דעדיין לא נשרף, ורבנן פליגי אהא וס"ל דל"ש דחפץ יקבל תוארים ודינים שאין בו מחמת מה שעתידי להעשות בו, דכיון שסיבת הדין הוא המעשה א"כ רק כשישרף יקבל דין דשרוף. - אמנם הא מיהא מודו רבנן דשיעור אין בו, לפי דהוא ענין דחשיבות, ועל כן גבי לולב דבעינן שיעורא חשיב דלית ב' שיעורא לפי דעומד להשרף ובטל חשיבותו. ועפ"ז כל פלוגתא דרבנן ור"ש בדבר העומד לשרף אי הוי כשרוף הוא דייקא בדבר שאין בו דין שיעור, אולם דבר דאית ביה דין שיעור מודו רבנן דכשרוף דמי, והוא ענינא דכתותי מ"ש דחשיב השיעור דליכא מחמת שעומד לשרף, והם הם דברי רש"י במ"ש דלולב דאשרה כתותי מ"ש מחמת דעומד לשרף, וזהו אף לשי' רבנן, ברם הרגיש כבר איהו גופי' בקונטרסו הנזכר דבתוס' סוטה (כ"ה ב') כבר עמדו בזה, וס"ל דגדר כתותי מ"ש הוי ענין נפרד, ול"ש לדינא דכל העומד לשרף, ועל כן פירשו מה דחשיב דליכא ב' שיעורא הוא מחמת דאסור בהנאה והוי כעפרא דארעא. ע"ש ודוק. (ולפ"ז יתכן דישנם דברים דלכו"ע שייך בהו כתותי מ"ש וכל העומד לשרף, וכגון דבבב"א הצריכין שיעור כולל, ויש לעיין בזה). וע"ע בספר רוח אליהו להרה"ג ר"א ולדמן שליט"א (פרק כ"ח, סימן ה'), ע"ש היטב.

בדינא דקורה עגולה

מתנ"י עירובין (י"ג ב') עגולה (ואין אריח יכול לעמוד עליה, אבל עבה היא שאם תחלק יהא רחבה טפה, רש"י) רואין אותה כאילו היא מרובעת (נפסלת או חלוקה, ואי זו היא מידת עגולה להכשיר, רש"י) כל שיש בהיקפו שלשה טפחים יש בו רוחב טפה (שצריכה חוט ארוך ג' טפחים להקיפה סביב, בידוע שיש בה רוחב טפה אם תחלק, רש"י), ע"כ.

והנה בטור (סימן שס"ג) כתב וז"ל: היתה עגולה צריך שיהא בהיקפה שלשה טפחים שאז יש ברחבה טפה, ע"כ. וכתב עלה הב"י וז"ל בתו"ד: "ואף על גב דלכאורה משמע דכרבי יהודה אתיא דאית ליה רואין, ואנן קיימא לן כרבנן, כבר דייק הרא"ש (שם) מסוגיית הגמרא דמודו רבנן בהא", ע"כ. וע"י בלישני' דהרא"ש (שם) [ובקרבן נתנאל (שם ס"ק ה'), ובפשוטו כוונתו שם לרש"י (דף י"ד א' ד"ה פשיטא) ע"ש]. ועמ"ש השו"ע (סי' שס"ג סעיף י"ט) בהא ובמ"ב (שם ס"ק ס"ג). ע"ש.

וחזי הוית לגאון ישראל מהר"י שנטאנאהן זלה"ה בהגהותיו לשו"ע (שם) דכתב וז"ל: עיין בחידושי אבן העזר (עירובין י"ד א' ד"ה פשיטא) שתמה בזה, דבירושלמי (עירובין פרק א' ה"ה) אמרו דרבי יהודה הוא ולא אתיא כרבנן, אבל בריטב"א (עירובין י"ג ב' ד"ה עקומה) כתב דבירושלמי טעות סופר ואתי אף כרבנן. ודו"ק היטב בריטב"א שם כי אף שלשונו מגומגם וקצת חסר, אבל כוונתו ברורה שם, ודו"ק, עכ"ל.

ובעניית דעתי לא הבינותי תמיהת האבן העזר דבירו' ל"א הכי (כפי דהביאו הגריש"ן ז"ל, ואין לפני ס' א"ה וצ"ע), הא בדוכתינן סגי אכן פליגי הבבלי והירו', וממילא שפיר אפ"ל דבבלי אוקי דמודו רבנן לר"י, ובירו' אוקמי' כר"י לבדו, וצ"ע. וביותר דשוב עיינת' בל' הריטב"א גופי', וקחזינא לי' דכ' וז"ל: אבל בירושלמי אמרו דעגולה לרבי יהודה היא, ונראה שאין זו שיטת הגמ' שלנו (=דלהמבואר מודו רבנן לר"י, ע"י משי"כ לעיל מהרא"ש ומ"ש הריטב"א בריש דבריו), ואולי שהוא שבוש בגרסת ירושלמי, עכ"ל. וע"י מא דציני' הגר"מ גולדשטיין שליט"א בהערותיו להריטב"א (הנדפס ע"י מוסד הר"ק).

הרב"י כתבו התוס' במס' ערובין דף פ', וזה פשוט וברור, עכ"ל. ועמ"ש שם עוד בעיקר דינא דעשיית לחי מעצי אשרה. ועיין עוד בהגהות והערות לטור דהביאו מספר תוספת שבת (סי' שס"ג סק"ג) דאף איהו כתב דדברי הב"י הוו כתיורוץ הר"א דבתוס' (שם), וכיון דדין פיזור מדרבנן הוא הם אמרו והם אמרו, ע"ש ודוק.

ועיין נמי משי"כ בספר קהלות יעקב עמ"ס סוכה (סימן כ"ה, ד"ה והנה בספר תפארת ירושלים, ובפרט בד"ה וי"ל דדין זה) היכא אמרינן הך כללא דכתותי מכתת שיעוריה בקירוב למש"כ האחרונים ז"ל דמיינתין לעיל, וע"י בשו"ע אבן העזר (סי' קכ"ד ס"א) ובנו"כ דשם באורך. ועמ"ש מרן הגרר"י ז"ל בברכי יוסף (סי' שס"ג סק"ה), ע"ש. וע"ע במ"ב (סי' שס"ג סק"ט) משי"כ מהבית מאיר דכיון דהלחי הוי רק לצורך מחיצה, ובה גופא לא משתמש במידי, לא חשיב הנאה מה שנהנה ע"י היתר טלטול, ע"ש.

ובשו"ת מהר"ם שיק (חאו"ח, סימן קס"ט) ביאר בהאי ענינא, ותו"ד דב' מיני הנאות איכא, הא' מה שנהנה ומרויח מאיסורי הנאה בפועל, והיינו שבא לו "הנאה מחודשת" ע"י אותו הדבר, והנאה הב' הוא שלא בא לו הימנה דבר חדש, אלא שמצילו מהפסד ונוק, ונשאר מה שבידו על מתכונתו, ובנדרים פ' אין בין המודר קי"ל דאברוחי ארי שרי, ואפילו פורע לו חובו, לפום מאי דפסק הר"מ ז"ל והשו"ע יו"ד (סימן רכ"א) כחנן שרי, ומקרי אברוחי ארי, דחשיב רק הצלה מהזיקו, ואין כאן הנאה מחודשת ואינה בכלל הנאה דאסור, ומאן דפליג ס"ל דפריעת חוב לא מקרי אברוחי ארי, ועפ"ז כתב המהר"ם שיק ז"ל דזהו החילוק בין עשיית לחי לבין עירובי תחומין וחרצות, דהרי המבוי הוא רה"י, רק דאם אין הפסק בין רה"י לרה"י קאתי רה"י ואסור, ולהכי עבדינן לחי אי משום היכרא או מחיצה להבריח הארי דאיהו רה"י משם, וכיון דעושה כן קודם השבת דעדיין לא בא האיסור, ורק גורם דכשיבוא האיסור לא יהי בכוחו לאסור עליו, הרי הנאה כי האי שריא ליהנות מאיסוריה, ברם עירוב ושיתוף נהי דבא לגרום שרשות חבירו לא יאסור, אבל א"א אלא ע"י שיקנה מרשות חבירו, או שביתה מחודשת, ולהכי ענין עירוב ושיתוף חשיב הנאה האסורה, משאי"כ בלחי דחשיבא הנאה המותרת. וע"ש בכ"ד בזה. ויש לעיין בהא ממש"כ בשו"ת מנחת שלמה למרן הגרש"א זלה"ה (חלק א', סימן ה' ד"ה גם רחש, בסו"ד), וצ"ע.

עוד יש לדון בכל מאי דכתיבנא לעיל מסוגיא דעירובין (דף ע"ח, ב'), וע"י בשו"ע לקמן (סי' שע"ב סט"ו) היה אילן בצד הכותל ועשהו סולם לכותל, אם רצו מערבין אחד, אבל אם עשה אשרה סולם לכותל אין מערבין אחד מפני שאסור לעלות עליה מן התורה, שהרי אסורה בהנאה, והרא"ש ז"ל כתב בהיפך דאילן אינו מועיל ואשרה מועלת, והוא שתהא יבשה, ע"כ. וע"ש במ"ב (ס"ק קט"ו ד"ה ואשרה מועלת) דכתב וז"ל: והואיל ולית בה משום איסור שבת, אע"ג שיש בה איסור אחר שהוא איסור עבודת גילולים לא חיישין לזה, דמכל מקום פתחא הוא, ואריה דרביע עלה, ע"כ. ועיין בתוספת שבת (סי' שע"ב סקמ"ז) דביאר הא דלא אמרינן בהא כתותי מכתת שיעורי', וז"ל בתו"ד: ול"ד לקורה דאשרה דפסול, משום דהתם עיקר השיעור הוא משום חשיבות, ולכך אמרינן ביה כתותיה מיכתת שיעורא, אבל הכא הא מיהת ראויה לעלות עליו, עכ"ל. וע"י במ"ש איהו גופי' (סי' שס"ג סק"ב). ועמ"ש"כ הכף החיים (סי' שס"ג ס"ק ק"ב). וע"י בדעת תורה למהרש"ם ז"ל (סי' שס"ג ס"ח) משי"כ בהא, ודוק היטב.

ובזכרוני דלפני איזה שנים שמעתי שיעור ארוך בדינא דכתותי מכתת שיעורי' מהגאון האדיר רבי אברהם גנחובסקי זצוקלה"ה, והתם פלפל באורך עצום כדרוכו בקודש בכל הא, ורשום אצלי איזה גרגירים מעטים דשמעתי מיני' ודנתי לפניו בהם, דהנה הביא לשיטת המאירי דגדר כתותי מ"ש היינו דמאבד החשיבות להחפצא (ע"י מאירי סוכה י"ט, ב') דכ' וז"ל: ומ"מ לדעתינו כל שאנו אומרים כתותי מיכתת אין דנין את הדבר כמו שאינו, אלא כמי שהוא תל עפר, וא"כ בדפנות כשר ובסכך מיהא פסול, וכבר כתבנו בדין זה מה שראוי ממנו לענין לחי וקורה כערובין בפרק ראשון ובפרק חלוך, עכ"ל. ועמ"ש מקודם לזה. תו הביא לשי' הראב"ד ז"ל (הביאו בארוחות חיים הל' לולב סוס"ק ז') דכ' וז"ל: והראב"ד כתב דאתרוג של אשרה ואפי' מתשמיש ע"ז פסול בכל הימים, ואפילו דיעבד, משום דמתהני בחזותא ובריאח, משאי"כ בשאר מינין, ואעפ"י דמצוות לאו ליהנות ניתנו יש לומר דהוי כמודר הנאה ממעיין שאסור לטבול בה בימות החמה כיון דמתהני ביה ממש אסור, עכ"ל דהאר"ח וע"ש. ובענינא דמעין אמר לי הגר"א גנחובסקי זצוק"ל באותו הזמן דאם נהנה בחורף מינייה ג"כ אסור לו, ואה"נ לא יטבול (וע"י ר"ה (דף כ"ח א') ובשו"ע יו"ד (סי' רי"ז סכ"ו), ושם סי' רכ"א ס"ג בסופו) דכ' וז"ל: הנודר הנאה ממעיין טובל בו טבילה של מצוה בימות הגשמים, אבל לא בימות החמה, ע"כ. ובש"ך (סי' רי"ז סק"ב ד"ה אבל לא בימות החמה) פ"י וז"ל: "דאיכא הנאת הגוף", והוא לישני' דרש"י בר"ה (שם), ולפ"ז זהו דאמר לן הגר"א זצוק"ל דפשיטא דסו"ס אי נהנה בימיהו ג"כ אסור, ופוק חזי דאף בזמן חז"ל ה' מצוי ד"ז, וכעין חמי טברי' וכי"ב).

עוד דנתי קמיה הגר"א גנחובסקי זצוק"ל אם הא דכתותי מכתת שיעוריה (ערובין פ' ב') הוי גדר סברת ר"ש (ע"י מנחות ק"ב ב') דכל העומד לשרוף כשרוף דמי, והשיבני הגר"א זצוק"ל דאינו כן, דהא דכל העומד לשרוף הוא בלבד ס"ל כן (וחכמים פליגי עליו, ועמ"ש"כ

עכ"ל, ונראה דהניחו כ"ז בצריך עיון, ע"ש היטב, ואני בעניי מצאתי דכבר עמד בהאי קושיא מדפנשיה בספר משאת המלך על הרמב"ם להררש"מ דיסקין זצ"ל (חלק א' סימן קמ"ה), ואיהו תריץ לה וז"ל: ונראה למש"ב מרן הגר"י בקונטרס עמ"ס סוכה דמה דאמרו צריכה נמי צורת הפתח אינו מדין דפנות, דבזה סגי כמו שנאמר בהלכה שניים כהלכתן והשלישית אפילו טפח, אלא דבסוכה אף צריך שהמקום יהיה מוקף מחיצות, ולזה הוצרכו לצורת הפתח, ע"ש, ומהשתא נראה למש"כ התוס' להק' איך אמרינן מינו, והרי לחי אינו אלא מדרבנן לתיקון המבוי, ות"י דהכא איירי כשיש כבר ג' דפנות, אלא שהרי צריך אף צורת הפתח, ולזה אהני המינו שאף זה הוי רק מדרבנן, ע"ש. ומ"מ נתבאר דהכא לא איירי להוי ע"י מינו דופן לסוכה אלא למחיצת הסוכה, וע"י היטב אמרו מינו דהוי דופן לענין שבת היינו כמו שהוא מחיצה בשבת הוי נמי מחיצה בסוכה, עכ"ל ודפח"ח (והרבה יל"ד בזה ממ"ש הר"א בסוכה שם, וע"י בחי' שפ"א, וצ"ע).

איכו השתא אמרתי לדון בעזה"י במש"כ רבינו הבית יוסף ז"ל (סימן שס"ג, סו"ה ובגמ' עלה י"ד) וז"ל: ולדברי מהר"ם דס"ל דחוט הסרבל דוקא, לא תיקשי דמדמכשיינן (פ', ב') לחי מעצי אשירה דכתותי מכתת שיעוריה, דאיכא למימר דהא דבעינן כחוט הסרבל לאו משום דבעינן שיעורא, אלא משום דבעינן שיהא ראי' להעמיד בו שום דבר, ואשרה ראויה להעמיד בה דלא מיפסל משום מיכתת שיעוריה אלא במידי דבעי שיעור מדין שיעור, אי נמי דטעמא דמיכתת שיעוריה הוא לפי שעומד לשריפה, וכיון דאפילו שיעור ויעשה אפר אם גבלו ועשה ממנו עמוד מהני משום לחי לא מיפסל משום דמיכתת שיעוריה, עכ"ל. [ולפום ריהטא יש לעיין בדב"ק דהב"י ז"ל דכ' לפרש בדברי מהר"ם ז"ל דהא דבעינן כחוט הסרבל הוא "משום דבעינן שיהא ראי' להעמיד בו שום דבר" וכו', דלכאורה הא מיידינן בלחי, ולא אמרו הא דיהא ראי' להעמיד עליו אלא גבי קורה, וצ"ע. ואולי כוונתו להעמידה גרידא ולאחשובי כעומדת לשיעור עשרה טפחים, כיון דלא הויא ממידי דבעי שיעור מדין שיעור, ויל"ע].

והנה ה"ט"ז (סי' שס"ג סק"ה) קמקשי אמ"ש הבי" בתירוץא בתרא, וז"ל: ותמהני שנעלם ממנו משנה שלימה דסוף תמורה כל הנשרפים אפרן מותר חוץ מעצי אשירה, וכמ"ש ב"י ס' קמ"ב דאפר אשירה אסור בהנאה, וא"כ צריך לפזרו לרוח, והוה האפר כמו העצים עצמן, עכ"ל.

והקרבן נתנאל בהגהותיו נתיב חיים יישב לקושיית ה"ט"ז, וז"ל: נ"ב, ואני אומר שנעלם ממנו דברי תוספות בעירובין דף פ', דאי"כ מעיניהם ג"כ נעלם משנה זו, אבל לק"מ דמצות לאו ליהנות ניתנו כמ"ש הרא"ש פ' בכל מערבין סימן ב' ע"ש, עכ"ל. ועיין נמי משי"כ הקרבן נתנאל גופי' ע"ד הרא"ש דהתם (ס"ק ד'), ע"ש. ובכפ"מ סימן שס"ג (משב"ז סוס"ק ה') נמי נקט להא דמצוות לל"ג ע"ש, ודכ"כ בערוך השולחן (סי' שס"ג ס"יא) בסו"ד, ע"ש. ויל"ע בהא ממש"כ התוס' דערובין (שם) דגבי לולב דפסלינן לולב דאשירה אף ביי"ט שני, ומשמע דמאן דליתא דמי הוא לפי דגבי לולב של מצוה החמירו, וע"ע מ"ש התוס' בסוכה (דף ל"א ב' ד"ה באשרה) באורך מכ"ז, ע"ש היטב).

תו מצאתי במאמר מרדכי (סי' שס"ג סק"ו) דיישב קושיית ה"ט"ז באופ"א, וז"ל בתו"ד: וכל עצמו של מרן ז"ל לא אתא אלא למימר דאין לאסור הכא מטעם מכתת שיעוריה, דלא אמרינן הכי אלא מפני שעומד לשריפה, וע"כ במקום דכשישרף לא יהיה ראי' לאותו דבר כגון בשופר וכיוצא בו אמרינן דפסול משום דמכתת שיעוריה, משאי"כ הכא דאף לאחר שריפה ראי' הוא לאותו דבר, עכ"ל. וע"ש דהאר"ך טובא לבאר דליכא לאקשווי דאסור בהנאה, ושוב מצא בתשב"ץ (ח"ב סימן ל"ד) דכ' בטעם הר"מ ז"ל כטעמו דהב"י, ע"ש בכ"ד.

מיהו יש להעיר בזה, דהא דרך שריפה למעט החפץ, ואי נימא דהוי לחי מצומצם בשיעורו וכגון כחוט הסרבל, הא שוב לא ישרא לימנו מידי ליעביד מינייה לחי, וכן יש להעיר אמ"ש הר"א בתוס' דעירובין (פ', ב') דכתב דיכול לדבק הכתיחים, ע"ש.

ובעכצ"ל דמירו בגוונא דלחי עב, דאף באופן דישרפוהו עוד ישאר מאפרו בכדי ליעביד לימנו לחי, וקצ"ע דהם גופי' לא חילקו כן וכתבו זה בסתמא, ויל"ע בזה. וכע"ז מריש אמרתי ליישב קושיית ה"ט"ז, דהא איהו גופי' כתב ביו"ד (סי' קמ"ב ס"ק א') דכ"ז בגוונא דשרפה ישראל, אף אם שרפה עכו"ם ביטלה, וא"כ נימא דהכא מיירי הב"י בגוונא דשרפה עכו"ם. איברא דקשה ליישב כן אחר דהב"י גופי' לא אוקי לה בגוונא דא, וסתם בלישניה דכשהלחי נשרף יכול ליעביד מאפרו לחי, וצ"ע.

ועיין בישועות יעקב (סי' שס"ג סק"ו) דתריץ לה באופ"א, וז"ל: ול"ג דלא קשה מידי, דמה בכך דהאפר אסור, הרי האשירה עצמה בודאי אסורה בהנאה, ומ"מ אי לאו משום כתותי מיכתת שיעוריה היה מותר לעשות אותה לחי כיון דאין כאן הנאת הגוף, רק דהוי אמינא לאסור משום דמיכתת שיעוריה, אבל כיון דיכול להיות השיעור מן האפר לא חשוב מיכתת שיעוריה, ואיסור הנאה ל"ש בזה, ואף אי נימא דצריך לפזרן מי"מ אין כאן איסור להשהות זמן מה בביתו, כמו כל איסורי הנאה דצריכין שריפה או קבורה, אבל אינו אסור להשהות בביתו וזלת חמץ בפסח, ואם זה אינו רק מדרבנן וסברת

ועכ"פ נראה להדיא דהריטב"א גופי' בריש דבריו כ' דנראה דמי"ש בירוש' אי"ז כהבבלי, וצ"ע.

עוד נראה לעני' דאין לפרש קושיית האבן העזר דאחר דבבבלי נראה שהוא דעת' דר"י לבדו, ובירושלמי הכי מוקי לה, נימא כירושלמי, דהא חזינן להראשון ז"ל דנקט בהדיא דרבנן מודו לר"י בהא, והכי אוקמוה בשיטתי' דהבבלי. ואף אי נימא דבירושלמי מבואר דלא כן, עיין בשדי חמד (חלק ו', דף כ"ט א' מדה"ס סימן ב' אות א') דכתב וז"ל: תלמוד בבלי כי פליג עם הירושלמי דנקטינן כבבלי כנודע, היינו אפילו היכא דמיקל כמוכח מדברי הרא"ש סוף עירובין וסמ"ג לאוין ס"ה, הביא דבריו הרב נר מצוה ח"ב דף ס"ט ע"ב, וכן כתב הרב פתח הדביר ח"א ד' קע"ב ע"ב, ע"כ. וע"ש דכתב עוד לדון בהאי כלא, וסו"ד מסיק וז"ל: ולכל הדברות הכלל הנ"ל אמת ויציב דנקטינן כתלמודין גם לקולא, עכ"ל ע"ש. וממילא הכא פסקינן כבבלי וכדעהמדו רבותינו הראשונים ז"ל דרבנן מודו לר"י בהא, ודוק בזה.

עוד מצאתי בחידושי תלמיד הרשב"א ז"ל (הו"ד בקובץ שיטות קמאי לערובין ח"א עמוד קנ"ט ד"ה מתני') דהאריך בהאי סוגיא, וז"ל: מתני' עקומה רואין אותה כאילו היא פשוטה, עגולה רואין אותה כאילו היא מרובעת, הני ודאי אפילו רבנן מודו בהא, ותדע לך מדאמרין בגמ' גבי היתה של קש ושל קנים מאי קמ"ל דאמרין רואין, היינו הך, כלומר הא דא"ר יהודה רחבה אע"פ שאינה בריאה, ואילו בעקומה לא אקשינן הכי, דאדרבה אמרין בה פשיטא, ואמרין קמ"ל כדר' זירא, ואמרין נמי פשיטא, אלמא מילתא פשיטא לכוי"ע דהכין הלכתא, וכן נמי בההיא דעגולה כיון דתנינן לה בתר עקומה שי"מ דרבנן היא, דאי ר' יהודה גבי של קש ושל קנים הוה ליה למתניה, אלא לאו שי"מ דתרווייהו הלכתא ניהו, וטעמא דמילתא דרבנן פליגי בהיתה של קש ושל קנים ומודו בעקומה ובעגולה, משום דרבנן לית להו רואין כי ההוא רואין דאמרין התם לענין דינא הוא, כלומר עושין אותו לענין זה כעין בריאות וחזקות אע"פ שאינו כן, אבל רואין בזה דעגולה ועקומה אית להו מפני שהוא בגופו של דבר, ואינו מחוסר אלא מעשה, בכי הא ודאי רואין אותה כאילו כבר נעשה בהו אותו מעשה, והיינו עקומה רואין אותה כאילו תקנוה וניטל ממנה עקמימותה, וכן בעגולה רואין אותה כאילו היא מרובעת, רבינו נ"ר. ומוכח בירושלמי בעקומה כדבריו, ובעגולה הפך דבריו, דגרסינן התם (פ"א ה"ה) היתה של קש ושל קנים למי נצרכה, לר' יהודה דאמר רחבה אע"פ שאינה בריאה, עקומה רואין אותה כאילו היא פשוטה, ר' אחא בשם ר' זעירא דברי הכל עגולה רואין אותה כאילו מרובעת, עוד היא ר' יהודה, ע"כ בירושלמי, עכ"ל, ודוק בדבריו. ועמ"ש הרשב"א ז"ל גופי' בחידושי (דף י"ד א' ד"ה עקומה), ועמ"ש הרש"ש ז"ל בחי' לערובין (י"ג ב' ד"ה עקומה) וביפה עינים (דף י"ד א') אדברי הירושלמי דמיינתין לעיל, ואכמ"ל.

ואחר זמן מצאתי בעז"ה בספר גבורת יהודה למורי רבי מרן הגר"י שפירא זלה"ה (האו"ח, סימן ל"ו) דהאריך בהאי סוגיא דקורה עגולה משיטות רבותינו גדולי הראשונים ז"ל, והעלה דיש בזה חמשה שיטות, ע"ש בכל דבריו.

ידון בגוונא דכיסא הקורה בניילון שקוף אי מיפסלה בהכי

ערובין (דף י"ד א') אמר רב ששת הניח קורה על גבי מבוי ופרס עליה מחצלת והגביה מן הקרקע שלושה, קורה אין כאן מחיצה אין כאן, קורה אין כאן דהא מיכסא, מחיצה אין כאן דהויה לה מחיצה שהגדיים בוקעין בה, ע"כ. ועי' בריטב"א (שם) דקמקשי וז"ל: וא"ת תהא המחיצה חשובה קורה כי מפני שהגדיל אותה לא הפסיד, י"ל דכל שהוא רק אין לה היכר קורה, ואנן בעינן הכירא קצת, ע"כ, וע"ש. ועי' נמי בעבוה"ק להרשב"א ז"ל (בית נתיבות, ש"א) דכ' וז"ל: הניח קורה על מבוי ופרס עליה מחצלת, אם היתה המחצלת גבוהה מן הקרקע שלושה טפחים לא עשה ולא כלום, שהמחצלת בטלה כח הקורה שאינה נראית ואינה ניכרת, וקורה משום היכר ומחצלת אינה ראויה לקורת מבוי, ע"כ וע"ש, וכי"מ בס' הבתים (שערי איסור הוצאה שער י"ב) וברבינו ירוחם (נ"ב ח"ז) ע"ש בלישנייהו, והו"ד בספר קובץ שיטות קמאי לערובין (שם), ע"ש. ומבואר מהא דכשמכסה הקורה בהמחצלת שוב אין הקורה נראית וניכרת והלכך פסול, והכי נמי העלה השו"ע (סי' שכ"ג סכ"ד) לדינא וז"ל: פירס על הקורה מחצלת ואינה נוגעת עד הקרקע, אם גבוה מהארץ שלושה טפחים פסולה שהרי כיסה הקורה ואינה נראית ובטלה מהיות קורה, ומחיצה גם כן אינה כיון שגבוה מהארץ שלושה, אבל אם הניח קורה רחבה ונמשכת קצת למטה מעשרה כשרה, ע"כ. ועמ"ש המ"ב על אתר (ס"ק ע"ח ואילך).

ומספקא לן בגוונא דכיסא הקורה בניילון שקוף וכי"ב אם מבטל כיסוי הניילון להקורה, כיון דאיכא עלי' כיסוי, או דנימא דכיון דהוי כיסוי שקוף והקורה נראית וניכרת תחתיו לא בטיל שמא דקורה מחמת הכיסוי, וצ"ע.

ויש מקום לדון אי דמי למ"ש מרן הגר"י אויערבאך זצוק"ל (הו"ד בספר שולחן שלמה הלכות שבת חלק א' סימן רע"א סעיף ט') אהא דכ' השו"ע התם גבי כיסוי לחם משנה "צריך שתהיה מפה על השולחן תחת הפת ומפה אחרת פרוסה על גביו", ובמ"ב (שם ס"ק מ"א) מיייתי מהטור משום הירושלמי דהטעם שלא יראה הפת בושטו שלא מקדשים עליו אלא על היין, וכתב מרן זצוק"ל דנראה דאין

הכוונה מפה שאין נראה דרכה החלות, אלא דגם מפה שקופה בשם כסוי נקראת, ואין בזה חשש שהפת רואה בושטו, כיון שהעיקר היא שהלחם יהיה מכוסה, וגם הפת זקוק לקידוש על היין, וגם צריכים שהקידוש יהיה במקום סעודה, אך העירו לי שבמנחת שבת בשיורי מנחה סי' ע"ז כתב לא לכסות במפה שיש בה נקבים, שלא יהא נראה הפת דרך הנקבים, ע"כ, וע"ש.

ולקושטא דמילתא הא לכאורה יש לחלק בין מפה עם נקבים, דבה סו"ס "רואה" הפת בושטו דרך הנקבים, לבין מפת ניילון דהוי כיסוי מושלם המכסהו מכל צדדיו.

ולכל הדברות אפשר דשאני כיסוי דלחם משנה במפת ניילון שקוף לבין קורה המכוסית בניילון שקוף, דגבי לחם משנה דיינינן אלחם גופא, וכיון דסו"ס איהו מכוסה אין לן נ"מ אם הכיסוי שקוף או לאו דהוי חציצה בינו להיין ולא חשיב דרואה, ויל"ע. ברם, בגוונא דמכסה הקורה בניילון שקוף לא דיינינן אקורה אלא כלפי האדם אם איהו הרואה והמכיר דאיכא הכא קורה, ודבזה שפיר יש לצדד דסו"ס היכר וראי' שייכא ב', וצ"ע לדינא.

ועיין נמי בספר נתיבות שבת להגר"י בלוי זצ"ל (פרק כ"ב ס"ק כ"ט, הערה צ"ג) דכתב בתו"ד דנראה דדעת ר"ה"פ דהא דקורה שפירס עליה מחצלת פסולה לפי דע"י המחצלת אין ניכרת הקורה, ואין כאן היכר למבוי, אך לא משום שהמחצלת תלויה למטה מעשרה, וכתב דנראה דדוקא במחצלת שתלויה כלפי מטה ונראה כאילו אין כאן קורה, ואע"פ שהמחצלת עם הקורה חזקה ורחבה כיון שאין נראית רק המחצלת לא הויה כקורה, אולם בגוונא דעטף הקורה וכיסה מעין רואים לא אכפת לן, דלקושטא יש שם קורה, והניח בצ"ע, ויש לפלפל בזה. אך מיהא נראה לפום פשטא מדבריו דבספקתינו יש לצדד כאמור דל"ד כיסוי ניילון שקוף למחצלת, וצ"ע בזה. ושו"מ דיל"ד בדברי הנתי"ש מהא דכתב מרן החזו"א ז"ל בספרו (הל' ערובין סימן י"ב ס"ק ו' ד"ה ויש) בתו"ד ז"ל: ויש לעי' אימת מקרי מכסא, דלכאורה אם מן הקורה בולט בליטה למטה לא מקרי מכסא קורה וכמו מגולה דנידון הכל משום קורה, ומדוע לא נידון גם המחצלת לחלק קורה, ומה דין המחצלת אם השלימה בעובי' שיעור הטפח של קורה, אם צריך לחתכה שלא תהא תלויה למטה, והיה אפשר לומר דבאמת כל ששפתה התחתונה למעלה מי' נידונת משום קורה, אבל לי"מ כן, ואולי בבליטת ג"ט תליא מילתא, אי"נ הכל לפי הענין, שיהא ניכר שהוא בכלל הקורה, עכ"ל, ודוק היטב. (ופשיטא דמי"ש מרן ז"ל בתו"ד ומה דין המחצלת אם השלימה בעובי' שיעור הטפח של קורה, היינו בגוונא דחזקה לקבל אריח ככה"ג, ועי' בשו"ע (סי' שס"ג ס"ז) ובמ"ב (שם סק"ד) ובשו"ע (שם ס"י) ובמ"ב (שם סקני"ח), ואכמ"ל בזה).

אחר הדברים האלה שלחתי למו"ר הגאון הגדול ציס"ע רבי יוסף ליברמן שליט"א בעמח"ס שו"ת משנת יוסף וש"א"ס להשאלה אי כיסה הקורה בניילון שקוף, ואשר צידדנו בהא דמהני ושאיני מלח"מ, וזה אשר כתב לן מו"ר שליט"א: בס"ד י"א תמוז תשע"ד שוכט"ס לדי"ע הרה"ג ר' משה חליוה שליט"א, כדבריד כן הוא, שכן כתב בשמירת שבת כהלכתה (פמ"ז הערה קט"ז) בשם הגרש"א ז"ל דגם מפה שקופה מהני ללח"מ, דהעיקר שיהי' הלחם מכוסה, עכ"ל. וס"ל שבזה אנו מראים שעיקר הקידוש על היין ולי"ה בושט לפת, אבל לא נהגו כן לכתחילה אלא דבדיעבד מהני, אבל בקורה מכוסה בניילון דהיכר הוא לבני אדם, וכולם רואים שיש כאן קורה, וז"פ, דושה"ט בברכה, יוסף ליברמן, עכ"ל דמו"ר שליט"א וברוך שהנחנו בדרך אמת.

בענין הכשר קורה דלמעלה מעשרים אמה בציור וכיור

שו"ע (סי' שס"ג סכ"ז): הא דמבוי ניתר בלחי או קורה, דוקא כשאינו נמוך פחות מעשרה טפחים מרווחים, ולא יהא רחבו יותר מעשר אמות מצומצמות, ושיהא ארכו ארבע אמות מרווחות או יותר, אבל אם חסר אחד מכל אלו אין לו תקנה אלא בצורת פתח, ואם היה בגובה חללו יותר מעשרים אמה מצומצמות אינו ניתר בקורה, אבל ניתר הוא בלחי, ואם רוצה להכשירו בקורה צריך שיעשה בה ציור וכיור (פירוש, ציור אחד בכותל מן הסיד או על שמי קורה) שעל ידי כך הכל מסתכלים בה, ע"כ, וע"ש בכל דבריו.

והנה בערוך השולחן (שם סל"ח) העיר בזה וז"ל: אמרו חז"ל ריש מכילתין דקורה גבוה למעלה מכ' אמה אם עשה לה אמלתרא והיינו ציורים וכיורים שע"י זה הכל מסתכלים בה כשרה, דכיון דהפסול הוא כמ"ש שאין היכר למעלה מכ' אמה, אבל כשיש ציורים יש היכר, ונראה דצריך דווקא ציורים הבולטים כמו של עץ וכיוצא בו, שהרי ההיכל היו לו אמלתראות כמו ששנינו בפ"ג דמידות, ופירש"י של עץ ע"ש, ויש בשו"ע סעיף כ"ז דציור מסיד ע"ש, ולעני' אינו כן, והרי בגמ' שם מפורש כן שאומר מאי אמלתרא, חד אמר קיני עופות וחד אמר עץ של ארז, ע"ש. ובערוך כתב שבלשון יוונית הוי קורה אמלתרא. וגם מ"ש שם דאפילו הציור בכותל מהני, ולא ידעתי מנ"ל הא [וזהו איזה הגה"ה בש"ע ואינה מהרמ"א, ועמ"מ פ"ז הל' ט"ו מ"ש בשם הרשב"א וצ"ע, ודו"ק], עכ"ל.

ומבואר דס"ל להערה"ש דהא דשרי ע"י ציור וכיור הוא דייקא בגוונא דהציור בולט, אמנם כבר ציין בס"ד ד' במוסגר למ"ש המ"מ משום הרשב"א ז"ל, והתם כתב הרי"מ ז"ל: וכן אם היה בקורה של מבוי כיור וציור עד שיהיו הכל מסתכלין בה, אע"פ שהיא למעלה

מכ' אמה כשרה, שהקורה משום היכר עשויה, ואם היתה למעלה מכ' אינה ניכרת, ואם יש בה ציור וכיור מסתכלים בה ונמצא שם היכר, עכ"ל. וכתב עלה המ"מ ז"ל: זה כתב רבינו בפירוש אמלתרא שהוזכר בגמ' (דף ג'), ואמרו עלה בגמרא מאי אמלתרא, ר' חמא אמר קיני, במערבא אמרי פסקי דארזא, מ"ד פסקי דארזא כ"ש קיני, ומ"ד קיני אבל פסקי דארזא לא, ופסק רבינו כמ"ד קיני, פירוש צורת קיני יוניס וכיוצא בהן. והרשב"א ז"ל פסק כמ"ד פסקי דארזא, וכן כתב היתה למעלה אם עשה בסמוך לה חתיכות ארזים חשובים כשר, שכל שיש לה דבר חשוב יש לו קול, וכן אם עשה לה צורות נאות וכיורין כשרה שהכל מסתכלין בה, עכ"ל.

עוד כתב חתיכות ארזים וכיורים אלו בלא קורה, אע"פ שיש להם היכר אין מתירין את המבוי, ע"כ, ופשוט הוא, עכ"ל. וכפי הנראה דכוונת הערוה"ש במאי דציין להמ"מ משם הרשב"א ז"ל, דחזינן דאף לו יהיו הציורין והכיורין בכותל סמוך להקורה מהני, מדכתב הרשב"א ז"ל דאם עשה בסמוך לה חתיכות ארזים או צורות נאות וכיורין מהני, דהכל מסתכלין בה, ודכ"מ מסו"ד ודוק היטב, ועמ"ש בזה בס' גאון יעקב עמ"ס ערובין (שם ד"ה אמלתרא) (ועיין נמי בחי' הרשב"א הנדפס ע"י הגר"י אילן שליט"א, מהדו' מוסד הרי"ק ערובין דף ג' א') דהעיר דהא דפסק הרשב"א ז"ל דהלכה כדברי המיקל דחומר פסקי דארזא וכ"ש קיני, הנה כ"כ איהו גופי' בעבוה"ק (ש"א, ג'), ודכ"מ בפסקי הרי"ד וברי"א"ו ובחי' הריטב"א והר"ן, אמנם הרי"מ ז"ל והשו"ע ס"ל כמ"ד קיני, ע"ש היטב.

ברם עדיין יש לעיין במאי דכתב הערוה"ש להשיג במאי דנתפרש בשו"ע במוסגר דציור וכיור הוי "ציור אחד בכותל מן הסיד או על שמי קורה", ע"כ. ואיהו ס"ל דבעינן ציורים הבולטים כמו של עץ וכי"ב, איברא דלכאורה כגון דא שפיר אית לן למימר זיל בתר טעמא, דע"י כך הכל מסתכלים בה, ומעתה הן אי יעביד ציור הבולט או מסיד בתרווייהו דין גרמא דע"י הכל מסתכלים בה, ואדרבה מצאתי בס' אהל מועד (שער ערובין דרך ב', הו"ד בקשיק ערובין ג' א') דכ' וז"ל: מבוי שיש לו אמלתרא, וזהו שיש לו צורות חקוקות בקורה כעין קנים או חתיכות ארזים רחבים ארבעה משוקעות בצדדי הכותלים מכאן ומכאן, ויוצאות ובולטות מכאן ומכאן, אפי' נתן הקורה למעלה מכ' כשר, שהרי יש לו היכר בזה, עכ"ל. הרי דשרי אף בהיכא דהצורות חקוקות בכותל, דמ"מ הו"ל היכר, ודוק היטב, וראה נמי בכל בו (הלכות שבת, סימן ל"א) דכ' וז"ל: היתה גבוהה למעלה מעשרים אמה פסולה לפי שאין בה הכרה, וכל עצמה אינה רק להיכר, ואם יש בה ציור וכיור שהכל מסתכלים בה מותר אפילו למעלה מעשרים, שהרי (בה הכרה) [יש בה היכר], עכ"ל. ואף מלישני' נראה בבירור דציור אף מסיד יהני לזה.

מיהו יש הרבה להאריך בזה בשיטות שאר הראשונים ז"ל דהו"ד בקובץ שיטות קמאי (שם), ומתוכם רבינו ירוחם (נ"ב ח"ז) דכ' בתו"ד: ואם יש לו אמלתרא כשר אפילו גבוה מכ' אמה, כלומר מקום בולט חוץ לכותל לעשות בו קן לעופות או חתיכות קורות שיוצאות חוץ לכותל החתיכה של מטה מפיו ושלמעלה ממנו יותר מעט ממנה, וכן למעלה עד חתיכות רבות כי יש לו היכר בעבור זה, עכ"ל. ועיין נמי בפסקי ריא"ז (שם), וכע"י כמדו' דמבואר במאירי, ע"ש בלישני' הדק היטב, ואפשר דהערוה"ש בשיטתיהו קאזיל, וצ"ע.

ובהאי ענינא יש לדון אי מהני להניח חוט עם כעין מנורות קטנות (המצוי בחג הסוכות) ע"ג הקורה ולאחשובי כהיכר, ולפי המבואר לעיל נלפע"ד דמהני, וצ"ע. עוד זאת יש לדון להמכשירין בציור בעלמא ע"ג הקורה, דלכאורה בזמנן בשעות הליל לא ה"י מינכר, ואפשר דיש לומר דכל הא דבעינן היכר הוא דייקא בזמן דשייך בו היכר, והיינו ביום, וכדמצנינן כע"י במתני' ברכות (פ"א מ"ב) מאימתי קורין את שמע בשחרית, משיכיר בין תכלת ללבן, ר"א אומר בין תכלת לכתרי, וע"ש בגמ', וכפ"ה דזה אף צ"ל להסוברין דבעי בולט או חקוק דאף זה בחשכה אין ניכר כה"צ, ואין מושך העין, ודוק. ואפשר דעו"ל דאי ה"י מביא נר בלילה וכי"ב שפיר חשיב דמינכר, והלילה קחשיב גדר אפי' דרביע עלה, ודוק בכ"ז.

בדינא דמבוי שצידו אחד כלה לים וצידו אחד כלה לאשפה

ערובין (דף ח', א') דאמר רבין בר רב אדא אמר רב יצחק מעשה במבוי אחד שצידו אחד כלה לים וצידו אחד כלה לאשפה, ובא מעשה לפני רבי ולא אמר בה לא היתר ולא איסור, איסור לא אמר בה דהא קיימי מחיצות, היתר לא אמר בה חיישינן שמא תינטל אשפה ויעלה הים שרטון, ומי חיישינן שמא תינטל אשפה, והתנן אשפה ברשות הרבים גבוה י' טפחים חלון שעל גבה זורקין לה בשבת, אלמא שאני בין אשפה דרבים לאשפה דיחיד, ע"כ. ועי' בר"מ הל' שבת (פ"י ה"ה) ובטור סי' שס"ג ונו"כ, ועי' בשו"ע (סי' שס"ג סכ"ט) דכ' מבוי שצידו אחד כלה לים וצידו אחד כלה לאשפה של רבים אינו צריך כלום, שאשפה של רבים אינה עשויה להתפנות וכו', ובמ"ב (שם ס"ק י"ט ד"ה אינה עשויה להתפנות) כ' וז"ל: שהרי כל היום משליכין שופכיהן ושבליהן שם ולא תחסר גבהה, אבל אשפה דיחיד אף על גב דהשתא גבוה עשרה טפחים למחר ינקנה ויחסר גבהותה, ואם נתיר עתה לטלטל יטלטל גם אחר כך כשיחסר גבהותה, ע"כ. ומקור דבריו כ' בשעה"צ דהוא מרבינו יהונתן, ע"ש.

ובחופשי דברי רבינו יהונתן מצאתים אסוגיא דערובין (דף צ"ט, ב') דמיייתי גמרי' (דף ח', א') גבי אשפה ברה"ר גבוה י"ט, חלון שע"ג

שרטון, ופרשי של חול ואבנים ויתקצר רוחב הים ונעשה קרקע ובטלו המחיצות שלא יהי גבוה י, עי במגיא (סי שסיג סקלא) דהכי שפיר לדברי רשי, אמנם הביא המגיא משום הרב המגיד דכי דאעפי שיתקצר הים מי"מ נשאר בעומק י והוי מחיצה, אלא דס"ל דטעמא דאסור הוא מחשש אחר, ע"ש. עכ"פ דמבואר מהא להדיא דאף אם נתייבש הים, מי"מ אם נשאר עמוק י שפיר נידון משום מחיצה דרשאין כה"ג לטלטל במבוי, ודכי"מ ברשי" וטוס' ערובין (דף כ"ד ב') דנהרות נידונים כמחיצות, עי במגיא (שם ס"ק ל) - אלא דאכתי י"ל דאיכא למיחש כדחיישינן במבוי דכלה לים דאסור לטלטל דהמבוי לחד דעה בסי"ג שסי"ג (סעיף כ"ט) שמא יעלה הים שרטון ונתבטלו המחיצות, ה"נ ניוחש בחריץ עמוק שמא יתמלא החריץ צרורות ועפר ולא יהי עמוק י ונתבטלו המחיצות כמבואר בערובין (דף ע"ח), והובא בטור ושו"ע (סימן שע"ב) דצרורות ועפר אפילו בסתם אמרינן דבטלו. ומיהו דחה זה דמהיכי תיתי לן לחדש גזירות אשר לא נמצאו בפוסקים, ותו דבלאו הכי נמי אינו דומה להתם כלל, דהתם מיירי דהוא עצמו מילא אותו צרורות ועפר, ע"כ שפיר אמרינן מסתמא בטלו, ברם הכא שפיר י"ל דאפילו נתמלא לא ביטל מחיצתו מאחר דנתמלא ממילא, ואיהו לא ביטלו. וסו"ד מסיק דאעפ"כ יש להשגיח שיהי תמיד עמוק עשרה, ומיהו טוב אם אפשר ליעבד לצד הפרוץ צורת הפתח, עכתי"ד דהמהרי"א ז"ל.

בדעת המ"ב דרוב הראשונים ס"ל דגם ברה"ר ידון איכא רה"ר מן התורה, ואם איכא נ"מ לדינא בהא דלא הזכיר המ"ב לשה"ת בית אפרים והמסתעף

כתב הביאיה"ל (סימן שס"ד ד"ה ואחר) וז"ל: ולסמוך על שיטה דלדין לית לן רשות הרבים ג"כ קשה מאד, דבאמת רוב הראשונים סוברין דגם בדין איכא רה"ר, עיין במשכנות יעקב שהאריך בזה, עכ"ל, וע"ש.

והנה בספר הליכות יצחק להגרי"י בורודיאנסקי שליט"א עמ"ס עירובין (סימן ז') הביא מבני הרה"ר רבי יהושע שליט"א להעיר דהמ"ב (סי' שמ"ג סק"ג) כתב אהא דנקיט השו"ע (שם ס"ז) ד"א דכל שאין שישים ריבוא עוברים בו בכל יום אינו רשות הרבים, וז"ל בתו"ד: ולענין הלכה, מודעת המחבר דכתב דעה זו רק בשם יש אומרים משמע דלהלכה לא סבירא ליה כן, ומכל מקום אין בנו כח למחות ביד הסומכין על דעה זו, דדעה זו גם כן לא דעת חידאה היא כמו שכתבתי בביאור הלכה, וכן צידדו כמה אחרונים וכל בעל נפש יחמיר לעצמו, ועיין בסימן שס"ד במשנה ברורה סעיף קטן ח' ובביאור הלכה כאן ושם, ע"כ. וע"ש באריכות דבריו באה"ל דהתם דהאריך להביא שיטות האוסרים והמקילים דהו"ב לכל צד, והא דמנאם לפי דה"ט"ז והמג"א כתבו דרוב הפוסקים ס"ל כהדעה דבעינן ס"ר, ואיפלגו בהא הבית אפרים (חאו"ח סימן כ"ו וכו') והמשכנות יעקב (או"ח סימן ק"כ ואילך), דהמשכנ"י השיג ע"ד ה"ט"ז וכתב דרוה"פ מחמירין. והב"א פליג עלי, והאריכו בזה טובא, ועל כן מייתי הבאוה"ל לכל הדעות, וכתב הרה"ג מהר"י שליט"א דיש לבאר עיקר הדבר מה דתלוהו במנין לפמש"כ בחזו"א (יו"ד סימן ק"ג סק"ח) וז"ל: ובכל זאת למיעוט הלבבות להכריע בסברא נוטלים לפעמים גם כן רוב המספרי לנטיה לצד זה, עכ"ל.

והוסיף אהא דבספר שמירת שבת כהלכתה (פ"ז, הערה כ"א) כתב דשמע ממרן הגרש"א זלה"ה דבשו"ת בית אב להגרא"א יודלביץ זלה"ה (תנינא, סימן ו') מייתי משו"ת בית אפרים עוד י"א פוסקים דמקילין בהא, ודבשו"ת בית אב הוסיף בזה עוד ששה פוסקים, ונמצא דסה"כ הוי י"ז פוסקים בנוסף למאי דמייתי הבאוה"ל. וע"ע בשו"ת בית אב (תנינא סימן ה' ענף ב') שכי' וז"ל: ובספר משני"ב החמיר ואין משנתו ברורה בזה, דכנראה דראה מש"כ ס' משכנ"י ולא ראה התשובות שהשיב לו הגאון בית אפרים ז"ל, ודין גרמא ליה כי חשב י"ב פוסקים מקילים והמחמירים לעומתם י"ב המה, והנה כמדומני אילו היה רואה דברי הבית אפרים הרי היה עוד מונה הרבה פוסקים העומדים לימינו דרשי" (לקולא), והם הרב"ן והרשב"א מבעלי התוס' ושכלי הלקט וריקאנטי והאגודה ואו"ה (ושכן דעת ה"ר אלעזר) והגהת או"ה ומהרי"ו וייל ותורה"ד, וכתב שכן המנהג פשוט, וכ"כ בצידה לדרך לתלמיד ר"י בן הרא"ש, הרי עוד י"א פוסקים דס"ל להקל, ובס"ת תקי"ז הוסיף עוד דהאשכול כתב כן בשם הגאון, וכן דעת התורה"ד והאגור, הרי עוד ג' פוסקים דס"ל להקל, ואני מוסיף על הראשונים דבארחות חיים לר"א הכהן מלונגיל הביא כן בשם תשובת הגאונים וכ"ה באשכול, ועל האחרונים אני מוסיף דכן בתשו' מהר"ל ובליקוטי מהר"ל בשם מהר"ש, והרי עוד ג' פוסקים דס"ל להקל כרש"י, וסה"כ הוספנו י"ז פוסקים כמנין טו"ב דס"ל להקל כרש"י, וכדאי לסמוך על הפוסקים הללו אפילו שלא בשעת הדחק, עכ"ל, והרחיב עוד בהא, וע"ש גם דיישב בטו"ד לראיית הגר"א ז"ל דמייתי בגאו"י, ע"ש.

מיהו תמה שם דהא דמייתי הש"כ דכן כתב הגרי"י פישר זצ"ל בהגהות אבן ישראל דכפי הנראה לא ראה המשני"ב דברי הבית אפרים, לכאן ד"ז זר למאד, דמאחר דהביא לדברי המשכנ"י דבזמנו כבר נדפס שו"ת בית אפרים, היאך לא חזי לדברי הבי"א. אמנם יישב דעל כרחק צ"ל הכי לפי דמהדורא ראשונה דשו"ת בית אפרים י"ל בחי הגהמ"ח ז"ל בשנת תקע"ח לא הגיעה לידי המשנ"ב, והמהדורא השני דשו"ת ב"א נדפסה שוב בשנת תרמ"ד בזמן דכבר הדפיס

היכא דבשבתות הללו לא שכיח אין לחוש רק לומר דגזרינן שבתות אלו אטו אחרים, זה מנין לנו לומר כן כיון דלא מצינו גזירה זו בש"ס, עכ"ל. וע"ש דהאריך בעיקרא דהאי הלכתא, וקרובין דבריו לדברי המחציה"ש דמייתנין לעיל.

ברם קושטא אמיינא דלעני"ד הקלושה לא זכיתי להבין הא דכתבו האחרונים לפרושי בכוונת המג"א ז"ל דהיכא שנקרשין מי הנהר בימיה"ג אסור לטלטל, אך בימות החמה דנפשינן שרי, דהנה איהו כתב וז"ל "דע דאם נקרשין בימות הגשמים בטלה המחיצה ואסור לטלטל", דשפיר איכא לפרושי בכוונתו כשיטתו דה"ט"ז, והיינו דאם נקרשין מי האי נהרא בימיה"ג הרי דאז אף בקיץ אסור לטלטל התם, וזה דנקיט האי לישנא דאם נקרשין בימיה"ג הוא לפי דבדוכתינן סגיאין אף בימיה"ג הקור אינו כה גדול, ועל כן אין מי הנהר נקרשין, וצ"ע. אמנם האחרונים ז"ל דפירשו דהמג"א קפליג אט"ז, צ"ל דדייקו זה ממי"ש המג"א דייקא לימות הגשמים, ולאשמועינן דדייקא אז בזמן הקרישה הוא דאסור, אך בימות החמה שרי, ועדיין יל"ע בזה דאין לו הכרח היכי לפרושי, ועי' לקמן.

ואחר זמן רב ששתי כעל כל הון דמצאתי בילקוט מפרשים הנדפס בשו"ע (מהדורת מכון ירושלים) דמייתו מזה"ק רבי אלעזר רוקח זלה"ה דכתב במעשה רוקח וז"ל: עיין בט"ז (ס"ק כ) שדעתו להחמיר אף בזמן שאינו נקרש הואיל ולפעמים נקרש, וגם בדעת המ"א אפשר לפרש כן, עיין בתשובת שב יעקב (ח"א סימן י"ז) שדעתו ודעת כנסת יחזקאל (סימן ב' ד' ו') להקל עכ"פ בזמן שאינו נקרש, אבל דעת שבות יעקב (ח"ג סימן כ"ח) להקל אף בשנקרש, עכ"ל. והרי להדיא דסבירא ליה להמעשה רוקח דשפיר איכא לפרושי בדעתו דהמג"א דס"ל כה"ט"ז, ומעתה הא שוב לכאורה אין הכרח לפרש דהמג"א קפליג אט"ז, ודוק היטב.

מיהו עיין בשו"ת חתם סופר (חאו"ח סימן פ"ט) דכתב וז"ל: אומר בתשו' דבר זה הראשון, לחוש גם בימי הקיץ מפני חשש שיעלה שירטון מפני שעתיד להתקרב בימי החורף, זה הוא דעת ה"ט"ז באו"ח ס' שסי"ג (ס"ק כ'), והוא דעת יחיד בחששא זו, לא הודה לו שום אדם בעולם, כי המ"א (שם ס"ק ל"א) כתב בצידו דמוכח מהפוסקים דלא חיישינן בשארי נהרות לשרטון כלל, וכן משמע בתוס' ערובין כ"ד ע"ב (ד"ה אין) דכתבו כמסתפק אפילו אם לא נחלק בין יש לשאר נהרות, עכ"ל. משמע דהפשוט לחלק, וכן משמע מסתימת רשי"ש, והטעם דלא שמענו כן בשארי נהרות שיעלו רפש וטיט וחלוקי אבנים עד שיעשה מזה קרקע עולם, ומשום חשש שעתיד לקרוש בימות הגשמים נמי לא חייש מג"א, שלא אסר שם אלא בשעה שיקרשו כמבואר בלשונו, עכ"ל, ודוק.

אלא דהא דכתב מרן החת"ס ז"ל אט"ז "והוא דעת יחיד בחששא זו לא הודה לו שום אדם בעולם", הנה לפום מאי דמייתנין לעיל מהמעשה רוקח הא שפיר נראה דצידד דהמג"א לא פליג אט"ז וס"ל כוותי, ויל"ע. וכן נמי יש לעיין בזה, דבשו"ע דהגה"ק רשי"ז ז"ל (סי' שסי"ג סל"ה) כתב וז"ל: ואם נקרש הנהר ונגלד ביומת החורף בטלה מחיצתו, ואסור לטלטל במבוי כל ימי קרישתו, ויש מי שאוסר כל השנה משום שמא יבואו לטלטל גם בחורף כמו שאסרו בים כל השנה מחשש שמא יטלטלו כשיעלה הים שירטון, וכן בנהרות שדרכן בכך, וטוב לחוש לדבריו, עכ"ל. וכן נמי הביאו הכף החיים (סי' שסי"ג) ע"ש, הרי דלהשו"ע הרב טוב לחוש לדברי ה"ט"ז.

והנה יש להעיר בעיקר שיטתו דמרן החת"ס ז"ל, דבשו"ת דיל"י (שם) נתבאר דס"ל דאף בימות הגשמים כשקרש הנהר שרי לטלטל בהעיר ולא בטלה מחיצתו, ופליג ע"ד ה"ט"ז והמג"א, והכי נמי הביאו במ"ב (סי' שסי"ג ס"ק ק"א) ובשעה"צ (שם ס"ק ק"ה), ע"ש היטב, אמנם יעויין בהגהותיו דמרן החת"ס ז"ל לשו"ע (שם) דכתב אדברי המג"א וז"ל: "עיין באבן העזר דפליג, ועיין בתוספת שבת (סוף ס"ק ס"ח) איך יש לנהוג לדינא דבקיץ שרי, ובשעת קרישה אסור מטעם הרב המגיד", עכ"ל. וצ"ע בזה.

ובעמדינו בדינא דהשו"ע הנ"ל (סי' שסי"ג סכ"ט) אמרתי להביא בזה מרגניתא טבא דאשכחנא בשו"ת מהרי"א ז"ל להגה"ק רבי יהושע אהרן צבי ווינברגר זלה"ה הגאב"ד דמארגרעטען (חאו"ח סימן ל"ב) דנשאל אודות חצר אשר מצד אחד הוא פרוץ במילואו לרה"ר, רק דחריץ אחד מפסיק בינו לבין רה"ר אי מהני לטלטל בהחצר, והשיב ד"ז מבואר באריכות בשו"ת חכם צבי (סימן ה'), והתם העלה מכח כמה ראיות ברורות כיון דבור עמוק י ורחב ד' הוא רשות היחיד בפני עצמו כדאייתא ברפ"ק דשבת ובטור ושו"ע (סימן שמ"ה), מהני נמי להפסיק בין חצר לרה"ר לטלטל בחצר, וכן משמע להדיא במג"א (סימן שני"ז) משום הראב"ד, ע"ש. ואין לומר דהראב"ד ז"ל מיירי דייקא בפרוץ למילואו לכרמלית, אך בפרוץ לרה"ר י"ל דלא מהני דחריץ להיות מחיצה לטלטל בחצר, דזה אינו, חדא דמאי שנא, ועוד דהא הסכימו רוב הפוסקים דאין לנו רה"ר כלל, עי' בט"ז ומג"א (סי' שמ"ה), וכן דמשמע בחת"ס דפשיטא ל"י דמהני אף בכה"ג, ועל כן התיר המהרי"א ז"ל לסמוך אהא בלא חשש כלל, אך התנה דכ"ז דייקא בגוונא דיהיה החריץ עמוק י ורחב ד', ובאופן דדופן החריץ משופע בעינן שיהא מתלקט י מתוך ד' אמות כמ"ש במג"א (סימן שני"ז ושניה) - ומייתי ראי' ברורה להח"צ מהא דאי בערובין (דף ח') במבוי שצדה אחד כלה לים, דפליגי התם אי שרי לטלטל בהמבוי, וטעמ' דמאן דאסר הוא מדחיישינן שמא יעלה הים

וזרקין לו בשבת, והתם חילקו בין אשפה דרבים לדיחיד ע"ש, וכתב עלה רבינו יהונתן וז"ל בתו"ד: "אבל באשפה דיחיד אע"ג דהשתא היא גבוהה עשרה טפחים, למחר ינקנה ויחסר מגבהותה", עכ"ל. ועפ"י הוסיף המ"ב הכא וכתב "ואם נתיר עתה לטלטל יטלטל גם אחר כך כשיחסר גבהותה", והיינו דכשם דאיכא למיחש באשפה ביחיד, דהגם דאית לה י"ט מי"מ אסור לו לזרוק עתה דילמא יבוא לסמוך עלי' אף שבוע הבא כשינקנה ותפחת מגבהה, ה"ה אף למיסמך עליו גבי טלטול, דהגם דאית לה עתה י"ט מי"מ אסור לסמוך עלי' שמא ינקנה למחר, ובשבוע הבא כשיבוא לסמוך עלי' כבר תחסר מגבהותה [והנה אם ה' דין לבדוק תיקון העירובין בכל שבוע ושבוע, יל"ע אם ה' באפשרי לסמוך על אשפה אף דיחיד כשבדקה מער"ש, ברם כיון דסו"ס אינו דין רק דנהגו רבים ליעבד הכי - ועי' גנזים ושו"ת חזו"א (כרך א' עמוד קצ"ג), לכאורה אף באופן דיבדוק אין לסמוך אשפה דיחיד לאחשובי מחיצתא, וכמבואר בגמ' גופא דהגם דעתה איכא י"ט, מי"מ שמא למחר וכו', ודוק].

ומספקא לן בארצות שהדרך דיוורד בהו שלג טובא, ואתרמי בער"ש דירד שלג בגובה טפי מי' טפחים, ובהאי שבתא ליכא למיחש דימס השלג, אי חשיב כאשפה דיחיד לפי שסו"ס שמא ימס במשך השבוע חלקו ויפחת מי"ט, ויבואו לסמוך עליו לשבוע הבא הגם דלית ב"י י"ט, וצ"ע, והדעת נוטה דהוי כאשפה דיחיד ולא מהני.

בשיטתו דה"ט"ז דנהר הנקרש בימות הגשמים דאסור לטלטל באותה העיר אף בימות החמה

שו"ע סימן שסי"ג (סעיף כ"ט): מבוי שצידו אחד כלה לים וצידו אחד כלה לאשפה של רבים אין צריך כלום, שאשפה של רבים אינה עשויה להתפנות, ואין חוששין שמא יעלה הים שירטון (פירוש, יובש כעין אי שנדחו המים ממנו שנעשה ראוי לזריעה). הגה: ויש חולקים וסוברים דחיישינן שמא יעלה הים שירטון ואין כאן מחיצה (הרא"ש ורשי" וטור והמגיד), ע"כ.

והנה ה"ט"ז (שם ס"ק כ') כתב באורך עצום דבגוונא דנקרשין המים בטילו המחיצות ואסור לטלטל, ובסו"ד הוסיף בזה וז"ל: "וא"ל דדוקא באותן שבתות שהמים נקרשים יהיה אסור לטלטל בכל העיר, אבל בשאר שבתות לא, זה אינו, דהא אמרינן בהיהא דחיישינן שמא יעלה הים שירטון שהבאתי לעיל דר' לא רצה לומר היתר אע"ג דיש מחיצות מטעם דשמא לפעמים לא יהיה שם מחיצה, כ"ש בזה שהוא ודאי ברוב השנים ודאי יש לגזור אף בכל השנה משום שבתות אלו, עכ"ל. ומדבריו מבואר דהיכא דדרך נהרא למיקרש בימיה"ג, אף בימות החמה אסור לטלטל בהאי אתרא.

איברא דעיין במגן אברהם (שם סו"ק ל"א) דכתב וז"ל: "דע דאם נקרשין בימות הגשמים בטלה המחיצה ואסור לטלטל", עכ"ל. ומלישני דייקו באחרונים (עיין מ"ש בזה במ"ב (סי' שסי"ג ס"ק ק"א) ובשעה"צ (שם ס"ק ק"ד) ע"ש) דדייקא בימות הגשמים הוא דאסור לטלטל, אך בימות החמה שפיר שרי, ובשיטתייהו עמ"ש המחיצות השקל (שם ד"ה ודע דאם נקרשים כו' בטלה המחיצה) וז"ל: דאף דמים לא מבטלי מחיצה כתב המג"א סימן שמי"ה ס"ק י"ד הטעם בשם המ"מ משום דהמחיצות נראות, אבל כשהן נקרשים אין המחיצות נראות. וכן לטעם אחר דשם לא שייך דנקרשים, מיהו משמע מדברי מ"א דמ"מ בימות הקיץ מותר לטלטל, ולא גזרי' אטו ימות הגשמים דנקרשים, דלא כה"ט"ז שרצה לאסור אפילו בימות הקיץ משום גזרה דימות הגשמים, וכתב דלא הוצרך הש"ס לומר הטעם בים משום שמא יעלה שרטון לפי שהים אינו נקרש, אבל נהרות שנקרשים גזרי' אטו ימות הקור שנקרשים, ובתשובות שב יעקב ושאר אחרונים הסכימו למ"א דלא גזרינן דוקא ים דאין לו זמן קבוע להעלאת שרטון, ולפעמים אינו מעלה שרטון כ"א פ"א לשבעים שנה, או כלל לא יעלה במקום ההוא, וא"כ אפי' יאמרו להם תחילה כשיעלה שרטון אסורים, מ"מ יש לחוש ברבות הימים ושנים ישכחו האיסור כי לא יהיה להם מזכיר. משא"כ הקרישה שהיא בכל שנה, אם אומרים להם תחילה שבימות הגשמים אסורים יזכרו כל שנה לאסור לטלטל בימות הגשמים, וכן נלע"ד קצת ראייה מסוף סימן זה ממבוי ששונה בתוכו ובסופו מדרון, כמ"ש לעיל בס"ק זה, ועוד כתב טעמים אחרים לחלק, אבל בזמן הקרישה יש לאסור בין לטעם רשי"י ובין לטעם המ"מ, עכ"ל. ודוק בזה.

וכע"ז מצאתי בחכמת שלמה לגאון ישראל רבי שלמה קלוגר זלה"ה דכתב וז"ל: הנה ה"ט"ז האריך כאן בתשובה לאסור בכל המים אשר דרכן לקרוש, דדומה למה דחיישינן שמא יעלה הים שירטון, והרבנים האחרונים בשו"ת אמונת שמואל [סימן מ'] והחכם צבי [סימן ע"ז] והכנסת יחזקאל [סימן ב', ה', ו'] חולקין עליו ומתירין. והנה אין לי פנאי כעת לעיין בזה דרך פלפול, אך בקיצור נראה דאינו דומה לחשש שמא יעלה הים שירטון, דשם אין לו זמן קבוע לכך, בזה שייך לאסור בכל שבתות השנה, ובכל שבת יש חשש בזה, אבל בענין קרישת המים זה אינו שכיח רק בחורף כגון טבת ושבט וכדומה, אבל בשאר הימים ובפרט בימות הקיץ אין דרכן, ואי אפשר כלל להיות נקרשין, לכך ודאי אין לגזור ימות הקיץ אטו ימות החורף כיון דבימות הקיץ לא שכיח שיהיו נקרשין, ולומר דגזרינן שבתות הקיץ אטו חורף, מנא לן לגזור כן, דהרי באמת הוי עיקרא מילתא דרבנן והוי גזירה לגזירה, ולכך אין לנו אלא מה שאמרו חז"ל שמא יעלה הים שירטון, והיינו היכא דבשבת זה גופא יש חשש זה, אבל

המ"ב לספריו (והתם כתבו דאינו נפוץ וכו'), אולם כתב דמכלל השערה לא יצאנו, עד שנמצא מפורש יוצא כן מפי כהן גדול גופי אחר דאיהו גופי כתב בהלכות ברכת הפירות (ס" ר"ח ס"ט בבאה"ל ד"ה אינו מברך) וז"ל: עיין בשע"ת שכתב וכו' ולא ביאר טעמו [וספר בית אפרים שלו אין בידן]. ע"כ. הרי דנכון הוא דלא ראה המ"ב לשו"ת בית אפרים, ונמצא דאיכא מזה נ"מ להלכה, וכדמייתי בשו"ת בית אב ובש"כ משום מן הגרש"א וזה"ה, ע"כ תורף דברי הרה"ג מהר"ב שליט"א הנזכר.

והנה מאי דכתב דשו"ת בית אפרים נדפס שוב בשנת תרמ"ד בזמן דכבר הדפיס מן הח"ח ז"ל לספרו מ"ב, הנה כידוע דאמנם מ"ב חלק א' הוא ד"ל בהאי שתא, ברם מ"ב חלק ד' הוחל עריכתו למן שנת תרנ"ג ואילך כמבואר במבוא למ"ב מהדורת עוז והדר, ע"ש היטב, וע"י בשלהי מ"ב חלק ו' דכתב מן הח"ח ז"ל וזה לשונו "סיימתי בחסד הש"י ביום י"ט לחודש מרחשון תרס"ז לפ"ק", ע"כ. ואכמ"ל בזה, אלא דאכתי מכלל תמי לא יצאנו, ואי נימא דכתיב הרה"ג מהר"ב שליט"א ליישב דלא ה"י להמ"ב שו"ת בית אפרים כדמוכח בהלכות ברכת הפירות (ועמ"ש במ"ב סימן ש"ל סק"י) הא לא איפרק מחולשא, מדסו"ס כיון דבסימן שס"ד ציין להמשכנו"י דהאר"ק בהאי סוגיא, והאי ספרא ה"י לפניו הול"ל לציוני דהבי"א קפליג עלי דכתב המשכנו"י גופי, וציין לבי"א (ועיין לקמן), או עכ"פ להשיג הספר הנזכר אחר דאיהו גופי כתב בהקדמתו למ"ב וז"ל: ובשולי היריעה פתחתי שער ושמו שער הציון, בו ציינתי על כל דבר שבתוך המשנה ברורה כדי לידע מבטן מי יצאו הפנינים האלו, ובמקום שראיתי דעות בין שני אחרונים גופא באיזה דבר לא הייתי עצל בדבר מלחפש בכלל ספרי שאר האחרונים לראות אל מי מקדושים דעתם פונה למעשה, ובפרט בביאור הגר"א ז"ל שהוא אורן של ישראל, ויתד שהכל תלוי בו וכדאי להכריע הדבר, גם חפשתי בספרי ראשונים אולי אמצא בהם הדבר מפורש או שאר ראייה ברורה, כי ברוך השם יש לי הרבה ספרי ראשונים, עכ"ה"ק. ואחר זאת אטו ניסק בדעתך לומר דהמ"ב ז"ל דחזי להמשכנו"י לא טרח לעיוני בשו"ת בית אפרים אחר דבנקל ה"י אפשר להשיגו, ובפרט בענין כה נשגב.

ועוד זאת יש להעיר, דהמ"ב גופי בסימן שמי"ה דמנה י"ב שיטות דסברי דבעינן ס"ד למקרי רה"ר, ומגיד נקט י"ב שיטות דלא מצרכי ס"ד, לא הזכיר אף ברמז דבשו"ת משכנות יעקב האריך בהאי סוגיא, ובסימן שס"ד לבדו הוא הזכיר כבדרך אגב בבאה"ל דכ" עיין במשכנות יעקב שהאריך בזה, ע"כ. ולא נקט מדבריו מאומה, ובפרט דהמעין בהמשכנו"י שם יחזה דכמדומה הוסיף בזה עוד איזה ראשונים דסברי דלא בעינן ס"ד לאחשובי רה"ר, והרי ראה המ"ב דבריו דהמשכנו"י, ואמאי לא הוסיף בסימן שמי"ה להני שיטות דנקט המשכנו"י, וגם דהכריע מדנפשי דיר"ש יחמיר לעצמו בזה, ע"ש היטב.

ומעין הדברים דודאי ידע מן הח"ח וזה"ה משיטת" דהבית אפרים אחר דהמשכנו"י (בפרט בסי" ק"כ וקכ"א) האריך טובא להשיג אדבריו, ופירט את שיטתו דהבי"א ומייתי לדבריו, אלא דאמנם עיקר כוונתו במ"ב בבאה"ל בסי" שמי"ה הוא להביא להפוסקים דאיהו גופי מצא מבלי להכנס כלל וכלל לפלוגתת הבי"א והמשכנו"י, הגם שלדינא נראה דנוטה שפיר כהמשכנו"י מדלא מציין כלל דהבי"א בר פלוגתי האריך בספרו בזה, ונראה דעיקר יסוד החומרא עלה למן הח"ח ז"ל הן מהראיות דמייתי, ובפרט מאשר הביא בבאה"ל דסי" שמי"ה בדעת המחמירים דל"ב ס"ד לאחשובי רה"ר, וז"ל: "ועיין בריטב"א פרק כיצד מעברין שכתב שם דרוב הגאונים סוברין כן, וגם בודאי מסתברא כן, דאילו היה רה"ר דוקא משישים ריבוא לא היה משתמיט הגמ"י להשיענו דבר זה", עכ"ל.

ומכאן דהגם דמצא ימצא איזה ראשונים לכאן ולכאן (עמ"ש בדעת תורה למהרש"ם ז"ל ועוד אחרונים), מ"מ אין בזה להכריע לדי הריטב"א "דרוב הגאונים סוברין כן", והאי לישנא משמע דרובם דהגאונים ס"ל הכי, ובצוק העיתים אפשר נשתכחו כתביהם, ותו דגם מן הגר"א ז"ל סבירא ל"י כן (הגם דפלפלו בזה באחרונים), ומעתה נלפע"ד הקלושה דקשה לומר דאיכא נ"מ להלכה מזה דלא נקט המ"ב לדברי הבית אפרים, ובפרט כאמור דהמשכנו"י מפרש בדעת איזה ראשונים דזכר בשו"ת בית אב הנזכר לעיל היפך ממאי דפירש הבית אפרים, ואכמ"ל.

והנה כידוע דהמשכנו"י יישב כל השגות הבית אפרים במכתביו אליו, ועל מכתבו האחרון לא מצינו דהשיבו הבי"א, וע"י בקרינא דאגרתא ממון הקה"י ז"ל (ח"ב סימן צ"ו) דכתב בפלוגתא דהמשכנו"י והבי"א בתו"ד וז"ל: ובאמת שדברי המשכנות יעקב חזקים מאוד, שכן הוא ע"פ הגמ"י ע"פ כלל דהלכה כר"י"ח בפלוגתא דר"י"ח ור"א שאין רה"ר ניתר אלא בדלתות ננעלות, וכפי הנראה שהבי"א לא העלה שובר ממש לטענת המשכנו"י, עכ"ל. וע"ש היטב. האמנם, בדעזרת השי"ת איקלע לידן קובץ עץ חיים דחסידי באבוב (אדר ב' תשע"ד לפ"ק), והתם מצאתי (עמוד כ"ה) דהדפיסו מרגניתא טבא תשובה מכת"י"ק הבית אפרים ז"ל דכתב להשיב ע"ד המשכנו"י, וכתבו שם דכפה"נ אין בידן את חלקה השני דהתשובה הנ"ל, ע"ש היטב הדק, ואכתי קשה לידע אם גם אהא השיב המשכנו"י, וצ"ע בזה. ועכ"פ כאמור נראה דאין בידינו להכריע דאילו ה"י רואה המ"ב לתשובת

הבי"א דה"י מכריע באופ"א, ויש לעיין בכל זה, וזכות הכהן הגדול מאחזי מן הח"ח ז"ל תעמוד לנו ולזרעינו ולז"י עד עולם, אכ"י"ר.

אחר זמן רב זכיתי להציע קמי' מורי ורבי מן הגר"ח קניבסקי שליט"א להשאלה לו ה"י רואה המ"ב ז"ל להפ"ו דנקיט הבי"א, אי ה"י הדר ב"י אחר דיש עוד דמקלין, ואמר לי מורי שליט"א בפ"ק "לא מוכרח", והוסיף ונימק "יכול להיות שיש עוד שמקליים" (וכמדו' דכוונת קדשו דאין הכרח דהמ"ב ז"ל נקט לכולהו, או יתפרש דר"ל דכפי שיש עוד מקלין אף יש עוד שמחמירין, ויל"ע, ועיין נמי בספר אוצר פסקי עירובין להגר"מ פרץ שליט"א (עמוד ק"ד ואילך) מש"כ בהאי סוגיא, ואכמ"ל כעת).

בדעת הסוברין דה"ר ניתר בדלתות הננעלות בלילה אי בעי לנועלן במפתח

שו"ע סימן שס"ד (סעיף ב'): רשות הרבים עצמה אינה ניתרת אלא בדלתות, והוא שננעלות בלילה, ויש אומרים אף על פי שאינם ננעלות אבל צריך שיהיו ראויות לינעל, שאם היו משוקעות בעפר מפנה אותן ומתקנן שיהיו ראויות לינעל, ואחר שעשה לה תיקון דלתות חשובה כולה כחצר אחת, ואין מבואותיה צריכין תיקון, ע"כ. ובמשנה ברורה (שם ס"ק ו' ד"ה אלא בדלתות) כתב וז"ל: מכאן ומכאן, דעל ידי זה נעשית כחצר של רבים, אבל צורת הפתח לא מהני [אפילו אם יעשהו משני צדדין], ויש פוסקים דסבירא להו דסגי בדלת מצד אחד כשננעלת בלילה, דאין זה רשות הרבים כיון שמונע רבים מלעבור משער לשער, וסגי מצד השני בלחי או קורה, וכמו בעלמא היכא שיש שלוש מחיצות שלימות, עכ"ל. והתם (ס"ק ז' ד"ה שננעלות בלילה) כ' המ"ב וז"ל: "שעל ידי זה נתבטל ממנה שם רשות הרבים, שאינה דומה לדגלי מדבר שהיה פתוח כל שעה", עכ"ל.

וחזי הוית במ"ב (מהדורת דרשו שם) דכתבו וז"ל: ולענין הנידון האם צריך שהדלתות ינעלו במפתח, ראה בספר דלתות שער העיר (אות ו') שכתב שלא צריך שהדלתות ינעלו במפתח, עכ"ל. והנה אין לי האי ספרא לעיוני ביה, אך לענ"ד נראה לפ"ד דאין הדברים עולין בקנה אחד עם דברי המ"ש ז"ל דמייתין, דהנה כתב המ"ב ז"ל בדעת הני פוסקים דס"ל דסגי בדלת מצד אחד כשננעלת בלילה, "דאין זה רשות הרבים כיון שמונע רבים מלעבור משער לשער, וסגי מצד השני בלחי או קורה, וכמו בעלמא היכא שיש שלוש מחיצות שלימות", ע"כ. הרי דבעינן דה"י מונע רבים מלעבור משער לשער, והכא כשאין נועל במפתח הא אינו מונע רבים מלעבור משער לשער, וכן באופן שאינו נועל הדלת במפתח צ"ע אם אפשר לדמותו למ"ש המ"ב ז"ל "וכמו בעלמא היכא שיש שלוש מחיצות שלימות", דהא מחיצת הדלת נעה אנה ואנה בכל פעם שעוברים בה אינשי, ובסתם רה"ר שכיחי אינשי טובא, זאת ועוד דכ' המ"ב בהמשך דבריו "שעל ידי זה נתבטל ממנה שם רה"ר, שאינה דומה לדגלי מדבר שהיה פתוח לכל שעה", ואי נימא דמיירי כשאין נועל במפתח הא מיהא יש לצדד טפי דחשיב דפתוח כל שעה, מלבד מה שנלפע"ד יש לדון בכל זה דאי נימא דאין נעילת הדלת במפתח, מאן מפ"ס שיזכור היוצא לסוגרה אחר שיעבור שם, והא לא מצינו בשום דוכתי דבעי להעמיד שומר דיזכיר לסגור הדלת אחר שיעבור דרך שם, ועיין בביאור הלכה (ס"ו ס"ד ד"ה והוא שננעלות בלילה, ע"ש היטב), על כן מכל הלין נלע"ד דבכדי לאחשובי דלת ננעלת בעי לנועלה במפתח, וזולת זה לא מקרי דלת נעולה (וע"י שיה"ש ד', י"ב) גן נעול, ופ"י המצודות ציון (שם) וז"ל: סגור, וכן נועל הדלת (שמואל ב', י"ג י"ח), ובשמואל (שם, י"ז) פ"י המ"צ וז"ל: ונעל, סגור במנעול, ע"כ. דנראה מהא דהא דנקטה גמ' דעירובין (ו', ב') דלתותיה ננעלות שפיר הוי במנעול, וכהנה יש לעיין מכמה דוכתין, ועמ"ש בספר דעת תורה למהרש"ם ז"ל, וצ"ע בזה.

מיהו אפשר דליכא לאקשו"י מל' המ"ב אבעמח"ס דלתות שער העיר, ד"ל דאף כשאין הדלת ננעלת במפתח מ"מ סגי באופן דסגורה, לפי דחשיב דמונע להרבים מלעבור שם בלא שיפתחו להדלת, ולפ"י"ז בזמן דהדלת סגורה אף בלא מפתח קחשיב מחיצה כהיכא דאיכא ג' מחיצות שלימות, ושפיר מקרי דאינה דחיה לדגלי מדבר שה"י פתוח כל שעה, דהתם איכא דלת הסגורה, ויש לעיין בכל זה טובא, דעדיין צ"ע אמאי לא חיישנן דילמא ישאירוה הרבים פתוחה בעברם שם, וצ"ע.

בגדר מבוי העשוי כנדל לשיטת דרבינו תם

גרסינן בעירובין (דף ח' ב') איתמר מבוי העשוי כנדל, אמר אביי עושה צורת הפתח לגדול, והנך כולוהו מישתרו בלחי וקורה, א"ל רבא כמאן כשמואל דאמר תורתו כסתום למה ליה צורת הפתח, ועוד הא הוא מבוי עקום הוה בנהרדעא וחשו לה לדרב, אלא אמר רבא עושה צורת הפתח לכולוהו להאי גיסא, ואידך גיסא מישתרו בלחי וקורה, ע"כ.

והנה בגדר מבוי העשוי כנדל האריכו רבותינו הראשונים ז"ל טובא, ע"י ברש"י (שם ד"ה כנדל) דכ' "ועל שרץ שיש לו רגלים הרבה דתניא בתורת כהנים (פרשת שמיני פ"ב) מרבה רגלים זה נדל, מבוי העשוי כנדל שפתוחין לו מבואות הרבה, וראשיהן פתוחין לרשות הרבים, וראשו פתוח לרשות הרבים אחר, ע"ש. וע"י בראשונים על אתר, ובס' קובץ שיטות קמאי למסתנין (שם), וע"י שו"ע (ס"ו שס"ד ס"ה).

והנה התוס' (שם ד"ה מבוי) כתבו וז"ל: פ"י רבינו תם שמבואות קטנים פתוחים למבוי גדול משני צדדין, ואינן זה כנגד זה דאם כן הווי מפולשין, וכענין זה הם רגלי הנדל שיש לו ב' שורות של רגליים מימין ומשמאל, והם זה שלא כנגד זה, עכ"ל. וע"ש בהציור דאין פתחי המבואות הקטנים מכוונים זה כנגד זה באופן דאינן מפולשין.

מיהו חזי הוית בספר הישר לר"ת (חלק החידושים, מהדורת רש"ש שלזינגר, סימן ש"י) דאי' התם וז"ל: מבוי העשוי כנדל כוה"א: כל מבוי שיש לו ב' עיקומים אחד לרשות הרבים של גדול ואחד לרשות הרבים של קטן, וקטן שרגלי הנדל ב' שורות רגלי הימין כנגד חלל שבין רגלי (שמאל) [השמאל], וכן [רגלי] השמאלי כנגד חלל שבין רגלי (הימני) [הימני], ולפי שיש ב' עיקומים אמר אביי דקיימא לן כשמואל דמצריך להיות צורת הפתח כמו שציינתי (לימא) [למה] לי דלא שניא עיקום אחד, ולא שניא ב' עיקומים, ועוד אפי' תמצא לומר דשני ליה לשמואל (וההוא) [וההוא] מבוא עקום כו' מכלל דהלכתא כרב, עכ"ל.

והנה בלישני דר"ת בספר הישר מבואר להדיא דכתבו התוס' בערובין משמי, אלא דנראה דהציור דבספר הישר ט"ס דמוכח הוא, דהא בהציור הלז אין רגלי הימין כנגד חלל שבין רגלי השמאלי, ולהיפך, דהא בהך ציור נראה דמפולשין הם ממש, ואהא הרי הקשו התוס', וצ"ע. [וע"י בתוס' רבינו פרץ מש"כ בזה, ויל"ע].

בדינא דמבוי שניטלו קורותיו או לחייו בשבת דל"א ביה הואיל והותרה הותרה

שו"ע סימן שס"ה (סעיף ז'): מבוי שניטלו קורותיו או לחייו בשבת, אף על פי שהותר למקצת שבת אסור משם ואילך בין פתוח לרשות הרבים בין פתוח לכרמלית, ויש מי שאומר דהני מילי בעיר שאינה מוקפת חומה, אבל בעיר מוקפת חומה מותר. הגה: ויש לסמוך על זה ולהתיר, וכל זה שהיה ראוי לעמוד כל השבת, אבל אם היה עומד לסתור מערב שבת אסור לאחר שנסתר, ואם ספק אם נסתר מערב שבת או לא אזלינן לקולא (תרומת הדשן סימן ע"ג), עכ"ל.

וכתב עלה הטי"ז (ס"ק ז') וז"ל: ולא אמרי' כאן הואיל והותרה הותרה כיון דליתניהו למחיצות, ומשא"כ בסי' ש"ס ס"ב דאמרי' הואיל והותרה כו', עכ"ל. [והיינו דבסימן ש"ס ס"ב א"י היו שלשה והקיפו כל צרכם ומת אחד בשבת, מותרים בכל השבת כיון שנכנס השבת בהיתר. היו שניים והקיפו יותר מסאתיים ונתווספו עליהם בשבת, אסורים כיון שנכנס שבת באיסור", ע"כ. והוא מדפסקין בעירובין (י"ז, א') כרב הונא דשבת גורמת, ע"ש היטב]. ועמ"ש בעירובין (שם) עד כאן לא קאמר רבי יוסי התם אלא דליתניהו למחיצות, הכא איתניהו למחיצות, ע"ש.

ואית לן לעיוני בשורש האי חילוקא דאמאי לא נימא אף במבוי שניטלו קורותיו או לחייו בשבת הואיל והותרה הותרה, ומאי שניא חסרון במחיצות דמפלגינן הואיל וליתניהו מחיצות וכו' מחסרון דגברי, וצ"ב.

וידידנו האברך המופלג ר"א מיימון שליט"א אמר לבאר בזה משמי' דהגר"י גרינבלט שליט"א, דחז"ל קבעו דאנן דיינינן אמקום גופי' אם כשר הוא או לאו, לפיכך אם בתחילת שבת ה"י מקום זה כשר, ואף עתה כשר הוא ולא נשתנה בעצמותו אלא דמת חד מינייהו, שפיר אמרינן ביה הואיל והותרה הותרה, ונשאר בהכשרו עד סוף השבת מדלא נשתנתה "צורת המקום" דפסקינן עלי' מתחלת השבת דכשר הוא, ברם במבוי שניטלו קורותיו או לחייו בשבת, אף דבתחלת שבת הכשרו הרי ה"י זה לצד "צורת המקום" שהיתה לו עם לחיו או קורותיו, ומיהו כשניטלו לחייו או קורותיו שוב נשתנתה "צורת המקום" דיליה ופנים חדשות באו כאן, ולא הוא אותו המקום דהכשרו בתחלת השבת, ועל כן לא אמרינן ביה הואיל והותרה הותרה, ופסלינן ליה, עכ"ת, ודפח"ח.

שו"מ בערוך השולחן (ס"ו ש"ע"ד ס"א) דכתב וז"ל: כבר נתבאר כמה פעמים דשבת הואיל והותרה הותרה, כלומר דאם בכניסת השבת היה הדבר בהיתר, אע"פ שאח"כ נתקלקל ההיתר אמרינן הואיל והותרה הותרה, ומובן הדבר שאין זה בשינוי מחיצות גמורות כגון שנפלה המחיצה שבין רה"י לרה"ר, האם גם בזה נאמר הואיל והותרה הותרה, פשיטא שאין סברא לומר כן, אלא אמרינן זה במקום שלא נעשה שינוי גדול בהמחיצות, או שאינו נוגע למחיצות כלל כמו שיתבאר בס"ד, וכן מבואר בגמ' [ספ"ק בענין זה דהואיל והותרה הותרה, אומר שם עד כאן לא קאמר ר"י אלא דליתניהו למחיצות וכו', עיין שם], עכ"ל, וע"ש בהמשך דבריו פרטים נוספים בהאי דינא. ועמ"ש הערוה"ש בסימן ש"ס (ס"ק ז') ובסימן שס"ב (ס"ק ט' ואילך) ובסימן שס"ה (ס"ק ט"ו), ע"ש היטב. וע"ש בקובץ שיטות קמאי לערובין (י"ז א' וצ"ד א'). וע"ע בס' אהל מועד (שער ערובין דרך ב') דכ' "קורה או לחי שניטלו בשבת אין אומרים שבת הואיל והותרה הותרה, שלא הקילו לומר כן אלא כשהמחיצות שם ואינן חסירות אלא עירוב", ע"כ. ודוק, ועיין עוד בשו"ע (ס"ו שס"ב ס"ג) ובמ"ב (שם ס"ק כ"ה ואילך) ובשו"ע (ס"ו שס"ג ס"א), ומ"ש הגרעק"א ז"ל בהגהותיו על אתר. ועמ"ש בספר דעת תורה למהרש"ם ז"ל (סימן שס"ג ס"א, וסימן שס"ה ס"ז) אדברי הגרעק"א ז"ל, ע"ש היטב. וע"ע מ"ש המג"א (ס"ו שס"ה סק"ג) ובמחצית השקל (שם) ובכ"פ

להקל בשעת הדחק לא מטעמו של הבה"ל, אלא משום שיש ראשונים הסוברים שמותר לטלטל לקרפף פחות מב"ס כלים ששבתו בבית אם הוא של אדם אחד כמבואר לעיל.

ד. בשו"ת אמרי יושר (ח"א סי' ק"ע) דייק ממה שכתב רש"י לענין חצר שנוצרה רובה ביטל דירתו, משמע שדווקא על ידי מעשה זריעה מבטל שם דירה, משאי"כ אם עלו הזרעים מעליהם. ואף שמבואר בגמ' (הובא בשו"ע סעיף י"א) שמים שאינם ראויים לתשמיש שנכנסו מאליהם לחצר מבטלים ממנו שם דירה, יש לחלק בין מים שאינם ראויים לדירה כלל לבין זרעים שראויים קצת לדירה.

מאידך, בפמ"ג (סי' ש"ס א"א סק"א) הסתפק אם הקיף לדירה בשדה זרועה אם מועיל יותר מב"ס, ואף שזרעים מבטלים שם דירה יש לחלק שהתם עשה מעשה אחר ההיקף שביטל ממנו שם דירה, אבל כשמקיף לשם דירה לאחר הזריעה יתכן שמהני. והכריע שמסתבר שבכל אופן כל שיש בו זרעים אינו נחשב למוקף לדירה. ובפשוטו מבואר בדבריו שלא כדברי האמרי יושר, שכל שיש זרעים אינו נקרא מוקף לדירה, ואין חילוק בין אם זרעים לבין אם עלו מאליהם. ואולי יש לחלק, הדנה יש לבאר מדוע זרעים מבטלים את ההיקף לדירה, האם הוא משום שאין נוח לו ללכת במקום זה ואינו יכול להשתמש בו שימושי דירה, או משום שהילוך על זרעים מוזק אותם, וס"ל לאמרי יושר כצד השני, וא"כ יתכן שאם זרעים אף שנעשו קודם ההיקף מכל מקום רוצה בקיומם, אבל אם לא זרעים אינו רוצה בקיומם, ועדיין יש לפלפל בזה. וראה מה שכתב בזה בהגהות מהרש"ם בגיליון על השו"ע כאן.

ה. עוד מצינו בגמרא שלא רק זרעים מבטלים היקף לדירה משום שאדם אינו דר במקום זרעים, אלא גם מים שאינם ראויים לתשמיש הרי הם מבטלים היקף לדירה, ודין זה הובא בשו"ע (סי"א). ונחלקו הראשונים מהו עומק המים כדי שיבטלו את ההיקף לדירה, דעת הרשב"א שדווקא אם המים עמוקים עשרה, כמו שמצינו בשבת (ק): שרק מים ברשות הרבים פחות מעשרה טפחים אינו חולק מקום לעצמו שעדיין הוא ראוי להילוך על ידי הדחק. ואף כאן לענין ביטול ההיקף לדירה ביאר המשגיב (סק"צ) שפחות מ"ט הו"ל כטיט ורפש בעלמא שאין חולקים מקום לעצמם.

מאידך, הבה"ל (שם ד"ה והוא) הביא שדעת הרא"ש (פ"ב סי' י"ד) והטור והריטב"א בשם י"מ שהוא הרב"ד והבעל המאור וספר העתים, שסוברים שאפילו מים פחות מ"ט אם אינם ראויים דינם כזרעים. והוסיף שהספר העתים דחה הוכחת הרשב"א מרק, דאם אמרו ברה"ד שתשמישו בהילוך וכשהוא בפחות מ"ט ראוי לילך ע"י הדחק ושמה הילוך, לא נאמר כן בקרפף שתשמישו לדירה דאם יש בו רקק מים אפילו בפחות מ"ט כיון שאינו ראוי לתשמיש נחבטל שם דירה ממנו.

ולהלכה, השו"ע פסק כדעת הרשב"א שלא מתבטל מהחצר היקף לדירה בפחות מ"ט, והבה"ל כתב שראוי להחמיר שלא במקום הדחק, והוסיף שמכל מקום בפחות מג"ט נראה שאף לדעת הרא"ש אינו אסור דכאמור סמיכתא היא, וגם אינו קשה להשתמש שם בתשמישים של חצר. אמנם החזו"א (סי' פ"ט סק"ד) הסתפק בזה, וכתב שיתכן שמים מבטלים את תשמישי החצר גם אם אינם גבוהים ג"ט, ועיקר הדבר תלוי אם הוא עדיין משתמש בתשמישי חצר במקום המים, וסיים בצ"ע.

ו. עתה יש לדון מה הדין קוצים שגדלו במקום המוקף מחיצות כדון, וכדי לבאר דבר זה נביא תחילה דברי הגמרא בשבת (ז). 'אמר רבה בר שילא אמר רב חסדא, לבינה זקופה ברשות הרבים, וזרק וטח בפניה חיב, על גבה פטור. אביי ורבא דאמרי תרייהו, והוא גבוה שלשה, דלא דרסי לה רבים [דהוי מקום לעצמה], אבל היומי והיגי [-קוצים], אף על גב דלא גביהי שלשה [הוי מקום פטור לעצמו דלא דרסי בה רבים עליה שלא יזוקן]. וחייא בר רב אמר, אפילו היומי והיגי [דררסי עליה בסנדליהון], אבל צואה לא. ורב אשי אמר, אפילו צואה. ודין זה הובא בשו"ע (סי' שמי"ה סי"א) כל דבר שהוא ברשות הרבים אם אינו גבוה [שלשה] טפחים, אפילו הם קוצים או צואה שאין רבים דורסין עליהם, חשובים כקרקע והוי רשות הרבים. ואם הוא גבוה שלשה, ומשלשה עד תשעה ולא תשעה בכלל, אם הוא רחב ארבעה על ארבעה הוי כרמלית. ובספר חכמת הלב (פ"א דרכי שלום אות מ) כתב להוכיח מכאן שאף לדעת הרשב"א שסובר לענין מים שכל שאינו גבוה י"ט אינו מבטל היקף דירה, זהו דווקא במים, כמו שמצינו שרקק מים פחות מ"ט אינו בטל ממנו שם רה"ד, אבל לענין קוצים מבואר שכל שהוא גבוה ג"ט בטל ממנו שם רה"ד, ואף בפחות מג"ט כתב המשגיב (סי' כ"ח) שהטעם שנחשב לרה"ד משום שקי"ל שעד ג"ט אינה חולקת רשות לעצמה, ובטל לגבי רה"ד מדין לבד, ומקור דבריו הוא מדברי הב"י, עיי"ש, והוסיף שאף שכתב האמרי יושר שזרעים שעלו מאליהם אינם מבטלים היקף דירה, מכל מקום במים שנכנסו לחצר מודה שהם מבטלים כמבואר לעיל, ואם כן הוא הדין קוצים שעלו מאליהם שהם גרועים ממים.

ועל פי זה כתב שאף שבמים פסק השו"ע כדעת הרשב"א שאינם מבטלים היקף לדירה רק כשעמוקים י"ט, מודה שבקוצים גם אם אינם גבוהים י"ט מבטלים היקף לדירה כמו שקוצים מבטלים שם רה"ד כשהם גבוהים ג"ט, ולכן אין לטלטל מהבית לחצר אפילו בשעת הדחק [והוסיף, שאין להקל כשנעקרו הקוצים בשעת הדחק מטעם הכרעת הבה"ל שאם נטלו הזרעים בחצר אין למחות ביד המיקל, שכן החזו"א (י"ד סי' קס"ח סק"י) כתב שחצרות דידן דינם

אמרינן כן אלא ב' קדושות כדאייתא סימן תק"ג, ולקמן סימן תט"ז במ"א, מ"מ י"ל כיון דקי"ל יומא קמא עיקר מותר ביום שני, וכעין זה כ' מ"א סי' תט"ז ס"ק א' לענין ר"ה ע"ש, וכך ר' מ"א לקמן סימן תק"ג ס"ק ט"ו, עכ"ל. וע"ע בכה"ח (סי' שס"ג סק"ח) (ובמ"א דהביא שם הכה"ח מדברי המח"ש "ולפי דברי המ"א אם נפסק ביום דיו"ט א' אמרינן ביום ב' הואיל והותרה" וכו', הוא ט"ס ומוכח מהמשך ההעקת לדברי המח"ש, וצ"ל לא אמרינן, ופשוט)].

הרב יצחק זאב וייסבקר כולל "אליבא דהלכתא" ברכפולד

חצר שגדלו בה קוצים אם מותר לטלטל כלי הבית לחצר לאחר שעקרו את הקוצים

שאלה: בבניה החדשה הקבלנים מצמידים לדיירי קומת הקרקע חצר פרטית, והיות וממלאים אותה באדמה אם אין מניחים בה דשא וכדו' גדלים בה קוצים. ויש לדון, א. אם מותר לטלטל חפצים מהבית לחצר בזמן שהקוצים עדיין לא נעקרו. ב. לאחר שעקרו את הקוצים. ג. אם הקוצים היו במקום קודם שהניחו גדר סביב לחצר. ד. אם יש לחלק בין אם יש עירוב במקום או לא.

עוד יש לדון במקום שעשו בו עירוב וגדל בשטח מסוים קוצים, האם הם מבטלים את היקף המחיצות כשהם בשטח יותר מב"ס, וכן כשהם בשטח פחות מב"ס לענין לטלטל במקום זה.

וכדי להשיב על דבר זה יש להקדים תחילה לבאר דברי הראשונים והפוסקים בסוגיא רחבה זו.

א. כתב השו"ע שמי שיש לו גינה בחצר, אף אם גודל החצר הוא סאתים או פחות שאין דינה ככרמלית אסור לטלטל כלי הבית לחצר, כיון שהזרעים מבטלים ממקום זה את היקף המחיצות לדירה שאין אדם זורע בדירתו זרעים, ולכן אם נזרע רוב החצר אסור לטלטל מהבית לכל החצר, שכן המיעוט שלא נזרע בטל לגבי הרוב, והרי הוא כאילו כולו נזרע.

ולענין אם מותר לטלטל מבית לקרפף פחות מבית סאתים שלא הוקף לדירה כשהם של אדם אחד, הביא הבה"ל (סי' שע"ב סי' א' ד"ה או לג) מחלוקת ראשונים, שדעת רש"י (כג: ד"ה כדתנן) ותוס' (עו: ד"ה ובלבד) והרשב"א (כד: ד"ה ולא) והרא"ש (פ"ב סי' ב') נקטו לאיסור. ומאידך, דעת הרמב"ם (עירובין פ"ג הי"ח) והריטב"א (כג: ד"ה ולא לכלים), והרא"ה (הובא בריטב"א שם) והסמ"ג (מ"ע מצוה א' מדרבנן) שנקטו להיתר, וכתב שמסתימת השו"ע כאן משמע לאיסור [יש להעיר שאין זה משמע רק מסתימת השו"ע, אלא כתב כן להדיא 'מי שיש לו גינה בחצירו וכו' לא יטלטל ממנו לבית)]. וסיים בשם הבית מאיר שבשעת הדחק יש לסמוך להקל. אכן במשגיב' כאן (סי' ע"ז) כתב שאף אם החצר שייכת לאדם אחד אסור לטלטל מהבית לחצר זו, ומשמע שאסור לטלטל אליה מהבית אף בשעת הדחק. מאידך המשגיב' להלן סתר דבריו, שכתב בביאור הלכה (סי' שנט" ד"ה רחבה) שקרפף פחות מבית סאתים שלא הוקפה לדירה אפילו מבית מותר לטלטל. ובחזו"א (או"ח סי' פ"ח ס"ק י"ח) כתב שמשמע מדבריו שחילק בין קרפף ששיעורו בית סאתים מצומצם שאסור לטלטל ממנו לבית, לבין אם הוא פחות מבית סאתים שמותר לטלטל ממנו לבית, ותמה על דבריו, שלשיטת שאוסרות בבית סאתים מצומצם אסור גם אם הוא פחות מב"ס.

ב. אם נזרע רק מיעוט החצר, כתב המשגיב' (סי' פ"ב) שמשמע בשו"ע שברוב החצר שאינו זרוע מותר לטלטל לשם כלי הבית, ואילו לחלק הזרוע אסור לטלטל כלי הבית. והביא שיש מקילים לטלטל מהבית גם לחלק הזרוע, כמבואר ברא"ש שכל שהוא פחות מב"ס אינו חולק מקום לעצמו, והרי הוא בטל לחצר ונחשב כמוקף לדירה. וסיים שיש לסמוך על זה בשעת הדחק מאחר ומשמע בכמה ראשונים להקל, ורק הטור כתב להדיא לאסור בזה.

ג. הבה"ל דן על חצר יותר מבית סאתים שנוצרה, האם הזרעים מבטלים את היקף המחיצות לשם דירה לגמרי, ולכן אפילו אם בסוף הקיץ הוציאו את הזרעים אסור לטלטל בחצר, שכן ביטלו את היקף המחיצות לשם דירה, או שאין הזרעים מבטלים את היקף הדירה אלא שהיקף הדירה אינו מועיל כל זמן שיש בו זרעים משום שאין אדם דר בזרעים, ומיד לאחר שנסתלקו הזרעים חזר הקרפף להיתרו שהוקף מתחילה לשם דירה. וכתב שמלשון הרשב"א בעבודת הקודש, והבעל המאור, והר"ח משמע שעל ידי זריעה נבטלה הקפתו לגמרי משם דירה, ולכן אפילו אחר שהוציאו הזרעים משם אסור לטלטל ביותר מד"ט עד שיתקן שם היקף לדירה. וכתב שאף שלענין חצר הרא"ש מסתפק בזה אם זרעים מבטלים ממנה שם דירה, רוב הפוסקים חולקים עליו, ולכן גם חצר שנוצרה יותר מב"ס מתבטל ממנה ההיקף לדירה. וסיים, שבחצר הפחותה מבי"ס שנוצרה ואח"כ הוציאו את הזרעים, המיקל בה אין למחות בידו, מאחר שהרא"ש הסתפק אם זרעים מבטלים שם דירה כשהוא פחות מב"ס, ואף שציידד להחמיר מכל מקום בצירוף זה שגם ניטלו הזרעים, והוא גם חצר שלדעת הרא"ש אין הזרעים מבטלים ממנה שם דירה, אין למחות ביד המיקל. והחזו"א (סי' פ"ח ס"ק כ"ו) נקט גם כן שלאחר שנטלו הזרעים הרי זה כהוקף ולבסוף פתח, וכתב שיש

החיים (סי' שס"ה סקנ"ו) ובשו"ע סי' שס"ה (סעיף ח') ובמ"ב (שם סי' ק"ל ל"ט). וע"ע בספר נתיבות שבת (פרק ל"ג) ובהמצויין שם מאי דכתבו בהא דהואיל והותרה הותרה, ואכמ"ל כעת.

ובמאי דכתב הרמ"א ז"ל (סי' שס"ה סי' ו' ומייטנין בריש דברינו) ע"י בתרומת הדשן (סימן ע"ג) דהאריך בהא, ובתו"ד כתב וז"ל: "אמנם נראה שאם הענין כך שעושיין הכשר מבי לזורך שעה כגון לחופה ולברית מילה, ואז רגילין הוא כמה פעמים שקרוב לודאי שהנכרים שוברים ההכשר באותה הלילה מחמת שלא הורגלו בו, אם הענין כך הוא לא אמרינן שבת [הואיל והותרה] הואיל ועומד הוא לסתור, והכי איתא בהדיא במרדכי פ' הדר (ערובין סימן תקי"ג) ובתוספות (ערובין י"ז א' ד"ה עירב) ובאשירי (פ"א סי' כ"ג) נמי מוכח דאפי' לענין עירוב אם עומד הוא להתבטל לא אמרינן שבת הואיל והותרה הותרה, וכל שכן לענין מחיצות דלא אמרינן הכי, דנהי דעדיין מחיצות החיצונות קיימות, מכל מקום גבי עירוב דלא נפלה שום מחיצה הוי עדיף טפי, ע"כ. וע"ש בכ"ד באורך מהא - (וע"י בלבוש סי' שס"ה ס"ז, ע"ש). ובמאי דכ' התורה"ד דבגוונא דעומד להתבטל ל"א שבת הואיל והותרה הותרה, ע"י היטב בשו"ע (סי' שע"א סי' ו') ובמ"ב (שם סי' ק"ל ל"ג) ובבאה"ל דהתם (ד"ה אחד מבני החצר), ועיין נמי בתוספת שבת (סי' ש"ס ס"ק ט') דכ' דבגוונא דהקיפו שלושה (כהאופן דלעיל), והי' חד מינייהו גוסס בער"ש ומת בשבת אסורין, ולא אמרינן בזה הואיל והותרה הותרה כיון דלא הי' עומד להתקיים כל השבת, ודוק היטב להמבואר לעיל.

ושו"י דברים יקרים בגדר הואיל והותרה הותרה בשו"ת ראש לראובני להגאון הגדול רבי ראובן הלוי זלה"ה אב"ד דענעבארג (סימן ה' ד"ה הלכך), ע"ש ותרוה נחת.

אחר כתבי כל זאת הראוני ביאור חדש בהאי ענינא בספר גאון יעקב עמ"ס עירובין (דף י"ז א' ד"ה הא דאמרינן) וז"ל: הא דאמרינן שניים ונתוספו עליהן אסורין הואיל ונאסרו בתחלת שבת, ואמרינן נמי לקמן (ע' ב') כל שנאסר למקצת שבת כו' כגון ב' בתים כו' והקיפה גוים כו', ובמחיצה אמרינן מחיצה הנעשית בשבת שמה מחיצה, אפי' דלרב הונא דקיי"ל כוותי' ליתנייהו למחיצות חמירי, והכא לר' יהודה בדירורין שבת גורמת בין לקולא בין לחומרא, ובמחיצות אידי ואידי שרי, ולר' יוסי מחיצות אפכא מדירורין, דבדירורין שבת גורמת והותרו למקצת שבת והותרו לכולה, נאסרה למקצתה נאסרה לכולה, ובמחיצות מחיצות גורמין, והותרו למקצת שבת ונפרצו אסור, לא היו ונעשו בשבת מותר, משום דבדירורין לא מתחזיא לא אסורין ולא שריות, ואולינן בתר אתחלתא דשבתא, אבל במחיצות אתחזיא אסורין ואתחזיא שריות' אולינן בתר מחיצות, ולר' יודא שבת אפי' דאתחזיא אסורין גורמת להיתר, ובדירורין דלא אתחזיא שריות' גרמא נמי למיסר, ובמחיצות דאתחזיא שריות' לא גרמא למיסר, עכ"ל.

ובביאור דבריו בדעת' דרבי יוסי כתב בהערות והארות להג"ר אברהם דזימטרובסקי שליט"א בגאון" הנדמ"ח, וז"ל תו"ד: דבדירורין עצם הדירורין לא ניכר בהם לאנשים לא אסור ולא היתר, שאע"פ שלפי האופנים הקיימים הדירורין גורמין אסור, כיון שנפרצה הכותל ביניהם או שיש רק שניים והקיפו יותר מב"ס, מי"מ יש אופנים שגם בשניים מותר כשהקיפו רק ב"ס, וכן בדירורין באופן שאפשר לערב ועירבו נמצא שעצם הדירורין לא מוכיחים מצד עצמם לא אסור ולא היתר, רק תלוי לפי האופנים המתלויים עליהם, לכן בזה אמרי' שתלוי לפי כניסת שבת, שאם בשעת כניסת שבת הי' מותר, אף שבאמצע שבת צ"ל אסור לפי האופנים שקרו אז, אמרי' שבת כיון שהותרה הותרה, וכן להיפך אם בשעת כניסת שבת הי' אסור אמרי' כיון שנאסרה נאסרה, שאולינן לפי האופנים שהי' בשעת כניסת שבת, כיון שהשינוי שקרה באמצע שבת אינו ניכר כ"כ לאנשים שזה מחייב שיהי' אסור או מותר, לכן נשאר הדין בהם כמו שהי' בשעת כניסת שבת, משאי"כ במחיצות שניכר היטב לבני"א שמה שיש מחיצה מחייב שיהי' מותר, ומה שאין מחיצה מחייב שיהי' אסור, לכן לא אזלי' בזה כמו שהי' בשעת כניסת שבת, כיון שהשינוי שקרה בשבת ניכר היטב לבני"א שמה מחייב שישתנה הדין. לכן אמרי' שתלוי הדין בהם לפי המצב של עכשיו, כל זה לר' יוסי, עכ"ל. וראה מש"כ לפרש שם בדעת' דרבי יהודה, ודוק בזה.

[וע"י במגן אברהם (סי' שס"ג סק"ד) דכתב וז"ל: 'מ"כ מעשה שחל י"ט ביום ה"ו, ונפסד העירוב יום ה', והתיר מהר"ק משום דגם ב"ט צריך לערב לדברים שאין בהם צורך כלל ל"ט, דאמרי' מתוך שהותרה ל"ט כו', עכ"ל. וז"ל דאין לסמוך ע"ז, ל"מ אם חלו ב' י"ט יום ה' יום ו', אי"כ יום א' חול ולא שייך לומר הואיל והותרה הותרה, אלא אפי' י"ט הראשון ביום ו' אפי"ה אסור, דשמא (=ע"י במחצית השקל שם דכ' דתיבת שמא הוא ט"ס) י"ט ושבת ב' קדושות הן כמ"ש סי' ת"ו ס"ב, עמ"ש סי' שס"ה ס"ז, עכ"ל דהמג"א, וע"ש היטב, והביאו הביאור הלכה סי' שס"ה (ד"ה אבל בעיר מוקפת חומה מותר) לדינא וז"ל: ואם חל יום טוב ראשון ביום שישי ונפסק בו העירוב, לא אמרינן הואיל והותר ליום טוב הותר לשבת, דיום טוב ושבת שתי קדושות הן [מג"א בסימן שס"ג ס"ק ד' ושאר אחרונים]. עכ"ל - ועיין נמי במחצית השקל (סי' שס"ג שם) דכתב: ודע דלפי דברי מגן אברהם אם נפסק ביום א' דיום טוב לא אמרינן ביום ב' הואיל והותרה הותרה לדברים שאין בהם צורך כלל, דשמא יום א' חול ושני עיקר, ואפילו בשני ימים טובים של ר"ה דכיומא אריכתא דמי, מי"מ להקל לא

כרחבה שהוקף לדירה ואין דינם כחצר, ולענין קרפף הבה"ל לא היקל אפילו בשעת הדחק.

ונראה שיש לדחות ראייה זו, דהנה הרמ"א (סי' שני"ה ס"ג) כתב שצוואה העומדת בכרמלית נחשב למקום פטור כיון שלא דרסי בה רבים. והקשה המחצית השקל (הובא במשנ"ב ס"ק ל"ב) הרי בעלמא קיי"ל שפחות מגי"ט גובה בטל לגבי רשות שהוא עומד בו, והצוואה מסתמא אינה גבוהה ג"ט, ותירץ ששאני הכא שצוואה בבית הכסא בודאי לא דרסי בה רבים, ועל כן אינה בטלה לרשות שבצדה והוי מקום פטור. ומבואר במחצית השקל שהטעם שצוואה ברה"ר בטלה לרה"ר הוא משום שדרסי בה רבים. ולכאורה יש לתמוה היאך הביא המשנ"ב דבריו, הרי לעיל (סימן שמי"ה ס"ק כ"ח) ביאר שהטעם הוא משום שאמרין לבדו. ובאמת קושיה זו כבר הקשו האחרונים על רש"י (שם) מהגמרא בשבת (צז.) שמבואר שעד ג' נחשב לרה"ר מדין לבדו.

וצריך לומר כמו שנתבאר בקהילות יעקב (שבת ס"ו י"א אות ב') שהנה מצינו שאף באופן שאין לבדו נחשב המקום לרה"ר, שהרי אמרו לענין עמוד גבוה ט' ברה"ר שכיון שראוי לכתף עליו נחשב כרה"ר, הרי שאף שאינו בתוך ג' ואינו שוה לרה"ר יש להחשיבו כרה"ר. ועל כרחק שאפשר להטיל מקום לרשות הרבים אף שאינו הילוך לרבים בשני אופנים, א. מקום שהוא תשמיש של רה"ר כמו עמוד ט', שאף שאינו שוה לרה"ר אם הוא תשמיש נוח שלא על ידי הדחק, ב. מקום שהוא שוה לרה"ר אף שאינו משתמש בו אלא על ידי הדחק מחמת שיש בו מים וכדו'. ולפי זה מה ששינוי בעיר שרקק מים ורה"ר מהלכת בו, אף שאין הולכים בו אלא על ידי הדחק הוי רה"ר שהילוך על ידי הדחק שמייה הילוך. פירושו, שהילוך במקום שוה שאינו חולק רשות לעצמו אין מתבטל ממנו שם רה"ר, אלא שאם לא היה בו תשמיש כלל אפילו ע"י הדחק א"א להחשיבו חלק מהרה"ר, אבל אם משתמשים בו על ידי הדחק כיון שהוא שוה לרה"ר הרי הוא טפל לרה"ר, ובזה חלוק עמוד מרקק מאחר שהוא בעצמותו חלוק מרה"ר, אלא שבאנו להחשיבו כרה"ר מפאת התשמיש בו, לזה אינו נעשה כרה"ר אלא ע"י תשמיש נוח.

ולפי זה יש לומר שמה שכתב רש"י (הובא במשנ"ב סי' שמי"ה שם) שקוצים פחות מגי"ט נחשבים חלק מרה"ר משום לבדו, היינו משום שאין משתמשים בו תשמיש נוח כמו שמבואר (סי' שני"ה) לענין צוואה [ומשמע בגמרא שדין קוצים וצוואה שוים], ורק משום שפחות מגי"ט נחשב למקום שוה לרה"ר והרי הוא נטפל לרה"ר, ולכן באופן שהם גבוהים יותר מגי"ט אינם נחשבים כרה"ר, אף שיתכן שמשתמשים במקום זה שימוש ע"י הדחק, מכל מקום שימוש זה אינו מטפילו לרה"ר, אבל במים שמקום הילוך בתוך הרקק הוא שוה לרה"ר, די בשימוש ע"י הדחק עד גובה י"ט שאז אינו ראוי לשימוש כלל.

ונמצא לפי זה לענין לבטל מקום דירה מחצר יתכן שמים וקוצים שוים, שנחשב ההילוך בהם שימוש על ידי הדחק, ואף שלענין רה"ר מצינו שמקום הקוצים אינו מתבטל לרה"ר, יש לומר שהוא דווקא ברה"ר שאם אין הולכים בו הילוך שלא על ידי הדחק אי אפשר להחשיבו למקום הילוך של רבים, אבל חצר אף שאין משתמשים בו אלא על ידי הדחק אין מתבטל ממנו שם חצר, ולכן יש לומר לדעת הרשב"א שטובר ששימוש במקום מים נחשב לשימוש על ידי הדחק ואינו מבטל שם דירה, טובר שגם קוצים נחשב לשימוש על ידי הדחק ואינו מבטל ממנו שם חצר [ומה שדימה הרשב"א מים שנכנסו לחצר לרקק מים ברה"ר, היינו לענין שבפחות מ"ט שאינו מתבטל ממקום זה שם רה"ר, כ"ש שאינו מתבטל ממנו שם חצר].

העולה לדינא:

א. עיר שהקיפו אותה בעירוב על ידי מחיצות כדון, וגדלו במקום אחד קוצים בגובה עשרה טפחים, אם היא יותר מבית סאתים [לדעת החזו"א כ-40 מטר על 40 מטר ולהגרי"ח נאה 33 מטר על 33 מטר, ואין נ"מ אם הוא מרובע או שהוא צר וארוך] הרי זה נחשב לקרפף, וכיון שכל שטח העיר פרוץ למקום זה אסור לטלטל בכל העיר, ולכן אין לטלטל בעיר [אף לאחר שעקרו את הקוצים] עד שיפרוץ במחיצותיו פרצה האוסרת, ויחזור ויגדרנו לשם דירה. [אכן לדעת הדבר שמואל מותר לטלטל בעיר אף שיש בו קרפף יותר מבי"ט].

ב. אם הקוצים פחות מגובה עשרה טפחים יש לדון אם הדבר תלוי במחיצות הרשב"א והרא"ש, או שלדברי הכל אסור, ולכן אין לטלטל אלא במקום הדחק. ואם הקוצים פחות מגי"ט לדעת המשנ"ב מותר

לטלטל, ולדעת החזו"א אם אדם נמנע ללכת בשטח זה אסור לטלטל שלא במקום הדחק.

ג. אם גדלו הקוצים בשיעור הפחות מבי"ט [יתכן שדין זה הוא משיעור ד' טפחים מרובעות], מותר לטלטל בכל העיר. אך שלא במקום הדחק אין לטלטל במקום זה, וכן אין להכניס למקום זה דבר ששבת בבית בבין השמשות, וכן אם נפל לתוכו דבר כגון כדור וכדו' אין להוציאו משם.

ד. דירה שיש בה חצר פרטית, אם גדלו בה קוצים לאחר שהקיפו את החצר בגדר וגובה הקוצים עשרה טפחים אין לטלטל מהחצר לבית. אם גובה הקוצים פחות מעשרה טפחים, כל עוד שהקוצים קיימים הדין כנ"ל [ויש לתקן את החצר כפי שמבואר לעיל]. ולאחר שעקרו את הקוצים נראה שיש להקל גם שלא במקום הדחק, מאחר שבפשוטו לדעת הרשב"א מותר לטלטל, והשו"ע נקט כמותו, ואף המשנ"ב נקט שאין להחמיר במקום הדחק. וגם מאחר שבנעקרו הקוצים נקט המשנ"ב שהמיקל בזה אין למחות בידו, וביותר שנחלקו הראשונים אם יש איסור לטלטל מבית לקרפף פחות מבי"ט, והבה"ל בסי' שע"ב כתב שיש להקל במקום הדחק. וכיון שיש לנו כמה צירופים להקל, נראה שבאופן זה מותר גם שלא בשעת הדחק. וכן הורו הגרי"ח קניבסקי והגרי"י ברטלר שמותר לטלטל מהבית לחצר באופן זה.

ואמנם לפי מה שכתב החזו"א (יו"ד סי' קס"ח סק"ו) שחצרות דידן דינם כרחבה שהוקף לדירה ואין דינם כחצר, אין לצרף דברי המשנ"ב שיש להקל בחצר כשנעקרו הקוצים. אולם מסתימת המשנ"ב משמע שנקט כן לדינא גם בחצירות דידן.

ה. אם גדלו בה קוצים ברוב שטח החצר קודם שהקיפו את החצר בגדר בשיעור עשרה טפחים, והקיפו אותה מחיצות קודם שעקרו את הקוצים, יש לדון אם יש להקל שלא במקום הדחק באופן שהקוצים אינם גבוהים עשרה טפחים [מאחר שיש כאן רק שני צירופים להקל].

ו. אם גדלו קוצים במיעוט שטח החצר, מותר לטלטל בכל השטח שאין בו קוצים, ולאחר שעקרו את הקוצים נראה שמותר לטלטל גם במקום זה מאחר ורוב הראשונים נקטו שמיעוט קוצים שגדלו בחצר בטל לשאר החצר.

הרב מרדכי רוטנברג

כולל "אליבא דהלכתא" קרית יובל

בגדרי היכר בהכשר מבוי

א. מתני' עירובין ב' א': "מבוי שהוא גבוה למעלה מעשרים אמה ימעט". וברש"י כ' ח"ל: "שהניחו את הקורה למעלה מעשרים אמה... [מבוי -] כיון דלאו רה"ר שרי לטלטולי ביה מן התורה בלא שום תיקון, ורבנן גזור עליה משום דאתי לאיחלופי ברה"ר, ושרייה בתקנתא דלחי או קורה, דליהווי היכירא, דלא ליתי למישרי רה"ר גמורה", ע"כ.

הרעק"א בגליון הש"ס הקשה ב' קושיות ע"ד רש"י, הא' - על מה שכ' רש"י דמבוי שהוא גבוה למעלה מכ', היינו שהקורה מונחת גבוהה מכ' אמה - "הא מסקינן לקמן דחלל מבוי תנן, וא"כ אפשר לקורה להיות מונח למעלה מכ', אלא דהחלל צריך שלא יהיה למעלה מכ'". עוד הקשה על לשון רש"י: "דשריוהו בתקנתא דלחי או קורה דלהוי היכירא, הא קי"ל דלחי העומד מאליו הוי לחי, דקי"ל לחי משום מחיצה". ונראה לענ"ד להציל דברי רש"י משתי קושיות אלו, ויבואר לקמן.

ב. בגמרא בדף ג' א' ישנה צריכותא למחלוקות ר"י ורבנן אי מהני למעלה מכ' במבוי ובסוכה: "דאי אשמעינן גבי סוכה בהא קאמר ר"י כיון דלישיבה עבדה שלטא בה עינא, אבל מבוי דלהילוך עביד אימא מודה לרבנן, ואי אשמעינן בהא, בהא קאמרי רבנן, אבל בהך אימא מודה לר"י, צריכא". ובח"י הרשב"א שם הקשה דהא כל מה דאמר רבנ"י לעיל מינה בגמרא, שטעם קורה משום היכירא, היינו דוקא לרבנן, אבל לר"י קורה משום פתח, וא"כ כיצד אפשר לעשות צריכותא לשיטת ר"י מסברות דהיכר. וכ' שם בתירוצו השני ליישב דאף לר"י שקורה משום פתח, מ"מ לו יצויר דלא היה היכר ביותר מכ' לא היה מועיל זה שמצינו בפתח שיכול להיות גבוה מכ', שכן גם אם קורה משום פתח בעינן נמי היכירא, וז"ל: "דאפילו פליגי במבוי הוה שמעינן לסוכה, דאם איתא דלמעלה מכ' לר"י ליכא הכירא ע"ג דפתחי מלכים גביהי טפי, לא הוה מכשר הכי בקורת מבוי, דלכו"ע בעינן שיהא בלחיים ובקורות

היכר שעל ידיהו ניתר המבוי. ותדע לך דהא אמרינן לקמן בלחי הבולט מדפנו של מבוי ארבעה אמות נידון משום מבוי, וצריך לחי אחר להתירו, וסתמא קאמרינן, ואפי' למ"ד לחי משום מחיצה, ואע"ג דלענין מחיצה כל דרוויחא טפי מעלי, וטעמא משום דאמרינן דאפי' למ"ד לחי משום מחיצה בעינן שיהא ניכר דלשם לחי הוקבע, שהוא מתיר משום לחי". מבואר בדברי הרשב"א שישנה סיבה מהותית לכך דבעינן דין "היכר", בכל סוגי הכשרי המבוי, שכן מביא ראייה מכך שלחי משום מחיצה וצריכה היכר, לקורה משום פתח שגם כן צריכה היכר, וצ"ב מהו דין היכר זה.

ג. ונראה לבאר דחלוק דין היכר למ"ד קורה משום היכר, מהיכר זה, שכן מלבד הדין דבעינן הכשר מבוי ע"י סוגי הכשרים שונים המבדילים בין הרשויות, הן מחמת שיש להם גדר של "מחיצה", והן מחמת שמהווים היכר להבדיל בין הרשויות, מ"מ ישנו עוד דין נוסף דבעינן שתתקיים תכלית הכשר המבוי, והוא שיהיה ניכר לאנשים תקנת חז"ל להיתר הטלטול במבוי, על מנת שלא יבואו לטלטל ברה"ר גמורה, וע"י המחיצה, הפתח, או ההיכר הרי שניכר לאנשים שזו רשות בעלת דינים בפ"ע, ואינה דומה לרה"ר.

וזהו דין היכר הנוסף שנצרך בכל סוגי הכשרי המבוי, שיהא "ניכר" לבני אדם הבדלי דיני הרשויות, ואין זה "היכר" המבדיל וחוצץ בין הרשויות.

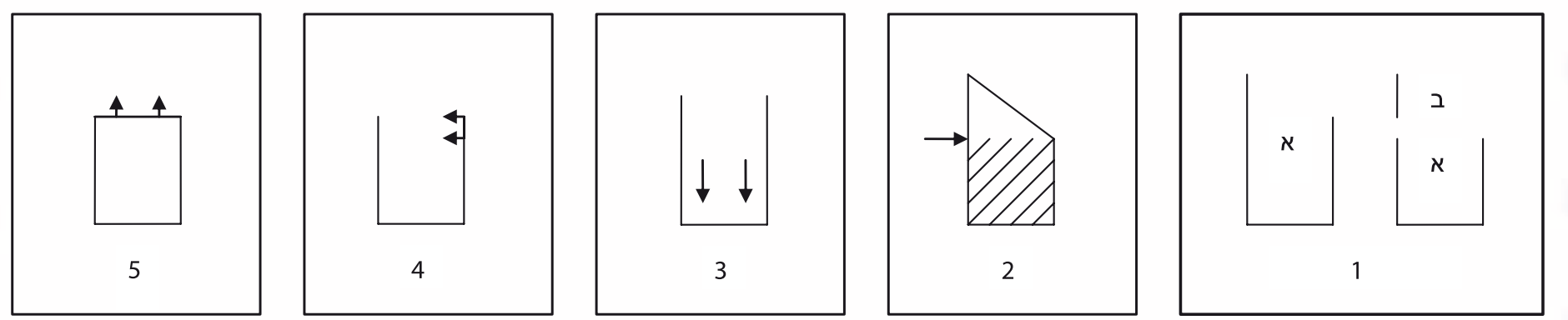
[עיי' בדברי רבינו יונתן ריש מכילתין שמבואר בדבריו דהאופן שבו הקורה מכשירה מדין היכר, הוא בכך שמבדילה בין הרשויות, וז"ל: "ותקנו להניח קורה רחבה טפח על כותל המבוי להודיע ששתי רשויות הן". וכן מבואר בדברי המאירי שבת ט' א' ד"ה מעתה, שהקורה כהיכר באופן שחשובה כאילו יורדת וסותמת, וז"ל שם: "ועל דעת האומר שמותר להשתמש תחת הקורה, ובין הלחיים אסור, שהקורה משום היכר, ובני רה"ר אינם רואים אלא פני הקורה החיצוניים, והם הם המכשירים כאילו יורדים וסותמים", עכ"ל.

ויסוד זה שישנם ב' גדרי היכר שונים, יש להוכיח משיטת רש"י גופי', שכ' לבאר גדר "היכר" בשני אופנים שונים. גבי דברי רבנ"י שמחמת דין ההיכר צריך שלא יהיה גבוה מכ', כ' רש"י ג' א' ד"ה "משום היכר", וז"ל: "דליחזו אינשי ולידעו דתקנתא עבדו, ולא ליתי לאיחלופי ברשות הרבים, ומשום הכי מהניא אמלתרא, דכיון דמיסתכלי בה אינשי אפילו למעלה מעשרים אמה - איכא היכירא". ומבואר דעצם הקורה הוא ההיכר שלא יבוא להתיר כי יזכרו התקנה, וזהו היכר השייך גם במחיצה ובפתח. [וכפי שמבוארת שיטת רש"י גופי' בדף ד' ב' דאף להווי"א שקורה משום מחיצה בעינן שיהא בתוך גובה כ' משום היכר (ע"י תוס' שם ד"ה "מותר"), הרי שגם מחיצה צריכה היכר כ', וזהו ההיכר לקיום התכלית שלא יבוא לטלטל]. לעומת זאת בדף ח' ב' גבי נתינת קורה באלכסון, שאמרה הגמ' דאי משום היכר לא מהני, כ' רש"י וז"ל: "ובאלכסון לא הוי היכירא - שהרואה בני מבוי נמשכין ומשתמשינן ברשות הרבים חוץ מכנגד כותל הקצר, אומר מותר להשתמש ברשות הרבים, לפי שאין אותו העודף דומה שיהא מן המבוי". ומבואר דהחסרון בהיכר הקורה באלכסון היא בעצם צורת ההשתמשות במבוי, שלא ניכרת כחלוקה מן ההשתמשות ברה"ר, מבואר שההיכר בקורה הוא הבדל הרשויות כעין חציצה, שהקורה מבדילה בין ההשתמשות במבוי להשתמשות ברה"ר, וזה הוא ביאור דברי מ"ד קורה משום היכר. הרי שמבואר שישנם ב' גדרי היכר שונים.

ובזה ניתן ליישב מה שהקשה הגאון יעקב בדף ג' א' (ד"ה מסתברא) דאם נימא שכשם שלחי משום מחיצה בעי נמי היכר - גם בקורה משום מחיצה הדין כן, א"כ מ"מ למ"ד קורה משום מחיצה מבואר בגמרא שכן מהני באלכסון, הלא אין היכר. וכ' ד"לאפלוגי בין היכירא להיכירא לא מסתבר", ומשום כך רצה לומר דבאמת למ"ד קורה משום מחיצה אין צריך היכר קצת, בשונה מ"לחי משום מחיצה". אמנם בתוס' בסוכה כ"ב ב' ד"ה אבל מבואר בהדיא דגם למ"ד זה בעינן היכר קצת, וא"כ הדרא קו' הגאון יעקב לדוכתה, דמהיכ"ת לחלק בין היכירא להיכירא.

אמנם לפי דברינו א"ש, דיש חילוק בין היכר דההיכר הוא גופי' המבדיל והמחלק בין הרשויות, שאז באלכסון חסר בעצם ההיכר שלא ניכר בו ההבדל בין הרשויות, לבין ההיכר שהוא גלוי אל דין המחיצה, שהוא רק התכלית שיהא "ניכר", שישנה תק"ח דלא ליתי לטלטולי, ומה איכפת לן באלכסון].

ד. משום כך ניתן להבין את ד' התוס' בדף ה' ב' בד"ה "ארבע", שגם הם כ' להוכיח כהרשב"א מסוגיא דהתם דבעינן היכר קצת גם למ"ד לחי

למבוי, בכל זאת מתקיימת תכלית ההיכר דידי' שניכר שבא להכשיר המבוי, ותו לא אתו לטלטולי ברה"ר מחמתו.

ו. כי הרשב"א בעבודת הקודש (שער א' סי' ב', ג'): "קורה משום היכר, לפיכך אם הניח קורה למעלה מכ' ויש בחלל שתחת הקורה יותר מכ' אמה, אפי' היתה הקורה רחבה ארבעה אינה מתרת, שכל שהיא למעלה מעשרים אמה, אין העין שולטת בה, ואין כאן היכר". והקשה מור"ר זקני בעבודת עבודה שם אות ה', דמשמע ברשב"א דרך למ"ד קורה משום היכר בעינן כ', ולפי האמור בחי' הרשב"א הנ"ל דגם למ"ד לחי משום מחיצה בעינן היכר, לא מובן מה שאמר הרשב"א דדין כ' הוא מחמת מה שקורה משום היכר.

והנה בעיקר דין למעלה מכ' מבואר בגמרא (ג', ב') דהבעיה היא אם החלל שתחת הקורה גבוה כ', אבל הקורה עצמה יכולה להיות גבוהה מכ', וכ"כ רבינו יהונתן ז"ל: "כי לרבנן דעד כ' אמה שלטא ביה עינא, לפיכך אמרו שאם המבוי גבוה עשרים אמה לבד, כלומר החלל שיש מן הקרקע עד הקורה, כשר המבוי, ואם יש לחלל כ' אמה ומשהו, צריך להמעיט גובהו ולהעמידו על עשרים, דיותר מזה לא שלטא עינא". הרי ששפתיו ברור מללו דגובה כ' דתנינן, היינו במבוי עד הקורה ולא כולל את הקורה, אמנם בהמשך דבריו כתב רבינו יהונתן גבי מה שאמר הר"ף: "כיצד ממעטו, נותן עליו קורה מכ' ולמטה כי היכי דליהוי חלליה כ", וז"ל: "כיצד משפטו שיהא ממועט, נותן הקורה מכ' אמה ולמטה, כלומר שלא יהא בחלל הפתח עשרים אמה, שכל עובי הקורה ייכנס להשלמת עשרים אמה", עכ"ל. הרי מבואר שגם הקורה צריכה להיות בתוך כ' אמה. נמצאו דבריו סותרים זה לזה.

ובדרכי משה (סי' שס"ג סקכ"ו) כ' וז"ל: "ונראה מדברי הר"ף והר"ר יהונתן ריש עירובין דאם היה מתחילה למעלה מעשרים ובא למעטו, יניח הקורה שיהא גם כן בכלל עשרים, אבל אם אינו גבוה למעלה מכ' רק הקורה, א"צ למעטו בשביל זה, כן דקדקתי שם מדבריהם". מבואר בדבריו שישנו חילוק בין לכתחילה כאשר בא להניח קורה, לבין דיעבד היכא שכבר מונח בגובה כ' בדיוק, וצ"ע מהיכ"ת לחלק בין לכתחילה ובדיעבד בזה, דיש להקשות על דבריו כקושיית התוס' בדף כ"ג, ב' ד"ה "איכא" ע"ד רש"י שם לחלק בהכשר קרפף שניתן לרבעו ארכו יתר משנים ברחבו, שכי' דרך בדיעבד מהני להכשירו, ולכתחילה לא, והקשה התוס' שם על פי ביאור הרש"ל בשם תוס' שני: "וכי מצוות הן שיצטרך לכתחילה לעשות כך, והלא לא איירי אלא בהכשר קרפף שהוא בנוי כבר", וה"נ נשאל וכי מצוות הם הכשר מבוי, שיהיה שייך בו דין לכתחילה ודיעבד. וביותר יש להקשות, דהלא הקורה מועילה להבדיל בין הרשויות, והרי זה שאלה מציאותית האם ישנו היכר להבדיל, או שאין היכר המבדיל, ומה לכתחילה ובדיעבד שייך בזה.

ונראה לבאר דברי הרמ"א ע"פ האמור לעיל דשאני דין "היכר" שע"י הקורה שבאמת ענין מציאותי הוא שמבדיל בין הרשויות, ולא שייך בו לכתחילה ובדיעבד, לבין התכלית שיהא "ניכר" תק"ח שלא יבוא לטלטל מרה"ר שבקיומו יתכן ענין של "לכתחילה", והטעם שכן אחרי שבקורה ישנו כבר ענין של היכר, הרי שבהיכרו גופי' מתקיים כבר גם מה שניכרת תקנת חכמים שלא יטלטלו, ומשום כך כל שהיכר כתיקונו מועיל גם להיות ניכר ולהכשיר המבוי.

והנה בשביל ההיכר המבדיל בין הרשויות די בכך שהמבוי גבוה כ', שאין צריך שהקורה תהיה ניכרת, אלא שיהא היכר ברשות שהיא מבדלת, וכל שאין בחלל יותר מכ' הרי שישנו היכר על הנמצאים בתוך הרשות שהם נמצאים ברשות נפרדת ומחולקת. אבל מחמת הדין שיהא "ניכר" ישנה מעלה ועדיפות שיראו את הקורה עצמה שהיא המלמדת על תקנת חז"ל שהתירו לטלטל במבוי, ולא יבוא לטעות להתייר ברה"ר, ובכדי לראות את הקורה עצמה צריכה הקורה גופה להיות בתוך כ', ולא סגי במה שהמבוי הוא בגובה כ' שזה מועיל רק להיכר המבדיל בין הרשויות.

לכן ס"ל להרמ"א דבדיעבד אכן סגי בהיכר המבדיל לחודי' שהוא גבוה מכ', אבל לכתחילה בעינן גם את ענין ה"ניכר" של תק"ח, וע"כ צריך להניח את הקורה גופא בתוך כ'.

עפ"י ניתן גם ליישב את לשונו של הרשב"א בעבודת הקודש הנ"ל, שכי' דבגלל שהקורה היא משום היכר לכך בעינן חלל מבוי שיהא בגובה כ'. ולהאמור יש לבאר, דלו היה דין היכר נלווה אל מה שמועילה הקורה כמחיצה, הרי שגנדר ההיכר דידי' היה שתהא ניכרת תק"ח שלא יבוא לטלטל, ובשביל היכר כזה לחודי' צריך שהקורה גופא תהא בתוך כ', ורק מחמת שקורה גופא היא מטעם היכר, והיינו היכר המבדיל בין הרשויות, שבזה ניתן להשתמש במה שהחלל לבדו אינו גבוה כ', לכך גדר הכי' אמה הוא במבוי ולא בקורה.

לפי זה ניתן אולי ליישב את רש"י מקו' הרעק"א הראשונה, ונימא דסבר רש"י שבאמת בכל קורה בעינן גם בדיעבד לשני הדברים, גם להיכר המבדיל וגם שתהא ניכרת תק"ח, ומה דמצינו "חלל מבוי תנן", דמשמע דסגי בגובה החלל, היינו דוקא התם שמקצת מן הקורה הוא בתוך כ', ומשום דין "היכר המבדיל" אין צורך בזה וגם לא יועיל, דאולינן בתר כל מקום הקורה, אלא שבשביל שתהא

מוכרח דבלחי אין פסול של למעלה מכ', שכן על ספק הגמרא שם אם מהני צורת הפתח הגבוהה כ', הקי' התוס' דיהני מדין לחי. ומוכח דמהני בלמעלה מכ'. והנה שם הלא מייירי שצורת הפתח עצמה גבוהה כ', וע"ז קאו התוס' בהכשר לחי, ומוכח דזו היתה כונת השו"ע להכשיר כשהלחי עצמה גבוהה כ'.

שוב העירונו מורנו הגר"א זולטי שליט"א לדברי המהר"ל בחידושינו גור אריה לעירובין י"א, א' שמבואר בדבריו שפי' דברי הטור והרמב"ם על מבוי שהוא גבוה מכ', והלחי נמוך, ור"ל שגם בקורה החסרון הוא בגובה המבוי, וביאר בטעם הדבר שכשהוא גבוה מכ' אי אפשר לראות את כולו כסתום, וז"ל: "טעמא הוי משום דעד עשרים שולט בו עינא לראות הקורה שהיא עושה אותו וכו', ודבר זה גופא בלחי שהלחי מתיר כל הפתח, וכאילו הוא סותם הפתח, ואם הוא גבוה מעשרים אין נראה שהלחי כאילו סותם כל הפתח, ולכך בין לחי ובין קורה אינו מתיר יותר מעשרים, שאין נראה דהלחי סותם הפתח. ומהשתא הא דתני "מבוי שהוא גבוה מכ' אמה ימעט", היא כמשמעו דאמבוי קאי, בין שיש לה קורה או לחי, דהא הכשר מבוי עדיין לא שמענו ולא ידענו, אי"כ איירי בכל מבוי, בין שיהיה תקנה בלחי בין שיהיה תקנה בקורה, אין הכשר מבוי רק עשרים אמה. וזה הפי' הנכון, וכן הם דברי הרמב"ם ז"ל בהלכות עירובין, וכן דברי הטור בהלכות עירוב, והמ"מ רוצה לסלק דברי הרמב"ם מענין זה, וכן מהר"י קארו ז"ל רוצה להפוך דברי הטור אל דרך אחר, שאי אפשר שיסבול הדברים פירוש זה, ודבר זה אי אפשר בשום צד ובשום פנים רק כי הם סוברים כי אין חילוק בין הכשר לחי, ובין הכשרא דסוגיא דשמעתין, עכ"ל.

ואמנם לפי דברי המהר"ל יצא חידוש גדול, דבאמת לא מהני למעט קורה בלי המבוי ולהניחה בתוך כ', דלא כמבואר בדבריו כל הראשונים בריש מכילתין, ומקורם מדברי התוספתא שהובאה בדף ג', ב' שמניח קורה משפת כ' ולמטה, וצ"ע מה יעשו הרמב"ם והטור לשיטתו עם ד' התוספתא האלו.

וביותר יש לתמוה לדבריו מתנ"י שאמרה "מבוי שהוא גבוה", לא דיברה כלל על קורה שגבוהה מכ', וילא שלטא עינא" דיותר מכ' אינו בקורה, אלא בדמיון סתימת המבוי, ומפורש ברמב"ם בפיהמ"ש דלא כדבריו וז"ל: "ותיק אומר כי כשיהיה גובה הקורה העומדת על ראש המבוי יותר מכ' אמה, אינה ניתרת ולא יביטו אליה". הרי שמבואר דהתנא מייירי בענין הקורה.

אמנם, נראה דס"ל לבי"י, דאי לחי הי' משום היכר הרי שצריך שיהא ניכר גוף הלחי, ואם הוא גבוה יותר מכ' לא ניכרת כאן צורת הלחי, שאין העין שולטת בגובהו ולא ניכר קצהו, וממילא לא ניכרת צורת הלחי דידי'.

אמנם כ"ז אם בעינן היכר שהוא גופי' נועד להבדיל ולהוות חציצה בין הרשויות, אבל דין ההיכר הנצרך להתלות לכל סוגי הכשרי המבוי, איננו דין היכר בגוף המחיצות וכנ"ל, אלא זהו רק דין שיהא ניכר לבני אדם חילוקו מדין רה"ר, ואם מועיל מדין מחיצה, תו ניכר לבני אדם שאי"ז כרה"ר ומהני.

ה. כיון שביארנו שמלבד דין ההיכר והמחיצה הרגילים בהכשר מבוי, ישנו דין נוסף שיהא ניכר לבני אדם הבדלי דיני הרשויות, ייתי לן שפיר דברי רש"י במש"כ "דשרויהו בתקנתא דלחי וקורה דליהוי היכרא", והקי' הגרעק"א הנ"ל דהא קי"ל לחי משום מחיצה. ולפי הדברים האמורים שגם בלחי ישנה תכלית של "היכר" שלא יבוא לטעות, מובן היטב שלזה היתה כוונת רש"י, שלא בא לבאר מאיזה דין מועיל הלחי, אלא רק אתא לאשמעינן את תכליתו, ותכלית זו שווה היא ללחי וקורה.

[וכן מבואר גם בדברי המאירי ריש מכילתין שכי' וז"ל: "דיה בלחי או קורה מפני שאין הענין אלא משום היכר, שאם לא יראו סתימה מצד רביעי יחשבו שאף דרך המבוי מרה"ר, ויבואו לטלטל מתוכו לרה"ר", עכ"ל, הרי שגם בדבריו התבאר שבלחי ישנו את "ענין" ההיכר שקיים גם בקורה].

[ועיין בפור"י שגם הוא כ' לתרץ את קו' הרעק"א ע"פ יסוד זה שגם למ"ד לחי בענין היכר, אלא שהעיר ע"ד שכפי הנראה כונת הגרעק"א להקשות דסוף כל סוף אי"ז עיקר טעם הלחי, ולפי"ד אי"ש היטב, דבאמת גבי מה דאתא רש"י לאשמעינן דהיינו תכלית הכשר המבוי, ההיכר איהו גופי' הטעם לבדו, בלחי כמו בקורה, ולא אתא רש"י לאשמעי' את גדר ההיכר, מדין מה מהני].

ובאמת שכעין דברי רש"י שכי' בטעמא דלחי משום היכר, כן איתא גם ברא"ש סוכה י"ט, בטעם היתר הכשר מבוי בלחי שניכר רק מבחוץ, וז"ל (פ"ק סי' ל"ד): "מבוי איכא ג' מחיצות, ולא בעינן לחי אלא להכירא בעלמא, הלכך סגי בנראה מבחוץ ושווה מבפנים, דבהכירא כל דהו סגי", וגם על דבריו יש מקום להקשות כקושיית הרעק"א הנ"ל, דהלא קי"ל דלחי משום מחיצה. אלא דלהאמור אי"ש שגם אם לחי משום מחיצה, מ"מ תכליתה הוא ההיכר, ומה שהלחי נראה מבחוץ לא היה ס"ד שיהווה חסרון בשם מחיצה דידי', וכל חסרונו אינו אלא בהשתייכותו אל המבוי, ומכיון שאין תכלית מחיצה זו אלא להיכר, ולא להגדרת רשות המבוי, מהני גם באופן זה.

ע"ד זה יתפרשו גם דברי המ"ב (סי' שס"ג סעיף י"ד) שכי' בטעם הפרש לחי מקורה, שבלחי לא צריך שיעמוד תוך חללו של מבוי, וז"ל: "טעמא דמילתא דלחי אפי' עומד בחוץ ניכר שבא להכשיר המבוי, מה שאין כן בקורה", וביאור דבריו, שבלחי גם אם עומד חוץ

משום מחיצה, וכ' דאף ע"י "קול" שהועמד לשם מחיצה סגי להחשב כהיכר קצת. ומבואר דאי"צ היכר בגוף המחיצה, וסגי בהיכר חיצוני, שכן אין היכר זה היכר המבדיל וחוצץ בין הרשויות, אלא קיום תכלית ההכשר מבוי שיהא ניכר לבני"א, ולא יבואו לטעות ולהתייר רה"ר גמורה, וכנ"ל.

בזה גם יבואר דבר תמוה נוסף, דהנה בביאור ד' המשנה "מבוי שהוא גבוה למעלה מכ' ימעט", ביאר כל הראשונים דמייירי שהקורה היתה גבוהה מכ', אמנם אם הלחי גבוה יותר מכ' אין בכך כל פסול, וכל' הרשב"א שם: "ודווקא בשהכשרו בקורה בין למ"ד קורה משום היכר בין למ"ד קורה משום פתח, דלמעלה מכ' ליכא היכר, וכן לא מצינו פתח יותר מכשיעור הזה, אבל בלחי לא אכפ"ל בין שארוך יותר מכ' בין שאינו, דלא שייך בי' חד מהני טעמי, ואפי' למ"ד לחי משום מחיצה", עכ"ל.

אמנם מהרמב"ם נראה לכאוי דפליג ע"ד הרשב"א, וס"ל לפסול גם בלחי הגבוהה יותר מכ', דז"ל בפ"ז הי"ד: "כמה יהי' פתח המבוי, והיה די להכשירו בלחי או בקורה, גבהו אין פחות מי' טפחים ולא יתר על עשרים אמה". אמנם במ"מ כ' דגם הרמב"ם לא ס"ל לפסול, וז"ל: "דע שהמבוי שהכשירו בלחי, אין גובהו יותר על כ' אמה פוסלו, שהרי לחי סמוך לקרקע הוא, ואין גבהו אלא עשרה, ומה לנו אם המבוי גבוה כמה, וזה פשוט. ורבינו שכי' ויהי' די להכשירו בלחי או קורה, לא הזכיר לחי אלא מפני פסול גבהו פחות מעשרה וכו'".

והנה בד' הרשב"א הנ"ל מבואר דאפי' למ"ד לחי משום מחיצה אין טעם בדבר שיפסל ביותר מכ', ומשמע דודאי דלמ"ד לחי משום היכר" (לקמן ח' א') אין טעם לפסול ביותר מכ', וכן מפורש גם בד' הריטב"א. וכנראה טעמם דכיון שהלחי מוכרח להיות בג' טפחים הסמוכים לקרקע (כמפורש בד' רבא לקמן י"ד ב'), תו ל"ש טעמא דהיכר, דהא יש היכר, ולא גרע ממקצת קורה בתוך כ', דלולא שהיתה בעי' שהיתה הקורה ניטלת ברוח, הווה אמרינן קלוש, וה"נ נימא קלוש למקצת הלחי הגבוהה מכ'.

אמנם בסי' שס"ג ע"ד הטור דכי' כריהטת ד' הרמב"ם הנ"ל שאף בלחי ישנו חסרון של גובה יותר מכ' [שכי': "אבל אם היה גבוה יותר מכ' אין לו תקנה בלחי וקורה"], כ' הבי' וז"ל: "זה הלשון אינו כ' בדקדוק, דהא דמבוי שהוא גבוה מכ' ימעט הינו דוקא אם בא להכשירו בקורה, דקורה משום היכר, וכל שהוא גבוה מכ' לא שלטא בי' עינא. אבל אם הוא בא להכשירו בלחי, כיון דקי"ל לחי משום מחיצה, אע"פ שהמבוי גבוה לית לן בה, אלא אגב שיטפא דאחריני נקט, בגבוהה מכ' לחי, וכ"כ הרמב"ם בפ"ז, וכ' עליו ה"ה בלשון הזה - דע שהמבוי שהכשירו בלחי אין גבוה יותר על כ' פוסלו וכו'", עכ"ל.

משמע בדברי הבי' שלו יצוייר שלא היה הלחי משום מחיצה אלא משום היכר, אזי היה מובן שלחי הגבוהה מכ' פסול. ולכאוי תמוה, דאיזה חסרון בהיכר יש בכך שהלחי גבוה מכ', אמאי לא אמרי' קלוש וכנ"ל, עוד יש לתמוה דהלא אף למ"ד לחי משום מחיצה, הא בעינן היכר קצת, כנ"ל בד' התוס' והרשב"א, ואף הבי' הביא את ד' התוס' שם לעיל מינה בד"ה "ומי' מיהו", ואם יש חסרון בהיכר במה שגבוה הלחי מכ', היה זה צריך להיות חסרון גם במחיצה, ומאי שנא.

[לגוף פשט ד' הטור והבי' העירני ידידי רבי אליהו בר חיים לדון, שאין כונת הטור כהרשב"א שהלחי גבוה מכ' אמה, אלא שהמבוי גבוה מכ', והיה מקום לפסול אף לחי גבוה י' טפחים במבוי הגבוהה מכ'. ודקדק כן מל' הטור דמדבר לגבי המבוי, וז"ל: "הוא דמבוי ניתר בלחי וקורה, דוקא כשאין בגובהו יותר מכ' אמה מצומצמות".

אמנם נראה לעי"ד לדחות דבריו, ראשית - גם לגבי קורה הגבוהה מכ' נקט הטור ל' מבוי שגובהו כ', ומקורו מד' המשנה גופה שלשונה "מבוי שהוא גבוה למעלה מכ'", והתם הלא ודאי אין חסרון בגובהו של המבוי, דהלא אף אם מיעט הקורה מגובהה, ונשאר המבוי גבוה מכ', ג"כ מהני (עי' ביאור הלכה סי' שס"ג סעיף כ"ו ד"ה אינו), אלא ודאי דמבוי שגבוהה מכ' הכונה לכך שהכשירו נמצא למעלה מכ', וה"נ בלחי זו היא כונת הטור.

וביותר - דלפי דבריו אין הבנה כלל להשגת הבי' על דברי הטור: "כיון דקי"ל לחי משום מחיצה, אע"פ שהמבוי גבוה כמה לית לן בה", דמה עדיפות הלחי בכך שהוא משום מחיצה, הלא גם אם היה משום היכר היה צריך להועיל, דהלא כל הלחי בתוך כ', ואיזה חיסרון יכול להיות בהיכר.

(ובהגות והערות שע"ד הטור בהוצ' מכוני ירושלים רצו לבאר בכונת דברי הבי' שכיון שלחי הוא משום מחיצה, משום כך הוא צריך להיות סמוך לקרקע, ולכן אין בעיה של היכר, והעמיסו פירושם זה על דברי הלבוש. והנה מלבד מה שאין כל הכרח מדברי הלבוש לפירושם, הרי שהוא לא ניתן להאמר כלל, שכן רבא דסבירא ליה שבעינן שהלחי יהא סמוך לקרקע (י"ד ב'), ואיזה גופי' ס"ל דלחי משום היכר (י"ב ב'), וס"ל גם שלחי העומד מאליו פסול, וגם זה מטעם דלחי משום היכר (כפי שמבואר בדף ט"ו א' בגמרא).

ובאמת יש להכריח בדברי הבי' שכונתו ללחי שגבוהה כ' מצד עצמו, שכן על דבריו בשו"ע סעיף כ"ו: "ואם היה בגובה חללו יותר מכ' אמה מצומצמות אינו ניתר בקורה, אבל ניתר הוא בלחי", כ' הגר"א: "י"א, א' ועיי' תוד"ה איפכא", עכ"ל. כוונת הגר"א דמתוס' שם

ניכרת הקורה משום היכר תקנת חז"ל סגי במקצת הקורה שבתוך כ' להכשר.

בדיני וגדרי היכר קורה במבוי

א. עירובין ח' ב' מבוי שצידו אחד ארוך וצידו אחד קצר, פחות מארבע אמות - מניח את הקורה באלכסון, ארבע אמות - אינו מניח את הקורה אלא כנגד הקצר. רבא אמר אחד זה ואחד זה - אינו מניח את הקורה אלא כנגד הקצר. ואימא טעמא דידי, ואימא טעמא דידהו. אימא טעמא דידי קורה טעמא מאי - משום היכר, ובאלכסון לא הוה היכר. ואימא טעמא דידהו קורה משום מאי - משום מחיצה, ובאלכסון נמי הוה מחיצה.

ובביאור טעמו של רבא כ' רש"י ז"ל: "ובאלכסון לא הוה היכרא" - שהרואה בני מבוי נמשכין ומשתמשין ברשות הרבים חוץ מכנגד כותל הקצר, ואומר מותר להשתמש ברשות הרבים, לפי שאין אותו העודף דומה שיהא מן המבוי".

[המתבאר מדבריו שכונת הטעם "באלכסון ל"ה היכרא", לא מתייחסת אל עצם הקורה אלא על צורת ההשתמשות של בני המבוי, וצ"ע מדקדוק לשון הגמרא בה נראה לכאורה שהקורה לא מהווה היכר בגוונא שמונחת באלכסון, ובהכרח שאי תלוי בשני (ועיין היטב בחי' המאירי ובדבריו בבית הבחירה, ומוכח בהדיא שחסרון ההיכר מחמת צורת ההשתמשות של בני המבוי, מהווה חסרון בעצם ההיכר של הקורה), ויבואר דבר זה בס"ד להלן].

ובהמשך דברי הגמ' שם: "אמר רב כהנא הואיל וכו' אימא בה מילתא, הא דאמרת מניח הקורה באלכסון - לא אמרן אלא שאין באלכסונו יותר מעשר, אבל יש באלכסונו יותר מעשר - דברי הכל אינו מניח אלא כנגד הקצר. וברש"י שם ד"ה "אבל יש באלכסונו יותר מעשר" כ' "נמצא פתחו רחב מעשר, שהרי כל תחת הקורה הוה פתח". וצריך ביאור אמאי לא כ' רש"י בפשיטות הדיכא שיש באלכסונו יותר מרוחב י', הרי שפתח המבוי בכהאי גוונא פרוץ כדין כל פרצה יותר מ', מאיזה טעם הוצרך רש"י לתלות הטעם בקורה, שכל שתחתיה הוה פתח.

אלא דבאמת יש מקום לדון בעצם גדר החסרון במבוי שקורתו באלכסון, האם החסרון הוא בעצם צורת "הכשר המבוי" הנעשה על ידי הקורה, או שהפגם הוא בהגדרת המבוי גופיה שלא נחשב הוא כמבוי אחד לכל ארכו (ציוור מס' 1), ונמצא שאין ההכשר המונח על חלקו השני של המבוי מועיל לסתום פתח כל המבוי.

ונראה לתלות הדבר במחלוקת המחצית השקל והפמ"ג בענין היכר שהניח את הקורה באלכסון, דפליגי אם מותר להשתמש עכ"פ כנגד הקצר (ציוור מס' 2) או דלא מהני כלל. וז"ל המחצית השקל סי' שס"ג סק"ב: "ודע דמ"ש בשו"ע אינו מניח את הקורה אלא נגד הקצר היינו משום דאפילו יניחנו באלכסון, אע"פ כן לא יהיה ראוי לטלטל אפי' במקום הארוך אלא כנגד הקצר, אבל אם ירצה להניחו באלכסון ושלא לטלטל כ"א נגד הקצר רשאי, דעיקר הטעם הוא מפני שאינו רשאי לטלטל נגד הארוך יותר מנגד הקצר, כיון שרואה שכנגדו אין חומה ואפי' הכי מטלטל, יסבור שגם רה"ר מותר לטלטל, כי ההיכר שבאלכסון לא יועיל בוזה, וכ"ה בש"ס", עכ"ל.

אמנם בפמ"ג (במשצ"ז שם) פליג וז"ל: "עירובין ח' ב' משמע דאף אי רוצה להשתמש רק נגד הקצר אפ"ה אין מניחין הקורה באלכסון, דיטעו וישמשו בארוך נגד הארוך, וגם אין היכרא כ"כ כשהוא מונח באלכסון, ועוד דקורה על גבי כותלי המבוי בעינין, ובאורך לאו על גב כותלי המבוי היה, דאסור להשתמש שם, וז"ש רבא אין מניח אלא נגד הקצר, ולא אמר אין משתמש רק נגד הקצר".

ומטענת הפמ"ג שאין הקורה נחשבת כמונחת ע"ג מבוי הואיל ואסור להשתמש שם, מוכח בהדיא שלמד דחשיב המבוי גופי' כאילו הוא מחולק לבי' חלקים, והחלק שכנגד הקצר נפרד הוא מן שאר המבוי, וזהו טעם איסור ההשתמשות במבוי, אמנם המחצית"ש שלא נתקשה בוזה, מוכח שלמד שמצד צורת המבוי אין כל חסרון, ואין החסרון אלא בגדרי הכשר הקורה, ולכן אע"פ שהחלק שכנגד הארוך אסור בהשתמשות, מ"מ חשיב הוא כחלק מן המבוי, והקורה הרי היא כמונחת ע"ג מבוי.

אמנם הטעם המבואר במחצית השקל באיסור ההשתמשות כנגד הארוך הוא הפוך מהמבואר בד' רש"י, שכן רש"י כ' "שהרואה בני מבוי נמשכין ומשתמשין ברשות הרבים חוץ מכנגד כותל הקצר, ואומר מותר להשתמש ברשות הרבים", הרי שהטעות היא לעומדים מבחוץ, אמנם המחצית"ש כ' דהחסרון הוא מצד "שרואה שכנגדו אין חומה ואפי' הכי מטלטל, יסבור שגם רה"ר מותר לטלטל". הרי שהחסרון הוא לעומדים מבפנים, ויתכן שההבדל בדבריהם הוא בדוקא, שכן אם הנידון הוא מצד העומדים מבחוץ, הרי שעיקר הפגם בהיכר הוא בעצם ההבדלה מרה"ר, ודבר זה היה צריך להוות בעיה בהיתר ההשתמשות בכל המבוי, אמנם אם החסרון הוא מצד טעותם של הפנימיים, ניתן לחלק ולומר דזו היא בעיה של המשתמשים שם כנגד הארוך, ואיננה בעיה בעצם ההיכר שבכל המבוי.

אלא דאכתי יש מקום לדון לדעת המחצית"ש, דאף אם נימא שאין חסרון של קורה ע"ג מבוי, אמנם אם יש איזה שהוא חסרון בהיכר שע"י הקורה, איך באמת מועילה הקורה להיות היכר לתוך המבוי, הלא דיינינן לכל המבוי כאחד, ואם יש חסרון בהיכר הרי אמור להיות פגם בכל המבוי.

והנראה לבאר שבאמת ב' ענייני היכר ישנם בקורה, ונצרכים הם לשני ענינים שונים, ואין קיומו של אחד תלוי בשני. ב' ענינים אלו מבוארים היטב בדברי רבינו יהונתן בריש מכילתין ז"ל: "מבוי וכו' מדאורייתא רה"י גמורה היא, אבל חכמים חששו כיון שראשו אחד פתוח לרשות הרבים או לכרמלית, דילמא אתי למיטעי ולמישרי רשות הרבים גמורה, אי נמי כי היכא דלא ליתי לטלטולי מרשות הרבים לתוכו, דכיון שנפרץ במלואו לרה"ר ושוה הוא לרה"ר, אמרי דין רה"ר יש לו, לפיכך הצריכו לעשות היכרא לבני רה"ר ולבני רה"י שלא יטלטלו מזה לזה, ותקנו להניח קורה רחבה טפח על כותל המבוי להודיע ששתי רשויות הן". מבואר בדבריו ששתי סיבות יש לצורך ההיכר: האחת - כדי שלא יחליפו בין רה"ר דעלמא לרשות זו, ויאמרו שכשם שמותר לטלטל בזו מותר נמי בזו, והשנייה - טעות בהבחנה שיהיה בין שתי הרשויות, שיבואו לטלטל בין רה"ר הנמצאת כאן אל המבוי וכן להיפך.

ונוכל לומר דבאמת בעלמא אין צורך בהיכר להבדיל בין הרשויות בשביל היתר ההשתמשות בתוך המבוי (ציוור מס' 3), שכן שם אין כל מקום לטעות זו, ואינו נצרך אלא רק כבדי להבדיל בין ראש המבוי ורה"ר, אמנם ההיכר הנצרך כדי להבדיל בין כרמלית זו לרה"ר דעלמא הינו היכר שנצרך בשביל היתר השתמשות שבכל המבוי.

והנה במבוי שראשו באלכסון, הרי שבשביל תוך המבוי א"צ היכר, וההיכר הנצרך הוא להבדיל בין הרשויות, ולהבדיל בין הרשויות סגי גם באלכסון, דהלא כל הטעות העלולה להיות היא שהמשתמש תוך המבוי לא ישים לב לכך שהוא במבוי, כיון שאין כותל כנגדו כמבואר במחצית השקל, ומשום כך מהני היכר זה בשביל היתר השתמשות בשאר המבוי, שכן מבוי זה יש לו היכר להבדילו משאר רשויות, כפרט לשיטת המחצית השקל גופי' שנחשב המבוי כמבוי א', וכפי שביארנו לעיל.

ב. דוגמא נוספת להוכחת ב' גדרי היכר אלו יש גם מסוגית הגמ' גבי המחלוקת אי מותר או אסור להשתמש תחת הקורה, דתלתה הגמ' המחלוקת אם ההיכר הנעשה ע"י הקורה הוא מלגאו או מלבר, וכ' שם רש"י דהמחלוקת היא אם צד הפנימי הוה היכר וכו' וז"ל: "מר סבר היכרא - להנך מגוואי בעינין, וצד הפנימי הוה להו היכר, ואסור להשתמש מן ההיכר ולחוץ. מלבר - לבני רשות הרבים, דהיינו צד החיצון", עכ"ל.

אמנם לעיל בדף ה', א' כ' רש"י שההיכר הוא "למשתמשין תחת הקורה", וז"ל שם: "מר סבר קורה - שתקינן חכמים למבוי - משום היכר בעלמא הוא דלא ליתי למישרי רשות הרבים, והרי יש כאן היכר בכניסתן כשמשמשין תחת הקורה". משמע שעביה התחתון של הקורה הוא ההיכר, וא"כ הא הוה דלא כמאן, דהכא משמע שאו החוד הפנימי או החיצון הוא ניהו דמהוה ההיכר, וצ"ע.

עוד צ"ע ל' של רש"י ש' ד"אסור להשתמש מן ההיכר ולחוץ", מ"ט הוצרך לזה ולא כ' בפשיטות דכיון דהוה חוץ להיכר הרי מקום זה בלא היכר ואסור להשתמש שם, כשם ש' בהמשך גבי הצד שטעם האיסור להשתמש תחת הקורה הוא משום דקורה היא כמחיצה וחודה החיצון סותם, וכ' רש"י ד"נמצא תחת הקורה מן המחיצה ולחוץ ואסור", וצ"ע.

ולהני' יבואר דאף שההיכר להבדיל בין הרשויות, שלא יבואו להחליף ברה"ר הרי הוא תחת עובי הקורה, מ"מ גוף ההיכר שלא יטלטלו, הוא החוד החיצון או הפנימי של הקורה, שהוא המורה שאסור להשתמש ממנו ולחוץ, וכעין מחיצה, כל' המאירי בשבת ט', א' ז"ל: "על דעת האומר שמותר להשתמש תחת הקורה, ובין הלחיים אסור, שהקורה משום היכר, ובני רה"ר אינם רואים אלא פני הקורה החיצוניים, והם הם המכשירים כאילו יורדים וסותמים".

ג. בהמשך ד' הגמ' גבי איסור ההשתמשות בין הלחיים, כי התוס' דטעם האיסור הוא דכיון דרחבה כל שהוא אסור לאפוקי, מה שאין כן בקורה, שרחבה לכה"פ טפח. ומשמע לכאורה שהחשש בלחיים גדול מבקורה, אמנם אין לומר כן, שהרי בגמ' בשבת קמ"א וקמ"ה, ב' שאין לישב בראש המבוי בין הלחיים שמא יתגלגל חפץ מידי ויבא להחזירו לתוך רה"י, ובשו"ע נפסק כן לגבי קורה, ומשמע שאין הפרש בין קורה ללחי מבחינת חשש הטלטול, שאם יש מקום גדול יותר לחשוש בלחי, מנין לשו"ע שגם בקורה הדין כן.

ובאמת בחזו"א בס"י ס"ז סקט"ז כ' דאין הפשט בתוס' מחמת החשש, וז"ל: "נראה שאין הכוונה משום שלא נתנו חכמים שיעור בלחי, אלא שאין שייך שיעור בעובי המחיצה, וכשנתנו שיעור בפס חצר נתנו שיעור בארכו, שזה מוסיף מחיצה, אבל עובי אינו אלא מקרה בלחי ושאר מחיצה. אבל קורה סתימתו במשכו על פני מבוי, שענין הקירוי הוא מגדיר את המקום שכנגדו מסביבותיו, ואם נשלמו תנאיו הוא עצמו חשוב ככל דיני מחיצות, דהיינו דינא דפי תקרה, ואף אם אינו עדיין בדין מחיצה מ"מ מידי מקצת מחיצה לא יצא, והלכך שייך ב' שיעורא במשך המבוי, וכיון שכל הרוחב הוא בענין של תיקון מחיצות המבוי, שייך שפיר למימר חוד החיצון או היכרא מלבר, דלמה יגרע תחת הקורה משאר המבוי, אבל לחי שאין כל ענינו אלא

במשכו לרוחב המבוי, אבל עביו לארכו של מבוי אינו מוסיף כלום שאין יתרון ללחי עב מן הדק, אין שייך כלל לדון על חוד החיצון שאינו לחי כלל, ואינו סותם כלום", עכ"ד.

אמנם דבריו תמוהים מעצם ל' התוס' ש'כ': "הכל מודים בבין לחיים דאסור - טעמא משום דלחי הוה אפילו משהו ואתי לאפוקי". הרי שמשמע שעיקר הסיבה היא משום דייתי לאפוקי, ולא מצד הגדרת מחיצת הלחי, כדכ' החזו"א.

אמנם להאמור י"ל בכונת התוס', דשאני לחי מקורה, שבעוד בקורה יש היכר כנ"ל גם לענין שלא יבוא לטלטל, הרי שבלחי אין היכר כזה, וכל ההיכר הוא רק שלא יחליפו בינו לרה"ר אחרת, וזו כונת תוס' שיבואו לטלטל בלחי, וטעם החילוק ע"פ דברי החזו"א בזה הוא שבלחי אין ענין המחיצה בעביה כלל, שכל ענינה שהרי היא כסותמת לרוחב המבוי גרידא (ציוור מס' 4), מה שאין כן קורה שככל מחיצה יש לה גם עובי (ציוור מס' 5), ולעובי זה יש גם פנים פנימיות וחיצוניות שהם המהוים את ההיכר הנזכר שלא יבואו לטלטל לרה"ר.

בענין מידות שוחקות ומידות עציבות

בענין שיעור האמות איתא בעירובין ג', ב' "רבא משמיה דרב נחמן אמר כל אמות באמה בת ששה, אלא הללו שוחקות והללו עצבות". וברש"י שם "הללו שוחקות אמות כלאים מודדים בטפחים גדולים, ושל סוכה ומבוי עצבות לחומרא".

הפרש השוחקות על העצבה להלכה, מבואר שהוא חצי אצבע יתירה בשוחקות, כ"כ הרשב"א בעבודת הקודש, והביאו הב"י ביו"ד סי' ר"א.

מבואר א"כ שבכל מקום שניתנה מידת האמה, ולא נתפרש אם שוחקות או עצבה, יש לילך לחומרא ולמדוד כפי החומרא שבאותו ענין, וכ"פ הרמב"ם בפ"ז מהל' שבת הל' ל"ו, ז"ל: "וכל אמה האמורה בכל מקום בין בשבת בין בסוכה וכלאים, היא אמה בת ששה טפחים, ופעמים משערים באמה בת ששה טפחים דחוקות זו לזו, ופעמים משערים באמה בת ששה שוחקות ורווחות, וזה וזה להחמיר". ביותר מפורש הדבר בפיהמ"ש ריש עירובין, וכ"פ הטור והשו"ע באו"ח סי' שס"ג סעיף כ"ז.

והנה לגבי מבוי סוכה וכלאים יש פעמים שבהם השוחקות הם החומרא ופעמים ההיפך, כגון לענין גובה ופרצת המבוי המידה העצבה היא החומרא, ולענין משך המבוי השוחקות היא החומרא, וכן בכלאים לענין קרחת הכרם ומחול הכרם השוחקות היא החומרא, ולענין רצופין העצבה היא החומרא, כמבוי בגמ' שם. ונחלקו הראשונים גבי המידות דמבוי סוכה וכלאים, אם הושוו כל מידות כל אחד מהם, שתמיד מודדים בסוכה ומבוי ע"פ מידות עצבות, אף במקום קולא, ובכלאים נמי תמיד ע"פ שוחקות [וכפי שמצינו בשיטת אב"י התם דלעולם אזלינן אחר הרוב, ומשום כך - במבוי וסוכה באמות בנות חמשה, ובכלאים בנות ששה], או שגם בהם אזלינן לחומרא בכל דבר כפי ענינו. הובאו השיטות בחי' הרשב"א עירובין שם ז"ל: "ורבא אר"ג... הללו שוחקות והללו עצבות. מסתברא לי דלר"ג כל אמות ממש קאמר, דלאב"י שמחלק ביניהם כל כך, שזו בת חמשה וזו בת ששה, זו לחומרא וזו לחומרא, אי אפשר להשוות כל המידות, דהוי לה חומרא דאתא במקצת דיניהם לקולא, ולפיכך הוצרכו לומר רוב אמות קאמר, אבל לרבא שכל האמות שוות, וכולן בנות ששה, ואין ביניהם אלא בין שוחק לעצב, לא חלקו בכל מין ומין, בין מקצתו לרובו, אלא השוו מידותיהם לגמרי, והלכו בהם אחר הרוב... אבל רה"ר ז"ל (-בעל המאור) נראה שהוא סבור דלרבא נמי אמרינן רוב שוחקות".

נראה לעניות דעתי לתלות מחלוקתם בחקירה יסודית בטעם מה שאזלינן לחומרא בעלמא במדידת האמה, דיש לחקור האם כאשר קבעו חז"ל את שיעורי האמות כיוונו לאיזה שהוא סוג אמה אחד לכל מקום, ורק אנו מסופקים לאיזה סוג אמה כיוונו, לכן אזלינן בכל מקום לחומרא, או שחז"ל עצמם כוונו בכל מקום לילך לחומרא ולא טרחו לשנות דבר זה, אך בריא מילתא דזו היתה כוונתם גופה.

חקירה זו נשנתה בחידושי הרעק"א בגליון השו"ע סי' שס"ג סעיף כ"ז, וז"ל: "מסתפקנא אם הך כללא דשיעור חכמים להחמיר בשוחקות ועוצבות - הוא כעין דרך ספק באיזה אמות ישערו, ונקטינן בכל פעם לחומרא, או דכך הוא מעיקר הדין דהיכא דנזכר אמות וטפחים גבי קולא - הפירוש מרווחות, והיכא דקתני גבי חומרא - היינו מצומצמות", עכ"ל. ונראה לומר דהבעיה"מ ס"ל דמה דתלינן תמיד לחומרא הוא מטעם ספק, וכיון דקיי"ל להחמיר מספק, הרי שבכל מקום עלינו להחמיר, אמנם הרשב"א ס"ל דאמדינן כונת חז"ל דהתכוונו לשיעור החמור, ומשום כך ניתן להכליל באומדנא דידן גם מה שלא רצו לחלק בין השיעורים, ומשום כך קבעו גם להקל באופנים שבהם רוב המידות גורמים סיבה זו.

והנה להצד דמה דאזלינן בתר שוחקות ועצבות, היינו משום שישנה הלכה להחמיר מספק, יש לשאול - התייחס במילי דאורייתא דספיקים בכ"מ לחומרא, אבל במילי דרבנן, וכגון במבוי, היה צריך להיות ספיקו להקל, ומ"ט אזלינן לחומרא. ובתו"ש ת"י (הובאו דבריו בביאור

אלא כך קבעו חז"ל שזהו הגודל של רשות ע"מ להחשב כרשות שיש בה דרך לרבים, וכל שבשם ט"ז אמות יחשב סגי [ואין לומר דאכתי הווי תלוי בשיעור של העגלות שהיו במשכן, שכן משם אנו רק לומדים את השיעור, ואין המציאות שהיתה שם סיבה לשיעור זה]. גם השיעורים האחרים שהזכרנו לעיל כגודלו של השופר וד"א של תפילה וכו', כולם אינם מידות של איזו שהיא מציאות, אלא שיעור של גודל או מרחק שקבעו חז"ל.

ע"פ דברים אלו יונח לך עוד ענין תמוה בסוגיין. והוא, דאיך יתכן שנסתפק בכל מקום מה היתה כוונת חז"ל בשיעורים שנתנו בכל דבר אם שוחקות או עוצבות, ולא פירשו לנו חז"ל אפי' לא במקום אחד שישנו בכלל חילוק כזה, ופעמים כונתם לשיעור שוחקות ופעמים לעצבות.

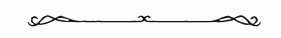
ולדברינו יבואר שבאמת לא יתכן לעולם לשער בדקדוק, וכל ענין השיעורים הם ב"קירוב", והם לא אמרו אלא את ההלכה מהו השיעור ש"נקרא" אותו ענין מציאותי, ועל האדם נותר לדקדק בבואו בפועל למדוד את אותו ענין מציאותי, להחמיר במדידתו באופן כזה שוודאי יצא מן הספק, בכך שיצא ידי חובת המציאות המדוקדקת [עיי'ן חז"א כלאים סי' י"ב אות כ' ד"ה ואת"ו שנתראית כוונתו להגדרה זו].

בזה יובן מה דאמרין ס"ס להקל בעוצבות ושוחקות, בשונה מכל ספק חסרון ידיעה, דשאני ספק חסרון ידיעה זה מכל ספק חסרון ידיעה אחר, שבעוד בכל ספק חסרון ידיעה אין אנו מקילים משום דתלונתינו אינה על עיקר הדין להקל בו כמסופק, אלא על עצמינו תלונתינו, שחסרים אנו ידיעה היאך להתנהג, ועלינו לחוש ולהחמיר, אבל הכא שחסרון הידיעה הוא חלק מצורת הדין, שלא ניתן להמסר כ"כ בדקדוק, הרי שיותר מוגדר ספק בעיקר הדין, ולא כל כך בחסרון חכמתו [וכל' הרמב"ם בפ"י המשנה הנ"ל: "ואין זה לחסרון דעתנו..."].

ע"ע מק"מ הלכות טריפות סי' ל"ז סקפ"ט ששיער במצומצמות לחומרא בנידון מציאותי גודל ריאה ברביעית לענין חשש סימפנות. וע"ע שיעורי תורה לרא"ח נאה עמ' רנ"ב, שעמד על הקושי שלא הזכירו ראשונים שתי מידות בכמה עניני מידות, וכ' שם דכל הנידון הוא רק לענין מידת האמה, ולא על מידות אחרות כרביעית ושאר מידות נפח.

שוב התבוננתי בדברי הש"ך י"ד סי' ר"א שהזכרתי לעיל, ואציג לשונו בס"ק ו': במע"מ דף ש"ד ע"ב כתב שבכ"י לא עיין בדיוק לחשוב גם חצ"י אצבע יתירה שבאמה שוחקת, ואל תתמה שהרי כן מצינו לרש"י ורשב"ם וגם התוס' והרי"ף בפרק ערבי פסחים כשעמדו כולם למנין ומספר שיעור רביעית כוס, שהוציאו מחשבון של המקוה מ' סאה לא תמצא בשום אחד מחשבונם שהשיגו על חצי אצבע שבמדה היתירה, אבל יש לי לומר דהתם שאני שתכלית חשבונם הוא למצוא רביעית כוס דאינו אלא מדרבנן, לפיכך לא היה להם לחוש לאצבע היתירה, עכ"ל. ותימה, דהא קאמר רביעית של תורה כו', ועוד לדבריו דהכא בעינן חצי אצבע יתירה, א"כ יהיו יותר ב' אלפים תרמ"ו אצבעות שהוא עולה לב' סאה ומחצה ולוג וחצי לוג בקירוב, אם כן שיעור מקוה יהיה מ"ב סאה וחצי לוג, ובש"ס וכל הפוסקים לא הזכיר רק מ' סאה, וכן בפ"ק דעירובין (דף י"ד ע"ב) אמרינן ים שעשה שלמה היה מחזיק ק"ן מקוה טהרה מדכתיב אלפים בת יכיל, ובת הוה ג' סאין, ואם איתא לא הוה לה אפילו ק"מ מקוואות, אלא נקוט האי כללא בידך דאמה ואצבעות שבש"ס ופוסקים בענין זה איירי בשוחקות, ועל זה כתב הרשב"א שהן יתירות חצי אצבע על העוצבות, וכשתעשה מהן עוצבות יעלו מ"ד אלף ק"ח אצבעות וכמ"ש המחבר, הלכך אנו חשבינן לכולי עוצבות, ובעינן מ"ד אלף ק"ח אצבעות, וכן הסכים הגאון אמ"ו ז"ל, וכל זה ברור. ועיין בתשובת מב"ט חלק ב' סי' קמ"ג דף ס"ח ס"ט. ובתשובת מהר"י סי' ע"ה כתב דאורך ב' מנעלים מאדם בינוני היינו אמה, וע"ש. וע"ל ר"ס רע"ב כתבתי בשם הרמב"ם אגודל כמה הוא, עכ"ל.

הרי שגם הל"ח וגם הש"ך נתייחסו לחסרון בפירוט השוחקות והעציבות עכ"פ לגבי רביעית, ושניהם תירצו דלא כדברי. ובטלה דעתו. ותו לא מידי.

בגדר רוח רביעית דמבוי

בענין גובה ורוחב המבוי דתנינן במתני' דבעינן דלא יהא נמוך מי' טפחים, ולא גבוה מכ', ואף לא רחב מעשר, כתב הרמב"ם הל' שבת פ"י הי"ד דהני מילי היכא דליכא צורת הפתח, אבל אם יש צורת הפתח אין צריך, וז"ל: "כמה יהיה פתח המבוי ויהיה די להכשירו בלחי או קורה, גבהו אין פחות מעשרה טפחים ולא יתר על עשרים אמה, ורחבו עד עשר אמות. בד"א שלא היה לו צורת פתח, אבל אם היה לו צורת פתח אפילו היה גבוה מאה אמה או פחות מעשרה או רחב מאה אמה, הרי זה מותר". הרי שכלל הרמב"ם בכלל ההיתר דצורת הפתח גם אם המבוי נמוך מעשרה. והשיג עליו הראב"ד ז"ל: "אבל אם ה' לו צורת פתח כו' או פחות מעשרה. אי"א פחות מעשרה

דתחום שבת, יש לו להוסיף יותר מארבעים אמה, ואיך יאמרו על דבר כזה "אי אפשר לצמצם", והוא פלא. וביותר יש לתמוה, דלא על כל המידות אפשר להתנצל שכך ניתנו מסיני - באופן שלא יהיה אכפת אם שוחקות או עצבות, הלא ישנן מידות שהם מציאותיות, כשיעור כ' אמה דשליטת העין וכדו', דבהם צריך לידע אם בכ' שוחקות לא שלטא עינא או בעוצבות, ולא יהי בזה קולת התורה, מחמת קושי הצמצום. [וזאת מלבד התמיהה על עצם חידושו, שסוכה מבוי וכלאים צרכי רבים הם, דהתייבחו מבוי, סוכה וכלאים מאי איכא למימר, וצ"ע].

ונראה לבאר דמהות ענין ה"שיעורים" וה"מידות" שמצינו בדברי חכמים בכ"מ, מתחלקים לב' סוגים שונים: האחד - מידות ושיעורים שחידשו הם מנפשם, וקבעו בכל מקרה לגופו - שבפחות או יותר משיעורים אלו אין את החשיבות או הגודל הנצרך באותו ענין. והשני - מקומות שבאו למדוד ולשער מציאות כל שהיא בעולם.

והנה סוג המידות הראשון - אין ענינם ותכליתם לדקדק בדקדוק נמרץ שאין אחריו כלום, תכליתם אינה אלא לתת הגדרה ברורה לגדלים ולמרחקים, וכל שנכלל בדעת בני אדם בכלל אותה המידה, לא הקפידו חכמים בזה כלל [וטעמא דמילתא - שכן מהות המושג "שיעור" אין ענינו להיות מדוקדק בתכלית הדקדוק, וכל עינינו הוא נתינת הגדרה הילכתית מדוייקת לבני אדם, וכל שבכלל הגדרה זו נחשב מהני. וכלשון הרמב"ם בפירוש המשניות פ"ב בעירובין: "כי לא יגיע לעולם לידעת גדר החשבון, שאינו גודר אלא בקרוב, ואין זה לחיסרון דעתנו, אלא מפני טבע זה החשבון" ("שיעור" - מל' "השערה")]. משום כך, גם אמה שוחקת וגם אמה עצבה שתיהן אמות הן, וכל דבר שצריך גודל של אמה, הרי שגם השוחקת היא אמה וגם העצבה מתאימה להגדרה זו, משום הכי אין הבדל והפרש כלל ביניהן.

אך כל זה במידות שחידשו הם, אבל בדבר שבה לתת מידה לאיזו שהיא מציאות בעולם, כגון כ' אמה ששיעור חכמים שעד שם אין האדם שולטת, בזה בוודאי היתה הכוונה מדוקדקת, שכן המציאות מדוקדקת היא, ואם ביותר מכ' עצבות כבר לא שולטת העין מבחינה מציאותית, הרי שאם לא ידקדק האדם ויניח קורתו בגובה כ' שוחקות, לא תשלוט בה העין ולא יהיני מידי.

משום כך, בכל מקום שהמידה באה לתת שיעור למציאות, יש על האדם להחמיר ולמדוד באופן הבטוח ביותר שניתן להבין שכללו חז"ל בכלל מידה זו. אבל כל מקום שאת עיקר המידה חידשו חז"ל, כדוגמת גודל הדס בג' טפחים, שלא בא השיעור לתת מידה לאיזו שהיא מציאות בלתי משתנה, אלא שקבעו הם שג' טפחים הוי הדס הגון, ובפחות מכך הרי זה הדס קטן, כל שבכלל ג' טפחים יחשב הדס גדול הוא, ואף ג' טפחים עצבים ג' טפחים הם.

צא ולמד, היאך בכל מקום שנזכר בדברי הפוסקים להחמיר בשוחקות או בעוצבות, לפי ענין החומרא שכל א' מהם, אינם אלא במקומות שבהם השיעור הוא שיעור מציאות, אשר מדידתו מדוקדקת.

בסוכה: כ' אמה דשלטא עינא - הרי זה ענין מציאותי עד היכן שולטת עין האדם וכנ"ל.

ד' אמות דדופן עקומה - גם הם ענין מציאותי, וכל' המאירי בסוכה ד' א' בד"ה "עשה איצטבא" וז"ל: "בפחות מד' אמות רואין כאילו סכך פסול נתעקם ונעשה כותל... שכן דרכה של כותל להתעקם בגובה עשרים עד כדי שיעור זה", עכ"ל. הרי ששיעור ד' אמות הוא שיעור מציאותי עד היכן דרך הכתלים בעלמא להתעקם.

ד"א דמשך סוכה - גם הם נקבעו ע"פ שיעור מציאותי שבגודל כזה נחשבת הסוכה כמקום שראוי להשתמש בו, כל' רש"י בסוכה דף ז' עמוד ב' על דברי הגמ' שם "אמר אביי רבי, ורבי אישיה ורבי יהודה... כולוהו סבירא להו סוכה דירת קבע בעינן. רבי - דתניא, רבי אומר: כל סוכה שאין בה ארבע אמות על ארבע אמות פסולה", כ' רש"י: "דירת קבע - ראויה להשתמש קבוע, ונראית כבית". במבוי: כ' אמה דשלטא עינא - כנ"ל בסוכה.

י' טפחים דרוחב פתח - משום שכך דרך פתחים בעלמא, וביותר מכן כבר חשוב פרצה, שכן אין אנשים עושים כאלו פתחים, כמבוי ברש"י דף ב' א' וז"ל: "והרחב מעשר אמות ימעט - דזהו שיעור רוחב סתם פתחים, וטפי מהכי לא מיקרו פתח אלא פרצה, ואנו בעינן פתח".

ד"א דמשך מבוי - גם הוא משום שכך דרך בני אדם לעשות מבוי, ע"י בחי' הרשב"א דף ה' א'.

ככלאים: ט"ז אמה דקרחת הכרם, י"ב אמה דמחול הכרם, וד"א דרצופין - כולם משום ד' אמות דעבודת המחרשה.

וכן לגבי שיעור מקוה דמ' סאה שהוזכר בטויו"ד סי' ר"א לדונן בשוחקות לחומרא, היינו משום ששיעור זה גם הוא שיעור מציאותי "מים שכל גופו של אדם מתכסה בהם", כמבואר בעירובין ד', ב'.

כמו כן לגבי ד' אמות שיש לאדם רשות להלך ביציאתו מן התחום, היינו משום שזהו מקומו של אדם כאשר פושט ידיו ורגליו, כמבואר בעירובין מ"ח, א'.

לעומת זאת השיעור דט"ז אמה דרה"ר שמבואר במהרש"א דלא מחמירם לשערור בעוצבות, היינו משום שאין זה שיעור מציאותי,

הלכה סי' שס"ג (שם) דל"ה אלא ספק חסרון ידיעה, ובכה"ג אף בדרבנן אזלינן לחומרא. אמנם הוסיף הפ"ג שם על דבריו דהיכא שיצטרף עוד ספק, לא ניזיל לחומרא, כדין ספק ספיקא להקל.

וצ"ע על דבריו מן המבואר בש"ך יו"ד סי' ק"י בכללי ספק ספיקא אות ל"ד, וז"ל: "ספק בחסרון חכמה אינו ספק כלל לא לענין ספק אחד, ולא לענין ספק ספיקא". ומאי שנא הכא - דבצירוף ספק מקילינן בספק חסרון חכמה כבכל ספק ספיקא. עוד נבאר ד"ז בעזה"ש"ת להלן.

בעיקר הדבר דאזלינן לחומרא מספק, בכל מקום שלא נזכרה אלא המידה בסתמא - כאמה וטפח, בשוחקות ועוצבות להחמיר, יש להתפלא פליאה עצומה שמלבד באי אלו מקומות בודדים, ויפורטו להלן, לא דברו הפוסקים ולא דנו מעולם, בהרבה הרבה מן השיעורים התלויים במידה, אם צריכים למודדן בשוחקות או בעצבות, ומאי החומרא בענינם.

המקומות בהם דנו הפוסקים הם בעניני סוכה מבוי וכלאים המוזכרים בסוגיין בפירוש (סוכה - כ' אמה דשלטא עינא, ד' אמות דדופן עקומה ודמשך סוכה. מבוי - כ' אמה דשלטא עינא, י' טפחים דרוחב פתח, וד"א דמשך מבוי. וכלאים - ט"ז אמה דקרחת הכרם, י"ב אמה דמחול הכרם, וד"א דרצופין). וכן נזכר הנידון לגבי שיעור מקוה דמ' סאה בטויו"ד סי' ר"א - שתלוי במידת האמה כמבוי בפסחים ק"ח, ולגבי ד' אמות שיש לאדם רשות להלך ביציאתו מן התחום. אמנם לגבי הרבה נידונים אחרים כאלפיים אמה דתחום שבת גופייהו, ושיעור גודל ההדס, וטפח דאוהל שבת, וד' אמות של איסור ישיבה והעברה לפני המתפלל, וכן שיעורי הנפח כרביעית שתלוי באצבעות, כמבואר בפסחים שם (וע"י ש"ך יו"ד סי' ר"א) לא הזכירו הפוסקים כלל אם שיעורם בשוחקות או בעצבות, הלא דבר הוא.

וביותר שבשני מקומות מבואר ממש היפך הדין הזה, לילך תמיד לחומרא בתר שוחקות או עוצבות: האחד - המבואר במהרש"א בבבא בתרא פ"ג שרה"ר לענין שבת הויא בט"ז אמות שוחקות, וכבר הקשה עליו באגרות משה יו"ד סי' ק"ז ד"ה "ובענין רוחב", דהויא לן לילך לחומרא בתר אמות עוצבות. והשני - המבואר בטור או"ח סי' תקפ"ו גבי שיעור טפח שבעינן בגודל שופר, דס"ל דסגי בטפח מצומצם, וכבר נתקשה במנ"ח במצוה שכ"ה בדבריו אמאי לא אזלינן לחומרא, ור"ל דבטפחים לא אמרינן דין שוחקות כלל. ודבריו תמוהים, שהרי הטור גופי' בס"י שס"ג כתב כן גבי טפחים במבוי דנותר רק באופן שאין בגובהו י"ט מרווחים, הרי שגם בטפחים אמרינן לחומרא דין שוחקות, ומאי שנא א"כ גבי שופר דסגי בטפח עצב.

והנראה בזה, דיש להבין מהות ענין הספק אם האמות שוחקות או עצבות, דבמרכבת המשנה פ"י משבת מבואר דהטעם למידות אלו משום דחיישינן לטעות במידה המדוייקת, ולשיטתו באמת איכא ג' שיעורים: האמה המדוקדקת, פחותה ממנה - העצבה, ויתירה הימנה - השוחקת, וז"ל: "מה שאנו משערים בשוחק לחומרא, ועוצב לחומרא, לאו להרבות בשיעורין, אלא לפי שאי אפשר לכוין הטפח האמיתי, אלא או לגמרי מרווח, או לגמרי עוצב, והטפח האמיתי הוא אמצעי ביניהם, נמצא הטפח שוחק עדיף על טפח אמיתי - רבע אצבע לאמה". אמנם מכמה מן הראשונים מבואר דלא הוו אלא שתי מידות, האחת היא האמיתית, והשניה בהפרש חצי אצבע ממנה לחומרא. כך מפורש במאירי בסוגיין וז"ל: "ככלאים נראה לי שאין משערינן אותם בשוחק אלא במקום שהשוחק בו חומרא, שאם אמרוה לענין סוכה ומבוי ולענין העמדתן על מתכותנן, יאמרו להרבות במידתן להקל, הא ודאי לא", מבואר מדבריו שהמידה העציבה היא האמיתית, והשוחקת היא ריבוי במידה הנאמר לחומרא, וכרעיון זה רק בהיפוך, לפיו השוחקת היא המידה האמיתית, והעצבה היא החומרא, מבואר בדברי הרמב"ם פ"ח מכלאים ה"ב וז"ל: "כל ההרחקות והשיעורין האמורין בכלאים באמה בת ששה טפחים שוחקות, ולא יצמצם במדות הכלאים שאין מצמצמים אלא להחמיר". א"כ מבואר בדבריהם שאין החשש חשש טעות במדידה, שכן אם כך הדבר, היה צריך לחשוש לכל הצדדים, והיה צריך להיות ג' מידות כמבואר במרכבה"מ הנ"ל, וא"כ צריך להבין מה טעם שני אופני מדידה הללו.

בערוך השולחן סי' שס"ג (אות ל"ג ואילך) נזקק לקושיא הנ"ל - אמאי אזלינן לחומרא בספק, הלא ספק חכמים להקל. וכ' בביאור כל ענין שוחקות ועוצבות וז"ל: "והנלע"ד בענין הזה, דאין כאן ספק כלל דלמשה נאמרה בסיני דבין מרווחות ובין מצומצמות כשרים בכל מקום, והטעם, שהרי לא ניתנה תורה למלאכי השרת, ומידות כל בני אדם אי אפשר להיות כולן שווין, דיש בן אדם בריא שדוחק אצבעותיו הרבה זל"ז, והוי המידה מצומצמת, ויש אדם חלוש שאינו יכול לדחוק כ"כ, הוי המידה מרווחת, ועל כיוצ"ב נאמר דאי אפשר לצמצם". עיי"ש בכל דבריו שכי' לחלק בין סוכה מבוי וכלאים, דהויין מידות לצורך רבים, וע"כ בהם הולכים ע"פ שוחקות ומצומצמות, דאי אפשר לילך בתר כל אדם, משא"כ בתחום שבת וכדו', הרי זה ענין כל אחד ואחד לנפשי, ובכה"ג אין נפק"מ בין עוצבות לשוחקות.

ואמנם יש לתמוה גם על דבריו, דמאי "מלאכי השרת" יש בזה, להקפיד על שיעור כזה של חצי אצבע לאמה, ובאלפיים אמה

שבוש הוא". יש שרצו לבאר בדברי הרמב"ם שגם הוא לא היתה כונתו בצורת הפתח שמועלת לפחות מ", אמנם הרשב"א בעבודת הקודש שער א' סימן ג' הביא דעת הרמב"ם ואף חלק עליו, וז"ל: "עשה לו צורת פתח אע"פ שאין גובה חללו עשרה, יש מן המורים שהכשירו. ולא יראה לי כן, שאינו בדין שתתיר צורת פתח יותר ממחיצה, ואין מחיצה פחות מעשרה". מוכח דס"ל עכ"פ בשיטת הרמב"ם דאכן מהני צורת הפתח אף לפחות מעשרה.

אלא דיש לתמוה, מלבד התמיהה מסברא "שאינו בדין שתתיר צורת פתח יותר ממחיצה, ואין מחיצה פחות מעשרה", וכפי שהקשה הרשב"א, הרי דהרמב"ם גופי' בפרק ט"ז הי"ט שם, גבי צורת הפתח האמורה בכל מקום, כי דצריך שיהא בגובהה י' טפחים, וז"ל: "צורת פתח האמורה בכל מקום היא אפילו קנה וכיצא בו מכאן, וקנה מכאן וקנה על גביהן, גובה שני הלחיים עשרה טפחים או יתר, והקנה וכיצא בו שעל גביהן אף על פי שאינו נוגע בשני הלחיים, אלא יש ביניהן כמה אמות, הואיל וגובה הלחיים עשרה הרי זו צורת פתח". וא"כ צ"ע מה נשתנתה צורת הפתח דרוח רביעית במבוי מכל צורת הפתח שבכל מקום.

עוד אשוב ליישב דבריו, אך נראה להקדים בביאור הטעם במה דצריכין רוח רביעית במבוי, ויש להוכיח דבר זה מסדר ההלכות המובאות בשו"ע בסי' שס"ג, שבתחילה כי השו"ע כל דיני ושיעורי הלחי כיצד יש להם להיות: "מבוי שיש לו ג' מחיצות ופרוץ בצד רביעי, התירו בלחי שעביו ורחבו כל שהוא, שיעמידנו בפתח המבוי ויהיה גבהו י"ט. ומכל דבר שיעשנו כשר... שיהא בו רוחב טפח... שלא יהא הלחי רחוק מן הכותל ג' טפחים... וכו'. ואח"כ כי השו"ע כל דיני ושיעורי הקורה: "עוד יש הכשר אחר למבוי הפרוץ ברוח רביעית, בקורה שניחנה על ראש המבוי. וצריך שניחנה על כותלי המבוי שיעור הקורה, רחבה טפח ועביה כל שהוא... וכו'. ואח"כ חזר השו"ע ופירט דינים כלליים שייכים בהיתר המבוי בכלל, וז"ל: "הא דמבוי ניתר בלחי או קורה דוקא כשאנו נמוך פחות מ"ט מרווחים, ולא יהא רחבו יותר מעשר אמות מצומצמות, ושיהא ארכו ד' אמות מרווחות או יותר, אבל אם חסר א' מכל אלו אין לו תקנה אלא בצורת פתח. ואם היה בגובה חללו יותר מעשרים אמה מצומצמות, אינו ניתר בקורה אבל ניתר הוא בלחי... ואם היה גבוה יותר מעשרים, ובנה בנין תחת הקורה למעט מעשרים, די בבנין רחב טפח כרוחב הקורה. אבל אם אינו גבוה י' וחוקק בו להשלימו לי, צריך לחוקק ד' אמות לתוך המבוי על פני כל רחבו". הרי שחזר השו"ע וכלל בכלל דיני צורת המבוי גם הדין דבעינן שלא יהיה נמוך מעשרה, אחר שכבר כי דין זה גבי גובה הלחי, וצ"ב.

ונראה דכל דינים אלו - דגובה כ', ורוחב י', וגובה י', כולם דינים בצורת המבוי, ואין ענינם לדיני הלחי והקורה, דהנה בגדר החסרון דנמוך מ"י כי המאירי בחידושו ה' א' ד"ה "היה פחות מ"י", וז"ל: "פי' שהמבוי למטה מעשרה, דנמצא שאין הקורה מונחת על דופן, דמחיצה פחותה מעשרה לאו כלום היא", הרי שהחסרון בזה הוא מה שהקורה לא נחשבת כמונחת על הכתלים שמן הצדדים, והרי זה כעין חסרון בסגירת המבוי.

ונראה לבאר דבמבוי שהוא סגור מג' רוחותיו, מתקיימת הסגירה של הרשות והבדלתה מרשות היחיד באופן מספיק, כדחזינון שמדאורייתא נחשב הדבר לרשות היחיד, רק שרובן הצריכו שיהא המבוי כסגור מכל צדדיו, ולא בשביל סתימת הפרצה מרוח זו, אלא כדי שיהא היכר במבוי שהוא רשות בפני עצמה, ולא יטעו מחמת הרוח הפרוצה שהמבוי הוא המשך לרה"ר, ועל כן צריך לשייך בין הרוחות שבצדדים* ודבר זה נעשה ע"י לחי או קורה. וכאשר אין גובה הלחי או הקורה י', הרי שחסר בצורתו של המבוי בכך שלא ניכרת השייכות שבין הכתלים הקיצוניים, ונדמה שחלל המבוי הרי הוא המשך לרה"ר, ולכן צריך לחקוק עד גובה י"ט.

נמצאת למד דאין עיקר הבעיה בכך שהקורה נמוכה מ"י במחיצה הנצרכת ברוח הרביעית גרידא, אלא בכל צורת המבוי כולה, ובמה שאין הכתלים נראים כמשוייכים זל"י. ומדוקדקים הדברים מאד בלשון הרי"ד בפסקיו ריש עירובין ד"ה "היה פחות", וז"ל: "היה פחות מ"י חוקק בו כדי להשלימו לעשרה. פי' אם היו כותלי פתחו של מבוי נמוכין, ולא היו גבוהין עשרה, והקורה עומדת על גביהן, וכגון שהיו בתים מיכן ומיכן חוץ למבוי - שהיו עושין אותו רה"ר - דאי לאו הכי היה אסור לטלטל בתוך המבוי, חוקק בקרקע פתחו של מבוי עד שישלימו לעשרה. וכמה יהיה משך החקק נכנס בתוך המבוי... בין לאביי בין לרב יוסף בעינן דליהוי האי דופן כשיעור הכשר מבוי שלם, ורב יוסף סבר ד' טפחים, ואביי סבר ד' אמות". הרי שפתח הרה"ר בכך שכותלי הפתח נמוכין, והיינו כנ"ל שזו גופא הבעיה בפחות מ"י, וסיים בתיקונם ע"י הכשר "האי דופן", דהיינו הרוח הרביעית, אשר תפקידה להשלים את החסרון שבכותלי המבוי הקיצוניים.

ע"פ זה יבואר מה שכי' החזו"א גבי מה שנחלקו הרא"ש והרי"ף אם בעינן בנמוך מ"י לחקוק ד' אמות או את כל רוחב המבוי, וכי' הקרבן נתנאל דלא פליגי, ואף להרא"ש "כל המבוי" לאו דוקא הוא. וכי' עליו

החזו"א (סי' ס"ה ס"ק ס"ו) וז"ל: "אמנם מה שכי' שם לפרש ל' הרא"ש שכי' לרוחב כל המבוי היינו רוחב שיעור מבוי, ל"מ כן, וכן בשו"ע סי' שס"ג סעיף כ"ו כי על פני כל רחבו, וכי' הגר"א שם שהוא כהרא"ש ולא כהרי"ף והרמב"ם. נראה באמת שהוא פלוגתת הראשונים. וצ"ל דטעם הרא"ש דבעינן התיקון במבוי עצמו, ולא באותו הגידון בדין חורי רה"ר, הלכך צריך להניח הקורה על כותלי מבוי עצמו, והכא אי אפשר שכותליו מופלגין ממנו, ואע"ג דמהנו היינו שעושין פעולתם מרחוק, היינו על מקום החקק, ולענין קורה בעינן שיהיה כנגד כתלים המועילים במקומן, והוי הכא כמו לענין סוכה". הרי שביאר דעת הרא"ש דבעינן כנגד הכתלים עצמם, ואף דימה דבר זה למה שמצינו בסוכה דבעינן דפנות מגיעות לסכך, דכשם שבלא זה חסר בצורת הסוכה, כך גם במבוי לולא שיהיה גובה העשרה גם ליד הכתלים, חסרה צורת המבוי הנצרכת ע"פ תקנת חז"ל.

ונראה דבדמיון לסוכה שכי' החזו"א, ישנו עומק נוסף, דהנה כונת החזו"א היתה לסוגיא דחקק בסוכה דף ד', ושם: "היתה פחותה מעשרה טפחים, וחוקק בה כדי להשלימה לעשרה, אם יש משפת חקק ולכותל שלשה טפחים פסולה, פחות משלשה טפחים כשרה". ובתוס' שם בדי"ה "פחות משלושה" כי להקשות: "וא"ת בפ"ק דשבת (דף ז:) גבי בית שאין תוכו עשרה, וחוקק בו להשלימו לעשרה, אמאי לא מחלק כי האי גוונא אם יש משפת חקק ולכותל שלשה טפחים, ותירצו: "יש לומר דלא דמי רשות שבת שהוא למנוע רגל רבים, לסוכה דבעינן מחיצות סמוכות לסכך". וכדבריו כי"כ הרא"ש גופיה בשבת פרק א' סימן י"א, וז"ל: "אמר רב גידל אמר רב חייא בר יוסף אמר רב בית שאין בתוכו י' וקרויו משלימו לעשרה, על גגו מותר לטלטל בכלו, בתוכו אין מטלטלין בו אלא בד' אמות. אמר אביי אם חקק בו ד' על ד' מותר לטלטל בכלו, ואפילו אם יש בו בין שפת חקק ולכותל שלשה טפחים. ולא דמי להא דאמרינן בפ"ק דסוכה: סוכה שאינה גבוהה י' וחוקק בה כדי להשלימה לי, אם יש משפת חקק ולכותל שלשה טפחים פסולה, דגבי סוכה בעינן מחיצות סמוכות לסכך, דאמר התם שאם הרחיק הסכך מן הדפנות ג' טפחים פסולה, אבל גבי שבת רק שהרשות משתמר ע"י המחיצות, אפילו רחוקים ממנו הרבה קרוי רה"ר, הלכך ע"י מחיצות החיצונות שגבוהות עשרה נקרא רה"ר, אבל לא ע"י הפנימית, שאין שפת החקק מצטרף עמהן, כיון שרחוקים ממנו ג' טפחים", עכ"ל.

מבואר בדבריהם שישנו חילוק מהותי בין המחיצות הנדרשות בסוכה למחיצות הנדרשות ברה"ר בשבת, דבשבת מטרותן למנוע רגל רבים, ובסוכה שהמחיצות יגיעו לסכך. ומבואר בתוס' ש"למנוע רגל רבים", ו"מחיצות מגיעות לסכך", הם ב' סברות הפוכות, מדחוצרן להגיע לשתי הסברות הללו, ולא נסתפק לחלק רק מכה אחד מהם, שודאי היה מספיק כדי לבאר החילוק, ועל כרחינו שאלו ב' צדדים של אותה מטבע ש"למנוע רגל רבים", ענינו הגדרת המחיצות כנצרכות להגדרת הרשות כמובדלת ומיוחדת מרשות שחוצה לה, ו"מחיצות מגיעות לסכך" ענינן להגדיר את המבנה הפנימי של המקום אותו הם מקיפות.

והנה ברוח הרביעית בשבת, מבואר בחזו"א שצריך שיהיה החקק כמו בסוכה, היינו דלא צריך ברוח רביעית שימנע רגל רבים, שכן רגל הרבים נמנעת בג' מחיצות נמי, כדחזינון בעיקר הדין שמדאורייתא, ומה דצריך ברוח זו הרי זה כבסוכה, דהיינו מבנה פנימי, והדברים מחזוריים כדברינו הנ"ל, שהרוח הרביעית אין מטרתה כשאר המחיצות לחצוץ את הרוח שכנגדה מרה"ר, וכל מטרתה אינה אלא להגדיר את צורת המבוי, כיחידה אחת המשוייכים בה כל הכתלים זל"י. ע"פ דברינו יבואר מה דמצינו שאף הראשונים שמצריכים שהחקק יהיה על פני כל רוחב המבוי, מ"מ אין מי שמצריך שיהיה אף על פני כל אורך המבוי, ושיגיע גם עד הכותל האמצעי, ולדברינו יבואר היטב, שכן המבנה הנדרש על פי תקנת חכמים ברוח רביעית, הוא רק לשייך בין ב' המחיצות הקיצוניות, וה"מחיצות המגיעות לסכך (כביכול)" דבעינן הכא מתייחס רק לדפנות אלו, ומשום כך אין צורך במשך החקק אלא בכך שיגיע עד ב' מחיצות אלו.

על פי הדברים האלה ניתן לנסות ליישב את מה שנדמה כסתירה בדעת רש"י, דהנה שיטת רש"י מבוארת בסוגיא דחקק, דאין התועלת בחקק אלא לצורך המחיצה הרביעית, שהיא הנמוכה מ"י, ולא לצורך שאר מחיצות המבוי שגובהן כראוי, וכמבואר בחזו"א בסי' ס"ה סקנ"ז וז"ל: "כיון דהלחי והקורה נעשו במקום הנמוך, צריך שיהיה כנגדן במשך מבוי גובה עשרה וכו', וכן מבואר בפ"י רש"י שאף אם קורה למטה מ"י צריך ד"א חקיקה לפניו, ע"י פירש"י ה', א' ד"ה ר"י". וכי' מ"ר זקני בביאור כונתו בעבודת עבודה א' י"ד וז"ל: "כונתו למה שכתב רש"י שם: "הכא דהשתא הוא דמשוי ליה דופן, בין לרב יוסף ובין לאביי בעינן דליתחזי האי דופן לשיעור הכשר אורך מבוי שלם", ומשמע דאירי בדופן אחד, היינו דופן הפתח של הקורה, אבל שאר הדפנות הם כתיקונם, ובכל זאת בעינן שאותו הדופן, היינו הקורה, תראה לשיעור אורך מבוי שלם", עכ"ל.

אמנם בחי' הריטב"א ה', א' ד"ה רב יוסף, גבי מה שהחמירו אביי ורב יוסף בשיעור משך החקק טפי ממה שהצריכו בשיעור המשך הנצרך במיעוט מגובה כ', מובאת שיטת רש"י כסותרת למהלך זה, וכביכול מיירי שכל המחיצות נמוכות מ"י [וכדעת הגאון יעקב בביאור הסוגיא דאכן מיירי באופן זה], וז"ל: "רב יוסף אמר בד' טפחים ואביי אמר

בד' אמות. פי' וכל אחד מהם הוסיף על השיעור שאמר לעיל גבי תל. וכי' רש"י ז"ל טעמא דמילתא, דלעיל האיכא מבוי ואיכא דפנות, אלא שאנו באים למעטן, ובהיכר כל דהו סגי, או למר בד' או למר בטפח. אבל הכא שאין לזו גובה מבוי, ולא גובה דפנות, והשתא משוינן ליה מבוי ודפנות בחקק זה, צריך לעשות בו משך ראוי כשיעור אורך דין מבוי", עכ"ל.

ולדברינו יש ליישב דבאמת החקק בא לפתור את בעיית הגובה שברוח הרביעית, אמנם הרוח הרביעית מטרתה ליתן צורת מבוי לכל המבוי, ואף לדפנות האחרות, ואף שבאמת אין ענין להעמיד שכל המחיצות נמוכות מ"י, מ"מ כי כן הריטב"א, כיון דס"ל שכך הוא האופן שיוצר את הבעיה של הגובה ברוח הרביעית, במה שצדדי רוח זו, היינו ראשי המחיצות הקיצוניות, נמוכין מ"י, ובאמת יתכן שאין צורך כלל להגיע לכך שכל משך המחיצות הללו נמוכין מ"י אלא רק ראשיהם, וכלשון הרי"ד הנ"ל: "אם היו כותלי פתחו של מבוי נמוכין", ואין כוונת הריטב"א "שאינו לו גובה דפנות", בדוקא לכל אורך הדפנות. אמנם לשונו של הריטב"א "השתא משוינן ליה מבוי ודפנות בחקק זה", מדוקדקת ביותר, שכן ע"י החקק לא סתם דמועיל לשיעור הדפנות, אלא נותן שם וצורה לכל המבוי כולו וכנ"ל.

רגע אשוב לדבר בענין הרמב"ם המוקשה שבפתיחת דברינו, דכתב שעי' צורת הפתח מהני אף לפחות מעשרה, והקשו עליו דהא לא מהניא מחיצה פחותה מ"י אף לא ע"י צורת הפתח, וכד' הרמב"ם גופי' בפרק הקודם. אמנם לדברינו יש לחלק בין כל מחיצה, לבין המחיצה הנצרכת ברוח הרביעית, שכל ענינה אינו אלא לתת צורה למבוי כסגור מכל צדדיו, ובדבר הזה מהני גם צורת הפתח, אף שאינה עומדת בתנאי מחיצות, שכן ה"צורה" לבד כפתח, יש בכוחה לשייך בין ב' המחיצות הקיצוניות, ולעשות המבוי אחד.

בגדר שיעור בריאות הקורה

מתניתין עירובין י"ג ב' "הקורה שאמרו רחבה כדי לקבל אריח, ואריח חצי לבינה של שלשה טפחים. דיה לקורה וכו' רחבה כדי לקבל אריח, ובריאה כדי לקבל אריח. רבי יהודה אומר רחבה אע"פ שאינה בריאה". ובגמרא י"ד א' נחלקו רבה ברב הונא ורב חסדא אם מה דבעינן שתהא בריאה כדי לקבל אריח, היינו דוקא הקורה ולא מעמידה, או דגם במעמידה בעינן שיעור בריאות כזה. ונחלקו הראשונים להלכה היאך נקטינן, דלהרמב"ם (פ"ז מהל' שבת הי"ג) בעינן גם מעמידים בריאים, לעומת שיטת הרא"ש והטור שפסקו לקולא שאין צריך מעמידים בריאים. והנה טעמו של הרא"ש מבואר דבשל סופרים הלך אחר המיקל, אמנם שיטת הרמב"ם תמוהה אמאי מחמיר דדרבנן להצריך מעמידים בריאים. (ועיי' בקרבן נתנאל על הרא"ש בסוגיין מש"כ בביאור שיטת הרמב"ם בזה).

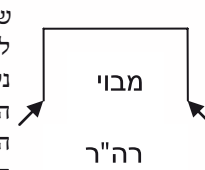
והנה בביאור טעמיה דמ"ד שאין צורך במעמידים בריאין, כי רש"י י"ד א' ד"ה ומעמיד, וז"ל: "בקורה הוא דבעינן קביעות כי היכי דתיהווי היכר מעליא, אבל מעמידה לא תלי היכר בדירהו". וכן כי רבינו יהונתן, שסיבת הצורך בבריאות הקורה הוא כדי שיהא ניכר שלצורך קביעות בנין הונח שם, ואין צריך היכר אלא בקורה עצמה ולא במעמידה.

אלא דעיקר סברתם יש בה מן התמיהה, דאיזו תועלת יש בזה שהקורה ראויה להחזיק אריח, אם מחזיקה אינם ראויים, ושוב יבואו בני רה"ר לומר שהכל הונח דרך ארעי, ובמקרה ולא יהיה היכר לבני רה"ר בזה.

ומבואר אם כן שגם כאשר בעינן היכר, אין זה אלא תקנת חז"ל גבי גוף הקורה עצמה, ולא דיינינן לכל צורת פתח המבוי, ומשום כך מהני גם אם בפועל אין בפתח זה קורה בקביעות בנין, אמנם הקורה כשלעצמה כן ראויה לקבל אריח.

אמנם הרמב"ם רוח אחרת היתה עמו, דסבירא ליה דלא דיינינן בצורך בהיכר מצד גוף הקורה לבדה, אלא מצד צורת כל פתח המבוי, ולכן סבירא ליה שבעינן מעמידים בריאים.

ובזה יבואר לשון מוקשה הנמצאת בדברי הרמב"ם, ואחריו נמשכו הטור והשו"ע, שגבי שיעור הקורה לרחבה וכו' נקטו שיעור, להבדיל מן הלחי ששיעורו בכל שהוא, כאשר הנפק"מ להיכא שעומד הלחי או הקורה לשריפה, כשל אשירה ועיר הנידחת, אי אמרינן דכיתותי מיכתת שיעוריה, או דלמא אין לה שיעור וממילא אין בה דין כיתותי מיכתת כלל. ולגבי בריאותה של הקורה כי הרמב"ם דשיעורה בכ"ש, אבל מתנה דצריך שיהיה בה היכולת לקבל אריח, וז"ל: "וכמה רוחב הקורה, אין פחות מטפח, ועביה כל שהוא, והוא שתהיה בריאה לקבל אריח שהוא חצי לבינה וכו'". לשון זה שהקורה אין לה שיעור אבל צריך שיהא בריא, תמוהה מאד (ואחרי הרמב"ם נמשכו גם הטור והשו"ע סי' שס"ג: "ושיעור הקורה רחבה טפח ועביה כ"ש, רק שתהא חזקה לקבל חצי לבינה"), דממנ"פ אם אין לקורה דין שיעור מנין ישנו כלל לדין זה שראויה לקבל אריח, וכן לאידך גיסא

שלא תהא קורה הניטלת ברוח, הרי ודאי שצריך שגם המעמידים יהיו יכולים להחזיק הקורה, ואמאי מהני בלא זה.

ובאמת בעיקר דברי רש"י צ"ע, דבדף י"ד א' מבואר בדבריו שהחסרון כשאין הקורה בריאה הוא מצד ההיכר (וצ"ע ע"ד הביאור הלכה שמצא כן בדברי רש"י במשנה, וליתא לפנינו אלא בענין רוחב הקורה), ואילו בדף ג' א' מבואר ברש"י שהענין הוא מצד שלא תהא קורה ניטלת, וכבר עמד על כך בביאור הלכה, וכ' בזה אף נפק"מ לגבי אם מהני ברוחב ד', עיי"ש, ומ"מ דברי רש"י צ"ע.

ומ"מ נראה דאף רש"י לא היתה כונתו מצד שתהא הקורה ניטלת בפועל [דאל"כ בקלוש המבואר בסוגיא שם אמאי אמרין שתהא ניטלת], אלא שאם לא ראויה לקבל אריח הרי שהיא אינה חשובה, כלשון רש"י שם, כיון שיכולה לינטל ברוח. והיינו ששיעורם זהה, ובלא חשיבות ליכא היכר.

נמצא שלרש"י אין ענין הקביעות קביעות בנין שיוכלו לבנות עליו, אלא קביעות שלא תהא הקורה ניטלת ברוח, שעיי"ז יש לקורה חשיבות ויש לה היכר.

ובאמת יש לדקדק שרש"י אול לשיטתו, ולכן גבי מעמידים ביאר שהכונה "יתדות סתם", וביאורו שיוצאים מן הכותל, וכפי שמוכיחים דברי רש"י, לעומת רבינו יהונתן שביאר שמעמידים הם יתדותה "נעוצים בקרקע", שכן רבינו יהונתן לשיטתו ס"ל שהחסרון הוא בקביעות מלמעלה, שיוכלו לבנות עליו, והחידוש היה שאין צריך ולרש"י הרי שהצורך הוא מצד קביעות המקום, וע"כ אין צריך להשמיע "הנעוצים בקרקע" כרבינו יהונתן.

והנה בב"י נראה שהסכים לדעה זו שהביא מדברי המ"מ שהיתדות נעוצים בכותל וכרש"י, ובוה מתבאר שלמד כרש"י בביאור החסרון שבניטלת וכנ"ל.

וכן ניתן לבאר את שיטת רש"י דקרי לשיעור הקורה כ"ש, שכן לא נחשב הדבר שיעור במידות הקורה אלא בחזקה שתהא קבועה ולא ניטלת, ומדוקדקים דברי הטור שכ' ששיעורה כ"ש, רק בענין שתהא חזקה כדי לקבל אריח, ודוק. אלא דמי"מ כתותי מיכתת אמרין בזה, כיון דחשיב כאילו אינה חזקה דיה.

ישנה סיבה שלא יועיל היכא דישנו חסרון של כיתותי מיכתת שיעורא, שכן הטור כ' את החסרון של כתותי מיכתת אחר שהזכיר דין עובי הקורה, ולא כ' אחר שהזכיר דין רוחבה. וביותר דמשמע שהזכיר דין זה ביחוד דוקא על שיעור עובי הקורה, שכן אחר שהזכיר דין הרוחב חזר וסיים דין עביה, שאם היא רחבה ארבעה אין דין שתהא בריאה, וז"ל: "ושיעור הקורה רחבה טפח ועביה כ"ש, רק שתהא חזקה לקבל חצי לבינה, הילכך עשאה מעצי אשירה פסולה דלשריפה קיימא וכתותי מיכתת שיעורא, ואם היא רחבה ארבעה טפחים אינה צריכה להיות חזקה לקבל חצי לבינה", עכ"ל. [ואף שבב"ח שם נראה שהרגיש בחילוק זה שבין הרמב"ם והב"י, ומשום כך כ' שבאמת דין החסרון בכתותי מיכתת הוא רק ביחס לרוחב הקורה, אמנם פשוט ל' הטור נראה היה לכאורה דלא כד' כנ"ל, וצ"ע. ועיי"ן תוס' שבת סקל"ב].

ולפי הבנת הב"י אתי שפיר, דבאמת לשיטתו שענין השיעור בקורה הוא מצד עצם הקורה שלא תהא ניטלת, הרי שוודאי חשיב הדבר לשיעור בגוף הקורה, ויש חסרון של כיתותי מיכתת.

ויתכן שבגלל הבנה זו הכריע השו"ע דמהני רחב ד' דלא נצטרך קורה בריאה, ולא חשש כלל לדעת הרמב"ם (ע"י מאמר מרדכי סק"י), שכן אם יש לקורה דין שיעור בשביל שלא תהא ניטלת ברוח, אין כל סיבה לומר דלא יהי רחב ד' לזה ע"מ ליצור חשיבות, וכד' הביאור הלכה שם.

אלא דנותר קשה טובא אליבא דהטור והשו"ע אמאי א"כ קרינן לשיעור עובי הקורה כ"ש, הלא יש לו שיעור בריאות, ואמאי נקרא כ"ש כנ"ל, והכא לא יהי מה שתירצנו ברמב"ם שאין השיעור מהלכות הקורה, וכאילו מצד הקורה לבדה אכן שיעורה כ"ש, שכן מהטור והשו"ע משמע שהשיעור הוא כן מהל' הקורה, ואמאי נקטו לשון תמוהה כזו.

והנה בענין המעמידים אם צריכים שיהיו בריאין, כ' הב"י כשיטת רש"י ורבינו יהונתן שאין צריך בהם שיעור, ודלא כהרמב"ם. ובדף י"ד כ' רש"י ורבינו יהונתן שהסברא היא מצד שאין ענין אלא בהעמדת ההיכר, ולכאורה תמוה דאם הטעם בבריאות הוא כדי

דאם כן ישנו שיעור כזה מאיזו שהיא סיבה, מדוע לא נחשב הדבר בשיעור הקורה.

אמנם לפי המבואר בשיטת הרמב"ם שבאמת דין זה דשיעור עובי וחזוק הקורה אינו דין כלל בהיכר הקורה מצד עצמה, אלא בצורת פתח המבוי, הרי א"ש דאף שבאמת יש שיעור כזה, מ"מ אין זה שיעור בגוף הקורה עד דנימא שבשל אשירה לא מהני, כיון שכאילו חסר בגופה של קורה, אלא זהו חסרון צדדי, ומ"מ מצד הקורה עצמה נחשב הדבר לכל שהוא.

בוה מבוארת גם שיטת הרמב"ם בענין אחר, גבי אם נפסק להלכה שבקורה רחבה ארבעה אין דין דצריך שתהא ראויה לקבל אריח, דפליגי בזה הרמב"ם והרא"ש, דלהרמב"ם לא מהני ולהרא"ש מהני. ויתכן דאזל בזה הרמב"ם ג"כ לשיטתו, שהרווח של רוחב ארבעה בקורה הוא משום דחשיב מקום חשוב, וזה מהוה פתרון להיכא שהחסרון הוא במעליותה של הקורה, אכן אם נימא דאין דין זה שיעור בקורה כלל, אלא בצורת פתח המבוי, הרי שאין כבר תועלת במה שהוא רחב ארבעה לזה.

והנה הב"י נראה שהבין ברמב"ם שאין החסרון בבריאות הקורה מצד היכר כלל, וכי' בביאור שיטת הרמב"ם דרוחב הקורה כ"ש, וז"ל: "ונראה לי דהיינו מדלא יהיב בגמ' שיעור לעביה לא עדיף מלחי דעביו כ"ש, ואע"ג דלענין רוחב צריך בקורה שיעור אע"פ שאינו צריך בלחי, התם היינו טעמא לפי שהיא משום היכר, ובקצרה ליכא היכר, אבל עביה שאינו ענין להיכר בכל דהו סג"י, עכ"ל. הרי שבריאות הקורה אינה מצד היכר. וכפי הנראה הבין שהדין בבריאות הקורה הוא שיעור בכדי שלא תהא הקורה ניטלת ברוח, וכפי שהבין הביאור הלכה בדעת רש"י בדף ג' א'.

ובאמת נראה שיש הבדל מהותי בין דעת הטור והשו"ע לבין המבואר ברמב"ם, ויבואר ד"ז ע"פ הבנת הב"י כנ"ל, והוא דמדוברי הרמב"ם נראה בהדיא דאין בבריאות הקורה מצד עצמה כל דין שיעור, ומצד בריאות הקורה לכד היה צריך להיות שגם היכא דכתותי מיכתת שיעורא יהיה טוב, ובטור ובשו"ע נראה שגם מצד בריאות הקורה

הערות והארות

סימן שנ"ג

בענין זיזין שבחלון

סי' שנ"ג ס"ב ביאווה"ל ד"ה ובעליון - השו"ע בס"ב כתב גבי זיזין "היה בתחתון ארבעה ובעליון אין בו ארבעה, אינו משתמש בעליון אלא כנגד חלונו בלבד, אבל בשאר הזיז שבשני צדדי החלון אסור להשתמש מפני זה שתחתיו שחלק רשות לעצמו", עכ"ל. וביאר בביאווה"ל שמה שכתב השו"ע שאין בעליון ארבעה אינו כפשוטו - אלא כוונתו שאין בעליון ארבעה מצד עצמו, אבל בצירוף החלון יש בו ארבעה והכריח את דבריו, וז"ל: "דאי אין בו ארבעה אף ע"י צירוף החלון מותר להשתמש בכל הכותל". כן איתא בהדיא בגמ' בתירוצא דאביי, וכן מוכח במגיד משנה דלא נשתנית הגירסה לפי דעת הרמב"ם רק בקושיית הגמ' "ה"ד", ע"ש. אבל בתירוצא דאביי לא נשתנית כלום, עכ"ל. ויש להעיר דכל זה נכון לפי איך שהביא הב"י את המ"מ, אמנם במגיד משנה עצמו כתוב קצת בשינוי דגרס בשאלת הגמ' אי דאית ביה ד' ואי דלית בהו, וע"י הגמ' תירצה שיש בתחתון ד' ובעליון ליכא, ז"א דסגי שיש רק באחד מהזיזין ד"ט כדי לאסורי תרויהו, ורק השליכו בתרויהו ד"ט אז שרי (ועיי"ן מחצה"ש דכשבאחד יש רשות גזרו חכמים שגם השני נאסר). לפי"ז דברי השו"ע כפשוטו, שאפי' דליכא בזיז העליון ד"ט בטל (אף לא כצירוף החלון) ונאסר כיון שיש בזיז התחתון ד"ט.

ולפי"ז נפק"מ לדינא דלא כביאווה"ל, דלביאווה"ל כשליכא בזיז עליון ד"ט כלל מותר להשתמש בכל הכותל, אבל לפי מה שנתבאר נאסר מחמת זיז התחתון.

דוד בארי - ברכפולד

סימן שנ"ח

משרד אי חשיב מוקף לדירה

שאלה: האם משרד חשיב מוקף לדירה (נפק"מ אף בפחות מב"ס לענין לטלטל ממנו לבית, כמבואר במ"ב ס"י שנ"ח ס"ק ע"ה).

תשובה: נראה דחשיב מוקף לדירה ע"פ דעת רש"י שהובא בביה"ל בטעם דדיר חשיב מוקף לדירה, משום דבכניסה ויציאה שם תדיר סגי, וכ"כ הריטב"א. לפי זה ה"ה משרד שעובדים בו חלק גדול מהיום, דשפיר הוי מוקף לדירה. אף שהביא הביה"ל ריש ס"י שנ"ח הרבה ראשונים שכתבו טעם אחר בהא דדיר הוי מוקף לדירה, ומשמע שפליגי על הטעם של רש"י, ובכניסה ויציאה בהם תדיר לא סגי להיחשב כמוקף לדירה, וגם הביה"ל עצמו תמה על רש"י

עיי"ש, מ"מ נראה להקבל בצירוף חידושו של הביה"ל בריש ס"י שס"ב בהא דמחסן חשיב מוקף לדירה, כיון דלרמב"ם (לפי הבנת הביה"ל, ומאי"ד החזו"א פליג בסי' פ"ט סק"ה) מקום מקורה חשיב מוקף לשם דירה בכל גווני (אלא דאפשר שכל הקולא שמקום מקורה חשיב מוקף לדירה זה רק לענין טלטול ביותר מב"ס, אבל לענין להוציא ממנו לבית אסור לכו"ע אף במקורה), וגם לפוס' שגם מקום מקורה כשאינו מוקף לדירה אסור לטלטל בתוכו, מ"מ בנין חשוב אין שייך בו שם קרפף כלל. אף שהחזו"א ס"י פ"ט סק"י פליג על חידושו של הביה"ל, וכתב שאין לחלק בין בנין חשוב לשאר מקום שלא הוקף לדירה, מ"מ החזו"א ס"י צ' ס"ק כ"ז וס"י ק"י ס"ק כ' פוסק שביהכנ"ס חשיב מוקף לדירה, ובפשיטות הסברא משום שלהתפלל זה סוג שימוש הנצרך לאדם, לפי"ז גם מקום עבודה חשיב מקום הנצרך לאדם. אף שהערה"ש ס"י שנ"ח ס"ו כתב שביהכנ"ס אינו חשיב כמוקף לדירה, והוכיח מתוס' (כ"ג ע"א ד"ה שהוא) שהעזרה לא חשיב מוקף לדירה, יש לדחות ראייתו מהעזרה כיון שהעזרה לא היתה משמשת לאנשים מסוימים, אלא כל שבוע היתה מגיעה משמרת אחרת, ושפיר דומה לרה"ר טפי מביהכ"ס שבד"כ אנשים קבועים משתמשים בו. וכן משרד אנשים קבועים עובדים בו. (שהרי הטעם שרבנן אסרו לטלטל בקרפף כיון דדמי לרה"ר ולכרמלית, כמש"כ הלבוש ריש ס"י שנ"ח).

אחד מבני החבורה - ירושלים

המקף לדירה ויש בו כמה מילין

כ' השו"ע סימן שנ"ח ס"א: ואם הוקף לדירה אפי' יש בו כמה מילין מותר לטלטל בכלו, עכ"ל. ויש להסתפק האם היקף דירה מתיר בלא הגבלת שטח ותנאי שימוש בו, וגם אם א' מקף לעצמו לשם דירה, כגון חווה של וילה ומדשאות ושטחים ריקים בכל מידה שהיא, ואינו משתמש בכל המרחב, זה ג"כ נחשב כולו מקום דירה וכרה"י גמור, או דיש בזה איזה הגבלת שטח או איזה תנאי השתמשות מינימלית ליתן לכל המקום הגדור שם רה"י. [מלבד דלשי' הריטב"א בשם הרמב"ן שהובא בה"ל בס"י שמ"ו ס"ג ד"ה קרפף, דכל שיעמוד באמצע הרשות לא יראה המחיצות - ה"ז כמו שאין מחיצות כלל, וא"כ ישנו גבול לשטח המוקף ש"קאו המחיצות - לעומד באמצעו - מכל צד, מ"מ יעו"ש דל"ס כותיה במחיצות שנעשו בידי אדם כגונא דילן, וברמב"ם עצמו נראה שלא כדבריו].

ומסתימת לשון השו"ע והפוסקים בזה משמע שלא נאמר בזה איזה הגבלה, וכל שהוקף סביב לדירה מותר לטלטל בכלו כרה"י,

אברני ורבי הנוללים "אליבא דהלכתא"

וכך כתב בשו"ת מנח"י ח"ו דלא חילקו בזה הפוסקים, ואפי' יש יותר מב"ס פנוי באותו היקף מותר לטלטל לתוכו.

ויעוין בחזו"א בסימן קנ"ו בהשמטות לס"י שנ"ח שכ' שטחים שסביבות העיר - אף שהם תוך גדר היקף העיר - אם אין להם שום תשמיש הרי הן כדון קרפף שלא הוקף לדירה וכו' - אוסרין את העיר בין זרועין בין שהן בור, ואמנם הסמוכים לעיר שהולכין בתוכם "אפשר" שהם בשם חצר, אבל שטחים גדולים ודאי א"א להקל. מדבריו אלו מבואר לכאוי דלא כהנ"ל, וכל שישנם שטחים גדולים שלא הולכים בהם ויש בהם שיעור ב"ס, אוסרים את כל העיר, וההיקף לדירה אינו מועיל.

אמנם החזו"א בעצמו בס"י פ"ט סק"ז באמצעו כ' וז"ל: ואם יש מגרש פנוי תוך העיר כמו שמצוי בעירות שנחרבו בשריפת אש שנשארים כברות ארץ פנויות רבות בשנים, נראה דיש להם דין קרפף שאין דרך בני העיר לשמש שם, וא"כ אם הם יתר מב"ס אוסרין על כל העיר, אבל אין אנו נוהרים בזה, עכ"ל.

מבואר בזה שדוקא באופן שנחרבו בשריפה ונשארו כך שוממות וריקות שנים רבות ממדרך כף רגלי אדם, או חשיב כאינו מוקף לדירה, ואף שאסר את העיר כולה שפרוצה לשטח האסור בטלטול, אבל סתם שטחי בור במרחבי העיר או סתם מקומות שלא מסתובבים שם בנ"א, אבל בעצם ראוי ועומד, לכן אינם עושים דין היקף דירה של כל העיר. וז"ל ע"כ בזה עוד.

קרפף שאורכו יותר משנים ברוחבו

כ' השו"ע ס"י שנ"ח ס"א: אבל אם הוא סאתיים וכו' מותר לטלטל בכלו וכו', ובלבד שלא יהא אורכו יותר משנים ברחבו אמה אחת, עכ"ל. דשיעור ב"ס בצמצום מותר גם בלא הוקף לדירה, ובתנאי א. שלא יהיה באורכו יותר מפי שנים מרוחב הקרפף. ב. שלא יהיה תוספת בשטח הכללי דב"ס בשיעור העולה על אמה. וז"ל ע"כ בהאי אמה היכי דיינינן לה, אי הכונה לשטח קוביה אמה על אמה בריבוע, והיינו שלא יהיה יותר מאלפיים ואחת אמות בשטח, או הכונה לתוספת אמה היינו רצועה צרה ברוחב אמה שמהלכת ע"פ אורך או רוחב הקרפף כולו, ול"א דבשטח הכללי יכול להיות הרבה יותר מאלפיים אמה, ועדיין זה נחשב לב"ס מצומצם שמותר בטלטול גם כשלא הוקף לדירה.

ויעוין בבה"ל לקמן ס"י"ג ד"ה שמקום, עמש"כ השו"ע בקרפף ב"ס מצומצם הסמוך לחצר ונפרצו במילואם זל"ז, דנאסר הקרפף דמקום המחיצה מצטרף לשטחו, ונמצא רבה על אלפיים ביותר מתוספת

אמה המותרת, והקשה בבה"ל דצעיג שהרי תם כתלי חצר וקרפף אינו עבה אמה, וא"כ לפי מה שפסק בס"א הנ"ל כהרא"ש דכל שאינו יתר אמה לא מקרי יתר על ב"ס, מה מפריע לי שנפל כותל המפריד והולך ע"פ כל הקרפף והחצר שנפרצו עכשו במילואם, סו"ס רוחב הרצועה פחות מאמה שכך עובי הכותל וא"י חסרון.

ומבואר בבה"ל דפשיט"ל ששיעור האמה היתירה אינה אמה על אמה, דאי סגי בזה אינו כ"כ קשה להגיע למציאות כזו גם אם הכותל אינו עבה כ"כ, וא"י צע"ג ע"ד השו"ע, אלא מפני שצריך רוחב אמה ע"פ כל אורך או רוחב הקרפף, וע"ז הקשה דמן הסתם אין במחיצה המפרידה כ"כ עובי.

הננאל יאקב - רמת שלמה

סימן שס"א

גג הסמוך לרשות הרבים בתוך י" טפחים ולמעלה מעשרה לחצר

סי' שס"א סעיף א': גג הסמוך לרשות הרבים בתוך י" טפחים ולמעלה מעשרה לחצר, הואיל ורבים משתמשים בו הרי זה כרה"ר, ואסור לבעל הגג להשתמש בו מחצו וכו'. ובמ"ב סק"ג: הרי זה כרה"ר - לאו כרה"ר ממש וכו', אלא ר"ל כעין כרה"ר. ובשעה"צ אות ח': ועי' בבואר הגר"א שהוכיח מזה דבעלמא ס"ל להרשב"א [=שהוא מקור דברי המחבר] בעמוד מתשעה טפחים עד עשרה הוי כרה"ר גמור וכו' [=דלא כדעה א' בס"י שמי"ה ס"י דרק בט' מצומצמים הוי כרה"ר], דאי בעלמא לא מהני מעלת מכתפים ביותר מט' טפחים, לא היה לנו להחמיר בענינונו ביותר מתשעה כלל - יש להעיר על הגר"א דמצינו ברשב"א להדיא לא כן, דזה לשונו בעבודת הקודש שער ג' ס"א: היה בגובהו תשעה לא פחות ולא יתר, אם יש ברחבן ארבעה ורבים מכתפין עליו נידון משום כרה"ר, עכ"ל. ומבואר להדיא דדעת הרשב"א שדוקא תשעה טפחים מצומצמים הוי כרה"ר, ולא מט' עד י" טפחים. וצ"ח לדבריו בשעה"צ ס"י שמי"ה שם (אות ל"ט).

והנה מהגר"א משמע שלא ראה את דברי הרשב"א בספר עבודת הקודש, דצ"ח למגיד משנה שהביא כן בשמו, עיי"ש. וא"כ אין לתמוה עליו כ"כ איך כתב דבריו באופן שיסתור דברי הרשב"א בזה, דיתכן שלא היה לו ספר זה. אך תימה על המ"ב שהיה בידו ספר עבודה"ק, שלא העיר על דברי הגר"א, ובפרט שדברי הרשב"א שהביא המחבר כאן כתובים באותו פרק בעבודה"ק שם, וצע"ג.

כמו כן צ"ב למה הגר"א העמיד קושייתו דוקא לדעה א' בס"י שמי"ה, והסיק מזה דלא כדעה זו, הרי בעמוד פחות מט' טפחים לכ"ו"ע אין דינו כרה"ר אלא כרמלית, וא"כ לכל הדעות קשה למה אסור לבעל הגג להשתמש בגגו גם כשהוא פחות מט' טפחים לרה"ר, וצע"ג.

אילן גרינוולד - ברכפלד

סימן שס"ב

אילן שענפיו יורדים למטה

סי' שס"ב סעיף א': אילן שענפיו יורדים למטה, אם אינם גבוהים שלשה מן הארץ ועיקרן במקום שמחזירין לאילן הוא גבוה עשרה, חשוב מחיצה ומותר לטלטל בכלו וכו', ודוקא עד בית סאתים, אבל יותר מבית סאתים לא. ובמ"ב סק"ח: אבל יותר וכו' - כגון שהיה ענפיו ארוכין מאד, או שהיו הרבה אילנות סמוכין זה לזה - לכאורה י"ל בפשיטות דמ"י"ר במקום שהוא יותר מבית סאתים, וברובו מחיצות גמורות שלא הוקפו לדירה, ויש בו מקום יותר מעשר אמות עם אילן כזה.

מחיצה באנשים העומדים זה אצל זה

סי' שס"ב סעיף ה': בכל עושים מחיצה וכו', ואפי' באנשים שעומדים זה אצל זה בפחות משלשה - יש להדגיש שלא כל היקף האנשים צריך להיות ככה"ג שעומדים בפחות מג', אלא רק באופן שלא יהיה ביניהם פרוץ מרובה. והמחבר סמך על מה שכתב להלן סעי' ח' וט'. וכן משמע בשעה"צ אות כ', שכתב וז"ל: דלמא יתפרדו בתוך כך עד שיהיה ביניהם פרוץ מרובה על העומד, עיי"ש.

פרוץ כעומד בשתי ובערב

סי' שס"ב סעיף ט' ביאור הלכה ד"ה פרוץ כעומד מותר בין בשתי בין בערב [=בא להסביר משי"ב במ"ב סק"ג דלענין ערב לא משכחת לה]: דאם היה פרוץ כעומד, וכגון שעשה למעלה פס של שלש ומחצה טפחים, והחלל נמי שלש ומחצה טפחים [ולמטה פס של ג' טפחים, דבלא"ה אין מחיצה כלל], לא נוכל להתיר בזה מחמת פרוץ כעומד, דכיון שיש אייר למעלה מהפס העליון עד לרקיע, אמרינן אתי איירא דהאי גיסא ודהאי גיסא [היינו החלל שבאמצע] ומבטלי ליה להפס - יש להעיר דלפי מאי דקיי"ל דאמרינן עומד מרובה על הפרוץ אף משתי רוחות (כמ"ש בשעה"צ אות ל'), א"כ הוי כאן עומד מרובה על הפרוץ, ולא פרוץ כעומד.

וי"ל דהביה"ל נקט כן לפי הדעה דאין מצרפין עומד משתי רוחות, כיון דרצה להשמיענו שאין למצוא לפי אף דעה שום מציאות בערב של פרוץ כעומד להיתר.

ומה שהביה"ל לא רצה לנקוט דוגמא כדעה השניה, שהיה פס של שני טפחים והחלל מתחתיו ה' טפחים ולמטה פס ג' טפחים, דהוי פרוץ כעומד לדעה זו - י"ל דבזה פשיטא שהאיר מבטלו, כיון שהאיר הוא יותר מהפס שני טפחים שמעליו, ובכה"ג אף בעומד מרובה על הפרוץ האיר היה מבטלו, כמ"ש במ"ב סק"ג. משא"כ בדוגמא שהביא, היה הו"א לומר דהאיר לא יבטלו משום שהוא שווה לעומד ולא רבה עליו, וע"ז קמ"ל דהאיר מבטלו.

אילן גרינוולד - ברכפלד

בדין מחיצת בני אדם

א. סי' שס"ב ס"ה: ואפי' באנשים שעומדים זא"ז בפחות מג' וכו', והוא שלא ידעו שהועמדו לשם מחיצה, ואפי' א' מהם יודע אסור. והמקור לזה בסוגיא בעירובין דף מ"ג-מ"ד, ולמסקנת הגמ' מחיצת אדם מהני "שלא לדעת", אבל לדעת לא מהני, ואפי' ידעת א' מהם ג"כ מבוי מדמקשינן אדרב חסדא שעשה המחיצה לדעתו, ומשני שרב חסדא לא היה ממנין העומדים, ש"מ דאף א' מהעומדים פוסל בדיעתו.

ב. ובטעם הדבר וגדר החילוק בין נעשה לדעת או שלא לדעת נתבאר בראשונים בכמה אנפי:

(א). ברש"י (מ"ד: ד"ה שלא לדעת) כ' שלא לדעת מותר, דמשום עשיית אהל ליכא למימר "דאין דרך בכך", אבל כלי דרך בנין בכך. ומשמע שאם זה לדעת מי שעומד במחיצה חשוב דרך בנין בכך, אף שבעצם מחיצת בני"א אינו דרך בנין, ואף לדעתם אין דרך לבנות ע"י בני"א, ביארו האחרונים (הגר"י סעי' י"ג-י"ד ובערוה"ש סעי' י"ח) דבני"א פועליו לדעת עצמן, וכל שאינם יודעים הרי עמידתם בסתמא ולא לשם מחיצה אינה בשייכות לבנין כלל, לעומת בע"ח שבכל ענין הם כעץ ואבן ביד מי שמעמידם, אבל כשיודעים שהועמדו פה לשם מחיצה ככונת ידיעתם ודעתם להחשב מחיצה, מחשיב דרך בנין עכ"פ מדרבנן (כמבוי בבה"ל ס"י תה"ל סעי' י"ד ד"ה ובלבד), ואף במציאות הטכנית כאשר יודעים שומרים ע"ע לבל יזועו ממקום עמידתם שלא תתקלקל המחיצה, ונחשב בזה כבניית מחיצה מדרבנן.

(ב). ובר' יונתן (דף י"ב מדפי הרי"ף ד"ה והנהו) פשיט"ל שבגדרי מחיצה נחשב לעשיית מחיצה באופן גמור בכל ענין גם שלא לדעת מי שעומד שם, דסו"ס נוצר פה מחיצה גמורה שהחלל שבתוכה רה"י מושלם, והחילוק המוזכר בגמ' הוא רק לענין הקנס אי שרי ליהנות מההיתר שהתחדש פה ביצירת המחיצה, וכ' דבעינן שלא ירגישו בדבר כלום שלא ידעו שלשם מחיצות אדם משים אותם שם, והוי מחיצה שנעשית בשוגג דהויא מחיצה אפי' להקל לטלטל, שאם ירגישו בדבר הוי נעשית במזיד, ולא הוי מחיצה אלא להחמיר שמי שזרק מרה"י לתוכה חייב, ולא לדבר אחר כלל. והכי נקיט במ"א סי' שס"ב סק"י"א ובסי' תר"ל סק"י"ט. והט"ז בסק"ג הקשה ע"ד דאם בעצם יש כאן איסור עשיית מחיצה - הגם שזה ע"י בני"א - מה מהני שזה שלא מידיעת העומדים שם, אכתי ליתסר מחמת המעמיד אותם, שאם עושה זה בידיעה ובכונת העמדת מחיצה המתרת הדבר נאסר מדרבנן עכ"פ, ומשום שיי' ר' יונתן כ' הא"ר שדקדוק לשון ר' יונתן עצמו מבואר דלקי"מ, דרב חסדא שנתכוין לכך לא הוה ממנין אותן שנעשו מחיצה מאליהן וכו', ואין מוזיק לנו כוונתו להתחשב כמחיצה שנעשית במזיד, לפי שהרי ר"ח לא היה מסדר האנשים בידי, אלא מאליהן נעשין שנתקבצו שם לתמוה עליו או לנחמו על שהיה מצטער, עכ"ל. דרי חסדא לא העמידם בידי ממש להחשב מעמיד מחיצה - ובהעדר מחשבה העומדים יהיו כעץ ואבן ביד המעמידים המכוון למחיצה - ועושה אהל עראי בשבת שאסור עכ"פ מדרבנן, אלא שהם נעמדו שם מאליהם לאיזה סיבה, וממילא נוצרה המחיצה.

(ג). הרשב"א בעבודת הקודש (בית נתיבות שער שלישי ס"ה, י"ג ע"ד בישן) כ': עושה "מחיצה של בני אדם וכו' בב"א שנעשית אותה מחיצה שלא מדעת אחד מאותן האנשים שעמדו שם למחיצה, כדי שלא יהא לה קול ויבוא שבת לידי זלזול, נעשית לדעתם ואפי' לדעת אחד מהם אסור, מחיצה זו של בני"א קלה היא ומחיצת עראי הוא, ולפיכך אפי' נעשית בכונה מותר, ואינו דומה למחיצה אחרת גמורה שאמרו אם נעשית מזיד בשבת אסור לטלטל בתוכה, עכ"ל.

מבואר בדבריו שמחיצת בני"א שונה בעצם משאר מחיצות דעלמא, ואין איסור בעשייתה כלל אף אם נעשית במזיד, ובדין שהיה מותר להשתמש בה להקל אף כה"ג שנעשית במזיד, ורק מחשש צדדי שלא תבוא שבת לידי זלזול אסרו את השימוש בה בידיעת העומדים לשמש כמחיצה. ולזה הפו' הסכימו לעיקר, דבט"ז סק"ג (אחרי שדחה פ"י ר' יונתן הנ"ל) ובא"ר סק"י כ' שזה הפו' נראה עיקר.

(אלא שבט"ז שם למד כן בדברי רש"י ג"כ, ושזה כונת דבריו שאין דרך בנין בכך - שאין בזה שום צד איסור מדינא, אך כבר כתב הבה"ל בס"י תר"ל ס"י"ב ד"ה ובלבד שגם לרש"י יש עכ"פ איסור דרבנן של עשיית מחיצה משום אהל עראי, וגם משמעות פרש"י כפי שהובא לעיל מוכח שיש איסור בעצם, ולא רק הרחקה בעלמא כשיודעים העומדים במחיצה (הרשב"א) (ודע דבהאי סוגיא ישנה

ש"י הר"מ, והוזכר בשו"ע ס"ז בשם י"א, ויש להאריך בזה ובסתירה מהלכות סוכה, ואכמ"ל).

ג. נמצינו למדים שנחלקו הראשונים אם בעשיית מחיצת בני"א יש איסור או לא, א. דלר' יונתן פשוט שיש לזה כל גדר עשיית מחיצה, עד כדי שגם האיסור השתמשות וההנאה ממחיצה שנעשית בשבת ג"כ חלים ע"ז, וזה כל סיבת החילוק בין "לדעת" - מזיד, וישל"א לדעת" - שוגג.

(ב). ש"י רש"י שבצעם יש כאן חסרון ואינה מחיצה ממש, שהרי אין דרך בנין בכך עד כדי שלא לדעת ב"שוגג" זה מותר גמור, שחסר כאן בכל צורת בנין עשית מחיצה. ולדעת - מזיד חשוב דרך בנין, ועכ"פ אסור מדרבנן כעושה אהל עראי בשבת (ולענין המעמיד לפי זה אפשר דכלפיו גם במזיד אין איסור, דלעולם העמדת בני"א ל"ח דרך בנין שאינם עץ ואבן, וכל הבעיה במזיד דוקא כלפי העומדים שבידיעתם משו שם מחיצה גמורה, או קובעים א"ע לעמוד בלא לזוז, כמו שנתבאר לעיל).

(ג). ולרשב"א בעצם אין כאן שום איסור אפי' שעושה המחיצה במזיד, והעומדים שם יודעים לשם מה נעמדו או הועמדו שם (דלדידה גם לזה שמעמיד אין שום איסור בדבר), וכל האיסור השתמשות במזיד מחמת חשש צדדי שלא לגרום זילותא לשבת.

ע"כ נתבאר נפק"מ בגדר האיסור אם ישנו במחיצת בני"א, ואם יש איסור כלפי מי שמעמידם במזיד לשם מחיצה.

ד. נפק"מ נוספת לכאורה, המ"א בסק"י"א כ' והוא שלא ידעו - דאסור לעשות מחיצה בשבת, ואם עשו במזיד ע"י סעי' ג', עכ"ל. וביאר במחצת"ש דהרי ישנו ציור בס"ג שגם בנעשית במזיד הקילו להשתמש במחיצה לטלטל - ולא רק לחייב את הזורק לתוכה - וקאמר המ"א דה"נ במחיצת בני"א יש להקל בכה"ג, שאם היתה מחיצה מקודם ונפלה בשבת, דלהעמידה שוב אפי' במזיד מותר בשימוש. והיינו שלש"י הראשונים שעוסקין פה באיסור עשיית מחיצה, הרי כמו דבס"ג דבענין מחיצה רגילה הקילו במזיד בכה"ג, ה"נ לענין מחיצת בני"א.

אבל להרשב"א דאין כאן איסור כלל, וכל מה שהחמירו במזיד הוא משום זילותא דשבת, אינו ענין לס"ג, וגם באופן שהקילו במחיצה גמורה וכנ"ל, בזה שעושה מחיצת בני"א אכתי הוי זילותא בשבת אם יודעים ובכל ענין אסור, וכמו שמסיים המחצת"ש - וכתב בספר א"ר סק"י אפשר לטעם הטי"ז [דהוא ע"פ הרשב"א וכנ"ל] אין להקל כאן כלל, עכ"ל. נמצא בזה דברי הרשב"א לחומרא.

ד. ובעצם דין מחיצת בני"א נוגע לעוד ענינים מלבד בעירובין, א. לענין מחיצה שלישית בסוכה שנפלה, ורוצה להכשירה ע"י שיעמיד שם בני"א, מבואר שם בסוגיא להתיר, וכן נפסק בסימן תר"ל ס"י"ב שגם ע"י בני"א אפשר להעמיד דופן סוכה וביו"ט בתנאי שלא ידעו מהיותם מחיצת סוכה. ובחזו"מ שמותר בעשיית מחיצה גמורה, מהני אפי' יודעים.

(ב). ישיבה ע"ג ספסל בעת ההקפות בשמח"ת שהס"ת אינם במקומם ורוקדים עמהם, דמעיקר הדין אסור לישב כשרואה ס"ת מהלך שדנו הפוסקים לישב, מנהג העולם להקל בזה [ובשם הגר"ש זצ"ל - הובא בספר משפט וצדקה - שדוקא בעת ההקפה צריך לעמוד מדינא, אבל לא בעת הריקודים]. ובשש"כ ח"א פכ"ח הע' קכ"ה כ' בזה להקל, דהרוקדים מהווים מחיצה בינו לבין הס"ת (אם נמצא במעגל פנימי ולא חיצוני). ובאישי ישראל פמ"ז הע' צ"ב הוסיף והדגיש דדוקא כשאינם יודעים שעליהם הוא סומך כמחיצה, וכמבואר אצלנו כנ"ל.

ולכאורה י"ל"ע בזה אליבא דר' יונתן פשיטא שצריך שלא ידעו גם בכה"ג דמחיצת בני"א זו מחיצה גמורה לכל דבר, ואסור שזה יראה מזיד, אבל לפרש"י וכ"ש להרשב"א י"ל"ע אם בכה"ג בעינן להתנאי שלא ידעו, דכמו שנתבאר הנקודה לרש"י במזיד משום שאז העומד נחשב - ובפרט כלפי עצמו - כדרך בנין, וכמו שנתבאר לעיל בשי' רש"י אם מצד מחשבתו, או שכאשר יודע מכוין א"ע שלא לפרוץ המחיצה ולא זו, לכא"ו כאן הם ממשכיים לרקוד כמו מקודם, ולא משנים שום דבר ממה שעשו מקודם, ואפשר שליש לקרוא לזה דרך בנין כלל כשעוסקים בריקוד לכבודה של תורה.

וכ"ש לרשב"א דכל החסרון ב"לדעת ובמזיד" אינו בעצם, רק שאז יש חשש זילותא לשבת או ליו"ט, אי"כ קרוב לומר שגם אם ידעו שהאנשים שיושבים על ספסלים מסביב סומכים עליהם, מ"מ במה שממשיכים לרקוד ולהתעסק בשמחת התורה לא כ"כ שייך זילותא דשבת [ובאמת בשש"כ עצמו לא הדגיש שעושים כן שלא מידיעתם רק שאין ראייה, דבפשטות סמך עמש"כ בתחילת ההערה שם שמחיצת בני"א מותנית שלא בידיעת העומדים בה].

ה. עוד גוונא שסומכים על מחיצת בני"א - באישי ישראל פ"ט הערה כ"ה מציי"ן לא"א בוטשאטש בס"י צ' ס"ה שכ': כמו שמועיל מחיצה ע"י בני"א לטלטול כשאינם יודעים, כן לגבי תפלה בבקעה [שהיינו פרוץ סביבו וא"כ להתפלל כך] כשמקיפין בני"א שאינם מתפללים אז, ולא אסקי אדעתייהו שהמתפלל סומך עליהם וכו', ה"ז המתפלל בתוכם כמתפלל בבית, ע"כ.

ו. המ"ב אצלנו בסל"ח כ': וה"ה דמחיצה כזו הוי הפסק לענין לדבר ד"ת נגד מקום שאינו נקי, וכ"כ ג"כ הח"א כלל מ"ח ס"ג.

מבואר במשנ"ב שאע"פ דבכה"ג יש פירצה באותו רוח מרובה, דהרי גדר רק ו' אמות, מ"מ כיון ששני אמות גודרות את פרצת האמה שבצידו מדין עומד מרובה, נחשב הכל לעומד, ושוב יש בכוח לגדור את הפירצה הגדולה כאילו כל הד' אמות הם כעומד, ונמצא שיש ח' אמות עומד ושבע אמות לא עומד, אולם שיטת החזו"א (סי' ס"ח סק"ג) שאין להתיר ע"י עומד מרובה אלא באופן שנצטרף כל העומד שברוח זו יהיה העומד מרובה באותו רוח.

והנה בשעה"צ (סי' ק"א) הוכיח כן מסימן ש"ג סעי' ל"ד דכתב השו"ע: מבוי רחב כ' מרחיק ב' אמות מהכותל מכל צד, ומעמיד מחיצה שלוש אמות, דהוי עומד מרובה על הפירצה, ונמצא נשאר באמצע י' אמות ושם פתח עליו, מבואר דאף אם נחשוב את המחיצות בפני"ע הוי רק ו' אמות, והפרוץ הוא י"ד אמה, אפי"ה יש כח למחיצה ג' אמות לסתום הפירצה שבצידו, וכן בצד שני, וחשיב ש"י אמה סתום.

ועי' בחזו"א שם דכתב דאדרבה מהתם משמע להיפך, דהא ביאר שם המשנ"ב ס"ק מ"ו שצריך להוסיף לחי סמוך למחיצה של ג' אמות, ולכא"ו למה א"א להתיר את המבוי בלי לחי מדין פרוץ כעומד, דמבואר במשנ"ב ס"ק מ' דמהני, ע"כ שמדין פרוץ כעומד א"א להתיר כיון שב' אמות פרוצות בצידין לא מצטרף להחשיב עומד כלפי חמש אמות הפרוצות שלאחר המחיצה.

מיהו במשנ"ב אפ"ל דרק אם יש פירצה אחת סמוכה לעומד וגדרה, או נעשית אף היא לעומד, אבל כשיש פירצה מב' צדדים שביחד הם כבית עליו, יתכן שאף בכוחו לגרור את שניהם כאחת, וכיון שבס"ה הפרוץ מרובה על העומד בטל.

בדין צורת הפתח במשקוף עגול

כתב השו"ע סי' שס"ב סי"ב: כיפה אם יש ברגליה קודם שהתחיל להתעגל י' טפחים מותרת משום צורת הפתח, ובמשנ"ב (סי' ס"ז) ר"ל שלא מצטרף מקום העיגול לגובה י' שצריך להיות צורת הפתח.

ובכה"ג שהמשקוף עגול גם מלמעלה ואין לו סף ישר, כתב החזו"א (סי' ע"א סק"ג) כמו דמצינו לענין מוזהר ברמב"ם (פי"ח ה"ד) שחשיב לפתח לחייב במוזהר, ה"נ כשר להיחשב לצורת הפתח. מיהו שיטת הריטב"א בעירובין י"א ע"ב דרק בכה"ג שהמשקוף ישר מעל העיגול חשיב לצוה"פ, אבל כשהמשקוף עגול גם מלמעלה אין ע"ז שם צוה"פ.

והנה בשעה"צ ס"ק נ"ו כתב בשם המשכנ"י שאם החבל שנותנים ע"ג הקנים נכפף למטה בעיגול יש להזהר לתקנו, והטעם כתב שם במשנ"ב משום שהחוט נופל ומתעגל כלפי מטה חשיב למשקוף עגול, וכ"ד השו"ע להכשיר בכיפה משום שלמעלה מסתיים בקו ישר, אבל כשכולו עגול פסול דהוי כפתחי שימאי, עיי"ש עוד טעמים שלא יגוד החוט חוץ ללחי. מיהו בחזו"א (סי' ע"א סק"י וסי' ע"ז סק"ל) לשיטתו דהתיר בפתח עגול, פליג על טעם זה והסכים לשאר הטעמים.

והנפק"מ בזה גם בקנה באלכסון, דלחזו"א כשר לפתח (ע' בחזו"א סי' ע"א ס"ק ו'), ולמשכנ"י כמו דבעגול פסול ה"נ באלכסון.

מרכיב רפאלי - בני ברק

סימן שס"ג

בענין ב' פסין באלכסון

כתב רבינו המ"ב סי' שס"ג ס"ק קכ"ה דב' פסין א"א להעמידן באלכסון אלא ביושר זה כנגד זה, ויש לתמוה דמנלן ד"ז, דהרי יעוי' בב"י שמסתפק להתיר גם בלחי של מבוי באלכסון והבי"ח מיקל, והט"ז כתב דכיון שכנגד לחי החיצון ליכא רה"י דליכא מחיצה, ולחי הפנימי א"צ לחיצון, אין לנו מה שיצרפם, ואחי"כ כתב שגם כששניהם בפנים מ"מ כיון שא"צ זה לזה כל א' מתיר עד כנגדו, ואין לנו מה שיצרפם, ולפי"ז בבי' פסין בחצר שצריכים זל"ז שפיר יצטרפו באלכסון, ובפרט כשעומדים מצד צורתם באופן של אלכסון כזה¹, ולכא"ו כיון שצריכים צירוף משמע בט"ז שיועיל גם כשכנגד לחי החיצון ליכא דופן כזה² ומנלן להחמיר בזה, ועי' בדי' מורן ז"ל בחזו"א או"ח סי' ע"ב דג"כ לא כתב מקור להחמיר, ואדרבה שבסק"י כ' שהגרי"א מיקל אפי' בלחי של מבוי שיש רק א', ונמצא בסוף הכותל הארוך ועומד באלכסון, עיי"ש. וכ"כ שם בס"ק י"ד דלהגרי"א ודאי ב' פסין כשרין באלכסון, אלא שלמעשה נראה שנמשך אחר המ"ב ומחמיר יותר ממנו, עיי"ש היטב, וצ"ע בזה.

- 1 ומה"מ לכא"ו כ"ז לגבי כשעומדים באלכסון, אך בעומדים זה שלא כנגד זה כזה³ לכא"ו פשיטא דלא מהני, דמה השייכות ביניהם, ועי' היטב בלשון הבי", וכן כשעומדים כזה⁴ שהרי החוד הפנימי מתיר, ואם החוד הפנימי אינו מכוון זה כנגד זה לא מהני, ומורן ז"ל בחזו"א סי' ע"ב ס"ק י"ד כתב דכשעומדים באלכסון יכול כל חלק להחשב כחוד פנימי ולא איכפ"ל בחוד אחרון, ומ"מ לכא"ו כל דבריו רק באלכסון ששיפועו חד, וניכר שזה שייך למחיצת רוח ד', ולא באלכסון
- 2 ומה"מ לכא"ו כ"ז לגבי כשעומדים באלכסון, אך בעומדים זה שלא כנגד זה כזה³ לכא"ו פשיטא דלא מהני, דמה השייכות ביניהם, ועי' היטב בלשון הבי", וכן כשעומדים כזה⁴ שהרי החוד הפנימי מתיר, ואם החוד הפנימי אינו מכוון זה כנגד זה לא מהני, ומורן ז"ל בחזו"א סי' ע"ב ס"ק י"ד כתב דכשעומדים באלכסון יכול כל חלק להחשב כחוד פנימי ולא איכפ"ל בחוד אחרון, ומ"מ לכא"ו כל דבריו רק באלכסון ששיפועו חד, וניכר שזה שייך למחיצת רוח ד', ולא באלכסון
- 3 ומה"מ לכא"ו כ"ז לגבי כשעומדים באלכסון, אך בעומדים זה שלא כנגד זה כזה³ לכא"ו פשיטא דלא מהני, דמה השייכות ביניהם, ועי' היטב בלשון הבי", וכן כשעומדים כזה⁴ שהרי החוד הפנימי מתיר, ואם החוד הפנימי אינו מכוון זה כנגד זה לא מהני, ומורן ז"ל בחזו"א סי' ע"ב ס"ק י"ד כתב דכשעומדים באלכסון יכול כל חלק להחשב כחוד פנימי ולא איכפ"ל בחוד אחרון, ומ"מ לכא"ו כל דבריו רק באלכסון ששיפועו חד, וניכר שזה שייך למחיצת רוח ד', ולא באלכסון
- 4 ומה"מ לכא"ו כ"ז לגבי כשעומדים באלכסון, אך בעומדים זה שלא כנגד זה כזה³ לכא"ו פשיטא דלא מהני, דמה השייכות ביניהם, ועי' היטב בלשון הבי", וכן כשעומדים כזה⁴ שהרי החוד הפנימי מתיר, ואם החוד הפנימי אינו מכוון זה כנגד זה לא מהני, ומורן ז"ל בחזו"א סי' ע"ב ס"ק י"ד כתב דכשעומדים באלכסון יכול כל חלק להחשב כחוד פנימי ולא איכפ"ל בחוד אחרון, ומ"מ לכא"ו כל דבריו רק באלכסון ששיפועו חד, וניכר שזה שייך למחיצת רוח ד', ולא באלכסון

נוקט שאם מפסיק בטינוף ע"י בני"א אפי' בחול אסור שידעו שסומך עליהם, ודלא כמו שהבאנו לעיל מהח"א, וכבר תמה ע"ד בפתחי תשובה או"ח סי' ע"ט סק"א.

ושם בסק"ד הביא את קושיית הט"ז דגם אם העומדים אינם יודעים, סו"ס מי שמעמידם הוא עושה את המחיצה, ועובר באיסור אהל עראי. ועוד דלמבואר ברש"י שיסוד הענין שאין דרך בנין באדם, מה לי לדעת או שלא לדעת, ומכח זה מבאר ע"ד המוזכר לעיל שבעצם אין כאן ענין של איסור אהל עראי - מחיצה המתרת, וכל החסרון בלדעת מהתקלה שיבואו בני"א שהדבר נראה רחוק בעיני ההמון שיחשב כמחיצה, אבל באינם יודעים לא אסרו. ומ"מ נמצא לפי דבריו שבכל מקום וענין שרוצים לסמוך על בני"א גם בשבת וגם בחול אסור שידעו, ובעצם כדבריו פשוטות לשון הא"א מבוטשטש שהדגיש ג"כ דמייירי שאינם יודעים שסומך עליהם כמחיצה לענין תפלה בבקעה.

ומ"מ להלכה כמבואר אצלינו במ"ב סק"ח דמהני הפסקת בני"א כמחיצה מפני הטינוף, ובשעה"צ כ' דאפי' יודעים בזה מהני, או בחול וכח"א או אפי' בשבת וכמו שנתבאר.

חננאל יאקב - רמת שלמה

מכוננית אי חשיב מוקף לדירה

שאלה: האם מכוננית חשיב מוקף לדירה (נפק"מ להניח חפץ ששבת בבית על גג המכוננית, שהרי פסק השו"ע סי' שס"ב ס"ד דספינה שכפאה לזפתה אין מטלטלים ע"ג אם היא יותר מב"ס כיון דהוי כקרפף).

תשובה: יש לדון האם שימוש של "ניסיעה" חשיב תשמישי דירה. ומ"מ נראה לומר כעין סברת הביה"ל לענין בנין חשוב דלא שייך בו שם קרפף כלל, כך גם במבנה ניד כמכוננית לא שייך שם קרפף כלל.

ועוד כתב בגאון יעקב דף כ"ד דבמקום שהוא פחות מד"א לא גזרו רבנן קרפף. על פי הלכה זו מיישב קושיית הרא"ש, אי"כ משמע שהרא"ש פליג על הלכה זו. וצ"ע לדינא, ובפרט שיש לחשוש באוטובוס ששם לא שייך את סברת הגאון יעקב.

מקוה אי חשיב מוקף לדירה

שאלה: האם מקוה חשיב מוקף לדירה.

תשובה: עיין ערוה"ש שם שכתב שבית המרחץ לא חשיב מוקף לדירה כמו ביהכ"ס. ומאידך החזו"א סובר שביהכ"ס חשיב מוקף לדירה, ואפשר שיחלוק על הערוה"ש אף בבית המרחץ, אף שמסביר ביהכ"ס חשיב תשמישי דירה טפי מבית המרחץ, ומ"מ לפי סברת הביה"ל (סי' שס"ב) שבבנין חשוב לא שייך שם קרפף אפשר להקל. ועוד עיין בביה"ל (ריש סי' שני"ח) שלרוב הראשונים פסי ביראות לא חשיב מוקף לדירה, אף שמיימיהן חזו לשתיית אדם. ומאידך החזו"א סי' ק"ב סק"ז פליג עליה, ולמעשה גם החזו"א חשש לאוסרים, וצ"ע לדינא.

מפעל אי חשיב לדירה

שאלה: האם מפעל חשיב מוקף לדירה.

תשובה: עיין מש"כ בס"י שני"ח בנידון האם תשמיש של "עבודה" חשיב תשמישי דירה. ומ"מ אם יש דירה לשומר שיושב בה יומם ולילה, נראה שיש להקל עפ"י דעת ר' יהונתן ועוד ראשונים שפי' דטעם ההיתר בדיר הוא בגלל דירת השומר, ופירשו הביה"ל והתוספת שבת דדוקא כשדר בה יומם ולילה.

אחד מבני החבורה - ירושלים

בדין פרוץ מרובה על העומד

כתב השו"ע סי' שס"ב סע' ח': פרוץ מרובה על העומד אסור, אא"כ כל פירצה מהם פחותה מג' טפחים. ובמשנ"ב ס"ק מ"ה כ' דאם ב' מחיצות שלמות, ומחיצה שלישית היה הפרוץ מרובה, נחשב אותה המחיצה כמאן דליתא, ואפי' כנגד העומד נחשב כפרוץ, ונמצא שאין לו בס"ה כי אם שלש מחיצות.

והנה דעת הערוך השלחן סעי' כ"ג (ע"ע סי' שס"ג סעי' י"ז) שעומד מרובה על הפרוץ של כל המחיצות מצטרף, בין לענין עומד מרובה בין לענין פרוץ מרובה, אלא שצריך עכ"פ שיהא מקצת דופן בכל צד, שאל"כ אין ברוח זו בכלל מחיצה.

אולם החזו"א (או"ח סי' ע' ס"ק ז') כ' שאין מצטרף עומד מרוח אחת לחברתה, אלא דנים כל רוח בפני"ע שבה יהא עומד מרובה, ולכא"ו במשנ"ב משמע שלא מצטרפים את העומד שבשני הרוחות השלמות למחיצה שברוח שלישית, וכ"מ בס"י שס"א ס"ק ח' ובשעה"צ ס"ק י"ד דלא מחשבים כל המחיצות יחד, ואם יש פרוץ מרובה בצד א' לא מצטרף עם שאר המחיצות וחשיב כשתי מחיצות.

וכתב המשנ"ב (שם) בכה"ג שיש שטח חמש עשרה אמה, ונשאר בקצה הכותל אמה ונפרץ אמה, ונשאר עומד ב' אמות ואצלו פרצה גדולה של שבע אמות, ואצלו עומד ב' אמות, ועוד פרצה אמה ועוד פס אמה בקצה השני של הכותל, נחשב הכל כעומד מרובה על הפרוץ.

וע"ש בח"א שכ' מפורש שאם הוא בחול המחיצה מועילה להפסיק, גם אם הם יודעים שעומדים בשביל להפסיק בין המברך לטינוף, ע"ש. ואילו אצלינו בשעה"צ סק"א על האי דינא כ': ופשוט דבזה מועיל אפי' ידעו שהעומדים לשם מחיצה, עכ"ל. מוקי להאי דינא אף ביודעים להדיא שהועמדו לכך. ואפשר לומר שגם השעה"צ כיון כהח"א ומייירי בחול, וע"ז אמר שגם ביודעים מהני ולק"מ. אך צורת הדברים שמדבר כאן בהל' עירובין שהכל בשבת, ולא מזכיר כלל דמייירי בחול, וק' דבפשטות כ' דבזה מהני גם ביודעים, ונראה שיש איזה חילוק בין מחיצה להפסק מטינוף, שגם אם יעשנה בשבת וי"ט ב"יודעים" ע"י בני"א מהני, בשונה ממחיצת בני"א של עירובין או דופן ג' לסוכה שמבואר להדיא דלא מהני ב"לדעת" וכדין מזיד (ובמהדו' עוז והדר המורחב פי' במ"ב ג"כ שמדובר אף בשבת, ובמשנת שעה"צ הערה ח' כ' שאינו אלא כדי להפסיק שהמקום יהיה נקי, ואינו ברור כונתם, וכמו שהם עצמם סיימו שם שמס' שט"ו סי"א - דכל שהמחיצה נעשית להתיר אף בעראי אסור - צ"ע מה ההיתר בזה). והדבר תמוה ומצריך עיון. ולכאורה יש לבאר בזה [מהרב יוסף פיגו שליט"א] בהקדם בירור כונת הרשב"א שהובא לעיל, דכתב שם שבעצם אין איסור במחיצה כזו של בני"א, וגם במזיד שרי להשתמש, וכל האיסור שהטילו בזה משום שיבוא שבת לידי זלוול כלשונו, ויל"ע באיזו מלאכה או איסור יבואו לידי זלוול.

א). ה"ר"ן כתב שאם היינו מתירים גם במזיד במחיצת בני"א, יבואו להקל ולעשות מחיצה בבהמה וכלים, שאז זו מחיצה גמורה ואסורה בשבת וי"ט מדינא. ועד"ז ג"כ כתב הלבוש בסוף דבריו שהחמירו במזיד כדי שלא יבואו לזלוול לעשות מחיצה בשבת.

ב). אבל אפשר לומר בכיוון אחר, הרי הרשב"א בהמש"ד כ': מחיצה זו של בני"א קלה היא ומחיצת עראי הוא, ואינו דומה למחיצה אחרת גמורה, עכ"ל. באמת זו מחיצה קלושה ביותר, ואי"כ י"ל שאם נתיר לבני"א להעמיד א"ע כמחיצה יבואו לזלוול בתוספת. ושמא יש לדמותו להשו"ע בסעי' ז' דכל שמתחילה היה שלא לדעת, אף שאחי"כ הרגישו אין לחוש, וגם בזה שכל תחילת עמידתם היה לענין שמחת התורה, וכבר אז נעשית מחיצה, ומה אכפ"ל אם יתעוררו באמצע הריקודים לזה שהם בעצם מהווים מחיצה עבור היושבים, ויש לחלק.

ולומר שאם מועיל להעמיד בני"א, כנראה שכל דין המחיצה בזה הוא לחומרא בעלמא ולא מדינא, ויכלו בטלטול וכדומה גם בלי מחיצה כלל, ולכן כשלא יודעים העומדים שזה לשם מחיצה לא אוושה מילתא והקילו, אבל כשהם יודעים והדבר יש לו קול אסור בזה חז"ל לסמוך על המחיצה מחמת הקול והפרסום שזה יגרור זילותא דשבת - שיטלטלו ברשויות גם בלי מחיצה.

וצ"ל שזה החשש הוא רק במקום שבעצם צריך לגדור רשות שתהיה מקום בפ"ע כמחיצות לטלטל בתוכם, וכן בסוכה להיות מוקף מג' דפנות עם סכך שזה להעמיד כאן רשות עצמית חשובה בפ"ע, ואם יראו אנשים שמועיל לעשות כן ע"י בני"א יבואו לזלוול בכל דין ה"רשות", משא"כ במקום שאינו דין שיהיה רשות בפ"ע ממש, רק שישנו דין להפסיק ולחצוץ בינו לדבר אחר כגון בטינוף שרוצה לומר דבר קדושה [ואפי' בהנידון של הא"א במחיצה לענין תפלה בבקעה] שא"צ בהגדרת רשות נפרדת - למרות שודאי מהני כשהוא והטינוף נמצאים ברשויות חלוקות, אבל לא רק אז - לא חששו חז"ל לביטול כל דין המחיצה אם ידעו שמועיל ע"י בני"א ואושה מילתא דזה לא יביא לידי תקלות ופרצות בהלכה, ולכן במחיצה זו של הפסקה מפני טינוף לדבר שבקדושה גם אם עושה אותה בשבת - כמשמעות הענין במ"ב - לא מפריע מה שידעו העומדים שם על היותם כמחיצה.

(אך לפ"ז לענין מחיצת בני"א מפני ס"ת שהעלינו צד דלהרשב"א שזה משום זילותא ואושה מילתא כאשר עסקים מענין אחר, רק ממילא נעשית המחיצה אין בזה איסור, ואף ביודעים שרי, לביאור זה הדזילותא אינה במעשה זה של המחיצה רק חששא לעתיד, בכל מקום שצריך מחיצה שמגדירה ותוחמת רשות בפ"ע - יל"ע בגדר מחיצה בס"ת אם זה רק ענין של חציצה או שזה דין שהוא והס"ת אינם באותו רשות, ורק מפני"כ מותר לו לישב, ואם זה כך הדר חששא בזילותא ואסור כשיודעים). ועוד צריך להוסיף בזה, דלכא"ו לאידך גיסא בסוכה וכדו' שכן צריך מחיצה של "רשות" ולא חציצה בעלמא, ולעיל נתבאר שאז יש זילותא בדין מחיצה, אי"כ גם בחול אסור לעשות מחיצה מבני"א היודעים מזה מחשש זילותא במחיצה, והרי זה מבואר להדיא בשו"ע בס"י תר"ל ס"ב שבחזו"מ אין קפידא שלא ידעו, דהרי מותר לעשות מחיצה, ולהנ"ל אכתי ליתסר.

אך אפשר ליישב, שכל הריעותא והזלוול מתעורר לאנשים כאשר מצד א' מחיצת בני"א מצטיירת בעיניהם מצד עצמה כחלושה וחסרה, ומצד שני עומד לפניהם ג"כ האיסור לעשות מחיצה מתרת אפי' עראי בשבת וי"ט, והנה פתאום מתירים את זה, בזה חששו חז"ל לזלוול בכל הצורך במחיצה בעלמא, אבל מה שבשאר ימות השבוע יסמכו אנשים על מחיצת בני"א, והם ידעו שהם משמשים כמחיצה לסוכה או כנגד ס"ת, אפשר שבוה לבד שמצטייר כמחיצה חלשה לא החמירו חז"ל לחוש לזילותא בכל דין מחיצה.

ובעצם הסברא בכ"ז מצאתי בשו"ת בנין עולם ח"א ס"י"ג (שבו מאריך הרבה בכל הסוגיא של מחיצת בני"א), ובתו"ד (סקני"ח וסק"ל)

ששיפועו באופן שאין מתלקט י מתוך ד' דבזה יתכן ונידון כהמשך האורך, ואינו כלחי כלל. ויעוי היטב בחזו"א סוף סי' ט' [וכאשר הכריע בשונה הלכות שזה סוף דעת מרן ז"ל בענין זה, ע"י שונה הלכות סי' שס"ב, ואכמ"ל].

הערה בד' המג"א והמ"ב לגבי חלוקת עיר המוקפת חומה בעירובין נפרדים

כתב מ"ב סי' שס"ג ס"ק קל"א וז"ל: ועיר המוקפת חומה וכו' אין מערבין אותה לחצאין, אבל אם נפרץ פירצה בטל הכשרה וכו', עכ"ל. ועי' בשע"צ שמקורו ממג"א, יעוי"ש שמקורו משו"ת הריב"ש, עיי"ש. ותמיהני דעי' בב"י שכל עיקר מש"כ כאן בשו"ע דאפשר לחלק מבוי ע"י צוה"פ באמצע הוא מחלוקת הרא"ש והריב"ש, והלכה כד' הריב"ש, והנה ד' הריב"ש המובא במ"א הם הם ד' הריב"ש שהביא ב"י, ודחאן מההלכה, ואמאי העתיקוהו המג"א והמ"ב בלי להזכיר שזה דלא כהשו"ע, וביותר דיעוין הלן סי' שצ"ב דכל ההלכה שלא לחלק עיר אחת לשנים רק בעיר של יחיד, ואטו סתם עיר מוקפת חומה נידון כעיר של יחיד, ועוד היתם מבוי שכשחולק ע"י צוה"פ בין מבוי למבוי, ולרמ"א אפי' באמצע מבואותיו לרחוב אפשר לחלוק ע"י צוה"פ אפי' עיר של יחיד, וא"כ אמאי הכא לא מהני לחלוק ע"י צוה"פ. ולכא"פ צריך לפרש דכוונת רבינו המ"ב לגבי לחלק המבואות בלחי באמצע, דאע"פ שאין בראש המבואות לחי, וס"ד דליהווי כמבוי שאין מתוקן בראשו בלחי דאפשר ליתן לחי באמצע המבוי, ולהכי קמ"ל דהכא ע"י לחי שבפתחי העיר כמו שכל העיר מתוקן בלחי, וא"כ א"א לחלוק אמצע העיר ע"י לחי, ולעולם בצוה"פ אפשר לחלוק, אלא שעדיין צריך להעמיד במעמיד לחי באמצע מבואות ולא בראשי מבואות, דהא אם אין העיר של יחיד מבוי בסי' שצ"ב שאפשר לחלק העיר ע"י לחי בראשי המבואות עיי"ש, ומ"מ נמצא שד' רבינו ז"ל עדיין הסתום מרובה בהם שקיצר מאוד, ובמג"א הלשון א"א לחלק העיר ע"י מחיצה, ומבוי דמיירי כשמחלק העיר בצוה"פ, והדא כל קושיות הנ"ל לדוכתא, אך המ"ב השמיט הלשון מחיצה, ושפיר אפשר לפרש דבריו כלפי לחי [וד' המג"א עדין צ"ע], ועי' היטב בכ"ז.

בן ציון גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

דבריו השעה"צ בקנים של צוה"פ שמתנענעים למעלה מעשרה טפחים

כתב השעה"צ בסי' שס"ג ס"ק י"א דלפי המחצית השקל שבקנה העליון של הצוה"פ אין להקפיד אם הוא מתנענע, ורק שלא ינטל לגמרי ע"י הרוח, א"כ יש להכשיר כשהלחיים אינם מתנענעים עד גובה עשרה טפחים, ורק בגובה הם מתנענעים עם הקנה שעל גביהן, דמה שהלחיים מתנענעים למעלה דל להן כאילו אינו, ג"כ מתכשר ע"י הקנה שלמעלה, דמהני אפי' גבוה כמה אמות מהקנים שבצדדים. ולכא"פ י"ל דהיינו דוקא באופן שלא יתרחק הקנה העליון ע"י הנענוע מכנגד הלחיים התחתונים, שאם מתרחק ל"מ שמחובר ע"י החלק העליון של הקנים כיון שהוא כמי שאינו (וכן ראיתי שכתבו בבאוריים ומוספים בהוצ' דרשו). אכן י"ל דאפי' ככה"ג מהני, דלא לגמרי אמרינן כמי שאינו, שהרי חזינן שכתב אח"כ השעה"צ באופן שהקנה שלמעלה קצר מרוחב המבוי, והקנים שבצדדים עומדים בשיפוע קצת, ומתקשר הקנה הקצר על גביהן, יש להסתפק אם הקנים שבצדדים מתנענעים אם מהני, דא"ת דל החלק העליון של הקנים כמי שאינו, לא מהני תו הקנה שעל גביהן, או אולי כיון דעיקר המחיצה שהוא י"ט התחתונים עומדים בחזקה ואינם מתנענעים, לא איכפת לן אם העודף של המחיצה מתנענע, ונגרר העודף בתר עיקר המחיצה, וחזינן שאפי' שהקנה העליון אינו כנגד העשרה טפחים התחתונים, הסתפק השעה"צ אולי מועיל אפי' שהחלק העליון מתנענע וכמי שאינו, ולכא"פ הביאור דלענין זה שהקנה העליון נחשב ע"ג הלחיים, לא אמרינן שהחלק העליון כמי שאינו, אלא דלפ"ז יש לדקדק מדוע לא הסתפק השעה"צ גם באופן זה שהקנה העליון ברוחב המבוי, אלא שמתנענע שלא כנגד רוחב הלחיים שלמטה, וצ"ע (ועי' בישועות יעקב הנ"ל מש"כ בענין זה שצריך שהקנה לא יתנענע מכנגד הלחיים).

גדר דין צוה"פ למחצית השקל

לשיטת המחצית השקל הנ"ל חזינן דיסוד דין צוה"פ הוא שהקנים שבצדדים הוו מחיצות, דלחי הוי מחיצה, והקנה שלמעלה מגדיר את האויר הפרוץ שבין המחיצות שאינו פירצה אלא פתח והוי כסתום, וכעין עומד מרובה על הפרוץ שמבואר במשנה בדף ט"ו: שמוטר משום שהוי כפתח (ולא שהצוה"פ בכללותה הוי הבדלה והוי כמחיצה), ולפ"ז אפשר לבאר הא דאמרינן בסוכה דף ז'. דדופן שלישית טפה, ואמר רבא ואינה ניתרת אלא בצוה"פ, דהיינו שיהי' חצי טפה מכאן ומכאן וקנה על גביהן (וכי' תוס' דאע"פ שצוה"פ בעלמא קנה מכאן וקנה מכאן אפי' כל שהוא, גבי סוכה החמירו דבעינן מחיצות הניכרות), וצ"ב מה השייכות בצוה"פ לעובי הלחיים, ולד' המחצית השקל א"ש, דעיקר הצוה"פ הוא משום מחיצת הלחיים, ושייך להחמיר בה ולהצריך שיהיו הלחיים רחבים.

עיינן שו"ת חת"ס סי' צ"א וסי' צ"ו שדן בלחיים של צוה"פ שא"א להעמידם במבוי, ומעמידם בתוך החצירות ועליהם מניח הקנה, אם מהני, ולכא"פ לביאור המחצית השקל לא מהני.

גג פחות מבית סאתיים

דף צ'. בתוד"ה הכא, וא"ת כיון דשמואל חשיב גג כקרפף לאסור ביתר מב"ס, א"כ בב"ס או בפחות נמי יחשב כקרפף ב"ס שלא הוקף לדירה, ויאסר לטלטל מגג לקרפף וכו'. לכא"פ אינו מובן, ד"ל בפשיטות דלשמואל יש דירה בגג, אלא שהמחיצות ל"ח מוקף לדירה כיון שבנו את המחיצות לדירת מטה ולא לדירת מעלה, וא"כ מה הדמיון לקרפף. וכן משמע ברש"י שכי' וז"ל: דהנך מחיצות של מטה אע"פ שנעשו לדירה למטה, עבידן לדור בחללן למטה ולא לדירת גג וכו', עכ"ל. ולכא"פ תוס' הבינו שאם יש דירה בגג היה מודה שמואל שחשיב מוקף לדירה, כיון שיש גוד אסיק להקיף הגג, וכיון שבגג יש דירה א"כ חשיב מוקף לדירה [ולכא"פ היינו משום שגוד אסיק זהו הלכתא שכאשר המחיצות שלמטה משמשות ללמעלה מחשיבים שעולה למעלה, ואם בגג יש דירון א"כ עשו את המחיצות למטה גם ללמעלה]. ולפ"ז מש"כ תוס' דבפחות נמי יחשב כקרפף ב"ס שלא הוקף לדירה, אין הדגש במה שלא הוקף לדירה, אלא שכיון שכן חזינן שאין שם דירה והוי כקרפף, דלכא"פ נראה דוחק לומר שכיון שלא הוקף לדירה הוי קרפף. וכן מש"כ בתוד"ה ורב אליבא דר"מ ז"ל, ופחות מב"ס נמי אע"ג דל"ח כרמלית, מ"מ כיון דחשיב ליה לשמואל אין מוקף לדירה, ליכא למיפרך דליטלטל מגג לחצר וכו', עכ"ל. לכא"פ כוונתם דכיון דחשיב ליה אין מוקף לדירה, חזינן דס"ל דאין דירון בגג, וא"כ דומה לקרפף.

אך בתוד"ה לשמואל כתבו דכיון שנפתח פתח מזהבית לגג ומשתמשים שם בני הבית, חשיב הגג מוקף לדירה, ואע"ג דהוקף ולבסוף פתח ל"מ הכא בגג, דבלא"ה הוי קצת מוקף לדירה, מהני הפחת לשוויה לגמרי מוקף לדירה, ואסור לטלטל משם לקרפף. וצ"ב למה הוצרכו לומר דחשיב מוקף לדירה, תפ"ל משתמשים שם בני הבית, וא"כ חשיב חצר ולא דמי כלל לקרפף, ומה איכפ"ל אי חשיב הוקף ולבסוף פתח, דהא הכא לא עסקינן בדיני כרמלית של יותר מב"ס שלא הוקף לדירה, אלא בחילוק רשויות שתלוי בתשמישים דחצר תשימו תדיר וקרפף לא, וכיון משתמשים בגג הוי כחצר. ואולי י"ל דהנה ברש"י בדצ"א. ד"ה וקרפפות כתב וז"ל: אבל בחלוקת תשימו ושינוי שם הרשות קפיד, הלכך מחצר לקרפף אסור וכו', עכ"ל. וביאר מהרש"ל שצריך ב' חילוקים, חילוק תשימו וגם שיהי' השם שונה, משא"כ גג וחצר השם שונה ואין התשימו שונה, ולכן מותר מגג לחצר, ולפ"ז אולי י"ל דשם קרפף נקבע לפי המחיצות, דמחיצות שלא לדירה חשיב שם קרפף, ולדירה חשיב שם חצר, וכיון דחשיב שמואל גג אינו מוקף לדירה א"כ חזינן ב' דברים, חדא דאין שם דירון והוי כתשמישי קרפף קצת, ועוד דהמחיצות לא הוקפו לדירה ויש לו שם קרפף [ואולי זה כוונת התוס' (בד"ה לשמואל) שכתבו דטפי דמי לקרפף דכשהוא יותר מב"ס הוי כרמלית, והיינו דכיון שכן יש לו שם קרפף, וגם דומה קצת מצד התשמישים, א"כ יותר דומה לקרפף מלחצר, שלחצר הוא דומה רק קצת בתשמישים, ואם מותר מגג לחצר כ"ש מגג לקרפף]. ולזה הוצרכו התוס' לומר שאחר שנפתח ומשתמשים שם בני הבית חשיב מוקף לדירה, כמו פתח ולבסוף הוקף, דמשו"ה יש לו שם חצר וגם תשמישי חצר, ונאסר לטלטל לקרפף.

ולפ"ז בקרפף שפתח לו פתח ומשתמש בו כחצר, דהוי הוקף ולבסוף פתח, מותר להוציא ממנו לחצר ולקרפף, משום דשוה לחצר בתשמישי וחלוק בשם, ולקרפף שוב בשם וחלוק בתשמישי.

כתבנו לעיל שלכא"פ רש"י ותוס' נחלקו בביאור ד' שמואל דל"ח מוקף לדירה, דהתוס' פירשו דהיינו משום שאין דירה בגג, ורש"י פירש כיון שהמחיצות לא נעשו לגג אלא לדור בחללן. (ועיינן מש"כ בזה על דברי רש"י בד"ה שכפאה לזפתה, דמחלוקת רב ושמואל אי חשיב מוקף לדירה כאשר המחיצה שלמטה נבנתה לדירה, האם כאשר אמרינן גוד אסיק חשיב מוקף לדירה או לא). ונר' דמשו"ה לא פירש רש"י כתוס' בקי' הגמי לשמואל אליבא דרבנן דלטלטל מגג לקרפף, דהתוס' פירשו דשמואל סובר שגג דומה לקרפף, וא"כ לטלטל מגג לקרפף פחות מב"ס, אבל רש"י סובר שלשמואל גג לא דומה כלל לקרפף, והא דלא הוקף לדירה היינו משום דכשבנו את המחיצות לא בנו אותם לדירת מעלה אלא לדירת מטה לדור בחללן. ולכן הוצרך לפרש שקושית הגמי דלטלטל מגג יותר מב"ס דהוי כרמלית לשמואל לקרפף יותר מב"ס.

ול"ע לדעת התוס' במה נחלק רב על שמואל, דלכא"פ היה נר' דס"ל שכיון שמחיצות שלמטה נעשו לדירה, אף כשאמרינן גוד אסיק חשיב מוקף לדירה, אך אי"כ מדוע כתבו תוס' דדוקא לשמואל דומה גג לקרפף, הא גם לרב ליכא כ"כ דירון בגג כמו לשמואל, וא"כ אולי י"ל דס"ל דרב סובר שחשיבי דירוי הגג, ולכן הוי מוקף לדירה, ולכן דומה לחצר ולא לקרפף, אך אולי י"ל דלעולם ס"ל דכיון שמחיצות שלמטה נבנו לדירה, אף גוד אסקינהו חשיב מוקף לדירה, וכיון שכן לא דומה לקרפף, דכיון שיש שם קצת דירון וגם חשיב מוקף לדירה א"כ חשיב ממש כחצר, ואע"פ שיש שם רק מעט דירון, מ"מ בחצר לא מחלקים אם יש הרבה או מעט דירון, וכיון ששם חצר עלה וג"כ יש מעט דירון דומה לחצר.

דעת רש"י בדין קרפף יותר מב"ס

דף צ'. רש"י ד"ה התם ליכא יותר מב"ס: הוי כל גג וגג מוקף בפ"ע, ובכל חזא ליכא יותר מב"ס, אבל הכא דפליגי אליבא דר"מ

דמשוי לכולהו כחד, וכולן ניתרין במחיצות חיצונות וכו'. משמע קצת דאין החילוק דלרבנן אמרינן גוד אסיק במחיצות שביניהם, וממילא כ"א פחות מב"ס, ולר"מ לא אמרי' גוד אסיק והוי הכל גג אחד, אלא דלרבנן שכל גג אוסר על חבירו, א"כ כ"א ניתר במחיצות שסביביו, ולכן חשיב פחות מב"ס, אבל לר"מ כיון שאין כ"א אוסר על חבירו, א"כ אין הגגין ניתרין אלא במחיצות חיצונות, והרי זה מחיצות יותר מב"ס [ובדאי שאם היה מחיצות ממש בין הגגין היה מועיל אף לר"מ, כיון שסו"ס אין כאן כלל גג אחד], ועיקר דין יותר מב"ס הוא "במחיצות" כמו שיתבאר בעוה"ש"ת. וכן נר' לבאר במש"כ רש"י בע"ב ד"ה גזירה שמא יפחת הגג, שכתב שיחסר מב"ס ויקצרו גם את הבית למדת הגג מלמטה, ויתנו המחיצה כנגד שפת הגג, דהשתא ליכא יותר מב"ס והוי רה"י, וצ"ב מדוע הוצרך רש"י להוסיף שיתנו המחיצה כנגד שפת הגג, ומדוע לא מספיק מה שנפתח הגג מב"ס, וחזינן שעיקר דין קרפף יותר מב"ס זהו דין במחיצות.

וי"ל דרש"י לשיטתו שפירש בדף ט"ו. ד"ה אין מטלטלין בו, וז"ל: ושיעור זה נתנו חכמים לכל היקף המתוקן ואינו מתוקן כ"צ, כגון למחיצה שאין בה שתי וערב בהאי פירקא, ולהיקף שלא הוקף לדירה וכו', עכ"ל. וחזינן שאין הדין בשטח יותר מב"ס, אלא שמחיצות גרועות אין מועילות יותר מב"ס (וי"ל).

ולכא"פ ד"ז תלוי במש"כ בתוד"ה במחיצות (בדפ"ט) האם מקום גבוה י"ט שאין לו מחיצות הוי כרמלית או מקום פטור, דאי הוי כרמלית שפיר י"ל דגג יותר מב"ס כיון שהמחיצות לא טובות הוי כרמלית, דחשוב כמו שאין לו מחיצות, אבל אי הוי מקי"פ, א"כ מה איכפת לן שאין בגג מחיצות טובות, סו"ס מחמת חסרון מחיצות הוי רק מקי"פ ולא כרמלית, כיון שגבוה י"ט ולא שלטי ביה רבים, וא"כ לירושלמי שסובר שהוי מקי"פ צ"ל דיותר מב"ס הוי דין במקום יותר מב"ס. (אכן החזו"א פ"י דאף גג יותר מב"ס לא ניכר שהוא גבוה, ולא חשיב כמקום גבוה י"ט).

בנימין ברינקמן - אופקים

חריץ עמוק עשרה ורחב ד' לענין חומה

פסק המשנ"ב בסי' שס"ג ס"ק קכ"ב וז"ל: "עיר שמוקף סביבה חריץ שעמוק עשרה טפחים ורחבה ארבעה טפחים, הוי כמוקף חומה סביבה וא"צ שום תיקון". במשנ"ב מהדורת "דרשו" (סי' שס"ג הערה 121 וסי' שצ"ב הערה 87) הביאו בשם חידושי רבינו חיים הלוי (פ"ד מהלכות שבת ה"ט סוף ד"ה ונראה) שסובר שא"צ רוחב ד' טפחים בחריץ לעצם דין המחיצה, אלא שבלא זה יהיו אסורים משום שנוח לפסוע שם, והוסיפו מדעתם שתצא נפ"מ בדעת הגר"ח שמספיק שיהיה רוחב ד"ט בראש החריץ שע"ז אין נוח לפסוע שם, ואפי' שלא יהיה רוחב ד"ט בתוך החריץ יחשבו מחיצות החריץ למחיצות, עד כאן תוכן דבריהם.

ולענ"ד הוא טעות גמורה, והמעייני שם בחידושי הגר"ח יראה שלא הזכיר כלום מדין חריץ, והוא דיבר שם לענין בית שיש בו גובה י"ט אלא שהוא סמוך תוך ד"ט לרה"ר, ונוקט הגר"ח שהבית והגג דינם כרה"י, ובאמת החזו"א בגליונות מקשה על הגר"ח איך יחשב הבית והגג רה"י אם הוא סמוך תוך ד"ט לרה"ר, ומה זה שונה מחריץ שצריך שיהיה בו רוחב ד' טפחים. וכנראה כותב ההערה במהדורת דרשו רצה ליישב קושית החזו"א, והחליט שהגר"ח סובר שא"צ ד"ט לעצם דין המחיצה בחריץ, אולם כדי ליישב קושית החזו"א אין אנו רשאים להחליט מה היא דעת הגר"ח לענין חריץ, ולהוציא עפ"ז נפ"מ לדינא [ועל גוף קושית החזו"א היה מקום ליישב שבצויר הגר"ח יש על הבית והגג דין רה"י מכוח המחיצות שנעשו לצורך פנים הבית, וכבר רמז לזה החזו"א בתוך דבריו יעו"ש], ואדרבה יעו"ן בחידושי הגר"ח (פ"ד מהלכות שבת ה"א בסוף דבריו) בביאור סוגיית ביצתא דמישן שנקט בדעת ר"ח שמחיצות רה"י צריכות קרקע ד"ט, וגם לדעת רש"י צריך מקום ד"ט, ובלי זה אין המחיצות נחשבות למחיצות, ולא זכר שם הגר"ח שברד"ן חריץ מבואר שגם בלי רוחב ד"ט חשיבי מחיצות.

הכותב כדרכה של תורה ואשמח אם יעמידוני על האמת בדעתו של ר' חיים הלוי.

יעקב ישראל אסטס - קרית ספר

מחיצה ע"ג נהר המקיף את העיר

כתב הבה"ל סי' שס"ג (סעיף כ"ט) ד"ה ויש חולקין, בעיר שהוקפה נהר ואח"כ ישבה (דהוי קרפף יותר מב"ס שלא הוקף לדירה ואסור לטלטל שם), דאפי' יעשה עתה מחיצה ע"ג ההיקף ג"כ לא מהני כדאיתא בסי' שני"ח סעיף ח', ותמוה הרי אדרבא שם מבואר דעשה מחיצה על שפת התל מועיל כיון שדר באויר מחיצות, וכן ראיתי שתמה החזו"א בסי' פ"ח ס"ק ל"ד ונשאר בצע"ג.

ואולי אפשר לבאר דהא דמהני על שפת התל משום שדר באויר מחיצות, היינו כמש"כ המ"ב בסי' ס"א דמהני ליה רק מחיצות עליונות, ותחתונות לא מהני ליה ולא מידי, וי"ל דאפי' בזה רק באורך יותר מעשר אמות, מ"מ באותו מקום לא מהני התחתונות מידי, אבל בעיר המוקפת נהר גם אחרי שבנה מחיצה מ"מ הנהר מועיל לשמור העיר, ולא אמרינן שתחתונות כמאן דליתא [ולפ"ז

ליהנות נתנו, ה"ה כדומה לזה דכל שאין הנאה גשמית לחסות מורם ומטר לאו הנאה, אלא גזיה"כ דבעינן רה"י גמור עושין באיסוה"ג, ובס"י שפ"ו ס"ח בנשבע או נדר שלא יהנה דלא משתתפין לו בה כ"י הפמ"ג בא"י ועס"י שס"ג ס"ח לחי מעצי אשירה כשר, מצות לא ליהנות ניתנו, הא נהנה שמתלטל על ידו, וצ"ו לע"י בא"ר בס"י שס"ג, ובתוספת שבת שם [והוא במחצית השקל] כ"י דאף אם היה בעירובי חצירות מצוה כמו בעירובי חתומין, מ"מ כיון שנהנה ממנו דע"י זה יכול לטלטל לא אמרי' בזה מצוות לאו ליהנות נתנו, וכנודר ממעיין דלא יטבול בימות החמה (וכמוכן התוספת שבת לא למד שההיתר בלחי משום מצוות לאו ליהנות), והוסיף התו"ש דאין לומר דכיון דהיה יכול לטלטל גם בלי ע"י אלא שהיה הטלטול באיסור, א"כ גם בזה שייך לומר מצוות לאו ליהנות נתנו, דא"כ גם למ"ד מערבין אף לדבר הרשות לישרי, אע"כ כיון דמ"מ לא היה יכול ליהנות זולת העירוב שפיר מקרי נהנה ממש. ובעצי אלמוגים כתב דא"י כוונת המג"א שם, אלא כוונת המג"א דאע"ג דמצוה לחזור אחר ע"ח, היינו כדי שלא ישלל, אבל הטלטול עצמו מרשותו לרשות חבירו לאו מצוה הוא אלא להנאתו, משא"כ בע"ת ההליכה עצמה מצוה.

ובפרישה בס"י שצ"ה כתב דאע"ג דע"ח נמי מצוה היא, הוי מצוה לצורך הנאה כדי לטייל או להביא צרכי אכילתו, אבל ע"ת אין מערבין אלא לילך אצל רבו ללמוד תורה או לבית הכנסת להתפלל, דליכא הנאה אלא חובת המלך היא עלינו, ובס"י ערך השלחן ס"י שפ"ו הק' עליו דהא מערבין ע"ת גם ללכת לראות פני חבירו, ובס"י שס"ט כ"י הערך השלחן דע"ח לא מקרי כ"כ מצוה אף לגבי ע"ת, כמו שרואים בס"י שפ"ו לגבי נשבע או נדר, שע"ת כן וחצירות לא, והטעם דאינו אלא לאפרושי מאיסורא שלא יבוא לטלטל באיסור.

ובאמת שמה שהפמ"ג העיר מה החילוק בין עשיית לחי מאשירה דשרי, והבין שזה משום מצוה לאו ליהנות, לבין עשיית ע"ח מדבר שנשבע או נדר שאסור, ולא אומרים לאו ליהנות ניתנו, ציינו **שאת עיקר השאלה שאלו בירושלמי** בעירובין דף י"ט: אלא שהירושלמי לא מזכיר כלל מענין מצוות לאו ליהנות נתנו, וגם עצם הקושיא בירושלמי הוא מעירוב בככר של הקדש שאסור לכולם, ולא מדבר שנשבע אם נדר ממנו, והשאלה היא מה החילוק בין ככר של הקדש לבין לחי מאיסוה"ג, ומתוך דבלחי למעשה זה סתום, אבל בע"ח הרי לא יכול ליהנות מהדבר. ובתלמוד ירושלמי מוצל מאש עם פ"י פני מאיר פירש שקושיית הירושלמי מה החילוק בין לערב עם הקדש, לבין לחי מאשירה, והרי ע"ז ג"כ אסורה בהנאה, וע"כ משום דמל"ג וס"ל דלהתיר טלטול בחצר או במבוי ג"כ מצוה היא, כמש"כ הקרבן נתנאל פ"ג ס"י ב' בדעת הרמב"ם והב"י, ועל זה ת"י הירושלמי תמן מ"מ נסתם המבוי דלחי משום מחיצה, ולמעשה סותם קצת, וכי אם יהיה בית מעצי אשירה לא יהא נחשב רה"י, אבל לערב בהקדש הרי לא ראוי לאכול לשום אדם. ובתהלה לדוד בסוף ח"א בליקוטים כ"י דע"כ הירושלמי למד דעשיית לחי מאשירה א"י מטעם מל"ג.

ובישועות יעקב ס"י שס"ג כתב כדברי הירושלמי מדנפשיה [וכן כ' עוד], שם הק' למה סולם של אשירה אסור ולחי מותר, ולא שייך לאו ליהנות דזה לדבר רשות, אלא ביאר דכיון דעשיית לחי הוא מחיצה ממש, והרי הוא כעת רה"י, ואילו נעשה מאליו מועיל ג"כ לכך לא שייך לומר שלא יועיל הלחי לעשות רה"י, וכי יעלה על הדעת שביית האסור בהנאה לא יהיה נחשב רה"י. וע"ש שדן בזה.

והנה עד עכשיו הזכרתי שהפמ"ג וגם הנתיב חיים הזכירו על הסוגיא דלחי מאשירה שהטעם שמותר כי מצוות לאו ליהנות נתנו, ויש עוד אחרונים שהבינו כך, בשו"ת תורה לשמה בס"י ק"ע נשאל בסוכה שעשויה כמין גם שצריך להכשירה בצוה"פ לעשות דופן שרחבו יתר על טפה, ויעמידנו פחות מג' לאחד מהדפנות ויעמיד קנה על גביהן, אם עשאו הגפן של כלאי הכרם האם הוכשרה הסוכה מאחר דכלאי הכרם עומדים לשריפה כתותי מכתת שעוריה, ואולי נחשב שאין בו אפי' שיעור משהו, ועוד שהרי זה איסוה"ג ואיך נהנה ממנו, כי על ידו הוא יושב לאכול בסוכה, ואע"ג דמצות לאו ליהנות נתנו יתכן שזה רק בשופר וכדו' דיש רק את המצוה, אבל בסוכה הרי תלוי בזה הנאת אכילה, והשיב שם התורה לשמה ע"פ הסוגיא דידן דלחי שעשאו מעצי אשירה, דרואים שגם בכתותי מכתת שיעוריה חשבינן ליה כשיעור משהו, וא"כ גם לגבי סוכה מהני, וגם הספק שלכם בחששת הקנה באיסוה"ג שחשבתם לחלק במה דקיי"ל מצוות לאו ליהנות נתנו חילוק חדש גם כן נפשט מדין הנזכר, דהכא נמי נהנה בהיתר העירוב הזה שע"י כן הוא מוציא ומביא, ועם כל זה לא חששו משום איסוה"ג, **והיינו טעמא משום דמצוות לאו ליהנות נתנו**. ועוד הוכיח מחולין פ"ט מסכין בעפר עיר הנדחת משום דמצוות לאו ליהנות נתנו, וגם שם נמשך מזה הנאת אכילה דקיי"ל שלא ישחט עד שיהיה לו במה לכסות, ועם כל זה לא חשיב דבר זה של הכיסוי הנאת הגוף רק הנאת מצוה בלבד, והוא הדין כאן, **ובהוצאה של אהבת שלום** ציינו שגם בס"י ידי חיים כתב רבינו הגר"ח כעין זה לגבי ליטול ידים בין נסך, דכיון דמים ראשונים מצוה, וידוע כי מצות לאו ליהנות נתנו שרי ליטול, ואע"פ שע"כ נהנה שיכול לאכול, דהא מצונו שמותר לעשות לחי ופס באיסוה"ג, ואף שע"י נהנה שמתלטל ומוציא משום דמניעתו מן הטלטול היתה מכח מצוה, והלחי הזה מניחו לקיים המצוה ומצל"ג, אלא שבסוף לגבי נט"י כ"י דכיון דכתותי מכתת, א"כ נמצא דאין לו

מאיר. הבית מאיר ביאר כן על פי הגמ' ורש"י בדף ע"ח: לגבי אשירה שעשאו סולם לעירובי חצירות שהגמ' מסתפקת לר"י ולרבנן, לר"י אף שסובר שמותר לקנות בית באיסוה"ג כקבר, דוקא שם דאחר שקנה העירוב א"צ עוד לשמירת הפת, ולא איכפ"ל אם תאבד, ונמצא שלא נהנה משמירת הפת ע"י הקבר, ומה שנהנה שקנה ע"י הקבר הרי זה לעירובי חתומין דהוי רק לדבר מצוה, ומצוות לאו ליהנות ניתנו, וצד שני בגמ' שם דאף רבנן שאסרו בקבר, כאן מהני דפתחא הוא ואריא הוא דרביע עליה, ופירש"י אע"ג דאסור בהנאה הא לא משתמש בה מידי, ופיתחא שמיא ואריא הוא דרביע עליה, ועל פי זה כ"י הבית מאיר דה"ה כאן ודאי לא נחשב להנאה מה שעושים לחי מאשירה דלא משתמש בו כלל, ומה ששם נסתפקו לר' יהודה לאסור הוא משום דצריך שיחשב פתח להשתמש בו, וזה יהיה ע"י איסוה"ג, אבל בלחי דאינו אלא לצורך מחיצה, ובו עצמו לא משתמש כלל, לכ"י ע"י הנאה מה שנהנה על ידה היתר טלטול [וסברא זו בדעת ר' יהודה כ"י גם בעצי אלמוגים, ויובא בע"זיה לקמן], ושו"ר שסכברת הבית מאיר כן כתב כבר האור זרוע באות קפ"ב.

ולכא"פ מה שהבית מאיר והביאו המ"ב כתבו טעם זה דל"ח כלל הנאה, ולא כתבו שגם אם נחשב הנאה מצוות לאו ליהנות ניתנו, נראה שלמדו שלא שייך כאן טעם זה או בגלל שאין מצוה בעצם עשיית לחי, או כמו שכ' לקמן בס"י שפ"ו שבנדר או נשבע שלא יהנה מהככר לא משתתפין לו בה, וכ' המ"ב דדוקא שיתוף או ע"ח שמערבין לדבר הרשות, אבל עירובי חתומין דאין מערבין אלא לדבר מצוה מותר, דמצוות לאו ליהנות נתנו ולא מחשב הנאה, מבואר שבע"ח דמערבין שם לדבר רשות לא שייך מצוות לאו ליהנות נתנו, וכמו שכ' העצי אלמוגים בס"י שע"כ להקשות למה הרמב"ם פסק לגבי לחי דעושים מאשירה, ולגבי סולם פסק שלא, מאי שנא, וכ' דאין לומר דבלחי אמרי' מצוות לאו ליהנות נתנו - כמו בלולב ושופר שרואים שבלי החסרון דצריך שיעור וכתותי מכתת הוי יוצאים בזה, לא דמי, דלולב ושופר אין כלל הנאה אלא קיום המצוה, משא"כ לחי לאו מצוה היא אלא שמתיר הטלטול במבוי, בשביל כן לא מקרי מצוה לענין זה כמב"ב בס"י שפ"ו דמטעם זה ל"ח ע"ח מצוה לענין איסוה"ג, אע"ג דמצוה לחזור אחר ע"ח. [וכן היה מקום לומר שלא כתבו משום מל"ג, דסוברים כמ"ש בחקרי לב י"ד ח"א ס"י ט"ז דבמצוות רשות לא אמרי' מל"ג, אלא שבפמ"ג בס"י י"א לגבי מודר הנאה מחבירו כ"י סברא דמל"ג אף שאין זה מצוה חיובית, והביאור הלכה בס"י י"א הביאו, וכ' דכוונתו לחוטים ולא לבגד, אך מסכים עכ"פ אעיקר הדין דגם דמצוות ציצית אמרי' מל"ג, וציצית הרי איזה מצוה חיובית, אלא שיל"ד בזה דבקה"י נדרים ס"י מ"ה הביא מהאב"מ ס"י כ"ח סק"ס דהרי במערב לדבר הרשות אין היתר ע"י איסוה"ג - דהיינו להניח בבית הקברות, ואע"פ שעצם עשיית העירוב הוא מצוה דהא מברכין עליו, צ"ל דכיון שאינו מצוה חיובית אלא ניתן לאדם לשם דרך ועיצה להתיר צרכיו, אין זה בכלל הדין של מל"ג, ואב"י הק' על זה מנודר ממעיין שטבל בימות דמל"ג, ומוכח דגם בגדר שאינו חיובי אלא עצה להתיר איזה דבר אע"פ אמרי' מל"ג, והקה"י דחה קושיא זו דהרי אם מערבין רק לדבר מצוה אמרי' מל"ג ואע"פ שאינו מצוה חיובית, אלא ע"כ דכיון שמערב לצורך מצוה שמוטלת עליו נחשב העירוב דבר המוטל עליו וצריך לעשותו, ואמרי' ביה מל"ג, ע"ש שביאר על פי זה גם הא דטובל במעיין [ובקה"י ביומא כ"י עוד מהלך, ולדבריו יתכן שאף שבציצית נאמר מל"ג אין זה מכריח דבכל מצוה של רשות נאמר כן, דבציצית נחשב שמוטל עליו ללבוש, אך לעשות לחי דמתיר טלטול לדבר הרשות, וזה לא מוטל עליו, בזה ל"א ממ"ג].

אלא שיש כמה וכמה אחרונים שכן הזכירו בסוגיא זו כלל זה דמצוות לאו ליהנות נתנו, דהנה ה"ט"ז בס"י שס"ג סק"ה הביא דברי הבית יוסף שכ' דאע"ג דלדעת מהר"ם צריך דוקא שיהיה הלחי כחוט הסרבל, וא"כ צריך שיעור והרי כתותי מכתת, ותירץ הבית יוסף בתי השני דכיון שאפשר שיעור ויעשה אפר, אם גבלו ועשה ממנו עמוד מהני משום לחי, ותמה ה"ט"ז על הב"י שנעלם ממנו משנה מפורשת בסוף תמורה כל הנשרפים אפרן מותר חוץ מעצי אשירה, וכמ"ש ביו"ד ס"י קמ"ב דאפר אשירה אסור בהנאה, וא"כ צריך לפזרו לרוח, והוה האפר כמו העצים עצמן.

ובנתיב חיים שם על ה"ט"ז כ"י על תמיהת ה"ט"ז: ואני אומר שנעלם ממנו דברי תוס' בעירובין דף פ', דא"כ מעיניהם ג"כ נעלם משנה זו [היינו שתוס' כ"י בשם הר"ר אברהם דלחי אם היה מדבק הכתיתים בכותל הוי לחין], וכתב הנתיב חיים אבל לק"מ, דמצוות לאו ליהנות נתנו כמ"ש הרא"ש פרק בכל מערבין ס"י ב'. [אלא שמה שהבין הנתיב חיים שכונת ה"ט"ז להקשות משום האיסור הנאה, הנה בתוספת שבת הבין שקושיית ה"ט"ז אחרת דכל העומד לפזר כפוזר דמי, ועל זה ל"מ לתרץ דלאו ליהנות נתנו, ולכן כ"י לתרץ קושיית ה"ט"ז דמה שצריך פיזור אינו אלא מדרבנן שמא יבוא ליהנות ממנו, ועל זה לא אמרינן כל העומד לפזר כפוזר דמי, כיון דאינו אלא דרבנן הם אמרו והם אמרו].

והפמ"ג במשבצות סק"ה כ"י בתוך הדברים ומצוות לאו ליהנות נתנו אף במצוה דרבנן, וכה"ג מצוה חשיב אע"ג דמטלטל מידי דרשות, ושוב ראיתי שהפמ"ג בס"י שמה"ה סק"א כ"י ולחי מאשירה נמי שרי. ואין להקשות הא אסור בהנאה, וי"ל דלאו דוקא מצוות לאו

אולי אפשר ליישב ג"כ קושיית התוס' על רש"י בדף כ"ד ע"ב ד"ה אין עושין מחיצה ע"ג מחיצה, ע"ש].

בנימין בריקמן - אופקים

בדין פס ד' החצר

לכא"פ פס ד' מהני מדין לחי, רק החמירו הצריך לחי רחב יותר במקום שיש בו תשישיים צנועים יותר (כמבואר במ"ב ס"י שני"ח ס"ק י"ג), וא"כ יל"ע בשעה"צ ס"י שס"ג סק"ב שכ' גבי פס שצריך להיות קרוב לכותל ג"ט, וכ' הטעם דאל"ה אתי אורא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה, ואילו גבי לחי ל"ק בס"ו שאין להרחיקו מהכותל ג"ט, כ"י עוד טעם משום בקיעת גדיים, ולכן צריך שיהא קרוב לכותל, וכ' נ"מ אם הלחי רחב מג"ט שאז מצד בקיעת גדיים נפסל, ומשום אתי אורא לא נפסל, וכאן כ"י רק טעם אחד, ולא ציין כלל שיש צד משום בקיעת גדיים, והרי נ"מ יש בזה, ומשמע שבגבי פס ד' אין צד לפסול אם רחוק ג"ט, וצריך טעמא מ"ש זה מזה.

ואחד הלומדים רצה לומר שפס ד' אינו לחי מורחב, אלא דין אחר יש לו שצריך להעמיד מחיצה לסתימת החצר, ושונה בזה פס ד' מפסין משהו, דפסין באמת מדין לחי הם, אבל פס ד' מדין מחיצה הוא, ושוב לא אכפ"ל בקיעת גדיים, דכיון שמחיצה הוא לא מתבטל ע"י בקיעת גדיים. וזה קשה לומר שחצר יש לה שני סוגי סתימות, או לחיים בדין לחי או סתימה ע"י מחיצה, דאם חדשו שבחצר לא מספיק דין לחי רק צריך דין מחיצה, הוי צריכים לפסול פסין לגמרי ולא להסתפק בב' פסין. ונראה שכל שהעומד שם מחיצה עליו שוב אין בו חסרון של בקיעת גדיים, שמחיצה גמורה לא מתבטלת, וא"צ סמיכות לכותל תוך ג"ט דוקא, דלא יתבטל הפס כיון שיש עליו שם מחיצה.

חריץ שנסתם

מ"ב ס"י שס"ג ס"ק קנ"ז: חריץ שנסתם מתבטל המחיצה. יל"ע האם יועיל פניו העפר מן החריץ לעשותו מחיצה, דבבה"ל סכ"ט ד"ה יש חולקים גבי נהר הוא מחיצותיו משום הוקף ולבסוף ישב, ולכא"פ הו"ל ליתן עצה לסתום ואח"כ לחזור ולחפור, וי"ל דגם בזה נכנסים אנו לפלוגתת התה"ד והגר"א לעיל ס"י שני"ח ס"ב אם מועיל לשפוך עפר לביטול המחיצה, דה"ה הכא כששופך עפר בתוך החריץ הוי ביטול מחיצה, ולדעת הגר"א לא יועיל לחזור ולחפור כדעתו שם, ולכן לא נקט הבה"ל לעצה כזו. מיהו י"ל דכה"ג לאחר הסתימה לא נשאר שום מונע להילוך, גם הגר"א יודה שמתבטלת המחיצה של מקודם והוי תקון מעליא, אלא יהא צע"ק למה לא נקט מאן דהו הך תקנה.

חיים יוסף יעקבוביץ - רמת בית שמש

לשרוף את הלחי או לעשות עירוב

בספר חשוקי חמד להגר"י זילברשטיין שליט"א בעירובין דף פ': דן באדם שרואה לפניו כניסת שבת לחי שנעשה מעצי אשירה, האם ישרפנו כדי לקיים את המצוה, או מאחר והדבר יגרום לצער רב ביטול עונג שבת, ולפעמים גם ביטול מ"ע של מילה או קריאת זכור, א"כ אולי עדיף להיות בשב ואל תעשה, ולדחות את קיום המ"ע של ואשיריהם תשרפו באש למוצ"ש, והסיק שם דכיון שכעת עומדת לפנינו מצוה ואשיריהם תשרפון באש, וכרגע אין לפנינו לא מילה, לא זכור, ולא עונג שבת, א"כ יש לשרוף, וכתב דלפ"ז מש"כ בשו"ע דלחי שעשאו מעצי אשירה כשר, וכתב המשנ"ב שהוא אפי' לכתחילה, היינו דוקא באופן שלא יכול לבער את העצים לפני שבת, אבל אם יש לו אפשרות לבער את העצים חייב לעשות כן, וצ"ע עכ"ד.

וראיתי בישועות יעקב ס"י שס"ג סק"ו שכ' על קושיית ה"ט"ז שהק' על מש"כ הב"י דיכול לעשות מהאפר של האשירה לחי, דהרי כל הנשרפין אפרן מותר חוץ מעצי אשירה, וכ' על זה הישוע"י ול"ג דלק"מ, דמה בכך דהאפר אסור, הרי האשירה עצמה בודאי אסורה בהנאה, ומ"מ אי לאו משום כתותי מכתת היה מותר לעשות אותה לחי דאין כאן הנאת הגוף וכו', ואף אי נימא דצריך לפזרן, מ"מ אין כאן איסור להשהות זמן מה בביתו כמו כל איסוה"ג דצריכין שריפה או קבורה, אבל אינו אסור להשהות בביתו זולת חמץ בפסח, וגם זה אינו רק מדרבנן, עכ"ד. וחשבתי שמשמע מדבריו גם לנידון דידן שיהיה מותר וא"צ לשרוף בע"ש, ואולי רק על האפר כתב דאין חסרון להשהות זמן מה.

ובחזו"א בסוף נגיעים דן במצוות שאין זמנם קבוע מאימתי עובר, ובתוך הדברים כתב ואפשר דכל שדעתו לקיימה אינו עובר בעשה, וכעין שכ' תוס' פסחים כ"ט: במשהו חמץ ע"מ לבערו, ויל"ע אם זה קשור לנידון זה.

בדין עשיית לחי מאשירה ומל"ג

קיי"ל דלחי שעשאו מעצי אשירה כשר, וכתב המשנה ברורה ס"י שס"ג סק"ט דבגמ' איתא עושין לחי אשירה, ומשמע אפי' לכתחילה. ואין להקשות נהי דבלחי כיון דא"צ שיעור לא שייך בזה כתותי מכתת שיעוריה, מ"מ הא אסור בהנאה. יש לומר כיון דהלחי אינו אלא לצורך מחיצה, ובה גופא לא משתמש במידי, לא חשיב הנאה מה שנהנה על ידה היתר טלטול - כך הביא המשנ"ב בשם הבית

שיעור בנטילה. וכן כתב התורה לשמה שוב בסי' רמ"ב לגבי נודר הנאה מחבירו אם מותר לו להיות סנדק לבנו, והוכיח מדין אשירה ללחי דאמרי מצות לאו ליהנות נתנו אף שהי מצוה דרבנן, ולכן גם להיות סנדק יכול משום דמל"ג.

וא"כ עולה שגם התורה לשמה למד שמטעם מצוות לאו ליהנות נתנו מותר להשתמש באשירה ללחי.

וכן בספר קרבן אליצור הובא בשד"ח במצוות לאו ליהנות נתנו למד דעשיית לחי מאשירה שמותר הוא משום מל"ג, דהקרבן אליצור מקשה על דברי הר"ה הידועים במס' ר"ה ש"כ דרך במידי דאו אמרי מל"ג ולא דרבנן, שם הר"ה קאי במודר הנאה מחבירו דתוקע לו, כ' הר"ה דדוקא בר"ה דהוי דאו, אך לא בתקיעות של תעניות, והוסיף הר"ן דלפי דבריו גם בר"ה עצמו יש תקיעות דרבנן ואותם א"א, והר"ן חלק עליו, ותמה בקרבן אליצור מכמה סוגיות בשי"ס, וביניהם מהא דעושיין לחי מאשירה, והבין דהטעם משום מל"ג, וזה רק מצוה דרבנן, ובשד"ח שם הביא את השע"מ שהאריך בדברי הר"ה, והק' דסותר עצמו מדין דלולב של איסוה"ג בשאר ימים דיוצאים דמל"ג, ותי' וי"ס השע"מ דרך כשיש גם הנאת הגוף יחד ס"ל לרז"ה דלא אמרי מל"ג דרבנן, וכבשופר שיש הנאה בשמיעת הקול, אבל בלולב דאין הנאת הגוף גם דרבנן אמרי מל"ג, וכ' השד"ח דלפי דברי השע"מ לא קשה קושיית הקרבן אליצור על הר"ה מעושיין לחי מאשירה, דבזה אין הנאת הגוף עם המצוה, ולכן גם לרז"ה אמרי בזה מל"ג, עכ"פ רואים שלמדו דטעם מעושיין לחי מאשירה הוא משום מל"ג.

ועדיין צ"ב הקושיא הגדולה א"כ למה לענין עירובי חצירות אמרי דאם נדר או נשבע שלא יהנה ממנו יש דיעות בסי' שפ"ו שאסור לעשות שיתוף, ורק בע"ת שרי, דע"ת לדבר מצוה ולא ליהנות נתנו, וע"ח עושה להנאתו, א"כ גם בלחי א"א להתיר מטעם לאו ליהנות נתנו, והיא בעצם קושיית הפמ"ג, ובאמת ששם בסי' שפ"ו לדעת הרמב"ם שהיא הדיעה הראשונה בשו"ע שם כן מערבין ומשתתפין בנדר או נשבע שלא יהנה ממנו, והטעם כתבו המפרשים דלא כיון לאסור על עצמו הנאה זו (ויש שדימו לירושלמי של מחמם ידיו מכרך), אך אין ההיתר משום לאו ליהנות נתנו, אך בהגהות נתיב חיים שם בסי' שפ"ו וכן בספרו בקרבן נתנאל בפרק ג' סי' ב' אות ד' דטעם הרמב"ם הוא מפני שגם שיתופי מבואות נחשב מצוה, ומצוות לאו ליהנות נתנו, ומה שזה נחשב מצוה הוא כמש"כ ופקדת נוך ולא תחטא [בגמ' שבת לד. הביא פסוק זה על הדין שצריך לשאול בתוך ביתו האם עירבו, ופירש"י ע"ח וע"ת], וכן ממה שהב"כ בסי' שצ"ד בדעת הרמב"ם דגם ע"ח נחשב כמצוה לענין הדין של רבי דגם שמשום שבות ל"ג בביהש"מ, אלא שבשע"מ צ"ח דחה ראיית הנתניב חיים.

ובשו"ת מהר"ם שיק או"ח סי' קס"ט השואל כתב למהר"ם שיק שמצוה ליישב קושיית הפמ"ג באו"ח סי' שפ"ו סק"א שהקשה למה אסור לערב בככר האסור בהנאה, ונחשב הנאה מה שמותר לטלטל על ידו, ובסי' שס"ג סי' נפסק שמותר לעשות לחי מעצי אשירה, ול"ח הנאה מה שמטלטל על ידו (א.ה. לא הזכיר כלל שהפמ"ג הזכיר בתוך דבריו מצוות לאו ליהנות נתנו על לחי, וצ"ב), והשיב המהר"ם שיק דיש שני מיני הנאות, א. שנהנה הנאה מחודשת בפועל על ידי הדבר והשנית, שלא בא לו דבר חדש אלא מצילו מהפסד והזיק, ונשאר מה שבידו על מתכונתו, וכענין מברח ארי דשרי במודר הנאה, וא"כ בעשיית לחי הרי המבוי הוא רה"י, רק אם אין הפסק בין רה"ר לרה"י בא הרה"ר ואוסר, לזה עושה לחי משום הכירא או מחיצה להבריח הארי הרה"ר משם, וכיון שעושה קודם שבת שעדיין לא בא האיסור, ורק גורם כשיבא האיסור שלא יהא בו כח לאסור עליו שרי הנאה כי האי מאיסוה"ג, אבל עירוב ושיתוף נהי שבא לגרום שרשות חבירו לא יאסור, אבל א"א אלא ע"י שיקנה מרשות חבירו, או שבייתה מחודשת, ולכן חשיב הנאה, עכתו"ד. אלא שלכא"ו חילוק זה ש"כ שייך גם בלי לומר כלל מצוות לאו ליהנות נתנו, אך בהמשך דבריו כ' שם המהר"ם שיק עפ"י דרך זו ליישב למה לטבול במעייין מותר למודר הנאה, ואילו לשחוט בסכין של עכו"ם אסור, הא שניהם כהכשר מצוה, וביאר ע"פ ביאורו ה"ל, דבטומאה הוי רק כהברחת ארי שמסלק ומסיר הטומאה, ובהו הוסיף המהר"ם שיק דאע"ג דאסור להבריח ארי בעצמו באיסוה"ג, י"ל כיון דמצוה הוא הויא כממילא, דהנאה ממילא אתי, ובשחיטה ע"י שחיטתו משוי ליה אוכל, ונפסק להיות מאוס, והוי הנאה מחודשת, ולכן אף שעושה מצוה כיון דחשיב הנאה אסור.

יוסף חיים הלוי בירנבוים - קרית ספר

אחד ארוך ואחד קצר

גמ', מבוי שכותל אחד ארוך וכותל אחד קצר, רב כהנא אמר מניח קורה באלכסון, ורק שלא יהיה עודף הארוך על הקצר ארבע אמות. ורבא אמר אחד זה ואחד זה מניח כנגד הקצר. הגמרא אומרת שגם לדברי רב כהנא שמותר להניח באלכסון, זה דוקא אם אין באלכסונו יותר מעשר, אבל אם יש באלכסונו יותר מעשר אסור.

רש"י מסביר שלפי רב כהנא שמותר להניח באלכסון, משתמש בארוך עד הקורה וקצר עד הקורה.

הגמ' מסבירה הטעם של רב כהנא שמועיל קורה באלכסון, כי סובר שקורה משום מחיצה, ורבא סובר שקורה משום היכר, ובאלכסון אין היכר.

מסביר רש"י למה באלכסון אין היכר, כי אנשים שרואים שהוא מטלטל בארוכה כנגד ארוכה ואין כותל, אז יחשבו ששמה זה לא חלק מהמבוי ויגידו שמותר לטלטל ברה"ר.

תוס' מסכימים עם רש"י שלפי רב כהנא מותר להשתמש בארוכה, כי אם לא אז נמצא שחלק הבולט הוא לא חלק מהמבוי, וצריכין שהקורה תהיה על גבי המבוי וליכא, כמו שכתוב לקמן קורה על גבי שתי יתדות שאסור כי בעיני קורה על גבי מבוי וליכא. והתוס' שואלים איך מותר להשתמש בארוכה, הרי שמה זה לא רה"י כי חסר במחיצות ויש רק שתי מחיצות, אומרים התוס' שני תירוצים, תירוץ ראשון שזה הולך למאן דאמר קורה משום מחיצה אפילו דאורייתא, תירוץ שני שמכיון ששמה לא בקעי רבים אז לא גזרו רבנן כי מתבטל כלפי המבוי.

יש שני אופנים לכאורה להבין את התירוץ האחרון של התוס', או שהכוונה שבאמת בארוכה זה כרמלית והיה צריך להיות אסור לטלטל, אבל חכמים התירו כי מתבטל כלפי המבוי, או לא שבאמת זה כמו פסל היוצא מן הסוכה שנידון כסוכה, אז גם פה הכוונה שזה רה"י ולא כרמלית, והיה צד לגזור כי לא נראה כמו חלק מן המבוי, אבל מכיון שלא בקעי רבים אז מתבטל למבוי, והנפקא מינה בין ההסברים משהו שזורק מרשות הרבים לשם זה נידון ככרמלית ואז פטור, אבל אם זה רה"י חייב.

אז רוב הראשונים למדו שזה כרמלית (הריטב"א, הרשב"א, רבינו פרץ), ולא מצאתי ראשונים או אחרונים שלמדו כמו הצד השני. ולפי התירוץ הראשון של התוס' יש קושיה על הגמרא (היעב"ץ, והתורת חיים, מובא בתוספת שבת ופרי מגדים) למה רבא צריך לומר שבאלכסון זה לא טוב בגלל שחסר בהיכירא, תיפוק ליה שאין כאן מחיצות, כי רבה סובר קורה משום היכר.

התוספת שבת מתרץ שני תירוצים בסימן שס"ג ס"ק ע"ט:

א. כן צריכין את הטעם של היכירא באופן שהפירצה זה יותר מעשר אמות הוא שם קצת כותל ברוח רביעית כגון זה שאז יש שם שלשה מחיצות, ואם באלכסון יש היכר אז מותר להשתמש, אבל אם אין היכר אז אסור להשתמש, אבל אם היה אומר הטעם של מחיצה אז היה מותר להשתמש, ולכך צריך את הטעם שלא הוי היכירא.

ב. שגם התוס' בתירוץ ראשון סובר את הטעם של בקעי בה רבים, מכיון שלא בקעי רבים מתבטל כלפי המבוי (ביטלו דין של רה"י אפילו אם לא נגיד שקורה משום מחיצה), עדיין צריך את הטעם של אלכסון לא הוי היכירא.

וגם בפרי מגדים מתרץ הקושיא, שאמר שלפי דברי התוס' היה מותר להשתמש על כל פנים כנגד הקצר, עכשיו בשביל זה צריך רבא את הטעם של לא הוי היכירא לומר שכנגד הקצר אסור להשתמש.

קעת יש כמה נקודות שצריך לבאר בסוגיא:

- א. מה הדין לחי שהרי כל הסוגיא מדבר רק על קורה.
- ב. מה הדין כשרוחב עודף על ארבע אמות, והוא שם את הקורה באלכסון של פחות מארבע אמות.
- ג. מה הדין כשאלכסון הוא יותר מעשר, והוא שם את הקורה פחות מעשר.
- ד. מה הדין בתוך המבוי אם צריך את כל הדינים שבחוץ המבוי או לא (סעיף ב', ג').
- ה. כמו מי קי"ל כמו רב כהנא או כמו רבא.

א. שיטת הר"ח ורבינו יונתן והמאירי שאומרים שלא מועיל לחי באלכסון, ורבינו יונתן מסביר מכיון שלחי יוצא מצד אחד של המבוי אם שמים בארוכה הוא יוצא ישר, אז לא סותם את המבוי.

הבית יוסף בסימן שס"ג והמגן אברהם והט"ז אומרים שבאמת לחי באלכסון לא מועיל.

וז"ל הבית יוסף יוסף סימן שס"ג ד"ה ונראה: ונראה לכאורה דהוא הדין ללחיים דהא קיימא לן לחי משום מחיצה, ונהי דבחד לחי לא שרי אלא נכחו ויושר, אבל כששני לחיים מונחים זה כנגד זה באלכסון מותר להשתמש עד כנגד הלחיים באלכסון, והוא שלא יהיה ביניהם יותר מעשר. אלא שקשה לי דאם כן הוי ליה לאשמועינן דבשני לחיים סגי, ומיניה נילף בכל שכן בצורת הפתח שהרי צורת פתח שני לחיים הם וקנה על גביהן, ואפשר דאף על גב דלחיים משום מחיצה הם לא מהני כמו צורת הפתח, כדאשכחן דברחב יותר מעשר לא מהני לחיים, ומהני צורת פתח.

מבואר מהבית יוסף שהיה לו הוה אמינא להגיד שבין לחיים מותר כי לחי משום מחיצה, ואף שלחי אחד לא מועיל, אבל כשישים שני לחיים באלכסון זה כנגד זה כן, אבל לכאורה אם כן מועיל, למה הטור לא אשמועינן שבשני לחיים מועיל, ונבין מעצמנו שכל שכן בצורת הפתח, אלא רואים שבאמת בלחיים לא מועיל.

המגן אברהם שם ס"ק ל"ב כתב: אפילו לחיים לא מהני נגד הארוך, כ"מ בב"י, וכ"כ ר"ל חביבי סי' ס"ו, וב"ח כתב דמהני לחיים, ומבואר מדברי המגן אברהם שלחיים לא מועיל (מסקנת הבית יוסף).

ובב"ח ד"ה ולפי זה כתב: ולפי זה דוקא צורת הפתח מהני, אבל שני לחיים לא מהני אע"ג דלחיים משום מחיצה, מכל מקום ביתר מעשר לא מהני אלא צורת הפתח, אבל באין בו יותר מעשר מהני לחיים, וכך מפורש בדברי מהר"ם שהביא הרא"ש בפרק כיצד מעברין בדין לחי שהעמיד באמצע מבוי, דבלחיים יכולין לחלקו באין בו יותר מעשר, וכמ"ש גם רבינו בדין הסמך וז"ל: או אם עשו שני פסין והוא רחב עשר, פירוש שני פסין משהו מכאן ומשהו מכאן, ומ"ש הראב"ד כאן צורת הפתח מהני, היינו לומר דאפילו ברחב יתר מעשר מהני צורת הפתח, משא"כ שני לחיים, ודלא כמסקנת בית יוסף דלחיים לא מהני כלל, ושגגה הוא דבעשר ודאי מהני ואפילו באלכסון.

מבואר מדברי הב"ח שבאמת בשני לחיים מועיל באלכסון, ולמה פה לא כתוב, ורק כתב שצורת הפתח, כי פה באים להגיד חידוש גדול שאפילו ביותר מעשר מועיל צורת הפתח, מה שאין כן לחיים לא מועילים יותר מעשר, אבל בפחות מעשר מועיל.

הט"ז בסימן שס"ג ס"ק כ"א באמצע הדיבור כותב וז"ל: וכתב ב"י על חוץ למבוי דמהני צורת הפתח, ונראה לכאורה דה"ה ללחיים דהא קי"ל לחי משום מחיצה, ונהי דבחד לחי לא מהני נכחו וביושר, אבל ב' לחיים מונחים זה כנגד זה באלכסון מהני להשתמש עד כנגד הלחיים באלכסון, והוא שלא יהיה בין הלחיים יותר מי' כו'. ואפשר דאע"ג דלחיים משום מחיצה הם, לא מהני כמו צ"ה, עכ"ל. ומו"ח ז"ל כתב בפשיטות דבאין יותר מי' מהני בלחיים כמפורש בסמוך אחר זה אבל וכו', ומ"ש הראב"ד כאן דצ"ה"פ מהני היינו לומר אפילו רחב מעשר וכו', עכ"ל. ול"ג דאפילו ספיקא אין כאן כמו שעלה על דעת ב"י, אלא פשוט דלא מהני כלל, דכל שאין הלחיים עומדים בשווה אינם ענין זה לזה, דאותו שעומד אצל הקצר הוא עצמו מתיר טלטול במבוי עד כנגדו ביושר, ותו לא לצד חוץ, ואותו לחי שעומד אצל

הארוך לא מעלה ולא מוריד, דהוא אינו מתיר כנגדו דהא אין כנגדו אלא ר"ה, ואם כן אינו אלא כעץ בעלמא, ומה יועיל לו הלחי שכנגד הקצר אין לו שותפות עמו, והוא לא צריך לו, מה שאין כן בקורה שהיא מונחת באלכסון מזה לזה השיתוף נראה לעינים שהולך מזה לזה, מה שאין כן בב' לחיים דכאן לא צריך לחבירו שבחוץ המתיר כנגדו שפיר לבדו, והוא לבדו משום מחיצה, ורואין כאילו מחיצה פרוסה בשוה כנגדו אין שייכות מחיצה עם השני בזה, ול"ד למה שכתוב בסמוך דשני לחיים מתירים באמצע המבוי, דשם עומדים ביושר וכ"א צריך לחבירו כדי לחלק הרשויות, ושם צריך שנים דוקא כמ"ש בסמוך, משא"כ כאן באלכסון אפילו בתוך המבוי דמותר כאן בקורה באלכסון, מכל מקום אם עשה שני פסין ובאלכסון אין שייך שם שותפות אלא אותו הקרוב יותר לחוץ הוא לבדו מתיר על כנגדו, והשני הוא ללא צורך, כל זה נראה ברור ואין כאן אפילו ספק להתיר.

מבואר מדברי הט"ז שחולק על ההוה אמינא של הבית יוסף ועל מסקנת הב"ח שאמרו ששני לחיים באלכסון מועיל, כותב הט"ז שאין כזה דבר, שכל לחי הוא מתיר ביושר ולא באלכסון, יוצא שהלחי ששמו אצל הקצר מתיר עד כנגד הקצר ביושר, והלחי ששמו אצל הארוך הוא לא יכול להתיר שום דבר, כי כנגדו אין שם רק ר"ה זה לא דומה לקורה כי קורה מחוברת מן הכותל לכותל, וכולם רואים ששייך השיתוף בין שני הכותלים, אבל בלחיים לא רואים שום דבר שאחד קשור עם השני, וגם לא דומה למה שכתוב בשולחן ערוך בהמשך שעשו לחיים באמצע המבוי ששם מועיל, כי שם מדובר ביושר אז יש קשר בין הלחיים, כי עומדים זה כנגד זה, אבל באלכסון אין להם שום קשר.

עיי' בהגר"א סימן שס"ג סעיף י"ג שמבואר מדבריו שבאמת לחי מועיל באלכסון, ואפילו לחי אחד, וחולק על האחרונים שאמרו שלחי לא מועיל, אבל אנו קי"ל שכן מועיל, וכל מה שכתוב בשו"ע שלא מועיל מדובר שכותל אחד ארוך ואחד קצר, ושם הלחי כמו המשך של הקצר, אלא מדובר שרב יוסף סובר כמו שאחד ארוך ואחד קצר מניח באלכסון כנגד הקצר, ובשביל זה לא מועיל, אבל אנו קי"ל דלחי משום מחיצה כמו עביה, ובאלכסון כן מועיל, והשולחן ערוך לשיטתו שכותב שבין לחיים לא מועיל, כי הוא פוסק שלא מועיל באלכסון, אבל לפי הגאון מועיל, כך נראה לי פשוט.

מקשים על הגר"א - החזון איש בסימן ע"ב ס"ק ט', י' י"א מביא שיטת האחרונים שלא מועיל לחי באלכסון, ומביא דעת הגר"א שבאלכסון כן מועיל, ומקשה שאם לחי באלכסון מועיל, למה בפירצה בקרן זוית לא מועיל באלכסון ליחשב האי דופן כמו לחי או הלחי שיתיר באלכסון, וגם לדעת הרי"ף צריכין לשאול שכותב שצורת הפתח בצד לא מועיל, למה שלא יועיל באלכסון, ועוד למה שלא יועיל מן התורה אם יש שתי מחיצות שיעשה רה"י מן התורה באלכסון או שתי מחיצות כמין גאם שגם יועיל, מתרץ החזון איש שפירצה מן הצד שאוכלת שתי דפנות אין דרך בני אדם לעשות פתח בשתי רוחות, אלא סוגרים דופן אחד ופותחים השניה לשם פתח. ומה שאמר הגר"א שמועיל באלכסון דוקא כששמים את הלחי כנגד הקצר באלכסון כזה אבל אם שמים אותו בארוך ישר כזה

בפחות מכאן מודה דמניח אף כנגד הארוך, להכי כתב וכו', ע"כ. ול"נ דלרבא איצטריך דהא בתוך המבוי יכול להניח את הקורה באלכסון, ומשתמש בקצר כנגד הקצר ובארוך נגד הארוך, להכי כתב אם היה באלכסונו יותר מעשר אמות אינו משתמש אלא כנגד הקצר אפי' בתוך מבוי. ואפשר לכיון דברי רבינו במ"ש וכתב ר"מ בתוך המבוי יכול להניח את הקורה באלכסון, היינו ע"פ דברי הר"מ אפשר ליישב את דברי הר"ף.

הקרבן נתנאל מביא את דברי הב"י שאומר שבאמת הר"ף פוסק כמו רבא, ולמה כותב שיותר מעשר אינו מניח אלא כנגד הקצר, כדי שלא נחשוב שלפי רבא דוקא ביותר מעשר מניח כנגד הקצר, אבל בפחות לא, קמ"ל. והקרבן נתנאל אומר שמביא זאת כדי ללמדנו שלפי רבא אם שם בתוך המבוי גם כן מותר להניח באלכסון, ומשתמש בקצר כנגד הקצר ובארוך כנגד הארוך, אבל אם יש יותר מעשר אז אפילו שהוא בתוך המבוי לא משתמש.

ובעבודת הקודש בשער א' ס"י מ"ג כתב: מבוי שצדו אחד ארוך וצדו אחד קצר אינו מניח את הקורה בצד הארוך אלא כנגד הקצר, שהקורה משום היכר, ובאלכסון אינו היכר. בא להתיר כנגד האלכסון אין לו תקנה אלא במחיצה או בצורת פתח, עשה לו צורת פתח אפילו באלכסון מותר שהפתח משום מחיצה. ומבואר מדברי הרשב"א שפסק כמו רבא שצריך להניח כנגד הקצר כל הזמן.

ועיין לעיל אות ד' שהבאנו דברי הגאון יעקב שגם שואל על הנ"ל, ומתוך כך שצריך הקרבן נתנאל שנפקא מינה בשמים את הקורה בתוך המבוי אז מותר רק עד עשר, וביותר מעשר אסור.

והרמב"ם פרק י"ז מה' שבת ה"כ כתב וז"ל: מבוי שצדו אחד ארוך וצדו השני קצר, מניח את הקורה כנגד הקצר. ומבואר שהרמב"ם פוסק כמו רבא.

שולחן ערוך סימן שס"ג סעיף ל': מבוי שצדו א' ארוך וא' קצר, אפי' אין צד הארוך עורך על הקצר ד' אמות אינו מניח הקורה אלא כנגד הקצר, אבל אם ירצה יעשה שם צורת הפתח באלכסון, ותוך המבוי יכול להניח הקורה באלכסון, ומשתמש בקצר כנגד הקצר ובארוך כנגד הארוך. רואים מפורש בשולחן ערוך שלהלכה נקט כמו רבא, אז לכאורה בסיכום הסוגיא יוצא כך, שלאלה הנוקטים כמו רבא שצריך להניח כנגד הקצר, ואם רוצה במקום להניח קורה לשים צורת הפתח אז כן מועיל באלכסון ואפילו ביותר מעשר, כמו שכתוב ברשב"א שאומר שצורת הפתח זה יותר טוב מקורה אפילו למאן דאמר שקורה משום מחיצה. ואם רוצה להניח את הקורה בתוך המבוי באלכסון אפשר עד עשר, יותר מעשר אסור, עכשיו אם ירצה לשים לחי באלכסון בפשיטות לפי רוב הראשונים והאחרונים נוקטים להלכה שאסור, ואפילו שהג"א כותב שמותר אבל הוא יחיד נגד כל הראשונים והאחרונים, ואפילו המשנה ברורה לא מזכיר את הג"א.

מבוי רחב עשרים אמה

גמ', תני לוי מבוי שהוא רחב עשרים אמה נועץ קנה באמצעיתו, ודאי הוא תני לה והוא אמר לה דאין הלכה כאותה משנה, איכא דאמרי אמר שמואל משמיה דלוי אין הלכה כאותה משנה, אלא היכי עביד, אמר שמואל משמיה דלוי עושה פס גבוה עשרה במשך ארבע אמות ומעמידו לאורכו של מבוי וכו'.

א"כ כתוב בגמרא שמבוי שהוא רחב מעשרים אמה היה הוא אמינא לגמרא להתיר על ידי ששם קנה באמצעיתו, שנראה כמחלק לשתי דלתות כל אחד של עשר אמות. ובסוף הגמרא אומרת שבאמת כך לא מתירין, אלא מתירים על ידי עושה פס גבוה עשרה טפחים במשך ארבע אמות. ולכאורה יש כמה נקודות שצריכין להבין:

- א.** אחרי ששמים את הפס כמה מבוי נחשב אז, וממילא כמה קורות או לחיים צריכים לשים, אחד או שתיים בכל פתח.
- ב.** איך שמים את הקורה, האם צריכה שתהיה מגעת לפס או לא צריך, זאת אומרת שיכול להיות שאם הכתלים של המבוי הם יותר גדולות מן הפס צריך להגביה את הפס כדי שהקורה תיגע בפס או לא.

ג. גם צריכין להבין איך מועיל הפס, ולמה הקנה לא מועיל, ובמה היתה הוא אמינא להגיד שהקנה כן מועיל.

רש"י ד"ה ומעמידו לאורכו של מבוי: באמצע הפתח, דכיון דאיכא הכשר מבוי באורכו של פס הוו להו כשתי מבואות, ונעשה הפתח האחד למבוי זה והפתח השני למבוי השני.

רואים מרש"י לכאורה שזה נחשב כשתי מבואות, אז לכאורה לפי רש"י צ"טור לשים או שתי קורות אחד בכל פתח, או שני לחיים אחד בכל פתח כי נחשב כמו שתי מבואות.

תוס' ד"ה עושה פס גבוה עשרה במשך ד' אמות: אי איכא מראש הפס של צד פנים עד הכותל אמצעי של מבוי יותר מעשר צריך למבוי זה צורת הפתח, דהוי כמבוי עקום, ואע"ג דאליבא דשמואל קיימינן כדפרישית לעיל, אי ביתר מעשר בהא לימא שמואל תורתו כסתום, דאפתיחת עקמומית קאי. וריצב"א פ"י דהכא אפילו ביתר מעשר לא מיקרי מפולש, דכיון דשני הפתחים לרה"ר אחד, והעומד בפתח זה לא יסב לבא סביב הפס לפתח האחר, אבל במבוי עקום יש בשני ראשים מכל צד רה"ר, ורגילות לילך דרך מבוי מצד זה לצד

והשו"ע, אבל המשנה ברורה בסעיף קטן קכ"ו מביא אותו כמו דבר פשוט שתוך המבוי עד עשר מותר, יותר מעשר אסור.

ובקרבן נתנאל אות ע"ב כתב וז"ל: ול"נ דלרבא איצטריך דהא בתוך המבוי יכול להניח את הקורה באלכסון, ומשתמש בקצר כנגד הקצר ובארוך כנגד הארוך, להכי כתב שאם היה באלכסונו יותר מעשר אמות אינו משתמש אלא כנגד הקצר אפילו תוך המבוי וכו'.

רואים מפורש בקרבן נתנאל שכתב כמו הט"ז שדוקא עד עשר, אבל יותר מעשר לא.

ובס' גאו"י דל"ח ד"ה ולדעת הרי"ף וכו' כתב: ולדעת הרי"ף וכו', והוא דאמר אם יש באלכסונו יותר מ"י דברי הכל אינו מניח אלא כנגד הקצר, קמ"ל דאתרמי דאלכסונו פוסל, אע"ג דבין כותל לכותל בשוה ליכא טפי מ"י, ונ"מ בתוך המבוי דשרי לאנוחה באלכסון, כדאמר הרא"ש וה"ר מרדכי משמיה דהר"מ אם יש באלכסונו יותר מ"י אסור.

אז ודאי שגם בגאו"י כמו הק"נ והט"ז שאפילו שבתוך המבוי מותר לשים קורה באלכסון, אבל דוקא תוך עשרה, אמנם יותר מעשרה אסור.

ובשער הציון אות קי"ד כתב וז"ל (הולך על דברי הט"ז שיותר מ"י אסור): וכ"כ בספר קרבן נתנאל ובגאון יעקב, אכן בשולחן ע"ש העתיק להתיר, ואף דמפשיטות הגמרא משמע כהוכחת הט"ז, לכאורה יש לדחות ולחלק בין חוץ למבוי לתוך המבוי, דהא מסקינן בריש עירובין דחלל מבוי תנן, וא"כ הא דתנן והרחב מעשר אמות ימעט ג"כ אחלל קאי, והכא הלא החלל אינו רחב מעשר טפחים.

אז רואים מהשער הציון שיש גם שיטות שמתירות בתוך המבוי ביותר מעשר, אבל להלכה רואים שבמשנה ברורה נקט כמו השיטות שאסורות.

ובביאור הלכה ד"ה יכול להניח וכו' כתב: עיין מ"ב מש"כ בשם הט"ז, ולפי מה שהבאנו לעיל דברי הירושלמי מוכח מינה עכ"פ דאם העמיד הקורה באלכסון באופן שצד אחד משוך מחבירו רק פחות מג' אמות, אז אפילו עולה אלכסון ברוחב המבוי יותר מעשר אמות מותר כיון שחלל המבוי אינו מחזיק רק עשר אמות. רואים מהביאור הלכה לכאורה שיש צדדים להתיר יותר מעשר בתוך המבוי, כמו שכתוב בירושלמי שאם יש תוך ג' אמות יותר מעשר מותר, וכל הבעיה זה כשיש בתוך ד' אמות, אבל הביאור הלכה עצמו כתב קודם שלכאורה בפשיטות מדברי הרמב"ם בסוגיית אצלנו בבבלי לא משמע כמו בירושלמי, וגם מדברי השולחן ערוך לא משמע כך. ה. וכעת צריך לסכם ולדעת איך ק"ל כמו רבא או כמו רב כהנא.

הרי"ף ב"דף ב' (מדפי הרי"ף) כתב וז"ל: אתמר משום רב כהנא רבה מבוי שצדו אחד ארוך וצדו א' קצר, פחות מד' אמות מניח קורה באלכסון, ד' אמות אינו מניח הקורה אלא כנגד הקצר, פ"י שאם היה הארוך עורך על הקצר ד' אמות הוה ליה כמבוי בפני עצמו וצריך מחיצה כנגדו, ואם לא היה הארוך עורך על הקצר אלא פחות מד' אמות אינו כמבוי בפני עצמו, ולפיכך מניח את הקורה עליו באלכסון. רבא אמר אחד זה ואחד זה אינו מניח את הקורה אלא כנגד הקצר, מ"ט קורה משום היכר, ובאלכסון לא הוי היכר, ואם יש באלכסון יותר מ"י אמות דברי הכל אינו מניח אלא כנגד הקצר, והלכתא מותר להשתמש תחת הקורה וכו', אז לכאורה אם הרי"ף מביא את דברי רבא שמניח רק כנגד הקצר לכאורה כי הוא פוסק כמותו, אבל לכאורה צריכין להבין לשם מה כותב הרי"ף שאם יש יותר מעשר באלכסון כולו עלמא אינו מניח אלא כנגד הקצר, הרי לפי רבא גם אם אין עשר אינו מניח אלא כנגד הקצר, אז לכאורה נראה שלא פוסק כמו רבא, אז אם כן למה מזכיר את רבא, דברי הרי"ף צריכין ביאור.

רבינו יונתן ב"דף ב': (מדפי הרי"ף) באמצע ד"ה מבוי שצידו וכו' כתב: וצ"ע אמאי איצטריך לרב אלפסי ז"ל לכתוב ואם יש באלכסון יותר מ"י וכו', כיון דהלכה כרבא דס"ל דבאלכסון ליכא היכירא. רבינו יונתן נשאר בצ"ע על הרי"ף למה כתב דברי הכל אם יש יותר מ"י, הרי הוא פוסק כמו רבא שבאלכסון לא מניח.

הרא"ש בסימן י" כתב וז"ל: ר"מ פסק כרבא, וכן פסק הרמב"ם ז"ל (פ"י מהל' שבת ה"ב), ומתוך שכתב רב אלפס ז"ל ואם יש באלכסונו יותר מעשר וכו' משמע שפוסק כרב כהנא, דלרבא לעולם אינו מניח אלא כנגד הקצר, ותימה למה לא, והא הלכה כרבא שהוא בתראה, ולא מסתבר למימר דסבירא ליה לרב אלפס ז"ל דקורה משום מחיצה, דהא לקמן (דף י"ב): פליגי רבה ורבא בלחי אי הוי משום מחיצה או משום היכר, אבל בקורה מודו דהוי משום היכר, הלכך נראה דהלכה כרבא, וכתב הר"מ ז"ל דבתוך המבוי יכול להניח את הקורה באלכסון, ומשתמש בקצר כנגד הקצר ובארוך כנגד הארוך.

רואים גם מהרא"ש ששואל על הרי"ף למה מביא שלכולי עלמא אם יש יותר מעשר אינו מניח אלא כנגד הקצר, ולכאורה פוסק כמו רב כהנא, אבל הלכה כמו רבא שהוא בתראה.

בקרבן נתנאל אות ע' ד"ה משמע כתב: והב"י ס"י שס"ג הליץ בעד הרי"ף, ואומר שזה שכתב אם היה אלכסונו יותר מעשר אמות לרבא איצטריך, דלא תיסק אדעתיה למימר דע"כ לא קאמר רבא אינו מניח אלא נגד הקצר אלא בשיש באלכסונו יותר מעשר, אבל

לא מועיל, וגם צריכין להסביר שכדי שיהיה רה"י מן התורה צריך להיות דוקא שהיה לחי כדי שיועיל לעשות רה"י מן התורה, וגם שיהיה שלשה מחיצות, אבל שתי מחיצות או כמין גאם לא מועיל. וצריך ביאור דברי החזון איש שרוצה לבאר בדברי הגר"א שתלוי באיזה צורה שמים את הלחי באלכסון או ישר, דלכאורה כל זה נסתר מן הגר"א, שלא מוזכר רמז בהגר"א שיש חילוק. והיה אפשר לחלק שבאמת לא קשה קושיית החזון איש, כי פירצה בקרן זוית זה לא הדרך לעשות פתח בשתי רוחות, אבל במבוי ארוך וקצר שם הפתח הוא רק בדופן רביעית, ושם זה כן הדרך לעשות פתח, זה כן אפשר להבין שיש חילוק כמו שהחזון איש עצמו כתב.

בס' גאון יעקב ב"דף ח': ב"ד"ה אבל יש וכו' כתב: אבל יש באלכסונו יותר מעשר ד"ה אינו מניח וכו'. אמר הריטב"א לאו דוקא אינו מניח אלא כנגד הקצר, אלא מכניסה לפניו מן האלכסון עד שיחזירנה לעשר. ולרבינו הא דא"ר כהנא ד' אמות אינו מניח, נמי לאו דוקא אלא מכניסה לפניו ד' אמות, מיהא בין הכא ובין התם אינו מניח אלא כנגד הקצר, כנגד הקצר דוקא משמע, דאי איתא ארבע אמות אינו מניח באלכסון מבעיא ליה, וכן הכא, ומדקאמר אינו מניח אלא כנגד הקצר, כנגד הקצר אין יותר מכן לא, הלכך ביתר מכנגד הקצר אסור הואיל ולא מסיימא דוכתא, אי שרית ליה לאנוחי עד עשר ועד ארבע אתי לאנוחי פורתא טפי מעשר ובארבע אמות.

מבואר בגאון יעקב שלמד בדעת הריטב"א שכן מועיל לשים את הקורה בפחות מארבע אמות כשהארוך עורך על ארבע אמות, כמו שלפי הריטב"א מותר לשים פחות מעשר אמות, אבל הגאון יעקב חולק על הריטב"א ואומר שמהגמרא משמע הפוך, שכתוב דברי הכל אינו מניח אלא כנגד הקצר, משמע דוקא כנגד הקצר ותו לא בין יותר מעשר באלכסון בין שהכותל עורך יותר מד' אמות אסור, כי אם נתיר לו לשים עד ד' אמות או עד עשר באלכסון יבא להניח יותר מד' אמות, או מעשר מכיון שלא מסיימי דוכתא.

באור זרוע סימן קי"ד כותב בשם רבינו שמואל דאפילו בתוך ד' אמות לא, מכיון שד' אמות הפסול שהם מקום חשוב לעצמם ואי אפשר לחלק אותם.

אז לכאורה רואים מפורש מחלוקת ראשונים אם בהעורך יותר מד' אמות מותר להניח את הקורה על פחות מד' אמות, לפי הריטב"א מותר, ולפי הגאון יעקב והאור זרוע אסור, אבל לכאורה אליבא דהילכתא אין שום נפקא מינה במחלוקת הראשונים, כי השולחן ערוך רוב הראשונים פוסקים כמו רבה שכל פעם מניח כנגד הקצר ולא באלכסון, אז לכאורה אין שום נפקא מינה במחלוקת אליבא דהילכתא.

ג. מה הדין כשהאלכסון הוא יותר מעשר, והוא שם את הקורה פחות מעשר.

עיין באות ב' בהתחלה את דברי הגאון יעקב, זה אותה מחלוקת כמו ד' אמות, שם גם חולקים בעשר אמות, שלפי הריטב"א מותר ולפי הגאון יעקב אסור, והסברא שטוען הגאון מכיון שכתוב בגמרא דברי הכל אינו מניח אלא כנגד הקצר. ועוד אם נניח ישם פחות מעשר יבא לשים יותר מעשר.

ד. מה הדין כששמים את הקורה בתוך המבוי, אם צריך כל הדינים כמו חוץ שלא יהיה יותר מעשר או לא.

הרא"ש בפרק ראשון סימן י' באמצע כתב: כתב ר"מ ז"ל דבתוך המבוי יכול להניח את הקורה באלכסון, ומשתמש בקצר כנגד הקצר ובארוך כנגד הארוך, עכ"ל.

אז רואים מפורש ברא"ש שמותר לשים את הקורה בתוך המבוי באלכסון, אבל לא כתוב ברא"ש אם מותר לשים יותר מעשר אמות באלכסון או לא.

ולכאורה למה מותר לשים באלכסון בתוך המבוי, לפי רבא כתוב ברש"י למה אסור לשים מחוץ למבוי באלכסון, כי לפי רבא מונין שכנגד כותל הארוך אין שם כותל הרואה משתמש כנגד הארוך, וחושב שמותר להשתמש ברה"ר, אבל בתוך המבוי שיש כותל אז לכאורה שם אין את החשש הזה.

ובשולחן ערוך סימן שס"ג סעיף ל' בסופו כתב וז"ל: בתוך המבוי יכול להניח הקורה באלכסון, ומשתמש בקצר כנגד הקצר ובארוך כנגד הארוך.

וא"כ בשולחן ערוך כמו הרא"ש לא כתוב שום דבר כלפי אם צריך אלכסון דוקא עד עשר, או אפשר באלכסון יותר מעשר.

ובט"ז סימן שס"ג ס"ק כ"א כתב: ומש"ה נראה הטעם דמותר באלכסון בתוך המבוי כיון ששם אין לטעות בהיתר ברה"ר, דזהו דוקא באין יותר מעשר באלכסון, דהא איתא בגמרא דביותר מעשר כ"ע ס"ל דאינו מניח כנגד הקצר אלא באלכסון, אלא דבעשר ק"ל כרבא דאמר כנגד הקצר, וא"כ בההיא דתוך המבוי דמודה רבא דמותר באלכסון היינו ג"כ תוך י", כן היה נראה לכאורה. אלא מדכתב הטור והשו"ע אבל אם ירצה יעשה שם צ"ה באלכסון ותוך המבוי יכול משמע דתוך המבוי שווה לרה"ר, וצורת הפתח הוא אפילו ברוחב מעשר וכו', עכ"ל.

רואים שהט"ז הבין בפשיטות שתוך המבוי זה כמו חוץ שצריך דוקא עשר ולא יותר מעשר, אלא שקצת קשה מהלשון של הטור

אחר, משום הכי הוי מפולש ומבוי עקום כמין ח' דאצריכו דלתות, דהוי כמו לא הוי פתוח בשני פתחים לרה"ר אחד, או יפרש שהוא מפולש משלש רוחות ובאמצע עקום כפי ר"י.

נמצא לכאורה השאלה שלנו אם זה נחשב כשתי מבואות או לא זה תלוי בשני בעלי התוס', כי לפי השיטה הראשונה של התוס' המבוי הזה נחשב כמו עקום, וכתוב שצריך צורת הפתח, ואם יהיה בעקמומיותו יותר מעשר אז לכאורה במבוי עקום זה נחשב כמו שתי מבואות, וצריך שני לחיים או שתי קורות בכל פתח, אבל לפי הריצב"א שאומר שפה לא נחשב מבוי עקום מכיון ששני הפתחים נמצאים באותו רשות היחיד, ואף אחד לא נכנס באחד ויצא בשניה כדי לסבב סתם את המבוי, אז אפילו שיהיה מן הפס לצד פנים יותר מעשר לא איכפת לנו, כי זה לא נחשב מבוי עקום. ולכאורה אם לא נחשב מבוי עקום אפשר להגיד שזה גם לא נקרא שני מבואות, מכיון שכל הפתחים יוצאים לרה"ר אחד, או יכול להיות שלא יצטרך שתי לחיים או שתי קורות.

הרשב"א דף י"ד ה"ה הוא תני לה אין הלכה כאותה ממנה: משום דאחי אוריא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה, וכן נראה מן הירושלמי דדוקא בשאין מניח קורה אלא לצד אחד, כלומר מן הקנה לכותל כגון זה □ אבל אם היה מניח את הקורה מן כותל לכותל בכי הא לא אמרין דליבטיל קנה, דגרסינן התם היה רחב חמש עשרה אמה, ו' אבא בשם רב עושה פס של שלש אמות וכל שהוא, ומרחיקו מן הכותל שתי אמות, אותו כל שהוא נידון משום לחי וש"י, והוא שיהיה עומד מרובה על הפרוץ, ויעשה פס של ד' טפחים, ולא כן תני עושה פס של ד' טפחים, אמר ר' אבא כדי להתיר שניהם בלא קורה, ע"כ. ונראה פ"י כדי להתיר שניהם בלא קורה על שניהם, ואילו עשה פס ד' היה צריך ליתן קורה על שניהם, אבל עכשיו שעשה פס של שלש אמות אינו צריך ליתן קורה על שניהם אלא רק על אחד מהם, אבל על אחד מהם מיהא צריך דאף עכשיו שהוא עושה פס של שלש אמות הרי צריך קורה מן הפס לכותל או לחי משהו, ובהדיא נמי אמרו בירושלמי עושה פס של שלש אמות וכל שהוא, ואותו כל שהוא נדון משום לחי, ומ"מ אינו נראה כן מן הגמ' שלנו שיהא קנה, ולא ילפי' פס ד' טפחים מתיר אע"פ שנתן את הקורה מכותל לכותל, משום דכיון דאין בא' מן הצדדים עומד מרובה על הפרוץ אתיא אוריא דהאי גופא ואוריא דהאי גיסא, ואפילו אוריא דתחת הקורה ומבטל ליה, ותדע לך דהא אצטריכין לאוקמה או בעומד מרובה על הפרוץ או בפס גבוה עשרה במשך ד' אמות כדי שיהו ב' המבואות, ובודאי כיון שאנו מחלקים אותו לב' מבואות על כרחין אנו צריכין להכשיר את שניהם, ולהניח קורה כאן וכאן או לחי כאן וכאן, ואפי' הכי דוקא בפס גבוה עשרה במשך ד' אמות כשיעור מבוי וכותל מעליא, דמבוי לא מבטלי באוריא דהאי גיסא ודהאי גיסא, ועוד דאוריא דחוץ למבוי לא מבטל כדבעינן למימר לקמן, הא בענין אחר לא. והא נמי דתניא בתוספתא בפ"ק דמכילתין והרחב מעשר אמות נותן פס באמצע ונותן קורה על א' מהן ודיו, איכא למימר דוקא בשפס שבאמצע רבה על א' מן החללים, והו"ל כעומד, ולפיכך סגי ליה באיך גיסא בלחי או קורה. ואי"ל להאי תנא דמבוי שיש לו ב' פתחים וכל א' וא' רבה על עומד, נותן את הקורה על אחד מהם ודיו, וכדעת הירושלמי דגרסינן התם תניא רשב"ג אומר מבוי שיש לו שני פתחים, נותן את הקורה על א' מהם ומתיר, ר' אחא בשם ר' לוי אמר אין הלכה כרשב"ג, אי"ל אבא והוא שמעמיד קנה דוקן, אבל אם עשה פס של ד' טפחים הלכה כרשב"ג ומותר, ותני כן מבוי שיש לו ד' טפחים נותן את הקורה על א' מהם ומתיר. וכל זה שלא כדעת גמרתינו כמו שכתבתי, ובסמוך נאריך בה יותר בס"ד. אלא אמר אביי עושה פס גבוה עשרה במשך ד' אמות ומעמידו לאורכו של מבוי, וכיון דפס זה הוי כותל המבוי תו לא מיבטיל מחמת אור דהאי גיסא ודהאי גיסא. אי"ל ואוריא שאחורי הפס אייר של מבוי אחר הוא, ואין אור של מבוי אחר חשוב לגבי דידיה לבטל יתיר, ומעמיד את הקורה מכותל לכותל כדי להתיר את ב' המבואות, הא לאו הכי אינו ניתר, אלא אותו צד שהניח עליו הקורה דשני מבואות הן, ודוקא נמי כשהקורה מגעת לפס או בסמוך, לא תוך שלשה דהויא לה כמונחת ממש על גביה, הא לאו הכי לא דבעינן קורה על גבי כותלי מבוי וליכא, וגם הראב"ד ז"ל כן כתב אי נמי מניח לחי מכאן ולחי מכאן, וכתבו התוספות והוא שלא יהא מחודדו של הפס של צד הפנימי עד הכותל הפנימי האמצעי של מבוי יותר מעשר, לפי מה שפירש רש"י לעיל גבי מבוי עקום אי לימא ביתר מעשר, בהא לימא שמואל תורתו כסתום דאפתיחת עקמימותו קאי, דהכא נמי שהניח פס במשך ד' אמות דמי למבוי עקום כזה, והלכך אפילו לשמואל בעי צורת הפתח או בב' עקמומיות לפי פ"י של רש"י ז"ל, או צורת פתח מיהא לאחד מראשי המבוי, ולפי הפירוש הב' שכתבתי למעלה, אלא ודאי הא דאביי בשאין צד הפנימי של פס רחוק מן הכותל הפנימי יותר מעשר, ואביי דאמר כשמואל זו היא שיטת התוספות. ובודאי כן נראה למעלה גבי מבוי עשוי כנדל, דאביי סבירא ליה במבוי עקום כשמואל דתורתו כסתום, ולפיכך אפשר דהכא נמי מתקן ליה כשמואל, ובאיך לישנא דאמר אי נמי עביד ליה כרבי יהודה מתקן ליה אפי' כרב, ועוד כתבו התוספות דדילמא הכא לא בא לדקדק, לאחר שהעמיד הפס אי בעי צורת הפתח או סגי ליה בלחי, אלא כדי להכשיר את המבוי בכניסתו, וזה אינו מחזור בעיני כלל, דעכשיו לא באנו להחמיר עליו להוסיף בו פסין וצורת הפתח, אלא להקל עליו

ולומר בכמה סגי, ואם אתה בא עכשיו לעשות לו פס גבוה למשוך ועוד צורת פתחים, אתה מחמיר עליו הרבה, מוטב שיעשה צורת פתח א' בכניסתו, ואליבא דהלכתא דקיימא לן כרבנן דאמרינן אם יש לו צורת הפתח אינו צריך למעט, וכן הלשון הראשון שמעמיד אותו כשמואל דוקא, ובשאין חודו הפנימי של פס רחוק מן הכותל יתר מ"י, דברים דחוקים הם ודחויים אחר שלא נזכרו בגמרא כלל, והדבר הנכון מה שאמרו משמו של רבינו יצחק בר אברהם דעקום כמין ח' תורתו כסתום לכולי עלמא, וכמו שכתבנו למעלה גבי מבוי עשוי כנדל, הטענה לפי שאין דרכן של בריות לסבב ככעין זה שרוצים ללכת אל רשות הרבים מצד פתח האחד של מבוי לצד הפתח השני, אלא הולך ברשות עצמו מכאן לכאן, וזה הנכון.

יוצא מן הרשב"א שלפי הירושלמי אפשר לתקן את המבוי עם קנה על ידי ששמים שתי קורות או קורה אחת מן הכותל לכותל ואז מועיל הקנה, ולא אומרים אתי אוריא מהאי גיסא ומבטל, אבל לפי הבבלי אין כזה דבר, ואין שום היתר על ידי קנה ולא על ידי פס ארבע, ולפי הרשב"א יוצא שזה שני מבואות אחרי ששמים את הפס גבוה עשרה ורחב ארבע אמות, ולפי זה הוצרך שני תיקונים, אחד בכל פתח ופתח, וגם הרשב"א מביא את דברי הראב"ד שאומר שהקורה צריכה להגיע לפס או בתוך שלשה, אבל אם לא כך לא מועיל כי בעינין קורה על גבי מבוי וליכא, וגם הרשב"א בסוף לומד כמו הריצב"א, וחולק על התוס' בנקודה שאם מן הפס ולפנים יש יותר מעשר, כתבו התוס' שיצטרך צורת הפתח, כותב הרשב"א שאם כך אז החמרת עליו יותר מדאי לעשות את הפס ואחר כך גם צ"פ, גם תיקון בכניסה של לחי וקורה, היה יותר טוב שלא יעשה פס, ואם צורת הפתח אחד בכניסה פותר את כל הבעיות, ואנו רוצים להקל עליו ולא להחמיר עליו, לפיכך אומר הרשב"א שיראה לו כמו הריצב"א שזה לא מבוי עקום, ולא צריך שום תיקון בעקמומיותו. ורואים מן הרשב"א שלמדו מקודם שזה שני מבואות, ובכל זאת פה לומד כמו הריצב"א שזה לא נקרא מבוי עקום, ולא צריך שום תיקון בעקמומיות, אז הרשב"א לומד שלא קשור אם נקרא מבוי עקום או לא כדי שיהיה שני מבואות, שזה דבר שלא תלוי אחד בשני, ויכול להיות שלא נקרא מבוי עקום, אבל זה לא אומר שהפס לא מחלק את המבוי לשנים.

ריטב"א דף י"ד ה"ה עושה פס גבוה עשרה: פ"י ואחר כך נותן את הקורה מכותל לכותל, ומילתא פסיקתא נקט בכל מבוי אף על פי שהוא גבוה יותר מעשרה הרבה עד עשרים אמה כדון מבוי, וכן דעת התוס'. אבל הראב"ד ז"ל כתב שלא הכשירו אלא המבוי נמוך שהפס מגיע עד הקורה, או פחות מג' שהוא כלבוד, ודברי נביאות הם, והא דבעי שיהא הפס במשך ד' באורכו של מבוי פרש"י ז"ל טעמא כדי לעשותו כשני מבואות. ולכאורה אתי כמאן דאמר משך מבוי בד' אמות, אי נמי דהכא כיון דמבוי אחד הוא על ה' אמות לכו"ע בעי ד' אמות משום היכרא, ולפי שיטה זאת כתבו התוס' כי אחר שהניח פס זה הו"ל כמבוי עקום כצורת ח"ת, וצריך שלא יהא מחודדו של פס עד הכותל הפנימי של המבוי יותר מעשר, דא"כ צריך הוא צורת הפתח, דהא מודה שמואל בפרצת יותר מעשר שהוא צריך כדאיתא לעיל, ואפי' כשאין בפרצה זו אלא עשר, צריך להכשירו כדון מבוי עקום לרב או לשמואל, ואין זה נכון, דאם כן הוה מדכר ליה תלמודא, ועוד דא"כ להחמיר עליו באנו לעשות פס וצורת הפתח, ומוטב יהיה לו שיעשה צ"פ בכניסתו, דהא קיי"ל כרבנן דכל שיש שם צורת הפתח אין צריך למעט. אלא ודאי דהא משום היכרא בעלמא הוא, ולא דלהוי כשני מבואות ממש, ותדע דהא בקנה בלחוד הוה ס"ד להכשירם, אלא משום דאתי אוריא ומבטלים ליה חזרנו להפסיקן בדבר חשוב שהוא כמחיצה דלא מבטלה באירון דתרי גיסי. וכ"ש לדברי האומר לעיל דעקום לא בעי בעקמומיותו כלום, ואפילו כשהוא כמין ד', כ"ש בזה שיהא כמין ח"ת שתורתו כסתום לדברי הכל וכדברי ריב"א ז"ל.

א"כ הריטב"א קודם כל לומד שלא צריך שיהיה הקורה מגיעה לפס, אלא אפילו המבוי גובה עשרים אמה והפס עשרה מועיל, וכתוב שכל מה שכתב הראב"ד שצריך שיעיף בתוך שלשה זה דברי נביאות, וגם כותב הריטב"א שבאמת זה נחשב מבוי אחד לכו"ע, גם למאן דאמר משך מבוי בד' אמות או בד' טפחים, כי פה למה ששמים את פס זה לשם היכרא בעלמא כדי לחלק בשני פתחים, אבל לא כשהוא נקרא שני מבואות, והראיה שהיה ס"ד להתיר את המבוי בקנה, אלא משום דאתי אוריא אמרו שלא, אבל עכשיו ששם את הפס הזה דבר חשוב שלא מתבטל על ידי אוריא, אלא ודאי שזה לא נקרא מבוי עקום ולא צריך שום תיקון בעקמומיותו, וגם למאן דאמר שמבוי עקום כמין ד' שלא צריך שום תיקון בעקמומיותו, כל שכן פה שלא צריך שום דבר, ודאי כדברי הריב"א, אז לפי הריטב"א גם רואים שזה נחשב מבוי אחד, וסובר כמו הריב"א שזה לא נחשב מבוי עקום, ולא צריך שום תיקון בעקמומיותו. ויכול להיות שלפי הריטב"א כן תלוי אם נחשב מבוי עקום כדי שיקרא שני מבואות או לא, וגם ממילא זה לא מבוי עקום, וגם לא נקרא שני מבואות, ואפשר להגיד שגם לא יצטרך שני תיקונים אלא יכול להיות שיהיה מספיק גם תיקון אחד.

תוס' רבינו פרץ דף י"ד ה"ה עושה לו פס גבוה עשרה במשך ד': והשתא יש לו שיעור מבוי חשוב, ולא אתי אוריא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה, וא"ת והלא הוי כמו מבוי עקום, דכיון דהניח פס

ד' באמצעיתו א"כ המבוי הולך סביב משני צדדין, וא"כ הוי מבוי עקום הנעשה כמנוח, ויש בעקמומיותו יותר מעשר, א"כ הוי כמפולש לכו"ע ואף לשמואל, וצריך תיקון בעקמומיותו ולא סגי בלחי, וי"ל דמירי שאין בעקמומיותו יותר מעשר ושמואל לטעמיה, ועי"ל דמירי שהוא מקצתו מלאחריו, ואין בו פילוש כלל אחר אותו פס מצד אחד שהוא ארוך לכותל מצד אחר. ועי"ל דבכי האי גוונא לא מקרי מבוי עקום, דמבוי עקום הוי כגון שיש בתים באמצעיתו של מבוי, אבל האי דאין בו בתים באמצעיתו אלא משני צדדין ודאי לא הוי מבוי עקום.

ורואים מתוס' רבינו פרץ שהוא למד כמו הריטב"א שמה שכתוב פס ד' אמות זה לא בגלל שיעור מבוי, אלא בגלל שיעור חשוב, אז יכול להיות שתוס' ר"פ למד שלא מחלק לשתי רשויות. והסתפקנו באמת אם הנפקא מינה שלנו נכונה, שאם מבוי אחד יש לו הרבה פתחים מספיק תיקון לפתח אחד, ושאר הפתחים לא צריכין תיקון. ומצאנו שהאבן העזר מביא מהרשב"א בעבודת הקודש שכך הוא פוסק שמספיק תיקון אחד, ולא צריך תיקון לכל פתח ופתח. ועיין בסוף דברינו בשם הגאון יעקב נפקא מינה בין הריטב"א לראב"ד.

אבן העזר סימן שס"ה: מ"ש מג"א סק"ב בפי' דברי הטור דינו ליתא, דאם כן למה דחיק הש"ס בקורן זוית, ה"ל לשנויי הכי, וכן מבואר בירושלמי בדיון ב' פתחים מצד א' סגי בקורה א' לא מן הפתחים, ופסק כן הרשב"א בעבה"ק ש"ב דין ב' ע"ש (סי' ל"ו), וגם כתב שם בדיון מבוי רחב מעשרים המבואר בסימן שס"ג סי' ל"ד עושה קורה לפתח האמצעי ולשני איריין מצד הדין אין צריך כלום, ע"ש.

עבודת הקודש לרשב"א שער ב' סעיף ל"ו: מבוי שיש לו שני פתחים מצדו, ואין באחד מהן יתר מעשר, ויש באמצען פס יתר על כל אחד ואחד מן האיריין, או אפילו ככל אחד ואחד מהן, אע"פ ששני איריין לכשיצטרפו רבים עליו נותן קורה על אחד מהם ודיו, ואין צריך השני כלום.

רא"ש סימן כ"ב: מבוי שהוא רחב כ' אמה, אמר אביי עושה פס גבוה עשרה טפחים במשך ד' אמות ומעמידו באמצע, ואם יש מן הפס עד הכותל של רוחב המבוי יותר מעשר אמות יש לו דין מבוי עקום כמין חית, דאין חילוק בין אם יש הפסק גדול בין שני פתחים של צד רה"ר, בין אם יש הפסק קטן. וכתב הראב"ד ז"ל וצריך שתהא הקורה נוגעת באותו פס או בתוך ג', דבעי קורה על גבי מבוי. וכיוצא בזה מצאתי בירושלמי קורה אחת מהו שתתיר שתי מבואות, ר' ירמיה אמר ר' זעירא אמר ר' אבהו חד אמר אסור וחד אמר מותר, מ"ד אסור בנתינה למעלה מג' לכותלי המבוי, מ"ד מותר בנתינה למטה מג' לכותלי המבוי.

אז יש כמה דברים שצריך להבין ברא"ש, דבר ראשון כותב הרא"ש שאם יש מן הפס ולכותל המבוי יותר מעשר זה נקרא מבוי עקום, ולא משנה כמה הפסק יש בין שני פתחים של רה"ר, ולכאורה צריך עיון הרי למה הרא"ש מבין יותר מעשר, אפילו בפחות מעשר גם כן הרי אנו פוסקים כמו רב שגם פחות מעשר תורתו כמפולש, אז תמוה למה הרא"ש אמר יותר מעשר.

כך שואל הבית יוסף בסימן שס"ג סעיף ל"ג ד"ה ומ"ש אם יש מן הכותל יותר מעשר, וכ' חז"ל: גם זה מדברי הרא"ש ז"ל, ולא ידעתי למה כתב כן, דהא אפילו אין ביניהם יותר מעשר יש לו דין מבוי עקום שדינו כמפולש לרב דקיי"ל כוותיה, וכדמשמע בשמעתא דמבוי עקום בפרק קמא דעירובין עלה ו'. ומצאתי שהתוספות כתבו וזה לשונם: אי איכא מראש הפס של צד פנים וכו', הרי בהדיא דלא אמרו כן אלא לדעת שמואל שהוא בעל מימרא זו, וסובר דכל שאינו יותר מעשר תורתו כסתום, אבל לדין קיי"ל כרב דאמר תורתו כמפולש, אפילו אין בין הפס לכותל עשר דינו כמבוי עקום, ותמנהי על הרא"ש איך סתם דבריו, ועל רבינו ועל רבינו ירוחם שלא הרגישו בדבר זה וכו'.

מגן אברהם סימן שס"ג סעיף ל"ו: וי"א דאין וכו', הבי"ה הקשה ע"ז דהא קיי"ל בסימן שס"ד ס"ג דאע"פ שאין בעקמומיותו יותר מעשר הוי כמפולש, וצ"ל דס"ל להטור דשאני הכא כיון ששני פתחים הן בצד אחד, לא יסבב לבא סביב הפס וכמ"ש הריצב"א בתוס' עי"ש, אבל לענין יותר מעשר לא סבירא ליה כהריצב"א, מ"מ עיקר כסברא ראשונה, וכ"מ בב"ח.

א"כ המגן אברהם רוצה לחלק שבפחות מעשר הרא"ש סובר כמו הריצב"א, שמכיון ששני הפתחים יוצאים לרה"ר אחד אנשים לא יכנסו ויסובבו, אבל ביותר מעשר לא סובר כמו הריצב"א.

ה"ט"ז סימן שס"ג ס"ק כ"ו מביא את הבי"ה, ושואל עליו שלא מבין מה קשה על הרא"ש, כי אין הכי נמי אם למבוי היה צורת העיקום כמו בסימן שס"ד אין הכי נמי שיש לו דין של תורתו כמפולש אפילו פחות מעשר, אבל פה שעל ידי הפס אנו באים לעשות שני מבואות, אז לזה כתוב שאם יש פחות מעשר זה כמו פתח, והפס מחלק ועושה שני מבואות, ומה שלמטה מן הפס שיש לו דין של פתח יש מבוי אחד פתוח לחבירו, אבל יותר מעשר כבר אין לו דין של פתח, אז כל המבוי נראה שהולך בעקמומיותו, בשביל זה כתבו שצריך צורת הפתח, וזה דבר פשוט, ואינו יודע למה לא הרגיש בזה הבי"ה.

שס"ג, י"ז. בב"י, המרדכי פסק כר' יהודה שכשהקורה רחבה טפח אינה צריכה להיות בריאה לקבל אריח, אך הרי"ף הרמב"ם והרא"ש פסקו דלא כר' יהודה, וצריך גם טפח וגם בריאה, וכן הוא בשו"ע.

בב"י הביא דברי הירושלמי דבעינן שהקורה תהיה בריאה לקבל אריחים לאורך כולה (ואפי' בי"ח אריחים סג), והרשב"א ורבינו יהונתן פסקוהו להלכה, אך מהשמטת הרמב"ם נראה שהצריך שתהיה בריאה לקבל אריח אחד בלבד, והשו"ע סתם ולכא"פ ס"ל כהרמב"ם, אך במ"ב מבאר דברי מרן כהירושלמי [ועי' בכה"ח].

בב"י הרא"ש, מרדכי ורשב"א ס"ל שכשרחבה ד' א"צ בריאה, ומהרי"ף ורמב"ם משמע שתמיד צריכה להיות בריאה, ובשו"ע פסק כהרא"ש, מרדכי ורשב"א.

שס"ג, י"ח. בב"י הרא"ש סבר שמעמידי הקורה היוצאים מן הכותל א"צ שיהיו ראויים לקבל את הקורה בזה אריח, והרמב"ם פסק דבעינן שיהיו ראויים לקבל את שניהם, ובשו"ע הביא את הרמב"ם בב"א קמא ואת הרא"ש בב"א בתרא. ובמ"ב פסק שלכתחילה נכון להחמיר כהרמב"ם.

שס"ג, כ. במ"ב נקט מהראשונים שכשעקמימות הקורה היא בתוך הכשר מבוי, גם כשהדקים יותר מגי"ט כשרה, ובגא"י ואהע"ז מפסקים בזה [ונראה שהמ"ב מצדד בזה כהראשונים].

בב"י שיטת הרמב"ם שבהניח שתי קורות שאין בכ"א כדי לקבל אריח, אחת ליד השניה, אם בחיבור שניהם יש כדי לקבל אריח דהיינו שבחיבורם הם טפח, כשר לקורה ואפי' שיש ביניהם מרחק עד ג"ט, אך במהר"ם ורבינו יהונתן וכ"כ בטור ס"ל דבכה"ג לא מהני ע"י לבד, וצריך שבין שניהם יהיה מרחק שאיתם ביחד יהיה טפח ורק אז כשר, כי רק אז למעשה יכולים לקבל אריח טפח וחצי. ובשו"ע סתם כהרמב"ם, והביא בב"א את רבינו יהונתן ודעימיה.

בבה"ל ד"ה שצריך הביא דכדעת המהר"ם, ר' יהונתן וכו' (הובא לעיל), ס"ל לשו"ע ועוד דזה בעינן שביחד שני הקורות יהיו טפח, והרשב"א ס"ל דלא בעינן טפח ביחד לדעה זו. ונראה שהבה"ל נטה לכיוון השו"ע.

שס"ג, כ"ב. בבה"ל ד"ה שצריך להביא כתב שדעת הרבה מהראשונים כה"י בשו"ע, ויש את המרדכי שהחמיר מכולם והצריך שהקורות יגעו אחת בשניה. ובמ"ב ס"ק ע"ז הביא שהיש פוסלים בסעיף כ"ג כדעת הטור כאן, ושם נקט שהא"ר כתב להחמיר בזה.

בב"י הרמב"ם פסק דקורה למעלה מתחת לכ"א וקורה למטה מעל י"ט מצטרפים, ובלבד שלא יהיה ביניהם ג"ט (ובשו"ע איתא י"ט גם במשך וגם בגובה), ובמהר"ם וברא"ש פסקו דבכה"ג פסול, ובשו"ע הביא את הרמב"ם בסיומ, ואת הרא"ש ביש פוסלים. והמ"ב הביא שהא"ר כ' להחמיר כהרא"ש.

שס"ג, כ"ד. בב"י דעת הרשב"א שקורה רחבה ד"ט (דהיינו מלמעלה למטה) כיון שיש לה תורת מחיצה נפקא לה מתורת קורה, והרא"ש פליג וס"ל דכל עוד שהיא מגיעה ללמעלה עשרה אף ברחבה הרבה, ובשו"ע כ' כהרא"ש.

בשו"ע איתא דבקורה רחבה ד"ט ונעשית קצת למטה מי"ט כשרה, והמ"ב הביא דהאחרונים פליגי עליה וס"ל שמתחת ל"ט פסול [וצ"ע דגם בב"י למד שמתחת ל"ט פסולה].

שס"ג, כ"ו. בב"י איתא שהרי"ף, ר"מ ורא"ש פסקו כאב"י שאורך המבוי שיכול להיות יותר בלחי וקורה הוא ד"א, ושלא כהראב"ה שפסק כרב יוסף שסגי בד"ט, ובשו"ע פסק כעמודי ההוראה.

בשו"ע פסק שמידת האמות או הטפחים האם זה מצומצם או מרווח, זה תלוי היכא דלחומרא מרווח מרווח, והיכא לחומרא מצומצם מצומצם. והבה"ל הביא שם את שיטת הרשב"א (בעבוה"ק) שבמבוי הכל תמיד מצומצם.

בשו"ע פסק שמבוי שגבוה מכ"א ניתן להתירו בלחי, ובבה"ל ד"ה בלי הביא את הבית מאיר שמפקפק מאוד על דין זה, דאינו כשטחיות לשון הטור והרמב"ם שלחי לא מהני בכה"ג.

בשו"ע פסק שגם כשהמבוי נמוך מ"ט ניתן להתירו ע"י צוה"פ, ובמ"ב הביא שהאחרונים הסכימו לדינא שבכה"ג לא יועיל צוה"פ (ואף שצוה"פ עצמה היא יותר מ"י) [ובצ"ח שחלל המבוי י"ט, רק שהפתח נמוך מג"ט מהני צוה"פ (גבוה י"ט) לכ"ע].

בב"י בגמ' מבואר דהיכא שעשה אמלתרא מהני אפי' כשהקורה נמצאת למעלה מכ"א, ובביאור אמלתרא פסק הרמב"ם היינו קינים (ולפי שיטתו כלונסאות לא מהני), והרשב"א פסק דהיינו כלונסאות (וכ"ש קינים). ורבינו יהונתן פירש דהיינו שעושים ציורים בקנה שמושכים עין האנשים, ובשו"ע פסק כביאור רבינו יונתן.

בב"י, במבוי שצורתו גבוהה מכ"א גדול להגביה המבוי למעט גובה הקורה, ונח' אמוראים כמה צריך להיות משך המיעוט, הרי"ף הרמב"ם והרא"ש פסקו דסגי טפח, ובמהר"ם וכן בירושלמי איתא דבעי' ד"ט, ובשו"ע פסק כעמודי ההוראה.

בב"י למד בדעת הרי"ף שממעטו מכ"א שרי גם ע"י עפר, ודלא כרבינו יהונתן שלמד דרש"י שהצריך למעט דווקא ע"י בנין, ובשו"ע העתיק את לשון הרי"ף כמות שהוא "היה גבוה ובה למעט וכו'".

דצוה"פ כמחיצה גמורה, ודעת הבכור שור דלא מהני כה"ג, ואין חילוק בזה בין לחי לצוה"פ. [ובשעה"צ (סקט"ז) הביא שיטת פשרה שבמקור חיים פסל רק כששני הקנים מרוחקים מהכותל, ובספר החיים פסל רק כשזה נעשה בסוף המבוי]. ולהלכה פסק המ"ב שלכתחילה יש להחמיר כהבכור שור, ובשעת הדחק יש להקל [שם בחיי אדם איתא דצוה"פ הרחוקה ד"ט מהני ע"י שיוסיף לחי, ובבה"ל תמה עליו דממ"נ אם סובר כהתירו"ש הו' מחיצה גמורה והו' עומד מרובה ולא בעינן לחי, ואם כהבכור שור לא יעזור כי אמרו"י אתי אורא וכו'].

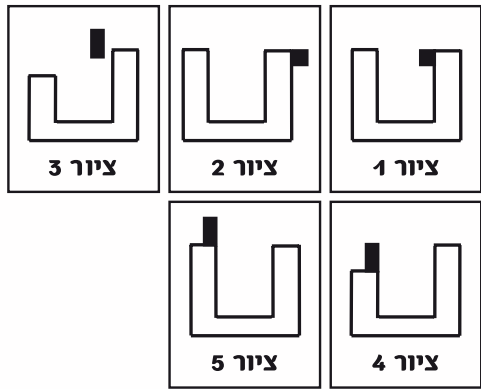
שס"ג, ז. בב"י הביא מהמהר"ם שבעינן בלחי שיעור אצבע [ונקט גם בדעתו שאם יש שני לחיים או צוה"פ סגי המשכה, והב"י למד במהר"ם שאין חילוק ותמיד בעינן אצבע], אולם ברא"ש ועוד איתא דסגי בלחי משהו. ובשו"ע (סעיף ג) איתא דסגי בלחי משהו [ובמ"ב שם (סקי"ד) איתא אפי' פחות מאצבע].

בב"י, תה"ד פסל לחי במבוי בסד בכותל שמה יתחככו בו הכלבים, וברמ"א התיר בכה"ג [והמ"ב הטעים דבריו, דלא גרע משברי שברים], אך הצריך ברמ"א לזוהר שלא יתחככו הכלבים ואז יחסר בגובה ג"ט. ובשעה"צ (סק"כ) הביא דעל אף שהט"ז החמיר בלחי מסד, הרבה אחרונים התירו כהרמ"א [ונראה שכן פסק במ"ב].

שס"ג, ט. בגמ' נפסק דלחי בין שנראה מבפנים ושווה בחוץ, ובין שנראה מבחוץ ושווה מבפנים, כשר. ובה"ג למד ששיטת רש"י שנראה מבפנים ושווה מבחוץ כזה (צ"ח 1), ונראה מבחוץ ושווה מבפנים כזה (צ"ח 2) [ועי' בב"י שחלק על הב"י בביאור דברי רש"י], והתוס' והרא"ש נח' ארש"י וס"ל שבכה"ג (צ"ח 2) לא חשיב אף נראה מבחוץ כי לעומדים נגד חלל המבוי לא נראה, אלא לעומדים מאחוריו, לכן פירשו דנראה מבחוץ ושווה מבפנים כזה (צ"ח 4), ונראה מבפנים ושווה מבחוץ כזה (צ"ח 3).

ובמ"ב ביאר דנראה מבפנים ושווה מבחוץ כזה (צ"ח 1), ונראה מבחוץ ושווה מבפנים הביא בשם האחרונים שכל הלחי מבחוץ למבוי כזה (צ"ח 5).

לוח הציורים:

שס"ג, י"ב. בב"י הביא דמשמע מהטור וכן בשם הרשב"א דלחי רחב ד"א כשפרוץ מרובה פסול. וברמב"ם איתא שגודן משום לחי אף בפרוץ מרובה, והצריך עיון בדברי הרמב"ם מהסוגיא ובשו"ע כהטור.

בטור איתא דאף בסמכו על הלחי מאתמול מהני רק בפחות מד"א, ובב"י תמה על דבריו דמרש"י משמע שבסמך מהני [והיה לי ק' בדברי הב"י, דברש"י רק משמע כשתיקן הלחי מהני בד"א ולא בשסמך, ובאמת בשו"ע כתב כהטור, ורציתי לומר דחזר בו מכח קושיתו, ושור' ש"כ בגא"י].

בב"י איתא דרש"י ס"ל היכא שרצפו ללחיים מבית המבוי לתוך המבוי פחות פחות מ"ט האורך ד"א מהני משום לחי, אמנם רק לחלק הפנימי מהלחי, והא"י ס"ל דבכל המבוי אסור, והב"י ביאר דאפשר שהא"י איירי שאין הלחי בולט כלל מחוץ לפתח המבוי, ולכן גם לא נראה מבחוץ.

ובמ"ב סעיף י"ג ס"ק מ"ז נקט לדינא דבכה"ג היכא שאין הלחי בולט כלל מחוץ לפתח פסול, והיינו שבולט קצת נדון משום לחי משום דנראה מבחוץ [ממש כמו חילוק הה"ג].

שס"ג, ט"ז. בב"י הביא מהרמב"ם והרשב"א דקורה שעשאו מאשירה פסולה, וההשגות הכשיר, ובשו"ע פסק כהר"מ והרשב"א.

במ"ב נקט דמה שהאשירה אסורה זה רק היכן שנעבדה ע"י ישראל, או נפלה מאליה וישראל לקחה, או קצצה ישראל מהעכו"ם ע"י ע"מ לקנות, אך כששייכת לגוי או שקצצה (שאז בטלה) מהני בתור לחי.

בשעה"צ (סקמ"ב) הביא דהמג"א ס"ל שכשהיהודי גזל האשירה מהגוי, הו' של ישראל, ולא מועיל בזה ביטול דממילא הקורה אסורה, והט"ז ס"ל שבכה"ג יכול העכו"ם לבטלה.

בשעה"צ (סקמ"ג) הביא שדעת המחבר ביו"ד שכשיש אפשרות לעכו"ם לבטל ל"א כתותי מכתת, ואפי' לפני שביטל, והרמ"א שם פליג, והמ"ב כאן (סקנ"ז) סתם כהמחבר.

נמצא שמקודם ראינו מחלוקת הריטב"א והרשב"א אם צריך שהקורה תיגע בתוך שלשה מן הפס או לא, דהריטב"א למד שלא צריך, וחולק על הראב"ד שאומר שכן צריך כמו הרשב"א, ואומר הגאון יעקב שכל אחד הולך לשיטתו וכנ"ל.

גאון יעקב דף י' ד"ה וכן וכו'. וכן אמר הרשב"א דקורה על גבי הפס או תוך ג' בעינן, וכן אמר הרא"ש, ופליגי, דהריטב"א דאמר מילתא פסיקא נקט, ואפילו קורה גבוהה מינה טובה עד עשרים אמה, וכן אמר משמיה דרבנן דתוס'. ואילו הריטב"א לטעמיה והרשב"א לטעמיה, הריטב"א לטעמיה דאמר דהא דאמרו התוס' דבדאיכא יותר מעשר בין הפס לכותל האמצעי הו' כמפולש כמבוי עקום, אמר עלה הריטב"א דהכא לאו כמבוי עקום, דפס היכירא הוא דהו' דלא ליתי אורא ומבטלן, ולא כשני מבואות ממש, תדע דהא לתנא אפילו קנה מהני, ה"נ כיון דחד מבוי הוא כי מנחיה לקורה אתרי כותלי מבוי, הא קורה על גבי מבוי הוא ואע"ג דאפלוגא מפס. והרשב"א לטעמיה דאמר הפס חולק באמצע, ועושה את המבוי כשני מבואות, ולפיכך אין הפס מתיר להיות כל חלק שהוא מיכשר בלחי וקורה, א"כ יש בכל מבוי ומבוי מהם בתים וחצרות פתוחים לתוכו שכ"א וא' מהם מבוי בפ"ע, כל שהוא כן נותר כאו"א מאלו בקורה כמו שאמרנו וכו', וכיון דתרי מבואי נינהו האי פס כותל שני דכל מבוי הוא, ואנן קורה ע"ג מתא בעינן.

אומר הגאון יעקב שהריטב"א לשיטתו שסובר שהפס לא מחלק לשני מבואות אלא רק עושה היכירא במבוי לחלק לשני פתחים, וזה לא שני מבואות, אז ממילא הפס זה לא כותל של מבוי, ובשביל זה לא צריך שקורה תגיע לפס אלא מספיק שיגע מן כותל לכותל, אבל לפי הרשב"א שאומר שהפס זה לא היכר אלא מחלק לשני מבואות, אז יוצא שהפס הוא הכותל השני של כל מבוי, ובשביל זה צריך שקורה תגיע לפס או לתוך שלשה, כי אם לא כן יוצא שיש קורה רק על כותל אחד של מבוי, ובכותל השני של המבוי אין קורה.

אברהם משען - קרית ספר

סיכום השיטות סימן שס"ג

שס"ג, א. בב"י, דעת הרשב"א שג' מחיצות רה"י מה"ת גם לחייב הזורק, ומדרבנן בעינן תיקון ברוח ד', ודעת הרמב"ם שג' מחיצות הו' כרמלית מה"ת, ורבנן הצריכו תיקון ברוח ד'.

ובבה"ל הוסיף דבשיטת הרשב"א אזלי הרי"ש תוס' רש"י ריטב"א, והרי"ח כהרמב"ם, ובט"ז איתא ראשונים שהכריעו בין השיטות דהיכא דבקעי רבים אז ג' מחיצות לא הו' רה"י גמור מה"ת, משא"כ היכא דלא בקעי.

שס"ג, ב. בב"י הביא מרבינו יונתן שבפסים משני הצדדים בעינן טפח לאו דווקא, וגם בשני משהויין סגי, ונראה דהב"י לא מחלק בין שעשה הפסים בידים לבין נעשו מאליהם, ובד"מ פליג וס"ל דבנעשה מאליו בעינן טפח ממש. ובשו"ע נקט דבשתייר בעינן טפח מכאן טפח מכאן (כהד"מ).

ובמ"ב פסק נמי שהבין הב"י בדעת רבינו יונתן, ובבה"ל הביא שכן דעת רוב הראשונים, על אף שדברי הד"מ כתובים בתוס' בתירוץ השני, והביא שם שדעת החי אדם להחמיר כהשו"ע אם לא בשעת הדחק.

בבה"ל ד"ה כיון הביא את דברי המג"א שכל רוחב המבוי ד"ט א"צ תיקון, והאחרונים השיגו על המג"א, והבה"ל תמה על השגתם משום שדבריו כתובים כבר להדיא בראשונים ופסק כהמג"א.

שס"ג, ג. במ"ב המג"א והגרי"א ס"ל שאם הוודיעו לאדם שהוא לחי לא בעינן קשר, והת"ש ס"ל שגם בהו בעינן קשר שמה יברח.

שס"ג, ד. בשו"ע איתא דאם יש קצת כותל ברוח רביעי עולה משום לחי, ובלבד שיהא בו רוחב טפח, ובבה"ל ד"ה ובלבד נקט דהשו"ע לשיטתו דבנשתייר בעינן טפח, אך לפי מה שפסק כהראשונים דבנשתייר לא בעינן טפח, גם כאן פסק דסגי במשהו [ובת"ש נקט שגם אם נקל המצב הכא חמירא, ולא הסכימו אינו באחרונים].

שס"ג, ה. בשה"צ כאן נקט שאף שלחי צוה"פ תקועים במסמרים עד י' מהקרקע, אך למעלה מכך מתנועע ברוח עם הקנה שעל גביהם, לא מהני ונתבטל ממנו שם צוה"פ, אך למחצית השקל שס"ל שאין קפידא במה שהקנה שע"ג יזוז מהני בכה"ג (ובלבד שישנה הקנה העליון מכוון לתחתונים [דרשו]). והסתפק בשעה"צ שכשהקנה שע"ג קצר מרוחב המבוי התחתונים ומנידתם הרוח האם מהני.

ובמ"ב נקט דבלחי ודאי דכנ"ל מותר דהיכא דה"ט חזקים מהני, ולא אכפת לן מה שהרוח מנידה מה שלמעלה מזה.

שס"ג, ו. בשו"ע הצריך שלא יהיה הלחי רחוק מן הכותל ג"ט, ובמ"ב הביא מהשא"ג דהטעם הכא דע"ז יבוא אורא דהאי גיסא ודהאי גיסא ויבטלו ללחי, ולפ"ז כשהלחי רחב כמידת הפרוץ לית לן בה, ומהמג"א בשם התוס' הביא דטעם הפסול הוא משום דהו' מחיצה שהגדיים בוקעים בה, ולפ"ז אסור גם כשהלחי רחב, והמ"ב החמיר כהמג"א.

במ"ב הביא דעת הת"ש ועוד כשמתקן הרוח הד' הפרוצה במבוי ע"י צוה"פ, מהני אף שרחוקה ג"ט מן הכותל, ול"א אתי אורא משום

די בבנין טפח כרוחב הקורה, ובבה"ל ד"ה בבנין הכריע כהמג"א דבעפר מהני.

הב"י במבוי בפחות מ"ט שחוקקו להשלימו ל', **עמודי ההוראה** פסקו כאב"י דהמשך החקק בד"א, ודלא כהראב"ה דכר יוסף דבע"י ד"ט, ומשמע כעמודי ההוראה [וזה בעצם אותה מח' ממש שחלקו בכמה משך מבוי בעינין וכדלעיל].

בב"י, **ברש"י** (בעירובין) פ' דמבוי שיהיה נתר בלחי וקורה בע"י שיהיו פתוחים לתוכו שתי חצרות, ולכל חצר בית אחד, **ורש"י** (**בבב"ר**) **ועוד ראשונים** פירשו דבע"י שתי חצרות ושני בתים לכל חצר.

הביא פירוש הרב המגיד בכ"מ דבע"י חצרות, ומלבדם בתים שפתוחים ישירות למבוי, ובשו"ע נקט כפרש"י.

בב"י בטעם הדבר דבעינין שיהיו פתוחים לתוכה בתים וחצרות, כ' **רבינו יהונתן** דמשום דמבוי בעינין לעשות שיתוף מבואות ובשביל זה צריך להיות שם חצירות, וצריך לעשות גם עירוב חצירות, ולכן צריך לפחות שני בתים, ואין סומכים על שיתוף במקום עירוב, ובב"י איתא דזה נכון לרש"י שסבר שאין סומכים, אך **להרמב"ם** שס"ל דסומכים, צ"ל דהטעם דבעינין בתים וחצרות כי אז השימוש במבוי הוא כללי יותר ולא מקום הצנע, ומקום דיורים כזה שצריך תיקון חזק בשל חצר. ובמ"ב הביא את הטעם השני.

בב"י כששתי החצירות פתוחות זו לזו לסתם מתני' מהני, ורב פליג וס"ל שבכה"ג חשיב חצר אחת, **הרא"ש**, **מרדכי** ו**ד"מ** פסקו כסתמא דמתני', ובשו"ע לא הכריע (משום דבב"י כתב שנקטינן כהר"ף והרמב"ם), וברמ"א סתם כהרא"ש והביא את הר"ף ב"א, ובמ"ב נקט בשם האחרונים לקולא.

בב"י **הרשב"א** ס"ל שאורכו גדול מרוחבו הוי מבוי, וחצר הוי או שמרובעת בדיוק או שרוחבה גדול מאורכה, ו**גדולי המורים** כל שחצר הוי רק שמרובעת בדיוק [אורכה כרוחבה], ובמ"ב סעיף כ"ו סתם כהרשב"א.

ברמ"א, ת"ה הביא שהאידינא נוהגים לתקן כל המבואות בצוה"פ [בין במבוי סתום, ובין במבוי מפולש]. והיכא שתיקן צד אחד של מבוי מפולש בצוה"פ, דעת **המג"א** **ועוד** שבצד השני סגי בשני לחיים, ודעת **הת"ש** **ועוד** שמצד המנהג בכל גוונא בעינין צוה"פ מכל צד. והמ"ב פסק להחמיר לכתחילה ולהקל בשעת הדחק.

במ"ב, נח' האחרונים במבואות שלנו שאין פתוחים לתוכם בתים וחצרות, והמבוי עקום, האם בעינין תיקון בעקמומית, דעת **המג"א** **ועוד** דלא בעינין כדון חצר, **וה"ט** **והמשאית בנימין** מחמירים דבעינין, ונקט המ"ב דהמנהג להקל.

במ"ב סתם **כה"ט** שכשעמודי צוה"פ עשויים חיפופים פחות פחות מג"ט כשר, והביא ב"ש מחמירים את **הת"ש**.

ש"ס, **כ"ז**. בב"י **רבינו יהונתן** ס"ל דבבב"ר שאורכה גדול מרוחבה שניתרת בלחי וקורה צריך שיהיו פתוחים לתוכה חצרות ובתים, **התוס'** **ועוד** ס"ל דדווקא כשפתוח לרה"ר בעי שיהיה חצרות ובתים וכו'. אולם חצר שפתוחה רק למבוי לא צריכה שיהיו קצוות ובתים וכו', וברמ"א נקט את שיטת התוס'.

בב"י הביא מח' ראשונים במבואות שלנו, שאין בימינו רה"ר מה"ת, האם סגי לתקן את המבוי בלחי וקורה אף שאין פתוחים לתוכו בתים וחצרות, או שלא פלוג ותמיד בעינין במבוי שיהיו פתוחים לתוכו בשביל שיהיה סגי בלחי וקורה, **הסמ"ק** ס"ל דלא פליג, **והמהר"ל** התיר אף כשאין פתוחים לתוכו.

ש"ס, **כ"ח**. בב"י **הרמב"ם** **והר"ף** ס"ל דמבוי שאין ברחבו ג"ט א"צ תיקון, **והר"מ מרוטנבורק**, **רא"ש** **ראב"ד** **ורשב"א** הקילו יותר וס"ל שכשאין ברוחבו ד"ט א"צ תיקון (הב"י נקט דאף אם נחמיר כהרמב"ם זה רק היכא דמבכפנים המבוי רחב ד"ט ובראשו מתקצר, אך כשבפועל הוא פחות מד"ט, דינו כמקום פטור וא"צ תיקון).

ש"ס, **ג**, **כ"ט**. במבוי שצדו אחד פונה לים, לגרסת **רש"י** **רשב"א** **ועוד** חיישינן שמא יעלה הים שרטון ותבטל המחיצה, ולכן צריך לתקן את אותו הצד. **והרמב"ם** גרס דלא חיישינן שמא יעלה הים שרטון [והובא בב"י גם שיטת הריב"ש שלא כל צד המבוי פונה אל הים, אלא רק חלק ממנו שיותר מ"א, ובאחרונים דנו אם הריב"ש שיטה חדשה או מודה לרמב"ם רק שצריך ציור אחר]. **ובב"י** איתא כיון שהר"ף והרמב"ם מסכימים לדעה אחת הכי נקטינן, **והר"מ** הביא דאין לדחות דברי הפוסקים הנ"ל מפני הרשב"א והר"ף. בשו"ע סתם דלא חוששין שיעלה הים שרטון, והרמ"א הביא שיש שחולקין, והמ"ב כי שהסכימו האחרונים להחמיר שיטה זו.

במ"ב הביא **המג"א** דהכא מיידי שאין עוברות ספינות מצד הים, כי אם כן אתו רבים ומבטלי מחיצתא. **והרבה מהאחרונים** פליגי עליה, ונראה משה"צ (סקצ"ד) שמכריע כמותם.

במ"ב הביא דמשמע מכמה אחרונים שכשיש צד למבוי שפונה לנהר, ויש עליו גשר שמהלכים ממנו למבוי, מתבטלת שם המחיצה ובעינין שם צוה"פ, ובשעה"צ (סקצ"ה) הביא **הת"ש** **ופמ"ג** ס"ל שרק כשהגשר רחב יותר מ"א דאז חשיב נפרצה, **והנ"ב** **וח"א** פליגי וס"ל שגם ברחב ד"ט צריך תיקון.

[במ"ב, לשיטה החוששת שמא יעלה הים שרטון החשש לפי **רש"י** הוא שאנשי המבוי יאשרו לטלטל בו כרגיל, והרי הם פרוצים בצד זה, **והמגיד משנה** נקט שהחשש הוא שמא יבואו קעת לטלטל מהמבוי אל היבשה החדשה, והמ"ב נקט כרש"י, דלמ"מ יצא חומרא שלא מהני מתלקט ד"א מ"ט], ואף שישים צוה"פ לא יעזור.

במ"ב הביא **המג"א** ס"ל שבימות הגשמים המקומות שהמים נקרשים מבטלים המחיצה [ובשעה"צ הביא שיטת הט"ז שאף בימות החמה המבוי פסול במקומות אלה, והרבה אחרונים חלקו עליו], **ואהע"ז** **וחת"ס** ס"ל שמים נקרשים לא מבטלים המחיצה, ונקט במ"ב שאם בשפת הנהר עד הקרישה מתלקט ד"א בתוך י"ט בודאי יש להקל.

ש"ס, **ל**. בבה"ל, **מחצית השקל** ס"ל דמה שאסור להניח הקורה באלכסון במבוי שצדו א' ארוך וא' קצר, זה רק כשרוצה להשתמש כנגד הארוך, אך אם ישתמש רק כנגד הקצר מהני לשים הקורה באלכסון. **והפמ"ג** חולק, ובבה"ל כ' שמסתבר כוותיה.

במ"ב סתם **כה"ט** **ועוד** שכששם לחי אחד כנגד הקצר ואחד כנגד הארוך לא נסתם באלכסון, דלא **כהע"ש** **והב"ח** שהתירו בכה"ג [וגם לאוסרים כנגד הקצר סתם, אם לא בחצר דבעינין שני לחיים וליכא].

במ"ב סתם הלהכה כדעת **הרמב"ם** שלא מועיל קורה באלכסון שצד אחד ארוך מחבירו אף בכל שיעור, ובבה"ל הביא **ירושלמי** שצד אחד קצר בג' אמות מהארוך שרי באלכסון [אך פסק בבה"ל שההבדל בין הכתלים לא נראה לעין, יש להקל בנתינת הקורה באלכסון, וכן בדין שני לחיים בחצר אם הם לא לחי אחד מול השני ולא נראה ההבדל לעין, שרי (והחזו"א פליג)].

במ"ב סתם **כה"ט** שכשעשה הקורה באלכסון בתוך המבוי לא מהני כשהיא יותר מג"א, ובשעה"צ (ס"ק ק"ד) הביא **שהשולחן ע"י שיטים** הקיל בזה, [ובב"ה ד"ה יכול העיר שלירושלמי שההבדל בין הכתלים פחות מג"א, לא אכפת לן באלכסון שיהיה יותר מ"א].

ש"ס, **ל"א**. בב"י **ברא"ש** **והמרדכי** למדו דהטעם שבני החצר החיצונה עשו תיקון שאוסרים אלו על אלו (עד שערבו), כיון שהורגלו יחד לערב כך את המבוי א"א לחלק את המבוי, וכל אחד יהיה לבדו (והמ"ב מוסיף דהוי כמו חצר אחת ששכחה לעשות שיתוף מבואות), **ובריב"ש** איתא שרק כשהחיצונה מותר בפני"ע יכולה לערב עם הפנימית, וכשיכולים לערב ולא מערבים אוסרים אלו על אלו, ובמ"ב כ' טעמם של הרא"ש והמרדכי.

בב"י הביא **מרדכי** **ור"מ** שאם עשו שתי החצירות צוה"פ ביניהם כל אחת מותרת לעצמה, **והריב"ש** פליג וס"ל דבכה"ג אוסרות אחת על השניה, ובשו"ע כהמרדכי [וחשוב לדעת שגם השו"ע מודה דהיכא שיש דריסת הרגל אחד על השני לא מהני צוה"פ, ואוסרים אחד על השני].

ש"ס, **ל"ג**. בב"י הביא דברי **הרא"ש** שכשיש מן הפס עד הכותל האמצעי יותר מ"א, יש לו דין מבוי עקום, **והב"י** פליג ור"ל שאף בפחות מכך יש לו דרך של מבוי עקום (והביא ראייה מהתוס'), והביא ג"כ שיטת **הריצב"א** דבכה"ג לא נקרא כלל מבוי עקום, ואף לא ביותר מ"א, כי שני הפתחים פתוחים לאותו צד ברה"ר, **והרשב"א** גם ס"ל דלא הוי מבוי עקום כשיש שיעור (כי למד אחרת לגמרי סוגית מבוי עקום).

ובשו"ע פתח שיש לו דין מבוי עקום, וברמ"א הביא ד"א שרק כשהפס רחוק י"א מהכותל האמצעי, ובמ"ב הביא שלדינא הסכימו האחרונים עם דעת השו"ע [ובבה"ל ד"ה יותר מ"א נקט לדינא כיון שהגרעיק"א הביא לקמן שאין לדחות דעת הרשב"א, והגם שאפשר לסמוך על דעת הריצב"א, אפשר דעכ"פ לא להחמיר יותר מדעת הרמ"א כאן].

ש"ס, **ל"ד**. **בשו"ע** איתא דאם ישבוק פתחא רבה דפרוץ המבוי ויכנס בפתחא לא יתבטל הפתח הגדול, וצריך לשים צוה"פ בזוטא, ובמ"ב הביא **רעק"א** דאם נכנסים דרך הפתחא אליו לא מועיל מה שיעשה שם צוה"פ, אלא צ"ל צוה"פ לרבה ואז לא יתבטל למרות שנכנסים לזוטא [ובדרשו החזו"א צידד בגירסת השו"ע דכשיש צוה"פ לזוטא חשיב כסתום, ובכניסתם לא מבטלים את הפתח הגדול].

ש"ס, **ל"ו**. בבה"ל ד"ה הוי כמחיצה, הביא שדעת **המג"א** דלתוס' גם בתל אומרים אתו רבים ומבטלי מחיצתא, ומתבטלות מחיצות המבוי, **ורמ"א** **ואחרונים** (וכן הכריע הבה"ל) פליגי אמג"א.

עוד למד **המג"א** דבקיעת רבים היא לא פחות משישים רבוא, ולא ניחא להם **לאחרונים** בכך. [המג"א הוציא דבריו (בתל) מהתוס' שס"ל דמשום שלא נעשו בידי שמים הוי מחיצות לא מועילות].

אביחי כהן - אופקים

סימן שס"ד

א. בענין מה דצריך בתים וחצירות פתוחים למבוי להתיר בלוק

הנה במ"ב כי הטעם דבעינין בתים וחצירות פתוחין לתוכו, דבעינין שיהא מקום שאין עושין בו תשמישי הצנע, ובכה"ג הקילו בלוק. והנה הא דחצר שארכו יותר מרחבו מהני ביה לוק, הוא לכאוי ג"כ מהך טעמא דע"ז אין עושים בו תשמישי הצנע, שהרי רוב החצר

מגולה כנגד הפתח, והנה לפי"ז כשיצטרפו ב' הדברים גם שאין בתים וחצירות וגם שארכו יותר מרחבו, כ"ש שאין בו תשמישי הצנע וכ"ש שיועיל בו לוק, ולפי"ז צ"ע טעמא דמבואות דידן אינן ניתרים בלוק, ובפוסקים א"י הטעם לפי שקרובים לרה"ר, וע"י בב"י ומ"א מה דשקו"ט בדין מבוי הקרוב לכרמלית, עיי"ש, ושמא י"ל דבמקום הקרוב לרה"ר החמירו בו יותר שלא יראה כרה"ר, וא"כ צ"ל דרה"ר אין דרך שבתים וחצירות פתוחין לתוכו כי אם מבואות פתוחין אליו, ולהכי בעינין שיהיו בתים וחצירות פתוחין שיהא בו צורת מבוי, ועדיין צ"ע דכ"ש כשבתים ממש פתוחים אליו דלא דמי לרה"ר, וא"כ צ"ע טעם חומרא זו שהחמירו במבוי יותר, וצ"ל דהוא כבר בגדר לא פלוג בשם מבוי, ועדיין צ"ע.

ב. בהא דאין מתירין בב' לחיים אי נאמר גם בחצירות או רק במבואות שלנו

ברמ"א ומ"ב מבוי דהחמירו לעשות צוה"פ, והנה מה דאין עושין לוק הוא פשוט דאין לנו מבואות כמוש"כ הרמ"א, אך מה דלא מהני ב' לחיים זהו חומרא אטו מקום שנידון כמפולש, או אטו מקום שפירצתו יותר מי', ע"י היטב במ"ב, ולכאוי נפק"מ בזה אי חומרא זו רק במבואות שלנו דמחמירין בזה בפילוש, ע"י מ"ב סי' שס"ה, ושייך טעם א', אבל בחצירות דלא שייך טעם זה עיי"ש במ"ב דמקילים בפילוש, וכד' החזו"א, א"כ ליכא הך חומרא, אך אי מצד טעם ב' שייכא גם בחצירות, ובשונה הלכות הכריע להחמיר, ע"י סי' שס"ד דין ח', וכ' שם דלמד כן מביה"ל סוף סי' שס"ד, אך לא הבנתי ראייתו, דהתם מיידי במבואות שלנו ולא בחצר, ואולי כוונתו מדהביא שם רק לטעם הב', וק"ל.

בענין מבוי עקום שעשו לו דלתות

הנה מבוי בשו"ע סי' שס"ד סוף סעיף א' דכשעשה תיקון בדלתות א"צ תיקון בעקמימות, ונר' הטעם דא"צ בגדר תיקון אלא בגדר עיכוב הפילוש, וכבר לא נחשב למפולש כלל [וע"י במג"א סי' שס"ג סכ"ו עוד כלל דרה"י המיוסד על עומד ג"כ בגדר מקום שא"צ תיקון, ומבואות שבתוכו א"צ תיקון בעקמימות, והארכתי בזה בעז"ה במק"א], ובאמת כבר כ' החזו"א דדלת אפי' הננעלת בלילה עכ"פ לשעה שהיא פתוחה אין עליה שם מחיצה, אלא דמ"מ כבר אינו בגדר מפולש [וע"כ הצריך גם צוה"פ, ע"י סי' ע"ח], ולשון השו"ע משמע שה"ה להרמב"ם בדלת הראויה להנעל אף שאינה ננעלת, ויל"ע אם נימא כן גם לגבי מבוי דסגי בזה לכוי"ע בדלת הראויה להנעל מצד א' לחוד כמפוי בגמי בדף ו', ובגמי שם גבי מבוי דנהרדעא, ועיי"ש ברש"י משמע דלא מהני, ומסברא נמי לא מהני דראויה לנעול אין מעכב פילוש, אלא שהוא תיקון הפירצה להורות שראוי לנעול, וכיון שא"צ אלא תיקון נצטרך תיקון בכל עקמימות ועקמימות, אך כבר כ' דל' השו"ע לא משמע כן, ועכ"פ כשעשה בב' הפתחים דלת הראוי לנעול, וסתימת המ"ב דה"ה בדלת מצד א' להמקילים או באופן המועיל וכנ"ל. ונפק"מ לפי"ז דאם עושים תיקון של ראוי להנעל א"צ שום תיקון בעקמימות, ועכ"פ באופן דמהני או להסומכים ע"ז, וצ"ע בזה [שו"ר לד' החזו"א סי' ס"ט סק"ב שלמד מדברי רש"י הנ"ל שמחמיר בזה, ובמ"ב מהדור דרשו העתיקו בשם עולת שבת שמיקל, ואין הספר תח"י לעינין בו, ועדיין צריך לי תלמוד].

בן ציון גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

שיטת ה"ט"ז בצוה"פ מן הצד

כ' במ"ב סי' שס"ד סקס"ד: "ודע דמה שמיקל ה"ט"ז וכו' כל האחרונים חולקים עליו וכו'" - **וע"י נתיבות שבת** (עמ' ר"ב) שנראה שדעת הא"ר כה"ט"ז, ומציין לספר "דעת תורה", ושם (בהלכות עירובין עמ' ל"ז) מביא שבספר "קובץ" כ' כה"ט"ז, ושכן נראה בס' האשכול, אך מסיים: "אבל בריטב"א מוכח ומפורש דלא כה"ט"ז".

בענין אם יש לסמוך על הטעליגראף במקום צוה"פ

במ"ב שם מציין לכמה משו"ת האחרונים בזה, **וע"י דעת** עמ' ל"ד-ל"ז, וע"י גם בכרך השו"ת סי' ק"ל (עמ' קנ"ח). **ויש בזה מכתב מהגה"ק ר' אריה צבי פרומר זצ"ל הי"ד - במאסף "נזר התורה"** (מנחם אב התשס"ה) בענין תיקון עירובין בעיירה סוסנובא, ויש שם גם מבוא נרחב מהרה"ג ר' יוסף ויטמן שליט"א [שם מונה החסרונות שבעירוב שעי" עמודי חשמל וכדומה (מצד צוה"פ מן הצד, ומפני הרואים, ומפני שהחוטים אינם מתוחים, ומשום לחי העומד מאליו, ומשום מחיצה שאינה עשויה לדור בתוכה, ואם חלק מהעמודים חוצים את העיר האם ניתן לשייך לעירוב רק חלק מן העמודים, ומשום מחיצה שאינה עשויה לדור בתוכה, וכשיש גם עירוב אחר - משום מחיצה שלא סמכו עליה בער"ש, ואופן תיקונים להניל ואיך לתקן], ובהערות שם מובא דעות האחרונים בהרבה מפרטים הנ"ל ואחרים, ובענין סוגים שונים של עמודים, ובסוף מצורף שם גם מכתב מהרב פנחס קורנפלד שליט"א מאנטוורפן, ובו ידיעות חשובות איך נהגו בזה גדולי ישראל שם, ודעות האחרונים בענין עצת הביילסק"ר זצ"ל [וכמובן ציון להרבה ספרים המדברים בהנ"ל].

דרור בנימין סנדלר - אופקים

וכ"מ באבן העזר שבקיעת רבים בחצר אוסר כמו במבוי, והא דתניא (עירובין כב:) חצר שרבים נכנסים בזה ויוצאין בזה מותרת, היינו שיש לה גידודים (עי' רש"י שם), הרי גידודים מתיר אפילו שרבים עוברים שם, ועי' בחזו"א (סי' ס"ה סק"ס) שפירצת ד' טפחים בשאר רוחות או כשרבים בוקעים בה ואין בה גידודים.

מרכזי רפאלי - בני ברק

בענין פרצה הגדולה מהפתח המתוקן בלחי

שעה"צ סי' שס"ה סק"ג: דל"ח שילכו בפתח קטן - יל"ע באם ה" הפרצה גדולה מהפתח המתוקן בלחי, כגון שרוחב מבוי כ"ח אמה, ועשו קיר כ' ונשאר ח' לפתח ותקנו בל"ק, ואח"כ נפרץ מצדו בראשו ט' אמות דעומד מרובה והוי פתח, אבל פתח גדול מהפתח המתוקן בל"ק, ומלשון פתחא רבא וזוטא משמע דבזה תלוי, ובמ"ב לא ביאר זה.

שוב ראיתי שכל זה טעות, שהרי מבואר בסי' שס"ג סק"מ שיעומד מרובה מועיל גם בראשו של מבוי, ואי"כ כל שהעומד מרובה על הפרוץ אם הפרצה יתירה על הפתח אי"כ שום תקון בפתח דניתר בעומד מרובה, אלא דקשה לשון המ"ב שכ' דשרי פירצה עד עשר אמות ע"י עומ"ר, וזה אינו, דכה"ג שוב אין צריך לתקן כלל פתח המבוי.

חיים יוסף יעקבוביץ - רמת בית שמש

בדעת המ"ב בשיעור פירצת מבוי בזה"ז

סי' שס"ה ס"ב: מבוי שנפרץ מצדו שלא כלפי ראשו שיעור פרצתו בעשר אמות, והוא דלא בקעי בו רבים, ואם בקעי בו רבים אוסר פרצה ד' טפחים, ובמ"ב ס"ק ו' כ' דבבבא לעולם שיעור פרצתו עשר אמות, ובמ"ב מסתפק במבואות שלנו דאין להם דין מבוי לענין תיקון לחי או קורה, אם צריך להחמיר לענין פרצה ד"ט בדין מבוי, וסיים דיש להחמיר, ובבית מאיר כתב דמדינא נוהג כל אלו דינים במבואות שלנו, עכ"ד המ"ב. משמע דהכריע המ"ב להחמיר. וצ"ע דבסי' שס"ג סק"ח כתב דעיר שהנהר חומתו אם יש גשר הוי פירצה, ובשעה"צ סקצ"ה הביא דלפ"מ ותו"ש היינו כשהגשר רחב י' אמות, דפחות מזה הוי פתח, ולנו"ב וחי"א פרצתו בד' טפחים, ובחי"א מבואר טעמו משום בקיעת רבים בפרצת מבוי כמבואר בסי' שס"ה ס"ב, ושם לא הכריע המ"ב להחמיר. ועוד קצ"ע דמשמע דהב"מ לשיטתו בסי' שס"ג בשעה"צ סק"ב לענין מבוי עקום בדין מבואות שלנו שמחמיר שיש לו דין מבוי, ושם משמע דנוטה להקל דלא כהב"מ, ועי"ן.

דוד שיפריץ - קרית ספר

סיכום השיטות סימן שס"ה

שס"ה, א'. בבה"ל ד"ה אם הביא מהמג"א שאם לא שיעור עומד ד"ט מצדו כלפי ראשו ורוצה להעמידו, אין מועיל להעמידו ד"ט, כיון דהוי כתחילת מבוי, ונקט כהתוס', אולם רש"י פליג אתוס' וגם בצירור זה סגי בד"ט, ובהב"ל לא ברירא ליה לפסוק כהמג"א כי יש הרבה מפרשים שקמו בשיטת רש"י.

בבה"ל ד"ה אסור הסתפק שכשאין ד"ט מצדו כלפי ראשו, ויש בצידו פרצה יותר מהג"ט, האם מועיל בפרצה זו צוה"פ, עוד הסתפק שם ונשאר בצ"ע האם ככה"ג יש לעשות צוה"פ בפתח המבוי.

שס"ה, ב'. בב"י הרא"ש, ר"מ ור"ף ס"ל דלהלכה פירצת מבוי מצדו בג"א, על אף דאין גידודי, ורבינו יהונתן, רד"ה וראב"ה פסקו כרב חנן דבעינן גידוד, ובש"ע לא הצריך גידודי.

במ"ב סתם דגם בראש המבוי ממש מועיל פירצה עד י"א (כל עוד שישאר עומד מרובה), והמג"א ס"ל שבפירצת ד"ט לא מועיל כבראש המבוי, כי הקורה צריכה להיות מונחת בין שני כותלי המבוי, ורוב האחרונים פליגי עליה (וכסתימת המ"ב) וס"ל שמה שהקורה מונחת על העומד כשיור נחשב כאילו מונחת על הכותל כולו (וה"ה בלחי).

בש"ע איתא דפירצה מצד המבוי יכולה להיות עד י"א, והוא דלא בקעי רבים, ובמ"ב סתם דלא בקעי רבים, היינו שיש במקום הפירצה ט"ט ורפש שאין דרך רבים לעבור שם (וכ"ש היכא דאיכא גידודי), והוא מפירוש רש"י, ובבה"ל הביא מכמה פוסקים שכל שאין דרך רבים לעבור שם מקרי לא בקעי רבים, וכ' שאפשר שגם רש"י רצה בזה, ונראה שמצד כך.

במ"ב סתם דהטעם שבקיעת רבים מן הצד אוסרת, דאז אינו נקרא פתח אלא דרך הרבים, והשעה"צ הביא מהאחרונים דהטעם דאז הוי בכלל מבוי מפולש, ובתו"ש איתא דחיישינן שמא יקצרו דרכם ולא ילכו בפתח שבו הלחי והקורה (והשעה"צ לא הסכים עמו).

ברמ"א איתא דכשבקעי רבים מן הצד צריך לתקן הפירצה, ובמ"ב סתם היינו שימעט הפירצה מדי"ט או שישים צוה"פ, ובבה"ל הביא מהפמ"ג שסגי בתיקון לחי או קורה, ובגרי"ז כ' שדינו כמבוי מפולש, ואז אם בפינת המבוי יש לחי או קורה בפירצה צריך צוה"פ, ואם בפתח המבוי יש צוה"פ בפירצה עושה לחי או קורה.

בכרמלית עד פנימי סותם, ומשם ולחוץ בטל לכרמלית, וא"כ אין מקור למק"פ גמור דיתבטל לכרמלית. אך גם לרש"י ותו', עיי"ש ברש"י שפיר דמקום שהוא כרמלית מצד עצמו אלא שחסר לו שיעור, מצטרף עם הכרמלית להיות כרמלית גדול שיש לו שיעור, וזה לא שייך בגובה או נמוך ג"ט שמובדל, ואין מצטרפין להשלים השיעור. וצריך לומר דהר"ן והרמב"ם מפרשים הסוגיא בדף ט' באופ"א, ובאמת דעיי"ש שלאב"י שאני איסקופה גבוהה ג"ט לאינה גבוהה ג"ט, ולכא"ה ה"ה לרבא בפרוץ לכרמלית, אך לר"מ ור"ן נצטרך לומר דבפרוץ לכרמלית חמור טפי, ולא תלוי בגובהו כלל, ועדיין צ"ע בזה.

ב. בסי' שס"ג שעה"צ סק"א כתב דאפשר דלכו"ע מקום שאינו לא ארוך ולא רחב דע"ד א"צ תיקון בראשו, וסיים דאף אם הר"מ חולק מ"מ אנו נקטינן הכי, והנה סברתו משום דהוה מק"פ, ומק"פ א"צ שום תיקון, אך צ"ע דלכא"ו בפרוץ לכרמלית נדונו כמק"פ הפרוץ לכרמלית, וצ"ל דהכא שאני לפי שאין כרמלית מקיפו מכל צד, וכמוש"כ בסוף סי' שמה"ה בביה"ל בשם הגר"ז, עיי"ש בסי"ז. אך צ"ע דמ"ש מבין הלחיים למ"ד דנידון כמק"פ, ובפרוץ לכרמלית נאסר כמבוי בעירובין דף ט' ובש"ע סי' שס"ה, וכבר נת' שזה מקור הדין דמק"פ בכרמלית. שו"ר שבאמת החזו"א מחלק בזה בין פרוץ ד' לכרמלית לפרוץ פחות מד' לכרמלית, ואולי גם המ"ב לא מיירי אלא כשפתחו אינו רחב ד', אך סתם מאוד בזה, וצ"ע [ובעיקר ד' החזו"א יש בזה סתירה בין סי' ע"ג לסי' צ', ועי' מש"כ בזה מרן הגר"ח שליט"א בשונה הלכות סי' שמה"ה דין ל"ט, ואכמ"ל].

בן ציון גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

שיעור פירצה במבואות שלנו ודין גידודי

סי' שס"ה סעי' ב': נפרץ מצידו שיעורו בעשר אפילו לא נשאר מן הכותל ביסוד כלום, והוא דלא בקעי רבים. הגה, אבל אי בקעי אפילו לא נפרץ רק ד' טפחים צריך לתקנו שם.

א. ובמשנ"ב ס"ק ו' כ' בדמקום שבקעי רבים אין שם פתח, אך בחצר שיעורו בעשרה אפילו בקעי רבים, ומסתפק המג"א לנתבאר לקמן סי' שס"ו סכ"ו שאין מבוי ניתר בלחי וקורה אי"כ פתוחים לתוכו ב' חצרות וב' בתים ויהא אורכו יותר מרוחבו, אבל בלא"ה דינו כחצר, מעתה במבואות שלנו יש דין חצרות.

יל"ד האם ה"נ שיעור הפירצה יהא עד י' אפילו שרבים בוקעים בו, וסיים המג"א דיש להחמיר, אולם הבית מאיר כתב דמדינא נוהג כל הדינים במבואות שלנו, דרק לענין להתיר המבוי בלחי וקורה צריך שיהיו בתים וחצרות פתוחים לתוכו, והיינו משום שיש הרבה דיירים לא משתמשים שם בדברים צנועים, לכן סגי בתיקון לחי או קורה, אבל אם אין בתים וחצרות פתוחים לא ניתר בלחי, משא"כ לדיני פרצות לא צריך שיהיו בתים וחצרות פתוחים לתוכו, אך התנאי שיהיה אורכו יותר מרוחבו צריך גם בפרצות כיון שהוא תנאי בהל"מ.

והנה בחזו"א (סי' ס"ה סקנ"ב) כתב דאף לענין פרצות לא נחשב למבוי אלא כשיש בתים וחצרות פתוחים לתוכו, ואם אין פתוחים לו דינו כחצר, והטעם דזהו גדר חצר שנתנו לנו חכמים, ואי נימא שיש מבוי בלי בתים וחצרות אי"כ אין לנו גדר חצר. ועי' בסי' ע"ט סק"א דכתב שא"א להחמיר בזה, אך המחמיר תע"ב.

ב. ובדין חצרות שבזמנינו עי' בח"א דבעיר וילנא יש בתים וחצרות שפתוחים למבוי, לכן יש למבואות דיני מבוי, אולם החזו"א (סי' ס"ה ס"ק נ"ב) כ' שבוה"ז אפילו שהבתים פתוחים לחצר אין לחצר דין חצר, כיון דלשם חצר צריך שיהא תשמישי חצר, כגון בישול ואפיה וכביסה כבזמן חז"ל, ובזמנינו אי"צ להשתמש בחצר תשמישי דירה, לכן גם חצרות הפתוחות למבוי לא נחשב שחצרות פתוחות לתוכו, ואינם ניתרים בלחי וקורה. [והנפק"מ בזה גם להדלקת נרות חנוכה בפתח החצר, ואכ"מ].

ג. ובכה"ג שלא בקעי רבים משום שיש שם רפש וטיט, בביה"ל הביא מהלבוש דאף שאין רפש וטיט אי לא עוברים שם בפועל לא נחשב בקעי רבים.

אך יל"ד ככה"ג שיש רפש וטיט ועוברים שם, האם נחשב בעצם למקום שלא בקעי רבים, או"ד חשיב לא בקעי רק שמטונף כ"כ עד כדי שא"א לעבור שם כלל, ובשו"ת מהרש"ם (ח"ב סי' ע"ז) דן בזה, ומשמע שנקט לחומרא שאפילו כשאין רבים עוברים שם צריך עיכוב של ט"ט וכדומה כדי שלא יחשב לבקעי רבים.

מיהו מדברי הביה"ל משמע שפליג, וס"ל דשרי כשאין בקיעת רבים אפילו אם אין שם ט"ט, ומאידך ממה שכתב שהעיכוב מחמת רפש וטיט משמע שלא התיר ע"י ט"ט לחוד כשרבים הולכים שם, אמנם בגידוד ורבים עוברים שם זה עדיף מרפש וטיט, דאמרי' בגמ' דף ה' ע"א אפילו לר"ה דס"ל שאסור בין בקעי בין לא בקעי, מ"מ בגדודי במקום הפירצה השיעור הוא עשר אמות.

ובדין זה שנשאר בפירצה גידודים ורבים בוקעים למבוי, נחלקו הב"ח והפמ"ג, דשיטת הב"ח (סי' שס"ב ד"ה ומשמע) שאין הגידודים מועילים להתיר את המבוי וצריך צוה"פ, אולם הפמ"ג (א"א ס"ק ד') כתב דלמג"א הגידודים מתירים אפילו כשרבים בוקעים בו.

סיכום השיטות סימן שס"ד

שס"ד, א'. בב"י בגמ' מבוי מפולש לרה"ר נח', ת"ק ס"ל דמתקנו בצוה"פ בצד אחד ומנגד לחי או קורה, וחנניה אומר דל"ב בעינן דלת מכאן ודלת מכאן, ובי"ה ס"ל דבצד אחד דלת וצד שני לחי או קורה, הר"ף רא"ש והרמב"ם כת"ק, והרוקח כבית שמאי, ור"ת, רשב"א וריב"ש כבית הלל [והרב המגיד בדעת הרשב"א הביא שבצד אחד רה"ר וצד אחד כרמלית כת"ק, ושמפולש בשני צידיו לרה"ר כב"ה], ובש"ע כהר"ש, רא"ש, והרמב"ם.

בש"ע פסק שכשצידו אחד פתוח לרה"ר, וצדו השני פתוח לחצר שאינה מעורבת, א"צ אלא לחי או קורה בשני ראשיו, ובמ"ב הביא מהב"ח (הובא במג"א) שלצד החצר צריך דווקא לחי ולא קורה [וביאר במ"ב דכל הדין הזה (של צידו אחד כלפי חצר) תקף רק כשהחצר לא רגילה כמבוי, כגון שיש לה פתח למבוי אחר, אך אם רגילה בו גם צוה"פ ודלתות לא יעזרו אא"כ נשתתפו יחד]. ובבה"ל הביא דהר"ן (הבי"א הביאו) פליג על פסק הש"ע, והצריך צוה"פ ולחי וקורה גם כשבצד אחד חצר שאינה מעורבת.

בבה"ל ד"ה שאינה, הטי"ז ס"ל שמבוי הפתוח לחצר מעורבת אי"צ תיקון לחצר, ובגרי"א וכן בפמ"ג איתא שהחצר מעורבת אוסרת על המבוי ולא יעזור לחי, וצריך לעשות תיקון חצר או שישתתפו עם המבוי.

שס"ד, ב'. בב"י ברי"ף ורא"ש איתא דכדי לערב רה"ר צריך שתי דלתות ובעינן שיהיו נעולות, והרמב"ם ס"ל דסגי שיהיו ראויות לינעל (לאפוקי היכא דטמונות בעפר), והרשב"א ס"ל דסגי דלת ננעלת בלילה בצד אחד, ומצד שני לחי או קורה, בש"ע סתם כהר"ש והרא"ש, והביא דעת הרמב"ם ב"י, והמ"ב הביא גם את שיטת הרשב"א [ובמ"ב הליץ יושר בעד המנהג לערב ערים ע"י צוה"פ על אף שיש להם דין רה"ר, מטעם שסומכים על הדעות דלרה"ר בעינן ששים ריבוא, ונקט שאין למחות במקילים, ומ"מ כל בעל נפש יחמיר לא לטלטל ככה"ג, ובבה"ל הביא גם ללמד זכות על המקילים, דלדעת הרמב"ם שפסק כר"א דלא אתו רבים ומבטלי מחיצתא, ולכן הקילו דלרמב"ם בעינן רק מדרבנן, וסמכו בדרבנן שאין רה"ר שאין ס' ריבוא, ונקט שוב שבעל נפש יחמיר].

שס"ד, ג'. במבוי עקום כמין ד' המפולש, להלכה דינו כמפולש כרב, ולרש"י ותוס' רא"ש בעינן צוה"פ משני צידיו ולחי בעקמימות, או צוה"פ בעקמימות ולחי (או קורה) משני צידיו, והר"י והרשב"א למדו דסגי בצד אחד לחי או קורה, ובצד שני צוה"פ, ובמבוי כמין ח' לשיטת רש"י ותוס' בעינן שם צוה"פ משני צידיו, ותיקונים בעקמימות או להיפך, ור"י לשיטתו בעינן מצד אחד לחי וקורה ומצד שני צוה"פ [ובב"י התפלא על הרשב"א דבמין ח' ס"ל דכסתום, וסגי בלחי וקורה מכל צד, דלא מתאים לשיטתו שסבר כר"ן].

ובבה"ל ד"ה ואם הביא מהרע"א שהתפלא על פליאת הבי"י, והביא עוד ראיות שקמו בשיטות הרשב"א, ונקט דבצירוף סניף יש להקל כהראשונים הללו, ובבה"ל כ' דלכן במבואות שלנו יש להקל כהרשב"א (לחי מכל צד), אך מצד המנהג צריך צוה"פ בכל אחד מקצותיו [המדובר כאן במבוי כמין ח'].

ובש"ע סתם כהתוס' רא"ש, ובבה"ל ד"ה דינו הביא עוד ראשונים כר"י, וכ' דע"כ נראה דבשעת הדחק שאין יכול לעשות תיקון בעקמימות יכול לסמוך על הר"י, ובפרט לענין מבוי שלנו שיש לו דין חצר.

בבה"ל ד"ה וצריך נקט דלכו"ע היכא שפתח המבוי העקום יותר מ"א לא מהני בפתחים לחי או קורה, והיכא שעושה תיקון בעקמימות לרא"ש לא סגי בלחי או קורה, שהעקמימות רחבה מ"א, ולר"מ סגי אף ברחב י"א. ופסק הבה"ל בצירוף לסמוך להקל כהר"מ, דבלאו הכי דעת הרבה ראשונים דמבוי עקום כמפולש וא"צ תיקון בעקמימות.

שס"ד, ה'. בב"י דייק מהתוס' שמבוי העשוי כנדל שכשהמבואות הקטנים מכוונים זה כנגד זה נדונים כל שנים כמבוי מפולש אחד ארוך, שאינו צריך אלא צוה"פ בצד אחד ולחי או קורה מהצד השני, וא"צ תיקון בפתח המבוי הקטן הפונה אל המבוי הגדול, ורק שהקטנים אינם מכוונים זה כנגד זה בעינן, ולרמב"ם בין שמכוונים ובין שלא מכוונים, בעינן לחי או קורה בקטנים בפתח הפונה לרה"ר, וצוה"פ בפתח הפונה אל המבוי הגדול, ובלשון הש"ע משמע כהרמב"ם.

אביחי כהן - אופקים

סימן שס"ה

בעניני מקום פטור בכרמלית

א. הנה בסי' שמה"ה בסופו מובא פלו' אי אמרינן מק"פ בכרמלית, ובב"י שם מביא ד' הר"ן שכ' דנלמד מהא דאמרינן לגבי בין הלחיים דבפתוח לכרמלית מצא מין את מינו וניעור, עי' בעירובין דף ט', ומובא בסוף סי' שס"ה. והנה באמת לפי רמב"ן שם והסוברים דבאמת חוד חיצון סותם, וע"כ בפתוח לרה"ר אפי' ארוך ורחב יותר מדי"ט נמי שרי, ומובא במ"ב סי' שס"ה שם, א"כ בהכרח דטעם שהחמירו בכרמלית לאו משום מק"פ בכרמלית, אלא משום דבפרוץ

באבן העזר נקט שכשיש צוה"פ בפתחי המבוי א"צ שום תיקון בפירצה, **והבית מאיר** נקט שלעולם צריך במקום הפירצה צוה"פ [ובמ"ב כאמור סתם כהבית מאיר], ובבה"ל הצריך עיון למעשה.

ש"ה, ג. במ"ב הביא דמבוי שפתוח רוח רביעי שלו לנהר, אם בגובה הנהר יש י"ט או מתלקט ד"א מתוך י"ט מצריך, ואם לצד הנהר אין גובה י"ט אך בצדו השני של הנהר יש י"ט, אם יש י" אמות בין סוף המבוי עד לצדו השני של הנהר, נחשב לפרצות בסוף המבוי, ואם יש פחות מ"א אינם פרצות וחשיב המחיצה של הצד השני של הנהר כמחיצת המבוי, והמ"ב נקט דאפשר שיש לאסור אף בפחות מ"א כיון שאנשים לא יודעים שיש מחיצה מצדו השני של הנהר,

ויבואו להתיר מבוי מפולש בלא לתקנו, ובבה"ל מ"ט דבמקום הצורך יש להקל.

ש"ה, ד. בב"י **הרמב"ם** ס"ל שמותר לטלטל תחת הקורה ובין הלחיים שפתוחים לרה"ר, ובפתוחים לכרמלית אסר בשניהם, **והראב"ד** לגירסא אחת התיר בשניהם כשפתוח לרה"ר, ובקורה התיר אף בפתוח לכרמלית, ובגירסא אחרת בלחי התיר אף בפתוח לכרמלית [ובב"י איתא דהגרסא השניה טעות], **והר"ה** פסק שבין לחיים אסר בכל גווני, ובשו"ע כהרמב"ם. [שם **המ"מ בשם הרשב"א** ס"ל דבקורה רחבה ד"ט מותר להשתמש אף בפתוח לכרמלית,

והסמ"ג וסמ"ק אסרו], ובמ"ב מצדד להקל כהראב"ד בשם הא"ר והאהעו"ז, ובפרט בקורה ד"ט ראויה לק' מעזיבה.

במ"ב כמה שמותר להשתמש כנגד הלחי בפתוח לרה"ר, ויש כנגד הלחי שטח של ד"ט על ד"ט, **והתוס' והרשב"א** ס"ל שאין שטח זה מתבטל לבפנים, ואסור לטלטל שם, וכן לא להכניס לבפנים, אך **ברמב"ם** משמע שהקיל.

ש"ה, ה. במ"ב סתם **כהמג"א** ו**מאמר מרדכי** שהאיסור לשבת בפתח המבוי עם חפץ בידו הוא גם בפתוח לכרמלית, ודלא **כהב"ח** שהקיל.

אביחי כהן - אופקים

<p>תשובה: מסתבר.</p> <p>[א.ה. מסתבר שכונתו כצד הראשון שצריך שיהיו ננעלות בלילה].</p> <p>בענין הני"ל</p> <p>שאלה: ומעתה יל"ע לדיעה זו האם סגי ברוב הלילות ככל דין רובו ככולו, וכך מסתבר.</p> <p>תשובה: כן.</p> <p>בענין הני"ל</p> <p>שאלה: ותו יל"ע האם צריך שיהי נעול כל הלילה או סגי אפי' במשהו.</p> <p>תשובה: במנועול.</p> <p>ציור וכיור ע"ג הכותל</p> <p>שאלה: כתב השו"ע (סי' שס"ג סכ"ו) אם היה גבוה חללו יותר מכ"א מצומצמות אינו נותר בקורה וכו', ואם רוצה להכשירם בקורה צריך שיעשה בה ציור וכיור (פי' ציור אחד בכותל מן הסיד או על שמי קורה) שע"י כך מסתכלים בה, עכ"ל.</p> <p>ובערה"ש (שם סל"ח) העיר על התוספת בסוגריים בשו"ע שהתיר אף לצייר על הכותל, והלא הצייר דוקא בקורה ולא בכותל, וכן העירו בהערות לשונה הלכות שמדברי השו"ע משמע שצריך שיעשה את הציור על הקורה ממש, ושוב ציין לרש"י עירובין (ג. ד"ה קיני) דמשמע שמועיל אפי' ציור על הכותל סמוך לקורה, עכ"ד. ולכא"ו צריך להבין מה הנידון בזה, דמהיכי תיתי שלא יועיל לשו"ע ציור וכיור על הכותל למעלה, הלא כיון שיסוד ההיתר למשוך עיני בני"א שיראו את הקורה, וכלשון השו"ע שע"י כך מסתכלים בה, וא"כ מ"ל הציור על הקורה או על הכותל, וצ"ע.</p> <p>תשובה [בע"פ]: כיון שהוא חידוש נקט השו"ע כלישנא דגמי דאין לך בו אלא חידושו.</p> <p>אברהם שקלאר - מודיעין עלית</p>	<p>תשובה: כן.</p> <p>קורה אחת למעלה ואחת למטה</p> <p>שאלה: כ' השו"ע (שם סכ"ג): היתה קורה אחת למעלה ואחת למטה, רואים את העליונה כאילו היא למטה, ובלבד שלא תהא העליונה למעלה מעשרים וכו', עכ"ל.</p> <p>יל"ד האם כשיש קורה אחת מיותרת למעלה מכ' או למטה מי', האם צריך לסלקו כמו שמצינו במ"ב סי' שס"ב ס"ק ס"ה שכי' אם העמיד קנה אחר תחת איזה מקום שהיה מן הצד כשר, ומ"מ יש לשלוח קנה הפסול מפני הרואים, וא"כ הי"נ בנד"ד יצטרך לסלק את הקורות המיותרות, או שיש לחלק ביניהם, וצ"ע.</p> <p>תשובה: אין צריך.</p> <p>שער חשמלי לענין מחיצה</p> <p>שאלה: כתב החזו"א (או"ח סי' ע"ח) שאין דלתות מועילות להתיר רה"ר אם אין בהן צורת הפתח, אלא רק בזמן שהדלתות נעולות מועילות מדין מחיצה, אבל כשהן פתוחות בטלה המחיצה ואסור. מה דין מושב שמוקף כולו בגדר סביב כל הבתים, ואף בפתח הראשי יש שער חשמלי שנסגר ונפתח ע"י כפתור שמפעיל הנהג, ושער ההוא אין לו צוה"פ והוא יותר מ" אמות, ודרים גם מחללי שבת שנוסעים בשבת ופותחים את השער.</p> <p>האם יש לחוש לאיסור טלטול מחמת החשש שמא בזמן שמטלטל נפתח השער ובטלה המחיצה, או דאין לחוש מחמת שהם אנשים מועטים, ועוד יש לסמוך על החזו"א שרוב הרחובות לא כלים בשוה.</p> <p>תשובה: לכאורה יש לחוש.</p> <p>רה"ר האם צריך שהדלתות יהיו נעולות כל לילה</p> <p>שאלה: דנו הפו' לענין רה"ר שאינה ניתרת אלא בדלתות הננעלות בלילה (שו"ע סי' שס"ד ס"ב) [שע"י] אינה דומה לדגלי המדבר שהיה פתוח כל שעה], האם צריך שיהיו נעולות כל לילה, או סגי בכך שהן נעולות רק בשבת, ומשמעות רש"י בעירובין (ו: ד"ה ירושלים) דצריך שיהיו ננעלות בכל לילה, מה למעשה.</p>	<p>תשובות</p> <p>מהגאון ר"ח קניבסקי שליט"א</p> <p>העושה לחי מאדם</p> <p>שאלה: כתב השו"ע (סי' שס"ג ס"ב) מכל דבר שיעשה לחי כשר אפי' מבע"ח וכו', ואפי' קשר שם אדם נמי הוא לחי. וכ' המ"ב ומיירי שלא הודיעו, א"כ בודאי ילך לו, שלא יעמוד שם כל היום, לכן בע"י דוקא קשר, עכ"ד.</p> <p>ויל"ד באופן שלא נצרך ללחי אלא לזמן קצר [כגון לטלטל ס"ת וכדו'], האם מועיל שיעכבנו שם אדם וידבר עמו וכדו' כל אותו הזמן, או"ד לא פלוג.</p> <p>תשובה: לא פלוג.</p> <p>אוכל לענין לחי</p> <p>שאלה: כ' הרמ"א (שם ס"ו): יזהר שלא יתמחה הלחי יותר מג' לארץ, וכ' המ"ב ע"י כלבים וחזירים, עכ"ל. יל"ד האם מהני להניח פת ושאר מיני אוכלין לשם תורת לחי, או שיש לחוש שיאכלנו בע"ח כנ"ל, ונ"מ במקום שאין בע"ח.</p> <p>תשובה: לא.</p> <p>[א.ה. ובפשטות נראה שהוא משום דאין באוכלין תורת לחי, ועדין צ"ב].</p> <p>לחי שנזדמן מאליו</p> <p>שאלה: כ' השו"ע (שם ס"א): אפי' לא עשאו לשם לחי אלא שנזדמן שם מאליו, ובלבד שיסמכו עליו מעריש, עכ"ל. יל"ע האם מועיל סמיכה על כל העמודים וכדו' שבעיר מבלי שיועד היכן הם עומדים וקיימים, ויועיל כעין שמצינו סברא דלב ב"ד מתנה עליהם בשאר דינים], וצ"ע.</p>
--	--	--

מכתבים ותגובות

לכב' מערכת הגליון הנכבד "אליבא דהילכתא"!

בענין מה שכתב הרה"ג ר' מאיר רוזנר בגליון ע"ב עמ' מ"ב בענין רה"ר מקורה שגשר חוצה מעליה, והביא לדברי הבצה"ח דרה"ר אף אי רק מקצתה מקורה חשיבא ככרמלית, וכתב דאף אי נסכים לדבריו דהוי כרמלית עדיין אין להתיר בטלטול תחת הגשר, והמטלטל חייב מדאורייתא, דיש לחלק בין רה"ר מקורה סתם שלא בקעי בה רבים (והא דחשיבא רה"ר היא מחמת שהיא בצידי רה"ר, אך לא נחשבת כצידי מחמת דאין מה שמחלק בינה לבין רה"ר, או בגוונא של דינא דמדבר דרה"ר היא תחת העגלה דל"ש שם בקיעת הרבים). לבין רה"ר שרבים בוקעין בה תחת הקירוי כחלק מבקיעתם ברה"ר, והביא ראיה לדבריו מדברי הראב"ד דהשיג על דברי הרמב"ם דכתב דרה"ר מקורה לא הוי רה"ר, והשיג הראב"ד "ונראה לי במקום שאין רשות הרבים קבועה שם". והיינו דלמד הראב"ד דהיכא דהוי רה"ר קבועה לא מתיר הקירוי, אמנם צ"ע ראייתו, דאדרבא הרי

מדברי הרמב"ם שם מוכח דמהני אף היכא דיש בקיעת רבים, וכבר כתב שם הרב המגיד דדברי הראב"ד סתומים, ודברי הרמב"ם דבכל גוונא לא חשיב רה"ר פשוטים, ולא מצאנו בפוסקים שפסקו כדבריו, וא"כ מאי ראייתו מהתם.

ובאמת ראיה זו מדברי הראב"ד כבר הביא המשכנ"י לשיטתו דאמרינן אתי רבים ומבטלי מחיצתא ברה"ר שחסר בה בתנאי רה"ר, אלא שכבר כתב שם לדחות דמשמע דכוונת הראב"ד לומר שאם הוא דרך קבועה לרבים הוי רה"ר גמורה, ואין זה דעת כל הפוסקים [והיינו דגם לשיטתו שייך בהא אתי רבים, אך לא יהיה רה"ר גמורה].

עוד הביא שם ראיה להא דהדברים נראים ק"ו, דאם כשקטע באמצע רה"ר נהיה צר מפחות מ"ט"ז אמה נחשב רה"ר מחמת שרה"ר בוקעת דרכו, אע"פ דלא ניחא תשמישתא לבני רה"ר מחמת שהוא צר, כ"ש בקטע מקורה שניחא תשמישתא (אמנם דבר זה שכתב דרה"ר שלאורך רה"ר המתקצרת באמצעותה חשיבא רה"ר אינו

דבר פשוט כ"כ, דיעויין בשו"ע סי' שמי"ה ס"ק ח' דהביא דרחובות הרחבים ט"ז אמה ומתקצרין בקצתן ואין בהם ט"ז אמה, י"א שאם ארכן לאורך רה"ר הרי הם רה"ר, ובסעיף ט' כתב דמבואות הרחבים י"ג אמה ושליש, וב' ראשיהם מפולשים לרה"ר הרחב ט"ז אמה, י"א שהוא רה"ר. ויעויין בביה"ל שם דכתב דהחילוק בין סעי' ח' לט' הוא שבסעי' ח' הוי רה"ר אף בפחות מ"ג אמה, וזהו דעת המ"מ בשם הרשב"א, וסעיף ט' הוא דעת הרא"ש דהוא דווקא ב"ג אמה, וכתב הביה"ל שם בד"ה י"א דהא דכתב המחבר הא בשם י"א משום דלדעת רש"י והרמב"ם אף בכהאי גוונא לא הוי רה"ר, וכ"ש האי דסעיף ח', וכן כתב דלפי הרמב"ם בסוגיא דיתר ע"כ אמר ר"י אין מקור להרמב"ם להאי דינא, אלא דכתב דמ"מ האי י"א לא דעת יחידאה היא, דהרא"ש ועוד כמה ראשונים העתיקוהו, ועכ"פ משמע בדברי הביה"ל דדבר זה שרה"ר המתקצרת הוי רה"ר כלל, אין פשוט דנפסק כן למעשה, וא"כ הא ק"ו דכתב כלל לא הוי פשוט להביא ממנו ראיה).

אמנם יעויין בשונה הלכות (סי' שמי"ה סעי' ט"ו) דמבואר בחזו"א (או"ח סי' ק"ז ס"ק ח') דלא קיי"ל כדעה דרה"ר המתקצרת לא חשיבא כרה"ר, ועיי"ש בגליון חזו"א דנסתפק האם פסק כן כדבר פשוט או דרך לחומר.

עוד יש לדון לדבריו, דאם נדמה רה"ר מקורה למאי מדמינן ליה, האם לרה"ר המתקצרת ל"ג אמה או ל" אמות או לפחות מכן (דבהא אינו ברור כלל דיש דעה דהיא רה"ר, יעויין בשעה"צ שם ובהגהות הגר"א ואכמ"ל).

אלא דלכאורה אין כלל ראיה מהק"ו הנ"ל, דהרי לפי הק"ו הנ"ל שהביא היה צריך להיות דדינא של תחת הקירוי הוא רה"ר גמור, וא"כ על הא כתב המשכנ"י שהבאנו דהוא רק דעת הראב"ד, ואין דעת כל הפוסקים כן.

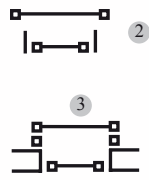
ובאמת נראה דהאי דינא דרה"ר המקצרת כלל אינו קשור לדיננו, דהנה יעויין במאירי עירובין ו: דהביא בטעמא דהסוכרים דרה"ר המתקצרת הוי רה"ר, דכתב "אף על פי שאמצעו מתקצר לפחות משש עשרה אין בכך כלום, כלומר אחר שהיא

על תוס' שכתבו שהזורק כוורת מקום עקירתו והנחתו רה"י ועובר ברה"ר, ותמה הגר"א למה נחשב כעובר ברה"ר, והרי גם בזריקתו ראוי להחשיבו רה"י, ולהג"ל י"ל שהרי בזמן שנזרק ממקום למקום ודאי נוטה מצד לצד, וא"כ בטל ממנו תורת רה"י, ויל"ע מה סבר הגר"א.

צירוף מחיצות שיש בהם פירצות

בגליון ע"ג עמוד קע"א הבאתי את דברי הגר"א קוטלר בשו"ת משנת ר' אהרן ח"א סימן ו' שייסד שיש דין צירוף בין המחיצות של רה"י, ואם יש בהם פירצות האוסרות אפי' אם עדיין יש לכל הרשות ג' מחיצות כזה¹ מימ' אינו רה"י מכיון שאין צירוף של ג' מחיצות ביחד.

שו"ר שבאב"ז או"ח סימן רפ"ט מבואר שחולק ע"ז, שכתב לגבי מבוי מפולש שעשו צוה"פ לראשו האחד, ובראשו השני עשו צוה"פ רחוק קצת מהמבוי, וגם לחייו היו מרוחקים קצת מכנגד אויר המבוי כזה² אלא שחיברו בין הצוה"פ לצדי המבוי ע"י לבד כזה³ ונקט האב"ז שצוה"פ שלא נר' מתוך המבוי, דהיינו שאין לחיו כנגד אויר המבוי, לא מועילה להתיר את המבוי, ומ"מ כתב האב"ז שנחשב שיש למקום שבין הצוה"פ המרוחקת לבין המבוי ד' מחיצות, דהיינו הצוה"פ המרוחקת הלבודים שבצדדים והצוה"פ שבראשו האחר של המבוי, ואע"פ שמפסיק ביניהם המבוי שאינו רה"י (ועיי' שמדבר באופן שצריך ד' מחיצות מדאורייתא כדי שלא יבטלו מחיצותיו ע"י בקיעת רבים). ויוצא מדבריו שמועיל הצוה"פ שבראש המבוי להשלים את הרשות שמחוץ לראשו השני של המבוי, אע"פ שאין צירוף בינו לרשות (וצ"ע אם ניתן לחלק שנידון האב"ז עדיף מנידון ר' אהרן, מכיון שכבר יש כאן ג' מחיצות מצורפות, ורק המחיצה הרביעית אין צירוף בינה לרשות).

וכן מצאנו בדברי הגר"א פלצ'ינסקי במכתבים שבינו לחזו"א שנדפסו בשלום יהודה מועד החדש, שהוא עצמו נקט דלא כדברי החזו"א המפורסמים שמקום הפתוח לרה"י נחשב רה"י שהארכת בהם במקו"א בגליון זה, שבצירוף זה* אע"פ שאין הרצועה חלק מהרשות הגדולה אלא רשות בפני"ע, מי"מ גם הרצועה רה"י ע"י ג' מחיצות, דהיינו שתי המחיצות שבצדדי והפירצה שכנגדו שנחשב כסתום מכח עומ"ר, ונמצא שאין המחיצה השלישית מחוברת לשאר המחיצות, שהרי מפסיק ביניהם רשות אחר (אלא שגם הרשות שמפסיקה ביניהם היא רה"י).

ואולי יש לחלק בין דברי ר' אהרן לדברי האב"ז והגר"א, שר' אהרן דן כשיש פירצה במחיצות שמחמת זה חסר בצירוף, ואילו הם דיברו במקום שיש המשך למחיצות שמחברת בין מחיצות הרשות למחיצה המרוחקת, אלא שיש רשות אחרת שמפסיקה בתוך המחיצות.

מנוח פרגו - אופקים

בענין מבוי שהוא רחב עשרים אמה תני לוי נועץ קנה באמצעיתו ואין הלכה כאותה משנה

[ויבואר בו יסוד דין עומד מרובה על הפרוץ מרוח אחת ומב' רוחות, ודין פרוץ כעומד]

בהיות שדנו בגליון הקודם בדיני עומד מרובה על הפרוץ מב' רוחות, וכדין עומד מב' רוחות שמכח לבדו, ובמחלוקת החזו"א והמ"ב בצירוף מקום פרוץ לעומ"ר, ראיתי שיש להאריך בביאור כל הענין בשורשו מסוגיית הגמ' בדף י' ובדף ט"ז, וכמו שאבאר בעה"י.

הנה איתא בגמ' דף י' עמוד א': תני לוי, מבוי שהוא רחב עשרים אמה נועץ קנה באמצעיתו ודין. הוא תני לה והוא אמר לה דאין הלכה כאותה משנה, איכא דאמרי אמר שמואל משמיה דלוי אין הלכה כאותה משנה. ופירש רש"י, אין הלכה כאותה משנה, דאיתא אירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה לקנה, ע"כ. ובגמ', אלא היכי עביד, אמר שמואל משמיה דלוי, עושה

היכא שמה שהתנאי החסר ליחשב רה"ר לא מגרע בבקיעה נמי לא אמרינן אתי רבים, וה"נ ברה"ר מקורה.

עוד כתב הרה"ג הנ"ל להוכיח דבריו מדברי המשנ"ב דברה"ר מקורה בעינן לדלתות, מהא דכתב השו"ע (סי' שס"ד סי"ב) דרה"ר עצמה אינה ניתרת אלא בדלתות, וכתב במשנ"ב רה"ר עצמה דהיינו רחובות ושוקים הרחבים ט"ז אמה ומפולשים משער לשער, וכדלעיל סי' שמ"ה, והקשה על דבריו דהרי בסי' שמ"ה יש יש ג' תנאים, ט"ז אמה מפולשים אינו מקורה, וי"א ס"ד בוקעין בו, ומ"ט כתב המשנ"ב רק ב' תנאים, וכתב דהא שהשמיט ס"ר הוא מחמת דהוא מחלוקת, וס"ל דהשו"ע החמיר בזה ולא הזכירו, אך מדוע לא הזכיר מקורה, וע"כ כתב להוכיח דאע"ג דס"ל דמקורה לא חשיב רה"ר, בכ"א בעינן לדלתות ע"מ להתירו מחמת האתו רבים. ולכאורה לענין אינו ראה, דהמשנ"ב לא הזכיר אלא התנאים השכיחים דפחות מט"ז אמה הוא שכיח (וכמו דכתבו התוס' בשבת סד: בד"ה רב ענני' שהרי מבואות שלנו אין רחבות ט"ז אמה), וכן אינו מפולש משער לשער הוא דבר שכיח (יעויין בקונטרס של העירוב בוויילנא שהתירו מחמת כן, והשתמשו בטעם זה כצירוף להתיר בהרבה עירובין ברחבי אירופה), אבל רה"ר מקורה הוא דבר שאינו שכיח, ולכן לא הזכירו מפורש אלא הסתפק בהא שכתב וכדלעיל שמ"ה, ודו"ק.

(ועוד דאף לשיטתו דהביא ראה מהמשנ"ב דבעינן דלתות, הנה יעויין בביאור הלכה סי' שס"ד ס"ב ד"ה ואחר שהקשה על מנהג העולם לסמוך על צוה"פ בלא דלתות, וכתב דהנכון דסומכים על שיטת הרמב"ם דס"ל כר"א דלא אתי רבים ובקעי מחיצות, ולדידה מדאורייתא סגי בצוה"פ, ולא נשאר אלא איסור דרבנן שיש גם לר"א בלא דלתות, ובזה סמכו על הדעה דאין רה"ר בלא ס"ר ולא הוא אלא כרמלית וסגי בצוה"פ, וכתב דלאו דרך כבושה היא, דרוב הראשונים פליגי ולא ס"ל כר"א, וגם הרבה ראשונים פליגי אדעה דס"ר, וכתב דכיון דאיכא בזה גררא דחיוב חטאת בעל נפש יחמיר לעצמו, ומשמע מדבריו שכתב להחמיר מחמת הא דיש בזה גררא דחיוב חטאת, וע"כ להחמיר דאית לן בקעי רבים, אבל היכא דלא יהיה גררא דחטאת אפשר דיש לסמוך, וא"כ היכא שיש קירוי דהוא כרמלית ואין גררא דחיוב חטאת, אי"כ אלו הנוהגים לסמוך אדעה דט"ז אמה ודאי יוכלו לסמוך נמי בהא על עירוב של צוה"פ תחת הקירוי).

בברכת התורה רפאל סטפנסקי - בני ברק

מחיצות עקומות

בגליון ע"ב עמוד קמ"ה כתבתי לדון ברה"י אשר מחיצותיו עקומות כזה* באופן שאין בו מקום אחד שיש בו גובה י"ט ורוחב ד"ט ביושר, אא"כ נתייחס לרשות בצורה עקומה אלכסונית, ונטיתי לומר שפסול. שו"ר בשם הגר"א גנחובסקי שג"כ נקט שרה"י או סוכה העשויה ככה"ג פסולה, והוסיף שאפי' בנטיה מועטת יכולה ליפסל וצריך לבדוקה בפלס. ומסברא היה מקום לחלק שבנטיה גדולה שניכרת בקלות לעין האדם וקוראים לה מחיצה עקומה לא מהני, אבל בנטיה קלה שהיחס של בנ"א לרשות היא כאילו היתה ישרה, ומי שמווד (כלי פלס) מווד כאילו היה ישר, אולי יש מקום להכשיר.

ומ"מ לפי מה שנתבאר שצריך שיעור רשות ביושר, נמצא שספינה שיש לה שיעור רה"י מצומצם יתכן שרגע אחת תהיה רה"י, ורגע אח"כ נשתטה ע"י גל יתבטל ממנה תורת רה"י, ולפ"י צריך להדגיש בכמה מקומות בשו"ע שמוזכר ספינה שיש לה מחיצות של י"ט (כגון בסימן שניה סעי' א' וסימן ת"ה סעי' ז') שמדובר רק כשלא נוטה לצדדים באופן שמתבטל שיעור רשות ביושר.

וכן כוורת שמבוי' בגמ' שבת דף ח. שהוא רה"י אף שיש לו רק שיעור מצומצם, היינו רק בזמן שעומד ביושר ולא כשנוטה קצת לצדדים. ויש ליישב בזה את קו' הגור אריה למהר"ל שם

וכתב דבדעת החולקים על המשכנ"י לא מצאנו תשובה לראיה זו, וע"כ כתב דבהכרח יסבירו לדברי הירושלמי באחד משני פנים, או דס"ל כדברי הראב"ד שהוא היכא שהו"ר רה"ר גמורה לא מהני קירוי לבטל רה"ר, וע"כ תחת הגשר הוא רה"ר גמורה.

או כפי חילוקו דכל מאי דס"ל לבית אפרים וסיעתו דאמרינן אתי רבים ובקעי מחיצות, הוא דווקא היכא דמה דחסר בתנאי רה"ר מהווה חסרון בבקיעת הרבים, כגון שליכא ס"ר או דלא רחב ט"ז אמה, ועי"כ לא ניחא תשמישתא, אבל במקורה שניחא תשמישתא בזה ודאי אמרינן אתי רבים ובקעי מחיצות אע"פ שהוא כרמלית, וע"כ בקושיית הירושלמי דס"ד דאיירי במפולש לרה"ר ויש בקיעה גמורה של רה"ר, ס"ל לירושלמי דלר"י דעושין פסין דאתי רבים ומבטלי מחיצתא ברה"ר, גם במתני' דכל גגות ס"ל אתי רבים ובקעי מחיצות, ושפיר הקשו סתירה מזה על זה, ותריצין דאיירי במפולש לבקעה דבזה אין הבקיעה כברה"ר, ובזה לא מודה ר"י דאתי רבים ובקעי מחיצות.

וע"כ כתב שמפורש בירושלמי איך שלא נפרש דבריו (בין לפי' האי' ובין לפי' הב') דברה"ר מקורה שרה"ר גמורה בקעי תחתיה, אמרינן אתי רבים ובקעי מחיצות.

אלא דפי' קשה טובא, דיוצא דהירושלמי הקשה סתירה מר"י אר"י מאתי רבים של רה"ר גמורה לאתי רבים של כרמלית, ולא הזכיר להא כלל.

ועוד, דבעצם ראייתו כיון דכל דבריו מבוססים על ההכרח שאלו החולקים מוכרחים להסביר דברי הירושלמי כדבריו, כיון דלא מצאנו תירוץ אחר לקושיית המשכנ"י מדברי הירושלמי, א"כ באם יהיה תירוץ אחר לא יהיה כלל מקור והכרח לסברא זו ולחילוקו של הרה"ג הנ"ל.

ובאמת יעויין בספר שמחת ישראל (סימן ג') ס"ק (י) דהביא ראה זו של המשכנ"י מדברי הירושלמי, וכתב ליישב דהנה לכאורה קשה דאפילו לשיטת המשכנ"י והריטב"א דלא בעינן רה"ר גמורה, דהרי הכל מודים דמבואות המפולשים לרה"ר אינם כרה"ר (כמבואר בבבלי ו:), אלא דנחלקו הראשונים האם החילוק ביניהם הוא תלוי בכח הבקיעה או בתנאי הרה"ר, וא"כ הקשה דמ"ט היה צ"ל הירושלמי דמיירי במבואות המפולשים לבקעה, הרי אף אם מפולשים לרה"ר מ"מ אינם כרה"ר, וע"כ כתב דצ"ל דס"ל לירושלמי דאין חילוק בין רה"ר למבואות המפולשין לרה"ר (וכפי שכתב הרשב"א בשם הראב"ד (דף כ"ב) דזהו דעת רבה שם), וע"כ הוצרך לפרש דאיירי במפולש לבקעה, אבל דעת הבבלי דמבואות המפולשים לרה"ר אינם כרה"ר, וא"כ אין ראה בשיטת הבבלי להא סברא דהמשכנ"י דתלוי בכח הבקיעה.

ועי"ש עוד דהביא דאף המשכנ"י בעצמו (סי' קכ"ב עמ' קמ"ב-קמ"ג) חזר בו לפרש דברי הירושלמי באופן אחר, וע"כ כיון דמצאנו תירוץ אחרים לדברי הירושלמי או דע"כ פליגי על הבבלי (וקי"ל דבמחלוקת בבלי וירושלמי הלכתא כבבלי), אי"כ אין כלל ראה מהא לחידושו לחלק בין היכא דחסר בתנאי הרה"ר דבדר שמונע הלוחך רבים להיכא שלא מונע.

ועוד דמהא גופה שהביא המשכנ"י יעקב ראה לדבריו מהירושלמי הנ"ל דגשרים לשיטתו דתלוי בכח הבקיעה ולא בתנאי רה"ר, אף דבגשרים איירי וניחא בהו תשמישתא, מוכח דלא ס"ל למשכנ"י החילוק הנ"ל (ובאמת דאיהו נמי הכריח סברא זו רק בדעת החולקים, אלא דע"כ מוכח דסברא זו היא הפשיטות, וע"כ הקשה המשכנ"י ולחדש חידוש זה דחלוקים הסיבות של חסרון בתנאי רה"ר בעינן ראה גדולה לדבר, ועד כמה דאין הכרח לתרץ כן דברי הירושלמי מנין לן הא).

וכן יש להביא ראה מדברי הרשב"א (עירובין כב:). דכתב גבי מתני' דחצר שהרבים נכנסים בה דהוי רה"י, דכתב "דהא ודאי לר' יוחנן אפילו דבקיעת דרבים מבטלת מחיצות, ה"מ בקיעה דרה"ר, אבל בקיעה דרבים בחצר דיחיד א"נ דמבואות המפולשין לא", הרי דכתב דאף בקיעה של רבים במקום דחסר בתנאי רה"ר מחמת דהוי של יחיד ולא של רבים, לא אמרינן אתי רבים ובקעי מחיצות, ולמרות שתנאי זה שהוא של יחיד אינו מגרע בבקיעת רבים כלל, ומוכח דאף

ישרה שאי [אפשר] לרה"ר להתלקט במקום משש וברהיטני שלא יהא בו קצת מקום קצר משש עשרה אמה".

וכעיי"ז איתא שם בחידושי הר"ן דטעמא דרה"ר המתקצרת לאורך רה"ר הוא "משום דרה"ר פעמים מתקצר ופעמים מתרחב, ואינו נראה לומר שתיכף שיתקצר משש עשרה אמה לא יהא נידון כרה"ר".

והיינו דטעמא דברה"ר המתקצרת חשיב רה"ר, הוא מפני דכן הוא רגילות דרך הרבים דפעמים מתרחבת ופעמים מתקצרת, וא"א להקפיד בכל מקום שיהיה מדוייק ט"ז אמה, דא"א לרה"ר דתתלקט במלקט ורהיטני, ואף אם בחלק הוא פחות הוא בטל, וא"כ כל זה גבי רחב הרה"ר דשייך שם הטעם דא"א להתלקט במלקט ורהיטני ובטל, אבל גבי רה"ר מקורה אין שייך טעם זה שא"א להתלקט, דודאי אין זהו דרך וחלק מצורת הרה"ר שדרכו להיות לפעמים מקורה ופעמים לא, וממילא אף אם הקירוי הוא לא בכולה אלא רק במקצתה אינו בטל לרה"ר, ושוב לא שייך לומר שישחב כחלק מהרה"ר.

וכתב שם עוד דאף אי נימא דגם תחת הקירוי ככה"ג חשיב כרמלית, עדיין לא מהני לעשות שם צוה"פ, דהביא שם המחלוקת בין המשכנ"י לבית אפרים אי מאי דאמרינן אתי רבים ומבטלי מחיצתא הוא דווקא ברה"ר גמורה או גם בכרמלית אמרינן הכי, וכתב דע"כ לדינא נקטינן כהבית אפרים דבעינן לרה"ר גמורה, אלא דכתב דאף לפוסקים דבכרמלית לא אמרינן אתי רבים הוא דווקא היכא שהמקום אינו רה"ר מחמת העדר תנאי רה"ר שמהווה חסרון בבקיעת רבים, וכגון שאין ס"ר או שהרה"ר פחותה מט"ז אמה דצר מדאי לבקיעת רבים, ודוקא אז לא אמרינן אתי רבים ובקעי מחיצות, אבל קירוי שלא חסר באתי רבים ובניחא תשמישתא אלא הוי דין דבעינן דומיא דגלילי מדבר, או לכי"ע יהיה אתי רבים ובקעי מחיצות.

[אמנם בעצם הדבר שרה"ר מקורה הוי ניחא תשמישתא, כך הוא באמת הפשטות, אך ראיתי בחישוקי חמד להגרי"ז זילברשטיין שליט"א (שבת ז). דכתב: לענ"ד נראה עוד דכל רה"ר מקורה מפריעה לפעמים להילוך הרבים. וגם מתחת לגשר קיימת לפעמים הפרעה, כגון כשרוצים להעביר חפצים גבוהים. וכבר ראיתי פעם שמכונית העבירה סירה ונתקעה מתחת לגשר, משום שהספינה היתה גבוהה בס"מ אחד יותר מהחלל. עד שהגיע חכם אחד, ויעץ להוציא את האויר של גלגלי המכונית, ואז גררו אותם, ועברו מתחת לגשר. לכן רה"ר מקורה לא נחשבת דעבידא להילוך הרבים. דהקירוי מפריע לפעמים להילוך].

והביא ראה לדבריו מהא דהמשכנ"י יעקב הביא ראה לשיטתו דאמרינן אתי רבים ובקעי מחיצות אף היכא דיש בקיעת רבים דרה"ר אלא דחסר בתנאי רה"ר, מדברי הירושלמי בעירובין (פ"ב ה"ד) דמקשה סתירה בר' יהודה, דבמתני' התם גבי פסי ביראות ס"ל דאמרינן אתי רבים ובקעי מחיצות, ואילו בסוף פ' כל גגות ס"ל דגשרים המפולשים מטלטלים תחתיהן, ולא אמר דאתי רבים ומבטלי מחיצתא, ות"י הירושלמי דלא התיר ר' יהודה בגשרים המפולשים אלא במפולש לבקעה ולא במפולש לרה"ר, והוכיח המשכנ"י (עמ' קי"ב ד"ה ועוד) מהא דאת"ל דבכרמלית לא אמרינן אתי רבים ובקעי מחיצות, אי"כ קושיית הירושלמי לא קשיא מידי, דהרי תחת הגשרים המפולשים הוא רה"ר מקורה דינו ככרמלית [מוכח מקושיית המשכנ"י כדברי הבצה"ח דאף קירוי בחלק של רה"ר חשיב ככרמלית, ובטל תחתיו שם הרה"ר, דהרי הגשר הוא רק בחלק מהרה"ר, ודלא כדבריו, דלשיטתו קירוי חלקי לא חשיב רה"ר אין כלל מקום לקושיית המשכנ"י], וע"כ ס"ל לר"י דמטלטלין תחתיהן ולא אמרינן אתי רבים ובקעי מחיצות, משא"כ במתני' גבי פסי ביראות איירי ברה"ר גמורה, וע"כ ס"ל דאתי רבים ובקעי מחיצות, ומהא דהירושלמי הקשה כן מוכח דלא ס"ל לחלק בין רה"ר גמורה לכרמלית שיש בה בקיעת רבים, וס"ל דאמרינן אתי רבים ובקעי מחיצות אף בכרמלית, ולכן שפיר הקשה מרה"ר מקורה לרה"ר גמורה.

פס גבוה עשרה במשך ארבע אמות ומעמידו לארכו של מבו. אי נמי כדרב יהודה דא"ר יהודה מבו שהוא רחב חמש עשרה אמה מרחיק שתי אמות ועושה פס שלש אמות. ואמאי, יעשה פס אמה ומחצה וירחיק שתי אמות ויעשה פס אמה ומחצה, שמע מינה עומד מרובה על הפרוץ משתי רוחות לא הוי עומד. לעולם אימא לך הוי עומד, ושאיני הכא דאתי אוריא דהאי גיסא ואוריא דהאי גיסא ומבטל ליה. ויעשה פס אמה וירחיק אמה ויעשה פס אמה וירחיק אמה ויעשה פס אמה, שמע מינה פרוץ כעומד אסור. לעולם אימא לך מותר, ושאיני הכא דאתא אוריא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה כו. ופירש רש"י, ומעמידו לארכו של מבו, באמצע הפתח, דכיון דאיכא הכשר מבו באורכו של פס הוו להו כשתי מבואות, ונעשה הפתח האחד למבו זה והפתח השני למבו השני. מרחיק שתי אמות, מן הכותל, ומתחיל לעשות שם פס, ועושהו משלש אמות לסתום הפתח, ונמצאו חמש אמות אלו סתומות, שפרצת שתי האמות ניתרת בעומד מרובה עליהן, והיכא דהוי רוחב כ"י יעשה כן אף לצד השני, או יעשה פס שש אמות וירחיק ד' אמות, וניתר צידו אחד בעומד מרובה על הפרוץ, ע"כ.

בביאור דברי רש"י דטעמא דאין הלכה כאותה משנה משום דאתי אוריא דהאי גיסא ואוריא דהאי גיסא ומבטל ליה

א. ע"י בחי' הגרע"א ז"ל שהקשה על מה שפי' רש"י בהא דאין הלכה כאותה משנה, משום דאתי אוריא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה, דלמא לי הך טעמא, הא בלאו הכי אין כאן עומד מרובה, וכמו דחזינן בעמוד ב' דפרץ ויעשה פס אמה ומחצה וירחיק שתי אמות ויעשה פס אמה ומחצה, ולא ידע עדיין דאתי אוריא דהאי גיסא, ועם כל זה תלי לה משום דעומד מרובה על הפרוץ משתי רוחות לא הוי עומד, וכן בהמשך הגמ' דיעשה פס אמה וירחיק אמה כו' ש"מ עומד כפרוץ אסור, ולא ידע דאתי אוריא ומבטל, והרי דאף בלאו טעמא דאתי אוריא דהאי גיסא לא מהני משום שאין כאן עומד מרובה, ונשאר בצע"ג [וכן הק' הגרע"א ז"ל על המג"א בסי' שס"ג שהעתיק טעמא דאתי אוריא דהאי גיסא ומבטל ליה, יעו"ש. והמדפיסים ח"י רע"א העתיקו קו' רע"א על סדר הגמ'].

ואשר יראה לבאר בזה [ויבואר לפי"ז עוד כמה דקדוקים בסוגיא זו], דהנה זה חזינן דלוי מועיל לנעוץ קנה באמצעותו ודיו, ולכא"י נהי ד"ל דלא ס"ל טעמא דאתי אוריא דהאי גיסא ומבטל ליה (וע"י תוס' ריש פרק ב' דהוי רק פסול דרבנן), אכתי הוי פרוץ מרובה על העומד. והיה אפ"ל שזהו קולא בדרבנן בדין מבו, כיון שכל דין תיקון לחי וקורה הוי רק דרבנן, לכן אקילו ביה דסגי בהיכר בעלמא דקנה באמצעותו, וכן נראה קצת בחי' הריטב"א ז"ל, אך הנראה לבאר בזה דהכא אין הפס כדי להתיר את הרשות, דהרי ההיתר נעשה ע"י לחי וקורה, ורק דבעינן שלא יהיה הפתח רחב יותר מ"י אמות, ולכן א"צ בזה תורת מחיצה על כל הרשות רק לחלק את הפתח שיחשב ב' פתחים, ולכן סגי בקנה, דכל הדין דפרוץ מרובה הוי רק היכא דבעינן תורת מחיצה על כל הרוח, ובזה אומרים דיש כאן חסרון דפרוץ מרובה, אבל לגבי עצמו חשיב מחיצה לאותו מקום, והרי לענין כלאים מבואר לקמן ט"ז א' דכל שכנגדו מתיר אף דפרוץ מרובה, והיינו כש"נ דכל החסרון דפרוץ מרובה הוא רק שלא להתיר את הרשות, אבל על עצמה מיהת חיל תורת מחיצה. [וביותר מזה, המעיין בחי' הרשב"א ז"ל בסוגיין יראה דאף בפרוץ מרובה לא מתבטל העומד, ולכן צריך שיהא בין הפירצות יותר מ"י חוץ מהעומד, וחזינן דחיל תורת מחיצה על העומד. אך בחי' הר"ן דט"ז ב' מתבאר דלא כהרשב"א. אלא ד"ל דאף להר"ן הוא רק מטעם דאתי אוריא ומבטל ליה].

ואשר לפי"ז י"ל היטב קו' הרע"א, דאף למאי דלא קי"ל כלוי אין זה מצד חסרון פרוץ מרובה, דכיון שאין צריכים להתיר את הרשות רק לחלק את הפתח ליכא חסרון, ורק מצד חסרון דאתי אוריא דהאי גיסא הוא דאתינן עלה.

מדוע בכל עומד מרובה על הפרוץ אין חסרון דאתי אוריא דהאי גיסא

ב. אלא דאכתי יקשה מעצם סוגיית הגמ' דחזינן דאף בלאו טעמא דאתי אוריא איכא חסרון, וכמו שהוכיח הגרע"א ז"ל, והנראה בזה דהבנת הסוגיא היא עפ"י הרש"ש בסוגיין שמבאר מדוע בכל עומד מרובה על הפרוץ ליכא חסרון דאתי אוריא [היינו במרחיק ב' אמות ועושה פס לא אומרים אתי אוריא], דבפשוטו היינו משום דכל שהאור פחות מהמחיצה אין חסרון דאתי אוריא, אולם הרש"ש מבאר דהטעם הוא דיסוד דין עומ"ד הוא שהפרוץ נחשב כמו סתום, ואשר על כן תו לא אמרינן בזה אתי אוריא דהאי גיסא ומבטל ליה, כיון שהפרוץ גופא נחשב אור. והא דפרוץ כעומד מבואר בגמ' דאומרים בזה אתי אוריא ומבטל, ביאר הרש"ש עפ"י יסוד דפרוץ כעומד אינו נחשב כסתום אלא רק "מותר", והיינו כל' הגמ' לקמן ט"ו לא תפרוץ רובא, והא דמבואר בגמ' דעומ"ד מב' רוחות אומרים אתי אוריא, ולא אומרים דע"י עומ"ד הוי כסתום, הוא משום דאומרים מאי חזית לסתום, אדרבה הפרוץ יחשב כפרוץ דכיון שאין כל העומד באותו רוח הרי דנים לגבי כל רוח בפ"ע, יעו"ש.

ולפי ד' הרש"ש נראה ליישב קו' הרע"א, דבאמת כל החסרון בנועץ קנה הוא רק מטעם דאתי אוריא דהאי גיסא וכפ"י רש"י, והא דתלי לה הגמ' בעומ"ד מב' רוחות הוי עומד היינו בתורת סימן שאין כאן אור, דאם אמרת הוי עומד הרי אין כאן אור, דהרי ע"י העומ"ד נחשב אף האור כסתום, ואם אמרת לא הוי עומד הרי חשיב אור, ושוב יש חסרון דאתי אוריא ומבטל, וע"ז מתרץ הגמ' דאף אם הוי עומד מ"מ אומרים מאי חזית וכהרש"ש, וכן מפרוץ כעומד הבין הגמ' בקו' דהוי כסתום וא"כ אין כאן אור, וע"ז מתרץ הגמ' דאתי אוריא חסרון דאתי אוריא, והיינו דפרוץ כעומד מותר ולא הוי כסתום. [ומה שפי' רש"י ב"ד"ה פרוץ כעומד אסור, ונמצא שאין כאן "סתומה", היינו לקו' הגמ' דס"ל דאף פרוץ כעומד הוי סתום].

בביאור דברי הגמרא דפרוץ איכא חסרון דאתי אוריא דהאי גיסא

ג. והנה יעו"י בחי' הרשב"א ז"ל שהקשה בהא דאמר הגמ' ש"מ פרוץ כעומד אסור, דקשה דהרי באופן זה דאמר הגמ' ויעשה פס אמה וירחיק אמה כו', יש גם עומד מרובה על הפרוץ מב' רוחות, וא"כ ש"מ דאף עומ"ד על הפרוץ מב' רוחות לא הוי עומד, ות"י הרשב"א דאין ה"נ כונת הגמ' דש"מ תרתי דאף עומ"ד על הפרוץ מב' רוחות לא הוי עומד, יעו"ש.

אולם נראה דלפימשנת בביאור ד' הגמ' הרי אתי שפיר היטב ד' הגמ', וביאור הדברים, דהנה כדמקשה הש"ס ש"מ פרוץ כעומד אסור, צ"ב מאי ס"ד דלא ידע הך סברא דאתי אוריא, דהא כבר תירץ כן הגמ' לעיל מינה לענין עומ"ד על הפרוץ מב' רוחות, ובפשוטו צריך לבאר דס"ד דכיון דהאור שוה להעומד כל כה"ג לא אומרים אתי אוריא, ואף לתירוץ הגמ' דגם פרוץ כעומד אומרים אתי אוריא, היינו דוקא אם עכ"פ בצד השני יש אור יותר גדול מהעומד, וכל זה מתבאר בחי' הריטב"א ז"ל, ולפי זה הולך סובב קו' הרשב"א, דלמאי דס"ד דלא אמרינן אתי אוריא כשהאור שוה להעומד הרי שוב יש כאן אף עומ"ד מב' רוחות, אך לפימשנת דעיקר קו' הגמ' היא דאם פרוץ כעומד מותר או הו"ל כסתום ושוב אין כאן אור, הרי י"ל דגם בס"ד ידע הגמ' דאף כשהאור שוה אומרים אתי אוריא, אלא דס"ד דכיון דפרוץ כעומד מותר שוב אין כאן אור, ושאיני בזה מעומ"ד מב' רוחות דבזה אומרים אתי אוריא, מכח מאי חזית וכנ"ל, ועפ"י א"ש קו' הרשב"א, דבאמת גם להך ס"ד ידעינן דאומרים אתי אוריא אף כשהאור שוה להעומד, רק דס"ד דאם פרוץ כעומד מותר שוב אין כאן אור, אבל אם באמת פרוץ כעומד אסור הרי יש כאן אור, ושוב אומרים אתי אוריא, ואם כן תו לא שייך לומר עומ"ד מב' רוחות, דהרי יש כאן אוריא דמבטל, ובזה לא אומרים עומ"ד מב' רוחות, כדתירץ הגמ' לעיל. והמעייין היטב בס' גאון יעקב ובחי' הר"ן ז"ל יראה שזהו ביאור תירוץ, והכל מיתלא תלי בביאור קו' הגמ'.

בביאור ד' הירושלמי שאם נתן את הקורה מכותל לכותל סגי בפס ד"ט או קנה

ד. והנה מבואר בירושלמי ב' חידושים, א. שכל מה שצריך דוקא פס ג' אמות כדי שיהא עומד מרובה הוא רק כשלא נתן את הקורה מכותל לכותל, אבל אם נתן את הקורה מכותל לכותל מספיק אף פס ד' טפחים, ולחד מ"ד אף קנה. ב. שבאופן שיש פס עומ"ד על הפרוץ ונתן קורה מהפס להכותל אל הכותל השני א"צ קורה [וזה נכלל בחידוש הראשון]. והובא בראשונים. וצריך לבאר כל חידוש דין בטעמא דמילתא.

והיה אפ"ל דהירו' לא ס"ל כלל הך דאתי אוריא דהאי גיסא, והיינו דס"ל כלוי דנועץ קנה, והא דמחלק בין נתן הקורה מכותל לכותל או מהפס לכותל, אין זה משום דכשנתן רק מהפס להכותל אומרים אתי אוריא, אלא בפשוטו שהרי אין כאן תיקון להמבו, שהרי יש כאן פתח בלא תיקון, ולחד מ"ד דוקא פס ד' טפחים י"ל דס"ל דדוקא בד' טפחים לא אמרינן אתי אוריא, וכמו לענין כלאים דמחלקינן בין ד' טפחים לפחות מד' טפחים, ע"י בדט"ז א'. אכן י"ל דכונת הירו' ד' טפחים היינו לאורך המבו, וכמו דסובר הבבלי דנותן פס ד' אמות דבזה הו"ל ב' מבואות, אלא דהבבלי סובר שיעור משך מבו בד"א, ולהירו' שיעור משך מבו בדי"ט, ע"י לעיל דף ה' ע"א דפליגי בזה רבה ורב יוסף. (וכ"פ בגליון הש"ס על הירו' שם).

ואפ"ל עוד בביאור ד' הירו' דלעולם איכא חסרון דאתי אוריא, רק דסובר הירו' דכל זה הוא כשנתן את הקורה מהפס להכותל, דאז המתיר על כל הרוח הוא הקורה, ולכן דוקא בזה אומרים אתי אוריא, דאז האור קשור להמחיצה, אבל אם נתן את הקורה מכותל לכותל דאז אין עצם המחיצה מתירה אלא רק באה לחלק בין הפתחים, ליכא חסרון דאתי אוריא. ודוק.

ובמה דסובר הירו' דאם הפס עומ"ד נותן את הקורה רק מהפס להכותל, אשר צ"ב האיך ניתר כל הפתח כולו בלא קורה, מד' הגאון מתבאר דהטעם הוא דקורה משום מחיצה וכסתום דמ"א, יעו"ש. [אכן בד' הגאון מתבאר דהירו' מחלק בין קנה שבזה נותן מכותל לכותל, לבין פס ד"ט שבזה נותן מהפס להכותל, וכונת הגאון להמשך ד' הירו' דאיתא התם לרשב"ג דבנתן פס ד' טפחים מועיל קורה מהפס לכותל, יעו"ש. וע"י היטב בהרשב"א].

אם הדין דאתי אוריא דהאי גיסא ומבטל ליה, מבטל אף תורת מחיצה כלפי עצמו או רק כלפי הרשות

ה. ועתה נבאר קצת בעיקר גדר דאתי אוריא ועומ"ד על הפרוץ מרוח אחת ומב' רוחות, ופרוץ כעומד. ומקודם אעיר ב' הערות (על מש"נ לעיל לתרץ קו' הגרע"א ז"ל) דבלאו טעמא דאתי אוריא דהאי גיסא הוה מועיל הקנה לחלק לב' פתחים כיון שאין זו מחיצה על כל הרוח, ולפי"ז מתבאר דאתי אוריא מבטל אף תורת מחיצה לגבי עצמו, ולכא"י צ"ע דמאי שנא מלענין כלאים דמבואר בדף ט"ז א' דלגבי עצמו היינו להתיר כנגדו מועיל מד' טפחים [או ג' טפחים, עיי"ש] ולא אומרים בזה אתי אוריא. וצ"ל דלא דמי ממש לכלאים, והיינו דכלאים אין שום קשר לשאר הרוח, דהמחיצה באה רק להתיר שכנגדה, ואף ברוח אחת היא מועילה, ולכן אין כאן שייכות דאתי אוריא [ויש להוסיף סברת התוס' בסוף העמוד דכל שאין האור שייך להמבו לא מבטל], אבל הכא סוף סוף בא לחלק בין הפתחים. ומאיידך צ"ע להיפך לדעת לוי שמועיל לנועץ קנה, והרי מבואר לקמן ט"ז א' דאף לענין כלאים בעינן עכ"פ מחיצה ד' טפחים, והרי דאף כשכא להתיר רק על שכנגדו צריך מיהא ד' טפחים, וא"כ ה"נ הכא. ונצטרך לומר דיש סברא להיפך, דכאן אין צריך תורת מחיצה אלא רק "לחלק" בין הפתחים, או ד"ל דלוי לא ס"ל הך דבעינן ד' טפחים לענין כלאים, או דשאני הכא דהוי רק דרבנן וסגי בקנה להיכר, וכל' הריטב"א, וע"י.

והנה רבינו יהונתן לקמן דט"ז ב' במשנה דמקיפין בחבלים, וכן בד"י ב' לענין הרחיק את הלחי ג' טפחים מהמבו, כתב דכל שהעומד הוא ג' טפחים לא אמרינן בזה אתי אוריא דהאי גיסא

ומבטל, ומקורו מהא דכלאים הנ"ל, ולכא"י צ"ע מסוגיין דאף בעומד ג' טפחים אומרים אתי אוריא, וצ"ל כש"נ דיש ב' דיני אתי אוריא, א. לבטל אותו לגמרי, ואף כשאינו בא להתיר את כל הרוח, ובזה בעומד ג"ט לא מבטל. ב. לבטל אותו מתורת מחיצה על כל הרוח, ובזה אף בעומד ג"ט מבטל, ולכן הכא שהקנה בא לחלק בין הפתחים חשיב שבא לחלק את הרוח בתורת מחיצה.

אולם י"ל דבאמת לרבינו יהונתן אין הטעם בסוגיין משום דאתי אוריא כרש"י, אלא דאין כאן עומד מרובה וכהגרע"א הנ"ל בריש דברינו, וכל מה דאמרנו בסוגיין טעמא דאתי אוריא הוא כשדנים על החמש אמות לדונם דין עומ"ד, בזה שוב אומרים אתי אוריא על אותו מקום, דכיון דהג' אמות הוי בתורת מחיצה על כל הה' אמות מדין עומ"ד, בזה אומרים אתי אוריא אף בעומד ג"ט. [וע"י בגאון יעקב בדט"ז ב' שגם כן ביאר דבעומד ג"ט לא אמרינן אתי אוריא אלא בעומ"ד מב' רוחות כסוגיין, ולפימשנת' הביאור הוא כנ"ל שבזה דוקא שצריך תורת מחיצה על כל המקום איכא חסרון דאתי אוריא, אך מד' הגאון שם נראה ביאור אחר]. ועצם היסוד שנתבאר דאיכא תרי דיני אתי אוריא מוכח כן, דהא כתבו התוס' בסוף העמוד דלא אומרים אתי אוריא כשאין זה אור של הרשות שצריך לחשבו כסתום, ואילו בכלאים הרי אמרו בדט"ז א' דאתי אוריא אף שא"צ לבטל את הרוח, אלא ודאי כש"נ דכל שהעומד פחות מג"ט, בכל אופן אומרים אתי אוריא.

ב. עוד יש להעיר במש"נ דהטעם דבעינן לדין אתי אוריא הוא משום שא"צ כאן תורת מחיצה על כל הרוח, אלא רק לחלק בין הפתחים. ולכא"י צ"ע, דהנה בהא דעושה פס לאורך ד' אמות ביאר הרשב"א הטעם דלא אומרים אתי אוריא, משום שאין זה אור של אותו מבו, או משום דהוי שיעור מבו והאור לא מבטל, ולכא"י צ"ע לתי' הראשון דנהי דאין זה אותו אור של אותו מבו, ואין כאן אתי אוריא, אבל האיך נהפך לב' מבואות אחרי דהוי פרוץ מרובה. ולכא"י מתבאר מזה דאף להפוך לב' מבואות סגי במחיצה כנגדו, וא"צ תורת מחיצה על כל הרוח. ועיין.

בביאור ד' האור זרוע דדין עומ"ד על הפרוץ מב' רוחות הוי עומד דוקא במחיצה גמורה ולא במחיצה מלבד

ו. והנה לענין עומ"ד על הפרוץ מב' רוחות מתבאר בסוגיין שאין זה דבר מוכרע, דאמרנו ש"מ לא הוי עומד, ומבואר שיש לומר דלא הוי עומד, וכן בסוף הסוגיא דנה הגמ' אם רבין ורב דימי פליגי בזה, ולקמן ט"ז ב' אמרו להיפך ש"מ עומ"ד על הפרוץ מב' רוחות הוי עומד. ולמעשה נחלקו בזה הראשונים ז"ל, דדעת הרשב"א ז"ל ועוד ראשונים דלא הוי עומד, אכן בהגהות אשר"י סוף פ"ק פסק בשם האור זרוע דעומ"ד על הפרוץ מב' רוחות הוי עומד, ומ"מ חילק שם דכל זה אם הוי עומד גמור, אבל אם הוי עומד רק ע"י לבד לא חשיב עומד, ובשעה"ז סימן שס"ב הביא דהאור זרוע חילק כן מכח סתירת הסוגיות, דבסוגיין משמע דהוי עומד, ולקמן ט"ז ב' משמע דלא הוי עומד, ועל כן חילק דלעולם הוי עומד, ושאיני בהך דף ט"ז ב' דמייירי בחבלים היינו פחות מג' טפחים, דכל כה"ג לא הוי עומד גמור. וכ"פ להלכה במ"ב שם.

אכן עיקר חילוק זה צ"ב טובא, דהרי לענין עומ"ד על הפרוץ מרוח אחת מתבאר בדף ט"ז ב' דאף אם הוי ע"י לבד חשיב עומד, וכל חילוק הא"י הוי לענין מב' רוחות, וצ"ב דממה נפשך, אם פחות מג' לא חשיב עומד ממש א"כ אף מרוח אחת נמי, ואם הוי עומד ממש שוב אף מב' רוחות ליהוי עומד.

והיה נראה לומר בזה בעה"י, בהקדים יסוד הגרע"א בתשובה י"ב בדעת הר"ן ז"ל דלא אמרינן ב' הלכות כהדי היכא שהלכה אחת צריכה לחברתה, ועל כן א"א לומר עומד מרובה אם כל העומד נעשה ע"י הלבד, אלא שכמובן עדיין צ"ב דא"כ אף עומ"ד מרוח אחת נימא הכי.

ועל כן נראה לבאר בזה, דהנה יש לחקור ביסוד הדין דעומ"ד על הפרוץ האם הוא משום שמספיק העומ"ד, או דנחשב הפרוץ כסתום, וכמו דין רובו ככולו, ולעיל נתבאר מד' הרש"ש דאיכא

הכא ביותר מעשר, ומנא תימרא דשני לן בין עשר ליותר מעשר כו'. ע"כ.

א. הנה בהאי סוגיא דצוה"פ בפרוץ מרובה על העומד איכא כמה שיטות ומילי דסברא אשר יראה לבררם בעה"י, וקודם אתחיל לבאר שיטת התוס' ועוד ראשונים. ועלינו לבאר ג' פרטים: א. האם דברי רב יוסף הם רק אליבא דרב דס"ל דצוה"פ רחב מעשר ימעט, או אף לדידן דצוה"פ מועיל ברחב מעשר. ב. האם לדינא קיי"ל כרב יוסף או לא. ג. האם דברי רב יוסף דפרמ"ר על העומד לא מועיל צוה"פ הוא ברוח א' או רק בב' רוחות או ג' רוחות, ומהו יסוד הפסול בזה.

האם דברי רב יוסף הם רק אליבא דרב או אף לדידן

ב. הנה לענין השאלה האם דברי רב יוסף הם רק אליבא דרב או אף לדידן, הנה בפשוטו הנראה מסוגיית הגמ' דרב יוסף לרב הוא דקאמר, אבל לדידן דרחב מעשר אי"צ למעט אם כן אף פרמ"ר מועיל בו צוה"פ, שהרי כל ד' רב יוסף נלמדים מד' רב, ואם ליתא לדרב הרי ליתא להבנין אב דרב. אולם מצאנו בחי' הריטב"א ז"ל שכתב לחדש דאף לדידן איתא לדרב יוסף, וביאר דפרמ"ר חמיר מרחב מעשר, ולקמן יבואר בזה אי"ה, אך בפשוטו שאר הראשונים לא ס"ל הכי. אולם בד' מהרש"א י"ל שהבין כן אף בדעת התוס', דהמהרש"א ביאר בד' תוד"ה אילימא בעשר, דאם דברי רב יוסף לא נדחו אזי לא תיקשי קו' התוס' למה הוצרכו לעשות פסי ביראות, יעשו צוה"פ, יעשו"ה ובקרני ראם. ולכא"ו ד' מהרש"א צ"ב, דאף אם ד' רב יוסף לא נדחו, אבל הרי כל ד' רב יוסף הם אליבא דרב, אבל לדידן דלא קיי"ל כרב, הרי אף פרמ"ר יועיל צוה"פ, ותיקשי קו' התוס' למה לי פסי ביראות יעשו צוה"פ, אך אם נימא כהריטב"א אי"ש דאף לדידן איתא לדרב יוסף. ודוק.

האם נדחו דברי רב יוסף

ג. ולענין השאלה אם נדחו דברי רב יוסף, נחלקו בזה בתירוצי התוס', דבתי' קמא כתבו התוס' דד' רב יוסף נדחו, ולכן מקשה הגמ' אילימא בעשר בהא לימא רבי יוחנן בשבת לא, אבל לפירוש ריצב"א והשר מקוצי דברי רב יוסף לא נדחו, וביאר דברי הגמ' אילימא בעשר בהא לימא רבי יוחנן בשבת לא, עי' מה שביארו כל אחד לפי דרכו ז"ל. וכן הריטב"א סובר דד' רב יוסף לא נדחו, וביאר את הגמ' כפי' ריצב"א, יעו"ש היטב.

האם רב יוסף מדבר אף ברוח רביעית

ד. ולענין השאלה במה מדבר רב יוסף, הנה כבר ביארו התוס' שמדובר בד' דפנותיה, דבב' רוחות ודאי מודה רב דמועיל צורת הפתח, שהרי אמר לעיל בדף ו' עמוד ב' דהלכה כתיק דמבוי מפולש מועיל בו צוה"פ. וכן דייקו הראשונים ז"ל מל' רש"י שפי' בד' דפנותיה. אלא שצ"ב, דהרי רב יוסף למד דינו מבנין אב הואיל ויתר מעשר האוסר במבוי ופרמ"ר אוסר בחצר, וא"כ אף במחיצה רביעית נלמד, דהרי יתר מעשר אוסר לרב אף במחיצה רביעית, וקו' זו הק' התוס', ותיירצו דרק בד' רוחות הוא דלמדים זה מזה משום דפתחא בד' רוחות לא עבידי אינשי, אבל ברוח אחת דעבדי פתח אין ללמוד, עכ"ל. ולכא"ו צ"ב, דסו"ס הבנין אב הוא הואיל ויתר מעשר אוסר ופרמ"ר אוסר, והרי אף במחיצה רביעית פרמ"ר אוסר. ואם החסרון הוא משום דלא עבדי אינשי, הרי אין זה שייך לחסרון דפרמ"ר. וצ"ל דאין ה"נ מה דא"ר יוסף פרמ"ר האוסר בחצר, כונתו לחסרון דפרמ"ר מד' רוחות.

ויש להטעים הדברים יותר, דהנה יש לחקור מהו החסרון דפרוץ מרובה, האם החסרון הוא מצד דלא הוי "פתח", או מצד דליכא "שיעור" מחיצה. והנה לגבי יותר מעשר ודאי ליכא חסרון שיעור מחיצה, שהרי יש עומ"ר על הפרוץ, ורק הוי חסרון "פירצה", דנא' דפירצה פוסלת אף בעומ"ר [ולחזו"א הוא רק פסול דרבנן, וכ"כ בתוס' הרא"ש לקמן י"ז ב', ויבאר אי"ה לקמן]. אך לענין פרוץ מרובה בפשוטו אין זה משום דהוי פירצה, אלא שאין כאן שיעור מחיצה, והיינו דנא' למשה גזור רובא או לא תפרוץ רובא כדאיתא לקמן ט"ו ב'. אכן י"ל דבאמת יסוד ההלכה דלא

אוריא ולא משום דאם אינו כסתום שוב יש כאן פתח יותר מי' אמות, י"ל דהגמ' קושטא דמילתא קאמר דאם פרוץ כעומד אינו סתום, הרי שוב איכא טעמא דאתי אוריא. ודוק.

והנה החזון איש חולק על ד' המ"ב וסובר דבכה"ג לא חשיב עומד מרובה, והיינו שאין דנים ביחס למקומו בלבד, וההיא דמבוי רחב ט"ו שאני שאינו אלא לחלק את הפתח. ולכא"ו באו"ד החזו"א ז"ל דלענין לחלק את הפתח אין צריך תורת "כסתום" על הפרוץ, רק ליתן תורת מחיצה כדי לחלק את הפתח. אך ל' רש"י משמע דהוי כסתום. ואפשר דכונת החזו"א דאמנם הוי כסתום אבל אין זה כמו לבוד, ורק לענין להתיר את אותו מקום כדי למעט חלל הפתח.

האם אף בפרוץ כעומד הוי ביחס לאותו מקום שכנגד העומד או רק ביחס לכל הרוח

י. והחזו"א הביא ראייה דלא כהמ"ב, מהא דמבואר בס' ש"ג שם דמבוי רחב כ' מרחיק ב' אמות ועושה פס ג' בצד א' וכן בצידו השני, ומבואר במ"ב שם שצריך תיקון במקום הפרוץ, והשתא לפום סברת המ"ב ראוי לומר שכיון שהפרוץ נחשב כסתום שוב יש כאן פרוץ כעומד מב' רוחות, היינו חמש מכאן וחמש מכאן, עכ"ד.

ונלע"ד ליישב ד' המ"ב עפ"ימשנית לעיל דכל הך דינא דעומ"ר על הפרוץ מב' רוחות הוא רק משום שהפרוץ נחשב כסתום, ואילו פרוץ כעומד הוי רק היתר, ועל כן לא מועיל פרוץ כעומד מב' רוחות, ודוק.

בביאור דברי רב יוסף מדברי רבינו נלמד חצר שרובה פתחים וחלונות אינה ניתרת בצורת הפתח, ויבואר בו אם ד' רב יוסף רק אליבא דרב, ואם דברי רב יוסף נדחו, וכן יבאר בו שי' הרמב"ם בדינא דצוה"פ בפרוץ מרובה על העומד וביותר מי'

הנה בגליון הקודם דיברו רבות בדין צורת הפתח הנהוג כיום, ויען אשר חוץ מהנידון אם יש היום דין רה"ר דאוי, עוד יש בזה ד' הרמב"ם דצורת הפתח אינה מועילה בכל ענין, וכמו שכתב בשו"ע סי' שס"ב סעיף ט'. ובאשר שיש בד' הר"מ מבוכה איך להבינו בדינו ובטעמו, אמרתי לברר ד"ז מסוגיית הגמ'.

הנה איתא בדף י"א א': אמר רב יוסף מדברי רבינו נלמד חצר שרובה פתחים וחלונות אינה ניתרת בצורת הפתח. מאי טעמא. הואיל ויותר מעשר אוסר במבוי, ופרוץ מרובה על העומד אוסר בחצר, מה יותר מעשר האוסר במבוי אינו ניתר בצורת הפתח, אף פרוץ מרובה על העומד האוסר בחצר אינו ניתר בצורת הפתח. מה ליותר מעשר האוסר במבוי שכן לא התרת בו אצל פסי ביראות לר"מ, תאמר בפרוץ מרובה על העומד האוסר בחצר שכן התרת אצל פסי ביראות לדברי הכל וכו'. ואף רבי יוחנן סבר לה להא דרב, דאמר רבין בר אבא א"ר יצחק, מעשה באדם אחד מבקעת בית חורתן שנעץ ד' קונדיסין בארבע פינות השדה ומתח זמורה עליהם, ובא מעשה לפני חכמים והתירו לו לענין כלאים. ואמר ר"ל כדרך שהתירו לו לענין כלאים כך התירו לו לענין שבת. רבי יוחנן אמר לכלאים התירו לו, לענין שבת לא התירו לו. במאי עסקינן, אילימא מן הצד והאמר רב חסדא צורת הפתח שעשאה מן הצד לא עשה ולא כלום, אלא על גבן, ובמאי אילימא בעשר בהא לימא רבי יוחנן בשבת לא, אלא לאו ביתר מעשר, לא, לעולם בעשר ומן הצד, ובדרב חסדא קא מיפלגי. ורמי דר' יוחנן אדר' יוחנן ורמי דריש לקיש אדריש לקיש. דאמר ריש לקיש משום רבי יהודה ברבי חנינא פיהא מותרת לענין כלאים אבל לא לשבת, ורבי יוחנן אמר כמחיצות לשבת דלא כך מחיצות לכלאים דלא. בשלמא דריש לקיש אדריש לקיש לא קשיא, הא דידיה הא דרביה, אלא דרבי יוחנן אדרבי יוחנן קשיא, אי אמרת בשלמא התם על גבן הכא מן הצד שפיר, אלא אי אמרת אידי ואידי מן הצד מאי איכא למימר, לעולם אידי ואידי מן הצד, התם בעשר

מתבטל הפרוץ, יעו"ש, ולכא"ו הדברים צ"ב, דמאחר ולא הוי עומד שוב הו"ל כפרוץ מרובה, ודין הוא שאף העומד יתבטל.

ובפשוטו צ"ל דעומ"ר מב' רוחות הגם דלא הוי עומד, היינו שאין בו תורת מחיצה, אבל הא מיהת דמועיל שלא ליחשב פרוץ, ומ"מ צ"ב הגדר בזה, ומדוע לבאר כך.

ולכן י"ל עפ"ימשנית לעיל, דעומ"ר על הפרוץ מב' רוחות הא דלא הוי עומד אינו משום שאי אפשר לצרף ב' העומדים שבאותו רוח, אלא משום שצריך "מחיצה אחת", וכאן הוי צירוף של מחיצות, ואשר לפי"ז הרי י"ל דהוי זה חסרון דוקא בהלכות מחיצות שנאמר בדין רה"י דבע"י שיעור מחיצה שלימה, אבל תורת פרוץ ודאי ליכא, דעל זה ודאי דנים את כל הרוח שיש בה עומ"ר. ודוק.

בפלוגתת המ"ב והחזו"א האם עומ"ר על הפרוץ הוי עומד דוקא אם הוי מרובה בכל הרוח, או אף ביחס לאותו מקום שכנגד העומד

ט. והנה יעו"י להמ"ב בסימן שס"ב שחידש חידוש גדול בדין עומ"ר על הפרוץ, והביא ראייה לזה מסוגיין דמבוי רחב ט"ו ורחב כ', והחזו"א נחלק עליו בזה, ואבאר אי"ה. ומתוך הדברים יבואר ד"ל דפרוץ כעומד מב' רוחות לא יועיל, והיינו לפי היסוד הנ"ל דכל דין עומ"ר מב' רוחות הוא מדין כסתום, ופרוץ כעומד אינו כסתום וכמשי"כ הרש"ש והאפיקי ים. וראיתי שהביאו דאף הגאון"י כתב דפרוץ כעומד לא אשכחן מב' רוחות.

וז"ל המ"ב בס"ק מ"ה: ואפילו אם העומד גופא שבשני הצדדים אינו במילואו, אלא יש בכל אחד גם כן פרצה אלא שהעומד רבה עליו, נחשב על ידי זה כאילו כולו עומד ומתבטל הפרוץ שבאמצע, כגון שהיה שטח הרוח רוחב חמשה עשר אמה, ונשאר בקצה הכותל אמה ונפרץ אמה, ונשאר עומד שני אמות ואצלו פרצה גדולה של שבעה אמות, ואצלו עומד שני אמות ועוד פרצה אמה ועוד פס אמה בקצה השני של הכותל, נחשב זה כאילו עומד מרובה על הפרוץ, ע"כ. ובשער הציון אות ל"א: דחשיב זה כעומד, וכדלקמן בסימן שס"ג סעיף ל"ד, וממילא למאן דסבירא ליה דמשתי רוחות הוי עומד, אפילו בכאוי גונא הוי עומד, ע"כ.

והמבואר מד' המ"ב חידוש גדול, דאף שבסך הכל הפרוץ מרובה מ"מ כיון שלגבי כל עומד שאצלו הוי העומד מרובה, חשיב הכל עומד. ולכא"ו היה נראה שזה מובן דוקא אם הביאור דהעומ"ר משוי ליה להפרוץ כסתום (ומעין לבוד), ולכן אומרים שכל פרוץ שאצל העומד שאצלו נסתם ונחשב הכל כסתום, אבל אם הביאור הוא שמספיק העומ"ר, א"כ דין הוא שנדון את כל הרוח ונאמר שבסך הכל אין כאן עומד. אלא דלפי"ז צ"ע, דהרי השע"ה צ"ב הביא ראייה לדבריו מסימן שס"ג סעיף ל"ד, והיינו הדין הנ"ל דמבוי רחב ט"ו שמרחיק ב' אמות ועושה פס ג' אמות, והבין השע"ה צ"ב שמוזה שדנים את הפרוץ ביחס להעומד שאצלו ולא ביחס אל כל הרוח שאז הוי פרוץ מרובה, הוא הדין להכא לענין דין מחיצות. ואם כן צ"ע שהרי בסוגיין הק' וירחק אמה ויעשה פס אמה וכו' ש"מ פרוץ כעומד אסור וכו', וחזינן דאם פרוץ כעומד מותר היה זה מועיל, והרי כבר נתבאר דפרוץ כעומד אין הפרוץ כסתום אלא רק דניתר הפרוץ, וא"כ בזה לא נדון ביחס אל מקומו גרידא, וכנ"ל.

ולכן היה נראה מזה דאין טעם השע"ה צ"ב דוקא משום שהפרוץ נחשב כסתום, אלא הענין הוא שנחשב מחיצה כלפי אותו מקום, וכיון שלגבי אותו מקום חל בו דין "ניתר", סגי בזה להחשיב כל המקום כעומ"ר, ועדיין הדברים צ"ב.

שו"ר ד"ל דלעולם כש"ג דלהמ"ב הענין הוא משום דהפרוץ נחשב כסתום, והא דהקשה הגמ' פרוץ כעומד אסור י"ל לפימשנית לעיל דבהו"א הוה סובר הגמ' דפרוץ כעומד כסתום, ורק בתירוץ הגמ' הוא שנתחדש דפרוץ כעומד אינו סותם אלא היתר, ואשר על כן בהו"א דהוי סבר דהוה כסתום שפיר פריך שיעשה פרוץ כעומד והו"ל כסתום, ושוב יש כאן פתח עשר אמות, ולזה משני דפרוץ כעומד אינו סותם, והא דתירץ הגמ' מטעם דאתי

ב' דינים, בעומ"ר על הפרוץ היינו דנחשב כסתום, ובפרוץ כעומד היינו שמותר, ונמצא אפוא שבכל עומ"ר על הפרוץ יש לנו ב' דינים, א. דמותר מצד העומ"ר, ואף בלאו דין כסתום, שהרי זה לא גרע מפרוץ כעומד דמותר. ב. דהפרוץ נחשב כסתום, והנה עומ"ר מב' רוחות יש נידון בגמ' אם הוי עומד או לא, ויל"ע מהו הטעם שלא יחשב עומד, ולכא"ו י"ל דאם הביאור בעומ"ר שמספיק עומד מרובה, א"כ אף מב' רוחות יועיל דסו"ס לגבי רוח זו יש עומ"ר, אבל אם הביאור הוא דהוי כסתום הרי י"ל דבעינן שיסתום את שבמקומו, וכיון שלגבי מקומו ה"ז פרוץ מרובה א"א למיחל דין דכסתום, ולכא"ו מסוגיין חזי' דדין עומ"ר הוא נידון לפי מקומו, ולכן ברחב ט"ו אומרים עומ"ר על אותם ה' אמות, אף שעל כל הרוח אין עומ"ר, ועוד יבואר בזה לקמן. אלא שמאחר ונתבאר דבכל עומ"ר יש גם דין דמספיק לנו העומ"ר אף בלא דינא דכסתום, הרי צ"ב מדוע שלא יועיל מב' רוחות. והנראה לומר דבעינן מחיצה אחת ולא צירוף חלקי מחיצה, ולכן מוכרח שיהיה חיבור של המחיצה, ולזה עומ"ר מב' רוחות לא מהני כיון שאין כאן מחיצה אחת שלימה אלא רק בצירוף ב' עומדים, ולפי"ז י"ל דאף למאי דקיי"ל דהוי עומד היינו משום דאומרים כסתום אף מב' רוחות, והיינו שנתחדש דמצרפים את ב' העומדים לעשות את הפרוץ כסתום, ולפי"ז מתבאר כך, דבעומ"ר על הפרוץ מרוח אחת איכא תרי דיני, א' דהעומ"ר מתיר, ב' דהעומ"ר משוי להפרוץ כסתום, אבל בעומ"ר על הפרוץ מב' רוחות בזה הדין הוא רק משום דהוה כסתום, ואשר לפי"ז מתיישבים היטב ד' ההגהות אשרי", דבכל עומ"ר על הפרוץ מרוח אחת מועיל אף בקנה פחות מג' כיון שבזה אין מוכרח להדין דכסתום, ושוב לא הוי תרי הילכתא וכנ"ל, אבל בעומ"ר על הפרוץ מב' רוחות בזה מוכרח לדין דכסתום, ונמצא אפוא דבקנה פחות מג' שוב הו"ל ב' הילכתא, דקודם אומרים כסתום ע"י לבוד, ואח"כ אומרים כסתום דעומ"ר. ודוק.

ושו"ר באפיקי ים חלק ג' סימן י"ח שגם כן כתב דאיכא תרי דיני בעומ"ר על הפרוץ וכנ"ל, אלא שכתב להיפך דבעומ"ר על הפרוץ מב' רוחות ליכא דינא דכסתום אלא רק דין מתיר, יעו"ש. והנלע"ד בדעת הגהות אשרי"י כתבתי.

בדין עומ"ר על הפרוץ בערב

ז. והנה האפיקי"י שם רצה לבאר הא דמספק"ל לקמן ט"ו ב' אם אומרים עומ"ר על הפרוץ בערב [דהגאון"י ביאר משום שאין דרך פתחים בכך], דהטעם לחלק בין שתי לערב הוא דלגבי ערב אי אפשר לומר דין מתיר כיון דבעינן מחיצה עשרה, ולכן מוכרח לדין דכסתום, וזהו גופא מחדש הגמ' דאיכא דין דכסתום. [ובזה ביאר הא דדן הריטב"א שם דפרוץ כעומד לא יועיל בערב, וכן דעומ"ר מב' רוחות לא יועיל בערב יעו"ש].

ולעני"ד עיקר ביאור האפיקי"י דבע"י מחיצה עשרה ולכן מוכרח לדין דכסתום, לכא"ו כל זה אם נבין דיסוד דין מחיצה עשרה הוא חלות דין בעצם החפצא דמחיצה דבעינן בה עשרה, ולכן בע"י שיעור בגוף המחיצה, אבל למאי דייסד לן הגר"ח ז"ל בה"ל שבת דיסוד דין עשרה אינו מצד עצם המחיצה אלא מצד הרשות, א"כ נהי דבעצם המחיצה ליכא עשרה, אבל הא בהרשות שפיר איכא עשרה כיון דיש דין מתיר על כל העשרה, ודוק.

ויל"ע בהא דאומרים רה"י עד לרקיע, ואף במחיצות של קנים פחות מג' טפחים, דלכא"ו הו"ל תרי הילכתא. דין לבוד, ודין גוד אסיק. [ואם נימא דהא דרה"י עולה עד לרקיע אינו מדין גוד אסיק הוה אתי שפיר, אך מד' השו"ע בסו"ס"י שמ"ה נראה דדין רה"י עד לרקיע הוא רק מדין גוד אסיק, וכתבתי בזה בספר נדבת פרץ שבת - מלאכת הוצאה].

בביאור ד' הר"ן דבעומ"ר על הפרוץ מב' רוחות אף אם לא הוי עומד מ"מ לא מתבטל הפרוץ

ח. והנה בחי' הר"ן ז"ל דט"ז ב' מתבאר דכל פרוץ מרובה על העומד אינו מתבטל אף הפרוץ, ונפ"מ שמקום העומד מצטרף לשיעור פרצת י' (ודלא כהרשב"א בדף י' ע"ב), אבל בעומ"ר על הפרוץ מב' רוחות אף אם לא הוי עומד מ"מ לא

תפרוץ רובא אינו מצד שיעור מחיצה, דבאמת מצד הלכות מחיצה הוה סגי אף במקצת עומד, וכמו לחי במחיצה ג' או ד', והחסרון הוא רק משום דאז הו"ל פירצה. והרי אשכחן להראב"ד הובא בהרשב"א והריטב"א ט"ו ב' דפרמ"ר מה"ת הוה מחיצה יעושה, וא"כ י"ל דאף לדידן דפרמ"ר פסול מה"ת אין זה חסרון שיעור מחיצה, אלא הוא חסרון פירצה.

ולכא' הכי מוכח מהסוגיא כאן דלמד רב יוסף בנין אב פרמ"ר מיותר מעשר, ואם החסרון דפרמ"ר הוא משום שיעור מחיצה א"כ מאי שייאטיה ליותר מעשר, דביותר מעשר הוה פסול פירצה ועל כן פוסל אף בצוה"פ, אבל פרמ"ר דהחסרון הוא מצד שיעור מחיצה שפיר יועיל צוה"פ דאז הוה מחיצה, אלא ש"מ דהחסרון דפרמ"ר הוא דאז הוה פירצה, ועל כן שפיר למידים מיתר מעשר, דשניהם הוה חסרון פירצה.

אך י"ל דזהו גופא דבאו התוס' לבאר, דלעולם חסרון דפרמ"ר הוא חסרון שיעור מחיצה, ולכן במחיצה ג' אי אפשר ללמוד זה מזה, וכונת הגמ' הוא על ד' רוחות דהיינו דפרמ"ר בד' רוחות בזה הוה עוד חסרון מצד פירצה, היינו שאף אם לא היה חסרון דשיעור מחיצה היה חסרון פירצה [וזה נלמד מסברא], ושפיר לא יועיל צוה"פ. ודוק, והארכתי בכל זה כדי לבאר ש' הרמב"ם עפ"י ד' הגר"ח ז"ל, וכמו שאבאר לקמן א"ה.

בביאור דברי הריטב"א דפרוץ מרובה הוה פירצה טפי מרחב מעשר

ה. והנה הריטב"א ז"ל חידש דאף לדידן דרחב מעשר מועיל צוה"פ, מ"מ פרמ"ר לא מועיל משום דהוה פירצה טפי, ואף דרב יוסף אמר מדברי רבינו נלמד, ביאור הדברים דרב יוסף למד מד' רב שצוה"פ אינה מחיצה בכל ענין, והיינו דלכו"ע בפירצה גמורה לא מועיל צוה"פ, ורבנן ורב נחלקו באיזה סוג פירצה מחמירין, לרב אף בפירצה דיותר מ' ולרבנן רק בפרמ"ר.

ולכא' צ"ב דהרי רב יוסף למד "בנין אב", ואם לדידן לא מציינו פסול דצוה"פ ברחב מ' איך יש בנין אב. אך הנראה פשוט, דד' רב יוסף אינם בנין אב על דרך י"ג מידות, דהרי אין זה י"ג מידות, שהרי כאן אין זה דין דא' דלמידים זה מזה אלא סברא הוה. ולהתוס' בדף ו' ע"א כל ד' רב הם רק מדרבנן. אלא רב יוסף מסברא הוה שלמד, דרואים את הסברא שבפירצה לא מועיל צוה"פ, ועל כן אף לדידן ליכא פסול ביתר מ' מ"מ שמעינן את יסוד הסברא מד' רב.

ונראה שכן מוכרח מד' הגמ' דאין זה דרשא דבנין אב, שהרי הגמ' פריך מה ליותר מ' שכן לא התרת בו אצל פסי ביראות לר"מ, ולכא' מה שייך פירכא מרי"מ לדידן, אלא ודאי כש"נ דאין זה גדר בנין אב, רק שלמידים את הסברא, ושפיר פרכינן דמציינו דבסברא פסול יותר מ' חמור טפי.

ולהריטב"א שכתב דפרמ"ר חמור טפי צ"ל דהא דפסי ביראות לא מקילין לר"מ ביותר מ', הוה כמשי"כ הגאון יעקב כאן ד"ל דלא מקילין תרי קולי כדאייתא הך סברא לעיל בדף ו' ע"א.

ועצם ד' הריטב"א דפרמ"ר חמור טפי א"ש להחזו"א דיותר מ' אינו פסול אלא מדרבנן, ואדרבה להחזו"א צ"ע האך פריך הגמ' דפרמ"ר קיל טפי. וצ"ל למשי"כ לעיל דאיכא תרי חסרונות דפרמ"ר, א' מצד שיעור מחיצה, ב' מצד פירצה, ועל כן לענין חסרון שיעור מחיצה בזה ודאי פרמ"ר חמיר טפי דהוה מדא', אבל סוגיית הגמ' כאן הרי מיידי דוקא על ד' רוחות שזה רק מצד חסרון פירצה דלא עבדי אינשי, ובזה שפיר י"ל דפרמ"ר קיל טפי. ודוק.

והנה להריטב"א ז"ל דפרמ"ר אף לדידן לא מהני צוה"פ, הא דמקשה הגמ' אילימא בעשר בהא לימא ר' יוחנן לשבת לא, ביאר הריטב"א כפי ריצב"א שבתוס' דק' הגמ' היא דר' יוחנן דיבר גם על כלאים, ולענין כלאים מיידי במחיצה אחת, שהרי בכלאים סגי אף במחיצה אחת, וא"כ אף בשבת מהני פרמ"ר במחיצה אחת.

בביאור שיטת הרמב"ם דלא מהני צורת הפתח בפרוץ מרובה

ו. ועתה הבא נבא לשי' הרמב"ם, הנה ז"ל הרמב"ן בפט"ז מהל' שבת ה"ט: כל מחיצה שיש בה פרוץ מרובה על העומד אינה מחיצה. אבל אם היה פרוץ כעומד הרי זה מותרת, ובלבד שלא יהיה באותן הפרצות פרצה שהיא יתר על עשר אמות, אבל עשר אמות הרי היא כפתח. ואם היה לפרצה זו צורת פתח, אעפ"י שיש בה יותר מעשר אינה מפסדת המחיצה, והוא שלא יהא הפרוץ מרובה על העומד, ע"כ. הנה מחד גיסא הרמב"ם כתב שאף ביתר מעשר מועיל צוה"פ, והיינו דלא כרב, ומאידך פסק שלא יהא הפרוץ מרובה על העומד, והדברים צ"ב טובא מדוע לא מועיל צוה"פ בפרמ"ר, ומנין המקור לכך. והמגיד משנה ביאר בזה בזה"ל: שכשהוה יתר מעשר עם צוה"פ כעשר בלא צוה"פ, מה עשר בלא צוה"פ פרוץ מרובה על העומד לא, אף יתר מעשר בצוה"פ פרוץ מרובה על העומד לא, ע"כ. ולכא' באו"ד המ"מ הם דצוה"פ אינה הופכת למחיצה אלא רק מתקנת את הפירצה (דיותר מ'), ואכתי צריכינן שיעור מחיצה, ולכן כל שהפרמ"ר לא יועיל צוה"פ. [וכבר חקר הגר"ח ז"ל כאן בזה, וביאר דלהר"מ צוה"פ אינה מחיצה בעצם, וכ"כ בשו"ת אול"צ ח"א סימן ל' דלדעת הר"מ צוה"פ לא הוה מחיצה מה"ת, ויבואר לקמן].

אלא שאם כן אף מחיצה רביעית נמי לא יועיל צוה"פ, דהרי חסר לן שיעור מחיצה, אך המ"מ שם עמד בזה וביאר וז"ל: ומבוי שאני דבקורה בעלמא סגי ליה, ע"כ. ובאו"ד המ"מ נראה דבמחיצה רביעית חזינן דא"צ גרדי מחיצה ממש, דהרי סגי אף בתיקון דקורה, ולהר"מ בפ"ז קורה אינה אלא היכר ושפיר מהני אף צוה"פ. [ולפ"ז י"ל דצוה"פ מועילה מדין היכר, וכ"מ במאירי דף ב' ע"ב, ועוד נתבאר לעיל בגדר צוה"פ אם צריך אף היכר].

אך לפ"ז במבוי המפולש שלא מועיל קורה דין הוא שלא יועיל צוה"פ, והרי הר"מ פסק בפ"ז ה"ג דמבוי המפולש ניתר בלחי מכאן וצוה"פ מכאן, וחזינן דהוה כמחיצה ואף בב' רוחות. והמ"מ עצמו סיים אח"כ: ודע שאף לדעת רבינו יש צוה"פ מועילה אפילו בפרוץ מרובה על העומד, כגון ברוח שלישי, כמבואר פ"ז ה"ג בדין הכשר המבוי המפולש. וצ"ע בד' המ"מ.

אכן י"ל בבאו"ד הר"מ באופן אחר, לא משום דצוה"פ אינה מחיצה גמורה, אלא כמשי"כ התוס' בסוגיין על ד' רב יוסף דמיידי בפרוץ מרובה מד' רוחות ומשום דלא עבדי אינשי, וסובר הר"מ כהריטב"א דד' רב יוסף הם אף לדידן. וכן ביאר בס' גאון יעקב בד' הר"מ. [ואף החזו"א בגליונות הגר"ח ז"ל ביאר בכונת הר"מ שמדובר בפרמ"ר מד' רוחות, אלא שביאר דמיידי אף ביותר מ', וכמשי"כ לקמיה].

ואיך שיהיה הא דבסוגיין מיידי הך דנעץ ד' קונדיסין ואמרו דהוה כרב, כתב המ"מ דאין זה להלכה, אך לפ"ד ריצב"א א"ש, דכונת הגמ' על רוח אחת ודומיא דכלאים, ופשוט [והביאור הלכה כתב עוד דרך בזה, ויבואר לקמן א"ה].

בבאור דברי המגיד משנה דבפירצת עשר מודה הר"מ דמהני צורת הפתח אף בפרוץ מרובה

ז. אכן בעיקר הר"מ כתב המ"מ דאפשר שבפירצת עשר ויש לה צוה"פ הר"מ מודה דפרוץ מרובה כשר, וכן הביא הב"י מסמ"ג וסמ"ק, וכן הביא בשו"ע בס"י שס"ב. וכאן הדברים צ"ב טובא מהו הביאור בזה, דממנ"פ אם צוה"פ מועיל בפרמ"ר לחוד, והיינו דמשלים שיעור מחיצה, וכן צוה"פ מועיל ביתר מ' והיינו דמתקן הפירצה, מדוע בהצטרף ב' הדברים של פרמ"ר ויותר מ' לא מהני צוה"פ, וכבר האריך בזה בח' הגר"ח ז"ל. והחזו"א בגליונות מבאר דבאמת הר"מ מיידי בפרמ"ר מד' רוחות, וכמשי"כ התוס' בד' רב יוסף, והטעם דלא עבדי אינשי, ואף דלא קי"ל כרב יוסף היינו בפרמ"ר לחוד, אבל בפרמ"ר ויותר מ' גם יחד בזה לכו"ע לא עבדי אינשי, עכ"ד. ולפ"ד החזו"א ניחא דב' רוחות באמת מועיל צוה"פ אף בפרמ"ר ויותר מ', וכמו שנראה מסוף ד' המ"מ הנ"ל.

אכן הגר"ח ז"ל האריך לבאר בד' הר"מ דצוה"פ אינה מחיצה אלא מתקן את הפירצה, ועל כן לא מועיל בפרוץ מרובה. והא דבפחות מ' מועיל, איך שהבנתי מד' הגר"ח ז"ל (יעו"ש בסוף הדברים), דבאמת פרמ"ר אין החסרון משום דליכא שיעור מחיצה, אלא רק משום דהוה פירצה (ונתבאר בזה לעיל בריש דברינו), והא דכתב מ' לא מהני צוה"פ בפרמ"ר, בזה חידש לן הגר"ח ז"ל דפרמ"ר יותר מ' בזה שוב הוה אף חסרון שיעור מחיצה, והטעם ביאר שם דהיותר מ' גורם שלא יצטרפו המחיצות זו לזו, ומשא"כ בעומ"ר שבזה א"צ צירוף זה לזה, כיון שיש על העומ"ר תורת מחיצה בעצמה. וכ"ז הם דברים מחדשים, והחזו"א בגליונות שם פליג ע"ז, וכתב דפרמ"ר אין כאן שיעור מחיצה ואף בפחות מ', יעושה".

והנה לפ"ד הגר"ח ז"ל לכא' אף בב' רוחות לא יועיל צוה"פ בפרמ"ר ויותר מ', דבשלמא ברוח רביעית י"ל כהמ"מ דכיון דבקורה סגי ליה לכן סגי אף בתיקון דצוה"פ, אבל בג' רוחות דלא מועיל קורה לכא' לא יועיל צוה"פ. [ואפ"ל דמועיל מדרבנן, אחרי דכל מבוי מפולש הוה כרמלית, וביותר דיעו"ש להגר"ח ז"ל דמועיל עכ"פ הצוה"פ להפקיע ממבוי המפולש לרה"ר תורת רה"ר, אכן האול"צ חולק בפרט זה, ועי' בחזו"א בגליונות שם בזה]. ושוב מצאתי בעה"י בח' המאירי שכתב בהדיא דלהר"מ לא מועיל צוה"פ בפרמ"ר ויותר מ' במבוי מפולש, יעושה". והא דדף ו' דמבוי המפולש לרה"ר, צ"ל ברחבים עד ו' או במתקצר. אכן במ"ב ס"י שס"ב העתיק כד' המגיד שמועיל צוה"פ בפרמ"ר ויותר מ' בב' רוחות. וכ"ה במג"א, ועיי"ש במחצית השקל מה שביאר מקורו.

ח. והנה עי' בביאור הלכה שכתב ליישב ד' הגמ' דנעץ ד' קונדיסין, דמבואר בגמ' דרק לרב הוא דלא מועיל, דא"ש לפי ר"ח דמדובר שהוה קנים פחות פחות מג', ובסוף הרוח היה צוה"פ באופן דהוה עומ"ר, עכ"ד. ולפ"ז אי"ש הא דאמר הגמ' אילימא בעשר דהא לימא לשבת לא, דבאמת אין כאן פרמ"ר [ולפ"ז אף א"צ צוה"פ על אותו מקום]. והנה לפי ר"ח הא דאמר דמן הצד ביאר שם דזהו גופא הוה מן הצד, היינו בקרן זווית, והק' הרשב"א והריטב"א דא"כ מאי על גבן דנקט, וביאר הקה"י דעל גבן היינו בלא קנים, אך לפ"ז לא א"ש ד' הבה"ל, דהא אם אין קנים שוב הוה פרמ"ר. ודוק.

שיטת הר"ן ז"ל דבמבוי לא מועיל עומד מרובה מד' רוחות, וכן שפרוץ מרובה נמדד לפי כל הרוחות

ט. ואסיים בשי' הר"ן ז"ל, הנה מצאתי בח' הר"ן ז"ל שמבאר בסוגיא מהלך חדש, והעולה מדבריו ז"ל כמה חידושים: א. דבמבוי לא מועיל עומד מרובה בד' רוחות. [וכן הוא פשוטות התוס' בדף ה' ע"ב, אך האחרונים ז"ל שם הק' בזה, יעו"ש באבן העזר, חזו"א ועוד. אך ד' הר"ן כאן ברור מללן]. ב. דפרמ"ר נמדד לפי כל הרוחות ביחד. [ודנו בזה בב"י סי' תר"ל ובחזו"א]. ובזה ביאר הסוגיא דלעולם רב יוסף מדבר אף ברוח אחת, והא דבמבוי המפולש מועיל צוה"פ, הוא דוקא במבוי מתוך שלא הקלת בו בעומ"ר, אבל חצר שהתרת בעומ"ר לא תתיר בו בפרמ"ר אף בצוה"פ, וביאר שם דאף רש"י נפרצה מד' רוחותיה לא בא להקל אלא להחמיר, לומר לך שמצרפים כל הרוחות לפרוץ מרובה, עכ"ד.

בפלוגתא דרב נחמן ורב ששת אם צוה"פ צריכין ליגע או לא

[ויבואר בו דין כיפה לענין מזוזה]

במה שכתבו בגליון הקודם בדין צורת הפתח כשהקנה העליון עגול, הנה עיקר החידוש לומר שצריך משקוף מרובע אינו מפורש בגמ', אלא כך מתבאר בד' הריטב"א לפ"ד רש"י, ומד' הר"מ והשו"ע אין נראה כן, ובהיות שד"ז נעוץ בהבנת הסוגיא בדף י"א ע"ב אמרתי לברר הדברים היטב עפ"י הראשונים, וזה החלי בעזר צור גואלי.

הנה איתא בדף י"א עמוד ב': תנא צורת הפתח שאמרו קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן, צריכין ליגע או אין צריכין ליגע, רב נחמן אמר אין צריכין ליגע, ורב ששת אמר צריכין ליגע כו'. תנינא כיפה ר"מ מחייב במזוזה וחכמים פוטריין, ושון שאף יש ברגליה עשר שהיא חייבת. אמר אביי הכל מודים אם גבוהה עשרה ואין ברגליה שלשה, אי נמי יש ברגליה שלשה ואין גבוהה עשרה ולא כלום, כי פליגי ביש ברגליה ג' וגבוהה עשרה ואין רחבה ארבעה ויש בה לחוק להשלימה לארבעה, רבי מאיר סבר חוקקין להשלים, ורבנן סברי אין חוקקין להשלים, אמר ליה אי משכחת להו לא תימא להו לבי ריש גלותא ולא מידי מהא מתניתא דכיפה, ע"כ.

ופי רש"י בד' חייבת, דהא יש בה עשרה גובה ברוחב ארבעה, ואפילו כל העיגול סתום נשאר שם שיעור פתח כשר, אלמא אין צריכין ליגע, דהא הכשירא דפתח ברגליה היא, והעיגול מפסיק בין תקרה העליונה למזוזות וקתני חייבת. אביי לפרושי פלוגתייהו אתא. לישנא אחרנא ואמר אביי גרסינן, ומפירוש דאביי ילפינן דאין צריכין ליגע, ע"כ.

בביאור הוכחת הגמ' מכיפה דצוה"פ א"צ ליגע

א. הנה לכא' צ"ב מהי הראיה דא"צ ליגע, דהא הכא שפיר נוגע העיגול בהמזוזות, ומשא"כ לגבי הקנה שעל גבי הקנים שעומד באויר. ובאמת שי' הבעה"מ דאין ראיה ממתני' דכיפה להמחלוקת אם צריכין ליגע או לא, ולא גרס את סוף ד' הגמ' א"ל אי משכחת להו לא תימא כו'.

ולכא' י"ל דלכן לישנא אחרנא דפי רש"י ס"ל דאין ראיה מעצם הדין דכיפה לדין א"צ ליגע, ורק מד' אביי הוה דמיידי ראיה, והיינו דמזה דאמר ר"מ חוקקין להשלים ש"מ דא"צ ליגע, דסובר הגמ' דחוקקין להשלים לא מהני לענין החסרון דצריכין ליגע, ורק לענין החסרון דשיעור פתח מהני לחשוב שיש כאן שיעור פתח גבוה ו' ורחב ד', אבל אם היה הדין דצריכין ליגע לא הוה מהני חוקקין להשלים, דחוקקין אינו מציאות שנחלק, ורק דנא' כאילו הוא חקוק, והיינו לענין לחשוב שיש כאן שיעור פתח.

אכן מד' הראשונים מתבאר דלא כמשי"כ, דיעו"י בח' הריטב"א ז"ל שביאר דבאמת לר"מ ליכא ראיה, דכיון דס"ל חוקקין להשלים הרי אין כאן אף את החסרון דצריכין ליגע, ועיקר ראיית הגמ' היא מחכמים דלא ס"ל חוקקין להשלים, והא דפי רש"י בלישנא אחרנא דהראיה היא מד' אביי, פי' הריטב"א דבלאו ד' אביי י"ל דטעמיהו דרבנן הוה משום דחוקקין להשלים, ושוב ליכא החסרון דצריכין ליגע, אבל מאחר ופי' אביי דרק ר"מ הוה דאית ליה חוקקין להשלים, שוב ש"מ מדרבנן דא"צ ליגע, עכ"ד.

ואף בהא דסובר בעה"מ דאין ראיה ממתני' דכיפה לדין דא"צ ליגע, ביאר הריטב"א דשאני הכא דעכ"פ נוגע בהמשקוף. וצ"ב דלכא' בפשוטו הא אין כאן שום חסרון דצריכין ליגע, דהרי יש כאן מזוזות הנוגעים במשקוף.

ואשר יראה בזה עפ"י"מ דיש לדייק בל' רש"י שפי': והעיגול מפסיק בין "תקרה העליונה" למזוזות, וצ"ב מהי כונת רש"י תקרה העליונה, דאטו יש כאן עיגול ויש כאן תקרה העליונה, הרי הכל דבר א' הוה. אכן הריטב"א והר"ן פירשו דבאמת משקוף עגול אינו נחשב משקוף. [והטעם י"ל בתרי אנפי: א. דאין ע"ז שם משקוף בעצם. ב. דנחשב כמזוזות וצריך רק משקוף "מעל", וכי"ב יתבאר לקמן בדעת הר"מ]. ומיידי באמת בסוגיין שיש על הכיפה העגולה משקוף מרובע, ושפיר מדמי הגמ' לדינא דא"צ ליגע, כיון דהמזוזות אינם נוגעים בהמשקוף המרובע. (וכ"מ בחזו"א בשי' רש"י).

ד' הב"ח דאף לרש"י שייך משקוף עגול

ב. ומד' הב"ח בס"י רפ"ז למדתי דלעולם אף לרש"י שייך שיהא תורת משקוף עגול, ורק היכא שיש פתח גבוה ו' ורחב ד' בצמצום, ובאופן שבמקום המשקוף נמצא שאין ד', ולכן בזה יש חסרון כיון דבמקום המשקוף הנוגע בהמזוזות יש פחות מד', ורק במקום החיצון יש רחב ד', וזהו דמדמי הגמ' דא"צ ליגע. אלא שד' הב"ח הם

כ"ש, ומועיל שיהא ע"ג רה"י, אבל כ"ז הוא למעלה דשם הוא כל דין מחיצות שלהן, ושם הוא דעושין רה"י וכו', ע"ש.

וצ"ב בתרתי, שהתחיל כנ"ל שהטעם מצד שמנח עליה מידי, ולא נראה שחזר בו מזה, ולמה ליה לטעם חדש.

ועוד קשה שא"כ צ"ב כל אריכות דבריו בהמשך שבכל בור וחוליייתו צריך עומד מרובה לשיטות אלו, דאל"כ חסר בדין רה"י גם על גבה או מצד קרקע רה"י שאין בו ד', או מצד מקור התשמיש ד', וצ"ב שאף בלא עומ"ד לעולם נימא שאותו בור וחוליייתו נדון כחל, ויש במחיצותיו דינא דגוד אסיק, וממילא נימא ק"ו שלאחרים עושה מחיצה, וגם לעצמו כמ"ש קוצר כלפי כוורת.

ולפי מש"כ שהעיקר בדין עומד מרובה הוא שיהי' קרקע ד', א"כ אפשר דלא מהני מה שהמחיצות מקיפות למעלה חלל ד' באופן שאין קרקע ד'.

אך לפי מה שהוכיח מביצאתא דמישן דאף באופן שאין קרקע ד' למטה, אך יש מקום ד' למעלה גם מהני, ובתחילה צידד גם בדעת הר"ח אופן זה (אף שלמסקנא נוקט שאולי רש"י ור"ח נחלקו בבי' מהלכות אלו), א"כ לעולם כל בור וחוליייתו אם נימא ע"ג גוד אסיק יהי' כאותם ספינות שצרות למטה ורחבות למעלה, וגם בבור בתוכו אין ד', ולמעלה ע"ג יהי' ד' ע"י גוד אסיק.

והיו שהסבירו שדינא דגוד אסיק תלי בדין רה"י, וא"כ אם בלא עומד מרובה ל"ה רה"י גם לא אמרינן גו"א, ומש"כ הגר"ח בתחילה אינו למסקנת דבריו. וקצ"ע בזה, דלכא"ו דין גו"א אינו תלוי בדין רה"י, אלא הוא דין לעצמו שמצאנוהו בעוד מקומות, ואם נקט בתחילה שאפי' שהמחיצות למטה לא משמשים שום דבר, בכ"ז אמרינן גו"א ע"ג, לכא"ו זה לא מוכרח שהשתנה.

ומי"מ מזה שהזכיר כנ"ל ב' טעמים, גם מצד דחזר למינח מידי וגם מצד גו"א, היה משמע שגו"א לבד בלא דחזי למינח לא יהני, ואין ע"ז שם רה"י, וא"כ אולי ה"ה אם אין עומד מרובה לא יהני גוד אסיק.

ואולי יש לצדד שכוונתו שאף אמנם ששייך שם רה"י ע"ז ע"י הק"ו, מי"מ אינו רה"י כדי להתחייב על זה, וראוי כמו חורי רה"י שמבואר בסוף דף ז': ובתוס' שם ותוס' ריש ח'. שאף שדין רה"י עליהם, מי"מ בלי דין חוקקים להשלים או ביתא כמאן דמליא (בנעץ קנה ברה"י) לא היה מתחייב כי חסר במקום הנוח, וא"כ אולי ה"ה כאן חשיב לרה"י ע"י גו"א, אך מי"מ א"א להתחייב ע"ז, ואף שלעולם הק"ו חייב במניח על הכתלים אף שאין בהם רוחב ד', שם הטעם מפני שהכתלים מצטרפים לרה"י שבתוכם, משא"כ כאן שעדיין אין רה"י א"כ א"א לחייב. אך עדין צ"ב מאי שנא מביצאתא דמישן שגם שם אין עומ"ד, וסגי במה שהמחיצות הם מחיצות לחלל ד' שבגובה, וביותר שלכא"ו גם שם צריך להשתמש בגו"א, דהגמ' שם דף ק"א. דימתה את הספינות לטרסקל בגובה י' ואין עומקו י', ובכ"ז אם אמרינן גוד אחית או גם בתוכו רה"י, וא"כ ה"ה כאן מ"ש שאין בספינה מקום שרחבה ד' עוד גובה י"ט, וסגי בגוד אחית, ועדין צ"ע.

אחד מבני החבורה - ירושלים

מקבל הדבר משנה תוקף שכן ציין רבינו לה"ה ומע"ר, והא לך לשון המעשה רוקח: נלע"ד דלעיל איירי באופן שכשנחשוב הריחוק דווקא יתמעט, ואם נשער כאילו נתחברה כמחיצה לכותל ממש עדין הוא יותר מבית סאתים, ולכך כתב לא עשה כלום, דרך משל שהקרפף הוא בית סאתים ושלשה טפחים ועובי המחיצה טפח או חצי טפח, שכדי למעטו צריכים אנו לצרף הריחוק כאילו כולו מלא, משא"כ בטח הכותל העיקרי בטיט שבעובי זה נתמעטה מהיותה בית סאתים שהיה, וכגון שהיה טפח היותר והטיט עביו טפח או יותר, עכ"ל. ו"הרב המגיד" כתב וז"ל: ויש בכאן שאלה לדעת רבינו הוא אומר שאם מיעט במחיצה סמוכה לכותל תוך שלשה לא עשה כלום, וטעמא משום לבוד, והיאך יאמר שכשטח את הכותל בטיט יהא מיעוט, והלא כ"ש הוא שאין ראוי להיות מיעוט, ויש להשיב שכשהמחיצה תוך שלשה לכותל כבר ניכר שיש בשטח קרפף זה יותר מבית סאתים, שהרי המחיצה הזו מוקפת שטח הקרפף מכל צד, והיא בעצמה אינה ראויה למעט כל שהוא תוך שלשה, אבל כשטח הכותל בטיט אין טיחה זו מוקפת השטח, והרי זה כאילו מעיקרו לא היה בו יותר מבית סאתים, ע"כ. ואם כי יש עדיין מקום להסבר ה"מעשה רוקח" דמחיצה מהני לפחות מסאתים למעט אורו בציוור אחר, עכ"פ בדבריו הביא את הדוגמא היכא שמחיצה לא מהני לפחות למעט אורו פחות מסאתים, ול"הרב המגיד" נראה דלא מהני כלל מחיצה לפחות מאורו שיהא פחות מסאתים, ומוכח כדברינו דאין להוציא דינים נוספים מלשון הפוסק שהביא רבינו ה"שתילי זתים" מה שהובא באגב, אלא רק לדין שהביאו רבינו להדיא. ודאיתנא להכי שוב אין הדבר פשוט דמהני. שוב ראיתי ברמב"ם כתי"י תימן שכתב בזה"ל: ואנוכי לא ידעתי לא מה זו קושיה ולא מה זה תירוץ, ולשון רבינו הרמב"ם כלשון הגמרא דייקי הדק היטב, דמקום זה שלא הוקף לדירה הוא מוקף כתלים, דהא הרחוק מן הכותל אמרינן בין בלשון הגמרא בין בלשון רבינו, הדר אמרינן הן בלשון הגמרא הן בלשון רבינו "ועשה מחיצה" בגד או עור או שק דבר שאין לו עובי הניכר כדי למעט, משא"כ אם טח בטיט אין טיחת הטיט כקליפת השום אלא עובי יש לו, מהות יש לו, שהרי דנים אנו בו אם יכול לעמוד בפני עצמו, וזה מראה על מהות ממשית הנמששת, ולפיכך ודאי ממעט שהרי נוסף גם הוא על עובי הכותל, ע"כ.

ביקרא דאורייתא

הרב חוקיה דחבש - רב ק"ק "שתילי זתים" ורחש העין, ומח"ס "שתילי זתים" עם פירוש באר מרים ג' חלקים

לכבוד מערכת אליבא דהלכתא!

תגובה למאמרו של הרב יוסף קסלר בביאור דברי ר' חיים הלוי בפ"ד מהל' שבת בגדרי רה"י.

ראיתי בענין רב את מאמרו המחכים בדעת רח"ה, ויש נקודה אחת שלא כ"כ התייחסו אליה, וזה במש"כ רבינו בדעת הר"ח שבתחילה ביאר שהטעם שגבה של הכוורת הוא רה"י, זה מטעם דמנח עליה מידי ומשתמש, ודן שמכח זה גם בתוכה הוא רה"י מדין חורי רה"י, ולאחר מכן בהמשך דבריו מבאר שבאופן שאין בחללה ד', א"כ אין מחיצותיה רה"י, ונהי' דע"ג שפיר דיינינן בהו הן דינא דלאחרים עושה מחיצה לעצמו לא

יחזקאל האריך בגדרים אלו, וי"ל דתלוי בזה, דאם ענין צו"ה הוא דהקנים הוי"ן תורת מחיצה, הרי דשוב אומרים ע"ז גוד אסיק, אבל אם אין ע"ז תורת מחיצה שוב ליכא בזה גוד אסיק. ויש עוד להאריך בגדר צוה"פ, וכאן קיצרתי.

בביאור ד' הר"מ דכיפה העשויה כקשת אם מתעגל פחות מ"י פטור ממוזזה

ו. והנה כתב הר"מ בהל' מוזזה דכיפה העשויה כקשת אם מתעגל פחות מ"י פטור ממוזזה לפי שאין לו משקוף, והק' הכסף משנה מהו הביאור דאין לו משקוף, דאם משקוף עגול אינו משקוף מה יועיל אם מתעגל לאחר י', יעו"ש. והט"ז ביאר דאין החסרון בעצם המשקוף שהוא עגול, אלא דבע"י הגדרה של מוזזות ומשקוף, וכל שהכל בעיגול אין כאן קו המבדיל. (וכ"כ בכתבי הגר"ח ז"ל, ובס' קה"י שבת דף ק"א). וצ"ע"ק מדוע כתב הר"מ את הגריעותא על משקוף ולא על המוזזות, אחרי שהחסרון הוא רק בקו המבדיל, הרי יוכל להיות החסרון אף על המוזזות.

בביאור ד' הט"ז דהיכא שיש מוזזות י' ביושר יכול להניח את המוזזה במקום העיגול

ז. והנה בד' הט"ז שם מתבאר דהיכא שיש מוזזות י' ביושר, שוב נוכל לומר שאין תורת משקוף על כל העיגול, ויוכל להניח את המוזזה במקום העיגול, יעו"ש היטב, וצ"ב דהא מאחר ואין קו המבדיל א"כ אין נאמר שחלק ממנו יחשב מוזזה.

ומשמע לכא"ו מזה שאין חסרון דקו המבדיל לענין המוזזות, ורק לענין המשקוף וכל' הרי"מ לפי שאין לו משקוף, ועל כן אם חל כאן תורת משקוף שוב שייך שיהו המוזזות בעיגול. וצ"ב עוד.

נדב פרץ - בית שמש

בנה מחיצה באורך י' לפני מחיצה הראשונה
נשאלתי מידידי הרה"ג גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א (מח"ס גם אני אודך, ופרדס יוסף החדש על המועדים) בהא דכתב השו"ע (סימן שני"ח הלכה ו') בנה מחיצה באורך י' לפני מחיצה הראשונה לבטלה שתהיה כמו שאינה, ויהיה מוקף לדירה ע"י השניה, אם הרחיקה מהראשונה שלש טפחים מותר, ובי"שתילי זתים" שם כתב, שא"כ הרי היא כלבודה עמה ולא עשה ולא כלום (לבוש), אבל לענין מיעוט אורו לפחות מסאתים אפילו לא הרחיקה שלש טפחים, אם לא נתמעט האויר פחות מסאתים אלא ע"י דאמרינן לבוד, לא אמרינן בזה לבוד להקל (שם), וזה דעת הרמב"ם פט"ז והרא"ש, ומה שקשה ע"ז מטח טיט דס"ז ישבו ה"ה ומע"ר, ע"ש.

וצריך ביאור דודאי דינא הכי דאם המחיצה ממעטת האויר פחות מסאתים דשפיר דמי, ובהכרח דכאן מיירי שאין המחיצה ממעטת האויר פחות מסאתים, ולזה רמז רבינו ה"שתילי זתים" שכתב אם לא נתמעט האויר פחות מסאתים אלא ע"י דאמרינן לבוד, לא אמרינן בזה לבוד להקל, ומיניה דאם כן נתמעט האויר ע"י המחיצה פחות מסאתים דשפיר דמי ודינו כבסעיף ז', דמאי שנא, ע"כ.

ואשר נלע"ד להקדים דכבר דברינו אמורים דאין להוציא דינים נוספים מלשון הפוסק שהביא רבינו, וכן לא הביאו אלא לצורך הענין ההלכתי שהיה צריך לו, ובנידון דידן לומר דאין אומרים לבוד להקל, ואין הכרח ללמוד מכאן שמועיל המחיצה למעט באוירו לפחות מסאתים, ובכאן

חידוש בסברא, דלכא"ו כל הדין רחב ד' נאמר דוקא על מקום חלל הפתח, והיינו דוקא במקום המוזזות ולא על מקום המשקוף. ובחי' הר"ן כתב בפירוש דכל שהוא מתעגל ופתח עגול לא הוי פתח אפילו גבוה ורחב כמה.

ד' הר"ן דדוקא לרבנן איכא חסרון במשקוף עגול

ג. ומד' הר"ן למדתי עוד דכל החסרון במשקוף עגול הוא רק לרבנן דלית להו חוקקין להשלים, אבל לר"מ דאית ליה חוקקין להשלים ליכא חסרון זה, והיינו דאין החסרון בעצם המשקוף משום שהוא עגול, אלא רק משום שאין כאן היכר בין המוזזות להמשקוף, ולכן לר"מ דחוקקין להשלים אומרים כאילו המוזזות נחקקו בעיגולם ונחשבים ישרים, אבל לרבנן דאין חוקקין להשלים הרי אין כאן היכר דמוזזות, ועל כן מוכרח שיהא עשרה ביושר. [וי"ל עוד דאף אם איכא חסרון בעצם המשקוף שהוא עגול, מי"מ אהני חוקקין להשלים ליחשב ביושר, אך לכא"ו א"א לומר כן דחוקקין לא יוכל לעשות את המשקוף ישר רק את המוזזות. ואפשר דאין הי"נ לפי"ד הר"ן החסרון הוא רק בהמוזזות. ובאמת בד' הר"ן נראה שמדובר שפיר שהכיפה עגולה למעלה, ורק המוזזות צ"ל ביושר. אך לפי"ז צ"ב מאי מדמי הגמ' לדין א"צ ליגע, ויבואר לקמן].

ד' הטוש"ע דא"צ משקוף מרובע

ד. איברא דל' הר"מ וטור ושו"ע הוא דכיפה העשויה כמין קשת, אם יש ברגליה עשרה קודם שמתחיל להתעגל חייבת במוזזה, ומתבאר מזה דא"צ משקוף מרובע. וצ"ע לפי"ז מאי מדמי הגמ' לדין א"צ ליגע, דהא שפיר נוגע המשקוף בהמוזזות, דהא המשקוף העגול נחשב שפיר משקוף, והוא הרי נוגע בהמוזזות. ובחזו"א ביאר דאם צריכין ליגע אז איכא חסרון במשקוף עגול, דעיגול לא חשיב נוגע, יעו"ש.

אך לפי"ז צ"ע דא"כ אף למ"ד דא"צ ליגע איכא חסרון במשקוף עגול, דהא טעמא דא"צ ליגע ביאר הרי"א מזרחי, הובא בגליון הגרע"א ז"ל סוף סימן שס"ב ובמ"ב שם, דהוא משום דאומרים גוד אסיק את הקנים שבצדדים, ומצאתי שכן ביאר המאירי, והשתא מה יועיל דא"צ ליגע להחסרון במשקוף עגול, אם אכן עיגול חשיב פיסקי פיסקי, דהרי גוד אסיק לא יועיל בזה, דסו"ס הוי פיסקי פיסקי, ועל כרחק צ"ל לפי"ד החזו"א דא"צ ליגע אין זה מטעם גוד אסיק כהמאירי וכהמ"ב, אלא משום שבעיקר דינו א"צ נגיעה.

בביאור ד' הט"ז שלא יהא הפסק בין הקנים שבהצדדים להקנה שעל גביהן

ה. ועי' להט"ז שכתב דצריך שלא יהא הפסק בין הקנים שבהצדדים להקנה שעל גביהן, ולכא"ו ביאורו הוא משום דאז לא אמרי' גוד אסיק כיון שיש הפסק דבר ממשי, והק' על ד' הט"ז מסוגיין דכיפה שיש ג"כ הפסק דבר ממש, והדברי יחזקאל ביאר דאין טעם הט"ז משום דלא אומרים גוד אסיק אלא דלא הוי ע"ז צורת הפתח, דלא עבדי אינשי ככה"ג, יעו"ש.

ולטעמא דגוד אסיק יל"פ פלוגתייהו דר"נ ורב ששת בגדר צוה"פ אם ענינו הוא דעצם הקנים הוי תורת מחיצה [ומענין לחיים וקורה], או דהוי תורת מחיצה חדשה דצוה"פ [ומענין פי"ת יו"ס להתו' בדצ"ד דהוי מצד תורת פתח], ובדברי

מפתחות

סימן שמ"ה	סימן שמ"ז	סימן שני"ג
בדין כרמלית מעל י'	בדין מושיט מרה"י לרה"י ורה"ר באמצע בדיוטא אחת ובשתי דיוטאות תשר מרפסן עמ' ק"ג אות ב'	הערות והארות עמ' ר"ז
סימן שמ"ו	סימן שמ"ט	סימן שני"ה
במקום מקורה הסמוך לרה"ר האם חשיב כרשות שלפניה	בספיקו של הבה"ל אם פחות פחות מד"א חשיב שבות דשבות להתייר במקום מצוה תשר מרפסן עמ' ק"ג אות ג'	מכתבים ותגובות עמ' רי"ט מכתבים ותגובות עמ' רי"ט
		סימן שני"ח
		שאלות מרפסן עמ' ק"א אות ג'

בדעת התוס' דבור ממעט בקרפף משרד אי חשיב מוקף לדירה המקיף לדירה יש בו כמה מילין קרפף שאורכו יותר משנים ברוחבו בנה מחיצה באורך י לפני מחיצה הראשונה

סימן שני"ט

תשו' מרפסן עמ' ק"ג אות ד' הערות והארות עמ' ר"ז הערות והארות עמ' ר"ז הערות והארות עמ' ר"ז

חצר שגדלו בה קוצים אם מותר לטלטל כלי הבית לחצר לאחר שעקרו את הקוצים ביני עמודי עמ' ר'

סימן שס"א

גג הסמוך לרשות הרבים בתוך י טפחים ולמעלה מעשרה לחצר

הערות והארות עמ' ר"ח

סימן שס"ב

בהא דבעי למחיצה שע"י ענפי האילן קשירה ומילוי בין הענפים

תשו' מרפסן עמ' ק"ג אות ה' הערות והארות עמ' ר"ח הערות והארות עמ' ר"ח הערות והארות עמ' ר"ח

בביאור דברי הריטב"א דפרוץ מרובה הוי פירצה טפי מרחב מעשר

מכתבים ותגובות עמ' רכ"ב

בביאור שיטת הרמב"ם דלא מהני צורת הפתח בפרוץ מרובה

מכתבים ותגובות עמ' רכ"ב בביאור דברי המגיד משנה דבפירצת עשר מודה הר"מ דמהני צורת הפתח אף בפרוץ מרובה בענין עומ"ר משני צדדים שע"י לבד או ע"י עומ"ר ביני עמודי עמ' ק"ע צורת הפתח שנעשית מאליה

בביאור דברי רב יוסף מדברי רבינו נלמד חצר שרובה פתחים וחלונות אינה ניתרת בצורת הפתח

בפולגותא דרב נחמן ורב ששת אם צוה"פ צריכין ליגע או לא

מכתבים ותגובות עמ' רכ"ב

תשו' מרפסן עמ' ק"ג אות ו'

בדין תל שלא הוקף לדירה כמה שיעור המחיצה שצריכה לעשות ע"ג להחשב מוקף לדירה

קשירת חוטי העירוב סביב עמודי חשמל לחיים דקות ע"י פולגיל וכדו סביב לעמוד

עמוד שמתרחב למטה, האם נחשב שהחוט ע"ג המתרחב חוט שנכנס בחור בתוך העמוד חשמל

חוט על עמוד תאורה לאחר הכיפוף לחי שאינו תחת החוט בסטייה של משהו

שיעור אורך הדלת שהלחי צריך להחזיק לחי מפולגל המחובר לקיר האם ראוי להעמיד דלת

האם אפשר דלת מניילון מחיצה באנשים העומדים זה אצל זה

מכונית אי חשיב מוקף לדירה מקוה אי חשיב מוקף לדירה

מפעל אי חשיב לדירה בדין צורת הפתח במשקוף עגול

ד' הטושיע"א צ"צ משקוף מרובע בביאור ד' ה"טז' שלא יהא הפסק בין הקנים שבהצדדים שעל גביהן

מכתבים ותגובות עמ' רכ"ג בביאור ד' ה"מ' דכיפה העשויה כקשת אם מתעגל פחות מ' פסור ממוזה

מכתבים ותגובות עמ' רכ"ג

סימן שס"ג

דיני מבוי ולחי איסור מבואות וחציצות ותיקונם בגדר אורך ורוחב דמבוי מבוי רחב עשרים אמה בענין מבוי שהוא רחב עשרים אמה תני לוי נועץ קנה באמצעייתו ואין הלכה כאותה משנה מבוי רחב עשרים אמה ועשה פס רחב ארבע אמות באמצע אם יש לו מבוי עקום

האיר המזרח עמ' פ"ד מבוי שאין ברחבו ארבעה טפחים היתר פס למבוי רחב מעשרה

מבוי הנמוך מ"ט מבוי שחלק ממחיצותיו נמוכות מ"ט

מבוי שחלקו יש מקום מקורה שאין בו חלל י"ט ב' דריכים בביאור דינא דמבוי פחות מ'

צורת הפתח למבוי נמוך מ' מבוי נמוך מ' וחוקק בו להשלימו לעשרהעיון הלכה עמ' י"ב,

ביני עמודי עמ' קני"ג ועמ' קס"ה מבוי שגבוה י"ט מבחוץ ולא מבפנים

מבוי שהוא גבוה למעלה מכ' פסול ביאור המשנה מבוי שהוא גבוה למעלה מעשרים ימעט

צורת הפתח למבוי גבוה יותר מכ' בטעם החילוק בין הכשר מבוי גבוה מכ' אמה להכשר מבוי נמוך מ"ט (ע"י חקק)

ונתן הכהן עמ' כ"ט ונתן הכהן עמ' ל"א הוראת הלכה עמ' פ"ב

מבוי שנעשה חצר באמצע שבת וסמך משום לחי אי מהני לפס ד' חקר הלכה עמ' י"ח

בסוגיית הש"ס בענין מבוי שרצפו בלחיים בענין ספיקא דרבנן לקולא בספיקות במבוי בענין ספק במציאות במבוי ואי הווה דבר שיש לו מתירין

מקור הלכה עמ' י"ט דין מבוי שנפרץ לחצר תיקון בעקמימות במבוי הכלה לחצר, בחצר עקומה ובתיקון עיר

מקור הלכה עמ' ע"א מקור הלכה עמ' ע"ב מקור הלכה עמ' ע"ב

מקור הלכה עמ' ע"ב לקט הלכה עמ' צ"ב חצרות הפתוחות למבוי שאין בהם ד' אל אלא ככדי לרבע

עיון הלכה עמ' י"ב לייסד שחצר צריכה מחיצה רביעית ובמבוי סגי בתיקון שאינו פרוץ במילואו

מקור הלכה עמ' ע"ב מקור הלכה עמ' ע"ב

לבאר עפ"ז למה חצר או מבוי הפתוחים לחצר אחרת א"צ תיקון בעקמימות ים ונהר האם נחשבים כמחיצה לגבי תיקון מבוי מבוי שצדו אחד כלה לים

בדינא דמבוי שצידו אחד כלה לים וצידו אחד כלה לאשפה מבוי הכלה לים מקום שהספינות עוברות שם לנמל

מבוי שכלה לנהר מבוי שבתים וחצרות פתוחים לתוכו

תיקון בעקמומיותו של מבוי - למבוי שיש לו דין חצר מבוי שאין לפנימייים דרך אלא דרך החיצונים אם יכולים ליחלק במחיצה וכיר"ב

עיון הלכה עמ' י"ג בספיקא דאמות של מבוי אם הם מרווחות או מצומצמות

שאלות מרפסן עמ' ק"ב אות י"א שאלות מרפסן עמ' י"א

אם מהני צוה"פ בפתח קטן שבצד המבוי ושברוחב המבוי שיח הלכה עמ' נ"ז כיצד הדין במבואות שלנו דבעינן צוה"פ במבוי סתום ובמבוי מפולש שעשו צוה"פ

בצד אחד שאלות מרפסן עמ' ק"ב אות ט"ז אם אפשר לחלק מבוי באמצע ע"י שני פסים

שאלות מרפסן עמ' ק"ב אות י"ז בענייני חצר הפרוצה למבוי כשיש גיפופין רק כלפי אחד (לחצר לחוד או למבוי לחוד)

שיח הלכה עמ' נ"ז בענין מבוי שצידו אחד ארוך וצידו אחד קצר

ביאור ד' החזו"א בענין מבוי מפולש שצד א' רחבו יותר מארכו וצד שני רחבו פחות מארכו

שיח הלכה עמ' נ"ח בשיטת הרע"ב והמאירי וה"ר יהונתן דאיסור טלטול במבוי הוא הלכה למשה מסיני

ביני עמודי עמ' ק"מ בסוגיית הגמ' בדה"ע ע"ב דמבוי ניתר בעומ"ר על הפרוץ מקו" [ובדין לחי הבולט ד' אמות]

מבוי שנפרץ בצידו או כתלו חיקוני מבוי משום מחיצה או משום היכר

מבוי חצר מפולשים בגדי היכר בהכשר מבוי בגדר רוח רביעית דמבוי

בדיני וגדי היכר קורה במבוי ביאור ההיתר של קורה

בביאור הענין דקורה משום פתח קורה משום היכר

מבאר דקורה הוי מחיצה מדין פי תקרה גדר פתח בקורה

גדר מחיצת קורה היתר קורה למבוי גבוה יותר מכ'

אם לקורה למעלה מכ' אמה מועיל לעשות מנורות לויפי בענין הכשר קורה דלמעלה מעשרים אמה בציר וכיו"ד

בירוד דעת הרמב"ם והטור בזה ובגדר פסול קורה למעלה מכ' ונתן הכהן עמ' כ"ט

ביאור דברי רש"י ריש עירובין בגדר דינא דקורה למעלה מכ' ונתן הכהן עמ' כ"ט

היתר מבוי בקורה למבוי הנמוך מעשרה שיח הלכה עמ' נ"ג

מבאר דאף למ"ד קורה משום מחיצה הפסול למעלה מכ' משום חסרון היכר

ביני עמודי עמ' קע"ז דן בטעם שאין הקורה מועילה ביותר מ'

בענין פסול קורה למטה מ' שיעור רחבה וחוקה של קורה להכשר מבוי

דין קורה שתהא בריאה וחוקה אם הוא דין שיעור או דין שיהא בפועל

ביני עמודי עמ' קפ"ט קורה להיתר מבוי רחבה שבעה ואינה בריאה

קורה חזקה להכשר מבוי כשאין ברחבה טפח קורה להכשר מבוי רחבה ד' וניטלת ברוח

בדעת רש"י דבקורה רחבה ד"ט וי"ט א"צ שתוכל לקבל אריח דחשובה היא, ובספיקא

דהמ"ב דיועיל לפ"ו כשניטלת ברוח שאלות מרפסן עמ' ק"א אות ח'

בענין קורה שא"י לקבל אריח אם מעמידי הקורה צריכים שהיו חזקים כדי לקבל אריח

האיר המזרח עמ' פ"ד בהא דבקורה א"צ שתוכל לקבל אריחים בפחות מג'ט הסמוכים לכתלים

שאלות מרפסן עמ' ק"א אות ט' ב' קורות שאין בכל א' כדי לקבל אריח ובצירוף האירי יש בהם ד' טפחים

עיון הלכה עמ' י"א בדעת המחצה"ש דלא איכפ"ל שהקורה שע"ג צוה"פ תתנדנד ברוח מצויה, ובספיקו

דהמ"ב שאלות מרפסן עמ' ק"א אות ד' בדברי הביה"ל בשם הרשב"א דמהני קורה רחבה ד"ט ויכולה לקבל מעזיבה מדין פי

תקרה יורד וסותם קורה אחת למעלה ואחת למטה

הערות והארות עמ' ר"ח בביאור ד' הירושלמי שאם נתן את הקורה מכותל לכותל סגי בפס ד"ט או קנה

מבאר דהקורה עושה היכר והבדלה בין המבוי לרה"ר מקור הלכה עמ' ס"ה

קורה ופתח באלכסון קורה תוך המבוי באלכסון יותר מעשר

המזרח עמ' פ"ד שיעור לקורה שבראש המבוי כאשר מניח שתי קורות זו בצד זו בתוך טפח

הגהות הגרני"ק עמ' כ"ח קורה להכשר מבוי ע"י ב' קורות שיש אויר טפח ביניהם ובצירוף האויר יש בהם ד'

טפחים הגהות הגרני"ק עמ' כ"ח שתי קורות הקרובות זו לזו תוך טפח ואין בין שניהם יחד טפח

עיון הלכה עמ' י"א צירוף ב' קורות להכשר מבוי כשאחת למעלה מחברתה

עיון הלכה עמ' י"א צירוף ב' קורות העומדות בשוה בריחוק טפח להכשר מבוי עיון הלכה עמ' י"א

קורה ע"ג ב' כתלים שאין נראה לעין עודף א' על חברו בדינא דקורה עגולה

דין בגוונא דכיסה הקורה בניילון שקוף אי מיפסלה בהכי הנחת הקורה במבוי שצד אחד הכותל ארוך והשני קצר

ב' קורות זו בצד זו או זו למעלה מזו אם אומרים דין לבדו בדיני לחי

מחיצת לחי ביאור ההיתר של לחי ביסוד דין לחי וקורה במבוי והמסתעף

יסוד התקנה של לחי וקורה מה שיעור עובי הלחי

בענין לחי משום מחיצה האם לחי מועיל מגדר פתח

מבאר דלחי נחשב כמחיצה שלימה מבאר דהלחי מועיל משום שהוא מבדיל את כל הרוח

בענין לחי משום היכר מבוי ניתר בלחי וקורה כשבתים וחציצות פתוחין לתוכו

בטעם החילוק דקורה בעינן ע"ג מבוי ולחי סגי מחוץ למבוי

שאלות מרפסן עמ' ק"א אות ו' שאלות מרפסן עמ' י' עיון הלכה עמ' י'

אם מועיל לחי מה"ת במבוי מפולש רשות היחיד מה"ת בשתי מחיצות ולחי

לחי המתנדנד ברוח לחי שאינו סמוך לכותל או למחיצה

לחי סמוך לגדר שאינה גבוהה מטר לחי מחציכות עץ מחוברות

לחי ממשטח שחורות שיש בו רווחים לחי ממשטח משטרה, ולחי מרשת

לחי מקופת צדקה לחי קצר שהגובה ע"י בלוקים

לחי שנראה רק מבפנים, צוה"פ רק לצד אחד לחי גבוה מהארץ ג' טפחים

לחי שארכו 78 ס"מ לחי שנדמן מאליו

לחי להיתר מבוי במקום שיש שם לחי רחב יותר מד"א לחי שאין בו רוחב טפח

לחי רחב ד' הרחוק מן הכותל ג"ט לחי אחד מתיר יותר מחבירו

לחי העומד מאליו ד' אמות פסול ואפילו בסמכו עליו מע"ש לחי שהעמידו עם המשך אורך הכותל

לחי שעשאו לשם לחי ולא סמכו עליו מער"ש בסוגיית דנראה מאליו ד' אמות פסול

בענין נראה מבחוץ לחי נראה מבחוץ דא' לחי הנראה מבחוץ משום מחיצה

לחי אחד נראה מבפנים והשני נראה מבחוץ בענין לחי שנראה מבחוץ

ונתן הכהן עמ' כ"ט, הוראת הלכה עמ' פ"ב, ביני עמודי עמ' ק"מ חילוק בין לחי הנראה מבפנים לנראה מבחוץ כשנמשך ד"א מדרום לצפון ועשאו

לשם לחי איזה מכותלי הגדולה נחשבים ללחי הנראה מבחוץ

בשיעור כניסת כותלי קטנה לבטל שם לחי הנראה מבחוץ לחי שסמכו עליו בע"ש כחלק ממחיצה

אם בעינן ואם מהני סמכו מער"ש בפס לחי וצוה"פ ספיקו של הגרע"ק א' בלחי שסמכו עליו כחלק ממחיצה

חצר בימינו האם ניתרת בלחי וקורה או בפסין ואם הכתלים דינם כפסין הוראת הלכה עמ' פ"ב

ברחובות דידן אם ניתרים בלחי וקורה בענין לחי גבוה מכ' אמה

בדין לחי המופלג מן הכותל ג"ט חקר הלכה עמ' ט"ז

שיעור הלחי ושיעור הרחקות מן הכותל לענין רה"י דא' בב' מחיצות ולחי חקר הלכה עמ' ט"ז

בענין לחי שבא למעט מ' אי מהני בתורת לחי והמסתעף לא יודעים מהלחי ואין לחי אחר

נעשה בידיים לשם לחי א"צ סמכו טלטלו על סמך לחי אחר

לא סמכו על הלחי לטלטל אם גם הנעשה ללחי צריך היכר

כשאין לחי אחר ע"כ זהו הפתח דעת המ"ב בלחי לא ידוע כשאין לחי אחר

להוכיח דלמ"ב מהני סמכו ללחי שהיה בע"ש חלק מהכותל נתן לחי לשתי מחיצות כמין גא"ם איך מחשבים את החלל שבתוכו עיון הלכה עמ' י'

ברכה על עשיית לחי או קורה שאלות מרפסן עמ' ק"ב אות י"ח

בענין מקום המוקף ב' מחיצות זה כנגד זה ולחי ברוח ג' [אליבא דהרמב"ם] שיח הלכה עמ' נ"ה

בענין לחי או קורה ברה"י של ב' דפנות [כמין גאם] בגדר דין "ההיכר" דלחי וקורה למ"ד משום מחיצה

בגדר דין "ההיכר" למ"ד לחי וקורה משום היכר בחילוקי דינים שבין לחי לפסין וצוה"פ

אברך שעמד ברחוב במקום הלחי שיעור משך הכותל הסמוך ללחי

מבאר דתקנת חז"ל בלחי וקורה זהו לעשות אחד מתיקוני הפתח

ביני עמודי עמ' ק"פ ענין פתח המוזכר אצל לחי וקורה

ביני עמודי עמ' קפ"ט בענין שיעור לחי וקורה וגדר כתותי מכתת שיעוריה

בהא דשרי להעמיד בע"ח כלחי ומחיצה ולא חיישינן בזה לצעב"ח ביני עמודי עמ' קצ"ד

עיון הלכה עמ' י"ג ביני עמודי עמ' קצ"ז ביני עמודי עמ' קצ"ז

עיון הלכה עמ' י"ג עיון הלכה עמ' י"ג האיר המזרח עמ' פ"ד

לקט הלכה עמ' צ"ד ביני עמודי עמ' קפ"ו

ביני עמודי עמ' קע"ג ביני עמודי עמ' קל"ח

ביני עמודי עמ' קנ"א ביני עמודי עמ' קע"ג

ביני עמודי עמ' קע"ג ביני עמודי עמ' קע"ד

ביני עמודי עמ' קע"ה ביני עמודי עמ' קנ"ד

שאלות מרפסן עמ' ק"א אות ו' עיון הלכה עמ' י'

הגהות הגרני"ק עמ' כ"ח ביני עמודי עמ' קע"א

ביני עמודי עמ' קע"ב ביני עמודי עמ' קע"ב

ביני עמודי עמ' קע"ב ביני עמודי עמ' קע"ב

ביני עמודי עמ' קע"ב ביני עמודי עמ' קע"ב

ביני עמודי עמ' קע"ג ביני עמודי עמ' קע"ג

ביני עמודי עמ' קע"ג ביני עמודי עמ' קע"ג

הערות והארות עמ' ר"ח עיון הלכה עמ' י"א

עיון הלכה עמ' י' עיון הלכה עמ' י'

מקור הלכה עמ' ס"ג מקור הלכה עמ' פ"ד

הגהות הגרני"ק עמ' כ"ח הגהות הגרני"ק עמ' כ"ח

חקר הלכה עמ' י"ח חקר הלכה עמ' י"ח

הוראת הלכה עמ' פ"ב חקר הלכה עמ' ט"ז

מקור הלכה עמ' ס"ג מקור הלכה עמ' ס"ג

עיון הלכה עמ' פ"ג ונתן הכהן עמ' כ"ט

חקר הלכה עמ' ט"ז חקר הלכה עמ' ט"ז

הוראת הלכה עמ' פ"ג ונתן הכהן עמ' כ"ט

חקר הלכה עמ' ט"ז חקר הלכה עמ' ט"ז

הוראת הלכה עמ' פ"ג ונתן הכהן עמ' כ"ט

חקר הלכה עמ' ט"ז חקר הלכה עמ' ט"ז

מקור הלכה עמ' ס"ב מקור הלכה עמ' ס"ג

מקור הלכה עמ' ס"ג מקור הלכה עמ' ס"ג

מקור הלכה עמ' ס"ג מקור הלכה עמ' ס"ג

מקור הלכה עמ' ס"ג מקור הלכה עמ' ס"ד

מקור הלכה עמ' ס"ד מקור הלכה עמ' ס"ד

מקור הלכה עמ' ס"ד מקור הלכה עמ' ס"ד

מקור הלכה עמ' ס"ד מקור הלכה עמ' ס"ד

מקור הלכה עמ' ס"ד מקור הלכה עמ' ס"ד

מקור הלכה עמ' ס"ד מקור הלכה עמ' ס"ד

מקור הלכה עמ' ס"ד מקור הלכה עמ' ס"ד

מקור הלכה עמ' ס"ד מקור הלכה עמ' ס"ד

מקור הלכה עמ' ס"ד מקור הלכה עמ' ס"ד

מקור הלכה עמ' ס"ד מקור הלכה עמ' ס"ד

מבוי עקום שתיקן רק מבוי א' בלבד איך מתקנו	חקר הלכה עמ' כ"ג
מבוי עקום לענין שיתוף מבואות אם יכולים להתחלק	עיון הלכה עמ' י"ד
בירור הכרעת החזו"א בדין מבוי עקום במבואות שלנו	שיח הלכה עמ' ס'
בביאור טעמיה דשמואל דמבוי עקום תורתו כסתום	ביני עמודי עמ' קמ"ו
מבוי עקום לכרמלית	ביני עמודי עמ' קמ"ז
מבוי עקום כמין חית	ביני עמודי עמ' קמ"ז
מבוי עקום כמין חית האיך מתקנים בעקמימותו	ביני עמודי עמ' קמ"ז
מבוי עקום שעקמימותו רחב מי	ביני עמודי עמ' קמ"ז
בענין מבוי עקום שעשו לו דלתות	הערות והארות עמ' רט"ז
מבוי עקום והעשוי כנדל	ביני עמודי עמ' קנ"ו
עירוב ברשות הרבים	נתיבי המנהגים עמ' צ"א
עשיית עירוב ברה"ר שלנו	עיון הלכה עמ' י"ג
מחלוקת המ"ב והחזו"א אי מהני עירובין ברחובות שלנו	חקר הלכה עמ' כ"ב
בדעת המ"ב דרוב הראשונים ס"ל דגם ברה"ר דידן איכא רה"ר מן התורה	

הכרעת ההלכה ברה"ר שאין מהלכין בה ס' ריבוא	ביני עמודי עמ' קצ"ח
בשיטת ר"י כיצד מערבין רה"ר	שיח הלכה עמ' נ"ט
בענין רה"ר שאין מכוון משער לשער ביושר	חקר הלכה עמ' כ'
דלתות רשות הרבים	ביני עמודי עמ' קס"ה
תיקון דלתות לרה"ר אם צריך שיהיו ננעלות בלילה	נתיבי המנהגים עמ' צ"א
בדעת הסוברין דרה"ר ניתרת בדלתות הננעלות בלילה אי בעי לנועלן במפתח	עיון הלכה עמ' י"ג

אי בעינן דלתות ננעלות גם בחול	ביני עמודי עמ' קצ"ט
רה"ר האם צריך שהדלתות יהיו נעולות כל לילה	חקר הלכה עמ' נ"ח
אי בעינן תורת רה"ר לבטל מחיצה	חקר הלכה עמ' י"ט
ב' לחיים ברה"ר לר"י אי מהני רק מה"ת או גם מדרבנן	חקר הלכה עמ' כ'
בסוגיא דרה"ר דירושלים	חקר הלכה עמ' כ"א
תיקון לחצר המפולש לרה"ר	הגהות הגרנ"ק עמ' כ"ח
צורת הפתח לרה"ר	עיון הלכה עמ' י"ג
בגדר הדין דלא מהני צוה"פ ברה"ר	שאלות מרפסן עמ' ק"ב אות י"ט
בטעמא דלא מהני צוה"פ לרה"ר	ונתן הכהן עמ' ל"ד
בהיתר רה"ר ע"י צוה"פ לדיין	הוראת הלכה עמ' פ"ג
לסמוך על עירוב של צוה"פ	עיון הלכה עמ' י"ג
בדיון עירוב שעל ידי צוה"פ לרחובות המצויים בימינו	האיר המורח עמ' פ"ד
לסמוך על עומד מרובה ברה"ר שלנו להיתירו בצוה"פ	עיון הלכה עמ' י"ד
בדברי המ"ב דסגי במבוי העשוי כח"ת בצוה"פ בשני ראשוי ולחי בשני עקמומיותיו	שאלות מרפסן עמ' ק"ב אות כ"ב

האם צורת הפתח חשיב שם ד' מחיצות	ביני עמודי עמ' קמ"ה
שיטת הט"ז צוה"פ מן הצד	הערות והארות עמ' רט"ז
בענין אם יש לסמוך על הטעליגראף במקום צוה"פ	הערות והארות עמ' רט"ז
הטעם דלא מהני צוה"פ לפתח א' ולחי בפתח שני ובעקמימות	ונתן הכהן עמ' ל"ה
בענין רבים מבטלי מחיצתא	ביני עמודי עמ' קמ"ה
הכרעת ההלכה בדיון אתי רבים ומבטלי מחיצתא ברחובות שלנו	חקר הלכה עמ' כ"ב
בפלוגתא דר"י ורבנן אי אתו רבים ומבטלי מחיצות	חקר הלכה עמ' י"ט
יחקור ביסוד הענין דרבים מבטלי מחיצתא אם הוא דין בהרשות או דין בהמחיצה	ביני עמודי עמ' קמ"ה
ביאור שיטת הרמב"ם בדיון רבים מבטלי מחיצתא	ביני עמודי עמ' קמ"ו
ביורור הכרעת החזו"א בענין בקיעת רבים במחיצות שבידי שמים	

ד' התוס' בסוכה שעיקר ענין המחיצות הוא למנוע רגל רבים	ביני עמודי עמ' קמ"ה
בענין חצר דבקעי בה רבים	חקר הלכה עמ' כ"ב
מקום הפרוץ לרה"י ובקעי רבים במקום הפירצה	חקר הלכה עמ' כ"ב
חצר המפולש מב' צדדיו אם מועיל לתקנו בפסין	עיון הלכה עמ' י"ג
ב' מחיצות ולחי שההפרש בין המחיצות יותר מאורך המחיצות אי הווה רה"י דאי לדין	חקר הלכה עמ' כ"ב
אם צריך לעשות לחי דווקא באופן שייחשב לחי לב' המבואות או לא	

ביסוד החזו"א דמקום הפרוץ לרה"י דנחשב כגדור במחיצה	חקר הלכה עמ' כ"ג
מבוי הפתוח לחצר המעורבת	עיון הלכה עמ' י"ג
תיקון למבוי הפתוח לחצר המעורבת	עיון הלכה עמ' י"ג
מבוי המפולש לחצר שאינה מעורבת	עיון הלכה עמ' י"ג
בשיטת הט"ז דמבוי וחצר המעורבת המפולשין זל"ז לית בהו דינא דפרוץ למקום האסור	שאלות מרפסן עמ' ק"ב אות כ'
במבוי המפולש מצד אחד לחצר דסגי בלו"ק לצד החצר כשהחצר אינה מעורבת, ובמקור הדין	שאלות מרפסן עמ' ק"ב אות כ"א
ב" ד' החזו"א ס"י ע"ד סק"י לגבי רחוב שיש בו כניסות שארסם יותר מרוחב הרחוב	שיח הלכה עמ' ס'
בענין מבוי כמין חית אם צריך שיהא תורת מבוי על רגלי ה"ח"	שיח הלכה עמ' ס'
בענין מבוי כמין ד' שסתום בצד אחד	שיח הלכה עמ' ס"א
יחקור ביסוד דין פסי ביראות אם ענינו שהכל כסתום או שמספיק הפסים	

בביאור הטעם שצריך תיקון בעקמימותו	ביני עמודי עמ' קמ"ה
בביאור שיטת המרדכי שמועיל לחי בעקמימות רחב מי	ביני עמודי עמ' קמ"ז
בביאור דברי הגמ' דברחב מעשר מודה שמואל	ביני עמודי עמ' קמ"ז
מבוי עקום שתיקנו רק מבוי אחד	ביני עמודי עמ' קמ"ח
מבוי העשוי כנדל והיו המבואות זה כנגד זה	ביני עמודי עמ' קמ"ח
חצר עקומה	ביני עמודי עמ' קמ"ח
נדל	ביני עמודי עמ' קנ"ז
מבוי שצידו ארוך וצידו אחד קצר	ביני עמודי עמ' קנ"ח
השבתמשות תחת הקורה ובין הלחיים	ביני עמודי עמ' קנ"ט
קורה ולחי משום היכר או מחיצה	ביני עמודי עמ' קנ"ט
בדיון לבוד וב' הלכות	ביני עמודי עמ' ק"ס
והרחב מעשר ימעט	ביני עמודי עמ' ק"ס
בגדר מבוי העשוי כנדל לשיטת"י דרבינו תם	ביני עמודי עמ' קצ"ט
בענין מה דצריך בתים וחצירות פתוחים למבוי להתיר בלו"ק	

בהא דאין מתירין בב' לחיים אי נאמר גם בחצירות או רק במבואות שלנו	הערות והארות עמ' רט"ז
	הערות והארות עמ' רט"ז

סימן שס"ה

דין מבוי שנפרץ	שונה הלכות עמ' נ"א
מבוי שניטלו קורותיו או לחייו	האיר המורח עמ' פ"ד
בענין חצר גדולה וקטנה	בינת שמחה עמ' ה'

לבאר שבקיעת הרבים מבטלת את מחיצת הגוד אסיק	מקור הלכה עמ' ע'
ביטול מחיצות הים ע"י ספינות	מקור הלכה עמ' ע"א
שתי מחיצות כמין גאם"א המועילות לענין שבת	עיון הלכה עמ' י'
מוקף ג' מחיצות ופרוץ לרה"ר	עיון הלכה עמ' י'
בענין ג' מחיצות שהמחיצות שבצדדים מתרחקים זמ"ז עד שבמשך ד"א לא נגדר	נפק"מ בזמנינו בג' מחיצות לערב רה"ר
רוחב ד"ט	שיח הלכה עמ' נ"ה
נפק"מ בזמנינו בג' מחיצות לערב רה"ר	ביני עמודי עמ' קע"א
מבאר דגדר המחיצה תלוי בגדר ההיכר	ביני עמודי עמ' קע"ט
בגדר מחיצות שהעמידן בשבת סביבו משום ספק פיקוח נפש	

בענינא דמחיצות העשויות כמין גאם	ביני עמודי עמ' קצ"ד
שער חשמלי לענין מחיצה	הערות והארות עמ' ר"ח
אם הדין דאתי אירא דהאי גיסא ומבטל ליה, מבטל אף תורת מחיצה כלפי עצמו או רק כלפי הרשות	מכתבים ותגובות עמ' ר"כ
גשר אם מבטל מחיצה	עיון הלכה עמ' י"ב
גשר רחב ד' טפחים אם מבטל המחיצה	עיון הלכה עמ' י"ב
גשר ע"ג חרץ המקיף את העיר	עיון הלכה עמ' י"ב
היקף עיר מכח מחיצות הרחובות שסביבה	מקור הלכה עמ' ס"ח
שיעור י' טפחים ו' אמות האם כהגר"ח נאה או כהחזו"א	הוראת הלכה עמ' פ"ח
בדיון אמה בריבוע ג' אמות בעיגול לדינא	הוראת הלכה עמ' פ"ג
בענין מידות שוחקות ומידות עציבות	ביני עמודי עמ' ר"ג
חסרון זידיעה בספיקא דשוחקות ועציבות	שאלות מרפסן עמ' ק"ב אות י"ב
ספיקא דעצבות או שוחקות אי אולנין לקולא בדרבנן	חקר הלכה עמ' י"ט
ב"י דברי רש"י (ומ"ב) שכתבו שמתחיל להשתפע לאחר אמה כלפי פנים	שיח הלכה עמ' נ"ט

ביאור סוגיית הש"ס לגבי קטנה שנפרצה לגדולה	חקר הלכה עמ' י"ח
בענין ספק דרבנן בדשיל"מ בספיקא דדינא ובספק במציאות	חקר הלכה עמ' י"ט
בענין דבר שיש לו מתירין וסופו לחזור וליאסר אי ימקרי דשיל"מ	חקר הלכה עמ' י"ט

סמכו משום היכר או משום פתח	מקור הלכה עמ' ס"ב
סמכו משום מקצת היכר	מקור הלכה עמ' ס"ב
למה הראשונים לא הוכיחו שצריך היכר מדין סמכו	מקור הלכה עמ' ס"ג
לייסד דבעינן סמכו להחיל שם פתח	מקור הלכה עמ' ס"ג
בדינא דסמכו עליו מער"ש	ביני עמודי עמ' קס"ד
למה חלק העודף לא נאסר משום כרמלית	מקור הלכה עמ' ס"ה
לבאר שדעת האחרונים שחלק העודף א"צ גדרה	מקור הלכה עמ' ס"ו
לחזו"א כל הרחובות בירושלים היו מפולשים לחוץ לעיר	מקור הלכה עמ' ס"ח
לבאר שצורת הרחובות מפרידה אותם לרשויות שונות	מקור הלכה עמ' ס"ח
במש"כ הרמ"א דמבואות דידן הוי בחצירות	שאלות מרפסן עמ' ק"ב אות י"ד
עיר המוקף מכל צדדיו בנהר	עיון הלכה עמ' י"ב,
תיקון במחיצה סביב לנהר המקיף את העיר	עיון הלכה עמ' י"ב,

בשיטת"י דהט"ז דנהר הנקשר בימות הגשמים דאסור לטלטל באותה העיר אף בימות החמה	ביני עמודי עמ' קצ"ח
שפת הים ביחס לים חשיב כעשויה בידי אדם	מקור הלכה עמ' ע"א
מים הרי הן כנטיעים	מקור הלכה עמ' ע"ג
הפסק בין הקנים לחבל	נתיבי המנהגים עמ' צ'
שיוור המועיל ככותל רביעי שנפרץ	עיון הלכה עמ' י'
תיקון עיר המוקפת בתל עשרה	עיון הלכה עמ' י"ג
בקיעת רבים	עיון הלכה עמ' י"ג

בנדון הבה"ל אם אפשר לצרף קורות שאין בהם טפח ע"י לבוד שיהיו ד"ט	עיון הלכה עמ' י"ג
שאלות מרפסן עמ' ק"ב אות י'	
ביני עמודי עמ' קנ"ב	היה גבוה מב' ובא למעטו מלמטה
ביני עמודי עמ' קנ"ג	מחלוקת הפו' אם צריך דווקא בנין או אפשר למעט בעפר
ביני עמודי עמ' קס"ב	בענין גג המפסיק בין החבל לקנים
ביני עמודי עמ' קס"ד	כשא' מהם מרוחק מן הכותל יותר מוג'ט
ביני עמודי עמ' קע"א	מתי ומספיק תיקון פתח הרחוב בלבד
ביני עמודי עמ' קע"א	גם פירצה קטנה אוסרת את כל ההיקף
ביני עמודי עמ' ק"פ	מבאר דפירצת י' חמורה יותר מפירצת כ'
עיון הלכה עמ' י"ב	פי תקרה למלאות פרצה יותר מעשר
ביני עמודי עמ' קע"ב	עמודי תאורה ועליהם טבעת פרח בולטת
ביני עמודי עמ' קע"ג	אזהרה מיוחדת על דברים שחושבים שלא יתקלקלו
עיון הלכה עמ' י"ג	חילוק בין דברים שיש להם סיבה לשיעור, ומ"מ הוי מדין "שיעור", לבין דברים שהסיבה לשיעור אינו מדין "שיעור"
הערה בד' המנ"א והמ"ב לגבי חלוקת עיר המוקפת חומה בעירובין נפרדים	

גג פחות מבית סאתיים	הערות והארות עמ' ר"י
דעת רש"י בדיון קרפף יותר מב"ס	הערות והארות עמ' ר"י
חרץ עמוק עשרה ורחב ד' לענין חומה	הערות והארות עמ' ר"י
חרץ שנסתם	הערות והארות עמ' רי"א
חרץ המקיף את העיר	עיון הלכה עמ' י"ג
אחד ארוך ואחד קצר	הערות והארות עמ' רי"ב
ציור וכיוצ ע"ג הכותל	הערות והארות עמ' רי"ח
בביאור דברי הגמרא דבפרוץ איכא חסרון דאתי אירא דהאי גיסא	
בשמעתא דכרמלית	מכתבים ותגובות עמ' ר"כ
יתבאר גדרי כרמלית ושיעורם	ביני עמודי עמ' קס"א
ביאור המחלוקת אם ישנו כרמלית בכלים	ביני עמודי עמ' קס"א
פילוש לרה"י שהוא כרמלית מדרבנן	מקור הלכה עמ' צ"א
הכרעת ההלכה במקפ"פ בכרמלית	שיח הלכה עמ' נ"ה
בענין כתותי מכתת שיעוריה מקור הלכה עמ' ע"ח	

סימן שס"ד

דין מבוי המפולש ועשוי כנדל	שונה הלכות עמ' מ"ז
בסוגיא דמבוי עקום	שונה הלכות עמ' מ"ז
מבוי עקום כמין דלית ורוצים להתחלק זה מזה	ביני עמודי עמ' קמ"ו
בדיון החובות דידן לענין מבוי עקום	האיר המורח עמ' פ"ד
ביאור שיטת ר"י בגדר דין מבוי עקום	מקור הלכה עמ' פ"ג
תיקון למבוי עקום	ונתן הכהן עמ' ל"ז
מחלוקת רש"י ור"י באופן תיקון מבוי עקום	עיון הלכה עמ' י"ד
מבוי עקום לכרמלית האם צריך תיקון בעקמומיותו	חקר הלכה עמ' כ"ג
מבוי עקום בעיריות שלנו האם צריך תיקון בעקמומיותו	תשובות ופסקים עמ' פ"ו
	תשובות ופסקים עמ' פ"ו

ביאור דברי החזו"א במקום העמדת הלחי במבוי רחב כ' שחילקוהו בראשו בפס ד' אמות לארכו	שיח הלכה עמ' נ"ו
עד היכן אפשר להרחיק הלחי מן הדופן לכיון אורך המבוי	שיח הלכה עמ' נ"ט
מבאר שלרמב"ם החידוש דלחי נחשב כסתימה לכל המבוי הוא מדרבנן	

ביני עמודי עמ' קע"ה	ביני עמודי עמ' קע"ה
בטעם דאין מבוי ניתר בלחי או קורה עד שיהיו פתוחים לתוכו ב' חצרות ולכל חצר	
ב' בתים	עיון הלכה עמ' י"ב
בהא דעושים לחי מעצי אשירה ומל"נ שאלות מרפסן עמ' ק"א אות ה', ביני עמודי עמ' קצ"ה,	הערות והארות עמ' רי"א
עושין לחי של אשירה ואין עושין קורה של אשירה, ובדיון דפנות סוכה של אשירה	

שני לחיים העומדים מאליהם	מקור הלכה עמ' ס"ב
לחיים באלכסון	האיר המורח עמ' פ"ד
דין פתחי שימאי בלחיים	ביני עמודי עמ' קע"ב
תיקון חצר בפסין	ביני עמודי עמ' קפ"ו
בענין ב' פסין באלכסון	הערות והארות עמ' ר"ט
פסין לתיקון חצרות אי בעינן סמכו עליו מער"ש	הגהות הגרנ"ק עמ' כ"ח, הוראת הלכה עמ' פ"ב

פסי חצר רחבים ד' אמות האם כשר	הוראת הלכה עמ' פ"ב, הערות והארות עמ' רי"א
היתר פס לחצר כשרחב יותר מד' אמות	עיון הלכה עמ' י"א
באופן מדידת הדי"ט בפס הנראה מבחוץ ושווה מבפנים	שיח הלכה עמ' נ"ח
פס ד' המרוחק מן הכותל בחצר	חקר הלכה עמ' ט"ו
אי בעינן לסמוך על פס ד' מער"ש	חקר הלכה עמ' ט"ו
סמך על פס ד' ונתמטעט אי מהני לב' פסין	חקר הלכה עמ' י"ז
פסין וצורת הפתח שלא סמכו עליו מער"ש	עיון הלכה עמ' י"א
בגדר הילפותא מהיכל לפסול גבוה יותר מכ' ורחב יותר מי'	ונתן הכהן עמ' ל'
שיעור שני הפסים כשהם משויר מהפרצה	עיון הלכה עמ' י'
היתר ע"י פס לפתח רחב מעשרה	עיון הלכה עמ' י"ב
האם משתמשים היום בהיתר של פסי חצר	ביני עמודי עמ' קע"א
בשיעור שני פסי חצר [בנשתייר, האם טפח או משהו]	האיר המורח עמ' פ"ד
צורת הפתח על ידי סיד	האיר המורח עמ' פ"ד
צורת הפתח שררחיק מן הכותל	הגהות הגרנ"ק עמ' כ"ח
צורת הפתח אם יש להעמידו תוך ג"ט לכותל	עיון הלכה עמ' י'
צורת הפתח המרוחק מן הכותל ג"ט	עיון הלכה עמ' י',
צורת הפתח רחוקה מהכותל מצד אחד	ביני עמודי עמ' קע"ב
צורת הפתח המרוחק מן הכותל ג"ט מב' הצדדים	עיון הלכה עמ' י'
הרחקת הקנים מהכותל בצורת הפתח	נתיבי המנהגים עמ' צ'
צורת הפתח שאינו נראה מבפנים	עיון הלכה עמ' י"א
האם מועילה צורת הפתח בנראה מבחוץ	הוראת הלכה עמ' פ"ב
צוה"פ בקנים רחבים ד"א האם כשר	הוראת הלכה עמ' פ"ג
תיקון בצוה"פ לפתחא רבא כאשר שבקי פתחא רבא ועייל בזוטא	

גהות הגרנ"ק עמ' כ"ח	הגהות הגרנ"ק עמ' כ"ח
נפל שלג וכיסה הקנים של צורת הפתח	נתיבי המנהגים עמ' צ'
צורת הפתח המתנודד ברוח	עיון הלכה עמ' י'
דכרבי השע"צ בקנים של צוה"פ שמתנענעים למעלה מעשרה טפחים	עיון הלכה עמ' י'
הערות והארות עמ' ר"י	הערות והארות עמ' ר"י
עומד מרובה ע"י צורת הפתח	עיון הלכה עמ' י"א
חיפופים היוצאים מהכותל להחשיבים לצורת הפתח	עיון הלכה עמ' י"א
מוקף לדיירה ע"י צורת הפתח	עיון הלכה עמ' י"ג
צורת הפתח שהקנים עומדים בשיפוע	שיח הלכה עמ' נ"ג
בענין צוה"פ שהקנים עומדים באלכסון	ביני עמודי עמ' קס"ג
עמודי צוה"פ צריך שיבלטו לרחוב	ביני עמודי עמ' קע"ג
לסמוך על חיפופים שבכותל לשם קנים של צוה"פ	עיון הלכה עמ' י"ב
חיפופים של עץ שיועיל לקנים של צוה"פ	עיון הלכה עמ' י"ב
גדר דין צוה"פ למחיצת השקל	הערות והארות עמ' ר"י
צוה"פ בפתחי שמאי	ביני עמודי עמ' ק"ג
צורת הפתח שלא סמכו עליו בשבת אם מועיל לשבת הבאה	עיון הלכה עמ' י"א
צורת הפתח שלא סמכו עליו בשבת שעברה ולא חשבו עליו מער"ש	עיון הלכה עמ' י"א

עומד מרובה לענין שבת ולענין סוכה	שיח הלכה עמ' נ"ג
בדיון עומ"ר על הפרוץ בערב	מקור הלכה עמ' ע"ז
מדוע בכל עומד מרובה על הפרוץ אין חסרון דאתי אירא דהאי גיסא	מכתבים ותגובות עמ' רכ"א

כפלוגתת המ"ב והחזו"א האם עומ"ר על הפרוץ הוי עומד דוקא אם הוי מרובה בכל הרוח, או אף ביחס לאותו מקום שכנגד העומד	מכתבים ותגובות עמ' רכ"א
האם אף בפרוץ כעומד הוי ביחס לאותו מקום שכנגד העומד או רק ביחס לכל הרוח	מכתבים ותגובות עמ' רכ"א
פיצול מחיצה באלכסון לגבי עומד מרובה מהתורה	מקור הלכה עמ' ס"ז
תיקוני חצרות ומבואות (הפרוצות ברוח רביעית וכז')	לקט הלכה עמ' צ"ב
כללי תיקוני המבואות החצרות	לקט הלכה עמ' צ"ב
בתיקון חצר (הפרוצה ברוח רביעית)	לקט הלכה עמ' צ"ג
חצרות פתוחות זו לזו אם נחשב כחצר אחת לענין התנאי דבתים וחצרות פתוחים לתוכו	עיון הלכה עמ' פ"ד
למה חצר אינה צריכה תיקון בעקמימותה	מקור הלכה עמ' ע"ב
תיקון לפירצה בחצר בפחות מעשרה שאינו במילואו	עיון הלכה עמ' י'
חצר שנפרץ במילואו	עיון הלכה עמ' י'
שיעור בשויר הכתלים מן הצדדים כשנפרץ כותל החצר	עיון הלכה עמ' י'
חצר שאין ברחבו ד"ט ופרוץ במילואו	עיון הלכה עמ' י'
חצר שאין בכל מילואו ד' טפחים	עיון הלכה עמ' י'
האם ג' מחיצות דאו' או ד' מחיצות דאי'	

הכרעת המ"ב בדיון אתו רבים ומבטלי מחיצתא	הוראת הלכה עמ' פ"ב, ביני עמודי עמ' קל"ח
הכרעת הפוסקים בדיון אתו רבים ומבטלי מחיצתא	מקור הלכה עמ' ס"ז
בדברי המ"ב דלדעת הריטב"א לא אמרינן אתו רבים ומבטלי מחיצתא אלא במקום גדול מאד	מקור הלכה עמ' ס"ז
אתו רבים ומבטלי מחיצתא בתל המתלקט	מקור הלכה עמ' ס"ט
אם אתו רבים מבטלים את המחיצה או את הרשות	מקור הלכה עמ' ע'
לייסד שרק בתל יורד שייך אתו רבים וכז'	מקור הלכה עמ' ע'
לחלק בין תל יורד לתל עולה לענין אתו רבים	מקור הלכה עמ' ע"א
להוכיח שמחיצה מסלקת מחיצה מקבילה כנגדה	מקור הלכה עמ' ס"ח
רשות לא נגדרת ע"י מחיצות העומדות ברשות אחרת קודם שהתירו במקומן	מקור הלכה עמ' ס"ח
אך שייך שבקיעת הרבים תבטל את מחיצת תל המתלקט	מקור הלכה עמ' ס"ט

בעניני דאגה לענין בית הכנסת כשיש חילוק באמצע צורת הפתח לפירצה יותר על פירצה ד' שיש בה בקיעת רבים מבוי שנפרץ לחצר פירצה יותר מעשר להוציא מתחת הקורה ומבין הלחי שבמבוי לכרמלית מבוי שנטלו קורותיו כשעומד לסתור מער"ש מבוי שנפרץ מצידו כלפי ראשו ושלל כלפי ראשו, כשיש עומד מרובה

הוראת הלכה עמ' פ"ג בשיעור רה"ר ט"ז אמה האם הוא כהגר"ח נאה או כהחזו"א הוראת הלכה עמ' פ"ג האם מותר להשתמש בין המחיצות דעומד מרובה (כפתוח לכרמלית) הוראת הלכה עמ' פ"ג

האם רה"ר דידן נחשב ככרמלית לענין להשתמש תחת הקורה

בענין מוטב שיהיו שוגגין ולא מידדן תיקון מבוי בעומ"ר כשיש פירצה ד' דבקעי בה רבים מן הצד אי מהני עומ"ר בפתח המבוי

חצר מפולש בענין פירצת מבוי אי מהני צוה"פ בראש המבוי בפירצה פחות מד' שלא נשת"ר סמוך לראשו פס ד' ונתן הכהן עמ' מ' ונתן הכהן עמ' מ'

צוה"פ בראש המבוי אי מהני לפירצה ד' דבקעי רבים בדין פירצות חצר ומבוי בענין שיעור פירצה בחצר דבקעי בה רבים בסוגיא דמבוי הכלל לרחבה דין המבוי באופן שלא עירבו חצר עם מבוי ואין פירצה זה כנגד זה

חצר מפולש בענין פירצת מבוי אי מהני צוה"פ בראש המבוי בפירצה פחות מד' שלא נשת"ר סמוך לראשו פס ד' ונתן הכהן עמ' מ' ונתן הכהן עמ' מ'

צוה"פ בראש המבוי אי מהני לפירצה ד' דבקעי רבים בדין פירצות חצר ומבוי בענין שיעור פירצה בחצר דבקעי בה רבים בסוגיא דמבוי הכלל לרחבה דין המבוי באופן שלא עירבו חצר עם מבוי ואין פירצה זה כנגד זה

חצר מפולש בענין פירצת מבוי אי מהני צוה"פ בראש המבוי בפירצה פחות מד' שלא נשת"ר סמוך לראשו פס ד' ונתן הכהן עמ' מ' ונתן הכהן עמ' מ'

מבוי מפולש דלא בקעי רבים אי נידון כמפולש בענין בין הלחיים בעניני בין הלחיים בענין מבוי שרצפו בלחיים דמירי בלחיים שווים בארכם טלטול מבין הלחיים לכרמלית לרבא ולאביי ביאור סוגיית הש"ס לגבי אסקופה אי שרי לטלטל בפתח נעול לרה"ר

אם יש חילוק בין פ"פ לפ"פ באסקופה רחבה ד' וגבוהה י' בגזירת ר"מ שלא לטלטל מרה"י לתל תיקון העירוב שנקרע בשבת ובי"ט ע"י גוי הידור מצוה לגבי צורת הפתח צורת הפתח כשאין בחללו עשרה טפחים האם יכולים לשמש כתלי המבוי כצורת הפתח מבוי שנפרץ כלפי ראשו בדעת רבינו יהונתן פירצה במבוי בצדו כלפי ראשו צורת הפתח לפירצת מבוי בצדו כלפי ראשו צורת הפתח לפתח מבוי שנפרץ בצדו מבוי המתוקן בקורה שנפרץ מראשו פירצות מבוי

פירצה דלא בקעי בה רבים פירצה פחות מ' בצדו שרבים בוקעים בו גדר האיסור ובידור אופן תיקון הפירצות גדר בקיעת רבים בכל הנך פירצות פירצה בדופן האמצעי כנגד פתח המבוי חצר שנפרצה למבוי צורת הפתח לפירצה שיעור פירצה במבואות שלנו ודין גידודין בענין פירצה הגדולה מהפתח המתוקן בלחי בדעת המ"ב בשיעור פירצת מבוי בזה"ו

תיקון לפירצה פחות מ' בראש המבוי שבקעי בה רבים כתלי המבוי נכנסין - לחצר שנפרץ אליו המבוי גיפופי חצר המועילים למבוי בתורת לחי מבוי שנטלו קורותיו ולחיו במקומות שמצוים נכרים שמקלקלים אותו

פירצה דבקעי בה רבים במבואות דידן

מפתחות מקור הלכה

בנהר הסותם את פתח המבוי שצדו של צד המבוי נמוך מ"ט וצדו השני גבוה מ"ט שאלות מרפסן עמ' ק"ב אות כ"ד בקיעת רבים בפירצה שיש בה גידודים (בראשו או לצד ראשו או בצדדין)

שיח הלכה עמ' ס"א בענין אם יש חילוק בין פרוץ לרה"ר לבין פרוץ לכרמלית דעת החזו"א לגבי פירצה מן הצד שפרוץ לכרמלית טלטול מכרמלית למקום שהחמירו בו ככרמלית להשתמש תחת קורה של מבוי הפתוח לכרמלית להוציא מתחת קורה של מבוי הפתוח לכרמלית לתוך הכרמלית עיון הלכה עמ' י"ד בעניני מקום פטור בכרמלית הערות והארות עמ' ר"ז ירושלים כל זמן שלא עירבו דינה ככרמלית ביני עמודי עמ' קמ"ו בענין שייר פס ד' בפת המבוי מה דין הפירצה מן הצד (בנשת"ר פס ד' סמוך לראשו ובלא נשת"ר) שיח הלכה עמ' ס"א

בענין מבוי שנפרץ מצידו כלפי ראשו בענין להשתמש תחת הקורה ובין הלחיים ביני עמודי עמ' קמ"ח בסוגיא דחצר קטנה שנפרצה לגדולה אימתי חשיבא דאיכא לחי לקטנה

ביני עמודי עמ' קס"ח ביני עמודי עמ' קס"ח ביני עמודי עמ' קס"ח ביני עמודי עמ' קפ"א ביני עמודי עמ' קפ"ג ביני עמודי עמ' קפ"ג ביני עמודי עמ' קפ"ג ביני עמודי עמ' קצ"ט

בשיעור אורך מזוזות צוה"פ בגדרי בין הלחיים מקום הפתוח לרה"י אויר רה"י נחשב כגיפופי מחיצה שחלקה מופרדת ומשוכה יותר לפניו או לחוץ בדינא דמבוי שנטלו קורותיו או לחיו בשבת דל"א ביה הואיל והותרה הותרה ביני עמודי עמ' קצ"ט

שונות

בשיעור ז' טפחים האמור בסוכה א. שיעור סוכה ב. שיעור בהדופן בירור הלכה עמ' פ"ה בירור הלכה עמ' פ"ה בביאור דברי רש"י בדין גידוד חמשה ומחיצה חמשה תפילה כשצאזה ברשות אחרת העברה מרשות לרשות שלא על ידי מעשה גשמי

ו	דלתות ננעלות או ראיות לינעל	טו	לחי - מאבנים בולטות	ק	עצים המכסים את צוה"פ	עג, צב	לחיים - הגוטים לצדדים	סימן שס"ב - דיני צורת הפתח	מן התורה או מרבנן
ז	גדר היתר דלתות	טז	סיד - לשם לחי	ק	בר הקשור על חוט צוה"פ	עד	לחיים - שאחד גבוה ואחד נמוך	מזוזה - חיוב קביעתה בצוה"פ	נא
ז	ננעלות כמה ימים	יז	דבק סלוטייפ - לשם לחי	קא, צג	לחי העשוי מחלקים שונים	עד	חוט - להוליך בשיפוע	במקום שאין דיוורים	מ
ז	ננעלות כמה זמן	יח	לחי שנראה מבפנים ולא מהחוץ או להיפך יח	קא, צו והלאה	שלימות הקנה וחוט	עה	צורת הפתח מן הצד	במקום שאין דיוורים והיקף כתיקונו	נד
ז	ננעלות כשאין אנשים	יט, כ	לחי מאליו	קא	קנה הנמשך לפניו מן החוט	עה	משקוף המחובר מן הצד	במקום שחלק דיוורים וחלק לא	נד
ז	נעילה כל שהיא	כא	סמיכה על לחי	קא 139	חוט העובר בין שני קנים	עו	משקוף מן הצד שווה בסופו למזוזות	בפתח רחב עשרה	נד, נה
ז	נעילה בלא רשות הממשלה	כב	מחיצה שנפלה ונשאר ממנה לחי	קב	לחי המתוקן בעשרה טפחים תחתונים	עז	משקוף ומזוזות בנויות היטב בבנין	ברחב עשרה ויש עומ"ר	נד
ח	ראויות להנעל באיזה אופנים	כג	לחי ארוך ארבע אמות	קב	לחי המתוקן בעשרה טפחים תחתונים	עז	משקוף ומזוזות בנויות היטב בברזלים וקרשים	ברחב עשרה ויש שתי מחיצות	נד
ח	ראויות להנעל בקשירה בצד	כד	לחי כהמשך למבוי	קב	לחי המתוקן בעשרה טפחים תחתונים	עז	משקוף ומזוזות בנויות היטב בברזלים וקרשים	ברחב עשרה ויש שתי מחיצות	נד
ח	ראויות להנעל אבל הממשלה אוסרת	כה	מבוי שעשו באורכו לחיים	קב	לחי המתוקן בעשרה טפחים תחתונים	עז	משקוף ומזוזות בנויות היטב בברזלים וקרשים	ברחב עשרה ויש שתי מחיצות	נד
ח	ראויות להנעל בכמה זמן ובשבת	כו	קורה - מקומה	קב	לחי המתוקן בעשרה טפחים תחתונים	עז	משקוף ומזוזות בנויות היטב בברזלים וקרשים	ברחב עשרה ויש שתי מחיצות	נד
ח	אם כל זאת צריך לנעול קצת	כז	קורה - להיתר	קב	לחי המתוקן בעשרה טפחים תחתונים	עז	משקוף ומזוזות בנויות היטב בברזלים וקרשים	ברחב עשרה ויש שתי מחיצות	נד
ט, 444	צורת הפתח בנוסף לדלת	כח	קורה - שיעורה וחוקה	קב	לחי המתוקן בעשרה טפחים תחתונים	עז	משקוף ומזוזות בנויות היטב בברזלים וקרשים	ברחב עשרה ויש שתי מחיצות	נד
י	סוגי דלתות	כט	קורה של יתירות	קב	לחי המתוקן בעשרה טפחים תחתונים	עז	משקוף ומזוזות בנויות היטב בברזלים וקרשים	ברחב עשרה ויש שתי מחיצות	נד
י	דלת מחוררת	ל	קורה עגולה	קב	לחי המתוקן בעשרה טפחים תחתונים	עז	משקוף ומזוזות בנויות היטב בברזלים וקרשים	ברחב עשרה ויש שתי מחיצות	נד
י	דלת בצד הרשות	לא	קורה גבוהה	קב	לחי המתוקן בעשרה טפחים תחתונים	עז	משקוף ומזוזות בנויות היטב בברזלים וקרשים	ברחב עשרה ויש שתי מחיצות	נד
יא	דלת ככל דיני מחיצה	לב	קורה גבוהה	קב	לחי המתוקן בעשרה טפחים תחתונים	עז	משקוף ומזוזות בנויות היטב בברזלים וקרשים	ברחב עשרה ויש שתי מחיצות	נד
יא	דלת מקנים לבד	לג	קורה עקומה	קב	לחי המתוקן בעשרה טפחים תחתונים	עז	משקוף ומזוזות בנויות היטב בברזלים וקרשים	ברחב עשרה ויש שתי מחיצות	נד
יא	דלת בפירצה עשר	לד	קורה מגיעה לכתלים	קב	לחי המתוקן בעשרה טפחים תחתונים	עז	משקוף ומזוזות בנויות היטב בברזלים וקרשים	ברחב עשרה ויש שתי מחיצות	נד
טו, כ	מבוי עקום דל"ת	לה-לו	שתי קורות זו לצד זו	קב	לחי המתוקן בעשרה טפחים תחתונים	עז	משקוף ומזוזות בנויות היטב בברזלים וקרשים	ברחב עשרה ויש שתי מחיצות	נד
טו	תיקון בעקמימותו	לז	קורה שפרסו עליה מחצלת	קב	לחי המתוקן בעשרה טפחים תחתונים	עז	משקוף ומזוזות בנויות היטב בברזלים וקרשים	ברחב עשרה ויש שתי מחיצות	נד
טז	תיקון ברוחב עשר	לח	קורה שנמשכה למטה	קב	לחי המתוקן בעשרה טפחים תחתונים	עז	משקוף ומזוזות בנויות היטב בברזלים וקרשים	ברחב עשרה ויש שתי מחיצות	נד
טז	שיתופי מבואות בעקום	לט	קורה על יתירות	קב 163	לחי המתוקן בעשרה טפחים תחתונים	עז	משקוף ומזוזות בנויות היטב בברזלים וקרשים	ברחב עשרה ויש שתי מחיצות	נד
ז, יח	מבוי עקום כמין ח	מ	תנאי מבוי	קב	לחי המתוקן בעשרה טפחים תחתונים	עז	משקוף ומזוזות בנויות היטב בברזלים וקרשים	ברחב עשרה ויש שתי מחיצות	נד
יז	תיקון בעקמומיותו	מא-מב	מבוי - גובהו	קב	לחי המתוקן בעשרה טפחים תחתונים	עז	משקוף ומזוזות בנויות היטב בברזלים וקרשים	ברחב עשרה ויש שתי מחיצות	נד
יז	מבואות הפתוחים זל"ז	מג	מבוי - רוחב התלוי	קב	לחי המתוקן בעשרה טפחים תחתונים	עז	משקוף ומזוזות בנויות היטב בברזלים וקרשים	ברחב עשרה ויש שתי מחיצות	נד
כ	מבוי כנדל	מד	מבוי - אורכו	קב	לחי המתוקן בעשרה טפחים תחתונים	עז	משקוף ומזוזות בנויות היטב בברזלים וקרשים	ברחב עשרה ויש שתי מחיצות	נד

סימן שס"ה

א	מבוי שנפרץ ביצידו או בראשו	א	מחיצות המתירות	א	מחיצות משולש או כספניה	צ	פתח כמו כיפה	סימן שס"ג - תיקוני חצר ומבוי	מחיצות המתירות
א	סוגי פריצות	ב	פתח קטן במבוי	א 186	מחיצות משולש או כספניה	צא	מזוזות ישרים ומשקוף עגול	מבוי ותיקונו	מחיצות עגולים ומשקוף ישר
ב	נפרץ ונשאר ארבעה טפחים	ג	מחיצה העשויה להתבטל	ד	מחיצות העקומים לצדדים	צא	מזוזות עגולים ומשקוף ישר	לחי - פשוט	מחיצות עגולים ומשקוף ישר
ג	נפרץ בצדדי	ד	אשפה שהיא כמחיצה	ה	מחיצות העקומים לצדדים	צא	מזוזות עגולים ומשקוף ישר	לחי - פשוט	מחיצות עגולים ומשקוף ישר
ד	נפרץ בראשו	ה	אשפה בזמניו	ו	מחיצות העקומים לצדדים	צא	מזוזות עגולים ומשקוף ישר	לחי - פשוט	מחיצות עגולים ומשקוף ישר
ה	נפרץ בקרן זוית	ו	שפת ים ונהר כמחיצה	ז	מחיצות העקומים לצדדים	צא	מזוזות עגולים ומשקוף ישר	לחי - פשוט	מחיצות עגולים ומשקוף ישר
ו	חצר שנפרצה	ז	נהר וקרח	ח	מחיצות העקומים לצדדים	צא	מזוזות עגולים ומשקוף ישר	לחי - פשוט	מחיצות עגולים ומשקוף ישר
ז	נפרץ לחצר והחצר לרה"ר	ח	נהר וקרח	ט	מחיצות העקומים לצדדים	צא	מזוזות עגולים ומשקוף ישר	לחי - פשוט	מחיצות עגולים ומשקוף ישר
ז-י	מבוי שנפרץ לחצר	ט	נהר וקרח	י	מחיצות העקומים לצדדים	צא	מזוזות עגולים ומשקוף ישר	לחי - פשוט	מחיצות עגולים ומשקוף ישר
יא	מבוי שנפרץ לרחבה	י	נהר וקרח	יא	מחיצות העקומים לצדדים	צא	מזוזות עגולים ומשקוף ישר	לחי - פשוט	מחיצות עגולים ומשקוף ישר
יב, יד	השתמשות בפתח המבוי	יא	נהר וקרח	יב, יט	מחיצות העקומים לצדדים	צא	מזוזות עגולים ומשקוף ישר	לחי - פשוט	מחיצות עגולים ומשקוף ישר
יד, טו	ישיבה בפתח המבוי	יב, יט	נהר וקרח	יג	מחיצות העקומים לצדדים	צא	מזוזות עגולים ומשקוף ישר	לחי - פשוט	מחיצות עגולים ומשקוף ישר
יז והלאה	הואיל והותרה	יג, כ, כב	נהר וקרח	יד	מחיצות העקומים לצדדים	צא	מזוזות עגולים ומשקוף ישר	לחי - פשוט	מחיצות עגולים ומשקוף ישר
כ, כב	מחיצות שנפלו בשבת	יד, טו, כ, כב	נהר וקרח	יז	מחיצות העקומים לצדדים	צא	מזוזות עגולים ומשקוף ישר	לחי - פשוט	מחיצות עגולים ומשקוף ישר
כא	פיקוח על העירוב סמוך לשבת	יז, טו, כ, כב	נהר וקרח	יז	מחיצות העקומים לצדדים	צא	מזוזות עגולים ומשקוף ישר	לחי - פשוט	מחיצות עגולים ומשקוף ישר
כג	פרסום ברבים על מחיצה שנתקלקלה	יז, טו, כ, כב	נהר וקרח	יז	מחיצות העקומים לצדדים	צא	מזוזות עגולים ומשקוף ישר	לחי - פשוט	מחיצות עגולים ומשקוף ישר

שונות

צ	מזוזה בפתחים וצוה"פ	א	מבוי מפולש לרה"ר - תיקונו	א	מחיצות משולש או כספניה	צ	פתח כמו כיפה	סימן שס"ד - רה"ר ומבואותיה	מבוי מפולש לרה"ר - תיקונו
420	בכללי הרמ"א	ב	מבוי מפולש לרה"ר ולכרמלית	א, ב	מחיצות משולש או כספניה	צא	מזוזות ישרים ומשקוף עגול	מבוי ותיקונו	מחיצות עגולים ומשקוף ישר
421	בכללי השו"ע	ג	מבוי מפולש לרה"ר ולחצר שאינה מעורבת ב	ג	מחיצות משולש או כספניה	צא	מזוזות עגולים ומשקוף ישר	לחי - פשוט	מחיצות עגולים ומשקוף ישר
549, 529	מחאה ומוטב שיהיו שוגגין וכו'	ד, ה, יג	הכשר רה"ר בצוה"פ ודלתות	ה	מחיצות משולש או כספניה	צא	מזוזות עגולים ומשקוף ישר	לחי - פשוט	מחיצות עגולים ומשקוף ישר
547	חזקה	ה	דלתות לרה"ר	ה	מחיצות משולש או כספניה	צא	מזוזות עגולים ומשקוף ישר	לחי - פשוט	מחיצות עגולים ומשקוף ישר
549	מתעסק בדברבנן	ה	דלתות לרה"ר	ה	מחיצות משולש או כספניה	צא	מזוזות עגולים ומשקוף ישר	לחי - פשוט	מחיצות עגולים ומשקוף ישר

ק	עצים המכסים את צוה"פ	ק	לחי - מאבנים בולטות	ק	עצים המכסים את צוה"פ	עג, צב	לחיים - הגוטים לצדדים	סימן שס"ב - דיני צורת הפתח	מן התורה או מרבנן
ק	בר הקשור על חוט צוה"פ	ק	סיד - לשם לחי	ק	בר הקשור על חוט צוה"פ	עד	לחיים - שאחד גבוה ואחד נמוך	מזוזה - חיוב קביעתה בצוה"פ	נא
קא, צג	לחי העשוי מחלקים שונים	יז	דבק סלוטייפ - לשם לחי	קא, צג	לחי העשוי מחלקים שונים	עד	חוט - להוליך בשיפוע	במקום שאין דיוורים	מ
קא, צו והלאה	שלימות הקנה וחוט	יח	לחי שנראה מבפנים ולא מהחוץ או להיפך יח	קא, צו והלאה	שלימות הקנה וחוט	עה	צורת הפתח מן הצד	במקום שאין דיוורים והיקף כתיקונו	נד
קא	קנה הנמשך לפניו מן החוט	יט, כ	לחי מאליו	קא	קנה הנמשך לפניו מן החוט	עה	משקוף המחובר מן הצד	במקום שחלק דיוורים וחלק לא	נד
קא 139	חוט העובר בין שני קנים	כא	סמיכה על לחי	קא 139	חוט העובר בין שני קנים	עו	משקוף מן הצד שווה בסופו למזוזות	בפתח רחב עשרה	נד, נה
קב	לחי המתוקן בעשרה טפחים תחתונים	כב	מחיצה שנפלה ונשאר ממנה לחי	קב	לחי המתוקן בעשרה טפחים תחתונים	עז	משקוף ומזוזות בנויות היטב בבנין	ברחב עשרה	נד
קב	לחי המתוקן בעשרה טפחים תחתונים	כג	לחי ארוך ארבע אמות	קב	לחי המתוקן בעשרה טפחים תחתונים	עז	משקוף ומזוזות בנויות היטב בברזלים וקרשים	ברחב עשרה ויש עומ"ר	נד
קב	לחי המתוקן בעשרה טפחים תחתונים	כד	לחי כהמשך למבוי	קב	לחי המתוקן בעשרה טפחים תחתונים	עז	משקוף ומזוזות בנויות היטב בברזלים וקרשים	ברחב עשרה ויש שתי מחיצות	נד
קב	לחי המתוקן בעשרה טפחים תחתונים	כה	מבוי שעשו באורכו לחיים	קב	לחי המתוקן בעשרה טפחים תחתונים	עז	משקוף ומזוזות בנויות היטב בברזלים וקרשים	ברחב עשרה ויש שתי מחיצות	נד
קב	לחי המתוקן בעשרה טפחים תחתונים	כו	קורה - מקומה	קב	לחי המתוקן בעשרה טפחים תחתונים	עז	משקוף ומזוזות בנויות היטב בברזלים וקרשים	ברחב עשרה ויש שתי מחיצות	נד
קב	לחי המתוקן בעשרה טפחים תחתונים	כז	קורה - להיתר	קב	לחי המתוקן בעשרה טפחים תחתונים	עז	משקוף ומזוזות בנויות היטב בברזלים וקרשים	ברחב עשרה ויש שתי מחיצות	נד
קב	לחי המתוקן בעשרה טפחים תחתונים	כח	קורה - שיעורה וחוקה	קב	לחי המתוקן בעשרה טפחים תחתונים	עז	משקוף ומזוזות בנויות היטב בברזלים וקרשים	ברחב עשרה ויש שתי מחיצות	נד
קב	לחי המתוקן בעשרה טפחים תחתונים	כט	קורה של יתירות	קב	לחי המתוקן בעשרה טפחים תחתונים	עז	משקוף ומזוזות בנויות היטב בברזלים וקרשים	ברחב עשרה ויש שתי מחיצות	נד
קב	לחי המתוקן בעשרה טפחים תחתונים	ל	קורה עגולה	קב	לחי המתוקן בעשרה טפחים תחתונים	עז	משקוף ומזוזות בנויות היטב בברזלים וקרשים	ברחב עשרה ויש שתי מחיצות	נד
קב	לחי המתוקן בעשרה טפחים תחתונים	לא	קורה גבוהה	קב	לחי המתוקן בעשרה טפחים תחתונים	עז	משקוף ומזוזות בנויות היטב בברזלים וקרשים	ברחב עשרה ויש שתי מחיצות	נד
קב	לחי המתוקן בעשרה טפחים תחתונים	לב	קורה עקומה	קב	לחי המתוקן בעשרה טפחים תחתונים	עז	משקוף ומזוזות בנויות היטב בברזלים וקרשים	ברחב עשרה ויש שתי מחיצות	נד
קב	לחי המתוקן בעשרה טפחים תחתונים	לג	קורה מגיעה לכתלים	קב	לחי המתוקן בעשרה טפחים תחתונים	עז	משקוף ומזוזות בנויות היטב בברזלים וקרשים	ברחב עשרה ויש שתי מחיצות	נד

בית דין צדק לדיני ממונות ובית הוראה

אהבת שלום

רח' רבי נחמן מברסלב 6 ירושלים. ת.ד. 5515 ירושלים

קבלת קהל ומענה טלפוני במזכירות בית הדין:
ימים א-ה בין 17:00-18:15
טלפון: 02-5370001 פקס: 02-6261088

שעות קבלת קהל ומענה טלפוני בבית ההוראה
 ימים א-ה בין השעות 8 בבוקר ל-9 בערב ברציפות

יום ו' בין השעות 9 בבוקר עד 4 אחה"צ

טל' רב קווי 02-6255567

ניתן לשלוח שאלות באמצעות הפקס או באמצעות דוא"ל
 פקס: 02-6255568 דוא"ל: hc@ahavatshalom.org.il

אהבת שלום

בית הוראה

Gabriel Bildirici Cohen
Halachah Center

מרכז לחלכה
ע"ש גבריאל בילדיריצי כהן ר"ל

טבלת שיבוץ רבני בית ההוראה

שיושי	חמושי	רביעי	שלישי	שני	ראשון	
	רבי דוד פניוי שליט"א רבי אשר הנגה שליט"א	רבי דוד פניוי שליט"א רבי אשר הנגה שליט"א	רבי דוד פניוי שליט"א רבי אשר הנגה שליט"א	רבי דוד פניוי שליט"א רבי אשר הנגה שליט"א	רבי דוד פניוי שליט"א רבי אשר הנגה שליט"א	8:00-9:00
רבי אשר הנגה שליט"א	רבי מנשה שוע שליט"א רבי דוד פניוי שליט"א	רבי מנשה שוע שליט"א רבי דוד פניוי שליט"א	רבי מנשה שוע שליט"א רבי דוד פניוי שליט"א	רבי שלמה זעפראני שליט"א	רבי מנשה שוע שליט"א רבי דוד פניוי שליט"א	9:00-10:00
רבי אשר הנגה שליט"א	רבי ראובן עמודי שליט"א רבי חיים כהן שליט"א	רבי יעקב שילוני שליט"א	רבי יעקב שילוני שליט"א	רבי ראובן עמודי שליט"א רבי חיים כהן שליט"א	רבי יעקב בן שמעון שליט"א רבי אברהם זמיתא שליט"א	10:00-11:00
רבי אשר הנגה שליט"א	רבי אברהם מופיק שליט"א רבי אליעזר כהן שליט"א	רבי אליעזר כהן שליט"א רבי מרדכי פרחים שליט"א	רבי אליעזר כהן שליט"א רבי מרדכי פרחים שליט"א	רבי אליעזר כהן שליט"א רבי מרדכי פרחים שליט"א	רבי יעקב בן שמעון שליט"א רבי אברהם זמיתא שליט"א	11:00-12:00
רבי יהודה איטה שליט"א	רבי אשר הנגה שליט"א	רבי אשר הנגה שליט"א	רבי אשר הנגה שליט"א	רבי אשר הנגה שליט"א	רבי יעקב בן שמעון שליט"א רבי אברהם זמיתא שליט"א	12:00-13:00
רבי בן ציון אלקין שליט"א	רבי אריה לייב גולדברג שליט"א (גם לדוברי אנגלית)	רבי נתנאל סאפרין שליט"א	רבי צבי וובר שליט"א	רבי אריה לייב גולדברג שליט"א (גם לדוברי אנגלית)	רבי אברהם גולדברג שליט"א (גם לדוברי אנגלית)	13:00-14:00
רבי בן ציון אלקין שליט"א	רבי יעקב שילוני שליט"א	רבי שבה הונבלט שליט"א	רבי עזריאל אויעראך שליט"א	מורנו ראש הישיבה שליט"א (בתאום מראש במשרדי הישיבה)	רבי אברהם גולדברג שליט"א (גם לדוברי אנגלית)	14:00-15:00
רבי בן ציון אלקין שליט"א	רבי יעקב שילוני שליט"א	רבי יצחק חיים שרבאני שליט"א	רבי יצחק כהן שליט"א	רבי יהודה איטה שליט"א	רבי יצחק כהן שליט"א	15:00-16:00
	רבי יצחק חיים שרבאני שליט"א	רבי יעקב מופיק אביעזרי שליט"א	רבי נתן כהן קופשין שליט"א	רבי יוסף שוב שליט"א	רבי יצחק חיים שרבאני שליט"א	16:00-17:00
	רבי נפתלי נוסבוים שליט"א	רבי יעקב מופיק אביעזרי שליט"א	רבי יצחק חיים שרבאני שליט"א	רבי יוסף שוב שליט"א	רבי נפתלי נוסבוים שליט"א	17:00-18:00
	רבי נפתלי נוסבוים שליט"א רבי אליהו ציון סופר שליט"א	רבי שלום טוויל שליט"א	רבי חיים כהן שליט"א	רבי נתן בן סניור שליט"א רבי משה מרדכי קארפ שליט"א	רבי אשר הנגה שליט"א	18:00-19:00
	רבי יעקב בן נאים שליט"א (גם לדוברי אנגלית, ספרדית וצרפתית)	רבי שלום טוויל שליט"א	רבי יעקב חכים שליט"א	רבי נתן בן סניור שליט"א	רבי דוד טבק שליט"א	19:00-20:00
	רבי יעקב בן נאים שליט"א (גם לדוברי אנגלית, ספרדית וצרפתית)	רבי שלום טוויל שליט"א	רבי יעקב חכים שליט"א	רבי נתן בן סניור שליט"א	רבי דוד טבק שליט"א	20:00-21:00

ספרים חדשים בהוצאתנו

הופיע מחדש ספר הזכרונות

השלם והוא עשרה זכרונות בעניני הלכה המצויים מתובלים במוסרים נעימים [הוא החיבור הנזכר תדיר במג"א ובכנה"ג]

נדפס לראשונה בפראג בין השנים שצ"א-ת"י בעילום שם המחבר וכבר העיד הגחיד"א ושאר גדולי עולם שמחברו הוא רשכבה"ג הגאון האמיתי חסידא קדישא כמוהר"ר שמואל אבוהב זלה"ה בעל שו"ת דבר שמואל ראש הרבנים בוויניציאה

לקראת שנת השבע ניתן להשיג שוב במשרדי ההוצאה ספר

ושבתה הארץ

בענין סדר הכוונות בשנת השמיטה

ונלוה אליו קונטרס

כנסיה לשם שמים

ליקוט תשובותיהם של גדולי הדורות בנידון זה

ומאמר בענין סדר הכוונות בשנת היובל

מאת

הגאון רבי יעקב משה הלל שליט"א ראש ישיבת חברת אהבת שלום

שער הגלגולים

עם ביאור

בני אהרן

השלם

מהדורה מחודשת ומפוארת עם הוספות רבות ויקרות לא היו לעולמים

להגאון המופלא המקובל כמוהר"ר שמעון אגסי זלה"ה מראשי גולת בבל בדורות האחרונים

יוצא לאור בשלימות מוגה ומתוקן ע"פ כתיבות ידי הרב המחבר ז"ל כולל קונטרסים השמטות מכ"י

ועליו הגהות מכ"י חכמי הדורות:

רבי חיים שאול דוויק הכהן [השד"ה], רבי יהודה פתייא, רבי יצחק חי בוכבאז אב"ד טריפולי, רבי נסים כצ'ורי, רבי ששון עבד אל עזיז מזרחי, רבי יהושע משה ורבי משה כצ'יר, מחו"ר בבל.

לא בא כבושים הזה

ספר

דרך חיים

השלם

פרקי תוכחות מוסר מעוררי הלבבות לעבודת הבורא בעסק התורה ודרכי התשובה

מאת

גאון ישראל ותפארתו הרב הגדול, חסיד ומקובל, כולל כל החכמות עיר וקדיש דנחית מן שמיא רבינו חיים ויטאל זלה"ה

ובסופו קונטרס

שנות חיים

תולדות ושבחי מהרה"ו ז"ל

מאת

הגאון רבי יעקב משה הלל שליט"א ראש ישיבת חברת אהבת שלום

— להשיג בהוצאת "אהבת שלום" טל: 02-5370970 פקס: 02-5370088 —

ברוכים הבאים בשם ה'

מערכת "אליבא דהלכתא" מקדמת בברכה את מאות האברכים החדשים שהצטרפו לרשת כוללי הערב "אליבא דהלכתא" שע"י מוסדות "חברת אהבת שלום" באה"ק בעשרות הסניפים הפזורים בכל חלקי ארצנו הקדושה עם תחילת זמן חורף ותחילת לימוד הלכות תחומין ולרגל הקמת שמונה סניפים חדשים בערים:

אשקלון • בני ברק - מערב • טירת הכרמל • טלזסטון • ירוחם • פתח תקוה • קרית אתא • קרית גת

יזכו הלומדים לעסוק בתורה מתוך הרחבת הדעת ולאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא. ויה"ר שנוכה יחדיו להוסיף חיילים לתורה ולהרמת קרן התורה ביתר שאת ועז.

בברכת התורה

מערכת "אליבא דהלכתא"

הגליון הבא יעסוק בדיני אופן עשיית עירובי חצירות, ומי הם האוסרים בחצר סימנים ש"ו-שע"א

רשימת כוללי הערב "אליבא דהלכתא"

קטמונים - בבית המדרש "חניכי הישיבות" רח' רבי צדוק נהריה - בביהמ"ד "אור נהריה" רח' רמב"ם 2 טבריה - בביהמ"ד המרכזי "אור תורה" רח' ורנר 20 קרית אתא - בבית המדרש "מעוז חיים" רח' פינסקר 7 קרית גת - בבית הכנסת "קהל חסידים" רח' גאון הירדן 33 טירת הכרמל - בבית המדרש "שאנת אריה" רח' ביאליק 5 אשקלון - בבית המדרש "שמן המשחה" רח' הר מירון 1 קרית יערים - בבית המדרש "נחלי דעת" רח' אוניס לתורה 7 בני ברק מערב - בבית המדרש "חניכי הישיבות" רח' הרצוג 31 פתח תקוה - בבית המדרש "מגן בני תורה" רח' רוטשילד 87 ירוחם - בבית המדרש "בית פתח" רח' יצחק שדה 1	קרית יובל - בבית המדרש לתורה ולתפילה גואטמאלה 18 צפת - בבית המדרש וזהר הגליל רמז דוד 91 מעלה אדומים - במרכזי שלום לעם רח' צמח השדה 33 הקריה החרדית ב"ש - בבית המדרש "היכל אברהם" רח' הזון איש דימונה - בביהמ"ד אהל משה, רח' נתיב ה"ה 2, דימונה 6 קרית הרצוג - בבית המדרש "אבן ישראל" רח' חי טייב 6 פודס בן - בביהמ"ד התאחדות אברכים רח' המכבים 48 מעלות - בבית המדרש "עטרת שלמה" רח' אריס 37 נתניה - בבית המדרש "חניכי הישיבות" רח' יהודה הלוי 35 רמת אלהן ב"ב - בבית המדרש "בני ציון" רח' בן זומא 29 רמת הפעיבה ב"ש - בבית המדרש "מגן אברכים" רח' בן איש חי 10	גבעת שאול - בביהמ"ד משכן באב"ד רח' בעל השאילתות 20 נאולה - בבית המדרש "עני חיים" רח' בני ברית 18 בני ברק - בבית המדרש חניכי הישיבות רח' עזרא 60 רכסים - בבית המדרש קטורת תמיד רח' הדקל 36 קריית ספר - בבית המדרש מאור חיים רח' נתיבות המשפט 2 רמת אשכול - מרכז תורני - מעלות דפנה 128 כרמיאל - בביהמ"ד המרכזי "כרם מיכאל" רח' נתיב הלזטוס 11 נתיבות - בבית הכנסת "בית יצחק" רח' שלום בנייך אופקים - בבית המדרש רינת יעקב רח' תרשיש 23 חיפה - בבית המדרש היכל התורה רח' מקור ברוך 2 אשדוד - בבית המדרש שבט הלוי ר' אליעזר בן הורקנס 8	רמת בית שמש - בביהמ"ד "משכן רפאל" רח' נחל שורק 20 בית וגן - בבית הכנסת "מגן אברכים" רח' חיד"א 21 רמת שלמה - בבית הכנסת "אהל יוסף" רח' הרב זולטי 8 כרכפלד - בבית המדרש "משכן תורה" רח' רבי עקיבא 30 אלעד - בבית הכנסת "בית אליהו" רח' הלל 24 רוממה - בבית המדרש הגדול "משכן יצחק" רח' ראש פינה 6 ביתר עילית - בבית הכנסת "דרכי תבונה" רח' פחד יצחק 12 רמות - בבית הכנסת "מגן אבות" רח' שירת הים 5 תל ציון - בבית הכנסת "בני תורה" רח' אהבת אמת 17 נוה יעקב - בבית הכנסת "שערי תורה" רח' זווין 67 נוה יעקב מרכז - בית הכנסת חניכי הישיבות רח' ויקטור יוליוס